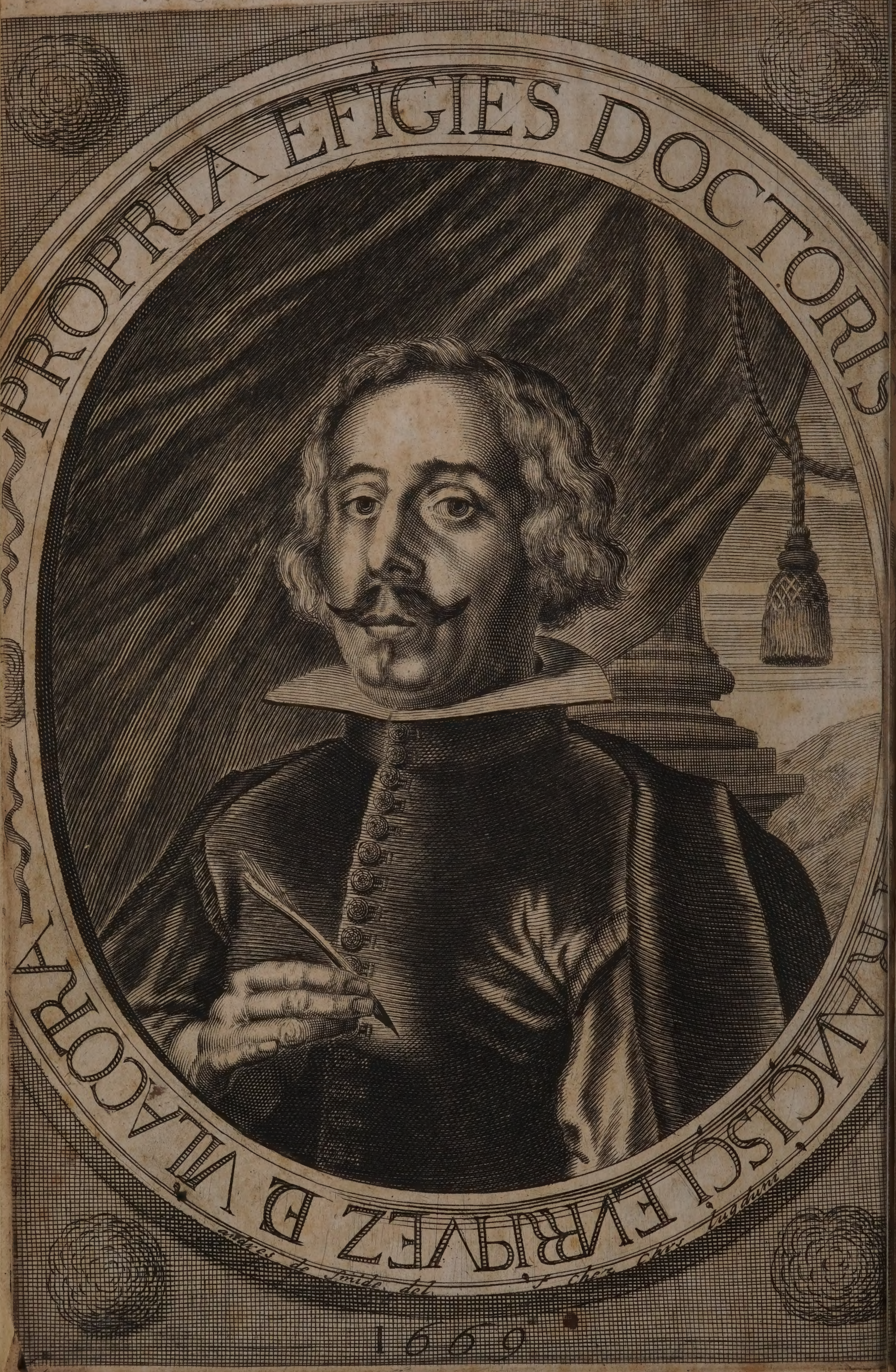
VILLACORTA H. DE

OPERA
MEDICA

1670

FRANCISCI HENRIQVEZ DE VILLACORTA OPERA MEDICA.

PROPRIA EFIGIES DOCTORIS FRANCISCI ENRIQVEZ DE VILACORTA
1669

FRANCISCI HENRIQVEZ DE VILLACORTA

DOCTORIS MEDICI,
A CVBICVLO REGALI PHILIPPI IV.
ET CAROLI II. ARCHIATRI,

In Insigni Theologorum Cœnobio Medicâ togâ olim illustrati, nunc verò in Complutensi Academia Doctoris Primarij, necnon in Facultate Medica Primarij Professoris,

LAVREÆ DOCTORALIS MEDICÆ COMPLVTENSIS

TOMVS PRIMVS.

Quo continentur summè necessaria pro Laurea Doctorali Academiæ Complutensis consequenda, eo certamine quod vocatur

TENTATIVA.

Sub auspicijs Potentissimi Hispaniarum Indiarûmque Regis CAROLI II.

CVM INDICIBVS NECESSARIIS.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON,
M. DC. LXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

AVGVSTISSIMO
CAROLO II.
HISPANIARVM ET INDIARVM
REGI POTENTISSIMO,

SVVS A CVBICVLO GRATISSIMVS Medicus Doctor FRANCISCVS HENRIQVEZ DE VILLACORTA, *in beneuolentiæ signum.*

O. S. D. Q.

AESCVLAPII potiora theoremata, ad methodum Complutensis Laureæ redacta, tuis pedibus (AVGVSTISSIME CAROLE) subiicio, vt laurea in laurum assurgat, quò Opus coronetur: honorant nimirum plantæ tuæ quod premunt, coronant quod calcant: sed vt verum fatear, non proprij honoris ambitio mentem meam vt tuis pedibus Opus hoc subderem, præcipuè impulit: quid ergo animum meum induxit, scire si cupis? audi. Mens studiosa, & præsaga tuæ perennaturæ incolumitatis Æsculapium Medicinæ Principem ad tuos pedes abiecit, quasi manus dantem, quasi victum, & vt ità dicam, contemptum: quia non est opus valentibus Medico, sed malè habentibus: Iaceant ergo tuis pedibus omnia Æsculapia apohtegmata, vt sint tuæ inoffensæ salutis fœlix augurium: iaceat Medicina testificans, Te nunquam iaciturum: iaceat tuis pedibus, vt

teſtetur malam valetudinem à te calcandam. Alium etiam finem arcano voto, mens mea inſpexit, videlicet tuos Neſtoreos annos, quia Æſulapius idem ipſe eſt ac Phœbus: quare dum Tibi Æſculapium ſubieci, ſimiliter & Phœbum vectigalem facio: Phœbus mundi horologium eſt, dies, menſes, annos, ſæcula taxans: ergo ante tuos pedes ſtet Phœbus ſimul cum Æſculapio tuæ vitæ lenocinans: ſubditur Tibi Sol, vt tuo imperio tua vita ſubiaceat, vt ſit penes tuum arbitrium, ſicut & benè viuere, ità & viuere: peritia Phyſicorum non exulet, ſit tamen abſque operatione: vacent ſua dogmata, & ſicut tuum ſatellitium ob ſubditorum fidelitatem, ornatus eſt, non cuſtodia; ſic opto, ob tui impeccabilem valetudinem Phyſicos omnes tuæ Cameræ honorarios eſſe. Hoc meum votum, hoc Hiſpanienſium deſiderium, hoc orthodoxæ Religionis ſtudium: omnia Te valente valebunt. Annuant ergo piis precibus Numina.

Tuis pedibus

Addictiſſimus ſeruus & Cubicularius Medicus,
Doctor FRANCISCVS HENRIQVEZ
DE VILLACORTA.

A LA

A LA MVY EXCELENTISSIMA

SEÑORA DOÑA ANA DE TOLEDO, Y PORTVGAL, MARQVESA DE LOS VELEZ,

Y Aya de el Rey nueſtro Señor D. Carlos ſegundo.

EL DOCTOR FRANCISCO HENRIQVEZ DE VILLACORTA Medico de la Camara de ſu Mageſtad el Rey nueſtro Señor; que ſu vida deſea.

SIENDO Vueſtra Excelencia el primer mobil por donde ſe gouierna la educacion de el Rey nueſtro Señor que Dios guarde, y ſiendo en mis atenciones, forçoſa la obligaçion, de dedicar a ſu Mageſtad, el primer Tomo de mis Obras; lo es tambien el ponerle a los pies de Vueſtra Excelencia, ſuplicandole, me de licençia, para que mis cortos deſuelos mereZcan el rendimiento de ponerſe deuajo de el amparo de tan ſoberano Dueño, para que ſus diſcurſos tengan por eſmalte la Real proteçion del obgeto a quien ſe conſagran, y ſiendo la grandeça de Vueſtra Excelencia, el norte fiſo por donde ſe dirigen las acciones de nueſtro Gran Monarca, ſegura y ſin çoçobra nauega mi eſperança ſuplicando a Vueſtra Excelencia faboreZca, y apadrina eſta obra, con que ſe aſegura ſu credito; pues lo humilde, de ſer parto de mi ingenio, ſe acredita de grande por ſer hijo de tan bien nacidos deſeos, que pueden den Correr peligro de deſuanecidos, ſi ſe miden con los fabores que eſpero de Vueſtra Excelentia a quien de nueuo ſuplico le ampare, no atendiendo a lo corto de la oferta; ſino a lo grande de el afecto de el autor que deſea a Vueſtra Excelencia largos, y felices ſiglos de vida.

LECTORI

LECTORI BENEVOLO.

NONDVM Mineruæ in Æſculapij Fano reiteratâ culturâ animum in publica Complutenſi ſtudentium Schola pulchro deuexit ornatu, cùm litterarum, ac honoris œſtrum toto incumbere Galenicis diſciplinis conatu mentem pulſauit haud reluctantem, non tam profectò in propriam laudem, quàm in aliorum erudiendum genium inſudaui, ſi vera loquar. Illo Compluti Litterarum Olympo (cuius nitorem inuiderent profectò ornamenta Athenarum) non ſemel Apollinis ardore defatigatus, Artis arcana, quantum licuit genio (nec laboris me tæduit) excrutaui: Cuius ſub axe, volubili curru in ſtudioſorum ceſſit inſudatio profectum. Sed ne mei præcipui Medicinæ labores vno claudantur ſæculo, illorum inópſque ſupellex paucis pereat diebus, quæ multis diro pullulauit examine, in ſtudioſi, ac eruditi gratiam Lectoris decreui Opera typis non excuſare. Hæc prima Sectio pertractatas iam ab acutiſſimis Recentioribus reuoluit materias, ſed nouâ luce donatas, vt auſim dicere, penè nullam controuerſiam, abſque nouo acumine excuſſam. Elementorum referam primordia, Terræ globum, quam propriis libratam axibus, ſuomunitam pondere, præſtantiſſimus rerum Fabricator locauit: Aquarum regna, diaphanum tegumentum Telluris ad vegetalium fouendum ſpiritum; aërem ſicanis clauſtris ſibilanti ſtridentem impulſu; ignem, qui ſublunaria circundans (ſi vera eſt ipſius ſphæra) Vniuerſi complet pulchritudinem. Temperamenta, quæ ex horum reſultat miſcella. Humores, humani fundamina corporis. Spiritus, innati fomites caloris, aduerſantis exiſtunt, propugnantes iniuriæ. Partes, quibus coaleſcit hic mundus paruus (ſic dicta hominis ſtructura ob ingentem cum magno ſimilitudinem.) Facultates, quibus condecoratur rationale animal. Coctionis, & putredinis cognitionem, veluti vtiliſſimam futuris Medicis ad perfectam morborum medelam. De Semine Tractatum, vt præcipuo propagationis ſpeciei principio. De Morbo & Symptomate notiones præſtabo, horúmque poſſibili clarâ ſcripturâ.

Mores, & ſtudia, populos, & prælia dicam.

Quæſtionem perilluſtrem Chirurgicam, vt fert antiqua Complutenſis Baccalaureatûs gradûs conſuetudo: De Tumoribus tandem, Vlceribúſque in communi elegantem exegeſim.

Hæc ſunt (amantiſſime Lector) quæ hoc Volumine explicanda aggredior: attento perlegas animo (obſecror) ne inſpectionis incuriâ, vt multis accidit, ſuperuacaneâ, opus, aurâ vaneſcat. Vale erudite Lector.

IN

IN LAVDEM SAPIENTISSIMI D. D.

FRANCISCI HENRIQVEZ DE VILLACORTA,

Præclarißimi huius Operis Authorem. A DOM. LVDOVICO FERNANDEZ PARAMO, *qui ſecundum Tomum poſt hunc ſequendum ab erratis correxit.*

PRO temporum egeſtate Naturam frequenter inuenimus intentam, ne quæ humano conuictui videntur neceſſaria deficiant; quot enim prouinciæ longo tempore Scriptoribus, qui præclara inſignium virorum geſta facinora memoriæ traderent, omninò caruêre; præ inopia profectò animorum diuitiæ lucem penitùs ignorârunt, & quaſi in abditis occluſiſque terrarum latebris intercluſæ latuêre; ſed ſubitò vnius operâ tot emicuêre opes, vnius labore tot labores (Antiquitate quaſi defoſſa) per cunctas Orbis plagas diuagârunt; Non vtique quæ Medicæ facultati, morbis depellendis, quæ cunctorum ſaluti tantoperè deſeruit aliquid eorum deficiat; Verùm quid (Te huius Scientiæ Præfecto, immò & in abſconditis Naturæ ſeceſſibus medullitùs perſcrutandis perfecto) deficiet? Plurima non inficiór vel acutiſſima quoſque latuiſſe; quæ iam omnimodam hiſce ſcriptis lucem hauſerunt: Vnde hoc Opus Herophilus intueri videbatur, cùm dixit, *Illum, vltimam Medicinæ metam pertigiſſe qui poßibilia, & impoßibilia diſcernere poteſt:* vt Stobæus refert. Laborabat certè, ſcatebâtque plurimis difficultatibus Academia noſtra Complutenſis; Nondum enim ea quæ ad Naturam indagandam, febrim internoſcendam, ad vrinam & pulſus diſcernendos, ad ſanguinis miſſionem, & expurgationem maturis efficiendam temporibus, ad potionum præſcriptiones, & tandem ad innumeros corporis affectus introſpiciendos pertinebant, ſatis innotuiſſe videbantur: Tu verò inter omnes facilè Princeps, viam ſtrauiſti, difficiles aditus, & procliuiores exitus ità aperuiſti, vt quiſque facili negotio viam hucvſque imperuiam tentare queat; cùm non modò poſſibilia, verùm & impoſſibilia diſcreueris; aptiùs modò caneret Ouidius.

> *Nam quoniam variant animi variabimus artes,*
> *Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.*

Quot enim mala artubus attulit noſtræ corruptio naturæ, tot ne dicam plura membrorum ſolatio medicamina tanti Doctoris contemplatio miniſtrauit aſſidua, eóque accurata cupiditas edocendi peruenit, vt præter elucubrationes omnibus obuias quas in Complutenſi Academia perfeciſti, totum animi conatum iis edendis Tractatibus tantoperè vſui neceſſariis tanquam in proprium ingenij fœtum, nullíque poſterum ſecundum adieceris, vndè mihi ſuadeo tuam contemplationem Celſum intentis oculis inſpexiſſe, dum dixit, *Medicinam eſſe contemplatricem eorum quæ in morbis communia ſunt.* Aptiùs tamen dixerim huius Voluminis Authorem, non ſolùm communia, ſed & quæ omnes ſubterfugerant, ità contemplauiſſe, vt decantatum Rupertij elogium ſuperare videatur, *Omnes humanos ſanat Medicina dolores.*

Meritò igitur noſtra Academia ſibi congratulatur, cùm inter aſſiduas Domûs Regalis curas hoc Opus duxerit ortum, vt in cunctis Medicæ Facultati deditis tui memoria permaneat, & tandem omnes felices pro tanto Viro periclitentur euentus. Vale.

Addictiſſimus & Obſeruantiſſimus tui
D. LVDOVICVS FERNANDEZ PARAMO.

ẽ PER

PERCELEBRI AC ERVDITISSIMO

VIRO DOMINO DOCTORI

FRANCISCO HENRIQVEZ DE VILLACORTA

Olim in Complutenſi Vniuerſitate Primario Medicinæ Profeſſori, nunc Medico Cubiculario Excelſæ Maieſtatis Caroli II. DOCTOR MATHIAS DE LLERA, Regalis Medicus, atque in Cæſar-Auguſtana Vniuerſitate Veſpertinæ Cathedræ Moderator Iubilaus.

S. P. D.

PHOEBEA Opera tua (Inclyte Vir) toti Orbi flammiferos radios, ac lumina literatiſſima fundentia præuideo, Lauream Doctoralem Medicam Complutenſem cunctis Scientiarum Emporiis nitidiſſimam, & commodiſſimam Te animi fœlicem conſtituentem puto, cùm omnes quoad materias Medicas actus fideliſſimè augeas; Practici plurimum coronatu ità dignus, vt primordium Te totus Orbis in aſtra tollere debeat, præclaro vti Lycæo Complutenſi ſplendentem doctrinam ſtrenuè elaboratam in lucem reuocas, Laureandos, qui cùm Te tanti pretij generoſa ſtemmata largientem auidiſſimè quæſitent, & cùm inuenerint, extremè collaudent, ſimúlque Laureatos, quibus ſuauius dulciúſque eruditionis tuæ lac deficit, potiùs ignorantiæ tenebris obcœcatos, quàm peritiæ tuæ nitoris participes exploro. Antequam diuinum tuum Opus menti, (etſi exiguæ, quia meæ) obuerſauit, aliqua medendi ſubſidia, vt effatu digna magni feci; nunc verò, niſi à Te, quæ ſubtiliſſimè inuenta relucent, nec celebranda, nec extollenda fateor. Omnificæ igitur Scholæ tuâ percelebri ratione, ſecurioríque medendi vſu gaudeant; ſagax peritiorum acumen tuam ſapientiam conſulat; tumeſcens Tyronum ſuperbia tibi inuincibili cedat, nobilium ſydereus nitor Te, vt doctiorem, ingenuúmque detegat. Purpureus Artaxerces Hippocratem, Armipotens Ptolomæus Eraſiſtratum, Auricomus Marcus Antonius Galenum, vt humani generis hoſtem potentiùs arcere poſſent, vocârunt: Te Maximus Regum Philippus IV. Hiſpaniarum Rex elegit: Magnum igitur Hippocratem rationibus æquas, omnes equidem grati Te colentes, tum ſacra, tum aras mentis inoblitæ ſtatuant, vt merita tua Artis Medicæ maiora lumina cùm ſint, Te in perpetuum erigant. Vale. Cæſar-Auguſtæ, die vigeſimo-ſeptimo menſis Nouembris, anni 1668.

CLARISSI

CLARISSIMO VIRO DOMINO DOM.

FRANCISCO HENRIQVEZ

DE VILLACORTA DOCTORI MEDICO,

Complutensi Primario, Regis Catholici Hispaniarum Caroli I I. Archiatro,

SVVS EX VOTO, ET OBSERANTIA AMICVS
D. PETRVS BAREA, DE ASTORGA, *Complutensis Doctor, Medicus eiusdem Regis Catholici.*

S. P. D.

IN LAVREAM COMPLVTENSEM.

LAVRVM Antiqui (ea Arboris maiestas est) victoriarum insigne, triumphorum ornamentum, Heroum diadema, perpetuitatis, atque pacis symbolum; ac tandem summæ potestatis, & culminis Imperij apicem & laudibus extulerunt, & præconibus laudauêre. Mysterium Naturæ inclitâ atque æternâ viriditate fœcunda, panacea Laurus Apollini sacra patri. Plin. *lib.* 15. *Laurus Apollinea, quòd Apollini dicata sit.* Ouid. 6. *Fast.*

Venit Apollinea longas concordia Lauro,
Nexa comas.

Incorrupta, cariem temporum, & æuorum contemnens. Non ipsi hispida rigentis algoribus Hyemis oppugnatio infensa; non gelibus in manibus Aquilonis procax contentio nocua; non ardentibus squaloribus adurens æstas hostis validus; & neque rigente Eolo bruma horruit, neque adurente cane emarcuit vnquam; sed potiùs (adhuc tonante Ioue) secura fulgura aspernit Cœli, & horrisonam tonittuum quassationem, fulgurumque lucidam vibrationem aspernatur. Huius (sic Sueton. Tranq. in vita Galbæ,) in gremium Liuiæ Augustæ ramulus floridâ ornatus comâ, ab Alite Iouis per aëra volitante, (cùm supra ipsam staret,) proiectus est. Quæ dum omen sacrum agnosceret in fatidica Lauro, virgulam inferere iussit in domûs Imperatoriæ pomerio; atque diligenti studio nutriri; ex qua in posterum Regia Laurus excreuit, quæ Augustam *Lauream* sacratis Imperatorum frontibus triumphaturis ornamentum perpetuò contexeret. Porrò tantoperè sacra putabatur Delphica Laurus, vt veluti trophæorum victima opima offerebatur Summo Ioui lætissimâ triumphi Augustorum die; & neque victor Imperator satiatus Maiestatis gloriâ putaretur, vsque dum *Laurea* in gremio Iouis obtulisset. Sic sacra Creatrix Natura, eximiis ornauit Laurum dotibus, decorauit virtutibus, (id elegans speciositas ostentat) vt Mystæ Gentilitatis ex eo mysteria Sacrorum fecissent, atque eruditis Physicis elogiis ex exaggerationibus præstâssent assumptũ. Et mihi sanè, me hercle, qui dum *Lauream tuam* Cl. V. contemplor, id quod mysteriorum velamine ab Antiquis contegebatur obstructum; id quod fabularum mythologiâ obnubilabatur caligine, luce veritatis reseratum clarissimâ doctrinæ serenitate irradiatum aspicio. Te V. Cl. Aquila tui ingenij præpeti volante pennâ, per diaphana Doctrinæ Medicæ spatia, Apollinis Laurum in gremium Academiæ Complutensis matris triumphaturis Athletis proiicientem cernimus. Te ergo serentem Laurum labore & studio in Cathedra, & eam irrigationis Magisterio fœcundantem in amœnissimam virgulescentem sobolem, multiplicari futura propagatione prænoscimus. Te etiam Apollinem ipsum fabulosum (qui aliàs sibi non itâ iustè sacrauerat Laurum) superantem experimur; dum Laurum æternam tibi, & posteris enutriendo, Parnassum Musarum domicilium, & Phœbi fanum, expolias, vt Complutense musæum meritissimum sacratiorum Pieridum Templum exornes. Te tandem Laurum intersecantem

auidum atque operosum textorem vidimus; & sic diademata concinnas, serta compaginas, *Lauream* excudis; quæ dum iuuentuti quærenti gloriam tanquam stadium à te proponitur, quæ dum certantibus, vt circumobiicitur, iugiter in ea pro laborum agone, ac studij assiduitate, brauium præuenias, triumphum promittas, *Lauredmque* victoriæ præsignes; vt meritò meliùs quàm alter Apollo (dum sibi sacrauit) Lauro alloquens dicere audeas cum Ouid. *Meth.* 1.

Arbor eris certè (dixit) mea, semper habebunt
Te coma, te cythara, te nostra laure pharetra.
Tu ducibus latis adderis, cùm læta triumphum
Vox canet, & longas vigent Capitolia pompas.

Te demum dum Laurum sacras non Iouis gremium petis (pusillum id esset,) sed vnum Hispaniæ Monarcham Catholicum Carolum adis; non Capitolium (nam & hoc indignum,) sed summum Austriadum Solium: vt Laurus, *Lauredque* veluti Maiestatis Heroum supellectiles, in Cæsarum, Heroumque Regem meritò deuoluantur: & etiam vt ea quæ erga te fuit potentissima Philippi Magni Patris Magnificentia, (dum te assumendo in suæ salutis tutelam laureauit,) in Catholico successore sacrata à te ipsi *Laurea* æquali rependeretur obsequio.

Eia Mater inclyta Academia Complutensis, exultet tibi triumphalis ille plausus quo *Laurea* locatur posteritate gloriosa virtuti filiorum victrici: insonet læta vox in Musæo Apollinis, quod iam Antagonistis Apollineis splendida *Laurea* fulgurescens, (quam labor & virtus satam educant) adultâ maturitate, vt summus Apollineus honor obtutui proponitur. Non posthac Cygni Complutenses grocitabunt, sed (velut ad vada Meandri) ad fœcundissimam Tenarij ripam comitantibus Camænis, harmonico insonent cantu, & *Lauream* Laureati Filij tui C.V. Henriquezij decãtent per æuum. Eia ecce Mater Cliẽtulis tuis tyronibus virtutis atque laboris præponitur stadium; sed & etiam gloriæ decantatur ouatio, *Laurea sacratur*, vexillum attollitur, & victoria victoribus meritò prædicitur.

Et quid tibi, Vir Clarissime, de Te atque de tua Laurea? Plin. pro me *lib.* 5. *Epist.* 6. *Primum ergo officium Scriptoris existimo, vt titulum suum legat; atque identidem interroget se quid cæperit scribere;* ille *Laurea* est, & *Complutensis,* & à te. Sufficerent hæc, sufficerent sanè; nam vt eiusdem Plinij ad Trajanum verbis vtar, *Sunt quidem praclara qua in publicum profers; sed non minora qua in limine tenes.* Talia quidem ex ingenij tui fœcundissima scaturigine spectare licet nascitura: Quid ergo erit futurus fœtus dum primus *Laurea est?* Laudabo Authorem te, aut Opus, aut vtrumque? Nihil; nam, vt Senec. *Epist.* 67. *Laudis magnitudo non potest surgere quando incrementum maius non est.* Non te, quia *laudare prasentem adulatoris est,* vt Arist. 2. *Rhet.* Sint ergo Tibi encomia Nomen, & Opus; nam vt Ouid. 3. *de Pont. Eleg. I.*

Nota tua est probitas, testatáque tempus in omne,
Sit virtus etiam, non probitate minor.

Non etiam Opus laudare libet; námque Laurus semper sacra inuidiæ fulgura non timuit, *Lauredque* gremium Summi Iouis inhabitat; sic Aug. *Ep. ad Diosc. Ibi est à vanitate remota laudatio, vbi etiam vituperatio ab offensione secura est.* Non vtrumque, quia vt Sen. *ep.* 79. *Etiamsi omnibus tecum viuentibus silentium labor indixerit. Venient qui sine offensa, qui sine gratia iudicent, sed iustitia. Veniet qui conditam & sui saculi malignitate compressam veritatem dies publicet.*

De *Laurea* ergo quæ nunc illucescit, & de iis quæ in lucem edenda cupimus in futurum, dicere possumus cum Auson. in Panegyr. *Spem superas, cupienda præuenis, vota pracurris.* Interim verò ego qui aliàs tibi ob amicitiæ atque deuotionis affectum potiùs suspectus sum quàm addictus, dicere ausim cum Cortes. de laudibus Matth. Cor.

Nomine terra tuo, & famam vaga gloria cælo
Terminat, immensúmque ingens accedit Olympum.
Non hac ingenio complecti, aut versibus optem
Posse meis; cupido non si torrentia Vati,
Pieridum, sint ora nouem, sit ahenea lingua.
Potui satius tacuisse, furentem
Ni dulcis raptaret amor, qui frana pudoris
Rumpit, & immenso cogit decurrere campo.

Vale per Nestoreos annos vsque dum largiente Deo, spectata persoluas. Matriti ex Musæo, tertio Idûs Octobris anni 1668.

Tuus semper Obseruantissimus atque Addictissimus

D. PETRVS BAREA DE ASTORGA.

In Laudem Eruditiſſimi Præſtantiſſimíque Philoſophi

NOSTRO ÆVO CELEBERRIMI DOCTORIS,

D. FRANCISCI HENRIQVEZ DE VILLACORTA,

Cubicularij Medici meritiſſimi, Hiſpaniarum Regis Caroli II. & noui Orbis Imperatoris Potentiſſimi, omnibus Medicinæ ſtudioſis.

RELINQVENDVM aliquid quod nos vixiſſe teſtetur (aiebat Plinius) hoc intendens ſtrenuus iſte Doctor, præ occupationum tamen oceano diuerſis curis irretitus; cùm vt partus iſte in lucem prodiret (omnibus vno ore id impensè efflagitantibus,) neceſſum maximè foret, vt mendis & aliis non ità concinnè diſpoſitis (præ incuria ſcriptorum) quibus ſcatebat perpurgaretur; fortunâ non merito contigit, vt Opus hoc mihi committeretur, quod libenti animo, reſciendi auiditate ſum aggreſſus, & ſic quâ potui diligentiâ & ſedulitate magis admirans quàm aduertens, perfeci; at ſi aliquando fui inſolito gaudio efferueſcenti hilaritate perfuſus, nunc potiſſimùm, cùm Virum non vulgaris eruditionis præſtantiâ, ingenij ſublimitate, abſoluta tam veteris quàm recentis memoriæ cognitione Philoſophia non diſceptatiuè tantum, ſed ſedata, & reliquis ingenuis Artibus, diſciplinis, vitâ honeſtâ, integrâ, innocenti, nullis flagitiorum maculis notatâ, multò quàm anteà florentiorem præſentem intuear; in quibus adipiſcendis eò ſibi vehementiùs deſudandum putauit, quod quaſi ſpiritu quodam diuini furoris afflatus intelligeret ſedem Sapientiæ Virtutem eſſe, ſine qua vanæ, inanes ac inutiles Litteræ eſſent, & in addiſcentis corruptelam ac deprauationem excogitatæ, qui cùm tam longo vſu ac diuturna exercitatione multas ſibi virtutes adquiſiuerit, multas etiam Litteras comparauit; nam ſtudiorum politioris humanitatis orbe confecto, in quo eorum qui in eodem ſtadio currebant Princeps habebatur, & cùm ad dialecticas, phyſicas & Medicas diſputationes animum adieciſſet, tantam ſibi breui ſpatio temporis decurſo famam fuit adeptus, vt nunc omnium conſenſu & ſuffragatione Complutenſis præclariſſimæ Academiæ primariæ Cathedræ Medicinæ digniſſimus Moderator renuntiatus fuerit; in qua ità ſe præſtantiſſimum præſtitit, tum docendo, tum reſpondendo, tum haſtas argumentorum in aduerſarios contorquendo, vt cum gloria maxima vixerit, & ab omnibus nominis celebrati opinione. Nec mirum quidem cùm illud ſemper ante eius oculos obuerſaretur, ne à quopiam ex his qui in eadem Academia, tunc temporis in omni genere Litterarum ingentes fecerunt acceſſiones, aut laboris pertinaciâ aut curioſitate audiendi, & audita recolendi auiditate, aut volumina euoluendi deſiderio, aut vigiliis & lucubrationibus vinceretur: in quibus nihil tam arduum, aut difficile quod non facilè haberet perceptum; nihil tam abſtruſum, aut reconditum quod cum nouitate (mirum dictu) & claritate ſumma non protulerit in apertum; nihil tam inuolutum, aut implicatum, nihil tam aſperum, aut ſalebroſum, quod non feliciter ſuperauerit; nihil poſtremò tam ab humanis ſenſibus abhorrens, in cuius abditos & latentes ſinus non penetrauerit. Eámque tam ſtrenuè diligentérque fuit moderatus, vt numeroſa diſcipulorum ſobole Academiam auxerit, ac veluti nouis prouentibus locupletauerit. Quantus verò in Philoſophicis & Medicis actionibus extiterit, teſtantur non Scholæ alumni, ſed parietes ipſi, qui cum ſumma linguæ volubilis facilitate diſputantem, eadem reſpondentem, eadem acutos aduerſariorum mucrones retundentem viderunt, idque non in paruis tantum, ſed in magnis in quibus quantumvis delicata ingenia, obrui quodammodò ſolent & ſuffocari. Accedit etiam illa nec exigua quidem inuſitatæ voluptatis occaſio quod in eo exornando mea verſari debeat oratio, qui ſiue oris lineamenta diuinitùs conformata, ſiue partium totius corporis conuenientiam, ſiue mores amabiles & ſuaues, ſiue mite, ſublime ac placidum ingenium, ſiue operam in adquirenda ſapientia poſitam expectes, cæteris Academiæ otioſis multis paſſibus præcurrere & anteire videretur; quid quod eò libentiùs partes dicendi vltrò mihi ſuſcepi. Tanta igitur fuit huius memorandi Viri fama & autho-

ritas, vt per totam Regis Hifpaniarum ditionem cumulatiffima laudibus & omnium ftupore peruagaretur. Quâ tactus Rex Potentiffimus ad fe accerfere iuffit, & in Cubiculo Regio fumma humanitate, liberalitate, honore & prouentibus eum fufcepit, quod munus exercendo, & in mediis occupationum fluctibus fubmerfus, Mufarum delicias non oblitus, Metaphyficas quafdam Quæftiones, & Tractatus dignifſimos cognitu, ad Operis huius complementum, acutiffimè & feliciter confecit, proculdubio quidem magnæ vtilitati futuras, quas fi cum aliis florens iuuenta perlegat, hauriet prima reflua-mina Medicinæ, & Apollineæ Facultatis gemelli anfam veritatis arripient, vt meritò ad Laureolam Complutenfem afcendant; fi quis autem iam doctiffimus legerit, doctrinam, eruditionem, lepores, veneres, fales legiffe coactus erit fateri. Hæc funt, Doctor Eximie, vt iam tandem in hoc velut in extremo flexu orationis ad Te conuertatur curfus, virtutum, & Litterarum firmiffima præfidia, quibus & plurimis munitus verfaris & honoratus exiftis, cogita Te nunc debere cunctis mortalibus, feu mercatum quendam effe rerum omnium fertiliffimum, vnde omnes omnia virtutum & Litterarum fibi neceffaria mercari pofsint; hæc de tua natiua probitate fpero & confido præftiteris, & expectationem de Te concitatam fuftinebis, & eadem efficies opera, vt tui Nominis memoria in pofterorum animis ità impreffa relinquatur, vt nullâ vetuftatis, aut obliuionis iniuriâ, nullâ denique fiue properæ, fiue aduerfæ fortunæ vicifsitudine, nullis maleuolorum & obtrectantium calumniis deleri, aut obliterari pofsit; ità vt quafi inuidens in pofterum venturus dicat quifque,

Namque ego non alio me vellem tempore natum,
Quàm quo contingit tam docto ore frui.

Vale, Compluti decus & fcientiarum lumen. Matriti ex noftro Mufæo 3. Calendarum Octobris, anno Domini 1668.

Ex affectu difcipulus, meóque tui amore deuinctiffimus,

D. FRANCISCVS FERDINANDEZ PARAMO, in hac Caroli II. Curia Medicus.

D. FRAN

D. FRANCISCO HENRIQVEZ DE VILLACORTA,

Medicorum noſtro æuo Celeberrimo, in Academia Complutenſi olim Profeſſori Primario,& Caroli II. Hiſpaniarum Regis, à Cubiculo Medico:

D. Gauinus Farina Sardus, Scholæ Turritanæ olim Primarius Profeſſor, nunc verò Catholicæ Majeſtatis à Cubiculo Medicus.

S. P. D.

LIBENTI animo, ne dicam libentiſſimo, ſummóque ſtudio, & mentis indagine tua Laureata Opera perlegi, Amice Chariſſime: Amabam te anteà ob antiquam, necnon & ſingularem amicitiam, neceſſitudinémque noſtram, ob optimam Apollineæ Artis doctrinam in te maximè irradiantem, nunc verò (etſi te ſine vlla mearum litterarum teſtificatione exiſtimaturum credo, me lætitiam animo concepiſſe incredibilem, quod diſertiſſimos egregij tui ingenij partus in lucem edere contenderis) violandam tamen legem conſuetudinis, non vtique putaui, & per litteras etiam gratuler, ſummoperè gaudeam, immortaliter triumphem. Quare hac de re, non Tibi tantum gratulor, ſed mihi gaudeo, atque neceſſariis omnibus tuis, qui hoc tuo labore cohoneſtari adjudicamus. Hoc ſiquidem non eruditum munus, Orbi terrarum nunc denuò aditum ad vltimam te honorum acceſſionem extulit, & aliorum pluribus emolumento futurum, & ad maiora aperturum aditum planè credo. Enimverò crebriſſimis doctiſſimorum Medicorum in congreſſibus ſuauiſſimos tuæ Mineruæ flores ſæpè ſæpiùs accepi; accepi nunc tuæ eruditionis mella iucundiſſima, quæ non Tyronibus tantum, verùm etiam verſatiſſimis in hac noſtra Arte viris iucunditate præſtare non ignoro, non miror equidem, dum etenim ad Regalem à Cubiculo Medicum euexeris, maiora ſpectare, nonnumquam viſus fui; ſed quid in verborum fulcimento detineor? Adſit nunc huius Operis inſcriptio, indè námq; vbertimam laudum tuarum ſegetem, affluentiſſimos tuæ doctrinæ riuos, altiſſimum ſcientiæ tuæ pelagus, deuenire, dimanare, ſcaturire, pro certo eſt, (lucidus enim ortus, lucidiſſimum ſolet occaſum præſagire.) Non immeritò itaque ſtudioſſiſsimos tui labores Laureæ Medicinalis titulo conaris inſignire. Hoc enim Opus, parentes exornat, colluſtrat Patriam, lætatur amicos, tyrones maiores reddit, ipſos erudit peritiſſimos, Tibi ipſi deniq; immortale decus, multiplicéſque coronas accumulat. Sileat nunc Galenus, ſubticeat Hippocrates, abſint omnes Apollinea in Arte exercitatiſſimi, hic namque tuus Liber ſententiarum grauitate, expertiſſimis dogmatibus, ſumma eruditione, omnia Medicorum omnium comprehendit, & ſempiterna Laurea tua coruſcat tempora. Tandem ſi pro viribus extollere, & pro meritis Opus hoc, quis laudare voluerit, illius inſcriptionem, iterum, atque iterum inſpiciat.

Inde etenim Herois laudem, & facta volentis
Iam legere, & quæ ſit, poterit cognoſcere, virtus.

Vale etiam, atque etiam, mi Doctor Chariſſime, & hos Muſarum concentus, omni licèt lepore alienos, ex imo tamen mei erga te, cordis affectu, depromptos beniguiùs accipias, rogo.

SVMMA PRIVILEGII
Regis Christianissimi.

CAVTVM est authoritate Regis, ne quis in Regno suo aliisve suæ ditioni subiectis locis, intra decem proximos annos, Librum qui sic inscribitur, *Francisci Henriquez Opera Medica*, absque LAVRENTII ANISSON, Bibliopolæ Lugdunensis, permissu, imprimat, aut diuendat, à die publicationis horum exemplarium: qui secus fecerit, mulctâ indictâ, provt fusiùs in Diplomate Regio continetur, mulctabitur. Datum Parisiis 19. Septembris 1667.

Signatum

TESSIER.

Desiit Prælum primæ editionis 19. Iulij 1669.

INDEX

INDEX
Tractatuum, Disputationum, Capitum, Quæstionum, & Dubiorum huius Primi Tomi.

TRACTATVS PHISIOLOGICI.

TRACTATVS I.

TRACTATVS II.

IV. Vtrùm

DISPVTATIO II.

De natura, temperie, & differentiis cuiusvis humoris in particulari, & de modo quo vnaquæque differentia præternaturam producatur. pag. 85

TRACTATVS III.

De Coctione & Putredine. paginâ 94

DISPVTATIO I.

De natura Coctionis. ibid.

DISPVTATIO II.

De Putredine. pag. 117

TRACTATVS IV.

De Semine. pag. 130

DISPVTATIO Vnica. ibid.

TRACTA

TRACTA

TRACTATVS II.

De Tumoribus in particulari, eorum causis, dignotione & curatione. pag. 261

DISPVTATIO I.

De Phlegmone, aliisque à sanguine generatis Tumoribus. ibid.

DISPVTATIO II.

De Erysipelate, & aliis Tumoribus à bile procreatis. pag. 277

DISPVTATIO III.

De œdemate, & aliis Tumoribus pituitosis qui ad ipsum referuntur. pag. 284

DISPVTATIO IV.

De Scirrho, & aliis Tumoribus qui ad ipsum referuntur. pag. 295

TRACTATVS III.

De Vlceribus, eorúmque dignotione & curatione. pag. 301

DISPVTATIO I.

De Vlceribus in vniuersum. ibid.

TRACTATVS

De Spiritibus. 315

TRACTATVS

De partibus corporis humani. pag. 331

TRACTATVS PHYSIOLOGICI.

TRACTATVS PRIMVS
De Elementis, & Temperamentis.

DISPVTATIO I.
De Elementis.

CAPVT PRIMVM.

Quid & quotuplex ſit Elementum : Et de mixtione ipſorum inter ſe.

PROLIXAM ſatiſque diffuſam tractationem de Elementis noſter Petrus Garcia adduxit *ſuper fen. 1. lib. 1. Auicennæ*, vbi ſpecialiter de ipſis agit : necnon varias controuertit quæſtiones, quæ ad Phyſicum magis quàm ad Medicum ſpectant. Nos verò veſtigia Maiorum ſequentes, phyſicíſque theorematibus credentes, breuiter Elementorum naturam diſquiremus, numerum eorum, mixtionem, & permanentiam in mixto, vt indè ſtatum ipſius naturalem, & temperiem maturè perdiſcamus.

Ad rem ergo noſtram aduenientes, vt promiſſis ſtemus, perpendamus Philoſophum in hac re meritò primum, qui *Metaph. 5. cap. 3.* Elementa deſcribens ait : *Elementa ſunt id ex quo primo inſito ac indiuiſibili ſpecie in aliam ſpeciem aliquid componitur.* Ex quibus verbis non dubiè colligitur : elementalia corpora eſſe omninò ſimplicia, & homogenea, non quidem quia excludant compoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali ; ſed quia non ſunt ex pluribus naturis compoſita, neque in plures ſpecies partiri poſſunt, neque in ſe habent contrarietatis principium ; hoc enim denotant illa verba Philoſophi, nempè : *indiuiſibili ſpecie.* Quòd autem elementa minimè excludant compoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali, ex eo probatur, quòd ſint tranſmutabilia ad inuicem ; cuncta autem quæ tranſmutantur materiam habent, ex ipſo Philoſopho *Meteor. cap. 2.* ergo cùm ex ipſo Philoſopho etiam *lib. 2. de generatione, cap. 4.* conſtet eſſe adinuicem tranſmutabilia ; infertur ſatis clarè, eorum ſimplicem heterogeneitatem neutiquam excludere compoſitionem ex materia & forma ſubſtantiali. Hanc eandem doctrinam amplectitur Auicenna *lib. 1. cap. 1. doctrina 2.* vbi ſic habet : *Elementa ſunt corpora ſimplicia, & ſunt partes primæ corporis humani, & aliarum quæ in corpore diuerſarum formarum diuidi minimè poſſunt.* Galenus etiam *lib. 2. de Elementis*, hoc ipſum teſtatur dum ait : *Elementum eſt minima res quam conſtituit portio.* Et Hippocrates iterùm elementum deſcribens ait : *Eſt minima pars eius rei cuius eſt elementum.* En quomodo Antiqui omnes de natura & quidditate elementi cenſuêre : Sunt ergo elementa corpora ſimplicia, & homogenea, nullam contrarietatem habentia ; immò potiùs quodlibet elementum eſt principium duarum qualitatum compoſſibilium inter ſe, quarum vna eſt in ſummo, & prope ſummum altera.

Obiicies cum Galeno *lib. 3. de Elementorum facultatibus 32.* vbi tenet aquam optimam, vberiori coctione reddi ſalſam ; cuius ſunt hæc verba : *Nec mirum ipſa aqua optima diutiùs decocta ſalſam qualitatem tandem aſſumat.* Ergo cùm ſalſus ſapor corporum mixtorum, & non ſimplicium ſit, videtur ſine dubio Galenum omninò ſimplicitatem aquæ negâſſe. Et augetur difficultas ex Philoſopho, *lib. 2. de generatione, cap. 8.* ſic fante : *Ignis autem & aër, & vnumquodque eorum quæ dicta ſunt, haudquaquam ſimplex eſt, ſed mixtum* : Nihil clarius. Et ratione vrgetur aſſumptum : Putredo eſt propria paſſio mixtorum ex Philoſopho ; ſed omnia præter ignem poſſunt putrefieri, eodem Authore 4. *Meteor. cap. 1.* Ergo ſaltem tria elementa non ſunt corpora ſimplicia : audite Philoſophum : *Idcircò reliqua omnia (vno igne excepto) in putredinem dilabuntur, terra enim, & aqua, & aër, putreſcunt ; omnia enim hæc materia igni ſubſternuntur.* Videtur ergo ex his elementa non eſſe corpora omninò ſimplicia ; immò potiùs aliquam mixtionem, ſeu heterogeneitatem importare.

Cæterùm, omnia hæc futilia ſunt, & reuerà minimè euertunt noſtræ aſſertionis fundamentum. Etenim Galenus & Philoſophus *locis citatis* minimè loquuntur de puris elementis, ſed permixtis, non verâ quidem mixtione, ſed per iuxtapoſitionem alterius corporis ; quâ ratione dum coquitur aqua, pars terræ iuxtà poſita aduritur, & ſalſedinem

dinem adquirit: itaque aqua quantum eft ex fe, quantumuis calefiat, non eft capax adquirendi faporem: Ità Philofophus *de fenfu & fenfibili*, vbi agens de faporum generatione tenet, aquam ex fe non effe materiam illorum, & concludit dicens: *Reliquum eft, vt mutatio aquæ fiat, quoniam re quapiam afficitur*: Galen. ergo & Philofoph. minimè fentiunt effe elementa corpora impura fubftantialiter;hoc eft quòd habeant formam fubftantialem quæ fit principium contrarietatis:dicuntur autem aliquo modo mixta,impura elementa,longâ & impropriâ fignificatione per iuxtapofitionem aliquarum fubftantiarum, quod non tollit quominùs elementa fecundum fe fint pura corpora, & omninò fimplicia, omninò contrapofita corporibus mixtis.

Hanc effe mentem Philofophi oftenditur facilè: nam poftquam dixit 2.*de generat. cit.c.3. Ignis autem & aër,& vnumquodque eorum quæ dicta funt, haudquaquam fimplex eft, fed mixtum*. Profequitur Philofophus fic: *Quæ verò funt fimplicia talia quidem funt, non tamen eadem; vt quod igni fimile eft igneum,non ignis,& quod aëri,aëreum,non aër exiftit; & fic de reliquis*. En quomodo apertè fentit elementa effe omninò fimplicia. Quæ verò ab ipfo dicuntur mixta per iuxtapofitionem funt talia, minimè verò ratione formæ fubftantialis mixtum conftituentis. Et fi ignea, aut aërea corpora in rigore vocauit elementa impura, quia in fe habent iuxtapofitas fubftantias diuerfas, de quibus etiam verè Philofophus affirmat poffe putrefieri; non tamen de puris elementis loquitur. Ergo ratio in contrarium pofita diluta manet.

Nec me latet Vallefium noftrum 4 *Meteor. cap.*1. tum etiam *lib. de facra Philofophia, cap.* 1. negâffe in vniuerfo elementa pura, & omninò impermixta, ità vt afferat neque vnquam fuiffe, neque de facto effe, aut poffe exiftere, quà ratione mente potiùs & cogitatione, quàm reuerà fubfiftere affirmet. Cæterùm, licèt interdum elementa permixtas, feu iuxtapofitas habeant aliquas fubftantias, vt hactenus dictum eft; minimè tamen negamus de facto in vniuerfo reuerà dari pura elementa, nempè plures partes terræ omninò impermixtæ, aëris etiam, aquæ, & ignis: nam licèt ignis aliquam denfitatem ad fenfum habeat, eam habet ratione pabuli, in quo nondum forma ignis adeft;quæ verò funt partes ignis, hæ prorsùs carent fumofa fubftantia; & fic in vniuerfo verè reperiri pura elemtenta mihi perfuadeo; ex eo quòd huius nulla fit implicatio; cùm certum fit elementorum formas ex propria natura excludere omnem contrarietatem, & alienas fubftantias; abfque fundamento ergo negabimus pura elementa in vniuerfo.

De numero verò elementorum Philofophus teftatur 2. *de generat. cap.* 3. *citato*, effe quatuor; Ignem fcilicet, Aërem, Terram, & Aquam. Eandem fententiam tenet Hippocrates *lib. de natura humana*, vbi probat contra aliquos Antiquos minimè effe vnicum elementum in hominis compofitione, ex eo quòd non doleret, neque fentiret, vtpote non effet contrarium naturam corrumpens, fi vnum effet elementum tantum: Et quia vnica effet folùm curationis fpecies, quia vna effet fanitas. Concluditque elementa effe numero quatuor, quorum ignis eft calidus in fummo, & ficcus prope fummum; terra ficca in fummo, & frigida prope fummum; aër humidus in fummo, & calidus prope fummum, & tandem aqua frigida in fummo, & humida prope fummum.

Rursùs hæc eadem elementa inter fe comparata alia dicuntur fymbola, alia diffymbola; illa ergo quæ habent aliquam fimilitudinem in qualitatibus dicuntur fymbola, vt aër & ignis conueniunt in calore, terra etiam & aqua, gaudent frigiditate. Diffymbola verò funt his contraria; ea quæ difconueniunt in qualitatibus, vt ignis & aqua, quorum vnum calore & ficcitate, alterum verò frigiditate & humiditate pollet, & hoc habe de terra & aëre: Quod totum fatis clarè *citato loco* Philofophus notificauit, quem fequitur Auicenna *loco citato*, & Galenus *lib.* 2. *de Element. cap.* 1. Et tandem Hippocrates totius Medicinæ Oraculum, *lib.* 1. *de natura humana*. Philofophi verò, & omnes qui ipfum fequuntur quoad numerum elementorum, loquuntur fecundum communem ordinem naturæ: nam certum eft poffe Deum creare aliud corpus fimplex, omninò diuerfum à quolibet ex affignatis elementis, quod haberet ficcitatem in fummo, & calorem prope fummum, aut humiditatem in fummo, & frigiditatem prope fummum: ratione quarum combinationum non dubiè ab elementis quæ à nobis communiter exponuntur, difcriminarentur. Præterquam quòd etiam Philofophus vocauit elementum corpus cœlefte,& fic etiam ex hac parte quaternarius numerus elementorum poterat claudicare. Loquimur ergò fecundum communem ordinem de elementis, quatenùs ordinantur in compofitionem, & mixti formationem, & fic vera eft decifio numeri elementorum, de quibus duo funt grauia, terra fcilicet & aqua; duo alia leuia, aër nempè & ignis.

Circa vltimum quod inquirit caput,certum eft elementa inter fe adinuicem alterari, ex quorum commixtione & alteratione refultat tertium mixtum per veram mixtionem factum. Quâ ratione fic ipfam mixtionem definiuit Philofoph. 1.*lib.de generat.c.*10.*Eft mifcibilium alteratorum vnio*. Id eft productio alicuius totius ex vi alterationis omnium elementorum inter fe. Itaque cùm ipfa elementa inter fe contrarientur ratione fuarum qualitatum,quandocumque applicantur inter fe,alterantur adinuicem agendo, & reagendo. Quòd fi alicuius actio fupra alterum fit victoriofa, ità vt omnes fuas difpofitiones induxerit in materia alterius elementi, tunc quidem commixtio non eft, fed potiùs tranfmutatio, feu generatio vnius elementi ex alio.At verò vbi omnia inter fe alterantur adinuicem,ità vt nullius fit actio fuperior, alterius actione; tunc refultat ex omnibus fic alteratis,difpofitio media, quæ vltima dicitur ad formam mixti,& fic talis actio vera mixtio cenfenda eft; hoc eft mifcibilium, feu elementorum alteratorum vnio, aut vt alij vertunt, in vnum coitio. Quo fit vt hæc forma mixti producatur à caufa vniuerfali ad exigentiam illius difpofitionis vltimæ,& fic dicitur per accidens producta; fiquidem eft præter intentum cuiuflibet elementi: etenim quando inter fe localiter applicantur, quodlibet intendit affimilationem fui. Cæterùm, quia ex vi alterationis elementorum adinuicem,refultauit illa media difpofitio,vltimò difponens pro forma mixti:hinc fit vt præter intentum agentium talis forma producatur ad exigentiá talis difpofitionis,à caufa vniuerfali, & fic dicitur productio per accidens.

Ex his deducitur,veram mixtionem differre ab impropria; quoniam hæc fit per iuxtapofitionem corporum inter fe,& quando vinum mifcetur cum aqua.

aqua. Illa verò per veram vnionem factam vi alterationis, & reactionis elementorum adinuicem. Deducitur etiam non eſſe idem proprium mixtum, ac factum per veram mixtionem & propriam: etenim per generationem producitur proprium mixtum, non tamen per mixtionem, quoniam non concurrunt omnia elementa ad fieri illius, ſed ſufficiunt diſpoſitiones, ſeu qualitates illorum.

CAPVT II.

Vtrùm Elementa maneant formaliter in mixto.

EX dictis conſtat omnia elementa adinuicem & in vnum alterata, concurrere ad formam mixti, ſeu eius fieri. Inquirimus ergo in præſenti: An quando ità adinuicem alterantur per mutuam actionem ipſorum, & reſultat vltima diſpoſitio ad formam mixti; hoc ipſo corrumpantur omnes formæ elementorum, & ſolùm maneant eorum qualitates, ſeu virtutes in mixto? Celebris quidem difficultas, ſatiſque inter Philoſophos & Medicos omnes Antiquiores trita, & ad noſtrum tractatum valdè vtilis; cùm certum ſit, ex ipſis elementis temperamentum reſultare in mixtis. Cæterùm, priuſquam circa præſentem controuerſiam plauſibiliores dicendi modos proponamus; pro eius elucidatione ſupponimus, litem procedere, an elementa maneant formaliter in mixto, ſimul cum ipſa forma mixti diſtincta à formis elementorum? Nam chimæricum iudico ipſas elementorum formas ſimul per alterationem applicatas conſtituere mixtum, citra introductionem alterius nouæ formæ mixti; etenim ſic eſſet vnum aggregatum, & non per ſe, quod manifeſtè Philoſopho oppugnat. Præterquam quòd, etiam ſequeretur, mixta omnia non differre ſubſtantialiter & eſſentialiter; ſiquidem haberent omnia eandem formam ſubſtantialem, nempè congeſtionem omnium formarum elementorum; quæ verò habent eandem formam, conueniunt in ſubſtantia & eſſentia. Procedit igitur dubium de permanentia elementorum ſecundum formas in mixto, ſimul cum forma mixti diuerſa à formis elementorum?

Inſuper ſupponendum eſt: continentiam virtualem bifariam poſſe explicari. Primo modo, vna forma alteram poteſt continere virtualiter, eò quòd ipſam per ſe ſumptam, & non per aliud ſui ſolùm contineat: quâ ratione forma ſenſitiua, continet vegetatiuam; & cœleſtes, elementales; qui modus continendi, dicitur ab aliquibus Philoſophis eminentialis. Secundo modo poteſt contingere quòd vna forma contineat alteram; non quidem per ſe ſumptam, neque immediatè: ſed quia eius virtutem continet, ſeu aliquam ipſius diſpoſitionem propriam; nam cùm talis diſpoſitio ſit quaſi inchoatio eiuſdem formæ; illud quod continet hanc diſpoſitionem dicitur quadam ratione virtualiter continere talem formam; non quidem per ſe ſumptam, nec immediatè, ſed quia eius virtutem continet, & ideò quaſi remotè, & non ſecundùm ſe, ſed per aliquid ipſius formæ, hoc eſt per ſuam diſpoſitionem, ſeu virtutem. Ex his ergo, licèt primus modus continendi poſſit dici virtualis ſenſu explicato, nihilominùs rigoroſè continentia formalis dicitur. Inquirimus ergo in præſenti, an elementa contineantur in mixto immediatè & per ſe, ità vt eorum formæ ſubſtantiales perſeuerent adhuc poſt introductionem formæ mixti, aut ſolùm perſeuerent elementa mediatè & remotè in mixto per ſuas virtutes, ſeu qualitates proprias, nempè calore, &c. Hoc opus, hic labor.

Plauſibilior & magis receptus modus dicendi eſt, in noſtra Schola, qui affirmat elementorum formas in fieri mixtionis corrumpi ex vi alterationis miſcibilium adinuicem, & ſic ſolùm in mixto perſeuerare qualitates ipſorum, minimè verò formas ſubſtantiales. Hanc ſententiam eſſe expreſſam Philoſophi teſtantur. Tum *lib. 1. de generat. cap. 10.* tum etiam *2. de part. animal. c. 1. loc. cit.* ſic ait Philoſ. *Nam quæ miſcentur, & priùs ex ſeparatis coiſſe. & poſſe rursùs ſeparari videmus: igitur neque permanent actu, vti corpus & albedo, neque corrumpuntur, aut ambo, aut alterum: nam eorum virtus atque potentia ſalua manent.* Conſtat ergo ex his virtutem & potentiam elementorum ſolùm ſaluari in mixto, & minimè ipſorum formas. Pergamus inſuper ad alterum Philoſophi locum nuper citatum; ſic enim fatur. *Cùm itaque triplex ſit compoſitio: Prima ex actu & potentia, ea quæ ex primordiis conficitur, his quæ nonnulli elementa appellant, terram dico, aquam, aërem, & ignem; ſed meliùs fortaſsè dici poteſt ex virtutibus elementorum confici, hiſque non omnibus, ſed vt alibi anteà expoſitum eſt; humiditas enim & ſiccitas, calor & frigus, materia ſunt compoſitorum.* Colligitur ergo ex Philoſopho virtutes ſeu qualitates elementorum componere mixtum, eſſéque eius materiam, minimè verò elementa ipſa ſecundùm formas ſubſtantiales, cuius expoſitio genuina valde eſt Galen. *lib. 1. Meth. c. 2.* Clariùs tamen 8. *de placit. cap. 4.* videtur hanc tueri opinionem, vbi ait: Elementa in nobis poteſtate eſſe, humores verò actu. Adhuc altiùs Galen. hanc eandem ſententiam videtur confirmare in opuſculo quodam à ſuis operibus ſeparato, vbi *comm. 3. ſuper libros de humoribus*, ſic loquitur: *Noli tamen quemquam cogitare corpora ex quatuor elementis abſolutè eſſe conflata; quandoquidem illa, vt poteſtate ſint in corporibus, actu tamen nullo modo inſunt, ſed quæ ex ipſis intercedentibus alimentis gignuntur, vt ſanguis, pituita, flaua, atráque bilis, vt flaua bilis igni, atra terræ, pituita aquæ proportione reſpondeant; ob eámque cauſam, calida ſiccáque poteſtate ſit flaua bilis, ſicut ignis, frigida & ſicca atra bilis, ſicut terra; pituita verò frigida & humida, vt aqua; aërem verò elementum, in ſolis corporibus animantium, cernitur iuxta ſuam naturam, vt in reſpirationibus & pulſibus licet intueri.* Quæ verba ità clarè videntur negare continentiam formalem elementorum in mixto, vt nullâ egeant expoſitione. Hanc ſententiam tanquam veram recipiunt ferè omnes Recentiores, & noſter Valleſ. *1. Controuerſ.* quem ſequitur noſtræ Scholæ Primarius & Magiſter meus *lib. de rebus natural. non natural. & contra naturam, tract. de element. q. 2.* Ratione etiam, huius ſententiæ ſectatores, ipſam validare conantur. Primò: nam ſi ex aliquo capite conſtaret continentia formalis elementorum, aut quia forma mixti non poſſet induci & conſeruari citra formas elementorum in ſua materia; aut ex aliqua mixti operatione, quæ demonſtraſſet continentiam formalem elementorum; ſed neutrum arguit continentiã formalem, ergo. Probemus aſſumptum per partes: non ſecundum operationem; nam operationes quæ in mixto inueniuntur, elementa redolentes, ſunt calefactio, frigefactio, &c. ſed huiuſmodi qualitates ſufficienter ſaluantur in mixto, ſolùm per continentiã virtualem elementorum; non ergo conſtat ex operationibus mixti, perſeue-

rantia formarum.Rursùs ipſæ qualitates ſunt diſpoſitiones ad introductionem & conſeruationem formæ mixti in materia, minimè verò formæ ſubſtantiales elementorum : nam ipſæ non ſunt immediatè operatiuæ ; ergo formæ elementorum non perſeuerant in mixto, propter eius conſeruationem, ac per conſequens ex hoc capite non conſtat continentia formalis elementorum in mixto ; ſiquidem ad tranſmutationem ſolum requiritur ſubiectum commune, & diſpoſitiones.

Secundò:Temperies mixti eſt diuerſa à temperie cuiuſlibet elementi ; ergo formæ elementorum neutiquam poterunt conſeruari cum forma & diſpoſitionibus mixti. Patet conſequentia : nam ideò vnum elementum tranſmutatur in alterum , quia variatur propria temperies ſeu conuertitur,in temperiem alterius:ſed ſimiliter conuertitur temperies omnium elementorum in temperiem mixti diuerſam , à temperie cuiuſlibet , ergo cum ipſa minimè poterunt conſeruari elementorum formæ.

Nec valet ſi reſpondeas:temperiem elementorum non conſiſtere in indiuiſibili,ſed habere latitudinē ſufficiētem,vt conſeruentur ipſorum formæ cum temperie conducente ad formam mixti:nam contra premitur ſolutio; quia ſequeretur cum eadem temperie conſeruari in materia,formam ignis, & aquæ,vt per ſe patet,quod videtur abſurdum.Et validiùs vrgeo difficultatem propoſitam : nam ſequeretur poſſe induci formam ignis in materia aquæ,& è contrà cum eiſdem diſpoſitionibus;& ſequeretur etiam quòd non eſſet maior ratio cur cum illa diſpoſitione media conducente ad formam mixti induceretur noua forma mixti quàm alterius cuiuſlibet elementi. Probatur ſequela ; nam illa diſpoſitione cum qua inducitur forma mixti conſeruantur etiam formæ elementorum;ergo quia eſt diſpoſitio ad omnes illas formas;ergo dum in mixtione inducitur illa diſpoſitio non eſt maior ratio, cur inducatur in materia vnius elementi forma mixti quàm alterius elementi ; cùm igitur hoc ſit abſurdum,dicendum eſt elementorum formas corrumpi,diſpoſitionémque ad formam mixti eſſe omninò contrariam formis elementorum ac proindè ſolùm virtualiter permanere in mixto.

Denique. Nam ſi formæ elementorum perſeuerant in mixto,aut in qualibet exquiſita parte,& ſic plures formæ informarent vnicam & eandem materiam naturaliter,quod alienum eſt à vera Philoſophia, aut ſingulæ formæ perſeuerant in ſingulis partibus materiæ,& ſic nulla daretur pars in mixto quæ ſit verè mixta, eò quòd in ipſa non eſſent omnes formæ elementorum. Neque daretur vera mixtio, ſed coniunctio quædam localis elementorum,ſeu iuxtà poſitio eorum inter ſe.Confirmatur hoc idem aſſumptum experientiâ mixtorum quæ generantur ſub aqua,ſicut piſces;ſed difficilè videtur quòd ſub aqua ſit naturaliter elementum ignis. Similiter in aliis mixtis calidis & ſiccis,etiam difficile videtur,ſeruari elementum aquæ,vtpote diſpoſitione omninò contraria minimè poterit conſeruari ; ergo cùm hæc omnia efficaciter conuincant, videtur manifeſtum elementa ſolùm virtualiter in mixtis contineri.

Porrò,licèt hæc aſſertio communior ſit noſtris temporibus , ſatiſque vulgaris , & trita in noſtra Schola.Verior tamen eſt quæ aſſerit elementa formaliter in quolibet mixto contineri; ità vt in fieri mixtionis,licèt omnia elementa quodammodò attemperentur , & ipſorum qualitates refrangantur ad inuicem : nihilominùs ipſorum formæ minimè corrumpuntur , & ſic perſeuerant in mixto ; non quidem quia ipſæ formæ per ſe conducant,ſeu immediatè ad introductionem , ſeu conſeruationem formæ mixti : nam qualitates,ſeu virtutes eorum ad id ſufficienter diſponunt ; ſed quia in ipſa mixtione licèt ad inuicem agant,& repatiantur miſcibilia , nihilominùs nullius eſt vera corruptio, (aliàs potiùs eſſet peculiaris generatio, ſiue tranſmutatio vnius elementi in alterum , illa actio , & non mixtio) & ſic ex neceſſitate ipſius mixtionis perſeuerant formæ ſubſtantiales elementorum ; non quia immediatè conducant ad fieri & conſeruari formæ mixti,ſed mediis ſuis virtutibus & qualitatibus.Hanc ſententiam expreſsè tenet Hippoc. *lib.6.de natura hominis*, quem ſequitur Galen.*lib.1. de Elementis, c.15.* quos ſequitur noſter Hiſpanus Vega *lib.1. Method. cap.1. de Elementis*. Háncque eſſe opinionem veriorem , & magis conformem Antiquorum dictis, firmiter teneo.

Et probatur ex Philoſopho *lib.1. de gener. c.10. cit.*dicente:*Quæ miſcentur ex ſeparatis coiiſſe,& poſſe rurſus ſeparari*. Ex quibus verbis colligitur ſenſiſſe Philoſophum elementa ſecundum formas perſeuerare in mixto:nam ſi qualitates ſolùm perſeuerarent, minimè poſſent ſeparari, immò potiùs corrumperentur. Neque obſtat id quod immediatè adiungit Philoſophus , nempè : *Neque permanent actu vt corpus & albedo*:nam cùm dicamus manere elementa ſecundum formas ſubſtantiales, refractis tamen eorum qualitatibus , & attemperatis inter ſe;conſtat clarè minimè manere , ſicut corpus & albedo,etiamſi maneant & perſeuerent formæ ſubſtantiales Et quòd hæc ſit expoſitio iuxta mentem Philoſophi confirmant ſequentia verba: *Neque corrumpuntur ambo, aut alterum* ; Ergo ſentit minimè corrumpi elementa in fieri mixtionis,*quo bene ſtat, vt eorum virtus & potentia ſalua maneat*;quin ex eo probetur virtute ſolùm,& non formaliter manere elementa in mixtis corporibus ; cùm conſtet potiùs Philoſophum probâſſe non corrumpi elementa in fieri mixtionis,ex eo quòd eorum virtutes & potentia ſalua maneat. Potiùs ergo locus prædictus Philoſophi probat noſtram aſſertionem,quod forſan ſolitâ ſuâ acutie Valleſ. cognouit *1.Controuerſiar.* quamuis contrariam ſententiam tueatur. *1. etiam lib.de Cœlo, c.2.* omnia mixta moueri ab elemento prædominante docuit Philoſophus;ſentit ergo ea formaliter perſeuerare in mixto.Rursùs *1.de generat. cit. c.10.* dixit, mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem,non verò corruptorum. Si ergo non corrumpuntur elementa in fieri mixtionis , ſed ſolùm alterantur iuxta mentem Philoſophi, manent formaliter in mixto.

Hoc ipſum Hipp.docuit *lib.cit.de hominis natura*,per ſequentia verba:*Et rursùs neceſſe eſt ſecedere ſingula in ſuam ipſorum naturam , homine moriente humidum nimirum ad humidum , ſiccum ad ſiccum, calidum,ad calidum,frigidum ad frigidum* : Conſtat ergo ex mente Hipp. homine moriente elementa ſeparari,& ſecedere ab eſſe formali, & ſimultaneo quod habebant in mixto. Cæterùm , quia hic locus poterit ab Aduerſariis exponi, vt à noſtro Petro Garc. *diſp. 2. c.3. ſupra Auicenn.* de virtutibus elementorum,& non de ipſis elementis ſecundum formas ſubſtantiales ; nihilominùs vt eorum falſitas,& ſiniſtra interpretatio manifeſta conſtet, & noſtræ aſſertionis veritas magis eluceſcat , audite Galenum *lib.1. de temperament. cap.19.* vbi ſigillatim ad amuſſim lib. Hipp. *de natura humana* exponit. Sic incipit caput : *Quod verò à qualitatibus*

ſæpè

ſæpè Hippocrates nominet Elementum calidum appellans; neque ſolam qualitatem, neque quod ab eius exuprantia dicitur: ſed corpus quod ſummam participat qualitatem ex eius verbis poteſt vnicuique conſtare. Et rursùs humidum & ſiccum non qualitates, ſed ſubſtantias, in quibus ſunt qualitates intelligere docet Galenus: clariùs tamen inferiùs, cuius verba ſequentia perpendite: *Verùm hoc multi non aduertunt ex eis qui Hipp. conſitentur, ac proindè qui opinantur aliquid hoc aliud ipſum ſignificare per humidum, calidum & frigidum, quam communia omnium elementa; nam quod nolit eorum qualitates, corporum elementa ſtatuere, iam ſatis puto demonſtratum ex Hippocrate.* Aurea profectò verba: Ex quibus non dubiè colligitur quòd ſi in hominis cuiuſlibet mixti deciſionem, ſecedunt ſingula ad ſuam naturam; humidum ſcilicet ad humidum, & per humidum intelligit elementum, nec qualitatem, nec quod ab eius exuperantia dicitur, quod elementa formaliter præexiſtebant in mixto. Idem Galenus *l. de elementis citato, cap. 15.* hanc ſententiam amplectitur dum explicat ita ſe habere elementa in mixtis corporibus; ſicut in vniuerſo, ſed in hoc ſunt ſecundum formas, (etiamſi non ſint pura in eius operatione,) ergo etiam in mixto debent eſſe formaliter, & non ſolùm virtualiter. Auicenna verò licèt ab aliquibus adducatur pro hac ſententia, ſiniſtrè tamen, cùm de hac re nihil loquatur, vt ex eius lectione cuique conſtabit.

Sed agamus iam ratione, ipsáque validemus noſtram concluſionem: nam certum eſt apud omnes, & iuxta mentem Philoſophi & Hippocratis locis citatis, & adhuc in Aduerſariorum opinione, quod mixtum reſoluitur in elementa. Ex quo ſic arguo: quando mixtum reſoluitur in elementa, ibi denuò non generantur; ergo ſeparantur ab eſſe ſimultaneo, quod habebant in mixto; ac proindè ſecundum formas ſubſtantiales in ipſo perſeuerant miſcibilia. Quòd verò elementa in reſolutione mixti denuò non generentur probatur efficaciter: nam vel generantur per ſe ab aliquo agenti peculiari, vt tenet Petrus Garcia, vel per accidens à cauſa vniuerſali producuntur ratione qualitatum, ſeu virtutum elementorum, quæ aderant in mixto; ſed neutro modo poſſunt denuò generari elementa quando mixtum reſoluitur; ergo ex eo eſt, quia ipſorum formæ præexiſtebant in compoſitione mixti. Probemus dilemma propoſitum per partes. In primis nullum eſt agens particulare, quod poſſit inducere omnes vltimas diſpoſitiones in mixto ad quatuor elementorum formas. Patet: nam tales diſpoſitiones ad omnes elementorum formas, omninò inter ſe contrariantur; ergo non poteſt eſſe agens particulare potens illas omnes producere. Probatur conſequentia: nam illud agens, aut eſſet calidum, aut frigidum, aut humidum, aut ſiccum in exceſſu; ergo quando per ſe agit, & intendit aſſimilare ſibi paſſum, erit ratione qualitatis intenſioris conducentis ad introductionem propriæ formæ; ac proindè agens diſſoluens mixtum minimè poterit in ipſo producere omnes vltimas diſpoſitiones, ad omnes elementorum formas, & ſic denuò ab agenti particulari non poſſunt generari elementa, quando mixtum in ipſa reſoluitur.

Prætereà, ſi aliquod agens peculiare poteſt producere diſpoſitionem vltimam ad formam vnius elementi; tunc in diſſolutione mixti, hæc tantum erit generatio vnius elementi ex mixto; non diſſolutio mixti in elemento, & ſi ob hanc rationem mixtum reſoluitur in elementum illud; etiam poterit dici quod reſoluitur in illud mixtum, quando ex vno mixto fit alterum mixtum: ſiquidem in vtroque caſu diſpoſitio vltima per ſe inducta fuit ab agenti peculiari alterante, & introducente, & intendente aſſimilationem ſui; quæ autem præfuerant in materia, erant communes diſpoſitiones, ac proindè cùm certum ſit mixtum reſolui in elementa; aliquid peculiare ſignificauit Philoſophus, præter generationem, ſeu tranſmutationem peculiarem, vnius in alterum; aliàs quodlibet quod tranſmutatur in alterum, reſolui diceretur in illud quod eſt abſurdum; peculiariter ergo de mixtis eſt intelligenda reſolutio in elementa, quia ibi ab eſſe ſimultaneo ſeparantur. Vltimò: Nam ſi quoduis elementum, vt producatur in reſolutione mixti expoſcit agens peculiare, quod producat vltimam diſpoſitionem, quia quæ præexiſtebant in mixto ſunt remotæ: ergo tales ſunt generationes peculiares quatuor elementorum, ex diuerſis partibus materiæ; & ſic quemadmodum hac ratione, dicunt mixtum reſolui in elementa, tenentur affirmare vnum elementum reſolui in alterum, quando ab altero tranſmutatur: hoc autem minimè concedunt, ergo neque quòd elementa in reſolutione mixti producantur ab agenti peculiari per ſe.

Rursùs, neque producuntur per accidens, vt voluit Primarius noſter, & Magiſter meus ſuprà citatus, cum Valleſ. *lib. 1. Contr. c. 1.* nam ea producuntur per accidens, quæ præter intentum agentis producuntur ratione diſpoſitionis materiæ; ſed quando aliquod corrumpit formam mixti, & non valet inducere diſpoſitiones ſuas pro aſſimilatione mixti in propriam formam; tunc ratione qualitatum, ſeu diſpoſitionum elementorum quæ præfuerant in mixto, in diuerſis partibus materiæ minimè poterunt produci ab vniuerſali cauſa, formæ ſubſtantiales elementorum, ergo nullo modo producuntur in reſolutione mixti, ſed potiùs ſeparantur ab eſſe formali quod habebant in ipſo. Cætera patent, minorem probo: Nam cum diſpoſitionibus, ſeu qualitatibus elementorum, quæ præfuerant in mixto, ad eius generationem nulla elementorum forma ſubſtantifica valuit conſeruari, in ſententia Aduerſariorum: immò potiùs contraria fuit illa diſpoſitio quæ reſultauit ex miſcibilibus alteratis adinuicem, vt elementorum formæ conſeruarentur: ergo quando corrumpitur forma mixti, citra tranſmutationem ipſius in alterum, minimè poterunt per accidens produci formæ elementorum, ratione diſpoſitionum, ſeu virtutum earum, quæ perſeuerant in materia. Patet conſequentia: nam qualitates elementorum poſt deciſionem mixti, vel remanent in eadem intentione, quâ erant in introductione mixti, vel in remiſſiori: (Nam maior intentio, quæ ſit diſpoſitio vltima in diuerſis partibus materiæ ad omnia elementa, iam conſtat ex dictis ſuprà, à nulla cauſa poſſe produci.) Si primum aſſeras, iam manet probatum, quod ſicut in fieri mixti, huiuſmodi diſpoſitiones fuerunt incompoſſibiles cum formis elementorum, eadem ratione poſt deciſionem mixti, erunt incompoſſibiles, & ſic ratione illarum non poterunt denuò produci formæ elementorum à cauſa vniuerſali. Si ſecundum dicas, potiori iure conſtat neutiquam poſſe produci elementa: Nam ſi huiuſmodi diſpoſitiones, ſeu miſcibilium virtutes in maiori intenſione, non fuerunt ſufficientes, vt cauſa vniuerſalis ad exigentiam

ipſarum produceret formas elementorum ; mulò minùs id poterit fieri quando ſunt remiſſæ.

Vlteriùs:Cauſa vniuerſalis tunc ſolùm concurrit ad productionem alicuius formæ , quando in materia eſt producta diſpoſitio aliqua vltima pro ipſa forma , quæ exigit ipſius productionem ; & aliàs deficit cauſa peculiaris , in quam refundatur talis productio ; ſed virtutes ſeu qualitates elementorum, quæ præfuerant in mixto, neutiquam ſunt vltimæ pro formis elementorum (aliàs non corrumperentur in fieri & conſeruati mixti quod probaret efficaciùs noſtram intentum ,) ergo ratione ipſarum , quando mixtum reſoluitur , cauſa vniuerſalis minimè poterit producere formas elementorum ; nec tenebitur ratione exigentiæ ad huiuſmodi concurſum,vtpote nulla eſt , ac proinde mixtum reſoluitur in elementa , quia in ipſo formaliter præexiſtebant.

Nec valet ſi vlteriùs reſpondeas , ex diſpoſitionibus materiæ quæ ſunt qualitates elementorum,& ex eis quæ producit agens reſoluens mixtum, reſultare pro formis elementorum vltimam: nam certa eſt, quia, vt manet probatum ſuperiùs, nullum eſt agens quod poſſit producere diſpoſitiones vltimas pro omnibus formis elementorum; quæ verò præfuerunt in mixto non ſufficiunt;ergo ex omni capite repugnat noua productio elementorum , in reſolutione mixti , ac per conſequens ratio dictat quòd maneant formaliter in mixto : adhuc quando fit per generationem in qua virtute ſeminis elementa concurrunt , quia in ipſo formaliter deferuntur ; in noſtra verò opinione reſolutio mixti in elementa clariſſimè conſtat ; nam cùm formæ elementorum in mixto maneant , aliquantulum refractis eorum qualitatibus , hoc ipſo quod mixti forma corrumpitur, ſeparantur elementa , & ab eorum formis pullulat intentio qualitatum debita , quæ veluti conſopita & refracta erat in præſentia mixti.

Neque valet ſi obiicias , ex noſtra ſolutione ſequi , mixtum non fieri per veram mixtionem, ſed per impropriam ; hoc eſt per iuxta poſitionem.Patet aſſumptum ; nam cùm formæ ſubſtantiales elementorum ſint diuerſæ ſpeciei , minimè poſſunt vniri , ac proindè ſolùm manebunt in mixto elementa iuxtà poſita , & non per veram mixtionem reſultabit mixtum.

Reſpondeo quod iuxta-poſitio eorum ex quibus fit mixtio impropria , eſt ſine vera continuitate quantitatis , in mixto verò non ita contingit; nam materiæ & quantitates elementorum vniuntur vera continuitate , etiamſi formæ ſubſtantiales elementorum non continuentur : hoc autem eſſe poſſibile colligitur ex Angelico Doctore *3.p. q.77. art* 8. *ad* 2. vbi ait : quòd ſi aliquod corpus eſſet ex duobus metallibus , erit ſecundum rationem quantitatis , non autem ſecundum ſpeciem materiæ. Ergo ſentit quantitates poſſe continuari , etſi formæ ſint diſcontinuæ, quod etiam contingere in plantis experientia demonſtrat ; quando ſcilicet in arboribus ramuſculus aliquis marceſcit , in quo , etſi forma inanimis ſit ; nihilominùs eius quantitas eſt vnita cum quantitate alterius ramuſculi in quo viuentis vegetatiui forma conſeruatur ; nihil ergo mirum ſi quantitates , & materiæ elementorum vniantur inter ſe in mixto per veram mixtionem , etſi formæ diſſolutæ ſint.

Neque vlteriùs vrget contra nos ſi dicas, ſequi ex noſtra ſolutione non eſſe quamlibet partem mixti , mixtam ; eam ſcilicet in qua ſolùm vnius elementi forma conſeruatur. Reſpondetur enim adhuc in ipſa , eſſe mixti formam , quæ dat eſſe mixti formaliter ipſi parti , neque eſſe inconueniens formam mixti , & elementi informare eandem materiam , vtpote in mediis formis Authores id non excuſant concedere ; formæ autem elementorum mediæ ſunt ad formam mixti.

Neque valet , ſi iterùm reſpondeas , dicendo contra nos : ſi in parte minima,ſeu exquiſita mixti , in qua vnius elementi forma ſolùm conſeruatur, etiam eſt forma mixti ; ergo fruſtrà requiruntur reliqua elementa ad conſeruationem & introductionem formæ mixti.

Reſpondeo enim facilè, quòd licèt forma mixti informet partem exquiſitam , in qua eſt ſolùm vnius elementi forma , nihilominùs neceſſariò requiruntur reliqua elementa ad formæ mixti conſeruationem ; nam ipſam informat , cum dependentia ab informatione aliarum partium , in quibus ſunt alia elementa ; quemadmodum forma rationalis conſeruatur in qualibet exquiſita parte hominis quæ non ſit organica , etiamſi expoſcat organizationem ; quia illa informatio eſt cum dependentia ab informatione aliarum partium , in quibus eſt organizatio requiſita. Vnde fit quòd minima pars carnis v. g. in qua ſolùm eſt vnius elementi forma quæ mente ſolùm concipitur,minimè poſſit ſeparari ab aliis manente ſub forma mixti ; ſiquidem hæc neceſſariò requirit omnia elementa inter ſe commixta , & ad minimum diuiſa , ita vt ſingula elementa , ſingulis partibus materiæ correſpondeant , non omnia vni parti materiæ : nam ſic plures formæ non ſubordinatæ quales ſunt elementorum , naturaliter informarent vnicam materiam, quod eſt abſurdum.

Huic iam oneroſum non erit Aduerſariorum iacula conterere. Ad primam Philoſophi authoritatem , iam conſtat in probatione noſtræ concluſionis : Ad ſecundâm *ex lib. de partibus animalium* deſumptam dicimus primis verbis, compoſitionem ex elementis formaliter ſtatuere ; cùm verò proſequitur dicens, *ſed meliùs fortaſsè dici poteſt ex virtutibus confici elementorum*;non negat primum quod ſtatuerat , ſed explicat compoſitionem mixti per virtutes elementorum tanquam per id quod magis eſt notum nobis in ipſo mixto , ideóque vtitur illo verbo , *fortaſsè* : Ad Galenum, dico affirmare elementa in nobis eſſe poteſtate ; non quia non ſint formaliter , ſed quia eorum qualitates quodammodò ſunt refractæ in mixto,quæ poſteà in diſſolutione mixti à propriis formis elementorum intenduntur. Ad alterum Galeni locum reſpondeo ibi non negâſſe continentiam formalem elementorum in mixto abſolutè , ſed comparâſſe ipſa elementa cum humoribus , tenétque elementa in corporibus non eſſe actu, ſicut humores,quod nos fatemur : nam miſcibilia componunt mixta vſque ad minima diuiſa refractiſque eorum qualitatibus ; quod non tollit quominùs formaliter , & actu ſint in mixtis, vt ex ſuprà dictis conſtat , & ſic quod negat eſt eſſe elementa omnia , ſicut aër percipitur in reſpiratione , & pulſu , & humores in corpore , quod nos fatemur. Prima etiam ratio ſoluitur facilè , ſi dicamus formas elementorum perſeuerare in mixto ſolùm ex neceſſitate ipſius mixtionis ; nempè ex eo quòd miſcibilia alterentur ad inuicem , & non corrumpantur ; non verò quia ex aliqua operatione mixti conſtet , vt ſuperiùs notauimus. Ad ſecundam reſpondeo vnum elementum tranſmutari

tari in aliud, quia omninò variatur temperies vnius ad temperiem alterius, non quomodolibet sit diuersa; & sic licèt temperies mixti sit diuersa à temperie cuiuslibet elementi, nihilhominùs non ita diuersa est, vt valeat corrumpere formas elementorum, aut dispositiones quibus conseruantur; & hoc accidit propter latitudinem formarum.

Ad confirmationes dicimus non benè sequi id quod intendunt. Ad primam respondeo illam dispositionem quam adquirunt miscibilia, quando adinuicem alterantur ad fieri mixti, esse vltimam ad formam mixti; & licèt cum illa non corrumpantur formæ elementorum, non tamen ideò forma cuiuslibet elementi potest induci, etenim ad nullum est vltima dispositio; immò potiùs cùm ex vi illius alterationis, nullum alterum corrumpat, sed ad mediocritatem, seu dispositionem mediam reducantur. Constat vi illius minimè posse formam elementi denuò produci; sed solùm formam mixti ad quam est vltima illa dispositio. Nec sequitur formam ignis induci in materia aquæ cum eisdem dispositionibus, & è contrà; nam iam diximus omnia elementa correspondere singulis partibus materiæ in quibus conseruantur, non quidem dispositionibus omninò contrariis, sed refractis, & ad mediocritatem reductis, ratione latitudinis ipsarum formarum. Ad vltimam constat solutio ex iis quæ diximus ad argumenta quæ contra nostram conclusionem superiùs sunt adducta.

Ad confirmationem respondeo illa mixta viuentia, adhuc sub aqua componi ex elementis formaliter; non tamen conseruari dispositionibus omninò contrariis, & repugnantibus, sed potiùs inter se omninò attemperatis. Constat manifestè, cùm videamus adhuc pisces sub aqua habere vitalem calorem, quin suffocetur; signum ergo est ibi non esse dispositionem omninò contrariam elemento ignis, aut aëris, & sic de aliis philosophandum erit: nam etsi aliqua sint mixta calida, non ita tamen, vt in ipsis omninò euanescat frigida dispositio, requisita ad conseruationem elementorum frigidorum.

CAPVT III.

An ex hypothesi, quòd elementa solùm virtualiter contineantur in mixto, concedantur in ipso necessariò partes correspondentes omnibus elementis.

Facilè in nostra opinione soluitur Controuersia proposita: nam cùm concedamus elementa ad minimum diuisa, formaliter componere omnia mixta, certum est in ipsis adesse partium diuersitatem, in quibus etsi forma mixti conseruetur, & vna sit in omnibus, nihilhominùs etiam elementorum omnium formæ substantiales conseruantur; & sic ex necessitate compositionis mixti, necessariò diuersæ partes substantificæ conceduntur; non quidem quod in qualibet parte exquisita mixti, quæ mente solùm concipitur, ad esse omnia elementa concedimus: nam hæc solùm informatur vnius elementi forma mixti; in parte verò determinata, seu diuisibili sub diuersa quantitate omnia elementa seruari posse fatemur, eò quòd cùm elementa in fieri mixtionis ad minimum fuisse diuisa, & commixta in ordine ad compositionem mixti, necessum fuit mixtum importare huiusmodi compositionem, ex quatuor elementis, cuius resolutio fiat in ipsa; vndè fit vt partes ipsæ exquisitæ sub eadem quantitate solùm, redoleant vnius elementi naturam. Et licèt in ipsis exquisitis partibus conseruetur forma mixti, non ideò sequitur, quòd quælibet pars exquisita admittat compositionem ex omnibus elementis; quandoquidem informatio illa, est cum dependentia ab informatione aliarum partium; in quibus compositio adest omnium elementorum, necessaria ad conseruationem formæ mixti: Itaque licèt illa pars exquisita carnis v. g. informetur formâ carnis, diuidi sub eadem forma minimè potest: nam ipsa gaudet, per dependentiam compositionis mixti; si enim separaretur, solùm haberet naturam vnius elementi (aëris scilicet) & eadem curritratio de qualibet parte exquisita ossis, aut nerui; hæc etenim omnia in nostra opinione clarissimè apparent, & cuique contemplanti constabit.

Cæterùm, quia controuersia de partibus correspondentibus omnibus elementis in mixto celebris est, non quidem solùm inter antiquos Authores, sed etiam inter iuniores, præsertim in nostro Complutensi Medicorum Cœtu; in Tyronum gratiam ipsam examinare decreui, ex hypothesi quòd virtualiter elementa contineantur in mixto.

Igitur circa dubium propositum; pro clariori intelligentia, libet prælibare, litem minimè procedere de diuersitate partium ad sensum cognita, qualis est ea quæ in mixtis organicis inuenitur, cùm solùm viuentia sint organica, iuxta Philosophi doctrinam 2. *lib. de Anima, cap.* 2. Nec procedit controuersia in sensu quo loquitur de diuersitate partium Galenus *lib.* 1. *de simplic. medicamentor. faculiat. cap.* 17. in quo de lacte sermonem instituens, non esse similare declarauit. Et 2. *lib. de alimentorum facultatibus cap.* 15. hanc diuersitatem clariùs ostendit, distinguens in ipso lacte partem serosam, habentem vim expurgandi, & partem caseosam habentem vim adstringendi. Item de rosa & oleo, testatur: non igitur de his partibus quæ diuersâ formâ constituuntur, controuersia procedit, cùm plura sint mixta quæ ipsas minimè habeant; sed solùm de quolibet mixto, quamuis homogeneo ad sensum, siue animato, siue inanimato; an scilicet in ipso, seu in qualibet eius parte, ex propria natura, quia mixta est, sint qualitates, siue primæ, siue secundæ, ratione quarum, dicatur correspondere omnibus elementis; ita vt ignis, quia calidus est & siccus, reperiatur in mixto, pars calida & sicca supra mediocritatem, ratione cuius assimiletur in temperamento, elemento ignis, & sic de reliquis. Itaque non sufficit quamlibet partem mixti esse calidam, frigidam, siccam, & humidam, vt omnibus elementis correspondeat, nisi habeat huiusmodi qualitates supra mediocritatem, ratione cuius, pars dicatur potiùs vnius elementi, quàm alterius, propter assimilationem in qualitatibus, supra mediocritatem: solùm ergo de diuersitate accidentali procedit controuersia: Etenim in nulla opinione potest forma substantialis inanimatorum tribuere diuersum esse substantiale diuersis partibus; siquidem vniformiter se habet ad omnes, & proinde cùm dubium procedat de omni mixto, siue animato, siue inanimato; quatenus mixtum est, & de qua-

libet eius parte, meritò diſputamus de diuerſitate partium accidentali, modo nuper expoſito.

Circa præſentem difficultatem quamplures ex recentioribus cenſuêre antiquos Authores admittere hanc difficultatem partium, non ſolùm in qualibet ſignabili,& determinata parte; ſed etiam in minima & exquiſita parte mixti, hoc eſt ſub minima quantitate exiſtente. Rationem reddunt, quia quælibet & minima, & exquiſita pars mixti, informatur forma mixti; ergo ſi hæc in parte ſignabili, ſub diuerſa quantitate, expoſcit diuerſitatempartium accidentalem,ad omnia elementa, etiam ſub minima quantitate ipſam debet expoſcere:Et hæc eſt præcipua ratio huius fundamenti.

Cæterùm,hanc minimè eſſe Antiquorum mentem, nec rationi conſonam, firmiter teneo. Primum conſtat ex Auicenna *lib. 2. ſuorum operum, cap. 1.* vbi ſic ſcribit: *Et cùm Medici dicunt quòd Medicinæ virtus eſt compoſita ex contrariis,non oportet vt iſti intelligant, quod ſit vna pars ferens frigiditatem, & caliditatem, ſimul operante vnaquaque earum, ſicut illæ quæ ſunt diuerſæ: nam illud non eſt poſſibile, ſed ſunt in partibus eius diuerſis, ex quibus ipſa eſt compoſita cum ſingularitate.* Quibus verbis præclarè ſatis, diuerſitatem partium, ſub eadem minima quantitate negauit, nec non etiam rationem eius reddit, quam ſic expendo: pars mixti correſpondere dicitur diuerſis elementis, eò præcisè quòd habeat qualitates ipſorum, ſiue primas, ſiue ſecundas, ſupra mediocritatem: ſed minima & exquiſita pars, ſub eadem minima quantitate conſiderata, nequit habere omnes quatuor qualitates in exceſſu ſupra mediocritatem,ratione quarum correſpondeat quatuor elementis. Ergo implicat correſpondentia in minima, & exquiſita qualibet parte mixti, ad omnia elementa, ac per conſequens ſi Antiqui, diuerſitatem hanc conceſſerunt,ſub diuerſa quantitate loquuntur. Ita Gentilis *ſuper lib. de temperamentis, cap. 1.* & Galenus *3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus,c. 14.* vbi licet diuerſitatem partium concedat in oleo, & vino, non tamen ſub minima quantitate, ſed potiùs ſub diuerſis formis conſtitutis; ſpecialiter tamen de lacte *lib. 1. cap. 17. & 2. lib. de alimentorum facultatibus, cap. 15.* vbi tenet partem ſeroſam habere vim expurgandi, & partem caſeoſam vim adſtringendi, non igitur verum tenent, qui ſuſtinent antiquos Authores diuerſitatem partium conceſſiſſe, ſub eadem & minima quantitate mixti.

Maior autem eſt præcipua difficultas circa diuerſitatem partium in omni mixto, ſub diuerſa quantitate verſatur. Circa quam plures ex Authoribus, cum noſtro Petro Garcia, *in ſua parte naturali, diſput. 7. cap. 4.* affirmant, adhuc ſub diuerſa quantitate minima, non eſſe concedendas partes omnibus elementis correſpondentes in omni mixto, aut in qualibet eius parte determinata. Probant primò: nam plura ſunt mixta homogenea v. g. lapis aut lignum, in quibus non apparet poſſibilis talis diuerſitas partium, non ergo eſt concedenda. Antecedens probatur:nam huiuſmodi diuerſitas in corporibus mixtis debet concedi,ob aliquem finem, ſeu operationes diuerſas; ſed in lapide, nec cognoſcitur finis peculiaris,nec ſunt operationes diuerſæ, quæ nos compellant concedere diuerſitatem partium, vt per ſe patet; meritò igitur partes correſpondentes denegantur in qualibet parte mixti, adhuc ſub diuerſa quantitate conſiderata.

Nec valet, ſi reſpondeas; huiuſmodi diuerſitatem partium neceſſariò concedi in omni mixto, propter conſeruationem formæ mixti in materia, etiamſi non ſit operum diuerſitas: nam contrà eſt, quia potiùs ex poſitione diuerſarum partium, ſequitur corruptio talis formæ, & mors naturalis, vt infrà ex Auicenna & Galeno probauimus; ergo non debent concedi in mixto propter conſeruationem formæ in materia, ſiquidem ratione diuerſarum partium tandem forma mixti corrumpitur.

Probantvlteriùs hoc placitum: nam ſi aliquod fundamentum eſſet adſtruendi diuerſitatem partium in mixto, præcisè quia mixtum eſt: maximè, ad hoc vt diſcriminetur eius compoſitio, à compoſitione elementi;etenim hæc homogenea, illa verò heterogenea cenſetur: ſed etiamſi non detur diuerſitas partium in omni mixto,ſufficienter ſaluatur eius compoſitio diuerſa, ſolùm ex eo quòd ſit principium contrarietatis, ſeu contrariarum qualitatum, quòd minimè reperitur in elemento; ergo citra diuerſitatem partium in mixto, aut qualibet eius parte determinata,diſcriminatur ab elemento.

Denique, ſi diuerſa correſpondentia concedenda eſt neceſſariò in aliqua parte determinata mixti, maximè ratione materierum omnium elementorum, ex quibus ſit mixtum; ſed poteſt fieri mixtum ex materia vnius elementi ſolùm, vt patet in mixtis quæ non ſiunt per veram mixtionem, ſed per generationem; ergo ex diuerſitate materierum, non erit neceſſariò correſpondentia ad omnia elementa, in qualibet parte determinata mixti. Præterquam quod,etiamſi omne mixtum fieret ex omnibus elementis, ſimul coniunctis & applicatis, non ex eo ſequeretur diuerſitas partium in mixto: nam in materia vnius elementi, inducitur forma alterius elementi, quin materia patiatur violentiam aliquam; ergo in omnibus materiebus elementorum poterat induci vnica & homogenea diſpoſitio pro forma mixti,quin ipſis ſiat aliqua violentia, ac per conſequens falsò, & ſine fundamento & compoſitione mixti, infertur diuerſitas partium, & correſpondentia modo ſuprà explicato.

Contraria opinio validè defenditur in noſtra Schola,nempè in qualibet parte determinata mixti neceſſariò dari correſpondentiam ad quatuor elementa, ita vt in qualibet parte, detur pars calida, & ſicca ſupra mediocritatem, ratione cuius correſpondeat igni, & ſic de cæteris. Hanc ſententiam eſſe Antiquorum, tenet Primarius noſtræ Scholæ,& Magiſter meus *in ſuo libello de rebus naturalibus, non naturalibus, & contra naturam, lib. 1. q. 3.*& eſſe expreſſam noſtri Vall. 4. *Met.* qui eam tanquam veram defendit in omni mixto,ſiue facto ex vnico elemento, ſiue ex omnibus, ſiue per generationem, dummodò verum mixtum ſit, & non per aggregationem. Probat ſuam ſententiam; nam mixtum ſit ex elementis,ergo in ipſo debent perſeuerare qualitates ipſorum: Ergo cùm elementa ſint diuerſa, quorum quodlibet habet diuerſam temperiem,& aliàs vſque ad minima diuiduntur, in ipſa mixtione,non dubiè colligitur, in mixto eſſe partes diuerſimodè temperatas, ratione diuerſorum elementorum concurrentium ad fieri mixti. Patet Conſequentia: nam ſemper manet in genito aliquid corrupti; ſed genitum eſt mixtum, & elementa corrumpuntur in ipſa mixtione; ergo diuerſa temperamenta ipſorum perſe

perseuerant in mixto, & per consequens diuersitas partium ad omnia elementa necessariò reperitur in mixto.

Secundò, probat suam sententiam; nam quò perfectior est forma, perfectissima, & diuersa organa petit & continet; sed forma mixti est perfectior formâ cuiuslibet elementi; ergo perfectiorem organizationem, seu compositionem importat; hæc autem præcisè in mixtis corporibus, vt lapide & ligno, non aliter potest explicari, nisi per diuersitatem partium ad omnia elementa; ergo talis est statuenda necessariò in omni mixto.

Tertiò, & validiùs munit suum placitum: nam corpus mixtum quatenus mixtum est formalissimè loquendo, est omninò contrapositum corpori elementali; ergo debet habere essentiam & quidditatem omnimodò contrapositam ex diametro corpori elementali; sed elementum est corpus omninò homogeneum & simplex in sua compositione; quâ ratione Philosophus *loco suprà citato*, ipsum vocauit indiuisibile specie; eò scilicet, quia eius partes sunt omninò similes, & eiusdem speciei; ergo corpus mixtum debet esse omninò heterogeneum, diuisibiléque specie, cuius partes sint valdè diuersæ. Patet Consequentia; constat enim debere esse corpus heterogeneum in contrapositionem elementi; sed hæc heterogeneitas, non potest aliter explicari, quàm per compositionem ex diuersis partibus in corporibus mixtis, & non organicis, vt in lapide, aut ligno; ergo vt ex diametro opponatur, & distinguatur mixtum ab elemento, necessariò debemus assignare in illo diuersitatem partium ad omnia elementa, sub diuersa quantitate; tanquam constitutiuum, & distinctiuum mixti ab elemento.

Nos tamen in præsenti litigio, partim amplectimur doctrinam Magistri, partim verò ab ea discedimus. Asserimus igitur in omni mixto, siue facto ex vnico elemento, siue ex omnibus dari diuersitatem partium correspondentium ad omnia elementa, non quidem quod in qualibet parte adhùc diuisibili mixti, necessariò dentur huiusmodi partes, sub diuersa quantitate correspondentes, diuersis elementis; sed in toto mixto ratione aliquarum partium, quæ minimè debent esse determinatæ, sed sufficit quod in confuso, & vagè, in omni mixto reperiantur necessariò partes aliquæ correspondentes omnibus elementis, modo à nobis explicato. Hanc conclusionem ità esse intelligendam existimo; esséque conformem valde Philosopho, & Galeno, & rationi magis consentaneam. Philosophus enim *lib. 4. Meteororum, cap. 6.* in omni mixto hanc diuersitatem concedit per verba sequentia; *Siccantur verò omnia, vel calefacta vel refrigerata, omnia autem calido, vel externo, vel interno humidum exoluente in vapores.* En quomodo distinguit calidum internum, ab humido & sicco. Et inferiùs clariùs diuersitatem partium in mixtis concessit, ostendens modum quo crassities inducitur; cuius hæc sunt verba: *Crassities humido abeunte fit, & sicco coagmentato.* Nihil lucidius pro distinctione partium, cùm asserat, alterâ abeunte, alteram remanere. Galenus etiam non dubiè hanc partium diuersitatem concedit omni mixto *3. de simplic. medicament. facultatibus, cap. 14.* vbi ostendit omnia medicamenta, licèt sensu simplicia esse appareant, naturâ autem esse composita, & ideò diuersissimas habere facultates, nempe excernendi, sistendi, rarefaciendi, & condensandi. Cùm ergo eadem ratio sit de aliis mixtis, credendum est in omnibus, diuersitatem partium concedere. Hæc autem testimonia minimè probant de qualibet parte diuisibili mixti, sed de toto mixto, vt per se patet: ergo habemus Antiquos fauentes potiùs nostræ opinioni, quàm alteri ex relatis.

Neque rationes adductæ à nostro Primario, probant in qualibet parte diuisibili mixti, debere dari correspondentiam ad quatuor elementa, sed in toto mixto; nam sufficienter saluatur distinctiuum mixti, ab elemento per heterogeneitatem, sed hæc heterogeneitas sufficienter saluatur penes id, quòd in toto mixto detur diuersitas partium, ad omnia elementa, non in qualibet eius parte diuisibili; ergo ad saluandam oppositionem, & contrarietatem mixti, cum elemento, non est necessaria correspondentia ad omnia elementa in qualibet parte mixti, adhuc sub diuersa quantitate; sed sufficit quòd talis diuersitas sit in toto mixto, vt bene probat vltima ratio pro nostro Primario adducta, quæ efficaciter ostendit veritatem nostræ conclusionis; ita vt sit præcipuum fundamentum, quo debemus probare heterogeneitatem mixti debere assignari, per diuersitatem partium ad omnia elementa, in toto mixto, non in qualibet parte diuisibili ipsius; vt ratio nuper adducta de distinctiuo mixti, ab elemento efficacissimè probat.

Vlteriùs probatur à simili nostra Conclusio; nam corpus organicum distinguitur sufficienter, à non organico, penes id quod habeat in se, & contineat diuersa organa, licèt ipsa non habeat in qualibet parte diuisibili, & determinata; vt patet in viuenti rationali; ergo vt corpus heterogeneum, seu mixtum distinguatur ab homogeneo, seu elementali, sufficit quòd habeat heterogeneitatem, seu diuersitatem partium in se, ratione aliquarum partium; non tamen ratione omnium, vt cuiuslibet determinatæ, seu diuisibilis.

Dices: Quælibet pars diuisibilis mixti informatur formâ mixti; sed hæc exposcit ad sui fieri & conseruari, diuersitatem partium; ergo in qualibet parte mixti, necessariò datur correspondentia ad omnia elementa, per huiusmodi diuersitatem partium. Respondeo: hoc argumentum si quid probat, etiam de parte exquisita, & minima seu indiuisibili mixti probare; nam ea etiam informatur formâ mixti; facilè tamen soluitur nodus, si dicamus, huiusmodi partes, & quamlibet mixti, informari mixti formâ, cum dependentia tamen ab informatione aliarum partium, in quibus est correspondentia ad omnia elementa, heterogeneitas requisita, eo modo quo quælibet pars viuentis organici, qualis est homo, informatur formâ organicâ, etiamsi in se nullam habeat organizationem; eo solùm quòd in toto viuenti saluetur organizatio, ità quod informatio cuiuslibet partis, quæ non sit organica, sit cum dependentia, ab informatione aliarum partium, in quibus est organizatio requisita pro forma illa viuentis organicè; ita vt si non esset forma informans partes organicas, illicò ab aliis partibus non organicis separaretur; ergo sic similiter benè stat, quòd forma mixti exposcat ad sui fieri, & conseruari, diuersitatem partium correspondentium ad omnia elementa; & quòd talis diuersitas, saluetur in toto mixto, non in qualibet eius determinata parte; etsi hæc informetur formâ mixti.

Dices vlteriùs contra nos: Omnes partes mixtæ determi

determinatæ & diuiſibiles, æquè expoſcunt formam mixti; & aliàs non implicat, in qualibet ex diuiſibilibus dari correſpondentiam; cur igitur neceſſariò in qualibet, non concedimus correſpondentiam ad omnia elementa, & ſolùm in toto mixto, ratione aliquarum partium ipſius?

Reſpondeo in primis ſufficienter ſaluari diuerſitatem mixti ab elemento, & ſufficienter dici, & denominari heterogeneum mixtum; penes id quòd in ipſo ratione aliquarum partium, ſit neceſſaria correſpondentia;ad omnia elementa,non tamen ratione partium diuiſibilium; nam ex vi alterationis miſcibilium, ſeu cuiuſlibet productionis mixti, diſpoſitiones elementorum, non æquè intenſæ producuntur in omnibus partibus materiæ; ſed in aliquibus producuntur diſpoſitiones vnius elementi intenſiùs,& aliis producuntur diſpoſitiones alterius elementi, etiam intenſiùs,in quibus remiſſiùs,non dubiè, elementa reliqua agebant; & ſic in productione mixti, nequit eſſe alteratio, ſeu diſpoſitio tam vniformis,vt pro qualibet parte determinata mixti, ſeu diuiſibili, reſultet æqua diſpoſitio ad quatuor elementa, taliter vt quælibet pars exquiſita illius partis diuiſibilis, correſponderet ſuo diuerſo, & peculiari elemento; veriſimilius enim eſt, & rationi magis conſonum, quòd aliquæ partes diuiſibiles alterentur vnica diſpoſitione vnius elementi ſecundùm omnes ſuas partes exquiſitas, & aliæ partes per diſpoſitiones alterius elementi; & ſic bene ſtat, quod in toto mixto ſit talis diuerſitas, ſeu correſpondentia,ratione aliquarum partium; non tamen quod in qualibet determinata, ſit correſpondentia ad quatuor elementa neceſſariò; propter rationem aſſignatam.

Rationes verò Contrariorum,facilè diluuntur; Et primò, quæ probant cum noſtro Primario dari in qualibet parte mixti correſpondentiam ad omnia elementa neceſſariò; ità futilia ſunt vt nihil probent de qualibet parte, ſed de toto mixto; quod nos libenter fatemur.

Cæterùm, argumenta pro opinione adducta, maioris ſunt roboris,& ità ad primum iam dictum eſt, diuerſitatem aſſignatam partium, concedi; propter conſeruationem formæ mixti in materia, non propter aliquas operationes diuerſas, neque ob alterum finem ſpecialem. Et ad probationem, ſeu ſecundam replicam; dicimus, quod licèt ex tali diſpoſitione partium, ſequatur mors naturalis; hoc tamen eſt per accidens; per ſe tamen conducunt ad conſeruationem formæ, quemadmodum calor natiuus noſter, per ſe conducit ad conſeruationem partis; & per accidens ratione raritatis, & tenuitatis quam producit,conducit ad corruptionem eiuſdem partis.

Ad ſecundum reſpondeo: eſſe mixtum principium contrarietatis, oriri neceſſariò tanquam à primo fonte,ſeu radice,ex diuerſitate partium, ſeu correſpondentia ad omnia elementa; nam ideò mixtum eſt principium contrarietatis; quia in ipſo eſt frigiditas in exceſſu aliquo, ſupra mediocritatem, & calor, & humiditas, & ſiccitas; nam omnes in æquilibrio non ſunt contrariæ; vtpote compoſſibiles;ſed correſpondentia ad elementa non aliter conſtituitur,& inuenitur in partibus mixti, niſi quia altera eſt frigida & humida, ſupra mediocritatem, altera verò calida & ſicca, & ſic de aliis,vt in notabilibus explicauimus;ergo eo ipſo quòd diſtinguitur mixtum ab elemento, penes principium contrarietatis, diſtinguitur per diuerſitatem partium correſpondentium ad quatuor elementa; nam ipſa diuerſitas eſt origo contrarietatis in mixto.

Nec valet ſi inſtes; poſſe eſſe corpus temperatum ad pondus; in quo caſu,erit mixtum, & tamen non erit correſpondentia, nec principium contrarietatis. Reſpondeo: quòd conceſsâ hypotheſi in caſu metaphyſico, in quo in toto mixto eſſet temperamentum ad pondus (quod plures negant, & non abſque fundamento) eſſet correſpondentia per ſecundas qualitates, & tunc reuerà mixtum diceretur principium contrarietatis, etſi actu ipſos haberet in æquilibrio: nam mixtum ex ſe expoſcit inæqualem temperiem, ex propria formatione, & natura diuerſa partium, & ex vi inæqualis applicationis elementorum in primo fieri ipſius mixti, vt ſuperiùs inſinuauimus.

Ad vltimum reſpondeo: diuerſitatem partium non oriri neceſſariò propter diuerſas materias elementorum; ſed propter diuerſam naturam omninò contrapoſitam, corporis mixti,cum corpore elementali; ad quod diuerſitas materierum nihil facit; nam etſi omnes non concurrant ſemper, concurrunt tamen diſpoſitiones omnium elementorum, ratione quorum varietas dicta naſcitur in partibus mixti,ſeu in toto mixto.

DISPVTATIO II.

De quidditate Temperamenti, & eius diuiſionibus.

CAPVT I.

Quid ſit Temperamentum?

EMPERAMENTVM, idem ſonat apud nos, quod apud Auicennam Complexio; ſed ſatis litigioſam reddit eius naturam *lib.1. fen 1. doctrina 3.* vbi dum quidditatem, & eſſentiam temperamenti, ſeu complexionis nobis oſtendere conatur, ſequentem verborum ſeriem reliquit ſcriptam: *Complexio eſt qualitas quæ ex actione adinuicem, & paſſione contrariarum qualitatum in elementis inuentarum prouenit:* Ex quibus verbis vnum eſt certum, alterum valde contentioſum. Certum quidem eſt, temperamentum, ſeu complexionem eſſe qualitatem ortam ab elementis, tanquam à radice,& primo fonte; nam ſola qualitas rigorosè loquendo eſt quæ diſponit, & attemperat pro introductione, aut conſeruatione formæ in materia, & ſic ſola qualitas nomen temperamenti ſortitur, dummodò ſit ex eis quæ conducunt ad fieri, ſeu conſeruari formæ.

Alterum quidem quod litigioſum valde eſt; in quo Authores digladiantur, oritur ex verbis Auicennæ; nempè an temperamentum conſiſtat in aliqua qualitate diſtincta à primis, orta tamen ab ipſis; (quam plures quintam vocant) an in ipſis primis proportionatis inter ſe, & eadem procedit diſputatio de ſecundis qualitatibus, quibus nomen temperamenti competere poſſe affirmabimus.

inabimus. Sed clarioris doctrinæ gratiâ,de primis qualitatibus examinabitur controuerſia, vtpote notioribus omnibus, & principalioribus; vt exinde quid de ſecundis aſſerere teneamur clariùs conſtet. Ad rem ergo accedentes, Principíſque Arabis verba maturè contemplantes, ex quibus colligimus temperamentum, in quinta qualitate à primis diuerſa eum collocâſſe. Et probatur aſ-ſumptum: nam quidquid oritur, ſeu producitur ab altero, reuerà diſtinguitur ab illo, à quo procedit;ſed iuxta Auicennæ mentem, complexio,ſeu temperamentum eſt qualitas quæ ex actione ad-inuicem contrariarum qualitatum,quæ ſunt in elementis oritur; ergo talis qualitas diſtinguitur à primis, ac per conſequens complexio, in quinta illa qualitate formaliter conſiſtit.

Confirmatur hoc placitum, ex Philoſopho *lib.2.de generatione, cap.7.* vbi ſic ait: *Ac primum quidem ſic elementa mutantur, ex his autem carnes, & oſſa conſtant, quæ ſunt eiuſdem generis cum id quod calidum, frigidum, & frigidum calidum efficitur,& ad medium perueniunt; hoc enim neutrum eſt.* Ex quibus verbis ſic formatur argumentum:nam ſi neutrum eſt illud medium, hoc eſt neque calidum, neque frigidum; ergo quinta qualitas producitur, ex actione ad inuicem, & paſſione primarum, quæ nullius ſit particeps.

Vlteriùs ratione probatur: nam in maſſa ſanguinaria, ex diuerſis humoribus oritur diuerſum temperamentum, ſeu qualitas diuerſa, à quolibet ſeorſim conſiderato. Rursùs in lacte conſtante ex triplici ſubſtantia, nempe ſeroſa, butyroſa, & caſeoſa,reſultat etiam diuerſum temperamentum, à temperie cuiuſl bet ſeorſim partis conſideratæ. Ergo ſimiliter ex actione, & reactione primarum qualitatum, reſultabit etiam quinta qualitas, diuerſa à primis; in quo temperamentum conſiſtat. Hoc ipſum confirmant huius opinionis ſectatores,exemplo theriacæ,in qua diuerſa omnino temperies eſt,quam in quolibet ſimplici, ipſam componenti: præterquam quòd certum eſt apud omnes, etiam ex eo conſtat, quòd Galenus *libro de Theriaca ad Piſonem* aſſerat eius virtutem prorogari vſque ad ſexaginta annos; nullius autem ſimplicis ingredientis virtus, tantum tempus perſeuerat, ſimplicia ergo in theriaca producunt aliquam virtutem, ſeu qualitatem ſpecialem diſtinctam,magis fixam, & ſtabilem; ac per conſequens in mixtis corporibus, etiam reſultabit diuerſa qualitas à primis, ex actione & repaſſione inter ipſas, quæ dicitur quinta, in qua ratio temperamenti debet conſiſtere.

Probatur vlteriùs à ſimili; nam ex coloribus extremis, vt ex albo & nigro, fit color medius, omninò diuerſus ab extremis. Hoc etiam accidit ex ſaporibus extremis: potiori ergo ratione ex qualitatibus extremis, & primis adinuicem alterius reſultabit qualitas diuerſa, quæ dicatur quinta, & in qua ſita ſit ratio temperamenti. Denique Auicennæ placitum confirmant omnes Sectatores exemplo illo toties, & communiter repetito,de coctione ferri ab illo animali,quod dicitur Struthiocamelus. Cùm autem conſtat animalia plura ipſo calidiora, ferrum non immutare, tenentur concedere, aliquam ſpecialem qualitatem præter primas, cui tribuatur huiuſmodi effectus, & in quo ſita ſit complexionis, ſeu temperamenti ratio.

Vlteriùs, omnes actiones oriuntur à temperamento; ſed ſi idem gradus caloris, & eadem portio primarum qualitatum,quæ eſt in ventriculo, poneretur in crure, non fieret in hoc, chyli generatio: ergo virtutes naturales quæ in temperamento conſiſtunt, non in primarum qualitatum proportione; ſed in alia quinta qualitate, ab ipſis orta conſiſtit. Patet conſequentia; nam actio illa quæ eſt chylificatio, producitur à toto temperamento, in quo viget magis calor; ſed eodem poſito in crure,non fit chylus; ergo qualitas altera diſtincta eſt in ventriculo, à qua fiat, & in qua conſiſtit complexio, ſeu temperamentum.

Gentilis, in expoſitione illius textus Auicennæ & Iacobus Forliuienſis *quæſt. 5. ſuper primum Canonem Auicennæ*, & Thomas de Garbo *in ſumma,tract.2.q.4.* duplicem quintam qualitatem conſtituerunt, alteram ortam ex contrarietate calidi & frigidi;alteram verò ex ſicci & humidi contrarietate.Et probant:nam ſi,duæ contrarietates,quarum neutra dependet ab altera,quia poteſt variari temperamentum in calido & frigido, quin varietur in humido & ſicco, & è contrà; ergo ex qualibet oppoſitione oritur qualitas media diuerſa, ſeu quinta,in qua temperamentum conſiſtit.

Cæterùm,ſiue ſit vna qualitas quinta,ſiue duæ; adhuc litigant Authores,An quinta qualitas ſit incompoſſibilis cum primis, à quibus dimanat? An verò ità inter ſe compatiantur, vt ſimul primæ cum quinta,& è contrà, naturaliter conſeruentur. Aliqui docent, incompoſſibilem eſſe hanc quintam qualitatem,cum primis,& quia ex actione primarum procedit,& quia color medius, & medius ſapor dantur, ſine exiſtentia extremorum; ergo etiam ſi qualitas hæc procedit ex contrarietate primarum debet exiſtere ſine ipſis. Sed hæc ſunt futilia fundamenta, vt conſtabit inferiùs in probatione noſtræ Concluſionis. Alij qualitatem quintam non contrariam primis veriſimiliùs defendunt;eò quòd in mixtis corporibus,tactu percipimus calorem, & frigiditatem; ergo actu & non virtute ſunt in mixto qualitates primæ. Deinde quia non conſtat quintam qualitatem contrariari primis;ergo illâ poſitâ, hæ non euaneſcunt;immò potiùs cùm vni vnum contrarietur, ex doctrina Philoſophi, & quælibet qualitas prima habeat vnum contrarium,non eſt rationabile, contrariari etiam quintæ illi qualitati.Et ſi fatentur Contrarij, illam quintam qualitatem continere virtualiter primas, ipsáſque producere,quâ ratione, cum ipſis poterit contrariari?

Denique: ſi qualitas quinta ſola exiſteret ſine exiſtentia primarum qualitatum, ſequitur,ità citò calefieri ſubiectum frigidum,quàm calidum. Probatur:actio caloris retardatur,per reſiſtentiam frigiditatis; ſed in hac opinione, neque in ſubiecto calido,neque in frigido,ſunt primæ qualitates,ſed ſola quinta; ergo ità citò calefit ſubiectum frigidum,quàm calidum, quin ſufficiat virtualis continentia qualitatum primarum in quinta; nam ad quamlibet reſiſtentiam requiruntur qualitates in actu.Plura de hac re poſſent adduci,quæ conſultò omitto, tanquam parui momenti; ad alia maiora properans.

Pro intelligentia noſtræ aſſertionis ſuppono: qualitates primas,in fieri mixtionis,ex vi actionis, & reactionis elementorum, ità proportionari inter ſe,vt non remaneant in mixto,in tota ea intenſione in qua erant in elementis;nam ex vi reactionis ad inuicem omnium inter ſe, aliquo modo fiunt refractæ,& ad vnum reductæ omnes qualitates; non quidem ità vt omnes qualitates primæ

vniantur

vniantur per veram,& intrinfecam vnionem inter fe,nam hoc eft impoffibile , cùm differant fpecie, vniuntur tamen extrinfecè vnitate fubiecti , hoc eft omnes qualitates primæ quodammodò remiffæ & ad quandam compoffibilitatem redactæ,in vnico & eodem fubiecto funt receptæ:vnde fit,quod proportio illa primarum qualitatum , non fit ab ipfis diftincta , licèt poffit dici vna per aggregationem,aut per vnitatem fubiecti.

Secundò obferuandum eft : compoffibilitatem hanc primarum qualitatum , feu exiftentiam omnium in gradibus compoffibilibus in eodem fubiecto, non effe proportionem formaliter loquendo; nam fic proportio,fonat relationem,feu refpectum ad fubiectum. Debet ergo accipi nomen proportio , pro materiali ; quatenus non eft aliud,quàm qualitates ipfæ primæ refractæ , in gradibus compoffibilibus:nam fic difponunt pro forma, & non provt referuntur ad fubiectum , licèt in fubiecto recipiantur.

Tertiò obferuandum eft : non folùm primas qualitates difponere , feu conducere ad fieri , feu conferuari formæ, fed plures ex fecundis, quæ ab ipfis primis dimanant. Quâ ratione Galenus *lib. Artis Medicinalis, c.*12. tenet, tenuitatem cerebri conducere ad optimum ingenium,craffitiem verò, ad tarditatem. Probat hoc ipfum qualitas illa fecunda , feu modus fubftantiæ qui adquiritur per coctionem, fummè neceffarius ad introductionem formæ. Probat hoc ipfum,commune illud experimentum ; de ignefactione ftupæ,priùs enim & citiùs,& cum remiffiori calore inducitur in illa materia, ignis,*quàm in altera denfa ; ergo ex eo eft, quia tenuitas,& raritas,ad introductionem formæ peculiariter difponunt materiam ; ac per confequens certum eft plures ex fecundis qualitatibus ad fieri, feu conferuari formæ conducere , quibus rationem temperamenti meritò concedere debemus ; non quidem omnibus fecundis , nam funt plures,vt grauitas,& leuitas, colores omnes,& fimiles,quæ minimè conducunt ad fieri,aut conferuari formæ, fed fe habent tanquam ornamentum ad ipfam formam, & his rationem temperamenti confultò denegamus.

Vltimò obferuandum eft : quòd licèt rigorosâ fignificatione,folùm qualitates fecundæ,quæ procedunt à primis dicantur;nihilominùs etiam aliæ plures, quæ ab ipfis non oriuntur, vt illa,v.g.quæ quæ à cerebro & corde influit ; necnon naturales potentiæ,& fimiliter aliæ;latâ fignificatione etiam poffunt dici fecundæ ; quatenus non funt primæ. In calce tandem horum aduerte , fufficere ad rationem temperamenti , quamlibet conducentiam, fiue in genere efficientis,fiue in genere difpofitionis ad fieri, feu conferuari formæ.

His iactis fundamentis , fit prima Conclufio noftra. Temperamentum confiftere in primis , & fecundis qualitatibus conducentibus ad fieri feu conferuari formæ , ad quandam proportionem, feu compoffibilitatem redactis , ità vt neque primæ folùm , neque fecundæ , conftituant temperamentum ; fed ex omnibus dictis qualitatibus , tanquam ex temperamentis partialibus, refultat vna complexio totalis , feu vnum totale temperamentum. Hanc conclufionem tenet Petrus Garcia *fuper Auicennam , difputatione* 8.*cap.*6. Vallefius nofter *lib.*1. *Controuerfiarum, cap.*6. & Primarius noftræ Scholæ *in fuo Opufculo de rebus naturalibus , non naturalibus , & contra naturam , tractatu de Temperamentis , fect.*1. & ex dictis facilè poteft probari : nam temperamentum dicitur id quod attemperat , & difponit pro inductione , aut conferuatione formæ: fed non folùm primæ qualitates , verùm etiam fecundæ id faciunt fine dubio , ità vt ex omnibus refultet vna completa difpofitio , pro forma ; ergo in omnibus fimul fumptis confiftit ratio temperamenti. Quòd autem non folùm primæ qualitates , fed plures ex fecundis attemperent , & difponant pro fieri aut conferuari formæ , ex Galeno manet probatum ; quo fenfu etiam dictum eft ab ipfo 6. *de Placitis Hippocratis & Platonis ; Quocirca fingulis ex fubftantiæ proprietate propria quædam functio contingit.* Ex quo non dubiè conftat , non primis qualitatibus folùm eum nomen temperamenti impofuiffe , fed modo fubftantiæ , quæ dicitur fecunda qualitas ; quod confonat his quæ fuperiùs prælibauimus : conftabitque clariùs dum rationes Contrariorum diluemus ; ex quibus aliquæ reuerà , non aliud probant quàm effe aliquas qualitates , præter primas conducentes , & difponentes ad fieri , aut operari formæ ; quod probat noftrum intentum. Vnde etiam conftabit praua Authorum expofitio doctrinæ Auicennæ , *loco fuprà citato.* Ipfe enim qualitatem ortam ex actione primarum , temperamentum feu complexionem vocauit ; hanc fine fundamento eius Sectatores , quintam effe affirmant , quam nos fecundam à primis ortam , non temerè fatemur ; cùm plures ex his videamus conducentes , & difponentes pro forma. Effe autem quintam qualitatem diftinctam à fecundis , nec vlla ratione , nec experimento probatur ; fed potiùs gratis , & abfque vllo fundamento ab Authoribus defenditur. Ergo maius fundamentum habemus , vt Auicenna per fua verba fignificat , fecundam qualitatem à primis ortam , quàm quintam ab his diuerfam.

Vallefius *lib.*1. *Controuerfiarum , cap.*6. probat contra Auicennam : temperamentum minimè debere ftatui in quinta qualitate , immò potiùs omninò hanc effe fictitiam , & chimæricam , à Barbarifque Scriptoribus , fine fundamento machinatam , & oftendit fic : nam aut dicta qualitas effet vna in toto mixto , & hoc non ; nam magis differt temperies cordis à temperie cerebri , quàm temperies vnius mixti , ab altero mixto ; fed in diuerfis mixtis corporibus concedunt diuerfas temperies feu qualitates ; ergo potiori iure in diuerfis partibus eiufdem viuentis organici ; aut effet diuerfa qualitas fecundum differentiam temperamentorum,quæ membris contingunt. Et hoc modo fequitur, quòd cùm temperamentis differant membra omnia , & fingulæ eorum particulæ , quòd innumeræ multiplicentur qualitates quintæ fpecie diuerfæ , quod videtur abfurdum ; non ergo temperamentum , in quinta illa qualitate fictitia, debet ftatui?

Secunda Conclufio : Non folùm qualitates aliquæ fecundæ quæ ex primis procedunt , fed etiam aliæ quæcunque qualitates , à primis diuerfæ , ad fieri formæ , aut conferuari conducentes , & difponentes , quas lata fignificatione , fecundas vocamus ; rationem temperamenti fortiuntur. Hæc conclufio eft contra Petrum Garciam , & noftræ Scholæ Primarium , *fuprà citatum* ; qui docent , folùm fecundas qualitates,

tes, à primis dimanantes, quæ disponunt ad fieri, seu conseruari formæ habere rationem temperamenti. Probatur ratione: nam quidquid conducit in genere qualitatis ad fieri, aut operari formæ, verè disponit, & attemperat pro vsu formæ: sed non solùm qualitates, quæ oriuntur à primis, sed etiam aliæ, quæ ab ipsis non oriuntur, quales sunt qualitates quæ à cerebro influunt, & à corde, quæ irradiantes vocantur, & plures aliæ, verè in genere qualitatis disponunt, & conducunt ad operari formæ; cur igitur ipsis denegabimus rationem temperamenti, & concedimus, tenuitati, raritati, modo substantiæ, & aliis similibus; gratis enim videtur, & sine fundamento asserere esse necessarium, quòd qualitas aliqua, & disponat & procedat à primis, vt fortiatur nomen Complexionis. Vlteriùs vrgeo assumptum: nam defectus qualitatis irradiantis communicandæ à cerebro, est verè morbus, vel fundamentaliter in vna opinione, vel formaliter in altera; sed in qualibet opinione, pertinet ad prædicamentum qualitatis (exceptâ illâ quæ tenet morbum formaliter esse relationem prædicamentalem, quæ non minùs plausibilis est) ergo erit morbus in temperamento. Patet, nam ille defectus est morbus; non in conformatione, neque in soluta vnitate, vt per se patet, ergo in temperamento, ac per consequens defectus, vel excessus à mediocritate cuiuslibet qualitatis conducentis ad fieri, aut operari formæ erit morbus in temperamento, & mediocritas earundem qualitatum erit sanitas; indéque non solùm secundæ qualitates, quæ procedunt à primis sortiuntur nomen temperamenti, dummodò disponant, verùm etiam plures aliæ, quæ ab ipsis non procedunt.

Denique argumentor authoritate Galeni *lib.3. de locis, cap.5.* vbi dum explicat Hippocratis locum ex *lib.6. Epidem.* nempè: *Dum humor melancholicus vergit ad animam, facit melancholiam, dum vergit ad corpus, epilepsiam.* Vbi docet Galenus nomine *Animæ* intelligi temperamentum; & Petrus Garcia tenet, tunc temperamentum vitiari, obtenebratione factâ, & amissione luminis. Insupérque docet, lumen in rigore non esse secundam qualitatem à primis procedentem, ex eo quòd in Cœlo reperitur, vbi nulla ex primis qualitatibus adest. Ex quo ad hominem sic argumentor. Lumen seu eius defectus constituit morbum in temperamento, in sententia Petri Garciæ; at non est qualitas procedens à primis necessariò, ergo non solùm qualitates quæ in rigore dicuntur secundæ, verùm etiam & aliæ, quæ ab ipsis non procedunt, dummodò disponant pro forma, habent rationem temperamenti.

Nec valet si respondeas cum Petro Garcia *loco citato*, quòd licèt verum sit quòd absolutè, lumen non sit qualitas necessariò procedens à primis, propter rationem assignatam, nihilominùs, quia in quibusdam mixtis propter peculiare temperamentum primarum qualitatum reperitur, ideò quadam ratione à Medicis secunda qualitas respectu illorum dicitur. Non enim valet euasio hæc, nam si in Cœlo reperitur lumen verum, vbi nulla est primarum qualitatum proportio, à qua procedat, vnde potest constare, quod in mixtis nostris corporibus procedit lumen à primis qualitatibus: immò potiùs quemadmodum datur qualitas à cerebro, aut à corde influens in viuentibus, & naturales potentiæ, quin procedant à qualitatibus primis, poterit etiam lumen ità se habere, & per consequens dabitur adhuc in sententia Petri Garciæ qualitas diuersa à primis, quæ non sit verè secunda, & tamen conducat ad operari formæ, temperamentúmque constituat, quemadmodum reliquæ qualitates procedentes à primis, & disponentes pro forma.

Inde iam operæpretium erit, Aduersariorum argumenta diluere, vt exindè nostræ Conclusionis veritas clarior euadat. Ad primum dicimus, reuerà qualitates secundas quæ à primis procedunt, ab ipsis distingui, & constituere temperamentum: Nec Auicenna excludit ipsas primas qualitates in gradibus compossibilibus, ad mediocritatémque redactas, à ratione temperamenti; nam sic omnes primæ aggregantur in vnico subiecto, & vniuntur vnitate subiecti; vnde aggregatum, seu compositio omnium, quæ oritur ex ipsarum actione & reactione, simul cum qualitate secunda potest dici qualitas, quæ oritur ex actione & passione primarum qualitatum in elementis inuentarum, vt tenet Auicenna. Primarius tamen nostræ Scholæ citatus, & Magister meus, licèt explicet Auicennam de qualitate secunda, nomine quintæ; non tamen reddit rationem, neque explicat quâ ratione in sententia Principis, non excludantur primæ qualitates à ratione temperamenti. Secundum argumentum desumptum ab authoritate Philosophi 2. *de generatione*, nihil probat: nam qualitas secunda, in qua simul cum primis consistit temperamentum, à primis omninò diuersa est; non tamen ideò excluduntur primæ à ratione temperamenti.

Quatuor argumenta, quæ suo ordine sequuntur, solùm probant, primas qualitates solas non constituere temperamentum, sed ex ipsis potiùs debere resultare aliquid distinctum, quod constituat etiam temperamentum; quod etiam nos fatemur: nam secundæ qualitates resultant, minimè verò quinta aliqua ab ipsis diuersa, quæ simul cum primis, vnum temperamentum totale constituunt. Vltima duo argumenta solùm probant, esse secundam qualitatem in illo animali, seu modum substantiæ peculiarem, ratione cuius fiat coctio ferri, in ipso & non in altero, & quòd chylus solum elaboretur in ventriculo, propter eandem rationem; videlicet proptér secundam qualitatem seu modum substantiæ, qui non reperitur in brachio, etiamsi in ipso eadem proportio primarum qualitatum poneretur; sic respondet Vallesius *lib.1. Controuersiar. citatus.* Quæ omnia potiùs probant nostram sententiam, quàm ipsam euertant.

Restat tamen scrupulus nostri placiti diluendus. Si enim affirmauimus nos, secundas qualitates aliquas constituere temperamentum præter primas; & etiam alias quæ nec sunt primæ, nec ab ipsis procedunt in rigore: quâ ratione Princeps Auicenna, qui asserit temperamentum esse qualitatem ortam ex actione & reactione primarum, poterit componi cum nostra opinione? Etenim qualitas influens, neque est prima, neque ex ipsarum actione oritur, & tamen constituit temperamentum in nostra opinione; ergo neutiquam cum mente Auicennæ compatitur. Respondeo Auicennam, à principaliori significato,

ficato, nomen complexionis desumpsisse,& cùm frequenter & principaliùs qualitates secundæ, quæ verè oriuntur à primis disponant pro forma; ideò ipsis nomen imposuit. Præterquam quod ipse, per sua verba non excludit positiuè qualitates à nobis assignatas, à ratione complexionis;& quemadmodum omnes Authores,& nos etiam fatemur cum ipsis, primas qualitates constituere temperamentum, etiamsi Auicenna doceat, qualitatem ab ipsis procedentem esse temperamentum, de ipsis nullum verbum proferens; solùm quia positiuè ipsas non excludit, & quia videmus ipsas disponere pro forma; cùm hoc etiam militet de qualitatibus à nobis assignatis, nihil mirum si ipsas non excludamus à ratione complexionis, præsertim cùm ratio id suadeat, quemadmodum de primis qualitatibus conducentibus, aut disponentibus pro forma, vnam totalem complexionem, seu temperamentum constituimus.

CAPVT II.

De diuisione Temperamenti.

Cvm ex dictis *disputatione præcedenti* constet, elementa secundum formas, in corporibus mixtis perseuerare;& vsque ad partes minimas inuicem commisceri inter se; consequenter, dum in præsenti, temperamenti diuisionem venamur, iuxta nostrum placitum, temperamenti diuisionem instituere tenemur. Cùm igitur duo sint, quæ inter se in omni mixto miscentur, seu attemperantur; videlicet, & elementorum substantiæ, seu corpora, & ipsorum qualitates; duplex erit temperamentum, alterum quod fit ex substantiis elementorum; alterum verò ex ipsorum qualitatibus: primum vocamus innatum, fixum, difficulter variabile, nisi decursu ætatis, aut ob aliquem morbum, aut longâ contrariorum ciborum consuetudine; secundum verò faciliter delebile est, leuique occasione mutatur. Quodlibet autem temperamentum ex his, & diuersam habet naturam, & in varias dissecatur species, de quibus nos sigillatim claritatis gratiâ sermonem instituemus. Principio sumpto à temperamento qualitatiuo. Vt sic faciliùs quidditatem, & species alterius temperamenti substantifici, quod fit ex commixtione elementorum inter se percalleamus.

Temperamentum ergo, seu proportionem qualitatum elementorum, vocauit Auicenna complexionem primam, *Fen* 1. *lib.*2. *cap.*1. quoniam ex ipsis elementis immediatè prouenit; quæ verò oritur qualitatum proportio, non immediatè ex ipsis elementis, sed ex corporibus mixtis inter se proportionatis, vocauit secundam complexionem; exemplum appos uit in Theriaca, cuius temperamentum, quia oritur immediatè ex simplicibus ipsam componentibus, non ab ipsis elementis; vocatur secunda complexio, seu secundum temperamentum; quæ verò proportio qualitatum inuenitur in quolibet simplici medicamento, ex his quæ in compositione Theriacæ inueniuntur, dicitur complexio prima; quia immediatè oritur ex compositione elementorum. Hanc igitur complexionem primam diuidunt communiter Authores, iuxta variam & diuersam proportionem, quam habere possunt primæ qualitates inter se. Ex hac igitur proportione, nouem species temperamenti consignarunt, quatuor quidem simplices; quando ità proportionantur inter se, vt vna qualitas sola excedit supra mediocritatem; vt si ità proportionentur qualitates primæ, vt excedat calor solùm, aut frigiditas solùm, aut humiditas, aut siccitas; dicuntur autem huiusmodi species simplices eo, præcisè, quia solùm vna excedit qualitas; non per defectum contrarietatis, vt elementa: si verò excedant duæ qualitates, consignantur aliæ quatuor species temperamenti, quæ dicuntur compositæ, quia duæ qualitates excedunt supra mediocritatem; quâ ratione, si taliter proportionentur primæ qualitates inter se, vt simul excedant calor & humiditas, dicitur vna species; altera verò si calor excedat cum siccitate: Tertia, si frigiditas simul cum humiditate excedat; & tandem quarta resurgit species, si eadem frigiditas cum siccitate emineat. Denique nona species temperamenti est, quando huiusmodi qualitates inter se proportionantur, vt neutra alteram excedat, sed omnes in æquilibrio, seu mensura, aut intensione æquali conseruantur, vt si sint in intensione, vt quatuor omnes qualitates, ex quibus adimpletur debita latitudo qualitatum, quæ quidem species temperamenti dicitur ad pondus. De cuius probabilitate inferiùs latè disputabimus. Has omnes diuisiones tetigit Galenus 1. *de Temperamentis*; & *libro Artis Medicinalis*: necnon etiam Auicenna *fen* 1. *lib.*1. *doctrina* 3. *cap.*1. vbi ex professo de hac re disputat, quem communiter sequuntur Authores, nullam aliam combinationem qualitatum concedentes; quoniam qualitates contrariæ, quales sunt calor & frigiditas; humiditas,& siccitas, simul supra mediocritatem excedere nequeunt.

Dices: Possibilis est alia combinatio primarum qualitatum vltra assignatas, ergo possibilis est altera temperamenti species: Antecedens probatur, ex eo quòd possunt esse tres qualitates in intensione vt quatuor, & altera vt tria, in quo euentu dabitur species diuersa, seu proportio qualitatum, vltra eas quas assignauimus. Respondeo, hoc argumentum habere vim solùm in opinione asserentium, non debere esse adimpletam latitudinem elementorum; ità Petrus Garcia *disputatione quarta super Auicennam, capite decimoquarto, & disputatione sexta, capite* 4. *&* 5. In probabiliori tamen opinione dicentium debere esse necessariò adimpletam latitudinem, quam nos amplectimur, impossibilis est talis combinatio qualis proponitur in argumento,& sic solùm dantur nouem species temperamentorum. Cæterùm, quòd qualitatum latitudo debeat esse adimpleta, testatur Philosophus 4. *lib. Meteor. c.*1. dicens: *Neque aliter absentia caloris est frigus, nisi quia hoc intenditur ad remissionem caloris.* Ex quo manifestè colligitur, Quòd si frigiditas est in intensione vt tria, calor debet esse vt quinque; quoniam vnum contrarium intenditur ad remissionem alterius,& tunc reuerà talis species temperamenti erit simplex in qua solùm excedit vna qualitas, nempè calor.

Nostræ Scholæ citatus Recentior *in suo libello*, circa hanc difficultatem, adhuc conatur satisfacere argumento suprà posito, ex suppositione quod non debeat esse necessariò adimpleta qualitatum latitudo; ait enim in casu suprà posito, huiusmodi combinationem qualitatum constituere speciem temperamenti simplicem,

plicem, in qua solùm vna qualitas excedit; nam quando tres qualitates sunt æquales, & vna inferior, respectu illius inferioris excedit contraria, à qua dicitur talis temperies. Solutio tamen non est iuxta principia Authoris citati; etenim suprà expressè tenet, excessum qualitatum non sumi absolute quomodocunque, sed per excessum à mediocritate contrariæ qualitatis, ratione cuius inæquale est temperamentum quod diuiditur. Ex quo sic arguo; ergo excessus illius qualitatis contrariæ non constituit speciem temperamenti inæqualis simplicis. Patet consequentia, nam talis excessus non est supra mediocritatem, sed potiùs intra limites mediocritatis; supponit enim argumentum tres qualitates esse vt quatuor, & vnam, vt tria; constat igitur solutionem esse valde inconstantem, nisi soluatur argumentum, negando fundamentum opinionis contrariæ de latitudine qualitatum. Oportet tamen in hac re animaduertere intra has nouem proportiones qualitatum contineri alias species Medicas temperamenti, quales sunt omnes temperies ætatum, vt *suo loco* latiùs disputabimus, dum cuiuscunque naturam inuestigabimus.

Diuiditur præterea temperamentum in naturale, & præternaturale; illud dicitur quod conducit ad esse & conseruari formæ, necnon ad hoc vt debito, & naturali modo operetur. Præternaturale verò dicitur, quod ex se conducit ad corruptionem formæ, & vt malè operetur; licèt cum ipso forma de facto conseruetur, propter suam latitudinem. Cæterùm,ex temperiebus naturalibus, illa dicitur ad iustitiam, cum qua meliùs & perfectiùs operatur viuens;quæ rigorosè loquendo constituit corpus temperatum, Galeno Authore, 1.*de Temperamentis,cap.6.* vbi etiam temperiei ad pondus mentionem fecit, tanquam de ea quæ constituit etiam corpus temperatum; hæc tamen ad Physicum magis attinet. Temperies verò ad iustitiam ad Medicum, qui statum viuentis, seu eius dispositiones, provt ad bene operari conducunt, respicit.

Aliam diuisionem temperamenti adducit Auicenna *lib.1. fen 1. doctrina 3. cap.1.* vbi ait, aliud esse temperamentum cum materia, aliud sine materia; illud est quod ab aliquo humore conseruante pendet; istud verò quod à nullo humore pendet; quod, an de facto possit dari, acriter disputant Authores,de quo & nos latiùs *infrà* disputabimus.

Tandem temperamentum dicitur, aliud quidem actu, illud scilicet quod actu attemperat, seu disponit pro forma,id est,per qualitates quas actu habet: aliud verò dicitur temperamentum potentiale; illud nempè, quod non est tale, quale dicitur,aptum verò est fieri, per qualitates quas habet in potentia. De quo agit Galenus 3. *de Temperamentis, cap.1.*

Maior tamen digladiatio versatur circa temperamentum quod vocant ex modo substantiæ; licèt communiter Vega *loco citato*,Vallesius 1.*Controu.*& Noster Petrus Garcia *disputatione 9. cap.1. super Auicennam*; & plures alij, huiusmodi temperamentum ex modo substantiæ concedant, quod vocant fixum, & stabile, de quo Galenus 6. *de placitis citato præcedenti dubio*, mentionem fecit; & nos probabimus, de facto in rebus esse concedendum huiusmodi temperamentum, con-

ducens ad peculiares actiones. Nihilominùs litigant valde circa inquisitionem causæ, à qua oritur modus substantiæ, seu secunda qualitas, in qua huiusmodi temperamentum consistit. Oritur autem opinionum diuersitas, ex diuerso modo opinandi circa permanentiam in mixto. Vallesius enim tenet, modum substantiæ oriri ex diuersa miscella partium correspondentium ad omnia elementa, eò quòd cùm diuersæ partes referant qualitates diuersis elementis correspondentes; ex diuersa miscella earum diuersum modum substantiæ resultare tenet, difficultérque variabilem;aliud verò temperamentum, quod ex diuersis qualitatibus elementorum resultat, asserit, facillimo negotio variari.

Petrus Garcia cùm diuersitatem partium in mixtis neget,consequenter negat,huiusmodi temperamentum ex modo substantiæ, oriri ex prædicta miscella partium; fatetur tamen hanc secundam qualitatem, seu modum substantiæ oriri immediatè ex diuersa primarum qualitatum proportione.

Recentior tamen Primarius citatus, intendit conciliare opiniones Vallesij, & Petri Garciæ, ex eo quòd modus substantiæ resultat ex diuersa partium miscella, supposità actione qualitatum miscibilium:etenim partes correspondentes quantumuis misceantur inter se, nequeunt producere modum substantiæ, nisi habeant diuersas qualitates, quibus agant & reagant inter se, & ad vnum esse attemperentur;ergo illud quod resultat, nempè modus substantiæ, ex diuersa alteratione procedit: hæc autem est propria primarum qualitatum; ergo licèt partes correspondentes inter se misceantur, vt resultet modus substantiæ, vt ait Vallesius, non tamen resultat absque alteratione primarum qualitatum, vt tenet Petrus Garcia. Quo intendit Recentior conciliare hos Authores. Verumtamen licèt hic defensandi modus satis doctus sit, nihilominùs non quadrat cum mente Vallesij; ipse enim concedit duplex temperamentum, alterum ortum ex miscella partium correspondentium inter se; alterum verò ex qualitatibus elementorum: si ergo temperamentum quod fit ex miscella, immediatè procederet ab alteratione qualitatum miscibilium, minimè esset diuersum à temperamento quod resultat à qualitatibus primis; non ergo interpretatio est iuxta mentem Vallesij.

Nos tamen iuxta nostra principia, asserimus, huiusmodi temperamentum ex modo substantiæ oriri ex diuersa proportione elementorum inter se, seu ex diuersa eorum miscella; nam cùm ex dictis constet, in fieri mixti elementa inter se vsque ad minimas partes misceri; quo fuerit diuersa proportio in hac miscella, resultabit diuersus modus substantiæ, in ipsis partibus mixti conducens valdè ad peculiares actiones; quâ ratione ipsi rationem temperamenti competere superiùs demonstrauimus: aliter enim si hæc secunda qualitas oriretur à proportione primarum, facilè deleretur, & ad variationem quamcunque primarum qualitatum variaretur statim. Constat autem iuxta omnium consensum dari temperamentum in modo substantiæ consistens, difficilè variabile; immò quod minimè variatur, nisi aliqua ex causis dictis in principio huius Controuersiæ: ergo ex eo est, quia ori-

tur ex diuerfa proportione, feu mifcella elementorum inter fe, vt fatis doctè infinuauit Vega *de Arte medendi, libro primo, cap. 4. citato*, vbi hanc temperaturam vocat innatam, ad quam fequitur mixti forma. Ex quo fit vt fi elementorum concentus, aut proportio longè abfit ab ea proportione, quæ requiritur ad introductionem formæ mixti, mixtio ipfa foluatur; ex quo etiam infertur modum fubftantiæ in rigore non effe fecundam qualitatem, quia non oritur à primis, fed præcisè ab elementorum permixtioné inter fe. Dicitur autem fecunda qualitas largè, quatenùs non eft aliqua ex primis, vt de influxu à cerebro communicato, feu eius qualitate irradiante prædicauimus.

Hanc duplicem mixturam, féu temperiem, fine dubio cognouit Galenus *libro primo, de natura humana, commentario* 19. per hæc verba: *Duplex poteft effe elementorum fymmetria in quantitate, & qualitate; duplex etiam erit temperamentum.* Hoc claré probat noftrum affertum; nam ibi diftinguit alterum temperamentum ortum à fymmetria, feu proportione fubftantiarum elementorum, quod vocat in quantitate ipforum, diuerfum valde à proportione qualitatum mifcibilium; iure ergo optimo, temperamentum quod concedimus ex mifcibilibus inter fe permixtis, quadrat menti Galeni. Idem confirmat 11. *Methodi, capite primo, & duodecimo, eiufdem libri capite quinto*, per hæc verba: *Ad cuiufcunque fimilaris corporis conftitutionem, duo effe neceffaria; certam fcilicet temperamenti qualitatem, & inftam fubftantiarum elementorum molem.* Expende vltima verba: non folùm requiritur ad partis fimilaris conftitutionem, certa temperamenti qualitas; verùm & iufta fubftantiarum elementorum moles; ergo quemadmodum proportio qualitatum requiritur ad actiones, & conftituit temperamentum, ità modus fubftantiæ. Et ratione hoc ipfum comprobatur. Temperamentum eft principium actionum; fed actionum duplex eft genus; alterum ex manifefta qualitate, vt calefacere, refrigerare, &c. Alterum à tota fubftantia, vt contingit in alexipharmacis, & venenis aliquibus; ergo duplex erit temperamentum; alterum à manifeftis qualitatibus; alterum verò ex modo fubftantiæ, cui actiones à tota fubftantia ortæ tribuantur; ortum ex fubftantiis elementorum, vfque ad minima diuifis & permixtis.

Infurges contra nos, dicendo: Quidquid habet rationem temperamenti, debet participare rationem qualitatis; fed fi detur temperamentum ex fubftantiis elementorum, cum ipforum qualitatibus inter fe permixtis, & ad minima diuifis, minimè habebit rationem qualitatis, ergo nec temperamenti. Refpondeo negando talem fpeciem temperamenti effe fubftantiam; etenim non confiderantur elementorum fubftantiæ fecundum fe, in noftro cafu, fed vt mixtæ, fecundum quandam proportionem; quæ ratio fubftantiæ non eft, fed ratio quædam accidentalis, cui poteft competere temperamenti denominatio.

Ex his iam conftabit effentia & quidditas temperamenti, quod confiftit in modo fubftantiæ, cuius fpecies facilè cognofcibiles funt, fi combinationes poffibiles elementorum confiderentur; nam aut excedunt partes vnius elementi; & erunt quatuor fpecies; aut duorum elementorum, & erunt fex fpecies; aut trium, & erunt confiderandæ aliæ quatuor combinationes, feu fpecies: fi verò omnia elementa funt ità proportionata, vt tot fint partes vnius, quot alterius in mixto, tunc vtique erit temperamentum ad pondus in modo fubftantiæ; quemadmodum in primis qualitatibus effe diximus. Aduerte tamen tria elementa poffe excedere, etiamfi contrarientur; nam fic confiderantur in mixto fub diuerfis quantitatibus, fub quibus nullum apparet obftaculum. Denique de diuifione temperamenti iuxta alias fecundas qualitates, nihil fpeciale reftat dicendum: nam de ipfis philofophari debemus, iuxta normam, & proportionem primarum qualitatum, quoad diuerfitatem fpecierum temperamentorum.

CAPVT III.

An fit poffibilis intemperies fine materia.

Hvius difficultatis decifio, valdè neceffaria eft ad praxim, ideóque in præfenti eam examinare decreui; conftat ergo ex dictis *capite præcedenti*, Auicennam *loco citato*, vocâffe intemperiem fine materia, quæ non dependet ab humore; quam etiam Galenus videtur concedere 6. *Aphorifm. comment.* 53. per hæc verba: *Defipientiæ differunt per caufas efficientes; quæcunque autem ex fola caliditate fiunt, fine humore vitiofo, fimiles funt eis, quæ ex ebrietate eueniunt*: Conftat ergo ex his, antiquos Authores, concedere intemperiem fine materia; vnde videtur dubium abfque vlla controuerfia effe refolutum.

Vrget tamen ftatim difficultas, & dubitandi ratio circa rem propofitam: Nam quidquid violentum eft, & præter naturam, femotâ causâ conferuante, illicò fe reducit ad antiquum ftatum naturalem; vt conftat in aqua calida, femoto calefaciente, quæ ftatim ad antiquam, & naturalem frigiditatem fe reducit. Tunc fic arguitur: Intemperies quælibet eft præternaturalis & violenta, igitur fi durat & perfeuerat, debet habere caufam, feu humorem conferuantem, & per confequens non erit fine materia talis intemperies. Si autem non habeat caufam conferuantem, illicò euanefcere debet; ex nullo igitur capite videtur poffibilis intemperies fine materia.

Huic ratiocinandi modo, Authores conantur fatisfacere, & Antiquorum doctrinam à calumnia liberare, inter quos Primarius nofter, & Magifter meus, *fuo libello cit. libro fecundo, tractatu fecundo, de modo cognofcendi neceffaria ad curationem*, peculiariter tenet, poffibilem effe temperiem violentam fine materia abfque vllo agente extrinfeco conferuante; fundat fuum placitum, in opinione quam ipfe fortiter defendit, de diuerfitate partium elementis correfpondentium in omni mixto. Quâ fuppofitâ doctrinâ, Sic vrget fuam opinionem, refolutis partibus humidioribus in viuenti à caufis naturalibus, & ineuitabilibus præcisè, abfque productione

ne ſiccitatis reſultat viuens ſiccum, eò quòd partes elementi ſicci in viuente ſunt in maiori numero (à quibus denominatio temperamenti deſumitur in hoc philoſophandi modo) præcisè per reſolutionem humidarum quæ anteà ſuperabant partes ſiccas (vt in mutatione ætatum manifeſtè conſtat, de quibus *ſuo loco* clariùs hoc ipſum comprobauimus.) Hâc igitur præſuppoſitâ doctrinâ, vrget ſic: Ergo poterit aliqua cauſa præternaturalis & violenta (in puero, verbi gratiâ) reſoluere partes humidiores, ità vt ipſæ, ratione huius alterationis præternaturalis adquirat temperiem ſenectutis, aut iuuentutis, præualentibus partibus ſiccioribus, & frigidioribus, aut ſiccioribus, & calidioribus; tunc ſic illa temperies eſt omninò violenta, & agens reſoluens partes humidas abit; ità vt præcisè per reſolutionem harum partium, viuens adquiſiuerit temperiem ſiccam violentam ætati pueritiæ; ergo in tali caſu dabitur temperies præternaturalis in viuenti abſque cauſa aliqua conſeruante ipſam. Patet, nam partes ſiccæ remanentes denominant viuens ſiccum; ſed huiuſmodi partes perſeuerant intrinſecè inuariatæ, abſque vlla cauſa extrinſeca producente ſiccitatem, vtpote ipſæ à propria forma ſiccæ ſunt; ergo poterit dari in viuenti temperies præternaturalis ſine materia, aut cauſa conſeruante.

Secundò vrget hoc ipſum; quia vſu alimentorum frigidorum, aut calidorum, redditur tandem viuens intemperatum; eò quòd paulatim adquiritur conſuetudo, ratione cuius pars aliqua aut totum viuens adquirat calidiorem, ſicciorem, aut frigidiorem ſubſtantiam, quam expoſcit, productis partibus ipſam petentibus, ratione conſuetudinis, & vſus alimentorum. Quâ ratione Galenus 7. *Methodi capite 6. & 9. cap.15.* ſimilia alimenta, ratione conſuetudinis propinanda eſſe conſulit; ſed in tali caſu viuens redditur diſtemperatum abſque aliqua cauſa conſeruante ipſam diſtemperiem; præcisè per tranſmutationem alimentorum in partes ſimiles; quâ ratione Galenus ex lactuca ſanguinem frigidiorem generari docuit; ergo in tali caſu erit diſtemperies abſque cauſa violenta conſeruante ipſam, & per conſequens ſine materia.

Hæc ſic iudicata omnia, licèt veriſſima ſint, tamen litem propoſitam minimè diriment; nam controuerſia eſt de temperie violenta, non ſolùm ex parte finis, ſed ex parte principij, an ſcilicet poſſit conſeruari, & permanere in viuenti abſque materia, ſeu cauſa conſeruante? at temperies quæ accideret viuenti, per reſolutionem partium (etſi à cauſa violenta fiat reſolutio) & per vſum alimentorum calidorum, aut frigidorum, ratione conſuetudinis (vt probant argumenta) etſi ſit violenta ex parte finis, quia conducit ad læſionem operationum, ſeu ad hoc vt non eliciantur ità perfectè, quemadmodum in naturali ſtatu debentur; tamen ob intrinſeco principio partium conſeruatur; ſeu à propria earum natura, ratione ſuæ correſpondentiæ ad peculiare elementum. Et in opinione noſtri Primarij *loco citato*, forma ipſa mixti conſeruat temperiem partium adquiſitarum, ratione conſuetudinis, & vsûs alimentorum frigidorum, aut calidorum, &c. Ergo huiuſmodi intemperies de qua loquitur, à principio intrinſeco partium petitur, quid ergo mirum, ſi non habeat cauſam conſeruantem, ſeu fouentem? Quòd verò præſens controuerſia procedere debeat de intemperie violenta ſeu morboſa, non ſolùm ex parte finis, ſed ex parte principij, ità vt ab extrinſeco producatur, probatur: nam ſi viuens, ſeu partes eius conſiderentur abſque calore vitali, ſeu influxu cordis, ſine dubio remanebit frigidum & morbosè operabitur, & tamen de hac intemperie non procedit difficultas, quia ipſam ab innato principio conſeruant ipſæ partes: ergo ſic ſimiliter, ſi partes quæ remanent ſiccæ (reſolutis humidioribus, & quæ adquiruntur vi conſuetudinis, ex propria natura ſunt tales, & ab intrinſeco; nihil mirum quòd non indigeant conſeruante, & ſic de hac intemperie non procedit difficultas.

Confirmatur: nam difficultas tota oritur, ex eo quòd proponitur, nempè quâ ratione ſubiectum, quod habet aliquam intemperiem violentam, ſtatim non reducitur ad ſuum naturalem ſtatum ab intrinſeco; & hinc oriebatur difficultas, & impoſſibilitas intemperiei violentæ ſine cauſa conſeruante: ſed ſi partes ab intrinſeco expoſcunt illam intemperiem, & forma mixti tenetur illam conſeruare, vt probat iſte Author *loco citato*, quid mirum quod non reducantur, immò impoſſibile eſt quòd reducantur, quin potiùs certum iudico, debere conſeruare tales partes, talem intemperiem; non ergo hac ratione debet intelligi poſſibilitas intemperiei ſine materia; nam de hoc non eſt diſceptatio, ſed de intemperie producta in aliqua parte ab aliquo extrinſeco, contra ſuum principium intrinſecum & naturale; an poſſit conſeruari in ipſa parte, ſine cauſa conſeruante; quemadmodum ſi calor productus in aqua poſſet in ipſa conſeruari, ſemoto calefaciente; vel quemadmodum aqua ſemoto extrinſeco efficiente, ſtatim ſe reducit ad ſuam naturalem frigiditatem; ità quælibet pars, ſi alteretur per aliquam qualitatem violentam, contra internum principium, poſſit conſeruari huiuſmodi qualitas violenta, abſque aliquo conſeruante extrinſeco; vel ſtatim ſe debeat reducere ad ſuam natiuam temperiem: hoc opus, hic labor. Nam de intemperie quæ ab intrinſeco conſeruatur, nulla poteſt eſſe dubitationis ſuſpicio.

Denique à ſimili vrgeo aſſumptum: nam certum eſt dari homines pituitoſos, & bilioſos, de quibus agit Galenus 8. *Methodi capite* 8. dum de corporibus præparatis ad febrem ſermonem inſtituit; huiuſmodi autem corpora dicuntur intemperata, comparatione factâ ad corpus temperatum ad iuſtitiam; & de hac intemperie, aliqui affirmant eſſe intelligendum Auicennam, cùm concedit intemperiem ſine materia, de cuius explicatione poſteà erit ſermo; tunc ſic de hac intemperie corporum nullus dubitabit an ſit, vel non ſit cum materia, quia ipſam corpora bilioſa, aut pituitoſa ex propria natura & ab intrinſeco principio conſeruant; ergo ità ſimiliter licèt vi reſolutionis partium humidarum, verbi gratiâ (& idem eſt de partibus ex conſuetudine alimentorum adquiſitis) ſiccis perſeuerantibus; detur intemperies in viuenti, de ipſa non eſt dubitandum,

dum, an ſit, vel non ſit cum materia? quia ipſam partes ipſæ ſiccæ, ab interno principio conſeruant.

Alij verò toto rigore Philoſophico, & Medico (vt à nobis proponitur) præſentem controuerſiam dirimunt, dicentes poſſibilem eſſe intemperiem violentam ex parte finis,& principij, abſque cauſa conſeruante, & per conſequens ſine materia; probant argumento deſumpto ex Galeno 9. *Meth. cap.*5. & 10. *Meth. cap.*9. Exemplo illius, cuius vox, & reſpiratio vitiatæ fuerunt, vſu potionis aquæ frigidæ, ad auferendam intemperiem calidam, refrigeratis valdè inſtrumentis ipſius, & ab ipſa frigiditate denſatis, ità vt per multum tempus duraret intemperies illa ſine materia: quoniam facultate debilitatâ, pars non potuit proprium & requiſitum calorem recuperare ab intrinſeco, neque ab extrinſeco. Quo ſuppoſito,vrgent ſuum placitum: nam tunc ſola intemperies, ab aqua inducta præfuit,nullâ causâ conſeruante; ergo ſi huiuſmodi frigida intemperies diù durauit, ex eo eſt, quia vi potionis frigidæ, medicamenti, aut alimenti, talis ſecunda qualitas reſultat,vt poſteà non poſſit pars in naturalem & propriam temperiem reduci, redditâ facultate debili; qui modus philoſophandi, olim communis fuit in noſtra Schola, in opinione aſſerentium, calorem in facto conſeruari in re putrida, ſine corruptione formæ; ratione alicuius qualitatis ſecundæ impedientis reductionem ad temperiem naturalem, quam habebat forma ante putredinem; à quo, quia non eſt huius loci libenter abſtineo.

Vlteriùs in fauorem huius opinionis argumentor, non leui ratione: Nam ea eſt differentia inter qualitates permanentes (vt calor,) & non permanentes (vt lux,) quòd illæ minimè dependeant ab agente in conſeruari; iſtæ minimè poſſint perſeuerare in ſubiecto causâ abeunte: nam lumen illicò deficit,ac luminoſum euaneſcit: Itaque calor, licèt dependeat in fieri ab igne, vel ab agente alio calido, non tamen in conſeruari; lumen verò in fieri & in conſeruari, à lùminoſo dependet. Ex quo ſic validè opinionem propoſitam confirmo. Ergò poterit dari intemperies calida producta ab aliquo agente extrinſeco, contra internum principium alicuius partis, quæ quidem perſeuerat diù, ſemoto agente primo producente, & per conſequens dabitur intemperies, in qualitatibus permanentibus ſine materia; aliàs ſi ad conſeruari requirunt agens conſeruans, minimè eſſet diſtinctio inter qualitates permanentes, & non permanentes.

Poſſet tamen aliquis occurrere præfatæ ratiocinationi, dicendo,quòd licèt ſint qualitates permanentes, ad differentiam non permanentium, qualis eſt lux,nihilominùs permanentes indigent conſeruante cauſa, non vt conſeruet has qualitates, quoad entitatem, ſed vt pugnet contra agentia contraria potentia illas corrumpere, & ſic minimè poterit dari diſtemperies calida, habens rationem morbi, ſine materia, aut cauſa conſeruante.

Sed licèt hæc ſolutio ſatis philoſophica, atque acuta ſit; nihilominùs contra ipſam ſic premo difficultatem. Agens calidum (elucidationis gratiâ Sol quando calefacit aquam) eò præcisè requiritur ad conſeruandum calorem, modo explicato, quo defendat ipſum à contraria qualitate exiſtente in aqua, pugnétque cum ipſa, potente calorem deſtruere:Sed hoc totum præſtat Sol,ſeu quodlibet aliud agens calidum quod applicatur, ratione ipſius caloris pugnantis cum frigiditate aquæ; ergo totum hoc poterit etiam præſtare calor productus in ipſa aqua, ſemoto agente extrinſeco. Patet Conſequentia, calor eſt qualitas permanens, quæ quoad entitatem, non dependet ab agente producente in conſeruari, ſed vt pugnet cum contrario; ſed non minùs poterit pugnare cum frigiditate aquæ, calor in ipſa productus, quàm calor exiſtens in Sole, aut alio extrinſeco agente applicato; immò forſan magis, cùm ſit magis applicatus agenti contrario. Ergo æquè ſe habet in ordine ad pugnam, calor productus in aqua, & calor exiſtens in agente calido extrinſeco. Patet hæc vltima Conſequentia; nam quid accidentale eſt naturæ caloris ad actionem, eſſe in hoc, vel illo ſubiecto; ergo eodem modo agit, & reagit calor, ſiue ſit in aqua productus, ſiue ſit in agente calido extrinſeco applicato ipſi aquæ, ac per conſequens talis calor productus in aqua, poterit conſeruari abſque cauſa conſeruante; ergo diſtemperies ſine materia, & cauſa aliqua conſeruante, poſſibiliseſt in qualibet parte toto rigore Metaphyſico, vt à nobis proponitur quæſtio; præcipuè in opinione probabiliſſima aſſerentium, agens poſſe producere totam intenſionem, quam in ſe habet in paſſo; in qua æquè ſe habebit adhuc in intenſione calor productus in aqua, ac calor agentis extrinſeci calefacientis, non ſolùm quoad actiuitatem, ſed etiam quoad reſiſtentiam.

Reſpondeo propoſitæ difficultati dicendo, benè verum eſſe in caſu propoſito, calorem conſeruari in aqua, ſemoto extrinſeco calefaciente, per aliquod tempus: nam reductio aquæ fit per expulſionem contrariæ qualitatis,quæ requirit tempus, non tamen diù durabit aqua calida, neque quælibet altera pars cum diſtemperie violenta, ſemoto extrinſeco alterante; quia qualitas ſe ſola, quando non ſubiectatur in ſubiecto, cuius ſubſtantifica forma ipſam non expoſcat ex propria natura,illicò corrumpitur,& euaneſcit,& per paruum temporis interuallum perſeuerat,vt experientia id manifeſtat in aqua calida, ſemoto extrinſeco calefaciente; quòd ſi adeſſet diù, duraret calefacta, quia calor in agente ex propria natura tali, tenaciùs permanet, eò quòd forma ipſum exigat ex propria natura; & ſic talis alteratio diù durabit in qualibet parte, quamuis ſit violenta, & Medica intemperies diceretur; quæ verò ſit permanens per aliquod tempus paruum, ſine cauſa conſeruante, licèt Phyſico ſit conſiderabilis, non tamen Medico; & quia parum durat, & quia ipſa pars abſque auxilio, ſe reducit ad naturalem ſtatum. Ex quo ſit, quòd licèt Phyſicè poſſit dari intemperies ſine materia, non tamen Medicè loquendo; quâ ratione, in præſenti procedere debet diſputatio, & ſic argumentum dilutum manet.

Nec fundamentum deſumptum ex Galeno aliquid probat:nam per vſum potionis frigidæ partes ad reſpirationem attinentes frigidæ permanſerunt,non quia producatur ibi aliqua ſecunda qualitas, ratione cuius frigiditas violenta conſeruaretur,abſque cauſa conſeruante,ſed quia ratione frigiditatis ab ipſa potione occluduntur viæ,per quas calor influens communicatur à corde, & ſic toto illo tempore quo durauit obſtructio,remanſerunt partes illæ frigidæ ab intrinſeco principio,tales ſiquidem ſunt per ſuam innatam temperiem abſente caloris

caloris influxu, quo adueniente reducuntur ad caliditatem. Ex quo fit vt illa frigiditas sit naturalis, & intrinseca partibus, & sic nihil mirum, quòd non reducantur ad caliditatem, nisi ab extrinseco, nempè à calore spirituum, à quo denominantur calidæ.

Similiter; neque calor præternaturalis humorum putridorum, poterit esse independens & fixus, ratione qualitatis secundæ, quæ impediat reductionem rei putridæ; dummodò res putrida, non mutet formam petentem talem calorem, vt probabilior fert opinio in nostra Schola; nam qualitas illa secunda, eodem modo est violenta in re putrida, sicut & calor præternaturam; ergo si non mutet formam res putrida, debet reduci ad naturalem statum; non solùm quoad calorem, sed etiam quoad qualitatem secundam violentam; ac proindè ratione illius minimè poterit impediri reductio ad naturalem statum, nec poterit diù conseruari febrilis calor. Probatur prima consequentia; nam quælibet forma elementalis, tale principium suæ conseruationis obtinet, & quantumuis alteretur violenter, tùm quoad primas, tùm etiam quoad secundas qualitates, statim remoto alterante se reducet ad statum naturalem, & ad proprias qualitates primas & secundas: sed quodlibet aliud mixtum, est ens naturale, suam conseruationem desiderans; ergo se debet reducere ad omnes qualitates naturales primas, & secundas, ac proinde, si qualitas secunda in re putrida est violenta, nequit conseruari in ipsa; nec conseruare primam qualitatem violentam, vtpote secunda qualitas, potiùs est effectus primæ; ergo non poterit conseruare ipsam efficienter; neque materialiter; nam quidquid se habet ex parte materiæ, non conseruat, sed disponit; non ergo est possibilis distemperies sine causa conseruante, quæ sit violenta, & diù duret, vt hæc opinio fert.

His prælibatis, sit nostra conclusio: Dico Auicennam *loco citato*, intelligere intemperiem sine materia, idest, sine humore ipsam conseruante, qui tribuat specialem indicationem Medico, ad eius euacuationem. Quâ ratione Galenus 8. *Methodi, cap. vltimo*, affirmauit hecticam febrem non dependere à causa; non quia absolutè ab ipsa non dependet, sed quia non indicat euacuationem, vt causa febris putridæ; idémque de diaria febre notificauit, cuius causa, quia ex se resolubilis est absque Medico auxilio, non numeratur inter Medicas causas; quoniam Medicus indicatione causæ non operatur, & sic intemperies sine materia dicuntur; hoc est, sine humore conseruante, euacuationem indicante. Quæ expositio valde consonat verbis, & menti Auicennæ, *loco citato*, sic fantis: *Intemperies sine materia est, cùm complexio qualitate solummodo corpus afficit; non propter humorem in ipsum penetrantem*: Ergo solam dependentiam ab humore excludit Princeps, in distemperie sine materia, non verò à conseruante causa, nisi per exiguum temporis interuallum, vt latè suprà probaui.

CAPVT IV.

Per quid Temperamentum potentiale reducatur in actum?

DVbium hoc celebre inter Philosophos & Medicos controuertitur, quod in varias semitas illos distraxit. Inquirimus enim in præsenti, causam reductionis in actum in alimentis, aut medicamentis, quæ temperiem potentialem calidam obtinent: cùm enim superiùs dictum sit cum Galeno 3. *de Temperam. cap.* 1. temperamentum potentiâ tale esse illud, quod non est tale actu, quale dicitur, sed aptum fieri per qualitates quas habet in potentia, sicut piper, v. g. quod dicitur potentiâ calidum, non quia actu calorem habeat, sed quia aptum sit, vt ipsum comparet ab intrinseco principio, per qualitates quas habet in potentia. Et cùm constet huiusmodi alimenta, reddere calidiora; hoc ipso quod in nobis actuantur: Inquirimus, quid per hanc actuationem producatur, vt resultet maior calor; an calor solum? an aliquid aliud ratione cuius, vel tollatur impedimentum in pipere, vel aliquid aliud producatur, vt à propria forma maior calor pullulet?

Pro clariori igitur huius difficultatis enodatione, notare oportet cum Galeno 3. *de Temperamen. cap.* 1. tripliciter aliquid posse esse potentiâ calidum; aut quia tale potest fieri ab interno principio, impedimento aliquo sublato, qualiter infans dicitur rationalis, quia poterit ratione vti, impedimento sublato; & auis volatilis, & canis venator, & equus celer; (his enim exemplis vtitur Galenus.) Secundò potest dici potentiâ calidum ab externo; sic sanguinem dicimus esse carnem, quia caro potest fieri ab externo principio. Tertio modo potentiâ calidum dicitur, quidquid in externo subiecto potest producere calorem, vt Sol, & aqua frigida, ex accidenti, in iuuene carnoso, lotione facta. Ex his tribus modis, primus est proprius eorum quæ potentiâ dicuntur talia, vt expressè Galenus *loco citato* aduertit. Tandem, animaduersione dignum est; dupliciter adhuc posse mixtum aliquod reduci in actum ab intrinseco. Primò; quando est in statu violento, & ab intrinseco exposcit reduci, & de facto reducitur ad suum statum naturalem; & hoc modo omnia entia potentiâ talia dicuntur; Etenim propria est cuiuslibet reductio ad esse naturale, ab interno principio; De his ergo minimè procedit difficultas, cùm certum sit non indigere actuatione, sed à se ipsis reduci posse, semoto agente violento. Secundo modo, & magis propriè, mixta aliqua, ab interno principio fiunt actu talia; nempè quando in suo statu naturali existens mixtum; propter impedimentum quoddam ab ipsa natura ortum, non est tale quale fieri potest, impedimento illo naturali sublato, qualiter contingit in pipere; nam existens in statu naturali, ablato impedimento à natura orto, per actuationem à nobis factam redditur actu calidum, vt (& non sine ratione suspicor) actu mordax & acutum; eò quòd habeat etiam secundas qualitates in potentia: De his ergo mixtis procedit controuersia, & indagandum suscipimus, an actuatio fiat præcisè per productionem caloris à nobis, an ratione alterius qualitatis semouentis impedimentum illud naturale, quo ablato, redditur piper, v. g. actu calidum.

Petrus Garcia *disp.* 10. *super Auicennam, cap.* 5. etsi concedat mixta in nobis actuari, & reduci actû calida; non tamen id fieri affirmat præcisè, ratione caloris, sed etiam ratione alterius qualitatis, quæ à calore ignis, & Solis differat. Fundamentum huius Authoris in eo stat, quod non constat in actum reduci medicamenta potentialia, si alterentur ab igne, aut Sole; ergo signum est, aliquid aliud à calore diuersum produci, ad actuationem à

noſtro calore, ratione cuius fiat actuatio, & reducantur medicamenta, aut alimenta, de potentia ad actum.

Primarius & Magiſter noſter ſuprà citatus *lib. 2. tract. 2. de modo dignoſcendi neceſſaria ad curationem, cap. 5.* aſſerit à ſolo calore actuari mixta potentiâ calida; nititur fundamento vnico ex Galeno deſumpto 3. *de Temperamentis citato, cap. 2.* vbi dum ſpecialiter de mixtis potentiâ calidis ſermonem inſtituit ſic ait: *Nec calefacere nos poſſunt, quin priùs actu ſint talia; eſſe autem actu, à nobis ipſis accipiunt:* Et inferiùs efficientem cauſam in nobis actuationis pronunciat, per hæc verba: *Nec mirum, ſi quæ recalfaciant, calefieri ipſa priùs poſtulent.* Idem 3. *de ſimplicium Medicam. facultatibus, cap. 19.* Galenus videtur confirmare, ſic ait: *Nam quæ poteſtate ſunt calida, alterantur eo duntaxat quòd incaleſcant à nobis.* Ex his manifeſtè deducitur, actuationem à ſolo calore fieri, ab ipſóque reddi potentiâ calida mixta in actum, nullâ aliâ qualitate productâ, vt aſſerebat Petrus Garcia, ſoluítque eius argumentum; eo quòd concedat mixta potentiâ calidâ eodem modo actuari à calore Solis aut ignis, quemadmodum à noſtro calore; quo fit vt fundamentum Petri Garciæ omninò euaneſcat. Probat aſſumptum ex Galeno 3. *de Temperamentis citato, cap. 4.* vbi adducit hiſtoriam illam de conflagratione, ſeu vſtione domûs à ſtercore columbino, Sole agente in ipſo, ratione cuius cenſet ſtercus fuiſſe à calore Solis actuatum: ideóque in ipſo reſultauit maior calor, & ignis in lignis, & reſina, quæ largè illita erat ſuper ligna; indéque combuſtio, & totius domus conflagratio; ex quo deducit calorem Solis, eodem modo actuare, ſicut calor viuentis.

Verùm, ſi attento animo fundamentum Primarij perpendamus, nihil probat contra Petrum Garciam: nam totum deſumitur ex Hiſtoria Galeni adducta, quæ reuerà minimè probat actuationem veram à calore Solis in ſtercore columbino: nam talis actuatio debet eſſe, quin mixtum quod actuatur mutet formam, vt Galenus ipſe aduertit, dum adducit exemplum de infante ratiocinante, & cane venatore; quia ſic fiunt ab interno principio abſque mutatione formæ ſubſtantialis; ſed in caſu adducto fuit mutatio mixti in ignem, non ergo fuit vera actuatio, ſed tranſmutatio in ignem, à quo nihil mirum, ſi domus combureretur: Maior probatur ex contextu Galeni: nam ibi docet ſtercoris putridi vapores, eſſe admodum calidos, tangeréque feneſtræ ligna, quæ largè nuper illita reſinâ fuerant; quo fit vt mediâ æſtate, Sol plurimus incidiſſet, accenderet tum reſinam, tum ligna, indéque flamma celeriter in totam domum fuit effuſa (omnia ſunt ferè Galeni verba:) Quo conſtat materiam illam vaporum excrementi columbini putridi, eſſe nimis calidam, & ſiccam, & ſummoperè ad ignem diſpoſitam, & ſic calore Solis ardentiſſimo, vt in æſtate eſt, agente, facilè inducta fuit diſpoſitio ad ignem contrahendum. Vndè conſtat planè, vapores illos non fuiſſe reductos de potentia ad actum calidos, ſed fuiſſe conuerſos in ignem propter nimiam diſpoſitionem ad formam ignis. Quapropter, quidquid celerrimè poteſt conuerti in ignem, potentiâ calidum etiam dicitur à Galeno 3. *de Temperamentis citato, cap. 2.* & ponit exemplum in pice, reſina, ſeuo, & oleo; non quia verè actuentur ab igne, quemadmodum piper à noſtro calore, ſine formæ mutatione, vt experientia demonſtrat, ſi vomatur à nobis paulopoſtquàm fuit deuoratum; ſed quia diſpoſitio horum mixtorum talis, eſt conducens pro igne, vt celerrimè in ipſum conuertantur. Et confirmatur altiùs in doctrina Primarij: Nam quæ calefaciunt, vt alimenta, quamuis conuertantur in ſubſtantiam calidiorem, non tamen dicuntur verè, & rigorosè potentiâ talia, quia mutant formam; ergo ſi vapores excrementi columbini conuerſi fuerunt in ignem (contrarium enim ex Galeno non conſtat, nec ratio aliqua conuincit) illa non fuit actuatio vera, nec tales potentiâ calidi dicuntur in rigore quo procedit Controuerſia, ac per conſequens videtur doctrina Petri Garciæ manere in ſuo robore.

Nihilominùs doctrina Petri Garciæ non eſt omninò ſuſtinenda: peccat enim, quatenùs non aſſignat illam qualitatem, quæ ſimul cum calore conducit ad actuationem; ridiculum enim eſſet in hac re, recurrere ad qualitatem occultam, etenim hoc non eſt aliud, quàm concedere effectum, & ignorare cauſam, à qua procedat, idem enim eſt reducere effectum, ad occultam qualitatem, ac ignorare cauſam.

Mercatus tenet, in mixtis potentiâ calidis calorem eſſe in actu; impeditum tamen quoad operari, & actione noſtri caloris auferri impedimentùm, & ſic apparere actu calida, quæ reuerà ſemper talia ſunt, etiamſi cum impedimento quoad exercitium caloris: Sed contra Mercatum, ſtat efficax ratio: nam per actuationem non poteſt tolli impedimentum: ea enim actio eſt facta à noſtro calore; ergo eſt caloris productiua, & expulſiua frigiditatis; ſi ergo per actuationem frigus expellitur, ergo non erat itâ actu calidum mixtum, ante actuationem, ac poſt ipſam, ac per conſequens licèt actuatio auferat aliquod impedimentum, non tollit quominùs calor mixtorum potentiâ calidorum ſit potentiâ talis, & non actu, vt aſſerebat Mercatus.

Alij aſſerunt: mixta potentiâ calida dici, quia per actuationem corrumpuntur, & adquirunt formam nouam, calorem illum excedentem ex propria natura petentem; nituntur fundamento ex Galeno deſumpto, *eodem 3. de Temperament. cap. 2.* vbi de potentiâ calidis loquens ait: *Itaque nec calefacere nos valent, priuſquam actu talia fiant, ac quod actualia ſint à nobis accipiunt, veluti ſicci calami ab igne.* Tunc ſic vrgent: ſicci calami ab igne in actum reducuntur, per conuerſionem in ignem; ergo etiam mixta potentiâ calida à nobis fiunt actu per conuerſionem in ſubſtantiam expoſcentem illum maiorem calorem ex propria natura.

Porrò, ratio hæc & fundamentum quo Authores iſti nituntur improbabile eſt in Galeni doctrina; nam ipſe de mixtis potentiâ talibus loquitur, quæ virtute actuationis, non mutent formam, vt in exemplis ſuprà adductis patefit; & conſtat in pipere, quod ſi poſt actuationem vomatur, conſtat non mutâſſe formam, ex colore, & modo ſubſtantiæ: quo ſit vt Galenus *loco citato*, non loquitur de tranſmutatione rigorosè in potentia calidis, etiamſi calami ſicci, verè tranſmutentur in ignem: nam ſicci calami, non ſunt mixta potentiâ calida, de quibus loquimur; & ſic comparatio rigorosè non procedit, ſed largè; quatenus à nobis potentiâ calida alterantur, quemadmodum ſicci calami ab igne.

Quare in re tam difficili, mihi videtur dicendum quòd licèt actuatio fiat à noſtro calore agente; non tamen præcisè, quatenùs calefacit ſolùm,

actuatio

actuationem molitur : sed quatenùs per liquationem ab ipso factam, mixtum in minutissimas partes diuiditur , & comminuitur , ità vt calidiores, quæ à minùs calidis erant refractæ , nostro calore ipsos calefaciente ; iam non possunt refrangere magis calidas , & sic calor qui erat in potentia, hoc modo ablato impedimento à nostro calore, reducitur in actum , in peculiaribus mixtis , quæ à nobis dicuntur potentiâ talia ; quia habent huiusmodi diuersitatem partium, non quidem per correspondentiam ad elementa : nam sic omnia mixta essent potentiâ calida , sed per peculiarem compositionem partium , magis manifestam , vt de rosa, & lacte docuit Galenus 2.*lib. de Alimentorum facultatibus* , *cap*. 15. vbi diuersitatem partium sub diuersa forma concessit, de quibus latiùs *cap. de correspondentia partium* egimus. Hanc peculiarem Philosophandi normam, in re ità ardua, deduxi ex Galeno 3.*de Temperamentis citato,cap*.2. attento, precor, animo verba perpendatis : *Nihil igitur miri est , si medicamenta quoque primùm in parua , & tenuia frangi postulant ; secundo loco , vt tempore aliquo , tametsi minimo corpori nostro , quo calida fiant sine adiuncta ; tu verò si ea nec comminuta, nec prius calefacta, calida tamen iam fieri censes, quod significat , quod potestate calidum dicimus, parum mihi meminisse videris*. Hinc iam noſces clarè satis docere Galenum , duo esse necessaria ad actuationem legitimam ; & quod priùs à nobis calefiant,& quod comminuantur ; ergo de Galeni sententia non sufficit sola alteratio à calore nostro, immò potiùs est necessaria comminutio,quæ fit media separatione partium, quæ fit per liquationem ; patet consequentia : nam si sola alteratio caloris sufficeret ; à calore ignis , aut Solis reducerentur mixta, de potentia ad actum, hoc non constat ; ergo requiritur comminutio à Galeno designata, ratione cuius partes calidiores,quæ veluti consopitæ erant resurgunt , ità vt ablato impedimento , mixtum calidius sentiatur , supra viuens, sine mutatione formæ substantialis.

Dices : Comminutio illa, non est aliud quàm separatio partium , & diuisio mixti in minutissimas partes; ergo si ad extra frangatur piper , v. g. & diuidatur in minutissimas partes, & à Sole aut igne calefiat , proculdubio actuabitur , & resultabit in ipso maior calor ab intrinseco principio, quàm actu erat ante fractionem : constat autem hoc non ità accidere : ergo actuatio non fit modo à nobis explicato , ratione calefactionis & comminutionis partium illorum mixtorum , quæ potentiâ talia dicuntur.

Respondeo : Quòd quantumuis in externis piper , aut aliud mixtum potentiâ calidum diuidatur , & comminuatur , non fit ea partium diuisio, & separatio ità exquisita , ac fit à nostro calore media liquatione , & sic nihil mirum, si piper calefactum à Sole non sentiatur calidum actu , & calefactum à nobis , sentiatur magis calidum ; præterquam quòd non esset alienum à ratione , asserere in casu ab Aduersariis posito , piper reddi actu calidum , cuius ratio est : nam sic applicatum gustui statim sentitur calor maior, & mordacitas , quod non accidit , si applicetur absque comminutione & diuisione ; ergo signum est comminutionem , quomodolibet factam à calore nostro, etiamsi non fiat per liquationem,esse causam reductionis de potentia in actum , in mixtis potentiâ calidis. Quod Galenus significauit *locis citatis* ; & exemplo de combustione domûs ab excremento columbino, potest comprobari : nam in probabilissima opinione , excrementum dictum à calore Solis fuit actuatum , & de potentia ad actum reductum ; quod etiam de pipere probabiliter possumus affirmare.

Nec Galenus *loco de simplicium medicamentorum facultatibus, cap*.19. *citato* , contrarium ostendit ; verum siquidem est , mixta potentiâ calida alterari,eò duntaxat quòd à nobis calefiant ; non tamen ex eo probatur , non requiri ad actuationem , comminutionem , siue factam per liquationem , siue per masticationem , dummodò à nobis calefiant : nam viuens non potest alterare huiusmodi mixta , nisi per calorem , vtpote ipse excedit in nobis : sed calidiora resultant ipso viuenti alimenta potentia calida post alterationem à nostro calore factam : ergo talis alteratio necessariò requiritur ad actuationem , præter comminutionem à Galeno assignatam.

CAPVT V.

Vtrùm possit dari corpus temperamentum habens ad pondus in primis qualitatibus.

PRæsens Controuersia magis Philosophica , quàm Medica est ; immò potiùs nihil conducens ad Medicas considerationes ; eam tamen in præsenti examinare decreui : tum quia Galenus & Auicenna , licèt obiter , eam tetigerunt. Tum etiam quia nostri temporis Scriptores diffusè satis , & magis quàm expedit , de ipsa agunt. Nos verò breuiter eam diluemus , inutiles opinandi modos omittentes , nec non argumenta futilia, quæ confusionem potiùs , quàm vtilitatem , legentibus pariunt.

Ad rem igitur accedentes,quod inquirimus est an possibilis , & de facto possit dari , præcipuè in viuentibus corporibus , & organicis , primarum qualitatum , talis combinatio , seu proportio , vt omnes ad mediocritatem reducantur , ità vt neutra alteram excedat ; sed potiùs sint in æquilibrio , hoc est taliter ad pondus inter se proportionentur, vt nulla intensior , quàm altera sit, immò potiùs , omnes conueniant in gradu vt quatuor : & præcipuè procedit Controuersia in viuenti perfectissimo, qualis est homo : nam in aliis mixtis non viuentibus, dubium non est, quin qualitates omnes primæ possint esse in æquilibrio.

Insuper ad propositæ litis intelligentiam , supponendum est : non procedere de temperie naturali viuentis organici , nec de parte aliqua determinata ipsius solùm : sed de omnibus eius diuisiuè sumptis , & de statu naturali , siue præternaturali , absolutè procedit Controuersia , an possint omnes partes viuentis , quamuis præter naturam alteratæ, tale habere temperamentum, secundum primas qualitates , vt omnes inter se sint proportionatæ,taliter vt neutra alteram excedat ; sed sint veluti ad pondus, seu in æquilibrio.

Auicenna *lib*.1. *fen*. 1. *doctr*.3. *c*.1. expressè partem negantem tenet, per sequentia verba:*Sed Medicus Physico credere debet , quod æquale secundum hanc intensionem quam diximus , impossibile est aliquo modo inueniri , quantò magis vt sit hominis complexio , aut membri humani*. Loquebatur Princeps de

de temperie æquali qualitatum primarum, quæ à nobis dicitur ad pondus, & de qua procedit lis, vt ex contextu cuicunque legenti planè conſtabit. Ex quo ſatis clarè deducitur, Auicennam negâſſe poſſibilitatem huius temperamenti, non ſolùm in homine, aut qualibet eius parte, ſed abſolutè in quolibet corpore mixto. Hanc ſententiam tenent plures ex Recentioribus, quam intendunt comprobare, ratione deſumpta ex Philoſopho *lib. 1. de cœlo, cap. 2.* vbi ait: *Omne mixtum moueri ab elemento prædominante.* Ex quo ſic arguunt; Prædominium cuiuſlibet elementi, cognoſcitur per exceſſum primarum qualitatum,quæ ſunt virtutes eius: ſed ſi poſſet dari mixtum, in quo omnes qualitates primæ eſſent in æquilibrio, ſeu ad pondus, tunc non appareret in illis prædominium alicuius elementi; ergo in ipſo non erit principium motûs,& per conſequens, claudicabit doctrina Philoſophi.

Vlteriùs hanc eandem opinionem vrgent,fundamento deſumpto ex Galeni doctrina *lib. 2. de tuenda valetudine,* vbi tenet in nobis *dogma ſempiternæ paſſionis habere euidentem demonſtrationem,* id eſt; quod nos ſemper continuò, & neceſſariò patimur, & alteramur, à cauſis neceſſariis & ineuitabilibus, & ineuitabiliter operantibus, à quibus tandem euenit mors naturalis, vt *diſput. vltima huius Tractatûs,* latiùs conſtabit. Vnde ex hac doctrina efficaciter probant aſſumptum: nam ſemper, & continuò patitur viuens à cauſis internis, & externis, ergo nunquam erit cum temperie ad pondus. Patet conſequentia, ſemper enim quando patitur & alteratur aliquid, ideò patitur quia recipit aliquid de nouo alterans, & corrumpens contrariam qualitatem;ſed ſi daretur corpus temperatum ad pondus, in quo nulla qualitas alteram excederet, minimè ſaluaretur dógma ſempiternæ paſſionis, à Galeno toties repetitum, nec continua paſſio ſeu alteratio: ergo cùm per hanc aliquid continuò producatur, & aliquid corrumpatur, conſtat ſine dubio non poſſe aſſignari tempus, in quo viuens maneat cum temperie illa media, ſeu ad pondus, in qua nulla qualitas alteram excedit.

Ratione etiam validatur hæc aſſertio; nam quando mixtum producitur in illo primo fieri, tunc ſupponuntur applicatæ qualitates elementorum, in gradibus æqualibus, aut inæqualibus: ſed neutro modo poterit produci cum temperie ad pondus; ergo implicat talis temperies, ex modo generationis ſeu productionis mixti.Probemus antecedens per partes: In primis, ſi ſupponantur qualitates elementorum æquales ante mixtionem, neutiquam poterit celebrari mixtio; quia non poterit eſſe actio & reactio inter qualitates omninò ſimiles in gradibus, ſeu in intenſione; ſi verò inæqualiter ſupponantur applicatæ, non poterit manere temperamentum ad pondus in mixto producto: nam illa qualitas, quæ excedebat non poteſt remitti ab alia remiſſiori tantum, quantum remiſſa ab intenſiori (aliàs æqualem virtutem haberet agens remiſſum cum intenſo, quod eſt chimæricum;) ergo neutiquam poterit ex vi illius actionis, & reactionis remanere in mixto temperies ad pondus omnium qualitatum, præcipuè cùm in viuentibus, magis vrgeant caloris opera, quàm alterius qualitatis; ſignum manifeſtum, quod calor requiritur excedens.

Denique, ſi concederetur corpus viuens temperatum ad pondus, ſequeretur tale corpus ſemper duraturum, & eſſe incorruptibile ab intrinſeco principio. Patet ſequela: nam ſi ab interno poſſet corrumpi, maximè quia aliqua qualitas poſſet agere in alteram, & ſic ipſam corrumpere: ſed in caſu in quo omnes ſunt æquales in intenſione, neutra poſſet alteram euellere; ergo perpetuò duraret viuens, & eſſet ab interno principio incorruptibile, quod eſt merum figmentum.

Valleſius noſter *lib. 1. Controuerſ. cap. 7.* licèt concedat poſſibilitatem temperamenti ad pondus in viuentibus, non tamen per tempus aliquod durans, ſed ſolùm per inſtans, ſeu momentum ipſius; probátque poſſibilitatem, ex eo quod non implicat corpus humanum mutari à calido in frigidum, & ab humido in ſiccum. Tunc ſic arguit, minimè poterit corpus migrare de extremo ad extremum, ſine tranſitu per medium; ergo minimè poterit corpus viuens calidum reddi frigidum, quin ſupponatur per aliquod inſtans (ſaltem in via corruptionis) cum temperie media in calore & frigiditate, & humiditate, & ſiccitate; ergo poſſibilis eſt, ſaltem per temporis momentum, temperies ad pondus in primis qualitatibus.Quod autem hæc per tempus non poterit durare, probat argumento deſumpto ex Galeni doctrina ſuperiùs tradita ab Aduerſariis, de dogmate ſempiternæ paſſionis: etenim cùm neceſſariò & ineuitabiliter corpus alteratur tum à cauſis internis, tum externis non naturalibus; conſtat ſine dubio non poſſe corpus tale per tempus, cum illa temperie perſeuerare, vt Galenus *cap. 5. de Valetudine tuenda* citatus, id etiam teſtatur expreſsè.

Aduerſarij aſſerentes, adhuc per inſtans impoſſibile eſſe temperamentum ad pondus, poſſunt effugere vim huius ratiocinationis, dicentes,nunquam adhuc viâ corruptionis eſſe poſſibilem æqualitatem: nam ſemper debet adeſſe ex parte vnius qualitatis, ſaltem indiuiſibile continuans (v. g.) calorem vt quatuor, cum frigiditate vt quatuor; ex eo quòd cùm ſint qualitates mediæ in tali gradu, neceſſariò debent vniri, vt conſtituant vnam mediocritatem; & cùm ex altera parte conſtet tanquam certum apud Philoſophos, ſolùm dari vnum indiuiſibile vnitiuum, inde eſt quòd inter calorem medium, & frigiditatem mediam detur ſemper inæqualitas, ratione illius indiuiſibilis ſe tenentis ex parte vnius qualitatis, de quo poterat quis dubitare an ſe debeat tenere ex parte frigiditatis, an ex parte caloris: Sed quid-quid de hoc ſit, ad Philoſophos potiùs, quàm ad Medicos ſpectat; interim tamen dico, debere ſe tenere ex parte perfectioris qualitatis, & ſic inæqualitas ſe tenebit ex parte caloris. Sed ad rem propriam redeamus, dicendo pro Valleſio, talem euaſionem eſſe chimæricam: nam inter qualitates diuerſæ ſpeciei, nullum eſt continuans; ergo cùm calor & frigus differant ſpecie,implicat vnitiuum inter ipſas; ſolùm igitur compoſſibilitas in gradibus remiſſis, in his qualitatibus inuenitur, nullâ exiſtente intermediâ entitate. Præterquam quòd etiamſi gratis concedamus, mediare indiuiſibile; nihil tamen ſequitur contra Valleſij doctrinam: nam ſicut indiuiſibile quantitatis,nec facit maiorem vnam quantitatem ab altera,ità indiuiſibile qualitatis, non erit qualitas, nec ratione illius vna erit intenſior alterâ, ac per conſequens talis modus philoſophandi parui pendendus, & reiiciendus eſt.

Concluſio verò noſtra eſt: Corpora viuentia in

in ſtatu naturali conſiderata minimè poſſe habere temperiem ad pondus ſecundum omnes ſuas partes: nam cùm in ipſis varia ſunt organa, & partium diuerſitas, quæ quidem ex propria natura, diuerſam temperiem expoſcunt; vt de oſſe, carne, ligamentis, tendonibus, membranis, neruis, arteriis, & venis, & ſpinali medulla, expreſſit Galenus *lib. 1. de Temperament. cap. vlt.* videtur manifeſtum, quòd ſi temperiem natiuam cuiuſuis conſideremus; neutiquam poſſe coincidere cum æqualitate qualitatum primarum: Addimus etiam quòd quamuis conſiderentur cum calore influente vitali cordis, non eſt poſſibilis temperies ad pondus in ipſis: nam calor debet in omnibus partibus vigere, aliàs vitæ & coctionis opera, in omnibus partibus, ipſum non demonſtrarent, conſtat autem contrarium: Dicendum igitur eſt, repugnare temperiem naturalem in omnibus partibus mixti ad pondus, ſeu in æquilibrio qualitatum primarum; in quem ſenſum Auicennam exponimus; ipſe enim, dum *loco citato* ſuprà, expreſsè negat poſſibilitatem huius temperamenti, forſan de temperie naturali corporis viuentis organici, & perfectiſſimi loquebatur, quam indagare & cognoſcere cupiebat, & ſic omnibus partibus eius, meritò ipſam negauit, vt noſtra clamat ratio. Conſultò dixi, in omnibus partibus corporis, ſeu in ſtatu naturali, repugnare temperiem ad pondus: nam de ſtatu violento & præternaturali viuentis loquendo, conſtabit inferiùs poſſibilitas huius temperiei; conſtátque ſimiliter Galenum *lib. 1. de Temperament. cap. vlt.* concedere temperamentum ad pondus in cute hominis perfecti temperati, præcipuè illius partis, quæ eſt intra manum; non ſolùm ſecundùm calorem & frigiditatem, ſed ſecundùm mollitiem & duritiem: Et veluti rationem à priori reddens de medietate inter calorem & frigiditatem, ait: *Cæterùm, neruus omnis exanguis eſt, & frigidus, caro multi ſanguinis & calida, media inter vtrumque eſt cutis*: nihil clarius. Rationem etiam huius deduxit ex fine, ſeu ex vſu, ob quem manus ſunt factæ; nimirum ad hoc vt homo æquè diſcerneret, & comprehenderet tangibilia obiecta, & perfectiùs quàm cætera animantia, ad quod fuit neceſſaria mediocritas; non ſolùm in primis qualitatibus, ſed in aliquibus ſecundis. Ex quo etiam conſtabit, non ſolùm eſſe poſſibilem temperiem ad pondus in aliqua parte viuentis organici in ſtatu naturali conſiderata, immò de facto dari.

Dices: Si de facto cutis manus eſt temperata ad pondus in primis qualitatibus, ſequitur impoſſibilem eſſe in ipſa nutritionem & coctionem; ſequela eſt falſa, ergo & illud ex quo ſequitur. Probatur aſſumptum: nam coctio & nutritio à calore excedenti, celebrari debent iuxta Philoſophi doctrinam: ſed ſi temperamentum ad pondus datur in cute volæ manus, in primis qualitatibus, non poteſt eſſe calor excedens, ergo cum tali temperie non poterit celebrari nutritio, nec coctio, quod eſt contra experimentum, ruit ergo Galeni doctrina.

Reſpondetur: Quòd etiamſi detur media temperies in primis qualitatibus, & æqualis proportio, ità vt neutra alteram excedat; nihilominùs ſaluabitur nutritio illius cutis: nam fiet ex illa parte ſanguinis, quæ ſit minùs calida, quàm ipſa cutis; vnde licèt calor cutis non ſit excedens, comparatione factâ ad reliquas qualitates, erit tamen excedens reſpectu illius partis ſanguinis, ex qua debet nutriri, quæ erit minùs calida; quàm cutis, & ſic pars ſanguinis magis calida, in excrementum calidum tranſmutabitur, & à Natura propulſabitur illius partis, tanquam inutilis ad eius nutritionem.

Sit ſecunda concluſio noſtra: Poſſibile eſt temperamentum ad pondus, non ſolùm per inſtans, ſed etiam per tempus, non ſolùm in mixtis corporibus homogeneis, ſed adhuc in viuenti organico perfectiſſimo, dummodò talis temperies ſit per alterationem præternaturam, & violentam factam ab agente extraneo in qualibet parte ipſius, vel in omnibus. Hanc concluſionem tenet abſolutè Galenus 1. *de Temperamentis, cap. 3. & lib. 2. cap. 1. & 9.* Probatúrque ratione efficaci, quoad primam partem de omnibus mixtis homogeneis quoad ſenſum: nam talis combinatio qualitatum in æquilibrio non implicat ex parte ipſarum qualitatum; vtpote ex ſe ſunt compoſſibiles in gradibus remiſſis æqualibus. Rursùs, non implicat ex parte ſubiecti, ſeu corporum mixtorum, quæ ad ſenſum ſunt homogenea: nam ſicut dantur plura mixta, quæ habent exceſſum caloris, aut alterius qualitatis, non eſt vnde implicet poſſe dari cum tali proportione primarum qualitatum, vt omnes ſint in æquilibrio, ſeu ad pondus, præcipuè in ſtatu violento & præternaturali: nam cùm temperies mixtorum, non conſiſtat in indiuiſibili, ſed potiùs habeat latitudinem amplam, experimur quotidie vt corpus mixtum, ex propria natura frigidum, conſeruetur cum calore præternaturam, & è contrà; & eadem eſt ratio de humiditate, & ſiccitate; ergo cùm non poſſit corpus alterari, & moueri à calido in frigidum, & ab humido in ſiccum, ſine tranſitu per medium, qui fieri debet ſucceſſiuè per corruptionem vnius gradus frigoris, & introductionem alterius caloris (eadem eſt ratio de altera oppoſitione qualitatum) fit manifeſtum, quòd corpus deueniat ad mediocritatem omnium qualitatum, & ſit corpus in tali ſtatu, licèt violento, cum temperie ad pondus. Et cùm etiam in corpore viuenti organico perfectiſſimo ſit maxima latitudo, quoad eius temperamentum, ità vt interdum conſeruetur homo, & viuat, licèt in ſtatu violento, cum frigiditate præter naturam, idem militat argumentum, dum alteratur, & mouetur à calido in frigidum, & ab humido in ſiccum; ergo tunc dabitur de facto temperies ad pondus in primis qualitatibus.

Cæterùm, quòd tunc non ſolùm ſit poſſibilis, & detur de facto per inſtans ſeu momentum temporis, vt aiebat noſter Valleſius, ſed etiam per tempus conſideratione Medica dignum probatur: nam ſi aliquid obſtaret, maximè illud Galeni à Valeſio adductum *de valetudine tuenda lib. 2.* vbi ex dogmate ſempiternæ paſſionis, demonſtrat, quod cùm tale corpus debeat alterari, & pati, neutiquam poterit per tempus conſeruari cum illa temperie æquali; ſed etiamſi concedamus ſemper pati, & alterari viuens, à cauſis neceſſariis & ineuitabiliter operantibus, nihilominùs non implicat per artem poſſe per aliquod tempus impediri actionem talium cauſarum, applicatis aliis cauſis extrinſecis contrariis, quæ non dubiè retardabant per aliquod tempus actionem talium cauſarum ineuitabilium; ergo in tali caſu erit temperamentum, ad pondus in viuenti organico perfecto, licèt violentum, per aliquod tempus. Galenus verò dum concedit ſemper pati viuens, loquitur de ipſo ſtatu naturali, id eſt ſecundum

natura

naturalem curſum cauſarum in modo operandi, quod nos fatemur, non tamen tollit per aliquòd tempus, ab arte poſſe impediri huiuſmodi actionem; quo manet ſolutum argumentum de dogmate ſempiternæ paſſionis. Et confirmatur noſtra concluſio: nam Galenus *lib. 1. de Temperamentis, cap. vlt. citato*, non ſolùm tenet poſſibilem eſſe temperiem ad pondus in cute, ſed de facto dari fatetur, vt in confeſſo omnibus eſt. Ex quo ſic arguo pro noſtra concluſione: Ergo ſi non implicat talis combinatio primarum qualitatum, neque ex parte ipſarum, neque ex parte ſubiecti, adhuc in ſtatu naturali: ergo neque implicabit in toto viuenti Organico, ſaltem in ſtatu violento, ad quem forma ipſa habet latitudinem, æqua enim videtur ratio, & per conſequens, ſicut in cute datur per tempus, etiam dabitur per tempus in ſtatu violento, in toto viuenti.

Dices: Si poſſibilis eſt temperies ad pondus in toto viuenti, ſecundum primas; ſequitur manifeſtè poſſe conſeruari viuens, & dari ſine correſpondentia ad omnia elementa, quod eſt contra noſtram opinionem; ſequela eſt falſa, ergo illud ex quo ſequitur. Probatur ſequela: nam correſpondentia ad elementa, debet fieri in partibus viuentis, per exceſſum primarum qualitatum ſupra mediocritatem, vt latè ſuprà monuimus: ſed in caſu in quo omnes ſint in æquilibrio, nullius datur exceſſus: ergo non poterit aſſignari correſpondentia, ac proindè, vel hæc non erit neceſſaria in mixtis, vel non dabitur temperies ad pondus.

Reſpondeo: Quòd etiamſi per tempus detur temperies ad pondus in primis qualitatibus, erit in tali corpore correſpondentia ad omnia elementa, ratione ſecundarum qualitatum; vnde nullum deducitur inconueniens ex argumento poſito.

Dices iterum: Secundæ qualitates oriuntur à primis: ergo ſi in corpore temperato ad pondus ſunt primæ in æquilibrio, etiam variabitur proportio ſecundarum, quæ erat inæqualis ad proportionem æqualem primarum qualitatum; & per conſequens videtur rationi conſonum, quod in tali caſu, erunt etiam ſecundæ in æquilibrio, & ſic non poterit vllo modo aſſignari in mixto correſpondentia ad omnia elementa.

Reſpondeo: quòd licèt ſecundæ qualitates oriantur à primis, non tamen variantur ad quamcunque variationem primarum, nec ſequuntur eandem proportionem; conſtat hoc in modo ſubſtantiæ metallorum, in quibus quantumuis calefiant, non hoc ipſo liqueſiunt, etſi multo tempore duret calefactio, dummodò non ſit extrema caliditas, quæ ſufficiat ad liquationem; aliàs ſi quælibet variatio primarum qualitatum, ſufficeret ad variationem omnium ſecundarum, ſtatim ac calefiunt præternaturam, metalla omnia liquarentur, quod non fit. Ex quo conſtat ſolutio ad argumentum; præterquàm quòd plures affirmant, quòd licèt modus ſubſtantiæ ſit ſecunda qualitas, nihilominùs non variari niſi variatâ formâ à qua dependet; in qua opinione clariùs patet ſolutio ad replicam.

Tandem reliqua argumenta quæ in nos militabant, facilem habent ſolutionem. Ad authoritatem Auicennæ, ex ſuprà dictis conſtat ſolutio. Ad Philoſophum etiam conſtat, ex ſolutione nuper adducta in vltima obiectione poſita: nam poteſt prædominari terra, quoad grauitatem, & non quoad qualitatem primam: Conſtat etiam ad tertium argumentum ſolutio, deſumptum ex Galeno *lib. 2. de Sanitate tuenda* in probatione noſtræ ſecundæ Concluſionis, vbi contra Valleſium aſſeruimus, non ſolùm per inſtans, ſed etiam per tempus dari poſſe temperamentum ad pondus; & ſic ad argumentum Valleſij etiam conſtat ſolutio. Quartum argumentum facilè ſoluitur, ſi dicamus poſſibilitatem temperiei non concedi in mixtis ad pondus, ex vi mixtionis, ſeu generationis mixti in ſtatu naturali; ſed ex eo quòd ipſum poſtquam iam ſit productum, poſſit præternaturam alterari per contrarias qualitates, & reduci ad mediocritatem primarum qualitatum per aliquod tempus.

Ad vltimum dicimus: quòd etiamſi detur temperamentum ad pondus, nihilominùs datur internum deſitionis principium in nobis: nam quælibet pars à ſuo principio calido tandem reſoluitur, ſine actione contraria alterius partis: nam hæc non datur in ſtatu naturali, nec datur temperamentum ex partium coalternatione, vt latiùs videbimus infrà.

CAPVT VI.

An ſit poſſibile corpus æquale in qualitatibus motiuis; in grauitate ſcilicet, & leuitate?

SVpponendum, ad intelligentiam præſentis Controuerſiæ, grauitatem & leuitatem eſſe qualitates intenſibiles & remiſſibiles, quæ ſuſcipiunt magis & minus, quod plurimi negant, aſſerentes eſſe proprias paſſiones, & naturales potentias, de ſecunda ſpecie qualitatis, quæ verò ità ſe habent, non ſuſcipiunt magis & minus. Vlteriùs noto, mixtum eſſe graue, aut leue, ratione partis: nam minimè debent poni duæ virtutes motiuæ diuerſæ numero, ad eundem locum, ſicut nec alia plura accidentia numero diuerſa ſunt ponenda in eodem ſubiecto, & per conſequens totum aut eſt graue, aut leue, ratione partium correſpondentium ad diuerſa elementa; non ratione ſui, vt habeat diſtinctam grauitatem aut leuitatem, ab ea quam habet ratione partium, propter rationem adductam.

Hinc etiam notandum, gratis, & ſine fundamento Magiſtrum meum, *in ſuo libello de rebus naturalibus lib. 1. Tract. 1. de Temperamentis, dub. 4.* aſſerere, grauitatem, & leuitatem opponi indiuiſibiliter, & quaſi contradictoriè; ſicut peccatum & gratia, amor, & odium: nam hoc, nulla ratione vrget, nec fundamentum vllum ad id ſuadendum adducit; quo fit vt ſi illud concedamus, abſque lite aliqua inferemus; quòd quemadmodum peccatum, & gratia non poſſint ſimul adeſſe, in eodem ſubiecto, nec amor & odium, ſimul circa idem obiectum, ità non ſolùm neque æqualiter, verùm nec ſimul, in aliquo gradu poſſint eſſe grauitas, & leuitas, ſaltem in partibus exquiſitis mixti, de quibus debet eſſe tota Controuerſia noſtra: nam de toto mixto ratione diuerſarum partium, minor eſt dubitatio, vt inferiùs conſtabit. Procedit ergo quæſtio de grauitate, & leuitate, prout ſolùm contrariè opponuntur, ſicut calor & frigus, an poſſint æqualiter reperiri in toto mixto, aut in parte exquiſita illius.

Denique

Denique noto, quòd licèt qualitates primæ, aliquantulum conducant, ſeu diſponant, ſaltem remotè pro grauitate & leuitate, non tamen huiuſmodi qualitates motiuæ procedunt ab ipſis, ſed à forma dimanare credo cùm Valleſio noſtro *lib. de ſacra Philoſophia, c.* 48. qui licèt nulla ratione id probet, tamen ex eo mihi hæc opinio veriſimilior apparet, quòd ſint plura mixta calida à prædominio, & tamen grauia; ſignum ergo eſt quod non ſequitur proportionem primarum qualitatum grauitas aut leuitas; nam ſi à primis procederent immediatè grauitas & leuitas, variarentur ad variationem primarum qualitatum; conſtat autem quòd quantumuis calefiat lapis, non amittit grauitatem; ergo ex eo eſt, quia ipſam emendicat immediatè ab ipſa forma. Præterea, ſi grauitas v. g. terræ oritur à ſumma ſiccitate, cum propè ſumma frigiditate, nullum mixtum eſſet ipſa grauius, vtpote nullum habet qualitates primas ità intenſas, ſicut elementum (adhuc in noſtra opinione concedente elementa formaliter in mixto eſſe, quia intenſæ qualitates elementorum ſunt in mixto quodammodò refractæ, vt latiùs *c.* 2. *huius diſp.* explicaui.) Conſtat autem plumbum & aurum, magis grauitare, quàm terram, æquali cuiuſlibet portione in bilance poſita; ergo ſignum eſt grauitatem minimè ſequi proportionem primarum qualitatum, ſed potiùs immediatè à forma dimanare.

Nec valet ſi reſpondeas eſſe maiorem denſitatem in plumbo aut auro, quàm in terra, ratione cuius plures partes ſunt in plumbo aut auro; & ſic nihil mirum, ſi apparente in ipſis æquali menſurâ, cum terra, illa ponderent magis. Contra tamen ſic inſurgo: nam denſitas oriri debet ex frigiditate & ſiccitate, vt per ſe manifeſtum eſt; ſed in terra eſt intenſior frigiditas, & ſiccitas; ergo debet eſſe maior denſitas; ac per conſequens ſi ratione ipſius conceditur maius pondus, terra magis debet ponderare, cæteris paribus; contrarium autem experientia teſtatur; ergo qualitates motiuæ, potiùs dimanant à forma, quàm à primis qualitatibus.

His prælibatis, communis modus opinandi inter Antiquos fuit minimè eſſe poſſibilem grauitatem & leuitatem æqualem in mixtis corporibus. Probant ratione ab inconuenienti deſumptâ; nam quodlibet corpus debet habere locum determinatum in quem moueatur; ſed ſi eſſet æquale in leuitate & grauitate, non haberet locum determinatum, vtpote non magis peteret locum ſurſum, quàm deorſum; cùm haberet æquale principium ad motū ſurſum, nempè leuitas, quàm ad motum deorſum, nempè grauitas; ergo non eſt concedendū corpus æquè graue, & leue.

Reſpondent aliqui, locum determinatum, in quem tale corpus moueretur, eſſe locum medium, nempè inter aquam, & aërem, in quo quieſceret. Sed contra hanc ſolutionem vrgent Aduerſarij; nam ſi corpus ſupponitur cum æquali grauitate & leuitate, omnes eius partes (non dubiè) habent eandem æqualitatem in qualitatibus motiuis. Tunc ſic, mediū inter aquam & aërem eſt indiuiſibile; corpus eſt diuiſibile; ergo medietas eius, quæ eſt intra locum aquæ, & altera medietas, quæ exiſtit intra locum aëris, eſſet extra locum naturalem, ac per cōſequens ibi non aſſignatur locus naturalis pro tali corpore. Reſponderi poteſt, in opinione aſſerentium centrum eſſe indiuiſibile, totam terram eſſe in loco naturali, quatenus modo poſſibili tangit proprium centrum; ergo ſic ſimiliter poſſemus dicere; illud indiuiſibile medium inter aquam, & aërem, eſſe locum naturalem talis corporis, etiamſi eius partes, ſeu medietates, tangant locum aëris & aquæ; quia modo poſſibile eſt in ſuo centro, ſeu loco naturali. Deinde ſequeretur, quod tale mixtum æquale in grauitate & leuitate, moueretur ad locum grauium & leuium, ex eo quòd habet principium ad locum ſurſum, nempe leuitas, & ad locū deorſum, nempè grauitas: vel ſequeretur etiam ad nullum locum moueri, ſed omninò quieſcere: nam non eſſet cur potiùs à leuitate, quàm à grauitate moueretur; patet, nam ſi eſſet in loco ſursùm huiuſmodi corpus, non apparet rationi conſonum, cur grauitas ſit efficacior, vt moueatur deorſum, quàm leuitas, vt conſeruetur ſurſum, vel è contrario; cùm eiuſmodi agentia naturalia ſint eiuſdem intenſionis, & virtutis; ergo illud corpus non poſſet moueri: Conſtat autem in quolibet mixto eſſe principium motûs, ergo non erit poſſibile æquale corpus in motiuis qualitatibus. Denique videtur ſequi, quòd tale corpus ſemper moueretur: nam ſi eſſet infrà, eſſet extra locum debitum leuitati; ſi eſſet ſupra, eſſet extra locum grauitatis; ergo ſemper mouebitur; nam ſemper habet principium motûs extra ſuum terminum, ſeu ſitum naturalem. His præiactis, ſit prima noſtra Concluſio: non implicare corpus mixtum æquale in grauitate, & leuitate abſolutè. Probatur ex dictis, corpus ſiquidem graue dicitur, aut leue, ratione partium correſpondentium ad elementa, vt enim ex notabilibus conſtat, non habet mixtam diuerſam grauitatem aut leuitatem, ab ea quam participat à ſuis partibus, ità vt mixtum ſit graue, ſi habeat plures partes terreas, & aqueas excedentes in numero, partibus aëreis & igneis; & ſit leue, ſi è contra excedant partes aëreæ, & igneæ. Tunc ſic vrgeo: Non implicat mixtum aliquod habere tot partes aqueas & terreas, quot igneas, & aëreas: ſed tunc erit æquale in grauitate & leuitate, ergo. Maior ex eo conſtat, quia ſi ex aliqua parte implicaret, maximè in mixtis organicis, in quibus partes elementorum calidorum & leuium excedunt neceſſariò, vt ex operibus conſtat; ſed hæc ratio nullam habet vim in mixtis non viuentibus, vt oleum, de quo creditur habere tot partes graues ac leues; & alia mixta, in quibus nulla repugnantia aſſignatur à contrariis, quominùs poſſint produci, cum æqualitate partium elementorum grauium & leuium; ergo non implicat corpus mixtum cum æquali grauitate, & leuitate. Denique nec implicatio aliqua ſumitur à poſteriori, ex eo quòd non ſit locus determinabilis pro tali corpore; nam contrarium conſtabit ex argumentorum ſolutione. Fortaſsè reſpondebit aliquis, cum noſtro Vega, *lib.* 1. *Methodi cap.* 4. terram habere intenſiorem grauitatem, quàm ignis leuitatem, & ſic etiamſi in mixto poſſint dari æquales partes elementi grauis, & leuis; nihilominùs non eſſet æquè graue & leue, ſed potiùs grauitare, oſtendit hoc ita eſſe, quia faciliùs eſt prohibere flammam, ne aſcendat ſurſum, quàm portionem terræ, ne deſcendat; ergo cæteris paribus in menſura, magis grauitat terra, quàm leuitat ignis.

Hæc tamen ſolutio, tanquam improbabilis reiicienda; nam iuxta Philoſophi ſententiam terra ex grauibus, eſt ſummè grauis, & ignis ex leuibus, eſt ſummè leuis; de gradibus verò, ſeu intenſione maiori, difficilè poteſt deprehendi; præſertim cùm ratio adducta de noſtro Vega nihil probat, vtpote de igne elementali, minimè habetur experimentum, ſed de illo qui eſt incluſus in materia inferiori, vt in fumo, & in prunis. Vlteriùs, quia vt ipſe fatetur, faciliùs eſt etiam cohibere flammam, ne aſcendat, quàm aquam ne deſcendat; ergo hac ratione etiam probaretur, aquam habere intenſiorem grauitatem, quàm ignis leuitatem, quod nullus dixit, & per conſequens, cùm non implicet corpora aliqua mixta, habere partes æquales elementi grauis, & elementi leuis, non implicabit corpus æquè graue & leue.

De partibus exquiſitis mixti magis vrget difficul-

tas propofitæ controuerfiæ, & quidem in noftra opinione,in qua afferimus,elementa formaliter effe in mixtis corporibus, certum eft partes exquifitas effe elementa ipfa,& per confequens,aut effe ex propria natura graues, aut leues; nam cùm nullum fit elementum, quod fimul fit graue, aut leue, ità cùm actu elementa ipfa componunt mixta corpora, feruabunt eandem naturam grauium, aut leuium.

Nofter tamen Magifter fuprà citatus,etiamfi elementa virtualiter folùm componere mixtum concedat; nihilominùs partes correfpondentes omnibus elementis, neceffariò effe in toto mixto,& in qualibet eius parte non exquifita fatetur.De partibus verò exquifitis etiam tenet impoffibile effe inueniri grauitatem,& leuitatem fimul; nam exquifita pars folum correfpondet vnico elemento, fiue ignis, v. g. fiue aquæ, &c. ergo folùm habebit ex propria natura qualitatem motiuam, quæ eft propria elementi cui correfpondet pars exquifita; & fic, ficut vnum elementum folùm eft graue,aut leue,fic etiam pars quælibet exquifita mixti folùm erit grauis,aut leuis; minimè tamen in ipfa compati poffe grauitatem,& leuitatem fimul; præfertim cùm afferat,huiufmodi qualitates motiuas opponi indiuifibiliter, ficut peccatum & gratia,amor,& odium,& fic minimè poffe fubiectari in parte vnica exquifita mixti, vnico elemento correfpondenti, etiamfi in toto mixto fimul inueniantur, ratione diuerfarum partium;vt nos etiam probauimus in conclufione.

Nos tamen afferimus adhuc in opinione noftri Magiftri,poffibilem effe æqualem grauitatem,& leuitatem in qualibet parte exquifita mixti,viâ corruptionis per aliquod inftans.Primo:nam ex nullo capite conftat grauitatem aut leuitatem opponi indiuifibiliter, & quafi contradictoriè; ergo ratio ex hac oppofitione defumpta, nihil probat, quoad incompoffibilitatem, & repugnantiam grauitatis, & leuitatis in eodem fubiecto.

Secundò vrgeo hanc noftram conclufionem;grauitas & leuitas funt qualitates intenfibiles,& remiffibiles,quæ fufcipiunt magis aut minus,vt probabilior tenet opinio.Quo fuppofito fic arguo; non implicat partem exquifitam correfpondentem elemento terreo,aut aqueo v g fieri ex graui leuem;fed tunc cùm fiat per remiffionem grauitatis, & adquifitionem leuitatis, nequit tranfire de extrema qualitate, ad extremam qualitatem fine tranfitu per medium; ergo tunc viâ corruptionis erit aliquod inftans, in quo pars exquifita correfpondens terræ,v.g. habeat æqualem leuitatem cum grauitate, licèt leuitas illa fit contra naturam illiùs partis correfpondentis elemento terræ.Maior probatur in fententia Magiftri, nam partes à calore proprio natiuo refoluuntur per infenfibilem tranfpirationem, in halitum conuerfæ; quâ ratione fit mors naturalis, & ætates producuntur,in ipfius fententia; ergo tunc partes exquifitæ graues, fiunt leues, cùm refoluantur, & in vapores tranfmutentur;quod etiam in ipfis elementis defenditur communiter inter Philofophos, vt quando ex terra generantur exhalationes, quæ conferuant formam terræ (quod probabiliter poteft defendi,) & adquirunt indubiè leuitatem : aqua etiam, dum feruet conuertitur in vapores leuiores ipsâ aquâ,& ex motu furfum,in quem repunt conftat clarè.Certum ergo eft non folùm partem exquifitam mixti,verùm & elementa ipfa,ex grauibus fieri leuia;fed tunc vrget ratio pofita de tranfitu per medium;ergo adhuc in exquifita parte poffibilis eft æqualitas in motiuis qualitatibus.

Effugiet aliquis noftræ ratiocinationis vim, fi dicat, in fententia afferente exhalationes differre effentialiter à terra, in earum generatione non tranfire per mediam intenfionem inter grauitatem & leuitatem;immò potiùs leuitatem quæ exhalationi debetur produci in inftanti,& fic argumentum in hac opinione nihil probat.Contra tamen fic infurgo.Nã etiamfi exhalationes informentur diuersâ formâ, ac terra ipfa (quod probabilius iudico) nihilominùs ante inftans generationis, feu introductionis formæ, præcedere debet mediocritas talium virtutum motiuarum,eò quòd paulatim amittitur grauitas,& inducitur difpofitio pro forma exigente leuitatem in exhalationibus ; ergo debet ante inftans præcedere mediocritas in qualitatibus motiuis. Et licèt leuitas oriatur à forma, optimè etiam poteft antecedere formam in diuerfo genere caufæ, in communi, & recepta Philofophia. Vnde euafio minimè tollit vim noftræ ratiocinationis.Præcipuè tamen magis vrget contra afferentes grauitatem, & leuitatem oriri à primis qualitatibus,feu earum proportione;nam fi ab his producitur grauitas aut leuitas,quando pars aliqua fit ex graui,leuis, fieri debet per intenfam caliditatem fuperantem frigiditatem: fed huiufmodi alteratio fit fucceffiuè, & paulatim; ergo etiam fucceffiuè deficit grauitas, & adquiritur contraria qualitas,nempe leuitas;eò modo quo raritas,& denfitas quæ etiam funt fecundæ qualitates,in probabiliori opinione procedentes à calore & frigiditas,& ad proportionem quâ variatur calor & frigiditate, variantur etiã raritas,& denfitas;ergo eodem modo,de grauitate,& leuitate philofophandum erit.

Reftat folùm diluere argumenta in contrarium adducta:Ad primum iam conftat folutio;locum fcilicet naturalem, & determinatum pro tali corpore æquali in grauitate, & leuitate, effe fupra corpora grauiora,& infra leuiora.Et ad replicam etiam conftat iam folutio,in opinione probabili de centro terræ;præterquam quod huiufmodi corpus nullam habebit medietatem in loco alterius; nam omnes partes erunt fupra grauiores,& infra leuiores,& fic non folùm indiuifibile medians inter aquam & aërem, erit locus determinatus; fed etiam totum illud fpatium medians inter partes magis graues, & minùs leues. Ad fecundum dicimus, non moueri tale corpus,neque ad locum grauium,neque ad locum leuium,fed ad locum medium,ad quem habet comprincipium,compofitum ex æquali grauitate & leuitate. Ad tertium dicimus; illud corpus moueri ad locum proprium naturale,quod eft medium;ità vt fi extrahatur à proprio loco,& ponatur furfùm, in loco leuium, moueatur à grauitate;quæ refpectu corporis, in tali loco,neceffariò grauitat,&eft in actu operans; & è contrà etiamfi ponatur in loco grauium, à leuitate mouetur vfque ad locum medium, quæ eft in actu operans.Ad vltimum ex dictis conftat,non femper moueri huiufmodi corpus,nam quando eft in loco medio naturali,quiefcit;fi verò cõtrahitur ab illo, nihil mirũ quòd femper moueatur,& tendat in fuum locum,fi ab aliqua caufa intenfiori non impediatur.

Denique reftat foluere argumentum difficile, quod valde vrget in noftram conclufionem ; nam dum lapis, aut corpus quodlibet graue, per impulfum mouetur furfum , ex eo eft quia cùm impulfus gerat vicem leuitatis, mouetur tale corpus furfum, quia impulfus excedit grauitatem corporis. Rurfus quando defcendit, ex eo eft, quia grauitas excedit impulfum ; quiefcit verò quiete temporaneâ, feu pofitiuâ in puncto reflexionis, quia tunc ita coæquantur virtutes motiuæ, vt neque impulfus excedat grauitatem, neque grauitas impulfum : Itaque ad motum, vna qualitas debet excedere alteram ; ergo fic fimiliter corpus illud æquale in qualitatibus motiuis, etiamfi extrahatur à loco naturali, non poterit moueri, quia in ipfo nulla qualitas excedit. Patet confequentia à fimili: nam ità fe habent in proiectis, impulfus & grauitas, ficut in no-

ftro

ftro corpore leuitas, & grauitas, & alia proiecta corpora fupponuntur extra proprium locum naturalem:fed hæc non mouentur in puncto reflexionis deorsùm,nifi excedat grauitas impulfum; nec furfùm mouentur, nifi impulfus excedat grauitatem; ergo cùm corpus æquale in motiuis qualitatibus, quamuis ponatur in loco grauium,aut leuium,femper habeat æquale principium motûs, furfum & deorfum,nempè grauitas,& leuitas; nunquam poterit moueri,donec aut excedat grauitas,aut leuitas.

Refpondeo quòd quando corpus æquale in grauitate aut leuitate ponitur extra proprium locum naturalem; fi eft in loco leuium, tunc leuitas non operatur,& fic ratione grauitatis defcendit ad proprium locum quæ ratione loci in quo eft corpus dicitur actu operans,fecus leuitas E contrariò etiam accidit quòd fi fit huiufmodi corpus in loco grauium, tunc grauitas non operatur, nec eft in actu; fed potiùs à leuitate debet afcendere,ad locum medium & naturalem,& tunc leuitas eft actu operans ratione loci, & veluti excedens in ordine ad operari.Quando verò corpus quiefcit in puncto reflexionis,vtraque qualitas eft actu operans,& fic veluti in pugna exiftunt, indéque vfque dum altera excedat, non mouetur lapis feu quodlibet corpus graue, & fic optimè componitur, quòd corpus moueatur, etiamfi æquale in motiuis qualitatibus,non tamen proiecta in puncto reflexionis.

CAPVT VII.

An detur Temperamentum ex partium coalternatione?

SVpponimus pro intelligentia difficultatis propofitæ, in viuenti organico, de quo præcipuè procedit controuerfia, dari diuerfa organa,& partes organicas diuerfas, quæ ex propria natura diuerfam temperiem habent: fic cor, calidum eft,cerebrum frigidum,offa ficca & frigida,partes carnofæ calidæ & humidæ,& fic de aliis. Inquirimus ergo in præfenti, an inter iftas partes viuentis, quæ diuerfas, & contrarias inter fe habent temperies, detur neceffariò actio, & reactio, itá vt ex vi illius refultet in qualibet, aut omnibus, diuerfa temperies,ab ea quæ naturalis erat anteà,in ipfis partibus, quæ ex coalternatione,feu ex actione & reactione partium inter fe dicitur à Medicis; vel itá inter fe partes fint contemperatæ,vt neutiquam inter ipfas poffit effe actio,& reactio, fed potiùs quælibet feruet fuam temperiem naturalem,quin aliquid ipfius amittat,per alterius actionem, aut reactionem.

Partem affirmantem videtur tueri Auicenna, *fen* 1. *lib.*1. per hæc verba: *Et homo æqualitati non qualitercunque vicinus exiftit, fed fecundum fuorum alterationem,calidorum,ficut cor,frigidorum,ficut cerebrum,humidorum veluti hepar,& ficcorum,veluti offa; cùm ergo ponderabunt, & æquabuntur, erit vicinus æqualitatis certæ.* Ex quo non dubiè colligitur Auicennam conceffiffe alterationem inter membra calida & frigida, & inter humida & ficca; fed hoc ipfo datur actio & reactio; ergo hoc ipfo ex vi illius,refultabit in homine, temperamentum ex partium coalternatione.

Rationibus etiam fulcitur hoc affumptum;nam inter partes viuentis, aliæ funt calidæ, & humidæ fupra mediocritatem,vt caro; aliæ verò frigidæ,& ficcæ, vt offa; infuper cor calidum eft in exceffu, cerebrum verò frigidú in exceffu. Tunc fic arguo,

Quoties agens eft in actu,& paffum in potentia,& alias eft fufficiens approximatio, reuerà, & iuxta Philofophi doctrinam, datur actio & reactio; fed inter partes calidas,& humidas fupra mediocritaté, & frigidas & ficcas,datur fufficiens principium ad actioné nam hæc agentia,mutuâ viciffitudine funt in actu & potentiâ,ad receptionem qualitatis contrariæ,& productionem qualitatis propriæ.Rursùs caro iuxtapofita eft offibus; nihil ergo deficit ad actionem & reactionem,& proindè ex vi illius refultabit in partibus viuentis, temperamentum ex partium coalternatione.

Vlteriùs vrgeamus affumptum; Temperamétum ad pondus in primis qualitatibus eft poffibile in noftra opinione,in omnibus partibus viuentis; fed fi non detur actio, & reactio inter omnes partes, implicat temperamentum ad pondus; ergo vel hoc non eft concedendum, vel admittendum eft temperamentum ex coalternatione, feu ex actione & reactione partium inter fe. Minor probatur; nam omnes partes mixti correfpondent diuerfis elementis, fecundum ftatum naturalem confideratæ; fed hæc correfpondentia eft per exceffum qualitatum fupra mediocritatem,eo modo quo fuprà explicuimus; ergo non poffunt ex propria natura effe temperatæ ad pondus,ac per confequens fi conceditur huiufmodi temperamentum, neceffariò debet refultare ex partium coalternatione, feu actione, & reactione.

Noftræ Scholæ Primarius & Magifter meus,fuo opufculo fuprà citato,*l.*1.*tract.*1.*fect.*2.*c.*5.tenaciter defendit partem negatiuam,afferítque minimè effe poffibile temperamentum ex coalternatione; eò quod partes omnes mixti, taliter temperatæ exiftunt, qualiter fuerunt elementa alterata in ipfa mixtione,per quam mixtum & omnes partes producuntur, cum fua naturali temperie;fed elementa in fieri mixtionis fuerunt alterata,totâ alteratione poffibili, pro illo ftatu, ergo partes omnes mixti, quæ vi illius alterationis fuerunt productæ, itá contemperatæ manent, vt inter ipfas fit impoffibilis actio & reactio.

Secundò arguit: nam fi concedatur temperamentum ex partium coalternatione, diftinctum ab eo quod partes habent ex propria natura; fequeretur tale temperamentum adquifitum ex partium actione & reactione,effe violentum,& minimè vtile ad operandum. Sequelam probat: per actionem & reactionem,partes ad inuicem & mutuò tollunt aliquid de requifito,& inducitur aliquid non debitum in qualibet: fed quidquid indebitum eft, eft violentum; ergo fi concedatur temperamentum ex partium coalternatione, tale erit violentum in ipfis partibus, & inutile ad operandum. Hoc argumentum fibi obiicit nofter Petrus Garcia, *in fua parte naturali*. Refpondet tamen, concedendum effe tale temperamentum ex coalternatione, vtile ad operandum,ex eo quòd omnes partes in primo effe fuerunt productæ aliquali maiori intenfione, fupra naturalem, & requifitam pro qualibet, vt ablatâ illâ maiori intenfione, per actionem & reactionem, remanerent partes in fuo ftatu naturali, cum debita temperie ad operandum. Iterùm tamen fibi obiicit Petrus Garcia; cur partes in primo fui effe, non producantur cum temperie fibi debita, & requifita, abfque eo quòd indigeant refractione aliqua, ex vi actionis, & reactionis. Refpondet iterùm; ideò partes produci cum illa intenfione maiori, vltra requifitum, vt meliùs defendantur à contrariis.

Efficaciter tamen inftatur Petri Garciæ folutio; nam poftquam per actionem & reactionem, partes fuerunt attemperatæ, remanferunt (in fententia Petri Garciæ) cum temperie naturali, & debita ad operandum, ità vt vlteriùs non fit inter ipfas actio & reactio, aliàs effet viuens ab ortu vfque ad interitum,in perpetua pugna, inter omnes partes (quod nemo fanæ mentis concedit) cur igitur in primo fui effe non fuerunt ita productæ cum temperie quâ nunc gaudent, poft actionem & reactionem; & fic natura non indigeret producere partes in fuo primo fieri, cum temperie, feu gradu aliquo qualitatis indebitæ, feu violentæ; præfertim cùm nulla fit neceffitas concedendi actionem,& reactionem inter partes viuentis,confideratas in ftatu naturali. Patet hoc vltimum, nam fi aliqua eft neceffitas, maximè contrariæ temperies, quas habent partes viuentis organici, neceffariò adhuc in ftatu naturali, & perfecto, vt patet in carne,& offibus,& aliis; fed hoc non ponit neceffitatem actionis, & reactionis inter partes; ergo ex nullo capite conftat neceffitas: Minor probatur; nam poft actionem & reactionem, hoc eft poftquam iam productum eft temperamentum ex partium coalternatione in viuenti,remanet os frigidum & ficcum, & caro calida & humida fupra mediocritatem, & tamen rursùs non alterantur (aliàs nunquam partes manerent cùm temperie naturali, quod maximum eft abfurdum) ergo ftat bene quòd in primo fui fieri producantur cum temperie naturali, quâ nunc gaudent, poft actionem & reactionem; & quod habeant inter fe contrarias temperies,& tamen quòd non agant & reagant neceffariò inter fe, eò quòd non fit inter ipfas exceffus fufficiens; vel fi forfan fit vt inter cor & cerebrum, non tamen fint fufficienter approximatæ ad actionem, vt Princeps teftatur *cap.cit.*dum ait,*Frigiditas cerebri non peruenit ad attemperandam caliditatem cordis, nec è contrà.*

Denique vrgeo affumptum contra Petrum Garciam: nam quælibet pars meliùs defenditur à fuo contrario cum temperie naturali, cum qua optimè & perfectè operatur; quàm cum temperie violenta,per quam & malè operatur,& imbecilla redditur; ergo fi pars producitur in primo fieri cum temperie intenfiori,quàm requiritur pro natura,cùm fit indebita,& violenta, ratione illius minimè poterit meliùs liberari à contrariis; cùm potiùs iam fit cum contraria temperie ab ea quæ debetur ipfi parti ex propria natura; non igitur apparet rationi confonum, quòd detur temperamentum ex partium coalternatione.

Cæterùm,vt præfentem controuerfiam dirimamus prælibandum eft, partes omnes viuentis effe confiderandas in ftatu naturali; etenim fi temperiem aliquam violentam habeant & præternaturam, dubium non erit, quod ratione illius poffint adinuicem alterari, & fic tunc, non dubiè,refultabit temperamentum ex partium coalternatione. Infuper naturalis temperies partium,geminam habet confiderationem; nam altera dicitur temperies naturalis natiua, ea fcilicet quam habent partes,ex principiis generationis, & ab intrinfeco, & innato principio; altera verò dicitur naturalis, quatenus conducit ad rectè operandum,etiamfi ab extrinfeco fit producta, & diffufa in omnes partes; hæc autem eft caliditas vitalis,à corde communicata mediis fpiritibus,ità vt ex temperie natiua, & ex illa quam communicat cor, mediâ quâ omnes partes viuentis redduntur actu calidæ, refultet & fiat in qualibet parte,temperies naturalis. Prælibandum infuper eft, in viuenti & effe partes organicas,& determinatas, & effe partes exquifitas,de quibus diximus,& explicuimus in fententia noftri Magiftri, correfpondentiam ad elementa per exceffum qualitatum fupra mediocritatem.

Præiactis his; fit prima noftra conclufio. Si partes viuentis organici confiderentur folùm fecundum temperiem intrinfecam & natiuam,ex vi illius folùm neceffaria erit actio & reactio; & per confequens erit temperamentum ex partium coalternatione.Hanc partè probat meo iudicio efficaciter Auicennæ authoritas fuperiùs adducta. Probat autem ratio primæ fententiæ adducta. Vlteriùs tamen vrget affumptum, præcipuè contra Magiftrum fuprà citatum; nam ipfe in qualibet parte mixti fignabili, concedit neceffariò partes diuerfas correfpondentes, ad quatuor elementa, per exceffum primarum qualitatum fupra mediocritatem, itavt partes igni correfpondentes fint calidæ & ficcæ; & partes correfpondentes aquæ, fint humidæ & frigidæ,& fic pari paffu,de terreis, & aëreis partibus Philofophatur, ex quo contra ipfum fic argumentum premo: Partes correfpondentes taliter funt approximatæ,vt fint contiguæ, & continuæ componentes, feu integrantes quamlibet partem fignabilem: Infuper ita funt temperatæ, vt habeant inter fe contrarias qualitates fupra mediocritatem; ergo nihil deficit in ipfis, fi fecundùm natiuam temperiem confiderétur,vt fit actio & reactio, & per confequens refultabit temperamentum ex partiũ coalternatione, attentâ natiuâ temperie omnium partium viuẽtis organici.

Nec verum eft id quod adducit de alteratione poffibili inter omnes partes mixti, in primo fui fieri: licèt enim verum fit quòd elementa vehementer alterentur in fieri mixtionis, non tamen abfolutè tota alteratione poffibili,fed cum limitatione,hoc eft,vfque dum ex vi actionis, & reactionis mifcibilium, refultet difpofitio vltima ad formam mixti; nam fi non refultaret priùs talis difpofitio, alterum eorum vinceret, & fieret ex vi actionis mifcibilium, generatio vnius elementi ex altero elemento. Quo fit vt poft mixtionem, remaneat in partibus ex vi temperiei natiuæ, fufficiens comprincipium ad actionem & reactionem. Vnde patet folutio ad argumentum principale, quod contra noftram opinionem militat, ex Magiftri doctrina.

Sit fecunda conclufio Si confiderentur partes viuentis organici fecundum temperiem naturalem coalefcentem ex natiua & calore influxo à corde, mediis fpiritibus, non datur temperamentum ex partium coalternatione inter ipfas.Probatur affertum; nam poftquam calor vitalis diffufus eft per omnes partes viuentis,omnes actu calidæ fentiuntur; ergo non erit in ipfis qualitas contraria excedens,& fufficiens ad actionem & reactionem,& per confequens non poterit refultare in partibus diuerfum temperamentum, ex ipfarum coalternatione.

Refpondebis, adhuc poft calorem influxum à corde in omnes partes,poffe effe inter ipfas actionem, & reactionem; nam cùm partes frigidæ refiftant magis, quàm calidæ, quando calor vitalis diffunditur, non omnes partes refultabunt æqualiter calidæ, & per confequens, cùm inter magis calidum,& minùs calidum,poffit effe actio & reactio ex Philofophi doctrina, & Galeni 3. *lib. de fimplicium medicamentorum facultatibus*,

cap.8.

cap. 8. vbi ait : *Minùs calidum, à magis calido, calidius euadit, magis verò calidum à minùs calido, contrà efficitur*; fit inde vt adhuc confideratis partibus viuentis, cum calore vitali à corde diffufo, poffit inter ipfas effe actio & reactio, & per confequens temperamentum ex partium coalternatione.

Refpondet Magifter fuprà citatus : omnes partes viuentis, per calorem vitalem reddi æqualiter calidas : nam pars frigidior propter maiorem refiftentiam tardiùs calefiet, æqualiter tamen cum parte calida; apponit exemplum, in duobus hominibus, quorum alter fit calidus, & alter frigidus, & ad vnum ignem applicentur. Certum, inquit enim eft, æqualiter calefieri, etiamfi tempore inæquali; fic ergo tenet, accidere in partibus viuentis, & fic poft calorem influxum à corde, minimè poffe partes alterari adinuicem, nec refultare temperamentum ex ipfarum coalternatione.

Cæterùm, etfi amicus Magifter, magis tamen amica veritas : nam etiamfi calor vitalis, medio fpiritu diffundatur per venas & arterias in omnes partes, nihilominùs omnes non redduntur æqualiter calidæ, quoad intenfionem, quod ipfe Magifter concedit, *quæft.* 7. *de Temperamento part. fol.* 59. forfan immemor fui, aliàs inconftantiæ erat arguendus: nam in partibus proximioribus cordi, eft maior copia fpirituum vitalium; quàm in diftantioribus; ergo in ipfis erit intenfior calor : nam multiplicata caufa & vnita, intenfiorem præftat effectum : diffonum enim rationi apparet, quamlibet partem viuentis effe ità intensè calidam ficut cor; quandoquidem contrarium experientia teftatur, ex eo quòd æqualem refrigerationem expofcerent, & ventilationem æqualem cum corde, & per confequens per ampliores vias fieret in omnibus partibus; ficut in corde fit mediâ refpiratione, per arteriam venalem; conftat autem contrarium, nempè quòd omnes partes ventilentur & refrigerantur per poros; ergo fignum eft, in ipfis calorem vitalem effe remiffiorem. Si autem refpondeat cor effe calidius fpiritibus ipfis, & per confequens calidius effe omnibus partibus; etiamfi hoc effet poffibile (quod non admitto,) nihilominùs vrget argumentum primum factum de reliquis partibus præter cor, inter fe comparatis: nam in ipfis non æqua fpirituum copia diffunditur; fed proximioribus maior: conftat etiam inæqualis caliditas inter omnes partes, ex motu arteriarum, qui in aliquibus paruus apparet, in aliquibus verò magnus, iuxta neceffitatem caloris natiui, quoad refrigerium, & ventilationem; fignum profectò euidens inæqualis caloris inter partes, vt *tract. de pulfibus* latiùs enodabimus.

Nec exemplum adductum aliquid probat: nam ignis in omni paffo æquè approximato, æqualem calorem producet, etiamfi in inæquali tempore, vt probat in duobus hominibus : at partes viuentis inæqualiter diftant à corde, & fic etiamfi diffundantur fpiritus, tamen quia in partibus proximioribus neceffariò adfunt in maiori copia, ideò calidiores erunt. Conftat hæc Philofophica veritas, in igne : nam ipfe non calefacit æqualiter totum medium contentum in fua fphæra actiuitatis, fed potiùs agit vniformiter difformiter; hoc eft, plus in propinquo, quàm in diftans, ità vt partes proximiores calidiores euadant remotioribus; ergò fic fimiliter, cùm cor fit agens naturale continens intra fuam fphæram omnes partes viuentis, inæqualiter ipfas calefaciet. Et fic, licet hoc concedamus, ad argumentum propofitum dicimus; poft calorem influxum, non remanere in partibus fufficientem exceffum ad actionem, & reactionem : nam quando aliquod agens calidum calefacit totum medium contentum intra fuam fphæram, licèt vniformiter difformiter agat, hoc eft magis in propinquum, quàm in diftans, nihilominùs tali proportione agit, vt partes inter fe non agant, nec reagant; quia non habent exceffum fufficientem, etfi forfan prima pars fphæræ habet fufficientem exceffum, refpectu vltimæ, tamen diftantia inter ipfas, impedit mutuam actionem; ergo fic fimiliter accidit in partibus viuentis, in quibus licèt poft calorem vitalem influxum, partes non æquè calidæ reddantur, nihilominùs non datur inter ipfas actio, & reactio, eo quòd ità proportionatè calefiant, vt non fit exceffus fufficiens ad actionem mutuam, etfi forfan datur, diftantia impedit actionem; & fic impoffibile apparet temperamentum ex partium coalternatione, poft influxum calorem vitalem à corde in omnes partes viuentis.

Solùm reftat diluere argumentum fecundum, quod contra Petrum Garciam opponebat Magifter, ad quod dicimus, minimè effe neceffarium quod temperamentum ex partium coalternatione conducat ad bene operari, & fit naturale viuenti, vt aiebat Petrus Garcia, fed libenter concedam effe indebitum; non tamen viuens ex vi illius reddi-tur in ftatu præternaturali fenfibili, feu morbofo, tum propter latitudinem, quam habent partes viuentis in fua temperie naturali; tum etiam, quia hoc ipfo quòd viuens productum eft, calor vitalis à corde difpenditur in omnes partes, & fic folùm durabit temperamentum ex partium coalternatione tempore ità minimo, vt infenfibile ipfum iudicem. Quapropter etiamfi effet violentum, nihil faceret ad rem; nam per vitalem calorem, omnes partes viuificantem, ftatim aboleretur illud temperamentum violentum productum ex vi actionis partium, ante calorem influxum à corde.

CAPVT VIII.

An corpus temperatum operetur perfectiùs, refiftat plus caufis morborum, & fit longioris vitæ?

PRocedit præcipuè controuerfia, de viuenti organico, an quando eft temperatum, perfectiùs operetur : Cæterum cùm diuerfa organa, & operationum varietas, quæ in viuenti reperiuntur, expofcunt diuerfa temperamenta, aduertendum eft, corpus organicum non dici huius, aut alterius temperiei, quia in omnibus partibus fit vna & eadem temperies, nam hoc implicat cum heterogeneitate operationum & organorum; dicitur ergo huius aut alterius temperiei, quatenùs habet plures partes correfpondentes vni, vel alteri elemento; quâ ratione, puer dicitur calidus & humidus; quia habet plures partes aëreas excedentes in numero reliquas; fenex verò frigidus & ficcus, quia habet plures partes huius temperiei correfpondentes terræ; & fic de aliis temperaturis procedit ratio; quo bene ftat vt viuens dicatur calidum & humidum, exempli gratiâ, & quòd habeat diuerfas partes, diuerfam temperiem habentes. Quod totum accidit in ftatu naturali, confideratis partibus, iuxta fuam intrinfecam, & natiuam

temperiem, de qua procedit difficultas: nam de influxa à corde communicata certum eft, effe vnam veluti nectar, omnes partes viuificantem.

Infuper memoria tenendum, ex his quæ in diuifione temperamenti declarauimus, alteram effe temperiem, quæ dicitur ad pondus, alteram verò ad iuftitiam; illa dicitur in qua omnes qualitates funt in tali proportione, vt neutra alteram excedat; hæc verò dicitur, quæ in adolefcentibus inuenitur, fecundum ftatum naturalem confiderata, quæ calida & humida appellatur; quando autem inquirimus in præfenti, an corpus temperatum, perfectiùs operetur, in temperamento; de temperato corpore ad iuftitiam, procedit difputatio: nam temperies quæ ad perfectius operari conducit, vel eft quæ eft propria & natiua partium, ante receptionem caloris influxi à corde, & hæc non poteft effe ad pondus: nam eft diuerfa in omnibus partibus, propter diuerfa opera ad quæ conducit, & propter hererogeneitatem ipfius; vel eft quæ refultat in qualibet parte, & in toto, ex temperie natiua, & influxa à corde; & hæc neutiquam poterit dici ad pondus: nam neceffariò importat calorem excedentem, ac per confequens temperies, quæ conducit ad rectè & perfectè operandum, neutiquam poterit effe ad pondus, fed erit illa quæ dicitur ad iuftitiam.

Tandem fupponere debemus, perfectionem in operationibus, non effe defumendam, ex eo quòd fit debita operatio pro hoc ftatu: nam fenes operantur diminutè & imperfectè, & nihilominùs operationes illorum funt debitæ tali æftati, nec operatio perfecta eft, hoc ipfo quod conducit & ordinatur ad perfectum finem: nam cùm in viuentibus,omnes operationes ordinentur ad vnam formam, omnes effent æquè perfectæ, quod rationi diffonum eft; folùm igitur perfectio operationis, debet defumi ex intrinfecâ & abfoluta fui entitate, & præftantia. Qua ratione tactus in homine, perfectiffimus eft, intrinfecè & entitatiuè; quia plures cognofcit differentias, ipfi fenfui fubiectas, fimiliter etiam olfactus in canibus, ob eandem rationem; & quia obiecta diftantiffima percipiunt, & fic de vifu aquilæ, & aliis philofophandum erit: Quando igitur inquirimus,an corpus temperatum perfectiùs operetur, de intrinfeca abfoluta, & entitatiua perfectè in operationibus, fiue quoad intenfionem, fiue quoad extenfionem, procedit controuerfia, & minimè in aliis fignificationibus adductis.

His præiactis,ad intelligentiam præfentis difficultatis, aliquibus vifum fuit certum corpus temperatum, omnes & fingulas operationes perfectiùs eligere. Probant ex Galeno *lib.* 2. *de Temperamentis, cap.*1. vbi adducens figna corporis temperati ait: *Omnéfque, vt femel dicam, tum naturales, tum animales virtutes inculpatas habet, cùm & fenfuum facultatibus, & membrorum motibus optimis fit præditus. Libro* verò *de optima corporis conftitutione, cap.*2. accuratiùs hoc ipfum teftatur fic: *Eius,* inquit, *generis eft corpus, quod anteà diximus, cuius actiones planè conftat longe præftantiores fore, quàm quæ in cæteris corporibus deprehenduntur.* Quæ verba ità profectò claré intentum demonftrant, vt nulla egeant expofitione. Ratione etiam veli demus affumptum: nam illud quod eft perfectius ex propria natura, perfectiùs debet operari, vt pote omne effe ordinatum ad operari; fed corpus temperatum perfectius eft intemperato; ergo perfectius debet & præftantius operari. Secundò; nam temperamentum eft difpofitio conducens ad operandum, ità vt fit inftrumentum, medio quo anima operatur; ergo eo paffu quo difpofitio fit perfectior, perfectiùs operabitur anima; fed corpus quod eft temperatum, habet perfectiffimam difpofitionem; ergo illud perfectiùs operabitur omnes & fingulas operationes.

Plaufibilior eft opinio afferens, corpus intemperatum, perfectiùs operari; hanc opinionem, quantum attinet ad fingulas operationes, amplectitur Gentilis *fuper Auicennam, fen.* 1. *lib.* 1. *doctrina* 3. *cap.*2. quem fequitur Horatius Augenius 3.*tom. Epiftolarum, lib.*1. *cap.*2. Et probatur etiam ex Galeno 3. *de caufis Symptomatum, cap.* 3. vbi ait: *Pueri námque, de quibus eft fermo, alteratricem facultatem valentiorem habent, his qui in ætatis funt vigore*; idem 6. *lib. de fanitate tuenda* teftatur. Ex quo fic arguo, Ætas pueritiæ eft diftemperata; fed in hac tenet Galenus perfectiùs fieri opera alteratricis facultatis; ergo corpus intemperatum, perfectiùs operatur temperato. Confirmatur: Nam ex doctrina Galeni *lib. Art. Medic. cap.* 62. calidior ventriculus meliùs concoquit, quàm appetit; è contrà verò frigidior ventriculus meliùs appetit, quàm concoquit: ergo coctio & appetitio, perfectiùs fiunt in intemperamento ventriculo, tum per calorem, tum etiam per frigiditatem: De attractione, retentione, & expulfione, omnes Medici cenfent, præftantiùs fieri in ventriculo diftemperato per ficcitatem, & in aliis partibus, quæ mediis fibris huiufmodi actiones exercent. Tandem de facultate vitali probatur: etenim ipfam validiffimam effe in iuuenibus teftatur Galenus *lib.*6. *de caufis pulfuum*: Cùm ergo iuuentus fit ætas diftemperata, videtur manifeftum, corpus diftemperatum, Vitalia & pulfifica opera, perfectiùs operari, quàm corpus temperatum.

In actionibus etiam fenfuum externorum clariùs fulcitur hæc affertio: nam Philofophus 2.*lib. de anima cap.*2. docet olfactum in homine effe remiffum, & imperfectum, comparatione factâ, ad plurium animalium fenfum; idem de auditu tenet *lib.* 5. *de generat. animal. cap.* 2. De vifu verò clariùs docuit Galenus *lib.* 1. *de fanitate tuenda, cap.* 5. vbi inquit: *Omnes cernimus malè, fi cum Lynce, & Aquilis comparemur, &c.* Ex his ergo licet colligere, corpora intemperata, perfectiùs operari. Patet confequentia: nam fi temperies Lyncis, aut Aquilæ, (idem dico de aliis) poneretur in homine temperato ad iuftitiam; reuerà perfectiùs videret; ergo cùm eadem fit ratio, de aliis operibus, de quibus fuprà probauimus; videtur manifeftum, quod fi homo haberet intemperiem plurium animalium, perfectiora eliceret opera, quàm cum temperie ad iuftitiam, corpus igitur intemperatum, perfectiùs operatur temperato.

Dicendum igitur nobis eft, quòd licèt corpus diftemperatum, vnam aut alteram operationem, diuifiuè perfectiùs eliciat; corpus tamen temperatum, abfolutè perfectiùs operetur collectiuè omnes actiones; non quidem ità vt ipfas eliciat perfectiffimo modo, fed potiùs cum tali moderatione & mediocritate, vt nullius fit fenfibilis læfio; & hoc eft abfolutè operari perfectiùs; ità que licèt corpus intemperatum, habeat aliquam operationem perfectiorem intenfiuè, tamen non ità, quin habeat alteram infigniter læfam. In corpore verò temperato ad iuftitiam, hoc non accidit;

cidit, quinimò omnes in quadam moderatione elicit operationes, citra aliquam læfionem in alterutra. Sic explicant perfectiorem modum operandi, qui hanc tuentur opinionem: Vallefius *lib.1.Controuerſiarum, cap.11.* Vega *lib.1. Methodi, cap.4.* Segarra *lib.2.de Temperamentis, cap.1.* Peramatus *cap.22.*& Petrus Garcia *diſp.10.cap.1.* quos fequitur Magifter nofter *in ſuo libello citato*, & in hoc fenfu Galenus *locis citatis*, pro prima opinione loquitur; nam fingulas operationes, minimè poterat exercere corpus temperatum,cum ea perfectione intenfiua, ac corpus intemperatum, vt probant argumenta, & exempla fecundæ opinionis; Galenus ergo de mediocritate in perfectione omnium operationum collectiuè loquitur; & hac ratione pro nobis debet adduci. Ratione etiam confirmemus noftrum placitum;nam viuens perfectum & organicum, in nulla ætate perfectiùs operatur cumulum omnium actionum, quàm in adolefcentia, in qua eft perfectè & ad iuftitiam temperamentum, vt colligitur ex Galeno *libro 6. de ſanitate tuenda,cap.2.*vbi ait: *Optimam,námque temperiem in adoleſcentia corpus obtinet, reliquæ omnes ætates deteriores hac ſunt:* Ergo corpus temperatum perfectiùs abfolutè modo explicato,operatur, quàm diftemperatum: Patet confequentia; nam fi diftemperatum corpus perfectiùs operaretur,experientiâ conftaret,viuens perfectiùs operari in aliqua ex ætatibus diftemperatis; conftat autem quòd licètin his, vna vel altera operatio perfectiùs & intenfiùs fiat, nihilominùs folùm in adolefcentia, in qua viuens eft temperatum, omnes fiunt cum tali moderatione,& mediocritate in perfectione, vt nulla appareat fenfibiliter læfa; ergo folùm corpori temperato, competit perfectiùs operari, modo perfectionis explicato. Quod confirmat Galenus *lib.1.de Temperamentis, cap.6.* vbi ait: *Eiuſmodi aliquid ad iuſtitiam eſſe dicimus, non quæ pondere & menſura, ſed quæ ea quæ pro dignitate conuenit æqualitatem explorat.* Ex quo conftat corpus temperatum perfectiùs operari,& quod temperatum, debeat effe ad iuftitiam, de quo eft difputatio,vt fuprà infinuauimus; quo fit vt fententias primò pofitas conciliemus, & nihil facient contra nos; nam cum prima, dicimus, perfectionem effe intelligendam, non de fingulis operationibus, fed de collectione omnium,in quadam moderatione, citra alicuius operis læfionem: cum fecunda verò fententia, fatemur aliqua opera perfectiùs præftari, & intenfiùs ratione diftemperiei;non cumulum omnium, cum moderatione,& fic nihil contra nos habent.

Dices: Inter opera cuiuflibet partis,aliqua expofcunt calorem, aliqua frigiditatem, alia humiditatem, & alia ficcitatem, vt patet in coctione, retentione, attractione, & confiftentia; fed cum omnibus his temperiebus, magis proportionatur temperies ad pondus, quàm ad iuftitiam, quæ dicitur calida & humida; vtpote minùs diftat temperies ad pondus, ab aliis temperiebus excedentibus, quàm calidum, & humidum à difpofitione frigida & ficca; ergo licèt calidum, & humidum corpus, pro aliquibus actionibus petentibus calorem & humiditatem, magis conducat; nihilominùs, cùm temperatum ad pondus habeat æqualem diftantiam, ab omnibus difpofitionibus petitis, pro omnibus operibus æqualiter eliciet opera omnia cum mediocritate, & fine læfione alicuius, ac per confequens diftemperatum corpus, perfectiùs operabitur; nam tale dicitur temperatnm ad pondus, refpectu temperati ad iuftitiam.

Refpondeo: principalia opera viuentis expofcere calorem, & humiditatem, vt planè conftat de nutritione,coctione, augmentatione, & motionibus, tam corporis quàm animi; & conftat hoc præcipuè de calore, ex eo quòd natura prouida, communicat mediis fpiritibus calorem influxum omnibus partibus; fignum profectò euidenter arguens, neceffitatem caloris excedentis ad principaliora opera, quæ quia perfectiora habent minorem latitudinem, & fic faciliùs læduntur: Attractio verò retentio, & confiftentia, non funt opera ita principalia in viuenti, & fic,quia imperfectiora, habent maiorem latitudinem; ità vt nifi magna fit variatio in fua temperie,non cognofcatur in ipfis læfio; ex quo fit, vt viuens cum temperie ad iuftitiam, quæ dicitur calida & humida, perfectiùs operetur; quia cum moderatione, & mediocritate elicit omnia opera, perfectiùs quidem ea ad quæ conducit calor & humiditas: ea verò quæ requirunt frigiditatem, & ficcitatem, cùm fint imperfectiora, & habeant maiorem latitudinem, eliciuntur faltem fine læfione fenfibili; temperies verò ad pondus, minimè poterit conducere ad hoc vt opera, quæ petunt calorem excedentem, fiant faltem cum moderatione, propterea quod funt perfectiora, & fic habent minorem latitudinem; perindéque cum fenfibili læfione fierent, cum temperamento ad pondus; & fcilicet æquè diftet, & fit medium inter temperamenta requifita pro his actionibus; cùm actiones petentes calorem excedentem, habent minorem latitudinem, & fint plures & principaliores; è contrà verò, petentes frigiditatem, & ficcitatem; fit indè vt meritò corpus calidum & humidum,perfectiùs operetur, quàm temperamétum ad pondus; & licèt in cute volæ manus,hæc temperies fit perfectior, ideò eft, quia in homine temperato ad iuftitiam, talis temperies ad pondus in cute volæ manus, dicitur ad iuftitiam, quia eft illa cum qua illa pars fua peculiaria opera tactûs perfectiùs operatur.

Secunda pars Controuerſiæ.

Ex his facilè Authores dirimunt dubiolum, fecundo loco propofitum; tenent itaque corpus temperatum, non folùm perefectiùs operari, fed magis refiftere caufis morbum inducentibus; hoc eft collectiuè, & cum moderatione, refpectu omnium caufarum; quemadmodum de perfectione in operibus explicuimus; nam certum eft corpus intemperatum per calorem, refiftere magis morbis frigidis, quàm temperatum corpus; & fimiliter corpus frigidum, magis obftabit morbis calidis, quàm temperatum; ergo licèt corpus intemperatum refpectu alicuius caufæ determinatæ, refiftat magis, nihilominùs refpectu omnium caufarum collectiuè, magis refiftit temperatum corpus, hoc eft cum moderatione omnibus refiftit; quod abfolutè refiftere magis eft, vt Galenus teftatur *libello de optima corporis conſtitutione*, dicens: *Quod enim huiuſmodi corpus* (loquitur de temperato) *rectè ad vnamquamque ſe habeat actionem, difficiliúſque quàm cætera corpora, morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi poteſt.*

Difficultas ftat, an corpus temperatum ad pondus, æquè refiftat magis? an temperatum ad iuftitiam, quod calidum & humidum effe prædicabimus.

bimus. Circa quod communis opinio eft, quam tenet Magifter meus, *fuo libello citato fuprà*; corpus temperatum ad iuftitiam, calidum fcilicet & humidum, magis refiftere caufis morbum inducentibus, modo explicato. Probat affumptum ratione; nam temperamentum ad iuftitiam eft debitum, pro qualibet parte; fed temperies debita, diftat æqualiter ab omnibus intemperiebus, ergo æquè refiftit. Minorem probat; nam temperies debita eft talis, quia per variationem cuiuflibet qualitatis,deficit ab effe debito,in quolibet gradu. Ergo non magis diftat à caufa calida, quàm ab aliis, ergo omnibus æqualiter refiftit. Secundò probat; nam temperies ad pondus, eft morbofa eò quòd non conducat pro operibus petentibus calorem excedentem, vt moderatione requifita fiant; fed eo gradu quo deficit à temperie requifita conducente ad operationem partium, non poteft refiftere caufæ oppofitæ;immò potiùs conducit pro tali morbo, ergo corpus temperatum ad pondus, non refiftit æqualiter caufis morbum inducentibus.

Cæterùm, Magiftri opinio non apparet rationi confona, & fic faluâ pace, contra ipfum infurgo; nam licèt temperamentum ad iuftitiam fit debitum pro qualibet parte; non exinde fequitur, æqualiter diftare ab omnibus caufis, morbum inducentibus; etenim temperamentum iuuentutis, pueritiæ, & fenectutis, eft debitum pro talibus ætatibus; & nihilominùs viuens, per tale temperamentum,æquè non refiftit omnibus caufis morbificis, vt concedunt omnes Authores cum Magiftro opinantes. Rursùs, temperies offibus debita, eft frigida, & ficca, & non æquè per ipfam, refiftit omnibus caufis morbificis, ergo non valet confequentia; Eft debita temperies ad iuftitiam, ergo æquè refiftit omnibus caufis; nec per variationem cuiuflibet qualitatis deficit; fed folùm per variationem illius, quæ conftituit talem temperiem, nempè per variationem caloris, aut humiditatis requifitæ: præterquam quod etiam temperies ad pondus, deficit per variationem cuiuflibet qualitatis requifitæ; ergo fi ob hanc rationem, æquè refiftit & diftat ab omnibus caufis; etiam corpus temperatum ad pondus, hoc habet; ergo æquè refiftet omnibus caufis morbificis. Denique, corpus calidum & humidum, dicitur à Magiftro temperatum ad iuftitiam; fed huiufmodi corpus, licèt refiftat caufis inducentibus morbum frigidum & ficcum,non tamen caufis inducentibus morbum calidum & humidum, (aliàs non incideremus faciliùs in morbos fimiles, quàm in diffimiles) ergo corpus temperatum ad iuftitiam, non refiftit æquè cum moderatione, omnibus caufis valentibus inducere morbum in temperamento, de quibus folùm procedit difputatio; immò potiùs morbo contrario refiftit magis; morbo verò fimili, minùs; quod æquè competit omni corpori intemperato, per quamlibet proportionem qualitatis.

Nec fecundum argumentum aliquid probat; nam controuerfia debet procedere, cæteris paribus,in vtroque temperamento, & fic dubium effe debet,in cafu in quo alicui corpori debeatur temperies ad pondus, alteri verò ad iuftitiam, ità vt vtraque temperies fit naturalis, quod ex his corporibus, æquè & magis refiftat omnibus caufis morbificis, modo explicato, feruata etiam proportione & æqualitate, ex parte caufarum alterantium; nam fi ponatur temperies indebita, ex vna parte, & debita ex altera,tantum abeft, vt indebita magis refiftat, caufis morbificis omnibus, vt potiùs ipfa fit morbofa,debet igitur fieri comparatio, cæteris paribus; & hac ratione, falfum fupponit Magifter, cùm afferit temperiem ad pondus effe morbofam; licèt enim non conducat ad hoc, vt opera petentia calorem, perfectiori modo fiant, tamen fufficit conducere ad hoc, vt non fiant cum læfione fenfibili; vt patet in cute volæ manus, in qua omnia opera petentia calorem, vt nutritio & coctio, fiunt cum temperie ad pondus,citra aliquam læfionem; quemadmodum etiam à corpore temperato ad iuftitiam, calido & humido,fiunt opera retentricis, & confiftentiæ, quæ petunt contrariam temperiem, fine læfione manifefta, & fic ex nullo capite colligitur, ex rationibus à Magiftro adductis, corpus temperatum ad iuftitiam, plus & æquè refiftere omnibus caufis morbificis.

Propterea mihi videtur dicendum, cæteris paribus in omnibus præter illud in quo fit comparatio; quod corpus, feu pars quælibet, quæ ex propria natura fit temperata ad pondus, comparatione factâ cum alio corpore, aut parte temperata ad iuftitiam, ex propria natura plus & æquè refiftet omnibus caufis morbificis, moderatione quadam;corpus temperatum ad pondus.Probatur: nam illud corpus plus & æquè refiftit omnibus caufis valentibus inducere morbum in temperato, quod æquè diftat ab omnibus; fed corpus temperatum ad pondus,æquè diftat à calore excedenti, & à frigiditate,& ab humiditate, & à ficcitate, vt per fe patet; ergo æquè refiftere debet. Patet affumptum, per probationem Minoris; nam refiftentia actiua (de qua debet procedere controuerfia) in omnium fententia, fit per actiuitatem contrariæ qualitatis; fed in corpore temperato ad pondus, femper eft qualitas intenfa, vt quatuor, refpectu cuiuflibet contrariæ inducendæ, ergo æqualis eft refiftentia, refpectu omnium morborum in temperamento;in calido verò & humido, quod ad iuftitiam dicitur temperatum, reuerà non inuenitur hæc æqualitas in refiftentia, refpectu omnium intemperierum: nam licèt refiftat plus morbo frigido, & ficco, non tamen calido & humido; nam huic refiftere debet, per contrarias qualitates, nempè per frigiditatem & ficcitatem: fed huiufmodi qualitates, in tali corpore, funt valde remiffæ, ergo remiffa erit refiftentia, & non æqualis, ficut in temperato ad pondus.

Tertia pars Controuerfiæ propofitæ.

Vltimum quod inquirebamus in propofito dubio,facilè diluemus; fi priùs notauerimus,controuerfiam folùm procedere de morte naturali, quæ accidit à caufis neceffariò & ineuitabiliter operantibus, quæ funt calidum noftrum agens in humidum; paffiones animi, aër, cibus, & potus, & fimilia,tum interna, tum externa, quæ neceffariò nos alterant; ità vt eorum actio non poffit impediri. Inquirimus igitur, quæ temperies conducat ad longiorem vitam; hoc eft, quæ temperies, magis refiftat, & impediat actionem caufarum ineuitabiliter nos alterantium, & naturalem mortem inducentium.

Obiter etiam notandum eft: mortem naturalem accidere per refolutionem calidi natiui, & humidi radicalis; ex quo oritur quòd viuens frigefiat, & exficcetur. Quâ ratione Philofophus, libro

libro de longitudine,& breuitate vitæ, teſtatur,mortem naturalem euenire à frigido, & ſicco temperamento. Cuius doctrinam comprobat Senectutis ætas, quæ propinquior eſt morti naturali, & quò magis ad ipſam accedit viuens, magis frigida & ſicca eſt; ſignum profectò euidens, & demonſtrans, naturalem mortem euenire per frigiditatem, & ſiccitatem, vnde vitam in calido & humido conſiſtere, ſeu calido & humido radicali cuſtodiri, certum eſt in doctrina Galeni, qui calorem noſtrum natiuum, lucernæ aſſimilauit; cuius vita tantum durat, quantum oleum ſeu humida ſubſtantia, à qua dependet in conſeruari; ſic ipſe Galenus 6. *de ſanitate tuenda, cap.*4. ait: *Id maximè diuturnum, quod minimè exſiccatum*; & *eodem libro* docet; *Qui maximè humidi ſunt, maximè ſunt longæui.* Vbi nota, nomine calidi, & humidi in quibus vitæ cuſtodia conſiſtit, nos non intelligere nudas qualitates, ſed ſubſtantias calidas, & humidas, quarum tutela cuſtodia vitæ eſt, ſicut earum reſolutio, via ad mortem naturalem.

Ex his iam facilè quæſitum dirimemus, ſi dicamus cum Valleſio noſtro, *lib.*1. *Controuerſiarum, cap.*11. cum Peramato, Segarra, Vega, & Petro Garcia: corpus magis calidum & humidum, intra lineam naturalis; ideſt quod habeat plures partes aëreas ſubſtantificas, longiori vitæ periodo potiri. Probatur hæc aſſertio ex noſtris principiis efficaciter; nam mors naturalis aduenit per reſolutionem calidi & humidi, ratione cuius viuens exſiccatur, & tandem frigeſcit: ſed vbi plus fuerit calidi & humidi, plus erit quod conſumatur, ergo corpus, quod calidius & humidius fuerit, longioris erit vitæ. Et confirmatur: nam corpus, licèt ſit calidum & humidum, in adoleſcentia; nihilominùs, quia calidius, & humidius eſt *in* pueritia, longiorem vitam habet à pueritia, quàm ab adoleſcentia; ſignum ergo eſt, quod quantò corpus calidius, & humidius eſt ſubſtantificè, tantò magis viuit. Denique à paritate confirmatur altiùs hoc aſſertum; nam calor noſter, & humidum radicale, comparatur lucernæ, ſed hæc tantò magis perſeuerat, quantò plus habet humiditatis, ſeu olei, quod ſe habet veluti cuſtodia lucernæ, ſeu lampadis; ergo ſic ſimiliter, tantò magis durabit calor natiuus, & humidum radicale, quantò plus fuerit humidi & calidi; quia plus erit quod conſumatur, & ſic plus temporis erit neceſſarium, & per conſequens erit longioris vitæ.

Obiicies: Præcipua cauſa mortis naturalis, eſt calidum innatum cuiuſlibet partis, ipſam mediâ tenuitate, & raritate, reſoluens, vt latiùs infrà conſtabit; Ergo ſiue plures partes ſint aëreæ, calidæ ſcilicet & humidæ, ſiue pauciores, non durabit magis viuens. Patet conſequentia, nam omnes ſimul, & quælibet ſeorſim, habet æqualem cauſam reſoluentem, ſcilicet proprium calidum natiuum, & æqualem diſpoſitionem, ſcilicet propria humiditas; & omnes partes aëri correſpondentes in mixto, ſunt eiuſdem rationis; ergo omnes debent æquè reſolui, in menſura æqualis temporis, ac per conſequens viuens non durabit magis, quò fuerit plus calidum, & humidum ſubſtantificè; nam hoc idem ſonat, ac habere plures partes aëreas, ratione quarum, in noſtra opinione, denominatur viuens calidum, & humidum; atqui huiuſmodi partes, ſiue plures ſint, ſiue pauciores, eodem tempore reſoluentur, ergo corpus non viuit magis, quò magis eſt calidum & humidum.

Reſpondeo adeò eſſe ingenioſum argumentum, iuxta noſtra principia, vt prima facie videatur difficile; attamen non vrget contra nos, nam licèt partes aëreæ, æquè reſoluantur, propter rationem adductam; nihilominùs tempore quo durant, conducunt ad hoc vt per nutritionem, reponantur plures ſimiles, quæ magis tardant in reſolutione; quia denuò quotidie producuntur, & ſic quò magis fuerint à principio generationis partes aëreæ, magis durabit viuens; quia plures debent reponi, ratione ipſarum, per nutritionem; & ſic ſemper eſt verum, quod quantò viuens magis calidum, & humidum eſt ſubſtantificè, tantò magis viuit.

Nec facit contra nos, quod in pueritia generentur plura excrementa, quæ citiùs inferre debent mortem; nam ſi debitâ victûs ratione vtantur pueri, vberiùs concoquere valent, & ſic licèt appetentia ſit valida, valida etiam eſt coctrix. Vnde ſi intempeſtiuè non vtantur cibo, non generant excrementa, quæ citiùs inferant naturalem mortem; ſi quæ autem generant, violentam inferunt mortem, de qua non eſt controuerſia. Vnde in adoleſcentia, licèt perfectiùs operetur viuens, quàm in pueritia; nihilominùs in hac proportionatur humidum cum calido, in ordine ad augmentum, & durationem, cuius maior eſt neceſſitas in pueritia; & ſic opus peculiare augmentationis, perfectiùs fit in pueritia: Vnde humidum radicale, de quo loquimur, nullo modo poteſt eſſe nociuum, nec ſuffocatiuum, ex eo quod eſt ipſa pars viuentis humida; quod verò ſuffocat eſt humidum excrementitium, & præternaturale, de quo non loquimur; nam hoc potiùs conducit pro morte, quàm reſiſtit. Vnde etiam ex his principiis, quamplures diluuntur difficultates, quæ contra nos communiter afferuntur.

CAPVT IX.

De temperie omnium membrorum.

Licèt Galenus 2. *de Temperamentis, cap.* 4. & 1. *lib. ad finem* docet modum cognoſcendi partes calidas & frigidas, per illud commune principium, videlicet quod omne exangue frigidum eſt; ſanguine verò præditum calidum; nihilominùs hac ratione, non examinari ad vnguem, omnium partium noſtri corporis temperiem, firmiter teneo, cum Valleſio *libro Artis Medicinalis, pag.*29. non enim bene valet argumentum, deſumptum ex materia ex qua fiunt partes, ad indagandam earum temperiem; nam licèt aliquod membrum fiat, aut nutriatur ex ſanguine, poterit à propria forma expoſcere temperiem diuerſam ab ea quam ex materia mendicabit. Præterquam quod plures Authores non parui momenti exiſtimant, ſemen calidum eſſe; ergo partes omnes ſeminales, ſeu ſpermaticæ debebant eſſe calidæ, vtpote fiunt ex materia calida, & tamen ſunt exangues; ergo firmiter non concludit argumentum deſumptum ex Galeni doctrina, ad cognoſcendam cuiuſlibet partis temperiem naturalem. Tandem, nam ipſe non docuit modum cognoſcendi partes humidas & ſiccas, ex materia ex quia fiunt, ergo nec partes calidas, nec frigidas

frigidas poſſumus ad amuſſim percallere, argumento deſumpto ex materia ex qua fiunt.

Clariùs ergo iuxta Galeni doctrinam, 1. *de Temperamentis citato*, & iuxta Auicennæ mentem, *fen* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. omnium, & ſingulorum membrorum temperiem rimabimus, omnibus, & ſingulis, proprium temperamentum, iuxta Auicennæ ordinem accomodantes; & ſi forſan aliquid pullulet, difficile, aut diſputabile enodantes, ordinem ex contextu Principis, à calidis membris deſumentes, & ab illis omnibus quæ in noſtro corpore continentur. Igitur inter calida, primo loco adducit ſpiritum, ſecundo cor, tertio ſanguinem, quarto hepar, quinto carnem, ſexto muſculos, ſeptimo lienem, octauo renes, nono, tunicas arteriarum, decimo venas, poſteà verò cutem; hæc tamen in homine bene temperato ad pondus dicitur, & reſpectu ipſius, calida dicuntur omnia enumerata.

Pullulat dubium inquirendum. An ſpiritus ſint calidiores ipſo corde; & licèt aliquibus videatur ſolùm procedere de vitalibus ſpiritibus controuerſia; eò quòd animales producantur à parte frigida, quale eſt cerebrum, & ſic frigidiores eſſe corde teneant: nihilominùs hæc ratio non conuincit; nam poſſunt reſultare à propria forma calidiores, etiamſi ab agente frigido producantur; quemadmodum dicitur de vitalibus, in opinione aſſerentium eſſe calidiores corde, ipſos producente; præterquam quod, animales ſpiritus, à cerebro per coctionem producuntur ex vitalibus, & ſic à calore producuntur tanquam inſtrumento; & cùm ex alia parte, quæ coquuntur calidiora euadant, ex Philoſopho, ob hanc rationem, aliquibus viſum fuit, animales ſpiritus calidiores eſſe vitalibus; ſed quidquid ſit de hoc, controuerſia debet procedere de omnibus ſpiritibus, an ſint calidiores ipſo corde?

Communis opinio eſt, ſpiritus eſſe calidiores corde. Hanc defendit Petrus Garcia; aſſerit tamen, nullam eſſe rationem, quæ id comprobet, præter tenuitatem ſpirituum, & aptitudinem eorum ad motum. Tamen poterit corroborari hæc aſſertio; ex eo quod omnes partes, vt viuant, indigent calore vitali ſpirituum; ſed cor viuit, ergo à ſpiritibus recipit calorem vitalem, ab ipſiſque alteratur, & perindè calidiores ſunt. Secundò; ſpiritibus deficientibus, pulſus fiunt minores; ſed ſi ſpiritus non eſſent calidiores corde, non fierent minores pulſus, cùm idem finis perſeueraret, ac anteà, etiamſi ſpiritus deficerent, ergo ſunt calidiores corde. Confirmatur: quia reſolutis ſpiritus vitalibus, frigefit tandem cor: ſed ſi non eſſent calidiores, cor minimè frigefieret, ergo.

Verior tamen opinio eſt, & magis conformis philoſophicis theorematibus, cor eſſe calidius ſpiritibus. Probatur argumento communi; nam quælibet cauſa intenſiorem habet virtutem ſuo effectu; ſed cor producit ſpiritus, ergo habet intenſiorem calorem, medio quo, per coctionem producuntur. Reſpondent aliqui bene poſſe effectum reſultare calidiorem cauſa, ità vt à propria forma producta, pullulet maior intenſio caloris in ſpiritibus; ſicut à forma oſſis, reſultat maior frigiditas, quàm erat in cauſa alterante. Tamen contra eſt: nam licèt hoc ſit poſſibile, non tamen vlla ratione deducitur ità eſſe, non igitur gratis eſt concedendum.

Alij reſpondent, in corde eſſe aliquas partes calidiores, à quibus producuntur ſpiritus, etiamſi ipſi calidiores ſint toto corde; hæc tamen reſponſio non cohæret cum noſtris principiis; nam cor dicitur calidius, ſecundum quod habet plures partes calidiores; ergo ſi ſecundum has eſt frigidius ſpiritibus, non poterit habere alias, ſecundum quas ſit calidius; quia à partibus ſuis calidis, dicitur calidum totum cor.

Alia etiam ratione probatur hæc aſſertio; nam calor intenſior in ſpiritibus, vel eſt neceſſarius, vt calefiant cæteræ partes à corde; vel vt calefiat ipſum cor: ſed ad neutrum ex his eſt neceſſarius intenſior calor in ſpiritibus, quàm in corde, ergo. Minor probatur; nam vt cæteræ partes à corde calefiant, ſufficit quòd ſpiritus habeant remiſſiorem calorem ipſo corde; ſiquidem reſpectu reliquarum partium eſt intenſior. Rursùs non eſt ad quid indigeat cor, ſpirituum calore; vtpote à ſe poteſt habere, quidquid eſt neceſſarium, cùm ipſum ſit origo, & fons caloris vitalis; ergo nullus eſt finis, propter quem ſpiritus ſint calidiores corde. Patet conſequentia; nam ſi aliquis eſſet, maximè vt actuaretur calor cordis: ſed ad hoc ſufficit remiſſior calor; vt conſtat in pipere, quod actuatur à calore naturali viuentis, etiamſi remiſſior ſit calore piperis poſteà reſultantis poſt actuationem, aliàs ſi tota intenſio caloris, quæ reſultat poſt actuationem, tribueretur agenti actuanti, minimè eſſet verum dicere, reſultare intenſiorem calorem, ab ipſa re potentiâ calida, quod eſt contra Galenum, 3. *de Temperamentis*, & contra communem Medicorum doctrinam; non ergo apparet finis ob quem ſpiritus calidiores ſint corde.

Neque Auicenna contra reſolutionem noſtram facit; nam ipſe non numerauit primo loco, ſpiritus, ſed ſimul cum corde, de ipſis loquitur; hæc ſunt verba: *Quod autem in corpore eſt calidius, eſt ſpiritus & cor, à quo procedit.* Ex quo conſtat non comparâſſe ſpiritus cum corde, ſed ſimul de ſpiritibus, & corde teſtari, eſſe quod in noſtro corpore calidius eſt. Ad primum argumentum dicimus: præterquam quòd, calor ſolùm non communicatur à ſpiritibus vitalibus, non debemus concedere eandem indigentiam in corde à ſpiritibus, ac in aliis membris dependentibus; eò quòd ſit origo, & fons virtutis vitalis, & ſic independens ab inſtrumento quod producit ipſum cor.

Ad ſecundum dicimus. Pulſus fieri minores, non quia deficit intenſior caliditas, ſed quia redditur debilis facultas, per ſpirituum defectum à qua fiunt pulſus minores; eò quòd non poſſit mouere arteriam ad tantum ſpatium. Ad vltimum dicimus, quod quando deficiunt ſpiritus, pro conſeruatione vitæ, refrigeratur cor; non quia ipſi calefaciant cor, ſed quia per defectum ipſorum, non fit actuatio caloris in corde, ad quam remiſſior ſufficit, vt ex dictis conſtat.

Dices: Hepar etiam producit ſanguinem, & nihilominùs calidior eſt ſanguis, iuxta ordinem Auicennæ, & plurium Medicorum; ergo etiamſi cor producat ſpiritus, non inde benè infertur, eſſe calidius ipſis. Reſpondeo: hepar ſaltem æqualem habere calorem cum ſanguine; ſanguis verò perfectus, & ſpiritu vitali perfuſus, eſt calidior hepate; in quem ſenſum, forſan loquitur Auicenna.

Deinde enarrans Auicenna frigidas res; primò loco adducit pituitam, ſecundò pilos, tertiò oſſa, deinde

deinde cartilagines, post ligamenta, fibras, tunicas, neruos, spinalem medullam, cerebrum, & tandem adipem, de qua est peculiaris controuersia, & digladiatio inter Authores, cuius occasio fuit varietas Galeni, quando de adipe loquitur; nam ipse, 11. *de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. de pinguedine*; calidam & humidam esse affirmat, quâ ratione aptam esse ad scirrhosos tumores significat; Idem sentit 3. *lib. eiusdem Operis*. Clariùs tamen, 4 *lib. de Vsu partium, cap.9.* & poterat confirmari ratione desumpta ex materia ex qua fit; siquidem ex eodem Galeno constat, 3. *de naturalibus facultatibus*, pinguedinem ex sanguine fieri; hoc est ex parte illius oleosa, vt 2. *lib. de Temperamentis, cap.4.* docuit idem Author; sed sanguis est calidus, ergo & pinguedo. Tamen quia argumentum desumptum ex materia, inualidum est, vt suprà insinuauimus, validatur assertio, argumento desumpto à nostro Petro Garcia, ex effectu; ipsa enim habet virtutem discutiendi; sed hæc nascitur à calore, ergo est calida.

Ex altera etiam parte stat Galenus; nam 1. *de Temperamentis, cap. vltimo*, ait cum frigidis, & exanguibus partibus coniungi adipem, seù pinguedinem: Rationibus etiam poterat pars confirmari; nam 7. *de Comp. medic. per genera*, ait ipse Galenus; quòd adeps sequitur animalis temperiem cuius est; sed plura sunt animalia frigida, ergo adeps illorum erit frigida. Secundò: nam idem Galenus, 2. *de Temperamentis cap.4.* tenet, generari pinguedinem in tunicis, & partibus ex propria natura frigidis, ergo videtur quòd sit frigida.

Magister noster, *suo libello citato*, intendit conciliare Galeni, & Auicennæ mentem; tenétque, ex propria natura esse frigidam pinguedinem, attamen à Galeno numerari inter calida membra, eò quòd habeat calorem influxum retinere, & ratione illius calefacere, & discutere docet: Hæc tamen expositio videtur à ratione aliena; nam calor influxus, dependet ab actuali communicatione, & dependentia à corde, tanquam à causa continente; ergo dum extra corpus est pinguedo, minimè poterit retinere calorem influxum: sed dum est extra corpus applicatur corporibus, in phlegmonosis affectionibus vbi discutit & humectat, ergo pinguedo ex propria natura est calida, & non ex eo quòd valeat retinere calorem influxum; & ob hanc rationem in præsenti litigio, vt veriorem iudico opinionem asserentium, pinguedinem esse calidam & humidam. Auicenna verò inter frigida reposuit pinguedinem, ratione coagulationis, à frigore; quod Galenus insinuauit 1. *de Temperamentis, cap. vltimo*, vbi ait, pinguedinem coagulari frigido, & liquari calido; & Aristoteles, 3. *de partibus animalium*, sanguinem coagulatum, vocauit pinguedinem, & hæc videtur mihi magis genuina Auicennæ expositio, quâ soluuntur omnia in contrarium posita argumenta; nam licèt ratione coagulationis appareat frigida, nihilominùs calida est ex propria natura, vt constat ex effectu ipsius, quotiescunque nostro corpori applicatur, & à calore actuatur; vndè non generatur à membris frigidis, sed à frigiditate coagulatur sanguis, seu eius pars oleosa; & sic ratione coagulationis dici potest frigida. Neque Galenus contrarium docet 7. *de compos. medicam. per genera*; nam solùm intendit docere, quod quantò calidius est animal, tantò calidiorem habet pinguedinem; quod potiùs probat nostrum intentum.

Prosequitur Auicenna, enumerans partes siccas, & constituit primo loco, pilum, secundò ossa, tertiò cartilagines, quartò ligamenta, quintò fibras, sextò tunicas, septimò arterias, octauò venas, nonò neruos motiuos, decimò cor. Partes verò humidas describens, prosequitur Princeps sic: *Humidius quod est in corpore, pituita est; secundò sanguis, tertiò pinguedo, quartò adeps illa quæ magis resistit liquefactioni, quintò cerebrum, sextò nuca, septimò caro mamillarum, octauo carò testiculorum, nonò pulmo, decimò hepar, vndecimò renes, duodecimò musculos, posteà cutis.* Vbi nihil peculiare notandum, neque inquirendum se offert, nisi distinctio quam adducit Princeps, inter adipem & pinguedinem, quam forsan transtulit ex Aristotele *lib.2. de partibus animalium, cap.5.* vbi aduertit, quòd pinguedo liquabilis tota est, adeps verò aliquas habet partes, quæ magis resistunt liquefactioni, & induratæ perseuerant. Hanc enim distinctionem communiter confundunt Authores, & asserunt, solùm secundum magis, & minùs distingui huiusmodi substantias; sed de his satis. Pergamus iam ad tertiam disputationem.

DISPVTATIO III.

De natura, & numero Ætatum.

CAPVT I.

Quid sit Ætas, & innatum Temperamentum, & quotuplex?

ÆTAS communissimâ significatione, mensuram temporis importat. Peculiariùs tamen solet vsurpari pro toto spatio quod percurrit hominum vita, quod communiter mensuratur centum annorum spatio; quâ ratione vnam ætatem vocamus centum annos, iuxta illud Ouidij de Nestore verba facientis.

Vixi bis centum, nunc tertia viuitur ætas.

Magis tamen propriè, ætates dicuntur mutationes, & temperamenta diuersa, quæ in viuenti vsque ad naturalem interitum adquiruntur à causis necessariò, & ineuitabiliter nos alterantibus. Quâ ratione Vallesius, 1. *Contro.* sic ætatem definiuit: *Est temperamentum aduentitium, à causis naturalibus, & ineuitabilibus.* Noster Petrus Garcia sic *in parte naturali* ætatem descripsit: *Est temperamentum progressu temporis comparatum, non vsu rerum* id est necessariò ex vi formationis, & ineuitabiliter proueniens.

Magister meus *suo libello citato*, admittit has definitiones; quia licèt cum respectibus diuersis, optimè tamen ætatis naturam explicant, per diuersum temperamentum, seù mutationem quam viuens adquirit ab ortu vsque ad interitum, ex necessitate naturæ. Illicò tamen obiicit Magister: In primo ortu fœtus, seu in primo illo instanti, est in aliqua ætate: sed tunc nec habet temperamentum aduentitium, vt significat Vallesij definitio; nec habet temperamentum progressu temporis

temporis comparatum,vt tenet Petrus Garcia,ergo non manet ætas rectè definita, vllâ ex his definitionibus.

Respondet Magister, fœtum in illo primo esse sui ortûs, non esse in aliqua ætate; quia nondum adquisiuit temperamentum diuersum, neque aliquam mutationem, sed solùm perseuerare cum innato temperamento.

Obiicit iterùm; Si temperamentum illud innatum duraret per longum tempus (quod possibile est) sine mutatione aliqua sensibili, esset in aliqua ætate: sed tunc non competeret vlla definitio ex adductis, propter rationem dictam; ergo eodem modo vrget primum argumentum.

Respondet ex Galeno 5. *de Sanitate tuenda, cap.* 12. Viuens à principio in finem exsiccari, & sic fœtum in primo ortu, non esse in aliqua ætate,eò quòd parum durabilis sit cum temperamento illo innato, ideft tempore insensibili, quia à principio in finem alteratur, & mutatur viuens; si verò aliqua parte duraret per aliquod tempus consideratione dignum viuens,cum temperamento illo innato, tunc (ait ipse) morbosum esset viuens, & præter ordinem causarum naturalium & ineuitabilium, & sic esset in tempore in quo debebat dici puer, non tamen esset puer, quia non habebat temperiem pueritiæ.

Iterùm sibi obiicit, Ergo si in prima ætate viuens produceretur cum temperie frigida & sicca, tunc puer diceretur senex.Probatur consequentia; nam in hac opinione ætas nihil distinctum, & peculiare importat à temperamento; sed temperamentum senectutis est frigidum & siccum;ergo si viuens in primo ortu habuerit frigidam,& siccam temperiem, erit in primo ortu senex; sed hoc videtur absurdum, ergo & illud ex quo sequitur.

Respondet, non quodlibet temperamentum frigidum, & siccum constituere senectutem, sed frigidius & siccius, quod in viuenti reperitur, & sic licèt in viuenti ab ortu produceretur temperies frigida & sicca,nihilominùs constitueret pueritiam,quia est calidior & humidior quàm tale viuens potest habere pro illo statu; ex eo quòd debeat semper ab ortu exsiccari, & deinde frigefieri ex Galeni mente;diceretur tamen puer distemperatus, qui respectu alterius puer poterit dici senex, ex eo quòd in ætate in qua debebat habere temperiem debitam pueritiæ, habeat temperiem, quam aliàs haberet in senectute, si iuxta principia naturalia esset productus. Quâ ratione Galenus tenet, aliquos pueros esse senes, & è contrà.

Veriùs tamen puto, viuens ab ortu, verè esse in aliqua ætate; etiamsi conferuetur per aliquod tempus cum temperie innata sine aliqua sensibili mutatione, veréque tunc dici viuens puerum; ex eo quòd habeat temperiem calidam, & humidam quæ constituit primam ætatem, debitam viuenti, pro adquisitione augmenti requisiti & nutritionis: sed ex eo quòd non alteretur in sicius statim ab ortu viuens, non tollitur quominùs habeat quidquid requiritur ad nutritionem & augmentum; ergo etiamsi præseruetur ab alteratione in siccius, per aliquod tempus, & conseruetur cum temperie calida, & humida innata, non tollit quominùs dicatur puer. Nec illa temperies erit morbosa vtpote innata; quòd autem ampliùs duret in viuenti, potiùs conducit ad longiorem vitam, ità vt per ipsam resistat viuens magis causis naturalis mortis. Ergo tantum abest, vt sit morbosa, vt potiùs debeat dici naturalis; malè ergo Magister vt satisfaciat primo argumento, tot adducit figmenta.

Meliùs ergo satisfacimus dubio primo proposito; si admittamus ætatis definitionem ab altero Primario nostræ Scholæ machinatam,sub his verbis: *Ætas est vitæ periodus, variis dispositionibus seu temperiebus, aut mutationibus præsignita*, si addamus iuxta nostra principia illa verba: *à causis naturaliter, & ineuitabiliter operantibus*. Quæ licèt à Magistro non admittatur, eò quòd connotet tempus, nihilominùs, meo iudicio, clariùs explicat, quidquid explicant definitiones adductæ, & clariùs intelligitur, quâ ratione viuens in primo ortu sit in aliqua ætate; quòd difficile apparet in opinione Magistri, cum Vallesio, & Petro Garcia. Præterquam quòd refutatio est valde friuola; nam tempus quod significatur in definitione non est peculiaris aliqua differentia essentialis, sed valdè accidentalis, vtpote mutationes quæ in viuenti constituunt temperamenta diuersa, & diuersas ætates, fiunt à causis alterantibus viuens per totam vitæ periodum, quæ in tempore necessariò agunt, & non in instanti; ergo quòd afferat in definitione verba illa, *vitæ periodus*, non obstat quominùs ætas sit bene definita; quandoquidem reliqua verba, conceptum eundem explanant cum Vallesij, & Petri Garciæ definitionibus, vt per se est manifestum. Denique conuincitur Magister, ex eo quòd, *loco citato*, *pagina sequenti*; dum inquirit, quâ ratione differat innatum temperamentum ab ætate, hæc profert verba: *In omni opinione nihil est ætas quàm mensura vitæ, cum diuersa temperie, seu ipsa temperies progressu temporis adquisita.* En quomodo incidit in foueam quam fecit. Inquiro; si in omni opinione, est ætas temperies diuersa, progressu temporis comparata, quâ ratione taxat Neotericum definientem ætatem, per tempus, ex eo quòd afferat definitionem quam nos sequimur, & amplectimur, fortasse quidem erat Magister immemor, & sic sinistrè impugnauit præfatam definitionem.

Circa secundum quod inquirimus, aduertendum est,temperamentum innatum esse illud quod habet viuens ex principiis generationis,ex sanguine scilicet, & semine, quo in lucem edit; & licèt bene verum sit, quod temperies naturalis cuiuslibet partis, composita ex innata temperie, & influxa, dicitur ab Hippocrate innata, vt constat 1. *Aphor. tex.* 14. & 15. nihilominùs latâ significatione loquitur Hippocrates, & nostra procedit disputatio de temperie innata rigorosâ, & primâ significatione accepta; an differat ætas ab ipsa?

Communis opinio est quam tenet Magister cum Vallesio, & Ludouico Mercato, nempè ætatem solùm differre à temperamento innato, secundum magis & minùs. Probat, quia ætas nihil est aliud quàm mensura vitæ, cum diuersa temperie; sed hæc diuersa temperies debet adquiri solùm mutato temperamento innato, secundùm magis & minùs, ergo. Probat minorem, nam siue ætas oriatur ab anima, siue à causis ineuitabilibus, necessariò fit per productionem qualitatis requisitæ ad talem temperiem constituentem ætatem, & ablationem contrariæ, illius scilicet quæ constituebat temperamentum

mentum innatum; sed hæc est variatio secundum magis & minus, quia est intendi & remitti; ergo secundum magis & minus differunt ætas, & innatum temperamentum: Siquidem eadem temperies innata in siccius, & tandem in frigidius mutata, percurrit omnes ætates, seu mutationes, quæ in tota vitæ periodo inueniuntur in Viuenti; ergo cùm omnes mutationes solùm differant à prima, seu innata temperie, secundum magis & minùs, solùm erit prædicta differentia, inter ætatem & innatam temperiem.

Hoc est fortius fundamentum quod adducit Magister pro sua parte; nam reliqua nullius roboris. Inualidum tamen est meo iudicio; nam licèt ex Galeni doctrina 4. *de sanitate tuenda*, Viuens à principio in finem exsiccetur, & tandem frigefiat in vltima ætate, tamen nullo modo probat Magister, seruari necessariò innatam temperiem in vltima ætate, quantumuis mutetur Viuens in contrariam temperiem, in frigidam scilicet & siccam; nam licèt in vltima ætate habeat aliquid calidi & humidi, potest tamen esse ratione partium, quas adquisiuit viuens per nutritionem: ergo in tali casu erit Viuens in ætate senectutis, & nihil habebit temperamenti innati rigorosa acceptione accepti, & per consequens non erit solùm distinctio secundum magis & minùs. Patet hæc vltima illatio; nam nullum adducit, neque apparet fundamentum, vt dicamus necessariò Viuens perseuerare cum temperie habita ex principiis generationis, adhuc solùm in partibus terreis, vtpote potuit resolui huiusmodi calidum, (quod non implicat) ergo in tali casu vrget argumentum à nobis positum.

Quapropter, in præsenti Controuersia certiùs iudico, quòd etsi cum innata temperie solùm absque mutatione sensibili, possit dici Viuens puer, vt superiùs probaui, nihilominùs absolutè, omnem ætatem, non differre ab innato temperamento secundum magis solùm, sed maiori differentia, vt probat argumentum positum contra Magistrum de temperie senectutis, in qua potest omninò deleri, quidquid habebat viuens, ex principiis generationis. Quo benè stat; vt Viuens constituatur in aliquibus ætatibus, per temperiem diuersam solùm secundum magis & minùs ab innata, vt per se est manifestum, non tamen ex eo necessariò hæc in omni ætate inuenitur distinctio solùm, quia tanta potest esse resolutio, vt omninò resoluatur calidum illud, quo fuit viuens editum in lucem; quo fiet vt sit in aliqua ætate, citra temperiem innatam, solùm cum calida & humida temperie naturali, adquisita per nutritionem, & cum influxa, à corde communicata; quod magis consonum rationi videtur ex nostris principiis superiùs adductis.

Vltimum quod inquirit caput, facilè dirimitur, si priùs notemus, Antiquos Authores minimè inter se conuenire, immò discordes esse, tum in numero ætatum, tum etiam in earum assignatione. Etenim Philosophus tres tantummodò ætates enumerauit, per similitudinem ad tres status, quos Viuens percurrit, nempè augmentum, status, & decrementum. Auicenna verò *proprio capite*, sub quaternario numero comprehendit ætates; omisit tamen pueritiam, vtpote sub adolescentia contineri iudicat. Hippocrates 1. *Aphorism. textu* 13. cum Auicenna in numero ætatum conuenit; assignat tamen, pueritiam, adolescentiam, consistentiam, & senectutem; omisit tamen iuuentutem, forsan quia existimauit esse mediam inter adolescentiam, & consistentiam. Galenus verò 3. *Aphorismor. à text.* 24. *vsque ad finem*, quinque ætates concedit: prima est pueritia, quæ vsque ad decimumquartum annum se extendit, ab ortû viuentis; secunda est adolescentia, quæ à decimoquatto vsque ad vigesimum quintum annum porrigitur; Tertia est iuuentus, vsque ad trigesimum quintum annum, quæ ab ætate consistentiæ solo numero differt. Quarta ætas dicitur subsistentia, quæ perdurat vsque ad quinquagesimum annum; & tandem quinta ab hoc termino, vsque ad finem vitæ, quæ senectus appellatur.

Galenum sequitur Petrus Garcia, & noster Vallesius, quos sequitur Magister, & nos hanc eandem doctrinam amplectimur; nam ætates debent constitui diuersæ, penes diuersas mutationes, temperamenta, & operationes sensibiliter diuersas in viuenti: sed per relata temporum interualla, parùm magis minúsve, in viuenti inueniuntur operationes seu status quinque, sensibiliter diuersi; ergo debemus constituere quinque ætates. Patet Consequentia; nam ætas nihil aliud est quàm diuersum temperamentum, pro diuerso tempore vitæ, ex vi causarum ineuitabilium; sed constat per totum curriculum vitæ, quòd viuens subit quinque mutationes, necessariò ex vi causarum ineuitabilium; ergo quinque ætates debent adstrui. Aduertere tamen oportet, huiusmodi tempus prædefinitum inter vnam & alteram ætatem, & inter vnam, & alteram naturam, non ità esse vnum, vt sit indiuisibile; siquidem latitudinem habet, durat enim magis aut minùs quælibet, ratione diuersæ proportionis agentis ad passum, & sic interdum durat viuens in aliqua ætate magis, quandoque minùs, provt maior fuerit virtus agentis resoluentis, & resistentia passi; quod docuit Galenus 3. *Aphorismor. comment.* 27. per hæc verba: *Neque enim est vnus omnium certissimus terminus pubertatis, propter caliditatem & frigiditatem temperaturæ; calidi citiùs, frigidi, tardiùs pubescunt*. De naturis verò Auicenna, *proprio capite* idem docuit dicens: *Mors naturalis est cuique indiuiduo destinata, secundum suam primam complexionem*.

Neque obstat Hippocratem 3. *Aphor. cit.* primam ætatem in plures partes diuisisse; nam hoc totum fecit clarioris doctrinæ gratiâ, vt agnosceremus morbos diuersos, quibus per diuersa tempora communiter afficiuntur pueri; non quia distinguat tres ætates sub pueritia contentas: nam ætas diuersa solùm debet constitui, per valdè sensibilem mutationem diuersam in viuenti, in ordine ad opera diuersa; cùm autem iuxta hunc philosophandi modum quinque in viuenti inueniantur mutationes, quinque ætates debent enumerari.

CAPVT II.

De Temperamento Pueritiæ.

Ex dictis constat, ætates diuersas esse tales, per diuersa temperamenta, quæ viuens successu temporis adquirit à causis naturaliter, & ineuitabiliter operantibus; quâ ratione diuersimodè operatur viuens, in diuersis ætatibus,

tibus, ex his autem prima dicitur pueritia, cuius temperamentum naturale, & debitum pro tali ætate in præsenti inquirendum accipimus. De quo Galenus 9. *Methodi*, *cap.* 16. & cum ipso communiter ferè omnes asserunt, calidam & humidam esse pueritiam. Latiùs tamen 2. *lib. de Temperamentis*, *cap.* 2. hoc ipsum videtur suadere ipse Galenus ratione. Primam desumpsit, ex eo quòd viuens in ætate pueritiæ est magis propinquus principiis generationis, quæ calida sunt & humida, sanguis scilicet & semen, ergo debet esse viuens in ætate pueritiæ calidus & humidus: Patet, nam in tali ætate magis accedit ad principia, ex quibus formatur & fit viuens; ergo debet participare huiusmodi temperiem. Secundò arguit Galenus, & probat pueritiam esse humidam, ex mollitie quæ in omnibus partibus puerorum inuenitur, præcipuè in ossibus, quæ ex sua natura sicca sunt, ità vt cerea dicantur omnia puerorum membra, ab ipso Galeno; constat autem omnia mollia esse humida, ergo optimè ex mollitie puerorum, arguit humiditatem, tanquam temperiem naturalem. Vltimò à similitudine aliorum animalium recenter natorum, qualia sunt porcelli, & agni; ergo sic similiter in nobis accidit eadem humiditas ex principiis generationis emendicata.

Petrus Garcia *dispur.* 17. *cap.* 1. *super Auicennam*, latè examinat Galeni fundamenta adducta, probátque efficaciter, nullius roboris esse rationem desumptam ex principiis generationis, ad probandum pueritiam esse calidam & humidam; nam quando aliqua forma de nouo produ- citur, minimè tenetur seruare dispositionem quam habebat materia, sub forma antecedenti; immò oppositum est magis rationabile; ergo ex temperie calida & humida seminis & sanguinis, minimè necessariò colligi debet, esse pueros calidos & humidos. Quod altiùs confirmatur; nam in communi opinione, ferè omnes partes quæ sunt factæ ex semine, sunt frigidæ & siccæ; ergo ex eo quòd puer fiat ex semine, & propinquus fit principiis generationis, non bene deducitur esse calidum & humidum. Et si forsan aliquid potest colligi ex Galeni fundamentis est, quòd quia pueri sunt proximiores principiis generationis, habeant plus calidi & humidi quàm in senectute, non verò quòd sint tales à prædominio. Miror enim in hac re quomodo Magister meus *in suo libello suprà citato*, Galeni rationem tanquam firmam approbet, ex eo quòd genitum debeat sapere corrupti naturam, quandoquidem hoc saluatur, ex eo solùm quòd puer sit calidus & humidus, comparatione factâ cum seipso in senectute. Præcipuè tamen vrget contra Magistrum meum, id quod ipse asserit, dum temperamenta partium disquirit, & indagat; fatetur enim expressè posse ex frigido fieri calidum; & sic quamuis semen esset frigidum, posse esse calidas partes factas ex semine; si enim hoc est verum, inquiro? quâ ratione poterit esse firmum Galeni fundamentum primò positum, ad probandum pueritiam esse calidam, & humidam; quia magis accedit ad principia generationis ex quibus fit viuens.

Efficaciùs probat secundum fundamentum Galeni, pueros esse humidos, & calidos ab interno principio; etenim per solam alterationem ab externa causa, non fieret huiusmodi mollities; constat enim id in ossibus senum, quæ licèt abundent humiditate excrementitia, nihilominùs sunt dura & sicca: constat etiam in lapide existente in flumine, qui nunquam comparat mollitiem: ergo si pueri ab interno principio non essent humidi, minimè haberent huiusmodi mollitiem. Minùs probat hanc humiditatem, argumentum vltimum Galeni desumptum ex similitudine aliorum animalium, quæ recenter nascuntur: nam ratione formæ distinctæ in specie, poterant expostcere diuersam temperiem: Et licèt Petrus Garcia intendat saluare Galeni doctrinam, ex eo quòd in omnibus animalibus principia generationis sint similia; nihilominùs, non acquiesco huic doctrinæ; nam licèt hoc sit verum, militat argumentum suprà adductum contra Galeni doctrinam.

Accuratiùs ergo indagabimus calidam, & humidam puerorum naturalem & debitam temperiem, argumento desumpto ex necessitate augmenti: nam in principio est maior necessitas augmenti, vt scilicet adquiratur quantitas, & debita conformatio ad operandum perfectiùs; sed ad nutritionem & augmentum, requiruntur calor & humiditas excedens, adeò vt iuuenes, & senes minimè augeantur, quia sunt sicci, ergo cùm in ætate pueritiæ sit hæc necessitas, est etiam comprincipium adquirendi augmentum requisitum; hoc autem est calida & humida temperies, ergo talis est pueritia; quod argumentum insinuauit Auicenna *capite de Complexionibus*. Et probat etiam ex tactu, ipsum deprehendisse calorem & humiditatem puerorum.

Credibile tamen non est in hac re, quod asserit Petrus Garcia, nempè humiditatem conducere ad augmentum, quia propter mollitiem, pori magis dilatantur, & sic vberiores fiunt nutritiones; nam ex hoc sequeretur, fœminas plus augeri, quàm viros, quod est contra experientiam. Dicendum ergo est, calorem & humiditatem conducere ad argumentum, quatenùs conducunt ad coctiones vberiores efficiendas, quæ requiruntur antecedenter ad nutritionem & vnionem quantitatum, ratione quarum formaliter constituitur augmentatio apud Philosophos.

Obiicies contra Conclusionem: faciliùs est incidere in morbos similes, quàm in dissimiles; sed pueri faciliùs corripiuntur morbis frigidis, ergo pueri non sunt calidi ex propria natura. Respondeo pueros per se, ratione temperiei, non incidere faciliùs in morbos frigidos, sed per accidens, propter nimiam eorum voracitatem, & intempestiua exercitia; quâ ratione abundant multitudine crudorum succorum; his accedit quòd facilè pueri dissipantur & resoluuntur, & sic his rationibus, incidunt in morbos frigidos faciliùs ex accidenti, non per se, ratione temperiei naturalis & debitæ.

Dices vlteriùs ex Galeno 9. *Methodi*; Conseruatio fieri debet similibus alimentis; sed puerorum alimentum proportionatum est lac, quod est frigidum; ergo vel pueri sunt frigidi, vel per alimentum reducuntur ad contrariam temperiem, quam expostulant ex propria natura. Magister meus respondet præfato dubio, quòd lac non est frigidum quoad se, eò quòd habeat plus caloris quàm frigoris; ex eo autem id deducit, quia est dulce, & omne dulce calidum esse testatur Galenus 4. *de simplicium medicamentorum facultatibus*, concedit tamen esse frigidum in ordine ad

ad viuens Magifter ; quia propter remiffum calorem , non valet calefacere viuens ; & hac ratione poteft effe alimentum puerorum ; quin ex vi illius peruertatur naturale temperamentum ; immò potiùs conferuetur debita ipforum temperies.

Videtur tamen hanc doctrinam aduerfari Galeno , *quarto libro citato , de fimplicium medicamentorum facultatibus* , *cap.* 12. & in aliis Codicibus *cap.* 16. vbi abfolutè de lacte loquitur, provt comprehendit fubftantiam cafeofam , butyrofam , & ferofam , fic ait : *Cæterùm , lac et fi guftu fit dulce , tamen ex fefe nunquam amarum efficitur , vincitur enim in eo à frigore magis caliditas , quàm ipfam vincat , proindè etiam repofitum acceffit* : Sentit ergo Galenus , quòd etfi lac fit dulce , abfolutè eft frigidum , ac proinde argumentum manet in fuo robore. Quare meliùs fatisfaciemus argumento , fi dicamus , lac effe proportionatum alimentum puerorum , propter facilem commutationem , & cùm ex alia parte , non fiat nutritio , ex ipfo lacte immediatè, fed mediâ fanguinis formâ , quæ valdè eft fimilis fanguini , à quo pueri in vtero generantur ; indè eft , quòd licèt lacte nutriantur pueri, minimè reducuntur , fed potiùs conferuantur. Nec contra facit , quòd fanguis factus ex materia frigidiori fit frigidus , vt Galenus de fanguine ex lactuca docuit 2. *de Temperamentis , cap.* 4. nam huiufmodi exceffus qui poteft confiderari in fanguine facto ex lacte , adeò eft exiguus, vt minimè euertat puerorum temperiem naturalem , fed potiùs ipfam conferuant.

C A P V T III.

De Temperamento Adolefcentiæ.

Cvm gemina fit in primis qualitatibus contrarietas , altera circa calorem & frigiditatem , altera circa humiditatem & ficcitatem ; clarioris doctrinæ gratiâ , dum in præfenti adolefcentiæ temperiem inquirendam proponimus , feorfim de fingulis contrarietatibus , fermonem faciemus : Et primò circa calorem & frigiditatem , aliquorum fuit opinio , effe adolefcentiam temperatam ad pondus. Huius opinionis fuit nofter Vallefius 1. *Controuerf. cap.* 8. Probat 1. ex Galeno *fuper librum Hippocratis de falubri diæta*, *comm.* 7. vbi de adolefcentia loquens ait : *Victus etiam medio effe temperamento debet , vt neque humidius eorum corpus , neque ficcius , neque calidius , vel frigidius reddamus.* Vndè conftat iuxta Hippocratis mentem effe ad pondus temperatam adolefcentiam , fiquidem victu vtitur mediocris temperiei , & fic conferuetur huius ætatis mediocre temperamentum.Hippocrates etiam 3. *Aphorifmorum textu* 18. docet adolefcentes verè maximè degere , & meliùs quàm pueros , & idem Galenus *in eius commentario.* Conftat autem Galenum *libro primo de Temperamentis , capite* 4. docere ; Ver effe exactè temperatum , & medium ; ergo fi tam adolefcentes , quàm pueri verè optimè fe habent , ideò eft, quia eorum temperies eft fimillima temperiei veris : fed ver habet temperiem mediam ex Galeno , ergo & adolefcentes.

Probatur etiam ratione : nam pueritia eft calida & humida ; iuuentus verò , calida & ficca, vt fequenti dubio conftabit ; ergo adolefcentia, quæ media ætas eft , inter pueritiam & iuuentutem , debet habere medium temperamentum , in calore & humiditate ; fiquidem nequit viuens tranfire de extremo ad extremum , quin tranfeat per medium ; hoc autem fieri debet in media ætate ; ergo in adolefcentia eft temperies media.

Verior opinio eft , quam tenet Petrus Garcia & Magifter meus , adolefcentiam effe calidam à prædominio , adeò vt feruet eandem intenfionem caloris cum pueritia. Quòd autem fit calida à prædominio , probatur ex Hippocrate *libro primo de diæta , textu* 105. vbi ait : *Adolefcens autem calidus quidem eft , quia ignis impreffio aquæ dominatur.* En quomodò fatis clarè docet Hippocrates , calidam effe adolefcentiam , & quafi reddens rationem , ait : ideò effe , quia partes igneæ dominantur fupra aqueas. Quòd verò idem caloris gradus perfeueret in intenfione cum pueritia , docuit Galenus 1. *de fanitate tuenda , cap.* 12. per hæc verba : *Sed quorum optimè fe habent corpora , his calor vfque ad fummum incrementum fimilis perfeuerat.* Vnde ex his , fic vrgeo affumptum. Calor fimilis perfeuerat vfque ad fummum incrementum ; fed adolefcentes augentur ; ergo tota ifta ætate calor fimilis in intenfione perfeuerat ; quod ipfe Galenus 2. *de Temperamentis cap.* 3. experientiâ ipfâ ità effe demonftrauit , per hæc verba : *Ità igitur mihi cùm pueros , adolefcentes , iuuenes , millies confiderâffem. Prætereà eundem infantem puerum , adolefcentémque factum , nihilo calidior vifus fuit, neque puer quàm ætate florens , neque ætate florens , quàm puer.* Nihil clarius , neque fortius pro hac re, quàm argumentum ab experientia Galeni defumptum; quod etiam de iuuentute fimilimodo probat.

Clariùs tamen calidos effe adolefcentes à prædominio , probat celebris textus Galeni 1. *de morbis vulgaribus fect.* 1. *text.* 11. Vbi cùm reddat rationem tuberculorum , quæ poft aures apparebant in omnibus ætatibus ait : *Ideò folis his in caput inuadebant , qui erant , aut propter ætatem , aut vitæ genus temperamento calidiori , nec præterit nos adolefcentulos , ob ætatem effe , non ob vitæ fortem calidos , vt etiam adultos.* Quæ verba profectò ità clarè demonftrant Affumptum , vt nullâ egeant expofitione. Tandem Auicenna hanc confirmat opinionem : nam *cap. de Complexionibus* ait : *Infantum verò , folum ab infantia vfque ad iuuentutem complexio in calore ferè temperato.* Ratione etiam ex noftris fundamentis fuperiùs allatis deducitur. Conclufio ; nam viuens dicitur, huius aut alterius temperiei ; ratione partium exfuperantium , quæ correfpondent vni , aut alteri elemento ; fed viuens à pueritia vfque ad iuuentutem , feruat partes igneas, ratione quarum dicitur calidum intenfiuè ; ergo eft idem gradus caloris in tribus ætatibus. Quòd autem feruentur huiufmodi partes , ex eo accidit , quòd in pueritia & adolefcentia refoluantur partes aëreæ , & aqueæ , quia funt facilioris refolutionis , & fic femper perfeuerant igneæ partes , à quibus calidum intenfiuè denominatur vfque ad iuuentutem.

Dices : Videtur ex eodem fundamento deduci contrarium ; nam id faciliùs refoluitur , quòd eft tenuius : fed partes igneæ funt tenuiores aliis partibus , vtpote etiam inter elementa , ignis eft

eft tenuior ; ergo faciliùs debent , & priùs refolui , ac per confequens , fi ratione ipfarum viuens dicitur calidum in tribus primis ætatibus ; minimè id debet deduci ex noftris fundamentis , fed potiùs contrarium videtur inferri. Refpondeo id quod calidius eft , & tenuius faciliùs refolui , cæteris paribus, in reliquis qualitatibus conducentibus ad refolutionem ; etenim partes igneæ , licèt fint calidiores, nihilominùs ratione ficcitatis,difficiliùs diffipantur , quàm partes aëris , & aquæ: nam propter humiditatem excedentem , & mollitiem, licèt habeant calorem remiffiorem , priùs tamen & faciliùs refoluuntur ; quod ex eo conftat clarè, quia iuuenes,qui calidi fint & ficci,meliùs ferunt inediam , quàm adolefcentes & pueri, iuxta Hippocratis fententiam 1. *Aphorifmorum, textu* 14. quod ex eo eft: quia pueri faciliùs diffipantur , & refoluuntur , & fecundo loco adolefcentes minùs verò iuuenes: Id autem ex eo accidit , propter puerorum , & adolefcentium humiditatem, & mollitiem coniunctam, cum fufficienti calore, ad refolutionem molliendam. Vndè, licèt partes igneæ fint calidiores & tenuiores , tardiùs refoluuntur, quàm aëreæ, & aqueæ , propter coniunctam ficcitatem , quæ impedit refolutionem,ac per confequens , femper feruatur idem gradus caloris intenfiuus , in tribus primis ætatibus.

Obiicies vlterius , videtur enim pueritiam effe calidiorem adolefcentiâ : nam vbi datur frequentior & crebrior refpiratio , ibi datur intenfior calor,fed in pueris talis accidit,vt conftat ex Gal.*lib, de vtilitate refpiration.c.*4.vbi ait, *Propter quod igitur Pueri quidem pluries,& frequentiùs, Puberes minùs , variùs refpirant* ; ergo in ipfis adeft intenfior calor. Certè argumentum , fi habet aliquam efficaciam, de infpiratione debet intelligi : nam cùm hæc fit inftituta ad attemperationem caloris immediatè, variatur certè per variationem intenfionis in calore. Expiratio verò quæ eft alter motus, ex quo refpiratio componitur , excedit proculdubio in pueris, eò quòd fit in ipfis copia nimia fuliginofi excrementi, ad cuius expulfionem , inftituitur exfpirationis motus ; de infpiratione igitur, debet procedere difficultas , cui refpondeo: quòd licèt in pueris fit crebrior , & frequentior, non tamen arguit intenfiorem calorem:nam pueri non poffunt tantam apponere magnitudinem ; ficut adolefcentes , ideóque quod in illis fupereft de velocitate , & crebritate in adolefcentibus per magnitudinem compenfatur,proptereà quòd pueri non habent adeò robuftam facultatem animalem ad dilationem & magnitudinem,quod docuerat Auicenna *fen* 1. *lib*.1.*doct*.3.*c*.3. agens de puerorum infpiratione fic : *Ideóque eorum anhelitus eft infpiffior & velocior , magnitudinem tamen non habet , quod eorum virtus nondum ad complementum peruenit.* Ex quibus verbis argumenti folutio clarior & verior apparet.

Dices iterùm : Quæ coquuntur calidiora euadunt , ex Philofopho ; fed pueri coquuntur, dum fiunt adolefcentes & maturantur , vt ex actionibus fit manifeftum ; ergo adolefcentes funt calidiores. Refpondeo , Dictum Philofophi verum effe:fi extenfiuè intelligatur ; quia ex vi coctionis plures partes calidæ adquiruntur de nouo ; non tamen fit intenfiuè calidius viuens, quod latiùs dum de coctione agemus patebit.

Circa alteram oppofitionem , feu contrarietatem in paffiuis qualitatibus , non ità contentiosè litigant Authores ; & licèt aliqua argumenta fupèriùs adducta æquè probent de calore , & humiditate ad pondus in adolefcentia, eò quòd fit ætas faluberrima & temperata , & media inter pueritiam & iuuentutem, proindéque cùm viuens mutetur ab humido in ficcum , à pueritia , vfque ad iuuentutem neceffariò debere in adolefcentiam inferebant ; quibus & aliis ratiocinationibus, infrà conftabit folutio. Nihilominùs communis , & magis plaufibilis opinio eft , quæ magis cum Galeni & Auicennæ principiis confonat , adolefcentiam effe humidam à prædominio , licèt minùs talem quàm pueritiam. Probat Auicenna *fen*. 1. *lib*.1. *doct*. 3. *cap*.3. primam partem ex augmento; ex ipfo enim deducit à pofteriori humiditatem in exceffu effe in adolefcentibus. *Infantium verò* (inquit Princeps) *folùm ab infantia vfque ad iuuentutem complexio in calore ferè temperato & humiditate ferè fuperflua exiftit.* Quod verò adolefcentia fit minùs humida , quàm pueritia , probat Galenus 5. *Aphor. comm*. 7. vbi ad pubertatem mutari viuens in ficciorem ætatem prædicauit : Clariùs tamen 1. *de fanitate tuenda, cap*. 12. *citato*, à principio vfque ad finem exficcari viuens protulit. Ex quo certè colligitur adolefcentiam effe minùs humidam , quàm pueritiam ; fiquidem à pueritia vfque ad adolefcentiam refolutæ funt quamplures partes humidæ , per quarum defectum , minùs humidum non dubiè redditur viuens , refoluto fcilicet magis humido , partibus fcilicet aqueis , fupra aëreas. Et hæc eft ratio fundamentalis huius opinionis , quam fequitur Petrus Garcia *fuper Auicennam* , *difputatione* 17. *capite tertio* , quem fequitur Magifter meus *fuo libello citato*.

Re tamen verà : Si ftemus principiis fuprà adductis, & infrà adducendis , dum caufas ætatum , & naturalis mortis examinabimus , iuxta doctrinam noftri Magiftri , tenere debemus Adolefcentiam effe ficcam intenfiuè , humidam verò extenfiuè , à maiori numero partium humidarum , quæ excedunt , & dominantur fupra igneas & terreas , in ætate adolefcentiæ. Probatur affertum contra Magiftrum efficaciffimâ ratione , à paritate defumpta : nam ex fuis principiis conftat , pueritiam denominari calidam , eodem gradu & intenfione caloris, ac iuuentutem , ratione partium ignearum , quæ licèt in pueritia , non excedant aëreas , nihilominùs quia funt calidiores , ab ipfis igneis partibus fumit denominationem & gradum caloris in intenfione , & non ab aëreis , quæ in pueritia numerofiffimæ funt.

Tunc fic arguo ; Sed in adolefcentia in qua fupponuntur plures partes aëreæ refolutæ , & iam dominantur aqueæ fupra aëreas , in opinione Magiftri ; tunc adolefcentia debet fumere denominationem à partibus terreis quoad ficcitatem intenfiuam , etiamfi partes correfpondentes aquæ , in numero dominantur fupra terreas ; ergo adolefcentia debet effe calida & ficca intenfiuè. Patet Confequentia , in pueritia etiamfi partes correfpondentes aëri , dominentur in numero fupra igneas , nihilominùs fumit viuens denominationem calidi intenfiuè , ab igneis partibus , quia calidiores funt , quàm aëreæ ; fed fimiliter in adolefcentia , partes terreæ funt ficciores intenfiuè , quàm aqueæ & igneæ partes : ergo etiamfi æquè dominentur in numero fupra terreas , nihilominùs

nùs viuens in adoleſcentia erit ſiccum intenſiuè à terreis partibus, & humidis extenſiuè;ab aqueis ſimul cum aëreis, quæ perſeuerant in adoleſcentia. Etſi forſan dicat aliquis; adhuc aëreas partes quæ perſeuerant in adoleſcentia, dominari in numero ſupra terreſtres, licèt non abſolutè ſupra aqueas, & ſic non eſſe ſiccum viuens intenſiuè in adoleſcentia. Contrà manifeſtè inſtatur; nam ex hoc ſequitur, Adoleſcentiam eſſe æquè humidam intenſiuè cum pueritia, patet: nam partes aëreæ excedunt terreas, ergo potiori ratione debet dominari tunc viuens humidum intenſiuè, ab aëreis, quæ ſunt plures, quàm ſiccum intenſiuè à terreis,quæ ſunt in minori numero.

Quare certiùs iudico, adoleſcentiam eſſe æquè humidam intenſiuè cum pueritia, minùs tamen humidam extenſiuè; eò quòd plures partes humidæ ſunt reſolutæ, vſque ad adoleſcentiam, tamen in hac ætate ſunt ſufficientes aëreæ dominantes, ſupra terreas; tunc ex innatis, tum etiam ex his quæ per nutritionem fuerunt adquiſitæ; etenim plures adquiruntur ex his quæ plus abundant; cùm ergo in primis ætatibus, plus humidi radicalis abundet, vt conſtat ex augmento, ſit inde vt adquirantur per nutritionem plures humidæ, quàm ſiccæ, & ſic probabiliùs apparet, in adoleſcentia adhuc dominari aëreas, ſupra terreas: vndè apparet manifeſtum ratione illarum intenſiuè æquè humidum eſſe viuens in adoleſcentia; extenſiuè verò, minùs humidum; quoniam quæ reſolutæ fuerunt, vſque ad adoleſcentiam, fuerunt ſolùm humidæ partes; quæ verò adquiruntur per nutritionem, non ſolùm ſunt humidæ, ſed correſpondentes omnibus elementis, ratione alimentorum ex quibus reparantur; quæ neceſſariò habent diuerſitatem partium, quia ſunt mixta; reſoluuntur autem in prima ætate humidæ ſolùm, quia ſunt faciliores ad reſolutionem; vndè licèt in adoleſcentia, plures ſint partes aqueæ, nihilominùs ab aëreis ſumit viuens denominationem intenſiuam humidi; quia ſunt humidiores, & adhuc dominantùr in numero ſupra terreas.

Galenus verò & Auicenna, loquuntur de humiditate extenſiuè, de qua libenter nos fatemur, eſſe viuens in adoleſcentia minùs humidum, quàm in pueritia. Ad argumenta verò primò poſita, quæ intendebant probare, adoleſcentiam eſſe mediam, quoad calorem. Reſpondet Petrus de Peramento *libro de Temperamentis, cap. 16.* Galenum *libro citato de ſalubri diæta*, non loqui de temperamento ad pondus, dum tenet optimum temperamentum adoleſcentes obtinere, ſed de temperamento ad iuſtitiam, quod dicitur tale, in ordine ad operationes, quia ſcilicet tunc viuens perfectè operatur, & reliquæ ætates intemperatæ dicuntur modo huic oppoſito, quia in illis non ità perfectè operatur viuens. Et obiiciens Petrus Garcia, hoc non bene ſtare, cum verbis adductis à Galeno, de victu medio; nam videtur de temperamento ad pondus loqui Galenum. Reſpondet hoc non euertere ſolutionem adductam à Peramato, quod indignum tanti Viri mihi videtur, quandoquidem expreſsè Galenus *loco citato* fatetur; *victum in adoleſcentibus debere eſſe medium, vt neque humidius eorum corpus, neque ſiccius, nec calidius, nec frigidius reddamus.* Quibus verbis, de medio ad pondus in qualitatibus, non in operationibus loquitur Galenus; non ergo ſolutio adducta videtur eſſe ad rem.

Meliùs tamen ex verbis antecedentibus Galeni deducitur ſolutio; ipſe enim abſolutè non vocauit talem temperiem adoleſcentiæ mediam, ſed optimam tantum. Et deinde proſequitur; *Atqui optimum quando medium eſt victus etiam, medio eſſe temperamento debet*, &c. Vides quomodò abſolutè Galenus non vocauit temperiem adoleſcentiæ mediam, ſed optimam; de optima verò quando media eſt, aſſerit victum debere habere, mediam, temperiem, vt conſeruetur, quod nos fatemur; forſan enim viuens iu vltima parte adoleſcentiæ, habebit temperiem mediam in paſſiuis qualitatibus, antequam mutetur in ſiccam temperiem, quæ eſt alterum extremum oppoſitum; & tunc victus medio temperamento eſſe debet, vt aiebat Galenus; quod non tollit abſolutè adoleſcentiam eſſe humidam: nam præcipua eius pars talis eſt, vt ſuprà probauimus.

Ad Hippocratem dicimus, verum eſſe adoleſcentes meliùs ſe habere verè, quàm pueros: hoc autem ex eo eſt, quia temperies adoleſcentiæ, minùs humida eſt ſaltem extenſiuè, quàm pueritiæ, & ſic meliùs degunt adoleſcentes verè, quia ſcilicet eorum temperies, minùs diſtat à temperie veris, & ſic licèt concedamus temperamentum medium in vere, cum Galeno *loco citato de Temperamentis*, ſoluitur dubium propoſitum. Præterquam quòd probabile eſt, vocâſſe temperamentum veris medium; non quia exquiſitè ſit tale ad pondus; ſed quia exceſſus humiditatis eſt paruus, & ſic dum exſuperantia non eſt nimia,vocat mixta temperamenta quando exiguus eſt exceſſus. Quà ratione 11. *Methodi, cap. 16.* Galenus apellat chamæmeli & lini ſemen temperata, cùm certum ſit, in eius ſententia, eſſe calida in primo gradu. Neque ratio,in oppoſitum adducta aliquid probat in noſtra opinione: nam licèt à pueritia vſque ad iuuentutem exſiccetur viuens, non tamen ſequitur in adoleſcentia debere eſſe medium temperamentum, in paſſiuis qualitatibus, ſed in aliqua parte huius ætatis, ferè inſenſibili, in qua tot forſan ſunt partes humidæ, quot ſiccæ; quod non euertit veritatem noſtræ operationis, cùm de temperie ſenſibili ætatum eſt intelligenda, quoties cuiuſlibet temperiem exactam examinamus.

CAPVT IV.

De Temperamento Iuuentutis.

EX dictis conſtat, iuxta Galeni mentem 2. *de Temperamentis, cap.3.* eundem eſſe gradum caloris in tribus primis ætatibus. Vndè manifeſtè deducimus ex dictis, iuuentutem eſſe calidam à prædominio; quod dixit idem Author 1. *Aphoriſmorum commentar.* 14. Vbi parem eſſe portionem ignis in pueritia & iuuentute aſſeruit.Ex quo firmiſſima ratio pro validatione ſententiæ Galeni iuxta noſtra principia, deſumenda erit, vt infrà conſtabit. Clariùs tamen Galenus temperiem iuuentutis, quoad vtramque oppoſitionem declarauit 2. *Aphoriſmorum commentario* 45. vbi reddens cauſam, cur Epilepſia per ætatis mutationem, interdum abſoluatur, habet hæc verba:*Frigidus autem & craſſus humor,ambobus eſt cauſa, atque idcircò iuuenum ætas, calidam & ſiccam habens temperaturam, maximum affert auxilium,*

his qui morbo comitiali laborant. Erat enim ſermo de communi & frequentiori cauſa apoplexiæ, & epilepſiæ, de pituita nempè, quæ cùm humida & frigida ſit, per temperamentum iuuentutis, quod contrarium eſt, corrigitur & emendatur. Ex quo conſtat ſatis clarè, ex Galeni mente, iuuentutem eſſe calidam & ſiccam, ſupra mediocritatem. Nec valet ſolutio ſeu euaſio afferentium id fieri, quia pueri abundant ſuccis crudis; iuuenes verò minimè, & ob hanc rationem in iuuentute interdum abſoluitur Epilepſia, non quia iuuentus ſit ſicca. Tamen contra eſt; nam temperies cerebri frigida & humida, à qua pituita generatur, quæ frequentior cauſa eſt Epilepſiæ, eſt habitualis in pueris, ità vt minimè dependeat in conſeruari ab illo humore; quin potiùs ipſo ablato perſeuerat in cerebro: ergo ſi per temperiem iuuentutis corrigitur, non tantum eſt quia excrementa humida abſunt, ſed quia cerebrum, & totum corpus calidius redditur, & ſiccius, per poſitiuas qualitates, & per conſequens Galeni ſententia libera, & immunis apparet. Hanc eandem ſententiam amplectitur Auicenna *cap.3. de Complexionibus ætatum & generum*; vbi fatetur ſolùm eſſe Galeni interpretem, & infrà ait: *Et in pueris, & iuuenibus eſt igneitas æqualis*.

Ex quo iuxta noſtrum philoſophandi modum, de diuerſitate partium (quam in præſenti Auicenna non dubiè videtur admittere) non leuis deducitur ratio ad probandum, iuuentutem eſſe calidam à prædominio, eadem intenſione caloris cum pueritia; nam hæc calida dicitur intenſiuè, ratione partium quæ correſpondent igni, ſed iuxta Auicennæ mentem æqualis eſt igneitas in pueritia & iuuentute; ergo æqualis eſt calor intenſiuus in vtraque ætate, ratione partium ignearum, quæ cùm iam excedant, & dominentur ſupra aqueas in iuuentute, eò quòd in adoleſcentia nimia fuit aquearum partium reſolutio; fit inde vt meritò ſit iuuentus ſicca, à partibus igneis & terreis, quæ tunc præpollent, ſupra reliquas; & ob hanc rationem Galenus 1. *de ſanitate tuenda, cap.12. citato*, viuens à principio exſiccari in finem prædicauit. Hoc autem ex eo accidit, quia humidum reſoluitur; ſed in iuuentute iam dominantur partes ſiccæ ſupra humidas; ergo huiuſmodi ætas eſt ſicca. Minor ex eo probatur, quòd in tali ætate iuxta Galeni 3. *Aphoriſm. comment. 29.* & Auicennæ mentem, viuens frequenter corripiatur morbis biliofis, & febribus ardentibus, præcisè ex vi ætatis hoc; autem non fit propter intenſiorem calorem; nam eadem intenſio aderat in præcedentibus ætatibus; ergo neceſſariò huiuſmodi euentus debet refundi in ſiccitatem, ratione cuius, & bilis quamplurima copia generatur, & æſtuoſis febribus facilè viuens in tali ætate corripitur; quod confirmat, quod ipſe Galenus aſſerit 2. *de Temperamentis citato*, quem ſequitur Auicenna *cap. citato*, nempè acriorem eſſe calorem iuuenis; ex eo ſcilicet, quia in materia ſolidiori ſubiectatur: hoc autem accidit, quia maior pars humidi ſupponitur reſoluta, & viuens eſt iam magis ſolidum, & ſiccum; ergo iuxta Antiquorum ſententiam, ſufficienter demonſtratur iuuentutem eſſe ſiccam. Et hac ratione facilè ieiunium ferre credo, iuxta illud Hippocratis, & Galeni 1. *Aphoriſm. textu* 13. ſatis repetitum & vulgarè; cuius ratio nulla eſt alia meo iudicio, niſi quia iuuenes ob ſiccitatem, minùs reſoluuntur, & diſſipantur; è contra verò pueri, & adoleſcentes, quia humidi; & ſic iſti, inedias difficillimè ferunt. Manet ergo ex dictis, iuuentutem eſſe calidam & ſiccam à prædominio.

Obiicies ex Galeno 2. *de Temperamentis cap.2.* vbi ait: *Florens verò ætas, maximè animalium in medio extremorum eſt, neque ſicuti ſenem, ad ſummam perducta ſiccitatem, neque veluti infantium, in humore, & multo viuido immerſa*. Ex quibus verbis conſtat iuuentutem medium tenere temperamentum. Etiam pro hac parte adducitur Auicenna *lib.1. doctr. 4. cap.1.* vbi ait: *Diſpoſitio habentis complexionem in qua humiditas ſuperat, meliorabitur in complemento iuuentutis, & fiet æqualis in eis*. Reſpondeo ad primam authoritatem, cum Peramato, iuuentutem dici à Galeno eſſe in medio ætatum, non temperamentorum, & ſic nihil probat contra nos, etenim optimè verificatur, eſſe in medio ætatum, cum diuidat iuuentus, primas duas ætates, à duabus ſubſequentibus; quo bene ſtat, non eſſe ità ſiccam, ſicut ſenectutem, neque ità humidam, veluti infantiam; quod minimè probat æquilibrium in primis qualitatibus. Ad Auicennam facilè ex dictis, ex eius opinione de æqualitate ad pondus, conſtat ſolutio, ibi enim expreſsè negat, æqualitatem ad pondus in qualitatibus temperiem conſtituentibus, vndè loco nuper allegato conſtat, non loqui de æqualitate ad pondus, ſed quod diſpoſitio in qua humiditas nimis ſuperat, meliorabitur in iuuentute; ex eo quòd habeat contrariam temperiem, tamen quia exceſſus non eſt valdè ſuperans in ſiccitate; aſſerit quòd fiet æqualis in eis. Adducunt argumentum Petrus Garcia, *diſputatione citata*, & Sancta-Crux, & Magiſter meus, contra reſolutionem noſtram; nam in iuuentute generatur bilis, maior copia, quàm in præcedentibus ætatibus, ſed bilis eſt calidior aliis humoribus; ergo ætas conducens ad generationem humoris calidioris in minori copia, erit calidior, & per conſequens iuuentus erit calidior, ætatibus antecedentibus.

Reſpondent communiter, in iuuentute generari maiorem quantitatem bilis, ratione ſiccitatis coniunctæ, quæ dicitur lima caloris; vnde non deducitur eſſe calidiorem, adoleſcentia & pueritia, cùm id fiat ratione ſiccitatis. Contra tamen inſtatur hæc ſolutio; nam quamuis eodem gradu caloris, ratione ſiccitatis generetur nimia bilis copia in iuuentute, non tollit quominùs ex vi illius, viuens reddatur calidius, ratione alimenti calidioris, à quo nutritur, ergo cùm in iuuentute ſit ſanguis bilioſior & calidior, non dubiè, viuens ex vi nutritionis, reſultabit calidius. Reſpondet Sancta-Crux, bilem factam in iuuentute, non eſſe calidiorem ipſa iuuentute, neque eſſe calidiorem bile generata in ætatibus antecedentibus. Differunt tamen, quòd in adoleſcentia & pueritia, defectu ſiccitatis, ſolùm producitur illa portio bilis, ad quam diſpoſitio alimenti naturalis conducit; in iuuentute verò producitur bilis ex alimento, non ità diſpoſito, ob coniunctam ſiccitatem. Vnde fit, quòd licèt in iuuentute generetur maior copia bilis, non tamen ſit calidior ætatibus præcedentibus. Ego ſanè non capio portionem bilis generatam ratione ſiccitatis, non eſſe calidiorem iuuentute ipſa; ſi bilis ex propria natura eſt calidior, pullulante à propria forma calore intenſiori, & debito ipſi formæ, quemadmodum, ſi ignis inducatur ratione ſiccitatis, in aliqua materia, cum remiſſiori calore, tunc poſteà à propria forma pullulat calor vt octo; ergo ſic de bile eſt

philoſo

philoſophandum, & conſequenter, tanquam verum teneo portionem bilis, in tribus primis ætatibus, eſſe calidiorem ipſis, & æquè calidam in omnibus; in maiori tamen copia, in iuuentute; ob rationem adductam à Sancta-Crux, & apparere mordaciorem, ob coniunctam ſiccitatem.

Inſtat adhuc Magiſtes meus, Ergo ſi in iuuentute eſt maior copia humoris calidioris in maſſa ſanguinaria, ſine dubio, ipſam reddet calidiorem, quàm in ætatibus antecedentibus, & per conſequens viuens per nutritionem calidius fiet. Reſpondet, quòd licèt tota maſſa ſanguinaria ſit calidior, non tamen generari ſubſtantiam calidiorem, eò quòd partes non nutriantur totâ maſsâ; immò potiùs quælibet arripit portionem determinatam, ad proportionem propriæ temperiei, cum maiori quantitate humoris frigidi pro parte frigida, & calidi pro calida; & licèt actu calidiores reddantur reliqui humores, in vaſis maioribus, ratione bilis; dum tamen ſeparatur, quiuis, ad nutritionem reducitur à propria forma, ad ſuam temperiem naturalem, per abſentiam contrarij, nempè bilis alterantis reliquos humores in vaſis maioribus; vnde fit, quòd licèt alimentum calidius ſit in iuuentute, in maiori quantitate, nihilominùs non reddatur viuens calidius, ratione ipſius.

Velim tamen in limine huius Capitis, contra aliquas ſtatuere, ætatem conſiſtentiæ, cuius Hippocrates meminit 1. *Aphoriſm. textu* 13. minimè differe ab ætate iuuentutis nuper adducta, quod tum authoritate, tum etiam ratione breuiter confirmo. Auicenna enim *fen* 1. *lib.*1. *cap.*3. ſic ait, poſtquam de adoleſcentia ſermonem fecerat: *Poſteà eſt ætas conſiſtendi quæ vocatur ætas pulchritudinis, & eſt ferè vſque ad trigeſimum quintum annum.* Inde ſic vrgeo. Omnes tenent poſt adoleſcentiam immediatè ſubſequi iuuentutem, quæ vſque ad trigeſimum quintum annum extenditur; ſed hanc vocat Princeps, ætatem conſiſtendi, ergo non diſtinguitur à iuuentute. Confirmatur ex Galeno 5. *Aphoriſm. comm.*9. vbi hæc habet verba. *Verùm ea quæ eſt à decimo octauo, vſque ad vigeſimum quintum annum, adoleſcentium eſt; quæ verò abhinc, vſque ad trigeſimum quintum annum, iuuenum.* Hinc iam pergo ratione; Sed Auicenna tenet eſſe ætatem conſiſtentiæ poſt adoleſcentiam, vſque ad trigeſimum quintum annum, ergo ætas iuuentutis eſt ætas conſiſtentiæ. Clariùs tamen idem Author huius veritatis teſtimonium perhibet 3. *Aphoriſm. comm.* 30. vbi de ætate, quæ ſubſequitur immediatè iuuentutem, ſermonem inſtituens ait: *In qua ætate omnia vitæ munia æque atque illi qui in vigente ætate conſiſtunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores ſufficiunt.* Vndè infero ex verbis Galeni, Ergo qui ſunt in ætate poſt iuuentutem, non ſunt in ætate conſiſtentiæ, nam tales conantur operari, vt illi qui in vigente ætate conſiſtunt, ex Galeni mente, ac per conſequens qui ſunt in ætate antecedenti conſiſtunt: ſed antecedens ætas eſt iuuentus, ergo minimè differt à conſiſtentia.

Ratione etiam validemus aſſumptum; ſolùm in iuuentute viuens habet conſiſtentiam, ergo ſolùm talis ætas dicitur conſiſtentiæ. Antecedens probatur, nam vel conſiſtentia dicitur ex eo quòd viuens permaneat in vno ſtatu quoad ſiccitatem, vel humiditatem, & hoc non eſt ità, vtpote conſtat ex Galeno viuens à principio in finem exſiccari à cauſis ineuitabilibus; vel dicitur viuens conſiſtere, ex eo quòd conſeruatur idem caloris gradus, & hac ratione per conſiſtentiam, minimè debet intelligi peculiaris ætas; ex eo quòd conſtat ex dictis ætatibus tribus primis, ſeruari in viuenti eandem intenſionem caloris: ſed Hippocrates, & Auicenna ætatem peculiarem conſiſtentiæ conſtituerunt, ergo non dicitur ætas conſiſtentiæ per perſeuerantiam in calore. Rursùs neque conſiſtentia poteſt ſignificari per perfectiorem modum operandi; nam viuens in adoleſcentia perfectiùs operari, ſuperiùs demonſtrauimus: ſed ætas adoleſcentiæ non dicitur conſiſtentiæ, vt omnibus compertum eſt, ergo conſiſtentia per aliquid diſtinctum debet conſtitui. Reſtat ergo vt conſiſtentia dicatur in viuenti, in ordine ad ſtatum augmenti; quando ſcilicet, tantum adquirit viuens, quantum deperdit; tunc enim conſiſtere dicitur, ad differentiam reliquarum ætatum, in quibus magis adquirit, quàm deperdit; & ſubſiſtentiæ, & ſenectutis in quibus plus deperdit, quàm adquirit; vt conſtat ex diminutione. Tunc ſic vrgeo, Ergo ſolùm ætas iuuentutis, eſt ætas conſiſtentiæ. Patet conſequentia, nam conſiſtentia non poteſt in viuenti verificari, niſi in ordine ad ſtatum augmenti, in quo conſiſtit viuens, quia tantum adquiritur, quantum deperditur; ſed ſolùm in iuuentute hoc accidit, vt conſtat ex Auicenna *capite citato*, & ex Galeno *cap.*4. *de temporibus morbi*, ergo ſolùm ætas iuuentutis, eſt ætas conſiſtentiæ.

Neque obſtat quòd Galenus 1. *Aphoriſmorum comm.*13. exponens illa verba Hippocratis; *Conſiſtentes ſecundo loco inediam ferre*, aſſerat per conſiſtentes intelligere Hippocratem, qui ætatem poſt iuuentutem degunt; cui fauet Hippocrates *lib. de diæta*, dum ait: *Vir cùm ſteterit, iam corpus frigidum & ſiccum.* Ex quibus nonnullis videtur cum Valleſio 1. *Controuerſiarum cap.*8. Hippocratem ſenſiſſe, ætatem poſt iuuentutem eſſe conſiſtentem, minimè verò ipſam iuuentutem. Hæc inquam, non euertunt reſolutionem noſtram: nam Galenus cum Hippocrate, de ſententia Antiquorum loqui, videtur veriſimile, ex ipſo contextu, vbi de Thucidide mentionem facit; præterquam quod Fuchſius, & Vega *ſuper Aphoriſm.* aſſeuerant ſirmiter, ætatem poſt iuuentutem non vocâſſe Hippocratem conſiſtentem, ſed ſubſiſtentem, quod nos fatemur. Ad librum de diæta, dicimus non militare contra nos; nam cùm vir ſteterit, aut conſiſterit, ideſt poſt iuuentutem aut conſiſtentiam, iam corpus frigidum & ſiccum, qualiter in ſubſiſtentia apparet, id enim ſonat cùm ſteterit, ideſt cùm iam finita eſt ætas conſiſtentiæ, iam corpus frigidum & ſiccum.

CAPVT V.

De temperamento ſubſiſtentiæ, & ſenectutis.

CIrca ſubſiſtentiam, & ſenectutem, conueniunt antiqui Authores, & tenent huiuſmodi ætates eſſe frigidas & ſiccas, ſolùm ſecundum magis & minus differentes, eò quòd in ſenectute, ad huc ſiccius & frigidius redditur animal; id clarè quantum ad frigiditatem declarauit Auicenna *cap.*3. *citato de Complexionibus* per hæc verba: *Quod ergo ex hôc adquiſiuimus eſt, quod puerorum*

& iuuenum corpora, quantum ad æqualitatem sunt calida; & corpora senum, & decrepitorum sunt frigida : Vbi nota nomine senum intelligere subsistentes, nam ætatem immediatam, post vocat senectutem, & ætatem diminutionis, eò scilicet quia iam actiones incipiunt diminui; signum profectò manifestum diminutionis caloris naturalis. Galenus etiam 2. *de Temperamentis, & libro de Marcore, cap.5.* per hæc verba: *Meritò de senectutis principio dubitabimus, vniuersa nimirum ætate sicca & frigida existente* : Clariùs tamen *cap.4. huius libri de Marcore*, vtriusque ætatis distinctionem adduxit; hæc sunt verba : *Verùm decrescens ætas paucam habens siccitatem, multos latet, ac si marcor nondum quidam sit, senectus verò, non genere sed quantitate sola, ab ipsa differens manifestè deprehenditur.* Cur ea profectò verba, quæ ita clarè ætates diminutionis diuidit, & diuersitatem solùm secundum magis & minus in siccitate affert, vt nullâ egeat expositione : accedit quod si ipse Author 1. *de sanitate tuenda, cap.12.* toties repetito, à principio in finem viuens exsiccari docuit, dubium non est quin post iuuentutem, resolutis partibus humidioribus, iam viuens siccius in subsistentia sit; & adhuc siccius in senectute, vt omnium partium rugositas & durities, satis clarè id ostendit.

Senum etiam frigiditatem præclarè ostendit Hippocrates 1. *Aphor. textu* 14. Ex quo etiam sic poterit formari ratio; nam si qui crescunt plurimum habent calidi innati, iuxta Hippocratis doctrinam; ergo qui diminuuntur, exiguum habent calidi innati; sed à subsistentia incipit viuens diminui; ergo ab ipsa incipit corpus frigefieri. Quâ ratione debiliùs iam facultas coctrix, & nutriens operantur; signum reuerà testificans, resolutionem partium calidarum, & dominationem frigidarum, à quibus viuens sumit nomen temperamenti. Vnde in senectute, quia plures partes calidæ & humidæ supponuntur resolutæ, viuens frigidius & siccius est extensiuè, intensiuè verò in frigiditate, & siccitate, eundem seruare gradum credo, ratione partium correspondentium elemento terreo, quæ cùm in subsistentia, iam superent & dominentur, supra igneas, æquè frigidum & siccum intensiuè reddunt viuens, vsque ad mortem.

Dices, cum Neoterico nostræ Scholæ Primario, actiones viuentis, adhuc in ætate senectutis, quales sunt coctio est nutritio, à calore fiunt; ergo viuens in senectute calidum est, licèt minùs, quàm in ætatibus antecedentibus. Et licèt aliquis posset respondere, ad huiusmodi actiones obeundas, sufficere calorem influentem, & per consequens bene stare, senectutem esse frigidam, attentâ temperie innatâ omnium partium. Tamen potest contra instari; nam si senectus est frigida ex propria natura, minimè peteret calorem influxum ad operandum, siquidem exposceret quid oppositum propriæ temperiei; constat autem contrarium experientiâ ipsâ; ergo senectus non est frigida. Respondeo tamen, quòd licèt calor influens sit ab extrinseco principio diffusus in omnes partes, nihilominùs adeò est naturalis, vt omnes viuificet & disponat ad rectè operandum, etiam frigidas ex propria natura, ità vt quemadmodum plantæ, ex propria natura calore Solis augentur, ità membra nostra frigida, calore spirituum augentur, quin huiusmodi calor sit violentus, sed adeò naturalis, vt conducat ad perfectè operandum. Vnde bene stat, quòd temperies, innata senum sit frigida, & quòd aliqua opera denotent calorem influentem à quo fiant.

CAPVT VI.

Quâ ratione ætates producantur secundùm naturam.

Constat ex suprà dictis, ætates esse diuersas, ratione diuersæ temperiei, quæ successu temporis, in viuenti comparatur; quâ ratione pueritiam, calidam & humidam esse prædicauimus, adolescentiam minùs humidam, sed æquè calidam in intensione; iuuentutem verò siccam & calidam, & tandem subsistentiam & senectutem frigidas & siccas esse, tùm rationibus, tum authoritatibus demonstrauimus. Inquirimus ergo in præsenti, quæ sit causa necessaria, & ineuitabilis, ratione cuius in viuenti, huiusmodi mutationes eueniant & diuersa hæc temperamenta; pro diuersa vitæ periodo necessariò producantur; & quâ etiam ratione, omnes ætates dicantur secundum naturam, etiamsi videamus, quod ratione ipsarum, viuens tendit in mortem.

Et quidem Controuersia, quoad primam partem eius quod inquiritur, valde difficilis est inter Authores, inter quos noster Petrus Garcia diffusè satis *in sua parte naturali* procedit, adeò vt quodlibet ingenium, quantumuis acutum, in tanto mari, & difficultatum pelago, nihil firmum inueniat. Reiectis ergo quampluribus opinandi modis, qui potiùs confusionem, quàm claritatem pariunt referam clariorem philosophandi modum, & nostri Petri Garciæ sententiam; vt ex ipsis quid nobis dicendum sit, clariùs appareat.

Fuit ergo aliquorum sententia, quam refert Petrus Garcia, asserentium, ideò produci in diuersis ætatibus, diuersa temperamenta; quia abundant diuersi humores, in diuersis ætatibus, à quibus fit nutritio & repara tio, & substantifica partium. Vnde fit quòd cùm genitum sapiat naturam corrupti, meritò in adolescentia, cùm abundet sanguis quartus humor, producuntur plures partes humidæ & calidæ, minùs tamen humidæ, quàm in pueritia; eò quòd in hac pituita, seu crudi succi magis abundant, à quibus viuens magis humectatur; iuuentus verò erit sicca & calida, quia in ipsa ætate abundat magis bilis, ex qua etiam substantia per nutritionem fit siccior.

Hæc tamen sententia facilè reiicitur; nam sequitur ex ipsa, pueritiam esse frigidam & humidam, nam si temperies desumitur ab humore abundanti, cùm in hac abundet pituita, & succi crudi, qui frigidi sunt & humidi, necessariò reparabitur substantia similis humori, à quo fit nutritiò, & perindè erit frigida pueritia, quod est contra communem consensum. Sequitur etiam senectutem esse humidam, eò quòd in ipsa, nimiæ etiam abundent pituitosæ substantiæ; constat autem hoc esse contra doctrinam Galeni 1. *de sanitate tuenda*, toties repetito, asserentis, viuens à principio in finem exsiccari, & per consequens senectutem esse siccam; quod etiam deduxit ex duritie & rugositate partium; falsò ergo & sine fundamento asseritur, quod in viuenti pro ducantur

ducantur diuerſa temperamenta, ſeu ætates diuerſæ; propter diuerſos humores abundantes, diuerſis temporibus in ipſo. Tandem euertitur hæc ſententia, ex eo quod omittat cauſam, cur iecur producat diuerſos humores abundantes, magis in hoc tempore, potius quàm in altero; hoc enim in diſpoſitionem diuerſam refundi debet, ratione cuius in adoleſcentia, v. g. plus ſanguinis generetur, & plus bilis in iuuentute; Cùm ergò cauſam huius euentûs, hæc opinio omittat, omninò tanquam falſa reiicitur.

Noſter Petrus Garcia, poſtquam varios opinandi modos referat, & refellat, quos libenter omitto, quia nullius vtilitatis ſunt; tandem tenet, diuerſa illa temperamenta, quæ conſtituunt ætates, efficienter procedere ab ipſa anima, tanquam ab interno principio, ità vt ipſa ex ſua natura, per diuerſos ſtatus, & tempora diuerſa, petat diuerſa illa temperamenta, ipſáque producat in genere efficientis, quemadmodum in partibus heterogeneis, producit etiam diuerſas temperies, & hoc abſque aliquo extrinſeco coadiuuante; nam etiam producit temperamenta omnium partium ex ſe, abſque extrinſeca cauſa cooperante; quod conſtat ex reductione ad naturalem ſtatum, ſemoto quolibet extrinſeco alterante in contrariam temperiem. Hanc Sententiam nulla ratione probat hic Author, ſed ſolùm colligit eſſe veram, ex impugnatione aliarum, quas ipſe adducit.

Militant tamen contra ipſam, plura difficilima. Primò: nam quoties datur cauſa aliqua indifferens naturalis, ad productionem plurium effectuum, neceſſariò requiritur ſaltem ex parte materiæ, aliquod determinans, vt potiùs producat vnum, quàm alterum; ſed anima ex ſe eſt principium indifferens, ad producenda diuerſa illa temperamenta, quæ in viuenti accidunt in diuerſis ætatibus, ergo indiget aliquo determinante, vt producat potiùs in pueritia temperiem debitam, quàm eam quæ debetur in viuenti in ſtatu adoleſcentiæ, & ſic de aliis, aliàs non eſſet ratio cur modò producat hanc temperiem, & non aliam; ergo anima ex ſe non eſt principium effectiuum ætatum diuerſarum. Nec valet ſi reſpondeas cum Petro Garcia, animam ex ſe producere diuerſa temperamenta in diuerſis partibus organicis, abſque aliquo determinante; ergo ſic ſimiliter poterit ex ſe, abſque aliquo determinante, producere diuerſa temperamenta, pro diuerſis ſtatibus viuentis, quæ conſtituant ætates diuerſas. Nihil enim valet ſolutio; nam cùm anima ex Philoſopho ſit actus corporis phyſici, & organici, ante introductionem ipſius animæ, debent præcedere in ſubiecto diſpoſitiones præuiæ ſeu antecedentes, ad ipſam formam organicam; vnde fit quòd huiuſmodi diſpoſitiones, debent etiam eſſe diuerſæ, pro diuerſis organis, quæ ſufficiunt ad hoc vt anima determinetur ad productionem diuerſarum temperierum, in diuerſis organis, etiamſi anima ſit vna, & indifferens; ergo in ætatibus, ſi non ſit aliquod determinans, videtur impoſſibile, quòd ipſa anima ex ſe, producat proprias paſſiones diuerſas in ſe; hoc ſit propter propriam perfectionem ipſius animæ; temperamenta verò ætatum, potiùs ad deſtructionem, & corruptionem eius conducunt, nam quò magis accedit viuens ad ſenectutem, propinquius eſt ad mortem; non ergo videtur conſonum rationi, quòd anima producat ex ſe & intrinſecè temperiem conducentem ad ſuam corruptionem.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis præfato argumento cum Petro Garcia, dicendo, temperiem ſenectutis per ſe non diſponere materiam ad corruptionem formæ, quia ab ipſa tanquam ab interno principio producitur, & eſt ſecundum naturam pro illo ſtatu; per accidens tamen poteſt conducere ad corruptionem; eò quòd non conferat ad debitam nutritionem, aut denſet corpus, ità vt tranſpiratio non fiat debitè; aut ſi aliter prohibeat aliquid neceſſarium, ad vitæ conſeruationem, quod non eſt inconueniens. Contra tamen inſtatur reſponſio; Nam temperies ſenectutis, primariò & per ſe conducit ad diminutè & imperfectè operandum, ità vt meritò omnia opera relata in reſponſione argumenti refundantur in frigiditatem, & ſiccitatem, vt per ſe conſtat; ergo ſi anima producit per ſe & intrinſecè, illam temperiem, producit diſpoſitionem per ſe & primariò conducentem ad corruptionem ipſius; quod minimè admittit Petrus Garcia. Et confirmatur; nam ſi temperies ſenis, per accidens conduceret ad corruptionem, per ſe debebat conducere ad perfectionem illius formæ, ſaltem pro illo ſtatu: ſed ex vi temperiei ſenis, omnia opera imperfectè fiunt; ergo per ſe conducit ad corruptionem formæ, & perindè ab ea tanquam ab interno principio nequit procedere.

Alij, aliâ viâ poſſunt occurrere difficultati primò adductæ contra Petrum Garciam; nempè animam, abſque aliquo determinante, poſſe producere diuerſa illa ætatum temperamenta, etiamſi ſit principium indifferens, quemadmodum ignis producit in paſſo vſque ad octo gradus caloris tali ordine, vt ſi inueniat productum quintum caloris in paſſo, minimè producat ipſe niſi ſextum, & inde reliquos, vſque ad octo. Vndè fit quòd & ſi in prima applicatione eſſet indifferens ad productionem cuiuſlibet, tamen non produxit niſi ſextum, deinde ſeptimum, & tandem octauum; quod non aliâ ratione ſit, niſi quia huiuſmodi gradus habent ordinem ex propria natura; ſic ergo ſimiliter temperamenta ætatum habent ordinem ex propria natura, vt vnum poſt aliud producatur: vndè licèt anima ſit principium indifferens, tamen abſque aliquo determinante, vnum poſt aliud producit; quia ordine quodam ſequuntur, ſicut gradus qualitatis.

Hæc tamen euaſio nullius eſt roboris; nam gradus qualitatis inter ſe habent talem ordinem & ſubordinationem, vt ſecundus ſupponat primum, & ſic de cæteris, vſque ad octauum. Vnde agens vniuocum, ſiue calidum, ſiue frigidum, cùm intendit ſibi ſimile producere, incipit agere producendo ſuam qualitatem, & incipiendo ab imperfectioribus gradibus & remiſſioribus, ad perfectiores & intenſiores eiuſdem qualitatis; vnde ſi in paſſo inueniet quartum gradum v. g. productum, producit quintum, & denique reliquos; Anima verò eſt agens æquiuocum indifferens ad productionem temperamentorum, diuerſæ ſpeciei, qualia ſunt quæ conſtituunt ætates diuerſas; talia verò temperamenta, minimè habent inter ſe connexionem, neque ſubordinationem, vtpote nulla eſt inter calidum & humidum, & frigidum & ſiccum; cur ergo anima neceſſitate ſubordinationis, producere debet in iuuentute calorem & ſiccitatem, & in ſenectute frigiditatem; (& ſic de aliis temperiebus diuerſis ætatum diuerſarum)

abſque

absque aliquo prædeterminante ; ergo quamuis verum esset , quòd si ab anima primò producere-tur calor , v. g. posteà debebat producere calorem intensiorem,per naturalem subordinationem ipso-rum graduum inter se , non tamen potest assignari ratio, cur si modò producit calorem, posteà pro-ducat frigiditatem ; & si modò producit humidi-tatem , posteà producat siccitatem , absque vllo prædeterminante;siquidem inter qualitates contra-rias , nulla est naturalis subordinatio, quæ cogat, vt causa æquiuoca indifferens , si modò producat vnam , posteà immediatè producat contrariam : præterquam quod vrget argumentum specialiter, in productione primæ temperiei , quam primò producit anima in viuenti ; etenim ipsa , nullam alteram supponit ; cùm ergo in primo illo instan-ti sit indifferens anima , & nihil supponat produ-ctum , ad quem sequatur alterum ; sequitur quòd necessariò prærequirat (saltem ex parte materiæ,) aliquam dispositionem,ratione cuius determinetur ad productionem huius temperiei,potiùs quàm al-terius , falsum ergo absolutè est, ætates ab anima produci,vt tenaciter asseuerat Petrus Garcia.

Denique vrgeo Petri Garcæ doctrinam, nam si anima ex se determinatur ad productionem , v. g. temperiei adolescentiæ, post temperiem pueritiæ, per naturalem subordinationem,& sequelam vnius ætatis ad alteram ; sequitur quòd post paucos dies pueritiæ,producat adolescentiam,ex eo quòd iam sit determinata per temperiem pueritiæ , hoc au-tem in nullo indiuiduo , hucusque visum est ; ergo productio ætatum in aliam causam refundi debet. Nec valet si dicas cum Petro Garcia hoc non fieri propter perfectionem in æqualem ani-marum , & propter diuersitatem entitatiuam. Euasio enim chimærica est , nam durare in tem-perie pueritiæ nulla est perfectio in viuenti ; cùm potiùs perfectio sit tendere in adquisitionem de-bitæ magnitudinis ad operandum perfectè , ità vt talem alium, qualem ipse , valeat producere, seu generare sibi simile ; sed hoc præstat viuens in adolescentia , ergo maior perfectio potiùs esset, si immediatè post productionem pueritiæ , adqui-reret viuens temperiem adolescentiæ. Vlteriùs : quia nec perfectio animæ,nec diuersitas entitatiua eius potest dependere ex maiori duratione & per-seuerantia in ætate pueritiæ , sed ex perfectiori operandi modo ; ergo si ex se anima producit ætates per subordinationem , seu successionem naturalem earum , absque aliqua causa ad id co-gente , nulla est ratio cur post primos dies pueri-tiæ , statim non producat adolescentiam , & sic de aliis ætatibus ; hoc autem refragatur experien-tiæ , ergo & illud ex quo sequitur. Ex quo Petri Garciæ placitum manet euersum.

Verior tamen sententia est , & doctrinæ Anti-quorum magis conformis , quæ asserit, ætates di-uersas produci & fieri tanquam à causa necessaria, & ineuitabili , à calore nostro natiuo , simúlque ab influxo cordis, quì naturalis omnibus partibus est. Tenet hanc sententiam Galenus 1. *lib. de sa-nit. tuenda, cap.2.* vbi sic fatur : *Vna igitur hæc est omni genito corpori corruptela , interitúsque connata necessitas ; altera est , quæ etiam in animalibus præ-cipuè cernitur , totius substantiæ fluor , quem insitus calor excitat :* Et inferiùs prosequitur dicens:*Cùm enim quotidie propter insitum ipsis calorem , cunctis animalibus , nonnulla substantiæ portio defluit , &c.* Quibus verbis manifestè constat iuxta Galeni mentem viuens resolui assiduo , & ineuitabiliter, ratione calidi innati proprium subiectum resol-uentis,seu partem substantificam,vbi inest : hanc-que esse causam infallibilem corruptelæ , & mor-tis in omni genito testatur.Quâ ratione *loco citato* tenet etiam Galenus , à principio in finem exsic-cari viuens,quod ex eo est,quia statim à principio, substantia humidior, seu partes humidiores, quia magis aptæ ad resolutionem , priùs resoluuntur à calore natiuo, & sic à principio in finem exsicca-tur viuens. Quod etiam innuit Galenus *libro de Marasmo,seu Marcore,cap.3.* per hæc verba : *Ex-siccari quidem sanè corpora secundum quandam con-sequutionem naturalem ; hócque ob calorem innatum fieri omninò verissimum est :* dixerat anteà : *Verum equidem est propter naturalem , & senescere corpora & morientia corrumpi.* Sentit ergo expresè,senes-cere corpora , propter calorem naturalem, & per consequens omnes ætates , ob id succedere, facilè deducitur ex eius mente.

Philosophus etiam *libro de longitudine & breui-tate vitæ ,* idem tenet , dum ait : *Vt enim multa flamma minorem exurit , sic & conficit ; quia ali-mentum absumit ità naturale calidum , quod primò coquendi vim obtinet materiam in qua est absu-mit.* Auicenna etiam *lib. 1. fen 1. cap.3.* post-quam asserit aërem exsiccare corpus ; prose-quitur,dicens : *Et calor quoque innatus qui est intùs ad hoc adiuuat.* Clariùs tamen Galenus 7. *Aphor. comm.59.* nostram sententiam comprobat, & illu-minat ampliùs , sic fatur : *Certum enim est, ex sin-gulis animantis partibus, quidquid est humidius abi-re priùs & euanescere ; siquidem effluuium ipsum fit , quia attenuetur corpus , & soluatur in vapo-rem , duabus ex causis externâ vnâ , aëre ambiente, internâ alterâ,calore natiuo.* Constat ergo ex mente Antiquorum , exsiccationem viuentis à principio in finem, per quam ætates eueniunt , celebrari à calore natiuo , tanquam à causa ineuitabili.

Cæterùm , vt clariùs constet, quâ ratione à ca-lore natiuo & influxo paulatim exsiccetur vi-uens , & varia temperamenta successu temporis in viuenti accidant ; & tandem,frigiditas & mors naturalis infallibiliter sequatur ; obseruare opor-tet in viuenti , & quolibet mixto dari diuersita-tem partium, iuxta ordinem & compositionem elementorum, quæ suprà *prima disputatione,* satis diffusè demonstrauimus, ità vt ex vi compositio-nis elementorum in viuenti mixto,sint plures par-tes calidæ & humidæ pro elemento aëris , nimis abundantes in principio generationis, & in prima ætate, quia sic erant necessariæ pro augmento vi-uentis adquirendo ; ad quod etiam partes frigidæ & humidæ correspondentes aquæ conducunt , ra-tione humiditatis superfluæ , calore influente ad-iuuante.Vlteriùs,sunt etiam partes calidæ & siccæ pro igne,vt viuens ratione siccitatis,debitam con-sistentiam & firmitudinem adquireret , postquam iam adquisiuerit debitam magnitudinem. Tan-dem , sunt partes frigidæ & siccæ , pro terra , in minori tamen numero,quia solùm ratione siccita-tis conferunt ad viuentis firmitudinem , & consi-stentiam.Quod totum expressùm reliquit Galenus *lib. de Marcore seu de Marasmo,cap.4.* vbi prædi-ctam elementorum proportionem adduxit , ità vt ex vi illius sequantur ætates & mors naturalis eue-niat , expresè fateatur , vt inferiùs ex verbis ad-ducendis , dùm mortis naturalis causas disquire-mus,constabit ampliùs. Vbi obiter nota;quòd in-ter huiusmodi partes ; quæ sunt aëreæ , faciliùs à calore dissipantur,& resoluuntur,propter humidi-tatem

tatem ipſarum coniunctam cum calore, ſic Galenus 7. *Aphoriſm. citato ſuprà, comm.* 59. ſecundo loco reſoluuntur partes quæ reſpondent aquæ, ratione humiditatis cum calore influere. Tertio loco reſoluuntur partes ignis, calidæ & ſiccæ, propter ſiccitatem, quæ ad denſitatem ſummoperè conducit, ratione cuius tertium locum in diſſipatione habent. Vltimo verò, partes frigidæ & ſiccæ, quæ terræ correſpondent. Tum propter ſiccitatem, tum etiam propter frigiditatem, ratione cuius valde denſæ fiunt, & terreſtres, & difficilis reſolutionis.

Vlteriùs nota: calorem, præter effectum primarium calefaciendi, producere alium ſecundarium, nempè rarefactionem, & attenuationem, ſeu leuitatem, ità vt quidquid calidum eſt, paulatim rarefiat, & attenuetur, & in vapores conuertatur, etiamſi talis ſecunda qualitas ſit violenta ſubiecto; quod patet in aqua, dum calefit, quæ in vapores tandem tota conuertitur, calore attenuante agente, vbi in probabiliſſima opinione, vapores non amittunt formam aquæ, & nihilominùs leuitatem ſeruant, contra internum principium, nempè contra aquæ formam.

Obiter etiam aduerte; quòd cùm inter partes, poſt fieri mixti, non detur actio & reactio de facto, vt agentes de temperamento ex partium coalternatione expoſuimus, quòd calor qui reſoluit proprium ſubiectum, non eſt calor vnius partis agentis in alteram partem; nam ſic non eſſet qui reſolueret partem igneam, ex eo quòd calidior omnibus eſt; calor igitur cuiuſuis partis, actione æquiuoca agit in ipſam, producendo in proprio ſubiecto raritatem, tenuitatem & leuitatem paulatim, ratione cuius inſenſibiliter per vaporem reſoluitur; quemadmodum etiam lumen in proprio ſubiecto producit calorem æquiuocâ actione; poterit ergo calor noſter natiuus, primum ſubiectum alterare, producendo tenuitatem, & raritatem, ratione quarum, partes euaneſcant aut reſoluantur; neque aliud voluit Galenus *libro de vtilitate reſpirationis*, vbi ait, calorem noſtrum natiuum, igni aſſimilari externo, & indigere modicâ frigidi aëris ventilatione, ne extinguatur; ſentit ergo ignem proprium ſubiectum extinguere, & ſimiliter calorem naturalem hoc ipſum facere in proprio ſubiecto.

Demum in memoriam reuocare oportet, id quod ſuprà etiam præmonitum eſt, nempè viuens aut quodlibet mixtum, dici huius, aut alterius temperiei, ratione ſuarum partium; ità vt à numero maiori, ſeu exceſſu partium, ſumat denominationem temperiei; exempli gratiâ, ſi partes aëris excedant ſupra reliquas, denominatur viuens calidum & ſiccum; & ſic de reliquis procedit denominatio.

Hinc iam planè conſtabit, quâ ratione à calore natiuo, & influente, qui naturalis eſt, & proprius partium, producantur ætates, & varia illa temperamenta ſucceſſu temporis, quæ in viuenti accidunt, ratione quarum ſenectus, & tandem mors naturalis omnibus viuentibus eſt neceſſaria; nam cùm calor cuiuſlibet partis producat in proprio ſubiecto, actione æquiuoca, raritatem, tenuitatem, & leuitatem, & ratione harum ſecundarum qualitatum, paulatim & inſenſibiliter, hoc eſt per inſenſibilem tranſpirationem, ſeu halitum, reſoluantur, & alias partes aëreæ ſint faciliores ad reſolutionem, hinc euenit, quod toto tempore, quo durat pueritia, calor cuiuſuis partis aëreæ, agat in ipſam, & per conſequens, poſt quatuordecim annos, iam ſint reſolutæ tot partes aëreæ, vt non dominentur ſupra aqueas, ſed potiùs aqueæ partes dominentur ſupra reliquas, à quibus viuens in adoleſcentia dicitur minùs humidum; & hac ratione à principio exſiccari dicitur viuens à Galeno, quia primò reſoluitur id quod humidius eſt. Deindéque quod minùs humidum, quia magis aptum eſt, quàm ſiccum, quo fit vt partes quæ reſpondent aquæ, tardiùs reſoluantur ab influente calore, quàm aëreæ, & ſic viuens ab illis in adoleſcentia denominatur humidum, licèt minùs, quàm in pueritia.

In iuuentute verò, dicitur viuens ſiccum; quià ſupponitur in duabus primis ætatibus, reſolutio plurium partium humidarum, ità vt iam partes quæ igni reſpondent, dominentur, hoc eſt ſit maior numerus earum; quâ ratione viuens in iuuentute denominatur calidum & ſiccum. Diximus tamen ſeruare eundem gradum caloris intenſiuum in tribus ætatibus, eò quòd maior intenſio caloris ſit in viuenti, ratione partium magis calidarum; & cùm tales partes ſint quæ reſpondent igni, quæ quia difficiliores ſunt ad reſolutionem, tardiùs reſoluuntur in viuenti, quàm partes quæ reſpondent aëri, & aquæ; ob rationem ſuprà adductam, fit manifeſtum, quòd viuens ab ortu vſque ad totum tempus iuuentutis, æquè calidum intenſiuè dicatur, non verò æquè humidum, quia à principio reſoluitur id quod humidius eſt, nempè aëreum: poſteà verò aqueum, quod minus humidum eſt, & ſic à principio in finem exſiccari dicitur viuens, non verò frigefieri, vſque dum partes quæ reſpondent igni, quæ calidiores ſunt, & in iuuentute dominantur, reſoluantur, quo temporè iam ſubſiſtent; & demum ſenex dicitur viuens; vtpote dominantur partes quæ reſpondent terræ, à quibus viuens denominationem talis temperiei, tunc deſumit; quo fit vt hac ratione à proprio calore agente in partem, in qua ſubiectatur viuens diſſipetur, & adquirat varia hæc temperamenta, & tandem adueniat naturalis mors, de qua poſteà erit ſermo.

Miror tamen quomodò Primarius & Magiſter meus aſſerat, Galenum affirmare ætates & mortem naturalem euenire à calido natiuo agente in humido; quandoquidem ego ſummâ diligentiâ *libros de ſanitate tuenda*, nec non *librum de Marcore*, iterum atque iterum perlegi, & ſolùm aſſerit, viuens exſiccari à principio in finem, & tandem corrumpi neceſſariò per ſubſtantiæ fluorem, ſeu reſolutionem factam ab inſito calore; quin nullum nec minimum verbum proferat, de humido; vt quiſquis volumina euoluerit videre poteſt; non ergo ex mente Galeni eueniunt ætates agente calore in humido, ſed calore innato & influente agente in proprio ſubiecto; producendo ſcilicet raritatem & leuitatem, quæ ſunt diſpoſitiones, vt partes reſoluantur per inſenſibilem tranſpirationem modo ſuprà explicato; & in noſtra opinione clariùs conſtat, humidum non eſſe ſubiectum calidi; nam præterquam quòd calor eſt in proprio ſubiecto, mediâ quantitate, certum eſt ab humido in nullo genere cauſæ dependere; nam in partibus igneis conſeruatur, citra illam humiditatem vtpote ignis illam excludit, qui in noſtra opinione formaliter componit mixtum; in opinione verò Magiſtri, cùm virtualiter ſolùm exiſtant elementa, concedit adhuc in igneis partibus aliquam humiditatem, licèt remiſſam, quæ

ſit

fit subiectum caloris; huiusmodíque humidum, custodire calidum, acriter tenet, & calidum ab humido pendere, tenaciter affirmat, non quidem quia ab ipso humido dependeat calidum, in aliquo genere causæ; sed quia cùm partes humidæ sint faciliores ad resolutionem, quàm siccæ, & si calidæ sint, rectè dicitur, calorem ab humido pendere, quia humidis partibus resolutis, immediatè igneas partes resolui, necessarium est; & per consequens calidum defficiet, & viuens frigidum reddetur. Quo fit vt hac ratione dicat Auicenna, humiditatem calorem custodire, & ab ea nutriri, *lib.* 1. *cap.*1. *doctrinâ* 3.

Verùm enim verò, rem hanc maturè considerauí sæpè sæpiùs, & adhuc in doctrina Magistri mens non capit, quomodo humiditas sit subiectum caloris, ità vt conseruatio caloris in viuenti, ab humidis partibus pendeat: siquidem ratio quam ipse adducit, nullius est roboris; nam calidum cuiusuis partis à formatione viuentis prima, est applicatum & coniunctum cum proprio subiecto, & agit in ipsum independenter à calore alterius partis, & sic calor partium ignearum, independenter à calore partium aërearum, & aquearum agit; ergo siue priùs resoluantur partes humidæ à proprio calore, siue non, partes igneæ non resoluuntur, vsque dum producatur in ipsis à proprio calore; tenuitas & raritas requisita, & sufficiens ad resolutionem ipsarum, & per consequens necessarium non est, quòd partibus humidis resolutis, immediatè post resoluantur calidæ quæ igni respondent; nam istæ quamuis non adessent partes humidæ, non resoluerentur citiùs; siquidem per defectum humidarum partium, nec intenditur calor ignearum ipsas resoluens, nec subiectum minùs resistit; ergo resolutio partium ignearum, minimè dependet à resolutione humidarum. Præterquam quòd, in igneis, dispositio ad resolutionem, nempè tenuitas & raritas, certum & determinatum tempus requirit, quod non dependet ex resolutione partium humidarum, sed ex peculiari resistentia passi; nempè ex densitate cum agente, nempè calore igneo, quod Philosophi vocant, proportionem agentis ad passum; si ergo hæc semper in igneis partibus est vna (loquimur de viuenti in statu naturali de quo procedit tota Controuersia) & independens ab humidis partibus etiam est sua peculiaris proportio agentis ad passum independens ab aliis; certum apparet, non esse intelligibile calidum ab humido pendere, quia humidis partibus resolutis priùs necessariò, quæ igni respondent citiùs resoluantur; claudicat ergo ex hac parte doctrina Magistri.

Auicenna verò quando tenet calorem pendere ab humido, exponendus est in ordine ad augmentum; nam augmentum in viuenti fit à calore tanquam ab efficiente, & ab humiditate tanquam à dispositione, & sic calor dependet ab humido tanquam à dispositione quâ mediâ celebratur augmentum; Vel dependet ab humido, hoc est à sanguine grosso, qui est materia augmenti, & est humidus ex propria natura, & sic conseruatio caloris natiui dependet à materia humida tanquam à materia ex qua fit nutritio, & conseruatio caloris, quæ mediâ nutritione celebratur: & hac ratione est verum dicere, quòd calor dependet ab humido, & ab eo nutritur, vt tenet Auicenna, quæ vltima expositio habet non leue fundamentum, in doctrina Gentilis *in Commentario super caput citatum Auicennæ*. Cui etiam doctrinæ videtur assentiri Iacobus de Partibus *in Commentario eiusdem capitis*, dum asserit humidum esse veluti receptaculum seu pabulum calidi. Quod totum de sanguine, qui se habet vt materia nutrimenti, reuera verificatur; nam ipsa est pabulum calidi, veluti oleum, quo lucerna sustentatur & ab eo nutritur, quatenùs conuertit materiam illam in propriam substantiam calidam; sic etiam calidum cuiusuis partis dependet in conseruatione à materia humida nutrimentali, quæ se habet vt pabulum eius, & ab ea nutritur, quoniam conuertitur in propriam substantiam.

Dices, Partes quæ correspondent aëri in mixto sunt eiusdem rationis, & resoluuntur à proprio calore, qui idem est in omnibus; ergo omnes simul debent resolui, & per consequens finitâ ætate pueritiæ, viuens peribit, quia non erunt partes aëris in ipso, ad cuius conseruationem, partes omnium elementorum sunt simpliciter necessariæ. Respondeo quòd toto tempore vitæ vsque ad senectutem sunt partes quæ correspondent aëri in viuenti; eò quòd per nutritionem quotidie adquirantur, quæ quia tardiùs generantur, & quotidie tardiùs, ideò tardiùs resoluuntur; & quia etiam in ætate iuuentutis adquiruntur: priùs etiam resoluuntur plures partes quæ igni respondent, ex his quæ præfuerunt in principio generationis; quo fit vt semper viuens in omni ætate habeat partes pro omnibus elementis, ratione nutritionis, quæ quia fit ex mixtis alimentis, comparantur partes omnibus elementis correspondentes.

Dices vlteriùs: Ignis faciliùs resoluitur & dissipatur, quàm reliqua elementa, ergo si in mixto sunt omnia elementa formaliter, priùs resoluentur partes ignis, quàm aëris, & per consequens à principio in finem debet frigefieri viuens, & post primam ætatem, nempè in Adolescentia erit viuens frigidem, ex eo quòd partes ignis quæ sunt calidiores, iam debent supponi resolutæ, totum quod dictis à nobis suprà contrariatur. Respondeo; quòd elementum ignis faciliùs dissipatur extra mixtum, in mixto verò minimè; quia eius qualitates sunt refractæ ab aliis elementis, & sic minùs actiuæ redduntur, tardiúsque dissipantur. Tamen contrà est: hoc siquidem verum est comparatione factâ ipsius ignis, ad se ipsum quando est in mixto, & extra mixtum; si verò comparetur ad reliqua elementa, nihil valet solutio, nam quemadmodum ignis est intra mixtum refractis qualitatibus, sic etiam reliqua elementa; omnium enim est actio & repassio ad inuicem; ergo cæteris paribus intra mixtum, faciliùs debent resolui partes ignis, quia calidiores sunt quàm partes reliquorum elementorum. Respondeo non conuincere argumentum in nostra opinione; nam resolutio fit à calore, non solùm natiuo, sed influente, hîc autem superat natiuum cuiuslibet partis, & sic ab eo faciliùs & priùs resoluuntur partes humidiores, quia humiditas est maior dispositio ad resolutionem, adhuc cæteris paribus in intensione caloris; eò quòd siccitas ad densitatem conducat, quæ magis resistit resolutioni. Et licèt in igne extra mixtum non obstet, ideò est quia calor est validissimus, intra mixtum non ità; & sic non est æqualis propor- tio ad resolutionem. Vndè fit quòd in prima ætate, quamuis resoluantur partes quæ simul sunt calidæ & humidæ, ex vi resolutionis partium aërearum, viuens dicitur minùs humidum; quia resoluitur id quod humidius est intensiuè, non tamen dicitur frigidum, quia etsi partes resolutæ humidæ,

humidæ, quæ aëri reſpondent, ſint calidæ; non tamen æquè cum igneis partibus, ratione quarum vſque ad iuuentutem incluſiuè, ſeruat eundem gradum caloris intenſiuum viuens; & ſic ſolùm per defectum partium aëris, redditur viuens minùs calidum extenſiuè, quia deficiunt partes calidæ, non intenſiuè; quia non deficiunt quæ ſunt calidiores in ipſo viuenti.

Secunda pars Controuerſiæ dirimitur.

Inquirebamus in ſecunda parte capitis; an omnes ætates, quas viuens ſucceſſu temporis comparat à calore tum natiuo, tum etiam reſoluente, & diſſipante calore influente proprium ſubiectum in quo eſt dicantur ſecundum naturam? In cuius Controuerſiæ lite ſtatim ratio partem negantem oſtendens menti ſe offert, nam diſpoſitio & temperies media quâ viuens tendit in mortem, eſt prorſus contra naturam; ſed mutatio temperamenti pueritiæ in temperamentum ſenis eſt diſpoſitio ſeu temperies quâ viuens tendit in mortem, vtpote frigida & ſicca, ratione cuius corruptio ineuitabilis, & mors accidit viuenti, ex Galeni decreto; ergo cùm per hanc mutationem temperiei eueniant ætates, videtur manifeſtum omnes reuerà eſſe contra naturam: Et confirmatur, temperies ſenis conducit ad operandum diminutè & malè, ergo non eſt naturalis; ſiquidem ab ipſo plura opera imperfectè fiunt, vt per ſe patet, quod argumentum æquè de omnibus ætatibus præter adoleſcentiam probat, cùm ſolùm in ipſa perfectè viuens operetur, ergo ſaltem ipsâ exceptâ omnes ætates erunt præter naturam, ſeu contra naturam.

Verumtamen ſi rem hanc maturè penſitemus, ex dictis in antecedenti controuerſia apparebit eius reſolutio; ſi enim conſtat ex Galeni mente ætates fieri tum à calore natiuo, tum etiam à calore influente, qui etiam naturalis eſt, licèt ab extinſeco producatur, eò quòd conducit ad bene operari in omnibus partibus, conſequenter apparet manifeſtum ætates dici ſecundum naturam, quia à principio, & cauſa naturali viuentis producantur, nam etſi ab vtroque calore tum natiuo, tum etiam influxo per accidens, & ſecundariò ætates producantur, non tollit quominùs principium ſit naturale, & ſic hac ratione dicuntur ætates ſecundum naturam ex parte principij, etiamſi ex parte finis dicantur contra naturam, quia conducunt ipſarum temperamenta ad malè operandum, vno excepto temperamento adoleſcentiæ. Prætereà etiam cùm huiuſmodi cauſa ſit ineuitabilis & eius effectus, videlicet diſſipatio, & inſenſibilis perſpiratio ſubſtantiæ ſit infallibilis, & neceſſarius in viuenti, dicuntur etiam ætates omnes ſecundum naturam, quatenùs ſequuntur ordinem naturalium cauſarum neceſſariò, & ineuitabiliter operantium ex vi formationis viuentis, & compoſitionis elementorum; quâ ratione dicuntur ſecundum naturam, quia producuntur à cauſis naturaliter, & ineuitabiliter operantibus, hoc eſt, quia fiunt ſecundum ordinem naturalem cauſarum in operando; quâ ratione dicimus eſſe naturalem ablationem luminis abſente luminoſo vel corrupto; & hac ratione Galenus intelligit ſenectutem eſſe ſecundum naturam, *libro de Marcore ſuprà citato*, *cap.2.* Perpendite verba: *Non enim ſecundum naturam dicitur ſenectus vt nutriri, & augeri, hæc enim Naturæ ſunt opera; ſenectus autem non opus, ſed affectus ex neceſſitate ſequens; ſi enim ſic dicamus, velut nunc dictum eſt, verum eſt ſenectam ſecundum naturam eſſe, & euitari non poſſe, ſiquidem ex neceſſitate ad opera naturæ conſequitur.* Quo loco noſtram Concluſionem ſatis clarè demonſtrat, & oſtendit vltimo modo ætates dici ſecundum naturam, quatenùs fiunt à cauſa naturaliter, & ineuitabiliter operante.

Fatemur etiam præter cauſam neceſſariam, & infallibilem aſſignatam, eſſe quamplures coadiuuantes ad productionem ætatum, quales ſunt excrementa quæ continuò ex alimentis aggregantur, & quamplures quæ in corpore præternaturam generantur cauſæ. Prætereà etiam Galenus 1. *de ſanitate tuenda*, *cap.4. & 5.* non ſolùm huiuſmodi cauſas enumerauit, ſed etiam aërem ambientem repoſuit tanquam cauſam continuò nos alterantem, quæ omnes coadiuuantes dicuntur, non tamen neceſſariò, & infallibiliter ſenectutem producentes, & mortem naturalem, vtpote auxiliis Medicis poſſent impediri, actionem tamen calidi innati, & influentis neutiquam. Vnde ad rationem dubitandi facilè dicimus, quòd licèt temperies ſenectutis ſit diſpoſitio quâ viuens tendit in mortem, tamen dicitur naturalis, tum quia à cauſa naturali producitur, tum etiam quia ad naturalem modum, & ineuitabilem cauſarum naturalium ſequitur, ideóque docuit Galenus ſenectutem non eſſe ſecundum naturam, vt nutriri, & augeri, cùm potiùs vidiſſet ſatis clarè in ipſa ætate viuens diminutè operari; quâ ratione, licèt in ordine ad operari, & ea ex parte quæ eſt diſpoſitio tendens in corruptelam, & in mortem ſit talis ætas contra naturam, eſt tamen naturalis modo à nobis explicato iuxta Galeni doctrinam *loco ſuprà citato*. Quo manet ſoluta etiam confirmatio, & tota controuerſia deciſa, ſi de temperamentis ætatum ad viuens totum collatis procedat diſceptatio; nam ſi ætates conſideramus pro temperamento ipſarum partium, ſecluſo reſpectu ad totum viuens, conſtat planè prorsùs, & indequaque ætates dici ſecundum naturam, quia partes ſuperantes in numero in qualibet ætate, ratione quarum viuens denominatur huius aut alterius temperiei, temperamentum ſibi debitum, & naturale habent à principio formationis productum ab anima tanquam ab interno principio, propter propria & naturalia opera, vt manifeſtum eſt in noſtra doctrina, & ex dictis patet, & ſic hac ratione peculiariter dicuntur ætates ſecundum naturam.

DISPVTATIO IV. ET VLTIMA.

De Morte naturali.

CAPVT I.

De cauſis Mortis naturalis.

EX dictis præcedenti diſputatione conſtat ætates dici ſecundum naturam, & quâ ratione

ratione sic dicantur, manet etiam examinatum,& cùm eadem sit causa necessaria ætatum, & mortis, seu corruptionis aut interitûs viuentis, constat quòd si senectus dicitur aliquomodo naturalis quæ via est ad mortem, etiam concedenda sit in viuentibus mors naturalis, prout distinguitur à violenta, quæ ratione morborum accidit, aut ab aliqua causa externa contingente, vt vulnere, aut casu, aut percussione; quæ enim ab his causis accidit, dicitur violenta, quæ verò à causa ineuitabili naturali, & necessaria, qualis est causa ætatum, ex vi proportionis elementorum infallibiliter eueniens,dicitur mors naturalis. Quod consonat doctrinæ Galeni *libro de Marasmo suprà citato, cap.2.* vbi docet senectutem esse naturalem, & eadem significatione concedit mortem esse naturalem viuentibus. Clariùs tamen *lib.2. de Temperam. cap.2.* id patefecit per hæc verba : *Si mors naturalis est caloris extinctio, vtique senium, veluti tabes quædam eius erit.* Constat ergo ex mente Galeni mortem esse naturalem cuius causa necessaria & naturaliter operans, atque necessariò adducta est, satis diffusè præcedenti disputatione. In præsenti verò reliquas causas, licèt non ineuitabiles, & necessarias prorsùs, sed potiùs coadiuuantes ad mortem naturalem examinandas proponimus. In quarum examine Auicenna *fen 1. lib.1. doctrina 3. cap.3.* prolixa satis atque obscura dictione omnes enumerauit, perpendite verba : *Præterea sciendum est, quòd caliditas post tempus consistendi minùs incipit, propterea quod aër circumdans materiam eius quæ est humiditas exsiccat, & labor proueniens ex motionibus corporeis, & animalibus quæ necessariæ sunt in vita, & defectus naturæ ad resistendum, omnes enim virtutes corporeæ sunt finitæ. Amplius, si hæc virtus infinita foret, & semper foret restauratio loco eius quod resoluitur æqualiter secundum quantitatem vnam, foret tamen resolutio non secundum quantitatem vnam, immò augeretur semper omni die, tunc non esset restauratio resistens resolutioni, & esset resolutio finiens humiditatem, & ad hoc iuuat humor extraneus qui accidit assiduè, propterea quod cibus priuatur digestione, & adiuuat ad extinguendum ipsum duobus modis, vno suffocando & tegendo, alio qualitati obuiando; hic enim humor est phlegmaticus frigidus.* Quibus verbis præterquam quòd quatuor adduxit causas mortis naturalis, aërem, videlicet, motus animi,& corporis,virtutis defectum,& humorem extraneum; alia etiam continet satis obscura, & difficilia in dubium post modum reuocanda, priùs tamen peculiares causas adductas examinabimus.

Cùm ergo Auicenna inter causas mortis naturalis primò adducat aërem, eò quòd exsiccare valeat materiam caloris, nempè humiditatem, litigant non leuiter Authores an semper aër valeat exsiccare corpora nostra; inter quos Recentior,& Primarius noster suprà citatus *disput. de morte naturali*, tenet aërem semper exsiccare corpora nostra; nam licèt Galenus *1. de sanitate tuenda cap.4.* teneat, quòd aër nos lædit, vel quòd calidos immodicè, vel quòd frigidos, vel quòd siccos, vel quòd humidos efficit,ex quo plures deducunt,non semper exsiccare aërem, contra Auicennæ doctrinam: nihilominùs licèt Galeni doctrina sit vera, eò quòd aër huiusmodi alterationes subeat,& per ipsas nos alteret, etiam vera est Auicennæ doctrina. Primò,nam cùm calidus sit,resoluit humidam substantiam, ergo exsiccat. Rursus, cùm frigidus redditur, etiam exsiccare valet, ex Philosopho *4.lib. Meteor.cap.5.* per hæc verba: *Siccantur omnia vel calefacta, vel refrigerata*: ergo etsi aër sit frigidus,modum tamen quo id possit facere frigiditas, minimè examinat. Infrà verò explicabimus, quâ ratione possit frigiditas,saltem per accidens exsiccare: Deinde asserit quòd si humidus sit aër,etiam exsiccat per accidens, quatenùs conducit suâ humiditate, vt partes viuentis citiùs resoluantur, & dissipentur; ergo aër qualibet temperie alteratus existat,semper valebit exsiccare,& per consequens doctrina Principis semper videtur vera. Confirmare hoc ipsum possumus doctrinâ etiam Auicennæ *fen 2.lib.1.doct.2.cap.3.* vbi asserit aërem exsiccare, quia accipit vim ex influentia stellarum vt resoluat, & cùm Gentilis in expositione huius loci dubitet, quæ sit hæc virtus quam aër recipit ab Astris? concludit esse lumen, ratione cuius valet calefacere, resoluere, & exsiccare.

Hæc tamen doctrina plura continet difficilia. Primò, nam frigiditas non potest conducere ad exsiccandum nisi per accidens condensando,& adstringendo,ratione cuius humida substantia exprimitur; sed aër quamuis frigidus appareat, nunquam tamen valebit taliter alterare corpus nostrum, vt exprimat eius humidum,præsertim cùm calor noster reagat in frigiditatem aëris, ergo aër non poterit semper exsiccare ratione frigiditatis. Præterquam quòd poterit esse interdum in hac oppositione temperatus aër, in quo casu adhuc hoc modo non valebit exsiccare; ergo aër perpetuò non exsiccat, saltem per accidens. Per se autem manifestum est frigiditatem non exsiccare,eò quòd solùm producat similem qualitatem,& non dissimilem, qualis est siccitas.

Deinde contra id quod adducit de humiditate vrgeo; nam licèt humiditas sit dispositio ad resolutionem humidæ substantiæ, nunquam tamen ipsa efficiens est resolutionis. Sed Auicenna adducit aërem tanquam causam exsiccantem efficienter,eò quòd inter causas mortis nullam disponentem nec se habentem ex parte passi enumerauit, sed solùm illas quæ se habent ex parte agentis; ergo non est iuxta Auicennæ mentem intelligibile, quòd aër exsiccet mediâ humiditate.

Neque quod adducitur ex Gentili apparet verum, nam lumen non potest immediatè causare resolutionem, sed solùm medio calore : sed aër non semper redditur calidus, siquidem aliquando sentitur valde frigidus; ergo licèt participet lumen ab Astris aut à Sole,nihilominùs non valebit semper exsiccare, eò quòd interdum alteretur per causam contrariam efficaciorem.

Verius tamen mihi videtur aërem non semper exsiccare, nam si loquamur de qualitatiua exsiccatione, præterquam quòd manet probatum ex Galeno *1. de sanitate tuenda, cap.4. citato*; Rursùs probatur eiusdem authoritate *lib. Art. Medicinalis cap.84.* in quo sic fatur : *Ex his enim necesse est aliquo modo affici corpus ab aëre quidem ambiente,quia aut calefit, aut frigefit,aut humectatur, aut exsiccatur.* Quibus verbis non solùm mutationes omnes quas patitur aër, declarat Galenus,sed alterationes quibus necessariò corpus nostrũ alterat,explicat. Si ergo iuxta Galeni mentem, aër aut calefit,aut frigefit,aut humectatur, aut exsiccatur, & necessariò corpus nostrum ab aëre alteratur,alterabitur non dubiè per qualitates quas habet in actu,& per consequens interdum calefiet,interdum refrigerabitur,& quãdoque exsiccabitur,& humectabitur, non ergo semper est causa aër exsiccans,

si

ſi de qualitatiua exficcatione loquamur. Rurſùs, cùm corpus etiam ſubſtantificè exficcetur per reſolutionem humidæ ſubſtantiæ,iuxta illud Galeni 7. *Aphoriſmor.comm. 56.ſuprà citato* aientis; *Corpus extenuatur atque in vapores reſoluitur, idque duplici de cauſa, extrinſecùs quidem ab aëre ambiente, interiùs quidem à calore natiuo.*

Dicendum exiſtimo: Quòd licèt aër neceſſariò nos exſiccet ſubſtantificè; Tum quia calidus ex propria natura eſt, tum etiam quia neceſſariò certis quibuſdam temporibus à calore alteratur, à quo humidam ſubſtantiam diſſipari, & reſolui ſæpè ſæpiùs demonſtrauimus, non tamen aër perpetuò & ſine interpollatione id facit; nam reſolutio fit neceſſariò à calore, ſed interdùm aër frigidus eſt, & per frigiditatem nos alterat, iuxta Galeni mentem; ergo tunc non poterit exſiccare corpus,humidam ſubſtantiam reſoluendo;& licèt mediâ conſtipatione id poſſet præſtare,nec id perpetuò eſſet verum, nam interdum etiam apparet aër temperatus in hac oppoſitione,ergo tunc non conſtiparet, ac per conſequens adhuc remotè & per accidens non exſiccabit corpus; & cùm etiam conſtet mediâ expreſſione ſubſtantiæ humidæ id non facere ex impugnatione primæ opinionis,dicendum eſt aërem non eſſe cauſam perpetuò exſiccantem, etiamſi neceſſariò exſiccet, quod forſan voluit Auicenna *capite citato*.

De motionibus animæ,& corporis clariùs conſtat exſiccatio, nam cùm motus ſit cauſa caloris ex doctrina Philoſophi 2. *Meteor. cap.3.* conſtat eadem ratione exſiccare corpora, ſicut aër, mediâ ſcilicet reſolutione humidæ ſubſtantiæ.Quâ etiam ratione conſtat per paſſiones animi ſpiritus diſſipari perturbatione, & commotione facta in ſanguine & ſpiritibus, quæ neceſſariò conſequitur ad animi pathemata, iuxta illud Auicennæ *fen 2. lib.1. cap.14. omnia animi accidentia ſequuntur,aut eis aſſociantur motiones ſpirituum interiùs & exteriùs*; Quod antea docuerat Galenus 2. *libro de cauſis ſymptom. cap.5.* vbi explicat animi paſſiones per motum ſanguinis & ſpirituum.

Per humorem extraneum qui altera cauſa eſt mortis naturalis, communiter intelligunt Interpretes Auicennæ pituitam, & excrementa quæ ex alimento ſelectiori, & magis depurato, non poſſunt in nobis non generari, Galeno authore 1. *de ſanitate tuenda, cap.3.* eò quòd noſter calor quantumuis temperatiſſimus ſit, non poteſt commutare ea quæ incommutabilia ſunt in alimentis, & ſic neceſſariò ſuperfluitates generantur, quæ ſi frigidæ ſint pro ſenectute diſponunt, infrigidando viuens; ſi verò ſint calidæ quales ſunt fuligines, ad mortem naturalem diſponunt, diſſipando ſubſtantiam humidam, & qualitatiuè exſiccando; an verò frigida excrementa ſeu humor extraneus phlegmaticus ſuffocationem inducat ſuâ corporaturâ, aut qualitate aliqua manifeſta non eſt noſtrum in præſenti diſputare; nam licèt verba Auicennæ demonſtrent per qualitatem non fieri ſuffocationem, eò quòd dicat ſuffocando, & qualitati obuiando nocere excrementa frigida, vbi diſtinctionem videtur denotare; nihilominùs quia Galenus nihil certum de hac re demonſtrauit, valde contentioſa controuerſia in Schola noſtra verſatur, de qua dum cauſas morborum diſquiremus copioſus fiet ſermo. Denique quarta cauſa mortis naturalis ab Auicenna adducta erat virtus finita; quæ quia plura continet difficilia, proprium, & ſpeciale caput inſtituere decreui, vt clariùs Auicennæ doctrinam examinemus.

CAPVT II.

An poſſit reparari per nutritionem ſubſtantia æquè humida cum deperdita.

Virtutem finitam per continuam repaſſionem finiri, & eſſe mortis naturalis cauſam dictauit Auicenna *loco citato, cap. præcedenti.* Si tamen intelligatur finiri virtutem, ex eo quòd finiatur diſpoſitio conducens pro conſeruatione formæ certiſſimum eſt, tamen hoc modo non adducebat cauſam ſpecialem mortis, cùm certum ſit per quemlibet ex dictis, ſiue neceſſariam & infallibilem, ſiue coadiuuantem produci aliquid ratione cuius finitur, & corrumpitur diſpoſitio conducens pro conſeruatione, virtutis & formæ. Re tamen verâ Auicennæ verba aliter ſonant; & ipſe non dubiè aliud per ipſa verba ſignificauit, ipſa perpendite: *Et ſi virtus infinita foret, & ſemper per mutationem faceret loco eius quod diſſoluitur æqualiter, & vno modo diſſolutio continuò augeretur, & humiditatem finiret*: Vbi duo ducet Auicenna conducere ad mortem, & eſſe finitam virtutem in ordine ad permutationem, eò quòd non ſemper æqualiter permutaret. Ex quo oritur præſens controuerſia, & inſuper quòd etſi virtus foret infinita, & æqualiter permutaret, eodem modo accidere mortem; ex quo aliud dubium excitatur, an ſi repararetur ſubſtantia æquè humida viuens perpetuò duraret, de quo *capite ſequenti.*

Circa primum videtur pars affirmatiua vera; nam ſi ratione alicuius morbificæ cauſæ conſumantur humiditates naturales, & ſiccum redditur corpus, vt contingit in prima, & ſecunda ſpecie febris hecticæ, fit reſtauratio à Natura per vſum alimentorum humidorum, & reliquorum auxiliorum quæ applicantur in tali febre tum extra, tum intra corpus; ergo ſiccitas contracta per ætates ratione conſumptionis partium humidarum, æquè etiam poteſt reſtaurari per repoſitionem partium æquè humidarum à facultate nutritiua per vſum alimentorum humidorum, quæ immunia valde ſunt ab excrementis. Patet Conſequentia, nam ſiccitas quæ inducitur in primis ſpeciebus hecticæ febris, fit per conſumptionem ſubſtantiarum humidarum, & eſt eiuſdem rationis cum ſiccitate adquiſita vi ætatum; ergo ſi fit reſtauratio illius per repoſitionem ſubſtantiæ æquè humidæ, etiam poterit fieri eodem modo in conſumptione facta per ætates à cauſa ineuitabili ſuperiùs aſſignatâ: nam quòd vna cauſa ſit morboſa, & altera minimè, non variat conſumptionem, nec reſtaurationem; & per conſequens quemadmodum in primo caſu adquiritur per nutritionem ſubſtantia æquè humida, ſic in noſtro caſu poterit reſtaurari etiamſi conſumptio humidarum ſubſtantiarum fiat per ætates.

Secundò, Non repugnat adquiſitio ſubſtantiæ æquè humidæ cum deperdita, nec ex parte efficientis, nec ex parte materiæ, ergo ex nullo capite repugnat. Patet Antecedens, nam efficiens eſt

eft ipfa anima ; ergo ficut ab ipfa fuit producta pars quæ fuit refoluta cum tali temperie, poterit ab ipfa reponi fimilis pars per nutritionem cum eadem intemperie & intenfione qualitatum, præfertim cùm materia alimentofa poffit effe fimillima & eadem ; ergo neque ex parte efficientis, neque ex parte materiæ implicat adquifitio fubftantiæ æquè humidæ cum deperdita.

Nec valet fi refpondeas:quòd licèt efficiens fit idem,& materia poffit effe fimilis aut vna , & eadem , nihilominùs poterit variari ratione difpofitionis , feu temperiei fe tenentis ex parte agentis, videlicet animæ quæ diuerfimodè operatur perfectiùs aut imperfectiùs ratione difpofitionis diuerfæ, ratione cuius facultas dicitur fortis, interdum verò robufta , nullâ factâ variatione in principio fubftantiali; ergo licèt principium efficiens fit idem , & materia eadem , poterit nihilominùs fieri vt non adquiratur fubftantia æquè humida cum deperdita per nutritionem.

Contrà tamen efficaciter vrgeo ; nam in parte vbi refidet facultas nutritiua eft eadem forma informans ; fed quælibet forma habet producere in fe qualitates omnes fibi debitas, etiamfi inducatur in aliqua materia fine omnibus , vt patet in productione ignis ex ftupa ; ergo fi eft eadem forma in parte vbi refidet facultas nutritiua connaturaliter fe habens , habebit omnes difpofitiones naturales , & temperiem debitam ad nutritionem celebrandam , aliàs alimentum poteft effe fimile , & idem in humiditate , & aliis qualitatibus : ergo fine dubio poterit reparari fubftantia æquè humida per nutritionem ; immò quamuis alimentum non fit fimile & idem , probat argumentum eodem modo : nam fi illud tranfmutatur in fubftantiam viuentis, ipfa forma viuentis producet in fubftantia denuò adquifita eandem humiditatem , & perfectionem naturalem , quæ erat in parte refoluta , quæ informabatur eadem anima , à qua illa temperies naturalis fuit producta ; ergo nullum eft obftaculum , quominùs poffit adquiri fubftantia æquè humida & perfecta per nutritionem , ac erat refoluta.

Verior tamen fententia eft, per nutritionem non poffe reftitui fubftantiam æquè humidam cum refoluta. Hanc tenent communiter omnes Recentiores cum Vallefio *libro de facra Philofophia, cap.6. & 6. Controuerfiar. cap.1.* quam etiam defendit nofter Petrus Garcia *fupra Auicennam difput.18. cap.10.* Probat Vallefius *libro de facra Philofophia citato capite* , ex eo quòd faciliùs , & citiùs exficcatur corpus qualitatiuè à caufis externis quàm reficiatur per nutritionem ; ergo per hanc non poterit reftitui fubftantia æquè humida. Probat Antecedens ex eo quòd faciliùs exficcetur , & citiùs corpus appofitione alicuius medicamenti , quàm fi vtatur alimentis ficcis, & fimiliter faciliùs humectatur corpus vfu balneorum , quàm affumpto lacte ; fed viuentia exficcantur per folam alterationem & humectantur per fubftantiæ humidæ repofitionem mediâ nutritione, quæ lentiùs fit quàm alteratio à caufis externis ; ergo priùs & faciliùs exficcantur corpora quàm humectantur , & per confequens non poterit reftitui vnquam æquè humida fubftantia cum deperdita.

Ratio tamen Vallefij nihil probat, primò quia exficcatio quæ fit per ætates, non tam fit qualitatiua exficcatione , quàm humidæ fubftantiæ refolutione ; ergo ex hac parte deficcatio & reftauratio æqualem mutationem fubftantiæ prærequirunt, licèt vna fit defitio, & altera regeneratio feu repofitio. Tum vltra , quia licèt exficcatio à caufis externis citiùs , & faciliùs fiat quàm humectatio quæ fit mediâ nutritione, non probat non poffe per nutritionem licèt tardiùs , adquiri fubftantiam quæ fit æquè humida, aut forfan humidior cum deperdita.

Validiùs tamen probatur Conclufio fic : Partes noftræ commutant alimentum affimilando & alterando illud , per qualitates quas habent actu ; fed partes redduntur ficciores quotidie, & totum viuens per refolutionem humidi factam , tum à calido innato , & influxo , tum etiam à caufis externis , quæ omnes citiùs agunt , quia intimiùs fupponuntur applicatæ : ergo affimilatio quæ fit in alimento mediâ difpofitione efficientis , fit mediâ ficcitate ; cùm ergo hæc fit maior femper & continuò affimilatio , etiam & reftitutio quæ fit mediâ nutritione , terminabitur ad fubftantiam ficciorem, feu minùs humidam , ac erat refoluta. Patet confequentia , nam facultas nutritiua operatur medio temperamento naturali partium , ergo alterat alimentum medio calore & ficcitate ; ergo affimilatio fit etiam in fubftantia repofita per nutritionem fecundum qualitates primas per quas fuit difpofita pars alimenti conuertenda in fubftantiam aliti , & per confequens fi à principio viuens exficcatur , & continuò vfque ad finem, etiamfi continuò nutriatur , non poterit reparari , fubftantia æquè humida cum deperdita , eò quòd agens perfeuerans feu partes manent ficciores. Præterquam quòd nullum agens poteft producere in paffo æqualem feu totam intenfionem quam in fe habet ; Ergo licèt partes remanentes effent æquè humidæ cum deperditis, nihilominùs non poterant reparare fubftantiam æquè humidam , quia non poffent alterare alimentum , neque in ipfo producere totam intenfionem qualitatum , feu difpofitionum quam in fe habent ; & fic ex hac parte poterat probari conclufio , faltem in opinione probabiliffima Philofophorum.

Neque valet fi refpondeas poffe effe alimentum ex propria natura humidius quàm fubftantia refoluta , & fic ratione materiæ poffe reparari fubftantiam æquè humidam ; nihil inquam valet, nam affimilatio fit per qualitates agentis,non per difpofitiones paffi ; ergo ficut non poteft adquiri in fenibus , v. g. fubftantia calidior , etiamfi applicetur alimentum calidiffimum , quale eft vinum merum , quia calor agentis , feu partium commutantium remiffior eft ; fic fimiliter etiamfi alimentum fit humidius , non poterit reftaurari fubftantia humidior , aut æquè humida cum deperdita, quia partes quæ celebrant nutritionem quotidie redduntur ficciores , & actu tales funt ante commutationem.

Sed obiicies. In noftra opinione partes humidiores viuentis quæ aëri refpondent non refoluuntur fimul; ergo licèt à principio plures refoluantur , poterunt reftitui partes æquè humidæ per nutritionem à partibus remanentibus aëreis, quæ funt eiufdem naturæ & æquè humidæ cum refolutis. Patet confequentia , quia partes quæ refoluuntur,nihil tollunt à remanentibus,cùm inter ipfas nulla actio aut reactio concedatur à nobis ;

ergo

ergo eodem modo poterit fieri reſtauratio humidarum partium, quia æquè humidum intenſiuè remanet viuens, etiamſi per ætatem pueritiæ aliquæ partes reſoluantur quæ aëri reſpondeant; ſiquidem plures perſeuerant eiuſdem rationis, à quibus puer in tota ſua ætate intenſiuè humidus dicitur. Facilè ſoluitur argumentum in opinione nuper poſita; nam ſi agens non poteſt producere totam intenſionem quam in ſe habet, etiamſi in pueritia remaneant plures partes æquè humidæ cum reſolutis, nihilominùs non poterunt diſponere alimentum pro commutatione æquali humiditate, & ſic quotidie exſiccabitur viuens neceſſariò, proindéque non poterit reparari ſubſtantia æquè humida. Aliâ tamen viâ reſpondeo; quòd licèt in pueritia maneant partes æquè humidæ cum reſolutis, nihilominùs exſiccari viuens, quia quæ reſoluuntur ſunt ſemper plures humidæ, quàm quæ adquiri poſſunt, ſiquidem reſoluuntur in pueritia priùs quæ ſunt facilioris reſolutionis, videlicet partes aëris; quæ verò adquiruntur (quantumuis alimentum ſit humidum) debent reſpondere omnibus elementis, quia omne alimentum debet eſſe mixtum. Vndè fit quòd reparatio in humiditate æquali ſit impoſſibilis, quia viuens dicitur huius aut alterius temperiei per exceſſum partium reſpondentium vni elemento ſupra reliquos; & cùm reſoluatur continuò id quod humidius eſt, quia faciliùs ad reſolutionem, & non reſtauretur id quod humidius eſt, de primo ad vltimum deducitur quòd reſtauratio non ſit æqualis in humiditate, & quòd quotidie minùs humidum reddatur viuens neceſſariò ex vi cauſarum ineuitabilium, quas *diſputatione præcedenti* aſſignauimus.

Operæpretium iam eſt vt Aduerſariorum argumenta diluamus; Ad primum dicimus poſſe reſtaurari ſiccitatem contractam in prima & ſecunda ſpecie hecticæ, nam conſumptio humidi fit à calore præternaturali, & vrente in hecticis, reparatio verò fit à calore naturali & humiditate, vndè fit quòd abolito calore præternaturali, cùm maneat temperamentum naturale illæſum, medio quo fit reſtauratio, poſſit reſtitui ſubſtantia æquè humida in ſpeciebus aſſignatis febris hecticæ: At verò explicatio quæ fit in ætatibus, fit per deperditionem calidi innati, & humidi radicalis à quibus fit reparatio per nutritionem. Vndè fit quòd quantumuis alimentum applicetur humidum, & alia medicamenta, nunquam poſſit reponi efficiens eiuſdem efficaciæ, & ſic eſt ineuitabilis mors, in hecticis tamen remouetur prohibens, videlicet calor febrilis, non tamen omninò euertitur naturale temperamentum, nec calor natiuus niſi in tertia, & quarta ſpecie febris hecticæ, quo fit vt ſiccitas contracta per has ſpecies ſit irreparabilis, ſecùs quæ contrahitur per primas, & adhuc hæc reparatur ad ſenſum; nam ſiccitas, quæ adquiritur tempore hecticæ vi cauſarum naturalium, etiam irreparabilis eſt in prima & ſecunda ſpecie, tamen quia ad ſenſum conſtat reparari id quod reſoluitur à calore febrili, indè eſt quòd abſolutè dicatur reſtituta illa humiditas primarum ſpecierum hecticæ febris.

Secundum argumentum ſoluitur ſi dicamus non reparari ſubſtantiam æquè humidam defectu temperamenti, ſeu diſpoſitionis naturalis mediâ quâ fit nutritio, & aſſimilatio æqualis. Et ad replicam dicimus, quòd licèt pars quæ de nouo adquiritur per nutritionem informetur eadem animâ, tamen non inferri neceſſariò quòd anima producat eandem temperiem in omnibus partibus; nam cùm ipſa ſit actus corporis organici, potiùs petit, & producit diuerſas temperies in diuerſis partibus, & cùm ipſa operetur dependenter à diſpoſitionibus, & aliàs, vt forma mixti eſt, non minùs petat partes ſiccas quàm humidas, & æquè naturaliter: indè fit quòd ſi diſpoſitum ſit alimentum per ſiccitatem, introducatur in parte ſicca, & conſeruet illam temperiem naturaliter, quia ipſam expoſcit, & producere debet, quatenus mixtum eſt corpus quod componit, & organicum expoſcens æquè heterogeneam diſpoſitionem.

CAPVT III.

An ſi repararetur ſubſtantia æquè humida per nutritionem, impediretur mors naturalis?

SI verba Auicennæ ſuprà relata perpendamus, videbitur ſanè quòd etiamſi repararetur ſubſtantia æquè humida, & virtus infinita foret, nihilominùs diſſolutio continuò augeretur & humiditatem finiret, & per conſequens naturalis mors, ſeu interitus infallibiliter ſequetur. Quod adeò difficile apparet inter Authores, vt ipſos cogat contra Auicennam aſſerere, viuens in æternum duraturum, ſi æquè humida per nutritionem reponitur ſubſtantia cum deperdita. Probatur aſſumptum ex Galeno *lib. 1. de Maraſmo, cap. 4.* vbi ſic dictauit: *Si igitur facere potuiſſet Natura, vt poſtquam animal, vel ſtirpem ad vigorem vſque perduxiſſet, aliam rursùs viribus parem induceret elementationem, hoc vtique duntaxat modo ſine ſenio, ac corruptione eius perduraret fabrica, ita vt talis eſſet naturæ, vt ſubſtantia maneret in ſimili vigore virtutis & facultatis.* Pulchra profectò verba: ex quibus ſic formo rationem, Viuens nunquam ſeneſceret nec corrumperetur ſi poſtquam viuens adquiſiuit debitam magnitudinem & perfectionem ad operandum induceretur ſimilis elementorum proportio quæ conduceret pro nutritione, & augmento eodem modo ac anteà: ſed ſi adquiratur à principio generationis ſubſtantia æquè perfecta & humida, ſemper eodem modo permanebit viuens, & cum eadem proportione elementorum; ergo perpetuò durabit viuens, & euitaretur mors naturalis, & humidi reſolutio.

Vlteriùs probatur aſſumptum; nam ideò à pueritia vſque ad adoleſcentiam durat augmentum in viuenti, quia perſeuerat eo tempore calor, & humiditas in exceſſu à quibus celebratur nutritio & augmentatio; ſed ſi ſemper & continuò reparetur ſubſtantia æquè humida, ſemper eodem modo perſeuerabit in viuenti eadem diſpoſitio ad augmentum; ergo nunquam fiet in ipſo decrementum, neque ſenectus, aut mors naturalis. Confirmatur, nam calor dependet ab humido in ſua conſeruatione, ità vt humidum dicatur pabulum calidi, ergo ſi ſemper eſt æquale humidum, ſemper cõſeruabitur calor natiuus in viuenti, & per conſequens mors naturalis nõ erit infallibilis; immò euitabitur per repoſitionẽ humidi æqualis. Confirmatur à paritate, nam ſi igni addantur cõbuſtibilia, & lucernæ

addatur pabulum cum æquali humiditate, ſemper & in æternum durabūt huiuſmodi ſubſtantiæ; ergo ſimiliter ſi viuenti à principio reponatur ſubſtantia æquè humida & perfecta per nutritionem ſine fine durabit, præcipuè ſi facultas ſit infinita, vt tenet Auicenna, etenim virtus infinita debet proportionari cum effectu producto; ergo ſi commutatiua facultas, ſeu virtus eſt infinita, infinitum debet producere effectum; ergo ſine fine reparabit æqualitatem ſubſtantiæ in perfectione & humiditate, & per conſequens ſine fine durabit viuens.

Licèt tamen hæc vera ſint, ſi rigorosè iuxta mentem Auicennæ loquamur, nihilominùs verba Principis relata admittunt geminam expoſitionem, vt videre poteſt quiſque apud Gentilem *ſuper Auicennam in expoſitione huius loci citati*; vbi ipſe mouet dubium, & Iacobus de Partibus. Prædicti tamen Expoſitores tenent quòd ſi Auicenna loquatur de facultate infinita intenſiuè in vigore & facultate commutandi, ſine dubio viuens perpetuò duraturum; eò quòd reſtauraret ſubſtantiam æquè humidam; & ſic ſi viuens pro inſtanti A. v. g. habet principium durationis, & conſeruationis, ratione humidi vt tria, cùm proprio calore natiuo; ſi reponitur æquè perfecta,& humida ſubſtantia in intenſione, ſemper & continuò perpetuò erit diſpoſitio ad durationem & conſeruationem; neque erit à quo corrumpatur talis diſpoſitio, ſicut in inſtanti primo ſuæ durationis non fuit diſpoſitio corruptiua viuentis, ac proinde ſi ſemper eadem humiditas & calor, quia ſemper ſit æqualis reſtauratio, ſemper viuet homo. Apponit exemplum Gentilis in vaſe ſeu vtre pleno vino mero & perfectiſſimo, cui ſi loco deperditi aut reſoluti addatur tantum, quantum,& quale deperditur in vigore ſemper vas perſeuerabit plenum vino mero, & æquè perfectò in viribus; ſic ergo, ſi in viuenti per nutritionem reſtauratur ſubſtantia æquè humida & perfecta,qualis fuit ea quæ à principio generationis fuit producta, ſine dubio viuens in eodem ſtatu permanebit, & perpetuò durabit.

Exponendus igitur Auicenna de virtute infinita ſecundum durationem; nam virtus nutritiua radicalis apud Auicennam eſt anima rationalis, quæ immortalis eſt & ſemper duratura, & ſic etſi virtus foret infinita in duratione, & reſtauratio eſſet æqualis cum ſubſtantia permanenti,in humiditate & perfectione, non cum ea quæ reſoluitur, nihilominùs humidum omninò finiretur, & reſolueretur; nam cùm ſubſtantia quæ perſeuerat ſit ſiccior quotidie, quàm ea quæ reſoluitur; reſtauratio etſi ſit æqualis cum ſubſtantia quæ perſeuerat in humiditate; erit tamen ſiccior quotidie, quia à ſubſtantia ſeu ab efficienti ſicciori alteratur, & conuertitur, ſeu aſſimilatur, & per conſequens tandem finietur humidum, & mors naturalis adueniet. Quâ expoſitione bene ſtat, quod etſi virtus infinita foret,& reſtauretur æquè humida ſubſtantia, nihilominùs corrumpatur. Iacobus verò ita exponit, quòd etſi virtus infinita foret in duratione, & reſtauratio ſit æqualis quoad quantitatem, non verò quoad qualitatem, nihilominùs tandem finiri humidum, & ſequi naturalem corruptionem ſeu mortem; quæ expoſitio valde genuina apparet,& à calumniis libera.

CAPVT IV.

Vtrùm neceſſitas Mortis naturalis poſſit demonſtrari?

Ex dictis conſtat, mortem minimè poſſe impediri, etiamſi aliquantulum poſſit retardari, quâ ratione Galenus *libro de Maraſmo, cap. 2.* irridet Philoſophum Ægyptium qui ſcripſit librum in quo docebat, quâ ratione poſſet quis perpetuò viuere, concludit *cap. 6. in principio* ipſe Galenus contra ipſum, dicens: *Cæterum, ſenectutis marcorem exoluere impoſſibile eſt: auxilium verò ferre, vt quàm diutiſſimè extendatur, poſſibile*: Cùm ergo ineuitabilis ſit mors naturalis, inquirimus in præſenti, an infallibilitas mortis naturalis ità ſit certa, vt poſſit ſcientificè demonſtrari.

Partem affirmantem tenet Valleſius *6. Controuerſiarum, cap. 1.* & noſter Petrus Garcia *diſp. 18. ſuper Auicennam, cap. 4.* Quam quidem Concluſionem aliqui probant ex illo Auicennæ *cap. .. citato*, nempè ex eo quòd omnes virtutes corporeæ ſunt finitæ,ex quo ſumunt principium ad demonſtrandam mortem naturalem; nam ſi virtus durationis in omnibus rebus ſublunaribus finita eſt non ſolùm in eſſendo, ſed etiam in operando; ergo defectu huius virtutis, quæ ex ſe terminum certum habet neceſſariò & infallibiliter debet fieri corruptio, & interitus. Petrus tamen Garcia licèt afferat demonſtrabilem eſſe mortem naturalem, tamen rationem nuper adductam nihil probare tenet, quia non docet à quo fiat hæc corruptio, tanquam à cauſa neceſſaria: nam ſi quolibet tempore accepto, eodem modo ſe habeat virtus, ſicut priùs, non eſt cur non poſſit durare ſicut anteà, & ſic oportebat adducere cauſam neceſſariam, vt demonſtratio haberet vim.

Petrus Garcia *loco citato* adducit demonſtrationem mortis naturalis quam Valleſius *6. Controuerſiarum, cap. 1. citato* deſumpſerat ex diſſipatione continua & exſiccatione, atque humidi radicalis conſumptione; ſiquidem vt ait Galenus *1. de ſanitate tuenda*, viuens à principio in finem exſiccatur, cùm ergo non reparetur ſubſtantia quæ humida eſt per nutritionem, vt ex dictis ſuprà latè conſtat, neceſſariò viuens debet tandem deuenire ad eum ſtatum, & ad tantam ſiccitatem, vt neceſſariò corrumpatur, iuxta illud Auicennæ *fen 3. lib. 1. doctrina 4. cap. vnico*, dum ait: *Et cùm ſiccitas ad complementum accedit, calor innatus extinguitur, & mors ſubſequitur naturalis.* Cùm ergo neceſſariò corpus à principio ad finem exſiccetur, & non poſſit reparari ſubſtantia æquè humida cum deperdita per nutritionem, neceſſariò viuens deuenire debet ad tantam ſiccitatem quæ incompoſſibilis ſit cum forma præexiſtente,& neceſſariò inducat mortem;& hanc rationem exiſtimat eſſe demonſtrationem hic Author.

Re tamen verâ Petrus Garcia incidit in foueam quam fecit, nam ille non adducit cauſam ſiccitatis quæ eſt neceſſaria diſpoſitio ad corruptionem; Ergo ſicut ipſe taxat Sententiam eorum quæ afferunt demonſtrationem mortis naturalis per virtutem finitam, quia non adducunt cauſam corruptionis; ſic ſimiliter licèt conſumptio totius ſubſtantiæ humidæ neceſſariò afferat mortem,

mortem, peccat, quia non adducit causam consumptionis humidi radicalis. Tum prætereà, licèt adduceret causam, non sufficeret ad demonstrationem, siquidem hæc debet constare ex præmissis certis,& euidentibus; sed quòd viuens exsiccetur non constat nisi ex testimonio Galeni, & ab experientia, ergo licèt certa sit mors ex hac parte, non tamen demonstrabilis. Nec valet asserere causam exsiccationis esse aut calidum nostrum, aut alimenta, aut reliqua omnia quæ nos, aut Petrus Garcia *disput. de Ætatibus* adduximus, & *de Causis mortis naturalis*, vtpote illa fundamenta probabiliter solùm procedunt, & sic scientia quæ ex his causis oritur fundatur in syllogismis probabilibus, seu in præmissis tenentibus in materia probabili, non in euidenti: nam aliud est mortem naturalem esse certam & infallibilem, vt experientia testatur, aliud verò demonstrabilem esse ratione præmissarum euidentium,& per se notarum; primum est certum, secundum verò minimè; nam quòd calor noster dissipet propriam substantiam necessariò, non est certum & per se notum (& idem dico de aliis causis adductis.) Ergo conclusio quæ deducitur ex hac præmissa non est euidens,nec demonstratio,etiamsi exsiccatio in viuenti patefiat per experimentum; subsistentiæ ætatis, & senectutis.

Propterea assero mortem naturalem demonstrabilem non esse. Quod maximè consonum est doctrinæ Galeni *libro de Marasmo cap. 2.* vbi ait: *Hoc dictum, quidquid genitum est corrumpitur, neque scientificam, neque necessariam habet consequentiam, sed vsque ad verisimilitudinem progredientem.* Ex quo constat quòd licèt viuens sit genitum, & eius virtus sit finita, nihilominùs non deduci per demonstrationem, sed solùm vsque ad verisimilitudinem, etiamsi genitum corrumpatur necessariò & senectus, nec mors possunt euitari in viuenti, vt experientia id nos docet. Hanc sententiam tanquam veram amplectitur noster Primarius & Magister meus *suo libello de rebus naturalibus, quæst. penultima.* Eam tamen probat ex eo quòd actio calidi in humidum non dicit euidentem & necessariam,atque essentialem connexionem cum morte, vtpote ea quæ possunt retardare aliquem effectum, possunt impedire ne fiat; sed resolutio humidi potest euitari aliquo modo; siquidem potest senectus retardari auxiliis Medicis, vt ex Galeno constat, ergo actio calidi in humidum non potest demonstrare mortem: nam etiamsi de facto (inquit Magister) provt res iacet, euitari non possit mors à nobis, nihilominùs absolutè potest impediri mors, vt si speciali Dei decreto permitteretur Dæmoni,aut Angelo bono hominem in æternum conseruare sine speciali miraculo, id faceret solo vsu rerum naturalium, & applicatione auxiliorum post adolescentiam quæ impedirent resolutionem, quod non est possibile Medicis, & defectu requisitæ cognitionis, & debitæ applicationis. Quo fit vt mors absolutè sit ineuitabilis, & per consequens quòd actio calidi in humidum non dicat absolutè essentialem connexionem cum resolutione humidi, & cum morte, & per consequens non esse demonstrabilem mortem naturalem.

Magister tamen efficaciter non probat: nam dum in præsenti inquirimus, an sit demonstrabilis mors, procedit Controuersia, provt res iacent,sine variatione compositionis elementorum, ex quibus à principio factum est mixtum, & sic si actio calidi in humidum, provt res iacent, importat essentialem & infallibilem connexionem cum morte, sicque mors naturalis erit demonstrabilis.Nec mihi videtur certum ab Angelo posse viuens in æternum conseruari sine speciali miraculo Dei, nam Angelus sola virtute naturali operatur, & sic quantumuis alimenta selecta applicaret, & reliqua omnia quæ ad res non naturales attinent, nihilominùs nunquam potest reparari substantia æquè humida,vt capitibus præcedentibus demonstrauimus,& sic tandem viuens deueniret ad eam siccitatem quæ induceret dispositionem incompossibilem cum morte. Si autem post adolescentiam variaretur compositio elementorum, tenet Galenus, quòd viuens poterat in æternum durare; hoc autem solus Deus tanquam primus Opifex, & Constructor valet præstare, non Angelus qui virtute naturali operatur; & sic ex hac parte posset demonstrari naturalis mors, provt res iacent; ac per consequens concludimus, ex eo non esse demonstrabilem mortem naturalem, etiamsi sit necessaria, quia principia & causæ omnes, vnde sumitur resolutio humidi, & exsiccatio, tenent & vrgent in materia probabili, vt superiùs tetigimus.

Capvt V. & Vlt.

An Mors naturalis sit sine dolore, & morbo?

Circa primum quod inquirit Controuersia receptum apud omnes communiter est,mortem naturalem accidere sine dolore, non quidem vt putabat Vallesius, propter obtusum sensum, sed quia dolor ex Philosopho prærequirit corruptionem naturæ subitò & violenter factam, sed mors naturalis non fit subitò, sed paulatim & per resolutionem humidi, quæ fit insensibiliter & paulatim, vt ex dictis constat *capitibus præcedentibus*,ergo defectu huius conditionis mors naturalis fit sine dolore, quod Philosophus *libro de morte & vita*, notificauit per illa verba: *Quapropter & sine tristitia est qua in senectute mors,nulla enim violenta illis passione contingente moriuntur; sed insensibilis animæ absolutio ac discessus fit omninò.* Et licèt ipse proferat mortem esse omnium terribilium maximè terribile, nihilominùs hoc est intelligendum ratione vltimi damni,non quia fiat violenter.

Adeò vera visa fuit aliquibus hæc Conclusio, vt acriter teneat mortem naturalem accidere cum voluptate,sic Sancta-Crux,ex eo quòd circa mortem acuitur calor naturalis conante Naturâ cor & arterias mouere,ratione cuius ad lætitiam dispositi sunt morientes se nouo calore viuidiores cogitantes. Contra istos tamen Petrus Garcia arguit, quia tristitia oritur ex cognitione obiecti disconuenientis, sed nullum maius disconueniens assignari potest, quàm mors; ergo necessaria erit tristitia in morientibus. Si verò respondeas esse ignorantiam mortis in morientibus, nihil valet, nam tunc etsi lætentur, non quidem vi mortis, neque ratione dispositionis conducentis ad ipsam cognitionem vt talis,sed potiùs propter ignorantiam, & sic forsan cum morte coniungi potest voluptas, non quidem, quia mors ipsam afferat necessariò, vt satis doctè Noster Petrus Garcia probat.

Circa secundum quod inquirit controuersia,non desunt qui existimant mortem naturalem accidere sine morbo, ex eo quòd dicat Philosophus *loco suprà citato* accidere mortem in senibus,nullâ in illis violentâ passione contingente; ex quo sic arguunt, Sed morbus est violenta passio, vt ex se manifestum est: ergo mors naturalis fit sine morbo,vtpote sine vlla violenta passione fit.Secundò, in fauorem huius sententiæ possumus arguere; nam eadem est causa ætatis, & mortis naturalis, vt ex dictis constat; sed talis causa producit ætates omnes & præsertim senectutem, & subsistentiam sine morbo, ergo etiam mortem producit sine morbo. Patet, nam eodem modo causat ætates, ac causat mortem, nempè per resolutionem humidi factam à nostro calore; sed causat ætates sine morbo aliquo manifesto & sensibili, ergo & mortem causabit sine morbo medico.

Verior tamen opinio est mortem naturalem non accidere sine morbo medico & sensibili:nam talis morbus dicitur qui lædit sensibiliter operationes; sed in morte naturali læduntur sensibiliter operationes, ergo talis læsio necessariò oritur à morbo medico & sensibili. Probatur Minor, nam nulla magis sensibilis est læsio quàm ea per quam viuens omninò cessat ab omnibus suis operibus; sed talis est ea quæ fit à causis mortis naturalis; ergo medio morbo sensibili & medico fit talis læsio. Confirmatur, nam continuò post ætatem adolescentiæ adest in viuenti morbus physicus ratione causarum naturaliter, & ineuitabiliter operantium, vt suprà explicauimus; sed morbus qui in ætatibus antecedentibus erat physicus solùm, & insensibilis poterit posteà per maiorem intensionem fieri sensibilis, ergo ex nullo capite implicat quòd fiat morbus sensibilis à causis ineuitabilibus ætatum; Minor probatur, nam siccitas quæ in senectute non facit morbum sensibilem, ita crescit per durationem causæ resoluentis, vt tandem fiat tanta quæ cogat viuens ab operibus consuetis omninò cessare: hoc autem semper accidit in morte naturali necessariò, ergo non potest percipi sine morbo medico: nam licèt sit causa eadem & in antecedentibus ætatibus non faciat morbum medicum, poterit in fine senectutis eadem causa facere morbum medicum solùm per durationem maiorem, ratione cuius plus humidi resoluit; vsque dum non possint fieri operationes naturales viuentis. Quo manet solutum secundum argumentum.

Ad primum quod desumebatur ex authoritate Philosophi, dicimus fieri mortem absque omni violenta passione, iuxta eius opinionem, seclusis causis naturaliter & ineuitabiliter operantibus, & sic est verum fieri naturalem mortem absque violenta passione orta ex causis contingentibus & euitabilibus, non verò absque morbo qui fit à causis ineuitabilibus; nam non poterat negare Philosophus mortem esse violentam subiecto,vt per se patet.

Consultò dixi post ætatem adolescentiæ esse morbum physicum à causis ætatum prouenientem, nam resolutio humidi quæ fit vsque ad adolescentiam, potiùs iuuat ad perficiendum viuens, eò quòd à pueritia fuit concessum à Natura plusquàm esset necessarium propter necessitatem augmenti: postquam verò iam debitam magnitudinem adquisiuit viuens ab adolescentia exclusiuè viuens imperfectiùs operatur, quia tollitur de humido requisito ad operandum perfectiùs, & sic est morbus physicus per ætates subsequentes: nam licèt in ipsis nulla fiat læsio sensibilis, non tamen adeò perfectè operatur viuens sicut in adolescentia.

Inquires quo morbo deficit viuens per mortem naturalem. Respondeo: talem morbum esse distemperiem frigidam & siccam, nam causæ mortis naturalis omnes resoluunt humidam substantiam à qua dependet conseruatio caloris natiui: ergo si accidit per defectum humidi, & ab humido pendet calidum, mors naturalis fit per frigiditatem & siccitatem præternaturam. Quod confirmatur, quia dum viuens magis accidit ad mortem, magis est frigidus & siccus, vt patet in senectute & decrepitudine, ergo mors naturalis accidit per morbum frigidum & siccum. Quod etiam confirmat experientia eorum qui morte naturali moriuntur, in quibus calor est summè debilis, ergo frigido morbo pereunt. Et licèt Petrus Garcia asserat perire calido morbo, ex eo quòd senes ob debilitatem summam non possint dilatare cor & thoracem sufficienter, vt aër trahatur ad attemperandum, quo fit vt intemperies calida à fuliginibus orta non possit emendari; & per consequens quòd ipsa sit causa mortis naturalis. Hæc tamen ratio nulla est, siquidem non constat calorem tunc esse ità intensum, vt ex vi illius pereant senes, cùm potiùs fit dispositio, vt plura opera fiant perfectiùs, præcipuè cùm constet intensiori calore pluries viuens fuerit conseruatum. Tum denique; quia licèt senes non possint dilatare thoracem, & cor sicut anteà, tamen calor eorum est debilis, & sic cum minore quantitate aëris sufficienter ventilatur cor, & conseruatur calor eorum. Ex quo constat solùm per intemperiem frigidam, & siccam deficere viuens, quacunque morte naturali pereat. Et hæc sufficiant pro toto hoc Tractatu.

TRACTA

TRACTATVS II.

DE HVMORIBVS.

DISPVTATIO I.

De Eſſentia & Numero Humorum.

CAPVT I.

Quid ſit Humor?

Corpus humanum cuius ſtatum naturalem præ oculis Medicus cordatus habere debet, præter compoſitionem elementorum quam importat, quatenùs corpus præcisè mixtum eſt, alteram etiam admittit compoſitionem ex humoribus qui ſunt corpora valdè neceſſaria pro nutritione & conſeruatione viuentis, non quidem præcisè quatenùs mixtum eſt abſolutè, ſed provt peculiare mixtum vitale, & organicum eſt. Hanc compoſitionem ex humoribus expreſſit Galenus *ſuper librum Hippocratis de natura humana comment.* 18. In præſenti ergo naturam & quidditatem humorum corporum ex quibus viuens organicum componitur, quæ communiter humores vulgò dicuntur, indagandam proponimus.

De humoribus igitur ſecundùm hanc acceptionem conſideratis agens Auicenna, qui miro quidem ordine totam Medicinam explorauit, ſic *fen* 1. *lib.* 1. *doct.* 4. *cap* 1. humorem definiuit: *Humor eſt corpus humidum, fluidum in quod in primis nutriens conuertitur*; Circa cuius intelligentiam valde Authores digladiantur: Alij quidem variè contra ipſam arguentes: Alij verò ex iunioribus nouam, & peculiarem definitionem humoris fingentes; claritatis tamen gratiâ ſingulas particulas definitionis adductæ ſigillatim enodare decreui, vt ſic Auicennæ doctrinam accuratiſſimè percalleamus, & ſi quid contra ipſam difficile appareat, in ſenſu genuino exponamus.

Ordine igitur promiſſo incedentes, Iacobus de Partibus *ſuper Auicennam in commentario huius capitis*, & cum ipſo ferè omnes Recentiores, illicò opponunt contra Principis doctrinam ſuper prima illa verba, *Humor eſt corpus humidum*, etenim certum eſt bilem, & melancholiam inter humores legitimos, & veros eſſe computandos; ſed huiuſmodi humores ſunt corpora ſicca à prædominio, Galeno Authore, *libro de Cauſis morborum, cap.* 6. & 2. *de facultatibus naturalibus, cap.* 9. ergo humor non eſt corpus humidum, vt dictauit Auicenna.

Huic argumento aliqui pro Principe ſatisfacere conantur, & dicunt bilem, & melancholiam humores eſſe actu humidos, provt humidum importat exceſſum qualitatis humidæ, poteſtate verò eſſe ſiccos, & ſic bene ſtat, vt comprehendantur in definitione humoris. Sed contra hanc ſolutionem inſurgo. Nam quodlibet agens operatur ſolùm ſecundùm quod eſt in actu: ergo bilis & melancholia etiamſi eſſent potentiâ ſicci; nunquam exſiccarent, ſed ſemper valerent humectare, cùm ſemper humiditas in ipſis prævaleat, & excedat.

Nec valet ſi iterum effugias vim noſtræ ratiocinationis exemplo communiter adducto de aqua marina, quæ licèt humida ſit in exceſſu, nihilominùs exſiccare valet; nam ſi pedes tumore œdematoſo affectos in marinam immittas, abſumitur profectò humor, ſed à nullo alio quàm à ſiccitate; ergo ſi in aqua marina accidit, quòd licèt ſit actu humida & in exceſſu, tamen poteſtate exſiccet, meliùs poterit contingere in mixto aliquo perfecto, & ſic de bile & melancholia poterit verificari prima particula definitionis, etiamſi ſint humores ſicci poteſtate aut potentiâ.

Non inquam valet paritas, etenim aquâ, etſi ſiue permixtione alterius ſubſtantiæ ſit humida in exceſſu, nihilominùs per permixtionem alterius ſubſtantiæ efficacioris eſt virtutis ad exſiccandum, deobſcuratúrque humectatio aquæ; & præpollet contrarius effectus, quod accidit in aqua marina quæ per permixtionem ſubſtantiæ exſiccantis actu exſiccat: Bilis autem & melancholia ſi actu, & à prædominio eſſent corpora humida per exceſſum qualitatis, neceſſariò deberent humectare ſemper, cuius contrarium experimur. Certius ergo eſt Auicennam eundem conceptum ſignificare per fluidum & per humidum, & ſic locutus fuit ſine diſtinctione. Quod verò humidum interdum fluidum ſignificet, & non exceſſum qualitatis humidæ, dictauit Philoſophus *lib.* 2. *de generatione*, *cap.* 2. & 4. *lib. Meteor. cap.* 1. vbi ſic fatur, *Humidum eſt quod continetur bene termino alieno, malè verò proprio, & è contrario ſiccum.* En quomodo Philoſophus accipit humidam pro fluido, tunc ſic argumentor: Sed quilibet humor eſt corpus fluidum in quo conuenit cum ſero, & lacte, & differt à corporibus ſolidis, & ſpiritibus, ergo prima particula definitionis quæ ſe habet loco generis, verè, rigoroſè, & ſemper verificatur de omnibus humoribus qui fluidi ſunt, vt ſic faciliùs vſque ad penitiora loca viuentis penetrare poſſint pro nutritione omnium partium. Neque aliud ſignificauit Galenus 2. *de differentiis febrium, cap.* 16. dum ait, *In humoribus omnibus humidum praualet elementum.* Quòd ſi per humidum non intelligeret Galenus fluidum, minimè *libro de natura humana, commentario* 39. proferret humores eſſe calidos, frigidos, humidos, & ſiccos per excellentiam, id eſt, per prædominantem qualitatem, Ex quo conſtat quòd ſi 2. *de differentiis febrium*, tenet in humoribus prævalere humidum elementum, quòd ſit intelligendum quoad fluxibilitatem, & non per exceſſum qualitatis humidæ; neque ex eo quòd humores

madorem

madorem inducant, sequitur in ipsis excedere qualitatem humidam; nam si linteum immittas in acetum, madidum redditur, & tamen acetum est siccum, non ergo ex madore colligitur humiditas excedens, & perindè manifestè constat nomine humidi idem quod fluidum significare Auicennam in definitione humoris.

Vltima verba: nempè; *In quod in primis nutriens conuertitur*, satis contentiosam litem inter Authores excitauerunt. Pro quarum intelligentia, nota breuiter id quod Galenus 3. *lib. de facultatibus naturalibus*, *cap.* 7. & Hippocrates *lib. de Alimento* expressit, nempè alimentum pro nutritione plures subire alterationes in nostro corpore & mutationes, quarum primam accipit in ore dum masticatur; secundam in ventriculo, per quam alimentum quod fuit ore priùs trituratum transmutatur in substantiam liquidam & albam, quæ vocatur chylus, seu primum nutriens, quia est prima transmutatio alimenti in ordine ad nutritionem, eáque celebratur in ventriculo à quo per intestina & venas mesaraicas defertur chylosa substantia, vsque ad hepar, vbi transmutatur in massam sanguinariam quæ constat diuersis heterogeneis substantiis quæ communiter dicuntur humores. Rursùs, isti humores per venas dissemínantur in totum ambitum corporis, & in qualibet parte alterantur per transmutationem in propriam substantiam mediis humiditatibus secundis quæ dicuntur ros, cambium, gluten, de quibus specialiter cum Auicenna suo loco agemus.

Hoc prænotato, facilem & genuinum sensum habent vltima verba allata in definitione; nam cùm primum nutriens sit chylus idem significat, *Id quod in primis nutriens conuertitur*, ac id in quod substantia chylosa quæ dicitur primum nutriens conuertitur, vt sic differat humor à lacte, sero, & secundis humiditatibus, quia in ipsis non conuertitur chylus immediatè, sed potiùs sanguis, hoc est tota massa sanguinaria quæ constat quatuor humoribus, in quibus chylus immediatè conuertitur. Quo fit, vt licèt per causam materialem, & accidens inseparabile Princeps definierit humorem, optimè tamen eius quidditas percalleatur: nam cùm semper debeamus definire, aut describere per prædicata notiora & clariora, & sæpè sæpiùs contingat intrinseca prædicata adeò latere vt fugiant nostram cognitionem, meritò describimus naturas per extrinseca prædicata dummodò sint ex notioribus quæ habet, & alterum se habeat loco generis, alterum verò loco differentiæ, sic fecit Auicenna, ergo optimè processit in definitione humoris. Vndè licèt per causam materialem explicetur humoris natura, non tamen per causam formalem, vt noster Primarius & Magister meus *in suo libro quæst.* 1. *de Humoribus*, suadetur; nam illa verba, humidum fluidum, minimè se habent vt causa formalis, neque accidentalis. Adhuc probatur manifestè ex suis etiam principiis: nam particula definitionis cuiusuis quæ se habet vt genus, potiùs assimilatur materiæ, sicut quæ se habet vt differentia, assimilatur formæ, hæc enim est similitudo in prædicatis metaphysicis cum physicis: sed Magister tenet illa verba, humidum & fluidum, se habere vt genus in quo conuenit humor cum sero & lacte, ergo illa verba potiùs se habent vt materia definitionis, quàm vt forma. Vlteriùs, nam prædicatum formale non debet esse commune, sed speciale & constitutiuum; sed illud prædicatum fluxibilitatis in humoribus est valde commune & genericum, ergo non est formale, sed potiùs accidens proprium & inseparabile humoris.

Acerrimè tamen Aduersarij, Auicennæ definitionem debellare contendunt. Primò, Pituita dicitur ab Auicenna sanguis diminutè coctus, si ergo vlteriùs coquatur ex pituita fit sanguis quartus humor naturalis; ergo humor non fit necessariò ex primo nutriente, seu ex chylo: Secundò, Pituita gypsea est humor, & tamen non est fluida, ergo humor non est corpus humidum fluidum. Tertiò, Serosa substantia est corpus humidum & fluidum in quod conuertitur chylus, & tamen non est humor, ergo. Quartò & vltimò; nam chylus est corpus humidum & fluidum in quod primum nutriens, hoc est alimentum ab ore trituratum & alteratum conuertitur, & tamen non est humor; ergo non rectè explicatur humoris natura per verba ab Auicenna adducta.

Hæc tanti fuerunt momenti apud Recentiores & Neotericos aliquos nostræ Scholæ, vt audeant refellere Auicennæ definitionem, & nouam aliam confingere, quæ sic habet; *Humor est substantia intra nos genita per secundam coctionem ad nutritionem communem totius corporis*. Hanc definitionem tanquam veram recipiunt, & admittunt, quos sequitur huius nostræ Scholæ Neotericus Vespertinæ Cathedræ Professor; nam tenent dari per genus & differentiam, etenim illa verba, *substantia intra nos genita*, se habent loco generis; quæ verò subsequuntur, nempè *secunda coctione genita*, se habent loco differentiæ, per quæ differt humor à chylo, qui à prima coctione generatur, & à lacte, & rore, qui à tertia coctione generantur. Denique per vltima verba explicatur finis propter quem humores sunt facti, ergo est optima definitio. Quòd verò meliùs explicet naturam humoris, quàm definitio Auicennæ, probat Neotericus citatus, ex eo quod datur per prædicata magis intrinseca, & essentialia humoris, quæ iudicat esse coctionem per quam fit, & finis in quem ordinatur, ergo præstantior est hæc definitio quàm ea quam adduxit Princeps Auicenna.

Ego autem Antiquorum dogmata semper præ reliquis figmentis præfero, dummodò non sit euidens ratio contrarium demonstrans; quapropter, & quia argumenta quæ militant contra Auicennæ definitionem facilè diluuntur, ipsam tanquam veriorem eligo, quia sufficienter per ipsam deuenimus in cognitionem humoris, etiamsi per prædicata extrinseca eius natura describatur. Præterquam quòd contra Neotericos fingentes definitionem peculiarem militat idem argumentum, siquidem non minùs est extrinseca causa humoris efficiens, & finalis quàm materialis; sed talis definitio explicat causam efficientem per secundam coctionem, & finalem per nutritionem totius corporis, ergo datur per extrinseca prædicata. Deindè contra eandem definitionem sic vrgeo: nam Neoterici concedunt interdum posse humores generari sine actione ventriculi cum Vallèsio 6. *Controuers. cap.* 3. & cum Galeno 6. *de placitis*, *cap.* 6. Sed tunc non fiunt humores per secundam coctionem, sed potiùs per primam, vtpote nullam aliam supponunt; ergo non verificatur talis definitio æquè de omnibus humoribus.

Huic argumento respondet Neotericus citatus, quòd licèt possit fieri humor, quin præcedat actio ventriculi, seu forma chyli, nihilominùs de ipso verificari, quòd fiat per secundam coctionem;

nem; quia illa materia debet ſupponi ita elaborata,& diſpoſita, ſicut ſi præcederet actio ventriculi, & cùm prima coctio ventriculi ſolùm requiratur, vt diſponat pro ſecunda; indè eſt quòd ſi illa materia ſupponatur aliàs diſpoſita tali diſpoſitione, quæ æquiualet coctioni ventriculi, ex illa fiat humor, & verificetur de ipſo fieri per ſecundam coctionem, quia ſupponit primam æquiualenter.

Hæc tamen ſolutio non eſt ſufficiens, & argumentor contra ipſum ad hominem, nam ipſe ſugillat Magiſtrum meum, ex eo quòd cùm admittat definitionem Auicennæ aſſerit competere omni humori,etiamſi non fiat neceſſariò ex chylo,& arguit contra ipſum: nam de ſanguine facto ex pituita non verificatur ex eo quòd talis ſanguis, non eſt id in quod primum nutriens, ſeu chylus conuertitur, ergo ſiniſtrè defendit Auicennæ doctrinam, ſi aliàs non fatetur chylum eſſe materiam neceſſariam, & determinatam humoris. Quod argumentum contra ipſum militat eodem modo de coctione ſecunda, vbi non ſupponatur prima, vt probat argumentum contra ipſum poſitum, & ſic quemadmodum ipſe reſpondit illam materiam æquiualere in diſpoſitionibus coctioni ventriculi, etſi ipſa non ſupponatur. Poterat etiam quis pro Magiſtro meo ſatisfacere argumento propoſito, quod in pituita ex qua fit ſanguis tempore indigentiæ, eſt etiam diſpoſitio æquiualens diſpoſitioni chyli; & ſic ità eſſe diſpoſitam, ac ſi chylus præcederet ad formam humoris, & ſic ſufficienter de humore, ſeu ſanguine illo verificari, eſſe id in quod primum nutriens conuertitur, ſicut verificatur ſua definitio de humore qui non ſupponit primam coctionem ventriculi, ex eo quòd ſit id quod fit per ſecundam coctionem, etiamſi primam non ſupponat, ex eo quòd materia habet diſpoſitionem æquiualentem pro prima coctione, quæ in ventriculo celebratur.

Solùm reſtat ſoluere argumenta, quæ contra Auicennæ & noſtram doctrinam opponebant Aduerſarij, quæ omnia adducuntur à Iacobo de Partibus *in commentario huius textus ſuper Auicennam*. Ad primum reſpondet Magiſter meus *loco ſuprà citato*, quòd humor non fit neceſſariò ex chylo, ſeu primo nutriente, etiamſi fit in quod primum nutriens conuertitur, & hac ratione competere omni humori, ſicut ſi dixerimus acetum eſt illud acre in quod conuertitur vinum, etiamſi à Deo acetum crearetur, aut fortè fieret ex alia materia præter vinum; ſemper verificaretur acetum eſſe illud acre in quod conuertitur vinum: vnde licèt ex pituita fiat ſanguis, affirmat de tali ſanguine verificari Auicennæ definitionem, eò quòd ſit illud in quod primùm nutriens conuertitur. Cæterùm, hæc expoſitio non eſt iuxta principia ipſius Authoris:nam ipſe dum reſpondit ad vltimum argumentum quod contra ſe proponit, aſſerit lac & ſemen excludi à ratione humorum, quia non fiunt ex primo nutriente, ſed potiùs ſunt id in quod ſecundum nutriens, quod ſunt humores conuertitur; ſi ergo tenet humores non expoſcere fieri ex chylo, ſeu primo nutriente, ſiniſtrè reſpondit, dum excludit lac à definitione humoris, quia in ipſum non conuertitur chylus; nam ſanguis factus ex pituita, aut alia materia eſt humor, & tamen non fit ex primo nutriente in eius opinione, & ſolùm verificatur de ipſo quòd ſit corpus humidum fluidum; quod etiam verificatur de lacte, & tamen non eſt humor; ergo aliâ viâ tenetur exponere definitionem Auicennæ,ſeu verba eius vltima.Neque illud quod adducit de aceto aliquid probat: nam ſi acetum fieret ex alia materia præter vinum, licèt eſſet verum dicere illud in quod conuertitur, ſeu tranſit vinum, eſt acetum, non tamen è contrà valeret,Acetum eſt id in quod conuertitur vinum, ex eo quòd eſſet aliud quod conuerteretur in acetum, & ſic definitio non haberet prædicatum differentiale:nam tale debet eſſe peculiare per quod res conſtituatur, & differt ab omnibus aliis: Sed ſi humor non fiat neceſſariò ex chylo tanquam ex primo nutriente, non differt ab aliis corporibus humidis & fluidis,vt lac & ſemen; ergo malè exponitur ſic vltimum verbum definitionis: Aut inquiro, cur lac non eſt humor; ſi eſt corpus humidum fluidum: ſi reſpondeas; quia non conuertitur in illud chylus, Vrgeo, ex eo quòd ſanguis factus ex pituita eſt humor,& tamen in illud non conuertitur chylus: Etſi de ſanguine iſto verificatur quod eſt id in quod primum nutriens conuertitur, etiamſi non fiat ex primo nutriente; ſed ex altero humore, cur de lacte non verificatur quòd ſit id in quod primum nutriens conuertitur, cùm fiat ex humore aliquo, & non ex chylo, par enim videtur vtriuſque ratio, & meo iudicio,efficaciter conuincit contra Magiſtrum.

Aliter tamen reſpondeo argumento ſuprà poſito, nempè ſanguini facto ex pituita, aut fortè ex alia materia præter chylum competere traditam Auicennæ definitionem, quia verba in definitione aptitudinem important, & non actum, & ità ſatis eſt, ſi ille ſanguis ex chylo ſit aptus fieri, quamuis actu non fiat ex chylo: vnde cùm lac aut ſemen non poſſint immediatè fieri ex chylo, fit vt excludantur à definitione humoris,non quia non fiant actu ex primo nutriente, ſed quia nec poſſint fieri ex ipſo. Ex quo dilutum manet argumentum, & Auicennæ doctrina clarior euadit hucvſque ſatis obſcura in doctrina Magiſtri. Præterquam quòd qui velit opinari determinatam materiam humorem eſſe chylum, cum plurimis & grauiſſimis Authoribus faciliùs ſoluet difficultatem, & Auicennæ doctrinam liberabit à calumniis, ſi dicat,neque ex pituita, neque ex alia materia poſſe fieri humorem naturalem præterquam ex chylo.

Quæres: Si pituita poteſt conuerti in ſanguinem, cur ex portione illa chyli ex qua facta fuit pituita, non fiat immediatè ſanguis. Reſpondeo ideò eſſe, quia tunc non eſt perfectè cocta, aut diſpoſita ad formam ſanguinis, & ſic per vlteriorem coctionem conuerti in ſanguinem. Ad ſecundum argumentum Reſpondeo, quòd pituita gypſea non habet rationem humoris propriè, cùm fluida non ſit. Ad tertium dico ſerum eſſe partem incommutabilem, & incoctilem alimentorum, & ſic in ipſam chylum non conuerti. Ad vltimum conſtat alimentum externum quod antequam alteretur à ventriculo, & conuertatur in chylum, non eſſe primum nutriens, & ſic etſi chylus ſit corpus humidum fluidum, non tamen in quod primum nutriens conuertitur, cùm ipſe ſit primum nutriens,& non poſſit conuerti in ſeipſum: nam ſic eſſet genitum & corruptum.

CAPVT

CAPVT II.

Quot ſint humores naturales in homine.

CONſtat ex dictis humores in noſtro corpore generari, & minimè in alimentis contineri, vt falsò aliqui putârunt, contra quos acriter Gal. 2.*de naturalibus facultatibus cap.*8. ait: In præſenti ergo numerum humorum naturalium inquirimus; nam de præternaturalibus ſuo peculiari loco latiùs tractabimus.

Circa numerum naturalium humorum, ſatis antiquata atque vetuſta fuit opinio aſſerentium vnicum tantum eſſe humorem in noſtro corpore. Contra quos Hipp. *lib.*1. *de natura humana comm.* 3.ait; *Nam ſi homo ſolum vnum humorem contineret, nullo vnquam morbi genere affligeretur, neque eſſet vnde doleret*, &c. Quem ſequitur Galenus *in commentario*, & ſic tanquam improbabilis reiicitur huiuſmodi opinio.

Truſianus verò Monachus *lib. Artis Medicinalis* circa numerum humorum peculiarem habuit ſententiendi modum, nempè tres tantummodò eſſe, pituitam ſcilicet, bilem, & melancholiam,& ſanguinem humorem quartum de medio ſuſtulit, cuius fundamenta, quia valdè futilia ſunt, omitto. Falſitas tamen huius opinionis ex eo conuincitur, quia ſapor dulcis & rubor maſſæ ſanguinariæ non poſſunt oriri à tribus humoribus relatis; ergo alter humor debet aſtrui, in quem talia accidentia refundantur: Antecedens probatur, in externis ex albo colore,pallido & nigro, minimè reſultat ruber color: ſed pituita eſt alba, bilis pallida, & melancholia nigra; ergo ex his permixtis ſolùm non reſultabit in maſſa ſanguinaria color rubicundus, & proindè conſtat concedendum eſſe alterum humorem, in quem talis color refundatur. Idem argumentum conficitur de ſapore; nam ex amaro bilis, inſipido pituitæ, & acerbo melancholiæ non poterit reſultare ſapor dulcis, qui adeſſe cernitur in maſſa ſanguinaria; ergo ipſa continet alterum humorem citra bilem, pituitam, & melancholiam.

Verior igitur Sententia & communiſſima ſatis inter omnes Medicos tenet,in nobis eſſe quatuor humores naturales, nempè bilem, pituitam, melancholiam, & ſanguinem quartum humorem. Hanc opinionem expreſsè tenet Hippocrates & Galenus *libro de natura humana citato, textu* 18, per hæc verba: *Corpus autem hominis ſanguinem in ſeipſo continet, pituitámque, & bilem duplicem, flauam, & atram, & hæc eſt ſua ipſi natura*: Vbi in corpore humano quatuor humores prorsùs diuerſos diſtinguit. Vnde inanis ſatis eſt expoſitio eorum qui tenent nomine ſanguinis Hippocratem intelligere maſſam ſanguinariam, & non peculiarem humorem quartum qui dicitur ſanguis: nam Galenus *Comment.*16. *de natura humana*, clarè ſatis hoc dubium ſoluit per hæc verba: *Cùm ergo ſanguis dicatur bifariam, alius quidem, quem vel ſecta vena, vel vulnere inflicto profluere videmus, qui & vtriuſque bilis, vt oſtendimus, & pituitæ particeps eſt, alius purus & integer, & cuiuſque mixturæ alterius humoris expers.* Aurea profectò verba, quæ ità clarè probant quatuor humores eſſe in corpore humano prorsùs diuerſos, vt non egeant expoſitione. Eandem ſententiam tenet *lib de hominis ſtructura* Hippocrates, quem ſequitur Auicenna *fen* 1. *lib.* 1. *doct.* 4. *cap.* 1. vbi ſic fatur: *Et dicemus, quòd humores humoroſi boni & ſuperflui, vel non ſuperflui, quatuor continentur generibus, genere ſanguinis, qui omnibus illis melior exiſtit, & genere phlegmatis, & genere choleræ rubræ, & genere choleræ nigræ.*Probatur etiam hæc aſſertio rationibus deductis ex Hippocratis doctrina *libro de natura humana citato*; nam elementa ex quibus ſumus facti ſunt quatuor, ergo etiam humores qui generantur propter reparationem totius debent eſſe numero quatuor. Secundò: Per diuerſa tempora anni, abundant diuerſi humores: ſed vnus diuiditur in ver, in quo abundat ſanguis quartus humor, & in æſtatem in qua abundat bilis, in autumnum, in quo ſuperat melancholia, & tandem in hyemem, vbi pituita ſuperfluit; ergo cùm quatuor ſint anni tempora, in quibus diuiſim peculiaris humor abundat in corpore, certè deducitur eſſe quatuor humores. Quod etiam Hippocrates 3. *Aphoriſm.* repetit. Vlteriùs validatur aſſertio noſtra:nam in ſuperpurgationibus, poſtquam primò expurgatur humor familiaris, & deindè ſuo ordine alij duo humores, & tandem vltimò euacuatur ſanguis: ergo ſunt quatuor humores in noſtro corpore, qui non ſolùm medicâ, ſed ſpecie phyſicâ diſtinguuntur, ex eo quòd in ipſis & diuerſa accidentia in ſpecie & diuerſas facultates agnoſcimus. Quod totum *diſp. vlt.* conſtabit clariùs, dum peculiares humorum naturas diſquiremus.

CAPVT III.

Vtrùm quatuor humores contineantur in venis formaliter, homine bene valente, & quâ proportione?

CIrca primum quod inquirit caput,Peramatus *lib. de humoribus, cap.* 6. acerrimè tenet humores intra vaſa minimè facere vnum per aggregationem, ſed potiùs ex ipſis per mutuam actionem reſultare vnum per ſe continere virtualiter omnes humores, quemadmodum mixtum in opinione probabili continet elementa virtualiter, ex quorum actione & reactione reſultauit. Hoc placitum intendit confirmare ex Galeni mente 2. *Aphor. comm.* 37. vbi reddens rationem propter quam corpora ſana difficulter purgentur, & vertigine, & torminibus vexentur; interdúmque exanimentur, ait ideò eſſe, quia expurgans medicamentum non inuenit familiarem humorem, ideóque ſanguinem, & humores colliquat: ſi ergo in corpore ſano non eſt humor familiaris; ergo ſolùm virtualiter continentur in corpore ſano.

Rationibus etiam poteſt validari hæc aſſertio: nam in humoribus inuenitur, quidquid requiritur ad veram mixtionem; ſiquidem ſunt mutuò actiui & paſſiui per contrarias qualitates quas habent, communicant etiam in materia, & inſuper ſunt debitè approximati inter ſe; ergo quemadmodum ex elementis reſultat vnum per ſe continens virtualiter ipſa, ità etiam ex humoribus reſultabit vnum perſe continens ipſos virtualiter. Vlteriùs, in theriaca, aut quolibet alio medicamento compoſito ex pluribus ſimplicibus compo

componentibus, fit quædam fermentatio, ratione cuius coëuntibus omnibus simplicibus ingredientibus reducuntur ad quandam vnitatem prorsùs ab omnibus distinctam; ità Galenus *libro de Theriaca ad Pisonem, cap.13.* Ergo sic similiter cùm humores inter se permisceantur, & alterentur in vasis, debet fieri talis fermentatio (vt ità dicam) inter ipsos, vt coëuntibus omnibus reducantur ad vnitatem prorsùs diuersam,& per consequens solùm virtualiter, & non formaliter adetunt in corpore sano.

Verior tamen opinio est & satis trita, atque vulgaris inter Medicos, quæ asserit humores formaliter esse in venis, sano existente corpore. Probatur ex Galeno qui 8.*de Placitis,cap.4.*ait: *Actu vero existit quæ ex ipsis elementis per media alimenta gignuntur, sanguis, pituita,flaua & atra bilis.* Nihil clarius pro validatione huius opinionis. Vlteriùs tamen ipsam rationibus confirmare operæpretium erit: nam sectâ venâ in corporibus sanis apparent diuersæ substantiæ; sed per sectionem venæ nulla peculiaris alteratio inducitur in massa sanguinaria, ratione cuius resurgant actu humores, vt per se patet; ergo actu perseuerabant intra venas & formaliter. Secundò, quia affectâ præternaturam massâ sanguinariâ, vnâ & eadem alteratione secundum speciem; apparent actu quatuor humores; sed tunc non possunt denuò generari; ergo anteà existebant actu & formaliter in corpore. Maior constat in qualibet febre putrida; Minor probatur, vna & eadem dispositio ex parte agentis putrefacientis seu alterantis ex se cùm sit vna, solùm potest conducere ad vnicam formam in specie, & si forsan potest esse variatio, accidere potest propter diuersam materiæ dispositionem; sed massa sanguinaria quæ se habet vt materia, est vna & eodem modo disposita; ex se ergo cùm eadem sit in specie alteratio & vna, non poterit conducere ad generationem diuersorum humorum, & per consequens manifestè constat formaliter in venis existere; siquidem ex vi illius alterationis præternaturam denuò non poterunt generari.

Neque valet recurrere ad vniuersalem causam; nam hæc solùm operatur iuxta exigentiam particularium; sed in massa sanguinaria ex vi ipsius alterationis præternaturam non producitur heterogenea dispositio ex vi cuius cogatur vniuersalis causa ad productionem formarum diuersarum in specie, cùm in ipsa sit dispositio quæ antecedenter ad alterationem præternaturam,(intellige putredinem, aut vstionem) non cogebat causam vniuersalem ad productionem formarum, neque post alterationem, cùm vna & eadem in specie producatur in tota massa: Ergo nullo modo est possibile quòd neque ab agente particulari, neque ab vniuersali denuò producantur diuersi humores, & per consequens formaliter supponebantur in venis.

Denique conuincitur assumptum ex eo quòd in superpurgationibus tractione factâ humoris familiaris, reliqui secuntur iuxta ordinem adductum à Galeno, & receptum ab omnibus Medicis;sed ex vi medicaméti expurgantis non possunt duo generari humores; ergo formaliter existebant in venis. Minor probatur; nam medicamentum seclusâ alteratione qualibet, tractione solùm factâ, suum opus perficit; sed præcisè ex vi tractionis non potest generare humores; ergo quòd si forsan aliquam inducit alterationem, non tamen quælibet sufficit ad corruptionem vnius & alterius generationem, vt per se patet; ergo minimè ex vi medicamenti expurgantis poterunt denuò humores generari: existebant ergo formaliter in venis.

Argumenta in contrarium posita nullius roboris sunt. Ad primum desumptum ex Hippocratis, & Galeni authoritate, dicimus, accidentia illa quæ eueniunt in superpurgatione corporis sani non esse quia medicamentum non inueniat humorem familiarem formaliter existentem, & actu in ipsis venis, sed quia omnes sunt in proportione naturali & debita Naturæ, quo fit vt ipsa retineat humores pro nutritione valdè necessarios; & cùm ex alia parte expurgans pharmacum operatur contrarium motum, hinc nascitur pugna inter medicamentum ex vna parte, & inter Naturam ex altera, ex qua accidentia illa praua accidunt, & colliquationes sanguinis, & carnis.

Ad secundum dicimus, quòd licèt humores aliqualiter alterentur, non tamen habent sufficientem actiuitatem, neque vt ad inuicem transmutentur, neque vt alterentur in aliam formam; nam ad hoc est necessaria extrema intensio qualitatum, qualis est in elementis, & in viuenti, quæ in humoribus non inueniuntur, & sic ex vi alterationis eorum neque corrumpuntur ad inuicem, neque resultat tertium ab ipsis distinctum continens virtualiter ipsos.

Neque possum non mirari cuiusdam Neoterici nostram Vespertinam Cathedram Regentis, qui asserit ideò humores inter se non transmutari ad inuicem, quia cùm continuò trahantur à partibus pro nutritione, non datur in ipsis mora sufficiens ad transmutationem mutuam. Quod valdè improbabile esse iudico; nam licèt humores continuò ab omnibus partibus trahantur pro nutritione, nihilominùs hoc non obest quò minùs plures partes massæ sanguinariæ in vasis maioribus perseuerent longo temporis spatio & sufficienti, vt possint mutuò inter se agere & reagere, priusquam per minimas venas & capillares vsque ad porositates pro nutritione deferantur; siquidem trahitur totum quod est in venis simul, sed successiuè humorum portiones à partibus pro nutritione arripiuntur: Ergo licèt continua sit tractio, tamen portiones humorum perseuerabunt, sufficienti tempore applicatæ, vt possint inuicem corrumpi; ergo propter defectum actiuitatis requisitæ, & non propter paruam moram temporis, humores non corrumpuntur mutuò.

Ad vltimum argumentum respondeo: Composita medicamenta non esse vnum per se, sed per aggregationem quod continet in se plures formas specie diuersas: sic de lacte & rosa tenent communiter Medici cum Galeno; & sic de Theriaca eodem modo philosophandum erit, licèt ad sensum appareat vna; nam continet formas diuersas simplicium ingredientium, quæ licèt inter se aliqualiter alterentur ratione fermentationis, non tamen alteratione sufficienti, vt ad inuicem omnia corrumpantur, & sic de humoribus hoc ipsum accidere fatemur.

Circa secundum quod inquirit caput, nempè quâ proportione existant humores in viuenti, aduerte de statu naturali litem procedere, nam in statu morboso aut distemperato existente viuenti, certissimum est plus illius humoris generari ad quem inclinat intemperies. Procedit ergo con-

trouerſia de ſtatu ſalubri & naturali viuentis, dummodò vtatur alimentis proportionatis, ad quæ naturalis temperies inducitur: etenim ſi vtatur alimentis valde pituitoſis,aut biliofis,aut melancholicis, ex propria natura quantumuis temperatum ſit viuens, & in ſtatu ſalubri, generabit plus illius humoris ad quem alimenta diſponuntur ex propria natura.

His iam prælibatis, dicimus cum communi omnium Medicorum conſenſu, ſanguinis quarti humoris maiorem partem reperiri in noſtro corpore,quoniam eſt humor magis familiaris noſtræ naturæ & principiis generationis, vtpote calidus & humidus eſt ex propria natura:Tum etiam,quia ad nutritionem plurium partium conducit, & tandem quia id infinuauit Galenus 8. *de Placitis cap.* 4. per hæc verba : *Ex cibis quatuor humores generantur, ſed ſanguis plurimus ex omnibus in venis apparet.*

Secundo loco humorem pituitoſum abundare pro certo habeo, quia illius in noſtro corpore eſt maior neceſſitas quàm bilis, & melancholiæ: nam præterquam quòd requiritur ad nutritionem partium pituitoſarum, peculiarem habet vſum ad humectationem articulorum, & iuncturarum, ne continuo motu areſcant: inſuper etiam habet peculiarem prærogatiuam, vt tempore indigentiæ conuertatur in ſanguinem, quapropter dicitur ab Auicenna ſanguis diminutè coctus. Cùm ergò nec bilis,nec melancholia habeat tot, nec tam vtiles vſus in viuenti, cenſendum eſt pituitæ eſſe maiorem quantitatem, quàm bilis aut melancholiæ. Et licèt plures ſint partes frigidæ & ſiccæ, quæ melancholiâ nutriantur, quæ frigidæ & humidæ, quæ nutriantur pituitâ, nihilominùs excedit pituita propter peculiares vſus & præſtantiores atque valde vtiles, quos adduximus. Tertio loco plus bilis abundat in corpore ſano quàm melancholia, id expreſſit Galenus *lib.5. de vſu partium, cap.6.* vbi ſic fatur ; *Nam pauciſſimum quidem eſt melancholicum excrementum, copioſius quidem ipſo bilioſum, porrò vtroque aquoſum multò cumulatius.* Nihil clarius. Ratione etiam validatur aſſertum, deſumpta enim ex nimia quantitate bilis, quæ cum excrementis alui, & vrinæ in ſtatu ſalubri euacuatur, ſignum profectò manifeſtum, indicans reuerà magis abundare in corpore quàm melancholiam, cùm huius humoris non expellatur manifeſta quantitas.Præterquam quòd bilis vnica qualitate ſolùm eſt vitæ noſtræ aduerſa, nempè ſiccitate, melancholia verò duplici, nempè frigiditate & ſiccitate,à quibus accidit naturalis mors, ergo maior eſt quantitas bilis quàm melancholiæ.

Neque valet ſi dicas plus melancholiæ conſumi in nutritionem partium frigidarum, & ſiccarum, quàm expellatur bilis per vrinam,& inteſtina; hoc ſiquidem non conſtat; & conſtat etiam partes frigidas indigere alimento calido ad propriam nutritionem, vt tenet noſter Petrus Garcia ; ergo planè conſtat melancholici ſucci eſſe minorem quantitatem in corpore ſano.

CAPVT IV.

Vtrùm humores neceſſariò fiant ex materia determinata?

SVpponimus ad intelligentiam præſentis controuerſiæ alimentum priùs ore maſticari, deinde ventriculo alterari & conuerti in chylum, inſupérque chylum deferri ad iecur, vbi etiam alteratur, & in ſanguinem, hoc eſt totam maſſam ſanguinariam quæ continet omnes humores conuertitur. Quod commune valde eſt, & receptum apud omnes Medicos, qui hoc ipſum ex Galeni doctrina emendicârunt 3.*de Cauſis ſymptomatum, cap.3.* & pluribus aliis in locis. Inquirimus ergo in præſenti, An humores ità neceſſariò fiant ex ſubſtantia chyloſa, vt neutiquam poſſint generari ex alia materia in qua non præcedat forma chyli, ſiue chylus fiat ſolùm in ventriculo, ſiue in inteſtino aliquo ex gracilibus, vt Galenus docuit 4. *de vſu partium cap.* 17. Ex cuius deciſione conſtabit an actio partis generantis chylum ſit ſimpliciter neceſſaria vel non. Obiter etiam ſupponendum eſt litem non procedere de generatione humorum præternaturalium, ſiquidem in his non eſt materia determinata', vt latiùs ſuo loco conſtabit : procedit ergo de humoribus naturalibus, an ſcilicet in materia ex qua fiunt, neceſſariò præſupponatur forma chyli.

Inſuper etiam ſupponendum eſt, chylum conuerti immediatè à iecore in quatuor humores diuerſos quos continet maſſa ſanguinaria. Vt Galenus 4. *de vſu partium*, expreſsè id oſtendit, quod eſt contra Segarram qui 2. *de facultatibus naturalibus cap.* 11. tenet, quòd licèt chylus immediatè conuertatur actione iecoris in ſanguinem & pituitam, mediatè tamen in bilem, & melancholiam, hoc eſt media alteratione ſanguinis ; nam ex eo quòd alteretur, pars eius craſſa conuertitur in melancholiam, & tenuis in bilem ; iſte tamen Author adeò futilibus argumentis vtitur, vt pudeat illa in præſentiarum tranſferre. Falſitas tamen ſuæ opinionis conuincitur, ex eo quòd etſi iecur ex diuerſis & heterogeneis diſpoſitionibus chyli produxit ſanguinem & pituitam, cùm etiam in chylo poſſint eſſe diſpoſitiones conducentes pro bile & melancholia, conſonum apparet quod quemadmodum generabit hepar pituitam, & ſanguinem, generet etiam ex diuerſis partibus chyli bilem & melancholiam, Etenim ſi Galenus *libro de differentiis febrium capite* 9. & 1. *de Criſibus cap.* 12. tenet ex parte tenui ſanguinis fieri bilem, & ex craſſa melancholiam, hoc eſt verum quando humores præternaturam generantur, & ſic dicit Galen. *quando ſanguis aſſatur, tenuis eius pars*, &c. minimè verò de alteratione naturali loquitur, de qua procedit quæſtio.

His præhabitis,Authores non infimæ notæ defendunt humores neceſſariò fieri ex materia in qua præceſſerit chyli forma, & minimè ex altera. Hanc opinionem intendunt validare tum authoritatibus, tum etiam rationibus, & primò adducunt pro ſe Hippocratem *libro de Alimento*, vbi ait : *Principium alimenti humidi & ſicci, ſtomachus & venter, initiale verò epigaſtrium, & vmbilicus.* Ex quo colligunt actionem ventriculi eſſe

esse simpliciter necessariam pro præparatione alimenti,& per consequens chyli formam antecedere necessariò ad humorum generationem, & quòd à ventriculo producatur alteratione facta & prima coctione in alimento; nec Galenum aliter sensisse iudicant, nam *libro 4. de Vsu partium cap.* 1. sic fatur. *Promptuarium autem hoc alimentum vniuersum excipiens cui Diuinum non humanum opificium subit primum in cibariis laborem,sine quo hæc sunt inutilia*, (aut vt alij vertunt) *sine quo reliqua sunt inutilia*: Vbi per laborem in cibariis ventriculi actionem intelligit Galenus, iuxtà communem omnium expositionem; ergo si absque illa reliqua sunt inutilia, necessariò requiritur actio ventriculi, & chyli forma ante humorum generationem.

Insuper rationibus fulcire conantur suam sententiam.Primò, quia Natura fabrefecit organum, seu promptuarium vbi generatur chylus, vt inde deferatur ad iecur, & iterum alteretur, & conuertatur in humores,sed si humores generari possent quin antecedat in materia ex qua fiunt forma chyli, frustrà Natura dicauit ventriculum ad chyli generationem, hoc non est dicendum,ergo humores necessariò fiunt ex chylo. Confirmant alteriùs à paritate assumptum, nam non alia ratione dicimus humores esse materiam necessariam nutritionis, nisi quia Natura construxit organum principale, videlicet iecur, vbi generantur pro nutritione totius; ergo sic similiter ex eo quod Natura fabrefecerit ventriculum, tanquam præcipuum organum vbi chylus generatur,existimandum est esse materiam determinatam, & necessariam ex qua humores generantur.

Denique ab inconueniente suadetur assertio; nam si humores possunt generari absque eo quod præcedat chyli forma, ergo etiam partes possunt nutriri sine humorũ generatione.Consequentia nõ debet admitti, ergo neque illud ex quo sequitur. Probant Consequentiam; ex alia materia præter chylum possunt fieri humores, quia in alia materia possunt esse dispositiones conducentes pro forma humorum; sed etiam in alia materia præter humores posśũt esse dispositiones conducentes pro nutritione omnium partium: ergo quemadmodum possunt fieri humores sine forma chyli, possunt etiam partes nutriri sine forma humorum. Minorem probant, nam ex eo potest esse dispositio in alia materia præter chylum ad formam humorum, quia forma chyli, & dispositiones quibus conseruatur, corrumpuntur quando humores generantur; sed similiter quando partes nutriantur corrumpuntur formæ humorum & dispositiones quibus conseruantur ab ipsis partibus,ergo quemadmodum potest esse dispositio ad formam humorum in alia materia absque forma chyli, etiam poterit esse dispositio pro nutritione partium absque forma humorum; hoc est absurdum, vtpote tollit principatum iecori, ergo absurdum est etiam asserere chyli formam non præcedere necessariò ad generationem humorum.

Verior opinio est in materia ex qua fiunt humores non præcedere necessariò & semper chyli formam, & proindè humores minimè habere determinatam materiam ex qua fiant: Tenet hanc Conclusionem Petrus Garcia *disput.* 24. *super Auicennam cap.* 3. Vallesius noster *lib.* 6. *Controuersiarum cap.* 3. necnon *libro* 1. *Controuersiarum cap.* 13. quos sequuntur quamplures recentiores nostræ Scholæ. Probant hanc sententiam celebri loco Galeni 6. *libro de Placitis capite* 6. vbi Galenus intendit probare contra Erasystratum, esse magis necessariam sanguinis generationem quàm chyli, hæc habet verba: *Licèt ventriculus cibos conterere non valeat, modò succos aliquos assumamus, vt in multis Nationibus lac solet, viuere possumus, si sanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli necesse est.* Vnde manifestè deducitur humores posse fieri ex aliquo alimento in quo non præcesserit forma chyli, cùm asserat nos posse viuere, licèt ventriculus cibos conterere, aut coquere non valeat, vbi includit actionem cuiusuis partis generantis chylum. Nec valet solutio cuiusdam ingeniosissimi Primarij nostræ Scholæ asserentis, Galenum solùm loqui *loco allegato* ex suppositione, hoc est si per possibile vel impossibile cibus non alteretur à ventriculo, dummodò sanguis fiat, nos viuere posse; non inquam valet expositio, vt ex contextu ipso probatur; nam ibi loquitur de his quæ de facto accidunt, & minimè ex suppositione, vt denotant illa verba: *vt multis Nationibus lac solet.* Neque valet si respondeas cum altero Neoterico nostræ Scholæ,minimè sequi ex verbis Galeni relatis, formam chyli non præcedere ad humorum generationem, sed actionem ventriculi non esse simpliciter necessariam, eò quòd chylus possit generari etiam in intestinis;& sic licèt ventriculus cibos non conterat,generari poterunt humores ex chylo facto ab intestinis. Friuola quidem expositio,& extra mentem Galeni, nam ibi loquitur de necessitate maiori sanguinis comparatione factâ cum necessitate chyli, & concludit, citra sanguinem viuere animal non posse, quod non dixit de chylo. Ergo etsi fiat chylus in intestinis, non deducitur bene semper & necessariò præcedere ante humorum generationem.

Probatur vlteriùs nostra sententia ex Hippocrate *libro de Alimento* vbi ait: *forinsecùs ex externa superficie ad intra peruenire.* Vbi sentit aliqua alimenta ad extrà applicata nutrire posse, eò quòd à facultate attractrice per porositates attrahantur, & immediatè in sanguinem transmutentur, quin præcedat chyli forma. Et quia plures exponunt verba relata Hippocratis de attractione sanguinis ex partibus externis ad internas, minimè verò de alimento quæ ad extra applicatur, communiter adducunt nostræ sententiæ sequaces celebrem etsi communem Hippocratis textum 6. *de Morbis vulgaribus, parte 6. comm.* 1. vbi ait: *Carnes attractrices ex ventre, & extrinsecùs*, &c. Ex quo planè colligitur Hippocratem sermonem facere reuerà de externis alimentis quæ ad extra applicantur. Neque valet si iterùm Contrarij fugientes, vim nostræ ratiocinationis respondeant externa alimenta minimè trahi à facultate per porositates pro nutritione, sed propter spirituum generationem. Nam licèt vapores tenues quæ attrahuntur per poros arteriarum mediâ dilatatione, possunt esse materia spirituum, non tamen ex eo probant non posse deseruire etiam ad nutritionem, cùm huiusmodi vapores sint corpora mixta quæ alterari possunt pro nutritione, quin tenuitas obstet ad id,cùm ex Gal. *lib. de Marasmo c.*9.constet tenuia nutrire,licèt minùs quàm crassa, per hæc verba: *Attractu autem facile est id alimentum,quod tum tenuium sit partium,tum naturâ calidum,*

calidum, verùm hoc ferè non nutrit, quippe ostensum est alimentum crassum atque viscosum esse debere: Vbi non negat nutrire, sed parum nutrire:concediturgo ex alimentis forinsecùs applicatis poterit fieri, qui licèt sit tenuis & parum nutriat, tamen saluatur generatio eius ex materia in qua non præcedit forma chyli.

Ne tamen in authoritatibus immoremur, & tempus inutiliter teramus, operæpretium erit rationibus validare nostram Conclusionem: nam si ob aliquam rationem necessariò præcederit forma chyli ante humorum generationem, maximè propter dispositiones conducentes; sed huiusmodi dispositiones posșūt inueniri in aliquibus alimētis seu mixtis quin præcedat forma chyli, ergo chylus nō est materia nec necessaria, nec determinata humorū. Minor probatur; nam dispositiones quibus forma chyli conseruatur corrumpuntur, quando in tali materia introducitur forma humorum ergo non erant conducentes pro ipsa, & perindè dispositiones conducentes pro forma humorum non sunt conducentes pro forma chyli; poterit ergo dari alimentum quod ex propria natura habeat dispositiones conducentes pro forma humorum, sicut erant in materia in qua erat forma chyli etiamsi ipsa forma chyli non præcedat. Hac ratione vtitur Doctor Martinez nostræ Scholæ Primarius, & Magister meus *tract. de humoribus, quæst. 3.* quam quidem refellere conatur Neotericus quidam nostræ Scholæ, nostræque vespertinæ Cathedræ Antecessor in suis manuscriptis, ex eo quòd huiusmodi argumentum confici potest in omnibus formis subordinatis, nam dispositiones quibus conseruatur vini forma, corrumpuntur, quando introducitur forma aceti; ergo vinum non est materia necessaria aceti, & sic de omnibus aliis formis subordinatis. Si ergo vim haberet præfata ratiocinatio, de medio tolleret subordinationem formarum, quod videtur absurdum, perindéque tenet nihil probare; nam licèt dispositiones vltimæ pro forma chyli, & ipsa forma chyli corrumpantur adueniente formâ humorum (quod accidit in omnibus formis subordinatis) non tamen dispositiones præuiæ, & antecedentes ad formam chyli; etenim huiusmodi dispositiones conducunt pro forma humorum, & non possunt ab aliquo agente produci absque aliis vltimis formam chyli petentibus in alimento vllo, quod ex naturæ præparatione, & expetientia omnium formarum subordinatarum deducit.

Cæterùm, Neoterici doctrina plura continet falsa, & aliena à vera Philosophia, nam licèt concedamus subordinationem formarum quam plures Philosophi non infimæ notæ negant, tamen videtur difficilè asserere nullum agens posse producere dispositiones præuias & antecedentes ad formam chyli, quin producat dispositiones vltimas pro ipsa forma chyli, siquidem nulla est connexio essentiails inter dispositiones antecedentes & vltimas eiusdem formæ, ergo poterit esse agens producens præuias, & non producens vltimas. Patet antecedens, nam quando inducitur forma humorum, fatetur iste Author quod corrumpūtur dispositiones vltimæ chyli & ipsa chyli forma perseuerantibus in materia, dispositionibus præuiis, & antecedentibus ad formam chyli; ergo quemadmodum est agens conseruans dispositiones antecedentes ad formam chyli absque vltimis, & absque ipsa forma chyli, nempè humorum forma, poterit etiam esse agens producens huiusmodi dispositiones antecedentes ad formam chyli in aliquo alimento absque vltimis, & absque forma chyli; quo fiet vt tali alimento possit introduci humorum forma, quin præcesserit forma chyli, quæ ratio efficaciter probat nostram Conclusionem: nam si argumentum procedat de dispositionibus vltimis, nihil probat, cùm certum sit ipsas corrumpi adueniente nouâ formâ, & minimè conducere pro duplici forma, nisi formas medias concedamus, vt Scotus concessit corporeitatis formam, & nos etiam *Tracta-tu de Elementis* docuimus elementorum formas esse medias ad formam mixti, simúlque perseuerare in mixto ipso: in quo casu dispositiones vltimæ formarum elementorum non corrumpuntur per aduentum formæ mixti in formis subordinatis si non sunt mediæ hoc non valet; nam aliàs duplex forma in vnica materia daretur simul naturaliter loquendo, aut daretur vltima dispositio ad aliquam formam sine ipsa forma in aliqua materia, quod est absurdum; & sic claudicat argumentum Magistri, quatenus probat non præcedere necessariò formam chyli ad formam humorum, ex eo quòd dispositiones vltimæ, & ipsa forma chyli corrumpantur adueniente forma humorum, nam idem argumentum currit in quamlibet forma subordinata.

Denique probatur nostra Conclusio argumento desumpto ex transmutatione vnius humoris in alteram; nam ex Auicenna constat pituitam esse sanguinem non bene coctum, & tempore indigentiæ transmutatione naturali in sanguinem conuerti; sic ait Princeps, *Naturale phlegma est quod est aptum vt in aliquo tempore fiat sanguis, quoniam est sanguis non bene coctus.* Hanc eandem sententiam expressit Galenus *2. acutorum, Comm. 30.* vbi reddens rationem propter quam pituitosi meliùs ferunt inediam quàm biliosi, sic ait: *Nam bilis amarior redditur in ipsis inediis. Pituita verò temporis processu coquitur sanguisque efficitur.* Si ergo transmutatione naturali fit sanguis ex pituita, ergo humores minimè fiunt ex materia in qua necessariò præcesserit chyli forma; nam siue nomine sanguinis in quem conuertitur pituita intelligatur tota massa sanguinaria, siue sanguis quartus humor, sufficienter probatur non habere humores determinatam materiam ex qua fiant, ex eo quòd aliquis fiat ex pituita immediatè, & non ex chylo.

Solùm restat diluere argumenta in contrarium adducta. Ad Hippocratem & Galenus dicimus locis adductis sermonem facere de transmutationibus communibus, quæ ex communibus alimentis celebrantur, vbi minimè negant posse generari humores, & nutritionem celebrari absque actione ventriculi, aut alterius cuiusuis partis generantis chylum, vt constat ex authoritatibus pro nostra sententia adductis. Quo fit vt licèt Natura fabrefecerit ventriculum, vt esset promptuarium chyli, nihilominùs non deducatur necessitas chyli ex omnibus alimentis alteratis vt fiant humores, nam organum tale fabricatum est à Natura pro communibus transmutationibus; ex quo constat, solutio ad primam rationem quæ militabat contra nos.

Ad confirmationem & vltimum argumentum ab inconuenienti desumptum dicimus cum Petro Garcia *disputatione 24. cap. 3.* & cum Vallesio nostro

noftro 6. & 8. *Contron. cap.* 3. & cum Manardo *Epift.6. lib.*18. nutritionem non folùm fieri poffe quin præcedat forma chyli, fed etiam quin forma fanguinis præcedat,& fic nihil contra nos infertur, ex eo quòd poffit fieri nutritio quin præcedat forma fanguinis, nam de fubftantia odorifica Authores citati id fatentur, & de aliis fubftantiis quæ ad extrà applicantur. Neque ex hoc fequitur, iecur non effe partem principem, nam quidquid ad extrà applicatur, non fufficit pro vniuerfali nutritione, fi actio hepatis deficiat, & fic eius actio eft fimpliciter neceffaria ad vitam, quod fufficit vt fit pars princeps, quo benè ftat vt poffit faluari nutritio alicuius partis,quin præcedat in tali alimento forma fanguinis.

CAPVT V.

Vtrùm humores omnes naturales folùm generentur in iecore?

EX dictis hucvfque conftat cum Hippocrate *libro de natura humana* quatuor humores naturales intra noftrum corpus generari, & minimè in alimentis ipfis contineri, ex Galeno etiam dicimus, ergo an humores in corpore humano generentur,& an quatuor fint,iam non eft in contentione pofitum. De efficienti verò ipforum humorum in præfenti dubitatur an folus fit iecur, an verò aliqua alia pars noftri corporis huic etiam muneri fit dicata?

Cæterùm, vt in præfenti litigio certa ab incertis feparemus,fupponendum eft primò id quod communiter ab omnibus Medicis admittitur, nempè humores ex materia chylofa quæ immediatè à ventriculo in hepar defertur, in ipfo iecore generari ab eius facultate coctrice,quod oftendit Galenus 4. *de vfu partium cap.*4. Similitudine deductâ ex generatione vini ex mufto, nam quemadmodum coquitur muftum, & fit vinum, refultant quatuor fubftantiæ, nempè flos, fæx, aquea pars & vinea, ità ex chylo in iecore quatuor humores generantur quibus conftat maffa fanguinaria, quod ità certum aliquibus vifum fuit, vt tenaciter defendant folùm in iecore omnes humores generari, & minimè in alia qualibet noftri corporis parte. Probant communiter Authores hanc Conclufionem ex Galeno 4. *de vfu partium cap.*12.& 6.*de placitis cap.*18. vbi ex profeffo probat Galenus humores folùm in hepate generari, eò quòd folùm cum ipfo habeant fimilitudinem,ergo videtur fentire folùm in ipfo generari.

Rationibus etiam (leuibus tamen) fuam fententiam validare conantur, fiquidem in iecur terminantur vafa mefaraica per quæ chylus à ventriculo iecori communicatur, vbi fecunda celebratur coctio, & non in parte; fed humores generantur per fecundam coctionem, ergo fi hæc folùm celebratur in hepate, in ipfo folum generantur humores. Confirmatur; nam venarum origo per quas humores in totum corpus differminantur ab hepate procedit, & 6. *de placitis citato* Galenus docet, ergo humores in iecore folùm generantur, fiquidem in ipfo folùm eft ipfarum origo.

Denique áffumptum probant ex eo quòd exiftente vitio aliquo, aut diftemperie in iecore, illicò apparet vitiata fanguificatio, vt *libro Artis Medicinalis* docet Galenus; ergo fignum eft folùm in iecore humores generari,cùm effectus cuiuflibet diftemperiei iecoris in humoribus primò reluceat.

Cæterùm, licèt, vt verum fatear, humores ex chylofa fubftantia in iecore generari, vt rationes adductæ probant, non tamen in ipfo folùm generari firmiter teneo,quandoquidem Galenus pluribus in locis exprefsè teftatur pituitam ex pituitoris cibariis in ventriculo generari: nam *libro de atra bile c.*8.fic fatur: *A nobis demonftratum eft pituitofos humores ex pituitofis eduliis prima ventriculi concoctione fieri,vt biliofum & melancholicum in iecinore.*Et licèt ab aliquibus finiftrè exponatur Galenus, non quidem de legitimo & vero pituitofo humore,fed de fuccis crudis qui in ventriculo generantur; nihilominùs Galenum de legitima pituita loqui, deducitur ex vltimis verbis citatis;fiquidem tenet in ventriculo pituitam generari, ficut in iecinore humorem biliofum & melancholicum;tunc fic vrgeo,Sed in iecore legitimus humor biliofus & melancholicus generatur, ergo etiam in ventriculo vera pituita generatur.

Idem etiam teftatur Galenus 2. *libro acutorum commentario* 30. vbi ait: *pituitæ generatio in pituitofis edulijs fanguinem perpetuò antecedit, atque generatione ipfius mediâ, cibi in fanguinem tranfeunt.* Vbi nota, quòd fi Galenus loqueretur de fuccis crudis,& non de vera pituita, minimè doceret pituitæ generationem fanguinem antecedere in pituitofis eduliis;fed ipfa edulia pituitofa fanguinem antecedere, fignum ergo eft fenfiffe veram pituitam ex fuccis crudis, feu cibariis pituitofis in ventriculo generari, & fanguinem perpetuò antecedere;& hoc non,quia non generatur in hepate etiam pituita, nam certum eft generari ex parte chyli, vbi refident difpofitiones ad pituitæ formam, licet non ità intenfas ficut in eduliis pituitofis;quo fit vt ex ipfis folùm generetur pituita in ventriculo.

Nec valet fi obiicias, fequi poffe in ventriculo generari quemlibet alium humorem,nam poffunt etiam effe cibaria valde conducentia pro bile aut melancholia;ergo fimiliter poterit ventriculus ex ipfis producere bilem aut melancholiam.Non inquam valet, nam actio ventriculi eft actio partis frigidæ ex propria natura valdè conducens pro generatione pituitæ folùm:Quo fit vt licèt in materia, feu in aliquibus cibis fit difpofitio pro bile exempli gratiâ,nihilominùs cùm deficiat difpofitio ex parte efficientis, ideò non producuntur in ventriculo.

Clariùs tamen Galenus hoc ipfum expreffit *libro de natura humana comm.*39. fic: *Pituita natura ad mores nihil facit,fed neceffariò videtur habere ortum in prima mutatione ciborum.*Inde fic argumentor;Mutatio prima ciborum celebratur in ventriculo, vt omnibus compertum eft, ergo fi pituita habet ortum in prima mutatione ciborum,in ventriculo generatur,ac proinde non folùm in iecore humores generantur.

Secundò fpecialiùs probo iecur folum non effe fãguificationis organum;nam lienis vfum,& officium,nec non ipfius venas,arterias, nec non meatuum exortum fæpè fæpiùs contemplatus, Anatomicófq; celebriores cõfului, & reuerà perfuafus fum vulgatam fatis effe de lienis vfu Galeni opinionem quam cõmuniter plures fequuntur,& ipfe adducit 2. *de locis affectis c.*1. vbi docet, lienem purgandis

purgandis limosis, crassis & melancholicis succis in hepate genitis esse dicatum, & veriorem esse opinionem quam Aristoteles *lib.* 3.*de partibus animalium* dictauit, lienem succum melancholicum in hepate genitum minimè trahere, sed mox ex venarum mesaraicarum trunco antequam chylus ad hepar feratur ingenita facultate per venæ portæ ramum splenicum ab eodem allici, ità vt melior & selectior pars chyli per ramum dextrum venæ portæ iecur ad se alliciat, partem verò crassiorem & terrestrem chyli per sinistrum ramum portæ splenicum dictum lien rapit, ex qua licèt non sanguinem puriorem, vt iecur, melancholicum tamen & sui generis conficit. Quo bene stat vt expurget iecur, priùs tamen quàm in ipso melancholia fiat, & quòd etiam sit lien officina vbi celebratur & generatur sanguis, licèt impurus & melancholicus. Hanc opinionem præter Aristotelem citatum tenent Alexander Aphrodisæus *sect.* 2. *Problematum*; Arethæus, *lib.* 1. *de causis & signis chronicorum.* & Author *libelli de respiratione*: & ex Recentioribus eam amplectitur Sennertus *lib.*1.*suarum Institution. cap.* 9. & probatur efficaciter ratione. Primò siquidem qui Anatomiam accuratè perpenderit apud Vesalium *lib.*5. *cap.* 9. & eruditissimum Andream Laurentium *in historia Anatomica de liene cap.*18.aliósque plures, inueniet sanè meatus in lienem exporrectos minimè ab hepate, aut eius caua vena oriri, neque vllum ramum ab splenica vena, in hepatis substantiam, sicut vesicæ fellei canales pertingere, sed potiùs omnes à vena porta egrediuntur antequam hepatis corpus attingat; quo fit vt minimè possit lien expurgare iecur à limosis & crassis excrementis in ipso genitis.Restat ergo vt expurgatio fiat ex eo quòd attrahat partem crassiorem chyli per ramum splenicum venæ portæ, qui à trunco venarum mesaraicarum, per quas defertur chylus originem sumit, prius quàm ad hepar communicetur; Ergo cùm aliàs constet lienis vasa plena esse melancholico sanguine, & nulla sit vena manifesta, per quam melancholia iam confecta à iecore in lien deferatur, dicendum constat ex crassiore parte chyli attracta per ramum splenicum lien ingenita facultate sanguinem melancholicum generare suæ naturæ valdè familiarem. Aliàs si lien non alliceret partem chyli crassiorem, ad quid Natura fabrefecerit viam tam amplam, qualis est ramus splenicus,seu sinister venæ portæ, qui à trunco venarum mesaraicarum per quas defertur chylus originem habet priusquàm hepati communicetur.

Vlteriùs probatur hæc Conclusio; nam ex eo quòd sit via manifesta, per quam chylus communicetur iecori, nempè ramus dexter venæ portæ, & quod iuxta iecur apparent humores, colligunt communiter Authores sanguificationis esse organum: sed similiter est via ità manifesta, per quam possit communicari chylus ad lienē priusquàm deferatur ad hepar, nempè ramus sinister, seu splenicus venæ portæ, & aliàs iuxta lienē semper apparet sanguis melancholicus; ergo credendum est ex crassiore chyli portione à liene attracta ibi generari, præcipuè cùm lien variis ac numerosissimis vasis, nec non pluribus arteriis forsan amplioribus quàm iecur sit circumuolutus, & dissèminatus, vt ex Andrea Laurentio *citato loco* pleniùs cuique legenti constabit: Ni ergo sanguinem melancholicum conficeret, ad quid sagax Natura hæc omnia construeret? Non quidem vt esset receptaculum limosi excrementi geniti in iecore: nam præterquàm quod manet stabilitum nullam esse viam manifestam à iecore in lienem terminatam, sufficeret ad hoc ampla cauitas, qualis in vesica fellis, aut vrinaria, quæ sunt peculiaria receptacula in qua iecur detrudit huiusmodi excrementa; hoc non ità accidit in liene, ergo ex eo est, quia habet illud peculiare munus generandi melancholicum sanguinem. Confirmatur: nam vt ferè omnes admittunt, & inferiùs latiùs constabit, huius excrementi melancholici minor est copia quàm biliosi, & hoc non obstante fabrefecit Natura longè ampliùs organum, & maius pro melancholia quàm pro bile; ergo indicium est lienem non esse institutum à Natura solùm tanquam receptaculum melancholiæ; sed vt attraheret chyli crassiorem partem, & ex ipsa conficeret sanguinem, & ad hoc tanta, támque ampla vasa ipsi concessit,& ampliora longè quàm iecori, indicium sanè satis testificans tenuiorem partem chyli solùm allici à iecore, ibique alterari pro sanguine puriori & laudabiliori, crassiorem verò à liene pro sanguine impuro & melancholico.

Cæterùm, quòd chylus cœnosa humiditate repurgatus deferatur ad iecur specialiter etiam probatur ex peculiari doctrina quam ex Gaspare Asellio adducit Sennertus *tom.*3. *cap.*1.*vbi de morbis mesenterij*, & de vasis mesaraicis, venísque lacteis instituit caput, in ipsóq; nouum genus vasorum mesaraicorum propalat prorsùs diuersum à venis mesaraicis, arteriis & neruis, quod vasorum genus, vocat *venas lacteas*, propterea quod succum lacti similem contineant, seu chyli puriorem partem in munere sunt huiuscemodi venæ, & paruissimæ per intestina præsertim tenuia vsque ad totam iecoris substantiam variis circumuolutionibus dilleminatæ. Præterea etiam terminantur huiusmodi venæ in pancreas; quòd genus quoddam glandulæ est, cuius vsus peculiaris est, vt quidquid cœnosi in chylo est ad se adtrahat, vt sic chylus purior reddatur; quo fit, vt Riolanus afferat in morbis melancholicis, vicarium lienis fit pancreas, vt latè *cap.* 7. *lib. cit. fol.*213. apud Sennertum quisque poterit latè videre: Ex quo constat chyli partem puriorem per lacteas venas hepati communicari, limosa & crassa deposita, & à liene attracta per sinistrum venæ portæ ramum, vt ibi sanguinem melancholicum generet. Quâ autem ratione huiusmodi venæ anteà latuerint, & nunc sint inuentæ latè habetur apud Sennertum *loc. cit.* in præsenti tamen pro nostro instituto sufficiat nostram doctrinam exornare approbatione horum Doctissimorum Virorum, qui Anatomiam accuratissimè percalluerint dissectione quamplurimorum corporum viuorum, vbi huiusmodi vasorum genus experimento comprobatunt.

Argumenta in contrarium adducta nihil probant contra nos; nam solùm vrgent in transmutatione, quæ communiter ex alimentis communibus celebratur in iecore per secundam coctionem, quod nos libenter fatemur, minimè verò conuincunt non posse esse aliquam specialem transmutationem seu generationem,qualiter contingit in ventriculo, vbi ex alimentis valdè pituitosis fit pituita, vt ex Galeni doctrina demonstrauimus, & qualiter in liene ex limosa & crassiori parte chyli fieri diffusè satis, & specialiter probauimus. Vtrùm verò in venis possit aliquis humor

humor generari, litigiosè satis inter Authores disputatur, sed de hoc dubio sequenti quid dicendum sit constabit.

Capvt VI.

An Sanguis possit generari in venis?

IN præsenti Controuersia communiter ferè omnes Recentiores solum litigant, An sanguis in venis generetur ex pituita (nullâ factâ mentione de cuiusuis alterius humoris generatione) ex alterutro forsan, quia Auicenna *fen* 1. *lib.* 1. *doct.* 4. *c.* 1. dedit ansam dubitandi per sequentia verba: *Necessaria est pituita propter duas res, vna vt sit iuxta membra ad hoc, vt cùm membra nutrimentum amiserint quod est sanguis bonus, operentur in ea virtutes naturales eorum sua caliditate, & coquant & digerant, & nutriantur ex ea, & sicut calor innatus digerit ipsam, & facit eam sanguinem, calor extraneus plerumque eam putrefacit & corrumpit.* En quomodo solùm de generatione sanguinis ex pituita loquitur Princeps; nè tamen diminutè in tanto litigio procedamus, absolutè de quolibet humore inquirimus, an in venoso genere, possit ex alterutro generari?

In cuius difficultatis decisione Galenus nihil certum reliquit scriptum; imò sibi contrariari videtur; nam 4. *lib. de vsu partium, cap.* 17. facultatem sanguinis generatricem venoso generi concedit. Verba sunt hæc; *Quemadmodum igitur venis cùm eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem generatricem sanguinis indidit, nec dum per eas fertur alimentum frustrà periret.* Contrarium tamen videtur docere *lib.* 6. *de Placitis cap.* 8. vbi sic fatur. *Isti igitur meritò damnandi sunt qui venarum tunicis secundum naturam ipsarum sanguinis creandi munus deferunt, non secus ac si quis à neruis, à membranis, aut lacertis, aut denique ab exangui corpore sanguinem contendat generari.*

Hinc orta fuit digladiatio inter Authores, nam cùm videant Galenum negare facultatem insitam in venis sanguinis generatricem asserunt non virtute propria solùm in venis generari sanguinem, sed influxu recepto ab hepate, & corde. Huius placiti fuerant Peramatus, & Veiga; displicet tamen huiusmodi modus dicendi; tum quia concedit facultatem insitam in venis saltem partialiter concurrens quod est contra Galenum 6. *de placitis citato.* Tum etiam quia concedit influxum in hepate, quod etiam refragatur à Galeno *lib.* 1. *de locis, cap. vltimo.* vbi acriter tenet net non pati per consensum naturalia instrumenta.

Alij fatentur in venis sanguinem ex pituita generari non quidem virtute insita venarum, neque influxu ab hepate communicato, sed ex eo quod ab ipso immediatè fiat talis transmutatio, cùm sit pituita sanguis diminutè coactus, & possit vlteriùs alterari à iecore, quia sphæra actiuitatis eius vsque ad venas se extendit, vnde fit quòd quemadmodum ignis aut calor, aut quodlibet aliud agens agit immediatè in omni materia, seu passo contento intra sphæram actiuitatis, quin sit necessaria immediata applicatio, sic & iecur agit in pituitam existentem in venis, vtpote intra suam sphæram, & sic immediatè ex ipsa generat sanguinem. Huius opinionis est noster Petrus Garcia *disput.* 30. *super Auicennam cap.* 4. Sancta-Crux verò *opusculo* 6. *super Auicennam cap.* 13. asserit sanguinem produci in venis ex pituita calore naturali membrorum coquente adiuto tamen calore cordis, & hepatis, & hac ratione valent materiam capacem in sanguinem transmutare. Primarius nostræ Scholæ *in suo libello de rebus naturalibus, non naturalibus, & contra naturam, Tractatu de humoribus quæst.* 5. Auicennæ Doctrinam tanquam securiorem, & veriorem defendit, assertique solùm in venis paruis tempore indigentiæ fieri ex pituita sanguinem, & hoc nec virtute insita venarum, neque influxu communicat, ab hepate; nec ex eo quòd sphæra ipsius vsque ad venas se extendat, sed solùm virtute membrorum carnosorum intendentium propriam nutritionem ad quod concurrere calorem cordis, & sanguinis, quatenùs concurrit ad nutritionem, tanquam indubitatum tenet. Probat assumptum ex Auicenna *loco suprà citato*, per illa verba: *Necessaria est pituita vt sit iuxta membra ad hoc vt cùm nutrimentum amiserint quod est sanguis bonus, operentur in ea virtutes naturales eorum sua caliditate, & coquant & digerant, & nutriantur ex ea.* Ex quo planè constat sensisse Auicennam conuersionem pituitæ in sanguinem fieri à membris, & non quolibet tempore, sed in indigentia sanguinis optimi & per consequens non virtute insita venarum.

Secundò validè probatur assertum; nam iecur conuertit in sanguinem omnem pituitam in ventriculo productam, & ad se communicatam, Galeno authore *lib. de atra bile cap.* 8. eo solùm præcisè quia materia est capax, (vtpote sanguis diminutè coctus) & agens potens, quam quidem potentiam tribuit Galenus hepatis carni; & quia valet concoquere, & propter similitudinem in robore quem habet cum sanguine; sed carnosa membra valent concoquere & digerere, iuxta Auicennæ Doctrinam ab omnibus receptam, & insuper habent etiam similitudinem in rubore cum sanguine, ergo si à carne iecoris fit conuersio pituitæ in sanguinem, sic etiam ob eandem rationem à membris carnosis poterit & debet generari sanguis ex pituita: Quòd verò in venis paruis fiat virtute membrorum, ostenditur etiam à paritate, nam generatio sanguinis tribuitur carni iecori, etiamsi fiat in venis eius, ergo etiam similiter quamuis fiat in venis paruis iuxta membra carnosa existentibus, meritò debet tribui talis transmutatio ipsis membris carnosis, & minimè insitæ facultati vasorum, æqua enim videtur vtriusque ratio.

Vlteriùs validiùs probat assumptum per partes dilemmatis propositi, nam ex dictis constat in iecore non dari virtutem influentem in partes subiectas communicatam, vt de cerebro & corde communiter admittitur ex Antiquorum Doctrina; ergo conuersio pituitæ in sanguinem quæ in venis celebratur, minimè fit virtute influente iecoris. Rursùs, neque fit talis generatio sanguinis ex pituita virtute insita vasorum, nam talis alteratio semper & continuò fieret in vasis cùm semper sit materia capax & agens potens, tunc sic vrgeo, Vel talis alteratio ordinaretur ad conuersionē sanguinis, vel humorum in ipsa vasa, vel in alterum humorem; sed neutrum potest accidere, ergo solùm transmutatio fit ab ipsis membris carnosis; Quòd verò talis alteratio minimè ordinetur in conuersionem in vasa ipsa, ex eo constat quia

solùm materia quæ est intra porositates vasorum,& ibi alteratur, est quæ conuertitur in ipsa vasa; non verò sanguis qui continetur intra vasa propter fluctuationem & applicationem non debitam quam habet; ergo non fit talis alteratio ab ipsis vasis ordinata ad propriam nutritionem. Vlteriùs, neque ad conuersionem in alterum humorem, nam sic esset facultas insita ipsis vasis concessa, vt humores recederent à debita & naturali dispositione, & proportione. Patet antecedens, siquidem semper intra vasa est materia capax conuersionis in sanguinem, ergo si aliàs efficiens sit facultas insita venarum, semper & perpetuò dabitur alteratio in massa sanguinaria, & nunquam manebunt humores in naturali & debita proportione: constat autem omnes Authores concedere Vasis facultatem conseruandi humores in statu, & proportione naturali, ergo talis alteratio in vasis minimè à facultate insita ipsorum celebrari potest. Confirmatur hoc vltimum, nam si vena intra cauitatem valet facere conuersionem vnius humoris in alterum, ergo valebit etiam nutriri per cauitatem,& conuertere humorem in se.

Denique quòd non fiat in vasis maioribus conuersio ab hepate, quia eius sphæra actiuitatis vsque ad ipsa vasa se extendat, probat; nam ex eo sequeretur quòd in ventriculo etiam fieret conuersio pituitæ aut chyli in sanguinem. Probat sequelam, siquidem ventriculus est intra sphæram actiuitatis iecoris sicut vasa omnia;ergo quemadmodum in vasis concedunt virtute iecoris fieri conuersionem pituitæ in sanguinem, etiam similiter debent fateri in ventriculo virtute iecoris fieri ex pituita & ex chylo sanguinem, & in omnibus partibus vbi sphæra iecoris se extendit quod videtur absurdum; dicendum ergo est virtute membrorum carnosorum celebrari huiusmodi conuersionem.

Huic argumento conatur satisfacere noster Petrus Garcia, & sic asserit per actionem ventriculi impediri actionem iecoris; quo fit, vt etiamsi verùm fit quòd ventriculus sit intra sphæram actiuitatis iecoris, nihilominùs in ipso non fiat sanguis, neque ex pituita, neque ex chylo, aut aliquibus partibus pituitosis eius. Contra tamen efficaciter instatur; nam actio ventriculi est actio media ad hepatis actionem, ex eo quòd ex alimento fiat chylus, vt ex ipso fiat sanguis; ergo actio quâ fit chylus est conducens vt ex ipso chylo fiat sanguis, ac proindè non potest esse contraria actioni iecoris. Et confirmatur; nam postquam est productus chylus, aut pituita in ventriculo, iam non est actio eius circa huiusmodi substantias; ergo non poterit actio ventriculi esse obstaculum quominùs iecur generet sanguinem, si eius sphæra ventriculum tangit, ac per consequens talis actio ventriculi minimè potest cótrariari actioni iecoris; vnde deducit à sufficienti partium enumeratione quòd sanguis generetur in venis paruis virtute membrorum carnosorum, nam quæ carnosa non sunt, vt membrana, cartilago, neruus & ossa, non habent sufficientem calorem, vt possint quamcunque materiam vincere, secus verò carnosa:Et quia hæc non trahunt pituitam ad extremitates vasorum quolibet tempore, sed solùm tempore indigentiæ, ideò tenet huiusmodi generationem sanguinis ex pituita solùm tempore indigentiæ celebrari.

Nos tamen in tanto litigio asserimus non solùm in venis paruis virtute membrorum carnosorum fieri sanguinem ex pituita, verùm etiam ex sanguine fieri bilem & pituitam, & consequenter quemlibet humorem ex alterutro fieri posse naturali transmutatione, & hoc non solùm à membris carnosis, sed ab aliis membris ex propria natura frigidis, adiutis tamen tum calore hepatis, & cordis qui medio sanguine & spiritibus omnibus membris communicatur, totum quod non tempore indigentiæ solùm celebrari teneo, sed semper quando fiat debita applicatio cum omnibus aliis conditionibus requisitis ad agendum. Hæc conclusio quatenus concedit fieri sanguinis generationem virtute membrorum carnosorum, & non à facultate insita venarum, neque influxu communicato à iecore, neque ex eo quod eius sphæra actiuitatis, vbi se extendat ab ipso immediatè fieri,sufficienter ex dictis manet probatum; quòd verò in vasis paruis fiat solùm, vlteriùs probatur, quia vasa existentia in hepate, in quibus humores producuntur, sunt paruissima & angusta, vt tenet Auicenna *lib.* 1. *fen* 1. *doctr.* 4. *cap.* 2. & Galenus etiam 4. *de vsu partium cap.* 13. & sic oportuit, vt scilicet alimentum seu chylosa substantia in minimas partes diuidatur, & sic faciliùs fiat concoctio, & tandem conuersio; ergo in vasis maioribus non poterit fieri sanguinis generatio. Patet consequentia, nam in parte proximiori, nempè in iecore fuit necessaria illa angustia vasorum, quia alimentum sit magis applicatum, & diuisum in plures partes, vt sic actione iecoris faciliùs possit in sanguinem commutari; ergo in parte distantiori, qualia sunt vasa maiora, & forsan cum remissiori efficienti, minimè poterit produci & generari sanguis, cùm sit minor dispositio ex parte applicationis & diuisionis materiæ in minimas partes.Restat ergo vt huiusmodi generatio fiat in vasis paruis seu angustioribus virtute membrorum, vt superiùs probauimus.

Cæterùm, non solùm ex pituita fieri sanguinem, sed quemlibet humorem ex alterutro posse generari naturaliter à quolibet membro, & non solùm à carnoso, probo sic, & præcipuè in nostra doctrina quam communiter plures recipiunt de partibus correspondentibus omnibus elementis in omni mixto. Quo supposito ex his quæ latè docuimus, *in tractatu de Temperamentis*, sic vrgeo assumptum, nam vbicumque datur efficiens proportionatum & materia capax (supposità applicatione,& tempore requisito ad agendum de quibus non est dubium in nostro casu inueniri posse) necessariò datur effectus; sed quilibet humor est materia capax, vt ex ipso fiat alterutrum, & aliàs quodlibet membrum ornatum calore tum hepatis, tum etiam cordis, est efficiens proportionatum, vt ex quolibet humore generet sanguinem, & quemlibet alterum humorem; ergo in vasis paruis à quolibet membro non solùm ex pituita generatur sanguis, sed etiam ex quolibet humore alteruter poterit generari. Minor probatur quatenùs attinet ad materiam capacem, nam in quolibet humore dantur partes correspondentes omnibus elementis, ergo in quolibet dantur plures partes conducentes pro quolibet humore ratione dispositionum, seu qualitatum primarum,ratione quarum diuersis elementis respondeat, vtpote per easdem etiam respondent diuersis humoribus; ergo quemadmodum in symbolis elementis reperitur dispositio conducens vt quolibet ex alterutro fieri possit, sic etiam in ipsis

ipsis humoribus saltem secundum aliquas partes erit dispositio, vt quilibet ex alterutro possit generari, ac proindè ex parte materiæ est capacitas ad reciprocam generationem vnius ex altero. Vlteriùs, quòd membrum quodlibet sit agens sufficiens, & proportionatum probo sic. Generatio humorum fit mediâ coctione, vt in confesso omnibus est, hoc autem medio calore fit; sed in omni membro provt ornato calore cordis & hepatis, etiamsi ex propria natura sit frigidum vt os, cartilago, neruus, &c. est sufficiens calor, vt ex materia proportionata generet alterum humorem ex alterutro, saltem ex partibus correspondentibus quæ habent dispositionem, seu symbolisationem cum humore generãdo, ergo ab omni membro poterit quilibet humor ex quolibet generari. Minor in qua est tota difficultas probatur, nam quodlibet membrum quantumuis frigidum medio calore ab hepate & corde mediis spiritibus communicato valet alterare humores, & humiditates, taliter vt per nutritionem generet substantiam sibi similem, vel ex solo sanguine quarto humore ipso membro nutriendo calidiori, vel ex humore sibi proportionato in opinione asserentium omnes humores esse materiam nutritionis, de quo infrà erit disputatio; ergo huiusmodi calor erit etiam sufficiens ad membrum quodlibet ex quolibet humore, saltem secundum partes conducentes & dispositas generet alterum humorem. Patet consequentia semper quod quælibet pars nutritur & corrumpit materiam nutritionis seu formam antecedentem, subuertitque modum substantiæ ipsius materiæ, & etiam datur noua generatio in substantiam similem quæ nutritur, & tamen ad hoc sufficit calor cuiuslibet membri frigidi simul cum calore iecoris & cordis: ergo etiam similiter idemmet calor valebit corrumpere quemlibet humorem, & generare alterum; saltem ex partibus dispositis, & proportionatis pro humore denuò generando, præcipuè cùm non constet fortius agens requiri ad generationem vnius humoris, ex alterutro quàm ad generationem substantiæ similis ex materia nutritionis, cùm æqua videatur vtriusque ratio.

Secundò validiùs probatur nostra Conclusio: nam si quis deglutiat proprium aut alienum sanguinem; etiamsi contineat omnes humores; nihilominùs iterum in ventriculo generatur, & ex ipso fit chylus; & iterum producuntur omnes humores à iecore ex ipso per eius actionem coctricem, seu alteratricem; quod non alia de causa accidere mihi videtur, nisi propter varietatem, & diuersitatem partium quæ in tota massa sanguinaria, & in quolibet humore reperitur, quo fit vt si quis ore bilem synceram aut pituitam, aut melancholiam assumeret: eodem modo dum ad iecur perueniret ex qualibet ex his substantiis generaretur massa sanguinaria quæ omnes humores contineret; Tunc sic vrgeo nostram conclusionem, Ergo ex quolibet humore poterit generari alteruter; quia ex se in quolibet est dispositio conducens saltem secundum aliquas partes ad alterutrum, aliàs ex sanguine epoto non produceretur iterum massa sanguinaria continens etiam quatuor humores formaliter; sed in quolibet membro præcipuè ex his quæ sunt iuxta cor est sufficiens calor ad alterationem, & coctionem, & aliàs in quolibet est virtus alteratrix, & Galeno Authore *4. de vsu partium cap.17.* dum ait: *Quod fieri omninò non poterat quin singulæ animalis particulæ virtutem quandam haberent alteratricem*. Ergo quoduis membrum ex alterutro humore poterit alterum generari, cùm virtus alteratrix, & coctrix medio calore operetur qui in omnibus membris reperitur tum à se, tum etiam à corde per omnes partes diffuso, ità vt frigidas ex propria natura cum suo natiuo calore remisso reddat æquè calidas cum partibus calidis, ex propria natura; quo fit vt generatio quæ fit medio calore celebretur etiam à membris frigidis.

Deinde specialiùs vrgeo assumptum; nam ex generationibus mutuis, seu reciprocis inter humores ea videtur maiorem inuoluere repugnantiam quæ concedit ex sanguine posse virtute membrorum pituitam generari: sed hoc apparet rationi consonum; ergo. Minor probatur; si enim aliqua esset repugnantia desumeretur ex eo quòd pituita est humor frigidus, sanguis verò calidus, & sic per coctionem ex calido non poterit generari frigidus humor; sed in mammis generatur lac quod frigidius est ex sanguine qui calidior est lacte; ergo etiamsi pituita sit frigidior sanguine poterit nihilominùs virtute membrorum ex ipso generari, quod ità certum visum fuit Argenterio, vt *in prælectione Aphorismorum comm.15.* teneat, aliter non posse explicari illud Hippocratis *lib. de natura humana, textu 36.* nempè hyeme abundare pituitam in corporibus, etiamsi ventres sint naturâ calidiores, vt idem Hippocrates *in eodem Aphorismo* testatur; itaque vult eo tempore iecur plurimum sanguinem generare, qui occurrens partibus refrigeratis in pituitam mutatur.

Nec valet si respondeas repugnantiam huiusmodi conuersionis sanguinis in pituitam desumi ex eo quòd coctum non possit iterum incrudari; cùm autem sanguis sit humor magis coctus ipsâ pituitâ, si in illam transmutaretur, incrudatio contingeret ex magis cocto in minùs: Si quidem quantò aliquid minus habet coctionis, tantò plus participat cruditatem. Non inquam valet, nam generatio omnis vt substantiæ cerebri ex sanguine, & spirituum animalium ex vitalibus, & lactis ex sanguine sunt generationes substantiarum minùs calidarum ex aliis calidioribus, & tamen nullus concessit nullam ex his transmutationibus esse in cruditatem; ergo etiamsi pituita fiat ex sanguine, non erit incrudatio huiusmodi generatio: sed noua generatio per coctionem ex eo quòd in sanguine sint partes plures minùs calidæ quàm pituita ex quibus generatur per coctionem; quin vlla interueniat incrudatio; sicut etiam ex partibus frigidioribus sanguinis generatur lac per coctionem, quin ibi intercedat incrudatio. Neque ad id obstat gradus ille intensior coctionis qui reperitur in sanguine ad transmutationem in pituitam aut lac; sicut non obstat inter elementa symbola gradus intensior alicuius qualitatis ex primis, vt quando ex igne fit aër quominùs fiat talis generatio seu transmutatio vnius in alterum. Neque valet solutio de subordinatione formarum ex eo quòd nunquam videmus ex aceto fieri vinum, neque ex cadauere viuens: nam licet ita hæc expositio constet, non tamen constat intra viuens non fieri alterum humorem ex alterutro; & sic cùm in omnibus formis, non concedatur necessaria subordinatio, etiamsi in aliquibus concedatur; non constat talem reperiri inter sanguinem & pituitam, ità vt ex sanguine nunquam possit fieri pituita.

Clariùs tamen constat quia iuxta nostrum philosophandi

loſophandi modum tranſmutatio ſanguinis in bilem, eſt ex eo quòd poſſit vlteriùs coqui; nam quemadmodum eſt ſufficiens calor in viuenti intra lineam naturalis, vt ex aliquibus partibus chyli per coctionem generetur bilis; ſic ſimiliter ex aliquibus partibus ipſius ſanguinis poterit per maiorem coctionem generari bilioſus humor: neque appareret aliqua repugnantia, cùm ſit agens proportionatum viuentis calor, & materia capax, vt ſuprà, probauimus de tranſmutatione immediata in melancholiam, præterquam probat eſſe poſſibilem, prima ratio à nobis adducta de reciproca omnium humorum tranſmutatione à partibus viuentis: ipſam concedit Ludouicus Mercatus *art.7.* quod probat ex eo quòd pituita non in ſanguinem quartum humorem, ſed in reliquos tranſmutatur, de quo *ſequenti capite* erit ſermo; quam opinionem probabilem eſſe teſtatur Petrus Garcia *diſp. 21. ſuper Auicenam.* Vbi etiam ex his quæ tradit videtur fauere noſtræ ſententiæ de humorum tranſmutatione.

Nec facit contra nos quòd Auicenna *loco citato* ſolùm adducat tranſmutationem pituitæ in ſanguinem, tum quia reliquas non negabit, hanc tamen expreſſit tanquam magis manifeſtam. Galenus verò nihil etiam facit contra nos, cùm inconſtans eſſe videatur, vt ex locis citatis conſtat: dum verò tenet venas habere talem virtutem, loquitur quatenus in ipſis venis paruis ſit talis conuerſio actione membrorum. Et dum dicit non fieri à neruis, ſeu ligamentis, intelligi debet conſideratâ ſolùm ipſorum natiuâ temperie, ſecluſo calore cordis & hepatis, quod nos fatemur.

CAPVT VII.

Quo tempore fiat tranſmutatio pituitæ in ſanguinem.

PRomiſimus capite præcedenti probare non ſolùm tempore indigentiæ pituitam conuerti in ſanguinem contra Primarium noſtræ Scholæ & Magiſtrum meum, verumtamen quia inter Iuniores acriter agitatur eiuſmodi controuerſia, ſpeciale caput ad eius examen inſtituere decreui, vt exinde veritas noſtræ Concluſionis pateat magis. Tenet igitur Primarius *loco ſuprà citato*, ſolùm tempore indigentiæ pituitam conuerti in ſanguinem, quia ſolùm quando membra carnoſa carent ſanguine quarto humore pro ſua nutritione attrahunt humorem magis familiarem, qualis eſt pituita, quæ vlteriùs alteratur & concoquitur perfectiùs, & ſic tranſmutatur in ſanguinem. Docet enim præfatus Neotericus ſolùm ſanguinem quartum humorem nutrire omnia membra, quæ omnia præter carnoſa ſimul cum ſanguine attrahunt humorem ſibi familiarem, qui ſe habet veluti condimentum ſanguinis ad nutritionem celebrandam ex ſolo ſanguine in quolibet membro: Et cùm ipſe teneat ſolùm membra carnoſa habere calorem ſufficientem pro conuerſione pituitæ in ſanguinem (quod impugnatum eſt à nobis *capite præcedenti*) hinc eſt vt licèt à parte pituitoſa exempli gratiâ, ſimul cum ſanguine attrahatur pituita ratione condimenti ſeu præparationis, nihilominùs licèt ibi aliquantulum alteretur, non tamen alteratione ſufficienti ad tranſmutationem in ſanguinem; cùm tamen à partibus carnoſis ſolùm attrahatur pituita tempore indigentiæ ſanguinis, hinc eſt vt ſolùm indigentiæ tempore fiat conuerſio pituitæ in ſanguinem.

Probat hanc Concluſionem ex Auicenna *fen 1. lib.1. doct.4. c.1.* vbi ait, *Naturale phlegma eſt quod eſt aptum, vt in aliquo tempore fiat ſanguis.* Inferiùs verò enumerans fines pituitæ proſequitur ſic: *Vnum eſſe quod aſſeruetur in membris, vt quando alimentum bonum deficit quod eſt ſanguis bonus nutriantur ex eo, & faciant ex eo ſanguinem.* Ex quo videtur manifeſtè Auicenna ſentire ſolùm tempore indigentiæ pituitam conuerti in ſanguinem. Deinde verò ratione ſuadetur aſſumptum, nam ſi quolibet tempore fieret tranſmutatio pituitæ in ſanguinem, nunquam remaneret pituita ſub propria forma pro nutritione partium phlegmaticarum, nec pro aliis vſibus, quod videtur abſurdum; ergo dicendum eſt ſolùm tempore indigentiæ celebrari talem tranſmutationem.

Cæterùm, in præſenti litigio veriſimilior modus philoſophandi ſemper apparuit qui tenet pituitam, nec tempore indigentiæ ſolùm conuerti in ſanguinem, nec ſemper & continuò in viuenti circa omnes portiones pituitæ celebrari actionem generantem ſanguinem ex pituita. Tenet hanc opinionem Petrus Garcia *diſput.21. ſuper Auicennam cap.5.* quatenus aſſerit non ſolùm tempore indigentiæ pituitam tranſmutari in ſanguinem; & probatur efficaciter hæc aſſertio à Peramato *libro de Humoribus, cap.2.* ex eo quòd ſequeretur ſi pituita non conuertatur ſemper in ſanguinem, quòd viuens temperatum laboraret pituitoſâ cacochymiâ; nam quod excedit pituitæ poſt vſus neceſſarios pro conuerſione in ſanguinem, ſuperat in viuenti; ergo conſtituit ipſum cacochymum. Patet conſequentia; nam cacochymia nihil eſt aliud quàm exceſſus cuiuſlibet alterius humoris à ſanguine. Diſplicet tamen hæc ratio; nam facilè ſoluitur ſi Aſſertores contrarij affirmant non ſuperare portionem pituitæ conuertendæ in ſanguinem, quia illud quod excedit eſt ſecundùm naturam in parte quam poteſt conuerti, & ſic non facit cacochymiam exceſſus ille, dummodò non ſit præter naturam in partibus.

Aliter tamen probatur efficaciùs pituitam non ſolùm tempore indigentiæ conuerti in ſanguinem, nam virtus generandi ſanguinem quæ eſt in iecore eſt naturalis, ergo ſemper operabitur, & in omni tempore vbi fuerit materia approximata: ſed non ſolùm tempore indigentiæ, ſed in aliis temporibus pituita eſt ſufficienter approximata iecori; ergo ex ipſa generabit ſanguinem, etiamſi non ſit tempus indigentiæ. Minor probatur, nam iuxta communem, & veriorem Philoſophorum opinionem, ad actionem naturalem non eſt neceſſarius contactus quantitatiuus, ſed ſufficit virtualis contactus, ſeu applicatio virtualis; ſed non ſolùm tempore indigentiæ habet iecur intra ſuam ſphæram humorem pituitoſum, ergo extra tempus indigentiæ, cùm ſit agens naturale, ſine diſcrepatione operans generabit ſanguinem ex pituita. Et confirmatur; nam ſi chylus poneretur extra iecur contactum quantitatiuum, & intra ſphæram ſuæ actiuitatis ſolùm per virtualem applicationem conuerteret chylum in ſanguinem; ergo ſimiliter, cùm extra tempus indigentiæ ſæpè ſæpiùs iecur habeat pituitam intra ſuam ſphæram in ſpatio venæ cauæ.

Specialiùs tamen probatur aſſumptum iuxta

noſtra

nostra principia capite præcedenti adducta, vbi probauimus non solùm in membris carnosis esse virtutem generandi alterum humorem ex altero. Quo supposito, vrgeo assumptum contra Primarium suprà citatum, nam semper & continuò pars pituitosa adhuc in opinione huius Authoris attrahit partem pituitæ simul cum sanguine pro sui nutritione saltem tanquam condimentum, ergo quemadmodùm alterat sanguinem, & ipsum conuertit in propriam substantiam, sic similiter debet alterare, & vlterius coquere partem pituitæ permixtam cum sanguine, & applicatam ipsimet parti pituitosæ; sed hoc ipso quod pituita vlteriùs coquitur, & alteratur à membris pituitosis debet conuerti in sanguinem; ergo cùm hoc fiat omni tempore, etiam omni tempore debet fieri conuersio pituitæ in sanguinem.

Nec valet dicere illam alterationem factam à parte pituitosa in partem, siue portionem pituitæ attractam non sufficere ad transmutationem; nam eadem alteratio facta in sanguine fuit sufficiens ad transmutationem eius in substantiam partis pituitosæ; ergo etiam similiter valebit ad transmutationem pituitæ in sanguinem, cùm pituita sit sanguis diminutè coctus, & per illam alterationem coctricem vlteriùs alteretur & coquatur. Deinde quia si partes carnosæ tempore indigentiæ valent commutare pituitam in sanguinem, etiam partes pituitosæ; nam quod in his deficit de calore natiuo supplet calor influens spirituum, qui intensior est calore natiuo partium carnosarum; & sic si partes carnosæ generant sanguinem ex pituita calore suo natiuo, & influente à corde, sic etiam partes pituitosæ id valent facere calore suo natiuo, & influente qui in omnibus est æqualis, & superans calorem natiuum omnium partium.

Cæterùm, licèt verum sit extra tempus indigentiæ mutari pituitam in sanguinem, vt rationes nostræ Conclusionis probant. Certum etiam est semper, & continuò non celebrari huiusmodi generationem circa omnes portiones pituitæ; tum quia continuò ex alimentis generatur denuò, tum etiam quia non semper in membris est applicata tempore sufficienti ad transmutationem; si quidem poterit ab aliis membris attrahi pro aliis vsibus, aut quomodolibet aliter expelli priusquam inducatur sufficiens alteratio ad transmutationem; insuper etiam poterit esse in tanta copia, vt pars alterans non possit omnem materiam vincere propter improportionem. Rursùs, ipsa improportio, & nimia quantitas interdum valebit suffocare calorem natiuum, & interdum etiam obstruere vias per quas communicatur calor influens, quo fiet vt agens non valeat transmutare omnem portionem pituitæ, & sic deseruire possit ad alios vsus quos infrà narrabimus; vnde constat solutio argumenti pro contraria parte adducti.

Ad Auicennam dicimus verum esse naturale phlegma esse aptum, vt in aliquo tempore fiat sanguis, huiusmodi verò tempus non determinauit, nec docuit solùm debere esse in indigentia sanguinis; sed nos asserimus tunc fieri quoties sit applicata pituita tempore sufficienti, vt à membris fiat transmutatio: hæc autem relucet magis tempore indigentiæ, hoc est quando deficit sanguis in membris carnosis pro eorum nutritione, & sic inferiùs enumerans fines pituitæ, tenet vnum esse quòd asseruetur in membris, vt quando alimentum bonum deficit quod est sanguis bonus nutriantur ex eo, & faciant ex eo sanguinem; quo loco non negauit extra tempus indigentiæ non posse fieri generationem sanguinis ex pituita, sed declarauit tempus magis manifestum & idoneum ad suadendam transmutationem pituitæ in sanguinem, & sic nihil contra nos deducitur ex mente Auicennæ.

Quæres: An quando dicimus pituitam conuerti in sanguinem nomine sanguinis solùm intelligatur quartus humor, an tota massa sanguinaria? Respondeo non conuerti in totam massam sanguinariam, cùm non possit conuerti in se ipsam, siquidem talis conuersio debet fieri mediâ coctione; quo fit vt licèt pituita sit corpus mixtum, & habeat aliquas partes correspondentes aliis elementis, & dispositas pro aliis humoribus; attamen quæ habent dispositiones, seu qualitates humidas & frigidas sunt plures, & sic tales partes si vlterius coquantur, debent mutari in sanguinem quartum humorem, non verò in pituitam, cùm idem in se ipsum non potest mutari; ex aliis verò partibus diuersis quæ componunt; & adintegrant pituitam in ratione mixti generatur bilis, & melancholia; & sic cùm pituita conuertitur in sanguinem, præcipuæ partes conuertuntur in quartum humorem à quo sumit denominationem, vtpote principaliorem conuersionem, minùs verò præcipuè partes quæ in minori sunt quantitate conuertuntur in bilem & melancholiam: Quæ Doctrina maximè consonat cum his quæ perlegimus Curriculo præterito in publicis disputationibus, *Tractatu de Elementis & Temperamentis*, vbi elementa formaliter in mixto perseuerari docuimus: Et insuper ex suppositione quòd virtualiter essent in mixto partes in ipso correspondentes statuimus, licèt non in qualibet determinata, bene tamen in toto. Quâ suppositâ & præhabitâ Doctrinâ, tenet Petrus Garcia *disput. 21. cap. 5. citato*, habere vim argumentum propositum pro nostra Conclusione, probans, ex pituita diuersos humores posse produci propter diuersitatem partium, quæ in ipsa quatenus mixtum est reperitur, qua ratione inueniuntur in tali materia dispositiones pro bile & melancholia; nam quæ pro sanguine & pro pituita inueniuntur, conducunt vt præcipuæ partes pituitæ in sanguinem quartum humorem semper mutentur, vt hactenus explicatum habemus.

CAPVT VIII.

Quomodò generentur humores in iecore?

Certum est apud omnes Authores chylosam substantiam à ventriculo iecori communicari ex qua in ipsius iecoris vasis simul omnes humores generantur; quâ ratione virtutem sanguificandi omnes in confesso iecori concesserunt, vnde nomen partis Principis arripuit, eo scilicet, quia in ipso tanquam in propria Officina humores generantur omnes qui sunt materia necessaria pro nutritione totius viuentis. Insuper etiam est certum iecur esse causam æquiuocam respectu sanguificationis, siquidem continet effectus formaliter, & realiter diuersos, nempè omnes quatuor humores qui formis realiter diuersis constituuntur, vt ex suprà dictis constabit, ratione desumpta ex accidentibus diuersis, coloribus

coloribus videlicet & saporibus, nec non etiam ex temperie primarum qualitatum diuersa. Quo præhabito, inquirimus in præsenti an iecur per se concurrat ad generationem humorum æquiuoca causalitate; an verò per accidens in eodem genere causæ æquiuocæ in ipso producatur?

Vlteriùs est notandum iecur mediâ coctrice actione humores generare, quæ medio vnico instrumento, nempè calore celebratur, (siue nomine caloris intelligatur totum temperamentum in quo vrget magis calor, quod est magis certum in nostra doctrina, siue ipsa nuda qualitas caloris, de quo in præsenti non est nostrum disputare) quod reuerà auget difficultatem in proposita Controuersia, arduámque reddit eius resolutionem, etenim quod vnicum agens æquiuocum producat diuersos effectus mediis instrumentis diuersis, siue successiuè, mirum non est vt quotidie in Philosophia præ manibus habetur. Cæterùm, quòd vnum & idem agens simul & in eodem tempore operans circa eandem materiam diuersos producat effectus realiter vnico & eodem instrumento, hoc quidem apparet difficillimum, & in præsenti litigio ad arma nos vocat.

Tandem oportet notare cum Galeno *libro 3. de Alimentorum facultatibus, cap. 4.* in quolibet alimento quantumvis homogeneo ad sensum dari plures partes diuersas, id est inæqualiter temperatas quæ in ipso reseruantur adhuc cum forma chyli, & separato excremento crasso per primam coctionem, quod in nostra opinione clariùs constat, cùm admittamus in omni mixto diuersas elementorum partes ipsum adintegrantes, vt latè *nostro tractatu de Elementis & Temperamentis* probauimus, & etiam certum in probabili opinione admittentium in omni mixto partes correspondentes omnibus elementis.

Noster Petrus Garcia *disputat. 25. super Auicennam, cap. 2. & 3.* in lite proposita peculiarem modum excogitauit, vt ostenderet ab vno & eodem efficiente tanquam ab æquiuoca causa per se produci diuersos humores; machinatus est enim (difficultate forsan oppressus) in iecore licèt homogeneo quoad sensum esse diuersas partes, quarum quælibet habet facultatem diuersam per quam est determinata vt producat vnum humorem, & perindè ad productionem quatuor humorum minimè indigere principio materiali prædeterminante, siquidem non agit illos plures effectus vnica simplici virtute eiusdem partis exquisitæ, sed ratione diuersarum partium iecoris quæ ex se sunt determinatæ vt quælibet producat peculiarem humorem, & consequenter hac ratione affirmat ex quovis chylo licèt homogeneo generari posse diuersos humores.

Hæc tamen opinio claudicat, ex eo quòd multiplicat entitates absque necessitate, etenim fatetur esse iecur homogeneum, eò quòd sit verum dicere quamlibet ex illis partibus esse iecur, aliàs etiam ipsæ partes sensum fugiunt, & optimè faluari possunt effectus diuersi ab eadem causa, vnico operante instrumento absque talium partium multiplicatione; ergo frustrà ab ipso adstruuntur. Antecedens constat in corde & cerebro, nam huiusmodi partes producunt effectus diuersos nempè spiritus, & qualitatem irradiantem absque diuersitate, & multiplicatione aliarum partium inadæquatarum, ergo optimè etiam poterit iecur absque multiplicatione illarum partium produce re etiam diuersos humores.

Vlteriùs etiam vrgeo Nostri Petri Garciæ opinionem, ex ipsa sequeretur iecur semper in eodem viuenti in statu naturali generare humores in eadem proportione & mensura, etiamsi alimentis vteretur viuens pituitosis, aut melancholicis, aut biliosis, quod refragatur experimento. Patet sequela, nam productio humorum diuersorum fit per se à facultate cuiuslibet partis ex se determinatæ pro suo peculiari humore; ergo omnes partes iecoris conducentes pro tribus humoribus generabunt non dubiè ipsos ex alimento pituitoso, exempli gratiâ, & sic semper erit eadem proportio humorum; nam solùm erit generatio pituitæ iuxta proportionem partium ipsam generantium: Et idem erit argumentum de quolibet alimento bilioso, aut sanguineo, aut melancholico; hoc autem est absurdum, ergo & opinio ex qua sequitur non erit sustinenda.

Plausibilis etiam fuit opinio in nostra Schola asserens humores omnes per se à iecore generari tanquam à causa æquiuoca dum sua propria temperie operatur circa materiam chylosam existentem in cauitatibus, seu vasis ipsius iecoris, intendendo productionem materiæ necessariæ ad propriam & communem totius corporis nutritionem, determinari verò ad productionem diuersorum humorum ex diuersa dispositione materiæ, seu ex diuersis chyli dispositionibus, quas in quauis substantia chylosa quantumuis homogenea ad sensum reperiri concedit hæc opinio, cui plures ex nostris Recentioribus suffragantur, inter quos Antecessor noster acriter ipsam defendit. Vnica tamen ratione ipsam validare conatur, desumpta ex eo quòd Natura formauit iecur partem principem, vt materiam nutritionis suppeditaret pro omnibus partibus; sed si per accidens produceret humores, neutiquam rigorosè posset dici pars Princeps, siquidem rationi dissonum apparet materiam ità necessariam per accidens produci; ergo solùm per se ab ipso iecore generantur humores, non quidem in porositatibus ipsius, cùm potiùs ipsos ibi corrumpat per conuersionem in propriam substantiam; ergo humorum generatio fit solùm in cauitatibus.

Cæterùm, hæc assertio prorsùs aliena à veritate videtur, & sic contra ipsam validè insurgo; etenim ex ipsa sequitur humores per accidens generari à iecore, quod sic probo, nam diuersitas humorum oritur in hac opinione ex diuersis dispositionibus materiæ seu chylosæ substantiæ & ex inductis à iecore, ità vt si materia ipsa heterogenea non esset, neutiquam resultarent diuersi humores, quia dispositio iecoris mediâ quâ alteratur materia vna & eadem est; sed generatio per accidens euenit semper ex dispositionibus materiæ, & ex illis quas efficiens producit, vt constat ex generatione animalium ex putri materia, agente calore Solis aut viuentis, & similiter ex generatione sedimenti aut puris ex humoribus putridis; ergo si ità accidit generatio diuersorum humorum in iecore, per accidens fit, & minimè celebratur per se.

Nec valet Neoterici Antecessoris nostri solutio asserentis generationem illam esse per accidens quæ resultat ex dispositionibus materiæ & efficientis absque intentione eiusdem, quæ verò fit in iecore ex materia chylosa quando generantur humores, licèt fiat ex dispositionibus diuersis præcedentibus in chylo, & ex his quasi iecur produxit in eadem materia, tamen fit cum intentione agentis, videlicet ipsius eicoris intendentis productio

productionem omnium humorum, & sic dicitur generatio per se; nam docta Natura (hæc sunt verba expressa Neoterici) illam necessariam & diuersam præparationem materiæ instituit, vt ie- cur absque multiplicatione entitatum maiori fa- cilitate humores formasset.

Futilis quidem solutio, & prorsùs aliena à ve- ra Philosophia; nam in causis merè naturalibus quæ sine cognitione operantur eo præcisè colli- gimus effectum procedere ex intentione agentis quod valeat inducere in materia omnes dispositiones requisitas pro forma introducenda; ità vt etsi in materia ipsa nulla præcedat dispositio, nihilominùs agens producat omnes quas requi- rit formæ nouæ introductio; & si forsan in ma- teria aliquæ præcedunt se habeant tanquam si ab agente essent productæ, vt quando ignis intro- ducitur in aliqua materia aliàs disposita, vt in stupa, tamen effectus dicitur oriri ex intentione agentis, quia agens quatenus ex se valet induce- re omnem dispositionem requisitam pro forma ignis, ità vt si stupa aliàs non esset disposita, ni- hilominùs ignis ex se induceret quidquid requi- ritur ad formam ignis, itaque dispositiones quæ præcedunt in ipsa stupa dum igni applicatur se habent tanquam si essent productæ ab ipso igne, aliter enim si ignis ex se non haberet producere omnem dispositionem requisitam ad formam ignis, sed necessariò dependeret ab aliis disposi- tionibus quæ in materia aliqua deberent præce- dere, neutiquam effectus ille esset per se ab igne, neque ex intentione tunc operaretur. Hinc iam premo difficultatem propositam, Humores ità generantur in iecore, vt minimè valeat indu- cere quatenus est ex se omnes dispositiones re- quisitas pro omnibus, immò potiùs in hac opi- nione requirantur dispositiones diuersæ præce- dentes necessariò in qualibet substantia chylosa quantumuis homogenea quoad sensum, vt fiat quatuor humorum generatio; ergo huiusmodi productio minimè fit ex intentione agentis, proinde que non est generatio per se, sed prorsùs per ac- cidens, quemadmodum viuentium productio, quæ ex putredine terræ oriuntur agente calore Solis à quo & ex dispositione materiæ putridæ resultat debita dispositio pro forma viuentis: cuius generatio non fuit ex intentione agentis, quoniam agens ex se non valebat producere om- nem dispositionem requisitam pro tali forma: Aut inquiro ex quo alio potest indagari effectum producere ex intentione agentis in causis merè naturalibus? Certè ex nullo, cùm sine cognitio- ne operentur, quo bene stat vt possit aliquod agens quatenus est ex se, producere omnem dis- positionem requisitam pro sua forma, & nihilo- minùs producatur effectus per accidens, ex eo quòd vel materia sit incapax recipiendi omnes, vt contingit in materia putrida alterata à calore viuentis, in qua licèt agens intendat conuertere materiam illam in propriam substantiam viuen- tis, nihilominùs quia incapax est recipiendi om- nes dispositiones priùs ex inductis ab efficienti; & ex his quas habet materia resultat per acci- dens forma sedimenti; vel ex eo quòd licèt ma- teria sit capax, priùs tamen quàm agens inducat omnes dispositiones pro sua forma ex inductis, & ex his quæ præfuerunt in materia, resultat vl- tima dispositio ad aliam formam, quæ præter in- tentum agentis producitur. Sic accidere docui- mus *nostro tract. de Element.* in productione mixti, in qua elementa adinuicem fuerunt alterata; Et licèt quodlibet erat agens sufficiens, & cuiuslibet materia capax vt alterius dispositiones reciperet, vt fieret transmutatio, seu generatio vnius ele- menti ex altero, nihilominùs quia priusquàm quodlibet induxerit dispositiones omnes pro sua forma, resultabit ex omnibus productis ab ele- mentis, & ex his quæ præfuerunt in suis mate- riebus dispositio quædam media & vltima pro forma mixti, ideò talis productio fuit per acci- dens, cùmque in hac opinione iecur ex se minimè valeat producere dispositiones omnes requisitas pro omnibus humoribus; sed necessariò requira- tur ex parte materiæ dispositio diuersa conducens pro diuerso humore, & determinans iecur ad il- lius productionem, meritò ab ipso humores per se generari negamus.

Præhabitâ hac doctrinâ quæ reuerà efficaciter pugnat contra propositam opinionem, clariùs constabit cuiusdam Primarij nostræ Scholæ, & Magistri mei opinio *in suo libello de rebus naturali- bus, tr. de Humor. q. 6.* vbi asserit humores per ac- cidens in iecore generari ex eo quòd iecur dum agit in substantiam chylosam, intendit sibi assi- milare passum media nutritione & conuersione in propriam substantiam: quo fit vt cùm materia sit heterogenea, & habeat necessariò diuersitatem partium etiam in hac opinione, vt priusquàm ie- cur producat omnes dispositiones requisitas pro sua forma ex aliquibus ab ipso inductis, & ex di- uersa dispositione materiæ resultent per accidens quatuor humores diuersi; quo fit vt vno & eo- dem instrumento; nempè calore medio quo ope- ratur iecur, producantur diuersi humores propter dispositiones diuersas, quæ necessariò in quali- bet substantia chylosa reperiuntur, quantumuis ad sensum homogenea. Probat suam opinionem ex Galeno 4. *de vsu part. c.* 3. vbi docere intendit humores generari in iecore eo modo ac vinum in dolio ebullitione seu coctione media, vbi quod crassum est subsidet, quod verò tenue fluitat; il- lud dicitur fex, hoc flos appellatur, diuersa tamen est pars vinea quæ coquitur & perficitur; sic er- go similiter chylosa substantia coquitur in ieco- re, & mediâ coctione quod crassum est subsidet, & dicitur melancholia, quod tenue fluitat, & dici- tur bilis, & ex optima parte fit bonus sanguis. Sic fatetur Galen. *cap. 3. cit. Porrò iuxta exempli simi- litudinem intelligi mihi distributum à ventriculo ad hepar chylum à visceris caliditate, velut vinum ip- sum mustum feruere, coqui, alterari in sanguinis boni generatione; in ebullitione autem hac ex ipsis excre- mentis quod fæculentum quidem ac crassum subside- re, innatare verò quod tenue ac leue,* &c. Ex his er- go colligit iuxta mentem Galeni diuersitatem hu- morum refundi in diuersitatem materiæ, seu chy- losæ substantiæ heterogeneitatem, & cùm aliàs iecur dum agit in ipsam intendat producere sibi simile ex ipsa materia, & id non accidat, sed po- tiùs diuersi producantur humores, hinc deducit huiusmodi generationem esse præter intentum agentis, & prorsùs per accidens.

Plura obiiciunt garruli Neoterici contra hanc opinionem: Primò videtur impossibile produ- ctionem humorum ità necessariam ad vitam, vt quolibet deficiente, vità necessariò deficeret, per accidens fabricari à Natura; facilè tamen respon- det difficultati propositæ, vt ait huiusmodi pro- ductionem, etsi per accidens esse necessariam, & infallibilem; nam cùm fiat ratione diuersarum partium

partium chyli, & hæc diuerfitas neceffariò inueniatur in quolibet alimento quantumuis homogeneo,hinc fit quòd etfi fit per accidens talis generatio,cùm neceffaria fit, nihil obftat ad permanentiam viuentis.

Secundò infurgunt contra eandem opinionem, Iecur folùm intendit affimilare materiam quæ eft iuxta porofitates in venis capillaribus; fed ibi non generat humores, fed in vafis maioribus ipfius iecoris, ergo humorum generatio non fit à iecore intendente affimilare fubftantiam chylofam mediâ nutritione, vt aiebat nofter Primarius. Hoc tamen argumentum minimè vrget Magiftri doctrinam; nam licèt folùm nutriatur iecur ex materia, quæ eft iuxta porofitates, hoc tamen non tollit quominùs per eandem actionem alteret materiam contentam intra fphæram fuæ actiuitatis, quod eft commune omnibus agentibus naturalibus: Et fic licèt iecur non nutriatur ex materia exiftente in vafis maioribus, quia non eft fufficienter approximata, nihilominùs non tollit quòd agat iecur in illam materiam actione conducente ad affimilationem; nam licèt ignis, exempli gratiâ, non comburat omnia combuftibilia, quæ in vltima parte fphæræ funt applicata; tamen non tollit quominùs agat in ipfa, & intendat affimilationem materiæ; fic ergo accidit in iecore, & proindè nihil probat argumentum contra opinionem adductam.

Verùm, licèt hæc opinio fatis doctè & acutè, vtpote à tanto Viro hucufque in noftro Medicinæ Theatro defendatur, nihilominùs, pace falua, vnico validiffimo tamen argumento contra ipfam infurgo, & forfan ex principiis Magiftri machinato. Nam in fua opinione *loco nuper citato*, afferit formam chyli per accidens produci intendente ventriculo propriam nutritionem, priùs tamen quàm inducat omnem difpofitionem conducentem pro fua forma ex difpofitione materiæ, & ex his quas ventriculus produxit in alimento refultare per accidens formam chyli; interdum verò etiam refultare formam pituitæ per accidens ex aliquibus partibus materiæ conducentibus valde pro pituita. Quo fuppofito, validè vrgeo Magiftri doctrinam; nam fequitur ex ipfa per actionem ventriculi in prima coctione alimentorum generari etiam per accidens quatuor humores; nam ideò præcisè interdum generatur pituita, in ventriculo per accidens, quia fuit in alimento ex quo fit chylus pars aliqua maximè difpofita pro humore pituitofo; fed neceffariò in quolibet alimento funt diuerfæ partes valdè conducentes pro omnibus humoribus, aliàs in iecore non generarentur diuerfi propter diuerfam difpofitionem, feu heterogeneitatem chyli, vt fatetur hæc opinio; ergo quemadmodum agente ventriculo in alimento, interdum per accidens generatur pituita, quia in ipfo eft aliqua pars difpofita, maximè pro tali humore, fic fimiliter cùm femper in quolibet alimento fint diuerfæ partes correfpondentes omnibus elementis ex ipfis, femper faltem per accidens agente ventriculo, debent in ipfo generari omnes humores neceffariò; hoc autem experientia ipfa refragatur, ergo & illud ex quo fequitur.

Neque valet fi forfan refpondeat aliquis pro Magiftro, & dicat folùm humorem pituitofum poffe in ventriculo generari, quia ex propria natura eft pars frigida, & fic folùm conducit pro pituita; non enim valet talis euafio; nam poterat conducere pro melancholia, quæ etiam eft humor frigidus: præter quam quòd ipfe fatetur *folio* 181. *cap. citato*, folùm fieri pituitam ex aliquibus partibus materiæ, feu alimenti valde difpofitis pro ipfa; itaque minimè ad difpofitionem efficientis, fed folùm ad materiæ difpofitionem reducit talem generationem; ergo etfi ventriculus fit frigidus ex propria natura, non tamen ob id fit pituita in ipfo. Patet manifeftè: nam quando ventriculus agit in alimentum, mediâ coctione operatur; hæc autem medio calore excedente tanquam inftrumento operatur, ergo licèt temperamentum innatum ventriculi fit frigidum, tamen quòd operetur quando agit in alimentum, medio etiam influente temperamento, & medio calore excedente, fit indè manifeftum quòd eius actio minime faciat potiùs pro humore frigido, & per confequens, cùm certum fit in omni alimento effe diuerfas partes difpofitas valde pro aliis humoribus, fequitur non dubiè in opinione Magiftri, quòd fi interdum in ventriculo faltem per accidens generatur pituita, femper & neceffariò debeat generari non folùm ipfa, fed & reliqui humores: Quod quàm abfurdum fit experientia clamat.

Militat etiam argumentum non folùm contra Magiftri opinionem, fed etiam contra Neotericum afferentem per fe humores à iecore generari, tanquam à caufa æquiuoca eodem inftrumento operante; determinari verò ad producendos diuerfos ex diuerfitate materiæ, quæ femper in chylo neceffariò inuenitur. Sequitur autem contra iftos Authores generari in ventriculo chylofam fubftantiam formaliter continentem quatuor materias, feu diuerfas fubftantias chylofas. Probatur affumptum, nam eò præcisè iecur fiue per fe, fiue per accidens generat maffam fanguinariam, quæ continet formaliter quatuor humores diuerfos propter diuerfitatem materiæ, agente iecore vnica & eadem difpofitione; fed fimiliter in quolibet alimento funt eædem difpofitiones diuerfæ; ergo etiam agente ventriculo fiue per fe, fiue per accidens debet refultare fubftantia chylofa continens formaliter quatuor diuerfas fubftantias chyli; hoc autem non concedunt ifti Authores; ergo claudicant opiniones propofitæ. Nec valeat fi refpondeas formam chyli effe imperfectiorem, & ideò latitudinem habere vt conferuetur cum omni difpofitione diuerfa alimenti; at verò quilibet humor formâ gaudet perfectiori, & fic minorem habet latitudinem, quo fit vt humores non compatiantur cum forma chyli. Nam contra eft, tanta fiquidem diftantia eft in genere perfectionis inter difpofitiones alimentorum pro forma chyli, & inter difpofitiones chyli pro forma humorum, ergo ità proportionari debet forma humorum cum difpofitionibus chyli, ac forma chyli cum difpofitionibus alimentorum, ac per confequens fi in iecore propter diuerfas chyli difpofitiones quatuor humores generantur, etiam in chylo debent generari quatuor fubftantiæ diuerfæ chylofæ propter diuerfas alimentorum difpofitiones.

Probabi

Probabilior opinio declaratur.

Videtur dicendum humores generari in iecore & ab ipso procedere per se tanquam à causa æquiuoca à se determinata, ex vi proprij officij partis principis, vt generet diuersas substantias pro communi nutririone totius ità necessarias, vt vnaquaque ipsarum deficiente, viuens conseruari non possit; ità vt diuersitas materiæ, ex qua fiunt per accidens se habeat taliter quòd si daretur substantia chylosa simpliciter homogenea, nihilominùs iecur ex ipsa produceret diuersos humores. Probatur Conclusio efficaciter; nam prouida Natura formauit iecur partem principem vt suppeditaret materiam nutritionis omnibus partibus, hoc est vt non solùm operaretur pro se, sed pro toto; sed talis materia sunt omnes humores, ergo debuit concedere facultatem ipsi iecori vt produceret omne id ratione cuius constituitur in esse partis Principis absque dependentia diuersitatis materiæ. Neque hoc videtur extra rem, quandoquidem non est ab omnibus receptum in omni alimento esse diuersitatem partium, sed valde in contentione positum, ità vt quamplures Authores non infimæ notæ acerrimè impugnent opinionem de diuersitate partium in omni mixto, frustraneum ergo & chimæricum videtur adstruere causalitatem & humorum generationem in iecore dependenter ab aliquo accidenti, nempè ex diuersitate materiæ, quæ licèt concedatur à nobis in omni alimento per accidens se habere ad generationem diuersorum humorum, mihi toto corde persuadeo.

Porrò, vt clariùs constet assumptum, vrgeo argumentum propositum à paritate reliquarum partium Principum; etenim communiter receptum est inter Authores, & præcipuè in doctrina nostri Magistri, cerebrum & cor producere non solùm spiritus animales & vitales, verùm etiam qualitatem aliam irradiantem aut illustrantem pro communi bono totius corporis, & pro operibus animalibus & vitalibus naturaliter & debitè obeundis. Tunc sic insto: Cerebrum & cor operantur tanquam causæ æquiuocæ, vtpote producunt effectus diuersæ rationis, similiter operantur eodem instrumento, vtpote solum sua naturali temperie operantur, & tamen ad productionem harum diuersarum intemperierum à seipsis determinantur, & minimè ab aliquo extrinseco, neque ex dispositione diuersa materiæ, eò quòd Natura ipsis concessit facultatem ad id destinatam, quia operantur in bonum totius propter officij dignitatem, ergo similiter si iecur constitutum est in eadem dignitate, meritò debemus credere Naturam ipsi concessisse facultatem producendi materiam idoneam pro naturalibus operibus absque dependentia alicuius extrinseci, seu heterogeneitatis materiæ; sed materia idonea sunt humores diuersi, ergo quemadmodum Natura concessit cordi & cerebro facultatem producendi diuersas substantias, vnico & eodem instrumento à se absque dependentia alterius, ità etiam iecori concessit facultaté producendi diuersos humores, ex qualibet materia independenter ab eius heterogeneitate.

Vlteriùs ex principiis nostri Primarij vrgeo nostram conclusionem: nam dum causas morbi calidi enumerat inter ipsas reponit motum, & dum inquirit, quâ ratione motus fit causa caloris, concludit æquiuocè & per se, atque immediatè motum producere calorem; si ergo motus præter præsentiam localem per se producit calorem sine aliquo prædeterminante, non erit dissonum rationi concedere in iecore facultatem producendi æquiuocè diuersos effectus; & quod à seipso determinetur citra diuersitatem aut dispositionem diuersam materiæ.

Denique premo assumptum: nam in opinione satis plausibili, & probabilissima, semen non constat diuersitate partium, sed est causa quædam instrumentalis à testibus producta tanquam à partibus Principibus in ordine ad speciem, quæ reuerà, vt omnes fatentur, æquiuocè conuenit ad generationem, & in hac opinione solùm recipit virtutem, ab ipsis testibus, & non ab omnibus partibus nostri corporis. Hac ergo suppositâ doctrinâ, quæ in plurium Recentiorum nostræ Scholæ opinione probabilior est formo argumentum, quo nostra opinio ampliùs validatur; nam semen tunc æquiuocè producit totam delineationem corporis humani, & mirabilem illam fabricam & structuram cum tam diuersa varietate partium situationibus diuersis; sed semen hæc omnia operatur à se & immediatè à propria & insita facultate à Natura concessa, quia in bonum totius operatur, & tanquam instrumentum partis Principis quin vllam habeat dependentiam à materia in productione tot & tam diuersorum membrorum; certum est materiam esse vnam, & homogeneam, sanguis nempè menstruus, in quo licèt concederentur partes diuersæ per correspondentiam ad omnia elementa, tamen certissimum est nihil conducere ad organizationem, nec situationem omnium partium corporis humani; immò potiùs omnes concedunt semini huiusmodi facultatem non solùm producendi diuersa membra, sed in tali loco cùm tali proportione & distantia independenter ab alio extrinseco; ergo sic similiter cùm iecur sit pars princeps in bonum totius operans, credendum est Naturam ipsi concessisse facultatem insitam producendi diuersos humores necessarios pro nutritione ipsius; ità vt sicut semen nullo eget prædeterminante, neque ex parte materiæ ad effectus diuersos, sic iecur à seipso determinatur nullâ prorsùs præhabitâ dependentiâ ex parte diuersitatis materiæ, ità vt si forsan in ipsa sit, se habent per accidens ad diuersorum humorum productionem, quia in bonum totius operatur, & sic propter officij dignitatem debet à se habere facultatem productiuam illius substantiæ, quæ est materia necessaria nutritionis, & sic constituatur in esse partis principis in ordine ad naturalia opera: sed materia necessaria nutritionis est massa sanguinaria continens formaliter quatuor humores; ergo quemadmodum intelligibile est quòd reliquæ partes principes æquiuocè & facultate insita per se producant diuersos effectus, quin determinentur ab aliquo extrinseco, sed potiùs à se, ità similiter erit rationi consonum quòd hæc omnia iecori concedantur, & sic erit causa per se æquiuoca diuersorum humorum circa dependentiam à materia heterogenea in eorum productione.

Et in hac doctrina facilè constat, quòd si iecur sit magis aut minùs calidum, vt accidit in iuuentute & senectute, ex eodem alimento generet diuersos humores, vt Galen. de melle testatur 3. *de Alim. facult. c.* 36. vbi docet in iuuentute generari bilem ex ipso melle, in senectute verò optimum sanguinem; signum ergo est humorum generationem non fieri ex diuersa dispositione materiæ, sed solùm ad dispositionem efficientis

esse attendendum,quod non tollit quominùs si aliquod alimentum sit pituitosum aut biliosum,existente eodem calore in iecore, generet plus illius humoris cuius est alimentum, quia dispositiones alimenti ad id conducunt:quod asserimus, est,diuersitatem materiæ non requiri necessariò ad humorum diuersorum generationem, sed per accidens se habere, vt hactenus probauimus.

Dices: Humores corrumpuntur à iecore dum propriam nutritionem ex ipsis intendit, ergo iecur non generat per se humores, quia nullum agens corrumpit effectum quem per se producit. Respondeo iecur fuisse per se productum à Natura & pro aliis, & sic per diuersam actionem, & in diuerso loco bene potest producere aliquid per se, & per alteram actionem, & in altero loco potest corrumpere id quod produxit per se; sic iecur in cauitatibus ipsius per vnam actionem producit per se humores pro bono totius; in porositatibus verò per alteram actionem nutriri ex ipsis humoribus, & sic tunc ad introductionem propriæ formæ ipsos corrumpit, quod non est inconueniens in bona Philosophia: Vnde etiam constabit quòd licèt humores possint produci per accidens in aliis membris peculiaribus, vt ex dictis constat in præcedentibus capitibus, in iecore tamen solùm per se producuntur propter dignitatem ipsius, vt satis comprobatum à nobis est.

Neque ratio dubitandi in contrarium adducta aliquid probat contra nos,tum quia reliquæ partes principales quæ diuersos effectus æquiuocè producunt, solùm operantur mediâ vnicâ & propria temperie tanquam instrumento illius facultatis quæ residet in dictis partibus, & sic quemadmodum cerebrum, cor, & semen, mediâ vnicâ temperie plura diuersa operantur, nihil mirum quòd iecur medio etiam vnico instrumento varios producat humores,præcipuè cùm instrumentum quo operatur sit totum temperamentum quo per distributionem accommodam operatur iecur, & sic facit diuersos humores, diuersimodè alterando materiam: & licèt calor magis eluceat,non obstat; nam etiamsi os alterat alimentum medio calore, ipsum disponit ad formam ossis frigidam ex sua natura. Tum etiam quia optimè poterat componi in bona Philosophia diuersitas, seu heterogenitas ex parte dispositionis iecoris, etiamsi ipsum operetur medio vnico calore; etenim cùm operetur in materia chylosa vniformiter difformiter,minimè poterit ipsam æqualiter alterare,& sic ex hac parte poterunt resultare diuersi humores, etiamsi materia esset omninò homogenea, ex eo quòd licèt instrumentum medio quo operatur iecur sit idem in specie, nihilominùs in tota materia diuisibili inæqualiter operatur; & sic ratione dispositionis iecoris præcisè apparet necessariò in diuersis partibus chyli diuersa dispositio quæ conducit ad diuersam formam humoris: & licèt plures sint formæ quæ habeant tantam latitudinem, vt introducantur cum intensa & remissa dispositione, vt constat de igne qui generatur ex toto ligno seu ex tota materia diuisibili,etiamsi ignis egerit in ligno vniformiter difformiter; tamen non constat humorum formas habere tantam latitudinem; immò magis consonum rationi apparet quòd diuersæ humorum formæ producantur in materia chyli inæqualiter disposita, quandoquidem agens alterans est æquiuocum, & operatur in bonum totius; nam diuersæ dispositiones materiæ etiamsi concedantur necessariò in chylo ante operationem iecoris, optimè compatiebantur cum vnica forma chyli; ergo quatenus erant ex se,minimè disponebant pro formis diuersis humorum, ac per consequens solùm ex parte iecoris est assignanda diuersitas ex parte dispositionis, vt diuersi generentur humores, præcipuè in opinione asserentium per se humores generari in iecore. Ex quo constabit falsitas opinantium iecur determinari ex diuersitate materiæ ad diuersos humores generandos; cuius assertionis fuit AffeclaNeotericus citatus suprà. Attamen falsitas constat etiam ex his quæ suprà impugnauimus.

CAPVT IX.

Vtrùm nutritio omnium partium fiat ex solo sanguine, an etiam ex omnibus humoribus.

NVmerum humorum,eorum efficientem causam,& materialem,necnon etiam locum generationis superiùs assignauimus; quare priusquam particulares naturas disquiramus, operæpretium fuit in præsenti Controuersia examinare an ex omnibus nutritio partium celebretur, quod spectat ad finalem causam: Priùs tamen quàm quod in dubium vertitur decidamus,præliбare oportet litem non procedere de alimento vltimo & immediato omnium partium,cùm certum sit nutritionem celebrari mediis quibusdam substantiis, quas Auicenna secundas humiditates vocat, & omnes fatentur ad hoc esse diuersas pro diuersis partibus nutriendis, vt lac pro mammis, semen pro testibus, medulla pro ossibus: Certum tamen est huiusmodi humiditates fieri ex humoribus, & sic quod in præsenti agitatur in dubium est, Vtrùm humores sint necessarij vt substantiæ illæ immediatæ nutrientes fiant? An verò ex solo sanguine quarto humore generentur; & quia *seq. cap.* erit peculiaris disputatio de ventriculo, splene, vesica fellis, & vrinæ, ideò in præsenti procedit disputatio exceptis his partibus, de quibus specialis procedit difficultas.

Plausibilis fuit opinio circa præsentem Controuersiam, & nostris temporibus satis recepta in nostra Schola,quæ asserit solum sanguinem quartum humorem nutrire omnia membra. Huius assertionis primus fuit Author acutissimus, & vetustissimus Aristoteles 2.*lib.de part. animal. cap.*3. vbi tenet solius sanguinis quarti humoris venas esse receptacula, reliquos humores appellat excrementa, *lib.*4. *de partibus animalium, cap.*2. Tenet etiam hanc sententiam Auerrhoës 2. *Collect. cap.*1. & Thomas de Garbo *in summa,tract.*3. *q.*2. Quos sequitur nostræ Scholæ Primarius Doctor Martinez *in suo libello sectione* 1. *de Humoribus, quæst.* 8. Hanc sententiam fulcit & roborat præcipuè authoritate Auicennæ *fen* 1. *lib.* 1. *doct.* 4. *cap.*1. vbi distinguit humorem bonum à malo, & de bono asserit solùm nutrire; hæc sunt verba Principis: *Eius verò humor est bonus,& est illud de cuius proprietate est, vt fiat pars substantiæ nutriti solus vel cum alio:* Et de humore superfluo, siue malo,sermonem faciens prosequitur,dicens; *Et eius est superfluitas & humor malus,& est quod istud agere non consueuit,aut rarò in bonum conuertitur humorem;Vnde anteà à corpore expelli & proiici debet.* Cæterùm,quòd nomine humoris boni intelligat sanguinem

guinem provt diſtinctum à reliquis humoribus, probant verba quæ infrà adducit Auicennæ dum neceſſitates pituitæ refert; ait enim pituitam eſſe neceſſariam primo, *vt in ſanguinem conuertat, quando membra alimentum amiſerint, quod eſt humor bonus*. Ergo ſi humor bonus ſolùm nutrit, & ſanguis provt diſtinguitur à reliquis humoribus eſt humor bonus, colligitur non dubiè iuxta eius mentem ſolum ſanguinem quartum humorem nutrire omnia membra. Porrò, hoc ità eſſe confirmant verba ipſius Auicennæ dum ſecundam neceſſitatem pituitæ refert. *Secunda neceſſitas pituitæ eſt,vt miſceatur cum ſanguine, vt eum reddat aptum ad nutrienda membra phlegmatica.* Et inferiùs dum de cholera rubra naturali ſermonem facit expreſsè aſſerit eſſe neceſſariam vt ſanguini admiſceatur ad nutrienda membra cholerica, & idem tenet de melancholia. Ex quo planè deducitur ſanguinem quartum humorem nutrire non ſolùm membra carnoſa, ſeu ſanguinea, verùm etiam & pituitoſa, biliosa, & melancholia, proindéque videtur iuxta Auicennæ mentem eſſe alimentum omnium partium, præcipuè cùm de ſanguine affirmat eſſe factum vt nutriat; de reliquis verò humoribus nunquam dixit cauſam finalem eſſe nutritionem.

Probat vlteriùs aſſumptum fundamento deducto ex Galeni doctrina 4. *lib. de ſimplic. medic. facultat. cap.* 14. vbi expreſsè tenet alimentum omne debere eſſe dulce, & nihil nutrire quod dulce non ſit. Ex quo ſic arguit. Ex humoribus ſolum ſanguis quartus humor eſt dulcis; nam pituita eſt inſipida, bilis amara, & melancholia acerba, vt ex dicendis conſtabit; ergo ſolùm ſanguis quartus humor eſt alimentum omnium partium. Vlteriùs etiam ſuadet ſuam ſententiam, quia inter humores ille debet eſſe alimentum qui eſt magis familiaris noſtræ naturæ; ſed ſanguis quartus humor eſt magis familiaris, vt conſtat ex eius qualitatibus primis, calore ſcilicet & humiditate quibus vita conſeruatur, ergo ex ipſo ſolùm tanquam ex materia celebratur nutritio. Deducitur inſuper à poſteriori familiaritas maior inter ſanguinem & naturam noſtram, ex eo quòd in ſuperpurgationibus vltimò educitur ſanguis, & vltimo à natura retinetur, ergo quia ipſum referuat ad nutritionem omnium partium, quod forſan eſt in cauſa vt ſanguinis euacuationes pluſquam aliorum humorum reformidemus. Tandem deducitur familiaritas, & amicitia inter ſanguinem quartum humorem, & naturam noſtram, ex eo quòd exceſſus cuiuſlibet alterius humoris à ſanguine inducit cacochymiam & diſtemperiem in corpore; ergo ſignum eſt ſanguinem quartum humorem eſſe magis familiarem, & per conſequens eſſe alimentum omnium partium.

Antiquior fuit in noſtra Schola opinio, & ſatis etiam plauſibilis, quæ aſſerit omnes humores eſſe materiam nutritionis, & non ſolùm ſanguinem, provt à reliquis diſtinguitur, variè tamen defenditur talis aſſertio; nam alij tenent omnes humores pro cuiuſlibet partis nutritione eſſe ſimpliciter neceſſarios; Alij verò tenent, quamlibet partem ex quolibet humore poſſe nutriri. Contra quos breuiter agemus dum proprium placitum proponemus. Alij verò determinatam partem ex determinato humore nutriri affirmant tali ordine & proportione, vt partes ſanguineæ ex ſanguine quarto humore nutriantur pituitoſæ ex pituita, bilioſæ ex bile, melancholicæ ex melancholia. Huius opinionis Author fuit Neotericus noſtræ Scholæ, noſtræ Cathedræ Anteceſſor; concedit tamen vlteriùs in reſponſione vltimi argumenti partem pituitoſam etiam poſſe nutriri ex pituita ſanguini permixta, & bilioſam ex bile ſanguini permixta, & tandem etiam melancholica membra ex melancholia ſanguini permixta, quo fit vt quælibet pars ſiue pituitoſa, ſiue bilioſa, ſiue melancholica duplici humore nutriatur. Probat hoc vltimum ex eo quòd ex vna parte ſanguis temperatiſſimus eſt, & ex alia ex permixtione illius cum humore proprio cuiuſlibet partis reſultat modus ſubſtantiæ non multum diſſimilis, qualis ex miſcella aliorum humorum reſultaret; Ex quo colligit,quòd ex ſanguine permixto cum humore appropriato partis poſſit celebrari nutritio,quod conſonat cum doctrina Auicennæ *loco cit.* dùm ſecundam neceſſitatem pituitæ refert vbi tenet; *Altera neceſſitas pituitæ eſt vt ſanguini admiſceatur, vt ipſum reddat aptum ad membra phlegmaticorum complexionum nutrienda.* Idem quod de bile & melancholia tenet, vt ſuprà retulimus.

Porrò, nutritionem non ſolùm ex ſanguine, ſed ex omnibus humoribus celebrari probat ex Hippocrate *lib. de natura humana, text.* 27. vbi ait: *Si tanquam vera eſſet eorum ſententia, qui ſtatuunt vnum ſanguinem eſſe hominis naturam, &c.* Vbi fatetur non eſſe certum omnia membra ex vnico ſanguine, & humore eſſe conflata; ſed ex pluribus, & per conſequens omnes eſſe materiam nutritionis. Hoc idem ſentire Galenum docet 2. *lib. de Elementis, cap.* 2. & tandem probat idem aſſumptum ex Auicenna, *fen* 1. *lib.* 1. *doctr.* 4. *cap.* 2. vbi ait; *Debes autem ſcire, quòd ſanguis, & quòd cum eo labitur tertiam habet in venis digeſtionem, & cùm per membra diuiditur, vt vnumquodque ſuum accipiat nutrimentum habet digeſtionem quartam.* Hinc infert quòd id, quod cum ſanguine labitur ſunt reliqui humores; ergo ſi id quod labitur habet tertiam, & quartam digeſtionem, & per conſequens omnes nutrire valent; nam per digeſtionem quartam celebratur nutritio.

Rationibus etiam intendit validare propoſitam ſententiam, quia non ſolùm ſanguis quartus humor, verùm & reliqui humores, diſtribuuntur per venas; ſed nullus eſt finis niſi nutritio partium, cùm ipſa fiat ex materia illa, quæ continetur intra vaſa; ergo cùm omnes humores ibi contineantur, ex omnibus celebratur nutritio. Reſpondet Primarius Doctor Martinez præfato argumento verſum eſſe omnes humores contineri intra vaſa, & requiri pro nutritione partium, non quidem quia ex reliquis præter ſanguinem celebretur nutritio; ſed quia quilibet humor, reddit ſanguinem aptum ad nutritionem propriam membri tali proportione, & ordine vt pituita reddat ſanguinem aptum ad membra phlegmatica nutrienda, bilis verò ad partes bilioſas, & tandem melancholia reddat aptum ſanguinem ad nutritionem partium melancholicarum, ſolâ factâ permixtione cuiuſlibet humoris cum ſanguine.

Hanc ſolutionem impugnat Neotericus citatus argumento quod adducit Petrus Garcia, *diſputat.* 20. *ſuper Auicennam cap.*2. dum impugnat ſententiam eorum qui affirmant ſanguinem reddere aptum quemlibet humorem ad nutritionem

tionem proprij membri. Premitur ergo Nostri Primarij solutio sic; nam aut sanguis solus est capax nutriendi omnia membra, aut secus; si primum concedat, ergo frustrà Natura generat reliquos humores, & ipsos distribuit simul cum sanguine per vasa; si verò sanguis se solus non est capax, neutiquam poterit reddi capax solùm per permixtionem cum aliis humoribus, ruit ergo tota solutio. Antecedens in quo stat tota difficultas probatur efficaciter, nam aut quilibet humor, dum permiscetur cum sanguine pro nutritione proprij membri, producit in sanguine qualitatem aliquam primam vel secundam, ratione cuius sanguis qui priùs se solus non erat capax nutriendi tale membrum, per talem alterationem redditur proximè & formaliter capax nutritionis; sed huiusmodi qualitas siue prima, siue secunda si conduceret pro nutritione potiùs produceretur à parte ipsa nutrienda, cùm habeat virtutem assimilandi sibi passum quàm ab ipso humore; ergo frustrà reliqui humores distribuuntur per venas. Patet consequentia; nam etsi humores valerent alterare sanguinem, cùm alteratio meliùs possit fieri; exempli gratiâ, à parte pituitosa, quàm ab ipsa pituita, frustrà Natura generaret, & multiplicaret causas ad vnius effectus productionem.

Si vlteriùs respondeas pro nostro Primario: humores nec producere in sanguine qualitatem primam, nec secundam, sed se habere vt conditionem sanguinis ratione cuius redditur proximè & formaliter capax nutritionis, nihil valet, cùm hoc solùm sit ludere verbis, quod sic ostendo; vel esse condimentum sanguinis est producere aliquid in sanguine, vel non; si afferas secundum, sanguis non potest reddi capax, cùm nihil non potest esse dispositio. Si dicas primum, iam suprà manet impugnatum, ex eo quòd vel debet esse qualitas prima, vel secunda, sed quælibet sit, meliùs producetur ab ipsa parte nutrienda; ergo nullo modo apparet intelligibile quòd sanguis aptus reddatur ad nutritionem per solam permixtionem cum reliquis humoribus. Et confirmatur; nam si v.g sanguis pro nutritione partis pituitosæ redditur proportionatus ab humore pituitoso permixto, cùm ipse sit magis similis & proportionatus cum parte pituitosa, potiùs ex ipso nutrietur quàm ex sanguine solo, & sic de reliquis humoribus procedit ratio; nam maiorem similitudinem habet bilis cum membris biliosis, & melancholia cum melancholicis, quàm sanguis cum omnibus membris; ergo potiùs fiet nutritio partis determinatæ ex humore determinato, & simili quàm ex solo sanguine, qui respectu omnium partium videtur difficile quòd seruet similitudinem.

Re tamen verà: Neotericus citatus cœco impetu & immemor sui impugnat nostrum Primarium, cùm ipse incidat in foueam quam fecit; si enim in solutione vltimi argumenti fatetur pituitam simul cum sanguine permixtam nutrire membra pituitosa, & sic de reliquis humoribus, ex eo quòd ratione permixtionis cuiuslibet humoris cum sanguine resultat in sanguine modus substantiæ non multum dissimilis pro nutritione membri pro quo alteratur. Argumentor ad hominem in Neotericum, aut illud quod producit pituita in sanguine, quando ipsum præparat ad nutritionem partis pituitosæ, ratione cuius resultat in ipso sanguine modus substantiæ, non valde dissimilis pro nutritione partis pituitosæ, est qualitas prima aut secunda; quæcunque sit, potiùs debet produci & meliùs à parte pituitosa, ex eo quòd habeat vim assimilandi sibi materiam nutritionis, quàm ab humore pituitoso; ergo solus sanguis poterit nutrire partem pituitosam, & bilis biliosam, & melancholia melancholicam; cùm eadem ratione currat argumentum de ipsis, ac per consequens deducitur manifestè contra Neotericum sanguinem quartum humorem per se solum absque reliquorum humorum permixtione valere nutrire omnia membra; quòd si ità est, frustrà generantur humores reliqui pro nutritione. Neque Hippocrates *lib. de natura humana* citatus adducitur ad rem, nam ibi solùm intendit probare, vt ex contextu constabit hominem non esse vnum, siquidem non esset vnde doleret vnum existens, si verò etiam doleret, necesse esset, & quòd mederetur, ac sanaretur vnum esse, & sic concludit contra aliquos hominem non esse sanguinem solum, neque bilem, neque pituitam, contra aliquos quod adducit in meo codice *libro citato de natura humana, textu 2. & 3.* non quidem *textu 27.* vt tenet Neotericus. Galenus verò *text. 27. lib. cit.* talia adducit verba, de quibus latiùs in nostra Conclusione. Ex quo constat ibi sermonem non esse de nutritione humorum, sed potiùs de inquisitione naturæ humanæ, & per consequens sinistrè adduci ad probandum humores omnes nutrire.

Verior opinio explicatur.

Porrò, in lite proposita verisimilior mihi apparet opinio, rationique magis consona quæ tenet nutritionem celebrari ex omnibus humoribus, non quidem ità vt quælibet pars nutriatur ex omnibus humoribus simul, neque vt quodlibet membrum ex quolibet humore possit nutriri, sed taliter, vt determinata pars ex determinato humore arripiat alimoniam tali proportione, & ordine, vt partes carnosæ nutriantur ex sanguine quarto humore, pituitosæ ex pituita, biliosæ ex bile, & tandem melancholicæ ex melancholico succo. Cæterùm, quòd quælibet pars non possit nutriri ex omnibus humoribus simul permixtis & alteratis, probatur minimis: siquidem nutritio celebratur in partibus minimis, eò quòd alimentum recipiatur in porositatibus minimis cuiuslibet partis minimæ; sed in poro minimo videtur impossibile contineri quatuor minimas partes omnium humorum, ergo videtur impossibile ex omnibus nutriri quamlibet partem. Et licèt concedamus in minimo poro quatuor partes minimas contineri, vrgeo argumentum adductum sic: nam huiusmodi partes non possunt æqualiter applicari respectu, immò potiùs inæqualiter debent applicari, ità vt altera pars vnius humoris sit proximior & altera remotior; ergo pars nutrienda priùs & fortiùs debet agere in partem proximam quàm in remotam, ac proindè priùs debet nutriri ex vnico humore qui proximior, non ergo omnes simul nutriunt quamlibet partem. Nec valet si dicas, quòd licèt omnes non nutriant simul, omnes tamen esse necessarios, vt disponatur & fiat aptus ad nutritionem humor qui nutrit partem similem. Nam contra est efficax ratio quam suprà tetigimus, siquidem quod producere possunt reliqui humores, vel est qualitas prima, vel secunda; sed quælibet sit, potiùs debet produci

ab

ab ipſa parte nutrienda, ergo ſine fundamento multiplicantur cauſæ.

Inſuper etiam probo quemlibet humorem minimè poſſe nutrire quamlibet partem; nam ſi hoc eſſet verum, ſequeretur quòd quilibet humor eſſet capax nutriendi omnes partes, & per conſequens vnus humor ſufficeret pro nutritione omnium partium, licèt non eſſet ſanguis quartus humor, quod videtur abſurdum. Nec valet ſi reſpondeas cum Petro Garcia *diſp.20. ſuper Auicennam,cap.10.* Omnes eſſe neceſſarios,licèt vnus tantum nutriat, quia ex actione omnium ad inuicem reſultat diſpoſitio in quolibet humore, vt ex magis applicato fiat nutritio; & ſic licèt vnus ſolum nutriat, tamen requiruntur omnes ad illius qualitatis, ſeu diſpoſitionis productionem, ratione cuius quilibet redditur capax proximè & formaliter ad nutriendum. Contrà tamen inſtatur, quia ſanguis ex ſe magis proportionatus eſt pro partibus carnoſis, & pituita pro pituoſis, & ſic de reliquis, quam ſi quilibet ab omnibus alteretur; ſiquidem per actionem & reactionem amittit quiuis proprias qualitates, ſeu vt rectiùs loquar, remittuntur cuilibet humori qualitates ſimiles & debitæ propriæ formæ; ergo ex vi actionis & reactionis non poterit reſultare in ſanguine v.g. diſpoſitio magis proportionata ad nutritionem quam ipſe ſanguis habebat anteà, præcipuè ſi cùm membris carnoſis compararetur; Ergo magis rationi conſonum videtur quòd determinata pars ex determinato humore alimoniam ſuſcipiat; præterquam quòd iuxta poſitio, & alteratio reciproca inter humores non tollit intrinſecam capacitatem cuilibet, cùm non corrumpantur ad inuicem formæ humorum per talem alterationem. Ergo ſi ſolus vnus humor eſt incapax ad nutriendum per iuxta poſitionem, ſimiliter incapax erit, cùm intrinſecè inuariatus ſit, & ſic non poterit nutrire, quamuis alteretur ab aliis; & per conſequens cùm omnes humores non poſſint ſimul nutrire quamlibet partem, neque quilibet humor quamlibet partem, conſtat determinatam partem ex determinato humore nutriri modo ſuperiùs explicato.

Validare tamen oportet propoſitum aſſumptum; nempè humores omnes nutrire,quod quidem eſſe iuxta mentem Galeni mihi perſuadeo; nam ipſe *libro de natura humana comm.* 18. ſic ait: *Omnes enim partes ex menſtruo ſanguine, non illo quidem ſyncero,ſed duplicis participe bilis,& pituitæ factæ ſunt*:idem tenet expreſsè *lib.2. de Elem.cap.2. & 5.* aſſerit eſſe iuxta Hippocratis mentem. Ex quo ſic efficaciter vrgeo noſtram concluſionem, Partes omnes noſtri corporis in prima formatione fuerunt factæ ex omnibus humoribus, vt planè ex verbis Galeni conſtat, ergo etiam nutriuntur ex omnibus humoribus. Patet Conſequentia, non minùs requirunt omnes partes viuentis proportionatam & conſimilem materiam in primæua ſui generatione, quàm in conſeruatione, quæ fit media nutritione ex alimentis, ſeu ſuccis proportionatis; ſed in prima formatione omnes humores fuerunt proportionata materia omnium partium, ergo ſimiliter in conſeruatione quæ continuata productio eſt omnes humores debent eſſe proportionata,& ſimilis materia: ſed conſeruatio fit mediâ repoſitione conſimilis ſubſtantiæ, & repoſitio mediâ nutritione, ergo de primo ad vltimum nutritio celebratur ex omnibus humoribus, ità vt determinata pars ex determinato humore nutriatur, nempè ex humore magis conſimili & proportionato. Conſtat autem ſanguinem quartum humorem eſſe magis conſimilem cum partibus ſanguineis ſeu carnoſis, & pituitam cum pituitoſis partibus, & ſic de reliquis, ergo nutritio ex omnibus humoribus celebratur modo nuper expoſito. Neque aliud poteſt colligi ex contextu Galeni; nam ibi non vult omnes partes fieri ex omnibus humoribus taliter, vt quælibet ex omnibus ſimul fiat, quod ſuprà impugnatum eſt, ſed docet fieri ex menſtruo ſanguine:ſecundum quod conſtat omnibus humoribus diuiſis & diſtinctis conducentibus & diſponentibus pro omnibus partibus.

Confirmatur vlteriùs prima conſequentia huius ratiocinij; nam eadem numero pars, illa v.g. quæ in prima productione fuit facta ex pituita aut ex bile eadem numero immediatè poſt incipit nutriri; ſed in prima formatione v. g.fuit proportionata materia pro parte pituitoſa pars pituitæ quæ erat in ſanguine menſtruo, & pro bilioſa portio bilis, quæ in eodem ſanguine erat; ergo ſimiliter quando immediatè poſt incipit conſeruatio eiuſdem partis, debet eſſe proportionata & conſimilis materia, pituita pro parte pituitoſa, & bilis pro bilioſa; ſiquidem cùm idem in quantum idem, ſemper eſt natum facere idem, etiam ſimiliter erit natum fieri & conſeruari ab eadem materia.

Inſuper etiam vrgeo idem aſſumptum ex doctrina, etiam Galeni *2. lib. de Element. cap. 2.* vbi poſtquam certum ſtatuerat ab initio capitis omnes partes animalium ſanguineorum ex ſanguine matris eſſe primò generatas, non quidem ſyncero, ſed participem pituitæ, & vtraque bile; hinc aſſerit Galenus eſſe ortam diſcordiam de materia nutritionis; nam alij ex ſolo ſanguine teſtantur nos eſſe genitos. Alij verò ex quatuor humoribus: poſt quæ ſic ait Galenus; *Non poſſumus autem æquè in his oſtendere veritatem, ſicut in primis Elementis, nam ſermo vterque habet probabilitatem.* Ex quo non dubiè poſſumus deducere ſaltem eſſe probabilem noſtram opinionem in doctrina Galeni, nam *loc. cit.* vt probabilem iudicat omnes humores eſſe materiam nutritionis.Verumtamen quia noſter Primarius Doctor Martinez *loco ſuprà citato* adducit verba eadem, & ſic exiſtimat ex ſententia Galeni etiam eſſe probabilem ſuam opinionem, quæ tenet ſolum ſanguinem nutrire, vt conſtet Galenum cum Hippocrate eſſe pro noſtra opinione, & quod Primarius non legit totum caput,aut ſi legit, tacuit præcipua verba,forſan quia contraria ſuæ aſſertioni. Perpendite obſecro quod immediatè poſt pronunciauit Galenus: *Ex quibus verò permotus Hippocrates verius eſſe arbitratur quatuor humores eſſe hominis generationis materiam*: Quod demonſtrare conatur Galenus ex eo quòd caro eſt calida & mollis, neruus verò durus & frigidus & ſiccus; os verò magis frigidum & ſiccum, & ſic de aliis membris. Poſt quæ ſubdidit Galenus; *Numquid igitur omnes ex eadem materia ſunt genitæ, cùm potius Natura optimus Opifex exiſtens quo primùm tempore ex ſanguine matris in vterum immiſſo gignebat, atque efformabat fœtum ad corporum quidem duorum ſtructuram partem eius craſſiorem attrahebat, ad molliorum verò humidiorem, ſic & calidiorem ad partium calidiorum, & frigidiorem ad partium frigidiorum generationem; mihi quidem videtur hoc longè magis Naturæ conſentaneum, & quod ſtatim ab*

initio formatus ſit hoc modo conceptus, & quòd in ſequenti tempore omne alimentum atque augmentum pars vnaquæque ex propria materia ſuſceperit. Vides quomodo Galenus non ſolùm noſtram ſententiam tanquam probabiliorem reddit, ſed & rationem adducit, quare omnia membra non nutriantur ex ſolo ſanguine, ex eo ſcilicet, quod cùm inter membra alia calida, alia frigida, alia ſicca, alia humida, alia dura, alia mollia magis minúſve, videtur impoſſibile ex eadem materia nutritionis, hoc eſt ex ſolo ſanguine varietatem illam primarum, & ſecundarum qualitatum partes omnes emendicare, & proindè quamlibet ex materia diuerſa, & proportionata nutriri colligit Galenus. Iterum ipſum perpendite *cap.* ; *lib.2. de Elementis citato*, vbi de fœtûs formatione ſermonem faciens, hæc protulit verba ; *ſed & matris ſanguis ex quo genitus erat non erat purus, ſed pituitæ, & duplici bili commixtus, oſtenſum enim eſt hominem hæc omnia omni habere tempora in ſeipſo ; ſi igitur ex his homo genitus eſt, & generationem atque nutritionem ex his habet, hæc eſt ipſius natura.* Aurea quidem verba quæ ità expreſsè noſtram concluſionem declarant,& rationem primo à nobis adductam confirmant, vt amplius immorari in hac probatione ſuperuacaneum ſit.

Nec valet ſi reſpondeas cum Primario noſtro non obſtare diuerſas temperies omnium partium, neque ipſarum duritiem aut mollitiem quominùs poſſit ſanguis ſolus eſſe materia nutritionis ipſarum ; nam ex vna parte eſt materia magis proportionata & ſimilis pro quolibet membro in ordine ad nutritionem, vtpotè habet ſanguis modum ſubſtantiæ faciliùs vincibilem & tranſmutabilem, & ex alia parte poterit à propria forma cuiuſlibet membri reſultare durities aut mollities, & ſic de aliis qualitatibus primis, aut ſecundis ; quo fit vt licèt materia ſit eadem, nihilominùs ratione formæ poterit eſſe diuerſitas, & varietas illa qualitatum in diuerſis membris. Contra tamen ſic efficaciter inſtatur ; nam præterquam quòd quidquid generatur ſapere debet naturam corrupti ; militat contra hanc doctrinam argumentum primò poſitum de prima formatione omnium partium : etenim ſi fuit in prima fœtûs productione proportionata materia, melancholia pro partibus melancholicis, pituita pro pituitoſis, & ſic de aliis ; ergo etiam nunc de facto debet eſſe proportionata materia & vincibilis modus ſubſtantiæ cuiuſuis humoris à parte ſibi ſimili, præcipuè cùm quodlibet membrum etſi frigidum ex propria natura,nihilominùs operatur ſuam nutritionem medio calore natiuo & influenti à corde mediis vitalibus ſpiritibus, & ſic benè poterit fieri tranſmutatio cuiuſlibet humoris in partem viuentis ſimilem & proportionatam.

Specialiùs etiam argumentor contra noſtrum Primarium ; nam ipſe aſſerit reliquos humores à ſanguine ſe habere tanquam condimenta ipſius, ratione quorum ſanguis ipſe redditur aptior ad nutrienda membra, per pituitam ſcilicet ad nutrienda pituitoſa membra, & per bilem ad bilioſa, & tandem per melancholiam ad melancholica, hoc enim videtur difficile ; nam ſi quid producit quilibet humor in ſanguine eſt qualitas aliqua prima aut ſecunda, iam eſt ſuprà impugnatum ; ſi verò ſanguis redditur aptior ad nutritionem ex eo quòd modus ſubſtantiæ variatur, & fit magis proportionatus ratione condimenti. Contra ſic inſto ; nam iuxtapoſitio non tollit intrinſecam capacitatem ſanguinis, ergo ſi ex ſe eſt capax, ad quid condimentum ? ſi non eſt capax, nec per iuxtapoſitionem redderur capax. Confirmatur, modus ſubſtantiæ in ſententia Primarij dependet ab ipſa forma, & non variatur niſi ipsâ variatâ, ſed per iuxtapoſitionem cuiuſlibet humoris cum ſanguine non variatur forma ſanguinis ; ergo modus ſubſtantiæ ipſius ratione cuius eſt magis proportionatum alimentum pro omnibus membris in ſententia huius Authoris minimè variatur, ac per conſequens ſi ſe ſolus non ſufficit ad nutritionem, nec per iuxtapoſitionem cum humore appropriato partis erit capax, & ſic non erit finis propter quem à Natura deferantur reliqui humores cum ſanguine, niſi dicamus omnes nutrire.

Militat tamen contra noſtram Concluſionem efficax argumentum, videtur enim nullam partem pituitoſam nutriri ex pituita. Probatur ; ex Galeno & Auicenna dicitur pituita ſanguis diminutè coctus, & ſic aiunt quod per vlteriorem coctionem conuertitur in ſanguinem ; ſed ex hoc ſequitur quòd nulla pars nutriatur ex ipſa, ergo. Probatur ſequela ; nam per nutritionem vlteriùs coquitur, ſed tunc debet conuerti in ſanguinem, ergo priuſquam celebretur nutritio, debet præcedere ſemper forma ſanguinis, & per conſequens nunquam pars pituitoſa poterit nutriri ex pituita.

Reſpondeo vlteriorem illam coctionem quam poteſt recipere pituita habere latitudinem, ità vt ſi ſit minima, non fiat ſanguis ex vi illius ; ſi verò ſit talis & determinata, qualis requiritur ad formam ſanguinis, generabitur ſanguis ; ſi verò ſit intenſior tranſmutabitur in propriam ſubſtantiam, & non in ſanguinem, quia diſpoſitiones quas inducit pituitoſa pars quando nutritur ex pituita, contrariantur cum forma ſanguinis ; & licèt mediâ coctione producantur, tamen ità ſunt vehementes & permiſcentur cum aliis conducentibus pro forma partis pituitoſæ, quæ ex ſe contrariantur cum diſpoſitionibus vltimis ad formam ſanguinis, vt nunquam remaneat locus, vt ex pituita tunc fiat priùs ſanguis : Itaque licèt ex vi vlterioris coctionis præcisè fieret ſanguis ex pituita ; tamen quia ſimul producuntur aliæ diſpoſitiones pro forma partis pituitoſæ, & pro forma viuentis quæ contrariantur cum vltima diſpoſitione formæ ſanguinis, hinc eſt quòd quando nutritur pars pituitoſa ex pituita, minimè generetur ſanguis.

Denique, ſi quid reſtat contra nos nullius momenti eſt : nam omnes Ariſtotelem relinquunt, eò quòd falsò nitebatur fundamento.

Ad primum locum Auicennæ dicimus per humorem bonum, non vnum humorem ſignificare & indiuiduum, ſed omnem humorem naturalem ; nam per malum etiam intelligit omnem humorem præternaturalem, & quod per bonum non intelligat Princeps vnicum ſimplicem humorem,cōprobatur ex vltimis verbis,nempè; *Humor bonus eſt, de cuius proprietate eſt vt fiat pars ſubſtantiæ ſolus vel cum alio* : ergo ſentit etiam eſſe alium humorem ex quo fiat pars ſubſtantiæ nutriti. Et quòd per humorem malum non intelligat reliquos humores à ſanguine ex eo deducitur, quòd poſtquam dixit raro humorem malum conuerti in humorem bonum, proſequitur, *Vnde antea à corpore expelli & proiici debet.* Tunc ſic vrgeo,

geo : Sed neque pituita , neque bilis aut melancholia naturalis proiici debent à corpore ſi ſint in naturali proportione , iuxta illud Hippocratis *lib. de natura humana* , *Si aliquid cognatorum deficiat, viuens perit*; ergo per humorem malum non intelligit Auicenna reliquos à ſanguine. Ex quo conſtat ſolutio ad ſecundum locum Auicennæ adductum.

Neque ex eo quòd dixerit malum humorem rarò conuerti in bonum , debet quis inferre pituitam naturalem comprehendi ſub humore malo , eò quòd de ipſa teſtetur aliquando conuerti in ſanguinem , non enim bene infertur : nam ſi de omni humore malo debet verificari quod rarò in bonum conuertatur , cùm etiam iuxta opinionem Contrariorum, bilis & melancholia ſint humores mali,de ipſis debebat etiam verificari,quòd rarò conuertantur in bonum humorem , hoc eſt in ſanguinem. Conſtat autem hoc eſſe falſum , & præter mentem Auicennæ ; nam de ſola pituita teſtatur aliquando conuerti in ſanguinem ; ergo nomine mali humoris non intelligit pituitam,nec bilem , nec melancholiam naturalem , ſed quamlibet ex his qui aliquam præternaturalem & excedentem qualitatem adquirit, dummodò non ſit putridus, in quo caſu poterit corrigi , & conuerti in humorem bonum. Ad tertium Auicennæ locum reſpondeo ibi de nutritione partium carnoſarum agere , quarum alimentum eſt ſanguis optimus, in quem pituita conuertibilis eſt.

Cæterùm , quod in doctrina Auicennæ mihi videtur difficile eſt vnicum membrum ex duplici humore nutriri , iuxta illud quod adduximus quarto loco ex Auicenna;nempe, *Secunda neceſſitas pituitæ eſt vt miſceatur cum ſanguine, vt eum reddat aptum ad nutrienda membra phlegmatica* , *& idem de bile ad nutritionem partis bilioſæ* , *& de melancholia ad nutritionem partis melancholicæ protulit*. Hoc enim ex dictis ſatis impugnatum eſt contra Neotericum ſuprà citatum ; nam iuxtapoſitio non tollit intrinſecam incapacitatem ad nutriendum ; ergo ſi ſanguis ex ſe eſt capax pro nutritione partis pituitoſæ , ad quid iuxtapoſitio, cùm pituita , ſi non eſt capax , neque per iuxtapoſitionem erit capax? Ergo : Vel ſi dicas pituitam producere in ſanguine aliquam qualitatem primam aut ſecandam , aut modum ſubſtantiæ militant impugnationes omnes quas ſuprà contra Neotericum , & Primarium propoſuimus : ergo cùm ex alia parte conſtet Auicennam ſentire omnes humores nutrire , vt ex verbis citatis *cap. 2.* conſtat , non eſt mirum ſi ab ipſo Auicenna diſcedamus, & opinemus contrà ipſum duos humores minimè poſſe nutrire vnicam partem , præcipuè cùm militent contra ipſum tam efficaces rationes.

Ad primum argumentum dicimus, quòd quando Galenus teſtificat alimentum omne debere eſſe dulce , per verbum,dulce;proportionatum & familiare intelligere ; ſic communiter Authores, & Galenus ipſe 4. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.5.* Conſtat autem quemlibet humorem habere proportionem cum ſuo membro, & ſic conſtabit ex hoc non colligi omnes non nutrire.

Ad ſecundum dicimus ex humoribus ſanguinem eſſe magis proportionatum pro toto viuenti , eò quòd plures ſint partes carnoſæ à quibus ſumit denominationem temperiei ; hoc tamen non obſtat quominùs pituita ſi comparetur cum parte pituitoſa ſit humor magis familiaris pro ſua nutritione , & idem de reliquis humoribus dicendum. Ad confirmationem reſpondeo , ideò in ſuperpurgationibus ſanguinem vltimò expelli, quia magis familiaris eſt , & plus eo indigent partes , quia plures ſunt ſanguineæ quæ ipſo nutriuntur.

CAPVT X.

Quid ſit materia nutritionis ventriculi, lienis, & vtriuſque veſicæ fellis, & vrinariæ?

LIcèt ex principiis generalibus ſuperiùs adductis conſtet omnes humores nutrire partes ſibi ſimiles & proportionatas , ex quo forſan poterat quis facilè reſoluere propoſitam controuerſiam , ſi dicat inter huiuſmodi partes quæ fuerint carnoſæ ex ſanguine nutriri , quæ pituitoſæ ex pituita , quæ bilioſæ ex bile , & tandem quæ melancholicæ ex melancholia ; quia tamen huiuſmodi partes receptacula quædam ſunt excrementorum , quædam verò officinæ vbi peculiares ſubſtantiæ generantur ; ideò ſpecialiter inquirunt omnes Scriptores , An ventriculus nutriatur chylosâ ſubſtantiâ , cuius eſt promptuarium ; lien ſanguine melancholico , cuius eſt officina ; veſica felle bilioſo, & ſyncero humore, & vrinaria veſica ſerosâ ſubſtantiâ , quorum excrementorum huiuſmodi partes ſunt receptacula ? Et quidem non inquirimus in præſenti immediatam materiam nutritionis prædictarum partium ; nam certum eſt mediare inter humores qui nutriunt ſecundas humiditates Auicennæ , de quibus *cap. ſeq.* agemus. Procedit ergo lis de materia mediata ſeu remota nutritionis harum partium, an ſcilicet ſint huiuſmodi ſubſtantiæ ſeu excrementa, quorum partes ſint receptacula, aut officinæ.

Cæterùm, vt certa ab incertis ſeparemus, cùm de liene ſit à nobis adducta peculiaris ſententia, *cap. 6. huius diſputationis* , vbi pro viribus probauimus lien eſſe dicatum à Natura , vt ſanguinem melancholicum ex terreſtri parte chyli generaret, priuſquam iecori communicaret. Conſentaneum videtur in præſenti capite aſſerere lien nutriri ex eodem ſanguine melancholico quem generat ; Tum quia ille magis eſt familiaris & proportionatus , tum etiam quia modus ſubſtantiæ & color lienis valde ſimilis eſt cum melancholico ſucco ; quâ ratione ab aliquibus non ſine fundamento dicitur lien melancholia coagulata , quemadmodum iecur ſanguis etiam coagulatus dicitur ; ergo ſicut ob hanc rationem deducunt iecur ſanguine nutriri , ità ſimiliter nos poſſumus aſſerere lien melancholico ſucco nutriri. Vlteriùs etiam noſtram ſententiam videtur confirmare Galen. 5. *de Vſu partium,cap.7.* vbi aſſignat rationem quare lienis ſubſtantia ſit laxa & mollis , ad attrahendum craſſum excrementum ex longinquo , poſt quæ ſic ait : *Erat melancholicum excrementum excreturus , vt renes lotium , ſed diutiſſimè retenturus, alteraturus & alimentum ſibi ipſi facturus.* Idem teſtatur *lib.13. Methodi cap.17.* vbi dum reddit rationem quare lien promptè ſcirrho afficiatur, ait: *Propter nutrimenti,quo nutritur temperiem;monſtratum námque eſt , quòd craſſo nutritur ſanguine qui*

veluti

veluti limus purioris eft facillimèque nigra bilis efficitur: Idem repetit 6. *de locis cap.* 2.

Maior tamen inter Authores digladiatio eft circa nutritionem ventriculi, an fcilicet fiat ex chylofa fubftantia, an verò ex fanguine, vbi obiter quid dicendum fit de materia nutritionis vtriufque veficæ conftabit.

Vallefius nofter 1. *Controuerfiarum cap.* 14. nofter etiam Vega 1. *Method. cap.* 1. & Petrus Garcia *difp.* 20. *fuper Auicennam, cap.* 4. acerrimè defendunt ventriculum chylo nutriri, & probant affumptum ex Galeno *de facultatibus naturalibus,* 3. *cap.* 4. vbi ait: *Itidem concoctio ciborum in ventriculo, mutatio eorum eft in propriam eius quod nutritur qualitatem,* & *cap.* 13. afferit nutriri ventriculum ex fubftantia fimili & conuenienti, ait: *Itaque quod in cibis optimum eft id halitûs fpecie & paulatim fibi attrahit, atque in tunicis fuis reponit, eifdémque adiungitur; vbi abunde faturatus eft quidquid reliquum nutrimenti eft, veluti onerofum reiicit:* Quibus verbis videtur manifeftè fentire materiam nutritionis ventriculi effe chylofam fubftantiam.

Rationibus etiam eandem opinionem validare conantur, quia omne trahere eft propter potiri; fed ventriculus attrahit elementa, retinet & coquit, & in chylum ipfa conuertit; ergo omne id eft propter vtilitatem propriam & nutritionem. Patet confequentia, nam aliàs fi id præftaret ventriculus propter aliud, cognitione potiùs videretur operari, quod nullus conceffit; dicendum ergo eft ventriculum propter propriam nutritionem omnia illa præftare. Nec valet, inquiunt, fi aliquis refpondeat ventriculum effe officinam communem à Natura fabricatam, vt operetur propter bonum totius, quemadmodum operatur vefica fellis, & vrinaria quæ funt receptacula bilis & ferofæ fubftantiæ, quin operentur cum cognitione in tractione fuorum excrementorum. Contra tamen vrgent præfatam folutionem; nam licèt vtraque vefica propter bonum totius operetur, de ventriculo id non poteft verificari, ex eo quòd non trahit folùm & retinet, verùm etiam propriis qualitatibus alterat, & commutat alimenta, quod nulla ex veficis facit: conftat autem quamlibet partem non alio modo intendere propriam nutritionem, quàm alterando materiam propriis qualitatibus, quas ex propria natura habet: Ergo fi ventriculus hoc præftat in alimentis, quando ex ipfis generat chylum, videtur fine dubio tunc operari propter propriam nutritionem.

Secundò, quia ftatim ac affumitur cibus, fames ceffat; ergo ventriculus nutritur chylo. Probant confequentiam, quia confumptio fubftantiæ humidæ ventriculi quæ immediata caufa famis eft, per ipfius reparationem debet auferri; fed fi ex chylo ftatim ac affumitur alimentum illa reparatio non fieret, non ceffaret fames; ergo reparatio & nutritio ventriculi fit ex chylo. Tandem, quia fi ventriculus fanguine nutritur, aut mediatè, aut immediatè, cùm fit diffimilis fanguis cum ventriculo; ergo mediâ aliâ fubftantiâ fimili: fed nulla alia eft magis fimilis & proportionata quàm chylus, vtpote mediis qualitatibus naturalibus ventriculi elaboratur. Ergo nutritio ventriculi fit ex ipfa chylofa fubftantia.

Verior videtur fententia quæ affirmat ventriculum nutriri non quidem ex chylo, fed ex fanguine fibi proportionato. Hanc fententiam tenet Fernelius *lib.* 6. *partis naturalis, cap.* 1. & Andreas Laurentius *lib.* 6. *de rebus anatomicis, q.* 22. & ex Recentioribus eam fequitur Ludouic. Mercatus noftræ Scholæ Complutenfis.

Probatur hæc affertio efficaciter; nam rationi confonum videtur quòd quælibet pars nutriatur ex eadem materia ex qua in primordiis generationis facta fuit; fed in principio generationis, aut in prima formatione viuentis ventriculus non fuit factus ex chylo, fed ex parte fanguinis fibi proportionata; ergo de facto debet etiam nutriri ex ipfa, & minimè ex chylo. Confirmat præfatum difcurfum ventriculi ftructura & formatio; nam certum eft per omnes eius tunicas effe difperfas quamplures venas quas accipit à iecore; fed fi non nutriretur ex fanguine proportionato, fruftrà & fine fine aliquo effent formata huiufmodi vafa, ergo. Nec valet fi refpondeat aliquis, effe formatas vt tempore indigentiæ nutriatur ventriculus fanguine, quando fcilicet deficit alimentum externum. Quæ folutio forfan habet fundamentum in doctrina Galeni 3. *de facultatibus naturalibus, cap.* 12. per hæc verba; *Neque eft mirandum fi per quas venas à ventre in iecur facta eft digeftio. Rurfus ab hepate in ipfum trahi aliquod alimentum in longiori inedia poteft.* Quibus verbis videtur oftendere Galenus per venas illas tempore indigentiæ communicari alimentum à iecore in ventriculum.

Contra tamen ftat euidens ratio; nam argumentum non procedit de fine illorum vaforum, cùm fit manifeftus, fed de fine venarum quæ diffeminantur per tunicas ventriculi, & fanguinem portant; conftat autem quòd fi non fit talis fanguis pro nutritione ventriculi, abfque fine funt formatæ; hoc non eft dicendum, ergo neque illud ex quo fequitur. Neque de iftis vafis dici poteft quod funt formata vt tempore indigentiæ per ipfa communicetur alimentum. Tum quia Galenus docet *loco citato* communicari alimentum tempore indigentiæ ventriculo per eafdem venas per quas à ventriculo in iecur communicatur chylus. Tum etiam quia venæ quæ diffeminantur per tunicas ventriculi, femper & omni tempore funt plenæ fanguine; ergo fi tempore indigentiæ fanguis erat capax nutriendi, femper & omni tempore debet nutrire, cùm femper fit applicatus ventriculo per venas illas, ac per confequens fruftrà effet chylus pro fua nutritione: Et confirmatur; nam Galenus *de facultatibus naturalibus, cit. cap.* 13. docet per defectum alimenti ventriculum repleri prauis humoribus; fed fi illa vafa effent plena fanguine pro tempore indigentiæ, ventriculus non repleretur prauis humoribus, fed optimo fanguine; ergo fignum eft quòd nutritio ventriculi fit ex fanguine proportionato, & minimè ex chylofa fubftantia.

Secundò altiùs confirmatur noftra Conclufio, nam ventriculus fœtûs exiftentis in vtero matris de facto nutritur fanguine fibi proportionato, & minimè ex chylo, cùm non recipiat tunc fœtus alimentum per os; ergo etiam poftquam in lucem editus eft toto tempore vitæ debet nutriri viuens eodem alimento, feu fanguine fibi proportionato, & non chylo. Patet confequentia, quia in vtroque ftatu ventriculus habet eandem naturam; ergo fimili alimento debet nutriri, ac per confequens fi in vtero matris erat alimentum familiare, & proportionatum fanguis qui communicabatur per vafa vmbilicalia; fimiliter etiam poft

poſt ortum erit ſanguis alimentum proportionatum ventriculi, & minimè chylus. Si reſpondeas ex ſanguine illo generari chylum pro nutritione ventriculi. Contra inſtatur primò: quia non eſt fundamentum, vt id dicamus. Secundò, in præſenti non eſt diſputatio de vltimo alimento partium, ſed an poſſit eſſe vltimum alimentum alicuius partis quin præcedat forma ſanguinis ex communibus alimentis quæ per os aſſumuntur, & dicunt Contrarij ventriculum nutriri ex chylo immediatè quin præcedat forma ſanguinis; ergo non valet ſolutio dicentium ventriculum fœtûs in vtero matris ſanguinem in chylum mutari. Tertiò, quia quando ventriculus nutritur chylo inducit in ipſo diſpoſitiones corruptiuas formæ chyli; ergo quando attrahit ſanguinem pro nutritione, non poteſt inducere in ipſo diſpoſitiones conducentes pro forma chyli, ac per conſequens fœtus in vtero debet nutriri ex ſanguine, quin in ipſo inducat formam chyli.

Denique ex Galeno confirmatur; nam poſtquam 3. *de Temperam.cap.1.* dixit omne alimentum vt nutriat, tres debere ſubire coctiones. Idem Author *de cibis boni & mali ſucci, cap. 3.* circa finem ait: *Ad inuicem enim coctiones ſuccedunt; nam quidquid ventriculus concoxit ad iecur tranſit, ab illo ad nutriendas partes tranſmittitur, cunctis ergo partibus corporis iecur alimentum præparat.* Ex quibus premo aſſumptum, Ad inuicem coctiones ſuccedunt, ſed non eſſent ad inuicem ſi coctio iecoris non eſſet propter ventriculum, ſicut coctio ventriculi eſt propter iecur, ergo ſunt ad inuicem, quia ventriculus nutritur ſanguine proportionato, &c.

De vtraque veſica etiam eſt certum minimè nutriri ſuis excrementis. Sic Galenus 5. *de vſu partium, cap. 7. cit. Porrò veſica non ea ſolùm quæ bilem, ſed & quæ vrinam recipit parum vtraque atque ab aliis ſecretum cùm attrahant proprium excrementum non ſine ratione vaſis aliis alimentum ſuppeditaturus indiguerunt* Ex quo conſtat, quòd ſi ſentiret Galenus quod bilis erat materia nutritionis veſicæ fellis, & ſerum vrinariæ, non affirmaret eſſe alia vaſa per quæ alimentum communicaretur huiuſmodi receptaculis; ſentit ergo non nutriri eorum excrementis. Præſertim cùm Valleſius doceat ſerum eſſe partem aqueam incommutabilem alimentorum; & hac ratione incapacem nutritionis.

Neque ex eo quòd huiuſmodi receptacula attrahant talia excrementa, & habeant ſimilitudinem cum ipſis deducitur eiſdem nutriri; nam ſimilitudo ſolùm arguit iuxtapoſitionem & imbitionem excrementorum in tunicis veſicæ, attractio verò nihil probat, cùm vtraque veſica operetur in bonum totius, ſicut etiam vterus attrahit ſemen pro formatione fœtûs, & nihilominùs non nutritur ipſo quod attrahit; ſic ergo dicendum de vtraque veſica.

Denique: Nam Galenus 5.*de vſu partium,c. 6.* docet præter vaſa per quæ pura excrementa ipſis veſicis communicantur eſſe alia per quæ ipſis alimentum ad nutritionem ſuppeditatur: ex quo conſtat manifeſtè nullam ex veſicis ſuo peculiari excremento nutriri. Solùm reſtat ſoluere Aduerſariorum argumenta. Ad Galenum 3.*de facultatib. naturalibus, cap. 4.* reſpondemus verum eſſe alimentum alterari qualitatibus propriis ventriculi: quâ ratione eſt verum dicere mutari in propriam eius quod nutritur qualitatem, non in ſubſtantiam propriam; nam hoc argueret nutritionem, illud verò ſolùm arguit alterationem factam à qualitatibus ſimilibus quæ licèt ordinetur ad nutritionem ſubſequuturam poſt reliquas tranſmutationes, tamen ipſa productio chyli minimè eſt nutritio: Quo fit vt licèt inferiùs, *cap. 13.* dicat ventriculum ſaturari alimento attracto, & ſuperabundans expellere, non ideò concedit, nec loquitur de vera nutritione, ſed de refocillatione ventriculi ex alimento attracto, quæ minimè vera nutritio dicitur.

Ad primam rationem reſpondeo, quòd licèt ventriculus non ſolùm attrahat & retineat alimentum, ſed etiam propriis qualitatibus ipſum conuertat in chylum, non tamen inde probatur ipſo nutriri; nam tunc operatur immediatè propter totum, & mediatè propter ſe, quia ipſa tranſmutatio quæ ab ipſo celebratur conducit, vt tandem præcedentibus reliquis coctionibus in eodem alimento communicetur ipſi ſanguis, ſeu materia proportionata pro ſua nutritione; quo fit vt illud trahere ſit propter potiri, ſaltem remotè, ſeu mediatè, & hoc non eſt operari cum ratione aut cognitione, ſed ſolùm ex Naturæ inſtituto, iuxta ordinem & formationem à primo noſtro Diſpenſatore inſtitutam. Neque ex eo quòd fames ceſſet ſtatim ac aſſumitur alimentum, colligi debet ventriculum nutriri chylo; nam conuerſio alimenti in propriam eius ſubſtantiam non poteſt fieri ſtatim ac aſſumitur alimentum, ſed potiùs multo poſt tempore, & ſic ſolùm arguit nutritionem impropriam, ſeu refocillationem, ratione cuius aufertur fames, quia aufertur corrugatio, & qualitas faciens ſenſationem famis per exhibitionem alimenti externi: Quâ ratione dicimus ſaturari ventriculum externo alimento, ſaturatio autem non eſt propria nutritio. Ex quo conſtat ſolutio ad ſecundum argumentum. Ad vltimum dicimus ſanguinem habere maiorem ſimilitudinem cum ventriculo in ordine ad nutritionem, quàm chylum, quia eſt ſubſtantia magis elaborata, & diſpoſita pro nutritione.

CAPVT VLTIMVM.

De ſecundis humiditatibus, & aliis vſibus peculiaribus reliquorum Humorum à ſanguine.

SAnguinem non eſſe vltimum & immediatum alimentum partium, neque alium quemlibet humorem ſuperiùs docuimus, & omnes concedunt ex eo quòd ſit neceſſarium quòd humores recipiant plures alias alterationes, ratione quarum reſultet in ipſis diſpoſitio neceſſaria ad vltimam tranſmutationem, ſeu repoſitionem in ſubſtantiam viuentis. Quapropter Auicen.*fen 1.lib.1. doctr.4. cap.2.* quatuor enumerat humiditates penes diuerſas alterationes, quas recipit ſanguis in ordine ad vltimam tranſmutationem; quo fit vt hac ratione alimentum magis depuratum reddatur & appareat ſub diuerſis accidentibus, ſeu formis quas ſecundas humiditates nominat, quia fiunt ex humoribus, quos primas appellat humiditates. Hanc doctrinam communiter omnes Medici amplectuntur; immeritò tamen Auicen. humiditates nuncupantur, cùm Galenus ante ipſum ipſas cognouerit, vt inferiùs conſtabit, niſi forſan

forsan dicamus magis expressas esse in Auicennæ doctrina huiusmodi humiditates, & hac ratione dicuntur communiter Auicennæ.

Prima humiditas dicitur à nostro Principe sanguis tenuis in extremitatibus paruorum vasorum contentus, qui per maiorem alterationem tenuis est factus, & magis aptus ad nutritionem, proprio tamen nomine caret: Secunda humiditas appellatur ros, & est ipse sanguis tenuis qui per omnes partes corporis dispergitur, & iuxta ipsa membra aliam peculiarem alterationem recipit, ratione cuius accipit alium modum substantiæ & qualitates ad similitudinem roris.

Et licèt generaliter dicatur ros, in diuersis tamen partibus diuersa nomina sortitur; nam in pulmone spumosus humor, in mammis lac, in testibus semen, & in ossibus medulla appellatur. Dicitur tamen ros, ex eo quòd in omnibus partibus carnosis quando alteratur sanguis tenuis, conuertitur in ros; & cùm hæc mutatio fit maior, supponit pro famosiori, proindéque communiter secunda humiditas, nuncupatur ros. Tertia humiditas est ipse ros, prout magis alteratur, & ferè vltimò disponitur, non tamen vltimatè pro nutritione, propterea dicitur cambium tertia humiditas, quia veluti cambiatur, seu ponitur loco alterius partis resolutæ. Quarta denique humiditas est substantia quædam glutinosa quæ ex cambio fit magis alterato & elaborato, & dicitur gluten; substantia tamen hæc humida informata iam est viuentis forma, & humidum radicale dicitur, quia ex principiis generationis fuit contracta, & restauratur per nutritionem, & est vltima humiditas, quia vltimò per ipsam viuens redditur humidum.

Nec latuit Galenum hæc secundarum humiditatum series; nam 7. *lib. Methodi, cap. 5. & 6.* nec non etiam *lib. de Marasmo*, quatuor siccitatis & febris hecticæ species enumerat per consumptionem quatuor humiditatum diuersarum quæ in viuente reperiuntur; signum profectò testificans Galenum priùs cognouisse humiditates secundas, quàm Princeps noster, licèt ipsas non expresserit ità claré.

Controuertunt tamen Authores in hac re quâ ratione distinguantur humiditates secundæ inter se: & quidem de prima humiditate concors est Galeni & Auicennæ opinio, quam ferè omnes recentiores sequuntur, nempè minimè differre specie, ab humoribus; & ratio est: nam prima humiditas non est aliud quàm ipse sanguis magis attenuatus in exilibus & paruis venis contentus, vbi aliqualem maiorem alterationem recipit, ratione cuius est magis dispositus ad nutritionem, non tamen videtur mutare formam substantialem ex eo quòd nec accidentia diuersa habeat, neque aliquid aliud quod testificet diuersitatem substantificam, siquidem non quælibet alteratio sufficit ad generationem nouæ formæ.

De secunda humiditate quæ communiter dicitur, communis est opinio, quam tenet noster Primarius Doctor Martinez, & Neotericus suprà citatus, videlicet differre specie à prima humiditate, non tamen à tertia quæ dicitur Cambium. Probant differre specie à prima, ex eo quòd habeat accidentia diuersa, nempè albedinem, & ex eo quòd sit substantia magis consistens quàm sanguis tenuis, ideóque humectare substantificè magis quàm prima humiditas tenent, quæ omnia videntur demonstrare specificam distinctionem.

Cæterùm, cùm Cambium non addat supra ros, nisi aliqualem maiorem alterationem, asserunt solùm secundùm magis & minùs differre secundam & tertiam humiditatem, & minimè specie.

De quarta humiditate quæ dicitur Gluten, dubium non est quin differat à reliquis specie, cùm sit iam ipsa pars viuentis prout informata ipsâ animâ, cuius consumptio dicitur humidi radicalis resolutio, & constituit quartam speciem febris hecticæ à Galeno adductam, quæ protsùs irreparabilis est.

Videtur tamen primas tres humiditates inter se non differre specie, sed secundùm magis & minùs; siquidem idem sanguis secundum quòd recipit maiorem elaborationem & alterationem à partibus viuentis in ordine ad nutritionem sortitur nomen primæ, secundæ, & tertiæ humiditatis: sed tertia non differt specie à prima, quia alteratio quam recipit solùm est secundum magis & minùs diuersa; ergo neque secunda debet differre specie à prima, quia solùm est secundum magis & minùs diuersa.

Nec vrget contra nos ratio desumpta ex accidentibus diuersis, albedine scilicet & consistentia quæ reperitur in rore; nam in fructibus videmus diuersa accidentia solùm facta variatione status, seu temporis cruditatis, cùm tempore coctionis, seu maturationis, & tamen inuariata semper perseuerat forma substantialis; ergo non ex eo quòd sint diuersa accidentia in humiditatibus colligitur distinctio specifica, dummodò operationes non differant specie: at operationes omnium secundarum humiditatum, solùm in humectatione maiori aut minori continentur, quod non arguit distinctionem specificam; ergo omnes exceptâ vltimâ non differunt specie.

Respondeo obiectioni propositæ, Rorem distingui specie à prima humiditate sufficienter per diuersa accidentia, cùm in hoc statu non habeamus cognitionem intuitiuam substantiarum, solùm per accidentia diuersa distinctionem debemus colligere: cùm verò in rore inueniatur albedo, & adhærentia seu consistentia, ratione cuius amittit prima humiditas formam humoris; ideò est sufficiens fundamentum vt specie distinguatur à prima, aliàs ros conseruaret formam sanguinis & humoris: hoc autem non potest esse verum cùm debeat esse humor corpus fluidum; ergo ros non seruat sanguinis formam. Id verò quod de fructibus adducitur nullius est momenti; nam in ipsis succis quæ sunt materia nutritionis viuentis vegetatiui etiam iuxta diuersas alterationes possunt assignari substantiæ diuersæ in specie, ratione quarum in fructibus diuersa appareant accidentia. Neque obstat formam viuentis esse inuariatam & talis viuentis; nam etiam in rationalibus, quamuis forma specifica, & indiuidualis sit inuariata, non tollit quominùs substantiæ quæ intra ipsum viuens alterantur differant specie, & causent accidentia diuersa in specie in ipso viuenti, vt patet in humoribus quæ intra viuens generantur, & differunt specie inter se propter accidentia specie diuersa quæ intra viuens causant, inuariatâ formâ ipsâ viuentis.

Disputant etiam Authores, An inter sanguinem, & partem quæ nutritur medient necessariò humiditates omnes secundæ ex communibus alimentis. Circa quod breuiter dicimus, mediare omnes humiditates ad nutritionem cuiuslibet membri; nam ad nutritionem & vltimam conuersio

uerſionem alimenti in ſubſtantiam aliti, neceſſariò habet præcedere elaboratio requiſita & diſpoſitio in alimento, vt reddatur ex vi illius proximè capax & immediatè ad nutritionem: ſed elaboratio in alimentis fit mediâ adquiſitione omnium humiditatum, ergo omnes in communibus alimentis debent præcedere ad nutritionem: Quod etiam Galenus ſignificauit 1. *de facultatibus naturalibus*, *cap.* 11. vbi ait: Quòd vt ſanguis, id eſt tota maſſa ſanguinaria nutriat, primò per omnes partes ſpargitur, mox apponitur, deindè agglutinatur, deinde aſſimilatur. Ex quo videtur aſſerere omnes humiditates præcedere in alimentis, ſeu in ſanguine ante vltimam aſſimilationem. Idem teſtatur *libro Methodi*, & *Maraſmi citato*, vbi quatuor ſpecies ſiccitatis præternaturam enumerat per conſumptionem quatuor ſecundarum humiditatum; ſed ſi non eſſent humiditates omnes neceſſariò in corpore, minimè aſſignaret quatuor ſpecies ſiccitatis neceſſariò eſſe in viuenti; ergo. Auicenna etiam *fen* 1. *doctrina* 4. *lib.* 1. *cap.* 2. idem videtur inſinuare per illa verba, *Sanguis*, *& quod cum eo labitur quartam recipit digeſtionem*; ſed niſi eſſent humiditates, non eſſet quarta digeſtio, ergo ſentit neceſſariò mediare quatuor humiditates.

Solùm reſtat vt primæ diſputationi finem imponamus, vt peculiares vſus, & fines reliquorum humorum à ſanguine enumeremus, cùm de ſanguine quarto humore ſit certum, non habere alium peculiarem finem præter nutritionem partium carnoſarum: Pituita verò præter nutritionem partium pituitoſarum hæc habet ſpeciale, vt facilè in ſanguinem conuertatur, eò quòd dicatur à Principe ſanguis diminutè coctus, habet etiam inſuper humectare omnes iuncturas corporis, ne continua agitatione, & motu areſcant; quâ ratione videmus etiam in externis, rotas quæ continuò mouentur areſcere, niſi aliquâ ſubſtantiâ humidâ inungantur.

Bilis verò quæ in iecore minùs pura genita fuit, à veſica fellis attrahitur, ex qua ad inteſtina quædam portio communicatur, vt ſua abſterſione abluat & mundet inteſtina à viſcoſis excrementis, & ſuâ acrimoniâ incitet naturam ad expulſionem excrementorum. Nec defuêre qui affirmant ad ventriculum deſcendere minimam partem bilis, vt ſuo calore coctionibus opituletur, & ventriculum à ſuccis crudis abſtergat. Tamen certè non poſſum non credere Naturam non dediſſe officinæ ità principali, qualis eſt ventriculus, ſufficientem calorem ad coctiones, præcipuè cùm ab influxu ſimul cum naturali celebrentur, & ſimiliter facultates ſufficientes ad depoſitionem excrementorum, & ſic videtur impertinens quòd communicetur ventriculo aliqua portio humoris bilioſi.

Melancholia habet etiam peculiares fines; nam iam eſt dictum craſſiorem partem chyli priuſquam iecori communicetur attrahi à liene, vbi præcipua pars humoris melancholici generatur, vt ſic ſanguis, qui in iecore generatur purior euadat, & non coinquinetur à melancholia; nam excrementitia pars quæ incapax eſt ad nutritionem lienis, detruditur interdum per venas hæmorrhoidales, & venæ portæ truncum; tum etiam per arterias ſplenicas, à quibus ad renes deriuari poteſt: Vnde in affectibus lienis non rarò vrinæ nigræ apparent. Peculiarem alium vſum communiter Authores melancholiæ accommodant, nempè vt aliqualis portio eius communicetur ventriculo, tum & ſuâ ponticitate adſtringat, & roboret ventriculum, vt meliùs coquat, tum etiam, vt mediâ corrugatione appetitum, ſeu famem excitet.

Licèt hæc doctrina communis ſit, & ferè ab omnibus recepta, difficilis mihi apparet. Primò, nam ab ignobilioribus ad nobiliores partes nunquam Natura mittit excrementa, ſed potiùs è contrà. Præterquàm quòd ſi hoc fieret, cum chyloſa ſubſtantia miſceretur tale excrementum, & ipſam inquinaret, & corrumperet, aliáque accidentia peſſima excitaret. Prætereà, ventriculus ſuo natiuo robore, & calore influxu ſufficienter munitur, vt perfectè alimenta coquat, & inſuper ex defectu, ſeu indigentia alimenti appetitus excitatur, vt non ſit opus incitamento huius melancholici excrementi. Probatur aſſumptum; nam reliquæ omnes noſtri corporis partes habent à ſe naturalem appetitum, facultatémque exequendi ſuas actiones, vt non indigeant externo nutrimento ab aliquo excremento: Cur ergo ventriculus præcipuè cùm gaudeat publico officio, indigere debet peculiari irritamento externo?

Neque valet quòd canina appetentia ab acerbis ſuccis excitetur exiſtentibus in ventriculo: ſiquidem illa vera fames non eſt quæ ex defectu alimenti debet oriri, ſed quædam vellicatio & ventriculi morſus ab humore prauo, quæ remittitur & demulcetur aſſumpto cibo benigniori. Neque ex anatomia conſtat delatio excrementi in ventriculum; vt ex Veſalio *lib.* 5. *cap.* 9. deducitur. Quare huiuſmodi officium humori melancholico meritò denegamus. Quibus tota hæc noſtra diſputatio manet abſoluta.

DISPVTATIO II.

De Natura, Temperie, & Differentiis cuiuſuis humoris in particulari, & de modo quo vnaquæque differentia præternaturam producatur.

CAPVT I.

De Sanguine quarto humore.

POSTQVAM diſputatione præcedenti naturam & quidditatem omnium humorum in generali explicuimus, reſtat ſolùm vt ipſorum naturam maturè percallcamus, cuiuſuis temperiem, & proprietates omnes diſquirere, & à principaliori incipientes, primò naturam ſanguinis quarti humoris indagandam proponimus. Circa cuius examen non eſt omittenda Ariſtotelis opinio, quam ferè omnes Scriptores adducunt de natura ſanguinis; tenet enim 2. *de partibus animalium*, *capite tertio* eſſe frigidum ex propria natura, licèt ratione ſpirituum calidum perſentiatur. Deſumpſit fundamen-

tum forsan ex Hippocrate *lib. de corde*, vbi ait, sanguinem esse calidum, vt aqua dicitur calida; sed aqua dicitur ab extrinseco calida, & ex propria natura frigida, ergo similiter sanguis. Deinde ratione probatur eadem assertio; nam sceluso quolibet extrinseco alterante, sanguis statim redditur frigidus, & concrescit, vt experimento passim videmus. Si à corpore extrahatur: ergo frigiditas est naturalis ipsi. Patet consequentia, siquidem non alia de causa aqua frigida redditur secluso alterante calido, nisi quia est talis ex propria natura; sed similiter in sanguine hoc accidit, ergo erit frigidus. Secundò, quia si sanguis esset humor calidus, fœminæ essent calidiores viris, ex eo quòd in illis abundet magis sanguis, vt testatur menstrua ipsarum vacuatio: Contrarium autem certum est apud omnes, ergo ex eo est quia sanguis est frigidus.

Verior & communior Sententia est, quæ asserit sanguinem quartum humorem esse calidum, & humidum supra mediocritatem; Ità Galenus *libro de tumoribus præternaturam, cap.* 2.&*lib. de causis morborum, cap.* 4. & *lib. Artis Medicinalis, cap.* 42. Auicenna etiam, *lib.* 1. *doctrina* 4. *cap.* 1. Et probatur ratione; nam Hippocrates *libro de natura humana*, docet quatuor humores esse in nostro corpore quatuor elementis correspondentes; sed sanguis correspondent aëri qui calidus & humidus est, ergò etiam sanguis similes habet qualitates. Secundò; nam per excessum sanguinis, calidas patitur & humidas affectiones viuens, sicut per excessum bilis calidissimas: at per excessum reliquorum humorum frigidis corripitur morbis, ergo sanguis calidus est & humidus. Confirmatur; nam tempere veris augetur sanguis; sed ver moderatè calidus est (in excessu tamen) & insuper est humidus; ergo sanguis similem habet temperiem. Vlteriùs, quia animalia quò magis frigida sunt, sunt exanguia magis, & quò magis sanguine prædita, magis in ipsis præpollet calor; ergo sanguis calidus debet dici.

Denique; Si sanguis ex propria natura non esset calidus, sed solùm ab extrinseco per calorem cordis mediis spiritibus, sequeretur quòd quantumuis copiosa fieret sanguinis missio è corpore, minimè refrigeraretur viuens, constat autem contrarium experimento ipso, ergo ex eo est, quia sanguis qui extrahitur est calidus. Et confirmatur, nam refrigerato iecore, (vt contingit in hydrope) sanguinis generatio impeditur, aut saltem nimis aquosus, aut vitiosus generatur; existente verò iecore cum sua naturali temperie quæ calida est & humida, sanguis naturalis & vberrimus generatur; ergo eius tempe ries calida est & humida. Sed quia hoc indubitanter omnes Medici fatentur, & circa secundas qualitates sanguinis vnanimiter omnes docent esse humorem dulcem, rubrum, sine fœtore, ideò vt paucis verbis naturam sanguinis amplectamur, sic communiter describitur, *Sanguis est humor calidus & humidus, dulcis, & ruber, sine fœtore.*

Restat soluere argumenta in contrarium adducta. Ad Aristotelem dicimus verum esse sanguinem calefieri à corde, & extra corpus concrescere, & frigefieri, dummodò non alteretur à corde; hoc tamen minimè arguit sanguinem esse frigidum ex sua natura; nam omnia mixta calida talia sunt potentiâ, & sic extra corpus apparent frigida, & talia persentiuntur, quia cùm actuentur à calore viuentis, dum intra viuens non sunt, non resurget in ipsis calor naturalis; non quia calida non sunt ex propria natura, sed quia deficit conditio actuationis: Quâ ratione constat quòd etsi piper sit calidum in excessu, nihilominùs extra corpus actuatione deficiente, etiamsi vomatur, statim frigesit, & tamen non dicitur habere temperiem frigidam; ergo eodem modo de sanguine debemus philosophari; nam concretio fit & ab externo frigore ambiente secluso calore cordis, & à fibris in ipso sanguine existentibus, quæ terream habent naturam. Ex quo constat solutio ad Hippocratem & primam rationem quæ contra nos adducebatur. Neque argumentum de fœminis aliquid probat, siquidem non generant abundantiorem sanguinem, sed propter defectum exercitij, & frigidam ipsarum temperiem, minùs consumitur ex ipso sanguine genito, & sic superfluit ad menstram euacuationem. Quo fit vt minùs quàm homines generent, etiamsi videatur superfluere.

CAPVT II.

Vtrùm semper quod sanguis putrefit conuertatur in alios humores?

VVlgatum, & satis in Medica Facultate est tritum illud Galeni 2. *de differentiis febrium, cap.* 9. nempè quòd dum sanguis admodùm assatur aut putrefit, pars eius tenuis transit in bilem, & crassa in melancholiam. Ex quo forsan orta fuit dissentio inter Authores, quæ inquirit; An quoties sanguis putrefit, aut assatur, conuertatur in alios humores prorsùs ab ipso sanguine diuersos. An verò detur aliqua species sanguinis præternaturam quemadmodum reliquorum humorum dantur præternaturam species, quæ sub genere aut forma eiusdem humoris continentur.

Aliquibus adeò certum visum fuit Galeni dictum, vt tenaciter affirment, minimè posse esse speciem sanguinis præternaturam: Probant ex Galeno 2. *de Crisibus, cap.* 6. *&* 12. Vbi tenet tantum esse tria genera febrium intermittentium; nempè tertiana, quæ correspondet bili, quotidiana pituitæ, & quartana melancholiæ; vbi nota nullam numerâsse speciem febris, aut tertianæ quæ correspondeat sanguini præternaturam alterato per vstionem, aut putredinem; ergo ideò est, quia per huiusmodi alterationes pars eius tenuis in bilem, & crassa in melancholiam, & sic degenerat à natura sanguinis quoties putrefit, ac proindè non datur species sanguinis præternaturam. Secundò, Aut per putredinem amittit sanguis formam substantialem, aut non? Si dicas primum; ergo iam transit in alios humores; si secundum asseras, ergo non habet species præternaturam, quia perseuerante formâ sanguinis naturali implicat esse aliam formam præternaturam, neque ipsius sanguinis, neque alterius cuiusuis humoris; apparet ergo manifestum non esse speciem sanguinis præternaturam.

Verior sententia est posse sanguinem putrefieri manente formâ sanguinis præternaturam, quin

quin in alios humores necessariò conuertatur. Probatur efficaciter hæc conclusio: nam stat benè quòd reliqui humores putrefiant & habeant species præternaturales, sine mutatione formæ: Ergo etiam similiter poterit sanguis putrefieri, & poterit oriri species præternaturalis sanguinis, perseuerante formâ sub genere sanguinis, sicut in speciebus bilis præternaturalibus per putredinem adquisitis, seruatur etiam bilis forma contenta sub genere bilis, quæ comprehendit naturalem & præternaturalem bilem: & idem argumentum currit de speciebus præternaturalibus pituitæ & melancholiæ.

Nec valet si dicas sanguinem posse conuerti in alios humores, ideóque esse disparem rationem; Contra sic enim instatur: Pituita & bilis sunt etiam conuertibiles in alios humores, & tamen seruant propriam formam; ergo etiamsi sanguis sit conuertibilis in bilem & melancholiam, tamen poterit seruare propriam formam sanguinis præternaturam, licèt putrefiat; siquidem non quæuis alteratio sufficit ad corruptionem formæ; & quamuis ex vi putredinis necessariò quidquid putrefit mutet formam (quod modò non disputo, quia non est huius loci) stat benè quòd bilis naturalis putrefiat, & quòd mutetur in species præternaturam bilis, & quòd omnes species præternaturales seruent formam bilis præternaturalis distinctam à bile naturali, & contentam sub genere bilis; ergo etiamsi per quamlibet putredinem sanguis mutet formam substantialem, poterit transire in speciem sanguinis præternaturam, quæ seruet formam sanguinis præternaturam contentam sub genere sanguinis. Neque ideò quoties putrefiat ex parte tenui fiet bilis, & ex crassa melancholia; nam Galenus 2. *de differentiis febrium citato* ait, quòd si sanguis supra modum assetur, pars eius tenuis transit in bilem. Vbi diligenter nota, non per quamlibet putredinem, aut vstionem id fieri, sed per maximam, quod denotant illa verba; *quòd si sanguis supra modum.* Ex quo constat iuxta Galeni mentem minimè sanguinem mutari in alios humores per quamlibet putredinem. Vnde etiam patet solutio ad rationem dubitandi in principio adductam ex principiis Galeni.

Consonat etiam hæc doctrina cum Galeni principiis; nam ipse 2. *de different. febrium, cap.9.* & 2. *de Crisibus, cap.* 12. & 6. *Epidem. sect.* 1. *Comment.* 2. §. *Quod deinde putrescente*, concedit febrem ex putredine sanguinis quam synochum cum putredine vocant communiter Medici. Hanc eandem doctrinam amplectitur Princeps noster *fen* 1. *lib.* 4. *cap.* 42. Ex quo constat dari putredinem sanguinis sub propria forma sanguinis; nam sanguinis duplex datur febris, seu synochus, alia sine putredine ex feruore ipsius sanguinis, alia cum putredine; sed hæc non potest dici species secundum naturam, ergo est præternaturam, & tamen sub forma sanguinis; nam aliàs non diceretur synochus, sed febris alterius generis, biliosa nempè, aut melancholica; sed hoc non fit, ergo quia datur febris sanguinis cum putredine ipsius.

Ex quo constat solutio ad primum argumentum; nam Galenus ibi *locis citatis*, non omisit febrem ex putredine sanguinis, quia talis non fit, sed quia de intermittentibus sermonem fecit, & febris ex putredine sanguinis est continua. Constat etiam ex dictis per putredinem sanguinis adquirere ipsum sanguinem, aliam formam distinctam sanguinis præternaturam contentam sub genere sanguinis, sicut de speciebus bilis diximus: & sic licèt sanguis naturalis conuertatur in aliam formam sanguinis præternaturam, non tamen necessariò in bilem aut melancholiam, vt contraria fert opinio; ex quo ad secundum argumentum constat solutio.

Nolim tamen tacere in præsenti litigio Vallesij nostri placitum 5. *Controuersiarum, cap.* 19. vbi duo intendit componere, & quòd semper quod putrefit sanguis conuertatur in bilem, & melancholiam secundum partes crassas & tenues: Etinsuper quòd detur febris ex putredine sanguinis, distinguit enim putredinem in fieri, & in facto esse; & ait, quòd dum fit putredo in sanguine, accenditur febris sanguinis, quin mutet formam ratione feruoris ipsius fieri putredinis; dum verò putredo est in facto esse in ipso sanguine mutatur procul dubio in bilem & melancholiam, & sic iam talis febris non est sanguinea, si consideretur causa provt iam est putrida in facto esse. Difficilis tamen videtur modus philosophandi Vallesij; nam talis febris dicitur ab ipso synochus cum putredine; ergo supponit putredinem factam in sanguine sub ipsa forma. Patet consequentia; nam si non esset putredo in facto esse, non differret talis febris à synocho sine putredine qui fit per feruorem ipsius sanguinis absque vlla putrescentta; sed differunt in sua opinione, ergo hoc ipso quòd concedit synochum cum putredine, debet esse cum putredine in facto esse, ratione cuius sanguis mutet formam naturalem, & adquirat aliam præter-naturam contentam sub genere sanguinis; & per consequens non est certum quòd per quamlibet putredinem conuertatur sanguis in bilem & melancholiam.

Vlteriùs etiam vrgeo doctrinam Vallesij; nam sanguis non putrefit totus simul, sed potiùs per partes cuius aliquæ putrefiunt, aliquæ verò sunt putrefactæ in facto, inintelligibilis est in synocho cum putredine putredo in fieri solùm, ratione cuius sanguis non mutat formam, & sic dicendum est solùm in vehementissima putredine sanguinem degenerare in bilem, & melancholiam.

Capvt III.

De Pituita naturali.

Dictum est suprà humores minimè posse intuitiuè à nobis cognosci propter imperfectionem nostram, & sic quidditatiuè, siue intrinsecè non posse definiri, quare ad operationes & reliqua accidentia recurrere est opus, vt cuiusli-bet naturam modo possibili percalleamus; sic ergo dum naturam pituitæ inuestigandam proponimus, temperiem eius & secundas qualitates, quæ in ipsa inueniuntur pro viribus examinare debemus. Vt sic vsus Medicos ipsius maturè agnoscamus.

Si verò communem consensum Medicorum sequamur, dicere debemus pituitam esse frigidam & humidam in excessu: Sic Galenus *lib. de Temper. c. vlt. ante finem*, eorum quæ in nostro corpore

ſunt docet frigidiſſimum,& humidiſſimum pituitam eſſe; ſic etiam Auicenna *fen* 1. *lib.*1. *doctr.* 3. *cap.* 2. inquit: *Quod humidus in corpore exiſtens eſt phlegma, & poſteà ſanguis*: Et probatur; nam in naturis frigidis & humidis in regionibus,etiam in hyeme abundat magis pituita in corpore quàm reliqui humores:ſic Hippocrat. & Galen. *lib. de natura humana, text. & comment.* 36. Ergo pituita eſt frigida & humida ex propria natura.Patet conſequentia non alia ratione in his naturis temperie & regione abundat, niſi quia talis temperies conducit ad generationem humoris ſimilis; ergo talis debet eſſe pituita in qualitatibus primis:præterquam quòd experimento ipſo conſtat pituitam frigefacere & humectare. Probatur etiam ex eo quòd correſpondent aqueo elemento quod frigidum eſt & humidum, ergo etiam pituita talis debet eſſe: & quòd humidior ſit ſanguine ipſo, docuit Auic.*cit.loc.*& experientia ipſa docet.

An verò ſit pituita frigidior eorum quæ in noſtro corpore ſunt,dubitauit Mercatus; nam *tom.*1. *lib.*1. *p.*3.*claſſe* 3. *art.*4. tenet contrariam opinionem licèt concedat eſſe frigidam in exceſſu, hoc eſt ſupra mediocritatem; aſſerit enim frigidiorem eſſe melancholiam: Quòd verò pituita naturalis ſit moderatè frigida, licèt in exceſſu probat ex eo quòd fiat ex chylo à calore coquente, taliter vt ex vitalis generationis reddatur pituita ferè proximè diſpoſita ad formam ſanguinis quarti humoris qui calidus eſt à prædominio; ergo pituita naturalis quæ via eſt ad ſanguinem, non eſt eorum quæ in noſtro corpore ſunt frigidiſſimum corpus. Vidit tamen Mercatus, argumentum de ſimilitudine aquæ quo ſuprà probauimus eſſe frigidiorem pituitam; Et reſpondeo verum eſſe pituitam aſſimilari elemento aqueo, quod frigidius eſt inter elementa, attamen pituitam eſſe actu frigidiorem ipsâ melancholiâ, in potentia verò melancholiam eſſe frigidiorem, proptereáque eſſe ineptam ad nutritionem.

Claudicat tamen ſolutio primò; nam non poteſt conſtare melancholiam habere frigiditatem in potentia,& pituitam in actu.Deinde mixta potentiâ calida ab omnibus conceduntur, potentiâ verò frigida minimè, & ſi forſan ab aliquo concedantur, cur etiam pituita non erit potentiâ frigida? Tandem quia vnumquodque operatur per qualitates quas actu habet; ergo melancholia non poterit reſiſtere nutritioni per frigiditatem in potentia,vt aiebat Mercatus. Neque argumentum quod adducit conuincit ſuam ſententiam, ſiquidem omnes humores medio calore etiam generantur, & ſic de melancholia vrgebat etiam ratio; neque ex eo quòd pituita ſit ſanguis diminutè coctus, ſequitur non eſſe frigidiſſimam;nam ex frigidiſſimo poteſt fieri calidus humor, vt ſuprà *diſput. præced.* probauimus.

Circa ſaporem pituitæ non conſentiunt omnes; nam aliquibus videtur pituitam naturalem eſſe non ſolùm inſipidam,ſed & dulcem eſſe probant eò quòd ſit pituita ſanguis diminutè coctus, & ſic debet participare aliqualem dulcedinem, licèt non æqualem cum ſanguine. Re tamen verâ ſi conſideremus pituitam in ſuo eſſe naturali, prout excludit quamlibet actionem extrinſecam, dicimus eſſe inſipidam, non quidem quia in re non habeat aliqualem ſaporem; nam ſapor propria paſſio mixtorum eſt; ſed quia ſenſibus non eſt manifeſtus, ideóque in hoc ſenſu inſipida eſt pituita naturalis. Sic Galenus *lib. de atra bile c.*2. per hæc verba: *At verò ſanguis dulcis maxima ex parte videtur, pituita autem qualitatis expers,verùmdéque atque aqua quæ ſi à naturali qualitate diuertatur, non modò ſalſa, verùm & acida redditur, nonnunquam verò & dulcis qualitatis ſit particeps.* Conſtat ergo ex Galeno pituitam eſſe inſipidam, & à naturali qualitate diuerti per ſaporem ſalſum & acidum,& dulcem. Neque valet ſi dicas aquam dici dulcem à Galeno 1. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus*; nam ibi dixit eſſe dulcem, quia nullum ſaporem habebat, & ſic dici etiam poteſt pituitoſus humor, quod potiùs probat noſtram partem, Probatur vlteriùs, quia pituita redditur dulcis, vel per coctionem, vel per admixtionem cum ſanguine; ſed admixtio non eſt ei naturalis, cùm detur & generetur ſine tali admixtione: Intenſior etiam coctio, ob eandem rationem non eſt naturalis pituita, cùm potiùs ſit alteratio conducens ad corruptionem propriæ formæ; & ſic, licèt pituita dulcis poſſit dici naturalis, eò quòd conducat ad rectè operandum in viuenti, non tamen erit pituita dulcis naturalis, ſi conſideremus pituitam ſecundùm ſe, & iuxta ſua intrinſeca prædicata; ſiquidem extrahitur à ſuo eſſe naturali, vt probat ratio adducta, & ſic dulcedo eſt præternaturalis pituitæ, vt aiebat etiam Galenus *loc. cit.*

De calore verò pituitæ nulla apparet dubitatio inter Authores, cùm omnes fateantur, & experimento conſtet pituitam eſſe ex propria natura albam; & licèt hoc ità eſſe experientia demonſtret, non tamen videtur difficile poſſe defendi alterius coloris eſſe poſſe pituitam naturalem; nam talis color procedit à temperamento pituitæ, tanquam à cauſa æquiuoca, & ſic poterit producere eadem temperies, diuerſos colores: Deindè quia temperies pituitæ habet latitudinem, & ſic poterit intra totam latitudinem producere diuerſos colores. Quod probatur à paritate ex doctrina Auicennæ; nam *lib.*2. *tract.* 2. *cap.* 737. docet vuas omnes ſecundum cuticulam externam frigidas & ſiccas eſſe à prædominio, & nihilominùs quædam euadunt albæ, quædam nigræ, & quædam medio colore affectæ; ergo ab eodem temperamento non repugnant contrarij & diuerſi colores.

Tandem de modo ſubſtantiæ dicimus pituitam eſſe craſſam, comparatione tamen factâ cum bile & ſanguine, non quia ità ſit craſſa,vt fluida non ſit: Eſſe verò craſſam ex eo probatur propter ſimilitudinem membrorum frigidorum, & ex eo quòd frigiditas & humiditas ad incraſſandum conducunt, non tamen ità craſſa eſt pituita, vt mucus; à quo etiam differt, quia inæqualis eſt mucus & diſſimilaris, pituita verò æqualis & ſimilaris. A pure differt per fœtoris defectum,nam pus fœtidum eſt: A ſuccis crudis etiam ſegregatur, quia pituita minùs craſſa eſt. Vbi nota,non dici ſuccum crudùm quidquid caret coctione, vt alimenta incocta, & aliæ putridæ res,ſed dicitur ſuccus crudus ſubſtantia quædam quæ propter ſuam craſſitiem & ſummam frigiditatem non potuit vinci ab efficienti, vt in ipſa materia induceretur forma chyli aut humorum. Ex dictis ergo ſic natura pituitæ deſcribitur. *Eſt humor frigidus & humidus, albus & craſſus, æqualis, ſine odore.*

CAPVT

CAPVT IV.

De ſpeciebus Pituitæ præternaturam.

AVicenna *fen* 1. *lib.* 1. *doctr.* 4. *cap.* 1. pituitæ ſpecies præternaturam deſumpſit ex ſapore & ex mòdo ſubſtantiæ, quem ſequuntur omnes Medici, ſine controuerſia aliqua, ex modo ſubſtantiæ quatuor aſſignauit pituitæ ſpecies, vitream, gypſeam, mucilaginoſam & aquoſam: vitrea dicitur talis per ſimilitudinem ad vitrum liquatum, gypſea verò, quia ſimilis eſt valde gypſo; mucilaginoſa, quia ſimilis eſt mucilaginibus muco & ſuccis crudis; tandem aquoſa dicitur per ſimilitudinem ad aquam, hoc eſt quia valdè fluxilis eſt & humida; ſingulas tamen eſſe frigidas à prædominio fatentur communiter omnes, ità vt ſolùm ſecundum magis & minùs diſtinguantur.

Sed videtur Galenum non cohærere cum Auicenna circa pituitæ gypſeæ naturam; nam Galenus *lib.* 10. *de compoſitione pharmacorum ſecundum locos*, affirmat pituitam gypſeam non eſſe omninò conſiſtentem, ſeu craſſam, ſed habere aliqualem fluxibilitatem ad modum puris craſſioris. Auicenna verò tenet aſſimilari gypſo concreto; ex quo videtur oriri repugnantia, & videtur etiam non competere rationem humoris pituitæ gypſeæ in doctrina Auicennæ, eò quòd non ſit corpus fluidum; & quamuis Primarius noſter aſſerat non eſſe, propriè humorem, & nos etiam cum ipſo *diſputat. præcedent.* quod probabilitatem habet, ſi dicamus humorem diuidi analogicè in naturalem & præternaturalem; nam ſi dicamus eſſe diuiſionem per ſe, reſponſio erit friuola, vtpote quodlibet membrum diuidens debet participare rationem genericam diuiſi, & ſic pituita gypſea debebit participare rationem corporis fluidi.

Meliùs ergo ſaluatur contradictio inter Antiquos, & dubitatio propoſita abſoluitur, ſi dicamus pituitam gypſeam eſſe admodùm craſſam intra limites fluxibilitatis, vt teſtatur Galenus; Auicenna verò protulit aſſimilari gypſo concreto, non tamen ideò omninò conſiſtentem eſſe teſtatus eſt; quia poteſt concreſcere aliquantulum gypſum, & tamen ſeruare aliqualem fluxibilitatem, ſi verò induretur, iam non eſt pituita, ſed tranſit in naturam tophi, & ſic iam non eſt humor. Addit etiam Princeps *loc. cit.* fieri pituitam gypſeam à calore reſoluente partes tenues, & relinquente craſſas, hoc non tollit quominùs ex propria natura ſit frigida, & quominùs etiam poſſit generari à diminuto calore in prima generatione ex alimento proportionato.

De pituita vitrea, nihil eſt animaduerſione dignum, niſi quòd ſit frigidiſſima & craſſa, etiam ſimilis vitro liquato, de qua Galenus 12. *lib. Meth. cap.* 1. teſtatur cauſare acerbiſſimos dolores colicos, differt tamen à craſſa pituita, quæ non eſt vitrea, & eſt acida per diaphaneitatem propter quam vitro aſſimilatur. De mucilaginibus & aquoſa nihil peculiare reſtat dicendum, & ſic propero ad ſpecies quæ deſumuntur ex ſaporibus.

Ratione etiam ſaporis quatuor ſpecies conſignauit Princeps, dulcis, pontica, acida, & ſalſa: ſed cùm iam conſtet *cap. præcedenti* quâ ratione dulcis pituita dicatur præternaturam, ſolùm reſtat reliquarum ſpecierum naturam expendere. Pontica pituita, auſtèra, aut adſtringens dicitur, raróque in corpore inuenitur, fitque à frigiditate cum partium terreſtreitate, & aliquali ſiccitate, remiſſa tamen; nam ſemper pituita humida eſt in exceſſu. Fit etiam pontica pituita ex permixtione cum atra bile, illicò tamen inſtar ratio, ergo etiam ex permixtione bilis dabitur etiam ſpecies altera pituitæ; facilè tamen reſpondetur, verum eſſe dari ſpeciem pituitæ ex bilis permixtione quæ dicitur ſalſa, de cuius generatione *cap. ſeq.* erit ſermo.

De acida pituita aliud eſt certum, aliud in contentione poſitum. Certum quidem eſt acidam pituitam eſſe in exceſſu frigidam, ità vt quælibet res acida neceſſariò ſecundum partes acidas ſit frigida. Sic Galen. 4. *de ſimplic. cap.* 7. vbi ex profeſſo agens de acidis, & acerbis aſſerit talia eſſe frigida & adſtringentia, differre tamen ex eo quòd acerba ſunt craſſa, acida verò ſunt tenuia. Difficultas ſolùm eſt de cauſa efficiente ſubiecti acidi, an ſcilicet poſſit fieri res acida à diſtemperie calida, an verò ſemper à frigiditate oriatur.

Et dicendum breuiter aliquid poſſe fieri acidum, & à frigiditate, & à calore exurente: quod à frigore poſſit fieri res acida docuit Galen. 3. *Aphoriſmorum, comment.* 12. ſic: *Pituitæ generationi à forti frigore hoc accidit quòd acida euadat.* Et Auicenna *fen* 13. *lib.* 3. *cap.* 17. idem tenet per hæc verba: *Quare accidit acetoſitas ſicut fit in muſto, aceſſit enim quando infrigidatur, & aceſſit à caliditate debili.* Quibus verbis aliqui intendunt ſuadere non ſolùm à frigiditate fieri acidum, ſed interdum etiam à calore: Attamen cùm dicat Princeps fieri à calore debili, potiùs mihi videtur eandem cauſam denotare, diuerſa tamen occaſione; nam per calorem debilem defectum calidi innati ſignificat Auicenna. Meliùs ergo probatur acidum poſſe fieri à calore, ex eodem Authore *eodem cap.* 17. *citato*, per hæc verba: *Quandoque autem accreſcit eructatio à caliditate cùm inuenerit materiam dulcem, & facit eam ebullire, & facit ipſam acetoſam.* Idem refert *libro quarto, fen* 1. *tractatu* 2. *cap.* 42. *de ſignis Cauſi* agens, vbi docet in pueris id quod ſugitur de lacte ex mammillis aceſcere à calore. Cauſi. Et probatur ratione deſumpta ab experientia in rebus externis; videmus enim fermentum aceſcere à calore, vinum etiam aceſcere æſtatis calore, quod docuit Galenus 4. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.* 13. Idem etiam in lacte contingit, quæ licèt à frigore aceſcat, citiùs tamen à calore, ergo etiam ſimiliter alimenta in ventriculo & pituita acida poterit generari à frigore, & à calore.

Hanc ſententiam tenet Petrus Garcia quoad partem quæ tenet à calore fieri acidum *libro de locis affectis*, vbi de affectionibus, & cruditatibus ventriculi agit, & docet fieri ex eo quòd per calorem immodicum res putrefiat & adquirat nouam formam, ità vt ratione putredinis peculiaris adquiratur acor.

CAPVT V.

De generatione Pituitæ falfæ.

AVicenna *fen* 1. *lib.* 1. *doctr.* 4. *cap.* 1. docuit pituitam fieri falfam aut permixtione alicuius fubftantiæ falfæ, ferofæ fcilicet, aut alicuius rei amaræ,bilis nempè; Galenus verò *lib.* 2. *de facultatibus naturalibus, cap. vlt. in fine*, per putredinem etiam poffe reddi pituitam falfam infinuauit. Cæterùm, rem infipidam reddi falfam ex eo quòd fubftantia falfa cum infipida permifceatur, ità certum videtur, vt fine controuerfia ab omnibus admittatur, non quidem quia partes infipidæ adquirunt faporem falfum, fed quia relucet ex tali permixtione fapor falfus, & infipidus obfcuretur.

Difficile tamen videtur poffe reddi pituitam falfam ex permixtione bilis, ità fuit vifum Manardo & aliis grauiffimis Authoribus, quod probant: nam fi res amara qualis eft aloës, mifceatur cum dulci, qualis eft mel, neutiquam ex tali permixtione refultabit res falfa; Ergo multò minùs fiet res falfa fi cum re infipida mifceatur res amara, qualis eft bilis: ac per confequens quemadmodùm ex aloë & melle perfeuerat fapor amarus; fic etiam ex bile & pituita perfeuerabit fapor amarus, & minimè falfus. Et vlteriùs probatur: nam fi ex permixtione bilis cum pituita refultaret falfedo, in omnibus febribus tertianis quæ pendent ex permixtione vtriufque humoris reperiretur falfedo; fed contrarium conftat experientiâ, ergo non fit fapor falfus in pituita ex permixtione cum re amara, nempè bile.

Verior tamen eft opinio quam adducit Auicenna *loc. cit.* nec non etiam *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 3. Et probatur ex Galeno *lib.* 10. *de fimplicium medicamentorum facultatibus, cap.* 75. Sudor fit ex fubftantia potabili permixta cum bile, & fimiliter vrina; fed fudor eft falfus, & vrina eft falfa; ergo optimè ftat quòd fiat fapor falfus ex permixtione rei amaræ cum re infipida. Confirmatur etiam hoc ipfum ex Ariftotele 3. *Meteor. c.* 3. vbi ait ex permixtione cineris amari cum aqua in quantitate debita & proportionata refultare lixiuium quod eft falfum, ergo fimiliter ex pituita & bile apparebit res falfa. Ratio autem cur amaritudo bilis deperditur quoties cum re infipida permifcetur, & defumitur ex reactione partium aquearum cum amaris. Quo fit, vt quoties ità ptoportionentur vt fiat fufficiens actio & reactio, refultet falfedo; quo fit vt quando aloës mifcetur cum melle, non amittitur amaritudo, quia ex tali permixtione non refultabit difpofitio ad falfedinem; fecùs ex permixtione partium aquearum, vt conftat in vrina, fudore, & lixiuio. Ex quo fit fatis primo argumento.

Ad fecundum dicimus non ex qualibet permixtione in qualibet proportione pituitæ cum bile refultare falfum, & fic in omnibus tertianis pendentibus ab vtroque humore, neceffariò non refultat tàlis fapor falfus.

Similiter etiam apparet difficile quòd per putredinem, aut vftionem poffit reddi pituita falfa: nam fequeretur quòd femper quando pituita putrefit, adquirat faporem falfum; fed fic eft quod fæpè fæpiùs putrefit, & tamen non eft falfa; ergo putredo non eft caufa faporis falfi. Secundò, nam ea quæ funt falfa putredinem prohibent, vt experientia id demonftrat, ergo putredo non poterit effe caufa faporis falfi.

Vera tamen eft Galeni fententia in dubiolo propofito,quæ affirmat per putredinem,aut vftionem fieri rem falfam, ex eo quòd per quamlibet ex his actionibus præternaturam quædam partes pituitæ calefiant & exficcentur, vt tandem fiant & adquirant naturam cineris, & per confequens amaritudinem, & cùm vlteriùs cum aqueis partibus mifceantur, refultat fapor falfus ex amaro mixto cum infipido. Ex quo conftat putredinem effe caufam remotam talis faporis, proximam verò effe rem permixtam amaram cùm aquea,proindéque tertiam caufam à Galeno affignatam contineri fub fecunda. Huic doctrinæ fuffragatur Auicenna *loc. cit.* per hæc verba: *Et nos quidem dicimus putredinem pituitam falfam efficere, ideò quod in ipfa aduftionem facit, & cinereitatem, quæ cum eius humiditate admifcentur.* Ex quo conftat pituitam falfam per putredinem fieri ex admixtione rei amaræ cum fubftantia aquofa; Addimus etiam per coctionem tanquam per caufam remotam poffe fieri pituitam falfam; nam per coctionem generatur humor amarus, & feparantur partes aqueæ, ex quibus permixtis fit vrina, fudor & ferum. Ex quo fit, quòd quæ falfa funt, fiant talia per mixtionem rei amaræ cum fubftantia aquofa, & proindè falfedo folùm in vnam caufam refunditur, nempè in permixtione rei amaræ cum partibus aqueis, & tenuibus, à quibus repatiuntur partes amaræ & adquirunt nouum faporem falfum.

Ad argumenta refpondeo non per quamlibet putredinem, aut vftionem induci difpofitionem requifitam in partibus, vt ex ipfis permixtis refultet falfedo; fed per talem quæ fit fufficiens, vt partes ficcæ & tenues & amaræ adquirantur in re putrida, quæ denuò permixtis cum aqueis falfum faporem generant. Ad fecundum dicimus putredinem per accidens caufare falfum faporem modo explicato, & faporem falfum per accidens etiam prohibere putredinem,confumendo extraneam humiditatem mediâ exficcatione, & fic difpofitiones putredinales nec funt contrariæ, nec fimiles difpofitionibus faporis falfi.

Inquires, An pituita falfa fit calida? Refpondeo cum Galeno 3. *Aphorifmorum, Comm.* 12. *& 4. de ratione victus*, calidam effe præcipuè quæ fit per putredinem aut vftionem, licèt verum fit, quòd quæ fit per admixtionem ferofæ fubftantiæ frigida fit interdum, quando fcilicet falfedo eft remiffa, & partes aquofæ fuperant in ipfa, femper tamen eft verum partes falfas effe calidas in exceffu, licèt totum mixtum poffit effe frigidum, tunc tamen valdè remiffa eft falfedo.

CAPVT VI.

De Bile naturali, & eius differentiis.

PLura in hoc capite inuenio fine controuerfia inter Authores, & fic nihil in ipfis immorari decreui: certum enim & receptum ab omnibus eft, bilem effe humorem calidiorem reliquis aliis humoribus. Infuper etiam eft certum effe eundem ficcum, tenuem & amarum, & ruffum

ruffum in colore cum aliquali mordacitate: ità Hippocrates *libro de natura humana*, & Galenus *in Commentario*, quos sequitur Princeps *capite 1. citato.* Videtur tamen bilem non esse humorem calidiorem reliquis; nam Hippocrates *libro primo de morbis, textu* 38. sic ait: *Est enim pituita frigidissima ex natura, calidissimus autem sanguis, frigidior etiam aliquanto bilis sanguine;* ergo ex Hippocrate sanguis est calidior bile. Respondeo sanguinem esse calidiorem materialiter, quatenùs ex ipso generantur plures spiritus, qui calidissimi sunt, secùs autem formaliter, & actualiter, & qualitatiuè bilis est calidior ipso sanguine, & sic exponendus est Hippocrates.

Conueniunt etiam Authores in eo quòd tres sunt species bilis naturalis, quæ sunt pallida, ruffa, & flaua, quæ omnes calidæ & siccæ sunt à prædominio, & differunt solùm secundum magis & minus, ità vt ex ipsis flaua sit calidior, & siccior, minùs verò pallida; omnes tamen tales dicuntur intra latitudinem sanitatis, propterèaque naturales species dicuntur per comparationem ad viuens, eò scilicet, quia per nullam ex his speciebus bilis redditur præternaturam, nec vlla apparet operationum læsio: Differunt etiam ratione caloris; nam pallida bilis paleis assimilatur in colore, & repræsentat colorem, qui dicitur idiomate Hispano *Amarillo claro*: Ruffa verò habet colorem intensiorem, qui assimilatur auro; & tandem flaua dicitur per maiorem coloris eiusdem intensionem, qui assimilatur auro purissimo, & veluti ignito, vulgò *Color vermexo.*

Apparet autem in his speciebus intensus & remissus color, ex eo quòd maior vel minor portio substantiæ serosæ sit consumpta à calore; nam si cum bile sit nimia quantitas seri intra lineam naturalem, facit colorem pallidum, quod frequenter accidit in senibus, & in naturis pituitosis, & in mulieribus, & in his qui victu vtuntur frigidiori, & humidiori; si verò moderata sit quantitas seri, facit colorem ruffum, & sic bilis ruffa generatur in naturis temperatis, & mediam temperiem habentibus; flaua verò bilis simplicissima est inter omnes, eò quòd maiorem consumptionem seri importet, & hæc reperitur in iuuenibus, & in naturis biliosis, & in his qui tali victu vtuntur, & vehementer se exercent. Constat huiusmodi colores fieri penes maiorem, vel minorem admixtionem, seu consumptionem seri in exemplo externo, quo videmus, quòd si croco admisceamus minimam quantitatem aquæ, appatet intensior color, & remittitur dum maiorem aquæ quantitatem miscemus; sic ergo contingit in speciebus bilis, & sic vrinæ pallidæ, ruffæ, aut flauæ apparent per maiorem, aut minorem admixtionem, seu consumptionem seri, aut aquæ potabilis. Quapropter displicet summoperè Neoterici supra citati opinio, tenet enim etiam fieri tales colores in dictis speciebus ex eo quòd iecur generet ipsa cum talibus coloribus, vel propter diuersam temperiem quam habent in diuersis temporibus, & subiectis, & propter diuersitatem materiæ, ex qua fiunt. Friuola quidem assertio; nam omnia hæc dependent tanquam à radice ex maiori calore consumente serositates, aut minori non consumente, vt videre est in exemplo posito, & vt constabit cuipiam rem maturè contemplanti.

Solùm reuocatur in dubium, an in bile naturali sit intensior siccitas, quàm in melancholia naturali? Cui breuiter respondeo melancholiam esse icciorem bile: nam melancholia correspondet elemento terreo; sed huiusmodi elementum est siccius inter omnes, ergo etiam melancholia erit siccior inter humores. Secundò, ità se habent humores præternaturales inter se, quemadmodum naturales; sed ex bile per vstionem fit melancholia præternaturam, resolutis partibus aliquibus humidis; ergo melancholia præternaturam est siccior ipsa bile præternaturam, ac proinde etiam melancholia naturalis erit siccior. Denique quia citiùs in hominibus melancholicis inducitur delirium ratione siccitatis, quàm in biliosis, in quibus potiùs ratione caloris delirium accidit; ergo melancholia est siccior. Confirmatur, nam melancholici magis extenuati sunt, ergo sicciores.

Neque contra nos facit quòd bilis sit magis mordax, & irritans: nam hoc fit ratione caloris coniuncti cum remissiori siccitate, quàm sit in melancholia; etenim si hæc esset calida mordacior, & magis irritans appareret quàm bilis; sed quia nihil aliud peculiare apparet contra nostram doctrinam, ad species bilis præternaturalis properemus.

CAPVT VII.

De speciebus Bilis præternaturam.

Species bilis præternaturam septenario numero clauduntur, duæ priores fiunt per admixtionem cum pituita & melancholia, reliquæ verò per adustionem, aut putrefactionem generantur. Quando igitur bilis permiscetur cum pituita, sit species præternaturam bilis, quæ dicitur maioris famæ, quia frequentiùs reperitur in viuenti, eò quòd sit maior copia pituitæ quàm melancholiæ; si verò interdum bilis cum melancholia misceatur, fit bilis species altera quæ dicitur minoris famæ, quia non ità frequenter accidit.

Ex speciebus bilis præternaturam, quæ fiunt per putredinem seu vstionem, Prima dicitur vitellina; secunda porracea; tertia æruginosa; quarta cærulea; quinta & vltima Isatodes. Vitellina dicitur per similitudinem in colore & modo substantiæ cum vitellis ouorum antiquorum, de qua loquitur Galenus 2. *Prognosticor. cap.* 38. Porracea fit per maiorem vstionem, aut putredinem ex vitellina, & dicitur talis propter similitudinem quam habet in colore cum foliis porrorum, quæ etiam prassina dicitur, de qua etiam meminit Galenus 2. *Prognosticorum, comment.* 39. Æruginosa bilis per maiorem vstionem bilis porraceæ fit, & similis est in colore æruginis æris, & ab Auicenna, *capite primo citato* dicitur cinericia, & viridis est albicans, ad differentiam porraceæ, quæ viridis obscurè est; Cærulea bilis, & Isatodes parum inter se differunt, fiunt tamen ex æruginosa per maiorem vstionem, & ad nigredinem vergunt, eò quòd repræsentant cæruleum obscurum colorem intra genus viridium. De his speciebus loquitur Galenus *lib.* 10. *de simplicium medicamentorum facultati*

cultatibus, capite de felle, vbi docet folùm in calidiffimis animalibus vehementer defatigatis inueniri,proindéque rarò in homine eiufmodi fpecies generari.

Vitellinam bilem etiam fieri poffe per permixtionem cum pituita craffa aut tenui, docuit Auicenna *fen* 1. *lib*.1. *doctrina* 4. *cap*.1. Nos tamen cum Vallefio 1. *Controuerfiarum*, *cap*.17. dicimus Vitellinam bilem quæ rigorosè repræfentat colorem fimilem vitellis ouorum, qui intensè flauus eft, neutiquam poffe fieri per mixtionem bilis flauæ cum pituita, probatur; nam hoc ipfo quòd intensè flaua bilis mifceatur cum pituita tenui aut craffa, neceffariò debet amittere colorem intenfum; fiquidem quidquid flauum eft, dum mifcetur cum aquofo, remittit colorem, ità vt degeneret ad pallidum, vt patet in externis, dum vitellum oui cum albumine conquaffamus; ergo dum bilis mifcetur cum pituita amittere debet intenfum colorem, & degenerat in remiffum, proindéque non erit bilis vitellina, quia non repræfentat colorem fimilem vitellis ouorum. Infuper, talis bilis frigidior effet naturali bile, eò quòd calor flauæ deberet remitti per frigiditatem pituitæ admixtæ; quod videtur contra Galeni & communem confenfum; nam omnes tenent vitellinam effe calidiffimam bilem.

Confonat valde hæc doctrina cum mente Galeni, nam ipfe *libro de atra bile* fic loquitur, *Quéadmodum autem bilis tenui mixta humiditate & colore pallidior, & confiftentiâ aquofior redditur, ità cùm difcuffa ipfa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis fimilis apparet, atque ob id vitellina appellatur*. Ecce quomodo Galenus tenet reddi bilem pallidiorem per admixtionem cum aquofa fubftantia,& per confumptionem eiufdem reddi vitellinam. Ex quo conftat, Auicennam fine fundamento docuiffe fieri bilem vitellinam per admixtionem cum pituita tenui aut craffa; nec videatur alicui Auicennam fequi Galenum 1. *Progn. comm*.38. *cap*.6. vbi ita ait: *Itaque flauam bilem intueri, licet interdum craffam ac fummè flauam vomitione reiectam; & item deorfum deiectam, quam fanè nonnulli nominant vitellinam: fæpè verò liquidiorem ac minùs flauam, quæ magis propriè ochra nominatur permixtum habens in fe tota pituitofum humorem tenuem, aut aquofum quoddam excrementum*. Hic locus Galeni forfan fefellit Auicennam, in eo tamen nihil contra ea quæ diximus inuenitur, ex eo quòd clarè affirmat fecundam fpeciem quæ fit ex mixtione pituitæ tenuis aut aquofi excrementi rigorosè non dici vitellinam, fed ochram nominari. Ex quo conftat ex mente Galeni minimè poffe fieri vitellinam ex permixtione cum pituita.

Sed quid dicendum de cholera rubra Auicennæ *cap*. 1. *citato* videtur enim aut dari alteram fpeciem naturalis, aut præternaturalis bilis, vltra eas quas affignauimus. Nam Hippocrates 5. *Epidemion in Hiftoria Eutiсidis*, inter alia docet quòd bilem multam vomebat per tres dies, & noctes valde rubram; & idem Galenus tenet *libro de natura humana*, *comm*.3. Ergo videtur effe adftruendam aliam fpeciem bilis. Re tamen verâ non datur bilis rubra, fiquidem talis color folùm in fanguine reperitur, vt exprefsè docet Galenus 6. *Epidem. fect*.5. *comment*.14. & experientia ipfa demonftrat, & fic Auicenna per colorem rubrum non intellexit legitimum rubrum,fed intensè flauum quem vocauit rubrum cum fplendore. Hippocrates verò de bile fanguini permixta loquitur,& Galenus de fero fanguinis.Ex quo nihil de fpeciebus bilis reftat dicendum.

CAPVT VIII.

De Melancholia, & eius fpeciebus.

Melancholia vocatur à noftro Principe *fen* 1. *lib*.1. *doctr*.4. *cap*.1. *citato* cholera nigra,rigorosè tamen dicitur melancholia humor frigidus, & ficcus, niger, craffus, cuius fapor eft medius inter acidum, & ponticum. Dicitur à Galeno fæx, non quia reuerà nullam habeat vtilitatem, ficut fæx vini, fed quia eft pars craffior totius maffæ fanguinariæ quæ fubfidet in ipfa;quâ ratione ab Auicenna hypoftafis nuncupatur, quod ità certum inter Authores eft,vt nullam admittat controuerfiam.

Certum eft etiam melancholiam nullas habere fpecies naturales, fed vnam tantum effe ex communi Medicorum confenfu. Circa fpecies præternaturalis melancholiæ aliqualis agitatur inter Authores controuerfia; nam conueniunt in eo quòd per vftionem aut putredinem fanguinis, aut bilis, aut ipfius melancholiæ naturalis generari tres fpecies præternaturales melancholiæ; ex quibus ea quæ fit per vftionem bilis flauæ dicitur atra bilis, quæ deterior eft eâ quæ fit ex fanguine affato, aut naturali melancholia adufta, vt Galenus *libro de atra bile* teftatur; ea enim eft quæ terram fermentat, & mufcas abigit. Dubitant tamen an etiam ex vftione aut putredine intenfa pituitæ poffit alia quarta fpecies melancholiæ præternaturam generari. Vallefius nofter 1. *Controu. cap*.21. fequens Manardum *lib*. 9. *Epift*.2. acerrimè defendit neutiquam poffe per vftionem pituitæ generari melancholiam, nam colores extremi non poffunt in extremos tranfire quin per medios priùs inuadant,& fic cùm pituita fit alba, & melancholia nigra, iudicat quòd ex pituita non poffit fieri melancholia quin priùs ex ipfa fiat fanguis; iudicat etiam quòd quantumvis vratur, aut in vapores tranfmutabitur tota hæc fubftantia humida, aut in gypfeam naturam, fi forfan in ea eft aliquid terreftre.

Auicenna tamen, & eius fequaces exprefsè tenent dari melancholiam præternaturam ex vftione pituitæ, & probatur: nam ipfa eft mixtum, & fic habet neceffariò partem terream, ex cuius aduftione non dubiè generabitur melancholia præternaturam; quâ ratione fi pituita fuper prunas admodum affetur adquirit colorem nigrum,& modum fubftantiæ melancholiæ fimilem. Neque reputatur inconueniens album reddi nigrum per vftionem, imò potiùs rationi videtur confonum, & experimento in externis confirmatum, proindéque dantur quatuor fpecies melancholiæ præternaturam ex vftione aut putredine omnium humorum naturalium. Nec adducuntur fpecies aliæ præternaturam melancholiæ per admixtionem cum reliquis humoribus; nam fi mifcetur cum pituita, facit eam acidam, aut ponticam; fi cum bile, facit eam vitellinam, aut citrinam; fi cum fanguine, cacochymiam melancholiam,& fic iam fub aliis fpeciebus funt relatæ, quia per talem mixtionem redolent naturam reliquorum humorum. Nec datur fpecies melancho-

melancholiæ aut alterius humoris ex mixtione cum sanguine, sicut datur ex mixtione pituitæ cum sanguine, quia talis datur ratione saporis: Et cùm faciat pituitam dulcem, & non constet sapor reliquorum humorum, hinc fit vt Authores non assignent speciem diuersam ex mixtione alterius humoris cum sanguine exceptâ pituitâ. Neque propterea cogites omnes species differre specie physica, sed solùm iuxta Medicam considerationem plures habent distinctionem, præcipuè quæ ex diuersa materia solùm distinguuntur, omnes tamen species conueniunt in ratione generica humoris, licèt differant per prædicata specifica, & differentialia quæ contrahunt commune prædicatum in quo conueniunt.

Dubitabis quâ temperie generetur melancholia? Circa cuius controuersiæ decisionem Vallesius noster *6. lib. Controuer. cap.12.* solita acutie præsentem absoluit Controuersiam, componitque Galenum cum Auicenna: docet itaque melancholiam naturalem sanguinis fæcem, generari sine dubio à calore naturali simul cum reliquis humoribus; nam cùm omnes generentur per coctionem secundam vnico instrumento medio, nempè calore, constat euidenter quòd tota massa sanguinaria quæ continet formaliter omnes humores, generari mediâ temperie calidâ; & cùm melancholia naturalis sit fæx ipsius sanguinis, deducitur manifestè quòd melancholia naturalis fiat & generetur à calore naturali moderato, quo bene stat vt talis humor fit frigidus, & siccus ex propria natura; nam aliud est inquirere de humoris huius temperie quando iam est genitus, aliud verò de temperie mediâ quâ generantur; hanc dicimus esse calorem moderatum, & naturalem, illam verò frigiditatem excedentem simul cum siccitate.

Si verò sermo sit de speciebus melancholiæ præternaturam, facilè dirimitur lis si stemus dictis. Docuimus enim in hoc eodem capite dari quatuor species præternaturam melancholiæ quæ per vstionem aut putredinem omnium humorum generantur, & hoc quidem per vehementem alterationem quæ valeat subuertere modum substantiæ, & corrumpere formam substantialem illius humoris qui alteratur, & ex quo generatur quælibet species melancholiæ præternaturam: sed quæ vstione aut putredine generantur, necessariò ab immoderato calore & præternaturali generantur; ergo omnes species melancholiæ præternaturam fiunt ab intemperie calida, seu immoderato calore, inter quas quæ fit ex vstione bilis flauæ intensiorem exposcit calorem, secundo verò loco quæ ex melancholia naturali, tertio quæ ex fæce sanguinis, & vltimo quæ ex vstione pituitæ, licèt hanc non concedat Vallesius, à quo in hoc solùm discedimus. Quâ ratione Galenus *lib. 3. de Causis symptomatum, cap. 2.* docuit calorem excedentem melancholicum succum generare; & idem docet *libro de atra bile.* Et licet Auicenna *fen 1. lib.1. cap de qualitate generationis humorum*, asserat efficiens melancholiæ esse temperatum calorem non aduersatur Galeno; siquidem loquitur de naturali melancholia, & Galenus de præternaturali.

Nec facit contra nos quod Auicenna *cap.2. lib.1.* asserat frigiditatem superfluam generare melancholiam propter congelationem; nam ibi de specie impropria melancholiæ loquitur; siquidem largo modo frigidus, & siccus potest dici humor talis qui congelatur, succus quidem per concretionem, frigidus verò ex propria natura. Constat enim ex dictis nullum humorem posse generari per frigiditatem; nam omnes naturales fiunt per coctionem medio calore, præternaturales verò aut vstione, aut putredine. Quòd si aliquis humor redditur præternaturam per simplicem alterationem præternaturalem ex vi cuius non mutet formam tunc non constituit diuersam speciem rigorosè, sed largè, vt de aliquibus speciebus pituitæ diximus.

Non me latet Hippocratem *lib. de natura humana, textu 34.* dixisse in autumno, & in æstatis declinatione abundare humorem melancholicum, & quod Medici vtuntur in curatione quartanæ remediis calidis. Ex quo inferunt Iuniores melancholiam produci à frigiditate, nam autumnus est frigidus, sicut ætas declinationis, & auxilia calida indicatione causæ frigidæ propinantur; etenim omnia hæc non euertunt nostram conclusionem, siquidem quamvis abundet melancholia in tali tempore, & ætate, ideò est quia eius generatio in antecedenti tempore, & ætate à calore fuit elaborata; quo fit vt licèt talis humor in eius fieri exposcat calorem, posteà tamen frigidus redditur, quod in causa est, vt in quartana frequenter auxiliis calidis vtantur Medici, vt attenuetur, & coquatur causa morbifica: interdum tamen solet perseuerare caliditas vi vstionis per multum temporis spatium in atra bile quæ ex vstione bilis flauæ fit, in quo casu frigidis auxiliis meliùs curatur quartana; sic Auicenna *fen 1. lib.4. tract.2. cap. 63.* Ex quo constat solutio ad argumentum desumptum ex vsu calidorum in quartanæ curatione. Denique in hac re cum Vallesio *loco citato* notare debemus melancholiam naturalem nunquam abundare ex vi distemperiei frigidæ, sed aut vsu alimentorum, aut obstructione aliqua viarum per quas communicatur melancholia lieni, aut aliis partibus. Quod consonat cum Galeni doctrina *2. de Temperamentis cap. vltimo* per hæc verba: *Etenim si quis ab initio licciore frigidioréque temperamento fuit, iste non melancholicus est, sed vtique ab excrementis pituitosus.*

CAPVT VLTIMVM.

Vtrùm humores præternaturam possint generari in qualibet parte nostri corporis?

EX suprà dictis constat *disput.1.* de humoribus naturalibus, & de loco in quo possint generari. Inquirimus ergo in præsenti, an præternaturales humores possint generari in qualibet parte nostri corporis? Cæterùm, vt in præsenti controuersia certa ab incertis separemus, aduertendum est præternaturales humores aut posse generari ex vi dispositionis, seu virtutis agentis solùm, etiamsi dispositiones materiæ aliquid conducant, aut posse generari ratione dispositionis materiæ, præcipuè si agentis dispositiones aliqualiter concurrant ad talem generationem, primo modo generatio dicitur per se, secundo verò per accidens.

Hoc ergo prælibato, Dico primò, quòd omnes humores

humores præternaturales poſſunt generari in qualibet parte corporis noſtri, ſi huiuſmodi generatio fiat ex vi efficaciæ, & virtutis agentis. Probatur,nã quælibet pars corporis poteſt diſtẽperari ſiue per calorem, aut frigiditatem, aut humiditatem, aut ſiccitatem; ſed eo ipſo poſſunt generari omnes humores præternaturales, nam qu[illegible]libet petit ſuam peculiarem diſtemperiem ad ſui generationem; ergo cùm nulla ſit implicatio vt in quolibet membro ſit quælibet diſtemperies præternaturam, nulla etiam erit implicatio vt quilibet humor præternaturam poſſit in qualibet parte corporis generari.

Hanc concluſionem tenet Valleſius 1. *Controuerſiarum*, *cap.*18. quem ferè omnes Recentiores ſequuntur.

Si verò generatio ſit per accidens ratione diſpoſitionis materiæ, ſeu alimentorum, tenet Primarius noſter Doctor Martinez *Tractatu de humoribus, quæſtione vltima* ſolùm bilem porraceam poſſe in ventriculo generari ex humoribus præternaturalibus; Ex naturalibus verò pituitam ſolùm generari poſſe defendit tenaciter contra Valleſium *loco citato*, & contra noſtrum Petrum Garciam *diſput.*22. *ſuper Auicennam*, *cap.*3. Verumtamen nullo alio nititur fundamento niſi authoritate Galeni 2. *de Temperamentis*, *cap.*8. vbi ait: *Nam quibus in ventre bilioſum excrementum gignitur, ad porri virorem refert*: Idem teſtatur *libro de atra bile* per hæc verba: *In ventriculo autem quædam bilis porracea generatur à calidis mali ſucci cibis, malè à ventriculo coctis.* Idem etiam docuit 2. *Prognoſticorum comm.* 39. ſic: *Conſtátque vt porracea ſepænumerò in ventriculo gignatur propter quandam cruditatem eſculentorum aut olerum, qualis beta, braſſica, & cepæ ſunt, atque etiam interdum talibus nequaquam ingeſtis ratione ægrotationis in venis gignatur calorem in corpore indicans præternaturam.* Ex his enim colligit ſolùm porraceam bilem in ventriculo generari ex cibis ingeſtis, & corruptis.

Cæterùm, ſi rem attentè penſitemus, conſtat ſine fundamento primam generationem reliquorum humorum præternaturam ex diſpoſitione materiæ ſeu alimentorum in ventriculo negâſſe; nam Galenus *locis citatis* id non negauit, ſed mentionem fecit de bile porracea, quia forſan frequentiùs vidit ipſam in ventriculo generari quàm aliquem aliũ ſuccũ præternaturã,ergo propter Galeni authoritatẽ minimè debebat cõuinci.

Ratione tamen contrarium ſic oſtendo, nam eo ipſo porracea bilis in ventriculo generatur, quia poteſt eſſe alimentum valde conducens ex ſe ad generationem talis humoris; ſed ſimiliter etiam poteſt eſſe alimentum valde conducens pro reliquis ſpeciebus bilis præternaturam: ergo ſimiliter poſſunt generari, ſi attendamus ſolùm ad diſpoſitionem materiæ. Quod ità certum iudicat Petrus Garcia *citato loco*, vt teneat hac ratione non ſolùm omnes ſpecies præternaturam bilis poſſe generari in ventriculo, verùm etiam flauam bilem naturalem, vt Galenus *l. de locis*, *cap.*4. id inſinuat, quod rationi conſentaneum videtur, & licèt *diſputatione* 1. cum Primario docuimus ſolùm pituitam ex naturalibus humoribus poſſe in ventriculo generari, hoc debet intelligi de generatione per ſe, attentâ ſolâ natiuâ temperie ventriculi, quæ ſolùm ad pituitam conducit ſimul cum diſpoſitione materiæ, ſeu eduliorum pituitoſorum; nam generatione per accidens ſi forſan alimenta pro aliis humoribus naturalibus conducentia deuorentur, non renuam concedere medio calore quo facultas coctrix ventriculi operatur poſſe generari; quod valde conſonat cum noſtra doctrina de generatione humorum naturalium reciproca à quolibet membro noſtri corporis ex quolibet humore. Et hæc ſufficiant pro hoc Tractatu de humoribus.

TRACTATVS III.

DE COCTIONE, ET PVTREDINE.

DISPVTATIO I.

De natura Coctionis.

CAPVT I.

Quid ſit Coctio?

INTER facultates naturales, quæ miniſtrantes dicuntur, præcipua quidem eſt coctio, quia mediâ ipsâ, omnes tranſmutationes, quas patitur alimentum, vſque dum in propriam aliti ſubſtantiam conuertatur, celebrantur; meritò igitur ſpecialem Medici conſiderationem expoſcit, ideóque opuſculum ſpeciale de coctione omnes Authores inſtituêre, cuius naturam, & quidditatem in præſenti capite indagandam proponimus.

Variè tamen Galenus, & Philoſophus de coctione loquuntur: ille enim 6. *Epidem. part.*5. *comment.*6. ſic ait. *Maturatio eſt reductio ad mediocre temperamentum.* Vbi per qualitatem coctionis quidditatem videtur explicare: aliter videtur ſentire 1. *Epid. part.*2. *comment.*44. per ſequentia verba. *Coctio eſt deductio eius, quod coquitur in ſubſtantiam coquentis.* Quâ definitione terminum ſubſtantificum per coctionem productum videtur ſignificare. Tandem *lib. Art. Medicin. cap.*89. in ordine ad materiam putridam coctionis quidditatem explicat ſic. *Coctio eſt alteratio faciens ceſſare putredinem, manente ſubſtantiâ.* Philoſophus autem, meritò in hac re primus, 4. *lib. Meteor. cap.* 2. adducit vnam communem, & magis receptam ab omnibus Authoribus definitionem coctionis per ſequentia verba. *Coctio*

eſt

eſt perfectio à caloré, tum naturali, tum proprio ex oppoſitis patibilibus, quæ ſunt vnicuique materia.

Videtur tamen definitionem à Philoſopho adductam,non comprehendere omnia quæ coquuntur; ſiquidem alimenta verè intra viuens co-quuntur, dum ſubeunt omnes mutationes, per quas conuertuntur in ſubſtantiam aliti, iuxta verba Galeni 1. *Epidem.* citato, *Eſt deductio eius, quod coquitur &c.* ſed alimenta non perficiuntur, ſed potiùs corrumpuntur; ſiquidem in ventriculo tranſmutantur in diuerſam formam ſubſtantialem chyli; in iecore etiam chylus tranſmutatur in humores, & ſic de reliquis alterationibus vſque ad vltimam: ergo alimenta per coctionem non perficiuntur. Non ergo coctio eſt perfectio. Reſpondent aliqui, coctionem dici perfectionem ratione finis, & termini, & videlicet, quia quæ coquuntur, perfectiorem formam adquirunt per hanc actionem, ſaltem in ordine ad extrinſecum; quo fit vt etiamſi alimenta per coctionem corrumpantur, nihilominùs dicuntur perfici in ordine ad viuens, quia tendunt in formam perfectiorem, chyli ſcilicet, ſanguinis, aut viuentis.

Neque obſtat, corrumpi alimenta (inquit Doctor Matamoros *lib.4. ſelectar. diſput. de febribus tract.1. diſput.6. num.16.*) quominùs perfici dicantur, quia manet ſubiectum (materia videlicet prima) in quo forma illa perfectior de nouo adquiſita recipitur: itaque quando aliquid in ordine ad aliud perficitur, non eſt neceſſe manere idem ſecundum formam ſubſtantialem; ſed ſufficit, manere idem ſubiectum, in quo recipiatur noua forma, quæ terminus coctionis extrinſecus eſt, & appellari poteſt perfectio alimenti extrinſecâ denominatione, quatenus ſcilicet materia prima illius perfectiorem formam adquiſiuit in ordine ad viuens reſpectu cuius coqui, & perfici dicitur.

Hæc tamen ſolutio nititur impropria locutione, nam potiùs ſignificat loco vnius rei corruptæ aliam ſuccedere perfectiorem per nouam generationem, quod non eſt perfici rem corruptam, ſed potiùs formam denuò aduenientem eſſe perfectiorem formâ corruptâ: Nec ſufficit manere materiam primam,nam hæc commune,& primum ſubiectum eſt generationis ſubſtantialis, & minimè perficitur, quantumvis ſuccedant infinitæ generationes formarum, quarum alia ſit perfectior, quippe habet ſuum eſſe, & prædicata eſſentialia independenter à forma.Ergo non perficitur alimentum, etiamſi materia prima recipiat formam chyli ſuccedentem; nec perficitur chylus, etiamſi eadem materia prima recipiat alteram nouam formam ſanguinis, & viuentis; nam alimentum iam non eſt, cùm aduenit forma chyli, nec chylus eſt, quum aduenit forma ſanguinis, neque in illo inſtanti præciſiuo materia prima exiſtit, niſi per nouam formam (ſaltem in opinione Thomiſtarum.) Ergo nihil eſt, quod perfici poſſit, & quod perſeueret exiſtens, vt ſaltem extrinſecè perficiatur per nouam formam perfectiorem. Vlteriùs, neque ſolutio adducta eſt iuxta mentem Philoſophi, nam ipſe *loco citato*, coctionem eſſe paſſionem mixtorum teſtatur, poſtquam iam ſunt in actu conſtituta in ſuo eſſe. Igitur quod corrumpitur, non perficitur, neque extrinſecè, quippe quod corrumpitur iam non eſt. Si ergo alimenta dum coquuntur corrumpuntur,non perficiuntur; ac proindè coctio non eſt perfectio.Claudicat ergo Philoſophi definitio.

Vlteriùs,etiam videtur coctionem minimè eſſe perfectionem rei quæ coquitur; nam per coctionem non producitur ſubſtantia perfectiua;ſiquidem non producitur materia prima, cùm ea ſit ſubſtantia ingenerabilis, & incorruptibilis; neque producitur forma,nec totum compoſitum, cùm non poſſit in re cocta eſſe duplex forma ſubſtantialis, neque duplex compoſitum.

Inſuper, per coctionem non producitur qualitas, ratione cuius perfecta ſit res, quæ coquitur, etenim non poteſt terminari ad vllam ex qualitatibus primis: ſiquidem res non dicitur cocta, quia calida, aut frigida, humida, aut ſicca ſit;neque ex eo quòd dura, aut mollis, aſpera aut lenis, huius, aut alterius coloris. Non ergo terminus perfectiuus actionis coctricis poterit eſſe qualitas aliqua manifeſta ex primis, aut ſecundis. Si autem dicas eſſe qualitatem occultam, Nihil valet, cùm hoc ſit ignorare, quid producatur per coctionem,& ipſam perfectionem ignorare Non ergo coctio poterit eſſe perfectio.

Neotericus quidam noſtræ Scholæ intendit conciliare doctrinam Galeni, & Philoſophi, diſtinguendo triplex genus coctionis: primum, in quo res quæ coquitur, taliter alteratur, vt adquirat perfectionem quamdam conducentem pro perfectiori operari, quam in primordiis generationis comparare non potuit, & hæc eſt vera coctio, ſeu maturatio, de qua Galenus 6. *Epid. citato*, & Philoſophus 4. *Meteor.* Secundum genus coctionis adducit, quando alimenta in officinis noſtri corporis taliter alterantur, vt propriam amittendo formam, in aliam tranſmutentur, vſque dum viuentis forma introducatur, in quo ſenſu loquitur Galenus 1. *Epid. citato.* Tandem tertium coctionis genus conſtituit per alterationem, quâ corrigitur materia putrida, & in pus, aut in formam ſedimenti mutatur, eò quòd non poſſit tranſmutari in viuentis ſubſtantiam propter ſuam incapacitatem, in qua ſignificatione loquitur ipſe Galenus *lib. Art. Medicin.* & Ariſtot. *cap.2. citato* 4. *Meteor.* dum ait, *Ad coctionem peruenisse dicimus, vt muſtum, & quæ in tuberculis colliguntur, cùm in pus ſunt mutata, & lachrymas, cùm in lippas conuerſæ ſunt.* Vnde iuxta diuerſa genera coctionis nihil mirum ſi Philoſophus, & Galenus diuerſimodè loquantur, diuerſas definitiones adducentes.

Nos tamen dicimus, ſolùm eſſe vnicum genus coctionis,idque optimè definiri à Philoſopho *loco citato* (quidquid Argenterius ſine fundamento contra ipſum clamet *lib. Art. Medicinalis*, eò quòd per ignotum genus coctionem definierit) pro cuius clariori intelligentia memoria tenenda eſt doctrina Philoſophi 4. *Meteor. cap.1.* vbi de naturali ortu, & interitu agit: acturus tamen de paſſionibus mixtorum, notat, naturaliter orta imperfecta, & immatura generari, forſan quia ſic oportuit pro maiori duratione viuentium, & adquiſitione augmenti requiſiti, vt valeant generare ſimile; illicò tamen de præcipua mixtorum paſſione agit *cap. 2.* quam appellat coctionem, quæ actio eſt ipſorum mixtorum perfectiua, mediâ quâ viuens adquirit debitam temperiem, & modum ſubſtantiæ perfectiorem pro perfectiori operari conducentem, etſi non pro maiori duratione; nam quò viuens magis diſtat à principiis generationis, magis accedit ad interitum, ſeu mortem naturalem; etiamſi dum accedit ad adquiſitionem perfectioris temperiei, & magnitu-

dinis

dinis requifitæ ad generandum fibi fimile perfe-ctiùs operatur, & perfectum fit factum totum, quod fit mediâ actione coctricis facultatis; ideó-que coctio dicitur perfectio. Quâ ratione dixit Philofophus *cap. citato. Statim ac aliquid coctum eft, perfectum eft factum.* Vbi perfectio in definitio-ne fuprà adducta meritò ponitur loco generis, vt conftet non effe ignotum, vt malè Argenterius fugillat Philofophum: Reliquæ verò particulæ definitionis ponuntur loco differentiæ, vt fcilicet diftinguatur à putredine, quæ potiùs à calore ex-traneo, & non proprio, & naturali fit. Coctio ergo eft alteratio à calore, feu mutatio ad acci-dentalem difpofitionem, quâ res, quæ coquitur, meliùs fe habet in ordine ad operationes, & principalem finem Naturæ generandi fibi fimile, & fic coctio dicitur perfectio ratione termini ac-cidentalis; & hoc fignificat Galenus dum definit maturationem, feu veram coctionem, dum ait, *Eft reductio rei ad mediocre temperamentum*, id eft, ad perfectiorem temperiem, & modum fubftantiæ, quem non potuit adquirere res quæ coquitur in primo fui ortu, fed mediâ coctione, feu actione perfectiua tanquam propria paffione mixtorum adquirit. Omnia tamen hæc, & reliquæ particu-læ deffinitionis latiùs, & clariùs explicabimus fe-quentibus capitibus, vt conftet folùm vnicam coctionem deffiniiffe Philofophum, eámque, licèt obfcurè, effe explicatam per adducta verba; vbi conabimur oftendere, faltem partialiter com-petere omnibus actionibus, quas Galenus infi-nuat in fuis deffinitionibus: conftabítque quis fit terminus productus per coctionem, & quid verè coquatur, vt indè pateat folutio ad argu-menta, quæ contra Philofophi doctrinam mili-tare videntur.

CAPVT II.

Quid perfectionis nomine in deffinitione Coctionis intelligatur?

Conftat ex dictis præcedenti capite, coctio-nem effe alterationem, quæ neceffariò debet terminari in qualitatem perficientem rem co-ctam. Dubitamus ergo in præfenti, quæ fit hæc qualitas, feu terminus actionis coctricis, ratione cuius perficitur quidquid coquitur, & poftquam coctum eft, perfectum eft factum, iuxta dictum Philofophi *cap.2. citato 4.lib. Meteororum*. Simili-ter etiam conftat, hanc qualitatem perficientem, feu terminum coctionis non effe poffibilem in mixtis in primo, & naturali fui ortu, propter ra-tionem quam *capite præcedenti* tetigimus: compa-ratur verò mediâ coctione, quæ propria paffio mixtorum eft, & fit à calore proprio, & naturali rei, quæ coquitur ex oppofitis patibilibus: Dubi-tatur ergo quid præftet calor naturalis circa op-pofita patibilia, ratione cuius mixta perfectiora reddantur, quæ fuêre producta in primæua fui ge-neratione, vt hinc conftet quid fit coctio, feu ter-minus per ipfam productus, cuius ratione coctio dicitur perfectio.

Antiqua fuit opinio afferentium, calorem ha-bere vim permifcendi partes humidas cum ficcis, ratione cuius in mixto, quod coquitur refultat perfectior modus fubftantiæ pro forma introdu-cenda, qui terminus eft coctionis, & refultat ex vi vnionis partium humidarum cum ficcis à calore factæ.

Fundamentum huius affertionis eft, quod Phi-lofophus partes correfpondentes concedit in mixtis *loco citato*, & infuper tenet calorem, & fri-gus habere vim agendi, humidum, & ficcum pa-tiendi, per quod communiter omnes ferè Autho-res intelligunt, partes humidas, & ficcas diuerfi-modè permifceri ratione caloris, ideóque dici paffiuas qualitates, & oppofita patibilia, etiamfi agere valeant, videlicet quia paffiones mixtorum ad fenfum manifeftantur magis mutatione, & per-mixtione harum partium. Vnde inferunt ex vi ca-loris naturalis fieri permixtionem, & vnionem quamdam partium humidarum cum ficcis in mix-tis, ratione cuius perfecta euadunt, & cocta, eò quòd perfectiùs operantur per adquifitionem il-lius modi fubftantiæ adquifiti per coctionem ex vi vnionis prædictarum partium.

Probant affertum, nam coctio, & putredo oppo-nuntur contrariè; fed putredo conftituitur per fe-parationem partium humidarum à ficcis, Philo-fopho authore *4. Meteororum cap.1. citato. Quæ pu-trefcunt, primò humefcunt, demùm ficcitatem contra-hunt.* Ergo coctio, quæ actio contraria eft, debet conftitui per vnionem partium humidarum cum ficcis: fiquidem contrariorum eadem ratio eft. VI-teriùs eamdem opinionem fulcire intendunt, ex eo quòd calor ex Philofopho *2. de gener. cap.2.* congregat homogenea, & difgregat heteroge-nea: frigus verò omnia congregat. Ergo calor vniendo partes fimiles, & ipfas congregando co-quit: vnde coctio eft perfectio per vnionem par-tium humidarum cum ficcis à calore factam.

Hanc antiquam opinionem fequitur doctiffi-mus Martinez nofter primarius Complutenfis *in fua Tentatiua, Tractatu de Coctione, quæft.2. fol.287.* vbi fic dirimit controuerfiam propofitam. *Itaque afferimus, perfectionem confiftere in adquifitione talis qualitatis fecundæ productæ, & ortæ vi alterationis, & vnionis oppofitorum patibilium, & fic actio hoc fa-ciens perfectio dicitur.* Dixerat anteà, quod coquitur perfectiùs redditur per vnionem partium humi-darum cum ficcis, quas oppofita patibilia vocat, (de quo inferiùs latiùs dicemus) hoc eft, per qua-litatem quamdam fecundam ortam vi alteratio-nis præcedentis, & vnionis partium conftituen-tem modum fubftantiæ peculiarem. Hanc con-clufionem oftendit fuadere ex Philofopho *4. Me-teororum cap.2 citato* vbi ait. *Coctionis finem effe na-turam, hùnc adquiri dum humor vel per elixatio-nem, vel per affationem, vel per aliud caloris genus redditur talis, & tantus.* Vnde infert: Sed reddi ta-lem eft alterari peculiari alteratione; reddi tan-tum eft talem quantitatem comparâffe: fed non alio modo poteft humor reddi tantus nifi per pe-culiarem mixtionem partium, mediâ alteratione à calore facta. Ergo perfectio, quæ mediâ coctione adquiritur, confiftit in illo modo fubftantiæ ad-quifito ex vi vnionis partium humidarum cum ficcis.

Confirmat difcurfum ex verbis deffinitionis adductæ, nam dicit; *Eft perfectio à calore ex oppofitis patibilibus.* Ergo vtrumque includit ad rationem perfectionis, & rationem alterationis à calore fa-ctæ, & vnionem oppofitorum patibilium, quæ funt partes humidæ, & ficcæ; fiquidem calor non perficit præcisè, quia calorem producit, (aliàs quælibet calefactio effet perfectio:) fed quia per illius actionem producitur alia qualitas fecunda, media

mediâ vnione oppoſitorum patibilium. Ergo vt alteratio ſit perfectio ex oppoſitis patibilibus, debet fieri mediâ vnione ipſorum, & proportione partium humidarum cum ſiccis. Cæterùm, quòd præter qualitatem ſeu alterationem requirat coctio diuerſarum partium vnionem, probat ex eo quòd ſit propria paſſio mixtorum, & minimè poſſit produci in elemento ſecunda illa qualitas perfectiua; etenim quamtumvis aqua alteretur, non poterit adquirere craſſitiem, aut modum ſubſtantiæ ad nutritionem debitum, ſolùm præcisè, quia non habet diuerſas partes heterogeneas. Conſtat, nam ſi addamus farinam, aut ſaccharum, aut amylum craſſeſcit. Ergo coctio, vt perficiat, requirit in mixtis diuerſitatem partium. Idem argumentum format ex craſſitie, & ſiccitate, quas coctio parit, nam quæ coquuntur, neque craſſiora, nec ſicciora reddi poſſunt ſine partium diuerſitate, ex quarum proportione diuerſa mixta per coctionem, & craſſiora, & ſicciora redduntur, reſolutis partibus tenuioribus per calorem, craſſioribus remanentibus; quippe ſi partes ſunt eiuſdem rationis, quamtumvis plures reſoluantur; tamen quæ remanent, eodem modo ſe habebunt ſicut anteà. Ergo ad perfectionem, quæ terminus coctionis eſt, requiritur vnio diuerſarum partium, ex qua reſultat qualitas ſecunda, ſeu modus ſubſtantiæ perfectiuus.

Doctor Matamoros *lib.4. de febribus, tract. 1. de coctione & putred. diſput.6. fol.* 388. aſſerit, coctionem perfectionem dici, quatenus terminatur ad qualitatem quamdam ſecundam, ſeu modum ſubſtantiæ perficientem rem, vel in ordine ad ſe, vt in maturatione: quippe res, quæ maturatur in ſuo eſſe perficitur, vel in ordine ad aliquod extrinſecum, vt quando alimentum quod corrumpitur in ordine ad viuens, reſpectu cuius eſt alimentum, perfectiùs diſponitur, vtpotè ad eſſe viuentis diſponitur. Diſcrepat tamen ſolùm hæc aſſertio à communi ſententia, quia non concedit vnionem illam partium humidarum cum ſiccis, ſeu oppoſitorum patibilium, ſiquidem negat partium diuerſitatem in mixtis. Diſcrepat etiam ab opinione Doctoris Martinez, quatenus aſſerit, alimenta perfici extrinſecè, & coqui; quæ omnia, dum noſtram mentem aperiemus, clariùs conſtabunt.

Claudicant tamen meo iudicio adductæ opiniones, quia neutra explicat, quid ſit illa ſecunda qualitas, ſeu modus ſubſtantiæ terminans coctionem, ratione cuius dicatur perfectio: ſpecialiter tamen contra primam ſic argumentor; Partes humidæ, & ſiccæ in primo fieri mixti vſque ad minima ſunt vnitæ inter ſe, ſicut reliquæ Partes correſpondentes cæteris elementis, vnióque inter ipſas indiuiſibilis prorsùs eſt, & minimè admittit remiſſionem, & intenſionem. Ergo mixta neutiquam poſſunt adquirere perfectionem mediâ actione coctrice per vnionem nouam partium humidarum cum ſiccis. Præterea, ſi talis vnio ſit à calore, propterea quòd habet vim congregandi homogenea, hac ratione videtur ex vi caloris non poſſe vniri partes humidas cum ſiccis, quippe tales partes elementales heterogeneæ ſunt. Ergo ex vi caloris non poſſunt vniri. Si autem reſpondeas cum Doctore noſtróque Primario Martinez, ſimiles dici huiuſmodi partes, quia vtiles pro adquiſitione perfectionis, in re cocta etiam ſunt vtiles partes calidæ, & frigidæ, quæ medio calore liquantur in alimentis per coctionem. Ergo non minùs perfectio in re cocta debet menſurari per vnionem partium humidarum cum ſiccis, quàm per vnionem partium calidarum cum frigidis, quæ à calore viuentis eodem modo fit, liquatis alimentis, & excrementis, ſeparatis ab ipſo calore. Non ergo hac ratione coctio eſt perfectio. Vlteriùs, ſi rigorosè loquamur, calor non congregat per ſe, ſed liquatione mediâ, quâ inutilia ſeparantur, vtilia verò inter ſe miſcentur, non quidem verâ vnione, ſed permixtione impropria, ſicut quando duo liquores miſcentur: Si autem perfectio fit à calore, quia partes excrementitiæ, & humidiores attenuantur, & reſoluuntur, hoc potiùs eſt ſeparare, quàm vnire. Non ergo perfectio in coctione fit à calore vniente patibilia oppoſita, ſeu partes humidas cum ſiccis.

Neque rationes, quibus ſuadere conatur proprium placitum alicuius momenti ſunt, nam ex eo quòd humor per elixationem reddatur talis, aut tantus, ſolùm infertur, rem coctam adquirere qualitatem aliquam, & quantitatem, quarum vna pertinet ad alterationem, altera ad augmentationem. Non ergo ex verbis Philoſophi deducitur, quæ ſit illa qualitas, nec perfectio ex vnione patibilium. Neque ex eo quòd aſſerat, coctionem eſſe perfectionem à calore ex oppoſitis patibilibus, infertur terminari in qualitatem ſecundam ortam ex vnione partium humidarum cum ſiccis; nam poteſt fieri ex oppoſitis patibilibus, & calore medio, tamen ſine vnione partium noua humidarum cum ſiccis. Denique minimè probat intentum ex eo quòd ſit coctio propria paſſio mixtorum, & quia craſſitiem, & ſiccitatem pariat; nam licèt hæc omnia ſupponant diuerſitatem partium in mixtis, non tamen conuincunt, coctionem fieri per adquiſitionem modi ſubſtantiæ, & illius ſecundæ qualitatis, ortæ ex vnione partium humidarum cum ſiccis, quippe poteſt adquirere res, quæ coquitur, perfectionem abſque dicta vnione, vt infrà in noſtra concluſione conſtabit. Contra ſecundam opinionem militant ea quæ ſuprà adduximus contra extrinſecam perfectionem, & ea quæ *in noſtro Tractatu de Elementis*, vbi diuerſitatem partium in mixtis abundè ex mente Philoſophi, Hippocratis, & Galeni demonſtrauimus.

Cæterùm, vt noſtra concluſio faciliùs, & clariùs eluceſcat, ſupponimus, coctionem antecedere nutritionem, & augmentationem, quippe dicitur facultas miniſtrans illa, & deſeruiens nutritioni, & augmentationi, quæ miniſtratæ dicuntur, quarum vna terminatur ad ſubſtantiam, in conuerſionem ſcilicet alimenti in ſubſtantiam viuentis, altera ad quantitatem, ratione illius, quam denuò adquirit viuens per vnionem quantitatis alimenti cum quantitate viuentis: Hinc fit perfectionem, in quam ordinatur coctio, eſſe intelligendam præciſam adquiſitionem ſubſtantiæ, & quantitatis nouæ, & antecedentem ad ipſam, licèt immediatè poſt coctricis actionem ſequatur actio nutritiuæ facultatis, & augmentationis. Vlteriùs etiam ſupponere debemus tanquam certum, ſiue calorem naturalem, & proprium, ſiue præternaturalem & violentum per ſe ſolùm terminari in ſimilem qualitatem, hoc eſt, in calorem tanquam in terminum vniuo-

cùm ; æquiuocè tamen & fecundariò plures habere terminos, vt rarefacere, attenuare, refoluere, fegregare quidquid inutile eft, & excrementitium ; quâ etiam ratione alij refultant effectus remotiores in mixtis, ex quibus perfectiora redduntur, totum quod refunditur in actionem caloris vel per fe, vel remotè,& fecundariò.

His iactis, & fuppofitis fundamentis tanquam firmiffimis in Philofophia, fit noftra conclufio. Coctio dicitur perfectio, quatenus ordinatur ad temperiem perfectiorem, & proportionatam in mixto, quod coquitur tum in primis, tum etiam in fecundis qualitatibus conducentibus ad perfectiùs operari, quibus adquifitis, & comparatis, quod coctum eft, perfectum eft factum, & valet producere tale aliud, quale ipfum eft : quod totum fit à calore naturali, & proprio viuentis, quatenùs liquat ipfa alimenta, feparat ab ipfis excrementitias partes, & inutiles pro nutritione ; necnon etiam humiditatem fuperfluam refoluit, non folùm in alimentis, fed in ipfo viuenti partes aqueas, & plures aëreas attenuando, quæ licèt in primis ætatibus conducant pro augmento, nihilominùs per ipfarum refolutionem viuens adquirit perfectiorem temperiem in primis qualitatibus, quæ dicitur ad iuftitiam ; necnon in aliquibus fecundis conducentibus ad perfectiùs operandum, & ad generationem fimilis. Nomine autem fecundarum qualitatum intelligere debemus confiftentiam, & firmitudinem partium in re cocta, mediâ refolutione illarum, quæ funt magis humidæ, & impediunt generationem fimilis, licèt ad augmentum conducant, quòd non potuit viuens comparare in primordiis generationis. Hinc clarè intelligitur humidum proportionari cum ficco ex vi caloris naturalis, non folùm in alimentis, fed in viuentibus, partes inutiles, & excrementitias fegregando in illis ; in his verò attenuando, & diffipando partes humidiores, quæ impediunt, quò minùs viuens perfectiùs operetur fuam præcipuam functionem generandi fimile, mediâ feminis fœcundi generatione, totum quod fit fine noua vnione partium humidarum cum ficcis, quippe folùm per refolutionem humidarum remanet viuens minùs humidum, & perfectiùs temperatum, non folùm quoad primas, verùm etiam quoad fecundas qualitates ; & fimiliter alimenta quando elixantur, medio calore naturali, quò magis elaborantur, & difponuntur pro nutritione, magis proportionata manent, feparato excrementitio, & inutili, & fine noua vnione partium, perfeuerant magis proportionata fecundum humidum & ficcum, & hac ratione per actionem caloris coquentis perficitur viuens. Meritò ergo coctio dicitur perfectio à calore iuxta noftram doctrinam ex oppofitis patibilibus, quæ funt partes humidæ, & ficcæ alimentorum, & quicquid humidum eft fuperfluum in viuenti impediens quominùs ipfum comparet perfectiorem temperiem in primis, & fecundis qualitatibus, conducentibus ad perfectiora opera, vt inferiùs fpecialiter probabimus, dum de oppofitis patibilibus fiet fermo.

Hinc difces non alia ratione naturaliter genita ftatim non euadere perfecta, fed potiùs cruda, & imperfecta, nifi quia redundant nimiâ humiditate, & partibus excrementitiis, & inutilibus, ratione quarum improportionatum eft humidum cum ficco ; ideóque Natura prouida, mediâ facultate coctrice, calore naturali operanti, feparat, & refoluit partes aqueas, & improportionatas, & omnes inutiles, quæ in alimentis, mediâ nutritione plantarum, fuerunt adquifitæ, & incommutabiles dicuntur à Medicis, fic humidum exuperans inutile diffipat ; reliquum verò coërcet, commifcétque cum ficco, & alimenta remanent per coctionem magis proportionata pro nutritione, & viuens etiam refolutis partibus aqueis, à calore naturali remanet perfectiùs temperatum, quia ex vi talis refolutionis magis proportionatum manet in primis, & fecundis qualitatibus fine noua vnione humidi cum ficco, fed fola refolutione à calore, quâ mediâ ex propria natura manent partes humidæ,& ficcæ,quæ perfeuerant in viuenti magis proportionatæ abfque vlla intrinfeca mutatione. Quod totum clarè intelligitur iuxta noftram doctrinam *Tractat. de Temperamentis, difput. de Ætatibus*, vbi diffusè fatis de hac re egimus. Confonátque cum noftra doctrina Vallefius nofter 4. *Meteororum* in expofitione definitionis *pag.* 42. Quæ autem pro contraria parte funt adducta argumenta, nihil probant contra nos, vt ex dictis conftat, & ex dicendis ampliùs conftabit capitibus fubfequentibus.

CAPVT III.

Vtrum coctio celebretur à calore?

Explicatâ iam perfectione, quæ terminus coctionis, & prima particula deffinitionis, quam ex Philofopho adduximus, meritò de fecunda particula inquirimus, An fit verum quòd perfectio illa comparetur medio calore, ità vt folus ipfe fit auctor, feu inftrumentum, medio quo facultas coctrix producit terminum perfectiuum in re cocta. Et quidem negatiua pars videtur comprobari ex Philofopho *lib.*4. *Meteor. cap.*1. vbi ait. *Calor autem, & frigus materiam vincendo gignunt ; fed cùm non vicerint per partes, tum leuis coctio, & cruditas proueniunt.* Vnde inferunt non folùm calorem authorem effe coctionis, verùm & frigiditatem ad id etiam concurrere ; immò & totum temperamentum id facere probari videtur, ex eo quòd coctio fit difpofitio ad perfectionem formæ, & mediâ tali difpofitione viuens, & quicquid coquitur acquirit perfectiorem temperiem modo fuperiùs explicato ; fed ad hoc neceffariò concurrit totum temperamentum, & non folùm calor, vtpotè temperamentum ex proportione omnium qualitatum refultat, quam folus calor efficere non poteft. Ergo coctio non ab ipfo folo, fed à toto temperamento celebrari debet. Confirmatur, nam plura, & diuerfa funt viuentia, quæ coquuntur, & fine dubio petunt diuerfas temperies pro diuerfitate formarum ad quas difponunt ; fed calor folùm minimè poteft effe inftrumentum pro adquifitione diuerfarum temperierum. Ergo ab ipfo folo non poteft fieri coctio, nec medio ipfo poterit diuerfa perfectio in quolibet viuenti comparari.

Vlteriùs etiam contra Philofophi doctrinam eamdem opinionem validare conantur;nam fæpè alimentum, quod difponitur, & alteratur pro coctione eft calidius ipfo viuenti ; fed tunc non potuit alterari à viuentis colore, cùm non fit in potentia

potentia ad ipſum, & actio proueniat à proportione maioris inæqualitatis. Ergo perfectio, & alteratio minimè poteſt fieri à calore. Confirmatur aſſumptum, nam humor putridus coquitur, dum in pus conuertitur, ex vi cuius actionis ceſſat putredo, ideóque talis actio dicitur à Galeno coctio, *lib. Art. Medicin.* ſed calor viuentis eſt remiſſior, quàm calor rei putridæ. Ergo à calore viuentis non poteſt fieri coctio circa rem putridam. Reſtat ergo quòd fiat à frigiditate, quâ mediâ attemperantur humores putridi febrem accendentes, & reducuntur ad perfectiorem formam puris, aut ſedimenti. Denique ſic premo aſſumptum, nam ſupponamus eſſe neceſſarios ſex gradus caloris ad hoc, vt alimentum per coctionem adquirat debitam diſpoſitionem pro forma perfectiori, & ſupponamus, alimentum habere ſeptem gradus caloris, in tali caſu agente frigore per expulſionem ſeptimi gradus, & introductionem ſecundi frigoris, qui ſeptimo caloris opponitur, inducitur diſpoſitio requiſita pro termino coctionis. Ergo perfectio illa debet refundi in actionem frigiditatis. Non ergo coctio celebrari debet à calore, vt Philoſophi definitio proclamat.

Verior ſententia eſt, coctionem fieri à calore, quo medio operatur facultas coctrix,& producit terminum perfectiuum in re cocta, nec nomine caloris debet intelligi totum temperamentum; nam licèt in mixto, cuius paſſio eſt coctio, ſupponatur proportio omnium qualitatum, quibus forma mixti conſeruatur in ſtatu naturali, tamen in ordine ad terminum perfectiuum, ratione cuius coctio dicitur perfectio,ſolùm calor operatur, & ſola ipſius actione,& non totius temperamenti perfectio comparatur.

Conſtat concluſio clariſſimè ex Philoſophi definitione ſuperiùs adducta, vbi coctionem perfectionem à calore dixit, & non à toto temperamento. Idem aſſerit *lib.2. de partibus animalium, cap.3.* per ſequentia verba; *Sed cùm omne quod augetur capiat alimentum neceſſe ſit: alimentum autem omnibus ex humido, & ſicco ſuppeditetur, quorum coctio, & mutatio non niſi per caloris vim agitur, &c.* Et *lib.3. de generat. animal. cap. 2.* clariùs notificat ſic, *Perficitur animal in ouo celeriùs diebus tepidis, tepore enim iuuatur, nam concoctio eſt calor quidam; terra enim ſuo calore concoquit.* Nihil clarius pro validatione noſtræ concluſionis, cùm nullius qualitatis alterius meminit Philoſophus, quando de coctione agit.

Ratione etiam ex dictis ſuadetur concluſio noſtra, quia quicquid coquitur, perficitur, & adquirit nobiliorem temperiem, & modum ſubſtantiæ perfectiuum, depuratis alimentis, & proportionato humido cum ſicco; ſed totum hoc fit precisè per actionem caloris, qui, liquatione mediâ, ſeparat excrementitias partes ab alimentis, & mediâ attenuatione, & reſolutione, abſumit quicquid humidius eſt, tum in alimentis, tum etiam in viuenti, quod obſtaculum eſt ad opus principaliſſimum generationis ſeminis fœcundi; quâ etiam ratione adquirit viuens perfectius temperamentum; & modum ſubſtantiæ perfectiorem per proportionem partium humidarum cum ſiccis, humidioribus reſolutis. Ergo ſolùm calori, & minimè alteri ex qualitatibus primis tribui debet effectus formalis, & primarius coctionis; etſi reliquæ diſpoſitiuè ſe habeant, & materialiter pro completione temperamenti.

Confirmat noſtram ſententiam experimentum quotidianum: nam certum eſt in pueris, & in omnibus ætatibus, in quibus magis viget calor, coctiones vberiores celebrari: & ſimiliter eſt certum, quod vbi debilis eſt calor, & frigida diſtemperies prævalet, diminuta fit coctio, Ergo nulla qualitas ex primis præter calorem terminum coctionis producit. Tandem ſuadetur à ſimili aſſertio noſtra; nam elixationes, & aſſationes, quæ in externis fiunt, à ſolo calore celebrantur; ſed actio, quâ elixantur, & aſſantur intra noſtrum corpus dicitur vera coctio. Ergo etiam debet imputari calori, qui ſimili modo diſponit alimenta, & ipſa præparat in ordine ad tranſmutationem, mediâ quâ,viuens adquirit debitam temperiem, & perfectiorem modum ſubſtantiæ, quo perfectiùs operatur.

Solùm reſtat argumenta contraria ſoluere. Ad primum deſumptum ex Philoſophi teſtimonio dicimus, non loqui de coctione; ſed de inſtrumentis generationis, quæ ſunt calor, & frigiditas actiuè concurrentes, & ſiccitas, & humiditas paſſiuè, quâ ratione protulit illa verba, *Calor, & frigus materiam vincendo gignunt.* Neque vltima verba probant contra nos, nam certum eſt, non vincente calore, cruditatem eſſe. Non ergo ex hoc deducitur, frigiditatem eſſe cauſam efficientem caloris. Secundum argumentum ſoluimus, ſi dicamus, coctionem non eſſe diſpoſitionem adæquatam ad conſeruationem, neque ad productionem formæ mixti, cùm aliæ plures requirantur; hoc tamen non tollit, quò minùs diſponat modo à nobis propoſito ſuprà, & explicato, medio ſolo calore ad productionem perfectioris temperiei, & perfectioris formæ, quia ſolus calor valet liquare, & ſeparare inutile ab vtili, vt tandem viuens perfectius reddatur; & licèt plura ſunt viuentia, quæ diuerſas petant temperies: omnia tamen ex vi coctionis adquirunt ſimilem diſpoſitionem, & perfectiora euadunt, adquirendo ex vi caloris perfectiorem modum ſubſtantiæ; licèt aliàs formæ diuerſæ ex ſe ipſis ad propriam conſeruationem expoſcant diuerſas temperies. Ex quo patet ſolutio ad tertium argumentum.

Ad quartum conſtat ſolutio, negando maiorem, quam Aduerſarij ſupponunt tanquam certam; etenim alimentum calidius viuenti, minimè poteſt alterari à viuenti calore remiſſiore: & licèt medulla ſit alimentum calidius oſſe, non tamen alteratur quomodocumque ab oſſis facultate, niſi iuuata calore ſpirituum vitalium, qui ſimul cum calore innato oſſis naturalem calorem facit ſuperans, & valens alterare medullam; ſi tamen eſſet aliquod alimentum calidius ſpiritibus, certè incapax eſſet coctionis, & commutationis à noſtro naturali calore.

Cæterùm, contra hoc clamat confirmatio ſuprà adducta pro contraria ſententia de humore putrido, qui calidior eſt ſpiritibus, & nihilominùs intra nos coquitur, dum conuertitur in pus, aut in ſedimentum. Soluere intendit hanc difficultatem noſter Martinez ſuprà citatus, ex eo quòd fuligines, quæ eleuantur ab humoribus putridis, cùm ſint partes tenuiores, & calidiores ipſius humoris, calefaciunt totum viuens, & poſteà tali calore præditum, & alteratum, agit in partes craſſiores humoris putridi; quæ ſine dubio

bio sunt minùs calidæ. Vnde hac ratione fit coctio illa, faciens cessare putredinem, à calore viuentis priùs alterato à fuliginibus ipso viuenti calidioribus.

Hæc tamen solutio friuola mihi videtur, quia si fuligines sunt calidiores partibus crassis ipsius humoris putridi, ab ipsis fuliginibus poteſt fieri alteratio, & coctio, & minimè erit necessarium quòd priùs calefaciant viuens,& sic à calore proprio ipsius rei putridæ fiet coctio circa partes crassas; superuacanea ergo erit calefactio fuliginum circa partes viuentis. Vlteriùs, hoc ipsum valeret in quolibet alimento calidiore viuenti, vt vino, & pipere, nam eo ipso quod actuantur, sine controuersia afferere possumus,coqui, & alterari à viuenti secundum partes crassas, quæ sunt frigidiores, alterato priùs, & calefacto toto viuenti intensiùs à calidioribus piperis, & vini partibus, & sic nullum erit alimentum quamtumvis calidissimum supra viuentis calorem, quod non posset coqui. Contrarium autem docet iste Doctor in responsione ad tertium argumentum.

Clariùs, & meliùs satisfacere possumus propositæ difficultati, si dicamus, humorem putridum alterari, & corrigi à calore nostro, & naturali spirituum secundum partes crassiores ipsius humoris, quæ non sunt ità calidæ, ac spiritus; non verò secundum partes tenuiores, quæ sunt fuligines; ipsæ námque proprio calore resoluuntur, qui intensior est spiritibus, & sic coqui, nec corrigi possunt; totum quod quadrat maximè doctrinæ nostri Primarij Martinez; nam *loco citato, fol* 309. dum de vino loquitur, ait, vinum non conuerti à nostro calore quoad omnes partes, sed quoad frigidiores tantùm, quæ calore alterari possunt. Idem ergo eodem iure de humore putrido poterat respondere, quin recurreret ad alterationem illam impertinentem fuliginum respectu totius viuentis,vt saluaret alterationem,& coctionem humoris putridi à calore viuentis.

Et licèt inferiùs fateatur Doctor iste, vinum secundùm omnes partes conuerti à calore spirituum, eò quòd teneat, spiritus esse calidiores vino;nihilominùs etsi hoc concedamus (quod aliqui negant) debet à fortiori fateri,non conuerti secundum omnes partes in senibus debilissimis, & in ventriculo præternaturam frigido; in quo euentu vrget argumentum à nobis propositum.

Vltimum argumentum manifestam inuoluit contradictionem in suppositione, nam alimentum quod habet septem gradus caloris, impossibile est quòd per sex gradus caloris possit coqui, & disponi pro forma perfectiori. Imò iuxta nostrum modum Philosophandi, nisi ab agente calido vt octo non poterit alterari, nec dissolui ipsius modus substantiæ, aut omninò repugnabit coctioni, si non sit agens calidum intensius, à quo possit alterari. Vnde si ab agente frigido amitteret alimentum septimum gradum caloris, minimè fiet coctio à frigiditate, sed ab agente alio calidiori, vt septem, quod valeret ipsum liquare, alterare, & dissoluere, vt tandem depuraretur pro conuersione in substantiam viuentis. Chimærica ergo est suppositio,& minimè probat contra nostram resolutionem.

Capvt IV.

Vtrum coctio fiat à calore rei quæ coquitur?

Coctionem celebrari à calore constat ex Philosophi definitione superiùs adducta, & ex his, quæ capite præcedenti dicta sunt. Inquirimus ergo in præsenti, An coctio celebretur à calore naturali illius rei,quæ coquitur, an potiùs à calore naturali coquentis? Pro cuius clariori intelligentia notare oportet in partibus viuentis, in quibus coctiones celebrantur, esse calorem natiuum debitum ipsis ab initio generationis, & à propria forma, & esse calorem influentem communicatum à corde, mediis spiritibus vitalibus, conducentem ad omnes naturales operationes; ex vtroque autem calore, innato videlicet, & influente resultare calorem naturalem in viuenti conducentem ad perfectiùs operari in confesso est ab omnibus Medicis, & quidem expressè Galenus 1. *Aphor. comment.* 15. super illa Hippocratis verba, *Ventres hyeme, & vere calidissimi*, fatetur spirituum calorem ad vberiores coctiones naturales maximè conducere; quandoquidem his temporibus copiosè abundant in ventre. Quâ etiam ratione clarè intelliguntur verba illa Philosophi quando ait, coctionem fieri à calore tùm naturali, tum proprio: nam licèt calor natiuus, & influxus sint naturales, nihilominùs rigorosa locutione propriùs dicitur calor innatus, quia à propria forma oritur; naturalis verò dicitur influxus, quia conducit ad opera naturalia, non aliter ac calor Solis ad viuificationem plantarum. Meritò igitur dixit, coctionem fieri à calore non solùm naturali, sed proprio, quia vterque calor ad perfectiorem modum operandi, & specialiter vt coctiones vberiores fiant conducit.

Doctor Matamoros *Tract.* 1. *de coctione, & putredine, disput.* 8. cum nostro Petro Garcia *lib. de locis disput.* 57. *& super Auicennam disput.* 40. supponit cum communi opinione, alimenta coqui in ventriculo, consequentérque tenet, coctionem minimè à calore rei coctæ, sed à calore viuentis coquentis celebrari, de quo verificantur illa verba definitionis, vbi dicit Philosophus,coctionem fieri à calore tum naturali, tum proprio iuxta nostram expositionem nuper adductam. Fundamentum habet hæc assertio in doctrina Galeni 1. *Aphor. text.* 15. super illa verba suprà citata vbi ait. *Quod igitur per hyemem melior fiat cibi concoctio, intrò scilicet sanguine,& spiritu in altum subeuntibus, neminem latere puto.* Ex quibus verbis deducitur in fauorem huius opinionis, & alimenta coqui, & coctionem fieri calore naturali viuentis, & spirituum, abundantibus prædictis temporibus in partibus internis, & visceribus corporis. Non ergo à calore rei coctæ, videlicet à calore alimentorum; sed à calore coquentis, videlicet à calore viuentis celebratur coctio. Et confirmatur, nam in alimento minimè est illa differentia caloris natiui, & influentis; sed solùm in viuenti. Ergo à calore eius & non alimenti fit coctio; ac per consequens à calore coquentis. Quâ etiam ratione idem Author 3. *de Caus. symptom. cap.* 1. ait, alimenta coqui in ventriculo ab ipsius calore.

Ratione

Ratione etiam fulcire intendit assertum, nam elixatio, assatio, & maturatio sunt coctiones, vt 4.*lib. Meteororum* docet Philosophus; sed omnes fiunt à calore alieno,seu externo, vt constabit inferiùs ex doctrina Philosophi, & ratione à simili desumpta ex his quæ in externis videmus, alimenta scilicet præparari mediâ elixatione, quæ fit à calore externo in humido: assatione etiam, quæ fit à calore externo in sicco. Ergo eâdem ratione intra viuens alimenta elixantur, & assantur à calore externo viuentis, & minimè à calore ipsorum alimentorum. De maturatione probat, quia ipsa est concoctio alimenti, quod est in fructu; sed concoctio alimenti fit à calore partium. Ergo maturatio fit à calore externo,& minimè à calore alimenti, quòd est in fructu, ac per consequens à calore coquentis celebratur coctio.

Cæterùm, si scriptis Doctoris Matamoros stemus, minimè cohærent cum hac sua opinione, nam ipse *disput.7. de coctione*, dum controuertit, an coctio fiat à calore, *folio 393*. sequentia habet verba. *Ad quartum respondetur facilè, tum temporis alimentum frigore, & aliis qualitatibus alterari, donec reducatur ad id temperamentum,quod accommodatum est ad productionem termini coctionis,hunc tamen produci à calore, qui in alimento præsupponitur, cùm enim alimentum habeat hanc qualitatem symbolam, non est necessaria noua.* Hucusque Matamoros in responsione argumenti Contrariorum, quo intendebat probare à frigiditate, & non à calore celebrari coctionem, quando applicatur parti alimentum calidius, quàm sit necessarium pro sua nutritione. Si ergo tunc planè, & expressè fatetur, coctionem fieri à calore ipsius alimenti; seu terminum coctionis produci à calore, qui in alimento præsupponitur, immemor huius solutionis docet in præsenti controuersia, alimenta coqui à calore externo rei coquentis, & minimè à calore rei coctæ. Eamdem doctrinam clarè fatetur *disput.8.* super hanc nostram controuersiam *fol.398.* vbi proponens idem argumentum contra suam resolutionem *in §.* qui incipit, *Sed antequam finem disputationi imponamus*, sequentia profert verba. *Respondetur, verum esse tunc temporis, coctionis terminum fieri à calore rei, quæ coquitur, &c.* Nihil clarius pro sua contradictione potest adduci; & miror certè cùm in *eadem disputatione* contrariam opinionem tenaciter amplectatur, vt quisque per otium videre poterit locis citatis. Sed ad rem nostram redeamus.

Inter Authores, qui planè cum communi opinione fatentur,alimenta coqui in ventriculo,Doctor quidam nostræ Complutensis Scholæ conatur satisfacere argumento adducto à Doctore Matamoros, cui respondet, elixationem, & assationem in externis impropriè coctiones dici;quæ verò fiunt intra nos in ventriculo ex alimentis coctionis,& elixationis participare naturam,quatenus à calore proprio alimentorum, & etiam à calore coquentis, ventriculi scilicet celebrantur: existimat enim ex vtroque calore resultare integram dispositionem ad qualitatem constituentem coctionem. Solutio hæc non est ad rem, neque euertit difficultatem propositam; etenim non reddit rationem, cur elixatio externa non dicatur coctio, sicut interna, quæ in ventriculo fit ex alimentis; siquidem per vtramque coctionem præparatur alimentum, & disponitur in ordine ad perfectiorem formam; & similiter si elixatio interna celebratur à calore alimenti, & à calore ventriculi coquentis, qui dicitur externus respectu alimenti: etiam elixatio externa fit à calore rei elixæ, seu assæ, & calore externo elixantis, vt calore ignis, de quibus omnibus loquens Philosophus dixit, esse coctiones. Ergo chimæricà est distinctio adducta. Tandem quia si à calore proprio fit coctio, ex eo quòd ab ipso, & recepto resultat integra dispositio, quæ est terminus coctionis, etiam in hoc sensu elixatio, & assatio fiunt à calore proprio iuxta adductam solutionem, saltem in terminis; sed de omnibus elixationibus absolutè docet Philosophus fieri à calore alieno. Ergo coctio non fit à calore proprio modo adducto.

Vallesius noster 4. *lib. Meteoror. in expositione capit.2.* tenet, coctionem propriam & rigorosam, de qua loquitur Philosophus celebrari à calore proprio rei coctæ, & cùm teneat alimenta coqui, à calore ipsorum proprio id fieri fatetur,& tunc solùm rigorosè coctionem dici actionem illam, quæ terminatur in acquisitionem termini perfectiui ipsius coctionis. Vnde docet elixationes, quæ intra nos ex alimentis fiunt non esse propriæ coctiones; quia iuuantur à calore alieno, & sic propria coctio est, quando alimentum à proprio calore coctionem recipit, etsi iuuari possit aliquando à calore alieno, quod necessarium simpliciter non est, cùm saluetur coctio à calore proprio rei coctæ sine alteratione à calore alieno. Probat Vallesius, quia fructus, qui colliguntur ex arbore immaturi, si seruentur, posteà maturantur, in quo euentu nullus est calor, à quo fiat maturatio, nisi calor proprius rei, quæ coquitur. Idem accidit quando ex semine fit fœtus, ex flore fructus, & quando ex musto fit vinum per coctionem, quæ cùm non possit fieri à calore dolij, deducitur manifestè, quod fiat à calore ipsius musti, & sic à calore rei coctæ. Deinde suadet assumptum ex eo quòd si coctio fieret à calore alieno, potiùs disgregaret, & separaret humidum à sicco, quod est proprium putredinis, quæ fit à calore alieno, & sic vtraque coctio non distingueretur; & cùm aliàs constet opponi, contrariè saltem, videtur coctionem potiùs à calore proprio rei quæ coquitur celebrari, & minimè à calore coquentis.

Cæterùm, hæc Vallesij doctrina plura habet, quæ ipsam difficillimam reddunt. Primum sit, Si coctio fit à calore proprio alimentorum, & minimè indiget calore alieno; Ergo in quolibet loco ponantur alimenta coquerentur; sed constat solùm in ventriculo coqui. Ergo quia à calore viuentis alterantur, & non à proprio alimentorum, à quo videtur difficilè liquari ipsa alimenta, & alterari, & corrumpi. Doctor Matamoros *loco suprà citato* in responsione ad argumentum, quod adducit contra se *fol.398. columnâ 2. ad finem*, respondet sic. *Neque indè sequitur, alimentum à se solo sine dependentia à ventriculo posse coqui à proprio calore modo dicto, quia cùm terminus coctionis requirat alias qualitates in genere causæ materialis, in casu posito saltem has debet recipere à ventriculo.*

Hæc tamen solutio in eo peccat,quòd non assignat qualitates illas materiales requisitas pro termino coctionis,neque est cur non possint præexistere in ipsis alimentis,cùm in ipsis sit principalis qualitas effectiua termini coctionis; calor videlicet naturalis ipsorum alimentorum. Quare me-

liùs

liùs in fauorem Vallesij poterat respondeti, alimenta non posse coqui nisi in ventriculo, aut intra viuens, quia solùm in ipso est locus accommodatus, quin præstet aliquam efficientiam; sicut vterus, etiamsi non præstet efficientiam ad fœtûs productionem, sed tota meritò refundantur in semen; nihilominùs hoc non potest præstare effectum generationis, nisi in vtero propter loci commoditatem, Idem ergo poterat in alimentis ventriculi.

Militat etiam contra Vallesium, quòd si à proprio calore alimentorum celebratur ipsorum coctio, videtur superfluam esse in viuenti facultatem coctricem. Probatur: nam talis calor non operatur mediâ facultate coctrice viuentis, nec facultas talis operatur medio calore ipsius alimenti. Respondet Vallesius, hanc facultatem in nobis potiùs dicendam esse commutatricem; appellari verò coctricem, eò quòd cum illius actione coniuncta est coctio, quæ fit à proprio calore alimenti. Obstat tamen contra hanc solutionem doctrina ipsius Vallesij *lib. 4. Meteor. cit. cap. 1.* vbi dum explicat generationem simplicem fieri à calore & frigore, coctionem verò à solo calore, reddens rationem ait, quia coctio est actio animæ, & non Naturæ; si autem vera coctio fieret à calore alimenti, hæc actio animæ non est, nec intelligendum in hoc loco de commutatrice facultate loqui, cùm de vera coctione provt distinguitur à simplici generatione sermonem faciat. Vlteriùs, quia facultas hæc, quam commutatricem vocat, non potest esse alia quàm nutritiua, cuius munus est conuertere, seu commutare alimentum in substantiam aliti; sed nullus vocare potest hanc facultatem coctricem, eò quòd sequatur immediatè ad coctionem, quâ alimenta à suo proprio calore coquuntur. Friuola ergo est solutio Vallesij. Denique premitur assertio, quia si alimentum non haberet calorem requisitum pro coctione, posset suppleri, & iuuari à calore viuentis, vt planè fatetur Vall. quando per balneum docet iuuari coctionem cibi, sed erit vera coctio, (quicquid dicat Vall.) Ergo &c. Minor probatur, nam calor viuentis est eiusdem speciei cum calore alimenti. Ergo in casu posito erit verè coctio, sicut si illa intensio caloris præexisteret in alimento; atqui tunc erit verum dicere, fieri à calore alieno. Ergo si iuuari potest coctio à calore alieno, cur non debet etiam tribui calori alieno viuentis, sicut tribuitur calori proprio alimenti, cùm eundem præstet effectum. Ruit ergo Vallesij opinio.

Verior sententia est, quæ tenet, alimenta propriè non coqui, sed solùm viuens, ac proindè coctionem celebrari à calore proprio rei, quæ coquitur, nempè à calore viuentis, & minimè à calore alieno, seu rei coquentis. Probatur assertio; nam ex Philosophi definitione constat, coctionem fieri à calore naturali, & proprio: sed quando alimenta alterantur in ventriculo, siue per elixationem, siue per assationem, non alterantur à calore proprio, & naturali ipsorum alimentorum, sed potiùs à calore ventriculi. Ergo alimenta non coquuntur.

Nec valet responsio Doctoris Matamoros dicentis alterari alimenta à calore proprio rei coquentis, viuentis scilicet. Neque etiam valet solutio Vallesij afferentis alterari alimenta à calore proprio, &c. simul à calore viuentis quando elixantur, & sic verificari illa verba Philosophi, à calore naturali, & proprio celebrari coctionem, Nam contra stat Philosophi doctrina, qui *loc. cit. Meteor.* expresè affirmat, elixationem & assationem fieri à calore alieno; & tamen fiunt à calore coquentis naturali in sententia horum Doctorum. Ergo cùm de vera coctione loquitur Philosophus, docet celebrari debere à calore rei quæ coquitur, & minimè à calore naturali coquentis. Cùm igitur alimenta dùm elixantur, à calore alieno alterentur, ipsa non coqui in sententia Philosophi est manifestum; ac proindè à calore naturali & proprio rei quæ coquitur, viuentis scilicet celebratur coctio.

Vlteriùs comprobatur assumptum ex ipsa Philosophi doctrina, & vltima consequentia antecedentis ratiocinationis firmatur magis; nam immediatè post definitionem sic ait Philosophus. *Statim ac aliquid coctum est, perfectum est factum, & principium perfectionis à proprio calore contingit.* Ex quibus verbis clarè infertur, alimenta dum in ventriculo elixantur, minimè coqui, quippe ipsa per talem actionem corrumpuntur. Ergo non perficiuntur. Ergo de ipsis non verificatur definitio; etenim quod perficitur debet perseuerare in suo esse cum aliquali maiori perfectione: sed alimenta non perseuerant ex vi elixationis, & alterationis quam patiuntur in ventriculo; sed corrumpuntur, vt per se patet. Ergo minimè coquuntur. Cùm ergo solùm viuens perficiatur ex vi illius actionis, solùm viuens coquitur, quia solùm viuens perfectum est factum, & principium perfectionis à suo proprio calore contingit, vtpote ab ipso alterantur alimenta, & separantur excrementa, & fit liquatio, & depuratio, vt tandem fiat conuersio in propriam substantiam, & mediâ tali actione à calore naturali facta adquirit viuens perfectiorem temperiem, & modum substantiæ ad perfectiùs operari conducentem, ità vt simile valeat generare. Ergo solum viuens coquitur à suo proprio calore, & minimè alimenta; ac proindè à calore rei coctæ, & non coquentis celebratur coctio.

Nec valet si respondeas cum Sectatoribus contrariæ opinionis, alimenta perfici extrinsecè, dum corrumpuntur in ventriculo, quia adquirunt formam perfectiorem, chyli scilicet, & sic de alimentis verificari illa verba, *Statim ac aliquid coctum est, perfectum est factum.* Non, inquam, valet solutio, quia perfectio extrinseca non potest esse terminus coctionis, quippe non potest dari coctio cum corruptione illius quod coquitur, si coctio est actio, quâ redditur perfectum, quod coquitur; siquidem quod perficitur mutatur ab esse imperfecto ad esse perfectum; sed id non fit, suppositâ ipsius corruptione, sed potiùs suppositâ ipsius existentiâ. Ergo alimenta dum corrumpuntur in ventriculo, & propriam formam amittunt, & nouam chyli acquirunt (licèt perfectiorem) minimè perficiuntur, nec coquuntur; quin imò, ex ipsis fit generatio noua entis perfectioris, quæ actio valdè diuersa est à coctione: hæc autem supponit entitatis perficiendæ existentiam sine ipsius corruptione. Sic aqua quando corrumpitur, & ex ipsa generatur aër, aut ignis, minimè perficitur, sed potiùs quando alterata in contrarium à principio intrinseco, adquirit propriam temperiem, & perfectam, quâ conseruatur forma aquæ, & perficitur in sua naturali operatione. Ergo idem de alimentis dicendum est, ac proindè non perficiuntur dum corrumpuntur. Ergo nec coquuntur.

Solùm

Solùm ergo viuens perficitur ex vi coctionis, & adquirit perfectionem, & temperiem requisitam, vt simile valeat generare ab interno principio; à proprio scilicet calore natiuo, & influxu, medio quo adquirit debitam & maiorem magnitudinem, quam à principio generationis non potuit adquirere: prouida ergo & cordata Natura concessit cuilibet enti principium internum ad suam propriam perfectionem conducens; quâ ratione quælibet forma producit vltimam suam dispositionem, & perfectionem ad operandum. Sic ergo coctio in viuenti instituta fuit à Natura, vt mediâ ipsâ adquireret debitam temperiem, & magnitudinem pro opere perfectiori generationis; vndeconsonum fuit, vt ab interno principio perficeretur, & coqueretur, solùm ergo viuens, & non alimenta coquuntur; proindéque coctio à calore rei coctæ celebratur.

Tandem fulcitur nostra conclusio, quia maturatio in nobis, & in fructibus est vera coctio; sed fit in nobis à proprio colore, & in fructibus à calore etiam natiuo, & influxu Solis, qui similis est calori nostro influenti mediis spiritibus. Ergo coctio à calore proprio rei coctæ fit. Minor probatur, quia viuens maturatur mediâ adquisitione magnitudinis, & temperiei requisitæ ad opus principalissimum generationis; sed totum hoc fit à proprio calore viuentis, quo mediante fiunt omnes transmutationes, & nutritiones in viuenti, & excrementorum separationes; nec non etiam humidissimarum partium resolutiones. Et similiter idem accidit in maturatione fructuum, à calore scilicet ipsorum, & influente Solis, à quo etiam, dum repositi, & abscissi sunt, maturantur; nam ambientis aëris calor à Sole est participatus, & dicitur naturalis, seu influxus respectu fructuum (quo error Doctoris Matamoros declaratur, existimantis calorem ambientis esse omninò alienum respectu fructuum, qui maturantur, & sic à calore alieno coquentis celebrari coctionem.) Ergo coctio à calore naturali viuentis coquentis, & rei quæ maturatur perficitur.

Militat tamen contra nostram resolutionem argumentum desumptum ex Philosophi doctr. 2. *de partib. animal. cap.* 3. vbi ait. Calorem datum esse animalibus, vt alimenta possint coctionem recipere. Ex quo testimonio deducitur planè contra nos, & alimenta coqui, & coctionem à calore viuentis coquentis celebrari, & non à calore rei coctæ. Ratione etiam efficaci probatur, alimenta coqui; etenim mediâ coctione producuntur, vt quando ex pane fit chylus, & quando ex chylo fit sanguis. Ergo sanguis dicitur coctus, & chylus, vtpotè sunt termini actionis coctricis. Probatur consequentia, quia eò præcisè materia prima dicitur creata, & forma materialis educta, quia sunt termini, in quibus recipitur actio creatiua, & eductiua: sed similiter alimenta sunt termini, in quibus recipitur actio coctrix, quæ est ipsorum productiua. Ergo simili ratione alimenta debent dici cocta. Cæterùm, quòd alimenta producantur media coctione est certum in nostra doctrina; nam producuntur medio calore nostro naturali, tanquam instrumento facultatis coctricis, & illo mediante transmutantur, & adquirit viuens perfectionem; sed hæc actio est coctio in nostra opinione. Ergo alimenta mediâ coctione producuntur, proindéque coquuntur. Non ergo solum viuens.

Respondeo, omnes mutationes, quas alimenta recipiunt fieri à calore naturali, & proprio viuentis, & omnes illæ actiones partiales si considerentur præcisè, quatenùs ordinantur ad hoc, vt viuens adquirat vltimam perfectionem, quæ est terminus coctionis, dicuntur coctiones, quippe ex omnibus resultat perfectio, & cumulus omnium actionum dicitur coctio, quia ex omnibus resultat completa dispositio, seu terminus perfectiuus coctionis.

Cæterùm, si consideremus singulas actiones præcisè provt respiciunt suos particulares terminos, minimè dicuntur coctiones; vnde si considerentur actiones viuentis respectu alimentorum dicuntur elixationes, vel assationes, aut peculiares generationes; nam etsi à calore naturali viuentis fiant; minimè tamen à proprio, & naturali alimenti, sed ab alieno, neque ad adquirendam perfectionem quâ carent alimenta; imò potiùs ad adquirendam dispositionem pro alterius perfectione, succedente ad propriam destructionem, seu corruptionem. Vnde etiam prædictæ actiones non sunt coctiones respectu alimenti; sed elixationes; si fiant præsupposito humido; assationes verò si præsupposito sicco celebrentur; generationes verò dicuntur si nihil horum respiciunt, sed nouam formam, seu totum denuò productum; coctiones tamen sunt, si considerentur provt sunt actiones, quibus viuens perficitur; id est si considerentur provt ordinantur ad hoc, vt viuens adquirat illam vltimam perfectionem, quæ est terminus coctionis; quo bene stat, vt alimenta recipiant coctionem, & calorem datum esse animalibus, vt alimenta recipiant coctionem, vt ait Philosophus 2. *de partibus cit.* & quòd alimenta non coquantur; nam illa actio, licèt recipiatur in alimentis, non est coctio præcisè, quatenus terminatur in peculiares terminos immediatos, sed quatenus ordinabiles in perfectionem, quam adquirit viuens ex vi omnium, & vltimæ actionis perfectiuæ. Ex quo patet solutio argumenti assumpti ex authoritate Philosophi, & ratione.

Instatur tamen solutio nostra ex doctrina eiusdem Philosophi 3. *de generat. animal. cap.* 11. vbi ait. *Nihil generatur putrescens, sed coctum*: Ergo quando generatur sanguis ex chylo, & chylus ex pane, generatur coctum; ac per consequens illa actio provt terminatur in alimentum, dicitur coctio, & alimentum ipsum dicitur coctum. Respondeo; Philosophum sermonem facere de animalibus, de quorum generatione titulus Libri est, de quibus verum est non generari mediâ coctione putredinali; sed mediâ actione coctrice, quæ talis dicitur provt ordinatur in ipsorum perfectionem à prima ipsorum generatione. Prætereà etiam generatio importat ex se quandam vnionem partium oppositam etiam suo modo putredini, quæ dissolutionem partium importat, & sic generatio lato modo potest etiam dici coctio, & in hoc sensu potest intelligi doctrina Philosophi.

Argumenta autem pro contraria parte adducta nihil probant contra nos; nam fundantur in suppositione falsa; nam iam constat alimenta non coqui, & actionem circa ipsa dici coctionem modo explicato: Vnde etiam patet solutio ad testimonium Galeni ex 1. *Aphor. text.* 15. pro Doctore Matamoros adductum, & sic tota controuersia soluta manet.

CAPVT V.

Quomodo ex oppofitis patibilibus acquirat viuens perfectionem?

PRomifimus fingulas particulas definitionis adductæ à Philofopho de natura coctionis feorfim ad vnguem examinare, ex quibus folùm reftat vt vltima verba expendamus; quo fcilicet modo ex oppofitis patibilibus adquirat viuens feu res quæ coquitur, perfectionem à calore naturali, & proprio. Cuius controuerfiæ refolutio dependet neceffariò ex intelligentia oppofitorum patibilium, & ità meritò priùs inquirimus, quid intelligat Philofophus nomine oppofitorum patibilium, vt indè pateat, quâ ratione ex ipfis perfectionem adquirat viuens, mediâ ipfius actione concoctrice, quæ medio calore agit tanquam inftrumento.

Noftræ Complutenfis Scholæ quidam Doctor in fuis manufcriptis fupponit tanquam certum in omni viuenti neceffariò effe excrementa terrea, & ferofa, ratione alimentorum, quibus neceffariò nutritur, & formatur; huiufmodi autem excrementa funt partes terræ, & aquæ, quæ à plantis fuerunt attractæ, priufquàm ex ipfis fieret alimentum mixtum coctionis, & tranfmutationis capax pro ipfis plantis: tales autem fubftantiæ incommutabiles femper perfeuerant, quia funt incapaces coctionis, & deriuantur, feu propagantur à plantis in bruta, & ab his in nos. Cùm igitur huiufmodi excrementa impedimento fint in viuentibus, quò minùs adquirant perfectiorem temperiem, talia dicuntur oppofita patibilia; & cùm viuens medio calore ipfa vincat, & expellat, ab interno principio redditur perfectius adquirendo perfectiorem temperiem per ipforum expulfionem, indéque redditur coctum, ficut per ipforum retentionem redditur crudum. Hanc doctrinam iudicat valdè confonam cum Philofopho dicente humidum, & ficcum effe oppofita patibilia; nam talia excrementa humidi, & ficci naturam participant, cùm fint partes terræ, & aquæ incommutabiles alimentorum, feu plantarum.

Plura adducunt contra hanc fententiam Doctores Neoterici noftræ Scholæ, & quidem ipfis videtur difficile huiufmodi excrementa in quolibet alimento neceffariò permanere, nec non etiam tanto tempore perfeuerare in viuentibus, quanto durat cruditas vfque ad decimum-quartum annum, quin priùs expellantur: Item etiam videtur ipfis difficile, ex materia ità elaborata, qualis eft femen & fanguis, manere in viuenti excrementa, quæ impediant adquifitionem debitæ temperiei, præcipuè cùm fœtus nutritur ex fanguine magis depurato. Hæc tamen & alia minoris momenti non euertunt adductam doctrinam; nam partes ferofæ alimentorum perfeuerant femper in alimentis, & in fanguine, quantumuis vberiores fiant coctiones, & quantumuis temperatum fit viuens, quippe ferofa fubftantia incommutabilis eft, & femper comitatur humores independenter à potu. Ergo ficut hæc perfeuerat neceffariò in viuenti, poterat etiam pars terrea attrahi à plantis, & permanere in viuenti multo tempore ante ipfius expulfionem.

Neque etiam euertit talem opinionem illud quod adducitur de femine, & fanguine; nam licèt fint fubftantiæ depuratiffimæ, quæ præftant efficientiam fœtûs, qui etiam ex laudabiliori fanguine nutritur; tamen etiam formatur ex fanguine menftruo, tanquam ex materia, quæ fœcalis, cuius fomes in opinione probabiliffima perfeuerat per multos annos pro variolarum, & morbillorum expulfione, & infuper nutrimentum fœtûs fecum afferre poteft partes illas aquæ, & terræ incommutabiles, quas infallibiles cenfet ifte Doctor in omnibus alimentis. Meritò ergo poterunt perfeuerare per multum tempus, & impedire in viuentibus pullulationem perfectioris temperamenti, & conftituere puerum crudum & coctum per huiufmodi excrementorum expulfionem.

Meliùs meo iudicio impugnatur opinio propofita ex eo quòd ex ipfa fequeretur, nunquam viuens adquirere debitam, & perfectiorem temperiem pro opere perfectiori generationis, quippe femper & continuò, ac denuò nutritur ex alimentis, quæ afferunt excrementa illa aquea, & terrea, & incommutabilia; fed hæc à prima formatione impediunt; quò minùs viuens adquirat perfectiorem temperiem. Ergo etiam toto tempore vitæ impedient pullulationem perfectionis prædictæ, quantumuis expultrix facultas operetur follicitè; nam licèt perennis fit eius actio circa talia excrementa, perennis etiam eft generatio chyli, & fanguinis noui fecum afferentis illa excrementa; ac per confequens fi in prima ætate cóftituunt viuens crudum, etiam in toto tempore vitæ. Ergo in intelligibilis eft perfectio, & coctio in hac opinione. Militat etiam contra ipfam doctrina Philofophi per vltima verba fuæ definitionis; nam perfectio ex patibilibus oppofitis, quæ funt vnicuique materia, debet effe, quæ adquiritur per coctionem; fed talia excrementa non poffunt effe materia nutritionis, cùm potiùs fint incommutabilia. Ergo talia excrementa non funt oppofita patibilia, fi Philofopho credere debemus.

Altera eft opinio, quæ tenet oppofita patibilia, effe excrementa duo, quæ in qualibet coctione refultant, feu feparantur, & quicquid inutile, & excrementitium in viuenti apparet, cuius correctio, & expulfio ordinatur in viuentis perfectionem, & viuens conftituit coctum ficut crudum defectus expulfionis, feu correctionis talium excrementorum, quia ità alimenta meliùs commutantur, & fic quamuis perfectio, quæ adquiritur in viuenti mediâ coctione, immediatè & proximè oriatur ex commutatione alimentorum; mediatè tamen & remotè ab expulfione, & emendatione talium excrementorum. Hanc opinionem infinuat alter Doctor Complutenfis in fuis manufcriptis; nullâ tamen ratione ipfam probat.

Hic tamen philofophandi modus diffonat à mente Philofophi, nam 4. *Meteororum* vocat oppofita patibilia humidum & ficcum; fed talia excrementa non habent rationem humidi, & ficci. Ergo non funt oppofita patibilia; nec poffunt effe vnicuique materia, cùm fint inutilia, & potiùs impediant vberrimam nutritionem. Ergo minimè poffunt effe patibilia oppofita, de quibus loquitur Philofophus.

Nofter Doctor Martinez fuper hanc controuerfiam *fol.* 319. intendit euertere placitum hoc ex eo quòd fi daretur alimentum aliquod omninò depuratum ab excrementis, nihilominùs verè viuens

viuens coqueretur, & perficeretur per conuerſionem dicti alimenti, & tamen tunc non reſultarent illa excrementa ex vi coctionis. Ergo tunc coctio non eſſet perfectio ex oppoſitis patibilibus. Certè hoc argumentum minimè conuincit; quippè,provt res iacent, non eſt poſſibile alimentum omninò depuratum, & liberum ab excrementis, & ſic perfectio quæ mediâ coctione, & tranſmutatione alimentorum reſultat in viuenti, debet ſupponere excrementorum expulſionem,& correctionem: ſi autem per poſſibile daretur alimentum omninò depuratum, ſine dubio viuens ex ipſo coqueretur, & adquireret perfectionem; tamen illa coctio in hac opinione non reſultaret ex oppoſitis patibilibus, etenim doctrina Philoſophi debet intelligi, provt res iacent,in ſtatu naturali (minimè ſuppoſita hypotheſi impoſſibili) iuxta naturalem curſum rerum, & ſucceſſionum naturalium generationum. Ergo conuincit argumentum contra dictam opinionem.

Alexander Aphrodiſæus *ſuper 4. lib. Meteor.* Philoſophi exiſtimat oppoſita patibilia eſſe alimenta provt diſſimilia, quæ alterata à calore fluxibilia redduntur, & per talem alterationem ſeparantes inutiles, & excrementitiæ ipſorum ſeparantur, & humidæ, & ſiccæ magis inter ſe proportionantur pro conuerſione in viuens, & ſic ex vnione ipſarum cum toto viuenti reſultat in ipſo perfectior temperies in primis & ſecundis qualitatibus conducens ad perfectiùs operari opus principaliſſimum generationis. Hanc opinionem ſequitur noſter Primarius Doctor Martinez *ſuo tract. de Coctione, fol.* 320. Ad cuius maiorem intelligentiam ſupponit tanquam certum nomine humidi, & ſicci non intelligi qualitatem humidam, & ſiccam, neque partes humidas, & ſiccas ſubſtantificas; ſed quicquid fluidum eſt, hoc eſt omnes partes vtiles alimenti dum calore liquantur, ſiue ſint ſiccæ, ſiue calidæ ſiue frigidæ, ità vt ratione caloris fiat liquatio, & ſeparatio partium inutilium, & congregatio ſimilium, indéque reddatur alimentum magis proportionatum, & fluxile, ſiue facilè terminabile, vt ſic vniatur cum partibus viuentis, quæ veluti ſiccum patibile ſe habent,ſeu difficilè terminabile, provt opponitur altero patibili conſtituto ſolùm per fluxibilitatem, ratione cuius dicitur facilè terminabile ab alio. Hinc deducit orìri perfectionem in viuenti ex vnione alimentorum, quatenùs fluxibilium, cum partibus viuentis fluxibilibus; ratione cuius viuens reſultat coctum, & perfectum non ſolùm in primis, verùm etiam in ſecunda illa qualitate, quam vocat perfectiuam ex vi vnionis oppoſitorum patibilium, modo explicato.

Hæc ſententia ſatis plauſibilis fuit in noſtra Complutenſi Schola per multos annos; tamen ſemper mihi aliena à doctrina Philoſophi viſa fuit. Primò quatenus tenet, alimenta provt diſſimilia eſſe oppoſita patibilia, etenim hæc debent eſſe vnicuique materia, vt ex definitione conſtat, & iſte Doctor toties prædicat contra duas opiniones; ſed alimenta, provt diſſimilia, non ſunt vnicuique materia; ſed potiùs provt ſimilia, hoc eſt, provt ſunt depurata ab excrementis,& à partibus inutilibus, quas calor noſter naturalis, tanquam diſſimiles ſegregat. Ergo alimenta provt diſſimilia non ſunt oppoſita patibilia, vt voluit Alexander citatus.

Inſuper, neque alimenta provt fluxibilia, ſeu liquata, aut facilè terminabilia, & partes viuentis, quæ veluti ſiccum patibile, ſeu difficilè terminabile dicuntur à noſtro Martinez, poſſunt dici oppoſita patibilia ob eandem rationem; nam de oppoſitis patibilibus debet verificari, quòd ſint vnicuique materia pro nutritione; ſed licèt de humido, ſeu fluxili alimento verificetur, non tamen de altero oppoſito patibili, ſicco ſcilicet, quæ ſunt partes viuentis; vtpote non poſſunt eſſe materia nutritionis ſui ipſius. Ergo hac ratione non poterit ex vi coctionis reſultare perfectio in viuenti, ex oppoſitis patibilibus. Vlteriùs, actio illa, quâ alimentum, provt fluxile, vnitur partibus viuentis, potiùs eſt nutritio, quàm coctio, cùm illa ſit conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti; quæ non aliter fit,quàm per vnionem dictam; (vt clamant paſſim Philoſophi) coctio autem, cùm ſit facultas miniſtrans, debet antecedere ad nutritionem. Ergo perfectio quæ oritur in viuenti ex vi coctionis, non poteſt fieri ex vi vnionis alimenti cum partibus, ac proinde partes viuentis minimè habent rationem patibilis ſicci.

Sit ergo noſtra Concluſio. Oppoſita patibilia eſſe partes humidas, & ſiccas alimentorum, quæ ex vi coctionis à calore noſtro naturali, & influxu magis proportionantur, liquatione factâ ab ipſo calore, & ſeparatis partibus inutilibus, & excrementitiis, quæ potiùs erant impedimento ad vbertimam nutritionem, ex vi cuius ſegregationis, & congregationis partium humidarum cum ſiccis, remanent alimenta magis proportionata,vt viuens ratione nutritionis,quæ immediatè ſubſequitur, adquirat temperiem minùs humidam, & modum ſubſtantiæ magis ſolidum, vt ſic valeat eſſe perfectum, & generare ſemen fœcundum pro ſpeciei conſeruatione, quod non fieret ſi nimis humidum eſſet alimentum, & ex ipſo reponeretur pars ſubſtantifica æquè humida cùm deperdita; nam ſic ſemper viuens perſeueraret in ſtatu cruditatis, ſeu pueritiæ, & impotens ad generationem propter nimiam humiditatem quâ pollet. Vt ergo in ipſo adquiratur perfectior temperies ad operandum principale opus generationis, oportuit vt medio calore partes humidæ alimentorum proportionarentur cum ſiccis ſeparatis excrementis,& reſolutis, quæ ſunt valde humidæ, vt ſic reſultet alimentum proportionatum pro tempore perfectiori, minùs ſcilicet humida. Quod totum fit per maiorem proportionem partium humidarum cum ſiccis in ipſis alimentis.

Hinc dices, quòd à calore naturali coquente, mediâ liquatione, ſeparentur partes inutiles, & excrementa, ratione cuius partes humidæ, & ſiccæ alimentorum remanent magis proportionatæ; tamen excrementa illa non eſſe oppoſita patibilia, quia non ſunt vnicuique materia nutritionis; ſed potiùs partes humidæ & ſiccæ alimentorum dici oppoſita patibilia, de quibus verificatur ſolùm,quòd ſint vnicuique materia,non quia fluxiles & non fluxiles;nam licèt fluxibilitas in alimẽtis conducat ad applicationem, & delationem in penitiſſimaspartes,non tamen ad perfectioré temperiem formaliter conducit, ſed ſolùm quia humidæ partes proportionantur cùm ſiccis in alimẽtis, adquirit viuens perfectiorem temperiem, & modum ſubſtantiæ magis perfectum, & magnitudinem debitam ad perfectè operandum; ſuppoſitâ ſcilicet nutritione, & augmentatione, quæ immediatè ſubſequuntur ad coctricem. Itaque coctio quantum eſt ex ſe, ſuo modo eſt perfectiua;

non

non verò productiua perfectionis completæ,nam hæc attinet ad nutritiuam & augmentatiuam facultatem; ad coctionem verò pertinet depuratio, & præparatio alimentorum modo à nobis explicato, vt inde viuens ratione illius perficiatur, & adquirat temperiem perfectiorem pro generatione feminis fœcundi.

Simili etiam ratione calor noster naturalis agentein humido resoluit partes humidiores ab ipsa pueritia vsque ad adolescentiam, & ratione illius perfectiorem temperiem adquirit, quæ dicitur ad iustitiam, quâ perfectiùs operatur, & generat simile; quod totum fit per maiorem proportionem partium humidarum cum siccis, humidioribus resolutis; non quidem, quia denuò vniant partes humidæ, & siccæ, sed quia resolutis humidioribus, magis proportionantur humidæ, & siccæ, quæ remanent, & sic viuens maiorem habet firmitudinem in adolescentia, & minorem humiditatem, & æqualem calorem, & sic perfectiùs operatur, vt *nostro Tractatu de Temperamentis* abundè demonstrauimus. Cùm ergo alimenta, seu partes humidæ, & siccæ à calore nostro magis proportionentur, eâdem ratione conducunt pro perfectione viuentis. Meritò ergo dicuntur oppossita patibilia; non quidem quia non habeant vim actiuam; sed quia hæc magis reluceat in frigidis & calidis, vt aiebat Philosophus, ideóque oppossita patibilia in humidis & siccis partibus posuit, non in frigidis & calidis: & insuper quia exuperantia humiditatis, licèt conducat ad augmentum, obstat tamen ad adquisitionem perfectioris temperiei in viuenti; (vt patet in pueritia) ideò meritò per oppossita patibilia intelligimus partes humidas, & siccas alimentorum magis proportionatas; minimè verò calidas, & frigidas, quarum proportio, aut improportio non impedit opus principalissimum generationis, quippe in senibus adhuc pollet, & solùm in pueris extinctum est ob nimiam ipsorum humiditatem. Quæ omnia planè probant oppossita patibilia esse partes humidas & siccas proportionatas, ex quibus viuens adquirit perfectionem mediâ coctione, modo nuper explicato.

Caput VI.

Vtrùm sint diuersæ species Coctionis?

Galenus 3. *lib. de Temperament. cap.* 2. occasionem dedit dubitandi; ibi enim docet, tres coctiones subire alimentum per diuersas transmutationes, quas patitur, quarum prima est in ventriculo, dum in ipso elaboratur chylus. Secunda in iecore, quando ex chylo fit sanguis. Et tertia in venis paruis, seu in singulis partibus. Hæc sunt verba: *Nihil enim æquè in cibis omnibus ad succi bonitatem facit, quàm si probè in ventriculo coquantur, vt secundam & tertiam digestionem facilius admittant: nosti autem secundam coctionem in iecore, & venis absolui, tertiam in partibus singulis quæ nutriuntur.* Ex quibus verbis manifestè deducitur iuxta mentem Galeni,tres diuersas species coctionis esse constituendas per diuersas mutationes, quas patitur alimentum,quando præparatur in diuersis officinis nostri corporis pro conuersione in viuens; vltimam autem mutationem, quia alimentum transmutatur in formam viuentis, alterationem vocat Galenus: Auicenna verò coctionem ipsam appellat simul cum aliis tribus suprà relatis *f.* 1. *lib.* 1. *doctr.* 5. *cap.* 2. Præterea etiam certum est in doctrina nostra, viuentia coqui, maturari, & perfici; & denique materia putrida dum corrigitur, & in pus conuertitur, coquitur, quippe talis actio est faciens cessare putredinem, & coctio dicitur hac ratione à Galeno *libro Artis Medicinalis, cap.* 89. hæc autem diuersificantur valde. Ergo diuersæ coctionis species sunt concedendæ.

Ratione etiam probatur assumptum, nam coctio habet terminos specie diuersos. Ergo dantur plures species coctionis, quippe actiones omnes specificantur ex terminis. Maior, in qua est difficultas, suadetur; nam ea actio, quâ disponitur alimentum à principio ad finem est coctio; sed hæc determinatur in chylum, in sanguinem, & in secundas humiditates,quæ sunt formæ specie diuersæ. Ergo coctiones, seu actiones vitales ad huiusmodi terminos sunt specie diuersæ. Clariùs suadetur antecedens, in actione, quæ terminatur in materiam putridam, ex qua fit sedimentum; siquidem talis actio intrinsecè respicit,& includit materiam putridam; maturatio autem, quæ vera coctio est, siue in fructibus, siue in nobis, minimè includit putridam materiam; sed potiùs ipsam excludit. Ergo vtraque actio specie differt; at vtraque est coctio. Ergo dantur species diuersæ coctionis, quæ terminos intrinsecè, & specificè diuersos respiciunt, à quibus specificantur.

Rationes adductæ ità efficaces videntur cuidam Recentiori Complutensi, vt audeat asserere, non solùm diuersas esse coctionis species, verùm etiam tria genera dari. Primum genus coctionis constituit ex eo quòd ità res perficitur, vt adquirat talem modum substantiæ,& temperiem, vt perfectior euadat. Secundum est, per quod adquirit res diuersam formam substantialem, calore alterante, & disponente. Tertium & vltimum per quod materia putrida adquirit formam puris, aut sedimenti. Cùm ergo omnes istæ actiones terminentur in res genere diuersas, debent constituere genera diuersa coctionis; & cùm genus secundum contineat diuersarum formarum adquisitionem (vt constat ex transmutationibus, quas patitur alimentum vi caloris alterantis, & coquentis) hinc deducit continere sub se diuersas species coctionis. Cæterùm genera assignata minimè conuenire vniuocè, neque posse assignari rationem communem ad ipsa, tenet, quoniam non participant æquè rationem coctionis. Hanc sententiam nulla ratione probat, eius tamen falsitas ex dicendis in nostra conclusione constabit.

Sit nostra conclusio. Minimè dari nec diuersa genera, neque species diuersas coctionis; sed potiùs solum esse vnicam rationem coctionis, ratione cuius solum viuens coquitur. Hæc conclusio ex dictis capitibus præcedentibus facilè suaderi potest; nam solum coquitur, quod perficitur, & adquirit, postquam productum est, perfectionem à calore naturali, & proprio; sed solum viuens adquirit perfectionem illam, quâ valet præstare principale opus generationis, mediâ transmutatione alimentorum, vt superiùs probauimus, ergo solùm viuens coquitur: sed per vnicam, & eandem actionem adquirit viuens talem perfectionem; ergo solùm est vnica coctio, & minimè dantur neque genera neque species diuersæ coctionis. Minor, in qua tota ratiocinationis vis consistit,

consistit, probatur; nam viuens perficitur per coctionem, mediâ actione, quâ alimentum dispo-nitur vsque ad transmutationem in substantiam viuentis; sic Galenus per illa verba. *Coctio est de-ductio alimenti in substantiam coquentis, seu in pro-priam eius, qui nutritur qualitatem.* Et Philoso-phus 4. *Meteor. cap.* 3. *Maturitas est concoctio ali-menti, quod est in fructu, & hac causâ maturitas perfectio est.* Sed tota actio viuentis, quæ medio calore, versatur circa alimentum vsque ad trans-mutationem, ratione cuius viuens perficitur, & operatur perfectiùs, vna est, auctore Galeno 8. *de compos. medicament. sec. loc. cap.* 6. vbi ait, *Voca-tur autem alteratio ipsa vsque quo in similitudinem partis, quæ nutritur, transmutatur.* Coctio ergo so-lùm est vnica actio, cui competat ratio coctionis.

Nec valet si dicas coctionem illam viuentis, quâ alimentum alteratur, & disponitur pro vi-uentis perfectione, terminari, & respicere diuer-sas formas substantiales, chylum scilicet, & san-guinem, atque adeò alimenta coqui per diuersas coctionis species, quas patitur. Nam contra ex dictis instatur euasio; siquidem coctio est perfe-ctio entitatis productæ, aut per generationem, aut per mixtionem, quæ quia in primo suo esse non potuit perfici ratione coctionis perficitur, & mu-tatur ab esse imperfecto ad esse perfectum citra ipsius corruptionem; sed alimenta quando alte-rantur in ordine ad transmutationem in substan-tiam viuentis, medio calore naturali, & proprio, tanquam instrumento facultatis coctricis, cor-rumpuntur. Ergo non perficiuntur, neque co-quuntur, neque talis actio coctio est, quatenus terminatur in peculiarem terminum, in formam scilicet chyli, aut sanguinis, quippe hac ratione solùm est generatio; sed quatenus ordinatur in ordine ad vltimam transmutationem, quâ perfici-tur viuens, & adquirit debitam temperiem, ma-gnitudinem, & perfectionem requisitam ad pro-ductionem seminis fœcundi, & sui similis gene-rationem, vt superiùs præcedentibus capitibus abundè demonstrauimus. Ergo tota actio illa vi-uentis, quâ alimenta alterantur, & disponuntur in ordine ad suam perfectionem, vna est, & coctio dicitur, quatenùs per ipsam solùm viuens, quod coquitur perficitur. Non ergo diuisibilis est in di-uersas species, nec minùs in diuersa genera, quan-doquidem solum habet vnicum terminum, à quo specificatur; nempè adquisitionem temperiei & modi substantiæ perfectiui, ratione cuius perfe-ctiùs operatur viuens, & maturatur, seu co-quitur.

Neque actio illa, quâ corrigitur materia putri-da, & in formam puris, aut sedimenti termina-tur, probat alterum genus coctionis diuersum esse; etenim licèt dicatur coctio à Galeno actio faciens cessare putredinem, non tamen illa actio est diuersa ab ea quâ disponitur alimentum, & al-teratur pro viuentis perfectione; nam viuens, qua-tenùs est ex se, medio suo calore, quando agit in materiam putridam, intendit propriam nutritio-nem, sicut quando agit in materiam laudabilem; attamen quia materia putrida est incapax ad nu-tritionem ipsam non transmutat; sed per acci-dens resultat forma illa sedimenti, & frustratur finis primarius viuentis intendentis assimilare il-lam materiam. Itaque actio illa, quæ in sedi-menti formam terminatur, quatenus est ex se, & se habet ex parte viuentis, coctio dici potest, quia ex se ordinatur in perfectionem viuentis, & sine dubio ratione illius viuens coqueretur, & perfice-retur, si materia esset vtilis, & capax conuersio-nis. Ergo talis actio non pertinet ad alterum ge-nus, neque speciem coctionis, quandoquidem ex se eadem est cum coctione perfectiua. Si verò con-sideretur ratione termini accidentalis, & peculia-ris, minimè est coctio, vt de coctione ventriculi prout terminatur ad chylum, & de actione ieco-ris, prout terminata ad sanguinem dicebamus superiùs. Non ergo diuersitas terminorum, nec formarum arguunt diuersa genera coctionum, quandoquidem solum per vnam actionem com-pletam perficitur viuens, quæ coalescit ex omni-bus alterationibus peculiaribus, quas patitur ali-mentum vsque ad transmutationem in viuens, quæ coctio est (vt aiebat Galenus 8. *de composit. medicam. sect. loc. citato.*) Vnde nostra conclu-sio confirmata manet, & Contrariorum argumen-ta soluta sunt.

Hinc deducitur actionem illam, quâ disponi-tur alimentum in ordine ad nutritionem non so-lùm esse institutam à Natura, vt reparetur sub-stantia deperdita, sed etiam vt viuens adquirat debitam magnitudinem; quippe viuens nutrire-tur, etiá non resolueretur, vnde etiam actio illa, non solùm provt ordinatur in reparationem sub-stantiæ resolutæ à causis ineuitabilibus; verùm etiam provt ordinatur in perfectionem viuentis, dici coctionem, quia vtraque ordinatur in perfe-ctionem. De vltima non potest dubitari, ordinari in absolutam viuentis perfectionem: de prima verò etiam est certum; nam actio illa alteratiua, & præparatiua alimentorum, etsi consideretur, provt ordinatur in adquisitionem substantiæ de-perditæ, aut resolutæ, dicitur coctio, & perfectio respectu status quem habet viuens post resolu-tionem substantiæ, & sic semper quod viuens nu-tritur, coquitur, & perficitur, saltem respectu sta-tûs in quo est, licèt verum sit magis propriè per-fici viuens, & absolutè, vsque ad adquisitionem debitæ magnitudinis, & perfectioris temperiei, quàm in reliquis ætatibus.

Dices etiam, quòd licèt viuens perficiatur vi resolutionis partium humidarum in primis dua-bus ætatibus, quia accedit ad perfectiorem tem-periem, vt *Tract. de Ætatibus* docuimus; tamen actio illa, quâ resoluuntur partes humidæ à cau-sis ineuitabilibus, & à proprio calore, non dici-tur coctio; sed solùm illa, quâ alimenta dispo-nuntur in ordine ad nutritionem, ratione cuius viuens maiorem molem, & perfectam magnitu-dinem, & temperiem adquirit pro opere perfe-ctiori: cùm autem vi actionis causarum ineuita-biliter operantium, & resoluentium partes hu-midiores non adquiratur magnitudo, & confor-matio, quâ mediâ viuens fœcundum redditur, ideò in rigore actio illa, quâ resoluuntur partes humidæ, non dicitur coctio.

Ex dictis etiam clarissimè infertur, ea omnia quæ coctione alterantur, non coqui verâ, & rigo-rosâ coctione; etenim alimenta, chylosa substan-tia, & tota massa sanguinaria, nec non etiam om-nes humiditates fecundæ, quæ habent rationem alimenti, à calore proprio & naturali viuentis alterantur in peculiaribus membris à facultate naturali ipsorum; & tamen neque alimenta ex-terna, neque chylosa substantia, neque vlla alia ex memoratis coquitur; sed potiùs corrumpitur, & minimè perficitur, vt latè suprà probauimus. Ergo non ea omnia, quæ coctione alterantur,

verè

verè coquuntur; ſed ſolum viuens coquitur, quippe recipit terminum coctionis perfectiuum, quo perficitur, & adquirit debitam magnitudinem, & conformationem, & fœcundum redditur; vndè omnes actiones, quibus diſponitur, & alteratur alimentum propriis officinis vſque ad vltimam tranſmutationem in ſubſtantiam viuentis, dicuntur coctiones partiales, quatenùs ordinantur ad vltimam perfectionem viuentis, & ex omnibus reſultat actio completa, quæ dicitur coctio; ſi tamen conſideretur, provt reſpiciunt peculiarem terminum, peculiares generationes dicuntur, quæ in peculiares formas terminantur. Sic actio ventriculi in chylum, actio iecoris in ſanguinem, & ſic de reliquis, quæ licèt coctione alterentur (id eſt actione ordinabili in vltimam perfectionem viuentis) non tamen huiuſmodi ſubſtantiæ coquuntur; ſed ſolùm viuens, & ſic ſolùm eſt vnica ſpecies coctionis, quæ ex pluribus actionibus partialibus, quibus præparatur alimentum, coaleſcit, & ſolum viuens denominat coctum, quia ſolum ipſum perficit, & non alium terminum peculiarem ſiquidem ideò præcisè actio circa alimenta dicitur coctio viuentis, quia per ipſam viuens adquirit perfectionem, quâ caret. Ergo per talem actionem viuens redditur coctum, & minimè alimenta, vtpote per illam actionem non adquirunt alimenta perfectionem aliquam, quâ indigeant propter ſuum eſſe perfectum; ſolum ergo viuens coquitur inter ea quæ coctione alterantur, & minimè alimenta.

Dices: Actiones peculiares, quibus alterantur alimenta, recipiuntur in peculiaribus terminis, quos reſpiciunt; ſed tales actiones dicuntur à nobis coctiones, ſaltem partiales. Ergo termini, in quibus recipiuntur, coquuntur ſaltem partialiter, & ſic omnia alimenta, quæ coctione alterantur, coquuntur ſaltem partialiter. Reſpondeo, quòd licèt actiones dictæ recipiantur in terminis, & dicantur coctiones partiales, non tamen denominant ſuos terminos coctos, quippe non eſt idem ſubiectum receptionis, & denominationis, vtpotè licèt generatio recipiatur in materia prima, non tamen ipſam denominat genitam; ſed totum compoſitum; ſic etiam quamuis actiones partiales, quibus præparantur alimenta, & alterantur, recipiantur in alimentis, non tamen ipſa denominant cocta; ſed ſolùm viuens, quia ſolum ipſum perficitur ex vi ipſarum, & minimè alimenta, & eâ ratione ſolùm dicuntur partiales coctiones, quatenùs ordinabiles ſunt huiuſmodi actiones in vltimam perfectionem viuentis, minimè in perfectionem ſuorum terminorum. Ergo ſolum viuens coquitur, & perficitur, & minimè alimenta ipſa, etſi coctione alterentur.

Caput VII.

De Maturatione, Elixatione, & Aſſatione.

Plures Authores non infimæ notæ confundunt maturationem, elixationem, & aſſationem cum coctione perfecta, & iterùm controuertunt, an ſint diuerſæ ſpecies coctionis? Nos tamen fugientes inanes repetitiones, quid de quidditate harum alterationum ſentiendum ſit, breuiter explicabimus.

Maturationem definiuit Philoſophus 4. *Meteor ſuprà cit.* per ſequentia verba. *Eſt concoctio alimenti, quod eſt in fructu.* Quibus verbis intendit demonſtrare, fructus perfici, & maturari mediâ alteratione alimenti, quo nutriuntur, à proprio calore, eodem modo quo viuentia perfectiora perficiuntur, & coquuntur mediâ actione circa alimenta quibus nutriuntur à proprio, & naturali calore: Ex quo planè infertur, maturationem eſſe veram, & propriam coctionem, ratione cuius viuens dicitur maturum, quando ad vltimam perfectionem venit, per quam fœcundum redditur, & valet generare ſimile, ità vt per eandem actionem, quâ dicitur coctum, & perfectum, per eandem dicatur maturum. Probatur, nam fructus non aliter maturantur per coctionem, & perficiuntur, quàm commutando alimentum in propriam ſubſtantiam à calore proprio, & naturali; ſed viuentia perfectiora eodem modo coquuntur, & perficiuntur, vt ex ſuprà dictis conſtat. Ergo viuentia perfectiora per eandem actionem, quâ coquuntur, maturantur; quâ etiam ratione fœminæ maturæ viro dicuntur, cùm ad prolem ſunt aptæ, & fœcundæ ſunt. Vnde maturatio, & coctio eadem indiuiſibilis eſt actio, etſi vulgariter magis adaptetur fructibus, quàm viuentibus perfectioribus, & ſic Philoſophus fructus vocat maturos, & immaturos; non tamen ipſis negauit attributum coctionis, & cruditatis; quippe, cùm ſint viuentia, per eandem actionem, per quam maturantur, coquuntur, & perficiuntur, videlicet quando adquirunt perfectam magnitudinem, & ſubſtantiæ modum ad perfectè operandum per productionem ſui ſimilis, mediâ ſeminis fœcundi generatione. Iuxta illud Philoſophi, *Cùm ſemina in fructu valent producere ſimile.*

Ex his liquet, viuentia perfectiora cruda, aut immatura dici toto tempore pueritiæ, vſque dum adquirant perfectiorem molem, & modum ſubſtantiæ perfectiorem pro ſimilis generatione, quod in ætate adoleſcentiæ inuenitur, in qua viuens iam coctum & maturum dicitur, quia omnia opera perfectiùs operatur, & generationis, atque fœcunditatis functio, in ipſo magis relucet, ratione cuius coctum, maturum, & perfectum eſt factum. Maturitas ergo vera eſt coctio perfecta, quæ vniuocè de fructibus, & perfectioribus viuentibus verificatur.

De elixatione, & aſſatione egit Philoſophus 4. *lib. Meteor. cap.* 3. de quibus dixit, eſſe alterationes quaſdam circa alimenta externa, mediis quibus præparantur, & diſponuntur alimenta, vt meliùs à noſtro calore commutentur; quâ etiam ratione propriæ, & rigoroſæ aſſationes, & elixationes externis alimentis aptantur, quatenus terminantur ad qualitates conducentes ad eſum, & ſorbitionem. Verba Philoſophi ſunt ſequentia. *Aſſatio igitur, & elixatio fiunt quidem arte, tamen hæc ſummatim genera, vt ſtatuimus, ſimilia ſunt his paſſionibus, quæ per Naturam fiunt, ſed ſine nomine ſunt, ars imitatur Naturam; nam cibi in corpore coctio, elixationi ſimilis eſt, etenim à corporis calore in calido, & humido fit.* Præparationes igitur quæ fiunt ab arte in alimentis, quibus redduntur apta ad eſum, & ſorbitionem, dicuntur à Philoſopho elixationes, & aſſationes, & reuerà ſimiles ſunt quæ fiunt à noſtro calore circa alimenta in communibus officinis; præcipuè tamen ea quæ fit in ventriculo, ſimilis eſt elixationi externæ, & talis dici poteſt

actio

actio ventriculi, si consideremus provt terminatur ad alimentum; secùs autem si consideremus eandem actionem, provt ordinatur ad vltimam perfectionem, quam adquirit viuens; nam hac ratione partialis actio dicitur, vt ex suprà dictis constat.

Inferiùs tamen specialiter ostendit Philosophus naturam elixationis per sequentia verba. *Elixatio est concoctio à calore humido, cuius interminatum est in humido.* Intendit igitur ostendere naturam propriæ elixationis quæ accidit in externis, quando carnes, seu reliqua alimenta in aqua, seu alio quolibet liquore fluido ab externo calore alterantur, & talis actio dicitur à Philosopho coctio (non quia verè talis sit) à calore externo existente in re fluida, & liquida illius rei, quæ in liquore est, aut illius quod est in liquore interminatum. Dicitur autem interminatum substantia illa humida, seu liquor, qui extrahitur ab alimento, quod elixatur mediâ actione caloris externi, & ebullitione, quæ fit in aqua, aut alia qualibet re fluida. Similiter etiam per interminatum intelligit Philosophus alimentum ipsum, quod elixatur, quatenus interminatum est à liquore, seu ab humido, in quo est, quippe humidum non terminat, sed terminatur termino alieno; & hac ratione caro, quæ existit in liquore, potest dici interminata, quoniam aqua, aut liquor cuiuslibet conditionis est, non terminat, sed potiùs terminatur, & in vtroque sensu semper erit vera propositio Philosophi, quòd elixatio est concoctio, seu alteratio à calore humido illius quod est in humido. Cùm ergo alteratio ventriculi circa alimenta fiat à calore ipsius ventriculi, recepto in re humida, seu liquida, in qua existit alimentum, meritò similis est elixationi externæ, & talis dici potest, etsi non impositum sit tale nomen à Philosopho.

De assatione dixit Philosophus, esse concoctionem à calore sicco, & alieno; est enim assatio alteratio, quæ fit etiam circa alimenta externa, præcipuè circa carnes, ratione cuius præparantur, & disponuntur, vt meliùs à nostro calore ventriculi commutentur in chylum; hæc tamen est distinctio inter elixationem, & assationem, vt illa fiat circa almenta alterata à calore externo in liquore aliquo seu humida substantia, in qua, mediâ ebullitione, extrahitur humidum ipsius alimenti: Assatio verò est præparatio eiusdem alimenti à calore etiam externo, non quidem in liquore aliquo, sed siccitate iuuante; & hac ratione intelligitur clarè, carnes elixatas esse siciores ipsis carnibus assis, vtpotè per elixationem extrahitur ab eis humida substantia; at per assationem potiùs humidum substantificum perseuerat in carnibus, crustâ inductâ, mediâ siccitate iuuante simul cum calore externo, ad assationem, hácque ratione in tabidis, & hecticis, in quibus humectatio substantifica instat, commendantur potiùs carnes assæ, quàm elixæ. Vnde si actio similis in corpore nostro circa alimenta inueniatur, siue in statu salubri, siue insalubri, meritò assatio dici poterit respectu alimenti; & si provt ordinabilis ad perfectionem viuentis consideretur, poterit dici coctio eo modo quo de elixatione ventriculi circa alimenta sæpiùs dictum est.

Largiori tamen significatione de elixatione, & assatione externa possumus dicere, esse coctiones, si consideremus huiusmodi actiones, etsi elaboratas à calore externo: tamen ordinabiles in perfectionem vltimam viuentis, quatenùs ex vi illarum præparatur alimentum, vt meliùs fiat elaboratio in ventriculo, & inde in reliquis officinis; & hac ratione potest intelligi Philosophus quando *cap.2. lib.4. Meteor.* agens de mutationibus, quæ à calore fiunt, ait: Ad calorem coctionem pertinere, & maturationi, elixationi, & assationi competere; non tamen sentit Philosophus æquè de his omnibus alterationibus coctionem verificari, cùm certum sit, vt ex dictis constat, maturationem esse veram coctionem, minimè verò elixationem, & assationem, cùm fiant ab externo calore, & non à proprio illius rei quæ coquitur; & cùm adhuc elixationes, & assationes, quæ intra nos fiunt, verè, & propriè non sit coctiones, etsi à calore viuentis fiant, si considerentur provt respiciunt peculiares suos terminos, potiori iure excluduntur externæ elixationes, & assationes à vera coctione. Quod totum est iuxta mentem ipsius Philosophi; nam postquam dixerat ad coctionem pertinere maturationem, assationem, & elixationem, immediatè post ait. *Sed hæc nimirum nomina putare debemus, non propriè vsurpari, quando similibus rebus non imponuntur. Ideò proposita genera existimanda sunt non eadem, sed talia esse.* Quibus verbis constat, Philosophum æquè de his actionibus non loqui, vnde maturatio vera est coctio; assatio verò, & elixatio minimè, licèt largâ significatione coctiones dici possunt, quatenus ex vi illarum alimenta externa præparantur, & adquirunt qualitatem conducentem ad esum, & sorbitionem, & inde conducentem, vt viuens adquirat vltimam perfectionem ex vi commutationis alimenti in substantiam viuentis.

Illa ergo actio, ex vi cuius viuens adquirit vltimam perfectionem, dicitur perfecta coctio, & maturatio perfecta, quæ à proprio, & naturali calore illius rei quæ perficitur, celebratur. Cæterùm, si actio aliqua detur in viuenti, quæ à calore ipsius fiat, aut circa alimenta & propter aliquod impedimentum non perueniat ad vltimam perfectionem viuentis, aut propter incapacitatem materiæ, vt quando calor noster agit in materiam putridam, tunc quidem huiusmodi actiones, licèt à calore viuentis fiant propter ipsius perfectionem, tamen quia ex vi illarum viuens actualiter non perficitur, non dicuntur coctiones perfectæ, quemadmodum si alimenta commutarentur, & materia putrida, si ex se non esset incapax transmutaretur in substantiam viuentis, ità vt viuens ex vi illius actionis adquireret vltimam perfectionem; ideóque huiusmodi actiones, quibus materia putrida corrigitur, non dicuntur coctiones perfectæ, sed imperfectæ, quia licèt ex vi illarum viuens perficeretur, si materia esset capax transmutationis, tamen quia actualiter non fit, amittit rationem coctionis perfectæ.

Quæres, An ea, quæ elixantur necessariò mutent formam? Respondeo negatiuè, nam in elixationibus, & assationibus externis, etsi aliqua accidentia in alimentis diuersa appareant, ratione quorum aptiora reddantur ad esum, & sorbitionem; attamen non peruertitur omninò modus substantiæ, neque accidentia dicta ità diuersa sunt, vt specificam formarum diuersitatem attestentur: at in elixationibus internis, quæ in nostro corpore fiunt, multò maior diuersitas acci-

dentium apparet, vt patet in chylo, & sanguine, in quibus modus substantiæ, qui in antecedenti alimento præfuerat, omninò peruersus apparet, ideóque formam esse diuersam colligimus, forsan quia actio naturalis perseuerat magis, & maiorem causat alterationem, & variationem; hæc tamen si fortasse accidat in rebus externis, mutabunt formam; non tamen de necessitate elixationes, & assationes terminantur in formam specie diuersam, vt experientia ipsa probat.

Quæres iterùm, An metalla dum liquantur, & vinum, & aqua, & lac, dum à calore externo alterantur, verè, & in rigore elixentur? Respondeo negatiuè; nam ad hoc vt aliqua substantia propriè, & in rigore elixetur, requiritur, vt humor ipsius patiatur, & extrahatur ab humido calido externo. Cùm ergo substantiæ suprà relatæ non habeant talem naturam, vt humidum ipsarum vincatur ab humido, & calido extraneo, quippe tale humidum est incapax, infertur planè propriè non elixari

De productione vini ex musto inquiri solet, An sit maturatio? Vallesius noster *super 4. lib. Meteor. c. 3.* dirimit dubiolum propositum, & affirmatiuè respondet, tenétque esse accidentalem mutationem eam, quæ fit ex musto, quandò in vinum conuertitur, & consequenter esse maturationem, de qua Philosophus dixit esse concoctionem alimenti, quod est in fructu. Ergo maturari mustum tenet, quando in vinum conuertitur, quia id quod maturatur intra propriam entitatem perficitur; hoc accidit in musto à proprio ipsius calore. Ergo mustum maturatur, quando in vinum conuertitur.

Hæc tamen doctrina non videtur rationi consona, neque Philosopho; nam ipse expresse fatetur, coctionem, seu maturationem esse passionem viuentis; nihil enim coqui, aut maturari potest, quod non sit viuens; sed mustum non est viuens, quia in ipso nulla relucet actio vitalis (vt per se patet) etsi antecedenter vua viueret, cuius succus est mustum, & ità mustum potiùs alimentum viuentis dicitur, quàm viuens. Ergo musti in vinum transmutatio, minimè est maturatio. Confirmatur, nam maturatio est concoctio alimenti, quod est in fructu, seu in re, quæ maturatur; sed in musto nihil est quod sit alimentum ipsius. Ergo non maturatur, quando mutatur in vinum. Corroboratur vlteriùs; nam quicquid maturatur, perficitur intra propriam entitatem; sed quando est vinum iam non apparent accidentia musti; sed valdè diuersa, quæ non dubiè substantialem formæ mutationem attestantur. Ergo mustum quando alteratur à proprio calore non perficitur intra eandem speciem, sicut perficitur vua dum maturatur, & quilibet alius fructus, ac per consequens dum mustum in vinum mutatur, minimè maturatur, seu coquitur.

Est ergo mustum alimentum vuæ, & licèt in ipso aliquæ partes vuæ perseuerent; tamen illæ partes minimè viuunt postquam à planta sunt separatæ. Vnde ex nullo capite mustum viuit, nec de illo potest verificari maturatio vera, de qua Philosophus dixit. Cùm semina in fructu valente similem producere, quippe mustum potiùs producit dissimilem substantiam, quando mutatur in vinum. Non ergo est talis transmutatio maturatio vera, qualis reperitur in vua, quando maturatur, & in quolibet alio fructu per concoctionem alimenti, quod in ipso est, neque vera elixatio dici potest talis transmutatio, cùm non sit alteratio à calore alieno in humido, cuius interminatum sit in humido, vt suprà exposuimus.

Restat ergo vt musti in vinum transmutatio sit vera generatio substantialis facta à partibus crassis ipsius vuæ, quæ simul cum succo vuæ extrahuntur in expressione, & permiscentur, & cùm tales partes crassæ sint partes ipsius vuæ, in ipsis perseuerat facultas alterandi, quæ licèt vitalis non sit, propterea quòd iam non viuit vua, postquam à planta separata fuit; tamen sufficiens pro alteratione in ordine ad alteram formam, agentibus partibus crassis in succum vuæ, ratione cuius attenuatur, & calefit, & vini forma resultat, separatis proprio pondere partibus dictis crassis, quæ post alterationem descendunt, & minimè anteà, quia omnes erant permixtæ; finità tamen alteratione à calore, homogenea vniuntur, & heterogenea separantur, ideóque partes crassæ, quæ fœces vini dicuntur, descendunt, & quicquid non suscepit perfectam alterationem, & sufficientem, vt in vinum conuerteretur. Cùm ergo vini forma diuersa valde sit à musti forma, vt accidentia saporis, & odoris planè probant, dicendum est, talem transmutationem esse veram generationem substantialem, & minimè maturationem.

Eodem modo philosophatur noster Primarius Martinez *Tract. de Coct. f. 304.* de productione olei ex oliuæ succo, igne externo iuuante; mihi verò videtur, eam non esse generationem; sed potiùs separationem illius partis oleosæ, quæ est in superficie oliuæ, quæ non dubiè habet eandem naturam, & accidentia eadem, exceptâ liquatione, quæ sequitur ad separationem, medio calore externo ignis factam. Fit etiam hæc separatio, licèt non ità exquisitè, infusis ipsis oliuis in aqua, in cuius superficie supernatant aliquæ partes oleosæ consimiles oleo ipsi. Vbi constat clarè, nullam fuisse generationem substantialem; sed per ipsam infusionem separari partes illas oleosas. Non ergo quæ fit medio igne externo potest dici generatio, sed separatio illarum partium oleosarum à crassis ipsius oliuæ, & denique fit altera separatio in ipso oleo partium crassarum, quæ fœces dicuntur, sine noua alteratione, solâ grauitate operante, mediâ quâ descendunt fœces olei in fundum dolij, ratione cuius purificatur, & perfectiùs resultat.

CAPVT VIII.

Vtrùm quæ coquuntur reddantur calidiora, crassiora, & sicciora.

PHilosophus 4 *lib. Meteor. cap. 2.* videtur absoluere propositam controuersiam per sequentia verba. *Necesse est cocta crassiora, & calidiora esse; tale enim sit calore melioris molis, & crassius, & siccius.* Hanc sententiam communiter defendunt tanquam inuiolabilem ferè omnes Interpretes, & nos etiam eandem amplectimur veritatem. Cæterùm, oportet explicare modum, quo ea quæ coquuntur, reddantur sicciora, crassiora, & calidiora, & vt clariùs constet seorsim omnes particulas propositionis à Philosopho adductæ percurrere licet.

Porrò,

Porrò,de ficcitate,& craffitie clariùs conftabit, fi doctrinam à nobis adduct.am, *Tract.de Temper.* memoriæ mandemus ; ibi enim latè docuimus,viuens à principio in finem exficcari , dum caufam mortis naturalis,& ætatum examinauimus,refolutis in primis ætatibus, pueritiæ fcilicet & adolefcentiæ partibus humidioribus,vtpotè facilioribus ad refolutionem. Inde clarè inferebamus , viuens exficcari per refolutionem partium humidarum, ficcioribus remanentibus, & adquifitis etiam per nutritionem partibus ficcioribus , aut faltem non æquèhumidis cum refolutis,quippe nunquam poteft reparari fubftantia æquè humida cum deperdita, (aliàs in æternum duraret viuens.) Cùm ergo hæc doctrina firmiffima fit, & tot vallata fundamentis, planè infertur ex ipfa ea, quæ coquuntur , ficciora euadere. Probatur affumptum ; nam folùm coquitur viuens, fi fuprà dictis,& ftabilitis iuxta Ariftotelis doctrinam ftare debemus; fed viuens ab ftatu cruditatis , feu pueritiæ vfque ad maturationis,& perfectionis ftatum ficcius redditur,refolutis partibus humidioribus,& aquofis, & adquifito temperamento perfectiori , & firmiori modo fubftantiæ,quo perfectiùs operatur, & fœcundum redditur , maturúmque dicitur, eò quòd fimile poffit producere. Ergo quod coquitur, ficcius redditur.

Dices , refolutionem adductam non effe iuxta mentem Philofophi,qui tenet,ea quæ coquuntur, reddi ficciora ex vi coctionis , quæ fecum affert ficcitatem , faltem extenfiuam ; fed fi viuens à principio in finem exficcatur ex vi refolutionis partium humidarum à calore factæ,videtur ficcitatem comparare ratione refolutionis,& minimè ratione coctionis. Ergo refolutio non quadrat cum doctrina Philofophi.Refpondeo à calore coquenti fieri vnionem illam oppofitorum patibilium , mediâ refolutione , & feparatione partium inutilium alimentorum, & humidarum quæ funt in viuenti, & impediunt quominùs viuens adquirat perfectiorem temperiem , & modum fubftantiæ firmiorem , & perfectiorem ad operandum opus præcipuum generationis, quâ ratione proportionatur humidum cum ficco tum in alimentis,tum etiam in viuenti , & fit perfectio in ipfis ex oppofitis patibilibus modo fuprà à nobis explicato : Sed totum hoc fit à calore naturali coquenti,ergo licèt fiat mediâ refolutione, bene intelligitur,quòd fiat ex vi coctionis,cùm præftetur à calore coquenti,& perficiente viuens, ac proindè ficcitas maior, faltem extenfiua,quam adquirit viuens,ex vi coctionis eft adquifita,quæ fecum affert neceffariò rationem humidi impedientis proportionem oppofitorum patibilium,& adquifitionem modi fubftantiæ perfectiui in viuenti. Dicitur tamen extenfiua ficcitas illa,quæ fequitur coctionem , quia plures partes adquiruntur per ipfam ficcæ,aut faltem non æquè humidæ cum deperditis ; etenim ficcitatem intenfiuam participat viuens à partibus terreis, ficut intenfiuum calorem à partibus igneis , iuxta ea quæ diximus dum caufas mortis naturalis , & ætatum examinauimus.

Hinc clariùs intelligitur, quâ ratione viuens quando coquitur, craffitiem etiam comparet , & fructus quando maturantur, nam craffities fit humido abeunte,& ficco coagmentato.Sic Philof.4. *Meteor.c.6.* fed totum hoc fit quando viuens coquitur,& exficcatur,refolutis partibus humidioribus ab ipfo calore. Ergo per ipfam coctionem coagmentatur ficcum in re quæ coquitur ; ac proindè neceffariò craffefcit,vt difcas in doctrina Philofophi locum habere diuerfitatem partium in mixtis , in quibus vera craffities folùm reperitur,& minimè in elementis,ideóque *c.6.cit.* negauit veram craffitiem aquæ,quippe in ipfa non funt partes humidæ,quæ refoluantur,& ficcæ,quæ augmententur,& fic in rigore aqua denfatur, & rarefit,quando conuertitur in vaporem,& quando vapor conuertitur in aquam non attenuatur,& craffefcit , vt finiftrè Doctor Matamoros protulit *in fuo Tr.de Coct.*Et hæc eadem doctrina currit in reliquis elementis,in quibus neque craffities,nec tenuitas reperiri poteft rigorofa ob inopiam diuerfarum partium ; quandoquidem conftat effe corpora fimplicia, feu omninò homogenea, & ob id Philofophus definiens elementum,dixit, *effe id ex quo primo indiuifibili in fpecie in aliam fpeciem aliquid componit.*Solùm ergo craffities competit corporibus mixtis,in quibus heterogeneitas, & partium diuerfitas reperitur , ratione cuius craffiora redduntur , humidis partibus abeuntibus , & ficcis coagmentatis. Cùm ergo hoc reperiatur in viuenti ex vi caloris coquentis, & refoluentis. Inde infertur , quòd eo paffu quo exficcatur ex vi coctionis, etiam fimiliter craffefcat.

Inquiri folet, an coctum dicatur viuens fecundum omnes partes, tum præexiftentes , tum quæ denuò per nutritionem mediâ coctione reponuntur. Cui dubio refpondet nofter Doctor Martinez *loc. fup. cit.* fecundum omnes partes dici coctum; præcipuè tamen , & rigorosè fecundum præexiftentes , quippe de illis folùm verificatur , quòd perficiantur , aduenientibus partibus ficcioribus, & craffioribus , ratione quarum adquirunt fubftantiæ modum perfectiuum , præfuppofitâ vnione, & permixtione partium denuò aduenientium: Attamen cùm totum viuens reddatur perfectum, & maturum,de omnibus partibus poteft verificari, quòd perficiantur, & coquantur ; nam viuens ratione omnium partium denominatur tale ; & cùm omnes inter fe permifceantur pro modo fubftantiæ perfectiuo , de omnibus poterit verificari propofitio , etfi magis propriè de præexiftentibus.

Mihi tamen videtur verius , quòd licèt viuens dicatur coctum , & perfectum ratione omnium fuarum partium , quatenus fic vel aliter inter fe proportionantur , & mifcentur in diuerfis ætatibus,iuxta ea quæ fuperiùs diximus : Nihilominùs folùm viuens coquitur,& perficitur, quatenùs fic proportionatas habet partes in ætate adolefcentiæ,vt perfectiffimè operetur generationis principale opus viuentis ; vnde licèt ratione fuarum partium perficiatur, & fœcundum reddatur, refolutis humidioribus in ætate pueritiæ , & ficciori, & craffiori facto ; aut non ità humido in adolefcentia ; tamen partes ex fe neque præexiftentes, neque aduenientes minimè perficiuntur ; nam quælibet correfpondet fuo elemento , neque inter fe eft actio , & reactio , neque datur temperamentum ex partium coalternatione in fententia huius Doctoris.Ergo partes præexiftentes in ætate adolefcentiæ minimè perficiuntur , neque intrinfecè immutantur per aduentum earum , quæ denuò , mediâ nutritione reponuntur , ac proindè neque aduenientes perficiuntur,neque præexiftentes ; fed folùm viuens ratione ipfarum partium diuerfimodè inter fe permixtarũ , & proportionatarum , videlicet quia in ætate adolefcentiæ non

non funt partes tot humidæ, ficut in pueritia, & fic viuens redditum eft ficcius modo explicato,& craffius extenfiuo modo; fic modum habet fubftantiæ firmiorem, & operationes omnes perfectiùs elicere valet:folùm ergo viuens coquitur, & perficitur,& ficcius,& craffius redditur,& fimiliter calidius,vt infrà conftabit, minimè partes eius fecundum fe confideratæ, nifi prout fimul fumptæ, & vnitæ, quæ à toto non diftinguuntur in fenfu copulato,vt Dialecticо modo difcurramus.

Dices,fructus dum perficiuntur,& maturantur ex duris fiunt molles. Ergo non fiunt craffiores ex vi coctionis, fed potiùs tenuiores. Vlteriùs, Hippoc. docet 2. *Aphor. text.9.* fluida debere effe ad expurgationem; fed ad hanc femper in cura regulari præfupponi debet coctio. Ergo coctio non incraffat,fed fluidos & tenues reddit humores. Refpondeo fructus minimè attenuari per maturationem, fed meliores refultare per expulfionem, feu refolutionem aliquorum excrementorum imbibitorum. Vnde etfi fructus per coctionem ex duro fiat mollis, partes tamen ipfius per coctionem craffiores refultant. Ad confirmationem dicimus, coctionem requiri ad expurgationem regularem, vt fecurè fiat,& vt Naturam habeamus acminicu-lantem ceffantem iam à retentione humorum; quod totum bene compatitur,etfi per coctionem humores comparent craffitiem; nam ea non eft talis, quæ impediat fluxibilitatem requifitam ad motum ipforum facilem per euacuationis vias: at craffities,& lentor,quæ reperitur in aliquibus humoribus crudis indiget attenuatione, vt Natura ipfos corrigat per actionem coctricem; at craffities, quam parit coctio non eft ità intenfa,quæ obftet fluxibilitati fufficienti ad motum humorum,& aliàs ratione coctionis factæ iam Natura ceffat à retentione, quo fit vt faciliùs moueantur humores à medicamento trahente,& Naturà pellente fuo ordine naturali:Quo præfuppofito,& referatis viis,vt Gal. *Comment.cit.Aphor.* docet, fœliciter fuccedit expurgatio, & abfque tormininibus, & aliis grauiffimis accidentibus, quos ibi refert.

Reftat vt difquiramus, An quæ coquuntur calidiora reddantur, vt exprefsè Philof. teftatur *loc. fup.cit.* Circa cuius veritatis indaginem Doctor Matamoros *Tract.de Coct.difp.10.f.406.* tenaciter affirmat non effe vniuerfaliter verum quòd ea quæ coquuntur,redduntur calidiora; fed folùm habere locum in maturatione vera,quæ fit perfeuerante forma illius rei,quæ maturatur,minimè verò in aliis coctionibus, quæ fiunt cum tranfmutatione formæ, vt quando per coctionem ex fanguine fit lac,& ex medulla generatur os,in quibus minimè poteft verificari,quòd lac fit calidior fanguine,neque quòd offa fint calidiora medullâ, imò contrarium verificatur.Non ergo quod coquitur abfolutè calidius redditur,fed folùm quòd vera maturatione coquitur fine mutatione formæ, & in hoc fenfu iudicat,verâ effe Philofophi propofitionem.

Cæterùm,intendens docere,quâ ratione in maturatione refultet maior calor, tenet id fieri, quia per coctionem producitur qualitas quædam fecunda ad intenfiorem calorem producendum, feu conferuandum, ratione cuius calidiora refultant, quæ maturantur ex vi talis fecundæ qualitatis,quæ determinat fubiectum, in quo recipitur,vt ab interno principio pullulet intenfior calor, vel faltem conferuetur fi ab extrinfeco agenti fupponatur productus; iudicat enim per huiufmodi qualitatem, quæ mediâ coctione producitur, d ifp ni mixtum, & capacitari ad intenfiorem calorem, dummodò in ipfa forma contineatur.

Hic Philofophandi modus improbabilis mihi videtur; militat enim contra ipfum commune illud, fed irrefragabile argumentum de qualitatibus,feu fecundis innominatis,etenim qui refundit effectum in qualitatem fecundam innominatam tanquam in caufam, dicit fe videre effectum, fed ignorare caufam ipfius productiuam. Fruftrà ergo recurrit ifte Author ad talem qualitatem prædeterminantem,aut difponentem fubiectum, in quo recipitur,vt pullulet intenfior calor media coctione. Deinde premitur eadem doctrina ex eo quòd in mixtis,quæ elixantur,feu coquuntur,cum tranfmutatione formæ poterit produci eadem fecunda qualitas,mediâ ipsâ coctione, quæ prædeterminet fubiectum ad pullulationem intenfioris caloris.

Nec valet, fi refpondeat aliquis pro ipfo, formam denuò aduenientem,neque expofcere,neque continere potentialiter illam intenfionem, ad quam difponit fecunda illa qualitas per coctionem producta, vt patet in exemplis pofitis de generatione lactis ex fanguine,& de generatione medullæ ex ipfo fanguine, & de offibus ex medulla, & tandem de fpiritu animali ex vitali producto mediâ coctione; in quibus omnibus, quia forma adueniens,& denuò producta non continet eminenter, feu virtualiter intenfiorem calorem, ideò fecunda qualitas,quam coctio producit non poteft prædeterminari fubiectum, in quo recipitur ad intenfiorem calorem.

Hæc tamen folutio inftatur fic; nam in fructibus qui maturantur fine tranfmutatione formæ non erit vniuerfaliter vera propofitio Philofophi, vt ipfe tenet,quippe funt plures frigidi ex propria natura & à propria forma,& tamen coquuntur, & maturantur. Ergo per ipfam coctionem non redduntur calidiores ex vi ipfius coctionis, feu qualitatis fecundæ mediâ coctione productæ. Patet confequentia; nam ideò in coctionibus quæ fiunt cum mutatione formæ non producitur intenfior calor, quia forma mixti, in qua recipitur qualitas, fecunda producta per coctionem non continet intenfionem illam caloris; fed in mixtis, feu partibus frigidis à propria forma, dum coquuntur, & maturantur, fine tranfmutatione in alteram, militat eadem ratio. Ergo neque in maturatione erit vera propofitio abfolutè: fed æquè verificabitur de omnibus coctionibus, tum quæ fiunt cum tranfmutatione formæ, tum etiam quæ fiunt fine ipfa tranfmutatione, vt in maturatione fructuum; nam fi fubftantia, quæ denuò generatur à propria forma, continet intenfiorem calorem, calidior refultabit poft coctionem, præfuppofitâ illâ fecundâ qualitate, etfi fructus, qui maturatur à propria forma continet intenfiorem calorem; calidior etiam refultabit poft coctionem ratione fecundæ qualitatis. Ergo æquè verificatur propofitio de omnibus rebus coctis, fiue mutent formam, fiue fecus, ac proindè vniuerfaliter eft falfa propofitio Philofophi fine diftinctione vlla. Malè ergo & finiftrè Doctor Matamaros refoluit controuerfiam, & Philofophi doctrinam contemnit.

Prætereà etiam eodem modo ad libitum poterat philofophari de ficcitate, & craffitie, de quibus etiam tenet cum Philofopho per coctionem in mixtis comparari; nam poterat afferere per coctionem produci qualitatem alteram fecundam

dam, quæ determinet subiectum in quo recipitur, vt ab interno principio pullulent ficcitas, & crassities maior in re cocta, dummodò ipsa forma contineat siccitatem, & crassitiem intensiorem. Constat autem, hoc esse chimæricum in his qualitatibus. Ergo etiam in adquisitione intensioris caloris erit reputanda doctrina huius Doctoris tanquam absurda & chimærica. Præcipuè autem deducitur falsitas ex eo quòd coctio celebratur à calore, & calor solùm producit tenuitatem, & raritatem in subiecto, quæ reuerà disponunt pro calore, etsi effectus caloris sint, quòd in diuerso genere causæ nullum est inconueniens. Chimærica ergo, & omninò fictitia alia qualitas secunda adstruitur ab hoc Authore, quæ prædeterminet formam, in qua recipitur, vt intensiorem calorem producat, quem virtualiter continebat, seu potentialiter. Indéque etiam sequeretur, quòd solùm in mixtis potentiâ calidis, quando coquuntur, resultat maior calor ex vi coctionis; nam ea secunda qualitas solùm est dispositio (vt actuatio in potentiâ calidis, vt in pipere) vt pullulet ab ipsa forma intensior calor, quem ipsa virtute, aut potentiâ continebat.

Denique falsitas huius opinionis redarguitur; nam si illa secunda qualitas est violenta in re cocta, ablato extrinseco agente, eam producente, debet illicò euanescere, sicut ablatâ actuatione à nostro calore piper reducitur ad statum antecedentem, & euanescit ille interior calor; constat autem in re cocta perseuerare post coctionem intensiorem calorem. Ergo talis qualitas secunda non poterit esse violenta: Vlteriùs, nec potest esse naturalis rei coctæ, cùm à principio extrinseco producatur, & minimè dimanet ab ipsa forma. Si autem respondeat, produci ab extrinseco; tamen propter perfectionem rei coctæ eodem modo currit argumentum suprà factum, quia ablato, & semoto extrinseco, hæc perfectio, & intensio maior caloris, quæ pullulat in re cocta, illicò debet euanescere: constat autem eius permanentia. Ergo aliter est defendenda doctrina,& propositio Philosophi.

Porrò, alia sunt argumenta, quæ doctrinam Philosophi euertere videntur, Primum desumitur ex Galeni monumentis 2. *de Temperament.cap.3.* vbi docet seruari eundem gradum caloris à pueritia, vsque ad iuuentutem in natura temperata. Et hanc eandem doctrinam sequimur *Tractatu de Temperamentis*, dum de ætatum temperamento sermonem fecimus; sed nos maturamus in adolescentia. Ergo ex vi coctionis non adquirimus maiorem calorem, quippe independenter ab ipsa coctione viuens seruat eundem gradum caloris per correspondentiam partium ignearum, à quibus denominatur calidum, ac proindè ea quæ coquuntur non redduntur calidiora.

Vlteriùs, quia coctio celebratur à calore naturali, & proprio rei coctæ; sed talis calor non potest producere maiorem intensionem, neque in subiecto in quo est, neque in extraneo subiecto, quandoquidem nullum agens potest producere vltra propriam intensionem. Ergo non est intelligibile, quòd ea quæ à calore naturali coquuntur, reddantur calidiora ex vi ipsius coctionis, cuius auctor est calor naturalis rei coctæ. Denique etiam premitur Philosophi assertum, ex eo quòd fructus dum maturantur amittunt amaritudinem, & comparant dulcedinem; sed amaritudo est indicium intensioris caloris, quæ dulcedo, authore Galeno, 4. *de Simplic. medicament. facultatib.* Ergo fructus in statu cruditatis calidiores sunt, quàm post maturationem, indéque ex vi maturationis non reddantur calidiores.

Vera tamen est Philosophi propositio, quâ nos docet, quòd ea quæ coquuntur, seu maturantur calidiora redduntur ex vi coctionis; quatenus per ipsam viuens adquirit, mediâ commutatione alimentorum nouas, & plures partes calidas, & hac ratione Galenus 3. *lib. de Temperam. cap. 2.* docet, omne alimentum calorem nostrum augere, non quidem quia verè intendat calorem; sed quia ex quolibet alimento substantia calida, mediâ coctione, & nutritione, comparatur; hoc autem est augeri calorem extensiuè vi coctionis, quatenus plures partes calidas denuò adquirit per ipsam, agente calore naturali, & commutante alimentum in substantiam aliti. Hæc expositio est iuxta mentem Philosophi *in textu citato*; nam postquam dixit, *Necesse est cocta calidiora esse*; prosequitur sic, *Tale enim fit à calore melioris molis*. Hoc est per molem partium calidarum, non per intensionem caloris; & idem de crassitie & siccitate protulit. Ergo quicquid coquitur & calidius, & crassius, & siccius redditur extensiuè ratione partium, quæ denuò adquiruntur, aut quæ superant in viuenti, aliquibus resolutis, vt de crassitie & siccitate dicebamus suprà; non intensiuè, vt probat primum argumentum desumptum ex Galeno 2. *de Temperamentis, cap. 2. citato.* Ex quo patet solutio ipsius. Secundum etiam facilè soluitur ex dictis; nam calor naturalis, qui author est coctionis, non intendit seipsum, neque intensiorem calorem producit in re cocta; sed partes nouas, & plures calidas, mediâ alimentorum enumeratione aggregat, & sic quod coquitur extensiuè calidius redditur calore melioris molis.

Ad vltimum de amaritudine fructuum in statu cruditatis, & dulcedine in statu maturationis, Respondeo id fieri resolutis, & expulsis aliquibus partibus inutilibus excrementitiis amaris, & adquisitis aliis per veram coctionem dulcibus & calidis; vnde semper est verum, quòd cocta ex vi coctionis redduntur calidiora.

CAPVT IX.

Vtrùm quæ cocta sunt possint incrudari?

PRo clariori intelligentia præsentis Controuersiæ supponendum est, cruditatem largâ & impropriâ significatione verificari de alimentis, quæ nondum perfectam elaborationem susceperunt in ventriculo, sed diminutam, aut forsan corruptelam acidam, aut nidorosam comparârunt, quâ ratione cruda dicuntur alimenta, sicut etiam dicuntur cocta, quando in formam perfectam chyli permutantur, inde quod in sanguinem, largâ tamen, & impropriâ significatione cocta dicuntur, vt abundè superiùs docuimus; vnde nec de hoc genere cruditatis, neque coctionis procedit lis; nam certum est ex sanguine posse fieri chylum, & ex lacte sanguinem; cùm tamen alimentum nec propriè sit crudum, nec propriè coctum. De his transmutationibus retrocessionalibus non procedit difficultas; sed solùm de his quæ propriè coquuntur, &

priùs cruda perfiftebant, an iterum poffint retrocedere vi alicuius alterationis ad antecedentem ftatum cruditatis. Similiter etiam humores putridi, dum febrem caufant, & nullam emendationem à Natura fufceperunt, dicuntur crudi, iuxta illud communis Hippocratis edictum. *Concocta medicari oportet, & mouere, non cruda.* Nec tamen de hoc genere cruditatis, & coctionis procedit controuerfia, cùm certum etiam fit humores putridos non effe propriè crudos, nec propriè coqui, licèt circa ipfos fit actio Naturæ faciens ceffare putredinem; non enim funt capaces, vt recipiant perfectionem vltimam; fed potiùs ratione putredinis important negationem recipiendi terminum perfectiuum coctionis; crudum autem quod propriè tale dicitur, priuationem perfectionis importat, & ipfam includit in fuo conftitutiuo, vt infrà conftabit.

Solùm igitur litigium eft inter ea, quæ verè coquuntur, & anteà verè cruda erant, an poftquàm cocta funt, poffint retrocedere ad antecedentem ftatum cruditatis. Cùm ergo folùm viuens coctum fit in ftatu adolefcentis ætatis, & crudum in ætate pueritiæ, & hoc ipfum de fructibus verificetur, qui verè crudi, & immaturi funt in prima ætate, indéque in fecunda maturentur. Inquirit controuerfia propofita, An fructus poftquam maturi funt, & ad perfectionem vltimam accefferunt, poffint retrocedere ad antecedentem ftatum cruditatis; & an adolefcens poftquàm perfectionem vltimam comparauit per quam coctum, & perfectum eft factum, ratione coctionis poffit iterùm incrudefcere, & retrocedere ad ætatem pueritiæ, in qua crudum, & imperfectum erat.

Circa hanc difficultatem Argenterius *cap. 29. Art. Medicin.* iudicat, rem coctam poffe incrudari, ex eo quòd poteft putrefieri quicquid coctum eft; fed quod putridum eft dicitur crudum, quippe cruditas conftituitur per priuationem qualitatis perficientis, humido indefinito. Cùm ergo quæ putrefcunt, priuentur qualitate perficiente, & primò humefcant ex Philofopho, infertur planè non folùm fructus maturos, verùm viuens in ftatu adolefcentiæ poffe retrocedere ex vi putredinis ad ftatum cruditatis. Hoc argumentum nullius roboris eft; nam quod putridum eft, non poteft coqui, neque adquirere perfectionem vltimam (vt latè fuperiùs monftrauimus:) vnde etfi largâ fignificatione putrida dicantur cruda, non tamen rigorosè, quippe incapax eft, & negatum prorsùs adquirendi perfectionem, quod putridum eft, fic humores dum putrefiunt non poffunt tranfmutari in fubftantiam viuentis, etfi poffint emendari actione Naturæ, quâ in pus, aut in fedimentum tranfinutantur; actio tamen illa etfi ex parte Naturæ poffit dici coctio, non tamen abfolutè, & perfectè, quia propter incapacitatem materiæ non potuit perfectio vltima comparari, & fic argumentum Argenterij inualidum eft.

Efficaciùs tamen poffet fulciri placitum Argenterij fequenti ratiocinio: nam viuens in ætate pueritiæ dicitur crudum, quia ex vi fuæ temperiei humidæ femen infœcundum generat, nec poteft fimile producere; ficut coctum dicitur in ætate adolefcentiæ, quia ex vi fuæ temperiei poteft prolificare, & femen fœcundum generare; fed viuens poftquàm fit coctum, & in ætate adolefcentiæ conftitutum, poteft ex vi alimentorum reddi ità frigidum, & humidum, vt neutiquam poffit femen fœcundum generare, nec fimile producere. Ergo poterit viuens incrudari poftquam coctum fit.

Poterit refponderi argumento propofito, quòd licèt viuens conftitutum in ætate adolefcentiæ vi alimentorum poffit reddi frigidum, & humidum, & proindè infœcundum; non tamen tunc ex vi illius mutationis dici crudum, quia talis temperies non conftitueret viuens in ftatu pueritiæ naturali, fed in ftatu violento per temperiem violentam, ratione cuius non operatur, vt debetur fubiecto, vnde tunc non operabitur viuens vt puer, ac proindè non retrocedit ad ftatum cruditatis.

Sed hæc folutio poteft inftari, ex eo quòd anima eft principium indifferens ad operandum, & determinatur per temperamentum ad operandum hoc, vel illo modo. Ergo femper quòd habeat idem temperamentum, eodem modo operabitur; ac per confequens fi in ætate adolefcentiæ habeat viuens temperamentum pueritiæ, operabitur anima vt in ætate pueritiæ, & viuens denominabitur puer. Ergo erit retroceffus à coctione in cruditatem, & quod verè coctum eft, poterit incrudari. Et licèt demus gratis, talem temperiem effe violentam viuenti pro tali ftatu, non diminuit vim noftræ ratiocinationis, quia folùm infertur, viuens incrudari per ipfam cruditate violenta, & indebita pro adolefcentia, quod non tollit viuens coctum poffe incrudari; nec facit contra hanc opinionem, quia fi viuens in ftatu adolefcentiæ, & coctionis incrudatur, & retrocedit, neceffe eft retroceffum effe violentum, fi comparetur cum ætate perfectiori; non tamen fi comparetur ad viuens abfolutè. Ergo etfi temperies illa fit violenta in hoc fenfu, optimè infertur poffe incrudari quod coctum eft, quia etfi retrocedat ad ftatum imperfectionis, & violentum refpectu ætatis perfectioris, non tamen refpectu viuentis; nam ficut in ætate pueritiæ non dicitur violentum cum temperie pueritiæ; fic in tali ftatu per retroceffum ad eandem temperiem non erit viuens in ftatu violentiæ, quia operabitur vt puer fine læfione abfoluta. Denique fulcitur affumptum, quia viuens in ætate adolefcentiæ fi retrocedat ad temperiem pueritiæ, eft capax pro tunc talis perfectionis ratione ætatis. Ergo potiori iure dicetur crudum, quàm puer, qui pro illa ætate non eft pro tunc capax perfectionis ità proximè, & immediatè, ficut adolefcens diftemperatus per talem retroceffum. Ergo verè erit crudus adolefcens vi retrocefsûs, & adquifitionis temperiei humidæ.

Nofter Primarius Doct. Mart. *lib. 1. tr. 7. fect. 1. de Coct. fol. 332. & 333.* acriter defenfare conatur, quòd etiamfi adolefcens retrocedat ad temperiem pueritiæ, & operetur vt puer, nihilominùs non verificari, quòd poffit incrudari id quod coctum eft; nam in cafu adducto viuens non erit conftitutus in ætate pueritiæ; fed folùm erit adolefcens diftemperatus, quippe pro illo ftatu adolefcentiæ non erit debita illa temperies iuxta curfum naturalem caufarum. Vnde ad effe naturale pueri non retrocedit viuens, etfi eodem modo operetur ac in pueritia; etenim cùm non fit debita illa temperies pro illo ftatu, non dicitur viuens puer, neque crudum.

Hic philofophandi modus non videtur omninò firmus: nam adolefcens etfi feruet fuam naturalem molem, quam adquifiuit vi antecedentis humiditatis; nihilominùs fi retrocedat ad tempe-

temperiem pueritiæ, tunc non poterit verificari, quòd ſit coctum, quippe tunc non operatur perfectiùs, nec ſemen fœcundum generat, nec ſimile poterit producere vi talis temperiei. Ergo cùm in tali caſu non dicatur putridum, ſequitur infallibiliter, quòd dicatur viuens in illo ſtatu crudum, quippe ſupponitur viuens productum per generationem, non putridum vt per ſe eſt notum, non coctum, vtpote non potens prolificare, nec ſemē fœcundum generare. Ergo ſine dubio erit crudū, cùm non ſit medium. Cùm ergo in ætate, & temperie debita adoleſcentiæ eſſet viuens coctum, Si concedatur poſſe retrocedere ad temperiem pueritiæ, in qua vt puer operatur, per conſequens fateri debet iſte Doctor, quòd incrudatur viuens poſtquam coctum eſt; aut velim ab ipſo ſcire quando adoleſcens habet temperiem pueritiæ, an ſit crudum, aut coctum, aut putridum. Si reſpondeat à nullo ex his dimanari, friuolum, & chimæricum eſt, quia operatur ſicut quando erat puer viuens & crudum; aliàs neque eſt coctum, neque putridum. Ergo verè dicitur crudum, quod anteà erat coctum.

Nec valet dicere, illam temperiem non eſſe debitam pro illa ætate, neque adquiſitam ex vi primæ formationis à cauſis naturaliter, & ineuitabiliter operantibus, quia ex ſe talis temperies conſtituit viuens crudum, & imperfectè operans, licèt non conſtituat puerum in ſtatu naturali; ſed adoleſcens in ſtatu violento reſpectiuè ad modum operandi, qui debetur pro adoleſcentia; nam cùm ſit verum viuens operari vt coctum in adoleſcentia, & idem operari vt crudum, & vt in pueritia quando adquirit temperamentum ipſius, ſequitur infallibiliter poſſe incrudari, quod coctum eſt, ſi fateamur poſſe retrocedere ad temperiem, in qua operatur viuens, ſicut quando crudum eſt, etſi non dicatur puer naturaliter, quippe optimè compatitur, quòd viuens tunc ſit crudum rigoroſá ſignificatione, & quòd non dicatur puer in ſtatu naturali eo modo quo ſi eſſet illa temperies adquiſita à cauſis naturalibus vi primæ formationis, & iuxta neceſſitatem augmenti.

Verior ſententia eſt, & conformis valde noſtris principiis, neutiquam poſſe incrudari quod coctum eſt, quippe eſt impoſſibile quòd viuens poſtquam eſt conſtitutum in adoleſcentia, poſſit adquirere partes ſubſtantificas æquè humidas, nec tantas quantas habebat in pueritia, per quas verè, & propriè erat conſtitutum in ætate pueritiæ, & in ſtatu cruditatis. Si enim poſſit reſtaurari æquale humidum cum deperdito, viuens in æternū duraret: Impoſſibilitas ex eo naſcitur, quòd viuens à principio in finem exſiccatur, & cùm in adoleſcentia: ſed viuens minùs humidum valde quàm in pueritia, non poteſt producere magis humidum, imò nec tantum quantum in ſe habet. Ergo cùm ob hanc rationem viuens neceſſariò à principio in finem exſiccetur, non poterit per nutritionem reſtaurare æquale humidum, nec accedere ad humidum, quod habebat in pueritia. Ergo non poterit incrudari ſi attendamus ad humidi qualitatiui reſtaurationem, nec ſi ad reſtaurationem humidi quantitatiui, quippe impoſſibile eſt per nutritionem adquirere viuens tot partes aëreas, quantas habebat in pueritia; etenim viuens in pueritia reſoluit ſolùm aëreas, vtpote faciliores ad reſolutionem, & tamen adquirit partes correſpondentes ad omnia elementa, quamuis elementa ſint humida, & homogenea ad ſenſum. Ergo numquam ex vi nutritionis poterit viuens reſtaurare partes humidas ſubſtantificas æquales cum deperditis. Ergo impoſſibilis erit retroceſſus àb adoleſcentia in pueritiam, proindeque quod coctum eſt, minimè poterit incrudari.

Verum quidem eſt, quòd ſi viuens in ætate adoleſcentiæ vtatur alimentis ſelectis humidis quoad ſubſtantiam, aliquantulum humectabitur magis extenſiuè, hoc eſt reſtaurabit plures partes humidas ſubſtantificas, quàm ſi vtatur aliis alimentis magis heterogeneis, tamen numquam reſtaurabit plures partes humidas, nec tantas quantas deperdit, propter rationem nuper adductam; hoc tamen erit intra limites adoleſcentiæ, cuius temperies latitudinem habet, vnde ex vi nutritionis numquam erit retroceſſus ad ſtatum, & temperiem pueritiæ. Verum etiam eſt poſſe viuens in adoleſcentia ità diſtemperari violentâ diſtemperie, nec debita vlli ætati; ità vt adquirat partes frigidas, & humidas excrementitias, ratione quarum reddatur impotens ad prolificationem; hoc tamen non eſt incrudari, ſed adquirere ſtatum morboſum impedientem generationem, & prolificationem, de quo non eſt controuerſia. Semper ergo liquidum manet, non poſſe incrudari, quod coctum eſt. Hanc ſententiam tenet noſter Valleſius *ſup. 4. lib. Meteor.* & deſumpſit principale fundamentum ex Philoſopho 2. *Elenchor. cap.* 12. Nam id quod numquam factum fuit per Naturam, videtur fieri non poſſe; ſed numquam viſum eſt adoleſcentem redire ad ætatem pueritiæ, nec fructum maturum ad immaturitatem retrocedere. Ergo quia fieri non poteſt. Quod argumentum probat à poſteriori noſtram concluſionem. Et licèt ſit actio deſtruens perfectionem adquiſitam per coctionem, illa ſine dubio erit putrefactio, non incrudatio, cuius impoſſibilitas ex dictis ſuprà ſatis conſtat.

Reſtat tamen examinare, An cruditas conſtituatur præciſè per priuationem perfectionis adquirendæ per coctionem; An verò aliquid poſitiuum importet in ſuo intrinſeco conceptu? Communis opinio tenet, puerum dici crudum, & fructum immaturum præciſè per priuationem illius perfectionis, quæ eſt terminus coctionis. Fundamentum deſumitur ex eo quòd coctio, & cruditas opponuntur non contrariè, quippe cum putredine contrariatur, & cùm non poſſit habere duplex contrarium, quia coctio non eſt medium inter cruditatem, & putredinem, vt infrà conſtabit; inde ſit vt ſolùm priuatiuè opponantur coctio, & cruditas. Secundò fulcitur hæc opinio, quia ſi per poſſibile fructus immaturus, aut puer priuarentur, & nudarentur omni qualitate, crudi dicerentur, eo ſolùm præciſè, quòd eſſent priuati perfectione illa, quæ per coctionem comparatur. Ergo cruditas præciſè conſtituitur per talem priuationem: Antecedens probatur, quippe admiſsâ illâ ſuppoſitione, viuens in ſtatu pueritiæ (& idem eſt de fructu immaturo) non eſſet coctum, & tamen eſſet capax recipiendi perfectionem per coctionem. Ergo verè eſſet crudum: Atqui tunc in puero & in fructu ſolùm erat priuatio illius perfectionis. Ergo præciſè per illam conſtituitur cruditas. Tertiò, quia ſi oppoſitio inter cruditatem & coctionem eſſet per poſitiuum, ſaltem de potentia Dei abſoluta ſimul poſſet viuens eſſe crudum, & coctum, cùm ea quæ con-

trariantur fimul poffint conciliari per diuinam potentiam; fed non apparet poffibile, quòd viuens fimul fit puer & adolefcens. Ergo quia oppofitio inter cruditatem, & coctionem eft priuatiua. Ergo cruditas folùm importat in fuo conceptu priuationem perfectionis, quæ terminus coctionis eft. Tandem quia fi cruditas conftituetur per pofitiuum,fequeretur omnes pueros, & omnia bruta immatura, omnéfque fructus immaturos habere eafdem qualitates in fpecie,quippe omnia æqualiter cruda dicuntur. Sequela eft eft chimærica, ergo illud ex quo fequitur, ac per confequens cruditas folùm per priuatiuum conftituitur.

Vallefius nofter *fuper 4. lib. Meteor. cap. 2.* vt diffoluat præfentem controuerfiam, docet, cruditatem, & coctionem poffe confiderari aut ratione terminorum, hoc eft ratione illius pofitiui, quod reperitur in re cocta, & cruda, & hâc ratione contrariè opponuntur cruditas, & coctio, & aliquid pofitiuum importat cruditas, nempè qualitates exiftentes in ipfa, ratione quarum in inftanti non adquiritur perfectio, quæ eft terminus actionis coctricis, fed in tempore ratione contrarietatis, quam inuenit in re cruda; cùm autem contrarietas verfetur inter pofitiuos terminos, hinc infertur, cruditatem pofitiuum importare, fi ratione termini confideretur. Cæterùm, fi cruditas & coctio confiderentur ratione ipfarum actionum, tenet nofter Vallefius neutiquam opponi pofitiuè, fed priuatiuè folùm, quia coctio eft motus, cuius terminus eft perfectio; cruditas verò minimè. Iudicat enim nullam dari actionem cruditatis productiuam; nam quæ terminatur in deftructionem coctionis, putredo dicitur, cum qua maiorem oppofitionem dicit coctio, quàm cum cruditate. Vnde duo importat cruditas in fuo conceptu, & qualitatem illam pofitiuam, quæ eft in re cruda confideratâ ratione termini, & priuationem illam perfectionis adquirendæ per coctionem, quâ eft capax res cruda, ad diftinctionem rei putridæ, in qua non capacitas, fed impoffibilitas, & negatio inueniendi tur recipiendi perfectionem dictam. Hanc opinionem modo à Vallefio explicatam fequitur Doctor Martinez *fuo Tomo de rebus naturalibus, & contra naturam, tract. de Coct. fol. 328.*

Hæc doctrina Vallefij fic explicata pluribus claudicat; Primò quia licèt cruditas importet aliquid pofitiuum faltem pro termino, illud non explicat, & confufa fatis, & obfcura manet quidditas cruditatis. Secundò fi pofitiuum aliquid importat cruditas; faltem fi confideretur pro termino, cùm illius termini pofitiui, qui inuenitur in re cruda, neceffariò debeat dari actio productiua, quæ fit via ad cruditatem, fequitur dari actionem productiuam cruditatis, quæ non fit neceffariò putredo, & deftructiua coctionis; fed vera cruditas, qualis eft actio, quæ terminatur ad temperiem pueri; & fructus immaturi temperiem, quæ fine dubio motus eft ad qualitatem. Sine fundamento ergo Vallefius negat actionem productiuam qualitatis; nifi intelligendus fit poftquam viuens eft in ætate matura & perfecta, quia tunc eft impoffibilis retroceffus, & incrudatio, vt fuprà probauimus.

Nos autem in præfenti litigio, iuxta doctrinam traditam fuprà de oppofitis patibilibus, ex quorum proportione refultat viuens coctum, & perfectum, dicimus, puerum conftitui crudum per qualitatem pofitiuam fecundam, quæ fecum importat neceffariò, & infallibiliter in obliquo priuationem perfectionis adquirendæ per coctionem: talis autem qualitas ex improportione partium humidarum cum ficcis oritur, ratione cuius viuens dicitur immaturum (idem eft de fructibus) & priuatum perfectione illa, quæ terminus coctionis eft, feu qualitas fecunda orta ex maiori proportione partium humidarum cum ficcis, ratione cuius perfectum redditur viuens magis folidum, & firmum, & aptum ad prolificationem.

Conclufio probatur à paritate, nam viuens dicitur coctum ratione perfectionis ortæ ex vi vnionis, feu proportionis oppofitorum patibilium, quæ funt nutritionis materia; patibilia autem funt partes humidæ, & ficcæ alimentorum, & ipfius viuentis magis inter fe proportionatæ actione caloris naturalis, liquantis, & refoluentis partes humidas fuperfluas, impedientes perfectionem vltimam viuentis, & ipfius prolificationem, feu feminis fœcundi generationem. Ergo è contrario viuens debet dici crudum, & conftitui tale per qualitatem fecundam ortam ex vi improportionis partium humidarum cum ficcis, tam in alimentis, quàm in ipfo viuenti; ratione quarum viuens non eft in ftatu pueritiæ (redundantibus partibus humidis) ità firmum, nec folidum, vt poffit fœcundum femen generare, & perfectiffimè operari. Ergo cruditas conftituitur per qualitatem illam fecundam impedientem perfectiorem temperiem, in primis, & fecundis qualitatibus, quæ fecum affert infallibiliter priuationem perfectionis adquirendæ per coctionem, quæ accidit ex eo quòd partes humidæ, & ficcæ viuentis magis proportionentur ab ipfo calore refoluente humidas partes impedientes generationem feminis fœcundi.

Neque ex dictis infertur, poffe fimul huiufmodi qualitates pofitiuas conftituentes crudum, & coctum conciliari, nam inter ipfas eft oppofitio quafi contradictoria, qualis eft ea quæ reperitur inter gratiam, & peccatum, inter amorem, & odium, inter affenfum & diffenfum, quippe hæc omnia ità inter fe opponuntur, vt fit oppofitio maior, quàm contraria, & dicatur quafi contradictoria; quia licèt inter pofitiuos terminos fe habent, tamen vnum neceffariò infert alterius priuationem, ità vt de potentia Dei fimul cohærere non poffint. Confiftit ergo cruditas fimul in pofitiuo, & priuatiuo, quocumque modo confideretur, fiue pro termino, fiue pro actione. Etenim puer dicitur crudus, non folùm per illam temperiem pofitiuam, quâ dicitur talis, & imperfectè operatur, nec prolificare poteft, verùm etiam per priuationem illius perfectionis comparandæ per coctionem, cuius non eft capax res putrida, nec fenex. Ergo præter priuationem talis perfectionis aliquid peculiare importat puer, & pofitiuum ratione cuius eft capax perfectionis, proindéque dicitur crudus non folùm per tale pofitiuum, fed per priuationem perfectionis, quam fecum affert infallibiliter illud pofitiuum modo explicato. At pofitiuum illud importat in recto, priuatiuum in obliquo.

Ex his facilè foluuntur quæ in contrarium funt pofita. Ad primum. Conftat, oppofitionem inter cruditatem, & coctionem effe quafi contradictoriam, & fic verfari inter pofitiua, quæ in fe inuoluunt priuationem, neque verum eft habere duplex

duplex contrarium, nam potiùs cruditas est medium, putridum, & coctum sunt extrema; nam res cruda potest putrefieri, & potest coqui; putredo verò opponitur cruditati, & coctioni sub eâdem ratione, quatenus dicit dissolutionem partium oppositam vnioni, quam importat res cruda, & res elixa, & assa, & quidquid genitum est opponitur etiam cum re cocta, quia præter illam vnionem quasi generalem, quam important omnia dicta, importat peculiarem vnionem oppositorum patibilium, ex qua resultat perfectio, cui opponitur putredo; ex quo infertur putredinem non habere duplex contrarium, quia sub vna ratione contrariatur coctioni,& cruditati,& omnibus genitis, hoc est sub ratione vnionis, quam dissoluit putredo.

Secundum argumentum soluitur, si dicamus, quod in casu in quo puer denudaretur omni qualitate, minimè diceretur puer, etsi posset recipere perfectionem à Deo tamen non coqueretur, quia coctio à proprio calore celebrari debet.

Ad tertium dicimus, quòd licèt omnia viuentia vnam determinatam perfectionem habeant, per quam dicuntur cocta; tamen cruditas potest esse diuersa, quia vna perfectio potest deficere pluribus modis. Et cùm tertium argumentum solutum sit ex his, quæ in responsione ad primum diximus, tota controuersia soluta manet.

DISPVTATIO II.

De Putredine.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Putredo?

POSTQVAM in præcedenti disputatione examinauimus naturam, & quidditatem coctionis, necnon etiam cruditatis constitutiuum exposuimus. Restat litigium circa putredinis essentiam, in cuius indagine (si Physicis credere debemus) à definitione putredinis incipientes, faciliùs in ipsius cognitionem deueniemus. Perpendamus Philosophum, qui 4. *lib. Meteor. cap.* 1. sequentibus verbis definiuit putredinem. *Est interitus caloris natiui à calore externo in humido.* Vbi videtur explicare putredinis naturam per causam efficientem, nempè per calorem extraneum (de quo post.à erit disceptatio) & per causam materialem, per humidum scilicet, quod se habet vt materia; nec immeritò, cùm constet manifestissimo, & quotidiano experimento, res aut non putrescere, aut saltem tardiùs tempore hyemis, & quia etiam constat siccitatem cohibere putredinem; inde infertur manifestè calorem extraneum esse putredinis authorem, quoties agit in humidum,quòd se habeat vt materia.

Galenus verò *lib.* 11. *Method.cap.*8. nullâ mentione factâ de causa materiali, per corruptionem putredinis essentiam manifestauit sic. *Putredo est mutatio totius corporis putrescentis in corruptelam à calido externo.* Cùm autem ex vtraque definitione constet putredinem esse corruptionem, seu interitum illius substantiæ, quæ putrefit: Hinc dubitant Authores, An nomine corruptionis debeamus intelligere alterationem tendentem extrinsecè in corruptionem substantiæ, seu formæ rei putrescentis; An verò putredo debeat extrinsecè importare corruptionem formæ substantialis? Primum videtur colligi ex Galeni adducta definitione, cùm dicat esse mutationem corporis putrescentis in corruptelam, Ex quo colligitur, putredinem non esse corruptionem, sed alterationem tendentem in corruptionem extrinsecè. Secundum attestari videntur Philosophi verba, nam postquam dixit, *Putredo est interitus caloris natiui.*Infrà subdidit.*Putredo in his propriè contingit, quæ per partes corrumpuntur.* Ergo in putredine partes substantiales mixti, seu corporis putrescentis sine dubio corrumpuntur. Et ratione suaderi potest, nam per putredinem dissoluuntur partes humidæ, & siccæ; hoc est disproportionantur inter se,ità vt adquirant modum substantiæ omninò diuersum, & oppositum modo substantiæ perfectiuo adquisito per coctionem ex vi proportionis partium humidarum cum siccis. Ergo per putredinem soluitur modus substantiæ conseruatiuus formæ, ac proinde corrumpitur pars substantialis mixti, eo ipso quòd putrefit. Cæterùm, quòd ex vi putredinis dissoluantur seu disproportionentur partes humidæ, & siccæ,insinuauit Philosophus *loco citato* per sequentia verba. *Ob eámque rem putrida omnia sicciora fiunt, & tandem terra, & cinis, proprio enim, calore exolescente vnà cum eo, naturalis humor per vaporem emittitur.* Vbi manifestè prædictarum partium separationem fatetur. Ergo putredo intrinsecè videtur importare corruptionem formæ in suo conceptu; in cuius confirmationem argumentum ab experimento desumptum ex diuersitate accidentium, quæ inueniuntur in re putrida omninò dissimilem ab illis, quæ in re cocta præcessére, non habet minorem vim. Ergo putredo in suo conceptu inuoluit corruptionem formæ substantialis, & hâc ratione dicitur interitus caloris natiui iuxta Philosophi doctrinam.

Noster Primarius Martinez *sect.*2. *de putred. fol.*338. affirmat, putredinem non importare intrinsecè in suo conceptu corruptionem formæ substantialis; sed extrinsecè, quatenùs dicit corruptionem qualitatis conseruantis, & productionem alterius contrariæ, ad quas sequitur corruptio formæ substantialis, & hâc ratione putredo est interitus caloris natiui, quia deficiente qualitate conseruante formam,necesse est interire calorem natiuum.

Cæterùm, quòd putredo intrinsecè sit alteratio, probat ex ipsa definitione Philosophi supèriùs adducta per causam efficientem, nempè per calorem extraneum. Consonat Galenus in altera definitione, cùm dicit, putredinem esse mutationem in corruptelam à calore. Ergo cùm calor sit operarius corruptionis, & putredinis, ipsa putredo consistit formaliter in alteratione, cuius terminus est interitus caloris natiui, & corruptio formæ substantialis, quam importat extrinsecè, & in connotato.

Ex his deducit, putredinem duo importare in suo intrinseco conceptu, & priuationem,seu non esse qualitatis perficientis, & qualitatem positiuam oppositam modo substantiæ perfectiuo, & conseruatiuo formæ præexistentis in re cocta,aut

cruda; & hanc qualitatem positiuam explicat per dissolutionem partium humidarum à siccis. Probat assumptum, nam dissolutio partium in putredine solùm dicit, non esse vnionem, sed esse partes dissolutas; sed taliter esse partes dicit talem modum substantiæ, & non esse vnionis. Ergo constitutiuum putredinis vtrumque importat, & qualitatem positiuam ex dissolutione ortam, & priuationem qualitatis perfectiuæ ortæ ex vnione patibilium.

Claudicat hæc doctrina meo iudicio, tum quia non explicat clarè quæ sit positiua illa qualitas constitutiua putredinis: nam etsi per putredinem varietur modus substantiæ rei putrescentis, & diuersa appareat proportio partium humidarum cum siccis, nihilominùs tenetur clariùs explicare talem modum substantiæ, & improportionem partium putredinem constitutiuum. Tum etiam improbabile videtur, putredinem importare intrinsecè non esse qualitatis perficientis, aut defectum vnionis; nam licèt fateamur cum nostro Primario, putredinem importare oppositionem quasi contradictoriam cum coctione, sicut gratia cum peccato, assensus cum dissensu, sanitas cum morbo, nihilominùs inde non infertur, quòd putredo in suo conceptu formali inuoluat positiuum, & priuatiuum simul, sicut neque gratia constituitur per priuatiuum, neque assensus per carentiam dissensûs. Ergo etsi putredo opponatur cum coctione, quasi contradictoria oppositione, ità vt esse vnius arguat infallibiliter non esse alterius; non inde infertur non esse vnionis perfectiuæ integrare essentiam putredinis.

Tandem premo hanc doctrinam, nam in opinione huius Authoris (vt ex suprà dictis constat, Putredo non importat extrinsecè in suo conceptu corruptionem formæ substantialis, etsi hæc sequatur ad defectum vnionis, & perfectionis, cum qua opponitur qualitas positiua putredinalis. Ergo etiamsi carentia vnionis perfectiuæ sequatur infallibiliter, eo ipso quòd inducitur qualitas positiua putredinalis, quàm explicat Doctor iste per dissolutionem partium; inde non debet inferre carentiam illam integrare essentiam putredinis, sed subsequi ad essentiam, sicut subsequitur corruptio formæ substantialis, ac proinde sicut hæc se habet extrinsecè, & inconnotato respectu conceptûs formalis putredinis; sic similiter carentia vnionis, seu perfectionis. Proindéque eodem modo philosophandum est de constitutiuo putredinis, sicut de constitutiuo cruditatis, ità vt vtriusque conceptus formalis optimè explicetur per qualitatem positiuam in recto, & per carentiam seu priuationem in obliquo, & extrinsecè.

Vlteriùs argumentor à simili ex doctrina huius Doctoris, quam adducit *quæst.* 1. *de ratione constitutiua morbi*, *fol.* 371. vbi docet, sanitatem, & morbum simul de potentia absoluta cohærere non posse, ex quo supponit oppositionem quasi contradictoriam inter morbum, & sanitatem; & nihilominùs de morbo docet, aut consistere in positiuo solùm, aut in priuatiuo, minimè verò in positiuo, & priuatiuo simul; secus verò de sanitate philosophatur, nam semper in positiuo, & priuatiuo consistere fatetur. Sed de hac differentia *Tractat. nostro de Morbo*, abundè egimus; In præsenti verò ad rem de qua agimus suppono doctrinam de ratione formali morbi, & formo argumentum à simili, etiamsi morbus opponatur cum sanitate oppositione quasi contradictoria, ità vt de potentia absoluta Dei simul non possint cohærere, nihilominùs morbus, qui consistit in solo positiuo, etsi non possit simul cohærere cum sanitate, non importat carentiam sanitatis. Ergo etsi qualitas putredinalis non possit simul cohærere, cum qualitate perfectiua, carentia huius non potest integrare essentiam putredinis, sicut neque carentia sanitatis potest integrare essentiam morbi.

Doctor Matamoros *lib.* 4. *de febribus fol.* 428. tenet, essentiam putredinis consistere in qualitate quadam secunda, seu modo substantiæ opposito qualitati perfectiuæ, seu modo substantiæ, quæ inuenitur in re cocta per alterationem factam à calore extraneo. Itaque cùm qualitas putredinalis opponatur termino adquisito mediâ coctione, & coctio terminetur in eius opinione ad secundam quamdam qualitatem, seu modum substantiæ perfectiuum, putredo erit motus, seu alteratio ad aliam qualitatem secundam repugnantem, & contrariam adquisitæ per coctionem. Huius assertionis nullum adducit fundamentum; si quod tamen potest adduci in fauorem talis assertionis, est, quia putredo celebratur à calore extraneo, & aliàs non terminetur ad aliqua ex primis qualitatibus; quippe per solam mutationem simplicem in primis qualitatibus, nulla res dicitur neque putrida, neque cocta, nisi varietur modus substantiæ. Ergo putredo, seu alteratio facta à calore extraneo terminatur ad modum substantiæ repugnantem coctioni, in quo formaliter consistit. Cui opinioni suffragari videtur Vallesius 4. *Meteor. cap.* 1. & 5. *Controu. cap.* 19. vbi coctionem, & putredinem appellauit mutationes secundum substantiam, aut substantiæ modum.

Peccat etiam hic Author, quia non exponit naturam talis qualitatis secundæ, seu modi substantiæ, cuius author est calor extraneus agens in humidum: nec explicat an talis qualitas sit occulta, aut manifesta; nam si est manifesta tenetur eam explorare, si est occulta, inutilis erit. Nec videtur rationi consonum, qualitates manifestas, qualis est calor extraneus, producere occultas, & ignotas qualitates, quippe cùm sint primæ qualitates ex propria natura sensibiles, & manifestæ, nihil possunt operari præter species intentionales; quod non sit sensibus manifestum, aut alio modo perceptibile, vt per se patet in raritate, densitate, tenuitate, & crassitie, grauitate, & leuitate. Ergo frustrà adstruit secundam qualitatem occultam, aut modum substantiæ innominatum, tanquam constitutiuum putredinis, aut tenetur explicare, quæ sit hæc qualitas secunda, seu modus substantiæ oppositus coctioni.

In nostra opinione iuxta ea quæ diximus de coctione, clarè intelligitur quidditas, & essentia putredinis, nam sicut clarè intelligitur coqui viuens à calore naturali, & proprio, eò quòd actione ipsius proportionante partes humidas, & siccas, viuens, & alimenta adquirunt perfectiorem temperiem, & modum substantiæ perfectiorem ad rectè operandum, secundum quem viuens dicitur adquirere debitam magnitudinem, crassitiem, firmitudinem, & consistentiam, vt opera omnia perfectiùs fiant, & præcipuè opus generationis: Ad eundem modum per actionem caloris extranei, & putredinalis in humido, peruertitur

uertitur omninò naturalis temperies rei putrescentis, & modus substantiæ perfectiuus, ità vt res, quæ ante putredinem erat perfectè temperata in primis, & secundis qualitatibus, per putredinem, & calorem præternaturalem, & extraneum maneat intemperata in primis qualitatibus, & in secundis, seu in modo substantiæ, qui sine dubio peruertitur omninò, ità vt nec habeat crassitiem debitam, neque consistentiam sed potiùs appareat quidquid putridum est laxum, molle, minùs consistens, aquosum, sine pinguedine, inæquale secundum partes cum prauo odore. Cùm ergo hæc omnia accidentia appareant in rebus putridis, vt per se manifestum est, constat planè, putredinem consistere in qualitate positiua secunda, seu modo substantiæ opposito omninò perfectioni ex vnione, seu proportione oppositorum patibilium, ità vt sicut perfectio in re cocta, & modus substantiæ perfectiuus ortus ex proportione partium humidarum cum siccis integratur ex debita consistentia, crassitie, & firmitudine, & debito temperamento; ità etiam in re putrida modus substantiæ, seu qualitas secunda oritur ex actione caloris extranei in humido, ratione cuius partes humidæ, & siccæ ità improportionantur inter se, vt modus substantiæ, & temperamentum omninò peruertantur, ad quod sequitur natiui caloris defectus, & corruptio formæ substantialis. Et hâc ratione optimè intelligitur doctrina Galeni; quando tenet, putredinem esse totius corporis putrescentis mutationem in corruptelam: Sic etiam intelligitur, quòd sit interitus caloris natiui, vt Philosophi definitio prædicat; nam licèt calor rei putrescentis intendatur quoad entitatem in re quæ putrescit à calore præternaturali, nihilominùs quantum ad effectus, & operationes naturales perit.

Ex dictis deducitur, aliquod putridum fieri, nihil aliud esse, quàm à calore extraneo & humiditate ità mutari in consistentia, & naturali crassitie, vt tenuius, laxius, mollius, & quovis impetu separabile secundum partes reddatur, secundum quas consistens erat, & proportionatum.

Hinc disces, quòd sicut coctio non terminatur ad vnicam perfectionem in specie infima, neque ad vnicam qualitatem secundam qualitatem, seu modum substantiæ; ità putredo non terminatur ad vnicam qualitatem secundam, seu vnicum modum substantiæ in specie infima, sed ad omnes illas, quæ perfectionibus per coctionem, & calorem naturalem, & proprium incrassantem adquisitis opponuntur; habet enim calor naturalis, quia proportionatur, coquere, & perficere alimentum in ordine ad viuens, & etiam ipsum viuens perficere, absumendo humiditatem superfluam, quâ ratione redditur, quod coquitur magis consistens, corpulentius siccius, & vniforme, lentum, & pingue: E contrà verò calor præternaturalis, & extraneus cum humiditate superflua causat effectus oppositos, de quibus suprà mentionem fecimus; vt hinc etiam constet, neque coctionem, neque putredinem esse vnicam simplicem alterationem sed aggregatum quoddam, quod integratur ex rebus omnibus dictis, quas essentialiter respicit: Et licèt calor per se, & primariâ actione calorem solum producat, attamen secundariò liquat, & attenuat, congregat homogenea, disgregat, & resoluit, & sic causat proportionem inter partes mixti, ratione cuius varij resultant modi substantiæ perfectiui, aut corruptiui, qui constituunt species varias medicas, coctiones scilicet putredinis, aut vstionis, si tanta sit resolutio à calore facta partium humidarum, vt fiat corruptio mixti per nimium calorem, & siccitatem, & hæc mutatio dicitur vstio, quæ certam, & peculiarem densitatem partium importat cum maiori vnione locali, vltra intensiorem caliditatem, & siccitatem per consumptionem internæ humiditatis.

Argumentum desumptum ex authoritate Philosophi, & Galeni intendens probare, putredinem importare corruptionem formæ substantialis, nihil probat; cùm ex dictis constet, corruptionem, & interitum intrinsecè importari à putredine, quia consequuntur ad alterationem, & qualitatem positiuam, in qua consistit. Et sic argumentum desumptum ex accidentibus quæ ad formæ corruptionem sequuntur, nihil valet.

CAPVT II.

Vtrum putredo fiat à calore extraneo?

ETsi ex doctrina Philosophi constet, putredinem fieri à calore externo rei putrescentis, vt verba definitionis suprà adductæ publicè demonstrant: Plura tamen sunt, quæ hanc doctrinam turbare videntur. Primum desumitur ex ipso Philosopho *capite & loco suprà citato 4. Meteor. cap.1.* vbi ait, *Atque cùm putredo communis passio sit, tum propriy frigoris, tum alieni caloris, &c.* Ex quibus verbis videtur, putredinem esse passionem communem calori, & frigori. Non ergo putredo semper celebratur à calore extraneo. In cuius confirmationem anteà idem Author docuerat senectutem esse viam ad putredinem, per verba sequentia. *Omnis naturalis corruptio, ad ipsam putredinem scilicet via est, cuius morbi senectus, & ariditas sunt.* Cùm ergo senectus sit frigida & sicca, constat frigiditatem, & siccitatem esse viam putredinis, & per consequens non semper à calore extraneo causari, imò potiùs à frigiditate oriri videtur colligi ex dictis.

Hæc eadem doctrina rationibus fulcitur, quia corpora cadauerosa sub terra sepulta putrefiunt; sed terra est frigidior corporibus sepultis; ergo putredo non poteit celebrari à calore extraneo. Idem formatur argumentum de corporibus quæ putrefiunt sub aqua, & sub niue, in quibus nulla poteft esse alteratio à calore, imò priùs refrigeratio intensa ab aqua, & niue. Ergo potiùs passio frigida, quàm calida est putredo.

Vlteriùs, quia aloës, myrrha, sal, & absinthium cohibent putredinem; sed huiusmodi mixta sunt calida; ergo putredo non fit à calore extraneo. Interdum etiam plura corpora non putrescunt, etsi à nimio calore alterentur; & tamen tempore frigido putrescunt. Ergo calor extraneus non est causa putredinis. Insuper putredo opponitur simplici ortui; sed ortus causatur ab omnibus qualitatibus. Ergo putredo poteft fieri per vitium cuiuslibet qualitatis. Confirmat assumptum desumptum argumentum ab obstructione, quæ causa putredinis frequentissima est; sed obstructio causatur ab humoribus frigidis. Ergo frigiditas effectiua est putredinis. Tandem experientia demonstrat, quòd omnia mixta quæ aëre ambiente reseruantur in æstate clausa, putrefiunt,

trefiunt, ficut aqua in ftagno, & frumentum in horreo, quæ omnia, fi aëri exponantur, præferuantur à putredine. Ergo calor aëris ambientis potiùs præferuat à putredine, & calor proprius caufat putredinem. Non ergo extraneus calor auctor putredinis eft.

His rationibus conuictus Vega Lufitanus 1. *lib. de differentiis febrium cap.* 6. putauit, putredinem non caufari femper à calore extraneo, fed à quacumque caufa diminuente, & debilitante natiuum calorem, ità vt humidum cum ficco non obtineat, fed potiùs feiungantur. Vnde infert frigiditatem, & ficcitatem fenectutis putredinem caufare hâc ratione; nec non etiam per prohibitam ventilationem fieri putredinem docet, eò quòd fuffocatur natiuus, & diminuitur per ipfam; quâ etiam ratione iter agentes per loca minora, extincto calore natiuo in digitis putrefiunt. Si tamen calor extraneus caufat putredinem, id fieri docet, quia refoluit natiuum calorem, & fic manet corpus frigidius, non quia ipfe calor extraneus per fe caufet putredinem. Cæterùm, huius Authoris conclufio inualida eft, vt ex folutione argumentorum, in quibus fundatur, clarè conftabit.

Verior opinio eft, putredinem à calore externo caufari, vt Philofophus in fua definitione oftendit. Et infuper *fect.* 3. *problemat. quæft.* 33. idem infinuat per fequentia verba. *Vnumquodque putrefcit calore externo, nam vt fuo quocumque calore concoquitur, fic exiftimo putrefcit.* Philofophum fequitur Galenus 11. *Method. cap.* 8. per fequentia verba. *Non enim profectò à proprio calore corrumpitur quicquam.* Rationem adducit, *Nam quicquid in rebus fubfiftit, roboratur, augetur, & viuit, atque durat toto tempore, quo animal proprio calore regitur.* Non ergo corruptio, & putredo poterit fieri, nifi ab alieno, & extraneo calore. Fulcitur infuper noftra conclufio, & fimul ratio à Galeno infinuata corroboratur, quia coctio, & putredo opponuntur, vt ex dictis conftat, & contrarias difpofitiones inducunt; fed viuens coquitur, & feruatur à calore naturali; ergo ab ipfo neutiquam poterit putrefieri; fed à calore extraneo, & violento.

Argenterius videtur contrariari noftræ conclufioni, quando afferit, fenectutem effe naturalem putredinem, eámque fieri à calore naturali, quâ etiam ratione Philofophus ipfe teftatur, viuentia confenefcere ab interno calore humidum diffipante. Cùm ergo corruptio viuentis fit putredo, & corruptio, feu via ad ipfam corruptionem fit fenectus, fequitur putredinem naturalem fieri ab interno principio. Confonat hæc doctrina cum ea quam diximus *Tractat. noftro de caufa mortis naturalis*, nec non etiam *de Ætatibus*, quas fucceffiuè percurrit viuens vfque ad interitum. Vbi latè docuimus à calore naturali, & proprio viuentis ætates produci agente in humidum, & diffipante partes fubftantificas, mediâ tenuitate, & raritate, quam fenfim producit, proindéque fuccedere hâc ratione naturalem mortem, calido, & humido refoluto. Accidit ergo corruptio viuentis, feu putredo naturalis à naturali, & natiuo calore. Non ergo vera eft doctrina noftra, & conclufio Philofophi, quæ afferit putredinem fieri à calore extraneo, & violento. Probat Argenterius affumptum, quia fæpè accidit humores biliofos, qui funt calidiores partibus ipfis, putrefieri; fed tunc non putrefiunt calore externo partium, cùm fit remiffior, Ergo à calore proprio, & interno ipforum humorum celebratur putredo. Argenterio fuffragatur Vega nofter Complutenfis 1. *de different. febr. cap.* 6. *fol.* 456. & probat ex eo quòd tempore hyemis plura putrefiunt, quæ tempore æftatis præferuantur à putredine. Ergo fine externo calore celebratur putredo, & per æftatem quando intenfiffimus eft calor ambientis, & ab ipfo alterantur corpora, minimè putrefiunt. Non ergo externus calor eft author putredinis.

Cæterùm, Argenterij, nec fui fequacis argumenta minimè euertunt Galeni, & Philofophi doctrinam, quam vt verã tuemur: Nam etfi fenectus & mors naturalis caufetur ab interno calore, & proprio partium, à quo etiam ætates fuccedunt, nihilominùs non probatur exinde, putredinem fieri ab interno principio; etenim non eft idem naturalis corruptio, & interitus cum putredine, neque dicuntur ad conuertentiam; nam quævis alteratio tollens difpofitionem conferuatiuam formæ, caufat interitum, & non quæuis alteratio eft putredo. Pæterquam quòd litigium procedit de putredine violenta, minimè verò de feparatione partium, quæ fit à noftro calore naturali infenfibiliter, & à caufis naturaliter, & ineuitabiliter operantibus, vt *Tract. noftro de Ætatibus, & de Morte naturali*, latè docuimus. Putredo verò de qua eft fermo, fit à calore violento agente fimul cum humiditate, & diffoluente, & feparante humidum à ficco valde fenfibiliter, & morbosè.

Neque fundamentum adductum aliquid vrget; fiquidem quando intra carnes, & partes frigidiores biliofi humores putrefiunt, fit propter admixtionem fubftantiæ calidioris, hoc eft propter detentionem fuliginum, à quibus celebratur putredo, vt quotidie accidit in conftipationibus cutis, vltimato calore à fuliginibus detentis in fpiritibus, aut humoribus. Non ergo argumenta probant contra noftram conclufionem. Eâdem ratione conftat tempore hyemis plura putrefieri, detentis fuliginibus, & fubftantiis calidiffimis à frigore ambientis, qui eft caufa occafionalis putredinis; minimè verò effectiua. Si autem in æftate aliqua corpora præferuantur à putredine, fit quia tantus eft calor, vt omnino refoluat humiditatem requifitam ad putredinem: etenim folus calor violentus non fufficit ad putredinem, fi non habeat humiditatem fufficientem, quæ eft difpofitio ad putredinem. Vnde argumentum à noftro Vega adductum nullius roboris eft.

Solùm reftat foluere argumenta in principio adducta. Ad primum defumptum ex Philofopho dicimus, quòd licèt putredo dicatur paffio communis frigoris, & caloris, non eft quia frigiditas fit effectiua putredinis, nam hoc tantùm tribuitur calori violento, fed quia per accidens pofteà fequatur ad confummatã putredinem, iuxta ea quæ dixit Philofophus. *Quæ putrefcunt, tandem terra, & cinis fiunt, proprio enim calore exolefcente, naturalis humor vna cum eo per vaporem emittitur.* Ex quibus verbis conftat fatis clarè, putredinem effe paffionem caloris per fe, & primariò, quia ab eo efficienter dependet; frigoris verò per accidens, & confequenter, Ad confirmationem ex dictis conftat, fenectutem non effe putredinem rigorofam, de qua loquimur, nec fieri à frigore, fed potiùs à calore humidum refoluente, feu partes fubftantificas calidas, & humidas, quâ ratione tandem frigefit viuens, refolutis partibus calidis, & exficcatur,

tur,reſolutis humidis.Non ergo frigiditas effecti-ua eſt putredinis,licèt ſubſequatur ad ipſam.

Rationes etiam in contrarium adductæ facilè diluuntur. Prima non conuincit,nam corpora ſe-pulta ſub aqua, & terra, à calore putreſiunt,nam conſtipatâ cute ipſorum corporum,detinentur fu-ligines intra ipſa,à quibus celebratur putredo;cũ autem calidæ ſint fuligines,conſtat non à frigore aquæ,aut terræ putrefieri;ſed à calore fuliginum; occaſionaliter tamen à frigiditate condenſante corpora.Cæterùm,ſi intra niuem corpora ſint ſe-pulta,putrefiunt quando nix liquatur à calore ob eandem rationem, humiditate etiam diſponente, & cooperante,at ſi non liquetur nix,probabiliùs eſt quòd propter ſummam frigiditatem, & ſicci-tatem corpora ſepulta, & ipſorum calorem peni-tùs extingui, & ſic non putrefieri; ſed corrumpi viuentis formam per ſuam oppoſitam qualitatem, quâ ratione viuæ partes mortificantur dum intro-mittuntur in niuem abſque vlla putredine.

Alterum argumentum, deſumptum ex eo quòd Myrrha,Sal,& Abſinthium cohibēt putredinem, ſoluitur ſi dicamus,talia mixta,& plura auxilia ca-lidiſſima cohibere,quatenus per intenſam calefa-ctionem conſumuntur humiditates, quæ diſpo-nunt ad putredinem,& exſiccantur corpora,& ſic præſeruantur à putredine, quia deficit diſpoſitio neceſſaria ad ipſam,nempè humiditas,& hâc etiã ratione ſæpè ſæpiùs tempore æſtatis,& per nimiũ calorem non inducitur putredo, & tempore hye-mis inducitur putredo à frigore externo prohi-bente ventilationem,& detentis fuliginibus,quo-rum calor cum humiditate corporum inducit pu-tredinem quando non eſt ità intenſus, vt valeat penitùs humiditatem cõſumere.Si verò interdum calor intenſus putredinem corrigit, vt quãdo hu-mor putridus coquitur, hoc accidit calore natu-rali operante, à quo fit proportio partium humi-darum cum ſiccis reſolutis partibus humidiori-bus ſuperfluis, quæ fouebant putredinem, vt la-tiùs infrà conſtabit. Argumentum quod fundatur in oppoſitione putredinis cum ortu viuentis nul-lam habet vim, quia ortus fit coctione quâdam diſponente ad viuens;tali autem coctioni opponi-tur putredo,ſufficitque ad hoc vt putredo ſit ma-ximè contraria ortui viuentis, quod opponatur coctioni tanquam diſpoſitioni principaliori ad viuens. Cùm autem coctio fiat à calore naturali, & proprio viuentis, meritò putredo à calore violento, & præternaturali cauſari debet.

Neque alicuius momenti eſt ratio, quæ deſu-mitur ex humoribus frigidis obſtruentibus, à quibus fit putredo; etenim humor frigidus non cauſat putredinem quatenus frigidus, ſed quate-nùs obſtruit,& impedit ventilationem,quâ impe-ditâ, detinetur cauſa calida, nempè fuligo, quæ cauſa putredinis eſt. Ad vltimum reſpondetur, quòd corpora incluſa& nõ vẽtilata putrefiũt,quia ob defectum aëris, & debitæ ventilationis manet applicata cauſa calida putrefaciens: Dum verò aëri exponuntur corpora,liberantur à putredine, quoniam, ventilatione ab aëre facta, ſeparatur cauſa inductura putredinem; hoc autem verum eſt,dummodò exponantur aëri frigido ventilanti; nam ſi ſit ità calidus ſicut cauſa, aut fuligo, quæ detinetur, & applicatur, non minùs fiet putredo ab aëre calido applicato, quàm à fuliginibus de-tentis, etenim cohibitio putredinis dependet ex ablatione cauſæ calfacientis. Vnde aër calidus, quamvis ventilet, ſi æquè calfacit ſicut fuligo, non minùs putrefaciet.

CAPVT III.

Quomodo humiditas conducat ad putredinem.

VLtima verba definitionis adductæ à Philo-ſopho ſatis clarè, & publicè demonſtrant; humiditatem conducere ad putredinem,eò quòd putredinis quidditatem manifeſtauerit, *Per inte-ritũ caloris natiui à calore externo in humido.* Quod præterquamquod à tanto Viro dictatum eſt,expe-rientia probat in eodem ambiente corpora ſicca incorrupta manere; humida verò putredinem contrahere, necnon etiam auxilia exſiccantia pu-tredinem inhibere,quâ etiam ratione Galenus di-ctauit 8. *Method.* corpora magis parata ad febres putridas eſſe calida & humida: & 5. *ſimpl. cap.6.* docuit, medicamenta putrefacientia debere eſſe calida & humida; vnde in confeſſo omnibus eſt humiditatem conferre ad putredinem.

Litigium tamen non leue inter Medicos eſt, quâ ratione ſe habeat, ſeu conferat humiditas ad putredinem, an videlicet ſit cauſa efficiens,cuius actio ſit via ad putredinem, ſeu cauſalitas ipſius, an verò ſe habeat tanquam mera,& pura diſpoſi-tio ad ipſam putredinem.

Antiqua fuit opinio in noſtra Schola Com-plutenſi, humiditatem non eſſe actiuam qualita-tem, & ſic conducere ad putredinem per imbibi-tionem corporum,quæ excrementitia pollent hu-miditate; itaque humiditas non conducit ad pu-tredinem quatenus qualitas eſt in hâc opinione ſed ſolum corpus humidum, provt importat hu-miditatem excrementitiam imbibitam intra cor-pus,quod putreſcit.Simili ratione aſſerit hæc opi-nio ex ablatione talium excrementorum,quæ pa-tibilia dicuntur oppoſita, coctionem vocari per-fectionem,putredinem verò corruptionem ex po-ſitione excrementi humidi imbibiti intra poros corporis putrefacti. Suffragantur huic ſententiæ verba vltima definitionis,nam dixit Philoſophus, putredinem eſſe interitum caloris natiui à calore externo in humido.Vbi humidum poſuit in con-creto.Ergo de qualitate humida non loquitur;ſed de corpore humido excrementitio, quod per im-bibitionem ſolùm concurrit ad putredinem; ſic experientiâ conſtat, corpora putrida plura excre-menta humida continere, & hâc ratione auxilia, quæ putredinem cohibent id faciunt per con-ſumptionem excrementorum humidorum.

Claudicat hæc aſſertio in pluribus.Primò,quia negat actiuitatem humiditati, quod alienum eſt à ratione; ſiquidem non minùs per tactum iudica-mus an aliquod corpus ſit humidum, quàm cali-dum,aut frigidum. Ergo quia humiditas eſt acti-ua,& immutat tactum, non quidem intentionali-ter tantum; ſed realiter per productionem humi-ditatis, ſicut reliquæ qualitates primæ. Conſtat hoc ipſum ex eo quod corpora putrefiunt in aëre humido. Cùm ergo aër neque liquidus, nec flui-dus ſit,ſolùm alterando ad putredinem conducit. Ergo humiditas eſt actiua.

Vlteriùs,ſi humiditas actiua non eſt,corpora ex-crementitia humida non aliter concurrunt ad pu-tredinem, quàm ſuâ corporaturâ. Ergo imperti-nens eſt quòd talia corpora excrementitia ſint humida,cùm ab illis non alteretur corpus putre-faciendum.Si reſpondeas requiri humiditatem in corpore excrementitio imbibito, vt ſit liquida,& madeſa

madefaciat rem putrefaciendam. Sequitur necessariò quòd eodem modo disponantur corpora ad putredinem per imbibitionem aceti, aut vini, aut aquæ salsæ; cuius contrarium experientia ipsa demonstrat. Vrget etiam hanc opinionem Galeni doctrina suprà citata 8. *Method.* vbi dum de corporibus præparatis ad febrem sermonem facit, tenet primum locum habere calida corpora, & tunc loquitur de temperie naturali corporum; minimè verò de excrementitia. Ergo qualitas humida est quæ ad putredinem conducit, & minimè corporatura excrementorum humidorum. Confirmatur iterum, quia si talium excrementorum humidorum præsentia absque qualitatiua humiditatis alteratione esset dispositio ad putredinem, putrefierent æquè corpora intrinsecè sicca, sicut corpora intrinsecè humida. Hoc autem refragatur Galeno *loco nuper allegato*. Ergo aliter humiditas concurrit ad putredinem. Tandem premitur hæc opinio, quia si humiditas actiua non est, eodem modo se habet corpus putrefaciendum imbibitis in ipso excrementis humidis, ac si non essent imbibita, vtpotè intrinsecè inuariatum perseuerat. Si ergo aptum non erat ante imbibitionem talium excrementorum humidorum ad putredinem, nec post erit aptum, ac proinde humiditas solùm alterando disponit, & concurrit ad putredinem.

Vallesius noster 4. *Meteor. fol.* 32. asserit, humiditatem concurrere efficienter ad putredinem, sicut concurrit calor; nam cùm supponat humiditatem esse actiuam, & aliàs certum sit concurrere ad putredinem, consequenter affirmat concurrere effectiuè humectando, sicut calor concurrit calefaciendo. Insuper probat assumptum, quia corpora faciliùs putrescunt in aëre calido, & humido, quàm in calido solùm. Ergo aër agendo, & producendo humiditatem in re putrescenda machinatur illius corruptionem. Quâ ratione Galenus dictauit *loco allegato suprà*, medicamenta putrefacientia debere esse calida & humida; sed talia medicamenta per se producunt humiditatem non minùs quàm calorem. Ergo sicut calor efficienter concurrit ad putredinem, ità & humiditas.

Noster Primarius Martinez *suo Tomo Tract. de putred. quæst.* 3. *fol.* 349. docet cum Vallesio, humiditatem & calorem efficienter concurrere ad putredinem, si considerentur provt in agente ipsas producente, & hac ratione argumentum à Vallesio adductum conuincere fatetur; Humiditas est actiua vt calor, hîc actiuè cócurrit, quia per actionem eius producitur dispositio requisita ad putredinalem qualitatem. Ergo etiam humiditas actiuè concurrit. Ob eandem rationem probat hic Author assumptum; nam ideò per actionem caloris producitur dispositio ad putredinalem qualitatem, quia producitur calor conducens cum humiditate ad dissolutionem inter partes; sed etiã per actionem humiditatis idem fit, cùm ex calore, & humiditate resultet dispositio ad dissolutionem. Ergo ità se habet humiditas ad putredinem, sicut calor, si consideretur ex parte agentis. Addit etiam quòd si calor & humiditas considerentur ex parte passi, seu corporis putrescentis, tunc vtraque qualitas dispositiuè concurrit ad putredinem, & materialiter, quatenus præcedunt, & disponunt ad formam putredinalem, & hâc ratione omnes qualitates quæ præcedunt in materia ante inductionem formæ, dispositiuè & materialiter concurrunt; sic calor siccitas provt in agente effectiuè concurrunt ad ignem, & provt in passo disponunt ad ignem. Pari ergo ratione calor & humiditas provt in agente actiuè concurrunt ad putredinem, & provt in passo, aut corpore putrescente dispositiuè, & materialiter.

Tertiam conclusionem adstruit Primarius citatus, in qua docet iuxta mentem Philosophi, humiditaté dispositiuè se habere in putredine, quatenus humiditas reddit subiectum aptum, & dispositum, vt actio caloris putredinalem formam inducat; vnde docet, quòd humiditas habet id speciale, vt dicatur dispositio respectu actionis caloris, & hâc ratione dixit Philosophus, *Putredinem esse interitum à calore externo in humido*. Cùm ergo illa particula, *in*, denotet causam dispositiuã, & materialem, inde infert, humiditatem dispositiuè se habere ad putredinem respectu caloris, quia disponit ad hoc vt calor producat putredinalem qualitatem efficienter, vt denotat particula definitionis *à calore externo*, vt alia particula, *in humido*, denotat causam materialem. Probat suam conclusionem ex eo quòd ea quæ humidiora sunt, aptiora sunt vt à calore putrescant. Ergo quia humiditas est dispositio, vt actio caloris putredinem inducat. Tandem suadet assumptum ex suis principiis, nam agens de morte naturali docet, fieri actione caloris in humidum, ex eo quòd calor in humido subiecto ad dissolutionem partium facit; sed putredo dictam dissolutionem includit. Ergo quia humiditas est dispositio, vt calor putredinem inducat, & sic dispositiuè se habet ad putredinem quoad actionem caloris.

Sit nostra conclusio, humiditatem (quomodocunque consideretur) semper se habere dispositiuè in ordine ad putredinem; calorem verò efficiéter, vt verba in definitione Philosophi sonant. Probatur efficaciter, nam id valet efficere putredinem, quod valet subuertere modum substantiæ rei putrescétis, nec non dissoluere partes humidas à siccis; sed solùm calor id valet facere ob suam actiuitatem, & minimè humiditas, etiamsi præternaturalis sit (vt noster Primarius fatetur *quæstione citat. fol.* 351. dum soluit obiectionem, quam ipse adducit contra suam doctrinam.) Ergo solùm calor actiuè concurrit ad ipsam putredinem, quæ in dissolutione cósistit, & humiditas solùm disponit ad putredinem, cùm ipsa minimè dissoluat, neq; subuertat modum substantiæ rei putrescentis, sed solùm disponat, vt calor citiùs & faciliùs faciat dissolutionem propter modum substantiæ mollem, & tenuem valdè aptum ad separationem; quâ ratione viuens in ætate pueritiæ plus & faciliùs resoluitur à calore, vtpote in ipso plures sunt partes aëreæ, quæ sunt facilioris resolutionis, & hoc verum tenet etiãsi humiditas sit qualitas actiua; nam aliud est quòd humiditas in agente producat actiuè in passo similem qualitatem, aliud verò quòd talis qualitas concurrat actiuè ad ipsam putredinem. Primum est verum in omnibus qualitatibus actiuis, & hac ratione ità se habet humiditas sicut calor in ordine ad similem qualitatem actiuè producendam. Secundũ verò est omnino falsum, nam siue consideretur humiditas ex parte agentis, siue consideretur ex parte passi, numquã potest de ipsa verificari, quòd faciat liquationem, nec subuertat modum substantiæ, neque dissolutionem partium moliatur in re putrescente. De calore verò totum hoc verificatur, dummodò violentus sit, siue consideretur provt se habet ex parte agentis, siue provt producto in passo, siue in re putrescente. Ergo calor solùm concurrit actiuè ad putredinem semper, & humiditas etiam semper concurrit dispositiuè

tiuè quomodocumque confideretur fiue ex parte agentis, fiue ex parte paffi.

Ex dictis cõftat quàm chimærica fit diftinctio de humiditate,& calore, provt fe tenent ex parte agentis, & provt fe tenét ex parte paffi:fiquidem concurfus actiuus folũ debet compenfari refpectu affectûs producti, & cùm effectus putredinis, feu diffolutionis partiũ folùm poffit tribui actioni caloris,& minimè humiditati ; inde quamvis calor confideretur provt in paffo,actiuè concurrit fem-per,imò nifi in paffo fit,non poteft producere effectum putredinis;nam fi eius actio folùm confideretur provt eggreditur ab agente,& non provt recepta in paffo,minimè poteft influere,nec facere diffolutionem in paffo, feu in re putrefcente. Ergo provt calor violentus inuoluit vtramque confiderationem,& egreffionem ab agente,& receptionem in paffo, actiuè concurrit ad putredinem:Contrarium autem accidit in humiditate;ergo quomodolibet confideretur,femper concurrit difpofitiuè ad putredinem, quia numquam diffolutionem facit, neque fubuerfionem modi fubftãtiæ,etfi cõfideretur humiditas provt in agente, Ergo femper difpofitiuè fe habet,etfi actiua qualitas fit.Quo cõftat inefficacia argumenti à noftro Vallefio adducti,& à noftro Primario confirmati.

Vlteriùs fulcitur noftra conclufio contra Primarium noftrum ex fuis fundamentis; & affertis; nam *fol.150. columm.2.* exprefsè docet, quòd etfi præcedat in fubiecto calor præternaturalis vt tria requifitus ad putredinem , & poftea adueniat ipfi fubiecto humiditas vt duo requifita ad putredinem , quod in tali cafu calor præternaturalis vt tria minimè fe habet vt difpofitio, etfi præcedat in fubiecto. Verba Primarij funt fequentia. *Refpondetur tamen neutiquam effe poffibilem putredinem,præexiftente calore ante humiditatem,etfi adhuc hoc modo,non fe habere difpofitiuè calorem:nam putredo eft actio caloris diffoluens mixtum humidum, quæ diffolutio ab ipfo calore fit in materia per humiditatem difpofita.* Ex quibus verbis infero contra Primarium,quod etiamfi calor fe habeat ex parte corporis putrefcentis,non concurrit materialiter, & difpofitiuè ad putredinem;fed potiùs efficienter,cùm ipfe faciat diffolutionem,& ipfa putredo in fua opinione fit actio caloris diffoluens mixtum humidum,etiam in cafu in quo præcedat calor in fubiecto ante aduentum humiditatis requifitæ ad putredinem. Ergo ipfe immemor eft fui, cùm anteà affirmauerit quòd fi calor confideretur ex parte materiæ,fe habet difpofitiuè.

Nec valet fi refpondeat aliquis pro eo , quòd in tali cafu calor vt tria præcedens in fubiecto ante humiditatem requifitam ad putredinem, minimè facit putredinem , fed vftionem , vtpote ante aduentum humiditatis iam fecit calor præexiftens in fubiecto diffolutionem poffibilem iuxta difpofitionem fubiecti, vftionem videlicet,vnde quando poftea accedit humiditas non fit noua diffolutio vi caloris præexiftentis,quia iam facta eft diffolutio poffibilis , & fic etfi adueniat humiditas, talis calor non poteft facere alteram nouam diffolutionem, nifi mutetur intrinfecè,quia ad illud effe diffolutionis,quod fit per vftionem,conduxit. Hæc eft doctrina noftri Primarij *cap.& fol. citato.*

Cæterùm,contra ipfam fic infurgo ; Si humiditas vt duo requifita ad putredinem introducatur in fubiecto , in quo eft calor vt tria requifitus ad putredinem,priufquam talis calor fecerit diffolutionem requifitam pro vftione, currit argumentum contra ipfum efficaciter ex fuis principiis, nam in tali cafu præcedit calor præternaturalis in fubiecto,& poftea adueniente humiditate fieri debet diffolutio putredinalis,quippe rationabile eft, imò frequenter poteft contingere,quòd inducatur humiditas in tali fubiecto priufquam calor præexiftés fecerit alteram diffolutionem vftionis, cùm vtraque actio temporanea fit, & tempore immediato poftquam inductus eft calor præternaturalis vt tria in fubiecto,poterit induci humiditas ab aliqua caufa naturali efficaciori,aut in inftanti immediato, antequam calor operetur,poterit humiditas produci à caufa fuperiori.Ergo in tali euentu ità fe habebit calor præcedens refpectu humiditatis aduenientis,ficut humiditas dum præcedit in fubiecto refpectu caloris præternaturalis aduenientis,ac per confequens,ficut humiditas dicitur difpofitio ad putredinem refpectu actionis caloris;ità calor præcedens vt tria, in fubiecto putrefaciendo, debet dici difpofitio ad putredinem refpectu actionis humiditatis.Ergo in opinione Primarij nulla poteft effe diftinctio, nifi abfolutè afferat,femper & in omni euentu humiditatem difpofitiuè concurrere ad putredinem, fiue confideretur ex parte agentis , fiue confideretur ex parte paffi ; quippe folus calor eft,qui facit diffolutioné partiũ,minimè humiditas:Et cùm putredo ex fuis verbis fuprà relatis,*fit actio caloris diffoluens mixtũ humidum, quæ diffolutio ab ipfo calore fit in materia per humiditatem difpofita* , fequitur ex fuis principiis neceffariò,nùmquam humiditatem concurrere actiuè ad putredinem. Vnde chimærica eft diftinctio humiditatis refpectu actionis caloris ab ipfo adducta , & non refpectu putredinis, nam fi refpectu actionis caloris præternaturalis putrefacientis humiditas eft difpofitio perpetua , etiam refpectu putredinis eft difpofitio perpetua , cùm putredo in fua opinione,& per fua verba expreffa nõ fit aliud,*quã actio caloris diffoluẽs mixtũ humidũ.* Humiditas ergo séper & in omni euentu cõcurrit ad putrediné difpofitiuè. Vana ergo & chimærica eft tertia cõclufio, quã adftruit Primarius nofter,

Tandem premitur doctrina Primarij , nam *fol. fuprà citato,§.fubfequenti,*qui incipit,*Sed dices,* intédit fuadere humiditatem præternaturalem cum calore naturali minimè facere putredinem , quia ad putredinem eft neceffarium, quòd fubuertatur modus fubftantiæ rei putrefcentis. *Hoc autem à folo calore poteft immutari in mixtis* (verba funt propria ipfius) *quia folus ipfe valet fufficienter alterare pro immutatione partiũ,vt dixi.*Et infrà de humiditate præternaturali fic loquitur. *Cum tamen violenta humiditas æqualitatem facit,cùm ex fe diffoluere non valeat, non valet immutare modum fubftantiæ refiftentem* Ergo ex his fufficienter conftat, numquam humiditatem poffe concurrere ad putredinem effectiuè, & femper calorem violentum diffolutionem,& putredinem facere cum humiditate difponente ad ipfam putredinem;ac per confequens ex fuis principiis , & verbis conuincitur noftra conclufio , & fundamenta Aduerfariorum prosùs diruta manent.

CAPVT IV.

Vtrum humiditas naturalis cum calore violento fufficiat ad putredinem?

SI ftemus doctrinæ Philofophi,videtur fufficere ad putredinem humiditatem naturalem cum calore

calore violento,vtpote ipse dixit,putredinem fieri à calore externo, in quovis humido : Si ergo quodvis humidum sufficit ad putredinem, humiditas naturalis sufficit cum calore violento. Ratione etiam à simili comprobari potest assumptum : siquidem non obstat,quòd humiditas naturalis sit talis,quominùs conducit ad corruptionem subiecti, dummodò coniungatur cum altera qualitate violenta corrumpente,quippe aquæ frigiditas quando siccitati adiungitur, confert, vt mutetur in terram. Similiter siccitas naturalis terræ quando adiungitur calori violento, conducit vt conuertatur in ignem, aut neganda est elementorum transmutatio adinuicem.Si ergo aquæ frigiditas naturalis conducit ad corruptionem formæ aquæ, & siccitas naturalis terræ conducit ad desitionem formæ propriæ, eo solùm præcisè quòd coniungantur cum altera qualitate violenta. Simili ratione & eodem iure humiditas naturalis poterit conducere ad corruptionem proprij subiecti, dummodò coniungatur cum calore violento.

Comprobatur vlteriùs eadem assertio ex communi Medicorum consensu affirmantium,constipationem cutis, aut prohibitam ventilationem in quovis corpore esse causam putredinis : sed omnia corpora non sunt humida præternaturam; Ergo sola naturalis humiditas humorum,aut spirituum sufficit ad putredinem, dummodò adiungatur cum calore violento fuliginum detentarum per constipationem, aut prohibitam ventilationem. Denique quia ad præseruanda corpora tempore pestis, omnes indifferenter vtuntur auxiliis exsiccantibus, Ergo sufficit naturalis humiditas ad putredinem,aliàs sufficeret ad præseruationem pestis conseruare corpus cum sua naturali humiditate.Adhoc autem non esset necessarium exsiccare. Ergo si indifferenter consulunt Medici exsiccationem, ex eo est quod calor violentus cum naturali humiditate sufficit ad putredinem.

Verior tamen opinio est, non sufficere humiditatem naturalem ad putredinem, quamtumvis coniungatur cum calore violento. Probatur conclusio ex Philosopho 4. *Meteor. cap.*1. vbi sic fatur. *Quæ putrescunt,primò humescunt,deinde siccitatem contrahunt.* Si ergo primò humescunt, quæ putrefiunt, non sufficit humiditas naturalis, sed necessaria est aduentitia, & præternaturalis. Neque valet si dicas, Philosophum esse intelligendum de humiditate extensiua, quam adquirunt corpora quæ putrefiunt, non verò de humiditate intensiua,& sic sufficere naturalem humiditatem ad putredinem,quæ extenditur in corporibus putrefactis versus partes superficiales, & externas. Non inquam valet solutio,nam præterquamquod infrà constabit,corpora per putredinem adquirere intensiuam humiditatem;Ad libitum interpretatur Philosophus,cùm experientia dictet,corpora putrida intensiùs humectare, & nimis laxa, & mollia apparere secundum omnes partes tum extimas,tum etiam profundas,quod fieri non posset si humiditas naturalis solùm esset communicata ad partes superficiales. Ergo si quæ putrescunt humidiora apparent,non sufficit naturalis humiditas ad dissolutionem violentam,& manifestam, quam in corporibus putrescentibus experimur; præcipuè cùm calor violentus dum incipit fabricare putredinem in humido naturali, plurimum eius debeat resoluere tenuitate,& raritate producta,Ergo potiùs sicciora debent apparere corpora putrescentia,postquam cosummata sit putredo.Si ergo humidiora conspiciuntur, violenta, & præternaturalis humiditas est necessaria, & minimè sufficit naturalis, etsi per putredinem ad partes superficiales extrà moueatur.

Tandem,quòd sit necessaria præternaturalis,& violenta humiditas ad putredinem, suadetur, ex eo quòd nimia illa laxitas,& mollities,quæ reperitur in corporibus putrescentibus, necessariò requirit humiditatem violentam,quæ sit dispositio, vt calore violento agente,fiat dissolutio illa violenta,quæ ad putredinem est necessaria : Nec videtur possibile, illam laxitatem,& summam mollitiem, & concidentiam partium esse compatibilem cum humiditate naturali, quæ potiùs consistentiam,& proportionatam mixtionem, seu modum substantiæ causat in corporibus. Tanta ergo mutatio & peruersio in modo substantiæ,quæ reperitur in corporibus putridis, infallibiliter arguit violentiam,tum ex parte caloris agentis,tum etiam ex parte humiditatis disponentis.

Argumenta in contrarium adducta nullius roboris sunt. Ad primum,desumptum ex verbis vltimis definitionis putredinis,dicimus,putredinem fieri à calore externo in quovis humido violento, & præternaturali, quippe naturalis humiditas numquam potest causare in re putrescente tantam laxitatem,& mollitiem,qualem experimur in corporibus putridis, & sic celebratur putredo à calore externo in quovis humido proportionato ad talem dissolutionem;& cùm solùm humidum præternaturale sit proportionatum,solùm eo existente celebratur putredo.

Secundum argumentum nihil probat, nam aquæ frigiditas præcisè, quatenus est dispositio conseruatiua formæ aquæ, minimè conducit ad ipsius corruptionem,neque ad formæ terræ generationem, quamtumvis coniungatur cùm altera qualitate violenta,nempè cum siccitate;sed solùm conducit frigiditas aquæ eo gradu, seu intensione compatibili cum forma terræ;nam cùm symbola sint huiusmodi elementa, habent qualitatem similem communem pro vtraq; forma;sed non eadem intensione. Vnde frigiditas aquæ conducit pro terra eo gradu, quo est debita formæ terræ; minimè verò sub ea formalitate, quâ est conseruatiua formæ aquæ, & simili ratione philosophandum est de siccitate terræ in ordine ad transmutationem in formam ex ignis : Ex quo manet solutum argumentum.

Ad tertium respondetur, quòd etsi obstructio, & constipatio cutis sint ex se causa putredinis ; tamen in quovis corpore necessariò putredinem causant ; sed solùm in his, in quibus est dispositio sufficiens ex parte humiditatis. Præterquam quòd, per actionem caloris violenti in quovis corpore potest generari humiditas intensior naturali ex partibus aqueis, quæ actione caloris attenuantis mutantur in vapores aëreos, in quibus à propria forma resurgit intensior humiditas, quæ sufficit ad putredinem.

Et hâc ratione tempore pestis necessaria cautela, & præcautio est exsiccatio ad præseruanda corpora à putredine. Ex quo constat solutio ad vltimum argumentum.

Sed inquires, quâ ratione verum sit, quòd quæ putrescunt, primò humidiora apparent, & tandem siccitatem contrahunt, ità vt terra, & cinis fiant iuxta Philosophi doctrinam in limine capitis

capitis adductam. Respondeo cum communi opinione, quam suprà insinuaui, res putrescentes apparere humidiores in partibus externis, & superficialibus; nam cùm calor violentus agat in humidas substantias corporum putrescentium, eas in vapores mutat, qui mouentur ad circumferentiam corporum, & ad extimas partes, iuxta illud Philosophi 4. *Meteor. citat. cap. 1. Ob eam rem putrida omnia sicciora fiunt, & tandem terra, proprio enim calore exolescente, naturalis humor simul cum eo per vaporem emittitur.* Cùm ergo vapores ad superficiem, & à centro ad circumferentiam, meritò ea quæ putrescunt apparent humidiora in externis partibus.

Difficilè videtur, vapores humidos à calore eleuatos moueri solùm ad corporis putrescentis circumferentiam; nam cùm ratione caloris humidum moueatur, ideò est quia causat in illo aliquod principium motiuum, quod solùm potest esse leuitas; hæc autem solùm sursum debet mouere vapores, & non ad omnem corporis circumferentiam: Ergo modus, quo corpora putrescentia apparent humidiora, alter est. Ratio autem meo iudicio est, quia humiditas corporum putrescentium calfacta, & alterata à calore violento, rarefit; & cùm non inueniat locum capacem, partes illius mutuò se impellunt, & sic mouentur ad circumferentiam corporis putrescentis. Eâdem ratione experimur, ouum irrigari secundum totam suam circumferentiam quando assatur, & cadauerica corpora putrescentia in aëre adquirere maiorem molem, inflarique vehementer, quippe mutantur partes humidæ in substantiam flatuosam, quæ cùm sit rarior corpore ex quo eleuatur, ipsum distendit, & turgidum reddit. Rationi ergo consentaneum videtur per putredinem corpora apparere humidiora, & non solùm humiditate maiori extensiua, vt probat ratio adducta, sed intensiua humiditate. Rationem suprà tetigi, quippe res putrescentes possunt fieri humidiores, etsi ab aliquo agente externo non humectentur, etenim plurima quantitas aquosæ humiditatis secundum naturam existentis in mixto, alterata à calore violento, & putredinali, mutatur absque dubio in naturam aëream, & cùm aër sit humidior aquâ, redditur corpus putrescens vi alterationis à calore factæ humidius intensiuè. Et hac ratione sæpè sæpiùs celebratur putredo, etsi in corpore putrescente non appareat nisi humiditas naturalis, dummodò aqueum valde sit.

Solùm restat explicare, quâ ratione ea, quæ putrescunt, reddantur tandem sicciora? Id autem contingit eò quòd cùm putredo celebretur à calore violento in substantia humida, eleuatur multa vaporum copia ex humida substantia, vi caloris attenuata; cùm autem humidi vapores eleuentur, & separentur, & resoluantur in re putrescente, mixtum necessariò in fine resolutionis exsiccatur, & tandem cinis, & terra fit, remanentibus partibus terreis, & cineritiis, qui minimè potuerunt contagium putredinis attingere; quâ etiam ratione in putredine, seu morte naturali, quæ successione ætatum euenit, experimur, viuens tandem frigidius, & siccius reddi, resolutis in prioribus ætatibus partibus calidis, & humidis, terreis præualentibus, quæ à calore debilissimo minimè potuerunt nec attenuari, nec resolui. Iure ergo optimo in putredine violenta tandem mixta, quæ putresiunt sicciora euadunt, resolutis, & separatis à calore violento partibus humidis, & remanentibus terreis, quæ putredinis contagium ex sua natura effugiunt.

CAPVT V.

Vtrum materia putrida, quæ mutatur in sedimentum, fieri possit in quouis loco corporis?

INdubitatum apud omnes Medicos est, materiam putridam esse incapacem, & prorsùs inhabilem, vt transmutetur in propriam viuentis substantiam, sicut etiam est certum, aliquam elaborationem, seu correctionem suscipere à Natura, medio calore naturali, & spiritu, ratione cuius putridus humor (quilibet sit) conuertitur in sedimentum, aut pus, vt constat in apostematibus, & febribus putridis, in quibus non habemus aliud signum victoriæ Naturæ, quoties putredo præcessit in humoribus, quàm sedimentum, quod apparet in vrinis, & pus album, læue, & æquale in tumoribus suppuratis, seu apostematibus.

Lis ergo præsens inquirit, an suffragium hoc, quod sanguis, aut quilibet humor putridus recipit à Natura, quando corrigitur, aut emendatur, & adquirit formam puris, aut sedimenti, possit celebrari in quouis corporis loco. Cæterùm cùm corpus nostrum in triplicem regionem diuidatur, quarum prima continet gulam, ventriculum vsque ad iecoris medietatem, seu eius partem cauam, & per consequens intestina, venas mesaraicas, & portam venam. Secunda regio continet omnia vasa magna, & minora, quatenus caua sunt, & vt receptacula sanguinis naturalia ad ipsius distributionem pro singulis, & omnibus partibus viuentis; incipitque à parte gibba iecoris, ex qua oritur vena caua. Tertia regio comprehendit omnes venas capillares, & porositates, in quibus alimentum pro cuiuslibet partis nutritione attractum transmutatur in propriam substantiam.

Controuersia igitur procedit de omnibus regionibus, & de materia, quæ perfectè putrida in facto est; nam hæc propter suam incapacitatem non potest transmutari in propriam viuentis substantiam, & sic accipit à Natura possibilem correctionem, quâ conuertitur in sedimentum, aut pus. At materia, quæ perfectè putrida non est, sed solùm in fieri, à se ipsa reducitur, semoto alterante in propriam perfectionem: Vnde de ipsa minimè poterat dubitari, posse celebrari in quouis loco corporis, seu in quauis regione ex dictis. Igitur solùm est litigium de materia perfectè putrida, quæ ad suam primam perfectionem reduci non potest, sicut acetum perfectum ad vinum non potest reduci. Præcipuè tamen habet locum controuersia de genere venoso, seu secunda regione, an scilicet sanguis, seu quilibet humor putridus in vasis provt caua corpora sunt, & destinata pro conseruatione sanguinis in statu naturali, & distributione ipsius, possit virtute ipsarum venarum transmutari in sedimentum, nam quod hoc possit fieri in prima, & tertia regione nullus Medicorum hucusque dubitauit.

Consultò dixi, vasa omnia provt caua constituere secundam regionem; nam si considerentur provt intra proprios poros sanguinem mutant in

rorem, & hunc in propriam ſubſtantiam, minimè conſtituunt ſecundam regionem,ſed tertiam; vnde habet illud peculiare tertia regio, quòd intra primam, & ſecundam verè contineatur; nam ſi conſideremus ventriculum, & inteſtina, vt corpora caua, intra quæ alimenta continentur, vt mutentur in chylum, conſtituunt primam regionem. Cæterùm, ſi conſiderentur, vt habent propriam carnem commutantem alimentum,ſeu ſanguinem in propriam ſubſtantiam, conſtituunt tertiam regionem, minimè verò primam. Igitur iure optimo ſolum eſt litigium de actione venarum, quatenus corpora caua ſunt, & ſecundam regionem conſtituunt; An ſcilicet materia putrida exiſtens in ipſis, hoc eſt in ipſarum cauitatibus, poſſit virtute naturali ipſarum venarum tranſmutari in ſedimenti formam. Hoc opus, hic labor.

Peculiaris fuit opinio noſtri Primarij Petri Michaëlis de Heredia Anteceſſoris noſtri, Philippi IV. à Cubiculo Medici digniſſimi, *tom. 1. ſuorum oper. Tractat. de coct. & putred. fol. 491.* vbi acerrimè tenet humores putridos intra vaſa contentos minimè poſſe in formam ſedimenti, aut puris permutari. Probat ex eo quòd provt conſtituunt ſecundam regionem, quatenus corpora caua ſunt,non habent vim commutandi ſanguinem in aliam formam. Ergo nec poterunt commutare humorem putridum in formam ſedimenti. Probat conſequentiam, quia calor naturalis eſt perfectior, & intenſior in ſtatu naturali quàm in ſtatu morboſo,proindéque erit firmior, & robuſtior coctrix facultas. Ex alia parte materia putrida diſtat magis à ſtatu naturali, & à natura partis nutriendæ, quàm ſanguis. Ergo cùm non poſſit ſanguinem tranſmutare in aliam formam dum eſt intra vaſa,nec poterit putridam materiam tranſmutare in formam ſedimenti, aut puris.

Nec valet (inquit Anteceſſor noſter) ſi dicas, actionem, quâ fit ſedimentum ex putrida materia, eſſe imperfectiorem, & remiſſiorem coctionem, quàm actio, quâ mediâ conuertitur ſanguis in propriam ſubſtantiam aliti,& ſic non repugnare fieri ſedimentum ex materia putrida intra vaſa. Nam contra inſurgit, quia omnes diſpoſitiones, quas poteſt producere natura vaſorum in materia putrida, vt permutetur in formam ſedimenti, debent produci cum maiori reſiſtentia ex parte materiæ, & aliàs agens eſt debilior, vtpote facultas coctrix non eſt ità robuſta in ſtatu morboſo. Ergo vaſorum facultas intenſiores diſpoſitiones, & efficaciores producet in ſanguine, quàm in materia putrida, ac proindè ſi hanc poteſt commutare in formam ſedimenti, potiori iure commutabit ſanguinem intra vaſa; & non manebit ſub forma ſanguinis; ſed reddetur albus, læuis, & æqualis, ſicut ſedimentum; hoc autem experimento refragatur: Ergo nec materia putrida poterit à vaſis permutari in ſedimentum.

Efficaciùs probat aſſumptum; nam ſi materia putrida, dum coquitur intra vaſa, mutaretur à natura vaſorum in formam ſedimenti, impertinens eſſet expurgatio poſt materiæ coctionem; nam cùm ſedimentum ſit album, læue, & æquale & medicamentum purgans non habet familiaritatem cum ipſo, fruſtrà tentabitur euacuatio, etſi forſan ſuccederet, ſemper quod expurgamus poſt materiæ putridæ coctionem euacuaretur materia alba, læuis, & æqualis, & talis appareret in deiectionibus vi medicamenti expurgantis factis; hoc autem ità non fit. Ergo impertinens eſſet expurgatio ſi intra vaſa elaboraretur ſedimentum ex materia putrida, & hoc ipſum accideret in deiectionibus à Natura factis, per ſeceſſum, quando poſt coctionem,& correctionem humorum putridorum tentat criſim; hoc autem non ità fit, imò potiùs contrarium videmus; nam in morbis bilioſis, ſi Natura poſt coctionem euacuat humorem pallidum, optimam cenſemus eſſe euacuationem, & ſic de aliis morbis dependentibus à reliquis humoribus, quod minimè fieret, ſi permutarentur humores putridi intra vaſa in formam ſedimenti, aut puris.

Verior ſententia, & communis inter Medicos, eſt,humores putridos intra vaſa alterari, & in formam ſedimenti tranſmutari. Hanc concluſionem inſinuat Auicenna *f.2. lib.1. doctr.3. cap.6.* per ſequentia verba. *Quoniam non dubitatur, quin in corpore ægri retentæ ſint materiæ in venis ipſius, quæ, niſi maturentur, portendunt corruptionem, &c.* In cuius textus expoſitione Gentilis clariùs intentum propoſitum ſuadet per hæc verba. *Sed hypoſtaſis eſt humiditas digeſta in hepate, & venis, quæ non eſt materia conueniens nutritioni, & ideò non attrahitur à membris.* Ex quibus verbis clarè conſtat, Gentilem ſenſiſſe,intra venas fieri correctionem materiæ putridæ, cuius manifeſtum indicium eſt hypoſtaſis, ſeu contentum vrinarum, & quod intra vaſa celebretur conſtat clare ex vltimis verbis, nempe, *Et ideò non attrahitur à membris.* Si ergo putrida materia,quia inutilis non attrahitur à membris, digeritur intra vaſa, & corrigitur, & ex ea ipſa fit ſedimentum, aut hypoſtaſis.

Galenus etiam *1. de different. febr. cap. 6.* eandem tuetur opinionem; nam agens de coctione & putredine ait. *Altera fit ſuperante Naturâ, altera ſuperatâ; ſuperante quidem vt in tumoribus pus, in humoribus qui in venis, & arteriis continentur, quod puri reſpondet ſubſidens in vrina.* Idem dicit 3. *de Præſag. ex pulſibus cap. 6.* per ſequentia verba. *Quod veluti cineritium, non perinde quia craſſum poteſt excernere, ſed per inſignes meatus educit, hoc in partibus inflammatis eſt pus, in ipſis vaſis, quod in vrina ſubſidet.* Nihil clarius Galenus pro noſtra concluſione.

Rationibus etiam validatur aſſumptum; nam ſi ſanguis extrauaſetur, & effundatur in aliis cauitatibus, corrumpitur, & ſæpiùs ſuppuratur. Ità Hippocrates 6. *Aphor. text.20.* & Galenus in expoſitione hoc ipſum fatetur per hæc verba; *Sic enim videtur fieri, ſiquidem qui ex loco naturali emanauit ſanguis non permanebit; ſed aliàs ſuppurabitur, aliàs liueſcet.* Ergo ſi ſanguis ſit corruptus intra vaſa, ibi alterabitur actione correctiua vaſorum, quâ mediâ tranſmutabitur in ſedimentum. Patet conſequentia,quia non eſt minùs applicatus ſanguis putridus intra vaſa, vt ab ipſis alteretur, quàm in aliis qualitatibus (exempli gratiâ in cauitate thoracis) imò magis, cùm cauitates venarum ſint minores; ſed in aliis cauitatibus corrigitur ſanguis putridus, & tranſmutatur in pus. Ergo in venis etiam debet corrigi, & tranſmutari in ſedimentum.

Nec valet, ſi reſpondeas vaſa eſſe deſtinata pro conſeruatione ſanguinis, & ſic virtute ipſarum non poſſe intra ipſa alterari materiam putridam, ſeu ſanguinem putridum. Nam contra inſtatur, quia licèt ſit verum,& experimento conſtet,quòd venæ ſint deſtinatæ ad conſeruationem ſanguinis in ſtatu naturali exiſtentis, quia temperies ipſa-

rum

rum est valdè consona cum temperie sanguinis in statu naturali existentis: Tamen si sanguis sit corruptus, minimè poterit conseruari virtute venarum; ideò quippe conseruant sanguinem in statu naturali existentem, quia habent qualitates, & temperiem similem cum ipso; sed quando est corruptus, habet alienas qualitates. Ergo temperies vasorum erit difformis cum sanguine putrido, ac proindè necessariò suâ propriâ, & naturali temperie debent alterare sanguinem putridum, qui cùm aliàs sit inutilis ad nutritionem ex dispositionibus aliquibus productis à crassis, & existentibus in materia putrida, resultat forma sedimenti per accidens, non quia talis alteratio facta intra vasa esset sufficiens pro nutritione, etsi materia fuerit vtilis, & capax, sed quia illa, quam possunt producere vasa, cum ea quæ præexistit in putrida materia, est vltima dispositio, vt per accidens resultet forma sedimenti, & sic actione vasorum corrigitur sanguis putridus intra vasa, & hanc alterationem vocant communiter Medici coctionem.

Antecessor tamen noster citatus concedit aliquam alterationem vasorum circa sanguinem putridum, non tamen quia ex vi illius transmutatur in sedimentum; sine fundamento tamen, nam licèt transmutatio fiat ex materia contenta in porositatibus, vtpote magis intimè applicatâ, hoc tenet in transmutationibus per se; non tamen quando extra intentum generantis fit generatio per accidens; nam ad hanc sufficit quælibet alteratio ex parte efficientis, dummodò ex dispositionibus materiæ resultet simul dispositio media, & vltima ad aliam formam per accidens; sic, meo iudicio, accidit, quando sanguis putrescit intra vasa; nam alterato ab ipsis suâ temperie naturali, cùm talis alteratio nunquam possit esse sufficiens pro generatione per se, & transmutatione in propria vasa, etiamsi esset vtilis, & capax materia putrida, euenit, vt in tali materia ex dispositionibus inductis à vasis, & ex illis quæ præcedunt ex materia resultat vltima dispositio ad formam per accidens, & talis est forma sedimenti, quæ fit in materia putridâ.

Cæterùm, quando sanguis est in statu naturali non potest alterari à vasis qualitatibus alienis, sed fit quædam actio conseruatiua à simili temperie, & cum similibus qualitatibus, quæ neutiquam potest conducere, vt sanguis in alienam naturam transmutetur, neque sufficere ad transmutationem in propriam substantiam vasorum; nam ad hanc requiritur maior, & intimior applicatio, quæ fit quando attrahitur portio sanguinis ad porositates, vbi fit conuersio, & transmutatio per se ad formam similem per se inductam ab agenti. Vbi nota, eâdem ratione, & eâdem temperie operari vasa circa materiam contentam in cauitate, ac circa materiam contentam in porositatibus, quia vna, & eadem est semper temperies naturalis vasorum; attamen in porositatibus operatur efficaciùs, & opus nutritionis molitur, quia habet materiam intimè & vndequaque applicatam, & maiori duratione temporis; at intra cauitates materia, seu sanguis magis fluctuat, & non applicatur tempore sufficienti, nec intimè, vt possit moliri vltimam transmutationem. Vnde nihil mirum si putrida materia intra vasa possit alterari, vt in formam sedimenti transmutetur, & sanguis naturalis non possit intra vasa transmutari in propriam substantiam vasorum.

Vlteriùs etiam ab inconuenienti roboratur nostrum assertum; nam si esset verum quòd humores putridi intra vasa non coquuntur, aut corriguntur, sequeretur, in febribus putridis continuis, in quibus putredo celebratur intra vasa, impertinentem esse expurgationem, & prorsùs vanam, & inutilem. Sequelam probo; nam in cura regulari, de qua loquimur, docet Hippocrates 1. *Aph. text.* 11. Solùm concocta esse medicamenta, ne forsan rediciua fiat ex his, quæ in morbis relinquuntur, vt Galenus in expositione huius textus docet; sed si materia, seu sanguis putridus intra vasa non potest coqui, nunquam est obiectum capax expurgationis: Ergo impertinens est, & prorsùs inutilis expurgatio.

Si verò respondeas terminari huiusmodi febres per resolutionem materiæ. Idem clariùs infertur, quippe si materia febris resoluta est, iam est euacuata per insensibilem transpirationem, sicut causa coniuncta, quæ actualem accessionem causat in communi Medicorum consensu. Ergo vana est expurgatio. Si vlterius respondeas, expurgationem habere locum circa materiam semiputridam, Contra instatur, quia talis materia à propria forma reducitur, semotâ causâ alterante in statum naturalem, Ergo non indiget expurgatione, Præterquam quòd controuersia solùm procedit de materia perfectè putrida, quæ reduci non potest in statum naturalem, vt in notabilibus ostendimus, & solùm potest reduci ad formam puris, aut sedimenti vi actionis Naturæ corrigentis, seu coquentis: Sed hanc coctionem non admittit Doctor citatus; ergo nunquam habet locum doctrina Hippocratis circa expurgationem materiæ in putridis febribus, dum concocta esse medicanda, seu expurganda prædicat.

Ruit etiam tota doctrina de temporibus morborum in febribus putridis intra vasa, desumptis ex cruditate, & coctione si verum est materiam putridam intra vasa non possè coqui, seu corrigi, neque ex vrinis potest constare, an morbus sit in principio, an in augmento, vel in summo vigore, si verum est quod ex primis Medicinæ fontibus didicimus, nempè vrinas ostendere mutationes quas recipit materia putrida intra vasa, secundum quas agnoscimus, & prædicimus, an crisis optima futura sit, vel mala. Neque credibile est portionem sedimenti, quæ descendit in vrina, non descendere à venis, cum quibus habet legitimam communionem, ideóque affectus venarum clarissimè ostendit.

Nec valet si respondeas cum Antecessore nostro suprà citato, in porositatibus fieri sedimentum ex materia putrida, ab ipsisque reuerti ad venas, indéque per vrinas expelli: Contra sic instatur; nam partes internæ in externas, & cutaneas propria excrementa mittunt, præcipuè quæ in tertia regione sunt. Ergo cùm quid in porositatibus est excrementitium, fit in tertia regione, debet per ipsam expelli, & minimè potest retrocedere ad partes internas, seu cauitates venarum. Præterquàm quòd portio materiæ, quæ attrahitur, & reponitur in porositatibus venarum, est peculiaris pro nutritione ipsarum venarum: At tempora vniuersalia morbi, quæ desumuntur ex coctione & cruditate ex vniuersali materia desumuntur, de qua Galenus *lib. de optima secta ad Trasyb. cap.* 48. docuit seruari in acutis morbis vsque ad vnicam criticam expulsionem; sed hoc neutiquam potest dici de peculiaribus portioni-

bus attractis ad porofitates vaforum pro fua nutritione: Ergo fi intra vafa non alteretur, & corrigatur putrida morbi materia, ruit tota doctrina diftinguens vniuerfalia morbi tempora penes coctionem & cruditatem materiæ morbificæ.

Tandem fuadetur noftra affertio; nam fi Galenum confulamus 4. *de Vfu part. cap.* 17. conftabit, conceffiffe venis facultatem generandi fanguinem, ne dum per eas fertur alimentum, fruftrà periret. Si ergo ex materia diffimili poffunt vafa generare fanguinem, quia habent temperiem fimilem, & valde confonam cum ipfo; cùm materia putrida fit diffimilis valde naturæ vaforum, poterit ab ipfis alterari, & corrigi, & refultare per accidens forma fedimenti, ad quam principaliùs concurrunt difpofitiones materiæ putridæ, quæ plures funt, quàm difpofitiones,quas producunt vafa, quæ valde remiffæ funt; fufficientes tamen per coniunctionem cum difpofitionibus, quæ funt in putrida materia, valde conducentibus pro forma puris, aut fedimenti.

Ex his facilè erit foluere argumenta noftri Anteceffori pro contraria parte. Ad primum conftat ex doctrina adducta, vafa ex fua natura agere in fanguinem naturalem actione conferuatiua, & diffimili, & fic intra vafa non poffe commutare fanguinem in aliam formam, fecus intra porofitates, quia agunt intenfiùs ratione maioris applicationis per omnes partes, & quia maiori temporis duratione eft applicata pars determinata fanguinis pro nutritione, & magis figillata per plures alterationes, ratione quarum in fecundas humiditates tranfmutatur, vfque in propriam fubftantiam aliti vltimò conuertitur: At tranfmutatio materiæ putridæ intra vafa fit cum remiffiori alteratione venarum circa materiam putridam; nam forma fedimenti refultat per accidens, & principaliter ex difpofitione præexiftente in materia potiùs quàm ex inducta actione vaforum. Vnde etfi materia putrida refiftat magis pro tranfmutatione in propriam fubftantiam vaforum,non tamen pro tranfmutatione in formam fedimenti, ad quam fanguis naturalis minimè conducit. Et fic neque ex fanguine naturali fit fedimentum intra vafa, neque ex ipfo fit nutritio tempore, quo exiftit intra vafa.

Alterum argumentum de inutilitate expurgationis nihil probat; nam medicamentum expurgans habet familiaritatem cum fedimento facto ex humore, cum quo habet fimilitudinem, & fic ipfum attrahit fine dubio; non tamen apparent deiectiones albæ, quia parua eft portio fedimenti euacuandi, vtpote folum fit fedimentum ex cineritio humorum; nam partes tenues humorum prædictorum fine dubio in ipfa acceffione refoluuntur, & aliquid etiam cineritij refoluitur; vnde fedimentum eft in parua quantitate; & cùm portiones humoris fimilis femiputridi, vel parati ad putredinem, & quicquid excrementi eft in corpore, fimul euacuentur, deocculcatur in deiectionibus color albus fedimenti, & hoc ipfum accidit in deiectionibus criticis à Natura factis, & fic non eft impertinens expurgatio, fed potiùs vtiliffima; & quod verius puto, fieri expurgationem, non tantùm ad euacuandum fedimentum factum ex cineritio humorum; fed præcipuè ad euacuationem materiæ putridæ, quæ in parua quantitate remanet infufficiens ad caufandam febrem, ne contaminet puros humores, & magis præcipuè ad euacuandos humores femiputridos, feu paratos ad putredinem, qui facilè non poffunt, & breuiter reduci ad naturalem ftatum ob aliquam intemperiem, quæ diù durat, ex eo quòd non fit in talibus corporibus expedita omninò ventilatio, & viæ referatæ; quapropter & quia ex talibus humoribus, qui in corpore relinquuntur,non fiat recidiua,imperatur à Medicis expurgatio,quæ huiufmodi humores fine periculo, & refiftentia euacuat, ficut quando corpora fana vt nunc,parata tamen ægrotari euacuamus per expurgationem, ne ægrotent ex vi difpofitionis humorum exuperantium, ex quo planè conftat, expurgationem effe vtilem, & humores putridos intra vafa in formam fedimenti tranfmutari.

CAPVT VLTIMVM.

Vtrùm actio, quâ pus, aut fedimentum generatur, fit coctio, aut putrefactio.

EAdem eft actio, quâ fedimentum generatur ex materia putrida, & pus, vt latè nofter Petrus Garcia probat *difp.* 4. *de Loc. affect. cap.* 2. & nos *capite præcedenti* docuimus cum communi Medicorum confenfu, & fic de vtraque actione procedit lis, & propofita controuerfia, circa quam nofter Vallefius *lib.* 5. *Controu. cap.* 4. tenet, actionem generatiuam puris, & fedimenti ex materia putrida, neque effe coctionem, nec putredinem, fed vnicam fimplicem actionem mediam per participationem inter coctionem, & putredinem. Probat affumptum ex Galeno 1. *lib. Prognoft. comment. vltimo*, vbi fic fatur. *Cùm igitur natiuus calor propriâ temperie plurimum excefferit, vt in corpore inanimi putrefcit fanguis: fi verò vim feruet quemdam, permixta quadam permutatio ab ipfo ex caufa per naturam, & ea, quæ eft præter naturam, efficitur.* Ex his format argumentum in fauorem propofitæ opinionis. Caufa generatiua puris, aut fedimenti non eft calor naturalis, qui in bene valentibus fabricat nutritionem, neque præternaturam, qui auctor eft putredinis; fed eft calor vnicus in viuenti compofitus ex naturali, & præternaturali. Si ergo caufa efficiens eft media, actio ipfius erit media particeps coctionis, & putredinis,& confequenter pus, & fedimentum participabunt naturam coctionis, & putredinis.

Clariùs Galenus videtur fauere eidem opinioni 2. *Aphor. comment.* 47. per fequentia verba. *Pus ex fanguine ortum habet, qui femimalam,vt quifpiam dixerit, accipit commutationem; nam mala fimpliciter cum putrefactione fit olida, ficut fimpliciter bona eft ipfa nutritio particularum animalis; at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à folo calore extra naturam facta, mixtus enim quodammodò eft calor inflammationis ex viri/que.* Ex his clarè infertur, actionem generatiuam puris, aut fedimenti effe mediam, participem fcilicet coctionis, & putredinis, quippe talis tranfmutatio non eft fimpliciter bona, vtpote non eft nutritio. Item non eft fimpliciter mala, quia non fit cum putrefactione olida. Ergo eft actio media, per quam fanguis femimalam accipit commutationem. Infuper ex vltimis verbis conftat, auctorem puris effe calorem mixtum ex naturali, & præternaturali, in quo fundatur argumentum primò

primò adductum.Prætereà fedimentum habet accidentia, quæ denotant coctionem, nempè albedinem,æqualitatem,& læuitatem (idem de pure dicendum;) habet etiam accidens, quod eft alicuius putredinis indicium; fiquidem alicuius fœtoris particeps eft fedimentum, & pus. Ergo cùm caufa efficiens fit calor medius mixtus ex naturali, & præternaturali, & in termino producto reluceant accidentia coctionis, & putredinis, meritò deducit Vallefius actionem generatiuam puris, aut fedimenti effe vnicam & fimplicem mediam participationem coctionis, & putredinis.

Doctor Matamoros *lib.4. de febribus, tract.1. de Coct. & putredine, difp. 15. fol.437.* tenet cum Vallefio, fuppurationem effe participem coctionis,& putredinis, vt probant argumenta adducta; tamen difcrepat à Vallefio ex eo quòd non fit fuppuratio vnica fimplex actio particeps coctionis, & putredinis, fed duplex; altera, quæ fit putredo,quas fimul effe compoffibiles in gradibus remiffis tanquam certum fupponit,ficut fimul fiunt calefactio, & frigefactio in gradibus remiffis, & compoffibilibus, non folùm fecundum terminos, verùm etiam fecundum actiones: Cæterùm quando huiufmodi actiones ad gradum incompoffibilem accedunt, iam talis perfuadebit actio, qualefuerit fortius agens; vnde fi fortior fuerit calor naturalis, erit coctio corrigens, fi præternaturalis calor vincat, præualebit putredo. Itaque actione caloris naturalis fit coctio, & actione altera à calore præternaturam fit putredo, quando elaboratur pus,aut fedimentum in opinione huius Authoris, fiue fimul tempore fiant huiufmodi actiones, vt ipfe tenet, fiue diuerfis temporibus, vt probabile iudicat, vfque accedant ad incompoffibilitatem; nam tunc erit actio dicta, coctio; aut putredo, ex eo quod præualeat calor naturalis, aut præternaturam.

Hanc opinionem fcripferat priùs doctiffimus nofter Petrus Garcia *lib. de febrib. fol.224.* & probat eifdem fundamentis pro Vallefio adductis; iudicat tamen per diuerfas actiones putrefieri fimul, & coqui materiam illam, quando fit pus, & non per vnicam & fimplicem,vt tenet Vallef.

Porrò,vtraque opinio improbabilis mihi videtur, & ex noftris principiis fuprà adductis clarè colligitur: nam coctio, & putredo opponuntur quafi contradictoriè, ità vt putredo importet in fuo conceptu intrinfeco non effe coctionis, & è contra. Ergo non poffunt componi adhuc in gradibus remiffis, ficut neque amor, & odium, neque peccatum, & gratia, neque affenfus & diffenfus vllo modo componi poffunt, quia indiuifibiliter opponuntur. Ergo neque actio poterit dari vnica, quæ fit particeps coctionis, & putredinis, neque terminus productus poterit dari, qui fimul fit particeps coctionis, & putredinis, perfectionis, & imperfectionis, vnionis, & diffolutionis earundem partium. Non ergo apparet rationabile, actionem generatiuam puris, aut fedimenti effe fimul putredinem, quæ importat diffolutionem partium humidarum à ficcis, & fimul, quæ importat earundem partium vnionem.

Neque fieri poffe per duas actiones, neque eodem tempore, neque diuerfis temporibus videtur ob eandem rationem, & incompoffibilitatem in termino producto, fiquidem idem terminus, fedimentum fcilicet, non poteft importare perfectionem, & imperfectionem, diffolutionem, & vnionem earundem partium, fiue per diuerfas actiones fit productus fimul, fiue diuerfis temporibus, cùm implicet, eandem entitatem effe perfectionem, & imperfectionem. Neque valet folutio Doctoris Matamoros, fcilicet actionem generatiuam puris, aut fedimenti fupponere materiam vtroque termino priuatam, & fic poffe effe participem coctionis, & putredinis, vfque dum præualeat agens coquens, aut putrefaciens. Nam contra inftatur, etenim actio generatiua puris fupponit fine dubio materiam putridam, vtpote eft actio faciens ceffare putredinem ex Galeno *loco fuprà citato*. Ergo non fupponit materia vtroque termino priuatam, & fic illa actio, quâ fit fedimentum non poterit dici putrefactio, quia per putrefactionem non corrigitur, nec ceffat putredo. Si ergo actio quâ fit pus eft actio faciens ceffare putredinem, implicat, quòd fit putredo in nullo gradu, & cùm litigium procedat de actione corrigente materiam putridam, non de actione putrefaciente, cùm iam fupponatur putrida materia priufquam fiat fedimentum, aut pus, videtur nullo modo effe compoffibilem putredinem, & coctionem neque in actu, neque in termino,& per confequens claudicare opinionem Vallefij, & Doctoris Matamoros, vt clariùs ex noftra conclufione conftabit.

Sit ergo noftra conclufio, Actionem generatiuam puris, & fedimenti ex materia putrida effe veram coctionem, fi confideretur ex parte Naturæ, etfi non accedat ad illam perfectionem, ficut illa actio, quâ fit nutritio partium ex alimentis capacibus; itaque quia materia putrida eft incapax nutritionis, & conuerfionis in propriam fubftantiam viuentis, actio illa generatiua puris non accidit ad perfectionem vltimam, ficut actio, quæ eft nutritio; etenim folùm differunt, quia vna eft actio viuentis circa materiam capacem nutritionis, altera verò eft eadem actio circa materiam incapacem.

Fundamentum noftræ affertionis eft, quia ex calore naturali, & præternaturam, à quibus fit pus, aut fedimentum fit vnus calor totalis, qui agit in materiam putridam vnicâ, & indiuifibili actione: Ergo non poteft fimul coquere, & putrefacere materiam putridam. Probatur affumptum; nam aut intenfio addita fupra naturalem calorem reddit ipfum improportionatum ad coquendum, & fic putrefaciet, vel non reddit ipfum improportionatum, & fic coquet. Non ergo idem calor poterit fimul putrefacere, & coquere, perficere, & imperficere eandem materiam, præcipuè cùm effectus coctionis & putredinis oppofiti fint; quippe coctio vnit partes, putredo verò ipfas diffoluit, & feparat. Non ergo idem agens poterit producere effectus contrarios, & indiuifibiliter oppofitos, quales funt putredo, & coctio.

Confirmatur affumptum à deftructione contrarij fundamenti; nam eo præcisè afferunt Doctores contrariam opinionem tuentes, actionem generatiuam puris effe fimul coctionem, & putredinem, quia celebratur à calore naturali, & præternaturali; fed in febricitantibus vehementiffima febre (præcipuè diariâ) nutritio celebratur à calore naturali, & præternaturam per modum vnius operante, quin obftet concurfus caloris præternaturalis, dummodò non fit ità intenfus, vt peruertat actionem caloris naturalis, in quo euentu putredinem, aut vftionem caufat in alimen

alimento, etſi ſit idoneum, & capax. Ergo cùm idem calor compoſitus ex naturali & præternaturali ſit auctor puris,& ſedimenti, non obſtat quominùs actio puris generatiua ſit coctio, ſi referatur ad naturam, quia reuerà ex vi act.onis Naturæ intendentis nutritionem, quando agit in materiam putridam, compararetur ſubſtantia viuentis, niſi obſtaret incapacitas materiæ putridæ, ratione cuius ſit tranſmutatio in pus, aut ſedimentum, & aſſimilatio poſſibilis in aliquibus qualitatibus. Ergo illa actio, ſi conſideretur ex parte Naturæ, eſt vera coctio, quia ipſa ex ſe potuit totum, quod requiritur ad terminum perfectiuum, niſi obſtaret incapacitas materiæ, ac per conſequens actio illa, quâ ſit pus, intrinſecè conſideratâ, ſi refertur ad naturam eſt vera coctio; ſi verò ad terminum imperfecta, minimè verò putredo debet nominari, neque mixta, cùm potiùs ſit actio faciens ceſſare putredinem, iuxta Galeni doctrinam *lib. Art. Medicin. ſuprà cit.* Neque obſtat, quòd in pure redoleant aliqua accidentia putredinis; nam hoc accidit ex eo quòd ſit ex materia putrida, non quia actio habeat aliquid putredinis mixtum, vt in reſponſione argumentorum conſtabit.

Ad primum deſumptum ex Hippocrat. 1. *Prognoſt.* conſtat ex dictis, quòd licèt actio puris generatiua poſſit dici mixta ex parte cauſæ efficientis, quia elaboratur pus actione caloris naturalis, Gal. auctore *5. de ſimp. medic. facult. c.* 6. non tamen eſt mixta, ſeu media, quia ſit particeps coctionis, & putredinis, ſicut non eſt actio media illa, quâ commutantur alimenta in febribus à calore naturali & præternaturali, vt nuper dicebamus; nam ſi alimentum optimum applicetur parti diſtemperatæ per calorem, ſine dubio nutriretur ex illo, dummodò non ſit tanta diſtemperies, quæ omninò euertat actionem caloris naturalis, corrumpendo alimentum: Econtra autem ſi humor putridus applicetur parti ſanæ, & ab eius calore naturali poſſet alterari, minimè conuerteretur in propriam ſubſtantiam; & tamen illa actio ex parte Naturæ haberet quicquid requiritur, vt dicatur coctio. Ergo vt actio, quâ ſit pus, dicatur coctio, non obſtat quòd ſiat ab vtroque calore, neque quòd ex vi illius non adquiratur vltima perfectio, vtpote ex parte Naturæ ponitur, quicquid requiritur ad veram tranſmutationem, ſi aliàs materia eſſet capax. Ex quo conſtat ſolutio ad argumentum, & fulcita magis noſtra concluſio manet.

Alterum argumentum deſumptum ex authoritate Galeni 2. *Aphor. text.* 47. ſoluitur, ſi dicamus, quòd etſi generatio puris teneat medium locum, non quia ſit actio media particeps coctionis, & putredinis; ſed quia celebratur à calore naturali, & præternaturali; & quia ex vi talis actionis generatur ſubſtantia, neque ità praua, ſicut quando putreſit ſanguis, neque ità optima ſicut quando nutritur viuens, quod non tol it eſſe coctionem ex parte naturæ, licèt non accedat ad perfectionem vltimam propter incapacitatem materiæ, quæ quia putrida ſemper ſupponitur, & poſteà ſequitur illius correctio, ſeu coctio modo poſſibili, forſan dicitur ab Aduerſariis actio media,& quia ſemper ſupponit putredinem: Interdum Galenus eam vocat putredinem, non quia reuerà actio generatiua puris, aut ſedimenti ſit putredo. Neque ratio ex accidentibus deſumpta aliquid probat; nam cùm pus præſupponat putredinem, nihil mirum ſi habeat aliquam fœtorem; nam in genito aliqua accidentia corrupti ſemper perſeuerant,& ſic non colligitur actionem generatiuam puris eſſe putredinem; ſed ipſam ſupponere, quod nos fatemur, indéque poſteà ſequitur actio faciens ceſſare putredinem, quæ eſt coctio, & habet ſedimentum aut pus pro termino. Vnde reſpectu Naturæ dicitur illa actio coctio, etſi vltimam perfectionem non adquirat viuens ex vi illius, propter incapacitatem materiæ. Ex quo manet controuerſia ſoluta, & Tractatus de putredine finitus.

TRACTATVS IV.

DE SEMINE.

DISPVTAT. VNICA.

CAPVT I.

Quid ſit Semen?

Lvres impropriàs Seminis referunt ſignificationes communiter Authores à quibus libenter ſuperſedeo, quia parum aut nihil conducunt ad quidditatem ſeminis examinandam; referam tamen acceptiones quæ propriè magis ad ipſius naturam accedunt. Sumitur ergo à Philoſopho *lib.* 1. *de generat. animal. cap.* 18. pro quouis principio generationis, quâ ratione comprehendit ſanguinem menſtruum, quia ſaltem paſſiuè concurrit ad generationem. Strictiùs ſumitur ſemen pro principio effectiuo viuentis, & hac ſignificatione comprehenditur ſemen viuentium vegetabilium, iuxta illud Philoſophi *Meteororum*, *cap.* 3. maturationem explicantis penes id quòd *Semina in fructu valeant producere talem alium qualis ipſe eſt.*

Strictiſſimè tamen ſumitur Semen pro eo quòd ſit principium generationis effectiuum in viuentibus ſeu animalibus potentibus coire per ipſum coitum emiſſum. Hoc ipſum de ſpermate teſtatur Auicenna *lib.* 3. *fen* 19. *tract.* 2. *cap.* 3. & cum ipſo Barbaræ familiæ omnes Scriptores; Noſtræ tamen Scholæ doctiſſimus quidam olim Primarius diſtinguit ſemen ab ſpermate, ex eo quòd ſperma

fperma folum dicitur refpectu illius à quo decidit; at verò femen non dicitur Patris à quo eiaculatur, fed filij generandi, cuius eft principium productiuum; ficut femen cucurbitæ non dicitur cucurbitæ refpectu cuius eft effectus, fed refpectu illius quæ generanda eft. Hæc tamen diftinctio friuola videtur, & abfque fundamento. Tum quia Auicenna contrarium tenet, quia forfan ex Galeno defumpfit hanc doctrinam ex libello quem *de Semine* fcripfit,in quo fperma cum femine confundit, & eadem repetit quæ *in duobus libris de Semine* dixerat.Tum etiam ficut fperma patris dicitur, quia fuit caufa productiua; fic etiam femen dicitur patris; nam ipfum refpicit tanquam terminum à quo feu caufam producentem; filium verò tanquam terminum ad quem ordinatur, & fic etiam dicitur femen refpectu filij generandi, quod fine fundamento renuit concedere nofter fapientiffimus Primarius Doctor Martinez *fuo Tomo pro Tentatiua Complutenfi, Tract. de femine, cap.* 1. vbi femen cucurbitæ dicit effe refpectu cucurbitæ quæ fuit caufa productiua, non verò refpectu cucurbitæ generandæ, & fic de femine patris docet effe philofophandum. Fallitur tamen, meo iudicio; nam vnum & idem femen dicitur tale refpectu patris, à quo deciditur & refpectu filij in quem ordinatur tanquam in finem, & terminum intentum; ficut enim actio attingit caufam efficientem, quia ab ipfa egreditur & efficientis dicitur actio, & fimiliter terminum in quem ordinatur, & cuius eft productio; fic fimiliter femen decifum à patre denominatur à patre tanquam producente, & femen illius dicitur, & fimiliter denominatur à filio, quia illius eft principium productiuum, & fic etiam refpectu illius dicitur femen, ficut actio dicitur caufæ à qua egreditur, & termini cuius eft productiua.

Alij præmiffis circa feminis acceptionem & ftrictiffimam eligentes,litigium non leue eft inter Authores quidditatem ipfius feminisindagantes; ex quibus Peramatus *lib.* 1. *de Semine*, prolixa oratione conatur ipfum definire per fequentia verba: *Eft principium feu elementum ex quo fit corpus ex aërea fubtili fubftantia factum vi teftium & vaforum feminalium laboratum.* Hanc definitionem refutat Primarius fuprà citatus, eò quòd inuoluit plura incerta, & quia potiùs videtur totam doctrinam de femine breui oratione abfoluere, quod longè abeft à præceptis bonæ definitionis, meliùs impugnaret ex eo quòd illa particula, *ex quo*, potiùs denotat caufam materialem generationis; femen autem potiùs eft à quo fit corpus, quàm ex quo fit.

Communiffima definitio eft feminis, & noftro fæculo magis accepta ità fe habet: *Eft excrementum vtile vltimi alimenti*; Quæ definitio licèt per expreffa verba non fit in Ariftotele,ex ipfo tamen illam deducunt; nam cum *lib.* 1. *de generat. animal. cap.* 18. dubitet Philofophus quid fit femen eorum quæ in noftro corpore funt,concludit fic: *Ergo vtilis excrementi pars aliqua femen eft, vtiliffimum autem quod vltimum eft, id eft alimentum*, &c. Similia verba repetit *lib. de longitudine & breuitate vitæ, cap.* 2. eámque amplectuntur plures Doctiffimi Scriptores, ex quibus vnus eft nofter Petrus Garcia *in fua parte naturali*, quem fequitur nofter Martinez *loco fuprà citato*, & acerrimè ipfam defendit. Pro cuius intelligentia aduertit excrementum aliud dici qualitate peccans, aliud quantitate: illud dicitur quod inutile eft, & incapax ad vfus Naturæ propter alienas & contrarias qualitates quas habet cum ipfo viuenti; quantitate verò peccans dicitur, quod licèt fuperfluit ex alimento, tamen feruat qualitates naturales conducentes pro nutritione, & eft eiufdem rationis cum alimento quod conuertitur; Attamen quia fuperfluit poft nutritionem, dicitur excrementum quantitate peccans, cuius naturæ eft femen, quod quia fuperat à nutritione teftium,excrementum dicitur; & quia ipfius qualitates conformes funt & naturales refpectu viuentis, quantitate folummodò peccat huiufmodi excrementum: vtile dicitur,quia propter generationem redundat à nutritione teftium. Tandem vltimi alimenti dicitur excrementum, quia id quod eft alimentum omnium partium trahitur aut poteft trahi pro nutritione feu alimento teftium, & cùm fuperet ex nutritione feu alimento teftium,ideò dicitur excrementum vltimi alimenti, vt hinc difcas diftingui à rore, lacte, & medulla offium; nam huiufmodi fubftantiæ de facto trahuntur à tefticulis, vt ex ipfis fiat femen quod eft alimentum ipforum, & fic folùm de femine verificatur quòd fit excrementum vltimi alimenti, id eft alimenti tefticulorum, quod minimè poteft ad aliam partem deferri pro alimento, Ex quo probat Doctor ifte hanc definitionem effe optimam, vtpote datur per genus & differentiam per quam à reliquis fubftantiis quæ funt in noftro corpore fufficienter difcriminatur.

Contra hanc definitionem plura obiiciunt communiter. Primum fit; Ratio excrementi fatis accidentalis eft femini & communis valde; ergo non bene definitur.Futile quidem argumentum, cùm ratio generica in qualibet definitione neceffariò debeat effe communis quæ poftea contrahitur per fpecialem differentiam, háncque effe verbum illud *vtile vltimi alimenti*. Sed contra hanc folutionem poffumus inftare; nam per verbum, *vtile*, non explicatur opus fpeciale & præcipuum feminis, immò animus audientis manet indifferens,cùm fint plura excrementa vtilia ficut pars melancholiæ quæ excrementum eft lienis, non ergo verbum, *vtile*, in femine fatis explicat ipfius naturam.

Deinde contra vltimam particulam fpecialiùs argumentor ad hominem contra noftrum Primarium; nam ipfe impugnat definitionem alterius Primarij noftræ Scholæ, ex eo quòd adducitur per particulam quæ eft fub opinione an competat femini, vel non, videlicet per *fubftantiam inanimatam*.Ex quo fic formo rationem contra ipfum, nam vltima particula fuæ definitionis, videlicet *vltimi alimenti*, non eft ità certa, vt non fit inter Authores maxima digladiatio, an ex omnibus partibus defcendat fanguis aut fpirituofa pars ad tefticulos pro fua nutritione (quod latiùs infrà conftabit;) ergo non conftat certè an femen fit excrementum vltimi alimenti. Patet Confequentia; nam ideo femen dicitur ab ipfo vltimum alimentum, quia ex omnibus partibus trahitur materia ad tefticulos. Sic de lacte, & medulla teftatur, excluditque huiufmodi fubftantias à ratione feminis ob hanc caufam; fed non conftat trahi nec defcendere ab omnibus partibus materiam ad nutritionem tefticulorum, ergo non conftat femen effe excrementum vltimi alimenti, ac per confequens claudicat definitio, cùm vltima eius differentia non competat clarè fuo definito,

ficut

ſicut nec conſtat ſine controuerſia ſemen eſſe ſubſtantiam inanimatam, ideóque refellitur definitio alterius Primarij.

Vlteriùs etiam contra adductam definitionem ſic arguunt à ſimili; ſiquidem licèt ſanguis ſit excrementum ſecundæ coctionis, non tamen optimè definitur per talia verba, cùm habeat accidentia & opera magis præcipua, ex quibus poſſimus deuenire clariùs in cognitionem ipſius; ergo quamuis concedamus ſemen eſſe excrementum vtile vltimi alimenti; tamen cùm habeat accidentia & opera præcipua in ordine ad quæ inſtitutum ſit à Natura, dicendum eſt non bene definiri per prædicta ignotiora, cùm ſit contra præcepta optimæ definitionis: Quòd verò ſemen habeat opera præcipua & notiora, ex noſtra definitione infrà conſtabit.

Denique, quia portio ſeminis ex qua de facto nutriuntur teſtes non ſuperfluit à nutritione ipſorum, & tamen informatur formâ ſeminis toto tempore quo alteratur dum non eſt conuerſa in ſubſtantiam teſtium: ergo non verificatur de ſemine quòd ſit excrementum ſuperans ex nutritione teſtium. Huic argumento ſatisfacere conatur Doctor Martinez *loc. cit. fol.* 224. vbi ait portionem illam ſeminis quâ teſtes de facto nutriuntur adhuc rationem excrementi obtinere, quia dum non eſt conuerſa, ſuperfluit à nutritione, etſi pro nutritione de facto alteretur, quia tunc pars nutrienda toto requiſito conſtat, & ſic quælibet alia portio ſuperflua dici poteſt, & excrementitia. Contra hanc ſolutionem ſic meo iudicio inſtari poteſt; nam ſi ponamus teſtes præternaturam extenuari vi alicuius morbi, vt ſæpè contingit partibus ſubſtantialibus, & natiuis reſolutis, in quo euentu neceſſitas reparationis & renutritionis partium amiſſarum indubiè ſpecialiter inſtet, tunc ſic inſurgo; Portiones ſeminis, quæ trahuntur à teſtibus ad reparationem partium reſolutarum à cauſis præternaturam non ſupponunt teſtes cum toto requiſito naturali, ergo partes ſeminis quæ de facto alterantur tunc pro nutritione teſtium minimè habent rationem excrementi, cùm potiùs ſint valdè neceſſariæ pro eſſe naturali teſtium in reſtaurationem partium, per quarum defectum tabe laborant: & confirmatur à ſimili, quia in tabidis aut hecticis in quibus intenditur à Medico reſtauratio ſeu nutritio partium reſolutarum à cauſis violentis ſeu à calore præternaturam ſolida membra depaſcente nullus dixit partes ſanguinis laudabilis quæ de facto alterantur pro nutritione habere nutritionem excrementi quantitate peccantis, aliàs licita eſſet ſanguinis miſſio, ſi omnes partes ſanguinis quæ nondum ſunt conuerſæ in ſubſtantiam aliti quantitate peccarent, (quod valde abſurdum & temerarium eſt;) Ergo in caſu poſito partes illæ ſeminis quæ de facto alterantur pro nutritione teſtium minimè habent rationem excrementi quantitate peccantis, ac proindè non bene definitur ſemen per hoc quod eſt habere rationem excrementi.

Specialiùs etiam vrgeo eandem partem; nam illa portio ſeminis quæ primò alteratur pro nutritione teſtium, immediatè poſt primam formationem eſt verum ſemen, & tamen de illa non verificatur quòd ſuperet à nutritione teſtium, cùm nondum ſit verum pro illa prioritate temporis teſticulos nutriri; ergo tunc non verificatur de ſemine, quòd ſuperet à nutritione teſtium, neque quòd ſit excrementum, ac perconſequens malè definitur à noſtro Primario per adducta verba.

Alter Primarius ſuprà citatus peculiarem definitionem ſeminis adducit per hæc verba: *Semen eſt ſubſtantia inanimata de ſe intendens generationem animantis ſimilis illi à quo facta eſt.* Hanc definitionem meritò reiicit noſter Martinez quoad primam particulam; ſiquidem obſcura ſatis eſt, cùm non conſtet ſemen eſſe inanimatam ſubſtantiam, vt *cap.* 2. conſtabit. Prætereà etiam ſugillat hanc definitionem alter Primarius noſtræ Scholæ noſtro ſæculo in ſuis manuſcriptis ex eo quòd aliqua ſemina plantarum viuunt, vt conſtat in hordeo vireſcente, cuius ſemen viuit, quia nutritur & augetur, ergo ſemen non eſt ſubſtantia inanimata; ſed quid contra definitionem ſi dicamus loqui de ſemine animalium coëuntium, de quibus præcipua eſt diſputatio, & non de ſemine, provt comprehendit ſemen ſtirpium. Præterquam quòd dum ſemen hordei perfectum eſt, quando ſc. valet generare iam non vireſcit, neque nutritur neque augetur, & ſic non eſt omninò certum tunc viuere; ergo ex parte non impugnat rectè adductam definitionem. Secundò contra ipſam arguit ex eo quòd etſi ſolùm de animalium ſemine loquatur, videtur competere ſanguini menſtruo; nam ſubſtantia inanimata eſt, & de ſe intendit generationem ſimilem illi à quo facta eſt; in cuius confirmationem adducit Ariſtotelem 1. *de gener. animal. cap.*20. vbi ait: *Itaque generationem ex ſanguine menſtruo fieri optima ratione apertum eſt.*

Hæc tamen ratio nihil probat contra definitionem adductam, quia etſi animalia fiant ex ſanguine menſtruo, tanquam ex materia (quod voluit Philoſophus *loco citato*, vocans ipſum ſemen non purum) non tamen inde ſequitur ſanguinem menſtruum de ſe intendere generationem animantis; etenim hoc eſt proprium ſolùm illius quod eſt principium effectiuum; cùm autem ſanguis menſtruus non ſit principium effectiuum, inde conſtat non intendere generationem animantis, ſed ſolùm ſe habet vt materia ex qua formatur animal, de quo etiam latiùs dicemus ſuo loco.

Mihi tamen videtur clariùs & meliùs explicari ſeminis naturam ſi dicamus. *Semen eſt ſubſtantia alba & ſpumoſa à generante deciſa intendens generationem animantis ſimilis illi à quo facta eſt.* Cum hac definitione coïncidunt ferè omnes quas Authores adducunt, eámque eſſe iuxta mentem Ariſtotelis & Galeni probatur; nam Philoſoph. *lib.* 1. *de generat. animal. cap.* 18. ait. *Genitum igitur id vocatur quod à generante proueniens cauſa eſt quæ prima obtineat principium generationis.* Quam definitionem admittit Primarius nuper citatus, addendo particulam *corpus*. Eandem amplectitur Sennertus *tom.*1. *Hyppomem.*4. *cap.*6. *fol.*117. vbi ait: *Semen eſt corpus à generante productum è quo viuens eiuſdem ſpeciei cum illo à quo deciſum eſt prouenit.*

Nec longè diſtat à noſtro ſentiendi modo, Galenus *lib. de Definitionibus Medicis cap.* 2. vbi ità ſeminis naturam deſcribit: *Semen eſt ſpiritus calidus in humido qui ex ſeipſo mouetur potens generare tale quale eſt id à quo deciſum eſt.* Ex quibus omnibus ſatis clarè conſtabit contemplanti eodem modo explicari ſeminis naturam, licèt per nomina diuerſa; ſiquidem omnes explicant ſpecialiſſimum & præcipuum opus ſeminis, ad quod à Natura fuit formatum, videlicet generationem animalis, ſeu viuentis eiuſdem ſpeciei, ſeu ſimilis illi

illi à quo decifum eft, & per hanc fpecialiffimam differentiam fufficienter difcriminatur femen à fanguine menftruo,nec non etiam à lacte,& rore, aliifque fubftantiis corporeis, quæ funt in noftro corpore quibus conuenit prima particula. Vnde conftat adductam definitionem effe optimam, cùm explicet naturam definiri fatis clarè per genus & differentiam.

Dices effe defectuofam prædictam definitionem,quia non explicat aliud opus feminis,nempè teftium nutritionem. Refpondeo: quòd licèt femen nutriat teftes,nihilominùs fuperfluaeffet definitio, fi in illa explicaretur huiufmodi opus; nam femen formaliter quatenus femen eft, minimè importat rationem alimenti,fed eft fubftantia quædam feu inftrumentum à Natura inftitutum; nam quidem propter fe,vt ait Arift.9.*lib. Metaph. c.9.* fed propter generationem,& propagationem fpeciei, quia nulla in ipfo relucet operatio præter hanc: cùm enim naturaliffimum fit opus generationis, oportebat à Natura ipfa inftitui medium neceffarium in ordine ad illud quod eft femen, & fic meritò præcipua ipfius operatio eft generatio, & per hanc à nobis definitur non in ordine ad teftium nutritionem. Vnde fit quod etfi ex parte abfciffa arboris,vt ex farmento vitis, aut ex ramo amygdali generetur fimilis arbor, tamen illa pars non eft verum femen,quia non eft intenta primò & per fe à Natura, propter generationem viuentium quorum funt partes integrantes; femen igitur eft per fe intentum à Natura, licèt non propter fe,fed propter generationem animantis fimilis à quo decifum eft.

CAPVT II.

An Semen viuat?

SPinofam fatis & admodum difficilem aggredimur Controuerfiam, eam tamen difficiliorem reddit Doctiffimus Sennert.*tom.1.fuorum operum à f.176.vfque ad* 210. qui prolixè fatis de hac re difputat acerriméque defendit plantarum femina adhuc diuifa, & in granario diù referuata actu viuere vitâ vegetatiuâ, item oua & femina omnia animalium coëuntium viuere vitâ eiufdem animalis, à quo eiaculatur,& quod magis eft, de femine humano affirmat viuere rationali vitâ, eo ipfo quòd virile & fœmineum permifcentur in vtero & formationem corporis incipiunt,feu proprium domicilium fabricare initiant: quo etiam defendit animam rationalem,non creari denuò in quolibet indiuiduo, fed potiùs multiplicari per traducem,feu propagari,à primo generante vfque in finem mediâ illâ primâ benedictione Diuinâ, iuxta illud Genefis *Crefcite & multiplicamini.* Sennertum fequitur Primarius quidam noftræ Scholæ in fuis manufcriptis,neque vllum alium ex Recentioribus ipfam amplecti vidi.

Plura innoluit Sennertus, & fæpè fæpiùs repetit,vt fuadeat fuam mentem, tum in plantis quæ furculis,& femine propagantur, tum etiam in reliquis animalibus vfque dum accedat ad humanum femen; ità tamen prolixa oratione, & verborum ambagine implicata, vt cuique faftidiofum videatur totam difputationem abfoluere. Claritate tamen quâ potero, & breuitate auidus femper indagandi veritatem, præcipua fundamenta,& firmiora argumenta quibus nititur hæc opinio proponam, & quidquid contra ipfa militat, vt inde quid verius appareat, nec non etiam noftræ Catholicæ fidei magis confonum eligam.

Supponit enim primò Sennertus nullum effe in rerum natura inftrumentum feparatum,proindéque femen effe caufam principalem à fe operans,etiamfi virtutem in primo fieri participauerit à generante, rationem reddit, quoniam omne agens quod agit per aliquid participatum fibi permanenter inhærens, non dicitur inftrumentum, fed caufa principalis:fed femina omnia operantur virtute participata permanenter inhærente in ipfis,& minimè participata ab agente principali in effe fucceffiuo, ficut in ferra, & malleolo accidit; nam hæc inftrumenta nifi dirigantur ab artifice & actu & fucceffiuè ab ipfo virtutem participent,neutiquam operantur; ergo femina omnia quæ in abfentia agentis operantur, potiùs habent rationem caufæ principalis, & à fe operantur virtute participata infita femini ipfi.

Priùs tamen quàm proponam argumenta pro hac fententia propofitum fundamentum diluere conabor; etenim gratis affumit non effe in rerum natura inftrumenta feparata quæ actualiter operentur virtute communicata à caufa principali, etiamfi abfens aut corrupta fit prorsùs.Affumptum efficaciter fuadet quotidianus proiectorum motus, qui fit medio impulfu à generante communicato virtute cuius actualiter mouentur contra propriam inclinationem remoto aut corrupto generante.Quis ergo fanæ mentis audiuit dicere lapidem effe caufam principalem motûs furfum,& tamen virtute permanente participata, & fibi inhærenti mouetur; ergo etiamfi femen moueatur per virtutem participatam permanentem & inhærentem, ideò neutiquam debet dici caufa principalis, fed potiùs inftrumentum feparatum.

Oppreffus forfan Sennertus efficaciâ argumenti propofiti afferit proiecta non moueri mediâ virtute impulfiuâ, fed potiùs ab aëre ambiente. Sed contra inftatur hæc folutio, quoniam aër ambiés indifferens eft ad motum furfum,aut deorfum feu tranfuerfum; fiquidem fæpè verfus omnem differentiam motus mouetur; at proiecta folùm mouentur verfus terminum in quem diriguntur primò à proiiciente, etiamfi aër intermedius in contrarium motû tendat,nifi forfan maior fit vis impulfiua in motu aëris,quàm ea quæ perfeuerat in proiecto ab impellente communicata;ergo proiecta medio impulfu feu virtute inhærente & permanente ab impellente communicata actu mouentur,& non habent rationem caufæ principalis,fed potiùs inftrumenti feparati in ordine ad motum violentum: Idem ergò in femine dicendum.

Rationibus etiam conatur fuadere proprium placitum ex operationibus quæ in femine relucent quarum prima eft viuificatio conceptûs: Secunda verò & præcipua eft formatio illa & delineatio omnium membrorum admiranda, in qua Sapientia maximè relucet quæ à fola anima oriri poteft. Quâ ratione Gal.*lib.16.de Vfu part.c.*1.docet iuftitiam diftributiuam maximè in Natura vigere, de cuius admirabili ftructura & fagacitate nimiâ plura adducit *lib.* 3. *de Vfu part. c.*10. Quæ omnia procul dubio principium animatum in femine atteftantur, fiquidem effectus ità præftantiffimus non nifi à caufa præftantiffima qualis anima oriri poteft.

Re tamen verâ huiufmodi operationes non demonftrat animam in principio effectiuo: nam viuificatio conceptûs minimè eft manifefta, fed potiùs latet in femine,vt fatetur Sennertus; ergo ex

ex illa non deducitur anima. Rursùs, neque formatio apparet in ſeminibus plantarum dum repoſita ſunt in granario,aut ſeparata ab ipſis plantis, neque vlla alia operatio ex qua poſſimus in cognitionem principij vitalis deuenire.

Nec valet ſi reſpondeas cum Sennerto præfatum argumentum nullam habere vim; nam in arboribus tempore hyemis nulla actio vitalis apparet ad ſenſum,& tamen animâ non deſtituuntur, ſed potiùs ab ea intùs latente viuificatur à qua poſteà tempore veris fit germinatio, & augmentum manifeſtum; proindéque idem in ſeminibus accidere poteſt; nam adhuc repoſita & ſeparata fœcunda ſunt,& niſi viuerent humectata ſaltem,& à calore fota non germinarent; latet ergo etiam anima in ipſis à qua viuificantur,& poſteà fit formatio ab ipſa ſi in loco idoneo, vbi calor & humiditas adſit, reponantur. Non inquam valet ſolutio, nam in arboribus reperitur manifeſta operatio vitalis ſaltem tempore veris, videlicet germinatio & augmentatio; & licèt hæc non ſit manifeſta tempore hyemis, nihilominùs ibi conſeruatur anima, quia apparet viriditas in ramis & corticibus,ſignum profectò attractionis alimenti, ſaltem pro conſeruatione magnitudinis adquiſitæ; at in ſeminibus ſeparatis à plantis nunquam reperitur augmentatio: neque aliud opus vitale manifeſtum eſt, niſi in planta ab ipſis formata quæ iam actu viuit, communicatâ animâ à ſuo ſimili medio ſemine tanquam inſtrumento ſeparato, in quo ſolùm potentialem vitam cum communi ſententia concedimus.

Cæterùm,cùm ſemina in terra commiſſa calore & humiditate forment plantas,& organa varia in ipſis, ex tali formatione intendit deducere vitam actualem in ſemine Sennertus ſequenti ratiocinio:nam eadem eſt cauſa quæ ex paruo fœtu facit magnum,& quæ recuperat carnem amiſſam,& deperditos dentes; nec non quæ folia in arboribus recuperat, & ramos multiplicat, ac ea quæ à principio formauit fœtum, & plantam cum tota ſua organizatione; ſed principium recuperandi carnem amiſſam,& folia deperdita,eſt anima;ergo ipſa latet in ſemine, actu tamen in ipſo eſt à qua fit prima formatio,quæ non eſt minoris excellentiæ quàm nutritio, augmentatio earundem partium,& ramorum multiplicatio; etenim abſdum videtur, vt à ratione alienum, quòd carnes, oſſa, & membranæ, nec non tota formatio incipiat, & procedat à facultate inanimata, & quòd continuetur ab animata facultate.

Certè,etſi hoc argumentum ſit fortius meo iudicio,quod ipſe in ſuæ opinionis tutelam adducit, non tamen conuincit, nam etſi formatio diuerſarum partium in diuerſis locis ſit opus perfectiſſimum, tamen eſſe intra lineam naturalem talem, perfectionem mihi perſuadeo,& opus nutritionis, & augmentationis eſſe altioris ordinis,nempè vitalis,quod ſic oſtendo: nam ſemina in eſſe ſeminum, etiamſi terræ committantur, nunquam augentur,quantumuis humectentur & calefiant,niſi priùs ex ipſis producatur planta. Si ergo ſemina actu viuere ſibi perſuadet,quia partium diuerſitatem format; ſi nutritio,& augmentatio non ſunt altioris ordinis, quare ſemina in eſſe talium non nutriuntur & augentur? Si ergo hoc nunquam viſum eſt, videtur nutritionem & augmentationem eſſe altioris virtutis,& prouenire à principio vitali.In cuius confirmationem non parum roboris habet argumentum quod conficitur ex attractione & retentione, & expulſione alimenti,quæ requiritur ad nutritionem,& augmentationem,eâ ſubordinatione,vt priùs ſit attrahere,deindè retinere,& tandem expellere,quæ ſine dubio vitalem modum,ſeu perfectionem modum operandi prorſùs diuerſum ab agentibus merè naturalibus; vnde augmentatio & nutritio ſunt altioris ordinis quàm prima organorum generatio, quæ ab inanimato principio fieri poteſt virtute participata à generante, vt de proiectis dicebamus ſupra.

Contra tamen in fauorem Sennerti arguo ex principiis nuper adductis; nam ſemina in vtero & in terra primò attrahunt alimentum, deinde retinent pro fœtûs formatione,& tandem ſi quid ſuperfluum eſt expellunt; ergo ſemina actu viuunt, cùm operentur ità perfectè,ſicut requiritur ad nutritionem & augmentum, quia etiam ad primam formationem idem modus operandi requiritur. Reſpondeo facilè ſemina non trahere & retinere in ordine ad ſe,neque in propriam perfectionem, ſed in ordine ad aliud propter quod ſunt facta; ſubordinatio autem ex qua vitalitatem colligimus,eſt quando in ordine ad proprium ſubiectum, & ſuam perfectionem vna facultas alteri miniſtrat;quod accidit in cauſis principalibus & in inſtrumentis etiam ſeparatis, cùm non operentur propriâ virtute, ſed alienâ, nihil mirum quòd inueniatur aliqua ſubordinatio in ordine ad aliud, ex qua non bene infertur vitalitas; & ſic licèt in ſeminibus inueniatur prædicta ſubordinatio,cùm ſit in ordine ad aliud, & non propter ſe, non arguit vitam.Præterquam quòd non eſt omninò certum inter Authores ſemina habere virtutem formandi organa diuerſa, ſed ſolùm attingere formam embrionis, à qua fit organizatio,quæ in animalibus requiritur ad introductionem formæ.

Vlteriùs, etiamſi concederemus formationem eſſe effectum æquè perfectum cum augmentatione aut recuperatione carnis amiſſæ, inde non ſequeretur ſemen vitaliter operari, nec in eo eſſe actu animam,quia huiuſmodi opus non operatur à ſe,ſed virtute cauſæ principalis tanquam inſtrumentum ſeparatum, ſic accidit in calore vt octo, qui inſtrumentum ſeparatum dicitur ignis, & tamen licèt attingat productionem alterius ignis, non tamen abſolutè dicitur accidens producere ſubſtantiam,quia ipſam virtute alterius producit, cui tribuitur productio ſubſtantiæ: Ergo ſic ſimiliter cùm ſemina operentur virtute generantis, quamuis attingant productionem vitalium operationum, non tamen vitaliter operantur, neque in ipſis eſt actualis anima, ſed potentialis. In quem ſenſum interpretatur Philoſ.2.*de gen.animal.c.*1.*&* 2.*Phyſic.c.*3. & in hac ſignificatione loquitur Gal. 1.*de Sem.& lib.de Maraſ.c.*1.quem ſequitur noſter Vega *in Arte medendi, lib.*1.*c.*3. & Mercatus *lib.*1. *p.*4.*claſſe* 1.*q.*98. quos omnes adducit pro ſe Senn. *loc.cit.* futili tamen fundamento,cùm ſolam vitam potentialem concedant in ſemine.

Rursùs, quòd formatio omnium membrorum non demonſtret animam in ſemine latere,colligitur ex probabili opinione in qua defenditur ſemen ſecundum partem ſpirituoſam deſcendere ab omnibus partibus corporis à quibus quælibet pars ſpirituoſa ſigillatione quadam accipit vim producendi ſimilem partem in ſimili loco, ex quo probabiliter infertur formationem fieri à partibus diuerſis ſpirituoſis,quarum quælibet tanquam agens omninò naturale accipit vim producendi ſibi ſimile per illam ſigillationem,ex quo componitur

nitur formatio & organizatio, quin ex ipſa vitam in ſemine neceſſariò concedamus.

Deinde arguit Sennertus, videmus in pluribus plantis ex quibus vna eſt ficus Indicus, aut roſmarinus,quòd auulſo folio,aut ſurculo, & deinde terræ commiſſum,integram & perfectam plantam excreſcere: ſi autem hoc fit ab anima,quia diuiſibilis eſt, cùm idem opus fiat à ſemine prædictarum plantarum,credendum eſt in ipſo latere actu animam à qua procedat actu formatio, ſicut latet in folio aut ſurculo. Neque argumentum hoc aliquid probat, nam ſemina non ſunt partes plantæ, ſicut folia & ſurculi, & ſic in iſtis actu eſt anima, ſecùs in ſeminibus à quibus etſi fiat formatio,non tamen argumentum vſque dum anima introducatur à generante, medio ſemine tanquam inſtrumento,virtutem,ſeu diſpoſitionem agentis principalis deferente. Quà ratione Doctiſſimus Thomas Fienus forſan dixit alio modo produci plantam nouam ex radice & ſurculis, aliò verò ex ſemine; nam ex illis non fit noua planta, ſed ipsâ amputatâ eſſe nouam plantam;etenim per abſciſſionem iam habent animam vegetatiuam multiplicatam per diuiſionem, & illam de nouo non adquirunt,ſemen autem non eſt noua planta,quia animam non habet, ſed potiùs ex ſemine fit noua planta per animam quæ inducitur per factam in terra plantationem in ſemine, ſeu materia ipſius.

Alterum argumentum Sennerti eſt; Quidquid ſibi ſimile generat, ſuam eſſentiam genito communicat; ſed viuens hoc facit medio ſemine, ergo ſemini communicat virtutem actiuam, nam aliàs parentes generare dici non poſſent; ſed ratio hæc minimè probat intentum; licèt enim viuens medio ſemine communicet ſuam eſſentiam, non colligitur ſemini communicare vitam immediatè,ſed virtutem actiuam formandi, & diſpoſitiones mediis quibus ingenito producit vitam,ſeu ſimilem eſſentiam, quod ſufficit vt parentes verè dicantur tales.Nec valet ſi iterùm ab inconuenienti argumentetur; nam ſi ſemen inanimatum animatum produceret, nobilius produceretur ab ignobiliori; non inquam valet,nam ſemen operatur virtute ab altero receptâ tanquam inſtrumentum ſeparatum,ſicut proiecta ab impulſu ſeu virtute impellentis, etiamſi abſens ſit; & ità quemadmodum proiectorum motus imputatur impellenti, ſic nobilior effectus,ſeu productio viuentis imputatur generanti,non ſemini,niſi inſtrumentaliter, quod non eſt inconueniens, quemadmodum etiam accidentia attingunt productionem ſubſtantiæ, quæ entitas valdè nobilis eſt.

Addit inſuper dum de ſemine animalium ſermonem facit *f.*139. quòd vtriuſque generantis ſemen,etſi animam in ſe habeat eiuſdem animalis à quo deciditur,tamen animal non eſt, neque ex eo animal fieri poteſt, niſi vtrumque coniungatur; etenim animatum eſt quidquid animam habet,eáque per ſe viuit.Animal verò quod anima & corpore omnibus organis ſpeciei cuique conuenientibus inſtructo præditum eſt; vnde infert, quòd ſemen alterutrius parentis in animal abire non poteſt per ſe ſolum; ſed conceptus qui ex vtroque conſtat ſemine, vel ſemine & ſanguine menſtruo in animal euadit.

Hæc tamen doctrina nouiſſima mihi videtur, nec non à vera Philoſophia aliena; nam ſi in quolibet ſemine animalium ſeorſim eſt eiuſdem ſpeciei anima neceſſariò conſtituens animatum illud ſemen; ergo eſt animal eiuſdem ſpeciei à quo deciditur. Probatur Conſequentia; nam leo v. g. nihil eſt aliud quàm forma leonis recepta in materia, & vnita,à qua denominatur & conſtituitur animal; ſed in ſemine leonis eſt anima recepta & vnita materiæ primæ neceſſariò; ergo non ſolùm conſtituunt ſemen in eſſe animatum, verùm etiam in eſſe animal, & ſic ſemen leonis erat leo.

Nec valet ſi reſpondeas deficere organizationem & delineationem, quæ ſolùm fit à conceptu; id eſt ab vtroque ſemine coniuncto ex quo animal fit; nam contra eſt, quia leo non eſt animal per organizationem,cùm hæc ſolùm ſit diſpoſitio vt operetur perfectiùs,ſed potiùs per animam tanquam principium conſtitutiuum; ſed quodlibet ſemen eſt animatum;ergo eſt animal eiuſdem ſpeciei à quo deciditur,etiamſi non denominetur,aut non agnoſcatur tale, propterea quod non habet organa per quæ deuenimus in cognitionem talis animalis, quod non tollit quominùs non ſit reuerà animal conſtitutum per talem animam eductam ex materia ipſius ſeminis. Chimærica ergo & omninò vana videtur diſtinctio inter animatum & animal; nam aſſerere cum Sennerto ibi eſſe animam quæ ſolùm eſt pars rei, & deficere alteram partem, nempè corpus organicum, & ſic ſemen equi,equum,nec animal eſſe etſi animatum ſit,falſum eſt; nam ibi anima equi informat materiam ſeminis quæ diſpoſita fuit ad introductionem, & conſeruationem; ergo non deficit altera compars,& ſic debet dici ſemen animal, etſi deficiat expreſſa organizatio per quam ſit cognitio euidens talis animalis.

Vlteriùs contra iſtam doctrinam ex ſuis principiis ſic argumentor: Si formatio fieri non poteſt à quolibet ſemine ſeorſim, ſed à conceptu ſeu ab vtroque ſemine coniuncto; ergo quodlibet ſemen ſeorſim non ſolum non eſt animal, verùm neque animatum. Patet Conſequentia,nam animatum eſt quod habet in ſe animam quam deducit Sennertus ex formatione organorum; ſed formatio fieri non poteſt à quolibet ſeorſim; ergo in quolibet non eſt anima, neque animatum dici poteſt.

Neque iterum valet ſi inquirat Sennertus, ſi in ouo non eſt anima,aut in ſemine cuiuſque animalis, quæ eſt cauſa quæ illam primam partium cuiuſlibet animalis delineationem, & formationem & figurationem informauerit, & quodnam ſit etiam agens quod ſemini in terram coniecto & ouo gallinæ dum illi anas incubat, vel dum à calore fornacis fouetur,animam introducit? Certè ex dictis ſuprà conſtat formationem non demonſtrare neceſſariò principium vitale,fieríque à forma ſubſtantiali ſeminis quæ virtutem habet deriuatam ab agente principali, & ſic ipſi tribuitur productio animæ, etiamſi abſens, aut corruptum ſit, non verò ſemini, cùm inſtrumentum ſeparatum ſit virtute alterius operans, neque alicui cauſæ externæ alteranti; nam ex eo ſequeretur,quòd ſimile non generaret ſimile.

Totam hanc doctrinam de animatione ſeminis in reliquis animalibus de ſemine humano intelligendam eſſe tenet Sennertus,ità vt mediâ benedictione Diuinâ rationalis anima propagetur, & multiplicetur per traducem medio ſemine humano, in quo eſſe animam rationalem fatetur mox à prima conceptione quamprimum ſemen patris & matris coniunctum eſt, & in vtero matris retinetur, & corpus formari incipit: Neque ideò mortalem eſſe tenet, ſiquidem non opponi

opponitur immortalitati propagatio ; indè creari animas rationales negat ; neque ideò educi concedit, ſicut neque in animabus brutorum, ſed ſolam multiplicationem & propagationem mediâ illâ benedictione Diuinâ, *Creſcite & multiplicamini*. Et vlteriùs de Anima rationali probat propagationem ex eo quòd niſi apparente per traducem medio ſemine multiplicaretur in filiis, neutiquam eſſet verum quòd homo generaret hominem ; ſiquidem ſi non produceret animam ſolùm per materiæ communicationem, neutiquam generaret ſibi ſimile.

Supponit etiam in homine adhuc in ſua prima cuiuſlibet indiuidui generatione primam eſſe animam rationalem, neque ad ipſam ſupponi vegetatiuam, & ſenſitiuam, ſed omnia opera fieri ab anima rationali quæ in ſemine vtroque latet, eo ipſo quòd formatio ſit. Neque ad adſtruendam animam rationalem in ſemine humano ſpeciali aliquo vtitur argumento præter id quod de formatione adductum eſt in reliquis ſeminibus ex qua inducit vitam ; nam eo ipſo quòd vtrumque ſemen humanum coniunctum eſt in vtero, & incipit formationem & mirabilem illam ſtructuram humanam, eſt anima rationalis à qua opus hoc mirabile neceſſariò fit, ſicut & productio vaſorum vmbilicalium, & inuolucri ipſius fœtûs, quæ omnia à ſola anima fieri poſſunt, & non ab agente principali, ſeu generante, cùm abſens ſit, & ſæpè corruptum.

Hæc tamen omnia difficilia valde ſunt, & aliqua non cohærent cum ſuis principiis, & primò expreſsè concedere non audet quodlibet ſemen humanum patris aut matris animatum eſſe animâ rationali, ſicut de ſemine brutorum fatetur in quolibet ſeorſim adeſſe animam eiuſdem bruti à quo deciditur ; nam reuerà eadem ratio militat in omnibus & in ſemine humano, vt infrà probabo, & forſan ille fatetur *loco citato folio* 208. §.3. qui incipit, *Verùm ſi hoc argumentum*. Cæterùm, quidquid ipſe velit concedere, ſic argumentor, Semen quodlibet ſeorſim reliquorum animalium animatum eſt ; ergo ſimiliter ſemen humanum patris aut matris ſeorſim & abſque coniunctione in vtero animam habet rationalem. Patet conſequentia, nam ex eo in ſemine leonis, v.g. ſeorſim eſt anima leonis, animatúmque dicitur, licèt non animal, nec leo, quia in prædicto ſemine intrinſecè eſt virtus formatiua & delineatiua eiuſdem animalis, etiamſi per ſe ſolum & abſque coniunctione cum ſemine fœmineo non producat organizationem debitam ipſi animali: ſed ſimiliter in homine in ſemine virili eſt intrinſeca virtus formandi & delineandi hominis organizationem ; ergo etiamſi non poſſit moliri prædictam organizationem, neque generare ſibi ſimile ſine coniunctione cum ſemine fœmineo in vtero, nihilominùs ſemen virile ſeorſim erit animatum eadem animâ rationali patris propagata, & traducta, & multiplicata abſque vlla diuiſione aut partitione, vt ipſe fatetur. Quo ſuppoſito, irrefragabilia prorsùs ſunt argumenta quæ contra hanc doctrinam adducuntur ab inconuenienti. Primum eſt : quod ſemen viri, aut fœminæ, in teſtibus eſſet homo, quia homo non eſt aliud quàm compoſitum ex anima rationali & materia prima ; quod totum eſt in ſemine, etiamſi deficiat organizatio, vt de brutis ſuprà probauimus.

Deinde, etiamſi concedamus ſemen quodlibet in teſtibus aut effuſum, aut quomodocunque ſeparatum non eſſe hominem, aut animal eiuſdem ſpeciei, à fortiori debet concedere ex dictis Sennertus in ſemine viri, aut fœminæ ſeorſim eſſe animam rationalem, ex eo quòd alterutrum ſemen humanum præcisè per coniunctionem, animam non accepit ; ergo ipſam habebat ante coniunctionem ; ergo corruptio ſeminis, quomodolibet fiat aut deperditio, eſſet homicidium : neque intereſt non dici hominem defectu organizationis, cùm verè deficiat anima ſi corrumpatur ſemen. Vlteriùs, ſemen in terram emiſſum eſſet baptizandum, ne anima rationalis quæ in ipſo eſt in æternùm pereat.

Reſpondit Sennertus vltimo argumento, nec ſemen viri, nec fœminæ dum eſt in teſtibus, per ſe ſolum ad generationem ſufficere, neque in terram effuſum baptizandum eſſe. Contra tamen ex dictis inſtatur efficaciter ſolutio ; nam etiamſi ſemen viri non ſufficiat ad generationem, nihilominùs in ipſo eſſe animam rationalem dum eſt in teſtibus ex ſuis principiis demonſtratum eſt, & ipſe meo iudicio fatetur, §. *ſuprà citato* ; ergo in ſemine effuſo in terram eſt anima rationalis, & illa immortalis eſt, licèt non naturâ, ſed gratiâ Dei, (vt ipſe loquitur) de quo quia noſtri inſtituti non eſt, Theologici diſputent, ergo ne ipſa anima pereat corrupto ſemine baptizandam eſt, quod inauditum eſt omninò & horribile in noſtra Catholica Eccleſia ſuadetur.

Porrò in teſtibus habere ſemen diſpoſitionem idoneam vt in ipſo inducatur ſeu propagetur anima, concedit Sennertus *fol.* 207. in reſponſione ad quartam obiectionem, clariùs tamen *cap.9.fol.195.* §. *Sed videamus eorum obiectiones*, vbi dicit quòd ſemen eſt ſubſtantia perfectior, & veluti fructus viuentis, ideóque factâ in ipſo alteratione à facultate concoctrice & naturali teſtium propagatur, & inducitur in ipſo ſemine anima propter diſpoſitionem perfectam, & idoneam quam ibi accepit à teſtibus, quod non fit in lacte, aut ſanguine, aut ſpiritibus, etiamſi à reliquis partibus principibus nobilioribus alterentur ; ſi ergo fatetur animam exiſtere in ſemine dum eſt in teſtibus, & ab ipſis propagari, ergo ſi in terram effundatur ne pereat anima, debet ſemen baptizari.

Euertit etiam Philoſophiam, quatenus negat educi brutorum formas de potentia materiæ, nam reuerà producuntur dependenter ab ipſa, ergo educuntur : Et cùm etiam anima rationalis propagetur ſeu multiplicetur medio ſemine, ſine dubio producitur dependenter à materia ipſius, cùm non producatur indepēdenter, nec creatur à Deo ; ergo educitur de potentia materiæ, quod renuit concedere Sennertus. Neque rationem adducit cur ſi in ſemine virili aut fœmineo eſt anima à qua fit formatio, ſit neceſſaria coniunctio vtriuſque ſeminis ad generationem ; neque aſſignat quid accipit alterutrum ſemen ex coniunctione, vt in actu ſecūdo reddatur capax ad formationē organorū.

Argumentum verò quod adducit de generatione ſimilis non probat ; nam cùm homo à ſe non habeat animam, ſed ſolùm ipſam infuderit Deus, ſufficienter ſaluatur quòd homo generet ſibi ſimile, ex eo quòd producat inſtrumētum cum virtute, & diſpoſitione formādi organa, & diſponendi materiā ità ſimilem in organizatione, vt Deus teneatur creare, & infundere animam rationalem ; & cùm ſuprà dictum ſit formationem non demonſtrare animam, deducitur manifeſtè nullius roboris eſſe argumentum Sennerti.

Dicen

Dicendum igitur nobis videtur, nullum femen viuere vllo genere vitæ; quod præterquam conftat ex impugnationibus contra Sennertum, & folutione fuorum argumentorum. Vlteriùs etiam probatur,quia nulla operatio ex his quæ in femine reperiuntur demonftrat vitam; ergo non eft animatum. Antecedens probatur, quia in femine nulla alia reperitur operatio quàm organorum formatio, & productio viuentis fimilis à quo decifum fuit femen; fed formatio non arguit vitam, vt fuprà ftabilitum eft. Rursùs, nec productio viuentis, nam hoc facit quatenùs inftrumentum eft operans in virtute alterius: Ergo ex his operationibus non deducitur animam effe actu in femine.

Secundò, In femine nullo modo relucent operationes propriæ animæ vegetatiuæ, nec fenfitiuæ,nec rationalis, ergo nulla anima informat feminis materiam. Antecedens probatur per partes, nam operationes animæ vegetatiuæ funt nutritio & augmentatio; fed femen nec nutritur, nec augetur,ergo in ipfo non eft anima vegetatiua: Minor probatur; nam nutritio fit per conuerfionem alimenti in fimilem fubftantiam; fed femen neutiquam producit femen nifi animal aut viuens fimilem illi à quo decifum, aut productum eft; ergo non nutritur, nec generat fibi fimile. Neque ex eo quòd attingat productionem viuentis neceffariò deducitur femen viuere, nam etiam accidentia attingunt productionem fubftantiæ, & tamen non funt fubftantiæ,quia illam productionem attingunt eleuata ab agenti principali, & tanquam inftrumenta; ergo idem in femine colligere poffumus, cùm inftrumentum feparatum fit virtute alterius operans.

Vlteriùs,etiamfi femen produceret fibi fimile, non effet viuens, quia non operatur modo vi tali, vt fuprà probatum manet, ea fubordinatione quæ ad vitam requiritur; quod ex eo etiam deducitur, quia non habet organa diuerfa,id eft partes diuerfas determinatas ad diuerfa opera, vt radices in plantis ad attractionem alimenti,& fructus in quibus generantur femina; fed in ipfis feminibus non eft talis diftinctio partium, nec organizatio, ergo non eft vita. Nec valet fi dicas in femine effe partes craffas & fpirituofas; nam hæc diftinctio non eft organizatio fufficiens ad vitam, cùm in fanguine reperiatur & non viuat.

De operationibus animæ fenfitiuæ & rationalis certum eft non reperiri in femine,& fic nec effe animam fenfitiuam in feminibus brutorum, nec rationalem in femine humano,deducitur manifeftè,& quia in ipfo femine non eft organizatio fufficiens pro conferuatione talium formarum. Et fi dicas,ibi effe tales formas in actu primo,licet operari non poffint defectu organizationis chimæricum etiam videtur,cùm anima fit actus corporis phyfici organici,iuxta Philof. 2.*lib. de Anima*, & non poffit introduci nifi in corpore organico fi ergo in femine nulla eft organizatio, ergo neque forma viuentis poterit informare talem materiam, ac proindè neque in actu primo eft viuens,præfertim cùm Arift.*loc.cit.*exprefsè afferat per plura capita femen folùm habere vitam in potentia.

Si refpondeas principa i argumenti; femen virile nutriri ex fœmineo, & fic viuere,nihil valet;primò quia talis non eft vera nutritio,fed impropria, cùm non conuertat in fe fœmineum femen: Et quia cùm femen fœmineum fit etiam verum femen, & ipfum non nutriatur ex altero femine, videtur aut nullum femen viuere, aut vtrumque viuere.

Denique contra Sennertum probatur Conclufio à priori, quia in femine non eft difpofitio ad animæ introductionem; ergo non eft animatum. Antecedens probatur, quia folum recipit femen alterationem à tefticulis mediâ facultate naturali coctrice,vt conuertatur in propriam fubftantiam: fed hæc non poteft effe difpofitio vltima ad formam viuentis,nam fequeretur quòd in rore,lacte, & fecundis humiditatibus introducatur forma viuentis, priufquam conuertantur in fubftantiam aliti, eò quòd à facultate naturali coctrice etiam alterentur huiufmodi fubftantiæ,aut dicant Contrarij, quid peculiare pro ducant tefticuli in femine,ratione cuius inducat r anima in ipfo, & non in fecundis humiditatibus; nulla ergo eft difpofitio vltima in femine vt animetur: Et cùm ex fuprà dictis conftet folutio eorum quæ contra noftram refolutionem militare poffunt, tempus inftat vt ad alia vtiliora dubia properemus.

CAPVT III.

In qua parte corporis generetur Semen?

ARdua quidem difficultas quæ in varias opiniones Authores diftraxit,vt videre quis poterit apud noftrum Petr. Garciam *in fua parte naturali diſp.* 35. *cap.* 5. In præfenti tamen confufionem & moleftiam fugiens,folùm referam fententias, quæ probabilitatem aliquam habent, vt inde quid verius appareat in re ità difficili claritate quâ potero eligam.

Prima opinio tenet, femen ab omnibus partibus corporis procedere, quam deducunt ipfius fequaces ex Hipp. *lib.de genit.& lib.de natura pueri*; fequentia adducit verba: *Et præterea cùm ex omni corporis parte genitura fecernatur ex quacunque corporis viri fiue mulieris plus prodierit in genituram vis mafcula vel fœminea,partus ille magis fimilis erit patri vel matri*.In cuius opinionis validitatem refert Arift. *lib.* 1.*de generat.animal.c.*17. quatuor præcipuas rationes quibus fuaderi poteft. Prima defumitur ex fimilitudine filiorum ad parentes non folùm in vna parte determinata, fed in omnibus aut pluribus,quod non poffet accidere nifi femen ex omnibus partibus decideret. In cuius confirmationem adducit fecundam rationem, nempè quòd videmus parentes mancos, feu defectuofos, aut mutilatos, mutilatos, & defectuofos generare filios fecundum eadem membra,fignum profectò teftificans ab omnibus procedere feminalem fubftantiam. Tertiam rationem defumpfit Philofophus ex voluptate quæ inuenitur in coitu, non quidem in vnica parte folùm,fed in toto corpore; ergo ab omnibus partibus decidìtur,cùm credibile non fit in omnibus effe fenfationem voluptuofam fine obiecto voluptuofo præfenti quod eft femen. Vltimum argumentum quo vtitur eft à pofteriori, quia corpus totum debilitatur in eiaculatione feminis, quod non accideret nifi à toto corpore fecerneretur.

Hippocratis fententiam intendit euertere & labefactare Philofophus *cit. lib. cap. immediato* 18. Primò, ex fimilitudine filiorum ad parentes non bene deducitur femen ab omnibus partibus procedere; fiquidem hæc fimilitudo non folùm accidit

accidit circa membra, ſed etiam circa vocem, vngues, & pilos à quibus ſemen non procedit. Præterea etiam filios aſſimilari contingit non patri aut matri, ſed anteceſſoribus à quibus minimè ſecedit ſemen, cùm non ſint in rerum natura, tempore quo fit generatio, aut ſeminis eiaculatio: Ergo ex ſimilitudine filiorum ad parentes non deducitur optimè quòd procedat ſemen ab omnibus partibus corporis.

Præterea, alij etiam Hippocratis ſententiam labefactare contendunt, ex eo quòd nulla ſit via manifeſta per quam ſemen ad pudenda, & teſticulos deferatur, nec vnquam per anatomiam viſum eſt ſemen iuxta aliquam partem ex dictis, neque in via aliqua intermedia. Nec valet dicere cum Hippocrate *lib. de alimento*, quòd conſenſus ſit vnus, & conſpiratio vna, & ſic eſſe vias per quas à quolibet membro deferatur ſemen vſque ad teſticulos: Non inquam valet, quoniam Hippocrates non loquitur de viis manifeſtis, quales requiruntur ad craſſam ſeminis ſubſtantiam deportandam, ſed ſolùm de poroſitatibus per quas fit tranſpiratio; & ſic videtur argumentum manere in ſua vi. Vlteriùs etiam difficile apparet, ſemen ab omnibus partibus procedere; nam etiamſi quælibet pars minimam partem ſeminis mitteret in pudenda, cùm innumerabiles ſint partes, videtur impoſſibile tantam ſeminis quantitatem contineri in teſticulis, nec in vaſis ſeminalibus, ſempérque eſſe nimiam ipſius redundantiam in quolibet viuenti; quod totum experimento refragatur.

Verumtamen Hippocrat. ſententiam in aliquo ſenſu verum tenere docet noſter Petrus Garcia *diſputatione ſuprà citata, cap. 4.* quem ſequitur Primarius noſtræ Scholæ *in ſua Complutenſi Tentatiua, Tract. de ſemine, quæſt. 3. fol. 229.* vbi ad comprobandam noſtri Oraculi doctrinam, ſupponit cum Petro Garcia ſemen eſſe ſubſtantiam compoſitam ex parte tenui ſeu ſpirituoſa, & ex parte craſſa. Tenet inſuper, partem ſpirituoſam aut eſſe ipſos ſpiritus, aut aliquid ex ipſis ſpiritibus productum: in quem ſenſum intelligendus eſt Galenus *lib. 1. de Semine, cap. 5.* vbi ait: *Neque enim te latuit plenum ſemen ſpiritu vitali eſſe.* De parte craſſa ſeminis docet fieri ex ſanguine, ſeu ex omnibus humoribus; aduertit etiam teſticulos habere vim trahendi ex omni corporis parte cum Galeno 1. *de Semine cap.* 16. Quibus prælibatis, acerrimè defendit ſemen ab omnibus corporis partibus deſcendere ſecundum partem ſpirituoſam, quæ à qualibet parte alteratur, & recipit virtutem producendi ſimilem partem illi à quo accepit alterationem, ſeu ſigillationem; & cùm aliàs teſticuli habeant vim trahendi ex omni corporis parte; hinc euenit quòd ante coïtum, & tempore coïtûs deſcendant ſpiritus, ſeu partes ſpirituoſæ factæ ex ſpiritibus ad pudenda, quæ permiſcentur cum partibus craſſis, attractis etiam à teſticulis pro conſeruatione & duratione ſpirituum, in quibus eſt vis actiua membrorum omnium formatrix, per virtutem receptam à quolibet producendi partem ſimilem in loco debito & proportionato pro conformatione & organizatione requiſita, & naturali, viuentis denuò geniti.

Probat aſſumptum, quia totum ſemen non poteſt procedere ab omnibus partibus ſecundum partem craſſam, & ſpirituoſam; ſed aliàs conſtat in ſpirituoſis partibus reſidere vim actiuam & formatricem; ergo vt verum teneat Hippocratis ſententia, ſolùm de partibus ſpirituoſis eſt intelligenda in quibus eſt genitura ſeu formatiua virtus; etenim partes craſſæ ſolùm ſe habent vt materia fœtûs ex quibus partes ſeminales formantur: ſed quidquid ſe tenet ex parte materiæ minimè habet vim efficiendi; ergo vt genitura procedat ab omnibus partibus ſufficit vt ſpiritus ab omnibus deſcendant ſigillati ratione alterationis receptæ ab omnibus membris dum alterantur pro nutritione ipſarum. Cæterùm, quòd ſemen non deſcendat ſecundum partem etiam craſſam ab omnibus partibus probat argumentis ſuprà adductis à nobis contra doctrinam Hippocratis.

Porrò quòd in parte ſpirituoſa ſeminis ſit virtus actiua formandi, & inſuper quòd ab omnibus partibus, & non ab vnica determinata deſcendat, probat argumento deſumpto ex congruentia; etenim quælibet pars cùm ſit agens naturale, habet vim producendi ſimilem, ideóque alimentum conuertit in propriam ſubſtantiam cum accidentibus ſimilibus; ergo dum ſpiritus ſimul alterantur cum materia nutrimenti, recipiunt à membris virtutem producendi ſimilem effectum. Rursùs, cùm rationi magis conſentaneum appareat quod quælibet pars communicat virtutem producendi ſibi ſimile, cùm agat magis pro ſe quàm pro alio, quàm quòd vna determinata pars communicet virtutem & actiuitatem ad formandas omnes partes viuentis diuerſas; magis rationi eſt conſonum vim actiuam, & productiuam diuerſarum partium oriri à qualibet parte ſui ſimilis productiua, quàm ab vna determinata, cùm diſpoſitio vnius partis non poſſit eſſe ſimilis pro omnibus quæ in viuenti organico reperiuntur, ac proindè genitura ſeu ſemen debet procedere ab omnibus partibus ſecundum partem ſpirituoſam in qua eſt actiua ſeu formatiua virtus.

Inſuper etiam prædictam ſententiam ſuadet, quia ſi aliquod peculiare membrum haberet virtutem producendi ſemen ſecundum partem actiuam habentem vim formandi totum viuens, maximè teſticuli, qui principatum obtinent in ordine ad propagationem, ſeu ſpeciem; ſed teſticuli ſolùm habent vim producendi ſimilem partem eiuſdem viuentis, & non alias; ergo non poſſunt producere ſubſtantiam, nec communicare virtutem ad producendas omnes partes alterius viuentis ſimilis cum tota organizatione, & varietate requiſita. Confirmat altiùs propoſitam ratiocinationem; nam etiamſi admittamus vnicum determinatum membrum habere virtutem producendi inſtrumentum, ſeu ſemen cum ſufficienti virtute producendi omnia membra, videtur indigere aliquo prædeterminante vt producat hanc potiùs partem, ſeu organum hoc potiùs quàm alterum, cùm ex ſe ad omnia habeat virtutem: Ergo vt diuerſa organa ſimul producantur, debet eſſe diuerſum efficiens pro quolibet membro, proindéque determinatio fieri debet à partibus ſpirituoſis deſcendentibus ab omnibus membris, vt ſimul omnia producantur; non ergo ſufficit vnicum membrum pro formatione omnium organorum. Tandem in confirmationem huius opinionis adducit argumentum de voluptate reperta in toto tempore coïtûs, ex qua colligit ab omnibus partibus deſcendere ſemen, ſaltem ſecundum partem ſpirituoſam.

Verumtamen, licèt hæc opinio noſtro ſæculo plauſibilis ſit in noſtra Schola, nihilominùs plu-

res

res & ingentes patitur difficultates. Prima fit; Spiritus per alterationem quam accipiunt pro partibus dum agunt in materiam nutrimenti, neutiquam possunt mendicare virtutem producendi similem partem; ergo hac ratione non potest saluari formatio omnium membrorum. Antecedens probatur, quia nullum agens naturale, v.g. ignis, quantumuis agat & alteret materiam sibi proximam & immediatam, neutiquam communicat virtutem producendi simile, dummodò materia non sit conuersa in propriam substantiam: Ergo quantumuis omnia membra nostri corporis alterent spiritus, & tenues partes sanguinis, neutiquam in ipsis possunt imprimere vim actiuam formandi similia membra cum similibus accidentibus, dummodò materia illa non sit conuersa in propriam substantiam; non ergo spiritus seu spirituosa pars poterit per alterationem membrorum recipere sigillationem, seu virtutem formandi simile membrum.

Secundò; nam hæc alteratio seu sigillatio quam spiritus accipiunt à membris, aut est in primis qualitatibus, seu toto temperamento à quo celebratur coctio & nutritio vrgente, & prædominante calore, aut in aliqua secunda, aut occulta qualitate, seu modo substantiæ; sed quidquid sit hæc sigillatio seu alteratio, non est intrinseca & natiua spiritibus, aut parti spirituosæ, sed potiùs violenta & ab extrinseco producta, passo non conferente vim: Ergo dum hæc pars spirituosa semouetur à membro à quo alteratur, amittit illam alterationem, & reducitur ad suam naturam quam habebat ante illam alterationem. Non ergo apparet possibile quòd illam possint conseruare toto illo tempore quo descendunt spiritus ad vasa seminalia & testiculos, & toto tempore quo ibi conseruantur vsque ad effusionem, & formationem fœtûs in vtero, præcipuè cùm in his partibus alterentur denuò continuâ & diuersâ alteratione, per quam successiuè diuersæ sigillationes imprimerentur, & sine dubio aboleretur prorsùs illa prima virtus, & si forsan est possibilis.

Nec valet si respondeas pro hac opinione, spiritus per alterationem receptam à membris conuerti in substantiam diuersam habentem vim ex propria natura formandi similia membra, & sic neutiquam aboleri quantumuis separentur, neque alterentur ab aliis membris. Sed contra sic efficaciter argumentor, quia nullus spiritus seu pars tenuis sanguinis nutrimentalis potest alterari maiori alteratione quàm alterantur partes nutrimenti, ex quibus fiunt secundæ humiditates, ros scilicet, gluten & cambium: sed huiusmodi substantiæ non habent virtutem producendi similes partes à quibus alterantur vsque dum sint conuersæ in propriam substantiam, neque habent similia accidentia; ergo neque spiritus vi similis alterationis, etiamsi corrumpantur, non possunt transmutari in substantiam ex propria natura habentem virtutem formandi similia membra à quibus alterantur, dummodò non transmutentur in ipsa membra; nullo ergo modo apparet possibilis formatio iuxta hunc philosophandi modum.

Si autem gratis velit aliquis concedere partes spirituosas descendere continuò & tempore coitûs ad testiculos cum sua virtute actiua formatrice modo suprà explicato, adhuc videtur difficillimum posse hac ratione fieri viuentis formationem; nam sequeretur rarò aut nunquam fieri naturalem fœtûs formationem, imò continuò & frequenter fieri generationem monstruosam. Sequelam probo; nam in semine sunt imbibiti plures spiritus pro qualibet parte formanda. Rursùs huiusmodi spiritus inordinatè sunt permixti; ità vt pars spirituosa formatiua nasi sit coniuncta cum parte formatiua pedis, & sic de aliis. Vlteriùs etiam, in hac opinione, in fœminis inuenitur verum semen ex eisdem partibus compositum in quo varietas, multitudo, & inordinata permixtio partium spirituosarum reperitur, sicut in semine virili, & tandem ad formationem vtrumque permiscetur: Quo prælibato tanquam certissimo fundamento huius opinionis, sic premo assumptum. Quælibet pars spirituosa seminis siue viri, siue fœminæ, habet virtutem formandi similem partem in materia idonea sibi applicata; sed in qualibet formatione sunt plures partes spirituosæ pro qualibet parte, & vlteriùs inordinatè sunt permixtæ, & habent materiam idoneam sibi intimè applicatam, nempè partem crassam seminis, & sanguinem menstruum; Ergò inordinatè fit formatio continuò & frequenter, ità vt pars nasi formet nasum in pluribus partibus, aut in parte contigua cum parte vbi pars spirituosa pedis aut tali formabit pedem, & sic de reliquis partibus spirituosis inordinatè permixtis, & inordinatè agentibus tum virilis seminis, tum etiam fœminei: ex quo non dubiè sequitur continuò monstruosa generatio contra experimentum quotidianum; aliâ ergo viâ componenda est formatio in semine.

Nec valeat si respondeas: partes spirituosas non solùm habere vim emendicatam à membris formandi similia membra, verùm etiam in eodem loco & situ cum eadem figura & organizatione; vnde licèt sint plures partes pro formatione vnius, omnes subordinantur pro tali formatione in eodem loco, & sic non fieri generationem monstruosam, sed potiùs naturalem & perfectam. Contra hanc solutionem argumentor. Etiam in hac opinione plures partes tam principes quàm non principes simul producuntur; ergo simul incipiunt agere in materiam sibi intimè applicatam omnes partes spirituosæ: si ergo inordinatè sunt permixtæ, ergo inordinatè incipiunt agere, & formare sua membra; ergo licèt habeant virtutem formandi ipsa in loco determinato, nihilominùs hoc non potest fieri in casu posito, cùm materia sit homogenea, & tanquam tabula rasa in qua nihil est formationis; nec supponitur formatio vnius membri ante aliud, & sic pars formatiua nasi non potest eligere partem materiæ coniunctam cum oculis, cùm nondum sint formati, & forsan cum parte formatiua nasi sit coniuncta spirituosa formatiua pedis.

Si vlteriùs respondeas: partem formatiuam nasi non agere nisi in parte distantiori respectu partis formatiuæ pedis. Contra est: nam vtraque pars est coniuncta, & habet materiam idoneam sibi applicatam, & simul incipiunt agere, quare ergo vna potiùs quàm altera debet agere in partem distantiorem? Et si agit, sequitur quòd agens naturale agat in distans, quin agat in propinquum suppositâ applicatione, & homogeneitate, & capacitate materiæ, quod est maximum absurdum in Philosophia. Si autem vna pars quando est coniuncta cum altera non operatur vsque dum altera operetur, vt naturalem, & perfectam opinionem efficiat; ergo non fiunt omnes partes simul. Et vlteriùs sequitur quòd spirituosæ partes non operentur tanquam agentia omninò naturalia, sed cum

aliquali cognitione, hoc est non operando dum aliæ operentur: & cùm non sit maior ratio quare pars formatiua pedis non operetur quàm formatiua nasi, videtur absurda & chimærica formatio quæ fundatur in actiuitate partium spirituosarum seminis.

In re tam difficili probabilius iudico semen solùm generari in testibus, & à propria forma habere virtutem formatiuam omnium membrorum eâ situatione & organizatione, quæ requiritur ad introductionem viuentis animæ. Probatur primò ex Galeno *libro Artis Medicinalis, cap.4.* vbi expressè testatur testiculos esse partem principem in ordine ad speciem simpliciter necessariam ad ipsius conseruationem: sed non possunt constitui in esse partis principis nisi ex eo quòd generent substantiam simpliciter necessariam ad generationem quæ sit semen, ergo in ipsis generatur. Quod quidem expressè fatetur Galenus ipse *libro 1. de Semine*, & cum ipso Princeps Auicenna *lib.3. fen.20. cap.1.* per sequentia verba: *Generauit Deus duos testiculos qui sunt membra principalia in quibus generatur sperma.* Minor prioris syllogismi probatur à paritate; nam reliquæ partes principes ideò præcisè constituuntur in esse tales, quia generant substantiam, seu instrumentum simpliciter necessarium pro conseruatione viuentis:sed instrumentum necessarium simpliciter pro conseruatione speciei est semen; ergo generatur à parte principe à Natura ad hoc munus constituta;ergo à testibus generatur semen.

Secundò, deficientibus testibus non generatur verum semen, vt constat in Eunuchis, ergo à testibus generatur. Nec valet, si respondeas in fauorem contrariæ sententiæ, hoc argumentum nihil probare, ex eo quòd testiculi sunt necessarij, quamvis vis actiua seu spirituosa ab omnibus partibus procedat, quatenus in ipsis producitur substantia, sine qua non potest communicari principium generationis, ex eo quòd pars spirituosa solùm potest communicari ex vi permixtionis cum substantia crassa quæ est in testiculis, & ab ipsis attrahitur; etenim sine ipsa illicò resolueretur spirituosa pars & deficeret actiua virtus. Et sic optimè stat quòd genitura procedat ab omnibus partibus, & quòd testiculi sint simpliciter necessarij ad generationem.

Sed contra sic instatur solutio: nam in vasis seminalibus est pars crassa & alba,in fine saltem circumuolutionis eorum, Galeno authore *libro 9. de Vsu partium*, Ergo frustrà essent testiculi,cùm spirituosæ partes possint optimè commisceri in seminalibus vasis cum substantia illa crassa, indéque tempore coitûs effundi in vterum.

Nec valet si iterum respondeas testiculos esse necessarios propter facultatem validissimam trahentem quâ pollent; quâ ratione ab omni membro partem illam spirituosam trahunt, necnon etiam crassam, si necessitas vrgeat. Nam contra est, quia quælibet pars poterat mittere in vasa seminalia spirituosam partem ad opus ita vtile & necessarium, & sic non erat necessarium multiplicare testiculos solùm ad opus tractionis; neque propter hoc debebant constitui in principatu secundum speciem; etenim reliquæ partes principes non constituuntur in esse tales præcisè, quia attrahant, aut mittant sanguinem,aut spiritus, aut qualitates illustrantes in totum corpus, sed quia generent instrumenta propria ad peculiares functiones ad quas sunt à Natura dicatæ: Si ergo testiculi principatum obtinét,ex eo est,quia in ipsis generatur instrumentum simpliciter necessarium ad propagationem, & non sufficit sola attractio ab omni membro. Præterquam quòd, si Natura concessit testiculis vim trahendi spirituosam partem diuersam ab omni membro pro formatione viuentis, cur non poterit concedere ipsis vim formandi instrumentum quod à propria forma valeat formare omnes partes viuentis in proportionato & naturali situ?

Tertiò probatur nostra Conclusio: nam imperfecta viuentia, qualia sunt plantæ, habent determinatum organum, seu partem in qua generatur semen, & non obstat quominùs generetur noua planta similis in diuersitate partium, & similitudine illi à qua productum sit semen. Ergo in viuentibus perfectioribus potiori ratione debemus fateri generari semen in organo determinato, testiculis videlicet, quin obstet quominùs generetur simile viuens cum tota organizatione requisita, qualem habebat viuens à quo decisum fuit, seu productum semen.

Nec valet si respondeas cum Primario nostro *suprà citato in suo tomo*, non constare semina plantarum non habere aliquam partem spirituosam, & tenuem, quamvis non concedantur spiritus naturales, quæ ab omnibus partibus ipsius plantæ procedat. Nam contra est primò, quia non constat talem partem spirituosam, & sic sine fundamento adstruitur. Secundò quòd in plantis non sit necessaria talis pars spirituosa ad similitudinem, probatur; nam si ramum, aut virgam vnam plantæ auellamus,& deindè ipsam implantemus, germinat totam plantam integram, & fructificat, & virgula illa non potuit recipere partes spirituosas ab omnibus partibus integræ plantæ. Ergo sine concursu ipsarum fit generatio similis. Quod totum clariùs constat in inferetis, & præcipuè cùm virgula alterius speciei inferitur in trunco fructifero, aut non fructifero, in quo euentu germinat virgula, & producitur tota integra arbor cum tota sua organizatione: Ergo plantæ producuntur ab vnica parte determinata quæ gerit vicem seminis, & semen ipsum in vnica parte producitur siue concursu reliquorum, proindéque hoc ipsum in viuentibus perfectioribus accidere credendum est.

Quartò, efficaciùs suadetur assumptum, quia eò præcisè conceditur à Contrariis pars spirituosa quæ descendat ab omnibus partibus, vt clariùs intelligatur formatio omnium membrorum per virtutem descendentem ab omnibus, vt singula in suis locis etiam situentur; sed totum hoc sit in generationibus per accidens animalium quæ ex putri materia generátur absque parte illa spirituosa: ergo frustrà concedunt Contrarij actiuam vim descendentem ab omni membro. Minor constat in mure ex putri materia genito in quo simillima organizatio inuenitur,& in altero mure medio congressu & semine formato: Si ergo in illo reperitur diuersitas membrorum & organizatio diuersa æqualis absque partibus spirituosis diuersis, multò meliùs debemus concedere in mure medio semine genito organizationem fieri medio semine in testibus genito tanquam instrumento à Natura dicato ad generationem per se: si enim Natura prouida in generationibus per accidens similium animalium organa diuersa format,absque partium spirituosarum diuersitate in

in quibus resideat vis actiua; multò meliùs id efficiet in generationibus per se, absque eo quòd genitura procedat ab omnibus partibus per productionem seminis in vnica parte determinata, taléfque esse testiculos deducitur etiam ex similitudine seminis in modo substantiæ cum ipsis.

Neque argumentum ex voluptate reperta tempore coïtûs in omnibus partibus aliquid probat in fauorem eorum qui genituram ab omnibus partibus procedere affirmant, secundum partem spirituosam: nam pars illa spirituosa per se absque coniunctione cum crassa non est obiectum voluptuosum, aliàs per cuiuslibet spiritus alterati à quolibet membro perceptionem, sentiremus voluptatem, quod minimè accidit. Vlteriùs etiam, si concederemus esse obiectum voluptuosum partem illam spirituosam, potiùs sentiretur voluptas in principio coïtûs quàm in fine, cùm in principio separentur omnes partes spirituosæ à suis membris vt accedant ad pudenda, cuius contrarium experientia testatur. Præterquamquod si spirituosæ partes obiectum voluptuosum sunt, dum separantur ab omnibus membris, potiùs membra debent carere illa voluptuositate, cùm separetur ab illis obiectum voluptuosum, & per consequens priuentur sensatione iucunda; non ergo ex voluptate reperta in toto tempore coïtûs deducitur optimè genituram per partem spirituosam ab omnibus partibus corporis procedere.

Similiter neque argumentum desumptum ex debilitate totius ex vi coïtûs probat ab omnibus partibus procedere semen. Tum quia tenuissimo sanguine conuocato, & attracto ad seminis generationem priuantur partes à quibus attrahitur, & sic ex nimio coïtu accidit extenuatio in toto; tum etiam quia in feminis eiaculatione nimia spirituum quantitas resoluitur; quibus deficientibus viuens etiam imbecille redditur.

Restat diluere argumenta in contrarium posita. Ad Hippocratis testimonium facilè dicimus ibi loqui de genitura pro materiali, id est de materia genituræ, seu sanguine quæ à toto trahitur pro generatione, cui similitudo in accidentibus probabilissimè tribuitur: Et sic forsan iuxta hunc modum Philosophandi dixit Hippocrates partum esse magis similem patri vel matri, secundum quod plus producit ex quacunque parte corporis viri aut mulieris; non ergo ex Hippocrate optimè deducitur semen secundum partem actiuam procedere ex omni corporis parte. Vnde etiam constat solutio ad argumentum de similitudine filiorum ad parentes in pluribus partibus. Secundum nil roboris habet, cùm potiùs videamus mutilatos generare filios integros.

Argumenta etiam pro nostro Recentiori adducta facilè soluuntur. Primum desumitur ex congruentia formationis quæ meliùs fieri videtur communicatâ virtute actiuâ ab omnibus membris; quæ ratio impugnata est à nobis suprà pluribus argumentis. Ad secundam dicimus testiculos habere vim producendi semen quod ex propria natura ex vi suæ formæ valet generare omnes partes viuentis, quia à Natura sunt constituti propter conseruationem speciei, & sic propter dignitatem Officij habent talem virtutem; & cùm aliàs semen sit causa æquiuoca, non indiget prædeterminante extrinseco vt membra diuersa producat, sed potiùs à se & à propria forma determinatur, sicut etiam cerebrum quod est causa æquiuoca, ex se determinatum est ad producendos spiritus animales, & qualitatem irradiantem absque aliquo extrinseco prædeterminante. Ex quo solutio constat ad tertium argumentum; reliqua verò impugnatione huius sententiæ soluta sunt.

CAPVT IV.

Quâ ratione concurrat semen ad generationem viuentis?

Communiter receptum ferè ab omnibus est, semen virile, de quo in præsenti procedit controuersia, concurrere ad productionem fœtûs in genere efficientis; cuius ratio ab aliquibus assignatur, quia pater verè generat & efficit filium; sed hoc præstat medio semine, ergo semen concurrit efficienter ad generationem. Hæc tamen ratio prorsùs firma non videtur cuidam Primario nostræ Scholæ; quia non minùs mater generat filium quàm pater, vtpote filius eandem relationem importat respectu patris ac respectu matris, & tamen mater vera constituitur per communicationem sanguinis menstrualis, vt in Beata Virgine constat; ergo non deducitur optimè efficientia seminis ex eo quod pater generet filium efficienter; nam ad efficientiam sufficit quod effectiuè producatur principium aliquod à patre, quod posteà in aliquo genere causæ concurrat ad filium: Ex quo probat iste Author quòd Beata Virgo sit causa efficiens in generatione Christi Domini, quia effectiuè produxit sanguinem ex quo tanquam materia fuit factus homo Christus Dominus.

Probat igitur semen virile efficienter concurrere ad generationem ex eo quòd non est aliud agens assignabile quod possit concurrere & disponere ad formam fœtûs; nam sanguinis menstruus & fœmineum semen sunt minoris efficaciæ, quàm semen virile: Et vlteriùs, vterus non potest præstare talem efficientiam, cùm eadem sit ratio de vtero animalium volatilium in quorum vtero non fit generatio; sed potiùs extra vterum ex ouis; ergo in hominis generatione, de qua præcipuè est disputatio, vterus minimè concurrit efficienter ad generationem: Restat ergo à sufficienti partium enumeratione quòd virile semen efficienter concurrat ad generationem, aliàs non posset explicari quid suppleuerit Spiritus Sanctus in generatione Christi Domini, cùm constet ex fide concurrisse ad ipsam generationem, nam Beatissima Virgo solùm præbuit materiam, ratione cuius vera mater fuit constituta.

Nos tamen dicimus ad concursum in genere efficientis esse necessariam actiuitatem, prout distinguitur à concursu in genere causæ materialis, & sic esse optimam illationem, Pater concurrit ad productionem fœtûs medio semine in genere causæ efficientis, ergo actiuè concurrit; Mater verò formaliter constituitur in esse talis per communicationem causæ materialis, quam licèt ipsa producat in se efficienter à iecore, non tamen præstat efficientiam seu actiuitatem respectu fœtûs, sed solùm concurrit mater formaliter quatenus talis materialiter non efficienter, quoniam materia nullam habet actiuitatem respectu formationis fœtûs, neque efficientiam. Vnde mater

ter vt mater, licèt verè sit & realiter concurrat ad formationem fœtûs in genere causæ materialis, non tamen actiuè præstat formationem, & sic beata Virgo non concurrit ad generationem Christi Domini efficienter communicando principium actiuum, etenim hoc à Spiritu Sancto fuit factum supplente vicem principij actiui, sed solùm materialiter ministrando materiam; malè ergo tenet Primarius quòd ad efficientiam sufficit quòd effectiuè producatur principium actiuum aliquod à patre vel à matre, quod posteà in aliquo genere causæ concurrat ad filium.

Concurrit ergo ipsa seminis forma ad generationem fœtûs, non quidem immediatè, etenim verius existimo substantiam non esse immediatè operatiuam, sed mediis accidentibus, mediâ scilicet formatiuâ facultate quæ ab ipso semine dimanat. Dubitant tamen plures, an facultas illa mediâ quâ seminis forma operatur oriatur à forma seminis, an verò sit producta à generante, ità vt solum semen sit subiectum receptionis illius, & prædicta facultate vtatur generans tanquam instrumento, semine ipso nequaquam concurrente? Aliquibus videtur hoc ità fieri eò quòd cōmuniter dicitur semen operari virtute generantis, & vlteriùs quòd semen sit instrumentum, sicut serra aut penicillum quæ ex se nihil operantur, sed solùm virtute motiua & directiua artificis; idem ergo in humano semine accidere debet, & sic optimè intelligitur quòd producat seu generet similem illi à quo factum est; cùm ergo semen non producat semen, videtur opus illud non à forma seminis, sed potiùs à generante fieri.

Hæc tamen doctrina vera non apparet, nam ex illa sequitur nunquam semen virile concurrere actiuè ad generationem, cùm solùm se haberet vt subiectum receptiuum illius qualitatis, seu potentiæ formatricis quâ mediâ generans operatur. Si tamen respondeant Contrarij à generante effectiuè fieri generationem, non verò à semine; videtur rationem adductam nullam habere vim. Doctor suprà citatus olim nostræ Scholæ Primarius aliam rationem adducit contra prædictam opinionem, nempè quod illa facultas seu qualitas in semine recepta & à generante producta non conseruatur à se, quia nulla qualitas id facit: non à generante cùm præsens non sit, aut forsan corruptum: ergo solùm conseruatur à forma seminis, ac proinde si ab illa conseruatur, poterit illam effectiuè producere, quin necessarium sit recurrere ad generans. Friuola quidem ratio, nam etiam grauia, & leuia recipiant virtutem à generante, & conseruant illam, & nihilominùs non producitur talis virtus motiua ab ipsis grauibus, aut leuibus in sententia Thomistarum, sed potiùs à generante mouentur in centrum; ergo etiamsi forma seminis conseruet facultatem illam formatricem, non inde sequitur quòd possit illam producere, sed optimè potest dimanare à generante. Quòd autem sit instrumentum semen sicut serra, falsum est prorsùs; nam ità nihil operatur nisi præsente artifice, secus semen, ideóque dicitur instrumentum separatum, quia in absentia generantis conseruat virtutem formatricem, sicut grauia & leuia virtutem mouendi in centrum. Quare hæc opinio improbabilis non est, si fundamentis Thomistarum credamus.

Probabile etiam est semen à se operari generationem, & facultatem formatricem quâ mediâ operatur ab ipsa forma seminis dimanare, etiamsi semen ipsum à generante processerit; Quâ ratione remotè dicitur semen operari virtute generantis, non quidem quia generans producat qualitatem formatricem in semine, sed quia producat semen à quo oriatur, seu dimanet facultas generatiua, seu formatiua. Ratio est, quia cùm Natura instituerit formam seminis propter operationem generandi, nulla apparet operatio debita huic formæ, nisi generatio: ergo consonum fuit rationi quòd Natura tribuat formæ seminis facultatem naturalem generandi ipsi, sicut aliis formis substantialibus tribuit facultates, mediis quibus operentur naturales operationes.

Maiori tamen examine indiget facultas hæc formatiua à seminis forma dimanans; nam cùm ab ea fieri debeat organizatio, & membrorum diuersorum formatio & vbicatio ità varia, qualis in organico viuenti reperitur, videtur impossibile ab vnica & eadem forma vnica facultate operante hæc omnia patrari posse. Digladiantur igitur summoperè Authores, & quidem certè difficillimum est assignare rationem, quando vnica causa innumerabiles partes diuersas formet diuersis temperiebus affectas, & in diuersis locis sitas.

In qua difficultate plures affirmant determinari facultatem formatricem existentem in semine ad varietatem organorum producendam ex dispositione materiæ ex parte applicationis, ità vt diuersimodè operetur facultas in partibus proximioribus materiæ, & hac proportione diuersa operetur vsque ad vltimas partes materiæ. Iste tamen dicendi modus prorsùs videtur alienus à ratione, nam ex ipso sequeretur quòd omne agens quantumvis vniuocum operaretur diuersos effectus; etenim omne operatur vniformiter difformiter, quia materia frequenter est inæqualiter applicata; si ergo propter inæqualem applicationem seminis forma mirabilem organorum structuram construeret, irrationabiliter Diuina appellaretur ab omnibus; cùm omne agens etiam vniuocum ità operatur circa materiam diuisibilem, vt partes ipsius materiei inæqualiter applicentur. Præterquam quòd ex inæquali applicatione solùm sequitur quòd agens fortiùs operetur in propinquiores partes quàm in distantiores, non verò quod operetur effectum prorsùs diuersum, & contraria virtute & qualitate præditum, qualiter accidit in partibus organicis viuentis à forma seminis productis. Denique, quia in partibus seminalibus esset impossibilis diuersitas; siquidem non potest assignari maior applicatio, cùm in qualibet parte seminis, quantumvis minima, sit intimè applicata forma seminis, & ipsius facultas; constat autem experimento partes seminales in viuente esse valde diuersas: non ergo diuersitas fundanda est in applicatione inæquali materiæ.

Alij verò censent diuersitatem hanc in organorum productione oriri ex diuersitate materiæ; ex eo videlicet quòd sit seminalis, aut sanguinea, aut biliosa, aut pituitosa. Veruntamen, neque hoc satisfacit, nam licèt hoc valeret vt semen formaret diuersas partes seminales, & sanguineas, &c. non tamen vt inter seminales diuersas produceret, & inter carnosas etiam diuersas: & rursùs non valeret, vt huiusmodi partes collocaret in diuersis locis, sed inordinatè id fieri per inordinatam materiæ applicationem, cuius contra

contrarium experimur: non ergo diuerſitas materiæ poteſt ſufficere ad determinandam facultatem formatricem in ſemine reſidentem; vt mirabilem illam ſtructuram & collocationem variam membrorum patrare poſſit.

Noſter Petrus Garcia, & cum ipſo Primarius noſter Doctor Martinez, qui comedunt partem ſpirituoſam deſcendere ab omni membro quantumuis minimo homogeneo, facilè ſoluunt propoſitam Controuerſiam; nam cùm quælibet pars ſpirituoſa deſcendat in hac opinione ſigillata, & alterata à ſuo membro, hinc eſt vt habeat vim producendi ipſam in ſuo loco determinato, quin indigeat altero prædeterminante. Hæc tamen opinio plurimas atque ingentes patitur difficultates, quas ſuprà adduximus præcedenti capite, ex quibus in grauiora incommoda incidunt ſequaces illius. Quare licèt clariùs in ea intelligatur diuerſorum organorum formatio, tamen quia claudicant fundamenta, & alia grauiora incommoda ſequuntur, ſuſtinenda non eſt.

Denuò tamen contra ipſam ſic argumentor; Ex membro mutilato aut paralyſi affecto non deſcendit pars ſpirituoſa, & tamen formatur tale membrum à viuente mutilato, aut paralyſi affecto; ergo diuerſitas partium non oritur à parte ſpirituoſa diuerſa quæ deſcendit ab omnibus membris.

Nec valet ſi reſpondeas partem illam vtpote communem patri & matri poſſe formari, & ſuppleri à parte ſpirituoſa ſeminis matris, ſeu fœminæ; nam contra inſtari poteſt ſolutio, ſequeretur quòd ſi vir aut fœmina eſſent mutilati aliquo membro ſimili eiuſdem lateris, quòd fœtus & omnes deſcendentes neceſſariò generarentur mutilati; quod nunquam viſum eſt. Vlteriùs etiam premitur ſolutio; ſi enim vna pars ſeminis fœminei ſe ſolâ ſufficit ad generandam ſimilem abſque conſortio cum ſemine virili, altera poſſet & altera, & ſic de omnibus, quoniam non eſt maior ratio vnius quàm alterius, & conſequenter ſine virili ſemine poſſet fieri generatio.

Plures cum Fernelio exiſtimant determinationem hanc in ſemine ad formanda diuerſa membra oriri ex parte ipſius efficientis; aſſerunt ſiquidem in ſemine eſſe tot facultates quot ſunt organa producenda, quarum quælibet eſt determinata ad productionem ſui membri in proprio ſitu cum organizatione debita ex materia idonea, & capaci. Hanc opinionem refutat Doctor quidam noſtræ Scholæ olim Primarius, ex eo quòd ſi in qualibet parte ſeminis à propria forma oriuntur tot facultates, requiritur determinans vt potiùs nunc operetur hæc formatiua pedis exempli gratiâ, quàm formatiua capitis, & ſic de reliquis: Ergo etiamſi concedantur diuerſæ facultates pro diuerſis membris, adhuc manet difficultas in ſuo robore, quia neceſſarium eſt aſſignare determinans ad productionem vnius membri, potius quàm alterius, & ad ſituationem in hoc loco potiùs quàm in altero. Deinde etiam reſpectu facultatis formatiuæ vnius organi reſtaret aſſignandum peculiare determinans, vt talis facultas producat diuerſam partem ſimilarem ab alia inter conſtitutiuas illius organi; aut eſſet aſſignanda diuerſa facultas ad productionem cuiuſlibet ſimilaris, quod eſſet in infinitum procedere.

Nobis tamen videtur dicendum ſeminis formam eſſe cauſam æquiuocam, habereque facultatem formatiuam ex propria natura propter dignitatem Officij in quo ab ipſa Natura eſt conſtituta ad conſeruationem ſpeciei & propagationem viuentium. Quapropter facultas ipſa formatrix à ſeminis forma dimanans ex ſe eſt determinata ad producenda omnia corporis membra ſituatione, & ordinatione requiſita ad organizationem naturalem. Quæ doctrina valdè conſonat cum ea quam adduximus *Tract. de Humoribus*, vbi ſatis abundè probauimus generari per ſe à iecore tanquam à cauſa æquiuoca ex ſe determinata propter dignitatem officij ad productionem quatuor humorum, quantumuis homogenea eſſet materia: Quam quidem concluſionem à ſimili probaui de aliis partibus principibus; ſi enim cerebrum æquiuocè producit ſpiritus animales, & qualitatem irradiantem ad ſenſum & motum conducentem abſque vllo extrinſeco prædeterminante, quia à Natura ad hoc munus eſt conſtitutum, ideóque ex ſe diuerſos effectus producit, & ſimiliter cor producit ſpiritus vitales, & qualitatem illuſtrantem ad pulſificos motus conducentem: cur id denegabimus ſemini? Cùm à natura ſit ipſi conceſſa facultas princeps in ordine ad conſeruationem ſpeciei à qua tanquam æquiuoca cauſa diuerſi effectus produci poſſunt abſque extrinſeco prædeterminante.

Nec diſtat à noſtra opinione Fernelius; nam ſiue concedamus in ſemine diuerſas facultates formales partiales ad formanda omnia membra, ſiue vnicam adæquatam quæ virtualiter hæc omnia contineat, in idem coincidimus, niſi intelligatur Fernelius reſpectu diuerſarum partium ſeminis, ſicut noſter Petrus Garcia ponit in diuerſis partibus iecoris diuerſas facultates productiuas quatuor humorum. Quam quidem opinionem *opuſculo de Humoribus* refutauimus. Noſtra igitur opinio de qualibet parte ſeminis intelligenda eſt; nam cùm hæc facultas formatrix à forma ſeminis dimanet, & quælibet pars ſeminis informetur eadem formâ, in qualibet neceſſariò debet eſſe talis facultas ex ſe valens generare ſimile illi à quo deciditur.

Cæterùm, quòd æquiuocæ cauſæ ad productionem diuerſorum effectuum non indigeant extrinſeco prædeterminante, probat lux quæ ex ſe producit lucem & calorem; ergo non eſt mirum ſi ſemen poſſit producere diuerſa organa ex ſe abſque extrinſeco prædeterminante. Eandem opinionem comprobat argumentum ſuprà à nobis adductum de generatione animalium ex putri materia, in quibus ſimillima organizatio, & organorum varia & conformis ſituatio inuenitur æquè ac in illis qui medio ſemine fiunt: ſi ergo Natura prouida ſupplet vicem efficientis, cur in generationibus per ſe non poterit producere vnicum comprincipium, ſemen ſcilicet, à quo tanquam æquiuoca cauſa organizatio fiat, quin ſit neceſſarium alterum prædeterminans extrinſecum? Nec valet ſi dicas in generationibus per accidens oriri diuerſitatem ex diuerſa materiæ diſpoſitione. Nam contra eſt, quia etiam ſanguis menſtruus & heterogeneus eſt, conſtátque omnibus humoribus temperie inter ſe diuerſis. Cæterùm, hæc diuerſitas ex parte materiæ & ea quæ poteſt eſſe in putrida materia, ſolùm poteſt conducere, vt in viuenti generentur partes ſanguineæ, ſeu carnoſæ, bilioſæ, pituitoſæ, & melancholicæ; non verò quòd generentur membra diuerſa organica, qualia ſunt caput, cor, iecur, cerebrum, &c. Et hæc quidem non quomodocunque,

que, ſed in locis accommodatis ad naturalem viuentis organizationem, quæ omnia mirabilem ne dicam Diuinam facultatem oſtendunt. Si ergo hoc fit in generatione animalium per accidens ex putri materia, causâ vniuerſali ſupplente vicem comprincipij actiui abſque aliquo extrinſeco prædeterminante, idem potiori iure poterit contingere in generatione per ſe medio ſemine tanquam comprincipio, ſeu cauſa æquiuoca citra aliud extrinſecum prædeterminans.

Confirmatur altiùs, nam eadem anima æquiuocè diuerſa opera quæ in viuenti reperiuntur vitalia exercet, ſcilicet naturalia & animalia, nec non etiam intra genus animalium, innumerabilia opera attinentia ad internas, & externas potentias, & hoc abſque aliquo prædeterminante, præcipuè in opinione probabiliſſima aſſerente nullas eſſe potentias ab anima diſtinctas; & in contraria opinione ſine dubio omnes dictæ potentiæ dimanant ab ipſa anima tanquam à cauſa æquiuoca ſine aliquo extrinſeco prædeterminante: ergo ſimiliter facultates producendi omnia membra in ſuis locis poterunt dimanare à forma ſeminis quin recurramus ad extrinſecum prædeterminans. Suffragatur etiam huic noſtræ opinioni Petrus Garcia, qui *in ſua parte naturali* ſermonem faciens de cauſa productiua ætatum, docet ab anima ipſa produci ſucceſſu temporis diuerſa illa temperamenta quæ in ætatibus reperiuntur, fatetur ergo vnicam formam ex ſe æquiuocè poſſe producere diuerſas temperies abſque alio prædeterminante.

Primarius citatus intendit probare noſtram doctrinam ex eo quod pulſifica facultas vario modo operatur, apponendo ſcilicet innumeras differẽtias ſolâ variatione finis, quia nihil intrinſecum eſt in ipſa facultate; cùm ergo facultas ex ſe habeat diuerſimodè operari, idem in ſemine eſt concedendum. Miror tamen virum adeò ingenioſum hac inefficaci & friuola ratione conuinci: nam dubium non eſt an forma ſeminis tanquam æquiuoca cauſa poſſit diuerſa membra formare, ſed an poſſit facere abſque extrinſeco prædeterminante, ſi ergo in facultate pulſifica concedit extrinſecum prædeterminans, nempè finis variationem, quid mirum ſi diuerſimodè operetur? in facultate autem formatiua ſeminis nullum extrinſecum prædeterminans concedit, ergo non benè probat diſſimilitudinem facultatis pulſificæ ad facultatem ſeminis.

CAPVT V.

An Semen concurrat ad generationem tanquam cauſa principalis, an verò tanquam inſtrumentum.

Conſtat ex dictis præcedenti capite ſemen concurrere ad generationem in genere efficientis tanquam cauſam æquiuocam, remanet tamen inueſtigandum dubium, an concurrat tanquam principalis cauſa, an verò tanquam inſtrumentum. Priùs tamen quàm argumenta Contrariorum proponamus, & propriam mentem aperiamus, in memoriam reuocare oportet inter inſtrumenta alia eſſe naturalia, vt calor reſpectu ignis, alia artificialia, vt ſerra reſpectu artificis, alia moralia, vt aqua reſpectu Sacramenti Baptiſmi. Vlteriùs etiam ex Philoſophia ſupponere debemus, inter hæc inſtrumenta alia dici coniuncta, alia ſeparata; coniuncta ea ſcilicet quæ non operãtur ſine actuali concurſu cauſæ principalis, vt ſerra reſpectu artificis, ſeparata ea videlicet quæ operantur ſine actuali concurſu cauſæ principalis in abſentia ipſius, virtute tamen ab ipſa communicata, & deriuata in ordine ad aliud eius naturæ eſt impulſus in ordine ad motum proiectorum & ſemen in ordine ad viuentium generationem. Cùm ergo certum ſit ſemen eſſe de ſerie inſtrumentorum naturalium de ipſo controuertitur in præſenti, an attingat productionem formæ viuentis tanquam cauſa principalis ipſius productiua? an verò tanquam inſtrumentum ſeparatum virtute generantis operãns tanquam agentis principalis in quem principaliter refunditur opus generationis?

In qua difficultate Sennertus cùm prorsùs neget inſtrumenta ſeparata (contra quem acriter *cap.* 2. egimus) conſequenter affirmat ſemen concurrere vt cauſam principalem ad generationem, ſeu productionem formæ viuentis: & quidem ſemel admiſsâ vitâ in ſeminibus, clarè intelligitur ipſa attingere productionem ſimilium formarum: cæterùm quia de his ſatis difficilè egimus *citato capite*, ad propoſitum redeamus. Cum Sennerto tamen plures noſtræ Scholæ Scriptores defendunt, ſemen eſſe cauſam principalem, etiamſi negent viuentis formâ informari, quod difficilè apparet, probant tamen rationibus ſuo iudicio efficaciſſimis. Prima ſit; nam in generatione hominis quidquid producit ſeminis forma eſt imperfectius ipſa, aut ſaltem æquale; ergo concurrit ſemen tanquam agens principale. Antecedens in quo eſt difficultas probatur; etenim humanum ſemen non poteſt producere rationalem formam, cùm hæc à Deo creetur; ſolùm ergo poteſt attingere organizationem & vnionem: ſed organizatio eſt effectus accidentalis, & forma ſeminis eſt ſubſtantialis; ergo reſpectu organizationis potiùs eſt cauſa principalis, cùm effectus ſit imperfectior. Vlteriùs, etiamſi concedamus ſemen attingere productionem modi vnionis, non inde ſequitur eſſe inſtrumentum, quia licèt eius ſit entitas ſubſtantialis, nihilominùs eſt modalis entitas; forma autem ſeminis eſt perfectior, cùm ſit ſubſtantialis & abſoluta entitas, non verò modalis: ergo quidquid attingit ſemen in generatione hominis eſt imperfectius, proindéque reſpectu illius eſt cauſa principalis. Præterquam quòd, etſi concedamus vnionem eſſe entitatem æquè perfectam cum forma ſeminis, non inde ſequitur ſemen ſe habere vt inſtrumentum, quia ſufficienter ſaluatur ratio cauſæ principalis, ex eo quòd producat effectum imperfectiorem, vel ſaltem æqualem: cùm ergo ſemen in hominis generatione non attingat effectum perfectiorem, inde eſt quòd non concurrat vt inſtrumentum.

Nec valet ſi reſpondeas quod ſemper eſt verum de ſemine quod agit virtute principalis agentis, & ſic quidquid producit, producit vt inſtrumentum: Nam contra inſtatur ſolutio ab Aduerſariis, operari ſemen virtute principalis agentis ſeu parentis à quo deciditur, vel eſt operari per virtutem Patris formaliter exiſtentem in ſemine ab ipſo Patre communicatam, & hac ratione ſemen operatur tanquam cauſa princi-

palis;

palis ; ſiquidem eo præcisè pater operatur principaliter, quia concurrit per ſuam virtutem in ipſo formaliter exiſtentem ; ſi ergo eadem virtus formaliter exiſtit in ſemine, principaliter etiam operatur. Aut ſemen dicitur operari virtute generantis, quia actu eleuatur ab ipſo generante in ordine ad illam generationem quam ſemen per ſe ſolum producere non poteſt ; & hoc impoſſibile eſt, quia ſupponit concurſum actualem patris qui reuerà non eſt, cùm ſit abſens, aut interdum in rerum natura non eſt ; ergo quomodocunque intelligatur ſemen operari virtute generantis, non inde deducitur operari tanquam inſtrumentum.

Si iterum reſpondeas Deum præſtare concurſum principalem ſimul cum ſemine, patrem verò nullum. Contra inſtatur iterum ſolutio ; nam in tali caſu ſemen non erit inſtrumentum ſeparatum, ſed coniunctum dependens in operari à cauſa principali actu ipſum eleuantis. Inſtatur etiam efficaciùs à Contrariis ; nam ſufficienter determinatur Deus ad creandam formam rationalem per organizationem productam à ſemine, abſque eo quòd ſemen concurrat ad actionem generatiuam ; ergo fruſtrà ponitur concurſus ſimultaneus ſeminis inſtrumentalis. Antecedens probatur ; nam productâ organizatione requiſitâ ad formam rationalem, cogitur Deus ad creandam animam non quidem ſeparatam, ergo informantem illam materiam ſic organizatam; ſed non poteſt intelligi anima vt informans materiam quin intelligatur vnita, & verus homo; ergo ſolus Deus attingit effectiuè hominis generationem ſine concurſu ſeminis ſimultaneo inſtrumentali ; ſi ergo ſemen producit organizationem, illam producit ex ſe à propria forma tanquam principalis cauſa, & non virtute generantis.

Probant hoc ipſum à ſimili, nam in generationibus per accidens animalium quæ ex putri materia fiunt nullo ſemine concurrente ſufficienter determinatur cauſa vniuerſalis ad productionem talium formarum ex vi diſpoſitionum materiæ. Ergo etiam quando talia animalia fiunt medio ſemine, ſufficit quòd ſemen producat diſpoſitiones ſeu organizationem vi cuius cauſa prima producat formam abſque vllo concurſu, neque inſtrumentali ipſius ſeminis. Vnde inferunt, Deum ſibi reſeruare productionem cuiuſcunque formæ ſubſtantialis viuentium ſine concurſu ſeminis ex vi organizationis ab ipſo ſemine productæ. In cuius confirmationem adducunt aliud argumentum de generatione animalis diuerſæ ſpeciei à duobus coëuntibus, vt quando ex aſino & equa generatur mulus ; in quo caſu ideò generatur animal diuerſæ ſpeciei, quia ſemina vtriuſque mutuò ſe impediunt ad diſponendum ad proprium animal : ex diſpoſitionibus productis ab ambobus ſeminibus reſultat diſpoſitio ad formam ad quam nullum ſemen illorum concurrit, quia quodvis ſolùm naturaliter eſt productiuum proprij & ſimilis animalis. Si ergo ex vi diſpoſitionis vtriuſque introducitur forma alterius animalis diſtincti à cauſa vniuerſali, ſimiliter etiam ex vi diſpoſitionis quæ produci poteſt per ſe à quolibet ſemine poterit produci à Deo forma eiuſdem animalis ex vi illius diſpoſitionis, minimè concurrente ſemine, adhuc neque inſtrumentaliter ad ipſam formam ſolùm producendo diſpoſitionem ſeu organizationem, reſpectu cuius optimè intelligitur quòd ſit cauſa principalis; cùm effectus ſit inferioris ordinis accidentalis ſcilicet, & forma ipſa ſeminis ſit ſubſtantialis.

Contraria ſententia quæ tenet ſemen concurrere ad generationem tanquam inſtrumentum tenenda nobis eſt. Pro cuius clariori intelligentia notandum eſt inſtrumenta ſeparata diuerſam valde habere conditionem ab inſtrumentis coniunctis ; nam cùm hæc ſemper operentur dependenter ab actuali concurſu cauſæ principalis, & attingant productionem effectum altioris ordinis, facilè in ipſis agnoſcitur ratio inſtrumenti, vt videre eſt in phantaſmate reſpectu ſpeciei intelligibilis, & in accidentibus reſpectu productionis ſubſtantiæ, & ſimilibus; In inſtrumentis verò ſeparatis, qualia ſunt impulſus, & ſemen, alia debet eſſe ratio ad ipſorum naturam agnoſcendam : non enim quidquid ab alio accipit eſſe ad operandum, ideò inſtrumentum illius dici debet rigorosâ ſignificatione, ſed latâ & impropriâ. Quâ ratione omnes cauſæ ſecundæ ſolent appellari inſtrumenta primæ cauſæ, quoniam ab illa habent virtutem agendi, & grauia & leuia reſpectu motûs quo à generante mouentur in opinione Thomiſtarum. Debet ergo conſtitui inſtrumentum ſeparatum in eſſe talis penes quod entitas quædam propter aliud producta, & minimè propter ſe, & operetur virtute communicata ab agente principali, & ipſius loco ſubſtituatur, quidquid ſit de perfectione aut imperfectione effectûs quem attingit,vt ex infrà probandis conſtabit.

In cuius rei comprobationem inter naturalia inſtrumenta ſeparata, communiter à Philoſophis adducitur impulſus impreſſus lapidis, v. g. à proiiciente, in quo licèt reſideat virtus proxima actionis independenter ab actuali concurſu agentis, nihilominùs quia virtus ipſius eſt, & loco eius ſubſtituitur, & totus eſt productus propter aliud, & minimè propter ſe inſtrumentum ſeparatum vocatur, etiamſi motus qui eſt effectus ipſius, ſit eiuſdem perfectionis. Cùm ergo totum hoc inueniatur in ſemine, meritò ipſi rationem inſtrumenti ſeparati concedimus. Quòd autem inueniatur ſic probo, licèt in ſemine reſideat virtus proxima generantis independenter ab ipſius actuali concurſu, nihilominùs ſemen patris virtus ipſius patris eſt, & loco eius ſubſtituitur, necnon totum eſſe ſeminis propter aliud eſt factum, nempè propter generationem : quod ex eo deducitur, quia non eſt productiuum ſui ſimilis, ſed potiùs generantis cuius eſt virtus & ſubſtitutio ; ergo etiamſi producat effectum inferiorem in dignitate, nempè organizationem quæ accidens eſt, non prohibet quominùs ſit inſtrumentum ſeparatum, quoniam propter aliud totum ſemen eſt factum, quod ſufficit ad rationem inſtrumenti.

Cæterùm, quòd etiamſi inſtrumenta ſeparata producant effectum inferioris ordinis, non ſint dicenda principaliter operari, conſtat à ſimili in inſtrumentis moralibus ; etenim aqua in Sacramento Baptiſmi dicitur inſtrumentum, & tamen aqua principalior eſt gratiâ, quia eſt ſubſtan

ſubſtantia, & gratia accidens eſt. Ergo quamvis ſemen producat interdum effectum minùs principalem & inferioris ordinis, qualiter in hominis generatione contingit, tamen non degenerat à ratione inſtrumenti, quia virtute alterius operatur; & totum ſuum eſſe propter aliud eſt factum.

Omnia tamen hæc clariora fient ſi rationibus in contrarium adductis faciamus ſatis, quòd ſi dictis ſtemus, difficile non erit.

Ad primum argumentum de hominis generatione conſtat ex dictis, quòd licèt ſemen ſolum producat organizationem; & vnionem quæ inferioris ordinis ſunt ac ipſa forma ſeminis, nihilominùs inſtrumentum dici debet propter rationem adductam.

Ad ſecundum dicimus concurſum generantis actualem non eſſe in ſemine, ſicut neque in impulſu, eſſe tamen virtutem proiicientis in impulſu, & in ſemine virtutem generantis ab ipſo deriuatam; indè tamen non ſequitur eodem modo operari ſemen, ſeu in eodem genere cauſæ ac operatur pater, cùm non ſit entitas æquè perfecta, neque abſoluta, ſed propter aliud facta, etiamſi acceperit virtutem à generante, & pro ipſo ſubſtituatur. Neque enim bene valet conſequentia, Semen operatur virtute generantis in ipſo formaliter exiſtente, ergo operatur vt generans; nam etiamſi cauſæ ſecundæ operentur virtute recepta à cauſa prima, non inde ſequitur ità perfectè operari, ſed quodlibet operatur in ſuo genere: Cùm ergo ſemen ſit entitas imperfectior, & factum propter aliud; etſi virtute alterius operetur, non operatur ità perfectè ſicut illud à quo virtutem emendicauit.

Ad tertium reſpondeo: ſemper Deum concurrere cum qualibet cauſa generali concurſu, & per conſequens cum ſemine, inde tamen non ſequi ſemen eſſe inſtrumentum coniunctum, ſed ſeparatum operans independenter à cauſa principali ſecunda, & ſine ipſius concurſu actuali; ſeparata enim inſtrumenta non excludunt concurſum generalem primæ cauſæ, aliàs nullum eſſet inſtrumentum ſeparatum, vel omnes cauſæ ſecundæ haberent rationem inſtrumenti coniuncti. Neque vlla ratione probant Aduerſarij patrem non concurrere cum ſemine virtualiter ſaltem, cùm ſemen ſit virtus ipſius, & ſubſtituat pro ipſo.

Ad inſtantiam dicimus ſufficienter determinari Deum ad creandam animam rationalem per organizationem à ſemine productam ad cuius exigentiam Deus creat animam rationalem; quia in hominis generatione nihil aliud poteſt attingere ſemen niſi organizationem & diſpoſitionem pro forma, & ipſius vnionem quam probabiliter attingit humanum ſemen, & ſic attingit formam eo modo quo poteſt. Nam quod obiiciunt quòd Deus producat formam informantem materiam; ergo producit vnionem, non valet, quia Deus produceret vnionem ſimul cum forma, ſi non eſſet cauſa ſecunda quæ poſſet eam producere; cùm autem ſemen poſſit vnionem attingere, Deus ſolùm reſeruauit ſibi creationem formæ.

In generationibus autem reliquorum animantium non ſolum ſemen producit organizationem & vnionem, verùm etiam attingit formæ ſubſtantialis productionem, & ſic clariùs in reliquis generationibus intelligitur in ſemine inſtrumentalis concurſus.

Nec valet quod adducitur à Contrariis, nempè ſaluari concurſum ſeminis adhuc in reliquis animantibus, ſolùm ex eo quòd producat organizationem, à qua ſufficienter determinatur cauſa prima ad producendas omnes formas; quin ſemen vllo modo ipſarum productionem attingat, vt accidit in generationibus per accidens, & quando animal diuerſæ ſpeciei ab vtroque ſemine producitur; non inquam valet, nam quoties poteſt tribui productio alicuius entitatis cauſæ ſecundæ, minimè reſeruat cauſa prima ſibi talem productionem; cúmque in generationibus aliis præter humanam, ſit ſemen præſens virtute generantis operans cui actu tribuitur organizatio, & poteſt etiam tribui productio formæ ſubſtantialis tanquam inſtrumento, generanti verò tanquam agenti principali, fruſtrà cauſa prima reſeruaret talem productionem; aliter verò accidit in generationibus per accidens, & monſtruoſis, nam tales fiunt ex eo quòd priuſquam agens intendens generare per ſe producat omnes diſpoſitiones pro ſua forma; ità vt ex aliquibus ab efficienti inductis, & ex illis quæ ſunt in materia, reſultat vltima diſpoſitio pro illa forma quæ inducitur, vi cuius tenetur cauſa vniuerſalis ad illius exigentiam producere illam formam; quia tunc non eſt agens peculiare, neque vlla cauſa ſecunda cui poſſit tribui, cùm non intendatur ab agente per ſe operante; nec ab vllo ipſorum in caſibus adductis de generatione per accidens & de monſtruoſa, quando animal diuerſæ ſpeciei generatur diſtinctum à coëuntibus, producantur omnes diſpoſitiones pro ſua forma, ſed aliquæ, ex quibus & ex illis quæ ſunt in materia priùs reſultat vltima diſpoſitiò pro alia quæ minimè poteſt tribui agenti particulari, ſed ſolùm generali ad exigentiam illius vltimæ diſpoſitionis concurrente; non ergo Deus produxit omnes formas ſubſtantiales, ſed ſolùm rationalem, & omnes illas ad quas eſt vltima diſpoſitio per accidens producta. Vnde quando agens ex ſe producit omnes diſpoſitiones requiſitas pro forma, per ſe intendit ipſam formam, & talis dicitur generatio per ſe. Cæterùm, ſi intendens ipſas producere priuſquam omnes producat ex aliquibus productis ab efficienti, & ex illis quæ ſunt in materia reſultet vltima diſpoſitio pro altera forma diſtincta, hæc minimè debet tribui agenti peculiari, quia eſt præter intentum proprium, ſed refundi debet in vniuerſalem cauſam ad exigentiam illius vltimæ diſpoſitionis concurrentem.

CAPVT

CAPVT VI.

An in fœminis sit verum Semen?

OCcasionem dubitandi dedit Philosophus, *per totum librum 2. de generat. animal. & lib.4. cap. 9.* vbi nihil firmum de fœminarum semine statuit; nam interdum dicit semen fœminarum esse sanguinem menstruum; dum verò loquitur de venerea voluptate fœminarum, tenet ex aliquo alio prouenire diuerso à sanguine menstruo, quod videtur non posse esse nisi verum semen.

Nec desunt rationes pró vtraque parte stabilienda, pro parte negatiua, videlicet in fœminis non esse verum semen communiter adducitur Historia Auerrhoës, qui refert puellam quandam in balneo concepisse; sed credibile non est ipsam semen emisisse in balneo; ergo si concepit sine semine, signum est ipso caruisse. Probatur consequentia, quia si esset verum semen in fœminis, illud esset vt concurrerent necessariò medio ipso ad generationem; si ergo generatio sine fœminarum semine fieri potest, ergo frustrà esset concedendum in ipsis. Hæc tamen ratio non conuincit intentum; nam si verum est illam concepisse in balneo, (quod credibile mihi non est) potest aliquis respondere fœminam tunc emisisse semen, aut irritatione factâ à vaporibus balnei; aut quia aliàs ratione alicuius vehementis imaginationis libidinosæ erat præuenta.

Neque enim est vnde probent Aduersarij non concurrisse puellam mediâ seminis eiaculatione, si verum est concepisse in balneo. Aut aliâ viâ præfato argumento possumus satisfacere, si dicamus semen virile fortasse existens in balneo habuisse tantam efficaciam, vt sine fœmineo semine patraret generationem solâ communicatione sanguinis menstrui facta à puella; nam aliud est inquirere an fœminæ habeant verum semen, an verò illud sit simpliciter necessarium ad generationem, ità vt à solo virili semine fieri non possit; & cùm sint plures Authores qui teneant solum virile semen posse generare, etiamsi semen verum concedant in fœminis, inde colligitur argumentum primò factum non conuincere partem negatiuam.

Secunda ratio sit in fauorem prædictæ sententiæ; nam si in fœminis esset verum semen, in ipsis necessariò esset virtus actiua producendi fœtum medio ipso semine; sed in ipsis etiam virtus passiua sine dubio reperitur seu materialis, nempè sanguis menstruus, & locus accommodatus ad formationem, nempè vterus; ergo non esset necessarias sexûs diuersitas, proindéque sola fœmina posset generare sine concursu viri, quod experimento refragatur. Dicendum ergo est fœminam solùm passiuè concurrere ad generationem, & nullum esse in ipsa semen verum, seu principium actiuum in ordine ad generationem, sed solum passiuum per communicationem materiæ per quam sufficienter constituitur in esse matris, vt inferiùs latiùs constabit.

Nec ratio hæc conuincit assumptum; siquidem etiamsi in fœminis principium actiuum seu verum semen concedamus; potest esse partiale in ordine ad generationem, aut indigere aliqua conditione ad operandum dependente à semine virili, & sic non sequitur fœmineum semen solum sufficere ad generationem; Neque sequitur non esse necessariam sexûs diuersitatem, cùm quodlibet agens partiale proprium sexum intendat producere medio principio actiuo, & aliàs fœmina habeat communicare materiam & locum accommodatum ad formationem fœtûs; ex quo probatur fœminam & virum esse necessarium ad generationem.

Tertium argumentum sit: Cùm fœmina sit frigidior, & humidior viro, videtur non posse generare substantiam adeò perfectam qualis est semen, sed potiùs loco ipsius generare aquositatem quãdam prorsùs diuersam à semine.

Futilis etiam est hæc ratio; nam licèt fœmina sit humidior & frigidior viro, solùm inde infertur quòd generet semen diuersum indiuidualiter à viro, hoc est non ità calidum & efficax in fœcunditate, non verò quòd non generent semen; etenim sicut benè intelligitur quòd vir & fœmina sint agentia eiusdem speciei, & tamen quod indiuidualiter ratione temperiei diuersificantur, sic poterunt producere comprincipium ad generationem eiusdem speciei, diuersam tamen indiuidualiter in ordine ad temperiem & efficaciam formandi.

Dicendum nobis est fœminas verum semen habere: Hæc Conclusio communissima est inter Authores, specialiter tamen eam defendit Petrus Garcia *in sua parte naturali*, quem plures ex nostris Recentioribus sequuntur, & videtur esse iuxta mentem Philosophi *libro 1. de Historia animalium, cap. 8.* per sequentia verba: *Quare manifestum est, quod ab vtrisque fit seminis emissio, si modò totum fœcundum futurum est.* Idem docet Galen. *2. lib. de Sem.cap. 1.* per expressa verba. Eiusdem opinionis fuit Auicenna *lib.1. fen 1. doct.6. cap.2.* vbi ait: *Generatiuæ verò virtutis duæ sunt species, vna est quæ in masculis, & fœminis generat sperma.*

Ratione etiam probatur hoc placitum; nam fœmina est verè viuens; ergo habet ex se actiuè producere sui simile: sed in viuentibus coëuntibus non est alius modus producendi actiuè sibi simile nisi per productionem substantiæ, seu instrumenti actiuè concurrentis; ergo fœmina producit talem substantiam: sed nihil aliud vocatur semen nisi substantia actiuè concurrens ad generationem; ergo in fœminis verum reperitur semen.

Nec valet si respondeas producere fœminas loco seminis humiditatem, seu aquositatem, minimè autem verum semen.

Contra sic argumentor, quia aut talis substantia quæ à fœminis emittitur concurrit actiuè ad generationem, aut secus? si primum concedatur, ergo est in illis verum semen; siquidem non est aliud semen quàm substantia actiuè concurrens ad generationem. Si autem dicant Aduersarij illam substantiam non concurrere actiuè, instat argumentum propositum; ergo chimærica est euasio.

Secundò probatur eadem sententia; In coïtu eodem modo reperitur voluptas in fœminis sicut in viris; sed in his oritur ex perceptione obiecti voluptuosi, seminis videlicet in ipso actu venereo,

venereo, feu eiaculatione ipfius feminis à viro; ergo fimiliter voluptas fœminæ debet oriri ab eadem caufa, hoc eft ab emiffione & eiaculatione feminis, quod eft obiectum voluptuofum.

Nec valet fi refpondeas, quod videtur infinuare Ariftoteles 4. *lib. de hiftoria animalium, cap. 5.* nempè voluptatem illam fœminarum oriri à vaporibus fanguinis aut fubftantiæ cuiufdam proportionatæ vtero; nam contra inftatur folutio, quia tempore voluptatis non adeft peculiaris motus fanguinis, neque fanguis ex fe obiectum eft ità voluptuofum, aliàs cùm applicatur cuilibet parti fentienti, fentiretur huiufmodi voluptas, præcipuè cùm interdum mouetur per pudenda, cuius contrarium experimur. Si autem voluptas prouenit in fœminis ex altera fubftantia vtero amica, hæc non poteft effe alia nifi femen, cùm caufet fimilem fenfationem ac in viro; fed obiectum quod caufat fenfationem voluptuofam in viris dicitur femen; ergo talis fubftantia in fœminis quæ habet amicitiam cum vtero debet effe femen.

Confirmatur. Cùm vir & fœmina fint eiufdem fpeciei, fimiliter inftrumenta mediis quibus operantur opera præcipua & propria quæ in productionem fimilis ordinantur, debent effe eiufdem fpeciei; ergo fi in viris tale inftrumentum dicitur femen, etiam & in fœminis; neque enim videtur maior ratio vnius quàm alterius.

Denique altiùs fuadetur noftra Conclufio; nam fagaciffima Natura conceffit fœminis organa omnia ad generandum femen quæ repériuntur in viris, tefticulos fcilicet & vafa feminalia, vt ex anatome conftat cum Vefalio & eruditiffimo Andrea Laurentio; ergo in fœminis generatur verum femen. Confequentia probatur, fiquidem Natura nihil formauit fruftrà, & tamen formauit fimilia organa ac in viris in quibus ad nihil aliud deferuiunt nifi ad elaborationem & generationem feminis; ergo etiam in fœminis debent habere eundem vfum, proindéque in ipfis debet effe verum femen.

Nec valet fi refpondeas prædicta organa formata effe in fœminis à Natura, non quidem propter eundem vfum ac viris, fed vt fint notæ fimilium partium. Contra enim fe offert ratio, nam tefticuli fœminarum non funt in loco manifefto in quo poffunt effe notæ, fed potiùs ad intrà; ergo fi à Natura funt formati, propter eundem finem formantur; & non quia fint notæ fimilium partium. Præterquam quòd potiori ratione intenderet Natura fimilitudinem in operationibus, quàm in figura & numero partium, præcipuè cùm in pluribus aliis partibus fint diffimiles vir & fœmina: tum prætereà quia non eft finis aliquis propter quem talis fimilitudo partium intendatur à Natura in interioribus, cùm nec fint ad ornatum fœminarum, neque ad officium ad quod deferuiunt in viris. Denique, fi à Natura fimilitudo in omnibus intenditur, cur etiam in inftrumento generationis non debet effe fimilitudo in fœminis cum viris? cùm non minùs intendant fui fimilis productionem in generatione. Dicendum ergo eft in ipfis effe verum femen quod ex dictis fatis claré conftat. Et quia contraria argumenta fuperiùs fuis locis diluta manent.

Quæres, An ratio feminis fit vniuoca femini fœmineo, & virili. Refpondeo affirmatiuè; nam non videtur effe maior ratio diftinctionis inter femina quàm inter marem & fœminam; fed hæc funt agentia eiufdem fpeciei & vniuoca; ergo & femina ab ipfis producta, præcipuè cùm vtrumque habet actiuitatem, & virtutem producendi eandem formam fubftantialem cum eadem fpecifica operatione producendi fimile.

CAPVT VII.

Vtrùm ad generationem vtrumque femen fit fimpliciter neceffarium?

Licèt plures nobifcum fentiant in fœminis reperiri verum femen, in ipfóque effe virtutem actiuam in ordine ad generationem, nihilominùs vtrumque femen effe fimpliciter neceffarium ad generationem negant, ex quibus vnus pro mille fufficiat, Nofter fcilicet Petrus Garcia *in fua parte naturali, difput. 36. fuper Auicennam, cap. 5.* vbi prolixè fatis de hac re difputat, variáque adducit circa præfentem difficultatem; afferit tamen femen virile perfectiorem & fœcundiorem effe femine fœmineo, atque adeò poffe ità crefcere in virtute vt concurfus fœminei feminis non fit neceffarius. E contrà verò fœmineum femen nunquam effe ità fœcundum, vt fe folum poffit fufficere ad generationem.

Fundamentum huius opinionis eft; quòd femina funt agentia eiufdem fpeciei, & fic aucta virtute vnius poteft fuppleri virtus alterius, vt conftat in duobus portantibus lapidem, & in duobus calefacientibus; non ergo erit neceffarium fimpliciter vtrumque femen ad generationem, cùm poffit virtus vnius ab altero fuppleri, eò quòd crefcat eius virtus.

Certè ex eodem fundamento poterat inftari Nofter Petrus Garcia; nam ficut feminis virilis virtus poteft crefcere, ità etiam feminis fœminei, cùm inftrumenta fint agentium naturalium quorum virtus æqualiter poteft intendi, & fic poterit fieri vt aliqua fœmina fit robuftior quàm vir, quæ fine dubio robuftius femen generabit, & fic iuxta hanc opinionem fequetur illam fœminam fe folam & abfque adminiculo viri poffe generare, præcipuè cùm habeat locum accommodatum, vterum fcilicet, & materiam, fanguinem videlicet menftruum.

Fortafsè vidit hoc argumentum & refpondit fœminam ex propria natura effe imperfectiorem viro, & fic femper imperfectius femen generare propter frigidum ipfius temperamentum, proindéque ipfius actiuam virtutem in ordine ad generationem nunquam poffe adeò crefcere, vt poffit fupplere efficaciam feminis virilis, proindéque fœminam fe folam concipere non poffe.

Contra hanc folutionem ftat ratio, nam poteft aliqua fœmina habere temperiem calidam & ficcam,

ficcam, ergo talis generabit adeò perfectum semen ficut vir, & proindè poterit esse ità fœcundum, vt fine concursu seminis virilis possit generare. In cuius rei confirmationem stat Galenus qui expressè 2. *lib. de Semine* docet posse reperiri fœminam talis naturæ & conditionis nomine viraginis quæ perfectissimum generet semen; in quo casu sicut fatetur Petrus Garcia, quod semen virile per se solum potest sufficere ad generationem, ità etiam sequitur fœmineum semen per se solum posse sufficere, quod porsùs negat.

Vallesius noster 2. *lib. Controuersiarum*, *cap.7.* Galeni doctrinam sequitur, & libenter fatetur posse fœminam esse calidissimam & generare perfectissimum semen; cœterùm ipsam solam non concipere sine viro. Cuius ratio est, nam si fœmina sit caloris debilis, ipsius semen remissum erit in actiuitate, & sic non poterit sine concursu viri generare; si autem fœmina calidissima sit, non abundabit excrementis, ac proindè carebit menstruo sanguine, & non habebit materiam sufficientem ad fœtûs generationem; quare necessariò in muliere aut debilius est principium, vt se sola possit generare, aut materia deest quæ fœtui pabulum præstet, & sic licèt concedat fœminam viraginem perfectum semen generantem, non concedit se solam generare posse sine concursu seminis viri. Hanc rationem desumpsit ex Galeno *libro 2. de Semine, cap.6.*

Contra hanc solutionem adducitur instantia, à nostro Petro Garcia *loco & cap. citato*, quia ad minus ex ea sequitur frequenter & vtplurimum fœminas talis naturæ concipere & abortus facere; nam licèt in ipsis deficeret materia vsque ad perfectam maturationem fœtûs, & vsque ad naturalem partum, non tamen poterat deficere materia ità parua, qualis requiritur ad conceptionem, ac proindè frequentissimè abortus acciderent in his fœminis, cuius contrarium videtur experimento constare. Cæterùm, hoc non videtur inconueniens, neque experimento refragari. Vallesius noster *loco & capite nuper citato, in calce capitis* sic ait: *Hinc cognosces, quòd fœmina ex se sola solet vtero concipere, fœtus tamen ad perfectionem nunquam producitur, ex his tamen imperfectis conceptionibus, quæ dicuntur molæ matricis, generantur informia carnis frusta.*

Hæc tamen Vallesij solutio non cohæret cum suis principiis, nec soluit propositam difficultatem; nam fœmina debilis ex se sola nunquam potest concipere affirmat. Robusta verò id non facit, non quidem defectu principij effectiui, sed defectu materiæ seu pabuli; non ergo de hac potest intelligi quòd se sola concipiat molam matricis aut carnis informia frusta, cùm semen perfectum concedat à quo potest fieri perfectissima delineatio: non ergo verisimile est fœminam viraginem robustam & fortem, & temperamento calido & sicco præditam molam formare posse sine concursu viri, potiùs enim à principio actiuo debili fit, virili nempè, & fœmineo semine infœcundo; & cùm vir debilis coëat cum fœmina actu menstruata, si communi praxi Medicorum credere debemus. Neque fœminam solam vnquam posse generare molam firmiter teneo, cùm nulla possit fieri neque perfecta, neque imperfecta conceptio

Henriquez Laurea Medica Tom. I.

fine concursu vtriusque seminis, vt nuper ex nostra resolutione constat.

Verior sententia est iuxta ea quæ superiùs dicta à nobis sunt, vtrumque semen, virile scilicet & fœmineum esse simpliciter necessarium ad generationem. Hanc sententiam insinuat Galenus *libro 14. de Vsu partium, cap. 11. & libro 2. de Semine, cap. 3.* quem sequuntur plures ex nostris Recentioribus; omnes tamen ex Hippocrate huiusmodi veritatem emendicarunt *libro de diæta, textu 71.* Quem locum tanquam celebrem adducit etiam Petrus Garcia pro contraria parte, *citato capite*, ità ait Hippocrates. *Neque solum virum hoc facere oportet, sed etiam mulierem, non enim solum quod à viro excernitur tale est, sed etiam quod à muliere, ob hanc sanè causam sufficientem motum non habet vtraque pars ad humoris multitudinem, vt quod influit consumat, sed concrescit propter ignis debilitatem, cùm verò ambo in idem coinciderint mutuò in se incurrunt ignis ad ignem, & aqua similiter.* Quibus verbis expressè docet Hippocrates neutrum semen sufficere solum ad generationem vsque dum in idem coincident.

Ratione etiam probatur eadem opinio; nam quotiescunque formæ substantiales sunt eiusdem speciei, facultates ab ipsis dimanantes debent esse eiusdem speciei; sed vir & fœmina habent formas eiusdem speciei infimæ in genere substantiæ; ergo habent facultates eiusdem speciei; sed in viro non solùm est facultas generandi actiua, verùm etiam simpliciter necessaria; ergo in fœmina semel etiam concessâ virtute actiuâ; medio verò semine debet etiam concedi quòd simpliciter ipsius concursus sit necessarius ad generationem.

Confirmatur, quia non minùs fœmina est agens intendens productionem sibi similem, quàm viri; sed facit id medio semine semper; ergo & fœmina; ac proindè vtriusque concursus simpliciter est necessarius.

Respondebit aliquis, sufficere ad hoc vt effectus assimiletur matri, actiuè se habere fœminam in productione materiæ in qua fit fœtus, etiamsi non concurrat effectiuè in ordine ad formationem seu generationem. Contra tamen instatur solutio, nam materia est indifferens non solùm ad esse & non esse respectu vnius formæ, sed ad plures formas, & accidentia: Ergo ex eo quòd fœmina seu mater concurrit actiuè in ordine ad productionem materiæ ex qua fieri debet fœtus, non inde infertur quòd producat sibi simile, debet ergo fieri medio principio actiuè concurrente & effectiuè ad generationem; sed semper quod generat intendit assimilare seu producere simile; ergo semper debet concurrere medio principio actiuo, seu medio semine, ac proinde tam ex parte viri quàm ex parte fœminæ; erit simpliciter necessarium hoc comprincipium quod vocamus semen.

Secundò suadetur idem assumptum: nam diuersâ & opppsitâ relatione reali semper & necessariò mater refertur ad filium, ac filius refertur ad matrem; sed relatio filij ad matrem fundatur in potentia passiua, sicut relatio eiusdem ad Patrem; ergò relatio matris ad filium semper & necessariò debet fundari in potentia actiua mediâ generatione; ergo medio

N 3 principio

principio actiuo fœmina debet semper occurre- re. Probatur Consequentia, quia quando duæ re- lationes sunt oppositæ & fundantur in actione & passione, si vna fundatur in passione, altera debet necessariò in actione fundari ; sed relatio filij fundatur in passione tam respectu patris, quàm matris ; ergo relatio matris, & patris ad filium debet fundari in actione. Minor in qua est diffi- cultas probatur ex Aristotele 5. *Metaphysicor.cap. de relat.* per hæc verba : *Sic enim pater filij dicitur pater, illud enim fecit, hoc inquam passum est, neque existimare quis rectè potest duplici relatione speciei dici ad patrem, & matrem, siquidem eadem natiui- tate & generatione procedit ab vtroque.* Ex quibus verbis clarissimè infertur in patre & matre non resultare duplicem relationem specie,quarum vna fundatur in potentia actiuà, altera verò in passi- ua, quia aliàs relatio filij quæ vna est ad duos ter- minos specie diuersos terminaretur, quod nullus dixit; dicendum ergo est virum & fœminam sem- per concurrere ad generationem medio principio actiuo, & proindè vtrumque semen simpliciter esse necessarium.

Tandem quia non fit generatio nisi simul vir & fœmina mittant semen, ergo vtrumque semen est simpliciter necessarium : Antecedens præter- quam quod ex voluptate fœminæ in generatione poterat probari, probatur etiam ex Aristotele *lib.1.de histor. animal.* vbi ait : *Non fieri generatio- nem nisi simul mittant semen vir, & fœmina.* Ean- dem doctrinam videtur amplecti Auicenna *lib.3. fen.21. tract. 1. cap.8.* vbi adducens causas sterili- tatis, sequentia scribit verba : *Error verò est cùm sperma emittitur, vt sint vir,& mulier diuersi in tem- pore coitûs, & emissionis spermatis.* Vnde satis cla- rè constat non solùm virile semen esse simplici- ter necessarium ad generationem, verùm etiam fœmineum, cùm non solùm requiratur emissio ipsius, sed simultanea ad generationem, aliàs fit erronea.

Nec valet si respondeas semen fœminæ esse ne- cessarium propter passiuam facultatem ; nam ad hanc sufficit quòd communicetur ab ipsa sanguis menstruus. Neque credendum est esse necessariam seminis fœminei emissionem ad generationem, quin actiuè concurreret ad ipsam, cùm in ipso semine concedatur actiuitas, & frustrà esset si non reduceretur ad actum. Solùm restat satisface- re argumento à Petro Garcia adducto quod ex re- solutione sequentis capitis constabit.

CAPVT VIII.

An quodcunque Semen concurrat ad ge- nerationem tanquam causa totalis.

ADmissâ actiuitate vtriusque seminis tam vi- rilis quàm fœminei, & concursu simpliciter necessario vtriusque instrumenti admisso, adhuc restat nodus dissoluendus, quâ scilicet ratione quodlibet semen concurrat ad generationem, seu ad fœtûs formationem, an tanquam causa totalis subordinata,vt superior & inferior; aut tanquam causa principalis, & instrumentalis ; an verò non subordinentur semina, sed partialiter concurrant; & si ità concurrunt, an omninò sint eiusdem ra- tionis, & ordinis, an diuersi ?

Priùs tamen quàm præsentem Controuersiam resoluamus,tanquam certum supponere debemus semen fœmineum & virile esse eiusdem speciei, tum quia in ipsis opera specie diuersa non co- gnoscimus ; tum etiam quia agentia ipsa princi- palia, vir scilicet & fœmina à quibus semina pro- ducuntur, sunt eiusdem speciei. Certum est etiam vtrumque semen non se habere in ordine ad ge- nerationem, tanquam causæ totales subordinatæ, vt superius, & inferius ; nam licèt concedamus semen virile efficaciorem & fœcundiorem virtu- tem habere quàm fœmineum, non tamen inde sequitur quòd habeat rationem superioris causæ sicut inter qualitates quòd vna sit actiuior alterà, non habet rationem superioris ; quia ergo semen virile non se extendit ad plures effectus ad quos non se extendat fœmineum ; Et vlteriùs, nullum semen alterum determinat ad operandum quod est officium inferioris, ideò non concurrunt tan- quam causæ totales, quarum vna se habeat vt su- perior, & altera vt inferior.

Certum est etiam vtrumque semen concurrere ad generationem,ità vt vnum se habeat tanquam causa principalis,& alterum tanquam instrumen- tum, quia hoc solum erat sufficiens ad adstruen- dam specificam distinctionem inter vtrumque se- men, sicut illam concedimus inter potentias, & species intentionales, in probabiliori saltem opi- nione ; arguit enim instrumentum imperfectio- nem quandam intrinsecam, quæ non potest esse cum forma æqualiter perfecta in esse specifico ; & licèt fœmineum semen imperfectius dicatur quàm virile, nihilominùs ex vi talis imperfectionis non potest dici instrumentum ; siquidem solùm ori- tur ex minori efficacia in ordine ad operandum, quod inter duas causas principales passim inueni- tur, quin vlla illarum amittat concursum in ge- nere causæ principalis.

Restat ergo quòd semina possint concurrere ad generationem tanquam duæ causæ partiales; quod adhuc difficultate non caret, etenim de ra- tione concursûs partialis est quòd aliquid pecu- liare correspondeat in effectu vni causæ, quod non correspondeat seu fiat ab altera, vt videre est in duobus portantibus lapidem ; sed nihil est in fœtu peculiare quod non correspondeat vtri- que semini, quia ad quamlibet partem forman- dam vtrumque concurrit ; ergo non se habent tanquam causæ partiales. Rursùs auget difficulta- tem etiam ; nam quando duo se habent vt causæ partiales, accidit quòd si in altera augeatur vir- tus possit se sola supplere actiuitatem alterius. Constat in exemplo adducto de duobus portanti- bus lapidem, quoniam si virtus impulsiua vnius augeatur, poterit sine dubio portare totum lapi- dem;ergo si semina concurrant partialiter ad gene- rationem, poterit contingere quòd si in quolibet augeatur virtus formatiua, possit se solum gene- rare,ac proinde vtrumque semen non erit simpli- citer necessarium, sed interdum sufficiet virile, & interdum fœmineum. In quo casu sequitur infal- libiliter fœminam se solam posse generare, cùm habeat locum accommodatum & materiam ido- neam ad generationem, quod nunquam vi- sum est.

Primarius suprà citatus circa præsentem dif- ficultatem docet semen virile & fœmineum dif- ferre plusquam duæ partes seminis virilis aut fœ- minei, non quidem differentiâ specificâ, sed dif- ferentiâ quadam indiuiduali secundum perfectio- nem

nem & imperfectionem, ità vt semen virile in ratione talis habeat quandam perfectionem quam semen fœmineum non potest attingere. Quod intendit suadere à simili facto argumento in Sententia probabili de subordinatione graduum qualitatis, & differentia ipsorum in perfectione indiuiduali, ità vt secundus gradus exempli gratiâ, caloris sit eiusdem speciei cum primo, nihilominùs ità differunt in indiuiduali perfectione, vt nunquam possit primus attingere perfectionem secundi, & sic de reliquis. Ex quo infert semen fœmineum semper habere tantam imperfectionem, vt nunquam possit supplere actiuitatem feminis viri, proindéque virile semen esse simpliciter necessarium ad generationem: neque hoc solum sufficere; nam etiamsi excedat perfectionem fœminei, non tamen potest præstare quidquid præstat fœmineum, quia quodammodò est principium partiale diuersæ rationis. In cuius confirmationem adducit aliud exemplum; nam qualitas influens à cerebro, & species sensibilis concurrunt ad sensationem tanquam principia diuersa & probabiliter in eodem genere causæ, & tamen ità diuersum influit species, vt non suppleatur à qualitate, neque è contra, etiamsi tota sensatio à singulis proueniat; & hac ratione concludit semen vtrumque esse simpliciter necessarium ad generationem in genere causæ partialis diuersæ secundum perfectionem maiorem & minorem.

Hæc tamen doctrina plura continet difficillima. Primum sit, semen virile semper esse perfectius & fœcundius semine fœmineo, quod præterquam quòd est contra Galenum interdum concedentem semen perfectissimum in fœminis viraginibus, ratio suadet contrarium; nam licèt verum sit quod cæteris paribus ex parte temperiei vir sit robustior, ideóque cæteris paribus fœcundius generare semen; nihilominùs poterit contingere, vt vir sit debilissimus intra limitationem generationis fœcundi, & fœmina robustissima calidissima, & siccissima; in quo euentu non dubiè generabit fœmina semen robustius & perfectius ratione robustioris facultatis; ergo tunc ipsa sola valebit generare in opinione huius Doctoris, qui ex eo negat id facere posse, quia nunquam poterit producere ità perfectum semen sicut vir.

Secundò vrgeo doctrinam huius Authoris; nam ex ea sequeretur semen virile sufficere ad generationem sine concursu fœminei: Sequelam probo ex suis principiis; nam etiamsi gradus secundus cuiuslibet qualitatis sit perfectior primo, & primus nunquam possit attingere perfectionem secundi, nihilominùs gradus secundus continet perfectionem primi & aliquid ampliùs; si ergo se habent sic semina, ergo perfectius, quale est virile, potest supplere vim & actiuitatem imperfectioris, quale est fœmineum; poterit ergo sufficere solùm ad generationem.

Neque valet solutio suprà adducta quòd semen fœmineum est diuersæ rationis, ideóque non est suppiebilis eius virtus à semine virili, quia hæc diuersitas solùm fundatur in imperfectione: sed inter agentia partialia eiusdem speciei virtus perfectior supplere potest virtutem imperfectiorem, quia illam continet, & aliquid amplius producere potest; ergo in hac opinione nunquam potest saluari necessitas simpliciter vtriusque seminis. Neque aliud exemplum aliquid probat; nam species sensibilis, & qualitas illustrans à cerebro producta ad sensationem sunt agentia diuersæ speciei, & sic nihil mirum si vtriusque causæ concursus sit necessarius simpliciter, & ad inuicem supplebilis non sit.

Alter Primarius *in sua Tentatiua, Tractatu 5. de Semine, quæst. 6.* aliâ viâ intendit suadere necessitatem simpliciter vtriusque seminis in ordine ad generationem; licèt enim vtrumque tanquam partialis causa concurrat eiusdem rationis absque distinctione adducta in perfectione indiuiduali; nihilominùs neque fœcunditas maior in semine virili, neque in fœmineo, potest supplere alterius concursum, quia tenet actuationem esse conditionem necessariam ad agendum in quolibet semine, quam quodlibet præstat respectu alterius ad inuicem; eo ipso quòd inter se miscentur: Hanc verò actuationem ad inuicem docet fieri mediis propriis qualitatibus, quibus quodlibet semen secundum suas partes est affectum ratione partium ipsum producentium, & sic vtroque semine actuato resultat sufficiens principium actiuum pro formatione totius fœtûs.

Docet vlteriùs iste Doctor: quòd licèt in aliquo semine virtus ad aliquam partem determinatam deficiat, dummodò in alio semine non deficiat, etsi fœmineum sit, suppleri ratione præcedentis actuationis pro toto completo; pro quo resultabit sufficiens semen, quod tunc nec fœmineum nec virile est, sed tertium ex vtroque; non quidem per corruptionem, sed per vnionem ipsorum in vnum, & se habere tanquam duas partes aquæ diuersis qualitatibus affectas denuò vnitas, & in vnam redactam virtutem, per mutuam alterationem præcedentem, per quam conformes, & homogeneæ factæ fuerant; sic vtrumque semen, aliquibus qualitatibus diuersis suppositâ ad inuicem alteratione, in vnam reducuntur naturam, & in vnam virtutem, quâ mediâ fit fœtûs formatio, & generatio.

Hic modus philosophandi hucusque in nostra Schola validissimus fuit, neque vllum ex nostris Doctoribus vidi in publicis disputationibus impugnantem. Ego tamen saluâ pace tanti Magistri, nunquam capere potui adductam doctrinam, & sic contra illam hac ratione argumentor. Nam actuatio adducta non inducit necessitatem simpliciter vtriusque seminis, frustrà ergo ponitur: Antecedens probo: nam per actuationem virtus quæ aliàs est in potentia debet reduci in actu agens, vt patet in pipere, & aliis alimentis, & medicamentis quæ de potentia in actum reducuntur à nostro calore: Sed vi actionis & reactionis vtriusque seminis ad inuicem quodlibet non potest reduci de potentia ad actum in ordine ad formationem & generationem; ergo necessitas vtriusque seminis non deducitur optimè ex vi huius actuationis. Minor in qua stat tota difficultas suadetur specialiter; nam vel vnum semen alteratur ab altero per primas qualitates quas actu habet, aut per secundas; quidquid respondeat noster Martinez, claudicat ipsius doctrina; ergo non est sustinenda. Validemus assumptum per partes; & quidem quodlibet semen per mutuam alterationem à qualitatibus primis factam non potest reduci actu fœcundum; nam cùm vtrumque semen calidum sit & humidum, solum potest intercedere alteratio mutua secundum magis & minùs, quatenùs fœmineum scilicet sit minùs calidum & magis humidum; ergo solùm potest intercedere

alteratio secundum magis calidum, & minùs calidum, ità vt fœmineum semen calefiat à virili, & per reactionem virile frigefiat & humectetur à fœmineo: sed virile ex vi alicuius gradûs frigiditatis & humiditatis receptæ à fœmineo potiùs redditur infœcundum quàm actu fœcundum ad operandum, cùm amittat qualitates proprias, & connaturales formæ: Ergo ex vi alterationis à fœmineo non poteſt actuari, neque fœmineum poterit actuari à virili per calorem ab ipso receptum; nam si hæc actuatio præcisè fit à calore, frustrà ponitur necessitas vtriusque seminis, cùm à calore viuentis & ipsius vteri possit actuari quodlibet semen, sicut ab ipso actuantur medicamenta, & alimenta potentiâ calida, & adhuc potentiâ frigida, si dantur (vt aliqui probabiliter opinantur.) Si autem reducatur vtrumque semen ad temperiem efficacioris agentis, sicut quando duæ partes aquæ diuersis temperiebus affectæ in exemplo adducto à Doctore Martinez, sequitur quòd fœmineum reducatur ad calorem seminis virilis, sicut partes aquæ calidæ reducuntur omnes ad frigiditatem, ac proindè manifestè deducitur quod semen viri saltem fœcundum erat in actu siue reactione fœminei: non ergo mutua est actio inter vtrumque semen, neque vtrumque simpliciter erit necessarium.

Si respondeat actuationem fieri ratione qualitatum secundarum quas semina à suis membris participârunt. Denuò inquiro, aut per qualitates secundas intelligit aliquas occultas, & innominatas, & hoc est recurrere ad sacrum, seu, vt meliùs dicam cum Vallesio nostro, ad ignorantiam; nam idem est asserere aliquem effectum oriri à qualitate occulta, ac agnoscere euentum & ignorare causam. Si autem per qualitates secundas intelligit aliquas manifestas à quibus fiat actuatio, tenetur illas assignare, quod non facit. Si recurrat tandem ad virtutem formandi receptam in partibus spirituosis ab omnibus partibus mediâ alteratione, seu sigillatione, à qua fiat alteratio mutua in vtroque semine & actuatio; Contra argumentor efficaciter; nam etiamsi concedamus hanc vim formatricem per sigillationem productam in partibus spirituosis seminis posse communicari per alterationem mutuam de semine viri in semen fœminæ, & è contra, (quod non est facile.) Nihilominùs ex vi talis alterationis nullum semen poteſt actuari, seu reddi actu fœcundum; nam vel partes seminis viri, & fœminæ ordinatè alterantur, ità vt pars seminis viri formatiua nasi alteretur à parte formatiua nasi seminis fœminei, & sic de reliquis: Et hac ratione inintelligibilis est actuatio, quia si pars seminis viri formatiua nasi recepit virtutem à naso viri, ad quid pars formatiua nasi seminis fœminei debet producere virtutem producendi nasum? Non enim addit nouam virtutem neque efficaciam; ergo cùm simillima sit, non potest vna actuare alteram, neque è contra, etsi aliquam alterationem poterit inducere, ea quidem non est actuatio, nam eam habet à se quodlibet semen, licèt participatam à membro sigillante; ergo quodlibet semen ex se est actu operans ratione illius.

Si vlteriùs respondeas, non esse ordinatam alterationem partis determinatæ ad partem determinatam, quod magis consonat cum doctrina istius Authoris asserentis quòd si in aliquo semine deficiat virtus seu pars pituitosa pro aliquo membro determinato, poterit suppleri ab altero semine, cuius pars quæ in altero deficit non potest alterari à simili parte, cùm hæc deficiat, sed à toto semine. Contra instatur efficaciùs impossibilitas actuationis; nam si partes vtriusque seminis inordinatè alterantur; ergo forsan pars productiua oculi in semine viri alteratur à parte productiua tali in semine fœmineo, & sic de reliquis. Nunc inquiro, pars productiua oculi in semine viri actuatur & redditur actu fœcunda ad productionem oculi, ex eo quòd alteretur à parte productiua tali in semine fœmineo, & è contrà, & sic de omnibus partibus. Certè si affirmatiuè respondeas, ridiculum apparebit cuique audientium, & ità alienum à ratione, vt nulla sit alia necessaria impugnatio: Apparet ergo ex dictis actuationem hac ratione adductam chymæricam esse, neque ex vi illius necessitatem vtriusque seminis deduci posse.

Quare in præsenti difficultate dicendum arbitror, partes vtriusque seminis ad inuicem misceri, & concurrere tanquam partiales causas in ordine ad generationem, dissidentes tamen specie incompleta ratione alicuius peculij reperti in semine viri, quod non reperitur in semine fœminæ, quod oritur ex diuersitate sexûs requisita in animalibus coëuntibus, & præcipuè in hominibus, de qua ex professo agit Sanctus Thomas 1.*p.q.92. a.1.* vbi docet esse necessariam diuersitatem sexûs in nobis, præcipuè ne impedirentur opera præcipua quæ ad intellectum & rationem attinet cum operibus necessariis generationis, quæ solùm reperiuntur in plantis, in quibus simul & semper est virtus actiua & passiua.

Ex his deduco, naturam humanam esse vnam simpliciter & adæquatam, compositam tamen ex duplici sexu tanquam ex causis partialibus diuersis in specie incompleta, non quidem tanquam perfectum, & imperfectum vt gradus primus, & secundus in qualitatibus, sed per peculiaritatem sexûs, ratione cuius semina etiam quæ instituta sunt, seu virtutes viri & fœminæ debent habere illam peculiaritatem & diuersitatem in specie incompleta; ità vt ex virili semine & fœmineo ad inuicem permixtis fiat vnum comprincipium adæquatum sufficiens ad productionem fœtûs, neque alterum solum sufficere dicendum est. Neque fœcunditas, aut efficacia vnius poterit supplere alterius concursum, licèt agentia partialia sint: nam sicut circulus componitur ex duobus semicirculis tanquam ex causis partialibus integrantibus vnum circulum, & tamen nunquam vnus semicirculus potest sufficere pro circulo; & similiter quadrangulus componitur ex quatuor angulis tanquam ex partibus seu causis partialibus, & tamen quantumuis crescat quilibet angulus, non potest facere quadrangulum: & hoc quidem etiamsi anguli sint eiusdem speciei solùm propter peculiarem indiuiduationem quæ consistit in diuersa positione ipsarum linearum; sic similiter admissâ necessitate vtriusque sexûs à Diuino Conditore, infertur necessitas concursûs vtriusque seminis propter indiuiduationem, & peculium quod recipit quodlibet semen à suo agente principali, quod supplebile non est ab altero semine, nisi vtrumque concurrat ad productionem totius animati, sicut quatuor anguli concurrunt necessariò suo modo ad quadrangulum quod componitur indiuisibiliter ex quatuor angulis, ità vt quolibet deficiente deficiat quadrangulus. Hoc ipsum accidit in Musicis: nam

consonan

consonantia seu harmonia quæ constat ex quatuor vocibus,quarum quælibet se habet tanquam causa partialis, quasi specie incompleta diuersa propter peculium cuiuslibet; & tamen nulla vox sola quantumuis augeatur potest facere illam consonantiam; ergo idem in seminibus dicendum. Ex qua doctrina difficultas proposita soluta manet, Et ex impugnatione contrariarum opinionum nostra Sententia magis firma.

CAPVT IX.

De accidentibus quæ competunt Semini humano.

SI de accidentibus reliquorum seminum in præsenti ageremus, longissimam & fastidiosam valde percurreremus viam,quæ magis ad materiam Medicinalem spectat. Quare in præsenti cùm præcipua disputatio sit de hominis procreatione, de ipsius semine tam fœmineo quàm virili,quæ solùm secundum magis & minus differunt, procedit proposita dubitatio. Et quidem quantum ad primas qualitates, videtur semen esse calidum & humidum iuxta communem omnium Medicorum consensum, qui ex Aristotele id deducunt, *lib. 2. de generat. animal. cap. 2.* vbi tenet semen esse aëreæ, & aqueæ substantiæ, sed aër est calidus & humidus, ergo & semen. Neque obstat dixisse esse aqueæ substantiæ; etenim id non protulit quia frigidum debeat esse, sed quia fluxile, vt facilè posset dilabi per vasa seminalia quæ sinus & circumuolutiones plures habent. Clariùs tamen caliditas in semine deducitur ex Galeno *lib. 1. de Sanitate tuenda, cap. 2.* sic. *Præpollent in semine calidum frigido, humidum sicco,* vbi humidum esse etiam testatur.

Plures tamen vt suadeant Semen esse calidum vtuntur sequenti argumento. Nam semen siue virile, siue fœmineum nimiâ quantitate spirituum vitalium & animalium abundat: sicut ergo nostrum corpus à spiritibus calidum est; sic etiam semen à spiritibus calidum erit. Hæc tamen ratio non conuincit assumptum; nam in præsenti dubitamusde temperie quæ semini debeturà propria ipsius forma; minimè verò de illa quæ ipsi aduenit ab extrinseco. Vnde licèt ex ratione adducta optimè colligamus semen actu calidum reddi à spiritibus, non tamen deducitur caliditatem habere natiuam ipsi formæ seminis debitam.

Nec deest ratio dubitandi pro contraria parte, etenim semen est proprium alimentum partium seminalium; sed huiusmodi partes frigidæ sunt ex propria natura, ergo & semen frigidum debet esse, siquidem debet esse proportionatum; & hac ratione in prima formatione iuxta magis communem, & receptam opinionem, partes seminales factæ fuerunt ex semine, quod fieri non poterat nisi propter similitudinem in temperamento: Videtur ergo semen frigidum esse. Confirmatur, nam interdum fœminæ ex semine retento, hystericâ affectione corripiuntur in qua frigida accidentia & symptomata apparent; sed accidentia correspondent causæ, ergo si frigida sunt, à causa frigida procedunt, ac proinde semen est frigidum ex propria natura.

Nihilominùs dicendum nobis est, semen esse ex propria natura calidum, & ratione probatur; nam fit ex sanguine tenuiori, & calidiori,& aliàs non est agens quod possit permutare illam temperiem materiæ in frigiditatem quando conuertitur sanguis ille in semen; ergo semen est calidum. Maior est certa; Minor probatur; nam testiculi à quibus fit transmutatio calidi sunt in omnium opinione, & per ipsorum defectum viuens redditur frigidum, vt constat in Eunuchis: ergo ex vi actionis testiculorum non potest semen reddi frigidum. Si respondeas frigiditatem in semine posse oriri à propria forma seminis tanquam dispositio subsequens, quæ non est necessarium quod sit eiusdem rationis cum antecedentibus, immò potest esse contraria, & sic licèt per actionem testium non reddatur frigidum semen,potest tamen frigidum esse à propria forma. Contra instatur solutio; nam ad hoc vt dicamus dispositionem aliquam subsequentem non proportionari cum antecedentibus, necesse est quòd appareat aliquis effectus seu operatio aliqua contrariam dispositionem ostendens, quod non fit in nostro casu, vt constabit ex ratione secunda.

Secundò probatur Conclusio, quia nullum opus est in semine quod non demonstret calorem & humiditatem; ergo calidum est & humidum. Antecedens probatur, quia in semine reperitur attractio alimenti, delineatio, formatio, & generatio, quæ omnia includit tanquam operatio præcipua; sed formatio & delineatio quæ medio motu fiunt, necessariò requirunt calorem, & similiter tractio; siquidem trahens facultas à calore & humiditate perficitur,generatio autem, quæ præcipua actio est, potiori iure & specialiter requirit calorem, vt in confesso omnibus est. Ergo cùm aliàs constet frigiditatem omnia opera generationis lædere, dicendum est semen quod est principale instrumentum, medio calore conducere ad ipsam generationem. Cæterùm, quòd sit etiam humidum, ex eo probatur, quòd viuens quò magis propinquum est principiis generationis, magis est calidum & humidum, signum ergo est quòd generationis principium, quale est semen, calidum est & humidum. Confirmatur à puritate; nam viuentia calida calidum generant semen, quia calidi viuentis etiam sunt productiua medio ipso semine, sic sinapis, & cumini semen calidum est, quia plantas calidas producit. Rursùs etiam quoad frigiditatem constat hoc ipsum in semine cucurbitæ; cùm ergo semen humanum procedat ab agente calido, & sit etiam productiuum viuentis calidi, videtur calidum etiam debere esse ex propria natura.

Ad rationes in contrarium adductas facilè respondere possumus. Ad primam, partes spermaticas aut seminales reuerà non esse frigidas à prædominio, sed dicuntur tales, quia sunt minùs calidæ factâ comparatione ad partes sanguineas, seu carnosas. Hæc tamen solutio non est omninò firma, quia euertit placitum commune de temperie partium seminalium in quibus præpollet frigiditas supra calorem. Quare meliùs fit satis obiectioni propositæ;si dicamus partes spermaticas non fuisse factas ex semine, quod probabile est, immò & si concedamus factas fuisse ex semine, & frigidas esse, non conuincit semen debere esse frigidum; siquidem poterunt à propria forma frigiditatem petere propter specialem operationem, nempè propter firmitudinem requisitam in viuente, etiamsi materia sit calida; sic in probabili

bili sententia quæ asserit solum sanguinem quartum humorem nutrire omnia membra, componitur optimè quòd melancholica & pituitosa frigida sint, etiamsi nutriantur ex calida materia: Idem ergo in semine dicendum.

De qualitatibus secundis quæ semini competunt dixit Andreas Laurentius Vir insignis, tum in Philosophicis & Medicis, tum etiam in Anatomicis *lib. 8. de re anatomica, quæst. 5*. Semen esse spumosum & album. Priùs tamen id docuerat Galenus *2. Progn. comm. 24. & lib. 1. de Semine cap. 9.* vbi videtur adducere rationem albedinis in semine; eo scilicet quia ordinatur in nutritionem partium albarum, nempè vasorum seminalium partium spermaticarum, & testium, quæ omnia alba sunt. Hæc tamen ratio non videtur omninò firma ad indagandam causam albedinis in semine: siquidem non potest exactè cognosci an corpus sit album, quia nutritur ex corpore albo, aut quia in se continet simile corpus, vt ventriculus dealbescit propter chylum album, & vesica fellis redditur pallida ab humore bilioso in illa contento; & frequenter videmus corpora quæ nutriuntur ex bile, reddi pallida; quæ verò ex pituita, dealbicantia. An verò contrà contingat, nempè alimentum esse huius coloris, quia ordinatur ad nutritionem partis, seu corporis similis coloris, non est ità certum; nam si rei naturam spectemus, quiuis calor potest resultare in corpore nutrito ex quolibet alimento à propria forma & vltima dispositione ad illam; etenim etiamsi semen fiat ex sanguine, nihilominùs in illo resultat color albus ratione dispositionum conducentium ad formam seminis, & ratione propriæ formæ, qui a albedo est qualitas secunda, quæ necessariò resultat ex proportione qualitatum debita formæ seminis, & qui constituit semen cum talibus qualitatibus constituit illud album ex propria natura.

Dubitant tamen plures, An albedo quæ in semine inuenitur sit vera & propria, an verò sit apparens? Et licèt aliquibus videatur esse apparens, ex eo quòd cùm spumosum sit, repræsentatur in ipso color qui reperitur in spuma aquæ, aut in niue, qui quidem non est verus, sed propter similitudinem ad spumam, & reflexionem lucis apparens. Sed nihilominùs videtur rationi consonum quòd etsi sit semen substantia spumosa, nihilominùs habeat albedinem veram independentem ab albedine orta ratione spumæ, eò quòd Galenus id testatur *14. de Vsu partium cap.* etiam *14.* & Auicenna *lib. 3. fen 10. Tractatu 1. cap. 1.* vbi docet testiculos esse albos & assimilare in colore semen, sed testiculi habent propriam albedinem. Quod etiam ex eo deducitur, quia semen repræsentat intensiorem albedinem quàm spuma aquæ, & hoc quidem non solùm in partibus spumosis, sed etiam in crassis in quibus nulla est interpositio flatuosæ substantiæ; etenim reuerà totum semen non est spuma: Ex quo deducitur non esse æquè de ipsius albedine philosophandum ac de spuma aquæ, ac de niue, licèt cum Vallesio fateamur *1. de simplicium medicamentorum facultatibus*, non esse verum colorem in niue, sed solum apparentem.

Est etiam semen spumosum, non quidem formaliter, quia nullum corpus ex se & formaliter est tale, vtpote nullum constat verà spumà, sed fundamentaliter in quantum ex se habet talium partium positionem, vt facilè possit in eo spuma gigni, positio autem partium quæ requiritur ad faciendam spumam, ea est vt sit tenuitas aliqualis cum aliquali lentore; tenuitas quidem requiritur vt facilè portiuncula aliqua corporis possit eleuari, & intra ipsam flatum continere, qui agitet partes aliquas crassiores eiusdem corporis, sicque fit spuma à flatu, quod totum reperitur in semine. Ex quo deducitur ferè omnia corpora spumosa reddi medio motu locali. Vlteriùs etiam constat ex dictis spumam formaliter includere diuersam positionem & situm partium factam à flatu incluso, & agitatis partibus crassioribus, vndè in ipsis non est tanta opacitas, & sic diuersimodè reflectitur lumen, & apparet color albus: quo non nego reperiri etiam in semine colorem album apparentem ratione spumæ, sicut in spuma aquæ; vltra hunc tamen concedo veram albedinem, vt ex dictis constat: Fit ergo spuma in semine, quia in vasis seminalibus circumuolutis in quibus continetur patitur motum agitationis vt ascendat ad genitalia membra, quia propter magnam circumuolutionem seminalium vasorum descendere non potest nisi agitetur, sic flatum concitat à quo redditur spumosum.

Præter has secundas qualitates, est etiam semen crassum, siue crassities sit peculiaris qualitas, siue diuersa portio partium, de quo in præsenti non disputamus, quia ad Philosophos magis attinet. Quod autem est certum crassitiem in semine oriri ex peculiari alteratione quâ disponitur sanguis ad formam seminis per quam resoluuntur partes tenuiores & aquosæ valdè, & sic remanet nouum genitum cum maiori crassitie, semen scilicet per coctionem genitum, & in hac significatione est verum, quòd ea quæ coquuntur crassiora redduntur.

Dubitari tamen potest, quâ ratione semen cùm sit fluidum, calore videatur concrescere, & frigore liquari? Contrarium autem accidit in aliis substantiis liquidis & fluidis; nam calore liquantur, & frigore concrescunt? Respondeo breuiter: semen dum calidum est in corpore habere crassitiem propriam, & fluxibilitatem: Si tamen exteriùs frigefiat more omnium liquidorum crassescere, vt in lacte etiam videre est, tamen aliquando quia facilis corruptionis est semen sicut lac, calore alterante corrumpitur; ex qua corruptione partes aquosæ imbibitæ separantur vt in lacte, & disrumpitur modus substantiæ, ità vt si crassum sit anteà, semen tenue & aquosum appareat corruptione factà. Tandem oportuit vt semen lenitiem haberet pro sensatione iucunda, & voluptuosa, quæ in perceptione ipsius reperitur, Quod totum fuit valde necessarium ad generationem & propagationem, vt scilicet fieret vtriusque sexûs coniunctio, & speciei conseruatio.

CAPVT X.

Vtrùm Semen humanum simul sit principium actiuum & passiuum respectu fœtûs?

Communiter controuertitur hæc difficultas de semine virili; sed quia dictum à nobis est, fœminas habere proprium semen in quo virtus actiua est, necessariò & simpliciter concurrens ad

ad generationem,de vtroque ſemine procedit difficultas, An ſcilicet non ſolùm in ſemine virili aut fœmineo ſit facultas actiua formandi,& producendi fœtum ſimilem generanti, verùm etiam ſimul in quolibet ſit facultas paſſiua, ità vt ex ipſo tanquam ex materia formetur, aut ſaltem plures partes ipſius.

Circa hanc difficultatem Ariſtoteles *lib. 1. de generat. animal. cap. 20. & 2. lib. cap. 3.* expreſsè tenet ſemen virile ſolùm habere rationem principij actiui, & minimè paſſiui. Econtrà verò de fœmineo ſemine ſenſit, videlicet ſolùm concurrere paſſiuè, aut ratione ſanguinis menſtrui ſolùm qui ſemen impurum ipſum vocauit; aut quia ſi quid aliud communicat fœmina præter menſtruum, id etiam paſſiuè concurrere iudicauit. Cæterùm, quia examinatum à nobis eſt & deciſum hoc dubium. Rationes quæ de ſemine virili probant non habere paſſiuam virtutem ſimul cum actiua, eodem modo de fœmineo militant. Quod autem in ſemine virili ſolùm ſit virtus actiua, & concurſus in genere efficientis, probat Philoſophus; nam principium actiuum & paſſiuum in actionibus corruptiuis implicat quod ſit idem: ſed ſemen habet vim actiuam in ordine ad generationem, ergo non poteſt habere vim paſſiuam ratione cuius corrumpatur. Antecedens probat à ſimili in artificialibus; nam Faberferrarius & ferrum diſtincta ſunt: rursùs coagulum lactis, & lac ipſum diuerſificantur valde, vtpote coagulum habet vim efficientis; lac verò habet naturam paſſi, ſeu materiæ; ſi ergo ſemen habet vim formandi fœtum; ergo implicat ex ipſo fieri fœtum tanquam ex materia; quia neceſſariò debet corrumpi vt ex ipſo fiant partes viuentis denuò geniti.

Vlteriùs etiam in fauorem huius opinionis ſic arguo: Nam ſi ſemen habet ſimul virtutem actiuam & paſſiuam, ſequeretur dari generationem ſine agente. Sequela eſt falſa, cùm generatio ſit actio realis actu dependens ab agente; ergo & illud ex quo ſequitur: Quod autem id ſequatur probo: nam agens ſi quod eſſet, aut eſſet pater, aut patris ſemen: Pater aut eſt abſens, aut corruptus; ſemen verò iuxta hanc opinionem in inſtanti generationis non eſt; etenim ſi eſt principium paſſiuum, ergo in eo inſtanti generationis recipit animam; cùm autem in eodem inſtanti duplex forma non poſſit ſimul in materia coexiſtere in inſtanti generationis, non erit forma ſeminis, ergo nec ſemen erit in eo inſtanti; ac per conſequens nihil eſt quod habeat rationem agentis.

Augetur difficultas: nam ſi principium actiuum & paſſiuum in corruptiuis eſſet idem, iam intenderet agens ſuam propriam corruptionem naturaliter; etenim ageret, & diſponeret ad introductionem alterius formæ, & per conſequens ad interitum propriæ formæ incompoſſibilis cum illa introducta in eadem materia pro illo inſtanti. Vnde etiam diſpoſitiones quæ introducuntur ab agenti pro alia forma conducentes, neceſſariò erunt corruptiuæ propriæ formæ. Ergo ſi ſemen produceret in ſeipſo organizationem quæ eſt diſpoſitio ad formam viuentis, illa eadem organizatio ſuam propriam corruptionem intenderet; quod videtur abſurdum in Natura, cùm in nullo alio agente naturali reperiatur, & aliàs nihil ſit magis naturale quàm conſeruatio propriæ formæ in quolibet agenti.

Tandem corroboratur Ariſtotelis Sententia; nam ſi paſſiuè concurrant ſemina, maximè vt ex ipſis fiant partes ſpermaticæ, ſeu ſeminales, quæ magis videntur aſſimilari ſemini quàm ſanguini, aut alteri humori, quales ſunt oſſa & cartilagines; ſed huiuſmodi partes cum eodem colore & modo ſubſtantiæ factæ ſunt in Chriſto Domino ſine ſemine ex ſolo ſanguine magis elaborato & diſpoſito qui adquirit albedinem, vt patet in rore, lacte, & aliis humiditatibus ſecundis; ergò nullus eſt finis neceſſarius vt ſemina concurrant paſſiuè ad generationem.

Communis & magis recepta opinio in noſtrà Schola eſt, vtrumque ſemen habere virtutem actiuam ſimul & paſſiuam in hominis procreatione,quam ferè omnes Recentiores noſtræ Scholæ defendunt, ipſam tamen deducunt ex Galenò *lib. 1. de Semine cap. 4. & 5.* vbi ratione conatur hoc placitum ſtabilire; nam ſemen viri ſimul cum fœmineo recipitur in vtero, ità vt peculiare ſignum conceptûs ſit pudenda muliebria non madefieri aut humectari poſt coitum. Quà ratione Hippocrates *lib. de genitura* aſſerit, *Ad conceptum oportet genituram intùs manere.* Vnde ſic arguo, Huiuſmodi ſemina non poſſunt conuerti in alios vſus, & aliàs ſunt materia capax, immò idonea & magis ſimilis,vt ex ipſis fiant partes ſeminales, ergo credendum eſt ex ſeminibus fieri plures partes fœtûs, & ſic habere rationem materiæ forſan magis applicatæ quàm ſanguis menſtruus, qui etiam materialiter concurrit ad generationem reliquarum partium quæ ſunt in fœtu.

Si reſpondeas ſeminalem ſubſtantiam poſt opus generationis exteriùs expelli tanquam quid inutile ſeu ſuperfluum. Contra videtur: nam ſi eſſet expellenda ſeminalis ſubſtantia eo ipſo quod fieret conceptio & formatio, fruſtrà Natura clauderet foramen vteri poſt conceptionem; ità vt Galen. *2. de Cauſis Symptomatum* dixerit ità clauſum eſſe os vteri, vt neque ſpecillum acûs ingredi poſſit; non ergo expellitur per vterum ſeminalis materia, neque apparet alia via per quam ſubſtantia ità craſſa expelli poſſit. Si iterùm reſpondeat aliquis; ſemina illa non expelli ſub forma ſeminis, ſed mutari in flatuoſam ſubſtantiam, indéque reſolui aut expelli. Contrà videtur etiam; nam difficile apparet ſubſtantiam ità craſſam in flatus mutari, præcipuè cùm calor vteri ſemper non ſit ità validus, & quia nnn fieret ſine magna vteri diſtenſione cauſante frequenter ſemper quòd fœmina concipit hyſtericam affectionem à flatu vterum diſtente, cuius contrarium euenit; quin potiùs in conceptione vterus contrahitur quàm diſtenditur.

Tandem Galenus confirmat ſuam opinionem à ſimili de ſeminibus plantarum ex quibus fiunt plures partes plantarum, ergo idem de ſemine humano dicendum erit, præcipuè cùm videamus partes ſpermaticas ſeu ſeminales quales ſunt oſſa & cartilagines habere maiorem ſimilitudinem cum ſemine, & diſſimiles valde eſſe ſanguini, ſignum profectò teſtificans ſolùm ex ſemine formari, & forſan etiam ex ipſo aut ſimili alimento nutriri.

Hinc valde Authores digladiantur ad ſaluanda inconuenientia pro contraria parte adducta; nam qui concedunt in ſemine partes tènues ſeu ſpirituoſas ſimul & craſſas,facilè ſoluunt propoſita argumenta,dicendo non eſſe idem principium actiuum & paſſiuum in ſemine, vtpote partes

ſpirituo

ſpirituoſæ habent rationem agentis, & perma-nent ſub propriis formis; ſiquidem in ipſis non introducitur anima viuentis, neque vllo modo ha-bent rationem materiæ, ſecùs autem partes craſ-ſæ ſeminis quæ paſſiuè concurrunt ad fœtûs pro-ductionem, & corrumpuntur in ipſo inſtanti ge-nerationis, quo fit vt ſit agens in generatione, & quòd idem non intendat ſuam corruptionem, vnde in hac opinione facilè euaditur difficultas.

Contra hunc modum philoſophandi latè egi-mus ſuprà; quare in præſenti moleſtiam & pro-lixitatem fugientes in impugnatione immoran-dum non eſt: Aduertere tamen obiter oportet, nos non negare ſeminalem ſubſtantiam plenam eſſe ſpiritibus, ſiue vitalibus, ſiue animalibus, qui ſuo calore fouent virtutem ipſius formatricem; non tamen neceſſariò ingrediuntur in conſtitu-tionem ſeminis peculiarem virtutem formandi deferentes, ſed ſolùm permiſcentur ex accidenti, ſicut etiam cum ſanguine permiſcentur ipſam vi-uificantes. Quo bene ſtat vt calorem viuificum tribuant etiam ſemini neceſſarium ad ſui conſer-uationem, & ad opus generationis moliendum, & hac de cauſa ſolet contingere ſterilitas ex debili-tate partis principis, quia non generat ſpiritus ſufficientes in qualitate, aut quantitate pro fœ-cunditate ſeminis, ſeu ad conſeruandam virtu-tem actiuam quæ eſt in ſemine. Hinc infertur chimæricas eſſe hiſtorias quæ referuntur puellas concepiſſe in balneo tranſiniſſo ſemine viri per aquas & incluſo in vtero; etenim impoſſibile eſt ſemen illud ſeruare calorem viuificum ſpirituum in tranſitu per aquam, quandoquidem talis ca-lor facilè diſſipatur, vt ſæpè propter longitudi-nem membri virilis infœcundum reddatur ſemen, diſſipato ſpiritu vitali in tranſitu propter longi-tudinem viæ: potiori ergo ratione extrauaſatum ſemen per aquas in balneis emiſſum infœcun-dum reddetur, reſolutis ſpiritibus & calore fo-uente virtutem actiuam & formatricem. Sed tem-pus inſtat vt ad rem noſtram deueniamus.

Alij verò ex eo intendunt ſoluere primum ar-gumentum de abſentia agentis tempore genera-tionis, dicendo non eſſe inconueniens, quòd in inſtanti generationis non ſit agens, ſed ſufficit quod fuerit toto tempore immediatè antecedenti; ità vt ſimultanea exiſtentia requiſita inter agens & effectum ſit ſolùm quaſi negatiua, id eſt quod nullum tempus intercedat inter exiſtentiam agentis & effectum. Quod totum in ſemine acci-dere credendum eſt, quia ipſius forma exiſtit to-to tempore diſpoſitionum antecedentium, & cor-rumpitur, & deſinit in inſtanti in quo eſt gene-ratio ſubſtantialis, ſeu forma viuentis inducitur.

Hanc doctrinam ſugillare intendit quidam Re-centior noſtræ Scholæ ſuprà citatus, ex eo quòd generatio viuentis eſt actio poſitiua & realis; er-go debet habere dependentiam ab agenti in eo inſtanti in quo eſt ipſa generatio; ſed non poteſt intelligi dependentia talis ab eo quod realiter non eſt in eo inſtanti. Ergo oportet quòd agens generationis ſit in inſtanti ipſius realiter, proin-déque non ſufficit quòd præceſſerit ipſum ſemen ſeu forma ipſius in tempore immediatè ante-cedenti.

Soluit tamen prædictus Recentior difficulta-tem hanc, dicendo omnes formas ſubſtantiales vi-uentis produci à cauſa vniuerſali concurrente iuxta exigentiam diſpoſitionis materiæ, proin-déque à forma ſeminis produci diſpoſitionem, ſeu organizationem requiſitam pro forma viuentis; ratione cuius cauſa vniuerſalis producit formam; & ſic ſaluatur quòd in inſtanti generationis, & perſeuerante ipsâ ſit agens præſens producens ip-ſam formam. Hanc tamen ſolutionem non capit animus, quia in primis tenetur fateri omnes ge-nerationes viuentium eſſe per accidens; ſiqui-dem nullum eſt agens quod valeat attingere for-mam viuentis, ſed potiùs ex diſpoſitionibus pro-ductis ab agente, & ex his quæ ſunt in materia vniuerſalis cauſa producit animam. Quod totum mihi videtur ſimili modo accidere in generatio-nibus per accidens; ſi autem id fateatur, ſtat ar-gumentum; nam vires agentis proportionantur cum forma viuentis; ergo ſi aliàs agens valet pro-ducere diſpoſitiones ad formam equi exempli gratiâ, valebit etiam producere formam equi, quin ſit neceſſarium recurrere ad cauſam pri-mam, ad quam non accedunt Philoſophi ſine vr-genti neceſſitate. Et ſolum hoc priuilegium con-ceditur rationali animæ propter ipſius excellen-tiam referuatam ad ſummum Conditorem: Ne-que ideò homo dicitur cauſa per accidens in ge-neratione hominis, quia ex ſe producit mediò ſemine omnes diſpoſitiones & organizationem requiſitam pro ipſa, & ſic per ſe concurrit & at-tingit ipſius productionem modo poſſibili: quia tamen ipſius natura non proportionatur cum anima rationali, ideò ad cauſam primam refun-ditur ipſius creatio. Quare dicendum nobis eſt ſolutionem adductam non eſſe extra rem; nam ſufficit quòd ſeminis forma exiſtat extrinſecè in inſtanti generationis, & quòd operetur tanquam inſtrumentum virtute agentis principalis, vt veri-ficatur quòd ſit agens producens formam viuen-tis: ſiquidem etiamſi vna forma expellatur in in-ſtanti introductionis alterius, verum eſt nullum eſſe inſtans reale in quo materia ſit ſine forma, quia vltimum eſſe vnius componitur optimè cum primo eſſe alterius. Poterit ergo forma ſeminis concurrere ad productionem formæ viuentis, etiamſi ex ipſo ſemine formentur plures partes viuentis in quibus pro eo inſtanti non ſit forma ſeminis intrinſecè, licèt ſit extrinſecè per vlti-mum non eſſe formæ ſeminis in illa materia. Præterquam quòd in opinione Thomiſtarum, motus grauium & leuium in centrum eſt actio realis, & tribuitur generanti, etiamſi non exi-ſtat realiter per ſe, ſed per ſuam virtutem; ergo poterit optimè generatio & productio formæ vi-uentis reduci in cauſam principalem ſeu in gene-rationem medio ſemine operans, cuius forma exiſtit extrinſecè in inſtanti generationis.

Soluitur etiam ſecundum argumentum ſi dica-mus ſemen eſſe ſubſtantiam cuius totum ſuum eſſe eſt propter aliud, & minimè propter ſe à Na-tura formatum, & ſic non eſt mirum, quòd tota ſeminis operatio ordinetur in generationem illius in quod ordinatur, & conſequenter in ipſius cor-ruptionem: etenim Natura non conſtruxit ſemen vt per ſe perficeret vniuerſum, ſed potiùs tan-quam quid ordinatum ad alterius perfectionem; & ſic non eſt mirum quod non amet propriam conſeruationem, ſed potiùs corrumpatur propter generationem entis, propter quod eſt factum. Sic videmus aquam aſcendere ad replendum vacuum contra propriam inclinationem propter bonum vniuerſi, ſeu ipſius perfectionem, videmus etiam impulſum à ſe corrumpi, quia ſolùm eſt entitas imperfecta ordinata ad aliud, & ſic illicò deficit

poſtquam

poſtquam producit motum; nihil ergo mirum quòd ſemen habeat in ſe principium corruptionis, quandoquidem totum ſuum eſſe factum eſt à Natura propter viuentis generationem.

Verum enim verò licèt hæc ſententia probabilitatem habeat, nihilominùs poteſt defendi abſque calumnia aliqua, nullum ſemen concurrere paſſiuè ad fœtûs generationem: nam licèt materia ſeminis ſit capax, non tamen eſt argumentum quod probet ſimpliciter neceſſariam eſſe ad generationem partium ſpermaticarum, ſeu ſeminalium, cùm huiuſmodi partes fieri poſſint ex ſanguine magis elaborato à Natura, ratione cuius comparat albedinem: vnde neceſſitas generationis partium ſeminalium non probat vnitatem paſſiuam ſeminis, præcipuè quia de facto nutriuntur ex alia materia quæ non eſt ſemen. Ergo in prima productione potuerunt formari ex eadem materia proportionaliter diſpoſita.

Argumenta verò contraria nihil probant,nam poteſt ſeminalis materia paulatim attenuari à calore vteri, & reſolui per inſenſibilem tranſpirationem; poteſt etiam referuari ſicut referuatur ſæpenumerò impurus ſanguis ad expulſionem tempore partûs, & ſæpè etiam ſanguis ipſe impurus cauſat in grauidis varia accidentia toto tempore grauidationis. Totum quod fieri etiam poteſt à materia ſeminali ibi retenta. Conſultò dixi ſanguinem impurum referuari in grauidis; nam fœtus non formatur ex ipſo, ſed ex laudabiliori aut minùs impuro; nam cùm tenerrimus ſit, requirit materiam, quæ aliàs nullis violentis qualitatibus polleat quæ obſtare reuerà poſſunt ad primam formationem, & organizationem, & ſic oportuit eſſe ſanguinem puriorem, & ſelectiorem: nam etſi ſanguis impurus qui ſingulis menſibus in fœminis pellitur per vterum, detineatur in conceptione, tamen ſolus puriſſimus ſeparatur ab eo, & ex ipſo formatur fœtus; alter verò impurus ſeruatur in ſecundinis, & ex ipſo ſolent accidentia grauia aut moleſta grauidis fœminis ſuperuenire. Nec me latet probabilem eſſe opinionem aſſerentem ſanguinem menſtruum ſolùm quantitate peccare, non qualitate, & ſic ex ipſo formari fœtum, quandoquidem in conceptione detinetur. Sed de hac difficultate latiùs alibi.

CAPVT XI.

An in hominis generatione ante animam rationalem introducantur aliæ animæ?

ARiſtoteles *lib. 2. de generat. animal. cap. 3. & 4.* dedit occaſionem dubitandi, eò quòd dixit hominem priùs viuere vitâ plantæ, deindè vitâ animalis, & tandem vitâ rationali. Et hoc commune proloquium eſt inter Philoſophos. Dubitamus ergo in præſenti, An in generatione aut procreatione hominis ex vi actionis ſeminis, priùs producatur anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, & tandem à Deo introducatur anima rationalis,præcedentibus prædictis formis tanquam diſpoſitionibus neceſſariis, vi quarum Deus tenetur creare, & inducere in illa materia animam rationalem.

Pro cuius Controuerſiæ deciſione aduertendum eſt in præſenti, ſolùm procedere controuerſiam de vita ſeu forma vegetabili & ſenſitiua ſubſtantiali, non verò de accidentali, nomine cuius intelligimus operationem vegetatiuam,ſenſitiuam, & rationalem; etenim certum eſt in homine priùs eſſe operationem vegetandi, vt conſtat de augmento & nutritione; deinde ſenſitiuam, & tandem rationalem; quæ omnes ab vnica forma rationali prouenire poſſunt continente virtualiter alias formas, & operante primò operationes vegetandi, deinde ſentiendi, & tandem ratiocinandi,propter diſpoſitiones imperfectiores, aut perfectiores exiſtentes in materia.

Dubium ergo eſt an in homine in prima ſui generatione operationes vegetabiles, quæ primò in ipſo inueniuntur, procedant ab anima vegetatiua priùs introducta ante rationalem, & ſimili modo operationes ſentiendi immediatè poſt procedant à forma ſenſitiua diuerſa à rationali.

Communis opinio tenet in hominis procreatione priùs induci formam vegetatiuam, deinde ſenſitiuam, & vltimò rationalem; ità vt priores formæ diſponant ad vltimam, eò quòd ſint formæ ſubordinatæ ordine naturæ; nam ſicut ſe habet forma viuentis ad formam cadaueris, ſic formæ prædictæ ad formam hominis; ſed nunquam introducitur forma cadaueris quin præcedat forma viuentis per naturalem ſubordinationem inter has duas formas; ergo etiam ſimiliter de vegetatiua, & ſenſitiua, & rationali dicendum eſt: Hanc eandem ſubordinationem aſſignauit ſubtiliſſimus Scotus inter formam corporeitatis, quam ipſe finxit, & formam viuentis. Et nos etiam *Tractatu noſtro de Elementis* docuimus, elementorum formas perſeuerare in mixtis, eſſéque ſubordinatas ad formæ mixti productionem, & minimè oppoſitas cum forma mixti. Poterit ergo eſſe naturalis ſubordinatio inter animam ſeu formam vegetatiuam, ſenſitiuam,& rationalem, & ſic priùs in generatione hominis inducitur vegetatiua, deinde ſenſitiua, & tandem rationalis.

Hanc eandem opinionem videtur amplecti Angelicus Doctor 2. *contra Gentes cap.* 89. quem ſequuntur Conimbricenſes 2.*lib.de Anima c.9.*Priùs tamen Galenus eam videtur inſinuare *lib. de Sem. c.9. & lib.de fœtûs format. c.3.* licèt nullam afferat rationem in ipſius confirmationem.Præceptor tamen Angelicus aſſerit opinionem hanc experimento confirmari in animalibus ortis ex putredine terræ, in quibus vidit priùs eſſe animam vegetatiuam,& deinde ſenſitiuam,quia in ipſis priùs agnouit operationes vegetandi quàm ſentiendi. In cuius rei confirmationem Tol. *lib.2. de Anima c.4.* adducit aliud experimentum in generatione amygdalarum, in qua primò apparet aquoſitas quædam, deinde aliud mixtum veluti lac coagulatum,& tandem fit amygdala; vbi notat Author iſte ſubordinationem formarum in generatione amygdalarum quæ ſimili modo fieri poteſt in hominis procreatione priuſquàm anima rationalis inducatur.

Sequaces verò Diui Thomæ intendunt corroborare ſuam opinionem, ex eo quòd ſemper Natura procedit ab imperfectiori ad perfectius; ſic à forma elementi ad formam mixti,& ab hac ad viuentis formam: ſic ergo videtur conſentaneum rationi quòd in generatione viuentium procedat Natura eodem ordine,& ſic priùs producat ani-

mam vegetabilem, vtpote imperfectiorem, deinde sensitiuam, & tandem rationalem.

Plura se offerunt contra hanc opinionem. Primum sit: Quia nulla apparet necessitas multiplicandi formas successione relata in hominis procreatione; etenim neque ex parte materiæ est talis exigentia, cùm ipsa sit indifferens ad omnes formas; neque ex parte efficientis, cùm solùm intendat hominis generationem. Tandem neque ex parte ipsius formæ vltimò producendæ, etenim etsi requirat dispositiones in materia ad sui introductionem, nullo ex capite constat vegetatiuam formam disponere necessariò ad sensitiuam, & hanc ad rationalem; siquidem totum fundamentum Contrariorum in eo stat vt videamus in hominis generatione priùs esse operationem vegetandi, deinde sentiendi, & tandem ratiocinandi; sed operatio vegetatiua potest oriri ab anima rationali quæ pro illo tempore solùm habeat dispositiones ad vegetandum, & pro altero ad sentiendum, & tandem quando fuerit perfectior dispositio, pro altera temporis differentia, ad ratiocinandum: Ergo ex operationibus non deducitur animas imperfectiores successiuè produci tanquam dispositiones necessariò requisitas ad animam rationalem. Minor in qua est difficultas suadetur efficaciter; nam de facto in homine accidit quod in aliquibus partibus quæ sensu carent solùm sint operationes vegetandi; in aliis verò membris sensu præditis sunt operationes vegetandi, & sentiendi, non verò ratiocinandi, nisi in illis in quibus resident potentiæ rectrices propter peculiarem & perfectam organizationem requisitam ad ratiocinium, & tamen omnes partes informantur animâ eadem rationali; ergo stat bene quòd sit anima rationalis informans aliquod membrum, & tamen defectu dispositionis requisitæ solùm exerceat operationes vegetandi. Poterit ergo induci anima rationalis vi dispositionum à semine inductarum quin reliquæ formæ viuentium præcedant, etiamsi primò vegetet, deindè sentiat, & tandem ratiocinetur; etenim minor dispositio requiritur ad introductionem formæ quàm ad operari ipsius totâ perfectione requisitâ, vt constat in fœtu in quo etiamsi rationalis anima sit introducta, non tamen perfectè operatur vsque dum adquirit perfectam magnitudinem, & temperiem perfectam in cerebro, qualis ad discursum est necessaria. Cùm ergo rationalis anima contineat gradum vegetandi & sentiendi, optimè componitur quod ipsa primò inducatur in hominis procreatione citra antecedentiam reliquarum animarum.

Secundò in fauorem Opinionis asserentis solam animam rationalem primò induci in hominis generatione argumentor. Nam per nutritionem anima rationalis, aut sensitiua informat materiam alimenti; sed non est necessarium quòd in materia alimenti præcedat anima vegetatiua ad sensitiuam, neque hæc ad rationalem non est dispositio necessaria, nec requisita. Patet Consequentia, quia non minùs requiritur dispositio in materia alimenti ad introductionem animæ rationalis, quàm in sanguine menstruo aut materia seminali ex qua fit fœtus, & in qua inducitur anima rationalis; sed in materia alimenti non eget animæ vegetabilis, nec sentientis præcedentia; ergo neque quando primò introducitur necessarium est quòd primò præcedat anima vegetatiua, deinde sensitiua, sed potiùs anima rationalis primò in hominis procreatione inducitur dispositione, & organizatione à forma seminis productæ, quin alia viuentis forma præcedat,

Tertiò & efficaciùs premo assumptum; nam si in hominis procreatione primò inducitur anima vegetatiua, ratione cuius viuit vitâ plantæ, tunc deberet necessariò assignari species plantæ ad quam reducatur; sed non exercet homo operationes specialis plantæ, neque specialis animalis dum viuit anima sensitiua, sed solùm exercet generales operationes vegetandi & sentiendi; ergo signum est ibi non esse animam peculiarem vegetatiuam, nec sensitiuam, sed solum gradum vegetandi, & sentiendi contentum virtualiter, & eminenter in anima rationali à qua omnes istæ operationes procedunt.

Huic obiectioni respondit Doctor Toletus *lib. 2. de Anima, cap. 3.* quod cùm fœtus informatur anima vegetatiua, huiusmodi indiuiduum non est planta, proindéque non continetur, neque sub aliquo genere aut specie plantæ; siquidem fabrefecit Natura duo distincta genera vegetionis quorum alterum est planta, alterum verò embryo, sub quo comprehenditur fœtus, dum primò in ipso inducitur anima vegetatiua, & tot embryonum species quot sunt animalium perfectorum. Vnde humanus embryo habet propriam speciem, & facit organizationem conuenientem ad receptaculum animæ humanæ, & sic de embryonibus reliquorum animalium. Sed contra hanc solutionem sic argumentor. Etenim, sine necessitate multiplicat aliud genus vegetatiuorum; ergo non est adstruendum. Deinde, quia in illo gradu seu genere solùm inueniuntur actiones communes, nempè nutritio & augmentatio quæ competunt omni vegetabili & animali; ergo ex vitalium operationum non potest constitui genus peculiare; neque peculiaris anima ex ipsis deducitur, cùm inter vegetatiua sit etiam specifica differentia, sicut inter animalia. Quâ ratione diuersa forma specifica est in rosa, ac in roremarino; nam etsi nutriantur & augeantur, tamen diuerso modo augentur, & alia aliud trahunt alimentum, & folia & flores diuerso modo producunt; etenim inter plantas quædam in altitudinem nimiam assurgunt, quædam verò humi repunt, aut certè in altum non attolluntur: ergo dummodò speciales operationes peculiaris alicuius animæ vegetatiuæ non inueniantur in fœtu humano præcisè propter nutritionem & augmentum, non debet colligi priùs induci animam vegetabilem. Nec dici potest formam embryonis hominis, quæ iuxta hanc solutionem est species quædam vegetabilis ad genus embryonis pertinens, habere pro speciali opere organizationem peculiarem inducere pro hominis forma; nam organizatio non requirit formam viuentis, cùm fiat à semine quod non viuit, vt suprà constat. Præterquam quòd in hac opinione nullum est fundamentum vt vegetatiua forma producat organizationem talem, cùm potiùs hoc sit opus peculiare ipsius seminis.

Vlteriùs, licèt concederemus tale aliud vegetatiuorum genus, eodem modo currit tertium argumentum de anima peculiari sensitiua, quæ inducitur in fœtu humano post vegetatiuam; siquidem tunc fœtus non potest reduci ad vllam peculiarem speciem animalis, cùm in ipso solum

lum fint operationes communes fenfus & motus, & inter animalia fit fpecifica diftinctio quæ ex *peculiaribus operibus agnofcitur : nam adhuc in ipfo motu, alia repunt,alia volant, alia ambulant, & præter fenfum & motum peculiares, & fpeciei proprias edunt actiones, fic canis fagax eft & fidelis, equus animofus, & fuo modo fuperbus, prudens elephas, & fic de aliis : Si ergo in fœtu etfi inueniatur fenfus & motus, nullum fpeciale opus alicuius fpecialis animalis inuenitur,ibi non eft anima fenfitiua, nifi alterum genus animalium fingere velit Toletus, ficut finxit alterum vegetatiuorum genus, vt folueret tertium argumentum propofitum, quod friuolum fatis, & fuperuacaneum in natura videtur.

Propterea probabilior fententia mihi videtur quæ tenet animam rationalem primò introduci in hominis procreatione, ab eáque tanquam ab vno fimpliciffimo principio dimanare, & procedere omnes operationes nutritionis, augmenti, fenfûs, motûs, & ratiocinij; ità vt ficut homo per eandem animam vnum eft ens & fubftantia, ità etiam eft viuens, fentiens, mouens, & ratiocinans : Itaque licèt ab eodem principio reali procedant huiufmodi operationes, nihilominùs formaliter diftingui non eft dubium; etenim rationalis operatio formaliter quatenus talis, non eft eadem cum fentiente, aut vegetabili operatione, licèt principium à quo procedunt realiter fit vnum, vnica fcilicet anima, & quod in homine non fint plures adhuc fucceffione dicta. Præterquamquòd fuprà probatum fufficienter manet, vlteriùs etiam fuadetur; nam aliter fequeretur quòd fœtus humanus in vtero non effet idem numero, fed alius erit cùm primis diebus nutritur, & augetur per animam vegetabilem, alius cùm fentit & mouetur per fentientem animam, & tandem alius cum vltimo aduenit rationalis anima. Et fi hoc non videatur inconueniens, denuò probo affumptum : nam fi anima & forma fpecifica alterius animalis eo ipfo quod inducitur fe fola, fufficit ad nutritionem, augmentationem, fenfum, & motum, & ad omne illud quod proprium eft vnicuique animali; cur etiam rationalis anima primò inducta abfque aliarum animarum præcedentia non fufficiat ad opera omnia hominis ? Et fi ipfa fola fufficit corruptis reliquis nunc de facto pro nutritione, fenfu, & motu, & ratiocinio, cur ipfa fola non fufficiat fi introducatur primò abfque reliquarum præcedentia, vt inde ab ipfa iuxta difpofitionem materiæ modo procedat nutritio, deinde fenfatio, & tandem ratiocinium ? Credendum ergo eft folam animam rationalem primò induci in hominis creatione, quin fit neceffarium multiplicare alias animas fine vrgente neceffitate.

Hinc facilè foluuntur quæ pro contraria parte militant, Philofophus enim 2. *lib. de generatione animalium*, folùm loquitur de vita accidentali; in qua fignificatione eft verum dicere, quòd homo priùs viuit vitâ plantæ, id eft priùs operatur nutritionem, & augmentum, deinde fenfationem, & tandem ratiocinium, quæ omnia ab anima rationali tanquam ab vnico principio & fimpliciffimo oriuntur. Nec ratio adducta aliquid probat : fiquidem nullum eft fundamentum vnde conftet fubordinatio inter animam vegetatiuam, fenfitiuam, & rationalem, & fic non funt multiplicandæ animæ fine neceffitate;

oftenfum enim eft ex operationibus non bene deduci animarum multiplicationem, ad mixtionem enim concurrunt elementa neceffariò; ità vt mixtio ex Philofopho fit mifcibilium alteratorum vnio; & fic non eft mirum, fi diceremus elementorum formas effe medias in ordine ad productionem mixti, quia in primis eft certum formas elementorum concurrere, deindè probauimus *Tractatu noftro de Elementis*, non corrumpi in mixti generatione; & fic effe compatibiles & conducentes deduximus pro forma mixti: in noftro verò cafu non conftat de neceffitate animarum in ordine ad creationem animæ rationalis, & fic fine fundamento dicitur effe formas medias animam vegetatiuam, & fenfitiuam in ordine ad rationalem.

Galenus autem nullum affert fundamentum; & fic de vita accidentali vegetatiua & fenfitiua eft intelligendus : Et nifi Angelicus Doctor fic interpretetur, fuftineri non poteft ipfius doctrina; fiquidem experimentum de animalibus ortis ex putredine terræ inualidum eft, fi ex operationibus defumatur, & ex dictis conftat. Neque experientia Toleti aliquid probat, quia folùm conuincit quod in alimentis quibus vtuntur viuentia prærequiritur formarum fubordinatio, priufquàm verè nutriant, ficut in nobis priùs inducitur forma chyli, deindè fanguinis, poftea roris, &c. Si ergo in amygdalis alimentum tranfmutatur, & variè difponitur vfque dum aptum eft ad nutritionem, quod non probat, ità in animabus neceffariò accidere. Fundamentum verò Sancti Thomæ, & Thomiftarum de ordine Naturæ, quæ femper procedit de imperfecto ad perfectum, folùm eft verum in entitatibus naturaliter fubordinatis, vt in difpofitionibus remiffis & intenfis. Cùm autem non conftet de fubordinatione animarum, bene poterit produci anima rationalis independenter à vegetatiua & fenfitiua, quæ ex fua natura contineat gradum vegetandi, & fentiendi; vt accidit quando in materia alimenti inducitur fine præcedentia reliquarum animarum.

CAPVT XII.

An omnes partes fimul producantur in hominis procreatione?

SEmini ineffe formatricem facultatem omnium membrorum dictum fuprà eft : dubitamus ergo in præfenti an fimul omnia membra corporis incipiat formare, an verò aliqua priùs? Et licèt ab aliquibus Authoribus de partibus principibus folùm difputet præfens Controuerfia, Nos tamen de omnibus inquirimus fiue principes, fiue non principes fint, an fimul producantur; an verò aliqua priùs?

Circa cuius rei decifionem Galenus *lib. de fœtûs formatione cap.* 2. videtur texere iecur priùs produci inter omnes corporis partes in humani fœtûs productione, & id oftendit pluribus argumentis. Primum fit; nam ea pars primò debet produci in fœtu, cuius eft prima indigentia; in animali eft indigentia prima iecoris; ergo priùs debet produci. Minor probatur; nam opera quæ primò inueniuntur in fœtu humano,

funt nutritionis, & augmentationis: fed harum operationum primum opifex eft iecur; ergo priùs debet produci vt generet materiam nutrimenti. Secundum argumentum Galeni eft: Nulla pars formatur, quoufque fit neceffarius ipfius vfus, quâ ratione dentes non producuntur vfque dum fœtus indigeat folidiori alimento: fed in prima formatione fœtûs in quo folùm viuit vitâ plantæ, non eget cerebro, cùm non fentiat, neque corde, cùm non fit tunc neceffaria pulfifica facultas quæ in nulla planta adeft; ergo oportet vt primò producatur iecur, cuius munus illicò à principio formationis eft neceffarium vt opera nutritionis fiant. Nec valet fi refpondeas cor effe neceffarium priùs vt communicet calorem vitalem iecori; nam iecur fufficientem calorem habet ab vtero matris vt opera fua perficiat, & fic non eget calore vitali cordis.

Tertiò probat idem affumptum. Eâ pars primò debet produci, ad cuius productionem eft maior facilitas; fed ad iecoris productionem eft maior facilitas, ergo priùs debet produci. Minor probatur, iecur nihil eft aliud quàm fanguis coagulatus; ergo faciliùs producitur. Confirmatur, quia vena quæ debuit effe ftatuta vt deferret fanguinem ex quo fiat prior pars ad nutritionem fœtûs, tendit rectâ viâ ad iecur, & ramus eius fubit in cor, vt conftat ex anatomia; ergo videtur priùs produci iecur. Vltimò confirmat eandem fententiam experimento ab Hippocrate adducto *lib. de natura pueri*, vbi refert Pfaltriam die fexto à conceptione genituram proieciffe, in qua rubrum quid apparebat, quod abfque dubio erat iecur. Hanc opinionem fequuntur ex noftris Complutenfibus Doctoribus, Vallefius *lib. 2. Controuerfiarum cap. 6.* Vega *lib. 1. Meth. cap. 3.*

Philofophus verò *lib. 3. de partibus animalium, cap. 4.* oppofitam tuetur opinionem, nempè cor primò produci in hominis procreatione fic ait: *Cor enim ftatim omnium partium primum confiftens fanguinolentum eft.* Idem tenet *lib. de fenectute & iuuentute, cap. 1.* Quem fequitur Princeps Auicenna *lib. 3. fen.11. tract. 1. cap.2.* vbi ait: *Et veritas quidem eft quod primum membrum quod procreatur eft cor.* Hanc eandem fententiam amplectitur Gentilis de Fuligineo *in expofitione Auicennæ*, & Sanctus Thomas *2.2. q.122. art. 2. in corpore.* Et probatur ratione; quia nulla pars noftri corporis generari poteft fine calore vitali influente; fed calor vitalis producitur à corde; ergo priùs debet produci cor, & inde membra omnia quæ ab ipfo dependent. Secundò, nam illud membrum primò viuit quod vltimò interit. Sic Ariftoteles *1. de generatione animalium, cap. 4.* per hæc verba, *Euenit nàmque in omnibus, vt quod primò fit, id vltimò deficiat*; fed vltima operatio quæ in homine deficit eft pulfatio, ergo cor à quo oritur primò producitur.

Ludouicus Mercatus *lib.1. de principiis, part.4. claffe 2. art.2.* docet: vanum effe inquirere an partes principes generentur primò, aut aliqua illarum priùs aliis; nam iudicat omnes partes feminales & principes fimultaneâ generatione delineari, deinde verò perfici, licèt partes principes fimul non perficiantur, fed priùs iecur, deinde cor & cerebrum. Hanc eandem fententiam priùs infinuauit Doctiffimus Fernelius *lib.7. de hominis procreatione, cap. 10.* Et quidem quod iecur priùs perficiatur probant rationibus adductis pro prima Sententia. Cæterùm, quòd reliquæ partes fimul delineentur, probant Hippocratis teftimonio *lib. de Dieta*, vbi ait: *Delineantur partes fimul omnes, neque priùs aliæ aliis, neque pofteriùs, fed maiores naturâ priùs apparent minoribus, iam non priores exiftunt.* Eandem doctrinam videtur adducere *lib. de locis in homine*, per hæc verba: *Mihi quidem principium corporis videtur effe nullum; fed omnia fimiliter principium, & omnia finis.*

Illud tamen mihi difplicet in hac opinione, quòd partes principes & feminales fimul delineentur,& non partes carnofæ; nam ideò præcisè huiufmodi partes fimul delineantur, quia illicò à principio conceptûs adeft caufa efficiens, nempè feminis forma & materialis, nempè fubftantia alba, quam iudicant Authores citati mutari in feminales partes, fed etiam illicò à principio eft etiam fanguis attractus à femine eâ quantitate quæ fufficiens eft ad delineationem partium carnofarum; ergo non folùm feminales partes & principes fimul delineantur, verùm etiam carnofæ.

Quare nobis dicendum videtur: omnes partes tum feminales, tum principes, & carnofas fimul generari fubftantiali vitâ, etiamfi in accidentali formatione, feu perfectione poffit effe inter illas aliqua temporis differentia. Hanc fententiam tuetur Doctiffimus Andreas Laurentius *lib. 8. de re anatomica, quæft. 13.* Et ipfam probat teftimonium Hippocratis fuprà citatum ex *libro de Dieta*. vbi dixit delineari fimul omnes partes fine reftrictione aliqua ad feminales & principes: fi ergo dixit omnes delineari fimul, debet intelligi de carnofis. Nec valet fi refpondeas, verum effe delineari fimul omnes, fed non produci aut generari; nam chimærica videtur talis diftinctio, eò quòd facultas delineatiua & formatiua in femine eadem eft, & licèt effet diuerfa, fi fimul incipit delineationem,fimul etiam informationem debet incipere, vt conftabit ex probatione noftræ Conclufionis.

Probatur ergo noftra Conclufio à priori: nam femen in quo eft virtus formatiua omnium partium operatur prorfus tanquam agens naturale in quantum poteft; fed aliàs habet materiam idoneam intimè applicatam, hoc eft intra fphæram fuæ actiuitatis; ergo eo ipfo quòd incipit agere, eo ipfo incipit formare & delineare omnia membra; fiquidem pro omnibus habet vnicam & indiuifibilem facultatem in actu fecundo operantem,ac per confequens fi omnia naturaliter fe habeant tum ex parte efficientis,tum etiam ex parte materiæ omnes partes fimul debent formari fubftantiali vitâ, etiamfi ad perfectionem accidentalem aliquæ partes requirant peculiarem temporis differentiam, feu durationem maiorem.

Secundò in fauorem noftræ opinionis fic argumentor, quia poft generationem perfecti viuentis non poteft conferuari anima in aliqua parte feorfim, etiamfi princeps fit; ergo dum primò inducitur rationalis anima in prima viuentis formatione, non poterit conferuari in vnica parte principe, fi priùs producatur, ac per confequens omnes fimul debent produci. Antecedens videtur certiffimum, quidquid dicat Galenus *libro feptimo de Anatomicis adminiftrationibus cap. 8.* quòd cor diù moueri videatur ex thorace exemptum; nam folùm fecit diffectiones in brutis in quibus probabiliter poffumus

fumus afferere animas effe diuifibiles, proindéque partem animæ remanere in corde ab anima-li extracto,à qua diù moueatur,de quo latiùs egimus *noftro Tractatu de Pulfibus*. At hæc doctrina minimè probat in hominis generatione & diffectione, in quo quia anima eft indiuifibilis videtur impoffibile à corde extracto ab animali remanere, proindéque fi aliquo tempore mouetur, non quidem ab anima ibi exiftente motitatio illa fit, fed à fpiritu flatulento exitum quærente vfque dum refoluatur; fi ergo in prima hominis formatione anima rationalis quæ primò inducitur,vt fuprà probauimus, conferuatur in vnica parte principe feorfim; ergo etiam poft productionem poterat conferuari diffectione factâ. Probatur Confequentia, quia fi in principio generationis conferuatur feorfim anima in parte vnica quæ primò effet producta,ideò eft,quia aliis non eget; ergo fimiliter propter eandem rationem poft productionem poterit conferuari in vnica parte, ac proinde cor hominis,aut iecur abfciffum poterit viuere rationali vitâ, quod eft contra experimentum dicendum ergo eft omnes fimul produci.

Tertiò roboratur affertio; quia anima ex Philofopho eft actus corporis phyfici & organici; ergo requirit ad introductionem vt corpus actuet plura organa: non ergo fufficit vnum vt introducatur,ac per confequens nulla pars organica prorsùs producitur. Refpondebit aliquis fufficere vnicam partem principem cum pluribus aliis minoribus in ipfa imbibitis, vt anima fit actus corporis organici; nam vegetatiua anima introducitur in fola parte trunci cum aliquibus radicibus, & aliis partibus fuperioribus paruis in trunro imbibitis; ergo in homine poterit accidere quod conferuetur anima in iecore priùs producto.

Contra hanc folutionem inftare poffumus, quòd eo paffu quo anima eft perfectior, perfectiorem requirit organizationem, ideóque cùm anima rationalis fit perfectiffima, expofcit perfectiorem organizationem quæ ftare non poteft in vnica parte principe; ac proinde fi ea priùs formatur in hominis procreatione, non poterit induci anima rationalis vfque dum omnes fint formatæ. Cæterùm, quod in accidentali formatione feu perfectione membrorum æquè omnia non producantur, ex eo mihi perfuadeo, quòd aliqua membra indigent perfectiori, aut intenfiori difpofitione, vt integrè & perfectè cum omni accidentali perfectione producantur quàm alia, & fic priùs tempore producentur accidentali perfectione quæ remiffiorem, & imperfectiorem difpofitionem expofcunt, tardiùs verò quæ perfectiorem & intenfiorem.

Reftat foluere argumenta in contrarium adducta. Ad primum defumptum ex doctrina Galeni *lib. de fœtùs formatione*, dicimus quòd licèt homo priùs exerceat operationes vegetabiles non exercet illas quomodocunque, fed provt in homine,& fic indigere dependentia à pluribus partibus quæ neceffariò formantur, priufquam operationes fiant; nam cùm omnes fiant ab anima rationali, quæ primò in homine inducitur, & hæc indigeat pluribus organis ad fui introductionem; inde eft quòd non fufficiat iecur,nec poffit primò produci, nec folùm viuit vitâ plantæ, cùm anima vegetatiua non inducatur ante rationalem, & fic ruit fecundum argumentum. Præterquàm quòd plures afferunt mutuam effe dependentiam inter omnes partes principales, & fic non poffe iecur exercere fua opera fine fpiritibus vitalibus & calore influente; neque cor fine materia fpirituum à iecore communicanda; neque plures partes fine virtute cerebri ad excrementorum expulfionem neceffaria, quia requirunt fenfationem ad irritationem neceffariam: fi ergo eft mutua dependentia,non probat argumentum contra nos; nam licèt primò in homine vegetabilia appareant opera, non indè fequitur iecur primò generari, cùm hæc opera indigeant vitali fpiritu, vt probè fiant: Nec fufficit calor ab vtero matris, cùm non dependeat in conferuari calor influens à corde matris.

Ad tertium refpondeo ex facilitate generationis iecoris non colligi primò generari, nam etiam reliquæ partes æquè facilè producuntur:nec contrarium probat ratio, cùm poffit inter illas & agens, fimilis feruari proportio. Ad confirmationem ex anatomia venarum deducta,dicimus,quòd fi quid probat eft, cor non produci primò. Præterquam quòd non conftat vafa illa terminari in iecur ante omnis partis productionem, & fic non probat contra nos; etenim bene ftat quòd terminantur primò vafa in iecur, & quòd fimul reliquæ partes fint productæ. Alterum experimentum ab Hippocrate adductum *lib. de natura pueri*, de Pfaltria, quæ die fexto à conceptione genituram proiecit, in qua rubrum quid apparebat, non eft omninò firmum; nam etfi Galenus ex Hippocratis fententia partem affirmatiuam tueatur Auicenna tale experimentum negat, immò afferit talem fermonem effe corruptum. Et Ariftoteles *lib. 3. de partibus animalium, cap. 4.* ait experimento conftare cor primò fieri per hæc verba; *Cor enim ftatim omnium partium primum confiftens fanguinolentum eft*. Vnde cùm inter Authores fit tanta variatio, credendum eft experimentum effe fallax. Quare arbitror cum noftro Petro Garcia, illud quod apparuit fexto die non effe fubftantiam aliquam animatam, fed fanguinem. Nec ex Hippocratis teftimonio potuit colligere Galenus illud rubrum effe iecur potiùs quàm cor, cùm vtraque pars rubra fit; neque ex rotunda figura, quia ante illud rubrum membrum habebat rotundam figuram, cùm doceat Hippocrates fui naturam imitari.

Ad Ariftotelem refpondeo ibi tantum docere cor primò generari, non tamen prius quàm reliquæ partes. Et in eodem fenfu interpretari poteft Auicenna, & Sanctus Thomas, vel poffumus dicere cor effe primum membrum quod generatur in perfectione, ità vt fit primum prioritate perfectionis, non verò prioritate temporis. Neque ratio aliquid probat; nam etiamfi omnes partes dependeant à calore vitali cordis, nihilominùs fimul poffunt produci, nam etiam cor habet dependentiam ab aliis partibus principibus,& bene componitur talis dependentia cum fimultanea faltem productione. Ad vltimum de corde vltimò moriente; refpondeo id effe dictum vulgare, cùm fubftantialis vita fimul ab omnibus partibus auferatur; de vita autem accidentali probabile eft deficere actionem pulfandi priùs faltem quoad fenfum, perfeuerante adhuc refpiratione & nutritione partium.

CAPVT XIII.

An sit determinatum tempus in hominis procreatione post receptum Semen.

PRo intelligentia præsentis Controuersiæ notandum est non fieri conceptionem seu animationem fœtûs, eo ipso quod semen recipitur in vtero, & permiscetur cum fœmineo,& retinetur; nam certum est attrahere primò materiam seu sanguinem, ipsam alterando, delineando, & organizando pro introductione formæ rationalis. Dubitamus ergo in præsenti, quod tempus intercedat à retentione & permixtione vtriusque seminis,vsque ad conceptionem seu animationem: Vbi nota etiam falsò aliquos putâsse esse idem conceptionem ac seminis susceptionem, & retentionem: nam sæpenumerò retinetur per plures dies semen, & tamen fœmina non concipit, immò potiùs expellit ipsam seminis portionem quam auidus vterus attraxerat, & diù continere non potuit, sed biduò aut triduò. Hæc doctrina consonat valde cum Hippocrat. *dict. lib. de genitura*, vbi ait: *Postquam mulier coiuerit, siquidem conceptura non est intra seipsam pro more foras procedere genituram. &c.* Supponit ergo susceptionem seminis vt foras propulsetur: Aliud ergo est conceptio, aliud verò susceptio seminis. Clarius tamen id notificauit idem Author de sterilibus per hæc verba: *Si leues igitur fuerint vteri, mulier in ventre non concipit, nam genituram suscipiunt quidam vteri si non alia aliqua obstiterit, non tamen concipiunt, sed semen foras emittunt.* Constat ergo diuersam prorsus esse seminis susceptionem à conceptione.

Constat etiam diuersam esse conceptionem à seminis retentione ex eodem Hippocrate *lib. de morbis mulierum*, vbi ait: *Si verò vbi cum viro coierit, postridie detineat genituram, & neque altera die exeat.* &c. Et paulò infrà clariùs per hæc verba: *Si verò non conceperit, sed secunda aut tertia die exeunt quæ à viro immissa sunt.* Quibus verbis clarissimè infertur diuersam valde esse conceptionem à seminis susceptione & retentione, quidquid mulieres componant ex nominis etymologia iudicantes idem esse conceptionem ac seminis comprehensionem. Est igitur conceptio prima fœtûs animatio; ità vt fœtus statim quòd viuere incipit, dicatur conceptus, & actio quâ fit, dicitur conceptio, de qua inquirimus, quòd tempus requirat à susceptione & retentione seminis. Neque enim inquirimus exquisitissimum tempus seu indiuisibile instans in quo fit animatio; nam solùm summus Opifex id agnoscere potest. Quâ ratione Doctissimus Anatomicus Andreas Laurentius aiebat: *Quis sit primus, & vltimus formationis hominis dies, nouit solum ille qui eum plasmauit Creator.* Et videtur quidem hoc ipsum deduci philosophica ratione; nam cùm animatio dependeat ex dispositionibus ab efficienti inductis, præsupposità etiam materiæ dispositione, variari potest aliquantulum tempus pro viribus validioribus aut remissioribus agentis cum proportione ad passum: quando ergo intendimus examinare tempus animationis non de tempore exquisito procedit Controuersia,sed cum aliqua latitudine.

Sollicitè igitur Antiquorum testimonia (quorum fides in hac re habenda est) examinanda sunt ad præsentis Controuersiæ decisionem, ex qua Medici & Theologi iudicium faciunt de arboribus,an sint cum vero homicidio aut secus. In qua difficultate si Hippocratem sequamur *lib.de natura pueri*, inueniemus animationem in viris fieri trigesimo, in fœminis verò quadragesimo secundo die, cuius nullam rationem adducit, forsan quia ex anatomia id obseruauit pluries. Si inquiras cur fœminæ tardiùs generentur, seu animantur. Respondeo, ideò esse quia semen fœcundum vtitur calore vitali aut tanquam conditione requisita, aut tanquam instrumento ad opus generationis; cùm ergo eo tempore quo vir generatur semen viri præualeat, in quo est maior portio vitalis caloris, maiórque & efficacior actiuitas; hinc est quod citiùs operetur, proindéque animatio breuiori tempore fiat. Quando autem generatur fœmina ex eo est quia ipsius semen præualet; & cùm in ipso sit minor portio caloris vitalis, actiuitas est remissior, & sic tardiùs producit dispositiones requisitas pro animatione: vnde oritur quòd fœminæ tardiùs quàm viri animentur.

Varius tamen videtur esse Hippocrates circa animationis tempus, nam *lib. de septimestri partus text.4.* sic ait: *Dies igitur maximè insignes primi & septimi existunt multum quidem potentes, & in morbis, & in embrionibus, nam abortus multi, in huiusmodi diebus fiunt:* Ex quibus verbis videtur sentire animationem in septimo die fieri à seminis receptione; nam abortus supponit vitam in embrione; si ergo septimo die abortus fiunt,signum est animationem prædicto termino fieri. Hanc eandem sententiam amplecti videtur Aristoteles *lib. 7. de Historia animal. cap. 3.* per hæc verba: *Sed si semen intra septimum diem intus permanserit, conceptum iam esse certum est.* Inferiùs autem prosequitur sic. *Et fluxiones vocantur quæ intrà septimum diem corruptionem incidunt, abortiones autem quæ intra quadragesimum.* Colligitur ergo apertè ex hoc testimonio conceptionem fieri tempore prædicto vt plurimum, si intra septimum diem semen intùs permanserit, & tunc conceptum iam esse fœtum. Cæterùm, quando excernitur semen intra illos dies effluxionem vocat; minimè verò abortum; etenim abortus supponit animationem, secùs verò effluxio, quæ potiùs ad genituram quàm ad conceptum pertinet.

Princeps etiam Auicenna suffragatur huic opinioni *lib. 3. fen 21. tract.1. cap. 2.* sic: *Et spatium quidem spumæ est sex dierum, aut septem, & in his diebus format informatiuam embrione non petendo aliquid ex matrice.* Consonat Plinius *lib.10.cap.63.* vbi ait: *Et mulier septimo die concipere facillimè creditur.* Constat ergo animationem fieri in septimo die. Nam licèt tot & tam varia organa in hominis generatione reperiantur, nullam tamen implicationem inuoluit, nec difficultatem quominùs sit tanta virtus actiua in semine, vt possit totam formationem & delineationem absoluere in spatio septem dierum parum magis, minúsve. Quod totum Authores citati didicerunt, non quidem ratione id suadente, sed experimentis quampluribus ex anatomia deductis.

Restat tamen quid dicendum sit ad conciliationem doctrinæ Hippocratis, quandoquidem *libro de Natura pueri* doceat animationem fœmi-

narum

natum fieri die quadrageſimò ſecundo, & virorú die trigeſimo. Cui teſtimonio reſpondent communiter Doctores vbi locutum fuiſſe de perfecta formatione quæ vſque ad prædictum tempus ſe extendit; at verò primam animationem cùm rudi & imperfecta formatione fieri ſeptimo die docet *loco citato de ſeptimeſtri partu*. Vnde conſtat in doctrina Hippocratis nullam eſſe contradictionem. Cæterùm, ab animatione vſque ad perfectam formationem non intercedere tantum temporis ſpatium, neque in viris, neque in fœminis, quale ab Hippocrate præſcribitur, ſenſit quidam noſtræ Scholæ Doctor ſuprà citatus, ſed perfectam formationem in viris ſe extendere vſque ad diem vigeſimum ſecundum, & in fœminis vſque ad trigeſimum ſecundum, quod tempus videtur illi eſſe ſufficiens, vt facultas ſeminis, aut anima, quæ in die ſeptimo inducitur, perficiat prorſus formationem. Hoc tamen aſſerit nullo fundamento ductus, neque experimento ex anatomia, & ſic Authorum antiquorum teſtimoniis credendum eſt. Vnde meritò concludimus cum Hippocrate perfectam formationem fieri in viris trigeſimo die, & in fœminis quadrageſimo ſecundo, parum magis minúſve.

Porrò, licèt dictum ſit cum Hipprocrate vſque ad ſeptimum diem durare conceptionem ſeu animationem intelligi debet, ità vt ſeptimus dies ſit magis frequentior terminus; nam iudico poſſe variationem ſuſcipere, ità vt tardetur plus aut minus. Ità docet Auicenna *lib.3. fen.21.tractat.1. cap.1.* Cuius rei ea ratio aſſignari poteſt, quia omnis actio naturalis contingat ex proportione ſeruata agentis ad reſiſtentiam paſſi, & talis ſit actio ſeminis circa ſanguinem menſtruum dubium non erit, quin poſſit variari, proindéque poſſit fieri celeriùs, aut tardiùs, ſicut quælibet altera actio cuiuſvis agentis naturalis celeriùs aut tardiùs fieri poteſt variatâ proportione agentis ad paſſum.

Forſan de hac proportione loquebatur Hippocrates quando dixit fœminam celeriùs aut tardiùs corrumpere, prout purgationes menſtruales plures aut pauciores dies durauerint; ità vt quæ plures dies abſumit in purgatione tardiùs concipiat, quæ verò pauciores, breuiori tempore. Et ratio eſt quia ad generationem ſubſtantialem oportet facultatem formatricem vincere ſanguinem menſtruum, qui eſt materia generationis; hæc autem pugna & victoria in tempore fit. Vnde ſi copioſior eſt ſanguis aut diù duret, diutiùs durat pugna; ſi autem pauciores dies duret ſanguis menſtruus, minùs durabit pugna & celeriùs fiet animatio. Accedit etiam, nam quò diutiùs durat, ſanguis ſolet eſſe copioſior; & conſequenter materia frigidior, & magis reſiſtens tranſmutationi; quò autem minùs durat, minor materiæ copia eſt, & calidior, & ſic minùs reſiſtens. Ex quo fundamento colligit Hippocrates hanc ſeruari proportionem, vt tot dies animatio ſeu conceptio tardetur quot durat purgatio.

Hæc tamen proportio firma omninò abſolutè non eſt ad determinationem temporis in quo ſit conceptio ſeu animatio; etenim licèt ex parte materiæ poſſit eſſe variatio adducta, & maior aut minor reſiſtentia, prout maior aut minor fuerit quantitas ſanguinis, ſeu dies purgationis: attamen totum hoc poteſt variari propter variationem agentis ex parte viri, nam ſi fœmina cuius menſtrua purgatio ſit longioris temporis, coëat cum viro cuius ſemen habeat maiorem actiuitatem quàm aliud poſſet conceptio ſeu animatio fieri eodem tempore, quàm in fœmina breuioris purgationis, ſi coëat cum viro minoris virtutis, ſecundum medietatem; & ſic mihi videtur talem proportionem ab Hippocrate aſſignatam ex parte materiæ deſumptam non eſſe omninò firmam ad prædeterminandum nec cognoſcendum tempus animationis in fœtu.

Addimus etiam, quòd ſicut tempus perfectæ formationis diuerſus eſt in viris & in fœminis, ità etiam animatio ſeu conceptio debet anticipari in viris, & poſtponi in fœminis; nam ſicut formatio perfecta in viris celeriùs ſit, quia principium effectiuum præualet quod eſt efficacioris virtutis. Cùm hæc eadem ratio militet ad animationem ſeu conceptionem, videtur dicendum anticipari animationem virorum, & fieri ante ſeptimum diem, vel poſtponi aliquantulum animationem fœminarum, & fieri octauo aut nono die, non quidem indiuiſibiliter, ſed parum magis minúſve, ſicut de perfecta formatione dicitur.

CAPVT XIV.

Cui referenda ſit ſimilitudo ſpecifica in procreatione viuentium?

GAlenus *lib.2. de Semine, cap.5.* docuit ſimilitudinem filiorum ad parentes in tribus poſſe conſiderari, aut in forma ſpecifica ſubſtantiali, aut in ſexu, aut denique in accidentibus quibuſdam indiuidualibus. Ratione ſimilitudinis ſpecificæ, animal vnius ſpeciei ſolùm poteſt per ſe generare animal vnius ſpeciei; ſic homo ſemper generat hominem, equus equum, & leo leonem; & ſic dicitur ſimilitudo ſpecifica, quia animal eiuſdem ſpeciei generatur, quod eadem forma ſpecifica informatur. Similitudo in ſexu illa dicitur quando viuens quod generatur eſt ſimile in virilitate aut fœmineitate patri aut matri:at cum contingat non ſolùm filios aſſimilari parentibus in ſexu & in ſpecie, ſed etiam in accidentibus indiuidualibus, vt in colore & effigie, & aliis partibus organicis, inde oritur tertia ſimilitudo à Galeno dicta in accidentibus, de quibus ſuo ordine indagare intendimus cui referendæ ſunt; incipientes à ſimilitudine ſpecifica.

Priùs tamen quàm propoſitum dubium reſoluamus, videtur Galenum *loco citato* diminutè proceſſiſſe in enumeratione ſimilitudinum filiorum ad parentes; etenim non ſolùm ſit aſſimilatio in colore & effigie, verùm etiam in moribus & operationibus aliis & ingenio. Videtur ergo adſtruenda quarta ſimilitudo. Reſpondeo non eſſe multiplicandam aliam ſimilitudinem, nam quæ interdum in moribus reperitur, reducitur ad ſimilitudinem accidentium indiuidualium: etenim operationes facultatum internarum dependent ex diſpoſitionibus, ſeu temperie organorum in quibus reſident tales facultates. Vnde ſit vt ſi filij procreentur ſimiles in temperamento cerebri parentibus, ſine dubio erunt ſimiles in operationibus internarum facultatum & in moribus, etenim animi mores corporis tempera-

turam fequuntur ex Galeno ; & fic talis fimilitudo meritò refunditur in fimilitudinem indiuiduaIium accidentium.

Circa fimilitudinem fpecificam communis opinio Medicorum eft referendam effe in peculiarem naturam feminis, ità vt femen animalis huius fpeciei ex propria natura folùm habeat virtutem producendi, aut difponendi ad animal eiufdem fpeciei. Et vt clariùs intelligatur, notare debemus femina animalium diuerfæ fpeciei fpecie differre, & inde facultates quibus operantur; vnde ex propria natura & fpecie facultas feminis humani, exempli gratiâ, ad fimile animal difponit ex fe & per fe, ità vt ad nullum aliud poffit difponere. Et ratio huius eft, nam femen illud eft inftrumentum quo mediante viuens intendit producere fibi fimile ; Ergo quodlibet femen ex fe & per fe folùm producit fimile animal à quo decifum eft ; Ergo fimilitudo fpecifica quæ nihil aliud eft quàm productio animalis eiufdem fpeciei refunditur neceffariò in peculiarem feminis naturam. Ità Galenus 1. *lib. de Semine, cap.5.* per hæc verba ; *Dedit Natura femini poffe facere alterum, quale eft viuens à quo procedit.*

Videtur tamen claudicare fundamentum adductum de diftinctione fpecifica inter femina animalium diuerfæ fpeciei ; nam eadem ratio militare videtur de fanguinibus animalium diuerfæ fpeciei ac de feminibus ; fed inter fanguines diuerforum animalium in fpecie non datur fpecifica diftinctio ; ergo neque inter femina, proindéque ex natura fpeciali diuerfa feminum non oritur productio animalis fpecie diuerfa;non ergo fimilitudo fpecifica referenda eft in feminis peculiarem naturam. Refpondeo tamen non effe omninò certum inter fanguines diuerforum animalium in fpecie non effe etiam fpecificam diftinctionem ; fed adhuc admiffo antecedenti eft valde difpar ratio in feminibus diuerforum animalium in fpecie: nam in his apparent diuerfa opera in fpecie, quæ non apparent in fanguinibus ; differunt verò femina ex propria natura, ex qua differentia oritur difpofitio ad fimile animal cuius eft femen.In fanguine autem folùm apparet opus nutritionis, quod eodem modo fieret in hoc animali, & fic poneretur fanguis alterius animalis diuerfæ fpeciei ; non ergo in fanguinibus relucent opera diuerfa fpecie ad deftruendam diuerfitatem fpecificam.

Nec valet, fi iterum fiat inftantia contra noftram doctrinam, ex eo quòd femina diuerforum animalium in fpecie generant animal diuerfum à quolibet,vt conftat in coïtu equi cum afina;ergo fimilitudo fpecifica non reducitur ad peculiarem naturam feminis ; nam friuola videtur ; Etenim talis generatio quæ fit ex animalibus diuerfæ fpeciei coëuntibus eft per accidens, & monftruofa dicitur, quia eft præter intentum cuiuflibet agentis, & feminis ; fiquidem quodlibet ex fe & per fe folum intendit productionem animalis fuæ fpeciei ; quia tamen vnum impedit opus alterius, generatur tertium animal per accidens, per fe tamen folùm generat femen huius animalis animal eiufdem fpeciei, & fic meritò refunditur fimilitudo fpecifica in peculiarem feminis naturam.

Quæres: an fimilitudo hæc fpecifica æquè reducenda fit in vtrumque femen, virile fcilicet & fœmineum. Cui dubiolo refpondet Doctor fuprà citatus, olim in noftra Schola Primarius, fimilitudinem fpecificam magis tribuendam effe patri ratione virilis feminis. Rationem reddit, nam femen virile abfolutè eft magis actiuum, ergo potiùs ipfi tribuenda fimilitudo : etenim quod efficacius eft principaliter, videtur difponere ad propriam formam. Cùm ergo fimilitudo fpecifica fundetur in productione fimilis animalis fecundùm formam fpecificam, videtur meritò & potiori iure tribui agenti efficaciori, & fic femini virili & patri potiùs quàm matri. Faciliùs intelligitur hæc doctrina in opinione Ariftotelis ; nam cùm ipfe ponat actiuitatem folùm in femine virili, neceffariò fimilitudo fpecifica in Patrem refundi debet, quantumvis fœminæ conducat paffiuè, materiam fubminiftrando, nam efficienti principio folùm eft tribuenda fimilitudo.

Alij ex Galeni fententia *lib.2.de Semine, cap.5.* intendunt fuadere in fœminam effe reducendam fpecificam fimilitudinem, fundamento defumpto ab experimento ; nam quando coëunt animalia diuerfa fpecie, vt vulpes mafculus cum leæna, feu fœmina leonis, femper oritur fœtus eiufdem fpeciei cum leæna, & non cum vulpe ; ergo fimilitudo in fpecie magis fequitur matrem; Si ergo hoc femper accidit coëuntibus animalibus diuerfæ fpeciei, ergo etiam fimiliter fiet coëuntibus animalibus eiufdem fpeciei, proindéque femper & potiori iure matri eft tribuenda quàm Patri.Ita Fernelius *lib.de hominis procreatione, cap.11.*

Hæc fententia meritò etiam refellitur pluribus, nam ex ea fequeretur quòd fimilitudo in fexu & accidentibus femper refunderetur in femen fœmineum, cuius contrarium experientiâ patet. Sequelam probo ; nam ex eo iuxta opinionem adductam fpecifica fimilitudo tribuitur fœminæ, quia eius femen femper eft efficacius: fed hæc eadem ratio vrget in ordine ad fimilitudinem in fexu & accidentibus ; ergo eodem modo omnis fimilitudo refundenda effet in fœminam. Hoc argumento vtitur Primarius nuper citatus, quod etiam adducit Petrus Garcia contra hanc fententiam. Et miror virum adeò ingeniofum non vidiffe æquo Marte pugnare contra fuam opinionem ; ná ideò tenet fimilitudiné fpecificam potiori iure, & magis tribuendam effe patri, quia femen virile abfolutè eft magis actiuum ; fed hæc actiuitas etiam habet vim in ordine ad fexum & accidentia indiuiduantia ; ergo femper omnis fimilitudo in patrem effet refundenda, cuius contrarium experientia teftatur. Non ergo ftat cum fua doctrina prædicta impugnatio.

Militat etiam contra fecundam opinionem quod cæteris paribus femen viri eft aliquantulum potentius femine materno ; ergo fimilitudo fpecifica non eft tribuenda fœminæ, & non viro. Refpondebit aliquis, quòd licèt abfolutè & fimpliciter potiùs femen fit virile, non tamen refpectu huius determinatæ materiæ, menftrui fcilicet fanguinis ; nam cùm ifte & proprium femen fiant ab eadem fœmina maiorem conuenientiam habent inter fe, quàm cum femine virili, & fic potentior eft actio fœminei feminis refpectu huius materiæ, indéque fimilitudo fpecifica matri tribuitur. Contra hanc folutionem vrgeo fic ; Nam fimilitudo maior inter fanguinem menftruum & fœmineum femen minimè fundat efficaciam agentis, præcipuè quia materia

ex

ex se est indifferens; ergo si aliàs virile semen absolutè est efficacius, nihil ponit ad similitudinem specificam similitudo ex parte materiæ, cùm forma sequatur semper dispositionem efficientis. Præterquamquod, licèt hæc solutio valeret, quando animalia diuersæ speciei coëunt, quia semina sunt diuersæ naturæ; & potest intelligi quod materia habet maiorem similitudinem cum vno quàm cum altero, tamen quando semina sunt eiusdem speciei infimæ, minimè probat; etenim quando effectus est eiusdem speciei infimæ non potest esse maior resistentia aut incapacitas in materia ad vnum quàm ad alteram, etiamsi differant numero; sed semina vtriusque parentis ità se habent; ergo nihil facit similitudo in materia quando semina sunt eiusdem speciei infimæ.

Sit nostra Conclusio, similitudinem specificam æquè reducendam esse in virum & fœminam in congressu animalium eiusdem speciei, probatur ex dictis facilè; nam æquè concurrit ad generationem vtrumque semen per veram efficientiam, & æquè vtrumque agens intendit producere simile animal in specie, ità vt natura humana exempli gratiâ, æquè coalescat ex viro & fœmina; sed aliàs huiusmodi agentia sunt simillima in specie; ergo talis similitudo æquè refunditur in virum & fœminam. Probatur amplius iuxta nostra principia; nam licèt virile semen & fœmineum partialiter concurrant in ordine ad productionem fœtûs, nihil est peculiare in entitate specifica quod correspondeat viri, & non alteri; si ergo ambo semina concurrunt effectiuè, æquè tribuitur effectus vtrique semini. Et confirmatur, quia non magis dicitur vir pater quàm fœmina mater; ergo specifica similitudo non tribuitur magis viro quàm fœminæ.

Argumentum verò desumptum ab experientia illa de coitu animalium diuersorum in specie nihil valet. Primò, nam plures negant, quod semper quando vulpes copulatur cum leæna generatur leæna; tamen admissâ experientiâ dicimus hoc non probare contra nos; siquidem in animalibus diuersæ speciei optimè potest contingere quòd semen fœmineum sit efficacius virili alterius speciei, & sic semper ipsum vincat, proindéque effectus similis sit semper fœminæ; at in animalibus eiusdem speciei hoc non valet, nam vtrumque semen semper intendit producere simile in specie, & sic semper refundi debet similitudo specifica æquè in vtrumque, quia æquè & simpliciter vtrumque semen requiritur, & effectiuè concurrit ad generationem: Neque oppositio est aliqua inter ipsa, at inter semina animalium specie diuersorum est oppositio, & sic generatur animal simile animali cuius semen fit efficacius, & si contingat nullum semen vincere, generatur tertium animal diuersum ab vtroque, vt coëunte asino & equa generatur mulus per accidens; at in animalibus eiusdem speciei hoc nunquam contingit, & sic argumentum nihil probat.

CAPVT XV.

De Similitudine in sexu.

PRo intelligentia præsentis difficultatis aduertendum est distinctionem sexûs in duobus præcipuè consistere, nempè in temperamento proprio diuerso debito viris ac fœminis, ex quo plura alia oriuntur accidentia diuersa, vt fortitudo in actionibus, aut debilitas, & modus substantiæ diuersus in carnibus secundum duritiem & mollitiem; insuper etiam consistit in diuersa collocatione partium generationi deseruientium; & rursùs in his eisdem partibus diuersitas quædam est non solùm conformationis, sed accidentium aliorum, ratione quorum fortiora sunt genitalia viri quàm fœminæ. Ex quo etiam deducitur contra vulgi opinionem, partes genitales viri & fœminæ plus differre quàm locatione, hoc est positione interna aut externa. Constat hoc manifestè in membro virili, nam ea soliditas quæ in ipso reperitur non potest esse in fœmina ratione locationis diuersæ. Præterquamquod etiamsi concedamus in fœminis esse genitalia interiùs, non tamen æqualis fortitudinis cum genitalibus viri, & sic differunt plusquam locatione partium.

Secundò supponendum est: fœminæ generationem non minùs à Natura esse per se intentam quàm viri generationem; nam Deus ex Adami costa formauit Euam ex proprio institūto Naturæ hominis, quæ ex viro & fœmina completur, ità vt ex vtroque fiat vnica natura humana, vt sic ex coniunctione fieret multiplicatio, & propagatio eiusdem Naturæ iuxta illud Genesis 1. *Crescite & multiplicamini, & replete orbem terræ*; Cùm ergo propagatio sit per se intenta medium necessarium ad ipsam propagationem, erit per se intentum quod est fœmina ipsa, nam sine ipsa non potest fieri multiplicatio nec coniunctio. Vnde colligitur fœminæ generationem non esse monstruosam (quidquid plures clament cum Aristotele;) nam ea dicitur generatio monstruosa quæ fit præter intentum agentis, sed generatio fœminæ talis non est; siquidem vtrumque semen coniunctum à quo fit generatio quantum est ex propria specie & natura, non magis intendit viri quàm fœminæ generationem; ergo non minùs fit per se ab illo principio vir quàm fœmina. Philosophus verò solum concessit virile semen tanquam vnicum comprincipium generationis, & sic nihil mirum si affirmauerit fœminæ generationem esse monstruosam ex materiæ indispositione. Cæterùm, cùm iam suprà probauimus in fœminis esse verum semen ex se similis animalis productiuum à quo deciditur, moritò deducimus fœminarum generationem non esse præter intentum agentis, nec monstruosam.

His prælibatis, plausibilis est opinio, quæ tenet adhuc concesso semine vero in fœminis, earum generationem fieri propter indispositionem materiæ; nam licèt ex semine virili & fœmineo fiat vnum comprincipium generationis, attamen per se solum intendit generationem perfectioris in sua specie quod est vir: si autem accidat propter materiæ indispositionem, quòd non generetur vir, tunc resultat fœmina per accidens, & dispofi

diſpoſitio illa immediata peculiaris fœminarum, hoc eſt conformatio diſtincta à viris, & reliqua alia diuerſa quæ in fœminis reperiuntur fiunt ab vniuerſali cauſa, quemadmodum quilibet effectus per accidens.

Hæc ſententia improbabilis mihi videtur; nam generatio fœminæ non minùs eſt per ſe intenta a Natura quàm viri generatio; nec minùs adeſt principium effectiuum ordinatum in productionem fœminæ, nempè ſemen fœmineum, ex quo & virili reſultat vnicum comprincipium indifferens ad productionem viri & fœminæ. Cæterùm, quod fit vir vel fœmina, dependet ex victoria huius aut alterius ſeminis, non verò ex materia, vtpote hæc eſt omninò indifferens vt ex ipſa formetur vir aut fœmina; non ergo fieri, aut generari poteſt fœmina per accidens ex materiæ indiſpoſitione. Neque intelligi poteſt quomodo organizatio peculiaris fœminarum fiat à cauſa vniuerſali propter indiſpoſitionem materiæ, quia aſſignari non poteſt quæ ſit diſpoſitio materiæ quæ exigat conformationem partium fieri ab vniuerſali cauſa; nam quòd fiat vterus, v.g. ita cauus & cum ſinubus, & quòd teſticuli adhæreant, à nulla diſpoſitione materiæ exigi poteſt, diuerſitas enim quæ communiter aſſignatur, conſiſtit in maiori, aut minori calore; Si ergo tota materia ex qua fit fœmina eſt minùs calida, quæ erit in ipſa diſpoſitio aut exigentia quæ cogat cauſam vniuerſalem ità operari, vt conformationem & partium diuerſitatem ad fœminam requiſitam valeat delineare? Certè videtur eſſe neceſſarium concedere in vniuerſali cauſa abſque vlla neceſſitate aliam facultatem formatricem ſicut in ſemine, quod vanum videtur, quandoquidem conſtat ex ſuprà dictis:in fœminis eſſe principium effectiuum, & ſui ſimilis productiuum.

Alia ſententia communiter recepta eſt, cuius author videtur eſſe Galenus *lib. 4. de Vſu partium*, nempè quòd tota ratio ſimilitudinis in ſexu proueniat ex calore materiei, ità vt in tantum fiat fœmina, in quantum materia non eſt ità calida aut cocta; Maſculus verò fiat ex materia calidiori, & magis cocta, non quidem vt præcedens opinio aiebat, ſed in hac ſententia ſemper genitalia interiùs formantur; quando verò formata ſunt in materia calida, ratione caloris exteriùs pullulant, & fit maſculus; at quando materia non eſt ità calida, interiùs remanent & fit fœmina, ſemper tamen ab vtroque ſemine genitalia formantur. Cæterùm, quòd maſculi fiant ex materia calidiori, ſuadent ex eo quòd in ætate puerili & ſenili præcipuè generantur fœminæ, in adoleſcenti & media ætate generantur vtplurimùm maſculi: Ergo cùm in illis ætatibus ſit materia minùs calida, in his verò magis, videtur in calorem materiæ referendam eſſe viri, aut fœminæ generationem,proindéque ſexûs differentiam.

Vlteriùs intendunt fulcire hanc eandem opinionem, ex eo quòd inter ſigna calidiorum teſtium ponitur generatio maſculorum, & à ſemine effuſo à dextro teſticulo creditur fieri maſculus, & in dextro ſinu vteri formatur, item etiam remedium ad generationem maſculorum ex calidis aromaticis componitur; quæ omnia meritò probant, à calore intenſiori fieri. Si ergo talis calor ſit in materia, valebit ſine dubio facere ſexûs diuerſitatem. In cuius confirmationem adducunt experimentum; nam qui crapulis & otio ſunt dediti, frequenter generant fœminas, quia crudorum & frigidorum ſuccorum copiâ abundant; conuincitur ergo maſculos ex calidiori materia fieri; calor ergo licèt non conducat ad productionem teſticulorum interiùs aut exteriùs; conducit tamen vt detrudantur exteriùs poſtquam ſunt producti, & hac ratione fit maſculus, fœmina verò ſi debilis ſit calor.

Cæterùm, quòd calor habeat vim foras eiiciendi & erumpendi genitalia quæ interiùs formata ſunt, probant ex Hippocrate *6. de morbis vulgaribus, p.8. textu 50.* vbi aſſerit fœminam optimè mutari in virum vi caloris denuò adquiſiti, & de facto mutatam fuiſſe fœminam quam refert Hippocrates; & quòd hoc fit poſſibile probant à paritate; nam dentes ſeptimo menſe poſt ortum erumpunt in gingiuis; ergo ſic ſimiliter poterunt genitalia intùs genita propter calorem exteriùs erumpere, & hac ratione poterit ex fœmina fieri maſculus.

Hæc ſententia etiam meritò reiicienda eſt, quia ex illa ſequeretur fœminam ſolùm intentam eſſe per ſe & primariò, maſculum verò per accidens, ex eo ſolùm quòd calor ad extra pelleret genitalia quod nullus concedit:deinde quia idem calor qui erat in illa materia, dum incipiunt formari genitalia viri, perſeuerat prorſus inuariatus dum erumpunt; ergo ſi anteà interiùs erant genita, etiam debent permanere poſteà; ſiquidem idem calor ſemper valet facere eundem effectum.

Efficaciùs premo hanc opinionem, quia ſi calor habet virtutem propulſandi foras genitalia interiùs genita,ſimiliter habebit eandem virtutem reſpectu aliarum partium internarum, vt veſicæ vrinariæ, & aliarum; non enim videtur maior ratio vnius quàm alterius: conſtat autem nunquam viſum eſſe calorem id facere; ergo neque in genitalibus id euenire poteſt. Vlteriùs etiam poteſt contingere quòd fœmina ſit calidior viro ex principiis generationis, vtpote bilioſæ temperaturæ; maſculus verò poteſt temperaturæ pituitoſæ, vt quotidie id videmus: Ergo eo tempore nec calor poteſt efficere externam pullulationem genitalium in fœmina bilioſa, nec frigus poteſt detinere pullulationem in viro pituitoſo. Non ergo ſexûs diuerſitas oritur à calore propulſante, neque à frigore impediente externam pullulationem.

Ea verò quæ in fauorem prædictæ opinionis ſunt adducta, minimè probant intentum; nam fatemur maſculum fieri à maiori calore,non tamen eſt quia calor propulſet genitalia quæ intùs ſunt genita, ſed quia talis calor eſt vitalis & ſpirituoſus quo efficaciùs viri ſemen operatur & vincit fœmineum; & hac ratione à dextro teſticulo ſemen calidius oritur, & in dextero vteri ſinu ſolet generari maſculus, & in ætate iuuenili, & vſu medicamentorum calidorum in quantum calorem vitalem hæc omnia ſuſcitare valent: & propter eandem rationem tempore hyemis maſculi generantur, quia ſcilicet minùs diſſipantur ſpiritus & calor natiuus validus eſt. Id verò quod adducitur de mutatione fœminæ in virum difficillimum apparet, immò & impoſſibile;primò; nam etſi in fœmina aliqua genitalia erumperent, adhuc non eſſet vir; nam fœmina & maſculus plus differunt quàm diuerſa locatione partium, vt ſuperiùs dicebamus. Secundò, quia

quia ſi ſolus calor valeret efficere mutationem illam genitalium ad exteriora, aut per vehementes febres, aut per mutationem temperamenti fœminæ in bilioſum accideret interdum talis mutatio, quod nunquam viſum eſt. Neque Hippocrates hæc voluit *citato loco*, ſed exiſtimandum eſt fœminam illam ex retentione excrementorum in externo ore matricis excreuiſſe tumorem aut tuberculum fortaſsè talis magnitudinis & figuræ, vt ſpeciem membri virilis referret, & propterea à conſortio fœminarum meritò, ſi id accidit, ſeparari debet talis fœmina, quoniam forſan idem inconueniens impudicitiæ ſequi poterat eodem modo ac ſi haberet membrum virile. Argumentum à ſimili de pullulatione dentium nihil probat, etenim dentes neutiquam fuerunt intùs geniti, ſed ſolùm partes quædam aut radices eorum, quæ poſteà per augmentationem adquirunt partes quæ per externam partem vniuntur, indéque extrà apparent.

Probabiliùs in hac re videtur dicendum ſimilitudinem in ſexu ad maiorem actiuitatem ſeminis virilis ſupra fœmineum, aut fœminei ſupra virile eſſe reducendam. Pro cuius probatione & maiori clariorique intelligentia notandum eſt, quòd ſicut ſemen ex propria ſpecie habet formare & organizare ad animal cuius eſt ſpecies, ità tale ſemen in indiuiduo habet ex propria natura formare ad animal ſimile omninò tali indiuiduo; nam cùm facultas formatrix talis ſeminis in indiuiduo indiuidualis ſit, non habet indifferentiam ad quamlibet formationem in ſpecie, ſed potiùs eſt determinata ad vnam in indiuiduo, & ſic tale ſemen formabit ſimile indiuiduum, à quo deciſum eſt, vtpote ad aliud non poteſt eſſe determinatio ex propria natura; vnde ſemen viri ad formandum virum, & ſemen fœminæ ad formandam fœminam ſimi'em illi à qua deciditur habet virtutem ex propria natura.

Probatur igitur noſtra Concluſio; nam ſemen viri & fœminæ ſunt duo agentia partialia ſimpliciter neceſſaria ad generationem, quorum quodlibet non ſolùm intendit generare ſimile animal in ſpecie à quo deciſum eſt, verùm etiam ſimile in indiuiduo, & peculiaritate ſexûs: vel ergo dum permiſcentur, nullum vincit alterum dum alterantur, & tunc fiet Hermaphrodita: vel vincit virile, & tunc fiet maſculus; aut denique vincit fœmineum, & tunc erit fœmina. Sexûs ergo diuerſitas meritò ad maiorem actiuitatem vnius ſeminis ſupra alteram reducenda eſt; nam virile neutiquam ex ſe poteſt producere fœminam, nec fœmineum habet virtutem ad productionem viri. Et cùm ex alia parte conſtet materiam eſſe omninò indifferentem, nec ſolum calorem ſufficere ad huiuſmodi ſexûs diuerſitatem, meritò in actiuitatem efficientis indiuidualis reducitur, intendentis producere & generare ſimile indiuiduum in ſexu, quale eſt à quo ſemen deciſum eſt. In cuius rei confirmationem ſtat Philoſophus 4. *lib. de generat. animalium cap.* 2. vbi ſic ait: *Quoties igitur ſemen ſuperat, magis ad ſe ducit, exuperatur, in contrarium demutatur.* Sentit ergo ſexûs diuerſitatem à maiori actiuitate ſeminis oriri. Hac igitur efficaci ratione noſtra ſententia ſufficienter manet probata, & ex impugnatione contrariarum opinionum. Quare tempus inſtat, vt ad ſimilitudinem in accidentibus properemus.

CAPVT XVI.

Cui referenda ſit ſimilitudo in accidentibus indiuidualibus?

PRo intelligentia propoſitæ Controuerſiæ, notandum eſt plura eſſe accidentia, in quibus fœtus ſolet eſſe ſimilis parentibus; etenim poteſt eſſe ſimilitudo in qualitatibus tam primis quàm ſecundis, & in conſuetudinibus ſeu moribus quæ ab ipſis qualitatibus oriuntur, provt in cerebro: inſuper etiam poteſt eſſe ſimilitudo in accidentibus conformationis, vt in ſitu, aut figura partium. Quâ ratione ſimilis fœtus euadit in effigie, aut in aliquibus membris, ſic aut aliter formatis, & propter eandem rationem morbi fiunt hæreditarij, qui à parentibus in filios veluti propagantur, & tales morbi interdum ſunt in qualitatibus, vt lues venerea: interdum in conformatione, quâ ratione pater mutilatus mutilatum generat filium. Controuerſia igitur præſens de ſimilitudine circa omnia accidentia propoſita procedit. In qua quidem valde Authores digladiantur, nec facilè huius euentûs cauſam aſſignare poſſunt, eâ tamen quâ potero claritate, & breuitate quid verius in re tam difficili appareat, declarabo.

Omiſſis tamen inutilibus dicendi modis plauſibiliorem opinionem referam quæ tribuitur Ariſtoteli *lib.* 4. *de generat. animal. cap.* 6. vbi cùm ſupponat nullum eſſe ſemen fœminæ actiuè concurrens, ſed omnem actiuitatem à virili ſemine procedere, docet omnem ſimilitudinem in accidentibus oriri ab actuatione ſeminis virilis cum proportione ad diſpoſitionem materiæ; ità vt ſi actiuitas ſeminis viri omninò vincat diſpoſitionem materiæ quæ à fœmina communicatur pro formatione fœtûs, tunc quidem reſultabit ſimilis patri, in accidentibus; ſi autem non vincat materiæ diſpoſitionem, erit fœtus ſimilis matri propter materiæ diſpoſitionem: Exiſtimat enim Philoſophus iuxta mentem Petri Garciæ, ſemen virile eſſe agens determinatum quantum ad ſpeciem, verumtamen quoad indiuiduum eſſe indeterminatum agens, ſeu indifferens & vniuerſale ad producenda hæc aut illa accidentia indiuidualia, aut hanc aut illam organizationem, determinari verò ex diſpoſitione materiæ.

Contra hanc doctrinam Philoſophi ſic expoſitam arguit Noſter Petrus Garcia, & iudicat eſſe falſam, eò quòd ſemen virile nihil recipit à ſanguine, ſeu à materia fœtûs quam fœmina communicat; & ſic non poteſt determinari à diſpoſitione materiæ vt producat accidentia indiuidualia ſimillima fœminæ. Cæterùm, hac ratione non conuincitur Ariſtotelis opinio; ſiquidem non eſt neceſſarium quòd agens vniuerſale & indifferens recipiat aliquid in ipſo vt determinetur ad productionem vnius potiùs quàm alteriùs, nam ſufficit quod ex diſpoſitionibus materiæ, & ex his quæ ab agente illo ſunt producibiles ex naturæ ſua reſultat diſpoſitio exigens peculiarem illum effectum, quod oſtenditur in opinione ſatis probabili de productione diuerſorum humorum à iecore propter heterogeneitatem materiæ, nihilo recepto in ipſo iecore quod determinet magis ad productionem vnius quàm alterius; poterit ergo determi

determinari agens indifferens ad productio-nem accidentium indiuidualium, quin re-cipiat aliquid ex materia, ex cuius difpofitione determinatur.

Efficaciùs autem premitur & fortiùs doctrina Philofophi, ex eo quòd cùm tota materia com-municetur à fœmina, folùm poterit determinari pro affimilatione in accidentibus indiuidualibus ad ipfam fœminam, & minimè pro viro. Conftat autem fœtum fæpè viro aut parenti affimilari; ergo hæc fimilitudo adæquatè non debet tribui difpofitionibus materiæ tanquam prædetermi-nantibus.

Si refpondeat aliquis, partem craffam feminis viri poffe determinare ipfum femen vt materiam, ad affimilationem fœtûs ipfi viro. Contra infta-tur folutio; nam etfi admittamus partem craf-fam concurrere vt ex ipfa fiant fpermaticæ par-tes, tamen fæpenumerò accidit vt fœtus euadat fimilis patri in pluribus aliis partibus quæ non fiunt ex parte craffa feminis ipfius; fed fiunt à femine virili vt agente; ergo determinatio ad ta-lem fimilitudinem à nulla fumitur materia: Ruit ergo adducta doctrina iuxta modum intelligendi adductum.

Meliùs poterat explicari opinio Ariftotelis, dicendo quòd femen viri ex fe eft determinatum ad producendum fœtum fimilem viro, fi aliàs non fit difpofitio repugnans; quando autem ex parte materiæ quam communicat fœmina, eft difpofitio contraria organizationi viri, & exigens formationem fimilem matri, tunc fœtus fit fimi-lis matri.

Quæres, vnde habeat femen viri producere or-ganizationem fimilem ipfi, cùm non videatur effe ratione formæ, cùm optimè poffit eadem forma produci & conferuari cum organizatione altera. Refpondent Authores fequentes, hunc philofophandi modum oriri ex peculiari indiui-duatione feminis & ipfius formatricis facultatis; etenim femen virile in quantum tale, fimilem indiuiduationem valet producere, quemadmo-dum etiam fimilem fexum. Adhuc tamen manet difficultas; fiquidem non apparet vnde habeat fanguis menftruus virtutem contrariam, & repu-gnantem actiuitati feminis viri, & conducentem pro affimilatione peculiaribus partibus fœminæ; etenim licèt fœmina generet talem fanguinem qui fe habet vt materia, attamen folùm fit ab vnica parte determinata, nempè à iecore, & fic folùm poterit fieri affimilatio fecundum eandem partem, & non fecundum alias, cuius contra-rium experimur.

Refpondebit aliquis, talem fanguinem men-ftruum antequam defcendat ad vterum iam effe alteratum à fingulis partibus & difpofitum, ra-tione cuius valet fimiles partes, & fimilia accidentia fœminæ producere cuius eft fan-guis. Sed contrà inftatur hæc folutio, primò quia nullus concedit actiuitatem fanguini men-ftruo, & ex hac folutione id neceffariò fequitur. Secundò quia actiuitas orta ex alteratione ab om-nibus membris impoffibilis eft, & fuprà latè eft confirmatum contra noftrum Doctorem Marti-nez quoad partem fpirituofam feminis, à qua oriri virtutem producendi fimilem organizatio-nem, & fimilia accidentia indiuidualia docet, ra-tione figillationis receptæ à membris omnibus, à quibus tales fpiritus alterantur. Si ergo in par-tibus actiuis, & fpirituofis feminis impoffibilis apparet virtus ad fimilitudinem propter rationes quas ibi adduximus, multò meliùs in fanguine menftruo erit impoffibilis virtus affimilandi in accidentibus propter alterationem quam recipe-re poteft à fingulis membris; præcipuè cùm fan-guis menftruus non decidat à fingulis vafis mi-noribus in veriore opinione, fed à venis maiori-bus in quibus redundat; ergo non poterit altera-ri à fingulis membris, neque recipere virtutem ad fimilem conformationem partium efficien-dam, qualis erat in fœmina.

Verior mihi videtur Galeni opinio 2. *lib. de Semine cap.* 5. vbi afferit fimilitudinem in acci-dentibus quæ ad conformationem attinent, oriri à maiori efficacia, & actiuitate feminis, ità vt fœtus euadit fimilis in hac aut illa conformatio-ne patri aut matri, quia facultas formatiua, v. g. materni feminis in ea parte efficaciùs operatur. Hæc affertio ratione probatur, quia talia acci-dentia conformationis folùm à facultate forma-trice feminis procedere poffunt, vtpote per or-dinem ad conformationem intrinfecè conftitui-tur talis facultas. Conformatio ergo neceffariò oritur à facultate formatrice, quæ refidet in fe-mine. Tunc fic vrgeo:Ergo quòd refultet confor-matio in partibus fimilis matri,fit neceffariò à po-tentia formatiua refidente in femine materno,cùm talis indiuidua facultas non contineatur in femine paterno, neque è contra habet:Ergo quodlibet fe-men in indiuiduo indiuiduã, & peculiarem facul-tatem formatricem conformationis omninò fimi-lis ei à quo eiaculatur;ac per confequens fi fœtus euadit fimilis patri in conformatione, ex eo eft quia femen ipfius quoad illam prævaluit in per-mixtione, coadunatione, & alteratione vtriufque feminis tempore conceptionis. Et hac ratione intelligo Mercati opinionem, qui docet prædi-ctam fimilitudinem fieri à facultate formatrice feminis, prout in tali fubiecto, feu in tali femi-ne. Et præcipuè habet locum hæc opinio apud eos qui afferunt accidentia à fubiecto indiuidua-ri, quo admiffo fundamento tanquam probabi-li, clariffimè infertur ex peculiari ratione indi-uiduali potentiæ formatricis in femine refidentis oriri fimilitudinem in conformatione.

Dices: fæpenumerò accidit fœtum euadere fi-milem patri in conformatione aliquarum par-tium, & in aliis membris fimilem fieri matri; fed vnum femen refpectu alterius non poteft effe effi-cacius & inefficacius; ergo fimilitudo in confor-matione non poteft reduci in efficaciam vnius fe-minis refpectu alterius. Refpondeo facilè vnum & idem femen poffe effe efficacius, & inefficа-cius refpectu diuerfarum partium ipfius, factâ comparatione cum partibus feminis alterius fiue fœminæ,fiue viri; nam efficacia feminis & fuarum partium oritur ex peculiari difpofitione per co-ctionem in tefticulis adquifita, & fic optimè po-teft in vna parte femen effe efficacius quàm in al-tera; fiquidem difpofitio non femper eft æqualis. Si verò forfan accidat quòd facultas refidens in omnibus partibus feminis viri fit æqualis cum fa-cultate formatrice refidente in omnibus partibus feminis fœminei, tunc quidem fœtus non erit fi-milis in conformatione, neque patri, neque ma-tri,fed refultabit tertium in conformatione à cau-fa vniuerfali producta, ex vi illius difpofitionis, quæ refultat eò quòd nullius facultatis formatri-cis fit victoria: quemadmodum etiam in genera-tione monftruofa accidit, quando fcilicet gene-

ratus

ratur animal diftinctum à duobus coëuntibus, vt in generatione muli accidit ex afino & equa, quia neutrum femen vincit alterum animalis, & fic à caufa vniuerfali generatur tertium ex vi difpofitionis inductæ ab vtroque femine.

Dices vlteriùs contra noftram cõclufionem, Semen viri eft perfectius & validius femine fœmineo; ergo femper virile femen affimilabit fœtum in cõformatione viro, & nunquam fœminæ, quod etiam de fimilitudine in fexu probat fimiliter argumentum, quod adducit Galenus contra fe *2. de Semine citato*, Cui refpondet femen fœminæ quafi foueri & fortificari à fanguine menftruo fibi adiuncto toto geftationis, & formationis tempore, & fic ratione illius fæpè fœtum affimilari fœminæ in conformatione.

Sed contra hanc folutionem inftatur fic; Sãguis menftruus non poteft adiuuare femen fœminæ mediâ virtute actiuâ, cùm in ipfo nulla fit ad formandum; neque mediâ difpofitione aliquâ, ratione cuius fœmineum femen reddatur efficacius femine virili; nam ex hoc fequeretur femper hoc fieri, cùm femper fœmineum femen habeat adiunctum fanguinem menftruum, & per confequens femper fœtus erit fimilis fœminæ in accidentibus conformationis, quod non ita accidit. Quare verifimilius eft Galenum dum recurrit ad fanguinem menftruum, folùm loqui de fimilitudine in accidentibus qualitatiuis in quibus aliquam veritatem habet, vt infrà conftabit.

Ad argumentum verò refpondeo: quòd licèt abfolutè vir fit perfectior fœminâ, cæteris paribus, hoc non tollit quominùs plures fint viri debiliores fœminis, & è contrà propter indiuiduationem, & fic femina ob hanc rationem interdum ad inuicem vincantur; & fic interdum fiunt fœtus fimiles viro, interdum fœminæ in accidentibus, & in fexu. Itaque licèt fpecies viri fit abfolutè perfectior, & vniuerfaliter, non tamen omnes indiuidui viri funt perfectiores, nec validiores omnibus indiuiduis fœminei generis; & fic faluatur efficacia feminis, aliquando ex parte viri, aliquando ex parte fœminæ. Præterquamquod non valet Confequentia, Eft perfectus agens, ergo femper efficacius operatur; quia poteft remitti actio agentis perfectioris ob diftantiam maiorem, feu defectum applicationis: fic licèt calor fit actiuior quàm frigus, nihilominùs interdum frigus vincit calorem ob rationem adductam. Quod totum in feminibus eodem modo accidere poteft.

Quæres: Si facultas huius feminis in indiuiduo ex fe habet virtutem formandi & organizandi fœtum fimilem indiuiduo à quo decifum eft, cur facultas formandi oculos exiftens in femine non format ipfos in eadem magnitudine, ficut funt in indiuiduo à quo deciditur femen? Refpondeo fimilitudinem in magnitudine membrorum dependere ex facultate nutritiua, & augmentatiua; & fic licèt ex vi facultatis generatiuæ producatur quidquid ipfa poteft ad talem fimilitudinem; quia tamen deficit tunc quando fit prima formatio iuuamen requifitum aliarum facultatum, inde eft quod primò quando fit conceptio, & quando fœtus in lucem editur, non fit adhuc facta tota fimilitudo quæ dependet ex augmento quod fœtus poteft adquirere mediâ nutritione; & hinc oritur vt illicò non fiat fœtus omninò fimilis in accidentibus conformationis quæ dependent ex ex magnitudine. Ex his colligitur eandem effe caufam fimilitudinis in morbis hæreditariis qui in conformatione praua, confiftunt vt cicatrix, & fextus digitus, & alia fimilia accidentia, quæ nequiquam reduci poffunt in materiæ difpofitionem; nam videtur chimæricum in fanguine menftruo effe difpofitionem quæ expofcat fieri cicatricem in facie: folùm ergo in facultatem formatricem feminis in indiuiduo reduci debet talis formatio, vt dictum eft.

Sed quid dicendum quando tales morbi in cõformatione primò producuntur fine fimilitudine ad parẽtes, quia in ipfis nullus morbus conformationis reperitur? Certè refponfio doctrinam tangit generalem de generatione monftruofa intra eandem fpeciem. Et fic refpondeo fextum digitum feu alium quemlibet morbum conformationis oriri ex praua & præternaturali coadunatione feminis viri cum fœmineo, aut eiufdem viri in pluribus eiaculationibus eiecti; nam taliter vtrumque femen debet permifceri localiter ad inuicem, quòd per modum vnius agentis agant, deficiente verò tali permixtione fieri põteft fextus digitus, quia non operantur femina illa per modum vnius, & fic de aliis accidentibus dicendum, propter defectum aliquem aut vitium feminis ortum ex debili facultate coctrice tefticulorum.

Primarius fuprà citatus docet, fimilitudinem in accidentibus indiuidualibus qualitatiuis, vt in colore, calore, biliofo aut pituitofo temperamento, nec non etiam in confuetudinibus prout dependent ex cerebri temperamento, & in morbis confiftentibus in qualitatibus reducẽdam effe in materiæ ex qua fit fœtus difpofitionem. Probatur fic; nam huiufmodi accidentia fieri non poffunt nifi ex materia vbi fimilia accidentia præfuerunt; & aliàs hoc faluatur fine inconuenienti aliquo; Ergo fimilitudo in his accidentibus oritur ex materiâ ex qua fit fœtus. Antecedens probatur, nam quomodocunque fe habeat agens, fi fanguis & femen fint dealbicantia & frigida, fœtus femper refultat frigidus & dealbicans; & fimiliter fi fanguis fit melancholicus aut biliofus, fimili temperamento afficitur fœtus. Conftat hoc in nutritione, nam quantumvis fortiffima fit nutritiua facultas, femper partes quæ nutriuntur fiunt fimiles in temperamento, & qualitatibus alimento ex quo nutriũtur: Ergo eodem modo in generatione & formatione prima fœtus erit fimilis in his qualitatibus ratione materiæ ex qua fit, quidquid fit de efficacia agentis. Cæterùm, quòd hoc fiat fine inconueniẽti, probat ex eo quòd forma habet tãtam latitudinem vt poffit conferuari cum hac aut illa tẽperie quam fecum affert materia; & fic nullum fequitur incõmodũ fi omnis fimilitudo in prædictis qualitatibus refundatur in materiæ difpofitionẽ.

Nobis tamen dicendum eft, fimilitudinem in accidentibus qualitatiuis non oriri femper ex difpofitione materiæ, fed ex proportione virtutis effectiuæ in fpermate feu femine repertæ in materia feu fanguine menftruo. Itaq; fi femen viri fuis qualitatibus dominetur fupra materiam & ipfam vincat, filius affimilabitur patri; fi verò è cõtrà accidat, quòd materia feu fanguis mẽftruus refiftat, & non dominetur virtus actiua feminis, tunc quidem fœtus erit fimilis in qualitatibus matri ratione materiæ, & fuarum difpofitionũ; non quidem quia negatio dominij feu victoriæ feminis virilis fit caufa affimilationis ad matrem, fed quia relinquit materiam cum difpofitionibus, feu qualitatibus matri fimilibus quas effectiuè ab ipfa accepit. Si autem contingat quòd virtus feminis viri quoad aliquas partes vincat, & quoad alias fuccumbat, tunc inducitur fimilitudo in dictis accidenti-

bus vtrique parenti in diuerfis membris conceptùs feu fœtûs.Probatur Conclufio ; quia in facultate formatrice feminis non folùm eft vis formandi, organizandi,& mouendi localiter, verùm etiam eft vis alteratiua;fed in generationibus vniuocis præcipuè non eft cur effectus non fiat fimilis in omnibus caufæ efficienti ; ergo fimilitudo fœtûs in accidentibus qualitatiuis non eft deneganda virtuti effectiuæ feminis alterante materiam per fimiles qualitates;fi ergo talis virtus vincit materiā, erit fœtus fimilis patri;fi autem materia refiftit & non dominatur illi femen virile, fœtus affimilabitur in qualitatibus matri ratione materiæ habentis fimiles qualitates:etenim licèt forma illa fanguinis menftrui corrumpatur & ex ipfa formatur fœtus, cùm tamen corrupti aliquid maneat in genito, dicendum eft fœtum naturam illius materiæ ex qua fuit factus fapere,præcipuè quando ipfius qualitates non fuerunt corruptæ per alterationem fpermatis,feu virtutis effectiuæ. Quâ etiam ratione communiter cum Galeno affe-runt Medici quòd fanguis factus ex lactucis frigidior eft,quidquid fit de forma fanguinis,folū quia materia ex qua fuit factus eft frigida. Idem ergo dicendum erit in fœtu;nam quando omninò materia non vincitur à femine viri,erit aliqua fimilitudo in aliquibus partibus fecundùm qualitates prædictas matri ratione materiæ;fi autem materia plurimum refiftit,& non vincitur,ferè tota fimilitudo erit matri in qualitatibus ratione difpofitionis materiæ;non quidem quia materia præftet efficientiam aliquam, fed quia difpofitio ex parte illius non potuit fuperari totaliter ab efficiente: nam quando interdum per nutritionem producitur caro fimilis alimento in colore , conftat non prouenire ex efficientia alimenti; fiquidem neque ad vltimam difpofitionem carnis,neque ad ipfam formam effectiuè fe habet.

Porrò,quòd talis fimilitudo in prædictis qualitatibus non oriatur femper & neceffariò ex difpofitione materiæ quomodocunque fe habeat virtus efficientis , probatur contra Primarium citatum; nam fæpè accidit, quòd fœtus fimilis fit patri in accidentibus qualitatiuis , & talis fimilitudo non folùm relucet in partibus fpermaticis, feu feminalibus, verùm & in carnofis,& in pluribus aliis pro quibus fœmina fuppeditat materiam:Ergo talis fimilitudo non eft refundenda in difpofitionē materiæ ; nam fic matri & non patri euaderet fimilis fœtus in dictis qualitatibus.Dicendum ergo eft ad efficientis alterationem reducendam effe etiam fimilitudinem in accidentibus qualitatiuis. Præterea etiam quia eo ipfo quòd iecur diftemperatum eft nimis per calorem & ficcitatem , etiamfi alimentum fit optimi fucci ipfum perurit, & generat fanguinem biliofum ; fimilitudo ergo non oritur ex materiæ difpofitione,verùm ex virtute & actiuitate agentis. Nec argumentum de nutritione aliquid probat,immò oftendit contrarium, nam fi partes fint diftemperatæ & vincant materiæ difpofitionem , potiùs per nutritionem refultat pars fimilis efficienti quàm alimento ex quo nutriuntur , fic in iuuentute quia viuens eft calidum , & ficcum , maior copia bilis generatur quàm alterius humoris , & calidius extenfiuè fit; ergo alteratio efficientis conducit ad affimilationem effectûs adhuc in accidentibus qualitatiuis; non ergo femper oritur fimilitudo dicta à difpofitione materiæ.

Rogabis:quæ fit caufa vt fœtus aliquando euadat fimilis auo aut proauo,& non parentibus.Refpódeo (omiffis variis dicendi modis quibus prolixa redderetur noftra difputatio) id contingere quia diffimilitudo inter parentem & auum eft parua,& ità à leui impedimento formationis omnimodæ fimilitudinis ad parentes incidit facultas formatrix in conformationem fimilitudinis ad auos & proauos ; femper tamen verum eft accidentia quantum eft ex fe femper intendi fimilia parentibus à quibus decidunt immediatè femina, per accidēs verò fit fimilitudo ad alios;nam illud impedimentum ratione cuius diximus fieri fimilitudinem ad progenitores, feu maiores per accidens eft,& minimè à Natura intentum.

CAPVT XVII.

Vtrùm virtute imaginationis poffit impediri fimilitudo fœtûs ad parentes, & fiat fimilis rei imaginatæ?

Difficilem & machinamentis plenam aggredimur explicandam Controuerfiam,eam tamen claritate & breuitate quâ poterimus ob temporis anguftiam enodabimus. Priùs tamen ad ipfius intelligentiam fupponere debemus tanquam certum ex vi imaginationis non poffe produci , feu generari aliquid diffimile parentibus in diuerfa fpecie , fed folum intra eandem fpeciem. Itaque homo quantumvis vehementer in actu venereo imaginetur animal alteriùs fpeciei,neutiquam poterit ex vi imaginationis peruerti potentia generatiua,& terminari in productionem animalis alterius fpeciei.Dubiū ergo folùm procedit de fimilitudine in accidētibus conformationis, & qualitatiuis,an fcilicet ex vi imaginationis poffit euadere fœtus fimilis rei imaginatæ, & diffimilis parentibus ? Vbi obiter etiam eft notandum,non procedere controuerfiam de quolibet actu imaginationis , fed de vehementiffimo qui valeat excitare appetitum & immutare generatiuam potentiam , ipfámque aliquantulum peruertere , an fcilicet hoc fit poffibile ratione alicuius confenfus feu fympathiæ inter actum imaginationis, & generatiuam potentiam , & quâ ratione id fieri poffit,in quo ftat tota difficultatis decifio.

Circa quam communiffima opinio eft , propter vehementem imaginationem poffe contingere fœtum non affimilari parentibus , fed rei imaginatæ. In cuius rei confirmationem adducunt illud celebre fatifque tritum teftimonium Genefis *cap.*30. de ouibus Iacob qui virgas purpureas videns, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit , detractífque corticibus in his quæ fpoliatæ fuerunt,candor apparuit ; illæ verò quæ integræ fuerunt , virides permanferunt , & in hunc modum color variegatus eft factus , & pofuit eas in canalibus vbi effundebatur aqua, vt cùm veniffent greges ad bibendum ante oculos haberent virgas, & in confpectu earum conciperent,factúmque eft vt in ipfo calore coitûs intuerentur virgas, & appareret maculofa,& varia,& diuerfo colore refperfa;qui euentus folùm in vehementem imaginationem refundi poteft tempore conceptionis , ratione cuius greges Iacob apparuerunt colore illo variegato , ficut in virgis imaginabatur. Quapropter in loco congrefsûs columbarum , formofas columbas , & pulcherrimas depingunt homines , vt fimiles,generent per

imagina

imaginationem vehementem. Et hinc oritur vt quidam, grauidas fœminas vetant intueri turpissimos animalium vultus, ne visibus occurrentes similes fœtus parere faciant.

Pluribus etiam historiis hanc eandem partem possemus corroborare, ob temporis tamen angustiam plures omitto. Afferam tamen quod testatur Galenus *lib. de Theriaca ad Pisonem, cap.* 11. vbi ait. *Mihi quidem vetus historia exposuit hominem opulentum quidem, sed deformem qui cùm affectaret pulchrum sibi filium procreare, formosum in ampla tabula puerum depinxit inde vxori congrediens præcepit, vt è regione positam imaginem diligenter consideraret, illa verò attentè respiciens puerum peperit non patri, sed figuræ similem.* Quod virtute imaginationis compertum videtur fieri. Ratione etiam intendunt suadere idem assumptum; nam talis ordo debet seruari inter facultates nostri corporis, sicut inter naturas vniuersi; sed inter has semper inferior operatur secundum modum superioris; ergo sic debet accidere inter facultates:cùm ergo imaginatiua potentia sit superior generatiua, hæc debet obedire illi,& iuxta ipsius modum operari. Sed certè hæc ratio nihil probat;nam in nostro casu debet assignari dependentia in causalitate vnius potentiæ ab altera;sed nulla assignatur dependentia causalitatis inter potentiam generatiuam & imaginatiuam ratione cuius illa obediat & subordinetur huic; ergo etiamsi esset superior imaginatiua potentia, non ex eo probatur generatiuam peruerti in suo actu, & potentia naturali ex vi imaginationis. Præterquamquòd ex eo quod res sit perfectior absolutè, non infertur habere talem causalitatem.Vlteriùs, quia non videtur omninò certum imaginatiuam esse perfectiorem potentiam,cùm terminetur in speciem expressam quæ est qualitas, & generatiua terminatur in substantiam;claudicat ergo omni ex parte ratio adducta.

Noster Vallesius *lib. de Sacra Philosophia, cap.* 11. supponit tanquam certum inter potentiam imaginatiuam & generatiuam esse tantam sympathiam, vt mutuò se ad actiones promoueant, quod ex eo constat, quia quando seminales partes, semine abundant, imaginatio libidinosis phantasmatibus torquetur;& cùm imaginatio libidinosis delectetur, seminales partes turgent & irritantur; & cùm species expressa rei imaginatæ imprimatur in corpore, quia anima operatur dependenter ab ipso, videtur quod corpus in quo est generatiua sit redditum tale qualis est res imaginata, quia anima est quodammodò omnia, ex Philosopho 2.*lib.de Anima,cap.*8.hoc est fit quod intelligit,& sentit.Ex quo infert virtute imaginationis fœtum assimilari posse rei imaginatæ propter adductam sympathiam inter imaginatiuam, & generatiuam potentiam.

Sed iste modus philosophandi plura continet difficilia; nam ex eo sequitur non minùs operari imaginatiuam pro ratione cuiusvis rei sensatæ;siquidem eodem modo facta est anima res sensata per sensationem quamlibet, sicut imaginata per imaginationem. Secundò,ex notabilibus constat, non per quemlibet actum imaginationis fieri fœtum similem rei imaginatæ,sed per vehementissimum,aliàs si quilibet actus sufficeret,semper euaderet fœtus similis, cùm imaginatio semper ferè fit in continuo actu,sed iuxta Vallesij opinionem sequitur per quemlibet actum remissum fieri fœtum similem rei imaginatæ, eò quòd eadem est sympathia, inter imaginatiuam & generatiuam, siue actus sit remissus, siue intensus, & eodem modo fit anima illud quod imaginatur, siue intensè,siue remissè imaginemur,quod experimento refragatur.

Vlteriùs etiam contra eandem doctrinam sic arguo; Species expressa imaginationis subiectatur in organo ipsius: ergo ex vi illius non potest aliter se habere generatiua potentia, neque immutari, ità vt operetur pro ratione imaginationis, & non ratione sui per virtutem intrinsecam receptam à suo generante. Deinde etiam vrgeo eandem partem, nam in semine est potentia formandi, & assimilandi, sed quando format & assimilat,nullam habet dependentiam à potentia generatiua agentis principalis,vtpote operatur tanquam instrumentum separatum;ergo quomodocunque se habeat imaginatio generantis, potentia generatiua formabit quod de se natum est formari. Confirmatur, quia si semel format cum dependentia ab imaginatione, maximè quia factum est à potentia generatiua dependenter ab imaginatione: Sed quando factum est tale semen, non erat imaginatio, vtpote hæc est tempore coitûs conceptionis, & semen quod tunc eiaculatur non est elaboratum pro illa temporis differentia, sed forsàn multo tempore anteà;ergo cùm per talem actum imaginationis nihil producatur in semine, neque intrinsecè immutetur, videtur neutiquam posse peruerti ipsius formationem naturalem virtute imaginationis.

Neque sympathia quæ ponitur à Vallesio consistit in eo quòd generatiua operetur pro ratione imaginatiuæ,neque è contra; sed in eo quod vna excitet alteram ad operandum, & id quasi accidentaliter, nam imaginatio excitat generatiuam per libidinosas apprehensiones, quatenus ex vi illarum commouentur humores & spiritus ad partes genitales quibus excitantur ad coitum. Rursùs generatiua commouet libidinosas cogitationes in quantum vehementia sensibilia genitalibus applicata excitant imaginationem ad operandum,non quia imaginatio valeat inducere nouam virtutem in generatiua ipsam intrinsecè immutando;quo fit vt saluetur sympathia inter huiusmodi potentias, & quod ex vi illius non euadat fœtus similis rei imaginatæ.

Andreas Laurentius *libro de anatomicis administrationibus, cap.*20. tenet fieri posse fœtum similem rei imaginatæ, eò quòd species talis rei per imaginationem apprehensæ imprimuntur in spiritibus, qui commoti ad vterum talem speciem imprimunt in fœtu præcipuè tenero & molli, qui ad susceptionem & impressionem figuræ maximè dispositiuus est. Sed contra hunc modum philosophandi instare possumus, quia species illa expressa intentionalis, cùm producatur actione immanenti non potest produci in alio nisi in potentia à qua oritur, etsi forsan in spiritibus reciperetur, cùm non quodlibet subiectum, sit capax speciei intentionalis, indè non sequitur quòd produceretur in fœtu, & sic hac ratione nō poterit euadere similis rei imaginatæ. Deinde quia talis species, neutiquam potest producere figuram aut accidentia realia,aliàs in ipso organo potentiæ, aut in spiritibus ipsam produceret, aut oportet assignare aliam causam productiuam commotam & mutatam ex vi talis speciei, quæ nulla potest esse.

Eandem doctrinam de similitudine fœtûs ad

rem imaginatam non folùm tempore conceptio- nis, fed toto formationis tempore, fequitur Mercatus *libro 3. de morbis mulierum, cap.7.* aliter tamen exiftimat contingere talem euentum quàm Authores citati; nam ex eo docet id accidere, quòd fpiritus in quibus funt fpecies rei imaginatæ vincant alios fpiritus gignitiuos feminis, & operentur formationem, & accidentia fecundum fpeciem quam in fe habent, commouentur autem tales fpiritus à facultate expultrice cerebri verfus vterum in fœminis, & verfus tefticulos in viris. Sed contra hanc doctrinam fic infurgo, quia ille fpiritus qui mouetur virtute imaginationis ad vterum aut tefticulos, aut recipit aliquid de nouo quod anteà non habebat, aut nihil: fi nihil recipit, non poteft effe maioris efficaciæ ad generandam ex eo quòd veniat ad vterum vel tefticulos, quàm fpiritus gignitiuus qui in ipfis tefticulis erat. Si recipit aliquid de nouo, inquiro quid illud fit? Si refpondeas, quod eft virtus generatiua tranfmutatione in fpiritum gignitiuum facta. Contra eft, quia licèt hoc fit verum, non oftenditur effe maioris efficaciæ quàm illa virtus generatiua quæ eft in fpiritu gignitiuo præexiftente. Neque probat folutio effe diuerfam talem virtutem generatiuam quantum ad effectum affimilandi, fiquidem tefticuli qui ipfam producunt eiufdem naturæ funt ficut anteà.

Si rursùs refpondeas, virtute imaginationis produci in illo fpiritu aliquam qualitatem ratione cuius reddatur difpofitus, vt in tefticulis ità alteretur, vt recipiat efficaciorem virtutem generandi quàm erat anteà in femine. Contrà eft, quia imaginatio non poteft producere formam aliquam, neque accidentalem in materia, nifi applicando actiua paffiuis; ergo per actum illius potentiæ non poteft produci in fpiritu talis qualitas, præcipuè cùm fit actio vitalis imaginatio, & ipfius terminus, neceffariò debet recipi in potentia, & non in fpiritibus. Neque apparet poffibile, quòd fit qualitas aliqua ab imaginatione vehementi producta, quæ omninò euertat naturalem vim formandi in femine à tefticulis receptam.

Nofter Petrus Garcia *fuper Auicennam in fua parte naturali, difput.37. cap. vltimo*, afferit, minimè poffe virtute imaginationis vehementis actu operantis tempore coitûs fœtum effe fimilem rei imaginatæ per fe ex vi actus imaginationis; per accidens tamen & caufaliter poffe contingere docet quòd fœtus fiat fimilis rei imaginatæ in aliquibus indiuidualibus accidentibus; quando fcilicet ex certo alimento aut quavis alia occafione generatur in corpore humor talis naturæ,& tali temperamento præditus, vt non poffit totaliter vinci à facultate formatrice, vt affimiletur in omnibus indiuidualibus accidentibus feu conditionibus, parentibus, fitque proportionalis difpofitio alicui accidenti quod imaginatur; túncque ex imaginatione vehementi matris non repugnat moueri ad cauitatem vteri, & tunc producetur pars cum fimili accidenti ac imaginatur: Et fimiliter poteft habere locum talis productio virtute feminis propter proportionalem caufam materialem ex qua fit femen; & hac ratione virtute imaginationis vehementis vtriufque parentis per accidens poterit fœtus euadere fimilis imaginationi quoad illud accidens quod materia habebat. Quod totum fieri omninò per accidens docet hic Author; quia genitam effe eam partem humoris proportionalem, & moueri tunc actu imaginationis ad locum vbi fit generatio, vbi debet produci femen, eft per accidens, ità vt non poffit procedere ex eo quòd talis in particulari imaginetur.

Neque longè diftat à modo opinandi noftri Petri Garciæ nofter Martinez *tract. de Semine, in fua Tentatiua Complutenfi,folio 271.* vbi tenet virtute imaginationis poffe fieri fœtum fimilem rei imaginatæ, non quia ex vi imaginationis producatur fpiritus cum ea fimilitudine formandi;nam iudicat per accidens effe talem fpiritum generari in corpore, feu femen fimile rei imaginatæ, per fe tamen moueri à vehementi imaginatione fimili. Itaque licèt per accidens fit fimile femen effe, per fe eft illud moueri ab imaginatione vehementi fimilis rei. Concedit enim ifte Author fympathiam inter actum imaginationis, & appetitûs & motum fanguinis & fpiritus, vt conftat in paffionibus animi, timore, fcilicet & gaudio, in quibus ad intrà & extrà fpiritus mouentur. Vnde colligit fic accidere poffe, vt exiftente cognitione talis obiecti conducat vt facultas aliqua inter eiufdem humoris portiones illam moueat,quæ aliquam fimilitudinem cum re cognita, aut imaginata habeat.

Illicò tamen fibi obiicit idem Author; nam iuxta proprium philofophandi modum fpiritus in quibus folum eft vis formandi recipiunt talem virtutem & vim affimilandi quoad omnia à partibus à quibus alterantur, & figillantur pro productione fimilium; fed etfi imaginatio fit vehemens & diffimilis, femper fpiritus eodem modo fe habent quoad intrinfecam virtutem receptam à partibus vtriufque parentis; ergo nunquam in hac opinione poterit fieri fœtus diffimilis parentibus, & fimilis rei imaginatæ, vtpote licèt imaginatio folùm per fe moueat fpiritus fimiles, nunquam poffunt inueniri diffimiles parentibus & fimiles rei imaginatæ.

Huic argumento refpondet *loco citato*, quòd fi ad talem effectum imaginatum nulla reperiatur virtus in femine, non fiet affimilatio, fiet tamen quando reperiatur, quod erit aliquando cùm imaginetur res non omninò diuerfa à virtute partium præfente; nam poterit femen talem virtutem habere, aut quia non bene difpofitum effet ex fe defectu alicuius requifiti introducendi, vt fimilem partem produceret; & tunc pro imaginatione faceret, aut quia ratione alicuius difpofitionis partis quâ anteà exiftebat, fiue præternaturam, fiue fecundum naturam tale femen erant productum, quod non valeret pro difpofitione præfente partis, & tunc ratione imaginationis moueretur, quia pro effectu imaginato conducebat: & hac ratione iudicat poffe reperiri femen quod non valeat fimilem partem producere, fed alteri fimilem, & tale femen poterit moueri à vehementi imaginatione fimilis rei.

Hæc tamen fententia fuperiùs abundè à nobis impugnata eft efficaciffimis rationibus, fuadentibus vim actiuam in partibus fpirituofis per figillationem non poffe collocari. Nunc autem quoad præfens inftitutum & folutionem adductam argumento propofito,dicimus ex ipfius doctrina fequi folum fœtum poffe effe fimilem rei imaginatæ, quando verfatur imaginatio circa fœtum aut puerum defectuofum, aut mutilatum:nam ideò folum fpiritus, qui figillantur per alteratio

alterationem partium possunt variari, & non producere similem partem, quia non sufficienter alterantur pro simili parte producenda, aut non actuatur semen sufficienter pro generatione; sed ex hoc solùm sequitur, aut quod infœcundum sit semen, aut quod perfectè non formetur pars, sed imperfectè, & rudi quadam delineatione: Ergo solùm poterit fieri fœtus similis rei imaginatæ, quando imaginatio versatur circa puerum mutilatum, aut defectuosum. Deindè, si hoc concedat, argumentor contra fundamentum ipsius doctrinæ, etenim tales spiritus aliquantulum dissimiles partibus, quæ sunt in parentibus nihil habent peculiare, ratione cuius,vi imaginationis moueantur potiùs quàm spiritus fœcundiores ad generandum, in quibus sigillatio adæquata & perfecta est producta: Neque inuenio sympathiam aut similitudinem inter spiritum diminutè alteratum, aut infœcundum ad productionem oculi exempli gratiâ, & inter imaginationem fœtûs cæci, vt ex vi illius spiritus talis infœcundus potiùs moueatur quàm alter fœcundus pro formatione oculi; etenim defectus ille est quid priuatiuum & nihil,& sic non potest fundare sympathiam & similitudinem cum imaginatione fœtûs cæci.

Quare dicendum arbitror solùm per vehementem imaginationem moueri spiritus, aut sanguinem versus partes genitales in quibus producunt maiorem vitalem calorem quo efficaciùs operantur, & sic per vehementem imaginationem libidinosam homines excitant ad coitum, & illæ partes veluti turgent, ratione spirituum & sanguinis qui ad illas partes mouentur; neque inter aliquos aut sanguinis aliquam partem esse sympathiam, aut similitudinem cùm simili imaginatione: nam quæso, quid interest, quòd materia sit alba aut rubra, vt vi imaginationis circa obiectum album aut rubrum moueatur potiùs pars humoris albi, quàm rubri? nihil profectò cùm color nihil faciat ad motum, sed potiùs illa species aut pars sanguinis mouebitur priùs quæ tenuior sit, & magis apta ad motum cuiuslibet coloris sit; nam ad organizationem hanc aut illam nihil facit materia, vt ex se constat; & sic neque per accidens fœtus potest esse similis rei imaginatæ quoad organizationem, ex eo quòd moueatur hæc pars materiæ potiùs quàm altera, sed solùm quoad colorem, & hoc omninò casualiter, quin imaginatio aliquid faciat; neque ad motum talis materiæ conducat, sed ex eo quòd casualiter fuerit mota pars materiæ alba pro fœtu formando, quando imaginatio fuit circa obiectum album. Et in hoc sensu intelligenda est Petri Garciæ doctrina, vt à nobis defendatur tanquam vera; nam *loco cit. folio* 1098. *pag.*2. adducit sequentia verba: *Supponere enim oportet id quod repugnans non est Naturæ, immò consentaneum esse rationi anteà ex certo alimento, aut aliâ quavis occasione genitum esse humorem tali naturâ, & temperamento præditum, vt non possit totaliter vinci à facultate formatrice vt assimiletur in omnibus indiuidualibus conditionibus, & accidentibus, parentibus, sit proportionalis dispositio alicui accidenti quod imaginatur, tunc quod ex imaginatione vehementi matris non repugnat moueri ad cauitatem vteri, túncque iuxta doctrinam suprà positam producetur absque dubio pars cum simili accidenti ac imaginatur.* Hucvsque Petrus Garcia: vbi videtur fateri ex vehementi imaginatione moueri partem materiæ similem rei imaginatæ: in quo videtur coincidere cum Doctore Martinez. Inferiùs autem videtur contrarium asserere per hæc verba: *Et meritò quidem dicitur id fieri per accidens, quia genitam esse eam partem humoris proportionalem, & moueri tunc actu imaginationis ad locum vbi fit generatio, aut ibi debet produci semen est per accidens, neque potest procedere ex eo quòd talis in particulari imaginetur.* Varius ergo in hanc re videtur esse Noster Petrus Garcia. A nobis tamen in hoc secundo sensu amplectenda est opinio, ità vt imaginatio ex se nòn valeat mouere partem materiæ ex qua fit fœtus similem, immò potiùs talem esse similem, & moueri,quando est talis imaginatio esse omninò per accidens, vt nuper diceбamus.

Cæterùm, quòd virtute imaginationis efficacis actualiter operantis in actu coitûs per se non possit fœtus fieri similis rei imaginatæ posthabità parentum similitudine, suadetur à Cardano *lib.*2. *Contrad. tract.*6. *cap.*6. & probatur à nobis efficaciter: Nam generatio seminis cum sua virtute formatrice & omnibus requisitis facta est multo tempore ante imaginationem. Rursùs ex vi imaginationis nihil assignabile producitur, vt semen peruertat suam vim intrinsecam formatricem:Ergo ex vi imaginationis non potest fieri per se fœtus similis rei imaginatæ, posthabitâ similitudine ad parentes à quibus communicata fuit virtus semini pro generatione animalis similis in omnibus accidentibus.

Secundò suadetur assumptum; nam eadem ratio militat in facultate nutritiua & generatiua respectu subordinationis ad imaginationem, cùm generatiua & nutritiua facultas non solùm sint eiusdem suppositi, sed etiam pertineant ad eundem gradum animæ; sed quantumvis in actuali coctione alimenti à ventriculo,& mutatione sanguinis in hepate, apprehendat aut imaginetur efficaciter nigram, aut talem producendum esse effectum; neque chylus aut sanguis producuntur vi talis coloris, neque dum pars aliqua nutritur, producitur partialis substantia iuxta rem conceptam ab imaginatione: ergo idem debet contingere in generatiua potentia, ac proindè ex vi imaginationis non poterit fœtus fieri similis rei imaginatæ.

Tertiò: nam ex vi actûs imaginationis, si aliqua potest fieri immutatio in potentia nutritiua, & generatiua, maximè aut spiritibus aut humoribus commotis versus partes vbi resident tales potentiæ; sed spiritus solùm producunt calorem intensiorem vitalem, quo efficaciùs operentur tales potentiæ, quin intrinseca earum virtus varietur, humores verò solùm præbent materiam, & quamvis alterare valeant, nullam tamen proportionem habent cum hac aut illa conformatione aut configuratione: Ergo non possunt immutare taliter potentiam generatiuam, vt efficiat conformationem diuersam ac anteà per virtutem suam intrinsecam ab agenti principali participatam. Si respondeas, virtute imaginationis moueri proportionalem humorem, & similem rei imaginatæ. Contra est suprà impugnatum. Et denuò argumentor, nam vel dicitur moueri humorem proportionalem in ordine ad calorem, vel in ordine ad figuram, seu conformationem. Si primum, non semper reperitur proportionalis, quia quando imaginabantur ab arietibus virides virgæ, non erant virides humo-

res qui mouerentur, etſi eſſent, oportebat ponere in facultate expultrice imaginationi ſubordinata aliud determinans ad commotionem viridis, & non alterius coloris. Præterea, etiamſi humor viridis moueretur, non eſſet cur conformatio fieret ſimilis, etiamſi aliquo modo color permaneret. Si reſpondeas ſecundum, falſum eſt, ſiquidem humores quantumvis diuerſi non faciunt diuerſam conformationem, nec configurationem: ergo nullo modo vi imaginationis poteſt fieri fœtus ſimilis, ex eo quòd moueatur humor proportionatus.

Solùm reſtat ſoluere argumentum deſumptum ex capite illo 30. *Geneſis*, de ouibus Iacob. Ad quod dicimus, euentum illum non habuiſſe cauſam naturalem, ſed peculiari Dei fauore fuiſſe factum. Ità ſentit Diuus Chryſoſtomus *Homil.* 57. vbi aſſerit id tranſcendiſſe ordinem Naturæ. Eandem opinionem ſequitur Theodoretus *quæſt.* 7. & 8. ſuper hunc locum. Eſtque expoſitio communis, licèt plures Doctores teneant virtute naturali huiuſmodi euentum accidiſſe; ità noſter Valleſius. Ad noſtrum tamen intentum ſufficit probabilitas pro contraria parte, & hac expoſitione admiſsâ non eſt neceſſarium aſſerere talem ſimilitudinem in ouibus Iacob per accidens & fortuitò fuiſſe factam virtute imaginationis in ſenſu à nobis explicato.

Hiſtoriæ verò quæ adducuntur pro contraria parte, nihil probant contra nos; etenim aut machinamenta ſunt vulgi ſic opinantis, aut caſu, & omninò per accidens contingunt ex diſpoſitione cauſarum proportionalium. Argumentum verò de ſubordinatione potentiæ generatiuæ ad imaginationem, ex dictis dilutum manet; cùm conſtet nihil operari imaginationem quod ſubuertat potentiam naturalem in ſemine reſidentem. Solùm ergo mouentur ſpiritus, & ſanguis ad partes genitales, ex quibus efficaciùs redditur ſemen quin noua virtus communicetur, nec quæ præexiſtebat in ſemine, peruertatur. Neque aliquid reſtat in præſenti Controuerſia diluendum, neque in toto Opuſculo elucidandum; in quo quidquid diximus totum proficere omnibus addiſcentibus ex animo deſideramus, finem huic Tractatui imponentes.

TRACTA

TRACTATVS PATHOLOGICI.

TRACTATVS VNICVS

De Morbo & Symptomate, eorum Differentiis & Causis.

DISPVTATIO I.

De natura & essentia Morbi.

CAPVT I.

Quid sit Morbus?

MORBVM esse affectum contrarium sanitati certissimum est in doctrina Galeni *lib.*1. *Methodi,c.*7. vbi sub eodem genere mutuò diffinire docet; & vt clariùs natura morbi patefiat priùs sanitatis quidditatem declarat, quia tamen ex professo non agit de morbo, conditionaliter solùm loquitur, & ait quòd si sanitas est affectio seu constitutio naturaliter se habens, morbus erit affectio, seu constitutio præternaturam necessariò. Clariùs & ex proprio marte eadem viâ naturam morbi ostendere conatur idem Galenus *lib* 1. *de differentiis morborum,cap.*2. vbi docet tunc viuens esse sanum cùm rectè actiones ad vitam necessarias, & citrà noxam exercet: Morbosum verò quando læsionem habet in operibus: vnde affectus ille qui conducit ad rectè operandum dicitur sanitas, & per consequens actio, seu constitutio corporis quæ conducit ad læsionem operationum erit morbus: *Libro* tamen *de differentiis symptomatum* ex professo morbi quidditatem explorauit, *cap.* 1. per hæc verba: *Morbus est affectus præternaturam lædens operationes sensibiliter per se primò.* Vbi nota: morbum non consistere in ipsa actuali læsione operationum, sed potiùs in affectione, seu constitutione instrumentorum quibus actio læditur (& idem dicendum est de sanitate.) Ita Galenus *lib. de different. morborum, cap.* 2. *cit.* Et probat exemplo dormientium, & existentium in otio, in quibus datur sanitas, & tamen nulla est externa operatio; ergo sanitas non consistit in actione, sed in affectione seu constitutione corporis seu instrumenti à qua procedit optima aut læsa operatio. Similiter ponit exemplum in claudicanti dum quiescit in quo nulla est actio læsa, & tamen morbo laborat: non ergo morbus consistit in actione læsa, sed in affectione corporis à qua immediatè procedit læsio.

Hanc eandem doctrinam sequitur Auicenna *lib.* 1. *fen* 2. *doctrina* 3. *cap.* 1. cuius titulus est *de accidentibus, & significationibus,* vbi sic fatur: *Ex operationibus verò significatio habetur, quoniam cùm operatio non secundum naturalem processerit cursum: qui est ei, significatur quod virtuti accidit nocumentum, & virtutis nocumentum ægritudinem sequitur quæ est in membro in quo est virtus.* Quibus verbis manifestè constat iuxta Auicennæ mentem, quòd quando operatio non accidit secundum naturalem cursum, dicitur læsa, & quod nocumentum virtutis, ægritudinem sequitur. Sentit ergò quòd ægritudo non est ipsum nocumentum, seu actio læsa, sed id quod antecedit ad actionem læsam: quasi diceret, morbus est affectus præternaturam à quo immediatè læditur actio, seu à quo fit nocumentum virtutis.

Hanc igitur definitionem à Galeno adductam admittunt communiter Doctores, vno dempto Argenterio *lib. de differentiis morborum, cap.* 1. cuius futilia argumenta infrà adducemus. Ex quibus Vallesius Noster eam probat *lib.*4. *Controuersiar. cap.*1. Fernelius *lib.*1. *Pathologiæ, cap.*1. quos sequuntur omnes Moderni nostræ Complutensis Scholæ. Pro cuius enodatione aduertendum est; nomine *affectus,* intelligere rem quandam permanentem habentem omnes suas partes simul per aliquod tempus sensibile Medico. Vt hinc discas morbum differre ab actione cuius esse in fieri consistit: Ità Galenus *lib. de different. symptomatum citato,* vbi ait: *Quod in ipso fieri essentiam habet, actionem passionémve nominabimus, quod in permanentia ad aliquod tempus, sanitatem, morbúmve.* Igitur ex mente Galeni morbus seu affectus importat in suo conceptu permanentiam, non quidem quomodocunque, sed per aliquod tempus Medico sensibile, vt possit rationale iudicium præstare de læsione operationum, & deuenire in cognitionem morbi ad ipsius medelam: At si

affectus præternaturam fit per aliquod inftans aut tempus infenfibile Medico, faluabitur effentia morbi in effe phyfico,iuxta illud Galeni 1.*de Locis affectis, cap. 2.* vbi ait : faluari rationem morbi fiue momento temporis duret, non tamen erit morbus medicus, nifi permaneat per aliquod tempus fenfibile, vt fenfibiliter lædat operationes.

Vlterius etiam eft notandum, non folùm viuens affici fanitate aut morbo, fed etiam neutrâ difpofitione; ratione cuius nec dicitur omninò fanum, nec omninò morbofum, fed in medio,feu neutro ftatu, quoniam elicit operationes neque omninò perfectas, neque omninò læfas. Has igitur affectiones fignauit Galenus dum *libro Artis Medicæ, cap. 2.* definiuit Medicinam, dicens effe falubrium, & infalubrium, & neutrorum; id eft falubrium conferuandorum, vbi ftatum fanitatis depinxit; infalubrium curandorum, vbi ftatum morbofum declarauit, & neutrorum reducendorum; per quæ verba neutram conftitutionem corporis patefecit. Eandem doctrinam amplectitur Auicenna *lib.1. fen 2.* vbi ait : *Corporis humani difpofitiones fecundum Galenum funt tres, fanitas, quæ eft difpofitio per quam corpus in fui complexione, & compofitione tale exiftit, vt ex eo operationes eius omnes proueniant incolumes; & ægritudo, quæ eft difpofitio in corpore hominis huic contraria, & difpofitio quæ eft apud eum,nec fanitas, nec ægritudo.*

Denique prælibandum eft, tria effe in viuenti præternaturam, nempè morbum,cuius quidditatem indagandam fufcepimus, caufam morbi,quæ ipfius morbi eft productiua, & tandem fymptoma, quod eft accidens quod neceffariò fequitur morbum, ficut vmbra fequitur corpus. Quibus præhabitis, facilè iam erit dialectico more adductam Galeni definitionem comprobare; etenim per illam primam particulam, *affectus*, conuenit morbus cum fanitate, & neutra difpofitione; deinde per verbum illud, *præternaturam*, differt à fanitate quæ affectus fecundum naturam eft, fed adhuc conuenit cum neutra difpofitione à qua differt, quia hæc non lædit fenfibiliter. Cæterùm, quia caufa morbi lædit fenfibiliter, ponitur illa particula, *per fe primò*, in definitione quæ habet rationem vltimæ differentiæ, per quam morbus reuerà difcriminatur à fua caufa; fiquidem hæc licèt lædat fenfibiliter, non tamen per fe primò, feu immediatè, fed mediante morbo cuius eft primò productiua; morbus verò immediatè lædit, ideóque per fe primò lædit. Ergo prædicta definitio datur per genus & differentiam, proindéque omni ex parte optima cenfenda eft.

Plura tamen adducit argumenta Argenterius quibus Galeni doctrinam debellare contendit fuo contradicendi auido animo;& nos etiam aliqua dubiola proponemus, vt inde ex omnium folutione veritas noftræ Conclufionis elucefcat magis. Et fit primum argumentum, ex his quæ adducit citatus Doctor. Nam fequitur folùm competere rationem morbi hecticæ febri, cùm ipfa fola fit permanens & fixa, feu habitualis, fecus alij morbi. Futilis quidem arguties, fiquidem quando Galenus nomine affectûs intelligit rem permanentem & habentem omnes partes fuas fimul, non fignificauit permanentiam habitualem independentem à caufa, qualiter in hectica febre reperitur, fed folùm affectum permanentem per aliquod tempus Medico fenfibile, vt agnofcat læfionem, & fumat indicationem curatiuam, quod in plurimis morbis reperitur citra hecticam febrem.

Vlteriùs contra Galenum infurgit : quia plures funt morbi qui neque à nobis cognofcuntur, neque à fenfu laborantium percipiuntur, vt tenet ipfe Galenus *lib.1.de Locis affectis,cap.2.* ergo malè definitur per læfionem operationum.Cæterùm, quis non videat loqui Galenum de morbo phyfico cuius læfio non eft fenfibilis, & non de medico qui definitus eft. Inftat tertiò, ex eo quòd facultas eft principium elicitiuum actionum, vt Galenus docet 1. *de facultat. natural. cap.2.* Ergo morbus non lædit actiones primò, fed facultatem quæ eft caufa actionum, proindéque fecundariò lædit actiones. Refpondeo facilè, morbum primò lædere, quia nullo alio affectu lædit fiue facultates, fiue actiones. Præterquamquòd in opinione probabiliffima facultates non diftinguntur ab anima quæ neutiquam fufcipit magis & minus, & fic non læditur, fed priùs læditur actio vitiatâ difpofitione,aut inftrumento medio; quo operatur facultas; & fic femper eft verum morbum lædere actiones primò & per fe.

Denique arguit fic : Caufa morbi & fymptoma fæpè fæpiùs lædunt immediatè & primò, nullo morbo præcedente : ergo definitio non datur per vltimam differentiam. Antecedens probatur ex Galeno 3. *de fymptomatum caufis, cap. 1.* vbi docet coctionem ventriculi non folùm lædi à morbis in compofitione & temperamento, verùm etiam citra morbum, ab immodica fcilicet quantitate alimentorum, & à vitiofa ipforum qualitate, item etiam ab intempeftiuo vfu ipforum, aut ordine debito non feruato in vfu aut exhibitione; fed hæc omnia funt caufa morbi, & tamen lædunt immediatè ventriculi coctionem; ergo lædere primò non eft fpecialis differentia. De fymptomate etiam idem fuadetur; nam deprauata coctio ventriculi primò lædit fanguificationem : rurfùs deprauata fanguificatio primò lædit nutritionem : fed deprauata chylificatio & fanguificatio funt verè & propriè fymptomata; ergo ipfis etiam conuenit lædere actiones primò & per fe.

Refpondet in fauorem doctrinæ Galeni quidam noftræ Scholæ Doctiffimus Neotericus,tunc nullum effe morbum in ventriculo, nec læfionem propriam quam morbus præftat ab intrinfeco; caufa verò per extrinfecam obiecti improportionem caufat naturalem quandam impotentiam, non verò læfionem propriam, vt in exemplis adductis conftat; nam fi alimentum ex fe eft improportionatum,vt non poffit vinci à ventriculo, tunc coctio vitiata dicitur naturalis impotentia, ficut quando aboletur refpectu obiecti ex fe incommutabilis, qualis eft acinus vuarum. Idem dicendum eft de fymptomatibus adductis, quæ caufant naturalem impotentiam in fanguificatione & nutritione partium.Quæ doctrina licet probabilis fit, mihi etiam videtur interdum huiufmodi caufas producere morbum in ventriculo, cui læfio primaria imputetur, quando fcilicet alimentum eft adeò improportionatum vt prohibeat ventilationem caloris ventriculi, ideóque diftemperetur, & frigidior, aut calidior reddatur. Similiter quando corrumpuntur alimenta per intempeftiuum vfum, aut ordine variato in affumptione; tunc quidem diftemperabitur ventriculus, & vitiabitur coctio à morbo ipfius, vnde

vnde ex vtroque latere argumentum est solutum.

Hæc sunt præcipua ex argumentis quæ addunt Argenterius, & meo iudicio, satis friuola apparent, quandoquidem ipse acerrimè intendit Galeni definitionem prorsùs reiicere. Nos tamen etiam contra ipsam sic insurgimus. Nam status neutræ dispositionis est Medico sensibilis, vtpote clarè percipiuntur actiones læsæ; ergo tota definitio morbi competit neutræ dispositioni. Respondeo læsionem inductam à neutra dispositione esse Medico cognoscibilem, attamen non quælibet læsio constituit morbum, sed illa solùm quæ cogit ægrotantem cessare ab omnibus operibus consuetis; quæ cùm non reperiatur in neutra dispositione, ideò excluditur à ratione morbi.

Deinde etiam videtur non esse necessariam permanentiam ad rationem morbi, cùm solutio continui fit verus morbus medicus, & tamen ipsius essentia in fieri consistit, hoc est in separatione partium; & similiter conuulsio consistit in fieri, seu in retractione illa musculorum versus suam originem, non ergo permanentia est necessaria ad morbum medicum. Respondeo facilè, quòd licet ij morbi per fieri significentur, non tamen consistunt in ipso fieri, sed in termino; atque adeò morbus in soluta vnitate non consistit in fieri separationis, sed in partibus separatis, vt infrà clariùs constabit. In conuulsione etiam dicimus morbum non esse ipsam retractionem, sed in situ mutato, aut in siccitate corrugante, vel in tumore distendente versus latera à quibus fit retractio & conseruatur.

Instabis: Ergo saltem in morbis qui cum resistentia contrarij producuntur, videtur non esse necessariam permanentiam, nec partium simultatem ad saluandam rationem affectûs; siquidem læsio ab intemperie frigida, aut calida, aut alterius contrarietatis tota consistit in fieri, seu actione productiua similis, & destructiua contrarij. Respondeo, quòd licèt qualitates primæ producantur cum resistentia contrarij, nihilominùs habent permanentiam, & simultatem in subiecto secundùm quam constituunt morbum, non verò præcisè secundum fieri ipsius productionis. Vnde Galeni definitio manet incolumis, & à calumniis prorsus libera.

CAPVT II.

In quo consistat ratio formalis Morbi?

Celebris quidem atque ardua proponitur ventilanda Controuersia, in qua Authores tum antiqui, tum etiam moderni digladiantur valde, quorum contentio prolixam quidem reddit orationem. Breuitate tamen quâ potero omnes dicendi modos percurrere conabor. Cæterùm vt minùs laboriosa appareat via, singulas opiniones veluti per capita referam.

Proponitur opinio affirmantium morbum pertinere ad primam qualitatis speciem.

Communis satis & recepta fuit in nostra Schola Complutensi nostri Vallesij sententia 4. *lib. Controuersiarum cap.* 1. quem plures sequuntur nostri temporis Recentiores, asserentes morbum pro formali consistere in positiuo, in qualitate scilicet primæ speciei, quam Philosophi vocant habitum, seu dispositionem. Itaque asserunt morbum formaliter consistere in mala dispositione, ratione cuius primò & per se læduntur operationes viuentis. Econtra verò sanitatem in optima dispositione esse constituendam ratione cuius primò & per se operationes perficiuntur.

Priùs tamen quàm validemus hanc opinionem, pro ipsius intelligentia prælibandum est qualitates primas, quæ pertinent ad tertiam speciem qualitatis, & passibiles nuncupantur, habere rationem formalem morbi, non quidem quatenus passibilis, sed quatenus ratione ipsarum, caloris scilicet aut frigiditatis, tanquam à fundamento resultat mala dispositio pertinens ad primam speciem qualitatis, per quam tanquam per formam redditur viuens morbosum. Neque mirum est eandem qualitatem sub diuersis rationibus ad diuersas species referri, cùm certum sit in doctrina Philosophi, calorem de dispositione transire ad habitum, cùm ægrè separabilis sit à subiecto. Vnde benè stat, vt calor per se consideratus sit passibilis qualitas pertinens ad tertiam speciem, tamen cùm accidat ipsi esse præternaturam, quia malè disponitur viuens ratione ipsius, habet rationem materiæ dispositionis pertinentis ad primam speciem qualitatis in qua formaliter morbus consistit: hoc autem clariùs constat in actione & passione quæ realiter identificantur, & tamen si secundùm formalitates diuersas considerentur, ad diuersa referuntur prædicamenta; potiori ergo ratione eadem entitas realis caloris secundum diuersas formalitates potest pertinere ad diuersas species qualitatis.

Eandem ratione philosophandum esse ait Vallesius, & ipsius sequaces, de quantitate aucta seu diminuta, de numero etiam ipsius, & de situ, quæ omnia habent rationem morbi, non quatenus talia, sed quatenus malè disponunt, siue hæc qualitas malè disponens producatur à viuenti siue à quantitate, aut à situ. Itaque quemadmodum posito fundamento, & termino, illicò resultat relatio ab ipsis distincta; sic etiam positâ quantitate non debitâ, aut situ, producitur mala dispositio quâ viuens malè se habet, & in qua morbus formaliter consistit, discrimina tamen assignant Authores inter passibiles qualitates, & quantitatem & situm; nempè quòd mala dispositio in qua consistit morbus non distinguitur realiter à passibilibus qualitatibus, calore scilicet & frigore, sed solùm formaliter; attamen respectu quantitatis non debitæ aut sitûs realiter distinguitur: nam in his indicium separationis & distinctionis realis datur, quale est illud quod sumitur ex accidentibus materialibus inhærentibus substantiæ mediâ quantitate à qua dependent: ex qua dependentia realis infertur distinctio, inter malam dispositionem & quantitatem, cùm idem à seipso dependere minimè possit, quod non inuenitur respectu passibilium qualitatum, & sic ab ipsis solùm formaliter distinguitur mala dispositio.

His præiactis, Vallesius fulcire conatur proprium placitum ex Philosopho in cathegoricis *cap. de quali & qualitate.* Vbi loquens de dispositione & habitu sic ait: *Nam in his ipsis homo aliquando disponitur, & facilè quoque mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris*

cæteris etiam simili modo. Sentit ergo morbum & sanitatem pertinere ad primam speciem qualitatis, ad habitum scilicet & dispositionem; nam inferiùs subdidit, quòd si ipsarum qualitatum aliqua ob diuturnitatem, versa iam in naturam sit, dimouerique nequeat, aut summa cum difficultate dimoueri possit; hanc quidem hac ratione quispiam iam habitum nuncupauerit.

Vrget etiam eandem sententiam ex Galeno *lib. Artis Medicinalis cap.* 88. vbi hæc habet. *Facta autem ægritudo curabitur soluta ea dispositione à qua primùm ea quæ secundum naturam læditur operatio, quam quidem & ipsam morbi essentiam dicimus esse.* Vlteriùs etiam idem Author *lib.* 1. *de differentiis morborum, cap.* 2. hoc ipsum videtur docere per hæc verba: *Si sanitas hoc est, eius contrarium erit morbus constitutio præternaturam, vel læsæ operationis causa, liquet autem quòd etsi dispositionem præternaturam dixeris, idem quoque significabis:* Constat ergo ex his iuxta Galeni mentem morbum pro formali esse malam dispositionem pertinentem ad primam speciem qualitatis. Princeps etiam noster Auicenna amplecti videtur Galeni placitum *fen* 2. *lib.* 1. *doct.* 1. *cap.* 1. vbi sic fatur, *Ægritudo est dispositio non naturalis in corpore humano.*

Ratione etiam intendunt validare propositam conclusionem; Morbus formaliter est id quo viuens malè se habet; ergo mala dispositio est formaliter morbus. Cæterùm quòd per malam dispositionem tanquam per formam viuens malè se habeat, & morbosum reddatur, probatur; nam quantitas aucta vel diminuta, figura vitiata, situs mutatus, calor, aut frigiditas non lædunt operationes per se primò quatenus talia; sed ratione malæ dispositionis quæ ex ipsis resultat; ergo hæc solùm habet rationem formalem morbi. Antecedens, in quo stat tota difficultas, suadetur sic; nam si quantitas aucta, vel diminuta vt talis, vel calor intensus, quatenus passibilis qualitas est. Idem dico de aliis, haberent rationem formalem morbi, vbicunque ponerentur id præstarent; sed eadem quantitas aucta vel diminuta quæ in viuenti habet rationem morbi ponatur in lapide, minimè habet rationem morbi. Rursus, eadem intensio caloris inuariata modò constituit viuens sanum, modò morbosum si secundum diuersas ætates consideretur; ergo quantitas vt quantitas, nec calor vt calor lædunt primò operationes; nec habent rationem morbi, nisi quatenus ipsis positis resultat mala dispositio, ratione cuius viuens formaliter redditur morbosum, eo quòd eius operationes primò lædantur ratione malæ dispositionis.

Nec valet si respondeat aliquis, quòd licèt quantitas vt quantitas aucta vel diminuta, non denominat lapidem morbosum, non quia ipsa vt talis non sit morbus, sed quia lapis non est capax, nec forma morbi, nec denominatione ipsius. Tamen contra instari potest hæc solutio pro hac sententia: Si talis quantitas vt talis formaliter est morbus, quodlibet subiectum capax talis quantitatis vt talis, erit morbosum, & denominabitur tale: sed lapis est capax quantitatis vt talis; ergo est capax formæ morbi, & ipsius denominationis: hoc autem est absurdum, ergo per quantitatem non redditur viuens morbosum, sed per malam dispositionem quæ ab ipsa producitur tanquam à causa æquiuoca, vt fatentur sectatores huius opinionis præcipui. Efficaciùs autem instatur prædicta solutio in calore: nam eadem intensio ipsius prorsùs inuariata in iuuene est sanitas, & in sene est morbus; ergo calor vt calor non est morbus nec sanitas. Probatur Consequentia, quia si calor vt talis esset morbus, vbicunque poneretur, dummodò esset subiectum capax forma morbi, & denominatione ipsius, sine dubio redderet & denominaret subiectum morbosum; sed iuuenis est capax denominationis morbi, sicut & senex, vt per se patet, & tamen eadem intensio caloris optimè componitur cum sanitate in viuenti constituto in ætate iuuentutis, & in ipso in ætate senectutis minimè componitur cum statu salubri, sed potiùs cum morboso: Ergo illa caloris intensio, neque sanitas est, neque morbus quatenus talis; sed quia ex vi illius tanquam ex fundamento seu materiali resultat in iuuene optima dispositio in qua consistit sanitas, & in sene mala dispositio in qua consistit morbus formaliter; igitur eius quidditas pertinet ad primam qualitatis speciem.

Contra hanc sententiam plura militant quæ non soluuntur facilè. Primum sit: Illa mala dispositio realiter identificatur saltem cum passibilibus qualitatibus; ergo vbicunque ponatur determinata intensio caloris ex qua oritur læsio operationum, debet poni mala dispositio & morbus formaliter: Contrarium autem ex dictis constat, cùm eadem intensio caloris quæ in sene lædit, in iuuene perficiat; ergo mala dispositio non identificatur cum passibilibus qualitatibus: Si autem in sene tribuit denominationem formalem morbi illa intensio caloris & diuersam in iuuene, sanitatis scilicet; ergo aliquid aliud requiritur ad rationem morbi diuersum à dispositione pertinente ad primam speciem. Probatur Consequentia; nam in iuuene est mala dispositio identificata cum illa intensione caloris in qua consistit formaliter morbus, & aliàs huiusmodi subiectum est capax denominationis morbi, & tamen non denominatur tunc morbosum: Ergo illa mala dispositio non habet rationem formalem morbi.

Si respondeas, illam malam dispositionem distingui realiter à passibilibus qualitatibus sicut à quantitate aucta aut diminuta aut à situ mutato, à quibus tanquam à causis æquiuocis producitur illa mala dispositio. Contra instatur efficaciter solutio: nam si impediatur à Deo talis productio qualitatis realis, videlicet malæ dispositionis præcisè per intensum calorem supra mediocritatem requisitam, & per augmentum quantitatis, idem de aliis infertur, erit læsio insensibilis in operationibus viuentis: ergo seclusâ illâ malâ dispositione, erit formaliter morbus, cùm effectus formalis morbi sit talis læsio, & aliàs impossibilis sit formalis effectus sine ratione formali morbi.

Præfato argumento satisfacere conatur quidam nostræ Scholæ Doctor & Primarius in suis manuscriptis, quòd in casu in quo aucta quantitate supra mediocritatem, aut numero aucto, (sexto scilicet digito producto) impediatur à Deo productio malæ dispositionis per suspensionem concursus generalis, tunc nulla erit læsio in operatione viuentis, immò potiùs operabitur tunc perfectè vsque dum producatur mala dispositio in qua formaliter consistit morbus, quæ contraria est optimæ dispositioni in qua consistit sanitas; quia minimè corrumpitur talis optima dispositio per productionem sexti digiti; nec cum ipso contrariatur, & sic perfectio operationum non

non impeditur vfquequo producatur mala difpo-fitio. In cuius rei confirmationem adducit exem-plum : nam in cafu in quo Deus crearet in aliquo homine ingentem molem carnis, fuo pondere,& grauitate impedientem motum , fi aliàs fummus Creator fufpenderet concurfum quo debebat concurrere ad productionem impulsûs, nihil gra-uitaret , proindéque neque motum impediret , & fic viuens operaretur perfectè adhuc auctâ quan-titate ; ergo adhuc etiam fexto digito producto non erit læfio in operationibù impedita produ-ctione malæ difpofitionis per fubtractionem con-curfûs Dei vfque dum producatur ; vnde de in-tenfione caloris eodem modo philofophandum effe, credendum eft.

Hæc tamen folutio inftatur valide ; nam in febricitante læfio fenfibilis folùm procedit à ca-lore , quatenùs paffibilis qualitas eft. Similiter etiam vftio alimenti ab ingenti & immoderato calore ventriculi eft læfio fenfibilis procedens à morbo in diftemperie calida ; ergo pofitâ tali in-tenfione caloris , & impeditâ malâ difpofitione independenter ab illa , erit læfio fenfibilis in fe-bricitante , & in ventriculo à calore perurente, cùm mala difpofitio non vrat , proindéque erit formaliter morbus impeditâ productione malæ difpofitionis , à quo læfio illa quæ effectus for-malis morbi eft, procedat. Deinde etiam in quan-titate aucta, feu numero addito idem currit argu-mentum ; nam pofito fexto digito , & tumefactâ linguâ , fi impediatur productio malæ difpofitio-nis , nihilominùs debet impediri compreffio per-fecta facienda , & fimiliter locutio fine dubio im-pediretur , quæ proculdubio dependet ab inftru-mento linguæ proportionato fecundum quanti-tatem , & extenfionem determinatam. Ergo cùm perfeueret maior extenfio in lingua adhuc impe-ditâ productione malæ difpofitionis , à qua non dependet augmentum quantitatis , erit fine du-bio læfio in locutione fenfibilis fine mala difpo-fitione , & per confequens ratio formalis morbi à quo oriatur læfio tanquam effectus formalis.Idem argumentum militat de lapide obftruente viam vrinariam qui præcisè per quantitatem impedit expulfionem vrinæ : ergo lædit etiamfi impedia-tur productio malæ difpofitionis.

Neque argumentum à fimili quod adducit ali-quid probat ; nam quando augetur lingua feu tu-mefit , & additur fextus digitus , Deus non fuf-pendit concurfum generalem quo concurrit cum quantitate , fed concurfum quo debebat concur-rere ad productionem illius qualitatis realis ab ipfa procedentis tanquam à caufa æquiuoca, ma-la fcilicet difpofitio, manente quantitate cum fua naturali operatione , Deo etiam concurrente ad effectum extenfionis & grauitatis. In quo euentu etiamfi impediatur productio qualitatis malè dif-ponentis , nihilominùs grauitabit ingens carnis moles à Deo producta, & impediet motum , vt contingit in lingua tumefacta : Ergo erit tunc læfio in operationibus adhuc impeditâ produ-ctione malæ difpofitionis , & per confequens erit morbus formaliter fine illa , cùm detur læfio fenfibilis in operibus quæ effectus formalis mor-bi eft.

Vlteriùs etiam contra eandem opinionem mi-litat argumentum à contrario defumptum ex di-minuta quantitate ; etenim ablatâ quantitate de-bitâ, feu determinatâ ad perfectè operandum,fine dubio in hac opinione aufertur optima difpofi-tio , & debet produci mala difpofitio conftituens morbum , tunc fic infto : impediatur à Deo illa mala difpofitio , in tali cafu, erit læfio in operi-bus ; ergo erit formaliter morbus , feclusâ & im-peditâ malâ difpofitione. Refpondet Doctor nu-per citatus , quòd admiffo cafu, & impeditâ pro-ductione malæ difpofitionis à Deo , tunc nullo modo operabitur viuens, quoniam nec habet bo-nam difpofitionem , nec malam, & fic caret om-ni difpofitione ratione quantitatis quæ aufertur, (à qua cùm corpus organicum fit) dependet ad effe & ad operari , & difpofitionem à quantitate emendicatam requirit. Aliter philofophandum iudicat ifte Author de primis qualitatibus ; cùm enim calor & frigus fint difpofitiones,etiamfi ad-ueniat bonitas aut malitia ratione fubiecti cui in-hærent, fi non corrumpantur , bene vel male di-fponunt, quia difponunt quatenus fubiectum in-formant , quod neque à Deo impediri poteft.

Contra hanc folutionem verbis relatis addu-ctam inftat ipfe efficaciter ; nam ablatâ aliquâ quantitate à viuenti ex his quæ requiruntur ad bene operandum, & impedita productione malæ difpofitionis remanet adhuc quantitas in viuenti, ratione cuius viuens poffit operari , etfi læsè aut malè ; etenim quantitas remanens extendit fub-iectum : ergo conducit ad operandum non be-nè , cùm corrupta fit bona difpofitio per defe-ctum quantitatis ablatæ ; ergo operabitur malè fine mala difpofitione , & per confequens fine ipfa erit morbus formaliter.

Refpondet iterum , quantitatem non folùm effe requifitam ad opera viuentis , verùm etiam ad effe ipfius , vnde ablatâ optimâ difpofitione per diminutionem quantitatis , & impeditâ à Deo pullulatione malæ difpofitionis , manebit viuens fine aliqua difpofitione ex requifitis ad ef-fendum , & operandum ; & fic non folùm ceffa-bit viuens ab operibus , verùm neceffariò defi-ciet, vnde nunquam verificabitur, quod fine ma-la difpofitione operabitur malè.

Omnia tamen hæc quæ pro folutione huius argumenti adducit plura continent meo iudicio difficillima, neque euertunt vim propofitæ ratio-cinationis ; nam admiffo fundamento quòd vi-uens pereat per defectum quantitatis fi impedia-tur pullulatio malæ difpofitionis : ergo datur morbus formaliter , ratione cuius viuens perit feclusâ malâ difpofitione. Siquidem nulla maior læfio eft quàm illa quâ viuens perit : fed hoc fit per defectum quantitatis , impeditâ malâ difpo-fitione à Deo;ergo formaliter datur morbus fine mala difpofitione. Vlteriùs , claudicat doctrina, quia licèt viuens fit organicum , & dependeat eius operatio perfecta à determinata quantitate, non tamen eius effe corrumpitur per defectum cuiuflibet quantitatis requifitæ ad operandum perfectè ; fed folùm quando deficit illud mini-mum vltimum quantitatis quod erat terminus determinatus , & præfixus viuentis fub quâ ex-pofcit conferuari ; ità vt fub minori non poteft iuxta doctrinam Philofophi de terminis magni-tudinis , aut paruitatis debitis , & requifitis pro viuentibus ad differentiam mixtorum , quæ vi-uentia non funt , & fub quolibet minimo , & quantumvis minimo poffunt conferuari. Ergo quando datur morbus per diminutionem , feu ablationem quantitatis requifitæ ad bene ope-randum, fi impediatur à Deo productio feu pul-lulatio malæ difpofitionis ; malè operabitur vi-uens

uens per remanentem quantitatẽ,& minimè ceſ-ſabit ab eſſe & ab operari;quoniam non depédet eius eſſe à qualibet quantitate, ſed eius perfecta operatio, & ſic per ablationem qualitatis, dummodò non auferatur terminus vltimus & determinatus magnitudinis, operabitur viuens cum quantitate remanenti non perfectè nec bene, cùm ablata ſit optima diſpoſitio; ergo imperfectè & malè: ſed tunc ſupponimus non eſſe productam malam diſpoſitionem, ergo ſine illa erit formaliter morbus. Neque videtur diuerſa ratio de primis qualitatibus quantum ad hoc, quia etiam quantitas remanens ex ſe ſuo modo diſponit quatenus informat ſubiectum; vnde ratione ipſius operabitur viuens alterà ablatà non bene, vtpote iam eſt ablata optima diſpoſitio, ergo malè ſine productione malæ diſpoſitionis, proindéque morbus erit formaliter ſine ipſa.

Si verò aliâ viâ reſpondeat aliquis præfato argumento, nempè quòd ſicut poſitâ quantitate auctâ, illicò producitur mala diſpoſitio ab ipſa, ſic etiam diminutâ quantitate requiſitâ producitur mala diſpoſitio, ratione cuius læduntur operationes. Contra inſtatur, nam effectus poſitiuus neceſſariò requirit cauſam poſitiuam à qua producatur; ſed mala illa diſpoſitio eſt qualitas realis & effectus poſitiuus, & aliàs defectus quantitatis requiſitæ eſt priuatio; ergo ab ipſa neutiquam poteſt produci mala diſpoſitio; neque à quantitate remanente, nam ipſa formaliter vt minor ſolùm importat priuationem maioris quantitatis. Si verò materialiter conſideretur, neque poteſt producere malam diſpoſitionem; nam ipſa quatenus eſt ex ſe, eodem modo informat viuens ac anteà; ergo ſi anteà quando erat coniuncta cum altera quantitate non producebat malam diſpoſitionem; neque illam producet per ſeparationem alterius compartis quantitatis.

Neque valet ſi iterum reſpondeas aliâ viâ, quòd per defectum illius quantitatis tanquam ab occaſione malè ſe habet viuens, & ſic à natura ipſius partis viuentis producitur mala diſpoſitio. Quemadmodum etiam per defectum continuatiui indiuiſibilis tanquam ab occaſione à natura partium remanentium producuntur indiuiſibilia terminatiua quæ ſunt effectus poſitiui: Similiter etiam aiunt aliqui pro hac opinione, quod in obſtructione à lapide, aut humoribus, non producitur mala diſpoſitio à corporibus obſtruentibus; ſiquidem ipſa corpora quanta eodem modo ſe habent ſiue obſtruant, ſiue non, & ſic producitur à viuenti quatenus ipſis poſitis malè ſe habet viuens, ratione cuius tenetur producere malam illam diſpoſitionem per quam tanquam per formam reddatur morboſum. Contra tamen ſpecialiter premitur ſolutio, nam ſi per defectum quantitatis, aut poſito lapide obſtruente cogitur viuens producere qualitatem realem præternaturam ipſi quæ eſt mala diſpoſitio; ergo ante productionem illius erat viuens morboſum formaliter. Probatur Conſequentia; nam ante productionem malæ diſpoſitionis viuens tenetur producere effectum præternaturam: ergo ſupponitur formaliter in ſtatu morboſo: ergo ante malam diſpoſitionem erat morbus formaliter à quo qualitas præternaturam, ſeu mala diſpoſitio producatur. Quod argumentum eandem habet vim in quantitate aucta, ſiue mala diſpoſitio producatur ab ipſa quantitate aucta, ſiue à viuenti. Præterquamquod exemplum de indiuiſibilibus terminatiuis non tenet in caſu præſenti; ſiquidem tunc producitur effectus poſitiuus intra eandem lineam in qua eſt defectus, videlicet in linea quantitatis: in caſu autem argumenti ſequitur quòd à quantitate diminuta producatur effectus alterius lineæ, nempè qualitas malè diſponens, quod non videtur ità certum, neque exemplo altero à ſimili poteſt confirmari.

Aſſertio quæ tenet morbum pro formali in poſitiuo, aut priuatiuo conſiſtere, & per plura diuagari prædicamenta, examinatur.

Plauſibilis ſatis in noſtra Schola fuit opinio quæ aſſerit morbum interdum in priuatiuo, quandoque etiam in poſitiuo conſiſtere, necnon etiam per plura prædicamenta diuagari, referríque ad quantitatem, qualitatem, & vbi. Hanc opinionem inter plures ſuſtinet Sapientiſſimus Doctor Primarius noſter Martinez *ſuo libello de rebus naturalibus,non naturalibus,& contra naturam q.1.& 2.de ratione formali morbi,à fol.370.vſque ad* 380. Eámque authoritatibus,& rationibus fulcire conatur. Et vt probet morbum pro formali in priuatiuo conſiſtere, ſupponit cum Galeno *libro de differentiis morborum cap.1.* ſanitatem pro formali eſſe moderationem quandam, componíque ex quantitate, qualitatibus debitis, ex conformatione omnium partium iuxta organizationem debitam viuenti pro eſſe & operari. Hinc infert morbum eſſe immoderationem earum rerum conſtituentium ſanitatem & per conſequens morbum in poſitiuo aut priuatiuo conſiſtere, cùm moderatio varietur, tum per defectum, tum etiam per augmentum: Sic Galenus *libro citato, cap.4.Sed quoniam vnaquæque mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet quòd ægritudines corporum ſimplicium duplices erunt.* Nihil clarius pro hac ſententia adduci poteſt; quod à ſimili comprobat exemplo Theologico de liberalitate quæ virtus media eſt inter prodigalitatem & auaritiam, & vitiatur non minùs per exuperantiam, quæ eſt prodigalitas, quàm per defectum elargiendi eleemoſynam, quæ eſt auaritia. Ergo cùm ſanitas ſit mediocritas, vitiabitur per exuperantiam earum rerum quæ ipſam conſtituunt, & per defectum ipſarum;ac proinde cùm ſanitatis vitium ſit morbus, interdum erit poſitiuum aliquid, interdum priuatiuum.

Hinc infert defectum cuiuſlibet qualitatis neceſſariæ, aut alterius requiſiti ad rectè operandum eſſe morbum; nam eò præcisè quòd deficiat influxus communicandus à cerebro, aut corde, deficiunt operationes vitales, & animales, deficiente etiám calore requiſito, aut quantitate debita aut cauitate neceſſaria ad rectè operandum, illicò læduntur operationes. Idem argumentum de augmento earundem rerum currit: ergo morbus eſt ipſe defectus, & ipſum augmentum pro formali.

Nec valet ſi reſpondeas cum aſſertoribus primæ ſententiæ, tunc morbum non eſſe ipſam priuationem, neque augmentum earum rerum quas proponimus,ſed potiùs malam diſpoſitionem reſultantem; nam ex ſuprà dictis conſtat imperti-

nenter,

nenter,& sine necessitate multiplicari nouam entitatem ; quandoquidem tumefactio linguæ impedit sua extensione locutionem , & positio sexti digiti compressionem , & lapis obstruens sua quantitate distributionem , & vrinæ suppressionem ; ergo præcisè quatenus talia , & non per malam dispositionem lædunt. Idem dicendum de defectu , & quia quantitas remanens , & qualitates eodem modo informant , & disponunt , siue augeantur , siue diminuantur , si considerentur quatenus sunt ex se. Quæ omnia satis diffusè adducta sunt suprà in impugnatione primæ opinionis ; quare ab his in præsentiarum supersedeo, quia onerosum esset iterum ipsa repetere.

Infert secundò sanitatem pro formali duo simul importare in suo conceptu , & positiuum, hoc est ipsas res sanitatem constituentes , in quadam mediocritate , & priuatiuum hoc est priuationem earum rerum quæ constituunt morbum, quo viuens operabitur malè ; ergo erit morbosum , proindéque sanitas vtrumque importat simul , & positiuum & priuatiuum ratione cuius rectè operatur. Fundamentum huius est illud Philosophi theorema , *Quod bonum ex integra causa adintegratur , & malum ex quocunque defectu* ; cùm ergo sanitas bonum sit , requirit integram causam ex positiuo requisito & priuatione mali ; Morbus verò cùm sit malum , tale sit per quemcumque defectum, & sic aut consistit in positiuo lædente , aut in priuatiuo.

Tertiò infert : morbum pro formali pertinere ad prædicamentum quantitatis , qualitatis , & vbi. Probat hoc ex Galeno *lib. de different. sympt. cap.* 2. per hæc verba : *Quorum sanitas moderatio est , eorundem morbus immoderatio est ; quare si moderati meatuum sanitas est , eorundem immoderatio morbus existit : Si ex temperamento qualitatum sanitas pendet , ex eius contrario necessariò ægrotare contingit. Eadem ratione si in aliquo alio quopiam genere sanitas fuerit , eiusdem generis immoderatio faciet ægritudinem.* Ex his ergo expresè constat morbum ad qualitatem & vbi pertinere. Quod verò ad quantitatem etiam interdum pertineat specialiter expressit Galenus *cap.* 8. *libri citati* , vbi sic fatur : *Neque alicui obscurum est vtramque passionem , tum eam quæ ad numerum, tum eam quæ ad magnitudinem pertinent in superiori genere prædicamenti posse collocari,in quantitate scilicet.* Constat ergo ex Galeni mente morbum pertinere ad quantitatem , qualitatem, & vbi.

Ratione etiam suadetur assumptum ; nam sanitas & perfecta operatio in viuenti requirit qualitatum proportionem determinatam in qua consistit temperamentum naturale. Insuper etiam quantitatem debitam , & proportionatam vt possit perfectè operari & producere sibi simile non minùs etiam exposcit , & organizationem. Ergo si variatio fiat in qualitate, quantitate, aut situ siue per defectum , siue per augmentum , dabitur morbus , seclusâ qualibet malâ dispositione , aut altera entitate , qui quidem pertineat ad tria dicta prædicamenta , quantitatis scilicet , qualitatis & vbi. Probatur Consequentia , quia quantitas , qualitas & vbi , quatenus talia requiruntur ad perfectè operandum , & cuiuslibet variatio intra limites sui prædicamenti causat immediatam læsionem in viuenti , eo solùm præcisè quòd informent subiectum , dum excedunt à naturali statu aut diminuuntur ; ergo quantitas , qualitas & vbi lædunt operationes independenter à mala dispositione , proindéque sunt morbi formaliter independenter ab illa.

Confirmatur : nam quantitas , qualitas , & vbi conducuntur ad benè operari per propriam inhærentiam , & informationem ; sed inhærent & informant independenter à mala dispositione per propriam entitatem ; ergo secluso quolibet alio habent rationem morbi & sanitatis. Denique in confirmationem huius sententiæ adduci possunt omnes rationes quas proposuimus contra primam opinionem , quæ probant qualitatem & quantitatem lædere immediatè distributionem alimenti per propriam extensionem , & impenetrabilitatem impediendo ; & sic esse formaliter morbum , eius augmentum aut defectum à naturali statu.

Neque iudicat Noster Primarius inconueniens , quòd priuatio non sit affectus verè & propriè , sed quòd concipiatur vt talis , & quòd detur ratio vniuoca morbi ad priuatiuum & positiuum , eò solùm quòd vniuocè conueniant in eo quod est lædere operationes posse primò ; nam etiamsi ens sit analogum , nihilominùs datur ratio vniuoca omnibus substantiis , quia conueniunt vniuocè in aliqua ratione , differentiali scilicet , in hoc quod est esse per se , & tamen ens ponitur loco generis in definitione substantiæ : Ergo sic similiter licèt ratio affectus quæ ponitur in definitione morbi sit æquiuoca priuatiuo , & positiuo ; nihilominùs quia conueniunt in aliqua ratione differentiali , quæ est lædere per se primò , sufficit vt ratio morbi sit vniuoca positiuo , & priuatiuo.

Plura contra hanc Sententiam adducunt Authores antiqui ; ex modernis verò nostræ Scholæ aliqui contra Primarium potiùs quàm contra ipsius opinionem aliqua machinari videntur , à quibus quia nullius momenti sunt, nec alicuius vtilitatis , libenter supersedeo , & solùm adducam efficaciora & selectiora argumenta , quæ contra prædictam sententiam militare solent.

Primum sit : nam eo ipso quòd priuatio affectus non est , neutiquam poterit dari ratio vniuoca morbi ad priuatiuum & positiuum ; si enim vnica pars definitionis quæ loco generis ponitur æquiuocè verificatur , ergo non datur conceptus vniuocus qui componitur ex genere & differentia. Secundò , Galenus *lib.* 2. *Method. cap. vltim.* ait ; quod ratio morbi se habet respectu omnium morborum , sicut homo respectu omnium hominum ; sed homo vniuocè se habet; ergo tota ratio morbi debet vniuocè competere omnibus morbis. Tertiò , quod vniuocè non participat rationem genericam , neque poterit participare differentialem rationem, Quâ ratione si Petrus , & Ioannes verè animalis rationem non participarent,neque essent rationales verè & propriè ; nam conceptus hominis conflatur sine dubio ex animalitate & rationalitate : ergo si priuatio cuiuslibet requisiti ad operandum non participat vniuocè rationem affectûs quæ se habet vt genus , neque poterit habere per se rationem lædendi per se & primò.

Neque valet responsio de definitione substantiæ in exemplo adducto à nostro Primario ; nam quando dicimus substantia est ens per se, ibi non est vera definitio ; siquidem non datur

per genus verum ad prædicamenta, nec ratio vniuoca & communis, cùm ea sint superiora in suo genere. Vnde nihil mirum quòd in ratione entis non conueniant, & quòd in ratione per se conueniant, siquidem ibi datur descriptio quædam substantiæ modo possibili, in nostro verò casu in quo debet dari vnica ratio morbi communis & vniuoca omnibus morbis, ab omnibus debet participari completus conceptus metaphysicus qui componitur ex genere & differentia, cùm ergo priuatio non sit affectus, neutiquam potest participare rationem formalem morbi.

Contra nostrum Primarium arguit alter nostræ Scholæ in suis manuscriptis sic. Quia videtur impossibile dari rationem communem ad priuationem quinti digiti & ad sextum digitum, quod sic probat. Priuatio quinti digiti etiam dicit priuationem sexti digiti; ergo morbus in priuatione quinti digiti opponitur priuatiuè, & contradictoriè morbo in sexto digito, ergo non potest esse ratio communis, & vnica morbo priuatiuo & positiuo; siquidem ea quæ contradictoriè seu priuatiuè opponuntur, neutiquam conueniunt in ratione vniuoca. Cæterùm, quam bona sit arguties constat planè, nam defectus quinti digiti est morbus, quia est defectus alicuius requisiti ad operandum, & non opponitur formaliter contradictoriè, aut priuatiuè cum sexto digito, sed cum suo positiuo cuius est formalis & immediata priuatio, quod est quintus digitus; vnde cùm priuatio quinti non sit priuatio alterius morbi, sed potiùs rei constituentis sanitatem, inde non infertur quòd morbus in priuatiuo opponatur contradictoriè cum morbo positiuo, & sic dari potest ratio vniuoca, nam sextus digitus non opponitur priuationi quinti, sed priuationi ipsius sexti.

Probat vlteriùs contra nostrum Primarium, sanitatem non posse simul constitui per priuatiuum & positiuum; nam sanitas quæ consistit in quinto digito per suam naturam dicit carentiam sexti digiti; ergo solùm sanitas importat quid positiuum. Idem conficit argumentum à paritate de constitutiuo morbi; siquidem quando ventriculus laborat distemperie frigida, non est morbus in carentia caloris, sed in positiua frigiditate, quæ ex natura rei dicit non esse caloris; ergo etiam de sanitate idem debet curre-re argumentum. Hæc tamen si maturè considerentur futilia sunt, neque conuincunt contra Primarium; licèt enim quintus digitus formaliter provt numerum quintum constituit excludat rationem formalem constituentem sextum digitum, non tamen excludit quintum digitum in eodem subiecto, & eo ipso quod poneretur non esset sanitas; nam cùm sit perfectio, integram causam requirit, & sic sanitas dicit positiuè quintum digitum, & carentiam sexti digiti: Hoc patificatur in calore, & frigiditate, & in albedine, & nigredine; nam quamvis conceptus nigredinis excludat conceptum albedinis, idem est de calore & frigiditate, non tamen excluduntur ab eodem subiecto, siquidem de potentia Dei simul albedo & nigredo possunt in eodem subiecto conseruari, & calor & frigus in gradibus intensis: Ergo sanitas quæ in certo gradu caloris, aut in determinata quantitate, aut numero consistit, duo importat, & calorem determinatum seu numerum aut quantitatem, & carentiam contrarij in eodem subiecto; nam, si non esset carentia, non esset sanitas; ergo præter positiuum quod excludit rationem formalem contrariam, requiritur priuatio alterius contrarij in eodem subiecto, morbus verò solùm consistit in positiuo aut priuatiuo; nam, quando est calor intensus & præternaturalis ipse est morbus, & non datur alter morbus in carentia frigiditatis, nam ibi datur qualitas positiua cui tribuitur læsio. Si autem per possibile, aut impossibile daretur carentia frigiditatis, aut caloris sine introductione qualitatis contrariæ, tunc ipsa carentia caloris aut frigoris requisiti pro debita temperie esset morbus, quia præcisè per ipsum defectum seu carentiam læderentur operationes; & cùm calor non excludat necessariò frigiditatem ab eodem subiecto (possunt enim Diuinâ potentiâ conciliari) neque frigiditas præternaturalis ventriculi excludat calorem ab eodem subiecto, ideò talis frigiditas non constituit morbum per priuationem caloris, sed per ipsam frigiditatem positiuam quæ intrinsecè non importat priuationem caloris in eodem subiecto, & sic huiusmodi rationes non euertunt sententiam propositam.

Militant tamen contra ipsam alia plura maioris momenti; nam Philosophus 5. *Physicor. & cap. de qualitate*, expresè tenet ad sanitatem, aut morbum neutiquam dari per se motum; sed si morbus formaliter consistit in qualitate, aut quantitate, aut situ, verè & propriè daretur motus ad morbum & sanitatem; ergo neque morbus, neque sanitas pertinent ad dicta prædicamenta. Respondet Primarius noster *suo libello citato lib. 3. Tractatu de Motu & Quiete, quæst. 3. de motu locali, folio 577.* verum esse non dari posse motum ad sanitatem & morbum, dari tamen ad qualitatem tertiæ speciei, quantitatem, & vbi; nam ad hæc datur per se actio terminata, non ad morbum & sanitatem, vtpote sunt formalitates quæ resultant ex existentia quantitatis, qualitatis, & vbi, ad quas non datur actio, & cùm quantitas exempli gratiâ realiter sine noua actione productiua alterius fit morbus, ideò benè stat quòd non detur motus ad sanitatem & morbum secundum esse formale, licèt detur motus secundum esse reale, eo modo quo ad calorem & frigiditatem datur motus secundum quod sunt qualitates tertiæ speciei, quia verè terminant actionem realem, non verò secundum quod difficilè, aut facilè dimouentur à subiecto; siquidem hac ratione dicuntur habitus seu dispositiones quæ sunt formalitates quæ resultant ex præexistentia caloris aut frigiditatis ad quas non datur actio terminata; & sic non datur motus ad habitum seu dispositionem.

Hæc tamen solutio licèt videatur effugere aliquantulum vim argumenti propositi, re tamen verâ prorsùs euertit suam opinionem; nam si non datur motus ad formalitatem morbi & sanitatis quæ resultat ex quantitate, qualitate, aut vbi; ergo huiusmodi entitates ad quas datur per se motus non sunt morbi formaliter, quatenus tales, sed quatenus ipsis aduenit altera formalitas, ac per consequens quantitas vt talis, formaliter non erit morbus, sed solùm realiter, &

& fundamentaliter; ſed hoc intendunt ſuadere Authores contrarij & minimè fatetur noſter Primarius; ergo hac ratione minimè ſoluit argumentum ex authoritate Philoſophi deſumptum.

Neque valet ſi aliâ viâ aliquis ſoluere conetur præfatum argumentum, dicendo quod quamvis abſolutè ad quantitatem, aut qualitatem tertiæ ſpeciei detur motus, tamen ſi conſiderentur vt tanta, in inſtanti producuntur, & ſic conſtituunt rationem morbi, & non datur ad ipſas per ſe motus; vnde bene componitur quòd quantitas ſit formaliter morbus, & quòd ad ipſam non detur per ſe motus, & eadem ratio currit de calore aut frigiditate. Contra tamen militat efficax ratio; nam calor vt quinque, v.g. ſi morbum conſtituit vt tantus, nihilominùs poteſt intendi ad calorem vt ſeptem, & ſine dubio in tota hac latitudine morbus augetur. Ergo cùm talis intenſio caloris cum reſiſtentia contrarij producatur, & non ſit tantus, ſed in tali latitudine intenſio ſucceſſiuè producatur, ſine dubio dabitur per ſe motus ad calorem, quatenus morbus formaliter eſt. Idem argumentum currit de augmento quantitatis; ergo vel ipſa non eſt morbus, vel datur ad morbum per ſe motus, contra Philoſophi doctrinam.

Ratione etiam validiſſima vrgeo propoſitam opinionem; nam quantitati vt tali accidit ratio morbi: ergo quantitas vt quantitas formaliter non eſt morbus. Probatur Antecedens, nam ſi quantitas vt talis formaliter eſſet morbus & eſſentialiter, vbicunque poneretur conſtitueret morbum; ſed ſi quantitas aucta quæ in viuenti conſtituit morbum poneretur in lapide, non conſtitueret morbum; ergo quantitati accidit ratio morbi.

Neque valet ſi reſpondeas, tunc in lapide eſſe formam morbi, tamen non denominare ipſum morboſum propter incapacitatem ſubiecti, ſed ſolùm quantum. Contra enim ſic inſtatur ſolutio, nam talis quantitas aucta vt talis formaliter eſt morbus; ſed quodlibet ſubiectum eſt capax denominationis quantitatis, vt quantitas eſt; ergo quodlibet ſubiectum erit capax denominationis morbi, vt morbus eſt, ac per conſequens lapis erit capax denominationis morbi.

Secundò, nam idem numero calor qui eſt in iuuene prorsùs inuariatus,& in ipſo eſt ſanitas,in ſene verò eſt morbus. Rursùs, eadem quantitas quæ in puerulo eſt ſanitas, in iuuene eſt morbus,ſi prorsùs inuariata poneretur & abſque augmento aliquo; ergo eidem numero calori & quantitati accidit ratio morbi & ſanitatis; ſiquidem abeſt & adeſt quantitati caloríque inuariato ratio ſanitatis & morbi. Antecedens probatur, nam ſi quantitas talis aut calor ſimul eſſet ſanitas & morbus, ſimul puer & ſenex diceretur, ſanus & morboſus, cùm ſint capaces vtriuſque denominationis: conſtat autem contrariari & non poſſe verificari de eodem ſubiecto; ergo ſi calor aut quantitas in vno ſubiecto eſt morbus, & in altero ſanitas, ſine dubio ratio morbi accidit quantitati & calori.

Si iterùm reſpondeas calorem, aut quantitatem ex ſe & in abſtracto ſimul eſſe morbum & ſanitatem radicaliter, quia poteſt lædere & perficere, proximè verò & formaliter eſſe ſanitatem & morbum, provt eſt in hac aut illa ætate, aut in hoc aut illo ſubiecto, ratione cuius poteſt lædere aut perficere operationes: & cùm morbus ſit accidens quod neceſſariò debet importare ordinem ad ſubiectum, ideò calor & quantitas intrinſecè habent rationem morbi, & non accidentaliter ratione ſubiecti. Contra tamen iterùm inſtatur ſolutio, nam calor in abſtracto, neque quantitas habent rationem morbi, nec ſanitatis, cùm non lædant, nec perficiant niſi per ordinem ad ſubiectum: ſi ergo habent rationem morbi formaliter & proximè per læſionem operationum, aut ex ſe lædunt, aut ratione ſubiecti diuerſi, aut ætatis; ſi ex ſe, ergo vbicunque ponantur debent lædere cuius contrarium accidit: ſi lædunt ratione ætatis, aut ſubiecti in quo recipiuntur; ergò ab extrinſeco habent rationem morbi aut ſanitatis calor, & quantitas; ac proindè nec calor, nec quantitas quatenus talia habent rationem morbi.

Tandem ſi reſpondeas cum noſtro Primario *loco ſuprà citato*, bene ſtare quòd quantitas, v. g. ab intrinſeco & per reſpectum tranſcendentalem ad ſubiectum habeat rationem morbi quin extrahatur à ſuo prædicamento, & quòd in vno ſubiecto tribuat denominationem morbi, & in altero ſanitatis, & apponit exemplum in generatione ſubſtantiali; nam eadem actio prorsùs inuariata reſpectu totius dicitur generatio, & reſpectu materiæ dicitur mutatio; ſic etiam idem motus reſpectu agentis dicitur actio, & reſpectu paſſi dicitur paſſio, & tamen nullus conſtituit generationem, mutationem, actionem & paſſionem per relationes prædicamentales, etſi per ordinem tranſcendentalem ad ſubiectum ſortiantur diuerſas denominationes; ſic ergo ſimiliter etſi idem calor & quantitas eadem in vno ſubiecto lædere habeant, & in alio perficere, non debet eſſe per ordinem intrinſecum ad ſubiectum, minimè verò per relationem prædicamentalem.

Contra iſtam ſolutionem quæ vltima eſt in hac doctrina, & à nullo ex Doctoribus qui hanc ſententiam noſtri Primarij debellare contendunt adducta eſt, argumentor ſic; nam ea quæ tranſcendentaliter referuntur ad aliquod ſubiectum, ſemper ſeruant eandem denominationem, etiamſi reſpectu alterius ſubiecti, aliam denominationem poſſint tribuere; ſic generatio quæ in materia recipitur, ſemper ipſam denominat mutatam, aut totum genitum, non verò habeat contrarias denominationes tribuere, & ſemper ſeruat eam quam ab intrinſeco habet: ſimiliter motus ex ſe eſt actio & paſſio quatenus eſt entitas procedens ab agenti, & recepta in paſſo quæ quidem denominationes compoſſibiles ſunt, & non contrariantur; quantitas verò & calor, ſi ex ſe & intrinſecè habent rationem morbi, ſemper debent lædere, etſi ratione diuerſi ſubiecti poſſint tribuere alteram denominationem quæ non ſit contraria, ſed compoſſibilis cum læſione,atqui idem calor modò conſtituit ſanum, modò ægrum; ergo calor intrinſecè non eſt morbus, aut ſanitas, ſed extrinſecè per reſpectum prædicamentalem ad ſubiectum; generatio verò ſemper ſeruat ean-

dem denominationem, & motus etiam semper constituitur per actionem, & passionem, & sic talis respectus est intrinsecus, secùs verò denominatio lædendi & perficiendi in calore, quantitate, aut vbi.

Vera opinio de quidditate morbi declaratur quæ tenet ad prædicamentalem relationem formaliter pertinere.

In re ità dubia & contentiosa probabiliùs semper à meorum studiorum incunabulis iudicaui, morbum formaliter consistere in relatione disconuenientiæ ad viuentis naturam; è contrà verò sanitatem, quæ quidem relatio secundum esse aut prædicamentalis est, & ipsius fundamentum est quantitas, qualitas, & vbi, si debitam mensuram aut proportionem excedant, ratione cuius illicò resultat relatio disconuenientiæ aut improportionis ad viuentis naturam, per quam tanquam per formam quantitas, aut qualitas, aut situs, seu conformatio dicuntur disconuenientia improportionata & morbosa naturæ viuentis. Hanc opinionem insinuauit Doctissimus Christophorus à Vega, Nostræ Vniuersitatis meritissimus Primarius, *libro 3. de arte medendi cap.* 1. cuius titulus est. *De morborum generibus*, & obiter etiam idem Author 1. *de differentiis febrium*, nec non etiam *in præfatione libri de vrinis*, de hac re mentionem fecit. Nos tamen latiùs hanc sententiam comprobabimus authoritatibus, & validissimis fundamentis.

Pro cuius clariori intelligentia supponendum cum Aristotele est, *capit. de Relatione*, Relatiua esse quorum totum suum esse est ad aliud se habere, vt Pater & filius. Insuper etiam notandum est relationem aut esse transcendentalem, aut prædicamentalem: transcendentalis dicitur respectus vniuersalis, & intrinsecus omnibus accidentibus, quo respiciunt subiectum vt ei inhærere possint: si autem referantur ad subiectum non existens, huiusmodi relationes transcendentales, nominantur etiam secundùm dici, eo quod ordinantur ad aliquid reuerà non existens; quia tamen prædicamenta transcendunt omnia & intrinsecè referuntur ad subiectum vel obiectum, transcendentales dicuntur, non enim significant rem quandam, seu entitatem peculiarem quæ constituat speciale prædicamentum.

Relatio verò prædicamentalis, quæ ab omnibus Philosophis dicitur relatio secundum esse, est speciale genus Entis seu specialis entitas distincta ab aliis quæ constituunt reliqua prædicamenta, & requirit necessariò extrema realiter coëxistentia, & prorsùs accidentalis est immediato fundamento; vnde quamuis de multis prædicamentis accidentaliter prædicetur, vt de quantitate, qualitate, & substantia, non tamen ideò transcendit ipsa; nam substantiæ patris accidentaliter prorsùs competit esse patrem solum præcisè, quia refertur ad filium, & quantitati & qualitati accidentaliter competit esse æqualem aut similem, ideò solùm quia referuntur ad æqualia aut similia; non quidem intrinsecè & essentialiter, quia non constituitur quantitas per æqualitatem, neque qualitas per similitudinem, sed prorsùs accidentaliter eo solùm quòd referuntur ad terminum realiter coëxistentem; vnde quatenus quantitas, aut qualitas diuerso modo afficiunt subiectum ac relatio, nam quantitas extendendo afficit, qualitas qualificando. Relatio verò prædicamentalis ordinando quantitatem & qualitatem ad aliud accidentaliter prorsùs accidit immediato fundamento dum refertur & ordinetur ad terminum.

Vltimò supponendum est: sanitatem seu statum salubrem plura importare, & debitam elementorum proportionem; vnde temperies oritur determinata pro operari, & debitam & determinatam quantitatem requisitam ad opera perfecta elicienda, vtpote viuentia habent terminos magnitudinis, & paruitatis, & vltimò structuram, & compositionem requisitam pro viuentis organizatione, quâ variatâ variatur conformatio debita. Ex quibus omnibus secundum debitam proportionem constat sanitas, ideóque symmetria, seu commensuratio dicitur, quia omnia consonant cum natura viuentis organici in ordine ad rectè operari.

His præhabitis, probatur nostra conclusio, Primo ex Galeno *libro de differentiis morborum cap.* 2. vbi morbum vocat ametriam, siue incommensurationem sanitatem verò, symmetriam, proportionem, & debitam commensurationem; sed ametria & symmetria, proportio & improportio, commensuratio & incommensuratio sunt ad aliquid; ergo morbus & sanitas pertinent ad prædicamentum relationis. Eandem sententiam amplecti videtur idem Author *lib. Art. Medicin. cap.*81. dum ait: *Atque idcircò in eo quod ad aliquid eandem dispositionem ægram atque neutram appellamus.* Philosophus etiam hanc nostram tuetur opinionem 7. *lib. Physicorum cap.*3. per sequentia verba: *Vitium ad aliquid est, quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorum & humidorum, &c.* Corroboratur etiam efficaciter assumptum ex Philosopho 3. *Physicor. & capit. de qualitate*, vbi docet ad sanitatem & morbum non dari per se motum, quo argumento suprà probaui contra Magistrum morbum non pertinere ad quantitatem, nec qualitatem, neque ad vbi, proindéque ad relationem, seu ad aliquid reduci debere.

Ratione etiam validatur assumptum, nam eadem numero quantitas, & idem numero calor prorsùs inuariatus, modò dicitur morbus, modò sanitas, si ad diuersas ætates, seu ad diuersa subiecta, aut ad diuersas naturas comparetur, ergo ratio morbi aut sanitatis accidit quantitati, aut qualitati tanquam immediato fundamento, sicut ratio paternitatis accidit substantiæ patris, ac proindè respectus ille ad peculiarem naturam seu subiectum peculiare est ratio morbi qui sine dubio est prædicamentalis, & minimè transcendentalis, vtpote non est intrinsecus, neque quantitati, nec qualitati, sed prorsùs accidentalis; siquidem adest & abest quantitati & qualitati præter corruptionem ipsarum.

Confirmatur assumptum clariùs. Etenim ideò quantitas vnius vlnæ importat relationem prædicamentalem ad alteram vlnam, ratione cuius dicitur æqualis, quia quantitas vt quantitas intrinsecè non refertur ad alteram, sed accidentaliter ex eo quòd ponatur altera quantitas eiusdem

eiusdem mensuræ, itaque quantitas illa ex se & intrinsecè neque est æqualis, neque inæqualis (& eadem ratio currit de hac & illa albedine in ordine ad relationem similitudinis,) sed quantitas, vt quantitas, & calor, vt calor, intrinsecè & essentialiter morbi non sunt, sed ipsis accidit esse sanitatem & morbum, si ad diuersa subiecta comparentur per respectum conuenientiæ, aut disconuenientiæ commensurationis aut proportionis ad viuentis naturam; ergo ratio formalis morbi est entitas respectiua prædicamentalis per quam dicitur calor improportionatus, & quantitas improportionata & morbosa, proindéque neque calor vt calor, neque alia quælibet quantitas, aut qualitas, neque vbi habeat rationem morbi, sed potiùs rationem immediati fundamenti cui accidit ratio morbi, ex eo quod refeᷓratur secundum totum suum esse ad naturam viuentis, ratione cuius conueniens, aut disconueniens proportionatum aut improportionatum dicitur.

Eruditissimus noster Vallesius *lib.4.Controuersiar. suprà citato*, & plures Recentiores nostræ Scholæ acriter hanc doctrinam debellare contendunt aliquibus argumentis. Ex quorum solutione clariùs veritas nostræ assertionis patefiet. Sit primum argumentum quod ipsi efficacissimum putant. Nam vstio alimenti in ventriculo est symptoma in actione deprauata quod debet procedere à morbo; sed si morbus consistat in relatione minimè potest procedere à morbo, cùm relatio actiua non sit; ergò morbus neutiquam constituitur per relationem. Certè hoc idem argumentum æquè militat contra Vallesij doctrinam & ipsius sequaces asserentes morbum formaliter consistere in mala dispositione; siquidem hæc non est actiua; ergo cùm vstio alimenti in ventriculo fiat à morbo, & mala dispositio non sit actiua, videtur manifestè morbum nequaquam in ipsa consistere, sed potiùs in ipso calore perurente qui immediatè lædit actionem per se primò.

Respondet Vega præfato argumento; quòd licèt relatio non habeat vim agendi, nihilominùs est immediata causa perficiendi aut lædendi siue actione aliqua; siquidem morbus non ità lædit actiones vt ipsas læsas efficiat, sed solùm ipsas impedire valet taliter, vt neque ab anima, neque à facultate rectè fiant. Quâ ratione Galenus *libro de different. symptomatum cap.1.* ait morbum esse affectum præternaturam impedientem actiones. Paulò autem inferiùs idem etiam docet dum ait morbus est affectus corporis aliquam actionem impediens primò; non igitur iuxta Galeni doctrinam morbus actiones malas efficit, sed bonas impedit, & causa immediata est vt facultas, & anima læsas & præternaturales eliciat actiones. Quâ etiam ratione proportio meatuum iecoris sanitas & morbus est ad conformationem, seu compositionem spectans: verumtamen neque perficit neque impedit distributionem actione aliqua, quoniam non habet vires agendi, sed potiùs est immediata causa probæ aut malæ distributionis; hoc idem de optimo aut prauo articulorum situ constat, qui licèt non habeat vim agendi, est tamen sanitas aut morbus quatenus immediatè ad bene aut malè operandum conducit. Clariùs id patet in moderata aut immoderata linguæ quantitate quæ loquelam perficit, aut lædit nullo alio affectu intermedio, etiamsi quantitas nullam habeat vim agendi: ergo etiam si relatio non sit actiua, nihilominùs potest esse immediata causa & forma per quam anima & facultas perfectè aut imperfectè operentur. Quòd si calor vrit alimenta, aut ipsa probè coquit; id quidem facit, non quia calor absolutè est, sed quoniam proportionatus aut improportionatus, vbi includitur relatio conuenientiæ aut disconuenientiæ ad viuentis naturam, ratione cuius tanquam per formam læduntur, aut perficiuntur operationes. Vnde relatio disconuenientiæ immediata causa est læsionis actionum, quamvis non efficiat ipsas malas actiones; calor verò causa morbi dici potest, qui mediâ improportionis relatione vrit, & causa sanitatis, quia mediâ relatione proportionis, aut conuenientiæ perficit actiones.

Probabilissimam reddit hanc nostram opinionem satis plausibilis opinio sapientissimi & Eruditissimi Patris Gabrielis Vasquez circa formale constitutiuum peccati, qui asserit eius constitutiuum esse relationem quandam rationis dissonantiæ ad naturam rationalem, per quam formaliter constituitur homo actu peccans, cùm tamen ipsa relatio actiua, neutiquam sit, minimè poterit elicere actiones læsas furandi aut mentiendi, vtpote hoc proprium est animæ, & ipsius facultatis, relatio igitur dissonantiæ erit causa immediata, ratione cuius huiusmodi actiones læsæ dicantur moraliter, etiamsi relatio non habeat vires agendi: simili ergo ratione in nostro casu philosophandum erit.

Dices vlteriùs contrà nostram Conclusionem; si Morbus formaliter consistit in relatione, sequitur vnum morbum non esse intensiorem alio, cùm relationes non suscipiant magis aut minus: Constat autem experimento febres augeri & remitti; ergo non habent rationem morbi ratione improportionis aut relationis. Respondeo ex Philosopho *capite de ad aliquid*, aliquas esse relationes quæ suscipiunt magis aut minus; quâ ratione dixit simile esse magis simile, & æquale magis aut minus æquale, morbus tamen intenditur aut remittitur ratione fundamenti; & sic cùm calor intenditur aut remittitur qui est fundamentum morbi, remittitur aut intenditur morbus febrilis qui constituitur formaliter per improportionem; vnde aucto aut remisso fundamento dicitur magis aut minus improportionatus calor febrilis, quæ quidem improportio debet commensurari cum natura viuentis, seu cum animæ viribus, etiamsi possit esse alia proportio qualitatum, aut quantitatum, seu partium viuentis inter se, quæ quidem ad morbum non spectant; nam tunc morbum in primis elementis esse dicimus, quando hæc sunt animæ improportionata in ordine ad operandum; licèt inter se seruent proportionem. Similiter etiamsi puer æqualem manum cum iuuene haberet, quamvis digiti & tota manus forent bene commensurati, nihilominùs ille morbus esset ob improportionem, & incommensurationem ad animam, & eius vires; sicuti etiamsi totus puer haberet æqualem quantitatem cum adulto aut iuuene, morbosa esset talis quantitas propter improportionem ad animæ vires, etiamsi ad alteram quantitatem dicat relationem æqualitatis, & proportionis: relatio igitur quæ constituit morbum debet esse respectu virium animæ tanquam ad terminum.

Neque euertit noftram Conclufionem, fi dicas quòd omnis relatio præbet denominationem fundamento, à quo tanquam à caufa oritur:quâ ratione quantitas quæ fundat relationem æqualitatis, dicitur æqualis aut inæqualis;atqui quantitas, qualitas, aut vbi non habent denominationem ægrotandi, etiamfi fundamentum fint relationis difconuenientiæ ad naturam viuentis:ergo morbus non confiftit in tali relatione.Refpondeo facilè plura effe accidentia quæ quantumvis inhærent fubiecto alicui, ipfum tamen denominare nequeunt:conftat exemplo communi in Philofophia; quamvis enim generatio in materia prima fubiectetur, ipfam tamen neutiquam genitam denominat propter ipfius incapacitatem, fed totum compofitum; fic ergo licèt relatio in qua morbus confiftit habeat pro fundamento quantitatem,qualitatem & vbi, nihilominùs cùm huiufmodi entitates incapaces fint denominationis morbi aut fanitatis, ideò licèt in ipfis recipiatur relatio, folùm viuens denominatur morbofum, ficut generatio ipfum denominat genitum.

Obiicies vlteriùs, fequi in morbo eiufdem fpeciei effe morbos fpecie diuerfos, fi in relatione confiftat formalitas morbi, cùm diuerfam relationem fpecie fundent tres gradus caloris cum quatuor aut quinque. Conftat autem effe morbum eiufdem fpeciei folùm fecundum magis & minus diuerfum. Ergo. Refpondeo facilè, quòd licèt diftinctio phyfica fpecifica reperiatur inter relationes diuerforum graduum caloris, nihilominùs effet vnus morbus medicus, quia vnam læfionem, feu vnum modum lædendi habent, vnam tantum præbentem indicationem folùm fecundum magis & minus differentem, fpecies verò medicæ morborum ex fpecifica diftinctione fundamenti, aut fubiecti, feu materialis morbi defumuntur. Quâ ratione licèt calor tertianæ & quartanæ fit eiufdem fpeciei, tamen fpecificam habet diftinctionem à fubiecto; fic etiam æqualis proportio, aut improportio qualitatum, aut quantitatum,licèt proportiones fint eiufdem fpeciei: morbi tamen funt diuerfi generis ratione fundamenti; nam alter ad temperaturam, alter ad compofitionem fpectat. Vnde fi fundamentum fit intra genus qualitatis, licèt proportiones & relationes varientur intenfione variatâ eiufdem qualitatis, morbus tamen Medicus vnicus eft in fpecie, quia fundamentum eft vnicum folum fecundum magis, & minus diuerfum. Vnde etiam proportio aut improportio quæ fundatur in qualitate morbus eft partium fimilarium quæ fundatur in quantitate, fitu aut formatione, morbus eft partium organicarum,& tandem quæ fundatur in vnitate partium, morbus eft communis. Vt hinc difcas genera morborum fecundum Medicam confiderationem à fundamentis, & fubiectis defumi, & iuxta hanc confiderationem diuifit Galenus febrem in hecticam, putridam, & diariam, quod non tollit quominùs ratio formalis morbi in relatione prædicamentali confiftat. Totum etiam quod in opinione Vallefij pari paffu currere debet, cùm formalitas morbi in mala difpofitione confiftat. Vnde neceffariò ad diuerfitatem fpecificam morborum conftituendam recurrunt ad diuerfitatem fpecificam fundamenti fequaces huius opinionis, cùm vna mala difpofitio non differat fpecie ab altera mala difpofitione.

Deinde argumentor fpecialiùs contra noftram opinionem; etenim nihil magis difconueniens refpectu viuentis quàm ipfe morbus, cùm fit affectus præternaturam: ergo fi confiftit in relatione difconuenientiæ ipfius relationis datur altera relatio, & fic erit proceffus in infinitum morborum in quolibet morbo, quod videtur abfurdum. Refpondeo quod ficut relatio patris non refertur, fed eft ratio ob quam pater refertur ad filium, & relatio fimilitudinis inter duo alba non refertur, fed eft ratio ob quam albedines referantur: fic fimiliter relatio in qua confiftit morbus eft ratio formalis ob quam quantitas, aut qualitas, aut vbi referantur, non tamen ipfa refertur,quoniã nullius rationis formalis datur altera ratio formalis; fic quia lumen eft ratio videndi colorem, faltem in probabiliori opinione, luminis non datur aliud lumen, fed per ipfum videtur: Cùm ergo relatio difconuenientiæ ad viuens fit ratio per quam fundamentum eft difconueniens, ipfa mininè refertur, nifi forfan materialiter accipiatur, ficut duæ relationes fimilitudinis referuntur inter fe, & duæ relationes paternitatis & æqualitatis, non tamen formaliter quatenus tales, fed folùm quatenus habent rationem fundamenti alterius fimilitudinis.

Dices vlteriùs, fequi ex noftra refolutione nullum effe morbum fimplicem; nam in exceffu caloris non folùm eft relatio improportionis caloris ad viuens, verum etiam defectus frigiditatis; Conftat autem morbum calidum effe fimplicem: Ergo vel non confiftit morbus in relatione, vel in qualibet fimplici diftemperie eft complicatio morborum. Refpondeo hoc argumentum etiam habere vim in opinione afferente confiftere morbum in pofitiuo & priuatiuo;quia quando augetur calor non folùm eft pofitiuum in quo confiftit morbus, verùm etiam priuatiuum, nempè defectus frigiditatis requifitæ. Præterea in ea opinione Vallefij etiam habet locum difficultas, nam mala difpofitio non folùm refultat per pofitionem indebiti, vt qualiter refultat aucto calore præternaturam, fed etiam per priuationem debiti qualiter per defectum frigiditatis, aut quantitatis requifitæ, aut alterius qualitatis: ergo etiam aucto calore refultabit duplex mala difpofitio, altera per augmentum caloris,& altera per defectum frigiditatis, & fic non erit morbus fimplex in calore aucto.

Refpondeo tamen vnum morbum fimplicem Medicè loquendo, quia vnam tantum præbet indicationem, nempè caloris improportionati, quæ per contrariam qualitatem fimplicem tollitur, etiamfi phyficè inueniantur duæ improportiones: & hac ratione in aliis opinionibus folui debet argumentum propofitum, & licèt relatio non habeat contrarium;fundamenta tamen contrariantur, & fic improportio per caloris exceffum opponitur proportioni caloris quæ inducitur per contrariam qualitatem fundamentalem, quod etiam in contraria opinione accidit; nam inquiro, in morbis in obftructione meatuum, fi morbus malus habitus eft quem alium huic contrarium opponunt Medici ad curationem, nullum fanè, fed deobftruentia auxilia quæ habitum contrarium inducere valent.

Inquires, Si morbus affectus eft, vt conftat ex Galeni definitione, quâ ratione relationi competit? Refpondeo Galenum *lib.de different. fympto-*

matum,

matum, ad initium, harmoniam appellàsse affectum, atqui harmonia partium vocis, seu vocum diuersarum proportio est; ergo similiter proportio, seu relatio in qua morbus consistit, poterit dici affectus. Accedit etiam quòd idem Galenus *lib. de Sanguinis missione*, omnem recessum ab statu naturali vocat affectum, ametria verò recessus est, ergo ametria potest habere rationem affectûs.

Quæres: Si morbus consistit relatione, ad quam speciem ex tribus, quas Philosophus assignauit reducitur? Respondeo reduci ad tertium genus quod fundatur in mensura & mensurabili; quâ ratione natura viuentis, seu vires ipsius sunt mensura quantitatis, qualitatis,& vbi, per proportionem, & commensurationem quam habent cum his rebus, ità vt proportio earum cum viribus sit sanitas, improportio verò sit morbus, seu relatio pertinens ad tertium genus; hanc relationem importat potentia ad suum obiectum in quantum est mensura sui obiecti per proportionem & commensurationem quam habet cum illo.

Ex dictis constat argumenta pro aliis opinionibus adducta nihil contra nos probare; siquidem quantitas, qualitas, aut vbi non quatenus talia, neque quatenus malè dispónunt per qualitatem productam habent rationem morbi; sed potiùs quatenus improportionata & disconuenientia; & sic quatenus referuntur ad viuens, seu per relationem habent rationem morbi; neque priuatio alicuius requisiti est morbus quatenus priuatio, sed per improportionem quam importat res permanens cum viuenti. Itaque defectus quantitatis non est morbus quatenus defectus, sed ratione improportionis quantitatis remanentis cum viribus animæ, seu cum natura viuentis: vnde neque priuatio est fundamentum relationis, sed res positiuè permanens siue sit quantitas, siue qualitas, siue mala conformatio, aut situs, sed de his satis, quia vtiliora dubia ad curationem nos vocant.

CAPVT III.

Vtrùm omnis morbus sit præternaturam viuenti.

Contentiosa satis redditur controuersia à nonnullis disputantibus, An morbus omnis sit præternaturam viuenti, an verò sit contra naturam? inutiliter tamen: nam præcipua controuersia est vtrum detur morbus qui sit secundùm naturam viuentis, vel omnis morbus necessariò debeat esse violentus? violentum autem erit sine dubio quidquid fuerit præternaturam aut contra naturam, nam huiusmodi voces solam important directam, aut indirectam oppositionem; conueniunt tamen in ratione violenti, sicut motus sursum dicitur contra naturam lapidis, quia directè opponitur motui deorsum; motus verò transuersus potest dici præternaturam, quia licèt importet contrarietatem, non tamen ità directè oppositam motui deorsum. Cæterùm, in rigore quilibet motus lapidis qui non sit deorsum, contra naturam ipsius erit, vtpote ipsi infertur violentia passo non conferente vim, licèt accidentaliter possimus distinguere differentiam illam motûs præternaturam, & contra naturam. Quando igitur Galenus definiuit morbum per affectum præternaturam, affectionem quidem violentam significauit sine dubio, siue eà dicatur contra naturam, siue præternaturam quod parui momenti est pro lite proposita.

Examinandum igitur in præsenti est, An sit aliquis morbus qui sit secundum naturam viuenti; vt firmior Galeni definitio reddatur. Affirmatiuam partem plura videntur probare. Primum sit ex ipso Galeno *lib. de different. morbor. cap.8.* vbi in hæc prorumpit verba: *Nam ex his quæ superfluunt nonnulla sunt ex genere naturali, vt si cui sextus digitus adnascatur*: videtur ergo ex Galeni mente sextum digitum esse secundum naturam, cùm tamen certum sit iuxta ipsius dogmata, vt infrà constabit, sextum digitum esse morbum in numero aucto pertinentem ad malam compositionem seu conformationem. Auget vim huius ratiocinationis quod idem Galenus enumerat *capite antecedenti, eiusdem libri*, morbos aliquos ex naturali formatione ortos qualiter accidit in claudo, aut manco, & similibus, qui à principiis generationis tales sunt: Ergo dantur aliqui morbi qui dicuntur secundum naturam, seu à naturali formatione oriuntur.

Ratione etiam validatur assumptum, quia nihil magis secundum naturam quàm id quod oritur, & procedit à principio intrinseco & naturali; sed plurimi morbi ab ipso procedunt; ergo dicuntur secundum naturam. Minor in qua stat difficultas suadetur efficaciter in carne supercrescente in vlcere quæ est morbus in quantitate aucta, & tamen sit à facultate nutritiua naturali coquente & commutante alimentum in substantiam viuentis: ergo talis morbus fit à principio intrinseco naturali, proindéque est secundum naturam. Idem argumentum formatur ab aliquibus de nimia obesitate quæ sine dubio procedit ab anima, seu nutritiua facultate, & augmentatiua naturali optimo & naturali temperamento dispolita, & tamen morbosa censetur, cùm lædat operationes, motum naturalem impediendo consuetum ipsi viuenti: ergo datur morbus qui sit secundum naturam. Hoc ipsum habet locum in opinione probabilissima, quam tuetur Noster Petrus Garcia de febrili calore, nempè quod oritur à principio intrinseco cordis, ex eo quòd deficiente refrigerio ab aëre per respirationem & pulsum attracto, illicò cor ab intrinseco febricitat: est ergo febris morbus secundum naturam; cùm oriatur à principio intrinseco & natiuo ipsiùs cordis.

Vlteriùs etiam fulcitur hæc eadem pars; nam cerebrum ex propria natura frigidum est, indiget tamen calore influente à corde communicato mediis spiritibus, vt suas eliciat operationes, & vt rectè & secundùm naturam operetur. Hinc formo argumentum, nam si fortasse ob aliquod impedimentum non communicetur calor influens cerebro, sine dubio à principio intrinseco ipsius resultabit actualis & natiua frigiditas, ratione cuius erit læsio in operibus à cerebro pendentibus. Ergo talis frigiditas erit morbosa, aliàs procedit à principio intrinseco & naturali cerebri; ergo erit secundum naturam talis morbosa intemperies.

Hanc difficultatem soluere conatur Doctor Sancta-Crux suo prolixo libello *de morbo & symptomate, cap. 2. controuers. 9.* dicendo cerebrum

neutiquam habere frigiditatem præternaturam, fed naturalem, & determinatam, taliter vt fi ipfam amitteret, effet morbofum. Exiftimat enim nullum agens poffe producere à principio interno gradum præternaturam. Cæterùm, cùm cerebri fubftantia fit circumdata partibus ex fua natura frigidis, quales funt offa cranij, Natura fagaciffima in fubfidium cerebri mittit fanguinem feu fpiritum; non quidem vt corrumpat natiuam cerebri frigiditatem, fed potiùs vt propulfet frigiditatem illam, quam caufæ feu partes circumdantes cerebrum inducere poffunt. Vnde tenet quod quando impeditur communicatio caloris influentis in cerebro, tùnc non producitur ab ipfo frigiditas præternaturalis, fed à partibus frigidis cerebrum circumdantibus. Hæc tamen folutio friuola eft, & contra Galeni mentem, nam ipfe *libro de natura humana, cap.*1. docet, Cerebrum effe frigidum ex propria natura, indigétque calido influente pro motione membrorum, quo deficiente, illicò fe debet reducere ad priftinam naturam, feu frigiditatem; quæ licèt fit naturalis ex parte principij, eft tamen præternaturam ex parte finis, quia conducit ad læfionem in operibus: caliditas autem influens non folùm calefacit cerebrum, fed cranium; ergo neutiquam cranium poterit refrigerare cerebrum, Præterquamquod argumentum etfi non haberet vim in cerebro, premit fine dubio in offibus, & ventriculo; nam huiufmodi membra funt frigida ex propria natura, & tamen non habent partes frigidas circumiacentes, fed potiùs calidas feu carnofas; in quo euentu deficiente calido influente, neceffariò frigiditas ab interno & natiuo principio debet pullulare, quæ non dubiè caufabit læfionem in operibus: Ergo erit morbofa & fecundùm naturam, ruit ergo folutio Doctoris citati.

Pro decifione præfentis difficultatis prælibandum eft multipliciter aliquid dici fecundùm naturam, Primò latiffimâ fignificatione, quatenus aliquis effectus fequitur neceffariò naturalem & ineuitabilem curfum caufarum: quâ ratione ætates vocantur fecundùm naturam à Galeno *lib. de Marafmo, cap.*1. etiamfi actio quâ producuntur tendat in viuentis corruptionem: hac etiam ratione naturale eft accidens corrumpi ad corruptionem fubiecti. Prætereà etiam largâ fignificatione dicitur naturale quidquid à principio generationis oritur; fic cæcitas dicitur naturalis quando oritur à principio generationis, & non eft aduentitia, feu contracta ab aliqua caufa externa præternaturali. Et eadem ratio currit de aliis morbis contractis ex principiis generationis.

Secundo modo minùs largè feu minùs impropriè dicitur aliquid fecundùm naturam, quando licèt procedat ab extrinfeco principio, abfolutè tamen ad operis perfectionem conducit; fic calor febrilis interdum ad aliquam operationem, coctionem fcilicet perficiendam fecundùm propriam entitatem conducit; magis tamen propriè dicitur fecundum naturam calor aut alia qualitas à medicamento producta corrumpens diftemperiem aliquam viuentis; nam licèt ab extrinfeco producatur, eft tamen naturæ debita, & propter operationem non folùm entitatiuè perfectiorem, verùm etiam indiuiduo naturalis, & proportionata quæ fanitatem conftituit.

Adhuc magis propriè dicitur naturalis calor influens, & fpiritus, quia licèt ab extrinfeco communicetur omnibus partibus, à corde fcilicet, non folùm eft propter modum operandi perfectum, fed ex propria naturæ formatione conceffus ad fouendum natiuum omnium membrorum calorem pro ipforum nutritione.

Tertio modo dicitur aliquid propriè fecundum naturam, quando procedit ab interno & naturali principio, etfi ad perfectè operandum non conducat, fic partis cuiuflibet natiua & propria temperies feclufo calore influente. Tandem vltimo modo propriiffimè aliquid dicitur fecundum naturam, quando fcilicet fit à principio intrinfeco & naturali propter propriam perfectionem, & operationem perfectam; ità emanatio potentiarum fe habet quæ fiue fit vera actio, fiue fecùs omnimodò dicitur fecundum naturam, quia tam ex parte principij, quàm ex parte finis feu operationis prorfus eft naturalis, & viuenti debita pro fuo effe, & ftatu naturali.

His præhabitis fit noftra Conclufio, Morbum omnem propriè & in rigore dici paffionem contra aut præternaturam viuenti, non tamen contrarietate omnimodâ oppofitâ vndequaque vltimo modo effendi fecundùm naturam ex parte principij, & ex parte finis. Hoc vltimum conftabit infrà in folutione argumentorum. Primam & præcipuam noftræ affertionis partem fic fuadere intendimus; fiquidem illud propriè dicitur contra naturam quod opponitur directè effe naturali; fed effe naturale viuentis eft propter operari bene & perfectè abfque læfione aliqua: ergo morbus cuius fua tota quidditas ordinatur ad læfionem operationum directè, & propriè dicitur contra naturam aut præternaturam. Quòd autem fit affectus lædens operationes per fe & primò fanitati oppofitus, teftatur Galenus *cap.*2. *fuprà citato de differentiis morborum*; Si ergo naturale eft viuenti bene operari, fine dubio erit contra naturam ipfius malè deprauatè, feu aliter quàm expedit operari: fed hoc fit ab omni morbo; ergo omnis morbus eft contra naturam.

Dices: Omnem morbum non conducere ad malè operandum, feu ad læfionem operationum, cùm plures fiat, qui potiùs ad perficiendam aliquam actionem conducant; conftat in calore febrili qui ad perficiendam coctionem conducit, & fimiliter fi temperies, quâ aliquod indiuiduum perfectè memoratur, ponatur in altero indiuiduo quod ex propria natura expofcat contrariam temperiem, in tali euentu huiufmodi intemperies feu ficcitas intenfa erit morbofa refpectu talis indiuidui petentis ex propria natura contrariam temperiem, & tamen talis morbus perficiet fine dubio actionem memorandi; datur ergo morbus qui potiùs perficit actionem quàm ipfam lædat, ac proindè non competit omni morbo effe contra naturam ex parte finis, feu operationis.

Præfatæ ratiocinationi plures conantur fatiffacere dicendo, quòd etiamfi talis intemperies morbofa conducat ad perficiendam aliquam actionem intrinfecè & entitatiuè, attamen abfolutè dicitur contra naturam in ordine ad operari, quia cum illa malè fe habet viuens. Contra iftam folutionem eft argumentum, nam concefsâ intemperie morbosâ conducente ad perfectiùs coquendum, aut memorandum, neutiquam viuens poteft fe habere malè cum illa; fiquidem naturaliffimum eft tali fubiecto perfectè memorare

rare, aut coquere, vtpote naturale est in omnibus perfectè operari; ergo talis actio non solùm entitatiuè & intrinsecè est perfecta, verùm etiam in ordine ad subiectum. Respondeo tamen actionem illam fieri à morbo, non quia fit morbus in ordine ad ipsam, neque subiecto, connotando hanc peculiarem actionem, sed connotando reliquas quas lædit necessariò quilibet morbus. Nec nouum aut peculiare responsum videatur, cùm commune satis sit inter morbos perficere interdum aliquam actionem; quod non tollit quòd huiusmodi morbi ad læsionem aliarum operationum conducant; sic immodica ventriculi appetentia, perfectior sensatio est, & tamen oritur à morbo qui talis dicitur, quia lædit necessariò operationes: Cùm ergo hoc sit necessariissimum omni morbo, meritò de quolibet dicimus esse contra aut præternaturam viuentis, quia necessariò lædit suas operationes, etiamsi interdum aliquam perficiat.

Reliqua argumenta si stemus notabilibus, facilè soluuntur. Ad Galeni authoritatem respondeo, eum dixisse sextum digitum esse secundum naturam ex parte principij, quia nascitur à natiua & propria formatione, non tamen erit secundùm naturam in ordine ad operari, cùm talis digitus additus impediat compressionem, & naturalem actionem perfectè eliciendam; erit ergo præternaturam, quia lædit operationes, saltem ex parte finis, licèt non habeat omnimodam contrarietatem oppositam omni modo essendi secundum naturam ex parte finis, & ex parte principij. Quo nostra Conclusio quoad secundam partem manet probata.

Ad confirmationem dicimus huiusmodi morbos dici naturales largâ significatione; nam licèt fiant à naturali facultate formante, tamen fiunt ratione alicuius causæ præternaturalis concurrentis ad huiusmodi morbos; sic quando à facultate naturali plura expelluntur symptomaticè, dicuntur præternaturam, etsi à facultate naturali expellantur, quoniam talis expulsio fit ratione alicuius violenti & præternaturalis irritantis naturam & eam cogentis operari intempestiuè & morbosè; quo fit vt etiamsi aliqua à naturali principio & facultate producantur, non tamen secundùm naturam adhuc ex parte principij dicenda sunt, nisi oriantur à naturali facultate operante iuxta modum naturalem sine violentia aliqua à causa præternaturali inducta.

Hac eadem ratione soluitur ratio prima in contrarium adducta; nam caro supercrescens in vlcere dicitur naturalis, & similiter pinguedo in obesis ex parte principij, quatenus à facultate naturali nutritiua fiunt; erit tamen morbosa huiusmodi caro ex parte finis, quia ad læsionem conducit, quod sufficit quòd morbus dicatur præternaturam. Præterquamquòd caro in vlcere supercrescit ratione alicuius distemperiei præternaturam, quæ cogit facultatem vt non operetur modo naturali, & sic adhuc ex parte principij non potest dici secundùm naturam. Illud quod adducitur de calore febrili quòd sit ab intrinseco, licèt probabile sit, quia à tanto Viro defenditur, non tamen facit contra nos, cùm talis calor lædat sensibiliter, & magnoperè operationes, quod sufficit vt meritò dicatur contra naturam ex parte finis seu operationis; quia nihil est magis contra naturam, quàm id quod conducit ad corruptionem viuentis; sed omnis morbus ex eo quod lædit operationes conducit ad corruptionem viuentis: ergo omnis morbus necessariò est contra naturam; quo argumento etiam corroboratur nostra Conclusio.

Ad vltimum argumentum de frigiditate cerebri constat etiam ex dictis esse morbosam, etsi procedat ab interno principio, & sit natiua temperies cerebri; nam licèt sit naturalis ex parte principij, est tamen morbosa, quia conducit ad malè operandum; nam si non iuuetur à calore naturali vitali influente, minimè operatur benè; talis autem influxus dicitur naturalis cerebro ex parte finis, etsi procedat ab externo agente, quia conducit ad perfectè operandum, etsi dicatur præternaturam ex parte principij.

Inquires, quare cerebrum & reliquæ partes non habent ex se & intrinsecè quidquid requiritur ad rectè operandum. Respondeo, ideò esse quia entia perfecta & organica habent varia & diuersa opera perfecta, pro quibus non sufficit vnica temperies, ideóque à se habent temperiem natiuam frigidam & siccam, ossa v. g. ad firmitudinem viuentis necessariam, & tandem ad alia opera nutritionis & augmenti indigent calore influente à corde, qui licèt sit extrinsecus, est tamen naturalis omnibus partibus, quia necessarius ad bene operandum est.

CAPVT IV.

An morbus lædat actiones impediendo, an aliquid agendo?

PRimo capite huius Disputationis totam Galeni definitionem, seu omnes ipsius particulas exposuimus, & similiter in 2. *cap.* aliquid circa præsentem controuersiam tetigimus; quia tamen obiter sunt dicta, oportet specialiùs omnes particulas præfatæ definitionis percurrere: Et quidem quantum ad læsionem sensibilem operationum quam inducit morbus, decreui non adducere speciale caput, quia sufficienter *cap.* 1. adducta est distinctio inter morbum & neutram dispositionem; etenim quamuis hæc statum diuersum & sensibilem, seu cognoscibilem Medico, non tamen talem quæ cogat ægrotum ab operibus suis consuetis cessare, qualiter in morbo accidit. Vnde distinctio clara infertur; & quia circa præsentem difficultatem nihil aliud notatu dignum adducunt Authores, ideò ad propositum dubium properaui, vtpote quia magis litigiosum est, & nondum sufficienter examinatum.

Circa quod, Doctissimus noster Vallesius 4. *lib. Controuersiar. cap.* 1. docuit morbum lædere actiones interdùm agendo, aliquando impediendo. Probat primùm, ex eo quod sunt aliqua symptomata, quæ à solo morbo procedunt, minimè concurrente facultate, ità Galenus *lib.* 2. *de Causis symptomatum*, *cap.* 1. de palpitatione, & conuulsione prædicauit. Probat etiam hoc ipsum Vallesius in vstione alimenti in ventriculo quæ fit à morbo distemperiei calidæ ipsius: ergo sunt plures morbi qui lædunt agendo. Cæterùm, quòd etiam sint aliqui qui lædant impediendo, probat manifestè in morbis quantitatis auctæ, numeri additi, & vitiosæ figuræ, aut sitûs, in quibus nulla inuenitur ratio agendi, nec acti-

uitas

uitas vlla, & tamen verè morbi ſunt: ergo lædunt operationes, non quidem agendo, cùm nulla in ipſis appareat actiua virtus, ergo lædunt impediendo: morbi igitur interdum lædunt interdum agendo, interdum impediendo.

Hæc tamen Valleſij opinio videtur non cohærere cum ſuis principiis; nam ipſe *cap.cit.* acriter, & forſan intrepidè contra noſtrum Vega intendit docere morbum non conſiſtere in relatione, quoniam hæc actiua non eſt, ſed potiùs in mala diſpoſitione, quæ qualitas diuerſa eſt à paſſibilibus. Quâ præſuppoſitâ doctrinâ argumentor contra Valleſium: Morbus formaliter conſiſtit in mala diſpoſitione; ſed hæc non eſt actiua qualitas; ergo nunquam morbus poteſt lædere actiones aliquid agendo. Neque vſtio ventriculi fieri poteſt à morbo, cùm in ſua opinione morbus non ſit calor immodicus, quatenus talis, ſed mala diſpoſitio quæ reſultat in viuenti poſito calore tanquam fundamento: Si autem morbus fundamentaliter actiuus eſt, etiam hoc tenet locum in opinione noſtra conſtituente morbum in relationis prædicamento, ac proindè non videtur prædictum placitum conſonum cum ſuis principiis.

Noſtræ Scholæ quidam recentior ex illis qui ſequuntur doctrinam Valleſij quoad conſtitutiuum morbi, aliâ viâ præſentem difficultatem ſoluere conatur, dicendo, morbum lædere operationes neque agendo, neque impediendo, ſed ſolùm malè diſponendo per ſpeciem illam peculiarem qualitatis quæ dicitur mala diſpoſitio in qua conſiſtit morbus. Probat aſſumptum ex eo quòd morbus lædit actiones, quia per illum malè ſe habet viuens: ſed ſolùm per malam diſpoſitionem malè ſe habet viuens; ergo ſolùm lædit morbus, quia malè diſponit. Cæterùm quòd hæc mala diſpoſitio lædat, quin agat & impediat, probat per partes; diſtemperies calida & ſicca cerebri ratione cuius aliquis delirat dicitur morboſa, & verè lædit actiones; ſed neque agendo, neque impediendo illas lædit; ergo ſolùm lædit malè diſponendo. Minorem probat, quoniam calor & ſiccitas quatenus primæ qualitates ſunt, non poſſunt concurrere efficienter ad illam ſenſationem, neque externam, neque internam, quia nihil eſt in ipſis ſenſationibus quod ipſis correſpondeat. Rursùs neque poſſunt impedire facultatem vt agat, cùm potiùs ratione illarum deprauatè & auctè operetur facultas: ergo ſolùm læditur actio in tali caſu, quia prædictæ qualitates malè diſponunt, non verò quia agunt, aut impediunt. Et addit, quòd ſi forſan ſint aliqui morbi qui agant aut impediant, non quia agit & impedit eſt morbus, ſed quia malè diſponit niſi detur morbus, qui vt agit, & impedit, malè etiam diſponit.

Hic tamen philoſophandi modus claudicare videtur, ex eo quòd inintelligibilis eſt mala diſpoſitio quæ lædat operationes, quin id faciat impediendo, aut aliquid operando, ſiue agendo: nam aut mala diſpoſitio eſt illa quæ pertinet ad primam ſpeciem qualitatis in qua collocat Doctor iſte rationem formalem morbi; & hæc cùm non ſit actiua, non poteſt aliter malè diſponere quàm impediendo ne facultas rectè operetur; aliter enim non capio quid ſignificet malè diſponere viuens in ordine ad operandum, niſi aut agendo (in qualitatibus actiuis) aliquid contra naturam & inclinationem viuentis, aut impediendo ne ipſius facultates naturales debito modo operentur; aut malè diſponere ſumitur largiori ſignificatione pro actione cuiuſlibet qualitatis conducentis ad fieri & operari cuiuſlibet formæ, qualiter calor aut ſiccitas; aut quælibet ex illis conducit ad delirium, organum, aut facultatem ſenſitiuam, aut intellectiuam, quæ mediis diſpoſitionibus, & organo materiali medio operatur, diſponendo ad operandum deprauatè: ſed hac ratione licèt huiuſmodi qualitates quatenus tales non ſint principium elicitiuum actionis deprauatæ, vtpote aut eſt ipſa anima, aut immediata potentia, videlicet intellectus, nihilominùs ſunt diſpoſitiones quæ ſe tenent ex parte efficientis, organum diſtemperantes & conducentes pro delirio: Sed quælibet diſpoſitio actiua ex ſua natura quæ ſe tenet ex parte efficientis, non aliter diſponit niſi per ſuam actionem; ergo calor conducit ad delirium actiuè aliquid producendo, calorem videlicet præternaturam, ratione cuius diſtemperatur cerebrum, & facultas quæ medio temperamento operatur, delirat: Siquidem calor & ſiccitas non alio modo conducunt ad delirium niſi diſtemperando cerebrum in quo reſidet regens facultas, cuius actus deprauatus eſt delirium: Sed non alio modo diſtemperant cerebrum quam agendo & producendo in ipſo præternaturalem calorem, & ſiccitatem; ergo huiuſmodi qualitates ad delirium conducunt aliquid agendo. Neque eſt neceſſarium quòd in effectu ſit aliquid ſubſtantiale quod correſpondeat intemperiei, cùm effectus ſubſtantialis ſenſationis refundatur in potentiam, ſed ſufficit quòd correſpondeat aliquid accidentale in opere, videlicet deprauatè fieri, aut aliter quàm debetur in ſtatu naturali: præterquamquòd non eſt neceſſarium quòd in effectu reſpondeat peculium diſpoſitioni ſe tenentis ex parte efficientis, niſi ſit cauſa partialis, vt in ſpecie impreſſa contingit, quæ cum potentia concurrit ad productionem ſpeciei expreſſæ; ad quod licèt temperies potentiæ ſiue internæ, ſiue externæ, concurrat diſpoſitiuè ex parte efficientis in obiecto, non eſt neceſſarium peculium quod correſpondeat. Neque in ſua opinione poſſibilis eſt aliquis morbus qui agat ſi formaliter accipiatur, cùm ſit mala diſpoſitio pertinens ad primam qualitatis ſpeciem, quæ omni prorsùs actiuitate caret; & propter eandem rationem non poteſt eſſe morbus qui vt agit malè diſponat, ſi talis mala diſpoſitio ſit quæ conſtituit morbum; etenim actiuitas non compatitur cum illa; non ergo videtur intelligibile quod morbus malè diſponendo lædat operationes, quin agat, aut impediat.

Noſtra reſolutio clariſſima eſt ex his quæ 2. *cap.* docuimus; cùm enim morbus formaliter ſit conſtitutus per relationem diſconuenientiæ ad naturam viuentis, ſeu ad animæ vires, & relatio neutiquam ſit actiua, videtur morbum formaliter non lædere operationes aliquid agendo, ſed ſolùm impediendo facultatem ne rectè operetur. Si autem morbus accipiatur pro immediato fundamento, interdum agit, quando ſcilicet fundamentum eſt actiua qualitas; interdum verò impedit quando nempè fundamentum eſt quantitas, aut numerus additus, aut quodlibet aliud quod actiuitate careat, vt latiùs *cap.* 2. id explicuimus; quare quia facilè quis poterit transferre, pro præſenti Controuerſia hæc ſufficiant.

CAPVT

CAPVT V.

An Morbus lædat operationes per ſe primò.

DVm exponebamus Galeni definitionem circa quidditatem morbi *cap. 1.* huius Diſputationis monuimus idem eſſe lædere per ſe primò,ac lædere immediatè, ſeu ſine interuentu alterius: cùm ergo ibi etiam dictum ſit cauſam morbi eſſe affectum præternaturam; & nonnulla etiam ſymptomata, inſupérque cauſam morbificam lædere ſenſibiliter actiones, in præſenti inquirimus, an diſcriminetur morbus à ſua cauſa penes id quod hæc lædat ex accidenti, id eſt medio aliquo;morbus verò per ſe, id eſt immediatè, qui quidem modus læſionis primarius dicitur, & ſic in rigore iuxta Galeni dogmata, id eſt lædere per ſe, ac lædere primò.

Videtur tamen morbum non lædere per ſe, aut primò: Tum quia iſte lædendi modus competit cauſæ, & aliquibus ſymptomatibus; tum etiam quia ipſe non lædit per ſe, ac proindè non eſſe differentiam vltimam ſpecificam illud verbum *per ſe primò*, neque morbo competere. Probo aſſumptum per partes; & quidem quòd morbus nunquam lædat per ſe, probatur; nam ſicut ſanitas ſe habet in ordine ad actiones perfectas, ità morbus ad actiones læſas: ſed ſanitas elicit actiones mediâ potentiâ perficere perfectas; ergo & morbus mediâ potentiâ læsâ actiones læſas; ac proindè morbus non lædit per ſe aut immediatè actiones, cùm inter actiones læſas & morbum mediet læſio facultatis quæ eſt principium elicitiuum actionum.

Video aliquos reſpondere præfato argumento, facultatem & actionem ſe habere per modum vnius, ſicut clypeus & caput; vnde ſicut qui percutit enſe aut gladio, aut immediatè percutit clypeum & caput, quoniam ſe habent per modum vnius, ſic etiam cùm principium elicitiuum & actiones ſe habent per modum vnius, morbus qui lædit actiones; lædit principium, omnia tamen immediatè lædit. Friuola quidem ſolutio, & certè aliena à ratione; nam facultas ſeu principium elicitiuum, & actiones realiter diſtinguuntur, & ſunt entitates prorsùs diuerſæ; ergo ſi morbus lædit dictas operationes, lædendo priùs principium à quo procedunt actiones, læſio in actione non eſt primaria & immediata, proindéque læſio facultatis, & actionis non ſe habet per modum vnius.

Et confirmatur; Interdum accidit lædi facultatem non læsâ actione in caſu, in quo detur morbus, & non detur actualis læſio,quæ in morbo non eſt neceſſaria, vt infrà conſtabit; ergo non ſe habebit per modum vnius læſi, facultatis ſcilicet & actionis, cùm verè & realiter ſeparentur.

Neque exemplum adductum aliquid probat, quoniam clypeus & caput, & vtriuſque ſuperficies localiter diſtant; ergo priùs fit percuſſio & impulſus accedit ad clypeum, quàm ad caput; immò interdum accidit quòd clypeus non rumpatur, & quòd caput non patiatur immediatè ab enſe aut gladio, ſed à clypeo; non ergo eadem eſt læſio in ordine ad immediationem, neque clypeus & caput ſe habent per modum vnius.

Aliâ viâ conantur alij ſatisfacere propoſitæ difficultati, dicendo facultatem nunquam lædi à morbo, cùm non ſuſcipiat magis aut minus; ſempérque inuariatam manere, vnde morbum immediatè lædere actionem; de qua verè & in rigore verificatur læſio. Contra hanc ſolutionem ſtat argumentum; nam ideò actio in ſtatu morboſo læditur, quia procedit à principio elicitiuo quod aliter ſe habet quàm in ſtatu naturali: ſed aliter ſe habere facultatem quàm in ſtatu naturali, eſt ſe habere præternaturam; ergo per morbum læditur facultas, ac proindè morbus non lædit immediatè operationes.

Nec valet ſi iterùm reſpondeas, quòd licèt in ordine ad operari læſa ſit facultas in rigore, non tamen entitatiuè & intrinſecè, quia eodem modo ſe habet; ſiue facultas indiſtincta ſit ab anima, ſiue diſtincta; ſiquidem nullam intrinſecam mutationem recipit; actio verò intrinſecè læditur, quia mutationem intrinſecam recipit, eo ipſo quòd eſt deprauata, aut aucta, & debebat eſſe naturalis, & ſic morbis immediatè lædit actionem læſione intrinſecâ & rigorosâ. Sed contra hanc ſolutionem inſtari poteſt; quod viuens dicitur læſum in omni rigore per morbum, quia habet aliquid quod non petit ad operari, etiamſi intrinſecè non immutetur, dicetur tamen læſa per morbum, quia aliter ſe habet quàm in ſtatu naturali, ac proindè ſemper verificatur quòd morbus non lædat immediatè operationes, ſed mediâ læſione facultatis; & ſic argumentum primò poſitum adhuc viget.

Vrget ſecundò contra prædictam definitionis particulam argumentum quod adducitur de nimia alimenti quantitate, quæ ſine dubio nutritionem ventriculi vitiat taliter, vt minimè fiat, aut in alteram conuertatur naturam, acidam nempè aut nidoroſam: ſed talis læſio in nutritione neutiquam procedit à morbo, cùm ſupponamus ventriculum eſſe in ſtatu naturali, quando deuorauit tale alimentum; ergo læſio immediata in operationibus procedit à cauſa etiam morbifica, proindéque non eſt infima differentia conſtitutiua morbi.

Denique vrgeo eandem partem argumento deſumpto ex palpatione cordis, quæ quidem eſt ſymptoma, & tamen nullus eſt morbus à quo procedat huiuſmodi vitium in operatione, ſed tantum fit immediatè à cauſa præternaturam; nempè à flatuoſa ſubſtantia eleuante cor, ipſúmque præternaturam mouente: ergo non ſolùm morbus, ſed etiam cauſa lædit immediatè operationes. De ſymptomatibus aliquibus idem formatur argumentum, vt de omnibus morbis per conſenſum,qui ſymptomata dicuntur, quia procedunt ab aliquo morbo, & tamen lædunt immediatè, ergo. Hoc ipſum oſtendit lapis productus in renibus à morbo calido & ſicco ipſorum; & tamen lapis qui ſymptoma eſt impedit immediatè operationes, proindéque non eſt ſolius morbi.

His non obſtantibus, vera eſt Galeni doctrina aſſerens morbum lædere operationes per ſe aut immediatè, & per hanc differentiam differre morbum à cauſâ & ſymptomate. Quod totum Galenus ipſe probauit *lib. de different. ſymptomat. cap. 1.* per hæc verba: *Quoniam morbus eſt affectus quidam præternaturam qui actioni incommodet; morbum autem ipſum præcedere poteſt affectus alter qui*

qui etiam præternaturam ſit , non tamen ſecundum ſuam ipſius finitionem actionem labefactet , ſed morbi interuentu, talem affectum non morbum, ſed cauſam appellabimus. Conſtat ergo ex Galeni doctrina morbum lædere per ſe ſine interuentu alterius. Cauſam verò per accidens lædere, ſeu interuentu ipſius morbi, ratione cuius ab ipſo diſcrimina-tur. Clariùs tamen *eod. lib. cit.* Galenus differen-tiam inter morbum & cauſam, & ſymptoma in-ſinuauit per ſequentia verba : *Non ſtatim quid eſt in corpore præternaturam morbum vocabimus , ſed id quod primùm actionem vitiat morbum , quod hunc præcedit morbi cauſam, quod ſi quis alius affectus in corpore morbum ſequitur , is ſymptoma tantum dice-tur.* Ex quibus claré colligitur diſtinctio morbi à ſua cauſa per primariam læſionem, & à ſympto-mate , quia ſolùm importat rationem dependen-tiæ à morbo nullam læſionem per ſe inducens, quatenus tale , niſi forſan ſimul habeat rationem morbi , vt in his qui dicuntur morbi per conſen-ſum , qui quidem lædunt primò , quatenus mor-bi , non verò quatenus dependent , & habent ra-tionem ſymptomatis. Ex quo patet ſolutio ad vltimam rationem quæ contra noſtram Senten-tiam militat.

Reliqua facilè ſoluuntur , vt hinc veritas no-ſtræ aſſertionis magis pateſiat. Ad primam dubi-tandi rationem dicimus, relictis aliis ſolutionibus quas ſuprà inſinuauimus , idem eſſe in morbo læ-dere per ſe primò ac immediatè , ac lædere ſine interuentu alterius rei præternaturam. Vnde li-cèt mediâ facultate operetur viuens perfectè in ſanitate, & imperfectè in morbo , ſemper eſt ve-rum morbum lædere immediatè operationes,hoc eſt ſine interuentu alterius affectionis contra na-turam , ad differentiam cauſæ quæ medio morbo lædit, facultas autem potiùs eſt res ſecundum na-turam ; & ſic licèt mediâ ipſius læſione lædat actiones , verùm tenet quod lædit immediatè ip-ſas in ſenſu nuper expoſito.

Neque ſecundum argumentum aliquid pro-bat : ſiquidem nutritio quæ vitiatur per nimiam alimenti quantitatem , præcisè ſine alterius di-ſtemperiei productione in ipſo ventriculo neuti-quam dicitur actio læſa in rigore , ſed ſolùm na-turalis impotentia. Cæterùm , ſi accidat quod ventriculi calor natiuus ſuffocetur à copia nimia alimenti , tunc actio erit ablata à morbo frigido orta ; & ſimiliter ſi alimentum corrumpatur po-terit diſtemperare ventriculum ; indéque erit actio læſa vitiata nutritio procedens à morbo diſtemperiei. Cæterùm , quando abſque aliquo ex his ventriculus ceſſat à coctione eo ſolùm quod non poſſit ſuperare ingentem alimenti mo-lem ipſo exiſtente in ſtatu naturali , tunc certiſſi-mum eſt illum defectum nutritionis eſſe natura-lem impotentiam, & minimè actionem læſam.

Ad illud quod de palpitatione adducitur , Re-ſpondeo motum illum fieri à facultate irritata conante flatum expellere , talis autem irritatio habet rationem morbi , ſicut in tuſſi & ſternu-tamento ; vnde cauſa nunquam lædit immedia-tè, ſed medio morbo.

Interrogabit aliquis. An in morbo neceſſariò requiratur actualis læſio ; Reſpondeo negatiuè , nam ſymptomata eſſentialia alicuius affectus poſſunt impediri, aut obſcurari per complicatio-nem cauſæ potentioris , vt ſitis debita febri ar-denti per complicationem tuſſiculæ leuis non ad-modum irritantis ; in quo euentu ex Hippocra-tis ſententia erit febris ardens ſine actuali ſympto-mate eſſentiali & pathognomonico:Idem accide-re poteſt ſi ventriculus laboret frigidâ diſtempe-rie quæ ex ſe conducit ad diminutam coctionem, & ſimul complicetur cauſa ſeu agens calidum perficiens coctionem ; in quo euentu erit mor-bus ventriculi ſine actuali læſione , quatenus ex ſe valens eſt lædere ; & ſic quidditas morbi non per actualem læſionem definitur , ſed per poten-tialem , ſic enim verba definitionis non dicunt actum ſed aptitudinem.

Rogabis vlterius , cur Galenus definiat mor-bum in ordine ad læſionem actionum , & non in ordine ad alia ſymptomata quæ ad ipſum ſe-quuntur , qualia ſunt qualitas mutata , & ea quæ excernuntur,aut retinentur contra naturam ? Re-ſpondeo ideò non definiri per alia ſymptomata, quia illa fiunt mediâ actione læsâ ; ſiquidem non poteſt aliquid retineri , aut excerni præternatu-ram , quin actiones facultatis retentricis aut ex-pultricis lædantur. Vlteriùs etiam , quia dicta ſymptomata non ità neceſſariò morbum ſequun-tur , ſicut actio læſa , cùm poſſint reperiri morbi cum læſione actionum , abſque eo quod detur qualitas mutata, aut excreta, aut retenta præter-naturam ; meritò ergo morbus fuit definitus à Galeno per læſionem actionis , quia meliùs & perfectiùs per talem læſionem manifeſtatur.

CAPVT VI.

An Morbus debeat neceſſariò inhærere in ipſo viuenti ?

PRo deciſione præſentis Controuerſiæ ſuppo-nere debemus ex Philoſophia , inhærentiam eſſe propriam accidentium , & ſolùm explicari per receptionem cuiuſcumque accidentis in ſub-iecto ſubſtantiali à quo dependet tanquam à ſu-ſtentante ; Itaque inhærentia nihil eſt aliud quàm dependentia accidentis à ſubiecto ſubſtantiali mediâ receptione , difficile tamen eſt reddere rationem cur non dicantur formæ ſubſtantiales inhærere in materia , cùm certum ſit ab ipſa de-pendere per propriam receptionem ; ſed quia hoc examen noſtri inſtituti non eſt , ad rem propoſi-tam redeamus. Inquirimus igitur , an morbus cùm accidens ſit, & in aliquo ſubiecto debeat recipi tale ſubiectum , neceſſariò debeat eſſe vi-uens , an verò ſufficiat quòd ſit morbus intra vi-uens , & quòd ipſum denominet quin in ipſo re-cipiatur.

In qua difficultate noſtræ Scholæ Doctiſſimus Primarius *ſuo libello de rebus naturalibus , non na-turalibus , & contra naturam , fol.*386. pro viribus conatur defendere morbum omnem neceſſariò debere inhærere ſubiecto viuenti. Probat primò ſuam opinionem ex Galeno *lib. de different. ſymp-tomat. cap.* 1. vbi ait : *Ergo dictum eſt morbum eſſe ſtatum corporis præternaturam à quo functio læditur.* Ex quo colligit morbum debere inhærere. Certè verba id non indicant,cùm non ſit neceſſarium ad conſtituendum diuerſum ſtatum morbum inhæ-rere, ſed ſufficit eſſe intra viuens, impediens ope-rationem perfectam. Probat vlteriùs ex verbis quæ infrà adducit idem Galenus *eodem cap.* ſic : *Omne quod eſt ſiue ſanum , ſiue ægrum , quodam-*

modo

modo afficitur, ab afficiendo verò affectus nomen eſt ortum. Et infrà ait. *In ſumma ipſum affici idem quodammodò quod pati eſt.* Ex quibus verbis inhærentiam & veram, atque neceſſariam receptionem morbi in viuenti deducit. Cæterùm, ſi memor ſit ipſius doctrinæ, interrogarem ſaluâ pace, ſi morbus affectus eſt, & ab afficiendo dicitur, quâ ratione priuatio requiſiti quæ morbus formaliter eſt in ſua opinione afficit viuens & inhæret? Reſpondet, ſi animus non me fallit, priuationem concipi per modum poſitiui, & tanquam affectum, licèt verè non afficiat viuens, ſicut cæcitas concipitur per modum poſitiui inhærentis. Ex quo formo argumentum; Ergo ſaluatur ratio affectûs, & paſſionis ratio ſine reali inhærentia, eò ſolùm quòd illud quod habet rationem morbi concipiatur vt quid poſitiuum inhærens, ac proinde ex verbo *affectus*, aut ex verbo *pati*, non debet inducere realem inhæſionem, neque receptionem morbi in ſubiecto viuenti. Ergo ex Galeni teſtimoniis non ſuadetur aſſumptum.

Rationibus etiam intendit corroborare proprium placitum. Prima ſit: Si ad rationem morbi ſufficeret exiſtentia intra viuens, ſequeretur humores præternaturam exiſtentes habere rationem morbi, abſque eo quod aliquid producerent in ipſo, eò ſolùm quòd impedirent nutritionem; propterea quòd dum præternaturam redduntur per vſtionem aut putredinem, incapaces ſunt conuerſionis in ſubſtantiam aliti; hoc autem eſt abſurdum; ergo & illud ex quo ſequitur. Hoc autem argumentum nullius roboris eſt, quia non quidquid intra viuens eſt præternaturam, habet rationem morbi, cùm poſſit eſſe cauſa aut ſymptoma. Humores verò per vſtionem aut putredinem habent rationem cauſæ morbificæ. Quòd ſi nutritionem impediunt, quia incapaces ſunt quin aliquid agant in viuenti; defectus nutritionis non erit actio læſa, ſed naturalis impotentia, ſicut de nimia alimenti quantitate diximus *cap. præcedenti*, reſpectu ventriculi exiſtentis in ſtatu naturali: Ergo ex eo quòd non ſit neceſſaria inhærentia morbi in ſubiecto viuenti, non colligitur humores præternaturã habere rationẽ morbi.

Vlteriùs intendit ſuadere ſuam ſententiam ſequenti ratiocinatione; nam ſi poſitio alicuius lædentis eſſet morbus, quamvis non inhæreat; ſimiliter etiam defectus alicuius requiſiti non inhærentis ad operandum eſſet morbus; & ſic defectus aëris requiſiti ad reſpirandum eſſet morbus. Neque ratio hæc aliquid conuincit; ſiquidem licèt poſitiuum non inhærens ſit morbus, non inde ſequitur quòd priuatio requiſiti debeat eſſe morbus; nam poſitiuum illud erit morbus, vel quia malè diſponit, aut quia improportionem conuenientiæ importat ad viuentis naturam, non verò præcisè, quia eſt poſitio rei indebitæ. Cum verò priuatio requiſiti neque ſit verè affectus, neque mala diſpoſitio, neque ametria, neutiquam poterit habere rationem morbi. Si ergo neget quis rationem morbi competere priuationi, ruit totum argumentum; præterquamquòd aër non eſt ſanitas, licèt conducat ad ſanitatem, & ſic defectus ipſius neutiquam poterit eſſe morbus; argumentum enim de poſitiuo lædente, & non inhærente cum priuatiuo requiſiti non inhærentis, debebat procedere de priuatione illius cuius habitus erat res conſtituens ſanitatẽ, & ſic claudicat ex hac parte adducta ratio.

Tandem vtitur prædictus Doctor argumento quòd ipſe vocat fortius, nam ideò defectus alimenti in ventriculo, aut qualibet parte non eſt morbus, quia quælibet naturali modo ſe habet ſine variatione intrinſeca in aliquo ex requiſitis in ipſo principio operatiuo; ſed quando ponitur aliquod impediens non inhærens in viuenti, ſimiliter ſe habet viuens ſine intrinſeca variatione: eodem modo ergo non erit morbus, dummodò non inhæreat & intrinſecè varietur viuens, ſeu quodlibet membrum ipſius. Porrò licèt admittamus cum Galeno facultates naturales non pati per conſenſum, nihil probat argumentum; etenim per defectum alimenti ventriculus non laborat morbo, quia habet pro tunc omnia requiſita intrinſeca ad operandum; & vlteriùs nullum habeat impedimentum ad proprias, & naturales actiones obeundas, neque intrinſecum, neque extrinſecum; defectus autem alimenti ſolùm facit vt diù non duret aut conſeruetur deinceps, quod eſt deficere per defectum materiæ conſeruantis: At verò quando ponitur aliquod poſitiuum non inhærens quod ſit morbus, licèt intrinſecè non varietur viuens, variatur tamen in ordine ad operari, ex eo quòd ſit impedimentum quò minùs operetur perfectè, & ratione cuius læduntur eius opera. Non ergo eſt neceſſaria intrinſeca variatio ad morbum, nam ſi defectus alimenti præcisè ſine alteratione aliqua ab ipſo originata in viuenti, ſi aliàs impediret quò minùs facultas ventriculi bene operetur, eſſet morbus, etiamſi per talem defectum intrinſecè non mutaretur ventriculus.

Præterea etiam argumentor efficaciter contra ſententiam iſtius Doctoris; nam obſtructio cauſata à lapide occupante cauitatem renum aut veſicæ, eſt morbus in quantitate in ſua opinione, ſed talis morbus nullibi inhæret, neque recipitur; non ergo morbus neceſſariò requirit inhærentiam in ſubiecto viuenti. Minor probatur; poſito lapide, ponitur morbus obſtructionis, & ablato, aufertur: ſed per poſitionem lapidis non producitur in cauitate aliquid inhærens; ſiquidem in ſententia iſtius Authoris præcisè per quantitatem propriam impedit diſtributionem vrinæ abſque productione malæ alicuius diſpoſitionis; ergo datur morbus nullâ factâ intrinſecâ variatione in viuente, ſeu in cauitate ipſius ſolùm præcisè per extrinſecum impedimentum, ſeu per poſitionem lapidis in aliqua ex his cauitatibus.

Neque valet ſi reſpondeat, obſtructionem eſſe morbum priuatiuum conſiſtentem in priuatione expeditæ cauitatis; nam contra eſt: poſito lapide in cauitate non priuatur cauitas aliquo poſitiuo quod debebat inhærere; ſiquidem ipſa intrinſecè poteſt manere inuariata quoad ſuas partes, ſolùm ex eo quòd lapis repleat cauitatem viæ ſine compreſſione aliqua, aut impulſu: Ergo tunc priuatio illa expeditionis in cauitate fit quin ſit per priuationem alicuius inhærentis; immò potiùs fit per poſitiuum non inhærens, per poſitionem videlicet lapidis ex ſe abſque intrinſeca mutatione ſua quantitate impedientis expulſionem, aut communicationem vrinæ, igitur morbus non requirit neceſſariò inhærentiam in ſubiecto viuenti.

Noſter Petrus Garcia *libro de locis affectis, diſput. 57. c. 1. & diſp. 62. c. 1.* expreſsè tenet non eſſe neceſſariam inhærentiam morbi in ſubiecto viuenti

R

uenti. Et probat ex eo quod lapis exiſtens in veſica habeat rationem morbi in numero aucto, & tamen nullo modo inhæret, quia per ſe impedit diſtributionem vrinæ ſine alterius productione. Capere tamen non poſſum, quomodo habeat lapis rationem morbi. Tum quia obſtructione mediâ lædit, quæ quidem eſt morbus; neque eſt neceſſarium morbum aliquid agere, cùm quantitas actiua non ſit, & ſit morbus in probabili ſententia; neque etiamſi morbus conſiſtat in mala diſpoſitione, aut relatione, nam nulla earum eſt actiua, & tamen habent rationem morbi. Tum etiam quia ipſe ſcribens *de different. morbor.* aſſerit morbum ad prædicamentum qualitatis pertinere; ergo lapis non poterit eſſe morbus per ſe ſine productione aut reſultantia qualitatis quæ ſit mala diſpoſitio in qua conſiſtit morbus.

Miratur tamen valdè Doctor ſuprà citatus Primarius noſter eos qui ponunt cum Vall. morbum in prædicamento qualitatis, & tamen aſſerunt non eſſe neceſſariam inhærentiam ipſius in viuenti: nam ſi morbus eſt mala diſpoſitio, & per ipſam viuens redditur malè diſpoſitum, quâ ratione hoc poteſt contingere, quin talis qualitas recipiatur in viuenti? Siquidem per ipſam aliter ſe habet in ordine ad aliquam operationem: ſed non poteſt aliter ſe habere per id quod non inhæret; ergo ſi morbus eſt qualitas ſeu mala diſpoſitio, neceſſariò inhæret in viuenti.

Poterat tamen reſponderi pro his Authoribus eſſe malam diſpoſitionem impedientem optimam operationem viuentis, ratione cuius extrinſecè dicitur viuens malè diſpoſitum, non verò intrinſecè, quod ſufficit ad rationem morbi. Cæterùm, ſi inquiramus vbi recipiatur illa mala diſpoſitio, cùm ſit qualitas, & neceſſariò debeat inhærere alicui ſubiecto ſubſtantifico. Reſpondent recipi in immediato fundamento à qua reſultat mala diſpoſitio, proindéque quando lapis obſtruit veſicam, illa mala diſpoſitio recipitur in lapide obſtruente. Ità affirmauit quidam noſtræ Scholæ Doctor & Primarius in publicis noſtræ Scholæ Diſputationibus, me arguente. At illicò contra ſolutionem inſtiti ſic: Ergo lapis formaliter eſt morbus, cùm in ſe habeat intrinſecè receptam malam diſpoſitionem quæ formaliter eſt morbus. Negauit Conſequentiam ex eo quòd licèt mala diſpoſitio recipiatur in lapide, non tamen dicitur morboſus, quia cùm non ſit viuens, neutiquã eſt capax denominationis morbi. Contra quam ſolutionem inſtiti iterum. Primò quia ex ipſa ſequitur militare contra opinionem ponentem morbum in mala diſpoſitione idem argumentum, ac militat contra opinionem aſſerentem quantitatem vt talem formaliter eſſe morbum; nam etiamſi quantitas aucta ponatur in lapide, ipſum tamen non denominat morboſum, quia non eſt capax. Secundò contra ſolutionem inſtiti, quia corpus obſtruens poterit eſſe viuens; interdum enim accidit cauitatem aliquam obſtrui à ſanguiſugæ corporatura. In quo euentu ſequitur neceſſariò, quòd huiuſmodi animal in ſtatu naturali prorsùs exiſtens laboret morbo præcisè, quia ſit in loco vbi obſtruit. Sequela probatur, nam tale animal recipit formam morbi, ſeu malam diſpoſitionem, & ex alio capite capax eſt denominationis morbi, cùm ſit viuens; ergo ſine dubio erit morboſa ſanguiſuga, & denominabitur talis, cùm aliàs ſit ſana, & in loco idoneo ad ſuam conſeruationem ſit collocata; non ergo ratione loci redditur morboſa, vt voluit ad finem argumenti citatus Doctor.

Nec valet ſolutio quæ mihi ſe offert in fauorem huius ſententiæ, nempè quod talis mala diſpoſitio ſit mala ſolùm reſpectu viuentis in quo eſt vitiata cauitas, non verò reſpectu animalis obſtruentis; nam ex ea ſequitur quòd illa mala diſpoſitio ſit morbus, non quatenus talis, ſed per reſpectum ſeu relationem peculiarem prædicamentalem quam importat reſpectu vnius ſubiecti, & non reſpectu alterius, quod reuerà confirmat noſtram opinionem.

Nos igitur facilè litem propoſitam diſſoluimus; nam cùm diximus morbum formaliter conſiſtere in ametria ſeu relatione prædicamentali diſconuenientiæ ad naturam viuentis, conſequenter dicere tenemur, non eſſe neceſſarium morbum recipi in ſubiecto viuenti, ſed potiùs ſemper debere recipi in fundamento immediato ipſius relationis ſiue ſit quantitas immoderata, ſiue qualitas, ſiue alterum aliud. Hæc concluſio hoc principio generali de receptione relationis in ſuo fundamento immediato probata manet, & ex impugnatione contrariæ ſententiæ vltimo argumento à nobis adducto, quod maximam continet efficaciam.

Inſtabit aliquis contra noſtram Concluſionem; videtur contra ipſam militare idem argumentum de lapide, aut ſanguiſuga obſtruente, in qua ſubiectatur relatio quæ eſt forma morbi tanquam in fundamento immediato; ergo in noſtra opinione etiam debet tale animal obſtruens dici morboſum. Reſpondeo negando Conſequentiam, quia eſt diſpar ratio, ſiquidem nos dicimus morbum eſſe improportionem, & licèt ratio recipiatur in corpore obſtruente, improportio illa cauitatis non dicitur talis reſpectu corporis obſtruentis, ſed reſpectu viuentis in quo eſt obſtructio, ideóque non poteſt denominari corpus obſtruens, etſi viuens ſit morboſum, quia improportio non dicitur reſpectu illius, ſed reſpectu termini qui quidem eſt viuens, in quo eſt obſtructio.

CAPVT VII.

Virùm morbus per conſenſum ſit verè morbus?

PRo deciſione præſentis difficultatis ſupponere debemus cum Gal. *lib. 1. de loc. affect.* morbum omnem aut eſſe per propriam paſſionem, hoc eſt ſine dependentia ab altera parte, ſaltem in conſeruari, aut per conſenſum, id eſt per dependentiam à morbo, ſeu affectione alterius partis ſaltem in conſeruari; propriam paſſionem vocat idiopathiam, vt quando ventriculus, aut iecur patitur aliquam diſtemperiem ſine dependentia alterius partis; talis eſt morbus per idiopathiam ſiue propriam paſſionem, quia licèt in fieri talis paſſio habuit dependentiam ab aliqua cauſa producente quam neque includit, neque excludit; in conſeruari autem nullo modo ab altero affectu dependet. Si autem caput dolorem patiatur, ex eo quòd ventriculus ſit affectus à quo eleuentur vapores caput petentes, ipſúmque replentes, & continuum diſſoluentes; tunc capitis dolor dicitur per conſenſum, quia habet dependentiam in conſeruari ab affectione particulari ventriculi. Cæterùm, conſenſus iſte aut poteſt fieri per ſympathiam ſeu ſimilitudinem, vt ſi neruoſæ partes inflammen

flammentur,faciliùs accidit delirium compatiente cerebro propter similitudinem cerebri cum neruosis partibus. Ita Gal. *de loc.affect.3.c.5.* Aut fieri potest consensus per antipathiam,seu contrarietatem , vt quando ipsa contrarietas partis est ratio agendi , quatenus habet ex sua naturâ contrarias qualitates , ratione quarum temperamento alterius partis opponitur ; sic intemperies calida iecoris conducit ad generationem humoris acris & mordacis exulcerantis intestina;in quo euentu intestina patiuntur seu consentiūtratione antipathiæ seu contrarietatis quam habent cum tali humore.

Alterum modum patiendi assignat Galen. per primariam passionem quam vocat protopathiam; talis autem passio excludit dependentiam non solùm in conseruari , verùm etiam in fieri,& opponitur modo patiendi per secundariam passionem, hoc est cum dependentia ab alia parte in fieri. Exemplum passionis primariæ est vlcus in manu quod à nullo alio affectu dependet , neque in fieri neque in conseruari. Quòd si accidat vt generetur tumor in adenosa parte , tunc quidem tumor ille erit affectus per secundariam passionem,quoniam licèt habuit dependentiam ab vlcere in fieri,nullam tamen habet in conseruari ab ipso vlcere ; & sic non dicitur morbus per consensum, sed per secundariam passionem , quia secundariò fit, id est à morbo alterius partis ; requiritur ergo ad morbum per consensum dependentia ab altero in conseruari.

Insuper etiam duplici titulo aliqua pars patitur per consensum cum altera , iuxta Galeni doctrinam *lib.cit.de loc.affect.c.6.*aut per receptionem alicuius indebiti,vt quando caput dolore corripitur propter eleuationem vaporum à ventriculo, aut ab alio membro ; & similiter quando oculi patiuntur accidentia similia suffusioni propter vapores ascendentes ab alia parte. Deinde etiam accidit consensus per priuationem alicuius debiti, quando scilicet aliqua pars amittit aliquid quo indigebat , vt quando propter percussionem in principio spinalis medullæ est carentia sensûs & motûs in digito, quoniam est in illis priuatio virtutis animalis influentis à cerebro ad huiusmodi functiones obeundas.Ità refert Galenus *loc.cit.*accidisse in Pausania Syro Sophista. Eadem ratione sæpè cessat vox per læsionem musculorum intercostalium, quoniam materia vocis est aër efflatus, qui dilatato thorace actione talium musculorum trahitur,quibus læsis,cessat vox per defectum materiæ. Hoc ipsum quotidie accidit in Paralysi cuiuscuis membri per consensum in origine facta, quia tunc deficit sensus aut motus , aut ambo simul , quia à cerebro non communicatur virtus : Et hac ratione suppressio & incontinentia vrinæ datur per paralysim musculi claudentis os vesicæ,nulla affectione in musculo existente per propriam passionem.Idem accidit per obstructionem neruorum opticorum, quo euentu fit priuatio visûs, oculis nequaquam patientibus per propriam, passionem, sed per consensum,non communicatâ virtute necessariâ ad videndum ratione illius impedimenti.

Controuersia ergo in eo stat , Vtrum morbus seu affectio quæ dicitur per consensum , siue per sympathiam,siue per antipathiam,siue per priuationem alicuius debiti, siue per receptionem alicuius indebiti , dummodò passio vna sit per consensum, seu per dependentiam in conseruari cum alia parte, veram participet rationem morbi. Primarius nostræ Scholæ suprà citatus *suo lib. f.395.* facilè soluit litem propositam,nam inquit frustrà verti in dubium ; in ipsa enim inquisitione concedunt Authores quod inquirunt,cùm dicant an sit verus morbus,morbus per consensum, ergo concedunt morbum esse ; & sic superuacaneam iudicat huiusmodi quæstionem. Re tamen verâ fallitur Doctor iste , cùm Galenus ex professo de hac re agat *1.de loc.cit.c.3.*Quem sequitur Vall. noster *4.Contr. c.vlt.* & noster Petr. Garcia *de loc. affect. c. 1.* Et quidem Galen. ipse videtur adducere rationem dubitandi *cap. citat.* per sequentia verba: *Magis propriè interpretando dices pati quidem caput , quando ventriculo consentit, ægrotare verò cùm propria passione laborat.* Ergo ex verbis Galeni videtur passionem omnem non esse verè morbum ; siquidem quando patitur caput per consensum cum ventriculo , non ægrotat ; ergo non laborat morbo. Non igitur Controuersia resoluitur per ipsum quod inquirit.

Vlteriùs , vt constet non esse omninò certam resolutionem pro parte negatiua,argumentor sic. Quando patitur aliqua pars per defectum alicuius extrinseci communicandi ab altera , verè & propriè patitur per consensum , vt in notabilibus ex doctrina Galeni monuimus : sed sæpenumerò hac ratione dantur passiones quæ minimè habent rationem morbi;igitur omnis passio seu affectio per consensum non est verè morbus.Minor in qua est tota difficultas suadetur ; tum in defectu alimenti ratione cuius deficit nutritio in partibus , quæ actio læsa seu ablata dicitur sine morbo ipsius partis solùm præcisè,per naturalem impotentiam ipsius,vt si oculus, aut quælibet potentia interna non eliciat sensationem per defectum speciei intentionalis,aut dentes priuentur masticatione, ex eo quòd viuens non assumat alimentum ; tunc quidem in nulla potentia erit morbosa actio ablata , sed solum dicitur naturalis impotentia. Tum etiam idem suadetur ; quando deficit vox per defectum aëris,qui est materia ipsius, aut etiam deficit respiratio , vt si viuens poneretur in vacuo, tunc quidem huiusmodi læsiones seu ablationes actionum , essent profectò passiones per consensum per defectum alicuius requisiti,& tamen sine morbo solùm per naturalem impotentiam prædictarum partium : Ergo non omnis passio per consensum importat veram rationem morbi.

Communis & verior opinio in hac re quam tenet Gal. *loc.cit. contra Erasistratum,*est, morbum per consensum,esse verè & propriè morbum.Probatur efficaciter ; nam quando cerebrum patitur per consensum cum ventriculo,aut alio membro ascendentibus vaporibus ipsum distemperantibus, & continuum dissoluentibus in cerebro , est verus morbus,cùm in ipso inueniantur operationes læsæ quæ necessariò à morbo oriuntur, nempè à distemperie aut solutione continui : sed non obstat talem morbum dependere ab alia parte, quominùs verè lædat, & verus sit morbus : Ergo non obstat consensus quominùs sit morbus. Minor probatur, quia in morbis pendentibus à causa continente à qua pendent in fieri & conseruari : nam obstat dependentia quominùs verè lædant,& verè sint morbi : ergo neque obstabit dependentia ab altera parte in morbis per consensum quominùs sint propriè morbi.

Sed obiicies ; quia morbus per consensum in tantum est morbus, in quantum dependet ab alio morbo : sed per talem dependentiam potiùs est sympto-

symptoma, seu effectus morbi quàm morbus; ergo morbus per consensum non est verè morbus. Respondeo in morbo per consensum & esse rationem dependentiæ, & esse rationem morbi, si prout dependens est, aut reduplicatiuè, aut formaliter consideretur, non est morbus sed symptoma; si verò consideretur specificatiuè est verè morbus, quia resultat species morbi ex ratione communi ipsius & ex ratione dependentiæ; hoc autem non tollit quominùs verè lædat per se primò, & sic est vera augmentatio: Est morbus per consensum; ergo est verè morbus, quia ab inferiori ad superius affirmatiuè bene valet consequentia.

Neque valet si dicas esse vitiosam, quoniam procedit à dicto secundum quid ad dictum simpliciter, sicut ob hanc rationem non valet argumentum, est album secundum dentes, ergo est album. Respondit quidam nostræ Scholæ Primarius nihil valere argutiem hanc, quoniam diuiditur morbus in morbum per consensum, & per propriam passionem tanquam genus in suas species, & sic morbus per consensum debet necessariò participare veram rationem morbi. Hæc tamen solutio supponit probandum; nam litigium est si morbus per consensum sit vera species morbi; si ergo supponitur diuisio essentialis tanquam genus in species morbi in communi, in morbum per propriam passionem, & per consensum, gratis assumit principium probandum. Quare meliùs meo iudicio soluit difficultatem Doctor & Primarius suprà citatus, dicendo quòd quando accidens existens in aliqua parte totum denominat, etsi in illa solùm sit totum, simpliciter tale dicitur; sic visio licèt respectu oculi sit, nihilominùs totum viuens denominat simpliciter; & morbus licèt sit in aliquo determinato membro, vt in manu aut pede, totum viuens simpliciter denominat; Vnde esse morbum per consensum non est dictum secundum quid, sed simpliciter; nam ex eo quod dependeat ab altero, non tollit quominùs totum viuens denominet morbosum.

Quæres; An sit necessarium partem à qua dependet morbus per consensum laborare morbo. Respondeo negatiuè; nam morbus per consensum nihil aliud importat quàm esse passionem dependentem ab altera parte, ità vt petat curationem in altera parte ad ablationem sui: vnde quamuis ventriculus, v.g. non laboraret morbo, vt cótingit in casu à Galeno adducto 1. *de Loc.c.*4 dummodò communicet vapores petentes caput, ipsúmque distemperantes, poterit verè pati per cósensum, nam est quid accidentale parté cum qua consentit corripi morbo aut secus, dummodò petat curationem in altera parte. Verùm Galenum perpendite *loc.cit.* demonstrare intendentem posse quemquam eructare nidorosè, ex eo quod deuorauerit alimenta prauæ qualitatis, qualia sunt oua frixa, nequaquam patiente ventriculo; Igitur cibos in his non bene fuisse concoctos nemo negat, quamuis ex hac re ventriculus nequaquam fuerit affectus. Poterit ergo accidere praua alimentorum corruptio sine morbo ventriculi per naturalem impotentiam, ratione cuius possint ascendere vapores distemperantes caput: Ego tunc dubitur morbus per consensum sine morbo in parte cum qua est consensus.

Contrà tamen instabis, talem morbum non esse per consensum, sed per propriam passionem ex eo quòd solum habeat dependentiam à sua causa, sicut omnes morbi per propriam passionem. Respondeo esse disparem rationem, nam morbi per passionem propriam solùm præbent indicationem sui, & suæ causæ continentis; at verò morbi per consensum primò & per se indicant correctionem alterius partis cum qua consentiunt, etiamsi non laboret morbo, sic in casu à Galeno adducto; licèt ventriculus non laboret morbo; si ratione corruptionis alimentorum distemperaretur caput, talis morbus indicaret ablationem primò per correctionem factam in ventriculo circa alimenta praua.

Solùm restat satisfacere argumentis in contrarium positis. Ad Galeni authoritatem dicimus loqui de morbis in ordine ad curationem; & cùm morbus per consensum curetur curatione alterius partis à qua dependet, morbus verò per propriam passionem curatur per ablationem illius quod continetur in parte affecta, hinc dixit ægrotare caput, cùm propria passione afficitur, pati verò cùm consentit cum ventriculo, non quia verè morbus non sit in capite quando consentit, cùm ibi detur affectus formalis ipsius, nempè læsio operationum, seu dolor.

Ad rationem dicimus non esse morbosum omnem consensum, seu passionem per defectum cuiuslibet requisiti, dummodò non sit illud quod deficit intrinsecè requisitum ad bene operandum; vndè cùm defectus alimenti in partibus sit quid extrinsecum, non constituit morbum, sed naturalem impotentiam in partibus nutriendis. Rationem tetigimus suprà. Idem de defectu specierum intentionalium respectu potentiarum, & de aëris defectu dicendum erit, si ponatur corpus in vacuo. Si verò deficiat materia aëris propter affectionem musculorum intercostalium qui non possunt moueri ad attrahendum aërem, tunc iam erit morbus in illis in quem defectus vocis refundi debet, defectus scilicet influxûs à cerebro, in partibus qui est qualitas intrinsecè recepta in ipsis necessaria pro statu naturali & bene operari; sic ipso deficiente partes laborant morbo. In nostra autem sententia defectus ipse cùm non sit morbus, sed id quod remanet ratione improportionis, dummodò per defectum non remaneat in viuenti aliquid ratione cuius sit aliqua improportio, non erit morbus, & sic non quilibet defectus constituit consensum morbosum.

Quæres, An quando caput dolet inflammato vtero per læsionem neruorum, & quando dolet glans vlceratâ vesicâ, sit talis dolor per consensum? Respondeo affirmatiuè, nam per tensionem neruorum priuantur partes continuitate requisita pro esse naturali, ratione cuius dolor accedit, & talis sit in partibus extremis, quia cæteræ partes intermediæ cedunt facilè, & in extrema est resistentia maior, ratione cuius fit in ipsa solutio continui, & dolor, qui necessariò requirit molestam sensationem subitò factam; in glande etiam sentitur dolor quia per vlcera vesicæ vrinariæ nerui contrahuntur per vlceris irritationem, & sic tensio accidit & solutio continuitatis in extremis partibus in quibus est maior resistentia. Obiectum autem quod sentitur in tali continui solutione, erit impulsus quem partes ipsæ ad inuicem tensæ communicant.

Quæres iterùm, An inter diuersos homines reperiatur consensus. Et videtur affirmatiua pars vera, ex eo quòd sæpenumerò contingit vt si videmus alterum hominem mingentem mingimus; rursus audito sono aspero, vulgò *rechinar*, in al-

tero

tero homine, quamplures tremunt, ſignum ergo eſt eſſe conſenſum inter diuerſos homines. Hoc ipſum videtur accidere inter rationalia, vt conſtat in antipathia reperta inter ouem, & lupum; cùm ergo antipathia ſit modus patiendi per conſenſum, videtur inter animalia diuerſa non eſſe denegandum conſenſum. Nihilominùs dicendum nobis eſt, non eſſe verum conſenſum circa diuerſa animalia; nam cùm videmus alterum mingere & mingimus, non eſt per priuationem alicuius debiti requiſiti, nec per poſitionem indebiti; ſed quia cùm talis actio ſit animalis, & requirat aliquam aduertentiam, fit tunc peculiaris recordatio, & applicatio potentiæ circa obiectum illud, & ſic excitamur ad mingendum ſine conſenſu aliquo. In auditione ſoni aſperi, & in antipathia inter ouem & lupum non eſt conſenſus, ſed contraria temperies, ratione cuius obiectum illud apparet moleſtum; & ſi ſit tremor audito ſono aſpero, ſit quia retrocedunt ſpiritus ad intra, & partes remanent frigidæ, & veluti tremunt. Ità Petrus Garcia *diſp. 2. c. 2. de locis*, vbi circa præſentem difficultatem plura adducit, à quibus libenter ſuperſedeo, quia non ſunt propria huius loci.

DISPVTATIO II.

De Morborum differentiis.

CAPVT I.

An diuiſio Morborum à Galeno adducta lib. de differentiis Morborum, *ſit adæquata?*

GALENVS noſter *lib. de different. morbor. cap. 3. & 4.* clarè ſatis morborum genera, ſeu differentias aſſignauit; & vt clarius ipſas percalleamus, docet corpus humanum in naturali ſtatu conſtitutum, conſtare partibus ſimilaribus & organicis, & denique vnione inter ipſas naturali & requiſita ad operandum. Priùs tamen & forſan meliùs Ariſtoteles differentiam inter prædictas partes ſignauit *lib. 1. de Hiſtor. animal.* per verba ſequentia; *Animalium partes aut incompoſitæ ſunt, quæ ſcilicet in ſimiles partes diuiduntur, vt caro in carnem, & ob eam rem ſimilares appellantur; aut compoſitæ quæ aptæ ſecari in partes diſſimiles ſunt, non in ſimiles; vt manus non in manum ſecatur, aut facies in faciem; propterea eas diſſimilares nominamus.*

Cæterùm, pro maiori intelligentia liceat aduertere partes ſimilares dici incompoſitas; ideò quia omninò homogeneæ, ſeu eiuſdem rationis, non quia excludant compoſitionem ex materia & forma, & elementalem compoſitionem; nam certum eſt in ſua intrinſeca entitate, includere compoſitionem elementalem, proindéque proportionem qualitatum primarum quæ virtutes elementales dicuntur, & inſuper aliquarum ſecundarum qualitatum quæ ad primas neceſſariò ſubſequuntur. Vnde corpus mixtum præcisè quatenus mixtum præter compoſitionem phyſicam ex materia & forma, etiam includit elementorum compoſitionem, ſiue per proprias formas, ſiue per virtutes, de quo *Tractatu noſtro de Elementis & Temperamentis* abundè egimus. Viuentia autem perfectiſſima vltra rationem mixti expoſcunt organizationem quæ ex varietate, & diuerſitate partium, nec non ex peculiari ſitu, figura, & formatione ipſarum componitur. Cùm autem omnes iſtæ partes vnum per ſe, & non per aggregationem componant, oportuit omnes eſſe vnitas. Ex quibus conſtat quod ad hoc vt viuens organicum ſit in ſtatu naturali, debet habere proportionem determinatam & naturalem elementorum ſeu virtutum ipſorum, quam vt mixtum importat. Inſuper etiam conſtare debet organizatione & compoſitione requiſita ad perfectè operandum, & tandem vnione inter omnes partes neceſſaria & requiſita ad conſtitutionem entis per ſe & ad operationem ipſius.

Hinc Galenus triplex morborum genus tantum aſſignauit, aliud in têperamento, ſeu proportione qualitatum, quod proprium iudicat partium ſimilarium; aliud in compoſitione partium organicarum, & tandem tertium & vltimum commune ſimilaribus & organicis, quod vocat morbum in ſoluta continuitate. Quod ex eo probari poteſt, quia ſanitas conflatur & componitur ex debita elementorum ſeu qualitatum proportione, organizatione & compoſitione determinata, & ex vnione partium inter ſe: ſed morbus opponitur ſanitati, ergo cùm hæc vitietur per temperiem, per malàm compoſitionem, & ſolutionem continui, videtur triplex genus eſſe morbi.

Primarius noſter *ſuo libello cit. fol. 399. q. 8.* ſolùm concedit duo morborum genera ex propria eſſentia, videlicet in temperamento, & in malà compoſitione; ſi tamen ratione partium quæ afficiuntur conſideretur morbus, tria ſunt genera ſuprà adducta. Et forſan hac ratione Galenus & Auicenna tria morborum genera enumerant, alterum in temperamento proprium partium ſimilarium; alterum in compoſitione organicis ſolùm competens, & denique vltimum in ſolutione continui, quod eſt commune ſimilaribus & organicis. Probat aſſumptum 1. ex Galeno *lib. Art. Med. c. 4.* vbi ait: *Corpus ſimpliciter ſalubre eſt, quod à principio habet optimam temperiem in ſimplicibus, & ſtructuram in organicis.* Et *cap. 5.* proſequitur dicens: *Corpus inſalubre eſt quod temperiem, & ſtructuram habet ab ortu prauam.*

En quomodo Galenus affirmat inſalubre aut morboſum reddi viuens per prauam temperiem aut ſtructuram; ſicuti ſalubre aut ſanum per optimam temperiem, & ſtructuram, nullâ factâ mentione de continui ſolutione, aut vnitate. Videtur ergo concedere tantum duo morborum genera ex propria eſſentia. Probat etiam ratione ſuam ſententiam, quia Galenus non diuidit morbos prout pertinent ad diuerſa prædicamenta, cùm enumeret ſub vno membro compoſitionis morbos pertinentes ad diuerſa prædicamenta, nempè quantitatem auctam, & figuram ſeu ſitum vitiatum. Solum ergo diuidit morbos ex propria eſſentia, prout vitiant aliquid requiſitum conſtituens ſtatum ſalubrem, & naturalem viuentis: ſed ſolùm viuens dicitur ſanum per debitam temperiem, & ſtructuram; ergo ſolùm dicitur morboſum per intemperiem & malam compoſitionem: Quòd autem ſolutio continui non conſtituat tertium genus morbi ex eſſentia, probat ex eo quòd contineatur ſub morbo in compoſitione, ſiquidem ſolutio

solutio continui non minùs vitiat compositionem naturalem quàm magnitudo præternaturam : ergo sicut magnitudo est morbus compositionis seu species illius ; sic etiam solutio continui debet esse species morbi in compositione. Minorem probat, quia ablatâ vnione tunicarum oculi, & positâ vnione in digitis non minùs variatur naturalis compositio , quàm ablatâ tunicâ aut digito ; ergo solutio continui potiùs est species morbi in compositione , & minimè constituit tertium genus morbi diuersum. In cuius rei confirmationem adducit Galenum *lib. de differentiis morborum , cap.* 11. vbi postquam numerauit species morbi in compositione , in magnitudine & situ, ait : *Reliquum est quintum genus ægritudinis continuitatis solutio , siue hæc alicui parti simplici siue compositæ adueniat.* Si ergo inter species morbi in compositione enumerat solutionem continui ; videtur non esse genus diuersum à compositione.

Nobis tamen videtur diuisionem adductam, *cap. 4. cit. lib. de morbor. different.* esse adæquatam esséque tria morborum genera ex propria essentia, quorum neutrum sub altero continetur, nempè intemperiem, malam compositionem, & continui solutionem. Hanc doctrinam expresse adducit Galenus *loc. cit.* absque vlla limitatione, nec distinctione ; ergo æquè de solutione continui ac de reliquis generibus morborum intelligenda est.

Ratione etiam probatur ; nam sanitas adintegratur ex proportionata temperie, seu qualitatum proportione, ex organizatione requisita ad opera viuentis organici perficienda , & vnitate similarium partium inter se & organicis vnum per se constituentium ratione vnionis : ergo morbus qui opponitur sanitati alius est in temperamento, alius in compositione , & tandem alter in continui solutione , ità vt per quemlibet varietur res diuersa constituens sanitatem : ergo quilibet ex his tribus morbis constituit genus diuersum. Quòd autem sint ex propria essentia probatur ; nam ideò morbus in temperamento , & in compositione constituunt genera diuersa morbi ex propria essentia, quia sunt vitia euertentia aliquid requisitum naturale ad esse & operari viuentis independenter ab aliquo extrinseco ipsius ; sed non minùs vnitas inter partes est quid requisitum ad esse & operari viuentis , quàm temperamentum & compositio optima , & vltrà vnio requiritur pro statu sanitatis independenter ab extrinseco, quin obstet quod connotet partes similares & organicas ; sicut non obstat quòd intemperies connotet partes homogeneas , & mala compositio heterogeneas. Ergo non minùs solutio continui est diuersum genus morbi quàm intemperies & mala compositio , præcipuè cùm diuerso modo lædat quàm intemperies, & mala compositio ; nam hæc diuersum lædendi modum in specie causat, quia læsio est organum vitiando, & illa distemperando : continui autem solutio læsionem causat vnionem requisitam soluendo ; ergo constituit diuersum genus morbi ex propria essentia.

Porrò , quòd nullum ex his generibus continetur sub altero probatur, & specialiter de continui solutione ; nam de aliis nulla est dubitatio, quamuis enim solutâ vnitate inter tunicas oculi varietur naturalis compositio, hoc non tollit quominùs defectus vnitatis sit diuersum genus morbi ; nam quod primariò vitiatur, est pars organica per defectum requisiti, communis nempè vnionis , secundariò verò vitiatur organum vt tale, quia ad defectum vnionis sequitur diuersa compositio, seu figura, aut situs, quod non tollit quod defectus vnionis constituat suum peculiare genus morbi. Quod totum à paritate suadere intendo sic : nam etiamsi per vitium in temperamento vitientur actiones organi , nihilominùs morbus in temperamento dicitur proprius partis similaris, & primariò ipsis competens, secundariò verò organo ; & idem de vitio in compositione lædente etiam secundariò actionem similaris infertur. Ergo etiamsi per defectum vnionis vitietur compositio, non tollit quòd primaria læsio sit per defectum vnionis , ratione cuius vitiatur nutritio & partes ad inuicem, non auxiliantur , neque robur naturale seruant, & secundariò vitietur compositio ; quæ quia magis nota est, & ad sensum magis patet, forsan arripit nomen morbi orti ex solutione continui, non quia non sit alter primarius morbus communis per defectum vnionis , quæ aufert vnionem naturalem, & requisitam pro statu sanitatis : Quia tamen læsio quam primò inducit, non ità nota est sicut vitiata compositio , videtur non constituere diuersum morbi genus , quod valde alienum à ratione est , vt ex dictis constat. Vrget etiam eandem partem , quod potest esse solutio continui occulta inter duas partes organicas , ratione alicuius distemperiei causantis dolorem ; in quo euentu nulla est vitiata compositio manifesta, & tamen est morbus in organo sensibilis per defectum vnionis ; ergo constituit diuersum genus à morbo compositionis.

Vlteriùs etiam sic arguo ; Si continui solutio esset species morbi in compositione, cùm morbus in compositione sit proprius partium organicarum, neutiquam posset competere partibus similaribus , aliàs morbus in quantitate aucta , aut diminuta , aut altera species morbi in compositione poterit competere partibus similaribus , quod nullus fatetur ; ergo quod neque solutio continui sit species morbi in compositione. Denique, quia vnio requiritur inter partes viuentis independenter ab organizatione, seu compositione ; ex eo solùm quòd constituunt totum per se, seu ipsum adintegrant ; ergo defectus vnionis ex se non est vitium organi, neque morbi species quæ sub mala compositione contineatur. Patet consequentia , quia solùm ille est morbus in compositione qui aufert aliquid requisitum peculiare pertinens ad bonam structuram ; sed vnio non est peculiariter debita ratione structuræ , etsi defectu illius secundariò vitietur ; ergo defectus vnionis non est morbus qui continetur sub morbo in compositione, ac per consequens constituit diuersum genus morbi. Ex quo manet solutùm argumentum pro contraria parte adductum.

Ad authoritatem Galeni *lib. Art. Medicinal.* dicimus ibi loqui de morbis propriis partium similarium & organicarum ; & sic nihil mirum si non numerauit morbum in soluta vnitate , cuius fecit mentionem immediatè post per hæc verba, *Vnum tamen genus commune est omnium in soluta vnitate.* Et *cap.4. lib. de different. morbor.* de ipso etiam mentionem facit. Præterquam quod aliqui respondent tunc loqui Galenum de morbis qui fiunt à natiuitate ; & cùm solutio continui rarò ab ortu procedat , ideò ipsam omisit Galenus : Ad illud etiam Galeni ex *c.11.de different. morbor.*

ex

ex quo videtur folutionem continui effe fpeciem morbi in compofitione, dicimus, quòd Galenus ibi non numerauit quintum genus ægritudinis, feu quintam fpeciem morbi in mala compofitione; fed potiùs quintum genus morbi pertinens ad partem organicam feu inftrumentalem, non quidem tanquam morbum proprium, fed commune, quod non tollit quominùs fit morbus partium organicarum.

Contra refolutionem adductam aliqua militant quæ Galeni doctrinam turbare conantur. Primum fit, nam fapor linguæ ratione cuius obiecta guftabilia aliter percipiuntur, & color exiftens in oculo, ratione cuius aliter percipiuntur vifibilia obiecta ac funt in fe, funt verè morbi, cùm ex ipfis fequatur læfio in operationibus:fed huiufmodi morbi non conftituentur fub aliquo ex tribus generibus affignatis; ergo infufficiens & inadæquata eft diuifio morborum à Galeno adducta quam nos fequimur.

Aliqui cum Vallefio refpondent huiufmodi morbos contineri fub morbo in temperamento, ex eo quòd fecundæ qualitates temperiem etiam conftituunt, fic Galenus *libro Artis Medicinalis, cap.* 8. docet tenuitatem cerebri conducere ad optimum ingenium. Hæc tamen folutio non eft iuxta noftra principia *Tractatu de Temperamentis* adducta; fiquidem non omnis fecunda qualitas attemperat, vt conftat de potentiis, & figura quæ qualitates funt, & tamen neque Galenus pofuit figuram inter morbos in temperamento; folùm ergo illæ fecundæ qualitates attemperare dicuntur quæ conducunt ad effe aut ad operari formæ: vnde licèt tenuitas cerebri hac ratione poffit attemperare, non ideò omnes qualitates attemperant, & fic calor vitiatus in oculo, aut fapor in lingua non funt morbi in temperamento.

Meliùs igitur dixeris colorem oculi & faporem effe fymptoma in retentis, ratione alicuius intemperiei generantis ipfa excrementa. Confequenter Petrus Garcia *de locis affect. difput.* 23. *cap.*1. *& difput.*30. *&* 32. afferit non lædi vifionem per colorem oculi, nec perceptionem guftabilium per faporem linguæ, fed reuerà percipi colorem oculi, & faporem exiftentem in lingua ratione vaporum ad extra exeuntium qui videntur & guftantur:de colore verò oculi dixit Petrus Garcia effe fymptoma in qualitate mutata quod probabile eft.

Secundò dices contra noftram conclufionem, fanitas opponitur morbo; fed fanitas eft vna in mediocritate confiftens, & nullas habet fpecies; ergo nec morbus habebit fpecies, aliàs vnum contrarium non haberet fanitas fed plura. Refpondeo fanitatem & morbum non habere legitimam contrarietatem, fed incompoffibilitatem; vnde bene ftat vt vni plura fint incompoffibilia, præfertim fi vnum confiftat in mediocritate, ficut liberalitas & fanitas quæ per plura vitiantur, hoc eft per extrema. Præterquamquòd admiſsâ contrarietate inter fanitatem & morbum concedit Valleffius, & cum ipfo plures Doctores noftræ Scholæ, fanitatem habere fpecies ficut & morbum: nam licèt fit mediocritas, alia eft mediocritas in temperamento,alia in compofitione, & vnitate, ità vt ex rebus conftituentibus fanitatem potiùs indagemus diuerfa morborum genera. Itaque aiunt poffe effe fanitatem in fimplicibus corporibus, optimâ exiftente temperie, & ægritudinem in partibus organicis, vitiatâ earum compofitione. Hæc tamen eft differentia, quòd cùm fanitas fit perfectio, & bonitas omnis integram caufam requirit, abfolutè non vocabitur totum viuens fanum, fi omnia requifita ad fanitatem non fint proportionata quod non tollit quominùs probabiliter poffimus concedere fpecies fanitatis diuerfas cum Vallefio.

Capvt II.

Vtrùm morbus intemperiei fit proprius partium fimilarium?

Ex Philofopho didicimus *loco & capite fuprà citato*, partem fimilarem effe illam quæ componitur ex partibus eiufdem rationis ficut os, caro, artera, neruus; quapropter fimilaris pars fimplex aut homogenea dicitur, non quidem quia caret compofitione ex materia & forma,nec non etiam elementali; fed quia non habet partes ad fenfum diuerfas, ficut oculus, manus, caput, quæ organicæ dicuntur, quia componuntur ex partibus ad fenfum diuerfis, & heterogeneis, feu diuerfæ fpeciei, feu generis, aut rationis. Sic manus componitur ex carne, neruis, ligamentis, arteriis, ideóque organica dicitur. Inquirimus ergo in præfenti, an morbus in temperamento fit ità proprius partium fimilarium, vt folis ipfis competat, & non organicis, ità vt nullus alius morbus fit proprius refpectu ipfarum?

Pro cuius Controuerfiæ decifione fupponere debemus id quod *Tractatu de Temperamentis* docuimus, nempè temperamentum effe proportionem primarum, & fecundarum qualitatum conducentium fiue ad effe, fiue ad operari formæ, feu ipfæ qualitates primæ aut fecundæ ad quandam compoffibilitatem redactæ; vnde morbus in temperamento erit exceffus, aut defectus, fiue improportio cuiuflibet qualitatis conducentis ad effe, aut ad operari formæ viuentis, dummodò vera qualitas fit, pertinens ad prædicamentum qualitatis: nam licèt quantitas determinata aut proportionata dicatur larga fignificatione difponere ad opera ipfius; quia tamen vera qualitas non eft eius immoderatio aut defectus, neutiquam conftituit morbum in temperamento; fed in mala compofitione, vt infrà conftabit. Controuerfia ergo procedit de morbo in temperamento an fit proprius partium fimilarium?

Infuper etiam in memoriam reuocare oportet id quod in Philofophia didicimus ex Porphyrio, nempè proprium dici refpectu alicuius rei quod conuenit verè & propriè abfque metaphora tali rei; hoc autem quadrupliciter poteft fieri: nam aliud eft proprium quod conuenit foli, non tamen omni, vt effe Medicum, aut Philofophum, quod foli homini competit, non tamen omni: aliud eft proprium quod competit omni,non tamen foli, vt effe bipedem, aut duos habere pedes, quod competit omni homini, non tamen foli, cùm hoc conueniat aliis animalibus diuerfæ fpeciei. Tertium proprium eft quod conuenit omni & foli, non tamen femper, vt canefcere conuenit omnibus, & folis hominibus. Verùm non femper fed folùm tempore determinato.

Quartum proprium est quod conuenit omni & soli & semper, vt risibile quod conuenit omni homini, & soli & semper; nam licèt semper homo non rideat, semper tamen habeat aptitudinem ad ridendum proximam, & ideò semper est risibilis. Quando igitur inquirimus, an morbus in temperamento sit proprius partis similaris, de proprio tertio modo procedit lis, non de quarto; cùm certum sit similarem partem non laborare semper morbo in temperamento, neque habere aptitudinem proximam ad illum, solùm ergo inquirimus an morbus in temperamento competat omni parti similari,& soli ipsi?

Expressa est Galeni sententia morbum in temperamento esse proprium partium similarium sensu à nobis explicato, ità vt omni parti similari, & ipsi soli competat, ità *cap.4. de different. morbor.* per hæc verba: *Simplices, id est similaris primæ ægritudines naturalium elementorum differentia determinantur.* Ratione etiam probatur conclusio, partes similares formaliter quatenus similares, seclusâ aliâ qualibet consideratione, solùm important rationem mixti in suo intrinseco conceptu; ergo solùm ipsis debetur compositio ex elementis; sed ratione elementorum solùm reperitur in mixto proportio qualitatum primarum & secundarum, quæ virtutes sunt elementorum,& temperamentum constituunt; ergo solùm ipsis competit morbus in temperamento tanquam morbus proprius.

Dices:Mixtum contraponitur elemento, ex eo quòd sit corpus omninò simplex, & homogeneum; mixtum verò est corpus heterogeneum quod petit diuersitatem partium ratione diuersorum elementorum: ergo mixtum, vt mixtum, non solùm importat in suo conceptu proportionem qualitatum, sed partium diuersarum compositionem quam vocamus heterogeneitatem,ac per consequens si partes similares solùm habent rationem mixti, non solùm ipsis competit proportio aut improportio qualitatum, sed variatio in heterogeneitate quæ sine dubio aliud genus morbi significat, videlicet in compositione, variatâ scilicet proportione, in diuersitate partium elementorum. Respondeo in mixto, & in qualibet parte similari mixta esse diuersitatem partium, ratione cuius contraponitur elemento, & dicitur mixtum corpus heterogeneum. Hæc tamen diuersitas non est ad sensum, sed occulta & deducta à priori: vnde talis heterogeneitas debita mixto, & parti similari diuersa valde est ab organizatione quæ requirit partium diuersitatem sensibilem cum diuersa positione & situ, vt constat in mixtis quæ homogenea sunt ad sensum, vt lapis & lignum; in quibus licèt sit heterogeneitas contraposita elemento; nulla tamen inuenitur organizatio, neque quid aliud quàm certa qualitatum proportio quæ ex elementis oritur. Nam licèt corpora sint quanta, nullam petunt determinatam quantitatem; siquidem sub maiori, & minori possint conseruari talia corpora, quin ipsis fiat iniuria aliqua: vnde partes similares solùm petunt quatenus mixta proportionem qualitatum quæ in diuersis elementis aut partibus ipsis correspondentibus nascitur, quin talis diuersitas partium opponatur cum natura partis similaris, vt potest diuersitas quæ sensum latet, non sicut diuersitas partium quæ constituit organum.

Instabis: quod licèt ad rationem mixti sola requiratur temperies, ad rationem talis mixti viuentis scilicet, requiritur aliquid aliud nempe organizatio, & pars similaris viuentis debet habere peculiarem naturam viuentis, & sic debet petere organizationem per cuius variationem erit morbus in parte similari, ac per consequens morbus in temperamento non erit morbus solius partis similaris. Respondeo partem similarem vt talem solùm importare compositionem ex elementis; nam etiamsi componant viuens organicum, sufficit quod organizatio sit in toto, aut resultet ex omnibus partibus, non tamen est necessarium talem organizationem reperiri in qualibet parte, sed in toto; sic organizatio debita formæ rationali non est in qualibet parte, cùm plures sint omninò simplices & homogeneæ, sed sufficit quòd sit in toto; vnde quamvis pars similaris sit mixtis viuentis, minimè debet habere id quod petit viuens, cuius est pars, scilicet organizationem, sed sufficit quòd ex ipsis resultet in toto.

Vlteriùs etiam contra nostram resolutionem sic argumentor; Ille dicitur morbus proprius alicuius partis qui lædit operationes ipsius: sed existente distemperie in cerebro, aut in oculo læduntur opera ipsius organi; ergo intemperies non est morbus solius partis similaris. Respondeo verum esse per intemperiem lædi organum & opera ipsius, tamen læsio hæc est secundaria, vtpote intemperies primò lædit actionem similaris, quia eius esse & operari primò opponitur; secundariò verò læditur actio organi, quatenus organum dicit compositionem ex similaribus; immò omnes actiones ex similaribus procedunt, & organa solùm præstant vsum, & commoditatem;vnde læsio in organo vitiatâ temperie similaris partis est secundaria, & per accidens. Ità Galenus *lib. de different. morbor. cap.13.* per hæc verba: *Sed vt diximus similarium partium ægritudines ex accidenti toti instrumento tribuuntur.* Nihil clarius, ergo morbus proprius ex primaria læsione debet inuestigari.

Deinde etiam insurgo contra nostram Conclusionem; nam pars similaris viuentis componit necessariò organum ipsius; sed pars similaris petit temperamentum; ergo & organum petit temperamentum, quia exposcit partem similarem petentem temperamentum.Respondeo quòd licèt pars similaris quatenus talis, componat organum; (quod aliqui negant sine fundamento) non tamen inde sequitur quòd organum petat temperiem quæ est propria similaris, & ipsi debita proximè, & immediatè, remotè verò & per accidens organo ratione similaris ex qua componitur, vnde organum non petit temperamentum per se, sed partem petentem temperamentum, quod valde diuersum est.

Deinde instatur nostra assertio; quia nutritio est actio similarium partium in quibus necessariò debent esse pori, vt alimentum applicetur intimè, & nutritio celebretur: ergo si pori obstruantur, & non communicetur alimentum, erit morbus in obstructione proprius partium similarium vitians & lædens primariò actionem debitam similari parti; non ergo morbus in temperamento erit solius similaris. Respondeo ad nutritionem non esse necessarias porositates;etenim quælibet pars similaris ex se commutaret alimentum solâ suâ temperie & immediatâ applicatione absque porositatibus, vt accidit in igne qui non indiget poris ad communicationem ligni

in

in ignem, sed solâ applicatione & contiguitate positâ. De facto autem in similaribus dantur porositates, quia viuens organicum componunt, non quia similares, quatenus tales illis indigeant; sic vena aut arteria non petit cauitatem quatenus similaris, sed quatenus componit organum, & sic ratione organi habet ipsam non ex se, quoniam sine illa esset vena aut arteria in statu naturali solùm per suam temperiem.

In calce tandem capitis aduertere oportet, morbos in qualitatibus secundis conducentibus ad esse & operari formæ, nec non etiam morbos à tota substantia, quales sunt qui in venenis reperiuntur reduci ad intemperiem, quos explicuit Fernelius per morbos in materia & forma, iuxta expositionem nostri Petri Garciæ; ità vt per morbum in materia intelligat morbum in secundis qualitatibus, in tenuitate scilicet, aut crassitie: per morbum in forma, morbum à tota substantia intelligit, qualis est qui reperitur in venenis. Cæterùm, plures sunt qualitates, quæ nullo modo constituunt temperiem, quia inutiles sunt prorsùs, sic naturalis potentia aut impotentia, asperitas aut lenities. De figura autem certum est quòd licèt sit qualitas non constituit morbum in temperamento; siquidem ratione sitûs vitiati lædit actiones: præterquamquòd non debetur similaribus partibus nisi ratione organi quod componunt, & sic tale vitium est organi morbus, est enim figura specialis qualitas quæ habet naturam compositionis, aut in ipsa fundatur, & sic non pertinet ad similares partes. De speciebus morbi in temperamento abundè diximus *Tractatu nostro de Temperamentis*, quare in præsenti fastidiosum esset ipsas referre, præcipuè cùm diuisio ipsarum satis communis sit, & nullam contineat difficultatem.

CAPVT III.

An morbus compositionis sit proprius partis organicæ?

PRo clariori intelligentia propositæ Controuersiæ suppono cum Galeno *libro de different. morbor. cap.3.* triplicem compositionem inueniri in viuenti, quam per sequentia verba manifestauit: *Compositio, atque formatio in corporibus triplex reperitur, prima partium similarium veluti arteriarum; secunda instrumentalium, veluti cordis; Tertia verò totius; vnaquæque instrumentalium ex simplicibus ad sensum est constituta, illarum verò qualibet ex primis constat elementis.* Ex his compositionibus ea quæ debetur partibus similaribus non est ad sensum manifesta, & sic ægritudo similarium propria est intemperies ratione qualitatum elementorum ex quibus componitur, vt suprà declarauimus. Compositio ergo ad sensum manifesta ex diuersis partibus est quæ reperitur in parte organica, vt in corde, aut in capite, aut in ipso toto quod ex omnibus partibus organicis constat. Dubitamus igitur in præsenti, An morbus in compositione sensibili, seu vitium per quod variatur compositio & organizatio partium instrumentalium seu organi sit proprius ipsarum partium, quemadmodum intemperies est morbus proprius partium similarium.

Videtur tamen nullum morbum esse proprium partium organicarũ: nam morbus proprius alicuius partis cognoscitur per læsionem in actionibus ipsius partis; sed omnes actiones in viuenti procedunt à similaribus, ità vt organicæ partes solùm præstent vsum & commoditatem, Galeno authore *libro de differentiis morborum, citato cap.6.* vbi tenet expresse in quolibet organo esse partem similarem à qua procedat actio; ergo nullius partis organicæ est morbus proprius, cùm nulla detur in ipsa actio secundum naturam quæ primò & immediatè lædatur à morbo.

Expressa Galeni sententia est morbum in compositione esse proprium partium organicarum; ità sentit *6. de different. morbor.* quem sequitur Princeps Auicenna, *lib.1. fen 2. cap.2.* sic: *Et secundum genus est ægritudinis membrorum officialium quæ sunt ægritudines compositionis.* Galenus verò claritatis gratiâ in quatuor diuisit genera intermedia; morbum Compositionis vocauit primum genus, morbum in conformatione, cuius tres species assignauit in cauitate, in figura, & in superficie; vt si obstruatur vena aut arteria quæ cauitatem naturalem habere debet; aut si membrum quod debet esse figurâ quadratum sit rotundum; aut denique si superficies aliqua quæ leuis debet esset fiat aspera, vt de intestinis dicitur; aut ea quæ debet esse aspera seu inæqualis, sit leuis & æqualis, vt in trachea arteria accidere potest. Secundum genus morbi in compositioné à Galeno adductum est in numero, de quo ait aliud esse secũdum naturam, vt sextus digitus, qui licèt ex parte finis sit præternaturam, quia ad malè operandum conducit; ex parte principij dicitur secundum naturam, quia à principio intrinseco producitur; aliud verò toto genere præternaturam, vt verrucarum genera, non tamen omnia quæ ibi adducuntur à Galeno habent rationem morbi, cùm adducat lapidem vesicæ qui potiùs habet rationem causæ. Tertium genus est in magnitudine aucta siue diminuta; quâ ratione lingua tumefacta morbus est & defectus dimidiæ linguæ, similiter defectus dimidij digiti, in magnitudine diminuta est morbus, non verò in numero, quoniam entitas integra, non deficit, sed magnitudo requisita in digito deficit. Quartum & vltimum genus est in situ mutato præternaturam, quod ità est certum vt nulla indigeat expositione. Cùm ergo viuens organicum ad sua munera perfectè & absque læsione obeunda, requirat conformationem debitam quæ est ex proportionata figura cauitatibus necessariis pro communicatione humorum & spirituum, nec non leuitate aut asperitate peculiari aliquorum membrorum conflatur; & insuper requirat determinatam quantitatem, numerum etiam partium determinatum, & situm proportionatum: hinc est, quòd per augmentum, aut defectum, aut variationem cuiuslibet istorum varietur debita compositio & naturalis in viuenti, & inde oriatur morbus in compositione proprius partium organicarum; & cùm non aliunde varietur compositio, videtur Galenum adæquatè omnes species & genera morbi in compositione numerâsse.

Hæc tamen licèt vera sint, nihilominùs aliqua se offerunt contra ipsa, ex quorum solutione veritas doctrinæ Galeni firmabitur magis. Primum sit; Dens est pars similaris, & nihilominùs petit figuram acutam versus extremitatem; ergo figura non est morbus proprius organi. Respondeo facilè

facilè dentes non petere acutiem ex fe quatenus fimilares, fed provt componunt organum, & fic ratione organi in ipfis eft talis figura. Secundò contra doctrinam Galeni fic arguo; nam ipfe fub membro in magnitudine aucta docet contineri tumores præternaturam, & de tumefactione linguæ peculiarem fecit mentionem 4. *lib. Methodi cap.*8. In quo affirmat vidiffe linguam tumefactam, ità vt ore hominis contineri non poffet. Circa quod videtur difficile nec tumores, nec linguam tumefactam contineri fub morbo in magnitudine aucta, quia eleuatio in maiorem magnitudinem præternaturalem fit præcisè per imbibitionem humorum in porofitatibus partium, ratione cuius diftenduntur, quin intrinfecè augeantur partes, ficut quando caro fupercrefcit in vlcere; ergo linguæ tumefactio non poteft effe morbus in magnitudine. Refpondeo, quod cùm humores præternaturam,& lingua tumefacta eodem modo lædant actiones, ac fi magnitudo effet intrinfeca & vera;ideò tumores inter morbos pertinentes ad magnitudinem aucta legitimè enumerantur, nam læfio & impedimentum loquelæ, eo modo fit ac fi lingua intrinfecè augeretur.

Vlteriùs etiam contra noftram Conclufionem fic arguo: Nam compofitio quæ debetur partibus fimilaribus licèt non fit manifefta quoad fenfum, poteft tamen fenfibiliter vitiari; nam cùm quælibet pars fimilaris componatur ex quatuor elementis, aut ex partibus correfpondentibus ad ipfa, fi forfan deficiat aliqua per vehementem aliquam alterationem, erit vitium fenfibile in parte fimilari quod fine dubio pertinet ad fuam compofitionem: ergo morbus in compofitione non eft proprius partis organicæ. Refpondeo, quòd in cafu in quo deficit aliqua ex fimilaribus in qua non fint nifi quatuor partes, illicò corrumpi debet, quia deficit correfpondentia fine qua mixtum non poteft conferuari. Si autem in parte in qua eft vehemens alteratio fit multitudo partium, & aliqua refoluatur, fi defectus eft, erit fenfibilis morbus in quantitate diminuta pertinens ad organum, quod petit quantatem determinatam, non verò ad fimilarem; nam quantumvis plures partes carnis aut offis refoluantur, dummodò permaneat correfpondentia ad omnia elementa, nulla fit iniuria in parte carnis, fi vt fimilaris eft, confideretur quæ fub minori & maiori quantitate poteft in ftatu naturali conferuari, perfeuerante forma carnis. Si autem pars quæ deficit eft infenfibilis, non erit morbus medicus. Vnde nihil contra nos deducitur, quia compofitio fimilaris ex elementis non eft manifefta; quæ autem in fimilari eft manifefta, eft quam habet ratione continui quæ per folutionem continuitatis vitiatur fenfibiliter, & communis eft organo, & fic talis morbus dicitur communis, quia vitiat actionem vtriufque partis per defectum requifiti ipfarum. Sed de hoc morbo *capite fequenti* erit copiofa difceptatio.

Tandem; nam ad opus organi non folùm requiritur partium fimilarium vnio in tali figura, pofitione, & fitu, verùm etiam influxus à cerebro; ergo defectus influxûs erit morbus organi, ficut defectus quantitatis requifitæ: fed ifte non comprehenditur fub aliquo genere ex dictis. Ergo. Refpondetur: influxum requiri per fe & primò & ratione fimilaris, fecundariò verò ratione organi quatenus componitur ex fimilari, & hac ratione temperies etiam requiritur pro opere organi. Vnde defectus influxûs non eft morbus organi, fed fimilaris, quia qualitas eft requifita pro fimilari, pertinétque ad temperiem. Sed quid dicendum fi loco offis poneretur caro, aut è contrà in aliquo membro; nam in tali cafu effet idem numerus partium, eadémque figura, magnitudine & fitu, & tamen effet morbus qui nec videtur proprius partium organicarum, nec fimilarium, neque vtriufque. Refpondeo quòd fi caro ponatur refpectu offis, effet morbus in fitu mutato, vtpote eft caro in fitu offis qui quidem eft proprius organi: fi autem caro fuppleret vndequaque defectum offis, tunc effet morbus in defectu vnius, & in magnitudine aucta alterius.

Solùm reftat foluere rationem dubitandi in principio pofitam; ad quam dicimus quòd licèt omnes actiones procedant à fimilaribus partibus, nihilominùs dantur morbi proprij partium organicarum; nam cùm organa præftent vfum & commoditatem ad opera viuentis perfectè eliciendà, fi varietur organizatio quæ fe habet vt difpofitio ad elicientiam operis, variabitur requifitum pro organo, & fic tale vitium erit proprium organi, quod impedit quò minùs actio fiat vfu & commoditate requifita pro ftatu falubri. Et hac ratione læfionem in organo concedimus, eo fcilicet modo quo ipfum conducit ad opera, licèt ab ipfo actiones non fiant.

CAPVT IV.

Vtrum folutio continui fit morbus communis parti fimilari & organicæ?

INter diuerfa morborum genera folutionem Continui numerauimus cum Galeno & Auicenna, dubitamus ergo in præfenti, An huiufmodi morbus æquè competat partibus fimilaribus & organicis, ità vt fit affectus communis. In qua dubitatione Auerrhoës & Argenterius ex diametro opponuntur, ambo tamen conueniunt in eo quòd continuitatis folutio non fit morbus communis vtrique parti; nam Auerrhoës *lib.*3. *Collectan. cap.* 14. exiftimat folùm effe morbum partis fimilaris, & neutiquam organicæ competere. Fundamentum autem huius Authoris eft, quia folùm partibus fimilaribus competit vnitas. Ergo folùm erit morbus ipfarum folutio ipfius continuitatis. Antecedens probat, quia quantum vnum & continuum funt idem, & termino communi copulantur; fed partes fimilares folùm funt quantæ vnæ & continuæ; ergo folutio, aut defectus vnionis folùm erit partium fimilarium. Minor probatur, nam partes organicæ componuntur ex fimilaribus,& ab ipfis habent effe; ergo quantitas, vnitas, & continuitas partium organicarum eft emendicata à fimilaribus, ac per confequens defectus vnionis femper erit proprius fimilaris partis.

Prætereà etiam in confirmationem huius doctrinæ fic argumentor;nam partes organicæ funt diuerfæ rationis; ergo non poffunt continuari, ac proindè folutio non erit morbus ipfarum, cùm vnitas ipfis non competat.

Argenterius autem *lib.*1. *de morborum generibus cap.* 12. exiftimat folutionem continui folùm compe

competere partibus organicis, & insuper addit Continui solutionem non esse morbum, sed potiùs morbi causam. Primum probat *de differentiis symptomatum*, vbi tenet quòd ruptio & vulneratio sint propriæ instrumentalium partium: sed huiusmodi affectiones sunt solutiones Continui; ergo solùm competit solutio partibus organicis, aliàs non esset morbus proprius, sed communis.

Ratione etiam idem probat, quia nulla operatio læditur in partibus similaribus per defectum vnionis; ergo non est morbus ipsarum. Antecedens probatur; nam actio similaris est nutritio: sed hæc fit à propria temperie quæ minimè vitiatur per Continui solutionem; ergo hæc minimè potest lædere actionem propriam, ac proindè non poterit esse morbus illius. Minor probatur à Galeno 7. *Methodi cap.* 3. vbi ait, partem similarem seruari in suo statu naturali seruato naturali temperamento: Ergo cùm per solutionem Continui non auferatur temperamentum similaris, quia cum ipso nullam habet oppositionem, sequitur manifestè quòd etiamsi soluatur continuitas, manet similaris in suo statu naturali, & per consequens sine morbo; restat ergo quod vitium solùm sit in organo per defectum vnionis.

Secundò vrgeo eandem partem, quia nunquam potest fieri solutio Continui ita exquisitè in rerum natura, vt solùm deficiat indiuisibile continuatiuum, sed potiùs simul deficiat aliqua pars quantitatis: sed deficiente parte quantitatis, variatur necessariò situs; talis autem variatio sicut & quantitatis defectus sunt morbi proprij organorum: Ergo nulla potest dari solutio Continui in rerum natura quæ non faciat vitium in organo proprium, non ergo poterit esse morbus communis, præcipuè cùm semper quod fit solutio continui, semper & necessaria sit læsio in organo.

Deindè probat quòd solùm sit causa morbi solutio Continuitatis, quoniam vnitas non perficit actiones, sed tantum est causa vt similaris pars possit operari, Galeno authore *cap.* 8. *libri citati* vbi ait: vnitatem solùm præstare vtilitatem, vt partes ipsæ rectè disponantur ad operandum; sed quidquid præstat vsum habet rationem causæ: Ergo vnitas habet rationem causæ in ordine ad sanitatem, & per consequens defectus ipsius habebit rationem causæ in ordine ad morbum.

Doctrina Galeni tanquam verior à nobis amplectenda, quæ tenet solutionem Continui esse morbum communem parti similari & organicæ *lib. cit. de different. morbor. cap.* 4. & 11. quem sequitur Auicenna *lib.* 1. *fen* 2. *cap.* 2. Et ratione probatur, nam illius partis solutio Continui est morbus cuius est vnio & continuitas debita; sed hæc est debita partibus similaribus & organicis; ergo defectus illius erit morbus vtriusque partis. Minor in qua est difficultas suadetur sic; nam partes similares, aut organicæ, aut sunt continuæ, aut contiguæ ex propria natura: si sunt continuæ, ergo ratione vnionis requisitæ: si contiguæ, non subeunt rationem partis, cùm quælibet seorsim sit ens completum. Neque hac ratione possunt eadem formâ informari, sed potiùs ex ipsis resultaret vnum per accidens: constat autem omnes partes viuentis organici constituere vnum per se, & vnicâ formâ informari, quod minimè fierent si essent discontinuæ; ergo continuitas est omnibus debita, proindéque solutio communis erit morbus.

Dices: Ex solutione Continui nulla sequitur læsio in viuente, siquidem ipsa saluatur per defectum indiuisibilis: sed per talem defectum nihil deficit de requisitis ad operandum in partibus, cùm seruetur temperamentum & facultas sine læsione aliqua; ergo vel solutio Continui non est morbus, aut debet assignari illud ratione cuius deficiente indiuisibili continuatiuo datur læsio. Difficultati propositæ varias solutiones machinati sunt Authores. Alij respondent per solutionem continui vitiari nutritionem partium ex eo quod non communicatur, nec applicatur alimentum solutâ continuitate ipsarum. Alij verò dicunt vitiari coctionem calido effluuio, aut spiritibus resolutis per solutionem factam, ratione cuius corpus refrigeratur.

Quidam Recentior cùm defendat rationem formalem doloris ad sensum tactûs pertinere, soluit dubium propositum, dicendo, quòd actio læsa quæ ex solutione continuitatis resultat in qualibet parte, siue organica, similari, est actio tactûs molesta in qua dolor consistit.

Meliùs tamen soluitur difficultas posita, si dicas vnitatem esse conditionem, vt partes efficaciùs, & perfectiùs operentur, ex eo quòd virtus vnita fortior est se ipsâ diuersâ, iuxta Philosophi doctrinam; quâ ratione scintilla ignis se sola remissè valde aut nihil operatur, si tamen vniatur cum aliis partibus, efficaciter operatur: Continuitas ergo iuuat ad operandum præter temperamentum & facultatem, & hac ratione deficiente continuitate, deficit robur quod adquiritur ratione coniunctionis, & sic vitiantur omnes actiones tum similaris, tum etiam organicæ partis.

Fundamentum Auerrhoës nullius est momenti, nam partibus similaribus debetur peculiaris vnio ratione compositionis debitæ ex elementis, & ex eo quòd sunt partes componentes vnum totum per se, & non aggregatum, & sic defectus vnionis erit morbus ipsarum: organicæ verò partes licèt componantur ex similaribus, habent quantitatem diuersam à quantitate similarium; nam sicut hæc dicitur quanta, quia est diuisibilis in partes eiusdem rationis, sic organica quia diuisibilis est in partes diuersæ rationis. Ergo datur quantitas distincta ex carne & osse vnitis à quantitate ossis. Ergo organum habet quantitatem diuersam à similari. Neque obstat esse partes diuersæ rationis carnem & os quò minùs vniantur; tum quia dantur partes mediæ naturam mediam habentes, tum etiam quia licèt partes sint dissimiles in qualitatibus, non continuantur qualitates, sed partes quæ sunt eiusdem speciei, cùm eadem formâ specificâ informentur; nam licèt lignum esset calidum & frigidum secundum diuersas partes, non esset obstaculum quò minùs esset continuum secundum omnes suas partes. Ex quo constat solutio ad confirmationem.

Ad argumenta Argenterij, Respondeo Galenum non dixisse ruptionem & vulnerationem esse morbos proprios organorum, sed propriè competere organis, quod est certum, cùm organa debeant esse vnita. Ad primum argumentum constat solutio ex dictis, nam continuitas est conditio requisita ad operandum & ad robur ipsius partis, quâ deficiente minoratur actio, vt de scintilla ignis dicebamus, & licèt Galenus 7. *Methodi*

thodi afferat seruari partem similarem seruato temperamento, solùm loquitur de eo quod propriè debetur similari,non verò de requisito communi, nam de ipso expreßè tenet vnitatem esse communem *loco citato*. Ad secundum dicimus de ratione solutionis Continui solùm esse defectum indiuisibilis continuantis; sic autem accidit semper quòd aliqua particula simul deperdatur ratione cuius sit, & resultet situs diuersus, aut diminuta quantitas. Hoc solùm probat tunc esse complicationem morborum, aut quod resultet etiam vitium in organo, non verò quod similaris non lædatur præcisè per defectum indiuisibilis, vt probatum est. Argumentum verò quod probat solutionem habere rationem causæ, nihi valet; siquidem vnitas est requisita ad bene operandum, & sic defectus illius erit morbus. In nostra opinione meliùs & clariùs soluitur, cùm per talem defectum resultet improportio ad viuentis naturam in qua morbus consistit,& sic defectus habet rationem fundamenti eo modo quo suprà explicauimus.

CAPVT V.

Vtrùm sit alius morbus communis partibus similaribus, & organicis?

PLacuit præsentem Controuersiam examinare, tum propter completam notitiam omnium morborum; tum etiam quia argumenta efficacissima sunt pro affirmatiua parte, ex quorum solutione Galeni doctrina circa morborum genera firmior redditur. Videtur ergo solutionem continuitatis non esse solùm morbum communem partibus similaribus, & organicis. Primò, videtur morbum in vnione præternaturam extremorum quæ diuisa debent esse ex propria confirmatione, morbum etiam esse communem; & à paritate probatur, nam eiusdem partis cuius est morbus quantitas diminuta, eiusdem est morbus quantitas aucta. Ergo similiter earundem partium quarum est morbus soluta vnitas, erit morbus vnitas addita,quia contrariorũ est eadem ratio,sed vnitas soluta est morbus communis; ergo vnio addita debet esse morbus communis.

Secundò, quia partes similares quatenus tales, habent proprias cauitates; sed non alia ratione partes organicæ patiuntur morbum in cauitate vitiata, nisi quia ex propria natura petunt cauitatem: Ergo si similares partes petunt cauitatem, morbus in cauitate vitiata etiam erit communis; quòd si cauitas vniatur, erit morbus in vnione præternaturam communis partibus omnibus. Antecedens in quo stat tota difficultas probatur ex Galeno *lib. de different. morbor.cap.4.* vbi ait: *Quare necesse est similarium quarumlibet partium tunc suum habere robur cùm meatus modicos obtinet.* Et immediatè post *cap 5. citati libri* prosequitur sic: *Duæ iuxta hanc acceptionem erunt in similaribus partibus ægritudines, quæ meatuum moderatione constabant, vel eorum scilicet ampliatione, vel angustatione.* Liquet ergo ex his partibus similaribus deberi meatus seu cauitates proprias, ex quarum ampliatione maiori aut angustatione fiunt in ipsis duæ ægritudines; ergo morbus in cauitate vitiata erit communis, & in vnione præternaturam; cùm certum sit etiam competere partibus organicis. Consequentia probatur quoad partes similares; nam illius partis est morbus vnitas cuius diuisio est secundum naturam; sed diuisio est secundum naturam partibus similaribus, cùm habeant proprias cauitates: ergo vnio ipsarum erit præternaturam, eo modo ac si duo digiti qui diuisi debent esse vniantur, & similiter obstructio.

Insuper etiam ratione probatur dari in partibus similaribus cauitates proprias; nam vena est pars similaris & arteria; sed huiusmodi partes sunt cauæ; ergo partibus similaribus debetur cauitas, sic etiam & diuisio; nam caro est similaris pars, & tamen petit esse diuisa in labiis; ergo obstructio cauitatum, & vnio labiorum erunt morbi communes similaribus, & organicis, cùm certum sit competere organicis etiam huiusmodi morbos. Confirmatur, nam morbus in raritate aut densitate est morbus proprius partium similarium, cùm raritas aut densitas sint qualitates: Ergo si caro aut os quæ partes similares sunt habeant immodicam raritatem,aut densitatem, sine dubio erit vitium in ipsis, quatenus partes similares sunt: sed raritas potest vitiari per vnionem partium, & densitas per amplitudinem; ergo morbus in cauitate vitiata, & in vnione præternaturam competit carni & ossibus provt similares; ergo alij sunt morbi communes præter solùtam vnitatem.

Præterea in fauorem huius partis insurgo speciali & efficaci argumento à me adducto in publicis atque generalibus disputationibus quæ celebrabantur in insigni populo Madriti, in Collegio Imperiali Societatis IESV, assistentibus Regiæ Majestatis Proto-Medicis. Intentum autem meum erat probare morbum in quantitate diminuta esse communem parti similari & organicæ, proindéque solutionem Continui non esse solum morbum communem; Assumptum probo; nam pars similaris quatenus talis petit quantitatem, cùm propriâ naturâ sit diuisibilis; ergo si auferatur ab ipsa, talis defectus quantitatis, erit morbus partis similaris. Probatur Consequentia, quia non aliâ ratione defectus vnionis est morbus communis, nisi quia vnio est debita parti similari, & organicæ; sed similiter quantitas est debita parti similari & organicæ, cùm vtraque diuisibilis sit;ergo defectus quantitatis erit morbus communis parti similari & organicæ. Variis solutionibus intendebant soluere hanc difficultatem; sed ego ipse priùs solutionem communem, & magis probabilem insinuaui, quam libentissimè qui propugnabat arripuit; nempè, quòd licèt vtrique parti debetur quantitas, similari tamen non debetur quantitas determinata: siquidem cùm minori, aut maiori conseruatur sine aliqua iniuria, secus organica pars, quæ cùm determinatam expoſcat quantitatem si de requisito auferatur aliquid,talis defectus est morbus in organo, minimè verò in similari, & sic defectus quantitatis non est morbus communis, sed solùm proprius partis organicæ.

Contra hanc solutionem institi sic: Morbus in soluta vnitate est morbus communis, & competit parti similari, quia ipsi competit vnio cum altera; sed pars similaris non petit vnionem determinatam, cùm possit conseruari in statu naturali cum hac aut illa, dummodò sit vnita cum alia, & tamen hoc non tollit quominùs morbus in

in ſoluta vnitate competat partibus ſimilaribus: Ergo etiamſi pars ſimilaris petat quantitatem in-determinatam , nihilominùs defectus ipſius erit morbus competens parti ſimilari vt tali. Patet hæc vltima Conſequentia , quia ſimilaris petit vnionem indeterminatam , & tamen defectus vnionis eſt morbus ; ergo cùm etiam petat quantitatem, etſi indeterminatam, defectus ipſius erit morbus , ac per conſequens erit alter morbus communis præter ſolutionem continui. Huic inſtantiæ reſponſum capere non potui , forſan fuit propter meam incapacitatem ; ſed cùm toto animo conarer ſatisfacere præfato dubio ; ea venit in mentem ſolutio , quod vnio quam de facto habet pars ſimilaris cum altera , indiuiſibilis eſt; nec recipit magis aut minus ; ſicut neque qualibet altera vnio , & ſic licèt pars ſimilaris poſſet eſſe vnita cum altera vnione eiuſdem ſpeciei & numero diuerſa ; nihilominùs ſemper defectus vnionis abſolutæ erit morbus in ipſa , quia petit vnionem , quæ cùm non ſuſcipiat magis aut minus (ſiquidem in genere vnionis non eſt magis aut minus vnitum) eo ipſo quòd ſoluitur vnio, patitur morbum pars ſimilaris: in quantitate autem currit diuerſa ratio , nam licèt petat quantitatem , non tamen determinatam;exiſtente ſiquidem parte ſimilari cum hac numero quantitate, poteſt diminui quin fiat iniuria ſeu violentia ſimilari vt tali : nam caro aut os eodem modo manet ſiue cum maiori,aut minori quantitate,dummodò diuiſibilis maneat. Organum verò ſolùm patitur quatenus variatur debita ipſius compoſitio, aut figura; vnde defectus quantitatis ſolùm eſt morbus organi : ſi autem parti ſimilari deficiat tota quantitas, iam non remanet pars , & ſic non remanet ſubiectum morbi.

Reſtat tandem ſcrupulus ; nam ſi pars ſimilaris petit vnionem cum altera, ergo petit alteram partem , aut non petit vnionem , quia hæc inintelligibilis eſt ſine vtroque extremo. Rursùs, ſi petit alteram partem, petit illam ſecundùm quod eſt determinata, quia hæc pars non poterat vniri cum parte altera , ſeu extremo altero indeterminato ; ergo petit quantitatem determinatam , ac per conſequens defectus quantitatis erit morbus ſimilaris.

Reſpondeo : Similarem petere vnionem determinatam ſine qua non eſſet pars , & ſic eius defectum eſſe morbum ipſius ; non tamen petit alteram partem determinatam , nec determinatam quantitatem , quia caro in ſuo naturali & eſſe partis conſeruatur ſeruato temperamento, & vnione , ſiue ſit cum minori aut cum maiori quantitate quæ paucas aut plures contineat ; & ſic caro non petit vnionem cum altera determinata parte carnis quæ expoſcat determinatam quantitatem ; nam eodem modo eſſet in ſtatu ſalubri , etiamſi minorem haberet quantitatem altera pars cum qua vnitur ; vnde petit vnionem, & non petit determinatam quantitatem , & ſic defectus vnionis erit morbus ſimilaris , ſecùs defectus quantitatis , qui ſolùm vitiat organum. Licèt enim pars ſimilaris poſſet vniri cum altera vnione numero diuersâ , & in hoc ſenſu determinatam vnionem non expoſcat , nihilominùs vnio quæ de facto vnitur , determinata debet eſſe , & ſic defectus ipſius eſt morbus. Hoc autem non accidit reſpectu quantitatis , nam exiſtente ſimilari ſub hac numero quantitate , habet indeterminationem , quia non petit tantam vtpote ſub minori poteſt in ſtatu naturali conſeruari , & ſic diminutio quantitatis non eſt morbus partis ſimilaris.

Vera nihilominùs eſt Galeni ſententia quæ tenet ſolùm eſſe vnum morbum communem partibus ſimilaribus & organicis , nempè ſolutionem continuitatis. Ità expreſsè fatetur *libro de different. morbor. cap.4. & 11.* quem ſequitur Auicenna *lib. 1. fen 2. cap.2.* Et ratione probatur; nam pars ſimilaris duo importat in ſua entitate , & id quod debetur ratione partis ; & id quod ratione ſimilaris ; ſed totum hoc completur per temperamentum quod debetur ratione ſimilaris , & per vnionem quæ debetur ratione partis : Ergo ſolùm poteſt pati pars ſimilaris morbum in temperamento qui eſt proprius ; & morbum in ſoluta vnitate qui eſt communis, ex eo quòd organica pars ratione partis etiam petit vnionem.Sed quoniam hæc Concluſio clarius conſtabit ex argumentorum ſolatione , ad eam properemus.

Ad primum dicimus morbum in magnitudine aucta & diminuta pertinere ad partem organicam , quia ipſa petit quantitatem determinatam in quadam moderatione ſeu mediocritate ; & ſic eius diminutio aut augmentum eſt morbus eiuſdem partis , quoniam non ſolum per augmentum , verùm etiam per diminutionem variatur quantitas requiſita, & organo debita. Cùm autem parti ſimilari non debeatur diuiſio ſecundum naturam , ſed ſolùm vnio , ideò ſolùm vnitatis ſolutio competit ſimilari,minimè verò vnio diuiſi ; nam licèt vena ſit caua & arteria , & caro in labris ſit diuiſa, hoc non eſt ratione ſimilaris , ſed quatenus omnes iſtæ partes ſimilares componunt organum , vnde diuiſio in ipſis eſt ratione organi. Ex quo conſtat ſolutio ad tertium argumentum. Ad Confirmationem dico denſitatem & raritatem non eſſe qualitates , ſed diuerſam partium poſitionem , & ſic competere organicis, partibus, non verò ſimilaribus.

Solùm reſtat ſatisfacere authoritati Galeni quæ probare videtur dari cauitates in ſimilaribus partibus. Reſpondeo tamen Galenum loqui de ſententia Antiquorum qui aſſerebant elementa eſſe impaſſibilia, iuxta quam nullus morbus alius poterat inueniri in ſimilaribus niſi cauitates,cùm elementa ex quibus fiunt in hac ſententia nullam habeant actiuitatem. In opinione verò Galeni in qua elementa paſſibilia ſunt , minimè conceditur cauitas in partibus ſimilaribus quatenus tales. Quod colligitur ex verbis pro ipſo adductis, nempè , *Duæ iuxta hanc acceptionem erunt in ſimilaribus partibus ægritudines , &c.* Vnde nihil contra nos deducitur, & tota Controuerſia,& ſecunda diſputatio abſoluta eſt.

DISPVTATIO III.

De causis Morborum.

CAPVT I.

Quot genera causarum reperiantur in morbo?

EX Philosopho didicimus *lib. 2. Physicor. cap. 3.* quatuor esse genera causarum, nempè materialem, formalem, finalem, & efficientem; inquirimus ergo in præsenti, an morbus habeat prædictas quatuor causas. Et quidem circa efficientem causam dubium non est quin reperiatur in morbo, loquimur de immediato fundamento relationis disconuenientiæ in qua consistit formaliter morbus; nam ipsa relatio nullam habet causam efficientem, sed potiùs resultat ex positione fundamenti, & termini qui per actionem realem distinctam producatur à fundamentali, cùm sit entitas realis, & minimè possit se ipsam producere.

Circa causam materialem aduertendum est morbum non habere causam materialem ex qua componatur, nam componi ex materia, idem est in hoc sensu, ac quòd ipsa materia intrinsecè maneat in re composita, vt constat in mixtis ex materia compositis. Cùm autem in morbo nihil inueniatur intrinsecè componens quod se habeat vt materia, constat ipsum hac ratione non habere causam materialem. Neque per causam materialem intelligimus humores in ea acceptione in qua dicimus morbum pendere à causa materiali, quatenus dependet ab humoribus in contrapositione alterius morbi qui non dependet à materia, seu ab humoribus, sed à nuda distemperie; non enim procedit dubitatio in hoc sensu, cùm potiùs humores habeant rationem causæ efficientis fouentísque morbum, & illum conseruantis, indicantis ablationem seu curationem. Solùm ergo de causa materiali loquimur, quatenus significat subiectum receptiuum morbi: In quo sensu certum est morbum habere causam materialem, cùm sit accidens, de cuius ratione est inhærentia in subiecto, de quo diximus *disput. præced. cap. 3.*

De causa formali est etiam notandum, esse in duplici differentia; nam aut est metaphysica, quæ nihil est aliud quàm ipsa rei essentia. In qua acceptione dubitandum non est habere morbum essentiam metaphysicam quæ ex prædicatis essentialibus completur, ex quibus coalescit forma metaphysica rei. Alia dicitur causa formalis physica, quæ dicit rationem actûs dantis esse. In quo sensu inquirimus an morbus habeat causam formalem physicam? Et pars negatiua est certa; nam potiùs ipse morbus est forma quædam accidentalis physica, constituens subiectum morbosum, cuius non debet dari altera forma physica, nisi concedamus processum in infinitum formarum; nam albedinis non datur altera forma, cùm potiùs est ipsa forma physica accidentalis, & sic eadem ratione de morbo est iudicandum.

Solùm restat examinare an morbus sit causa finalis, seu sit finis aut terminus intentus ab aliquo agente: & quidem respectu agentis cognoscitiui dubium non est, quin possit habere rationem causæ finalis, vt quando quis intendit aliquem occidere, aut venenum propinare; tunc quidem morbus est causa finalis, & intenditur ab agente, mouétque voluntatem ipsius, vt inquirat media in ordine ad consequutionem morbi alterius quatenus talis, & quatenus malum. Maior tamen digladiatio est inter Authores, an morbus possit intendi aut habere rationem finis respectu agentis merè naturalis?

Circa hanc difficultatem Doctor & Primarius suprà citatus *lib. 2. de essentiis & different. morborum fol. 417.* tenet intendi morbum ab Agente naturali, quatenus quodlibet habet simile producere: Sic calor febrilis intenditur ab agente calido, licèt non sub ratione nocentis; nam hoc est proprium agentis cognoscitiui, tamen sub ratione similis siue noceat, siue secùs. Alij Recentiores negatiuam tuentur partem, eo quòd nullum agens naturale possit ferri in malum sub ratione mali; cùm ergo morbus sit malum physicum, minimè potest terminare actionem agentis naturalis, cùm semper ordinetur in productionem sui similis. Vtraque tamen sententia meo iudicio in vnum coincidit; nam prima fatetur, agens naturale solùm ferri in calorem, quantitatem, aut vbi tanquam in simile, non verò tanquam in nociuum; hoc autem concedunt Authores contrarij qui negare non possunt primum, & sic coincidunt in vnum ambæ opiniones. Nos tamen cùm dicamus rationem formalem morbi esse relationem, háncque resultare ex positione fundamenti & termini siue actione noua & reali, tenemur asserere à nullo agenti naturali intendi morbum sub ratione formali, etiamsi fundamentum intendatur, eo modo ac in prima sententia explicatur.

Maioris momenti est explicare causam efficientem, & ipsius diuisionem. Dicitur ergo causa efficiens morbi ea quæ influit in ipsum, tanquam id vnde nascitur. Duplex est causa efficiens morbi, alia dicitur procatarctica, seu externa, alia verò interna: illam constituimus penes id quòd sit aliquid extra ea quæ nostram naturalem compositionem componunt, & iuxta hanc acceptionem insolatio, motus nimius, animi passiones, cibus, aut potus immoderatus causæ externæ dicuntur, non quidem quia extra subiectum existant, sed quia non sunt ex his quæ nostram naturam componunt. Hanc igitur causam Galenus *1. Epidem. comm. 1.* in tria diuisit membra, alia quidem est causa externa quæ extrinsecùs offertur, vt cibus & potus; alia quæ extrinsecùs occurrit, vt aër; alia denique quæ à nobis sit, vt passiones animi, & corporis motus. Petrus Garcia definit causam externam quæ nos alterat mediâ immutatione alicuius causæ internæ, mediâ scilicet immutatione humorũ & spirituum, & iuxta hãc consideratioñe bubones inter causas externas enumerat.

Hanc expositionem impugnat Doctor & Primarius suprà citatus, ex eo quòd interdum potest causari primo occursũ hectica febris à causa externa, & aër nos potest calefacere præternaturam; in quibus occasionibus datur causa externa, & tamen non immutantur humores aut spiritus: ergo non

non benè definitur ſic externa cauſa. Probabilis tamen videtur doctrina Petri Garciæ; nam neque cauſa externa poteſt inducere hecticam febrem, quin firmetur calor in ſolidis partibus, quæ ſunt partes internæ viuentis; nec aër poteſt inducere morbum, quin aut humores, aut ſpiritus, aut partes alterentur, quæ omnia inter res naturales enumerantur: Ergo cauſa externa benè definitur, & forſan coincidit cum noſtra explicatione; nam quidquid nos alterat vltra ea quæ nos componunt, alterat nos mediâ immutatione rei internæ.

Interna cauſa dicitur quidquid valet nos alterare ex his quæ noſtram naturalem compoſitionem complent, & hac ratione omnes res naturales habent rationem cauſæ, præter actiones, quæ ſemper inter ſymptomata reponuntur. Si tamen iuxta Medicam conſiderationem & indicationem à cauſa deſumptam loquamur, ſecundum quam cauſa morbi euacuari expoſcit, ſolùm febris putrida dependet à cauſa, quia ſolùm humores putridi à quibus cauſatur euacuationem indicant, non verò ſpiritus & partes ſolidæ quæ cauſæ dicuntur febris diariæ, & hecticæ iuxta primam conſiderationem, non tamen ità vt euacuationem indicent.

Rursùs interna cauſa diuiditur à Galeno *libro de different. Symptomat.* in Antecedentem, & Coniunctam. Antecedens dicitur, quæ non immediatè cauſat morbum, ſed parata eſt ſeu diſpoſita ad cauſandum morbum. Coniuncta verò quæ actu cauſat morbum, ſic humor contentus & imbibitus in parte inflammata dicitur cauſa coniuncta: qui verò fluit, & paratus eſt fluere in ipſam partem, dicitur cauſa antecedens illius morbi. Eadem ratione in tertianis, ſeu febribus putridis humor actu putridus dicitur cauſa coniuncta, quia actu cauſat febrem; humores verò qui parati ſunt fluere & diſpoſiti ad putredinem dicuntur cauſæ antecedentes, quia licèt nondum cauſent actu febrem, cauſabunt tamen ipſam. Indicatio tamen quæ ſumitur à cauſa antecedenti, potiùs dicitur prophylactica quàm curatoria, quia ratione illius intendit Medicus morbum futurum impedire.

Vlteriùs, Coniuncta cauſa, alia dicitur continens, alia non continens: illa dicitur à Galeno quâ poſitâ ponitur effectus, & quâ ablatâ aufertur: ſic humor obſtruens dicitur cauſa continens ſtuporis, quia poſito humore ponitur ſtupor, impeditâ communicatione virtutis animalis & ablato humore aufertur illicò, viâ iam expeditâ, & virtute influente communicata. Sic Galenus 4. *de ſymptom. Cauſis cap. 5.* ſic etiam luminoſum dicitur cauſa continens illuminationis, quia hæc dependet in fieri & in conſeruari à luminoſo. Cauſa verò coniuncta non continens dicitur illa à qua dependet effectus in fieri, non tamen in conſeruari; ſic humor putridus dicitur cauſa coniuncta non continens diſtemperiei calidæ, quia licèt hæc dependeat in fieri ab humore putrido, non tamen in conſeruari, quia ablato putrido humore, aut reſoluto adhuc intemperies calida durat & conſeruatur: Cauſa non continens ſpeciei impreſſæ quam producit in ſenſu interno, dicitur ſpecies expreſſa ſenſûs externi, quia licèt dependeat in fieri ab expreſſa, conſeruatur tamen ablatâ, ſeu abolitâ ipsâ expreſsâ.

Valleſius noſter 4. *libro Controuerſiar. cap. 3.* contentioſam reddit rem præſentem circa cauſæ continentis intelligentiã; nam exiſtimat illam eſſe quâ ablatâ aufertur effectus, nõ tamen quâ poſitâ ponitur effectus. Hoc intendit ſuadere ex Galeno *libro de cauſis pulſuum,* vbi tres cauſas continentes ipſius enumerat, facultatem ſcilicet, inſtrumentum & vſum. De quibus verificatur quòd ſint cauſæ continentes, & tamen qualibet poſitâ non ponitur pulſus, niſi omnes ponantur, qualibet tamen ablatâ aufertur pulſus. Ergo ratio cauſæ continentis in eo ſolùm ſtat quòd ipsâ ablatâ auferatur effectus, non tamen requiritur quòd ipsâ poſitâ, neceſſariò ponatur. Hæc tamen doctrina minimè euertit Galeni doctrinam & placitum, nam *libro aduerſus Iulianum, cap. vltimo* continentem cauſam explicat per dependentiam effectûs ab ipſa in fieri, & conſeruari per hæc verba: *Cùm tamen nullam aliam continentis cauſæ referre rationem poſſit, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter ceſſet.* Nihil clarius. Neque contrarium *libro de cauſis pulſuum* ſignificat; nam dubitatio de Continenti cauſa ſolùm debet intelligi in genere efficientis, cùm certum ſit, quòd ſi deficiat cauſa materialis, aut ſubiectum receptiuum, & deficiente fine, minimè producitur effectus. Continentia igitur ſolùm procedit de cauſa efficienti. Et cùm Galenus ipſam cauſam continentem definit penes id quod eâ poſitâ ponatur effectus, & ablatâ auferatur, loquitur ſuppoſitis aliis cauſis concurrentibus in aliis generibus; ſolùm ergo facultas eſt efficiens cauſa continens pulsûs. Inſtrumentum verò ſeu arteria, & vſus ſeu finis, habent rationem cauſæ materialis, & finalis pulsûs, quarum concurſus ſemper debet ſupponi ad pulſum, quo ſuppoſito ſemper de facultate verificatur ratio continentiæ; nam eâ poſitâ ponitur pulſus, & eâ ablatâ aufertur: & ſic argumentum Valleſij nullam vim habet.

Quæret aliquis: An in omni morbo reperiatur cauſa continens? Et ex dictis videtur negatiua pars vera, cùm remaneat calor præternaturam in febre putrida omninò reſoluto & euacuato humore putrido; vnde dicebamus eſſe cauſam coniunctam febris, non verò continentem.

Reſpondent aliqui humorem putridum habere rationem cauſæ continentis, ex eo quòd calor qui perſeuerat poſt euacuationem humoris putridi, fouetur à vaporibus ſeu fuliginibus qui ex putrida materia fuerunt eleuati & nondum reſoluti, & ſic habent vicem cauſæ continentis. Hæc tamen ſolutio inualida eſt, quoniam calor eſt qualitas permanens, & ſic poteſt perſeuerare ſine fuliginibus, & alterâ qualibet causâ conſeruante, vt patet in aqua calefacta ſemoto extrinſeco agente. Nec valet ſi iterum reſpondeas in aqua perſeuerare vapores calidos conſeruantes calorem illum ſemoto extrinſeco; nam ibi ſolùm fuit producta qualitas ab agente calido in materia ex propria natura frigida. Quòd ſi ab ipſa eleuantur vapores, non eſt quia ſint ex propria natura calidi, ſed ex ipſa materia aquæ attenuata à calore eleuantur, qui quidem in opinione magis probabili non amittunt formam aquæ. Ergo ibi ſolùm eſt calor per ſe permanens vſque dum aqua à propria forma ſe reducat in priſtinam frigiditatem, ac proindè deducitur diſtemperiem calidam non habere cauſam Continentem, & quòd putridus humor ſolùm ſit cauſa Coniuncta reſpectu illius.

Verumtamen eſt aliquos morbos habere Con-

tinentem causam qualis est defectus sensationis aut motûs, qui per defectum influxus fiunt, & posito ipso partes sentiunt & mouentur. Idem accidit in morbis omnibus pendentibus ab obstructione, vt in paralysi, aut vrinæ suppressione accidit, & in tumoribus præternaturam qui ab humore aut flatu dependent;nam posito humore distendente & replente, ponitur tumor, & ablato aufertur.

Si autem loquamur de morbis secundum rationem formalem, certum est in nostra opinione quod omnes habent causam Continentem; nam omnes necessariò habent fundamentum & terminum quibus positis resultat relatio disconuenientiæ,& ablato fundamento, aufertur morbus.Cùm autem præcipua difficultas solùm de causa efficienti, & non de formali procedat, certum est aliquos morbos habere aliquam causam Continentem, & aliquos minimè; nam omnis intemperies sine materia est morbosa,& tamen non petit causam conseruantem, vt de qualitatibus permanentibus dicebamus & sic omnes morbi non habent causam Continentem, omnes tamen habent causam Coniunctam seu dependentiam in fieri à sua causa.

CAPVT II.

De causis morbi calidi.

DE causis producentibus calorem, seu morbum calidum, siue per se, siue per accidens, procedit Disputatio, & colligitur ex Galeno *lib. de Causis morbor. cap.* 2. vbi inter causas quas enumerat, quædam per se, quædam per accidens calorem producunt, vt infrà constabit. Quinque igitur enumerat causas morbi calidi, quæ sunt motus, putredo, vicinia rei calidæ, adstrictio seu constipatio, & cibus aut potus. Hanc eandem doctrinam tenet Galenus *lib.*1. *de different. febrium cap.*3. Oportet tamen seorsim singulas causas examinare.

De motu enim certum causare calorem,vt experientia id demonstrat in externis, quando duo corpora confricantur, aut colliduntur; & in nobis non solùm in motionibus corporis,verùm & in animi passionibus, in quibus propter sanguinis aut spirituum commotionem, siue ad extrà siue ad intrà calor producitur. Litigant tamen & digladiantur valde Authores circa modum quo calor causatur ex vi motûs. Cæterùm quia valdè contentiosa est hæc Controuersia, speciale caput ad eius examen assignare decreui, si priùs reliquas causas à Galeno adductas percurramus.

Circa putredinem certum est causare calorem, cùm putredo ex Philosopho 4. *Meteoror.* sit *Interitus caloris natiui à calore externo agente in humido.* Ergo putredo ex vi caloris quæ importat in suo conceptu calefacere potêst, & causare calidum morbum: Et hac ratione plures tenent putredinem per se causare & producere morbum calidum. Doctor tamen suprà citatus *lib.* 2. *de causis morborum cap.* 2. *folio* 423. affirmat putredinem esse causam per accidens, quia ratione suæ formalitatis non calefacit, sed solùm quia ad putredinem est necessarius calor præternaturam, qui quidem tunc calefacit, sicut vicinia rei calidæ. Hæc tamen ratio probabilis est; nam tota res putrida, neque putredo consistit in calore, licèt illum requirat tanquam efficiens dissolutionis partium humidarum à siccis, quæ in putredine inuenitur. Tertia causa est vicinia rei calidæ quæ per se producit calorem, sicut quælibet substantia calida.

Quarta causa est adstrictio seu constipatio porosum aut cauitatum naturalium, ratione cuius fuligines quæ debebant resolui per insensilem transpirationem detinentur; & cùm sint substantiæ calidiores ex his quæ sunt in nostro corpore, non possunt non calefacere nos præternaturam, interdum excitando febrem diariam, aliquando putridam, & raró hecticam, iuxta dispositionem spirituum, humorum, aut solidarum partium. Hæc tamen causa per accidens est, quia constipatione mediâ, & mediâ detentione substantiæ calidæ calorem causat, sic aquæ frigidæ, aut alumniosæ balneum, aut refrigeratio, aut exsiccatio quæ poros constipare valeat,per accidens causat calorem.

Quinta, & vltima causa est cibus aut potus calidus, non quidem, quia producant morbum calidum per calorem formalem seu actualem quam habent; siquidem hac ratione hæc causa non distingueretur à vicinia rei calidæ dicitur ergo causa distincta alimentum calidum,quatenus conuertitur in substantiam calidam,ita vt ratione illius viuens calidius resultet. Quotidianum experimentum nos docet, quod per vsum vini meraci, cæparum, aut alliorum, piperisve reddi viuens calidius, & forsan viuens accendi calore febrili, & sub hac causa alimenta, seu medicamenta potentiâ calida comprehenduntur, quæ supposità actuatione à calore viuentis nos calefaciunt, omnia tamen per se calorem producunt: nam licèt actu non sint calida alimenta aut medicamenta, nihilominùs à propria forma in ipsis resultat quæ eminenter, & formaliter continet calorem; vnde licèt potentiâ calida,per se tamen dicuntur calida. Sed quoniam hæ nullam continet difficultatem, ad promissa properemus.

CAPVT III.

Quâ ratione per motum producatur calor?

VAldè digladiantur Authores circa inquisitionem causæ, ratione cuius motus valet producere calorem, nullus tamen ad vnguem difficultatem soluit; forsan quia ad prouidentiam attinet vt omnes causas naturales intimè non percalleamus. In re igitur ità difficili claritate quâ potero & breuitate, & præcipuos modos opinandi referam, & propriam mentem aperiam. Priùs tamen notare oportet; quòd licèt motus ex se producat calorem, sæpè tamen accidit vt complicetur causa frigida potentior & efficacior quæ sine dubio obscurat effectum motûs; hoc est productionem caloris contrariam qualitatem producendo. Hoc accidit in flabellatione, & in instrumentis in quibus refrigerantur liquores niue applicatâ, & liquatâ per motum; quod non obstat quominùs motus quatenus ex se semper producat calorem.

Causam

Cauſam igitur huius euentus indagandam in præſenti proponimus.

Valleſius noſter 4.*lib. Controuerſ. c.*3.ex ſtimat motum producere calorem, quia mediâ percuſſione, aut confricatione corporum producitur raritas in aëre, quæ eſt diſpoſitio ad ignem; & cùm raritas actiua non ſit & non poſſit producere calorem, cauſa vniuerſalis producit ignem & calorem veluti ad exigentiam ipſius raritatis, vt in generationibus per accidens, vt quando ex putrefactione terræ diſpoſita materia cogitur vniuerſalis cauſa ad productionem viuentium imperfectorum.

Hæc ſententia licèt aliquibus videatur probabilis, plurimas tamen patitur difficultates, & contra ipſam ſic inſurgo. Primò: recurrit ſine neceſſitate ad cauſam vniuerſalem; nam quamuis raritas diſponat ad ignem cauſam vniuerſalem producturam, (quod aliqui libenter non concedunt) non tamen ità eſt diſpoſitio vltima, vt cogat cauſam vniuerſalem ad productionem ignis, ſicut nec quilibet calor etſi diſponat ad ignem, cogit ad productionem ignis. Tum etiam quia ſi aliquis legat Valleſium 4. *Phyſicor. cap.* 9. *&* 4. *Meteor. cap.* 6. *& in libro de ſimplicium medicamentor. facultat.* inueniet ipſum ſentire naturam raritatis conſiſtere in multitudine, aut amplitudine pororum; denſitatem verò in exiguitate pororum qui non ſunt vacui, ſed pleni tenuiori ſubſtantia; exempli gratiâ, pori terræ pleni aëre, & pori aëris pleni igne. Et reddens rationem, ait, quòd quando fit mutatio ex raro in denſum, partes quæ magis diſtabant vniuntur; quando verò quod denſum eſt rareſcit, partes magis vnitæ diſtant, quod negari non poteſt: ſed partes corporis continui quæ diſtabant non poſſunt amplius vniri, neque approximari, niſi adquirant locum proximiorem parti, vel ergo fit partium penetratio,vel ingreditur in porum qui erat inter partes; cùm ergo talis porus non ſit vacuus,erit plenus aliquâ ſubſtantiâ, atque adeò denſitas in paucitate pororum conſiſtit. Similiter quando partes rareſiunt, diſcedunt magis vnitæ & ſeparantur, vel manet vacuum intermedium, vel remanent pori pleni aliâ ſubſtantiâ quæ tenuior debet eſſe. Ex quo infert Valleſius, quòd cùm tenuiſſimus ſit ignis, non poteſt eſſe rarus ſed denſiſſimus, quia nulla eſt tenuior ſubſtantia quâ poſſit repleri. Terra verò ſummè rara eſt, etiamſi craſſiſſima.

Ex his non leue argumentum formatur contra Valleſium; ſiquidem iuxta dicta, raritas non eſt diſpoſitio connaturalis igni, cùm ſit denſiſſimus; ergo quantumuis per motum aër rarefiat, non diſponitur ad ignem, immò multò meliùs ad terram, ac proinde ex vi raritatis non poterit moueri cauſa vniuerſalis ad productionem ignis. Nec valet ſi reſpondeas pro Valleſio, quòd dum aër per motum rarefit, ingrediuntur particulæ ignis in poros ipſius, quæ quidem particulæ per aërem ſunt diſperſæ, & hac ratione per motum calor & ignis reſultat; nam contra eſt, quia nulla eſt cauſa,vt ignis per aërem ſit diffuſus,cùm ex propria natura ſit leuiſſimum elementum, & debeat eſſe ſupra aërem, non ergo poteſt occupare poros aëris niſi ab aliqua cauſa de nouo producatur, dum rarefit aër, quàm non aſſignat ſolutio adducta.

Noſter Petrus Garcia tenet produci calorem ab ipſamet forma aëris ratione raritatis inductæ. Hanc opinionem ſequitur Doctor quidam noſtræ Scholæ veſpertinam Cathedram regens,à Cubiculo Regio Medicus, docet tamen raritatem non produci per motum,ſed à virtute motiua corporis quod mouet, ſeu ab impetu impreſſo, qui eminenter continet raritatem, ratione cuius & ratione caloris ipſius aëris reſultat ignis aut à cauſa vniuerſali, aut ab ipſa forma ignis, concurrente tanquam vltima diſpoſitione calore connaturali ipſius aëris, & raritate;vnde ab ipſa forma ignis maior calor in motu locali coaleſcit. Aſſerit ſecundò, ex motu locali calorem etiam produci citra ignem ratione raritatis; non quidem quia raritas calorem producat, neque quia ratione ipſius vniuerſalis cauſa calorem producat, ſed quia ab ipſa forma aëris pullulet effectiuè in qua calor ille virtualiter continebatur. Pro cuius intelligentia notat aërem continere eminenter certum gradum caloris, qui remiſſior aut intenſior coaleſcit ratione diſpoſitionis ſubiecti; eſt autem diſpoſitio impediens denſitas, raritas verò eſt diſpoſitio coadiuuans. Et quia raritas per motum localem producitur impedimento ablato, denſitate ſcilicet, maior intenſio caloris reſultat in aëre, & ità motus eſt cauſa caloris denſitate ablatâ: nam ſicut denſitas eſt diſpoſitio ad fortiùs agendum, ità ad fortiùs reſiſtendum, vnde non eſt mirum ſi exiſtente in aëre denſitate, impediat quominùs tota intenſio caloris exiſtentis virtualiter in forma aëris producatur.

Alter noſtræ Scholæ Recentior tenet motum per accidens cauſare calorem, ex eo quòd confricatis corporibus per ipſorum colliſionem auffertur impedimentum aëris interpoſiti, ratione cuius à propria forma aëris producitur calor ſufficiens pro forma ignis producenda, eò quòd aër contineat potentialiter prædictum calorem. Quale autem ſit impedimentum quod ex vi colliſionis aufertur in aëre, planè fatetur ſe non poſſe explicare, ſicut neque vllùs determinat impedimenta quæ auferuntur in medicamentis potentiâ calidis per os aſſumptis, & à noſtro calore actuatis. Itaque ſolùm differt iſte modus opinandi à præcedenti, quatenus non aſſignat cauſam ratione cuius auferatur impedimentum, ad hoc vt à forma aëris reſultet calor ſufficiens pro forma ignis.

Plura tamen difficilia continet hæc opinio; Et contra iſtos Doctores ſic arguo: nam aër ex propria natura licèt habeat calorem propè ſummum, non tamen talis calor eſt diſpoſitio vltima pro igne, præcipuè cùm ſit coniunctus cum humiditate in ſummo, quæ opponitur formæ ignis; ergo ex vi caloris aëris connaturalis, neque cauſa vniuerſalis, neque ignis poteſt producere ignem; aliàs in ipſa prima aëris generatione formaretur ignis, & non aër, cùm nullum eſſet impedimentum ad hoc vt in aëre tunc reſultaret totus calor ipſi connaturalis. Si autem iſti Doctores concedunt aëri æqualem intenſionem caloris cum igne eminenter contentam, id ad libitum cenſent, & ſine vllo fundamento.

Deinde contra primum Doctorem inſurgo; nam denſitas eſt potiùs diſpoſitio, vt agens calidum fortiùs agat vniendo inter ſe virtutem, ideóque calor ſolis per vitrum ignefacit ſtupam: Si ergo aër continet eminenter maiorem calorem denſitate inductâ; fortiùs poterit agere ſuâ natiuâ caliditate quàm formali

formaliter continet, & minimè potentialiter, vt aiebat ſecundus Doctor; nam inter elementa nullum eſt quod potentiâ contineat ſuas proprias qualitates, ſed illas habent formaliter & actualiter. Et ſi forſan per alterationem reciprocam alterentur violenter, contrariam qualitatem per reactionem recipiendo, vt ſi aër frigefiat, tunc non dicitur potentiâ calidus, ſicut piper; neque aqua calefacta ab externo agente, dicitur potentiâ frigida, quia ex ſe aër & aqua ablatâ extrinſecâ alteratione reducuntur ad calorem & frigiditatem actualem; piper verò indiget actuatioue à noſtro calore, vt reducatur ad actum, de cuius actuatione variè Authores ſentiunt, & Galenus docuit fieri mediâ comminutione, vt nos etiam *Tract. de Temper* latè docuimus. Debebat ergo ſecundus Doctor aſſignare quale ſit impedimentum quod aufertur in aëre per colliſionem corporum, & quid per colliſionem producatur, ratione cuius aër producat calorem ſufficientem pro igne, aliàs ſolùm ex ipſa reſolutione infertur aërem producere calorem in motu locali; ſed modum ignoramus, cùm ignoremus impedimentum quod aufertur ad hoc quod de potentia reducatur ad actum. Neque de actuatione eſt certum quod adducit, cùm plures Doctores plura circa actuationem determinent.

Vlteriùs, ſi ab aëre calor actualis ſeparatur, neceſſariò debet eſſe per introductionem frigiditatis, quæ directè opponitur calori; ſed per colliſionem aut confricationem duorum corporum, nihil producitur quod opponatur calori, cùm neque ipſa confricatio, neque motus cum frigiditate opponantur, ſed ſolus calor: Ergo priuſquam per colliſionem tollatur impedimentum, ad hoc vt aër producat calorem, debet produci alius calor expellens frigiditatem actualem ipſius aëris; non ergo videtur poſſibile quod hac ratione motus ſit cauſa caloris.

Primarius ſuprà citatus *ſuo tomo de rebus naturalibus, non naturalibus, & contra naturam q. 2. de cauſis morbi calidi, fol.* 416. acerrimè tenet motum eſſe cauſam per ſe, & immediatam producens calorem æquiuocè, cuius fundamentum eſt; nam conſtat motum producere calorem, & non conſtat producere medio aliquo; ergo immediatè. Probat ſecundam partem Antecedentis; nam ſi medio aliquo produceret calorem motus, maximè raritate mediâ; ſed ex nullo capite conſtat raritatem priùs produci quàm ipſe calor. Et vlterius dubitatur de raritate, an habeat virtutem in aliquo genere producendi calorem, cùm conſtet potiùs eſſe effectum caloris, quàm ipſius cauſam. Ergo motus non cauſat calorem mediâ raritate, ſed immediatè, tanquam æquiuoca cauſa. Probat deinde ſuam opinionem à ſimili, nam motus in opinione contraria, & ferè ab omnibus recepta producit immediatè raritatem, quæ in probabili opinione eſt qualitas; ergo poterit etiam producere calorem immediatè: ſiquidem non eſt cur requiratur maior virtus ad productionem caloris, quàm ad productionem raritatis.

Contra hanc opinionem arguit alter noſtræ Scholæ Primarius nuper citatus, ex eo quòd etiam non conſtat motum producere calorem; ergo dicitur ſine fundamento. Arguit inſuper quòd ſi motus per ſe & immediatè cauſat calorem, ſemper id debet facere; ſed non omnis motus cauſat calorem, immò aliquis interdum refrigerat, ex Philoſopho 5. *ſect. Problem. Sentent.* 34. Ergo motus non cauſat per ſe calorem. Certè hæc argumenta non euertunt ſententiam propoſitam; nam etſi conſtet motum immediatè producere calorem, inducit probabiliter, quòd ſicut poteſt producere raritatem immediatè, poteſt etiam producere calorem: Et cùm non conſtet an raritas priùs producatur per motum quàm calor, immò quòd raritas ſit effectus caloris, probabiliter infertur quòd ſi non mediat raritas, motus immediatè producit calorem. Neque ſecundum argumentum habet vim; nam etſi motus cauſet per ſe calorem, poteſt complicari altera cauſa potentior, ratione cuius, etſi per accidens frigiditas producatur. Sic Auicenna *fen 2. lib. 1. cap. 12.* tenet nimium motum infrigidare nos, ex eo quòd ratione illis ſpiritus in nobis attenuantur & reſoluuntur, & ſic per ipſorum penuriam frigiditas producitur, non quia motus ex ſe ſemper non producat calorem, & hoc ipſum voluit Philoſophus *loco ſuprà allegato.* Quapropter hæc opinio probabilis ſemper mihi apparuit.

Cæterùm, quòd raritas in aëre intermedio non poſſit cogere, neque cauſam vniuerſalem, neque particularem ad ignis productionem, vlteriùs oſtendo; nam aër qui incaleſcit ex ſolidorum corporum colliſione, ad flammam, aut prunam tendit, quæ denſiores multò ſunt ipſo aëre, & magis ſolidæ minúſque tranſparentes; non igitur aër cùm rareſit conducit ad ignem, ſiue ſit flamma, ſiue pruná, proindéque neque ad caliditatem; vnde ratione raritatis nulla cauſa tenetur producere calorem. Confirmat hoc ipſum experimentum flammæ candelæ, quæ cùm ab origine feceſſit, rareſcens & attenuata in aërem migrat. Si ergo cùm rareſit magis, non intendit ad ignem; ergo neque ad caliditatem, quæ ſit via ad ignem: non ergo raritas eſt diſpoſitio, ratione cuius vlla cauſa teneatur producere calorem. Si ergo motus producit calorem, & non mediâ raritate, probabiliter poſſumus dicere producere calorem immediatè, & per ſe.

Probabiliter etiam poſſumus aſſerere iuxta noſtra principia, de permanentia formali elementorum in mixtis, quòd ex vi colliſionis corporum ſolidorum attenuantur magis partes ignis, quarum qualitates refractæ erant per qualitates reliquorum elementorum, & ſic productâ diſpoſitione nouâ conducente ad calorem & ignem à propria forma partium calidarum reſurgere calorem, ablato impedimento contrariæ qualitatis, denſitate ſcilicet, ratione cuius calor erat refractus & remiſſus, vt actu non ſentiretur.

CAPVT IV.

De cauſis morbi frigidi.

Galenus *lib. de cauſis morborum cap. 3.* cauſas immediatas morbi frigidi numerauit, dicens morbum frigidum generari, vel à vicinia rei frigidæ, vel à quantitate, aut qualitate alimenti, vel à ſuffocatione, vel à rarefactione, & tandem ab otio, ſeu nimia quiete, dubitant tamen aliqui, an nimius motus inter cauſas frigidi morbi debeat reponi. In qua re certum eſt, quòd ſi motus ſit nimius, frigiditatem cauſat in viuenti per accidens, reſolutione

ne nimiâ fpirituum factâ per ipfum motum. Galenus tamen in omnibus verfionibus talem caufam non adducit, forfan quia fub rarefactione comprehenditur quæ non aliter caufat morbum frigidum nifi per accidens, quatenus conducit ad refolutionem fpirituum, vtpote faciliùs fit perfpiratio, vbi corpus nimis rarum eft; quando verò raritas eft mediocris, itavt ad refolutionem fpirituum non conducit, non caufat morbum frigidum.

De reliquis caufis reftat feorfim explicare, quâ ratione frigidum morbum caufare valeant. Et quidem de vicinia rei frigidæ certiffimum eft per fe caufare frigiditatem, ficut de vicinia rei calidæ dicebamus per alterationem fimilis qualitatis. De alimento docuit Galenus dupliciter caufare morbum frigidum, aut ratione qualitatis, aut ratione quantitatis ipfius. Primo modo caufat frigiditatem, non quidem quatenus cibus, aut potus per qualitatem actualem frigidam valeant fimilem producere qualitatem; fiquidem hac ratione non differt hæc caufa à vicinia rei frigidæ, fed quatenus alimentum frigidum conuertitur, feu tranfmutatur in fubftantiam frigidam, ratione cuius viuens frigidius reddatur: aut quia adquiritur per nutritionem frigidior pars fubftantifica, quàm expediebat; aut quia ipfa ratione qualitatis frigidæ quam habet valeat alterare partes quæ intra fuam fphæram continentur; fed hac ratione non diftinguitur à vicinia rei calidæ, vt per fe patet. Ratione quantitatis, etiamfi alimentum poteft caufare frigidum morbum, aut quia ità diminutum fit, & non poffint adquiri per nutritionem partes calidæ requifitæ pro conferuatione caloris; aut quia poteft deuorari in tanta copia; vt non poffit totum commutari à noftro calore, & fic remaneant plures partes frigidæ excrementitiæ reagentes in noftrum calorem, ipfúmque remittentes. De raritate, & nimio motu iam diximus. De otio, feu quiete nimia certum eft caufare morbum frigidum per accidens, quatenus conducit ad generationem humorum craffforum, & frigidorum, qui defectu exercitij non confumuntur, eft enim exercitium, fi nimium non fit, articulis, & carnibus cibus, ex mente Hippocratis, & ad idoneam nutritionem facit, excrementa refoluendo ratione caloris quem inducit.

De fuffocatione, litigiofa valdè difputatio, & fatis prolixa fe offerebat circa modum quo corrumpat calorem natiuum, eam tamen latiffimo calamo pertractauimus *noftro opufculo de Pulfibus*, dum de caufa finali ipfius egimus; ibi enim quifque legere poterit: breuiter tamen pro præfenti neceffitate dicimus, quòd calor nofter natiuus affimilatur flammæ, quæ indiget mediocri aëris frigidi ventilatione ad fui conferuationem, quo deficiente perit flamma: vnde cùm adftrictio feu conftipatio cauitatum eft tanta vt prorfus impediat aëris frigidi ingreffum, fuffocatur calor nofter, ficut & ipfa flamma, & frigidum redditur corpus. Quod accidere folet in vehementiffimis inflammationibus nimiâ copiâ humoris affluente, & impediente ventilationem caloris natiui ab aëre frigido facienda, non aliter quàm in igne accidere folet lignorum magnâ copiâ fupra ipfum pofitâ. Diximus ergo fuffocationem accidere à calore ipfo natiuo, & à calore flammæ fuppofito impedimento corporum impedientium aëris frigidi ingreffum pro refrigerio & ventilatione caloris natiui & flammæ, quod in caufa eft vt flamma ipfa à proprio calore fuffocetur. Neque neceffarius eft calor fuliginum detentorum; fiquidem cùm remiffior fit ipforum calor quàm calor flammæ, non poffunt calefacere flammam, neque ipfam fuffocare.

Neque valet fi dicas cum quodam noftro Primario *ibi citato*, quòd poteft dari cafus in quo flamma calefiat à fuliginibus, nempè alteratis partibus externis, & fuperficialibus flammæ ab aliquo agente frigido, vt ab aëre ambiente, in quo euentu poffunt fuligines producere in flamma calorem quem propulfabit agens frigidum: non inquam valet, nam quando eft fuffocatio, non poteft ingredi aër frigidus, & licèt effet ibi caufa frigida corrumpens aliquem gradum caloris flammæ, etiam alteraret fimul calorem fuliginum interpofitorum cum partibus flammæ. Præterquamquòd, etiamfi fuligines non poffint producere in cafu pofito gradum illum caloris qui expulfus fuit ab agente frigido, nihilominùs ratione illius gradus caloris producti à fuliginibus non fuffocaretur flamma; fiquidem tantum abeft à fuffocatione, vt potiùs cum illo gradu caloris conferuaretur flamma, folùm enim producitur in tali cafu à fuliginibus gradus qui erat naturalis ipfi flammæ, qui fine dubio produceretur ab ipfa, femoto agente frigido tanquam fibi debito. Dum ergo calor fuliginum non effet tantus, qui excederet in intenfione calorem ipfius ignis, neutiquam poffet fuffocare flammam; cùm ergo fit remiffior, quia nondum informantur formâ ignis, non poffunt per calorem ignem fuffocare, neque calorem noftrum naturalem; nam etiamfi calidiores fint ipfo; nihilominùs impeditâ ventilatione, & ingreffu aëris frigidi, priufquam fuligines valeant calefacere calorem natiuum, iam ipfe calor à fe fuffocatus eft, per defectum aëris frigidi requifiti tanquam remouens prohibens, etenim ipfe calor à fe habet principium corruptionis, aliàs non indigeret aëre frigido ne diffiparetur ficut ipfa flamma. Sed quò pergo! Si omnia hæc præter impugnationes adductas de alteratione fuliginum circa flammam ad vnguem funt adducta *loco citato*, quandoquidem reliquas caufas morborum exponere oportet, ad quas libenter propero.

CAPVT V.

De caufis Morbi ficci, & humidi.

GAlenus *cap.4. de caufis morborum*, ficci morbi numerauit caufas, dicens: quòd fi aliquis plurimum refoluatur per infenfibilem tranfpirationem, & parcè ex alimentis ficcis nutriatur, exficcatur, præcipuè fi vigilia & folitudine torquetur: Eundem morbum caufant aëris ambientis conftitutiones ficcæ, & balneum in aqua nitrofa, fulphurea, & aluminofa; fimiliter etiam medicamenta exficcantia intùs affumpta, aut exteriùs admota.

Prima caufa morbi ficci eft nutritionis defectus cum refpectu ad fubftantiam refolutam per continuam & infenfibilem tranfpirationem quæ per accidens ficcitatem producit; nam ea fubftantia primò refoluitur quæ faciliùs diffipatur; fed quod faciliùs diffipatur in noftro corpore eft

ſubſtantia humidior ; ergo per ipſius reſolutionem exſiccatur corpus. Inſuper cùm nutritio ſit inſtituta à Natura in reparationem reſolutæ ſubſtantiæ, ſi nutritio parcè & diminutè fiat, ſine dubio extenuabitur corpus & in maciem incidet, & quia reſoluitur ſubſtantia humida, & quia non reſtauratur per nutritionem : & hoc fiet etiamſi alimenta ex quibus nutritur viuens non ſint ſicca, dummodò nutritio non ſit proportionata, & ſufficiens alimenti quantitas non ſit deuorata. Loquor de ſiccitate præternaturali & morboſa, non verò de illa quæ adquiritur ratione ætatum à cauſis naturalibus & ineuitabilibus, de qua latè egimus *noſtro Tractatu de Temperamentis*, hæc enim ſemper & continuò contrahitur, quantumuis vberrima fiat nutritio ex humidiſſimis alimentis, quia nunquam reparatur ſubſtantia æquè humida cum deperdita : rationem ibi aſſignauimus abundè. Si autem alimenta ſicca ſint ex propria natura, etiam cauſabunt morbum ſiccum, ſicut & potiones ſiccæ, eo modo ac de potione, & cibo calido & frigido docuimus *præcedentib. capitib.* Vigiliæ etiam & ſollicitudines ad ſiccitatem conducunt, quatenus ad reſolutionem ſpirituum conducũt, qui humidiſſimi ſunt ex propria natura.

Deinde etiam aëris ambientis ſiccæ conſtitutiones ſiccitatem in corpore cauſare valent per ſe, ſimilem qualitatem inducendo, ſicut & balnea prædicta ſulphurea, & aluminoſa, nec non etiam medicamenta intùs aſſumpta ; quæ omnes cauſæ ſub vicinia rei ſiccæ comprehenduntur. Addunt aliqui inter cauſas per accidens ſicci morbi adſtrictionem, ſeu compreſſionem, quatenus ratione illius humida ſubſtantia extrahitur, iuxta illud Philoſophi 4. *Meteor. Siccantur omnia aut calefacta, aut refrigerata*; per calorem quidem reſolutâ humidâ ſubſtantiâ, & per frigiditatem compreſſione & expreſſione factâ. Quapropter Galenus *lib. 7. Methodi, cap. 6.* reprobat vſum medicamentorum adſtringentium in his qui hecticâ febre laborant, prætereà quod ad expreſſionem humidæ ſubſtantiæ conducunt.

De cauſis morbi humidi loquitur Galenus *cap. 5. lib. citati*, vbi copiam alimentorum humidorum nominat & enumerat, potum etiam nimium, otioſam vitam, balnea dulcia, humidam aëris aut temporis conſtitutionem & medicamenta eiuſdem temperiei. Singulas tamen cauſas breuiter ſuo ordine expendo ; & quidem nimia copia alimentorum humidorum cauſa eſt humidi morbi, non quidem quia in partes humidas conuertatur alimentum ; nam ſi de humiditate ſubſtantifica loquamur quæ fit per conuerſionem alimenti, certum eſt non reddi humidius corpus, cùm à principio in finem exſiccetur, Galeno authore, quem ſequuntur omnes : Solùm ergo alimenta humida cauſant humidum morbum alterando corpus, & conſimilem qualitatem inducendo, & ſic non quatenus alimenta, ſiquidem hæc nihil in hominis corpore faciunt quatenus talia, iuxta Galeni doctrinam, debet ergo reduci alimentum humidum, & potus humidus ad viciniam rei humidæ ; inſuper etiam alimenta ſi deuorentur in quantitate nimia & proportionata, etiamſi humida non ſint à prædominio, cauſant per accidens humidum morbum ; quia cùm calor naturalis non poſſit ipſa vndique tranſmutare excrementa, ex ipſis generantur frigida & humida, quæ ſimilem qualitatem in viuenti producunt.

De vita otioſa eadem eſt ratio, quatenus ad generationem plurium excrementorum conducit, defectu exercitij aut motus conducentis ad reſolutionem ipſorum. De balneis aquæ dulcis certum eſt etiam humectare per ſe, vnde in omnibus hecticæ febris curationibus ipſis vtimur ex præcepto Antiquorum ad humectandum corpus: eadem ratione medicamenta humida intùs aſſumpta humectare per ſe valent, & ſimiliter humida aëris conſtitutio.

De vberrima & copioſa nutritione dixit Primarius noſter ſuprà citatus *ſuo tomo fol.* 431. eſſe cauſam morbi humidi quatenus conducit ad generationem ſubſtantiæ humidæ, quod mihi videtur non cohærere cum ſuis principiis ; etenim quantumuis copioſa & vberrima fiat, nunquam poteſt reparari ſubſtantia æquè humida cum deperdita, cùm à principio in finem exſiccatur viuens, aliàs in æternum duraret, & naturalis mors impediri poſſet per hanc copioſam nutritionem, quod vtinam eſſet verum. Si autem dicat poſſe adquiri ſubſtantiam humidam per nutritionem excrementis humidis plenam, hoc non ſit quia ſiat nutritio vbertima, & copioſa, ſed potiùs vitiata, vt per ſe patet, & ſic concludimus copioſam nutritionem relegandam eſſe à cauſis morbi humidi. Et hæc ſufficiant pro hac Diſputatione.

DISPVTATIO IV.

De Differentiis Symptomatum.

CAPVT I.

Quid ſit Symptoma?

Ex his quæ præternaturam ſunt in noſtro corpore, vltimum eſt ſymptoma, & ſic meritò poſtquam de morbo & cauſis eius mentionem fecimus, Symptomatis naturam explicandam ſuſcipimus ; & licèt Galenus *de different. ſymptomat.* ſcribens *cap. 1.* dixerit ſymptoma eſſe quidquid animali præternaturam accidit, non tamen ità eſt, cùm in hac ſignificatione cauſa morbi, & morbus ipſe haberent rationem ſymptomatis ; quod nec Galenus ipſe concedit : loquitur ergo *citato loco* largâ & impropriâ ſignificatione. Magis tamen ſtrictè & rigoroſè idem Author ſymptomatis naturam explicauit *cap. 2.* per hæc verba : *Affectus qui morbos præcedunt morbi cauſas, qui verò ipſos veluti vmbra ſequuntur, non morbos, ſed ſymptomata vocamus* : Ex quibus verbis deducimus clarè ſymptomata eſſe quidquid morbum ſequitur tanquam accidens illius. Et licèt Galenus addat illa verba, *ſicut vmbra ſequitur corpus*, non ſunt ſimpliciter neceſſaria, ſed ad maiorem explanationem ipſa adducit ; nam ſicut vmbra ſequitur corpus opacum neceſſariò, dummodò alia cauſa contraria efficacioris virtutis id non impediat, vt luminoſum ; ità etiam ſymptoma eſt effectus, ſeu accidens neceſſariò ſequens morbum ; at ſi cauſa efficacioris virtutis complicetur, interdum deobſcurabitur

rabitur symptoma, & apparebit morbus sine ipso.; vt si febri ardenti cui debetur sitis tanquam symptoma essentiale, complicetur fluxio pituitosa ad fauces, tunc erit febris ardens, sine suo symptomate, videlicet sine siti, ratione causæ efficacioris virtutis. Hoc tamen non tollit quominùs semper sit symptoma, & verificetur de illo, quòd sequatur necessariò aliquem morbum tanquam accidens ipsius, licèt possit esse morbus quem non sequatur de facto suum symptoma, vt in casu nuper posito.

Dubitant tamen Authores, An omne symptoma necessariò habeat rationem affectûs? Pro affirmatiua parte videtur Galenus *in principio libri de different. symptomat.* per sequentia verba, *Vt de affectibus præternaturam sit completa disputatio, reliquum est de symptomatibus agere, omnis igitur affectus qui à naturali statu recessit, vel est morbi causa, vel morbus, vel symptoma.* Videtur ergo iuxta Galeni mentem symptomata inter affectus præternaturam computari.

Si tamen Galeni mentem maturiùs examinemus, certum est, quòd etsi possint aliqua symptomata habere rationem affectûs, non tamen necessariò conuenit omnibus hæc ratio. Galenus enim *cap. 2. de different. symptomat.* de ipsis sic loquitur: *Alia námque ipsius corporis sunt affectus, alia functionis offensa, alia hæc ambo comitantia.* Docet ergo quòd etsi aliqua symptomata habeant rationem affectûs, alia verò minimè; in cuius confirmationem *in eodem capite* sequentia adducit verba: *Duo hæc in morbo requiruntur; vt in genere sit affectus, & actionem lædat, quorum neutrum symptomati necessariò adest.* Nihil clarius pro confirmatione nostri asserti: Et ratione probatur; nam de ratione affectûs est quòd habeat permanentiam quæ explicatur per hoc quod habeat omnes suas partes simul: sed symptomata in actione læsa, & in excretis non habent omnes suas partes simul, cùm totum suum esse consistat in fieri; ergo ratio affectûs necessariò non connectitur cum omni symptomate. Vnde quando Galenus agit de symptomatibus, vt completa de affectibus præternaturam sit disputatio, non exinde benè infertur quòd omne symptoma sit affectus; sed sufficit quòd aliqua symptomata habeant rationem affectûs, & hoc vt verificetur quod necessarium est de symptomatibus agere, vt completa sit de affectibus præternaturam disputatio.

Dubitabis vlteriùs; An omne symptoma necessariò sit præternaturam. Et videtur negatiua pars vera; nam singultus, tussis, & vomitus adducuntur à Galeno 2. *de causis symptomatum*, inter vera symptomata: sed hæc non sunt præternaturam, sed potiùs secundum naturam, cùm omnia ordinentur in vtilitatem, & commodum viuentis, hoc est in expulsionem nociui & molestantis Naturam, quod opus naturalissimum videtur: non ergo de ratione symptomatis est esse præternaturam. Sæpè etiam sudor, & plures euacuationes symptomaticæ per aluum, aut per vterum, omninò existente crudâ materiâ, ordinantur in salutem viuentis, euacuatâ causâ morbificâ molestante Naturam. Ergo huiusmodi symptomata potiùs secundum naturam dici debent, operante facultate expultrice in commodum viuentis. In cuius rei confirmationem stare videtur Princeps Auicenna *fen 2. lib. 1. cap. 1.* vbi ait: *Symptoma aliud est contrarium Naturæ, vt dolor, aliud non, vt rubedo maxillarum in Peripneumonia.* Sentit ergo esse aliqua symptomata quæ Naturæ non contrariantur; ergo non sunt præternaturam. Sic etiam color totius corporis pallidus, aut niger in ictericis, Naturæ non contrariatur, vtpote ex ipso nulla sequitur operatio læsa in viuenti, neque incommodum aliquod; non ergo omne symptoma est præternaturam viuenti.

Verior opinio tenet, omne symptoma esse præternaturam viuenti; & ratio est, quia quodlibet symptoma necessariò procedit tanquam à causa immediata à morbo qui præternaturam est viuenti; sed symptoma est effectus morbi, ergo symptoma debet esse præternaturam; etenim morbum per symptomata cognoscimus. Si ergo essent secundum naturam, minimè significarent passionem violentam; sed potiùs naturalem, cùm in bonum viuentis & vtilitatem ipsius terminarentur. Deinde etiam, quia nullum symptoma est connaturale formæ viuentis; siquidem ipsa nullum exposcit ad suam conseruationem, neque ad suum fieri; ergo omne symptoma est præternaturam, & contra inclinationem viuentis.

Neque ea quæ in contrarium sunt adducta aliquid probant; nam licèt symptomata adducta ordinentur in vtilitatem viuentis, & in expulsionem nociui, nihilominùs dicuntur præternaturam; nam facultas naturalis expultrix operatur irritata, & non secundum modum naturalem, quod sufficit vt præternaturam dicantur: sic etiam pulsus vehemens, licèt à robustiori facultate fiat, tamen est præternaturalis, quia fit à facultate irritata vltra modum naturalem; sic etiam sudores & omnes euacuationes symptomaticæ, etiam si ordinentur in vtilitatem viuentis, sæpenumerò dicuntur symptomaticæ, quia fiunt irritatâ Naturâ, & non operante secundum modum naturalem, hoc est suppositâ concoctione causæ morbificæ, & sic fiunt cum virium dispendio, seu iactura, & cum accidentibus prauis, ideóque symptomaticæ dicuntur, & præternaturam viuenti.

Ad testimonium Auicennæ dicimus, vocare accidentia non contraria aliqua symptomata, non quia non sint præternaturam, sed quia non habent aliam contrarietatem viuenti vltra illam quæ sequitur ad esse symptomatis; alia verò sunt quæ peculiariter opponuntur viuenti, vt dolor, aut peruigilium, aut sitis: Rubedo autem maxillarum aut color ictericius licèt sint præternaturam, non tamen habent hanc peculiarem contrarietatem, & sic ab Auicenna non vocantur hæc symptomata contraria Naturæ.

Quæres: Si symptoma sequitur necessariò & immediatè morbum, Conuulsio quæ est symptoma à quo morbo oritur; nam videtur immediatè procedere à causa, præcipuè quando fit ab humore replente. Respondet quidam Neotericus fieri mediâ continui solutione. Verius tamen existimo fieri medio morbo obstructionis causato ab humoribus frigidis replentibus & distendentibus membrum, quod corripitur conuulsione.

CAPVT

CAPVT II.

Quot sint genera Symptomatum.

TRia symptomatum genera communiter enumerantur ab Authoribus, aliud in actione læsa, aliud in his quæ retinentur aut expelluntur contra naturam, & denique tertium in qualitate mutata. Quod etiam Galenus per affectum corporis explicuit *lib.* 12. *Methodi cap.*1. & *lib. de different. Symptomat. cap.* 2. In quo capite expressè solùm tria dicta symptomatum genera adduxit. Idem etiam scripsit 2. *lib. Methodi cap.*3. per hæc verba: *Tres sunt in corpore affectus præternaturam, morbus, causa, & symptomata, vt malus color, & gracilitas diuersa ab his sunt quæ immodicè à corpore expelluntur & retinentur, & functionum vitia.*

Contra hanc communissimam & satis receptam doctrinam sunt aliqua argumenta quæ ipsam obscurare intendunt. Primum sit. Cibus diminutè coctus, & sanguis corruptus, seu putridus sunt symptomata, & tamen sub nullo ex dictis generibus comprehenduntur: Ergo datur aliud genus. Minor probatur; nam si comprehenduntur sub aliquo, maximè sub his quæ retinentur, & expelli debebant: sed cibus malè coctus, & sanguis putridus minimè debent expelli à Natura, sed potiùs retineri, vt emendentur & corrigantur; ergo non comprehenduntur sub tali genere. Secundò: Situs adquisitus per conuulsionem, & extenuatio in tabidis, seu hecticis, sunt vera symptomata, & tamen ex tribus assignatis sub nullo comprehenduntur, vt per se patet; ergo aliud genus est constituendum. Tertiò: Palpitatio, & conuulsio symptomata etiam sunt & non continentur sub aliquo ex dictis; nam si ad aliquod pertinerent, maximè ad actionem læsam: sed neque conuulsio, neque palpitatio fiunt à facultate, (ad quam omnes actiones referunt) tanquam ad principium elicitiuum, sed potiùs à morbo & ipsius causa: ergo aliud genus symptomatis eligendum est. Tandem quia symptoma in retentis, aut excretis non differt ab actione læsa, ergo solùm sunt duo symptomatum genera. Antecedens probatur; nam excernenda retinentur, & è contra retinenda excernuntur; aut quia expultrix facultas non expellit, aut quia retentrix operatur intensiùs, aut aliter quàm expedit; sed omnia hæc refunduntur in actionem læsam expultricis aut retentricis facultatis. Ergo symptoma in his quæ excernuntur aut retinentur præternaturam refundi debet inter symptomata quæ sub actione læsa comprehenduntur.

Pro decisione præsentis Controuersiæ breuiter est notandum, esse aliqua symptomata quæ præcisè habent talem rationem siue complicatione alterius passionis; altera verò sunt quæ simul subeunt rationem symptomatis, & rationem causæ, & rationem morbi: sic dolor potest habere rationem symptomatis, si ab alia parte dependeat; rationem morbi, quatenus ipse immediatè lædit; rationem causæ, quia potest causare nouum affectum aut fluxionem nouam; sic etiam aliqua symptomata rationem affectûs habent, vt *cap.* 5. *de differentiis symptomatum*, de atrophia dixit esse verum symptoma, cùm tamen verum sit habere rationem morbi in diminuta quantitate.

Hinc facilè possumus respondere propositæ Controuersiæ; quòd si loquamur de symptomatibus secundum præcisam rationem symptomatis absque complicatione altera, tria sunt genera symptomatum à Galeno adducta, neque esse vllum quod non comprehendatur sub tribus. Vnde dicunt extenuationem febris hecticæ esse simul symptoma, & morbum in diminuta quantitate, & sic non comprehendi sub diuisione à Galeno adducta.

Veriùs tamen iudico Galen. de omni symptomate loqui; nã quod simul habeat aliquod symptomata rationem morbi aut causæ, non tollit quominùs sit verum symptoma, quatenùs dependet ab alio, & sic debet comprehendi sub aliquo genere ex assignatis à Galeno, aliàs diminutè processisset in enarratione generum symptomatis. Quare si stemus doctrinæ Galeni *cap. suprà citato ex* 12. *Method.* & *cap.* 2. *de differentiis symptomat.* vbi tertium genus quod communiter nominatur in qualitate mutata, vocauit symptoma in affectu corporis, clarè colligitur nullum esse assignabile symptoma quod non comprehendatur, aut sub actione læsa, aut sub retentis, aut expulsis, aut sub affectu corporis, præcipuè ea quæ in secundo argumento adducuntur, de quibus erat dubitatio, quia rationem morbi participabant; de quibus certum est reduci ad tertium genus in corporis affectu. Clariùs tamen constabit hæc conclusio ex solutione argumentorum.

Ad primum dicimus sanguinem corruptum & cibum malè coctum esse symptomata in retentis; nam absolutè de ipsis verificatur debere expelli à Natura tanquam aliena & nociua, siue recipiant aliquam correctionem, aut emendationem ab ipsa, siue non, quod non est huius loci. Ad secundum constat ex dictis comprehendi sub corporis affectu, quo nomine tertium genus symptomatis significauit Galenus, forsan quia affectum communiter nominabant Medici qualitatem. Ad tertium respondeo conuulsionem & palpitationem, etiamsi non fiat à facultate, ipsi tamen imputari huiusmodi accidentia, quia ipsa deberet talem motum elicere. Præterquàmquòd, Riuerius *lib.* 8. *praxeos cap.* 2. *de palpit. cordis*, affirmat de palpitatione fieri reuerà à facultate vitali irritata. In conuulsione verò cùm facultati animali debeatur motus, illi imputatur deprauatio illius, quod sufficit ad hoc vt inter symptomata in actione læsa reponantur. Ad vltimum dicimus, quòd licèt retenta aut excreta in excessu supponant necessariò actionem læsam, nihilominùs constituunt diuersum symptoma, quia diuersam indicationem præbent ad operandum, ac si præcisè læderetur actio, quin ad ipsam sequeretur aliqua euacuatio aut retentio præternaturam, cui aliis auxiliis debet Medicus succurrere.

CAPVT III.

De Morbis quibus læditur actio.

DIximus *cap. præcedent.* vnum ex præcipuis symptomatibus esse actionem læsam per quam

quam definitur morbus, quia eſt manifeſta magis, & notior quàm reliqua ſymptomata ; Inquirimus ergo in præſenti quibus modis poſſit lædi huiuſmodi actio. Et quidem ſi Galeno credamus *cap. 2. de different. ſymptomat.* læſio actionis ſiue naturalis, ſiue animalis, ſiue vitalis, poteſt euenire aut ablatè,quando aboletur ſcilicet in totum actio ; aut diminutè, quando ſcilicet actio non fit debito modo, ſed remiſsè, ità vt non attingat eam mediocritatem quam requirit in ſtatu naturali ; & tandem lædi poteſt deprauatè, quando nempè erroneè, ſiue aliter quam fieri debet elicitur. Exemplum poſuit Galenus 1. *de cauſis ſymptomat. cap. 7.* quando ventriculus alterans cibos, ipſos conuertit in alienam ſubſtantiam, ſeu naturam. Hoc ipſum in actu imaginationis accidiſſe videtur Theophilo, quando imaginabatur tibicines eſſe in angulo domûs, ibíque reſonare, cùm ibi reuerà non eſſent. Innumera etiam exempla à Galeno adducuntur actionis deprauatæ, quales ſunt tremor, conuulſio, palpitatio, ſingultus, tuſſis, &c. Vnde fit actionem non diuidi in ablatam, diminutam, & deprauatam, cùm actio ſit entitas realis poſitiua, cuius ablata actio non poteſt eſſe membrum diuidens, quia minimè poteſt participare rationem actionis cùm ſit nihil; dicitur lædi actionem per ablationem, quia nulla maior læſio in actione fieri poteſt quàm ea quæ fit per ipſius defectum.

Dubium tamen illicò ſe offert an actio lædatur per augmentum, ſicut per diminutionem læditur, ità vt actio aucta ſit læſa & ſymptomatica. Et videtur eſſe pars negatiua vera; nam actio potiùs perficitur per augmentum quàm vitiatur. Probatur antecedens, & præcipuè in animalibus, & vitalibus; nam auctas fieri huiuſmodi actiones procedit ex maiori virtutis robore; ſed hoc arguit maiorem perfectionem virtutis effectiuæ; ergo tantum abeſt vt ſit contra naturam, vt potiùs videatur eſſe ſecundum naturam. Confirmatur; nam actio aucta eſt perfectiua ex parte potentiæ,cùm arguat robur ipſius maius; tum etiam eſt perfectiua ex parte obiecti ſeu termini: nam quòd quis maiori intenſione videat, aut audiat, aut intelligat, perfectiùs percipit, ſeu attingit obiectum; ergo nihil eſt ex parte auctæ actionis, neque ex parte termini ſeu obiecti quod ſit præternaturam, ſed potiùs ſecundum naturam, ſeu perfectionem ipſius.Denique quia ex vi actionis auctæ nihil corrumpitur naturale viuentis, immò potiùs qui intensè memorat, aut intelligit, aut qui pulſum vehementem habet, perfectionem viuentis attingere videtur, non ergo huiuſmodi actiones auctæ ſunt ſymptomaticæ.

Probabilius eſt iuxta Galeni mentem, actionem auctam, eam videlicet quæ fit vltra mediocritatem naturalem requiſitam pro ſtatu naturali viuentis eſſe ſymptomaticam & vitioſam. Docuit id expreſsè Galenus 1. *de cauſis ſymptomatum c.7. ſuprà citato* per hæc verba : *Voco autem inappetentiam, cùm quis nihil omninò appetit. Diminutam verò appetentiam eam quæ imbecilla eſt; porrò vitioſarum aliæ, ad immodicam cibi & potûs ſumptionem ſunt deditæ, aliæ ad alienarum qualitatum deſiderium propenſæ.* Ex quibus verbis patet immodicam appetentiam quæ aucta actio eſt ſine dubio vocare Galenum actionem vitioſam, ſeu ſymptomaticam. Ad cuius comprobationem, & reliquarum actionum cuiuſlibet facultatis, quando auctæ fiunt, deſumitur fundamentum ex eo quòd viuens in ſtatu perfecto, & naturali, requirit omnes res naturales in quadam mediocritate, vt ſimul poſſit elicere omnes actiones in quadam mediocritate & perfectione, non quidem omnes ſumma cum perfectione poſſibili: nam cùm opera viuentis organici diuerſa valde ſint, diuerſum requirunt temperamentum, vt quælibet fiat totà perfectione poſſibili. Cæterùm cùm latitudinem habeant, optimè compatitur, cùm omnia fiunt cum quadam mediocritate, vnicà temperie exiſtente in eadem parte, vbi opera vitalia, naturalia, & animalia eliciuntur: quo fit vt ſi varietur temperamentum, & intendatur iuxta aliquam qualitatem conducentem ad peculiare opus, licèt opus illud entitatiuè & in ſe perfectius fiat, nihilominùs abſolutè eſt contra naturam viuenti, quia ex parte principij operatiui eſt aliqua qualitas conducens ad hoc vt alia opera viuentis ablatè aut diminutè fiant; & ſic abſolutè ratione illius actionis auctæ, memorandi exempli gratia, malè ſe habet ex parte principij, licèt ex parte finis reſpectu illius actionis aliquo modo bene ſe habeat. Et ob hanc rationem Antiquiſſimus Doctor quidam noſtræ Scholæ veſpertinam Cathedram regens intendit ſuadere defenſabile eſſe actionem auctam eſſe ſecundum naturam, quia adhuc temperies illa quæ conducit ad augmentum dici poteſt naturalis reſpectu illius actionis præcisè; nam ſi pars vbi reſidet non haberet aliud munus niſi memorare, perfectio eſſet conducere ad perfectiſſimè memorandum, quod probabile iudico (ſi cùm hac præciſione loquamur :) Actio tamen abſolutè dicitur vitioſa reſpectu viuentis, licèt ſit in ſe perfecta; ità etiam vehemens pulſus, licèt à facultate robuſtiſſima procedat, nihilominùs dicitur differentia pulſûs præternaturalis, quia ſupponit in viuenti cauſam præternaturam, ſeu diſtemperiem peculiariter, & vltra modum naturalem inſtigantem facultatem pulſificam, vt apponat conatum præter modum naturalem, quod ſufficit vt actio illa aucta dicatur vitioſa, de quo *noſtro Tractatu de Pulſibus* abundè egimus. Sic ergo eadem ratione de omnibus actionibus auctis excedentibus modum naturalem, & mediocritatem requiſitam pro ſtatu naturali viuentis, philoſophari debemus.

Reſtat tamen aliud dubium examinandum; nam ſi aucta actio eſt vitioſa, ſub quo genere ex dictis modis quibus actio læditur collocari debet? Videtur quidem ſub actione deprauata contineri, ſic Valleſius noſter 4. *lib. Controuerſiarum*, & cum ipſo ferè omnes Recentiores noſtræ Scholæ, & qui ſuperiùs ſunt citati fundantur in authoritate Galeni nuper relata *cap.7. Vitioſarum actionum aliæ ad immodicam cibi & potûs ſumptionem ſunt deditæ, aliæ ad alienarum qualitatum deſiderium propenſæ.* Vbi intendunt ſuadere actionem auctam, & eam quæ ad cibos appetendos alienæ naturæ ordinatur, eſſe vitioſam deprauatam.

Alij probabiliùs iudicant, actionem diminutam, & auctam ſub eodem genere læſionis contineri, ſicut etiam morbus in quantitate aucta & diminuta, & in numero aucto, & diminuto,& ſicut ſymptoma in his quæ excernuntur, & retinentur, quia contrariorum eadem eſt ratio.

Verius tamen cenſeo Galenum in diuiſione hac ad infima membra deſcendiſſe, & vitioſam actionem diuidiſſe in auctam, & deprauatam; nam deprauata ſolùm dicitur actio quæ eſt erronea,

nea, & aliter fit quàm oportet; sic appetitus cibi alienæ naturæ erronea est, & similiter imaginatio tibicinum in angulo domûs quando reuerà non sunt, & quilibet actus intellectûs deprauatus, qui ideò constituit delirium, quia percipit obiecta aliter quàm sunt in se, ideóque erronei & deprauati dicuntur huiusmodi actus, quod reuerà minimè intelligibile est in actionibus auctis. Nec capere possum quâ actione actus videndi, aut memorandi, aut intelligendi intensissimus dicatur deprauatus, quando reuerà in obiectum, vt reuerà existit, terminantur: Et si actus intensissimus auctus intellectûs dicitur deprauatus, sequitur, quòd per ipsum deliret intellectus, etiamsi in rem verè & realiter existentem terminetur, quod valde absurdum est. Sequela probatur, nam delirium est actus deprauatus regentis facultatis, siue sit intellectûs, siue alterius potentiæ rectricis; sed quælibet actio aucta cuiuslibet potentiæ rectricis quæ terminatur in obiectum, reuerà existens est deprauata in hac opinione. Ergo quotiescunque quis vehementer imaginatur, aut perfectissimè memorat, aut perspicacissimè intelligit, delirat, quod valde chimæricum mihi videtur. Verius ergo est dari actionem ablatam, diminutam, deprauatam, & auctam. Quòd si Galenus morbum in magnitudine aucta sub eodem genere collocauit, ideò fuit quia diuisionem magis generalem fecit, diuisit enim per genera subalterna; in præsenti verò specialiùs diuisit, vt constat ex testimonio *cap.*7. adducto pro Contrariis, vbi potiùs nostram opinionem comprobat, quia actionem diuisit in auctam & deprauatam.

CAPVT IV.

Quid sit dolor, & in quo consistat eius essentia.

EGregium symptoma dicitur dolor, sequiturque morbum in soluta vnitate, & communiter per plures affectus diuagatur, ideò speciale caput meritò instituunt Authores, vt ipsius quidditatem meliùs percalleamus; Dicitur ergo dolor à Philosopho 6. *lib. Topicor. cap.* 3. violenta passio ex partium separatione proueniens; quia tamen per prædicata communia explicuit eius naturam, specialiùs Authores definiunt dolorem per sequentia verba: *Est tristis quædam sensatio à sensibilibus in sensorium violenter agentibus, & continuum dissoluentibus.* Vbi per tristem sensationem conuenit dolor cum qualibet sensatione rei disconuenientis, vt cum timore, tristitia, mœrore, & similibus. Per illud verbum, *violenter agentibus*, Differt dolor à passionibus violentis & præternaturam, quæ fiunt paulatim, & non subitò; nam dolor non dicitur violenta passio quomodolibet, sed quæ fit subitò & affatim; ideóque dicitur, *à sensibilibus in sensorium violenter agentibus*; nam illud verbum, *violenter*, id significat, & Galenus 1. *de causis symptomatum, cap.*6. vocauit dolorem passionem subitò corrumpentem Naturam, & subdidit sic: *Quippe illud corrumpitur, celeritatem simul ac magnitudinem mutationis indicat*: Denique per vltima verba differt à passionibus præternaturam, quæ licèt subitò fiant, tamen non corrumpunt naturam continuitatem soluendo, sed solùm alterando. Ex his manifestè constat, plura in dolore necessariò reperiri; nam reperitur obiectum molestans siue intemperies sit, seu continui solutio; deindè sensatio ipsius à tactu cum violentia & corruptione Naturæ; vlteriùs actus seu cognitio sensûs communis, imaginationis, seu phantasiæ, & æstimatiuæ potentiæ; & tandem fuga appetitûs, quâ obiectum propositum tanquam disconueniens fugit. Deuoluitur ergo in dubium in quo ex dictis dolor formaliter consistat.

Et quidem certum est neque ad sensum communem, neque ad imaginationem, neque ad æstimatiuam pertinere dolorem, etiamsi ipsarum potentiarum actus consequantur ad sensationem molestam seu tristem corrumpentem organum tactûs, sicut etiam consequuntur ad quamlibet externam sensationem. Solùm igitur stat lis inter Authores, an formaliter consistat dolor in ipsa sensatione tactûs, quâ percipit obiectum dolorosum corrumpentem ipsius organum; an verò in actione appetitus sensitiui, quâ ipsum obiectum repræsentatum à potentiis intermediis internis enumeratis tanquam disconueniens aut nociuum fugit.

Validissima est opinio, quæ tenet dolorem formaliter consistere in fuga appetitûs: Eam tenet Petrus Garcia *disput.* 51. *de loc. cap.* 3. Probatur primò ex eo quòd dolor inter accidentia irascibilis facultatis enumeratur; sed irascibilis in appetitu collocatur; ergo dolor pertinet ad appetitum. Antecedens constat ex Auicenna *lib. de passionibus animi, cap.* 4. per hæc verba: *Timor autem dolor, & tristitia sunt de accidentibus irascibilis propter commotionem quam habent Virtutes apprehendentes.* Aristoteles etiam, *lib.* 1. *Ethicorum cap.* 5. eidem parti fauet, vbi inquit: *Dolor non consistit neque in mente, neque in sensu*, restat ergo quòd sit in appetitu.

Ratione etiam validatur hæc assertio; nam dolor est actio quâ percipitur obiectum molestum; sicut voluptas est actio quâ percipitur obiectum iucundum; sed obiectum iucundum & molestum pertinent ad appetitum; ergo actio, quâ mediante percipiuntur huiusmodi obiecta est actio appetitûs. Minor probatur, sensus tactûs non percipit iucundum aut molestum, quatenus talia sunt, sed solùm absolutè id quod est iucundum & molestum; ergo potiori iure hæc obiecta pertinent ad appetitum. Quod autem actiones pertineant, probatur; nam ad eandem potentiam ad quam pertinet obiectum visibile, pertinet visio, & sic de reliquis obiectis sensuum: Ergo ad eandem potentiam ad quam pertinet iucundum & molestum, pertinet actio quâ percipiuntur, ac per consequens cùm perceptio molesti fit dolor, ad appetitum pertinet.

Secundò; nam dolor & voluptas sequuntur realitatem obiecti; sed sensus tactûs solùm percipit obiecta per intentionalem immutationem, appetitus verò fugit aut prosequitur obiectum secundum esse reale: Ergo ad appetitum pertinet percipere obiecta dolorosa & voluptuosa.

Tertiò prædictam sententiam fulcire contendunt ex Philosopho 2. *lib. de Anima, cap.* 4. vbi ad probandum dari appetitum sensitiuum sequenti vtitur ratiocinio: Vbi est sensus, ibi est perceptio iucundi & molesti, sed vbi est talis perceptio, est dolor & voluptas. Rursus, vbi est

dolor

dolor & voluptas,adeſt appetitus ; ergo de primo ad vltimum vbi ineſt ſenſus, ineſt appetitus, vbi arguit Philoſophus ab actione potentiæ ad ipſam potentiam, ità vt dolor, & voluptas ſint actiones appetitûs ; ergo ad ipſum pertinet formalis doloris ratio. Hæc ſunt præcipua argumenta quibus nititur hæc opinio.

Probabilior mihi videtur hæc opinio quæ tenet dolorem formaliter in ipſa actione tactûs moleſta Naturam corrumpente ſubitò & affatim conſiſtere. Hanc ſententiam amplectitur Argenterius *libro de generibus & differentiis ſymptomatum, cap. 2.* vbi plura adducit quæ prædictam ſententiam ſuadere videntur ; ipſam tamen ipſius ſequaces probant ex Galeno *libro de differentiis ſymptomatum, cap. 3.* per ſequentia verba : *Tactus egregium præter cæteros ſenſus in actione ſua ſymptoma poſſidet dolorem.* Eandem ſententiam probant ex Auicenna *fen 2. lib. 1. doctrina 2. cap. 19.* vbi definit dolorem ſic : *Dolor eſt ſenſibilitas rei contrariæ, proindéque dolere nihil aliud eſſe quàm contrariæ rei contrarietatem ſentire* : Ex quibus videtur manifeſtè dolorem formaliter in actione ſenſûs tactûs corruptiua conſiſtere. Nec valet ſi reſpondeas Galenum & Auicennam cauſaliter loqui ; nam ibi ex profeſſo doloris naturam oſtendere conantur ; ergo potiori iure credere debemus loqui formaliter, & non cauſaliter.

Idem docet Galenus 2. *de locis affectis cap. 2.* vbi inquit, *Sicut dolor ſenſus triſtis, ità voluptas ſenſus blandus* : Ergo in ſenſatione conſiſtit dolor. Omiſſis tamen Antiquorum teſtimoniis quæ facilè interpretantur ; Rationibus agamus. Prima ſit. Dolor non poteſt conſiſtere in actu appetitûs quo fugit obiectum corrumpens organum tactûs ; ergo ſolum reſtat quòd conſiſtat in ipſa tactûs moleſta, & ſubita ſenſatione. Antecedens probo ; nam eadem ratio inuenitur in appetitu ſenſitiuo reſpectu obiectorum reliquorum ſenſuum externorum quando percipiunt obiecta horribilia, ſeu viſibilia, ſiue odorabilia, quæ à ſenſu communi immediatè percipiuntur, & deinde ab imaginatione, poſteà à potentia æſtimatiua, quæ ipſa proponit vt diſconuenientia, indéque appetitus elicit circa ipſa actum fugæ : ſed talis actus appetitûs non dicitur dolor : Ergo neque quando fugit obiecta moleſtantia, & corrumpentia organum tactûs, talis actus appetitûs non debet dici dolor. Probatur Conſequentia ; nam aut eſt dolor præcisè quatenus fuga obiecti diſconuenientis, & hac ratione omnis fuga circa obiecta reliquorum ſenſuum debet eſſe dolor ; aut eſt dolor quatenus appetitus fugit obiectum corrumpens tactum ; ſed hac ratione potiùs eſt dolor, quatenus connotat triſtem tactûs ſenſationem ; ergo per ipſam conſtituitur in eſſe doloris ; non ergo pertinet ad appetitum niſi ſecundariò.

Secundò in fauorem huius ſententiæ ſic argumentor ; quia ſi dolor formaliter pertineret ad appetitum, ſequeretur quòd in abſentia obiecti dolorifici, & ſine corruptione actuali eſſet formaliter dolor. Sequelam probo, nam ſenſus interni non ſolùm percipiunt obiecta ſenſuum externorum, verùm & ſenſationes ipſorum : Inſuper, etiam in ipſis reſeruantur ſpecies, ità vt in abſentia obiectorum ſæpenumerò excitentur ; tunc ſic poterit æſtimatiua potentia repræſentare obiectum moleſtans imaginatum, circa quod appetitus neceſſariò debet elicere actum fugæ : ergo neceſſariò erit dolor in abſentia obiecti moleſtantis, & corrumpentis tactum. Probatur hæc vltima Conſequentia, quia tunc eſt dolor quando eſt actus formalis, & actualis potentiæ ad quam pertinet : ſed in abſentia obiecti dolorifici eſt actus formalis fugæ appetitûs ; ergo ſi in actu appetitus conſiſtit dolor, ſine dubio aderit in abſentia obiectorum, quod manifeſto experimento refragatur. Confirmatur amplius aſſumptum ; nam exiſtente actuali ſenſatione moleſtâ corrumpente tactum, ſolùm ſentitur dolor ; ipsâ verò deficiente, deficit dolor : ergo ſolùm in ipſa tactûs moleſta ſenſatione conſiſtit formaliter dolor, quidquid ſit de fuga appetitûs, quæ neceſſariò conſequitur ad quamlibet ſenſationem externam, moleſtam.

Vlteriùs etiam vrgeo eandem partem ; nam ſecluſo appetitûs actu verificatur tota definitio doloris ſuprà adducta, ſolùm per ſenſationem tactûs moleſtam ; ergo ante actum appetitûs reperitur formaliter dolor. Antecedens probatur ; nam eo ipſo quòd cauſa ſoluens continuitatem ſubitò corrumpit organum tactûs, datur triſtis & moleſta ſenſatio à ſenſibilibus in ſenſorium violenter agentibus & continuum diſſoluentibus : totum hoc fit in organo tactûs ante actum appetitûs ; ergo ante ipſum eſt formaliter dolor ; non ergo conſiſtit formaliter in fuga appetitûs, licèt ipſa conſequatur ad ſenſationem obiecti dolorifici.

Video aliquos probare dolorem non eſſe actum fugæ appetitûs, ex eo quòd talis actus eſt naturaliſſimus, vtpote ab æſtimatiua potentia repræſentatur obiectum, vt diſconueniens, & illicò fugit appetitus, qui quidem actus naturalis prorsùs videtur in appetitu, & non ſymptomaticus ; atqui dolor eſt egregium ſymptoma, ergo dolor non poteſt conſiſtere in fuga appetitûs, cui naturaliſſimum eſt fugere obiectum quod proponitur ab æſtimatiua potentia tanquam diſconueniens. Hoc autem argumentum non conuincit aſſumptum ; nam quando ſenſatio quælibet procedat à cauſa violenta, non poteſt dici naturalis, ſed ſymptomatica ; cùm autem talis ſenſatio ſeu fuga appetitûs procedat à cauſa violenta, dicitur ſymptomatica, aliàs ſi hoc non eſſet verum, ipſa ſenſatio tactûs moleſta poterat dici naturalis ſiquidem naturaliſſimum eſt ſentire, & percipere obiectum in qualibet potentia : Ergo in tactu naturalis eſt actus elicere ſenſationem circa obiectum dolorificum. Attamen quia huiuſmodi obiectum immutat naturam violenter, & extra modum naturalem, ideò dicitur illa ſenſatio violenta. Quâ etiam ratione ſuprà dicebamus eſſe pulſum vehementem præternaturalem, quia licèt fiat à robuſta facultate naturali, nihilominùs operatur, vt irritata ab obiecto, ſeu ſine inſtiganti vltra modum naturalem, ideóque dicitur talis pulſus præternaturam : ſic ergo licèt naturale videatur in appetitu fugere obiectum diſconueniens, nihilominùs quando talis fuga oritur à perceptione obiecti vltra modum naturalem immutantis potentiam, dicitur ſymptomatica, & ſic non continuit propoſitum argumentum.

Argumenta contrariæ opinionis facilè ſoluuntur. Ad Auicennam dicimus ſolùm per illa ver-

ba fignificare quòd timor, dolor, & triftitia funt accidentia quæ fequuntur aliquando actum irafcibilis, propter virtutes apprehendentes ad quorum actus fequitur motus fanguinis & fpirituum, & ad hunc triftitia, dolor & timor. Ad Philofophum refpondeo fuiffe locutum de immutatione corporali à dolore orta quæ fequitur actum fugæ appetitûs. Ad primam rationem dicimus ad rationem doloris & voluptatis fufficere quòd tactus feratur in obiectum moleftans aut iucundum, illud cognofcendo & percipiendo, abfque eo quòd cognofcat ipfam rationem iucunditatis, aut moleftiæ; & fic non eft neceffarius actus appetitûs ad dolorem. Quòd autem non folùm tactus, fed externi reliqui fenfus ferantur, in iucundum, & moleftum, reuerà ipfa cognofcendo, conftat ex Philofopho 2. *lib. de Anima*, *cap.* 5. Et quia omnes potentiæ externæ naturaliter tendunt in fuum obiectum proportionatum, & hac ratione iucunditatem quandam habere debent, & confequenter moleftiam, fi in obiectum improportionatum ferantur. Si ergo tactus reuerà percipit iucundum & moleftum, vt per fe eft notum, erit in ipfo dolor, quin fit neceffarium ad ipfum agnofcere rationem ipfam iucunditatis, aut moleftiæ.

Secundum argumentum facilè foluitur, fi dicamus etiam appetitum fenfitiuum ferri in obiectum repræfentatum per fpecies intentionales; præterquamquòd ad fenfationem tactûs requiritur immutatio realis obiecti præter intentionalem immutationem, quæ fit mediis fpeciebus intentionalibus, & fic in tactu eft formaliter dolor. Vltimum argumentum ex doctrina Philofophi defumptum nihil probat contra nos; nam ex illa inductione folùm probat quòd vbi ineft fenfus taûs, ineft appetitus; non verò quòd dolor in ipfa actione appetitûs confiftere debeat; fed quod ad fenfationem tactûs fequatur neceffariò actus appetitûs, fiue fugæ, fiue profecutionis, quod nos libentiffimè fatemur; tamen huiufmodi fugam fequi ad dolorem qui formaliter conftituitur per moleftam tactûs fenfationem fubitò corrumpentem naturam, & continuum diffoluentem; quod totum feclusâ actione appetitûs inuenitur, vt fuperiùs docuimus.

CAPVT VLTIMVM.

De caufis Doloris.

SVperiùs diximus obiectum doloris corrumpere organum tactûs, cuius fenfatio molefta fubitò & affatim facta dicitur dolor formaliter. Dubitamus in præfenti quod fit obiectum feu caufa corrumpens naturam in dolore: In cuius Controuerfiæ decifione litigium non leue eft inter Authores ex cuius examine refolutio noftra dependet.

Et quidem tota difficultas in eo ftat, vt examinemus fi folutio continui fit fola doloris caufa, an Intemperies, an verò vtraque fimul? Circa hanc difficultatem Auerrhoës 3. *Collectaneor. cap.* 31. folam Intemperiem præternaturam effe doloris caufam iudicauit. Cuius ratio eft; nam doloris caufa debet percipi à tactu tanquam illius obiectum: fed fola Intemperies præternaturam percipitur à tactu tanquam obiectum corruptiuum ipfius; ergo fola Intemperies debet effe doloris caufa. Minor probatur; nam fi aliquod effet obiectum, feu caufa corruptiua tactûs, maximè folutio continui; fed hæc neutiquam poteft percipi à tactu; ergo non poteft effe caufa feu obiectum doloris. Hæc vltima Minor probatur; nam in folutione continui hæc omnia inueniuntur, & defectus indiuifibilis, qui eft quid priuatiuum, & fic non poteft percipi à tactu. Rursùs eft numerus partium, & motus ipfarum quo diuiduntur & præfentia per motum producta: fed omnia hæc funt fenfibilia communia quæ fine fenfibili proprio percipi non poffunt, nullum aliud eft in folutione continui fenfibile proprium, cuius fpecies modificari poffit ab aliquo ex fenfibilibus Communibus enumeratis. Ergo nihil eft in folutione continui quod fentiri poffit per tactum, ac proiude ipfa non eft caufa doloris. Reftat ergo inquit Auerrhoës quòd producatur aliqua qualitas, feu Intemperies per folutionem Continui quæ fentiatur, & fit caufa doloris, cùm conftet experimento quòd per folutionem Continui manifeftum ftatim fentiamus dolorem. Vlteriùs deducit, quòd fi Continui folutio non eft caufa doloris, reftat quòd Intemperies præternaturam quæ obiectum tactûs eft, fit fola caufa doloris.

Alij folutionem Continui & Intemperiem effe caufam doloris acerrimè defendunt, & probant in primis ex Auicenna *fen* 2. *lib.* 1. *doct.* 2. *cap.* 19. per hæc verba: *Ex hoc itaque fcies quòd mutatio complexionis fubitò caufa exiftit doloris quemadmodum folutio Continui.* Vbi videtur vtramque caufam comprehendere. Idem videtur prius docuiffe Galenus *libro Artis Medicinalis cap.* 80. fic: *Dolor autem quemcunque obfederit locum, aut Continuitatis folutionem, aut fubitam alterationem oftendit*: Idem docet *lib.* 12. *Meth. cap.* 7. per hæc verba: *Naturalis doctrina nos docet, vitium ex quo corpus doliturum eft, effe folutionem Continui & diftemperiem*: Ex quibus omnibus manifeftè deducitur non folùm folutionem Continui effe caufam doloris, verùm & Intemperiem fine folutione. Probatur Confequentia; nam fi Intemperies caufarent dolorem ratione folutionis quam poteft caufare, non adduceretur à Galeno & Auicenna tanquam diuerfa caufa; ergo ex eo quia Intemperies fola poteft caufare dolorem.

Ratione etiam poteft validari hæc affertio, præcipuè quoad Intemperiem folam, de qua eft maior difficultas; nam fenfatio tactûs molefta fubitò facta corrumpens Naturam, dicitur dolor; fed Intemperies præternaturam poteft fubitò immutare tactum, & inducere triftem fenfationem naturam corrumpentem: ergo Intemperies poteft caufare dolorem. Minor probatur; nam Intemperies frigida, exempli gratiâ, inimica Naturæ eft, valens ipfam corrumpere: Infuper poteft fubitò induci, & ipfius perceptio pertinet ad tactum, & minimè poteft effe iucunda: Ergo erit triftis & molefta fubitò facta Naturam corrumpens; ergo erit caufa doloris, etiamfi non foluat continuitatem.

Confirmatur. Sæpenumerò accidit vt fi nimis infrigidentur digiti, & deindè fubitò iuxta ignem calefiant, excitetur dolor in extremitatibus

tibus ipsorum ; sed tunc nulla solutio est continui ; sed sola Intemperies subitò facta : ergo ea sola poterit causare dolorem. Si autem respondeat aliquis ibi esse solutionem Continui occultam causatam à distemperie, videtur gratis dictum & sine fundamento : nam quoties sunt duæ causæ, altera manifesta, & altera occulta, potiori ratione effectus refundi debet in manifestam ; ergo consentaneum rationi videtur asserere tunc dolorem oriri à distemperie & non à solutione occulta, de qua non constat.

Quidam nostræ Scholæ Neotericus, & Primarius, speciali argumento conatur fulcire hanc eandem opinionem in hunc modum. Immisso digito in aquam feruentem, antequam soluatur continuum, debent transire tria tempora sensibilia ; nam priùs debet attenuari pars tenuis, & hoc fit cum resistentia contrarij. Secundò post attenuationem debet separari à proprio loco medio locali motu, qui etiam est temporaneus, & successiuus. Tandem tertiò partes remanentes ad replendum vacuum, partes resolutæ magis coniunguntur, & ab aliis separantur, & tunc soluitur continuum ; sed in primo tempore sensibili applicationis sentitur dolor, & tunc nondum est soluta continuitas : Ergo sola distemperies poterit dolorem causare.

Vallesius etiam noster 4. *lib. Controuersiarum*, *cap.* 5. hanc eandem sententiam amplecti videtur, licèt cum additamento aliquo, nempè quòd licèt intemperies se sola posset causare dolorem, attamen ea quæ valet causare dolorem, necessariò debet soluere continuitatem : si tamen per possibile daretur talis temperies absque solutione continui, sine dubio causaret dolorem. Concludit itaque Intemperiem quæ soluit continuum, causare dolorem, non quidem ratione solutionis, sed per se, quod argumento primò adducto pro hac sententia probatur.

Verior sententia est quæ tenet solam Continui solutionem esse causam doloris, & Intemperiem ratione solutionis continui dolorem causare : Probatur primò ex ipsa doloris definitione ex vltimis verbis *à sensibilibus in sensorium vehementer & violenter agentibus, & continuum dissoluentibus* ; vbi solam alterationem non concedit, dummodò non soluatur continuitas. Eandem sententiam tuetur Galenus *lib.* 1. *de causis symptomatum*, *cap.* 6. vbi expresè & latè probat sensibilia omnium sensuum externorum in tantum causare dolorem, in quantum soluunt continuitatem, & in quantum sunt participes sensûs tactûs. Cuius verba non adduco, quia prolixa sunt. Ex quo resoluitur dubiolum, quo quæri solet, An dolor in omnibus sensibus reperiatur, quod verum est tantum ratione tactûs, vt Galenus expresè tenet : Hanc esse Galeni mentem testatur Auicenna *lib.* 1. *fen* 2. *cap.* 19. per hæc verba: *Galenus ad hoc ea reducit ; vt essentialis causa doloris sit solutio continui, & non amplius, Et quòd calor & frigus dolorem non faciunt nisi Continuitatem soluant*:Nihil clarius pro validatione huius sententiæ,& expressione mentis Galeni.

Ratione etiam suadetur hæc sententia, quia experimento constat manibus refrigeratis, aut calefactis, subitò & affatim non esse dolorem in omnibus partibus, sed in illis tantum in quibus soluitur continuitas : atqui Intemperies frigida sentitur in omnibus partibus, ergo ea sola non valet causare dolorem. Clariùs constat hoc, si refrigeratis digitis subitò calefiant, in quo casu solùm circa extremitates ipsorum sentitur dolor : Ergo quia ibi peculiaris est causa distincta à distemperie à qua fiat calor ; sed non potest esse alia nisi solutio continui occulta quæ fit in intimis partibus ; ergo ea sola est causa doloris. Idem argumentum conficitur à Primario nostro *Tomo suo, fol.*455. *de febre ardente*, in qua aut renes, aut caput dolet, & nihilominùs thoracis partes æstu magno premuntur sine dolore ; ergo ex eo est quia soluitur continuitas in renibus, aut in capite, & non in partibus thoracis.

Huic argumentationi respondet alter Primarius Neotericus nostræ Scholæ, tunc Intemperiem esse in facto in partibus thoracis, in fieri verò in capite, aut renibus, ideóque dolere, secus thorax.Contra hanc solutionem est instantia, quòd Continui solutione in fieri alterantur omnes partes à vaporibus putridis,qui continuò eleuantur ex materia morbifica, præcipuè in summo vigore, & tamen non sentitur dolor nisi in hoc aut illo membro ; ergo ex eo est, quia ibi soluitur continuitas, & non in reliquis partibus.

Probat deindè hanc nostram sententiam Primarius Doctor, ex eo quòd in syncope datur valida distemperies frigida per defectum spirituum, & tamen non sentitur dolor, quia non soluitur continuitas. Soluere conatur hoc argumentum alter citatus Doctor, dicendo in syncope non induci Intemperiem frigidam subitò, ideóque non esse dolorem, non verò defectu solutionis Continui. Contra quam solutionem sic argumentor in fauorem nostræ sententiæ, quia syncope est præceps virium lapsus qui repentè & subitò fit ; ergo distemperies frigida subitò inducitur, quia subitò dissipantur spiritus, & tamen nullus reperitur dolor, vt experientiâ constat : Ergo sola Intemperies sine solutione Continui neutiquam valet causare dolorem.

Solùm restat satisfacere argumentis pro contraria parte adductis. Ad Auerrhoëm dicimus, relictis variis solutionibus, in opinione probabili sensibile commune posse sentiri sine proprio, & sic in solutione Continui sentiri motum, aut localem præsentiam ; sed fateor libenter animum non acquiescere huic solutioni. Quare melius soluitur propositum argumentum pro Auerrhoë si dicamus in dolore percipi ab affecta particula impulsum communicatum ab agente soluente Continuum ; qui quidem impulsus est sensibile proprium ad sensum tactûs pertinens, cuius organum in dolore corrumpitur ; neque aliquid in solutione continui inuenitur præter impulsum quòd sit sensibile proprium, & sic impulsus sentitur.

Sed contra hanc solutionem illicò se offert dubium, quòd intemperies valet causare dolorem quatenus soluit continuitatem ; sed intemperies non potest communicare impulsum, præcipuè in parte vbi residet, cùm debeat communicari & sentiri in parte distincta ab impellente. Ergo in solutione continui obiectum quod sentitur, non est impulsus : Respondeo, frigiditatem calorem & siccitatem valere causare impulsum, mediâ raritate & densitate, quæ fieri nequeunt, sine partium motu, ratione cuius aliæ partes ad motum sui alias trahunt, communicato impulsu à parte trahente.

Ad quod neceſſaria eſt valida & intenſa temperies, ſiue calida, ſiue frigida, aut ſicca; humida verò intemperies conducit ad laxitatem, ratione cuius cedunt partes facilè, & ſenſim; & ſic licèt ratione illius fiat ſolutio continui, quia tamen non fit ſubitò, non cauſat dolorem: nam quâ ratione tumores œdematoſi dolore carent, licèt enim ſolutio Continui in ipſis fiat partibus eleuatis in præternaturalem molem; quia tamen hoc fit ſenſim ratione humiditatis pituitæ, à qua cauſantur, & non ſubitò & affatim, ideò non fit in ipſis dolor. Vnde ex Intemperiebus humiditas, adhuc mediatè non cauſat dolorem. Et quamuis impulſus non producatur in eadem parte in qua eſt qualitas, producitur tamen in parte immediata, quod ſufficit vt dicamus in eadem parte dolorem eſſe, cùm Medicè loquendo reputetur pro eadem parte.

Ad Auicennam dicimus loqui de Intemperie ſubitò facta quæ ſoluit continuitatem, ſine qua non eſt dolor. Eodem modo ſoluitur teſtimonium Galeni *libro Artis Medicinalis*, & 12. *lib. Method.* Nam licèt adducat alterationem ſubitam, tanquam diſtinctam à ſolutione, hoc fecit, quia ad ſenſum manifeſtatur magis mediata cauſa doloris quæ occultam ſolutionem continui facit, non quia Intemperies ſola valeat cauſare dolorem. Nec ratio pro hac parte adducta aliquid probat contra nos; ſiquidem non quælibet ſenſatio tactûs moleſta, alteratiua, ſubitò facta, cauſat dolorem, niſi ſit peculiaris & determinata, & ſpecialiter corrumpens naturam, continuitatem diſſoluendo. Quare licèt ſenſatio caloris violenti aut frigiditatis præternaturam ſit moleſta, non tamen doloroſa, cùm pluries reperiatur ſine dolore, Requiritur ergo peculiaris corruptio ad dolorem, quam ſola Continui ſolutio facit.

Ad Confirmationem reſpondeo in extremitatibus digitorum ſolui continuitatem, quæ quamuis ſit occulta, nihilominùs ex eo deducitur, quòd in reliquis partibus ſit eadem diſtemperies ſubitò facta, & tamen non eſt dolor. Ergo ex eo eſt, quia ibi eſt peculiaris cauſa, quæ non poteſt eſſe alia niſi ſolutio continuitatis, & ità non ponitur ad libitum, ſed ratione deducitur, licèt ſenſum lateat.

Tandem ad argumentum ſpeciale quod Neotericus adducit, Reſpondeo quòd eo ipſo quòd attenuantur partes, & reſoluuntur, ſoluitur Continuitas, & tunc temporis ſentitur dolor, ad quod tempus ſenſibile requiritur ſicut ad calefactionem: Et licèt illa tria tempora intercedant, nihilominùs omnia fiunt breui temporis ſpatio; neque poterit ſentiri dolor vſque dum fiat ſolutio continui inter partes mediâ rarefactione à calore inducta. Itaque primo occurſu licèt ſentiamus calorem & moleſtiam à calore violento; non tamen ſentimus dolorem vſque dum ſoluatur continuitas: Quòd ſi validè feruens ſit aqua vt vſtionem faciat, tunc quidem velociùs fit diſſolutio, ità vt videatur fieri primo occurſu, licèt hoc non ſit ità, quia tempus ſenſibile requiritur ad calefactionem & attenuationem partium: hoc tamen adeò breue eſt, vt videatur fieri primo occurſu, licèt reuerà ità non fiat. Quo fit vt quod contra noſtram reſolutionem militat, maneat ſolutum. Et hæc de natura doloris ſufficiant, & toto hoc Tractatu.

TRACTATVS CHIRVRGICI.

TRACTATVS PRIMVS

DE TVMORIBVS PRÆTERNATVRAM In vniuerſum, eorúmque Curatione.

DISPVTATIO I.

De Natura omnium Tumorum in genere.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid ſit Tumor præternaturam.

IN præſenti quæſtione ſi Galeni veſtigia ſequamur *lib.* 13. *&* 14. *Meth. & lib. de Tumoribus præternaturam cap.* 1. & omnes Chirurgos recentiores, conſtabit, Tumorem præternaturam dici *Incrementum partis naturalem ſtatum excedens & actionis læſionem inducens:* Quibus vltimis verbis ſatis conſtat Tumores præternaturam, à naturalibus diſcriminari, in eo quòd illi ad læſionem actionis illius partis in qua ſunt, conducant; Iſti verò, quales ſunt Tumores naturales capitis, ventris, & iuncturarum, tantum abeſt vt læſionem in ipſis partibus cauſent, vt potiùs pro naturali earum conformatione, & operari faciant, de quibus in præſenti non eſt diſputatio, ſed de illis qui præternaturam ſunt reſpectu viuentis, & curationem, ablationémque ſui expoſtulant.

Cæterùm, vt natura Tumoris præternaturam firma atque ſtabilis maneat, aduertere oportet, Recentiores ferè omnes tam Medicos, quàm Chirurgos, eam cum Apoſtemate confudiſſe, ità vt quodlibet partis incrementum præternaturam Tumorem ſeu Apoſtema vna voce nominent: hàncque confuſionem videntur deſumere ex Galeno & Auicenna, qui de Tumore & Apoſtemate loquentes, in idem coincidunt: Sic ait Galenus 13. *Meth. cap.* 1. *Tumor eſt per quem partes à naturali habitu receſſerunt.* Et Auicenna *fen* 2. *lib.* 1. *doct.* 1. *cap.* 5. ſic procedit, *Nullum enim fit Apoſtema quin cum eo proueniat læſio in figura, & dimenſione.* Quibus verbis apertè apparet Tumorem & Apoſtema in hoc conuenire, quod vtrumque dicat in quantitate ſeu dimenſione exceſſum; ac proindè idem quod à Galeno Tumor, Apoſtema ab Auicenna nuncupatur. Et clariùs hoc fiet manifeſtum ex diuiſione facta Tumoris à Galeno, & Apoſtematis ab Auicenna, cùm cuiuſlibet eaſdem protulerint ſpecies ratione humorum.

Dionyſius Daza *lib. de Apoſtematib. cap.* 1. ità certum iudicat, diſtinctionem inter Apoſtema & Tumorem, vt valde reprobet Authores qui ſub eadem generali ſignificatione vtrumque claudunt. Probat ſuum placitum ex Auicenna *in ſuo Canone lib.* 1. & *loco ſuprà citato*: vbi dum Apoſtematis naturam manifeſtare intendit, ſic habet: *Apoſtema eſt ægritudo compoſita ex triplici genere morborum in vnam magnitudinem aggregatorum.* Vbi per tria genera morborum quæ in Apoſtemate inueniuntur, communiter omnes intelligunt Intemperiem (quam Arabes malam complexionem vocant) à ſubſtantia vel à materia replente, & alterante cauſatam; malam compoſitionem ratione diſtenſionis factam; & tandem continui ſolutionem ab eadem materia membrum vltra modum naturalem diſtendente, partiúmque ſeparationem faciente. Ex quibus colligit Daza Tumorem & Apoſtema magnoperè diffidere, eò quòd ſolùm dicatur Apoſtema Tumor ille qui iam ſuppuratus eſt, hoc eſt Tumor, qui materiam habet, ſeu ſubſtantiam illam albam, quam pus vocant Chirurgi. Probat, quia ſolùm dici debet Apoſtema ægritudo illa quæ compoſita eſt ex triplici genere morborum; ſed ſolùm Tumor ſuppuratus conſtat triplici genere morborum; ergo ſolùm ipſe nomen Apoſtematis meretur. Minorem probat, quia ſolutio continui de qua eſt maior difficultas, ſolùm in Tumore ſuppurato manifeſta apparet ratione dilacerationis factæ in neruis, membranis, & carne, dum pus generatur. Ratione cuius Hippocrates 2. *Aphor. text.* 47. docet, quòd quando

pus conficitur dolores & febres fiunt maiores; ergo folùm Tumor fuppuratus dicitur Apoftema. Confirmat fuam fententiam, Scirrhus exquifitus, & œdema funt veri Tumores præternaturam: fed in his nulla eft folutio continuitatis, cùm dolor fit eius accidens, & in his Tumoribus nullus reperiatur; ergo non quilibet Tumor conftat triplici genere morborum,ac per confequens Tumor non eft idem cum Apoftemate. Huic doctrinæ affentit huius noftræ Scholæ Recentior quidam, quondam noftram Cathedram regens. Pro cuius probatione adducit Galenum *lib.de Tumoribus præternaturam, cap. 5.* vbi inquit, quòd vt inflammatio feu Tumor in Apoftema tranfmutetur, neceffarium eft quòd fit primò rigor vel horror, qui fieri pus denotant, vt Hippocrates pluribus notificat in locis.

Sed contra iftum modum dicendi fic argumentor: Quia licèt verum fit tria genera morborum magis manifefta effe in Tumore fuppurato; cùm hoc tamen non poteft negari in omni Tumore præternaturam reperiri. Et in primis, quòd in inflammatione & eryfipelate fint, probatur, & fpecialiter de folutione Continui (nam in omnibus effe intemperiem & malam compofitionem fatetur ifte Author) dolor eft accidens pathognomonicum folutionem fequens, in probabili opinione; fed in inflammatione & eryfipelate eft ingens dolor, ergo in eis eft folutio continui. Et præterea ex eo quòd non fit dolor in fcirrho & œdemate, colligitur bene non effe folutionem continui: nam cùm ad dolorem ex Philofopho requiratur fenfus partis, & in fcirrho non fit,ob duritiem comprimentem valde, & impedientem communicationem virtutis ad fenfum & motum; & in œdemate non fit fubita mutatio etiam ad dolorem requifita (vt latiùs cùm de eo fiet fermo dicemus) ideò poteft effe folutio continui, vt de facto inuenitur in ipfis Tumoribus ratione diftenfionis factæ à materia in ipfis partibus quin fit dolor; vnde defectus huius non arguit defectum illius neceffariò. Nec valet fi dicas, quòd etiamfi folutio continuitatis fit in omni tumore, non tamen in omni lædit præternaturam, cùm dolorem non caufet, non inquam valet: nam contra fic inftatur, Illa folutio ex fe ex propria natura valet lædere, de facto verò non lædit per defectum aliquarum conditionum quæ ad dolorem funt neceffariæ, quibus pofitis lædet; quod verò non ponantur, per accidens fe habet ad naturam illius: ergo fufficienter faluatur ratio morbi in folutione dicta continui, licèt non lædat de facto. Præterquamquòd folutio continui aliquid naturale & requifitum tollit ab ipfa parte,nempè continuitatem, quâ deficiente non rectè operabitur pars: ergo de facto læfionem caufat.

Neque locus Galeni *cap. 5. de Tumoribus præternaturam*, à Recentiori adductus, aliquid facit pro hoc placito: nam vbi loquitur de Tumore feu Apoftemate magis manifefto quòd Tumor fuppuratus dicitur, vel vt veriùs iudico, loquitur de abfceffu qui quidem fpecies quædam Tumoris feu Apoftematis eft, de quo ait: quod dum in pus conuertitur, abfceffus dicitur.

Sed vt in præfenti difficultate certa ab incertis feparemus, Dico primò: Quòd fi Tumor fumatur generali illa fignificatione quâ fumitur à Galeno *cap. 1. de Tumoribus præternaturam*, quatenus fcilicet quodlibet incrementum in latitudinem, longitudinem, & profunditatem Tumorem vocauit. Tumor præternaturam fummopere diffidet ab Apoftemate ab Auicenna defcripto. Ità Nicolaus Florentinus *Tract. 5. cap. 1. Serm. 7.* Et probatur: nam fub hac generali ratione comprehenduntur morbi magnitudinis, & numeri, vt Pterygium, & verrucæ; fed in his non inuenitur vera ratio Apoftematis fecundum mentem Auicennæ; Ergo in hac fignificatione diftinctum quid intelligit Galenus pro Tumore quam Auicenna pro Apoftemate. Maior eft manifefta, cùm potiùs Pterygium & verrucæ ratione magnitudinis & numeri adaucti habeant, abfque dimenfione vlla per diftenfionem, feu folutionem continui. Minor probatur; nam folutio Continui requiritur ad effe Apoftematis; fed in dictis Tumoribus nulla eft, cùm nulla fit diftenfio fub eadem cute; ergo rationem Apoftematis non participant.

Dico fecundò, quòd fi tumor fumatur prout dicit partis incrementum à fubftantia aliqua, feu liquore imbibito, diftendente fub eadem cute, vt fumitur à Galeno quando de phlegmone; fcirrho, eryfipelate, & œdemate agit, & de Tumore flatuofo, & aquofo, idem eft cum Apoftemate ab Auicenna fignificato. Conftat hæc conclufio primò, quia fub hac ratione eafdem fpecies Tumoris feu Apoftematis numerârunt. Deinde quia Auicenna folùm de Tumoribus à liquore imbibito venientibus ait, & ipfos Apoftemata vocat, abfque eo quòd mentionem de eorum fuppuratione faciat. Ergo Tumor & Apoftema iuxta hanc fignificationem non diftinguuntur. Et confirmatur, quia illud debet dici verum Apoftema de quo verificatur definitio Auicennæ; fed non folùm de Tumore fuppurato, fed de his etiam quæ nondum fuppurantur verificatur, cùm tria genera morborum habeant, (vt *quæft. fequent.* latiùs conftabit.) Ergo Tumor caufatus à liquore imbibito à Galeno affignatus non difcriminatur ab Apoftemate ab Auic. defcripto *cit.loc.*

Dico tertiò Tumorem feu Apoftema rectè definiri per verba adducta ab Auicenna *loco fuprà citato*, fcilicet *ægritudo compofita*, &c. Hanc definitionem tanquam veram, & effentialem amplectuntur Guido, Fragofo, Tagaultius, & ferè omnes Recentiores, eámque optimam effe (communi Philofophorum ratiocinio) fic demonftro; Etenim, illa definitio eft optima & effentialis, quæ naturam explicat definiti; fed per prædicta verba, optimè natura Tumoris, feu Apoftematis explicatur, ergo. Minorem fic oftendo; nam per illam particulam, *ægritudo*, conuenit cum omnibus ægritudinibus. Rursùs per fubfequentem particulam ab ægritudinibus fimplicibus fecernitur,& tandem per vltima verba,ab aliquibus compofitis, in quibus tria genera morborum non inueniuntur, fegregatur. Ergo verba adducta optimè explicant naturam Apoftematis, feu Tumoris, ac per confequens rectè ab Auicenna definitur.

Recentior fuprà citatus in libello quem fcripfit *de Tumoribus præternaturam, difput. 1. quæft. 1.* affirmat per verba adducta à Galeno *lib. de Tumoribus præternaturam cap. 1.* & à nobis in principio huius quæftionis relata, effentialiter explicari naturam Tumoris præternaturam, coincideréque cum Auicennæ definitione; ità vt velit *incrementum præternaturam*, nomen hoc implicitè fignificare ægritudinem compofitam ex triplici genere morborum, ídque abfolutè effe

intelli

intelligendum de quolibet incremento docet; sed hoc mihi alienum à Galeni mente videtur; & saluâ pace, in Recentiorem sic argumentor, quia Polypus; Pterygium & Verrucæ, conueniunt in ratione incrementi præternaturam, vt suprà tetigimus, & nihilominùs non continent tria genera morborum, cùm sint morbi magnitudinis & numeri, qui vnionem præternaturam dicunt potiùs quàm continui solutionem: Et ex alia parte in eis nulla est substantia imbibita quæ malam complexionem causet. Ergo prædicti Tumores veram rationem incrementi præternaturam habent, quin tria genera morborum inueniantur, ac perconsequens per incrementum ea implicitè adhùc non significantur. Et quòd hæc fuerit mens Galeni in prædicto loco probatur; nam ibi quodlibet carnis incrementum comprehendit sub nomine tumoris, cùm afferat, interdum incrementum in latitudinem, longitudinem & profunditatem, tumorem dici: Quod reperitur in quolibet morbo magnitudinis & numeri adaucti, & infrà sic ait: & in ipso *cap. 1. de Tumoribus præternaturam. Omnes enim homines cognoscunt, non solùm Medici quòd plus carnis & adipis quàm iustum est, eos tumores generat.* Quibus verbis constat de sententia Galeni Tumorem dici quodlibet incrementum, siue à carne tendente cutem, siue à substantia aliqua euenien-te; Tumorem dici: ac per consequens deducitur apertè absolutè *incrementum* non significare, neque coincidere cum definitione Auicennæ; nisi eius significatio coarctetur ad significandum illud incrementum præternaturam à substantia seu liquore aliquo imbibito causatum; de quo erit verum dicere implicitè significare quidquid Auicenna per verba adducta voluit; dum naturam Apostematis descripsit. Et licèt Recentior peculiare instituat caput de obesitate, seu augmento pinguedinis, an scilicet sit Tumor præternaturam; nihilominùs ab eo dubio superfedere decreui. Tum quia nihil speciale continet: Tum quia ex dictis sufficienter solutum manet, eò quòd non quodlibet augmentum in longitudinem, latitudinem, & profunditatem Tumor est præternaturam, sed quando à substantia, seu liquore aliquo imbibito fit: Et cùm in obesitate maior dimensio solùm fiat per augmentum carnis, potiùs morbus in magnitudine aucta, quàm Tumor dicenda erit.

Tandem vt nihil intactum circa præsens dubium sit, placuit adducere Tumoris seu Apostematis definitionem quam tradit Haly-abbas *p. 1. serm. 8.* vbi sic procedit: *Apostema est Tumor præternaturam in quo materia aliqua replens & distendens est aggregata.* Ex qua definitione nostræ conclusionis veritas magis elucescit; nam non quemlibet Tumorem Apostema vocat, sed illum solùm qui fit à substantia seu liquore imbibito replente & distendente, quin de suppuratione aliquod verbum protulerit: Quasi diceret, non quoduis carnis incrementum præternaturam dici Apostema; sed quod à substantia aliqua replente, & distendente fit, vt etiam constet Haly-abbatis definitionem esse exactam, & Apostematis naturam significare per verba æquiualentia ipsi definitioni Auicennæ.

QVÆSTIO II.

An in quolibet Tumore, seu Apostemate præternaturam tria genera morborum necessariò inueniantur.

Cvm ex dictis constet Auicennam Apostema definisse penes hoc quòd sit ægritudo composita ex triplici genere morborum. Quærimus in præsenti, An necessariò in quolibet Apostemate inueniantur: quo præcedentis difficultatis decisio clarior apparebit. Igitur vt præsens dubium resoluatur, notare oportet per tria illa genera morborum communiter omnes intelligere Intemperiem partibus similaribus solùm competentem; malam Compositionem partium organicarum propriam; & Vnitatis solutionem vtrisque partibus communem; quæ vel potest esse manifesta, vt in vlcere & vulnere quolibet, in quibus sensu externo percipitur; vel occulta, vt in phlegmone, aut erysipelate, in quibus per accidentia eius propria atque pathognomonica dignosci valet. De quibus omnibus procedit disceptatio, & de solutione Continui, siue occulta sit; siue manifesta, ità vt ex triplici genere morborum assignato, vnus morbus (*Tumor* dictus) coalescat.

Secundò, pro dubij intelligentia notandum est quæstionem non procedere de quolibet incremento. Quâ ratione diximus *q. præced.* comprehendere morbum in magnitudine aucta & in numero: nam in his certum est tria morborum genera non inueniri. Solùm ergo procedit dubium de Tumore, seu vero Apostemate facto ab humore seu substantia aliqua imbibita. Iuxta quam significationem loquitur Galenus *2. de arte Curatiuâ ad Glauc. & 13. Methodi*, vbi sex proponit Tumorum differentias; quatuor ab humoribus causatas, & duas vltimas ab aquositate & flatu.

His ità prælibatis, contra Auicennæ doctrinam varia militare videntur argumenta, quibus probari videtur in omni Tumore tria genera morborum necessariò non reperiri. Et primò, solutionem Continui non necessariò esse probatur ex Galeno, *capite decimo-secundo de Differentiis Morborum*, vbi sic reliquit scriptum, *Exulcerata, atque vnà inflammata membra tripliciter Naturæ modum egrediuntur.* Vbi solutionem sine solutione Continui fateri videtur, cùm afferat partem inflammatam atque vlceratam tripliciter vitiari; quasi diceret ratione inflammationis non vitiari tripliciter, sed ratione inflammationis, & vlcerationis. Quod confirmat infrà, dicens, tales ægritudines etiamsi vlcere careant, compositas esse, quas nominans ait & ratione humoris replentis, & ratione qualitatis distemperantis esse, & non adducit Continui solutionem. Ergo vi inflammationis solutio Continui non requiritur. Ratione etiam probatur hæc pars: nam si sanguis repleat aliquam cauitatem naturalem modo possibili, distendendo cutem sine solutione continui, erit Tumor, de sententia Galeni in plenitudine eam concedente, & tamen non erit in eo Continuitatis solutio: ergo tria genera morborum non sunt necessariò in quolibet Tumore. Rursus probatur hæc eadem pars, nam dolor est accidens necessariò Continui

solutionem sequens; sed sunt plures Tumores sine dolore, vt œdema & scirrhus, vt *cap.3. de Tumoribus* docet Galenus; ergo non omnis Tumor includit Continui solutionem. Neque valet si dicas pituitam in œdemate,& melancholiam in scirrho sensum partis auferre, & sic non mirum in eis dolorem non esse: non inquam valet,nam experientiâ constat, partes talibus humoribus affectas sentire si tangantur; ergo defectus doloris non est per defectum sensûs, sed quia non est in eis solutio continui. Et confirmatur in œdemate; certum siquidem est rem quamlibet in liquore madefactam taliter cedere propter laxitatem inductam, vt absque solutione Continui maiorem adquirat magnitudinem: sed pituita œdema causans humida valde est; ergo taliter valebit laxare partes vt ab humore imbibito distendantur, & maiorem adquirant dimensionem sine solutione Continui; ac per consequens hæc in quolibet Tumore non est necessaria.

De Intemperie etiam probatur non esse necessariam; nam si aliqua pars calida sit cui Apostema adueniat frigidum, potiùs corrigetur Intemperies calida quàm creetur Intemperies morbosa; sed in tali casu erit Tumor præternaturam sine Intemperie. Ergo hæc non est necessaria. Neque valet si respondeat aliquis dicendo, quòd licèt in primo fieri talis Tumoris Intemperies calida præexistens corrigatur, tandem posteà à frigiditate materiæ membrum replentis, & Tumorem causantis frigidum, distemperatur & infrigidatur pars, ac per consequens in prædicto Tumore erit Intemperies partis, & verus Tumor præternaturam, cùm sit materia replens membrum, idque distendens; sed pro illo tempore nulla est intemperies in parte, licèt immediatè post produci incipiat: Ergo pro illo tempore dabitur Tumor præternaturam, quin in eo tria morborum genera coadunentur. Confirmat hanc partem Galenus *cap.3. de Tumor. præternaturam*, vbi dum de inflammatione sermonem instituit, sic protulit; *Immodicè autem calida non statim ab initio, sed tempore fit retenta, propter obstructionem omnium foraminum pristina respiratione*: Ex quo non incongruè deduci potest Tumorem non statim à principio reddi calidum præternaturam, sed tempore post, eò quòd impeditâ ventilatione ratione humoris porositates obstruentis, occasionatur putredo, ratione cuius pars vbi Tumor attollitur præternaturam, calefit & distemperatur. Ex quo sic argumentor, In principio inflammationis non putrefit sanguis, quia *eodem capite* ait Galenus necesse esse sanguinem moram trahentem putrescere: sed sine putredine non est alteratio præternaturam facta in parte à sanguine: Ergo in principio datur verus Tumor quin detur Intemperies, ac proinde hæc in omni Tumore non erit necessaria.

Huic vltimæ redargutioni poterat quis satisfacere cum doctrina quadam adducta à Recentiori *Tractatu suo de Tumoribus, disputat.1. quæst.2.* vbi ait humores naturales absque putredine aliqua in suo statu naturali posse distemperare partem in qua incrementum excitatur, eò quòd temperies eadem quæ respectu vnius est naturalis, respectu alterius potest esse præternaturam. Quâ firmatâ doctrinâ, præfato argumento quamvis satisfaciat, dicendo, quòd etiamsi sanguis non putrefiat, per eius solam multitudinem incrementum in parte facientem poterit distemperare, ac per consequens nullum erit tempus sensibile in quo in prædicto Tumore Intemperies non sit. Sed difficilis satis semper mihi fuit talis philosophandi modus; & quidquid sit de reliquis humoribus de sanguine quarto humore, videtur sola multitudine non posse distemperare, nisi putrefieri, vel corrumpi incipiat. Primò, quia temperies sanguinis dum in statu naturali est, est valde familiaris omnibus partibus viuentis, condu- cénsque ad nutritionem & augmentum: ergo quantumvis in magna existat quantitate applicatus, nullam partem valebit distemperare. Deinde, quia si distemperare valeret, solùm quia in maiori quantitate inuenitur, sequeretur eius augmentum in venis non facere plenitudinem, sed cacochymiam. Sequela est contra Galenum, & omnes tam Medicos quàm Chirurgos, ergo illud ex quo sequitur. Sequelam probo, quia non alia de causa excessus bilis aut pituitæ, aut melancholiæ seorsim sumptis, faciunt cacochymiam, nisi quia dum cuiuslibet quantitas augetur, valet distemperare massam sanguinariam, eò quòd non sit in debita proportione & quantitate: sed dum sanguis augetur idem valet facere in Recentioris doctrina: Ergo quemadmodum excessus cuiuslibet humoris à sanguine facit cacochymiam, sic etiam & ipse sanguis. Ergo cùm hoc non possit sustineri, neque fundamentum ex quo deducitur, ac per consequens argumenti solutio ruit.

Rursùs probatur quòd in omni Tumore non sit intemperies; nam Hernia intestinalis est verus Tumor, sitque ex eo quòd intestina descendant in scrotum, ibíque magnitudinem maiorem quàm natura scroti expoſcit, efficiant, solutionémque Continui causent, ratione maioris distensionis, & separationis partium; sed in tali Tumore, non est vnde intemperies causari possit, cùm intestina nullâ acquisitâ præternaturali qualitate descendant, laxato aut dirupto musculo qui dicitur ab Anatomicis *Syphac.* Ergo ibi dabitur verus Tumor sine intemperie, & sic hæc non erit necessaria. Huius placiti fuit Nicolaus Florentinus *ser.7. c.1.*

Tandem, quòd in omni Tumore non sit morbus in compositione probatur: nam erysipelas est verus Tumor secundum Galenum *2. ad Glaucon.* Sed in ipso non est morbus in compositione; ergo: Minor probatur: nam Galenus ait *citato loco* esse affectum cutaneum à bile sanguinéve tenui factum; sed huiusmodi humor ex quo sit ob suam tenuitatem non attollit partem, seu cutem in magnitudinem sensibilem, vt notificauit Fernelius *lib.7. de externis corporis affectibus cap.4.* vbi sic ait: *Erysipelas ardor est vehemens per corporis summa diffusus; neque Tumore manifesto extuberat, neque partem attollit aut distendit.* Vbi insinuare videtur in Erysipelate non esse morbum in compositione

Nos tamen libenter Auicennæ doctrinam amplectimur, asserimúsque in omni Tumore seu Apostemate præternaturam à substantia seu liquore imbibito factum, modo à nobis *præcedenti quæst.* explicatum, necessariò illa tria morborum genera enumerata inueniri. Hanc esse opinionem Galeni voluit Guidus & Conciliator: quam sequūtur Tragautius, Falcus & ferè omnes moderni, & pro ea stat expresſè Princeps noster Auicenna *cap.5. citato* per hæc verba: *Et in Apostemate quidem omnia ægritudinum genera requiruntur.*

Et

Et ratione probatur : nam hoc ipſo quòd ſubſtantia vel materia, ſeu liquor aliquis imbibitur in aliqua parte vltra id quod requiritur ad ſui nutritionem, non poteſt non eam eleuare & attollere in magnitudinem indebitam pro ſui operari, cùm in ſuo ſtatu naturali nihil illius expoſcat : ſed hoc ipſo erit morbus in mala compoſitione ; ergo ſemper in quolibet vero Apoſtemate erit hoc genus morbi. Hoc ipſum tanquam indubitatum docere intendit Galenus 13. *Methodi cap.* 1. vbi dum de Tumoribus præternaturam differere incipit, docet res eſſe in quibus partes à naturali habitu in quantitate recedunt : Ergo cùm per quantitatem adauctam eos explicet, ſine dubio fatetur morbum in compoſitione in eis inueniri.

De diſtemperie etiam probatur noſtra Concluſio ; nam hoc ipſo quòd aliqua pars attollitur in indebitam magnitudinem à ſubſtantia ſeu humore cauſatam, obſtructio in ipſa cauſatur, ex qua prohibitio ventilationis requiſitæ neceſſariò ſequitur, & ad hanc fuliginum detentio, ac tandem putredo, ex qua neceſſariò diſtemperatur pars. Ergo de primo ad vltimum apertè deducitur quod hoc ipſo quod neceſſariò datur Tumor ſeu verum Apoſtema, datur diſtemperies. Denique ſolutionem continuitatis in Apoſtemate neceſſariò eſſe probatur : nam hoc ipſo quòd pars in indebitam magnitudinem eleuatur, partes eius magis diſtant quàm in naturali conformatione; ſed hæc diſtantia neceſſariò arguit ſeparationem præternaturam, quæ niſi vnitas ſoluatur, videtur impoſſibilis. Ergo cùm maior diſtenſio neceſſariò in Tumore inueniatur, ſolutio etiam Continuitatis ſiue occulta, ſiue manifeſta neceſſariò inuenitur;ac per conſequens videtur ex dictis omnia morborum genera in Apoſtemate vero neceſſariò includi. Quod clarius conſtabit ſi Aduerſariorum tela frangamus.

Ad primum in ordine dicimus ; quòd quando Galenus ratione inflammationis & vlceris, eſſe tria genera morborum ſcripſit, loquitur de morbis manifeſtis quos aſſerit reperiri in tali caſu, vlcere verò deficiente tria genera morborum non manifeſta : cum quo ſtat bene, non negare abſolutè inflammationi continui ſolutionem, quia ſaltem occulta in ea eſt neceſſariò, ſed manifeſtam, quod nos etiam fatemur. Dum verò de inflammatione loquitur, ſolùm enumerat malam compoſitionem & intemperiem, & non ſolutionem Continui, quia illa ſenſui manifeſta magis ſunt, ſecùs hæc : Ex quo confirmatio ſoluitur.

Ad tertium dicimus ; quòd ſi ſanguis ſolùm repleat cauitates naturales, non cauſabit Tumorem, quia nulla erit eleuatio præternaturam, & ſic ſolùm largiſſima ſignificatione dicitur Tumor, non aliter quàm Galenus plenitudinem Tumorem vocauit. De qua ſignificatione non procedit noſtra diſceptatio, vt ſuprà propoſuimus.

Ad quartum, dicimus ſolutionem Continui non quomodocunque ſecum afferre dolorem, ſed ſolùm quando ſubitò fit, & eſt in parte in qua non adſit priuatio virtutis ad ſentiendum ; vnde cùm in œdemate pituita laxitatem inducat in partibus, facit quòd tenſioni cedant, & ſic diſruptio ſine reſiſtentia fit, & ſine violentia ad dolorem requiſita. Quid ergo mirum pluries ſine dolore œdema experiri, & ob eandem rationem tumores qui fiunt per paulatinam congeſtionem indolentes ſint ? quia ſcilicet, licèt in eis ſit continui ſolutio, quia tamen hæc ſubitò non fit, ſed paulatim, non eſt dolor. De ſcirrho dicimus, quòd ſi exquiſitus ſit, caret dolore, quia pars taliter comprimitur, vt virtutem ad ſenſum non recipiat propter craſſitiem, frigiditatem & ſiccitatem humoris melancholici,ex quo fit ſcirrhus, ad hoc facientis.

Ad quintum de Intemperie dicimus, quòd licèt pro eo tempore in quo correcta eſt Intemperies, ſit Tumor phyſicè loquendo, non tamen Medicè : quia non eſt ità ſenſibile tempus illud vt cognoſci poſſit à Medico, ſed ſtatim alteratur, & alteratur pars tempore breuiſſimo, præſertim cùm in ea ſit prohibita ventilatio, & fuligines detineantur, calorem inducentes. Vnde etiam ad Galeni authoritatem reſpondeo : ſanguinem breuiſſimo tempore corrumpi, ob prohibitam ventilationem, & ſic licèt in principio ſit Tumor ſecundum phyſicam conſiderationem, non ſecundum Medicam, quia valde breuiſſimum & inſenſibile eſt tempus in quo pars intemperie caret. Quod idem etiam dicendum eſt quando Apoſtema frigidum tranſit in calidum, vel è contrà,quod fieri nequit (vt aiunt Contrarij) ſine tranſitu per medium in quo nulla erit intemperies,& erit Tumor phyſicè, ſed non Medicè,vt mox dicebamus.

Argumentum de hernia inteſtinali etiam contra proprium placitum proponit Recentior, & dum reſpondet, docet ibi tria genera morborum eſſe ; nam Intemperies à qualitatibus naturalibus inteſtinorum naſci poteſt ſcrotum alterantibus præternaturam ; quo etiam affirmat non eſſe verum Tumorem præternaturam, quia à cauſa humorali illa tria morborum genera non fiunt. Quod ſanè extra Auicennæ mentem eſſe videtur: qui Apoſtema verum vocauit ægritudinem compoſitam ex triplici genere morborum : Si ergo hæc in hernia inteſtinali inueniuntur, erit verum Apoſtema. Præterquamquòd dum à ſubſtantia imbibita fieri debere dicitur, ibi per ſubſtantiam imbibitam non intelligitur humor neceſſariò, ſed aliquid quod eius vicem ſupplere valeat, & partem diſtendere poſſit : ſed inteſtina diſtendunt ſcrotum, vt ipſe Recentior ait, & Continuum ſoluunt : ergo erit verus Tumor. Diſtemperies autem, meo iudicio, non à qualitatibus naturalibus euenire poteſt, ſed à præternaturalibus ſaltem, quas inteſtina adquirunt extra locum naturalem ; ad quod iuuat attractio alicuius humoris vi doloris, qui abſque dubio partem diſtemperare valebit.

Ad vltimum de eryſipelate dicimus non eſſe naturaliter poſſibile ab humore bilioſo impermixto cauſari, & ſic ſemper quicumque ſit, eleuabit partem in tumorem, quia aliquid alterius humoris permiſcetur cum bile. Fernelius verò dum dicit eſſe ſine Tumore manifeſto, abſolutè non eſt intelligendus ; ſed comparatione facta ad alias Tumoris ſpecies in quibus magnum eſt partis augmentum,vt inſcirrho, œdemate, &c. Neque ex eo quòd dicat Galenus eſſe morbum cutaneum deducitur partem non eleuari dum eryſipelate laborat,ſed adeò eſſe tenuem humorem bilioſum, vt penetret vſque ad cutaneas partes.

QVÆSTIO III.

A quo morbo proueniat maior læſio ex his quæ in Apoſtemate inueniuntur, & quis priùs lædat?

HActenus ſtabilitum eſt tria morborum genera in quolibet Apoſtemate neceſſariò inueniri; at cùm ex alia parte conſtet Galenum *libro de different. ſymptomat. cap.1.* morbum definiſſe per læſionem in operibus, meritò in præſenti inquirimus quis ex morbis qui neceſſariò in Apoſtemate inueniuntur, maiorem inducat læſionem, ſeu vitium in operibus, & quis priùs lædat?

Circa primum ratio difficultatis in eo ſtat, quia pars ad ſuum eſſe naturale & ſanitatis æquè requirit temperamentum, magnitudinem, & vnitatem; ità vt omnia hæc in quadam proportione & menſura ad rectè operandum requirantur ad ſanitatem conſtituendam: ergo non minùs erit læſio per improportionem vnius, quàm alterius, ac perindè æquè ab omnibus fiet læſio in parte Tumore laborante. Antecedens conſtat ex Galeno *lib. de different. morbor. cap.4.* vbi in moderatione rerum naturalium ſanitatem conſiſtere docet, ità vt per cuiuſlibet exceſſum vel defectum pars morboſa reddatur:Ergo ſi æquè ad ſanitatem requiritur temperies, magnitudo, & vnitas in quadam proportione, æquè per cuiuſlibet defectum,vel improportionem deficiet ſanitas;ac per conſequens æquè vitiabitur pars, quia æqualis erit exceſſus à ſtatu naturali. Videtur ergo partem Tumore laborantem æquè lædi ab omnibus morbis à quibus infeſtatur.

Dionyſius Daza *lib. 1. de Apoſtematibus cap.3.* abſolutè docet in Tumoribus ſcirrhoſis & œdematoſis, & in omnibus qui ad hos reducuntur maius vitium cauſari ex mala compoſitione; in phlegmone verò & eryſipelate, & omnibus illis qui horum naturam æmulantur, magis lædere intemperiem; & tandem in Tumoribus qui ſuppurantur deteriorem iudicat Continui ſolutionem ob dilacerationem in parte factam dum pus conficitur.

Hæc tamen doctrina abſolutè conſiderata à veritate aliena mihi videtur; nam ſi in aliqua parte cuius opus præcipuum conſiſtat in motu, vt in articulis, accidat Tumor, & iuncturis, in tali caſu quantumvis calidus ſit, maius ſequetur incommodum ex morbo compoſitionis, ſeu magnitudinis auctæ, quàm ex Intemperie. Præcipuè ſi hæc ſit ſimilis temperiei naturali partis, quia certum eſt per magnitudinem auctam partium motum impediri vel vitiari, ac per conſequens opus eius præcipuum ſaltem in ordine ad viués. Deinde, ſi Tumor ſit frigidus in aliqua parte ex propria natura calidâ, vt in hepate, ſine dubio maior læſio fiet vi diſtemperiei quàm vi maioris dimenſionis, vt conſtat in hydrope, in quo ſæuiſſima illa accidentia potiùs diſtemperiem quàm Tumorem ſequuntur; eò quòd actio ſanguifica in eo præcipuè lædatur per iecoris diſtemperiem ad id conducentem, ſiue frigidam, vt voluit Galenus, ſiue calidam, vt quidam noſtræ Scholæ Primarius non ſine magno fundamento tenet. Ergo abſolutè non eſt certum in Tumoribus frigidis maiorem inducere læſionem magnitudinem auctam, & in calidis Intemperiem. Neque etiam omninò certum videtur id quod de Tumoribus qui ſuppurantur ait: nam licèt in illis ſit ſolutio Continui magis manifeſta quàm in Tumoribus qui non ſuppurantur, quâ ratione fiunt dolores maiores; etiam eſt verum Intemperiem eſſe admodum intenſam, docente Hippocrate *Aphor. 2. textu 27.* per hæc verba: *Dum pus conficitur dolores & febres fiunt maiores.* Ex quo deducitur ſaltem æquè de Intemperie & ſolutione Continui locutum fuiſſe, ac per conſequens non eſt vnde deducatur adhuc in ſuppuratis Tumoribus ſolutionem Continui abſolutè deteriorem eſſe morbum, maiúſque vitium cauſare.

Sed pro dubij propoſiti intelligentia & deciſione ſupponimus primò, illud non procedere de effectu mediato, & per accidens producto à quolibet ex morbis dictis qui in Apoſtemate inueniuntur, ſed de effectu immediato & proprio; nam certum eſt ſolutionem Continui etiam cauſare Intemperiem, quatenus ratione debilitatis & doloris in parte fit tractio humoris diſtemperantis, læſionémque cauſantis. Tum etiam eſt certum ipſam Intemperiem ſolutionem Continui cauſare multoties, & ſic in his caſibus læſio euenit non à diſtemperie ſolùm, neque à ſolutione Continui, ſed in primo & ſecundo caſu ab vtroque morbo fit læſio. Dubium ergo præſens non de omnibus effectibus ab his morbis cauſatis procedit, ſed de immediato & proprio cuiuſlibet præcisè conſiderato, comparatione facta cum alio.

Secundò nota: neque dubium procedere de Tumore in qualibet parte facto in comparatione cum Tumore alterius partis; nam in his perſpicuum eſt non eſſe certam regulam ad læſionem maiorem inueniendam, vt contra Dazam inſtituimus, ac per conſequens ſolùm quæſtio procedit in eodem Tumore reſpectu eiuſdem partis non deſtinatæ ad aliquid ſpeciale & præcipuum opus, quod manifeſtè lædatur per aliquem ex his morbis, ſed habentis communes functiones vitæ; vt ſi in parte aliqua carnis, vel nerui accidat Tumor calidus, vel frigidus iuxta cuiuſlibet partis naturam & temperiem,an in quolibet ex his maior læſio inducatur, vel ſoluta vnitate, an verò ex magnitudine aucta; ità vt in ipſa parte cætera debeant eſſe paria, præter illud in quo ſit comparatio.

Tandem nota, quòd quando in parte ſimilari accidit Tumor, tunc læſio quæ cauſatur ex mala compoſitione non in ea vt ſimilari cauſatur, ſed vt componenti organum, quia ſimilaris vt talis ſolùm compoſitione elementari gaudet, à qua temperies naſcitur propria; vnionem verò requirit vt communem. Similiter quando in organica parte Tumor eſt, læſio ab intemperie cauſata non eſt in organo vt tali, ſed quatenus conſtat ſimilaribus, quia organo vt tali compoſitio ex elementis non debetur: Et ſic dum de læſione quærimus maiori, reſpectu totius membri debet intelligi, quia de toto dicitur Tumore laborare, non reſpectu cuiuſlibet partis metaphyſicè ſeiunctæ,& præcisè conſideratæ: nam certum eſt, neque organum pati à diſtemperie, neque ſimilarem à magnitudine aucta.

His ergo præiactis, Dico primò: abſolutè & cæteris paribus ex morbis qui neceſſariò in Apoſtemate

ſtemate inueniuntur, Intemperiem cauſare maiorem læſionem. Hanc concluſionem videtur inſinuare Galenus *libro de different. morbor.* qui licèt ex profeſſo ibi non loquatur de eo quod quæritur, neque in aliquo alio loco, nihilominùs ex eius dicto non incongrua ratio pro noſtra Concluſione deduci poteſt. Docet enim dum de temperamento loquitur quod ex variatione eius, morbi omnibus partibus competunt, ſecùs ex variatione organizationis. Ex quo colligitur vi variationis temperiei maiorem læſionem ſequi, quàm ex variatione aliarum rerum ſanitatem conſtituentium; cùm dicat per temperiei variationem omnes partes lædi, ſecùs per variationem omnes partes lædi, ſecùs per variationem organizationis. Et ratione probatur, quia illud cauſat maiorem læſionem cum quo forma deterius & magis præternaturam ſe habet; ſed per variationem temperiei deteriùs ſe habet, quàm per variationem quantitatis, & vnionis; ergo Intemperies, maiorem cauſat læſionem. Maior eſt certa: Minorem in qua tota vis argumentationis eſt ſic oſtendo; nam ſolùm qualitates quæ ad inductionem & conſeruationem formæ conducunt, temperamentum conſtituunt, vt voluit Galenus *lib. Art. Medic. cap.* 1. vbi tenuitatem cerebri ad optimum ingenium conducere fatetur; ſed variatio earum qualitatum quæ conducunt pro inductione & conſeruatione formæ eſt magis præternaturam quàm variatio aliarum rerum, quæ ſtrictè non conducunt pro fieri & conſeruari formæ:ergo variatio temperiei eſt magis præternaturam.

Neque valet, ſi dicas etiam organizationem diſponere pro forma, & cùm per auctam magnitudinem & vnionem ſolutam organizatio,& conformatio vitietur; eodem modo per harum variationem, forma ſe habebit præternaturam, ac per variationem temperiei: non inquam valet, quia quantitas actiua non eſt; ergo non poterit rigoroſè diſponere pro fieri & conſeruari formæ, nam diſponere agere eſt. Quod cùm idem argumentum, de continuitate effici poſſet, aliquid ſpeciale, & requiſitum dicere temperiem, quod non dicit vnio, & quantitas proportionata, reſpectu formæ,fateri debent; ac per conſequens illius variatio maiorem cauſabit læſionem quàm variatio in vnione & quantitate. Et confirmatur, quia Intemperies magis opponitur principio operationum elicitiuo; tam ſpiritus reſoluendo, ſi calida ſit & ſicca; tam eos diſſipando, & partem ipſam laxando, ſi frigida ſit & humida; Ergo eius variatio maiorem inducet læſionem in actione, & magis præternaturam erit reſpectu partis; cùm nihil ex his per ſe fiat, vi ſolutionis continuitatis, neque magnitudinis auctæ.

Dico ſecundo: factâ comparatione ſolutionis Continui cum maiori dimenſione, maiorem ſequi læſionem ex illa; quàm ex hac; nam per ſolutionem Continui non manet virtus,neque pars vna, cum maneat diuiſa: ſed dum virtus eſt diſperſa, actio fit valde diminuta; ergo per ſolutionem continui valde vitiatur & læditur actio. Ad quod accedit, quòd cùm ſit immediata cauſa doloris, corruptiua naturæ dicatur, eò quòd ex ſe & immediatè ſit cauſa violenta & moleſtæ ſenſationis, qualis eſt actio dolorifica, vt tenet Philoſophus 6 *.Topicorum* & Galenus 1. *de cauſis Symptomatum cap.*6. Tunc ſic vrgeo: Sed hæc omnia ſunt maiora mala quám quæ cauſantur, vi maioris dimenſionis præciſè, ergo. Minor probatur; nam maior dimenſio, ſeu adaucta magnitudo ex ſe ſolùm quoad effectum proprium & immediatum ſolùm medio pondere & grauitate lædit actionem partis; ſed læſio quæ fit pœnes improportionem materiæ in membro eſt minor quàm quæ fit per ſolutionem continui, cùm maior diminutio virtutis ſequatur per dilacerationem, quàm per aggrauationem in parte: Ergo abſolutè in Tumore maior læſio ſequitur per dilacerationem quàm per aggrauationem in parte: Ergo abſolutè in Tumore maior læſio ſequitur ex ſolutione Continui quàm ex maiori dimenſione

Vnde ad rationem dubitandi in principio poſitam dicimus, quòd etſi ſanitas vitietur per improportionem cuiuſlibet rei naturalis; tamen cùm non conſiſtat in indiuiſibili maior improportio & maior receſſus à ſtatu naturali, maius vitium cauſabunt in parte, cùm magis deuietur à naturali conſtitutione, & cùm ex dictis conſtet temperiem magis conducere pro eſſe formæ poſteà continuitas; intenſiùs lædet intemperies, deinde continuitas, & tandem minus maior dimenſio.

Secundum quod inquirit quæſtio eſt, quis ex his morbis priùs lædat. Circa quod Dionyſius Daza *loco ſuprà citato* docet Intemperiem priùs lædere; eò quòd dum ſit Tumor in aliquo membro,ideò ſit quia debilis eſt: ſed hæc debilitas eſt propter intemperiem, vt docet Galenus 4. *Methodi cap.*1. dum ſic ait, *ac imbecillitas; ſiquidem partes præterquam plus iuſto ſuccorum illi influit, omninò ab Intemperie prouenit*: Idem docet 13. *Methodi cap.*5. *& de Cauſis Symptomatum cap.*2. Ergo apertè conſtat in Tumore priùs lædere malam complexionem quàm dimenſionem,quia illa eſt cauſa debilitatis,& debilitas eſt cauſa vt membrum recipiat.

Sed licèt hoc veriſſimum ſit, non tamen ad rem illius quod quæritur videtur; non difficultas eſt dum pars incipit Tumore laborare, quis morbus lædat priùs ex his qui in eo neceſſariò inueniuntur; ſed intemperies quæ eſt cauſa debilitatis in membro, eſt antecedens ad tumorem: ergo de ea non erat dubitandum an læderet priùs quàm dimenſio maior quæ poſtea ſequitur, cùm hoc euidens ſit.

Propterea mihi videtur quæſtionem eſſe ſoluendam in ſenſu à me allato. Circa quod breuiter dico, Intemperiem lædere priùs; quia illud priùs lædit, quod cauſa eſt; ſed hæc eſt humor, qui priùs debet lædere qualitate, quàm quantitate. Ergo: Minor probatur; nam licèt idem ſit humor qui diſtemperat, & quantitatem auget, nihilominùs antequam eleuet partem præternaturam, replet poroſitates naturales; ſed hoc ipſo diſtemperabit; ergo antequam ſit dimenſio præternaturam maior, erit diſtemperies. Quod totum verum tenet dum humor eſt præternaturam; nam ſi naturalis ſit vt ſanguis, priùs facit dimenſionem & Tumorem, & poſteà per prohibitam ventilationem putreſcit & diſtemperat, ac proindè priùs lædet quantitate quàm diſtemperie.

De ſolutione Continui dicimus quòd ſi cauſetur ab Intemperie, ſicut Intemperies lædit & eſt prior, ità & ſolutio lædet priùs quàm maior dimenſio. Si verò ſolutio cauſetur vi diſtenſionis illius quæ in tumore inuenitur, prior eſt ipſa maior diſtenſio, quia fieri ipſius diſtenſionis eſt cauſa ſolutio

folutionis, eo quòd dum pars præternaturam eleuatur,partes inter fe plus diftant : fed hæc maior diftantia non poteft fieri quin foluatur continuitas; ergo fieri ipfius diftenfionis eft caufa folutionis, ac per confequens illa lædit priùs, cum hoc tamen verum eft in ordine ad Medicum omnes lædere fimul, quia ità paruum tempus mediat inter has prioritates, vt infenfibile fit quoad Medicum,licèt quoad Phyficam confiderationem locum habeat.

QVÆSTIO IV.

Quot fint differentiæ Tumorum præternaturam?

DVm Tumorum differentias quærimus, de Tumore, feu vero Apoftemate debet intelligi, provt fubftantiam feu humorem aliquem imbibitum diftendentémque includit. Quâ ratione fumptum fuit ab Auicenna *fen* 2. *lib.*1. *doct.*1. *cap* 5. de quo omnes differentias examinare intendimus. In qua re omnes Authores vidi vnanimiter conuenire in Tumorum differentiis enumerandis, fic folùm in præfenti clariori quo potero ftylo eas defcribere intendam. Omnes enim differentiæ vel fumuntur à fubftantia rei, vel ab accidentibus feu qualitatibus quæ eis poffunt fuperuenire, vel à caufis efficientibus, aut ratione partium in quibus fiunt, aut denique ratione materiæ ex qua fiunt, fecundum quam confiderationem principaliores Tumorum differentiæ fumuntur. De quibus omnibus figillatim dicemus.

Differentiæ Tumorum quæ à fubftantia ipfius affectûs defumuntur funt, Tumor magnus,& Tumor paruus. Magna Apoftemata à Recentioribus Chirurgis cenfentur phlegmonofi Tumores qui in carnofis partibus tumidiores fiunt; item œdematofi, eryfipelatofi, & fcirrhofi qui in molem effatu dignam attolluntur.Parua verò dicuntur minutæ eminentiæ (quas puftulas & *Bothor* appellant) in cute ac corporis fuperficie non infrequentiùs apparentes : eiufmodi funt Lepræ, Scabies, Impetigines, & id genus alia, de quibus in fequentibus latiùs dicemus. Si tamen rigorofiùs differentias has perpendamus inuenìemus non à fubftantia rei defumi, fed ab accidentibus, cùm fit valde accidentale naturæ Apoftematis magna aut parua magnitudo, dum vtraque præternaturam eft.

Quæ verò fumuntur differentiæ ab accidentibus feu qualitatibus multiplices funt pro varietate & multitudine accidentium qui Tumoribus fuperuenire folent. Quâ ratione alij dicuntur calidi, alij frigidi, humidi, vel ficci, iuxta fimplicem primarum qualitatum diftemperiem, verùm fi compofitam refpiciamus tot erunt differentiæ numerandæ, quot fuerint poffibiles primarum qualitatum combinationes. Plures etiam qualitates fecundæ manifeftè accidunt Tumoribus diuerfas etiam fpeciés feu accidentales differentias conftituentes : quâ ratione etiam tumores dicuntur duri, vel molles, cum dolore, aut fine ipfo, & huius vel alterius coloris. Quas omnes differentias defumpfi ex Galeno, tum 4. *Aphorifm. commen.* 34. vbi inquit : *Neque tamen nos latet triplicem effe Tumorum differentiam; vel enim fi cum dolore quas recentiores appellant phlegmones, id eft inflammationes; vel fine dolore duri, quos fcirrhos vocant; vel citra dolorem molles, quos iidem recentiores Græci œdemata appellant.* Tum 14. *Meth. cap.*9. vbi docere incipit non effe eundem fuccum qui in omnes Tumores influit, fic profequitur : *Differentibus nimirum ipfis Tumoribus non colorem modo, verum etiam his quæ ex calore, frigore, mollitie, duritiéque fpectantur differentiis* : Aliam accidentalem differentiam affignauit Auicenna *fen.*4. *lib.*1. ex occulta feu maligna qualitate, quando fcilicet humor Tumorem caufans, ita peculiariter fit vt venenofam feu malignam adquirat naturam, ratione cuiufdam occultæ qualitatis ibi productæ, à qua fæuiffima accidentia & valdè lethalia inducuntur, quæ non correfpondent qualitatibus manifeftis quibus Tumor folet cruciare : hæc autem malignitas folum poteft adquiri vi putredinis, & in quolibet Tumore in quo materia putrefiat, quia non eft cur non poffit affici materiâ peculiari illo modo putrefactionis, ex quo refultet qualitas malefica. Huiufmodi autem Tumores in febribus peftilentibus frequenter euenire folent; & naturam iam Bubones, iam Carbunculi folent infectare.Dubitat tamen Recentior dum hoc dubium mouet, cur Bubones & Carbunculi qui in dictis febribus euenire folent magis prompti fint ad malitiam, imò & frequenter maligniores fiant : Et refpondet, hoc ideò effe, quia prædicti Tumores fiunt ex fanguine qui, promptiùs, maligniùs, & deteriùs putrefcit quàm reliqui humores. Meo tamen iudicio in his febribus dicti Tumores maligni funt, non quia fiant ex fanguine præcisè; quia plures fiunt quotidie Tumores ex fanguine putrefcente, qui rarò aut nunquam vifi funt maligni, nî cum peftilente febri coniungantur, ergo non præcisè, quia à fanguine fiunt, funt maligni, licèt deteriùs putrefcat quàm alij humores; fed quia materia febrem peftilentem caufans (quæcunque illa fit) iam per putredinem adquifiuit malignitatem; & dum in partem aliquam principem irruere tentat, ab illa propellitur ad extra, ad extra, & fit dicti Tumores apparent maligni, quia materia ex qua fiunt venenata anteà erat, vt aduertit Mercatus *Tomo* 2. *de febribus, difputat. de febre peftilenti & maligna*; Ratio autem cur maligni iudicantur, eft, quia cùm in principio malignitarum febrium appareat, arguunt magnam Naturæ irritationem,fæuiffimáque accidentia ob motionem humoris, verfus partem principem à qua propellitur, & Tumores dicti eleuantur per expulfionem humoris irritantis in partes in quibus Bubones,& Carbunculi fiunt.

Rursùs, aliæ funt differentiæ Tumorum, defumptæ à caufis efficientibus diuerfis, eò quòd quandoque fiant per congeftionem, quandoque per fluxum humoris à parte in partem. Primo modo fiunt quando ex ipfo humore ad nutritionem veniente aliquid fuperfluum in parte femper relinquitur, quod neque expelli, neque confumi potuit à parte ob vitium facultatis expultricis, & concoctricis, ità vt tandem quantitas fufficiens ad Apoftema coniungatur. Secundo modo fiunt mifsâ quantitate aliquâ humoris ab vna parte in aliam propter fortitudinem mittentis,& recipientis debilitatem; fiue hæc nafcatur à caufa externa,vt in vulnere & contufione conftat; fiue ab interna propter vitium humoris ad

id

id facientis, ità vt dum quantitas ſufficiens humoris fluit in partem pro ipſius eleuatione præternaturam eueniat Tumor, ac perinde in hac acceptione duæ erunt Tumorum differentiæ. Aliæ deinde ſumuntur ratione partium in quibus Tumores fiunt, ſeu materia coaceruatur. Quâ ratione Tumor in oculis dicitur ophthalmia; in inguinibus bubo, poſt aures parotis, & in teſticulis hernia, & in gutture ſynanche, aut cynanche, iuxta diuerſitatem partium patientium in eo. Huiuſmodi autem differentiæ valde neceſſariæ ſunt, quia ex earum cognitione diuerſa indicatione tenetur Medicus operari, in qualibet parte dum curationem aggreditur.

Tandem principaliores differentiæ ratione materiæ diuerſæ quæ influit debent deſumi; eſt enim Apoſtema diuerſum prout diuerſa ſubſtantia à qua poſſunt euenire illa tria morborum genera: Et cùm quatuor humores, aqua & flatus id valeant facere, ſex conſtituendæ veniunt differentiæ Tumorum iuxta hanc ſignificationem. Hanc doctrinam docuit Galenus pluribus in locis, tum *lib. de Tumoribus præternaturam & 2. lib. ad Glauconem*, tum etiam 13. *& 14. Methodi*, vbi ſic reliquit ſcriptum: *Quin etiam omnium Tumorum qui præternaturam ſunt varietas ex eius natura quod influit enaſcitur: vbi enim flatulenta materia copioſior acceſſit, flatuoſi magis Tumores fiunt. Phlegmoni verò magis ſimiles, vbi ſanguis; ſicut eryſipelati, vbi flaua bilis: & œdematoſi, vbi pituita: Similiter ſcirrhoſi, vbi vel craſſus, vel vehementer lentus humor eſt qui parti eſt infixus.* Quibus verbis apertè demonſtrat prædictas differentias ex parte materiæ, ſeu eius quod influit deſumi: ità vt dum humores impermixti ad partem mouentur & Tumorem cauſant, tales dicantur exquiſiti, ſeu legitimi Tumores. Quâ ratione etiam Tumor à ſanguine phlegmon dicitur iuxta Græcos, & inflammatio apud Latinos; ſi à bile flaua vel tenui ſanguine ebullienti, eryſipelas vocatur, ſeu ignis ſacer; ſi à pituita, œdema conſtituitur; & tandem ſi à melancholia ſcirrhus appellatur. Rursùs Tumor qui ab aqua fit Apoſtema aquoſum dicitur, ſi ab aëre, ventoſum.

Cæterùm, cùm contingat miſceri aliquando huiuſmodi humores, tunc ſi alter alteri dominetur, ab eo quod in mixtura exuperat nomen ipſi Tumori inditur, v. g. ſi ſanguis mixtus cum bile Tumorem cauſet & ille dominetur, dicetur phlegmon eryſipelatoſus; ſi verò flaua bilis præpolleat, eryſipelas phlegmonoſum vocabitur. Et hac ratione de cuiuſlibet humoris permixtione philoſophandum, ità vt poſſet dici phlegmon ſcirrhoſus, vel ſcirrhus phlegmonoſus, œdema phlegmonoſum, & phlegmon œdematoſus, iuxta cuiuſlibet exceſſum, & ſic eadem erit ratio quoad reliquos Tumores, etiamſi trium vel quatuor humorum inuicem commixtio fit ſemper ſumpta denominatione ab eo quod excedit. Verùm ſi pares ſint atque ex æquo mixti humores, ità vt alter alteri non præpolleat, tunc per copulam eorum quos excitant Tumorum nomina coniungemus, vt ſi ſanguis bili æqualiter miſceatur, vitium illud per coniunctionem phlegmon & eryſipelas dicetur, & ſic de cæteris aliis humoribus; ſi æquè miſceantur in Tumoris generatione.

QVÆSTIO V.

Quæ ſint Tumorum differentiæ quæ ad quatuor principales reducuntur.

Placuit in præſenti dubium hoc mouere. Tum quia noſtri Tractatus nolumus aliquid intactum relinquere. Tum etiam quia nullus eſt Tumor in particulari aſſignabilis, cuius naturā non percalleamus, quod ad curationem ità neceſſarium iudico, vt ſine illo ea methodicè fieri non poſſit. Cùm ergo præcipuè differentiæ ſumptæ ex diuerſitate humorum quatuor ſint, Phlegmon ſcilicet, Eryſipelas, œdema, & Scirrhus: In præſenti omnes differentias quæ ad has reducuntur ſuo ordine enumerabimus; vt exinde dum cuiuſcunque curandi modum proponemus, faciliùs indicationes pateſiant.

Verum enim verò variæ ſunt Tumorum differentiæ, quæ ad phlegmonem reducuntur, quorum prima dicitur *Phygethlon*, qui Tumor eſt in adenum locis, ſiue emunctoriis emergens, maximè verò in ceruice, aut in inguinibus, aut in alis, & à Latinis *Pannus* appellatur. Qui verò in inguinibus apparet, bubo nominatur. Huius mentionem fecit Galenus *lib. de definitionibus Medicis*, & *de differ. morbor. c. 5. ad Glauc. c. 5.* & *de different. morb. c. 2.* Ex Recentioribus verò eam aſſignat Fernelius *lib. 7. de externis corporis affectionibus c. 2.* & Dyoniſius Daza *lib. 1. de Tumorib. cap. 5.* qui docent ſimilem cauſam & ortum eadémque ſigna cum phlegmone habere. De quibus dum ſpecialem doctrinam trademus, conſtabit.

Secunda differentia ex his quæ ad phlegmonem reducuntur, vocatur *Phyma*, & in adenoſis partibus generatur, & ſimplici phlegmone, atque phygethlo aliquanto minor ac planior eſt, minúſque rubens ac dolens, non enim ex puro ſanguine proficiſcitur; ſed aliquid pituitæ habet admixtum, quâ ratione phlegmonis, & œdematis particeps eſt. Sic Fernelius *lib. 7. de externis corporis affectionibus, cap. 2.* Si autem Paulum conſulamus *lib. 4. cap. 22.* Phyma eſt glandulæ inflammatio ad ſuppurationem ſpectans: Duplici-ter tamen ſumitur, primò pro Tumore partium adenoſarum qui citò fit, & citò ſuppuratur, vt docet Galenus *2. de arte curatiua ad Glauconem cap. 2.* & Paulus *lib. 4. cap. 22.* Secundò generaliter ſumitur pro quolibet Tumore à cauſa antecedenti eueniente, vt ſumpſit Hippocrates *6. de morbis vulgaribus comment. 1. part. 13.* & Galenus *3. Aphoriſmorum, comm. 25.* vbi inquit, quòd phymata ſunt quædam inflammationes quæ citò fiunt in forma cuſpidis, ſeu pyramidis, & citò maturantur.

Tertia differentia vocatur *Terebintho*, iuxta Paulum *lib. 4. cap. 24.* cuius duas adducit opiniones, aliam Oribaſij, qui phymatis ſpeciem eſſe docet, in cuius ſuperficie cruſta quædam nigra apparet; quæ ſi auferatur & caro diſrumpatur pus exit: Aliam Dioſcoridis dicentis eſſe excreſcentiam cutis rotundam in colore viridem & ad nigredinem declinantem. Cum quo videtur conſentire Galenus *libro ſexto de morbis vulgaribus, comment. 3. parte 37.* vbi ſic ait: *Therminthum eſt adnaſcentia quædam nigra*

in cruribus præcipuè facta, colore & magnitudine terebinthi fructui similis. Cuius fecit proprium caput Auicenna *fen 22. lib.3. tract.2. cap.28.* vbi appellat *Bothor* quando in crure apparent pustulæ nigræ, similes fructui terebinthi, & de hoc Tumore ait Paulus *lib.4. cap. 28.* debere curari eodem modo vt Phyma, & eisdem remediis.

Quarta differentia Tumoris, dicitur *Bubo*, qui non solùm dicitur talis, quia in inguine apparet, sed quia in qualibet adenosa parte. Ita Galenus *lib. de different. febrium cap.5. & 13. Methodi cap.5.* naturam, & curam in speciali infrà tradetmus, quia quotidie tam Medici, quàm Chirurgi præ manibus habent hanc Tumoris differentiam.

Quinta Tumoris differentia quæ etiam ad phlegmonem reducitur, vocatur *Dothien*, de quo fecit mentionem Galenus *libro Introduct. cap.16.* cuius nomen Græcum est, idémque sonat Latino idiomate ac *Furunculus*, qui vulgari nomine dicitur *Diuiesso*. Ita Galenus *2. Methodi cap.2.* vbi speciale caput de eo instituit, & nos etiam Deo dante faciemus, ibíque eius natura magis patefiet.

Sexta differentia *Gangræna* dicitur, quæ partium carnosarum corruptio est, causata ab inflammatione magna. Ità Galenus *7. Aphorism. comm.50.* verba eius sunt sequentia: *Eiusmodi enim nonnulla carnosis etiam partibus per gangrænas accidunt, cùm affectus scilicet ob inflammationis magnitudinem parti laboranti stupiditatem sensûs quandam & nigritiem, aut omninò mortiferum quendam calorem conciliat.* Quibus verbis ità clarè gangrænæ naturam exponit, vt nulla explicatione sit opus: si verò corruptio non solùm partes occupet carnosas, verùm & solidas, *Sphacelus* dicitur Græco idiomate, & in nostro vulgari *Estiomeno.*

Alius Tumor ad phlegmonem reducitur qui dicitur Latinis *Carbunculus*, & Græcis *Anthrax:* Galenus verò inter vlcera hunc Tumorem nominauit, vt *ex 6. Aphorism. comm.45.* constat, vbi sic ait: *Quoddam etiam vocatur Carbunculus vlcus crustosum cum magna partium vicinarum inflammatione:* Quia tamen inflammatio maior est quàm vlcus, inter Tumores adducitur.

Tandem vltimus Tumor qui ad phlegmonem reducitur, *Aneurisma* appellatur, & apud Arabes *mater sanguinis*, qui fit quoties aliqua arteria ab interna aut externa causa dilatatur, aut quia agglutinatâ cute dirumpitur, & aperta manet arteria. Quo fit vt sanguis spirituosus & arterialis fluat, & cutem in Tumorem eleuet. Hic tumor frequentiùs, & præcipuè fit in brachij ligatura, iuxta Galeni mentem *lib. de curand. rat. per sanguin. mission. cap.22. & lib. de Tumorib. præter n. c.11.*

De Tumoribus qui ab Erysipelata referuntur oportet secundo loco differere, inter quos *Herpes* non habet infimam sedem, qui in duas partitur differentias, quarum alia dicitur *Herpes* absolutè, & alia *Herpes exedens.* Rursùs prima differentia in alias duas subdiuiditur, videlicet in eam quæ à bile præternaturam cum pituitæ permixtione causatur, in qua paruulæ quædam eminentiæ apparent similes milio. Qua ratione *Herpes miliaris* dicitur, & ab Auicen. lib. *3. fen 4. tract.1. cap.6. formica miliaris* appellatur; & in eam quæ à bile exquisita crassiori & acriori, ac calidiori causatur, quæ cutem vsque ad ipsam carnem exulcerare valet. Ità Galenus *lib. de Tumorib. præternaturam, cap.9.* vbi sic ait: *Cúmque acrium altera fluxio magis, altera minùs talis sit, scire conuenit acriorem esse Herpetem exedentem, vt Hippocrates appellauit; alteram verò esse aliud genus Herpetis quem quidam post Hippocratem miliarem appellauit, quia in cute quasdam eminentias milio consimiles excitat:* Quibus verbis non solum Herpetem miliarem describit, verùm etiam Herpetem exedentem, qui fit ex bile adhuc crassiori & acriori, qui non solùm cutem, & carnem, sed etiam ossa exulcerat & corrodit, vt ait Cornelius Celsus *lib.5. cap.28.* & Hippocrates *2. lib. p.9.* Herpetem *Esthiomenum* appellat.

Alius Tumor ad erysipelata reducitur qui vocatur *Phlyctæne*, cuius naturæ sunt vesicæ quædam similes his quæ excitantur dum aqua feruens aliquam partem corporis tangit, vt inquit Rhasis in diuisionibus huius Tumoris. Quâ ratione Hippocrates *2. de morbis vulgaribus in principio* docet phlyctænas esse quasdam pustulas similes his qua ignis eleuat in cute phlogosim & ardorem inducentes in parte in qua sunt. Etiam Galenus de hoc tumore loquitur *libro Introductionis*, vbi esse vesicam quandam ortam in tunica cornea oculi fatetur, etiamsi *de ratione victûs in morbis acutis, cap.63.* doceat esse vesicam quæ fit in superciliis oculorum; magis tamen propriè pro affectione totius corporis sumitur, vt inquit Galenus *3. de morbis vulgaribus, comment. 3. part.51.* vbi fatetur hos Tumores esse vesicas quasdam nascentes sine manifesta causa; ità vt si à tenui humore procreentur, exulcerationem in cute causant; si vero à crasso, tumorem inducunt. *Et 3. de Causis Symptomat.* ait ex tenuibus & serosis excrementis causari; *Et lib. de morbis vulgaribus citato, comment. 3. part.19.* docet vesicas esse paruas & rotundas, & rubri coloris, quarum speciale caput instituit Paulus *lib.4. cap. 10.* de quibus etiam ait Cornelius Celsus, & Auicenna *cap. de Vesicis*, & Aëtius *lib. 8. cap. 63.*

Ad œdemata reducuntur tres Tumorum species quæ sub nomine Abscessûs comprehenduntur, diuersificantúrque penes diuersam substantiam in eis contentam, Prima species dicitur *Atheroma*, cuius materia contenta similis est pulti, aut polentæ, vulgò *Puchas*, alia *Steatoma* vocantur, & eius contentum simile est seuo; & tandem Tertia *Meliceris* vocatur, per similitudinem quam dicit eius substantia, vel materia inclusa cum melle, de quibus agit Galenus *lib. de Tumorib. præternaturam, cap.5. & 14. Meth. cap. 22.* & Auicenna dum de eis sermonem facit *Nodos* appellat. Nos etiam infrà specialem doctrinam & curationem adducemus, vbi harum Tumorum natura magis notificabitur.

Ad Abscessuum genera modò dicta referuntur quædam Tumorum nomina à Recentioribus excogitata, & nunquam apud Antiquos Scriptores reperta, quæ *Testudo*, *Talpa*, & *Nata*, vel *Napta* dicuntur. Testudo est Tumor mollis caluariæ adhærens, cuius materia à qua dependet similis est in consistentia melli, & sic ad Meliceridem refertur. Talpa est tumor in quo cranij corruptio inuenitur, & ad Atheroma reducitur; tandem Nata vel Napta est Tumor

mor ſine dolore, & ſub Steatomate comprehenditur.

Ad œdema ėtiam reducuntur omnes Abſceſſus qui materiam continent liquidam aut ſolidam, ex eo quòd diù detineatur, & aliquando contingit animalia aliqua generari in eis ex putri illa materia, non aliter ac generantur in materia externa putrida, agente Sole, eò quòd reſultet quædam media diſpoſitio ad talium animalium formam conducens, & ab agente vniuerſali iuxta exigentiam cauſarum naturalium operante, inducantur viuentis forma; de quo mentionem fecit Auicenna *cap. de exituris calidis*.

Alius Tumor reducitur ad œdema, qui à Græcis dicitur *Ganglia*, & ab Auicenna *Glandula*, & fit in neruo ex materia eiuſdem conſiſtentiæ ac ipſe neruus; iſte tamen, & Atheroma, Steatoma, & Meliceris comprehendi poſſunt ſub illa tumoris ſpecie, quæ noſtro idiomate dicitur *Lupia* aut *Louanillo*, quia ſimili & eodem modo curantur, vt dicemus. Aduerte tamen, gangliam, ſeu glandulam à nodis differre, ex eo quòd obliquè tantum mouetur, hoc eſt verſus latera, non ſurſum, nec deorſum. Ita Paulus *lib.6.c.*39. & Aëtius *lib.1.c.6.*

Etiam ad œdema reducuntur *Strumæ*, vulgò *lamparon*, quæ ab humore pituitoſo & craſſo cauſatur, vt ait Galenus 3. *Aphoriſm.* 26. & ea hydropis ſpecies quæ Leucophlegmatia, & Hypoſarca à Græcis nuncupatur. Ranula etiam reducitur, quæ Tumor eſt ſeu abſceſſus ſub lingua naſcens, vt tenet Cornelius Celſus *lib.*7. *cap.*12. cuius materia contenta ſimilis eſt albumini oui in colore, modo ſubſtantiæ, & conſiſtentia; de quo etiam agit Paulus *lib.6. cap.*26. Tumor ventoſus & aquoſus ad œdema etiam reducuntur.

Similiter naturam œdematoſi Tumoris refert vitiligo, qui ἀλφος à Græcis dicitur; cuius duæ ſunt ſpecies, altera alba, altera nigra. Prima cauſatur à pituita, & ſic ad œdema reducitur. Sic Galenus 7. *Aphoriſm. comment.* 40. ſecunda ab humore melancholico oritur, & ad ſcirrhum pertinet. De his duabus ſpeciebus ait Galenus *lib. de morbis vulgaribus, parte* 37. *comment.*3. & *libro Introduct. cap.* 17. in quibus docet oriri à prauiſſimis humoribus in cute imbibitis. Quapropter, idem *de Symptomatum cauſis* agens docet eſſe morbum cutis, fieríque ob defectum aſſimilationis. Denique Tumor alius reducitur qui *Fauus* dicitur, & Hiſpano idiomate *Panal de miel*, quia talis Tumor foramina quædam habet veluti fauus mellis, à quibus humores exeunt ſimiles melli in conſiſtentia & modo ſubſtantiæ. Sic Galenus *lib. de Tumoribus præternaturam*, & Cornelius *lib.*5.*c.*18.

Denique de Tumoribus qui ad ſcirrhum pertinent, reſtat diſputare, vt exinde tota noſtra Oratio completa euadat; Inter quos primum locum habet Cancer, vulgò *caratam*, & à Græcis καρκίνος & καρκίνωμα vocatur. Fit autem ex melancholica non naturali efferuenti; quæ ſi mordacitatem, & acredinem adquirat, cauſat cancrum vlceratum, vt aduertit Paulus *lib.* 4. *cap.*3. & 6. Dicitur Cancer ob ſimilitudinem cum quodam animali qui vulgò dicitur *Cangrejo*. Sic Galenus *lib.*2. *Meth.*2. *cap.*2. *de Arte curatiua ad Glauconem cap.*10. ità vt ſicut tale animal plures habet pedes, plurimúmque adhæret, ſic Cancer plurimas occupat venas ſanguine melancholico repletas; aut prædicta ſimilitudine gaudet, quia vbicunque hic Tumor generatur, ità tenaciter adhæret, vt ferè impoſſibilis ſit eius extirpatio, non aliter ac ſi pluribus pedibus eſſet affixus, ſicut ſuprà dictum animal: frequenter generatur in mammis, nimirum quia cùm fungoſæ ſubſtantiæ ſint & inanes, facilè recipiunt craſſam, & atrabiliariam materiam, eámque impactam ſeruant, ità vt eius expulſio ferè impoſſibilis, vel difficillima ſit.

Speciem ſcirrhi refert Elephantis, ſeu Elephantiaſis à vulgo Medicorum *Lepra* vocata, & à quibuſdam *ſancti Lazari morbus*: Et licèt inter Auicennam & Arabes tanquam pernicioſiſſimum malum habeatur, tamen Galeno *lib. de definition. Medicis*, & Paulo *lib* 4. *cap.*2. viſum fuit leuem eſſe morbum non multum à ſcabie differre. Omnes tamen affectiones ſunt cutis ab humore melancholico euenientes, quapropter ſcirrhi naturam ſapiunt.

Ex ſcirrhoſo etiam Tumorum genere Verrucæ cenſentur eſſe, quæ Tumores ſunt inſtar monticulorum quorundam eminentes, cuius quatuor aſſignari ſolent ſpecies, ſcilicet verruca communis, quæ Penſilis à noſtris dicitur, à Græcis *Chordon*: Alia dicitur Penſilis communiter, & à Græcis *Acrochordon*: Alia deindè verruca formicans appellatur, & Græcè *Myrmecia*, & in noſtro vulgò, *Verruca cum prurit*u. Quarta & vltima ſpecies ab Auicenna *Cornua* dicitur, per ſimilitudinem in longitudine, & curuitate cum cornu. De ſecunda numerata in ordine ſpecie agit Galenus *lib. de Tumorib. præternaturam cap.*17. & de tertia Paulus *lib.*3.*c* 87.

Verùm aliud verrucarum genus adduci ſolet quod *Thymium* vocatur, ob ſimilitudinem cum capite huius plantæ *Tomillo* dictæ, à qua maior quantitas ſanguinis fluere ſolet quàm videatur contineri ſub illa; in cuius ſummitate aſperitas eſt magna, & paruulæ veſicæ ſicut morbilli, quod genus Auicenna vocat *Tuſium*, & ab aliis verrucis differre docet, quia ſub ſe continet ſaniem ſeu virulentam materiam, veluti alij legunt ſanguinē.

Alius Tumor reducitur ad ſcirrhum, qui dicitur *Clauus*, ob ſimilitudinem cum capitibus clauorum qui frequenter in digitis pedum naſcitur, vel in plantis; aliquo rubore gaudet, & maximo dolore; per hunc differt à callo, quia callus nullum fere habet dolorem, in reliquo conueniunt. Generatur Callus per nimium motum induratâ cute: Probabiliter tamen poſſumus dicere ex Callo fieri Clauum, vt ait Galenus *libro de definitionibus Medicis*. Omnes tamen naturam ſapiunt ſcirrhoſam, quia ab humore craſſo fiunt & melancholico, ſicuti & puſtulæ, & cutis defœdationes. Huius naturæ ſunt Impetigines, vulgò *Empeines*, licèt hi miſcellam humoris tenuis cum craſſo imbibant; aliæ ſunt maculæ, quæ ab Auicenna vocantur *Albarras* in colore albæ, à vitiligine parum differentes. Deinde alij Tumores ſunt parui etiam cutis, qui Græcè *Lonthos* dicuntur, & noſtro idiomate *Barros*, qui in facie naſcuntur frequenter, & reſoluuntur, vel ſuppurantur, & ab humore craſſo dependent & fiunt.

Aliæ ſunt puſtulæ *Sudamina* dictæ, quæ naſcuntur in cutis ſuperficie, ità vt reddatur ipſa cutis inaſpera valdè, cuius eſt cauſa ſudores abundantes qui humoris tenuis, & mordacis naturam ſapiunt, abſque auxilio

tamen deficiunt & curantur. Aliæ sunt pustulæ quas Galenus 3. *Methodi cap. 12*. Exanthemata vocat, & Auicenna Variolas, & Morbillos, quarum natura & differentia satis Medicis est nota. Interim tamen dicimus variolas à morbillis differre, quia isti generantur à sanguine bilioso, illæ verò à crassiori. Alia est pustula quæ *Mentagra* nominatur; quia à mento oritur, & quædam impetigo perniciosissima est, quæ tempore Tyberij Cæsaris in Italia incepisse creditur, quæ breui tempore ferè totam Europam contaminauit, adeò vt oculo solo inficeret. Huiusmodi pustulæ malignæ fecit mentionem Galenus 5. *de Composit. Medicament. secund. locos cap.7.* vbi fatetur illam esse ad modum Impetiginis à mento vsque ad oculum se extendentem, faciémque totam defœdantem, pruritum & anxietatem magnam inducentem, quam *loco allegato* etiam vocat *lichene*. Hæc sunt genera Tumorum & Pustularum quæ naturam scirrhi æmulantur & communiter eueniunt, licèt innumeræ aliæ sint differentiæ quarum notitia potiùs confusionem parit; & sic ne vobis fastidiosa & infructuosa videantur, ab earum enarratione abstinere decreui.

QVÆSTIO VI.

An in quavis corporis parte possit Tumor præternaturam generari?

STatuimus suprà *quæst.3*. tam partem similarem quàm organicam posse affici Tumore præternaturam, non ità, vt omnes morbi in Tumore aggregati tales dicantur respectu similaris vt similaris, neque respectu organi formaliter vt tali, quia certum est neque hunc pati à distemperie, neque illam à mala compositione seu magnitudine aucta malè se habere; licèt cùm hoc verum sit totum membrum siue similare, siue organicum tumore laborare. Cùm ergo tam similares quàm organicæ multiplices sint, diuersam naturam habentes pro diuersitate dispositionis & formæ quamlibet informantes. Inquirimus in præsenti, an in aliqua parte similari seu organica sit ex propria formatione, seu natura aliqua dispositio, præternaturam impediens generationem Tumoris in ea. Et præcipuè procedit difficultas de ossibus & de substantia cerebri, an scilicet illorum durities & istius mollities prohibeant Tumoris generationem, de quibus seorsim disputabimus.

Circa primum, valida fuit sententia dicentium, ossa apostemari non posse, eámque tuetur Neotericus suprà relatus, qui asserit hoc ipsum sensisse Galenum *lib.5. de composit. Medicam. secundum loc. cap.8.* vbi cùm de dolore dentium sermonem instituat, pauló infrà ait: *Mihi videtur mirum quod hæc affectio quam phlegmonem seu inflammationem appellamus, in dente non posset oriri, cùm lapideam, & duram substantiam habeat.* Quibus verbis non solùm hoc placitum ostendere, verùm & rationem insinuare videtur, nempè duritiem ossis esse impedimentum, vt Tumores in eo generentur. Quòd si quis ipsum consulat Galenum *lib.de Tumoribus præternaturam cap.2.* inueniet Tumoris generationem in ossibus esse impossibilem; nam ait, Tumorem fieri ab humore aliquo, vel substantia fluente à vasis magnis ad exigua, & ex his ad porositates, ibíque facientes distensionem præternaturam in ipsa parte; ita vt intrinsecè mutetur localiter vi impulsûs producti ab humore, vel substantia replente; sed licèt in ossibus sint porositates per quas possit fluere humor, tamen hic nequit ossa distendere; ergo in ipsis fieri Tumor præternaturam non potest. Minor probatur: Cùm ossa consistentia, & valde dura sint, magnoperè resistunt impulsui producto ab humore fluente, qui quantumvis impetu moueatur veloci, videtur impossibile consistens os & durum, seu partes eius à suo naturali loco propellere, ergo cùm hoc ad Apostematis generationem sit necesse, videtur difficilè, immò & impossibile in osse generari posse.

Probat Neotericus hanc sententiam, eò quòd per angustissimas venas & arterias iuxta ossa existentes impossibile est humores ingredi, ac proindè Tumores causare. Quod sanè alienum à veritate mihi videtur: nam venæ & arteriæ iuxta ossa existentes habent sufficientem cauitatem vt per eas materia nutrimenti communicetur; sed talis cauitas est sufficiens vt quilibet possit communicari in maiori quantitate, cùm sit necessarium pro naturali cauitate pororum; ergo ex ea parte non implicabit Tumoris generatio in ossibus. Minor probatur, quia non minori gaudet corporaturâ alimoniæ, seu nutrimenti materia quàm sanguis Tumorem causans; sed venæ & arteriæ licèt exiguæ, habent sufficientem cauitatem, vt illa communicetur; ergo & vt iste fluat. Præterquamquòd licèt illa ratione probaretur non posse fieri Tumorem per fluxionem, non tamen quòd non fiant per congestionem cum debili existente coctrice aut expultrice ossis ex ipsa materia nutrimenti possit paulatim congeri quantitas sufficiens pro Tumore manifesto; atqui ratio absolutè probat de omni Tumore, ergo non bene probat.

Prætereà, quia omnia vasa à quibus immediatè attrahitur substantia ad nutritionem in qualibet parte hæc fiat, sunt exigua; sed hoc non obstante in parte qualibet quæ non sit os, potest fieri Tumor quin obstet vasorum exiguitas fluxioni humoris; ergo & in ossibus hoc non obstabit, præsertim cùm venæ & arteriæ per eorum substantias non sunt disseminatæ, sed per partem carnis proximiorem, aut per perioſtium. Ergo cùm ex alia parte nullum sit fundamentum, vt dicamus vasa exigua existentia iuxta ossa minores habere cauitates quàm vasa alia exigua per quæ aliis partibus communicatur materia nutrimenti, & fluit humor ad causandum Tumorem, dicendum est rationem à Recentiori assignatam non conuincere, ac proindè solùm pro hac parte stare ossis duritiem, & consistentiam esse impedimentum ad Tumoris generationem eo modo quo insinuauimus.

Vlteriùs, quamvis ratio ab eo assignata vim haberet in ordine ad generationem scirrhi, aut phlegmonis, aut œdematis, quia nimirum eorum materia nimis grossa est, & crassa, quapropter non poterat exigua illa vasa penetrare; Tamen de erysipelate non probat, cùm pendeat ab humore ità tenui, vt forsan minorem ità occupet locum quàm alimoniæ materia; & sic cùm nimia possit fluere quantitate, negandum non erat ob causam dictam Tumorem in osse generari posse. Denique poterat hæc sententia confirmari ex eo quòd nunquam experti sumus

mus vllum in oſſibus Tumorem, quod difficile ſatis erat, ſi poſſibilitas adeſſet.

Sed re benè conſideratâ, verius mihi dicendum videtur poſſibile eſſe oſſa apoſtemari poſſe, non tamen ità frequenter ſicut aliæ partes, quæ ex propria natura molles ſunt, & minori gaudent duritie. Hanc ſententiam quoad primam partem tuetur expreſsè Auicenna *fen 7. lib. 3. Tract.1. cap.1.* vbi dum de dentium natura ſermonem inſtituit, hæc protulit verba:*Omne enim quod recipit extenſionem cum augmento nutrimenti, non elongatur,quin recipiat extenſionem cum ſuperfluitate.* Quibus verbis manifeſtè ſignificare videtur dentes poſſe inflammari, cùm dicat poſſe recipere extenſionem cum ſuperfluitate. Ex quo ſic argumentor: Dentes oſſa vera ſunt, aut ſaltem horum æmulantur naturam: ſed dentes poſſunt pati tumorem; ergo & oſſa omnia. Et confirmatur: nam ſi aliquid obſtaret, & Tumoris generationem impediret in oſſibus, maximè eorum durities; ſed non minori gaudent duritie dentes:& hac non obſtante tenet Auicenna poſſe inflammari, ergo & oſſa apoſtemari poterunt.

Vlteriùs probatur hoc placitum quodam ratiocinio quod adducit ipſe Auicenna *loco citato*; nam omne quod per nutritionem augetur & extenditur, poteſt apoſtemari; ſed oſſa omnia verè augentur per nutritionem & extenduntur,ergo apoſtemari poſſunt. Maior in qua eſt difficultas probatur; nam omne quod per nutritionem augetur, eſt capax extenſionis maioris; ſed hoc ipſo quod oſſa ſunt capacia maioris extenſionis per nutritionem & augmentationem,erunt etiam capacia ex eo quod ſubſtantia aliqua imbibita in ipſis poroſitatibus diſtenſionem faciat; ergo cùm hoc ſufficiat ad Tumoris generationem, oſſibus non eſt denegandum.

Sed reſpondebit aliquis dicendo, extenſionem factam per augmentationem diſtinctam valde eſſe à diſtenſione requiſita pro Tumore,& ſic non bene inferri, oſſa per additionem nouæ partis quantitatis poſſunt extendi, ergo etiam poterunt extendi ab humore imbibito redundante; nam primum fit, quin pars præexiſtens maneat intrinſecè mutata per vnionem nouæ partis: ſecundum verò hoc eſt in tumore, extenſio maior adquiritur, eò quòd partes præexiſtentes extendantur ad vlteriorem locum, & nouam adquirant præſentiam localem, quod valde diuerſum eſt ex primo. Ergo non colligitur ſecundum, ac per conſequens malè probat Auicenna,quòd ex eo quod quælibet pars poſſit extendi & augeri per nutritionem,poſſit etiam extendi per Tumorem à ſubſtantia aliqua imbibita in poroſitatibus.

Sed licèt primo aſpectu acuta ſit hæc reſponſio;nihilominùs contra illam ſic inſto. Doctrina quædam erudiſſima, quam adducit doctiſſimus noſter Carrero ſemper à me venerandus atque laudandus *lib. de loc. affect. diſput. 8. cap.1.* vbi docet, quod id quod verè per nutritionem augetur, non ſolum recipit partem quantitatis additæ, ſed & alimentum intra poros; & cùm aliàs ſi augetur,debeat reparare amplius quàm deperdat,maior quantitas nutrimenti debet intra illos aſſumi; ſed hæc non capit, niſi fiant maiores per ſpatij extenſionem, & maiorem diſtantiam localem vnius ab alia: Ergo non ſolùm extrinſecè mutantur partes, quando per nutritionem diſtenduntur, ſed etiam intrinſecè; ac proinde optimè conuincit Auicenna, quod hoc ipſo quod quælibet pars eſt capax diſtenſionis maioris per nutritionem, erit etiam capax ex eo quòd ſubſtantia aliqua in minima quantitate imbibatur in poroſitatibus, ibíque faciat diſtenſionem. Ergo cùm conſtet oſſa verè augeri per nutritionem, manifeſtum etiam erit diſtendi poſſe ratione Apoſtematis.

Recentior tamen forſan videns huius argumenti vim & acutiem, taxat noſtrum Petrum Garciam, quia non probat maiorem illam alimenti quantitatem requiſitam pro augmento in poris exiſtentem, diſtendere ipſas partes præexiſtentes oſſis neceſſariò, ità vt nouam occupent præſentiam localem, & ſic ex augmento in oſſe non bene colligi Tumore affici poſſe. Sed licèt prædictam propoſitionem non probet, ſi modum quo partes nutriuntur, & augentur perpendamus, inueniemus eius doctrinam luce meridiana clariorem eſſe: nam partes non ſolùm augentur per externam ſuperficiem, ſed ſecundum omnes ſuas partes etiam profundas, quia omnes habent poros per quos recipiunt alimentum ad nutritionem & augmentum. Quo fit,vt ſi alimentum in maiori quantitate requiſitum pro augmento, & in poris imbibitum, non diſtenderet partes præexiſtentes, ità vt illas ad nouas locales præſentias propellat per conuerſionem illius alimenti in propriam ſubſtantiam, pori vndequaque manent occluſi, ac proinde nutritio fieri non poterit.Quòd autem pori occludantur, ſi partes præexiſtentes non diſtenduntur, & nouum occupent locum, probatur: nam materia alimenti exiſtens in partibus profundis v. g. replet vndequaque omnes poroſitates: ſed immediatè poſt conuertitur in propriam ſubſtantiam: ergo dum non impellit partes augendas, etiam poſt conuerſionem occupabit eundem locum; atqui anteà implebat vndique poros, ergo & poſt conuerſionem. Neque valet ſi iterum reſpondeat aliquis, quòd etiamſi illa materia conuerſa occupet totam cauitatem pori, poſteà tamen vel ratione caloris, vel ratione cuiuſdam qualitatis ab aliquibus fictæ pororum apertiuæ, de nouo fiunt, vt iterum nutritio continuetur.

Non inquam hæc valet ſolutio,nam cùm pori qui denuò fiunt, poſteà repleantur, idem currit argumentum:ſi enim rursùs illa materia repleat porum denuò factum poſt conuerſionem, occupat totum illum locum, & ſic de cæteris, vſque dum tandem tanta eſt materia conuerſa, vt pori fieri non poſſint; vel ſi fiant, ità erunt parui, vt materiam pro augmento continere non poſſint: ſed hoc ſequitur ex ipſa naturali nutritione, & non poteſt ſuſtineri: Ergo ne in illud incidamus, dicere debemus per augmentationem partes diſtendi, & ad vlteriorem propelli locum, ac proinde ex augmento per nutritionem facto in oſſibus, & in qualibet parte optimè inferri apoſtemari poſſe.

Hoc idem ſenſiſſe Galenum conſtat ex 7. *Aphor. comment.* 54. vbi affirmat in oſſibus aliquando contingere abſceſſus, licèt anguſta habeant foramina:non ergo erit mirum, ſi in poris ipſorum humores tumefacientes recipiantur. Quod etiam ratione non inualida poteſt comprobari;nam tumor fit per fluxum humoris à vaſis magnis ad exigua,ab iſtis ad poros,teſtãte Galeno *lib.de Tumor.prater nat.c.2.* ſed nõ implicat id

contingere in oſſibus ; ergo neque implicabit in illis fieri Tumorem præternaturam. Maior cum Conſequentia eſt certa ; minor in qua vis argumentationis eſt, non inualidè poterit probari : Nam oſſa verè nutriuntur & augentur ex materia, ſeu nutrimento attracto ad ipſas poroſitates ; ſed ſicut attrahunt alimentum, poterunt humorem attrahere in maiori quantitate, vel debili exiſtente oſſe, poteſt eſſe diſpoſitio, vt facilè recipiat pluſquam ad ſui nutrimentum requiritur : Ergo cùm nullo ex capite implicet hoc, poterunt oſſa apoſtemari.

Neque valebit ſi reſpondeas, oſſa omnia carere venis, & arteriis, mediis quibus humores fluere debebant ad poroſitates, vt exinde per nimiam humoris fluentis quantitatem oſſium partes maiorem occuparet locum, & ſic in illis Tumor attolleretur præternaturam. Nam contra ſic inſtatur, Licèt verum ſit quòd in propria oſſium ſubſtantia, neque arteriæ, neque venæ diſſeminatæ appareant, nihilominùs ità proximè ſunt, vt ab eis oſſa poſſint emendicare alimentum ad ſui nutritionem, facultate eorum attractiuâ operante, & pro indigentia ad poroſitates materiam alimentoſam attrahente : ſed hoc ſufficit ad hoc vt Tumores in oſſibus poſſint fieri ; ergo eorum productionem non impedient vaſa non diſſeminata per oſſium ſubſtantiam. Minor hæc vltima ſic manifeſta ſit ; nam non aliter in parte carnoſa, v. g. excitatur Tumor, quàm humore ſeu qualibet aliâ ſubſtantiâ fluente ex maioribus vaſis ad exigua, & ex illis ad poroſitates in maiori quantitate, quàm ſuæ cauitates naturales expoſcant : ſed hoc idem poterit contingere, etiamſi non ſint vaſa diſſeminata per ſubſtantiam oſſium, eo ſolùm quòd ſint proxima vt ab eis nutrimenti materia attrahatur:ergo. Vltima hæc Minor probatur, quia non minores viæ ſeu cauitates requiruntur, vt materia alimentoſa vltimò & immediatè applicetur ad poroſitates quàm materia humoralis ; ſed ſtat bene illam communicari ſiue vaſorum diſſeminatione per oſſium ſubſtantiam ; ergo etiam ſtabit hanc poſſe communicari, ac proinde Tumorem præternaturam poſſe in oſſibus excitari.

Propterea etiam in fauorem huius Aſſerti ſic argumentor : quia licèt vaſorum diſſeminatio eſſet neceſſaria vt Tumores per fluxionem fierent in oſſibus, tamen non eſt cur eis capacitas denegetur vt fiant Tumores per congeſtionem. Ergo abſolutè negandum non eſt oſſa poſſe affici Tumore præternaturam. Antecedens in quo tota argumentationis vis ſtat, probatur ſic. Nam eò præcisè Tumor aliquis per congeſtionem ſit in aliqua parte, quia non poteſt commutare totum alimentum attractum in ſui nutritionem in propriam ſubſtantiam, ratione cuius ex diuturna tractione paulatim congeritur quantitas in ipſa parte, valens eam diſtendere, & in tumorem eleuare ; ſed totum hoc poteſt contingere in oſſibus, ergo in eis poteſt fieri Tumor præternaturam. Minor probatur ex eo quòd cùm talis Tumor fiat ex ipſa materia alimenti per poroſitates attracta, debilitate in parte nutrienda præſuppoſitâ ; & cùm ipsâ verè nutriantur, non erit deneganda talis Tumoris generatio debilitate in eis contractâ iam propter diſtemperiem, iam propter continuitatis ſolutionem, vel ob aliquam aliam occaſionem. Dicendum ergo eſt oſſa apoſtemari poſſe. Neque valet ſi reſpondeas conſiſtentiam, & duritiem oſſis imponere diſtenſionem faciendam ſiue ab humore, ſiue ab alimento quod ſuperfluit à nutritione dum oſſa debilia ſunt, nam contra eſt, quia non implicat fieri diſtenſionem in oſſibus in augmento per nutritionem facto, eadem duritie adſtante : Ergo neque hæc obſtabit vt ab humore vel à ſubſtantia aliqua imbibita inporis in nimia quantitate fiat diſtenſio præternaturam.

Poterat hæc Sententia confirmari quampluribus hiſtoriis, in quibus refertur oſſa poſſe apoſtemari. Sic Lancfrancus *tract.3. doctrina 2. cap. de Apoſtematibus*, vbi ait ſe vidiſſe in cranio Tumores aliquos ſenſibiles & manifeſtos ſimiles cornu ; ſed in cranio eſt durities, & conſiſtentia oſſis, quia eius naturam habet, ergo oſſa poſſunt apoſtemari : Idem ſentire Valleſius noſter videtur *lib.5. Epidem*, vbi inter incommoda quæ ſequuntur in fracturis capitis ſi inſtrumentis ferreis tangantur, inquit vnum eſſe cranij inflammationem. Cornelius Celſus *lib. 8. cap. 7.* Hoc ipſum videtur inſinuare. Et Iacobus Hollerius *lib. de materia Chirurgica, cap.14.* vbi docet:quòd ſi citò vitiis oſſium non ſuccurramus, phlegmone ſuccedentur, & infrà de Abſceſſu paruo & magno oſſium mentionem facit, quibus omnibus huculque tradita doctrina de oſſium Apoſtemate facilior redditur.Non ergo negandum quòd oſſa apoſtemari poſſint.

Sed reliquum iam erit vt Aduerſariorum tela confringamus. Ad Galenum igitur dicimus ; potiùs pro noſtra ſententia militare, nam ibi non negat inflammationem fieri poſſe in oſſibus, ſed miratur de poſſibilitate, propter conſiſtentiam & duritiem quâ conſtat ; quòd non eſt negare abſolutè generationem eius, ſed eam concedere ; licèt cum difficultate : quod nos libenter fatemur, tum propter ipſam duritiem ; tum etiam ob anguſtiores vias & poroſitates quibus conſtant, quæ impedimento ſunt quominùs materia quæ aliàs effectura eſt Tumorem, non poſſit penetrare pro Apoſtemate faciendo, ità facilè vt in parte carnoſa ſeu qualibet alia parte quæ non ſit os.

Ad ſecundum conſtat ex dictis, quòd etiamſi ſit verum os durum & conſiſtens,tamen hoc non impedit quin fiat diſtenſio maior localis in argumento per nutritionem facto ; & ſic non implicabit oſſa diſtendi poſſe præternaturam à ſubſtantia aliqua in nimia quantitate fluente, vel cauitatem vtcunque replente, ac proinde Tumoris generatio non erit impoſſibilis in oſſe.

Neque quod contra nos facit affirmare nunquam viſum eſſe Tumorem in oſſe, cùm conſtet lue venerea affectos pluries in *Talpariam*, vulgò *ſobregueſſo* incidere : ſed huiuſmodi Tumor in ipſa oſſis ſubſtantia iacet, vt conſtabit carnem & omnem ſuperfluitatem ſeparanti ab oſſa ; ergo potiùs pro nobis experientia facit quàm in nos. Vt exinde conſtet quàm ſine ratione contrariæ ſententiæ ſectatores Galeni & Auicennæ mentem fugiant qui vna voce Apoſtemata vera in oſſibus fatentur, etiamſi falsò & ſine fundamento de morbo in magnitudine aucta, vel de phogoſi interpretentur.

Secundum quod inquirit Quæſtio, nempè an cerebri ſubſtantia poſſit pati inflammationem, facilius eſt ſolutu. Pro quo nota ; dubium non procedere ſolùm de inflammatione provt dicit Tumorem factum ex ſanguine quarto humore, ſed

ſed de omnibus Tumoribus abſolutè, an ſcilicet poſſit Apoſtema, quodlibet illud ſit, pati.

Quo ſuppoſito, pro parte negatiua refert Aui-cenna *fen* 1. *lib.* 3. *doct.* 3. *cap.* 1. quorundam ſen-tentiam exiſtimantium cerebri ſubſtantiam apo-ſtemari non poſſe, quod probant, quia quod non extenditur vltra naturam, non poteſt Tumo-rem pati, teſtante Galeno *de Tumorib. præternatu-ram cap.* 1. ſed durum ſicut oſſa, & lene ſicut ce-rebrum, non poteſt extendi, ergo neque apoſte-mari. Minor quoad cerebri ſubſtantiam proba-tur (nam de duritie oſſis iam conſtat ex dictis quid dicendum ſit) quia id quod nimis molle eſt, fluit veluti aqua, & nullam habet conſiſtentiam ob quod extendi non poteſt; ſed cerebri ſubſtan-tia nimis mollis eſt; ergo accedente humore po-tente extenſionem facere fluet ipſa ſubſtantia ce-rebri, & ſic extendi non poterit, neque Tumo-re affici.

Prætereà etiam probatur, quia Tumor ſit ex Galeni mente fluente humore à vaſis magnis ad exigua, & ex his ad poroſitates: ſed cerebri ſub-ſtantia caret venis; ergo modus generationis Tu-moris eſt impoſſibilis; ergo & ipſe Tumor.

Sed his non obſtantibus contraria ſententia vera eſt, & à nobis tenenda, atque defendenda. In cuius fauorem ſtat Galenus *lib.* 2. *de Cauſis ſymptomatum cap. vltimo* ſic dicente: *preuitis non tantum à calidis ſuccis habet ortum, ſed & ſu-pra id phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat.* Quid clarius: Idem infinuare videtur 11. *Meth.* cap. 18. vbi ſic ſcripſit *Eadem ratio-ne neque in cerebri & eius membranarum phlegmone cucurbitulis in morbi initio vtemur*: Quibus verbis certò videtur ſupponere cerebri ſubſtantiam in-flammari poſſe. Pro hac eadem ſententia pro-banda ſtat ratio Auicennæ quam ſuprà propo-ſuimus pro probanda poſſibilitate Tumoris in oſſibus, deſumpta ex augmento per nutritionem facto, ità vt omnis pars quæ ſit capax recipiendi extenſionem & augmentum Tumoris, etiam erit capax apoſtemari: atqui cerebri ſubſtantia verè augetur; ergo apoſtemari poterit, ſed quia hæc doctrina ſuprà à nobis latè propoſita eſt, in præ-ſenti eam in memoriam reuocare onerofum iu-dico. Ex qua ſanè noſtræ Concluſionis veritas manifeſtè deducitur.

Vnde ad primum argumentum, dico quòd le-nitas cerebri eſt veluti viſcoſa, & non fluida vt aqua, & ſic optimè poteſt extendi, quia conſi-ſtentiam ſufficientem & terminabilitatem habet; ſicque talis lenitas non eſt impedimentum vt Tumores fiant in cerebri ſubſtantia.

Ad ſecundum dicimus ſubſtantiam cerebri diſ-ſeminatam eſſe venis licèt parcius in probabiliori ſententia: præterquam quòd etiamſi hoc non eſſet verum, nihil contra nos adhuc probaret argu-mentum, quia eiſdem viis, quibus cerebrum re-cipit alimentum, poſſet etiam recipere quod re-dundat, & ſic fieret Tumor per paulatinam con-geſtionem.

Solet etiam eſſe dubium ſpeciale de ſcirrho, an ſcilicet poſſit eſſe in cerebri ſubſtantia, & pars affirmans eſt verior. Tum quia poteſt pati œde-ma, ergo & ſcyrrhum. Tum etiam quia ortâ in-flammatione in aliqua parte, ſi Medicus vtatur auxiliis valde reſoluentibus, ſit mutatio in ſcir-rhum, reſolutâ tenui parte materiæ, & craſsâ remanente: ſed cerebri ſubſtantia pati poteſt in-flammationem, iuxta communem omnium con-ſenſum; ergo ſi vtamur præſidiis intensè reſol-uentibus, idem accidet, ac per conſequens non eſt cur Tumore ſcirrhoſo affici non poſſit cere-bri ſubſtantia.

QVÆSTIO VII.

Quæ ſint cauſæ Tumorum præter-naturam?

INter præcipuas indicationes, quæ in cuiuſli-bet Tumoris curatione præ oculis haberi de-bent, quæ ſumitur à cauſa non habet infimum locum. Quapropter, & vt cuiuſlibet naturam rectè percalleamus, de omnibus cauſis in præ-ſenti diſceptare decreuimus, quæ in duplici ſunt differentia, aliæ dicuntur cauſæ generales, ſpe-ciales aliæ. Rursùs generales geminæ ſtatuun-tur, fluxio ſcilicet & Congeſtio: Illa eſt humo-ris motus aut alicuius ſuperfluitatis ab vna in al-teram partem, ità vt in illa in qua firmatur ma-teria illa ſuperflua vel abundans, ſiat tumor, hu-more vel ſubſtantiâ à vaſis magnis ad exiguâ fluenter, & ex his ad capillares venas & ad po-roſitates, vt ex Galeno didicimus 1. *de Tumorib. præter naturam, cap.* 1. Congeſtio quæ altera cauſa generalis eſt, vocatur aggregatio, ſeu multipli-catio materiæ nutrimenti, ſeu ſuperfluitatis eius paulatim facta propter debilitatem membri nu-triendi, non potentis totam & naturalem partem materiæ in propriam ſubſtantiam tranſmutare. Vbi aliter notare expedit, Congeſtionem & Fluxionem non eſſe verè cauſas Tumorum, ſi rationem cauſæ rigore toto metaphyſico ſuma-mus, cùm nullum præſtent influxum in Tumore. Solùm ergo Fluxio, & Congeſtio ſunt duo di-uerſi modi quibus humores vel ſubſtantiæ quæ ad hos reducuntur, valent Tumorem efficere.

Cæterùm, Apoſtematis quod per fluxionem ſit ſex communiter enumerantur cauſæ, nempè membri propellentis robur, recipientis imbecil-litas, humoris copia nimia, ſeu multitudo, aut eius vitium in qualitate, viarum ſeu meatuum per quos ſit fluxio laxitas vel amplitudo, earun-dem iuxta partem pellentem exiſtentium, ſtri-ctura ſeu anguſtia, & tandem vltima, partis re-cipientis fluxionem ſitus inferior; quas omnes ſigillatim examinare oportet. Primò ergo, mit-tentis partis robur eſt cauſa Tumoris qui per flu-xionem ſit, quatenus humorem vel ſubſtantiam redundandem & moleſtantem valet à ſe propelle-re, & in aliam partem mittere, quæ ſi etiam ro-buſta ſit, humorem etiam impellit quouſque ad aliquam accedit; ità imbecillis, vt non poſſit iterum in aliam partem humorem propulſare. Sic Galenus *libro de Cauſis morbor. cap.* 6. docet dicens: *Nam ſuperfluus humor, vt qui à partibus omnibus robuſtioribus expellatur, ac nullibi conſiſtere queat, tandem ad imbecilliſſimam omnium perueniat partem.* Ex quo manifeſtè deducitur, Tumorem perfluxionem factum non tantum requiriri partis mittentis robur, verùm & recipientis debilita-tem; Si quidem hac in aliqua parte non exiſten-te, non eſt vbi firmetur humor fluens: quia que-madmodum prima pars irritantem materiam propulſabit, quia fortis erat, ità omnes ſi ro-buſtæ ſint, hoc idem facere valebunt, ac proinde

nullibi

nullibi firmabitur humor, si aliqua pars imbecillis non est. Non ergo partis mittentis robur sufficit ad Tumorem per fluxionem, verùm & recipientis debilitas. Quæ doctrina est expressa Galeni *lib. de sanitate tuenda, cap.3.*

Debilitas etiam partis est causa, seu occasio Tumoris qui per fluxionem fit, ex eo quod facilè recipiat extraneam materiam, & eam à se non possit propulsare. Vnde fit quòd ibi impacta ac imbibitæ maneat in porositatibus, & sic Tumorem faciat. Facilè fluxionem excipit etiam pars vel quia calida, vel dolorosa, vel rara, vel quia eius facultas trahens robusta nimis sit. De calore & dolore manifestum. Tum quia id docuit Galenus 13. *Meth. cap.5.* Tum etiam quia experientia id comprobat: nam aliqua parte dolente, ibi tumor concitatur, vel si anteà adsit, incrementum suscipit ratione doloris. Quod idem contingit, si medicamenta aliqua nimis calida alicui parti applicentur, vt caustica omnia, cuius generis sunt cantharides, & allia, sed quia de dolore & calore peculiaris erit sermo *quæst. sequent.* ad reliquas causas pergimus.

Raritas membri est dispositio vt facilè recipiat membrum, quia scilicet per illam viæ & cauitates redduntur capaciores, & sic facilè recipiunt extraneam materiam missam ab alia parte, quemadmodum in spongia contingit. Quâ etiam ratione omnes partes adenosæ, vt inguina & mulierum mammæ propter raram suam contexturam facilè recipiunt, & natura tales partes vt emunctoria destinauit. Quæ doctrina habetur apud Galenum 13. *Meth. cap.5.* vbi sic scripsit: *Quæ à valentioribus partibus ob redundantiam, vel qualitatem expelluntur ea in imbecilliores procumbere, atque hinc accidere vt glandulæ quas adenas vocant facilè fluxionem recipiant, & maximè quæ rariores naturâ sunt.* En Galenum qui conspicuè docet non solùm debilitatem partis esse causam Tumoris, verùm & raritatem maximè ad id conducere tenet, ratione cuius porositates omnes transcendit humor, ibique firmatur, & ipsam partem in Tumorem attollit. Quod idem facit facultatis attractricis robur nimium, eò quòd attrahat plus materiæ quàm naturales cauitates partis vbi inest, possint continere; & sic necesse est nimiam humoris quantitatem attractam partem ipsam distendere præternaturaram.

Tertia causa in ordine fluxionis est materiæ multitudo seu qualitas; nam hoc ipso quòd in nimia est quantitate, vel etiam si non excedat qualitas, tamen vitiata est, irritátque partem cui applicatur, iam grauitate, iam molesta sua qualitate, vt exinde moueatur ad expulsionem talis materiæ; quo fit vt in aliqua parte debili firmetur, ibique tumorem faciat. Quòd in partibus sentientibus locum habet, aliter enim sensatio molesta irritans fieri non poterat. Quòd si in aliis membris non sentientibus facultas expultrix eorum operetur, non est propter irritationem quam obiectum expellendum causat, sed ob aliquam naturalem antipathiam à Natura institutam, vt exinde membra omnia ab excrementis ex ipsa nutritione redundantibus liberentur.

Quarta causa fluxionis est vasorum per quæ fit fluxio amplitudo; & quia faciliùs humor fluit, & quia in maiori quantitate fluere potest: quod itá certum est vt nullâ indigeat probatione.

Quinta causa communiter dicitur meatuum membri expellentis strictura: vel quia sic faciliùs fibræ contrahuntur in ordine ad expulsionem eò quòd minùs distant; vel quia ingressu humoris debiti impedito ob angustas cauitates, necessum est abundare, & aliquam partem materiæ superfluere, quò fiet vt pellatur.

Mihi tamen in hac re magis placuit Ioannes Falcus *lib.2. de Apostematibus*, qui dum in glossa sua refert causas Apostematis per fluxionem seu decubitum factum, tenet in examine huius tertiæ causæ, stricturam viarum esse intelligendam in membro recipiente, non in mittente. Et ratio est manifesta, quia cùm viæ sint strictæ, & per humorem de nouo aduenientem obstruantur & distendantur, licèt aliàs virtus fortis sit, non potest pellere materiam in aliam partem, & sic ibi firmatur, & Tumor fit.

Tandem sexta & vltima causa Tumoris qui per decubitum seu fluxum humoris fit, est situs inferior partis; nam humores fluentes magis propensi sunt vt in partem inferiorem dilabantur, & sic faciliori modo fluunt. Maior est constans, nam cùm ex propria natura sunt graues, habent innatam inclinationem ad locum deorsum sibi connaturalem, & sic paruo impulsu facultatis expultricis membri; vel solùm ex eo quòd facultas retentrix non retineat, fiet eorum decubitus in partem in loco inferiori sitam, vbi quiescent, & firmabuntur, & partem ipsam in Tumorem eleuabunt.

Vnde notare expedit humores omnes calidos magis expeditos esse vt tumores faciant per decubitum seu fluxionem. Tum quia subtiliores sunt, & sic aptiores ad penetrationem. Tum quia etiam ratione caloris valent vias dilatare, & laxare, quâ ratione promptiùs fluere valebunt: At frigidi humores, vt pituita & melancholia, iam crassitie quâ gaudent, iam innatâ suâ frigiditate fluxioni inepti redduntur, tum quia difficilè mouentur, tum quia ratione frigiditatis viæ condensantur & occluduntur. Quâ de causa ex his humoribus frequentiùs & faciliùs fiunt Tumores per paulatinam congestionem, portiunculis eorum paulatim congestis, & aggregatis in parte.

Altera causa generalis Tumorum præternaturam est Congestio, cuius duæ tantum assignantur causæ, nempè virtutis alteratricis debilitas, & expultricis languor: nam illâ imbecilli existente non potest totum alimentum necessarium pro parte nutrienda transmutare, & sic paulatim congeritur ibi materia vsq; dum est in sufficienti quantitate vocamus factum per paulati nam congestionem: Dum verò expultrix languida exiftit, idem euenit. Etenim cùm per quamlibet nutritionem excrementa aliqua resultent quæ pelli debent, vt pars indemnis & in salubri statu conseruetur; & ex alia parte facultate expultrice languidâ existente, impotens reddatur ad horum excrementorum expulsionem, necessariò ibi permanent, & paulatim congeruntur per nutritionem quæ continuò fit in membro. Quod docuit Galenus *2. de different. febrium cap.11.* per hæc verba: *Omne quod superfluum est à virtute expulsoria trusum necessariò excernitur; quod si imbecilla fuerit, in eodem residet loco:* Quid clarius? Ergo cùm quotidie ex continua nutritione aliquid superfluat & resideat in eodem loco, tandem accumulabitur quantitas sufficiens

ciens pro Tumore sensibili in ipsa parte.

Sed dices, dum causas fluxionis numerauimus, adduximus fortem facultatem attrahentem in parte, ratione cuius trahebat plusquam erat necessarium pro sua naturali dispositione, & sic tumoris erat causa; sed hoc idem fiet quoad nutrimenti materiam: Ergo non tantum fiet Tumor per Congestionem ob imbecillitatem coctricis & expultricis, verùm etiam ob robur attractricis. Ex quo etiam sequitur diminutè processisse in causis fluxionis, cùm etiam deberemus numerare debilitatem expultricis & retentricis robur; cùm per omne id materia humoralis posset in nimia quantitate impacta manere in membro, & sic Tumorem causare.

Respondetur, quòd quamvis per robur facultatis trahentis, possit attrahi materia nutrimentalis in maiori quantitate quàm sit opus, non tamen propterea tanquam causa distincta debet numerari à Coctrice debili, quia in ordine ad curationem eodem modo indicat materia illa nutrimenti quæ superfluit: nam Coctrix facultas in ordine ad illam est improportionata & impotens ad transmutationem totius materiæ, & sic quod superest, semper est materia nutrimenti. Vnde cùm aliàs difficile valde sit cognoscere an illa materia non fuerit transmutata, quia Coctrix erat intrinsecè debilis, aut quia extrinsecè talis apparebat, hoc est in ordine ad materiam in quantitate improportionata; ideò quia in vtraque fit Tumor ab alimento immediatè redundante, tanquam vna & eadem reputatur. Et ad confirmationem Respondeo ibi eos non numerasse, quia ex his quæ in causa congestionis dicenda erant, facilè quis poterat colligere seruatis seruandis quæ in causa poterat per fluxionem euenire.

Cæterùm, cùm hucvsque generales causas Tumoris adduxerimus, Tempus est vt speciales Tumorum præternaturam causas subiiciamus. Hæ autem tres vulgò assignantur. Primitiuæ, seu Procatarcticæ, quæ & Prægressæ, & Euidentes nobis, seu Manifestæ cum Galeno *lib. Introduct. suæ Medicinæ cap. 8. & lib. de differ. Medic. & 1. de Causis pulsuum.* Antecedentes & Coniunctæ. Causam primitiuam definiuit Galenus *lib. Introduct. suæ Medicinæ citato capite, & lib. de Causis morbor. cap. 2.* sic: *Causa primitiua est illa quæ extrinsecùs corpori aduenit, ipsûmque vehementer alterat atque immutat, quæque dum aduersam valetudinem procreauit, separatur.* Huius naturæ sunt casus, percussio fractura, distensio, luxatio; & similiter error qui ex vsu deprauato rerum non naturalium accidere potest inter causas primitiuas enumeratur, quia extra corpus nostrum sunt. Dicuntur verò res non naturales, cibus & potus, somnus, & vigilia, aër, motus & quies, & omnes animi passiones, quorum naturam præcepta Medica demonstrant. Ex his ergo licèt animi passiones intra corpus sint, quia tamen animæ sunt propriæ, eorum error inter causas primitiuas apponitur. Antecedentes, præcedentes, & internæ causæ dicuntur quæ paratæ sunt morbos efficere, non tamen de facto illos efficiunt. Sic Galenus *lib. de Causis morbor. cap. 2.* Talis naturæ sunt tam humores naturales quàm non naturales, ità vt ex illis quatuor Apostemata simplicia fiant, phlegmonosum scilicet, œdematosum, erysipelatosum, & scirrhosum. Quibus ex mente Auicennæ *fen 2. primi libri cap. 5.* duo alij adiunguntur, nempè aquosum & ventosum. Ex non naturalibus verò humoribus illegitimi fiunt Tumores seu Apostemata, cuius naturæ sunt abscessus seu pustulæ & defœdationes omnes, quæ omnia humores vitiatos valde & ad nutritionem ineptos significant. Sed hæc doctrina ex præcedentibus iam satis innotuit.

Tandem causa Coniuncta dicitur illa materia quæ in particula ipsa laborante aggregata & impacta reperitur, & de facto morbum causat, quam sic definiuit Auicenna: *Causa Coniuncta est quæ cùm præsens est, eius quoque morbus adest, cùm verò tollitur, morbus etiam euanescit.* Hanc eandem amplectitur Galen. *lib. de different. Medic. & lib. Introduct. suæ Medicinæ cap. 8.* (quidquid de veritate horum librorum suspicetur Ioannes Manardus *lib. 7. epist. 2.* quod sine fundamento est.) Et licèt referat Ioannes Tagaultius antiquam fuisse sententiam eorum, qui causam Coniunctam de medio auferebant, eò quòd potiùs habeat rationem morbi, quia ab ea immediatè fit læsio. Cui doctrinæ videtur assentire & cum eo Dionysius Daza, nihilominùs audiendi non sunt, quia causa Coniuncta immediatè solùm influit, vel causat morbum in magnitudine adaucta, & in soluta vnitate, & similiter distemperiem, à quibus omnibus læsio in operatione immediatè causatur in membro, non verò à substantia illa imbibita, siquidem priùs est hanc distendere & continuum soluere. Quod ità verum existimo, vt in eo necessarium non sit immorari.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo dolor sit causa Tumoris?

DVm *præced. quæst.* causas Tumoris præternaturam qui per fluxionem fit, referebamus, inter eas adduximus dolorem & calorem, de quibus non potest dubitari prædictum patrare effectum. Tum quia experientia ipsa demonstrat. Tum etiam quia Galenus millies repetit, præsertim *13. Meth. c. 5. & 6.* dum de causis inflâmationis agit, & sic in præsenti non dubitamus de euentu, sed de modo quo fit, quòd scilicet faciant dolor & calor in parte, vt ibi Tumor præternaturam excitetur, de quibus sigillatim dicemus.

Circa dolorem ità certa visa fuit aliquibus doctrina data, vt existimauerint esse instrumentum facultatis trahentis, & sic trahendo, Tumorem excitare in parte in qua est: Hoc Assertum volunt esse Galeni, qui *libro de sanguinis missione cap. 8.* id expresè docere videtur, per hæc verba: *Quippe dolor ipse sanguinem ad inflammationis locum trahit:* Idem suadere videtur Auicenna *fen 1. lib. 3. tract. 1. cap. 7.* vbi sic relinquit scriptum: *Nam cùm dolor ingreditur membrum, attrahit ad ipsum, & ad illud quod est ei vicinum:* Ex quo manifestè deduci potest, dolorem esse instrumentum facultatis trahentis, cùm dicant ipsum trahere expresè.

Iste tamen defensandi modus sustineri non potest: in primis quia Galenus id non voluit significare, cùm 13. *Meth. cap. 3.* agens de dolore, hæc scribat: *Instigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipse nequaquam trahens:* In quo loco cùm de dolore speciatim ageret, in toto rigore

locutus

locutus fuit; & fic conftat fenfiffe dolorem non trahere. Præterquamquòd, idem ratione efficaciffima fuadetur: nam in dolore folùm reperitur obiectum quod fentitur, fenfatio eius, fuga appetitûs, & folutio continui; fed nihil horum trahit, ergo. Et in primis obiectum non trahere patet: nam tale poteft effe frigus vel impulfus; fed tales non trahere plufquam certum eft;ergo neque fenfatio obiecti id facit, quia eft ipfa perceptio obiecti quæ in fpeciem expreffam folummodò habet terminari. Deinde non poteft trahere folutio Continui,eò quòd effectus pofitiuus caufam expofcit pofitiuam; fed folutio Continui eft quid priuatiuum, cùm in defectu indiuifibilis continuantis confiftat. Ergo cùm ex alia parte conftet tractionem effe effectum pofitiuum, euidenter colligitur hanc à Continui folutione fieri non poffe. Denique neque appetitûs fuga ad id valet conducere; nam cùm paffio animi fit in qua fpiritus ad cor mouetur, præter eius paffionem potiùs defluxus debebat corripere cor, quàm dolentem partem.Ergo cùm in nullo ex his quæ in dolore neceffariò inueniuntur, talis tractiua facultas inueniatur, planè conftat dolorem non trahere per fe. Quod ità verum eft vt ferè ab omnibus Scriptoribus amplectatur.

Nofter Petrus Garcia *in parte naturali, difput.* 39. *cap.* 11. *fuper Auicennam,* ait, dolorem concurrere ad tractionem tanquam difpofitionem mediam conducentem, vt trahens facultas in parte exiftens operetur, fiue effe conditionem fine qua non, quemadmodum deficiente fubftantia nutrimentali partes nutriendæ attrahunt. Quod nullo argumento probat nifi ex impugnatione aliarum opinionum, & quia exiftimat nihil habere contra fe, fuúmque defenfandi modum.

Sed tamen contra illum fic meo iudicio efficaciter infurgo; Trahere ex Galeno eft propter potiri, hoc eft propter propriam nutritionem; atqui pars dolore affecta non trahit propter propriam nutritionem, cùm in ea non fit defectus materiæ; ergo ratione doloris adhuc tanquam ratione conditionis non trahitur, neque vllo alio modo. Refpondet Magifter, verum effe non trahere tunc partem propter potiri, fed folùm trahere ob fimilitudinem quandam, quemadmodum fellis vefica attrahit bilem, non quidem ad fui nutritionem, fed ob fimilitudinem cum ea.

Tamen contra iftam folutionem validè argumentor.Primò,quia fæpè fæpiùs trahitur ad partem dolentem humor putridus qui valde diffimilis eft parti; non ergo tunc erit tractio ob fimilitudinem. Neque paritas quam adducit de vefica poteft fubfiftere. Nam præterquamquòd non attrahitur à vefica humor biliofus fyncerus, fed permixtus cum alio cum quo habet fimilitudinem; eft tamen valde difpar ratio, nam attractio bilis in veficam fellis eft propter bonum & vtilitatem aliquam communem corpori viuenti: at tractio humoris in partem dolentem ad id non conducit, vt contemplanti patebit, imò potiùs noxa fequitur; non ergo eò quòd in vefica concedatur tractio, concedenda venit in parte dolenti.

Secundò in prædictum dicendi modum fic arguo: Moleftia feu irritatio in qualibet parte conducit ad expulfionem: quâ ratione Epilepfiâ laborantes motionibus illis conuulfiuis vexantur; fed ratione doloris valde irritatur pars, ergo potiùs dolor difponit pro expulfione quàm pro tractione. Refpondet Petrus Garcia, verum effe conducere dolorem ad expulfionem fubftantiæ irritantis, cum hoc tamen facere, vt ad alterius fubftantiæ tractionem difponat.Sed contra inftatur; Facultas expellit naturaliter; Ergo expellit quidquid irritans, & propulfabit à fe quidquid eam irritare poteft; fed non folùm irritat quod ibi fecit dolorem, fed etiam humor adueniens. Ergo non poteft conducere ad eius tractionem. Minor conftat in euacuationibus quas vocamus fymptomaticas, in quibus non folùm pellitur humor irritans prauus, fed etiam plurimum laudabilis fubftantiæ cum eo attractæ & permixtæ; ergo fic fimiliter non folum irritabit id quod dolorem primò facit ad expulfionem, verùm etiam humor, quia poftea mouetur in partem dolentem; ac proindè dolorem ipfum non conducere ad tractionem confpicuum erit.

Vallefius Nofter circa hoc dubium *lib.* 7. *Controuerf.cap.* 3. affirmat fluxionem humoris in partem dolentem excitari per facultatis expultricis operationem; ità vt parte aliquâ dolente, partes vicinæ comprimantur vt expellant caufam doloris, ad quarum compreffionem humores mouentur ad partem dolentem, eò quòd compreffione ipfa cauitates in quibus humor, vel fubftantia illa continebatur, fiunt minores; ac proindè ne duo corpora dentur in vnico loco, pelluntur humores in partem dolentem. Quod probare videtur ex Galeno citato 13. *Meth. cap.* 3. vbi ait: *Inftigat membra quæ circumiacent ad immittendum, &c.* Ex quo loco manifeftè colligitur humores in partem dolentem concitari, quia partes vicinæ inftigantur, & mittunt in locum inflammatum, fiue dolentem.

Sed adhuc contra prædictam Vallefij fententiam fic argumentor, Primò: quia nulla pars mouetur compreffione præter cerebrum fine fibris, fed fibræ comprimuntur à facultate animali; ergo fi prædictæ partes vicinæ parti dolenti comprimuntur, talis motus debet fieri à facultate animali: fed per talem motum humores irruunt in partem dolentem, igitur talis motus, fi ità fit, debet fieri à facultate animali, & non à facultate naturali,vt tenet Vallefius.

Vlteriùs, licèt concedamus cum Vallefio tales partes vicinas comprimi, non videtur fufficienter effe affignatam caufam talis fluxionis. Probatur: nam non folùm fluit humor in partem dolentem ex partibus vicinis, verùm etiam ex partibus diftantioribus: Ergo caufam fluxionis defectuosè affignat, dum dicit ideò fieri quia partes vicinæ comprimuntur, quia aliquam moleftiam fentiunt (hoc enim fateri tenetur,) ad quorum compreffionem decubitus humoris fit in partem dolentem. Antecedens probatur ex doctrina Galeni *lib.* 13. *Meth. cap.* 5. vbi affirmat quòd puncto brachio aut neruo digiti ipfius, excitari folet Tumor in parte glandulofa ipfius, recipiente parte in medio viæ ipfum humorem. Quâ ratione etiam contingit vulnerato pede Tumores eleuari in inguine ob eandem caufam, Conftat ergo apertè non folùm ex partibus vicinis irruere humorem in partem dolentem, verùm etiam ex partibus diftantioribus. Hac ratione conuictus Vallefius fatetur etiam ex partibus diftantioribus excitari fluxionem; attamen hoc fieri fucceffione quadam eius quod fluit, fcilicet ad euitandum vacuum in prædictis partibus,

tibus, ad modum quo contingit (inquit Valleſius,) in hortis in quibus aqua mouetur per varias vias eò ſolùm quòd aliqua pars eius quæ luto erat detenta moueatur; ità ergo debet contingere dum partes diſtantes mittunt in partem dolentem, ità vt ſucceſſione eius quod euacuatur diſtribuatur humor, & currat in partem dolentem ad vitandam vacuitatem in ipſa parte vicina quæ mittit.

Attamen in Valleſium iterum inſurgo;nam in prædicto caſus in quo partes vicinæ comprimuntur, ad quarum compreſſionem mouentur humores, non imminet periculum vacui; neque mouetur humor expartibus diſtantioribus ſucceſſione eius quod euacuatur; ergo malè ſoluit argumentum. Antecedens probatur; nam in tali caſu locus quem replebant ob humores qui decubuerunt in partem dolentem, occupatur ab ipſiſmet partibus compreſſis, in quo caſu non eſt opus moueri humorem ex alia parte ſucceſſione eius quod euacuatur, quia mouetur ipſa pars mittens dum comprimitur; non ergo imminet periculum vacui.

Neque exemplum quod tradit Valleſius aliquid valet; nam in riuulis ſeu hortis non mouetur aqua ſucceſſione eius quod fluit, ſed ab impulſu communicato ab vna parte in aliam: videtur ergo omni ex parte claudicare prædictam ſententiam. Præterea, dum partes vicinæ comprimuntur, etiam partes diſtantes comprimuntur; & eodem tempore: in quo caſu videtur difficilè ſolutionem Valleſij ſtare, etiamſi concederemus partes mittere, vel humores fluere ex partibus diſtantibus ſucceſſione eius quod euacuatur. Peccat etiam Valleſius noſter in eo quòd non aſſignet cauſam quare fibræ diſtantes comprimantur: nam eodem modo ſe habent ac anteà, vt pote ipſæ fibræ & ipſæ partes in quibus ſunt inſertæ nihil habent, quando pars diſtans dolet, quod non habebant anteà, neque aliquid amplius. Ergo in hac Sententia nulla eſt ratio quæ nos cogat ad concedendam talem compreſſionem in partibus diſtantibus.

Ludouicus Mercatus circa præſens dubium tenet cauſam fluxionis humorum in partibus diſtantibus eſſe quandam ſympathiam quâ gaudent partes omnes inter ſe; ità vt vnâ dolente, omnes condolentiam perſentiant, & ideò fit vt omnes ad partem affectam pellant quaſi in ſubſidium illius.

Sed contra iſtam ſententiam ſic etiam efficaciter in ſurgo: nam ſi prædicta condolentia contingit ob quandam omnium partium ſympatham, cùm hæc fiat vel quia pars caret aliquo quo indigebat, vel recipit aliquid quod ei non debetur, ſine dubio ſi parte aliqua dolente omnes condolent, debet fieri ob aliquam ex his duabus rebus: ſed in tali caſu partes diſtantes non priuantur aliquo debito, eſt de ſe patet; neque recipiunt aliquod indebitum, quod ſic probo; namſi aliquid indebitum reciperent ratione cuius condolerent, deberent ſentire obiectum ſubitò & affatim moleſtans, aliàs non condolebunt partes, cùm idem ſonet condolere ac ſimul dolere, ſed conſtat experientiâ reliquas partes non dolere, etiamſi pars aliqua vehementi dolore crucietur, & in illam quamplurima humoris copia irruerit; ergo prædictæ fluxionis non eſt cauſa condolentia & ſympathia omnium partium.

Dices cum Mercato, alias partes dolentes comprimi vt expellant cauſam moleſtantem,quo fit vt per ipſarum compreſſionem fiat tenſio in alias, ac proinde erit cauſa ſufficiens ad prædictam condolentiam. Tamen contra prædictam ſolutionem ſic argumentor. Primò, poteſt excitari dolor in aliqua parte in qua prædictæ fibræ non ſint: ergo in tali caſu deficiet tenſio in aliis partibus, ac per conſequens condolentia. Deinde quia in actionibus naturalibus maximè contrahuntur; ſed nunquam ex tali contractione fit dolor in aliqua parte, neque condolentia ratione tenſionis. Ergo etiamſi contrahantur partes dolentes, non poteſt contingere condolentia in aliis partibus ratione doloris; nam æqua videtur vtriuſque ratio.

Deinde contra prædictam ſententiam ſic inſurgo: Si partes mittunt ob prædictam condolentiam, cur mittunt omnes in eam quæ primò dolet, & non in alias, & non ex eo mittunt in eam ob condolentiam & ſympathiam inter omnes, ſed ſi hoc ità eſt, non eſt cur mittant partes in primò dolentem, ſed in quamuis aliam quæ doleat, vel quæ condoleat militat eadem ratio; ergo eodem modo in illam poteſt eſſe defluxio: Sed poterat quis reſpondere, in parte primò dolente eſſe contractam debilitatem, ratione cuius omnes condolentes debent mittere in eius ſubſidium ſanguinem & ſpiritus. Tamen contra eſt: nam etiam in parte condolente eſt neceſſariò debilitas; ergo non eſt maior ratio cur pars condolens mittat in dolentem primò, quàm hæc in illam; neque enim eſt vnde poſſit conſtare eſſe debiliorem primò affectam, quàm ſecundò affectam. Ergo.

Sed omnibus his placitis omiſſis, verior ſemper mihi viſa fuit ſententia quæ tenet dolorem exiſtentem in parte per accidens conducere ad fluxionem, quatenus debilitat partem diſſoluendo ſpiritus, vel ratione diſtemperiei quam ſupponit, vel ratione ſolutæ vnitatis, ratione cuius omnes partes mittunt tanquam in ſubſidium illius ſanguinem & ſpiritum,à quibus pluries contingit tumores eleuari, & ipſam partem gangrenari, per accidens tamen; eſt enim de natura cuiuſlibet partis cauſam moleſtantem expellere vbicunque ſit, propter bonum commune, & totius conſenſum. Hunc modum ſentiendi manifeſtauit Galenus 5. *Aphor. Comm.* 53. vbi affirmat: *Hac igitur ratione dolentibus partibus inflammationes adueniunt. Naturâ excernere atque expellere cauſam doloris properante;vt verò hoc faciat, ſanguine & ſpiritu locum replet.* Idem tenet *lib.* 13. *Methodi citato cap.* 3. per hæc verba: *Inſtigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipſe verò*, id eſt dolor, *nequaquam trahens.* Ex quibus verbis manifeſtè colligitur fluxionem contingere, quia reliquæ partes mittunt in ſubſidium partis dolentis ſanguinem & ſpiritus, eo quòd ab ipſo dolore redditur pars debilis. Rectè ergo ſtat, vt ob dolorem reliquæ omnes mittant in ſubſidium ſanguinem & ſpiritus, & per conſequens fiat defluxio, & inflammatio.

Sed contra iſtam validam ſententiam poterit aliquis obiicere, Si partes mittunt in ſubſidium dolentis,ſequitur quòd in principio inflammationis nunquam debeamus vti remediis repercutientibus: ſed hoc eſt contra communem doctrinam Practicorum: ergo & illud ex quo ſequitur. Sequelam probo, nam talibus medicaminibus repercuſſiuis impeditur fluxus humoris: ſed

fed vt fanguis,vel humor fluat in fubfidium partis, vt diximus, non debet impediri, immò potiùs iuuari; ergo cùm hoc fuftineri non poffit, neque noftra doctrina ex qua fequitur debet tueri.

Refpondeo tamen verum tenere argumentum, fi partes omnes non mitterent in dolentem cœco impetu, fed folùm in debita quantitate; cùm ergo illo modo mittant, vti debemus repellentibus vt impetus humoris in nimia quantitate fluens cohibeatur.

Sed contra iterum inftabit aliquis, ficut ipfæ partes à Natura ità funt inftitutæ, vt mittant folùm quando opus & neceffitas eft, nihil mirum quòd ex ipfamet inftitutione mittant folùm id quod opus eft ad auxiliandum parti & non amplius, & fic repellentia non erunt neceffaria, vt probat argumentum. Refpondetur tamen id effe verum, fi pars quæ mittit effet vna tantum; Cùm verò fint plures, & quælibet mittat neceffarium pro auxilio ex parte fui, inde eft quòd mittant in maiori quantitate quàm expedit. Prætereà, quia idem argumentum videtur militare contra omnes modos dicendi fuprà relatos: nam fi dolor trahit, vel eft difpofitio vt trahens operetur; vel cæteræ partes vicinæ comprimuntur, & pellunt; vel denique, vt ait Mercatus, propter fympathiam partium fit, cur femper defluxus eft maior quam conueniat pro auxilio partis? Quibus omnibus conftabit, noftrum modum dicendi magis effe confonum rationi, & veritati, & quia meliùs à calumniis liberatur. Vnde ad loca Galeni & Auicennæ in principio pofita quæ contra nos militare videntur, dicimus quòd cùm hunc effectum tribuunt dolori impropriè, modum quo excitat fluxiones, & tumores, tractionem appellant, quod non ità eft rigorosè loquendo, vt fatis inter difputandum diximus.

QVÆSTIO IX.

Quomodo calor caufet Tumorem præter naturam.

PRomifimus *præcedenti quæft.* de calore fuo ordine difputare, quâ ratione fit caufa Apoftematis: Cùm igitur certum fit parte exiftente calidâ præternaturam, fluxiones etiam excitari aliquando, ipfifque partem infeftantibus augeri; quærimus in præfenti modum quo id contingat. Pro quo expedit notare inquifitionem non effe de effectu primario caloris, in dubium enim eft per fui fimilis productionem compleri. Cæterùm cùm effectus alios fecundarios præftet (per fe tamen) quales funt laxitas, tenuitas, raritas, feu leuitas, liquatio & refolutio, inquirimus in præfenti, an etiam fluxionem excitet, & Tumorem, ratione alicuius effectus per fe ab eo producti, licèt non primario.

Et primò, in hac re non funt audiendi (fi qui adfuerint) qui affirment calorem ad Tumorem conducere, eo quod difponit partem & vias per quas fluit humor mediâ laxitate, ratione cuius & pars meliùs recipit, & viæ aptiores & patentiores redduntur; non inquam funt audiendi; nam certum eft, laxitatem, feu partis raritatem, & amplitudinem viarum effe occafiones vt humores aptiùs fluant, vt fuprà retulimus dum omnes occafiones defluxus humoris enumerauimus. Hoc tamen ad defluxum feu tractionem non fufficit, nifi aliqua vis motiua humoris fuppenatur. Quapropter, cum fpecialiter de calore dubitemus, quomodo fit caufa humoris vel fluxionis, de caufalitate phyfica loquimur verè productiua motûs, cùm experiamur calida exiftente parte præternaturam, ftatim in illam humorem concitari (nifi aliàs fit aliquod impediens) quod non fiet eò præcisè folùm, quòd viæ fint ampliores, aut quia raritas fit in parte; quia nullum ex his ex fe eft productiuum motûs; ac per confequens dum de modo quo fit Tumor in parte nimis calida exiftente quærimus, virtutem motiuam humoris indagamus, & fic fruftrà eft recurrere ad alias difpofitiones quæ id non faciunt.

His ità prælibatis: placuit aliquibus calorem Tumorem vel fluxionem caufare ex accidenti, eò quòd cum vi gaudeat refoluendi mediâ raritate & tenuitate ab eo productâ, hoc ipfo quod aliquam partem afficit & cruciat, refoluit aliquam humidam fubftantiam in ea contentam, ratione cuius gratiâ vitandi vacuum, vel fucceffione eius quod euacuatur mouetur humor, & in partem quæ calore afficitur, dilabitur, & fic Tumor excitatur. Hunc modum dicendi ex Auicenna defumpfiffe videntur *fen* 1. *lib.*1. *doct.* 6. *cap.* 3. vbi dum de inftrumentis facultatum naturalium miniftrantium fermonem inftituit, dum de attractrice loquitur, docet calore meliùs operari, vel quia attrahat ficut magnes, vel gratiâ vitandi vacuum. Verumtamen, modus ifte philofophandi non videtur rationi confonus; nam dum pars v.g. phlegmone laborat, vfque dum materia impacta refolui incipit, non minuitur Tumor, & tunc temporis folet effe maxima tractio quo parum aut nihil refoluitur, vt contingit in principio; fed fi propter refolutionem factam gratiâ vitandi vacuum, moueretur humor ab aliis partibus, dum materia contenta incipit refolui, augeretur Tumor potiùs quàm diminueretur; Ergo cùm contrarium contingat, dicendum eft tractionem à calore hoc modo non fieri.

Secundò in iftam fententiam fic argumentor; licèt enim ex vna parte calor valeat diffipare & refoluere aliquam fubftantiam, non ex eo fequitur fluere humorem in illam gratiâ vitandi vacuum, aut fucceffione eius quod euacuatur, ergo. Sequelam probo; nam idemmet calor liquat & attenuat conclufum humorem, ratione cuius potiùs diftenfio caufatur, quo fit vt repleatur locus quem occupabat fubftantiâ refolutâ, & aliquid amplius: Ergo non erit neceffarium recurrere ad alios humores ex aliis partibus fluentes ad replendum vacuum.

Acutiffimus Vallefius *lib.* 7. *Controuerf. cap* 3. *& lib.*9. *cap.*1. tenet tractionem per fe à folo calore fieri, non ex accidenti, & fic Tumorem caufare, eò quòd exiftente ipfo in parte in intenfione nimia, trahat ad illam copiam fanguinis & fpirituum pro Tumore fufficientem. Huius fententiæ voluit effe Galenus 5. *de fimplicium medicament. facultatibus, cap.* 16. vbi in hæc verba prorumpit: *Quædam calore trahere, vt ftercora putrida & alia quæcunque pollent calore vehementi; quædam fimilitudine fubftantiæ, huiufmodi effe expurgantia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum,* atque addit: *Calida autem effe oportet talia omnia, nam inter ea quæ fubftantiis fimilia funt quod calidum*

dius eſt, id potentius eſt ad attrahendum. Ex quo videtur reuerà Galenum ſoli calori tribuiſſe effectum trahendi. Et ratione probatur, quia frigus expellit humorem vel ſubſtantiam in parte contentam per ſe ; Ergo calor qui contrariam habet naturam, habebit trahere per ſe, Antecedens admittitur ab omnibus, cùm non alia de cauſa in principiò inflammationum vtamur remediis frigidis vim repercutiendi habentibus ; ergo cùm contrariorum eadem ſit ratio, ſi frigus expellere valet, calor attrahere valebit. Probat ſecundò ſuam ſententiam Valleſius, ex eo quòd medicamentis calidis parti applicatis ſequitur ſtatim tractio ad ipſam partem, vt conſtat de quolibet cauſtico : Ergo ſignum eſt calorem per ſe hac pollere trahendi virtute.

Sed hæc ſententia plura habet contra ſe ſatis difficilia. Primum, Efficientia cauſæ debet conſtare ex aliquo producto in effectu, ſed nihil eſt in effectu quod poſſit tribui calori.Ergo.Deindè, ſi calor per ſe trahit,vbicunque deturin intenſione ſufficiente, idem faciet, nam idem in quantum idem, ſemper eſt natum facere idem ; ſed in igne datur in ſufficienti intenſione, & nihilominùs nunquam vidimustrahere;ergo tali vi non pollet.

Neque valet ſi reſpondeas pro Valleſio:ſolùm calorem natiuum virtutem trahendi habere non alium, nam contra eſt ; quia præterquàm quòd ſine fundamento adducitur hæc ſolutio, habet contra ſe rationem ; quia vel nomine caloris natiui intelligitur calor qui qualitas eſt,vel ſubſtantia innata : ſed neutrum valet, Ergo. Non primum,quia calor viuentis eſt eiuſdem ſpeciei infimæ cum caloreignis;ergo debet habere eandem naturam cum illo ; ac per conſequens, ſi vnus trahit,ſic & alter, vel vterque debet denudari à tali virtute. Non ſecundum,quia cùm ſubſtantia non ſit immediatè operatiua, ſeu motiua localiter, debet id præſtare mediâ aliquâ virtute, ſeu potentiâ ; ſed hoc non eſt calor,ergo,Minor probatur : quia talis virtus, ſeu potentia quâ mediâ operari deberet ſubſtatia, deberet ſe habere tanquam inſtrumentum cauſæ principalis operantis ; ſed calor reſpectu motus localis non poteſt ſe habere vt inſtrumentum, cùm ipſe ſit nobilior ipſo motu ; ergo nullo modo poteſt eſſe cauſa per ſe tractionis.

Vlteriùs ſic inſto in hanc opinionrm:Tractio eſt motus localis eius quod trahitur ; ſed calor non habet vim mouendi localiter, ergo non habet vim trahendi. Neque valet ſi dicat aliquis, ſecundariò & per accidens id facere, quatenus producit leuitatem in ſubſtantia, ratione cuius commouetur ; non inquam valet, quia licèt hoc ſit verum , non tamen ex eo induci debet tractiua virtus in calore ; ſiquidem nulla alia eſt præter leuitatem quæ ex propria natura motum ſurſum inducit, Ergo ratione illius non poteſt eſſe tractio in partem præternaturali calore affectam, cùm hæc poſſit eſſe in loco inferiori in quem non inclinet leuitas, ſed potiùs in contrarium ; ergo licèt concedatur virtus motiua calori in hoc ſenſu, non exinde trahere dicendum eſt.

Alij autem aliâ viâ hanc difficultatem ſoluere conantur, nempè bene ſtare poſſe eſſe in calore virtutem tractiuam, abſque eo quòd producat aliquam vim motiuam, vt contingit in rarefactione, in qua partes mutant locum, aut ſaltem ad vlteriorem progrediuntur;calore ſolùm agente & calefaciente : Ergo ſic ſimiliter per eandem actionem non implicabit tractionem moliri ſine eo quod vim aliquam motiuam producat ; ſed licèt hæc doctrina eſſet vera in cuius inquiſitione (licet poſſem) non immoror, ne quod merè philoſophicum eſt cum Medico & Chirurgicò confundamus : Nihilominùs ex illa non probatur intentum ; nam cùm quantitas ſit ratio extendi in loco, non eſt mirum quòd variata aliquo modo per rarefactionem à calore inductam mutationem ſubeat loci, veluti per quandam dilatationem, quod diſtinctum quid valde eſt à tractione ; immò potiùs eſt contrarius motus ab illo quod requiritur ad tractionem ; cùm potiùs vbi actio caloris rarefacit, ibi cauſet expanſionem maiorem in partibus : non ergo calori virtus per ſe trahendi eſt concedenda.

Sed in re tam difficili rationi magis conſonum eſſe videtur calorem haudquaquam per ſe tractionem moliri, neque tanquam inſtrumentum verè tractorium, neque tanquam cauſam principalem, ſed ſolùm eſſe diſpoſitionem quandam quâ facultas partis trahens congruentiùs, & faciliùs ſuum conſequitur opus, ità vt ſe habeat calor in parte in ordine ad tractionem, quemadmodum ſe habet qualitas influens à cerebro producta in ordine ad functiones animales,hoc eſt in ordine ad ſenſum & motum partis in qua ineſt ; ſed prædicta qualitas influens ſolùm ſe habet vt diſpoſitio quâ mediâ partis facultas ſentit & mouetur ; ergo ſic ſimiliter ſe habebit calor in ordine ad tractionem. Hanc ſententiam tueri videtur Petrus Garcia *in parte naturali diſp.39. c. 2.* in quo calori tribuit quandam conducentiam ad tractionem ſimul cum trahente facultate. Hæc tamen ſententia ſufficienter manet probata ex aliarum refutatione ; & quia non eſt alius modus dicendi qui minus contra ſe habeat;vt ex ſolutione argumentorum patebit.

Sed dices:pluries contingere vt in febre intenſiſſima, quod partes interiores vehementer calefiant;ſed etiam ſi hoc contingat non trahunt,ergo adhuc non eſt diſpoſitio ad tractionem calor. Reſpondetur tamen : quòd quando calor febrilis & immodicus diſperſus eſt per totum corpus, etiamſi contingat in internis eſſe aliquantulum intenſiorem, non tamen contingere tractionem aliis partibus renitentibus, & prohibentibus talem motum,cùm etiam calidæ ſint & tractionem intendant ; ſi tamen exceſſus eſſet magnus traherent, vt contingit quando ventriculus aut iecur eryſipelate afficiuntur.

Neque Galenus *cit. loc.* tractionem per ſe calori dedit,ſed dum dicit id quod calidius eſt, potentius debet eſſe ad trahendum, debet intelligi vt diſpoſitio exiſtens in parte, ratione cuius feliciùs conſequitur effectus tractionis. Ad argumenta Valleſij ſatisfacere non erit operoſum. Ad primum dicimus frigiditatem non expellere per ſe, ſed ſolùm habere vim condenſandi, ſeu conſtringendi, ratione cuius per accidens aliqua corpora pelluntur per incompoſſibilitatem duorum in vnico loco ; & ſic calor cui contraria debent competere,habet rarefacere corpora, quod eſt contrarium compreſſioni. Quod tamen attinet ad effectus per accidens,non facit pro Valleſij opinione ; præterquàm quod effectus per ſe productos, habet verum illud axioma, ſcilicet contrariorum eadem eſt ratio. Ad ſecundum

dico: quòd ex eo quòd pofita medicamenta calida fupra partem fluxionem excitent, non bene infertur id calorem præftare per fe; cùm hoc idem contingat fi folùm per accidens conducat, aut difpofitiuè fe habeat, vt trahens facultas partis meliùs operetur.

QVÆSTIO X.

De Signis & Temporibus Tumorum præternaturam.

DE fignis ad abfolutam Tumorum præternaturam cognitionem percallendam, parum eft, quòd dicamus, neque eft cur in hoc immoremur, cùm & tactu & vifu eminentiæ cutem excedentes percipiantur; nam quæ intra Apoftemata generantur, potiùs ad Medicum fpectant per ratiocinium ex pathognomonicis fignis defumptum ea deducendo. Cæterùm, Tumorum tempora cognofcere ità neceffarium iudico, vt fine eorum completa notitia, nulla tentari poffit curatio methodica, cùm in omnibus indubitatum fit per diuerfa tempora auxilia valde diuerfa indicari, vt infrà *fequenti difputatione* latiùs dicemus.

Verùm, vt clariori procedamus ftýlo, fupponere debemus in præfenti fermonem non effe de tempore, iuxta Philofophorum fignificationem fumpto pro numero aut menfura motûs, fecundum prius & pofterius, quia de hoc differere noftrum non eft; folùm ergo fumitur tempus pro mutatione morbi in diuerfo tempore eius fenfibiliter apparente. Sic Galenus *de Temp. morbor.* fcribens, voluit *c.*1. vbi comparat morbi tempora cum ætatibus; ità vt quemadmodum fucceffu temporis diuerfæ intrinfecæ mutationes contingunt in viuenti, ratione quarum iam in vna ætate, iam in alia ftare dicitur viuens, vfque dum tandem corrumpi valet; fic fimiliter in morbis fucceffu temporis dantur mutationes intrinfecæ diuerfæ & fenfibiliter apparentes quæ eorum tempora dicuntur: Vnde clarè conftabit tempus Tumoris non aliud effe quàm intrinfecam ipfius mutationem in diuerfo tempore eius fenfibiliter apparentem.

Hoc igitur tempus quadruplex eft ex ipfo Galeno *de Temp. morb. cit. cap.*2. Principium fcilicet, augmentum, ftatus, & declinatio. Sed antequam quæ hæc fint tempora in Tumoribus defcribamus, aduertas quæfo in quolibet Apoftemate feu Tumore præternaturam tria effe confideranda, Primùm magnitudinem & paruitatem à quibus eius effentiam defumunt Chirurgi omnes; deindè materiam ipfum Apoftema caufantem, fecundum quod alteratur & digeritur aut non, Tertium accidentia quæ in ipfo inueniuntur, fecundum quod intenfiora aut remiffiora funt, ità vt iuxta quodlibet ex his omnia quatuor dicta tempora in Tumore fint confideranda.

Principium Tumoris in entitate & effentia confideratum in prima acceptione conftituitur non per primum eius infultum, feu inuafionem primam, vt fumpfit Galen. 1. *de Crifib. c.*3. in lata fignificatione de eo loquens, iuxta quam dies criticos omnes Medici numerant. Neque fumitur principium pro primis diebus morbi, feu Tumoris: quà ratione locutus fuit Hippoc. 1. *fect. Aphor. text.*8. fic aiens: *vbi verò morbus peracutus eft, ftatim* (id eft in principio) *extremos habet labores*; Solùm ergo fumitur pro tempore illo in quo particula incipit diftendi, & fluxionis adeft initium; Augmentum feu incrementum Tumoris dicitur tempus illud in quo videmus molem Tumoris magis attolli, partémque affectam plus impleri; deinde ftatus conftituitur penes id quod tota materia fit recepta in parte, ità vt Tumor plus augeri non poffit (nifi denuò concitetur altera fluxio, & ad eandem partem fluat humor, in quo cafu alia tempora erunt diftinguenda) quâ ratione ftare dicitur feu vigere fummè; tandem Tumorem declinare cognofcemus, cùm eius magnitudo & moles imminuuntur.

Cæterùm, penes materiæ caufantis Tumorem difpofitionem, etiam quatuor funt tempora diftinguenda: fic Tumoris principium dicetur totum illud tempus in quo materia eft cruda; augmentum quando coqui incipit; ftatus quando fummè eft cocta; & declinatio per eius expulfionem conftituitur. Sic in febribus putridis tempora diftinguunt Medici, & in vlcerum curatione, ac in Tumoribus omnibus qui ad fuppurationem deueniunt Chirurgi; cum hac tamen differentia, vt fi Tumores per refolutionem terminentur, declinatio per materiæ expulfionem infenfibilem conftituetur; per manifeftam verò fi per fuppurationem terminatio fiat. Quod totum in morbis falutaribus venit intelligendum: nam qui ex propria natura & conftitutione mortales funt, potiùs per figna repugnantia coctionis, conftituitur augmentum & ftatus; fi tamen forfan contigerit, vt in hoc non interficiant, declinatio per materiæ expulfionem aduenit, quemadmodum in falutaribus euenire diximus. Similiter iuxta hunc modum de accidentium temporibus philofophandum eft, & dicendum, Principium effe quando primò moleftare incipiunt dolor, vel febris, aut ambo fimul. Augmentum quando intenfiùs cruciant. Status, (feu fummus vigor, dum in fumma funt intenfione, fumméque affligunt, ita vt amplius pro tali affectione crefcere impoffibile fit. Denique declinatio ex eorum remiffione & minori moleftia fatis conftabit. Ex his omnibus temporibus quæ magis propriè ad Chirurgiam fpectant, funt quæ ex Tumorum effentia feu magnitudine maiori vel minori defumuntur, nimirum quia ad malam attinent compofitionem quæ ex Apoftematis natura deducitur, vt in fuperioribus monftrauimus.

Sed quæret aliquis, an omnia hæc tempora coincidant fimul neceffariò inter fe, ità vt quando principium entitatis Tumoris eft, fit etiam principium quoad caufæ mutationem, & quoad accidentium intenfionem, & idem de reliquis temporibus fit intelligendum.

Omiffis autem pluribus quæ circa hoc quæfitum poteram adducere, quia fpecialem fedem habent in Tractatu de temporibus morborum, folùm ea quæ pro noftro dubio enodando funt neceffaria attingam, ne in eo quod ad præfens non attinet inftitutum, fpecialiter immorari videamur. Quapropter duplex genus Tumoris feu inflammationis, venit nobis diftinguendum: aliud eft eorum qui totam fuam materiam feruant vfque ad vnam fimultaneam, vel vt ità dicam criticam expulfionem, cuius naturæ funt quæ in emunctoriis generantur Apoftemata quorum materia communiter & frequentet

quenter ſeruatur vſque ad vnam expulſionem, hoc eſt vſque ad apertionem, ſuppuratione facte in ea. Aliud verò eorum quorum materia non ità ſeruatur vſque ad vnam expulſionem, hoc eſt vſque ad apertionem, ſed paulatim propulſatur. Exemplum eſt in inflammatione pleuræ & pulmonis, in quibus materia paulatim per ſputum pellitur frequenter, licèt contingere poſſit aliquando per ſuppurationem terminari prædictas inflammationes, quod tanquam mortale habetur ſignum. In quo caſu procedet de eis difficultas præſens, ſicut de primo genere Tumorum relato. Aduertere etiam expedit, ſermonem non eſſe de quorumlibet accidentium temporibus, ſed de illis tantum qui Tumori accidunt quatenus tali ex vi illorum morborum ipſum neceſſariò comitantium, quales ſunt dolor vel febris, aut ſi vtrumque ſimul accidat.

His iactis, Reſpondeo primò, in nullo Tumore tempora cauſæ coincidere neceſſariò cum temporibus entitatis ipſius. Probatur apertè; nam tempora entitatis Tumoris diſtinguuntur penes maiorem, aut minorem magnitudinem ipſius; ſed cùm hoc nullam habet connexionem actio naturæ alterans, & coquens ipſam materiam; cùm primum fiat penes id quod pars mandans plurimam aut paruam partem materiæ mittat, & pars recipiens in qua firmatur Tumor imbecilla admodum ſit, vel non; & ſecundum per actionem facultatis coquentis exiſtentis in ipſa parte materiam vincentem & corrigentem, ad quod plus temporis eſt neceſſarium: Ergo cùm tempora entitatis Tumoris breuiùs fiant, coincidere non poſſunt cum temporibus cauſæ. Et confirmatur, quia poterit contingere Tumore exiſtente in ſummo vigore, ſeu in maiori magnitudine, quòd nondum Natura coctionem materiæ tentauerit; ſiue id fiat ob eius imbecillitatem, ſiue ob cauſæ multitudinem & improportionem, in quo caſu tempus cauſæ erit principium; non ergo neceſſariò coincidunt.

Reſpondeo ſecundò, quòd in Tumoribus quorum materia non ſeruatur, neque ad vnam ſimultaneam expulſionem, ſed paulatim expellitur, accidentium tempora coincidunt cum temporibus entitatis morbi, & non cum temporibus cauſæ; hoc enim exinde deducitur, quia in pleureſi, ſeu in pleuræ inflammatione hoc ipſum contingit; nam quando materia omninò cruda & expulſioni inepta eſt, dicitur eius principium, ſed tunc pro tempore illo febris & dolor magis vigent; ità vt quando materia eſt cocta, ſeu in augmento & ſtatu, quia apta ad expulſionem, expellitur, & accidentia prædicta minuuntur; ergo tempora accidentium non coincidunt cum temporibus cauſæ, cùm hæc ſunt in principio quando ſunt in ſtatu. Quòd verò accidentium tempora, cum temporibus entitatis horum Tumorum coincidant, probatur: nam quò plus eſt materiæ crudæ, aggregatæ in pleura, diſtenſio & dolor fit maior, febríſque magis increſcit: ſed dum augetur materia & creſcit Tumor, eſt augmentum in eius entitate, ſicut dum ſummè creſcit eſt vigor; Ergo ſi ad penſum quo materia creſcit, accidentia creſcunt, dum materia ſummè creſcit, accidentia ſummè vigent, ac per conſequens hæc tempora ſimul permanebunt. Quâ etiam ratione dum per ſputum incipit expelli, Tumor in entitate de-

clinat, & in accidentibus ſimiliter; ergo quoad omnia tempora coincidunt.

Reſpondeo tertiò: in Tumoribus quorum materia ſeruatur vſque ad vnam ſimultaneam expulſionem, tempora cauſæ coincidunt cum accidentium temporibus neceſſariò; Probatur, quia eo paſſu quo cauſa alteratur vel coquitur, dolor & febris augentur, & ſic de aliis temporibus. Ergo neceſſariò coincidunt. Antecedens in quo eſt tota difficultas probatur: nam hoc ipſo quod materia incipit coqui, liquatur magis & efferueſcit, ſed quò materia magis liquatur, diſtendit magis partem, & nouam inducit ſolutionem continui, maiorémque dolorem; ſicut dum ebullit, & efferueſcit febris intenſior apparet: Ergo per materiæ alterationem & coctionem; accidentia etiam augentur & omnia tempora coincidunt. Minorem hanc vltimam manifeſtauit Hippocrates *Aphoriſmor. 2. text. 47.* dicens: *Dum pus conficitur dolores & febres fiunt maiores quàm confecto*: Sed dum pus conficitur materia alteratur actione coctrice, ità vt ſit in augmento & in ſtatu quando eſt in vltimo fieri ipſius correctionis: Ergo ſi tunc dolores & febres fiunt maiores, accidentium tempora coincidunt cum temporibus cauſæ, præſertim cùm etiam ceſſent accidentia vel remittantur, quando cauſa declinat. Vbi obiter aduerte hanc doctrinam eſſe intelligendam in Tumoribus illis in quibus percurrit materia quatuor dicta tempora, vt in his qui ad ſuppurationem deueniunt; nam in illis quorum materia induratur, vel reſoluitur, vel in quibus gangræna ſeu mortificatio contingit, accidentium tempora non dependent ex mutatione cauſæ ſecundum coctionem & cruditatem, quia in nulla ex his terminationibus materia coquitur. Quapropter meo iudicio, in duobus primis caſibus, accidentia coincident cum temporibus ex Tumoris eſſentia deductis; quando verò gangræna fit & in parte mortificatio, tunc accidentia erunt maiora, vel minora, ſecundum quod maior vel minor fuerit corruptio, & caloris natiui mortificatio.

Qvæstio XI.

An quilibet Tumor neceſſariò percurrat omnia tempora?

Dubium non leue proponitur enodandum quod mouet Neotericus *in ſuo Tractatu quæſt.* 8. non ſolùm de Tumoribus, verùm de omni morbo, an ſcilicet percurrat omnia tempora hucuſque explicata; ſine ratione tamen, cùm potiùs ſpecialem doctrinam ad hunc Tractatum pertinentem adducere teneamur, omnia alia relinquentes, quæ aliis in locis propriam habent ſedem; ſic in præſenti ne taxandus veniam, Tumoris ſolùm quatenus talis, tempora diſquiram, An neceſſariò debeat Apoſtema quodlibet habere principium, augmentum, ſtatum, & declinationem, non ſolùm quoad entitatem ipſius, verùm quoad materiæ mutationem, & accidentium.

Et vt clariùs dubium ſoluas, aduerte obſecro: tempora omnia poſſe conſiderari prout

sensibilia sunt in ordine ad Medicum, quâ ratione pro eorum diuersitate, diuersimodè operatur; vel prout latent Medicum, licèt in physico rigore dentur. De quibus omnibus procedit difficultas, nunquid ea omnia tempora necessariò quilibet Tumor percurrat, siue manifestè, siue occultè, vel aliquod eorum deficere possit.

Circa quod, Neotericus noster tenet non esse necessarium Tumorem quemlibet omnia percurrere tempora, eò quòd interdum aliqui sint, qui in principio iugulare valeant; ergo cùm in his casibus neque augmentum, neque statum, neque declinationem adesse videatur, manifestum est (ille ait) hæc omnia Apostema quodlibet necessariò non habere. Docet deinde posse dari Tumores qui adhuc physicè aliquibus careant temporibus; & probat, quia in casu in quo Tumor vel morbus incipit, lædere sensibiliter, potest nullum aliud suscipere augmentum, ex eo quod causa solùm poterit esse sufficiens ad causandam tantam entitatem. Tumoris quæ lædat, & non amplius, in quo casu carebit talis humor reliquis temporibus adhuc insensibilibus.

Cœterùm, quantum à veritate distet constabit planè, si quis animo syncero hæc perpendat omnia, poteritne quispiam dubitare, quòd si forsan contingat vt Tumor aliquis in suo principio ægrum valeat iugulare, careat reliquis temporibus? certè nullus erit, cùm deficiente subiecto, accidens quodlibet in eo inhærens necessariò euanescat. Quapropter dubium solùm debet procedere de Tumoribus illis qui perficiunt durationem cum subiecti permanentia, an videlicet eam totam percurrant, quin hæc præcedant tempora.

Neque placet id quod de insensibilibus temporibus negat in aliquibus Tumoribus; nam licèt possit dari causa quæ postquam Tumor fit in principio, nihil augeat, non exinde sequitur talem Tumorem carere augmento & statu saltem insensibili; nam v.g. humor quantumuis in parua fluxerit quantitate ad partem affectam, erit diuisibilis, ità vt priùs vna pars quàm alia partem ipsam corripuerit; sed eo ipso datur principium & augmentum, licèt insensibile; ità vt status dicatur moles illa seu magnitudo quæ aliàs esset principium, si daretur agens qui proportionaliter fluxionem intenderet; & ex alia parte declinare dicetur, quandocunque illa portió quæ fluxit minui incipiat. Ergo quantumuis metaphysicè loquamur, non potest intelligi Tumor quoad eius essentiam sine temporibus saltem insensibilibus.

Alij fuêre qui existimârunt posse dari aliquem Tumorem totam suam durationem seruantem: principio & augmento carentem quoad mutationem materiæ. Probant; nam in casu in quo materia existente cocta, fiat permutatio Tumoris vnius partis in aliam, vt si ex inflammatione gurgulionis fiat pleurisis, fluente materia illius in pleuram, tunc talis Tumor de nouo excitatus, carebit principio & augmento quoad coctionem causæ, nimirum quia iam supponitur alterata & cocta in alia parte. Ergo in tali casu licèt sint tempora omnia quoad entitatem Tumoris, non erunt quoad causæ seu materiæ mutationem, neque quoad accidentia comitantia eius correctionem, quæ ratio non solùm de temporibus sensibilibus probat; verùm de insensibilibus.

Neque valebit si respondeas: quòd etiamsi illa materia sit digesta & correcta respectu præcedentis Tumoris, erit tamen indigesta respectu illius qui de nouo excitatur, seu in quem fit permutatio, vbi denuò alteratur & digeritur, & sic causæ mutatio quatuor tempora percurrit.

Sed contra sic vrgeo: nam materia illa supponitur alterata per actionem Naturæ non potentis eam conuertere in propriam substantiam viuentis; sed actio alterius partis eiusdem est rationis, & finis; ergo cùm inueniat effectum productum, nihil poterit de nouo producere in illa materia, ratione cuius magis corrigatur, ac proinde nulla dabitur mutatio in causa quoad coctionem nouam: non ergo ibi erunt quatuor tempora concedenda.

His præhabitis dico: Magis consonum rationi est in hac re sub distinctione esse loquendum, ità vt Tumores omnes qui per resolutionem, indurationem, & mortificationem terminantur, (de quibus *sequenti quæstione* erit sermo) non percurrant necessariò omnia quatuor tempora, quoad causæ mutationem; omnes tamen habent talia tempora, quoad eorum entitatem & accidentia. Primum sic ostendo: Quia in nulla ex tribus primis terminationibus assignatis materia corrigitur; ergo in illis non fiunt omnia tempora quoad mutationem causæ. Antecedens probatur; nam vel materia resoluitur antequam coquatur, vel induratur, ratione cuius inepta redditur ad correctionem; vel ità corrumpitur vt pars mortificetur, taliter quod natiuus calor veluti suffocatus maneat ad vincendam vel qualitatem, aut nimiam illius materiæ quantitatem: sed quodlibet ex his modis contingat materia seu causa Tumoris effectiua, pati non poterit quatuor mutationes suprà dictas tempora quatuor constituentes. Ergo dicti Tumores eis carent, quoad causæ mutationem, nisi forsan dispositio sit in materia ad suppurationem: in quo euentu dubium non erit quin causa omnia illa percurrat.

Porrò, omnes Tumores habere omnia quatuor tempora quoad eorum entitatem & accidentia probatur; nam ex eo ipso quòd moles aliqua maior quàm pro natura debetur, apparere incipit, necessariò debet declinare, vt pars illa secundum naturam reddatur quoad suam conformationem, sed eo ipso habebit quatuor tempora, ergo. Minor probatur quoad augmentum & statum, de quibus est difficultas; nam vt suprà monstraui, illa parua portio materiæ quæ fluere cepit, non fluxit tota simul, sed successione quadam: Ergo respectu illius fuit principium, augmentum, & status licèt insensibile in ordine ad Medicum, ac per consequens nullus erit casus in quo siue sensibiliter, siue insensibiliter Tumoris tempora non fiant quoad eius entitatem.

Eodem etiam modo philosophandum erit de accidentibus naturam humoris comitantibus; nam hæc augentur, remittuntur ea proportione quâ moles seu magnitudo remittitur & augetur; sed constat iam ex dictis in quolibet Tumore esse omnia tempora quoad eius entitatem; ergo etiam erunt omnia quoad accidentia ipsius entitatem comitantia.

Vnde

Vnde ſolum reſtat argumentum in contrarium poſitum diluere: Ad quod reſpondeo illam materiam quantumuis correctam de nouo alterari ab illa parte in quam fit permutatio: nam licèt omnes actiones quæ terminantur in pus habeant eandem ſpecificam naturam, differunt tamen indiuidualiter, ratione cuius quælibet pars intendit producere ſuum ſimile in illam materiam. Vnde etiam fit, quòd licèt ſupponatur alterata ab alia parte, cùm tamen diſſimilis ſit adhuc reſpectu alterius, rurſus alteratur & diſponitur, & adquirit perfectiorem correctionem, in cuius adquiſitione & accidentia creſcunt, & cauſa ipſa mutatur; ac per conſequens quatuor percurrit tempora quodlibet Apoſtema quod ſuppurationem attingit.

QVÆSTIO XII.

Quot, & quæ ſint Tumorum terminationes, & iudicia.

TEmpeſtiuum iam in præſentiarum eritagere de Tumorum terminationibus & iudiciis; etenim pro medendi ratione valde proficuum eſſe teſtantur omnes qui Chirurgicam & Medicam profitentur Artem, ſic de numero terminationum loquentes, aſſerunt quòd Tumores qui ex humorum influxione fiunt, quinque modis poſſe terminari ſeu finiri; videlicet per reſolutionem, per ſuppurationem, per indurationem, per mortificationem ſeu corruptionem, & tandem per permutationem. Primo modo terminantur quando humor contentus ità attenuatur, vel à Natura, vel vi medicamentorum, vt per inſenſibilem tranſpirationem in forma vaporis per poroſitates naturales euolet. Ex omnibus terminationibus hanc eſſe feliciorem teſtatur Galenus *lib. de inæquali intemperie cap.3.* vbi poſtquam de modo quo fit phlegmon diſputaret, ſic ait: *Duplex hic incidit curationis modus, quòd ſcilicet vel digeretur: ſeu diſſoluetur quidquid humoris in particulam procumbit, vel concoquetur; verùm diſſolutio optabilior exiſtit.* Ex quo non incongruè deduci poteſt iuxta eius mentem terminationem per reſolutionem eſſe feliciorem, & ratione comprobatur. Tum quia talis terminatio denotat materiam eſſe benignam & facilè euincibilem à Natura, & fit ſine ruptione partis. Tum etiam quia à prauis accidentibus, & humorum corruptione & ipſius partis fit expers: Ergo cùm omnia hæc in nulla ex aliis terminationibus inueniantur, hæc erit optabilior.

Secundum locum obtinet terminatio quæ fit per materiæ ſuppurationem, quæ fit per actionem Naturæ intendentis aſſimilare ſibi illam materiam Tumorem cauſantem: Quia tamen putrida erat, & ad id inepta, per accidens reſultabit in illa puris forma ex diſpoſitionibus inductis ab ipſa parte tanquam ab efficiente, & ex illis qui præfuerunt in materia; ità vt ex his omnibus coaceruatis vna fuerit facta vltima diſpoſitio pro forma prædicta, quâ poſitâ, agens vniuerſale iuxta cauſarum naturalium exigentiam operans tenetur eam inducere quæ præter intentum agentis particularis eſt, & incompoſſibilis cum forma humoris putridi; in quo euentu pugna fuit inter materiam & Naturam, & pro hac victoria; quia tamen pus factum aptum valde eſt exitui, dicitur exitura Apoſtema illud cuius materia in ſuppurationem deuenit. Et quòd hæc ſit fœlicior terminatio poſt reſolutionem, patet, quia quæ fit per indurationem arguit materiam magis dominari Naturæ, quàm è contrà; ſicut quæ per mortificationem ſeu corruptionem materiam omninò & vndequaque ſupra Naturam dominantem, eámque vincentem denotat; ſed quando ſuppuratur Tumor, præualet Natura ſupra cauſam morbificam; ergo melior erit hæc terminatio cæteris aliis, reſolutione exceptâ.

Sed dices: Illa erit deterior terminatio ex qua maiora ſequuntur mala; ſed multoties ex ſuppuratione maiora ſequuntur incommoda quàm ex induratione; ergo abſolutè hæc non erit deterior. Minor probatur, & conſtat in inflammationibus pulmonis & pleuræ, quæ ſi ſuppurentur, vlcus incurebile in pulmone efficiunt, dilacerante & rumpente pure pulmonis ſubſtantiam; quæ cùm in continuo ſit motu propter reſpirationis finem, curari nequit, quia motus vnionem & conſolidationem partium diſſolutarum impedit; ſed ſi huiuſmodi inflammationes per indurationem terminarentur, prædicta mala non euenirent; ergo melior erit terminatio hæc aliquando quàm ſuppuratio.

Reſpondeo tamen, Terminationem per ſuppurationem eſſe feliciorem abſolutè, quod non tollit quominùs in caſibus dictis ſit deterior, & etiam in aliquibus inflammationibus externis partes nobiles occupantibus, quales ſunt oculi & teſticuli, in quibus vitare debemus ſuppurationem; non quia abſolutè ex ſe, & attentâ Tumoris ſolutione & terminatione non ſit melior quàm induratio, ſed quia per accidens contingit materiam illam ſeu pus ex Tumore fluens attingere partem aliquam ſibi proximam, vel cum qua habet neceſſariam communionem quæ ob ſui naturam & diſpoſitionem nimium labefactetur à pure; & ſic tunc ratione morbi qui timetur vitanda eſt terminatio per ſuppurationem, & eligenda induratio, licèt ratione morbi præſentis illa ſit optabilior.

Porrò, ea quæ fit per indurationem terminatio abſolutè mala dicitur; quia materiam ſignificat ſupra Naturam dominantem. Fit autem induratio frequentiùs in Tumoribus melancholicis, & ſanguineis, eò quòd medicamenta applicentur plus calida quàm ſit opus, ratione cuius partes tenues humoris reſoluuntur, & craſſæ remanent, conſiſtentiam & duritiem habentes propter earum terream naturam; & idem contingit ſi in principio nimium frigidis auxiliis vtamur. Omnium verù deterior terminatio cenſetur illa quæ fit per corruptionem, ſeu mortificationem partis. Quia ſcilicet multitudo tanta materiæ currit ad partem, vt valeat ſuffocare calorem natiuum ipſius, eúmque taliterdiſtemperare vt ſpiritus corrumpantur; quo fit, vt mortificetur, vt Galenus docet *de inæquali intemperie citato capite.*

Tandem terminari per permutationem dicitur Tumor, quatenus euaneſcit & in alterum mutatur, vt quando ex pleureſi fit peripneumonia. Hanc terminationem reduxit Ioan. Falco ad eam quæ fit per reſolutionem; immeritò tamen, cùm in ea materia non reſoluatur, ſed potiùs in aliam irruat

irruat partem, quæ fi fuerit princeps, malum minabitur: Econtra verò fi à principe in non principem permutatio contingat. At fi Tumor intrò ret rocedat quin manifeftetur in alia parte, malum etiam erit timendum, ex Aphoriftica illa fententia, *Eryfipelas intrò recurrens, malum*. Vnde ex dictis facilè quis poterit deducere folùm Tumores ex humorum affluxu factos poffe dictis omnibus his modis terminari; cùm certum fit aquofa & ventofa Apoftemata neque per fuppurationem, neque per putrefactionem, aut induratione poffe terminari, licèt eorum materia refolui & permutari poffit.

Cæterùm, vt in quam inclinet Tumor terminationem cognofcamus, & ad inuenienda auxilia indicationem fumamus, figna cuiufque rimari oportet: nam fi pulfatio deficiat, dolor minuatur, & leuitas in membro fentiatur, tunc iudicare debemus Tumorem in refolutionem abire. Suppurationis verò indicia funt pulfatio maior, caloris incrementum, doloris vehementia, necnon interdum rigor & febres, vt tenet Galenus *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 5. vbi fic habet: *Rigor inuadens fine ratione vnà cum febre, inflammationis ad fuppurationem tranfeuntis indicium eft*. Et de febre etiam conftat ex Aphoriftica illa fententia citatà 1. *fect. text.* 47. citato: *Dum pus conficitur, &c.* Sed non eft facilis folutu, cur dum pus fit, rigor quandoque excitetur, & febris accendatur? Apparebit fanè ratio, fi Galenum *lib. de tremore, rigore, conuulfione, & palpitatione, cap.* 7. confulamus, vbi intendens probare rigorem à frigiditate fola non caufari, fic protulit: *Ac multos nouimus tum riguiffe, tum febricitaffe ob vlcera ab acribus medicamentis irritata, iam & inflammationem cùm in abfceffum mutatur, rigorem, horroremque comitari neceffe eft*.

Quo fermone non folùm euentus certitudinem monftrauit, verùm etiam & rationem eius infinuauit: Nimirum id contingere propter vapores aliquos mordaces vi efferuefcentiæ in puris generatione genitos, & per partes fentientes diftributos atque difperfos; ad quorum expulfionem partes mouentur, & concutiuntur, rigéntque, & febris etiam tunc excitari folet propter eandem efferuefcentiam, & ebullitionem caufatam in concoctione materiæ; ratione cuius fuligines eleuantur cor irruentes, & inde in totum corpus diffeminatos, quorum ratione febricitare viuens dicitur, calore præternaturam accenfo in corde, & inde in reliquas partes diftributo. Sed de rigore quamplura adducere poteram, fi in longam & prolixam fermonis moram incidere non metuerem.

Porrò, Tumorem minui, & lapideam comparare fubftantiam, indicia funt terminationis per indurationem; corruptelam verò feu mortificationis terminationem teftantur nigredo, atque partis liuiditas, quibus nonnunquam & graueolentia accidere folet; at fi cum his partis fenfus omninò deficiat, peffimum eft, certúmque præfagium corruptionis partium & defectus fpirituum. Denique permutationis vnius Tumoris in aliam partem, erit fignum vnius delitefcentia, & alterius partis augmentum; in quo cafu rationali coniectura iudicamus, materiam vnius Tumoris tranfmutatam fuiffe à Natura in alteram partem, licèt negari non poffit effe poffibile talem materiam intrò recurrere, & remanere, & aliam pro illo tempore in aliam partem moueri; quod non tollit regulariter & vt plurimum aliud effe certum; etenim hoc metaphyfica confideratione folùm tenet.

Opus iam inftat vt ad iudicia feu prognoftica calamum extendamus, id tamen breuiter præftabimus, quia Deo dante dum de Tumoribus fpeciatim agemus, quod cuiufque proprium eft fubiiciemus. In præfenti verò pro generali doctrina notabitis, quod quotiefcunque Tumor, vel abfceffus, vulgò *exitura* dictus, partem aliquam nobilem occupauerit, vel prope iuncturas fit, nec non in venofis aut neruofis partibus fufpectus admodum eft, ægréque, & tardè maturatur. Idem euenit fi fit firmatus in aliqua admodum debili particula, & calore deftituta naturali, vel cute admodum denfà & durà. Plenus etiam Tumor feu æqualis, aut rotundus in figura, nullam acutiem nec formam pinealem oftendens, tardè maturatur; ità Hippocrates 1. *Prognoftic. Text.* 36. & Galenus *in Commentario*, Arguit enim materiam frigidam inobedientem expulfioni verfus partes exteriores; è contrà verò qui in forma acuta feu pineali apparent, materiam denotant calidam & obedientem correctioni & expulfioni Naturæ. Qui verò fuerint Abfceffus ex aduerfo refpondentes his quæ fuprà diximus, erunt boni moris, & laudabilis.

Tandem obferuare conuenit, fæpè fæpiùs contingere pus effe factum quin manifeftetur Chirurgo, hoc tamen denotare materiei groffitiem feu fpiffitudinem, loci profunditatem vbi fituata eft, & cutis fpiffitudinem. Ità docuit vetuftiffimus Hippocrates *libro fexto Aphorifmorum Sententià quadragefimà primà*, fic: *Quibufcunque fuppuratio in corpore exiftens non innotefcit, ob craffitudinem puris, aut loci non innotefcit*. En tibi: Quid clarius pro iudicio hoc, quod ità verum eft, vt etiam lateat inundatio quæ fieri folet in materia dum exituram digitis premimus, & fi aliàs puris facti vt fignum adducatur in confeffo ab omnibus eft.

Verumenimverò, Tumores qui fiunt in partibus laxis & fpongiofis, & in emunctoriis, faciliùs, & citiùs fuppurantur; & quia calor & fpiritus à quibus fuppuratio fit faciliùs penetrat has partes, & quia talium partium humiditas fuperflua ad id conducit. Cognofcemus autem an pus factum fit optimum, fi Hippocratem legamus *capite vltimo, libro primo præfagiorum*, vbi tres conditiones neceffarias effe docet, vt laudabile dicatur, videlicet quòd fit album, læue feu lene, & æquale, & non fœtidum. De quibus latiùs in alio loco differitur, dum de fedimentis, feu de contentis in vrina fit fermo. Hæc tamen dicta fufficiant pro hac Difputatione, vt exinde curam generalem Tumorum aggrediamur.

DISPV

DISPVTATIO II.

De curatione omnium Tumorum in genere.

DVBIVM PRIMVM.

Quot & quæ se offerant indicationes in Tumoribus præternaturam.

POSTQVAM Tumoris naturam, causas, & differentias, signa & præsagia, & omnia alia quæ ad id conducere visum fuit, explicuimus, operæpretium est, vt generalem methodum medendi Apostemata omnia adducamus, vt promissis stemus quæ in huius Operis principio statuimus: Opus quidem valde proficuum non solùm Chirurgis, sed etiam Medicis ad cuiuslibet affectionis curationem accedentibus; sæpè enim contingit Medicum accedere & præsentari ad plurium Tumorum curationem, vt quæ à Chirurgis naturalibus indicationes ignorantibus intrepidè exercentur non sine magno ægrotantium dispendio (proph dolor!) dirigat & gubernet, quod nullo alio modo meliùs fit, quàm Indicatione præhabitâ ab eo quod Tumoris natura & tempus, & omnia alia quæ in ipso sunt perpendenda expoſcunt. De qua in præsenti quærimus, quotuplex & quæ sit in cuiuslibet Tumoris curatione Indicatio methodica.

Pro quo supponere debemus ex Medicinæ dogmatibus methodum seu rationem medendi esse viam quandam vniuersalem procedendi rationabiliter in curationibus vi principiorum & ratiocinij adquisitam; hæc autem Methodus assequi sine Indicationibus non potest. Quapropter notare etiam expedit, Indicationem sic definiri à Galeno 2. *Method. c.*7.& 3. *Method cap.*1. *Est rei agendæ insinuatio*, id est, est illud quod veluti indice nobis demonstrat quid agendum sit. Meliùs tamen Indicationis naturam monstrauit ipse Galenus *lib. ad Trasybulum cap.* 11. dicens: *Indicatio est comprehensio rei iuuantis, simul cum comprehensione nocentis citra experientiam & obseruationem.* Indicatio enim facit, vt comprehensâ re iuuante in morbis curandis, illicò comprehendamus rem nocentem: vt si morbus v. g. sit calidus, indicatione comprehendimus frigidis curari, calidis verò noceri: Id verò cognoscimus non experientiâ & obseruatione, neque ratiocinio aliquo, sed ex rei natura, licèt multoties operari cogamur experientiâ & obseruatione eius quod in aliquo casu vidimus contingere, indicatione ignoratâ.

Et quamuis non defuêre circa explicationem definitionis, qui existimârunt per *Comprehensionem nocentis*, debere intelligi ipsum morbum, seu affectum præternaturam, falluntur nihilominùs; nam vt cum Galeno monstrauimus, *Indicatio est insinuatio rei agendæ*; sed affectus præternaturam non est res agenda in curatione; ergo per *nocentem* non debemus intelligere ipsum affectum, sed materiam ægrum lædentem. At de his dixisse sufficiat pro nostrô instituto, aliàs enim satis prolixam peterent disputationem. Sumamus ergo id quod commune est, particulare ad proprium locum relinquentes. Igitur in præsenti de Indicatione sic explicatâ, quærimus quotuplex se offerat in Tumoribus curandis?

Deinde obseruare debemus in omni Tumore sicut & in omni morbo duplicem Indicationem communem esse; aliam sumptam à natura, aliam à morbo; illa conseruationem expostulat, ista verò propulsionem indicat: Per illam omne quod se habet ex parte naturæ in sua constitutione naturali esse seruandum significatur; per hanc verò omne quod se habet ex parte morbi, siue causa sit, siue symptoma esse propulsandum & expellendum denotatur: Quod totum Galenus satis sententiosè *in lib. 9. Method. cap.* 14. protulit: Igitur in cuiuslibet Tumoris curatione illud tanquam commune indicans primò se offeret, vt statim quidquid ex parte Naturæ se habet, conseruare intendantus, ea omnia auferendo quæ præternaturam apparent. Et cùm hæc plura sint in eis propulsandis, eam seruabimus methodum, quam nobis Galenus commendat 7. *lib. Method. cap.*12. intendens docere quâ ratione se habere debeat Medicus, cùm plures simul occurrant Indicationes. Verba gustato: *vbi nàmque à quoquam affectuum non leue periculum instat, ad id quod vrget dirigi primum consilium curantis debet, vbi aliud efficiens est: aliud quod ab eo efficitur ipsa causa spectanda: at vbi curari hoc ante illud non licet, ad id quod ordo dictat est respiciendum.* En toto hoc sermone ostendere vult priùs vrgentiori esse occurrendũ quando adsunt plures affectus; deinde ad ablationem causæ deueniendum; si verò sit aliqua conditio sine qua non, priùs hæc erit auferenda quàm illud, respectu cuius talis est, siue sit affectus vrgentior, siue alius qui non ità vrget. Exemplum posuit Galen. in vlcere quod vnà cum phlegmone sit complicatum. Et clarioris doctrinæ gratiâ fingamus fluxum sanguinis simul etiam esse; in tali euentu sic Medicus debet procedere, vt priùs ordo dictet quòd auferatur inflammatio & sanguinis fluxus, se habentes tanquam conditiones sine quibus non potest consequi vnio, quæ primò intenditur & indicatur in vlcere. Attamen si contingat per fluxum sanguinis vires deficere, ità vt timeatur ante curationem interitus, fluxui sanguinis tanquam vrgentiori priùs debemus satisfacere, & posteà ad ablationem causæ deueniemus, quæ se habet tanquam efficiens affectus, seu vlceris, cuius curationem primò intendebamus. Hæc tamen erit differentia inter has curationes, vt quæ ab ablatione causæ inchoatur, dicatur cura regularis; quæ verò à conditione, vel ab vrgentiori, coacta cura nominatur, non quia non fiat secundùm regulas Artis, sed quia per eam causa affectûs quem intendimus primò curare, non aufertur. Sic ergo hæc omnia distingues dum se offerêt occasio curandi Tumorem, en complicatione Indicationum hallucineris; nam si in aliquo ità vrgeret dolor, vt casus virtutis priùs timeretur, antequam curâ regulari Tumor auferretur, priùs dolori debebimus succurrere, & posteà ad causæ ablationem descendere.

His ergo prælibatis, dicimus iuxta diuersas Tumoris considerationes plures aut pauciores esse Indicationes considerandas: nam vel potest considerari Tumor provt iam omninò factus est, & in tali casu solùm indicat ablationem causæ Coniunctæ; etenim ab ea in fieri, & in conseruari pendet Tumor, & sic solùm substantia illa, vel humor contentus in parte Tumorem faciens, auferri expostulat & indicat. Potest etiam considerari Tumor provt est in facto & in fieri, ità vt licèt aliquid humoris sit contentum in parte eam actu eleuans in incrementum præternaturam; aliquid sit etiam in toto vel in alia parte paratum fluere ad eandem partem, ex quo augeatur Tumor inceptus: In quo euentu non solùm indicabit ablationem causæ Coniunctæ actualis, sed etiam causæ, quæ est dispofita ad augendum ipsum Tumorem, quæ Antecedens dicitur. Attamen quia hæc actu non lædit, sed solum malum minatur, indicatio ab ea sumpta vocatur Prophylactica; quæ verò à causa sumitur Coniuncta seu actu Tumorem causans, Indicatio Curatiua nominatur.

Restat ergo vt omnes Indicationes quæ offerri possunt explanemus, quòd sermo sit de illo Tumore, qui partim est factus, & partim in fieri est: hic enim omnes claudit Indicationes quæ offerri possunt: quarum prima est, quæ sumitur à parte affecta; nam iuxta diuersitatem membri in quo firmatur Tumor, váriatur curatio, & hæc indicatio Conseruatiua dicitur, quia in conseruationem alicuius naturalis ordinatur. Secunda verò Indicatio sumitur à morbo, hoc est ab ipso tumore. Tertia à causa Antecedenti, id est à materia seu humore, qui licèt actu non causet tumorem, tamen est paratus & dispositus ad eum causandum. Quarta à causa Coniuncta, seu actualiter causante ipsum Tumorem. Quinta denique & vltima ab accidentibus, seu symptomatibus superuenientibus, quas omnes oportet diligenter examinare, vt magis ac magis Apostematum curatio patefiat.

A prima ergo in ordine indicatione incipientes, aduertendum est, quinque esse consideranda in parte affecta, iuxta Galeni methodum 7. *lib. cap.* 13. temperiem scilicet, actionem, figuram, situm, & sensum, quatenus ratione cuiuslibet diuersum indicatur medicamentum. De temperie constat, nam si hæc sit frigida ex propria natura in aliqua parte in qua firmetur Tumor, tunc diuerso vtimur auxilio, ac si temperies partis esset calida, & è contrà: Sic similiter ratione officij seu actionis partis variatur medicamentum; diuerso enim modo operamur existente inflammatione in ventriculo aut iecore, ac si eadem pedem occuparet; nam in hoc maiorem vacuationem valet ferre, & talis est tentanda, non verò ità in illis, cùm sint partes, quæ communicant alimentum toti corpori. Quâ ratione per nimiam euacuationem ab eis factam sanguinis & spiritus inopiam patiuntur, & magnoperè labefactantur in suis actionibus. Quapropter quandocunque malum has occupat partes, aliquid adstringentis miscemus ob eorum corroborationem, ne scilicet actiones debiles perficiantur, vt 7. *Methodi* testatur Galenus, dum de astringentium natura differit. Ex figura etiam partis sumitur multoties indicatio: nam ex ea cognoscimus per hanc, aut illam regionem vacuationem fieri debere, quia cum hac aut illa deducitur habere maiorem communionem, ex situ non solùm cognoscimus per quam regionem sit applicandum medicamentum: verùm quale debeat esse; ità vt si profunda sit pars, auxilium fortius sit imperandum, ne eius vires refrangantur, quando iam peruenit ad partem. Tandem sensum partis affectæ oportet perpendere; nam si malum existat in oculis, aut in parte aliqua neruosa, mitiora debent esse remedia quàm si existeret in osse, aut in alia parte non neruosa, quia illæ partes ab acribus medicinis nimis irritantur ob earum sensum acutiorem, secùs istæ; sensum enim habent non ità acutum, sed magis hebetem, quapropter non ità irritantur, & molestantur, vt insinuat Galenus *lib.* 2. *ad Glauconem, cap.* 2.

Sed dices: Dum Tumor est in emunctorio aliquo, v. g. in inguinibus, ex communi omnium consensu sicciora medicamenta applicantur, præsertim si ad suppurationem deueniat, quàm si in alia parte ex propria natura sicca attolleretur Tumor; atqui si temperiem naturalem inguinis conseruare intenderemus, potiùs humidis auxiliis deberemus vti, cùm hæc pars humida sit ex propria natura; ergo cùm hoc in praxi positum hucusque non sit, apparet manifestum temperiem naturalem partis nihil indicare speciale, quod est contra Galeni doctrinam supra à nobis firmatam. Respondeo allatam doctrinam indemnem manere, etiamsi verum sit quod in partibus humidis & spongiosis siccioribus remediis nos vti debemus; nam tunc indicatio quæ sumitur à morbo qui timetur, quæ præseruatoria dicitur, præualet supra aliam indicationem quæ sumitur à temperie partis conseruationem expostulante. Etenim partes quæ emunctoria Naturæ dicuntur valdè sunt humidæ, & per consequens dispositæ ad putredinem & corruptionem valde sunt; cúmque maius damnum sit partem corrumpi quàm à naturali temperie deuiare, inde fit vt quæ magis præualet indicatio est præseruatoria, & sic siccis vtimur præsidiis, ratione vrgentioris indicantis, hic enim semper eligēdus, quandoquidē cū alio minùs vrgenti cōmplicatur.

Indicatio quæ sumitur à morbo seu à Tumore ipso itaque est attendenda; at cùm morbus seu Tumor à causa dependeat, eius ablatio ab ablatione istius dependet, quia se habent tanquam efficiēs, & effectus. Cæterùm, cùm iam constet ex dictis duplicē esse causam, Antecedentē & Cōiunctam, quælibet ablationē indicat; & primò causa Antecedens, sic enim fluxū & impetum humoris ad partem impediemus, & per consequens Tumoris augmentum maius, prohibitâ fluxione per causæ Antecedentis ablationem promptiùs & liberaliùs causam Coniunctam, id est materiam, seu humorem contentum in parte auferre valebimus, quod fiet vel resolutione, vel suppuratione, aut alio modo ex dictis à nobis suprà, dum de Terminationibus sermonem protulimus, iuxta id in quod indurauerit Tumoris natura. Quod constabit si signa etiam suprà allata perpenderimus, profectò euanescet Tumor in totum causis his ablatis; nam cùm sit morbus dependens à materia, ità vt non solùm mala compositio, verùm & solutio Continui, & Intemperies ab humore oriantur, seu substantia distendente, hac euanescente, necessariò omnia quæ consequuntur euanescent: meritò ergo vtraque causa indicat ablationem & morbi indicatio indicatione causæ adimplebitur.

Porrò

Porrò,cùm caufa multiplex poffit effe pro humorum diuerfitate & permixtione, cuiuflibet naturam perpendere non erit abs re,cùm ab eo indicatio non minùs præcipua fumatur : Etenim fi caufa fit humor fanguineus, audaciùs fanguinem extrahemus quàm fi fit biliofus humor, pituitofus,aut melancholicus ; fimiliter in quam inclinauerint terminationem Tumores, natura humoris à quo dependet demonftrat. Sed hæc propriùs ad fpecialem doctrinam attinent, & fic fuo loco latiùs eam dabimus.

Denique indicatio quæ ex accidentibus, feu fymptomatibus in Tumore euenientibus defumitur fæpè fæpiùs admodum inftare folet. Quapropter cogit nos in eam totam dirigere curationem, ne forfan viuens priùs interimant quàm auferantur, fi eorum curam regularem expectemus. Quâ de caufa dum ità cruciant fymptomata vt habeant rationem vrgentiæ vt (fi v.g.ità fit ingens dolor in Tumore vt virium lapfum timeamus) ab eis curationem incipimus, quæ Coacta dicitur; quia non fit per ablationem caufæ, & iuxta ordinem communem procedendi & regularem ; accidentibus verò remiffis, & non ità infeftantibus, rursùs ad caufæ ablationem tanquam ad præcipuum indicans accedere debemus. Cum hoc tamen maximoperè vires funt attendendæ; & conferuandæ; vt fcilicet valeant fufficere pro tota Tumoris duratione, vt commendat Galenus *in libris Methodi*, ità vt indicatio quæ ab eis fumitur, vitalis dicatur à Medicis, quia folùm virium conferuationem expoftulat. Quibus omnibus præhabitis indicationibus, Tumorum curatio methodi cafatis contemplanti conftabit.

DVBIVM II.

Quibus auxiliis euacuanda fit Antecedens caufa Tumorum?

DVm Tumores in fieri exiftunt, fiue partim fint in facto, fiue fecùs,primò caufæ Antecedentis vacuationem indicant, vt fuprà monuimus, & ratio eft manifefta, nam fi funt in fieri, quin aliquid eorum fit in facto, & tunc euidens eft, folùm materiam, feu caufam ad fluendum paratam, & depofitam indicare ablationem feu auerfionem, & reuulfionem à parte in qua incipit apparere aliquod veftigium Tumoris, quale eft rubor,aut dolor : vel Tumores partim funt in fieri, & partim in facto,& tunc etiam caufa Antecedens primò indicat vacuationem quàm coniuncta feu actu caufans Tumorem : nam fi huius vacuationem priùs auferre intendamus, cùm Antecedens caufa fit difpofita ad fluendum ; ftatim partem de nouo implebit, & diftendet, & fic nullius erit momenti priùs caufæ Coniunctæ fuccurrere, fed folùm caufæ Antecedenti. Cùm ergo caufa Antecedens dupliciter poffit auferri & per fanguinis miffionem, & per expurgationem (loquor de auxiliis magnis, nam alia parua auxilia, qualia funt frictiones, exercitium & balneum, ad id conducere nemo hucufque dubitauit) inquirimus in præfenti an femper quando adeft indicatio Caufæ Antecedentis debeat adimpleri folùm per fanguinis miffionem, an per expurgationem, an per vtrumque, & quâ occafione quodlibet ex his remediis fit exercendum?

Circa quod ratio difficultatis in eo ftat ; videtur enim pro caufæ Antecedentis euacuatione medicinis purgantibus non effe vtendum ; nam caufa quæ effectura eft inflammationem qualibet illa fit, quia cruda aut putrida eft, retinetur à Natura; fed fi hoc fit, non erit tentanda expurgatio, ergo. Maior eft certa, & pro fe habet Hippocratem 1. *Aphorifm.fententia* 22.vbi fic ait: *Concocta medicari oportet, & mouere, non cruda, nifi turgeant.* Minor probatur:nam tunc eft tentanda iuxta omnium confenfum, quando habemus Naturam adminiculantem, id eft non refiftentem tractioni factæ vi medicamentorum expurgantium : fed quando materia eft cruda, & retinetur, non eft Natura adminiculans : Ergo non erit expurgandum ; Ergo cùm conftet toto tempore fluxionis in Tumoribus materiam effe crudam aut redundantem, manifeftum erit in eis nullatenus effe expurgandum, fed potiùs mittendus fanguis. Ex alia verò parte purgandum effe deducitur ex Galeno 13. *Meth. cap.*11. vbi dum de ratione reuellendi, deriuandi, & euacuandi inflammatas particulas difputaffet, hæc fubdidit verba : *Siquidem ex iis quibus oculi phlegmone tentari caperant, nonnullos fola purgatione per aluum vno die fanatos vidifti* : Vnde facilè contemplanti verba conftabit Galenum fenfiffe fola purgatione vti licere in inflammationibus, feu Tumoribus dum Caufam Antecedentem intendimus vacuare ; ac per confequens pro vtraque parte ratio dubitandi difficilis apparet.

Sed vt certa ab incertis feparemus, Dico primò : fanguinis miffionem tutò exerceri poffe in omnibus Tumoribus, fiue à fanguine quarto humore pendentibus, fiue à quolibet ex aliis humoribus impermixtis, feu permixtis inter fe,tum propter reuulfionem, id eft propter auerfionem humoris à parte inflammata, tum etiam quia difpofitio eft ad purgationem, quatenus fluidos reddit humores. Quod effe proficuum monet Hippocrates 2. *Aphorifm. textu* 9. per fequentia verba : *Corpora cùm quis purgare voluerit, oportet fluida facere.*

Deindè,plufquam certum eft tàm apud Medicos, quàm Chirurgos,quod quoties Tumor fanguineus incipit,phlegmon dictus ; aut plenitudo eft origo cuiuflibet Tumoris, tunc fanguinis miffio fummoperè conuenit tanquam adæquatum & indicatum remedium pro Caufæ Antecedentis euacuatione. Quod vt clarius fiat, fuppono cum Galeno *lib. de plenitudine*,& 13.*Methodi cap.*6. plenitudinem effe aut abundantiam folius fanguinis quarti humoris, aut omnium quatuor humorum æqualem in quantitate maiori quàm debeatur pro effe naturali viuentis exceffum.Plenitudini ergo qualibet illa fit debetur tanquam adæquatum remedium fanguinis miffio. Tum quia omnes humores excedentes æqualiter euacuat, Quo fit vt ad menfuram & quantitatem debitam pro viuentis effe per eam reducantur, tum etiam quia dum folius quarti humoris plenitudo eft, feliciùs, & fine vlla noxa fit euacuatio quàm fieret fi medicamentum purgans propinaretur ; nam præterquam quòd nullum effe virtute trahendi fanguinem præditum teftantur omnes, cùm humor ità familiaris & conformis noftræ naturæ fit,abfque dubio fæuiffima fequerentur

rentur accidentia ex vfu talis pharmaci, vt experientia aliquorum comprobat qui medicamentum propinarunt, pro certò iudicantes habere aliquam familiaritatem, & vim trahendi fanguinem. Ergo cùm plenitudo occafio Tumoris eft, aut phlegmon aliquam partem infeftat, fanguinis miffio tanquam adæquatum remedium debetur: dixi, (adæquatum) quia etiam eft certum quòd quando fit plenitudo per æqualem exceffum omnium humorum, medicamentum expurgans quemlibet humorem præter fanguinem poffe propinari, inadæquatum tamen erit remedium, quia folùm partialem & inadæquatam illius plenitudinis caufam valet euacuare, videlicet vnum tantum humorem. Attamen fi quiuis humor folùm præter fanguinem exceflerit, cacochymia à Galeno dicitur, & expurgatio debetur tanquam adæquatum remedium, folùm euacuans peccantem humorem, vnde fi Caufa Antecedens alicuius Tumoris fit cacochymia, tunc pro materiæ Antecedentis euacuatione folùm expurgatio indicabitur, & exercenda erit, nifi aliquod maius contraindicans vetuerit, vt dicemus. Miffio verò fanguinis in hoc euentu folùm poterit exerceri tanquam difpofitio ad purgationem, vt diximus.

Cæterùm, doctrinam à nobis enodatam effe de mente Galeni, teftantur fequentia verba: *lib.*13. *Method. cap.* 6. vbi fic fcriptum reliquit: *Vbi enim æqualiter inter fe fucci fint adaucti, id & plethos, & plethoram Græci vocant (nos plenitudinem & fuccorum abundantiam, feu redundantiam dixerimus) vbi verò vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel ferofis humoribus refertum corpus iam fuerit, eum habitum cacochymiam (quafi fuccorum vitium dicas) non plethoram nominant. Ergo plethora tum fanguinis miffione curatur, tum frequenti balneo, tum exercitatione, tum frictione. Præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia inedia, fuccorum vitium purgatione quæ cuique fuppuranti fucco fit accommodata corrigitur.* En Galenus licèt prolixè fatis, clarè tamen totam noftram comprobat doctrinam, ità vt nos doceat quòd in Tumoribus pendentibus ab exceffu cuiufuis humoris præter fanguinem expurgandum fit, quia tunc adeft cacochymia. Vbi verò vel fanguis excedit, vel æquè omnes humores, fanguinem debemus mittere, quia hoc remedium plenitudo præfens indicabit. Cùm hoc tamen verum eft, vt diximus, in omnibus Tumoribus à bile, feu pituita, aut melancholia pendentibus, nos vti poffe fanguinis miffione, & quia eft difpofitio ad purgationem, & quia eâ reuulfionem mirificè molimur.

Porrò, reuulfio feu humoris auerfio à parte laborante, & Caufæ Antecedentis euacuatio, aliis etiam auxiliis tentanda eft, iuxta Galeni doctrinam, talia funt frictiones, præcipuè in partibus contrariis & diftantibus à parte affecta vim habentibus refoluendi per infenfibilem tranfpirationem, & humores auertendi; nec non cucurbitularum affixio in eifdem partibus; prodeft etiam exercitium, balneum, & inedia. Quibus omnibus vti oportet vfque dum fluxio ceffet, & folum quod contentum eft in parte inflammata vrgeat.

Dico fecundò: in Tumoribus internis vt in dolore pleuritico, peripneumonia, phrenitide, lethargo, & aliis huiufmodi non effe propinandum medicamentum expurgans pro Caufæ Antecedentis euacuatione, præfertim in harum inflammationum principiis, etiamfi ab humore peccante, & Tumorem caufante indicetur expurgatio; maius quidem malum eft timendum expurgatione ratione illius quod imminet quàm bonum ex ablatione caufæ. Tum quia per hoc remedium humores trahuntur à circumferentia totius corporis ad centrum, ex qua commotione internas inflammationes augeri eft neceffum. Tum etiam quia particula laborans imbecillis eft & forfan dolorofa, & calida, & ex alia parte Natura in eius fubfidium mittit fanguinem & fpiritus, inde eft, quòd commotione humoris facta per expurgationem plus irruet in partem, & propter eius debilitatem, & propter actionem aliarum partium expellentium materiam in eam. Quapropter fecurius eft in his inflammationibus dum humores fluunt fanguinem mittere; nam licèt per hoc auxilium adæquatè non auferatur caufa, nihilominùs aliquid euacuatur illius. Quâ ratione inadæquatum remedium dicitur refpectu cacochymiæ, ficut expurgatio refpectu plenitudinis: præterquam quòd reuulfio liberaliùs per fanguinis miffionem tentatur, & fic fecuriùs eft in dictis inflammationibus eam eligere quin pro tunc obliuifcamur aliorum auxiliorum ad reuulfionem, & auerfionem humoris à parte affecta facientibus, quorum mentionem fecit Galenus *cap.* 6. *citato*. Et hæc pro Caufæ Antecedentis cuiuflibet Tumoris ablatione fufficiant.

DVBIVM III.

Ex qua parte debeat fieri fanguinis miffio in curatione Tumorum.

MOnuimus iam in præcedentibus, vnum ex præcipuis auxiliis quibus Antecedens Tumorum caufa euacuatur effe fanguinis miffionem. Reftat ergo in præfenti examinare ex qua parte debeat fieri toto tempore quo materia fluit; nam fluxione ceffante, folùm caufa coniuncta, feu quod contentum in parte eft indicat euacuationem, de quo dum de indicatione caufæ Coniunctæ fiet fermo, latiùs dicemus: dubium quidem fcitu dignum tam Chirurgis, quàm Medicis, cuius ignorantia in infelices euentus fæpè fæpiùs ægrotantes trahit. Quapropter ea quæ in hac re dixerimus præ oculis femper funt habenda.

Cæterùm, pro clariori doctrinæ intelligentia fuppono ex Medicis principiis, fanguinis miffionem non effe imperandam dum Tumor non habuerit rationem morbi magni, id eft ex quo vitæ difceffus poffit timeri, fi non auferatur caufa per fanguinis miffionem, fic fimiliter exerceri non poterit nifi virium robur adfit fufficiens, quod vim habet fcopi permittentis; ficut morbus magnus vim fcopi expoftulantis, vt *lib. de fanguinis miffione* toties repetit Galenus.

Suppono fecundò, fanguinis miffionem poffe habere rationem reuulfionis, & euacuationis, tunc habet reuellere quando fit ex contraria, & ex diftantiori parte ab ea in qua Tumor vel Apoftema firmatur, quâ ratione fe habent membra dextra cum finiftris: quæ funt in loco fur-

fum

ſum cum his quæ ſunt in loco deorſum ; Exteriora cum interioribus & è contra. Quod totum ſatis clarè nos docuit Galenus *lib. de hyrudinibus, & reuulſione*. Quapropter ab eius verbis abſtineo. Alterius reuulſionis fecit mentionem Galenus *in fine libri primi ad Glauc. & 5. Method. cap. 3.* videlicet ab origine fluxionis eſſe ſumendam inſinuans, quâ ratione dum ſalſuginoſi humoris erat fluxio in pulmones originata à capite, in eo poſuit tapſiæ emplaſtrum ad reuellendum. Rationem verò deriuationis participat ſanguinis miſſio quandocunque fit ex membro aliquo vicino patiente ; vt ſi exiſtente Tumore in manu, aut humero, mitteremus ſanguinem ex eodem brachio. Denique nomen euacuationis meretur, dum fit ex eodem membro laborante, vt ſi exiſtente inflammatione cerebri, vena frontis ſcinderetur ; tunc enim ſolum quod eſt contentum in parte affecta euacuabitur. Quod ſanè magis ad indicationem Cauſæ Coniunctæ attinet: Porrò ità hæc tria poſſunt conciliari vt vnica & eadem ſanguinis miſſio in vna parte facta poſſit ſortiri has omnes denominationes, ità vt partim fit reuulſoria, partim deriuatoria, & partim euacuatoria. Exemplum eſt manifeſtum dum pleura inflammatur, quæ ità affecta affectum excitat pleuriticum (vulgò *dolor de coſtado.*) In quo caſu ſi ſanguinem mittamus ex brachio eiuſdem lateris, talis aliquantulum reuellit, quia fit in parte diſtanti ab affecta, licèt non à diſtantiori, eadem deinde deriuat, quia in vicina parte eſt facta reſpectu laborantis, & tandem euacuat, quia extrahit materiam à parte affecta, videlicet à pleura.

Suppono tertiò: quòd licèt corpus ſit omninò tranſpirabile, partes tamen inter ſe ità ſunt diſpoſitæ, & locatæ vt non eandem communionem habeant quælibet cum qualibet ; nam certum eſt vt ſi quæ pars habuerit maiorem rectitudinem cum altera, magis cum ea communicabitur ; quâ ratione dextra cum dextris, ſiniſtra cum ſiniſtris inter ſe magis rectificari & conueniri pluſquam certum eſt, quod voluit Galenus *lib.13. Method. cap.11.* per ſequentia verba: *In omnibus quidem perpetuò ſecanda eſt vena quæ è directo eſt.*

Prælibatis his, reſtat iam vt explanemus, quâ ratione ſe debeat habere Medicus vel Chirurgus in curatione Tumoris, dum ſanguinis miſſionem imperat: Circa quod dico primò, in omni Tumore facto per fluxionem dum nihil eſt contentum in parte, aut ſi aliquid minimum valde, ſanguinis miſſionem à parte diſtantiori exercendam eſſe, vel à parte quæ origo fluxionis eſt, ſi hæc cognoſcatur. Probatur apertè, quia in tali euentu ſolùm indicat Cauſa Antecedens ſui ablationem per meram reuulſionem ; ſed mera reuulſio eſt tentanda à parte diſtantiori, vt ex Galeno docuimus: Ergo quandocunque in parte non ſit quantitas conſideratu digna impacta, ſanguinis miſſio fiet ab illa parte ex qua maior auerſio fiat à parte affecta ; ſed illa erit quæ magis diſtet ab hac ; ergo à diſtantiori ſemper erit facienda phlebotomia. Maior ſic conuincitur, In tali euentu ſolùm indicat humor qui paratus eſt fluere in partem (non qui impactus eſt, quia ſupponimus nullum eſſe aut ferè inſenſibile) ſed talem oportet auertere maximoperè à parte, in qua ſigna incipientis Tumoris apparere concipimus ; Ergo cùm hoc fiat factâ ſanguinis miſſione à parte diſtantiori aut ab ea quæ origo fluxionis eſt, fit inde ab vna ex his partibus eſſe tentandam, ſeruatâ ſemper rectitudine partis ſciſſæ cum parte in qua ſigna Tumoris incipientis appareant. Sic profectò incipiente in brachio dextro ex crure ſanguinem mittes dextro, & è contrà ; & idem dico de ſiniſtris. Quâ etiam ratione in parte dextrâ capitis, aut ſiniſtra incipiente, crus dextrum aut ſiniſtrum ſcindes: Attamen quia difficile eſt valde fluxionem adeſſe, & etiam ſigna in parte in qua fit Tumor hunc demonſtrantia, quin in ea humor ſit contentus, aut impactus, deriuationem, aut euacuationem indicans, ideò rarò aut nunquam Tumoribus incipientibus fit ſanguinis miſſio merè reuulſoria à parte viciniori vt in parte diſtantiori, niſi præcautionis gratiâ operari velimus, id eſt in caſu in quo timemus defluxum humoris in caput v.g. aut quia debile ſit, aut indiſpoſitum, aut ob aliam quamlibet occaſionem ; quin Tumoris alicuius ſint ſigna manifeſta ; tunc meritò ob rationem primò allatam mera reuulſio erit tentanda, & per conſequens ſanguinis miſſio à membro diſtantiori imperanda ; & eadem erit ratio de aliis auxiliis reuulſoriis, & frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & inunctionibus de quibus ſuprà mentionem fecimus.

Dico ſecundò: quod quandocunque Tumor apparet, cuius nec tota materia ſeu humor totus ſit impactus, nec totus in fieri, ſed pars illius ſit contenta in membro Tumore laborante, & pars diſpoſita ad fluendum, ſeu decubitum vt regulariter, & vtplurimum contingit, quando accedit Medicus vel Chirurgus ad curationem Tumoris, tunc ſanguinis miſſio erit imperanda partim reuulſoria, partim deriuatoria, & provt magis aut minus finis reuulſionis aut deriuationis inſtiterit, ad hunc vel illum accedere debemus per auxilium hoc. Et tandem ſi ſolùm contentum in parte inſtet ſanguinis miſſio, merè euacuatoria erit exercenda ; quæ ſcilicet ſolum id quod eſt in parte euacuet, v. g. in omnibus Tumoribus apparentibus ſupra iugulum in toto capite, & in ipſo iugulo & gurgulione, prima ſanguinis miſſio imperanda erit à vena communi, vulgò *de todo el cuerpo*, eiuſdem lateris vbi magis inclinauerit affectio, tum quia partim erit reuulſoria, & partim deriuatoria, ſeu euacuatoria. Quâ ratione humori iam fluxo, & fluxioni parato ſatisfacimus: Tum etiam quia vena communis habet maiorem communionem & rectitudinem cum prædictis partibus quàm vena, ſeu baſilica (vulgò *del arca.*) Quando verò iam magis vrget quod contentum eſt in parte quàm quod fluxurum eſt, quia maior eſt illius quantitas quàm iſtius, tunc imperanda erit ſanguinis miſſio in ea parte quæ plus habeat deriuationis & euacuationis quàm reuulſionis. Quapropter ex vena cephalica (vulgo *de la caueza*) fiet, quia immediatiùs extrahit humorem ſeu materiam à partibus quæ ſunt in capite & iugulo, quam vena communis. Quòd ſi Tumor ad eum ſtatum deuenerit, vt ſolùm quod contentum eſt indicet euacuationem, eam tentabis ſi in cerebri partibus, ſiue interioribus, ſiue exterioribus adſit, ex vena frontis. Si verò ſit in gurgulione, vt contingit in affectu anginoſo (vulgò inflammatio *de garganta ò garrotillo,*) eam venam quæ ſub lingua eſt tundere non erit præter rationem, aut ipſam partem inflammatam ſcarificare.

Cœterùm,

Cæterùm, si inflammatio brachium occupauerit, vena communis alterius brachij secanda est, ex consilio Cornelij Celsi *lib.1. cap.10.* vbi sic ait: *Humero* (id est brachio) *affecto, secanda est vena in brachio lateris oppositi.* Quam sententiam omnes amplectuntur; attamen si inflammatio antiqua valde sit, sæpè sæpiùs nos cogit vt sanguinem mittamus ex eodem brachio deriuationis & euacuationis gratiâ. Itaque Paulus *lib.6. cap. 4.* docet: *Igitur in recenter inflammatis particulis, ex contrapositis oportet efficere euacuationem, in diuturnis verò inflammationibus ex vicinis*: Si verò Tumores apparuerint in partibus spirituosis, hoc est in thorace, pulmone, & aliis partibus à iugulo exclusiuè vsque ad iecur & lien inclusiuè, semper ex vena basilica sanguinem mittere conuenit. Siquidem maiorem cum his partibus habent communionem, vt refert Galenus *lib. 3. de Anatomicis administrationibus cap.6.* semper tamen seruatâ rectitudine basilicæ venæ dextri lateris cum partibus inflammatione laborantibus in eodem latere existentibus, seu ad ad ipsum inclinantibus. Ex quo constabit venam humeralem seu cephalicam maiorem habere communionem cum membris capitis à iugulo inclusiuè, internam verò seu basilicam cum aliis partibus vsque ad iecur inclusiuè: venam verò mediam (vulgò *de todo el cuerpo*) naturam mediam habere, ità vt valeat euacuare ex partibus ex quibus euacuat cephalica, vt & ex illis ex quibus basilica.

Demum, si inflammatio aut Tumor partes infra iecur locatas tentauerit, hoc est partes in ventre inferiori existentes, inter quas virga & testiculi numerantur, sanguis erit mittendus ex poplite vel talo eiusdem, vel alterius lateris, iuxta maiorem vel minorem indigentiam reuulsionis aut deriuationis, vt suprà monuimus. Et licèt de renibus specialis sit difficultas, an scilicet inflammatione laborantibus sanguis sit mittendus ex basilica eiusdem lateris, an verò ex talo, ità vt pro vtraque parte neque Antiquorum authoritates, neque Iuniorum placita desint, nihilominùs breuitatis gratiâ dico, plenitudine in corpore existente securiùs esse basilicam eiusdem lateris tundendam: sed quia hoc etiam est commune aliis partibus ventris inferioris, quibus inflammatis venam tali esse secandam diximus, aliquid speciale esse in renibus, ratione cuius tanta fuerit contentio est certum: Quapropter id mihi visum fuit, quòd cùm renes sint primæ & immediatæ partes post iecur; & cum Galeno anteà dictum sit, quòd si partes infra iugulum vsque ad iecur inflammatæ sint, basilica sit scindenda, inde fit vt idem de renibus esse intelligendum ob contiguitatem & vicinitatem quam cum iecore habent, vnde fit etiam non existente plenitudine in renum affectionibus nos posse sanguinem mittere ex basilica eiusdem lateris: Non tamen peccabit qui miserit ex talo plenitudine ablatâ. Vnum tamen in hac re est obseruandum; quòd si virtus fuerit imbecillis, non mittamus sanguinem ex talo renibus affectis, quia membrorum virtute retentiua debili existente, augebitur Tumor, & fluxio multitudine materiæ decumbente in locum affectum. Sic Galenus *de renum affection.cap.4.* per hæc verba: *Cum firma virtus est, conuenit ex venæ quæ in poplite est sanguinem mittere, cùm debilis ea est, reuellere ad superiora, quam verò ob renum materiæ plus in renes deriuetur.*

Si verò inflammatio in femoribus, & reliquis partibus inferioribus his extiterit, sanguis est mittendus ex basilica eiusdem lateris; aut ex vena communi, nisi ità femorum inflammatio vetustissima sit, vt ex eodem talo euacuationis, & deriuationis gratiâ, fieri expostcat; in genu verò, cruribus & pedibus, commune satis est euacuare ex basilica eiusdem lateris, aut ex communi, vt docuit Galenus 6. *de morbis vulgaribus, Comment. 2. part.9.* vbi sic procedit: *Si in pedes & crura fluxionem decumbere senserimus, ex cubiti vena sanguinem mittimus*, & idem *2. ad Glauconem, cap. 2.* tenet.

DVBIVM IV.

Quibus auxiliis sit euacuanda causa coniuncta Tumorum?

NOn minùs humor seu materia quæ continetur in parte Tumore laborante exposcit euacuationem quàm Causa Antecedens, & sic in præsenti meritò de auxiliis quibus Causæ Coniunctæ indicatio completur disputamus, & præcipuè est difficultas de remediis topicis seu localibus quæ parti ipsi immediatè applicantur; certum enim est per sanguinis missionem euacuatoriam, id est factam in ea parte è directo & immediatè respiciente membrum, seu locum affectum causam coniunctam auferri, saltem quoad illam portionem humoris quæ nondum extra vasa propulsata est; nam quæ in porositatibus iam imbibita est, neque per sanguinis missionem, neque per expurgationem extrahi apparet rationabile, sed per auxilia topica, seu localia de quibus dubitamus quæ sint hæc in quibus non solùm pollet vis extrahendi materiam contentam in porositatibus membri Tumore laborantis, verùm etiam eam quæ in exilibus venis & paruis iuxta membrum continetur.

Circa quod Galenus *lib. 13. Method. cap. 5.* clarè satis & distinctè auxiliorum descripsit naturam, per hæc verba: *Euacuatur autem quod impletum est, & in particulam se recepit non modò medicamentis his quæ digerunt, sed etiam quæ adstringunt & refrigerant.* Quibus sanè cuicunque legenti constabit de mente Galeni, localia seu topica auxilia quæ in Tumorum curatione administrantur dum causam coniunctam euacuare intendimus, debere habere naturam resoluendi, vel adstringendi, vel refrigerandi. Et ratio est; nam resoluentia auxilia parti applicata habent vim attenuandi materiam, seu humorem in ea contentum; ità vt in forma vaporis per porositates insensibiliter euolet, quo pars paulatim libera euadit à Causa Coniuncta ibi imbibita, & inculcata. Auxilia verò adstringentia & frigida repercussiua siue repellentia communiter vocantur, quæ aliter quàm resoluentia humorem in parte imbibitum exhauriunt; neque quia adstrictione, vel frigiditate comprimitur pars, & sic quod contentum est in ea extrahitur, vel exprimitur per duorum corporum in eodem loco incompossibilitatem; quemadmodum si spongiam

giam in qua liquor ſit imbibitus manu comprimamus, ſtatim partibus ſpongiæ compreſſis, & ad nouam localem præſentiam reductis, liquor extrahitur qui locum quem denuò partes occupant vi compreſſionis, occupabat. Non immoror in præſenti in explicando, quomodò per meram frigiditatem partium compreſſio fiat, & per conſequens motus localis, quod ſatis difficile in Philoſophia apparet, ne forſan à noſtro inſtituto diſcedam.

Alio etiam modo auxilia repercuſſiua conducunt ad extractionem materiæ Coniunctæ, nempe quia venæ, & ſpatia continentia humorem adſtrictione ſeu frigiditate corroborantur, & fortiora redduntur vt poſſint eandem materiam in alias venas ſeù partes propulſare: totam hanc doctrinam manifeſtauit Galenus 11. *Methodi cap.15. & libro Artis Medicinalis cap.65.* per hæc verba: *& vaſa præterea vigore ex medicaminibus adſtringentibus addito à ſe ad alia remittent.* En ità clarè id demonſtrauit vt eius verba nulla indigeant animaduerſione.

Sed cùm ex doctrina ſuprà à nobis firmata conſtet, Tumores habere quatuor tempora, principium ſcilicet, augmentum, ſtatum, & declinationem, quærimus in præſenti an eadem auxilia applicanda ſint in quolibet tempore Tumor adſit, an diuerſa pro diuerſis eius temporibus, & qua ratione miſceri debeant, quando d.æ coniunguntur indicationes? Quæſitum ità ſanè neceſſarium pro tumorum curatione, vt eo ignorato, in ea plures errores quotidie fiant.

Et quoad primum quod inquiritur, certum eſt ſi indicationum doctrinæ ſtemus, in omni tumorum tempore eadem remedia topica ſeu localia non eſſe applicanda; nam in principio ſolùm inſtat indicatio prohibendi fluxionem ad membrum, vbi ſigna imminentis tumoris apparent; in augmento non ſolùm inſtat indicatio prohibendi fluxionem perſeuerantem adhuc, verùm quod contentum eſt indicat euacuationem, & in ſtatu, & in declinatione. Hæc eadem indicatio vltima reperitur quæ compleri non poteſt ſolis repercuſſiuis, vtpote talis naturæ ſolet eſſe materia, & taliter in membro impacta & inculcata, vt per talia auxilia non poſſit extrahi, immò deterioris naturæ multoties redditur ad motum: Ergo in tali euentu per auxilia reſoluentia debemus intendere euacuationem cauſæ Coniunctæ, non ergo eiſdem auxiliis debemus vti in omni tumorum tempore, ſed diuerſis provt indicationes expoſtulauerint.

Vnde hæc doctrina magis patefiet ſi quæ auxilia ſunt applicanda pro diuerſis temporibus dixerimus, quod ſanè cuique in memoriam reuocanti allatas ſuprà indicationes difficile non erit. Igitur in principio inflammationis ſeu tumoris medicamenta merè repercuſſiua ſunt adhibenda, id eſt, quæ virtutem habeant infrigidandi, vel adſtringendi, de quibus in ſequentibus ſpeciatim dicemus. Modò verò ſcire ſufficiat prædicta auxilia in principio eſſe exhibenda cuiuſlibet tumoris ſeu inflammationis: nam cùm in principiis ſolum indicat Cauſa Antecedens, ſeu humor qui paratus, & diſpoſitus eſt vt in partem decumbat, vbi apparere incipiunt ſigna tumoris, ſolùm ea medicamenta ſunt applicanda parti, quæ vi polleant cohibendi, & impediendi defluxum humoris; atqui hoc faciunt repercuſſiua Medicamenta, comprimendo partem ſua adſtrictione, eámque corroborando vt pellat humorem in alias; Igitur in principio ſolùm repercuſſiuis vti debemus, quemadmodum Antiquiores noſtri conſueuêre: Quod manifeſtauit Galenus 3. *de ſimpli. Medic. facult. cap.9.* per hæc verba; *In principio inflammationis nemo negare audet repellendum, & refrigerandum eſſe:* Neque proptereà quod immediatè ante augmentum tumoris, aliquid humoris ſit in parte contentum, putare licet aliud auxilij genus indicari: Tum quia illa portio materiæ ità parua eſt, & parum inculcata, vt facultas quæ tunc robuſta valde eſt, ſolis repercuſſiuis eam propellere eſt potens. Tum etiam quia licèt facultas vi horum auxiliorum id non valeret facere; nihil contra nos deduceretur, nam pars vnius temporis immediata ad quam immediatè poſt aliud tempus præfuturum eſt, gaudet eiſdem indicationibus ac tempus immediatum, quia quoad Medicum pro eodem reputantur, & ſic vltima pars principij cuiuſlibet tumoris licèt non poſſit intelligi quin aliquid humoris imbibitum ſit in parte, quia tamen quoad Medicum pro eadem parte reputatur cum augmento; idem indicabit, etenim poſſibile non apparet diſtinguere vltimam partem principij à principio augmenti.

Circa augmentum, & ſtatum communis doctrica eſt inter Medicos, & huius temporis Chirurgos quam ex Medicinæ Protoparentibus vetuſtiſſimis accepiſſe videntur: in illo, id eſt, in augmento repercuſſiua Medicamenta ità ſunt miſcenda cum digerentibus, vt horum parua ſit quantitas, illorum verò quamplurima. In ſtatu verò ſeu ſummo vigore ità eſſe miſcenda, vt in æquali proportione, & quantitate maneant, quin vnum alterum exuperet.

Circa declinationem verò vnanimiter omnes fatentur ſola digerentia auxilia eſſe applicanda; nam cùm in ea ſolum indicet humor contentus in parte, quin cuiuſuis alterius ſit ſuſpicio qui in fieri fluxionis ſit, ſolum medicamenta quæ mediâ attenuatione, & inſenſibili tranſpiratione materiam exhauriunt ſunt adhibenda. Tum quia materia impacta admodum & nimia eſt. Tum quia etiam facultas partis patientis imbecillis, & lapſa manet ac ſymptomatibus præcedentibus. Qua propter repercuſſiua auxilia iuuare nequeunt vt facultas pellat materiam in alias partes, quemadmodum in principio cuiuſlibet inflammationis id faciunt, vt in reliquis temporibus in quibus conuenire explicabimus: non ergo in declinatione auxilia alia præter digerentia ſeu reſoluentia inflammationes important.

Verùm, licèt quoad tempus principij, & declinationis hucuſque relata doctrina verum teneat, vt cuique indicationes quæ in talibus temporibus ſe offerunt contemplanti patebit, nihilominùs indicationes, & auxiliandi rationes, quas communiter omnes adducunt in augmento & ſtatu, non eſſe omninò firmas, neque ex Medicinæ fontibus deductas, pro viribus defendere conabor, propriúmque & peculiare placitum etiam oſtendam ratiocinio conuictus, & veritatis amicus non innouandi deſiderio, vt plures noſtri ſæculi conſueuêre. Et vt noſtræ aſſertionis fundamentum magis eluceſcat, in memoriam reuocare oportet doctrinam illam ſa-

tis communem ſuprà etiam à nobis traditam de temporibus Tumorum, & præcipuè de illis quæ ab eorum entitate ſumuntur, id eſt, ab eorum magnitudine aut paruitate, nam præſentis difficultatis deciſio ab ea dependere procul dubio teneo. Qua propter in præſenti per modum Epilogi in hunc locum transferre non erit oneroſum. Igitur principium Tumoris, & eorum omnium qui per fluxionem fiunt, dicitur tempus illud quando humor incipit fluere in partem, & pars incipit eleuari vltra debitam magnitudinem cum remiſſo dolore. Quo tempore cùm præcipua indicatio ſumatur ab humore fluente qui inhibitionem expoſcit, ſolis repercuſſiuis vtimur qui mediâ adſtrictione fluxionem cohibent; & ſi quæ portiuncula humoris in parte eſt contenta, conducunt etiam, vt pars eam deponat, & tranſmittat in alias quin ſit opus vti auxiliis reſolutiuis mixtis cum repercuſſiuis, vt paulò ante probauimus: Augmentum Tumoris iuxta Galeni mentem, *libro de totius morbi temporibus cap.2.* dicitur tempus illud in quo magnitudo illa indebita quæ incepit apparere in parte ſenſibiliter augetur & creſcit, ſimúlque dolor & accidentia omnia. Status ſeu ſummus vigor ſignificatur ab omnibus Chirurgis, penes id quod illa maior dimenſio, & magnitudo ſimul cum accidentibus in ſummo quod pro illa fluxione poteſt eſſe, ſunt ità vt niſi humor denouo currere incipiat, illa magnitudo augeri non poſſit amplius. Declinatio tandem quando tam magnitudo, & accidentia diminui incipiunt. Hæc eſt doctrina communiſſima, quam omnes Recentiones vno ore amplectuntur, & ex qua curatiuæ indicationes debent deſumi.

Ex his ergo facile colligere erit, in ſtatu tumoris, ſeu ſummo eius vigore ſolùm indicare euacuationem materiam contentam, & impactam in membro Tumore laboranti: nam ſi aliquid humoris reſtaret ad fluendum parati, in illud à quo etiam ſumeretur indicatio, & ex quo maius malum immineret parti ſeu membro laboranti, potiùs tempus tale diceretur augmentum, & non ſtatus, quia per illam portionem humoris fluxuri augebitur magnitudo abſque dubio, ac per conſequens nondum erit ſtatus vſque dum tota materia influxerit: ergo ſolùm in ſtatu erit vnica ſimplex indicatio, videlicet vacuandi totam materiam contentam, & impactam in membro, ac per conſequens ſolum auxilia reſoluentia erunt applicanda in ſtatu, non verò repellentia, etiam & in æquali proportione, vt communis fert opinio. Patet Conſequentia, nam tunc ſolùm materia contenta indicat euacuationem; ſed non poteſt euacuari per auxilia repercuſſiua; ergo ſolùm per auxilia digerenta debet fieri. Quod autem per repercuſſiua, illa materia non poſſit euacuari, probatur ex Galeno 13. *Methodi, cap. 15.* vbi agens de indicationibus phlegmonis, & apponens exemplum in iecore vt ab eo tanquam à parte affecta ſumatur etiam indicatio peculiaris, poſtquam de Medicinis localibus quibus vti debemus in principio locutus eſt, immediatè poſt ſic protulit: *At cùm phlegmone in vigore ſuo iam conſiſtit tum multus in ea ſanguis continetur, iſque craſſior ſubinde ac vehementer impactus: tum virtus partis iam eſt debilior, quàm alioquin valentem requirimus quo ſcilicet à ſe ſuperuacua moliatur, quandoquidem haud ſatis potens eſt adſtringentium vis quæ ſola totum efficiat:* Et paulo poſt in hæc prorumpit verba: *Tum igitur quæ à phlegmone ſumatur vna duntaxat eſt agendorum, indicatio, hanc latinè vocant digeſtionem, euaporationémve dixeris, hæc phlegmonem obſeſſa parte continetur, per meatus inſenſibiles educit.* En Galenum toto hoc prolixo ſermone, veluti ſi noſtrum calleret intentum, loqui videtur; ſiquidem in ſummo vigore quamplurimam materiæ quantitatem docet eſſe in parte, eámque vehementer impactam virtutémque debilem; ſed dum hæc ita ſunt, repercuſſiua auxilia nullatenus poſſunt conducere ad extractionem materiæ, cùm infrà doceat Galenus, tunc vnam ſolùm eſſe indicationem, quam Latinè vocant digeſtionem, ſeu euaporationem quâ mediâ materia contenta per meatus inſenſibiles educitur; ergo in vigore æqualia repercuſſiua cum reſolutiuis non conueniunt. Verùm neque repercuſſiua ſunt adhibenda, ſed ſolùm digerentia & euaporantia: Et licèt pro iecoris inflammatione curanda commendet Galenus adſtringentia, hoc facit indicatione ſolùm ſumptâ à parte affecta, quæ quia ità præcipua eſt, vt communicet toti materiam nutrimenti oportet eam roborare adſtringentibus auxiliis, & non ſolis relaxantibus ſeu digerentibus debemus vti, alioqui verò ab ipſa inflammatione, & eius temporibus deſumpta communi indicatione ſolùm digerentibus in ſtatu ſeu ſummo vigore vti oportet, nihil curantes de robore, vt conſtat ex ipſo contextu; nam in fine capitis nuper citati ſic ait: *At femur ſi phlegmone laboret, aut tibia, aut cubitus, aut brachium, aut qui in his ſunt adenes, cauſa non eſt cur horum robori conſulas.* Ex quo manifeſtè deducitur quòd ſi in hoc capite adſtringentium auxiliorum mentionem facit, ſolum eſt propter indicationem partis affectæ, iecoris ſcilicet, in quo poſuit exemplum: igitur ſi in ſtatu inflammationis materia eſt vehementer impacta, & facultas debilis, ſolum indicatione vna à tali tempore deſumpta operabimur, quæ per auxilia ſolùm digerentia complebitur, ex Galeni mente. Tum 13. *Methodi citato*; tum *de Tumoribus præternaturam cap. 2.* vbi ſic ait, *Dictum à me ſuprà quoque, quòd refrigeratis inflammationibus non ſemper deſiſtere contingit, vigentem enim, & magnam in qua impactus eſt fluor, & ſi vehementiùs refrigeras, tumorem non tolles; ſed liuidam frigidámque efficies partem, & ſi ſcirrhum mutabis affectum; facilè verò antequam impactus ſit fluor, refrigerantibus, & adſtringentibus repellitur, & maximè cùm exiguus eſt; tenaciter verò ante impactus nihil adſtringentibus iuuatur, euacuatione verò eget. Inuentum eſt igitur à Medicis tum non modò calefacientibus diſcutere, ſed etiam aliquid ipſius ſanguinis ſenſibiliter euacuare ſcarificationibus in cute factis*; ſed in vigore multa eſt materia, & vehementer impacta; ergo his auxiliis, & non repercuſſiuis vti debemus.

Fortaſsè dicet aliquis, in ſtatu, ſeu ſummo vigore adhuc reſtare aliquam materiæ portionem, licèt paruam fluxuram, & ſic vt cohibeatur, me-

ritò

ritò vtimur repercussiuis auxiliis mixtis cum resolutiuis; sed contra sic insurgo; nam meo iudicio, vt anteà notaui, ratio status, seu summi vigoris, quoad entitatem Tumoris non est compatibilis cum perseuerantia fluxionis; siquidem illa portio humoris verbi gratiâ fluxura augeret sine dubio magis Tumorem, partémque in maiorem magnitudinem tolleret; ergo potiùs diceretur tempus illud augmenti tempus (cùm nullo alio modo hæc explicetur) quàm status seu summi vigoris in quo amplius non poteft crescere Tumor, vt omnes affirmant. Præterea, etiamsi concedamus aliquam humoris portionem ad huc fluxuram in statu seu summo vigore cuiuslibet inflammationis, adhuc opinio communis non est tenenda: nam hoc quod fluxurum est minus est quàm contentum & impactum est in membro; sed hoc ipso etiamsi repellentia conueniant auxilia, debent misceri in parua quantitate, & non in æquali cum resolutiuis; ergo quodcunque dicatur falsa est opinio. Minor probatur, nam eo passu sunt applicanda repellentia quo plus sit humoris fluentis, qui inhibitionem exposcat, digerentia verò, quo plus sit humoris impacti qui euacuationem indicet per insensibilem halitum; ergo etiamsi in statu sit aliqua humoris portio quæ fluat, quia tamen humor impactus est in maiori quantitate, auxilia digerentia exuperare debent in quantitate supra repercussiua, quæ quia parum est quod restat vt fluat, in parua debent esse proportione, vtpote parum restat inhibendum.

Neque valebit si aliquis respondeat in statu esse considerandum principium, eius medium & finem, à quibus diuersæ sumuntur indicationes: nam cùm primùm status incipit, æqualis portio humoris restat ad fluendum cum ea quæ iam influxit, & sic nihil mirum si tunc æqualia repercussiua misceantur cum resolutiuis; in medio verò statu minorantur repercussiua, & digerentia exuperant, quia plus indicat quod contentum est in parte, quia est in maiori quantitate quàm quod fluit. Tandem in fine statûs nihil restat quod adhuc fluat, & sic sicut in declinatione indicantur sola auxilia resoluentia, quia solùm indicat quod contentum est & impactum, etiam in fine statûs eadem erit indicatio propter eandem rationem. Quo videtur nostræ dissensionis conciliatio manifesta, nam cùm in statu hæc tria separentur, verum erit verificari quòd in illo æqualiter repellentia, & digerentia conueniant in principio, & in medio repellentia minuantur; & denique in fine sola digerentia sint applicanda, quod quia in diuersis partibus statûs euenit, non arguit contradictionem. Non inquam hoc valet; nam cùm hæc doctrina planè confundimus augmentum Tumorum cum statu, patet: nam potiori ratione augmentum debet dici tempus illud in quo augetur Tumor secundum entitatem quàm illud in quo non augetur; sed si in principio statûs æqualis portio materiæ restat ad hoc vt fluat cum ea quæ iam influxit: at in medio ipsius adhuc restat aliqua portio materiæ fluxuræ; ergo in statu augetur Tumor secundum entitatem; ergo potiùs tale tempus secundùm has duas partes dicetur augmentum quàm status; frustrà ergo & sine fundamento id quod proprium augmenti est tribuimus statui, seu summo vigori, solùm ad soluendam compositam indicationem in eo, & miscellam repercussiuorum cum resolutiuis. Quod verò toto fluxionis augeatur magnitudo Tumoris, patet; nam humor qui continuò fluit ad partem est occupatiuus loci, & ex alia parte non penetratur cum aliis partibus humoris, quæ impactæ sunt in membro patienti. Ergo à fortiori noua pars humoris fluens debet impellere alias contiguas sibi, & sic de cœteris vsque dum in cute fiat noua & maior distensio, & perindè augmentum Tumoris in entitate, ac per consequens toto tempore quo fluit augebitur Tumor. Vnde si in duabus primis partibus statûs concedunt Authores humorem adhuc fluere, potiùs tale tempus augmentum vocabitur, & totum tempus in quo nihil fluit, & non diminuitur magnitudo, dicetur status in quo sola digerentia conueniunt sicut in declinatione.

Necvalet si aliâ viâ respondeas, in statu conuenire repellentia, quia cùm in eo sint maiores dolores, quos ad tractionem conducere superiùs monstrauimus, oportet præcauere nouam fluxionem, quam timemus futuram, & sic meritò vtimur repellentibus, acutè satis, sed non satisfacit; nam præterquam quòd de indicatione præseruatoria non loquuntur Authores, quando in statu repercussiua conuenire docent non est ad rem; nam cùm dolores vigent, potiùs laxantibus debemus vti quæ auferendo dolorem auferant nouam fluxionem, quam ab eo excitari timemus: nam indicatio causæ semper est prior; ergo si dolor est causa fluxionis, ille priùs indicat ablationem, vel laxantibus medicinis; vel si ità vehemens est vt ad se trahat totam curationem, & cura coacta nos cogat operari stupefacientibus medicinis quæ mediâ ablatione sensûs dolorem lædant; non ergo ratione doloris repercussiua competunt in summo vigore, sed solum meris resoluentibus vti conuenit.

Vnde si tempus augmenti dicitur illud in quo humor fluit, & magnitudo augetur, ità vt in eo sit considerandum, & quod est fluens, & quod influxit, & imbibitum in parte eis auxiliis vtemur, quibus his duabus indicationibus satisfaciamus. Quâ ratione dum primo augeri incipit Tumor resoluentium parua debet esse portio, repercussiuorum verò multò maior, quia plus materiæ reltat fluentis, quàm eius quæ influxit: dum verò coniectaueris æqualem esse materiam, quæ influxit cum fluente, aut fluxura parum magis; minúsve, tunc vtrorumque auxiliorum æquas partes miscebis, sicut dum parum est fluentis, seu fluxuræ, augebis resoluentia, & minues repellentia. Quo omnibus indicationibus in augmento iuuentutis satisfaciemus, quin illius Tumorem à ratione augmenti extrahamus, vt satis ex dictis constat.

Cæterùm, non ex eo quòd in augmento vtrumque auxiliorum genus commisceri debeat, proinde putet aliquis eorum vires refrangi & impediri propter eorum ad inuicem actionem, & reactionem, & sic nec proficere posse pro vna indicatione cohibendi fluxum, neque pro altera resoluendi per insensibilem perspirationem; hoc

enim non ità contingit, neque id fateri probati Medici erit, tum quia medicamenta digerentia seu calida non sunt actu talia, & sic non poterunt agere, nec reagere in frigidis, ità vt ex eorum permixtione mixtum quoddam resultet mediam naturam habens quoad temperiem. Tum etiam vt fert communis solutio Natura prouida licèt commixta inueniat talia medicamenta, seligit ea, & in suos proprios vsus & peculiares quodlibet ordinat iuxta intentionem applicantis, quasi rationis esset compos.

Tandem in calce huius Dubij aduertere conuenit totam hanc generalem medendi rationem hucvsque relatam solùm tenere in Tumoribus qui ex fluxione humorum fiunt & viâ resolutionis terminantur; nam de his qui fiunt per congestionem, & per suppurationem, aut gangrænationem finiuntur, suo loco dicemus, generalémque methodum, & specialem adducemus.

DVBIVM V.

Quid sint, & quæ auxilia repercussiua, & resolutiua? & an repercussiua sint adhibenda in principio cuiuslibet.

Constat iam ex dictis in principio inflammationum repercussiua auxilia solùm adhibenda esse; in augmento verò resolutiua esse miscenda. Nunc verò vt integram ad curationem notitiam habeamus, quærimus quid & quæ sint huiusmodi auxilia topica seu localia, quæ per diuersa tempora indicantur in Tumorum curationibus, de quibus suo ordine dicemus.

Igitur ab auxiliis repercussiuis incipiendo, dicimus ea esse quæ vim habent (hoc ipso quod patienti membro applicantur) cohibendi seu impediendi humores fluentes in ipsam partem, simúlque quod in particula contentum est in alias partes propellere. Quod notificauit Galenus 11. *Method.cap.15.* vbi sequentia retulit verba: *Quæ verò reprimentia dicuntur quæ adstringendi certè vim obtinent in principiis idonea sunt duplici ratione, & quòd robur affectis partibus inferunt (vnde minùs promptè affluxum excrementorum in se recipiunt) & quòd eorum quæ in his iam contenta sunt, tenuissimum extrorsùs exprimant.* Quibus verbis ità clarè naturam, & repercussiuorum essentiam describit, vt nulla opus sit explicatione.

Attamen repercussiuorum auxiliorum duplex genus ex Galeno didicimus, aliud est eorum quæ propriè & rigorosè sunt talia quæ non solùm frigida debent esse à prædominio, verùm & adstringentia vt *lib. Artis Medic. cap. 95.* notificauit Galenus, vbi dum loquitur de localibus medicinis quæ in Tumorum principio conueniunt, vt humor contentus expellatur sic ait: *Ab affecto verò loco adstringendo & refrigerando repellemus.* En quomodo dum de repellentibus sermonem fecit, non solùm frigida, sed etiam adstringentia esse debere protulit, proptereà scilicet quia propter adstrictionem pars corroboratur & comprimitur, & exinde materiam in se contentam propellit in alium locum: Refrigerant verò cum adstrictione ea quæ non solùm frigida sunt, sed consistentiâ crassâ, & terreâ, ex eodem Galeno 7. *simplic. medicamentor. facultatib. cap. de Centauro*, in quibus recensentur balaustia, myrtus, plantago, oleum rosaceum, & alia innumera quæ dum specialem doctrinam adducemus, planiùs constabunt.

Aliud genus repercussiuorum est eorum quæ non ità propriè prædictum præstant effectum, quâ ratione minus propriè repercussiua dicuntur, quia solùm frigida sunt sine adstrictione vlla. De his fecit mentem Galenus 14. *Methodi, cap. 17.* vbi sic habet: *Ac repellunt quidem non solùm ea quæ adstringunt, sed etiam quæ sine adstrictione refrigerant*: Talia verò sunt hyosciamus, papaueris succus, cicuta, & similia, vbi adstringens facultas cum calore coniungitur, minus proprium repercussiuum efficiet, quia calor potiùs pro resolutione facit, licèt adstrictio mediâ partium compressione pro repulsione humoris aliquantulum conducat, talia sunt myrrha, crocus, nux cupressi, & vinum austerum, ex Mercati opinione, *libro secundo de peculiaribus, & communibus indicationibus, cap 9.* Verius tamen est potiùs hæc auxilia habere naturam mixtam, ità vt non magis repercussiua quàm resolutiua sint, cùm non magis vnum quàm alium effectum moliantur. De repercussiuis, siue propriissimè non ità propriis obseruare oportet conuenire ea sæpè sæpiùs reitari & applicari de nouo parti patienti, quia hoc ipso quod calefiant, non valet præstare effectum repercutiendi.

Auxilia resolutiua dicuntur quæ habent vim educendi humorem, vel flatum contentum in parte insensibiliter per porositates, vt voluit Galenus 13. *Methodi, capite vigesimo sexto*, per hæc verba: *Resoluere est humorem qui in Tumore continetur per meatus insensibiles educere.* Quod eo fieri debet, quia huiusmodi auxilia ità valent humores attenuare, vt eos in vaporis formam transmutent. Talia autem calida & sicca in tertio gradu debent esse, ex eodem Galeno 8. *de simplicium medicamentorum facultatibus, & 3. localium, capite tertio*, dicente: *Discutiunt autem calidâ & siccâ facultate prædicta*: Resoluunt tamen magis quæ præter caliditatem, & siccitatem subtantiam tenuium partium habent, ex Galeno etiam 11. *simplicium, cap. de Castoreo.* Et rationem adducit, nimirum, quia magis penetrant, & intimiùs partibus applicantur, quàm quæ crassæ sunt substantiæ.

Cæterùm, non in omni euentu, & quandocunque opus est resoluere, prædicta auxilia calida & sicca in tertio gradu sunt applicanda: Sed vbi materia crassa nimis lenta & glutinosa est, atque inobediens, aut in profundo nimis corporis situ Tumor apparuerit: Econtra verò si materia calida est, & tenuis, & in corporis superficie, etsi in habitu molli & raro, qualis puerorum sit neutiquam prædicta auxilia sunt applicanda; sed aliud genus resolutiuorum, quæ non ità calida sunt, neque sicca, sed potiùs humida, qualia sunt camemelum, melitotum, fœnugræcum, lini semen, althea, anethum, & farina tritici, aliáque huiusmodi; valentiùs verò

verò diſcutientia, quæ primò enumerauimus ſunt braſſica, abrotanum, abſinthium, iris, ruta, galbanum, ſulphur, & ſimilia alia, quæ ne nobis faſtidioſa appareant, omitto. Aduertere tamen oportet reſoluentia auxilia per multum tempus debere eſſe applicata, quin reiterentur, quia attenuatio requirit validam efficientis virtutem & applicationem; quo fit, vt ſi pluries reiterentur, remiſſiùs agant; quemadmodum in externis contingit, quando aliquis per ignis flammam ſæpè ſæpiùs manum applicet, nullam aut paruam ſentit moleſtiam, quod fit defectu applicationis; at ſi permanenter eam applicatam habeat, per aliquod tempus ſenſibile, admodum calefit, & crematur: Sic ergo in reſoluentibus auxiliis philoſophari debemus, ità vt citiùs conſequatur effectus ſi per multum temporis ſpatium parti applicatæ ſint: Velociùs verò fiet reſolutio ſi priùs perfuſiones, & embrocationes in Tumore fiant cum decocto rerum reſolutiuarum, vſque dum Tumor ſit magis tumidus, & rubeat, quia tunc pori fiunt maiores, & humores liquantur. Quo fit vt reſolutiuis auxiliis poſteà applicatis breuiùs & feliciùs effectus conſequatur.

Præiactâ iam repercuſſiuorum & reſolutiuorum auxiliorum naturâ, de illis ſpecialis ſe offert difficultas, An ſcilicet in principio omnium Tumorum ſemper & neceſſariò ſint adminiſtranda? Circa quod variæ tum apud Antiquos, tum apud modernos exceptiones fuêre, in quibus neutiquam vſus repercuſſiuorum in principio eſt permittendus. Guido enim *Tractatu* 2. *de Apoſtematibus, doctrinâ* 1. quem ferè omnes Recentiores ſequuntur, docet Galenum quatuor caſus ſolùm excepiſſe, in quibus repercuſſiua non ſunt adhibenda. Primus eſt quando Tumor ſit in emunctoriis; Secundus quando ſit à materia venenoſa; Tertius quando ſit à materia craſſa; & repercuſſioni inobediens; Quartus quando vehementer eſt impacta. Auicenna verò (ille refert) duos tantum excipit; nempè quando Tumor eſt in emunctoriis, aut in loco aliquo, ex quo ſit timendus refluxus, ſeu reditus materiæ ad membrum aliquod præcipuum, & nobile.

Attamen, vt ipſe dubium reſoluat *citato loco*, duo notat: nam aut ſermo ſit de veris aut propriiſſimis repercuſſiuis, qualia ſunt oxycratum, quod conſtat ex aqua & aceto, plantago, ſolanum, bolus armena, abſinthium, &c. quæ repellunt materiam, cui occurſant ad profundum; aut de repercuſſiuis communibus, & non ità propriis, qualia ſunt albumen oui, oleum roſaceum, malua, oleum camomelinum, & maſtichinum, & huius generis alia. Quibus ſuppoſitis duo pronuntiat proloquia. Primum eſt: quòd in principio omnium Tumorum, qui ex humorum influxu fiunt, & maximè phlegmonoſorum, conferunt repercuſſiua propriè dicta, decem caſibus ſolùm exceptis.

Primus eſt, quando materia eſt in aliquo ex emunctoriis ſupra à nobis aſſignatis. Quod verum tenet toties quoties aliquod ex præcipuis membris propellit illam materiam in prædicta loca; nam ſi in tali euentu talis motus per repercuſſiua auxilia impediretur, fortaſsè irruet in membrum aliquod nobile materia, quo fiet vt ſubitò mors contingat. At ſi Tumor accidat in his partibus à cauſâ aliqua primitiua, aut quia in aliquo membro vicino ſit vlcus, aut dolor, ratione cuius accidat in aliquo ex emunctoriis Tumor, vt quotidie experimur; pede vlcerato in inguine Tumorem excitari, & manibus vulneratis, ſub brachiis inflammationes fieri, tunc repellentia auxilia adhibere non erit vltra rationem, etiamſi propriiſſima (etſi Guido adhuc impropria non concedat:) Etenim in tali euentu timendus non eſt recurſus in partem principem, neque aliquod maius malum, vtpote in caſibus adductis nulla ex partibus principibus repurgatur; nec propellit materiam ad emunctoria. Quapropter meo iudicio, tunc poſſumus adhibere propriiſſima repercuſſiua, & non ſolùm communia, & non ita propria, vt refert Dionyſius Daza, *libro primo de Apoſtemat. capite viceſimo ſexto.*

Secundus caſus in quo propria repercuſſiua non ſunt applicanda in principio eſt quando materia eſt venenoſa, ne per recurſum veneficæ qualitatis ad partes internas cor inficiatur, & ſubitò fiat mors.

Tertius, quando Tumores fiunt à natura per viam terminationis, ſeu criſis, iuxta illud Hippocratis, *Aphoriſmor.* 1. *textu viceſimo. Quæ iudicantur, & iudicata ſunt, neque mouere, neque nouare aliquid ſiue medicamentis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere oportet*: Et ratio eſt, quia tunc humores pelluntur à Natura per modum ſolutionis morbi; ſed ſi per auxilia repercuſſiua illâ materia impediretur, & retroceſſum ad intra faceret, morbus non ſolueretur, ſed potiùs augeretur, causâ fouente intùs retentâ: igitur dum abſceſſus ſeu Tumores per modum criſis fiunt, eorum materia repercuſſiuis non erit cohibenda, ſed potiùs iuuanda, ſi à Natura validè non propulſetur, vt Galenus *in Commentario* aduertit.

Quartus eſt, quando Tumores fiunt ex materia craſſa admodum, & ad motum inepta; quæ per repercuſſiua, quæ cùm frigida ſint, magis incraſſatur, ineptiórque redditur ad motum.

Quintus eſt, quando materia eſt valde impacta & inconculcata in parte; ſiquidem potiùs in tali euentu remediis attenuantibus eſt educenda quàm repellentibus, hæc enim ſua frigiditate eam difficilem ad motum reddunt, & impoſſibilem ad retroceſſum.

Sextus, quoties Apoſtema incipit apparere in loco vicino aliquo principali membro, tunc enim ex repercuſſiuorum vſu poſſumus timere raptum illius humoris ad ipſum retrocedentis.

Septimus eſt in caſu, in quo plenitudo ſeu plethora eſt in corpore; nam locus non erit; ſeu capacitas in venis, vt in eis poſſit locari humor Tumorem, ſeu inflammationem cauſans.

Octauus, quandocunque ſit Tumor à cauſâ primitiua ſeu externa, quia ità citò peruenit ad ſtatum tum propter dolorem & membri imbecillitatem; tum etiam propter impetum fluxûs; vt non ſit locus, nec occaſio ſenſibilis ad auxiliorum repercuſſiuorum vſus.

Nonus eſt, quando particula in qua excitatur imbecillis admodum eſt ob eandem ratio-

nem, nempe quia ſic facilè recipit, & citò augetur, & ad ſtatum peruenit, ineptáque eſt pars ad propulſionem materiæ ob virium defectum.

Decimus tandem eſt & vltimus: quando cum vehementi dolore incidit Tumor, tunc enim mitigatoriis auxiliis, & non repellentibus opus eſt.

Secundum Guidonis proloquium eſt: quòd ſi ſermo ſit de impropriis repercuſſiuis ſuprà iuxta ſuam opinionem aſſignatis, abſque dubio & ſine formidine aliqua eis poſſumus vti in omnium Tumorum, præcipuè phlegmonoſorum principio, tribus tantum caſibus exceptis. Primus eſt: quando in aliquo ex emunctoriis apparent. Secundus: quando materia eorum venenoſa eſt: Tertius: quando fiunt per viam Criſis, ſeu terminationis; de quibus acerrimè negat vſum repercuſſiuorum auxiliorum adhuc impropriorum. Huic doctrinæ aſſentit Dyoniſius Daza *Tract.* 1. *de Apoſtematibus, cap.* 26.

Nos tamen præfatam doctrinam partim amplectimur, & partim non, eò quòd licèt in aliquo ex decem caſibus enumeratis non conueniant repercuſſiua propria, nihilominùs, octauus & nonus eſſe de ſubiecto non ſupponenti pro certo habemus: nam eò præcisè in his caſibus, ſcilicet quando Tumores fiunt à cauſa primitiua, & in parte ad motum debili, non competunt vera & propria repercuſſiua, quia ità citò fluit materia, vt ad ſtatum perueniant ità breuiter, vt tempus principij non ſit ſenſibile Medico, & ſic repercuſſiua non erunt adhibenda, ſed potiùs reſolutiua auxilia; ſed ſi hoc ità eueniṫ, huiuſmodi caſus non ſunt de ſubiecto ſupponente; ſiquidem quantum citiſſimè Medicus accedat, non poteſt non inuenire hos Tumores in augmento aut ſtatu, in quibus temporibus iuxta communem conſenſum non conueniunt mera repercuſſiua. Ergo dubium in his non procedit, vtpote eorum principia non cognoſcuntur Medica conſideratione, licèt phyſicè præfuerint, ac per conſequens idem erit dicendum quod in his Tumoribus non conueniunt merè repercuſſiua propria in principio, ac dicendum in ſuo augmento ſeu ſtatu non conuenire: de quo non poteſt eſſe dubium, nec procedit quæſtio. Præterquam quòd non omninò certum mihi eſt: quòd hoc ipſo quod huiuſmodi Tumores fiunt vel à cauſa procatarctica, vel in parte admodum debili, ità vehementi impetu fluat, vt tempus principij non manifeſtetur, & ſi hoc eſt verum, etiam excipi debet caſus in quo vehemens fluxus ob aliquam internam occaſionem, quia eadem militat ratio, quem non excipit Guido.

Nec placet id quod affert de vehementi dolore; nam hìc ſit ſermo de cura regulari Tumorum, ſeu inflammationum, non verò de coacta; & ſic ſi in principio Tumoris ità vrgeat dolor, vt caſus virtutis timeatur, aut aliud maius malum, tunc iam à cura regulari abſtinemus, & ad id quod vrget conſilium noſtrum primò dirigimus, anodyna auxilia doloris, mitigatoria apponendo, & fortaſsè narcotica adhibemus, vbi dolor non cedit quæ ſenſum partis medio ſtupore auferant; & cùm hæc frigida ſint, & in tali euentu adhiberi poſſunt iuxta omnium conſenſum, videtur manifeſta tunc repercuſſiua auxilia vetita abſolutè non eſſe.

Recedimus etiam ab eo quatenus excipimus alium caſum in quo repercuſſiua non competunt in principio, quem ipſe non excepit, nempè quando locus in quo Tumor apparet eſt profundus. Qua de cauſa Galenus reprobat repercuſſiua in iſchiade 10. *localium cap.* 2. dicens: *In manibus & pedibus pharmacis fluxionem repellentibus vtimur: circa coxendicum verò iuncturarum id facere vitemus; cùm enim in profundo ea ſita ſit, ſanguis ex vicinis & ambientibus vaſis, ac muſculis ad illam compellitur.* Quâ etiam ratione Gentilis *fen* 16. *lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 4. *dub.* 4. reprobat in diarrhœa adſtringentia exteriùs in his qui ventrem habent carnoſum, quales ſunt mulieres & obeſi, quia inquit ſtyptica virtus non profundatur ad intra, ſed exteriùs manens expreſſiorem facit, humoresex partibus externis ad inteſtina & fluxum adauget: igitur ex mente Galeni & Gentilis alius eſt caſus in quo auxilia repercuſſiua non competunt: Omitto etiam alios duos, ſcilicet quando humores fiunt per congeſtionem, aut quando ità vehemens eſt affluxus, vt partis mortificationem minetur, de quibus non eſt dubium repercuſſiua auxilia non competere in omnium opinione; ſed quia ſermo procedit de Tumoribus quæ per reſolutionem terminantur, in hac quæſtione Authores eos non adducunt.

Dvbivm VI.

Quid agendum ſit ſi Tumor ad ſuppurationem inclinet?

Sæpenumerò contingit Tumorum materiam auxiliis reſolutiuis non cedere, aut hæc impotentia eſſe ad illius reſolutionem. Quapropter in ſuppurationem inclinant quam nos intendere debemus, ſuppoſito quod reſolutio impoſſibilis fuerit; nam inter feliciores terminationes ſecundo loco poſitam ſuppurationem dedimus, vbi etiam ſigna eam demonſtrantia diximus eſſe tenſionem maiorem in Tumore, dolorem, pulſationem, & caloris abundantiam; ità vt dum hæc omnia adſunt, proculdubio ſuppurationem poſſumus præſagire, quam etiam iuuare ſecundum methodum erit vtile; hoc autem opus moliemur per applicationem auxiliorum vim habentium maturandi ſeu ſuppurandi, vt ſcilicet per ea humor ſeu materia contenta in membro laborante quæ per inſenſibilem halitum euacuari non potuit, & putrida eſt, corrigatur per actionem Naturæ concoquentem, & in pus eam vertentem, conſultò dixi *concoquentem*; nam non defuêre ex antiquis & modernis plures qui actionem illam facientem pus, (& idem dicunt de ea quæ in venis facit ſedimentum ex materia morbifica) vocârunt mediam compoſitam ex coctione & putredine, ſeu vtriuſque participem, ſimplicem tamen in ſuo eſſe. Quod ex eo probant, quia fit à calore naturali & præternaturali, & quia pus aliquantulum fœtet, quæ omnia coctionis & putredinis actionem prædictam eſſe participem oſtendunt. Falluntur tamen proculdubio meo iudicio. Nam Galenus *libro Artis medicinalis, cap.* 89. vocauit coctionem actionem facientem ceſſare putredinem; ſed talis eſt actio, quâ fit pus, ergo coctio ſolùm eſt dicenda. Neque ad id obſtat fœtor aliqualis ipſius puris, nam cùm ſupponatur materia putrida, ex qua pus aut ſedimentum fit, nihil mirum quòd aliquid corrupti

rupti perſeueret in genito : nec à ratione co-ctionis talis actio erit releganda, quia fiat à calore naturali & præternaturali, vel quia naturalis ſufficit & alter ſe habet per accidens, non aliter ac ſi nutritio ab alio calore fieret, ſoli naturali tribueretur. Præterquam quòd veriuseſt pus à calore præternaturali ſolùm fieri, quia ipſe ſolus valet materiam putridam ſuperare & alterare; attamen hoc non tollit coctionem dici, quia talis actio eſt faciens ceſſare putredinem à calore exiſtente in ipſo viuente, licèt non proprio & naturali, quia hoc ex natura ſpeciali materiæ euenit egentis calore præternaturali vt vincatur. Quâ etiam ratione fit vt propter eius incapacitatem in vltimum terminum perfectionis adquirendæ per coctionem non terminetur, videlicet in conuerſionem ſubſtantiæ aliti. Sed hæc omnia latum ſatis diſputationis campum offerebant, ab eis tamen in præſenti abſtinere decreui, quia forſan dum curam particularem Abſceſſuum aggrediemur, latior de hac re erit ſermo.

Porrò, auxilia ſuppurantia quæ illicò nobis applicanda ſunt, poſtquam Tumor quiuis in ſuppurationem inclinauerit, naturâ calida & humida debent eſſe (moderatè tamen) vt 5. *de Aliment. facult.* Galenus notificauit, *cap.*9. ſic : *Dictum verò eſt quod modicè humectantia & excalefacientia ſuppuratiua eſſe oportet* : Et vt effectus citiùs & liberaliùs fiat, eligantur ea quæ lentorem aliquem participent,& naturam emplaſticam habeant; nam finis quem intendimus eſt concoctio, ſeu correctio materiæ, ſed hæc fit à calore & humiditate, vt ex nutritione conſtat, ergo etiam auxilia quibus corrigatur materia, talia debent eſſe in qualitatibus, quia licèt per eam actionem non adquiratur vltima perfectio, ſufficit tamen quòd intendatur à Natura quæ aliàs perfectum vndequaque patraret effectum, ſi materia ex qua fit pus non eſſet incapax. Quòd verò viſcoſitas in talibus auxiliis ſeu emplaſtica natura ad id valde conducat, ex eo probatur, quia poroſitatibus occluſis, calor qui exhalari debebat,detinetur, à quo citiùs & meliùs concoctio fit. Huius veritatis teſtis ſit Hippocrates 6. *de morbis vulgaribus*, *Comment.* 2. *p.* 31. per ſequentia verba : *Quæcunque concoqui opus eſt, occludi conuenit : contraria verò exſiccare atque aperire.* Et idem tenet Galenus,*in Commentario* 5. *de ſimplic. medicam. facultat. cap.* 6. vbi tamen docet nón ſufficere medicamenta calida eſſe & humida, vt ſuppuratiua dicantur, ſed oportere neceſſariò vt viſcoſitatem & lentorem participent ob rationem allatam. Quapropter borrago, & camomilla licèt calida & humida ſint, non tamen ſuppurantia dicuntur, quia non ſunt viſcoſa; ea tamen medicamenta verè ſuppurantia ſunt, vt malua, lini ſemen, tritici farina, fœnugræcum, ouorum vitella, butyrum, caricæ ſeu ficus, maluauiſci folia, & radices, adeps quælibet, & his ſimilia, quorum catalogus erit dum Apoſtematum in particulari naturam explicabimus, vbi etiam varias compoſitiones adducemus, & diuerſas pro diuerſitate partis affectæ, pro ætate, & materiæ etiam diuerſitate.

Solet etiam eſſe ſignum ſuppurationis febris, aut quia excitetur de nouo, aut quia augeatur ſi anteà præerat; rigor etiam ob rationem ſuprà à nobis allatam; quibus accidit grauitas maior in ipſo membro. Hinc etiam notare debemus, quòd ſi Tumor partem calidam occupauerit, aut Tumor ex humore calidiori dependeat,citiùs expectanda erit ſuppuratio, quàm ſi materia ſit frigida,& pars debilis,& frigida etiam ſit. Et idem de regione, temperatura, & cœli ſtatu intelligendum eſt. Seruare etiam conuenit ordinem in applicatione prædictorum auxiliorum, vt actu calida apponantur, aliter enim materia incrudabitur, & non corrigetur.

Calor efficiens puris eſt calor compoſitus ex naturali & præternaturali; ſiquidem ſolus naturalis ſuperare non valet calorem materiæ putridæ quæ per maiorem alterationem & coctionem conuertitur in pus : Materia verò ex qua fit eſt vel ſolus ſanguis quartus humor, vel ipſe coniunctus cum alio ex aliis tribus humoribus. Tum quia experientiâ conſtat nullum eryſipelas exquiſitum,neque œdema, neque ſcirrhum ſuppurari, dummodò non fiant à portione aliqua ſanguinis permixta. Tum quia etiam id Galenus expreſsè docet 2. *Aphoriſmor. comm.* 47. ſic, *Pus ex ſanguine ortum habet, qui ſeminalem habet tranſmutationem.* Cæterùm, puris optimi conditiones notificauit Hippocrates 1. *Prognoſt. text.* 39. per hæc verba : *Pus autem optimum album eſſe debet,æquale, ac læue,& quàm minimè fœtidum : huic verò maximè contrarium peſſimum eſt* : Quæ omnia opus perfectum Naturæ demonſtrant, eò quòd quantò magis materia eſt correcta, tantò magis inclinat in albedinem tanquam in diſpoſitionem conſimiliorem efficienti intendenti ſibi eam aſſimilare. Rurſus lene ſeu læue debet eſſe, id eſt ſine aſperitate,& ſine horribili fœtore; ſiquidem fœtor arguit putredinem & materiæ vitium, & ſic magis diſtabit à putredine illa materia,vel pus,quod parum aut nihil fœtet; aſperitas autem denotat debilem actionem Naturæ non potentis æquè illam materiam alterare, & æqualiter vincere. Quapropter pus in quo aliqua ex his conditionibus deficit, non erit optimum abſolutè, & eius maior malitia ex contrariis accidentibus erit deſumenda.

Cœterùm, non hoc ipſo quòd Apoſtema in ſuppurationem inclinauerit, debemus vti remediis pus facientibus, ſed digerentibus, etiamſi ſit quantitas notabilis puris iam facti; præcipuè in Apoſtematibus paruis ſuperficialibus, pendentibúſque à materia ſubtili, & vbi cutis fuerit raræ contexturæ. Cuius eſt author Galenus 3. *Method. cap.* 5. ſic : *Quin ſi pus aliquod notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit quod nonnulli faciunt, protinus incidere, ſed digeſtionem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum vſus ex affectu ſit coniectatus.*

Facto verò pure, ſeu materia in Apoſtemate ſtatim debet euacuari ſciſſione factâ per lanceolam, vel per cauterium, vel per appoſitionem auxiliorum cauſticorum, id eſt vim habentium exulcerandi. Ex quibus apertio quæ fit à Natura eſt melior, ſi ex eius detentione ſæpenumerò corroſiones non contingerent. Quapropter quæ fit cum lanceola ſecurior eſt, ſicut ea quæ fit cum cauterio. Omnium verò deterior quæ fit cauſticis remediis,& quia nimium temporis conſumunt in apertione, & quia pure detento corroſiores fiunt in partibus interioribus : Vnde in tribus caſibus ſpecialiter cauſticum auxilium non eſt adhibendum. Primus quando Apoſtema eſt profundum, & cutis nimis denſa, quia ità remiſsè operatur, vt tardiſſimè aut nunquam ſe-

quatur finis intentus. Secundus quando fuerit Apoſtema factum ex humore corroſiuo. Tum quia remedium cauſticum ſuo calore nimio reddit humorem deteriorem, tum quia ex eius nimia detentione in operando ſequantur incommoda corroſionis factæ in humore. Tertius eſt, quando Apoſtema eſt iuxta membrum aliquod præcipuum, vel iuxta oſſa, venas magnas, arterias, neruos, aut iuncturas, quia ſi illicò non aperiantur lanceolâ, aut cauterio, imminet periculum corruptionis harum partium.

Sed dubitabis: An ſit neceſſarium vt Apoſtema ſit perfectè maturum antequam à Chirurgo aperiatur? Ad quod reſpondetur: Supponendum eſſe debere Apoſtema ex duplici capite cognoſci. Primò ex accidentium remiſſione, aut diminutione, ſiue ablatione, vt ſi deficiat aut diminuatur dolor, pulſatio aut febris, vel durities, & color albus apparuerit, & ponderoſitas ſentiatur in ipſa parte Tumore affecta. Secundò cognoſcitur per tactum, præcipuè in Apoſtematibus ſuperficialibus, in quibus oportet duos primos digitos adhibere ſupra Tumorem, quorum vnus alternatim & ſucceſſiuè comprimat. Quo facto ſi materia fluitet & eleuet alterum digitum, erit ſignum puris facti & contenti. In Apoſtematibus verò magnis applicabis duos digitos vtriuſque manus vt compreſſio & impulſus fiant maiori vi. Ex his verò ſignis ſimul conſideratis oportet coniecturale iudicium facere de pure iam facto: in illis verò quæ profunda ſint ex primis ſignis iudicium eſt faciendum, vtpote tunc tactus fallax admodum erit.

His ſuppoſitis dicimus non in omnibus Apoſtematibus expectandam eſſe perfectionem maturationis ad apertionem: Sed octo caſus excipiendos eſſe, in quibus non conuenit id facere, ſed potiùs apparente pure quomodolibet ſit ſcarificandum eſſe. Quinque ſumuntur ex parte materiæ, & tres ex membro in quo poſſunt apparere. Primus eſt quando membrum ità eſt debile per eſſentiam ratione alicuius accidentis, vt talis fiat coniectura, quod antequam poſſit corrigere & concoquere materiam, viuens deficiat. Secundus eſt quando multitudo materiæ eſt tanta vt iudicemus calorem, & virtutem membri eam non poſſe ſuperare, immò potiùs ipſa calorem natiuum membri ſuffocabit. Quapropter citò erit facienda ſcarificatio. Tertius quando materia nimis groſſa eſt profunda, & inconculcata in membro, quia tunc membrum eam non poterit vincere, & ſic meliùs eſt illicò eam euacuare factâ apertione. Quartus quando pars incipit mortificari, de quo dum de Gangræna agemus, latiùs dicemus. Quintus eſt, quando materia eſt venenoſa, quia eius detentio horribilia accidentia cauſabit, & maius malum quàm ſi euacuetur ante perfectam correctionem.

Ex parte verò membri primus caſus, in quo ſine perfecta maturatione poſſumus & debemus ſcarificare, eſt, quando Apoſtema eſt iuxta membrum principale in quod poſſit timeri recurſus materiæ ad ipſum. Secundus quando iuxta iuncturas eſt & ligamenta, ob periculum etiam retroceſsûs illius in dictas partes, & ne imbibatur in ipſis, & motus impediatur, morbúſque diuturnus fiat. Tertius & vltimus eſt, quando Apoſtema eſt ſupra oſſa, neruos, arterias, aut panniculos, vel ſupra aliquam partem continentem ſub ſe cauitatem, vt pectus, coſtæ, & venter, nimirum quia detenta materia ſupra ventrem poteſt corrodere vſque ad inteſtina, & fiſtulam cauſare; & in aliis partibus alia etiam mala, vt corroſiones, quæ omnia euitari debent, præſertim quando minus malum ex apertione ante perfectam maturationem ſequitur.

Quid verò agendum poſt apertionem Apoſtematis, non pertinet ad præſentem diſputationem, dicemus tamen dum de Vlcerum curatione agemus, & dum ſpecialem curationem Apoſtematum adducemus. Quare dicta in præſenti ſufficiant.

TRACTA

TRACTATVS II.

DE TVMORIBVS IN PARTICVLARI, Eorúmque caufis, dignotione, & curatione.

DISPVTATIO I.

De Phlegmone, aliifque à fanguine generatis Tumoribus.

DVBIVM PRIMVM.

Quid fit Phlegmon: quæ eius caufæ, & figna.

INTER quatuor Tumorum genera, quorum naturam, caufam dignotionem & curationem in præfentiarum nobis in animo eft difquifitio obeunda, iuxta Galeni doctrinam Medicinæ Oceanum, qui accuratiffimè vt affolet, *lib.* 13. *Methodi*, de Phlegmone primò difputauit, quem fi *cap.* 1. *huius libri* confulamus proculdubiò inueniemus id non temerè feciffe: verba perpendite: *At cùm plures fpecie affectiones in his fint, primùm agemus de phlegmone, expedit enim ab hac cepiffe, & quia frequentiffimè incidit, & quia febres, aliáque fymptomata periculofiffima excitet.* Ex quo planè conftabit non fortuitò, fed præmeditatione matura, rationéque duce de Phlegmone difceptare incepiffe. Quapropter nos tantum imitantes Virum, eadem fequemur veftigia; fi primò Phlegmonis naturam perpendamus, de qua nunc inquirimus, quid fit, quæ funt eius figna, & caufæ.

Circa primum oportet prælibare Phlegmonis non vnicam tantum tum apud Antiquos, tum apud noftri temporis Scriptores fuiffe acceptionem: nam Galenus more Veterum, qui ante illum fcripferunt pro omni partium veluti inflammatione, & quadam efferuefcentia, hoc eft pro omni calida, & veluti flammea difpofitione (quam phlogofin communiter appellant) *lib.* 1. *de morb. & fymptomat.* fumpfit, & 2. *ad Glauconem, cap.* 1. Secundò fumitur pro quacunque inflammatione humoris calidi, vt idemmet Galenus 3. *de facult. naturalib. cap.* 5. tenet: Tertiò tandem fumitur ftrictiùs pro Tumore facto ex laudabili fanguine, fub qua fignificatione idem Author *lib.* 13. *Methodi. cap.* 1. de illa tractat, de qua in præfenti (relictis prioribus acceptionibus) inquirimus quid fit.

Secundò, animaduerfione dignum eft Phlegmonem effe nomen commune duo in fe inuoluens, nempè Phlegmonem veram legitimam, feu exquifitam, & Phlegmonem illegitimam non veram, feu non exquifitam. Primam omnes Scriptores vnà cum Galeno: *Inflammationem factam ex fanguine laudabili citra alterius cuiufuis humoris permixtionem*; vno ore vocarunt: Secundam verò, Tumorem quemlibet ex fanguine permixto cum altero humore nominare confueuerunt, ità vt ratione diuerfi humoris cum fanguine permixti diuerfam fortiatur denominationem, vt fi v. g. fanguis & bilis permifceantur, & Tumorem generent, talis non dicetur abfolutè Phlegmon, quia exquifitè talis non eft, fed dicetur Phlegmone Eryfipelatodes, & fic pari proportione reliquorum humorum cum fanguine, vt latiùs *tractatu noftro de differentiis Tumorum in generali* patefecimus. Præfens igitur Controuerfia folùm de Phlegmone vera & legitima procedit, quæ fcilicet fit eius natura; etenim de non vera & illegitima cuique conftabit; qui veram Phlegmonem, & alterius Tumoris naturam, cuius eft caufa alter humor, qui cum fanguine mifcetur percalluerit; fiquidem in tali euentu Tumor habebit mediam naturam inter Phlegmonem & eryfipelas, fi cum bile fiat permixtio fanguinis (& idem de aliis humoribus pari modo eft intelligendum.) Quapropter qui omnium legitimorum Tumorum naturam perpenderit, facilè illegitimas differentias difcere poterit.

Cœterùm, prælibatis his, fi quis attento animo legat ea quæ Galenus adducit *lib.* 13. *Methodi cap.* 1. inueniet fanè Phlegmonis naturam & quidditatem fatis explanatam, quo in loco ficut & *lib. de Tumoribus præternaturam, cap.* 2. particulatim & ex profeffo naturam Phlegmonis defcribit dicens, *effe inflammationem in partibus carnofis cum rubore, dolore, nimióque calore cum tenfione etiam, renitentia & pulfatione*: Quibus verbis fufficienter natura Phlegmonis declaratur; fiquidem in aliquo conuenit cum reliquis Apoftematibus & in aliquo difcrepat. Quod vt clariùs conftet, fingulas particulas definitionis, feu defcriptionis figillatim perpendere non erit præter rem.

Igitur dicitur inflammatio in partibus carnofis, quia per imbibitionem in porofitatibus carnis attollitur pars in maiorem magnitudinem indebitam pro fua naturali formatione. Hæc autem imbibitio fanguinis fieri non poteft in aliis membris fimplicibus, quales funt arteriæ, nerui, ligamenta, & fimilia, quia cùm durioris fint fubftantiæ, refiftunt valdè impulfui fanguinis: fecus verò partes carnofæ, propter fuam naturalem mollitiem. In quo conuenit Phlegmon cum omnibus aliis Tumoribus præter eryfipelatofum quem

quem cutis passionem omnes nominârunt; siquidem ob eandem rationem in partibus carnosis firmantur. Nec me latet alibi dixisse dum de Apostematum generatione in generali egissem, ossa posse apostemari: quo fit vt non solùm in partibus carnosis Phlegmone oriri possit, verùm in aliis quantumuis duræ sint substantiæ & contexturæ; ibi namque possibilitatem euentûs, raro tamen & difficulter, ratione metaphysica demonstrauimus: in præsenti tamen cum Galeno de eo quod frequentiùs, & continuò accidit, loquimur. Rubor prætereà apparet in particula quæ Phlegmone laborat, quia sanguis à quo causatur ex propria natura ruber est; cúmque in cute splendeat, color humoris prædominantis planè conuincitur ruborem nimium Phlegmonem atteſtari, per quod summoperè à reliquis Apostematibus distare omnes affirmant.

Dolor denique in Phlegmone inuenitur à sanguinis multitudine distemperante & distendente ipsum membrum; propterea quod cùm ipsum in maiorem & præternaturalem molem attollatur, humore impacto in ipsius porositatibus impetúmque faciente, necesse profectò est vt partium continuitas soluatur à quo immediatè proficiscitur dolor, nì fortasse pars vbi firmatur Phlegmon sensûs fit expers, vt probè satis Galenus 2. *ad Glauconem*, *cap.*1. notauit, de Phlegmone loquens sic ait: *vehemens dolor arripit hominem, nisi omninò sensum hebetem habuerit*: In quo euentu non deficit dolor, quia natura phlegmonis ipsum non expoſcat, sed quia deficit quædam conditio, nempè sensus partis, quæ si poneretur, statim ex vi Phlegmonis dolor excitaretur. In hoc conuenit cum erysipelate in quo est dolor pungens, non à distensione causatus, vt in Phlegmone, sed à mordacitate bilis, discrepat tamen ab œdemate & scirrho, quia hi Tumores indolentes sunt.

Rursùs calor & efferuescentia excitatur, quia per sanguinis multitudinem occluduntur porositates, & calor natiuus illius partis quæ Phlegmone afficitur euentari non potest. Quo etiam fit vt fuligines quæ continuò à calore eleuantur, tum ex materia nutritionis, tum etiam ex ea quæ coniuncta causa dicitur in Phlegmone ibi detineatur, neque exhalari possunt: cúmque admodum ex propria natura calidissimæ sunt, euenit vtique vt per moram quam contrahunt in parte plusquam ipsius natura expostulat, excalefiant, indéque putredinem in materia illa impacta inducant, à qua ardor maior & efferuescentia sentitur in membro.

Hinc etiam disces quâ ratione phlegmon sibi comitem habeat pulsationem; etenim dum calor instigat aliquam partem plusquam eius natura postulat, refrigerium expoſcit, quod medio motu diastole, seu dilatationis arteriæ consequitur; ipsa siquidem iuxta necessitatem, & proportionem refrigerationis dilatatur, & aërem in quantitate proportionata pro refrigerio sugge-rat, cuius testis est Galenus in ipsa pulsûs definitione, à cuius explicatione (quia huius loci non est libenter abstineo.) Igitur si particula quæ Phlegmone corripitur, calida valde præternaturam est, necesse profectò est arteriam ei coniunctam motum dilatationis maiorem quàm pro natura debetur, parere. Quo fiet vt cùm ad maiorem locum extendatur arteria comprimat necessariò partem; Ergo cùm hæc compressio media impulsûs communicatione fiat à motu dilatationis maioris nascitur inde vt pars carnosa arteriæ coniuncta & vicina fortiatur ipsam compressionem, seu impulsum, & per consequens pulsationem, seu dolorem pulsantem patiatur. Quod de Phlegmone magna intelligas velim, vt Galenus 14. *Methodi cap.* 1. notat dicens: *Propterea pulsatio magni Phlegmonis est proprium symptoma*: Aliter enim paruus Phlegmon pulsatione caret, vt ex eodem Galeno 13. *Methodi*, *cap.*1. colligi potest: nam de Phlegmone loquens sic ait: *Cum quo nonnunquam & pulsationis est sensus, cùm scilicet malum amplius increuit, ac potissimùm cùm suppuratur*: Porrò in calore & pulsatione conuenit Phlegmon cum Erysipelate, etiamsi calor vehementior sit, in hoc quia humorem calidiorem sibi comitem habet à quo fouetur: pulsatio verò maior apparet in illo: in reliquis verò Tumoribus neutrum ex his repellitur. Quapropter ab illis Phlegmon satis discrepat.

Tandem tensio & renitentia in eo inuenitur; illa ob multitudinem vasorum qui ex materia coniuncta Phlegmonis eleuantur, & resolui nequeunt, propter caloris natiui imbecillitatem; ista verò propter multitudinem materiæ in membro impactæ, cuius ratione tangenti apparet resistentia aliqua, quæ ab aliquibus licèt impropriè durities vocatur, non quia reuerà talis sit, siquidem non tangimus in Phlegmone rem duram verè, vt quando tangimus lapidem, sed rem inflammatam, & valde tensam, quam quia resistit, renitentem vocamus. In quo ab erysipelate satis discrepat, vtpote in hoc nec tensio, nec durities inuenitur; in scirrho autem vera durities tangitur, sicut in œdemate mollities, vt suis capitibus copiosiùs dicemus. In præsenti tamen satis scire sit, Phlegmonem apprimè descriptum esse per verba suprà relata.

Veruumtamen vt hucvsque relata doctrina clarior appareat, obiicio sic: In Tumore scirrhoso datur vera pulsatio necessariò, & aliàs debet habere tensionem, renitentiam, dolorem, calorē & ruborem; non ergo differt à vero Phlegmone, ac per consequens eius natura non est probè declarata. Antecedens per singulas partes sigillatim probo: nam pulsatio adest in Phlegmone saltem magno, quia à multitudine humoris obstruitur pars, impeditúrque ventilatio & fuliginum exhalatio, vnde necessitas refrigerationis oritur, & per consequens motus dilatationis maior quàm consuetus in arteria comprimentis partem sibi contiguam; sed in scirrho est multitudo humoris quæ valet obstruere, ità vt detineantur fuligines & calor partis augeatur; ergo eadem est necessitas refrigerij, & motus maioris dilatationis, ac per consequens pulsationis in parte ratione compressionis factæ; Rursùs dolor fit immediatè à solutione continui, sed in quolibet Tumore est solutio continui, vt satis *Tractatu nostro de Apostematibus in generali. dub.* 2. demonstrauimus; ergo in scirrho erit dolor, calor similiter ob prohibitam transpirationem & ventilationem adesse debet, à qua etiam ruborem originari, ratione caloris non minùs certum apparet. Denique tensio & renitentia inueniri hæc debent à multitudine humoris melancholici; illa à vapore eleuato à calore existente in parte; ergo omnia quæ in vero Phlegmone inueniri diximus, de scirrho verificantur, non ergo sufficienter differunt.

Respon

Respondeo facilè: quòd licèt fit verum in scirrho dari obstructionem, & prohibitam ventilationem, & fuliginum detentionem; tamen non dilatatur arteria præter naturam; quia cùm humor melancholicus à quo causatur scirrhus fit ex propria natura frigidissimus, adeò refrigerat partem, vt licèt aliàs fuligines detineantur, non maneat calidior; vnde necessariò cesset finis maioris dilatationis in arteria, ac per consequens pulsatio non est, neque dolor: nam licèt continuitas partis soluatur, quia tamen propter terrestrem & crassam humoris melancholici naturam impeditur communicatio virtutis ad sensum in ipso membro patiente, fit quòd non fit dolor, licèt adfit eius causa, quia deficit quædam conditio necessariò requisita ad ipsum, nempè sensus partis; sed de his plura diximus *loco nuper citato*.

Rursùs nec calor, nec rubor ob frigiditatem humoris melancholici alterantis ipsam partem vsque ad cutem. Denique veram duritiem & non renitentiam in scirrho experimur, eò quòd humor ex propria natura terreus est, motúmque substantiæ lapideum inducit qui veram duritiem ostendit, vt omnes Scriptores fatentur: quo vndequaque dubium solutum manet.

Dices vlteriùs: Pars quæ erysipelate vexatur calidior est illâ quæ Phlegmone corripitur, vt paulò suprà notauimus: ergo pulsatio maior debet esse in erysipelate quàm in Phlegmone, quod non cohæret cum dictis. Antecedens est certum, Consequentiam sic ostendo: nam quò calidior est pars, eò magis vrget finis dilatationis in arteria, ipsáque magis dilatatur, dummodò impedita non sit ex se; sed pars erysipelate laborans calidior est; ergo in ea adest vsus maior dilatationis in arteria quàm in phlegmonosa, ac per consequens maior in illa pulsatio sentietur.

Respondeo facilè admittendo Antecedens, & negando Consequentiam; nam cùm passio sit cutis erysipelas, eius ingens calor præcipuè cutaneas partes depascit, in quibus paruissimæ, aut nullæ sunt arteriæ ad earum vsum & refrigerium deferuientes; & sic nihil mirum quòd pulsatio minor quàm in Phlegmone sentiatur; nam in hoc partes internas calor depascit, in illo verò non ità intensè infestantur, ac proinde in Phlegmone cæteris paribus maior pulsatio sentitur, vt ex Galeno didicimus.

His præiactis, tempestiuum iam est, vt Phlegmonis causas disquiramus, quæ (vno ore omnibus prædicantibus) triplici assignantur forte: alia enim dicitur Primitiua seu euidens, alia Antecedens, & tandem Coniuncta alia. Euidentes causæ dicuntur occasiones externæ, vt contusio, disruptio, fractura, luxatio, & alia id genus, quæ quatenus dolorem in particula excitant, fluxionem accersunt: Antecedens causa dicitur sanguinis laudabilis & inculpati exuberantia, vt quando ad immoderatam humorum repletionem venæ perueniunt, illicò sanguinem expellunt ad partem aliquam, vel imbecillem, vel plus iusto excalefactam, vel dolore affectam; tunc quidem sanguis ille fluens dicitur causa Antecedens, quæ totum corpus, quia plenum tanquam superfluum expellit. Quod idem contingit si sanguinis abundantia in aliqua parte tantum fit, quæ multitudinem tanquam quid à sua nutritione superfluum deponit in aliam imbecilliorem; in casu tamen in quo ab occasione externa, vt à percussione excitetur Tumor, poterit contingere, vt fiat defluxio, quin nec in toto, nec in aliquo speciali membro quantitate aut qualitate abundet, aut peccet sanguis, eò præcisè quòd omnes mittant sanguinem, & spiritus in subsidium partis dolentis, aut alio modo affectæ; omnibus tamen modis hoc vnum erit commune, vt causa Antecedens dicatur in Phlegmone sanguis ille qui fluit in partem nondum tamen impactus est in illa seu imbibitus: tandem causa coniuncta, seu continens dicitur ipse sanguis, qui iam contentus seu impactus est in loco affecto.

Sed dices ex Auicenna in sua Apostematis definitione, quam *tractatu nostro* explicauimus, constat in quolibet tria morborum genera necessariò inueniri, nempè distemperiem, solutam vnitatem & magnitudinem adauctam; sed si Phlegmon fiat ex sanguine laudabili, non potest sibi habere comitem distemperiem; ergo malè assignamus pro eius causa sanguinem inculpabilem, & omni corruptione & alteratione expertem. Maior est certa, & à nobis admissa. Minor probatur; nam sanguis quantumuis in maiori quantitate irruat in membrum aliquod, dummodò seruet suam naturalem temperiem, non potest distemperare ipsum, quia semper seruat eandem intensionem caloris, siue in parua, siue in magna sit quantitate: sed quando in parte solùm aggregatur sanguis sufficiens pro nutritione non distemperatur, ergo neque quando aggregatur in maiori multitudine quàm sit opus, distemperabitur, ac per consequens, vel non fit Plegmon ex sanguine laudabili, vel non continet tria morborum genera.

Respondeo tamen: verum & exquisitum Phlegmonem semper fieri ex optimo sanguine laudabili; nam non verus cùm dicat alterius humoris permixtionem cum sanguine, nihil mirum quod non dicatur fieri ex laudabili materia, (nam propter permixtionem deperdit sanguis aliquid de qualitatibus naturalibus) si attendamus ad causam Antecedentem, secus tamen si causam Coniunctam respiciamus; siquidem hæc membri vbi firmatur Phlegmon porositates obstruit, quo fit vt prohibeatur ventilatio in illa materia, & sic illicò putrefiat, & corrumpatur. Vnde statim distemperabit partem ratione caloris putredinalis, & sic manet solutum dubium.

Neque valebit si iterùm obiiciat aliquis cum Galeno *lib. de Tumoribus præternaturam, cap. 2.* qui dum de sanguine Phlegmonem causante loquitur, sic ait: *Immodicè autem calida non statim ab initio, sed temporis processu fit*: Ex his ergo deduci non incongruè potest non statim putrefieri sanguinem, cùm dicat successu temporis calidiorem reddi, ac per consequens argumentum primò factum remanebit in sua vi, nempè vel quòd in quolibet Apostemate non sint tria relata morborum genera, vel quòd Phlegmon non fiat ex sanguine laudabili.

Respondeo tamen verum esse tempus mediare ad corruptionem sanguinis, adeò tamen esse paruum vt non sit Medico sensibile, ac proinde quoad Medicum semper Phlegmon sibi comitem habebit distemperiem, cum quo etiam bene stabit eius causam, Antecedentem esse laudabilem sanguinem secus coniunctam.

Tandem de signis dicendum restabat, sed quia in

in definitione suprà posita satis conspicuè sunt adducta, in præsenti repetere onerosum iudicavi: animadversione tamen in hac re dignum est rarò accidere quòd phlegmon sit simplex, immò vtplurimum ei associatur erysipelas, interdum œdema, & scirrhus. Quare qui omnium curationes, & essentias simplices perlegerit, facilè compositas percallebit, & mediam viam in curationibus eliget.

DVBIVM II.

De Cura Phlegmonis.

QVicunque ad specialem medelam Phlegmonis accedere vult, summoperè vniuersalibus dogmatibus debet supponi instructus, vt exinde faciliùs specialem curam consequi valeat. Hanc ergo in Phlegmone quadruplici curatiua intentione claudi pro certo ab omnibus habetur, scilicet per victûs debitam institutionem, per Causæ Antecedentis auersionem, per materiæ seu Causæ Coniunctæ euacuationem, & tandem per symptomatum, seu accidentium correctionem.

Prima itaque intentio perficitur in Phlegmone per debitam administrationem sex rerum non naturalium, & eorum quæ illis annexa dicuntur, ità vt omina ad frigiditatem, & moderatam humiditatem accedere debeant. Quâ ratione aërem clarum syncerum, & frigidum eligere opus erit; victum seu modum cibandi tenuem frigidum & humidum, qualis est vsus cichorij, endiuiæ, borraginis, vuarum passarum, pullorum, carnium, & caponum. Potus sit vinum pauciferum plurimâ aquâ dilutum. Quòd si febris vehemens adfuerit, ab eo abstinebimus. Præterea partem Phlegmone correptam quantum fieri poterit quietam seruabimus; iram, deinde, clamorem, contentionem, & veneris vsum summoperè fugere debemus. Denique à somno diurno, & præsertim meridiano, & ab omni repletione tam cibi, quàm potûs cauere debemus, semper etiam solliciti, vt aluus optimè respondeat, ità vt si opus fuerit clysteribus ipsam subducamus.

Secunda intentio curatiua, quæ Causæ Antecedentis auersio est, perficitur præcipuè per venæ sectionem, si vires & ætas ferant: hæc autem exercenda venit in parte è directo opposita laboranti, ità vt ratione temporis ipsius, Phlegmonis vel reuulsionem intendamus facta phlebotomia à parte distantiori directè opposita, si sit in principio, vel si sit in augmento ex ea parte imperata non ita distanti ex qua non sequatur tanta reuulsio. Deriuatio verò fit maior, vel tandem si sit in statu, seu summo vigore ex ea parte vbi fiat maior euacuatio, vt si v. g. appareat inflammatio in oculo dextro, aut in parte dextra gurgulionis, primò venam mediam secabis brachij dextri, deinde verò venam cephalicam humeralem etiam dictam, nisi ità in principio inflammatio sit, vt parum aut nihil indicet, aut vrgeat causa Coniuncta, hoc est sanguis contentus in membro laborante, in quo euentu ex talo eiusdem lateris possumus sanguinem mittere. Sed de his satis diximus *Tractatu nostro de cura generali Apostematum*, quem si quis memoriâ teneat, procul dubio cognoscet venæ secandæ electionem à laborantis particulæ positu, & situ & tempore sumendam esse, vt 13. & 14. *Methodi*, ac sæpè alibi Galenus docet.

Confert etiam non parum ad retractionem, seu causæ Antecedentis auersionem, motus, frictio aut ligatura, necnon cucurbitularum vsus in partibus oppositis his qui Phlegmone corripiuntur, præsertim si fiant postquam celebrata sit sanguinis missio. Itaque si in manibus inflammatio est orta, crura fricanda sunt, vel liganda; si autem in cruribus appareat, manus & brachia fricanda sunt: Quod exprefsè habetur apud Galenum 14. *Methodi*, *cap*.6. Et sic pari modo de aliis partibus iuxta nostra præcepta generalia Philosophari debemus. Cæterùm, quantum attinet ad euacuationem per expurgationem in puris, & legitimis Phlegmonibus non conuenire certò iudico. Quia tunc cum solus sanguis quartus humor peccet in quantitate, & hic securiùs extrahatur per sanguinis missionem, immò per expurgationem nunquam educitur, vnde euenit vt expurgatio pro hac complenda indicatione seu intentione inutilis erit. Attamen quia rarò aut nunquam contingit purum, & syncerum Phlegmonem excitari, sed illegitimum in quo permixtio alterius humoris cum sanguine inuenitur, expedit vtique purgationem moliri per ea medicamenta quæ humorem peccantem è directo respiciant, quorum catalogus, & forma *cap. de erysipelate*, & *œdemate* adducetur. Seciùs tamen est in talibus primò sanguinem mittere in quantitate conuenienti, deinde verò purgare; per illam enim corpora fluida redduntur, valdéque disposita vt expurgatio exerceatur, quæ etiam exercenda venit in casu in quo adsit in corpore cacochymia, seu excessus alterius humoris à sanguine.

Tertiam curatiuam intentionem assequimur his quæ Causam Coniunctam, seu impactam in membro laborante educere, seu euacuare valeant. Hæc autem in omnibus temporibus Phlegmonis vna esse non debent, nam in principio solis repercussiuis, vti conuenit, exceptis memoratis casibus *tractatu nostro antecedenti*, vt Galenus 13. *Methodi*, *cap*.6. exprefsè tenet per hæc verba: *Magisque profectò ad incipientes phlegmonas, frigidis adstringentibúsque, quàm his quæ digerunt est vtendum*. En Galenum repercussiuorum vsum in inflammationum principiis conuenire docet. Quâ ratione vti tutò quis poterit oxycrato, quod nihil est quàm mixtura quædam ex aqua & aceto, ità quidem temperata vt adhuc bibi possit: Spongia ergo oxycrato perfusa, aut imbuta parti in qua Phlegmon residet, imponenda est ex ipsius Galeni consilio 2. *ad Glauconem*, *cap*.3. vel si spongia absit, stupa, aut panno lineo suaui fouebimus partem, super ipsámque ipsum imponemus, & pluries iterabimus. Deinde si vino austero eodem modo vtamur, idem præstat beneficium ex eodem Galeno 3. *Methodi*, *cap*.5.

Aliis non minoris momenti medicinis vtuntur Authores in Phlegmonis principio, tam compositis quàm simplicibus; in præsenti tamen solùm ea tum quæ mihi experta sunt, tum quæ magis vsualia videntur seligam. Igitur ex simplicibus valde confert semperuiua, portulaca, hyosciami folia, plantago, oleum omphacinum,

cinum, cichoria, endiuia, gramen, corrigiola, id eft, fanguinaria. Cortices granatorum, quercûs, cyperi, & nucum folia: Minùs tamen repercutiunt quæ fequuntur, lactuca, cucurbitula, malua, vinum aufterum, aqua communis applicata imbuta fpongia, oleum rofaceum, albumen oui, oleum violarum, myrtillorum, cotoneorum, & papaueris. Sed aduertas, obfecro, olea non conuenire in magnis inflammationibus per fe fola; ea fiquidem augent fua vnctuofitate affectum, ex Hippocrate *libro de Affectionibus*. Reliquorum verò omnium vel fuccus, vel decoctum, vel fubftantia ipfa triturata ad formam emplaftri tutò applicari poffunt; ità vt vbi maior fuerit neceffitas repercutiendi, fortioribus auxiliis vtamur, vbi verò non ità, leuioribus.

Ex compofitis verò id habebit prærogatiuam fpecialem quod Recipit aquæ rofaceæ, & plantaginis, an. ℥ ij. fucci plantaginis aut femperui. ℥. iiij. aceti rofacei, ℥. ß. album. ouor. num. ij. omnia mifceantur, & optimè agitentur.

Item ♃. Succ. femperui. & plantag. an. ℥. ij. olei rofac. & farinæ hord. an. ℥. j. ß. aceti ℥. ß. Mifce & fiat decoctio, pofteáque foueatur pars: vel fi per modum emplaftri velis vti, huic medicamento adde pulueris fumach, & corticum granatorum, ana ℥. j.

Ceratum humidum Galeni idem præftat beneficium: modus autem quo efficitur adducitur ab ipfo, 6. *Methodi cap.* 5. vbi fic fcribit.

♃. Olei rofacei omphacini ℥. iiij. ceræ albæ. ℥. j. Mifce, & ad lentum ignem fiat liquatio, & poftquam frigefcat adde aquæ frigidiffimæ quantum poffit imbibi, & fic fiat applicatio.

Denique id medicamentum quod conficitur ex oui candido liquore, oleo rofaceo, & eorum aqua ftillatitia facilè, & fummè proficuum effe pluries vidi.

In augmento verò phlegmonis genuina iam inftat indicatio, nempè fanguinis fluentis cohibitio, & illius qui in membro continetur per infenfilem halitum euacuatio; cùm enim caufa Coniuncta in augmento valde impacta, & inculcata in membro fit, impelli non poteft, nec retrocedere vi comprimente medicinarum repercuffiuarum; ideò eius euacuationem intendere debemus per porofitates eis præfidiis permixtis cum repercuffiuis quæ materiam attenuare valeant, & vulgò refolutiua dicuntur, Sic ergo cùm augeri incipit Phlegmon; ità vt plus fanguinis reftet qui currat, & moueatur in partem quàm qui impactus in ea fit, tunc repercuffiuis, & refolutiuis, vti procul dubio conuenit; illis tamen in maiori quantitate, iftis verò in minori, quia illorum indicatio inftat magis.

Seruare tamen in hac re Auicennæ confilium erit neceffe, ipfe enim *lib.* 1. *doct.* 4. *tract.* 1. *cap.* 3. docet in augmento phlegmonis cum refolutiuis, & repercuffiuis auxilia mollificantia, & humectantia adhibenda effe: Et ratio eft quia cùm in augmento impacta fit, valde materia coniuncta repercuffiua cùm frigida fint, & adftringentia materiam magis indurabunt; refolutiua verò tenuiorem partem refoluent, ac per confequens parte craffâ induratâ nunquam in fælicem terminationem deueniet inflammatio. Quapropter oportet vt eademmet auxilia refolutiua quæ cum repercuffiuis, (crefcente phlegmone) permifceri debent, fint etiam mollificatiua feu humectantia, vt exinde caufa Coniuncta molliori redditâ faciliùs poffit refolui, nec indurari vi repercuffiuorum auxiliorum.

Sed vt prædictæ doctrinæ fructus colligere quis poffit, diuerfas formas medicamentorum quæ in augmento Phlegmonis applicari debent, depingam. Primò ergo ex Galeni confilio 13. *de fimplic. medicament. facultatibus*, oleum rofaceum per fe folum fummoperè iuuat; ipfum enim vim habet repercutiendi, & aliquantulum refoluit.

Præftat idem beneficium id quod recipit fic.

♃. Mufti ad ignem feruefacti (Hifpanè *arrope*) ℥. iiij. aquæ rofaceæ ℥. ij. aceti ℥. ß. croci gr. vj. omnia ad lentum ingem parum ferueant, poftea percolentur, & lineo panno in eis madefacto fiat applicatio.

Aliud Auicennæ fic habet: ♃. Maluarum, & abfinth. an. m. j. rofarum p. j. coquantur in fufficienti quantitate aquæ, & pofteà adde farinæ hordei ℥. ij. olei rofac. & chamæm. an. ℥. ij. vitell. ouor. num. ij. fiat incorporatio, & fit applicatio in quantitate neceffaria.

Aliud facile: ♃. Axungiæ gallinæ liquefactæ, ℥. ij. olei rofacei, ℥. iij. Et fi inflammatio fuerit magna, adde aquæ rofaceæ ℥. ij.

Si verò phlegmon fit in ftatu feu fummo vigore, valentiùs difcutiendum, mifcendúmque nonnihil refrigerantium, & repellentium docent communiter Scriptores; hæc quidem quoniam omninò fluxio non ceffauit, illa verò quia potiffimùm, & præcipuè materia coniuncta quæ valde impacta, & in magna quantitate occupat membrum, petit euacuationem per infenfilem tranfpirationem mediis difcutientibus, & refoluentibus auxiliis quæ vi pollent materiam attenuandi.

Attamen nos in hac re iuxta principia noftra generalia philofophari debemus, ibi námque latè, & diffusè fatis probauimus ftatum feu fummum vigorem tumoris non poffe eue abfque ceffatione feu confiftentia adæquata totius fluxionis. Rationem ibi tetigimus, illinc igitur huc eam transferre oportebit. Quo pofito, planè meo iudicio conuincitur in ftatu feu fummo vigore fola difcutientia auxilia conuenire, quæ materiam coniunctam folùm euacuationem indicantem attenuêt, non aliter ac in declinatione ipfius inflammationis, ni præcautionis gratiâ velimus operari; nam cùm in ftatu omnia accidentia funt maiora, dolores fcilicet & febres, meritò (licèt fluxio ceffauerit vndequaque) timere poffumus nouam fluxionem excitari poffe. Qua propter præcautionis gratiâ ne fcilicet excitetur, poffumus non nihil repercuffiuorum permifcere cum refolutiuis, quod etiam in declinatione exerceri poffe non erit abs re. Quia tamen rationabilius apparet in fummo vigore propter accidentia ipfum comitantia nouam fluxionem timere; ideò frequentiùs in eo quàm in declinatione repercuffiuorum aliquid mifcemus cum refolutiuis. In cafu tamen in quo dolor non ampliùs increuerit, immò remittatur, neque aliquod accidens fpeciale fit, tutò in fummo vigore vti poffumus eifdem medicinis ac in declinatione, quarum formulas adducemus, poftquam alias, in quibus præcautionis gratiâ, nonnihil repercuffiuorum in ftatu cùm refolutiuis mifcemus, defcripferimus: Hæc autem funt fequentia.

℞. Maluarum m. ij. coquantur, & minutiſſimè incidantur, poſteà addatur medullæ panis triticei bene cribellati, ℥.j. ß. olei roſac. ℥.ij. & cum ipſa decoctione maluarum fiat emplaſtrum, & parti applicetur.

Aliud: ℞. Dactylorum coctorum, & dilutorum in vino paſſo, id eſt, facto ex vuis paſſis, medullæ panis optimè cribellati, & olei roſacei quod ſufficit, miſce & fiat emplaſtrum.

Eandem adfert vtilitatem quod recipit Medullæ panis triticei, ℔. j. infundatur in aqua feruenti per ſpatium vnius horæ, poſteà exprimatur cum ℥. iiij. mellis, & parti applicetur. Hoc auxilium adducitur à Galeno 13. *Method.* Etiam idem facit emplaſtrum diachylonis ex Auicenna.

In declinatione tandem ſolùm vna etiam reſtat indicatio, euacuandi ſcilicet quod contentum, & impactum eſt in membro patiente. Quapropter ſola auxilia diſcutientia competunt, calida ſcilicet & ſicca; ne tamen valentiora calida, propterea quod reſolutâ tenuiori parte, materia maneat craſſa, & induretur inflammatio. Quæ verò tutò exerceri poſſunt, hæc ſunt quæ ſequuntur.

℞. Maluarum ſylueſtrium, m. j. ß. paſſularum abſque acinis, p. j. mellis ℥. j. ß. medullæ panis vel farinæ hordeaceæ, q.ſ. omnia coquantur & fiat emplaſtrum. Ad idem facit vinum calidum ſeu feruens in quo maduerit ſpongia ſeu pannus lineus, & pluries parti calida applicentur.

Aliud: ℞. Florum chamæm. ſeminis anethi an. ʒ. j. radicis lilij, ʒ. ß. in vino fiat decoctio eorum, cui adde parum mellis & croci, & fiat emplaſtrum.

Denique ſequens medicamen eſt valde expertum.

℞. Pulueris fœnugræci, & ſeminis lini, an. ʒ. iij. olei chamæmeli ℥. ij. ſucci apij, & mellis, an. ℥. j. Miſce, & omnia parum bulliant. Hæc eadem in ſtatu poſſunt applicari ſi abſit timor noui affluxus, vel ſi circum vicina membra vngamus aliquo repercuſſiuo ex his quæ in principio conuenire diximus: Aduertas tamen obſecro, in augmento, ſtatu, & declinatione tardiùs eſſe de nouo applicanda prædicta auxilia, & eò tardiùs quo phlegmones tendunt ad declinationem, quia intentio eſt reſoluere materiam coniunctam per inſenſilem tranſpirationem; hæc autem auxilia non præſtabunt niſi diutiùs ſupra partem maneant applicata.

DVBIVM III.

De correctione accidentium in Phlegmone; & quid agendum ſi ad ſuppurationem inclinet.

Quartus ſcopus in curanda phlegmone accidentium correctio erat quæ ipſam ſæpè ſæpiùs comitari vidimus, validéque ægrum cruciare & affatim, ità vt ad ſe omnem curantis ſcopum conuertant ratione vrgentiæ, vt ex Galeno 15. *Meth.* didicimus; quia tamen longum expoſcunt ſermonem, ſpeciale dubium de eis ſcribere propoſui, & à præcedenti diſputatione ſeparare, ne ſua prolixitate tædium inferret; ſimúlque docere quâ ratione ſe debeat habere Medicus, vel Chirurgus ſi phlegmon reſolutiuis auxiliis non cedat, & ad ſuppurationem inclinet vt exindè totam, & adæquatam eius curandi rationem ad amuſſim percalleamus.

Igitur accidentia quæ ſuperuenire phlegmoni multoties vidimus, ſunt dolor, regreſſus materiæ, ex qua Tumor excitatur, ad interiora, putredo & corruptela partis ſuppurantis, & veluti lapidea quædam durities ex medicinis valentet reſoluentibus relicta. Si ergo vehemens dolor inflammationi acceſſerit, modis omnibus laborandum eſt vt ſtatim mitigetur; quandoquidem præterquam quòd ſpiritus reſoluendo vires proſternit, legitimáſque impedit actiones, fluxiones quoque nouas excitat, & ſanguinem ad ſe allicit. Itaque ſi dolor acriùs vrget in phlegmone, confeſtim imponenda medicamenta ſunt quæ doloris vehementiam citra vllam noxam leuent; hæc autem repercuſſiua non debent eſſe, eò quòd magis incraſſare, & inculcare materiam habent, eámque ineptiorem ad tranſpirationem reddunt. Quo fit vt conueniant ſummoperè auxilia anodyna dicta, quæ vi polleant emolliendi, & leniendi, vt exindè partes inter ſe faciliùs cedant, & ſic non fiat ſubitò, & affatim ſolutio continui, ac per conſequens dolor mitior euadat.

Primò ergo dolorem demulcet id medicamen quod conficitur ex vino paſſo, id eſt, facto ex vuis paſſis, oleo roſaceo, vtriuſque partes æquales, & pauca cera cum ambobus liquata, & cum lana ſuccida parti applicandum vere frigidum, & hyeme tepidum: Hoc quidem auxilium rarefacit, extenuat, digerit, euacuat humorem craſſum, acrem, lentum, ac multum hærentem partibus dolentibus æquabilem reddit, vaporémque craſſum commodum exitum non habentem diſcutit, quin ſua caliditate vllam noxam inuehat.

Eundem vſum præſtat quod eſt, ℞. Lactis, ℥. iiij. farinæ hordei ℥. j. Miſce, & fiat decoctio, deinde adde ouorum vitella num. ij. & mucilaginis ſeminis pſyllij, ℥. j. ß. Miſce, & fiat emplaſtrum, pluriéſque parti dolenti applicetur.

Aliud facile quod non minorem præſtat vtilitatem: ℞. Olei roſac. ℥. ij. vitella ouorum num. ij. cum mica panis albi in aqua calente macerati; poſteà exprime, & oleo roſaceo permixta fiat emplaſtrum; quibus omnibus ex Auicennæ conſilio croci aliquid miſcemus.

Porrò, ſi tanta támque vehemens ſit doloris acerbitas, vt anodynis auxiliis hucuſque relatis non cedat, ad narcotica, id eſt, ſtupefacientia ſtatim recurrere operæ pretium erit, quæ mediâ ſenſûs ablatione, dolorem demulceant: námque vt ait Philoſophus, 2. *de Anima* vbi non eſt ſenſus, non eſt appetitus, neque dolor; meritò ergo dum alia auxilia proficua non ſint, ea applicabimus quæ ſenſum partis mortificent, vt exindè huic accidenti ſuccurrere poſſimus.

Inter hæc ergo auxilia hyoſcyamum admirandam opem ſæpè contuliſſe, experimento nobis comprobatum eſt; ſi folia eius viridia ſtupis inuoluantur, & ſub calidis cineribus coquantur, poſteáque recenti axungia gallinæ miſceatur, aut porcinæ, vulgò *vnto ſin ſal*: ſi verò accidat malum, tempore hyemis, in quo huiuſmodi herba

non

non inuenitur, eius ſemen ſubtiliter puluerifetur, & miſceatur cum lacte, & medulla panis albi, & fiat emplaſtrum, quod eodem puluere ſuperinſpergatur, & parti applicetur.

Idem præſtat papaueris ſemen cum lacte, & hordei farina ſimul coctis, vel vnguentum roſaceum, vel populeonis.

Cæterùm, ſi metus adſit recursûs materiæ phlegmonem excitantis, verſus loca penitiora, & maximè verſus principes partes, ſtatim omni adhibitâ diligentiâ, trahentibus auxiliis vti oportet, inter quæ, tapſiæ emplaſtrum, non paruam affert vtilitatem; oleum etiam irinum, & laurinum, additis ſinapis, & piperis pulueribus; & quod magis in hac re proficuum erit, vſus cucurbitularum, corpore tamen non exiſtente pleno; nam ſi ità non fit, multitudine humoris in partem decumbenete, ſolet gangrænari.

Deinde ſi pars phlegmone correpta compútruerit, eam protinùs excidere oportet, vel plurimis ſcarificationibus profundis incidere; deindè aqua calente, & ſale abluere, demúmque emplaſtrum apponere ex fabarum aut orobi farina cocta in oxymelite; ſed quia in curatione gangrænæ de his latiùs abundéque conſtabit, in præſenti ab eis abſtinere decreui.

Accidit etiam ſæpè ſæpiùs ex eo quòd vehementer exſiccantia, & reſoluentia temerè adhibeantur, vel ex immoderatè repellentium vſu in curatione phlegmonis, quod nimis indureſcat, & ſcyrrhi naturam comparet, reſolutis nimirum partibus tenuioribus materiæ, craſsiſque & terreſtribus remanentibus, in quo euentu, tota curantis intentio in eo erit, vt materiam leniat, & diſcutiat: cui operi maximè inſeruiunt quæ ſequuntur.

℞. Decocti radic. cucumer. agreſt. ſeu aſinini, aut bryoniæ, aut aſari, cui adde caricas pingues, adipem anſerinum aut gallinaceum, & farinæ quantum ſufficit, & fiat emplaſtrum.

Si tamen valentiùs huiuſmodi opus conſequi velis.

℞. Radic. liliorum, & altheæ an ℥. j. ß. radic. bryon, cyclam. cucumer. aſinini, an. ℥. ij. in vino albo coquantur, & tundantur, deinde adde ſtercoris columbini, & caprini, an ℥. j. ß. ammoniaci in aceto ſcyllitico diſſoluti, bdellij & oppoponacis in oleo ſeſamino diſſoluti, an ʒ. j. ladani, & ſtyracis liquidæ, ſingul. ℥. j. picis naualis q. ſ. fiat emplaſtrum.

Si verò phlegmone digerentibus auxiliis non cedat, nulláque amplius diſcutiendi quod in eo continetur ſpes relinquatur, ſed videatur potiùs materia ad ſuppurationem inclinare, (quod ex his quæ in doctrina vniuerſali diximus, rimari haud difficile erit.) Tunc ad ea quæ maturant, & pus mouent tranſeundum erit. Si verò materia quæ Tumorem excitat ſit tenuis & pauca, reſolutionique ideonea; ſimúlque cutis ſit rara, & in loco minimè profundo deliteſcat, tunc etiamſi ſuppurationis ſint ſigna, reſolutionem intendere debemus auxiliis ſuprà memoratis: Aliter verò fiet ſi humor multus ſit craſſus, atque in alto ſinu reconditus cutis etiam denſa; tunc enim exhalatio ſeu reſolutio nequaquam ſperanda eſt, proinde ad maturantia, & pus mouentia deueniendum erit. Quorum naturam *noſtro Tractatu de cura generali* deſcripſimus: In præſenti tamen formulas communiores depingam eorum auxiliorum quæ pus efficere ſunt nata.

Prima adducitur à Galeno *lib. 2. ad Glauconem*, & *triapharmacum Galeni* vocatur, quia tribus conſtat ingredientibus eius compoſitio, nempè oleo, farina tritici & aqua, quæ omnia ad lentum ignem parum coquuntur, & optimè permiſcentur vſque dum formam emplaſtri adquirant; hoc enim auxilium inflammationes quæ reſolutioni non ceſſerunt ad ſuppurationem perducit, cui croci poſſumus aliquid admiſcere, vt exindè opus feliciùs conſequatur.

Ad idem etiam deſeruit emplaſtrum quod communiter in Officinis dicitur *Maturatiuum vſuale*; Cui ſi addamus ouorum lutea, & olei roſacei, adipiſque ſuilli aut gallinæ aliquid, meliùs maturatio conſequetur.

Porrò, ſi Tumor ob infarctos humores craſſos atque viſcoſos ægrè ad ſuppurationem ducitur, eximiè ſubueniet cataplaſma quod ſic habet.

℞. Decocti radic. alth. & caricarum dulcium ac pinguium quod mellis craſſitudinem repræſentet lib. j. farinæ tritic. lib. ß. incoquantur ſimul, & in formam cataplaſmatis reducantur, cui adde ouorum lutea num. ij.

Id etiam à Vulgaribus Chirurgis adducitur quod ſic habet, ℞. Corticis radic. maluauiſci, radic. lilij albi, foliorum maluæ, an. m. j. farinæ triticeæ quart. j. farinæ ſeminis lini ℥. j. axungiæ ſuillæ recentis ℥. iiij. coquantur herbæ in aqua q. ſ. & contundantur cum reliquis in mortario, fiátque cataplaſma.

Idem beneficium præſtat, in corporibus tamen robuſtioribus, triticum ore præmanſum, ſaliuáque hominis commolitum; ſed de his plura paſſim apud Authores inuenies; ſic in eis deſcribendis non immoror.

Tandem pure iam in Apoſtemate facto ſtatim aperire neceſſe eſt, aut lanceolâ, aut cauterio, aut cauſticis auxiliis, de quibus *Tractatu generali* mentionem fecimus; pure verò extracto digerere conuenit, deinde mundificare; deinde incarnantibus, & cicatrizantibus vti maturum erit conſilium, iuxta vlcerum indicationes, de quibus, fauente Deo, ſpecialis erit ſermo.

DVBIVM IV.

De natura Gangrænæ, eiuſque cauſis, & ſignis.

Hvcuſque de phlegmone abundè dictum eſt; quia tamen ſæpenumerò vidimus gangrænam magnas phlegmonas comitari, vt Galenus etiam *libro de Tumoribus præternaturam*, aliíſque innumeris locis annotauit; viſum fuit in præſenti gangrænæ naturam expendere, vt exindè conſtet quâ ratione ſe debeat habere Medicus, dum ex magno aliquo phlegmone periclitatur pars de corruptione ſeu gangrænatione.

Gangrænas nominat Galenus *lib. 2. Glauconem cap. 10.* eas mortificationes ſeu corruptiones quæ fiunt ex magnitudine inflammationis, nondum tamen integrè factæ ſunt, & confirmatæ, ſed fientes; accidit enim in modico humoris affluxu irruente aliquam partem in gangrænam incide-

re, ex eo quòd nimia humoris copia venas, arterias & cutis poros obturat, & conſtipat, ità vt omninò impeditâ tranſpiratione, & aëris externi attractione ſpiritus ſuffocentur, & membrum calore vitali deſtituatur, ſicque mortificari incipiat, non ità tamen vt omninò ſenſu priuetur, licèt ipſum remiſſum valde habeat, & veluti emortuum. Hanc igitur fientem cuiuſlibet membri corruptionem, & præcipuè partis carnoſæ, ſine omnimoda ſenſûs amiſſione, ex qua completæ corruptionis imminet periculum Galenus vocauit *Gangrænationem*, 7. *Aphoriſm. Comm.* 50. & *lib. de Tumorib. præternaturam, cap.*2.vt diſtinguatur ab omnimoda corruptione partis, in qua nullius ſenſus, neque vitalis actionis manet veſtigium, quam *Sphacelum* Græci nominant, Latini verò *Syderationem*, & Recentiores *Eſthiomenon*, vulgò verò *Fuego de ſan Anton* appellari ſolet, de qua in calce dubij latiùs dicemus.

Gangrænationis tres generales cauſæ communiter adducuntur ab Authoribus. Prima eſt magna inflammatio quæ mediâ ſuffocatione, & communicationis ſpirituum impeditione incipit cauſare corruptionem membri, vt nuper dicebamus. Hanc quidem ex hac cauſa gangrænam propriùs Medici cum Galeno vocârunt, *lib.*7. *Aphoriſm. comm.*50.

Secunda huius mali cauſa eſt quando membrum non amplius poteſt recipere vitam ſibi à corde per arterias tranſmiſſam, propter diſſipationem natiui temperamenti ipſius membri laborantis. Diſſoluitur autem, & deperit mixtio, ſeu natiua partis temperies ob nimiam frigiditatem, vt aliquando contingit per hyemem validam, & aſperam in partibus à corde diſtantioribus, quales ſunt pedes, manus, & nares; cuius cauſæ meminit Galenus, *lib. de cauſis morbo. cap.*6. & *cap.*9. Eiuſdem rationem reddit, nimirum & quia frigiditas per immediatam oppoſitionem cum calore ſpiritus conſumit, & quia partem valide denſare ac conſtringere valet, ratione cuius tranſitum ſpirituum vitalium impedit, & per conſequens mortificari incipit membrum, & corrumpi. Hoc idem validus, & immoderatus vſus repercuſſiuorum propter Chirurgorum imperitiam in inflammationibus facit ob eandem rationem quam nuper tetigimus, quod iuuat maximè craſſities, & conculcatio quam adquirit materia à nimia frigiditate. Quâ ratione clariùs conſtat adeſſe in parte maius obſtaculum vt ſpiritus communicentur, & membrum viuat. Ad eandem etiam cauſam reducuntur caliditas vehemens, & venenoſitas inflammationis, aut malignorum vlcerum ſeu puſtularum, quatenus eâ omnia tum qualitate manifeſta, tum occulta, ſpiritûs diſſolutionem, & conſumptionem efficere nata ſunt.

Tertio modo hæ mortificationes, & vitæ extinctiones fiunt in membris, quando impeditur tranſitus, & influxus vitalis ſpiritus à corde ad membrum aliquod, idque ob vehementem ligaturam; vel contuſionem aliquam in viis ac meatibus ipſius per quos deferuntur ſpiritus factam; vel denique ob compreſſionem vehementem, vel vulnus magnum in quo plures venæ, & arteriæ ſcinduntur. Porrò, omnes iſtæ cauſæ ad vnam generalem reduci poſſunt, nempè ad defectum caloris natiui, ſeu vitalium ſpirituum in membro; idque vel quia corrumpuntur, vel quia eorum tranſitus, & influxus cohibeatur, ex Auicenna *lib.*3. *doctrinâ* 4. *tract.*1. *cap.*15. à qualibet cauſa hoc fiat. Hoc tamen non ità intelligendum eſt, vt ad gangrænam requiratur totalis ſpirituum defectus, ità vt nec veſtigium eorum adſit, nam tunc potiùs Eſthiomenum, & totalis corruptio vocabitur, quàm gangræna. Ad hanc enim aliquis influxus eſt neceſſarius, licèt remiſſus,& vndequaque inſufficiens in ordine ad conſeruationem partis vbi ineſt; quod ex eo colligitur quia in gangræna aliquis ſenſus, etſi obtuſus perſeuerat, qui neceſſariò ſupponit membrum viuere.

Sed dices, dum aliquod membrum tumore ſcirrhoſo corripitur, ità omnes viæ obſtruuntur, vt ſpiritus communicari non poſſint, & tamen non gangrænatur pars; non ergo impedimentum tranſitûs ſpirituum eſt ſufficiens gangrænationis cauſa. Antecedens probatur, quia tale membrum ſenſu caret, ideóque indolens affectio Scirrhus nominatur, eò ſolùm, quia cùm craſſus ſit humor, valdéque terreſtris & impactus, ità vias omnes occludit, vt virtus animalis non poſſit communicari, & vndequaque deficiat; ſed hoc non obſtante tale membrum non gangrænatur; cauſa ergo adducta inſufficiens apparet.

Neque valet ſi dicas verum eſſe in caſu poſito virtutem animalem non communicari tali membro propter obſtructionem ab humore melancholico cauſatam, ſicque non ſentire: attamen non ideò debet gangrænari, quia virtus vitalis per arterias poterit à corde communicari; nam in his poterit non eſſe tanta obſtructio, ſicut in neruis, mediis quibus virtus animalis communicatur. Quo fiet vt optimè compatiatur membrum non ſentire, & aliàs non corrumpi, quia hoc tantum arguit obſtructionem in neruis, non verò in arteriis per quas vitales ſpiritus communicantur membro ſcirrho correpto, viuificantibus ipſum, caloréinque natiuum fouentibus & conſeruantibus.

Contra enim ſic inſto:Humor ſcirrhum cauſans æquè per totum membrum manet impactus; ſed hoc ipſo impedit animalis virtutis communicationem, ergo & vitalis, ac per conſequens iuxta doctrinam aſſignatam quodcunque membrum ſcirrho laborans deberet gangrænari, quod eſt falſum. Antecedens eſt certum: Minorem, in qua totius ratiocinationis eſt cardo, ſic oſtendo: nam in magnis inflammationibus, quarum ratione fiunt gangrænæ bene compatitur, quod cum minori obſtructione in neruis, quàm in Scirrhoſo Tumore ſuffocetur calor vitalis, & impediatur eius communicatio per arterias, vt ex communi omnium conſenſu patet, affirmantium in Scirrhoſo Tumore nullum eſſe ſenſum, in gangræna verò, etſi à magna inflammatione cauſata, aliquem adeſſe, licèt obtuſum, quod ſignum euidens eſt in hac minorem eſſe obſtructionem in neruis, quàm in illo; ſed in Scirrhoſo Tumore humor occupat eaſdem partes,nempè poroſitates,& minores venulas,ac in inflammationibus cuiuſlibet; nam in omnibus Tumoribus qui per fluxionem fiunt, vna & eadem eſt generatio, vt ex Galeno *lib. de Tumorib. præternaturam* didicimus. Ergo ſi in magnis inflammationibus minor obſtructio, vel æqualis fuit ſufficiens, vt calor vitalis ſuffocaretur, & non communicaretur, multo potiori iure in partibus

tibus Scirrhoſo Tumore affectis hoc experientiæ contrariatur; ergo gangrænationis cauſæ non ſufficienter aſſignantur.

Neque valebit ſi aliâ viâ reſpondeas, ideò partem Scirrhoſam non gangrænari; quia cùm humor melancholicus frigidus ſit, & ſiccus, & eius partes craſſæ nimis & terreſtres, difficilè putredinem ſuſcipit, ad quam calor, & humiditas præternaturam eſt neceſſaria, atque ideò membrum à putredine manet liberum, & per conſequens à gangrænatione.

Contra enim ſic inſtatur: nam ad gangrænam non eſt neceſſarium quòd humor putredinem ſuſcipiat, ſed quod deſtituatur pars calore natiuo per eius ſuffocationem, vel extinctionem, vt patet quando per nimiam frigiditatem fit; ſed in Scirrho deficit caloris natiui communicatio, vt ſuprà probauimus; & aliàs ventilatio prohibetur; ergo ſi dictis ſtemus deberet gangrænari, quod alienum valde à veritate conſpicitur.

Reſpondeo tamen propoſito dubio, partem ſcirrhoſam non gangrænari, nam licèt deficiat virtutis animalis communicatio, non tam vitalis, eò quòd hæc maiorem expoſcit obſtructionem, vt eius ingreſſus impediatur quàm animalis virtus, vnde licèt in Scirrho huius communicatio impediatur, non inde infertur illius communicationem impediri, & ſic pars non gangrænabitur, eò quòd habeat quod requiritur ad vitam, licèt non quoad ſenſum & motum.

Cæterùm, ſignorum notitia ſummoperè eſt neceſſaria, vt cognitâ gangrænâ mox auxiliares manus adhibeamus, eò quòd præſens affectio cui niſi citò ſuccurratur, maiora & ineuitabilia affert incommoda. Igitur ſi Galenum *libro de Tumorib. præternaturam* conſulamus, inueniemus gangrænam ſignificare coloris mutationem à florido in viridem, lucidum, aut nigrum, vt idem Author *lib. de different. ſymptomat. cap. 5.* repetit. Et ratio eſt, quia cùm calor ſpirituum mortificatur, incipit corrumpi membrum, & per conſequens deficit color à ſpiritibus productus; & cùm virtus etiam animalis non communicetur, vel etiam ſuffocetur, inde fit vt membrum ſentiendi vim ferè amittat; ità vt ſi ſentit id remiſsè obtuséque valde facit. Quòd ſi ex magna aliqua inflammatione originem accipiat gangræna, cognoſcetur penes id quod dolor, & pulſatio, quæ inflammationem comitantur, vndequaque deficiant; ille quidem quia deficit ſenſus ſine quo non eſt dolor, ex Philoſopho 2. *de Anima*; iſta verò, & quia deficit ſenſus, & quia calor natiuus deficit, & ad ipſius reparationem, & conſeruationem arteriarum motus inſtituit peritiſſima Natura, quod *cap. 8. de Tumorib. præternaturam* declarauit Galenus per hæc verba: *Deinde dolor & pulſus pereunt, non ſedatâ quidem diſpoſitione, ſed ipſo ſenſu mortificato*: Quibus aliud accidit ſignum, nempè reniteritiæ defectus, ità vt pars propter magnum phlegmonem gangrænatur, mollificari incipiat, & humectari ratione corruptionis; quapropter ſi quis eam digitis premat, foueam facit: interdum etiam intenſiſſimæ febres, tremores, ſingultus, & deliria ſolent gangrænas comitari: febres quidem communicato calore putredinali per arterias cordi; deliria, communicato neruis, & inde cerebro; tremores, & ſingultus, eleuatis aliquibus vaporibus acribus, ſeu mordacibus, muſculos tangentibus, & ventriculi neruis, vbi irritatione mediâ prædicta ſymptomata efficere nata ſunt.

Hinc etiam diſces Eſthiomenum, ſeu Sphacelum differre à gangræna, quia hæc eſt corruptio fiens in membro, illud verò corruptio iam facta, & confirmata ipſius membri; quidquid dicant alij qui illam corruptionem ad oſſa ſe extendentem ſolùm vocârunt *Eſthiomenum*; illam verò quæ ſolùm partes carnoſas corripit, *Sphacelum*; quam præcipuè cognoſces ex defectu omnimodo ſenſationis, ita vt quantumuis ſcarificetur, ſcindatur, aut acu pungatur nihil ſentiat, ſic Galenus 2. *ad Glaucon. cap. 3.* eò quòd non ſolùm ſpiritus, ſed & anima ipſa ab illo membro effugerit per defectum diſpoſitionis in illo ad ſuam conſeruationem. Quod totum interdum accidere poteſt quin membrum liuidum, aut nigrum fiat ſtatim à principio Eſthiomenationis, & ſi procedente tempore, & vtplurimum in ipſo principio ſic contingat: malum quidem ità pernicioſum, vt præterquam quòd membrum ſphacelatum ſemper perit, plerumque etiam ægri vita ſolet deficere: ſed inſtat iam tempus vt de curatione agamus.

DVBIVM V.

De curatione Gangrænæ, & Sphaceli ex Gangræna creati extirpatione.

IN gangrænæ curatione quatuor ſe offerunt intentiones curatrices, quarum prima completur per debitam victûs ordinationem: ſecunda per cauſæ Antecedentis ſemotionem; tertia per ablationem cauſæ Coniunctæ; & vltima per accidentium correctionem.

Igitur pro primæ Indicationis complemento, Victum tenuem, & refrigerantem inſtituere oportet, qualis eſt ius pulli, & ipſius caro, præſertim ſi cum ſucco limonis aut arantiorum, ſiue agreſtæ condiatur, aut commiſceatur; tutò etiam exhibere poſſumus perdices recentes, cuniculos, & omnes aues montanas: ex oleribus verò lactuca, portulaca; cichoria, cucurbita maximè conferunt, quæ omnia parcè, & non intempeſtiuè ſunt adminiſtranda, ne materia morbifica augeatur. Potus ſit aqua, niſi virtus deficiat, in quo caſu vinum album ſed valde dilutum ſecurè propinare poſſumus; ſomnus ſit moderatus; præcipuè vbi plurimum veneni materia huius mali continet, ne ſcilicet retrocedat intrà, & cor inficiat, omnia animi pathemata ſunt vitanda, & quies maximè procuranda, aliàs noua concitabitur fluxio, & ad deterius omnia inclinabunt: Aër denique præparabitur inſperſione aquæ acetoſæ mixtæ, vt exindè reſpirationi deſeruiat; interim tamen æger cooperiatur ne totius corporis cutis denſetur, & continua exhalatio fuliginum impediatur.

Secunda intentio curatiua completur tum ſanguinis miſſione ex ea parte facta quæ fluxum magis cohibeat, iuxta noſtra præcepta ſuperiùs tradita; niſi materia fuerit venenoſa; nam tunc potiùs ex eadem parte, & ad ipſam ſanguis eſt auocandus, & nunquam ad alias partes, ob timorem recurſus ad partes internas, & viſcera; tum etiam purgatione vitioſi ſucci, ex Galeno lib.

ib. de Symptomat. caufis, *cap.*1. quod verum eft dum gangræna non oritur à caufa aliqua primitiua; fiquidem poffibile eft tunc in corpore nullius mali fucci effe redundantiam, in quo euentu auxilium fufficiens pro caufæ Antecedentis ablatione eft fanguinis miffio.

Purgatio verò mox à fanguinis miffione fequenti die procuranda eft, eò quòd hoc malum non det inducias ad humoris præparationem, ob eius celeritatem; fiet autem humoris peccantis euacuatio eo medicamine quod fic recipit, Rhabarbari electi ℈.iiij. cinamomi gr. v. fiat infufio in ℥. iiij. feri caprini, cui adde mannæ electæ Calabren. ℥. j. fyrupi rofacei folutiui ℥. ij. Mifce.

Tutius tamen eft poft fanguinis miffionem propinare pulpæ caffiæ fiftulæ, & diacatholici an. ℥.j.ß. facchari quantum fufficit, vt fiant buccellæ, quas affumat laborans: deinde verò præparabis humores fyrupo fumariæ ℥. j. fyrupi acetofi fimplicis, & cichorij, an. ℥. j. ß. Mifce. Iterato verò hoc fyrupo per tres aut quatuor dies, pharmacum primo loco pofitum porriges, quo corpus amplius mundabitur à prauis fuccis.

Caufæ verò Coniunctæ ablatio in executione prior exiftit reliquis Indicationibus; etenim, ità vrget vt nifi priùs fuccurratur, procul dubio vitalem calorem fuffocabit priùs, & partem fphacelabit, nullúmque locum prohibitioni permittet. Qua propter ne ineuitabilia hæc mala accidant, peritus Medicus, feu Chirurgus ftatim ac figna gangrænam atteftantia percalluerit, partem affectam fcarificabit pluribus fcarificationibus in vafis minoribus factis, & eò profundioribus quò æger minùs fentiat, vfque dum fentire incipit: hoc enim auxilio fanguis impactus in membro natiuum calorem fuffocans extrahitur, quo facto calor naturalis euentilari incipit,& arteriæ expeditiores fiunt ad fuos motus exercendos, ex Galeno *libro de Tumorib. cap.*9. Vbi verò abundè fanguinem ex altis illis plagis emanare permiferis, locus aquâ calidâ falsâ abluendus erit, vt fanguis craffior, & qui alioqui ibidem concrefceret foras egrediatur. Idem præftat beneficium fal & acetum, aut lixiuium in quo lupini incoxerint: Poft hæc ipfis locis fcarificatis applicare poffumus fanguifugas, quæ virulentum fanguinem fugant, & fi locus eft profundus,cucurbitulas apponimus, vt idemmet fanguis auocetur ad partes externas, & foras egrediatur.

Deinde ea auxilia indicantur, quæ prohibendæ putrefactioni proficua fint, cui vfui maximè confert cataplafma ex æquis partibus farinæ lupinorum, orobi, & fabarum, cum fyrupo acetofo, oxymelite, addito fi vis, modico fucci abfinthij, vel apij. Interim verò partibus fanis circumdantibus locum gangrænatum, admouendum eft medicamen quod recipit, Boli armeni, terræ figill. an. ℥. j. aceti q. f. Mifce, & applicetur in gangrænæ ambitu: Ad idem facit fuccus folani, plantaginis, femperuiui cum oleo rofaceo addito: Sed cùm videris furoris, & huius mali remiffionem, vti eft neceffe vnguento ægyptiaco; fi verò partis putredo, malíque fæuitia fuprà fcriptis minimè cefferit, fed adhuc perfeueret, fectiones, feu fcarificationes profundiores faciendæ funt. Deinde admouendus eft caufticorum fiuè valde exficcantium auxiliorum vfus, qualis eft trochifcus Mufæ, aut Andronis in puluerem redactus, & dilutus vino & aceto, & fcarificationibus appofitus. Si verò rem efficaciùs efficere volueris, vti poteris arfenico fublimato in puluerem redacto, & vino diluto, vbi penicilli madeant, & applicentur in loco medio, inter falubrem, & corruptum, eò fcilicet vt putredo non ampliùs ferpat, & inhibeatur. Denique fi adhuc hæc non fufficiant, ad ignem recurrere eft neceffarium, & locum gangrænatum cauterizare: priùs tamen quàm cauftica auxilia adhibere intendas, corpus purgabis, ne dictis auxiliis maiorem copiam materiæ, & fuperfluitatis in locum affectum concites, vt Galenus *lib. de curandi rat. per fanguinis miffionem* acutè vt affolet, notauit.

Rursùs in huiufmodi medicamentis adhibendis, vt res fecuriùs tractetur, attentos fedulò nos effe oportet circa naturam corporis ægroti, ficuti rectè nos Galenus 2. *ad Glauconem* admonuit, inquiens: *Si corpus rufticum fuerit, & durum naturâ, vehementiora defiderat medicamenta; fæmineum verò, & mollem carnem habens, imbecilliora; infantes quoque vel pueri, quicunque inter viros, & balnea amant, & in otio degunt, mollia exigunt medicamenta.* Quo fermone docere intendit non æquè intenfa auxilia omnibus corporibus exhibenda effe, fed durioribus fortiora, qualia funt quæ vltimò funt propofita; molliotibus verò remiffiora, veluti ea funt quæ in limine curationis propofuimus.

Porrò, accidere folet, vt omnibus dictis tentatis auxiliis malum non cedat, immò potiùs in deterius protrahatur, ità vt membrum fphaceletur, & omninò corrumpatur; atque tunc folum vnicum, fed miferum auxilium eft, fcilicet membrum quod paulatim emoritur, abfcindere vfque ad partem fanam (nè amplius ferpat putredo quæ admodum veneni fuo contactu quod adhuc fanum eft inficit, & corrumpit) quam pofteà candenti ferro adurere conuenit, iuxta Galeni confilium *lib.* 1. *ad Glaucon.* ità enim celeriter fanguinis profluuium compefces, & putredinem arcebis; factâ verò aduftione, fiue in his in quibus caro abfcinditur, fiue in illis in quibus membrum fphacelatum non fuit, porri fucco,aut fale cum porro vtendum eft, hæc enim ficcant, & ftringunt putredinem, atque humorum affluxum prohibent, vbi verò videbitur putredinem ceffare, vt cruftæ citiùs decidant cataplafmate vtendum eft, ex hordeacea farina, aqua & oleo; cui etiam vfui butyrum aut quodlibet vnctuofum vulgò adhibetur: fed fi iam crufta exciderit, locus affectus aceto abluendus eft, & pofteà fequens Emplaftrum quod fic habet. ℞. Mellis ℔. ß. vitellos ouorum num. iij. farinæ hordei ℔. ß. Mifce, & in formam emplaftri reducantur. Poft tres aut quatuor dies, vt melior fiat mundificatio prædicto emplaftro addi poffunt ℥. x. myrrhæ electæ. In teneris autem corporibus ad efcharæ feparationem, & fordium deterfionem abundè fufficit orobi farina cum melle, vel thure. His denique rectè peractis huiufmodi vlcera ad fanitatem perducenda funt medicamentis quæ carnem producant, & cicatricem inducant de quibus fauente Deo dicemus dum de Vlcerum curatione agemus.

DVBIVM

Dvbivm VI.

De Bubonis natura, caufis, & fignis.

Est quidem bubo Tumor de genere phlegmonis, fæpe fæpiùs communitérque, atque frequenter accidit, & in curatione præ manibus habetur. Quapropter in præfenti eius fpecialem medelam fcribere ftudui. Eft ergo bubo Galeno authore 2. *de arte Curatiua ad Glaucon. cap.* 1. partium laxarum, quas adenas feu glandulas vocant, affectio, feu inflammatio; fed quia idiomate Græco inguines per hoc nomen bubones fignificantur, hinc factnm fuit vt (denominatione fumpta à parte affecta) inguinis inflammatio bubo appelletur. Porrò, effe de genere inflammationum exindè conftat, quòd Galenus non folùm *citato loco*, verùm 1. *de differentiis febrium, cap.* 5. id exprefsè afferit dicens: *Bubo ex genere eft inflammationum.* Ex quo conftabit habere prædicatum genericum, in quo cum reliquis inflammationibus conueniat, fepararíque ab eis & aliis partibus adenofis, quales funt illæ quæ funt poft aures, & fub alis nafcuntur, ratione partis affectæ, nempe inguinis: Quæ verò partes adenofæ feu glandulofæ fint, & quâ ratione tales dicantur, fatis fupérque dictum effe arbitror *libello noftro de generali Apoftematum doctrina.*

Circa huius mali caufas Ioannes de Vigo *lib.* 2. *de Apoftematibus tract.* 5. *cap.* 5. docet tres effe, videlicet iecoris mala complexio feu intemperies, membri virilis vlcus, aut tibiarum feu partium inferiorum: quibus accedit alia quam adducit Paulus *lib.* 4. *cap.* 22. nempè humorum abundantia feù plenitudo. Verùm omnium harum duæ tantum fiunt fortes; nam bubones vel fiunt à caufa primitiua, vel à caufa interna antecedenti: A caufa primitiua fieri dicuntur quando præcedit vlcus aut vulnus, cafus aut percuffio in aliqua ex partibus inferioribus, aut in ipfis inguinibus, fiue in membro virili; vel quod frequentiùs accidit, ex copula cum inficionata, aut deprauata fœmina. Primum accidit ex eo quòd cùm Natura mittat fanguinem, & fpiritus in fubfidium alterius patientis quemlibet affectum ex enumeratis, & alias partes glandulofæ facilem difpofitionem ad recipiendum, nempè raritatem habeant, fit inde vt ipfis partibus, aut inferioribus patientibus ab aliqua caufa externa ex dictis inguines facilè recipiant fanguinem quem Natura mittit in fubfidium, ac proindè inflammantur, ac bubones in eis fiunt. Secundum fit quia vapor inficionatæ fœminæ per contactum venereum communicatur per canalem membri virilis vfque ad venam cauam iecoris, & arteriam magnam, ibíque fuo contactu, & maligna qualitate corrumpit fanguinem, quem tanquam vitiofum, & excrementitium propellit iecur in fuum emunctorium, id eft, in inguines, ibíque impactum bubonis eft effectiuum; quâ etiam ratione dum iecur intemperatum eft idem accidere folet.

Rursùs, bubones fiunt à caufa Antecedenti interna, videlicet à plenitudine, feu humorum abundantia, quia tunc Natura grauata propellit materiam in partem ex propria natura procliui ad receptionem; & cùm talis fit pars quælibet glandulofa, hinc fit vt ibi impacta materia inflammationem efficiat interdum fub alis, interdum poft aures, & fæpè fæpiùs in inguinibus, quam bubonem appellamus; quod etiam euenire pleruimque vidimus per criticam aliquam Naturæ expulfionem, per quam materia irritans, feu venenata deponitur in prædictas partes.

Signa bubonem manifeftantia ità clara funt, vt vifu percipiantur, & tactu, videlicet quando in inguinibus fentitur dolor, rubor, & durities aliqua feu tenfio; tunc enim procul dubio habetur humorem ibi iam fluere incepiffe bubonis caufatricem.

Sed dices contra Galeni doctrinam; videtur bubonem non effe de genere inflammationum; nam hoc nomen defumptum eft à parte affecta, ex Galeno 2. *ad Glaucon. cap.* 1. quæ ità Græco idiomate vocatur: Sed fi alius quilibet humor à fanguine fluat in talia loca in immoderata quantitate, caufabit Apoftema, & ratione partis affectæ bubo nuncupabitur, quin non fit de genere inflammationis feu phlegmonis: malè ergo in definitione diximus effe inflammationem.

Refpondebit aliquis, fæpè fæpiùs Galenum hoc nomen *Inflammatio*, vfurpâffe pro quolibet Tumore, fiue incremento à quolibet humore id caufetur, ac proindè in præfenti dum bubonem defcribit verbis fuprà adductis, fic effe intelligendum, vnde dubium nullum contra nos robur habet. Tamen contra fic inftatur; nam prætérquam quòd *locis citatis* Galenus mentionem fpeciatim fecit de bubone, & fic toto rigore erat intelligendus, confpicuè patet per veram inflammationem bubonem definiffe. Quod exinde conftare arbitror, quia poftquam 1. *ad Glaucon. cap.* 1. dixerat: *Bubonem, Phyma, & Phygethlon, effe partium laxarum quas adenas, feu glandulas vocant, affectiones*, fubdit immediatè poft: *Bubo quidem inflammatio, Phyma autem quod ftatim augetur, atque ad fuppurationem feftinat; Phygethlon autem eft id quod Eryfipelas particeps inflammationis, aut inflammatio Eryfipelatis particeps nominant*: Quibus verbis planè conuincitur, non fub nomine generali bubonem vocâffe inflammationem, fed fpeciatim, & rigorosè cum fub diftinctione loquatur inter prædicta nomina, & dicat phygethlon participem effe eryfipelatis; ruit ergò folutio machinata pro dubio pofito.

Refpondetur tamen Galenum loqui de eo quod frequenter, & vtplurimum accidit; & cùm frequentiùs ex fanguine fiant tales tumores, etiamfi cum permixtione alterius humoris, inde fit quod abfolutè denominationem inflammationis fortiantur. Sed antequam curationem aggrediamur prælibare oportet, bubones euenientes à caufa aliqua externa, vndequaque periculo carere, & folùm febres diarias excitare, ex Galeno 4. *Aphor. commentario* 45. dummodò à redundantia prauorum humorum corpus immune fit; nam hac exiftente, ità periculofiores funt bubones, ac fi à caufa Antecedenti excitarentur, qui aliquod vitium feu inflammationem membrorum principalium arguunt. Omnium tamen grauiores habentur, qui ex febre aliqua peftilenti oriuntur; fiquidem arguunt materiam malignam, Naturam irritantem, & fymptomaticè in tali expulfione operari facientem.

DVBIVM VII.

De Curatione Bubonis.

IN medela bubonis intentiones curatiuæ quæ statim se offerunt, sunt quæ sequuntur, victus institutio, causæ Antecedentis prouidentia, deindè causæ Coniunctæ, & tandem si quæ fuerint accidentia; eorum correctio. A prima igitur intentione incipientes, causas rimari oportet: nam si ob humorum redundantiam causetur, victus tenuis est instituendus, & boni succi. Vbi verò ob remissiorem causam, vel vbi humorum abundantia absit, pleniorem victum tutò instituere possumus, vt auium iura, & ipsarum carnes,quales sunt perdicum, caponum,gallinarum, pullorum: ex oleribus verò administrare possumus cichorium, borraginem, lactucam, pastinacam. Potus sit aqua, si non adsit consuetudo vini, secus vinum bene dilutum administrari potest, etsi febris accidat in quo euentu plus dilutum esse propinandum ratio, & experientia demonstrant.

Verùm, quantum ad causæ Antecedentis prouidentiam attinet, dubium est an pro eius euacuatione conueniat sanguinis missio, & expurgatio, à qua parte, & quâ occasione. Quoad primum certum est, sanguinis missionem conuenire plenitudine, vel humorum redundantiâ existente, sicut expurgationem existente cacochymiâ, ex Galeno; tum *libro de plenitudine*,tum etiam *libro, quos, & quando purgare conuenit.* Et ratio est manifesta: nam causa Antecedens est quæ fouet inflammationem, seu bubonem; sed Medicus tenetur adimere causam fouentem,ergo tenebitur adimere causam Antecedentem. Rursùs plenitudini debetur phlebotomia, sicut cacochymiæ expurgatio: Ergo si causa Antecedens fouens fuerit, plenitudo per sanguinis missionem auferri exposcit si fuerit cacochymia, per expurgationem; ac proindè dummodò bubo à causa Antecedenti originem ducat, absque dubio exposcit vel sanguinis missionem, vel expurgationem, vel vtrumque simul.

Dubium ergo secundum est: ex qua parte fieri debeat, ex brachióne an ex talo? Cuius solutio, ex consideratione causæ à qua dependet, vel ortum habuit bubo procul dubio dependet; nam si à causa aliqua externa ex enumeratis, vel ob sanguinis plenitudinem, aut seminis abundantiam oriatur, tunc securè, & absque vllo incommodo ex vena basilica brachij eiusdem lateris sanguis extrahendus est: Tum quia meliùs per eam deponitur plenitudo, si ea sit prædicti mali occasio;tum etiam quia nullus poterit esse timor, neque formido recursûs talis materiæ ad partes internas superiores propè cor existentes, eò quòd in assignatis casibus materia bubonis effectiua ab omni contagio, & fæditate immunis est, ac proindè eius retractio nullius erit in commodi:& ob eandem rationem nihil obstabit prædicto auxilio partem affectam esse emunctorium Naturæ in quod iecur mittit sua excrementa vt se exoneret ab illis.

Si verò bubonis causa contagiosa sit ex venerea coniunctione contracta, quæ frequentior, & communior existit, tunc procul dubio verenda est sanguinis missio in partibus superioribus,propterea quòd cùm materia maligna sit,timere possumus eius recursum ad interna viscera,& cor,& indè plura, & periculosissima accidentia quæ sibi comitem mortem sæpe sæpiùs habent. Quapropter eiusdem lateris talum tundere debemus. Quâ etiam ratione expurgationem tentare minimè conuenit ob periculum dicti retrocessûs, nisi vbi materia bubonis fuerit suppurata, & incisio fuerit facta per plures dies, quo tempore maior materiæ infestantis copia supponitur euacuata,& ad reliquias eius conterendas expurgatio summoperè proficua est, quâ totum corpus incolume, & liberum à prauis succis manet. Quo etiam tempore sanguinis missio ex talo tutissima est antequam purgationem moliamur; siquidem per illam, & vasa totum corpus fluidum redditur, & magis idoneum ad expurgationem, & materiæ etiam Coniunctæ copia minoratur; ex quo ad tertium dubium quod in principio proposuimus, constat solutio.

Sed dices: buboni conuenire à principio sanguinis missionem, saltem ex talo, etiamsi à contagio causetur, & idem de expurgatione intelligendum est si adsit in corpore cacochymia; nam per tales euacuationes in principio factas deoneratur Natura: sed eo ipso aptior redditur tum ad expulsionem, tum etiam ad concoctionem, & materiæ correctionem; ergo talia auxilia in principio vtilia sunt. Maior est certa, Minorem sic ostendo, quia in principio variolarum, & morbillorum, & etiam post apparitionem concedunt omnes sanguinis missionem vtilem esse si plenitudinis signa præfuerint, etiamsi materia sit venenosa, quia depositâ plenitudine promptiùs, & liberaliùs Natura pellit humorem peccantem ad partes extimas. Ergo sic similiter plenitudine existente in ea qui bubone afficitur, etiamsi à causa sit contagiosa, potest in principio exerceri, phlebotomia, saltem ex talo (nam adhuc ex brachio probat argumentum) quin ex eo sequatur aliquod incommodum, immò potiùs proficuum, & vtile valde esse probat ratio. De expurgatione etiam par videtur argumentum; nam licèt in variolarum principio non competat, solùm est propter nouam, & maiorem ebullitionem atque efferuescentiam quam causauit in tota massa sanguinaria, quæ in hac re summoperè est fugienda; non quia si sine illa materia antecedens euacuari posset, non conueniret; si quidem Naturam à pondere alleuiaret, sicut & missio sanguinis: sed in principio bubonis nullius efferuescentiæ est timor, vt manifestè constat, ergo poterit exerceri expurgatio: ruit ergo doctrina hucusque illata.

Respondeo expurgationem nullatenus competere in principio bubonis, quia licèt aliquantulum per eam ex vna parte alleuiaretur Natura, nihilominùs maius minaretur malum ex altero latere, videlicet ex retractione ad viscera interna; ergo cùm semper maius incommodum sit vitandum, licèt aliqua ex parte proficeret, procul dubio exercenda expurgatio in principio non est. In variolis autem, solùm propter efferuescentiam quam causaret non conuenit, sed quòd principalius est, propter recursum humoris ad intestina, qui cùm acris sit, ac corrodit, & exulcerat, & inde dysenterias efficit. De sanguinis verò missione fortiter militat præfatum ratiocinium.

Pro

Pro solutione tamen dicendum arbitror dispa-rem esse ratione de variolis,ac de bubone,etiamsi in vtroque euentu adsint plenitudinis indicia; nam in hoc quando à contagio nascitur, vnica tantum pars læditur, & pellit (scilicet iecur) in inguines tanquam in proprium emunctorium ad eius expurgationem dicatum: quòd si tunc phlebotomia fieret in principio, etiamsi ex talo imperaretur, impediretur illa actio, & fortè irruet materia in ipsum iecur, vel in aliam partem principem; non sic contingit in variolis, nam cùm mali causa sit in toto corpore, hoc est in vasis maioribus in quibus etiam plenitudo residet, eâ ablatâ per sanguinis missionem, fortiores redduntur partes, & cum dominio supra morbificam materiam, quin adhuc minima sit suspicio recursus materiæ ad intima viscera; ac per consequens tutò in variolis plenitudine stante exercetur phlebotomia, secus in bubonis principio. Fortassè tamen non desunt qui teneant plenitudine existente ex talo sanguinem mittere non esse præter rem adhuc in principio: huius census est Leonardus Bottalus *lib. de Luis venereæ curandæ ratione*, qui tenet ex talo eiusdem lateris à principio sanguinem semel esse mittendum; & si accidat putridum corruptúmque esse, purgandum, non alia ratione nisi quia saccinâ depositâ, per talia auxilia auidiùs Natura circa causam morbificam operatur: Quo fit, quòd licèt quoad sanguinis missionem possit dispensari, non tamen quoad expurgationem id posse fieri tutò censeo ob rationem quam suprà tetigi.

Circa causæ Coniunctæ prouidentiam ferè idem difficultatis cardo statim se offerebat,quam in causa antecedenti, eam tamen pari ratione diluam; nam si à causa aliqua externa accidat, cunctandum non est in repulsione eius per auxilia verè repercussiua in suo principio ex Pauli sententia *lib.4. cap.22.* sic docentis; *Bubones qui ex occasione manifesta ortum habent, quemadmodum inflammatio qualibet, auxiliis repelluntur quæ refrigerant, adstringúntque, vel spongiis ex posca impositis.*

Si verò ex contagio bubo accidat, tanquam ab hoste ab auxiliis repellentibus fugere debemus. An verò resolutionem intendere primò debeamus, vel suppurationem, obiter in dubium vertere non erit parui momenti. Cui breuiter satisfaciam, securiùs esse suppurationem intendere quando ex contagio accidit hoc malum, præcipuè si ægrè pigréque Natura expulsionem tentet; tunc quidem non solùm suppurationem primò intendere conuenit, verùm attrahentibus auxiliis curationem primò moliri opus erit, eò quòd non suppurata materia, (neque incisione facta) euacuata per ipsum locum affectum in intimis partibus detinetur, ibique accidentia varia tentat quæ specialem medelam, & diligentiam exposcunt; ne ergo hæc sequantur in bubone, suppurationem primò intendere est necesse, quando ex contagio ortum habet.

Dices ex communi omnium consensu, & nostra doctrina in generali libello descripta, constat terminationem per resolutionem esse feliciorem, eámque primò intendendam in omnibus Apostematibus esse; sed bubo est verum Apostema; ergo dum ad ipsius medelam accedimus, resolutionem primò tentare debemus auxiliis ad id dicatis, de quibus pluries fecimus mentionem, & si fortassè his non cesserit affectio, sed in suppurationem inclinauerit, tum eam iuuare præsidiis pus facientibus opus erit; non ergo in bubone, etsi à contagio accidat primò intendenda est suppuratio, sed resolutio. Patet hæc vltima Consequentia, quia materia resoluta extra corpus manet, & ex alia parte auxilia id patrantia potiùs attrahunt ad partem affectam, quàm repercutiant. Ergo si resolutionem intendamus, nullius accidentis seu symptomatis potest esse formido quod accidere possit ex retentione causæ contagiosæ ipsius bubonis; ac proindè etiamsi à contagio oriatur, felicior in ea habenda terminatio est quæ fit per resolutionem, seù insensibilem halitum, quem euaporationem per naturales porositates vocamus.

Respondeo tamen materiam bubonis, qui ex contagio communiter oritur, & ægrè à Natura pellitur, non sufficienter, & vsque ad vltimas reliquias euacuari per auxilia resoluentia, eò quòd crassa sit, siue ex se, siue per permixtionem cum crassa materia. Quo fit vt meliùs extrahatur, suppuratione & incisione facta; nam sic humores iecur, & corpus infestantes liberaliùs, & ad amussim euacuantur, corpúsque liberum ab ipsis relinquitur.

Quando verò ex contagio bubo non accidit, etiamsi à causa aliqua interna antecedenti & benigna, tunc quidem resolutio primò intendenda anodynis, & laxantibus, seu resoluentibus auxiliis, vt oleo chamæmelino, amygda. dulc. cum apide gallinaceo, vel porcino, quo solo quamplurimi bubones fuére resoluti, præcipuè in pueris, & fœminis sæpè sæpiùs expertus sum; quod idem butyrum facere in eisdem naturis teneris, & mollibus pro comperto apud omnes Scriptores habetur.

Si tamen hæc non sufficiant, ad fortiora auxilia te conferes, qualia sunt quæ sequuntur.

℞. Diachylonis maioris gummati ℥. j. galbani ʒ. j. olei irini ℥. ß. & fiat emplastrum.

Aliud efficax:℞.Diachylonis communis ℥.iij. terebinth. ℥. j. olei communis fæcum, & olei liliorum alborum an. ℥. ß. misce. Idem præstat radix bryoniæ, & cucumeris amari si cum adipe porcino sine sale misceantur.

Verùm, si his factis in suppurationem inclinauerit bubo, vti est opus auxiliis communibus suppurantibus quæ incuratione phlegmonis conuenire diximus: Deinde his quæ specialem prærogatiuam habent quando primò intenditur suppuratio, & causa est contagiosa.

Ergo quando materia est difficilis coctionis seu correctionis, & ægrè Natura mouet, factâ priùs fomentatione cum aqua, & oleo feruentibus, vel cum butyro, calore aduocato in extimas partes, vt citiùs maturatio ab eo fiat: Sequens auxilium conuenit: Cæparum num. ij. optimè assentur etiam & indurent.

℞. Radic. maluauisci & maluarum coctarum, & minutissimè incisarum q. s. butyri, & adipis porcini sine sale an. ℥.ij.omnia misceantur,& pistentur donec in emplastri formam redigantur.

In his etiam in quibus per auxilia leuiora, (vt est triapharmacum Galeni suprà allatum, vel maturatiuum vsuale quod in Officinis habetur) bubo non suppuratur, sequens remedium magni est momenti.

℞. Radic. bryoniæ, & liliorum alborum an. ℥.ij.cæparum num. j. caricarum num.viij.Omnia

coquantur

coquantur & pistentur, & cum fermentò fiat emplastrum addito croci ℈. ij.

Et si hæc non sufficiant sequens remedium efficacius est.

℞. Bdellij ʒ. iij. aloës ʒ. ij. diluantur in aceto, deinde adde diachylonis maioris ℥. j. & ceræ quod sufficit vt fiat emplastrum.

Suppuratione iam factâ fiat incissio, vel cum cauterio, vel si æger id renuerit cum lanceola, scissione facta in transuersum ad modum folij myrti, iuxta Galeni mentem *l.3. Methodi cap.5.* Incissione verò factâ, mitigandi doloris gratiâ partem vngimus oleo rosaceo diluto in integro oui, & postea linteola in hoc liquore infusa, & parum compressa supra locum affectum applicamus. Sequenti verò die digestionem materia indicat quam moliemur communi digestiuo facto ex terebinthina lota, & mixta cum vitellis ouorum vsque dum in formam emplastri redigantur. Sequens etiam auxilium optimum est: ℞. Olei violac. & butyri recentis an. ℥. j. ceræ q. s. fiat linimentum.

Supra digestiuum verò, sequens emplastrum materiæ reliquias concoquit, & expulsioni eas præparat.

℞. Iuris arietis ℥. iiij. farin. fabar. & hordei, an ℥. j. ouorum vitella num. ij. olei rosac. & chamæmeli an. ℥. j. Misce.

Posteà verò mundificantibus remediis cuius naturæ est Rhodomel, vti conuenit, & denique consolidantibus, veluti diapalmæ emplastrum, vt *Tractatu de Vlceribus* latiùs patebit. Sed antequam hanc vltimam indicationem moliamur, vacuatâ iam sufficienter materiâ per aliquos dies ad eius reliquias conterendas pharmacum expurgans adhibebis iuxta ideam humoris peccantis.

Denique aliqua solent superuenire accidentia, quæ ad se omnem conuertant curationem, ex quibus dolor in vlcere relicto, ideò vehemens ex malignitate materiæ, & eius tenuitate, loturæ carnis simili non habet vltimum locum quoad prouidentiam, cui statim penicillis ablatis sequentis decoctionis fotu pluries iterato succurremus, sic se habet.

℞. Hord. mund. integr. & rosar. ana p. j. plantag. m. ij. sumach, & lentium, an. pugil. ß. coquantur secundum artem in aqua vsque ad consumptionem medietatis. Et si ità non profit, adde pulueris Ioannis Vigonis ʒ. ß. vsque dum vlcus corrigi incipiat. Verùm si neque hoc sufficiat, nec maturationem, nec resolutionem bubo accipiat, sed ad indurationem inclinet, tunc more scirrhi curabitur, caprarum stercore in puluerem redacto, & aliis auxiliis emollientibus permixto in emplastri formam, vt proprio capite, Deo dante, dicemus.

DVBIVM VIII.

De Anthracis seu Carbunculi natura, signis, causis, & Prognosticis.

Inter sanguinea Apostemata quæ specialem requirunt artificis curantis diligentiam, vnus est Anthrax seu Carbunculus, sæuissimus quidem morbus, & perculosissimus, cuius naturam expendere dubio præsenti intendimus, idque assequemur si Galenum perpendamus 14. *Methodi, cap.10.* sic scribens: *Est tamen & aliud vitium quod ex humore crasso feruentéque nascitur. Incipit hoc plerumque à pustula, aliquando verò & sine hac; caterùm inter initia quibus hoc instat, scabunt particulam omninò, mox oritur pustula quadam quâ ruptâ vlcus cum crusta gignitur, sæpè verò non vna oritur scabentibus pustula sed multa exiles, veluti milij semina, crebra in particula residentes, quibus præruptis similiter crustosum vlcus prouenit.*

Quo sermone etsi prolixè totum ferè quod inquirimus absoluit, & à primo incipientes, constat carbunculum nihil aliud esse quàm vlcus quoddam crustosum cui superuenit inflammatio. Quod clariùs idem Author 2. *ad Glauco. cap.1.* manifestauit sic: *Cùm verò sanguis influens calidus sufficienter extiterit crassus quodcunque membrorum subitò occupauerit, hoc comburendo facit vlcus cum crusta; quidquid verò circumiacet in inflammationem leuat efferuescentem, vehementérque dolorosam, vocatur autem Carbo huiusmodi affectio.*

Igitur ex Galeni mente carbo inflammatio est à sanguine feruente, & crasso orta, dolorosa & cum vlcere crustoso incipiens. Verùm quandoque (rarò tamen) absque pustula incipit, vt constat ex illis primis verbis. *Incipit plerumque à pustula, aliquando verò, & sine hac.* Omnibus tamen crustosum vlcus fit propter efferuescentiam sanguinis, & adustionem eius, qui comburendo facit vlcus cum crusta: sæpè verò non vna tantum pustula erumpit, sed multæ exiles veluti milij semina crebræ in particula residentes, quibus præruptis similiter crustaceum vlcus prouenit, quale ferramenta candentia excitant. Si verò sanguini crasso feruenti serosæ, & tenues humiditates permisceantur, pustulæ quædam à principio ambustis consimiles per summa cutis excitantur, quibus disruptis crustosum sub ipsis vlcus inuenitur, & hæc etiam affectio *Carbus* dicitur ex Galeno *capite nuper citato*; sed Carbus iste solùm accidentaliter differt ab altero, nempè quia à principio cum pustula aut pustulis oriatur, alius verò secus; absolutè tamen vterque conuenit in hoc quòd sit vlcus crustosum cum inflammatione in partibus circumiacentibus, vt Galenus testatur *de different. morbor. cap.1.* per hæc verba, *Carbunculi eam naturam habent, vt sine vlcere consistere nequeant.*

Sed in hac re prælibare oportet, falsò, & sine fundamento aliquos Carbum ab Anthrace segregâsse, penes id quòd iste causam venenosam; & malignam includat ex nimia adustione, vel putrefactione sanguinis; ille verò solum adustionem vel putredinem, licèt aliquantulum remissiorem, non tamen venenositatis generatricem: etenim hoc & gratis assumunt, & non est iuxta Galeni, & Antiquorum mentem qui Carbonem, Anthracem pro affectione vnica reputârunt. Qua propter huius confusionis causam esse iudico symptomatum varietas; nam aliquando ità remissa apparent, vt cuiuscunque venenositatis sint expertes, aliquando verò ità intensa proficiscuntur, vt planè venenosam importent causam, quod non indicat diuersas esse huiusce affectiones, sed vnicam, modò remissiorem causam, modò intensiorem habentem.

Hinc disces, priùs fieri pustulam, seu crustosum vlcus, deinde verò inflammari particulam penes id quod priùs mouetur pars tenuis sanguinis

guinis quæ per afflatjonem , seu putredinem adquisiuit malignitatem , & ob eius tenuitatem, & mordacitatem penetrat vsque ad cutim, eámque exulcerat; reliquum verò quod restat ex sanguine ob eius crassitiem lentè mouetur , & loca ità angustiora penetrare nequit , & sic post apparitionem pustulæ , loca circumiacentia inflammantur. Ad quod etiam iuuat ingens dolor carbonem sequens , fluxionem in particulam concitans , non quia inflammationis subsequutæ dolor sit vnica causa, vt tenet Dionysius Daza, *lib.2. de Apostemasibus in particul. cap.15.* nam ratio quâ conuincitur iste Author vt affirmet sanguinem circumdantem ipsam particulam, siue laudabilem & optimum , siue malum , moueri ratione doloris, & non alium humorem similem illi qui primò carbunculum excitat, est quia si similis esset , tota caro circumiacens vbi posteà apparet inflammatio , combureretur , & exulceraretur , quemadmodum prima pars quæ cæpit corripi hoc morbo. Constat autem id nullatenùs experiri ; ergo signum est non esse eundem humorem eum qui primò fluit vt crustosum vlcus causet , ac ille qui posteà effectiuus est inflammationis in partibus circumiacentibus. Fallitur certè meo iudicio iste Author ; tum quia si totus sanguis aduritur , non est credendum solam eius tenuem partem decumbere in locum affectum , & non etiam crassam; nam pars mandans poterit eam pellere, & pars recipiens æquè se habet ad cuiuslibet humoris receptionem ; tum etiam quia eius ratio nihil probat ; nam ex eo quod locus circumiacens vbi posteà apparet inflammatio, non comburatur , solùm deducitur humorem ibi fluentem non esse ità tenuem , & mordacem siue malignum, ac ille qui primò particulam affectam occupauit , non verò non esse eiusdem naturæ sanguinis , scilicet adusti , seu putrefacti. Quâ propter dicimus inflammationem illam fieri ex parte crassiori sanguinis adusti augerique ratione doloris , quin ipse sit adæquata causa prædictæ inflammationis.

Vnde constabit iam ex dictis ex Galeni doctrina , 2. *ad Glaucon. cap.1. citato* , carbonem à crasso. feruentique sanguine causari ex illis verbis : *Cùm verò sanguis influens calidus sufficienter extiterit & crassus* : Id est , ex sanguine ità calido vt per adustionem in melancholiam transmutetur , vt ipse 1. *de different. febr. cap.3.* & 2. *eiusdem operis , cap.9.* expresse tenet per sequentia verba:*Fiunt autem Carbunculi ex sanguine quidem satis calido , sed ad atræ bilis naturam propter adustionem conuerso.* Quod ità commune inter Authores habetur vt nulla amplius indigeat digressione.

Tempus iam instat vt ad indicia , seu carbunculi signa accedamus , vt exinde naturâ accuratissime cognitâ , ad curationem maturè pergamus. Eius autem primum indicium est ardor, & vehemens caliditas in parte , deindè pruritus quem sequitur pustula, seu pustulæ ad milij similitudinem ; interdum verò pustula apparet quasi per cauterium sit facta , quæ quandoque liuida, quandoque plumbea , seu nigra apparere solet ; deinde verò circumiacentia vera inflammatione seu tumore magno corripiuntur ; colore nigrescens splendescensque ad modum bituminis seu picis ; talis est color bilis atræ. Et hæ quidem notæ sunt carbunculi ex ipso affectu desumptæ, quibus accedit grauis , & molestus admodum laborantis particulæ dolor , perindè ac si vinculis esset vehementer constricta ; necessariò quoque qui ità sunt affecti febricitant. Quòd si venenositas aliquantulum prænaluerit , nausea quoque , & frequenti vomitu vnà cum omnimoda appetitûs prostratione miserè torquentur laborantes ; sed & cordis tremor , & palpitatio, & frequens animi defectio illis adsunt.

Cæterùm,Carbunculi ex parte magna pestiferam luem consequuntur , & pessimi , acuti , & periculo pleni sunt morbi , contagiosique : periculosiores verò habentur illi qui in emunctoriis procreantur ; siquidem cùm sint propè principalia membra , timere possumus vel recursum illius ad hæc , vel saltem vapores , & venenosi halitus , ex illa materia eleuati ea apprehendent, Si verò circa ventriculum, aut œsophagum fauceśve incidat carbunculus,subitò interficit : minus lethalis est qui primùm ruber , deinde citrinus apparet ; qui verò liuescit aut nigricat , neminem ferè non iugulat ; attamen si accidentia quæ morbum hunc comitari solent plurimum remittantur , spes aliqua salutis erit nobis expectanda , è contra verò si intendantur , desperandum de vita erit.

Dvbivm IX.

De Curatione Carbunculi.

Carbunculi medela quatuor indicationibus completur. Prima sumitur ex victûs institutione : secunda à causa Antecedenti : tertia à Coniuncta : quarta ab accidentibus , seu symptomatibus superuenientibus. A prima incipientes , victus est ordinandus similis illi qui , *capite de Phlegmone* descriptus est : sit tamen aliquantulum tenuior , frigidior , & humidior , vt hordei ptissana , & similia , quia frequenter carbum seu carbonem comitatur febris. Quapropter vinum vitare in hac affectione solemus , vtimur etiam lactucis, portulaca, malis granatis, & omnibus acidis alimentis , quæ malignitati summoperè opponuntur , sicque pullorum , & gallinarum intribus addimus arantiorum , & limonum succum , nec non agrestæ , & similia. A somno quantum fieri potest abstinemus,& omnia animi pathemata vitamus , ea præsertim , quæ ad interna viscera sanguinem , & spiritum mouent ; vt timor , & tristitia ob recursum veneni ad viscera.

Quatenus ad secundam attinet intentionem curatiuam , dubitari potest , an pro causæ Antecedentis vacuatione conueniat sanguinis missio (nam de purgatione dubium mihi non est quin summoperè lædat , maiorem feruorem , & ebullitionem concitando in sanguine. Partem affirmantem Galenus 14. *Methodi, cap.10.* ex prelsè per sequentia verba tenet ; *sed & incipiendam ab incisa vena curationem esse id quoque neminem latere arbitror* ; immò & eam vsque ad animi deliquium pauló infrà conuenire arbitratus est. Cæterùm nostris temporibus in vsu non est , atque adeò in eius examine nobis immorandum non est. Præter authoritatem ratio etiam conuincit pro hac eadem parte ; nam eam materiam minuere opus est ex qua affectio fouetur & augetur;

sed

ſed ex materia antecedenti Carbo augetur, & fouetur, ergo eà abſque dubio minuenda erit, non per expurgationem, quia maius malum ex efferueſcentia & agitatione quàm hæc excitat eſt timendum, quàm bonum ex ablatione cauſæ. Ergo per ſanguinis miſſionem materia Carbunculi erit minuenda, ac proindè eam conuenire in confeſſo ferè omnibus eſt. Nihilominùs Galeni placitum non ità firmum eſt, vt Rhaſis *in libro diuiſionum*, ipſum non contenderit turbare, ratione deſumpta ex venenoſitate. Hactenus enim dictum eſt pleŕumque Carbunculum venenoſitatis participem eſſe quo ſtabilito ſic inſtat ratiocinium, Retractio ad intima quandocunque mali materia eſt venenoſa, ſemper eſt timenda atque vitanda; ſed ſanguinis miſſio auxilium eſt retrahens ad interna viſcera, vtpote à ſuperficie ad corporis centrum mouet, ſiue ad vitandum vacuum, ſiue ſucceſſione eius quod euacuatur, (quod non eſt noſtrum in præſentiarum diſputare) ergo non erit exercenda in his qui Carbunculo vexantur: ruit ergo Galeni doctrina.

Nos tamen in hac re non vtique à Galeno diſcordes, ſed eius placitum amplectendo, aſſerimus ſumpta indicatione à cauſa Antecedenti phlebotomandum in Carbunculo eſſe, nam proculdubio ea veneni eſt particeps materia, ebullit intra venas & putreſit; ergo ne tranſeat in materiam coniunctam, & inflammationem atque puſtulam augeat, necnon & venenoſior reddatur, minuenda per ſanguinis miſſionem erit, vt ſic corpus etiam meliùs ventiletur, refrigeretur & ebullitio & putredo quæ effectrices veneni ſunt, ceſſent & omnia proſperè procedant. Et vt tutò procedamus, ſeruare, vtique oportet ſtatim à principio, id eſt quando parum aut nihil materiæ Coniunctæ ſit in parte affecta, venam eſſe ſecandam, præſertim vbi veneni adeſt ſuſpicio; etenim tunc, & materia antecedens eſt minus infecta, & materia Coniuncta adeò in minima quantitate imbibita eſt in parte, vt nihil ex eius recurſu timere poſſimus: Et ſi hoc etiam vitare velimus, fiat venæ inciſio ſtatim in ipſo principio ex parte diſtantiſſima, fugiendo ſemper cordis regionem & cuiuſvis alterius partis principis, vt ſic mera fiat reuulſio, & eius humoris qui vicem cauſæ Coniunctæ habet, nihil ad intra moueatur. Verùm ſi acciderit, vt tempus principij elapſum ſit, & veneni maxima ſint indicia, vt ex accidentibus patebit, tunc profectò ex eadem parte affecta phlebotomabimus, v. g. ſi in manu aut brachio dextro, ex eodem brachio, & ſic de ſiniſtris partibus intelligendum eſt; aliàs ſi ex altero brachio fieret, inuaderet materia venenoſa aliquam ex partibus principibus per eius recurſum ad intima, & ægrum iugulabit ſubitò, quod maximè vitandum: ſecùs ſe res habebit ſi nullius veneni ſit ſuſpicio, tunc enim in phlebotomando eundem ſeruabimus ſcopum, ac in Phlegmone, aut quouis alio non venenoſo tumore, de quo dictum eſt ſatis ſupérque.

Tertia in ordine curatiua intentio circa cauſæ Coniunctæ prouidentiam verſabitur, pro qua re repercuſſiua auxilia non cōpetere in confeſſo omnibus eſt, eò quòd materia ſit venenoſa: ſolùm igitur in partibus circumiacentibus Carbunculum, repercuſſiua impropria applicare poſſumus, quando aut iam parum, aut nihil materiæ reſtat fluendæ, aut tantam eſſe inflammationem, & humoris impetum timemus, vt periculum ſit de corruptione partis; tunc enim vnguentum de bolo Armeno optimum eſt, aut oleum roſaceum, præſertim omphacinum, cuius quantitas ſit ℥.iiij. additâ aceti ℥. j. puluer. boli Armeni ʒ. j. ß. ceræ quantum ſufficit, vt fiat linimentum. Deinde verò ſanguine iam miſſo in ſufficienti quantitate ex conſilio Galeni 14. *Meth*od.10. *cap. citato* ſcarificare oportet locum affectum; ſic ait. *Quinetiam ſcarificare eiuſmodi tumores alienum non eſt*: ſcarificationes autem profundæ ſint, vſquequo æger dolorem ſentiat, ſic enim materia Coniuncta euacuatur, & venenoſa qualitas extra pellitur. Et non ſolùm hoc beneficium præſtare eſt conueniens in partibus circumiacentibus, vbi reſidet inflammatio, ſed ſupra ipſum Carbonem, ſeu vlcus cruſtoſum; & ſi ſemel hoc facto accidentia non ceſſent, bis, aut ter ſcarificabis ipſum locum affectum; & poſteà vt groſſus ſanguis citiùs, & meliùs fluat, ſcarificationes fouebimus aceto & ſale, & aqua mixtis & calidis, vt ſic materia non creſcat, & ſiccitate ipſius ſalis humiditas excrementitia abſumatur, & membrum affectum à putredine liberetur. Et ſi his factis adhuc ſanguis lentè fluat, & in parua quantitate, vel cucurbitulam cum lenta flamma applicamus, vel ſanguiſugas apponimus, quarum vſus multis probatiſſimus eſt etiam ſine ſcarificatione partis ob defœdationem quam ſcarificationes cauſant.

Poſt ſcarificationum lotionem, conſumere eſt neceſſe excrementitiam humiditatem vt putredo impediatur, præſtabit hunc effectum oui vitellum cum ſale permixtum; vel ſi neceſſitas inſtiterit, ægyptiacum vnguentum imponemus: fortiùs occurremus huic malo, ſi vtamur auxilio ſequenti. ♃. Pulueris radicis ariſtoloch. ℥. ß. aceti quod ſufficiat ad incorporationem. Cui etiam addere poſſumus calcis viuæ parum, aut arſenici ſublimati gr. ij. aut iij. ex Galeni etiam conſilio *loco citato*, Trochiſci Andronij, Muſæ, vel Polyidæ prærogatiuam habent ſpecialem, ſi cuiuſlibat ʒ. j. in vino aliquo dulci diluamus, & ſupra ſcarificationes applicemus. Quorum deſcriptionem reperies apud Tagaultium *lib.*1.*de Tumor.præternaturam cap.*7.*in Carbunculi medela, fol.*48.

Cogimur etiam in venenoſo Carbūculo ſi hæc non ſufficiant vti auxiliis cauſticis, vel per cauterium actuale, comburendo vſque dum dolor ſentiatur in partibus profundis, vel per cauterium potentiale, quale eſt quod ſic eſt. ♃. Saponis mollis, & calcis viuæ partes æquales, miſceantur & incorporentur. Aliud efficacius.

♃. Mellis anacard. ℥ j. cantharidum tritarum ʒ.j. ſaponis mollis ℥.ij. piper. ʒ.ß. Omnia commiſceantur, & cum lixiuio incorporentur. Eundem præſtat effectum arſenicum, abſque alterius conſortio: Aliud facile: ♃. Cantharidum tritarum & olei, & ſaponis, an. partes æquales, incorporentur: quodlibet enim ex his miro modo à corruptela partem carbone affectam liberare natum eſt: Ad hoc idem conducit valde emplaſtrum de Oxymelite.

Cuiuſlibet horum auxiliorum vſus conuenit donec corruptum à ſano ſeparari & diuidi cognoſcamus: Deinde verò vt efferueſcentiam extinguamus, & vndequaque fluxus deficiat; & ſi quæ fuerint humoris reliquiæ reſoluantur, emplaſtrum ſatis commune de arnogloſſa applicabimus, id eſt ex plantagine, quod conficitur ex ſucco plantagi

plantaginis, & ex lentibus optimè coctis, & in ipso succo optimè dilutis & pistatis, additâ micâ panis qui furno fit coctus; sit verò panis neque omninò furfuris expers, neque nimium eo refertus. Eandem complet intentionem emplastrum quod constat ex duobus malis granatis coctis in aceto, posteà pistatis, & parti secundùm totam circumferentiam applicatis: hoc enim auxilium applicandum postquam Carbus fit scarificatus Aëtio authore, qui tenet hoc tempore applicatum mirificè eum extirpare, & radicitùs auellere, aliàs enim in principio ante scarificationem repercutit, & venenosam materiam ad viscera retrudit, quod valde periculosum est.

Prælibare tamen in hac re conuenit, quòd si res ad eum venerit statum vt cauterio indigeat, siue actuali, siue potentiali, tunc crustam seu escharam auferre debemus per butyri recentis applicationem, aut axungiæ porcinæ non salitæ. Ad idem etiam mirè conducit sequens emplastrum.

♃. Farinæ triticeæ & hordeaceæ, ana, ℥.iij. butyri & axungiæ suillæ liquefactæ, ana, ℥.ij. cum decocto maluarum & vuarum & radicum althææ fiat emplastrum, cui duorum ouorum vitella possumus addere.

De consolida maiori scribitur quòd inter duos lapides contrita & applicata supra Carbonem, diuino quodam miraculo anthracem sanat, ità vt intra vnius diei spatium tota absoluatur medela præter eam quæ communis est aliis vlceribus. Miranda etiam narrant de scabiosa, nempè quòd deuorata, vel è vino pota, vel eius succus in quantitate vnius ʒ. addito theriacæ tantillum, internos Tumores ad exteriora protrudit, eósque insensibiliter dissoluit.

Verumtamen vt ad propositum reuertatur noster sermo; postquam iam Carbus sit extirpatus & eschara ablata, appareat, vlcus remanens curabimùs eisdem indicationibus ac cætera omnia vlcera, nempè priùs digerendo, deindè mundificando & tandem incarnando, & cicatrizando, quæ omnia, Deo dante, dum de vlcerum natura, & curatione agemus, latiùs patefient. Interim tamen dum curationem huius mali incipimus, & prosequimur, vt vltimæ indicationi satisfaciamus, epithemata cordi sunt adhibenda tam intrà quàm extrà, vt exindè maligna qualitate spiritus inuadente liberetur. Extrà applicabis vnguentum naphæ cum puluere diamargaritonis frigidi permixtum, vel epithema quod sic recipit.

♃. Aquæ naphæ, melissæ & rosac. an. ℥.ij. confect. hyacinth. ʒ. ß. Misce.

Intra verò apozemata præparabis ex aqua buglossæ, oxalid. borrag. & card. bened. an. ℥.ij. syrupi acetositatis citri vel limonis, vel rosarum ℥. ij. confect. hyacin. ℈.ij. Misce.

Idem præstat decoctum florum cordialium, hordei decorticati, & thamarindorum in quantitate ℥.viij. cui vel puluerem lapidis bezoard. in quantitate gr. v. confect. hyacint. vel diamargar. frigidi, vel corallorum, vel alterius confectionis cordialis addere possumus. Quorum catalogum passim apud Authores quisque reperiet. Huiusmodi autem potiones frigidæ maximè iuuant vbi febris intensa excitatur. Quòd si sitis coniungatur, decoctio hordei vel eius ptisana, cum aliquo ex syrupis relatis ei opitulatur.

Si verò lingua nigrizet competit sequens auxilium.

♃. Mucilag. semin. psyllij & cydonior. in aqua rosac. extract. an. ℥.iij. sacchari candi ℥.j. ß. fiant globuli lupinis similes quos æger ore contineat. Cum capitis dolor & vigiliæ torquent ♃. Olei rosac. ℥.iv. lactis mulieris ℥.ij. aceti tantillum, & applicetur fronti & temporibus. Cui si addamus opij gran. iv. excellentiùs idem præstat beneficium. Idem facit vnguentum populeonis eisdem partibus applicatum. Sed de his alibi copiosiùs fauente Deo dicemus.

DISPVTATIO II.

De Erysipelate & aliis Tumoribus à Bile procreatis.

DVBIVM PRIMVM.

De natura Erysipelatis, causis, & indiciis.

Licet indubitatum sit quòd pituita in generatione humorum sanguinem consequatur, sítque illius maior quantitas in nostro corpore quàm bilis, & melancholiæ; quia tamen Tumores præternaturam à bile procreati in multis conspirant cum sanguineis, consequens fuit post horum determinationem de illis nunc dicamus qui à bile excitantur Tumores præternaturam, & primò de Erysipelate, quod Latinis *Ignis sacer* communiter appellari solet. Est igitur Erysipelas *Apostema cholericum in superficie*, (id est in cute) *corporis generatum impulsui tangentis in facilè euanescens, iterúmque pullulans*: Quod iuxta Galeni mentem 2. *ad Glaucon. cap.* 1. explanatum esse videtur, cùm dicat: *Exquisitum igitur Erysipelas cutis solius affectio est*: Quo solo à reliquis Apostematibus discrepat; nam ob materiæ ex qua causantur, crassitiem necessariò carnis infrà cutem existentis sunt affectiones, etsi cutis etiam regionem occupent, & distendant. Cùm autem Erysipelatis causa humor sit valde tenuis, & caro sit raræ substantiæ, indè fit vt facilè ipsam penetret, & vsque ad cutem fluat, ibíque detineatur ob eius maiorem densitatem, Erysipelatosúmque causet affectum, facilè tamen comprimenti euanescens, illicóque à compressione se iterum manifestans ob facilem materiæ motum propter illius tenuitatem ad id valde conducens. Quâ tamen ratione Apostema verum dicatur, etsi solum expansum per totam cutis regionem sit, & parum aut nihil ipsam eleuans in maiorem, & præternaturalem magnitudinem, alibi copiosiùs scriptum habemus.

Porrò, vt altiùs Erysipelatis naturam percalleamus, primam definitionis particulam opus est examinare, an scilicet verum sit esse cholericum Apostema, id est factum ex cholera seu bile, vt exindè etiam huius affectionis Antecedens causa fiat nobis manifesta. Res quidem tum apud ipsum Galenum, tum etiam apud eos qui post illum sua opera

opera Typis mandârunt non parum contentioſa; Galenus námque 2. *ad Glaucon. cap.* 1. expreſsè tenet cauſari Eryſipelas ex bile flaua cum ſanguine permixta, vel ex ſanguine tenuiſſimo, ſic ait: *Flaua verò bilis quando ſui ſeruans naturam, vnà cum ſanguine per totum corpus defertur morbum facit qui Regius appellatur.* Et paulò poſt infrà: *eodem capite citato* ſic procedit. *Quòd ſi ex ſanguine aut flaua bile calidioribus quàm oporteat mixta fluxio fuerit, vel ex ſanguine quidem ſed efferueſcente, & tenuiſſimo ſecundum ſubſtantiam Eryſipelas affectio vocatur.* En Galenum his in locis ità clarè propoſitam Concluſionem oſtendere, vt nulla ſit opus enodatione: Attamen qui contrariam tuentur opinionem, nempè à ſola flaua bile naturali Eryſipelas cauſari facile hæc Galeni loca interpretantur, afferentes; Apoſtema hoc eſſe in duplici ſorte: aliud quidem Eryſipelas exquiſitum quod à ſola & ſyncera flaua bile naturali cauſari aiunt: aliud verò Eryſipelas ſpurium, ſeu non exquiſitum, aut nothum, quod vel ex tenui ſanguine fit, vel ex flaua bile cum ſanguine permixta. Et de hoc afferunt Authores contrariæ opinionis locutum fuiſſe Galenum *citatis locis*, quod ex eo probant quia alibi ipſe dixerat à ſola flaua bile Eryſipelas cauſari, præcipuè 13. *Meth. cap.* 4. vbi enumerans diuerſas Tumoris ſpecies propter materiæ ex qua fiunt diuerſitatem, ſic ait: *Vbi enim flatulenta materia copioſior acceſſit, flatuoſi magis Tumores fiunt, Phlegmoni verò magis ſimiles vbi ſanguis, ſicut Eryſipelati, vbi flaua bilis.* Idem ex eodem Authore ſuaderi videtur 14. *Meth. c.* 1. per ſequentia verba: *Haud longè verò à Phlegmone abeſt & alius morbus quem Eryſipelas vocant, is vti monſtratum eſt ex bilioſo ſucco naſcitur.* Et paulò infrà poſtquam dixerat, *Eryſipelas verò in cute potius conſiſtit quàm altè deſcendit:* proſequitur quaſi reddens rationem dicens: *Tenuis námque ſubſtantiæ eſt pallida bilis humor*: quaſi diceret: quia humor à quo cauſatur eſt pallida bilis, quæ tenuis eſt ſubſtantiæ. Idem tenet 2. *de differ feb. c.* 5. per hæc verba: *Prætereà Herpetibus & Eryſipelatibus quæ ex flaua bile conſiſtunt*: Idem teſtatur 1. & 4. *Aphor. comm.* 2. & aliis in locis in quibus expreſsè à bile Eryſipelata cauſari affirmat. Ex quo colligunt 1. *ad Glaucon. citato*, Galenum de ſpurio, & non ex quiſito Eryſipelate locutum fuiſſe.

Hoc idem placitum rationibus ſuaderi poteſt primò: nam Galenus 13. *Meth. c.* 4. quatuor ſpecies Tumoris aſſignat propter diuerſitatem ſubſtátiæ ſeu humoris influentis: ſed ſi Eryſipelas non fiat ex bile, non erunt quatuor ſpecies Tumoris, ergo. Minor ſic oſtenditur; nam vel Eryſipelas fit à ſanguine ſolo licèt tenui, & ſic reducitur ad Phlegmonem; vel à ſáguine cum bile permixto, & tunc nō dicetur abſolutè Eryſipelas, ſed affectio compoſita, ex Eryſipelate, ac per conſequens nō erunt quatuor ſpecies ſimplices Tumorum, quod eſt cōtra communem omnium cōſenſum. Et confirmatur, nam febris quæ à permixtione duplicis humoris cauſatur, nullatenus dicitur exquiſita, ſed ſpuria: Ergo ſimiliter ſi Eryſipelas cauſatur à ſanguine permixto cum flaua bile, non erit exquiſitè tale, ſed ſpurium; ac proindè ſic Galenus venit interpretandus, quando ex vtroque humore, vel ex tenui ſanguine naturam bilis æmulãte cauſari tenet. Denique quia ſi à ſanguine cauſatur; ergo nō ſolius cutis erit affectio, ſed etiam carnis, quod eſt contra Galenum, & contra id quod omnes vno proclamant ore.

Sed non defuêre ex Modernis plures, qui hos contrarios opinandi modos conciliare deſiderãt, penes id quod Galenus aſſerit; *Eryſipelas ex ſanguine tenuiſſimo*, idem ſonat ac ſi diceret ex bile, quia ſæpè ſæpiùs eſt in vſu vt ſanguini tenuiſſimo nomen bilis indamus, è contra bili nomen ſanguinis tenuiſſimi, ità vt pro eodem humore reputetur nomine tãtum diuerſo: quo fiet vt ſemper verum conſtet Eryſipelas fieri à bile, & ſi Galenus ei ſanguinis tenuis nomen indidiſſet. Sic Tagaultius *lib.* 1. *c.* 8. Guido, Aëtius, & Paulus *cap. proprio de Eryſipelate.*

Nos tamen veritate ducti, literámque Galeni diligẽtiſſimè, & ſedulò examinantes, dicimus verum & exquiſitum Eryſipelas ex ſanguine tenui ſolo, aut ex ſanguine & flaua bile calidioribus quàm oporteat, & permixtis cauſari; quod ità eſt expreſſum Galeni 2. *ad Glaucon. c.* 1. *citato* vt nullá ex dictis admittat interpretationem: nam poſtquam dixit; *flaua verò bilis quando ſui ſeruans naturam vnà cum ſanguine per totum corpus defertur morbum facit qui Regius appellatur*; immediatè poſt proſequitur ſermonem dicens; *ſola verò* (id eſt flaua bilis) *quando ſecernitur, & in aliquo membro cōſiſtit, Herpes vocatur.* Quo quivis qui ſyncero animo Galeni verba diſcere cupiat, facilè coniectare infallibiliter poterit flauam bilem non cauſare Eryſipelas, ſed aliam eius ſpeciem, nempè Herpetem, cuius naturam infrà expendemus diſtinctam valde eſſe ab Eryſipelate ſecũdum omnium conſenſum: Ergo ſi ſola flaua bilis Herpetem facit, reſtat quòd Eryſipelas fiat, vel à ſanguine tenui, vel à bile flaua permixta cum ſanguine, vt exindè illius vires refrangantur, & cutem non exulceret, & fortaſsè carnem ipſam, vt contingit in duabus Herpetis ſpeciebus in quibus ſola bilis aduſta & aſſata mouetur, eò quòd ſit ſine conſortio ſanguinis qui illius vires retundat & contemperet. Quo conuicti fundamento Paulus, & Aëtius hoc idem teſtantur, ille *lib.* 4. *c.* 21. per hæc verba: *Eryſipelas eſt Tumor conflatus ex ſanguine & bile calidioribus factis.* Aëtius verò *lib.* 14. *c.* 59. ſic: *flaua bilis, tenuior, & acrior facta vnà cum ſanguine ad aliquam corporis partem irruens Eryſipelas efficit.* Quid clariùs? Sed pergamus vltrà.

Cæterùm, quod Galenus *citato ad Glaucon.* per ſanguinem tenuem ex quo cauſari Eryſipelas tenet, non intelligat bilem flauam, aut alteram bilis ſpeciem conſtabit cuique ſequentia verba perpẽdenti, ſic ait: *Etſi tetigeris, facilè ſanguis ſubterfugit, rurſúſque illabitur exquiſitè tenuis, & aſpectu rubidus.* Tunc ſic argumentor: Sed nulla bilis eſt ſpecies quæ ruborem in cute repræſentet; ergo per ſanguinem tenuem cauſantem Eryſipelas intelligi nequit bilis, nì ſiniſtrè Galenum velimus interpretari. Prætereà etiam tunc loqui de exquiſito Eryſipelate verba ſequentia Galeni atteſtantur *eodem capite.* vbi ſic habet. *Atque hoc eſt exquiſitum Eryſipelas*: vnde planè conſtabit Sectatores Galeni vocandos non eſſe qui contrariam tuentur opinionem. Et vt clariùs noſtræ opinionis veritas pateat, in eos ad hominem ſic inſto: Si ob ſimilitudinem ſanguinis tenuis cum bile, nomine ſanguinis tenuis debemus interpretari in Galeni litera bilem, cùm eadem ſit ſimilitudo bilis cum ſanguine tenui, cur nos Galeni loca pro eis adducta in quibus à flaua bile Eryſipelas cauſari docere vidẽtur, nōn interpretabimur de ſanguine tenui, cùm non ſit maior ratio vnius quàm alterius. Etenim ſi proptereà illi affirmant loca à nobis adducta

adducta debere intelligi de flaua bile,quia Galenus hanc eſſe Eryſipelatis cauſam aliis in locis dixerit,eadem ratione nos poſſumus affirmare loca Galeni quæ probant de flaua bile intelligenda eſſe de tenui ſanguine,cùm Galenus etiam citatis pro nobis locis à tenui ſanguine Eryſipelas oriri doceat.Ergo cùm à nobis demonſtratum ſit Galenum toto rigore de ſanguine & exquiſito Eryſipelate locutum fuiſſe, certò conſtare arbitrandum eſt ex ſanguine tenui, aut ex flaua bile ſanguini permixta cauſari & flauam bilem ſe ſolam ſtatim aſſari,& Herpetis effectricem eſſe.

Ex quo quid ſit Antecedens cauſa Eryſipelatis conſtabit;vnde etiam facile erit cognitu cauſam Coniunctam eſſe eiuſdem naturæ cum cauſa Antecedenti;differre tamen quia illa dicitur humor impactus in ipſo membro Eryſipelatoſo;iſta verò humor exiſtens in venis paratus fluere in locum affectum,& actu fluens, dummodò impactus iam non ſit; dimitto hac in parte cauſas alias procatarcticas ſeu externas incidendi in Eryſipelas, quales ſunt nimia mora in ſole, aut igne ex quo vehementer aliquod membrum calefiat,applicatio alicuius medicamenti acris,aut mordacis, vt radix tapſiæ, alimentum etiam admodum calidum,& ſimilia quæ quia parui momenti earum conſideratio eſt,ad ſigna propero.

Indicia ſeu ſigna Eryſipelas atteſtantia hæc ſunt quæ ſequuntur, calor & rubedo tendens ad citrinitatem;quòd ſi rubedo tangatur digitis,euaneſcit,& ſtatim reuertitur, propter ſubtilitatem materiæ; neque eſt tantus dolor ſicut in Phlegmone, nec tanta eleuatio, immò vix cutem eleuat, eſt tamen illius dolor pungitiuus & mordicatiuus, ob humoris mordacitatem, non tenſiuus, nec pulſatiuus ſicut in Phlegmone, quia ſolùm ſuper cutem expanditur humor, adeſt etiam ſitis atque febris: Quæ omnia adamuſſim nobis retulit Galenus 2. *ad Glaucon. cap.* 1. citato ſic: *Eryſipelas affectio vocatur multò inflammatione calidior,magiſque colorem flauum repræſentans, et ſi tetigeris, facilè ſanguis ſubterfugit, ruſuſque illabitur exquiſitè tenuis, & aſpectu rubidus, non tamen dolet hæc veluti inflammatio, neque vt aliqua inflammationis ſpecies pulſum aut compreſſionem, aut ſimilem inuenit tenſionem; ſed quandoque valde parum infeſtat, ac tum præſertim quando per ſolam cutim diffuſum fuerit nihil inferiorem carnem moleſtans, & tale ſæpius accidit,atq;hoc eſt exquiſitum Eryſipelas.*

En Galenum licèt lata oratione ſigna Eryſipelatis non ſolùm manifeſtauit,ſed ipſa à Phlegmonis ſignis ſegregauit, etenim in Eryſipelate eſt maior calor,quia ſanguis tenuis à quo cauſatur ſe ſolus aut permixtus cum flaua bile, eſt calidior quàm ſãguis Phlegmonis effectiuus.Rursùs dolor illius non eſt pulſatiuus, quia paſſio cutis eſt in quo nullæ,aut paruæ arteriæ apparent, ſed pungens & mordicans ob tenuitatem, & naturã cauſæ ſeu humoris. Non tenſiuus quia totus humor per cutem expanditur quin ipſam eleuet in molẽ maiorem conſideratione dignam:febris denique & ſitis excitantur,intenſius tamen quã in Phlegmone ob cauſã intenſiorẽ hos affectus producẽtem.

Dices:Eryſipelas eſt paſſio cutis; ſed ſi fiat ex flaua bile permixta cum ſanguine,ſubiectam carnem debet occupare, & non ſolam cutem; ergo non erit verum Eryſipelas,ſed affectio compoſita quæ Eryſipelas phlegmonosũ dici debet:Rursùs, color flauus non eſt proprium ſanguinis, ergo ſi eſt ſignum atteſtans Eryſipelas, hoc de ſanguine licèt tenui fieri nequit, ſed ex flaua tantum bile cuius color flauus proprius eſt. Doctrina ergo de ſignis con cohæret cum his quæ ſuprà diximus. Reſpondeo tamen Eryſipelas fieri ex flaua bile permixta cum ſanguine, non tamen ità craſſo vt in Phlegmone,ſed tenui valde.Quapropter ſolam cutim afficit:præterquam quòd etiamſi non nihil carnis occuparet, non eſſet contra eius naturam, ex Galeno 4.*Meth.cap.*2.ſic:*Sicut Phlegmon etiam cutis aliquid apprehendit,ita Eryſipelas aliquid ſubiectæ ſibi carnis occupat.*Neque quia mixta ſit cauſa affectio debet dici compoſita ob tenuitatem quam ſanguis debet habere, aliàs ſi craſſus miſceatur pariet affectionem, quam vocamus Eryſipelas phlegmonoſum. Denique color flauus non probat fieri ex ſola bile, cùm etiam ſi miſceatur ſanguis tenuis, quia tam bilis eſt maior quantitas,eius color magis eluceſcit. Et cùm ſolus ſanguis tenuis eſt, Eryſipelatis cauſa illum colorem repræſentat; quia feruens debet eſſe,ex ſententia Galeni. Quapropter, & propter eius tenuitatem colorem flauum repræſentat,aſpectu tamen etiam dicitur à Galeno rubidus *eodem loco,* & ſic quidquid contra nos militabat in argumento manet ſolutum.

DVBIVM II.

De Curatione Eryſipelatis.

Eryſipelatis curatio quatuor abſoluitur ſcopis Primus erit in victûs ratione ordinanda, Secundus humoris ad partem affectam confluentis(quem Antecedentem materiã appellant)auerſionem concernit.Tertius in humoris qui tam in partem ægram influxit(quam materiam Coniunctam dicunt)euacuatione conſiſtit.Quartus verò & vltimus circa ſymptomatum correctionem, ac propulſionem verſatur.

Ergo à Primo incipientes, facilè ipſum aſſequemur ſi rerum omniũ naturalium adminiſtratio ad frigiditatem, & humiditatem inclinauerit, vt exindè cauſæ Eryſipelatis per contrarias qualitates occurramus quam vtplurimum humor calidus,& ſiccus comitatur. Sic etiam victus debet eſſe incraſſans,vt exindè Antecedens materia quæ propter eius tenuitatem facilè in partem affectã mouetur,ineptior ad motum & mobilis reddatur. Similiter omnia pinguia, dulcia,acria, calidáque vitanda,quia ea in bilem facilè conuertuntur;Lactuca verò, cucurbita, portulaca & acetoſa præſertim in iure vtendum,nec non ptiſana ſeu cremore hordei,aut eius decocto,in potu ad refrigerandum, & humectandũ, & ad incraſſandũ oriza proderit.Exercitatio,vigiliæ,ira,clamor,& ſimiles affectus,venúſq;ac vini vſus plurimum nocent in hac paſſione.Et hæc de primo ſcopo dicta ſufficiãt.

Circa ſecundum ſcopum aſſequendum dubium non eſt quin Antecedentem materiam debeamus auertere à parte affecta, tum euacuatione, tum etiam frictionibus & cucurbitulis in partibus diſtantioribus factis iuxta noſtra generalia præcepta.Inſurgit tamen difficultas de euacuatione,an ſcilicet in Eryſipelate fieri debeat per ſanguinis miſſionem, an per expurgationem? Circa quod communis opinio inter Medicos & Chirurgos eſt, in Eryſipelate vacuationem eſſe moliendam per medicamentum expurgans quod bilem flauam educat (communiter illud cholagogum vocant.) Fundatur hoc Aſſertum in eo quòd Eryſi-

pelas ex flauæ bile solùm impermixta fiat;quo sic huius sententiæ Sectatores suum placitum validare conantur.Primò quidem ex Galeno 14.*Method.cap.*3.vbi dum de cura Erysipelatis ait in sequentia prorumpit verba:*Sed pro sanguinis missione medicamento quod bilem trahant purgantes*. Ergo ex Galeni mente ponderatione qualibet circa eius verba seclusa, clarè hoc assertum conuincitur, videlicet in Erysipelate sanguinem mittendum non esse, sed potiùs medicamento expurgante bilem educente vtendum, dummodò illud fortè non sit,vt scammonea, ne scilicet eius vsus maiorem feruorem concitet, sed lene, quale erit quod infrà adducetur.

Ratione etiam vrgeri potest hoc idem placitum;nam ex communi proloquio sanguis est frænum bilis, eò quòd hanc contemperet; sed si in vero Erysipelate sanguinem mittamus, bilis manebit absque fræno; ergo non erit extrahendus, aliàs sæuiet, & cutem exulcerabit,furiétque si citra sanguinis confortium reddatur:non ergo conuenit in hac affectione sanguinem mittere. Ergo cùm ex alia parte exhibito medicamento leui purgante sola bilis quæ mali causa est educatur, videtur citra dubium eo esse vtendum.

Vrgentiùs sic idem potest suaderi: nam Galenus 1.*de Arte curatiua ad Glaucon. cap.de Tertiana exquisita*, in eius curatione nullatenùs meminit sanguinis missionis,quod non alia ratione fecit nisi quia eius causa flaua bilis est, quæ furibundior redditur sanguine misso;sed eadem militat rátio (saltem in eorum sententia,) in Erysipelate vero:Ergo quemadmodum in tertiana exquisita cuius sola flaua bilis est causa ex Galeni mente,non competit missio sanguinis,sed expurgatio tanquam euacuatorium auxilium,ità etiam erit intelligendam in Erysipelatis curatione.

Cæterùm,priusquam in hac re certiorem proferamus opinionem, tum certa ab incertis separare, tum etiam aliquid præmittere opus erit. Ergo pro clariori conclusionis nostræ intelligentia prælibare necessum est, Erysipelas aliud esse exquisitum, illud scilicet quod ab vno tantum humore, siue sit bilis flaua, siue tenuis sanguis,quod *præced.dubio* satis est disputatum, citra alterius confortium causatur:Aliud verò spurium seu nothum,illud videlicet cuius causa permixta est seu composita ex duplici humore. Ex his ergo dubium non est quin Erysipelas nothum cuius causa est bilis flaua sanguini permixta (quod Erysipelas phlegmonosum communiter vocant) sanguinis missionem in principio pro eius curatione exposcat, cùm eius causa saltem partialis sanguis sit,qui solùm per venæ sectionem educitur. Cætera verò Erysipelata notha, nempè Erysipelas œdematosum,& scirrhosum, certũ est solùm indicare purgationes medicinis habentibus vim purgatricem vtriusque humoris peccantis permixtis, eò quòd cuicslibet excessus solum faciat cacochymiam cui expurgatio debetur, & aliàs nec propter incendium nec ob aliam causam sanguinis missio debeatur.

Vlteriùs, præmitto ferè eandem militare difficultatem in opinione Contrariorum affirmantium exquisitum Erysipelas à sola flaua bile causari ac in nostro opinandi modo,in quo à solo tenuissimo sanguine oriri dicimus;nam tenuis sanguis separatus à crasso, vnde à phlebotomia adæquatè non euacuatur, sed solùm eius aliqua pars, quemadmodum etiam bilis flauæ per sanguinis missionem aliquid euacuatur. Rursùs, etiam tenuis sanguis calidior & furibundior redditur, si citra confortium sanguinis redditur, manet idem difficultatis cardo in vtraque opinione.

His præiactis præceps instat iam occasio dirimendi propositam Controuersiam,in qua sit nostra Conclusio,non solùm in nostra opinione,verùm & in proposita Contrariorum sententia de causa Erysipelatis sanguinem esse mittendum, & tutò posse mitti, in exquisito Erysipelate, parcè tamen & non abundanter sicut in illo spurio in quo sanguis cum flaua bile permiscetur, quod Erysipelas phlegmonosum appellatur. Probatur sic, quia etsi bilis flaua sit causa Erysipelatis, negandum non est permixtam esse cum sanguine in venis; Ergo factâ sanguinis missione simul cum sanguine flaua bilis educetur optimè;ergo phlebotomia exerceri poterit, & maximè vbi corpus admodum biliosum non fuerit.Probatur hæc vltima Consequentia,quia dum aliquod remedium euacuatorium causam educit, conuenire dicendum est; sed per sanguinis missionem causa Erysipelatis euacuatur; ergo conuenit,& tutò exerceri potest.

Dices: Hanc argumentationem inanem esse: nam etsi verum sit per phlebotomiam aliquid causæ euacuari, nihilominùs quia simul cum ea plurimum sanguinis laudabilis educitur, indè fit vt maius sequatur nocumentum ex hoc remedio; at cùm ex alia parte constet per expurgationem per medicamentum cholagogum factam solam bilem euacuari, quæ causa est adæquata Erysipelatis exquisiti, inde fit vt solum hoc remedium euacuatorium in eius curatione competat,& non sanguinis missionem, etiam parcam & moderatam. Acutè satis,sed tamen contra pergo sic:nam ex propinato medicamento purganti certò timere possumus totius massæ sanguinariæ efferuescentiam & ebullitionem;quâ factâ & febris quæ comitatur Erysipelas augebitur,& bilis aduretur, & alia sequentur incommoda:sanguine verò misso solùm sequitur aliquid spirituosum sanguinis simul cum bile euacuari quod non ità nocet. Ergo curatio per euacuatorium auxilium incipienda erit à sanguinis missione in hac affectione. Minor in qua totius ratiocinationis robur consistit à simili probatur; nam in principio tertianæ nothæ,in qua humor peccans est bilis & pituita, sanguinem mittunt omnes,etiamsi cum humoribus peccantibus quibus expurgatio debetur plurimum sanguinis laudabilis educatur; & quod minus ex hoc sequitur nocumentum quàm ex purgatione in principio facta, in quo ob materiæ cruditatem efferuesceret tota massa sanguinaria, & colliquatio eueniret propter pugnam Naturæ retinentis, & medicamenti expurgantis trahentis.Ergo in nostro casu à principio sanguinis missio erit exercenda, etsi sanguis cum bile extrahatur,non verò expurgatio ob feruorem timenda.

Dices iterum & fortiùs, redargutionem nostram nullum habere robur,si dicamus in principio expurgationem esse tentandam medicamentis lenibus,quibus parum, aut nullum incendium in humoribus possit timeri,vnde fiet vt maius sit incommodum secutum ex phlebotomia quàm ex purgatione.

Contra tamen sic instatur: nam in præsenti dubium non est, quin expurgatio sit indicata in Erysipelate, vtpote corpus tunc cacochymiâ laborat

borat, folùm ergo ftat controuerfia an poffit exerceri in principio tutò fanguinis miffio, ità vt ab ea curatio fit inchoanda; quod ità conuenire dicimus, quia nullum eft expurgans medicamentum quod agitationem in humoribus non caufet: fanguinis verò miffio præterquam quòd caufam euacuat, remedium eft refrigeratorium, maximè, & præcipuè neceffarium in cura Eryfipelatis,vt fatis notificat Galenus 13.*Method.c.8.*

Præterea etiam à fimili de tertiana exquifita corroborari poteft noftra Conclufio; nam hæc caufatur à fola bile impermixta. Et licèt Galenus 1.*ad Glaucon.capite proprio* non meminerit in eius curatione de fanguinis miffione; nihilominùs omnes Scriptores fatentur eam exerceri poffe ob rationes fuprà tactas. Igitur cùm eadem fit ratio, in Eryfipelate in principio tutò tentari poterit.

Deinde verò feruore aliquantulum ceffante, leuibus medicinis purgationem moliemur exhibitis interim fyrupis infrigidantibus, & humorem biliofum attemperantibus, quales funt qui ex bugloffa, cichoria, condrilla,adianto, acetofa, & aliis infrigidantibus & incraffantibus parantur in quantitate ℥.ij. additis totidem aquarum, earundémque herbarum pro qualibet dofi: & quod pretiofius habetur, dum materia coqui incipit, vel incendium admodum inftat, potum aquæ frigidæ cum faccharo propinare miro modo pro bile attemperanda prodeffe fæpenumerò vidimus.

Catharticum verò propinandum feu expurgans medicamentum non debet effe vehemens, ne incendium augeat, fed lene fit & fuaue, quale eft quod recipit fic.

℞. Rhabarbari elect. ℈. iv. fiat infufio in ℥. iv.aquæ endiuiæ,vel feri caprini,expreffioni adde diacatholici ℥. ß. fyrupi folutiui rofacei vel Regis ℥ j.ß.mifce & fiat potus.

Vel fi mauis potionem Rhafis dictam ex aquæ thamarindorum fummoperè conferre eft certum & probatum. Potio autem talis eft.

℞. Prunor.Damafcenor.num.24.thamarindorum recentium ℥.x. facchari violati quart. ß. cui vt efficacior reddatur aliquid rhabarbari addi poteft.

Tertiam complent intentionem refrigerantia & reprimentia in principio fluxionis, de quibus abundè *c.de Phlegmone* egimus,exceptis cafibus in quibus repercuffiua vitentur, vt *ibid.* fatis diffusè infinuauimus. Aduertere tandem oportet ea debere effe humida fimúlque frigida, non ficca, quia humor qui Eryfipelatis eft caufa, ficcus valde eft. Commendat verò Galenus folani fuccum,vel femperuiui,portulacæ,lactucæ,hyofcyami, vmbilici veneris, vel eorum aquas aut decocta;erit tamen refrigerantis terminus ipfa caloris mutatio ad albedinem in particula laborante, aliàs enim liuida reddetur pars. Tranfacto verò principio, & fedatâ iam fluxione,quod membro adhæfit & impactum eft digerentibus feu euaporantibus auxiliis extrinfecùs admotis euacuandum eft, per occultam fcilicet fenfui tranfpirationem, quæ per porofitates fit. Quod minus præftat mirificè hordei cataplafma, & alia fimilem habentia facultatem quæ *capite de Phlegmone* dum in eius Curatione de materia Coniuncta mentionem fecimus,funt pofita.

Denique quarta intentio curationis Eryfipelatis quæ erat accidentium correctio perficietur fi eorum quæ diximus fuprà meminerimus. Tum *capite de Gangræna*,fi forfan pars liuida reddatur, tum etiam *in curatione Phlegmonis*,vbi quid agendum fi induretur pars affecta, fi nimis doleat aut ardeat monftrauimus. Si verò contingat ipfum Eryfipelas exulcerari,admoueatur ftatim ipfi vnguentum album, aut vnguentum de lithargyro, fed de hoc fymptomate latiùs *dubio fequenti.*

DVBIVM III.

De natura Herpetis miliaris & exedentis quæ puftulæ cholericæ communiter dicuntur.

SVnt quædam Tumorum feu puftularum cholericarum genera, quæ ad Eryfipelas referuntur, communitérque *Herpetes* nominantur, denominatione fumptâ ab effectu, nempè à ferpendo: fiquidem cutem ferpunt, & corrodunt, quapropter ab aliquibus cum Auicenna *formicæ* appellantur huiufmodi Tumores. Dicitur ergo abfolutè Herpes Tumor puftulofus feu puftulæ in cute enafcentes biliofæ,cum pruritu,ardore,punctura,& aliquando cum exulceratione, & corrofione, & colore ad citrinitatem declinante. Fit igitur Herpes quando flaua bilis non naturalis fola & alteri humori, faltem fenfûs iudicio, impermixta in particulam aliquam decumbit, ibidémque confiftit, quæ fi in confiftentia fua craffior fit acriórque, totam exulcerat cutem vfque ad carnem fuppofitam, & huiufmodi vitium Græci *Herpetem exedentem* feu *depafcentem* vocârunt, ad differentiam alterius fpeciei Herpetis quam *Miliarem* nominant Recentiores aliqui,de quo ftatim fiet fermo. Galenus verò 14. *Methodi* huic affectioni abfolutè nomen Herpetis dedit.

Si verò tenuior & minùs acris,calidáque fuerit bilis, puftulas exiguas per fummam cutem, hoc eft in fola eius fuperficie(fiquidem tantum ipfam deurit) milij feminibus fimiles excitat, ob quam fimilitudinem Latini hanc affectionem *Herpetem miliarem* nominârunt,qui non protinùs vlcus facit, vt altera fpecies Herpetis quæ exedens dicitur, fed vt dictum eft, puftulas exiguas producit valde milij feminibus fimiles, quæ procedente tempore,fcilicet cùm difrumpuntur, in vlcus abeunt, proindéq; pluribus tum Medicis,tum Chirurgis vifum eft in huiufmodi vitio bili effe aliquid pituitæ tenuis permixtum,què puftulas illas minutulas producit: contrarium verò accidit in Herpete exedente,feu Efthiomeno in quo humor biliofus omninò impermixtus & non naturalis fluit in partem,exulcerátque protinùs,atque corrodit ipfius cutem.

Hinc difces vtriufque fpeciei Herpetis caufam effe bilem non naturalem aduftam,eo modo quo explicatum fuprà eft.Meo tamen iudicio fola bilis flaua impermixta, & à cæteris humoribus fecreta dum in aliquam particulam decumbit, fufficiens eft caufare Herpetem,vt planè ex Galeno 2.*ad Glaucon.cap.3.* deduci poteft,vbi ait: *Quod fi bilis fui feruans naturam fluat in totum corpus, Icteritiam caufat:*Et poft hæc profequitur dicens: *Si autem excreta primò expulfa fecundum aliquam particulam ftante, Herpes nominabitur:* Ex quo clarè conftat bilem naturalem fe fola Herpetem caufare: vel vt alij dicunt, faltem Ery-

sipelas vlceratum, quod licèt eiusdem sit generis cum Herpete exedente, quia vtraque affectio biliosa est, differunt tamen eò quòd Herpetis exedentis causa valde tenuior est; at vlcerati Erysipelatis causa aliquantulum crassior extitit. Vnde hæ affectiones etsi eiusdem sint generis, non tamen idem omninò esse certissimum est. Porrò Herpetis exedentis causam valde tenuem esse, & affectum ipsum solius cutis esse passionem clarè & sententiosè satis nobis dedit scriptum Galenus 14. *Methodi cap.* 17. per sequentia verba: *Est enim admodum tenuis humor qui Herpetem excitat, adeò profectò vt non solùm omnes interiores partes quæ vtique carnosæ substantiæ sunt, transeat, sed etiam cutem ipsam ad summam vsque cuticulam, quam solam propterea quod ab ea remoratur, tum errodit, tum exedit, quando si hanc sudoris vice transiret, haudquaquam vlcus excitaret, quippe id vlcerum qui ex mordente humore oriuntur, quæ nimirum spontanea vocant commune est, quod humor, qui ea facit sistitur in exitu, ac tardat.* En Galenum licet lato vt assolet stylo, claro tamen Herpetis causam valde tenuem esse ostendit. Vnde & ipse optimè deducit solius cutis passionem esse, eò quòd facilè carnosas partes penetret sine mora aliqua, Medicæ considerationis digna vsque ad cutem, ibique detenta ipsam corrodit & exulcerat, quia bilis non naturalis ex propria natura id nata est facere, nisi forsan cutis, ità rara sit vt facilem præstet exitum humori bilioso per insensibilem euaporationem, in quo euentu totam euanescere affectionem experientiâ compertum est.

Ex dictis fit: vt Morbilli, qui vulgo nostro (*sarampiones*) dicuntur ad Herpetes reducantur, eò quòd & passiones cutis dicantur, & ab humore bilioso causentur; non tamen absolutè Herpetes dicuntur, quia simul cum bile aliquid sanguinis esse permixtum omnes fatentur, & eorum color ad ruborem inclinans satis manifestat, de quibus, Deo dante, dum omnium affectionum naturam exponamus, latiùs dicemus.

Cæterùm ex speciebus assignatis Herpetis ea quæ dicitur exedens facilioris resolutionis est, quàm quæ miliaris nominatur; quæ illa humorem impermixtum habeat pro causa; ista verò aliquid pituitæ admixtæ cum bile habere suprà insinuauimus, quapropter ob eius crassitiem tardiùs resoluit, conuincit ratio.

Dices: hinc colligitur, Herpetes esse passiones cutis, quia ab humore tenui causantur qui facilè penetrat substantias carnosas vsque ad cutem, vbi ob eius maiorem densitatem detinetur & corrosionem facit; sed Variolæ fiunt ex materia crassa, scilicet ex sanguine fœculento, & nihilominùs passiones cutis ab omnibus dicuntur; ergo non obstat crassities, ac per consequens non benè inferri videtur, Herpetes esse passiones cutis, quia ab humore tenui causantur. Respondetur: friuolum esse argumentum & malè concludere; nam non tollit, quòd humor biliosus ob eius acuitatem semper pariat affectiones cutis dum fluit, quò minùs humor aliter pellatur à Natura vsque ad cutis regionem etsi crassus sit, vt contingit in Variolis, & sic optimè semper deducitur, quòd quia in Herpete est causa, ità tenuis causat cutaneam affectionem, quod ex Dionysij Daza opinione *lib.* 2. *de Apostemat. in particul. capite proprio*, non ità venit intelligendum de Herpete exedenti; nam hanc etiam exulcerare carnem subiectam vltra cutem pro certo habetur ex Galeno 2. *ad Glaucon. cap.* 1. Vbi dum de Herpetis excedentis causa sermonem instituit, sic ait: *Siquidem crassa sit secundum substantiam, totam exulcerat cutem vsque ad carnem suppositam, atque hunc affectum nominat Hippocrates Herpetem exedentem*: Vnde iste Author præter duas Herpetis species à nobis assignatis, aliam speciem absolutam Herpetis assignauit quæ à flaua bile, seu vt ipse ait, à pallida ortum habet, dum impermixta in aliquod decumbit membrum, & de hac intelligendum esse Galenum ait, *loco suprà citato*, dum eius causam valde tenuem esse docet, simúlque esse affectionem cutaneam seu solius cutis expresè tenet.

Cæterùm, in hac re, nihil certum ex littera Galeni deduci posse inueniet, quisquis eius volumina attentè euoluerit, & legerit, præcipuè *lib.* 2. *de Arte curatiua ad Glauconem de Tumoribus præternaturam*, nec non & *lib.* 14. *Methodi circa finem*: in his enim confusè satis Herpetis species assignat, 2. tamen *de Arte curatiua ad Glauconem cap.* 1. duas tantum videtur assignare quas enumerauimus, quod rationabilius iudico contra Dazam qui nullo fundamento ductus tertiam finxit speciem ab Erysipelate ferè indistinctam, quæ confusam valde reddit materiam; ità vt difficilè Medicus possit has omnes affectiones separare: Conuenimus tamen cum hoc Authore in eo quòd sola flaua bilis naturalis sine adustione Herpetem causare possit siue, exedentem si impermixta moueatur, siue miliarem si ei aliquid pituitæ coniungatur. Vnde ex eo quòd dicat Galenus in Herpete exedente vsque ad carnem suppositam exulcerari, non colligitur hanc non esse passionem cutis; siquidem non est vnde constet carnem exclusiuè non esse intelligendam, potiùs enim volens ipse denotare solius cutis esse passionem, & totam exulcerare dixit *vsque ad carnem suppositam*, ità vt principium seu superficies carnis, esset terminus vlcerationis.

Sed dices, Herpes miliaris fit ex bile minùs calida ac mordaci ac Herpes exedens, & alias sibi comitem habeat permixtionem pituitæ; ergo non poterit penetrare vsque ad ipsam cutis superficiem, ibique vlcerationem tandem facere; præsertim cùm pituita sua humiditate necessariò retundat bilis acrimoniam, ipsámque mitiorem reddat. Non ergo est verum si à causa dicta oritur Herpes miliaris quòd causet eminentias illas paruas supra cutem cùm progressu temporis in vlcera abeant, vt suprà notauimus. Respondetur tamen non esse veram pituitam crassam substantiam illam quæ simul cum bile pallida aut flaua naturali Herpetem miliarem efficit, sed aquositatem aut serositatem quandam quam Galenus & plures Medici pituitam nominârunt; vnde cùm serositas potiùs iuuet ad penetrationem, vt patet ex bile quæ cum sudore exit, quæ tenuis & aquosa à Galeno dicitur 14. *Meth. cap.* 1. inde euenit vt cutis sit affectio Herpes miliaris, & eminentias illas paruas causet.

Dices vlteriùs contra nos: Si verum est Herpetem exedentem seu Esthiomenum quod idem est, (quidquid dicat Filonius *in sua praxi capite proprio*, dum tenet Herpetem Esthiomenum idem significare ac gangrænam, seu sphacelum, quod sine fundamento adducitur) fieri ex valde tenui atque bilioso, humore vt ex Galeno didicimus

didicimus *loco suprà citato*, videtur vlceris causatricem non esse; etenim id quod valde tenue est, valde etiam est aptum ad resolutionem per insensilem transpirationem; ergo priùs humor talis euolabit per porositates quàm cutem exulceret, malè ergo causam Herpetis insinuauimus si vlcus in sua entitate debet continere. Respondetur facilè cum Galeno 14. *Methodi citato*, aliquando contingere id quod argumentum probat, vt satis denotant illa verba: *Quòd si hanc sudoris vice transiret, haud quaquam vlcus excitaret*: Hoc autem tunc accidit quando cutis ob aliquam occasionem nimis rara est; at quia frequenter accidit esse densiorem ipsa carne, dum scilicet est in suo statu naturali, inde fit quòd ibi detineatur humor, & ipsam exulceret ob eius acrimoniam: ex quo fit satis argumento.

Denique de signis harum specierum restabat dicendum, sed quia in limine quæstionis earum naturam satis expendimus, easque satis distinximus per prædicata cuique propria quæ signi rationem vendicant, ideò in præsenti ne vobis onerosum appareat, ab eorum enodatione supersedeo.

DVBIVM IV.

De Herpetum Curatione.

Triusque Herpetis naturâ, & quidditate iam explicatâ, reliquum est vt curationem earum moliamur: Et vt clariùs procedamus, ab Herpete exedente sumemus initium, vt exinde quid in curatione Herpetis miliaris mutandis quoad causæ diuersitatem agendum sit, clariùs constet.

Igitur primum huius affectus curandi præceptum in victûs institutionem refertur quæ eadem seruanda erit ac in Erysipelatis curatione competere docuimus: secundum præceptum ad materiæ Antecedentis spectat auersionem: Tertium materiæ Coniunctæ requirit prouidentiam: Quartum denique vlceris sanationem; pergamus ergo ad causæ Antecedentis prouidentiam (suppositâ ratione victûs ordinandâ eodem modo, quo in cura Erysipelatis insinuauimus) quæ secunda erat in ordine curatiua intentio; hæc præcipuè complebitur vacuatione, nec non etiam frictionibus, cucurbitulis, & aliis reuulsionum, & deriuationum generibus fluentibus, & fluxuris moribus debitis.

Porrò, an pro euacuatione in præsenti affectione sanguinis missio aliquando conueniat, quæri potest. Pro qua dubitatione breuiter est dicendum conuenire absque dubio, cùm fuerit in corpore plenitudo, & tanquam remedium refrigeratorium ob rationes quas dum eadem se obtulit dubitandi occasio in Erysipelatis medela tetigimus, quas ne vobis molestiæ inferant omitto. Animaduersione tamen dignum erit, quòd si aliquando à sanguinis missione medelam inceperimus, parciùs eam, & in multa minori quantitate mittamus quàm in Erysipelate, eò quòd humor Herpetis effectiuus plus feruens sit, magisque à natura sanguinis distet. Cùm iam nulli dubium sit huiusmodi humorem cacochymiam in corpore causare, indubitanter omnes cum Galeno tenent pro materiæ antecedentis euacuatione expurgationem conuenire eo medicamento quod materiam biliosam adustam è directo, & cum selectione respiciat: Et cùm talis materia furiosa valde sit, non expectat digestionem, aliàs potionibus, & syrupis infrigidantibus moliendam, vt in erysipelatis curatione insinuauimus, purgatio verò fiet sequenti medicamento.

℞. Rhabarbari electi ℈. iiij. epithymi ʒ. ij. fiat infusio in suo caprino, aut aqua endiuiæ, aut in decocto hordei, cuius expressionis sumantur ℥. iiij. ß. Syrup. solut. Regis, aut rosarum ℥. j. ß. Misce.

Ad idem facit boli ex cassia fistulari, & pulpa thamarindorum; ana ℥. ß. dissoluantur in aqua casei, cuius expressioni addere possumus syrupi solutiui rosar. ℥. ij. aut ablato syrupo addere rhabarbari ʒ. ß. & pulueris cinamomi ℈. j. vt fiat potio quâ, & aliis similibus, bilem adductam respicientibus vti vtiliter possumus; quale est serum in quo diagridij optimi gr. viij. sint permixti, ad imitationem Galeni 14. *Methodi cap.* 17. vbi matronam quandam curauit prædicto sero in quo scammonea erat infusa.

Tertium præceptum assequemur per topica auxilia, non quidem vt in erysipelatis cura præscribenda, quandoquidem in illo refrigerantia, & humectantia summoperè conuenire docuimus: siquidem Herpetis natura refrigerantia, & exsiccantia deposcit topica remedia supra partem affectam imponenda.

Nec fugit mentem meam id quod statim se offert dubitandum, nempè quòd si humor Herpetis effectiuus calidus est, & siccus, & multò magis forsan quàm ille qui erysipelas causat, cur sicut in principio istius apponimus topica auxilia frigida, & humida, quia sic humori contrariantur; in illo etiam humida medicamenta non competunt? Verùm huic dubio facillimo negotio satisfaciet, quisquis in illo vlcerationes, & corrosiones contemplauerit ab acrimonia humoris causatas, vlcera námque (vt suo loco Deo fauente accuratiùs dicemus) humectantia respuunt auxilia, solùmque desiccationem, & superfluæ humiditatis consumptionem expostulant. Quapropter licèt causa sicca sit, & ex se indicet humectantium vsus; affectus tamen, nempè vlcus id contraindicat, ex quo principalior sumitur indicatio; vtpote maius imminet malum si vlceri non succurramus, quàm si causæ per omnes contrarias qualitates adæquatè non satisfaciamus. Vnde dubio satisfactum arbitror.

Optimè tamen stat cum hac doctrina, vt in principio antequam exulcerationes appareant, securè possimus, & debeamus vti auxiliis frigidis, & humidis, quia dum vlcus non est, eadem est indicatio, ac in erysipelate, à quo solùm ratione vlceris medela diuersificatur, vt ex Galeno potest colligi 2. *ad Glauconem cap.* 2.

Quando itaque in Herpete humor in partem influit, iuuant solanum, lenticula palustris, rhus, vitis capreoli, summitates rubi, folia oleastri, quorum capiemus succos aut aquas stillatitias, vel ea incoquemus, & additâ hordei farinâ, vel lentium, cataplasma conficiemus. Postquam verò iam humor defluxerit, & solùm Coniuncta materia indicat ablationem, tunc auxilia discutientia, & exsiccantia minimè acria competunt, veluti est sequens quod sic habet.

 ℞. Lanæ

℞. Lanæ ſuccidæ vſtæ donec in puluerem redigatur ʒ. ij. corticum pini vſti, & loti ʒ. j. ß. adipis caprini ℥. j. olei myrtini ℥. iij. ceræ quantum ſufficit vt fiat linimentum.

Proſunt etiam emplaſtra de arnogloſſa, & de duobus malis punicis, quibus miſceantur balauſtia, aut gallæ virides. Valent etiam vnguenta pompholygos, & album Rhaſis, & plumbi lamina quæ fuit in aqua aluminoſa diù macerata, & alia ſimilia, quorum catalogum apud plures, tum Antiquos, tum Recentiores paſſim inuenietis.

Si verò his, & ſimilibus factis corroſio fiat in particula, oportet cum frigidis auxiliis mellis aut alterius abſtergentis parum, aut puluerem thuris mixtum cum aceto, aut aquam quam palmites vitis diſtillant: ſi tamen hanc velimus extrahere apponemus palmitem igni, ità vt eius partem extremam debiliorem applicemus, & comburamus. Tum enim per partem aliam extremam extillant guttulæ quibus occurrimus corroſioni in Herpetis medela. At ſi his vel ſimilibus factis corroſio perſeuerat, & vlcera caua fiant, lauabis ea aquâ aluminosâ, poſteà verò fiat ſequens linimentum quo vngantur ipſa vlcera.

℞. Succi cucumeris amari, & raphani an. partes æquales vel ℥. ij. puluer. rutæ, piperis an. ℈ j. cum vrina puerorum fiat linimentum, & plumeaceo ſubtili pars vngatur.

Rurſus ſi adhuc corroſio non ceſſet, pulueriſetur locus pulueribus ſatis notis, & communibus, quos Ioannes de Vigo compoſuit, qui mirificè opitulantur corroſioni. Ad idem etiam valde conducit aqua quæ ſic habet.

℞. Arſenici ʒ. ij. auripigmenti ʒ. ij. fiat decoctio in lixiuio ſecundum artem, quâ factâ in ea madefiant elychnia in vlcera immittendi.

Dum tamen hæc moliuntur in partibus ſanis circumiacentibus defenſiuum ex bolo armeno valde conuenit vt ſic corroſio cohibeatur, & humor propulſetur, ab eis. Eroſionem etiam impediunt trochiſci ex Muſa, & Polyidæ; de quibus in Cura carbunculi ad ſimilem effectum mentionem fecimus: & ſi fortaſſe hæc non adſint auxilia, confert valde arſenici ʒ. j. vnguenti albi ℥.j. mixta & cum elychniis fiat applicatio. Tandem vltimum, & efficaciſſimum remedium, ſi omnia hucuſque relata non ſufficiant eſt cauterium ignis quo breuiùs corroſio inhibetur, & putrilaginoſa excrementa abſumuntur.

De Herpetis miliaris medela ſolùm reſtat vt dicamus, qui quia pro cauſa minùs calidam bilem, & permixtionem pituitæ ſeu ſeroſitatis reſpicere debet, purgatio cathartico ſeu expurganti auxilio fieri conuenit, quod mixtas habeat vires, videlicet educendi bilem, nec non etiam, & pituitam, quale erit quod conficitur ſic.

℞. Rhabarbari electi, agaric. trochiſc. an. ℈. ij. infundantur in aqua cichorij, vel ſero lactis caprini, expreſſioni adde ſyrupi roſat. ſolut. ℥. j. ß. diaphœnic. ʒ. ij. Miſce: Quo & aliis ſimilibus vtrumque humorem reſpicientibus medelam incipiemus, dum plenitudo non adfuerit, in quo caſu à ſanguinis miſſione auſpicandum eſſe pro certo ſemper habui (etiamſi Authores huius auxilij mentionem non faciant,) ſic enim corpus meliùs ventilatur, & refrigeratur, fluidique magis humores redduntur, atque aptiores ad expurgationem, quam conuenire tanquam remedium euacuatorium attenta ratione vtriuſque Herpetis ſatis demonſtrauimus: quod in cauſa fuit vt etiamſi ſanguinis miſſio competat in caſibus dictis, eius non meminerint Scriptores.

Sed quia affectus hic non ità acutus eſt ſicut Herpes exedens, priuſquam purgationem moliamur, ſyrupis incidentibus, & attenuantibus aperientibúſque vtendum, mixtis cùm attemperantibus, quos ſuprà in cura alterius Herpetis numerauimus. Competunt autem pro pituita præparanda oxymel ſimplex, Rhodoſaccharum, ſyrupus acetoſus ſimplex, adianti, biſantinus, de duabus, & quinque radicibus, & ſic de aliis, *cap. de œdemate* copioſiùs explicandis.

Poſt hæc ad topica auxilia accedere opus erit: in principio quidem conueniunt cataplaſmata de arnogloſſa cum puluere balauſtiorum, & gallarum viridium; cataplaſmata de duobus granatis, ſuccus etiam radicis lapathi acuti in aceto diù maceratæ cum dicto puluere, lapathum enim mollit & ſiccat, & acetum extinguit bilem. In augmento verò, & in ſtatu ad diſcutiendum optimum eſt auxilium aqua ſublimata, vel ſuccus ſmilacis aſperæ, aut oleum de geniſta extractum dum ea comburitur, vel gummi prunorum diſſolutum in aceto acerrimo: Alij piſcium ſalſorum capita cremata in puluerem redigunt, vino diluunt, & applicant: Alij lanam ſuccidam vrunt, & in puluerem redigunt, & cum aqua roſacea miſcent, & linimentum conſtituunt, quod experientia teſtatur eſſe ſummoperè proficuum.

Si tamen his factis affectio non ceſſet, iterum ad purgantia auxilia redire optimum eſt conſilium: Et ſi iteratis his puſtulæ non euanuerint, immò potiùs vlcera fiant, & corroſiones in cute, ſtatim te conferes ad auxilia pro corroſione tradita ſuprà, leuiora tamen applicabis, quoniam in hac ſpecie Herpetis cùm humor minùs calidus ſit, & aquoſitas permixta, non ità intensè ſerpit, nec corrodit ſicut herpes exedens, inquo ſæpè ſæpiùs euenit vt ad ignis cauterium perueniamus.

DISPVTATIO III.

De œdemate, & aliis Tumoribus pituitoſis qui ad ipſum referuntur.

DVBIVM PRIMVM.

Quid ſit œdèma, quæ eius cauſæ, & ſigna?

POSTQVAM de Tumoribus qui à calidioribus humoribus procreantur, ſatis diſputatum ſit, iam occaſio inſtat, vt de illis qui à frigidis ſuccis oriuntur diſceptare incipiamus, inter quos primò de œdemate (quod Græcis οἴδημα vocatur) agemus, quia ſæpè ſæpiùs

piùs ipſum præmanibus habemus, & quamplurimorum morborum ſymptoma eſt: Cæterum, omiſſis huius nominis pluribus ſignificationibus quia nullius momenti ſunt, rigorosè,& propriiſſimè œdema dicitur, *Tumor quidam laxus atque indolens ex pituitoſo humore in particulam aliquam influente exurgens, & facilè tactui cedens.* Quod totum ſignificauit Galenus 2. *Meth.cap.*2. & 2. *ad Glaucon. cap.*3. & 3. *de Symptomat. Cauſis cap.*2. Quapropter omnes Scriptores vno animo hanc ampleċtuntur definitionem, ità vt verba relata ad amuſſim œdematis naturam expendant. Pro maiori tamen ipſius intelligentia aduerte, verum œdema ex pituita ſolùm naturali cauſari, & ità in definitione intelligendum venit: nam ſi ipſa præternaturam reddatur, aut quia craſſior fiat per maiorem frigiditatem, & mucilaginoſa; aut vitrea dicatur; aut quia tenuior, & aquoſa vocetur; aut quia putrefiat, & in falſam naturam vertatur; aut quia cum ipſa pituita naturali aliquis ex aliis tribus humoribus permiſceatur, tunc quidem aliæ componuntur ſpecies Tumorum, de quibus *Tractatu noſtro de doctrina generali Apoſtemat.* ſatis egimus, dum omnium differentias numerauimus.

Quà etiam ratione indolens dicatur exquiſitum œdema,& propter quid, ibi tetigimus,nempè quia ipſa humiditas nimia humoris pituitoſi valde laxat partem, facitque vt facilè cedat impulſui ipſius humoris, vnde deficit conditio illa celebris ad dolorem requiſita,videlicet vt ſubitò & affatim fiat ſenſatio obiecti moleſtantis, quod de exquiſito œdemate intelligendum venit,id eſt, de eo quod fit à pituita naturali impermixta;etenim ſpurium œdema cùm cauſam alterius conditionis includat, ab indolentia relegatur: Ex quo fit quòd illud quod exquiſitè eſt tale,comprimenti facilè cedat,& foueam faciat,quaſi ſemper eſſet compreſſum,ad differentiam Apoſtematis ventoſi,in quo licet per compreſſionem fouea fiat,illicò tamen euaneſcit ob facilem motum ventoſitatis, cùm pituita naturalis craſſa ſit ſecundum ſubſtantiam tardè mouetur,& per conſequens fouea per conſiderabile tempus perſeuerat à compreſſione facta: ad quod etiam iuuat laxitas,& mollities quas ſecum affert humor pituitoſus.

Sed dicet aliquis non eſſe omninò certum œdema fieri ex pituita naturali;etenim pro contraria parte videtur Galenus inſinuâſſe ex ventoſitate fieri: ſic 2. *ad Glauconem cap* 3. vbi dum naturam œdematis veri expendere conatur, in hæc prorumpit verba: *œdema autem vocamus tumorem mollem doloris expertem, quem ex pituitoſa ſubſtantia, aut ſpiritu vaporoſo fieri conſtat:* Vbi ſi vltima verba perpenderis,inuenies non ſolùm humorem pituitoſum tanquam œdematis cauſam aſſignâſſe Galenum, verum ſubſtantiam, aut ſpiritum flatuoſum; videtur ergo malè nos cauſam aſſignâſſe.

Huic dubitationi reſpondet Fragoſo ibi,Galenum de legitimo, & ſpurio œdemate locutum fuiſſe, & ſic nihil mirum vt ventoſitatem tanquam eius cauſam aſſignauerit.Hæc tamen interpretatio eſt omninò contra Galeni mentem, & ex eo conſtat, quia per illa verba relata definit exquiſitum œdema, vt ſatis demonſtrant primæ dictiones, ſcilicet *Tumorem mollem doloris expertem:* Etenim œdema ventoſum, ſeu quodlibet ſpurium,nec molle eſt,neque omninò dolore caret. Ergo cùm de hoc Tumore dicat fieri ex pituita aut ex ſpiritu flatuoſo, manifeſtè conſtat ſolùm de exquiſitio œdemate loquutum fuiſſe, non autem de ſpurio. Quapropter aliter reſpondendum præfato dubio mihi viſum eſt: nempè ibi tantum cauſam vnicam denotare, videlicet ſubſtantiam pituitoſam: nam per ſpiritum vaporoſum non intelligit Galenus cauſam diſtinctam, ſed ipſam pituitam, ſecundum quod ab ea neceſſariò ſpiritus vaporoſus eleuatur, ſeu ſubſtantia vaporoſa. Quo fit vt hæc ſimul cum ipſa pituita vnicam, & ſolam conſtituant cauſam pro œdemate conficiendo.

Hinc iam ad œdematis cauſas propero quæ in triplici ſunt ſorte, alia dicitur Primitiua ſeu externa, alia Antecedens,& alia Coniuncta. Primæ ſortis ſunt caſus, percuſſio, & ſimiles occaſiones externæ ex quibus concitari poteſt humor pituitoſus,& decumbere in locum affectum,ibique Apoſtema œdematoſum cauſare; Verumtamen difficile apparet œdema excitari poſſe à cauſa aliqua primitiua, nam huiuſmodi occaſiones externæ eatenus Tumorem concitant, quatenus medio dolore ità cruciatur pars, & debilis redditur, vt cæteræ omnes corporis partes præcipuæ circumiacentes,ſeu omnes illæ cum quibus communionem habet locus affectus in ſubſidium patientis mittant humorem,ſeu materiam ſibi propriam quà in ſtatu naturali conſeruantur: ſed in nullo euentu contingere poteſt, quòd mittant pituitoſam materiam;ergo hæc non poterit cauſare œdematoſum Apoſtema ratione cauſæ externæ ſeu primitiuæ. Minor præfatæ ratiocinationis ſic conuincitur: nam vbi adeſt materia facilioris motus,credendum eſt eam mittere Naturam in ſubſidium,dum aliqua inſtat occaſio; ſed ſanguis,& bilis, & ſpiritus ſunt facilioris motûs, & aliàs ab his magis rectificatur quælibet pars affecta. Ergo cùm pituita ob eius lentorem,craſſitiem difficilè fluat, manifeſtum videtur non hanc ſed potiùs illas ſubſtãtias mittere Naturam, ſeu vicinæ partes in ſubſidium illius quæ à cauſa aliqua primitiua patitur, ac proindè œdematis cauſa procatarctica nunquam erit aſſignanda.

Reſpondeo tamen frequentiùs cauſari phlegmoné & eryſipelas à cauſa externa ob rationem aſſignatam in argumento poſito, non tamen ea probat aliquando,rarò tamen Naturam non poſſe mittere in ſubſidium pituitoſam ſubſtantiam occaſione deſumpta ab exteriori cauſa: etenim contingere poteſt,vt corpus ſit valde pituitoſum, vt in eo qui malo corporis habitu corripitur,aut qui leucophlegmatiâ vexatur,quæ ſpecies hydropis eſt. In quo euentu quia partes pituitoſo ſucco abundant, potiùs quàm alio, mirum non eſt ſi ipſum mittant in locum aliquem dolentem ſeu contuſum ab aliqua cauſa primitiua; ergo cùm tunc fiat defluxus, œdema cauſabitur; non ergo repugnat quòd habeat cauſam primitiuam etſi non ità frequentem ac cæteri tumores calidi. Rursùs, cauſa Antecedens œdematis dicitur exuberantia humoris pituitoſi in partem aliquam decurrentis. Coniuncta denique ipſa pituita in membro tumore obſeſſo iam incluſa, & accumulata, quas omnes communes eſſe cæteris aliis Tumoribus ex dictis ſatis conſtat: quapropter in his plus immorandum non eſt.

Ex dictis iam facilè œdematis indicia patefiunt, nempè laxitas in Tumore, & mollities quæ prementi digito cedit, & quaſi foueæ præ-

ſentiam

sentiam adquirit, neque amoto digito resilit, sed prementis vestigium retinet, ex Galeno 14. *Meth. cap. 7. & de Tumoribus præternaturam cap. 11.* Dolor aut valdè exiguus, vt aliqui volunt, aut nullus, vt certius arbitror: Calor nullus sentitur ex Auicenna, immò potiùs tactui frigiditas apparet; color vergens ad albedinem, seu subalbidus, vt Galenus testatur *libro de Tumorib. præternaturam, c.11.* vbi etiam haud quaquam pulsationem in hoc affectu reperiri statuit per hæc verba, *Verùm neque pulsus est in hoc affectu.* Quod non alia de causa fieri potest, nisi quia frigidus est, & sic vsum augere non valet, vnde arteriæ iuxta œdema omninò naturalem dilatationis motum eliciunt, quapropter nulla sentitur pulsatio. Quæ omnia humoris pituitosi dominium testantur.

In calce tamen huius dubitationis prælibare oportet œdematosum Tumorem, vtplurimum terminari per resolutionem, hoc est per insensibilem transpirationem, raro per suppurationem, nisi pituitæ adiungatur aliquis humor calidus, ratione cuius fiat maturatio seu suppuratio quæ calorem tanquam efficiens exposcit, sæpissimè etiam terminari contingit per indurationem resolutâ parte tenui ipsius pituitæ, & crassâ terrestrique remanente. Quomocunque autem eius fiat terminatio, tardè & lentè fit, vt clarè satis notificauit Hippocrates 1. *Prognosticor. textu* 30. vbi sic scriptum reliquit, *œdemata diuturniores faciunt indicationes.* Et Galenus *in Commentario* reddens rationem ait: *frigida tardè ad coctionem perducuntur:* Quâ etiam ratione neque febrem excitant œdematosi Tumores, nec dum per suppurationem terminantur, laudabilem materiam elaborare queant; tempore tamen hyemis, & in senibus potiùs quàm in aliis temporibus, & ætatibus oriri hæc mala, ratio & experimentum testantur.

Dubium II.

De œdematis Curatione.

PRo præsentis affectionis medela, & clariori intelligentia distinguere oportet œdemata quæ sequũtur alios morbos quales sunt phthisis, hydrops, malus corporis habitus, ab illis quæ per se ex influxu humoris pituitosi procreantur, qualibet alterius affectus seclusâ dependentiâ: nam illa rationem symptomatis participat, & nequaquam ex se indicant ablationem, sed solùm earum medela per ablationem morborum à quibus dependent consequitur. Quapropter præcipua hæc erit curatiua intentio, Galeno authore 14. *Meth. cap. 4.* hæc sunt verba: *Atque in illis quidem* (id est in his qui aquâ inter cutẽ laborant, aut phthisi, siue malo corporis habitu) *œdema multitudinis eius quæ hominem premit est symptoma nullam seorsum propriam curationem requirens: satis enim in his erit,* prosequitur Galenus, *crura perfricare oxyrrhodino* (hoc est oleo rosaceo, cui quarta pars aceti sit mixta) *nec non etiam oleo, & sale aut prædicto oxyrrhodino cui salis aliquid sit additum, vt exinde materiæ confluxus impediatur, & humoris contenti in particula aliquid à sale resoluatur; vt sic etiam licet prædicti Tumores non curentur, aliquantulum remittantur.* De his enim in præsenti non inquirimus quâ ratione mederi debeant, nam certum est curari præcipuè per ablationem morborum à quibus dependent, solùm ergo dubium procedit de œdematosis Apostematibus quæ per defluxum pituitæ fiunt sine dependentia alterius morbi, ità vt neutiquam symptomatis rationem importent. Notanter dixi, procedere dubium de his quæ per defluxum pituitæ oriuntur, ad differentiam aliorum quæ per paulatinam congestionem accumulantur, de quibus nec in præsenti disputamus, quia eorum medela raro in vsum venit, & quia nullam continet specialem difficultatem, sed tota continetur in resolutione materiæ contentæ in particula, & in corroboratione, & confortatione ipsius particulæ affectæ.

Cæterùm, œdematis exquisiti quod per pituitæ naturalis defluxum fit sine alterius morbi dependentia, Curatio quatuor completur scopis more aliorum Tumorum, nempè per debitam victûs institutionem, per pituitosi humoris præparationem, & euacuationem, quam materiam Antecedentem vocant. Rursùs per humoris contenti in particula laborante prouidentiam, quæ Coniuncta causa vocatur, & tandem per accidentium ipsum œdema subsequentium correctionem, seu summotionem. Prima igitur intentio perficitur debitâ & congruâ, sex rerum non naturalium administratione, ritè tamen & commodè huiusmodi res in hac affectione adhibebuntur, si ad caliditatem & siccitatem cum quadam attenuatione declinauerint: ergo calidum, & siccum aërem eligere & præparare conueniet per suffumigia, ex roremarino, & lauendula, (vulgò *espliego*), vinum sit album vel subrubrum modicè aquâ dilutum; panis verò probè coctus & ritè præparatus. Carnes sint aues montanæ, & potiùs assæ quàm elixæ. A' leguminibus & fructibus oleribusque præsertim immaturis abstineat, & in fine mensæ vtatur amygdalis & passulis, moderatè tamen vesci est opus: somnus breuis esse debet, & balneum atque omnia humectantia fugere tanquam valde nocentia oportet.

Secunda intentio completur per materiæ pituitosæ præparationem & euacuationem; hæc autem citra dubium per medicamentum expurgans phlegmagogum moliri debet ex consensu tam Antiquorum, tum etiam Modernorum; tametsi obseruatum etiam sit, quòd si adfuerit plenitudo, hæc dematur priùs per sanguinis missionem, vix tamen in corpore plethorico creditur œdema legitimum euenire; etenim in eo non magis pituita quàm cæteri humores abundant, ac proindè vix sola & non aliis humoribus permixta in particulam aliquam corporis plethorici influere potest. Quapropter venæ sectio in œdemate legitimo seu exquisito nequaquam ex vsu esse videtur, secus in eo quod fit ex pituita cum permixtione sanguinis quod spurium seu illegitimum vocatur, & propriè affectio composita est quæ dicitur œdema phlegmonosum.

Cæterùm, præparabitur humor pituitosus seu concoquetur, & scindetur, attenuabiturque syrupis sequentibus, Rhodosaccharo, oxymelite simplici, acetoso simplici, rursus syrupo de succo endiuiæ, de duabus radicibus, de hyssopo, de stæchade, quorum quantitas sit vsque ad ℥. ij. additis aquis melissæ, saluiæ, & betonicæ in eadem mensura pro qualibet dosi. Postquam verò iam visum fuerit materiam sufficienter esse præparatam

paratam, eam euacuabimus ſequenti phlegmagogo.

♃. Agaric. trochiſcati ʒ. j. ſennæ Orientalis ʒ. ij. infundantur in aqua ſaluiæ, vel betonicæ: cuius expreſſionis ſumatur quantitas ℥. iiij. quibus adde diaphœnic. ʒ. ij. ſyrupi roſat. ſolutiui ℥. ij. ß. Miſce.

Si tamen velimus infirmo ſolida propinare, auxilium expurgans ſic parabitur.

♃. Electuarij Indi maioris ʒ. j. r. diaphœnic. ʒ. ij. diacatholici ʒ. iij. ſacchari q. ſ. & fiant buccellæ.

Pilularum forma in hac affectione conuenit, quæ ſic erit.

♃. Pilular. de agaric. & aggregatiuar. an. ʒ. ß. Miſce: & fiant pilulæ numero quinque aut ſex. Conueniunt etiam pilulæ hermodactylorum, & fœtidarum ana ʒ. ß. cum aqua betonicæ aut ſaluiæ formentur vj. & deaurentur. Quibus auxiliis, & ſimilibus quos paſſim apud Authores inuenies ad pituitam expurgandam ritè, & commodè, antecedens materia œdematis euacuabitur, iteratis tamen ſi opus fuerit. Quo opere facto, ad cauſæ coniunctæ prouidentiam illicò properabis.

Tertius ſcopus expoſcit vſum remediorum quæ topica communiter vocantur. Hæc autem in principio in vero œdemate erunt repercutientia, non ea quidem quæ natiuâ ſua frigiditate, vehementer adſtringendo repellunt, ſed quæ non validè ſiccandi, & modicè digerendi vim habeant. In augmento verò competunt diſcutientia ſeu reſoluentia paulò fortiora; at in ſtatu, præſertim circa eius finem, & ſtatâ iam fluxione, puris, & fortiſſimè reſoluentibus, vti eſt neceſſarium. In declinatione denique ferè eiſdem aut paulò intenſioribus auxiliis abſumentibus, & exſiccantibus vti debemus ſi ad terminationem per reſolutionem inclinauerit œdema: ſi verò degeneret in abſceſſum de maturantibus, & reliquis quæ in curandis abſceſſibus propoſita ſunt, auxiliis curabitur; at ſi forſan indurationis ſint indicia, medelam per auxilia emollientia conſequemur, quorum copiam infrà adducemus.

Porrò, auxilia reprimentia ſiccandi ſimul, & digerendi facultate prædita quæ competunt in initio œdematis tribus formis adducuntur; quarum prima eſt Galeni 14. *Meth. cap.* 4. in quo expreſsè tenet aliquando ſufficere pro medela œdematis ſpongiam imbutam aquâ & aceto, ità tamen mixtis vt acetum ſit in minori quantitate, ità vt bibi poſſit, ſic ſcriptum reliquit: *At ſi ex pituitoſo humore in particulam influente œdema conſiſtit, abundè aliquando ſatisfacit ſpongia, quæ ex aqua in qua ſit aceti aliquid maduerit; porrò hæc ita temperabuntur, vt vel bibi poſſint, vel vt non multum ſuprà hoc aceti habeant.* Hoc enim auxilio exiſtimat Galenus œdema aliquando curari, quod ex eo in principio conuenit, quia acetum repercutit, ſcindit & attenuat, & ſiccitate quâ præditum eſt reſoluit ipſam pituitam ex qua prædictum Apoſtema oritur: Ad quod accedit ſpongiam vim habere exſiccandi etiam, & reſoluendi ex Auicenna, *fen 3. lib. 4. tract. 2. cap. 2.* dicente: *In ſubſtantia enim ſpongiæ ſunt exſiccatio, & reſolutio.*

Sed dices: Vbi humor pituitoſus œdematis cauſa exiſtit naturâ ſuâ frigidus, & humidus, haudquaquam auxiliis ſimilibus in qualitatibus medelam conſequi poſſumus; ſed aqua frigida, & humida eſt; ergo pro pituitæ correctione, & repulſione optima non erit, cùm potiùs eam craſſiorem reddat, & tardiorem ad motum; malè ergo Galenus eam commendat, etſi mixtam cum aceto. Reſpondeo dubio propoſito dicendo virtute aceti corrigi aquæ humiditatem, & reduci ad mediocritatem tale auxilium valens efficere repulſionem, attenuationem, & aliqualem reſolutionem. Vnde cum Galeno tutò in œdematis principio hoc auxilio vti poſſumus.

Secunda formula eſt Auicennæ *fen. 3. lib. 4. tract. 2. cap. 2.* vbi ait: vtile eſſe auxilium in principio œdematis infundere ipſam ſpongiam in aqua nitri, & cineris cui aliquid aceti permiſcere optimum erit; hoc enim auxilium comprobatur ſummoperè proficere ex plurium Scribentium atteſtantium hoc idem ipſo experimento.

Rhaſis verò pro eodem tempore ſequens auxilium habet.

♃. Aloës, myrrhæ, licij, acaciæ, glaucij, cyperi, croci Orientalis, boli Armen. an. partes æquales, pulueriſentur, & cum ſucco caulium hoc eſt braſſicarum, & aceto miſceantur, & fiat emplaſtrum.

Porrò eadem remedia nuper memorata in huius œdematoſi tumoris incremento etiam benefaciunt, adiecto ſaltem illis aceto copioſiori, vel modico alumine in corporibus præſertim robuſtioribus, & duram cutem habentibus.

Rurſus remedia quæ in vigore, & declinatione œdematis competunt, ſunt ſequentia. Spongia imbuta aquæ lixiuio ex cinere ficûs, ilicis, quæ ſpecies eſt quercûs, & particulæ admota: vtile etiam eſt auxilium quod ſic deſcribitur.

♃. Aluminis, ſulphur. myrrhæ, ſalis ſingul. pares portiones, miſceantur hæc omnia cum oleo roſaceo, & aceto & fiat linimentum quod fortius exſiccat quam præcedens; ſi tamen efficaciùs velis reſolutionem tentare deſcriptio ſequens id efficiet.

♃. Stercoris vaccini ℔. ß. oliba. ſtyrac. muſci arborum, calami aromat. ſpicæ, abſinthij, ſingul. ℥ ß. confice omnia cum aceto, & decocto caulium, ſiue braſſicarum, & fiat emplaſtrum. Et hæc quidem eſt formula curandi œdemata quæ per reſolutionem terminantur.

Cæterùm, ſi digeſtioni non cedat humor, & ad ſuppurationem inclinet, ſtatim medicinis eam tentabimus, ne in indurationem degeneret: Porrò inter ea quæ ſuppurationem moliuntur vnguentum diachylon non infimam ſedem habet: Ad id etiam confert magnoperè ſequens emplaſtrum quod recipit maluam, brancam vrſinam, hoc eſt herbam gigantem dictam, radicem althææ, radic. lilij, cæpas aſſas, limaces, fermentum, & ſemen lini, cocta & ſubacta, & cum axungia vel butyro mixta rediguntur in formam emplaſtri: Aliud ad idem ſummè efficax.

♃. Radic. maluar. & lilior. albor. an. ℥. iiij. rad. bryon. & cucumer. amari, an. ℥. ij. olei liliorum ℥. vij. olei de caſtoreo ℥. iiij. vini ℥. iij. fiat decoctio vſque ad vini conſumptionem, & terantur omnia, quibus addes hord. farinam, & fœnugr. an. ℥. ij adipis anatis vel porcinæ, aliquid & fiat emplaſtrum.

Vbi verò iam ad maturationem peruenerit Apoſtema œdematoſum, non expectatur donec ſponte aperiatur, quoniam tardè admodum, vel

fortaſsè

fortasse nunquam id contingeret, sed ferro candenti aut lanceolâ, aut caustico aliquo auxilio fiat apertio quâ pus excernatur, & posteà curatio procedet, sicut in quolibet vlcere, si verò in duritiem terminetur œdema, emollientibus curabitur, vt medullâ bubulâ, vel ceruinâ, & similibus, de quibus copiosè dicemus dum scirrhi curationem aggrediemur.

Tandem quartam curatiuam intentionem assequemur si accidentibus quæ œdemata sequuntur succuramus, vt si accidat dolor, in primis sedandus est præsidiis suprà allatis, *capite de Phlegmone* : deinde si opus fuerit ventriculum corroborare, id præstabit vnguentum confortatiuum ventriculi, vel quod sic habetur.

℞. Olei absinth. & cotoneorum, an. ℥. j. pulueris diarrhod. & corallorum, an. ʒ. ß. ceræ quod sufficiat, fiat linimentum. Ad cuius formam alia quamplurima confici possunt, à quorum descriptione abstineo breuitatis causâ ; eodem modo iecur roborabitur si opus fuerit vnguento santalino. Sed de his satis.

DVBIVM III.

De natura, causis, & signis Atheromatis, Steatomatis, & Meliceridis.

Inter Apostemata pituitosa, seu phlegmaticos abscessus, præcipuam vendicant sedem Atheromata, Steatomata, & Melicerides, quæ nomina sunt Græca, & vnico nomine à Latinis significantur per ly *Lupiam* ex doctrina Alfarabij, & nostro Hispano idiomate vocantur *Louanillos*. Et licèt vnico nomine significentur, aliqualem tamen inter se differentiam profitentur, feréque eisdem curantur indicationibus iuxta Cornelij Celsi doctrinam *lib. 7. cap. 6.* aientis : *Ista omnia* (id est, relata Apostemata pituitosa) *mediocres differentias habent, ac neque periculo terrent, neque diuerso genere curantur*. Vnico etiam nomine significauit has tres species Apostematum pituitosorum Auicenna, *fen. 2. lib. 1. doctrina 1. cap. 5.* vbi eas vocauit *Alselha* dicens: *Alselha est Apostema frigidum glandosum, mobile de loco ad locum, & habet cystin continentem ipsum* : Nominat autem *cystin* inuolucrum quoddam membranosum, intra quod continetur materia causans huiusmodi Apostemata, factum tamen ex eadem materia seu humore ex quo oriuntur, quod Hispano vocabulo dicitur *Cestilla*. Præter hæc alia etiam communia habent hæc Apostemata, nempè quòd omnes supra cutem innascuntur, nihil carnis infra cutem existentis occupantia, nec cutis colorem naturalem variantia. Ex his ergo Atheroma, & Melicerides habent specialem locum determinatum in quo oriuntur, nempè in superficie capitis, omnes tamen tres species in cubiti iunctura seu flexione oriri assuescunt. Quod totum Galenus manifestauit, *libro Introduct. suæ Medicinæ cap. 6.* per sequentia verba: *Circa verò capitis exteriorees partes consistunt Melicerides, & Atheroma.* Et infrà procedit sic: *Iuncturam cubiti occupant Melicerides, Atheroma, & Steatoma* : His enim verbis Galenus significare vult, quòd in prædictis locis huiusmodi Apostemata frequentiùs appareant : nam certum iudico cum Cornelio Celso ; *lib. 7. cap. 6.* nullam esse repugnantiam cur in qualibet nostri corporis parte oriri non possint, cùm nulla sit in qua repugnet defluxio humoris causantis prædicta Apostemata.

Attamen vt clariùs constet in quo conueniant, & in quo discrepent, cuiuslibet speciei ex assignatis, naturam depingere non erit abs re, vt exindè earum signa seu indicia citiùs percalleamus. Atheroma ergo tumor est concolor, indolens, in membrana seu in neruosa tunica humorem lentum continens pulti similem, id est, farinæ aqua decoctæ, vulgo nostro *Puchas*. Interdum quoque in Atheromatibus simul cum humore pultaceo lapidea quædam duráque corpora, & alia tanquàm sulphuris ramenta inueniuntur ; sæpè etiam officula tanquam pili complicati occurrunt. Cæterùm, tumor iste specie, & figurâ oblongus est, & aliquantulum sublatus, qui digitorum appressu ob humoris lentorem, & crassitudinem tardè retrocedit, & amotis digitis tardè quoque regreditur.

Meliceris autem Tumor est simili modo dolore carens sed rotundus, in quo etiam neruosa tunica, quam cystim appellant : in hac inclusus humor reperitur tenuis, & mellis substantiam repræsentans, vnde & *Melifauicium* Latinè quibusdam dicitur, & ab Atheromate differt figurâ, & humoris substantiâ ; nam & illâ rotundior est, & hæc tenuior, ac proinde melleus hic tumor magis quàm Atheroma extenditur, presśúsque digitis celerrimè cedit, & amotis digitis pari celeritate ad pristinum redit situm.

Steatoma tumor etiam est præternaturam, concolor, & tactu lenis, in principio quidem exiguus, sed temporis progressu augescens, & amplior factus in quo humor seuo persimilis, membranula similiter inclusus subest. Hoc à Meliceride, & Atheromate distinguitur duritie, nam plenum ac solidum est, tactuíque renititur, adeò vt digitis prementibus minimè cedat.

Causæ huiusmodi abscessuum pituitosorum sunt triplices: nempè primitiuæ, vt casus, percussio, vitæ intemperantia, ac deprauata viuendi ratio, & similia : quæ omnia raro causare valent huiuscemodi affectiones, ob crassitiem, & lentorem materiæ à qua oriuntur. Etenim sic huiusmodi humores difficilè moueri possunt in subsidium partis affectæ, cùm potiùs sanguis, & spiritus citiùs, & aptiùs concitantur ; materia verò pituitosorum abscessuum solùm poterit moueri occasione desumptâ à causa primitiua in casu quo totum corpus, & sit valde refertum quod difficile apparet ; licèt physicè sit possibile, sed de hac re *dubio 1. huius disputat.* satis diximus. Aliæ sunt causæ Antecedentes, humores scilicet non naturales pituitosi parati ad fluxionem, vel actu fluentes, quorum naturam, & accidentia pauló suprà expendimus dum differentias inter prædicta Apostemata œdematosa apposuimus. Denique aliæ sunt causæ Coniunctæ quæ sunt propriæ cuiusque abscessus materiæ, in parte affecta contentæ, de quibus etiam suprà dictum est. Interdum tamen ex prædictis materiebus intra membranosum tegumentum producuntur lapides, arenæ, ligna, carbones, pili, muscæ, & id genus alia solida corpora quæ ob nimiam retentionem prædictorum inutilium humorum generantur,

generantur, ex Galeno, *libro de causis morbor. cap.8.*

Signa huiusinodi abscessuum pituitosorum ex eorum descriptionibus, & differentiis suprà positis facilè deprehenduntur; faciliùs tamen ipsos distinguemus si expectemus apertionem, tunc equidem diuersitas assignata inter prædictas substantias tres species causantes ad oculos apparebit, & sic circa cuiuslibet naturæ cognitionem nullus poterit committi error, vt satis Galenus ostendit, *lib. de Tumorib. præternaturam, cap. 5.* Indicium autem ad cognoscendum ante apertionem quod velamento includantur, hoc est cysti seu pelliculâ, est mobilitas, & cutis separatio; quando verò fixæ sunt, id est, eodem in loco permanentes, & carni adhærentes, nullâ eas inuolui membranulâ indicium est. Cæterùm recentes, & tractabiles discuti seu resolui possunt, duræ verò etiam inueteratæ nequaquam. Rubor autem dolor, & caloris incrementum ostendunt ipsos abscessus terminandos vel per suppurationem vel per fistulas, vel per Cancrum.

DVBIVM IV.

De medela Atheromatis, Steatomatis, & Meliceridis.

Indicatio horum pituitosorum abscessuum tribus absoluitur scopis, scilicet in victûs ordinatione, in causæ Antecedentis auersione seu euacuatione, & denique vltimus, & præcipuus in causæ coniunctæ prouidentia. Ex his victûs, ratio, & Antecedentis causæ euacuatio eadem ratione erunt ordinanda, ac in œdematosi Apostematis medela conuenire prædicauimus, illinc igitur huc illa omnia transferre oporrebit ne iterata legentium animos tædio feriant, & vt sic breuiùs Operi nostro, quod in principio promisimus finem imponamus.

Igitur quia præcipuus curantis scopus in his affectionibus circa causæ Coniunctæ prouidentiam versatur, ideò plus in eo immorandum decreui, vt pote peculiarem exposcit diligentiam. Generalis ergo, & communis indicatio, in his tribus speciebus circa causam Coniunctam, est euacuatio illius membranosæ tunicæ (quam cystim vocant) simúlque humoris in ea contenti; quod fiet, vel per resolutionem, vel per putredinis inclusiionem, vel per apertionem, ex Galeni mente 14. *Methodi, cap. 22.* per sequentia verba: *Curatio-nis verò eorum* (id est, pituitosorum Abscessum quorum naturam depinxerat anteà) *indicationes sunt communes, nempè id quod continetur vel digetere, vel totum putre reddere; vel excidere:* Licèt enim euacuatio per hæc tria moliri possit, non tamen in omnibus speciebus ea omnia exerceri competit; etenim Melicerides cùm humorem contineant, tenuiorem, & subtiliorem cæteris speciebus, per quodlibet ex tribus assignatis modis à Galeno poterit euacuari quoad materiam Coniunctam in neruosa tunica contentam: Atheroma verò cùm materiam, contineat crassiorem valde, difficiléque resolubilem, solùm medelam exposcit his quæ excidere vel putrefacere valeant, vt sic non solùm materia educatur, verùm & ipsa membranula humorem ambiens, aliter enim intrò remanet, humórque denuò accumulabitur, & affectio iterum infestabit. Denique Steatomata nec resolui queunt, neque putrefieri ob materiæ à qua oriuntur tenuitatem, & lentorem. Quapropter in his solùm habet locum eductio, quæ fit per scissionem, seu apertionem, vt sic citiùs humor qui aliis modis cedere non poterat, extrahatur. Quod totum *lib. & capite suprà citato* nobis dedit scriptum Galenus sic: *Aliqui igitur eiusmodi tumorum triplicem curationis rationem admittunt, quod scilicet ex tenuiori humore constat, vt meliceris. Aliqui duplicem tantum veluto Atheroma, quippe quod tum excidere, tum putreiacere licet, Steatoma verò solâ manuum operâ curatur, cùm neque putrefieri possit, neque digeri:* Quibus verbis ità darè doctrinam suprà allatam firmat vt nulla sit opus enodatione, aut ponderatione.

Dices contra hanc doctrinam: difficile esse creditu materiam Steatomatis educi non posse per inductionem putredinis in ea; etenim licèt crassa sit, & lenta, nihilominus humida est (aliter enim ad pituitosos abscessus non pertineret) & per consequens ex hac parte dispositа ad putredinem; non ergo repugnabit putredo in ipsa per auxilia calida, & humida, præsertim cùm non repugnet alia corpora crassiora, & duriora, qualia sunt ossa in nostro corpore putredinis terminum attingere, vt sæpè sæpiùs vidimus. Et vrgentiùs corroboratur eadem pars, nam in reliquis speciebus ex communi consensu conueniunt auxilia putrefacientia, non solùm humorem contentum, sed & inuolucrum seu cystin; ergo similiter in Steatomate. Consequentia probatur: nam ibi non obstat putredini durities seu crassities inuolucro, ergo neque hîc obstabit humoris lentor & crassities, & idem de tunica seu cystidi cendum erit.

Respondeo facilè, veram semper & à calumnia immunem esse Galeni sententiam, etenim ibi non vult significare causam Steatomatis absolutè putrefieri non posse, sed tardè & difficulter ob eius crassitiem & lentorem: quapropter faciliùs, & immolestiùs iudicat aliam viam educendi prædictum humorem tentare, qualis est ea quæ per scissionem seu apertionem fit. Hanc enim securiorem esse, atque breuiorem viam medicatricem iudico non solùm in Steatomate, verùm & in Atheromate, & Meliceride. Quod significauit Auicenna *sen 3. lib.4. tract. 2. cap.6.* Et ratio est efficax: nam in omnibus his affectionibus non solùm extractionem causæ à qua oriuntur intendere debemus, verùm etiam illius inuolucri ambientis ipsum humorem; atque tale inuoluerum difficulter valde putrefit ob eandem rationem quam de causa Steatomatis adduximus, & difficiliùs adhuc resolutioni cedere poterit. Ergo in his omnibus fæliciùs medelam consequimur, si ipsam ad manuum opera reducamus per apertionem seu scissionem statim moliendam, quæ fiat instar folij myrtini

myrteni ne vena, vel arteria vel neruus lædatur si subsit nisi in inguinibus, & aliis, quibus in locis sectio transuersim est facienda ob cutis reduplicationem in motu earum partium. Estque intereà cystis, hoc est vesica Tumorem pulti, vel seuo, vel melli similem continens omninò extrahenda, ne reuiuiscat affectio, iterúmque aliqua ex assignatis substantiis adimpleatur; sanguis verò qui cystin detrahendo defluet, spongia oxycrato imbuta sistendus, vel oui albumine cum puluribus adstringentibus, semper quoque in huiusmodi operationibus anodynis vtendum auxiliis, veluti albumine oui cum rosaceo; si verò aliqua cysteos siue tunicæ pars, aut ipsa tota remanserit in loco, erodentibus medicamentis erit absumenda, vt vnguento Ægyptiaco, aut puluere mercurij: Vel si malis ad putrefacientia auxilia te conferes, cuius generis est butyrum vaccinum cum oleo permixtum, & alia similia.

Prælibate tamen vnum erit in scissionibus, scilicet vt paulatim fiant, solúmque cutem superiorem transcendant, non autem cystin tangant, & scindant, ne fortè humore contento extracto, inuolucrum intrò remaneat, & iterum eandem gignat affectionem; vel saltem corrodentibus, aut putredinem inducentibus auxiliis opus habeat vt extrahatur non sine ægri maximo incommodo, & cruciatibus. Hoc tamen præcipuè locum habet in Atheromate, & Meliceride, in quibus humor faciliùs dilabitur quàm in Steatomate; in hac enim specie quia humor contentus, valde crassus, & lentus est, nihil inconuenit quominùs inuolucrum scindatur; siquidem humor non dilabitur, sed potiùs consistit, quo fit vt simul cum tunica digitis extirpari, & euelli possit, radicitúsque auferri.

Quando etiam Tumorem, & Abscessum incidere non est tutum ob venas, & arterias, vel neruos, ad medicamenta quoque acria, & caustica est accedendum. Calcem itaque viuam capito, eámque cum sapone misceto, & apponito; aut lixiuium de Vigo quod *Capitellum* vocant, vel causticum aliquod ex prædictis *capite de Carbunculo*, applicato: Denique coniungere, & agglutinare partes diuisas erit opus, aut penicillis cauitatem implere, seruaréque eandem viam curatricem quam in cuiuslibet vlceris medela seruamus. Si tamen æger nullo ex his dictis auxiliis obedire aptus sit, cauterium imponere erit necessarium in partibus circumdantibus ipsum abscessum, vt exinde in maiorem magnitudinem non attollatur, & extendatur.

DVBIVM V.

De Ventoso Apostemate.

TEmpestiuum iam est de Ventoso Apostemate disserere, quod licèt ad œdema reducatur, quia maximè, & frequenter ex pituitosa materia ventositas seu vapor eleuatur; nihilominùs diuersam exposcit medicationem. Est ergo Apostema ventosum inflatio quædam, quæ ex flatuoso spiritu collecto nascitur, aliàs sub cute, aliàs sub membranis quæ ossa circumdant, ex Galeno 14. *Methodi*, *capite* 7. Huic etiam doctrinæ consentit Auicenna *fen.* 1. *lib.* 1. *doctrina* 1. *cap.* 5. dum affirmat Apostema ventosum id esse in quo collecta, & adunata est ventositas non solùm eleuans, & distendens partem, sed cùm tensione aliqua citra disseminationem in substantia membri patientis. Tamen circa hanc definitionem animaduersione dignum est id quod adducit Galenus 2. *ad Glaucon. cap.* 6. nempè non quamlibet flatulentam sub stantiam efficere natam esse Apostema ventosum, sed crassam, & grossam. Sic reliquit scriptum dum de causa Apostematis ventosi sermonem instituit. *Vocatur autem non solùm flatuosus, sed etiam flatus huiuscemodi spiritus crassus, & vaporosus existens non secundum substantiam æthereus, neque tenuis:* His enim verbis Galenus significare vult non quamlibet ventositatem Apostema ventosum efficere, sed illam tantum quæ crassa sit secundum substantiam, valeátque spatium replere, distenderéque partem, ac ipsam in maiorem magnitudinem eleuare.

Rursùs, ventositas hæc debet esse coadunata, & aggregata in vno loco (siue sub cute, siue sub panniculis cooperientibus ossa, siue inter musculos) vt constituat ventosum Apostema; etenim sic diuersificatur à ventositate existente in intestinis, & in toto ventre; nam in his quia non est collecta, neque coadunata in vno loco, sed potiùs diuagatur, non constituit huiusmodi Apostema: oportet ergo vt coadunetur in vnico loco, vt prædicta omnia accidentia pariat quæ in definitione sunt allata, & sigillatim sunt enodanda. Similiter tensio debet esse in Apostemate ventoso, vt sic distinguatur ab œdematoso tumore in quo nulla est tensio, nec renitentia, sed potiùs tangenti facilè cedit, ob causæ mollitiem, vt suprà tetigimus. Denique illa vltima verba, videlicet, *citra disseminationem in substantia membri patientis*, inuolutè significant materiam flatuosam huius Apostematis effectricem crassam debere esse, vt sic non disseminetur per substantiam membri, & facilè moueatur; tenuis enim cùm sit hoc siue dubio faciet, nec tensionem, nec Tumorem maiorem præternaturalem causare poterit, ex Auicenna *fen.* 3. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 2.

Dices, non videtur rationi consonum, ventositatem tenuem Apostema ventosum non posse causare; nam eò præcisè ex Galeno, & Auicenna, *locis suprà citatis*, crassities in ventositate est necessaria, vt prædictum Apostema constituat, quia sic coadunatur in vno loco, & congregatur, & distendit partem, tensionémque efficit, & eleuat ipsam atque attollit in maiorem, & præternaturalem magnitudinem; sed etiamsi tenuis sit ventositas, potest tamen in nimia quantitate, & multitudine congregari quæ sufficiens sit vt hæc omnia dicta constituat accidentia: Ergo etiamsi tenuis sit, poterit causare Apostema ventosum. Minor præfatæ ratiocinationis in qua tota vis eius consistit sic probatur. Si quid est quod impediat congregationem huius materiæ in vno loco est

eſt ipſa tenuitas ipſiuſmet materiæ ob quam facile per poroſitates, & anguſtiſſimas vias dilabitur, & extenditur per totam ſubſtantiam patientis membri: ſed poſſibile eſt poros ità eſſe denſos, vt quantumuis tenuis ſit ſpiritus ſeu ſubſtantia vaporoſa, ipſos penetrare non poſſit; ergo in tali euentu manebit coadunata, & congregata in vno membro, & præcipuè ſi in nimia exiſtat quantitate, (quod non repugnat) diſtendet, tenſionémque atque in maiorem, & præternaturalem magnitudinem partem affectam eleuabit. Non ergo rectè dicimus dum tenuem ſubſtantiam vaporoſam Apoſtematis ventoſi cauſam eſſe non poſſe, affirmamus.

Reſpondeo tamen Galenum, & Auicennam dum cauſam Apoſtematis ventoſi craſſam conſtituerunt, non poſſibilitatem metaphyſicam indagâſſe; ſed id quod ſecundum communem ordinem euenire ſolet protulerunt. Quo fit vt licèt metaphyſicè caſus ſit poſſibilis, phyſicè tamen nunquam eueniet; ac proindè cùm quotidianus, & phyſicus euentus præ manibus ad medelam habeatur, de hoc tantum mentionem fecerunt antiquiſſimi noſtri Protoparentes, & ſic doctrina tradita iuxta eorum mentem venit intelligenda, & interpretanda.

Sed properemus ad cauſas quæ more aliorum Tumorum triplices exiſtunt, nempè externæ ſeu occaſionales, antecedentes, & coniunctæ. Externa cauſa dicitur caſus, contuſio, & percuſſio, ex quibus dolor frequenter excitatur, in cuius ſubſidium partes mittunt ſubſtantiam aëream ſeu ventoſam ſæpè ſæpiùs: nec non etiam inter occaſiones ſeu cauſas externas enumeratur cibus qui in ſe contineant ventoſitatem ex propria natura. Cauſa Antecedens ſumitur ex duplici capite, nempè ex materia craſſa, & groſſa, & ex efficiente cauſa quæ apta ſit ad eleuationem ſubſtantiæ vaporoſæ, & non ſufficiat pro eius reſolutione: efficiens autem erit calor noſter natiuus mediocris in actiuitate, hoc eſt nec nimis debilis, nec nimis intenſus; nam ille vapores eleuare non valet, iſte verò illos reſoluit, medius verò ſeu medioctis ſufficiens eſt ad eleuationem, non tamen ad reſolutionem. Huius euentus ſimilitudinem poſuit Galenus *in libro Hippocratis de ratione vict. commentario 4. parte 42.* & *lib. 6. de morbis, & ſymptomate*, per ſequentia verba: *Quemadmodum in externis rebus videmus vt frigidiſſima conſtitutio maxime ſpirante boreâ aërem ſereniorem reddit, ac calidiſſima per æſtatem conſtitutio ambientem nos aërem purum efficit; mediæ verò conſtitutiones nebulas pariunt: ità in animantibus accidit: neque enim calor per extremam imbecillitatem; neque cùm vehementes ſunt ei vires; ſed cùm medium inter has affectiones obtinet, flatum gignere poteſt*: Quibus verbis ad amuſſim Galenus noſtram doctrinam confirmauit, ità vt nulla ſit opus enodatione pro eorum intelligentia. Vnde deducimus craſſos humores cauſam eſſe antecedentem materialem, calorem verò mediocrem in actiuitate eſſe alteram cauſam efficientem, ità vt ex vtraque cauſa vna antecedens oriatur immediata, & proxima, nempè ventoſitas, quæ parata eſt vt dilabatur ſeu moueatur in aliquam partem, vbi congeſta, & coadunata Apoſtema ventoſum efficiet. Denique cauſa Coniuncta erit ventoſitas actu occupans membrum affectum, ipſúmque diſtendens.

Signa inflationum ſunt tumor renitens tactui cum lucido quodam ſplendore, ſonum vt vter vel tympanum dum percutitur reddens; ſed ad hæc perſæpè ſentitur flatus per totum corpus, modò huc, modò illuc diſcurrens, ac dolorem extenſiuum pariens. Vnum tamen in hac re prælibare conuenit, quòd quando flatuoſa ſubſtantia per totum corpus huc ac illuc diſcurrit cum auxietatibus, timenda ſummoperè eſt: quippe quod à materia aliqua venenoſa attolli, & eleuari veriſimile eſt.

DVBIVM VI.

De Apoſtematis Ventoſi curatione.

Ex dictis conſtat tria in Apoſtematis Ventoſi generatione inueniri, ſcilicet materiam humidam, caloris natiui imbecillitatem, & meatuum denſitatem: quapropter in præſenti tota erit intentio in corroboratione caloris, attenuatione flatulentæ materiæ, & meatuum rarefactione ſeu apertione. Quod totum aſſequemur ſi tres ſeruemus intentiones medicatrices, quarum prima in debita victûs ratione ordinanda verſabitur: Secunda in materiæ antecedentis auerſione, & euacuatione: Tertia denique in flatulenti ſpiritûs qui in particula collectus eſt, diſcuſſione, ſeu (vt aiunt) in materiæ Coniunctæ extirpatione conſiſtit. Igitur ab initio vitæ inſtitutio talis erit; abſtinendum erit in primis ab omnibus craſſis, viſcoſis, crudis, pituitoſis, & flatuoſis, cuiuſmodi ſunt dulcia, ſubſtantia leguminum, fructus, rapum, caſtanea, & alia id genus quæ ſpiritum flatuoſum procreant. Vtendum autem calidis, & ſiccis, item attenuantibus, & flatum diſcutientibus, vt eſt panis hordeaceus, qui aliquid ſalis, & cumini receperit. Laborantis deinde potus ſit vinum album, carnes ſint potiùs aſſæ quàm elixæ, & præſertim ex volatilibus; denique omnia fiant quemadmodum in œdematoſo Apoſtemate competere docuimus.

Circa ſecundam intentionem aſſequendam opus eſt diſtinguere, cauſam Antecedentem conflari tum ex craſſa materia, & humida, tum ex calore natiuo debili qui impotens eſt cohibere eleuationem materiæ flatulentæ, nec eam conſumere valens. Quo præ oculis habito, prouidentia in eo ſtabit vt materiam craſſam vaporoſam ſubſtantiam fouentem euacuemus, & calorem natiuum corroboremus: quod fiet procul dubio præparantibus, & purgantibus præſidiis ex illis quæ pro euacuatione cauſæ Antecedentis œdematoſi Apoſtematis competere docuimus: necnon clyſteribus diſcutientibus flatus vtemur. Siquidem materia peccans eſt eiuſdem rationis, ablationem ſui abſque dubio expoſtulans: atqui conuenienter auferri nequit per ſanguinis miſſionem, cùm craſſa ſit, frigida, & cacochymiam cauſans

sans in corpore ; ergo folùm per expurgationem demenda erit, vt sic deficiat causa fouens ipsam substantiam ventosam. Rursùs corroboranda erit virtus coctrix, vt ex parte efficientis dispositio ad flatuosi tumoris generationem auferatur : fiet autem corroboratio bonis quibusdam speciebus aromaticis,confectionibus seu electuariis ad hoc destinatis, vt sunt diacuminum, diacalamentum, aromaticum rosatum quæ roborandi calorem nostrum natiuum, attenuandi, & simul resoluendi omnia vi pollent : Idem opus præstat anisi seu fœniculi semen saccharo conditum,& post prandium sumptum : Sequens etiam confectio primatum obtinet pro intentione nostra.

♃. Anisi, carui, dauci, cumini, baccarum lauri, tritorum, singul. ℥. j. liquirit. zingib. albi, an. ℥. ß. garyophyllorum, piperis longi, seminis rutæ, ana ʒ. ij. anisi saccharo incrustati, ℥. iij. sacchari ℔. ß. fiat puluis. Cuius in fine prandij sumat laborans cochlearium vnum ; deinde verò vini generosi bibat parum : interim verò inungatur ventriculus oleo de spica, de ruta, & absinth. & aliis corroborantibus, & calefacientibus inspersis pulueribus cinnamomi, diarrhodonis, & mastichinis, aliisque similibus ad huiusmodi vsum destinatis.

Tertia denique intentio completur per vsum medicamentorum, quæ in substantia sint subtilia, vsque polleant attenuandi, & resoluendi. Quod clarè satis Galenus significauit 2. *ad Glaucon. cap.6.* per sequentia verba : *Quare huiusmodi affectus curatio vnam communem habebit intentionem ad laxanda ea quæ adstricta sunt corpora, atque ad crassos spiritus extenuandos :* Auxiliis enim calidis, & subtilis substantiæ quod densum est rarefacimus, & quod grossum est subtiliamus seu attenuamus, atque resoluimus ex eodem Galeno *libro, & capite nuper citato.* Ratio est manifesta, nam ea quæ in substantia subtilia sunt vi pollent rarefaciendi, & porositates aperiendi, vt exindè meliùs ventosa substantia transpiret, & per insensilem halitum euolare possit : Rursùs calida cùm sint, substantiam ventosam, crassam, & grossam attenuant, vt sic faciliùs per porositates transpiret, & tumor ex toto euanescat, ad quod non sufficit vt hæc auxilia calida sint potentiâ, sed oportet vt actu calida applicentur, quoniam actu frigida si sint, cutem densant, & ventosam materiam crassiorem reddunt : ne ergo deterioris conditionis fiat huius Apostematis causa, & membrum affectum, actu calida sunt applicanda remedia, & per multum tempus, vt scilicet demus locum resolutioni, & cutis rarefactioni ; ità tamen debemus procedere, vt pro substantia crassiori cute densiori, & parte affecta interiori seu recondita auxiliis efficacioribus vti debeamus, & non ità efficacibus si vapor tenuior sit cutis rara, & inflatio in superficialibus partibus.

His præiactis, vtile erit priusquam localia remedia applicemus, semper locum affectum fouere spongiâ nouâ madefactâ in lixiuio, cui (si efficaciores vires desideres) addere potes saponem, aut calcem viuam, & aceti nonnihil : Post fotum verò vngemus locum oleis partes subtiles habentibus, qualia sunt rutaceum, laurinum, nardinum, nec non de spica, de nucibus, de euphorbio, de piperibus, & aliis similibus, ex Galeni placito 14. *Methodi, cap.7.* Possumus etiam in eisdem oleis incoquere anisum, fœniculum, cuminum, chamæmelum, anethum, melilotum, aut eorum semina quæ omnia simili pollent virtute ac olea suprà dicta. Vel fiet decoctio in vino albo vsque ad consumptionem tertiæ partis, & posteà spongiâ aut filtro fouebimus locum affectum : Sacculi etiam conficiuntur, & supra affectam particulam imponuntur qui sic habent.

♃. Milij p. ij. salis p. ß. fol. artemisiæ M. ij. sem. fœnugr. cumini, carui, an. ℥. j. fol. chamem. melil. rorismar. & stæchados, ana p. j. torrefiant omnia, & sacculi fiant qui actu calidi, & vino irrorati applicentur supra inflammationem.

Ad idem etiam conducit valdè emplastrum quod tale est.

♃. Stercor. columb. & caprini, an. pug. j. puluer. cumini, carui, & anisi, baccar. lauri, origani, rutæ syluestris, floris rorismar. ana ℥. ß. aquæ vitæ ℥. ij. mellis q. s. vt in formam emplastri hæc omnia redigantur.

Vnguenta etiam machinari possumus ex prædictis oleis, & pulueribus, & cera, quæ quia facillimo negotio componuntur, libenter omitto.

Tandem summoperè proficit cucurbitula magnâ flammâ supra inflationem affixa ; siquidem soluit vehementer, illicóque contingere solet vt euanescat inflatio per huius remedi applicationem.

Si verò ex contusione accidat flatuosus Tumor, aliqua adstringentia seu styptica auxilia permiscere debemus cum resolutiuis ne dolor ingens qui frequenter ex hac causa oritur sit occasio maioris inflationis, & forsan Phlegmonem excitandi in particula affecta.

Cæterùm, si à principio vel in quolibet tempore hæc moliantur auxilia, ingens dolor ægrum cruciauerit, illicò permiscemus remedia aliqua mitigatoria seu anodyna, vt symptoma hoc euanescat, quod specialem exposcit prouidentiam, nec scilicet maior attractio in locum affectum fiat, & inflatio deterioris naturæ reddatur. Tunc igitur anodyna auxilia permiscenda erunt, qualia sunt oleum chamem. rosaceum, violaceum, vel mica panis è furno recenter extracti, atque in oleo nardino, & rutaceo imbuta, & supra locum applicata : nec non etiam ad idem conducit emplastrum vsuale laurinum.

Denique si flatuosus spiritus, qui inflationis est causa fumosus fuerit malus, corruptus, & à materia venenosa excitatus, cum dolor intolerabili vehementique calore per membra discurrens, nullum tutius ac melius consilium dari potest quàm quod vbi in parte quapiam substiterit, pars ipsa protinùs infrà supráque deligetur, ac in medio nouaculâ, vel ferro candente tumor aperiatur, ita vt facilè vapor ille venenosus egredi possit ex Guidonis sententia, *Tract.2. de Apostemat. cap. proprio.* posteà elychnium vulneri apponatur imbutus in oleo, & aceto rosaceo cui immixtum sit aliquid boli armenici, & aloës : deindè verò vulnus carne erit implendum, & cicatrizandum : Quod adeò conuenire iudicat Dionysius Daza, vt etiamsi materia venenosa

non

non fit, dummodò dictis auxiliis non cedat, huiufmodi incifio fit exercenda, tanquam vltimum auxilium pro ventofitate propulfanda.

DVBIVM VII.

De Apoftematis aquofi natura.

CVm aquofa feu ferofa fubftantia fpecies pituitæ, feu pituita tenuis communiter dicatur,& ab ea aquofum Apoftema oriatur,Galenus nullum caput generale inftituit in quo de aquofo Tumore difputauerit, eò quòd eius quidditas inuolutè declarata exiftat fub œdematofi Apoftematis natura:attamen licèt etiam aquofum Apoftema ad œdema reducatur, nihilominùs quia ab eo aliquantulum fegregatur, fpeciale dubium cum omnibus Chirurgis recentioribus mouere decreui, vt exindè omnes œdematofi tumoris fpecies ad vnguem teneamus,& noftra difputatio completa euadat.

Igitur vt rem de qua agimus conuenientiùs tangamus, à definitione incipiemus; eft enim Apoftema aquofum *Tumor mollis fine dolore, & renitentia factus ex ferofo excremento pituitæ*, vbi licèt cum œdemate conueniat in eo quòd fit mollis fubftantiæ, & fine dolore & renitentia, differt tamen ab eo ratione caufæ, nempè quia fit ex fero qui pituita naturalis dicitur, œdema verò fit ex pituita naturali impermixta: Rursùs à ventofo Apoftemate per prima verba fegregatur; nam hoc, vt fuprà tetigimus, renitens eft cum tenfione, & dolore. Denique ex fero pituitæ dicitur factus à Dionyfio Daza *lib. 2. de Apoftematibus in partic. cap. proprio*, vt fcilicet caufa huius Apoftematis magis patefiat & non confundatur cum ferofis excrementis reliquorum humorum, quæ quia fapiunt & redolent naturam cuiufl.bet humoris, cuius funt ferofitates, à ratione caufæ Apoftematis aquofi relegantur.

Tandem in vltimo verbo definitionis non poffum non diffidere à Doctrina citati Authoris, ex eo quòd proculdubio iudicem in ipfa definitione redundare; etenim à primis Medicinæ rudimentis comparaui, ferofam fubftantiam humoribus permixtam effe partem aqueam incommutabilem alimentorum quam radices plantarum fugunt priufquam ex terra & aqua fiat mixtum, quod alimentum earum dicitur ab omnibus. Et cùm aquofa hæc fubftantia elementalis fit, hinc euenit vt commutari nequeat; & permixta femper perfeueret cum alimĕtis & humoribus vfque dum facultas expultrix eam feparet à fubftantia nutrimentali; & fi forfan in aliquo loco congregetur indebito, ibi conftituit Apoftema aquofum. Dixi (in loco indebito) vt conftet quòd etiamfi in vreteres, & veficam vrinariam, fimul cum aqua potabili dilabatur, nihilominùs his in locis non caufat prædictum Apoftema, vtpote funt à Natura dicata, vt huiufmodi excrementa propellantur extra corpus, vt fcilicet liberum & incolume ab illorum actione perfeueret. Ex quo planè conftabit, quòd cùm hæc ferofa fubftantia vna fit in omnibus humoribus, ideft eiufdem naturæ, femper nata eft efficere Apoftema aquofum, fi ea impermixta omninò ab humoribus, à Natura propellatur: nam fi fimul cum ferofitate aliquid humoris cum ea permixti in locum affectum decumbat, haud dubium erit quin non efficiat aquofum Apoftema,fed aliud iuxta naturā humoris decumbentis. Porrò,hanc ferofam fubftantiam ex fe vnam effe in omnibus humoribus ex eo conftat quòd plantarum radices eam fugāt. Ergo fi humorum permixtionem fecludamus, femper eundē præftabit effectum, ac per confequens cuiuflibet humoris fit ferofitas, valebit efficere verum Apoftemá aquofum quod ad œdema reducatur, eò quòd aquea cùm fit eius natura, neceffariò pituitæ naturalis qualitates & naturam redoleat non alterius humoris: malè ergo in definitione ponitur pro caufa *pituitæ ferum*, cùm potiùs abfolutè ex ferofa fubftantia debeat fieri aquofum Apoftema, cuiuflibet humoris ea fit,vt tota noftra ratiocinatio planè id conuincit.

Priùs tamen quàm ad huius Apoftematis caufas properemus, dignum animaduerfione eft in præfenti non effe difputationem de Apoftematibus aquofis, quæ in aliquibus cauitatibus notatu dignis apparere folent, vt hydropis fpecies, quæ dicitur Afcites, & Hernia aquofa; fed de illis quæ inter os & panniculum, fiue inter panniculum & carnem, fiue inter hanc & cutem innafcuntur; etenim licèt vtraque fpecies Apoftematum eadem gaudeant naturâ & effentiâ, quia tamen illa fpecialem expofcunt controuerfiam, & tractatum de particularibus Tumoribus qui denominationem fumunt à parte affecta, de quibus fuo loco, ideò in præfentiarum libenter eorum enodationem omitto, ità vt præfens controuerfia de Tumoribus aquofis qui in communibus partibus generari poffunt,fit intelligenda.

Harum verò Tumorum caufæ externæ Antecedentes & Coniunctæ fatis conftabunt ex his quæ in cuiuflibet Tumoris natura & caufis enodandis dicta funt, mutatis mutandis quoad caufæ ex qua fit diuerfitatem. Speciales autem caufæ funt alteratrix facultas, frigidâ intemperie vitiatâ, & alimentorum prauitas ad aquofitatem declinans: ex his hæc materiam exuberantem præftat, illa verò generat, & fibi aggregat ipfam ferofitatem feu aquofam fubftantiam ex qua per paulatinam congeftionem fit huiufmodi Apoftema. Quando verò per defluxionem fit citra vllam diftemperiem frigidam in parte in qua firmatur Tumor, fit eò folùm quòd procliuis fit ad receptionem, fiue quia debilis fiue,quia rara nimis,fiue quia dolorofa,& fic de aliis occafionibus incidendi in tumorem quas,ad longum fatis *Tractatu noftro generali* numerauimus.

Signa ferè eadem funt quæ & veri œdematis, fcilicet mollities & laxitas fine dolore & renitentia, quin etiam cutis colorem omninò naturalem amittat, fonétque non vt flatus, fed vt aqua potiùs, ad hæc aliquomodo fplendere videtur, cùm ad lucem quifpiam ipfum intuetur. Quæ omnia aqueum feu ferofum humorem pro caufa fufficientiffimè atteftantur, vt cuique contenplanti fiet manifeftum.

Hinc difces aquofum tumorem à maiori oriri frigiditate quàm flatuofum, Galeno authore *fuper librum 4. Aphorifmo. Comment. 11.* Et ratio huius eft: nam humida fubftantia in flatuofum aërem tranfmutari nequit fine calore aliquo qui ad eleuationem conducat, licèt infufficiens fit ad refolutionem, vt fuprà notauimus, fecus autem contingit in aquofæ fubftantiæ generatione, vt

vt exinde quoad cauſam effectricem diuerſifica-tio conſtet in his duobus Apoſtematibus. Vnde etiam conſtabit aquoſum Apoſtema frequentiùs oriri in partibus ex propria natura frigidis, vt in ſcroto, capite, iuncturis, pedibus, teſticulis, vtpote ex propria temperie omnia dicta membra ad aquoſi humoris generationem ſummoperè conducant.

DVBIVM VIII.

De aquoſi Apoſtematis medela.

CVm aquoſi Tumores ex ſeroſæ ſubſtantiæ fluxione excitentur, non aliâ certè curandi viâ & ratione ſaltem vniuerſali in illis profligandis vtendum eſt, quàm ea quæ in aliis ſuprà memoratis Tumoribus qui ex humorum in partem aliquam influxu procreentur perſanandis à nobis ſuprà explicata eſt. Duplex igitur curandi indicatio per initia in eiuſmodi Tumoribus erit, nempè vacuandi quod influxit, & fluxionem inhibendi: hoc ad eam partem Medicinæ attinet quæ morbos præcauet,& præſeruatoria dicitur; illud verò ei Medicinæ parti ſubjicitur quæ morbos curat; etenim hæc præſentem affectum aufert, illa verò affectionem minantem non præſentem prohibet.

Porrò vt geminum hunc ſcopum vniuerſalem aſſequamur, aliis quatuor particularibus intentionibus eſt opus; prima in debita victûs inſtitutione ordinanda; ſecunda in aquoſi humoris per aluum expurgatione; tertia in eiuſdem ſeroſi recrementi per vrinarios meatus eductione;quarta & vltima in euaporatione atque exſiccatione cauſæ Coniunctæ, ſeu humiditatis contentæ in particula laborante. Igitur à prima indicatione incipientes eam victûs rationem obſeruabimus quam in œdemate obſeruandam eſſe diximus. Vtatur igitur æger carnibus aſſis & coctu facilibus,pane ſalſo biſcocto, & cui puluis anethi miſceatur: potus ſit exigua vini generoſi non diluti quantitas; omnia aquoſa tanquam nocentiſſima fugiat, vt ſunt fructus, herbæ recentes, & piſces.

Cæterùm, vt ſecundam intentionem medicatricem aſſequamur, per aluum aquoſam materiam feliciùs educamus, priùs corpus præparabimus his auxiliorum generibus quæ vi pollent meatus reſerandi, qualia ſunt ſyrupus ex quinque radicibus, de biſantiis, de adianto, oxymelite ſimplici, & aliis ſimilibus quorum in curatione œdematis mentionem fecimus; quibus addere operæ pretium erit aquas petroſelini, apij, graminis, aut alterius cuiuſvis radicis diureticæ. Deinde præparatione factâ, illicò ad medicamentum expurgans confugere erit neceſſe, & poſteà ad ea genera auxiliorum quæ per vrinarios meatus ſeroſam materiam educunt,authore Galeno 7. *Aphor. comm.* 55. per hæc verba: *Curatio in his poteſt perfici medicamentis hydragogis aquas purgantibus, tum etiam diureticis vrinas prouocantibus.* En Galenum nos docentem, primò peccantem materiam in aquoſo Apoſtemate per aluum educendam eſſe, poſteà verò per vrinarios meatus, nam ſi è contrà ſeceримus totum corpus ſine dubio obſtruemus, humoribus retractis verſus cauitates. Ergo vt methodicè procedamus, priùs purgationem moliemur per electuarium diaphœnic. aut per electuarium Indum maius vel minus;necnon etiam per ſeminis cartami medullam, aut emulſionem, factis ſcilicet ex his potionibus modo quo in cura œdematis inſinuauimus, vbi formulas deſcripſimus quibus tutò in his Tumoribus curandis vti etiam poterimus: Rursùs etiam forma pillularis in hac affectione medicanda relegancla non erit, ideóque tutò in ea propinare poſſumus pillulas de hiera Galeni, de agarico; necnon etiam Alephanginas, quarum doſis vſque ad ℈. iiij. ſe extendit, & formari poterunt cum aqua ſaluiæ, aut fœniculi modo ſuprà relato.

A purgatione verò conuenit vſus auxiliorum diureticorum per vrinarios meatus, aquam educentium, vt iterum Galenus teſtatur *lib.* 2. *ad Glaucon. cap. vltimo*, talia autem ſunt Galeno authore 5. *de ſimplic. medicament. facult. cap.* 13. Radices aſparagi,petroſelini, fœniculi, graminis, agrimoniæ, & plura alia quæ ibi à Galeno adducuntur, quorum decocta propinanda erunt ſummo mane in quantitate ℔. ß. Vt exinde per vrinam ſeroſitates & aquoſitates euacuentur, quibus eductis materiam fouentem aquoſum Apoſtema minorari certiſſimum eſt,ſic enim tutò ad cauſæ coniunctæ prouidentiam pergere poſſumus.

Quartâ denique & vltima curatiua intentio completur attenuantibus auxiliis, hoc eſt exſiccantibus & reſoluentibus, authore Galeno 2. *de different. febr. cap.* 11. per hæc verba: *Omne extenuatum in aërem, & vaporem reſoluitur*, Ergo vt ſeroſitas imbibita in particula laborante reſoluatur, & in aëris naturam tranſmutetur, attenuantibus auxiliis vti debemus. Hoc ipſum idem Author ſignificare voluit 2. *ad Glaucon. cap. vltimo*: vbi agens de reſolutione ſeu euacuatione cauſæ Coniunctæ in aquoſo Apoſtemate, ait: *Ea medicamenta ponemus quæ humiditatem diſſoluant*: Vnde idemmet Author *citato ad Glaucon. &* 14. *Meth.* Vtitur ſpongiâ nouâ imbutâ in oxyrrhodino, & ſale, & ſupra partem impoſita, vel ipſa ſpongia lixiuio perfuſa; & vt intenſiùs reſolutionis effectus conſequatur lixiuio addemus alumen & ſulphur; vel lixiuium fiet ex cineribus ſarmentorum, caulium ficûs, ilicis, quercûs, addito ſale, vel aphronitro, vel ſulphure. Alij addunt etiam lixiuio ariſtoloch. rotundam, ammoniacum, bdellium, & ità fouent, priùs tamen locum inungunt oleo anethino & rutaceo: ſequens etiam linimentum magni erit momenti.

℞. Salis nitri ℥. x. piperis & baccar. lauri, ana. ℥.j. olei laurini ℥. vj.ceræ q.ſ. fiat linimentum: Summoperè etiam prodeſt ſequens medicamentum.

℞. Radic. ireos & cucumer. agreſt. nucum cupreſ. oſſis tibiæ hominis, cinerum rad. braſſicæ ana. ℥. ij. olei anethini & ceræ quantum ſufficiat vt fiat linimentum, quod tamen laudabilius eſt emplaſtrum de ſemine ſinapis, ità vt nihil eo excellentius excogitari poteſt non ſolum pro materia coniuncta tumoris aquoſi, ſed & ventoſi Apoſtematis; cuius emplaſtri meminit Galenus 6. *de compoſit. medicament.* capite

capite secundo. Talis autem est eius compositio.

℞. Seminis sinapi, seminis Vrticæ, sulphur. Aristoloch. rotundæ, spumæ maris, bdelhij. singulor. ℥. j. ammoniaci, olei vetustissimi, & ceræ an. ℥. ij. fiat emplastrum. Ad idem etiam conducit emplastrum Apostolorum.

Si tamen dictis non cedat tumor, consilium Galeni tenendum erit 14. *Meth. cap.* 13. nempè extrahere aquam sciſſione aut apertione facta, sic ait Galenus: *Quarum certè euacuationem vel medicamentis quæ digerunt molimur, vel Chirurgiâ*: Interim tandem dum hæc & similia moliuntur, ventriculum & herpar roborare intendere debemus, vt concoctricem virtutem reparemus; id autem fiet his auxiliorum generibus quibus suprà vsi sumus pro corroboratione dictarum partium. Et hæc pro hac disputatione sufficiant.

DISPVTATIO VIt.

De Scirrho & aliis Tumoribus qui ad ipsum referuntur.

DVBIVM PRIMVM.

De Scirrhi natura, caußis, & indiciis.

Postquam de Tumoribus præternaturam, qui à sanguine, bile, & pituita procreantur, hucusque dictum est: restat vltimò de illis agere Apostematibus, quæ ab influxu ſucci melancholici oriuntur, & communiter Scirrhi appellantur, de his ergo in præsenti erit disputatio; verùmtamen quia humor melancholicus qui huius mali causa existit, multiplex est, naturalis scilicet & præternaturalis, & huius sint plures species inferiùs adducendæ, quæ Tumores etiam diuersos in specie constituunt; licèt sub genere Scirrhi comprehendantur, de omnibus in hac disputatione agendum nobis est: attamen in præsenti dubio solùm naturam, causas & indicia Scirrhi legitimi inquirimus.

Dicitur ergo Scirrhus verus *Tumor durus & indolens omninò tamen sine sensu, ab humore melancholico naturali, & minimè corrupto procreatus.* Hæc definitio est iuxta Galeni mentem 2. *de Arte curatiua ad Glaucon. cap.* 5. & 14. *Meth. cap.* 9. Tamen vt clariùs constet Scirrhi natura, singulas definitionis particulas sigillatim expendere non erit abs re. Et à prima incipientes, frigidus Tumor dicitur, quia ab humore frigido oritur, in quo conuenit cum œdematosis tumoribus quem à frigido etiam humore oriri docuimus. Rursùs idem Galenus *de Tumoribus præternaturam cap.* 7. de Scirrho agens ipsum vocauit durum & indolentem. Idem tenet 6. *de morbis vulgaribus Comment.* 1. *parte* 2. eò quòd huiuscemodi Apostemata non solùm ab humore frigido oriantur, sed etiam à crasso & lento, qui necessariò tangenti duritiem repræsentat. In quo conuenit cum his Tumoribus qui à melancholia præternaturali siue per putredinem, siue per vstionem procreantur, & diuersas species constituunt, sub generéque Scirrhoso comprehenduntur, quia ab humore crasso melancholico præternaturali oriuntur. Huius naturæ sunt Cancer, & Zaratan, qui tactui duri apparent, etsi Scirrhi veri non sint.

Deinde indolentia deducitur ex sensûs priuatione omnimoda, quam in exquisito Scirrho concessit Galenus 2. *de arte Curatiua ad Glaucon. cap.* 5. verba perpendite: *Exquisitus Scirrhus est Tumor præternaturam sensu priuatus duriúsque: non exquisitus verò non omninò insensilis est, difficulter tamen omninò sentit*: Quibus verbis non solùm exquisito Scirrho sensûs carentiam manifestissimè condonauit, verum etiam per ipsam à non exquisito exquisitum Scirrhum seiunxit. Ergo cùm sensus ad dolorem præsupponatur, ex Philosopho 2. *lib. de Anima*, planè conuincitur quòd si in Scirrho sensus non est, neque dolor esse poterit; sed qua ratione sensus ab eo absit, diximus *Tractatu nostro generali*, eò esse quia cùm crassus valdè sit, omninò obstruit neruosam substantiam, ità vt per eam communicari non possit virtus à cerebro disseminata ad sensum & motum, ac proindè omninò insensilis maneat pars Scirrho affecta.

Nec defuêre qui existimârunt tantam obstructionem quæ omninò impediat Spiritus animalis communicationem impossibilem esse; aliàs enim cùm huiusmodi humor æquè obstruat arterias, ac neruos, sine dubio etiam impediret spiritus vitalis communicationem, & mortua diceretur pars Scirrhosa, quòd hucusque dictum non est, ac proinde aliâ viâ causam indolentiæ assignat, videlicet quia solutio continui quæ in Scirrho est, siue ab humore distendente oriatur, siue à distemperie, sensim & paulatim fit non subitò & affatim, quod ad dolorem est necessarium, vt illa verba Philosophi in doloris definitione id demonstrant, scilicet, *Tristis & molesta sensatio, à sensibilibus in sensorium violenter agentibus*, vbi si illam particulam *violenter*, perpenderis, inuenies sanè subitam mutationem affatim factam significare iuxta omnium Philosophantium doctrinam: ergo (inquiunt isti) indolentia in Scirrho non ad defectum sensationis est reducenda.

Verumtamen hic Philosophandi modus mihi non placet, etenim in primis est certum Galenum sensisse omnimodam sensûs priuationem esse in Scirrho; ergo cùm ex hac infallibiliter deducatur indolentia, frustrà recurrimus ad alias causas; ergo cùm ex alia parte nulla alia causa possit assignari ipsius defectus sensûs præter obstructionem, hæc sola erit occasio indolentiæ. Prætereà, dubium mihi non est quin subitò & affatim possit defluere in aliquam partem copia magna humoris melancholici; sed hæc subitò etiam & affatim soluet continuitatem mediâ distensione, non ergo defectu huius conditionis deficere potest dolor in Scirrho.

Ad rationem verò pro contraria parte militantem diximus iam *cap. de Gangrenæ curatione*: Vnde ex dictis colligere licebit legitimum Scirrhum adhuc in indolentia conuenire cum de œdematoso Apostemate, ab eo tamen discrepare per defectum sensûs,vtpote in œdemate talis non est.

Denique vltima verba definitionis allatæ, scilicet *ex melancholia naturali procedens*, verè constituunt Scirrhum exquisitum in propria sua specie, ipsúmque segregant non solùm ab aliis Apostematibus diuersi generis, verùm ab illis quæ sunt eiusdem generis, & Scirrhi, non exquisiti vocantur, seu Apostemata Scirrhosa; talia sunt quæ fiunt ab humore melancholico naturali, permixto tamen cum aliquo ex aliis humoribus. Et iuxta hanc significationem tres species constituuntur, de quarum nominibus sæpè in superioribus egimus: In præsentiarum verò sufficiat scire quòd si sanguis cum melancholia permixtus apparet in minori tamen copia, talis affectio Scirrhus Phlegmonosus vocatur spurius;si pituita,Scirrhus œdematosus,si bilis, Scirrhus Erysipelatosus.

Rursùs, etiam fiunt Scirrhi non exquisiti ex melancholia præternaturali per putredinem, siue adustionem taliter facta quæ atra bilis dicitur, ab eáque Cancri, & alij Tumores Scirrhosi; qui *Zaratanes* vocantur, oriuntur, de quibus deinceps erit disputatio. Denique fiunt Scirrhi non exquisiti per indurationem aliorum Tumorum, vt contingit si in Erysipelatis medicatione nimis frigidis auxiliis vtamur; aut in Phlegmonis medela, seu œdematis immoderatus fiat vsus calidorum medicamentorum, per quæ tenues humoris partes resoluuntur crassioribus remanentibus, indurationémque adquirentibus à quibus omnibus exquisitus Scirrhus discriminatur, ex eo quòd à melancholia naturali factus semper sit, vltra alia accidentia quæ reliquos Tumores comitantur, vt infrà latiùs dicemus.

Causæ Scirrhi vt & aliorum Tumorum præternaturam in triplici sunt differentia; primitiua scilicet, & est praua viuendi ratio crassum & melancholicum sanguinem generans, & coaceruans: Antecedens vt succus melancholicus in corpore collectus, liene malè attractus, & & extra corpus minimè vt debebat expulsus: Coniuncta denique causa alia dicitur, videlicet humor ipse melancholicus in laborante particula impactus. Attamen in causæ primitiuæ enumeratione hucusque defectuosè processimus; siquidem non enumerauimus casum aut percussionem, siue contusionem; etenim quemadmodum in superioribus affirmauimus œdematosa Apostemata ab eiusmodi causis procatarcticis oriri posse, sic non implicabit in scirrhosis tumoribus quod ab eis procedant. Probatur: nam quemadmodum ibi non obstat lentor & crassities humoris pituitosi quominus moueatur in partem percussam aut contusam, v. g. humore pituitoso redundante in corpore; sic etiam non implicabit humorem melancholicum concitari in aliquam partem sic affectam, si eius sit minia copia, & redundantia in nostro corpore, ac per consequens malè Authores (iudicio nostro) procedunt,dummodò inter causas externas casum aut percussionem, aut dolorem non enumerent.

Præterea etiam iudico viuendi rationem deprauatam seu vsum alimentorum conducentium ad humoris melancholici generationem, vel non esse causam primitiuam Scirrhi, vel etiam esse causam primitiuam cæterorum Apostematum quorum hucusque naturam expendimus. Probatur: nam eò præcisè in Scirrho primitiua causa dicitur quatenus per vsum alimentorum melancholicorum redundans melancholià in corpore generatur quæ per defluxum in aliquod membrum scirrhosum causat affectum: sed hoc idem militat per vsum alimentorum conducentium ad generationem aliorum humorum causantium reliqua Apostemata: Ergo indebita viuendi ratio non minus erit causa primitiua scirrhoti Apostematis quàm reliquorum, in quorum tractatione & examine Authores non fecerunt mentionem de ipsa,sine fundamento tamen,nam in vtroque casu eadem militat ratio.

Ex dictis in explicatione definitionis signa seu indicia Scirrhum exquisitum demonstrantia quisque remari poterit, quæ sunt durities, & renitentia, color fuscus, seu plumbeus, defectus sensûs & doloris. His accedunt communes notæ quæ in corpore melancholicum succum subesse testantur. Verumtamen si non fuerit exquisitus Scirrhus sed spurius, hæc omnia non ita habentur vt constabit planiùs, dum speciatim de omnibus Tumoribus qui ad Scirrhum reducuntur agemus. Cæterùm, exquisiti scirrhi si recte tractentur, vtplurimum resolutione terminantur, nonnunquam indurati manent, & non rarò in Cancrum degenerare aut transmutare assuescunt, quod valde periculosum est, vt constabit dum de prognosticis & Curatione Cancrorum agemus.

Dvbivm II.

De medela Scirrhi legitimi.

Veri Scirrhi curandi methodus triplici clauditur intentione, quarum prima per debitam victûs ordinationem completur. Secunda per materiæ antecedentis præparationem,& euacuationem. Tertia tandem & vltima per causæ Coniunctæ prouidentiam: Igitur à prima intentione incipientes, victus sit tenuis, & quodammodò attenuans,humidus & paululùm calidus. Alimenta ergo exhibere petit quæ optimum & laudabilem generant succum, seu sanguinem: vinum etiam consuetis propinetur substantiâ tenue & subrubellum, vel candidum atque odoratum:oua sorbilia, edat pullos, capos, gallinas, perdices, capreolos iuuenes: necnon etiam vitulos lactantes: in quarum etiam carnium iusculis incoquere conuenit spinacia, betas, borraginem, & buglossum:fugere autem oportet carnem caprinam, hircinam,bubulam, taurinam,leporinam. Ex oleribus verò brassicam. Omnia legumina præsertim lentes, vinum etiam crassum, rubrum, caseum veterem, omnia etiam salsa & acria,vt piper, sinapi, allia, cœpæ vitanda sunt: Denique ab ira, mæstitia, vehementi sollicitudine, exercitatione immodica, vigiliísque abstinere est necessarium. Quæ omnia ad humoris melancholici generationem valde conferunt,proptereáque vitanda, ne foueant Scirrhi materiam.

Secunda

Secunda intentio materiæ Antecedentis euacuationem & purgationem præſcribit. Pro cuius conſecutione primò examinare erit neceſſarium, an aliqua ſuppreſſa euacuatio adſit, ſiue hæmorrhoïdum, ſiue vteri. Quòd ſi ità accidat, vena ſecanda erit ex Galeni conſilio 4. *Aphoriſmorum, comm.*1. Similiter vbi totum corpus melancholico ſucco abundat, præcipit idem Author 3. *de locis affect. cap.*7. phlebotomiam exercere.

Cæterùm, melancholicum ſuccum in corpore abundare ſignificat color totius corporis ad nigredinem declinans, puſtulæ etiam nigræ, aut alij melancholici morbi id valent ſignificare: quod certius fiet ſi venâ ſciſsâ craſſus & niger fluat, tunc enim vacuatio fiet; at ſi ſanguis melancholicus non appareat, ipſam cohibere opus erit, ex Galeni placito 3. *de locis affect. citato cap.* 7.

Rurſus à venæ ſciſſione ſi ea opus fuerit ad auxilia purgantia humorem melancholicum te conferes, ſuppoſitâ priùs præparatione huiuſcemodi humoris, iuxta Galenum *libro quos & quando purgare oportet*, qui ſic ait: *Si bilis atra ſupra modum excreuerit, aliquid quod bilem nigram detrahat exhibemus, vbi craſſi & tenaces fuerint humores, quales ſuaptè naturâ ſunt pituita & nigra bilis, concoctionem expectabis*: Igitur cùm humor à quo Scirrhus oritur ſiue exquiſitus, ſiue non ſit melancholia & pituita, pro cuiuſlibet expurgatione priùs auxilia præparantia propinabimus. Humorem ergo melancholicum præparabis ſequenti medicamento.

℞. Syrup. borrag. & fumar. an. ℥.j. aqu. borrag. & lupulor. an. ℥.j.m. Vel.

℞. Syrup. epith. & lupulor. an. ℥.j. cum totidem aquarum earundem herbarum.

Iteratis his per ſpatium quinque vel ſex dierum, expurgans medicamentum propinabis ex Galeno 14 *Meth.c.*9.

℞. Seri caprini ℔. ß. in quo infunde epith. ℥. iv. per noctem, manè coletur & addatur ſacchari ℥.j. & ſic bibatur, vel infuſio fiat in aqua mulſa. Vel infundes folior. ſennæ ʒ.iv. addito etiam ſaccharo; hoc autem auxilio iterato poſt ſpatium decem dierum mirificè ſuccus melancholicus expurgatur. Vel,

℞. Sennæ Orientalis ʒ. ij. rhabarbari optimi ℈. iv. cinamomi gr. v. infundantur in ℥.iv. ſeri caprini, cui adde ſyrupi violar. ʒ. j. & fiat potio. Vel.

℞. Decoct. ſennæ & epith. ℥.iij. ſyrupi ſolut. roſar. ℥.iij. diaſennæ & confect. Hamec, an. ʒ.ij.m. Pro cauſa verò Scirrhi mixta, conficies mixta quoque auxilia, quorum copiam in ſuperioribus diſputationibus inuenies, vbi ſigillatim de purgantibus bilem & pituitam.

Tertia denique & vltima curandi ratio agit de localibus auxiliis pro cauſæ coniunctæ impactæ in membro patienti eductione deſeruienti-bus: vt autem hæc intentio adimpleatur, nec frigida auxilia ſunt applicanda, nec merè reſoluentia: illa quidem ſuâ frigiditate materiam melancholicam magis incraſſant, & denſant, ipsámque incapaciorem reddunt ad eductionem: iſta verò partem melancholiæ tenuiorem reſoluunt & craſſam relinquunt, vnde plus ſcirrhum indurant tetreſtriori factâ materiâ, Galeno authore 2. *ad Glaucon. cap.*4. Quare ſi rectè cauſæ Coniunctæ prouidere velimus in huiuſmodi Tumoribus, topica auxilia erunt diſcutientia, ſimúlque emollientia, & incidentia, quibus miſcebis ea quæ partem roborare queant, cum hac animaduerſione, vt emollientia nimis talia non ſint, aliàs enim Tumor degenerabit in vlcus cancroſum, reddito præternaturam per putredinem humore melancholico.

Attamen antequàm ad formulas topicorum auxiliorum deueniamus, vnum tibi obſeruandum erit, nempè non eadem auxilia reſoluentia & humectantia in omnibus Scirrhis competere, nam, quò durities minor eſt, remiſſiora competunt medicamenta, dum verò nimia eſt, intenſiſſima expoſcit emollientia. Rursùs Scirrhi durities tripliciter fit, vel per exſiccationem, & contingit per nimium vſum reſolutiuorum in Phlegmone, reſolutâ, parte tenui, & relictâ craſsâ, vel fit per congelationem ab applicatione nimis frigidorum quæ materiam incraſſant, denſant & indurant: Vel fit per repletionem humorum qui partem diſtendunt, venas & arterias. Cùm ergo ab omnibus his cauſis fiat durities, cuilibet attendendum erit diuerſorum auxiliorum applicatione, ex Galeno 5. *de ſimplicium medic. facultat. cap.*5. Etenim ait Galenus, quòd ſi per exſiccationem induratio fiat, calida & humida auxilia ſint: Verba ſunt: *Nam quod à ſiccitate induratum eſt humectari poſtulat.*

Proſequitur Galenus *cap.*7. *libri citati*, quòd ſi induratio ex congelatione fiat, ſiue à nimio vſu frigidorum auxiliorum, ſiue à pituita craſſa, viſcoſa & lenta, tunc quidem maximè & principaliter emollientia medicamenta poſtulat quæ calida & ſicca ſunt, non humida: etenim quod congelatum eſt, calorem requirit vt liquefiat, & ſiccitatem vt abſumat, & ad ſe trahat humiditatem ſuperfluam, comitantem neceſſariò frigiditatem congelantem. Vnde quemadmodum aqua & lutum ab intenſa frigiditate indurātur in hyeme, & à calore ſolis liquatur, & à ſiccitate eius abſumuntur, ità per hæc auxilia, & humor liquatur, & humiditas reſoluitur. Erunt tamen huiuſmodi auxilia calida in ſecundo aut tertio gradu, & ſicca in primo, vt verè emollire poſſint, aliàs ſi intensè calida ſint & ſicca, potiùs ad maiorem indurationem conducere valebunt reſolutione factâ in tenuiore parte materiæ, & craſsâ relictâ.

His prædictis, quoties viderimus duritiem non admodum eſſe intenſam, ſed remiſſam, medicamenta competunt, quæ leniter & blandè leniant, qualia ſunt oleum amygdalarum dulcium, chamæm. lini, ſeſamini, aut oleum commune in quo ebullierit ſemen lini, radices althæ. fœnugræcum, aut maluar. radices. Eundem effectum præſtat adeps porci ſine ſale, adeps gallinæ, butyrum, medulla bouina, thus, mucilagines fœnugræci, ſeminis lini. Ex compoſitis auxiliis in vſu eſt quod ſequitur.

℞. Butyri & olei ſeſamini, an. partes æquales, ceræ etiam pinguis, quod ſufficiat, omnia liquentur & miſceantur donec formam linimenti adquirant: Aliud efficacius.

℞. Adipis porcinæ recentis, vel antiqui (ſi magis velis reſoluere) ʒ. iij. ceræ ℥.j. ß. liquentur, & poſteà adde puluer. ceruſſæ & litarg. ana. ℥.iij. & incorporentur.

Galenus verò 14. *Meth. cap.*5. ſequenti vtitur auxilio.

℞. Radi. malu. bene coctarum & per ſetaceum extractarum lib.j. axung. porcin. aut gallinaceæ

ceæ ℥.vj. ceræ parum, liquentur, & misceantur donec formam habeant linimenti.

Si tamen velis efficaciora auxilia applicare confugito ad ea quæ sequuntur.

℞. Olei laur. & aneth. an.℥.ij. adipis porcin. antiq. ℥. iij. ceræ q. s. liquentur & fiat vnguentum.

Idem præstat oleum irinum, aut oleum commune, in quo incoquantur summitates anethi, vel radices liliorum alborum, seuum etiam caprinum, vel adeps anserinus, quibus permixtis, & cerâ additâ conficere poterimus varia linimenta.

Si tamen velimus intensiùs mollire, & resoluere, quod necessarium erit dum maxima sit durities, & natura ægri robusta admodum, ad sequentia auxilia properabimus. Primum tale est.

℞. Bdellij, ammoniaci, galbani, singul.℥.ß. terantur in mortario cum oleo lilior. aut de semine lini. Deindè sume mucilag fœnugr. & semin. lin. an. ℥.vj. ficuum num viij. terantur omnia simul donec in vnum coëant & fiat emplastrum.

Galenus verò 14. *Method.* summoperè laudat corticem radicis althæ. cum anserino, vel gallinaceo adipe coctam, & cum eo contusam, atque in cataplasmatis formam redactam. Idem Author 2. *ad Glaucon. capite proprio* sermonem instituit de Cercilij puero in crure habente durum tumorem, seu Scirrhum legitimum, quod ortum habuit ex Erysipelate nimis infrigidato atque adstricto, sic enim medelam instituit. Primò quidem femur oleo sabino perfundit, cuius loco hodie vtimur o'eo jasminorum: post hæc ammoniaco pinguissimo aceto acerrimo dissoluto circumlinit totum femur. Verùm in tendonibus & ligamentis Scirrho obductis aceto ex Galeni consilio 14. *Meth. & 2. ad Glaucon.* ad hunc modum vtendum est. Lapis igne candens aceto acerrimo extinguendus est, deinde ascendente vapore in eo pars affecta commoueri debet, & vaporem ascendentem recipiat, à quo Scirrhus resoluatur, atque exindè rursùs medicamen quod emolliat imponendum. Quo curationis modo ità quamplurimi ad pristinam sanitatem fuerunt restituti, adeò vt multis ferè (inquit Galenus 2. *ad Glaucon.*) magicum opus videretur. Cæterùm, iubet Galenus acetum in vapore esse applicandum quandocumque patiuntur nerui, aut ligamenta, vtpote frigidum omne inimicum est ipsis, Hippocrate authore *in Aphoristicis sententiis.* Attamen etiam in valde duris Tumoribus in aliis partibus procreatis acetum, siue in forma vaporis, siue cum ammoniaco, aut altero ex gummis dissoluto non statim à principio erit imponendum; nec sæpè sæpiùs, nec per multum tempus, sed per interualla, & per paruum temporis spatium, & postquam emollientibus auxiliis per spatium octo dierum vsi fuerimus. Quod totum nobis scriptum reliquit Galenus 14. *Meth. cap. 5.* sic: *Ob id igitur, neque sæpè, nec inter initia, nec longo tempore medicamentis quæ ex aceto componuntur ad ligamenta, & tendones est vtendum:* Acetum enim penetrat, incidit, atque extenuat humores duritiem causantes, ipsósque reddit aptos ad resolutionem. Quòd si humectantia non præcedant, atque emollientia, potiùs indurationem efficiet. Postquam verò vapores receperit, laborans particula vngatur, aut perfundatur oleo sabino, aut jasminorum, aut oleo communi in quo incoctæ sint radices malu. aut fœnugræcum; & denique rursùs imponenda emollientia dicta, & resoluentia auxilia.

Denique si suppurari inceperit aliqua Scirrhi pars, nunquam suppurationem iuuabimus, sed intendemus, aut resolutionem partis quæ ad suppurationem deuenit, aut ipsam indurabimus; aliàs enim si auxiliis vtamur suppurantibus, & partem scindamus, putrefactionem augebimus, & cancrum vlceratum ex Scirrho efficiemus, humore melancholico irritato per prædicta auxilia, ac proindè, cùm maiora & minantia mala vitare debeamus, semper suppurationem & apertionem fugere debemus.

DVBIVM. III.

De natura Cancri.

Cancer apud Græcos καρκίνωμα dicitur, estque nomen commune importans duo morborum genera, nempè & Cancrum sine vlcere quod *Cancrosum Apostema* dicitur, siue euidens, sit, id est in externis corporis partibus apparens; siue occultus aut abscondìtus, id est in interioribus partibus affixus: Deinde cancrum etiam vlceratum significat ab vlcere quod humor melancholicus valde adustus & mordax causat in parte affecta: Cæterùm in præsenti non est nostrum disputare de Cancro vlcerato, siquidem *in Tractatu de Vlceribus* specialem sedem habet; nec de Cancro non vlcerato occulto, vtpote manibus tractari non potest. Solùm ergo in præsenti agimus de Cancro non vlcerato euidenti, & manifesto quod in nostra vulgata vocatur *Zaratan*, etiamsi à Galeno aliquando huiusmodi Cancer occultus dicatur.

Igitur Cancer de quo hîc agitur, est *Tumor durus inæqualis, rotundus, venosus, id est habens in circuitu venas turgidas & eminentes, liuescens, siue fuscus, calidus, sed non adeò vt inflammationes, subitò accrescens ægros maximè fatigans, & perpetuò ferè dolore affligens.* Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt tam Græci quàm Latini à Cancro aquatico animali, quoniam circa hunc implentur, & intenduntur venæ cancrorum pedibus persimiles: nonnulli verò inde sic nuncupârunt, quòd difficilè ab his partibus quas obsedit euellatur, quemadmodum Cancer aquaticum animal; hoc enim loco quem semel apprehenderit, pertinaciter hæret. Præterquam quòd huiusmodi Tumor Cancri animalis colorem repræsentat, nempe subnigrum; initio verò tam exiguus & paruus est vt sensum latere possit, vix enim dum adhuc incipit, ciceris aut fabæ magnitudinem æquat, posteà tamen adeò increscit in magnitudine & accidentibus, vt neminem latere possit. Et licèt in qualibet nostri corporis parte generari possit, frequentiùs tamen & communiter in mammis præcipuè mulierum, & aliis partibus raræ contexturæ & substantiæ, in quibus humor melancholicus adustus infiltratur, & ità tenaciter hæret, vt difficilis aut impossibilis sit extractio aut extirpatio. Quod expresè testatur Galenus 2. *ad Glaucon.* c. 20.

Porrò tamen tam in viris, quàm in mulieribus sæpè sæpiùs euenit; in illis, quia sanguis melancholicus qui per hæmorrhoïdes assuetus erat euacuari cohibeatur; in istis verò penes id quod

quod menftrua deficiant : hæc enim eft frequens occafio cur fœminæ hoc malo corripiantur, fanguis enim ille craffus atque melancholicus qui fingulis menfibus euacuari debebat, decumbit in mammis ob earum cum vtero communionem, ibique aduritur ob prohibitam ventilationem quæ orta fuit ab obftructione quam caufauit craffus & terreftris humor impactus & infiltratus fummoperè in porofitatibus mammarum.

Verumtamen vt clariùs conftet de Cancri definitione,fciendum eft à cæteris Tumoribus duris feparari penes id quod in ipfo fit ipfa durities inæqualis, taliter quod tactui appareat, fecus in aliis ; præcipuè verò feparatur à Scirrho, quia huiufmodi Tumor nec calidus,nec dolorofus eft, fecùs Cancer ob calorem quem adquirit caufa per aduftionem, in quo etiam fatis difcriminatur ; nam Scirrhi caufa humor melancholicus naturalis eft, quin recipiat aliquam alterationem præternaturam, aliàs fi aduritur & putrefit, vt fæpè contingere folet, in Cancrum degenerat.

Circa caufas dubium non eft effe in triplici forte quemadmodum de reliquis Tumoribus pronuntiauimus, Primitiua fcilicet feu externa, Antecedens & Coniuncta. Externa ab omnibus Scriptoribus dicitur vfus alimentorum melancholicorum, nec non etiam Tumor feu vlcus quod aliter quàm conueniebat curatum ; fed reuerà prima caufa verè primitiua non eft, cùm potiùs melancholicum alimentum, feu atrabilarium conducat ad generationem humoris qui caufa interna antecedens dicitur immediatè effectiua Cancri ; ponitur tamen & adducitur quatenus remotè & occafionaliter id præftat. Deinde caufa Antecedens Cancri dicitur humor melancholicus aduftus, feu alter humor qui per aduftionem naturam adquirat melancholiæ ; per quod à Scirrho differre diximus, vtpote Tumor hic pro caufa naturalem melancholiam habet ; fi verò melancholicus aut alter qui aduratur humor,aut putrefiat valde acrem aut mordacem adquirat qualitatem, Cancrum vlceratum conftituit, de quo in præfenti non difputamus, fed de non vlcerato Cancro habente pro caufa humorem melancholicum aduftum aut putrefactum cum mediocri acredine aut mordacitate. Denique caufa Coniuncta erit huiufcemodi humor qui iam partem occupat affectam, impactúfque eft,& in ipfa infiltratur.

Circa figna certum eft, cancrofum Tumorem habere inæqualem duritiem quæ tactu facilè deprehenditur, colorem deinde præ fe fert liuidum circa locum Cancro affectum, aliqua quafi puncta fentiuntur, interdum etiam torpet, venas oftendit in circuitu tumentes, & eleuatas, Cancri animalis pedum ad inftar, fi autem tangatur locus affectus aliis dolorem affert,retinens etiam eft, Galeno authore 14. *Methodi*, ad hæc extraneam quamdam caliditatem habet.

Ex his conftabit Cancrum grauem effe morbum atque periculofum, víxque propter fucci craffitiem euanefcere, vtpote nec repelli, nec difcuti queat, nec totius corporis purgatione cedat ; fed tanta eft huius vitij malignitas vt mitiora contemnat remedia,vehementioribus verò irritatur valde atque excandefcit.Quantò autem fanguis ex quo ortum habet Cancer craffior fuerit ac nigrior, tantò deterior paffio eft. Cancer autem iam confirmatus, atque inueteratus curationem non admittit ,nifi radicitùs extirpetur aut per fectionem, aut per vftionem. Veruntamen qui in penitioribus partibus corporis innafcuntur Cancri, talem medicationem non expofcunt, vt fatis clamat Hippocrates 6. *Aphorifm. textu* 36. per fequentia verba : *Cancros occultos omnes melius eft non curare, curati enim citiùs pereunt:non curati verò longius tempus perdurant.*

His accedit experientia, vt Galenus *in commentario huius Aphorifmi* teftatur : nam ipfe tenet breuiori tempore homines ab hac vita difcedere, quandoquidem medelam per fectionem aut vftionem tentàrunt. Solùm ergo illi Cancri curationem admittunt, eodem Galeno authore *loco citato*, qui in fumma parte corporis hærent, huiufcemodi námque Cancri radicitùs euelluntur, faciliúfque in totum & vndequaque extirpantur.

DVBIVM VLTIMVM.

De Cancri non vlcerati curatione.

CVratio Cancri præcipuè recentis & non vlcerati triplici clauditur medicatrice curatione. Prima verfabitur in prohibitione generationis humoris melancholici : fecunda in euatione fucci melancholici per totum corpus difperfi : Tertia denique & vltima in prouidentia humoris contenti in affecta particula quam Coniunctam caufam vocant. Primam intentionem affequemur eâ viuendi ratione ad vnguem inftituta quam in Scirrhi veri medicatione obferuandam effe prædicauimus. Id autem inter cætera maximè, & præcipuè obferuandum erit, vt hoc malo correptis ea alimenta offerantur, quæ refrigerandi & humectandi vi polleant, cuiufmodi funt cremor hordei, pifces faxatiles omnis generis, aues, oua forbilia : fi tamen nimia caliditas adfuerit in particula affecta, citra febrem tamen in toto corpore, lac bubulum à quo butyrum fuerit extractum, vel ferum lactis tutò offerri poterit : olera etiam competunt quæ eadem gaudent naturâ, veluti malua, borrago, cucurbita,atriplex, blitum,& fimilia.

Secunda intentio perficietur auxiliis præparantibus & euacuantibus humorem, feu melancholicum fuccum, feu atrabilarium *capite de Scirrho* fuperiùs memoratis ; inter quæ in præfenti affectione principatum obtinet epithymum pondere ʒ. iv. in fero lactis, aut mulfa exhibitum, vt Galenus præcipit *lib.*14.*Methodi medendi cap.*9. Quantitas verò epithymi tertio die erit offerenda, vt melancholicus fuccus qui Cancro materiam præftat fenfim & ex interuallo educatur, quandoquidem vniuerfum humorem euacuare pro vnica vice vix apparet poffibile : Eundem præftat effectum infufio facta ex puluere fennæ, epith. & fumariæ in fero caprino, aut in aqua muifa, ita vt puluetis quantitas fit vfque ad ℥.j. ß. & infufione facta per tempus octo horarum percoletur & propinetur prædicti feri lib.j.

Verumtamen,fi hæc medicamenta leuiter purgantia proficere non videantur, ad fortiora te conferes humore melancholico priùs præparato fyrupo de epith. & de fumaria, de borragine aut lupulorum cum aquis ftillatitiis earundem plantarum. Deinde verò præparatione factâ, auxilia fortiora

fortiora purgantia propinabimus, de quibus *cap. de Scirrhi medicatione* copiosiùs egimus. Inter hæc verò specialem prærogatiuam habet hiera Logad. pro hac affectione medicanda, si ipsius ʒ. ij. diluamus in aqua stillatitia fumariæ. Quòd autem eductio humoris conueniat per purgantia auxilia, docuit Galenus 14. *Meth. cap.9.* dicens: *Communis igitur indicatio curationis est vt humorem, vnde vitium est natum, illicò vacues.* Idem testatur *lib.2. ad Glaucon. cap.10.* & *lib de purgantibus medicinis cap.5.* Et innumeris locis quæ recensere longa esset disputatio.

Porrò, licèt pro causa antecedenti demenda hucusque de sanguinis missione mentionem non fecerimus, non tamen omninò releganda est; etenim dum abundantiæ signa in corpore relucent, præcipuè erit exercenda: ita Galenus 2. *ad Glaucon. cap.10.* docuit per sequentia verba: *In Cancris verò non inutile est, vbi nihil prohibet, sanguinem mittere.* Itaque si plenitudo adsit in corpore viribus constantibus, vel si aliqua euacuatio consueta deficiat, præcipuè menstrualis, aut hœmorrhoïdalis, tunc quidem illicò & absque intermissione vlla sanguinem mittes ex talo; licèt non defuêre qui etiam à primo mali initio fontanellam in cruribus aperiant, vt exinde succus melancholicus continuò euacuetur, & auertatur per regionem conuenientem per quam aliàs naturaliter educi debebat.

Tandem pro tertia & vltima intentione complenda properare debemus ad topica remedia quæ humorem impactum discutiant & partem confirment. Ergo pro hac affectione medenda maximè conferunt ex simplicibus omnes intybi species, solanum, ceterac, agrimonia, coriandri succus, lentes in aceto coctæ. Et à facultate occulta eundem præstant effectum, cochlearum carnes elixæ, cancri fluuiatiles, ranæ virides, humanum stercus, prosunt quoque vnguentum de plumbo, & plumbum ipsum quocunque modo administretur, & omnia metallica; vnguentum pompholygos, vnguentum de cancris fluuiatilibus cum axungia gallinæ, & tuthia; oleum etiam de ranis optimum est, tum ad discutiendum, tum ad dolorem sedandum; est enim rana viridis mirabile huius affectus antidotum.

Ex compositis verò auxiliis sequens optimum est.

℞. Succorum vtriusque plantaginis, & symphyti minoris, singul. ℥.ij.ß. olei rosac. omphac. ℥. iij. sub radiis solaribus simul omnia agitentur in mortario plumbeo donec vt gluten crassescant.

Sequens etiam medicamentum non est minoris momenti.

℞. Boli armen. terræ sigill. singul. ℥.j. cerussæ ℥.j. tuthiæ præpar. marchesitæ, ana ʒ.iij. pulueris cochlearum & ranarum virid. in clybano exsiccatur. ʒ.iij. lithargyri auri ʒ.ij. olei rosac. omphacini ℥.iij. olei de ranis ℥.j. ß. aceti ℥.ij. albumina ouorum num.ij. ceræ quantum sufficit, terantur omnia in mortario plumbeo vt fiat vnguentum.

Aliud etiam non minùs efficax.

℞. Litharg. & cerussæ lotor. tuthiæ præpar. singulor. ℥. j. plumbi in succo acetosæ, vel vino albo loti ℥. ij ol. rosac. ℥ vj. aquæ rosar. ℥.iij. aceti ℥.j. albumina ouorum num.ij. ceræ albæ ℥.j. ß. camphoræ ℈.j. fiat vnguentum.

Laudantur etiam passulæ dulces mundatæ, & cum foliis ratæ mixtæ & appositæ.

Verùm ad furorem reprimendum, dolorémque leniendum sequens auxilium confert.

℞. Olei rosac. ℥.iv. seminis papauer. albi ℥.j. seminis hyoscyami & opij, an. ʒ. ß. gummi arab. ℥ ß. ceræ modicum, misce & fiat vnguentum.

Interim tandem dum hæc moliuntur cor & hepar roborare erit necesse aliquo ex auxiliis quos in medela Carbunculi adduximus, à quibus nunc abstinemus.

Denique si omnibus his factis tumor deterioris naturæ reddatur, ipsum extirpare & euellere erit necesse, sciſsione factâ vsque ad vltimas radices; cum hac tamen animaduersione, vt Cancer non sit iuxta aliquam partem principem, neque nimis radicatus, sed in parte aliqua distante, & superficiali; aliàs enim periculosissimum erit, adeò vt manifestè ægri præ manibus ipsis perire videantur. Quapropter hoc auxilium nequaquam tentandum si non adsint conditiones prædictæ.

Et hæc pro Omnibus Tumoribus sufficiant dicta, in laudem & gloriam Omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nec non intemeratæ Virginis MARIÆ sine labe peccati originalis conceptæ, ac in vtilitatem totius Reipublicæ Christianæ.

TRACTATVS III.

DE VLCERIBVS, EORVMQVE dignotione & curatione.

DISPVTATIO I.

De Vlceribus in vniuersum.

CAPVT I.

De natura & quidditate Vlceris.

LICET apud Galenum *lib.* 4. *Meth.*& reliquos Antiquos tum Medicos,tum Chirurgos nomen vlcus vſurpetur pro vulnere, ità vt nihil peculiare conſideratione dignum importet vlcus ſupra vulnus , niſi temporis differentiam , vt inferiùs conſtabit clariùs , nihilominùs iam noſtris temporibus communis & magis recepta opinio eſt, rationíque magis conſona quæ tenet vlcus & vulnus verè diſcriminari, quod vt clariùs conſtet, neceſſe eſt vlceris definitionem in medium adducere ; eſt enim vlcus *ſolutio continuitatis in parte carnoſa purulenta*, id eſt in qua eſt pus aut ſanies. Hanc definitionem ferè omnes nouiter ſcribentes admittunt,exiſtimántque iuxta mentem Auicennæ eſſe *lib.*1.*fen* 4. *cap.*28. Galenus verò 4.*Meth. cap.*1. hoc idem vult ſignificare dicens:*Eſt ſolutio continuitatis in carne in qua conſiſtit vna vel plures diſpoſitiones quæ conſolidationem impediunt*,ex quibus, vt ait Auicenna, ſanies vt putredo cauſatur. Hanc ergo nos vt veram amplectimur : oportet tamen vt eius verba expendamus. In ſolutione igitur continui conuenit cum vulnere & apoſtemate , & cum omnibus partibus tam ſimilaribus quàm organicis quæ ex propria natura expoſcunt vnionem ; etenim rigorosè loquendo vlcus competit non ſolùm partibus ſimilaribus , ſed etiam organicis(quidquid dicat Ioannes Falco *in expoſitione Guidonis*:) nam aſſerere ſolùm organicas partes expoſcere contiguitatem abſurdum & Philoſophiæ repugnans eſſe demonſtrat ratio;etenim nihil magis commune inter omnes Medicos eſt ex Galeni doctrina deductum *lib.de differ. morbor. c.*4. quàm quòd morbus in ſoluta vnitate eſt communis tam parti organicæ quàm ſimilari, ſed ſi non expoſcerent vnionem partes organicæ, minimè morbus in ſoluta vnitate eſſet communis, ſed tantum peculiaris ipſius membri ſimplicis,ſeu partis ſimilaris,quod eſt contra Galenum, & reliquos antiquos Scriptores : Ergo ſolutio continui eſt morbus communis vtrique parti, ac per conſequens talis particula genus etiam reſpectu organi dicitur. Inſuper reliquæ definitionis particulæ ſe habent vt differentia, ità vt illa verba *in parte carnoſa* , ſegregetur vlcus à ſolutione continui quæ eſt in oſſibus, aut in cartilaginibus in quibus ſolutio continui minimè meretur nomen vlceris , quoniam in eis ità minima & parua quantitas puris aut ſaniei generatur , vt nequaquam poſſint adaptari vltima verba, nempe *cum pure aut ſanie* , per quæ tantum per infimam differentiam & vltimatam diſcriminatur vlcus à vulnere : nam hæc ſolutio recens, etiam in parte carnoſa cruenta,ſeu ſanguinolenta,attamen citra ſaniem & pus:Et hinc naſcitur quòd in vulnere ſucceſſu temporis neceſſariò generatur ſanies, & ſic vulnus migrat in vlcus , non tamen vlcus poterit migrare in vulnus,quia nequit redire ad primum ſtatum in quo fit cruenta ſolutio continui.

Cæterùm, vt clarior euadat definitionis expoſitio,aduertere neceſſe eſt per ſolutionem continui in parte carnoſa Authores intelligere etiam venas, arterias,& neruos, ac omnes reliquas corporis partes præter oſſa & cartilagines,quæ quia ex propria natura ſunt ſicciora membra , ex his quæ in noſtro corpore adſunt,paruiſſima & ferè nulla quantitas ſaniei generatur ſolutione continui factâ in ipſiſmet particulis,& ſic cùm deficiat præcipua vlceris differentia in eis,mirum non eſt ſi talis ſolutio non dicitur vlcus,ſed diſruptio,& corroſio.

Secundò aduertendum eſt ſaniem aut pus generari in omni vlcere ob imbecillitatem facultatis nutritiuæ exiſtentis in membro in quo eſt ſolutio continui,necnon etiam quia expultrix eiuſdem membri debilis reddita eſt ob eandem cauſam , nempè ob vitium ſeu diſtemperiem cauſatam ab vlcere:quo fit vt illa minimè poſſit conuertere totam materiam , quam facultas trahens ad alimoniam trahit;neque iſta poſſit pellere totam illam ſubſtantiam excrementitiam exuberantem à nutritione, & ſic manet in membro vlcerato ſanies illa, ſeu purulenta ſubſtantia , cuius ratione vlcus mundificationem expoſtulat.

Dices , ex hac doctrina ſequi non ſolùm vlceris rationem competere parti carnoſæ modo nuper explicato , verùm etiam oſſibus & cartilaginibus. Sequela probatur : etenim eò præcisè diximus non competere oſſibus , aut cartilaginibus , quia in ipſis ſolutio continui non facit ſaniem conſideratu dignam ; ſed hoc ità non eſt ; ergo. Probatur Minor ; nam eò ſanies generatur in parte carnoſa in ſufficienti quantitate , vt per ipſam denominetur ſolutio continui vlcus , quia per hanc debilitatur membrum,eiúſque nutriens facultas & expellens , & ſic quamplurimam copiam ſaniei generat,eò quòd non poſſit commutare totam materiam alimoniæ quæ trahitur pro rectificatione ipſius membri : ſed hoc ipſum accidit in oſſibus , & cartilaginibus quando ſolui-

tur continuitas debita;ergo quemadmodum partes carnosæ generant saniei sufficientem quantitatem ad vlceris constitutionem, sic ossa & cartilagines. Nec valet si respondeas siccitatem ossium & cartilaginum impedire generationem saniei, quantumuis complexio sit vitiata per solutionem continui, & membra sint debilia: Contra sic vrgeo difficultatem positam; nam siccitas cuiuslibet membri quantumuis intensa, non tollit quominùs tale membrum attrahat debitam mensuram materiei nutrimenti requisitam pro augmento & conseruatione partis; ergo si talia membra ingentem contrahant languorem, citra dubium non commutabunt dimidiam partem aut quartam nutrimenti. In quo euentu quis audet dicere in osse aut cartilagine non generari sufficientem saniei quantitatem ad vlceris constitutionem. Ergo apparet ex his aut ossa posse vlcerari, aut diminutè adductam esse vlceris definitionem.

Respondeo tamen, quòd quantumuis debilis reddatur ossium seu cartilaginum facultas per continui solutionem; nihilominùs in ipsis minimè generari sufficientem saniei quantitatem ad vlceris denominationem, tum quia materia superflua non ità facilè putrescit ob defectum humiditatis & caloris existentis in osse, tum etiam quia ex propria natura ossa sint sicca, necessariò alterant materiam alimenti pro sui assimilatione per siccitatem, & sic inepta redditur ad puris seu saniei formam adquirendam. Quo fit vt in parua quantitate generetur, ità vt non tribuat specialem indicationem Chirurgo aut Medico ad medelam solutionis continuitatis quæ mundificationem & absterfionem exposcat, quominùs partes diuisæ possint iterum redire ad antiquum laqueum, & vnionem, & per consequens fiat consolidatio. Cuius contrarium accidit in partibus carnosis in quibus humiditas naturalis adeò magna est, & calor natiuus ità intensus, vt facillimo negotio humiditates superfluæ quæ ibi delitescunt putrescant & corrumpantur, indéque fanies seu pus generetur.

Dices secundò:Differentia quæ sumitur à duratione temporis maiori vel minori, est valde accidentalis, & minimè potest constituere differentiam essentialem: sed talis est quæ versatur inter vulnus, & vlcus, ergo solum differunt accidentaliter. Maior est certa: Minor probatur; nam ex eo quòd vulnus duret per aliquod tempus consideratu dignum, adquirit saniem, vt omnibus compertum est ob rationem quam nuper adducebamus, sed nihil additur vulneri essentiale quod variet sua prædicata essentialia, neque in ratione solutionis, neque in ratione talis solutionis,ex eo quòd duret per paruum aut multum tempus:Ergo tales affectus non debent vsurpari, tanquam diuersi essentialiter, sed accidentaliter.

Respondeo id quamplurimos fateri libenter, necnon citra Antiquorum fundamentum. Nos tamen vestigia Recentiorum sequentes dicimus, in vulnere & vlcere, esse considerandam materiam physicam seu entitatem physicam morbi, quæ cùm sit vtpote solutio continui eadem in eisdem partibus, & esse considerandam naturam Medicam ipsius, quatenus indicat specialiter sui ablationem, & hoc modo vlcus importat supra vulnus indicationem specialem summè necessariam pro consolidatione, nempè mundificationem saniei, seu puris quæ impedit vnionem efficiendam à Natura, & iuuandam à Medico quæ non dicit vulnus, in reliquis autem conueniunt. Et sic qui ad vnguem medelam vlceris percallue- rit, inde necessariò vulneris medicationem, seu indicationem curatricem supponit. Quapropter præsens Tractatus imbibit Tractatum de vulneribus; siquidem vulnera illicò transeunt in naturam vlceris, eò solùm quòd durent per aliquod tempus consideratu dignum, & sic qui medetur vlceri, vulneri etiam medetur.

Dices tertiò contra nos: Vlcus præcisè quatenus vlcus, solùm est morbus in solutione continuitatis,sed per talem solutionem nequit generari sanies seu pus;igitur ad rationem vlceris necessariò prærequiritur alius morbus à quo procedat saniei generatio. Maior admittitur ab omnibus. Minor probatur sic: diximus superiùs generari saniem in vlcere ab intemperie partis, seu propter eius malam complexionem:sed per solutionem continui minimè aufertur naturale temperamentum partis similaris; ergo quantumuis pars carnosa laboret solutione continui, naturaliter & perfectè operabitur proprium opus quod est nutritio; & per consequens non poterit pars vlcerata ob imperfectam nutritionem generare saniem aut pus. Quòd autem per solutionem continui præcisè non auferatur naturale temperamétum partis similaris,probatur:Solutio continui nullam importat contrarietatem cum temperamento, siquidem formaliter est defectus vnionis qui pertinet ad prædicamentum quantitatis, & sic non poterit contrariari cum naturali temperamento;etenim ea quæ contrariantur sub eodem genere maximè distare debent, constat autem defectum vnionis stare sub genere quantitatis, & temperiem sub prædicamento qualitatis: ergo eorum positio seu distantia(si forsan datur) non est sub eodem genere,& perindè vnionis defectus minimè poterit euertere naturalem temperiem partium, ac per consequens nec nutritionem. Non ergo in vlcere poterit generari pus,vt nec mala complexio, vt dictum est.

Præfato ratiocinio posset aliquis respondere dicendo per solutionem continui deficere conditionem quandam, vnionem scilicet requisitam pro actione, & sic actionem fieri diminutam, & perinde facultas non potest commutare totum alimentum;vnde ex illo quòd superfluit fit sanies illa quam in vlceribus experimur. Verumtamen contra hanc euasionem sic possumus procedere; nam partes similares à quibus fit nutritio minimè petunt neque ad sui constitutionem, nec ad operari quantitatem determinatam, sed solùm debitam temperiem:Ergo per defectum vnionis cum altera parte, nihil tollitur de requisito, & perindè perfectè operabitur suam nutritionem, & non diminutè.Non ergo apparet quæ sit causa generationis saniei in vlcere.

Nos tamen principali dubio dicimus per defectum vnionis vitiari nutritionem, seu actionem partium similarium; nam licèt vni parti similari præcisè consideratæ non debeatur vnio cum altera, debetur tamen & est requisita ad integritatem illius totius, quod adintegrat & componit, & sic per defectum vnionis debilitantur facultates, & diminutè operantur. Quo fit vt necessariò euertatur naturale temperamentum; nam debilitas facultatis non fit quia deperdatur aliquid substantiæ constituentis ipsam facultatem, sed quia instrumentum medio quo

operatur

operatur facultas quod est temperamentum, vatur. Prætetquam quòd debili existente facultate, languescit necessariò calor natiuus & naturalis à quo fit nutritio, & reparatio, & sic soluta existente continuitate, temperamentum seu calor natiuus imbecillis redditur, & per consequens non potest commutare totam materiam quæ attrahitur, indéque perseuerant superfluæ humiditates, & sanies fit in vlcere propter vitium complexionis membrorum similarium.

CAPVT II.

De Vlcerum differentiis.

COmmuniter Scribentes Chirurgi à tribus potissimùm Vlcerum differentias sumpsêre, nempè à causis earum, ab accidentibus, & demum à membris in quibus talia Vlcera firmantur. Non tamen omnes ità diuidunt Vlcera, quinimò aliqui breuitati studentes à duobus duntaxat Vlcerum differentias accipiunt, videlicet à causis ab accidentibus, seu affectionibus ipsis cum quibus complicantur, nullâ factâ mentione differentiarum quæ à membris seu particulis laborantibus desumuntur; nam existimant potiùs ad Tractationem particularem de Vlceribus quàm ad vniuersalem pertinere; & benè, siquidem in præsentiarum tantum de his agendum quæ ad generalem rationem Vlcerum attinet; constat autem Vlcerum differentias, quæ à membris patientibus desumuntur ad specialem tractationem pertinere, meritò igitur sunt relegandæ ab hoc loco; solum admittentes eas differentias quæ à causis desumuntur,& accidentibus Vlcerum.

Igitur differentiæ quæ à causis sumuntur faltem communiores & frequentiores sunt, Vlcus virulentum & corrosiuum: Vlcus sordidum, Vlcus putridum seu putrefactum: Vlcus cauernosum, & profundum: Vlcus fistulosum, & Vlcus cancrosum. Rursùs differentiæ Vlcerum quæ ab accidentibus, seu affectionibus quibus ipsa Vlcera complicantur, desumuntur, communes ferè sunt ipsis etiam vulneribus, etiamsi priùs & principaliùs de Vlceribus verificentur: huiuscemodi autem sunt Vlcus cum intemperie; Vlcus crucians siue dolorosum; Vlcus apostematosum, id est cum Tumore aliquo præternaturam; Vlcus contusum; Vlcus supercrescens, id est cum carne molli & superflua; Vlcus cancrosum,& gangrænosum; Vlcus cauum; Vlcus cariosum, id est cum osse corrupto; Vlcus cum varicibus, & denique Vlcus malignum, & ægrè sanabile. Verumtamen ex his omnes illæ differentiæ, quæ solùm addunt supra Vlcus affectionem alteram cum ipso complicatam, minimè, Galeno authore 4. *Methodi citato*, censendæ sunt propriæ Vlcerum differentiæ, immò potiùs affectiones aliorum affectionum cum ipsis vlceribus qui seorsim, & per se consistere possunt, actionem per se lædentes. Huiusmodi affectus qui complicantur cum Vlceribus, ipsáque denominantes sunt Gangræna, Phlegmone, Erysipelas, Cancer, & alij id genus, quæ per se possunt lædere,& accidentaliter cum Vlceribus coniunguntur.

Eodem igitur differentiæ quæ ab accidentibus desumuntur, propriæ Vlcerum non dicuntur, sed complicationes symptomatum cum Vlceribus, qualiter accidit dum dicimus Vlcus dolorosum seu crucians, à dolore complicato cum ipso; & cùm dicimus Vlcus cacochymum, à cacochymia complicata; aut Vlcus rheumaticum à fluxione ibi coniuncta, & sic de aliis similibus accidentibus à quibus vulgares Chirurgi, nec non etiam Medici Vlcerum differentias imposuerunt, quæ reuerà talia non sunt, sed complicationes suæ morborum cum Vlceribus, siue symptomatum, seu accidentium; vnde fit quod veræ ac propriæ Vlcerum differentiæ à substantiâ siue natura solius Vlceris simplicis desumantur. Vocamus autem Vlcus simplex quod per se existit, ità vt ipsi nullus alius affectus, neque symptoma coniunctum, aut cum illo complicatum sit. Huiusmodi autem propriæ differentiæ desumuntur, & à figura ipsius Vlceris, & à quantitate, & à spatio, seu dimensione. A figura desumuntur Vlcus rectum, Vlcus obliquum, Vlcus circulare, & Vlcus retortum. A quantitate denominatur Vlcus magnum aut paruum: A dimensione vocatur Vlcus longum, Vlcus breue, Vlcus latum, Vlcus angustum, Vlcus sublime aut superficiale; Vlcus deinde profundum; & denique vlcus æquale, aut inæquale.

Sunt etiam & aliæ Vlcerum differentiæ quæ extrinsecùs accidentes dicuntur, & harum aliquæ desumuntur à tempore iuxta quod Vlcus aliud est recens, aliud inueteratum. Aliæ verò dicuntur tales ex modo generationis, secundum quam vocatur Vlcus incisum, aut disruptum, aut partim incisum, aut partim disruptum. Aliæ denique desumuntur, ab ictu in parte affecta, vt Vlcus euidenter apparens, aut intùs conditum, idque in toto, aut in parte. Item Vlcus in principio musculi, aut in fine, aut in medio, item vlcus, vel in parte similari, aut in organo. Quæ omnes rigorosè non sunt dicendæ differentiæ Vlcerum; siquidem ab Vlcerum substantia minimè desumuntur, sed ab accidentibus dictis; de quibus omnibus & aliis de quibus hucusque diximus suo peculiari loco specialiùs agemus.

Quæret aliquis: An omne Vlcus necessariò percurrat quatuor tempora, quæ in aliis morbis pendentibus à materia condistinguunt Medici, nempè principium, augmentum, statum & declinationem, quoad mutationem causæ secundum coctionem & cruditatem. Cui dubitationi occurrit Galenus *de morbi temporibus cap. 3.* vbi postquam de temporibus inflammationis, & febris quæ ipsam consequitur fuerit locutus, tenet expresè vlcera etiam quatuor tempora percurrere ratione suæ causæ. Et ratio pro hac parte conuincere videtur; etenim ideò in aliis morbis pendentibus à materia dantur quatuor tempora quoniam diuersimodè alteratur materia, ità vt subeat quatuor mutationes circa coctionem & cruditatem; sed sic similiter in vlceribus diuersimodè alteratur materia in ordine ad correctionem & emendationem: Ergo quemadmodum in aliis morbis pendentibus à materia conceduntur quatuor tempora, sic & in Vlceribus. Quod verò in his subeat materia præfatas mutationes ostendit rerum omnium edocta experientia; videmus enim à principio in Vlceribus redundare materias saniosas, tenues, & aquo

aquosas, quæ proculdubio denotant cruditatem, & tempus principij. Deinde huiusmodi superfluitates sunt in minori copia, & aliqua crassities apparet in eis, & tunc iudicamus esse tempus augmenti, quoniam tunc iudicamus naturam incipere coctionem materiæ: Postcà vlcus excernit superfluitates cum signis manifestæ concoctionis, etiamsi cum aliqua tenuitate, & tunc vocatur status, seu summus vigor; & tandem excernitur materia pauca crassa, & alba, & dicitur declinatio.

Et licèt Ioannes Falco *in Commentario Guidonis* teneat huiusmodi tempora propriè talia non esse, sed solùm per similitudinem ad alios morbos à materia pendentes, quoniam indicat in morbis iam factis, cuius naturæ est vlcus, minimè talia tempora competere propriè; nihilominùs si ritè loquamur, non est cur vlcera non percurrat quatuor tempora propria ratione causæ impedientis consolidationem, quoad coctionem & cruditatem; nam imprimis fatentur omnes tum Medici, tum Chirurgi diuersas sumi indicationes ex diuersa mutatione superfluitatum vlcerum per actionem Naturæ emendantis & concoquentis excrementitias illas substantias consolidationem & vnionem impedientes. Ergo tales mutationes verè tempora causæ nominari debent, etiamsi morbus cuius sunt superfluitates, videlicet vlcus, sit in facto. Patet Consequentia, etenim quod morbus sit in facto, vel in fieri non tollet quominùs Natura agat in causam, & in omnem extraneam materiam impedientem reditum ad statum naturalem: sed hoc ipso necessariò debent esse in causa successu temporis diuersæ mutationes ordine ad coctionem, atqui tales dicuntur tempora causæ; igitur in vlceribus propriè & omni rigore debent concedi, & non per similitudinem. Et confirmatur; nam non alia de causa in reliquis morbis pendentibus à materia vera sunt talia tempora causæ quoad coctionem & cruditatem, nisi quia per actionem Naturæ intendentis concoctionem materiæ causantis morbum, diuersæ dantur in ea mutationes quoad coctionem, & cruditatem per quas tandem peruenit viuens ad statum antiquum & naturalem, sed huiusmodi mutationes circa causam extraneam seu præternaturam dantur in vlceribus, vt constat ex accidentibus saniei seu superfluitatum: ergo quemadmodum in aliis morbis pendentibus à materia dantur quatuor tempora causæ quoad coctionem & cruditatem, talia debent concedi in vlceribus.

Inquires vlteriùs, quæ sit causa quare vlcera rotunda difficiliùs medentur, & periculosiora sunt in pueris: supponit quæsitum præsens rotunda vlcera difficiliùs curari, necnon etiam in pueris esse periculosiora, quod & Hippocrates scriptum dedit *lib. 6. Epidem. textu* 18 ipsúmque sequitur & Galenus, & Vallesius *commentario 1.*

Idem testatur vetustissimus Senex *libro de Vlceribus.* Rationem tamen huius euentus reddit Vallesius *loco citato*, ex eo quòd figura rotunda in Vlceribus est perniciosa, ità vt difficillimam indicet curationem, maximè verò in infantibus, quoniam medicatio præstari debet triplici aut quadruplici sectione, vt scilicet ex rotundis fiant longa vlcera, ex decreto Hippocratis *de Vlceribus, citato libro*; Constat autem infantes ferre non posse dolores ingentes quæ necessariò ex sectione triplici aut quadruplici oriuntur; nec minùs difficultatem curationis, quo fit vt curati animi deliquio, aut syncope corripiantur, præsertim cùm facilè resolubiles sunt, aut conuelluntur; non curati verò facilè ob carnis mollitiem exeduntur, aut malignatur vlcus; & sic fit, quòd huiusmodi rotunda vlcere, & curatu sint difficillima, & in pueris seu infantibus periculosiora. Hanc eandem opinionem tuetur Auicenna *lib. 4. fen 4. Tractatu 3.* eámque meritò omnes Scriptores tanquam veram defendunt.

Verùm enim verò licèt dictis assertiar, non possum non mirari cur tum Antiqui, tum etiam Moderni Authores quos vidi, ne verbum quidem protulerint circa fundamentum præsentis difficultatis, nempè quid habeat rotunda figura quòd constituat vlcera perniciosa, & difficilis curationis? de hoc enim Authores nec verbum proferunt; quod quàm sine ratione omiserint, ipsa proclamat ratio: Etenim gratis videntur assumere talem figuram rotundam constituere vlcera perniciosa, & curatu difficillima? Ceterùm vt huius dubioli veritas appareat, proponamus rationem dubitandi, quæ statim dum hæc scribebam in mentem venit; talis est, difficultas curationis in vlcere, & inde forsan pernicies debet necessariò oriri ex difficultate consolidationis siue vnionis; atqui hæc cæteris paribus æquè difficilis est in vlceribus cuius figura est longa, dummodò sint lata; non ergo aliquid peculiare importat figura rotunda quod difficultatem augeat curationis? Minor, in qua est tota difficultas probatur sic: quoniam Natura æquè versus omnem dimensionem generat carnem vbi talis apparet defectus, & necessitas; ergo siue figura sit rotunda in vlcere, siue longa, æquè Natura generabit carnem, & per consequens ità facilè consolidabuntur vlcera rotunda, ac longa, cùm sit hoc opus nutritiuæ facultatis, quæ sine electione & in quantum potest agit in repositionem partis deperditæ.

Confirmatur assumptùm: nam solutio continuitatis in forma circulari facta nec prosternit magis vires, nec est alterius speciei, quàm ea quæ fit secundum longitudinem, cùm in vtraque eodem modò fiat diuisio præternaturam: ergo non erit difficilioris consolidationis illud vlcus quod fit ad formam circuli: Quod confirmat exemplum & experientia manifesta quam in fontanellis habemus, quæ vlcera sunt in forma circulari, & nihilominùs si per spatium vnius diei cesset appositio ciceris in cauitate rotunda, consolidantur, & vniuntur partes; signum ergo est formam circularem seu figuram in vlceribus non esse impedimentum quò minùs fiat facilis curationis, quemadmodum vlcera longa.

Respondendum tamen est propositæ Controuersiæ, rotunda vlcera absolutè non esse perniciosa & difficilis curationis, sed rotunda & profunda. Sic Hippocrates 6. *de morbis popularibus sect. 1.* verba sunt sequentia: *Soluerit autem & vlcusculorum infernè eruptio si non rotunda & profunda fuerint, talia enim perniciosa etiam aliàs sunt.* En quomodo Hippocrates non solùm rotunda quomodocunque, sed

fed & profunda vlcera vocat perniciofa.Idem te- ftatur *lib. de Vlceribus, textu 5.* Et clariùs ad noftrum intentum dicens : *ex Vlceribus rotunda fi fubcaua fuerint, excidere oportet, &c.* Perpendo verba,ex rotundis Vlceribus folùm oportet exci- dere ea quæ funt fubcaua : ergo rotunda figura non parit malitiam nifi cùm cauitate coniun- gatur.

Verùm, etiam fi hæc interpretatio non fit ex- trà rem, immò potiùs iuxta Hippocratis genui- num fenfum ; nihilominùs aliquid importare ro- tundam figuram in ordine ad malitiam, & me- dicationis difficultatem pro certo tenendum, cùm id expreflerint omnes Authores ; & adhuc Hippocrates ipfe hoc ipfum fignificat, cùm affe- rat rotunda vlcera, & caua effe perniciofa, & non alterius figuræ, nec longæ, nec latæ. Ergo licèt profunditas malitiam pariat, etiam rotun- ditas id facit. Quare videtur adhuc vrgere diffi- cultatem primò pofitam, fic dicendum rotundi- tatem ex fe effe figuram perniciofam conftituens vlcus difficilè medicabile, non verò vlcera alte- rius figuræ. Et ratio eft : quoniam ideò vlcus eft perniciofum & difficilis curationis, quò diffici- lior apparet confolidatio ; Conftat autem in cir- culari figura difficiliorem effe confolidationem, igitur ea eft perniciofa, & difficilis curationis. Minor in qua eft difficultas ex eo probatur,quo- niam partes per formam circularem æquè inter fe magis diftant quàm in qualibet alia figura ; fed quò magis diftant, difficiliùs vniuntur & confolidantur:ergo ex vi maioris diuifionis, feu diftantiæ rotunda figura in Vlceribus eft perni- ciofa. Quod verò omni ex parte magis diftent, conftat, quamvis enim fi fint longa aut lata, ni- hilominùs partes omnes non æquè diftant inter fe, fiquidem per vlceris originem, aut finem, magis diftant, & fic ab illis faciliùs incipit car- nis, feu fubftantiæ defectuofæ regeneratio, ac per confequens faciliùs fit vnitio & confolida- tio, indéque curatio. Vnde conftat præcisè for- mam rotundam effe perniciofam, & præcipuè in infantibus ob rationem fuperiùs allatam.

CAPVT III.

De Vlcerum caufis.

VLcerum caufæ generales geminæ tantum conftituuntur ab omnibus ferè Recentiori- bus fcribentibus, nempè Antecedentes & Con- tinentes, feu Coniunctæ. Vlcerum caufæ Ante- cedentes funt humores omnes quicunque quali- tate peccant, & cacochymiam conftituunt para- tæque funt ad fluxum, actu fluentes in partem vlceratam, feu alioqui debilem, vbi humores tales dum firmantur, vlcus conftituunt : Talis enim natura prauorum fuccorum eft, vt illicò quo in parte firmantur, ipfam erodant & exul- cerent. Cæterùm, huiufmodi fuccorum prauitas quandoque ex vitiofa & inordinata victûs ra- tione oritur ; quandoque ex vitio totius corpo- ris, feu alicuius principalis membri, vt hepatis, aut lienis accidit, quæ cùm officinæ præcipuæ noftri corporis fint, proculdubio fi vitientur, fanguinem feu fuccum vitiofum difpergunt per totum corpus, vlcus generantem fua qualitate vitiofa, feu corrofiua. Quòd autem ità confti- tui debeat in vlceribus Antecedens caufa, à fi- mili de qualibet alterius morbi pendentis à ma- teria caufa, comprobatur ; etenim, v. g. cau- fam Antecedentem inflammationis, feu cuiufli- bet alterius Tumoris caufam vocant Chirurgi humorem actu fluentem, aut paratum fluere in corpore redundantem. Ergo ità fimiliter ea cau- fa dicetur Vlceris antecedens, fuccus fcilicet vi- tiofus, aut actu fluens, aut paratus ad fluendum in partem vlceratam.

Porrò, miror in hac parte Virum ità doctum qualem Tagaultium *lib. 3. Inftitutionum Chirur- gicarum, cap. 3.* afferere folos fuccos feu humo- res qualitates peccantes & cacochymiam con- ftituentes, habere vim Caufæ Antecedentis in Vlceribus ; fecùs verò quantitate peccantes ; miror quidem iterum, nam dum quis benè fe habet vndequaque, minimè cacochymiâ labo- rans, & poftea cafu quodam vulneratur, tunc quidem vulnus diù durans tranfit in vlcus, vt quotidie experimur : huiufmodi autem vlcus proculdubio habet caufam Antecedentem ; fed talis nequaquam poterit effe humor qualitate peccans, cùm fupponamus nullum effe in cor- pore, immò potiùs omnes humores proportio- natos ; non ergo Caufa Antecedens Vlceris de- bet effe fuccus qualitate peccans neceffariò, fed fufficit quòd redundet, & paratus fit ad fluen- dum, aut fluat in partem vlceratam. Præter- quam quòd etiamfi humores quantitate non peccent nec qualitate, decumbunt in partem vlceratam tanquam in membrum debile. Ergo citra peccatum qualitatis & quantitatis humo- res qui fluunt, aut parati funt ad fluendum, ha- bent rationem Caufæ Antecedentis. Et confir- matur : nam quando excitatur Phlegmon in ali- qua parte propter ictum, aut contufionem, aut dolorem, fiue aliquam externam caufam, tunc talis morbus, fcilicet Tumor præternaturam, habet pro Caufa Antecedenti humorem fluen- tem, aut fluxurum, vt omnes fatentur ; fed ad hoc vt fluant in locum dolentem, v. g. vbi ex- citatur phlegmon, neceffarium non eft effe ta- les humores qualitate, aut quantitate peccan- tes, fed fufficit aliquod membrum pati aut de- bile effe ad hoc vt omnes mittant in fubfidium fanguinem & fpiritus vim Caufæ Antecedentis habentes : igitur fic fimiliter in vlcere vt confti- tuatur Caufa Antecedens aliquis humor, non eft neceffarium quòd peccet nec in qualitate, nec in quantitate.

Nec valet fi refpondeat aliquis pro Tagaultio, fuccum defcendentem ad vlcus, ibi corrumpi & putrefcere & fic qualitate peccare ; non,inquam valet, etenim humor putrefcens in particula vlcerata non habet vim Caufæ Antecedentis, fed Coniunctæ, feu imbibitæ in membro pa- tienti ; ergo licèt ibi putrefcat, benè ftat, quòd anteà dum fluebat, aut fluxurus erat humor, omninò effet naturalis fine peccato nec qualita- tiuo, nec quantitatiuo ; ruit ergo euafio : Mi- nùs vrget contra nos, fi iterum refpondeat ali- quis dicendo humorem feu fuccum putrefcen- tem & corruptum in vlcere facere cacochymiam in corpore, corruptionem inducendo in altero humore : nam contra fic premo ratiocinium, etiamfi in particula Phlegmone laborante pu- trefiat humor impactus in ipfo Phlegmone, non inde neceffariò corrumpuntur cæteri humo- res, neque aliquis eorum, aliàs femper effet fe- bris

bris putrida complicata cum bubone, quod nemo hucusque asseruit; sed omnes fatentur tales febres esse accidentales, referrique, ad diarias; ergo sic similiter etsi humor seu succus existens in parte vlcerata corrumpatur, non inde necessariò debet corrumpere alium succum qui vim habeat Causæ Antecedentis, præcisè propter corruptelam. Dicendum ergo est frustrà poni à Tagaultio peccatum in qualitate necessariò requisitum in humore, ad hoc vt constituat Causam Antecedentem in vlcere.

Solùm igitur præfati Authoris doctrina habet verum quoties vlcera oriuntur ab interna causa, sua intrinseca qualitate erodente, & vlcerante: In quo euentu fieri nequeunt ipsa vlcera nisi tales humores cacochymi sunt,& in qualitate peccantes, aliàs enim si vlcera procedant ex vulneribus, seu ab aliqua causa externa, non oportet causam antecedentem qualitate peccare, vt dictum hucusque est.

Causa Continens seu Coniuncta Vlceris dicitur communiter à Chirurgis intemperies illa,seu malitia Complexionis in vlcere adquisita, siue à Causis Antecedentibus, siue ex vulnere, siue aliquo alio affectu præternaturam valente distemperare vlceratam particulam. Cæterùm, licèt intemperies, seu mala complexio vlceratæ particulæ sit efficiens causa, impediens consolidationem, nec non etiam conducens pro saniei, aut puris generatione; nihilominùs consonum magis rationi videtur causam Coniunctam esse assignandam more reliquorum morborum à materia pendentium; ità vt quemadmodum in tumore præternaturam Causa Coniuncta dicitur humor contentus in ipsa particula tumore laborante, & non distemperies seu mala complexio ipsius particulæ, quæ proculdubio ex prohibita ventilatione innascitur;sic in vlcere Causa Coniuncta debet esse humor contentus in ipso, seu ipsum actu irrigans & madefaciens, detersionem exposcens, & consolidationem impediens, qui etiam distemperat partem vlceratam. Et rursus ipsamet pars per talem distemperiem corrumpit etiam humorem superantem ex nutrimento, sordem & virulentiam in vlcere constituentem, à quibus fouetur vlcus: Ex quo fit quòd etiamsi mala complexio ipsius membri ad id etiam valde conducat tanquam instrumentum medio quo operatur facultas; nihilominùs veriùs & rigorosiùs dicuntur Causæ Coniunctæ vlceris superfluitates illæ contentæ in ipso, quemadmodum in Tumore præternaturam solùm humor contentus in particula dicitur Causa Coniuncta, etiamsi pars sit malè complexionata.

Inquires, An vlcera habeant causam primitiuam prægressam, seu euidentem, quemadmodum affectiones reliquæ materiales. Respondet Guido *lib. 4. de Vlceribus*, & Tagaultius *lib. 3. cap. 3.* Vlcera minimè habere causam primitiuam, quoniam si quæ est causa externa soluens continuitatem, non hoc ipso producit saniem, sed priùs dilacerat, & deindè sanies generatur putrescentibus succis decumbentibus in partem dissolutam: igitur signum est causam externam non posse facere vlcus sed vulnus: etenim minimè est vlcus sine sanie, vt in eius constitutiuo patefecimus. Constat autem saniem solùm generari post causam primitiuam, ex succis internis. Igitur formaliter vlcus immediatè oriri non poterit à causa externa seu primitiua.

Hoc tamen assertum displicet cuidam Recentiori: nam etsi vt verum teneat,communiter, & vtplurimum vlcera non habere causam primitiuam, tamen asserit quandoque accidere posse vt primo occursu à causa externa oriantur. Probat primò: nam dum ferro candente fit fontanella aut caustico aliquo auxilio, tunc talis solutio continui non est vulnus, quia non est sanguinolentum, neque vlcus, cùm sit recenter facta, & sine pure, ergo. Certè hoc argumento, potiùs probat iste Author dari solutiònem continui mediam inter vlcus & vulnus quæ non sit particeps vtriusque extremi; nam vt probaret ratio intentum debet conuincere solutionem continui factam in fontanella, aut qualibet alia inustione, verè rationem vlceris & formalissimè participare: atqui potiùs præfatum dilemma probat ex vna parte non esse vlcus, cùm sit talis solutio recens, & sine sanie, finistrè ergo adducitur pro solutione dubioli propositi. Meliùs probat placitum suum sequentibus ratiocinationibus ab experimento depromptis; nam corrosio est species vlceris,sed talis poterit oriri à causa primitiua, & sæpenumerò fit à medicamento acri & mordaci, ergo. Secundò: scabies vlcerosa est verum vlcus; atqui talis quandoque fit per contagium cum altero, ergo fit verum vlcus à causa primitiua, seu externa: Tertium sumitur argumentum ab vlceribus quæ in pudendis quotidie fiunt per contagium, seu per coniunctionem cum fœminis infectis, talia enim procul dubio sunt vera vlcera, & nihilominùs à causa primitiua excitantur: non igitur repugnat cum vlcerum natura fieri à causa procatarctica, etiamsi plerumque, & vtplurimum fiant ab interna.

Re tamen verà, verisimilior mihi apparet primus sentiendi modus, nam verum & formale vlcus constituitur per saniem præsentem & adhærentem solutioni continui, hoc enim fuit prædicatum differentiale, seu formale per quod à vulneribus vlcera differre diximus iuxta omnium consensum, sed quælibet sit causa primitiua primo occursu quo dissoluit, non potest inducere saniem, ergo ab ea immediatè fieri nequit formale vlcus. Minor nostræ ratiocinationis in qua est tota difficultas probatur ex dictis; nam sanies generatur ex succis putrescentibus in parte in qua soluta fuit continuitas ob eius imbecillitatem & impotentiam, ad coctionem, & correctionem totius alimenti, expulsionémque excrementorum, sed totum hoc fieri nequit primo occursu quo quælibet externa causa dissoluit, vt per se est manifestum, immò requirit tempus considerabile, seu quod diù duret vsquequò omnia dicta eueniant, quæ necessariò causam fouentem internam, & causantem vlcus denotant; semper ergo formale vlcus à causa interna oritur. Neque ea quæ in contrarium sunt posita vrgent aliquid contra nos; nam neque corrosiones, neque scabies vlcerosa, neque pudendorum illa vlcera, quæ contactu, seu medicamento acri fiunt, sunt formaliter vlcera vsquequo fit sanies: hæc autem primo occursu non generatur, sed priùs inducitur à causa primitiua dissolutio,& deinde in excoriationibus fit sanies per quam corrosiones, & vstiones formaliter sunt vlcera. Dicuntur verò vlcerum species materialiter antecedentes saniei generationem.

Dices

Dices, ſequi ex hac doctrina dari medium inter vlcus & vulnus, vt probat primum argu- mentum pro contraria parte adductum exemplo fontanellæ, aut vſtionis. Reſpondeo fontanel- lam, aut vſtionem habere rationem vulneris etiamſi tales continui ſolutiones non ſint ſangui- nolentæ, quoniam tunc deficit ſanies acciden- taliter, ratione inſtrumenti, quo medio fit fon- tanella aut quælibet vſtio,habet enim ex propria natura ignis humiditates conſumere,& venarum orificia occludere, eſcharam inducendo, quâ de cauſa ſanguis non erumpit, erumperet verò ex natura rei petita ab ipſa diſſolutione, aut quia contraria cauſa potentior adeſt, nempe ignis; hinc euenit vt non appareat ſignum illud pa- thognomonicum vulneris conſtitutiuum, quod non tollit quominùs ſit vulnus fontanella primo occurſu facta, & deinde vlcus dum iam iam ſa- nies ſeu virulentia adeſt in parte vbi fuit facta diſſolutio continuitatis.

CAPVT IV.

De Vlcerum ſignis ſeu dignotionibus iuxta præcipuas differentias, nec non etiam de Prognoſticis.

VLceris in vniuerſum ſigna ſatis cuique pa- tent ex definitione 1. *cap.* adductæ, nempè ex continui ſolutione cum ſanie ſeu ſuperfluita- tibus ex renutritione derelictis. Cæterùm quia ſummoperè eſt neceſſe vlcerum differentias per- callere quæ ſuperiùs ſunt adductæ, ideò in præ- ſentiarum eorundem dignotionem nullo ex alio capite meliùs quàm ex cuiuſque definitione ri- mari oportet; vt exindè meliùs quid in cuiuſuis medicatione agendum ſit, perpendamus: Igitur ad rem accedendo ſingulas percurramus diffe- rentias, quarum vna dicitur vlcus virulentum, quod ideò tale dicitur,quia in eo virus eſt, hoc eſt tenue quoddam ac liquidum excrementum, ſanies Latinis nuncupatum; quapropter Vlcus ſanioſum non rarò quamplures nominârunt. Vlcus verò corroſiuum,ſeu erodens dicitur quod ſua malignitate erodendo, & interdum eſcharam gignendo maius atque amplius in dies efficitur, eò quòd ſuccus fluens in particulam vlceratam ſit valde acris & mordax: verùm ſi huius Vlce- ris malitia adeò creſcat, vt non modò Vlcera- tas atque corruptas carnes, ſed etiam ſanas ab- ſumat, tale vlcus depaſcens nominatur, cuius ſpecies eſt phagædena, id eſt, ambulatiuum vlcus, ſic appellatum, quia huc atque illuc ſer- pendo, cutim ac ſubiectam carnem ſuperficia- lem tamen depaſcitur, & erodit.

Altera Vlceris præcipua differentia vlcus ſor- didum eſt in quo ſuperfluit craſſum ac viſcoſum excrementum illud quod ſordem appellant Chi- rurgi, iuxta Galeni placitum 4. *Methodi citato.* Lancfrancus verò cenſet eſſe illud vlcus ſordi- dum quod cruſtas aliquas habet craſſas ſeu groſ- ſas, aut carnem aliquam mollem craſſam, & ſu- perfluam.

Vlcus putridum eſt ex quo vapor aliquis gra- ue olens, ſeu fumus fœtidus, & cadauerofus ex- pirat, perſimilis illi qui ex putreſcentibus car- nibus effertur, habétque ſemper ſibi coniunctam ſorditiem, nec non etiam caliditatem præterna- turam, & humiditatem ſuperfluam, & ſæpenu- merò febrem.

Rursùs, Cauernoſum vlcus appellârunt Chi- rurgi cuius orificium ſtrictum eſt, atque angu- ſtum; profunditas verò latior, & ſenſum fu- giens, ſiue occulta, habénſque quandoque va- rias, & occultas vias hinc inde diſcurrentes; ci- tra calloſitatem, & duritiem. Et fiſtuloſum vlcus ab Vlcere cauernoſo nuper deſcripto ſolùm diſ- fert penes id quod illud habeat meatus ſeu vias occultas calloſas, & duras: Inde etiam cancro- ſum vlcus eſt viſu horrendum, fœtidum, ha- bens labra dura, craſſa, tumida atque inuerſa, colore medio inter rubrum, & nigrum, id eſt, fuſco & liuido; & præter hæc circa locum Vl- ceratum venæ quædam liuidæ apparent exaltatæ & turgidæ, craſſo & nigro ſanguine plenæ. Vl- cus deinde crucians ſiue doloroſum operatur illud quod ingenter laborantem moleſtat dolore ſeu cruciatu, ſumpta denominatione à ſympto- mate ipſo, vnde differentia hæc poterit procul dubio cum qualibet alia complicari. Rheuma- ticum vlcus eſt, illud aliunde recipiens humo- res fluentes qui ſaneſcere ſeu conſolidare vetant. Vlcera cacoëthe Galeno dicuntur quæ omnibus ritè atque decenter factis ſanari non poſſunt, eò quòd in particula vlcerata malignitas quædam adſit cæca, & nobis occulta quæ prohibeat conſolidationem, ratione cuius talia Vlcera ma- ligna contumacia, & rebellia, atque ægrè ſana- bilia dicuntur ab omnibus. Eſt & aliud vlcus va- ricoſum, illud nempè quando in partibus eo ſu- peribus venæ quædam eminentes turgidæ craſſo ſanguine, aut ſucco aliquo vitioſo oppletæ ap- parent, quas varices vocant, ipſi vlceri fluxio- nem ſuppeditantes, & ſanationem impedientes. Denique dicitur vlcus Apoſtematoſum, in quo tumor aliquis præternaturam coniungitur, ſiue ſit phlegmon, ſiue ſcirrhus, ſiue eryſipelas. Ex quibus ſatis clarè conſtabit cuique definitiones omnes Vlcerum contemplanti ſigna omnia per quæ in eorum cognitionem facillimo negotio deueniet; reliquæ verò ſuprà poſitæ Vlcerum differentiæ ità ex ſe ſunt manifeſtæ, vt nulla in- digeant enodatione,vt exindè Medicus aut Chi- rurgus, in earum deueniat notitiam.

Circa iudicia ſeu prognoſticam partem Vlce- rum ſtat Hippocrates 6. *Aphoriſmor. textu* 45. qui ſic de diuturnis vlceribus ait: *Si Vlcera annua, aut etiam diuturniora ſiant, os abſcedere neceſſum eſt, & cicatrices cauas fieri:* Cuius cauſam red- dens Galenus *in commentario textus citati* ait, eſſe vel propter affluentiam vitioſorum humorum, vel propter affectionem in ipſa parte temporis diuturnitatem ex humorum affluentia contra- ctam, vel ob aliquod oſſis vitium eo loco cor- rupti. Rursùs, vlcus omne, quod poſtquam carne impletum eſt inductâ etiam cicatrice, ſu- bitò renouatur, periculum eſt ne in fiſtulam de- generet. Cæterùm cauſa cur quamplurima vlce- ra poſtquam incarnantur, & cicatrizantur, rur- ſus ſubitò renouentur, eſt quoniam os corru- ptum eſt, & nondum eſt mundificatum. Quo fit vt facilè ſanies intùs exiſtens denuò corrumpa- tur, & carnem exedat, fiátque denuò vlcus.Vnde etiam diſtemperies, & mala diſpoſitio habitualis perſeuerat in parte vlcerata, & ſic facilè omnes corporis ſuperfluitates recipiat, protrahitúrque vlcus, & procreatur fiſtula. Similiter mali moris

iudicantur Vlcera dura, & quæ ad nigredinem vergunt, etenim huiuſmodi color particulæ Vlceratæ caloris extinctionem inſinuat. Vlcera deinde quæ aliis morbis ſuccedunt, ægrè ſunt ſanabilia. Ratio eſt manifeſta, nam vi præcedentis morbi, membrum vlceratum eſt valde debile, & ſic facillimo negotio recipit ſuperfluitates omnium membrorum: Quo fit vt deſcendentes ſucci, faciliùs corrumpantur, & perindè ratione huius Vlcera ægrè ſint ſanabilia.

Præterea Vlcera rotunda peſſima iudicantur, quoniam difficilè conſolidantur. Rationem ſuprà tetigimus, & præſertim ità iudicantur in pueris: Quapropter quibuſcunque accidunt talia Vlcera, optimum eſt conſilium, cauteriis aut ſectionibus circularem variare figuram, vt ſic faciliùs fiat vnio, & conſolidatio, ſed de his ſuprà latiùs egimus: Item extremarùm partium Vlcera, ſiue pedum, ſiue manuum, ſæpenumerò phlegmonas, aut alios præternaturaim tumores in adenoſis partibus accerſunt; præcipuè verò vbi corpus plethoricum fit; huiuſce enim modi partes quoniam raræ contexturæ ſunt, & ſpongioſæ, facilè fluxiones recipiunt. Quo fit vt ſi fit Vlcus in pede, in inguinibus, ſæpenumerò excitentur bubones, ſi in manibus ſub alis, & ſic de cæteris partibus adenoſis philoſophandum.

Deindè quando pili qui in parte vlcerata naſci ſolebant, corrumpuntur, maligna Vlcera iudicantur, quæ adiunctam habent fluxionem prauorum ſuccorum, aut intemperiem quæ ſuccos ipſos corrumpat, & pilos deſtruat non aliter quàm in alopecia fit; quod etiam ſimile accidit quando plantæ irrigatæ lixiuio, aut aquâ ſalitâ illicò pereunt per corruptionem ſucci, ſeu alimenti vitiati; hæc enim Vlcera ab Hippocrate 6. *Aphoriſmor. textu* 4. circumglabra nominantur, & maligna, quando ſcilicet pili circumiacentes decidunt, & corrumpuntur: *In cuius textus commentario* Galenus rationem quam tetigimus ex defluxu prauorum ſuccorum adducit.

Porrò, Vlcera in quibus poſt longam ſaniei ſeu virulentiæ emiſſionem pus laudabile apparere incipit, bonum nobis portendunt; ſiquidem & naturæ robur, & ſuccorum obedientiam ſignificant. Vlcera verò quæ in extremitatibus muſculorum dorſi, vel tibiarum, aut brachiorum innaſcuntur, periculoſa ſunt, propter periculum retroceſsûs materiæ ad cerebrum, & etiam convulſionis ob dolorem, & punctionem in ipſis neruis; cuius cauſa eſt communio partis neruoſæ, & muſculoſæ cum ipſo cerebro. Quâ etiam ratione praua Vlcera ſunt quæ interna membra occupant, aut ad ea vſque perueniunt. Cætera quæ ad prognoſticam partem ſpectant omittimus in præſentiarum, quoniam plurimum etiam ad curandi rationem pertinere videntur, de quibus ſuo loco fuſiùs agemus.

CAPVT V.

De curatione Vlcerum in vniuerſum.

IN Vlcerum medicatione duo ſunt nobis perpendenda: etenim aut ſolum vlcus quà vlcus eſt, cæteris aliis ſeclufis, contemplamur, aut Vlceris cum ſua cauſa, ſymptomatibus, nec non etiam aliis diſpoſitionibus quæ cum ipſo complicari poſſe ſæpenumerò videmus. Cæterùm ſi vlcus per ſe ſolum iacet, nullo cum aliquo alio affectu ſymptomatéve complicato, & quatenus vlcus eſt formaliter ſumptum, vnicam tantum habet communem vulneri curandi indicationem, nempè exſiccationem, Galeno authore 3. *lib. Methodi*, *cap*. 1. per ſequentia verba: *Vlceris quà vlcus eſt ſanatio, mediocris ſiccatio eſt*: Dicitur autem hæc indicatio communis, quoniam competit vulneri quatenus vulnus, ſaluâ tamen differentiâ, quod vlcus maiori indiget diſiccatione, vulnus verò minori; ſiquidem illud maiori pollet excrementitiâ humiditate, minori autem vulnus; vnde indicatio ſeu medela licèt vna eadem ſit in eſſentia, diſcriminatur tamen accidentaliter ſecundum magis aut minus.

Dices contra Galeni, & communiter receptam opinionem, vlcus vt vlcus (& idem eſt de vulnere) tantummodò importat ſolutionem continuitatis; ergo indicatio curatiua Vlceris tantum erit vnionis productio, & non exſiccatio.

Nec valet ſi reſpondeas, exſiccationem indicari in Vlcere, & Vulnere, ratione ſaniei, ſeu virulentiæ impedientis vnionem indicatam per ipſam continui ſolutionem; nam poteſt contra aliquis vrgere ſic: Indicatio quæ deſumitur à ſanie ſeu virulentia Vlceris, non ſumitur ab ea quatenus Vlcus eſt, ſed ratione coniuncti excrementi impedientis conſolidationem, & perindè Vlceris, vt Vlcus eſt ſanatio, non eſt mediocris ſiccatio, vt teſtatur Galenus 4. *Meth. citatus*.

Reſpondetur ſaniem in Vlcere conſtituere eius quidditatem, vt ſuperiùs didicimus, ità vt Vlcus non ſit ſolutio continui, quæ neceſſariò ſecum non afferat ſaniem, ſeu virulentiam, vnde ſit quod Vlceris vt Vlcus eſt indicatio curatiua, eſt exſiccatio. ſed cur non protulerit Galenus vnitionem, ſi verum eſt intrinſecè etiam vlcus importare, diſſolutionem. Reſpondeo; fortaſsè Galenum id non inſinuaſſe, quoniam factâ deſiccatione illius excrementitiæ ſubſtantiæ, quæ conſolidationem, & vnionem impedit, neceſſe erat illicò vnionem fieri, & ſic meritò indicationem curatiuam deſumpſit, ab ablatione impedimenti, ſeu cauſæ impedientis ipſam vnionem, & conſolidationem: Et cùm tale excretum ſit humidum, vt infrà conſtabit, indicatio Vlceris quà Vlcus eſt exſiccatio; vt ſcilicet fiat vnitio, & conſolidatio.

Dices vlterius: ſi ſanatio Vlceris exſiccatio mediocris eſt; ergo omne Vlcus intemperie humida laborat. Patet Conſequentia; nam contraria contrariis curantur; ergo ſi ſanatio ſeu medela cuiuſlibet Vlceris exſiccatio eſt, morbus erit intemperies humida; conſtat autem ſæpenumerò frigidam, ſæpenumerò calidam, & etiam ſiccam intemperiem coniungi cum Vlcere iuxta Galeni dogmata. & omnes Scriptores: non ergo ſemper exſiccatio ſanatio Vlceris eſt.

Reſpondetur exſiccationem eſſe Vlceris ſanationem, non ideò quia ſemper membrum vlceratum intemperie laboret humida; ſed quia ſemper habeat ſibi coniunctum excrementum humidum, nempè ſaniem aut virulentiam, exſiccationem expoſcens, & conſolidationem impediens. Quâ ratione licèt membrum vlceratum aliàs ſiccâ corripiatur intemperie, aut calidâ, ſemper in omni Vlcere auxilia deſiccatiua indicantur.

Dices tertiò: eò præciſè Vlceris quà Vlcus eſt,

eft, fanatio eft exficcatio, quoniam in omni Vlnere neceffariò adeft excrementum tenue, humidum, confolidationem impediens, & exficcationem indicans; fed fimiliter etiam adeft neceffariò excrementitia fubftantia craffa deterfionem expofcens, & mundificationem vt fic vnitio, & confolidatio confequatur. Ergo quemadmodum deficcatio humidæ fubftantiæ fanatio Vulneris eft, fic etiam deterfio feu mundificatio fanatio erit Vlceris. Patet confequentia, etenim vtroque modo tollitur impedimentum confolidationis; ergo tam exficcatio, quàm mundificatio æquè requiruntur pro Vlcerum fanatione; malè ergo Galenus omittit deterfionem dum intendit Vlcera fanare. Refpondeo Galenum hoc omittere non quia non fit fummoperè neceffarium, fed quoniam tunc de indicatione curatiua communi Vulneribus,& Vlceribus tantum agit, & hæc tantum eft exficcatio; at particularis indicatio quam Vlcus fupra Vulnus importat, eft mundificatio feu deterfio, & deinde incarnatio, & cicatrizatio, vt inferiùs latiùs videbimus.

Cæterùm, fi fecunda acceptione fumatur Vlcus, id eft, quando cum altero affectu eft complicatum, feu coniunctum à quo vel genitum eft, vel fouetur, vel fine eius ablatione fanari nequit, tunc quidem primò occurrere debemus affectioni feu fymptomati quod alterius eft caufa, aut fine quo Vlcus curari non poteft, vt fi fit Apoftema, aut dolor, priùs curantis confilium debet dirigi ad illius ablationem, & iftius fanationem quàm ad veram Vlceris curationem accedat, quia fe habent veluti conditiones fine quibus non poterit exerceri Vlceris curatio: Et hoc ità vèrum eft, vt debeamus vti fi oportuerit auxiliis contrariis Vlceri, vt accidit quando eft caro contufa, in quo euentu mollificatiuis remediis vtendum eft, etiamfi noceant Vlceri. Igitur pro huiufmodi Vlceribus curandis quæ cum aliis coniunguntur fymptomatibus, quatuor adfunt medendi fcopi, fiue curatiuæ intentiones. Prima victum, & alendi modum congruentem præfcribit: Secunda vt materiam Antecedentem euacuemus, auertamus, & intercipiamus quibus modis poterimus denotat: Tertia prærequirit vt femoueamus, & emendemus fymptomata, & omnes difpofitiones cum Vlcere coniunctas, & complicatas: Quarta & vltima confequitur fi Vlceris recrementum tenue ficcemus, crafsúmque detergeamus, vt exinde incarnatio, cicatrizatio, & confolidatio fiat.

Circa primam indicationem, victus erit præfcribendus vel tenuior, vel abundantior pro viribus ægrotantis, humorum abundantia, vel paucitate. Porrò, in ciborum qualitate habenda erit ratio temperamenti, & humorum tum in toto corpore redundantium, tum in partem affectam influentium, ità vt fi humores, fint acres & calidi, frigidos, & acrimoniam obtundentes inftituamus cibos;& fic in omnibus contrarietate feruatâ procedere debemus.

Secundus fcopus etiam perficitur iuxta qualitatem, & humorum qualitatem quibus corpus laborantis fcatet, & in partem Vlcere affectam influunt, quâ ratione vacuatione, & auerfione omni diligentiâ opus erit: Cúmque Vacuatio fieri poffit tum per fanguinis miffionem, tum etiam per auxilia purgantia, perpendendum eft an corpus laborantis plethoricum fit, immunéque ab omni fucci vitiofo, vel cacochymiâ laboret per peccatum in qualitate alicuius humoris, id eft, per fuccum aliquem vitiofum influentem in vlceratam particulam. Si primum accidat, euacuatio fiet per venæ fectionem quâ dematur plenitudo: Si verò fecundum adfit, præter venæ fectionem, ad auxilium expurgans tanquam ad facrum recurrere debemus: his enim maioribus auxiliis antecedens materia euacuatur, & à particula vlcerata auertitur, indéque breuiori tempore Vlcus ad confolidationem puruenit.

Cæterùm, fummâ curâ rimandum erit cuius naturæ fit fuccus vitiofus influens, cacochymicum reddens corpus, & Vlcus ægrè fanabile per illius defluxum; nam fi biliofum fit & acre, cholagogis purgantibus educi debet; fi pituitofus, phlegmagogis; fi atrabilarius fit, & melancholicus, melanagogis etiam vti conuenit. Horum autem copiam, & potiones peculiares adduximus *tractu de Tumoribus in particul. in eorum medicatione.* Quare illinc inde transferre quifque poterit; præterquam quòd inferiùs conftabit cuiufque humoris peccantis aceommodatum auxilium expurgans, dum de Vlceribus in particulari agemus. Præter hæc auxilia maiora competunt etiam reliqua diuertentia auxilia, quâ inhibent Antecedentem materiam, ipfámque auertunt à loco Vlcerato oppofitarum; nec non etiam repellentia competunt medicamenta, circa locum vlceratum ad fluxionem intercipiendam huiufmodi autem auxilia varia funt, & quamplurima, de quibus paffim Authores mentionem faciunt; at quia hæc ad peculiarem medelam attinent, omittimus.

Tertiam curatiuam intentionem abfoluemus iuxta diuerfam naturam fymptomatum, & difpofitionum cum Vlcere coniunctorum; etenim quandoque adeft intemperies, quandoque dolor, quandoque Tumor, feu Apoftema, quandoque contufio, fæpenumerò etiam labiorum durities, offis caries, vel virulentum excrementum, vel fordes, vel cauitas, aut finus, & alia quàmplurima complicata videmus quæ fummoperè medelam euariant. Quapropter Galenica methodo præcipuas accidentium cum Vlcere complicationes adducemus, & medicationis modum, vt inde nihil intactum relinquamus. Et tandem quarta, & vltima completur indicatio per exficcantia, & detergentia auxilia ad ablationem tenuium, & profforum excrementorum, quæ in Vlcere confolidationem, & vnionem impediunt.

Verum enim verò, fi intemperies cum Vlcere coniungatur, tollitur vniuerfalibus auxiliis qualifcumque ea fit, nimirum debita victûs ratione, purgatione fi fit cum humore coniuncta,& omni genere reuulfionis, localibus etiam auxiliis; ità vt fi fit calida, fiue nuda, fiue cum affluxu humoris, emendanda erit vnguento albo, vel vnguento tuthiæ, vel de plumbo, vel de ceruffa, cum aqua rofacea, & fucco plantaginis, folani, & femperuiui. Cæterùm fi fit frigida intemperies, tollitur fotu rerum calidarum vt ex vino calido, aut in quo concoxerit abfinthium, aut pulegium, aut rofmarinus, aut huius generis fimilia, vel vnguento Citrino, aut de althæa, aut lixiuio cum alumine: Deinde fi humida cum Vlcere complicetur intemperies, exficcantibus medicamentis erit emendanda, qualis

qualia sunt vnguentum tuthiæ, de plumbo, de cerusa, de gratia Dei, habitâ semper ratione humoris peccantis; & partis affectæ, ratione cuius exsiccantia maiora vel remissiora competunt. Denique sicca intemperies reducitur fotu aquæ calidæ, Galeno Authore 4. *Methodi*, vel vnguento basilicone, vel vngento de pice, & similibus.

Prætereà, si dolor cum Vlcère adsit, qui frequentiùs excitatur ab intemperie calida, & humorum acrimonia, & corrosione; tunc suppositis communibus, & vniuersalibus remediis, conferunt valde succus plantaginis, solani, semperuiui, hyoscyam. & similes. Prodest etiam oui albumen, vel ovum integrum cum oleo rosaceo: Similiter prodest cataplasma, ex maluis, plantagine, & furfure coctis, oleóque rosaceo commixtis, vel vnguenti populeonis ℥. ß. cum ℥. j. olei de vitellis onorum; vel vnguenta quæ competere diximus in calida intemperie.

Porrò si quandoque dolor ab intemperie frigida procedat, eisdem vtemur remediis quæ in intemperie frigida conuenire prædicauimus: Competunt etiam anodyna omnia remedia quæ leniendo dolorem sedare valent: ea sunt pinguedo gallinæ, anseris, suilla, mucilagines etiam seminis lini, fœnugræci, althæ. & maluarum, & eius decoctiones. Verùm accidit sæpenumerò vt omnibus his tentatis auxiliis dolor non sedetur, quare ad narcotica remedia accedendum erit necessariò, quæ auferendo sensum partis, dolorem minuunt, proptereà enim stupefacientia dicuntur. Sic ergo cataplasma conficies ex farina hordei, oleo rosaceo, & mandragoræ, cum lacte coctis aut ex mica panis in aqua infusa cum oleo rosaceo, vitellis ouorum, & croco, quibus addendum erit necessariò opij ℈.ß. Aliud emplastrum conficitur ex foliis mandragoræ vel hyoscyami, vel papaueris albi cum puluere chamæm. vel applicabitur philonium, aut theriaca recens, vel oleum de papauere, vel mandragoræ, vel hypocyami cum opio; prodest etiam oleum de ranis.

Si tamen Tumor cum Vlcere ob dolorem aut aliquid aliud acciderit, coniectandum erit an dolor sit occasio tumoris, & tunc lenientibus, & dolorem sedantibus auxiliis vti conuenit, de quibus superiùs abundè diximus: Verùm, si ob abundantiam humorum defluxus accidat, venæ sectio erit opportunum remedium: nec non frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, & omnia genera auxiliorum quæ humorem auertunt à particula affecta. Quòd si qualitate peccantes succi sint, operæpretium erit ad purgantia medicamenta recurrere, iis enim remediorum generibus causæ Antecedenti satisfacimus. Coniunctæ verò etiam occurrere debemus primò repercutientibus dum fluxio est in principio; deinde dum limina augmenti tangit Tumor, mixta competunt remedia, resolutiua scilicet cum repercussiuis, hæc tamen in maiori mensura. Pari cursu in statu æqualia repercussiua cum resolutiuis imponimus, & tandem in declinatione vt reliquias digeramus solùm vtimur resolutiuis. Si tamen accidat, quòd Tumor ad suppurationem inclinet, iuuandus erit suppurantibus medicamentis, de quibus omnibus fusè egimus *nostris tractationibus de Tumoribus in particulari, eorúmque medicatione*, sic in præsentiarum, meritò ab eorum enarratione supersedemus.

Accidit etiam sæpenumerò, vt Vlcus fit contusum, in quo euentu illicò recurrendum est ad humectantia, seu pus generantia auxilia, eò quòd illa caro minimè possit aliter reduci ad naturalem statum, & temperiem, sic suppurantibus communibus vti oportet, qualia sunt triapharmacum Galeni, vel Vsuale quod in Officinis seruatur, aut triticum in aqua calida diutissimè maceratum, & coctum; vel denique fiat cataplasma ex radicibus althæ. & caricis simul coctis ad mellis crassitiem cum farina triticea.

Carnis etiam excrescentia solet cum Vlcere complicari quæ ablationem statim expościt: fit autem huiusmodi opus vel cum cauterio, vel nouaculâ, vel forficibus ignitis; verùm quia huiuscemodi auxilia valde terrere solent, communiter medicamentis corrodentibus quæ quàm minimum fieri poterit mordicent vti consueuimus, ex quibus imbecilliora sunt, alumen vstum, mixtum cum bolo vel sine ipso, aqua etiam vitæ cum sulphura, vnguentum Apostolorum, semen vrticæ, serpentaria. Paulò verò vehementiora sunt puluis Mercurij solus vel mixtus alumini vsto ad partes æquales, vnguentum ægyptiacum. Denique vehementissima sunt medicamenta ad carnis excrescentiam demendam, calx viua, calchantum vstum, sublimatum, hydrargyrum. Sequens etiam medicamentum optimum est.

♃. Hydrargyri sublimati, ʒ. ij. aluminis crudi, ʒ. v. aquæ rosar. vel plantag. ℥. vj. bulliant ad consumptionem quartæ partis, hæc enim aqua mirabilem efficit operationem.

Cùm verò hæc admouentur, debet etiam vnguentum de bolo armeno locis vicinis applicari, quoniam poterit aliàs noua defluxio concitari in particulam affectam.

Solet etiam Vlcus esse decolor cum labiorum duritie; tunc si exigua sit durities, emollientibus, & resoluentibus auxiliis vtendum, qualia sunt pinguedo gallinæ, anseris, anatis, vituli, bouis, ex quibus quæ recentes sunt magis laudantur: miro etiam modo conducit emplastrum filij Zachariæ; prosunt etiam olea lilior. amygdalar. dulc. & lumbricor. mucilagines etiam alth. seminis lini, fœnugræci, & omnia gummi genera. Porrò si mitioribus durities non cedat, ad valentiora recurrendum, labia Vlceris scarificando, & puluere Mercurij aspergendo, & insuper aliquod ex dictis medicamentis applicando, vel cauterium; aut si velimus, possumus duritiem cum nouacula præscindere, vel remedia erodentia valentiora apponere ex his quæ suprà proposuimus, ad quorum administrationem animum ægotantis, & partis affectæ situm tentare, ac rimari est necessum, aliàs plura sequentur incommoda.

Varices etiam Vlcera antecedere aut superuenire solent, quæ ante Vlcus medicationem expostulant: id tamen fiet primò victu conducente ad generationem laudabilis sanguinis. Deinde venæ sectione, ex basilica vena, insuper præparatione humoris melancholici, & denique eiusdem expurgatione per ea auxilia quæ è directo huiusmodi succum respiciant: de quibus *nostris Tractationibus de Tumor. in particul. curatione, cap. de Scirrho* abundè egimus.

Præter hæc etiam topica seu localia remedia varicibus sunt imponenda, quæ initio roborantia, & adstrigentia esse debent, ex bolo Armen. terrâ

terrâ Lemniâ, nucibus cupreffi, gallis, acaciâ, quibus addentur, thus, & farina hordei: fúntque ex his fotus, & cataplafmata, quæ etiam cum oui albumine, & aceto commifceri poffunt: Prodeft etiam emplaftrum contra rupturam. Cæterùm fi dictis auxiliis varix non cedat, cutis eft præfcindenda, varix aperienda, fanguifque ex ea ducendus, & infrà, & fuprà liganda vena, & vtrique fini cauterium applicandum. Minori tamen labore, & vitium difpendio folent Chirurgi acu recuruâ acum traducere fub vena, eámque ligare ac filum relinquere donec ex fe fe cadat. Vltimò ad difcutiendum humorem in parte contentum vtimur fotu ex lixiuio: Attamen fi varices funt diuturnæ tutum non eft accedere ad medelam, nec medicamentis, nec Chirurgiâ, quemadmodum nec hæmorrhoides inueteratas curare, nifi ægrotus temperatè viuat, & frequenti vtatur purgatione, necnon venæ fectione.

Vlceri etiam fi coniungatur offis caries feu corruptio, præmiffis vniuerfalibus auxiliis os denudandum eft à carne: quo facto fi offis corruptio fit tantum fuperficiaria, ipfum eft eradendum donec aliquid cruoris appareat, idque optimum eft, præcipuè in Vlceribus capitis, & membrorum quæ partibus principalibus funt propinquâ, & proximè iuncturas, & fpinam dorfi; pofteà verò fequens medicamentum eft imponendum.

℞. Ariftoloch. rotund. ireos, & peucedani, corticis panacis, & pini, thuris, & aloës, an. ʒ. ij. fiat puluis tenuis, qui melle excipiatur, vel cum vnguento ægyptiaco mifceatur, & emplaftum diachalcitis fuperponatur.

Si verò caries fit profundior, & ferro radi non poffit, fiat fequens iniectio.

℞. Rad. ariftoloch. vtriufque, irid. Florent, centaurij minoris, ana ℥. j. ß. agarici ʒ. iij. hyper. pedis columbini, & herbæ Roberti, ana m. j. corticis pini. ℥. ij. rofar. rubrar. & anthos, ana p. ß. mellis rofacei colati quart. j. irrorentur omnia vino albo, & deftillentur in alembico plumbeo, & aqua illa ftillatitia, bis in die iniiciatur.

Porrò, fi caries aut corruptio fuerit magna, nihil cauterio præftantius effe poteft; etenim citò, & tutò vfque ad profundum locum exficcat. Quòd fi caries profundior adhuc fuerit, pòft vfum primi cauterij vt ea faciliùs decidat, terebrâ erit multis foraminibus aperienda vfque ad os fanum, & integrum, donec cruoris aliquid appareat, in eáque foramina demittenda cauteria, vel aquâ forti erunt adimplenda; hoc enim modo exficcabitur os, & paulatim cariem expellet.

Cæterùm poft applicatum cauterium primis tribus diebus vt efchara decidat, rofaceum calens cum oui albumine infundendum; aliis tribus diebus fequentibus digeftiuum ex oui vitello, & rofaceo, deinde butyrum cum melle. Denique reliquo medicationis tempore offis corruptio fequenti aqua contingetur.

℞. Aquæ vitæ ter deftillatæ, & aquæ rofaceæ, an. ℥. iij. fublimati ʒ. j. bulliant lento igne ad fublimati diffolutionem, & in vafe vitreo feruetur aqua ad talem vfum: pofteà verò liniatur os vnguento ægyptiaco, & fuperponatur emplaftrum diachalciteos, aut applicetur fequens emplaftrum.

℞. Corticis ouorum, offium humanorum, & panni combuftor. & in puluerem redactor. an. ʒ. ij. radicis peucedani, & lumbricor. puluerifator. ana ℥. ß. emplaftri de Gratia Dei, diachylonis communis, & picis nauális, an. ℥. ij. mifceantur omnia, & fiat Maffa, & applicetur poft ablutionem.

Si verò ad eum ftatum caries perueniat, vt ad medullam offis perueniat, vnicum eft remedium præcifio ipfius nifi fuerit in capite aut fpina dorfi.

CAPVT VI.

De Vlceribus malignis.

Accidit fæpenumerò vt Vlcera fint maligna quæ cacoëthe vocantur; & ab humoribus fuccífque prauis, & maligna corruptione infectis oriuntur, frequentérque in corporibus lue venerea correptis inueniuntur, dequibus in præfentiarum fpeciale caput inftituere decreui, quoniam fpecialem medendi methodum expofcunt. Quare dum ad eorum medelam accédimus, primò Caufæ Antecedenti occurrere debemus, cui fi fit plethora per fanguinis miffionem, fi cacochymia per expurgationem, iuxta variationem humoris vitiofi; quòd fi totius corporis intempenies, vel hepatis, vel lienis, vel ventriculi fit occafio huiufcemodi Vlcerum, tunc procul dubio primò curantis confilium dirigi debet ad reductionem intemperiei partis affectæ, quod fiet tùm vniuerfalibus auxiliis, tum etiam victûs debita inftitutione, & localium remediorum applicatione quæ è directo intemperiei opponantur; & tandem ad topica auxilia quæ Vlceribus competunt ad eorum confolidationem deueniendum.

Summus igitur Vlcerum curandorum ac difficilè cicatricem recipientium curationis fcopus, erit vehemens exficcatio citra corrofionem, aut morfum, quæ fiet vfu adftringentium auxiliorum, & per auxilia metallica lota. Quâ ratione primò abluatur Vlcus fequenti aquâ ftillatitiâ.

℞. Succi agrimoniæ, folani, plantag. an. ℔. ß. vini albi ℥. iiij. aluminis crudi, ℥. ij. auripigmenti ℈. ß. albumina vj. ouorum, agitentur omnia fimul, & diftillentur. Deinde fequenti linimento vngatur Vlcus.

℞. Olei rofac. ℥. iiij. cerufæ ℥. ij. lithargyri aur. ℥. j. tuthiæ præparatæ, boli Armen. an. ℥. j. caphuræ diffolutæ in aqua rofacea ʒ. ij. olei papaueris ℥. ij. ceræ albæ quantum fufficit, fiat vnguentum.

Denique fequenti auxilio vtemur.

℞. Olei rofac. & myrtini, ana ℥. ij. ß. fucci folani, plantaginis, & femperuiui ana ℥. j. ß. feui hirc. & vitul. ana ℥. ij. pingued. fuillæ liquefactæ ℥. iij. aluminis crudi, calcis ter in aqua extinctæ, & lotæ, ana ʒ. vj. malicorij, balauftiorum, mirabolano. citrinor. ana ʒ. viij. æruginis rafilis ʒ. v. fcoriæ ferri ʒ. x. contufa omnia, & fimul mixta infundantur omnia per diem integrum, & bulliant modicum, & adde litharg. vtriufque, ana ʒ. x. cerufæ ʒ. vj. plumbi vfti ʒ. v. antimonij ℥. j. caphur. ℈. j. ceræ quantum fufficit, agitentur omnia diligenter in mortario

marmoreo,

marmoreo. Quo linimento mirabiliter vlcera maligna cicatrizantur, & ad conſolidationem perducuntur.

Sæpè etiam accidit, quòd Vlcus ſit virulentum, corroſiuum, ac depaſcens, quæ omnia Vlcerum genera, ſolùm ſecundum magis, & minùs diſcriminantur, & ſic ferè eandem indicant medicationem præ oculis quotidie habendam, quæ quidem tribus complebitur, primò quidem victu frigido & ſicco; ſecundò euacuatione antecedentis materiæi, tum per venæ ſectionem ſi videatur profutura; tum etiam per medicamenta expurgantia, quemadmodum in noſtris tractationibus docuimus *in medela Herpetum exedentium, & Eryſipelatis*. Particulares etiam reuulſiones conferent, tum cucurbitulis, frictionibus, tum ligaturis partium oppoſitarum. Tertius ſcopus ad topica refertur quæ componuntur ex frigidis, ſiccis, adſtringentibus, & diſcutientibus medicamentis, quorum ſimplicia ſunt lentes, plantago, ſolanum, ſummitates rubi, folia vlmi & papaueris, folia & fructus cotoneorum, & myrti, balauſtia, cortex granatorum, galla, plumbum vſtum & lotum, ac metallica omnia, ſuperioribus auxiliis deſcripta. Ex quibus omnibus, & ſimilibus aliis formantur fotus, linimenta, vnguenta, cerata & emplaſtra; & primò quidem in talium Vlcerum medela incipiunt nonnulli per applicationem puluerıs Mercurij ad auferendam Vlceris malitiam, & corroſionem, quem volunt diem integrum in Vlcere manere, ac ſuperponi vnguentum de minio donec Vlceris malitia extincta fuerit. Deindè verò Vlcus fouent, & vicinis particulas aquâ aluminosâ ſuperiùs dicta, vel ſequenti.

♃. Succi rubi, ſumach, virgæ paſtoris, plantag. ſolani, acetoſæ, an. quart. 1. albumina ouorum vj. aluminis in puluerem redacti ℥. iiij. diſtillentur omnia in alembico, & lauetur Vlcus.

Deinde ſequens aqua ſtillatitia optima cenſetur corrodentibus ac ſordidis Vlceribus.

♃. Ceruſæ, litharg. an. ℥. j. plumbi vſti ℥. ß. boli armeni ℥. j. ſanguinis dracon. terræ ſigill. an. ℥. j. aluminis combuſti ℥. ß. gallarum viridium, baccarum myrti, balauſtiorum, ſumach, ana manip. j. coriandi, ſeminis plantaginis ana ℥. ß. roſarum rubrarum p. ij. bulliant omnia in ſ. q. aquæ fabrorum, & cum omnia ſubſederint Vlcus eâ aquâ lauetur, & foueatur, quæ ſummoperè deſiccare valet. At ſi videatur magna intemperies calida cum Vlcere coniuncta, his addere oportebit vel hyoſcyam. in decoctione, vel papauer, aut mandragoram, & etiam mel ad deterſionem addemus in Vlcere ſordido. Vel ſi malueris ſequenti auxilio bene ſe habebit ægrotans.

♃. Aquæ plantaginis, & roſarum, ana quart. j. aluminis ℥. ij. ſacchari ℥. j. bulliant ſimul donec alumen ac ſaccharum liquefiant, & lauetur Vlcus, & ſi addideris mellis ℥. j. proderit quoque ſordidis Vlceribus.

Poſt Vlceris ablutionem admouendum vnguentum de minio, vel de plumbo, vel vnguentum rubrum cum caphura, vel vnguentum de tuthia, aut album cum caphura. Vel ſi mauis.

♃. Vnguenti de plumbo ℥. ij. vnguenti populeonis ʒ. ij. ſucci plantaginis ℥. j. albi oui, n. j. agitentur diligenter in mortario plumbeo.

Aliud vnguentum non minùs efficax conficitur ſic.

♃. Tuthiæ præpar. ℥. ß. plumbi vſti & loti, ceruſæ lotæ an. ℥. j. nutriantur in mortario plumbeo cum aqua plantaginis, deinde adde boli Armeni, & terræ ſigillatæ an. ʒ. ij. olei roſacei, & ceræ albæ, quod ſufficiat vt fiat vnguentum.

Cæterùm, ſi Vlcus his, & aliis ſimilibus auxiliis non cedat, immò potiùs magis ac magis ſerpat, cauterio erit vtendum, vel ſequenti cauſtico auxilio.

♃. Sublimati ʒ. ij. ß. vnguenti populeonis, vel dialthæ. ʒ. j. Miſce: aut ſublimatum cum vnguento albo miſceatur. Poſteà verò caſum eſcharæ erit conueniens vti vnguentis de calce & de tuthia ſimul mixtis in æquis partibus.

CAPVT VII.

De Sordido ac putri Vlcere.

SOrdidum & putridum Vlcus primò indicat vniuerſalia remedia, qualia ſunt victûs debita inſtitutio, venæ ſectio, & expurgatio, iuxta humorem peccantium ideam, nec non etiam ſpeciatim expoſcit ligni guaiaci vſum, tum vt corporis recrementa exſiccentur, tum etiam vt per ſudores exciantur, nec tam facilè in locum influant affectum.

Localia verò ſeu topica auxilia quæ in hac ſpecie Vlceris competunt, quamplurima ſunt, ex quibus inter ſimplicia enumerantur farina hordei, fabarum, cicerum, orobi, lupinorum, ariſtolochia, iris, centaurium minus, cuius ſuccus cum melle paratur, maximè ad Vlcera ſordida penis & ani; marrubium, gentiana, abſinthium, apium, mel, & omnia amara, ſalſa, & nitroſa, ex quibus fiunt lotiones, linimenta, & vnguenta, ſordes erit abluenda hydromelite, vel aquâ marinâ, vel lixiuio ex ℥. iiij. cineris caulium, & corticis fabarum cum ℔. j. aquæ pluuialis; aut ſi mauis laua Vlcus decoctione Rhois, balauſtiorum, corticum, mirobalanorum citrinorum, roſarum, & mellis, cui addere poterimus alumen. Cæterùm, animaduertere oportet ne in ſordido Vlcere imprudenter adſtringentibus auxiliis vtamur, quandoquidem ſorditiem huiuſmodi medicamenta magis incraſſant, quo fit vt poſteà difficiliùs detergeatur, fortior erit fotus ex lixiuio in quo ſit diſſolutum ægyptiacum, & deinde proderit valde ægyptiacum ſolum aut permixtum cum vnguento Regis pro magnitudine ſorditiei.

Miro modo ſequens auxilium mundificat ſordes.

♃. Succi apij, & mellis communis, an. ℥. iiij. terebinth. ℥. ij. pulueris ireos exſiccatæ ʒ. vj. farinæ hordei ʒ. iij. fiat vnguentum.

Sequens etiam auxilium eandem habet prærogatiuam.

♃. Succi abſinth. apij, & plantaginis, an. ℥. ij. farinæ hordei, & orobi, an. ℥. j. ß. terebinth. ℥. j. mellis quod ſufficit fiat vnguentum, adde myrrhæ ʒ. iij. aut eius loco oui vitellos, ſi velis adducere præſtans auxilium ad vomicam apertam.

Porrò, interdum accidere ſolet, vt ſordes in putredinem degeneret, quo euentu Vlcus abluendum erit oxycrato, vel muriâ, & deinde ex carnibus piſcium ſalſorum, farinâ orobi, ariſtolochiâ

lochiâ longâ, & melle in vino coctis in forma emplaſtri eſt applicanda, vel vnguentum ægyptiacum quod in Vlcere profundo poterit applicari dilutum in lixiuio, aut in decoctione præcedenti. Auicenna autem ſequenti vtitur auxilio.

♃. Tragaganthi rubri (quod auripigmentum vocant) ℥. j. calcis viuæ, aluminis, corticis mali punici, an. ʒ. vj. thuris, gallar. an. ℥. ß. ceræ, & olei,ana quantum ſufficit, fiat vnguentum.

Dum verò vehementioribus vtimur auxiliis ad deterſionem in ambitu Vlceris admouendum erit vnguentum de bolo Armeno ad cohibendam fluxionem, quæ ex nimio dolore poterit excitari. At ſi contigerit præfata Vlcera depaſcentia ſint, ità vt adiacentes partes magis ac magis erodant, medicamentis, malignis Vlceribus propriis indigebunt, ac nonnunquam exciſione eius quod patre eſt atque corruptum. Id autem fiet cum ferro ignito, aut acri medicamento, qualis eſt Trochiſcus de arſenico, aut ex ſequenti medicamine in forma ſolida poterunt formari penicilli.

♃. Terebinth. lotæ ℥. ß. ceræ albæ ʒ. ij. liquefiant ſimul deinde adde ſublimati ℥.j. agitentur omnia donec refrixerint. Et denique ſi hæc omnia ſatis non ſint, ad curationem Gangrænæ confugere debemus, de qua noſtris præcedentibus tractationibus abundè egimus.

Si tamen accidat huiuſcemodi Vlcus aut quodlibet aliud eſſe profundum, & ſinuoſum, præter vniuerſalia auxilia quoad topica attinet auxilia, pars affecta ita erit collocanda, vt Vlceris orificium ſupernè deorſum tendat, vt inde facilè pus effluat, & ſi id fieri non poſſit; aut ab orificio vſque ad fundum Vlcus ſcindendum, maximè quando cauitas eſt cuti proxima; aut ſi imminens periculum id prohibeat in fundo eſt aperiendum, indéque in ſinus, & cauitates fieri debent iniectiones ex detergentibus, & ſiccantibus. Proderunt itaque oxymel, vinum adſtringens, aqua aluminoſa cum melle, lixiuium, aqua marina, ægyptiacum in lixiuio, & melle diſſolutum, addito etiam puluere Mercurij; aut Vtemur ſequenti medicamine.

♃. Aquæ plantaginis, peculi. roſar. & caprifolij, ana ℥. ij. vnguenti ægyptiaci ℥. j. ß. fiat iniectio in ſinus Vlceris. Vel.

♃. Hordei integri p. j. ceterac, agrimoniæ, ana m. j. centaurij minoris, abſinth. an. m. ß. coquantur omnia in melicrato, & fiat iniectio.

Verumtamen ſi Vlcus ſatis deterſum videatur, vtemur ſequenti auxilio ad ſubſtantiæ deperditæ regenerationem.

♃. Hordei p. j. ß. Radic. ireos, folior. oliuæ, plantaginis,agrim.ana m.ß.coquantur in aqua,& in ℔.ß.colaturæ diſſolue mellis roſac.colati ℥.ij. myrrh. ʒ. ij. ß.thuris, maſticis, ana ʒ. j. myrrhæ ℥. ß. terebinth. lotæ ℥. j. ß. olei hyperici quod ſufficit, fiat vnguentum. Deinde ſuperponemus emplaſtrum de Minio, vel Apoſtolicum Chirurgicum, vel diacalciteos, cui ad exſiccationem, & adſtrictionem augendam miſcere poterimus nonnihil calcitidis, corticis granatorum, & gallarum in puluerem redactarum. Intereà verò vicinas partes muniemus auxilio partim repellente, partim diſcutiente, aut fouebimus ſequenti decoctione.

♃. Calamenth. origa. ſaluiæ, matricariæ, abſinth. & roriſmarini, an. m. j. chamæmeli, ſtœchados, & roſar. rubrar. an. m. j. nucum cupreſſi num. x. ſalis ℥. ij. aluminis ʒ. ij. mellis ℔. j. bulliant in lixiuio, & auſtero vino ad tertiam partem, & fiat fotus.

Admouendæ etiam erunt turundæ plumbeæ in formam cannulæ vt pus effluat,nec non etiam ligatura exprimens ſuperponatur, vt nihil extraneæ ſubſtantiæ, nec ſuperfluitatis reſiduum permaneat in ſinu Vlcerum, indéque meliùs atque citiùs carnis regeneratio ſuccedat.

CAPVT VLTIMVM.

De Fiſtula, Vlcerato Cancro, Vlcere verminoſo, & Combuſtione.

Fiſtula vel poterit eſſe recens, vel antiqua: ſi recens, conferunt iniectiones quemadmodum in Vlcere ſinuoſo, omnia tamen exſiccantia auxilia competunt quæ humidam ſubſtantiam ſuperfluam continuo emanantem abſumant. Quare meritò poſt victûs debitam inſtitutionem, necnon etiam poſt cætera Vniuerſalia medicamenta maiora, qualia ſunt ſanguinis miſſio, & expurgatio iuxta humorum peccantium ideam,ſequentibus topicis, ſeu localibus vtemur auxiliis.

♃. Decocti agrimoniæ, & foliorum oliuæ ℔. ß. in qua diſſolue ægyptiacum, aut vnguentum Apoſtolorum. Aut,

♃. Lixiuij ex cineribus braſſicæ, & corticum fabar. ℥. iiij. adde mellis roſac. ℥. j. ß. alumin. ℥. ß. bulliant modicum; deinde accipe prædictæ ebullitionis ℥. iij. pulueris præcipit. ℥. ß. & fiat iniectio. Aut vtere aquâ ſtillatitiâ, ſtercoris humani, quæ miro modo in fiſtula pròdeſſe vidimus: Aliud efficax auxilium.

♃. Terebinth. ℥.j. thuris ℥. ij. maſtic. aloës. garyoph. galangæ, cinamoni, nucis moſcatæ, & croci, an. ℥. j. gummi hæderæ ℥. vj. irrigentur vino albo, & aqua vitæ, & deinde diſtillentur, & aqua ſtillatitia iniiciatur in Fiſtulam,poſt iniectionem admoueatur, vel emplaſtrum Diuinum, vel de Gratia Dei.

Cæterùm, ſi Fiſtula inueterata fuerit, eiuſque orificium anguſtum, ipſum erit dilatandum penicillo, vel turunda ex gentiana, vel trochiſcis de minio, vel ſpongiâ quæ modo ſequenti præparabitur.

♃. Ceræ, reſinæ, an. ℥. j. ſublimati ʒ. j. liqueſcat cera cum reſina, ſublimatum poſteà addé, deinde imbue ſpongiam eâ mixtione, ſtatímque ipſam extrahe ne comburatur, & exprime diligenter.

Porrò poſtquam orificium fit ſatis dilatatum fiſtula extirpanda erit, aut acrioribus medicamentis, aut ſciſſione, vel cauterio, vel infundo incidatur, & poſteà applicetur cauterium. Auxilia verò quæ fiſtulam abſumunt ſunt trochiſci aſphodeli, auripigmentum, ſublimatum, arſenicum, vel trochiſci de arſenico. Tempore verò applicationis, Vlceris ambitus erit muniendus vnguento de bolo armeno, ne ſequatur inflammatio ex nimio dolore excitato vi horum auxiliorum.

Attamen quando tutum non eſt nec ſcindere fiſtulam, neque applicare cauterium, fient acres iniectiones cum aqua forti, aut aliquo ex cauſticis ſuprà ſcriptis.Poſt vſum verò cauterij, aut acrium auxiliorum, danda erit opera vt eſchara

decidat, & poſtquam callus fit ſublatus, Vlcus abluetur mulſo, & deindè imponemus medicamentum carnem generans, vt in Vlcere ſinuoſo. Quando denique non videtur congruum ſcindere callum, nec vti cauterio, nec acribus auxiliis, tàntum ſupererit, vt fiat purgatio pituitæ aut melancholiæ; & deinde vtemur topicis moderatè exſiccantibus, & admouendum emplaſtrum diachylon.

Cancer verò ſi vlceratus ſit, curabitur eiſdem auxiliis vniuerſalibus,quibus Tumorem cancroſum curauimus, diſputationibus noſtris. Topica verò auxilia erunt ſequentia. Imprimis ſi cancer ſit in externa corporis parte,ità vt poſſit cum ſuis radicibus tutò extirpari, illicò nouaculà eſt ſcindendus, & ſanguis deinde craſſus exprimendus, & proſequenda medela Vlceris vt alia quælibet. Verùm non defuêre aliqui qui poſt ſciſſionem vtantur cauſticis auxiliis, aut cauterio ad abſumendam humiditatem;inter medicamenta autem cauſtica arſenicum principatum tenet. Intereà tamen loca vicina vnguento de bolo lenienda, & deinde vt eſchara decidat tentare licebit.

Porrò,ſi Cancer ſit magnus,valdéque infiltratus, & in partibus interioribus, aut iuxta principem aliquam partem. Vel ob aliam cauſam ægrotus pati non poſſit ſciſſionem, tunc vtique ab ea abſtinendum eſt, & ſatisfecerimus ſi cancri augmentum impediamus purgatione, & victûs debita inſtitutione. Topica verò auxilia ad id conducentia ſunt ſuccus ſolani, & acetoſæ, aut aqua ſtillatitia, plumbum etiam, antimonium, & alia exſiccantia, & refrigerantia, qualia ſunt vnguentum album, de plumbo, de litharg.aut de tuthia: aut,

♃. Ceruſæ vſtæ, & quinquies in aqua roſacea lotæ, plumbi vſti, & loti,an. ℥. j. tuth. præparat. ℥. ß. litharg. nutriti ʒ. iij. ſuccorum ſolani, ſemperuiu. & hyoſcyami, an. ℥. j. lactis ſem. papauer. cum aqua roſacea extracti ℥. ij. lactis muliebris ℥. j. olei roſac. ℥. iiij. ceræ albæ ℥. j. fiant vnguentum ex arte.

Inſuper nonnulli lauant quotidie Vlcus vino in quo tapſus barbatus coctus ſit: Alij aquis ſolani, plantaginis, roſarum, cortice mirobalanor. cum modico aluminis aliquantulum coctis, poſteà ſuccum ſolani in mortario plumbeo agitant vſque ad formam linimenti.

Deinde vermium generatio in Vlceribus prohibetur prohibendo putredinem ex qua generantur: actuales verò vermes interficiemus ſuccis, vel decoctis abſintih. eupatorij, centaurij, marrubij, & ſimilium herbarum amararum: Millefolium quoque laudatur ad vermes necandos,cuius ʒ.j. datur pueris in vino ad vermes ventriculi occidendos; & maior quantitas datur grandioribus; & ad vermes aurius eædem fiunt iniectiones.

Denique combuſtio ſi ſit magna,auxilia expoſcit vniuerſalia iuxta humores peccantes. Quoad topica pars vſta eſt igni offerenda, vt calor calorem trahat, & vt bullæ non excitentur:applicantur etiam cæpæ cum ſale, communia ſunt remedia aqua roſacea, vel ſolani, vel endiuiæ cum oui albumine diù agitata; acetum autem non probamus ob acrimoniam; proſunt etiam vnguentum album, & rubrum cum caphura, albumine oui, & aqua roſacea, & alia ſimilia. Inductâ iam cicatrice, quotidie ipſam oleo de vitellis ouorum oblinito. Et hæc de hoc Tractatu.

MONITVM.

Hanc de Spiritibus Diſquiſitionem quæ de Humoribus Tractatum excipere debuiſſet, (vt ordo Phyſiologicus poſtulabat) quia iuſto tardiùs ab Authore accepimus, properante prælo, hîc apponere neceſſum fuit.

TRACTA

TRACTATVS
DE SPIRITIBVS.

CAPVT I.
Quid sit Spiritus.

SPIRITVS nomen in aliis Disciplinis, & in Medicina varias habet significationes;quandoque enim aërem, vel ventum significat, vt ex *capite* 4. *lib. de Mundo* constat : interdum verò aërem, qui respiratione attrahitur, & expellitur, imò & ipsam respirationem ; & hæc significatio Hippocrati satis familiaris est. Similiter significat difficultatem spirandi. Sæpè etiam flatus in corpore per spiritum explicantur ; nec non exhalationes, aut vapores à corpore aliquo quomodocumque resolutos.

Cæterùm, hoc loco pro instituto nostro spiritus dicitur corpus tenuissimum, & leuissimum, calidum, & purissimum ex tenuissima, & maximè sincera sanguinis parte genitum, actionúmque edendarum necessarium instrumentum; quâ rationie Galenus 3. *de facultatibus naturalibus*, *cap*. 14. naturam spiritûs describit per hæc verba. *Spiritus est corpus tenuissimum, & leuissimum eorum quæ in nostro corpore sunt.* Itaque spiritûs natura, provt ad nostrum institutum attinet, minimè contraponitur rei corporeæ : Cæterùm, dicitur spiritus, comparatione factâ ad alias substantias nostri corporis, quæ quia carent illa tenuitate, quâ pollent spiritus, ratione cuius imperceptibiles dicuntur, ab illis segregantur, quoniam recedere videntur à corporeitate ; non quidem quia reuerà non sint corporei.

Est insuper spiritus, primum, & præcipuum instrumentum, quod in partibus principalibus confectum per suos canales in membra influit, & facultates conseruat, & vt ad actum secundum accedere possint, efficit : Vnde vbi partes destituuntur spiritibus, vitâ, ac sensu priuantur, non quidem in actu primo, sed in actu secundo, eò quòd defficit præcipuum instrumentum, medio quo facultates operantur.

Ex his constat spiritus facilè moueri, & disseminari per totum corpus propter ipsorum nempè tenuitatem, & leuitatem, quâ ratione Hippocrates 6. *Epidem. parte* 8. *text*. 7. ait tria esse in nostro corpore ; continentia, contenta, & impetum facientia. Vbi per impetum facientia intelligunt omnes Expositores *Spiritus* ; propter insignem ipsorum mobilitatem ; itàque Galenus, *libr*. 1. *de different. febr. capite* 1. triplex genus febrium constituit, quorum vnum vocat diariam febrem, ex eo quòd calor sit vltimatus in spiritibus, de quo satis abundè egimus *nostro Tomo* 2. *pro Doctorali Laurea Complutensi* : Ex quibus etiam licet colligere iuxta Antiquorum opinionem certissimum esse spiritus dari in nostro corpore. Tamen si forsan aliqui id negare ausi fuerint, audiant Galenum 12. *Method. capite* 5. de syncope sic fantem. *Virium robur certam quantitatem, & qualitatem spirituum postulat.*

Liquet iam spiritus concessisse Galenum in nostro corpore, à quibus vita fouetur : non tamen adducitur ratio, quæ nos suadeat, spiritus dari, & ob id Argenterius *libr*.2. *de Somno, & Vigilia, cap*. 6. carpit Galenum. Fernelius rationem adducere intendit *lib*. 4. *Physiologiæ, capit*. 2. propter distantiam animæ cum corpore, vt scilicet inter se vniantur, mediis spiritibus; quâ admisâ doctrinâ probant aliqui necessitatem spirituum in corpore ; nam illud, quo ablato tollitur vnio aliquorum, & posito ponitur, videtur esse medium vnionis ; sed deficiente spiritu, separatur anima à corpore, quæ anteà erat vnita. Ergo spiritus est medium, & vinculum, quo anima vnitur copori.

Cæterùm, Fernelij fundamentum minimè conuincit ; nam etsi distantia inter materiam, & formam sit maxima : tamen cùm altera se habeat vt potentia, altera vt actus, non indigent, necessariò spiritibus, vt vniantur ; imò in opinione sancti Thomæ, nullum vinculum est necessarium inter materiam, & formam. Sic 1. *parte, quæst*. 76. *artic*. 7. rationem adducit, quia anima dat esse actu per suam essentiam. Ergo immediatè tribuit materiæ esse actu. Priùs autem Philosophus hanc doctrinam insinuauit 2. *lib. de Anima, cap*. 1. vbi ait. *Idcircò non quærere oportet si vnum sit anima, atque corpus, sicut neque ceram, & figuram, neque omninò materiam cuiusque, & id cuius materies est.* Constat autem figuram immediatè vniri ceræ : Ergo etiam anima corpori. Hanc opinionem sequitur tota Thomistarum Schola. Præterquam quòd etiamsi concedamus, formam vniri materiæ, medio vinculo substantiali, modo scilicet vnionis distincto à materia, & forma (quod verius semper in Philosophia iudicaui) Nihilominùs non indè infertur, talem modum vnionis spiritum esse : Neque ratio id conuincit, nam licèt verum sit, ablato spiritu, auferri tandem vnionem animæ,

animæ, & corporis, & vitam deficere, indè tamen non licet colligere, esse medium vnitiuum; sed esse dispositionem requisitam necessariò ad operandum, necnon etiam pro vita, & sic spiritibus deficientibus deficit forma. Et forsan iuxta hunc sensum vocauit Fernelius spiritum vinculum; nempè propter dispositionem necessariam ad vitam, quam producit spiritus, aut propter necessitatem operationis, ad quam conducit, aut propter vtrumque: Et hac ratione videtur Fernelio, optimè probari, existentiam, & necessitatem spirituum, quippe ipsis ablatis, cessant plura necessaria ad vitam. Sed si inquiras contra Fernelium, vndè constat, illa plura necessaria ad vitam cessare defectu spirituum? Respondet Argenterius, experimento constare, vulnerato thorace, hominem interire, licèt nihil, aut exiguum sanguinis, aut alterius substantiæ crassioris profluat. Ergo vita deficit propter resolutionem, & defectum tenuissimæ alicuius substantiæ: At non est altera, nisi spiritus: Ergo hoc experimento deducitur spirituum in nostro corpore necessitas, & existentia. In cuius confirmationem Galenus super illa verba Hippocrat. 6. *Aphor. comment.* 27. *Quicumque suppurati, aut aquam inter cutem patientes, vruntur, aut secantur: si pus, aut aqua confertim effluxerint, omninò moriuntur*, ait; causam mortis esse nimiam copiam spirituum, qui euacuantur.

Ratione etiam suadetur, nam in syncope, & animi deliquio vires celerrimè reficiuntur, appositis odoribus; & idem in doloribus atrocissimis accidit, quod fieri neutiquam posset, nisi substantia tenuissima, qualis spiritus est, citissimè resoluitur, & breuissimo tempore regeneratur. Ità Galenus 21. *Method. cap.* 5. dum de causis syncopis loquitur: igitur experimentis his satis conuincitur, dari spiritus in nostro corpore, qui à corde veluti à perenni fonte in totum corpus diffunduntur, à quibus vita fouetur, & natiuus calor omnium membrorum ad actum reducitur, iuuatúrque ab spirituum calore, vt sua opera perficiat. Neque solùm ex productione caloris conuincitur necessitas, & existentia spirituum; nam calor, qui à spiritibus producitur, posset sine dubio suppleri ab altero agente calido, cùm omnis calor sit eiusdem speciei: At videmus quòd si deficiat spirituum communicatio in aliquo membro, nequaquam posse suppleri ab altero agente calido illam viuificationem, quod sine dubio arguit necessitatem, & existentiam spirituum in nostro corpore, à quibus non solùm calor producitur vitalis; sed etiam altera alia qualitas distincta à primis, quam irradiantem vocant, de qua fuit sermo, dum de partibus egimus; sufficiat in præsentiarum ex hoc deducere necessitatem, & existentiam spirituum in nostro corpore.

CAPVT II.

An sint plures species Spirituum.

Commune satis, & receptum est apud Medicos, in corde generari spiritus, qui dicuntur vitales, eò quòd ad opera vitæ deseruiant, nempè ad motum cordis, & arteriarum, quibus vita custoditur, & similiter in cerebro generari spiritus, qui dicuntur animales, eò quòd ad opera animalia deseruiant, nempè ad sensum & motum, de quibus *Tractat. de partibus, & facultatibus*, copiosior est sermo. Dubitamus in præsenti an huiusmodi spiritus specie differant, & insuper an præter spiritum animalem, & vitalem, teneamur concedere spiritum naturalem in iecore fabricatum, sicut & vitalem in corde, & animalem in cerebro.

Circa primum Argenterius, *lib.* 2. *de Somno, & Vigilia, cap.* 9. affirmat, solum esse vnicum spiritum, ipsúmque deseruire ad omnes actiones vitales, animales, & naturales, ratione diuersæ dispositionis, quam à diuersis membris recipit, & proindè solùm fortiri differentiam accidentalem, minimè verò essentialem, & specificam: etenim idem spiritus secundum essentiam solùm, variatâ dispositione, siue ex parte agentis, siue ex parte passi, conducit ad diuersa opera, non aliter ac in artificialibus vnum, & idem instrumentum ad plura opera deseruit, solùm propter diuersam artificis directionem. Cùm ergo facultas nostra naturalis sit artifex, & spiritus sit instrumentum, quo mediante operatur, poterit sine dubio dirigi à nostra natura pro diuersis operibus, variatâ solùm dispositione, ipsius entitate inuariatâ, vndè solum vnicum spiritum concedit, quin sit necesse multiplicare entitates substantiales.

Ratione etiam fulcitur assertum; etenim solùm est vnum calidum influens à corde procedens, & hoc sufficit ad omnes actiones, iuxta omnium Medicorum consensum: Ergo sufficiens etiam erit vnus spiritus pro omnibus actionibus: etsi forsan diuersi spiritus specie concedantur, similiter diuersa natura calidi influentis debet concedi. Vlteriùs validatur hæc opinio, quia si concedantur diuersi spiritus dubium non est quin inter se permisceantur, & confundantur, vndè & actiones ad quas deseruiunt confundi necesse est, imò & impediri ad inuicem operationes, videtur rationabile, intendente quolibet spiritu sua opera elicere in præsentia alterius, cum quo est permixtum. Ex quo infertur, vnum tantum esse spiritum secundum speciem; fortiri tamen differentias accidentales propter diuersa temperaméta participata à membris diuersis, à quibus alteratur. Consonat Auicen. *fen* 1. *l.* 1. *doctr.* 6. *c.* 4. vbi solius spiritus vitalis mentionem fecit; & infrà solùm differentiam accidentalem suprà insinuatam videtur concedere per sequentia verba. *Quando enim pars spiritus in ventriculum peruenerit, cerebri complexionem recipiet, & erit conueniens, vt ex eo prouenìant virtutum operationes, quæ in eo primò reperta sunt, & similiter in hepate, & similiter in testibus.* Ergo ex mente Auicennæ

Auicennæ folùm eft vnius fpiritus,qui per folam variationem in difpofitione diuerfarum operationum opifex eft. Nec mirum fi eadem anima, folùm per organa diuerfa, & ratione diuerfarum complexionum in cerebro,varia & diuerfiffima in animali opera elicit ; quod idem fpiritus, variatâ in ipfo difpofitione, ad varia opera patranda fit inftrumentum.

Probabilior opinio,& magis recepta inter omnes Medicos eft, fpiritum animalem , & vitalem effentialiter, & fpecificè differre. Primum fundamentum huius affertionis eft diuerfitas maxima inter actiones animales , & vitales , quæ arguit principium effentiale, & fpecificè diuerfum.Nec valet fi refpondeas , ex hoc fundamento fequi, etiam effe concedendos diuerfos fpiritus animales in fpecie, vtpotè dantur diuerfiffimæ actiones animales, vt patet in fenfibus , tum externis, tum internis,& tamen ex hoc non deducitur effe multiplicandos fpiritus animales fpecie diuerfos, imò vnum fpiritum animalem fufficere , omnes vno ore fatentur. Ergo ex diuerfis, operibus animalibus, & vitalibus, non infertur legitimè fpecie differre vitalem fpiritum ab animali. Cæterùm , paritas non tenet , nam licèt fpiritus animalis difponat plura organa diuerfa pro diuerfis operationibus , tamen difpofitionem vnam in fpecie producitur in omnibus ; nempè ad fenfum, & motum,& fic vnus in fpecie fpiritus fufficit ; qui ad diuerfas actiones fub eâdem fpecie conducat : At cùm actiones vitales fint diuerfæ fpeciei ab actionibus animalibus , meritò principium effentialiter & fpecificè diuerfum requirunt.

Infuper fuadetur affumptum ; nam ex fpiritu vitali generatur in cerebro animalis virtute alicuius difpofitionis , quam producit cerebrum in fpiritu vitali , hæc minimè eft naturalis, nec dimanat à forma fpiritûs vitalis (aliàs non indigeret alteratione cerebri.) Ergo eft violenta, ficut calefactio formæ aquæ : Ergo nifi virtutem huius difpofitionis violentæ fpiritus vitalis amittat formam , & adquirat aliam , minimè poteft effe permanens ; fed omninò variabilis ad quamcumque alterationem ; imò ad præfentiam actionis cordis variabitur , (quidquid fit de actione cerebri intendentis idem , cùm ipfius actio fit valde remiffior.) Conftat autem actiones animales requirere permanentiam in viuenti ad ipfius conferuationem in ftatu naturali. Ergo debent procedere à principio fixo , & permanenti. Cùm ergo nifi fpiritus vitales per diuerfam formam effentialem , & fpecificam permutentur in animales , talis virtus non poffit effe permanens: Infertur rationabiliter formam fpecificam, & effentialiter diuerfam acquirere fpiritus vitales, quando virtute cerebri in animales tranfmutantur.

Corroboratur vlteriùs conclufio pofita, nam fpiritus animalis , qui generatur in cerebro ex aëre , aut vapore fanguinum , differt non dubiè effentialiter , & fpecificè à forma aëris, & à vapore fanguinis, cùm neque in forma aëris, neque in vapore fanguinis contineatur eminenter fpiritus animalis: At talis fpiritus non eft vitalis,cùm minimè alteratus fit à corde. Ergo differt fpecie, & effentialiter à fpiritu vitali ; ac per confequens fpiritus animalis qui fit ex vitali , debet differre fpecie à vitali , quippe eiufdem ordinis eft fpiritus animalis , ex quacumque materia generetur , cùm ex materia non fumat fpecificationem. Ergo fi fpiritus animalis factus ex aërea fubftantia , differt fpecie à vitali , etiam ille, qui generatur ex vitali , differt fpecie à vitali, Confirmatur , nam fpiritus vitalis differt fpecie ab aëre , & vapore fanguinis , ex quibus fit.Ergo etiam fpiritus animalis debet differre fpecie à vitalibus, ex quibus fit.

Tandem fulcitur affertio noftra , quia fpiritus vitalis habet ab interno principio , & à propria forma peculiarem illam vim, quâ arteriæ, & cor mouentur motu pulsûs , ratione difpofitionis communicatæ à corde , vbi generatur : Ergo etiam fpiritus animalis factus ex vitali per actionem cerebri debet participare virtutem ad fenfum , & motum per acquifitionem nouæ formæ fubftantialis in illa materia : ac proindè fpiritus animalis differt à vitali effentialiter , & fpecificè. Antecedens eft certum ; & ex eo conuincitur , quòd fi folùm vapor fanguinis , aut aër , ex quibus generantur fpiritus vitales, haberent virtutem pulfificam per meram alterationem productam à corde in fubiecto , ficut aqua quando recepit calorem ab igne, & non ab interno principio ; à forma nempè fubftantiali , fequeretur, minimè effe neceffarium fpiritum vitalem , cùm poffit cor eandem alterationem , & virtutem communicare omnibus membris per continui alterationem (quod refragatur experimento.) Ergo fpiritus vitalis talis dicitur per propriam formam fpecificam habentem virtutem ad opera vitalia : ac per confequens cùm eadem fit ratio de animali fpiritu producto in cerebro ex qualibet materia, & idem fequetur inconueniens. Videtur dicendum , animalem fpiritum participare vim ad fenfum & motum à propria forma fubftantiali diuerfa à forma fpiritûs vitalis, non per meram alterationem factam à cerebro in vitalibus fpiritibus , ficut alteratio quæ fit ab igne in aqua.

Si refpondeas , quòd etfi alteratio illa à cerebro in vitales fpiritus effet violenta : (& idem de alteratione à corde circa vitales fuos fpiritus currit argumentum) nihilominùs poffet effe firma, & permanens , quia conferuatur à cerebro operante intra fphæram fuæ actiuitatis, ficut lux conferuatur à fole intra totam fphæram fuæ actiuitatis : Tamen contrà infertur, minimè effe neceffarios fpiritus , vt fuprà infinuauimus , cùm poffit cor , & cerebrum diffundere fuam virtutem , & alterationem illam in omnia membra contenta intra fphæram fuæ actiuitatis , ficut illam diffundit in omnes fpiritus diftantiffimos, propter quod aiebant Contrarij , effe illam virtutem permanentem, etfi effet violenta,& non à propria forma cuiuflibet fpiritûs petita.

Argumenta in contrarium adducta nullius roboris funt, nam paritas de inftrumento artificiali nihil probat,etenim vnum & idem inftrumentum artis neutiquam ad omnia opera artis conducit, etfi poffit habere diuerfum vfum; fic etiam in fpiritu animali videmus conducere ad diuerfa opera intra eandem fpeciem ; non tamen ad omnia opera,quæ in viuenti reperiuntur,cùm nimia diuerfitas expoftulet principium fpecie diuerfum, vt fuprà oftendimus.

Ad rationem dicimus,fufficere ad omnes actiones vnum calidum influens , quia folùm præftat vitalem calefactionem,quæ ratio vna & communis eft pro omnibus actionibus viuentis;At verò fpiritus

ſpiritus non ſolùm ſe habent ad actiones viuentis ſecundum aliquam rationem communem; ſed peculiariter recipiunt virtutem determinatam ad vitalem, & animalem actionem, quæ non poteſt eſſe vna eadem, & communis: Et ſic meritò deducimus, ſpiritum non eſſe vnum, ſed diuerſum ſpecie;calidum verò influens vnum ſufficere.

Ad tertium argumentum reſpondetur, quod licèt diuerſi ſpiritus permiſceantur, minimè ſe impediunt ad operandum, quia affectus, quos producunt in partibus non ſunt contrarij. Ad locum Auicennæ dicimus, quod in illo capite agit ex profeſſo de vitali ſpiritu, & ſic ſolùm adduxit generationem ſpiritûs vitalis, & non alterius, etſi obiter in ipſo capite de animali ſpiritu mentionem fecerit. Neque verba adducta aliquid probant, nam ad rem, de qua agit, minimè oportebat diuerſitatem ſpecificam inter ſpiritus aſſignare; ſed temperamenti diuerſitatem, ex vi cuius, & alterationis factæ à cerebro in ſpiritibus vitalibus. (Et idem eſt de aliis alterationibus à reliquis membris principalibus) ſine dubio adquiritur noua forma ſubſtantialis diuerſa à prima, quod tacuit Auicenna, neque ex eo colligitur, contrarium dixiſſe. Ad confirmationem dicimus, animam eſſe vnam, tamen diuerſas operationes exercere, mediis facultatibus ſpecie diuerſis, & ſic cùm opera animalia, & vitalia ſummoperè differant requirunt inſtrumenta, & facultates ſpecie diuerſas, vndè ſpiritus ſpecie erunt diuerſi.

CAPVT III.

An detur peculiaris Spiritus naturalis influens?

PLures Authores antiqui, ex quibus vnus eſt Fernelius *lib. 4. partis natur. cap. 10.* ſine controuerſia admittunt ſpiritum quemdam naturalem inſitum cuilibet parti, quem etiam implantatum appellant; diuerſum tamen iuxta cuiuſlibet partis diuerſitatem. Huius opinionis etiam fuit Segarra *in præfation. librorum de facultatibus naturalibus*, vbi docet, hanc ſubſtantiam ſpirituoſam, ſeu ſpiritum naturalem implantatum idem eſſe cum calido innato. Tuetur etiam hanc opinionem Donatus ab Altomari *quæſt. de ſpiritu naturali*, quem ſequitur Mercatus *lib. 1. de pulſuum armonia, tractatu ſecundo, pagina mihi 45.* Omnes tamen iſti Doctores fundamentum huius aſſertionis deſumunt ex Galeni authoritate *lib. 11. Meth. cap. 5.* & 12. *eiuſdem capite etiam 5.* vbi docet partes noſtri corporis conſtare ex triplici ſubſtantia; carnoſâ ſcilicet, ſolidâ,& ſpirituoſâ. Clarius tamen *lib. 5. de ſimpl. medicament. facult. cap. 9.* per ſequentia verba. *Sed nos dicta eius aut perperam capere oportet, ac cognoſcere, innatum dixiſſe calorem, quem in vnoquoque animantium, & natiuum ſpiritum nominamus.*

Cæterùm, (quidquid ſit de ſpiritu inſito, ſeu implatato, de quo minimè curo) quia ſolùm eſt quæſtio de nomine, an calidum noſtrum innatum poſſit vocari inſitus ſpiritus, vt Galenus, & Doctores citati inſinuant, & minimè probant; litigium noſtrum minimè procedit de ſpiritu, ſeu calido innato naturali, qui ex principiis generationis contrahitur, & ab ſpiritu vitali influenti fouetur: de cuius exiſtentia minimè poteſt eſſe dubium: Etſi falsò aaliqui velint concedere, ſpiritum naturalem inſitum eſſe ſubſtantiam ab alijs diuerſam, quæ ſit pars vera. Solùm ergo eſt quæſtio noſtra: An ſicut datur ſpiritus vitalis, & animalis influens in reliqua corporis membra à corde, & cerebro? Sic debeat concedi ſpiritus naturalis influens à iecore, medio quo communicetur omnibus membris virtus naturalis?

Et quidem circa huius controuerſiæ deciſionem non leuem occaſionem dubitandi dedit Galenus 12. *Method. cap. 5.* vbi ait. *Quòd ſi naturalis aliquis ſpiritus ſit, vtique in iecore, & venis continebitur.* Ex quibus verbis planè colligitur, Galenum de naturali ſpiritu dubitâſſe, cùm eodem loco indubitanter concedat, vitalem, & animalem ſpiritum. Cùm ergo Galenus nihil fixum de naturali ſpiritu influenti dicat, ex aliis dirimenda eſt controuerſia. Auicenna *fen. 1. lib. 1. doctr. 8. cap. 4.* partem affirmantem videtur tueri per ſequentia verba. *Quod cùm ſpiritus vitalis peruenit ad iecur, accipit quandam complexionem peculiarem, & ſit naturalis.* Sentit ergo expreſſè ex ſpiritu vitali fieri naturalem ſpiritum, per alterationem à iecore factam; à quo accipit virtutem pro naturalibus actionibus obeundis; & licèt Petrus Garcia *diſput. 40. cap. 12. fol. 1242.* affirmet, Auicennam loqui de ſententia Ariſtotelis, qui ſolùm vnicum ſpiritum vitalem concedit, & minimè ex propria opinione, fallitur meo iudicio, vt ex lectione contextûs conſtat; tum etiam quia 1. *parte Canticorum tractat. 1. à textu. 81. vſque ad 85.* cuius titulus eſt *Rememoratio de ſpiritibus.* Vbi ex profeſſo de ipſis loquitur, ſic ait. *Spiritus diuiditur in naturalem genitum ex vapore laudabili mundo.* Hæc *in textu.* 81. & *textu.* 82. profequitur ſic. *Et diuiditur in eum, qui in cerebrum, & in panniculis eius retinetur.* Concludit *textu* 85. ſic. *In quolibet ex ſpiritibus eſt virtus propria, alia ab illa quæ eſt in alio.* Ex quibus verbis planè conſtat, Auicennam ex propriâ mente, & ſpecialiter de ſpiritibus ſermonem faciente, concedere ſpiritum naturalem, diuerſum ab animalibus, & vitalibus; Et miror certè Virum adeò doctum qualem Petrum Garciam, adducere hoc Auicennæ teſtimonium pro parte contraria, & tamen in reſponſione ſolùm adducere pro ſolutione. Ibi *in loco Canticorum* aliam materiam ſpiritûs naturalis ponere Auicennam: ſolutio quidem tanti Authoris indigna, nam etſi concedat Auicenna, ſpiritum naturalem fieri ex vitali, & ſimiliter ex vapore laudabili mundo, non infertur inde, non concedere ſpiritum naturalem; ſed ex varia materia poſſe generari, ſicut etiam alij ſpiritus non habent determinatam materiam, ex qua generentur. Ergo Auicennæ placitum ſemper manet in ſua vi, & contra ipſum opinatur Petrus Garcia, & hoc fateri debebat ratione conuictus.

Rationibus etiam Auicennæ placitum comprobari poteſt, quia tria ſunt principia, quæ noſtrum corpus gubernant iuxta communem Medicorum conſenſum; cor ſcilicet, cerebrum, & iecur; ſed cor & cerebrum indigent ad ſuas actiones propriis ſpiritibus influentibus. Ergo

etiam

tiam iecur indiget ſpiritu naturali, medio quo diffundat ſuam virtutem cuilibet membro. Secundò validatur eadem aſſertio, nam quælibet pars noſtri corporis conſtat ex triplici ſubſtantia, carnosâ ſcilicet, ſolidâ, & ſpirituosâ, vt ex Galeno 11. *Method. cap.* 1. didicimus. Ergo ſingulis debet correſpondere proportionatum alimentum; ſed inſitæ, ſeu implatatæ ſpirituoſæ ſubſtantiæ, nullum aliud poteſt eſſe proportionatum alimentum præter ſpiritum naturalem, vt per ſe patet. Ergo talis ſpiritus minimè eſt denegandus. Cæterùm, quòd ſubſtantia ſpirituoſa indigeat proportionato alimento, deducitur ex Galeno 1. *de ſanitate tuenda, cap.*2. per ſequentia verba. *Cùm tota moles animalium in perpetuo fluore ſit, niſi ſimilis altera ſubſtantia, pro ea quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur, certè atque diſſipabitur vniuerſa.* Cùm ergo ſpirituoſa ſubſtantia faciliùs diſſipetur, indigebit non dubiè ſpiritu naturali, tanquam alimento proportionato ad facilem reſtaurationem, & repoſitionem, loco ſubſtantiæ ſpirituoſæ deperditæ. Tandem fulcitur aſſumptum, quia ſicut ſe habet virtus vitalis ad animalem, ſic naturalis ad vitalem; ſed ſpiritus vitalis ſe habet vt materia reſpectu animalis, ita vt per vlteriorem coctionem fiat animalis. Ergo reſpectu facultatis vitalis debet eſſe ſpiritus naturalis, qui ſe habeat vt materia, & per vlteriorem coctionem fiat vitalis: aut debet aſſignari ratio, cur ad animalem ſpiritum fuit neceſſarius vitalis vt materia, & non ad vitalem ſpiritum, non ſit neceſſarius alter ſpiritus, vt materia, qui poſſit dici naturalis.

Verior tamen opinio eſt, minimè dari ſpiritum naturalem influentem, medio quo virtus altetatrix communicetur reliquis membris diſtinctum à ſpiritu vitali, & animali. Fundamentum huius aſſertionis eſt, quod virtus naturalis eſt inſita cuilibet membro ad ſuas naturales actiones perficiendas, & minimè ab alio communicata; totum quod ex Galenó videtur conſtare 1. *de locis affectis, cap. vltimo* per ſequentia verba. *Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis; ſi quidem naturalibus inſitam actionis vim eſſe: animalibus verò inſtrumentis à principio veluti lumen à ſole influere oſtenſum eſt.* Senſit ergo expreſsè Galenus, virtutem naturalem inſitam eſſe in omnibus membris, & minimè participatam ab alio ad differentiam virtutis animalis, quæ à cerebro in reliqua membra influit, ſicut lumen à ſole diffunditur. Si ergo naturalis virtus inſita eſt cuilibet membro, impertinens omnino eſt naturalis ſpiritus, medio quo diffundatur à iecore virtus naturalis in reliqua corporis membra.

Aliqui ex Scriptoribus Barbaris interpretantur adducta Galeni verba de particularibus virtutibus naturalibus, nempè de attrahente, retinente, alterante, & expellente facultate, quas omnes eſſe inſitas omnibus membris, & minimè participatas docent cum Galeno. Cæterùm, minimè de virtute naturali efficiendi ſanguinem, quam à iecore influere in venas, medio naturali ſpiritu docent. Quâ ratione dicitur ab eodem Galeno 6. *de Placitis.* Talis enim cuiuſdam facultatis origo iecur eſt, qualis plantis ineſt. Verumtamen interpretatio hæc minimè conuincit aſſumptum; etenim ab libitum de peculiaribus facultatibus, & non de omnibus explicatur Galenus; ſiquidem quod naturale eſt, & cuilibet membro neceſſarium ad vitam, inſitum eſt ipſi. Ergo omnis operatio naturalis, quæ legitimè ad gradum vegetandi pertineat, debet eſſe inſita cuilibet membro, quin alicuius ſit exceptio; ac proindè minimè eſt neceſſarius ſpiritus naturalis influens, medio quo naturalis virtus communicetur omnibus membris.

In cuius doctrinæ confirmationem Galenus *loco nuper citato de locis affectis* poſt adducta verba, expreſsè tenet, inſtrumentis naturalibus accidere nonnunquam, vt ipſis illæſis, eorum actio pereat: Naturalibus tamen inſtrumentis, id nequaquam poſſe accidere. Perpendite verba. *Quamobrem ſolis partibus, quæ ſentiendi, & mouendi vim habent, accidit ipſis interdum nequaquam læſis; tamen earum actionem perire, id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet.* Ex his planè conſtat iuxta Galeni doctrinam, naturalia inſtrumenta non pati per conſenſum, affectâ ſcilicet origine; ſed ſemper propriâ paſſione laborare, & inſitam eſſe virtutem naturalem omnibus membris, & minimè influxam, & participatam à iecore, non ſolùm circa peculiares virtutes naturales, verùm etiam circa virtutem ſanguinis generatricem: ſiquidem ſi à iecore in venas diffunderetur virtus generandi ſanguinem, medio ſpiritu naturali influente ex ſola hepatis affectione, nihil patientibus venis, priuaretur generatione ſanguinis. Vnde inſtrumenta naturalia, ſicut & animalia in paſſione per conſenſum eodem modo ſe habebunt, quod opponitur, & refragatur doctrinæ Galeni adductæ, quæ abſolutè tenet de omnibus inſtrumentis naturalibus, minimè pati per conſenſum.

Et ratione à ſimili probatur manifeſtè, nam quod ad naturales potentias attinet inter nos & plantas eadem militat ratio, cùm principium vegetandi eiuſdem ſit ordinis. Ita Galenus 1. *lib. de cauſ. ſymptomat.* per ſequentia verba. *Totum enim hoc genus actionum, quod animale non eſt, ſed naturale, eodem modo perficitur, atque in animalibus.* Ergo nutriuntur, & creſcunt, & generant plantæ non minùs quàm animalia, omniáque munia obeunt, ad naturalem virtutem ſpectantia, ac per conſequens, ſi virtus naturalis in plantis alimenta diſpenſat, & omnia ſuæ virtutis opera exequitur ſine ſpiritu naturali influenti, meritò in nobis talis ſpiritus denegatur ad opera omnia naturalia obeunda.

Corroboratur vlteriùs noſtra opinio, argumento deſumpto ex fundamento communi, & ſatis probabili, quo aſſeritur, ideò iecur eſſe officinam, vbi fabricatur maſſa ſanguinaria, quia habet ſimilitudinem in modo ſubſtantiæ cum ſanguine, ideóque aſſimilat ſibi materiam, quippe in fabrica humorum ſe habet vt agens merè naturale. His præmiſſis, ſic formo argumentum in fauorem noſtræ aſſertionis. Nullum agens eorum, quæ vim commutandi habent ob ſimilitudinem, poteſt propriam vim alteri præſtare, niſi præſtet etiam ſimilitudinem; patet antecedens in igne, ſiquidem minimè poteſt vim ſuam naturalem generandi ignem

præstare, nisi illud ipsum ignem faciat priùs; sed modus substantiæ hepatis minimè potest communicari reliquis membris. Ergo neque virtutem fabricandi sanguinem potest diffundere iecur in omnia membra, medio influxu seu spiritu naturali influente, qui sit delator virtutis naturalis, eo modo quo accidit in virtute animali, & vitali.

Consonat hæc doctrina cum ea quam adduximus *Tractatu nostro de Humoribus*, vbi docuimus, humores omnes per se à iecore generari, tanquam à causa æquiuoca, & membro principali in dignitate, & officio à Natura constituto; in reliquis autem membris posse generari interdum humores per accidens, medio calore & temperamento tanquam instrumēto cuiuslibet membri intendentis suam nutritionem propter variam, & heterogeneam materiæ dispositionem, ratione cuius ex dispositionibus productis ab agente, & ex his, quæ sunt in materia heterogenea, resultat per accidens forma humorum ab agente vniuersi producta propter exigentiam illius dispositionis mediæ, quæ est vltima ad formam humorum. Cùm ergo iecoris propria virtus non diffunditur (aliàs in quolibet membro per se humores semper, & continuò generarentur, sicut in iecore, quod experimento refragatur) dicendum est insitam esse virtutem naturalem in omnibus membris independenter ab influxu iecoris peculiari ad propriam nutritionem, & generationem consimilis substantiæ, medio calore proprio, & natiuo, & spirituum vitalium calore, à quo natiuus fouetur, quin sit necessarius spiritus naturalis influens, vt satis constat ex doctrina superiùs adducta.

Vlteriùs etiam non leuis ratio se offert, desumpta ex similitudine cordis, & cerebri, in quibus motus dilatationis, & compressionis inuenitur pro generatione continua spirituum: neque in illis sufficit virtus trahens connaturalis partium pro attractione materiæ, ex qua spiritus generantur: indicium sanè firmissimum, quod egent pulsifico motu pro fabrica spirituum. Cùm ergo in iecore non sit pulsificus motus, inferre debemus, in ipso non fabricari spiritum naturalem influentem, ad cujus materiæ attractionem non sufficeret virtus naturalis trahens, sicut non sufficit in cerebro, & corde pro perenni spirituum vitalium, & animalium generatione. Accedit etiam, quod ad naturales actiones, seu vegetabiles videtur sufficiens temperamentum, in quo viget calor, & humiditas pro nutritione, & augmentatione: neque ad huiusmodi parum iuuat calor spirituum vitalium. Cùm ergo nihil peculiare inueniamus in vegetabilibus actionibus ad multiplicationem spiritûs naturalis influentis, meritò ipsum denegamus.

Restat soluere argumenta, quæ pro contraria parte sunt adducta. Auicennæ testimonium soluunt plures dicentes, à spiritu vitali iuuari iecur, & ibi recipere ipsum spiritum vitalem complexionem à iecore, ratione cuius dicitur naturalis spiritus, postquam à iecore recipit alterationem, quin vitalis spiritus immutet formam, & specificam naturam, & hâc ratione verificatur, quòd cùm spiritus vitalis accedit ad iecur, accipit ab ipso complexionem quandam peculiarem, ratione cuius sit naturalis; non quidem quia ex vi illius alterationis conuertatur in aliam naturam specificam spiritûs naturalis; sed quia conducat ad actiones naturales simul cum iecoris actione, & hac eàdem ratione interpretantur plures prædictum locum Auicennæ, eò quòd loquatur de sententia Aristotelis ponentis solùm vnicum spiritum vitalem, qui cùm accedit ad cerebrum accipit virtutem animalē, & cùm accedit ad iecur, accipit naturalem vim. Et hâc eàdem ratione iudicant, interpretari posse alterum testimonium Auicennæ 1. *parte Canticor.* suprà adductum; nam etsi fateatur trimembrem spirituum diuisionem, non est quia naturâ specificâ differant; sed quia in cerebro & iecore accipiant vitales spiritus complexionem conducentem ad opera naturalia & animalia.

Licèt tamen effugium hoc possit sufficere ad solutionem doctrinæ adductæ ab Auicenna, tamen reuerà persuasus sum, Principem Auicennam sensisse dari spiritus animales specie diuersos ab aliis, vt ex lectione *cap.4. citati* constabit, & præcipuè ex loco Canticorum, vbi ex professo de natura spirituum egit. Cæterùm, quia Galeni doctrina citata in nostra conclusione vrget valde, necnon etiam rationes adductæ, magis probo eam doctrinam, quam etiam tuetur Vallesius noster *cap.17. lib. 2. Controuers.* vbi nec verbum de testimonijs adductis Auicennæ pro contraria parte tradit, quod in tanto Authore non leue omissionis peccatum est, præcipuè vbi litigiosa valde censetur controuersia, & tanti ponderis sunt Auicennæ testimonia suprà relata.

Ad primam rationem respondeo facilè, quod iecur constituitur in ratione partis principis, non quidem quia virtutem aliis membris præstet, sed materiam nutritionis, & generationis omnium membrorum: Necnon etiam, quia venarum, quæ virtutis naturalis sunt instrumenta radix sit. Secundum argumentum soluitur, si dicamus, quod etiamsi concedamus, partem spirituosam, seu spiritum implantatum in quolibet membro, non indè necessariò fateri debemus, spiritum naturalem influentem ad ipsius nutritionem, cùm certum sit sufficere vaporem sanguinis, seu tenuissimam eius partem, quæ sine dubio erit proportionatum alimentum.

Ad vltimum respondeo, negando similitudinem, & negando etiam materiam necessariam ad generationem spirituum, cùm certum sit animales posse generari ex aëre, & ex vapore sanguinis, & similiter ex vitalibus, & vitales etiam generantur ex aëre, & tenuiori parte sanguinis. Præterquam quòd si necessariò ad generationem cuiuslibet spiritus præcederent alij tanquam materia, daretur processus in infinitum; nam si ob hanc rationem ponerentur spiritus naturales; similiter ad generationem spirituum naturalium deberent præcedere spiritus alterius naturæ, & sic processus in infinitum.

CAPVT IV.

An generatio Spirituum spectet ad naturalem facultatem coquentem?

COmmune satis est inter Authores, vitales spiritus generari in corde, & arterijs, tum ex vapore sanguinis, tum etiam ex aëre attracto, mediâ respiratione, & pulsifico motu: similiter

etiam

etiam de animalibus ſpiritibus tenent, generari in cerebro, ſeu ventriculis ipſius, partim ex vitalibus ſpiritibus, qui per arterias in illos diſſeminantur, partim etiam ex inſpirato aëre. Inquirimus ergo in præſenti, an ſpirituum vitalium, & animalium generatio ſpectet ad facultatem coquentem: an verò ad vitalem reſidétem in corde, & animalem reſidentem in cerebro, reducenda ſit vitalium, & animalium ſpirituum generatio.

Et quidem videtur ſpiritus vitales procedere à facultate vitali reſidente in corde, tanquam à principio effectiuo, & ſimiliter animales ſpiritus ab animali facultate, cuius domicilium eſt in cerebro, dimanare. Argumentum deſumitur ex loco vbi generantur; ſiquidem vitales ſpiritus non niſi in corde, & arteriis generantur, vbi reſidet vitalis facultas: Animales non niſi in cerebro, vbi animalis facultas habet proprium domicilium. Ergo tales ſpiritus à peculiaribus, & principalibus facultatibus generantur, quarum ſunt propria, & peculiaria inſtrumenta. Cùm ergo inſtrumenta cuiuſlibet artis ſpectent ad artem, cuius ſunt propria inſtrumenta, etiam videtur generationem ſpirituum vitalium, & animalium ſpectare ad facultatem vitalem, & animalem, quarum ſunt propria inſtrumenta.

Cæterùm, quòd ſpiritus minimè ſiant à facultate coquenti, probari videtur ex eo quòd, omne quod coquitur, redditur ſimile coquenti principio in modo ſubſtantiæ, & in accidentibus; ſed ſpiritus vitalis minimè aſſimilatur cordi, neque animalis cerebro in modo ſubſtantiæ, aut accidentibus. Ergo non procedunt per coctionem à corde, & cerebro. Vlteriùs, quia quælibet pars noſtri corporis nutritur ex illa materia, quæ ab illa alteratur, & coquitur; ſed neque cor nutritur à vitali ſpiritu, neque cerebrum ab animali. Ergo ſpiritus non generantur à corde, & cerebro per coctionem. Tandem quia in qualibet coctione generantur, ſeu reſultant duo excrementa, alterum tenue, alterum craſſum, authore Galeno 3. *Method. cap.4.* ſed in generatione ſpirituum minimè apparent talia excrementa. Ergo non fiunt per coctionem.

Probabilior opinio, & magis communis inter Doctores eſt, ſpiritus fieri per coctionem: ità ſentit Valleſius 2. *Controuerſ. cap.18.* & eam intendit probare ex Galeno *libro an ſanguis in arteriis contineatur*, vbi ait, fieri ſpiritus ex vapore ſanguinis, aut aëre, coctione quadam. Inde infert. Ergo à coctrice facultate, quippe coctio illius actio eſt.

Cæterùm, Petrus Garcia *diſput.4.* dum de natura, & numero ſpirituum *in ſua parte naturali* agit *cap.13.* expreſsè aſſerit, ſiniſtrè adduci Galenum à Valleſio. Illicò tamen ad huius veritatis indagationem totum librum Galeni perlegi, & minimè verba adducta à Valleſio inueni, neque alia, ex quibus deducere poſſim, ſpiritus per coctionem generari, vnde ad alia propero, quæ hanc communem Recentiorum opinionem ſuadere poſſint. Clariùs igitur videtur tueri hanc opinionem *lib.9. de vſu part. cap.4.* per ſequentia verba. *Demonſtratum eſt in illis commentariis, animam ratiocinatricem in cerebro habitare, per eámque partem non ratiocinari, ſpiritúmque animalem in ipſa quamplurimum continere qualitatis proprietatem ex ſui ipſius coctione adeptam.* Ergo ſpiritus animalis accipit virtutem à cerebro, mediâ ipſius coctione. Vlteriùs etiam *lib.7. de placitis* ait Galenus. *Sicut ſpiritus vitalis in corde, & arteriis, ex materia generationis inſpiratione, & humoris exhalatione ſumpta, ità animalis ex vitali perfectiùs coctio oritur.* Conſonat hæc doctrina cum ea, quæ anteà Hippocrates ſcripſerat *libello de alimento*, vbi ſpirituum generationem nutritionem vocat per ſequentia verba, *Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia reſpiratio.* Quibus verbis apertè inferunt, ad nutrientem facultatem pertinere ſpirituum generationem.

Ratione etiam intendunt ſuadere hanc communem opinionem, quam adducit Valleſius *loco citato ſuprà*, & ea eſt, quia nullius rei generatio ſpectat ad vllam aliam facultatem, niſi ad naturalem, quippe ad animalem facultatem ſolùm attinet ſentire, & mouere, ad vitalem pulſare, & ſubire motus animi, nihil autem horum eſt gignere ſpiritus ex ſanguine, ſeu ipſius vapore. Ergo ſolùm ad naturalem facultatem attinet ſpirituum generatio. Confirmatur hæc eadem aſſertio, quia naturalis ortus rerum fit coctione, ſicut corruptio mixtorum putredine celebratur; Cùm ergo ſpirituum productio ſit naturalis generatio, mediâ coctione fieri debent. Corroboratur vlteriùs aſſumptum, nam putredo ſemper ſupponit coctionem in ſubiecto putrefaciendo; ſed ſpiritus poſſunt putrefieri. Ergo ſupponitur in ipſis terminus coctionis productus: ſed terminus coctionis fit media actione coctrice. Ergo ſpiritus per coctionem fiunt.

Priùs tamen, quàm mentem propriam exponamus ſupponere debemus id, quod certiſſimum eſt in doctrina Galeni, & omnium Medicorum, nempè in corde eſſe inſitas facultates omnes naturales, ſimúlque vitalem, ſeu pulſificam, & reciprocè vnam ab altera dependere, & ſimul alteram alteri ſuccurrere: ſimiliter etiam in cerebro inſita eſt facultas naturalis, & animalis, mutuámque in ſe habent dependentiam ad ſuas functiones obeundas. Itaque facultas naturalis, quæ reſidet in corde, & in cerebro, ſubminiſtrat materiam, & ipſam perficit pro nutritione, & augmento, & producit quicquid requiritur ad ſuam naturalem conſeruationem. Cæterùm, ſi in corde, & in cerebro contemplemus munera peculiaria, & principatum ipſis à Natura dicatum; necnon etiam dignitatem officij aliquid aliud peculiare in ipſis relucet; nempè facultas generandi ſpiritus, ſeu inſtrumenta communia pro ſuis operibus.

His præiactis, noſtra opinio eſt, generationem ſpirituum vitalium in corde eſſe actionem mediam per participationem naturalis facultatis reſidentis in corde, & vitalis ipſi etiam inſitæ, quæ ſimul, & ſemel per mutuam dependentiam concurrunt ad generationem ſpirituum vitalium; naturales quidem generando, & ſuppeditando materiam idoneam; vitalis verò cordis ipſam ſigillando, vt opera vitalia ſingulis membris participet; vtraque tamen actio concurrit ad productionem ſpiritus vitalis, & ad ipſius formæ introductionem, atque adeò forma ſpiritus vitalis connotat actionem coctricem, & naturalem, quatenus naturale inſtrumentum eſt; actionem autem vitalem, quatenus peculiare inſtrumentum principalis facultatis reſidentis in corde, à qua ſigillationem accipit, & vim pro actionibus vitalibus ad pulſificam facultatem pertinentibus, & motum arteriarum, quæ quia altioris ordinis ſunt, ſine dubio expoſcunt prin-

cipium

cipium effectiuum altioris virtutis, qualis eſt facultas vitalis cordis, de qua diximus *noſtro Tractatu de Pulſibus*, minimè pertinere ad animam vegetatiuam; ſed eſſe actionem mediam inter ſenſitiuam, & vegetatiuam. Ergo inſtrumentum facultatis vitalis quatenus vitalis altioris ordinis eſt, & ità ad facultatem altiorem pertinet, ac per conſequens per actionem produci debet, quæ non ſit merè naturalis; ſed media per participationem virtutis vitalis, quæ reſidet in corde, à qua accipit ſpiritus ſigillationem, & vim ad vitales actiones obeundas, & idem de generatione ſpirituum animalium pari ordine, & ratione eâdem tenendum eſt; nempè quòd ſpiritus animalis, media actione, producatur, quæ ſit particeps naturalis, & animalis facultatis reſidentis in cerebro, à qua accipiant ſpiritus vim, ad animales actiones, ſeu ad ſenſum, & motum obeundum.

Probatur vlteriùs, quia facultas naturalis coctrix cordis, præcisè quatenus naturalis (idem de facultate naturali cerebri currit argumentum) ſolùm ordinatur ad alterationem alimenti, & ipſius præparationem pro nutritione peculiari cordis. Ergo quando producit inſtrumentum ſeu ſpiritum vitalem pro vitalibus actionibus per ſe tanquam membrum principale ad hunc ſpecialem finem à Natura dicatum, influit in ipſius generationem, ſeu productionem ſuâ peculiari facultate, à qua tanquam à cauſa æquiuoca oritur ſpiritus vitalis, qui præcipuum inſtrumentum eſt ad opera pulſifica, quæ quia altioris ordinis ſunt (ſicut & animalia opera) quæ ab ſpiritibus animalibus, & vitalibus producuntur, dicendum eſt minimè à ſola facultate naturali coquente procedere; præcipuè cùm hæc quatenus talis eiuſdem ordinis ſit in corde, & in cerebro. Ergo ſi in corde producitur inſtrumentum, ſeu ſpiritus ſpecie diuerſus, ac in cerebro, indicium manifeſtum eſt concurrere ad peculiarem ſpiritum, & peculiare inſtrumentum diuersâ formâ ſpecificâ ornatum peculiarem facultatem vitalem cerebri, & animalem cordis, à quibus virtus vitalis, & animalis ſine dubio participatur.

Suadetur etiam à ſimili idem aſſumptum de ſpiritu gignitiuo, ſeu parte ſpirituoſa exiſtente in ſemine producto à teſtibus, in quibus ſemen generatur, non ſolùm per coctionem à facultate ipſorum merè, & purè vegetabili, ſed ab ipſis teſticulis tanquam ab arte principali in ordine ad ſpeciem, quorum facultas æquiuocè operatur, & producit inſtrumentum generationis, ſeu ſemen, in quo, ſaltem ſecundum eius partem ſpirituoſam relucet vis generandi, & formandi omnia membra, quæ virtus nequaquam eſt merè naturalis, ſed generatiua, à teſtibus producta ſua peculiari virtute generatiua dicata à Natura ad id munus propter dignitatem officij ſui. Ergo ſicut actio generatiua ſeminis, ſeu ſpiritus gignitiui non ſolùm eſt purè vegetabilis in opinione probabiliori; ſed ad altiorem ordinem, & indaginem ſpectat, & ad facultatem generatiuam, quia opera ſeminis ſunt ſuperioris ordinis, quàm opera purè vegetabilium; ità ſimiliter generatio ſpirituum animalium, & vitalium non eſt purè vegetabilis, imò & ipſorum fabrica non ſolùm fit à facultate coctrice cordis, & cerebri; ſed etiam à peculiari facultate vitali cordis, & animali cerebri.

Præterea etiam quia ſi ſolùm ſpiritus ab actione purè vegetabili, & merè naturali coquente, quatenus talis, producerentur, quin vitalis facultas cordis, & animalis cerebri aliquid operentur, & minimè concurrentibus ad fabricam ſpirituum animalium & vitalium, ſequeretur, quòd potiùs in hepate vbi perfectiùs reſidet coctrix, & vegetabiliùs facultas, producantur ſpiritus cuiuſvis generis. Si ergo ſolùm in corde, & cerebro generantur. Ergo quia ab actione peculiari cordis, & cerebri aliquid recipiunt, influente facultate vitali cordis, & animali cerebri in ſpirituum generationem, à quibus omnes partes accipiunt, & mendicant virtutem ad opera vitalia, & animalia, ac per conſequens actio productiua ſpirituum media eſt per participationem geminarum facultatum, naturalis coctricis, quæ ſe habet per modum inchoantis, & vitalis cordis, quæ ſe habet per modum perficientis in productione ſpirituum vitalium.

Valleſius noſter 2.*Controuerſ. cap.*18. abſolutè tenet, ſpirituum omnium generationem ſolùm fabricari à facultate naturali coctrice inſita cordi, & cerebro, per ſequentia verba. *Ità igitur cenſeo, naturalem facultatem ſpiritus gignere in cerebro, & in corde, diuerſos quidem iuxta differentiam naturæ earum partium, & illa quidem Natura eſt, quæ facit membrum eſſe idoneum, ſpiritum talem gignere, & ſpiritu tali vti ad has, aut illas actiones, & eſt quidem idoneum gignere, quà naturali facultate præditum; vti verò quà animali, aut vitali*. En Valleſij noſtri verba ad litteram tranſlata, quibus ſuam mentem explicat: ſi tamen maturè ipſa perpendamus, cenſeo quidem, illuſtrare noſtram concluſionem, ſiquidem naturalis facultas cordis, & cerebri eiuſdem ſpeciei eſt. Si ergo hæc gignit ſpiritus diuerſos, *iuxta differentiam naturæ earum partium, & ea natura eſt, quæ facit membrum eſſe idoneum ſpiritum talem gignere, & ſpiritu tali vti*: Ergo peculiaris natura, ſeu facultas peculiaris cordis, & cerebri concurrit ad ſpirituum generationem. Patet conſequentia, quia ſi ſecludamus, concurſum facultatis animalis cerebri, & vitalis cordis in productione ſpirituum, & ſolùm concurrat facultas naturalis coctrix, non eſt aſſignabile principium diuerſitatis ſpecificæ ſpirituum, quippè facultas coctrix naturalis eadem eſt in ſpecie in cerebro, & corde, locus, autem diuerſus cordis & cerebri, vbi fabricantur ſpiritus minimè influere poteſt in diuerſitatem ſpecificam ipſorum (cùm ſint ſpatia inania) niſi facultates peculiares partium, in quibus Natura artificiosè machinauit tales cauitates, ſeu ventriculos, peculiariter influent. Ergo niſi ſpiritus procedant à facultate animali cerebri, & vitali cordis, non eſt intelligibilis ipſorum diuerſitas ſpecifica, vel quaſi generica, quia plus differunt ſpiritus, quàm humores inter ſe. Concurrit ergo facultas naturalis coctrix ad generationem ſpirituum, tanquam principium primum in ordine, inchoando talem productionem, eò quòd omnis alia facultas indigeat miniſterio naturalis facultatis: vitalis verò, & animalis facultas concurrunt perficiendo huiuſmodi generationem, & hâc ratione intelligenda ſunt vltima verba Valleſij, videlicet, *Et eſt quidem idoneum* (id eſt membrum vbi generantur ſpiritus, de quo facit relationem) *gignere, quà naturali facultate præditum: vti verò, quà animali, aut vitali*. Ex his inſero, Ergo in ſententia Valleſij ſaltem concurrit

facultas

facultas animalis cerebri, & vitalis cordis ad vſum ſpirituum; ſed talis vſus non poteſt facere illos ſpiritus eſſe ſpecie diuerſos, niſi à peculiari, & diuerſa natura cordis, & cerebri aliquid in ipſis influat, vtpote per actionem naturalem coctricem in ſpecie vnam, à qua fiunt in ſententia Valleſij non poſſint diuerſificari, vt ipſe fatetur. Ergo ſi accipiunt diuerſitatem iuxta differentiam naturæ earum partium, colligitur rationabiliter ex hac doctrina Valleſij geminam facultatem concurrere ad productionem ſpirituum naturalem, & vitalem, alteram inchoantem, talem generantem: alteram verò perficientem, vt à nobis explicatum eſt.

Hinc facile erit ſoluere argumenta, ſi quæ militant contra noſtram reſolutionem. Ad primum deſumptum ex Galeni mente 9. *de Vſu part.* dicimus, potiùs conducere pro noſtra concluſione, nam tenet, *Spiritum animalem quamplurimum continere qualitatis proprietatem ex ſui ipſius coctione adeptam.* Si ergo quamplurimum continet ex coctione, Ergo totum, quod continet ſpiritus non participat ex vi actionis coctricis; imò relinquitur locus, vt animalis facultas cerebri perficiat actionem generatiuam ſpiritus, ſigillando ipſos pro actionibus animalibus.

Neque ex eo, quòd animalis ſpiritus ex vitali perfectiùs cocto fiat, ſequitur, non interuenire ad generationem ſpirituum, facultatem vitalem, & animalem; ſed certum eſt, vtramque facultatem concurrere, naturalem inchoantem, & animalem & vitalem perficientem illam generationem. Sic ſoluitur alterum argumentum deſumptum ex 7. *de Placitis*, ſicut & alterum Hippocratis locum ex *libello de alimento*, nam ibi etſi denotet, ſpiritus fieri per coctionem; non tamen negat concurſum ſimultaneum facultatis vitalis, & animalis, quæ ex vi peculiaris concurſus communicant ſpiritibus virtutem vitalem, & animalem, & ſic licèt ad animalem ſolùm ſpectet ſentire, & mouere, & ad vitalem pulſare: hoc ſufficit, vt perficiatur generatio ſpirituum, & diuerſitas ſpecifica ipſorum intelligatur. Vnde argumentum, quo vtitur Valleſius nihil probat contra nos. Neque vltima confirmatio, quippe etſi verum ſit nihil generari niſi coctum, neque putreſieri niſi ſupponat coctionem, Nos id fatemur, quia ſemper in generatione ſpirituum ſupponitur coctio ad actionem perfectiuã facultatis vitalis, & animalis, quo bene ſtat, vt vtraque facultas concurrat ad productionem ſpirituum; naturalis quidem inchoando, vitalis, & animalis perficiendo, & ſic actio media eſt per participationem ſpirituum generatio, vt ſuprà à nobis demonſtratum eſt.

Capvt V.

De loco vbi generatur Spiritus Vitalis, & materia ex qua fit.

Ità certa eſt ſpirituum vitalium generatio in noſtro corpore, vt nullo egeat ſcrutinio: certum eſt etiam inter ſpiritus habere primum locum vitales, & ſic in præſenti inquirimus locum vbi generantur, & inſuper materiam, ex qua fiunt. Circa primum certum eſt, vitales ſpiritus generari in ſiniſtro ventriculo cordis, & ab ipſius facultate tanquam ab efficienti, ità Auicenna *fen.1. lib.1. doctr.8. cap.4.* per ſequentia verba. *Et ſicut apud Medicos hepar primæ generationis eſt principium, ità cor generationis ſecundæ principium exiſtit.* Vbi aduerte Auicennam ſermonem facere de fabrica ſpirituum vitalium. Priùs autem Ariſtoteles id inſinuauerat *lib. de communi animalium motu.* Certum eſt etiam ſpiritus vitales generari in arteriis; ità Galenus 7. *de Placitis, cap.3.* clariùs tamen *lib.8. cap.8.* ſic, *Arteriæ dum diſtenduntur per capita, quibus cutem adeunt, exteriorem aërem in corpus trahunt, atque id tribus de cauſis, vt refrigerent, vt ventilent, vt ſpiritum gignant.* Ratio etiam deſumitur ex eodem Galeno *libro An ſanguis in arteriis contineatur, cap.4.* vbi expreſsè docet, eundem vſum præſtare arteriarum motum, etiam quantum ad generationem ſpirituum, ſicut & ipſius cordis. Cùm ergo arteriæ pulſent, ſicut cor, vt per ſe patet, talis motus debet ordinari ad eumdem finem, ſicut & motus cordis; ſed hic non ſolùm dirigitur in attemperationem caloris, verùm etiam in ſpirituum generationem. Ergo & motus arteriarum. Non ergo eſt ratio cur ipſis denegemus generationem ſpirituum vitalium.

Neque valet, ſi aliquis reſpondeat, motum arteriarum ſolùm eſſe propter generationem ſpirituum in corde. Nam contra inſtatur: Motus arteriarum non eſt ſolùm propter cordis attemperationem, (aliter enim oporteret patere ingreſſum totius aëris attracti per arterias ad cor contra Galeni placitum, eò quòd valuulæ dilatatione clauduntur.) Ergo idem motus non ſolùm erit propter generationem ſpirituum in corde, verùm etiam in ipſis arteriis.

Nec valet ſi objicias, quia aër in arteriis non durat ampliùs, quàm ſit tempus dilatationis ipſarum, quippe expellitur per compreſſionem: hoc autem tempus adeò breue eſt, vt non poſſit ſufficere ad generationem ſpirituum. Non, inquam valet, ſiquidem ampliùs durat aër intra arterias, quàm dilatatio, vtpote per compreſſionem arteriarum aër non expellitur; ſed fuligines; ſi enim aër expelleretur, neque in corde generarentur ſpiritus defectu huius conditionis, quippe compreſſione expelleretur etiam, & ſic non eſſet materia ex qua ſpiritus generarentur, de quo poſteà erit digladiatio, & conſtabit futile eſſe hoc argumentum, cùm ſpiritus ex vapore ſanguinis potiori iure generentur.

Dices vlteriùs, arteriæ ſunt frigidæ ex propria natura. Ergo in ipſis non poſſunt generari ſpiritus vitales, qui calidiores ſunt. Reſpondeo, ſpiritus eſſe calidiores corde, & nihilominùs in ipſo generari. Ergo etſi arteriæ ſint frigidæ ex propria natura, poſſunt in ipſis generari ſpiritus; præcipuè cùm actu habeant calorem receptum à ſpiritibus, à quo, tanquam ab efficienti, ſit generatio ſimul cum calore arteriarum naturali. Sed contra poteſt inſtari ſolutio hæc, quia nulla cauſa efficiens accipit virtutem agendi ab effectu ab ipſa producto; ſed cor, & arteriæ accipiunt vim à ſpiritibus vitalibus ad ſuas actiones: Ergo non producunt ſpiritus efficienter. Reſpondeo argumentum oſtendere, ab illo ſpiritu ſingulari, qui ſe habet vt effectus, nihil recipere cor, & arterias, quod ſit neceſſarium ad talem actionem; optimè tamen poterit recipere ab alia parte ſpiritus, quæ huic actioni ſupponitur; cùm

autem

autem deueniendum sit ad primam actionem, & spiritum primò productum, etiam respectu huius præcedit in corde qualitas communicata de spiritu genito à matre, seu parentibus, & sic ab illo iuuatur ad generationem reliquorum: vndè bene compatitur, quod cor sit minùs calidum, quàm spiritus, & nihilominùs possit esse author, & efficiens ipsorum, idémque in arteriis currit; præterquam quòd à forma spirituum poterit resultare intensior calor, etsi remissior sit productus, qui se habeat tanquam dispositio ad formam.

Maior tamen digladiatio inter Authores est, An arteriæ propria & insitâ virtute generent spiritus vitales, vel potiùs per influxum receptum à corde? Et quidem circa hanc dubitationem Authores tenentes, spiritus fieri per actionem purè naturalem coctricem, affirmant, spiritus vitales generari virtute insitâ arteriarum, ex eo quòd virtus naturalis minimè communicatur per influxum (vt ex suprà dictis constat.) Si ergo in arteriis fabricantur spiritus, virtute ipsarum fieri debet, & non per influxum à corde. Sed hæc ratio non conuincit assumptum, etenim possunt generari in arteriis spiritus à facultate cordis immediatè operante intra sphæram suæ actiuitatis, & non medio influxu.

Neque ex hoc sequitur, etiam in venis posse generari spiritus, qui sunt intra sphæram actiuitatis cordis, nam quælibet cauitas non est idem ea ad cuiuslibet effectus productionem, etsi in ipsa sit materia, ex qua possit generari, & sit intra sphæram agentis. Sic videmus fœtum non formari nisi in vtero, nec lac nisi in mammis, nec medullam nisi in ossibus; vnde nec spiritus poterunt generari nisi in arteriis propter specialem loci dispositionem.

Noster Petrus Garcia *disput. 40. in sua parte naturali, cap. 7.* asserit, satis probabile esse, arterias generare spiritus vitales propriâ, & insitâ virtute, forsan conuictus ratione primò adducta, cùm ipse doceat, spiritus generari per actionem purè naturalem coctricem, etsi fateatur planè, ad oppositum asserendum, non esse rationem, quæ efficaciter conuincat.

Nos tamen asserimus, spiritus vitales in arteriis generari, non quidem virtute insita ipsarum (quippe nulla est ratio id conuincens) sed per virtutem influxam à corde (aut forsan ipso immediatè propriâ virtute operante intra sphæram suæ actiuitatis) quod improbabile non iudico.

Hæc Conclusio consonat valde doctrinæ nostræ *capite præcedenti* adductæ de actione generatiua spiritûs vitalis, ad q..em, cùm concurrat vitalis facultas cordis, quæ principatum obtinet in genere vitalium coctionum, & ob hanc dignitatem generet instrumentum pro vitalibus actionibus; credendum est ad cor solam spectare spirituum vitalium generationem, & minimè talem facultatem esse insitam arteriis; sed potiùs participatam à corde per ipsius influxum. Suadet assertum argumentum desumptum ex natura cordis, & arteriarum, quæ sunt partes organicæ valde dissimiles. Sicut ergo habent diuersum esse substantiale partiale, etiam habent facultatem heterogeneam omninò diuersam: ac per consequens effectus diuersos debent producere. Ergo si spiritus vitales generantur in corde propria virtute, vt omnes fatentur, non poterunt generari in arteriis propriâ, & insita vi; sed potiùs participatâ, & influxâ à corde.

Secundum, quod proponitur inuestigandum circa materiam ex qua generantur spiritus, litigiosum valdè est, & grauiorem continet difficultatem. Auicenna *fen. 1. lib. 1. doctr. 8. cap. 4.* vnicam materiam ex qua generantur spiritus vitales assignauit per sequentia verba. *Ex humorum vaporibus, & eorum subtilitate secundum aliquam complexionem substantia generatur subtilis, quæ est spiritus.* Sentit ergo, vaporem sanguinis, seu humorum esse materiam spirituum vitalium. Idem etiam tenet *libro de viribus cordis, cap. 1.* sic. *Produxit etiam spiritum ex subtilitate humorum, & igneitate.*

Galenus verò geminam materiam spirituum vitalium assignauit *lib. 12. Method. cap. 5.* per sequentia verba. *Vitalis spiritus non æquè demonstratio existit; sed tamen in corde eum, & arteriis contineri, alienum à ratione non est, eundémque nutriturum maximè quidem ex respiratione; sed tamen & ex sanguine.* Ex quibus verbis videtur sanè, Galenum sentire, materiam spirituum, non solùm esse sanguinis vaporem, verùm & aërem inspiratum. Consonat idem Galenus *6. de vsu partium, cap. 2.* vbi ait, *Ipsum cor indigere aëris substantia præter qualitatem:* Sed aëris substantia ad nihil aliud potest conducere, nisi vt sit materia spirituum, cùm ipsius qualitas ad attemperationem deseruiat caloris natiui. Ex Galeni ergo mente videtur, ex aëre generari spiritum vitalem in corde.

Cæterùm, difficile videtur, ex aëre vitales spiritus generari, quoniam est corpus elementale omninò simplex, & cùm ex corpore simplici non possit corpus mixtum nutriri, ità neque generari, quia eadem est materia generationis, & nutritionis ex Aristotele *2. de generat. cap. 8.* quâ etiam ratione neque aqua nutrit, neque ex ipsa tanquam ex materia poterit fieri, seu generari corpus mixtum, (aliàs animal esset simplex, & ex vno constans elemento, quod opponitur naturæ corporis mixti, quatenus tale est.) Cùm ergo spiritus sit corpus mixtum, neque poterit nutriri, nec fieri ex aëre, ità tenet Auerrhoës *lib. 2. collect. c. 16.*

Si aliquis respondeat, spiritum generari, & refici ex aëre, non quidem seorsum, sed permixto cum alio corpore. Contra instari potest solutio, quia aqua non nutrit, etiamsi sit permixta cum alio corpore mixto: sed solùm se habet tanquam vehiculum, & hac ratione iuuat ad nutritionem, non quia ipsa aqua nutriat; sic de aëre censendum est, quòd solus non nutriat; sed quòd iuuet ad restaurationem, & generationem spiritûs, quoniam conducit ad penetrationem, & subtilitatem materiæ, seu vaporis sanguinis, ex quo sit spiritus. In hoc sensu exponitur Auicen. *fen. 10. lib. 3. tract. 1. cap. 1.* à Gentile de Fulgineo, quando tenet, aërem conducere ad restaurationem spirituum; etenim neque solus aër, neque permixtus cum vapore sanguinis (si permixtio sonet solam iuxtapositionem, & non legitimam & véram mixtionem) poterit esse materia spirituum; quippe si repugnat corpori simplici mutari in spiritum, præcisè quia simplex est, vt suprà probatum est, cùm aër per iuxtapositionem cum vapore sanguinis minimè amittat simplicitatem; sed quantum ad sua prædicata intrinseca prorsus inuariatus perseueret, sequitur,

quòd

quòd si aër solus non potest esse materia spirituum, neque iuxta positus cum vapore sanguinis,poterit esse materia generationis ipsorum.

Nobis tamen dicendum videtur, quòd si aër permisceatur cum vapore sanguinis; non quidem per solam iuxtapositionem; sed quia per mutuam, & reciprocam actionem ex illis duobus fiat proprium mixtum, & verè tale licèt per generationem sit factum, & non per veram mixtionem, ad quam est necessarius concursus omnium elementorum. Tunc quidem posse aërem esse materiam, ex qua generentur spiritus vitales, imò si materia aëris puri alteretur per qualitates reliquorum elementorum ab alio corpore mixto, quale est vapor sanguinis, poterit sine dubio fieri ex aëre corpus mixtum proprium factum per generationem, ex quo possit muniri, seu generari spiritus. Neque alienum iudices à vera Philosophia, posse fieri mixtum per generationem ex materia vnius elementi, quod quidem sit proprium, & rigorosissimum mixtum, in quo sunt quatuor elementa formaliter, licèt ex materiebus omnium elementorum non sit factum; sed de hac re latè egimus *Tractatu nostro de Elementis*, ex quo facilè quisque poterit transferre, quæ opportuna ad rem præsentem spectare videantur.

Assumptum nostrum probatur à simili de aqua, & terra, quæ ad inuicem alterantur, ex qua alteratione fit mixtum quoddam proprium pro nutritione plantarum. Sic ergo de vapore sanguinis, & aëre puro censendum est, altera-tione mutua fieri mixtum, ex quo possint generari spiritus vitales; non verò nutriri,quia cùm spiritus non viuant, minimè possunt nutriri, quâ doctrinâ optimè compatitur, quod spiritus fiant, & generentur per coctionem,& quòd fiant ex aëre alterato, & permixto cum alio corpore; nam cùm per talem alterationem resultet mixtum, optimè intelligitur, quòd coctio sit passio mixtorum in nostra opinione: Cæterùm, qui tenent, spiritum ex aëre puro, & elementali posse generari, fateri coguntur; spiritus minimè generari per coctionem, eò quòd putredo & coctio sunt passiones mixtorum, vt clamat Philosophus.

Neque alienum erit à ratione concedere, posse generari spiritus vitales ex vapore alimentorum in ventriculo, priusquam mutentur in chylum, vt experientia demonstrat in his qui syncope corripiuntur, & vinum generosum bibunt, in quibus ità celeris est spirituum reparatio, vt videatur impossibile, fieri priùs commutationem vini in chylum. Consonat dictis doctrina Galeni *lib.3.de Temperament.cap.3.* vbi tenet, portionem quamdam chyli ante commutationem in sanguinem trahi ab arteriis, vt generetur vitalis spiritus, & ratio id suadet; nam si ex vapore sanguinis generentur spiritus, quia materia tenuissima, & valde præparata censentur pro forma spirituum. Sic similiter ex parte vaporosa chyli, necnon etiam ex vaporibus vini tenuioribus, siue alterius alimenti, aut substantiæ odoriferæ: ob eamdem rationem possunt generari spiritus, quin sit necessarium, quod prius commutentur in sanguinem, vt bene probat experimentum nuper adductum de celeri reparatione in syncope corruptis per vini generosi assumptionem.

Capvt VI.

In qua parte, & ex qua materia generentur Spiritus Animales.

Abundè satis probauimus *cap.2. huius Tractatus;* dari spiritus animales specie physica diuersos à vitalibus contra Argenterium, ibique obiter cum communi Medicorum consensu statuimus, fabricari animalem spiritum in cerebro, vltimámque in ipso perfectionem accipere.probauimus, *cap.4.* vti de actione generatiua spirituum disputauimus. In præsenti etiam liceat corroborationis gratiâ ex Galeno demonstrare, spiritus animales in cerebro fabricari. Perpendite ipsius verba *12.Method.c.5.* *Ergo animalis spiritus cerebrum veluti fontem esse clarè ostendimus.* Vbi planè fatetur in cerebro habere proprium domicilium spiritus animales, ab ipsóque tanquam à fonte dimanare. Et ratione à simili suadetur, quia spiritus vitales generantur in corde, vbi residet facultas vitalis, cuius sunt instrumentum. Ergo etiam spiritus animales, debent generari in cerebro, vbi residet facultas animalis, cuius sunt instrumentum ad munera animalia obeunda. Quod ità certum inter Medicos, vt minimè altiori egeat indagine; quare ad secundum quod inquirit caput licet properare: Ex qua nempè materia generentur spiritus animales.

Doctrina communis est, spiritus animales ex duplici materia generari, ità Galenus expressit *12. Method. cap.5. nuper citato*, vbi postquam dixit, *spiritus animalis cerebrum veluti fontem esse*, immediatè subdidit, *Qui partim ex inspirando, partim ex eo quod reticularis plexus suppeditat, irrigatur.* Vbi geminam materiam ex qua generantur spiritus animales, vna est aër attractus per inspirationem, altera est spiritus vitalis, & denotatur ex vltimis verbis adductis, nempè ex plexu rectiformi, seu circumvolutione arteriarum,quæ sunt iuxta cerebrum, quarum peculiaris situatio à Natura fuit fabricata, vt ibi spiritus vitales disponerentur pro generatione animalium. Liquidò ergo constat ex Galeni mente, spiritum animalem generari ex aëre attracto per inspirationem, tanquam ex materia, & insuper ex spiritibus vitalibus, qui resident in plexu rectiformi, seu circumvolutione arteriarum iuxta cerebrum.

Sigillatim tamen suo ordine examinare oportet, in quo sensu vera sit doctrina Galeni adducta circa materiam spirituum animalium; & in primis quod aër attractus per inspirationem sit materia, ex qua fiunt tales spiritus. Constat ex Hippocratis testimonio *libro de Alimento supra citato, capite præcedenti. Principium alimenti os, nares, guttur, & alia respiratio.* Cùm ergo nares nulliusalimenti sint principium, præterquam aëris, qui ad cerebrum defertur per illam viam; infertur sanè, ex aëre fieri spiritus animales in cerebro. Hoc ipsum confirmat Galenus *lib. de vtilitate respirat. cap. 2.* vbi sic fatur. *Minori quidem sui parte aër per nares ad cerebrum defertur, vt spiritus animalis substantiam nutriat.* Nihil clarius. Consonat etiam dictis doctrina quam adducit idem Galenus *lib. de*

vsu respirationis, cap. vlt. vbi docet, interdum in viuenti animali arterias, quæ sunt circa collum constrixisse, & vidisse totum illum diem sine impedimento inspirâsse, & expirâsse, & motum edidisse, ex quo infertur, tunc solo aëre, spiritum animalem refici, quippe erat interclusa via arteriarum carotidarum, quæ sunt iuxta collum, per quas spiritus vitalis permeat ad cerebrum. Cùm ergo toto illo tempore spiritus animales generentur in cerebro ob eorum indigentiam, sequitur tunc ex solo aëre, tanquam ex immediata materia generari.

Contra adductam doctrinam stare videtur alterum experimentum Galeni *lib. de vsu pulsuum, cap. 2.* vbi tenet, quod laqueatis arteriis cerebrum ingredientibus, salua manente respiratione, cessant animales actiones. Ecce Galenum *lib. de vsu puls.* docere, animal motum edidisse obstructis arteriis, quæ sunt iuxta collum: In hoc tamen *cap. 2. de vsu puls.* tenet expresè, animales actiones cessare in viuenti, eisdem arteriis laqueatis, ex quo potest inferri contra adductam doctrinam, aërem non esse materiam generationis spirituum animalium, quippe nullâ aliâ ratione cessant animales actiones, obstructis arteriis, quæ sunt iuxta collum, quàm ex eo quòd spiritus vitales non perueniunt ad cerebrum, ex quibus fiant animales. Ergo aër non sufficit pro generatione spirituum animalium, ac proindè soli spiritus vitales sunt materia animalium. Respondeti potest pro conciliatione locorum Galeni, in primo testimonio docere per obstructionem arteriarum iuxta collum, actiones animales non deficere statim, sed per aliquod tempus seruari motum in animali; At in secundo testimonio docere, quòd si arteriæ iuxta collum sint laqueatæ, non poterunt actiones animales per multum temporis spatium perseuerare; vnde remanet locus, vt dicamus, ex aëre posse generari tunc spiritus animales.

Contra tamen instari posset solutio, argumento desumpto ex plexu rectiformi arteriarum, iuxta cerebrum ab Anatomicis admissum, & inuentum, in quibus seruantur spiritus vitales, tanquam futura materia animalium spirituum. Ergo cùm tempore, in quo sunt obstructæ arteriæ iuxta collum, licèt non ascendant spiritus vitales per ipsas, sint tamen reseruati in arteriarum circumuolutione iuxta cerebrum, alij spiritus vitales ex ipsis possunt generari animales, tanquam ex immediata materia, & non ex aëre: ac proindè ex illo argumento non demonstratur, ex aëre tunc fieri spiritus animales.

Nos tamen asserimus ex aëre puro non posse generari spiritus animales, neque ex ipso permixto cum altero corpore per iuxtapositionem, dummodò ex materia aëris non fit mixtum, eo modo quo philosophauimus *capite præcedenti*, vbi probauimus, spiritus vitales minimè posse generari, ex aëre tanquam ex materia. Rationes quas ibi adduximus, æquè probant de generatione animalis spiritus, & sic ad hunc locum poterit quisque transferre. Huius opinionis fuit Petrus Garcia, Carrero dum de materia spirituum vitalium agitabatur controuersia. Cæterùm, in præsenti lite, *disput. 40. suprà citat. cap. 10.* in calce ipsius proponit dubium, An ex Galeni experimentis colligatur ex aëre solo tanquam ex materia, fiat spiritus animalis, aut ex vi permixtionis cum altero corpore, ità vt fiat priùs mixtum, vt non concedamus fieri ex solo aëre spiritum animalem. Dubitationem propositam soluit per sequētia verba. *Certè non constat apertè quid dicendum sit.* Solutio quidem indigna tanti Authoris, quandoquidem expresè dicat ex solo aëre non posse generari spiritum vitalem. Cùm ergo rationes, quæ id demonstrant, eodem modo militent, de impossibilitate generationis spiritûs animalis ex solo aëre, meritò talis Doctor inconstantiæ est reprehendendus.

Neque Galenus cum Hippocrate sinistrè interpretantur, si dicamus, loqui de aërea substantia, quæ fit verum mixtum, quando tenent ex aëre fieri spiritus animales, sicut etiam fit ex odoribus, & vaporibus tenuibus, vt constat ex celeri reparatione, quæ fit in animi deliquio, adhibitis odoribus, signum testificans, non fieri priùs permutationem in vitales spiritus, vt ex ipsis fiant animales; sed quia examen huius rei ad arma nos vocat, ad ipsum properare licet, sermone finito de materia aëris.

Spiritus vitales esse materiam animalium spirituum certissimum est inter Doctores sequentes Galenum, *lib. 7. de vsu part. 8.* vbi ait. *Cæterùm, spiritus, qui ab asperis pulmonis arteriis trahitur extrinsecus, in pulmonis quidem carne primùm conficitur, posteà verò in corde, & arteriis, & his maximè, quæ in plexu sunt rectiformi, vltimum, ac perfectissimè in cerebri ventriculis.* Constat ergo ex his præparari spiritum vitalem in arteriis, præcipuè quæ sunt iuxta cerebrum ex rectiformi plexu, vt tandem in ventriculis cerebri fiat generatio animalium spirituum. Idem testatur, *4. de different. puls. cap. 2.* vbi tenet, esse institutum, vt mediocritas caloris natiui seruetur, & vt generetur animalis spiritus: *Libro* etiam *9. de vsu part. cap. 4.* de generatione spirituum animalium sermonem faciens, sic fatur. *Et huic generationi vtilitatem maximam plexum illum arteriarum attulisse, aliàs frustrà esset à natura formatus.* Ex his ergo constat iuxta Galeni mentem spiritus vitales esse materiam, ex qua animales generentur.

Difficile tamen videtur, plexum illum arteriarum, seu ipsarum circumuolutionem iuxta cerebrum conducere ad generationem spirituum animalium ex vitalibus ibi residentibus intra cauitatem illarum arteriarum, nam cùm plexus ille sit factus ex arteriis, potiùs debet conferre ad generationem spiritûs vitalis, quàm animalis, more reliquarum arteriarum, vt suprà docuimus. Quare examinare oportet, quid præstet circumuolutio illa arteriarum iuxta cerebrum, quod ad spirituum animalium generationem conducat; cùm certum sit, arterias illas virtute propria, neque à corde mendicata, minimè posse generare spiritum animalem, quippe solùm disponunt, sicut aliæ arteriæ ad vitalis spiritûs generationem, & conseruationem, neque cerebrum intra illas arterias, quæ sunt intra ipsius sphæram, generabit spiritum animalem, cùm non sint instrumenta cerebri, nec à natura dicata pro actionibus animalibus, & sic magis consentaneum rationi videtur intra cerebri substantiam, seu in ipsius ventriculos generari spiritus animales ex vitalibus, ac proindè impertinens esse plexum illum arteriarum

pro

pro generatione ſpirituum animalium: Hoc argumentum adducit Argenterius.

Certum tamen eſt, arterias illas continere ſpiritum vitalem, tanquam futura materia animalis ſpiritus, ibíque præparari vitales ſpiritus, & diſponi intra propriam formam, vt faciliùs à cerebri facultate poſſit generari animalis ſpiritus. Sed adhuc reſtat explicare in quo conſiſtat talis præparatio, aut quæ ſit illa diſpoſitio, quam comparant vitales ſpiritus in plexu illo arteriarum, ratione cuius vberrima, & facilis fiat animalium ſpirituum generatio ex illis vitalibus,qui repoſiti,& iuxta poſiti ſunt in dicto plexu arteriarum.

Ludouicus Mercatus, *lib.1. part.4. claſ.5. de partibus artic.2.* aſſerit,per calorem cerebri reddi ſpiritus vitales perfectiores, & temperatiores mediâ concoctione,ſeparatis ab ipſis fuliginoſis excrementis,à quibus non ſatis purgantur in arteriis, quo fit, vt tenuiores, & lucidiores ſuperſint, & hac ratione reddantur magis apti, vt à cerebri facultate tranſmutentur in animales ſpiritus. Si obiicias, non poſſe reddi tenuiores dum à cerebro alterantur per coctionem ſpiritus vitales, cùm ex Philoſopho conſtet ea quæ coctione alterantur, craſſiora fieri. Reſponderi poteſt cum communi opinione, ſpiritum animalem eſſe tenuiorem toto alio ſpiritu, craſſiorem verò parte immediata, ex qua fit. Vnde doctrina Philoſophi ſalua manet.

Sed contra Mercatum ſe offert, quod cùm cor ſit calidius arteriis, & à maiori calore fiat maior attenuatio, potiùs in corde recipient ſpiritus maiorem tenuitatem, & diſpoſitionem, quàm in plexu arteriarum iuxta cerebrum, & ſic nulla in ipſis diſpoſitio producitur in ſpiritu vitali, quæ conducat ad animalis generationem. Si reſpondeas in plexu arteriarum magis detineri ſpiritus vitales, quàm in corde, & ſic magis attenuari. Poterit inſtari, quòd calor cordis eſt intenſior, & ſic poterit in minori tempore producere in ſpiritibus ab ipſo productis, ſaltem æqualem tenuitatem. Ergo non poterunt tales ſpiritus comparare nouam tenuitatem, ſeu diſpoſitionem in plexu arteriarum iuxta cerebrum, vt faciliùs conuertatur in animales ſpiritus. Difficile etiam videtur in ſpiritibus vitalibus eſſe internas fuligines, quæ ex vi actionis cerebri ſeparentur & non ſint ſeparatæ ex vi actionis cordis, quando ab ipſa generantur, & ſic hac ratione non poſſunt reſultare tenuiores ſpiritus animales.

Noſter Petrus Garcia, *loco ſuprà citato*, tenet ſpiritus vitales in plexu arteriarum præparari intra diſpoſitionem connaturalem ipſorum,quæ cùm habeat latitudinem,potuit recipere in corde ſufficientem, vt producatur forma, & inſuper in plexu arteriarum intenſiorem, & accidentalem perfectionem, properea quod ibi ampliùs detinentur ſpiritus vitales, & hac ratione faciliùs generantur animales ex vitalibus ibi præparatis, & diſpoſitis.

Peccat tamen iſte Doctor ex eo, quòd non exprimit talem præparationem, neque explicat an ſit maior attenuatio, neque à quo efficienti fit, nec per quam actionem; ſed ſolùm per maiorem moram: ſi autem præparatio, quam accipiunt vitales ſpiritus in plexu arteriarum fit à calore cerebri per coctionem, ſeu ipſarum arteriaum. Militant argumenta contra ipſum, quæ adduximus contra Mercatum.

Sic dicendum eſt per maiorem moram attenuari magis, mediâ actione cerebri coctrice, & ipſarum arteriarum; at cùm in corde illicò diſtribuantur ſpiritus, qui generantur, & continua ſit regeneratio, & diſtributio; accidit, vt ſolùm recipiant à corde ſufficientem alterationem, vt poſſit induci forma, & in plexu arteriarum per maiorem moram attenuentur magis, pro animalium generatione: quod totum accidit intra connaturalem diſpoſitionem ſpirituum vitalium, quæ latitudinem habet. Illicò tamen ſe offert obiectio, nam maior attenuatio potius eſt diſpoſitio pro ſpiritu vitali,Ergo non erit præparatio ad animalem,quippè quò maior eſt, & perfectior diſpoſitio conſeruatiua, eò magis reſiſtit corruptioni propriæ formæ.Ergo ex vi talis præparationis potiùs redduntur ſpiritus vitales magis reſiſtentes, quàm idonei, vt ex ipſis generentur animales ſpiritus. Reſpondeo, quòd licèt ſpiritus vitales, & animales differant ſpecie phyſicâ; nihilominùs habent diſpoſitionem aliquam, nempè tenuitatem, ità vt quò magis perficitur in ſpiritu vitali; faciliùs tranſmutatio fiat in ſpiritum animalem, maior autem attenuatio fit à calore cerebri natiuo, & influenti, & ipſarum arteriarum, in quibus magis detinentur ſpiritus, & ſic licèt calor ſit remiſſior in dictis partibus, quàm in corde; nihilominùs, quia actio cerebri eſt magis temporanea, aſſiduo, & continuo labore attenuet magis ſpiritus vitales detentos diù in plexu arteriarum, & ſic redduntur magis præparati pro generatione animalium ſpirituum, qui ſunt tenuiores vitalibus pro penetratione per neruos denſiſſimos ex propria natura, quibus vis ſentiendi communicatur.

CAPVT VII.

An Spiritus Animales ſint lucidi?

ARgenterius, *lib. Art. Medicinalis pag.155.* aſſerit vulgatam ſatis eſſe opinionem aſſerentium, ſpiritus animales eſſe lucidos,eò quòd nulla ſit ratio, quæ id ſuadeat, etenim ex nullo capite poteſt demonſtrari neceſſitas ſplendoris, ſeu lucis in ſpiritibus animalibus, quippe ad animales actiones exercendas,nullo modo conducit lux; cùm certum ſit internas potentias non indigere lumine, vt operentur; item neque externos ſenſus, nam ſi ad aliquem conduceret, maximè ad viſum, eò quòd ſine lumine viſio non celebratur, quâ ratione Galenus, *7. de Placitis cap.6.* tenet,in ſuffuſione lædi viſionem, quoniam impeditur exitus interni luminis ad extra; ſed nullum poteſt eſſe internum lumen, niſi in ſpiritibus animalibus. Ergo quia lucidi ſunt. Hæc tamen ratio claudicare videtur, eò quòd vt viſio celebretur, minimè eſt neceſſarium aliquid extra mitti,præſertim luminoſum, cùm ſit opinio magis certa inter Philoſophos, & experientiâ comprobata, lumen potiùs requiri ex parte obiecti, aut ex parte medij (vt altera opinio minùs probabilis tenet, nulla tamen eſt, quæ aſſerat ex parte potentiæ eſſe neceſſariam

cessariam lucem ad formandam visionem. Ergo neque ad sensationes externas confert lux, ac proindè ad nullam ex operationibus animalibus est necessaria lux. Ergo ea non debet concedi in spiritibus animalibus.

Contraria tamen opinio est verisimilior, & magis recepta inter Medicos, nempè spiritus animales ex propria natura esse lucidos. Hanc opinionem tuetur Galenus, *lib.3. de loc. affect. cap.7.* vbi ait. *Quemadmodum externæ tenebræ pauorem inducunt, sic atræ bilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit.* Hoc autem accidere non potest, nisi quia cerebrum priuatur splendore ab spiritibus animalibus diffuso per colorem nigrum atræ bilis. Ergo ex hoc testimonio deducitur sentire Galenum spiritus animales lucidos esse. *Libro* etiam 10. *de vsu partium, cap.6.* asserit *in lib. de visu*, se demonstrâsse, spiritum visiuum lucidum esse. Cùm ergo talis spiritus sit animalis, sequitur ex mente Galeni splendidum esse ex propria natura animalem spiritum. Insuper etiam hanc veritatem experimento conatur suadere, *lib.7. de placitis cap.4.* eò quòd in somnis patefactis palpebris oculorum magnam ante oculos lucem solitum fuisse videre fatetur, idque aliis sæpè contingere narrat, & tunc signum est, vt immineat periculum obstructionis in neruis opticis, quâ ratione ab humore obstruente pelluntur spiritus animales ad extra, quorum lumen producit speciem in oculo; & sic videtur; cùm autem splendor ille nullius alterius corporis possit esse, nisi spirituum animalium, deducitur manifestè lucidos esse ex propria natura. Hoc ipsum confirmat alterum experimentum nam per oculorum compressionem, & motum videmus fulgorem in tenebris; hoc autem non potest refundi in aliud præter lucem spirituum animalium, qui per compressionem ad extra pelluntur. Ergo. Neque valet si dicas, quod ille fulgor non videtur ab alio: nam responderi potest, quòd si poneretur in simili distantia, videret absque dubio illud lumen, quod valde remissum est, & sic ad maiorem distantiam non potest mittere speciem sui.

Neque aliud voluit significare Fernelius, *lib.4. part. natural. cap.2.* vbi intendens definire spiritum ait, esse corpus æthereum, & Arist. interdum consueuit nomine ætherei intelligere ignem. Si ergo spiritus æthereus est, & hac ratione accedit ad naturam ignis, meritò participabit splendorem, & lucem, etenim quicquid igneum est, lucidum erit: quo fundamento censeo, non solùm spiritus animales esse lucidos, verùm & vitales, quippe omnes sunt calidissimi, tenuissimi, & leuissimi, facilè mobiles, & ætherei, & sic ignei dicuntur. Ergo omnes debent participare splendorem, & lucem. Ità Auic. *lib.1. de medicinis cordialibus cap.8.* vbi asserit, spiritus vitales instar ignis micare.

Ratio verò in contrarium adducta nihil probat, nam licèt ad nullam actionem lumen spirituum sit necessarium, indè non colligitur, spiritus non habere talem qualitatem, & frustrà ipsis esse concessum splendorem; etenim lux est qualitas naturalis debita spiritibus, & procedens à propria forma ipsorum propter ornatum; non verò quia sit dispositio ad agendum, constat exemplo figuræ, quæ est quarta species qualitatis, & tamen ad nullam actionem conducit; sic ergo de lumine dicendum est procedere à propria forma spirituum, tanquam ab interno principio, sicut in igne, & Sole, quin sit necessarium asserere, lumen conducere, & influere in actiones.

Dices, spiritus vitales, & animales sunt calidi, & humidi, iuxta communem Doctorum consensum, vt infrà constabit. Ergo potiùs accedunt ad naturam aëris, quàm ad ignis naturam. Non ergo sunt lucidi, cùm aër ex se splendorem non habeat.

Aliâ ergo ratione inuestigari debet lux in spiritibus omnibus. Respondeo ignem quemdam esse elementalem, cui coniuncta est lux cum calore, & siccitate, quæ sunt qualitates naturales ipsius: alterum verò ignem esse cælestem, qui fulgorem habet, & purus, & simplex est absque vlla ex primis qualitatibus, & est materia cælestium corporum, & diuersæ naturæ ab igne elementali. Huius ignis cælestis portio dispersa est per inferiora, ex cuius permixtione cum elementis colores flammei nascuntur, vt in iride, & nubibus permixtione lucis, & opaci multos colores videmus generari, & hac ratione in coloribus natura est ignea cælestis, non elementalis: sic etiam oculi felium, leonum, & aliorum animalium in tenebris corruscant, quoniam ignis cælestis naturam habent, cui debita est lux. Nobis etiam claudentibus oculis, aut in tenebris existentibus, multi videntur fulgores ante oculos obuersari: hoc autem minimè intelligi potest, nisi interiùs ignis ille cælestis delitesceret. Delitescunt sanè spiritus animales, quorum magna copia ad oculos confluit, qui ignei sunt, cælesti igne: Et hac de causa magis propria significatione ætherei dicuntur ab Aristotele, quoniam habent naturam, seu ignem cælestem: Ecce quomodò spiritus animales, & vitales, etsi non sint ignei, elementali igne, quia sicci non sunt, fulgorem non habent ex propria natura.

CAPVT VIII. ET VLTIMVM.

De temperie Spirituum Vitalium, & Animalium.

DE primis, & secundis qualitatibus procedit controuersia; de secundis tamen, quibus pollent spiritus animales, & vitales, constat, si supra adductam deffinitionem spiritus perpendamus, iuxta Galeni mentem: dixit enim spiritum esse corpus tenuissimum, & leuissimum, eorum, quæ sunt in corpore. Et quidem tenuitas colligitur, tum ex facili, & vario motu spirituum, vt in passionibus animi experimur in quibus ad diuersas corporis partes impetuosè, & facilè mouentur, aut expulsi, aut attracti à membris propter ipsorum aptitudinem ad quemlibet motum; non quidem ab interno principio, neque quia viuant (vt falsò alii qui putârunt, & sine fundamento) tum etiam ex imperceptibili ipsorum quantitate.

Nec valet si dicas, varios motus spirituum oriri à leuitate ipsorum, quippe leuitas solùm conducit ad motum sursum; cùm autem spiritus moueantur ad intrà, & ad extrà, sursum, & deorsum, indè fit vt non moueantur propter leuitatem,

leuitatem quâ pollent; ſed ex eo quòd impellantur, aut attrahantur à membris iuxta diuerſas animi, aut corporis paſſiones.

Circa primas qualitates communis opinio, & apud omnes Medicos recepta eſt, ſpiritus eſſe calidos & humidos; nam conducunt ad perfectiùs operandum, & ad conſeruationem perfectioris temperiei; ſed perfectior temperies, & quæ dicitur ad iuſtitiam eſt calida, & humida: Ergo ſpiritus, qui ſunt inſtrumenta facultatum, & ſunt conceſſi ad conſeruandam perfectiorem temperiem, debent eſſe calidi & humidi. Præterea etiam à poſteriori colligitur; nam ſpiritibus deficientibus, membra redduntur frigida, & ſicca. Ergo ſunt calidi, & humidi; ità Auicen. *lib.* 1. *fen* 1. *doctr.* 3. *cap.* 1. Hæc autem doctrina non ſolùm probat de ſpiritibus vitalibus, verùm etiam de animalibus, præcipuè quoad calorem; nam omnes ſunt tenues, & leues; cùm autem huiuſmodi qualitates à calore procedant, ſequitur infallibiliter, omnes ſpiritus eſſe calidos.

In dubium tamen vertitur, quis ex ſpiritibus ſit calidior, vitalis, an animalis? Et quidem videtur, animalem ſpiritum calidiorem eſſe, tum quia de ipſo nemo dubitat lucidum eſſe; ſed lumen continet eminenter calorem. Ergo vbi eſt maior lux, eſt intenſior calor; ſed ſpiritus animalis præcipuè lucidus eſt. Ergo in ipſo relucet maior calor. Inſuper etiam probatur hoc idem ex eo quòd ex vitali ſpiritu ſit animalis per maiorem coctionem; ſed quæ coquuntur calidiora redduntur. Ergo ſaltem animalis ſpiritus factus ex vitali eſt calidior.

Doctrina magis recepta eſt inter Authores, ſpiritus vitales eſſe calidiores. Ratio deſumitur à cauſa efficienti, quæ frigida eſt ex propria natura, quippe producuntur à cerebro, quod eſt membrum frigidum, & licèt iuuetur à calore ſpirituum vitalium, vtpotè per actionem coctricem produncuntur ſpiritus animales, non indè infertur calidiores eſſe ſpiritus animales vitalibus: ſiquidem nulla cauſa poteſt producere immediato totam intenſionem, quam in ſe habet. Vnde etſi cerebrum iuuetur à calore ſpirituum vitalium quando generat animales ſpiritus, neutiquam poterit producere totam intenſionem in materia immediata, & ſic virtute illius actionis non poſſunt reſultare calidiores ſpiritus animales.

Neque valet ſi reſpondeas, poſſe reſultare calidiores à propria forma; nam licèt poſſet ità fieri, nulla eſt ratio, quæ id ſuadeat, imò oppoſitum poſſumus colligere, ſi opera ad quæ deſeruiunt ſpiritus vitales maturè perpendamus; etenim à Natura ſunt inſtituti, vt communicent partibus calorem viuificantem natiuum, ſiue innatum calidum, necnon etiam vitalis calor facit pro concoctione, nutritione, & augmentatione, totum quod euaneſcit in membris, deficientibus ſpiritibus vitalibus. Ergo ab ipſis mendicant membra calorem ad prædictas actiones obeundas. Inſuper etiam à ſpiritibus vitalibus omnia corpora actu calida redduntur, imò, & ipſum cor. Ex alia parte ſi munus, & officium ſpirituum animalium conſideremus, minimè arguit intenſiorem calorem, quippe ſolùm conducunt ad ſenſum, & motum, imò ipſis præſentibus, & reſolutis vitalibus ſpiritibus, frigidum redditur corpus, & ſyncope animal corripitur. Ergo præcipuum inſtrumentum caloris eſt ſpiritus vitalis, cui intenſior calor meritò donatur, vt opera relata demonſtrant.

Neque in contrarium adducta argumenta aliquid probant; nam etſi lucidi ſint ſpiritus animales, cùm illa lux potiùs ſit cœleſtis, quàm participata ab elemento igneo, non arguit intenſiorem calorem. Et licèt concedamus lucidos eſſe elementali luce, non indè ſequitur calidiores eſſe ſpiritibus vitalibus, quippe etiam lucidi ſunt, & ex hac parte æqualem, ſaltem intenſionem caloris deberent participare. Secundum argumentum ſoluitur ſi dicamus, ea quæ coquuntur reſultare calidiora extenſiuè, minimè intenſiuè, vt latè *Tractatu noſtro de Coctione*, docuimus.

Reſtat tamen diluendus ſcrupulus; nam ſuprà docuimus, animales ſpiritus eſſe tenuiores vitalibus; cùm autem tenuitas ſit effectus caloris, videtur, maiorem tenuitatem eſſe indicem maioris & intenſioris caloris. Reſpondeo, plures negare ſpiritus animales eſſe tenuiores, ex eo quòd ſiant per coctionem ex vitalibus, & quæ coquuntur craſſiora redduntur ex Philoſopho, & hac ratione conſequenter fatentur craſſiores eſſe, de quo argumento ſuprà egimus, & docuimus, quomodò ſit hæc doctrina Philoſophi intelligenda in ſpiritibus animalibus factis ex vitalibus tanquam ex materia. Modò tamen iuxta noſtram doctrinam, in qua inſinuauimus, ſpiritus animales eſſe tenuiores, vt facilè penetrarent per ſubſtantiam neruoſam.

Reſpondemus, quòd etſi tenuiores ſint animales ſpiritus, non indè infertur eſſe calidiores; nam tenuitas oritur ex eo quòd vitales ſpiritus, ex quibus animales generantur, diutiùs detinentur in circumuolutione arteriarum iuxta cerebrum, vbi actio caloris durat magis, & ſic attenuantur magis illi ſpiritus vitales, vt ex ipſis fiant animales; non tamen ab intenſiori calore, vnde illa maior tenuitas poteſt compati in animalibus ſpiritibus, quin ex ea colligamus intenſiorem calorem.

Maior tamen digladiatio inter Authores eſt circa examen illius dubitationis, quæ inquirit, An ſpiritus vitales ſint calidiores ipſo corde? Communis opinio tenet ſpiritus vitales eſſe calidiores corde. Fundamentum huius aſſertionis deſumitur ex Auicen. *fen* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. vbi enumerans partes calidas, primo loco enumerauit ſpiritus, & deindè cor. Ergo ſentit, ſpiritus eſſe calidiores: Ratione etiam idem probant, nam ſpiritibus vitalibus deficientibus, pulſus fiunt minores; ſignum quidem indicans, calorem eſſe remiſſum, quippe præſentibus ſpiritibus, pulſus erant maiores pro ſatisfactione vſus, ſeu finis adaucti: ſed ſi ſpiritus non eſſent calidiores corde, pulſus non eſſent minores. Ergo ex mutatione pulsûs colligitur calor intenſior in ſpiritibus. Et confirmatur, nam ſi perſeueret ſpirituum vitalium reſolutio, frigeſit cor. Ergo quia à ſpiritibus alteratur, & recipit maiorem calorem. Patet conſequentia, nam ſi cor ex ſe haberet maiorem calorem, etſi ſpiritus euaneſcerent, calidum perſeueraret; contrarium autem experimento conſtat. Ergo quia ſpiritus vitales ſunt calidiores. Tandem probant idem aſſumptum, quia omnes partes indigent calore vitali, vt viuant; ſed cor viuit, ſicut & reliqua membra. Ergo à ſpiritibus recipit calorem, ac proindè ſunt calidiores.

Probabilior opinio eſt, cor eſſe calidius ſpiritibus vitalibus. Cuius contrarium minimè conſtat ex Hipp. neque ex Gal. neque ex Auicenna, vt in ſolutione argumentorum conſtabit, & ratione oſtenditur, nam ſpiritus vitales procedunt à corde

tanquam à causa efficienti. Ergo intensior est in corde, quippe intensior virtus est in causa, quàm in effectu ab ipsa producto. Si respondeas effectum posse esse calidiorem causa, ex eo quod à propriâ formâ resultet intensior calor in ipso effectu producto, vnde potest accidere, quòd licèt spiritus producantur à calore cordis intensiori in ipso fieri spirituum; tamen à propria spirituum forma, pullulet posteà intensior calor, quàm sit in causa producente, vt constat in ossis generatione, in qua à propriâ formâ ossis resultat frigiditas, etsi causa producens sit calida. Hæc tamen solutio, etsi possit esse vera, nihilominùs non semper tenet, neque in nostro casu apparet fundamentum, quod conuincat à propriâ formâ spirituum debere resultare intensiorem calorem, quàm sit in corde, vtpote ex nullo capite, neque experimento constat, vt patebit ex solutione argumentorum.

Neque valet solutio aliquorum affirmantium in corde esse aliquas partes calidiores spiritibus à quibus producuntur; attamen totum cor non esse calidius spiritibus; nam iuxta nostra principia de existentia formali elementorum in quolibet mixto non habet locum solutio, cùm in omni mixto sint partes igneæ. Præterquamquòd mixtum denominatur calidum ab exuperantia partium calidarum supra reliquas; vnde si totum cor est minùs calidum, quàm spiritus, non erit agens calidius, à quo producantur, vt sic saluetur illa propositio, quæ erat fundamentum nostræ assertionis; ac proindè si ex alio capite non constat de intensiori calore spirituum, absolutè dicendum est, intensiorem calorem esse in corde, tanquam in causa producente, quàm in spiritibus ab ipso productis.

Probatur vlteriùs conclusio nostra; nam calor intensior in spiritibus non est necessariò concedendus, vt ab ipsis calefiat cor, quippe cor ex se in prima productione spirituum proprio calore generauit ipsos, tanquam officina præcipua ad id à Natura destinata. Ergo in successiua regeneratione spirituum cor nullo modo eget calore à spiritibus communicato. Patet consequentia, nam prima productio spirituum est eiusdem ordinis, & perfectionis cum reliquis; sed ad primam productionem non fuit necessaria alteratio spirituum. Ergo neque ad reliquas. Nec valet si dicas alterari ab spiritibus communicatis in vtero à matre ipsum cor in sua prima formatione, nam ad hoc non est necessarium quòd spiritus sint calidiores; siquidem cor, & omnia membra indigent actuatione à calore spirituum, vt actu sentiantur calida; sed vt actuetur calidum cordis non est necessarium calor intensior, vtpote piper, & quodlibet alimentum potentiâ calidum actuatur à nostro calore, qui remissior est calore potentiali, aut eminentiali piperis, & posteà resultat intensior calor in pipere. Ergo etiamsi calor cordis indigeat calore spirituum, ad actuationem poterit in corde resultare post actuationem intensior calor, qui potentialiter, & eminentialiter in ipso continebatur, tanquam in causa æquiuoca productiua ipsorum spirituum, & sic soluitur primum argumentum, & confirmatio ipsius, necnon etiam vltimum argumentum, nam omnia membra viuunt à calore vitali spirituum, quatenus ab ipso actuatur calidum innatum, & quia etiam producunt spiritus qualitatem aliam irradiantem ad vitam necessariam: Ex hoc tamen non infertur intensior calor in spiritibus, vt probatum est; neque ex eo quòd deficientibus spiritibus fiant pulsus minores, colligitur intensior calor in ipsis; sed quia accidat refrigeratio partium, deficiente calore spirituum actuante; cùm autem ad actuationem sufficiat remissior calor, ex paruitate pulsûs minimè infertur maior intensio caloris in spiritibus.

Neque Auicenna *loco citato* contrarium docuit. Verba sunt sequentia. *Quod autem in corpore est calidius, est spiritus, & cor, à quo procedit.* Ex quo testimonio solùm colligitur, spiritus, & cor esse corpora calidiora, respectu eorum, quæ intra nos existunt; non tamen quòd spiritus sint calidiores corde, nam ibi non comparauit calorem spirituum cum corde; sed calorem spirituum, & cordis cum reliquis substantiis quæ sunt in nostro corpore, & sic non colligitur, ex eo quòd primùm numerauit spiritus, quòd sint calidiores corde, cùm ex alia parte fundamentum desumptum ex intensiori virtute, quæ debetur causæ, respectu sui effectus, semper maneat in suo robore. Vnde absoluta manet quæstio, & Tractatus de Spiritibus finitus.

TRACTA

TRACTATVS
DE PARTIBVS CORPORIS HVMANI.

CAPVT PRIMVM.
Quid ſit Pars, & quotuplex?

PRo clariori intelligentia li tis propoſitæ, ſupponendum eſt in præſenti non eſſe ſermonem de partibus phyſicis totius ſubſtantialis, quæ ſunt materia, & forma; nec de metaphyſicis partibus, de genere ſcilicet, & differentia, ex quibus componitur ſpecies; non quidem phyſicè, & realiter, ſicut ex materia, & forma; ſed ſolùm notionaliter, vt Logici, aiunt, quarum partium ſpeculatio ad Logicum, & Phyſicum ſpectat; Nos tamen in præſenti quatenùs ad noſtrum attinet inſtitutum, ſolùm de partibus integrantibus corporis viuentis agimus; hoc eſt de ſubſtantiis facientibus vnum per ſe, per veram vnionem, & coniunctionem inter ſe in illo genere in quo eſt totum. In hac igitur ſignificatione inquirimus, quid ſit pars, ſeu membrum in corpore humano?

Galenus 1. *Meth. cap.*1. ſic partis naturam explicuit; *Quidquid enim totum complet, atque integrat, pars eſt.* Hanc deffinitionem non admittunt plures ex Doctoribus noſtræ Scholæ, ex quibus vnus eſt Doctor Martinez; ex eo quòd temperamentum, humores, & qualitates influxæ, cum partibus principibus, complent totum, & ipſum integrant, & tamen non ſunt partes viuentis; ergo non eſt rectè tradita deffinitio partis per verba ſuprà adducta à Galeno: Quapropter viſum fuit noſtro Petro Garciæ, *ſuper Auicennam, diſputatione* 36. *cap.*1. meliùs deffiniri partem per ſequentia verba: *Pars eſt ex qua totum fit.* Hæc deffinitio reprobatur à noſtro Primario Martinez citato, *ſuo Tomo de rebus naturalibus, non naturalibus, & contra naturam folio* 106. ex eo quòd competat qualitatibus, humoribus, & ſpiritibus, quippè non ſolùm reſultat, & integratur totum ex partibus quantitatiuis, verùm etiam ex ſubſtantiis relatis, quæ verè partes non ſunt. Auicenna etiam *fen* 1. *libro* 1. *doctrinâ* 5. *capit.*1. partis naturam ſic patefacere conatur, *Membrum eſt, quod ex prima humorum generatur commixtione.* Hanc deffinitionem non admittunt plures ex eo quòd ſolùm explicet materiam, ſeu humores ex quibus generantur partes; & cùm in omnium opinione non ſint humores materia neceſſaria ex qua omnia membra generantur, videtur ipſis, claudicare Auicennæ deffinitionem.

Cæterùm, Galenus 1. *de vſu partium, cap.*1. videtur naturam, & quidditatem partis pleniùs percalluiſſe, ſic fatur; *Pars eſt, quæ neque vndequaque circunſcriptionem habet propriam, neque vndequaque coniuncta eſt aliis.* Vbi nomine *circunſcriptionis*, figuram, & conformationem intelligunt omnes Interpretes: Vndè diſpars eſt, quæ neque vndequaque propriam circunſcriptionem, ſeu figuram, aut conformationem propriam habet, neque vndequaque coniuncta eſt aliis; conceptus partis erit aliqua ex parte propriam circunſcriptionem, figuram, & conformationem habere, & aliqua ex parte ipſam non habere; ſiquidem ea ex parte quâ eſt vnita, neceſſe eſt propriâ circunſcriptione, & figurâ, ſeu conformatione carere.

Valleſius noſter, 2. *Controuerſiarum, capit.* 1. & Petrus Garcia, *diſputatione* 26. *ſuper Auicennam, capit.*1. Galeni deffinitionem nuper adductam, impugnare contendunt; ex eo quòd partes ſimilares, non habent propriam figuram, ſeu circunſcriptionem, quâ gaudeant ex aliquo latere, & quâ ex altero priuentur; ergo ipſis neutiquam poteſt competere talis deffinitio. Antecedens probatur, nam ſi circunſcriptio, ſeu figura, aut conformatio deberetur partibus ſimilaribus, quatenus ſimilares ſunt: deffectus figuræ, aut conformationis eſſet morbus ſimilarium; ſed morbus in conformatione eſt prius partium organicarum; vt ex Galeno oſtendimus *Tractatu noſtro de Morbo, & ſymptomate*, ergo partes ſimilares non habent propriam circunſcriptionem, ac per conſequens minimè conuenit ipſis deffinitio partis. Patet hæc vltima conſequentia; etenim idem ſonat, partem ſimilarem vndequaque non habere propriam circunſcriptionem; ac ipſam, aliqua ex parte habere propriam circunſcriptionem: Sicut idem ſignificat partem ſimilarem vndequaque non eſſe vnitam, ſiue coniunctam; ſed conſtans eſt apud omnes, partes ſimilares non habere propriam circunſcriptionem, ſeu figuram; ergo ipſis non competit deffinitio partis, claudicat ergo manifeſtè.

Vlteriùs, quia etſi pars ſimilaris circunſcriptionem aliquam propriam, ſeu figuram haberet, non competeret omni parti ſimilari adducta deffinitio Galeni; nam oſſa ſunt partes ſimilares; ſed ex omni latere vnita ſunt aliis partibus, ergo ipſis non competit deffinitio adducta à Galeno.

Doctor Martinez *loco ſuprà citato*, hanc Galeni deffinitionem tanquam veram toto corde defendere conatur; ſupponit enim tanquam certum partes ſimilares non habere propriam circunſcriptionem, ſeu conformationem, vt probat argumentum ſuprà adductum, & nihilominùs verificari de ipſis partibus ſimilaribus, ſicut de organicis deffinitionem Galenicam adductam 1. *de vſu partium*. Fundamentum huius

Doctoris est, quia verba illa deffinitionis primæ, nempè, *quæ neque vndequaque circumscriptionem habet propriam*, non significant aliquam habere, quippe ab hoc abstrahens Galenus ait, si aliquam habet non vndequaque ea est; nam illa ex parte quâ coniuncta est, circunscriptione caret; sic similares ratione vnionis eâ carerent similiter, si haberent circunscriptionem, ideóque firmiter tenet rectè deffinire partem similarem, & organicam, per illa verba, *quæ neque vndequaque circumscriptionem habet propriam, &c.*

Hæc tamen expositio aliena est à Galeni mente, vt ex contextu patet, quippè Galenus non loquitur conditionaliter, neque verba adducta denotant talem conditionem; vtpotè Galenus absolutè tenet partem esse, *quæ neque vndequaque circunscriptionem habet propriam, &c.* sed vndequaque circunscriptionem non habere significat aliqua ex parte ipsam habere, & aliqua ex parte ipsâ carere, eâ scilicet quâ est vnita; & hanc expositionem adducit Doctor Martinez paulò suprà; ergo Galenus dum deffinit partem, potiùs significat aliquam circunscriptionem habere partem similarem, (si ipsi competit deffinitio) quàm ab hoc abstrahat; nam si abstraheret à circunscriptione, potiùs diceret, quòd si forsan pars circunscriptionem habet propriam, ea non est vndequaque; aut si mens Galeni esset negare circunscriptionem aliquam partibus similaribus, aut ipsam non concedere; diceret fortasse, quidquid sit de circunscriptione propria partium, si ipsam habet quælibet pars, ea non est vndequaque; atqui Galenus dum propriam partis naturam, & quidditatem ostendere conatur, absolutè profert, *Pars est quæ neque vndequaque circunscriptionem habet propriam, &c.* quin vllam conditionem, neque abstractionem denotet; ergo talis expositio est extra mentem Galeni; etenim vndequaque circunscriptionem non habere; est aliqua ex parte ipsam habere; si rigorosam verborum significationem perpendamus; ergo si hæc deffinitio competit partibus etiam similaribus, concedit necessariò Galenus circunscriptionem aliquam seu conformationem partibus similaribus; ac proindè defectus conformationis, erit morbus ipsarum partium per defectum alicuius debiti, vt probat argumentum adductum contra Galeni deffinitionem; non ergo soluitur à nostro Primario iuxta expositionem nouiter ab ipso adductam, & sic ruit ipsius doctrina.

Quare mihi videtur dicendum per deffinitionem adductam à Galeno 1. *de vsu partium*, explicari optimè conceptum partis similaris, & organicæ; non tamen omnia verba adaptari parti similari, & organicæ; quippe pars similaris, quatenus talis, nullam habet propriam circunscriptionem, vt suprà demonstratum est, vnionem tamen habet cum aliis similaribus; non tamen omni ex parte; ad differentiam indiuisibilis, quod omni ex parte vnitum est; vnde meritò censeo omnia verba comprehendere, partes organicas, & similares, ità vt prima verba, nempè, *quæ neque vndequaque circunscriptionem habet propriam*, verificentur de partibus organicis, quæ sine dubio aliquam habere debent propriam circunscriptionem; vltima verò verba, nempè, *neque vndequaque est coniuncta, seu vnita alteri*, verificantur de similaribus, quippe similaribus debetur vnio, ea tamen, quam habere debent non debet esse vndequaque. Vt differat ab indiuisibili, quod vndequaque est vnitum; pars autem similaris non debet esse vndequaque vnita; ergo in hac significatione optimè intelligitur deffinitio Galeni, quin ex vi ipsius cogamur concedere partibus similaribus aliquam circunscriptionem propriam, seu figuram; sed solùm vnionem aliquam, non tamen omni ex parte.

Neque ob id omninò reiicienda est deffinitio suprà adducta à Galeno, 1. *methodi*, *capite* 1. quippè etiam pars totum complet, & integrat eo ipso quòd per aliquam coniunctionem cum altera totum componit; vnde non sinistrè, nec longè à veritate Petrus Garcia partem etiam descripsit per illa verba, *Pars est ex qua totum fit*: etenim certissimum est, totum compleri, & integrari ex suis partibus, & ex ipsis fieri, seu componi per vnionem earum inter se, & in ordine ad totum quod componunt; & cùm hac ratione non componatur, neque integretur ex humoribus, neque ex qualitatibus influxis à partibus principibus, neque ex spiritibus; indè fit, vt cauillosè calumnientur huiusmodi deffinitiones à Recentioribus nostris; quandoquidem per varia accidentia, quæ solis partibus competunt, describuntur.

Ex dictis constat impugnationem Vallesij suprà adductam non militare contra conclusionem; eò quòd iuxta nostram expositionem, partibus similaribus non competunt prima verba deffinitionis, & sic numquam de ipsis verificatur quòd habeant aliquam propriam circunscriptionem; bene tamen, quòd aliqua ex parte sint vnitæ, & aliqua ex parte careant vnione. Quomodò autem ossa, & partes carnosæ profundæ non sint, ex omni parte vnitæ, intelliges clarè si consideres porositates omnium partium similarium, ratione quarum, & ipsarum extremitatum eo latere quo terminantur per porum, minimè sunt vndequaque vnitæ, & sic soluitur argumentum de ossibus à Vallesio adductum; & de partibus carnosis, quæ sunt in profunditate, quæ omnes non sunt vnitæ ex omni parte, sicut indiuisibile à quo discriminantur, quia eius vnio est vndequaque; at vnio partium similarium non est vndequaque, quippe vna pars quantitatis similaris, & homogenea non tangit alteram ex omni latere.

Circa secundum quod inquirimus, certissimum est partem dissecari in similarem, & organicam; illa dicitur, quæ solùm in partes eiusdem rationis, seu simillimas diuidi potest, vt caro in partes carnis, & os in partes ossis; è contra verò organica pars est, quæ ex partibus dissimilibus componitur, & in ipsas dissecatur, vt manus, & caput, quæ ex diuersis similaribus componuntur, ità vnitis inter se, & conformatis vt organum constituant, & tandem ex diuersis organis vnitis, & conformatis inter se, resultat totum organicum: Ità Philosophus, 1. *libro de historia Animalium*, per sequentia verba; *Animalium partes, aut incompositæ sunt, quæ scilicet in similes sibi partes diuiduntur, vt caro in carnes; aut compositæ, quæ secari aptæ in partes*

partes dissimiles sunt, non in similes, vt manus. Quibus verbis clarissimam primam, & secundam compositionem partium similarium, & organicarum notificauit. Vltimam tamen simul cum dictis explicuit Galenus, *libro de differentiis morborum, capite 3.* Vbi sic fatur, *Compositio autem, atque formatio in corporibus animalium triplex reperitur. Prima earum partium, quæ similares appellantur; vt venarum, seu arteriarum. Secunda instrumentalium; vt Cerebri, & Cordis; Tertia totius corporis; etenim vnaquæque harum partium instrumentalium, ex simplicibus ad sensum est constituta; illarum vero quælibet, ex primis constant elementis.* Quibus verbis naturam partis similaris, & organicæ ad amussim explorauit Galenus; insupérque docuit, partes similares quatenus tales solùm importare compositionem ex elementis; quippe in suo conceptu solùm exprimunt rationem mixti; Vnde *in nostro Tractatu de Morbo,* meritò docuimus, morbum in temperamento esse proprium partium similarium, sicut etiam morbum in compositione esse proprium partium organicarum, quoniam ex pluribus similaribus, seu similibus partibus ad sensum sunt constitutæ, taliter vnitis, & conformatis inter se, vt organum constituant, per quarum improportionem, seu variationem, aut defectum; figura, & conformatio, organo debita, variatur, & resultat morbus in compositione proprius partis organicæ.

Nec videatur difficile partem calidam continuari cum frigida, duram cum molli, quippe partes non continuantur secundum excessum qualitatis, sed solùm quoad materiam, & formam; ità vt per indiuisibile eiusdem naturæ, quoad naturam totius continuentur, eo modo, ac si corpus aliquod mixtum continuum, secundum aliquas partes calefieret, & secundum aliquas frigefieret; similiter si aliquas partes haberet duras, & aliquas molles; nihilominùs esset continuum secundum omnes suas partes ratione formæ, & indiuisibilis continuantis; non quidem quia qualitates contrariæ in excessu incompossibili continuentur. Præterquam quòd Auicenna inter partes valde oppositas, vt inter os, & carnem, concedit partem alteram mediam naturam habentem, in temperamento, vt nullum esset obstaculum ad continuationem, & totius compositionem.

Dubitant tamen Authores, an actiones fiant à partibus similaribus, an ab organicis, an verò simul à partibus similaribus, & organicis celebrentur. Galenus dubitationem soluit, *2.lib. Methodi, capite* 10. per sequentia verba. *Protinus similaribus partibus occurres; à quibus omnes animantium actiones fiunt.* Nihil clarius pro resolutione dubioli propositi. Insuper etiam idem ostendit, *capite 6. eiusdem libri,* sic. *Quippè à similaribus functiones edi, eò quòd esse cuiusque instrumenti vnam tantum similarem, reliquas verò, quæ cum hac quoduis instrumentum perficiunt, eas vsus alicuius gratiâ illius, quæ prima erat actionis causa factas esse.* Ex his planè infertur, à partibus similaribus omnes actiones celebrari, eò quòd in quolibet instrumento vna pars similaris dicitur solùm elicitiua actionis, in qua facultas residet.

Dices, si varietur figura, compositio, aut organizatio cuiuslibet membri, variatur actio, aut peruertitur, aut forsan abolitur; ergo actiones non solùm eliciuntur à partibus similaribus, verùm etiam ab organicis.

Respondeo, organa non addere supra partes similares virtutem aliquam actiuam, nec peculiarem, sed solùm dispositionem quamdam accidentalem requisitam ad vsum actionum, vndè etsi per malam compositionem lædatur actio, aut omninò deficiat, indè non infertur elicientiam actionis in partem organicam refundi, sed solùm in similarem, in qua residet virtus substantialis elicitiua actionis; quippe organum nullum principium nouum substantiale addit, supra virtutem partium similiarium; sed solùm denotat partes similares taliter situatas, & coniunctas cum tali figura, & conformatione; totum, quod nihil est distinctum substantialiter; sed accidentaliter, & dispositiuè requisitum ad elicientiam actionis; igitur in organo quatenus organum est formaliter, nulla residet facultas substantialis, ac per consequens ab ipso organo non procedunt actiones formaliter, quatenus organum est; sed ab ipsis partibus similaribus per quarum coniunctionem, & situationem, & figuram pars organica dicitur. Solùm igitur organizatio conducit dispositiuè ad elicientiam actionis, & præstat vsum, non verò est principium elicitiuum, vt constat ex doctrina adducta Galeni, quam communiter sequuntur omnes Doctores.

CAPVT II.

Per quid constituatur pars in esse Principis, & de numero ipsius?

Circa primum quod inquirimus, supponendum tanquam certum est, partem principem appellari, ratione Principis facultatis, quæ in ipsa residet, & à qua nostrum corpus gubernatur; ità Auicenna *fen* 1. *libro* 1. *doctrinâ 5. capite* 2. per sequentia verba: *Membra, verò Principalia sunt, quæ primarum virtutum, quæ in corpore existunt, quæ ad hoc sunt necessaria, vt singulare, aut species perdurent, principia habent.* Nihil clarius.

Dicitur tamen Princeps facultas illa, quæ non solùm pro vtilitate, & bono partis vbi habet proprium domicilium operatur; sed pro bono communi, seu totius, aliquid simpliciter necessarium omnibus partibus, sine quo propria opera exercere non possint, communicat: igitur membrum dicitur Princeps, eò quòd ab ipso dependeant reliquæ partes in operari, quia aliquid communicatur ipsis simpliciter necessarium ad propria munera obeunda; vnde pars Princeps, per independentiam ab altera in operari in illo genere explicatur; sicut ignobilis pars, per dependentiam ab altera, optimè declaratur. Et hoc ità receptum est apud Authores, vt nullo egeat speciali scrutinio.

Circa numerum partis Principis, peculiaris fuit modus sentiendi Philosophi qui *libro de iuuentute, capite* 2. affirmat inter omnes partes nostri corporis, solum cor principatum obtinere, eò quòd nihil recipiat, sed tribuat, & sit origo omnium virtutum. Ità *libro 2. de Generatione animalium, capite* 4. per sequentia verba.

Cùm

Cùm igitur principium sensûs, totiusque animalis in corde contineatur, hanc ob causam primum gignitur. Idem testatur *libro 3. de partibus animalium, cap. 3.* sic. *Cor enim in priori parte, atque in medio situm est, in quo principium, vitæ, omniúmque motûs, & sensûs esse censemus.* Clarè igitur constat Philosophum sentire solum cor primatum obtinere, & independentiam inter omnia corporis membra; Vnde Auicenna *fen 1. libro primo, doctrinâ 5. capite 2.* ait sic. *Philosophorum magnus dixit, quòd membrum tribuens, & non suscipiens, cor est, ipsum námque est omnium virtutum prima radix, & omnibus aliis membris suas tribuit virtutes, quibus nutriuntur, & viuunt, & quibus comprehenduntur, & mouentur.* Clarius idem testatur 2. *Metaphysicæ, cap. 1.* per sequentia verba. *In vnoquoque genere est veniendum ad vnum primum, quod est causa cæterorum; ergo in genere organorum habentium partes, quæ videntur principes etiam ad vnam primam: sed illud est cor, & non aliud, ergo plura organa ponere præcipua videtur superfluum.* Et ratione probatur idem assumptum, quia mors non aduenit, nisi causa sit communicata cordi; ita Galenus *lib. 5. de locis affectis, cap. 1.* ergo cor est vitæ principium, & causa mortis, ac per consequens solum ipsum cor est membrum princeps. Confirmatur quia virtute communicata à corde reliquæ partes operantur, & cessante definunt, vt constat in syncope. Ergo cor est principium omnium actionum, ac perindè solum ipsum habet principatum inter omnia membra. Vlterius corroboratur assertum; quia cor est origo, & principium calidi naturalis, seu influentis, quod est omnium actionum instrumentum, ergo solum à corde procedunt omnes actiones à quibus vita pendet. Solum igitur cor est principale membrum. Perpendite Auicennam circa rem propositam, qui *fen 1. libro 1. Doctri 6. cap. 2.* sic habet, *Vitalis Virtus est illa, quæ spiritus esse conseruat; qui sensûs, & motûs vehiculum existit, & ipsum reddit aptum ad eorum impressiones incipiendas, cùm ad cerebrum peruenit, & facit ipsum potentem dandi vitam, vbicunque expanditur; & huius quidem virtutis sedes, & operationis ipsius processus est cor.*

Verior opinio est, quæ tenet tres esse partes principes, hanc tuetur Galenus, *6. de vsu partium, cap. 2.* vbi tres admittit facultates, quibus nostrum corpus gubernatur, altera naturalis, quæ resideat in iecore, altera vitalis, quæ in corde, & tandem animalis, quæ in cerebro habet proprium domicilium. *Libro* tamen *Artis medicinalis, cap. 9.* inter membra principalia posuit testiculos, perpendite verba. *Principia igitur sunt cerebrum, cor, hepar, testiculi*, ex quo videtur quatuor esse membra principalia, quorum tria primam enumerata dicuntur talia in ordine ad indiuiduum; testiculi verò in ordine ad speciei conseruationem, principatum obtinent. Hanc doctrinam expressit Auicenna *fen 1. lib. 1. doct. 5. cap. 2.* per sequentia verba. *Secundum verò singularis durabilitatem sunt tria principia, cor quidem principium virtutis vitæ, & cerebrum quidem est principium virtutis sentiendi, & mouendi hepar, quod est principium virtutis nutriendi, sed secundum speciei durabilitatem, sunt principia hæc tria, & etiam aliud quartum, quod speciei existit proprium, & sunt testiculi, qui vni rei sunt necessarij, & ad rem aliam iuuatiui.* Ex his planè constat tres esse partes principes in ordine ad indiuiduum, quia ipsi communicant aliquid simpliciter necessarium ad suas peculiares actiones; in ordine autem ad speciem multiplicari aliam partem principem, videlicet testiculos, quoniam ab ipsis producitur substantia simpliciter necessaria ad propagationem, nempè semen.

Cæterùm, videtur etiam testiculos principatum obtinere, in ordine ad indiuiduum, eò quòd præstant aliquid pro conseruatione indiuidui, nempè robur pro actionibus, ratione spiritûs vitalis. Audiamus Galenum, qui *lib. 1. de semine, cap. 16.* videtur hanc doctrinam amplecti. *Quid igitur mirandum est, si quemadmodum sentiendi, ac mouendi facultas, à cerebro in neruos, pulsandi à corde in arterias diffunditur, ità quoque à testibus in totum corpus vim quandam dispergi dicamus.* Ergo ex mente Galeni videtur testiculos habere principatum non solùm in ordine ad speciem, verùm etiam in ordine ad indiuiduum.

Respondetur quòd licèt sit verum viros aptos ad generationem esse robustiores ratione spirituum, qui dicuntur genitiui, & à testibus communicantur, nihil ominùs, testes non debent communicare inter partes principes in ordine ad indiuiduum, quia non communicant indiuiduo aliquid simpliciter necessarium ad operandum ea ratione quâ indiuiduum est; sed quatenus importat ordinem ad generationem, & propagationem, seu speciei conseruationem; at verò cor communicat spiritus vitales, & qualitalem irradiantem sine qua vitales, seu pulsificæ actiones exerceri non possunt; & similiter cerebrum, & iecur, vt infrà latiùs constabit; meritò igitur testiculi excluduntur à principatu in ordine ad indiuiduum, minimè verò in ordine ad speciem quippè vir detractis testibus nulla caret actione præterquam generatiuam seminis facundi, & nutritione partium amissarum: nihil autem istorum aliis partibus ab illis impartitur. Cæterùm quod præstat testes, notificauit Galenus, *cap. 16. nuper citato*, loquens de qualitate quam exhibent, per sequentia verba. *Quæ quidem in maribus robusti, ac masculini habitus, in fæminis fæmineæ naturæ in causa est, ac propterea efficitur, vt fæmina mari castrato similis euadat.* Vides quomodò testiculi solùm ad virilitatem actionis indiuidui; sed ad meliùs operari conducant, minimè verò aliquid simplicìter necessarium ad operari indiuidui, quâ indiuiduum est, præstent, & sic meritò non dicuntur testiculi pars princeps in ordine ad indiuiduum.

Ratione etiam validatur conclusio; nam illud solùm dicitur membrum princeps, quod communicat indiuiduo aliquid simpliciter necessarium ad operandum; sed cor communicat spiritum vitalem, & qualitatem irradiantem, sine quibus vitales actiones, seu pulsificæ fieri non possunt; similiter cerebrum communicat virtutem ad sensum, & motum medio spiritu animali, & illustrante alia qualitate; dilmùm iecur communicat omnibus alimentum per cuius defectum marcescunt, & tabescit viuens. Ergo cor, cerebrum, & iecur solum sunt partes principes in ordine ad indiuiduum. Et confirmatur, nam solùm prædicta membra habent vias per totum corpus disseminatas ab ipsis dimanantes, nempè arterias, neruos, & venas, mediis

mediis quibus diffunduntur virtutes, vt conſtat ex anatomia; ergo ſolùm ſunt tria dicta membra principalia: Tandem ſuadetur noſtra doctrina, nam læſo corde, cerebro, & iecore, operationes vitales, animales, & naturales deficiunt, aut læduntur, eâ proportione quâ læditur membrum, aliquod ex dictis, ergo ab ipſis communicatur toti aliquod ſimpliciter neceſſariam ad operandum, ac per conſequens ſolùm ſunt partes principes, quoniam ſolùm in ipſis facultates principes reſident.

De teſticulis clariſſimè conſtat principatus in ordine ad ſpeciem; nam detractis teſtibus, (aliis tribus partibus enumeratis rectè ſe habentibus) omninò aboletur generatio ſeu ſpeciei multiplicatio; ergo ex eo eſt quia teſticuli producunt inſtrumentum ſimpliciter neceſſarium ad generationem, & prolificationem; ſi ergo cor, cerebrum, & iecur dicuntur partes principes, quia in ipſis reſident facultates principes, ratione quarum toti communicatur aliquid ſimpliciter neceſſarium ad operandum in ſuo genere, meritò teſticuli inter partes principes in ordine ad ſpeciem enumerantur, quia in ipſis generatur ſeminalis ſubſtantia ſimpliciter neceſſaria ad prolificationem, & ſpeciei propagationem.

Dices, Ventriculus producit materiam neceſſariam pro nutritione totius, nempè Chylum, ergo debet eſſe pars princeps. Antecedens eſt certum, conſequentia probatur à ſimili, nam eò præcisè iecur dicitur membrum princeps, quia communicat materiam neceſſariam ſimpliciter pro nutritione, nempè ſanguinem; ſed ventriculus etiam communicat materiam neceſſariam, nempè chylum; ergo ſimili ratione debet eſſe pars princeps. Idem argumentum de pulmone formari poteſt, eò quòd trahat aërem ſimpliciter neceſſarium pro vita, & pro toto viuenti, ergo etiam erit pars princeps.

Reſpondetur, Ventriculum, & pulmonem ſeruire parti determinatæ, Ventriculus quidem iecori, ſubminiſtrando materiam chyloſam; pulmo verò cordi per aëris communicationem. itaque non operantur immediatè pro toto, ſed inſeruiendo membro peculiari, at iecur, cor, & cerebrum, operantur communicando toto viuenti aliquid immediatè ſimpliciter neceſſarium ad opera vitalia, animalia, & naturalia, vt infrà latiùs conſtabit. Et ſic meritò dicuntur partes principes, ſecùs ventriculus, & pulmo.

Solùm reſtat diluere argumenta in contrarium poſita, & licèt, verum ſit Philoſophum ſenſiſſe, cor eſſe originem omnium facultatum; nihilominùs, contrarium conſtat experimento, forſan tamen illud inſinuauit; quia inter omnes partes principes, & facultates, quibus conſtant, cor habet primum locum, quia eſt principium vitæ, non tamen quia vnaquæque pars principalis, non ſit prima in ſuo genere, ex quo conſtat in quolibet genere deueniendum eſſe ad vnum primum principium; ſic in genere actionis vitalis deueniendum eſt ad cor; in genere actionis animalis, ad cerebrum; & tandem in genere actionis naturalis, ad iecur; vndè quodlibet membrum princeps eſt primum in ſuo genere, etiamſi verum ſit, genus actionum vitalium habere primum locum; & proindè cor inter tria principalia membra, habere maiorem dignitatem, ob præſtantiam, & excellentiam actionum, ad quas præſtat virtutem, non tamen proindè, cor ſolum eſt membrum princeps, neque principium omnium actionum.

Ad primam rationem reſpondeo, quòd etſi ad mortem neceſſariò debeat pati cor, quia eſt principium vitæ, non tamen ſequitur ſolum cor eſſe membrum princeps; quoniam non minùs petit anima ad ſuam conſeruationem cerebrum, & iecur eſſe rectè temperata, quàm cor; & ſic poteſt deficere vita, non ſolùm per læſionem cordis, ſed per læſionem cerebri, & iecoris; aliàs poſſet, viuens permanere illæſo corde, ſine cerebro, aut iecore, quod chimæricum eſt; ergo licèt ad mortem neceſſariò patiatur cor, non indè infertur, ſolum ipſum eſſe membrum princeps; cùm etiam dependeat vita ab influxu, & permanentia reliquarum partium principalium, ſicut etiam conſeruatio ſpeciei, ab influxu, ſeu permanentia teſticulorum.

Ad confirmationem dicimus, membra principalia inter ſe pati per conſenſum, & ſic deficientibus ſpiritibus vitalibus in ſyncope, ceſſare vitam, quia deficit conprincipium neceſſarium ad vitam; ſicut etiam deficiente ſanguine à iecore communicante, viuens tandem deficere, & marceſcere; tum quia deficit alimentum, tum etiam quia ex ſanguine elaborantur, præcipuè omnes ſpiritus; ergo ex hoc non ſequetur cor ſolum habere principatum; neque ex eo quòd cor ſit origo caloris influentis ſequitur ipſum ſolum eſſe principale membrum; etenim non eſt omnium actionum inſtrumentum; ſed eſt requiſitum pro omnibus actionibus; nam etſi ponatur calor vitalis influens; ſi ſecludatur actio cerebri, deficient ſine dubio ſenſus, & motus in animali, ex quo conſtat ſolutio ad vltimum argumentum.

Neque Auicennæ teſtimonium conuincit; nam ſpiritus vitalis diſponit ad omnes actiones, non quidem producendo in diuerſis partibus diuerſos effectus, ſed vnam diſpoſitionem inducendo ad omnes actiones tanquam inſtrumentum generale: Ex hoc tamen non infertur ſenſum, & motum à corde procedere, ſed ex peculiari actione cerebri, & ſic de reliquis membris principalibus philoſophandum eſt, etſi vitalis ſpiritus ad omnes diſponendo concurrant.

Ex dictis infertur partes principes dici tales, per facultates principes, quæ in dictis partibus habent proprium domicilium; ſic cor dicitur pars princeps de genere virtutum vitalium, quia in ipſo reſidet facultas vitalis, à qua omnes actiones pulſificæ totius viuentis dependent tanquam ab origine, & primo fonte: Cerebrum etiam dicitur pars princeps de genere virtutum animalium, quia in ipſo eſt facultas animalis à qua opera omnia animalia, quæ attinent ad ſenſum, & motum dependent: Tandem iecur eſt pars princeps de genere virtutum naturalium, quia omnia opera gradûs naturalis, à facultate naturali ſanguifica, quæ in ipſo reſidet dependent, quoniam ſubminiſtrat materiam neceſſariam nutrimenti, ex qua omnes partes aluntur; vnde licèt opera nutritionis ſint vitalia, tamen naturalia dicuntur, quia aliquantulum aſſimulantur agentibus naturalibus, in productione ſui ſimilis.

Ex relatis facultatibus, naturalis continet ſub ſe generatiuam facultatem, quæ princeps eſt in ordine ad ſpeciem, & in teſticulis reſidet, à quibus dependet ſpeciei conſeruatio, quià facultate generatiua producitur inſtrumentum ſimpliciter neceſſa

neceſſarium pro conſeruatione ſpeciei,ſeu ipſius propagatione; Ergo ſicut cor, & cerebrum dicuntur partes principes,quia in ipſis eſt facultas princeps à qua opera vitalia, & animalia procedunt neceſſariò. Sic teſticuli dicuntur pars princeps, quia in ipſis eſt facultas princeps generatiua, à qua ſpeciei conſeruatio dependet, proptereà quòd communicet aliquid ſimpliciter neceſſarium ad generationem, nempè ſemen, ſine quo opus generationis fieri non poteſt.

Dices, etiam dantur facultates diuerſæ, ſub ſub genere animalis contentæ, nempè rationalis facultas in cerebro exiſtens; concupiſcibilis in iecore, & iraſcibilis in corde, iuxta Platonis placitum *lib.4.de Republ.in Thymeo*; quod etiam amplectitur Galenus, *5.de Placitis, cap. vltimo:* ergo ſicut datur peculiaris pars princeps, quæ continetur ſub facultate naturali, nempè generatiua, quæ in teſtibus domiciliatur, ſic debent dari aliæ plures partes principes, quæ ſub animali facultate continentur, nempè iraſcibilis, rationalis, & concupiſcibilis.

Reſpondeo,quòd licèt iſtæ facultates ſint diuerſæ,& reſideant in membris diuerſis principalibus,nihilominùs non dicuntur facultates principes, ſicut generatiua facultas, quia non dependent alia membra ab ipſis, neque recipiunt aliquid ad opus neceſſarium, à partibus in quibus ſunt, quatenus dictis facultatibus conſtant.

CAPVT III.

Quid tribuant partes principes ratione cuius ſint tales?

EX dictis conſtat partes principes dici tales, ex eo quòd communicent omnibus corporis partibus aliquid ſimpliciter neceſſarium ad operandum, ratione cuius in ipſis reſidere facultates principes monuimus. In præſenti ergo vertitur in dubium, quid ſit id quod communicatur à partibus principibus, reliquis membris. Locum tantum habet controuerſia de corde, & cerebro, in quibus militat eadem ratio, nam de iecore, & teſticulis poſteà conſtabit.

Communis opinio tenet à corde, & cerebro in reliqua membra diffundi ſpiritus vitales, & animales, & hac ratione conſtituuntur partes principes. Sic Auicenna,*ſen 1. lib.1.doct.6.cap.1.* per ſequentia verba. *Vitalis verò virtus eſt illa qua ſpiritus eſſe conſeruat, qui ſensûs, & motûs vehiculum exiſtit,& ipſum reddit aptum ad eorum impreſſiones recipiendas, cùm ad cerebum peruenit, & facit ipſum potentem dandi vitam, vbicunque expanditur. Et huius quidem virtutis ſedes, & operationis ipſius proceſſus eſt Cor.* Nihil clarius de corde. Idem teſtatur de cerebro, *cap.4. ſubſequenti*,quorum verborum prolixam narrationem libenter omitto, quoniam nihil magis tritum inter Medicos eſt quàm cor diffundere ſpiritus vitales in reliqua membra, mediis quibus vitales operationes exercentur. Et cerebrum etiam diffundere ſpiritus animales in totum corpus, à quibus operationes animales ſentiendi, & mouendi dependent, cuius euentus teſtis eſt experientia quotidiana; etenim poſito impedimento, vt ſpiritus animales, aut vitales poſſint communicari per neruos, & arterias, ſiue per obſtructionem, ſiue per ſciſſuram, ſiue per fortem ligaturam,illicò deficiunt operationes vitales, & animales, in partibus exiſtentibus infra impedimentum aliquod ex dictis,ergo operationes vitæ, & ſenſûs, & motûs deſcendent ab influxu ſpirituum, ac per conſequens infertur manifeſtè, ſpiritus communicari à corde, & cerebro reliquis membris,vt poſſint exercere animales, & vitales operationes, & hac ratione conſtitui inter partes principes.

Reſtat tamen ſcire, An ſolum cor, & cerebrum diffundant ſpiritus vitales, & animales, an verò aliquid aliud communicent, vt opera vitalia, & animalia eliciantur? Circa dubiolum hoc Galeni opinio eſt, præter ſpiritum vitalem, & animalem produci à corde, & cerebro per continui alterationem, qualitatem aliam illuſtrantem, ſeu influxam conducentem ad opera animalia, & vitalia; ità tenet *libro illo ſuo*, cuius titulus eſt, *An ſanguis in arteriis contineatur,capite vltimo*, vbi neceſſitatem huius qualitatis illuſtrantis deducit argumento deſumpto ab experientia; nam ſi ſcindatur arteria, & ponatur calamus intra ipſam, datur ſine dubio, locus ad tranſitum, & communicationem ſpirituum, & tamen operationes vitales, ſeu pulſificæ deficiunt in partibus infra ſciſſuram ſituatis. Ergo aliquid aliud communicatur à partibus principibus reliquis membris, præter ſpiritus, ſeu qualitatem illam, quæ mediis ſpiritibus communicatur, & diffunditur per omnes partes, per continui alterationem;ſic de cerebro communiter philoſophantur Authores; ità vt non ſolùm ab ipſo communicentur ſpiritus animales, & qualitas ab ipſis ſpiritibus immediatè orta (non à cerebro) pro animalibus operibus obeundis, verùm etiam alia qualitas illuſtrans immediatè ab ipſo cerebro in omnes partes per continui alterationem producatur influens in opera animalia; ità vt ab his duabus qualitatibus neceſſariò procedant. Hanc ſententiam recipiunt ferè omnes Authores conuicti experimento adducto, à Galeno *libro citato*.

Cæterùm,Galeni opinio ſuſpecta valde mihi viſa fuit; tum propter difficultatem experientiæ quam proponit; nam licèt reuerà in arteriis fieri poſſit, non tamen ſine corruptione ſpirituum poterit ſcindi arteria, ratione alterationis ab ſciſſione facta; præterquàm ſolùm in neruis opticis locum habebit, quod attinet ad facultatem animalem; in quibus, maior erit difficultas experimenti, ob internam ipſius ſituationem,ratione cuius,ſi quis voluerit ſcindere neruos, & mittere calamum, priùs dilacerationem, & vulnerationem ingentem debet præſtare, cui potiùs defectus ſenſationis, & motûs debet tribui, quàm impedimento communicationis alterius illuſtrantis qualitatis, quæ defectu continuitatis neruorum non producitur, per continui alterationem, non igitur erit multiplicanda talis qualitas illuſtrans; quandoquidem communicantur ſpiritus immediatè à corde, & cerebro, & mediis ſpiritibus communicatur qualitas ab ipſis immediatè procedens deferens virtutem vitalem, & animalem: Tum etiam quia licèt in partibus infra ſciſſuram deficiant operationes vitales, & animales, indè non infertur hoc eſſe defectu alterius qualitatis illuſtrantis,

ſed

fed defectu continuitatis quam debent habere partes vt conferuent robur, & temperiem debitam ad operandum; Ergo ex Galeni experimento minimè conuincitur neceffitas alterius qualitatis illuftrantis, ac proindè adftruenda non eft.

Rogabis, fi ab ipfis fpiritibus animalibus, & vitalibus producitur qualitas neceffaria pro actionibus vitalibus, & animalibus, cur hæc qualitas non poterit immediatè dimanare à corde & cerebro, indéque communicari omnibus partibus per continui alterationem, & fic non erit neceffaria fpirituum generatio ad opera vitalia, & animalia.

Refpondeo, qualitatem illam immediatè oriri à fpirituum forma, & fic non poteft produci à corde, neque à cerebro, nec fuperfluit fpirituum generatio, quippè talis eft medium, vt qualitas illa dimanet à fpirituum forma. Quo clariùs intelligitur, quòd cùm nerui non fint caui, poffit communicari virtus per continui alterationem mediâ fpirituum formâ, à qua pullulat illa qualitas, quæ per continui alterationem ab vna parte in alteram poterit diffundi: Præterquàm quod manet etiam probabilis opinio dicentium per porofitates neruorum poffe communicari fpiritus, à quibus perenniter dimanat qualitas illa conducens pro operibus vitalibus, & animalibus. Et hanc effe veriorem opinionem firmiter teneo, quâ benè componitur, vt per fortem ligaturam deficiat fenfus, & motus. Neque acquiefco doctrinæ noftri Primarij Martinez fuprà citati, qui afferit per fortem ligaturam impediri communicationem talis qualitatis ortæ à forma fpirituum, quæ per continui alterationem producitur. Nam denfitas quæ in neruis producitur per ligaturam, non impedit alterationem, neque productionem qualitatis illius, vtpotè non foluit continuitatem, & aliàs conducit denfitas ad fortiùs operandum. Ergo ficut denfitas paffi, non impedit alterationem continuam in aliis qualitatibus actiuis, neque erit impedimento quominùs qualitas illa quæ oritur à fpiritibus communicetur reliquis membris infra ligaturam fituatis; verius ergo apparet fpiritus communicari per poros neruorum, à quibus qualitas illa perenniter dimanat, ratione cuius membra, vitales, & animales operationes exercent.

Militat etiam contra noftrum Primarium, argumentum quod ipfe adducit contra fe, nempè neruos non effe neceffarios, vt virtus animalis communicetur, & diffundatur in omnes partes; etenim tanquam verius fupponit, qualitatem illam quæ immediatè dimanat à forma fpirituum, produci per continui alterationem, per neruos; fed etiam poterit produci per partes carnofas, quippè funt capaces ad recipiendam virtutem ad fenfum, & motum (vt experientia manifeftat.) Ergo fruftrà Natura fabrefecit neruos, quandoquidem qualitas ipfa à fpiritibus in partes carnofas poterit produci, & indè à parte in partem, per continui alterationem poterit communicari. Cui argumento refpondet citatus Doctor, quòd etfi qualitas illa poffit produci à fpiritibus in partibus carnofis, tamen ab ipfis in alias non poterit debito modo communicari defectu alicuius difpofitionis conducentis, nempè defectu denfitatis, quæ quia in neruis reperitur, ideò funt neceffarij ad communicationem talis qualitatis requifitæ pro fenfu & motu; quia mediâ denfitate intenfiùs agit in neruo, & fibi fimilem producit, atque ideò pars carnofa in alteram.

Cæterùm, licèt hæc folutio aliquam contineat probabilitatem, quâ poffit quis effugere vim argumenti, tamen in ea fatetur nofter Doctor denfitatem effe difpofitionem, vt meliùs, & intenfiùs verfus illa ad fentiendum diffeminetur, ac per confequens debet fateri quod per ligaturam non poterit impediri communicatio talis qualitatis per continui alterationem, cùm potiùs denfetur magis per ligaturam, quod fuprà negauit: quapropter licèt per neruos citiùs & meliùs communicetur qualitas à fpiritibus animalibus producta; ideóque ad hoc munus fint neceffarij, habent tamen peculiarem vfum, & prærogatiuam pro firmitudine corporis, ideóque meritò ipfos Natura fabrefecit, & nunquam fuit ipforum fabrica fuperflua.

Iterum obiicit Doctor nofter Martinez citatus contra fe, nam qualitates quæ à fpiritibus immediatè producuntur pro fenfu, & motu, non funt actiuæ, vt conftat in hemiplexia fiue paralyfi, in qua dimidium corporis priuatur fenfu, & motu; fed fi qualitas illa effet actiua, & fui fimilis productiua, poffet fine dubio, à dimidia parte corporis in alteram dimidiam communicari, hoc autem non ità fit, ergo talis qualitas minimè poteft de parte in partem produci.

Huic argumento refpondet citatus Doctor, talem qualitatem communicari eo modo ac diffundit lumen; quòd lineâ rectâ intenfiùs producitur, quàm linea tranfuerfa, & fic in hemiplexia ab vna in alteram partem linea tranfuerfa non poterit communicari illa qualitas, quippè remiffiùs cùm agat, non fufficit pro fenfu, & motu in altera dimidia parte. Solutio tamen hæc friuola eft, nam fine fundamento dicitur talem qualitatem ad fenfum, & motum neceffariam affimilari luci in productione, cùm certum fit in ftatu fanitatis æquè produci per omnes partes corporis fiue per lineam rectam, fiue per reflexam: Præterquam quòd, experimento conftat neque veftigium aliquod fenfationis, & motûs apparere in parte, feu membro paralyfi affecto; atqui lux per lineam tranfuerfam apparet in loco tranfuerfali, licèt non ità intenfa, non ergo fe habet productio illius qualitatis, ficut productio lucis; quapropter cenfeo verius effe quod fuprà infinuaui, nempè talem qualitatem mediis fpiritibus per porofitates communicari, & diffundi de membro in membrum; & quod defectus fenfationis in membro paralytico oritur ex eo quòd ab humoribus craffis, & lentis, aut per ligaturam, prorsùs obftruantur porofitates, ità vt fpiritus minimè poffint penetrare, & fic neque poffit qualitas ab ipfis immediatè producta communicari pro fenfu, & motu, & fic eadem ratione de qualitate immediatè producta à fpiritibus vitalibus philofophandum erit.

CAPVT IV.

Vtrum sit eadem virtus pro sensu, & motu conducens?

Videtur diuersam esse virtutem pro sensu, & motu, & vnam minimè sufficere: ità Galen. 1. *de Placitis, cap.9.* per sequentia verba, *Inter neruos alij deferunt sensum, alij motum, alij vtrunque.* Ex his licet inferre diuersam esse virtutem, aliam quidem pro sensu, & aliam pro motu, quippè nullus solam vnicam virtutem deferre posset si eadem esset, & indiuisibilis pro sensu,& motu. Ratione etiam validari potest hæc assertio, nam sensus, & motus sunt opera specie diuersa; ergo procedunt à virtute specie diuersa. Confirmatur; nam sæpè sæpiùs reperitur sensus sine motu, & interdum motus sine sensu, vt constat ex historia Galeni toties repetita ab Authoribus, 1. *de loc. affectis*, de Pausania, cuius duo digiti, & alterius digiti dimidium sine sensu mouebantur: Et similiter constat in delirantibus esse motum sine sensu; nec non etiam in dormientibus esse sensum sine motu; ergo diuersum principium effectiuum influit pro sensu, & motu: etenim si vnica, & indiuisibilis esset virtus pro sensu & motu, minimè posset dari sensus sine motu, nec motus sine sensu, vt in exemplis adductis constat.

Pro resolutione controuersiæ notandum est, virtutem pro sensu, & motu oriri à qualitate immediatè producta à spiritibus animalibus, mediis quibus communicatur à cerebro in omnes partes virtus animalis, quæ se habet tanquam dispositio ex parte principij actiui, siue facultatis cuiuslibet membri ad exercenda opera animalia.

Vlteriùs, supponere debemus, quòd cùm motus consistat in actione, & sensus in passione, maior virtus erit necessaria pro motu quàm pro sensu, quo bene stat quòd eadem sit virtus in specie pro sensu, & motu, & quòd intensior virtus requiratur pro motu, quàm pro sensu, ac perindè quòd possit esse sensus in aliquo membro sine motu, non tamen quòd possit esse motus sine sensu, attentâ solâ virtute pro sensu, & motu, quippè solùm differunt secundum magis, & minùs. Quâ ratione Gal. 2. *de caus. symptomatum, cap.5.* docuit sensum posse seruari deficiente motu, quoniam maior virtus requiritur ad motum, quàm ad sensum.

Ex his deducitur nostra conclusio, quæ communissima ferè est inter omnes Medicos, nempè eandem esse in specie virtutem, pro sensu, & motu, & solùm differre secundum magis, & minus, ità vt maior virtus requiratur pro motu seu intensior, quàm pro sensu, propter rationem suprà insinuatam, & quia ex Gal. clarè colligitur, *capit.5. citato*: nam aucta virtute ad sensum requisita est virtus pro motu, & diminuta virtute requisita pro motu deficit motus, & perseuerat sensus; ergo eadem est in specie virtus ad sensum, & motum, & solùm differt accidentaliter, differentiâ secundum magis, & minus.

Validatur etiam nostra conclusio: nam si ob aliquam rationem esset concedenda diuersa virtus pro motu, & sensu, maximè propter opera diuersa in specie; sed in causis æquiuocis stat benè quòd eadem sit virtus, & idem principium elicitiuum, & quòd opera sint diuersa in specie; ergo poterit stare quòd cùm virtus pro sensu, & motu, sit causa, seu comprincipium, aut dispositio se tenens ex parte causæ æquiuocæ, possit conducere ad opera diuersa in specie. Et clariùs constat hæc doctrina; cùm dictum sit virtutem pro sensu, & motu esse dispositionem se tenentem ex parte agentis in ordine ad opera sensûs, & motûs, & hac ratione per se conducere pro operibus diuersis in specie; sic eadem illuminatio pro diuersis visionibus in specie conducit, & eadem obiecti cognitio pro diuersis actionibus in specie conducit; ergo sic similiter qualitas illa à spiritibus producta poterit disponere,& cōducere pro operibus specie diuersis, nempè pro sensu,& motu: Ex quo constat solutio ad argumentum in contrario positũ.

Ad alterum argumentum ex Gal. doctrina deductum, dicimus minimè dixisse Gal. aliam esse virtutem communicatam ad motum, & aliam diuersam pro sensu, sed potiùs alios esse neruos conducentes pro sensu, alios pro motu; quo benè stat vt eadem sit virtus in specie, diuersa tamen secundum magis & minus; quippè nerui qui in musculos tendunt, ad motum, & sensum illius partis deseruiunt; at qui non tendunt in musculos, minimè deseruiunt ad motum, vndè sensus sine motu poterit dari in aliquibus partibus, non tamen motus sine sensu, nisi ratione diuersarum partium deseruientium ad motum, & sensum, vt in exemplo Pausaniæ constat, in quo quia impeditæ, & obstructæ erant viæ deferentes virtutem ad partes externas in quibus debebat fieri sensatio, abolita erat, permanebat tamen motus, quoniam in musculis interioribus nullum erat impedimentum, neque vitium; cæterùm si esset impedimentum à parte musculosa ad receptionem virtutis animalis, & non in parte neruosa, erit sensus sine motu ratione diuersarum partium conducentium ad tale opus; si tamen solùm consideremus virtutem animalem, nullo respectu habito ad partes diuersas in quibus recipitur, licèt possit esse sensus sine motu, non tamen motus sine sensu; quippè vna est virtus ad vtrumque, & solùm differt secundum magis & minus; minor autem virtus sufficit pro sensu; si tamen augeatur, valet ad motum, & si aucta diminuatur, permanet virtus sufficiens ad sensum, non tamen ad motum. Ex quo constat solutio ad secundum argumentum.

CAPVT V.

Per quid constituatur Iecur in esse partis principis?

Constat ex suprà dictis iecur inter omnes partes corporis principatum obtinere, sicut & cor, & cerebrum, quia omnes communicant aliquid simpliciter necessarium, ad operari reliquis membris; & cùm certum sit, à corde, & cerebro diffundi spiritus vitales, & animales, mediis quibus qualitas influens communicatur, Dubitatur in præsenti, an ità se habeat iecur in suo principatu per communicationem

alicuius

alicuius spiritus, seu qualitatis influentis, in ordine ad opera naturalia nutritionis, & augmentationis, quæ fit simpliciter necessaria, & ratione cuius dicatur iecur princeps pars.

Partem affirmantem videtur insinuare Gal. 1.*lib. Method. circa finem*, per sequentia verba. *Sane de his particulis illud arbitror, dici oportet, cerebrum neruis, ac musculis, cor arteriis, iecur venis virtutem suppeditare.* Ex quibus licet colligere à iecore in omnes partes aliquid simpliciter necessarium ad opera naturalia per influxum communicati, sumpto etiam argumento à simili: etenim cùm Gal. numerat tria principalia membra, docet de corde, & cerebro virtutem suppeditare neruis, & arteriis, iecur autem venis; sed cor, & cerebrum communicant cæteris partibus aliquid simpliciter necessarium per influxum, ergo similiter, & iecur debet reputari inter principalia membra, quia communicat aliquid omnibus partibus nostri corporis per influxum simpliciter necessarium ad opera-ri. Patet hæc vltima consequentia, quia non minùs est membrum princeps iecur, quàm cor, & cerebrum; sed hæc membra dicuntur principalia, quia communicant aliquid per influxum, ergo & iecur.

Argumentum etiam à paritate desumitur ex operibus ad quæ conducunt partes principes: siquidem non sunt minoris momenti opera nutritionis, & generationis, quàm opera sensûs, & motûs, & quæ à corde dependent; sed ad opera animalia, & vitalia, est necessaria dependentia à corde,& cerebro per influxum,ergo etiam ad opera naturalia quæ à iecore dependent, erit necessaria dependentia per influxum.

Verior tamen sententia est quæ affirmat omnes partes corporis dependere à iecore quatenus producit materiam necessariam pro nutritione ipsarum, & hac ratione dici partem principem,quin sit necessarium quòd iecur producat aliquam qualitatem influentem, neque spiritum naturalem, vt rigorosè, & propriè dicatur membrum principale, à quo opera omnia generationis, & nutritionis dependent, præcisè quia communicat, & producit materiam necessariam pro nutritione. Hæc conclusio ex dictis *in nostro Tractatu de Humoribus* probata sufficienter manet, ibi enim docuimus omnes humores à iecore generari tanquam à causa æquiuoca pro nutritionis materia, & hoc munus per se ab hepate præstari propter dignitatem officij, & præstantiam: si ergo à iecore dependent omnia membra, quia præstat ipsis materiam necessariam pro nutritione ipsarum, meritò ob hanc dependentiam aliâ qualibet seclusâ, debet computari inter partes principes. Corroboratur hæc assertio ex his quæ *in Tractatu de Spiritibus* docuimus, vbi minimè esse necessarios spiritus animales probauimus latè; ergo à iecore in aliquas partes nihil producitur per influxum, sed solùm communicatur materia pro nutritione; ac proindè solùm ob hanc dependentiam meritò dicitur pars princeps, quippè pars princeps præcisè constituitur in esse talis, quia ab ea dependent omnes partes in suo genere ad operandum, ex eo quòd communicet aliquid simpliciter necessarium ad opera sui generis; sed hoc saluatur solùm ex eo quòd iecur præstet materiam necessariam pro nutritione totius corporis, ergo

hoc solum sufficit vt iecur sit pars princeps; etenim dependentia saluatur, siue sit ratione alicuius qualitatis influentis, siue ratione spiritûs, siue ratione materiæ hanc communicat iecur; ergo per hanc dependentiam dicitur membrum principale,& non quia communicat aliquid omnibus partibus per modum influxûs.

Cæterùm, quòd iecur non communicat aliquid omnibus partibus per modum influxûs, probatur ex Gal. 1. *de loc. affectis, cap. vltimo*, per sequentia verba. *Atque in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis; siquidem naturalibus connatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis à principio velut lumen à sole ipsam defluere iam ostensum est.* Ex his clarè infertur minimè iecur communicare aliquid per influxum veluti lumen à sole, sicut in animalibus instrumentis accidit, videlicet ex eo quòd à cerebro tanquam ab origine, & principio aliquid influat, ideóque animalia instrumenta patiuntur per consensum, secus naturalia, quod *loco citato infrà*, Gal. manifestauit sic. *Quamobrem solis partibus, quæ & sentiendi, & mouendi vim habent accidit vt ipsis nequaquam affectus, nihilominùs earum actio pereat, id quod in naturalibus instrumentis accidere non solet, priùs enim eâ affici necessum est, quàm actio lædatur.* Aurea quidem verba! ex quibus infertur clarè iecur in naturalia instrumenta nihil influere eo modo quo cerebrum in animalia; quippè si ità esset, naturalibus instrumentis nequaquam patientibus, earum actio periret; constat autem priùs ea affici necesse esse vt patiantur, vt vltima verba nuper relata id probant; ergo naturalia instrumenta non patiuntur per consensum, ac proindè iecur nihil in ea influit sed solùm suppeditat materiam pro nutritione, & hac ratione est membrum princeps, & saluatur authoritas in contrarium adducta ex *lib.7. Methodi.*

Prætereà etiam hoc idem assumptum corroboratur, nam si hepar influeret in instrumenta naturalia, per sectionem venæ, partes infrà scissuram priuarentur operibus propriis, sicut accidit sectâ arteriâ, aut neruo; sed id non accidit, vt experimento constat; ergo iecur nihil producit per influxum in reliquas partes.

Sed pullulat obiectio ex his, quæ docuimus *in nostro Tractatu de Humoribus*, etenim ibi scriptum est humores omnes posse in quolibet membro generari ex qualibet materia heterogenea; ergo iecur non potest dici membrum princeps ex eo quòd in ipso generentur omnes humores qui sunt materia nutritionis omnium partium.

Respondeo solùm in iecore generari omnes humores per se, & ab ipso in omnes partes distribui per vias ad id destinatas, & vasa alimentum deferentia ab hepate oriuntur, & dicitur officina communis, & principalis à Natura instituta ad hoc munus, reliqua verò membra particularia solùm per accidens, possunt generare omnes humores, neque ab ipsis in omnes partes communicantur, atque ideò solùm iecur est pars princeps propter hoc munus proprium, minimè verò reliqua membra in quibus solùm accidentaliter & per accidens possunt humores generari, vt latè ibi ostensum est.

Videtur etiam facultatem naturalem pati per consensum, ac proindè recipere aliquid per influxum,

fluxum. Antecedens probatur; nam ideò sensitiua, & motiua facultas patiuntur per consensum, quia deficiente influxu à cerebro opera sensûs, & motûs illicò euanescunt; sed defectu influxûs à corde facultas coquens non coquit; ergo etiam patitur per consensum.

Respondeo, nullam facultatem naturalem, neque coquentem recipere aliquid per influxum à suo membro principe, iecore scilicet, quo benè stat vt non patiatur per consensum respectu iecoris, benè tamen respectu cordis quod vniuersaliter influit in omnes partes pro conseruatione vitæ, vndè non negamus dependentiam, & influxum facultatum naturalium in alio genere, sed in eodem genere: quo etiam optimè componitur, vt omnes partes principes adinuicem inter se dependeant in diuerso genere, & tamen hoc non tollit principatum; quo optimè saluatur quod cerebrum in genere facultatis animalis, & in ordine ad opera sentiendi, & mouendi ab alio membro non dependeat, & omnia à cerebro dependeant, etsi dependeat à corde in ordine ad vitalia opera, & à iecore in ordine ad naturalia per subministrationem materiæ nutrimentalis; idem dicendum de corde, nam etiam dependet à iecore, & cerebro: ergo non obstat dependentia vnius membri principalis ab alio in diuerso genere, quominùs dicatur principale, ex quo constet solutio difficultatis positæ, & nostræ conclusionis veritas magis elucescit.

De tribus partibus principalibus in ordine ad indiuiduum hucusque tractauimus, restat tamen sermonem facere de parte principe in ordine ad conseruationem speciei, quæ talis dicitur, non quia tribuat aliquid simpliciter necessarium ad conseruationem totius, quà indiuiduum est, sed in ordine ad propagationem, & speciei conseruationem, & cùm dictum suprà sit, testiculos principatum obtinere, in ordine ad speciem, operæpretium erit explicare quid tribuant testiculi, ratione cuius constituantur in principatu in ordine ad speciem.

Et quidem in hac re certissimum est propagationem, & speciei conseruationem fieri mediâ generatione, ità Philosophus 2. *de Anima, cap. 4.* per hæc verba: *Quia fieri nequit, vt caducorum atque mortalium quidquam idem vnúmque numero semper permaneat, permanétque non ipsum, sed tale quale est ipsum, numeróque idem non vnum specie tamen vnum.* Hinc clarè constat per similium generationem speciem conseruari; & cùm generatio fiat mediâ seminis communicatione, colligitur manifestè testes inter partes principes reputari; quia in ipsis elaboratur semen, & perficitur quod dicitur instrumentum simpliciter necessarium pro generatione; vt latè *in nostro Tractatu de Semine*, docuimus, ibíque probauimus contra nostrum Primarium Martinez, semen minimè ab omnibus partibus corporis procedere, sed solùm in testiculis generari, & in hac nostra opinione clariùs intelligitur principatus in testiculis in ordine ad speciem, quam in doctrinam Primarij citati; siquidem generationis principatum actiuum totum refundi-tur in testes, & in alia opinione virtus formatiua refunditur in omnia membra à quibus spiritus sigillantur, & per talem sigillationem accipiunt virtutem generandi, seu vim actiuam; sed quia de his abundè *loco citato* diximus, in præsenti plura omittimus pro corroboratione nostri asserti; sufficiat tamen adducere rationem fundamentalem quæ suadeat testes meritò inter principalia membra nostri corporis computari in ordine ad speciem; nam ea dicitur pars princeps à Galen. *cap. 9. Artis Medicinalis*, à qua opus aliquod dependet simpliciter necessarium, mediâ communicatione alicuius rei simpliciter necessariæ; sic cor in ordine ad vitalia opera, cerebrum in ordine ad animalia, & iecur in ordine ad naturalia se habet; sed communicatio seminis à testibus est simpliciter necessaria ad generationem pro similis productione; ergo quemadmodum cor, cerebrum, & iecur dicuntur partes principes in ordine ad indiuiduum, sic testes inter principes debent reputari in ordine ad speciem præcisè per elaborationem, & communicationem seminis, quod est instrumentum simpliciter necessarium ad generationem, & ad propagationem, seu speciei conseruationem.

Dices contra nostram resolutionem, Non minùs est necessaria vteri actio ad generationem, quàm semen; quippè etsi efficiens generationis ponatur, & materia ipsius, si tamen vteri actio deficiat, minimè fit generatio; ergo vteri concursus est simpliciter necessarius, ad generationem; ac perindè vterus erit pars princeps in ordine ad speciem. Respondeo vterum solum esse locum accommodatum, pro generatione, & nihil influere, neque agere in productione fœtûs, & sic non esse partem principem.

Obiicies vlteriùs, Ad generationem non solum requiritur efficiens, verùm etiam materia ex qua formetur fœtus; ergo sicut illa pars in qua elaboratur principium actiuum generationis, dicitur princeps, sic similiter illa quæ præstat materiam ad generationem debet dici princeps in ordine ad speciem. Respondeo supponi in indiuiduo partem quæ subministrat materiam, & spiritus, & alia requisita, vt testes operentur, & habere principatum in suo genere, vt suprà docuimus, in ordine tamen ad speciem, solùm dicitur illa pars princeps, in qua elaboratur instrumentum generationis, nempè semen, suppositis aliis requisitis, ad talem actionem, & cùm solùm in testibus fiat seminis elaboratio, indè fit quòd solùm principatus in ordine ad speciem refundatur in testes.

Tandem obiicies ex Hipp. *lib. de morbo sacro, text.* 10. per hæc verba, *Semen enim ab omnibus partibus corporis fit, à sanis sanum, à morbosis, morbosum.* Ex quibus verbis constat semen non elaborari in testibus, sed in omnibus partibus, ac proindè non debere numerari inter membra principalia in ordine ad speciem.

Respondetur quidquid sit de veritate illius propositionis Hippocr. cuius expositionem adduximus *Tractatu nostro de Semine*, vbi contrariam opinionem pro viribus defendimus, in omnibus partibus non produci virtutem actiuam seminis, & licèt id quod cedamus cum nostro Primario citato, quoad virtutem actiuam, nihilominùs potest solui obiectio proposita in sua opinione, si dicamus quòd solùm in testibus perficitur semen, & redditur aptum ad generationem per miscellam partis spirituosæ cum parte crassa, & ab ipsis conseruari, & eiaculari pro generatione, & sic solùm ipsis tribuitur principatus in ordine ad speciem.

INDEX

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM,
quæ in hoc primo Tomo continentur.

Prior numerus paginam, secundus columnam notat.

Apertio

Calor

Carbun

Cerebri

Secundi

Figura

In

Lac

Prater

Non

Semina.

Senectus.

Sensus.

Sexus.

Siccitas.

Similitudo.

Melior

Sudor.

Tumores

Vlcus.

Vnguentum.

Vnio.

FINIS.

FRANCISCI HENRIQVEZ DE VILLACORTA

DOCTORIS MEDICI,

A CVBICVLO REGALI PHILIPPI IV. ET CAROLI II. ARCHIATRI,

Insigni Theologorum Cœnobio Medicâ togâ olim illustrati, nunc verò in Complutensi Academia Doctoris Primarij, necnon in Facultate Medica Primarij Professoris,

LAVREÆ DOCTORALIS MEDICÆ COMPLVTENSIS

TOMVS SECVNDVS.

Quo continentur Tractatus valdè vtiles & necessarij, ad Lauream Doctoralem comparandam iuxta Complutensis Academiæ instituta.

CVM INDICIBVS NECESSARIIS.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON,

M. DC. LXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Sum libris D Robti Talbor in Aulis Britannicis Hispanicisq Archiatri &c

MAGNIFICENTISSIMO PRINCIPI, CELEBRATISSIMO HEROI, EMINENTISSIMO D. D.

PASCHALI DE ARAGON,

TITVLO SANCTÆ BALBINÆ, PRESBYTERO CARDINALI,

Olim Philippi IV. ad Summum Pontificem Alexandrum VII. Oratori Ordinario, Hiſpaniæ Protectori, Neapolitani Regni Proregi, Generali Hiſpaniarum Inquiſitori, Archiepiſcopo Toletano, Regis Catholici Caroli II. à Conciliis, Statûs Belli, & Vniuerſalis Gubernatoris.

Doctor DOMINVS FRANCISCVS HENRIQVEZ DE VILLACORTA, *olim in Complutenſi Academia Primarius Medicinæ Profeſſor; Nunc Catholicæ Maieſtatis Caroli II. Hiſpaniarum, & Indiarum Regis Cubicularius Medicus.*

S. P. D.

SECVNDVS, Mi PRINCEPS EMINENTISSIME, mei ingenioli lucem viſurus fœtus, tuum Patrocinium prudens ambit. Nullum enim Patronum ſibi conuenientiorem in tota Hiſpania optare poterat. Primus noſtri Monarchæ magno ſuperbit nomine, humilis valde graderetur ſecundus, niſi tuo incederet decoratus. Tuo clarus ſplendore, non erit cur formidet maioris natu fratris conſpectum (quem iure alioqui trepidaret) quo pacto nullo obſcurari poterit, non eſſe genere ſtellarum, quæ coram Sole non apparent. In Solis noſtri, Regis inquam præſentia, velut Sol alter radios mittis. Quid mirum? Regio nites lumine, Regio ditaris ſanguine, Regiâ exiſtis progenie.

Miraberis fortaſsè, CARDINALIS EMINENTISSIME, quod

Tibi ignotus homo hoc munuſculum offerat. Verùm non eſt,cur mirari debeas. Tu cunctis notus, etſi ego incognitus. Tu incognitorum etiam affectus, & voluntates rapis dulciter, & non violentis allicis viribus; iuuas adhuc incognitos, vt beneficus omnibus, ſicque te adorant, vel incogniti. Omnia ſuum bonum naturaliter appetunt, Naturáque ductrice diligunt. Ferrum inclinat in magnetem, cui dum adhæret, tantum quieſcit; ei inſtar centri magnes eſt,quamuis ab ipſo non cognoſcatur. Multi Te vt centro delectantur, licèt tuam fugiant cognitionem: exigua foret virtus Tua,ſi in ſolos cognitos poſſet agere. Melior, quàm cenſes, es, & potentior. Pluribus faues, quàm exiſtimas. Nec ideò non tenentur gratias Tibi rependere: Omnibus námque prodeſſe cupis.

At quid Te mouet, inquis, vt ad me accedas? Quid mouet, DOMINE? Mouet Tua Magnitudo; mouet Tua pietas, Tua prudentia. Mouent præclaræ animi dotes, quibus ditauit Te ſummum Numen. Denique mouet, Te, qui, es, eſſe. Mouet imprimis Tua Magnitudo. Vix Te maiorem, Orbis Principem colit. Nullus Te excedit generis claritudine: Cardinalitiâ fulges purpurâ: Te ſuo Paſtore geſtit iubilo, Prima inter omnes Hiſpaniarum, grauiſſima Toletana Eccleſia: Gubernationis Regni es Atlas. Sed quid inſudo fruſtrà tuos numerando honores; cùm ſit faciliùs maris arenas,vel Luminaria Cœli numeris comprehendere, quàm tua ornamenta verbis aſſequi. Vnum tacere nequaquam poſſum, clarâ compulſus veritate. Alios honorant dignitates, Tu dignitates ipſas honoras.

Ouid. l. 2. Triſt.

Non tua diuitijs maior ſit gloria,nec quo,
Vt maior fiat, creſcere poſſit, habet.

Mouet prætereà me tua pietas. Diues Theſaurus es egenis; ex quo quotidie opes hauriuntur, quibus illorum fames extinguitur, atque miſeria ſubleuatur. *Tam velox, Cæſar, potentia tua eſt* (aiebat Plinius ad Traianum, & ego ad Te nunc aio, PRINCEPS EMINENTISSIME) *tam velox inquam, potentia tua eſt: támque in omnia pariter intenta bonitas, & accinta, vt triſtius aliquid ſæculo tuo paſsis, ad remedium, ſalutémque ſufficiat, vt iſtius.* Non ſolùm largus das profundis. De tua prudentia quidnam dicam? Cùm eam in cœlum euehat Roma, Italia prædicet, clamet Fama, illáque tota Europa ſit plena. At non propterea Te celebrare deſinam.

Plin. in Paneg.

Ouid.

Fama Iouis ſupereſt, tamen hunc ſua facta referri,
Et ſe materiam Carminis eſſe iuuat.
Cúmque Gigantæi memorantur prælia belli,
Credibile eſt lætum laudibus eſſe ſuis.

Tuis ſe Monarchia noſtra conſiliis protegit: tuis vegetatur ſapientiſſimis maximis: mouent, & cogunt ad Te accedere, mentis illuſtria

lumina

lumina Tuæ. Quem non alliciant Tuæ virtutes, quibus vt Cœlum Aſtris, ornaris, vt pratum floribus, veſtiris? Virtutum Patria mihi videris, vbi gratiſſimè omnes habitant vinculo arctiſſimo colligatæ. Quem non alliciat Tuum ingenium, doctrinæ roſis variegatum, ſapientiæque penicillis depictum? Quem non alliciat intellectus acumen? Latiſſimus hîc campus eloquentiæ pateret, nî Tua iam ſucceſſeret Modeſtia.

Mouet me demum, quod, qui, es, ſis. Hæc mihi cæteris fortior ratio. Maximum tuum ornamentum es Tu. Te, quicquid eſt indè, minus eſt. Te propter ipſum Te, amo, & veneror; non eſt quærenda vlterior teneri amoris cauſa. Quis, vt feratur in pulchritudinem, aliud ab illa motiuum quærat, niſi ſit fortè oculis orbus: ſunt plura quæ conſpecta ſui dilectionem exprimant; ſimul amatur Adamas, ac videtur. Hæc bonitatis magnæ vis eſt: Vndique luces dignus amore: Bellè in Te quadrant dicta à quodam.

Quæ ſumma in ſummo quæruntur Principe, ſolus
Aut habet hic Princeps, aut eà nullus habet. Apud Euſeb. 1. in Theop. p. 2. l. 1. cap. 5.

Arcanæ induſtria fuit prouidentiæ, quod præmia inter mortales non reſponderent meritis, ſed inferiora forent frequenter. Aliter enim Mundi clauum certè dumtaxat ipſe teneres: Et vt quod cenſeo liberè promam.

——Meritis ſi dona darentur, Apud eundem Euſeb.
Anguſta eſt Regnis, terra, fretúmque tuis.

Accipe Eminentissime Princeps, hocce tantillum donum benigno vultu, vt ab ardenti amore oriundum. Siquidem ſcis, quod iuxta Senecam, *Animus eſt, qui parua extollit, ſordida illuſtrat, & in pretio habita dehoneſtat*: Et quod iuxta Plutarchum. *Non minus regium, ac humanum eſt, parua libenter, ac promptè accipere, quàm magna tribuere.* Senec. 1. de benef. c. 6. Plutarch. in Apo.

Factum hoc opus, hoc eſt, tuâ dignum Magnitudine. Idem eſt eſt enim, magnum eſſe, & *tuum eſſe. Alexandro Macedoni* (verba Senecæ ſunt) *cùm Victor Orientis animus, animos ſupra humana tolleret, Corinthij per Legatos gratulati ſunt, & ciuitate illum ſuâ donauerunt. Cùm riſiſſet Alexander hoc officij genus, vnus è Legatis: nulli, inquit, ciuitatem dedimus vnquam alij, quàm Tibi & Herculi. Libens accepit delatum honorem, & Legatos inuitatione, aliáque humanitate, proſecutus, cogitauit, non cur ſibi ciuitatem darent, ſed cui dediſſent.* Cogita, & Tu, Eminentissime Domine, non qui hunc Tibi det Librum, ſed cui dederit alium; ſic Tibi, ſpero, gratus fiet. Alium Herculi noſtro, Carolo dedi, duplicis Mundi Regi, ac Domino, hunc Tibi dico, offero, do.

Reges oblata poma à ruſticis iucundo aſpectu ſæpè acceperunt.

Noſcunt quod alia dare non poſſunt: & illud accipiunt ſeruitij pignus, necnon amoris argumentum. Ne ſignum hoc ſeruitutis contemnas, veræque indicium dilectionis. Maiora Tibi, ſi poſſem darem: Maiora tamen dare nequeo; ſi iſtud accipias munus, meus eris benefactor. Te meum vehementer cupio benefactorem. Sed fortè voles rationem ſcire; illam dedit Philoſophus, lib. 1. Ethicorum nono. *Benefactores plus amant beneficio affectos.* Vt intenſiori amore me proſequaris, Te meum exopto benefactorem.

Vale in plurimos annos, PRINCEPS EMINENTISSIME, & in ſolamen, bonúmque Imperij Hiſpani, fauſtus, felíxque, vt oro, Viue.

LECTORI PHILIATRO.

QVAMVIS innumerabilia Authorum Volumina, tam Veterum, quàm Recentiorum Opera, quæ largâ doctrinæ scaturigine fluentia ingeniorum sitim sedarent iucundo nectare, animum nostrum tenerent ad nouitatis, cum vtili medullà emolumentum in nostris consequendum Typis Operibus mandandis; antiqua litterarum defatigatio, nullis morulis interrupta, improbúsque labor, nullo interuallo violatus, stante virium integrâ firmitudine, deuexerunt cupidinem, vt in stadio currens (non Atalantis imitans ob aureorum famem, pomorum detentum velocitatis impulsum) mens non sisteret labore deterrita inuestigandi in Apollineo agro thesaurum. Prodit ergo hoc secundo Volumine peculiaria de Febribus theoremata, quibus peragendis tam Medicâ, quàm Metaphysicâ demessuit falce, quidquid Hippocratica, ac Aristotelica recondunt Sacramenta. Quomodò, qui Medici excercet opus, portum capiet securitatis fluctuans elata Medicinæ procella, nî febrium cognitionem, velut carinæ clauum firmiter puppi teneat? Cùm communior miseria corpora mortalium deuastans, febris existat flagellum, ardenti comburens igne. Quæ damna, quæ pernicies, quæ strages, quæ ruina humanæ non accidirent stirpi? cùm malignans febris naturâ adeò populari grassetur calamitate, adeò periculi compos, nî hoc saluberrimo istius antidoto tractationis fruerentur Galenicam Artem profitentes? De Vrinis sermonem instituit velut de necessario signo, vt morbi humoralis adipiscamur physim. Hac duplici materiâ (de lotiis, nempè, & febribus) constat secunda Complutensis Medica Exercitatio ad Doctoratûs culmen perueniendum, vulgò, *Primum*, appellatum, *Principium*. Sequitur de Pulsibus curiosa enucleatio, sine quorum cognitione, quid Medico proderit librorum voluere caterum futili sophismatum argutie? De Sanguinis missione, & Expurgatione adhæret pulchra narratio, quarum ostendere modo vtilitatem, & superuacaneum esset, & inutile. His coalescit *secundum* (nuncupatum) *Principium*. Accessit tandem vt coronetur Opus, de inflamatoriis affectibus, de vlceribus, & medela, doctrinâ referta disputatio, quibus alter pullulat Actus *Quodlibetum* dictus.

Hæc sunt (Amantissime Lector) quæ hucvsque calamo, publicè mandare, quive tanto defatigatus labore, quo obruitur, qui ægrotantium incumbit solatio, in tui gratiam Typis mandata dedico. Absit posteritatis anhelitus. VALE

INDEX

Tractatuum, Disputationum, & Capitum huius Secundi Tomi.

DISPVTATIO VI.

DISPVTATIO VLT.

TRACTATVS II.

DISPVTATIO I.

DISPVTATIO II.

DISPVTATIO III.

DISPVTATIO VLT.

TRACTA

TRACTATVS III.

De Pulſuum natura, differentiis, cauſis, & præſagio. pag. 176

DISPVTATIO I.

De natura & eſſentia Pulsûs. ibid.

DISPVTATIO II.

De differentiis Pulſuum. pag. 217

DISPVTATIO VLT.

De Cauſis & Præſagiis Pulſuum. pag 247

TRACTATVS IV.

De Sanguinis miſſione. pag. 264

DISPVTATIO I.

De natura ſanguinis miſſionis, plenitudinis & cacochymiæ; necnon earum differentiis, cauſis & ſignis. ibid.

DISPVTATIO II.

De ſcopis ad ſanguinis miſſionem neceſſariis, & de conditionibus quæ ſeruari debent vt rectè fiat. pag 275

VII. Vtrùm

DISPVTATIO III.

De Morbis in quibus sanguinis missio conueniat,& de vena secanda in quovis, necnon de mensura sanguinis extrahendi. pag.295

DISPVTATIO VLT.

De tempore mittendi sanguinem,& aliis requisitis;necnon de Cucurbitulis, Sanguisugis & Cauteriis. pag. 305

TRACTATVS V.

De Expurgatione. pag.312

DISPVTATIO I.

De Essentia & quidditate expurgationis. ibid.

DISPVTATIO II.

De natura, ætatibus & ægritudinibus, quibus conuenit, aut nocet hoc saluberrimum expurgationis auxilium. pag.330

DISPVTATIO III.

De dispositione requisita ex parte humoris ad expurgationem, & de tempore in quo est exercenda. pag.340

DISPVTATIO VLT.

De recta medicamentorum purgantium administratione. p.353

TRACTA

TRACTATVS I.

TRACTA

TRACTATVS PRIMVS
DE ESSENTIA FEBRIVM IN GENERE.

DISPVTATIO I.
De Essentia Febris.

CAPVT PRIMVM.
An Essentia Febris in calore consistat.

SI Principem Auicennam sequamur, cuius literam exponere intendimus, vana prorsùs & superflua apparebit proposita controuersia; cùm expresse afferat febrem in calore consistere, sic enim *lib.4. Fen 1. tract.1.cap.1.* ait, *Febris est calor extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritibus, & sanguine per arterias, & venas in totum corpus, & inflammatur in eo inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus, non sicut caliditas iræ, aut laboris, cùm non vltimatur.* Quibus verbis integram febris quidditatem explorauit per calorem, qui cor primò accendit, aut inuadit, & deindè reliquis corporis partibus ab ipso communicatur medio spiritu vitali, & sanguine arteriali; talis autem calor extraneus est, & præternaturalis communiter vocatur: quapropter lædit actiones naturales viuentis, & impedit quominùs rectitudine debitâ pro statu naturali fiant. Vocat autem actiones naturales, non quidem quæ opponuntur vitalibus, & animalibus operationibus, sed quæ fiunt in viuenti secundum naturam (cuiusuis generis illæ sint.) Cæterùm, pro clariori intelligentia subdidit illa verba: *Non sicut caliditas iræ, aut laboris, cùm non vltimatur;* intendit enim Princeps docere, non quemlibet calorem immoderatum, aut excedentem, esse febrilem; sed permanentem, & stabilem, seu radicatum in aliqua substantia, quæ intra corpus existat, ratione cuius dicitur in facto, seu independés talis calor, ad differentiam illius qui comparatur per exercitium, aut per iram: Etenim talis caliditas permanens non est, sed illicò euanescit, dummodò non radicetur, aut vltimetur in aliqua substantia intra corpus existente; putà in humoribus, aut spiritibus, aut partibus solidis, per putredinem, aut vstionem, ratione quorum fit magis permanens: Et hanc permanentiam vocant communiter Medici calorem in facto, aut independentem; non quidem quia non dependeat reuerà à sua causa; sed quia illius permanentiam habet in viuenti, & hoc est calorem vltimari, & esse febrilem; sed quia de his copiosior erit sermo, dum singulas particulas deffinitionis explicabimus per quæstiones, eò quòd nulla est in ipsa, quæ peculiarem difficultatem non contineat, ideò in præsenti diutiùs non immoramur.

Plura tamen apparent difficillima, quæ Auicennæ doctrinam videntur euertere. Primum desumitur ex doctrina ipsius, *cap.1. citato circa finem:* vbi inter varias diuisiones febris quas enumerat, asserit, quasdam febres esse frigidas, per hæc verba: *Et de eis sunt frigidæ habentes rigorem, aut horripilationem.* Non ergo febris consistit in calore, cùm prædictæ febres participent rationem febris, & per frigiditatem constituuntur. Si respondeat aliquis per frigidas febres intelligere Auicennam eas, in quarum principio frigiditas est, vt constat ex ipso textu, & *cap.3. libri citati:* vbi dum de horis, seu temporibus febrium sermonem facit, sic fatur; *Et principium quidem est hora in quâ suffocatur calor natiuus, &c.* Ex quo non bene infertur febrem esse aliquam peculiarem, quæ per frigiditatem constituitur, cùm potiùs sit certum eas febres in quarum principio est frigiditas, aut rigor, in calore immoderato consistere, qui in reliquis temporibus per totum corpus expanditur.

Instatur tamen hæc solutio: nam aut principium illud, seu tempus primum morbi in quo est frigiditas, & præfocatio caloris natiui, est pars febris, aut secùs. Si primum respondeas; ergo datur febris sine calore, imò cum frigiditate actuali, saltem in extremis partibus: Probatur Consequentia, etenim pars febris debet participare rationem febris, vtpotè tota febris ex quatuor temporibus adintegratur, in quibus omnibus debent verificari essentialia prædicata ipsius: cùm ergo in principio non reluceat calor, videtur febrem non importare calorem essentialiter. Si verò secundum dicere audeas, nempè principium illud non esse partem febris, sequitur euidenter non esse principium, neque primum febris tempus: Constat autem tempora morbi esse partes ipsius, ex Galeno *lib. de Temporibus morborum*; ergo datur tempus seu pars febris in qua non est calor, & per consequens malè definitur febris à nostro Principe per calorem.

Secundò contra Auicennæ doctrinam mili- tat argumentum desumptum ex natura peculia- ris febris, quæ dicitur *lipyria*: de qua meminit Galenus *lib.2. de differentiis febrium, cap.6.* vbi tenet, in huiusmodi febre extremas partes fri- gidas esse; & in eodem capite alterius differen- tiæ febris mentionem facit, quæ dicitur *Hepia- la*, in qua febricitantes simul in eadem parte frigiditatem, & calorem persentiunt: Si ergo dantur peculiares differentiæ febris, quæ per frigiditatem constituuntur, videtur febrem es- sentialiter non importare calorem, neque per ipsum constitui.

Tertiò idem assumptum efficaciter suadet celebris textus ab omnibus Scriptoribus addu- ctus *lib.1. Progn.* Hippocratis 24.in quo letha- le signum esse tenet in febribus acutis spiritum, seu spirationem frigidam esse,per illa verba: *Ve- rùm qui frigidus expiratur ex naribus,& ore, mor- tale admodum iam fit*; sentit ergo compatibilem esse frigidam respirationem cum febre: sed fri- gida respiratio emitti non potest, nisi cor, & thorax frigida distemperie corripiantur, ideó- que parua, & rara tunc est respiratio, quæ ar- guit extinctam ferè esse caliditatem innatam, iuxta Vallesij nostri expositionem *in commenta- rio textus citati*: Ergo febris non est calor ex- traneus accensus in corde. Aut rogo; si calor extraneus est in corde,qui attemperationem ex- poscit per aërem attractum,quà ratione ille aër expiratur frigidus? Etenim quod refrigerat rem aliquam, minimè potest ab ea non calefieri: Si ergo cor febricitet per calorem, deberet potiùs aërem calefacere, & calida semper in febrici- tante emitteretur expiratio. Vrget eandem par- tem testimonium Hippocratis *lib.6. Epidem. sectione 4. text.26.* vbi sic fatur: *Signa mortalia per cutem calidus vapor, priùs autem nasus frigi- dum spiritum reddit*, vbi de omni morbo acuto loquitur Hippocrates. *Et in commentario huius textus* Galenus docet id euenire febri ardenti præcedenti; ergo febris datur corde frigido existente, nam aliàs respiratio, seu spiritus fri- gidus non emitteretur per nares, vt docet ibi etiam Galenus; non ergo febris debet definiri per calorem.

Vera tamen est Auicennæ doctrina, quæ te- net febrem esse calidam passionem, id tamen priùs insinuauit Galenus *1. Aphorism. commen- tario 16.* vbi sequentia adducit verba: *Nam in febre, quia calidus siccúsque morbus est, (est enim natiui caloris in igneum declinatio) humidum imperat victum.* Clariùs tamen idem Author *6. Epidem. sect.1. text.29.* dedit sic: *Essentia febrium non modo secundum Hippocratem, & præclaros Medicos; sed etiam secundum com- munem omnium hominum notionem caliditas præ- ter naturam, maximè quidem in totum animal effusa, vel in pluribus partibus, vel in nobilissimis accensa.* Ecce nihil clarius pro validitate nostræ conclusionis.

Ratione etiam fulcitur nostra conclusio: nam per febrem pulsus adquirit magnitudinem, ce- leritatem, & crebritatem præternaturam; sed huiusmodi differentiæ pulsûs, excedentem, & immoderatum calorem significant, vt latè *Tra- ctatu nostro de Pulsibus* docuimus, & Galenus docet *lib.1. de Causis pulsuum, cap.5.* & *lib. Artis Medicinalis, cap.29.* ergo febris à qua oriuntur, in calore præternaturali consistit, Vlteriùs; etiam eadem variatio fit in respiratio- ne ex vi febris ac fit in pulsu; ergo per calorem optimè definitur ab Auicenna. Quod etiam ex nominis etymologiâ deducitur, etenim fe- bris à feruore dicitur; constat autem feruorem solùm fieri à calore, ergo febris solùm per ca- lorem constituitur.

Illicò tamen se offert difficultas contra ra- tionem adductam ex doctrina Galeni *lib.12. Meth. cap.3.* vbi dum de febre syncopali, quæ ex crudorum humorum copia oritur, sermo- nem facit,ait: *Maximè verò,quibus tum paruus, tum tardus, ac rarus pulsus est, iis frigidos subesse succos putandum.* Et immediatè post ipse pro Ad- uersariis argumentum format per hæc verba: *Sed fieri fortasè quòd dictum est non posse cuipiam videatur, cùm nulli febricitantium aut tardior, aut rarior pulsus fiat; cæterùm, duplici ratione verum esse quod dictum est, comperietur, vnâ quòd euidenter in accessionibus appareat, & tardiores, & rariores, quàm pro naturali ipsorum habitu pulsus fieri. Altera, quòd reliquis præter accessio- nem temporibus horum arteriæ tum rariùs, tum tardiùs, quàm aliorum quorumuis qualitercunque febricitantium pulsant.* Si ergo in febre Galenus concedit pulsus paruos, raros, & tardos, non solùm in principiis accessionum, verùm & in reliquis temporibus, colligitur inde, & quòd non sint accidentia necessaria febris, magnitu- do, celeritas, & crebritas; & quòd in calore non consistat, cùm huiusmodi pulsus, quos in syncopali describit, potiùs frigiditatem, aut in- nati caloris extinctionem significent, quàm exuperantem calorem.

Vlteriùs etiam vrgent nostram conclusionem illa vltima verba Hippocratis *1.Prognost.tex.24.* citato, nempè: *Bonam autem respirationem exi- stimare oportet valde magnam vim habere ad sa- lutem in omnibus morbis acutis qui cum febribus fiunt.* In cuius loci expositione Galenus do- cet per naturalem, aut bonam respirationem intelligere respirationis facilitatem. Ex quibus sic premitur conclusio. In febribus præcipuè acutis intensissimus est ardor,qui necessariò ac- cenditur in corde: ergo implicat quòd in ipsis sit bona respiratio, & naturalis, seu facilis; aut si ità est, qualis ab Hippocrate depingi- tur, nequit cor affici in febribus calore præ- ternaturali, nec respiratio mutari in præter- naturales differentias, magnitudinis, celeri- tatis, & crebritatis sicut pulsus. Non ergo ex accidentibus repertis in pulsu, & respira- tione tempore febris, colligitur optimè ipsam per calorem constitui.

Hæc tamen non euertunt nostri Principis doctrinam, vt constabit ex argumentorum so- lutionibus. Ad primum desumptum ex Gale- no 12. *Meth.* dicimus; quòd dum humores crassi, & frigidi sunt fiunt tardi, & rari pul- sus ob motum humoris ad intra, ratione cuius impeditur communicatio caloris ad extrema corporis. Et idem accidit in principiis accessio- num, in quibus veluti suffocatus est calor na- tiuus, & non apparet neque sentitur calor ac- census, sicut in reliquis temporibus, in quibus calor communicatur, & expanditur per exter- nas partes;Naturâ agitatâ expellente. Sic etiam contingit in febre syncopali orta ab humorum crassitie, in qua pulsus tardos, paruos, & ra- ros concedit Galenus, non quidem plusquam

per

per naturam, ſed pluſquam febricitantibus debentur; Hoc autem apertè conſtat ex illis vltimis verbis. *Reliquis præter acceſſionem temporibus horum arteriæ tum rariùs tum tardiùs, quàm aliorum quorumuis qualitercunque febricitantium pulſant:* Non igitur negat Galenus in febre ſyncopali pulſus febriles,nec ipſius febris differentias, licèt ipſas tardiores, & rariores concedat; comparatione factâ cum pulſibus aliarum febrium.

Adhuc tamen reſtat ſcrupulus; nam in ipſo textu docet Galenus tardiores, & rariores eſſe pulſus in ipſa acceſſione quàm pro naturali ipſorum habitu; non ergo loquitur tunc de raritate, & tarditate comparatione factâ cum aliis febribus. Cui dubitationi reſpondet quidam Primarius noſter in ſuis manuſcriptis, tempore te acceſſionis febris,ſyncopalis id accidere, hoc eſt in ſyncope actuali, in qua ſucci frigidi ſyncopem cauſantes calorem febrilem ſuffocant,& corrumpunt, quo tempore febris non eſt, (& hoc ipſum plures tenent de principiis acceſſionum,) & ſic non eſt mirum ſi pulſus fiant tardiores, & rariores, quàm pro naturali ipſorum habitu.

Contra hanc ſolutionem militat inſtantia in primo argumento adducta contra Auicennæ doctrinam: quare faciliùs ſoluitur ſcrupulus adductus, ſi dicamus verè reperiri febres, quarum principium per frigus conſtituatur, & in quibus ſit frigiditas actualis in ſyncope actuali ſyncopalis febris; non quidem quia frigiditas ſit pars febris, ſed quia ſimul cum calore interno adeſt frigus in externis partibus, vt in lipyria,& principiis acceſſionum accidit, nõ ratione ipſius febris,ſed ratione alterius cauſæ potentioris conuocantis totum calorem influentem ad intra,& impedientis diſtributionem caloris febrilis ad extra. Vnde ad rationem febris non requiritur, quòd calor febrilis actu in omnibus membris accendatur; ſed quòd poſſit accendi ſi non ſit cauſa potentior impediens. Vnde etiam licèt in actuali ſyncope,ſeu acceſſione ſyncopalium febrium totum corpus appareat frigidum, eò quòd nimia eſt ſpirituum vitalium reſolutiò: nihilominùs credendum non eſt ſaltem in corde non eſſe tunc calorem præternaturam, & in humoribus putridis diſpoſitionem ſeu fomitem ad communicationem caloris febrilis,quod ſufficit ad rationem febris; ſicut tempore intermiſſionis febris intermittentis datur morbus febrilis, licèt actu non ſit calor febrilis, ſed diſpoſitio, ſeu fomes in ſoco; & in humoribus vt communicetur. Ergo febrium ſyncopalium acceſſio eſt pars febris; quia licèt in ipſa ferè in omnibus partibus ſentiatur frigiditas,eſt tamẽ in corde,& in humoribus diſpoſitio,ſeu calor præternaturam, qui communicaretur niſi aliàs eſſet alia cauſa efficacior in ipſis humoribus diſſipãs, & reſoluens nimiam ſpirituum quantitatem,ratione cuius calor febrilis non poteſt communicari omnibus partibus. Ex quo ſolutum eſt primum argumentum, & ſecundum de febre lipyria,& hepiala etiam,in qua ſimul calor,& frigus ſentiuntur propter complicationem humoris frigidi,ſimul cum calido,à quibus ſimul calor,& frigus perſentiuntur, quod non tollit febrem ex ſe calorem importare,ſeclusâ qualibet aliâ causâ contrariâ impediente.

Secundum argumentum ſoluit Valleſius noſter *ſuper* 1. *Progn.* dicendo: per bonam, & optimam reſpirationem nequaquam intelligere Hippocratem omninò naturalem, cùm hæc in febribus ſit impoſſibilis, ſed parum, aut non multum à naturali reſpiratione diſtantem,& ſic ſemper ex pulſu, & reſpiratione colligimus febrem in calore conſiſtere.

Inſtabit aliquis contra Valleſij adductam ſolutionem: In acutis febribus datur cordis incendium adeò magnum, quale quotidie experimur; quâ ratione ergo intelligibile eſt reſpirationem ità parum à naturali diſtare, vt abſolutè bona dicatur ab Hippocrate.

Reſpondeo id euenire in dictis febribus validiſſimâ, & robuſtiſſimâ exiſtente facultate, naturali, & vitali expultrice cordis, quæ excrementa fuliginoſa humoris putridi non admittit, ſed per ipſius compreſſionem illicò ipſa propulſat, eò ipſo quòd ad cor eleuantur, quo bene compatitur vt febris ſit acuta & ardens, & pulſus ſit magnus, celer, & creber, & ſitis moleſtet, & lingua nigreſcat, & æger anxius exiſtat, & vigiliâ prematur, & nihilominùs reſpiratio parum à naturali diſtet ob facilem expurgationem per expulſionem validam vaporis putridi, qui eleuatur ad cor; vnde optimum eſt ſignum ad præſagiendam ſalutem, præſertim ſi in vrina aliquod ſignum coctionis appareat, etiamſi reliqua ſymptomata vigeant.

Solùm reſtat ſoluere argumentum deſumptum ex Hippocrate 1. *Progn. text.* 24. vbi in febribus acutis reſpirationem frigidam fatetur. Cui plures Doctores reſpondent reſpirationem frigidam ſimul cum febre, ſeu calore præternaturali cordis eſſe impoſſibilem; ſiquidem reſpiratio frigida extinctionem caloris natiui ſignificat, quæ frigida paſſio eſt, & tunc ſolùm datur quando iam mors proxima eſt. Huius euentus rationem reddit Doctor Matamoros *ſuo Tomo de febribus*, ex eo quòd vi febris ardentis, ſeu malignæ præcedentis partes calidæ, & tenues bilis quæ cauſabant febrem, prorsùs reſoluuntur, maneréque craſſum, & cineritium humoris putridi, quod frigidum eſt, & ratione illius cor prope mortem frigidum eſt, & frigida emittitur reſpiratio,quoniam aër inſpiratus nequit caleſieri à corde; imò potiùs ab excrementis craſſis, & frigidis, ſeu cineritio humorum frigeſit totum, quod eſt iuxta Philoſophi doctrinam 4. *Meteororum*, *cap.*1. vbi habet: *Quæ putreſcunt primò humeſcunt,deindè ſiccitatem contrahunt, & tandem terra, & cinis fiunt.*

Hæc tamen ſolutio non eſt iuxta mentem Hippocratis, qui expreſsè in acutis febribus concedit reſpirationem frigidam, febre ipsâ perſeuerante, ſicut etiam concedit frigidos ſudores cum febre acuta 4. *Aphoriſm. textu* 37. ſi ergo cum acuta febre compatiuntur ſudores frigidi calido exiſtente corde, ſic ſimiliter etiam poterit eſſe frigida reſpiratio, æſtuante etiam corde. Etenim ſi humores,aut quæuis alia cauſa frigidos ſudores ſuſcitans reſiſtunt incendio ardentis febris, & totum ambitum corporis infrigidant, ſimiliter etiam poterunt reſiſtere incendio cordis ſicut calori præternaturali ipſius, & inſuper aërem inſpiratum infrigidare; ac proindè poterit optimè emitti frigida reſpiratio, corde actu calido exiſtente præternaturam.

Hanc eandem doctrinam confirmat Valleſius 3. *Epidem. ſect.* 3. *in Commentario Hiſtoriæ Pythionis*, vbi fatetur poſſe expirari frigidum

calido exiftente corde præternaturam,dummodò natiuus calor ipfius cordis ferè extinctus fit, aut nimis debilis, ratione cuius calor præternaturalis non poteft communicari reliquis corporis partibus, & hac ratione in fenibus febres exiguæ apparent. Clariùs tamen huius euentus rationem affignauit 1. *Prognof. cap.7.* per hæc verba: *Scire licet per hos affectus quàm minimum expirari ex ipfo corde; fed è pulmone id folùm quo infpiratum eft: nam ad cor non venit aër nifi motu arteriæ venalis. Pulfus verò per hunc affectum etiam eft minimus, & fic aër qui ab ore in pulmonem trahitur, & rurfus in os pellitur, non quidem refrigeratur, fed ne incalefcit quidem, & fic dum expiratur ex ore aut nafo fentitur frigidus, non aliter quàm cùm exfufflamus de ore, frigus facimus; quia fcilicet quieti aëris frigus non fentimus vt moti: caufa verò quâ aër infpiratus non calefit, eft quòd non affectum totum calidum latitat in vifceribus.* Ex his liquet, quòd licèt fit cor calidum præternaturam, quia tamen ipfius calor natiuus ferè extinctus eft, debiliffimi, & paruiffimi fiunt pulfus, & per confequens motus arteriæ venalis, per quem cor expellit fuliginofa excrementa, ità pufillus eft, vt non poffit ipfa pellere, ac proindè à pulmone folùm fit expiratio, & aër infpiratus non calefit, & commotus, & expulfus frigidior fentitur; quo conftat vt refpiratio fit frigida calido præternaturam exiftente corde, innato tamen ferè extincto, Hanc doctrinam fequitur quidam nofter Primarius Regiæ Prfonæ Proto-Medicus.

Cæterùm contra ipfam obftat difficultas non leuis orta ex Hippocrate 6. *Epidem. citat. fect. 4. tex.26.* vbi fic habet: *Signa lethalia per cutem calidus vapor, vbi priùs nares frigidum fpiritum emiferunt.* Vnde fic formo argumentum: vbi nares frigidum fpiritum emittunt, calor innatus cordis ferè extinctus eft, & tunc à calore febrili ipfius cordis calefiunt vapores per cutem exeuntes medio motu arteriarum: Ergo etiam fimiliter poterit calefieri aër infpiratus per calorem febrilem cordis medio motu arteriæ venalis, etfi natiuus ferè extinctus fit. Neque enim apparet ratio cur minùs per arteriam venalem expellantur calidi vapores, feu fuliginofa excrementa, quàm per alias arterias per quas toti corpori communicantur: præcipuè cùm non fit illius capacitas anguftior: non ergo Vallefij ratio omninò foluit propofitam difficultatem.

Nec valet, fi refpondeas cum Primario nuper citato; quòd tempore, quo eft frigida refpiratio, eft calor præternaturam in corde, vitali facultate iam deficiente, quia natiua caliditas cordis ferè extincta iam eft, quâ ratione fpiritus non poffunt intra contineri, & fic mittuntur ad extra, proindéque fentitur calidus vapor. Etenim contra hanc folutionem inftatur fic: Spiritus vitales propter debilitatem, & exolutionem facultatis vitalis refidentis in corde, potiùs erant ab ipfa retinendi, quàm expellendi; etenim tunc eft maxima penuria fpirituum, & impoffibilitas regenerationis ipforum: potiori ergo iure facultas retentrix debet retinere fpiritus tanquam amabiles, quàm expellens debeat ipfos propulfare, cùm non contineantur intra obiectum naturale ipfius, vtpote difconuenientes non funt.

Alter Primarius noftræ Scholæ affirmat eandem effe caufam frigidæ refpirationis, ac frigidi fudoris in acutis febribus, quam non adducit Primarius priùs citatus, eam tamen affignat ex eo quòd omnia calida actu fentiuntur talia, actuatione factâ à noftro naturali calore, qui cùm in præfenti cafu ferè extinctus fit, fufficiens eft vt in ipfo corde actuetur vapor putridus febrilis, non tamen vt ad reliquas partes communicetur; vndè cùm non actuentur putridi vapores qui funt materia fudoris, frigidus apparet fudor, & frigida etiam apparet refpiratio defectu actuationis vaporum, feu fuliginum, quæ in pulmonem communicantur.

Sed contra hanc folutionem retorqueo argumentum ad hominem: nam fi compatitur cum refpiratione frigidâ in doctrina Hippocratis calidus vapor per cutem; caliditate innatâ cordis ferè extinctâ, fi ipfa fufficit pro actuatione vaporis per totam cutem, cur etiam non actuabit fuligines putridos in pulmone, & cauitate thoracis? ac per confequens non erit frigida refpiratio, fed potiùs calida, quemadmodum vapores per totam cutem calidi fentiuntur. Huius tamen difparitatis folutionem conatur oftendere ex eo quòd corpus à centro ad circumferentiam habet pellere excrementa; vnde expellit fuligines ad cutem, & non ad cauitatem thoracis, proindéque calidus vapor fentitur per cutem, & minimè per refpirationem, & quòd talis motus fit frequens, & vfitatiffimus intendit fuadere; eò quòd adhuc in ftatu naturali calor percipitur ad extra in toto corpore, quo tempore refpiratio non percipitur ità calida, quoniam ab excrementis manet liberum cor, & minimum ipforum communicatur per vias refpirationis, quoniam non funt commodæ pro tali expulfione: Quâ ratione frequenter accidit in acutiffimis febribus minimos effe pulfus, & valde immutatos propter febris intenfionem, refpiratione parum immutatâ à naturali, iuxta illud Hippocratis adductum fuprà: *Bonam autem refpirationem magnam vim habere ad falutem in acutis morbis qui cum febribus fiunt*: Quo fit vt ratione expulfionis ad extra calefiat cutis, & liberum maneat cor ab illis vaporibus putridis, proindéque refpiratio frigida fentiatur; & tunc temporis calidus vapor appareat in cute.

Hæc tamen folutio non eft iuxta principia adducta huius Doctoris; etenim ex ea fequitur, non fentiri refpirationem frigidam defectu actuationis, propter natiuam cordis caliditatem ferè extinctam; fed folùm quia Natura mouet à centro ad circum ferentiam, cuius nullam rationem adducit, imò pro libito affumitur tale fundamentum ad foluendam difficultatem.

Meliùs meo videri foluitur ardua hæc difficultas fi fupponamus ex Anatomicis, quòd quâdo cor comprimitur, & expellit fuliginofa excrementa per totum ambitum corporis, fimul fe comprimentibus omnibus arteriis, tunc temporis clauduntur oftiola, feu valuulæ venæ cauæ, & arteriæ venalis, per quam ingreditur aër vfque ad cor: quo fit vt quando expellit cor, mediâ compreffione fuliginofa excrementa, parum aut nihil ingrediatur per arteriam venalem, & fic vapores calidi putridi non accedunt ad cauitatem thoracis, ex his quos expellit cor, Et cùm alias partes thoracis debiliffimam, & ferè extinctam habeant innatam caliditatem, & continuò aër frigidus infpirando ingrediatur,

fit

fit indè vt per repaſſionem tandem infrigidentur, & aër qui expiratur frigidus fit, & itâ percipiatur frigidus. Cæterùm, per ambitum corporis poterunt vapores calidi ſentiri, frigidâ præcedente reſpiratione, quia cor expellit fuliginoſa excrementa mediâ compreſſione ſui, & arteriarum, per poroſitates ad corporis ambitum: & cùm corpus ſit linteis coopertum, aër ambiens non poteſt ipſos alterare, & infrigidare, proindéque calidus vapor per cutim ſentitur, & frigida emittitur reſpiratio; quod totum calido exiſtente corde præternaturam accidit, ipſius tamen caliditate natiuâ ferè extinctâ. Clariùs tamen ſoluitur difficultas iuxta Galeni doctrinam 4. *Aphoriſ. commentario* 37. vbi redens alteram rationem frigidi ſudoris ait: *Ac proptereà frigidus ille ſudor exitiale eſt ſignum indicans in animalis corpore humorem ſuperare copiam, adeò frigidorum, vt neque ab inſito, neque à calore febrili excalefieri potuerint*. Ex quibus verbis conſtat, poſſe eſſe in viis reſpirationis tantam humorum frigidorum copiam, vt aër inſpiratus frigidus perſeueret, & non calefiat à fuliginibus putridis in præſentia talium humorum frigidorum, & ſic frigidus expiretur; & tunc temporis in ambitu corporis non erit copia humorum frigidorum à quibus infrigidentur vapores, & ſic poterit emitti frigida reſpiratio tempore quo calidus vapor ſentiatur per cutem. Vnde argumentum manet ſolutum, & abſoluta tota controuerſia.

CAPVT II.

Vtrùm febris in ſua eſſentia importet aliquid aliud præter calorem?

QVando inquirimus, An febris importet aliquid aliud præter calorem in ſuo intrinſeco conceptu, minimè loquimur de forma metaphyſica conſtitutiua febris, quatenus eſt morbus, aut quatenus lædit actiones; etenim de ipſa abundè diximus *Tractatu noſtro de morbo, & ſymptomate*, per relationem prædicamentalem improportionis ad ſubiectum conſtitui; itâ quòd calor formaliter lædit quatenus improportionatus huic ſubiecto, & ſic læſio importat formaliter relationem illam prædicamentalem, quæ ſequitur ad calorem tanquam ad immediatum fundamentum; vnde cùm febris ſit calor, vt ex reſolutione præcedentis capitis conſtat, certum erit lædere formaliter non quatenus talis, ſed quatenus improportionatus huic ſubiecto, aut quatenus malè diſponit, iuxta aliam opinionem: de hoc enim non eſt dubium præſens, ſed an febris pro materiali, aut pro fundamento læſionis (vt magis propriè iuxta noſtra principia loquamur) ſolùm importet ſimplicem qualitatem caloris? An verò ſibi adiunctam requirat ſiccitatem, vt febris in toto rigore dicatur: Neque dubium procedit de ſpeciali febre, qualis eſt hectica, aut tertia eius ſpecies, quæ dicitur Maraſmus, de cuiusſpeciali conſtitutiuo ſuo loco erit ſermo: ſolùm ergo de febre in communi procedit lis.

Dedit occaſionem dubitandi Gal. 1. *Aphoriſm. comment.* 16. ſuper illa verba Hippocratis. *Victus humidus febricitantibus omnibus vtilis*. In cuius textus expoſitione ſic fatur: *Nam in febre quia calidus ſiccuſque morbus eſt, (eſt enim natiui caloris in ignem declinatio) humidum imperat victum*. Hinc plures Authores, (ex quibus vnus eſt Donatus Antonius) intendunt ſuadere febrem intrinſecè importare ſiccitatem ſimul cum calore, ex eo quòd victus humidus ſolùm ſit vtilis in ſicca diſtemperie; ſi ergo febris calida, & ſicca paſſio eſt ex Galeno: proptereà meritò Hippocrates victum humidum omnibus febricitantibus inſtituit tanquam vtilem medelam, ſumptâ indicatione ex natura ipſius febris, & contrariam in victu commendans. Præstereà etiam febris eſt conuerſio caloris natiui in igneam naturam; ſed per adiunctam ſiccitatem fit ignea caliditas natiua; ergo ſiccitas conſtituit febrem non minùs quàm calor, imò aliquibus viſum fuit ſolam caliditatem naturalem cum ſiccitate morboſa conſtituere poſſe febrem, forſan deſumpto fundamento ex Galeno 1. *Aphoriſm. citat. text.* 14. vbi aſſerit, calorem iuuenum propter adiunctam ſiccitatem eſſe mordacem, & fumoſum, minimè verò mitem, ſicut puerorum calor. Ex quo colligunt fieri ſimilem calori febricitantium, penes hoc quòd ſiccitas cùm ſit lima caloris (iuxta commune Philoſophantium theorema) ipſum acuit, & veluti accendit, & eleuat ad igneam naturam, & ad febrem, vndè compoſitam eſſe affectionem, & minimè ſimplicem iudicant.

Pro reſolutione præſentis Controuerſiæ, aduertendum eſt dupliciter contingere exſiccari corpus, primò alteratione à ſiccitate inducta, & hac ratione per ſe fit exſiccatio: ſecundò accidit corpus exſiccari per reſolutionem, & hac ratione ira, vehemens exercitatio, aut mora in ſole, & quidquid vehementer calefacit, exſiccat, ſecundariò tamen ſeu per accidens, reſoluendo humidam ſubſtantiam: Hinc fit vt plerumque ſimplex qualitas compoſitam faciat intemperiem, proindéque calor excedens ſemper facit ſiccitatem, quia reſoluit humidam ſubſtantiam, & frigiditas etiam excedens, humiditatem cauſat ſecundariò, prohibendo reſolutionem.

Hinc non erit difficile propoſitam controuerſiam dirimere, ſi dicamus febrem primariò, & per ſe ſolùm eſſe ſimplicem qualitatem, calorem videlicet, (ſenſu ſuprà explicato) & minimè inuoluere ſiccitatem per ſe requiſitam ad rationem febris abſolutè, licèt calor præternaturam, ſeu febrilis ipſam ſibi adiungat ſecundariò, humidum reſoluendo. Hanc concluſionem eſſe iuxta Galeni mentem, deducitur ex *libro* 8. *Meth. cap.* 1. vbi de intemperiebus ſimplicibus, & morbis qui competunt ſimilaribus partibus ſermonem faciens, ſic loquitur. *Sanè vnus quiſpiam morborum eſt quos intemperies creat, & febris: vtique cùm adeò immodicè auctus calor eſt, vt & hominem offendat, & actionem lædat*. Ex quibus verbis id in primis conſtat febrem eſſe calorem præternaturalem, & excedentem, qui hominem offendit, ipſius actiones lædendo, quod neutiquam facit naturalis calor, à quo potiùs opera viuentis perficiuntur; & quòd ipſe ſolus ſine conſortio ſiccitatis conſtituat febrem, cùm Galenus neutiquam fecerit mentionem de ſiccitate, ſicut neque *in libro de differentiis febrium*, vbi ex profeſſo de hac re agit. Et licèt argumentum deſumptum ex authoritate negatiuâ ſufficienter non conuincat aſſumptum; ſic ratione, ipſum ſuadere conabimur.

Primò : Accidentia quæ in febricitantibus reperiuntur, sufficienter refunduntur in calorem præternaturam, seclusâ siccitate; ergo febris secundum se solùm importat calorem. Antecedens probatur : nam differentiæ pulsûs febricitantis, sunt magnitudo, celeritas, & crebritas; sed omnia hæc solùm caloris augmento respondent, & minimè siccitati : Rursùs sitis, peruigilium, & vrinæ color flauus etiam à solo calore oriri possunt; ergo omnia accidentia quæ in febre reperiuntur soli calori præternaturam correspondent, ac proindè ipse sine siccitatis consortio febrilis est. Secundò : quia si febris intrinsecè importaret morbosam siccitatem in omni febricitanti, esset pulsus durus ratione siccitatis, cuius contrarium experientia probat, & ipsa magnitudo pulsuum, quæ fieri neutiquam posset cum duritie arteriarum; signum ergo est siccitatem non esse de intrinseca natura febris.

Hæc nostra conclusio ferè ab omnibus defenditur; & præcipuè à nostris Doctoribus Complutensibus, quorum Primarius quidam sic eam suadere conatur:nam si homini distemperie humida laboranti accidat præternaturam calefieri, vt sæpè hydropicis contingit, sine dubio febricitabit talis homo; sed tunc nulla siccitas adest præternaturam; ergo ipsa impertinens est ad rationem febris.Sed certè Doctor iste videtur non legisse Galenum 1. *Aphor. cit. comm.*16. vbi proponit casum in quo febris cum hydrope sit complicata, & reprehendit valdè eos qui iudicant Aphorismum Hippocratis esse falsum de victu humido in febricitantibus:nam aliud est, quod febri debetur ratione sui, aliud verò ratione affectus complicati contrarium indicantis. Poterit ergo febris ex se exposcere siccitatem, & nihilominùs non apparebit quando complicata sit cum hydrope, quia affectus est potentior deobscurans,& impediens siccitatem; non ergo bene probat intentum.

Cæterùm, clariùs constat fallacia huius probationis, ex eo quòd in principiis accessionum datur febris, vt suprà ostendimus, & nihilominùs frigiditas sentitur in toto corpore, eò quòd sit causa potentior impediens communicationem caloris febrilis. Neque ideò dicimus febrem non consistere in calore, idem in hepiala accidere diximus, & in febre ardenti complicata cum fluxione humidâ ad fauces testatur Hippocrates non esse sitim, etsi de essentia sit ardentis febris, propterea quòd causa efficacior contrarium symptoma inducens sit complicata: non ergo optimè arguit ex eo quòd febris sit in homine in quo hydrops simul adsit, quod non constat in siccitate, etenim poterat ipsa febris ex se siccitatem importare, & nihilominùs deobscurabitur ratione hydropis nimia humiditate præualente per complicationem affectus contrarij.

Solùm restat diluere ea quæ in contrarium adducta sunt. Ad primum desumptum ex Hippocrate, victum humidum in febricitantibus commendante satisfacere conatur Doctissimus Mercurialis,dicendo per victum humidum fluidum seu sorbile alimentum, intelligere Hippocratem, quod quidem in omnibus febribus vtile valdè est, vtpote magis defæcatum minùs obstruit, & faciliùs coquitur. Hæc tamen expositio non videtur esse iuxta mentem Hippocratis; siquidem propter facultatis debilitatem in omni morbo hac ratione competit victus sorbilis, & non erit proprium, seu peculiare in febribus, præterquam quòd non semper in ipsis ità languida redditur naturalis facultas concoctrix, vt non possit optimè commutare alimenta solida quæ sint facilis nutrimenti, quæ substantificè magis humectant, de quibus forsan loquebatur Hippocrates iuxta Iouberti opinionem *paradoxo* 8.Vlteriùs etiam, quòd etsi fluida alimenta febricitantibus competant propter rationes adductas, nihilominùs non posse intelligi aphorismum de victu humido pro fluido, specialiter probo : nam victus humidus qui commendatur ab Hippocrate est ille qui competit præsertim pueris; sed ipsis non competit specialiter victus sorbilis formaliter quatenus talis : ergo, Maior est certa, Minor probatur : nam aut per victum humidum intelligit qualitatiuè humectantem, aut substantificè; si primum cùm possit esse fluidus,& non humectans,sed deficcans,non videtur competere, præsertim pueris : si autem victus substantificè humectans intelligatur, cùm solida alimenta hac ratione magis humectent, potiùs ipsa febricitantibus competere debent. Cæterùm, si dicas, non bene commutari à febrientibus : Contrà instatur : nam ex ipsis pueri præcipuè facultatem naturalem robustiorem habent; ergo si dixit præsertim pueris competere talem victum humidum, non debet intelligi de ipso vt fluido, etenim præcipuè competeret senibus febrientibus,in quibus imbecillior est facultas coctrix, quæ faciliùs fluida alimenta poterit commutare; nomine ergo victus humidi non intelligit Hippocrates fluidum, aut sorbile alimentum.

Meliùs Petrus Garcia *lib. de febribus fol.*52. soluit propositum dubium concedendo victum humidum competere febricitantibus qualitatiuè, non quia siccus morbus est febris ex propria, & primaria naturâ, sed quia per humiditatem obtunditur febrilis calor, sicut è contrario per siccitatem acuitur; non quidem quia humiditas contrarietur calori, sed quia sit conditio,vt remissiùs operetur; sicut etiam siccitas est conditio vt acuatur calor,propter quod lima caloris dicitur à Philosophis.

Cæterùm, etsi hæc doctrina acuta satis sit, expositio non est iuxta mentem Hippocratis : nam potiùs conueniret victus humidus iuuenibus febricitantibus quàm pueris, cùm illis sit siccitas naturalis coniuncta calori,qui potiùs,& præsertim exposcit obtundi, quàm caliditas febrilis coniuncta cum nimia humiditate naturali, qualis est in pueris : si ergo istis præsertim competere dixit Hippocrates, non est quia humidus victus remittat actiuitatem caloris, licèt in re ipsam obtundat, vt diximus.

Quare, magis genuina est expositio, quæ tenet victum humidum competere febricitantibus ad præcauendam siccitatem,& humidi substantifici resolutionem, quæ à calore febrili continuò, & incessanter fit, & præcipuè in pueris propter facilem ipsorum dissipationem ab humiditate naturali ortam : vnde fit non sequi ex eo siccitatem esse compartem constitiui febris, neque esse compositam affectionem ex calore, & siccitate, etenim per se, & primariò solum importat calorem, & hac ratione

ità

ità clarum, & euidens eſt, vt victum humidum expoſcat, vt prætermiſerit Hippocrates. Secundariò verò cùm reſoluat neceſſariò calor humidum ſubſtantificum, & hac ratione exſiccet corpora, ſpecialiter commendat in aphoriſtica ſententia victum humidum, ſumptâ indicatione præcautoria ab ipſa febre, ratione imminentis periculi incidendi in hecticam febrem. Vnde licèt à Galeno dicatur calida, & ſicca paſſio febris, non eſt quia ipſa actu, eo ipſo quod febris eſt inducat ſiccitatem vi reſolutionis partium humidarum; ſed quoniam illicò ab initio debet timeri, quia illicò incipit reſoluere humidum, licèt ſit neceſſarium longum temporis ſpatium, vt ſiccitas illa morboſa ſit facta ex reſolutione partium humidarum. Vnde etiam ſit in principio febris poſſe dari diſtemperiem ſimplicem in calore in qua conſiſtit, etiamſi aliam ſibi adiungat diſtemperiem decurſu temporis, ſiccitatem ſcilicet, vt Galenus notat *lib.6. de ſanitate tuenda*, vbi docet non dari ſimplicem diſtemperiem quin aliam ſibi adiungat, quod non obeſt quominùs ab initio præcaueri debeat; & in hoc ſenſu dicitur etiam febris conuerſio caliditatis in igneam naturam: nam quò magis accedit ad deſiccationem, magis accedit ad naturam ignis propter ſiccitatem quam ſibi adiungit per effectum ſecundarium reſoluendi, aliter enim etiam febris importaret raritatem, & tenuitatem in ſuo intrinſeco conſtitutiuo, quia febrilis calor neceſſariò attenuat, & rarefacit; ſi ergo huiuſmodi qualitates ſunt extra conſtitutiuum febris, quia ſecundariò etſi neceſſariò à calore febrili oriuntur, hoc ipſum de ſiccitate meritò etiam intelligendum eſt.

Dices contra Hippocratis, & Galeni doctrinam à nobis receptam, quòd frebris putrida ſit frequenter à calore extraneo cum humiditate ſuperfluâ, (etſi interdum cum humiditate naturali fieri poſſit;) ergo in tali febre non competit victus humidus, cùm ipſe ad augmentum putredinis conducat, imò in febribus pluribus malignis, & peſtilentibus, ſiccis & frigidis auxiliis vtimur, qualia ſunt ſuccus limonum, & vitrioli ſpiritus, vt inhibeamus, & arceamus putredinem: Non ergo in omnibus febribus victus humidus competit, ſed forſan ſolùm in illis quæ ab vſtione procedunt, calore, & ſiccitate cooperante.

Reſpondeo Hippocratem, & Galenum ſemper humidum victum commendare in omnibus febribus, indicatione ſumptâ ab ipſa febre ſeu calore febrili per ſe, qui continuò, & inceſſanter reſolutionem operatur humidæ ſubſtantiæ. Cæterùm, ſi humiditas ſit ità nimia vt faciat morboſam diſtemperiem complicatam cum calore febribus, ſicut in malignis, & peſtilentibus febrilis contingere ſolet; tunc quidem vtendum erit exſiccantibus auxiliis, ſecùs autem in qualibet febre putrida; quia etſi humiditatem in cauſa expoſcat ſuperfluam, nihilominùs magis inſtat reſolutio quæ timeri debet ex calore præternaturam: etenim cùm humiditas remiſſimæ actiuitatis ſit, oportet eſſe eius exuperantiam valde nimiam, vt magis vrgeat quàm extenuatio, & ſic meritò frequenter, & vtplurimum in omni febre vtimur humido victu; omnis tamen quatenus eſt ex ſe ſemper expoſcit talem victum, niſi intemperies humida valdè, quæ peculiariter indicet magis, ſit complicata.

Neque ex eo quòd ſiccitas dicatur lima caloris, & acuat actiuitatem ipſius, ſequitur caliditatem naturalem iuuenis eſſe ſimilem calori febricitantium: nam ſiccitas conjuncta cum calore naturali coadiuuabit vt efficaciùs operetur intra lineam naturalis, apparebítque ad tactum caliditas iuuenum aliquantulum mordacior caliditate adoleſcentium, non tamen ità ſicut febrientium caliditas. Neque Galenus affirmauit eſſe ſicut febrientium caliditatem, etiamſi ſit mordax, comparatione facta cum caliditate adoleſcentium, & puerorum.

CAPVT III.

Vtrum febris conſiſtat ſolùm in calore addito?

CVm febrilis calor ſit morboſus, & præternaturam viuenti, & talis reddatur per exceſſum ſeu maiorem intenſionem à naturali, & proportionato calore, inquirimus meritò in præſenti, an febris conſiſtat ſolùm in calore illo addito ſupra calorem naturalem, an verò in vtroque calore, præexiſtenti ſcilicet qui naturalis erat, & addito de nouo, qui præternaturam, ſeu indebitus videtur. Dubium quidem apud noſtros Doctores Complutenſes ſatis agitatum, cuius deciſio præcipuè pendet ex philoſophicis principiis circa æqualitatem aut inæqualitatem graduum qualitatis. Primò tamen tanquam certum ſupponunt Meritiſſimi duo Primarij noſtræ Scholæ, controuerſiam non habere locum in opinione Thomiſtarum aſſentientium intenſionem fieri per maiorem radicationem, quod alienum à veritate mihi videtur; etenim etſi in hac opinione qualitas non ſit diuiſibilis in partes, ſed entitatiuè tota ſit producta, quantumuis remiſſa appareat, negari tamen non poteſt, quin intenſio explicetur per perfectiorem aut imperfectiorem vnionem, ratione cuius intenditur qualitas, & radicatur magis, ſiue per aduentum nouæ vnionis corrumpatur antecedens, quæ qualitatem ſic intenſam, aut remiſſam conſtituebat, ſiue conſeruentur vniones antecedentes, quibus ſucceſſiuè intendebatur talis qualitas. Quo ſuppoſito tanquam certo apud Thomiſtas, eodem modo procedit difficultas propoſita; An ſcilicet febrilis calor ſolùm conſiſtat in vnione perfectiori addita de nouo, ratione cuius intenditur calor, & lædit operationes, an verò in vnionibus etiam antecedentibus, quibus etſi intendatur calor, non tamen eſt extra proportionem debitam viuenti: aut ſi vnio perfectior contineat reliquas, an conſiſtat febris in ipſa ſolùm, ſecludendo reliquas vniones, quas virtualiter continet: an verò in ipſa prout omnes continet, ſiue diſtinguantur vniones indiuidualiter, ſiue ſint omninò ſimiles: Procedit ergo in omni opinione difficultas præſens.

Circa quam iuxta varias Philoſophantium opiniones in varias ſententias diuiduntur Medici; quorum plures non infimæ notæ affirmant, quòd ſi ſtemus opinioni affirmantium gradus qualitatis eſſe diuerſæ perfectionis indiuidualis febris ſemper, & neceſſariò in calore addito conſiſtit. Hanc opinionem ſequitur Primarius

quidam noster, olim Regiæ personæ dignissimus Proto-Medicus cum Doctore Matamoros; eámque libenter amplectimur cum communi Medicorum consensu; & probatur apertè : quia calor febrilis est improportionatus viuenti, & formæ ipsius; sed calor additus est diuersæ perfectionis à calore naturali : ergo nunquam poterit esse proportionatus formæ; ergo semper erit violentus, & præternaturam. Rursùs naturalis intensio caloris semper erit proportionata, & debita formæ, & sic nunquam poterit esse contra naturam; etenim in hac opinione gradus secundus v. g. nullam mutationem neque in numero, neque in perfectione accipit per coniunctionem cum aliis superioribus, ac proindè semper eius entitas est naturalis, & proportionata viuenti talem intensionem exposcenti, sicùt gradus additus semper indebitus, & improportionatus, & præternaturalis, quia à forma non exposcitur.

Secundò : Posito addito calore ponitur morbus febrilis, etiamsi auferatur caloris inferior alter gradus : rursus ablato tali calore perfectiori addito, aufertur morbus, & recuperatur amissa sanitas; ergo febris solùm in calore addito consistit. Antecedens probatur : nam gradus perfectior est talis naturæ vt operetur quidquid operatur inferior, non verò è contrà : ergo posito gradu perfectiori, etiamsi auferatur gradus imperfectior, dabitur operatio præternaturam, & ablato gradu perfectiori, dabitur proportio, & sanitas, solùm ergo in calore addito consistit febris. Confirmatur : quoniam solùm à calore addito fiunt symptomata febris, ergo solus ipse est febris. Antecedens probatur: in vstione alimenti quæ fit à calore perurente vt sex v. g. sed quartus, aut quintus gradus non possunt attingere perfectionem sexti gradus : ergo solùm à sexto gradu, & addito fit huiusmodi symptoma, ac per consequens solùm ille gradus additus erit febris. Cœterùm, quia plura argumenta quæ infrà sunt adducenda pro sequenti opinione, probant etiam pro hac, ea in præsenti libenter omitto.

Secunda opinio tenet : quòd si gradus similes omninò in perfectione indiuiduali concedantur, febris minimè consistit in calore addito, scilicet, & præexistenti, ità & totus calor febrilis sit dicendus. Hanc opinionem amplectitur Primarius nuper citatus contra nostrum Petrum Garciam, & sic probatur communiter ab omnibus hæc opinio; nam febris constituitur per recessum caloris v. g. vt quinque; sed huiusmodi recessus non fit solùm per gradum additum, sed per omnes quinque; ergo omnes sunt febriles, & præternaturam. Minor probatur : nam cùm quintus gradus additus sit eiusdem perfectionis, & omninò similis cum præcedentibus, ratione illius præcisè non fit improportio, sed ratione cuiuslibet ex præexistentibus; ergo omnes redduntur improportionati, & ex omnibus collectiuè completur numerus quintus; ergo omnes sunt præternaturam. Valet consequentia; quia vltimus qui additur non habet ex se intensiorem virtutem nisi prout coniunctus cum aliis; sed lædit prout habet efficaciorem vim; ergo lædit prout coniunctus est cum aliis; ergo omnes lædunt, ac proindè omnes sunt præternaturam.

Secundò : quia quando gradus sunt æquales, tota actio oritur à toto calore, ergo actio delirandi quæ erronea est, oritur à toto calore; sicut etiam vitium ventriculi, & quodlibet symptoma febris: Tunc sic argumentor, sed nihil est in his actionibus, quod non sit præternaturam, ergo nihil est in causa quod non sit præternaturam; sed causa immediata est totus calor, à quo oriuntur dicta accidentia : ergo totus calor qui subordinatur in agendo, seu vnicâ actione indiuisibiliter agit, est præternaturalis. Confirmatur : quia delirium v. g. oritur à calore vt quinque; sed non est peculiaris gradus qui dicatur quintus, imò collectio omnium constituit calorem vt quinque, aut alterius cuiuslibet intensionis; ergo à collectione omnium oriuntur symptomata; ergo collectio omnium est morbus, & non gradus additus solum : Corroboratur ampliùs hæc assertio : nam ideò concessâ graduum inæqualitate solus quintus additus est febrilis, quia ipse solus sine consortio reliquorum valebit producere talem intensionem ex se, quia continet perfectionem reliquorum, & aliquid ampliùs; sed concessa æqualitate in ipsis gradibus qui vltimò additur, nullam habet specialem, neque intensiorem virtutem : neque ipse solus potest producere accidentia febris nisi coniunctus cum aliis, ex quorum collectione fit calor vt quinque qui lædit; ergo collectio totius caloris, & non solùm additus gradus est præternaturam.

Adeò efficacia visa sunt hæc argumenta aliquibus, vt audeant asserere adhuc concessâ inæqualitate graduum totum calorem esse præternaturam : quia ex vtroque calore præexistenti, & addito fit vna entitas quæ non est secundum naturam viuenti; ergò præternaturam. Tunc vltra insto : febris est conuersio calidi natiui in igneam naturam ex Galeno; ergo ex calore præexistenti, & febrili fit vnica entitas ignea; nihil ergo est naturale, cùm iam sit conuersum in igneum : ergo totus calor est præternaturam (quidquid sit de opinione graduum) circa æqualitatem aut inæqualitatem. Hanc opinionem tuetur alter Primarius antiquior Doctoribus citatis, qui etiam tenet probabile esse consistere in addito calore febrem : in qualibet opinione, & quæstionem esse de nomine; cùm certum sit, in opinione omnium febrem resultare per calorem additum, & contra ipsum esse pugnandum, etiamsi controuertant Authores, an totus sit calor denominandus febrilis, quod nihil facit ad rem.

Alter Primarius nostræ Scholæ, qui dum hæc scribebat, proh dolor, miserrimè obiit, non quidem sine Sociorum, & totius Vniuersitatis luctu; defendere intendit acerrimè febrem semper, & solùm in calore addito cósistere cum nostro Petro Garcia, à quo solùm in hoc differt, quià indicat hoc placitum tenere in omni opinione, siue gradus sint dissimiles, siue similes, & quidem suppositâ similitudine in quâ est maior difficultas, sic cum Petro Garcia suadere intendit propositum placitum. Primò : quia febris est passio violenta viuenti; ergo ab extrinseco producitur, passo non conferente vim; sed solùm gradus additus producitur ab extrinseco; ergo solùm ipse est violentus, & febrilis, qui licèt non possit determinari, quia omnes sunt omninò similes, negandum tamen non est vnum tantùm excedere proportionem requisitam

tam, & ſic vnus tantum gradus additus eſt præternaturam, & febrilis.

Secundò: quia ſolùm calor additus lædit actiones, vtpote præexiſtentes ſunt proportionati pro actionibus naturalibus viuentis, & ſolùm per additum calorem intenditur effectus cauſatus à præexiſtentibus gradibus; ergo ſolùm additus eſt præternaturam à quo opera læduntur. Tertiò quia poſito calore addito ponitur læſio, & ipſo ablato aufertur; ergo ſolùm calor additus eſt lædens, & febrilis. Quartò: quia gradus præexiſtentes conſeruantur à forma tanquam naturales, additus verò nullo modo conſeruatur à forma, imò ipſi eſt violentus; ergo ſolùm additus eſt febrilis, & contra naturam.

Vlteriùs: Tantus eſt morbus quantus exceſſus à naturali ſtatu;ſed ſi conſiſtat febris in calore addito,& præexiſtenti eſſet maior,& intenſior morbus cum æquali diſceſſu; quod diſſonum rationi videtur:ergo ſolùm in calore addito conſiſtit febris. Minor probatur;ſi ponantur duo viuentia, quorum vnum expoſcat tres gradus caloris,& aliud quatuor in ſuo ſtatu naturali; & rursùs incidant ambo in febrem per exceſſum vnius gradus caloris, tunc quidem exceſſus erit æqualis, vt per ſe patet: & tamen morbus erit inæqualis, vtpote ſi totus calor eſt morboſus in altero viuenti eſt vt quatuor, & in altero vt quinque; ergo cum æquali exceſſu à naturali ſtatu eſt inæqualis morbus.

Deindè etiam premitur idem aſſumptum: Eadem entitas inuariata reſpectu eiuſdem ſubiecti inuariati non poteſt eſſe naturalis, & contra naturam; ſed gradus caloris præexiſtentis reſpectu viuentis pro nunc ſunt naturales;ergo huiuſmodi gradus non poſſunt eſſe contra naturam reſpectu eiuſdem viuentis per aduentum alterius gradus coniuncti. Probatur conſequentia. Per aduentum alterius gradus minimè immutantur intrinſecè præexiſtentes, cùm eodem modo informent ac anteà: ergo præexiſtentes non debent dici præternaturam. Et confirmatur: etenim ſi eſſentialiter præexiſtens eſſet febrilis, ſequeretur, quòd opera naturalia fierent medio inſtrumento violento, nempè à calore febrili; conſtat autem febrem ex ſe ſolùm ad ſymptomata concurrere, non ergo eſt totus calor præternaturam.

Tandem Petrus Garcia vtitur ſequenti argumento quo etiam vtitur hic Doctor: nam ſi vterque calor lædit, aut tanquam cauſa totalis, aut partialis; non primo modo, quia gradus præexiſtentes ſine aduentu additi læderent: nam ea eſt ratio cauſæ totalis, vt ea ex ſe cauſet totum effectum, vnde calor naturalis eſſet præternaturam ſine intrinſecâ, neque extrinſecâ mutatione; quod chimæricum eſt. Deindè neque gradus præexiſtentes poſſunt lædere tanquam partiales cauſæ, tum quia, etſi gradus alter addatur, manent inuariati quoad entitatem; ergo & quoad modum operandi: etenim idem in quantum idem ſemper eſt natum facere idem. Tum etiam quia cauſæ partiali debet correſpondere aliquid in effectu; ſed in læſione à febre facta nihil correſpondet calori præexiſtenti, vtpote anteà additum nulla læſio ipſi correſpondebat; ergo nec poſt additum, cùm eodem modo operetur: Non ergo vllo modo præexiſtens calor concurrit ad læſiones, ac per conſequens ſolùm in addito conſiſtit febris.

Nos autem in tanta varietate mediam, & forſan clariorem inſequimur viam, admiſſâ æqualitate, & omnimodâ ſimilitudine in gradibus qualitatis. Dicimúſque quemlibet gradum caloris ſiue præexiſtentem, ſiue additum, diſtributiuè eſſe febrilem, & præternaturam, collectiuè tamen ſi accipiantur omnes, neutiquam eſſe præternaturam. Pro cuius probatione, & clariori intelligentiâ aduertendum eſt, quòd quemadmodum in opinione ſatis plauſibili partes omnes totius ſubſtantialis ſimul ſumptæ, & vnitæ non diſtinguntur à toto, bene tamen à qualibet parte diſtributiuè ſumptâ, etiamſi conſideretur vnita alteri, quæ in recto importat ipſam partem, & in obliquo vnionem, & alteram compartem; ſic ſimiliter partes totius accidentalis, ſeu gradus qualitatis ſi ſumantur ſimul collectiuè, hoc eſt pro collectione omnium ſimul ſumptorum, & vnitorum, diuerſum quid importare à quolibet gradu diſtributiuè ſumpto, etiamſi conſideretur aliis vnitus.

Vlteriùs etiam prænoto: quòd cùm omnes gradus ſint omninò ſimillimi, ſi calor præexiſtens corrumperetur, & maneret additus, tam naturalis eſſet ſubiecto calor additus, ſicut præexiſtens;quoniam maneret intenſio debita eiuſdem rationis, tali ſubiecto cuius eſt naturaliter conſeruatiua: & è contrà etiam addito vnico gradu caloris vltra intenſionem debitam quilibet ex præexiſtentibus æquè excedit: nam per quemlibet æquè recedit ab intenſione naturali, & per quemlibet dicitur calor immoderatus; cùm quilibet gradus omninò ſimilis ſit alteri ſine vllo ſigillo: non verò dicitur immoderatus per collectionem omnium graduum; etenim tota collectio non excedit, ſed quilibet gradus diſtributiuè ſumptus cum aliis coniunctus excedit. Hinc facilè deducitur Conſequentia pro validitate noſtræ Concluſionis; Ergo quilibet gradus caloris diſtributiuè dicitur febrilis, & præternaturam, non verò collectio omnium. Patet Conſequentia: ille calor dicitur febrilis, & præternaturam, qui excedit naturalem intenſionem, & proportionem; ſed quilibet gradus diſtributiuè ſumptus prout coniunctus cum aliis, ità vt reliquos importet in obliquo, dicitur excedens mediocritatem requiſitam pro eſſe naturali, & non collectio omnium: ergo quilibet gradus diſtributiuè ſumptus dicitur febrilis; & contra naturam; non verò collectio totius caloris, vtpote omnes gradus collectiuè non excedunt. Vndè iuxta hunc philoſophandi modum, quilibet gradus diſtributiuè habet rationem additi, & violenti, etiamſi à cauſa extrinſeca non ſit reuerà productus, quia præterquam quòd eſt violentus ex parte finis, vt per ſe patet,& ſe habet quilibet gradus ac ſi à cauſa extrinſeca eſſet productus, & ſic poterit dici toto rigore violentus. Vnde ſolutum manet vnum ex argumentis, quod vltimus Primarius adducebat.

Corroboratur noſtra concluſio: Cauſa infrigidans immediatè oppoſita febrili calori, non producit gradum frigiditatis, qui opponatur magis cum gradu addito caloris, quàm cum quolibet ex præexiſtentibus. Rursùs, ſi quilibet gradus caloris expellatur, viuens recuperat ſanitatem, & febrilis ardor extinguitur; ergo quilibet

quilibet gradus distributiuè est febrilis, & præternaturam. Vnde in hac opinione de similitudine graduum calor productus à causa putrida sine coniunctione cum præexistentibus nullo modo causaret febrem ; vnde etiam quilibet ex præexistentibus ex vi coniunctionis cum addito distributiuè redditur præternaturam : & licèt non mutetur quilibet ex præexistentibus intrinsecè quoad informationem ; mutatur tamen proportio , & sic etiam mutatur agendi modus ex vi coniunctionis cum addito calore extrinsecè in ratione partis actualis componentis maiorem intensionem caloris , ratione cuius dicitur quilibet gradus excedens , & immoderatus ; sicque paret solutio ad alterum argumentum contrariæ opinionis. Quo constat calorem ex se non esse morbum formaliter , sed per relationem prædicamentalem per quam redditur immoderatus respectu huius subiecti , vt latè *nostro Opusculo de Morbo* docuimus. In qua opinione probabiliter posset quis defensare totum calorem collectiuè denominari saltem morbosum, licèt in re non sit totus morbosus,quia de toto calore verificatur , quod denominetur immoderatus , licèt reuerà talis sit per quemlibet gradum distributiuè , tanquam per excedentem calorem.

Porrò, quòd etsi quilibet gradus distributiuè sit febrilis, non tamen totus calor collectiuè sit dicendus præternaturam , constat clarissimè ex doctrina Galeni 7. *lib. Meth. cap.*3. vbi docuit sumi indicationem à temperamento naturali partium in ægrotantibus ; ergo supponit in febricitantibus temperamentum naturale à quo sumatur indicatio curatiua ; non ergo totus calor est præternaturam. Confirmatur : viuens quando febricitat , reuerà nutritur, & augetur; ergo reuerà coquitur ; sed coctio fit à calore naturali , & proprio , ergo in febribus est calor naturalis , ac per consequens licèt quilibet gradus distributiuè dicatur præternaturam , quia per quemlibet dicitur calor excedens, & immoderatus , totus tamen calor collectiuè non erit morbosus , quia coctio non fit à morboso calore , & tamen fit à calore febricitantis.

Dices : Ex toto calore , fit vna entitas , & tota calefaciendi actio , oritur à toto calore , & non à solo gradu determinato excedenti ; ergo tota actio etiam prout est symptomatica , oritur à toto calore. Et præcipuè vrget hoc argumentum in actione erronea, veluti est delirium, in quo nihil est quod correspondeat calori naturali , & tamen fit à toto calore ; ergo totus calor debet dici febrilis, & præternaturam,non solùm distributiuè , sed etiam collectiuè ; siquidem actio est erronea non solùm secundùm quòd prouenit ab omnibus gradibus distributiuè,sed etiam secundùm quod prouenit ab omnibus collectiuè.

Respondeo , delirium non dici actionem erroneam secundum quod prouenit à collectione totius caloris , sed secundum quod prouenit à toto calore distributiuè , etenim solùm fit à calore excedenti : & cùm quilibet gradus distributiuè sit excedens , & non totus calor collectiuè , hinc fit vt collectio caloris non sit præternaturam,etsi totus calor distributiuè sit præternaturam, & hac ratione soluuntur omnia argumenta quæ contra nos militare videntur ex his quæ supra sunt adducta ; & licèt totus calor fit vna entitas in esse physico,non tamen in esse medico. Præterquam quòd etsi actio oriatur à toto calore , & indiuisibiliter ab omnibus gradibus , non indè sequitur totum calorem collectiuè esse præternaturam. Ratio est , quia etsi gradus additus concurrat cum præexistentibus ad opera naturalia , neutiquam dicitur gradus additus secundum naturam ; ergo neque è contrà , etsi gradus omnes collectiuè concurrant vnicâ actione ad symptomata , nihilominùs omnes non debent dici collectiuè præternaturam ; etenim symptoma solùm oritur à toto calore quatenus immoderato , & excedenti : cúmque non sit excedens tota collectio, sed solùm quilibet gradus distributiuè , indè est quòd tota collectio non dicatur præternaturam : secùs autem omnes gradus in sensu distributiuo. Hinc oritur vt quilibet gradus distributiuè supposità coniunctione cum aliis quos importat in obliquo sit causa totalis febris , aut delirij , aut vstionis alimenti ; quia etsi solus id non faceret sine vnione cum reliquis , nihilominùs solùm dicitur calor excedens , & immoderatus per quemlibet gradum distributiuè , non verò per collectionem omnium , & sic in hoc sensu quilibet gradus potest dici causa totalis , quia quolibet ablato cessat febris , & quolibet posito , ponitur.

CAPVT IV.

An calor febrilis sit extraneus , vel ab interno cordis principio oriatur.

Ex dictis iuxta Auicennæ definitionem constat calorem febrilem debere esse extraneum, & quidem certum est esse extraneum seu violentum ex parte finis, in quantum operationes naturales lædit , & conducit ad viuentis corruptionem. Digladiantur tamen Authores, An dicatur etiam extraneus , seu violens ex parte principij , ità vt ab extranea causa producatur febrilis calor?An verò ab interno cordis principio ? Vbi obiter notandum est , per causam extraneam non esse intelligendam causam externam , quam Medici vocant procatarcticam , cùm certum sit , sæpè oriri febres ab interna causa , à spiritibus, & humoribus scilicet, qui intra nostrum corpus alterantur, & internæ causæ dicuntur, in contrapositionem causarum externarum. Quando ergo in quirimus , an febris oriatur ab extranea causa , loquimur de ipsa prout contraponitur principio interno cordis. An scilicet febris ab ipso oriatur ? An à causa aliqua extra cordis entitatem , qualis est humor putridus, aut spiritus, etiamsi huiusmodi causæ dicuntur internæ in contrapositionem causarum quæ dicantur externæ , & procatarcticæ , quia extra corpus non valent alterare.

Validissima fuit olim in nostra Schola opinio , quæ tenuit calorem febrilem oriri ab interno cordis principio. Reliquas verò causas externeas , veluti humores, spiritus, aut fuligines conducere mediatè ad febrem, aut irritando cor ad expulsionem , aut remouendo prohibens, vt infrà latiùs constabit ; fundamentum præcipuum huius assertionis est , quòd intra nostrum corpus nihil possit generari naturaliter , neque præter

præternaturam calidius corde, & fic neceffarium eft vt febrilis ardor ab interno principio ipfius cordis procedat.

Hanc opinionem acerrimè defendit nofter Petrus Garcia *fuper fen 1. Auicennæ lib.4. fol.14.* quem fequitur Doctor Matamoros *lib.1. de febribus difput.7. fol.38.* Pereira etiam amplectitur eandem fententiam *libro de noua Medicina, cap.6.* quem fequitur focius nofter Primarius in fuis manufcriptis; tamen à noftro Petro Garcia difcrepat in modo explicandi talem opinionem. Etenim Pereira docet, quòd exiftente qualibet extraneâ causâ circa cor, ftatim celeriter mouetur ad ipfius expulfionem, proindéque, quandó fuerit magna irritatio cor celeriter mouetur ad expulfionem nociui, & ad talem motum refultat in corde difpofitio exigens maiorem calorem, qui ab interno principio producitur ratione motûs præcedentis; ficut etiam quodlibet aliud agens dum mouetur, etiam calefit, quomodocunque motus producat calorem, de quo latè diximus *Tractatu noftro de Morbo*, dum caufas morbi calidi examinabamus. Vndè fit, nec quamlibet irritationem, nec quemlibet cordis motum effe fufficientem ad ardorem febrilem producendum, licèt quilibet fit caufa alicuius maioris caloris vfque dum tanta fit irritatio, & adeò caloris motus cordis, vt fufficit ad fenfibilem intenfionem caloris, qualis ad febrem requiritur.

Pluribus rationibus intendit Pereira Galeni doctrinam debellare, & fuam fulcire, præcipuas tamen adducam. Prima fit: fi à putredine humorum febres excitantur, in brutis frequenter excitarentur, cùm in ipfis fint etiam quatuor humores, & fpiritus intra vafa, qui æquè putrefieri poffunt, præcipuè ob inordinatam victûs rationem, quâ vtuntur, cuius contrarium experientia demonftrat; non ergo excitantur febres ab humorum putredine. Secundò, ex vulneribus cerebri febris excitatur; & fimiliter fi aqua hydropicorum, aut pus fuppuratorum confeftim extrahatur ex Hippocratis fententia *6. Aphorifmo. text. 50.* quem fequitur Galenus *tex.27. eiufdem libri*, fed per euacuationem aquæ, aut puris, nulla putredo excitatur, ficut neque ex vulnere cerebri, ergo febris fit abfque putredine humorum aut fpirituum: neque ex vi fuliginum poterit etiam excitari febris; fiquidem non aliter caufant febrem quàm obftruendo, & calefaciendo humores, & fpiritus; fed potiùs fuligo fuffocat calorem natiuum obftruendo, & caufat frigidum affectum: ergo febris neutiquam caufatur ex vi putredinis à fuliginibus obftruentibus. Rursùs, neque calefacere poffunt calorem natiuum; fuligo enim, aut fumus flammæ eleuatus, & detentus neutiquam flammam auget, fed potiùs ipfam fuffocat; fed fuligo ex putredine humorum eleuatâ eft quidam fumus; ergo eleuatus, & detentus non poterit fpiritus, nec calorem noftrum calefacere, neque augere, fed potiùs fuffocare.

Vlteriùs: fi fuligines ex humoribus putrefcentibus eleuatæ putridam febrem caufarent, fine dubio in his qui funt valdè proximi ad mortem vehementior febris excitaretur, etenim tunc expultrix facultas languida eft, & calor natiuus, & vitalis imbecillus; quapropter nequè poteft corrigere putredinem, nec refoluere vapores; atqui contrarium conftat, vtpotè in quibus mors proxima iam eft, febres funt mitiffimæ, imò frigiditas fæpè in ipfis fentitur; non ergo febris excitatur à putredine humorum.

Denique: Per arteriarum compreffionem fuligines expelluntur extra corpus; fed certum eft eleuari ex putredine humorum in venis; non ergo videtur poffibile in tam breui tempore communicari generi arteriofo, & indè ad cor: quinimò videtur magis confentaneum rationi quòd expellantur per contractionem arteriarum priufquam accedant ad cor, ac proindè non videtur poffibile quòd hac ratione caufetur febris à fuliginibus.

Cùm tamen hæc doctrina defenderetur in publicis noftris difputationibus à noftro Socio Primario pro Laureolâ Doctoratûs, ipfam impugnare contendebam fequenti argumento: In epilepticis datur vehementiffimus motus omnium partium corporis, & tamen non datur febris; ergo non caufatur febris ex vi motus cordis, & irritationis ipfius in ordine ad expulfionem caufæ moleftantis.

Nec valet fi refpondeat, in epilepticis non fieri irritationem in ipfo corde, fed iuxta originem neruorum, & fic nihil mirum quòd non excitetur febris: fed contra inftiti efficaciter; nam in palpitatione cordis irritatur cor, & mouetur ad expulfionem caufæ nocentis, materiæ fcilicet flatuofæ intra fuam cauitatem, & fæpè ità vehementi motu cor mouetur, vt à circumftantibus percipiatur, & tamen palpitatio cordis fit fine febre; ergo ipfa non excitatur per vehementem motum cordis ab interno ipfius principio. Præterquam quòd etiam in epilepfia patitur cor per confenfum, & vehementiffima fit concuffio omnium partium corporis, & tamen non calefit corpus adeò fenfibiliter ficut in febre; ergo non excitatur ab irritatione, vehementíque motu cordis: Prætereà, in principio acceffionum vbi vehemens eft rigor, eft maior irritatio, & motus cordis, & tamen tunc temporis fentitur potiùs frigiditas, & ceffante concuffione fentitur calor. Ergo non fit febris ex vi motus, fed ratione fuliginum calefacientium, quæ in augmento, & fummo vigore per totum corpus diffunduntur.

Fundamenta verò ab ipfo adducta nullius roboris funt. Etenim quòd nihil fit intra noftrum corpus corde calidius, gratis affumitur, conftabítque falfitas huius fundamenti infrà, dum examinabimus doctrinam noftri Petri Garciæ. Neque id quod de brutis adducit aliquid probat: etenim homo frequentiùs febricitat, quàm animantia bruta, propterea quod fanguis eius eft magis tenuis, & citiùs atque faciliùs inflammatur, vasáque ipfius funt anguftiora, & minùs refiftit iniuriis, caufarum externarum propter cutis raritatem; contrarium autem in brutis inuenitur, & propterea alimentum ipforum non eft ità aptum ad putredinem: Quo fit vt licèt humores, & carnes brutorum putrefieri poffint, iuxta Galeni fententiam *lib. de differentiis febrium, cap.3.* non tamen ità frequenter ficut homo, & fic nihil probat argumentum.

Secundum argumentum diluitur facilè: fi dicamus ex vulneribus cerebri febres excitari propter inflammationes, quæ neceffariò fubfequuntur: quando verò in fuppuratis, & hydropicis pus aut aqua confertim euacuantur, febres

fuperueniunt,

superuenniunt, eò quòd virtus languida redditur propter nimiam spirituum dissipationem; quapropter neque fit coctio idoneo modo; neque facultas expultrix separat excrementa, à quibus excitantur febres, quoniam facilè putrefiunt, & alterantur à calore extraneo, quandoquidem natiuus languidus est, & excreta corrigere non potest. Alterum argumentum soluit Galenus *lib. de causis morborum, cap.7.* vbi ait: *Quòd si fuligo per obstructiones detenta plurima fuerit, suffocat, & causat frigidum morbum, si autem moderata fuerit obstructio, febris accenditur à fuliginibus calefacientibus.*

Instatur solutio hæc: Etenim flamma nunquam augetur, etsi moderata sit per fuliginum detentionem; ergo neque calor noster poterit augeri à fuliginibus, etiamsi moderata sit ipsarum detentio.

Respondetur facilè, fumum aut fuligines semper esse frigidiores flammâ, & sic nunquam ipsam possunt calefacere; at verò fuligines, quæ eleuantur ab humoribus in nostro corpore sunt calidiores iis quæ in nobis sunt, Galeno authore: vnde si detineantur in maiori quantitate, quàm pro statu naturali requiritur, sine dubio augebitur calor, & febris excitabitur.

Premitur tamen ampliùs solutio: nam si in doctrina Galeni fuligines sunt calidiores nostro calore, sequitur quòd quantumuis obstruant, & in magna copia detineantur, neutiquam possunt esse causæ morbi frigidi, etenim agentis multitudo semper iuuat ad intensiorem effectum. Si ergo fuligines sunt calidiores spiritibus, eo passu quod multiplicentur, & detineantur debent calefacere intensiùs. Ergo etiamsi nimia sit obstructio, ab eorum multitudine nunquam potest infrigidari viuens: imò potiùs efficaciùs debent calefacere, adauctâ ipsorum multitudine.

Petrus Garcia *lib. de febribus fol.24.* soluere intendit hanc difficultatem, dicendo quòd si attendamus ad effectum primarium, multitudo fuliginum debet efficaciùs calefacere. Cæterùm si attendamus ad suffocationem, & extinctionem spirituum vitalium à multitudine fuliginum causatam, effectus contrarius resultat, & morbus frigidus ab interno principio partium: Et addit quòd si spiritibus corruptis applicentur fuligines suffocantes partibus viuentis, ipsas calefacient, & suscitabitur morbus calidus; quia calor fuliginum præualet contra frigus ab interno principio ortum; vnde in tali euentu erit frigida passio ob defectum spirituum orta ab interno principio, aut calida à fuliginibus suffocantibus.

Hanc solutionem acriter impugnat Primarius quidam noster Petri Garciæ discipulus, olim à Cubiculo Regio Merissimus Archiater, ex eo quòd cùm supponat fuligines esse calidiores ex propria natura spiritibus, necessariò sequitur, quòd si viuens ante spirituum defectum, calidum erat ab ipsis, etiam post defectum spirituum calidius debet esse à fuliginum nimia copia, quæ cùm crassiores, & calidiores sint, sphæra, & actiuitas ipsarum potiùs debet esse maior, & proindè multiplicatis fuliginibus, quæ quantumuis obstruant, non possunt frigidum morbum causare.

Porrò, argumentum hoc nihil probat contra Petrum Garciam: nam si pro ipso dicamus, quòd omnia quæ intra corpus sunt actuari à nostro calore, eséque potentiâ calida, constabit planè quòd si fuligines sint calidiores spiritibus, tamen corruptis his deficit actuatio, quâ mediâ redduntur fuligines actu calidæ, & sic in absentia spirituum neutiquam potest esse morbus calidus in viuenti; quâ ratione dicebamus ferè extincto calido innato spiritum emitti frigidum, etiamsi fuligines perseuerent iuxta cor, de quo suprà, *cap.1.* tale diximus.

Machinatus ergo est Doctor iste aliam causam ratione cuius à nimia fuliginum copia morbus frigidus, & suffocatio causetur. Ad cuius intelligentiam supponit cum Galeno, ex nutritione non solùm fuliginosa excrementa eleuari, quæ calidiora sunt spiritibus, cæterùm etiam resultare alia excrementa fauillosa, & cineritia; totum quod in igne, & flamma inuenitur, sic Galenus *1. de definitione respirationis* vbi ait, quòd prædicta fauillosa, & terrea seu cineritia excrementa frigida esse, si ad ignem, flammam, & aut calorem nostrum comparentur. Ità in igne, & nostro calore triplex excrementum reperitur, fumus, seu fuligo, fauilla, seu cinis subtilissimus, & tandem cinis terreus; ex his fuligo, & fauilla sunt quæ medio aëre pet pulsum attracto separantur à calore vitali, & per compressionem cordis, & arteriarum expelluntur, & hac ratione attemperatur natiuus calor fuliginibus separatis, quæ cùm leuiores, & calidiores sint, facilè dimouentur, & restauratur calor, qui à fauilla remittebatur vtpotè minùs calida: reliqua verò cineritia, & terrea excrementa vtpotè difficulter mobilia, intùs remanent in maiori quantitate, à quibus viuens suffocatur, & infrigidatur.

Hic tamen modus philosophandi dissonat valdè cum doctrina istius Doctoris: nam inferiùs ait: *Putandum ergo est quod corpus suffocans id non facit pondere solo opprimente, sed quia propriâ corporaturâ excrementa expurganda ab aëre detinet, & etiam poros per impulsum densando, & sic ea excrementa cohibita, & corpus etiam condensans corrumpunt spiritus.* Vbi nota, excrementa illa quæ medio aëre expurgantur esse fuliginosa, & fauillosa in hac opinione quæ calida sunt; ergo si ipsa detenta corrumpunt spiritus in suffocatis, ea quidem dissipatio per calorem fit spirituum, & hac ratione redditur corpus frigidum, & minimè ab excrementis terreis à quorum frigiditate neutiquam poterit fieri suffocatio. Tum quia etsi valeat aliquantulum infrigidare spiritus, non tamen ipsos valent corrumpere; vtpotè ipsorum calor cùm sit intensior, necessariò debet præualere, & tandem vincere frigiditatem excrementorum: Tum etiam si id facere valent, hoc fit obstruendo, & impediendo aëris frigidi ingressum, quo mediante conseruatur & ipsa flamma, & calor natiuus; quo fit vt vel à calore fuliginum, vel à calore ipsius flammæ fiat suffocatio, vt latè *disputationibus nostris de Pulsibus* docuimus contra Neotericum nostræ Scholæ socium nostrum: nec non etiam *Tractatu de Morbo*, dum de causis morbi frigidi egimus. Tum vltrà: quia si aliqualis refrigeratio requiritur pro conseruatione calidi innati, & flammæ, potiùs excrementa illa frigida, suâ alteratione poterunt supplere aëris frigidi defectum, ac proindè tantùm abest, vt ab eorum frigiditate corrumpantur spiritus, vt potiùs

conducat

conducat ad ipforum conferuationem. Non ergo fit fuffocatio, & frigiditas in magna obftructione à frigiditate excrementorum quæ terrea funt; fed à corruptione fpirituum per defectum aëris frigidi facta à calore fuliginum detentarum vi prohibitæ ventilationis, aut vt nos docuimus, à calore ipforum fpirituum, & ipfius flammæ qui ipfam refoluit deficiente aëre frigido requifito ad fuam conferuationem.

Hoc totum valdè confonat cum doctrina Galeni: nam *libro de vtilitate refpirationis, cap. 3.* euidenter notauit per defectum aëris frigidi fieri fuffocationem, per hæc verba. *Cæterum, ex his quæ motum intra cohibent eft cucurbita* (loquitur de fuffocatione flammæ) *& quidquid aërem illorum quæ ab interna flamma combufta funt, prohibent ab externi contactu frigoris.* Ex quibus verbis conftat fuffocationem non fieri à frigiditate excrementorum, fed potiùs per defectum aëris frigidi.

Cæterùm, quòd per calorem fiat fuffocatio docuit clariùs *cap. 4. libri citati*, vbi docet, eos qui diù in balneis verfantur, fuffocari, quia per os, & per totum ambitum corporis attrahunt calidum: Perpendite vltima verba. *Quòd fi illos paleis contectos calidum aliquid refpirando haurire coëgeris, confeftim fuffocabis:* Conftat ergo à calore fieri fuffocationem. Cùm itaque ab obftructione excrementorum non ventiletur flamma, & detinetur fuligines, & impediatur aëris frigidi ingreffio, à calore ipfius flammæ ipfa refoluitur, cùm non poffint fuligines calefacere flammam eò quòd fint minùs calidæ. Diffipatio ergo, & refolutio fpirituum quæ fit in fuffocatione, fit à calore vel ipforum fpirituum, vel ipfius flammæ, ratione cuius frigidum redditur corpus, & non ab alteratione extranea excrementorum quæ terrea funt, vt aiebat Doctor citatus.

Tertium argumentum Pereiræ nihil probat: Etenim qui funt prope mortem habent calorem natiuum languidum à quo non poffunt fuligines actuari, nec deferri per totum corpus: vnde licèt in his qui funt prope mortem fit putredo, non tamen febris vehemens apparet, & quia facultas expultrix debilis eft, non poteft pellere excrementa, & fic calor non communicatur, & propterea in fenibus mitiffimæ funt febres, & in his qui funt prope mortem frigidus emittitur fpiritus.

Neque vltimum fundamentum aliquid probat; nam etfi per arteriarum compreffionem expellantur fuligines, non tamen omnes, & cùm eleuentur ex venis, calore febrili (à quo eleuantur) perfeuerante, & expellantur ex arteriis, fiue per earum porofitates; (quod renuit concedente Doctor citatus, eò quòd tunica arteriarum fit admodum denfa, & potiùs fpiritus per compreffionem deberent expelli qui tenuiores funt) fiue per ofcula arteriarum. Hinc fit quòd tempore quo expelluntur, plures etiam eleuentur, & fic perfeuerat febris.

Explicatur mens Petri Garciæ, & verior opinio eligitur.

Vpponit Petrus Garcia, ficut & Pereira, nihil generari in noftro corpore corde calidius: fupponit etiam Naturam prouidam conceffiffe cordi intenfiorem calorem vitualem, feu eminentialem quem actu, & formaliter habet. Cuius rei fundamentum eft, quòd cùm per refpirationem ab aëre ambiente continuò altaretur, & infrigidetur, repatiatúrque aliquantulum, ne amitteret per illam inceffabilem repaffionem aliquem gradum caloris naturalis, & requifiti, Natura prouida conceffit intenfiorem calorem cordi quàm pro ftatu naturali requirit: hinc fit vt quando aër calidior eft, aut ab externa caufa calefit, aut quia fubftantia aliqua intra nos genita ipfum calefacit, tunc quidem neutiquam valet aër attemperare cor, qualiter pro ftatu naturali requiritur, ipfum aliquantum refrigerando, & fic refultat intenfior calor, & febrilis ab interno cordis principio defectu attemperationis, feu refrigerationis quam aër debebat præftare. Hinc fit vt neque fpiritus, neque humores, etfi fint intenfiffimè putridi, & ingentem adquirant calorem, non tamen ità intenfum ficut cor habet eminenter, & fic nunquam poffunt calefacere cor, fed folùm per accidens, quatenus aërem frigidum infpiratum calefaciunt priùs quàm ad cor ingrediatur, & fic eâ proportione quâ aër calefit, refultat calor febrilis maior, aut minor ab interno cordis principio.

Plura militant contra hanc opinionem argumenta. Primum eft: Ex ea fequeretur cerebrum debere effe calidum ex propria natura; imò quòd deberet effe calidius quàm conueniret pro ipfius naturâ. Sequela probatur: fiquidem dilatatur, & comprimitur ficut & cor, & frigidum aërem trahit; ergo ficut conceffit Natura cordi intenfiorem calorem quàm pro natura debetur, fic debebat accidere in cerebro; conftat autem effe humidum, & frigidum, non eft ergo neceffaria aëris frigidi tractio quæ arguat intenfiorem calorem in corde. Vlteriùs, fequeretur cor ab interno principio exficcari per defectum humiditatis aëris, ficut per defectum frigiditatis ipfius aëris calefit: Et demùm, quòd quemadmodum cor calidius eft eminenter quàm pro natura debetur, ità debebat effe ficcius propter continuam aëris humidi refpirati alterationem; & infuper cùm aër infpiratus expofitus fit omnibus alterationibus per omnes qualitates, quas omnes effugere impoffibile eft, cor deberet continere eminenter omnes qualitates ficut continet maiorem calorem, vt refiftat frigiditati aëris infpirati, quod abfurdum valde eft.

Secundò vrgeo eandem opinionem, nam fi cor ab intrinfeco principio poteft producere totam intenfionem caloris per febres poffibilem, fequitur, quòd fi femel incidat in febrem ratione alicuius caufæ calefacientis aërem infpiratum, nunquam poffit reduci ad valetudinem, etiamfi femoueatur caufa calefaciens. Probatur affumptum, quia ideò fi perfeueraret illa caufa, perfeueraret febris, quia aër infpiratus neutiquam poteft corrumpere calorem illius caufæ fuliginis, nempè putridæ: fed in hac opinione cor fecundum naturam eft calidius quàm fuligines. Et infuper additur calor intenfiffimus eminentialis, ficut per ardentes febres experimur; ergo huiufmodi calor refifter magis frigiditati aëris infpirati, quàm calor fuliginis putridæ; fed fi fuligo femper perfeueraret,

feueraret,semper febris perseueraret;ergo perseuerante calore cordis,qui intensior est adhuc in statu naturali semper perseuerabit febris,fémotà fuligine, quod quam alienum sit à veritate, constat clarissimè.

Tertiò, Doctissimus Primarius suprà citatus arguit argumento desumpto ab Authoribus huius opinionis : nam in primo esse viuentis eo ipso quòd forma inducitur in materia, debet producere omnes qualitates, quas ex propria natura exposcit ; ergo in primo esse viuentis debet laborare febre, & non quomodocumque, sed eà intensione quà viuens illicò interficiatur. Probatur assumptum : nam eò præcisè quando viuens perit, ob nimiam intensionem febris perit;quia ratione talis caloris ponitur intensio incompossibilis cum forma;sed hæc eadem intensio caloris debet poni in primo instanti generationis,vtpotè forma in eo debet producere quidquid eminenter continet, & est ipsi debitum, & possibile: ergo in hac opinione viuens ab interno principio seipsum occidit in primo instanti suæ generationis, quo nihil absurdius.

Plures Authores, ex quibus est vnus. Matamoros, libenter concedunt, viuens in primo instanti generationis laborare febre ; nec hoc reputant inconueniens, donec paulò post inspirato aëre frigido gradus ille caloris corrumpatur, qui febrem constituebat à frigiditate aëris. Cæterùm, cùm aliquid ampliùs probet argumentum,ad aliam solutionem recurrere debemus;nempè in primo instanti non esse necessarium, quòd forma producat totam intensionem sibi debitam, cùm possint esse in Natura dispositiones contrariæ quæ retardare possint illius productionem aut emanationem.

Cæterùm,hæc solutio non valet in opinione affirmantium fieri resolutionem vsque ad materiam primam, & accidentia subiectari in toto composito ; quo admisso, nihil videtur esse in primo instanti generationis, quod valeat retardare quominùs forma producat totam intensionem caloris sibi debitam; sed talis intensio possibilis est corruptiua ipsius formæ ; ergo ex hac opinione sequitur viuens producere in primo instanti suæ productionis aliquid incompossibile cum sua duratione.

Si respondeas pro Doctore Matamoros, viuens in principio generationis esse, in vtero pulsare, proindéque trahere vaporem sanguinis, qui cùm minùs calidus sit quàm cor, attemperabit aliquantulum, & impediet illam intensissimam caloris emanationem incompossibilem cum vita, & ità licèt in primo esse sit cum febre, non tamen cum febre illicò interficiente. Tamen contra dictam solutionem vrgeo, quia sequeretur fœtum laborare febre toto tempore quo est in vtero, cùm nullo modo respiret, sed solùm per pulsum attrahat vaporem sanguinis, qui non potest ità attemperare sicut frigidus aër. Premitur altiùs solutio; quia in ardentissimis, & lethalibus febribus aër frigidus inspiratus per magnam respirationem non sufficit pro attemperatione ; imò ipso perseuerante inducitur dispositio incompossibilis cum forma ratione caloris intensissimi ; sed in primo esse viuentis ponitur tantus calor, quia attemperans , scilicet sanguinis vapor , remissiùs agit quàm aër frigidus. Ergo potiori iure debet perire viuens ratione febris in primo suæ generationis instanti, quàm perit per febres ardentes cum respiratione magna aëris frigidi.

Premitur vlteriùs idem Assumptum : nam Galenus 3. *de præsag. ex pulsibus* , narrat quandam constitutionem febris hecticæ pestilentis, in qua partes solidæ cordis paulatim putrefiunt ; sed putredo fit à calore extrinseco , dictante Philosopho in ipsa putredinis definitione 4. *Meteororum* , vbi ait : *Putredo est interitus caloris natiui à calore extraneo agente in humido.* Ergo cor calefit ab extrinseco , & febricitat necessariò,iuxta Galeni mentem, aut admittenda est putredo violenta , & morbosa ab interno principio,quod refragatur doctrinæ Philosophi. Ampliùs etiam oppugnatur hæc opinio argumento adducto à Petro Garcia, & Mercato tanquam validissimo,desumitur enim ex his qui eà specie asthmatis corripiuntur quæ dicitur orthopnœa , in qua laborantes non nisi erectâ ceruice possunt respirare. Vndè sic instatur opinio. In his difficillima est respiratio sine febre, nihilominùs tamen paruissima est aëris quantitas ingrediens ; ergo ipsa non poterit attemperare sufficienter, & tunc non est febris; ergo non incenditur cor ab interno principio defectu aëris attemperantis , sed potiùs ab ipso aliquo extrinseco calefaciente.

His ergo præmissis, sit nostra Conclusio : Febrem seu febrilem calorem semper causari ab extrinseco principio calefacienti , à fuliginibus nempè, siue putridis, siue non putridis quæ calidiores sunt ipso corde, & minimè ab interno ipsius principio. Quæ Conclusio (præterquam quòd quoad negatiuam partem sufficienter constat ex impugnationibus adductis,) vlteriùs fulcitur quoad partem positiuam tenentem à fuliginibus seu spiritibus , seu humoribus , aut alia qualibet causa intra nos genita posse calefieri cor præter naturam , & febricitare. Probatur ergo primò ex Galeno *libro de curandi ratione per sanguinis missionem, cap. 5.* vbi sic ait : *Interdum verò calor cordis fit maior , aut propter calidam sanguinis qualitatem , aut propter pauculam inopiam.*

Nec valet si respondeas fieri cordis calorem maiorem à qualitate sanguinis , non quidem per se alterantis cor , sed aërem respiratum ; nam præterquam quòd gratis videtur dictum, verba inferiùs adducta contrarium indicant, inquit enim Galenus ; *Quidquid autem cor in caliditate frigiditatéque perpetit ; &c.* Vbi nota non aërem , sed cor perpetere dixisse ; ergo supponit esse aliquid quod per calorem valeat ipsum cor alterare. Clariùs tamen inferiùs colligitur hæc doctrina , ex eodem Galeno per hæc verba : *Ergo si pars quæ hoc pacto incaluit insignis sit , aut calorem suum in cor protendere valeat , siue quòd vicina sit, siue quòd ex principalibus , siue quòd calida , vnà & ipsum accendet* : Sentit ergo posse cor calefieri ab humorum putredine, de qua sermonem facit Galenus paulò suprà. Non ergo febrilis calor ab interno cordis principio oritur.

Ratione etiam validatur assertio nostra, primò : nam maior calor in corde quàm pro natura debetur , frustrà ponitur ; ergo febris non fit ratione illius ab intrinseco principio. Antecedens probatur : nam frigiditas aëris respirati contingens

contingens valdè eſt, cùm aër calidus ſit ex propria natura, & alterabilis per quamlibet qualitatem; ergo fruſtrà Natura concedere debet cordi temperiem intenſiorem quàm pro naturali ſtatu ratione alterationis contingentis quam aër pati poſſet. Tunc vltrà vrgeo, quia ſi Natura poſuit calorem illum intenſiſſimum virtualem in corde vt ſe defendat à frigiditate aëris reſpirati, cùm frigiditas aëris ſit remiſſa, ſufficiet ſine dubio calor moderatus, & naturalis cordis, qui licèt aliquantulum repatiatur, nihilominùs ità remiſſa erit alteratio & inſenſibilis, vt non ſit Medico conſiderabilis, vndè ratione aëris non erit morbus frigidus in corde. Si autem non quieſcat animus Contrariorum, & aſſerant per breuiſſima illa interualla per quæ ingrediuntur portiones aëris cor laborare frigido morbo. Contra ipſos, ſequitur etiam per breuiſſima interualla eſſe febrem, tempore ſcilicet illo breui in quo ſit compreſſio, etenim ratione illius pellitur aër qui attemperare debebat cor: ergo tempore illo debet reſultare febris, & ſic febricitabit viuens, per omnia interualla in quibus comprimitur cor: Hoc autem non conceditur ab Aduerſariis, ergo neque quòd laboret cor frigido morbo per ingreſſum aëris frigidi reſpirati, etiamſi temperie naturali cor ſit præditum, quæ ſine dubio ſufficit, vt reſiſtat iniuriis frigiditatis aëris.

Ampliùs etiam fulcitur Concluſio noſtra à deſtructione fundamenti Contrariorum: etenim ſtat bene, quòd in noſtro corpore ſit aliquid calidius corde; ergo etiam poterit denuò generari in ipſo per putredinem aut vſtionem, ac proindè febris erit ab extrinſeco principio. Antecedens probatur: Spiritus ſunt calidiores corde, vtpotè per ipſorum inopiam, aut reſolutionem totum corpus, imo & ipſum cor redditur frigidum; ergo ſpiritus calefaciebant cor, proindéque ſi putrefiant, calidioráque per putredinem reddantur, poterunt potiori ratione calefacere cor, & cauſare febrem.

Cæterùm, quòd frigefiat cor per ſpirituum penuriam probatur apertè: etenim fiunt pulſus parui, tardi & rari; ſed tales pulſus indicant ſine dubio cordis refrigerium; ergo ſignum eſt, quòd à ſpiritibus incaleſcebat cor. Argumentum hoc vidit noſter Petrus Garcia, ipſúmque ſoluere conatur dicendo huiuſmodi pulsûs differentias non eſſe proprias vsûs diminuti, ſed familiares ipſius vsûs diminuti, & debilis facultatis, quæ ſic redditur per ſpirituum defectum, vndè etiamſi calor cordis non deficiat, non ponitur in pulſu magnitudo, celeritas, & crebitas; ſed paruitas, traditas, & raritas, quia languida eſt facultas; proindéque ex his pulsûs differentiis non probatur optimè per ſpirituum defectum refrigerari cor. Contra hanc ſolutionem militat efficax argumentum: nam exiſtente vſu adaucto cum debili facultate componitur optimè pulſus formicans, vt ibi cum communi conſenſu Doctorum docuimus: Sed pulſus formicans eſt creberrimus; ergo bene compatitur cum facultate languida, & per defectum ſpirituum debilis redditur facultas, vt Contrarij volunt, & nos libenter fatemur. Et ex alia parte vsûs datur augmentum, tum propter defectum ſpirituum, qui cùm minùs calidi ſunt quàm cor in ſua opinione, ipſum aliquantulum deberent refrigerare: tum etiam quia cùm paruus fiat pulſus, paruiſſima aëris quantitas ingreditur pro refrigerio cordis; ergo per defectum ſpirituum deficit duplex refrigerans cor, proindéque incaleſcere debet ab interno principio: Sed vſui adaucto etiam cum debili facultate debetur pulſus paruus, celer, & creber. Ergo cùm fateantur Aduerſarij in defectu ſpirituum pulſus eſſe paruos, tardos, & raros, neceſſariò fateri debent, eſſe vſum diminutum ſeu refrigeratum eſſe cor, incaleſcebat ergo à ſpiritibus; ergo poterit eſſe intra corpus ſubſtantia calidior corde.

Inſtant tamen Contrarij dicentes; friuolam eſſe propoſitam ratiocinationem: etenim ſi vera eſſet, ſequeretur nunquam poſſe dari pulſum rarum; ſiquidem cum refrigerio cordis ſemper datur defectus ſpirituum, ad quem ſequitur debilis facultas: ſed per defectum ſpirituum vſus augetur propter duas cauſas nuper adductas, cui debentur pulſus celeres & crebi, ergo nunquam dabitur pulſus rarus. Reſpondeo: quòd quando frigiditas cordis ſumma eſt, erunt pulſus rari, etiamſi ſpiritus deficiant, vtpotè crebra illa aëris attractio puſillum illum cordis calorem extinguet: in quo caſu vrget magis intenſa illa cordis frigiditas, quam defectus ſpirituum, Sic Galenus 1. *de cauſis pulſuum, cap.* 6. in defectu natiui caloris pulſus tardos, paruos, & raros, admittit per ſequentia verba: *Quæ iam pridem refrigerata eſt, nec multum requirit, nec celere refrigerium, ſic nec breuibus interuallis.* Datur ergo ſæpè ſæpiùs pulſus rarus, etiamſi per defectum ſpirituum vſus debeat augeri præternaturam: quando ſcilicet natiua caliditas ferè extincta eſt, & timetur vt omninò extinguatur, ſi crebra fiat aëris frigidi attractio, & ſic ſit pulſus rarus, tardus, & paruus.

Tandem corroboratur noſtra Concluſio ex eo, quòd venena calida ſint calidiora viuenti, vt experientia demonſtrat; ſed ſimilia venena generari poſſunt intra noſtrum corpus, Galeno authore 6. *de locis affectis, cap.* 5. & Auicenna *fen* 1. *lib.* 3. *cap.* 8. ſimilia accidentia, & ſymptomata inducentia, ſicut externa venena calida; ergo ſicut hæc calidiora ſunt viuenti, ità quæ intra noſtrum corpus generari poſſunt; non ergo implicat per vſtionem, aut putredinem generari ſubſtantiam calidiorem corde. Neque eſt vndè conſtet fuligines non eſſe calidiores ipſo ad quarum attemperationem frigidus aër inſpiratus deſeruit, quominùs non calefaciant cor præternaturam.

Ex quo bene infertur, in hoc philoſophandi modo, non eſſe neceſſarium quòd cor habeat intenſiorem, & præternaturalem calorem eminenter, vt non deperderet aliquè gradum de naturali, ratione aëris frigidi, vt aiebant Aduerſarij.

Neque obſtat, quòd fuligines, quæ ab igne eleuantur non ſint calidiores igne, quominùs poſſumus affirmare, fuligines eleuatas à noſtro calore eſſe calidiores ipſo; quoniam cùm in igne reperiatur ſumma intenſio quæ non poteſt eſſe in alio, facilè intelligitur fuligines ipſius eſſe minùs calidas, cùm non accedant ad ignis naturam. Cæterùm, cùm in nobis calor fuliginum à propria forma procedat, vtpotè per accidens generantur, & cor non ſit ſummè calidum, poterit accidere quòd calidiores ſint ipſo corde, præcipuè ſi putrefiant.

Nec difficile eſt intelligere, per nimium motum ſanguinis, & ipſius cordis poſſe intendi ca-

lorem cordis, cùm motus caloris sit productiuus, vnde poterit accendi, & febricitare ab extrinseco, & minimè ab interno principio, ex eo quòd aër respiratus priùs calefiat: nam si ad anchoram hanc recurrant Aduersarij, sequeretur in quacunque febre quantumuis remissa, semper & necessariò deueniendum esse ad summam intensionem possibilem febris. Probo Assumptum: nam cor febricitat, quia aër inspiratus calefit à fuliginibus; sed eo ipso quòd cor sit calidius, fuligines calidiores debent eleuari, quæ rursùs intensiùs calefaciant aërem; iterúmque cor magis debet accendi, quo magis calefit aër; ergo per hanc reciprocam alterationem aëris, & eleuationem fuliginum calidarum, magis & magis calidum redditur cor. Tandem qualibet febre incipiente, debet accedere ad summam intensionem; hoc autem chimæricum est; ergo & asserere febrem ab interno cordis principio dimanare. Sed quia in impugnatione contrariæ opinionis plura dicta sunt, quæ nostram doctrinam confirmant, ne fastidiosus reddatur sermo, ab aliis probationibus libenter abstineo.

Capvt V.

Vtrùm febris necessariò debeat afficere cor?

EX Auicennæ definitione constat calorem febrilem accendi in corde. Inquirimus ergo in præsenti, an talis calor, vt verè, & in rigore importet rationem febris, debeat necessariò accendi in corde, ità vt si daretur in aliquibus, vel in omnibus partibus quin corriperet cor, sortiretur rationem febris. In cuius etiam difficultatis enodatione insudauit Gentilis *in Extrauagantibus, quæstione* 11. Pro cuius clariori intelligentia supponimus, febrem, sicut & morbum, esse passionem viuentis, proindéque calorem donec afficiat viuens, respectu cuius dicitur præternaturam, minimè esse, nec nominari febrilem. Vlteriùs etiam suppono febrem dici morbum communem. Sic Galenus 6. *de Morbis vulgaribus, comment.*1. *text.*29. Et id suadet quotidianum experimentum, quo videmus afficere frequenter totum viuens. Dubitamus ergo, An si omnes partes, præter cor, aut aliquæ, siue principes, siue non principes corripiantur prædicto calore; vel postquam à corde fuerit communicatus, per possibile cor redderetur frigidum, & perseueraret caliditas, in reliquis membris cum aliis conditionibus requisitis ad febrem, diceretur febrilis talis calor, licèt cor non apprehenderet.

Recentior Primarius suprà citatus dignissimus Proto-Medicus Regiæ Personnæ, refert, nullum quem legerit Authorem sensisse posse dari febrem nisi cor præter naturam incalescat. Miror tamen cùm sint plures Moderni, & præcipuè alter nostræ Scholæ Primarius sui Antecessor, qui etiam in suis manuscriptis contrariam defendit, & sequitur opinionem. Sed quidquid sit de hoc, ad rem nostram deueniamus.

Plausibilis est opinio quæ tenet, in febre necessariò debere affici cor. Eam videtur tueri Galenus *lib.* 1. *de differentiis febrium, cap.*3 per illa verba: *Et quidem sanè, & hoc ipsum calor præternaturam, nondum tamen febris nisi cor vnà calefiat*: Idem sentire videtur *lib.*3. *de præsag. ex pulsibus, cap.*5.

Ratione etiam fulcitur hæc opinio desumpta ex Galeno *lib.*2. *de fracturis, textu* 23. vbi ait, *Sed quoniam cor innati caloris fons est, consequens est, vt à corde febris oriatur.* Si ergo cor est principium distributionis caloris vitalis per totum corpus; ità etiam debet esse principium distributionis caloris febrilis, & præternaturalis, qui cùm sit morbus communis, debet apprehendere principium magis commune, & principale, quale est cor, quod quidem necessariò incalescere debet in febre. Secundò suadetur hoc idem Assumptum; siquidem nulla datur febris sine differentia aliqua speciali pulsûs ipsam ostendentis; sed nulla pulsûs peculiaris differentia potest assignari quin patiatur cor; ergo nulla febris poterit assignari quin ipsum afficiat: febris ergo necessariò, & essentialiter in suo conceptu importat passionem cordis.

Hæc sententia non admittitur ab omnibus: etenim plures sunt, qui acerrimè defendunt sufficere ad rationem febris calorem accendi in aliquo ex membris principalioribus, seu nobilibus, vt sit passio communis, & possit reuerà communicari, & diffundi per totum viuens. Fundamentum desumpserunt ex Galeno *lib.*6. *de morbis vulgaribus, sect.*1. *text.*29. vbi sic ait: *Essentia verò febrium est, non secundum Hippocratem modò, atque præclarissimos Medicos, sed etiam secundum omnium hominum notionem, præternaturam caliditas, maximè quidem in totum animal effusa, sin minùs, vel in pluribus partibus, vel in nobilissimis accensa.* Ex quibus verbis colligitur apertè, sufficere ad rationem febris saltem accendi calorem præternaturam in aliqua parte principe, à qua per totum corpus potest febrilis calor diffundi, ac proindè non esse necessarium cor accendi in febribus.

Suadetur hoc Assumptum sic: quia distributio, seu communicatio caloris in totum corpus optimè potest fieri, si iecur v. g. afficiatur eodem calore præternaturali, sicut cor, ratione putredinis, aut vstionis humorum; ergo non erit necessarium, quòd cor afficiatur calore ipso, vt verè dicatur febrilis. Antecedens probatur: quia iecur communicat sanguinem toti corpori per venas: ergo poterit etiam communicare calorem putredinalem mediis fuliginibus quæ ab humorum putredine in vasis ipsius iecoris eleuantur. Si ergo sphæra actiuitatis agentis dependet ex magnitudine partis mandantis, cùm iecur etiam maius viscus sit, quàm cor, potiori iure eius sphæra se extendet ad totum viuens: Ergo si propterea quòd febris est passio communis, tenent Contrarij, quòd necessariò in ipsa debet accendi cor, & constat posse communicari per totum corpus febrilem caliditatem absque passione cordis; poterit dari febris essentia, quin patiatur cor.

Si respondeas: Necessariam esse cordis passionem, eò quòd sit fons, & origo caloris vitalis, seu spirituum, mediis quibus febrilem calorem diffundit per totum corpus, quod non

inuenitur

inuenitur in reliquis partibus principibus.Contra instatur solutio: quia calor febrilis non indiget calore influenti, nec spiritibus, vt per totum corpus distribuatur; ergo neque indiget accensione in corde. Antecedens suadetur sic: nam eo ipso quòd spiritus generantur in corde, ab ipso mediâ compressione pelluntur in partes sibi proximas, non verò in totum corpus: attamen quia sunt corpora tenuissima, & leuissima, medio motu arteriarum trahuntur, & diffunduntur per totum corpus: sed ità similiter fuligines seu vapores calidi eleuantur à foco putredinis qui fieri potest in iecore, aut alia quàlibet parte principe, & in multò maiori copia eleuantur quàm spiritus generantur in corde; & cùm etiam sint corpora leuia, possunt ideò trahi motu arteriarum, & diffundi per totum corpus, sicut & spiritus: Quod totum fieri potest etiamsi cor pro illo tempore laboraret frigidissimâ distemperie. Tunc ergo reuerà erit calor ille febrilis communicatus per totum corpus viuentis dependens à causa in facto habente eiusmodi calorem; ergo haberet omnes conditiones requisitas ad essentiam febris, seu praedicata essentialia ipsius sine compassione cordis. Addimus etiam quòd cùm fuligines sint calidissima corpora, & leuia ex propria natura, & motus sursum fieri non possit ob defectum rectitudinis viarum, per latera mouentur,& per omnes vias quaerentes exitum. Praetereà, facultas expultrix cuiuslibet partis ipsas propulsat tanquam nociuas, & sic per totum corpus, & de parte in partem mouentur, & calefaciunt totum viuens, suo praeternaturali calore sine accensione cordis necessaria.

Corroboratur ampliùs haec eadem pars: nam eo ipso quòd inflammatur iecur, aut ventriculus, seu vterus, aut quaelibet alia pars distantissima à corde, calorem febrilem vsque ad cor distribuit mediis fuliginibus, minimè coadiuuante corde: Ergo si per possibile non accenderetur, aut fortasse laboraret frigidissimâ distemperie, quae resisteret communicationi illius caloris, sine dubio calor iste esset febrilis independenter à compassione cordis, nec videtur ratio contrarium suadens;ergo non est de essentia febris vt habeat pro subiecto cor.

Nostra sententia est, ad rationem febris minimè esse necessarium calorem febrilem accendi in corde, neque in aliqua parte principe. Probatur conclusio ex illis vltimis verbis suprà relatis ex doctrina Galeni *lib.6. citato de vulgaribus morbis*, nempè, *sin minùs vel in pluribus partibus, &c.* Sentit ergo Galenus sufficere ad rationem febris, quòd calor sit in pluribus partibus, aut in nobilissimis; vbi nota locutum fuisse diuisiuè, ac per consequens si calor febrilis sit in pluribus partibus, etiamsi nulla ex nobilibus accendatur, sufficiat ad rationem febris.

Caeterùm, quod id accidere possit, imò quòd febris posset apprehendere omnes partes, etiamsi cor, nec alia pars princeps patiatur,suadetur sequenti ratiocinatione: nam saepè saepiùs accidit, vt excitetur febris ex constipatione cutis, aut plenitudine totius corporis, ex qua in omnibus partibus detinentur fuligines, quae totum corpus calefaciunt, seu omnes partes, quae sunt iuxta ipsas, & in quibus fuit facta pororum adstrictio; sed in tali casu calefactio totius corporis minimè dependet ab incendio cordis, nec alterius partis principis, vt per se patet; ergo stabit febris absque cordis passione, aut alterius partis nobilis, quae etiamsi frigida esset, in casu adducto, nihilominùs reliquae corporis partes febricitarent, eò quòd haberent calorem in fieri dependentem à fuliginibus, qua ipsum calorem habent independentem, seu in facto; sed nihil aliud requiritur ad febrem; ergo sine dubio poterit dari absque dependentia à corde, aut alterius partis principis.

Secundò: Si detur inflammatio, & suppuratio in parte ignobili, & distantissima à corde, vt in digito pedis, sine dubio communicatur caliditas illa cordi mediis fuliginibus, quae partes intermedias sine dubio calefaciunt praeternaturam; ergo talis caliditas erit febrilis ante accensum cordis. Patet Consequentia; quia post accensum cordis nihil habet peculiare calor ille,ratione cuius constituatur in esse febris, quod non habebat ante apprehensionem cordis, nisi quod patiatur cor; sed haec est petitio principij, & gratis dictum videtur, cùm calor ille haberet omnes conditiones requisitas ad febrem, vtpotè est independens à sua causa, & habet permanentiam, & durationem nimiam; ergo nec est necessarium quod patiatur cor, nec aliud membrum principale. Corroboratur:nam si in casu posito cor, aut membra principalia essent frigidissima, & resisterent productioni caloris à fuliginibus eleuatis à parte inflammata, eodem modo eleuarentur, & per totum corpus disseminarentur, tum propriâ suâ leuitate, tum etiam motu arteriarum; ergo totum corpus, alterabitur à calore illo fuliginum; febricitabit ergo viuens, quin sit accensus calor in corde, neque in altero membro principali.

Porrò: quòd ad rationem febris non sit necessarium, vt accendatur cor, specialiùs probatur ex doctrina Galeni 3. *de praesag. ex pulsibus, cap.5.* vbi enumerans varias pulsûs differentias quae ex constipatione cordis frigidi, & vicinarum partium calidarum, & è contrà, sic scribit ad nostrum intentum: *Vt autem anteà cùm visceris caloris* (nomine *visceris* loquitur de corde, vt patet ex contextu,) *& vicinorum frigidorum consideraremus pulsum; dicimus esse febrem becticam: ità nunc si viscus sit frigidius omninò quàm naturale munus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo non becticâ, quam vocant febrem, sed vel diariâ, vel eâ quae putridum morbum consequitur.* Aurea sanè verba! Ex quibus planè constat posse hominem febricitare, vel diariâ febre, vel putridâ frigido existente corde quàm pro naturali statu, aut munere debetur potiùs, & hoc forsan propter copiam frigidorum humorum iuxta ipsum stabulantium; quo casu febricitabit homo, quin fiat immutatio in respiratione per differentias debitas febris; imò naturalissima erit respiratio,cùm potiùs ratione caloris febrilis cor se reducat ad naturalem statum. Vndè infertur, doctrinam esse valde consonam his quae diximus suprà iuxta Hippocratem, 1. *Progn. text.25. Bonam autem respirationem magnam vim habere ad salutem in morbis acutis qui cum febribus fiunt:*Etenim poterunt immutari pulsus per febrem reliqua membra occupantem, quin patiatur cor ardorem febrilem. Ex quo constat solutio ad argumentum

mentum desumptum ex differentiis pulsuum debitis febricitantibus, quæ optimè possunt inueniri, nequaquam patiente corde, alterato calore naturali cuiuslibet membri, & conuerso in igneam naturam, ratione cuius arteria iuxtà posita mouetur pro satisfactione finis, apponendo differentias magnitudinis, celeritatis, & crebritatis.

Neque alterum argumentum aliquid probat: Etenim licèt cor sit origo, & fons caloris vitalis, non tamen indè sequitur præternaturalem calorem communicari ab ipso corde necessariò, propter rationes adductas; nam si verum sit communiter, & frequenter id accidere, quia per arterias celeriùs, & meliùs hoc fit, quàm per alias vias, propter quod frequenter accidit vt cor patiatur in febribus, siue primariò, siue secundariò. Et hac ratione sit intelligendus Galenus *locis citatis*, vbi docet, in febribus necessariò accendi cor, non tamen probat id semper, & necessariò euenire, vndè necessariò in febribus accenditur cor, licèt communiter, & frequenter in ipsis afficiatur.

Neque propterea intelligas frigidam respirationem esse, quia frigidum est cor: nam etsi hac ratione optimè solueretur difficultas tacta *in primo capite*, eò quòd cum hac doctrina saluatur frigida respiratio, frigido existente corde cum febre acuta, nihilominùs tamen non est iuxta métem Galeni 6.*Epidem. parte* 4.*comm.*30. vbi ait: *Igitur cùm frigida intemperie cor ægrotat, calidum vaporem nunquam emanare reperies*. Ex quo infertur; quòd cùm calidus vapor datur per cutem, quando præcessit frigida respiratio, vt constat ex illis verbis, *si prius nares frigidum spiritum emiserint*; nunquam poterit esse frigida respiratio in febre ob frigiditatem cordis, sed propter rationes quas ibi latè adduximus.

Ex dictis infero: quòd licèt secundum communem hominum existimationem, iuxta id quod communiter accidit, non dicatur febris, nisi totum viuens calore præternaturam afficiatur, siue affecto corde, siue principe aliquâ parte, ex qua communicatur calor omnibus partibus; tamen in rigore physico, imò & in medico, poterit dari febris non solùm non patiente corde, neque aliquâ principe parte, vt suprà probauimus, verùm etiam patiente membro quolibet particulari quantumuis ignobili, in quo erit vera febris partialis, si in ipso accendatur calor dependens à causâ illum habente independenter seu in facto, in quo distinguitur à distemperie calida illius membri, quæ minimè expostcit vltimationem; de quo infrà copiosior erit sermo, dum exponemus vltima verba Auicennæ de vltimatione caloris febrilis. Nunc redeamus ad rem propositam, & probemus assumptum: nam quælibet pars nostri corporis quando simul cum reliquis laborat calore præternaturam cum conditione vltimationis in causa, verè & propriè, & in toto rigore dicitur febricitare; ergo si seorsim accendatur, & eodem aut simili calore præternaturam corripiatur, qui vltimationem seu independentiam habeat in causa, eodem modo diceretur febricitare: sed hoc sæpè accidere potest inflammatâ particulâ, & ibi humore putrefacto, aut prohibitâ ventilatione; ergo sine dubio quælibet pars poterit seorsim febricitare, quam vocant partiali febre.

Nec valet si respondeas, esse necessarium huiusmodi caliditatem communicari à corde aut ab alio membro principe, vt dicatur febrilis: nam contrà suprà impugnatum est. Et denuò sic argumentor: Calor ille habet eandem naturam, & conditiones requisitas ad febrem eodem modo ac si ab alio membro communicaretur, imò quòd quælibet pars patiatur per consensum cum altera, vel per passionem propriam, & primariam, minimè variat quidditatem, seu naturam rei; ergo accidentale erit valde calori febrili, quòd dependeat eius communicatio à corde, aut ab alio membro, vel quòd sit per propriam passionem membri peculiaris, dummodò habeat conditiones requisitas lædendi actiones talis partis, & vltimationis in causa ad rationem permanentiæ: sed totum hoc accidere potest in membro peculiari ignobili independenter à corde, & à quolibet alio membro principali; ergo sine dubio laborabit febre partiali toto rigore physico, & medico.

Vlteriùs à simili vrgeo idem Assumptum: nam ex eo cor laborat febre, quia eius calor intenditur, & præternaturam accenditur à causa aliqua habente calorem illum independentem vltimatum, seu in facto: quâ ratione à Galeno 1. *Aphorism. comm.*16. dicitur, *Febris est conuersio caliditatis natiuæ in igneam naturam*; sed quælibet pars seorsim quantumuis ignobilis, potest præternaturam calefieri ab eadem causa habente calorem in facto; ergo eodem modo de illa verificabitur, quòd ipsius caliditas natiua conuertatur in igneam naturam, & per consequens febricitabit sicut cor: Si enim forsan solùm accenderetur, quin talis caliditas communicaretur reliquis corporis partibus, poterit ergo quælibet pars seorsim febricitare. In quem sensum forsan loquitur Galenus *lib.*7. *Meth. cap.*8. vbi de calida, & sicca distemperie ventriculi dixit *febrem proportione respondere*. Et idem insinuauit 2. *ad Glauconem, cap.*1. vbi de sicca distemperie dixit, *veluti febrem membri*, non quidem quia calor cuiuslibet membri dependens à causa in facto, & lædens, non sit rigorosa febris; sed quia ità non existimatur communiter ab hominibus, quia totum viuens non afficit. In quem sensum loquitur Auicenna, & Galenus *locis citatis*; quod minimè obstat nostræ resolutioni.

CAPVT VI.

Vtrùm calor febrilis debeat communicari medo spiritu & sanguine?

SI dictis stemus, *capite præced.* planè constat, non esse necessarium calorem febrilem communicari per totum viuens medio sanguine & spiritu, vt verè, & toto rigore dicatur febrilis; tum quia admittimus febres partiales, in quibus vnicum membrum, seorsim potest calefieri præter naturam, à causa habente calorem in facto, iuxta posita ibi; ità vt per continui alterationem in partibus sibi proximis ad quas suâ actiuitatis sphærâ se extendit agat, & ipsas calefacit præternaturam, ratione cuius laborabunt sine dubio huiusmodi partes febrili ardore, quin medio sanguine, & spiritu communicetur.

Difficultas

Difficultas tamen eſt circa febrem commu- nem, An poſſit ſaluari quin calor febrilis medio ſpiritu, & ſanguine communicetur; etenim ſphæra actiuitatis cujuſlibet membri, neutiquam poteſt ſe extendere ad totum viuens, vt per continui alterationem de parte in partem poſſit diffundere calorem febrilem. Videtur ergo ſanguinem & ſpiritum eſſe neceſſarios, qui ob facilem alterationem & motum facilem per venas, & arterias ſint delatores caloris tum naturalis, tum etiam febrilis. In cujus rei confirmationem adducitur ab Authoribus exemplum de febre lipyria, in qua partes internæ vruntur, externæ verò algent: quoniam interna inflammatio ad intrà conuocat & trahit ſpiritum, & ſanguinem; proindéque externæ partes algent defectu ipſorum, qui veluti delatores ſunt caloris febrilis.

Neque ob aliam rationem Galenus 4. *Aphor. text.* 37. docet ſudores eſſe frigidos, & cutem frigidam, etiamſi vehemens ſit præternaturalis caliditas, niſi quia calor natiuus, & ſpirituum ferè extinctus eſt; ratione cuius non poteſt communicare ad externa vehementem illam caliditatem ortam ex putredine humorum; & propter eandem cauſam in ſenibus dixit Hippocrates febres non eſſe acutas, quia nimirum ipſorum calor debilis eſt, & ſpirituum copia exigua; quapropter febrilis ardor non ità facilè poteſt communicari, & diffundi per totum corpus, ſicut per reliquas ætates. Videtur ergo doctrina Auicennæ veriſſima, quâ aſſerit calorem febrilem medio ſanguine & ſpiritu per totum corpus diſtribui.

Noſtra ſententia eſt: quòd licèt de facto febrilis calor communicetur, & diffundatur per totum corpus medio ſanguine & ſpiritu, qui neceſſariò alterantur & faciliùs, & promptiùs mouentur per totum corpus, tùm ſuâ leuitate, tùm etiam arteriarum motu: quapropter Princeps noſter dixit, febrem eſſe calorem extraneum per totum corpus, medio ſanguine & ſpiritu diffuſum, attendendo ad cauſam faciliorem, quæ neceſſariò patitur, & alteratur, & mouetur propter adductas rationes: Nihilominùs hoc non eſſe de neceſſitate Naturæ ex dictis facilè ſuadetur, cùm poſſit interdum totum corpus laborare febrili calore, quin talis calor communicetur medio ſpiritu & ſanguine; ſolùm præcisè quia fuligines à foco putredinis eleuentur & diſſeminentur per venas, & arterias, cùm corporaleuia ſint exitum quærentia, & ipſum non inuenientia; tum propter nimiam plenitudinem, tum etiam propter adſtrictionem nimiam pororum, ratione cuius vagè per totum corpus mouentur, & totum præter naturam calefaciunt, quod meliùs intelligitur ſi putredo ſit extenſa per totum corpus, & obſtructio ſit nimia, prohibitáque ventilatio, immineat periculum ſuffocationis: In quo euentu erit non dubiè febrilis ardor in toto corpore, quin ſit neceſſarium quòd ſpiritus, & ſanguis medient ad communicationem talis caloris.

Nec valet ſi reſpondeas cum Petro Garcia *lib. de febrib. fol.* 61. quòd etſi concedamus putredinem extenſam in humoribus per omnia vaſa, nihilominùs ratione fuliginum non communicari calorem per totum corpus, eò quòd perenni, ſeu continuâ compreſſione cordis & arteriarum pelluntur, & licèt aliquæ fuligines perſeuerent, ſunt tamen in exigua quantitate, & inſufficienti ad communicationem caloris.

Inſtatur tamen hæc ſolutio; quia non obſtante continuâ compreſſione cordis & arteriarum, & expulſione fuliginum, quæ ratione illius ſit, perſeuerat nihilominùs febris, cujus cauſa eſt putridus humor, & fuligines quæ ex ipſo continuò eleuantur: Ergo etiamſi continuò expellantur, cùm etiam continuò eleuentur, ſufficientes ſunt ad cauſandam febrem; deducitur manifeſtè communicari calorem febrilem mediis ipſis omnibus partibus iuxta quos eſt putridus humor, quin ſit neceſſaria interuentio ſanguinis, & ſpirituum: Ergo licèt, quia ſunt neceſſariò in venis & arteriis, frequenter mediis illis communicetur, & diffundatur per totum corpus febrilis calor; nihilominùs non eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſufficienter demonſtratum eſt.

Dices contra Auicennæ doctrinam: Si calor febrilis ſemper medio ſanguine & ſpiritu communicatur, (licèt non neceſſariò, vt diximus) ſequitur nunquam eſſe febrem putridam ſine complicatione cum febre diaria. Probatur ſequela, quia ſemper calor putridæ febris communicatur, calefactis priùs ſanguine & ſpiritibus; ſed per calefactionem ſpirituum conſtituitur diaria febris; ergo ſemper quando ſit putrida, erit etiam diaria complicata; quod refragatur doctrinæ Principis, & omnium Medicorum.

Reſpondeo, id minimè ſequi: nam etſi calefiant ſpiritus & ſanguis in corpore quolibet putrido, non tamen habent illum calorem in facto, ſeu vltimatum, aut independentem, quinimò potiùs dependet eorum continua calefactio à fuliginibus putridis, quæ ex propria natura habent illum calorem, aut alio modo independentem, de quo infrà, vnde illa febris erit putrida, & non erit diaria complicata, niſi ſimul forſan ſpiritus putreſiant, aut vrantur, in quo caſu erit complicatio vtriuſque febris. Cùm autem ſæpè ſæpiùs accidat, vt licèt ſpiritus calefiant à calore rei putridæ, nihilominùs reſiſtunt putredini; tunc ratione ſpirituum communicabitur calor febrilis putridæ febris per totum viuens quin ſit febris diaria, eò quòd non eſt calor in facto, nec dependens in ſpiritibus, licèt ſit in fieri, quod non ſufficit in cauſa ad rationem febris, vt infrà conſtabit.

CAPVT VII.

Vtrùm omnes actiones lædantur à calore febrili?

Dixit Princeps noſter, caliditatem febrilem inflammari inflammatione quæ nocet operationibus naturalibus; vbi *in* 1. *cap.* notauimus, per operationes naturales non intelligere operationes illas quæ contraponuntur vitalibus, & animalibus, ſed omnes, quæ ſecundum naturam fieri debent in viuenti in ſtatu ſalubri, ſiue ſint pertinentes ad facultatem naturalem, ſiue ad vitalem, ſiue ad animalem; ità Gentilis in expoſitione hujus textus; ſiquidem omnes naturales dicuntur, quando in viuenti mediocritate, & perfectione quadam pro ſtatu

 ſani

ſanitatis eliciuntur. Vertitur ergo in dubium an eo ipſo quòd ſit febris, neceſſariò omnes actiones, quæ in viuenti naturali modo fieri debeant, læduntur? Et ratio dubitandi illicò ſe oculis offert: nam febris eſt omnium partium morbus: ſed per morbum læduntur ſenſibiliter operationes; ergo per febrem operationes omnium partium lædi debent.

Confirmatur: Calor naturalis cuiuſlibet partis eſt requiſitus vt omnia opera naturaliter & debito modo fiant: ſed per febrem calor naturalis cuiuſlibet partis intenditur & redditur præternaturam; ergo per febrem omnes actiones læduntur. Quæ doctrina procedit de febre prout eſt communis morbus ſecundum communem hominum exiſtimationem; etenim ſi vnicum membrum ſolùm aut plures afficiat, certum eſt tunc nullam eſſe læſionem in reliquis partibus, in quibus non eſt calor febrilis. Quare tota difficultas procedit ſuppoſitâ acceſſione febris in omnibus partibus, an neceſſariò lædantur omnes actiones ex vi caloris præternaturalis. Et partem affirmantem videntur ſuadere rationes dubitandi adductæ.

Pro clariori tamen noſtræ reſolutionis intelligentia aduertendum eſt, certiſſimum eſſe omnes actiones lædi poſſe ex vi febris; imò læduntur inſigniter ſæpenumerò quando acutiſſima eſt, aut maligniſſima, præſertim quando ſunt prope mortem. Dubium autem ſolùm procedit de quolibet calore febrili; an ſcilicet eo ipſo quòd inuadat omnia membra, ex vi illius omnes actiones naturales actu lædantur: Et vt clarior reſolutio appareat, inſuper eſt notandum, ſtatum naturalem viuentis, & ipſius naturale temperamentum non conſiſtere in indiuiſibili, ità vt per variationem quamlibet illicò lædantur opera omnia, ſed potiùs latitudinem habere: Et cùm plura ſint opera in viuenti, præcipua quidem quæ expoſcunt calorem, alia verò frigiditatem: Et cùm non poſſit dari pro quolibet opere proportio requiſita, datur vnica temperies in qua exceſſus qualitatum exiſtat, qualem opera principalia requirunt; quia actiones eò minorem latitudinem habent, quò ſunt perfectiores; vndè pro principalioribus operibus partis qualitates debent excedere; ſic calor, & humiditas excedit pro nutritione, coctione, & augmento; opera verò minùs principalia frigiditatem & ſiccitatem petunt; ſic conſiſtentia in oſſe, & neruis, hæc autem quia imperfectiora maiorem latitudinem habent, & ſic non fuit neceſſe, quòd pro ipſis excederent qualitates.

Vltimò noto, dubium procedere præſuppoſitâ viuenti & qualibet parte ipſius in ſtatu naturali, cum ſua naturali temperie, an eo ipſo quòd accedat calor febrilis, & in omnibus partibus accendatur, neceſſariò omnes illius actiones lædat. Etenim certum eſt, quòd ſi tempore, quo excitatur febris, aliquod membrum refrigeratum ſit, aut frigidis excrementis oppreſſum; ex vi caloris febrilis potiùs reducetur ad ſtatum naturalem, & perfectiùs operabitur tempore reductionis; Etſi verum ſit quòd tandem febricitabit, victoriâ celebratâ per alterationem à calore febrili; in quo euentu procedit propoſita controuerſia, an illius actiones neceſſariò lædantur, eo ipſo quòd verificetur, quòd actu febricitat. Ex quo elucidata manet quædam inanis diſſenſio circa hanc partem inter duos Primarios noſtræ Scholæ.

His præhabitis, verior ſententia quotidianis experimentis confirmata eſt, per febrem non lædi neceſſariò omnes actiones naturales viuentis, etiamſi ſuâ duratione nimiâ, aut intenſione poſſint lædi. Probatur concluſio ex eo quòd ſæpè febricitamus illæſis manentibus ſenſibus, tam internis, quàm externis, imò etiam pluribus aliis actionibus, vt conſtat ex Hippocrate *in Prognoſticis*, vbi de colore & facie agens, nec non etiam de decubitu, aut ſomno in morbis acutis, ait bonum eſſe quando hæc ſunt ſimillima iis quæ in ſanitate fiunt: ſentit ergo in febribus plures actiones fieri ſicut in ſtatu naturali. Idem de alui excrementis naturalibus per febres docuit, dum ait: *Deiectio optima eſt mollis, & conſtans, & eo tempore excreta quo per ſanitatem ſolet, multitudo autem ad portionem aſſumptorum; nam ſi talis exit, venter inferms bene ſe habet.* Ex his ergo videtur in febribus concedere Hippocrates, deiectiones omninò naturales quæ indicant inferiorem ventrem bene ſe habere. Sentit ergo ipſius actiones naturales non eſſe læſas, proindéque non omnes neceſſariò læduntur in febricitantibus: Hoc ipſum confirmat vrina eorum, qui diariâ febre corripiuntur; ſiquidem ſimilis cenſetur à Galeno, & Auicenna vrinæ ſanorum; indicat ergo huiuſmodi excrementum ægrotum benè operari, & inculpatam eſſe naturalem facultatem coquentem, quæ excrementa ſicut in ſtatu naturali propulſat. Non ergo in febribus neceſſariò læduntur omnes actiones. Et ratio inſinuata eſt in notabilibus; nam plura ſunt opera in nobis, ex quibus præcipua requirunt calorem, & cùm latitudinem habeat ſanitas, non per exceſſum cuiuſlibet gradus caloris læduntur huiuſmodi actiones, niſi ſit vehementiſſimus; cùm igitur non in qualibet febre ſit vehementiſſimus exceſſus caloris, indè eſt quòd non per quamlibet lædantur omnes actiones, præcipuè quæ calorem expoſcunt tanquam diſpoſitionem, aut inſtrumentum, quo mediante eliciuntur: huius generis ſunt nutritio, coctio, retentio, attractio, expulſio, & actio memorandi. Cæterùm, quæ frigiditatem requirunt, qualis eſt conſiſtentia in oſſibus, & appetentia, faciliùs læduntur per calorem febrilem; ſic laxitas in febribus ferè ſemper reperitur, necnon etiam inappetentia. Non ergo omnes actiones neceſſariò in qualibet febre læduntur, etſi poſſint lædi, aut per nimiam durationem, aut intentionem, aut malignitatem.

Litigium tamen maius eſt inter Authores circa aſſignationem actionum, quæ neceſſariò in qualibet febre læduntur. Circa quod communis opinio eſt, quam ſequuntur etiam Primarij noſtri ſuprà citati, lædi neceſſariò in febre communi cor apprehendente actionem pulſificam, ità vt neceſſariò in qualibet febre pulſus adquirat magnitudinem, celeritatem, & crebritatem præternaturam pro ſatisfactione vsûs, ſeu caloris augmenti; & huiuſmodi actiones vocant ſymptomaticas procedentes à febre, quæ morbus verè eſt, & actiones aliquas neceſſariò lædere debet, ex quibus actio pulſifica neceſſariò læditur.

Contra hanc doctrinam militat argumentum deſumptum ex Galeno *lib. de differentijs*

ſympto

symptomatum, capite vltimo; vbi tenet, actiones factas à facultate propter commodum Naturæ non esse symptomaticas. Perpendite verba: *Nihil eorum, quæ in animalis commodum fiunt ex symptomatum genere est, opus námque Naturæ potius est, quàm læsio aliqua.* Vndè sic instatur doctrina adducta. Sed differentiæ pulsûs quas opponit Natura in febre per vsûs augmentum, fiunt à facultate in vtilitatem, & commodum viuentis, vtpotè dilatatione maiori arteriarum trahitur maior quantitas aëris frigidi pro attemperatione cordis, & conseruatione caloris, ventilationéque ipsius, ad quod etiam eleuant celeritas, & crebritas maior, quando per magnitudinem facultas non potest adæquatè satisfacere caloris augmento. Rursùs etiam per compressionem maiorem expellit Natura fuliginosa excrementa, ex quorum detentione periculum imminet suffocationis; ergo differentiæ pulsûs quæ vi febris excitantur, neutiquam sunt actiones symptomaticæ facultatis vitalis, cùm fiant à Natura in viuentis commodum.

Si respondeas: magnitudinem, celeritatem, & crebritatem pulsûs, qualiter in febricitantibus inueniuntur, esse actiones auctas, & procedere à morbo; & sic quamuis in vtilitatem viuentis ordinentur, nihilominùs esse symptomaticas. Instatur tamen hæc solutio, cum Galeno *eodem capite libri citati*, vbi infrà ait: *Quippè si naturalium excretionum*, (sic vocat eas quæ in sanis accidunt) *vel quantitatem, vel qualitatem, vel genus ipsum substantiæ pro scopo sibi proponat; deindè hoc intuens, symptomata iudicat, subindè falletur; quippe sudor aliquandò multò amplior quàm pro Naturæ modo; vel alui deiectio, vel vrina ægrotantibus incidit, non solum nullâ actione læsâ; sed etiam cum virtutis robore, & prouidentiâ de animalis salute.* Ex his ergo constat iuxta mentem Galeni posse esse actiones auctas, & procedentes à morbo, & nihilominùs non debere dici symptomaticas, si fiant in viuentis commodum. Cùm ergo prædictæ pulsûs differentiæ in vtilitatem viuentis ordinentur, etiamsi auctæ sint, & à morbo procedant, non erunt symptomaticæ, nec earum ratione læditur viuens: nulla ergo læsio in vitalibus actionibus apparet necessaria ratione febris. Hæc doctrina admittitur tanquam probabilis à nostro Primario Regio Proto-Medico propter adducta fundamenta, licèt infrà fateatur veriùs esse huiusmodi differentias pulsuum debere dici symptomaticas.

Alter Primarius noster neutiquam iudicat probabile, nec iuxta mentem Galeni affirmare prædictas pulsûs differentias non esse symptomaticas, & intendit carpere doctrinam alterius Doctoris citati pluribus Galeni, & Hippocratis testimoniis ex 4. *lib. Aphorism.* vbi docet, omnes euacuationes in principio morbi factas esse symptomaticas; fallitur tamen meo iudicio, si hoc solo intendit euertere suam probabilitatem: Etenim debebat probare illas euacuationes, etsi procedentes à morbo, fieri tamen in vtilitatem, & commodum viuentis; quia licèt per euacuationes in principij morborum factas euacuetur causa morbifica, non tamen fit in vtilitatem viuentis, quoniam hoc fit irritatâ Naturâ à causis morborum vltra naturalem modum; quapropter eiusmodi euacuationes fiunt symptomaticæ, nec in vtilitatem viuentis, sed potiùs in eius perniciem ordinantur, quoniam in ipsis est nimia spirituum resolutio cum graui iactura facultatum omnium; & sic nihil infertur contra adductam doctrinam, quod sit alicuius momenti, aut valoris.

Meliùs ergo ipsam impugnabimus, ex eo quòd sæpenumerò dantur plures euacuationes quæ dicuntur symptomaticæ à Galeno, eò quòd non fiant præcedentibus signis coctionis, etsi in die decretorio, & nihilominùs fiunt cum tolerantia ægrotantium; ità vt ex vi illarum liberi euadant: Hippocrates 3. *Epidem.* refert, Periclem quarto die liberatum fuisse cum sudore, existentibus à primo die euacuationibus symptomaticis, per narem sinistram, & vrinas, crudа existente materiâ. Hoc ipsum pluribus experimentis quotidianis, nec non Antiquorum testimoniis poteram confirmare, à quibus libenter supersedeo, ne fastidiosus appaream in re ità certa. Vndè sic arguo: Huiusmodi euacuationes verè fuerunt symptomaticæ, vtpotè procedentes à morbo cum materiæ cruditate; & tamen fuerunt factæ in vtilitatem viuentis: Ergo licèt differentiæ pulsûs quæ febricitantibus debentur, fiant in vtilitatem viuentis, ex vi illarum liberetur à febre; nihilominùs toto rigore debent dici symptomaticæ, quia procedunt à morbo, & causâ ipsius morbifica irritante vltra modum naturalem, & stimulante Naturam, & facultatem pulsificam, ad appositionem talium differentiarum; vnde illa erit euacuatio critica, & contrapofita symptomaticis euacuationibus, quæ licèt fiat à Natura, præcedente morbo, & causa ipsius, non tamen irritata ab ipsis vltra naturalem modum, & intempestiuè, hoc est tempore cruditatis, quo minimè habemus Naturam adminiculantem, eò quòd non cessat à retentione, & si ipsa non expellit tempestiuè irritatione naturali, qualiter per valetudinem circa excrementa cocta, postquam iam cessauit à retentione, & concoctione.

Hoc ipsum intendit docere Galenus *libro de different. symptomat. cap. vltimo*, ab Aduersario citato; nam priusquam proferret illa verba à nobis citata, nempè, *nihil eorum, quæ in animalis commodum sunt, &c.* dixerat, quòd quamuis sint aliqua, quæ toto genere præternaturam sunt, veluti sanguis per nares, vel vomitus, aut aliud huiusmodi, tamen præternaturam adhuc non sunt, *si modò tempestiuè fiant*: Non ergo dixit Galenus absolutè omnes euacuationes, etsi procedentes à morbo, quæ in viuentis commodum fiunt, expellendo ea quæ contristant, esse necessarias, & non symptomaticas; sed solùm quandò tempestiuè fiunt sine præternaturali irritatione à causa morbifica: Cùm ergo magnitudo illa, celeritas, & crebritas, quæ ponitur vi febris, fiat à calore præternaturali, & præternaturaliter irritante vltra modùm Naturæ debitum, sine dubio illæ actiones sunt symptomaticæ, etsi à facultate naturali, & in Naturæ vtilitatem fiant.

Valdè consonat huic vtilissimæ doctrinæ pro praxi maximè necessariæ differentia illa pulsûs quam Galenus fatetur esse præternaturalem in vehementia, quæ licèt à facultate naturali robustissimâ fiat, & in vtilitatem viuentis; nihilominùs, quia fit & ponitur à Natura ratione irritationis præternaturalis à causa violenta, dicitur

dicitur symptomatica, & præternaturalis illa vehementia; ergo sic similiter in differentiis pulsuum adductis, quæ fiunt vi febris, debemus philosophari.

Circa læsionem operationum aliarum facultatum in febricitantibus, etiam aliquantulum digladiantur Authores; inter quos noster Primarius Regius asserit, in partibus perfectè sentientibus, ratione febris diariæ, & putridæ, esse necessariam molestam caloris sensationem, quæ actio læsa est in ipsis. De calore hecticæ nihil adducit peculiare, eò quòd dicat Galenus, non sentiri huiusmodi calorem: res quidem valdè dubia, cùm sensibilis sit febris, & non aliter quàm per sensationem caloris præternaturalis manifestetur. Vndè licèt comparatione factâ cum calore reliquarum febrium, sit valdè remissus calor hecticæ, semper tamen illius calor remanet intra limites præternaturalis, & sic eius sensatio debet esse aliquantulum molesta, & per consequens actio illa in omnibus febribus erit læsa.

Vlteriùs docet, in actionibus facultatis naturalis lædi coctionem ventriculi, & omnium partium à calore febrili, quod suadere intendit ex Galeno *lib.2. de facultatibus, cap.8.* per hæc verba: *Porrò in febribus admodum vitiatur ipsa coctio ventriculi, ob calorem illum præternaturam.* Et inferiùs prosequitur sic: *At si febricitet, protinùs coctio redditur deterior.* Vnde infert, quòd quælibet pars ratione caloris febrilis febricitet, in qualibet vitiabitur coctio, non minùs quàm in ventriculo; imò potiori ratione, quia in ventriculo erit maior resistentia respectu caloris febrilis, ratione maioris copiæ alimenti, quæ continuò in ipso stabulatur. Si ergo ventriculi coctio læditur ratione febris in Galeni opinione; multò magis vitiabitur coctio cuiuslibet alterius membri, ratione eiusdem caloris: Et hoc non, quia nidorosam aut acidam naturam, seu corruptionem, semper & necessariò adquirat; sed quia per calorem febrilem attenuatur magis alimentum, & minorem lentorem comparat, quàm requiritur pro perfecta coctione, & vlteriùs rarefiunt corpora, & spiritus resoluuntur ratione ipsius caloris febrilis magis quàm præternaturam conueniat, & sic debilitantur partes. Insuper, præternaturalis calor retentioni alimentorum aduersatur, quâ vitiatâ, & coctionem vitiari necessum est. Si ergo febrilis calor hæc omnia valet causare, sine dubio occasio erit vt coctiones improsperè, & imperfectè fiant.

Alter Primarius citatus hanc doctrinam toto animo euertere conatur, intenditque probare sensationem caloris febrilis non esse actionem symptomaticam, eò quòd sit potiùs actio quædam perfectiua, cùm sit immutatio quædam intentionalis, quæ nihil mali includit, nec molestiam in parte ratione ipsius caloris sentiri, docet necessariò: quoniam in diaria febre constat nullam molestiam ex calore sentiri, & in pluribus dubitantibus febre constare, etiamsi putridâ reuerà afficiantur.

Re tamen verâ fallitur iste Doctor meo iudicio; nam etsi pro tactu requiratur immutatio intentionalis, tamen semper & necessariò præsupponitur immutatio realis à qualitatibus tangibilibus facta; hæc autem necessariò debet esse molesta, & symptomatica in calore febrili; tum quia est sensatio obiecti præternaturaliter irritantis; tum etiam quia ipsa perceptio arguit facultatis sentientis perfectionem, non tamen sufficit vt non dicatur sensatio illa actio læsa: nam vehementia pulsûs arguit, & supponit facultatem vitalem robustissimam; & nihilominùs quia fit ab obiecto præternaturaliter stimulante, ponitur à Galeno inter actiones læsas, & differentias pulsûs præternaturalis. Ergo licèt ipsa perceptio obiecti molestantis, caloris scilicet febrilis, arguat facultatis sentientis perfectionem in genere physico, quia tamen molesti obiecti est sensatio, dicitur læsa, & symptomatica. Quòd autem sensatio caloris febrilis sit molesta, ex eo constat, quia est sensatio caloris vltra naturalem modum, seu caloris præternaturalis. Quòd autem dicit de calore diariæ verum non est: etenim etsi comparatione factâ ad calorem putridæ febris, sit minùs molestus, & facilè tolerabilis, non tamen absolutè sensatio illa est naturalis, sed aliquantulum molesta, & sic est læsa illa actio, licèt non ità insigniter, sicut in putrida febre. Aliud quod adducit de illo, qui dubitat de putrida febre, chimæricum est, ne dicam indignum tanto viro, vtpotè qui dubitat non habet actiones sensibiliter læsas, & potiùs neutra dispositione corripitur: nam si verè morbus esset, nulla esset dubitatio, præterquam quòd plures rustici homines ignorant se febricitare, aut saltem id dubitant, & nihilominùs sentiunt molestiam caloris, quæ sensatio inexcusabilis est, & necessaria in omnibus febricitantibus, proindéque symptomatica censenda est propter rationes adductas.

Porrò, non ità verum est coctionem ventriculi, & reliquarum partium lædi necessariò in qualibet febre, nisi sit vehementissima caliditas quæ superet omnem latitudinem operationis exposcentis calorem. Itaque plures sunt febres, in quibus apparet nulla læsio in actionibus facultatis concoquentis: constat ex Hippocrate 2. *Progn. textu* 13. & 26. vbi deiectiones, vrinas sanorum in morbis bonum esse testatur; sed non possunt esse similes illis, quæ in salubri statu excernuntur, quin coctiones fiant inculpatæ; tum in prima, tum etiam in secunda regione, quarum indices sunt excrementa alui, & vrinæ. Si ergo tales apparent sicut in statu sanitatis, sine dubio in ipsis nullus relucet scrupulus diminutæ, aut deprauatæ coctionis; quod totum etiam in declinatione febris putridæ apparet, perseuerante febre: clariùs tamen in diariis febribus vrinæ cernuntur similes vrinis sanorum; quo impugnatur solutio quam insinuat noster Primarius, nempè in casu ab Hippocrate adducto esse febrem in partibus primæ regionis, à quibus expelluntur excrementa similia ac in sanis. Solutio quidem friuola, quia euertit omninò suppositionem in qua fundatur controuersia, nempè quòd febris de qua procedit sit communis, & occupet omnes partes actualiter. In quo euentu quærimus, quæ actiones necessariò læduntur ex vi caloris febrilis. Si ergo fugit difficultatem asserendo tunc ibi non esse febrem, videtur solutionem esse extra rem; præterquam quòd in toto corpore sentitur calor, & tamen vrinæ excernuntur inculpatæ. Ergo calor febrilis non lædit coctionem omnium partium.

Vlteriùs etiam vrgeo eandem partem; si-

quidem

quidem non minùs petit determinatam tempe-riem coctio, quàm appetitus ad cibum in ventriculo, & facultas vbi reſidet memoria ad morãdum, & ſic de pluribus aliis actionibus naturalibus; ſed appetitus ventriculi, qui expoſcit frigiditatem excedentem, non vitiatur per quamlibet maiorem intenſionẽ ſenſibilem, dummodò non ſit ità validiſſima, vt ſuperet omnẽ latitudinem illius actionis. Idem accidit in ſiccitate quã memoria petit, quæ ſi augeatur potiùs perficit ipſam actionem entitatiuè, iuxta aliquorum probabilem opinionem: ergo etiamſi augeatur calor requiſitus pro coctionibus naturalibus ratione febris; non tamen in qualibet febre debet lædi neceſſariò coctio ventriculi; nec reliquorum membrorum, dummodò febris non ſit ità intenſa vt ſuperet omnem latitudinem actionis petentis calorem; quo bene ſtat vt ſit morboſus ille calor, & febrilis reſpectu viuentis, & tamen quòd non vitiet omnes actiones illius partis, in qua reſidet. Galenus autem ſolùm loquitur *locis citatis*, quando calor febrilis eſt ità validus, vt ſuperet omnem latitudinem; in quo euentu certum eſt, & lædi coctionem ventriculi, & reliquorum membrorum propter adductas rationes à noſtro Primario.

CAPVT VIII.

Quid ſit calorem febrilem vltimari, aut eſſe in facto; & de modo quo ità redditur.

SOlùm reſtat pro completa intelligentia deſinitionis febris à noſtro Principe adductæ, examinare vltima verba, per quæ nos monet caliditatem comparatam ratione iræ, aut laboris, minimè eſſe febrem, ſi non vltimetur: Vndè meritò dubitamus in præſenti, quid ſit calorem vltimari, ratione cuius conſtituitur in ratione febrilis.

Pro cuius clariori intelligentia aduertendum eſt, idem ſignificari per calorem vltimatum, ac per calorem in facto, ac calorem independentem, ratione cuius calor immodicus, ſeu præternaturalis, dicitur febrilis: quia per hanc vltimationem redditur fixus, ſtabilis, & diù durans, quæ omnes conditiones neceſſariò requiruntur ad febrem; ideóque calor iræ, aut laboris ſi non vltimetur, non dicitur febrilis; quia ſedatâ paſſione, aut exercitio immodico, illicò reducitur viuens ad temperiem quam anteà habebat, euaneſcente calore illo immodico, ratione iræ, aut laboris adquiſito: ſi autem vltimetur, fixus, ſtabilis, & diù durans eſt, nec facilè ſemouetur niſi auxilio aliquo Medico.

Inſuper etiam aduertendum eſt, calorem febrilem, quo viuens actu læditur ſemper dependere à cauſa conſeruante, quæ calorem illum adquirit, ſiue per putredinem, ſiue per vſtionem. Vndè licèt dicatur vltimatus in facto, aut independens, ſolùm debet intelligi ratione cauſæ, id eſt quod habeat cauſam in qua ſit huiuſmodi calor, taliter radicatus, vt non poſſit ſe reducere aut amittere illum calorem ſemoto extrinſeco calefaciente; ſicut reducitur viuens ad antiquum ſtatum, ſedatâ irâ, aut exercitio immodico, & aqua calida ad priſtinam frigiditatem ſemoto extrinſeco calefaciente. Ergo vltimari calorem febrilem, nihil eſt aliud quàm habere cauſam, in qua calor ità ſit fixus, & permanens, vt ex ſe amittere non poſſit talem calorem ſemoto calefaciente, ſicut aqua: Et ob hanc rationem dicitur febrem requirere calorem vltimatum, & in facto, ſeu independentem; non quidem quia calor qui actu lædit viuens, & febrilis dicitur, non dependeat à cauſa, ſed quia cauſa à qua dependet ità habet calorem permanentem, vt ex ſe reduci non poſſit, nec amittere illum calorem, etiamſi extrinſeca cauſa calefaciens ſemoueatur.

Hanc independentiam ſeu vltimationem forſan ſignificauit Galenus 1. *de differentiis febrium*, *c.1.* per illa verba: *Neque enim parū differt aliquid incaleſcere aut incaluiſſe*: vbi non intendit docere, idem eſſe calorẽ in facto, ác calorem productũ, ad differentiam eiuſdem caloris, qui actu producitur, ſeu in fieri eſt: Etenim licèt calor iræ, aut immodici exercitij ſit productus, & ceſſaueꝛit agens ab actuali productione; non tamen eo ipſo erit febrilis vltimatus factus, aut independens, vtpotè eo ipſo quòd ira aut motus ceſſent, incipit diminui illa caliditas, niſi aliqua ſubſtantia ex his quæ ſunt intra noſtrum corpus talem calorem in facto contraxerit, ita vt etſi ceſſet ira, aut exercitium, non tamen ceſſat calor contractus, ſed potiùs noua febris accenditur, cuius quatuor ſunt tempora, principium, augmentum, ſtatus, & declinatio, & forſan per plures dies repetit, indicium certiſſimum, & manifeſtum clarè teſtificans calorem ad eſſe febris requirere in cauſa illam permanentiam, ratione cuius omnes iſtæ mutationes, & tempora diuerſa febris contingunt, vſque dum ipſa cauſa ab ipſo calore attenuata, reſoluatur, aut à corpore pellatur, ſiue Naturâ ipsâ ſolâ operante, ſiue aliquo auxilio coadiuuante ad talem expulſionem.

Nec valet ſi obiiciat aliquis, Calorem eſſe qualitatem permanentem, quæ non indiget extrinſeco conſeruante, ad differentiam qualitatum non permanentium, ſicut lux quæ in fieri & in conſeruari dependet à luminoſo; ac proindè non eſſe neceſſarium calorem febrilem vltimari in illius cauſa ad ſui durationem, & permanentiam; etiam eò ipſo quòd permanens qualitas producta eſt, minimè corrumpitur niſi per defectum ſubiecti, aut per aduentum contrarii, etiamſi extrinſeca cauſa ſemoueatur; ac proindè eo ipſo quòd calor febrilis productus eſt in viuenti, durabit quidem ſine cauſa conſeruante, nec deficiet, niſi per defectum ſubiecti, aut per aduentum contrarij: non ergo ad permanentiam, neque ad rationem febris requiritur calorem vltimari in cauſa illius.

Reſpondetur facilè propoſitæ difficultati: quòd licèt calor febrilis ſit qualitas permanens, indiget tamen causâ conſeruante, ad hoc vt conſeruetur, & fixus ſit in viuenti; nam cùm ſit violentus ipſi, ab interno principio ipſius formæ corrumpetur, ſeu à temperie naturali ipſius viuentis quæ certam, & determinatam intenſionem caloris importat; & cùm latitudo, cuiuſlibet qualitatis adimpleri debeat in mixtis per contrariam, neceſſariò erit frigiditas in viuenti à qua corrumpatur calor febrilis, vndè, ad ipſius permanentiam, & durationem oportet

eſſe

eſſe cauſam conſeruantem quæ habeat ipſum calorem vltimatum, & in facto eo modo quo diximus.

Hucuſque Authores concordes ſunt, digladiatio tamen magna eſt inter ipſos circa ſecundum quod inquirimus, nempè,quâ ratione ille calor febrilis, & violentus viuenti vltimatur in ipſâ cauſâ febris per vſtionem, aut putredinem, in ſpiritibus ſcilicet, ſi ſit diaria; in humoribus item, ſi ſit putrida; & tandem in ſolidis membris ſi ſit hectica: (in qua maior difficultas eſt,cùm non dependeat ab aliqua ſubſtantia extra viuens, vt ſuo loco cùm Galeno explicabimus) vt ratione talis vltimationis cauſa ipſa non poſſit ſe reducere ad naturalem temperiem, quam anteà habebat; ſed potiùs calor ille permanens, & ſtabilis reddatur, etiamſi ſemoueatur extrinſecum calefaciens vt ex ſe non poſſit cauſa febris reduci, & propulſare talem calorem, præcipuè cùm non ſolùm ſit violentus ipſi viuenti, ſed etiam ipſi cauſæ quæ violenter alteratur ab agente putrefaciente, aut vrente.

Augetur difficultas: nam ideò calor febrilis qui actu affligit viuens requirit ad permanentiam independentiam,ſeu vltimationem in cauſa, quia cùm ſit violentus,ſemotâ causâ,à propria forma viuens ſe reducet, & propulſabit calorem illum violentum: ſed ferè omnes Authores tanquam certum ſupponunt calorem illum per putredinem, aut vſtionem eſſe violentum ipſi cauſæ febris; ergo non poterit eſſe in ipſâ vltimatus,& independens; ſed potiùs ablatâ causâ putredinem inducente medio calore violento illicò ſe reducet, & à propria forma propulſabit calorem illum febrilem; non ergo apparet poſſibilis vltimatio, & permanentia pro febre neceſſaria.

Hanc antiquam, & ſatis difficilem rationem dubitandi intendit ſoluere Mercatus, & Veiga Luſitanus, ex eo quòd per putredinem aut vſtionem plures partes frigidæ, quæ erant in re putreſcente, reſoluuntur; defectu quarum non poteſt reduci ad propriam temperiem, & conſeruatur in illa calor ille violentus ab agente extrinſeco putrefaciente,& hac ratione vltimatur in cauſa. Hæc opinio ab omnibus Scriptoribus communiter refellitur, ex eo quòd potiori iure à calore illo violento in re putrida recepto, priùs deberent reſolui partes calidæ, vtpotè aptiores ad reſolutionem, *vt Tractatu noſtro de Ætatibus* docuimus, quàm frigidæ partes,quæ quia terreſtres ſunt,tardiùs,& difficiliùs attenuantur à calore, & difficiliùs conſumuntur; quapropter ſenectus frigida eſt ætas, in qua enim præualent partes frigidæ ſupra reliquas: Ergo ex vi putredinis potiùs remanet in putrida ex vi conſumptionis partium diſpoſitio ad conſeruationem frigiditatis quam caloris præternaturalis, qui talis dicitur non ſolùm reſpectu cauſæ, ſeu rei putridæ, ſed etiam reſpectu viuentis.

Communis magis fuit opinio quam adducit Doctor Matamoros *ſuo Tomo de febribus, lib.4. num.*10. vbi tenet humorem quemlibet, & entitatem quamlibet putreſcibilem reddi calidiorem in facto ſeu independenter ex vi putredinis (idem eſt de vſtione) quoniam ratione illius violentæ alterationis producitur quædam ſecunda qualitas in humoribus, v.g. aut qualibet re putridâ determinans ipſam,vt ab interno principio illius calor ille intenſior ſeu febrilis producatur, aut ſaltem conſeruetur, ſi ab agente extrinſeco ſit productus. Nec vult iſte Author per quamlibet alterationem agentis putrefacientis, circa rem putrefaciendam produci hanc qualitatem ſecundam, quâ diſponitur ad productionem illius caloris intenſioris, niſi fuerit ità valida, quæ valeat ſubuertere modum ſubſtantiæ: quod fit quando reuerà putredo inducitur, ratione cuius ità firmatur calor, vt non poſſit res putrida reduci ad ſuam naturam: ſecùs accidit, ſi leuis ſit alteratio, ità vt non ſit inducta putredo.Quod totum in re coctâ rationе ipſius coctionis accidere propter eandem rationem acriter defendere conatur.

Plura militant contra hunc philoſophandi modum: etenim ſi ſecunda illa qualitas, aut modus ſubſtantiæ producitur ex vi putredinis in re putrida, cùm omnia præter ignem poſſint putreſieri, deducitur manifeſtè omnia corpora mixta, (exiſtimo enim pura elementa non poſſe putreſieri) eſſe potentiâ calida, & eminenter continere calorem illum ità intenſum qualiter ab agente putrefaciente inducitur, & experimur in febricitantibus: Probatur ſequela, quia talis calor producitur ex vi minimè putredinis ſeu ſecundæ qualitatis productæ quæ modum ſubſtantiæ rei putridæ euertit; ſed quodlibet mixtum poteſt putreſieri; ergo ex vi talis qualitatis per putredinem, aut vſtionem inductæ in quolibet reſultabit à propria forma calor ille ità intenſus ſicut eſt febrilis, qui in hac opinione virtualiter continebatur in forma, ſunt ergo omnia mixta potentiâ calida; imò tenetur fateri Doctor iſte, quod piper, v. g. patitur duplicem actuationem, ratione cuius reducitur de potentia ad actum; alteram à noſtro calore naturali dum communiter alteratur ſeu calefit; alteram verò ſi putredinem adquireret. Quod totum eſt contra Galeni præcepta, & inauditum hucuſque in bona Medicina: & prorsùs à ratione alienum videtur, concedere, quòd pituita & melăcholia, & alia mixta frigida à propria forma ſi putrefiant, debeat ab eadem formâ pullulare intenſior calor ille eminentialis cauſans febrem vi diſpoſitionis, ſeu qualitatis ſecundæ, per putredinem productæ. Et aliquantò difficiliorem hanc reddit rem, quòd terminus iſte per putredinem in re putrida productus eſt ipſi violentus; ergo non poterit diſponere ad productionem naturalis effectus, qualis eſt calor ille, qui ab interno principio rei putridæ pullulat.

Eandem opinionem euertere conatur Primarius ſuprà citatus Regius Proto-Medicus, ex eo quòd, aut calor ille in re putrida pullulans eſt violentus ipſi,& ſic non poterit oriri ab intrinſeco principio; & nos addimus, quòd non poterit eſſe independens, ſed ipſa res deberet reduci ad ſuam naturam: Aut, inquit, talis calor eſt naturalis, & ità minimè indigebit, vt pullulet quòd vi putredinis producatur diſpoſitio ſeu ſecunda qualitas,ratione cuius tenetur produci calor ille à forma rei putridæ; ſicut non indiget tali diſpoſitione ad productionem totius temperamenti naturalis, neque ad productionem inferiorum graduum caloris: Aut ſi eſt neceſſaria ad productionem intenſioris caloris naturalis ipſi formæ, erit etiam neceſſaria diſpoſitio putredo ad productionem caloris naturalis

naturalis quantumuis remissi in qualibet substantia calida;ergo vt esset calida, priùs deberet esse putrida,cuius contrarium experientia docet.

Hæc tamen ratio non conuincit contra Matamoros;quia medicamenta,aut alimenta potentiâ calida vt piper,à propria forma petunt,& habent talem calorem eminentialem,& nihilominùs ab ipsa nõ producitur donec ponatur dispositio, seu actuatio : Ergo etsi calor pullulans in re putrida sit naturalis,poterat esse impeditus ab aliqua dispositione,& non resultabit donec ponatur altera conducens pro maiori calore ; quæ licit Author huius opinionis esse terminum putredinis;& nos in pipere dicimus, esse actuationem à nostro calore , & sicut in pipere confertur aliqua caliditas actualis , (vtpotè in ipso proportio omnium qualitatum actualis inuenitur,sicut in quolibet mixto) quæ non indiget actuatione, vt à forma producatur;ità similiter gradus inferioris caloris in re putrefacienda non indigent putredine tanquam dispositione, secùs superiores. Quòd autem in pipere sit aliqua caliditas actualis ex eo constat , quia si ab aliquo agente extrinseco infrigidetur ampliùs, semoto ipso se reducit ad temperiem actualem, quæ ad actum non est ità frigida, signum profectò alicuius actualis caloris, ad cuius conseruationem & productionem à propria forma minimè fuit necessaria actuatio : ergo idem dicendum est de intensiori calore pullulante à propria forma rei putridæ,etiamsi inferior calor non indigeat dispositione putredinali , non ergo conuincit propositum argumentum.

Insuper etiam citatus nuper Primarius arguit argumento quo iudicat euidenter concludere contra Matamoros, & certè idem argumentum adducit cõtra se Doctor Matamoros *suo Tomo de febribus,disp.3.n.21*.quod tale est.Nam ideò præcisè mediâ dispositione , aut putredine inductâ calor vltimatur,seu in facto redditur,quâ ratione cogitur illius forma calorem illum intensiorem producere , aut productum conseruare ; sed eodem modo hoc accidit si raritas de nouo producatur per motum,aut ab alio agente in aliquo mixto in opinione huius Doctoris;ergo ratione raritatis vltimabitur etiam calor vt fiat febris, ità vt calor superueniens conseruet raritatem, sicut etiam in alia opinione conseruat qualitatẽ putredinalem:& è contrà ratione raritatis ponatur maior calor;sicut positâ dispositione à putredine inductâ ; sed experientiâ constat, quòd semoto agente rarefactionem producente, auferatur raritas, & calor intensior ratione illius productus ; ergo etiam semoto agente putrefaciente debet auferri illa qualitas , & calor intensus ratione illius productus.

Soluit tamen hanc difficultatem dicendo, quòd quando raritas producitur medio motu,& ratione raritatis inducitur calor, tunc resolutionem causat in ente rarefacto , & sic non habet permanentiam pro calore in facto:Si autem raritas inducatur in aliquibus humoribus sufficiens ad calorem , & non ad resolutionem propter subiecti resistentiam nimiam; tunc quidem vi motûs , & raritatis produceretur calor in facto , eodem modo quo per putredinem.

Instabis,raritatem euanescere semoto agente rarefaciente,& proindè maiorem calorem,& sic non sufficere ad vltimationem : Sed certè idem de qualitate seu dispositione à putredine inductâ dicere possumus , cùm ipsa sit violenta rei putrescenti,vtpotè ab extrinseco producta;ergo semoto agente illo non permanebit qualitas, ac proindè neque calor ratione illius intensior à forma rei putridæ productus. Et hoc est fortius argumentum contra Matamoros.Si autem velit asserere , perseuerare raritatem adhuc semoto agente ipsam producente,quia etsi dependeat in fieri,non tamen in conseruari,sicut de qualitate putredinali id docet, non erit facilè ipsum conuincere.

Specialiter tamen vrgeo solutionem à Doctore Matamoros adductam:nam præterquam quòd chimæricum iudico asserere raritatem productam per motum resoluere substantiam illam in qua est producta , nisi intensissima sit , aut per longum temporis spatium protrahatur,sequitur necessariò calorem naturalem in qualibet intensione ex se excitare febrilem calorem , & summam ipsius intensionem. Probatur sequela,nam calor naturalis producit aliquam raritatem quæ ex se exposceret intensiorem calorem.

Rursùs illa maior intensio caloris produceret intensiorem raritatem, & sic vsque ad summam intensionem caloris necessariò accederemus per cuiúslibet intensionem sine noua causa. Quod quàm alienum sit ab experientia,& veritate constat : Proindéque censeo friuolam esse solutionem adductam ab hoc Doctore,& ipsius doctrinam claudicare , præcipuè quia non declarat, quòd producatur ratione putredinis , vt ratione illius intensior calor producatur à forma rei putridæ , nec assignat impedimentum, quod tollit ipsa putredo ad talem resultantiam : ergo cæco modo videtur philosophari in re ità ardua.

Examinantur Doctorum Complutensium opiniones circa præsentem controuersiam.

Nec mirum si in re ità ardua Doctores nostri Complutenses variè senserint:inter quos noster Petrus Garcia *suo libro de febribus,fol.*162.asserit, ratione putredinis , aut vitionis produci qualitatem secundam,seu terminum putredinis in re putrida independentem ab agente putrefaciente in conseruari, ratione cuius conseruatur ille calor putredinalis concurrente ipsâ qualitate secundâ , aut termino putredinis in genere causæ materialis , ratione cuius etiam impeditur quominùs res putrida reducatur ad suam naturalem temperiem , & producat frigiditatem ab interno principio debitam.

Plura militant contra hanc opinioné,ex quibus selectiora eligam:Et sit primum:nam qualitas illa secũda, quæ terminus putredinis est non pendet in conseruari ab agente putrido, vt supponit iste Doctor, & tamen est violenta rei putridæ ; ergo sicut calor violentus non potest admitti sine conseruante,nec secunda illa qualitas quæ etiam est violenta;siquidem non minùs reducitur forma ad naturalem statum versus qualitates secundas quàm versus primas semoto contrario,aut conseruante,vt patet in aqua,quæ quantumuis attenuetur,& in vapores conuertatur, & in metallis quantumuis ingenti calore liquentur : quinimò eò ipso quòd semouetur agens extrinsecum à propria forma , reduci incipiunt ad naturalem temperiem , non solùm quoad primas, sed etiam quoad secundas qualitates ; ergo idem in re putrida dicendum.

Vrget etiam eandem opinionem : quòd illa ſecunda qualitas ſeu terminus putredinis non producit, nec conſeruat efficienter calorem illum violentum ab agente putrefaciente inductum, ſed potiùs eſt diſpoſitio ſe tenens ex parte materiæ, vt permaneat talis calor,& vt forma non poſſit producere frigiditatem,& temperiem antecedentem ſibi debitam : ſed quod ſe habet vt diſpoſitio materialis ſolùm retardat aliquantulum actionem ſeu reductionem formæ, vt patet in denſitate ferri candentis, quæ licèt retardet aliquantulum reductionem ferri ad ſuam frigiditatem, non tamen facit impoſſibilem reductionem ; ergo idem de termino putredinis dicendum.

Confirmatur altiùs : nam ſi laborans febre putridâ,aut hecticâ iraſcatur nimis,aut exerceatur, ità vt ratione iræ, aut exercitij, partes viuentis intenſiùs calefiant,aut in putridis humoribus noua caliditas inducatur,citra nouam putredinem, certiſſimum eſt, ceſſante illâ paſſione animi, & corporis, humores putridos,& partes viuentis ſe reducere ad priorem ſtatum:ſed tunc qualitas illa putredine inducta in humoribus, aut partibus ſolidis,non conducit ad permanentiam illius maioris caloris, neque impedit quominùs forma ſe reducat ad temperiem quam habebat ante iram,aut laborem ; ergo neque poterit conducere ad permanentiam caloris putredinalis,neque poterit obſtare,quominùs forma rei putridæ ſe reducat ad naturalem temperiem, & producat frigiditatem oppoſitam calori putredinali. Clariùs tamen hoc ipſum patefit : nam qualitas per putredinem inductâ non impedit quominùs perſeuerante putredine res ipſa putrida frigefiat, aut ab aëre ambiente ſi euomatur, aut à potu frigidæ ; ergo neque impediet quominùs à forma pullulet naturalis frigiditas: Etenim non habet maiorem efficaciam forma ad productionem naturalis temperiei, ſeu frigiditatis quàm agens extrinſecum;ſed qualitas per putredinem inducta ſeu terminus eius non reſiſtit agenti extrinſeco frigido ; ergo nec formæ rei putridæ obſtabit quominùs ab ea poſſit pullulare naturalis illa frigiditas oppoſita calori putredinali.

Tandem premitur prædicta opino:quia ex ea ſequeretur,quòd per ſimplicem refrigerationem prorsùs ceſſaret quælibet febris,etenim eâ inductâ in humoribus putridis,aut qualibet aliâ ſubſtantiâ putridâ, minimè iuxta hanc ſententiam poterit iterum ſuſcitari calor ille putredinalis:& quidem non à forma rei putridæ,cùm ipſi ſit violentus,nec ipſa forma contineat virtualiter talem calorem, vt aſſerebat Matamoros. Rursùs non ſit talis reaſcẽſio à termino illo putredinis ſeu qualitate illa ſecunda per putredinem inducta, cùm illa non ſit productiua caloris, ſed potiùs effectus caloris æquiuocus, proindéque minùs principalis quàm calor ipſe ; igitur productâ ſimplici refrigeratione, nunquam poterit redire febris, & præcipuè hectica facillimo negotio curaretur, & quælibet alia : hoc autem experimento quotidiano opponitur ; ergo febrilis calor hac ratione per putredinem non vltimatur.

Primarius noſter ſuprà citatus Regius Proto-Medicus, viam & modum valdè peculiarem tenet ſe inuenire ; imò inauditum hucuſque ad ſuam ætatem,quo clarè intelligitur quâ ratione per putredinem aut vſtionem vltimatur calor febrilis in cauſa, in ipsáque ſit in facto, & independens. Docet itaque rem putridam aut vſtam, ratione putredinis,aut vſtionis amittere præexiſtentem formam, & adquirere nouam, calorem illum excedentem expoſcentem ex propria natura,ipsámque conſeruantem à quo continuò,& permanenter alteratur viuens, & febricitat qui quidem calor reſpectu viuentis præternaturalis eſt, at verò reſpectu rei putridæ, ſiue humor ſit, ſiue ſpiritus,ſiue pars ſolida,naturaliſſimus eſt,& à noua forma per putredinem adquiſita dimanans;quo clarè & euidenter intelligitur febrilẽ calorẽ eſſe vltimatũ in facto,& independẽtem in cauſa,quia ipsũ à propria forma cauſa expoſcit.

Probat aſſumptum:nam quæuis alteratio ſiue in primis,ſiue in ſecundis qualitatibus non ſufficit ad permanentiam caloris, & vltimationem ipſius in cauſa febris,vtpotè nulla maior alteratio poteſt eſſe in qua ſub forma aquæ quàm illa per quam efferueſcit,& attenuatur,& tamen ſemoto extrinſeco agente ſe reducit ad frigiditatem,& craſſitiem naturalem:Et idem in metallis duriſſimis experimur,quæ quidem à vehementi calore liquantur,& modum ſubſtantiæ diuerſum adquirunt;& tamen forma ipſorum non ità impotens redditur, vt non reducatur ad naturalem ſtatum in ordine ad omnes qualitates, abſente extrinſeco alterante.Ergo vt calor reddatur permanens,& independens eſt neceſſarium,quòd ex vi alterationis non ſolùm peruertatur modus ſubſtantiæ,verùm etiam quòd corrumpatur forma,& alia denuò adquiratur cui naturalis ſit calor ille immodicus, ac proindè credendum eſt per putredinem,aut vſtionem ità contingere in re putridâ. Cuius rei teſtimonium experientia confirmat;nam in eſthiomeno aut gangræna videmus putreſieri noſtras partes ſæpenumerò, in quibus nec veſtigium formæ viuentis apparet, vtpotè nulla in illis ſplendet vitalis operatio, qualis eſt nutritio, ſenſatio, aut motus ; imò quia ipſas putridas agnoſcimus, & à conſortio vitæ alienas,imperamus illas illicò ſecare; etiam in fructibus putreſcentibus eodem modo accidit ; ergo tales qualitates ex propria natura debebantur ; & ſic calor ille febrilis productus ab agente putrefaciente,& perſeuerans in re putrida ſemoto agente ab eadem forma rei putridæ dimanat, quo clarè ſatis agnoſcitur vltimatio.

Teſtantur etiam in re putrida eſſe nouam formam accidentia diuerſa, qualia ſunt laxitas ſaporis, & coloris mutatio, fœtor inſignis, & calor immodicus, quæ accidentia violenta ſunt formæ antecedenti, & conſeruantur, & permanent in re putrida non minùs quàm accidentia contraria à forma antecedenter ad putredinem præexiſtenti. Si ergo antiqua accidentia à forma dimanabant, noua & valde diuerſa, qualia in re putrida apparent, & permanent, ſine dubio demonſtrant diuerſam eſſe formam à qua dimanant ; neque alia ratione diſtinguimus in rerum natura diuerſas formas niſi per accidentia valde diuerſa ; ſic in vino & aceto, in chylo & pane, & aliis pluribus quas ipſe adducit, & ego libenter omitto ne faſtidioſa reddatur noſtra oratio ; quo concludit calorem perſeuerantem in re putrida viuenti violentum, ſicut & reliqua accidentia à noua formâ rei putridæ pullulare, & conſeruari, & non à præexiſtenti, ratione coniunctionis alicuius ſecundæ qualitatis, vt ſuprà impugnatum eſt.

Suadet

Suadet vlteriùs eandem opinionem ex eo quòd in omnium opinione fuligines quæ eleuantur ex humoribus putridis ſunt cauſa immediata febris, etiamſi bilis v. g. non mutet formam per putredinem,quia per totum corpus diſtribuuntur mediâ aſſiduâ arteriarum compreſſione, & tamen omnes ſine controuerſia fatentur tales fuligines differre ſpecie à bile naturali, aut quouis alio humore, & inſuper quòd calor illarum ſit ipſis năturaliſſimus, & à propria forma dimanans; vndè cauſa febris immediata calore proprio à forma propria dimanante ipſam producit; ergo ſic ſimiliter de re putrida eſt philoſophandum, nempè quòd cauſet febrem calore proprio ab ipſa forma dimanante, denuò per putredinem adquiſita.

Inſuper etiam ſupponitur fuligines naturales, illæ ſcilicet, quæ ex humoribus naturalibus mediâ nutritione eleuantur, non habere ità intenſum calorem, qualis requiritur pro qualibet febre, cùm ſit in controuerſia poſitum an ſint calidæ? Ex quo deducit,quòd ſi humores per putredinem non mutant formam, non erit in ipſis tantus calor vt in fuliginibus naturalibus; quia eo ipſo quòd per nimiam plenitudinem prohibetur ipſarum ventilatio, & nimia earum copia detinetur, non poſſunt alterare humores, ità vt producant totam intenſionem quam continent: Ergo humores niſi mutent formam per putredinem, non poſſunt comparare intenſiorem calorem, qualis pro febre requiritur, nec ſufficere quamlibet alterationem pro putredine in humoribus, vt ipſorum forma corrumpatur, docet; niſi ſit magna in ipſis corruptio, ratione cuius non poſſint redire ad ſuam naturam, & pullulet calor ille requiſitus pro frebe. Hoc tamen ſatis clarè inſinuauit Galenus 2. *Aphoriſm. comment. 17.* per hæc verba: (loquebatur de vinis) *Quando planè acuerunt, aut vergunt ſolùm ad acorem; nam ſi ipſius magna facta eſt corruptio, non iam ad ſui naturam redire poteſt, parum verò à ſe ipſo ſi degenerauerit, vacuato ſuperuacaneo qui reſtat ſuam recuperare naturam, &c.* & immediatè poſt, hanc ſanguinis affectionem vocat plenitudinem, priorem verò corruptelam; ergo vſque dum hæc fiat in humoribus, ratione cuius non poſſint redire ad ſuam naturam, non poterit vltimari calor. Videtur ergo iuxta mentem Galeni eſſe, quòd requiratur formæ antecedentis corruptio, vt non poſſint humores putridi recuperare propriam naturam, quod hucuſque probare contendit prædictus Primarius.

Licèt hæc aſſertio, cuius primus inuentor non fuit Primarius citatus, cùm eandem ſententiam referat alter noſter Primarius antiquior in noſtra Schola in ſuis manuſcriptis, probabilibus nitatur fundamentis: tamen contra illam aliqua difficilia ſe offerunt. Primum deſumi poteſt ex Galeno *lib.8. Methodi, cap.1.* vbi licèt concedat febres ortas ex corruptione, aliquas etiam ſine corruptione fatetur per hæc verba: *Dicendúmque febrium alias ſolubili affectu eſſe facilè; perindè vt per calefactum in ſole lignum: alias difficili ſolubili, veluti quod igni eatenus excalefactum eſt, vt iam accendatur, & fumum edat*: Si ergo concedit febres, in quibus quod calefactum eſt ſe habet veluti ſi lignum à ſole calefiat, videtur non eſſe neceſſariam corruptionem, ratione cuius res quæ putrefit amittat antiquam formam, & nouam adquirat, cui calor febrilis ſit connaturalis.

Militat etiam contra eandem opinionem ratio efficax: nam id quod ratione putredinis mutat formam, aut ſunt fuligines, quæ ex re putrida eleuantur, aut tota res putrida ſecundum omnes partes. Si primum reſpondeat, nihil adducit peculiare; ſi quidem omnes fatentur cauſam immediatam febris putridæ eſſe fuligines, quæ à materia putrida ſpecie differunt, & ex propria natura, & à propria forma habent talem calorem intenſum: ſi autem fateatur totam rem putridam ſecundum omnes partes mutare formam talem intenſionem caloris petentem; contra inſtatur: nam ſequeretur ſemper per febres diarias ligitimas accidere in viuenti ſyncopem, aut animi deliquium, corruptâ per putredinem ſpirituum propriâ ipſorum formâ; hoc autem refragatur quotidiano experimento, non ergo per putredinem in diaria febre ſpiritus amittunt propriam formam. Sequela probatur; quia talia accidentia eueniunt per defectum ſpirituum vitalium, aut animalium; ſi ergo per putredinem ipſorum formæ corrumpantur, neceſſariò in febre diaria erit ſyncope, ſi vitales corrumpantur; & animi deliquium, ſi animales deficiant.

Reſpondet Primarius, in diaria febre non putrefieri omnes ſpiritus, ſed aliquos ſufficientes pro febre, non tamen pro ſyncope; neque ità pati cor in diariis febribus affirmat, vt continuò plures ſpiritus regenerare non valeat; & ſic cùm ad ſyncopem extremus ſpirituum defectus requiratur, & ad animi deliquium magnus; inde fit, quòd cùm in diaria febre neque extremus, neque magnus ſit defectus,in ipſa neceſſariò non adſunt dicta accidentia, fortaſsè tamen cauſa corrumpens poterat eſſe adeò inſignis, vt faceret nimiam ſeu extremam corruptionem, in quo euentu fatetur iſte Author poſſe accidere ſyncopem, & deliquium in diaria febre.

Contra hanc ſolutionem inſtatur ſic: quia ſaltem ſequitur facultatem vitalem, ſeu pulſificam magis pati, & labefactari in diariis febribus, quàm in putridis; cùm in diariis neceſſariò plures ſpiritus deficiant per amiſſionem formæ ipſorum à qua vitalis virtus dependebat, quod non fit in putridis febribus. Conſtat autem in diariis febribus pulſus eſſe optimos, & multò robuſtiores, aut ſaltem non debiliores, quàm in putridis febribus, non ergo in illis per putredinem corrumpitur ſpirituum forma, nec per conſequens in humoribus.

Militat etiam contra hanc doctrinam argumentum difficile quod ipſe Author adducit contra ſe: nam in febre hectica calor in facto per putredinem firmatur in partibus ſolidis viuentis;ergo ſi per putredinem mutant formam, adquirunt neceſſariò formam cadaueris, quæ neceſſariò ſequitur ad formam noſtram viuentis; ſed forma cadaueris frigiditatem expoſcit, hominibus defunctis demonſtrantibus id; ergo forma quæ adquiritur per putredinem in partibus ſolidis viuentis in quibus vltimatur calor ſaltem in quarta ſpecie hecticæ non expoſcit calorem illum febrilem, imò potiùs ipſi connaturalis eſt frigiditas;vnde in hectica febre inintelligibilis eſt independentia caloris febrilis, ſeu ipſius vltimatio.

Propositæ difficultati respondet Author; in hectica febre non corrumpi totum membrum solidum, sed partes aliquas tenues ipsius, quæ mutant formam petentem calorem illum febrilem; talis autem forma, quæ in ipsis subsequitur, minimè est cadauerica, vtpotè hæc requirit totum organicum præcedere, vnde si forsan digitus scindatur, aut vratur, non adquirit formam cadaueris, sed alterius mixti; vnde etiam partes illæ tenues quæ putrescunt in hectica adquirunt formam aliam mixti, calorem petentem ex propria natura: Insuper addit, quòd forma cadaueris est generica, sicut & forma viuentis, ac proindè, quemadmodum dantur viuentia aliqua frigida, aliqua calida, possunt etiam dari formæ cadaueris aliquæ, quæ sint frigidæ, & aliquæ quæ sint calidæ; vnde licèt in prædictis partibus quæ in hectica putrefiunt pereat viuentis forma, & inducatur forma cadaueris, nihilominùs poterit ab ipsa pullulare calor febrilis.

Plura inuoluit hæc solutio, quæ difficilia apparent; nam si partes tenues seu halituosæ membri solidi solùm putrefiunt in hectica, videtur non sufficere ad hecticam constituendam; quia in aliis febribus putridis, plures partes tenues resoluuntur, & ægrotantes extenuantur, quin febre hecticâ corripiantur; ergo non sufficit ibi esse putredinem in partibus vaporosis, seu tenuibus, ad febrem hecticam constituendam. Nec probat, non induci in ipsis sicut in digito vsto, aut amputato cadaueris forma; hæc enim solùm requirit quòd præcedat forma viuentis; quæ licèt in toto exposcat organizationem, non verò in qualibet parte, & sic sine fundamento assumitur, quòd necessariò debeat præcedere tota organizatio in natura, vbi cadaueris forma sit introducenda; quod autem difficilius est affirmare aliquam formam cadaueris esse, quæ calorem ità intensum sicut febrilem exposcat: nam si solùm viuentia sensitiua cadauerosa redduntur, corrupta viuentis forma, & hucusque nullum vidimus defunctum quòd calorem sibi comitem habeat, quâ ratione possumus æquè de forma cadaueris philosophari, sicut de forma viuentis; etenim plura viuentia videmus frigida; nullum verò cadauer vidimus hucusque calidum; si ergo fateatur partes solidas reddi cadauericas per putredinem, impossibile videtur in ipsis vltimari febrilem calorem.

Tandem argumentor contra præcipuum fundamentum nostri Primarij: forma quam denuò adquirit res putrida per putredinem, non petit calorem ex propria natura; ergo ruit totum fundamentum. Antecedens probatur ex doctrina Philosophi quam ipse admittit in solutione ad secundum argumentum quod adducit contra se, nempè, quod quando humor putrefit, pars ipsius tenuis in vstilagines, seu fuligines conuertitur, crassum verò eiusdem humoris in cineritium vertitur. Quapropter aiebat Philosophus 4. *Meteororum, cap.* 1. *Quæ putrescunt, primò humescunt, deindè siccitatem contrahunt, & tandem terra & cinis fiunt.* Vnde sic premo assumptum: nam de fuliginibus per putredinem eleuatis nullus dubitat, neque iste Doctor, quòd differant specie à materia putrida, & quòd sint causæ immediatæ febris; & insuper quòd ex propria natura habeant illum calorem, vnde digladiatio, & peculiaris sententia huius Doctoris solùm tenet quoad partem crassam rei, seu humoris putridi, quam cineritiam vocat Philosophus; sed in tali parte ratione putredinis adquisita est talis forma, & tamen terrea, & cineritia dicitur talis pars; ergo potiùs petit frigiditatem, quàm calorem excedentem, vtpotè quidquid terreum est potiùs frigidum est, quàm calidum, ac per consequens res putrida si mutat formam, ratione illius non petit calorem illum febrilem; & sic prorsùs tollitur intelligentia vltimationis caloris in causa mediata febris in quo stat lis præsens.

Id verò quod de fuliginibus naturalibus docet, difficillimum etiam esse videtur; imò potiùs fateri debet quòd quando per nimiam constipationem à frigore factam, aut plenitudinem nimiam excitatur febris, nulla alia sit causa inducens putredinem in humoribus, aut spiritibus, quàm fuligines naturales, quæ tunc temporis nimis detinentur, eò quòd ipsarum transpiratio impeditur; aut tenetur in casu adducto assignare causam putrefacientem præter fuligines naturales.

Alterius Primarij nostri opinio noua explicatur.

Doctor Martinez Primarius noster in suis manuscriptis peculiarem modum sibi videtur machinari, quo clarè intelligatur caloris febrilis vltimatio, seu independentia in causa, quin res putrida necessariò mutet nouam formam ratione putredinis calorem illum intensum petentem. Docet itaque ratione putredinis, sic alterari humores, aut spiritus, vt eleuentur fuligines ex propria natura calidissimæ in quibus diuersa forma est, ac in re putrida, à qua eleuantur exposcens calorem illum, fuliginibus quidem naturalem, & sibi debitum, viuenti autem violentum: cúmque viuens ab ipsis violenter calefiat, hinc fit vt iterum humores, aut spiritus calefiant, tum à calore præternaturali viuentis, tùm etiam ab ipsis fuliginibus putridis, & noua fiat, & maior eleuatio fuliginum, & putredo intendatur; vndè à calore fuliginum immediatè causatur febris, & idem calor conseruat in materia putrida ex qua eleuantur, calorem in facto, aut independentem ab alia causa, quæ non sint fuligines ab ipso eleuatæ, & durat fuliginum eleuatio toto tempore actionis circa substantiam putridam, vsquedum actione Naturæ corrigatur materia putrida ab eodem calore, propter ipsius materiæ diuersam dispositionem, & tunc mutatur in sedimentum, aut pus, & cessat omninò fuliginum eleuatio, & febris. Differt ergò hæc opinio à præcedenti in hoc solùm, quia præcedens asserit, non tantùm in fuliginibus, sed etiam in humoribus formam mutari ratione putredinis calorem illum petentem. Hæc autem asserit, fuligines eleuatas per putredinem esse solùm calidas ex propria natura, quæ conseruant, & producunt talem calorem febrilem in viuenti, & in humore putrido ex quo eleuantur, qui paulatim in fuligines mutatur, excepto terreo, & cineritio ipsius, quod tandem emendatur à Natura, iuuantibus etiam auxiliis, & vertitur in sedimentum, aut pus, nam quidquid fuliginosum est, & in fuligines vertitur, euanescit, & resoluitur proprio calore,

calore, vt hinc conftet id quod veriffimum iu-dico,nempè, totam materiam coniunctam cau-fantem actualem febrem,& acceffionem refolui conuerfam in fuligines, cineritio folùm, & ter-reo remanente in foco.

Probat Affumptum ex Galeno 1. *de diffe-rentiis febrium*, *cap*.5. vbi potiùs modum repe-titionis per circuitum in febribus oftendit, & à fuliginibus quæ eleuantur actu caufari docet, quod verum eft in omni opinione: difficultas verò tantum procedit de caufa mediata,feu ma-teria putrida;an ex vi putredinis mutet formam, de quo nec verbum Galenus protulit,vt cuilibet legenti conftabit; non ergo Galenus probat id quod intenditur.Probat vlteriùs,quia fuligines, quæ ex materia putrida eleuantur folùm funt calidæ;ergo folùm funt caufa febris;proindéque folùm in ipfis conferuatur calor in facto,vtpotè in cineritio humorum, aut cuiufuis rei putridæ non potuit conferuari calor, quando tanta eft putredo,quæ cogit mutare formam,cùm potiùs frigidam naturam, & terream adquirat. Certè tamen hoc argumento planè fatetur folùm effe calorem in facto in fuliginibus, quæ funt caufæ immediatæ febris, nullâ factâ mentione de fub-ftantia putrida;ad quid ergo arguit contra præ-cedentem Primarium? Solùm enim eft Con-trouerfia circa caufam mediatam febris, quo-modò fcilicet in ipfa per putredinem conferue-tur calor in facto: nam de fuliginibus omnes conueniunt, & quòd fint diuerfæ fpecie à natu-ra putrida ex qua eleuantur, & quòd fint cali-diffimæ ex propria natura; incidit ergo in idem inconueniens.

Confirmat eandem opinionem ex Galeno 9. *cap. ex* 2. *de differentiis febrium*, vbi docet partem tenuem fanguinis conuerti in bilem, crassam in melancholiam per putredinem aut vftionem, & tamen ipfe Galenus fatetur fe-brem putridam ex fanguine diftinctam ab aliis, ergo fine mutatione formæ ipfius fanguinis da-tur febris putrida in fanguine; folùm ergo fufficiunt fuligines. Certè non videt ifte Do-ctor Galenum dixiffe, non per quamlibet vftionem ex parte tenui fanguinis fieri bilem, & ex craffa melancholiam, fed per vehemen-tiam, cùm dicat Galenus, *Quòd fi Sanguis fupra modum affetur, pars eius tenuis, &c.* Relinqui-tur ergo locus, vt putrefiat fub forma fangui-nis, quin vertatur in alios humores, vnde nihil probat argumentum.

Aliâ ratione fuadet Affumptum: quia fuper-flua eft mutatio formæ in re putrida ad vltima-tionem caloris febrilis; ergo non eft conceden-da. Antecedens probat; quia calor febrilis ha-bet fufficientem permanentiam per fuligines eleuatas vi putredinis, cùm ipfæ calidiffimæ fint ex propria natura in omnium opinione, & valeant calefacere viuens: in cuius confirma-tionem adducit experientiam per communem euentum, quo conftat tantam effe durationem febris, quanta eft duratio in refolutione por-tionis putridæ humoris facientis acceffionem, quæ priùs in fuligines mutatur; ergo à fuligi-nibus caufatur febris, & non ab humore putri-do craffo, cuius forma debeat mutari. Inanis quidem difcurfus: tenetur enim affignare, quæ fit caufa, vt fubftantia putrida, à qua eleuentur fuligines, non reducitur ad priftinam naturam, cùm putredo ipfi fit violenta, & non mutet formam: nam de fuliginibus nullus dubitat,im-mediatè fuo proprio calore, alterare viuens, & caufare febrem. Non ergo videtur ftare optimè permanentiam febris folùm per calorem fuligi-num, fi materia putrida ex qua eleuantur,& di-citur caufa mediata febris,non conferuat putre-dinem,ratione cuius eleuantur tales fuligines, aut faltem non reducitur ad naturam fuam, ra-tione cuius in ipfa dicitur vltimari calorem fe-brilem.Præcipuè tamen habet vim noftra ratio-cinatio de humore putrido,non quidem fecun-dum partem terream,& cineritiam ipfius confi-derato, fed fecundum reliquas partes quæ licèt paulatim decurfu temporis conuertuntur in fu-ligines, non tamen actu fuliginofæ funt,in qui-bus calor debet conferuari per putredinem;que-madmodum conferuatur in ipfis fuliginibus per ipfam putredinem; debet ergo affignare ratio-nem, quâ in ipfo humore putrido conferuetur calor, fine mutatione nouæ formæ.

Propofitam difficultatem intendit foluere hic Aûthor;dicendo,quòd etfi putredo conducat,ad producendas fuligines, non fequitur reliquas partes humoris putridi (excepto cineritio) per ipfam putredinem mutari in fubftantiam cali-dam ex propria natura;quia talis generatio non eft per fe à putredine, fed per accidens facta vi difpofitionis materiæ, & fic folùm refultat per putredinem calor in partibus materiæ putridæ; in quibus eft difpofitio ad ipfum calorem,veluti in igneis,& aëreis. Sed contra hanc folutionem argumentor:Omnes partes humoris putridi(ex-cepto cineritio) putredine perfeuerante mutan-tur in fuligines,vt fatetur ifte Doctor;ergo licèt partes ex fe non effent difpofitæ, tamen ratione putredinis feu efficientis putridi conuertuntur in fubftantiam calidam ex propria natura,in fu-ligines videlicet; ergo in eifdem partibus mate-riæ putridæ priufquam actu in fuligines permu-tentur ratione ipfius putredinis debet conferuari calor in facto, quemadmodum in fuliginibus, præcipuè cùm in ipfis partibus detur correfpon-dentia ad elementū ignis,& aëris;ratione cuius in ipfis debet inueniri idonea difpofitio ex par-te materiæ, vt ratione putredinis vltimetur ca-lor febrilis, quemadmodum in fuliginibus.

Si iterùm refpondeat, quòd dum totus hu-mor putridus in fuligines conuertitur (feclufo cineritio) non eft immediatè per putredinem, fed propter alterationem factam ab ipfis fuligi-nibus, aut ab alio calefaciente ad quod non eft neceffe formam nouam induci in illa materia petentem calorem, vt conftat in aqua quæ fo-la alteratione à calore facta conuertitur in va-pores quin mutet formam.Contrà fic vrgeo fo-lutionem: nam licèt à calore poffit aliqua fub-ftantia attenuari, & mutari in vapores: tamen in cafu adducto nihil valet; nam fuligines quæ primò eleuatæ fuerunt ex materia putrida ra-tione putredinis comparârunt naturam cali-dam; ergo cùm reliquæ partes materiæ putri-dæ, ab agente putrefaciente fint alteratæ, & actu alterentur, ex vi ipfius putredinis adqui-runt naturam calidam, & conuertuntur in fuli-gines,ac proindè non ab agente calido præcisè, fed calido putrefaciente, qualis eft calor fuli-ginum per putredinem eleuatarum alterantur, nec ab agente calido non putrefaciente altera-retur illa materia, nec excitaretur febris; quia non eleuarentur fuligines putridæ habentes na-turam

turam pro febre putrida. Id verò quod adducit de aqua attenuata nullius est momenti : nam præterquam quòd plures tenent mutâsse formam, dum in vapores est conuersa; nihilominùs vapores aquæ per calorem eleuati,non sunt calidi ex propria natura,cùm reducantur ad frigiditatem seclusо extrinseco calefaciente,secùs fuligines per putredinem eleuatæ : Ruit ergo prorsùs solutio.

Specialiùs etiam contra eandem opinionem argumentor : quia in febribus putridis intermittentibus, in quibus viuens ad infebricitationem accedit; saltem nostro modo intelligendi fuligines non sunt,nec calor in viuenti tempore intermissionis; seu infebricitationis, vt iterùm febris eiusdem naturæ, & conditionis redeat; & forsan cum maiori intensione, vt quotidie experimur; ergo calor febrilis non vltimatur in causa seu in materia putrida à calore fuliginum, & viuentis, qui quidem alterando materiam putridam in ipsa conseruat calorem ipsum febrilem pro duratione, & permanentiâ febris. Antecedens constat, quia fuligines quæ actu causabant accessionem, & tota portio humoris in fuligines conuersa omninò resoluitur in ipsa accessione; solùm cineritio, & terreo in foco remanente, in quò potiùs dispositio est ad frigiditatem, vt fatetur iste Author; ergo nihil est, quod possit conseruare calorem in facto in humore putrido in hac opinione.

Si respondeas: febres periodicas intermittentes repetere,quia humor qui habet rationem materiæ antecedentis denuò fluit ad focum putredinis;vbi obstruendo,& prohibendo ventilationem,nouam generat putredinem,fateor libenter ità accidere; tamen ex eo sequitur minimè esse necessarium,quòd fuligines conseruent calorem in materia putrida; nec in cineritio; proindéque non erit necessarium ad permanentiam febris, quòd calor fit in facto, aut vltimatus in humore aut materiâ putridâ, quæ est causa mediata febris, atque adeò ideò febrilis circuitus, seu typus redit in intermittentibus febribus, quia denuò fluit humor, quia habet rationem materiæ antecedentis ad focum putredinis, seu ad partem quæ propter suam debilitatem habet rationem foci,vbi denuò putrescit propter prohibitam ventilationem, & obstructionem, & propterea fit reditus ipsius febris; sed ad hoc non est necesse neque in materia antecedenti, nec in cineritio conseruari calorem à fuliginibus, nec à viuenti ab ipsis calefacto; seu alterato; cùm supponantur resolutæ fuligines tempore intermissionis, præterquam quod etiam non calefieret cineritium relictum ex putri materiâ febris repeteret propter adductam rationem; ergo ad ipsius durationem, & permanentiam frustrà ponitur calefactio à fuliginibus circa materiam putridam, vt in ipsa dicatur calor ille in facto, seu vltimatus.

Tandem vrgeo etiam specialiter eandem sententiam ab inconuenienti, nam ex ea sequeretur omnes febres continuas esse continentes ex se de genere accrescentium : Probatur sequela, quia putredo facit per eleuationem fuliginum, & rursùs fuligines eleuatæ, pro maiori eleuatione, & permanentiâ caloris; ergo cùm in febribus putridis continuis semper fit putredo intra vasa, ex vi illius semper erit accrescens febris quæcunque continua; vsque dum corrigatur putredo, aut ab ipsa Natura, aut ex vi auxiliorum, cuius contrarium experientia testatur ; non ergo conseruatur calor in facto in causa mediata febris à fuliginibus, vt tenet noster Doctor, & Primarius. Aliâ ergo viâ debemus ostendere vltimationem febrilis caloris ex vi putredinis.

Opinio Doctoris Michaëlis à Barreda.

Nec in controuersia ità ardua præter mittere volui acutissimi nostri Primarij Barreda opinionem, affirmantis, rem putridam ex vi dispositionum putredinalium reddi incapacem, & improportionatam, vt à propria forma patiatur, & reducatur ad propriam, & antiquam temperiem, licèt ab alio agente extrinseco possit alterari, respectu cuius non erit improportionata materia : Et hac ratione calor ille inductus ab agente putrefaciente in materia putrida conseruatur sine mutatione formæ, propter improportionem quam habet forma rei putridæ cum ipsa re ratione ipsius putredinis; sic docet constare ferrum minutissimè diuisum à nostro calore minimè alterari in ventriculo;optimè verò in ventriculo alterius animalis ; cuius euentus nulla alia ratio assignari potest nisi proportio vnius passi circa vnum agens, quam non habet circa alterum ; idem ergo de materia putrida philosophandum : & sic nihil mirum si à propria forma pati non possit, & reduci ad naturalem temperiem, propter improportionem quam cum ipsa habet; & sic perseuerat ille calor immodicus in illa, etsi violentus ab agente putrefaciente etiam in ipsius absentia: Quo benè stat, vt à forma rei putridæ non possit propulsari talis calor, cùm non possit ratione putredinis reduci ad priorem, & antiquam temperiem. Et cùm rursùs inquirat Doctor iste, à quo conseruatur calor ille in materia putrida; cùm ex vna parte certum sit, nec à forma; nec à natura illum conseruari, cùm potiùs sit violentus; & ex altera agens extrinsecum putrefaciens semotum, & absens sit, Respondet calorem esse qualitatem permanentem quæ non dependet in fieri, & in conseruari ab agente sicut lumen; indéque solùm posse deficere, aut deficiente subiecto, aut per contrariam qualitatem : cúmque subiectum non deficiat, vtpotè perseuerat res putrida in qua est receptus calor; solùm restat, quòd corrumpatur à frigiditate (supponit enim non propulsari à forma rei putridæ, quia est agens improportionatum respectu illius materiæ) sed vbi nullum est agens frigidum à quo corrumpatur, necessariò debet permanere calor, vtpotè supponit ibi non esse agens frigidum, quando celebratur putredo: nam si esset forsan ille calor, tolleretur; & non resultaret febris;ergo calor ille à seipso conseruatur, quia est qualitas permanens sicut conseruantur substantiæ : aut poterit dici, quod à causa vniuersali conseruatur: quo constat permanentia, seu vltimatio caloris febrilis in re putrida; tum quia ipsa reduci non potest; tum etiam quia calor ex se conseruatur per defectum contrariæ qualitatis,aut à causa vniuersali.

Miror tamen virum adeò acutum, post prolixam valdè orationem rem ità arduam, tam obscuram reliquisse ; claudicat enim eius resolutio ; quia non assignat causam, seu dispositionem,

tionem, ratione cuius res putrida impropor-tionata manet ratione putredinis,vt formâ non poſſit ſe reducere ad ſuam naturalem tempe-riem; neque intelligibile eſt poſſe alterari ma-teriam putridam, ſeu frigefieri ab extrinſeco agente, & non à propria forma; ſiquidem ipſa magis applicata eſt, & habet efficaciam ab in-terno principio producendi proprias qualitates in propria materia, præcipuè in abſentia agen-tis, quod produxit calorem illum violentum in eadem materia; ſi ergo forma aquæ, & metal-lorum ſemoto agente violenter alterante,quan-tumuis materia alteretur per liquationem, & quantumuis aqua in vapores conuertatur, & fiat variatio in primis & ſecundis qualitatibus agunt in propriam materiam, & ſe reducunt ad naturalem temperiem, etiamſi qualitates per-manentes in tali materia ſint productæ; quia tales ſunt violentæ reſpectu ipſarum forma-rum: Sic ſimiliter etiamſi calor ille putredinalis ſit permanens, cùm tamen ſit violentus reſpe-ctu formæ rei putridæ, poterit potiori ratione ab ipſa pati, & alterari, quàm ab agente frigi-do extrinſeco. Quod verò adducit de cauſa vni-uerſali chimæricum eſt, cùm ea ſolùm concur-rat ad exigentiam alicuius cauſæ naturalis; ſed nulla eſt exigentia conſeruationis illius caloris febrilis in materia putrida;ergo fruſtrà recurrit ad cauſam vniuerſalem;aliàs etiam conſeruaret calorem violentum in aqua contra internum impetum formæ; ſi ergo forma rei putridæ eſt violéta per calorem illum productum ab agente putrido iam ſemoto,cur cauſa vniuerſalis debet conſeruare illam qualitatem violentam contra internum impetum cauſæ particularis? Quan-doquidem ipſi conceſſit virtutem producendi qualitates naturales, & expellendi violentas; debebat ergo aſſignare diſpoſitionem in re pu-trida impedientem reductionem, in quo plures Doctores ex ſuprà citatis peccauerunt.

Propria Sententia exponitur.

Nec miremini, ſi in re ità arduâ, in qua tot ingenia fluctuarunt, prolixâ oratione proceſ-ſerim; quandoquidem ferè omnes, & principa-liores modos dicendi vſque ad noſtrum ſæcu-lum congregaui: Specialem tamen proponam à nullo hucuſque adductum conformem valde noſtris principiis; *libello noſtro de Elementis*, adductis, vbi latè diffuséque probauimus teſti-moniis Philoſophi, Hippocratis, & Galeni; nec non efficaciſſimâ ratione, elementa formaliter manere in mixtis, refractis tamen eorum qua-litatibus pro latitudine formarum quæ mediæ ſunt ad formam mixti, & compoſſibiles cum ipſo: Quâ ſuppoſitâ doctrinâ tanquam proba-bili, cuius fundamenta poterit quis videre in noſtro primo Volumine. Dico ergo in præſenti controuerſiâ, optimè poſſe in materia, ſeu hu-moribus putridis conſeruari calorem in facto ab agente putrefaciente productum ſine corru-ptione formæ ipſius rei putridæ, eò ſolùm quòd qualitates illæ quæ in elementis calidis erant refractæ per actionem, & reactionem reliquo-rum, iam denuò per alterationem agentis pu-trefacientis intenſiorem calorem inducentis in ipſis reſurgunt, & à propriis formis elemento-rum calidorum conſeruantur ſine corruptione formæ mixti, cuius ſunt formæ mediæ, & om-ninò compoſſibiles cum ipſa. Quo bene ſtat, vt licèt calor ille productus in re putrida ſit vio-lentus formæ mixti, nihilominùs conſeruetur contra internum ipſius impetum à formis ele-mentorum calidorum, quia ipſa ex propria na-tura petunt maiorem,& maiorem intenſionem, vſque ad ſummum.

Dices: calorem illum non eſſe vltimatum, neque habere durationem ſeu permanentiam requiſitam pro febre: nam cùm partes elemen-torum frigidorum ſint iuxta poſitæ, ab earum frigiditate fiet remiſſio caloris putredinalis in-ducti in partibus igneis & aëreis; proindéque fiet reductio, & attemperatio in qualitatibus eo modo ac in primo fieri mixtionis: non ergo per manebit ille calor iuxta noſtrum modum philoſophandi.Reſpondeo facilè:quòd in primo fieri mixtionis elementa fuêre vltimò applicata, & diuiſa per minima, & per conſequens fuerunt alterata tota alteratione poſſibili, ità vt omnes eorum qualitates refractæ iam maneant ſine ex-ceſſu ſufficienti ad actionem & reactionem. Vn-dè quando in elementis calidis ex vi putredinis reſurgit maior calor,ſemper neceſſariò prævalet ſupra frigiditatem reliquorum elementorum, quorum qualitates iam ſupponuntur refractæ in primo fieri mixti, & nunc denuò magis remit-tuntur per nouam intenſionem caloris quem recipiunt à partibus igneis, ratione agentis pu-trefacientis, & ſic talis calor independens eſt in humoribus putridis, & verè vltimatus à pro-pria forma elementorum conſeruatus, donec aut ab ipſa natura reſoluitur talis humor medio calore ipſo, aut vi auxiliorum cauſa antecedens euacuatur, & emendatur putredo.

Rogabis: Si calor ille eſt violentus reſpectu formæ mixti informantis humorem, aut ſpiri-tum putridum, etiamſi ſit naturalis elemento igneo, aut aëreo, cur non ſit reductio à forma mixti contra internum impetum elementi,ſicut conſeruatur ab elemento contra internum im-petum formæ mixti.

Reſpondeo, quòd licèt quælibet ex dictis formis habeat natiuam propenſionem ad ſuas qualitates naturales; hoc non tollit, quominùs calor febrilis inductus per putredinem in ma-teria putrida habeat vltimationem, & ſufficien-tem permanentiam à propria forma elemento-rum petente illum calorem tanquam ſibi natu-ralem, etiamſi ſit contra internum impetum al-terius formæ, ſicut etiam eſt contra internum impetum formæ ipſius viuentis, & nihilominùs perſeuerat conſeruatus à forma elementi. Quod totum etiam inuenitur in fuliginibus, in quibus à propria forma conſeruatur calor febrilis, tan-quam in cauſa immediata, etiamſi ſit contra internum impetum viuentis, & reliquorum ele-mentorum componentium ipſum mixtum fuli-ginoſum; non ergo tollit permanentiam calo-ris violentia ipſius reſpectu formæ mixti.

Obiicies vlteriùs: Sequi ex noſtra concluſio-ne,per quemlibet calorem iræ,aut laboris exci-tari febrem calefactis partibus igneis, & aëreis humorum, aut ſpirituum, aut ipſius viuentis ab immodico illo calore,& conſeruato à forma ip-ſorum elemẽtorum calidorum;imò etiam ſequi-tur per iram,aut laborem,aut à quolibet agente calefaciente ſemper accendi febrem diariam,hu-moralem, & hecticam, quia partes ſeu elemen-ta calida in ſpiritibus, humoribus, & partibus

ſolidis accenduntur.Reſpondeo:quòd per iram, aut laborem licèt calefiant omnia corpora mixta quæ ſunt in nobis, non tamen excitari febrem, vſque dum vltimatur talis calor in aliqua ex dictis ſubſtantiis; vltimatur tamen præcedente putredine ſolùm in ipſis, & non per ſimplicem alterationem;etenim hæc non ſubuertit modum ſubſtantiæ requiſitum pro forma mixti, & ſic ab ipſa fit reductio ad naturalem ſtatum; dum verò calor producitur in aliqua ex dictis ſubſtantiis per putredinem variatur modus ſubſtantiæ, & humidum à ſicco ſeparatur, partéſque elementales non ſunt ità congregatæ, & vnitæ qualiter ad formam mixti requiritur, & ſic eius virtus effœminatur,nec poteſt præualere ſupra virtutem formæ elementalis,quæ quantò magis eſt ſeparata, tantò magis conſeruat ſuas qualitates in gradu intenſiori; vnde per putredinem ſolùm redditur in facto,& permanens in partibus igneis, & aëreis elementorum,ratione cuius partes magis ſeparantur inter ſe; & ſic non poſſunt reagere frigidæ in calidas, & quia calidæ ab extrinſeco agente intenſiùs ſunt calefactæ; & inſuper quia per hanc ſeparationem partium variatur modus ſubſtantiæ connaturalis, & debitus formæ mixti,ratione cuius ità effœminatur, vt eius actio non poſſit præualere contra actionem elementorum, à quibus calor ille conſeruatur, nec inducitur ſimul, & neceſſariò complicatio omnium febrium per calorem iræ aut laboris, ſed ſolùm in illa ſubſtantia priùs quæ magis eſt diſpoſita ad putredinem,& hoc tenet in omni opinione.

Rogabis vlteriùs: ſi ille modus ſubſtantiæ variatus per diſſolutionem partium humidarum à ſiccis in re putrida eſt ipſi violentus, cur à propria forma non reducitur ad modum ſubſtantiæ naturalem.

Reſpondeo,ſuppoſito experimento euidenti, quod res putrida nunquam redit ad ſtatum naturalem quantumuis à Natura alteretur,ideò eſſe, quia plures partes per putredinem ſunt reſolutæ quarum adquiſitiò eſt impoſſibilis ex vi nouæ proportionis, quam elementa adquirunt. Quod totum patet clariſſimè in adquiſitione ætatum, præcipuè in ſenectute, in qua temperamentum, quod adquiſiuit viuens ex vi putredinis naturalis, & ſeparationis partium, tum in primis,tum in ſecundis qualitatibus eſt ipſi violentus, vtpotè ex vi illius tendit ad interitum, ſeu corruptionem, & tamen forma viuentis ità effœminata manet,vt impoſſibilis ſit reductio ipſius ad ſtatum naturalem (àliàs in æternum duraret viuens;) ergo potiori iure per putredinem violentam variato modo ſubſtantiæ dicto ità effœminatur virtus formæ in re putrida vt impoſſibilis ſit ipſius reductio ad naturale temperamentum, neque in primis, neque in ſecundis qualitatibus propter diuerſam elementorum proportionem, quæ vi putredinis & reſolutionis, & ſeparationis partium fuit adquiſita in re putrida: Vt hinc conſtet non eſſe optimam illationem, qualitas illa putredinalis eſt violenta formæ rei putridæ, ergo res putrida ſe reducere debet, & qualitas illa ſeu calor debet euaneſcere ſemoto putrefaciente, aut debet in re putrida produci noua forma calorem petens febrilem, vt aiebat Primarius ſuprà citatus. Quo modo philoſophandi poteſt defendi, non eſſe neceſſariam formæ mutationem in re putrida vt conſeruetur calor ab agente putrefaciente inductus; ſed ſufficere non eſſe contrariam qualitatem corrumpentem calorem, quamuis non admittatur doctrina de præexiſtentia formali elementorum in mixtis.

Dico ſecundò: Poſſe ſaluari permanentiam caloris febrilis, & ipſius vltimationem in febre putrida intermittente, quin remaneat in materia putrida ſeu cineritiò, aut parte craſſa ipſius aliqua alteratio à calore fuliginum, aut viuentis, vt aiebat noſter Martinez. Conſtat hæc concluſiò ex impugnatione à nobis adducta contra hunc Doctorem. Etenim reſolutis in acceſſione fuliginibus, à quibus actu febris cauſabatur redit viuens ad infebricitationem; & rursùs, etſi cineritium frigidum actu ſit, perſeuerante debilitate in parte quæ habet rationem foci putredinis, ibi congregatur humor de nouo, qui obſtruendo excitat nouam putredinem in humore illo, qui circuitum,& nouum typum cauſat mediis fuliginibus in quas conuertitur ratione caloris putredinalis; ergo ſaluatur repetentia eiuſdem febris ſine calore in facto in cauſa mediata ipſius in febre putrida intermittente, ac proindè non eſt neceſſarium remanere in ipſa alterationem, ſeu calorem communicatum à fuliginibus, & à viuenti, vt permaneat & vltimetur, aut fiat eiuſdem febris reditus.

Nec valet ſi contra noſtram opinionem dicat aliquis: ſequi per vſum frigidorum omninò extingui febrem, reductis partibus igneis, & aëreis ad antiquam temperiem quâ gaudebant in compoſitione eiuſdem mixti quando erant refractæ ipſorum qualitates: Non inquam valet, nam præterquam quòd hoc argumentum tenet contra omnes Doctores aſſerentes, non amitti formam rei putridæ per putredinem, & contra noſtrum Doctorem Martinez: Nihilominùs facilè ſoluitur ſi dicamus, per potionem frigidam intempeſtiuè propinatam denuò conſtipari vias, & humores crudos, ſeu putridos reddi contumaciores, & magis diſpoſitos ad putredinem, quo fit vt febris potiùs diuturnior reddatur, quàm extinguatur: ſi tamen tempeſtiuè propinetur, ideſt ſuppoſitâ conctione materiæ, hinc poterit extingui febris, ex eo quòd roborata Natura expellat cauſam morbificam, vbi ſubiectabatur calor, & hac ratione libenter fatemur febrem euaneſcere per potum frigidæ, non tamen ratione ſimplicis refrigerationis, quæ ſolùm opponitur febri ſumptâ indicatione ab ipſa, nullâ factâ mentione de ipſius causâ, ratione cuius durat: Quod totum Galenus longa oratione docet 8. *lib. Methodi, cap.* 1. Verùm de his ſatis, cùm tempus inſtet vt ad diſputationem ſecundam accedamus.

DISPVTATIO

DISPVTATIO II.

De diuiſionibus ſeu differentiis Febrium in communi.

CAPVT PRIMVM.

Quotuplex ſit Febris?

GALENVS *lib.1. de differentiis febrium, cap.1.* plures & principaliores narrat febrium diuiſiones & differentias,iuxta Hippocratis mentem 6. *Epidem. parte 1. tex-tu 29.* vbi ex modo caloris quatuor differentias adducit per hæc verba : *Febrium quidem ſunt aliæ mordaces, aliæ mites ; aliæ autem non mordaces, ſed poſteà inſurgentes, quædam verò acutæ, ſed quæ manui ſuccumbunt.* Inſuper etiam ratione intenſionis caloris diuidit febrem ex eo quòd quædam ſunt *ſtatim vrentes*; aliæ verò *ſemper debiles*, ſeu *puſillæ*. Deindè ex accidentibus tangenti inductis aſſignat alias febrium differentias, nempè ſalſuginoſas, flatibus plenas, & aſpectu graues alias ; & nonnullas ad manum humidas ; tandem ex accidentibus ſeu coloribus humorum, quos in ægrotantibus conſpicimus, alias affert diuiſiones, iuxta quam conſiderationem alias febres vocat rubicundas, alias verò pallidas. Has omnes diuiſiones commu-niter adducunt Authores, & præcipuè Doctor Matamoros *Tract.1. de febribus, diſput.1.* vbi longâ oratione exponit Hippocratis, & Galeni doctrinam circa diuiſiones adductas. Cæterùm, quia ad vſus medicos paruam vtilitatem continent, ne inutiliter tempus teramus, breuiter ipſas febrium differentias percurremus, iuxta magis genuinam expoſitionem ; vt indè ad diuiſionem febris magis neceſſariam properemus.

Per febres igitur mordaces intelligit Hippocrates hecticas febres, necnon etiam quæ ex humore melancholico, & atrabilario dependent; eò quòd ratione ſiccitatis calor febrilis acuitur, & mordacitatem comparat, quâ ratione dicitur à Philoſophis lima caloris. Et proptereà Galenus 4.*de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.2.* docuit ſiccitatem calori adiunctam mordacitatem cauſare ; cùm ergo febres hecticæ,& quæ à melancholico ſucco dependent,ſiccitatem habeant adiunctam, ratione cauſæ meritò dicuntur mordaces, quia ad tactum calor ipſarum mordax apparet. Deindè per febres mites intelligit ſanguineas & diarias, quæ miti, & ſuaui calore diſtinguuntur à putridis febribus, quâ ratione putredinis calorem habent mordacem & fumoſum,comparatione factâ cum calore febrium diariarum, & ſanguinearum ſine putredine, licèt verum ſit etiam quòd febres, quæ ex putredine ſanguinis oriuntur, non ſunt ità mordaces,ſicut quæ ex melancholia,& atra bile fiunt propter humiditatem ſanguinis, quæ obtundit caloris acrimoniam, & efficaciam.

Inſuper per febres *non mordaces, ſed poſteà inſurgentes* intelligit pituitoſas febres ; nam cùm pituita ſit frigida & humida ex propria natura, non ità facilè accenditur,ſed lentè putreſit, ſicut lentè etiam accenditur lignum viride ; neque enim ab initio multam emittit flammam, ſed fumoſam caliditatem cum vapore permixtam, quo fit, vt pituitoſæ febres primis diebus non habeant calorem mordacem quouſque augeatur febris, & accendatur ipſius cauſa, & hanc ob rationem dicuntur non mordaces, ſed poſteà inſurgentes. Prætereà etiam adducit alias febres acutas, ſed quæ manui ſuccumbunt ; huiuſmodi autem ſunt bilioſæ febres, quæ quia ab humore tenui calido, & ſicco dependeant, illicò apparent acutæ, & primo occurſu calor ipſarum mordax apparet, poſteà tamen à temperie manûs euincitur, laxatâ cute ab ipſius humiditate, & reſolutis tenuibus fuliginibus, & proptereà imminutè à manu dicuntur febres bilioſæ, & non comprehenduntur ſub membro febrium mordacium ; quia etſi reuerà mordaces ſint primo occurſu bilioſæ febres propter ſiccitatem cauſæ ; tamen quia habent illud proprium, quòd à manu vincantur, conſtituunt peculiarem febris differentiam.

Secundam in ordine diuiſionem dedit Hippocrates per intenſionem, & remiſſionem caloris ; ſecundum quam conſiderationem *febres ſtatim vrentes* vocauit, quæ illicò accenduntur nimis, ſicut ardentes & acutæ ; è contrà verò *febres ſemper debiles*, ſeu *puſillas*, quæ lentè accenduntur, quales ſunt febres chronicæ, quarum calor non eſt vrens, ſed paulatim & longo tempore corpus exſiccat.

Tertia in ordine diuiſio ab Hippocrate adducta datur per materiam, quâ ratione tactui apparent quædam febres ſalſuginoſæ, qaarum nomine intelligunt omnes hecticas febres, quia in ſubiecto ſicco, & aſpero ſubiectatur calor febrilis. Meritò tamen febres melancholicæ bilioſæ, & atrabilariæ poterant dici hac ratione ſalſuginoſæ ; ſicut dicuntur mordaces propter coniunctam ſiccitatem, quarum nullus Author mentionem fecit, nec contineri dixit ſub febribus ſalſuginoſis, forſan quia calor non ſubiectatur in parte ſolida ; ſicut in hecticis febribus, quæ ratio friuola mihi apparet : quandoquidem ſiccitas ſola eſt quæ inſuauitatem cauſat in calore febrili, ratione cuius ſalſuginoſæ dicuntur febres.

Maior tamen diſſenſio eſt circa febres flatibus plenas, & aſpectu graues ; in qua Valleſius noſter *ſuo libello de differentiis febrium* tenet per huiuſmodi febres eſſe intelligendas malignas, & peſtilentes ; quæ quia exanthemata in cute habent, & excreſcentias, dicantur meritò flatulentæ : addimus etiam aſpectu graues propter accidentia, & ſymptomata maligna, iactationes, & inquietudines, quas in ægrotantibus videmus. Mercatus autem cum noſtro Vega ſub hoc membro comprehendi diarias febres docent, quæ licèt in ſe graues non ſint, apparent tamen graues illis qui nondum ipſarum naturam cognouerunt, & ratione tactûs, qui intenſum, & extenſum calorem in ipſis percipit, & quia dependent à ſpiritibus ; qui magis ad flatûs naturam accedunt.

Hæc tamen expoſitio aliena videtur à veritate ; cùm calor febrilis diariæ ſit facilis tolerantiæ, nec mordax apparet, neque accidentia vlla inducat grauia, imò potiùs ex tolerantia ægrotantium

ægrotantium facili abſque vlla moleſtia colligimus febrem eſſe diariam non primo aſpectu graues dici poterunt, neque flatibus plenæ; ſiquidem dependentia à ſpiritibus non inducit aliquod ſignum externum flatulentiæ.Quapropter veriùs iudico, potiùs per febres alias quas Hippocrates vocat *ad manum humidas*; eſſe intelligendas diarias febres, quæ nullam mordacitatem tactûs repræſentant, propter benignitatem ſpirituum à quibus dependent.

Tandem in vltima diuiſione,quæ ex varietate colorum deſumitur,notat Valleſius, potiùs eſſe diuiſionem coloris quàm febris;re tamen verâ, accidentalis vardè eſt, licèt negari non poſſit conducere ad cognitionem humoris à quo dependet febris, proindéque ad ipſius medelam, vt tutiùs indicationem ſumere poſſimus à cauſa, & ſic non eſt omninò reiicienda.

Celebrem aliam, & ad vſus medicos magis neceſſariam diuiſionem aſſignauit Galenus 1.*de differentiis febrium, cap.*1. *citato*, ratione materiæ in qua ſubiectatur febrilis calor; & iuxta hanc conſiderationem diuiſit febrem in hecticam, putridam, & diariam; per diuerſam materiam, ſeu ſubiectum in quo vltimatur calor febrilis; nam ſi in partibus ſolidis viuentis vltimetur, dicitur hectica febris; ſi in humoribus, putrida, & tandem ſi in ſpiritibus, diaria. Hanc eandem diuiſionem priùs inſinuauerat Hippocrates 6. *Epid. part.*8. *text.*31. licèt per nomina diuerſa; ibi námque diuiſit febrem in continentis, continentibus, & impetum facientibus; vbi per contenta intelligit Galenus humores, per continentia partes ſolidas; per impetum facientia ſpiritibus, quam quidem diuiſionem Auicenna, & communiter omnes Medici admittunt, tanquam celebrem, & magis neceſſariam prò curatione, vtpotè ſub dictis membris omnes differentiæ febris comprehenduntur, vt infrà latiùs conſtabit.

Hecticam febrem diuiſit Auicenna *fen* 1.*lib.*4. *tract.*1. *cap.*1. in primam, ſecundam & tertiam ſpeciem, ratione diuerſarum ſubſtantiarum, quas febrilis ardor depaſcit, ſeu conſumit, etiam diuiditur diaria in exquiſitam & notham, quatenus vel ab ſpiritibus, aut fuliginibus ſolùm, quæ naturam habent impetum faciendi propter facilem ipſarum motum, dependet:quâ ratione Auicenna etiam *lib.* 4. *cap.*10. plures alias ſpecies enumerat per diuerſas cauſas mediatas, de quibus omnibus ſuo loco peculiaris erit ſermo. Inſuper, putrida febris plures continet differentias, quas Hippocrates enumerat *lib.*3. *Epidem. parte* 3. *textu* 64. clariùs tamen *lib. de natura humana, circa finem*, quem ſequitur Galenus *lib. de differentiis febrium*, & *in libris Methodi*, & *de Arte curatiua ad Glauconem*, & Auicenna *lib.*4. *Tract.*2. per plura capita ſuo ordine de variis differentiis putridæ febris agit, aut ratione diuerſi humoris qui putrefcit; & hac ratione diuidit febrem in tertianam, quotidianam, & quartanam; aut ratione accidentium, ratione quorum dicitur febris acuta, aut non acuta, maligna, peſtilens, perniciofa, ardens, lipyria, hepiala, ſyncopalis; aut ratione temporis, in quo afficit febris; & ſic alia dicitur continua, alia interpollata, ſeu intermittens, & hæc poteſt eſſe quartana, tertiana, aut quotidiana, quarum quælibet erit legitima ſi ab vno humore ſyncero oriatur; notha verò, ſeu ſpuria, ſi duplex humor per modum vnius putrefiat: Si autem quilibet ſeorſim habeat duplicem focum putredinis; ità vt fiat complicatio tertianæ, & quotidianæ, dicitur quædam febris horrida, quam communiter vocant Medici Hemitritæum.

Continua verò febris poteſt eſſe continens, aut ſynochalis, cuius dantur tres ſpecies, vna accreſcens ſemper, altera decreſcens, & vltima eundem tenorem ſeruans; ſi autem non ſit continens, poterit habere circuitus, ſeu repetitiones, & erit aut pituitoſa, aut bilioſa, aut melancholica, exquiſita, aut notha, provt fuerit impermixta, aut permixta cauſa ipſius febris, de quibus omnibus ſuo loco ſpecialiter agemus: in præſenti autem ſufficiant dicta pro generali notitia. Demum, aliam diuiſionem communiter omnes amplectuntur cum Auicenna, qui diuiſit febrem in febrem *morbum*, & in febrem *accidens*. De qua etiam in hac diſputatione erit ſpecialis ſermo; & ſic meritò in præſenti ab ipſa ſuperſedeo ne fiat inanis repetitio, & ad difficiliora propero.

CAPVT II.

Vtrùm diuiſio febris in hecticam, putridam, & diariam, ſit ſufficiens & adæquata.

EX dictis conſtat ad rationem febris neceſſarium eſſe, quòd calor vltimetur in cauſa iuxta Auicennæ doctrinam *diſputatione præcedenti* latiſſimè à nobis adductam, vt febrilem calorem diſtingueremus à calore iræ, aut laboris, qui non vltimatur. Cùm ergo febrilis calor poſſit eſſe in facto ſeu vltimatus, aut in ſpiritibus, aut in humoribus, aut in ſolidis partibus, tanquam per diuerſas cauſas, aut ſubiecta diuerſa in quibus redditur independens ratione putredinis, aut vſtionis tanquam diſpoſitione præcedenti. Hinc Galenus *loco citato* celebrem hanc diuiſionem febris in diariam per calorem in facto in ſpiritibus, in putridam per eundem calorem vltimatum in humoribus, & tandem in hecticam per ipſummet calorem in ſolidis partibus, ſeu membris independentem ſæpenumerò publicauit. Inquirimus ergo in præſenti, an hæc diuiſio adæquata ſit, ità vt nulla ſit febris, quæ non comprehendatur ſub aliquo ex dictis membris, vt meritò dici poſſit aut putrida, aut hectica, aut diaria.

Partem negatiuam, nempè quòd hæc diuiſio non ſit adæquata plura argumenta probant; ex quibus efficaciora adducam, & ſit primum: nam inter febres continentes ſeu ſynochales, eam ſpeciem adducit Galenus, quæ dicitur ſynochus ſine putredine, & ex ebullitione, ſeu ſanguinis feruore procedit quin in ipſo aliqua, nec leuis ſuſpicio putredinis inueniatur. Quo ſuppoſito tanquam firmiſſimo fundamento ab omnibus admiſſo, ſic argumentor: Talis febris non eſt hectica, nec diaria, cùm eius calor nec ſit in facto in ſpiritibus, neque in partibus ſolidis, vt per ſe patet; inſuper neque eſt putrida, cùm non dependeat ex putredine alicuius humoris, vt Galenus fatetur; ergo datur aliqua peculiaris febris, quæ nec ſit hectica, nec putrida,

putrida, nec diaria, & proindè talis diuisio non est adæquata.

Secundò: Febres quæ procedunt ex inflammatione alicuius membri, aut ex bubone, sub nullo ex dictis membris comprehenduntur;non ergo est adæquata diuisio. Antecedens probo per partes: nam talis febris non habet calorem in facto in partibus solidis, ergo non est hectica, nec dependet talis calor à spiritibus, siquidem aut communicatur per continui alterationem vsque ad cor,aut mediis fuliginibus eleuatis à parte inflammata; ergo non est febris diaria: Denique neque inter putridas febres debet numerari, quoniam præcipuum signum putridam febrem testificans sumitur ex vrinæ cruditate, ex Galeno 1. *de differentiis febrium, cap.5.* & 11. sed in febribus ex inflammatione ortis, nulla relucet cruditas in vrina, nec caloris acrimonia, nec pulsûs contractio maior, ergo huiusmodi febres non comprehenduntur sub putrida; proindéque sufficienti partium enumeratione deducitur, quòd talis diuisio non est adæquata.

Si respondeas cum nostro Vega febrem ex bubone, aut inflammatione ortam esse putridam, quoties enim ex inflammatione communicatur fuligo fumosa cordi, instari posset solutio; quia etiamsi perueniat fuligo vsque ad cor, nihilominùs nullum indicium cruditatis in vrina apparet; imò potiùs inculpata videtur, nisi corrumpantur humores; ergo etiamsi in dictis febribus quæ oriuntur ex inflammatione apprehendatur cor per eleuationem fuliginum fumosarum vsque ad ipsum; non inde sequitur inter putridas esse reputandas.

Vallesius tamen *lib.5.Controuersiarum,cap.23.* & *super 1.lib. de differentiis febrium, cap.8.* docet huiusmodi febres ex inflammationibus ortas quæ accidentia dicuntur,semper esse diarias,etsi calor mediis fuliginibus accedat ad cor; nam id non sufficit ad febrem putridam nisi ratione talium fuliginum humores quæ sunt in venis inficiantur, seu corrumpantur; etenim nisi ità fiat, vrina non potest apparere cruda, quod est signum proprium, & inseparabile febrium putridarum ex Galeno 1. *de differentiis febrium, cap.11.*ergo fuligo transmissa solùm ad cor non facit putridam febrem: sed febres ex bubonibus, aut inflammationibus ex propria natura solùm valent calefacere cor, aut per continui alterationem, aut per transmissionem fuliginum; ergo solùm faciunt febres diarias ex se; nisi forsan ità sit prauus apparatus humorum, vt per ipsorum contactum ipsos corrumpant,& fiant febres putridæ hac ratione, quæ dum ex bubone excitantur, aut ex inflammatione qualibet externâ pessimum est signum, ex Hippocrate 4. *Aphorismorum, textu 55.* vtpotè pessimum est humores esse paratos ad corruptionem, & præcipuè quando ex inflammationibus externis, ex quibus minor copia fuliginum accedit ad vasa, humores corrumpuntur prauum est signum, & frequenter malignæ febres excitantur; ità sentit Vallesius *loco citato*,& sic iure optimo dixit Hippocrates, *Ex bubonibus omnes febres malæ, præter diarias.*

Hanc Vallesij resolutionem refutat Maroja *lib.2. de diuisionibus febrium, quæst.4.* ex eo,quòd ex nullo principio deducitur, quod quando per continui alterationem, vel per eleuationem fuliginum cor calefit, spiritus necessariò succendantur, ratione quorum excitatur febris diaria: Re tamen verâ Doctor iste non calluit Vallesij mentem; etenim non tenet febres ex bubone esse diarias, quia per bubonis calorem, aut per fuligines ab illo eleuatas, necessariò spiritus putrefiant, aut accendantur; sed quia nisi ratione fuliginum humores corrumpantur, non poterit causari putrida febris, & sic ex se bubones solùm faciunt diariam febrem quæ solùm ratione fuliginum excitari potest, spiritibus minimè accensis, aut putridis; sentit enim Vallesius per solam communicationem, seu eleuationem fuliginum, ex bubonibus seu ex materia eorum putrida non immutari vrinam, & sic solùm esse febrem intra limites diariæ, nisi forsan ratione fuliginum humores corrumpantur, & excitetur putrida febris; nec ideò negat ex vi talis caloris in bubone posse accendi, & putrefieri spiritus, sicut etiam humores; docet tamen id non esse necessarium, sed fortasè fiet corruptio illius substantiæ magis dispositæ ad putredinem.

Tertiò assumptum principale suadent plures substantiæ quæ intra nos sunt, ex quarum putredine febres excitantur; quæ sub nullo ex dictis membris comprehenduntur; tales sunt lac, semen, & ventriculi alimentum; siquidem eo ipso quòd putrescunt, excitatur febris non diaria, cùm non dependeat ab spiritibus; non putrida, cùm non dependeat ab humoribus; non hectica, cùm non procedat à membris solidis; ergo datur alia febris, quæ nec sit hectica, nec putrida, nec diaria; proindéque adducta diuisio non est adæquata, & sufficiens. Vlteriùs etiam in confirmationem propositi sic arguunt Authores: nam si putrescat aliquod membrum in nostro corpore, febris quæ resultat non est diaria, nec putrida, cùm non dependeat ab spiritibus, nec humoribus: insuper neque est hectica, quia curatur indicatione sumptâ à causa, vtpotè si putredo membri auferatur, febris illicò cessat:at hectica febris simplici indicatione curatur, & minimè indicatione sumptâ à causa, ex Galeno 10. *Methodi, cap.10.* ergo talis febris sub nullo membro ex dictis comprehenditur.Denique vrgeo eandem partem,quia euacuatâ materiâ putridâ in febribus ex putredine ortis remanet distemperies, pro cuius ablatione docet Galenus esse operandum, 8.*lib. Methodi, cap.1.*per hæc verba: *Itaque si iam præsens febris est, sed causa quæ eam excitauit iam defiit, huc tantum sanandæ eius consilium dirigetur, vt refrigeretur.* Sed talis febris nec dependet ab spiritibus, neque à partibus solidis, vt per se constat; insuper, iam non dependet ab humoribus putridis, cùm supponantur iam euacuati, vtpotè docet Galenus tunc causam deesse; ergo datur febris quæ reuerà nec sit putrida, nec hectica, nec diaria.

Probabilis est communis opinio, quæ tenet diuisionem febris in hecticam, putridam, & diariam esse adæquatam, & comprehendere omnes febres: ità Auicenna in littera textûs, quem sequitur Petrus Garcia *folio 81.in suo tomo de febribus*,quem sequuntur plures Moderni nostræ Scholæ,& ratio est,nam nulla est substantia in qua calor in facto subiectetur, præter partes solidas, humores, & spiritus; ergo nulla est febris, quæ non sit hectica, putrida & diaria.

Si

Si reſpondeat aliquis, poſſe ſubiectari calorem febrilem, aut in fuliginibus, aut in alimentis corruptis in ventriculo, aut in lacte, quæ quidem ſubſtantiæ, nec ſunt ſpiritus, nec humores, nec ſolidæ partes, proindéque eſſe alias febres, quæ ſub membris adductæ diuiſionis non comprehenduntur, vt probant argumenta pro contraria parte adducta. Reſpondent huiuſmodi ſubſtantias reduci ad ſpiritus, humoréſque, ac proindè non conſtituere peculiare genus febrium diſtinctum, vtpotè febris quæ dependet à calore in facto in fuliginibus erit diaria, licèt non legitima, & ſimiliter ex alimento corrupto in ventriculo diaria excitari ſolet ſpuria, & ſic de aliis ſubſtantiis philoſophantur, vt conſtabit ex ſolutione argumentorum. Neque aliud ſignificâſſe Hippocratem 6. *Epidem. citato*, *ſect.*8. *text.*39. quando diuiſit febrem per continentia, contenta, & impetum facientia; etenim iuxta Galeni expoſitionem 1. *de differentiis febrium prope finem primi capitis*, & 2. per continentia intelligit Hippocratis partes ſolidas, per contenta, humores, & per impetum facientia, ſpiritus, & hoc ipſum admittit Valleſius noſter in expoſitione huius textûs: vnde conſtat, quòd cùm in rerum natura non detur alia ſubſtantia, in qua febrilis calor ſubiectari poſſit tanquàm in cauſa, præter continentia, contenta, & impetum facientia, & per huiuſmodi ſubſtantias intelligat Galenus partes ſolidas, humores, & ſpiritus, de primo ad vltimum deducitur, quòd nulla ſit febris, quæ non ſit aut putrida, aut hectica, aut diaria, proindéque talis diuiſio erit ſufficiens, & adæquata.

Ego verò arbitror meliùs comprehendere omnes febres diuiſionem ab Hippocrate adductam, in continentibus, contentis, & impetum facientibus, nam contenta dicuntur omnes ſubſtantiæ, quæ intra nos poſſunt putreſieri præter ſpiritus, fuligines, & partes ſolidas, vnde febris quæ oritur ex aliqua ex his ſubſtantiis, erit in contentis, quæ latiùs patet quàm putrida, licèt hanc etiam comprehendat: impetum verò facientia ea ſunt, quæcumque facilè mouentur propter ſuam tenuitatem & leuitatem, quâ ratione ſi febris detur, quæ dependeat à ſpiritibus, aut fuliginibus, erit in impetum facientibus, quæ latiùs etiam patet quàm diaria, etiamſi eam comprehendat: tandem continentia dicuntur omnes ſubſtantiæ ſolidæ, inter quas ros, & cambium enumerantur, & ſic ſi in qualibet ipſarum ſubiectetur calor, conſtituitur febris in continentibus, quæ iuxta aliquorum opinionem latiùs patet quàm hectica febris, & eam comprehendit, quâ ratione tenent febrem ortam ex putredine alicuius membri eſſe in continentibus, quo clariùs reſpondent argumento ſuprà in contrarium adducto in confirmationem tertij, nec non reliquis omnibus ibi adductis.

Cæterùm, quia probabilem iudico opinionem aientem eſſe diuiſionem adæquatam febris in putridam, hecticam & diariam propter tantorum Virorum authoritatem, qui ipſam ſequuntur, ideò operæ pretium eſt argumenta in contrarium adducta ſoluere, vt nihil intactum relinquamus. Ad primum reſpondeo, febrem continentem non putridam quæ ex ſanguinis ebullitione procedit propter ipſius nimiam plenitudinem inter diarias reputari, calor enim in ſpiritibus aut fuliginibus ſubiectatur, non in ipſo ſanguine, & ſic meritò dicitur diaria, etenim fuligines, quæ tranſpirari debebant, ventilatione prohibitâ detinentur, & cùm ſint calidiſſimæ ex propria natura abſque vlla putredine febrem producunt, aut priùs inducendo putredinem in ſpiritibus.

Secundum argumentum ex febre inflammationum, aut bubonis deſumptum ſufficienter manet ſolutum ex doctrina Valleſij ſuperiùs adductâ, vbi inter diarias nominat tales febres, quod Galenus 1. *ad Glauconem*, *cap.*2. infinuauit, & 1. *de differentiis febrium*, *cap.*5. licèt certum etiam ſit febres dictas ex inflammationibus, & bubonibus poſſe eſſe putridas, aut ſi mediis fuliginibus accedat calor ad cor, quæ quidem humores valeant corrumpere, vt tenet Valleſius, aut præcisè, quia fuligines permiſceantur cum humoribus ex loco inflammato eleuatis, & cor attingant, vt tenet Galenus 1. *de differentiis febrium*, *cap.*5. *citato*, & Auicenna *lib.*4. *fen* 1. *tract.*4. *cap.*10. de febribus apoſtematum loquens, vbi docent, quòd ſi calor ex parte inflammata per continui alterationem accedat ad cor, diaria ſolùm febris excitatur, fuliginibus putridis manentibus incarceratis intra locum inflammatum. Cæterùm, ſi ex materia inflammationis, ſeu bubonis putridæ fuligines per totum diſſeminentur, & cor malè afficiant, talis febris erit putrida, quia arteriæ grauantur, & pulſus fiunt inæquales, & calor mordax ſentitur, lotiúmque, ſeu vrina vitiatur propter permixtionem fuliginum cum humoribus in venis, & ſic febris ob hanc rationem dicitur putrida à noſtro Petro Garcia, quod Valleſius renuit concedere, niſi fuligines valeant humores corrumpere.

Ex his tertium argumentum facilè ſoluitur: nam ſi prædictæ ſubſtantiæ putridæ per continui alterationem ſolum calorem producant vſque ad cor, excitabitur febris diaria, aut calefactis ſpiritibus, & ſanguine in fieri, & iſte eſt modus veriſimilior quo excitatur diaria febris. Si verò vaporum putredo per totum corpus diſſeminetur, & ipſi vapores, ſeu fuligines permiſceantur cum humoribus in vaſis, putrida excitabitur febris, iuxta Auicennæ mentem, etſi vapores humores corrumpant, iuxta Valleſij mentem, erit putrida, quod totum probabile iudico.

Ad quartum dico cum Petro Garcia *ſuo tomo de febribus folio* 100. febrem ortam ex putredine alicuius membri eſſe hecticam partialem, quoniam calor ille febrilis dependet à calore exiſtente in facto in aliquo ex continentibus: addimus etiam ex membro illo putrido poſſe etiam excitari febrem diariam, calefactis in fieri ſpiritu & ſanguine, & hac ratione communicato calore febrili cordi, aut per continui alterationem, quòd ſi ex fuliginibus ab ipſo membro putrido eleuatis humores putreſcant, poterit etiam putrida febris excitari.

Vltimum argumentum facilè ſoluitur: ſi dicamus intemperiem illam remanentem ab euacuata omninò cauſa ſeu humore putrido, minimè habere rationem febris, quia non dependet à cauſa habente calorem in facto, ſeu independentem, habere tamen rationem intemperiei calidæ, contra quam iure optimo docet Galenus tunc

tunc eſſe pugnandum ; & licèt eam vocauerit Galenus febrem, hoc tamen fecit non toto quidem rigore ; quia ibi loquebatur ſolùm de indicationibus curatiuis exequendis,& quia ſimilis indicatio ad refrigerandum à diſtemperie ſeorſim conſiderata de'umitur ; ideò ſine rigore medico febrem nominauit remanentem illum calorem, qui ante euacuationem totius humoris putridi verè erat febris.

CAPVT III.

Vtrùm diuiſio febris in hecticam, putridam, & diariam ſit eſſentialis.

CErtiſſimum eſt in præſenti difficultate iuxta Galeni doctrinam, diuiſionem febris in hecticam, putridam & diariam eſſe principaliorem, quam ſolemnem vocant Medici, & reuerà talis eſt, quia ad vſus medicos talis conducit. Dubitamus ergo, an ſit talis diuiſio eſſentialis? Et partem affirmantem plures Authores defendunt, quam ſuadere intendunt ex Galeno 1. *de differentiis febrium,cap.*1.per hæc verba:*Quæ verò à materia ſumuntur, in qua calor præternaturam conſiſtat, maximè propriæ caloris præternaturam differentiæ ſunt.*Ex quibus verbis inferunt diuidi febrem eſſentialiter in prædicta membra, quæ ex materia diuerſa ſumuntur in qua ſubiectatur calor præternaturam, ſeu febrilis,quia nulla eſt magis propria differentia, quàm ea quæ eſſentialiter eſt ; ſed prædictæ differentiæ febris ſunt propriæ ; ergo eſſentiales cenſeri debent.

Ratione etiam fulcitur hæc eadem pars:nam calor præternaturam poteſt habere rationem habitûs, & diſpoſitionis ; ſed habitus & diſpoſitio ſpecie differunt ; ergo febris per has differentias diuiditur eſſentialiter : ſed hectica febris habet rationem habitûs, vtpotè difficilè mobilis à ſubiecto, putrida verò, & diaria habent rationem diſpoſitionis, ſiquidem faciliùs à ſubiecto ſeparantur ; ergo talis diuiſio erit eſſentialis, ſecundum quod ipſius membra important rationem habitûs, & diſpoſitionis,quæ differentiæ eſſentiales ſunt caloris præternaturalis.

Huius opinionis fuiſſe Valleſium noſtrum *lib.*4. *Controu. cap.*2. docuit etiam quidam noſtræ Scholæ Primarius in ſuis manuſcriptis ; re tamen verâ obiter videtur ipſum legiſſe, vtpotè non loquitur aſſertiuè ex ſententia propria, ſed ſolùm conditionaliter : nam poſtquam dixit Philoſophos diuiſos eſſe in diuerſas ſententias quoad differentias habitûs, & diſpoſitionis, ſic fatur : *Aliis dicentibus non differre ſpecie (quâ opinione tanquam probabili ſuppoſitâ claudicat omnino fundamentum adductum pro hac opinione) ſed ſecundum modum quendam ſe habendi eiuſdem qualitatis, etenim eadem qualitas,cùm facilè ſeparabilis ſit, diſpoſitio dicitur, cùm ægrè, habitus,ac proinde eſſe habitum, aut diſpoſitionem ſolùm eſſe modum qualitatis exiſtendi in re ſubiecta potiùs quàm differentiam:ſi horum vera ſententia eſt.*Proſequitur immediatè poſt Valleſius. *Si verò contraria ſententia quæ affert habitum à diſpoſitione ſpecie differre, verior eſt,ne tunc quidem eſt à Galeno aliquid omiſſum, &c.* Ex quo conſtat minimè Valleſium aſſertiuè pro ſua ſententia ibi locu-

tum,ſed tantum cōditionaliter,imò potiùs contrarium conſtabit infrà dum eius mentem adducemus ex his quæ *capite citato* anteà docuerat.

Præterea etiam propoſitum fundamentum euertitur,quia calor febrilis hecticus reuerà non dicitur habitus, ſed talis febris impropriè,& per ſimilitudinem dicitur habitualis, quoniam cauſam habet magis fixam, durabilémque magis, quàm putrida & diaria febris,vtpote in illa ſubiectatur calor in membris ſolidis quæ difficiliùs, & tardiùs reſoluuntur ; vnde difficilè mobilis dicitur calor hecticus, non quidem, quia ex ſe non corrumpitur ità facilè à contraria qualitate,ſicut calor diariæ,aut putridæ febris,ſed quia habet cauſam conſeruantem magis fixam, & permanentem, quod non eſt qualitatem illam difficiliùs auferri ex ſe, ſed ratione cauſæ conſeruantis ; at qualitas quæ verè habitus eſt ex ſe,difficilè mobilis ad differentiam alterius,quæ habet rationem diſpoſitionis, quæ facilè mouetur, cúmque calor febrilis ſeu hecticus,ſiue putridæ, aut diariæ febris ſolùm ex ſe habeat reſiſtentiam actiuam & formalem, eodem modo, eadémque facilitate per contrariam qualitatem corrumpitur,ſi cætera ſint paria,ac proindè non habent prædictæ febres, veram rationem habitûs,& diſpoſitionis, vnde nec propriæ differentiæ eſſentiales febris ſunt dicendæ, præcipuè cùm accidentale ſit calori febrili in hac, aut illa materia, ſecundum quam diuerſam febrem, hecticam ſcilicet, putridam, aut diariam conſtituerunt Medici.

Alter noſter Recentior peculiarem viam videtur machinâſſe, vt aſſerat prædictam diuiſionem eſſe eſſentialem, & generis in ſuas ſpecies : tenent enim febrem quæ habet rationem diuiſi non eſſe calorem præternaturam quomodolibet, ſed vltimatum, & in facto in cauſa ipſa ; calor enim provt in facto, qui connotat cauſam, & rationem diuiſi habet eſſentialiter, & tanquam genus in ſuas ſpecies. Diuiditur in febrem hecticam, putridam, & diariam, provt calor in facto eſt in membris ſolidis, aut in humoribus, vel in ſpiritibus ; quoniam tunc diuiſio eſt eſſentialis, & generis in ſpecies, quando differentiæ membrorum diuidentium ſunt ipſis eſſentiales & ſpecificæ;ſed calor in facto in ſpiritibus eſt de eſſentia febris diariæ, in humoribus putridæ, & in ſolidis membris hecticæ, vtpotè ablato calore in facto in ſpiritibus, illicò euaneſcit febris diaria, & ſic de reliquis : Ergo calorem febrilem dependere à ſpiritibus eſſentiale eſt ad febrem diariam, ſicut ad putridam, & hecticam dependere ab humoribus, & partibus ſolidis. Inſuper quòd prædicata hæc ſint ſpecifica probatur, quia huiuſmodi febres pluſquam numero differunt,& quia differentia ſpecifica eſt quæ diuidit genus, & conſtituit ſpeciem ; ſed dependentia à calore in facto in ſpiritibus, diuidit rationem communem caloris febrilis provt dependentis à cauſa habente calorem vltimatum, & contrahit ipſam ad vltimationem in ſpiritibus, aut humoribus, aut partibus ſolidis : ergo tales differentiæ ſunt ſpecificæ, & eſſentiales diuidentes febrem quæ peculiares ſpecies conſtituunt eſſentialiter diuerſas. Quod etiam conſtat ex diuerſis accidentibus ſpecie quæ reperiuntur in hectica, & non reperiuntur in putrida, aut diaria, & è contrà ; differunt ergo ſpecie huiuſmodi membra,

proindéque adducta diuisio non solùm est essentialis, verùm & generis in species. Hæc tamen opinio falso nititur fundamento, quod constabit ex argumentis pro nostra conclusione mox adducendis.

Sit ergo nostra Conclusio. Diuisionem febris in putridam, hecticam, & diariam physico rigore minimè esse essentialem, sed tantum accidentalem, effectus nempè in suas causas, seu accidentis in varia subiecta, aut materias diuersas, in quibus posset subiectari. Hanc opinionem defendunt plures Doctores nostræ Scholæ, estque iuxta mentem Vallesij, & Galeni firmiter teneo. Etenim *lib.4. Controuersiarum citat. cap.2.* sic fatur: *Sed quid quòd differentias illas febris in hecticam, putridam, & diariam ex essentia desumptas vocauit Galenus? Animaduertendum est, posse esse differentias aliquas, ex iis quæ essentiæ rei accidunt desumptas; quæ tamen ex essentia non sint, hoc contingit in diuisione febris per intensionem, vel remissionem, aut per subiecta corpora; nam calori, in quo febris est essentia, contingit esse intenso, aut remisso per se; contingit etiam illi esse in subiecto.* Docet ergo Vallesius hanc nostram diuisionem, non esse essentialem, licèt ex rei essentia desumatur, vt tenet Galenus *1. de differentiis febrium*, in quo opere docet etiam Vallesius de differentiis Medicis potiùs egisse, physicam argutiem non adeò curans; sunt ergo potiùs species Medicæ, quàm physicæ, & minimè essentiales differentiæ, febris putrida, hectica hectica, & diaria, quia solùm rei essentiæ accidunt: Etenim sicut accidit calori febrili esse intensum, aut remissum, accidit etiam esse in hac, vel illa materia, aut dependere à spiritibus, humoribus, aut partibus solidis; differentiæ ergo istæ potiùs accidentales sunt à subiecta materia desumptæ, quàm essentiales, si physico rigore loquamur.

Clariùs *infrà eodem capite* manifestauit hoc ipsum Vallesius: nam immediatè post sic loquitur: *Igitur qui diuidit febrem per subiecta corpora* (quod se facere professus est Galenus eo loco) *non diuidit per differentias ex essentia, tamen diuidit per ea quæ diuisæ rei essentiæ accidunt per se.* Vides quomodò Vallesius, ex sententia Galeni, docet nostram diuisionem non esse essentialem, licèt accidat per se rei essentiæ; atque adeò sicut accidit calori febrili esse intensum, ac remissum, ità subiectari in diuersa materia, proindéque sicut non enumeramus specierum differentias per intensum, & remissum, ità neque ex eo quod febris subiectetur in diuersa materia debemus numerare ipsius differentias essentiales. Sed febris dicitur hectica, putrida, aut diaria, solùm præcisè quia calor subiectatur in diuersa materia; ergo accidentales sunt calori huiusmodi differentiæ, aut sumpto provt dependet à causa in qua vltimatus debet esse, vt febrilis dicatur: Probo hanc vltimam consequentiam; nam etsi qualibet forma accidentalis dicat ordinem, & dependentiam à subiecto ab intrinseco, nihilominùs non variat speciem, etsi recipiatur in altero subiecto; ergo licèt calor febrilis consideretur provt vltimatus in sua causa, & ab ipsa dependens, & hac ratione diuidatur, (vt aiebat Recentior pro secunda opinione citatus) minimè calor febrilis variabit speciem, ex eo quòd habeat eandem vltimationem seu dependentiam respectu alterius materiæ; imò erit idem calor physicè loquendo prorsùs inuariatus in sententia probabilissima, & ad summum in aduersa sententia solùm variabitur numero ad variationem subiecti: existimant enim authores Thomistæ, indiuiduari accidentia à subiecto, in qua opinione diuersus numero erit calor variato subiecto; calor ergo febrilis minimè variabit speciem ex eo quòd sit vltimatus in partibus, aut in humoribus, aut in partibus solidis; nam aut erit idem numero calor, aut solùm diuersus numero, & solùm erit in ipso diuersitas quædam prorsùs accidentalis desumpta ex diuersitate causæ aut subiecti à quo dependet calor, proindéque differentia diariæ non erit prædicatum essentiale specificum respectu huius caloris distinctum ab eodem calore febrili vltimato in humoribus: nam vt Vallesius *cap. citato* ait, *quod quanquam diaria febris, & putrida sint eiusdem speciei, tamen interest multum ad curationem secundum causas illas.* Ex quo constat, quòd in physico rigore non sunt diuersæ specificè, & essentialiter differentiæ febris putrida, hectica, & diaria, sed solùm secundum Medicam considerationem, & hac ratione sunt in ipsis accidentia diuersa, & signa quibus Medicus omninò distinguit huiusmodi febres, vt aiebat contraria opinio. Hoc tamen nihil probat secundum physicam considerationem in qua solùm diuiditur febris tanquam accidens per diuersa subiecta, seu effectus in varias causas, à quibus potest conseruari. Quâ ratione solutum manet præcipuum fundamentum secundæ opinionis.

Alterum verò quo nitebatur erat: quod ablato calore in facto in spiritibus, illicò euanescit diaria febris, & sic de reliquis; ergo differentiæ febris diariæ, & putridæ sunt essentiales ipsis membris, ac proindè essentialis diuisio, & generis in species, quia tales differentiæ diuidunt rationem communem, quam genericam vocant, & constituunt speciem. Friuolum quidem argumentum, ne dicam tanto Authore indignum, etsi à nostro Doctore Martinez probabilis talis opinio iudicetur, à quo contraria tamen defenditur. Etenim idem argumentum confici potest in qualibet diuisione accidentalis; siquidem ablatâ albedine à pariete non remanet paries albus, & tamen albedo accidentalis est parieti; ergo etsi ablato calore in facto in spiritibus, euanescat illicò diaria febris, indè non probatur differentiam diariæ esse essentialem, vtpotè etsi accidentalis sit, verificatur eodem modo illa propositio.

Specialiùs etiam vrgeo nostram conclusionem: nam idem numero calor qui producitur ab agente A. potest conseruari ab agente B. etiamsi corrumpatur, aut quomodolibet absit primum agens; ergo idem calor febrilis, qui in hac differentia temporis dicitur febris diaria, quia dependet à corruptione spirituum, in sequenti differentia temporis poterit dici febris putrida, aut hectica, quia dependeat seu conseruetur à putredine humorum, aut partium solidarum, resolutis spiritibus, à quorum putredine, seu corruptione, productus primò fuit calor; hoc enim per legitimam consequentiam deducitur ex philosophicis principiis. Ex quo legitimè etiam infertur nostram diuisionem

diuifionem minimè effe effentialem, cùm in ipfa vnum membrum non poffit tranfire in alterum, vt conftat inductione animalis in hominem & brutum, & hominis, in Petrum, & Ioannem; in quibus non folùm vnum membrum non tranfit in alterum, verùm neque id quod in vno membro reperitur, poteft accipere, vel participare rationem peculiarem conftituentem membrum alterum, ità vt neque animal repertum in homine, & ad ipfum contractum poteft coniungi cum bruto. Cùm ergo idemmet calor in indiuiduo, qui in hac differentia temporis conftituebat diariam febrem poffit conftituere putridam in fubfequenti menfura, vt conftat ex dictis, infallibiter fequitur differentias putridæ, diariæ, & hecticæ effe prorsùs accidentales, præcipuè cùm defumantur à diuerfa caufa efficienti quæ extrinfeca eft refpectu entitatis, feu effectus producti.

Si refpondeas, quòd licèt caufa efficiens fit extrinfeca refpectu febris, tamen febris importat intrinfecum, & effentialem refpectum ad fuam caufam, in qua debet effe calor vltimatus, vt talis calor præternaturam dicatur febrilis, & fic differentiæ prædictæ per diuerfum ordinem ad diuerfam caufam efficientem poffunt dici effentiales, etfi ipfa caufa efficiens fit extrinfeca. Contrà tamen inftatur folutio: quoniam licèt ad rationem febris requiratur quod calor præternaturam dependeat ab aliqua caufa in qua fit vltimatus calor, accidentale tamen ipfi eft, quòd dependeat ab hac aut illa caufa; & fic accidentale erit calori febrili denominari hecticum, putridum, aut diarium. Præterquam quòd febris formaliter folùm in fuo conceptu intrinfeco importat calorem præternaturam permanentem, feu diù durantem, quidquid fit de dependentia à caufa: etenim fi talis calor induceretur, & femoueretur caufa calefaciens præternaturam, folùm ex eo quòd Deus fubtraheret concurfum, & non concurreret cum forma viuentis ad reductionem in ftatum naturalem, calor ille effet febrilis, quia effet præternaturalis viuenti, & in ipfo diù durans: fed tunc nullus effet ordo, feu dependentia à caufa; cùm calor fit ex fe qualitas permanens, cui fi non adueniat contrarium, diù durabit, & permanebit; ergo febris vt talis formaliter, & in fuo intinfeco conceptu non importat ordinem ad caufam in qua vltimetur calor illius, ac proindè differentiæ quæ ab efficientibus caufis defumuntur, erunt accidentales. Vnde licèt nunc de facto calor præternaturalis permanens non fit, nifi à caufa calida in-facto oriatur; tamen inde non fequitur caufam effe de effentia permanentis vt talis, fed extrinfecum requifitum ad eius permanentiam; ficut etiam ad permanentiam viuentis eft extrinfecum requifitum hoc aut illud temperamentum, quo deficiente perit viuens, & tamen illud requifitum non eft de effentia viuentis: ergo licèt dependentia à caufa requiratur ad permanentiam caloris febrilis, non tamen eft de effentia febris vt talis formaliter; ac proindè cùm folùm diuidatur calor febrilis, etiamfi connotet caufam in qua fit calor vltimatus, qui accidens eft, & talis habeat diuerfam denominationem febris provt eft receptus in diuerfa materia, & dependens à diuerfa caufa efficiente, optimè deducitur effe diuifionem accidentis in varia fubiecta, quæ optimè etiam explicatur, fi dicamus effe effectus in varias caufas, à quibus in fieri & conferuari poteft dependere.

Neque in hac difficultate acquiefco refolutioni à noftro Doctore Martinez adductæ, afferente, talem diuifionem effe fubiecti in accidentia, quoniam calor febrilis faltem eft fubiectum denominationis diariæ, putridæ, & hecticæ; nam diuifiones phyficæ non debent menfurari ratione fubiecti denominationis, fed receptionis; & cùm febris fit accidens dependens à fubiecto, & receptus in humoribus, fpiritibus, & partibus folidis, à quibus oritur denominatio diariæ, putridæ, ac hecticæ febris, potiùs, & meritò diuiditur accidens in diuerfa fubiecta; non verò diuiditur fubiectum in diuerfa accidentia, & fic folùm in lata fignificatione poteft admitti talis diuifio, non verò rigorosâ, & propriâ, vtpotè in rigore phyfico, vt enim dixi, meliùs diuiditur accidens in diuerfa fubiecta, quàm è contrà.

Capvt IV.

De febre morbo, & accidenti.

Plaufibilis eft etiam, & communiter inter Medicos recepta diuifio febris in febrem morbum, & febrem accidens, excepto Donato Antonio ab Altomari *lib. de medendis febribus, part.1. cap.10.* qui ipfam non admittit, eò quòd nulla fit febris, quæ fub aliquo ex tribus fymptomatibus à Galeno affignatis non comprehendatur, proindéque nulla febris erit accidens, feu fymptomatica, & Ludouico Mercato *Tomo 2. lib.2. de differentiis febrium, inter initia*: qui fuadere intendit, nullam febrem effe fymptomaticam, quia omnis febris eft affectus, & quid permanens; accidens verò confiftit in motu & actione, & per confequens quid fucceffiuum & dependens, quorum fundamenta friuola funt, vt infrà conftabit.

Certùm itaque eft prædictam diuifionem effe iuxta mentem Galeni *1. de Arte curatiua ad Glauconem, cap.3.* per fequentia verba: *Nonnullæ febres ex humoribus accendun tur, nonnullæ ex inflammationibus, & quæ ex inflammationibus fiunt, funt veluti quædam accidentia partium laborantium.* En quomodò Galenus doctrinam adducit inter febres, quæ ex incendio humorum procedunt, tanquam à caufis, ex quibus dependent, & inter illas quæ ex inflammationibus oriuntur, quas vocat veluti accidentia partium inflammatione laborantium; quoniam fequuntur morbum alterius partis; concedit ergo febres accidentales, feu fymptomaticas, illas fcilicet, quæ dependent à morbo alterius partis; illas verò quæ ab humoribus accenfis procedunt, fine morbo alterius partis minimè vocauit accidentales, nam licèt dependeant à caufa, talis caufa non eft morbus,& fic fimpliciter febres ipfas nominauit,quas vocamus febres morbos,& non febres accidentiæ, quoniam non dependent à morbo alterius partis. Hanc doctrinam fequuntur Mercurialis *lib.5. fuæ pract. cap.2.* Vallefius nofter *lib.5. Controuerf. cap.23.* Nofter etiam Petrus

Petrus Garcia *diſput.7. de locis affectis, cap.9. de febre Phreneticorum* agens. Idem docet *diſput.73. cap.4.* vbi *febrem ſuppuratorum* appellat ſymptomaticam.

Cæterùm, vt clariùs naturam febris accidentis intelligamus, (de qua procedit tota lis inter Authores) aduertendum eſt, febrem accidens, ſeu ſymptomaticam eſſe reuerà morbum, & affectum præternaturam lædentem ſenſibiliter actiones, vt per ſe patet: dici tamen accidentalem ſeu ſymptomaticam, quia ſequitur naturam alterius morbi, & non indiget peculiari Medici prouidentiâ, ſed potiùs aufertur ad curationem alterius morbi, ad ſimilitudinem eorum quæ ſunt mera ſymptomata, & talia dicuntur, quia inſequuntur morbum, & per ipſius morbi ablationem tantum euaneſcunt. Sic refert Galenus 7. *Aphoriſ. comm.* 73. Medicos antiquos *febres inflammationum* ſeu *apoſtematum* vocâſſe accidentia, ſeu ſymptomata, ob eandem rationem.

Inſuper etiam aduertendum eſt, non omnem febrem quæ coniungitur cum inflammatione aut quomodolibet ab ipſa dependet, eſſe ſymptomaticam. Primum conſtat clariſſimè, nam ſi exiſtente inflammatione aliqua, & febre ab ipſa procedente accendatur putrida febris per putredinem alicuius humoris, quæ ab alia cauſa fiat, tunc erit complicatio febrium, & putrida minimè erit accidens, quia licèt complicata ſit cum inflammatione, ab ea tamen non procedit; & licèt proceret, poterat non eſſe ſymptomatica; ſi enim exiſtente aliquâ inflammatione internâ, pleuritide ſcilicet, aut peripneumonia, & propter morboſum apparatum corporis in vaſis maioribus exiſtentem, bilis, aut pituita putreſceret, tunc excitaretur febris putrida quæ non eſſet ſymptomatica; quia etſi occaſionaretur à febre orta ex inflammatione, tamen ab ipſa inflammatione non dependet, quoniam ſemotâ inflammatione pleuræ, aut pulmonis, perſeuerabit illa febris, vtpotè pendens à ſpeciali humorum putredine in vaſis, & ſic meritò erit morbus febris.

Licèt hucuſque conueniant Authores in eo quòd ad rationem febris accidentis eſt neceſſarium quòd ſequatur talis febris alterius partibus morbum, ſiue efficienter, ſiue diſpoſitiuè, ſiue in alio genere cauſæ, ſiue mediatè aut immediatè ab ipſo procedat, quoad præſens inſtitutum nihil intereſt, (quidquid clamet Primarius noſter Regius Proto-Medicus) nondum tamen natura febris accidentis ſufficienter manet explicata: reſtat enim indagare an neceſſarium ſit, quòd non ſolùm febris accidens dependeat à morbo alterius partis in fieri (in quo omnes conueniunt) verùm etiam in conſeruari, ità vt ablato morbo alterius partis, illicò diminui incipiat talis febris, propter defectum illius dependentiæ, in quo ſtat tota difficultas, ex cuius reſolutione dependet cognitio febrium, quæ ſymptomaticæ debent dici, & earum quæ tantum rationem morbi participant.

Primarius nuper citatus cenſet ad rationem febris accidentis non eſſe neceſſariam dependentiam in conſeruari à morbo alterius partis; eò quòd nulla ſit maior dependentia quàm ſymptomatis à morbo, & morbi à ſua cauſa; ſed ſæpè exiſtit morbus ſine cauſa, & ſymptoma etiam ſine morbo, vt conſtat in colore ictericiæ derelicto in cute poſt obſtructionem veſicæ ferè ablatam, quæ erat morbus vnde oriebatur talis color, qui ſine dubio habet rationem ſymptomatis, tum in qualitate mutatâ, tum etiam in retentis præternaturam; ergo cùm febris accidens non poſſit importare maiorem dependentiam à morbo alterius partis, quàm ſymptoma merum à morbo, & hoc poſſit ſaluari ſine dependentia in conſeruari ab illo, potiori iure poterit ſaluari natura febris accidentis ſolùm præciſè, quia ſequitur morbum alterius partis, ab eóque dependet in fieri, etſi non dependeat ab eodem in conſeruari.

Ex hac doctrina infert, omnes febres diarias pendentes ex cutis denſitate, aut obſtructione cuiuſcunque partis eſſe ſymptomaticas, & inſuper omnes febres quæ à tumoribus, ſeu inflammationibus oriuntur, non ſolùm quando ab illis cauſatur febris per continui alterationem communicato calore cordi (de qua nullus poteſt dubitare eſſe febrem accidens) verùm quando excitatur diaria febris ex corruptis ſpiritibus à calore partis inflammatæ, & in ipſis producto calore in facto.

Secundò infert, etiam febrem putridam poſſe eſſe ſymptomaticam, in caſu in quo ex parte inflammatâ fuligines putridæ per totum corpus diſtribuuntur ipſum præternaturam calefacientes: nam talis febris putrida eſt ex mente Auicennæ, & inſuper dependet à morbo alterius partis nempè ab inflammatione, quâ deficiente ceſſat paulatim reſolutis fuliginibus, ſicut ceſſat diaria reſolutis ſpiritibus: Vnde ſicut diaria ab inflammatione eſt accidens febris, ità putrida poterit eſſe in caſu adducto.

Tertiò infert, omnes febres putridas periodicas, ſeu per circuitus quoſlibet repetentes, (qales ſunt tertianæ, quartanæ, & quotidianæ) eſſe omninò accidentales febres, & ſymptomaticas. Cuius præcipuum fundamentum eſt, quia nulla datur repetentia febris putridæ ſine peculiari vitio in focô putredinis, quæ eſt pars recipiens, (& forſan etiam ſine vitio partis mandantis ſeu mittentis in opinione probabili) in qua humor putreſcit acceſſionem cauſans & fouens, vt omnes Medici vnanimiter fatentur: Sed in foco putredinis neceſſariò eſt morbus, aut in obſtructione, aut in diſtemperie calida, ratione cuius ibi congregatur humor, & putreſcit & cauſatur acceſſio febris, ſeu ipſius repetentia; ergo quælibet febris periodica eſt ſymptomatica, & quia neceſſariò procedit à morbo alterius partis, & quia ipſo ceſſante incipit diminui reſoluto humore acceſſionem cauſante, & quod maius eſt, deficiente omninò repetitione febis, eo ipſo quòd vitium ſeu morbus partis recipientis corrigitur, vt ſe vidiſſe teſtatur in duobus ægrotantibus febre omninò euaneſcente ſine recidiua, crudâ exiſtente materia, (vt ex vrinis conſtabat, quæ flauæ erant ſine ſubſidentia) cuius euentus, & inopinatæ ſalutis nullam aliam rationem adducit, niſi quia forſan vitium quod erat in foco putredinis, fuit emendatum à Natura, vel reducta parte ad ſuam naturalem temperiem, vel

expulſo cineritio humorum in ipſa ſtabulante per vrinas, ratione cuius in vno ex ægrotanti-bus quos refert idem, apparuerunt valdè flauæ & crudæ. Si ergo febres, quæ ab inflammatio-ne oriuntur, quando ab ipſa per totum corpus putridæ fuligines diſſeminantur, dicuntur ſym-ptomaticæ, quia à morbo alterius partis ori-untur, & ceſſante inflammatione incipiunt di-minui, reſolutis fuliginibus; eodem iure fe-bres omnes periodicantes ſymptomaticæ me-ritò dici debent, & quia neceſſariò ſequuntur morbum in foco, ratione cuius fiunt periodi, & quia ceſſant periodi ceſſante vitio, ſeu mor-bo exiſtente in foco: Et inſuper febris incipit diminui per reſolutionem humoris putridi, qui habet vim cauſæ coniunctæ, & in ipſa acceſſio-ne reſoluitur, remanente ſolùm ipſius cineritio in foco, vbi coctionem & emendationem poſſi-bilem recipit, ſimili modo quòd putridus hu-mor in parte inflammata incarceratus quando conuertitur in pus.

Porrò, quòd in parte habente rationem foci putredinis in intermittentibus febribus ſit mor-bus, quem ſequuntur febres, ſeu ipſarum repe-titiones, probat ex Galeno *lib.11. Methodi, cap.20. & vltimo*, vbi ſic ait: *Quippè particula, quam obſtructio, aut putredo, aut phlegmone ob-ſedit febris ipſius veluti focus eſt.* Idem docet *libro de Marcore, cap.7.* & *2. de differentiis febrium, cap. vltima*, à quibus verbis libenter abſtineo, & quia faſtidioſa redditur controuerſia, & quia cenſeo communiter omnes Medicos fateri in foco putredinis eſſe morbum, ſiue intemperiem aut obſtructionem, ratione cuius ibi congrega-tur humoret putreſit, & acceſſionem cauſat, quo fundamento nititur iſte Doctor, vt probet febrem periodicam eſſe accidens, neceſſariò ſe-quens morbum antecedentem in foco putredi-nis, ratione cuius ſit noua repetentia febris, & reaccenſio noua, in parte noua materiæ pro-pter prohibitam ventilationem. Quòd ſi mor-bus non eſſet ſuccus confluens, non putreſce-ret, ſed tumorem aut obſtructionem abſque fe-bre crearet.

Infertur vlteriùs conſequenter dicendum eſſe: quòd ſi calor partis inflammatæ per con-tinui alterationem humores vaſorum corrum-pat, à quibus febris producatur putrida, ſine dubio talis dicenda erit ſymptomatica, quia à morbo dependet & conſeruatur, & ablatâ inflammatione febris illa paulatim deficeret, quia humor putridus paulatim euaporabitur. Idem dicendum iudicat de obſtructionibus ra-tione quarum inducitur putredo in humoribus intra vaſa exiſtentibus, quia ſi non eſſet ob-ſtructio, non eſſet putredo, & proindè neque febris, & ſic erit ſymptomatica, quia ſequitur morbum obſtructionis.

Tandem de hectica febre inquirit, An poſ-ſit eſſe ſymptomatica, & concludit contra omnes Medicos, nullam febrem magis pro-priè dici ſymptomaticam quàm hecticam; pro-bat ex Galeno *5. de locis, cap.1.* duobus exem-plis ab illo adductis; Alterum de ſimia quæ tabeſcens ſenſim aut paulatim, tandem periit; eâ verò diſſectâ, inuentus eſt tumor in tuni-ca ambiente cor ex humore aqueo ortus. Al-terum exemplum fuit in gallo cuius cordis tunica tumore ſcirrhoſo affecta erat, veluti ſi plures craſſæ membranæ altera alteri inuo-luta fuiſſent: In quibus affectibus ſi lenta eſſet febris, vt eſſe potuit, nemo poterat du-bitare eſſe hecticam: cùm ergo homo ità poſ-ſit affici, ſine dubio laboraret hecticâ acci-dentali, vtpotè eſſet calor in facto in ſoli-dis partibus procedens à tumore iuxta cor exi-ſtente tanquam à priori morbo, vt tabeſce-ret etiam ratione talis febris; erit ergo he-ctica ſymptomatica. Præcipua tamen hæc do-ctrina habet locum in opinione huius Docto-ris ſuprà à nobis relata *Diſputatione preceden-ti*; affirmat enim per calorem vltimatum in partibus ſolidis corrumpi ipſarum formam vi-uentis, & hac ratione ſunt cauſæ febris he-cticæ: quo ſuppoſito infert neceſſariò eſſe morbum in quantitate diminuta per corru-ptionem formæ viuentis in illis partibus, à quo morbo neceſſariò inducitur hectica febris, & ſic dicenda omninò accidentalis, & ſym-ptomatica.

Plura continet difficillima hæc aſſertio. Pri-mum eſt, quòd concedat ſymptomata ſine actuali dependentia à morbo in fieri, & in conſeruari. Nam Galenus *libro de differentiis ſymptomat. cap.2.* naturam ſymptomatis oſten-dit per ſequentia verba: *Affectus qui morbos præcedunt, morbi cauſas: qui verò ipſos veluti vmbra ſequuntur, non morbos, ſed ſymptoma-ta vocamus.* Hinc deducimus, quòd ſicut nun-quam poteſt dari vmbra ſine corpore, ità ne-que ſymptoma ſine morbo, quia ex ſua na-tura importat dependentiam à morbo: ſi au-tem ex ſe permanens eſt, iam non dependet, neque habet rationem ſymptomatis. De colore autem icteritio perſeuerante ablatâ obſtructio-ne veſicæ à qua productus fuit, dico quòd quando perſeuerat abſque morbo, ſolùm ha-bet rationem cauſæ morbum in obſtructione pororum cauſantis, etſi dicatur ſymptoma in retentis, eſt propter actualem dependentiam, quam importat à morbo illarum partium for-ſan in temperamento, ratione cuius facultas earum expultrix non potuit expellere humo-rem illum icteritium colorem cauſantem; vn-de nunquam poteſt ſaluari ſymptomatis ratio formaliter quatenus talis, ſine dependentia à morbo, bene tamen materialiter. Vnde reie-cta manet opinio noſtri Primarij Martinez *in ſua Complutenſi Tentatiua, folio 434.* vbi aſſe-rit ſymptoma poſſe perſeuerare per aliquod tempus ablato morbo, & forſan ſui oblitus in ſuis manuſcriptis de febribus, docet ad ra-tionem febris accidentis, ſicut & cuiuſlibet ſymptomatis eſſe neceſſariam dependentiam à morbo alterius partis in fieri & in conſeruari; quare meritò arguitur inconſtantiæ, aut obli-uionis.

Diſplicet etiam id quod aſſerit de omnibus febribus ortis ex cutis denſitate, aut obſtru-ctione, necnon de illis quæ ab inflammatio-nibus oriuntur, corruptis ſpiritibus ab ipſarum calore, quas omnes indiſcriminatim vocat ſym-ptomaticas, non ità certum videtur: nam po-terunt putreſieri humores à fuliginibus deten-tis ex vi obſtructionis, ſeu conſtipationis, nec-non etiam per prohibitam ventilationem ab humoribus obſtruentibus, in quo euentu erit febris putrida ex humorum corruptione, quæ licèt à morbo obſtructionis dependeat media-tè, vel immediatè in fieri, non tamen in con-

 ſeruari,

feruari, cùm ex fe febris orta ex humorum putredine habeat fuam durationem, & indicatiuam curationem independentem à morbo obftructionis; ergo non omnis febris quæ oritur ab obftructione erit accidens.

Similiter etiam formo argumentum de febribus ortis ab inflammatione contra ipfum Doctorem, nam licèt verum fit, quòd illa febris quæ ab inflammationibus procedit, communicato per continui alterationem calore vfque ad cor, fit verè fymptomatica, quia hæc in fieri,& in conferuari dependet ab inflammatione, nec peculiarem indicationem habet ad fui ablationem, quàm ea, quæ defumitur ab inflammatione, tanquam à morbo à quo dependet, tamen de diaria febre quæ excitatur per corruptionem fpirituum à calore ipfius inflammationis, non ità certè iudico effe fymptomaticam, quamuis enim præ breuitate ipfius tam citò tollitur fublatâ inflammatione, vt quoad Medici fenfum attinet, fimul cum inflammatione videatur tolli, nihilominùs habet fuam propriam permanfionem feu durationem independenter in conferuari à calore inflammationis, nam licèt inflammatio tolleretur, eò ipfo quòd fpiritus putredinem conceperunt, iam febris illa ex fe duraret independenter à morbo partis inflammatæ, eo modo ac fi à qualibet externa caufa effent putrefacti,in quo euentu permanet febris morbus femotâ putredinis causâ fpirituum; ergo eodem modo philofophandum eft de ipfa febre, etfi ab inflammatione in fieri dependeat, cùm non dependeat in conferuari. Quod totum potiori iure intelligendum eft, quando humores putrefiunt in venis, à fuliginibus eleuatis ab inflammatione, & accenditur febris putrida, de qua exprefsè affirmat effe fymptomaticam, hoc enim fanè alienum eft à bono ratiocinio, cùm humores putridi in venis febrem putridam caufent, quæ habet propriam durationem, & indicationem independenter ab inflammatione in conferuari, etiamfi ab illa tanquam ab occafione excitata fuerit.

Maior tamen dubitatio eft, An febris quæ procedit ab inflammatione folùm per communicationem, & differninationem fuliginum vfquæ ad cor, fit fymptomatica, & accidens febris, quam vocat Doctor citatus putridam, & fymptomaticam,feu accidentalem: & in primis licèt ipfam vocauerit putridam Galenus 1. *de differentiis febrium*, quoniam permixtæ cum humoribus fuligines vrinam vitiare valent. Nihilominùs cum Vallefio affirmo probabiliter 1. *de differentiis febrium*, non effe putridam nifi ex vi fuliginum, & per ipforum alterationem corrumpantur humores, & putrefiant, quod frequenter accidit in internis inflammationibus pleuræ, & pulmonis, aliter enim dici poterit pertinere ad diarias reductiuè, vtpotè pendens erit talis febris à vaporofa fubftantia, quæ non vitiat vrinam. Meliùs tamen iuxta noftram refolutionem dicitur febris in contentis, quia nec dependet ab humoribus, nec à fpiritibus, nec à partibus folidis, fed folùm à fuliginibus quæ fub contentis comprehenduntur. Litigium tamen adhuc perfeuerat, dubitando, An talis febris quæ præcisè oritur ex eleuatione fuliginum à parte inflammata citra corruptionem, aut alterationem alterius fubftantiæ, dicatur reuerà febris accidens, & mihi quidem dicendum videtur fecundum medicam confiderationem poffe dici febrem accidentalem, quia eleuatio actualis fuliginum dependet ab humore putrido intra partem inflammatam, ità vt euanefcente inflammatione, illicò incipiat diminui febris, quia deficit caufa eius immediata ipfam fouens: Et licèt fuligines, qui iam præfupponuntur eleuatæ, & difperfæ, per totum corpus, habeant aliqualem durationem vfque dum refoluantur, attamen illicò ac deficit inflammatio, deficit noua eleuatio, & febris remitti incipit, atque adeò quoad Medici fenfum tollitur, eo ipfo quòd ceffet inflammatio. Si tamen quis toto rigore phyfico rem hanc voluerit contemplari, poterit afferere, fuligines illas ex fe habere aliqualem durationem independenter ab inflammatione, & fic faltem toto illo tempore quo durare poterunt ex fe, poterit dici illa febris morbus, & non accidens. Idem dicendum de febre ex conftipatione cutis orta, quæ folùm fit per detentionem fuliginum naturalium abfque putredine alterius fubftantiæ, ex tribus quæ funt intra nos.

De febribus autem putridis periodicis inaniter contendit probare, illas fcilicet pendere in conferuari à morbo exiftente in foco, cùm fupponat ad rationem fymptomatis fufficere dependentiam in fieri à morbo, non ergo philofophatur confequenter cum fuis principiis. Quare mihi videtur in ipfis effe confiderandam rationem febris putridæ, & periodicationem, feu circuitum; quo fuppofito dico, quòd licèt repetentia per circuitus, quæ accidens eft febrium putridarum non poffit effe fine dependentia in fieri, & in conferuari à morbo exiftente in foco, propter rationes fuperiùs adductas, tamen ratio febris putridæ in ipfis neutiquam eft dicenda fymptomatica, quoniam eo ipfo quòd portio humoris facientis acceffionem putrefit in foco, habet fuam durationem independentem à morbo exiftente in ipfo foco, nec deficit febris putrida præcisè, quia refoluatur pars tenuis humoris putridi caufantis acceffionem, vfque dum cineritium corrigatur à Natura, cuius correctio fit à calore naturali, & expulfio ab ipfa Natura poftquam iam emendata eft materia, non verò dependet ipfius emendatio à curatione morbi, qui eft in foco; nam etfi nullus effet, nihilominùs effet actione Naturæ corrigentis & expellétis, vt febris putrida prorsùs euanefceret fine veftigio aliquo ipfius, bene tamen verum eft, non fieri circuitus, nifi effet morbus in parte habente rationem foci, effet tamen febris putrida breuioris durationis, fpecialem habens indicationem, & diuerfam à morbo qui eft in foco.

Aliter enim tenetur ifte Doctor affirmare: Omnes febres putridas effe fymptomaticas,quia putredo dependet ab obftructione quæ morbus eft in cauitate vitiata, ità vt ablatâ obftructione videatur auferri putredo, proindéque febris: hoc autem non concedit,nec verbum de aliis febribus putridis non periodicantibus,& non pendentibus ab inflammationibus loquitur. Videtur ergo fentire ipfas febres effe morbos, ad differentiam febrium putridarum periodicantium; conftat autem tales febres putridas, etfi dependeant ab obftructione non dici fymptomaticas, quia præter correctionem obftructionis indigét concoctione, & excretione humorum putrido-

rum;

rum; ergo idem dicendum eſt de putridis periodicantibus, proindéque non ſunt dicendæ accidentales, & ſymptomaticæ, vtpotè ipſarum curatio, indicatione ſumptâ à cauſa ab euacuatione, & alteratione, ſeu concoctione dependet, ex Galeno *cap.8. lib. Artis Medicinalis.* Vndè permanentia præcisè non pendet à vitio, ſeu morbo partis, quæ habet rationem foci, etiamſi minùs duret febris, ſi vtroque vitio ſuccurramus.

Tandem contra id quod adducit de hectica febre, mihi videtur dicendum, quòd ex vi tumoris ſimiæ & galli poſſe reſultare febrem, ſicut ex qualibet alia inflammatione, indéque eodem modo eſſe philoſophandum ſicut de febre ortâ ex inflammatione ſuprà diximus; etenim ſi ab illo tumore vſque ad cor per continui alterationem communicetur calor, erit febris accidens, diaria tamen, ſi mediis fuliginibus, ab aliquibus dicitur diaria, ab aliis in contentis, à nonnullis putrida, à nullo tamen dicitur hectica: Si autem à fuliginibus ortis ab inflammatione humores putrefierent, aut partes ſolidæ, ità vt in ipſis vltimaretur calor, ſine dubio excitaretur febris putrida, & hectica, ex vi inflammationis, tamen neutiquam erit vlla ex dictis febribus accidentalis, ſeu ſymptomatica, cùm habeat ſuam durationem, & indicatiuam curationem prorsùs independentem ab inflammatione, quæ ſolùm fuit occaſio vt excitaretur putrida, aut hectica. Quòd autem in opinione huius Doctoris non poſſit eſſet calor in facto in partibus ſolidis, quin corrumpatur forma viuentis, ac proindè neceſſariò in cauſa febrium hecticarum ſit morbus in quantitate diminuta, nihil vrget contra communem ſententiam, in qua ſolùm requiritur vltimatio caloris febrilis in cauſa, quidquid ſit de mutatione formæ, quod per accidens eſt ad rationem hecticæ febris. Præterquam quod tenetur fateri iſte Doctor omnem febrem hecticam eſſe accidentalem, cùm neceſſariò dependeat à cauſa, quæ debet amittere formam in ſua opinione, etiam facere morbum in quantitate diminuta, quod difficilè admittitur, cùm per accidens ſit, quòd cauſa febris ſit morbus. Quare rationi magis conſentaneum iudico ſolam febrem hecticam phthiſicorum eſſe accidentalem ſeu ſymptomaticam, quià oritur ab aliquo integrante prædicto affectum, vlcere ſcilicet pulmonis, ac proindè æquè de tali febre philoſophandum eſt, ac de illa quæ ab humore contento in inflammatione dependet.

Quæres: quid ſit dicendum de febre orta ex vehementi dolore? Reſpondeo, talem febrem euenire ex eo, quòd ex vi talis paſſionis vehementer agitantur ſpiritus, & fuligines, ſimúlque ſanguis, & ex vi eiuſmodi agitationis, vltimatur calor in aliqua ex dictis ſubſtantiis: quòd ſi ità eſt, iudico talem febrem reuerà non eſſe ſymptomaticam: nam ſedato dolore, febris non euaneſcit vſque dum ſpiritus reſoluantur; quia eo ipſo quòd putreſiunt, habent ſuam durationem independentem à dolore, & ſic febris cauſata ex ſpirituum putredine tunc erit febris morbus. Ex quibus omnibus conſtat fundamentum contrariæ opinionis omninò claudicare, & noſtra mens explicata, ſatíſque validata ex impugnationibus adductis contra noſtrum Primarium.

CAPVT V.

An hectica febris poſſit à principio hominem inuadere, nullâ alterâ præcedente.

POſtquam in præcedentibus explicuimus naturam illarum febrium quæ à materia deſumebantur, ratione cuius ſolemnem illam diuiſionem in putridam, hecticam, & diariam adduximus cum Galeno, placuit circa finem huius diſputationis dubiola ſequentia enodare, tum quia ad praxim vtiles ſunt, tum etiam quia Authores ferè omnes interpretantes Galenum *ſuper primum librum de differentiis febrium*, de ipſis agunt.

Circa primum ergo de quo inquirimus, plures tenent hecticam febrem minimè poſſe à principio inuadere, niſi priùs diaria excitetur. Aſſumptum ſuadere intendunt ex Galeno *libro de inæquali intemperie, cap.5.* vbi tenet expreſsè ſpiritus faciliùs inflammari, quàm alteram quamlibet ſubſtantiam noſtri corporis. Vnde ſic formant argumentum pro validatione ſuæ opinionis. Nam febris cauſatur ab eo quod aliqua ex tribus ſubſtantiis quæ in noſtro corpore ſunt, accendatur, & comparet calorem præternaturam in facto, ratione cuius ſi in partibus ſolidis vltimatur calor, oritur hectica febris; ſi in humoribus, putrida; ſi in ſpiritibus, diaria; ſed ex prædictis ſubſtantiis, ſpiritus faciliùs accenduntur; ergo accedente qualibet causâ productiuâ febris, priùs & neceſſariò debet produci diaria per accenſum, ſeu vltimationem caloris in ſpiritibus, conſequentérque ſecundo loco putrida per eiuſdem accenſionem in humoribus, & vltimo loco hectica, quia difficiliùs ſolidæ partes inflammantur: non ergo hæc febris poterit à principio hominem inuadere, niſi priùs præcedat febris diaria & putrida.

Contraria ſententia verior eſt, & magis conformis doctrinæ Galeni *1. de differentiis febrium, cap.11.* vbi poſtquam docuerit febres ephemeras à cauſis procatarcticis originem habere, proſequitur immediatè ſic: *Hectica autem quando ſine his generantur, nunquam ab initio inuadere conſueuerunt.* Supponit ergo poſſe à principio à cauſis externis ſeu procatarcticis generari hecticas febres; aliàs non diceret, quòd quando ſine cauſis externis generantur, nunquam ab initio inuadunt: Ergo ex mente Galeni interdum à principio poterit inuadere hectica, quando ſcilicet à cauſâ externa ſit, licèt aliquando ab ea nòn cauſatur, ſemper ſupponat aliarum febrium generationem. Quod præceptum doctrinale eſt, vt infrà conſtabit, id enim ſignificant illa verba: *Nunquam ab initio inuadere conſueuerunt.* Vbi nota, Galenum non dixiſſe abſolutè *nunquam ab initio inuadunt*; ſed vtitur illa phraſi, *inuadere conſueuerunt*; vt ex hoc diſcamus ibi abſolutè non negâſſe illum poſſibilitatem, ſed narrâſſe id quod frequenter accidit.

Clariùs tamen *lib.10. Methodi, cap.5.* poſſe à principio inuadere hecticam febrem, ſignificauit per ſequentia verba: *Maximè tamen (vt dictum ſæpius eſt) ſiccos calidóſque affectus ſtatim*

à principio hectica corripit. Sicuti mulieri accidit quæ autumno, ex triftitia, & vigiliis febricitare cæpit, perfeueravit autem ad plurimum hyemis. Hanc quarto die (vt fcis) vidimus, deprehendimúfque ftatim hecticam effe febrem, cum alia quam humores excitârant coniunctam. Ex quibus verbis clariffimè conftat, hecticam febrem à principio poffe hominem inuadere, nullâ aliâ prægreffâ febre. Nam quod aliqui Expofitores intendunt, quòd per ly *à principio*, intelligere Galenum primos dies morbi, nihil probat contra nos: nam quòd nos intendimus demonftrare, eft, hecticam poffe inuadere hominem à principio, nullâ aliâ præcedente febre, quidquid fit de diebus neceffariis ad vltimationem caloris, in partibus folidis: præterquam quòd Galenus quarto die cognouiffet hecticam effe febrem in muliere illa; nec demonftrat ipfam non effe à primo die in tali muliere, fed Galenum acceffiffe quarto die, in quo ftatim cognouit laborare hecticâ febre.

Ratione etiam fuadetur noftrum placitum: & fit à deftructione fundamenti Aduerfariorum, qui ideò tenent diariam priùs induci ante hecticam, quia fpiritus, in quibus fubiectatur calor requifitus ad diariam, faciliùs inflammantur quàm partes folidæ; fed ex hoc neceffariò colligitur, poft diariam femper accendi febrem putridam ante hecticam, & quòd putrida febris, neutiquam poffit à principio inuadere. Hoc vltimum ex eo conuincitur, quia fpiritus faciliùs inflammantur, quàm humores, & fic priùs debet creari diaria femper quàm putrida, cuius contrarium experientia quotidiana teftatur, quâ videmus fæpenumerò à primo infultu plurimas febres putridas, in quo omnes Medici conueniunt. Primum verò, fcilicet, quòd femper poft diariam, & ante hecticam debeat præcedere putrida febris, ex eo probatur: quia quantò fpiritus funt tenuiores humoribus, tantò humores funt tenuiores membris folidis; ergo priùs debent inflammari humores quàm folida membra, & pofteriùs, quàm fpiritus, ac proindè perpetuò talis ordo feruabitur in generatione febrium, vt priùs diaria, fecundo loco putrida, & tandem hectica generetur. Si ratio adducta in contrarium aliquid probat.

Vlteriùs idem affumptum fulcitur ampliùs. Nam fupponamus hominem hecticâ laborare febre, & quòd in omnibus partibus fit remiffus calor, qualis debetur tali febri: fupponamus etiam talem hominem poftea, ex nimia ira, aut labore comparare intenfiorem calorem, ratione cuius putrefiant fpiritus, & fuperueniat diaria febris ex ira vehementi, tunc quidem ille maior calor durabit tantùm per terminum præfixum, & ftatutum in diariis febribus, & ad priorem intenfionem caloris pro hectica febre debitam redibit homo; igitur ante hecticam non erant fpiritus inflammati, fed poft ipfam ratione iræ fuperuenientis; ergo erat calor vltimatus priùs in partibus folidis, quàm in fpiritibus, antequam irafceretur viuens. Et fi forfan aliquis calor præternaturam erat in fpiritibus illius, qui laborat hecticâ febre, non tamen erat tantus vt poffet calori facto in corde nouum gradum caloris in fieri addere, quod ad naturam febris diariæ erit neceffarium; liquidò ergo conftat, poffe ab initio generari hecticam, quin priùs & neceffariò præcedat diaria febris. Nec me latet, poffe refponderi etiam, quod ante inductionem hecticæ, alios fpiritus priùs fuiffe putrefactos, & præceffiffe aliam diariam febrem conftet; priufquam calor vltimaretur in folidis partibus, & fic licèt hoc argumentum adducatur ab aliquibus, non tamen conuincit affumptum.

Nec me quoque latet teftimonium celebre Galeni *lib.2. de Crifibus, cap. vltimo*, vbi hæc ait: *De hecticis autem non eft præfentis temporis fermo, nulla enim earum in primis diebus, fed in progreffu temporis talis efficitur*: Hoc autem teftimonio videtur facere pro contraria opinione, fed facilè interpretatur à noftro Vallefio *lib.5. Controu. cap.10.* dicente, loqui Galenum de hecticis quæ non fiunt à caufis procatarcticis, de quibus eft verum dicere, eas non primis diebus, fed progreffu temporis generari, fecùs de illis, quæ à caufis procatarcticis generantur, quæ illicò à principio oriri poffunt. Verumtamen, licèt expofitio hæc fufficiat pro folutione authoritatis adductæ, nihilominùs dico, adducta verba, nullo modo contra noftram refolutionem aliquid probare, nam ibi non dixit Galenus, ad hecticas febres præcedere alterius ordinis, fed non generari primis diebus, verùm, proceffu temporis, quod totum poteft accidere hecticis, quæ à caufa procatarctica procedunt, vtpotè poteft effe vis caufæ remiffa, aut refiftentia partium folidarum adeò valida, vt retardet vltimationem caloris præternaturalis, & fic ftabit benè, quòd non caufetur primis diebus, aut ftatim ab initio alterationis, fed progreffu temporis, quin præcedat diariæ, aut putridæ febris generatio.

Solùm reftat diluere fundamentum Contrariorum. Ad quod dicimus, tenuitatem fpirituum, reuerà conducere, vt citiùs, & intenfiùs incalefcant quàm humores, & folida membra, non verò quòd citiùs calorem in facto adquirant, feu vltimatum, ratione cuius febris habet permanentiam, & durationem, vt fupeiiùs *Difputatione præcedenti* latiùs monuimus. Itáque febris diaria, aut alia quælibet non oritur præcisè ex incalefcentiâ fpirituum: nam quòd intensè calefiant, ex proprio qualitatis incremento nafcitur; fed ex eo quòd calor, quem adquirunt in ipfis vltimetur, quod facit difpofitio ad ipfam vltimationem.

Ex his facilè intelliges, quod licèt fpiritus, humores, & folida membra fimul incalefcant, tamen poterit effe difpofitio maior in partibus folidis, vt in ipfis talis caliditas vltimetur, & tunc erit hectica febris quàm diaria: fi autem talis difpofitio maior fit in humoribus, priùs creabitur putrida febris; & fi in fpiritibus fit difpofitio ad vltimationem talis caloris, primò generabitur diaria, licèt ergo tenuitas fit difpofitio maior, vt citiùs inducatur calor, non tamen vt citiùs vltimetur, quod requiritur ad rationem febris: vnde conftat folutio pro fundamento Contrariorum.

CAPVT

Capvt VI.

Vtrùm febris hectica, putrida, & diaria poſſint ad inuicem complicari.

Partem negatiuam aliqui Authores tuentur; quorum fundamentum eſt, quia ſigna præ-dictarum febrium quæ ex materia deſumuntur non poſſunt eſſe ſimul; ergo nec ipſæ febres poſſunt ſimul permanere, aut complicari. Probant Conſequentiam; quia febres ſunt cauſæ ſuorum ſignorum; ergo ſi ſigna non poſſunt ſimul permanere, neque febres ipſæ ſimul poſſunt complicari; Antecedens verò in quo eſt difficultas ſic oſtendere conantur, quoniam proprium, & inſeparabile ſignum putridarum febrium eſt, vrinam in principio apparere crudam, aut obſcurè coctam; ſed oppoſitum eſt in febre hectica, & diaria; ergo nulla ex his poterit complicari cum putrida.

Inſuper quòd diaria neutiquam poſſit perſeuerare, exiſtente putridâ, ex eo deducunt, quòd cùm ſpiritus, à quibus dependet diaria ſint ſubſtantiæ tenuiſſimæ, calore humorum putreſcentium à quibus dependet putrida febris facilè reſoluuntur, ideóque ſimul non poſſunt permanere. Confirmant eandem ſententiam, quia ſi poſſint ſimul permanere, ſemper complicarentur ſaltem putrida & diaria; ſiquidem calor putridæ ſemper valet ſpiritus accendere putredinem ipſis communicando. Tandem de hectica probant: nam eâ actu exiſtente, putrida denuò non poteſt complicari: ſiquidem in hectica ſolida membra calida ſunt in facto; ergo non poſſunt eſſe calida in fieri ab humorum putredine, neque à ſpiritibus putridis, àc proindè neque putrida febris, neque diaria poterunt cum hectica compliari. Denique quia exiſtente putridâ febre, nullo modo poteſt cum ipſa permanere diaria, aut hectica: nam aut calor diariæ, & hecticæ eſt remiſſior, quàm calor putridæ, aut æqualis. Si primùm conceda-mus, potiùs adueniente diariâ, aut hecticâ erit remiſſio putridæ febris, quàm complicatio alterius, cùm certum ſit in Philoſophia quod remiſſum remittit intenſum. Si autem fateamur eſſe eiuſdem aut æqualis intenſionis, nec calor diariæ, nec hecticæ poterit intendere calorem cordis, quando ſupponitur alteratum cor æquali intenſione ratione putridæ febris. Sed ad hoc vt de nouo excitetur aliqua febris, neceſſariò debet intendi calor cordis; ergo cùm hoc fieri non poſſit, ſiue calor diariæ, & hecticæ, ſit remiſſior, ſiue æqualis cum calore putridæ febris, ſequitur neutiquam adinuicem poſſe complicari.

Verior tamen opinio eſt huiuſmodi febres poſſe ad inuicem complicari. Ità Galenus *lib.10. Methodi, capite 5. citato ſuprà* per illa vltima verba, *capite præcedenti* citata, nempè: *Hanc ergo quarto die (vt ſcis) vidimus, deprehendimúſque, ſtatim hecticam eſſe febrem cum alia quam humores excitârant coniunctam.* Sentit ergo expreſsè Galenus proprio experimento hecticam & putridam ſimul cruciâſſe mulierem illam, de qua ſermonem facit in ipſo textu. Idem ſentit *lib.1. de differentiis febrium, cap.12.* vbi explicat modum quo Medicus debet cognoſcere quando hectica febris eſt coniuncta cum putrida; ſupponit ergo poſſe complicari ad inuicem.

Ratione autem probatur concluſio; quia exiſtente hecticâ poterit excitari diaria à cauſa aliqua procatarctica, exempli gratiâ ab ira vehementi, vt *præcedenti capite* probauimus, in quo euentu vtraque illa febris perſeuerabit toto tempore quo ſpiritus erunt accenſi, vſque dum reſoluantur; ergo poterit etiam antecedere diaria febris ad hecticam, quin ſit neceſſarium diariam illicò euaneſcere per aduentum hecticæ. Patet conſequentia, quia potuit permanere diaria cum hectica, quando poſt eam fuit excitata ab ira; ergo etiam poterit permanere cum hectica, licèt antecedat ipſam. Cæterùm, quòd diaria etiam poſſit cum putrida complicari, probatur: nam exiſtente febre diariâ poterit eſſe diſpoſitio in humoribus, vt ratione putredinis, aut vſtionis in ipſis vltimetur calor præternaturam, aut putrefactis humoribus à calore præternaturali ſpirituum, aut forſan ab altero agente extrinſeco putrefaciente, (id enim ex nullo capite repugnat:) ſed eo ipſo quòd calor violentus vltimatur in humoribus, eſt febris putrida, ergo poterit cum diaria complicari; Et eadem ratio de hectica pari paſſu currit; cùm poſſit eodem tempore eſſe diſpoſitio in ſolidis membris, vt in ipſis vltimetur calor præter naturam, & poſſit etiam eſſe cauſa aliqua procatarctica, à qua talis calor producatur. Cùm ergo neque implicet ex parte materiæ, neque ex parte agentis, poſſibilitas optime deducitur, ac proinde poſſibilis eſt complicatio, hecticæ, putridæ, & diariæ.

Nec valet ſi reſpondeas: per aduentum febris putridæ illicò reſolui diariam propter ſpirituum tenuitatem, à quibus diaria dependet, quæ ſolutio eſt iuxta mentem Galeni *1. de differentiis febrium, cap.7.* vbi ſic fatur: *Calefactâ enim plurimum in ephemeris febribus excrementa, & principium putredinis inde accipientia, alterum genus ſuccendunt febrium poſt priorem ſedatam.* Hinc inferunt quòd cùm Galenus de permutatione diariæ in putridam loquatur, & expreſsè teneat, ſuccendi putridam, ſeu alterum genus febrium poſt priorem, ſequitur iuxta mentem Galeni non permanere diariam cum putrida, & ſic non poſſe complicari.

Hæc ſolutio non euertit noſtram concluſionem, quia ſæpenumerò intenſior eſt calor diariæ, quàm putridæ febris; nam quæ inflammantur quò magis attenuantur, eò magis fiunt ardentia, ac proindè penitùs vrunt. Vnde ſi ſpirituum calor, dum accenſi, ſeu inflammati ſunt per putredinem aut vſtionem intenſior eſt, quàm calor plurium febrium putridarum, quo facto poterunt citiùs reſolui, & euaneſcere per aduentum febrium putridarum. Ex quo ſolutum manet ſecundum argumentum prò contrariâ parte adductum. Teſtimonium autem Galeni minimè facit contra nos: nam ex illis verbis ſolùm deducitur ſuccendi alterum genus febrium priori ſedatâ intra terminum conſuetum ſuæ durationis; non tamen quòd eo ipſo, quòd accedat putrida febris, illicò euaneſcat diaria, ante ſuam naturalem durationem, quod verum non eſt, & ſic nihil deducitur contra nos.

Reliqua argumenta facilè ſoluuntur. Ad primum dicimus: quòd quando ſigna inter ſe opponuntur

ponuntur non poffunt effe fimul ; fed apparet illud quod efficaciorem caufam comitatur;Quâ ratione Nofter Petrus Garcia *lib. de locis affectis, difputat.44. cap.5.* latè probat effentialia figna poffe impediri quominùs in fequenti proprium morbum per complicationem caufæ efficacioris virtutis;fic in febre ardente fæpè non adeft fitis propter tufficulam non admodum irritantem, vt teftatur Hippocrates : Non ergo mirum, quòd licèt morbi fint caufa fignorum , etiamfi fimul ipfi complicentur, figna tamen non poffunt fimul coalefcere;quia efficacior caufa femper præualet in ordine ad fuum effectum , deobfcurato altero,qui fequitur remiffiorem caufam : licèt ergo figna putridæ non poffint fimul cohærere cum fignis diariæ aut hecticæ , poffunt tamen ipfæ febres fimul complicari adinuicem : fecundum argumentum iam ex dictis eft folutum.

Ad confirmationem dicimus,non fequi femper complicari diariam cum putrida , nam licèt femper calor putridæ effet intenfior (quod ità non effe ex fupra dictis conftat ,) nihilominùs ex ipfo non accenderetur neceffariò febris diaria, nam aliud eft, quòd fpiritus calefierent neceffariò , aliud verò, quòd calorem in facto neceffariò deberent adquirere :. Primum eft certum , fecundum verò non ità , vt fuprà docuimus ; nam poterit in fpiritibus deficere difpofitio ad vltimationem caloris , & licèt calefierent in fieri à calore putridæ febres , non tamen in facto , quod requiritur ad rationem febris.

Ad argumentum de hectica Refpondeo optimè poffe in folidis membris effe calorem febrilem independentem in febre hectica fecundum aliquos gradus remiffionis , & fimul dependens fecundum gradus intenfiores , quos putridus humor produxit , nam calor febrilis non confiftit in indiuifibili , fed habet latitudinem gradualem , & fic poteft optimè complicari putrida febris cum hectica. Addimus etiam, quòd fi aliquis hecticâ febre laborans ob aliquam occafionem incideret in humorum putredinem,& forfan putredo adeò effet remiffa, vt ex vi caloris ipfius non intenderetur calor cordis qui in facto erat ratione hecticæ , tunc quidem adhuc effet putridæ febris complicatio, quia talis erat difpofitio in humoribus, vt licèt actu non poffent conferuare calorem cordis febrilem , attamen ablatâ vltimatione caloris in ipfo , aut in partibus folidis , ratione cuius erat hectica febris , remaneret eiufdem intenfionis , ficut antea , aut forfan remiffionis, dummodò effet intra limites caloris febrilis, ratione humorum putridorum in quibus vltimatus erat calor. Vnde complicatio vtriufque febris optimè intelligitur, ratione caufarum in quibus calor fimul eft vltimatus , etiamfi effectus vnius caufæ remifforis deobfcuretur ratione caufæ intenfioris , quod minimè tollit complicationem duarum febrium.

Vltimum argumentum foluitur etiam ex doctrina , & modo philofophandi nuper adducto; nam fiue calor diariæ aut hecticæ fit remiffior quàm calor putridæ , fiue eiufdem intenfionis, optimè intelligitur complicatio cuiuflibet cum putrida febre , quatenus calor vltimatus eft fimul in fpiritibus , aut in folidis membris , & in humoribus tanquam in caufa, quarum quælibet ex fe eft apta calorem febrilem conferuare & actu producere , alterâ euanefcente, quod fufficit ad complicationem ; fiquidem eo ipfo quòd fimul eft duplex affectus , feu agens duplex in actu proximo ad operandum , etiamfi actu non operetur , aut quia idem effectus priùs fuppofnatur productus, aut quia deobfcuretur ratione alterius à caufa efficaciori productus , minimè tollitur fimultas vtriufque agentis , quia ex fe quodlibet eft capax ad operandum, altero deficiente ; ergo licèt calor hecticæ aut diariæ effet remiffior, aut æqualis , quàm calor putridæ, dummodò fimul adeft calor vltimatus in fpiritibus , & in humoribus , non tollit quominùs fit complicatio vtriufque febris , etiamfi folùm appareat calor putridæ tanquam intenfior; nam fi in cafu dicto contingeret euacuari putridum humorem à quo dependebat febris putrida, nihilominùs perfeueraret febris dependens à putredine fpirituum & è contrà, fignum profectò probans clarè , vtriufque febris complicationem , & idem de hectica pari paffu philofophandum : Etenim fi in folidis effet vltimatus calor , qui valde remiffus eft, & plus quàm calor putridæ, aut diariæ, aut forfan putridus humor euanefceret , aut fpiritus refoluerentur , in quibus calor ille erat vltimatus,fine dubio perfeueraret febris dependens à calore vltimato in membris folidis ; ergo erant huiufmodi febres complicatæ , etiamfi intenfio gradualis caloris febrilis , quæ debetur cuilibet febri actu non effet producta , aut effet obfcurata ratione effectus intenfioris.

CAPVT VII.

Ad quam febrem ex dictis fit referenda fynochus fine putredine.

NVlla fpecies febris magis communis quæ præ manibus habetur,quàm ea quæ dicitur fynochus fine putredine , ab omnibus Medicis cum Galeno *lib.9. Methodi , cap.5.* quæ reuerà iuxta communem confenfum fit ab ebullitione totius maffæ fanguinariæ , feu ipfius efferuefcentia, quin putredinis labem vllam contrahat. Quo tanquam certo fuppofito, non eft leue litigium examinare, an prædicta febris fynochalis fine putredine comprehendatur fub diaria , aut fub putrida febre (nam quòd de hecticarum more non fit, omnes nemine dempto fatentur) folùm ergo controuerfia procedit , an febris illa quæ dicitur fynochus fine putredine inter diarias debeat computari , an verò inter putridas.

Cæterùm, quòd talis febris inter diarias non debeat computari probant plures ex Galeno *9.lib. Methodi , cap.1.* vbi ait : *Quomodò enim dici vltrà diaria poteft , quæ in tertium vfque diem extenditur , quando ex ipfa nominis ratione in fecundo eam defiftere par erat.* Cùm ergo fynochalis febris fine putredine per plures dies prorogetur, vt experientiâ difcunt omnes , videtur iuxta mentem Galeni eam non effe febrem diariam. Si refpondeas , duplicem effe diariam febrem , aliam quidem naturâ , & conftitutione, quæ folùm durat per fpatium vnius diei, & dependet à fpirituum putredine feu vftione,aliam

verò

verò esse diariam naturâ tantum, sed non constitutione quæ potest per plures dies prorogari, eò quòd calor sit vltimatus in aliqua substantia, quæ nec sit humor putridus, nec spiritus, nec pars solida, & tunc talis febris habet naturam diariæ, sed non constitutionem, seu durationem,& cùm talis febris sit synochalis de qua loquimur, meritò ad genus diariæ reducitur; nam Galenus *loco citato* de diaria loquitur, quæ talis est naturâ & constitutione, & solùm à spiritibus dependet,in quibus est vltimatus calor.

Instari potest adducta solutio efficaciter,nam in prædicta febre synochali sine putredine quæ propter ebullitionem aut sanguinis feruorem fit debet vltimari calor in causa sicut in omni febre,tunc sic argumentor: Aut vltimatur in spiritibus, & tunc erit febris diaria naturâ & constitutione,& insuper quælibet febris diaria,quæ à spirituum putredine dependet, erit synochalis sine putredine, quod totum experimento refragatur,& nullus vir cordatus concedit. Si autem talis calor vltimatur in sanguine, talis febris potiùs erit putrida, siquidem solùm per putredinem aut vstionem vltimatur calor in humoribus, vt *Disputatione præcedenti* latè docuimus cum communi Medicorum consensu; vnde non erit synochus sine putredine talis febris, sed potiùs cum putredine: Non ergo videtur possibilis prædicta febris, cùm per ebullitionem, aut efferuescentiam sanguinis solùm non vltimetur calor in ipso, sicut non vltimatur in aqua quantumuis ebulliat, & ferueat.

Plures respondent præfato argumento, ex quibus vnus est Ludouicus Mercatus, sanguinem calefieri in prædicta febre absque putredinis labe à quo calore spiritus succenduntur, & putrefiunt, & sic excitatur diaria febris, quæ ad plures dies, prorogatur, & insuper docet talem febrem esse humoralem. Hæc tamen solutio, manifestè claudicat, nam quòd spiritus putrefiant à calore sanguinis, quæ per ebullitionem adquirit, non tollit quòd sit febris diaria legitima naturâ, & constitutione, sicut si à causa aliqua extrinseca essent putrefacti; ergo non habebit durationem plurium dierum talis febris; nam calor sanguinis adquisitus ex vi ebullitionis non est permanens, cùm sit violentus ipsi, & non pendeat ex putredine sanguinis; ergo ex vi caloris sanguinis non potest conseruari calor in spiritibus per plures dies: si autem calor sit in facto in sanguine, erit febris putrida, cùm dependeat ab humoribus, in quibus si vltimatur calor,constituitur febris putrida, & denique si in synochali sine putredine vltimetur calor in spiritibus, & simul in sanguine, erit complicatio vtriusque febris, putridæ scilicet & diariæ, ac proindè nunquam erit synochus sine putredine, cuius contrarium clamat Galenus *lib.9. Methodi, cap.5.* & cum ipso omnes Medici.

Vallesius noster *lib. 1. de differentiis febrium, cap.1.* tenet, hanc nostram febrem de qua est disputatio, quodammodò esse diariam, naturâ scilicet, sed non constitutione, & quodammodò ex succis. Rationem adducit, quoniam per hanc febrem spiritus ardent, & calefacti sunt, qui quidem alias duas substantias calefaciunt, differt tamen à reliquis diariis febribus synochus sine putredine, quia in reliquis spiritus ardentes, seu putrefacti calefaciunt succos, & membra per se, & immediatè, at verò in synocho sine putredine spiritus ardentes faciunt sanguinem, seu succos immediatè feruere, à quorum feruore membra solida potissimùm deindè calefiunt, ideóque talis febris dicitur sine putredine sanguinis,seu synochalis ab illius feruore procedens,quoniam membra nostra à sanguine seu succis feruefactis ratione spirituum ardentium calefiunt præternaturam, in aliis verò diariis ab ipsis spiritibus immediatè calefiunt tum succi, tùm etiam membra. Quod totum exemplo à Philosopho adducto *lib.4. Mateor.* confirmatur; nam ea est differentia inter id quod in testa elixatur, & in eo quod in sartagine frigitur: quia quæ elixantur à succo ipso patiuntur immediatè, succo ipso alterato immediatè ab igne, seu igneâ exhalatione, quæ se habent vt spiritus ardens, at verò quæ friguntur patiuntur ab igne simul & immediatè, succus, & res ipsa, & minimè patitur vnum per aliud: igitur per alias febres diarias omnia calefiunt simul, & per se à spiritibus ad similitudinem eorum quæ friguntur, quia in illis sanguis non erat paratus, seu dispositus, adeò vt ferueat, seu vt intensiùs ebullire possit, ratione cuius ebullitionis membra calefierent: In nostro autem synocho sine putredine, spiritus ardentes, seu putrefacti feruefaciunt per se, & immediatè sanguinem, quia in ipso erat forsan talis dispositio ad intensum feruorem, & calefaciunt per sanguinem, seu medio sanguine membra solida, & inde oritur, vt quanquam diaria sit talis febris, tamen longiori duret tempore, quia feruor sanguinis valenter facit spiritus recalescere. Hucusque Vallesius pro sua ratione.

Hæc tamen solutio licèt à tanto Viro machinata sit,non dirimit tamen propositam controuersiam,nec in argumento ex ipsa adducto quiescit animus. Quare contra ipsam sic argumentor: In synocho sine putredine spiritus sunt ardentes,putrefacti, & inflammati in corde, & in arteriis, vt Vallesius & omnes fatentur;ergo ex vi caloris spirituum æquè, & immediatè,& per se, debet calefieri cor, & reliqua membra solida, sicut sanguis, Probatur consequentia: quia in reliquis diariis febribus hoc ità accidere fatetur, ergo & in synocho sine putredine, proindéque omnes febres diariæ synochales dicerentur. Nec valet solutio adducta de disparitate ex parte sanguinis, ratione cuius paratior est ad maiorem feruorem interdum, & sic tunc solùm ea febris diaria arripit nomen synochalis sine putredine; nam contrà est, quia calor seu feruor quem recipit sanguis à spiritibus putridis ardentibus, seu inflammatis solùm est calor in fieri, aliàs esset febris putrida si sanguis compararet calorem in facto, sed ad receptionem huius caloris semper est æquè dispositus sanguis sua naturali temperie calida, & humida, quæ non opponitur putredinali calori spirtuum, sed potiùs disponit ad ipsum, & aliàs spiritus supponuntur semper sufficienter applicati;ergo in omni febre diaria est dispositio in sanguine ad feruorem, seu ebullitionem per spiritus ardentes recipiendam, proindéque omnis febris diaria esset synochalis sine putredine. Præterea etiam cor, & partes omnes sunt intimè applicatæ spiritibus inflammatis in synocho sine putredine; ergo simul immediatè,& per se debent calefieri præternaturam à spiritibus,& non me-

diante

diante feruore sanguinis : Chimærica ergo est illa distinctio de calefactione immediata à spiritibus, vel mediante sanguine ad constituendam hanc nostram febrem synochalem tanquam diuersam ab aliis febribus diariis.

Displicet etiam id quod vltimò adducit Vallesius de maiori, seu longiori duratione talis febris, etiamsi sit diaria, nempè hoc fieri, *quia calor seu feruor sanguinis valenter facit spiritus recalescere.* Contrarium enim potiùs ex suis principiis iure optimo infero ; nam potiùs sanguis feruet per alterationem à spiritibus inflammatis, & ardentibus, qui in doctrina Vallesij sunt causa ebullitionis ipsius sanguinis, neque enim à feruore sanguinis possunt iterum spiritus illi aut alij recalescere, tum quia calor ille quem sanguis adquirit à spiritibus non potest esse intensior quàm calor qui est in spiritibus putrefactis ; etenim nullum agens producere potest maiorem intensionem eâ quam habet, imò neque tantam probabiliter dixêre plures Philosophi ; ergo ex vi efferuescentiæ sanguinis non possunt iterum recalescere ipsi spiritus neque conseruari, cùm calor sanguinis non sit vltimatus in ipso, sed potiùs in fieri, & sic non est permanens nisi ad permanentiam spirituum ; ergo à calore sanguinis non poterit durare,nec conseruari calor spirituum, ac proindè non poterit longiùs durare talis febris, etenim permanentia requirit calorem vltimatum in causa.Deniquenec alij spiritus possunt recalescere à feruore sanguinis, vt inde hac ratione intelligatur diutiùs durare talem febrem, quàm si esset diaria naturâ, & constitutione, quoniam potiori ratione alij spiritus poterant recalescere ab ipsis spiritibus inflammatis, & putrefactis, quàm à sanguinis feruore, vtpote si spiritus inflammati faciunt feruere sanguinem, potiori iure facient feruere, & inflammare alios spiritus, ac proindè ex nullo capite componit Vallesius synochalem febrem esse diariam naturâ, & non constitutione, neque quòd à succis aliquomodò dependeat probat,cùm sanguis non adquirat calorem in facto, & sic eius doctrina vndequaque videtur claudicare.

Nec in re itá contentiosa prætermittere debeui resolutionem Doctoris Cypriani à Maroja *lib.2. de diuisionibus febrium, cap.5. folio 23.* vbi per sequentia verba dirimit propositam controuersiam. *Dicendum ergo est, quòd synochus sine putredine est febris humoralis à sanguine dependens, qui in facto calorem præternaturam sustinet, quod probatur 1. ex communi dicendi modo, siquidem omnes dicunt, hanc febrem fieri ex sanguine inflammato. Secundò, quia Galenus lib.9. Methodi eam collocat inter febres humorales. Tertiò,quia sanguinis euacuatione, & habito respectu ad causam curatur, quod non contingit in diariarum curatione.* Concluditque *sequenti paragrapho* talem febrem diariam dici, non ratione identitatis causæ, sed propter similitudinem in accidentibus quæ ex vrinis, suauitate caloris, & ex pulsu desumuntur.

Miror tamen Virum adeò maturum, & in Schola Vallisoletana versatum resolutionem machinâsse à veritate prorsùs alienam : nam si in synocho sine putredine est calor in facto in sanguine, inquiro, an sanguis sustinet talem calorem in facto mediâ putredine, aut vstione, ratione cuius omnes dicunt vltimari calorem in humoribus, & hac ratione potiùs erit synochus cum putredine, neque erit vlla febris synochalis sine putredine contra mentem expressam Galeni, & huius Doctoris, qui de ipsa sub hoc titulo sine putredine agit : aut sanguis sustinet calorem in facto per simplicem alterationem, quod non compatitur cum vltimatione requisita ad febrem ; nam per simplicem calefactionem redditur sanguis calidus sicut aqua quando vehementer calefit : sed talis calor non dicitur vltimatus in aqua ; ergo nec in sanguine, cùm ipse non possit esse permanens, nec in facto per simplicem calefactionem, aliàs quælibet caliditas immodica ratione iræ, aut laboris comparata esset febrilis, quod est contra Auicennam : vt ergo in sanguine sit calor in facto debet esse ratione putredinis, aut vstionis, sicut in bile, aut alio quolibet humore. Claudicat ergo solutio ex hac parte.

Fundamenta etiam quibus suadere intendit proprium placitum friuola sunt (ne dicam indigna tanti Doctoris, nam quòd omnes dicant hanc febrem fieri ex sanguine inflammato,nihil probat, quandoquidem tota difficultas stat in explicatione propositionis itá communis, non tamen hucusque ad vnguem examinatæ ; nam debebat adducere modum quo inflammatur sanguis sine putredine, quod omninò tacuit. Tum etiam quòd Galenus inter febres humorales adducat febrem synochum sine putredine *lib.9. Methodi*, solùm adducit, quia dixit fieri propter feruorem sanguinis, quod non soluit dubium ; nam cùm febris putrida non sit, tenetur explicare quomodò calor in facto in sanguine adquiritur sine putredine. Tandem quòd curetur hæc febris euacuatione sanguinis,minùs probat intentum,ex eo enim deducitur pendere ab ipso, non tamen quomodò pendeat, etenim quòd diariæ febres non curentur itá solùm potest tenere de illis quæ solùm à putredine spirituum dependent, & tales dicuntur naturâ & constitutione. Cùmque sint aliæ plures diariæ febres naturâ, quæ à causis dependent euacuationem exposcentem, nihil mirum quòd si aliqua fuerit diaria cuius occasio fuerit sanguinis multitudo, quòd curatio per ipsius euacuationem perficiatur, sicut diaria ex cruditate ventriculi per euacuationem materiæ crudæ completur : non ergo fundamenta quæ adducit aliquid probant, & sic resolutio inualida prorsùs est.

Dicendum ergo nobis est in præsenti controuersia febrem synochalem sine putredine habere naturam febris diariæ, & non ipsius constitutionem, dependeréque à fuliginibus detentis propter sanguinis nimiam abundantiam impedientem debitam ventilationem,& obstructionem causantem,ratione cuius fuligines quæ ab ipso sanguine naturaliter eleuantur, absque vlla putredinis labe, neque in sanguine, neque in fuliginibus non possunt itá liberè separari à sanguine, neque facilè per porositates transpirare, & extra corpus propulsari, neque natiuus calor potest expeditè ventilari, quæ sit vt calefiat vehementer, & præternaturam à fuliginibus detentis quæ reuerà calidiores sunt spiritibus ipsis, cùm per constipationem cutis sæpè excitetur diaria, putrefactis, & calefactis spiritibus à fuliginibus detentis, quæ ex naturali nutritione eleuantur. Nihil ergo mirum si per nimiam

nimiam abundantiam ſanguinis ipſe efferueſcat à fuliginibus propriis, & ſic excitetur febris quæ habeat naturam diariarum, cuius calor ſit in facto in ipſis fuliginibus, quia ex propria natura calidiſſimæ ſunt, quin ſanguis ipſe aliquam ſuſpicionem putredinis habeat.

Hinc dices: hanc febrem pendere à ſanguine, quatenus per nimiam ipſius abundantiam impeditur debita ventilatio, ratione obſtructionis à multitudine cauſatæ, quæ eſt occaſio, ſeu cauſa vt fuligines detineantur, à quibus immediatè cauſatur febris, & in quibus vltimatus eſt calor, quia ex propria natura habent talem intenſionem caloris: quo etiam conſtat ſanguinis multitudinem eſſe cauſam mediatam talis febris ſine vlla putredinis, aut vſtionis labe, & habere permanentiam per plures dies, ſolùm perſeuerante multitudine obſtruente, & denuò eleuatis & detentis fuliginibus à quibus fouetur feruor ſanguinis, ità vt ſe habeant tanquam cauſæ reciprocæ, multitudo ſanguinis vt detineantur fuligines, valentes alterare viuens, & ſanguinem ipſum, ratione cuius maior copia fuliginum eleuatur & detinetur, à quibus ſit efferueſcentia ſine putredine. Vnde bene ſtat, quòd hæc febris curetur ab euacuatione ſanguinis, & quòd ſit diaria tantum naturâ, & non conſtitutione, dependens immediatè à fuliginibus imputribus, quæ calorem habent ſuauem non mordacem, & mediatè à multitudine ſanguinis obſtruente, quo fit vt in hac febre nullum ſit vitium in vrina, nec veſtigium putredinis, & tamen dicatur dependere à ſanguinis multitudine tanquam à cauſa mediata, vt hinc conſtet non dici ſynochalem ſine putredine quamlibet febrem diariam, etiamſi per ipſam calefiat ſanguis, cùm non quælibet fiat per ipſius multitudinem obſtruentem, ratione cuius præcisè dicatur febris ſanguinea ſine putredine & degenere diariæ, quoniam calor fuliginum non ſemper valet putrefacere ſanguinem, ſicut neque ſpiritus, niſi forſan in ipſis ſubſtantiis ſit diſpoſitio ad putredinem, in quo euentu ſi ſanguis putreſcat, permutabitur ſynochus ſine putredine, in ſynochum cum putredine.

Ex his deducitur conſectarium, peculiarem & nouam doctrinam, veriſſimum tamen, meo iudicio, continens nempè poſſe dari febrem quin ſit putredo, neque in cauſa mediata febris, neque in immediata. Quod totum in noſtro caſu patefit, nam per ſolam multitudinem ſanguinis datur obſtructio ſufficiens pro detentione fuliginum naturalium, à quibus immediatè calefit viuens, & ſanguinis ipſe præternaturam, & in quibus clarè intelligitur vltimatio caloris abſque putredine; cùm ipſæ fuligines naturales ex propria natura ſint calidiſſimæ, & ſufficientes ad inducendam putredinem in ſpiritibus, & in humoribus ſi in ipſis ſit diſpoſitio, & ſic potiori ratione valebunt calefacere viuens præternaturam, & immediatè cauſare febrem: poterit ergo ſine vlla putredine excitari febris & vltimari calor, ſed de his ſuprà ſatis egimus: Dicta ergo iam ſufficiant pro prima, & ſecunda diſputatione, vt ad tertiam de corporibus præparatis ad febrem accedamus.

DISPVTATIO III.

De corporibus præparatis ad febrem.

PLvres de cauſis febrium diſputant, diſputatione de ipſius differentiis peractâ; cæterùm quia *Tomo* 1. *Tract. de Morbo, & Symptomate*, de cauſis morbi calidi egimus, quæ febrem etiam cauſant, in præſentiarum libenter & dato animo ipſarum examen omittere decreui, ne inanis fiat repetitio. Veſtigia tamen noſtri Principis Auicennæ ſequendo, de corporibus præparatis ad febrem tertio loco agimus: nam ipſe poſtquam *lib.*4. *fen* 1. *tract.*1. *cap.* 1. de definitione, & differentiis febris egit, caput ſecundum de præparatis ad febrem dicauit, in quo licèt de ſententia aliorum loquatur quam ipſe amplectitur, ſic ait. *Dixerunt quidam quòd corpora vehementiùs præparata ad febrem ſunt corpora calida, & humida.* Paucis tamen interpoſitis verbis calida, & ſicca corpora numerauit ſecundo loco, deindè corpora æqualis humiditatis, & ſiccitatis, caloris tamen excedentis: quarto loco poſt dicta corpora collocat ea, quæ ſunt æqualis caloris & frigiditatis, humida tamen in exceſſu. Tandem quinto loco docet, corpora frigida & humida, & frigida & ſicca eſſe longinquiora à febribus, & propriè ab ephemera: Hæc Auicenna in toto capite ſcriptum nobis dedit, in quorum examine verſabitur tota noſtra diſputatio.

CAPVT I.

Quod ſit corpus aptiùs ad incidendum in febrem.

APud Philoſophos certum eſt, non ſolùm requiri virtutem, ſeu agentis actiuitatem, verùm etiam diſpoſitionem paſſi ad effectus cuiuſlibet productionem. Sic Galenus *lib* 1. *de differentiis febrium, cap.*7. poſtquam de cauſis egit, de diſpoſitione requiſita ex parte corporum ſic ait: *Huius enim ſemper meminiſſe oportet, vt nulla cauſa ſine corporis aptitudine efficere poſſit, alioquin omnes qui ſub æſtiuo ſole commorantur febricitarent, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur.* Meritò ergo de diſpoſitione requiſita ex parte corporum præparatorum ad febrem inquirimus, An corpus ex propria natura calidum & humidum quod nondum febricitat aptius ſit ad febricitandum, quàm corpus ex propria natura calidum & ſiccum, vel è contrà, ſuppoſitâ eadē intenſione caloris præternaturalis ex parte agentis extrinſecè alterantis, & inducentis febrem, & applicatione eadem, ità vt cætera omnia ſint paria præter illud in quo ſit comparatio.

Pro cuius clariori intelligentia ſupponere debemus corpora incidere in febrem ex eo quòd per putredinem aut vſtionem producatur calor in facto in aliqua ex tribus ſubſtantiis, de quibus *ſuprà Diſputatione præcedenti* latè egimus. Inſuper etiam ſupponere debemus putredinem eſſe actionem caloris præternaturalis in humido, vſtionem

vſtionem verò eſſe actionem eiuſdem caloris in ſicco, ità vt quemadmodum humiditas eſt diſpoſitio ad putredinem ſuppoſitâ actione caloris violenti, ità ſiccitas eſt diſpoſitio ad vſtionem ſuppoſitâ etiam actione eiuſdem caloris, ex vi tamen vtriuſque actionis inducitur febris, ſiue per vſtionem, ſiue per putredinem, ratione quorum calor præternaturam vltimatur, & dicitur febrilis. Ex quibus manifeſtè deducitur, facilè incidere corpora calida, & humida in febrem putredinis, ſicut calida & ſicca in febrem vſtionis, & faciliùs quàm corpora calida à prædominio, & in alia oppoſitione temperata propter maiorem diſpoſitionem ex parte ſiccitatis & humiditatis, proindéque faciliùs incidunt abſolutè in febrem quàm reliqua corpora qualibet alterâ temperie ornata. Quare litigium præſens ſolùm ſtat inter corpora calida & ſicca ex vna parte, & calida, & humida ex altera cæteris partibus, ex parte agentis alterantis, quodnam corpus faciliùs febricitabit, non quidem febre putredinis aut vſtionis, (de quo nulla eſt controuerſia) cùm certum ſit faciliùs incidere in febrem putredinis calidum & humidum, ſicut etiam faciliùs in febrem vſtionis calidum & ſiccum, ſed quod ex his corporibus citiùs abſolutè febricitabit?

Et quidem cùm calor tam ex parte agentis quàm ex parte paſſi, ſeu corporis præparati ad febrem ſic omninò æqualis, ſeu eiuſdem intenſionis, vt ſupponit Controuerſia, ſolùm ſtat lis in examine humiditatis & ſiccitatis, quænam ex his qualitatibus provt coniuncta cum calore ipſius actionem magis acceleret ratione cuius citiùs vnum corpus quàm aliud, & celeriùs abſolutè incidat in febrem. Dubium quidem, tum à Philoſophicis principiis, tum etiam in Medicis non leue: Circa quod noſter Petrus Garcia *lib. de febribus*, *folio* 110. eandem aptitudinem ad febricitandum abſolutè concedit corporibus calidis, & humidis, ſicut calidis & ſiccis, quem ſequitur noſtræ Scholæ Primarius Doctor Martinez in ſuis manuſcriptis. Et eſt præcipua ratio à priori quâ nititur hæc opinio: quia febris inducitur ex vi putredinis, aut vſtionis, ſed nulla eſt ratio quæ probat humiditatem æquè non conducere ad putredinem, ſicut ſiccitas ad vſtionem, & è contrà; ergo erit ità facilis lapſus ad febricitandum ex parte paſſi diſpoſitio caloris, & humiditatis, ſicut diſpoſitio caloris, & ſiccitatis, ac proindè æquali celeritate febricitabit corpus calidum & humidum, ſicut calidum & ſiccum. Alia proponit argumenta, quæ infrà ſunt adducenda in impugnatione contrariæ opinionis.

Contraria opinio communior ſatis fuit in noſtra Schola, nempè corpora calida, & ſicca faciliùs incidere in febrem abſolutè, & citiùs quàm calida & humida. Hanc tuetur Valleſius noſter *lib. de differentiis febrium*, *cap.* 7. quem ſequitur alter Primarius noſter, Regiæ Perſonæ meritiſſimus Proto-Medicus, quem plures Moderni ſequuntur: quorum omnium fundamentum habetur in Galeno *lib.* 8. *methodi*, *cap.* 8. *à principio*, vbi hæc habet verba. *Cum verò octo temperies in vniuerſum ſint, vt oſtēdimus, opportuniſſima ad febres eſt calida & ſicca, ac niſi quis hanc, vt dictum eſt, cibet, ociſſimè in ea mutatur diaria febris in acutam. Propinqua huic eſt, præſertim quoad febrem attinet, quamuis ad alia ſit deterior calida intemperies, & humida.* Si ergo ex octo temperiebus opportuniſſima ad febrem eſt, calida & ſicca, talem diſpoſitionem in corporibus primum locum tenere, & ad febricitandum faciliùs, apertè fatetur Galenus.

Nec valet ſi reſpondeat, Petrus Garcia *loco ſuprà citato*, ibi non loqui Galenum de febre abſolutè, ſed de diaria in calida, & ſicca natura, & præcipuè per inediam per quam facilè vritur, & facilè patitur febres vſtionis; nam talis expoſitio non eſt genuina, quia, ſi de occaſione febricitandi propter inediam eſſet ſermo, minimè deberet collocari ſecundo loco natura calida, & humida, cùm potiùs humiditas faciat pro putredine, & minimè pro vſtione, imò ſecundo loco eſſet numeranda calida natura, & in humiditate & ſiccitate temperata: conſtat autem hanc naturam tertium locum tenere; non ergo loquitur Galenus niſi de febre abſolutè, in quam opportuniſſimè, & faciliùs natura calida & ſicca incidit, quæ ſi non cibetur tempeſtiuè, diaria febris, quæ tunc excitatur, velociſſimè mutatur in acutam febrem. Cæterùm, quòd abſolutè loquatur Galenus, colligitur manifeſtè ex illis vltimis verbis: *Propinqua huic eſt præſertim, quoad febrem attinet; calida intemperies & humida.* Vbi non determinauit genus febrium, ſed ad febrem docuit eſſe opportuniſſimam calidam & ſiccam naturam.

Prætereà, etiamſi demus Galenum loqui de febre diaria, quæ in natura calida, & ſicca facilè permutatur in acutam, non euertit vim propoſitæ concluſionis, ſiquidem lis procedit de diſpoſitione ex parte paſſi quæ faciliùs conducit ad febricitandum, non quidem hac aut illâ determinatâ febre, ſed quælibet illa ſit: ſed inedia in calida, & ſicca natura facit etiam per exſiccationem; ergo ſiccitas ſiue ex parte paſſi, ſiue ex parte agentis citiorem reddit actionem caloris, vt accendat febrem, potiùs quàm humiditas, proindéque videtur habere primum locum natura calida, & ſicca vt promptiùs febricitet.

Vlteriùs idem aſſumptum validare contendunt ex Philiſophorum axiomate ſatis trito in Scholis: nempè quòd ſiccitas eſt lima caloris, id eſt quod acuit caloris actionem coadiuuando ad ipſius effectum, ſaltem tanquam diſpoſitione, cuius contrarium de humiditate teſtantur omnes, nempè quòd retundat actionem caloris; vnde colligunt corpora ſicca citiùs, & faciliùs quàm humida incidere in febrem operante calore, cuius actionem acuit ſiccitas, & retundit humiditas. Sic iuuenis calidior dicitur, quàm puer à Galeno 6. *Epidem. text.* 5. per ſequentia verba: *Quo enim pacto iuuenis puero calidior ſit in libris de temperamentis didiciſti, vbi etiam quomodò puer iuuene ſit calidior declarauimus, iuuenis quidem abſolutè calidior, puer verò non abſolutè, ſed eò quòd plus calidi innati obtinet.* Nec nos latet Galenum 2. *lib. de Temperamentis, cap.* 13 docuiſſe puerorum, adoleſcentium, & iuuenum æqualem eſſe intenſionem caloris, cùm *in noſtro Opuſculo de Temperamentis*, hanc doctrinam latè comprobauimus, ſed potiùs ex his deducimus in fauorem huius opinionis quòd ſi calor iuuenum dicatur abſolutè calidior à Galeno eò præcisè talis nuncupatur, quia citatiorem reddit ſiccitas actionem caloris: quâ etiam ratione dicitur mordax iuuenum calor ab eodem Galeno 1. *Aphoriſm. comment.* 14. ſimilis calori febricitantium,

tium, præcipuè hecticâ febre, ſiccitas ergo acuit actionem caloris, ideò quòd eius lima dicatur, ac proindè ſi ex parte paſſi ponatur ſuppoſitâ alteratione æquali à calore præternaturali ex parte agentis, citiùs inducitur in ipſo febris quàm in paſſo humido.

Fulcitur ampliùs aſſumptum ex eo quòd in iuuentute generatur maior copia bilis, quàm in præcedentibus ætatibus, præcisè ſolùm penes ſiccitatem iuuentutis; ſi ergo hæc cum æquali intenſione caloris conducit ad generationem humoris calidioris, in maiori abundantia, cur in paſſo ſicco non operabitur calor velociùs quàm in humido, cùm velocior ſit generatio humoris calidioris. Præcipuè tandem corroboratur aſſertum ex Galeno 6. *Epidem. parte 4. comment.* 15. vbi ſequentia adducit verba: *Apud Hippocratem calidas naturas vocari abſolutè, non eas quæ ingenito calore conſtant, ſed quæ præpollent acri & mordaci, quem aduentitium, & non naturalem eſſe arbitratur*. Inde colligo: quòd ſi propter mordacitatem vocant Galenus, & Hippocrates naturas calidas, & mordacitas oritur à ſiccitate, vbi hæc coniungatur cum calore, meritò maior calor dici poteſt, & forſan aduentitius; talis ergo citiùs procreabit febrem, quàm ſi cum humiditate coniungatur, quæ non facit mordacem calorem, vt videre eſt in pueris, & adoleſcentibus.

Relatam opinionem acerrimè debellare contendit alter noſtræ Scholæ Primarius in ſuis manuſcriptis ſuprà citatus pro prima opinione. Primò: quia iudicat eſſe contra bonam Philoſophiam amplecti axioma illud, quòd ſiccitas eſt lima caloris. Fundamentum quod adducit eſt quia ſiccitas eſt qualitas ſpecie diuerſa à calore; ergo etſi coniungatur cùm ipſo, neutiquam poteſt communicare virtutem calori agendi, cùm ſiccitas nihil caloris in ſe continet. Secundò quia ſiccitas coniuncta cum frigiditate non acuit ipſius actionem in terra, ergo neque in igne, quoniam nō eſt maior ratio vnius quàm alterius. Tertiò & ſuo iudicio efficaciùs agit contra prædictum axioma; nam aut ſiccitas auget vim caloris, quia cum calore agente agit etiam ſiccitas, aut quia ſiccitas in paſſo exiſtens iuuat actionem caloris, non primum quia idem agens calidum ſine alterius qualitatis agentis conſortio in paſſo ſicco vrit, & in humido putredinem inducit; ergo ſine conſortio ſiccitatis calor ſolus ad vtramque actionem concurrit. Præctereà etiam difficile iudicat ſiccitatem ex parte paſſi concurrere actiuè ad productionem caloris.

Nec ſecundum quod in dilemmate proponitur poſſibile iudicat, quia aut ſiccitas iuuat calorem, quatenus eſt diſpoſitio ad formam vſtionis inducendam, aut quatenus reſiſtit minùs caloris actioni, non primum, quia non magis facit ſiccitas pro vſtione, quàm humiditas pro putredine: non ſecundum, quia in ordine ad actionem, nihil reſiſtit ſiccitas, ſed ſolùm frigiditas & humiditas; ergo nullo modo ſiccitas acuit caloris actionem.

Fundamenta tamen huius noſtri Primarij vana prorſus, & à bona Philoſophia aliena mihi videntur. Primum quod adducit inutile valde eſt; nam etſi ſiccitas ſit qualitas ſpecie diuerſa à calore, nihilominùs poteſt diſponere vt caloris actio faciliùs, & citiùs producatur, quod conſtat experimento quotidiano ex parte agentis in denſitate quæ ſine dubio iuuat actionem caloris, etſi ſit qualitas diuerſa in ſpecie, ergo idem poterit præſtare ſiccitas ſecludendo denſitatem, quam poteſt cauſare, quæ quidem denſitas, quatenus ſe habet ex parte agentis, eodem modo iuuat actionem caloris ſicut & reliquarum qualitatum primarum, quatenus ratione illius plures partes agentis qualitatis extenſiuè intimiùs applicantur paſſo. Vlteriùs etiam, raritas ex parte paſſi conducit vt calor citiùs in ipſo inducatur; ergo idem poterit præſtare ſiccitas potiùs quàm humiditas; ergo non obſtat, quòd ſit qualitas diuerſæ ſpeciei, vt poſſit actionem caloris citatiorem reddere, non quidem calorem comproducendo, vt ſine fundamento proponit iſte Doctor in tertio argumento, ſed diſponendo ad hoc vt calor faciliùs inducatur, quod facit ſiccitas, quia eſt qualitas connaturaliter ſecuta ad actionem caloris, ideóque ipſius actionem faciliorem, & citatiorem reddit, factâ comparatione cum humiditate, quæ licèt ſit diſpoſitio ad putredinem, & æquè diſponat in ſuo genere, ſicut ſiccitas ad vſtionem, non tamen tollit quominùs citiùs inducatûr calor in ſubiecto ſicco per vſtionem, quàm in humido per putredinem, vtpotè magis connaturalis eſt ſiccitas calori, quàm humiditas, ideóque ſiccitas caloris actionem acuit, & ad ipſum diſponit, non verò quia minùs reſiſtat, vtpotè nunquam reſiſtit, ſed potiùs iuuat, & diſponit. Ex quo tertium argumentum omninò manet euerſum.

Nec ſecundum aliquid probat; nam ſiccitas eſt qualitas quæ calorem ſequitur, ſeu effectus eius ſaltem ſecundarius, & ſic quoties ſe habet ex parte paſſi agente calore eius actionem accelerat, neque opus eſt id agere cum frigiditate, cùm non habeat analogiam cum ipſa. Præterquàm quòd ſiccitas coniuncta cum frigiditate conducit pro gelu, & condenſatione aquæ, vt in nocte ſerena frequenter accidit, quin ſit neceſſarium pluuiam, ſeu humiditatem præcedere, vt tenet iſte Doctor, dum intendit humiditatem acuere actionem frigoris: nam licèt præcedente pluuiâ à frigore intenſo marceſcant plantæ, hoc quidem accidit, quia humiditate præcedente madefiunt plantæ, & poroſitates magis aperiuntur, vt ſic intimiùs frigiditas penetret, quæ pro gelu facit ſi ſuperueniat ſiccitas, ſeu nox ſerena; nam ſi aër humidus perſeueret, nequaquam marceſcunt plantæ, neque aqua congelatur ſuperante humiditate; ſignum ergo eſt ſiccitatem, etiam cum frigiditate ipſius actionem acuere, ruit ergo ex omni parte huius Doctoris aſſertum.

Quare ſit noſtra Concluſio: attentâ ſolâ qualitatum primarum diſpoſitione ex parte corporum, quæ ſunt calida & ſicca, citiùs & faciliùs febricitare abſolutè, quàm calida, & humida. Hanc concluſionem defendunt cum Galeno *loco ſuprà citato* Authores relati, quorum fundamenta ſuperiùs ſatis abundè adducta ſunt: Et vlteriùs corroboratur concluſio ratione efficaciſſimâ: nam febris eſt calida & ſicca paſſio, etiamſi pro formali in noſtra opinione non importet ſiccitatem, ſed ſolùm ſecundariò; ergo ea temperies, quæ magis accedit ad naturam febris abſolutè erit aptior, vt faciliùs & citiùs excitetur, ſed corpus calidum & ſiccum magis accedit ad naturam febris, quæ conuerſio eſt natiuæ caliditatis in igneam naturam; ergo fa-

ciliùs febricitabit, quia ratione ficcitatis magis accedit ad igneam naturam.

Secunda Conclusio. Attentâ secundarum qualitatum dispositione ex parte passi, corpora rariora & tenuiora faciliùs incidunt in febrem attentâ alteratione à causis externis febrem inducentibus, quia talia corpora faciliùs alterantur, authore Galeno *lib.1. de differentiis febrium, cap.1.* Ratio est, quia sicut densitas, & crassities ex parte agentis conducunt ad intensiorem operationem, ità etiam si se teneant ex parte passi resistunt magis; ergo è contra corpora rara, & tenuia minùs resistunt actioni externi agentis, alterantis, seu calefacientis, & sic rara corpora faciliùs incident in febrem quàm densa. Si tamen à causa interna fiat alteratio, nempè à fuliginibus, quò magis corpora densa sunt & obstructa, atque constipata, faciliùs febricitant, quia causa præternaturam calefaciens fuligines quæ detinentur, à quibus velocissimè calefit corpus, impeditâ per constipationem ipsarum transpiratione, sic Galenus 1. *de differentiis febrium, cap.4.* in febre pestilenti docet oportere poros aperire, & corpus ab excretis mundare. Vndè quidam inferunt, quòd corpora calida, & humida ratione raritatis faciliùs incidunt in febrem absolutè, quàm calida, & sicca, propter crassitiem, & densitatem quam siccitas inducit. In nostra tamen opinione de permanentia formali elementorum in mixto hoc non deducitur; nam siccitas in igne non tollit illius summam tenuitatem, & raritatem; ergo siccitas illa partium ignearum, quò maior fuerit in ipsis partibus in statu naturali, non erit obstaculum ad tenuitatem quam habere debent ratione igneæ naturæ, proindéque saltem siccitas partium ignearum in nostra opinione erit dispositio etiam ex parte secundarum qualitatum, vt faciliùs in ipsis inducatur febris; quia sicut in igne non tollit tenuitatem, & raritatem, sic neque in partibus igneis; absolutè ergo corpus calidum & siccum, quod tale est ratione partium ignearum faciliùs febricitabit, quàm calidum, & humidum. Probatur vltima Consequentia, quia corpus illud quod magis accedit ad naturam igneã, promptius est ad febricitandum, sed corpus calidum & siccum magis accedit, vt per se patet; ergo faciliùs febricitabit.

Argumentum autem quo nititur contraria opinio, nullius roboris est; nam licèt corpora incidant in febrem mediâ putredine aut vstione, & humiditas æquè conducat ad putredinem, sicut & siccitas ad vstionem, tamen citiùs febricitat corpus calidum & siccum, quia magis accedit ad naturam febris, quæ conuersio est caliditatis in igneam naturam. Auicenna autem non loquitur ex mente propria dum corpus calidum, & humidum primo loco enumerat, & forsan interpretari poterat de febre quæ frequentiùs accidit in corporibus, & sic nihil contra nos facit.

Capvt II.

De aptitudine ex parte passi in reliquis temperaturis ad febricitandum.

De ordine temperiei calidæ & siccæ, & calidæ & humidæ ex parte passi ad febricitandum hucusque egimus, restat ordinem præscribere de reliquis temperiebus quæ restant, de quibus Auicenna *loco suprà citato* de sententia aliorum Authorum loquitur, & nihil certum scriptum reliquit. Quare clariùs Galenus *lib.8. Methodi, cap.8. & 9.* id declarauit quem sequi videtur Vallesius noster *lib.1. de differentiis febrium, cap.7.* & noster Vega, *eodem lib. cap.6.* & plures alij Doctissimi viri, ex quibus est Mercurialis *lib.5. de febribus, cap.3.* supponunt enim nouem esse temperamenti species, ex quibus quatuor sunt simplices, quatuor compositæ, & altera mediocris, seu ad pondus: inter quas tenet Galenum talem assignare ordinem, vt primum locum obtineat calida & sicca natura, vt *superiori capite* probauimus, secundum calida & humida, quæ licèt ratione caloris similis sit naturæ præcedenti, tamen quia calor ille siccans non est ità dispositum subiectum ad passionem febrilem, facilè tamen inflammatur, cùm tale subiectum sit sanguineum, & maximè ad putredinem dispositum, ratione cuius febris accenditur.

Insuper tertium locum obtinet natura calida, & in alia oppositione temperata, quæ aptior est ad febricitandum quàm sicca natura: Et ratio est manifesta: nam febris potiùs consistit in calore quàm in siccitate; ergo natura calida magis accedit ad naturam febris quàm sicca, & proindè aptior erit ad febricitandum. Quartum tenet locum natura sicca, vtpote magis propinqua est ad naturam febris, ratione exsuperantis siccitatis, quàm reliquæ naturæ. Quinto loco adducitur natura temperata, vtpote temperies quæ restant longiùs absunt à calido & sicco affectu quàm ea quæ dicitur ad pondus; siquidem hæc saltem accedit ad naturam febris per mediocritatem, cætera verò distant ab ipsa ratione contrarietatis quam important. Sextum locum habet frigida & sicca. Septimum frigida tantum. Octauum humida tantum. Vltimum frigida & humida.

Vnum tamen displicet in hac serie, nempè quòd frigida natura iudicetur magis disposita ad febrem quàm humida tantùm, hoc enim difficillimum mihi videtur; nam quidditas febris præcipuè in calore consistit iuxta omnium opinionem, sed calori opponitur ex diametro frigiditas, & non humiditas; ergo minùs est disposita ad febrem natura frigida tantum, quàm humida, & sic vertendus est ordo, ità vt septimum locum habeat, natura humida tantum, & octauum frigida tantum.

Argumento proposito respondet Vallesius *loco citato* naturam humidam esse minùs aptam ad febricitandum propter multitudinem succorum crudorum quibus solet abundare, qui magis impediunt febrilem calorem quàm in frigida natura. Sed contra hanc solutionem efficaciter insurgo; siquidem talia excrementa potiori ratione debent abundare in natura frigida; ergo claudicat solutio. Antecedens probo: nam ibi abundant magis crudi succi vbi coctiones imbecilliores fiunt, sed in frigida natura sic necessariò accidunt, vtpote frigiditas opponitur immediatè calori à quo celebratur coctio; ergo in frigida natura est maior multitudo succorum crudorum, ac proindè minùs apta erit ad febricitandum quàm humida,

Neque

Neque adhuc adducta doctrina vera apparet circa enumerationem naturarum præparatam ad febrem, siquidem videtur naturam calidam non esse aptiorem ad febricitandum quàm frigidam, vtpotè hæc est magis in potentia ad receptionem caloris, & faciliùs alteratur à causa remissiori, quàm calida natura; ergo erit magis disposita, vt incidat in febrem. Respondeo comparationem vtriusque naturæ debere procedere respectu agentis à quo apta est alterari: Vndè calida natura magis disposita est ad febrem, quoniam licèt frigida natura ad calorem absolutè maiorem habeat potentiam passiuam, tamen ad gradum illum caloris quem ab agente proportionato potest recipere, æqualem potentiam habet calida natura, & vlteriùs dicitur magis apta, quia minus resistit causæ calefacienti, vtpote actiua resistentia est minor, quia remissiores gradus frigiditatis resistunt quàm in natura frigida, & sic faciliùs incidit in febrem natura calida quàm frigida cæteris paribus ex parte agentis proportionati ad alterandum.

Dices vlteriùs, quinto loco enumerandam esse naturam humidam: nam hæc videtur esse magis disposita ad febricitandum, quàm natura temperata ad pondus; siquidem natura humida à prædominio, & in calido & frigido temperata habet sine dubio eandem intensionem caloris, sicut natura temperata ad pondus, & aliàs habet humiditatem excedentem, quæ maximè facit pro putredine, & plusquam humiditas temperata quæ est in natura ad pondus; ergo faciliùs excitabitur putredo in natura humida à prædominio, quàm in natura ad pondus, & per consequens febris citiùs, & faciliùs creabitur in natura humida à prædominio.

Responderi potest, naturam ad pondus magis accedere ad naturam febris ratione siccitatis mediocris, quàm natura humida à prædominio, quæ licèt æqualem calorem habeat, tamen habet siccitatem valde remissam, ideóque difficiliùs febricitabit. Vlteriùs etiam responderi posset, Galenum quinto loco naturam temperatam ad pondus collocâsse, & posteà humidam, quia solùm de læsione ex inedia timenda sermonem faciebat, & ex aliis causis exsiccantibus, à quibus plus læditur natura temperata, quàm humida à prædominio, quia inedia plus siccat, & humida natura potiùs iuuatur per inediam, vt planè Hippocrates probat 4. *Aphorismor. tex-tu* 59. per sequentia verba: *Corporibus carnes humidas habentibus, famem adhibere conuenit, fames enim corpora siccat.* Liquidò ergo constat naturam temperatam ad pondus plus per inediam exsiccari, & sic cum æquali calore faciliùs febricitare quàm humida à præ dominio, proptereà quòd per inediam sit sicca à prædominio, & sic magis accedit ad naturam febris, vt suprà demonstrauimus.

DISPVTATIO IV.

De horis, seu temporibus Febrium.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit, & quotuplex tempus Febrium.

Plura adducit Princeps Auicenna de temporibus febrium *fen* 1. *lib.*4. *Tract.*1. *c.*3. vtilissima quidem ad morborum curationem, tum etiam ad partem prognosticam multum conducunt, tum etiam ad curatiuam, nec non ad victûs institutionem, & ad crisim futuram cognoscendam; quâ occasione fieri debeat, oportet agnoscere statum seu vigorem morbi in quo indicia optima eueniant ad remediorum applicationem, tempus principij in quo, si quid mouendum est, mouere oportet, & ad victûs institutionem omnia tempora præ oculis habere conuenit, vt debito tempore iuxta cuiusque morbi naturam alimentum propinemus tenue, aut mediocre. Quâ ratione Auicenna, quatuor tempora morborum assignauit, scilicet principium, augmentum, statum & declinationem, & cuiuslibet seorsim descriptionem adduxit, aliáque plura à quibus in præsentiarum libenter supersedeo, quia in propriis capitibus habent proprium locum. Nunc ergo quid sit tempus febrium examinemus.

Et quidem primò certum est: eandem difficultatem procedere de temporibus omnium morborum præcipuè qui à materia dependent, de quibus Galenus peculiarem libellum conscripsit: cæterùm, quia hæc in febribus clariùs patefiunt, in præsentiarum habent specialem locum: quare iuxta eiusdem Galeni doctrinam *lib.*2.*de differentiis febrium* ipsarum tempus describere conabimur, omissâ ergo temporis acceptione philosophicâ, iuxta quam 4. *Physicorum* dicitur, *Tempus est numerus motûs, secundum prius & posterius*, quia ad præsens institutum non attinet. Tempus ergo morbi, seu febris, sic communiter definitur in nostra Schola, *Est morbi seu febris mutatio in diuerso tempore apparens.* Itaque tempora morbi seu febris dicuntur mutationes quædam, quæ in diuersâ temporis mensurâ apparent in tota duratione morbi, similitudine desumptâ ex diuersis ætatibus quæ in viuentibus contingunt, & tempora ipsorum diuersa nominantur, eò quòd diuersimodè se habet viuens in ordine ad temperiem, & actiones, quando incipit, & est in tempore pueritiæ, ac in adolescentia quando augetur, sic de iuuentute, seu consistentia, & de senectute philosophandum. Sicut ergo viuentia per diuersas mutationes, quas in tota sua duratione patiuntur, diuersa percurrunt tempora, sic morbi, & febres habent suas ætates, seu tempora diuersa penes diuersas mutationes, quas in tota sua duratione patiuntur, secundum quas incipiunt, augentur, summum vigorem adquirunt, & tandem declinant. Hinc deducunt tem-

pus morbi, nihil effe aliud quàm ætatem, feu mutationem ipfius in diuerfa menfua temporis apparentem.

Aliquantulum tamen claudicare hanc definitionem aliquibus videtur; nam mutatio eft, quando aliter fe res habet nunc quàm prius:fed hoc folùm inuenitur in augmento morbi, fummo ipfius vigore, & declinatione, minimè verò in principio, cùm ante principium folùm præceſſerit non eſſe morbi; ergo cùm principium fit pars, feu tempus primum morbi in ipfo principio debebat effe mutatio morbi, hoc autem minimè poteft verificari; ergo hæc definitio non comprehendit tempus primum morbi, proindéque optima cenfenda non eft.

Nec valet folutio affirmantium, mutationem non effe accipiendam in fua rigorofa fignificatione, fed folùm quatenus ibi mutatio idem fonat ac apparitio, fi dicamus, tempus morbi, eft apparitio ipfius in tempore diuerfo, non inquam valet: nam idem principium morbi prorsùs inuariatum apparet in tempore diuerfo fi duret, & tamen non eft tempus diuerfum morbi; ergo adhuc in tali fignificatione non comprehenduntur omnia tempora morbi. Videtur ergo, quòd fit neceffarium addere in tali definitione quòd fit diuerfa apparitio morbi in diuerfo tempore. Et adhuc videtur militare argumentum idem quod in principio de mutatione adducebamus, vtpotè idem fonat, fi dicamus, eft diuerfa mutatio, ac eft diuerfa apparitio ad hoc vt fi ftrictò iure fumantur nomina illa non poffint verificari de principio morbi, nifi largâ fignificatione fumantur, & in tali acceptione, ficut optimè intelligitur tempus morbi, fi dicamus eft diuerfa apparitio in tempore diuerfo, ità etiam optimè explicatur per adducta verba; nempè diuerfa eius fenfibilis mutatio in diuerfo tempore apparens, quâ ratione incipit, augetur, viget & decrefcit. Si tamen velimus defcriptionem temporis febris à calumniis immunem effe, poffumus dicere, quòd tempus febris *eft diuerfum effe partiale, & fenfibile ipfius, fecundum quod incipit, augetur, viget, & decrefcit.*

Hinc planè deducitur fecundum quod inquirebamus: conftat enim quatuor tempora effe febrium, nempè principium, augmentum, ftatum, feu fummum vigorem, & declinationem, vtpotè completa effentia morbi conflatur ex rota ipfius duratione: hæc componitur ex quatuor temporibus, quatenus diuerfum effe partiale agnofcimus quando incipit, deindè quando augetur, rursùs quando comparat fummum vigorem, & tandem quando decrefcit, ficut de ætatibus viuentis dicebamus. Cùm ergo diuerfa ætas fit diuerfa temperies viuentis pro tota ipfius duratione, fic diuerfum tempus morbi eft diuerfum effe ipfius pro tota duratione:Et cùm in duratione non fit alia diuerfitas fenfibilis, nifi diuerfitas, quâ incipit augetur, viget, & decrefcit, tantum quatuor tempora cum Galeno & communi confenfu diftinguimus.

Hæc tamen tempora iterum etiam diuiduntur in vniuerfalia, & particularia, hæc funt quatuor illæ mutationes, quas in qualibet particulari acceffione obferuamus: exempli gratiâ, in tertiana, fic particularia tempora diftinguimus, principium cuiuflibet initium, quando fcilicet rigor incipit, augmentum, quando finitùr rigor, & incipit calor in externis manifeftari, ftatus feu fummus vigor, quando calor in tota fua intenfione in externis perfentitur, & tandem declinatio, quando calor remittitur & fudor incipit apparere. Vniuerfalia verò tempora febris comprehendunt integram illius conftitutionem, nempè totum tertianæ circuitum à principio ad infebricitationem, in quo fimiles mutationes inueniuntur ac in fingulis acceffionibus, ità vt reuerà diftinguamus principium, augmentum, ftatum, & declinationem.

Diftinguere tamen oportet huiufmodi tempora vniuerfalia confiderando entitatem morbi, feu febris, infuper etiam mutationem caufæ ipfius materialis, tandem variationem accidentium, feu fymptomatum quæ morbi entitatem fequuntur. Quâ ratione diftinguunt Authores tempora morbi, feu febris, quoad entitatem ipfius, & deinde refpectu habito ad caufam,per diuerfam ipfius mutationem, & vltimò ratione accidentium, nempè per ipforum initium, augmentum, ftatum, & declinationem, quatenus intenfiora aut remiffiora apparent.

Litigium tamen non leue inter Authores noftræ Scholæ ftat, qui dubitant, An tempora febrium, aut cuiufcunque alterius morbi, quæ hucufque definita funt, fint compenfanda per caufæ materialis mutationem in ordine ad coctionem, & cruditatem, aut per intrinfecam entitatem morbi, ad quam neceffariò accidentium remiffio, aut intenfio confequitur. In qua difficultate Vallefius nofter *lib.10. Controuerfiarum, cap.6.* exprefsè tenet in morbis feu febribus pendentibus à materia tempora effe diftinguenda per cruditatem, & coctionem, quæ in excrementis apparent. Ita Galenus *lib.1. de crifibus,* vbi principium docet effe illud, in quo aut obfcurum eft coctionis fignum, incrementum in quo manifeftum,ftatum in quo perfectæ coctionis figna cernuntur, & *hoc cap.17.* amplius declarat, ex mutationibus quæ in vrinis apparent: hoc ipfum docet idem Galenus 1. *Prognoftic. Comm.9.* vbi poftquam de triplici acceptione princip*ij* loquitur, hæc ait: *Sola fupereft tertia princij ratio, quæ concoctione, aut cruditate finitur.* Et profequitur docens, talem rationem effe vtilem, & artificiofam, mutationéfque morbi ipfius meliùs attingere. Hanc opinionem fequitur Primarius quidam nofter, olim Regiæ Perfonæ digniffimus Proto-Medicus in fuis manus fcriptis. Rationem adducit Vallefius: nam morbi feu febres pendentes à materia,de quibus præfens eft controuerfia,putrefactione mediâ, aut vftione generantur eiufdem materiæ cuius concoctionem in curatione defideramus; ergo ex mutatione aut commotione talis materiæ neceffariò mutationes in febribus contingunt, aut in morbis: fed tales mutationes funt tempora; ergo ex nullo capite melius cognofcuntur, quàm ex mutatione caufæ per cruditatem, aut coctionem, per quam diftinctè & clarè Medicus agnofcit, an fit morbus in principio, aut in augmento, aut in aliquo ex reliquis temporibus. Vnde Barbaros vocat Medicos, qui varia illa tempora fingunt iuxta entitatem & accidentia morborum, & per cruditatem materiæ afferentes præeffe morbum in principio per materiæ cruditatem, & in ftatu per entitatem,feu per effentiam morbi,& cõtra.

Alter

Alter Primarius noſtræ Scholæ acerrimè conatur oſtendere, morborum tempora toto rigore diſtinguenda eſſe per diuerſas, & intrinſecas mutationes ipſius, quas habet, ſeu cauſat. Et probat 1.ex Hippocrate 2.*Epidemion parte* 1. *textu* 8. ſuper illa verba : *Et ipſis in periodicis exacerbationibus conſiderandum, ſi prius an non, & an plus temporis an non, atque ſi magis an non?* Vbi docet Hippocrates idem quod 1.*Aphoriſm. textu* 12. per illa verba : *Acceſſiones, & conſtitutiones morbi indicabunt, & circuituum ſucceſſiua incrementa, &c.* nempè quòd conſtitutiones morborum, ſeu durationes ipſorum optimè cognoſcuntur ex anticipatione, & magnitudine acceſſionum. Et Valleſius noſter *in expoſitione primi textus* expreſsè fatetur, ex magnitudine ſeu intenſione morbi, & accidentium diſtingui tempora, vt *citato lib. Epidem.* videri poterit dum exponit illa verba *ſi prius an non.* Clariùs tamen meo iudicio, infrà id notificauit, per ſequentia verba : *Si ſimul adſit anticipatio paroxiſmorum, & prorogatio, & exacerbatio maior; nam ſi hæc adſint, tam firma indicia ſunt incrementi, vt ſignificent breui finiendum morbum, vtcunque ſe habeant ſigna aſſidentia, quæ poſſunt adeſſe & abeſſe.* Quibus verbis clariſſimè conſtat non negare tempora morbi eſſe diſtinguenda per intrinſecam ipſius entitatem & per accidentia, cùm expreſsè teneat exacerbationem maiorem, quæ attinet ad entitatem morbi ſimul cum anticipatione, & prorogatione eſſe firmiſſima ſigna incrementi, proindéque malè procedit dum 10. *Controuerſiarum citato,* tenet barbaros eſſe Medicos, qui varia illa temppra diſtinguunt.

Pluribus etiam teſtimoniis intendit ſuadere proprium placitum, ſelectiora ego adducam, ne forſan prolixa videatur noſtra oratio. Sit primum teſtimonium ex Galeno 1.*de Criſibus cap.*8. vbi ait:*Status eſt vehementiſſima morbi pars:* ergo per entitatem morbi ſeu vehementiam aſſignat ſtatim, & non per coctionem, & cruditatem. Vlteriùs roborare intendit aſſumptum ex Hippocrate 1. *Aphoriſmorum, textu* 7. per illa verba : *Vbi morbus peracutus, ſtatim extremos habet labores, & extremè tenuiſſimo victu vtendum eſt:* In cuius textus expoſitione docet Galenus tribus aut quatuor diebus deuenire morbum ad ſtatum, & tunc eſſe maiores febres, & inflammationes, & grauiora eſſe accidentia ob quæ tenuiſſimo victu vtendum eſt : quâ etiam ratione *textu* 8. dixit Hippocrates : *Quando morbus in ſuo vigore exiſtit, tunc tenuiſſimo victu vtendum eſt.* Et hoc Galenus fatetur, ità eſſe exercendum propter ſymptomatum ſummam vehementiam; ergo Hippocrates & Galenus ſummam morbi vehementiam aſſignant per ſymptomatum & morbi intenſionem, nullâ factâ mentione de cruditate & coctione. Et iuxta eandem conſiderationem Hippocrates 2.*Aphoriſmorum text.*30. ſic declarauit : *Circa initia, & fines omnia eſſe imbecilliora, circa ſtatum verò fortiora.* Optimè ergo Hippocrates, & Galenus tempora morborum diſtinguunt, penes ſummam aut remiſſam entitatem morbi aut accidentium.

Si tamen rem hauc maturiùs conſideremus, Valleſius noſter veriùs illam illuſtrauit, & Primarius noſter non bene calluit ipſius mentem. Etenim nec Valleſius, nec vllus cordatæ mentis Author poterat dubitare morbum in propria entitate percurrere dicta quatuor tempora, & ſimiliter accidentia ipſa, tum ſuperuenientia, tum etiam aſſidentia, cùm certum ſit incipere, augeri, ſtare, & declinare : Docet ergo ipſa morbi tempora, & accidentium ex nullo meliùs, & certiùs quoad ſenſum agnoſci, quàm ex mutatione cauſæ ſecundum coctionem & cruditatem, quæ quidem rationalis cognitio eſt, & artificioſa, & ad ſenſum manifeſta; at verò cognitio, per remiſſionem, aut intenſionem morbi, & accidentium non eſt ità certa, ſed fallax, & in hoc ſenſu ſagaciſſimè reprehendit Medicos eos Barbaros vocans, qui omnia illa tempora confundunt ; quandoquidem ſolùm ex mutatione cauſæ agnoſcit Medicus quidquid requiritur ad peculiarem indicationem, & curationem morborum dependentium à materia, vt toties Galenus per *libros primos de Criſibus* repetit. Precor tamen vt Valleſij verba attento animo perpendatis, *lib.*10. *citato Controuerſiarum, cap.*6. vbi totam hanc doctrinam breui ſermone comprehendit. *Itaque tempora quæ vocantur vniuerſalia* (inquit Valleſius) *mutationes affectus illius, qui eſt ipſe morbus ſunt; nam ex his conſtat morbi ætas, ſed concoctione euidentiùs, quàm alio quopiam ſigno cognoſcuntur, cùm ſub ſenſum cadunt.* Quibus verbis claré notificat Valleſius, & fatetur morbum in propria entitate pati mutationes, quas tempora, ſeu ætates vocat, iudicat tamen huiuſmodi tempora per mutationem cauſæ ſecundum coctionem, & cruditatem euidentiùs quàm ex alio quopiam cognoſci, & ſic docet tempora morborum eſſe diſtinguenda penes ordinem ad mutationem cauſæ, iuxta ipſius cruditatem, & coctionem. Ita Hippocrates 1.*Aphor. textu* 12. per illa verba; *Sed ex his quæ mox apparent indicia ſumuntur, quemadmodum in morbo laterali, ſi ſtatim ſputum apparet morbum abbreuiat, ſi verò poſteà producit, ſic & vrina & alui excrementa, & ſudores, & quæcunque apparuerint, vel bonam, vel malam futuram criſim, vel breues aut longos morbos oſtendunt.* Idem ſignificat 1.*Epidem. text.*46. ſic : *Coctiones celeritatem indicij & ſalutis ſecuritatem oſtendunt.* Auicenna etiam *ſen* 1. *lib.*4. *tract.*1. *cap.*3. per coctionem & cruditatem morborum tempora diſtinguit, & Galenus ipſe 1. *Aphoriſm. comm.*7. & 8. citato à noſtro Primario idem tenet : nam ibi & 1. *de Criſibus, cap.*8. licèt aſſerat ſtatum eſſe vehementiſſimam morbi partem, in qua accidentia ſunt grauiſſima, non opponitur noſtræ aſſertioni, quia licèt hoc ità ſit, nullo alio ſigno euidentiùs ſumma entitas morbi, & accidentium cognoſcitur & reliqua tempora, quàm ex mutatione cauſæ ſecumdum coctionem & cruditatem ; Neque *text.*7. & 8. 1. *ſect. Aphoriſ.* dixit Galenus tenuiſſimo victu vtendum in ſtatu præcisè propter ſymptomatum magnitudinem, ſed propter coctionem quæ eo tempore celebratur, vt videre eſt apud Galenum. Et cùm mutationes cauſæ euidentiùs, quàm aliquod aliud ſignum à Medico cernantur, ideò tempora morbi per ipſius cauſæ mutationem ſecundum coctionem, & cruditatem diſtingui debent.

Cæterùm, quòd intenſio, aut remiſſio ſecundum intrinſecam morbi entitatem non ſit firma cognitio ad diſtinguenda tempora morbi, ex eo mihi videtur, quòd nullus audebit firmiter aſſerere, quòd quando cauſa febris eſt cruda,

fit febris in summo vigore quoad suam entitatem; nam etsi tunc febris intensissima sit, quia tamen potest magis intendi, & extendi putredo, poterit sine dubio magis crescere febris, & proindè infida erit, & fallax cognitio entitatis febris si per remissionem & intensionem illius definienda foret. Meritò ergo nos cum Galeno & Vallesio certam, & rationalem cognitionem temporum febris, & morborum assignamus per mutationem causæ secundum coctionem, & cruditatem, quæ adeò clara est, & ad sensum ità patet vt minimè fallere possit. Etenim si causa morbi est in principio, morbus non potest esse in augmento, neque in vigore, vtpote mobus semper debet sequi causæ mutationem; Vnde si causa est in principio vniuersali per ipsius cruditatem, morbus in eodem tempore debet esse, de quo infrà erit sermo.

Cùm ergo Primarius noster pro contraria parte citatus, videat Hippocratem & Galenum nobis sæpenumerò commendâsse cognitionem causæ penes cruditatem, & coctionem, vt tempora morborum distingueremus, fatetur planè, quod tempora morborum sunt consideranda secundum coctionem, & cruditatem, quatenus peculiarem indicationem tribuunt Medico ad operandum distinctam, ab indicatione temporum secundum entitatem morbi, & accidentium, vt hinc constet nihil peculiare in hac controuersia dixisse, sed quod tempora, quoad entitatem morbi sunt rigorosè tempora ipsius, quatenùs incipit, augetur, stat, & declinat, quod nos non negamus, sed asserimus ipsa rigorosa tempora morborum, nullo alio signo euidentiùs distingui, & cognosci, quàm ex mutatione causæ, quoad coctionem, & cruditatem, quam morbi ipsi sequuntur.

CAPVT II.

Per quid constituatur principium febrium, seu morborum materialium.

Dicèt Galenus *lib.1. de Crisibus, cap.8.* ex mente Hippocratis triplicem acceptionem afferat principij, quarum prima est pro prima apparitione morbi, secunda pro tribus primis, aut quatuor diebus; tertia tandem pro toto tempore cruditatis materiæ morbificæ, solùm hæc vltima acceptio est præcipua, artificiosa, & vtilis magis ad vsus Medicos; nam etsi negari non possit, primam apparitionem seu insultum primum morborum esse aliquantulum vtilem ad cognitionem dierum criticorum, quia prima inuasione numerari debent, tamen principium morborum non esse constituendum per primam ipsorum apparitionem, neque per tres primos dies persuadet ratio desumpta ex quotidianis experimentis, quibus constat plures morbos esse exactè peracutos, & terminari, siue in salutem, siue in mortem, in tribus aut quatuor diebus primis in quibus omnia tempora reperiuntur, non ergo principium debet constitui per primos tres dies morbi. Deindè neque per primam ipsius apparitionem, siquidem in omnibus morbis siue peracutis, siue chronicis, æquale esset principium atius contrarium experimur: solùm ergo principium debet accipi in ordine ad causam materialem febris aut morborum, ità vt toto tempore quo apparet cruda, cuius indicium est in vrina, aut alui excrementis, aut in sputis, tunc certò possumus iudicare morbum esse in principio vniuersali. Quare sic potest definiri. *Principium est tempus in quo apparent signa cruditatis, donec signa digestionis, aut repugnantia digestioni appareant*, vt indè constet distinctiuum augmenti morborum lethalium à principio, vt latiùs infrà constabit.

Hanc eandem doctrinam adducit Galenus *lib. de totius morbi temporibus, cap.3.* vbi principium vniuersale febrium dependentium ab humorum putredine definiuit per totum tempus cruditatis, nullâ factâ mentione de temporibus quoad entitatem morborum, & accidentium; etsi verum sit, entitatem morbi incipere, & augeri, & percurrere omnia tempora, simúlque accidentia; quia tamen peculiarem illam indicationem curatiuam non præstant Medico, qualem superiùs diximus, meritò omittuntur à Galeno, mentione facta de tempore principij, pro toto tempore cruditatis, quidquid sit de remissione aut intensione entitatis morbi, aut accidentium. Consonat etiam Princeps Auicenna *lib 4. fen 1. tract.1. cap.3.* vbi principium definit per sequentia verba; *Et principium quidem est hora in qua calor naturalis prafocatur à materia submergente ipsum in membro, & est hora in qua non apparet digestionis, aut diuersitatis eius contrariæ digestioni vestigium*: vnde planè constat principium vniuersale morborum materialium, & febrium putridarum, quæ ab humorum putredine causantur per cruditatem seu putredinem materiæ morbificæ causari, & terminari principium eò ipso quòd apparet vestigium aliquod coctionis in vrina aut sputaminibus, aut alui excrementis, si morbus sit salutaris, si autem lethalis sit morbus, apparebunt signa contraria seu repugnantia digestioni in fine principij, vt ex verbis vltimis Auicennæ constat, de quo inferiùs latiùs agemus.

Dubium tamen est inter Doctores nostros Complutenses, An per adducta verba Auicennæ definiatur vniuersale principium morborum seu febrium? An verò etiam particulare principium. In qua difficultate Primarius quidam in suis manuscriptis asserit Auicennam prædictis verbis vtrumque principium definisse. Particulare quidem per prima illa verba, *est hora in qua præfocatur calor naturalis*. Vniuersale autem per illa vltima verba: *Est hora in qua non apparet digestionis vestigium*. Probat assumptum, quia particulare principium reperitur in declinatione vniuersali, in qua est perfectè cocta materia; ergo non verificatur de illo, quòd sit tempus in quo apparet cruditas materiæ, ac proindè illa verba vltima solùm verificari debent de vniuersali principio. Insuper in principio particulari, quod euenit in qualibet accessione declinationis vniuersalis datur retractio caloris ad intra, & illius suffocatio; ergo illa verba prima adducta in definitione verificantur solùm de particulari principio. Vlteriùs: quòd omnia verba definitionis non competant principio vniuersali ex eo probat, quia licèt in ipso sit cruda materia morbifica, tamen non est necessarium, quòd calor naturalis suffocetur toto illo tempore, vtpote suffocatio fit à multitudine fuliginum: sed tempore statûs & crisis, eleuatur

eleuatur maior multitudo fuliginum quàm in principio,vt accidentium maior intenſio demonſtrat,& tamen non fit ſuffocatio;ergo nec in principio vniuerſali. Roboratur ampliùs: nam in declinatione particulari,& in ſtatu acceſſionum,quæ accidunt in principio vniuerſali, eſt magna dilatatio in pulſu;ſed ſi toto tempore vniuerſalis principij ſuffocaretur calor natiuus, potiùs eſſet in pulſu magna contractio debita quidem pro neceſſitate expulſionis fuliginum ſuffocationem minantium; ergo cùm dilatentur arteriæ in vniuerſali principio,credendum profectò erit ipſum non conſtitui nec bene definiri per ſuffocationem, ſed potiùs per talia verba definiri principium particulare; & per horam cruditatis principium vniuerſale.

Dicendum nihilominùs nobis eſt, omnia illa verba adducta in definitione Auicennæ competere principio vniuerſali, omnia tamen non competere principio particulari, ac proindè ſolùm vniſale Principium definiſſe Principem noſtrum: Ità tenent communiter omnes Expoſitores Auicennæ, & Gentilis inter illos, qui docet copulata eſſe omnia illa verba ſine diſtinctione aliqua. Quòd autem omnia ſolùm verificentur de vniuerſali principio ſic oſtendo; nam toto tempore cruditatis materiæ, ſeu vniuerſalis principij præfocatur calor natiuus illius partis quæ dicitur focus putrefactionis, ſeu minera in qua accenditur febris à cauſa putrefaciente, quæ toto illo tempore dominatur ſupra calorem natiuum, ideóque apparent in excrementis cruditatis ſigna vſque dum incipit augmentum, quod per veſtigium primum coctionis manifeſtatur, vt infrà dicemus. Vt hinc diſcas Auicennam ſiniſtrè interpretari, ſi forſan aliqui putent toto tempore vniuerſalis principij in toto corpore natiuam caliditatem ſuffocari; ſed ſolùm in illo membro, quod dicitur focus putredinis propter nimiam copiam humoris, qui fluit ad ipſum, eò quòd putrefit in vniuerſali principio, quod non ità fit in tanta quantitate in reliquis temporibus.Ex quo claré conſtat,prima verba definitionis verificari de principio vniuerſali, cùm certum ſit in ipſo apparere ſigna cruditatis materiæ, & minimè in principio particulari hoc eſſe neceſſarium, vt ſuprà dictum eſt de principio particulari, quod fit in declinatione vniuerſali, tum vltrà à materia reſoluitur in ipſa acceſſione & cineritium illius reſeruatur, vt in tempore vniuerſali emendetur, & coquatur à natura, minimè verò in ipſa acceſſione, non enim expectatur illius portionis coctio, vt augmentum ſubſequatur. Dicendum ergo eſt omnia verba verificari de vniuerſali principio;non tamen omnia verificari de principio particulari, ac proindè ſolùm vniuerſale definitum fuiſſe ab Auicenna.

Addimus etiam toto tempore vniuerſali principij in quo eſt materia cruda, humores putreſcentes veluti ligna viridia effumare, multum, ſcilicet & craſſum, quo fit vt totum corpus toto illo tempore obſtruatur, & calor natiuus opprimatur, ob prohibitam ventilationem, ratione cuius maior celeritas in contractione inuenitur in pulſu, quæ ſine dubio ſignificat cruditatem materiæ, & Galenus docet 4. *de præſagatione ex pulſibus, cap. vltimo*, & ſic reuerà affirmare poſſumus ob hanc rationem toto tempore vniuerſalis principij calorem natiuum præfocari in toto corpore aliquantulum, præcipuè tamen in parte determinata quæ habet rationem foci: quod totum eſt intelligendum comparatione factâ cum augmento, ſummo vigore,& declinatione vniuerſali, certum enim eſt non eſſe toto tẽpore principij vniuerſalis tantam contractionem in pulſu ſicut in principiis acceſſionum particularium; nam in his eſt peculiaris retractio caloris ad intra, & quia motu ad extrà priuatur, apparet tanta contractio in principio cuiuſuis acceſſionis:tamen licèt in augmento & vigore, acceſſionum particularium, quæ fiunt in principio vniuerſali dilatetur pulſus, non tamen tam bene ſicut in augmento, & vigore acceſſionum particularium, quæ fiunt in augmento,& in vigore vniuerſali; quia toto tempore cruditatis,maior copia humoris fluit ad focum,& fuligines magis obſtruunt, propter maiorem eorum craſſitiem. Et licèt in ſummo vigore eleuarentur in maiori quantitate, non inde ſequeretur, eſſe in illo tempore pulsûs contractionem maiorem, nec præfocari calorem natiuum; nam tunc tenues valde ſunt factæ à calore, & ſic minùs obſtruunt quàm fuligines quæ eleuantur tempore cruditatis, & ſi in minori quantitate eleuarentur. Ex qua doctrina cohſtat ſolutio ad argumenta quæ pro contraria parte nutitabant contra nos; nam primum ſolutum manet in reſolutione noſtræ concluſionis in qua dicimus ſolum vniuerſale principium definiri, de quo verificantur omnia verba adducta. Illud verò quod adducitur de critica expulſione nihil probat: nam in illa poterit aliquando calor ità opprimi ratione perturbationis, vt mors inopinatè ſequatur.

Hinc diſces toto tempore cruditatis materiæ per quam tota Antiquitas conſtituit principium vniuerſale morborum pendentium à materia eſſe opportuniſſimam occaſionem vt Medicus auxiliis maioribus vtatur, ſanguinis ſcilicet miſſione, aut expurgatione. Ita Hippocrates 2. *Aphor. text.29.* per illa verba: *Inchoantibus morbis,ſi quid tibi videtur mouendum moue.* In cuius textus commentario Galenus ſic fatur: *Circa initium verò illorum morborum, in quibus ſperamus ægrotum conualiturum, tentandum eſt maiora conferre remedia, de quibus Hippocrates dixit, ſi quid tibi videtur mouendum moue, ſunt autem hæc maximè quidem venæ ſectio, nonnunquam verò & purgatio, quorum neutrum oportet in vigore adhibere; vt enim in libris de criſibus manifeſtauimus, coctiones morborum tunc maximè fiunt: vt ergo hæc citiùs eueniant, meliùs eſt in principiis euacuare, quo minorem iam factam materiam faciliùs Natura poſſit concoquere:* Aurea profectò verba! Ex quibus planè deducitur, per principium vniuerſale eſſe intelligendum tempus cruditatis materiæ, in quo præcipuè Medicus debet maiora auxilia adhibere, quia hinc magis oppreſſa eſt Natura à cauſa morbifica, à cuius putredine ſuperatur & opprimitur, quæ toto illo tempore præualet. Vlteriùs etiam deducitur, interdum crudâ exiſtente materiâ eſſe expurgandum, vt denotant illa verba, *Nonnunquam verò,& expurgatio*, quod teſtimonium tanquam celebre adduximus *noſtro Tractatu de Expurgatione*, vbi latè probauimus minoratiuam expurgationem interdum conuenire, de qua loquitur Galenus *loco citato*, vt planè teſtantur illa vltima verba: *Quo minorem iam factam materiam faciliùs Natura poſſit concoquere.* Sed de his latè ibi. Et in præſentiam dicta ſufficiant.

Obiter etiam dices, quod ſicut vniuerſale principium per cruditatem cauſæ morbificæ conſtitutum,eſt opportuniſſimum tempus vt Medicus

adhibeat

adhibeat auxilia maiora, ità infeliciffimum pro iudicationibus acutorum morborum, vtpote rarò aut nunquam vtilis poteft effe euacuatio, aut optima crifis, fi in vniuerfali principio fiat, (quo non ergo poffe fæpiùs liberari ægrotantes per euacuationes fymptomaticas.) Ità Galenus 4. *Aphorifmorum comment.* 22. omnes euacuationes in principio factas reprobat per illa verba. *In principiis morborum fi quid excernitur, nihil tunc ratione Naturæ excernitur, fed omnia funt fymptomata eorum quæ præternaturam funt in corpore affectionum, quo enim tempore à caufis morbum facientibus Natura grauatur, & adeft cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari eft impoffibile.* Ex quibus verbis plures Authores colligunt femper effe prauas euacuationes fymptomaticas, nec poffe ægrotum liberari; noftro tamen iudicio id non docet Galenus, fed quòd in principio fit impoffibile aliquid bene euacuari, ideft iuxta ordinem Naturæ quæ priùs concoquit, & deindè expellit vt euacuatio omninò naturalis dicatur, & fine incommodo ægrotantis; quæ verò euacuationes fiunt à Natura irritata, licèt interdum liberent ægrotantem, attamen hoc fit cum incommodo, & recidiuis propter cruditatem materiæ, aliter verò accideret, fi coctio præceffiffet. Audite precor circa hanc rem Hippocratem 1. *Epidemiorum fect.* 2. *text.* 45. *Coctiones iudicij celeritatem, falutifque fecuritatem fignificant, cruda autem & incocta, & ad malos abfceffus conuerfa, iudicationis carentiam, vel dolores, vel longitudinem, vel mortem, vel eorundem malorum reditum fignificant.* En quomodò Hippocrates laudat euacuationes, quæ fiunt poft coctionem materiæ, & reprobat, quæ funt in vniuerfali principio crudâ exiftente materiâ: Sic etiam 2. *Epidem. fect.* 1. *text.* 9. loquitur. *Etenim eorum qui ftatim morituri funt celeres indicationes, etenim labores celeres continui & vehementes, quæ autem iudicantur in melius, ne ftatim appareat iudicatoria non iudicantia, partim mortalia, partim difficilis iudicij quæ præiudicata, fi cum cruditate iudicata funt recidiuæ, fin minus acrifiæ (id eft iniudicationes, quod eft produci plurimum febres, vt vix vnquam finiendæ videantur) fuerunt autem lethalia quæ non parua.* Id eft quia in maiori quantitate fiunt tales euacuationes, quàm vt ferri poffint, fi verò paruæ funt, ægrotans eas tolerare poteft, & fic fi euadit eft cum acrifia. Tantò enim grauiores funt, quantò maiores euacuationes quæ crudâ materiâ exiftente accidunt, quia velociffimè vires diffoluunt, aut intolerabilem indicant irritationem, aut denique magnam retentricis debilitatem, quæ omnia lethalia funt; ideóque dixit, *fuerunt autem lethalia, quæ non parua.* Plura alia circa alimentorum modum propinandi, nec non circa vfum deobftruentium adducere poffem quæ vtilia valdè funt, fi tempore idoneo adminiftrentur: fed quia hoc magis attinet ad curationem, libenter in præfenti ab illis abftineo, ne forfan longa, & faftidiofa reddatur noftra difputatio.

CAPVT III.

Per quid conftituatur Augmentum Vniuerfale.

LIcèt de augmento vniuerfali febrium penes ordinem ad caufæ morbificæ mutationem præcipua fit difputatio, omittere tamen nolui Galeni doctrinam *lib. de Crifibus, cap.* 3. vbi augmentum cognofcere docet per anticipationem acceffionum in illis qui ex propria natura anticipant, item per ipfarum longitudinem, & intenfionem maiorem. Ex quo conftat vtilem etiam effe cognitionem augmenti fecundum entitatem morborum, quia fæpè in pluribus non oftenditur cruditas per vrinam, quippè apparere folet inculpata, etfi putridæ fint, & tunc ad prædicta figna recurrere eft neceffe, vt Medicus agnofcat vniuerfale augmentum; nam licèt Galenus 4. *lib. de præfagatione ex pulfibus, cap. vltimo,* doceat cognofci cruditatem materiæ, ex pulfuum contractione: hoc tamen non facile cognofcitur, & fic meliùs erit recurrere ad augmentum entitatis morbi & accidentium, quare tempora hæc non funt ità inutilia, ficut tenet quidam noftræ Scholæ Primarius. Vtiliora tamen funt quæ ex coctione aut cruditate defumuntur, de quibus nunc inquirimus, per quid augmentum vniuerfale conftituatur in febribus, & confequenter in aliis quibuflibet morbis pendentibus à materia.

Litem propofitam videtur dirimere Auicenna *lib.* 4. *fen* 1. *Tract.* 1. *cap.* 3. *fuprà citato,* vbi augmentum vniuerfale per fequentia verba definiuit. *Augmentum quidem eft hora, in qua commouetur caliditas innata ad infiftendum materiæ motu manifefto, & apparent figna digeftionis, aut figna contraria digeftioni.* Ex his videtur Principem noftrum verbis adductis vtrumque augmentum comprehendiffe, & morborum falubrium per figna manifefta coctionis, iuxtà illud Galeni *lib. de totius morbi temporibus, cap.* 3. *Vbi concoctio cæperit, initium finiri,* & infuper augmentum morborum lethalium per figna contraria coctioni, iuxta illud etiam Galeni *cap.* 6. *lib. citati, Afcenfus non in coquendo, ficut in his, qui fuperftites futuri funt: fed in fignis cruditatis lethalibúfque confiftit.*

Vnum tamen certum eft in doctrina Auicennæ, in quo video omnes Authores concordes, nempè quod augmentum falubrium morborum in quibus fperamus ægrotum conualiturum conftituitur per manifeftam coctionem fenfibilem Medico, quæ in vrinis, & excrementis alui, & thoracis apparent, poft principium feu tempus cruditatis, in quo licèt obfcura fit aliqua coctio, non tamen extrahit morbum à principio vniuerfali, quia quemadmodum ad hoc vt fit aliquis morbus Medicus, debet effe fenfibilis, ità vt coctio conftituat diuerfum tempus, debet effe manifefta & fenfibilis, & non obfcura.

Alterum verò non ità certum eft, nempè an eò ipfo quòd in vrina aut aliquo ex dictis excrementis appareant figna contraria, aut repugnantia coctioni, tunc temporis conftituatur morbus in augmento lethali in ordine ad caufæ mutationem, an verò in principio? In qua difficultate Ludouicus Mercatus *Tom.* 1. *lib.* 3. *art.* 8.

tenet,

tenet quòd quando ſimplex cruditas præcedit in vrina, hoc eſt quando præcisè apparet ſine ſubſidentia, & poſteà cum ſignis lethalibus, & coctioni repugnantibus oſtenditur, vt ſi nigra appareat,tunc temporis quo apparet nigra,non eſſe augmentum lethale (vt ſignificat Auicenna,) ſed potiùs principium illud tempus eſſe putandum lethalis morbi.Mercatum ſequuntur aliqui Recentiores noſtræ Scholæ,quorum fundamentum eſt ; quia non minùs conſtituitur morbus in eſſe mortalis per ſuam peculiarem differentiam ſpecificam , quàm ſalubris in eſſe ſalubris, ſed iſte habet peculiare principium in eſſe ſalubris,nempè ſimplicem cruditatem à qua incipit; ergo etiam morbus lethalis formaliter quatenus talis debet habere peculiare principium diſtinctum à principio morbi ſalubris, ſed non poteſt eſſe aliud quàm illud quod deſumitur à cruditate peculiari ſeu inuincibili à Natura quæ per ſigna lethalia manifeſtatur ; ergo eò ipſo quòd hæc appareant , erit principium morbi lethalis, & minimè augmentum , vſque dum augeatur peculiaris illa cruditas, & lethalia ſigna manifeſtè etiam augeantur.

Corrobaratur aſſumptum,quia non implicat quod in primo morbi inſultu,ſeu prima apparitione appareant ſigna lethalia,in quo euentu erit talis morbus in vniuerſali principio , aliàs inciperet ab augmento , & careret primo tempore, quod nullus fatetur. Sed tunc ſolùm apparent ſigna lethalia ; ergo quandocunque hæ apparere incipiant,conſtituere debent morbum in principio lethali,ac proindè ſi præceſſerit vrina cruda ſimpliciter, & poſteà appareat cum cruditate lethali ſeu inuincibili,putandum eſt ab ea ſecunda apparitione incipere morbum in eſſe lethalem , eo modo ac ſi à primo inſultu appareret: Probatur hæc vltima Conſequentia, quia quando primò apparent ſigna lethalia, primò agnoſcit Medicus talem morbum dependere à putredine inuincibili , ſeu repugnante coctioni à qua immediatè anteà non dependebat, ſaltem quoad Medici cognitionem;ergo quando primò apparent lethalia ſigna in vrina,incipit morbus in eſſe lethalis , & vt talis qualificatur à Medico, ac proindè licèt tempore immediato antecedenti apparuerit ſimplex cruditas indicans putredinem cui non repugnat coctio in vrinis , non obſtat quominùs,per nouam & peculiarem putredinem conſtituatur primò morbus in principio vniuerſali conſtituens morbum in eſſe lethalem.

Quidam noſtræ Scholæ Doctiſſimus Primatius tenet ſe nouam,& peculiarem viam inueniſſe in præſenti controuerſia. Aſſerit enim ſimplicem putredinem conſtituere principium vniuerſale morborum ,indifferens tamen ad morbum ſalutarem,& lethalem, proindéque quando vrina , ſeu lotium apparet crudum per ſimplicem cruditatem,nec denotare morbum ſalubrem,neque lethalem, ſed indifferentem;nam ſicut cruditas illa ſimplex indifferens eſt ad coctionem, ſeu ad repugnantiam coctionis , ſic principium illud vniuerſale denotatum per illam cruditatem , eſt omninò indifferens ad ſalutem , morbum,aut mortem.Probat aſſumptum ex Galeno 1. *Aphoriſm. comm.*12.vbi ſic loquitur ; *At verò ſigna cruditatis diuturnum quidem morbum ex neceſſitate ſignificant , ſed quantum in ipſis eſt neque moriturum , neque euaſurum à morbo hominem oſtendunt.* Docet ergo expreſsè ſigna ſimplicis cruditatis eſſe prorsùs indifferentia ad ſalutem, aut ad mortem , ac proindè principium vniuerſale indifferens conſtituere.

Ratione etiam intendit validare hanc eandem opinionem,quia ſigna ſimplicis cruditatis, vniuerſale principium conſtituentia , non poſſunt eſſe ſalutaria ex ſe , quippe ſignificant putredinem tunc dominare ſupra naturam, ipſámque ſuperare,& impedire coctionem.Cùm ergo nihil ſit contrarium magis Naturæ quàm putredo, infertur ſine dubio , ſimplicem cruditatem ex ſe non conſtituere morbum ſalutarem,ſed aut indifferentem, aut lethalem. Si autem fateantur Aduerſarij ſimplicem cruditatem conſtituere morbum lethalem , iudicat iſte Author habere intentum, nimirum quòd quando vrina in prauiorem mutatur, & oſtendere incipit ſigna coctioni repugnantia conſtituit morbum in augmento vniuerſali mortali : ſi autem concedant ſimplicem cruditatem, conſtituere morbum indifferentem ; ſed nihilominùs quando in deterius mutatur per ſigna repugnantia coctioni incipere talem morbum in eſſe lethalis , ſequitur manifeſtè quòd à fortiori teneantur concedere, quòd quando manifeſta ſigna coctionis ſe oſtendunt,incipiat tunc morbus in eſſe ſalubris, hoc autem eſt contra omnium Medicorum conſenſum affirmantium, quòd eò ipſo quòd apparent ſigna manifeſtæ coctionis, conſtituitur morbus in vniuerſali augmento quoad ſalutem.Ergo dicendum eſt per ſimplicem cruditatem conſtitui principium vniuerſale indifferens , ità vt ſi ad talem cruditatem ſubſequatur coctio , ſit augmentum ſalubre : ſi autem ſubſequantur ſigna coctioni repugnantia,ſit augmentum lethale.

Auicenna etiam videtur fauere huic opinioni *loco ſuprà citato*,in definitione augmenti,& Galenus *lib.de totius morbi temporibus,cap.*6.vbi tractans de temporibus morborum lethalium ait. *At morbi tempora tunc partim ſimili modo cum prædictis ſumuntur, partim diſſimili, ſiquidem initium ſimiliter in morbi generatione conſtituitur,acceſſus non concoquendo , ſicut in his qui ſuperſtites futuri ſunt, ſed in ſignis cruditatis lethalibus conſiſtit.* Conſtat ergo ex Antiquorum mente cruditatem conſtituere principium commune,ſed indifferens ad morbos , ſalutares , & lethales , & augmentum morborum eſſe , quando apparere incipiunt ſigna lethalia.

Licèt hæc opinio aliquam habeat probabilitatem, & communis ſit in noſtra Schola,verior tamen & magis rationi conſona apparet ea quæ tenet morbum conſtitui in principio lethali quando primò incipiunt apparere lethalia ſigna. Pro cuius corroboratione,& clariori intelligentia notandum eſt , non dici morbum lethalem præcisè, quia ex eo ſequatur mors, neque ſalubrem quia ex eo ſequatur ſalus : ſiquidem poteſt eſſe morbus ſalubris,& nihilominùs habito reſpectu ad vires,ob ipſarum iacturam poteſt æger perire.Quâ ratione Auicenna,*cap.*3.*citato*,docet in augmento , & ſtatu vniuerſali quoad coctionem poſſe perire ægrotantem , quoniam vires poſſunt non ſufficere pro concoctione cauſæ morbificæ.Inſuper,poteſt etiam eſſe morbus lethalis , & poterit æger liber euadere , eò quòd poſſit expellere cauſam morbificam,propter nimium virium robur , etſi aliàs ipſam non poſſit concoquere propter ipſius materiæ inuincibilitatem , ſeu repugnantiam.

Dicitur

Dicitur ergo morbus lethalis præcisè propter peculiarem cruditatem, ſeu putredinem quæ ex ſe inuincibilis eſt à Natura, ex eo quòd tali putredini repugnat coctio ex ſuis prædicatis intrinſecis, propter ſuam peculiarem conditionem. E contrà verò morbus dicitur ſalutaris, quià dependet à cruditate ſeu putredine cui non repugnat coctio, ſed potiùs emendabilis eſt à Natura ex ſe, etiamſi reſpectu habito ad hoc aut illud ſubiectum propter virium improportionem inemendabilis ſit: attamen quia abſolutè deuincibilis eſt talis putredo, aut cruditas, conſtituit morbum ſalutarem,& ſimplex cruditas nominatur. Vnde ſequitur per hanc ſimplicem cruditatem conſtitui morborum ſalutarium principium, & minimè per ipſam eſſe morbum indifferentem: ſiquidem talis cruditas,quæ abſolutè emendabilis eſt à Natura,non eſt indifferens, ſed potiùs vincibilis,& ſic conſtituit morbum ſalutarem in principio, (quidquid ſit de morte ægrotantis;) nam hæc non conſtituit morbum lethalem, vt ſuprà diximus. Si verò noua excitetur putredo & peculiaris, cuius ſigna ſunt, color niger, aut liuidus, tunc conſtituitur principium nouum per peculiarem conditionem putredinis,& ſic non erit augmentum prioris putredinis quod in eodem genere eſſe debet, id eſt in genere ſimplicis putredinis, ſed principium peculiaris putredinis, quod principium lethalis morbi debet conſtituere.

Hinc diſces: malignam, ſeu lethalem putredinem minimè fieri talem per intenſionem ſimplicis putredinis, ſed propter peculiarem naturam, & conditionem: quâ ratione aiebat Galenus *lib.3. de Criſibus*, febres mites quandoque malignas eſſe, quia videlicet à peculiari putredine dependent quæ inuincibilis eſt à Natura, & minimè ſequitur intenſiorem gradum putredinis ſimplicis,ſed peculiarem conditionem putredinis; hæc autem ex peculiaribus diſpoſitionibus dependent,quæ cùm poſſint eſſe à principio etiam à principio poterit induci in humoribus, nullâ aliâ præcedenti putredine; ergo ſi quando à principio inuadit, conſtituit morbum in principio vniuerſali lethali, etiam quoties primò apparuerit, etſi præcedat ſimplex putredo, conſtituere morbum in principio lethali. Patet Conſequentia quoniam per illam primam apparitionem ſignorum lethalium conſtituitur primò morbus in eſſe lethalis; ergo quando primò apparent, conſtituent principium morbi lethalis, qui quatenus lethalis debet habere principium: ſed per cruditatem ſeu putredinem ſimplicem antecedentem non conſtituitur principium morbi lethalis quatenus lethalis; ergo per peculiarem putredinem ſubſequutam cui repugnat coctio conſtituitur principium, quæ ſi augeatur, conſtituit augmentum in eodem genere morbi.

Corroboratur vlteriùs noſtra aſſertio, quia per ſimplicem putredinem conſtituitur principium morborum in eſſe ſalutarium formaliter, quatenus tales;ergo per putredinem repugnantem coctioni conſtituitur principium morborum lethalium formaliter quatenus tales (contrariorum enim eadem eſt ratio.) Antecedens probatur: nam licèt putredo ſimplex ſit etiam contraria Naturæ,& ipſâ perſeuerante dominetur ſupra Naturam, nihilominùs quia vincibilis eſt, & non importat repugnantiam coctionis, morbi ab ea dependentes dicuntur ſalutares.De quibus Hippocrates 3. *Prognoſticorum, textu* 1. *ait, febres ſimpliciſſimæ, & ſignis firmatæ ſecuriſſimis quarto die aut citius deficiunt*: Sed ſi putredo ſimplex conſtitueret principium vniuerſale indifferens, nulla eſſet febris putrida ſecura in principio, cuius contrarium docuit de quartana 1.*Epid. ſect*.3. Et Galenus de exquiſita tertiana idem ſæpè docuit; ergo putredo ſeu ſimplex cruditas non conſtituit principium indifferens, ſed ſalutare. Minor probatur; nam illud eſt principium indifferens, quod tam eſt pro morbo lethali quàm pro ſalubri; ſed febris ſecura non habet partem vllam quæ ſit lethalis; ergo vt febris ſecura dicatur, principium non debet eſſe indifferens,& per conſequens putredo per quam conſtituitur principium non debet eſſe indifferens, ſed potiùs debet conſtituere morbum in principio ſalubri.

Nec valet ſi reſpondeas cum Primario ſuprà citato, quòd licèt ex ſe plures febres ſint ſalubres, & ſecuræ iuxta Hippocratis doctrinam *loco citato*, tamen ratione alicuius adiuncti ſuperuenientis,aut ratione debilitatis virtutis poſſunt interficere, & ſic principium talium febrium eſt indifferens,& cruditas ſimplex eſt indifferens. Nam contra efficaciter inſtatur ſolutio. Quia ſi dantur febres ſecuræ, & ſalubres tales debent eſſe ſecundum omnes partes, ſed principium eſt pars febris, ergo in ipſo principio debent eſſe ſecuræ: Sed ſi eſt indifferens principium,neutiquam vlla febris poteſt eſſe ſecura, cùm poſſit eſſe lethalis per illam indifferentiam; ergo vt dicantur plures febres ſecuræ, principium ipſarum conſtitutum per ſimplicem cruditatem neutiquam poterit eſſe indifferens. Vlteriùs efficaciùs inſurgo contra ſolutionem: quia ex eo quòd cum ſimplici cruditate poſſit perire æger propter virium inſignem iacturam, non debet dici principium indifferens ad ſalubrem & lethalem morbum; quia etiamſi ſit tempus augmenti quoad coctionem,poteſt æger perire propter virium imbecillitatem, & tamen tùnc morbus non eſt indifferens, cùm ſupponat iam manifeſtam coctionem: ergo non ex eo quòd cum ſimplici cruditate poſſit æger perire, bene infert eſſe indifferens principium ad ſalubrem,aut lethalem morbum.Præterquam quòd non dicitur morbus ſalubris, quia ſalus ſequatur, neque lethalis, quia mors,vt ſuprà oſtendimus, ſed quia dependet à putredine ex ſe inuincibili aut vincibili: cúmque ſimplex putredo ex ſe vincibilis ſit, neutiquam conſtituit principium indifferens, ſed ſalubre,etſi aliàs moriatur æger, propter virium imbecillitatem, ſeu improportionem.Neque ex eo,quòd ad ſimplicem putredinem ſequatur interdum ea quæ eſt inuincibilis,benè infertur ſimplicem putredinem eſſe indifferentem, ſed potiùs eſſe nouam putredinem excitatam alterius naturæ, conſtituentem alteram ſpeciem morbi, & ſic nouum principium morbi lethalis denuò aduenientis. Vnde non infertur eandem febrem habere duplex principium; nam tunc non eſt eadem febris,ſed diuerſa, & ſic nihil mirum ſi habeat alterum principium nouum, vtpotè prima ſpecies febris putridæ cuius principium erat ſalutare, per ſimplicem putredinem degenerabit in putridam febrem lethalem cuius principium conſtituitur per illam nouam putredinem cui ex ſe repugnat coctio. Ex quo vnum ex argumentis contrariæ opinionis manet ſolutum, & noſtra opinio

manet

manet probata argumentis suprà adductis,& corroborata ex notabilibus,& rationibus denuò additis.

Hinc onerosum non erit Contrariorum iacula conterere.Et primum desumptum ex 1. *Aph.text.12.* facilis est solutio;nam licèt signa simplicis cruditatis quantum in ipsis est neque euasurum,neque moriturum hominem ostendant,quia vires possunt non sufficere, & eâ ratione salus est dubia,tamen non inde sequitur simplicem cruditatẽ constituere morbum indifferentem ad salutem aut lethalem ;.nam aliud est,quòd per cruditatem simplicem morbis sit indifferens ad salutem, aut ad mortem ægrotantis, quod est verum,& id voluit Galen.aliud verò quòd sit indifferens ad salubrem & lethalem,quod debet desumi ex putredine vincibili,aut inuincibili ; cùm autem simplex putredo sit ex se vincibilis,non constituit morbum indifferentem in suo principio , sed potiùs determinatum ad salubrem statum , etsi in certa sit & dubia salus,propter virium improportionem,quod non tollit esse principium salutis morbi, quod constituitur præcisè,quia dependet à putredine ex se vincibili à Natura.

Ratio autem in contrariũ adducta ex dictis etiam soluitur;licèt enim putredo simplex sit cõtraria Naturæ, & pro tẽpore quo durat dominetur supra Naturam,non tollit quò minùs sit talis Naturæ,& cõditionis,vt sit vincibilis à Natura,& sic licèt constituat principium indifferens ad salutẽ,aut ad mortem ægrotantis,non tamen ad morbum salubrem,aut lethalem:nam bene compatitur quòd sit aliquis morbus salubris, & quòd moriatur æger;talis ergo cruditas simplex constituit principiũ salutaris morbi,& coctio ipsius manifesta constituit augmẽtum;Vnde nihil sequitur ex his quæ intẽdit probare Primarius, vt constabit contemplanti:Nec faciunt contra nos Auic.nec Gal.*ll.cc.*nam ibi non loquuntur de rigoroso augmento lethalium morborum , sed largâ & impropria significatione;in quo sensu est verum dicere,quòd licèt morbus incipiat à simplici putredine,cui sequatur putredo deterior,& maligna,augeatur morbus : nam degenerare in prauam aut lethalem naturam aliquem morbum augeri est,licèt tale augmentum sit principium rigorosum morbi alterius speciei, scilicet in esse lethalis.

Testimonium Gal.*lib.de tot.morbi temp. c.6.* soluitur, si dicamus verba prima nihil probare contra nos:nam in morbis lethalibus principiũ sit in morbi generatione,sicut in salubribus:tamen quodlibet in suo genere habet diuersum distinctiuũ per diuersum genus cruditatis.Neq; vltima verba vrgent nostram conclusionem;nam ascensus,seu augmentum in lethalibus,licèt non in concoquendo consistat sicut in salubribus;consistit tamen in signis cruditatis immediatè oppositis cũ morbis salubribus,& sic erit quando nebula,apud appendiculũ nigrum appareat postquã vrina apparuerit nigra ; nam tale signum in vrina denotabit non dubiè augmentum in lethalibus,sicut nebula alba ostendit augmentum, & meliorem conditionem morbi in salubribus.

CAPVT IV.

De constitutiuo statûs , seu vigoris summi in febribus putridis.

Vtilissima quidem est cognitio statûs,seu summi vigoris in febribus putridis;tum ad victûs institutionem, tum etiam quia crises optimè eo tẽpore celebrantur,in quo licèt sæuiores,& crudeliores accessiones cruciare soleant(est enim tunc tẽpus pugnæ inter Naturam & causam morbificam) nihilominùs cordatus & prudẽs Medicus summũ vigorem seu statum morbi agnoscens non sine vulgi admiratione & Artis existimatione salutem ægrotãtis præsagire poterit. In præsenti ergo constitutiuũ statûs,seu vigoris summi quærimus in febribus,vt certò possimus ipsius cognitionem percallere. In qua difficultate Princeps Auic. *fen. li.4.Tr.1.c.3.5.*tantũ per sequentia verba patefecit. *Status est hora in qua vehemens fit pugna inter Naturã & materiã,& apparebit victoria vnius earum ambarũ super aliam,& est hora pugnæ.* Quibus verbis sine dubio statũ salubrium & lethalium morborũ definiuit;nam cùm sit tempus in quo est vehemens seu extrema pugna inter Naturam & causam morbificam, si Natura corrigit aut coquit causam morbi,erit victoria Naturę, & summus vigor salutaris ex vi illius actionis.Si autem debetur in illo tẽpore contrarium summæ coctioni & summa signorum malitia, tunc erit victoria causæ morbificæ supra Naturã ex vi illius actionis,& sic erit status lethalis,qui significari solet per vrinam cum sedimento nigro ; tunc enim significatur inuincibilitas causæ, & dominium ipsius supra Naturam , dummodò talis vrina facta sit ex vi alterationis : ceterum si fiat per expulsionem humoris melancholici præcedẽtibus signis coctionis, potiùs est laudabilis & optima;Sic Gal.4.*Aphor.Comm.22.* Et propter hoc atra bilis, & alius omnis eiusmodi humor,vbi signa coctionis in morbi processu apparuerint,bonam significant euacuationem.

Duplex igitur pugna in statu febrium inuenitur, altera mediâ alteratione, à qualitatibus causæ morbificæ,ratione cuius actio & reactio datur inter ipsã & Naturã,& apparet tandẽ victoria vnius supra alterã victã causâ per coctionem, aut vincẽte ipsâ per signa repugnantia coctioni.Altera verò pugna solet esse in statu morborũ,quæ dicitur localis,& ordinatur ad criticã expulsionẽ materię ratione irritationis vehementis quã in illo tẽpore facit,stimulando ipsam Naturã,& prouocando eam ad certamen,vt 3. *lib.de diebus decret.c.8.* Gal.docet:quo fit vt licèt in principio & augmento,etiã causa morbi irritet Naturã,non tamen ità vehemẽti irritatione,vt ipsã moueat ad optimã crisim, seu expulsionẽ totius materiæ,vt ex parte Naturæ celebretur victoria:& hinc fit quòd in statu accessiones sint vehementiores, & accidẽtia omnia terribiliora propter vehementẽ pugnam;ideóq;dicitur ab Auic.hora pugnæ,& iterum in finẽ definitionis repetit Princeps , *& est hora pugnæ*,ad denotandã hanc seundam pugnam localem, quæ accidit in expulsionibus criticis irritatã Naturã à causa morbifica , quod non tollit quòd sit alia pugna mediâ alteratione facta,vt suprà diximus.

Liquet ergo ex his dari in statu summã entitatem morbi & accidentiũ,& summã coctionem,seu correctionẽ causæ morbificæ in morbis salutaribus.Ex quo dubiũ stat duplex.Primum,an status secundum entitatem morbi & accidentium constituatur per summã morbi & accidentiũ intensionẽ,in augmento adquisitam,conseruando scilicet illam in eodem statu?An verò constituatur per nouam intensionem additã supra illam quæ constituit augmentũ?Secundum dubiũ est,An status quoad coctionẽ constituatur per summam & perfectam coctionem materiæ.

Circa primum, videtur statum quoad entitatem, & accidentia constitui per nouam intensionẽ additam supra eam quæ constituit augmentum: & præcipuè habet vim hæc assertio in opinione asserentium,ex vi coctionis augeri morbum & accidẽtia; nam in statu perficitur coctio,quæ in augmẽto manifesta apparuit ; ergo in statu ex vi perfectioris, & intensioris coctionis accidentia & intensio maior morbi debent apparere quàm in augmento. Probatur consequentia;nã si ex vi coctionis augetur morbus,

bus ; & accidentia eâ proportione quâ augetur & perficitur coctio debent augeri morbus & accidentia;sed in summo vigore perfectior, & intensior est coctio quàm in augmento ; ergo in summo vigore est necessariò noua morbi intensio & accidentium supra intensionem quam habebant in augmento.In cuius confirmationem adduci potest Hippocrates 2. *Aphor*.47.vbi absolutè docet hoc ipsum, & sine limitatione aliqua per illa verba satis trita ; *Dum pus conficitur,dolores & febres fiunt maiores*.Et idem testatur *lib.6.de totius morbi temp.c*.3.Si ergo dum pus conficitur coctio perfecta celebratur, & tunc dolores & febres fiunt maiores,idē debet accidere dū ex materia morbifica in febribus sedimentū generatur per coctionē perfectiorē in statu quàm in augmēto.

Primarius quidē noster in suis manuscriptis contrarium tenet, docétque in statu nec augeri denuò morbum , nec accidentia , sed constitui huiusmodi tempus per permanentiā in intēsione per augmentum adquisitâ.Probat ex Gal.1. *de Crisib.c*.3. vbi ait: *Statum verò indicant si in eisdem permaneant atque persistant*, &c. Secundò probat ratione,quia si post adquisitam morbi intensionem in ea permaneat,nec declinat , nec augetur ; ergo stat morbus per illam permanentiam in summo vigore : probat à simili, nam ætas iuuentis vocatur ætas consistentiæ , non aliâ ratione, nisi quia in ipsa neque augetur viuens, neque declinat;ergo etiam status morbi debet constitui penes id,quod neque in ipso sit nouū augmentum,neque declinatio aliqua appareat.Denique vrget suam conclusionem;quia si verè crescat morbus & accidentia augeantur in statu,non status, sed augmentum dici debet ; siquidem non alia ratione tempus augmenti tale dicitur,nisi quia in principio augetur morbus & accidentia ; ergo si in statu hoc accidit, meritò non debet dici status , sed augmentum.

Verior tamen mihi videtur prima opinio : nam status est hora vehementioris pugnæ , in qua apparent accidentia omnia grauiora, ratione quorū valdè stimulatur Natura , & irritatur ad expulsionem; quapropter eo tēpore crises perfectissimæ celebrantur,& non in augmento morborum:etsi in tali tempore manifesta coctio appareat , quæ in summo vigore perficitur,in cuius elaboratione accessiones, labores, & febres fiunt maiores ratione perfectioris coctionis, vt infrà latiùs constabit;ergo in statu intensiora sunt accidentia quàm in augmento.Probatur consequentia ; nam si tempore augmenti solùm propter coctionem manifestam quæ in eo tempore celebratur,augetur morbus, & accidentia , cùm in statu eadem coctio perficiatur, non dubiè sequitur, quòd si ex vi coctionis augentur accidentia , ex vi maioris & perfectioris coctionis debent attingere summam intensionem.

Vlteriùs suadetur conclusio : nam summus vigor dicitur quoad entitatem morbi,& accidentiū,tempus illud in quo entitas morbi est in summa intensione simul cum accidētibus;sed si hoc fit in vltimâ parte augmenti,potiùs augmentum debet dici summus vigor , vtpote in ipso celebratur quidquid requiritur ad summū vigorem quoad entitatē morbi, & accidentia;ergo vt status sit tempus diuersum, in ipso debent accidentia ; & entitas morbi adquirere summam intensionem,quam tempore accidenti adquirere non potuerunt ; debet ergo constitui status seu summus vigor per summam illam intensionem morbi, & accidentium in ipso adquisitam supra intensionem quæ est in augmento;non tamē proindè status dici debet augmentum;nam licèt in ipso augeantur accidentia, illud augmentum est summum quod morbus potest adquirere , & in ipso toto illo tempore perseuerat sine variatione sensibili ; quia Natura perficit præcipuam partem seu ferè totam materiam morbificam ; in augmento autem licèt augeantur accidentia, & entitas morbi,non tamen ad summam intensionem ; ideóque non quodlibet augmentum accidentium constituit summū vigorem , sed augmentum summum, vltra quod non est aliud ; & cùm vltra augmentum, quod fit tempore augmenti restet summum augmentum quod fit in statu , ideò constituitur status per nouum augmentum supra illud quod fit tempore antecedenti. Ex quo præcipuum argumentum contrariæ opinionis manet solutum.

Citatus tamen Primarius minimè stat cum suis principiis,nam ipse fatetur statum in ordine ad coctionem constitui per coctionem perfectam in fieri quæ celebratur in tali tēpore,& minimè in augmēto:& immediatè post intendit probare ex Gal.*lib.de totius morbi tempor.c*.3.quod in ipsa puris generatione maximi dolores partem apprehendunt. Ex quo sic contra ipsum argumentor.In statu fit coctio perfecta,& pus perfectum elaboratur, non verò in augmento ; sed quando pus conficitur , & coctiones perfectè celebrantur, maximi fiunt dolores;ergo in statu tales fiunt & non in augmento , aliàs in ipso perficeretur coctio. Antecedens probatur manifestè authoritate Gal.*loco suprà cit*.quam ipse adducit ad probandum in statu coctionem perfectam fieri.Sic ait Gal.*In febre citra inflammationem humorum molestantium cruditatis tempus principium ponendum, & vbi concoqui ceperint initium finiri ; secundum autem tempus quod accensum nominant accedere;at cùm ipsa coctio maximè conficitur, vigor*, &c.Minor ab ipso conceditur ; imò in fine quæstionis asserit, quòd vehemens pugna quæ in summo vigore contingit ipsa coctio perfecta est in fieri;Consequentia ergo videtur legitima, & irrefragabilis cōtra ipsum; neque satisfacit præcipuo fundamento nostræ conclusionis.Nam in respōsione ad argumentum planè fatetur dari coctionem in statu,aut dum ipsa fit vigere accidentia siue ratione coctionis , siue secùs, non tamen concedit augeri supra intensionem adquisitam in augmento , nisi insensibiliter. Contra quod sic insto. In statu perficitur,& augetur coctio sensibiliter, ergo accidētia quæ coctionem sequuntur,debent augeri sensibiliter ; sed ipse fatetur quòd dum pus conficitur,& coctiones elaborantur, fiunt dolores maiores;ergo cùm hoc fiat in statu, in ipso fiunt dolores,& accidentia omnia sensibiliter intensiora,quin hoc opponatur cum tempore statûs,quia sic verificatur quod stat morbus , quia perseuerat cum summa illa intensione quam in ipso adquirit, & quia stat in illa citra aliud augmentum , sicque soluuntur argumenta quæ per se adducebat, simúlque authoritas Galeni 1. *lib. de Crisibus, cap*.3.

Secūdum quod propositum est examinare, An status,seu summus vigor quoad coctionē in febribus,aut in morbis pendētibus à materia,cōstituatur per summā , & perfectam coctionem quæ tēpore antecedenti augmenti vniuersalis manifesta solùm apparet.Et quidem videtur pars affirmatiua vera;nam augmentum quoad coctionem constituitur per manifestā coctionem materiæ morbificæ quæ in vrinis manifestatur per nebulam,& appendiculum;ergo status,& summus vigor quoad coctionem debet cōstitui per summam,& perfectam coctionem eiusdem materiæ morbificæ: nam si nō esset perfecta coctio,neutiquam in tali tempore perfectæ crises fierent,cùm ad expulsionem legitimam , & tempestiuam supponatur co-

ctio

ctio perfecta,ratione cuius Natura in illo tempore, quo criſes celebrantur dicatur adminiculans, quia iam ceſſauit à retētione cauſæ,eo ipſo quòd ipſam concoxit perfectiſſimè : Cùm ergo in ſtatu morborum optimæ, & perfectæ criſes celebrentur, vt paſſim Galenus docet *per omnes libros de Criſibus*, infertur manifeſtè, quòd in ſummo vigore perfecta, & ſumma coctio celebratur, quod adeò verum viſum fuit cuidam noſtro Primario, vt audeat aſſerere tempore diuiſibili ſtatûs non coqui materiam, ſed potiùs ſupponi perfectè coctam in inſtanti immediato poſt augmentum,hoc eſt in primo inſtanti ſummi vigoris, ità vt ſtatus duret donec materia pellatur, & conſtituatur per hoc quod coctio ad ſuam perfectionem deueniat ſine actione aliqua diuiſibili vltra productiuam termini formalis coctionis quæ in ſtatu fit.Quod totum intendit ſuadere ex Galeno 1. *de Criſibus, cap.*18. vbi ait : *Cùm verò exquiſitè cocta fuerit, & multa, & ſine difficultate educta, tunc ſtatûs eſt tempus*.Ex quibus verbis deducit quòd nunquam poterit dici ſtatus, niſi exquiſitè & perfectè ſit materia cocta in inſtanti immediato poſt augmentū.

Videtur etiam contraria ſententia habere aliquam probabilitatem;nam ſi in ſtatu eſt materia perfectè cocta,iam potiùs eſſet morbi declinatio; imò potiùs totus morbus eſſet finitus,cùm materia à qua dependet ſit omninò cocta,& victa, ſeu emendata , quo tempore tantùm abeſt vt acceſſiones, & accidentia ſint maiora & terribiliora, vt potiùs fateri debeamus omninò debere ceſſare, cùm iam ſupponatur victoria Naturæ ſupra cauſam morbificam;non ergo in ſummo vigore perfectè cocta eſt cauſa morbifica. Et confirmatur: nam ſi eſſet perfectè cocta, ſequeretur , quòd in ſtatu quoad coctionem non poſſet æger perire, cuius contrarium docet Auicena *in textu*,& experientia probat. Sequela probatur ; quia ſi in ſtatu perfectè cocta eſt materia, iam Natura dominatur ſupra ipſam,& celebrata eſt victoria ex parte Naturæ ; ſed quando victoria eſt ex parte Naturæ, minimè poteſt æger perire (neque enim ob aliam rationem dixit Hippocrates 1.*Epidem.* coctiones criſis celeritatem, & ſanitatis ſecuritatem oſtendere;)ergo in ſtatu nunquam poterit perire; ac per conſequens in ipſo nondum eſt perfectè cocta materia.

Dicendum nobis eſt: ſtatum quoad coctionem conſtitui per coctionem perfectam in fieri , circa totam, aut inſignem ſeu præcipuam partem materiæ morbificæ;ità vt intenſio illa, quæ manifeſtà coctione, vſque ad ſummam perfectionem reſtat,antequam forma perfecta ſedimenti aut puris in inflammationibus producatur ſit reuerà , quæ ſtatum , aut ſummum vigorem conſtituit , & ſic optimè intelligitur,quòd ex vi illius alterationis quā mediā fit adquiſitio perfectę coctionis in materia morbifica excitetur ſummus feruor,& vehementiora accidentia,grauioráq; ſymptomata,quæ omnia ceſſant factā iam coctione,& producto ſedimento, & pure perfecto, quod accidit in declinationibus,quapropter in ſummo vigore non apparet ſedimentum omninò perfectum in vrina,vtpote in tota aut præcipua parte materiæ morbificæ nondum eſt facta coctio perfecta , ſed ſolum in fieri ; forſan tamen interdum poterit apparere in vrinis non ſolùm in ſtatu,ſed etiam in augmēto perfectum ſedimentum,ex eo quod aliqua pars materiæ perfectè coquatur,aut quia ſit ſubtilior, aut quia cum tota Natura æqualiter nō poſſit eſſe applicata,ſolet Natura perficere coctionem circa illam partem materiæ,quod non tollit quominùs reſtet præcipua pars materiæ perficiēda in ſtatu, ratione cuius quovſque facta ſit in declinatione perfecta coctio, non apparet in ſtatu ſedimentum album,læue,& æquale,quia non ſufficit fieri coctionis perfectè, ſed factum eſſe , vt ſic in vrinis ſedimentum appareat , & in inflammationibus quæ ſuppurantur perfectum pus.

Suadetur Concluſio ex Galeno *lib. de totius morbi temporibus,cap.*3.*ſuprà citato*,vbi ait : *Porrò, cùm iam in pus vertitur,maximi ſcilicet dolores tūc partem apprehendunt;nam in puris generatione dolores,febreſque magis quàm facto infeſtant*, Et inferiùs ait ; *At cùm ipſa coctio maximè conficitur,vigor eſt.* Nihil clarius ad noſtrum intentum,cùm expreſsè dicat in puris generatione dolores & febres magis infeſtare ; ergo in ſtatu ſolùm datur coctio perfecta in fieri , quando ſcilicet aut ſedimentum perfectum, aut pus generatur. Idem Hippocrates tenet 2. *Aphoriſmorum , textu* 47. nec non etiam Galenus 2.*Aphoriſm.commentario* 29.vbi de auxiliorum maiorum exercitio loquens ait : *Quorum neutrum oportet adhibere morbo iam conſiſtente , vt enim in libris de Criſibus manifeſtauimus , coctiones morborum tunc maximè fiunt*:Docet ergo expreſsè in ſummo vigore coctiones fieri , non tamen eſſe factas,ac proindè per fieri perfectæ coctionis circa totam materiam , aut inſignem eius partem conſtituitur ſtatus.

Nec valet ſi dicas Galenum contrarium dixiſſe *loco nuper citato,commētario* 29.nam paulò inferiùs ponit citata verba dicens : *Morbo autem iam conſiſtente cùm iam Natura concoxit, ſuperfluum eſt euacuare*;ego videtur in vigore coctionem eſſe factam.Reſpondeo malè legere illa verba;nam Galenus non dixit *concoxit*,ſed potiùs *cùm iam Natura concoquit*;hoc enim deducitur ex ſequentibus verbis Galeni;nam poſtquam dixit *ſuperfluum eſt euacuare*,proſequitur ſic;*tùm propter alia, tū quia vis animalis maxima ex parte eo tempore eſt defatigata*. Ex quo ſic arguo:ſi iam cocta eſſet materia, tūc eſſet tempus opportuniſſimum ad expurgandum ; in vigore autem interdicit Galenus expurgationem,ergo in ipſo concoquit Natura;& minimè eſt legendum *concoxit* ; Ità Braſſauolus , & Leonicenus *in commentario Aphoriſtica ſententias* concoquit ergo in ſtatu ratione cuius , & quia in ipſo accidentia ſunt vehemētiora ex Galeno hoc in loco , vis animalis defatigata eſt propter ſummum incendium,& ſummam ſymptomatum magnitudinem,quæ in fieri coctionis adeſt;per quod iure optimo conſtituitur ſtatus quoad coctionem.

Ex his facilè ſoluuntur ea quæ pro contraria parte militāt.Ad primū dicimus in ſtatu perfici coctionem,quæ in augmento manifeſta apparet ; hæc tamen vltima perfectio eſt in fieri,non autē in facto. Secundum argumentum non ità facilè ſoluitur;dicimus tamen in vigoribus fieri & celebrari criſes perfectiſſimè,non tamen eſſe neceſſarium ad expulſionem perfectam , quòd materia morbifica ſit vndequaque perfectè cocta in facto ; ſed ſufficere coctionem perfectam in fieri,quę fit in ſtatu;nam duo requiruntur ad criſim perfectam , vnum eſt coctio ipſius antecedens, alterum verò & non minùs præcipuum irritatio vehemens vt Natura excitetur ad expulſionem;irritatio autem fit per vehementes acceſſiones,& per accidentia grauiora,quæ ſolū fiunt in ſtatu, in quo ſupponuntur ſigna coctionis manifeſtæ, & adſunt ſigna coctionis perfectæ modo poſ-

ſibili ad criſim requiſito; nam tunc coctio maxima à Natura celebratur, etſi omninò finita non ſit; ſi enim finita eſſet, iam morbus eſſet in declinatione, in qua minimè fiunt criſes, ſed ſolùm in ſtatu, quo tempore dixit Gal.3.*de Criſibus,c.5.* coctiones fieri, non tamen eſſe factas. Ergo ſi aliàs ſæpè prædicat, criſes fieri in ſtatu in quo fiunt coctiones, minimè requiruntur coctiones iam factæ,ſed in fieri.Neque ob id fateri debemus Naturã in ſtatu retinere cauſam morbi vſque dum coctionem vltimam perfectã in facto adquirat;nã cùm ipſam habeat modo poſſibili,hoc eſt in fieri,aliáſque irritatur maximè,& excitatur ad expulſionem per vehementiam acceſſionum quæ fiunt in ſtatu, inde eſt quòd ſit adminiculans,& quòd non retineat: Et hac ratione ſaluatur teſtimonium Gal.*lib.2.de Criſib.c.*18.ibi enim de exquiſita coctione in fieri intelligi debet,aut ſũpto ſtatu pro vltimo termino immediatè ad inſtãs declinationis.Quòd autẽ minimè poſſit intelligi de coctione perfecta iam facta;& oſtendunt loca adducta pro nobis,& etiam alterum ipſius teſtimoniũ,quo *lib.1. de Criſibus c.*17.ſic fatur:*Quemadmodum iam ſuppuratâ inflammatione non contingit adhuc febrẽ in ſtatu eſſe,aut dolorem obuiare eodem modo, nec ſi quidquid ſubſideat in vrinis exquiſitè bonum.*Docet ergo expreſsè non eſſe coctionẽ iam factã in ſtatu ſed in fieri,cùm aſſerat non eſſe in ſtatu morbum, quando iã eſt pus factũ,aut in vrina ſubſidet quod exquiſitè bonũ eſt,cùm potiùs tunc ſit tempus declinationis.

Argumena verò alterius opinionis potiùs probãt noſtram ſententiã,cùm ſuadeãt non eſſe coctionem perfectam in facto eſſe,in ſummo vigore;nã per ipſam conſtituitur declinatio:Et cùm iã ſupponat materiam morbi victã,ideò dixit Auic. quòd in declinatione nõ poteſt æger perire,de quo infrà erit ſermo;in ſtatu verò ſeu ſummo vigore ſæpè periclitãtur ægrotantes.Ità expreſsè Auic.*capite ſuprà cit.*per illa verba,*Et timor eſt à principio vſq; ad ſtatum.* Et ratio eſt clara,quia tempore ſtatûs etiãſi fiat coctio, tamen accidentia ſunt vehementiſſima à quibus poteſt ſuccumbere facultas vitalis,ſpiritibus reſolutis, & propter virium languorem poteſt priùs deficere æger, antequã coctio ſit facta & conſummata;licèt enim ſit coctio in fieri,& ex ea parte celebretur victoria ex parte Naturæ vincentis,quia tamen accidentia ſunt vehementiſſima quæ ipſam coctionem in fieri comitantur, poterit non dubiè perire æger defectu virium quæ magnoperè validæ requiruntur ad ſalutis ſecuritatem.Ità Gal. *lib.de Syncope pulſuũ, c.*20.vbi de coctione & robore virtutis loquens ait: *Citra omne periculum tutiſſimè ſe habent ipſi laborãtes,vbi hæc ambo adſunt(coctio & robur virtutis)perniciosiſſimè, vbi neutrum,in medio quando alterutrũ,* (id eſt quando aut eſt coctio ſolùm aut robur virtutis) *dum hæc magis vel minùs inter ſe coniunguntur ſpem quoque ſalutis,vel expectationem mortis augent, vel minuunt.* Poterit ergo periclitari æger in ſtatu propter defectum virium. Eandem partem roborat Gal.3.*lib.de Criſibus,c.5.* per illa verba, *Et nullus eſt in mortis periculo tempore ſtatûs elapſo;*Vbi ſupponit in ipſo ſtatu eſſe periculum.Quid clariùs Hippocrates manifeſtauit 2.*Progn.ad finem,c.*16. per illa verba:*Suppurati in morbis peripneumonicis ſeniores magis moriũtur;ex aliis autem ſuppurationibus iuniores moriũtur magis.*Vbi tenet iuuenes periclitari magis quàm ſenes,in ſuppurationibus extra thoracem;Rationem reddit Valleſius *in commentario* propter calorem temperamenti,& ſanguinis cauſam, & propter magnitudinem morbi & ſymptomatum occidi ſolent iuuenes priùs quàm fiat ſuppuratio.Quod antea Galen.dixerat *in commentario huius textus.* Poterit ergo rationabiliter timeri mors in ſtatu,etiamſi coctiones in ipſo fiant, ratione quarum optimæ Criſes tali tempore eueniunt, in quibus interdum etiam perire ſolent ægrotantes,ex vi ſummæ intenſionis accidentium.

CAPVT V.

Vtrùm cauſa febris ſimul putrefiat, & coquatur vſque ad ſummum vigorem.

HVcuſque inſinuauimus, in ſummo vigore, in quo celebratur perfecta coctio à Natura circa materiam morbificam eſſe intenſiores febres & grauiora ſymptomata. Ità Hippocrates 2. *Aporiſm.textu* 30. per illa verba:*Circa initia & fines omnia imbecilliora,circa ſtatum verò fortiora.*Ex alia verò parte certum etiam eſt, quòd ex vi coctionis corrigitur putredo à qua febris dependet: ità Galenus *lib. Artis Medicinalis, c.*89. dicens: *Coctio eſt actio faciens ceſſare putredinem.* Hinc iam litigioſa ſatis ſe oſtendit propoſita Controuerſia; nam ſi in ſummo vigore coquitur materia putrida à qua febris dependet,& fouetur & per coctionẽ ceſſat putredo,& corrigitur; videtur impoſſibile quòd febres in ſtatu ſint intenſiores, aut quòd tunc temporis non ſolùm celebretur coctio à qua emendatur putredo, ſed etiam ſit ſumma putredo ſimul à qua febris ſumma intenſio dependeat.

Valleſius noſter *lib.5.Controuerſiar.c.4.*aſſerit coctionem puris generatiuam in phlegmone,& illam quâ ſit ſedimentum in venis ex materia morbifica neque eſſe putredinẽ ſolam(vt ſine fundamento opinantur aliqui Authores) neque coctionẽ ſolam,ſed eſſe actionem mediam vnicam mixtam ex coctione & putredine, vtriuſque tamen participem,proindéque materiam morbificam in febribus,vſque ad ſtatum ſimul putrefieri & coqui. Idem videtur amplecti Petr.Garcia *lib.de febrib.fol.*224.vbi ſimul putrefieri & coqui materiam morbi in ſalubribus fatetur, licèt per diuerſas actiones,coctionem tamen vigere magis;quo bene compatitur, quòd in ſummo vigore dentur vehementiores febres, quia datur ſumma putredo,etſi detur etiam ſumma coctio.Fundamentum huius opinionis habetur in Gal.1. *Progn. Commentar.vlt.*vbi ait: *Cùm igitur natiuus calor propriâ temperie plurimum exceſſerit vt in corpore inanimi, putreſcit ſanguis,ſi verò vim ſeruet quãdam permixta quædam mutatio ab ipſo ex cauſa quæ eſt per Naturam,& ea quæ eſt præternaturam efficitur.* Fatetur ergo Galen.mixtam eſſe illam actionem quâ corrigitur illa materia putrida,ſiue in phlegmone,ſiue in febribus,quia celebratur,non quidem à calore naturali,neque à præternaturali ſolùm,ſed ab vtroque ſimul permixto, vnam & eandem intenſionem conſtituente;ità vt per modum vnius operetur.Et confirmatur;quia quando operatur calor naturalis, ſolùm ſit coctio;quando præternaturalis, ſit putredo; ergo quando vterque calor ſimul & per modum vnius operatur, ſit actio quædam media vtriuſque particeps,quæ ſimul dicitur putredo & coctio.

Alterum fundamentum pro corroboratione huius aſſerti deſumunt ex Galeno 2. *Aphoriſmorum, Comment.* 47. ſæpiùs citato, vbi ſic fatur. *Pus ex ſanguine ortum habet,qui ſemimalam, aut quiſpiam dixerit, accipit commutationem:nam mala ſimpliciter cum putrefactione ſit olida, ſicuti ſimpliciter bona eſt ipſa nutritio partium animalis, atque pus generat*

medium

medium inter has obtinet locum, neque à folo calore extra naturā, neq; à folo fecundum naturam facta; mixtus enim quodammodò eft calor inflammationis, ex vtrifque. Nihil clarius pro confirmatione huius conclufionis; cùm eadem ratio fit de actione generatiua puris, ac de illa quâ generatur fedimentum in venis ex materia putrida febrem caufante, vt Galenus docet *lib.1.de Crifibus,c.6.* Inde etiā ex teftimonio Galeni ratio altera deducitur ex accidentibus defumpta, quâ fulcitur idem affumptum; nam pus neque plurimum fœtet vt putrida, neque omninò bene olet,vt quę cocta funt;ergo mediam habet naturam participem putredinis, & coctionis,ac per confequens actio puris generatiua mixta eft,& media,quemadmodum ea quâ generatur fedimentum in venis,ex materia putrida quæ caufat febres.

Tandem probat eandem conclufionem ex Galeno 5.*de fimplicium medicamētorum facultatibus,* c.6.vbi poftquam de nutritione,putredine, & fuppuratione loquitur, fic profequitur. *Prima à folo calore naturali;fecunda à folo præternaturali;tertia verò ex vtroque mixta, & media, partim quidpiam obtinens primæ fecundum naturam,partim huius cōtrariæ quæ eft præternaturam.* Ex quo clarè infertur coctione & putredine pus generari,& fedimentū.

Verior tamen opinio eft,quæ tenet id, quòd licèt ad actionem generatiuam puris & fedimenti præfupponatur neceffariò actio quæ dicitur putredo,quia productiua fuit putredinis,tamē actio illa quâ generatur pus, ex materia putrida in inflammationibus, & fedimentū in venis ex materia putrida febrium,eft vera coctio,quatenus fe habet ex parte Naturæ,etfi non accedat ad illam perfectionem, ficut illa actio, quâ fit nutritio partium ex alimentis, propter incapacitatem ipfius materiæ putridæ, ratione cuius neutiquam poteft in propriam fubftantiam viuentis conuerti.

Fundamentū noftræ affertionis eft:quia ex calore naturali,& addito præternaturā, fit vnus calor totalis,qui agit vnicâ,& indiuifibili actione;ergo nō poteft fimul coquere,& putrefacere materiā morbificā.Propter confequentia:nā aut intenfio addita fupra naturalē calorē reddit ipfum improportionatū ad coquendū,& fic putrefacit,vel non reddit ipfum improportionatū,& fic coquit;non ergo idē calor poterit fimul per eandē actionē eandem numero materiam putrefacere & coquere, præcipuè cùm effectus coctionis,& putredinis oppofiti fūt, quippè coctio vnit partes, putredo verò ipfas diffoluit,& feparat;non ergo idem calor circa eandē materiam poterit fimul vnire partes, & ipfas diffoluere,ac per confequens idem calor compofitus ex naturali,& præternaturali, qualis eft calor febricitantium,minimè poteft fimul putrefacere, & coquere materiā putridā quæ febrem ipsā caufat.

Secundò premo idē affumptū:quia eò præcisè afferūt Doctores contrariæ opinionis talē actionē, effe fimul coctionem & putredinem (fundamento fumpto à caufa efficiente)quia celebratur à calore naturali,& præternaturali;fed in febricitātibus febre vehementiffimâ præcipuè diariâ nutritio fit à calore naturali,& febrili per modū vnius operātē, quin obftet calorem naturalē concurrere ad trāfmutationem alimenti in propriam fubftantiā;ergo cùm idem calor fit,qui eft author puris in inflammationibus,& fedimenti in febribus,videtur illas actiones effe coctiones, & reuerà ex vi illarū effet trāfmutatio in fubftantiā viuentis,nifi obftaret incapacitas materiæ putridæ,propter quā fit trāfmutatio in pus,& fedimentū, & affimilatio poffibilis in aliquibus qualitatibus;non ergo erit obftaculū, quòd huiufmodi actiones celebrētur à calore preternaturali,fimul cū naturali,vt dicātur coctiones.

Si refpōdeas:non per quēlibet exceffum caloris preternaturalis reddi calorē naturalē improportionatū ad coquendum,fed per nimiū,& tunc putrefacere.Cōtra inftatur:nā in primis folutio nō euertit vim argumenti propofiti à deftructione fundamēti;clarè enim conftat non effe optimā illationē, fit pus à calore naturali,& preternaturali per modū vnius,ergo talis actio eft media particeps actionis,& putredinis. Vlteriùs:fi quādo exceffus caloris præternaturalis nimius valdè eft, caufatur putredo;inquiro:aut ex vi talis caloris præternaturalis peruertitur actio caloris naturalis,& tunc folū erit putredo quæ fæpenumerò fola ipfa manifeftatur in lethalibus morbis per figna repugnantia coctioni,fi autē per talem calorē præternaturalē non peruertitur actio caloris naturalis;ergo ex vi illius celebrabitur coctio,quin obftet coniunctio cū calore illo præternaturali,ficut nō obftat, vt fiat nutritio ex alimento ab eodē calore,aut fateri debēt, quòd ex vi talis actionis alimenta non debent cōmutari in propriā fubftantiā,fed in alienam naturā, quod manifefto experimento refragatur. Vlteriùs etiā corroboratur affertum noftrū;nam interdū accidit vt in morbis lethalibus apparentibus fignis folius putredinis,feu fūmæ putredinis,fiat à Natura correctio,feu cōcoctio à calore naturali,& preternaturali;fed tūc illa actio fimul nō poteft effe putrefactio, vtpotè hæc fupponitur fūma;ergo actio illa quâ emendatur illa fumma putredo,folùm erit coctio,proindéq;idē debet verificari,quoties corrigitur materia putrida,&fit pus in inflāmationibus.

Suadetur vlteriùs cōclufio noftra:nā in febribus continentibus & continuis putredo celebratur intra vafa,fed tunc coctio intra vafa fieri non poteft, fed folùm in poris in quibus alimentum parti conquenti affimilatur; ergo illa actio quâ celebratur putredo intra vafa nō poteft effe fimul coctio.Minor probatur;nam fi coctio materiæ putridæ effet intra vafa,ex vi illius cur nō generatur pus ficut in inflāmationibus quæ fuppurantur?aut fi generatur fedimentū,quod correfpondet puri,cur quādo Natura tentat crifim per fluxionē alui in febribus dictis,totā materiā morbificam per aluū deponēdo, non apparent deiectiones purulentæ feu albæ? fic enim accidere debebat,fi tota materia putrida intra vafa coquitur,contrariū autē videmus;ergo illa actio intra vafa eft fola putrefactio, & non fimul coctio. Hoc argumento vtitur Doctor quidā Primarius nofter;videtur tamen contra ipsū militare eadem ratione. Si actio quâ corrigitur putredo in prædictis febribus continuis,& continētibus celebratur intra vafa & eft coctio,per illā debet generari fedimentum,aut pus intra vafa;ergo fi Natura tentat crifim propulfando ipsā materiā per aluum, fequitur quòd deiectiones debēt apparere albicantes,& fimiles puri.Si autē dicat materiā illā febris putridā non coqui intra vafa,videtur difficile quòd febres fint adeò intēnfæ,& vrina appareat flaua,& quòd materia morbi in ftatu non fit intra vafa;tū etiam fequeretur nunquā effe neceffariam expurgationem coctā iā materiā in his febribus:nam fi ftabulatur intra porofitates in quibus coquitur, fruftrà adhibetur medicamentū expurgans quod non poteft trahere materiam morbificam à porofitatibus vfque ad venas capillares, indéque ad minimas,tandémque ad maiores vfque ad aluum. Quare cenfeo in præfenti litigio materiā putridam coqui intra vafa in febribus continuis,mutariq; in fedimen-

ſedimentum : Et ſi forſan Natura tentet expulſionem per aluum , non apparere album , quia ſimul alia excrementa pellit à quibus obſcuratur color. Neque iudico interdum generari ſubſtantiam intra vaſa,aut puri ſimilem, aut quòd ſit verum pus; nam reuerà teſtari poſſum in puerulo filio meo vehementiſſima febre continente quæ in variolas terminata fuit laborante,factâ venę ſectione emanâſſe ſubſtantiam omninò ſimilem puri , non ſine admiratione Sociorum noſtrorum,neque ratio eſt quæ contrarium ſuadeat.

Tandem ſuadetur noſtra opinio ab inconuenienti;nam ſi à principio vſque ad ſtatum creſcit putredo, ità vt in ſtatu ſit intenſiſſima putredo,ſequitur quòd in ſtatu fiant criſes deteriores,& magis pernicioſæ quàm in principio ; quippe ideò in principio,quælibet euacuatio cenſetur pernicioſa, quia materia eſt cruda ſeu putrida , minimèque à Natura emendata ; ſed in opinione contraria in ſtatu eſt magis putrida intenſiuè , quia coctio & putredo ſimul augentur,& per eandem actionem; ergo potiori iure cenſenda eſt deterior criſis quæ celebratur in ſtatu , quàm ea quæ fit in principio. Propoſito argumento reſpondet Petrus Garcia, quòd in ſummo vigore cocta iam eſt materia, minimè verò in principio. Vnde non mirum ſi in principio pernicioſæ fiant criſes,& optimæ & perfectæ in ſtatu.Sed contra hanc ſolutionem ex ſuis principiis premitur ſolutio : nam ipſe fatetur quòd coctio quæ in ſummo vigore celebratur , non emendat putredinem,cùm ipſam non remittat,vtpote fatetur expreſsè , quod à principio vſque ad ſtatum creſcit intenſiſſimè putredo , ſolùm ergo coctio quæ eſt in ſummo vigore facit quòd putredo non creſcat ampliùs , taliter quòd deſperata & lethalis fiat. Si ergo in vigore eſt , multò maior putredo intenſiuè & extenſiuè quàm in principio, etiamſi in tali tempore ſit ſumma coctio,cùm hæc non ſit correctiua putredinis, ſed ſolùm impeditiua ne fiat mortalis & deſperata ; videtur manifeſtè colligi talem putredinem eſſe obſtaculum,quo minùs fiant optimæ criſes in ſummo vigore , imò potiùs magis pernicioſæ , quia ſupponunt materiam magis putridam, & proindè Naturam minùs adminiculantem : contrarium autem experientiâ conſtat ; ergo in ſtatu ſimul non compatitur ſumma coctio cum ſumma putredine per vnicam actionem vtriuſque participem.

Argumenta in contrarium poſita facilè diluuntur.Ad primum deſumptum ex Hippocrate 1.*Prognoſticorum* dicimus:quòd licèt actio puris generatiua poſſit dici mixta ex parte cauſæ,quia procedit à calore naturali ſeu ingenito , vt aiebat Galenus 5. *lib. de ſimplicium medicamentorum facultatibus,cap.6.* ſimulque à calore præternaturali, non tamen eſt mixta ſeu media , quia ſimul ſit particeps coctionis & putredinis;nam ab eodem calore mixto commutatur alimentum in febribus intenſiſſimis, & tamen illa actio non dicitur media, ſed vera coctio;vnde talis cenſenda eſt actio , quâ fit pus & ſedimentum ; nam ex vi illius fieret ſine dubio tranſmutatio in ſubſtantiam aliti,ſi materia putrida circa quam verſatur actio non eſſet incapax ex ſe talis tranſmutationis ; nam etſi humor putridus applicetur parti ſanæ , & ab eius calore naturali poſſet alterari,nequaquam conuerteretur in propriam ſubſtantiam;ſi autem alimentum optimum applicaretur parti habenti calorem , mixtum ſuppuratorium coqueretur ſine dubio,& aſſimilaretur omninò ab ipſa parte ; ergo non obſtat quòd celebretur actio puris à duplici illo calore, quo minùs ſit coctio ex parte Naturæ , etſi non conuertatur in propriam ſubſtantiam , quia hoc accidit propter incapacitatem materiæ , non verò quia actio ex ſe id non faceret.

Ex his facilis apparet ſolutio pro authoritate Galeni 2.*Aphoriſmor*.47.nam licèt dicat,quòd generatio puris teneat medium locum, non eſt ideò quia ſit actio media particeps coctionis, & putredinis,ſed quia ſit à calore naturali , & præternaturali,& quia ex vi illius generatur ſubſtantia,neque ita praua,ſicut quando putreſit ſanguis , neque ità optima,ſicut quando fit nutritio , quod non tollit eſſe coctionem ex parte Naturæ,licèt non accedat ad perfectionem vltimam ex vi incapacitatis materiæ;quæ quia putrida ſemper ſupponitur, ad quã ſequitur illius coctio modo poſſibili, forſan poteſt dici actio media , & quia ſemper ſupponit putredinem:interdum Galenus eam vocat putredinem, non quia reuerà actio generatiua puris , aut ſedimenti putredo ſit.Neque ratio id ſuadens ex accidentibus deſumpta aliquid probat ; nam cùm pus præſupponat putredinem, nihil mirum ſi aliquem fœtorem habeat;ſiquidem in genito aliqua accidentia corrupti permanere clamant Philoſophi;ex hoc tamen non probatur , generatiuam actionem puris eſſe putredinẽ, ſed ſolùm præſupponere ipſã, quod nos fatemur. Ad quam ſequitur actio correctiua putredinis,quæ eſt actio quâ generatur pus, & dicitur coctio,quia facit ceſſare putredinem, & quia ex ſe commutaret materiam in propriam ſubſtantiam , ſi non eſſet incapax ex vi putredinis antecedentis. Alterum verò teſtimonium Galeni 5. *ſimplicium* , *c.6.* eadem ratione ſoluitur:nam licèt ſit actio generatiua puris mixta ex vtroque calore naturali,& præternaturali,non tamen eſt particeps putredinis , quia ex ſe ordinatur ad perfectionem, quam adquireret ſi materia eſſet benigna, & quòd fiat à calore præternaturali non obeſt : nam etiam ab ipſo ſimul cum naturali fit optima nutritio ex alimentis in vehementiſſimis febribus diariis.Non ergo eſt optima illatio , Alteratur materia à calore naturali,& præternaturali per modum vnius operantis;ergo eſt actio media particeps coctionis, & putredinis;quia non ſemper propter calorem præternaturalem & adiunctum ingenito calori, vitiatur, & peruertitur iſte , adeò vt concoquere non poſſit, & ideò virtus ingeniti,ſeu naturalis caloris ſeruatur , vt ſimul cum præternaturali poſſit conuertere alimentum optimum, & benignum ſi applicetur;ſi tamen interdum calor præternaturam, ſit talis conditionis, vt omninò vitiet & peruertat calorem naturalem , tunc quidem non generabitur pus, neque ſedimentum,ſed potiùs putredo intendetur magis.Quando ergo ſit pus aut ſedimentum à calore naturali & præternaturali , non redditur agens improportionatum ad coctionem , ideóque dicit Galenus *loco citato 5.ſimplic.c.6.* loquendo de pure, *Ab ingenito quidem fit calore , ſed non planè vincente, neque enim ex materia peragitur quæ prorsùs ſit benigna.*

CAPVT VI.

An quando materia putrida coquitur, poſſit vi coctionis intendi febris, & quomodò.

RAtio videtur probare , quòd ex vi coctionis nequaquã poſſit intẽdi febris:nàm hæc generatur

ratur ex vi putredinis; ergo eo paſſu quo putredo augetur,debet augeri febris:ſed per coctionẽ corrigitur,& emendatur putredo,Gal.authore lib. *Artis Medicinalis;c.8.& 9.*per illa verba;*Coctio eſt actio faciens ceſſare putredinẽ;*Ergo ex vi coctionis neutiquam poteſt augeri febris, imò potiùs debet diminui,cùm per ipſam ceſſet putredo à qua depẽdet febris in fieri, & conſeruari. Vnde etiam infertur, actionem puris generatiuam non eſſe coctionem: nam ſi ex vi illius febres fiunt maiores, videtur quòd intenſio illa oriatur à ſumma putredine, & non à coctione ſumma, quæ potiùs eſt correctiua putredinis.

Verior tamen opinio, eſt quæ aſſerit, quòd quando materia putrida in febribus coquitur, ex vi coctionis intenditur febris,proindéque in ſummo vigore quando ſumma celebratur coctio,ſumma apparet intenſio febris præcisè ex vi coctionis ſummæ.Probatur:nam eadem eſt actio generatiua ſedimenti ex materia putrida in febribus,ac generatiua puris ex materia putrida in inflãmationibus. Ita Galenus *lib.1. de differentiis febrium, cap.6.* ſed ex vi actionis generatiua puris augentur febres,ex Hippocrate 2.*Aphoriſmorum, textu 47.*Ergo etiam ex vi generationis ſedimenti ex materia putrida febrium debet intendi febris: ſed tunc coquitur materia putrida; ergo ex vi coctionis intenditur febris. Et ſimiliter hoc accidit in puris generatione,de quibus actionibus *cap. præcedenti* probauimus eſſe coctiones, fieríque ab eodem agente, à calore ſcilicet naturali,& præternaturali,vt Galenus docet *in commentario Aphoriſmi nuper citati,*quarum etiam actionum ſimilitudinem,conuincit ſimilitudo puris,& ſedimenti.Si ergo huiuſmodi actiones ſunt coctiones, & quando celebrantur,intenſiores fiunt febres, ſine dubio ex vi coctionis intenduntur.

Secundò probatur Concluſio:Circa ſtatum,ſeu vigorem ſummum omnia ſymptomata ſunt fortiora:ita Hippocrates 2.*Aphoriſmorum 30.*& Galenus *in commentario* idem docet, inter ſymptomata, quæ vehementiùs torquent ægrotantem enumerat febrium acceſſiones: ſed in ſummo vigore fiunt coctiones; ergo ex vi illarum augentur febres. Minor in qua eſt difficultas oſtenditur, ex Galeno 2. *Aphoriſmorum in expoſitione textus 29.* vbi ſic fatur: *Præcipua remedia ſunt maximè quidem phlebotomia, nonnunquam verò expurgatio, quorum neutrum in vigore venit vſurpandum; nam nam vt in libris de Criſibus oſtendimus, tunc temporis maximè fiunt morborum coctiones:* Fatetur ergo expreſsè in ſummo vigore celebrari concoctionem: ſed in ipſo febres, & omnia accidentia ingraueſcunt; ergo ex vi coctionis ingraueſcit febris. Et in febribus idem repetit Galenus per hæc verba: *In vigore autem quo tempore maximè in coctionem morbi incumbit, vacuare fuerit ſuperuacaneum.* Vbi diligenter nota in vtroque caſu Galenum adducere illud verbum *maximè*, vt denotaret præcipuum opus Naturæ in ſummo vigore morborum eſſe coctionem, vt hinc conſtet febres intenſiores quæ hoc tempore accidunt, minimè fieri poſſe, per ſummam putredinem in ſtatu exiſtentem,vt ſine fundamento aliqui dixère;ſed præcisè propter ſummam coctionem,quæ tunc temporis maximè fit, quod docet Galenus *loco citato.* Patet ergo aſſumptum; nam ſi eſſet putredo ſumma in ſtatu, minimè doceret Galenus eſſe ſuperfluum euacuare in tali tempore, cùm nullum ſit tempus opportunius ad euacuationẽ, quàm illud in quo eſt ſumma putredo,à qua Natura vincitur, atque adeò in principio morborum, quia putrida eſt materia, maiora auxilia tentanda eſſe docet. Neque obſtat,quòd Galenus in expoſitione textus citati dicat: *Nam affectus, qui ſymptomata gignit, quem morbum appellamus dum viget non eſt omninò fortior,ſed in his qui ſeruari debent multò melior quàm in morbi initio.* Quia etſi ad entitatem ſit fortior affectus ſeu febris, vt probat ratio noſtræ Concluſionis, non tamen in ordine ad vires, quia cum celebretur coctio, victix eſt Natura, & ſic affectio melior & ſecurior quàm in principio, etſi intenſior quoad entitatem.

Corroboratur ampliùs aſſertio ex Galeno 1. *Aphoriſm.comm.8.* dicente: *Vbi morbus in ſummo vigore conſiſtit, tunc victu tenuiſſimo vtendum eſt, tum propter ſymptomatum magnitudinem, tum propter morbi concoctionem.* Fatetur ergo expreſsè coniungi magnitudinem ſymptomatum cum ſummo vigore coctionis; ſed non poteſt ſtare magnitudo ſymptomatum ſine magnitudine morbi à quo dependet; ergo febris eſt ſumma in ſummo vigore quando coctio celebratur,ac proindè ex vi illius intenditur, quia non eſt alius morbus à quo ſymptomatum magnitudo dependeat. Idem infertur ex eodem Galeno 4.*Aphor.comm.36.* per illa verba: *Didicimus autem, quòd in vehementioribus acceſſionibus iudicia fiunt;* ſed iudicia fieri debent coctâ materiâ in ſummo vigore, aut parum ante illum, eodem authore 3. *de Criſibus, cap.6.* ergo vehementiores acceſſiones compatiuntur cum coctione materiæ, quæ in ſummo vigore, aut parum ante ipſum celebratur. Clariùs hoc ipſum oſtendit 4.*Aphoriſm. com.71.* per ſequentia verba: *Vigilant enim magna ex parte, & grauiter ſe habent, & febricitant vehementiùs ægrotantes quantò magis iudicatio appropinquat.* Hinc infero: ſed appropinquat quando ſummè coquitur materia, ex Hippocrate 1. *Epidem. ſectione 2.* per illa verba. *Coctiones iudicij celeritatem, & ſanitatis ſecuritatem oſtendunt:* ergo tunc ægri vehementiùs febricitant. Tandem fulcitur noſtra Concluſio, ex celebri teſtimonio Galeni *lib.1. de totius morbi temporibus,cap.6.*vbi reddens diſcrimen inter morbos lethales,& ſalubres ait: *Vnde in huiuſmodi morbis vigorem ſimiliter, cum eo qui ſalubrium eſt; determinare non licet, nam illic acceſſiones ſtatum deſiniunt, hic autem maximè acceſſiones, non æquè poſſunt determinari, quippe cùm morbus omninò non coquatur.* Ecce quomodò expreſsè docet Galenus, quòd in lethalibus febribus maximæ acceſſiones non poſſunt ſtatum determinare, quia materia non coquitur: fatetur ergo quòd ſi coqueretur, maiores forent. Ergo creſcit febris quando materia coquitur ex vi ipſius coctionis.

Argumentum in contrarium adductum pro ratione dubitandi facilè ſoluitur, ſi dicamus duplicem eſſe cauſam febris, alteram putredinem, alteram coctionem, ſeu correctionem materiæ putridæ;vnde licèt per coctionem ceſſet putredo, & ea parte febris quæ à putredine oritur ceſſare videatur,non tamen ea febris quæ oritur ex vi conatûs Naturæ coquentis materiam putridam,quam concedit Galenus *locis ſuprà citatis*, & 3. *Epidem. ſect.1.in hiſtoria Hermocratis,textu 10.* exponendo diem vigeſimum in quo iudicatus eſt morbus, & à febre liberatus ægrotans, vbi ſic ait Galenus: *Quo die accedere febris debebat, ſi Natura omninò aggreſſa humoris concoctionem eſſet.* Fatetur ergo expreſsè per coctionem materiæ putridæ excitari

febrem: Compatitur ergo quòd ceſſet putredo, quæ erat cauſa febris putridæ, & quòd excitetur altera ex vi coctionis.

Dubium tamen ſecundo loco propoſitum, difficillimum eſt. Inquirit enim, quâ ratione ex vi coctionis poſſit excitari vehementior febris quàm ea quam putredo procreauit; ardua ſanè difficultas; non coctio celebratur à calore naturali, qui multò remiſſior eſt, quàm calor putredinalis; videtur ergo impoſſibile, quod ex vi caloris quem inducit coctio, excitetur intenſior febris, quàm ex vi caloris quem inducit putredo. Et ſi viuens ad coquendum iuuatur à calore fuliginum, quæ ex re putrida eleuantur, videtur etiam non poſſe intenſiùs calefieri ex vi coctionis, cùm ante ipſam ſupponatur cum eadem intenſione caloris à fuliginibus inducta: Non ergo videtur poſſibile aſſignare rationem quæ nos doceat modum quo ex vi coctionis excitetur noua & intenſior febris, quàm illa quæ ratione putredinis excitabatur. Et augetur difficultas: nam febris debet augeri ab intenſiori calore; ſed quando eſt intenſior putredo, eſt intenſior calor; ergo quando eſt intenſior putredo, debet eſſe intenſior febris: ſed in principio vniuerſali, & augmento eſt intenſior putredo, quàm in ſtatu; ergo potiùs debet eſſe in primis temporibus intenſior febris, quàm in ſummo vigore, in quo perfecta coctio celebratur, & per ipſam corrigitur & ceſſat putredo.

Vlteriùs etiam creſcit ratio dubitandi: nam etſi à principio vſque ad ſtatum augeatur & intendatur putredo, & ſimul febris quæ ab ea dependet, vt in lethalibus morbis contingit, minimè datur nouum incrementum inordinatum cum rigore, ſicuti in puris generatione, & tamen excrementum calidum fuliginoſum abundat magis in intenſiſſima putredine lethalium morborum, quàm in ſalubribus, quando materia coquitur: ergo ex vi coctionis non poterit excitari noua febris & intenſior, quàm per putredinem. Idem argumentum conficitur quando inflammatio vehementiâ putredinis non coquitur, ſed potiùs partem putrefaciens corrumpit, tunc quidem fuligines abundant magis, quàm in ſalubri inflammatione quando fit ſuppuratio: cur ergo per illam putredinem non fit maior, & intenſior febris, quàm per ſuppurationem, ſeu coctionem humoris putridi cauſantis inflammationem?

Difficultatibus propoſitis communiter reſpondeti ſolet: ratione coctionis excitari ebullitionem, ſeu feruorem magnum in materia putrida, ratione cuius fit nouum & maius incrementum, quàm per ipſam putredinem. In cuius confirmationem adducere poſſumus hiſtoriam Anaxionis 3. *Epidemiorum*, quam Galenus refert 1. *lib. de Criſibus*, *cap.* 18. vbi ſic fatur ad noſtrum intentum. *Sic igitur & in Anaxione, quantum ex prima illa criſi defecta relictum erat, hoc rurſus efferueſcens in coctionis tempore illam quæ anteceſſit criſim febrem generauit.* En quomodò expreſsè fatetur Galenus, tempore coctionis per efferueſcentiam excitari febrem quæ antecedit criſim, quæ ſine dubio intenſior eſt, quàm quæ tempore putredinis excitatur, iuxta illud Galeni 4. *Aphoriſmorum commentario* 36. *Didicimus autem, quòd in vehementioribus acceſſionibus iudicia fiunt*, &c.

Sed nihilominùs videtur propoſitum argumentum eſſe in ſuo robore; nam maior efferueſcentia, & ebullitio maior fit ab intenſiori calore; ſed intenſior calor eſt qui putrefacit, quàm qui concoquit; ergo tempore in quo viget putredo debet apparere intenſior febris, quàm tempore quo celebratur coctio. Reſpondent communiter Doctores, & Primarius quidam noſter cum ipſis dicentes: quod quando Natura coctionem tentat, mittit calidum influens ad focum putredinis, & ſic per illam maiorem cauſam, & vnionem agentis calidi contra materiam putridam reſultat efferueſcentia, & aduſtio ſanguinis à Galeno conceſſa [2. *Aphoriſmorum* 47. quando pus generatur; Nihil ergo mirum, quòd etſi putredo fiat à calore præternaturali, tamen ex vi coctionis reſultat intenſior febris propter adductam rationem.

Hæc tamen ſolutio licèt ſit communis, & ſola in præſenti controuerſia; nihilominùs non videtur firma, quia calidum influens quantumvis in magna copia mittatur à Natura tempore coctionis ad focum putredinis, eſt minùs calidum quàm humor putridus; ergo ex vi talis tranſmiſſionis non poterit excitari noua & intenſior febris. Reſpondet citatus Primarius id verum eſſe quando calidum influens eſt in corpore infebriente; at in febricitante eſt intenſior, quàm pars craſſa humoris putridi, quam calefacere poteſt, ſicut etiam partes viuentis. Neque putandum eſt, addit iſte Doctor, quòd calidum influens ſine fuliginibus mittatur, quæ etſi ad coctionem non faciant, conducunt tamen non leuiter, ad putridorum reſolutionem, & incinerationem.

Solutio tamen hæc minimè ſoluit argumentum propoſitum: nam ſi calidum influens eget calore febrili ad excitandam febrem, hæc non poterit eſſe intenſior tempore coctionis; nam idemmet calor per putredinem ſupponitur communicatus cordi mediis fuliginibus tempore cruditatis, & ante ſummum vigorem; ſi ergo calidum influens ratione caloris febrilis alterat partem craſſam humoris, non excitabit nouam febrem, cùm ſupponatur alterata à fuliginibus quæ immediatè cauſant febrilem calorem in toto viuenti. Vlteriùs, ſi fuligines ad coctionem non faciunt, quid intereſt, quòd conducant ad putridorum reſolutionem & incinerationem vt noua febris excitetur ex vi coctionis? Quæ ſi ſit ſolùm à naturali calore, non poterit alterare materiam putridam; ſi autem celebretur ab vtroque calore, naturali ſcilicet, & præternaturali, nunquam poterit producere vltra intenſionem quàm ſolæ fuligines priùs per coctionem, hac ratione non poterit excitari noua, & intenſior febris quàm ex putredine antecedenti, ipſius materiæ à qua maior copia fuliginum eleuabatur, cùm calidum influens etſi iuuetur à calore febrili non ſit agens maioris intenſionis quàm putrefaciens; ergo ex vi motûs calidi influentis ad focum tempore coctionis non poterit excitari intenſior febris, quàm tempore ſummæ putrefactionis.

Nos tamen in tam ardua difficultate ex principiis ſuprà à nobis adductis in doctrina Galeni ſupponimus, actionem quâ corrigitur materia putrida, & quâ fit pus, fieri non ſolùm à calore natiuo, ſed etiam à calore præternaturali, quin id obſtet vt huiuſmodi actiones dicantur coctiones, quatenus ex parte Naturæ conſiderantur, vt ſuprà oſtendimus *cap.* 5. His igitur præiactis ſit noſtra Concluſio, Tempore coctionis excitari nouam & intenſiorem febrem, quia tunc calor naturalis minùs eſt oppreſſus à fuliginibus, & materia putrida alterata magis eſt ab ipſo calore naturali,

naturali, & præternaturali viuentis, quo fit vt fuligines quæ tunc temporis eleuantur ex materia putrida in fieri ipſius correctionis ſint tenuiores, & forſan magis calidæ, & viæ ſuntmagis liberæ, vt per ipſas calidum influens faciliùs poſſit,& intimiùs per totum corpus communicari, vſque ad cor: cúmque calor febrilis medio ſpiritu, & ſanguine communicetur, & tempore coctionis corpus ſit magis tranſpirabile, & minùs obſtructum, & fuligines tenuiores eleuantur, etiamſi non ſint magis calidæ,nihilominùs intenſior febris excitabitur, quia ſpiritus mediis quibus communicatur calor febrilis abundant magis, & intimiùs & faciliùs diſſeminantur per totum corpus; quod non accidit tempore quo ſuperat & viget putredo; quia natiuus calor obrutus, & veluti ſuffocatus manet; & hac ratione neque diffundere poteſt ità liberè per totum corpus calorem febrilem; neque (quod certius iudico) poterit actuare fuligines, vt totam intenſionem caloris quam continent actu, poſſint producere, vſque dum accedat tempus ſummi vigoris, in quo propter adductas rationes intenſior febris inducitur ab eiſdem vaporibus ex materia putrida eleuatis ab ipſo calore,naturali,& præternaturali, ſeu febrili, quin obſtet quòd tunc emendetur putredo. Ex quo argumenta contraria facilè ſoluuntur; nam in ſummo vigore adhuc perſeuerat putredo,ſiquidem coctio ſumma eſt in fieri, & nondum eſt facta vſque ſuccedat declinatio, in qua remiſſiores ſunt febres, quia in præcipua parte materiæ ceſſauit putredo, vnde febris illa à putredine etiam non cauſatur, ſimúlque ex vi acceſſionis Naturæ corrigentis & coquentis propter adductas rationes. Vnde etiam infertur, non cauſari febrem per ſolam putredinem,cùm coctio etiam valeat febrem concauſare ſaltem occaſionaliter modo explicato.

Dices contra noſtram doctrinam:Si humor putridus alteratur à maiori calore vt emendetur, & coquatur, ſequitur non ſolùm non poſſe coqui, verùm quòd deteriùs putreſcat, aut aduratur ex vi talis alterationis.Sequela probatur; quia agens putrefaciens cum remiſſiori calore induxit putredinem in humoribus. Ergo ſi eadem materia putrida rursùs alteratur, vel ab intenſiori calore, vel ab eodem, videlicet à calore, à fuliginibus productо in partibus viuentis, ſine dubio aut putredo augetur,aut ſaltem conſeruatur; non ergo poterit à Natura coqui humor putridus,ex vi alterationis à calore factæ.

Propoſitæ difficultati reſpondet Primarius ſuprà citatus,variari aliquam diſpoſitionem materię, vt ex vi nouæ alterationis non intendatur putredo,aut vſtio in humoribus, ſed potiùs corrigatur; hoc euenit ſi putrida materia, ſeu cineritium reſidens in foco quod eſt quod coquitur (nam materia acceſſionem cauſans reſoluitur ſecundum partem tenuem) deperdat aliquam humiditatem ſi putredo anteceſſit, aut ſiccitatem ſi anteceſſerit vſtio. Hæc tamen ſolutio non ſoluit omninò difficultatem: nam ſi perſeuerat agens putrefaciens, aut vrens,aut alteratio ſimilis, & forſan intenſior, videtur non poſſe variari effectus in contrarium lapſum, ità vt eadem materia putrida potiùs coquatur,quàm putrefiat intenſiùs præcisè, quia aliqua diſpoſitio ex parte paſſi ſit remiſſior; hæc enim coadiuuabit, vt actio ſit remiſſior in eodem genere,non tamen quod varietur ad aliud,coctionis ſcilicet.

Quare meliùs mihi videtur dicendum eſſe, quòd licèt materia illa putrida,ſeu cineritium humoris alteretur per calorem, non tamen putrefit magis; quia illa alteratio non fit ſolùm à calore præternaturali, ſicut quando putrefit primò, ſed à calore naturali, & præternaturali per modum vnius operante;ita vt quando calor præternaturalis non eſt tantæ intenſionis, vt omninò ſubuertat calorem natiuum, non impediat coctionem, ſed potiùs ad ipſam iuuet;ſicut etiam ad alimẽtorum coctionem iuuat, vt ſuprà probauimus; cúmque in ſtatu, quando celebratur coctio materiæ putridæ virtus naturalis ſit robuſta, vt Galenus docet 2.*Aphor. comm.*30. Inde infertur, quòd licèt à calore naturali & præternaturali celebretur illa actio,non conducat ad maiorem putredinem, ſed potiùs ad coctionem.

CAPVT VII.

De natura vniuerſalis declinationis.

VLtimum tempus, quod in febribus & omnibus morbis pendentibus à materia inuenitur,eſt declinatio; in qua accidentia remittuntur,& omnia imbecilliora fiunt,& apparent; iam enim victoria celebrata eſt ex parte Naturæ, & feruor ſummi vigoris prorsùs extinctus eſt. Inquirimus ergo in præſenti per quid conſtituatur declinatio, de qua Princeps noſter Auicenna *lib.*4. *Fen* 1. *tract.*1. *cap.*3. ſic loquitur: *Declinatio autem eſt hora,in qua calor innatus iam dominatur materiei, & vincit eam, & exiſtit in congregationis eius ſeparatione, ſcilicet rei poſt rem, & & tunc alleuiatur caliditas intrinſeca, & expellitur ad extremitates donec reſoluitur.* Quibus verbis declinationem ſalutarium morborum depingit, cùm lethales morbi nunquam declinationem attingant.Docet ergo Auicenna; quòd declinatio eſt illa mutatio,ſeu illud tempus morbi in quo calor naturalis iam habet dominium ſupra Naturam morbificam, & eam vincit, ſeparando illam ab aliis humoribus quibus erat coniuncta, ſeu aggregata. Ex qua ſeparatione, ſequitur quòd caliditas occulta interna morboſa remiſſior fiat, & & calor naturalis alleuietur per expulſionem cauſæ morbificæ ad extremitates, & corporis ambitum, & in hoc opere præexiſtit donec reſoluatur tota materia, & morbus omninò euaneſcat.

Inde oritur; quòd in declinatione remiſſa ſint omnia accidentia, & ſymptomata, quæ tempore antecedenti fortiſſima erant, necnon etiam remittatur ipſa entitas morbi per quorum omnium remiſſionem conſtituitur declinatio ſecundùm accidentia. Ita Galenus *lib. de totius morbi temporibus,cap.*3.per hæc verba: *Inde rursùs declinatio, quã quidem, & ſymptomatum magnitudo, & humorum copia ceſſauit, reſtat modicum in ea humorum adhuc quòd coctionem requirat.* Quibus verbis ſymptomatum remiſſionem clarè denotat, & ſeparationem, & expulſionem materiæ, quæ declinationem etiam conſtituit. Inſuper tamen addit, reſtare aliquid humoris, quod coctionem requirit; quod ità certum eſt, vt experientiâ ipsâ comprobetur, cùm in declinatione vniuerſali dentur acceſſiones,licèt remiſſiores,& ſecuriores, quæ ſine dubio indicant nouam partem materiæ fluere ad focum, ibíque putreſcere, cuius cineritium

neritium correctionem & coctionem deſiderat, licèt ſit in multo minori quantitate,quàm in temporibus antecedentibus.

Dubium tamen ſtat per quid conſtituatur declinatio in ordine ad mutationem cauſæ ſecundum coctionem & cruditatem, an ſcilicet in declinatione perfectiùs coquatur materia, quàm in ſtatu,aut aliquantulum alteretur, ex vi cuius magis elaborata apparet in declinatione, quàm in ſummo vigore? Anſam dedit dubitandi Galenus *lib.3. de Criſibus*, vbi ait: *Quòd ſi morbus in ſummo vigore non iudicatur ſubitò per criſim, non poterit illam in declinatione habere, ſed abſque vlla ſubita mutatione paulatim concoctione, & reſolutione finitur.* Videtur ergo concedere concoctionem in declinatione, vt ex vi illius morbi omninò euaneſcat, omninò emendatâ causâ morbificâ. Supponit ergo in ſummo vigore non eſſe omninò emendatam, ac per conſequens videtur perfici in declinatione,& per talem perfectionem coctionis conſtitui.

Hanc doctrinam tuetur Valleſius noſter *lib.10. Controu. cap.6.* quem ſequitur noſtræ Scholæ Primarius ſuprà citatus. Fundamentum eſt deſumptum ex illis primis verbis definitionis Auicennæ nempè, *Declinatio eſt hora in qua calor innatus iam dominatur materiei, & vincit eam*: ſed non eſt alia dominatio caloris ſupra materiam,niſi per coctionem; ergo in declinatione Natura perfectiùs coquit materiam, quàm in ſummo vigore omninò non potuit perficere; aliàs in vigore dominaretur; ſi ergo dominatur in declinatione, in ipſa aliquam maiorem perfectionem in ordine ad coctionem recipit materia. Secundò eadem opinionem intendit validare Valleſius *loco citatò*, ex eo quòd quando vrina eſt flaua, & multò contento albo,læui,& æquali plena eſt,eſt ſine dubio tempus ſtatûs; ſed in declinatione contenti copia eſt minor, & color non ita igneus, ſed ſubruffus aut ſubflauus, qui magis accedit ad naturalem: ſed totum hoc indicat maiorem elaborationem materiæ; ſiquidem aliter quàm per coctionem vrina non redderetur de flaua in ſubflauam, aut ſubruffam; ergo in declinatione coquitur magis materia, & recipit perfectionem quam in ſtatu non potuit. Corroboratur ampliùs aſſumptum; nam quando viuens magis accedit ad ſtatum naturalem, perfectiùs coquit; ſed in declinatione accedit magis quàm in ſtatu; ergo in ea perfectiùs coquit. Tandem ſuadetur eadem concluſio, quia per nimium exercitium vitiatur vrina, oſtendens non eſſe perfectè coctam ratione coloris: ſed in ſtatu morbi datur intenſior calor, & maius vitium in colore vrinæ, hoc autem emendatur in declinatione; ergo in ipſa perficitur magis coctio.

Sit noſtra concluſio. In ſtatu dari ſummam & perfectam coctionem circa præcipuam partem materiæ morbificæ, quæ nullo modo in declinatione perfectiùs alteratur,quippe Natura tempore antecedenti totam perfectionem poſſibilem ipſi induxit iuxta ſuam capacitatem. Probatur Concluſio ex Galeno *lib.1. de Criſibus, cap.19.* vbi ſic loquitur: *Cùm verò exquiſitè cocta fuerit,& multa & ſine difficultate educta, ſtatùs eſt tempus: quando verò ſimiliter exquiſitè cocta & ſine moleſtia educta, & eorum multitudo minuta fuerit, dolórque non ampliùs affuerit, ſtatum ceſſare indicare oportet, ſubſequitur enim declinatio.* Deducitur ergo ex his nullam eſſe perfectiorem coctionem in declinatione, cùm doceat in ſtatu exquiſitè coctam eſſe materiam,& in declinatione ſimiliter eſſe exquiſitè coctam. Sentit ergo expreſsè nullam nouam elaborationem, nec perfectionem eſſe in materia morbifica in declinatione, quæ non eſſet in ſtatu. Reſpondet quidam Primarius noſter ibi Galenum docere coctionem eſſe exquiſitam pro illo tempore in ſtatu, & ſimiliter eſſe exquiſitam in declinatione pro ſuo tempore,quod non tollit quominùs poſſit eſſe perfectior coctio, quàm celebratur in declinatione. Solutio tamen hæc non eſt ad rem;nam ibi Galenus abſolutè de exquiſita coctione loquitur abſque vlla limitatione, aliàs etiam in augmento eſſet exquiſita coctio pro illo tempore,quia Natura operatur quidquid poteſt pro illo tempore; quando ergo Galenus docet in ſtatu exquiſitè coctam eſſe materiam, loquitur abſolutè de ſumma coctione, vt ex ratione noſtræ concluſionis conſtabit.

Ratione etiam probatur Concluſio: nam criſis optima, perfecta, & completa celebratur in ſtatu; ſed ad optimam criſim requiritur ſumma & exquiſita coctio abſolutè, & nullo habito reſpectu, authore Galeno *3.lib.de Criſibus,cap.5.*ergo in ſtatu ità perfectè coquitur materia, & exquiſitè, vt non poſſit ampliùs eadem materia perfici & coqui in declinatione. Eandem doctrinam inſinuat idem Galenus *lib.1. de Criſibus*, & *lib. de totius morbi temporibus*, & *1. Aphoriſmorum, commentario 12.*

Vlteriùs etiam probatur; nam in ſummo vigore inflammationum quoad coctionem materia mutatur in pus album,læue & æquale, per quod indicatur ſumma elaboratio,& coctio:Sicut etiam in ſummo vigore febrium quoad coctionem apparet perfectum ſedimentum, album, læue & æquale, quod indicat perfectam coctionem & exquiſitam. Ergo cùm in declinatione non appareat melioris conditionis,credendum eſt in ipſa non perfici denuò, nec fieri nouam coctionem circa eandem partem materiæ, quæ ſine dubio nouam ebullitionem,& forſan maiorem cauſaret, quàm in ſtatu, cuius contrarium experimentum quotidianum demonſtrat.

Sit ſecunda Concluſio: In declinatione dari coctionem facientem ceſſare putredinem circa nouas portiunculas humoris putridi quæ acceſſiones illas leues, & remiſſas cauſant,qualiter experimur accidere in declinatione febrium, id enim denotant illa vltima verba Galeni *lib. de totius morbi temporibus,cap.3. citato*, *Reſtat modicum in ea humorum adhuc quod concoctionem requirit.* Fatetur ergo expreſsè in declinatione eſſe portiunculas aliquas humoris facientis particulares acceſſiones, quæ licèt reſoluantur ſecundùm partem tenuem, tamen cineritium humoris quod remanet in foco coquitur. Ita Galenus *2. Aphor. commentario 29. Sic febres fiunt ex quadam veluti ebullitione, & exuſtione ſanguinis, qui vbi ex toto exuſtus fuerit,reſiduum eius fit pus.* Coquitur ergo cineritium illius humoris in ſententia Galeni; ſiquidem de illo docet,quòd vertatur in pus; ergo in febribus illud cineritium conuertitur in ſedimentum. Cùm ergo in declinatione febrium, & omnium morborum pẽdentium à materia dentur particulares acceſſiones, quæ ſine dubio à portiunculis humoris putridi cauſantur, eius cineritium in foco remanens coquitur, & forſan perfectiùs quàm cineritium, præcipuè partis vniuerſalis materiæ quod in ſtatu fuit perfectè coctum;

quia

quia in declinatione Natura eſt magis vigorata, & attemperata magis, & cineritium eſt in minori quantitate, quo fit vt perfectiùs forſan poſſit illas portiunculas corrigere. Vnde poterit ſtare, quòd ſedimentum in declinatione ſit magis elaboratum; non tamen indè ſequitur in declinatione accipere nouam, & perfectiorem coctionem materiam præcipuam, elaboratam, & coctam in ſtatu; nam perfectio illa ſolùm eſt circa nouam partem materiæ, quæ denuò putrefit in declinatione ipſa: quo fit vt quando expellitur per vrinam, appareat ſedimentum magis elaboratum, & melioris conditionis, quàm in ſtatu, quod non denotat eſſe meliorem coctionem & perfectiorem circa eandem partem materiæ, ſed circa diuerſam, quæ quia parua eſt, non cauſatur maior febris, neque ebullitio, qualiter in ſtatu.

Argumenta contraria nullius roboris ſunt. Ad primum deſumptum ex definitione Auicennæ, dicimus verum eſſe in declinatione calorem dominari ſupra materiam, non quia tunc fiat coctio ſumma circa præcipuam partem materiæ morbificæ, ſed quia ſupponatur facta tempore antecedenti ſummi vigoris; in quo Natura exquiſitè concoxit præcipuam partem materiæ. Ad ſecundum argumentum quod adducit Valleſius Reſpondeo, quòd licèt ſit vrina ignea in ſtatu cum ſedimento albo, læui, & æquali, & in declinatione color vrinæ magis accedat ad naturalem; nihilominùs non exindè probatur in declinatione eſſe perfectiorem coctionem circa eandem partem materiæ; nam talis color oriri poteſt in ſtatu ex vehementia febris nimiam ſeri quantitatem conſumentis, quæ cùm non ſit in declinatione, ſolùm præcisè quia in ea ceſſat feruor, poterit vrina eſſe melioris coloris; tum etiam poterit in ſtatu apparere talis color à portiunculis humoris, quæ nondum expulſæ ſunt, vſque ad declinationem, in qua per ipſarum expulſionem remittitur color, magis accedit ad naturalem. Tertium argumentum nihil probat, quia licèt viuens accedat magis ad ſtatum naturalem in declinatione, non eſt ideò, quia in ipſa perfectiùs coquat præcipuam partem alteratam in ſtatu per coctionem; ſed quia tale tempus ſupponit ſtatum & victoriam Naturæ medio ipſo factam. Vltimum quod de exercitio adducitur nihil valet; nam ſi ex vi illius vrina adquirit colorem intenſiorem, & propter maiorem ſeri conſumptionem, non quia non ſit perfectè cocta, ſicut in ſtatu ſanitatis; ſiquidem per nimium exercitium non variatur neceſſariò ſanitas, nec inducitur morbus febrilis neceſſariò; & ſic non indicat color intenſus, vi exercitij coctionem vitiatam, dummodò ex vi illius non inducatur febris putrida.

Capvt VIII.

Vtrùm viuens perire poſſit in vniuerſali declinatione.

Litigium præſens minimè procedit de particularibus declinationibus quæ accidunt in principio, augmento, & ſummo vigore vniuerſali: nam cùm in his temporibus poſſit æger perire, vt expreſſè tenet Auicenna, & experientia quotidiana demonſtrat, in declinatione quæ pars eſt prædictorum temporum poterit æger perire. Ità ſentit Galenus 3. *lib. de Criſibus, cap.* 9. per ſequentia verba: *Hoc ſiquidem pluſquam quidquam aliud pro veriſſimo haberi oportet, quòd in declinationibus acceſſionum particularium plurimi pereunt.* Et ratio etiam id conuincit; nam in tribus primis temporibus vniuerſalibus nondum eſt explicata victoria quæ eſt inter Naturam & cauſam morbificam, quæ ſe habent tanquam duo colluctatores; ergo in omnibus his temporibus cum ſuis declinationibus, & acceſſionibus particularibus æger eſt cum periculo. Neque valet ſi dicas in ſummo vigore eſſe ſummam coctionem, proindéque non poſſe perire in ipſo ægrotantem; quia ſumma coctio ſupponit victoriam ex parte materiæ, & ſecuritatem oſtendit, iuxta illud Hippocratis 1. *Epidemion. Coctiones criſis celeritatem, & ſanitatis ſecuritatem oſtendunt*; proindéque in declinatione ſummi vigoris non poſſe periclitari ægrum: Non enim valet, quia in ſummo vigore nondum eſt facta coctio ſumma, ſed tota eſt in fieri, ratione cuius febres & accidentia omnia ſunt ſæuiora, à quibus nimis patitur Natura, & ſæpiùs ſuccumbit. Et quamvis Hippocrates doceat, quòd coctiones ſecuritatem oſtendunt, non eſt intelligendus de coctionibus perfectis quæ in declinatione apparent, vt interpretatur quidam Primarius noſter; nam loquitur Hippocrates de illis coctionibus quæ antecedunt criſim; conſtat autem hanc fieri in ſtatu, tanquam opportuniſſimo tempore; ergo non loquitur de coctionibus iam factis quæ in declinatione apparent. Quando igitur Hippocrates docet criſim celerem, & ſalutem ſecuram oſtendere coctionem, intelligendus eſt de coctione, quatenus eſt ex ſe quæ morbum ſalutarem oſtendit qui à materia vincibili dependet; quidquid ſit de morte ægrotantis, quæ accidere poteſt propter virium improportionem, etiamſi morbus ſit ſalutaris, vt ſuprà etiam latè docuimus; quapropter vbi coctio eſt manifeſta, ſalutaris cenſendus eſt morbus, & criſis optima ſperanda breuiter futura: non tamen proindè neceſſariò liberandus eſt æger; quia adhuc in ipſa criſi poterit perire propter accidentium intenſionem, & ſummam virium iacturam; poterit ergo in ſtatu vniuerſali, & in ipſius declinatione particulari viuens perire.

Solùm ergo eſt difficultas de vniuerſali declinatione morbi ſalutaris. An ſcilicet poſſit æger in illa ex vi morbi perire. Partem affirmatiuam tenet Iacobus de Partibus *ſuper Auicennam fen* 1. *lib.* 4 *tractatu* 1. *cap.* 3. qui plures adducit rationes, vt ſuadeat ægrum poſſe perire in vniuerſali declinatione, ex vi morbi abſque aliquo ſpeciali errore ægri, aut Medici. Et ſit Prima ratio: Morbus & Natura ſe habent tanquam duo colluctatores; ſed iſti poſſunt ſimul perire in eodem tempore: ergo in declinatione poterit ſimul debellari morbus, & Natura poterit eò ipſo ſuccumbere. Secundò, quia poteſt æger perire in declinatione vniuerſali; ſiquidem hæc includit partialem, & ſimul reliqua tempora particularia, quæ ſunt deteriora. Tertiò: quia in ſummo vigore vniuerſali Natura maximè repatitur: quippè in tali tempore fiunt febres intenſiſſimæ, & dolores vehementiſſimi, & omnia ſymptomata ſæuiora, vt ſuprà cum Hippocrate 2. *Aphoriſm. textu* 30. docuimus. Ergo poterit Natura manere cum tanta debilitate in declinatione, vt etſi mobus ſit remiſſior, quàm in vigore, poſſit nihilominùs ſuperare Naturam, & ipſam vincere, quia certa proportio requiritur in virtute reſpectu

pectu morbi, quæ poteſt deficere propter antecedentem defatigationem, ac proindè poterit æger perire in declinatione.

Quartò arguit Iacobus pro corroboratione eiuſdem aſſumpti: Qualitates malignæ, quæ à tota ſubſtantia dicuntur in opinione probabili non admittunt coctionem, vnde etſi materia morbifica putrida coquatur, & ratione illius morbus ſit in declinatione, nihilominùs poterit perſeuerare in eo tempore qualitas maligna, quæ iugulet ægrum, ſicut perſeuerat virtus medicamenti permutatione factâ à matrice, iuxta illud Hippocratis 6. *Epidemion, ſect.5. text.33. Mulier aut capra cucumerem ſyluaticum comedens pueris purgatio.* Si ergo perſeuerat vis purgatiua factâ tranſmutatione ſubſtantiali cucumeris ſylueſtris, etiam poterit perſeuerare in cauſa morbifica virtus maligna, etiamſi nouam formam ſedimenti per coctionem acquiſierit. Denique corroboratur aſſertio, quia in declinatione reſtat aliquid humoris concoctionem deſiderans; datur ergo materia putrida; ſed hæc poterit vincere Naturam, aut communicatâ putredine, aut adquirendo nouam malignitatem; ergo poterit in declinatione periclitari ægrotans.

Verior tamen doctrina eſt; in vniuerſali declinatione minimè poſſe ægrum perire vi morbi, eſt expreſſa Auicennæ *loco citato*, ſic: *Timor eſt à principio vſque ad ſtatum; apud declinationem verò non moritur æger ex ipſa febre*: Priùs autem id infinuârat Galenus 3. *lib. de Criſibus, cap.9.* per hæc verba: *Vbi enim morbi ſtatus præterierit, Natura quidem ſuperior euaſit, neque aliter morbus declinaret; nullus autem modus mortis tunc excogitari poteſt præterquam ex errore.* Quibus verbis claré confirmat noſtram concluſionem, & rationem inſinuat quæ ipſam vrget, quoniam in declinatione iam Natura eſt victrix, & dominatur ſupra cauſam morbificam; ergo ex vi morbi non poteſt ſuccumbere, niſi forſan accidat error. Neque facit contra nos, quòd tunc Natura ſit debilior quam in ſtatu; nam quidquid ſit de hoc; iam eſt victa cauſa morbi, & morbus eſt remiſſior, & inſuper ad proportionem quâ remittitur morbus, Natura accedit ad naturale & proprium robur ſemoto contrario; ergo in declinatione non poterit ſuccumbere. Patet Conſequentia, quia ſi vim maiorem morbi potuit Natura ſuſtinere in ſummo vigore, multò meliùs ſeruabitur elapſo impetu accidentium in declinatione, in qua paſſim vires inſtaurantur, & proportione quâ diminuitur morbus, quo fit, vt paſſim validior reddatur, vt ſine difficultate aliqua, & ſine vllo ſuſpicionis periculo portiunculas humoris putridi in declinatione ipſa corrigere valeat; non ergo in ipſa poterit perire ex vi morbi. Quâ ratione Galenus *cap.9. citato*, poſt adducta verba ſic proſequitur; *Sed hoc nequaquam nunc conſiderare propoſuimus, ſed an ratione morbi mors contingat; neque hoc vidi vſque fieri, neque id inuenit ratio, ſed particularibus acceſſionibus declinantibus multos ſæpiſſimè interire vidi.* Dixerat autem *cap.5. lib.3. de Criſibus: Et nullum eſt mortis periculum tempore ſtatûs elapſo*; nihil clarius pro validatione noſtræ concluſionis.

Solùm reſtat argumenta in contrarium adducta ſoluere: Ad primum ergo dicimus, quòd operatio vnius colluctatoris non opponitur modo interficiendi alterius; Natura verò directè opponitur operationi morborum, & ad inuicem directè refranguntur. Vide dum vnum vincit, alterum neceſſariò præualet. Ad ſecundum reſpondeo: Viuens poſſe perire in declinatione particulari trium temporum vniuerſalium, principij ſcilicet, augmẽti, & ſummi vigoris, quia in his nondũ Natura præualet ſupra cauſam morbificam; at in declinatione vniuerſali iam dominatur Natura ſupra modum, & eâ proportione quâ minuitur morbus, roboratur Natura, & ſic non poteſt perire ex vi morbi. Tertium etiam facilè ſoluitur; quia etſi violentiam, & ſummam intenſionem febris, & accidentium potuit Natura ſuſtinere in ſummo vigore, non eſt rationi conſonum vt in declinatione vniuerſali ſuccumbat; nam repaſſio in ſummo vigore non potuit Naturam tam debilem reddere, vt perire poſſit in declinatione, nam in ea iam eſt morbus minutus, & eo paſſu Natura roboratur magis: quo fit, vt in declinatione ſemper euadat ſuperior reſpectu morbi, & ſic non poſſit perire.

Ad quartum dicimus: quòd licèt concedamus qualitatem malignam, & vim purgatiuam medicamenti tranſire de vna in aliam ſubſtantiam, (quod aliqui negant, quia corruptâ formâ cuius ſunt potentiæ, vel accidentia, neceſſariò debent euaneſcere) nihilominùs non inde ſequitur accidere mortem in declinatione vniuerſali; nam licèt declinatio ſit quoad coctionem euenientem præcisè ex vi putredinis, erit tamen morbus in augmento, aut in ſtatu quo ad malignitatem; & ſic in ordine ad illam non erit Natura ſuperior, & proindè poterit perire, ſed non in declinatione malignitatis. Vltimum argumentum ſoluitur ſi dicamus: quòd licèt in declinatione reſtet aliquid humoris putridi concoquendum, eſt in parua quantitate; ideóque Natura facilè emendatur ſine periculo: nam ſi antecedenti tempore multò maiorem, & extenſam putredinem potuit vincere in declinatione, cùm iam ſuperet morbum, potiore iure modicum quod reſtat emendabit. Si autem excitetur noua putredo, aut malignitas, iam erit nouus morbus, ratione cuius æger poterit perire, ſed non vi declinationis prioris.

DISPVTATIO V.

De Febribus Diariis.

CAPVT PRIMVM.

Quid & quotuplex ſit Febris Diaria.

DISPVTATIONE ſecunda de differentiis febrium, obiter de omnibus cum noſtro Principe Auicenna egimus; in præſenti tamen ſpecialiùs de ipſis erit ſermo. Incipiamus igitur à febre diaria, cuius naturam, differentias, dignotionem & curationem adducere in animo eſt, vt nihil intactum, in hoc Tractatu relinquamus.

Igitur febris diaria talis dicitur ſecundum Galenum *lib.10. Methodi, cap.2.* quòd vnius diei ſpatium, & durationem non tranſgrediatur: hæc febris, etiam *Ephemera* nuncupatur, per ſimilitudinem à quodam animali *Ephemeron* dictum, participatam, quod quidem animal limites viginti quatuor

quatuor horarum non tranſcendit: Sic Ariſtoteles 5.*de hiſtoria animalium, cap.*19. narrat. Diuiditur autem huiuſmodi febris in exquiſitam, ſeu legitimam,& in ſpuriam,ſeu notham: illa dicitur exquiſita, quæ præter ſpiritus accenſos per putredinem, aut vſtionem nullam aliam habet interiùs cauſam fouentem talem calorem; quâ ratione ſolùm per ſpatium vnius diei affligit; quia videlicet cauſa in qua ſubiectatur calor,talis naturæ & conditionis eſt propter ſuam tenuitatem,vt ſolùm habeat determinatam illam durationem: ſpuria verò ſeu notha febris diaria appellatur illa cuius origo manet interiùs diſtincta à ſpiritu accenſo, & ab humoribus, & partibus ſolidis putridis. Plus tamen temporis, quàm per ſpatium vnius diei durare frequenter ſolet, quia cauſa vbi ſubiectatur calor febrilis non eſt ità facilè diſſipabilis, ſiue ſit vapor, ſiue alimentum nidorosè corruptum, ſiue ſubſtantia aliqua craſſa, aut aliquod craſſum excrementum, vt accidit in bubone,aut in cruditate ventriculi, à qua vapores calidi eleuantur, febrem diariam cauſantes per ſpirituum accenſionem; qui licèt immediatè cauſent febrem, & ex ſe vnico die diſſipabiles ſint, nihilominùs talis febris non dicitur diaria naturâ,& conſtitutione,ſeu legitima, ſed ſpuria, & naturâ tantum; quia habet interiùs cauſam fouentem, à qua ſpiritus denuò continuò accenduntur, nempè humor faciens bubonem, & ſic prorogari ſolet talis febris per plures dies.Cæterùm,illa quæ fit ex inſolatione, aut refrigeratione, cùm non habeat cauſam interiùs fouentem, ſolùm durat per ſpatium vnius diei, quia ſolùm dependet à ſpiritibus, qui accenſi fuerunt ex inſolatione, vnde illâ ceſſante, ſolùm durationem vnius diei habet, quoniam in tali tempore ex ſua natura diſſipantur ſpiritus.

Videtur tamen febrem diariam naturâ & conſtitutione talem poſſe & debere durare vltra vnicum diem, quemadmodum durat diaria quæ talis eſt naturâ tantùm & non conſtitutione: etenim eò præcisè hæc durat per plures dies, quia habet interiùs cauſam fouentem (exempli gratiâ calorem putredinalem bubonis) à qua ſicut accenſi fuerunt primò ſpiritus, ità etiam accenduntur poſteà alij ex his qui continuò generantur, quod non accidit, quando ex inſolatione accenduntur ſpiritus,aut alia externa cauſa, quæ illicò euaneſcit, & ſic non poteſt ſpiritus qui denuò generatur accendi: ſed his non obſtantibus, poterit durare per plures dies febris diaria legitima, quæ talis dicitur naturâ & conſtitutione; ergo claudicat tota doctrina. Minor in qua ſtat robur difficultatis ſic ſuadetur: quia non eſt minoris efficaciæ calor ille qui continetur in ſpiritibus vſtis à cauſa procatarctica febrem diariam legitimam actu cauſantibus, quàm calor qui continetur in humore faciente bubonem, aut in vaporibus qui ex cruditate ventriculi eleuantur: ergo ſicut prorogatur per plures dies diaria, quia interiùs eſt cauſa fouens, & denuò accendens ſpiritus qui denuò generantur; ità etiam diaria naturâ & conſtitutione poterit prorogari per plures dies, quia etſi cauſa externa, à qua primò accenſi fuerunt ſpiritus euaneſcat, remanent tamen ipſi ſpiritus putridi à quibus, alij ſpiritus, qui denuò generantur, poterunt accendi, & ſic poterit durare per plures dies diaria illa febris legitima naturâ & conſtitutione talis.

Soluitur tamē hæc difficultas ab aliquibus,Quòd licèt calor ſpirituum in febre diaria legitima ſufficientem actiuitatem habeat ex ſe, vt reliquos qui denuò generantur poſſit alterare, & accendere; attamen id non fieri, quia priùs diſſipantur & reſoluuntur ſpiritus accenſi, quàm ſint alij denuò geniti, in quibus poſſit induci vſtio, aut putredo: in bubone autem, aut in cruditate ventriculi plus temporis perſeuerat cauſa, & ſic eſt locus, vt poſſit alterare,aut accendere ſpiritus nouos; vnde ſic prorogatur febris vſque ad plures dies quæ habet naturam diariæ, licèt non habeat conſtitutionem, ſeu durationem viginti quatuor horarum.

Inſtari autem poteſt efficaciter adducta ſolutio, quia in noſtro corpore ſpiritus aſſiduè & perenniter generantur; ergo non deficit materia, ſeu ſpiritus qui poſſint denuò accendi & vri à calore ſpirituum primò accenſorum, præcipuè cùm ipſorum calor in vigore ipſius febris valdè intenſior ſit, quàm ille qui fuit productus à cauſa extrinſeca: ergo cùm agens ſit validius, & ſufficiens materia ſpirituum qui continuò generantur, ſit valdè idonea ad vſtionem,ſeu putredinem, videtur diariam legitimam, quæ nullam habet interiùs cauſam fouentem poſſe prorogari ad plures dies. Antecedens,ſcilicet quod aſſiduè,& perenniter ſpiritus generentur de nouo, probatur manifeſtè; nam ſi omnes qui ſunt in corpore, dum eſt febris diaria legitima, conciperent vſtionem, aut putredinem,& reſoluerentur priùs quàm alij eſſent geniti, vt ſolutio adducta tenet, ſequeretur non dubiè omnes laborantes febre diaria legitima ſyncope laborare, vſque dum ſpiritus denuò generentur, cuius contrarium experientia demonſtrat: ſi ergo ſunt ſpiritus denuò geniti,poterunt accendi & in ipſis poterit vltimari calor, à calore ſpirituum actu cauſantium diariam legitimam, ac proindè poterit per plures dies durare,ſicut diaria notha & ſpuria.

Reſpondet quidam noſtræ Scholæ Primarius, ac Regiæ Perſonæ digniſſimus Proto-Medicus in ſuis manuſcriptis;quòd quando corpus non habet aliud vitium(nempè prohibitam tranſpirationem) præter ſpirituum accenſionem,reſoluuntur citiùs, qui accenſi fuerunt à cauſa externa, & priuſquàm in ſpiritibus denuò genitis poſſit induci vſtio, aut putredo,& ſic ſolùm durationem vnius diei habet legitima febris diaria. Cæterùm, quòd etſi ſint ſpiritus denuò geniti in ipſis, non poteſt diffundi putredo à calore ſpirituum primò accenſorum, pendet ex vi inſigni ſpirituum mobilitate & agitatione;quæ commotio inter agens & paſſum impedit non dubiè actionem,& productionem caloris intenſi,qualiter requiritur vt vltimetur calor in ſpiritibus denuò genitis:nam ad hoc eſt neceſſaria applicatio agentis ad paſſum quietum, & non facilè mobilem,& agitatum.Quâ ratione à Galeno, & Auicenna conceditur permutatio diariæ in putridam,& hecticam,& non in aliam diariam propter quietem humorum,& partium ſolidarum, & ipſarum diſpoſitionem ad concipiendum calorem in facto,quæ non eſt in ſpiritibus, & hac de cauſa diaria legitima non prorogatur, ſed finitur ſpatio vnius diei, aut forſan citiùs ſi corpus ſit valdè tranſpirabile, aut ſpiritus concipiant maiorem tenuitatem. Prætereà etiam adiungit aliam; rationem, nempè; quòd nunquam agens poſſit producere tantam intenſionem, quam in ſe habet in paſſo, & cùm aliàs ſpiritus primò accenſi tam facilè & promptè reſoluantur, inde accidit, quòd

quòd in ſpiritibus denuò genitis non poſſit diffundi,& communicari calor febrilis, vt prorogetur febris.

Sed contra hanc ſolutionem, ſic meo iudicio efficaciter inſurgo [; quia non obſtat inſignis mobilitas ſpirituum, qui primò acceduntur, quominùs à cauſa externa poſſint ſufficienter alterari, vt calor in ipſis vltimetur mediâ vſtione, aut putredine; ergo neque obſtabit mobilitas, & agitatio ſpirituum, qui denuò generantur, quominùs poſſint alterari, & concipere calorem in facto à calore ſpirituum primò accenſorum, & à calore ipſius viuentis præcipuè in vigore febris, in quo concedit iſte Doctor eſſe intenſiorem, quàm in principio. Vnde ſecunda ſolutio clariſſimè premitur, quæ fundatur in eo quòd non poſſit producere agens tantam intenſionem, quàm in ſe habet; etenim in ſummo vigore, etſi non poſſit producere quantum in ſe habet agens, producere tamen poteſt ſufficientem intenſionem ſimilem quam habebat in principio: ſed quæ eſt in principio febris eſt ſufficiens, vt in ſpiritibus vltimetur calor; ergo eadem erit ſufficiens, vt in ſpiritibus denuò genitis vltimetur calor,& ſic prorogabitur febris diaria legitima.

Impugnatur vlteriùs ſecunda ſolutio; nam etiamſi non poſſit agens producere in paſſo tantam intenſionem quantam in ſe habet, fatetur ipſe Doctor poſſe permutari febrem diariam legitimam in putridam,& hecticam;ſed hoc non poteſt fieri, niſi quia à calore ſpirituum primò accenſorum alterantur humores, & partes ſolidæ, ità vt in ipſis vltimetur calor mediâ vſtione, aut putredine; ergo idem poterit accidere in ſpiritibus denuò genitis, quin obſtet actiuitas ex parte agentis, nec diſpoſitio ex parte paſſi; ac proindè ſicut poteſt permutari diaria legitima in putridam, aut hecticam,poterit etiam permutari in aliam diariam,& ſic prorogabitur diaria legitima,& poterit ad plures dies ſe extendere, etſi nullam habeat cauſam interiùs fouentem.

Neque vlteriùs valet ſi reſpondeas defectu applicationis ex parte temporis non permutari legitimam diariam in alteram diariam, quia ſcilicet ſpiritus primò accenſi durationem ſufficientem non habent,vt poſſint alterare, & accendere ſpiritus denuò genitos, quinimò priùs reſoluuntur, quàm id facere poſſint. Nam contrà inſtatur ſolutio; etenim non minùs requiritur determinata temporis menſura, & applicatio vt permutetur diaria,in putridam, & hecticam, communicato calore in facto à ſpiritibus in humoribus,aut partibus ſolidis, quàm vt permutetur diaria legitima, in alteram diariam. Sed ſtat benè quòd diaria legitima permutetur in hecticam, aut putridam, communicato calore in facto in humoribus, aut ſolidis partibus, quin obſtet facilis diſſipatio ſpirituum ad ſufficientem applicationem ex parte durationis; ergo neque obſtabit reſolutio facilis ſpirituum primò accenſorum, quominùs poſſit permutari diaria legitima in alteram diariam, & ſic poterit prorogari ad plures dies diaria legitima, etſi nullam habeat cauſam fouentem.

Propterea mihi videtur dicendum, quòd diaria legitima conſtituitur penes id quòd calor vltimetur in ſpiritibus à cauſa aliqua externa, quin interiùs aliquam habeat cauſam fouentem, quæ licèt ex ſe ſpatium vnius ex diei ſolùm duret, aut forſan minùs, propter peculiarem naturam, ſeu tenuitatem ſpirituum, & facilem ipſorum diſſipationem; nihilominùs propter peculiarem paſſi diſpoſitionem, & minorem reſiſtentiam ad putredinem, forſan poterit prorogari per plures dies, ſi continuò ſpiritus denuò geniti accendantur, & adquirant calorem in facto per alterationem ſpirituum primò accenſorum à cauſa aliqua externa, quin ſit altera cauſa fouens præter ſpiritus qui primò accenduntur,& eos qui denuò adquirunt calorem in facto.

Hæc Concluſio præterquam quòd ex ſuprà dictis manet probata, corroboratur vlteriùs: etenim ex communi Medicorum conſenſu ſæpè diaria exquiſita degenerat in putridam, & interdum in hecticam, & hoc refunditur neceſſariò in maiorem, aut minorem diſpoſitionem, aut putredinem concipiendam ex parte humorum, aut partium ſolidarum: ſed hæc eadem depoſitio, imò maior eſt in ſpiritibus, qui perenniter generantur; ergo quemadmodum ex diaria legitima excitatur ſæpenumerò putrida, & aliquando hectica poterit potiori iure excitari altera diaria communicato calore in facto reliquis ſpiritibus.

Nec valet ſi reſpondeas non poſſe excitari alteram diariam, quia ſumma mobilitas ſpirituum, tam ex parte agentis, quàm ex parte paſſi impedit actionem, quominùs denuò non poſſent accendi alij ſpiritus, quod non accidit in humoribus, aut partibus ſolidis, in quibus non eſt inſignis illa mobilitas. Contrà enim ſic inſtatur ſolutio: Etiamſi concedamus talem mobilitatem in ſpiritibus, nihilominùs non obſtat ad actionem; & in primis quòd non obſtet mobilitas ſpirituum, qui habent rationem paſſi, conſtat ex dictis, quando à cauſa aliqua externa accenduntur primò ſpiritus, & excitatur legitima diaria. Deindè quòd neque obſtet mobilitas ex parte ſpirituum qui habent rationem agentis, probatur: nam huiuſmodi ſpiritus communicant ſanguini & partibus viuentis calorem febrilem in fieri in ſufficienti quantitate intenſionis(præcipuè in vigore febris,) vt poſſint alterare ſpiritus qui denuò generantur, & ipſos corrumpere (aliàs non poſſet accendi putrida, nec hectica ex diaria legitima:) ſed maſſa ſanguinaria, & partes viuentis non habent inſignem mobilitatem; ergo eò ipſo quòd calefiant præternaturam in fieri à ſpiritibus calidis in facto, poterunt reliqui ſpiritus calefieri in facto à calore ſanguinis, & ſic poterit legitima diaria prorogari per plures dies eò ipſo quòd ſit aliqualiter maior aptitudo, ſeu diſpoſitio in ſpiritibus, qui ſucceſſiuè, & perenniter generantur ad concipiendam putredinem.

Cæterùm, quòd in ſanguine poſſit eſſe ſufficiens calor, ex vi calefactionis factæ à ſpiritibus patet ex doctrina noſtri Primarij citati: nam dum inquirit quæ ſit cauſa, vt diaria legitima adquirat incrementum, & ſummum vigorem, Reſpondet ideò creſcere calorem diariæ ablatâ extrinſecâ causâ propter eleuationem vaporum ex parte ſubtiliori ſanguinis,quia ab ipſo ſanguine ſpecie diſtinguitur:quo præſuppoſito(quidquid ſit de tali diſtinctione quod ad rem non attinet) inquiro, An in vaporibus ſanguinis eſt ille intenſior calor in fieri, aut in facto? Si in facto, ergo incrementum illud non eſt diariæ legitimæ,& exquiſitæ,in qua ſolùm ſpiritus debent eſſe calidi in facto: ſi autem intenſior calor eſt in ſanguine in fieri, ergo

ergo calor ille poterit corrumpere spiritus, qui denuò generantur, ità vt in illis vltimetur calor. Et insuper sicut talis calor producitur in vaporibus sanguinis, poterit etiam in toto sanguine & in bile, necnon in partibus viuentis produci à quibus putrefieri possunt spiritus denuò geniti, quin obstet in signis mobilitas quæ minimè est in talibus substantiis. Ergo poterit legitima diaria prorogari per plures dies propter peculiarem passi dispositionem, licèt ex se solùm sit vnius diei. Præterquam quòd iste Doctor dum proponit dubium de incremento diariæ legitimæ, fatetur etiam non posse impediri omninò communicationem caloris alicui portioni spirituum, ex his qui denuò creantur; ratione quorum accipit incrementum diaria legitima febris.

Ex quo formo efficax argumentum, contrà ipsius doctrinam: nam si aliqua portio spirituum ex his qui denuò creantur accenditur à prioribus, ideóque incrementum accipit febris; ergo non est obstaculum in signis mobilitas ex parte agentis & passi quò minùs posset communicari calor in facto à spiritibus primò accensis in reliquos qui denuò creantur: ac proinde sicut accipit incrementum febris communicato calore in facto à spiritibus primò accessis in aliquos qui denuò creantur, poterit continuari eadem febris communicato calore in facto in plures spiritus, qui denuò creantur; per consequens igitur poterit prorogari legitima febris diaria ad plures dies.

Capvt II.

De signis Febris Diariæ.

Galenus 1. *de Arte curatiua ad Glauconem*, c.2. de diariis febribus agens sequentia scripsit verba: *Harum curatio febrium in promptu est, sed earum dignotio maiorem exigit diligentiam.* Idem habet Princeps Auicenna *fen* 1. *lib.*4.*tract.*1. *cap.*5.sic: *Et hæc quidem febris est facilis curationis* (loquitur de diaria naturà tantùm) *& difficilis cognitionis*. Meritò ergo de signis in præsenti agimus, vt naturam diariæ febris maturè percalleamus.

Cùm ergo signum in cognitionem rei nos ducat, notandum est esse multiplex; aliud enim dicitur inseparabile, aliud proprium, aliud denique simul proprium & inseparabile. Proprium dicitur quod conuenit omni non tamen soli. Secundum quod conuenit soli, non tamen omni. Tertium verò quod conuenit omni soli, & semper. His ex philosophicis principiis præiactis accedamus iam ad examen signorum, quibus diaria febris dignosci potest, & à putrida separari. Primum ergo indicium febris diariæ exquisitæ, quæ talis dicitur naturà & constitutione, adducitur à Galeno 1. *de differentiis febrium*, *cap.*7. & est, quòd incipiat ab aliqua causa extrinseca, seu procatarctica; qui sic fatur: *Vnum verò hoc est præcipuum febrium ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa, recenti, ac manifesta quæ antè præcesserit.* Hoc tamen signum inseparabile est talis febris non autem proprium; inseparabile quidem, quia diaria exquisita vltra diem durare ex se non potest; si autem excitaretur à causa aliqua interna, minimè posset intra vnum diem habere totam suam durationem, vtpotè intra nos nulla est ità facilè resolubilis sicut spiritus: oportet ergo vt habeat tanquam inseparabile signum incipere à causa externa, seu manifesta, hoc tamen non est proprium; siquidem etiam putrida & hectica febris possunt incipere à causa procatarctica, vt infrà constabit dum ipsarum naturam examinabimus.

Secundum signum est vrina optima & naturalis: ità Galenus *cap.*7. *citato* 1. *de differentiis febrium*, & Auicenna *fen* 1. *lib.*4. *cap.*6. per hæc verba: *Et cùm est vrina primo die digesta, & pulsus bonus, tunc indicat quod est febris ephemera*: Cuius ratio est: nam cùm in diaria febre exquisita massa sanguinaria sit omninò inculpata, eò quòd causa sit in spiritibus, & vrina ostendat vitium humorum; in diaria sine dubio naturalis apparet, nisi forsan complicata sit febris putrida, in qua vrina cruda, & vitiata apparet: hoc tamen signum inseparabile est in omni diaria ob adductam rationem, non tamen proprium; tum quia in hectica febre inculpata apparet etiamsi maligna sit, vt expresse docet Galenus 3. *de præsag. ex pulsibus*, *cap.*3. tum etiam quia interdum accidit in febribus putridis malignis, quarum causa est in vasis paruis iuxta cor existentibus, vt vrina appareat optima similis vrinæ sanorum. Vnde constat huiusmodi signum esse inseparabile in febribus diariis exquisitis, non tamen proprium, cùm possit in hectica & maligna putrida interdum reperiri.

Cæterùm, quòd pulsus in diaria sit bonus, videtur difficile, quandoquidem in ipsa spiritus alterantur per putredinem, aut vstionem, ratione cuius calorem contrahere valent in facto; hoc autem est minimè leue vitium; imò potiùs ex hoc possumus inferre nimiam esse virium iacturam in diaria exquisita per spirituum resolutionem, ac proinde pulsum, nec esse magnum, nec fortem, qualiter depingitur ab Auicenna *loco citato*, vbi per pulsum bonum intelligit fortem, & magnum cum æqualitate. Soluitur tamen difficultas proposita facilè, si dicamus omnes spiritus non putrescere, & continuò, & perenniter denuò generari, quo fit vt in aliquibus spiritibus sit vstio, aut putredo; nihilominùs in viuente vires robustissimæ seruantur, & custodiuntur ab aliis spiritibus, vnde & pulsus fit fortis, seu vehemens, quæ differentia est propria facultatis robustæ; & similiter est magnus propter vsûs augmentum ab incendio spirituum ortum, ad cuius satisfactionem Natura apponit magnitudinem quæ est familiaris differentia vsus adaucti.

Est insuper in diaria æqualis pulsus: nam cùm materia à qua dependet, sit tenuis valdè, minimè grauat arterias; imò potiùs spiritus accensi tenuiores redduntur: quo fit vt nec incipiat talis febris cum pulsûs contractione, quæ potiùs accidit in putridis febribus ex vi fuliginum, quæ eleuantur ex putredine humorum à quibus imminet suffocationis periculum, & sic Natura apponit nimiam coarctationem, seu contractionem in pulsu ad expulsionem fuliginum, quæ in principio magnoperè vrget. Et cùm fuligines mordaces valdè sint, inde oritur, quòd incipiant febres putridæ tertianæ intermittentes, cum rigore, horrore, aut extremorum refrigeratione tangentibus fuliginibus mordacibus partes sentientes: quod in diariis exquisitis non accidit, quoniam spiritus accensi non redduntur mordaces taliter, quod molestiam sensibilem ad concussionem, seu rigorem necessariam in partibus sentientibus inducant, vtpotè non benignissimi.

Cæterùm ſi diaria non ſit exquiſita, poterit incipere cum horrore, aut habere aliqualem inæqualitatem in pulſu; id indicat Auicenna *loco citato*, per ſequentia verba: *Et cum illis qui habent complexionem calidam & ſiccam accidit fames, & adueniunt cum illa vigiliæ, & labor naturalis, & corporeus feſtinat ad ipſum, febris ephemera eſt cum quadam horripilatione.* Ratio eſt, quia quando Natura calida & ſicca relatis occaſionibus febricitat, vapores mordaces creat, qui dum per partes ſentientes diſſeminantur, rigorem aliqualem, ſeu horripilationem cauſant, proindéque aliqualem in pulſu inæqualitatem. Idem accidit quando excitatur diaria ex ſpuria per corruptionem alimenti prauæ naturæ, à quo halitus acres generantur, partes ſentientes irritantes ad concuſſionem, vt ipſe Princeps docet in litera textûs. Inæqualitatem etiam in diariis non exquiſitis forſan Galenus inuenit 1. *ad Glauconem*, *cap.*2. per ſequentia verba: *Communis autem omnibus huiuſmodi febribus eſt pulsûs æqualitas; nam pauca admodum ex his inæqualitatem in vno ictu oſtendunt, & nec ſatis apertè ac manifeſtè:* Quæ vltima verba comparatione factâ cum putridis febribus ſunt intelligenda, in quibus inæqualitas toto tempore ſuæ durationis eſt magis manifeſta, & ſenſibilis propter multitudinem fuliginum, quæ continuò ex putredine humorum eleuantur,quæ arterias magnoperè grauant, ideóque fiunt pulſus cum inæqualitate magis ſenſibili, & manifeſta.

Ex his infertur pulsûs æqualitatem eſſe ſignum inſeparabile febris diariæ exquiſitæ, non tamen ſpuriæ, & illegitimæ: infertur etiam magnitudinem & vehementiam in pulſu eſſe ſignum inſeparabile cuiuſvis diariæ, non tamen proprium, cùm in pluribus febribus putridis ſit facultas robuſta, & vſus adauctus,proindéque pulſus debent eſſe magni, & vehementes. Præterea etiam in calore iræ, aut laboris huiuſmodi etiam pulſus excitantur, cùm ſit facultas robuſta, & vſus adauctus ratione maioris caloris: non ergo eſt ſignum proprium, licèt ſit inſeparabile in diaria exquiſita magnitudo, & vehementia in pulſationibus.

Alterum ſignum proprium & inſeparabile febris diariæ eſt, quòd calor ipſius non ſit mordax, ſed potiùs ſuauis, ſimilis calori exercitij. Quod Auicenna manifeſtauit per illa verba: *Et eſt inflammatio non mordicatiua & aſpera; imò bona ſicut caliditas laborantis.* Et Galenus *lib. de differentiis febrium*, *cap.*7. idem notificauit ſic: *Sed & caliditatis ſuauitas, proprium & inſeparabile eſt huiuſmodi febrium indicium.* Quod totum intelligendum eſt de febre diaria exquiſita, in qua ſpiritus ſolùm accenduntur qui propter ſuam natiuam humiditatem, etiamſi putreſcant, nihilominùs mordacitatem non contrahit calor ipſorum. Cæterùm, ſi ſpuria ſit diaria febris, vt quæ excitatur ex fame in Natura biliosa, aut ex alimento bilioſo nidorosè corrupto, certum eſt nunquam dari ſine ſenſibili moleſtia, aut mordacitate, ratione ſiccitatis adiunctæ in Natura bilioſa,& alimento bilioſo corrupto.

Dices: In febre putrida quotidiana exquiſita, quæ per putredinem pituitæ generatur, datur calor mordax, & tamen materia quæ putreſcit, eſt valdè humida; ergo in diaria exquiſita,etiamſi ſpiritus ſint humidi, cùm putrefiant, aut vra[n]tur, calor ipſorum debet eſſe mordax. Reſpo[n]deo: quòd quando dicimus calorem diariæ e[ſſe] ſuauem & non mordicantem, debet intelli[gi] non quidem abſolutè; (etenim aliquam inf[ert] moleſtiam) ſed comparatione factâ cum febr[i]bus putridis pendentibus ab humorum putredin[e] & licèt pituita ſit humida valdè, nihilomin[us] quando putreſcit, vertitur in fuligines corpule[n]tiores ipſis ſpiritibus,quæ cùm tactui magis adhæreant quàm ſpiritus, inde accidit vt ad ſenſu[m] mordaciores appareant; ac per conſequens i[n] quotidiana calor febrilis mordax apparet,non au[tem] itá in diaria.

Habet etiam diaria febris exquiſita illud pe[c]uliare in pulſu, quòd ſit crebritas in quiete in[terna], & raritas in externa quiete, hoc eſt,quò[d] arteria detineatur plus in externa quiete, qu[æ] eſt finis dilatationis, quàm in interna; quæ e[ſt] finis compreſſionis. Hoc totum ſignificauit Aui[cenna] per illa verba: *Et quandoquè feſtinat i[n] eo dilatatio, & tardatur conſtrictio.* Cuius ra[tio] eſt, quia in diaria febre non ſunt fuligine[s] arteriam grauantes, quæ inſtigent Naturam a[d] compreſſionem, propter earum expulſionem, ſe[d] ſolùm vrget incendium, ex accenſione ſpiri[tuum] ortum, quod expoſcit attemperationem mediâ dilatatione arteriarum; quâ aër ingreditu[r] pro refrigerio,& ſatisfactione vsûs adaucti. Quapropter cùm ſolùm vrgeat in diaria febre finis dilatationis, ideò detinetur magis in quiete externa, in qua fruitur aëre attracto,& forſan noua portio ingreditur pro refrigerio; & cùm in interna quiete non ſint fuligines præter illas quæ ex nutritione eleuantur, & vrgeat ſolum incendium, ideò parum detinetur arteria in quiete interna, plus verò in externa;ideóque tardatur conſtrictio. Quod innuit Galenus 1. *de differentiis febrium, cap.*7.*citato*,per ſequentia verba: *Ac propterea pulſus ad magnitudinem & celeritatem effatu dignam accedentes; ita vt frequentia à proportione deficiat ſecundum externam quietem; eſt autem magis inſeparabile ac proprium, quòd nullo modo ad celeritatem ſyſtole,(id eſt compreſſio)tendit,& ſi aliquando contingat, hoc minimè ac vix perceptibile exiſtit.* Quibus verbis duo docet Galenus, & quòd contractio in diariis non ſit velox,velocitate præternaturali; eò quòd non ſit finis præternaturalis inſtigans, videlicet putridæ fuligines, & quòd arteria in externa quiete detineatur magis quàm pro ſtatu naturali. Ex quo infert Doctor quidam Primarius noſtræ Scholæ, quietes non eſſe per accidens in pulſu, ſed potiùs per ſe intentas propter eoſdem fines propter quos intenduntur motus: quia cùm augetur vſus dilatationis, creſcit etiam multùm externa quies, niſi ſimul intendatur vſus conſtrictionis, ac proindè per diarias febres detinetur plurimùm arteria in externa quiete, quia eſt magna neceſſitas trahendi aërem, & minima expurgandi fuligines. Si ergo in externa quiete detinetur arteria magis quàm in ſtatu naturali; ideò eſt quia in illa fruitur Natura aëre attracto, ac proindè per ſe intenditur: Confirmat aſſumptum ex eo,quòd modus dilatationis poteſt eſſe tam celer,quòd intra illud ſpatium idonea refrigeratio fieri non poſſit, & tunc detinebitur magis arteria in externa quiete, vt aër attractus ſufficienter refrigeret; ergo illa quies per ſe erit intenta.

Nec valet ſi reſpódeas(inquit iſte Doctor)quòd ſi

fi maiori refrigerio eft opus, non detinebitur magis arteria inquietè externa, fed ad maius fpatium moderabitur, vt fic plus aëris ingrediatur pro refrigerio, & fatisfactione finis. Contrà tamen inftatur fic; quia poteft contingere, quòd fit facultas debilis, aut inftrumentum inobediens pro maiori dilatatione; in quo euentu quiefcet neceffariò arteria plurimùm in fine dilatationis pro refrigerio maiori quod per motum antecedentem adquiri non potuit; ergo tunc talis quies erit per fe intenta.

Hæc tamen doctrina femper mihi vifa fuit falfa, & acerrimè diffuféque fatis impugnata eft à me *Tractatu de pulfibus*, vbi pro viribus conatus fum defendere, quietes in pulfu per accidens effe, & minimè per fe intentas à facultate. Neque ex adducta doctrina, & Galeni teftimonio adducto contrarium fequitur: nam licèt quietes deferuiant pro eifdem finibus pro quibus fiunt motus, & per ipfas quietes aliquàtulum facultas fatisfaciat fini, operetúrque in ipfis, quia faltem conferuat arteriam in illo termino, feu fpatio: nihilominùs per accidens eft, quòd ibi detineatur arteria; non quidem ideò quia motus funt contrarij (vt falsò aliqui putant,) fed folùm detinetur arteria in quietibus,ideò quia tum temporis coęquatur vterque finis, ità vt neutrum alterum excedat, & fic à fortiori quiefcit facultas & per accidens, quæ cùm moueri debeat à fine, & præter finem excedentem, exceffu determinato, minimè mouetur, vfque dum alterum excedat & inftet; ficut proiecta in puncto reflexionis quiefcunt ob fimilem rationem. Ergo in febre diaria quiefcit arteria magis in externa quiete quàm per naturam, quia tunc temporis non ità inftat finis compreffionis, neque exuperat finem dilatationis; quiefcit ergo vfque dum expulfio fuliginum magis inftet; quiefcit ergo per accidens, etiamfi in illa quiete fruatur aëre frigido pro refrigerio; pro quo ponitur per fe dilatatio antecedens,cuius eft finis ipfa externa quies.

Impugnatio autem ab ipfo adducta nihil probat; nam in febre diaria exquifita, aliis complicationibus feclufis; nec poteft effe facultas debilis, nec inftrumentum vitiatum aut inobediens pro dilatatione fufficienti, & proportionatâ ad fatisfactionem finis; ergo eft de fubiecto non fupponente: Si autem forfan ob complicationem alterius affectus id accideret, effet profectò omninò per accidens, & fic non variabit naturam illius, quod debetur ex vi febris diariæ exquifitæ vt talis. Imò etfi contingeret; ità meritò dicerem, quod in cafu adducto non quiefceret plurimum arteria in externa quiete, fed comprimeretur velociùs per accidens, vt dilataretur iterum pro fatisfactione caloris adaucti; non ergo ex Galeni teftimonio neceffariò infertur, quietes effe per fe intentas à facultate.Sed redeamus ad rem.

Aliud fignum eft infeparabile, & proprium febris diariæ, quòd poft eradicationem febris perueniat ægrotans ad omnimodam infebricitationem, feu ad ftatum naturalem; quo clarè dignofcimus, an præterita fit febris diaria;nàm fi reditura eft, vt accidit in periodicis febribus, putridis tertianis, & quartanis certum eft, remanere aliquod veftigium febris, eò quòd in foro putredinis remanet fomes feu intemperies quæ febris partialis dici poteft, ratione cuius fenfim humores accumulantur pro nouo circuitu;in diariis autem nullus remanet focus,& fic in ipfis ad omnimodam infebricitationem accedunt ægroti, fecùs in putridis, fed priùs docuerat Galenus 1. *ad Glauconem*, *cap.2.* per hæc verba: *Cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur; nec fi multum temporis inter primæ acceffionis finem, & fecundæ principium intercedat; quemadmodum in tertianis atque quartanis; in illis enim febris remanet veftigium; in ephemeris autem in totum aboletur acceffione ceffante.*

Infuper frequenter folet febris diaria terminari per fudorem, qui non fit valde copiofus. Quod totum fignificauit Auicenna fequentibus verbis: *Plurimum eradicationis eius fit per fudorem, & humorofitatem fimilem fudori naturali non humorofo; & non eft vehemens fuperfluitas in quantitate fua; immò appropinquat fudori naturali in quantitate fua, ficut eft proximus ei in qualitate fua; fi cui videris fudorem plurimum, tunc febris non erit ephemera.* Hoc tamen fignum neque eft infeparabile, neque proprium in febribus ephemeris, cùm interdum dentur plurimæ, quæ non terminentur per fudorem, & infuper plures febres putridæ fudore finiuntur. Solùm ergo loquitur Princeps de figno quod communiter & frequenter accidit, neque eft omninò certum; quòd fi fudor fit plurimus, febris non eft ephemera; etenim quando excitatur diaria ex cutis conftipatione; aut ex plethorica difpofitione; tunc quidem finitur plurimo fudore, quoniam obftructis porofitatibus fpiritus exhalari facilè non poffunt, & fic in copiofum fudorem vertuntur. Interdum etiam putrida febris, feu eius prima, & fecunda acceffio terminatur paruo fudore: non ergo eft fignum infallibile teftificans febrem non effe diariam; eò ipfo quòd eft fudor copiofus; licèt frequenter moderatus foleat effe in talibus. Attamen maior certitudo deduci poteft de fuauitate & tolerantia fudoris, præfertim fi aliis fignis diariæ adiungatur; fiquidem vapor & fuligo humoris putridi multò magis molefta funt, & mordacia, quàm vapor febris diariæ à fubftantia fpirituofa inductus qui fudorem creat valde fimilem fudori naturali ab exercitio excitatum. Si autem febris fuerit exquifita diaria; fudor erit moderatus, quia fpiritus in ipfa acceffione nimis refoluuntur propter fuam nimiam tenuitatem, vnde non eft materia plurima fudoris in fine acceffionis;fi autem fuperfluus valde fit fudor, non erit leue indicium putridæ febris, & fæpè obferuauimus id præfertim vbi in ipfa acceffione prima aliquod fignum relucet putridæ febris. Quapropter ex fuperfluo fudore febris reditum certò prænofcimus; fignificat enim caufæ multitudinem, & fuperfluam humiditatem, quam fimul cum materia caufante acceffionem expellit Natura in ipfa declinatione: quod fi fudor deficiat in acceffionibus,moderatâ iam & minoratâ materiâ, fignificat morbum breui tempore finiendum. At in diaria febre materia fudoris, aut eft fpiritus putridus, aut vapor humidus à calore eleuatus; nam quæ ficca funt, nunquam in fudorem vertuntur, eò quòd non fint materia idonea ad fudorem. Cæterùm, fi cutis

cutis fit valde rara, & Natura in fine accef- fionis valdè expellat fpiritus putridos, ità vt tempore requifito circa cutem non detinean- tur, vt in aquam vertantur, tunc quidem fine fudore terminatur febris diaria. Sicut etiam quando fpiritus, aut humiditas ità valdè exte- nuata eft, vt idoneam concretionem pro fudo- re nequeat admittere: aut folùm fit fufficiens pro madore, quando fcilicet eft nimis tenuis, aut pauca materia, aut minùs circa cutem de- tineatur; magis autem aut minùs detinebitur, propter craffitiem, aut lentorem, aut cutis denfitatem, aut virtutis effœminationem, ità quòd multa materia humida (nam ficca ine- pta eft ad fudorem) quæ apta eft ad concre- tionem fudorem caufat, moderata materia ro- rem, feu madorem; fi verò fit minima, vaporem, feu lentorem fufcitat.

Vltimum denique fignum adductum ab Auic- cenna *cap.6. citato*, eft quòd fi æger ingrediatur in balneum, & non fentiat horripilationem, tunc erit febris ephemera; fi autem illam fen- tiat, erit febris putrida; fiquidem in diariis æger non alteratur à fua difpofitione, fed po- tiùs tendit in meliùs per attemperationem bal- nei. Hoc tamen fignum omninò firmum non eft, fed aliquantulum periculofum, eò quòd poterit effe febris putrida, & tunc experimen- tum de balneo erit cum manifefta ægrotantis pernicie. Prætereà etiam non eft neceffarium, quod laborans putridà febre in balneo inhor- refcat, fiquidem poterit effe quotidiana quæ propter humiditatem caufæ à qua dependet, nullam habet mordacitatem, & fic tunc æger erit in balneo cum fummo incommodo. Et li- cèt demus in putridis febribus effe humores mordaces, nihilominùs interdum prodeft bal- neum tanquam extremum remedium pro re- tundenda mordacitate humorum; noftris ta- men temporibus in vfu non eft: quapropter in examine huius figni immorari non licet.

CAPVT III.

De permutatione febris diariæ in alias febres.

Poftquam de fignis egit Auicenna febrem diariam attestantibus *cap. 6. citato*, in fe- ptimo agere incipit de occafionibus feu cau- fis, quibus diaria febris permutatur in alias, hoc eft in hecticam, aut putridam; & primò inquit, *Cùm expedit vt febrem ephemeram pa- tiens cibetur, & errat Medicus fuper eam, & non cibat ipfum, permutatur febris in corporibus cholericis, ad hecticam, & incenfiuam, & in cor- poribus carnofis ad fynocham, quæ eft abfque pu- tredine, & fortafsè permutatur ad illam quæ eft cum putredine.* Quibus verbis apertè docet; quòd fi natura ægrotantis febre ephemera la- borans fit biliofa, facilè incidit & permutatur in hecticam febrem, fi non cibetur & inediam, feu cibatonis conuenientis defectum patiatur. Effe autem paratiffimam ad febrem talem natu- ram, fic ibi defectum patiatur, declarauit priùs Gal.*10.l.Meth.c.5.*fic.*Calidis & ficcis naturis ad- uerfiffima eft res inedia, ac febriũ paratiffima caufa.*

Reftat tamen examinare, quâ ratione na- tura calida & ficca, tum ex fe, tum etiam fi febre diariâ corripiatur incidat in hecticam, aut alias febres. Et in primis, quòd natura bi- liofa promptè incidat in febrem per inediam in caufa eft, quòd materia nutrimentalis, quæ nunquam deficit dum corpus viuit, aduritur magis à calore & ficcitate, & fic excrementa fuliginofa quæ funt immediata caufa febris, ca- lidiora, ficciora & mordaciora redduntur; à quibus quauis leui occafione, fine exercitatione horrores, aut rigores, & febres excitantur commotis vaporibus mordacibus per partes fentientes, vt teftatur Galenus 10. *Methodi, cap.4.* id accidiffe in pluribus, in quibus ipfe, in itinere ipfo, aut incipiente acceffione ciba- uit, & illicò horror & febris ceffauit. Natura ergo biliofa parata eft ad febrem ratione ma- teriæ eò quòd excrementa plura biliofa, & mordacia generat; infuper etiam ratione agen- tis id accidit, quia nifi natura biliofa calida fue- rit & ficca, non generaret talia excrementa, à quibus fuligines calidiores eleuentur, valentes caufare febrem, & hoc abfque putredine, cùm ipfę ex propria natura fint corpora calidiffima; & cùm ex alia parte per inediam abundent in corpore, fine dubio ipfum valebunt præterna- turam calefacere.

Conducit etiam valdè ad febricitandum in naturis biliofis ficcitas inducta per humidi re- folutionem, id autem quod refoluitur eft nu- trimentale, & fanguineum, quod totum accidit propter defectum alimenti, quo fit vt corpora ipfa exficcata denfentur, & fic plus detinentur fuligines, & hac ratione facilè excitatur febris. Infuper etiam, propter defectum alimenti, quod frigidius debet effe neceffariò ipfo viuenti deficit repaffio ab ipfo alimento facienda in noftro calore; & hac ratione intenditur febris in natura biliofa magis, & fic in ipfa maior co- pia excrementorum calidorum creatur, à qua febris leui occafione excitatur.

Conftat ergo ex dictis, excitari facilè fe- brem diariam in biliofa natura, & quâ ratione ex hoc facilè difces quòd per ipfam diariam fe- brem intenfiùs excitabitur viuens, & tranfpi- ratio erit minor, vnde biliofa excrementa abun- dantiora erunt, & mordaciora, & totum cor- pus magis ficcum; iure ergo optimo permuta- bitur diaria febris in ardentes, & in hecticas quandoquidem difpofitio ex parte materiæ, & ex parte agentis ad id fummoperè condu- cit. Quod totum vitabitur non dubiè, fi tem- peftinè cibentur naturæ calidæ, & ficcæ, etiamfi ægritudo fit in ipfo principio particularis ac- ceffionis, vt Galenus proprio experimento pro- bat 10. *Methodi cap.4. citato*: materia enim ex qua eleuantur fuligines mordaces per cibum & potum fummoperè attemperatur, & humecta- tur totum corpus, & fic retunditur acrimonia & mordacitas humorum & fuliginum; proin- déque minùs calidum redditur videns, & magis tranfpirabile laxatis meatibus, qui à ficcitate & denfitate conftricti erant, quo fit vt horrores, & rigores vitentur, immò & ipfæ febres. Audite precor Galenum *loco nuper citato*: *Et quidem ità febricitantes aliquos oftendi tibi maximè ex iis qui ex longo morbo conualuerunt, quorum cùm vni for- tè fortunâ occurriffem, qui mox ante horrefcere cœ- piffet, vt rem expofuiffet, dato ex vino diluto pane, continuò horrorem inhibui. Verùm hunc (vti fcis) per viam in officinam quandam perductum febri-* citare

citare prohibui.Ex his clarè conſtant incommo-da inediæ in natura calida,& ſicca, & vtilitates cibationis, in eadem natura.

Docet prætereà Auicenna in corporibus car-noſis diariam febrem per inediam permutari facilè in ſynochalem ſine putredine, & fortaſsè in illam quæ eſt cum putredine.Et quidem non eſt facilè inuenire rationem huius euentus;im-mò potiùs contrarium iure optimo colligere poſſumus. Etenim qui naturâ carnoſi ſunt, hu-midi & ſanguinei cenſentur ab omnibus; tales autem optimè poſſunt inediam ferre toto tem-pore quo durat febris diaria, immò & plus abſ-que incommodo aliquo, vtpotè robuſti ſunt. Augetur difficultas propoſita ; quia illi ſolùm facilè & promptè in febres continentes inci-dunt, qui plethorici valde ſunt, & propter ni-miam humorum abundantiam, à qua vaſa ni-mis replentur impeditur debita in ipſis venti-latio, & feruor, ſeu ebullitio in tota maſſa ex-citatur propter fuliginum detentionem ab ipſa copia ſanguinis ortam, vt ſuperiùs latè docui-mus, dum de hac febre ſermonem fecimus. Quo præhabito tanquam certum dogma inter Medicos difficillimum videtur, quòd ſi viuens aliquod plethoricum febre diariâ corripiatur, poſſet per inediam vnius diei incidere in fe-brem continentem, quandoquidem rationabi-lius multò foret euacuationem illicò imperare, ne forſan diaria liberam tranſpirationem non inueniens, ebullitionem cauſet in ſanguine, & forſan ipſum corrumpat,& cauſet febrem con-tinentem ſine putredine,aut cum putredine;im-mò ob hanc eandem rationem,tantùm abeſt vt per inediam excitetur dicta febris, vt ipſa ine-dia forſan ſit præcautio, vt in tali natura car-noſa febris vitetur: Perpendamus Galenum 1, *Aphoriſm. commentario* 17.in fauorem huius do-ctrinæ ſic fantem. *At ſi vires validæ exiſtant cum plethoricâ affectione, rarò & parum erit dan-dum cibum, quanquam enim virtutem cibi coërci-tem habemus robuſtam, & validam; quia tamen affectio multum non poſtulat, par profectò fuerit parum exhibere* : Vides quomodò in corpore plethorico potiùs rarò & parum eſſe cibandum docet Galenus, quia affectio multum non po-ſtulat.Ergo videtur difficile,quòd tempore quo durat diaria febris ſi non cibetur, incidat talis natura in continentem febrem.

Premitur denique ampliùs doctrina Auicen-næ:nam in morbis peracutis extremè tenuiſ-ſimo victu vtendum eſt, etiamſi vires in ipſis ſummoperè diſſoluantur; quia ſcilicet poſſunt ſufficere, & inediam ferre per ſpatium quatuor dierum.Ità Hippocrates 1. *Aphor:textu* 7.in cu-ius expoſitione Galenus ſic habet. *At in quibus primo quoq; tempore,id eſt primis quatuor diebus, vigor eſt futurus, in iis ſummè tenuiſſimo victu vti poſſis,modò vires vel meram inediã, vel ſolius me-licrati ſorbitionẽ, vel ptiſanæ cremoris omninò exi-guum ferre poſſint*:Inde ſic formo rationem cōtra noſtrũ Principẽ:nam in morbis peracutis com-mendat Hippocrates, & Galenus per quatuor dies aut meram inediam, aut melicratum, mul-tò ergo melius corpus carnoſum poterit ferre inediam per ſpatium vnius diei, quo durat dia-ria febris, quæ ex ſua natura eſt mobus leuiſſi-mus,& mitiſſimus,minimè vires diſſoluens ſine nocumento aliquo, aut timore ex defectu ciba-tionis, quominùs poſſit eſſe occaſio vt incidat in febrem ſynochum ſine putredine.

Reſpondeo pro Auicenna : abſolutè id non pronũciaſſe,ſed ex ſuppoſitione,quòd expediat, & neceſſe ſit cibare corpus carnoſum,quod actu febricitet diariâ febre;nam inquit litera textus. *Cùm expedit vt patiens ephemeram cibetur, &c.* Supponit ergo neceſſitatem cibationis, & pro-indè inanitionem ſufficientem pro cibo;in quo euentu ſi tale corpus carnoſum non cibetur, certè inflammabitur denuò agente calore nati-uo & febrili, in ſanguinem, & totam maſſam, tanquam in materiam nutritionis ipſam denuò, & intenſiùs alterando,quo fiet vt facilè inflam-metur. Et cùm aliàs ſit corpus plethoricum, & ventilatio non ſit omninò libera,ſed prohibita, accendetur febris ſynocha ſine putredine per ebullitionem, & agitationem ſanguinis cauſa-tam à calore febris diariæ,qui per inediam ſine dubio efficacior & mordacior redditur exſic-cando corpus per reſolutionem humidæ ſub-ſtantiæ ſanguineæ,quæ in his corporibus abun-dat; quâ etiam ratione minùs poſſunt tolerare famem,ex Hippocratis doctrina,& ſic exſiccan-tur, & inflammantur magis per ipſam inediam; & hac ratione eſt occaſio,vt ex diaria excitetur ſynochalis in corporibus carnoſis quæ ex ſe ha-bent diſpoſitionem pro ſynocho, propter ni-miam vaſorum repletionem.

Proſequitur Princeps:*Et fortaſsè permutatur ad illam quæ eſt cum putredine*; quæ verba non carent difficultate: nam inedia conducit ad ex-ſiccationem, ex Hippocrate 7. *Aphor. textu* 59. quæ potiùs ad vſtionem, quàm ad putredinem facit;at ſynochus cum putredine, potiùs humi-ditatem excedentem cum calore præternaturali expoſcit;igitur ex vi inediæ exiſtente febre dia-riâ nunquam poterit excitari febris ſynochalis cum putredine.Reſpondeo verbum illud,*fortaſ-sè*,denotare mentem Auicennæ;non enim docet per inediam per ſe induci diſpoſitionem pro pu-tredine,ſed cùm accidit in corporibus humidis & plethoricis, in quibus excitari poteſt ſyno-chus ſine putredine propter rationem adductã, fortaſsè hæc poterit pertranſire in ſynochum cum putredine,nimis accenſo,aut calefacto ſan-guine,& prohibitâ ventilatione;in quo euentu, excitabitur fortaſsè putredo,non quidem à ſic-citate per inediam inducta, ſed propter nimiam ſanguinis humiditatem, quæ ſimul cum calore diariæ fortaſsè putredinem concepit, & excita-bit ſynochalem putridam.

In calce capitis concludit Auicenna ſic ; *Et ſimiliter quando neceſſarium eſt adiutorium in aperiendo poros & rarificando corpus ; & non ſit; ſit inflammatio humoribus retentis in corpore in-flammatione quâ ſit calefactio cum fortitudine ; & ſit putrefactio*. Quibus verbis docet clarè Me-dicum debere eſſe ſollicitum in apertione po-rorum, vt liberè fiat tranſpiratio fuliginum, quâ impeditâ, ſeu prohibitâ, ſi febris adſit, nunquam eradicatur ; ſi autem febris non ſit, illicò excitatur. Ratio eſt clara, quia continuò ex materia nutrimentali vapores, ſeu fuligines eleuantur in noſtro corpore quæ ſunt corpora calidiſſima ex his quæ intra ipſum generantur, hæc autem per poroſitates continuò, & peren-niter tranſpirant, quæ ſi obſtruantur, aut per nimiam frigiditatem cutem conſtipantem, aut à ſiccitate ipſam corrugante, aut propter hu-morum multitudinem ſuâ coporaturâ natura-

lem difflationem, & perspirationem impedientem, illicò excrementa illa fuliginosa detinentur, quæ cùm calidissima sint, sæpè spiritus ab illis putrefiunt, & febris exquisita generatur diaria: interdùm tota massa feruescit, & creatur synochus; & sæpè perseuerante obstructione, ità accenduntur humores, vt ex vi vehementis calefactionis putrefiant, & sic excitatur putrida febris. Iure ergo optimo commendat Auicenna vt porositates aperiamus, & totum corpus rarefaciamus, vt occasionem frequentem ad excitandam putredinem cohibeamus,& ne diaria ex tali occasione orta in putridam degeneret,vitemus.

Præter has caufas quas Auicenna enumerauit, aliis pluribus occasionibus poterit diaria permutari in putridam: nam si in corpore pleno excitetur diaria, & ante totius euacuationem deobstruentibus auxiliis vti velimus, excitabitur putrida, multiplicatâ, aut auctâ obstructione, sic Galenus *lib.* 8. *Methodi, cap.*4. notificauit: *Præstat autem vitiosi succi maiori parte emissâ ad detergendas obstructiones accedere; cùm alioqui metus sit, si obstructionibus liberandis priusquam vacuaueris, studeas, ne ipsis magis impingas.* Eadem ratione si corpus plenum, & cute adstrictum corripiatur diariâ febre, & laxantibus medicinis vtaris, periculum erit ne aucta adstrictione magis prohibeatur ventilatio, indéque humores putrescant, & febris excitetur putrida. Insuper etiam diaria febris ex cruditate ventriculi excitata permutatur in putridam, si ob Medicorum vulgarium imperitiam ventriculus foueatur adstringentibus auxiliis, eò quòd falsò existiment debilem esse, aut si cibetur post cruditatem, aut si alimentum corruptum statim non euacuetur per vomitum, aut per inferiorem ventrem,aliàs enim ad vasa distribuetur, ipsáque occludet, & suâ corruptione humores inficiet. Notabitis tamen diligenter quòd si antiqua sit cruditas, illicò ac Medicus accedit non oportet illam expurgare, nam talis succus crudus, & corruptus præ antiquitate nimis adhærens, & glutinatus est, quapropter difficilè cedit: & forsan medicamentum expurgans trahit ab aliis partibus humores facilè mobiles in partes obstructas vehementiùs obstruentes, quo fit vt malum duplicetur, & febres difficiliores reddantur. Quare rationi magis consentaneum iudico in huiusmodi cruditatibus antiquis vti auxiliis concoquentibus, incidentibus, & detergentibus, assiduis clysteribus,necnon invnctione pro ventriculo partim laxāte,& partim roborāte,& præ reliquis partibus infra vmbilicum,solùm laxanti medicamēto, vt inde veniamus deinceps ad expurgationem talium excrementorum cum medicamento, quod solùm expurget primam regionem, & minimè ex toto corpore, sic enim fortassè non permutabitur febris diaria in putridam cohibendo maiorem obstructionem. Tandem ex passionibus animi vehementibus, necnon ex intempestiuo aquæ frigidæ potu corpore obstructo poterit diaria permutari in putridam, necnon etiam ex morbofo apparatu, ratione cuius facilè humores nimis incalescunt, & in ipsis vltimatur calor; quâ etiam ratione si in solidis membris, forsan inueniatur dispositio ad putredinem, solet diaria febris in hecticam permutari;quod totum ex dispositione passi sine dubio oritur, alioqui omnes ex insolatione febricitarent,vt Galenus docet *lib.*1. *de differentiis febrium.*

CAPVT IV.

De signis permutationis diariæ in alias febres.

AVicenna *cap.*8.*libr. citati* prosequitur enumerans signa,quibus diaria febris permutatur in putridam aut hecticam, & primò inquit: *Significatio illius est, quòd ipsa diaria declinat absque sudore aut humorositate, aut cum sudore absque modificatione per sudorem; & est declinatio longa, difficilis, & absque modificatione pulsûs, immò remanet in pulsu aliquid, & remanet dolor capitis si fuerit, & hoc totum significat permutationem, ad febrem putrefactionis humoris, aut ad sanguineam; & si causæ fuerint vehementes, aut prolongetur mora eius, permutabitur ad hecticam.* Hæc est litera textûs quæ sigillatim discurrendo per singula signa examinanda est.

Est igitur primum indicium permutationis diariæ febris in putridam, quòd declinet diaria absque sudore aut madore, aut aliquo alio modo humectationis; hoc tamen signum non est perpetuum & infallibiliter verum; siquidem interdum accidit; quòd spiritus nimis attenuentur, & corpus sit nimis porosum, quo fit, vt ferè tota portio, seu materia febris resoluatur, nec remaneat sufficiens pro sudore, in quo euentu verè abolita est diaria febris, sine suspicione aliqua permutationis in putridam; Similiter etiam si cum sudore, aut madore remittat febris diaria, poterit permutari in putridam, quando scilicet febris omninò non euanescit, aut eius declinatio est longissima, aut reperitur aliud indicium alterius febris, & non diariæ; non ergo terminatio cum sudore, nec sine ipso certum indicium est; nam vtroque modo terminetur, aut remittat diaria, poterit permutari. Quare nisi ad alia signa recurramus, neutiquam possumus maturè, & rationabiliter iudicare de permutatione diariæ in putridam,aut hecticam febrem. Prætereà etiam sudoris carentia in diaria, significare potest, quòd spiritus aut vapores accensi non mittūtur ad extrà iuxta cutem vbi sudor generatur: quòd si interiùs remaneant, etiamsi remittat febris, meritò timere possumus quòd calor vltimetur in humoribus, aut solidis partibus, in quo euentu suspecta est diariæ declinatio absque sudore, aut madore, & hac ratione hoc signum adducit Auicenna,forsan ideò, quia frequenter contingit,non verò propterea quòd sit omninò firmum adductæ rationis.Ergo.

Plures aliæ sunt causæ,quibus diaria sine sudore potest permutari in alias febres:etenim si debilis,& imbecilla sit virtus expellens,non poterit detrudere ad extra vapores seu spiritus accensos; si autem interiùs remorentur, tunc quidem non erit sudor, & occasio erit manifesta vt putredo spirituum serpat in humores, & sic putrida febris excitabitur. Eadem ratione si cutis sit nimis densa, hæc enim vt talis

transpira

transpirationem vaporum, & spirituum impedit, & ad humorum putredinem iuuat. Insuper etiam si diaria febris excitetur in corporibus plenis, aut nimiam habentibus cacochymiam, meritò permutatio timenda est: nam corpora cacochyma facilè admittunt succorum corruptionem; plena autem difficilè ventilantur. Cùm autem prohibita ventilatio fit præcipua causa putredinis, inde talia corpora sunt dispofita ad ipsam; præcipuè quando actu affligit diaria febris, quæ suo præternaturali calore iuuat etiam ad humorum putredinem. Item etiam humida corpora cum excessu dispofita sunt ad putredinem, quia licèt in ipsis libera fit transpiratio; tamen ratione humiditatis excedentis facillimè incidunt in putredinem.

Id autem quod diximus de obstructione corporum, aut ex plenitudine, aut ex cutis constipatione orta ad incidendum in febres putridas, adeò verum est, vt Galenus *lib. 8. Methodi cap. 4.* id expresè fateatur; etiamsi parua sit obstructio, ex qua prohibeatur ventilatio debita, sic enim loquitur: *Sed ex parua oritur obstructione, similis diariis est, protracta tamen inclinatione suspecta redditur, etiamsi in pulsu putredinis signa non cernantur: quippe nisi vitiosus succus penitus transpiret, necesse est putrefiat.* Vbi notaid, quod in primo signo permutationes insinuauimus, videlicet, quòd si protrahatur seu declinatio febris sit longa, tunc vehementissima erit suspicio permutationis in putridam febrem. Quod significat Galenus per illa verba: *protracta tamen inclinatione suspecta redditur.* Hoc tamen intelligi debet, quando febris diaria talis est naturâ & constitutione; nam quæ naturâ est tantùm, & non constitutione, ex propria idea protrahitur, magis, seu durat diutius, in qua etiamsi vltra vnum diem extendatur, mirum non erit; neque ob hanc rationem illicò debemus timere permutationem æquè ac si solùm vnius diei spatium debetur durare.

Accidentium etiam quæ perseuerant febre diariâ inclinante, vehementiora sunt indicia permutationis in febrem alterius generis. Sic Auicenna enumerat ipsa verbis suprà adductis, vt si non sit mundicatio pulsûs, hoc est si cessante diariâ febre, in pulsu perseueret inæqualitas, tunc enim sine dubio indicat causam internam excrementorum, aut húmorum putredinem causantem. Similiter enumerat capitis dolorem, causam etiam interiùs latentem denotantem, quæ etsi actu febrem non causet, tamen essumationem, seu euaporationem causat, ex qua sequitur dolor. Idem de siti derelicta, inappetentia, inquietudine, & vigilia præternaturam dicere possumus. Quæ omnia signa esse recidiuæ in acutis morbis voluit Hippocrates 2. *de ratione victus*; meritò ergo si cessante, aut inclinante diariâ febre aliquod ex his perseuerat signum, aut simul omnia, siue plura, timere debemus permutationem talis febris in alteram diuersi generis, quandoquidem recidiuam, seu eiusdem mali præcedentis reditum prænunciat Hippocrates ex ipsis.

Præter adducta signa generalia quibus duci debet Medicus in cognitionem permutationis diariæ in putridam, aut synochalem sine putredine, aut hecticam, si prædictæ causæ fuerint vehementes, aut prolongetur earum mora, alia etiam magis specialia in calce capitis narrat sic: [N... brem sanguinando diaria febris permutatur in feliditas & inflammatæ putredine, intenditur caipsa nimia apparet. Qu... hoc est rubedo in tio fit in putridam febrem, app...m permuta- & diuersitas pulsûs, paruitas eius & ...ilatio, & est caliditas mordicatiua sicca, & acc... tium vehementia: Cæterùm, si ad hecticam febrem fiat permutatio, erit pulsus durus & paruus propter siccitatem arteriam indurantem, & ipsam reddentem inobedientem ad dilatationem; erit etiam caliditas fixa seu habitualis in omnibus membris, & tandem erit calefactio super repletionem, & in tempore acceptionis, ibi.] Quæ omnia ad amussim examiniabimus infrà suis propriis locis.

Vnum tamen restat explicare, quod in vltima parte textus adducit Auicenna de vrina febrium putridarum in quas diaria solet permutari, de quâ sic loquitur: *In vrina autem forfasè remanet digestio rei præcedentis, & in pluribus non apparet ea digestio.* Difficilè tamen videtur explicare, quâ ratione in principio febrium putridarum, in quibus materia omninò cruda est, interdum appareat cocta. In qua difficultate Iacobus de Partibus in expositione horum verborum tenet Principem esse intelligendum de vrina quantum ad modum substantiæ qui non variatur interdum, nec peruertitur, eò quòd non datur obstructio impediens descensum serosæ substantiæ, aut humoris biliosi à quorum permixtione mediocris modus substantiæ & naturalis in vrina adquiritur. Hæc tamen expositio vera non apparet; siquidem tenuitas vrinæ in putridis febribus minimè pendet ex obstructione viarum per quas vrina deriuatur: nec Galenus vnquam adduxit talem causam, quia potiùs putredo ipsa modum substantiæ naturalem adquisitum per coctionem ex propria materia destruit dissolutionem faciens partium humidarum à siccis, & hac ratione vrina tenuis & cruda apparet in principio putridarum febrium.

Magis igitur genuina expositio, & veritati magis consona est quam insinuat Arculanus; nempè possibile esse in principio febrium putridarum vrinam interdum apparere coctam, quando nempè diaria in putridam incipit permutari, & exigua putredo inducitur in humoribus, quæ ob remissionem minimè peruertit vrinam, nec ipsam sensibiliter mutat à statu, in quo erat, quando diaria febris vigebat. Et hoc esse verisimile deducitur ex vrina quæ apparet in declinatione putridarum febrium vniuersali in qua optima cernitur, quia videlicet putredo in declinatione valde remissa est, & ferè extincta manet, quam quidem remissionem in principio potest habere; vndè interdum apparet in ea digestio rei præcedentis, quoniam nondum putredo est tanta, quæ valeat inducere accidentia propria in vrina.

Capvt V.

De curatione febris diariæ secundum modum vniuersalem.

In medela generali quæ omnibus speciebus febris ephemeræ debetur, primò incipit Auicenna à modo cibandi, docétque offerendum esse

… & eſſe in ipſis alimentum optimi nutrim… febrici- quòd velociter commutetur, … tardè digerit; tans eſt læſus, & non dig… facilis commuta- quapropter indiger…, vt facultas coctrix, quæ tionis, & b…ns, facilè proprium munus poſſit ſuppo… virium, & ſpirituum reparatio poſſit …ri faciliùs. Priùs autem huiuſmodi victum commendauit Galenus 8. *lib. Methodi*, *cap.* 3. vbi de diariis febribus ſermonem inſtituens ſic ſcribit. *Omnium igitur communis victus ſpecies eſt, quæ & boni ſit ſucci, & concoctu facilis, & quæ nuſquam in exiguis meatibus inhæreat.* Iure ergo optimò Iuniores tale alimentum commendant, tum ob adductam rationem, tum etiam propter illam quam Galenus inſinuat per vlti-ma verba, quia ſi in diariis febribus alimenta eſſent craſſa, & difficilis concoctionis meatibus hærentia perſeuerant, tranſpirationem, & debitam humorum ventilationem prohiberent, & ſic fieret facilè permutatio in putridam, oportet enim cor-pus fluxile, & tranſpirabile vndequaque reddere (aiebat Galenus *loco citato in limine capitis*) vt ip-ſum immune à putredinis labe preſeruemus.

Sæpè autem vires ità conſtant in ephemera febre, præcipuè illa quæ talis dicitur naturâ & conſtitutione, vt non ſit opus cibare, imò eſſet error in talibus corporibus cibare: ſiquidem ratione alimenti redditur corpus minùs tranſpi-rabile, & ſic paratum in permutationem in pu-tridam. Cùm igitur ephemera febris, ſit breuis morbus ex propria natura, ſi vires conſiſtant, nulla eſt neceſſitas cibationis, ſed in naturis bi-lioſis in quibus eſt nimia refolutio: Et vbi ob aliam occaſionem vires deficiunt, docent Gale-nus, & Auicenna eſſe cibandum cum alimentis boni ſucci, & facilis coctionis, vt virtus faci-lè inſtauretur, quæ non poteſt non remanere aliquantulum debilis à præcedenti febre: quâ etiam ratione alimentum eſt propinandum in mo-derata quantitate, etiamſi ſit facilis coctionis, quia ſi improportionatum ſit, minimè poterit à facul-tate commutari.

Dices: In febre putrida quæ vſque ad deci-mum ſeptimum diem durauit, illicò à princi-pio, & adhuc in ipſo acceſſionis principio ci-bauit Galenus *lib.* 10. *Methodi*, *cap.*3. in hiſtoria illius iuuenis qui ex nimia exercitatione, cùm eſſet bilioſus, gracilis, calidus & ſiccus, in fe-brem incidit, & cibus quem propinare iuſſit erat alica; & quinto die addidit ſorbitioni ex alica mali punici grana. Ex quo formari poteſt argu-mentum efficax contra doctrinam adductam: nam reuerà in putrida febre qualis illa erat (quidquid dicat Capiuaccius ſine fundamento) vires magis defraudantur, & coctrix facultas magis debilis redditur quàm in diaria febre, & tamen in hac commendat cibaria boni ſucci, & facilis co-ctionis; multò ergo meliùs id debebat facere in illo iuuene: atqui illi offert alicam quæ diutiùs perſeuerat in ventriculo, & non ità facilè coqui-tur; ergo inconſtanter procedit Galenus.

Reſpondeo Galenum minimè eſſe inconſtan-tem, ſed optimè proceſſiſſe: nam cùm iuuenis eſſet bilioſus, calidus & ſiccus, & ſummoperè eſſet extenuatus per inediam, & faciem haberet Hip-pocraticam, vt ipſe teſtatur *loco allegato*, ratio-nabiliter timens ne præ nimia ſiccitate incideret in hecticam; ipſum cibauit alicâ & granis mali punici: cuius rationem ipſe adducit per hæc verba: *Eſt namque iis optimus, cibus bilioſo ſto-macho, nam & roborat hunc malum punicum, & alica, cùm diutiſſimè in ventriculo citra corru-ptionem maneat, ſenſim coquitur nec aceſcens, ne-que innatans, quæ vitia ſorbitionibus aliquando accidere ſolēt.* Conſtat ergo ex his in bilioſis natu-ris, quæ plurimum reſoluuntur, & exſiccantur, peculiariter victum eſſe exhibendum vrgentiæ causâ, & præter methodum generalem. Quâ etiam ratione adhuc in principio acceſſionis in-terdum eſſe cibandum docet Galenus, & Auicen-na, *loco citato*: præcipuè autem in iuuene adducto hic modus cibationis erat conueniens, nam præ-terquam quòd erat calidus, & ſiccus ex nimio la-bore, febricitare incepit, vbi gemina cauſa fuit re-ſolutionis, & exſiccationis; vnde meritò timuit Galenus, ne incideret in hecticam febrem: & propter eandem rationem Princeps Auicenna *in hoc capite* docet, quòd ſi propter laborem, aut anguſtiam, aut famem febris accidat, in maiori alimenti copia deliciari eſt permittendum; ſi au-tem propter cutis conſtipationem, aut oppila-tionem, aut apoſtema febris excitetur, minimè eſt permittenda in cibis delicia; quia talia corpora parùm reſoluuntur.

Circa potum diaria febre ſequentia verba de-dit Auic. *Et aqua frigida quidem oportet vt non prohibeatur in principio rei, quoniam vritus eſt for-tis.* Quibus verbis clarè docet illicò à principio frigidæ potum eſſe offerendum in diariis; quod præceptum minimè habet locum in diariis cau-ſatis ab obſtructione, ſatietate, plenitudine, aut denſitate: ſiquidem in his extrema erit perni-cies, & certa permutatio in febrem putridam, auctâ obſtructione, & magis impeditâ venti-latione à frigiditate aquæ. Si ergo Auicennæ doctrina tenet verum, ſolùm eſt in diaria febre exquiſita, naturâ, & conſtitutione, quæ ſo-lùm ſpirituum accenſionem cauſatur; vt colligi-tur ex verbis Auicennæ; nàm immediatè poſt ait, *Et eſt melior cura infrigidando ſpiritus.* Eſt igitur non leue litigium, an in principio talis febris tutò frigidæ potus ſit propinandus, vt Auicenna docet, & cum ipſo Iacobus de Parti-bus *in expoſitione textûs.* Et ratio id videtur ſua-dere: nam in febribus putridis eo ipſo, quòd cauſa ipſarum eſt cocta, rationabiliter iuxta con-ſenſum Medicorum propinatur ad extinguendum calorem febrilem: ergo in diariis exquiſitis tutò etiam poterit frigidæ potus exhiberi quo febrilis ardor extinguatur, quin obſtet cauſæ cruditas, cùm in ea nulla ſit, ſicut in putridis febribus; ergo in principio & quolibet tempore vtilis erit, quo ſimul morbo & cauſæ ſuccurrimus. Confirma-tur: quia ſi timeremus permutationem febris dia-riæ in putridam, aut hecticam, à calore ipſius diariæ, nulla maior præcautio adhiberi poterat, quàm caloris extinctio; ſed hoc facit directè frigidæ potus, ergo ſine incommodo poterit of-ferri.

Hæc tamen Auicennæ doctrina indiſcrimina-tim in omni diaria exquiſita exercenda non eſt, quinimò limitatione aliquâ indiget, licèt enim in natura valida & ſicca ob immoderatum labo-rem diariâ febre oppreſſa & hecticæ febri diſpo-ſita, aut ſi propter venenum aſſumptum ero-dens, aut aliquod vehemens medicamentum ca-lidum, quis incidat in febrem diariam. Poſſit tutò frigidæ potus in principio, & quolibet tem-pore propinari, minimè tamen vbi natura ſit humida,

humida, aut corpus plenum, aut obstructum sit: etenim potio frigida ventilationem, & transpirationem debitam impedit; quo fit vt si febricitet diariâ febre, facilè permutetur in alias alterius generis, præcipuè si diaria fit ex vaporibus aut fuliginibus succensis; nam si calor à potu frigido omninò non extinguitur, rursùs tenaciùs reaccenditur, densatâ, atque infrigidatâ, & humectatâ materiâ, quæ crassiùs quàm anteà effumat, sicut lignum viride. Quapropter censeo exceptis suprà dictis casibus in omni diaria offerre potum circa declinationem, in qua corpus est magis laxum, & dispositum ad sudorem quàm in primis temporibus in quibus densatum est magis corpus ex propria temporum natura, & minùs transpirabile.

Docet etiam insuper Auicenna, quòd si fuerit debilitas in visceribus, & febris iam extendatur, aut fuerit vehemens, aut fuerit febris ex oppilatione, tunc meliùs erit, vt de frigida non multum sumatur. Hæc tamen doctrina licèt in viscerum debilitate vera sit, & ab omnibus recepta, tamen circa vltimam partem videtur claudicare; nam eò magis indicatur frigidæ potus in diariis, quò maius est incendium, ad cuius extinctionem propinatur; ne forsan putredo humores depascat, & putrida febris excitetur; ergò si febris diariâ extendatur, aut sit vehemens & intensa, audaciùs debet propinari frigidus potus quàm limitari. Respondeo pro Principe, quòd quando extenditur aut prorogatur diaria febris, vltra terminum consuetum, aut forsan vehemens esse censetur quàm pro sua natura debetur; iam non leuis suspicio est de permutatione in putridam; cui summoperè aduersatur frigidæ potus propter obstructionem & ventilationem, quam prohibet, & auget; si prohibita censeatur, aut fuerit febris ex oppilatione; & tunc iam, meliùs; & securiùs erit omninò à potu abstinere, vsque ad tempus cibationis, in quo minùs periculosè propinatur; quoniam viscera minùs infrigidat, & minùs obstruit; vtpotè cum alimentis imbibitur, & hac ratione sine dispendio, aut viuentis incommodo exhibetur.

Consulit etiam balneum in ephemeris febribus quando paroxismus finitur quoad auxilium; licèt nostris temporibus in vsu non sit; nihilominùs vtile est præcipuè in naturis biliosis propter humectationem; & refrigerium quod causat: insuper etiam ad pororum rarefactionem summoperè conducit, & sudorem prouocat; quo frequenter diaria febris terminari solet. Si autem talis febris oriatur ex oppilatione; maximè aduersum est balneum; & vbi est timor putridæ febris; siquidem eam auget; quapropter reprobatur in febribus putridis; sicut in diariis ortis ex satietate nauseatiua.

Docet prætereà Auicenna quòd in curatione omnis febris ephemeræ quæ est ab oppilatione extrinseca, aut intrinseca, fricatio aperit poros corporis habentis eam; & si fricationi occurrat humiditas multa, eam resoluit; si verò sit pauca, exsiccat corpus, & quod euacuatione non indiget aliquis eorum, nisi habens oppilationem, repletionalem & habens nauseatiuam satietatem; & qui habent febrem ephemeram, ex cutis soliditate quorum corpus est repletum. Hucusque Auicenna. Vbi primum docet, quòd quoties febris diaria procedit ab obstructione, siue extrinseca, qualis est cutis constipatio, siue intrinseca, qualis illa censetur quæ oritur ex nimia humorum repletione porositates implente, tunc medela debet fieri per fricationem quę aperit poros; si autem talis fricatio fiat cum oleo aliquo laxante, meliùs habebitur finis apertionis pororum; nam fricatio calefacit, calor autem si immoderatus non sit, raritatem creat, præcipuè si cum humiditate coniungatur. Si ergo diaria febris fiat à frigiditate externa cutem constipante, siue ab interna causa ipsam obstruente, meritò vtimur frictionibus, cum oleis laxantibus, vt cutem rarefaciamus, & insensibilem fuliginum euaporationem seu transpirationem iubemus quæ per porositates insensibiliter fit.

Cæterùm, contra hanc doctrinam valdè receptam, & vsitatam nostris temporibus plura videntur obstare. Primò enim videtur, cutem non posse obstrui seu constipari à causis externis, siue media frigiditate densare, siue nimio calore ipsam exsiccante. Etenim quando cutis infrigidatur, aut adstringitur, non occluduntur pori; sed potiùs maiores redduntur; nam si sunt porositates seu foramina aperta & consistentia, quemadmodum sunt foramina cribrorum; frigiditas aut qualitas adstringens debet recipi in partibus cutis porositatis formantibus: ergo huiusmodi partes debent vniri magis inter se localiter, vtporè densantur, sed eo ipso debent distare magis quàm anteà ab ipsa inanitate pororum; ergo ipsi pori debent reddi maiores; ac per consequens potiùs à frigiditate, aut quolibet alio auxilio adstringente debet curari febris diaria ex cutis densitate orta. Confirmatur à simili, exemplo aducto in cribro; nam si partes corij constituentes latera foraminum magis inter se vniantur, redduntur non dubiè foramina maiora; ergo idem debet accidere in corpore nostro, proindéque potiùs auxiliis infrigidantibus & adstringentibus, quàm fricatione debet mederi omnis febris ephemera orta ex cutis densitate, aut obstructione.

Premitur etiam vlteriùs Auicennæ doctrina; nam quæ à calore rarefiunt; & humiditate laxantur maiorem occupant locum quàm anteà; sicut è contrà quæ frigore densantur minorem occupant locum quàm anteà: Si ergo in constipatione cutis vtimur frictionibus calefacientibus; & inunctionibus laxantibus; huiusmodi corpora; seu humores funduntur magis, imò & tota cutis; & rarefiunt; & maiorem occupant locum quàm anteà; proindéque spatium quod anteà erat vacuum replent: tantum ergo abest; vt virtute auxiliorum quæ Auicenna adducit rarefiant corpora; & transpiratio fiat meliùs; vt potiùs multiplicetur obstructio; & magis prohibeatur ventilatio. Quod totum in exemplo adducto clariùs patefit; si enim cribrum laxemus, aut madefaciamus; quia madore illo laxatur & rarefit, eius foramina aut obturantur; aut redduntur multò minora; ergo idem accidere debet in nostro corpore, dum frictionibus; inunctionibus & laxantibus vtimur pro maiori ventilatione.

Hæc tamen non euertunt Auicennæ doctri-

nam;

nam. Et ſic ad primum argumentum reſpondeo: quòd ſi foramina ſunt firma, & ſtabilia vt in cribro, & frigiditas æqualiter producitur per omnes partes, dubium non eſt; quin foramina reddantur maiora, magis inter ſe vnitis partibus corij conſtituentibus latera foraminum. In nobis autem non ità accidit; nam foramina non ſunt firma, & ſtabilia ſicut in cribro, ſed potiùs minutiſſima & inſenſiles porositates, ſicut ſunt in partibus corij conſtituentibus latera foraminum; & ſic quando cutis denſatur, occluduntur, quia ob nimiam propinquitatem partium lateralium pororum, ſitus idoneus pro illorum formatione peruertitur. Totum hoc etiam contingit in partibus cribri inſenſiles poroſitates habentibus, dum præ nimia ſiccitate corrugantur, & conſtipantur. Optimè ergo intelligitur, quòd frigiditas, aut quodlibet aliud medicamentum adſtringens cutem denſet, & poroſitates occludat, & indè prohibeat debitam tranſpirationem. Si autem concedere velimus in nobis poroſitates conſiſtentes & formatas: Reſpondere poſſumus, quòd quando frigiditas æqualis non eſt, partes condenſatæ trahunt alias ad ſe, & ſic poſito partium pro pororum formatione requiſita, deſtruitur, & corpus occluditur & conſtipatur.

Ad ſecundum reſpondeo: quòd licèt corpora ex vi raritatis à calore, & humiditate cauſatæ occupent maiorem locum; nihilominùs non inde ſequitur, quòd fiat maior obſtructio in poroſitatibus cutis; nam ratione laxitatis inductæ à prædictis auxiliis partes cutis faciliùs cedunt impulſui excrementorum, quæ per ipſas poroſitates faciliùs expelluntur per inſenſilem tranſpirationem; Vnde meliùs ventilatur corpus, quia auſertur impedimentum ad expulſionem fuliginum ſeu excrementorum, quæ per cutis conſtipationem ita liberè propulſari à Natura minimè poterant. Et ſic Auicennæ doctrina inculpata manet, & à calumniis omninò libera.

In vltima parte capitis adducit medelam eorum, qui incidunt in febrem diariam habentium repletionalem obſtructionem, de quibus docuit indigere euacuatione, quæ ſine dubio celebrari debet per ſanguinis miſſionem; nam ſupponitur corpus obſtructum, & debitâ ventilatione carens propter humorum multitudinem vias omnes obſtruentium, ratione quorum, nec fuliginoſa excrementa, quæ corpora calidiſſima ſunt, liberè perſpirare poſſunt, nec ſufficiens aëris frigidi quantitas pro refrigerio poteſt ingredi; quo fit vt tota maſſa ſanguinaria, efferueſcat nimis, & febris ſynochalis ſine putredine ob hanc cauſam frequenter excitetur, quæ inter diarias reponitur, & facilè in putridam degenerat, niſi generoſus Medicus agnoſcens illicò periculum, venam ſecare iubeat, vt depoſitâ plenitudine, & obſtructione ab ea cauſata, corpus incipiat meliùs ventilari, & refrigerium accipiat cor per aëris frigidi ingreſſum ſufficientem, vt ſic totius ſanguinis efferueſcentiam vitemus, & putridam febrem cohibeamus; vt Galenus monet *lib. octauo Methodi capite quarto*, cuius celebre teſtimonium ſuprà à nobis adductum eſt.

Proſequitur Auicenna, Quòd ſi quis ob ſatietatem nauſeatiuam incidat in diariam, ſic etiam euacuatio celebranda, non tamen per venæ ſectionem; nam in cruditate ventriculi ſemper eſt perniciosa, deductâ cruditate ad genus venoſum, ſed potiùs propinato lenienti pharmaco, aut vomitorio leui, aut interim adhibitis ſyrupis coquentibus & incidentibus, & clyſteribus, vt tandem deueniamus ad ventriculi corroborationem, vt proprium munus perfectè eliciat; alioquin ſi ante euacuationem ventriculum corroboremus adſtringentibus auxiliis, plus ſine dubio obſtruetur corpus, vt *citato loco* docet Galenus. Hac igitur ratione duo opportuniſſima aſſequuntur, & quòd alimenta corrupta citiſſimè ſurſum aut deorſum propulſentur, & quòd nihil eorum ad vaſa diſtribuatur, quo & febris ephemera illicò abſoluetur, & prohibebitur tranſitus in putridam.

Tandem qui habent febrem ephemeram ex cutis ſoliditate, aut denſitate, indigent etiam euacuatione per venæ ſectionem, quemadmodum plethorici; ſiquidem eorum corpus eſt repletum, vt Auicennæ verba probant: Corpora enim quæ ex propria natura ſolida aut denſa ſunt difficilè inaniuntur, quoniam tranſpiratio non eſt ità libera, ſicut in corporibus quæ habent raram contexturam, vnde facilè replentur ſanguine, & propter plenitudinem ſeu repletionem febricitant.

Meritò igitur qui ità laborant indigent venæ ſectione, vt meliùs ventilentur, & cohibeatur permutatio in putridam febrem quæ valde affinis eſt corporibus repletis & obſtructis, & multò magis corporibus denſis; nam huiuſmodi corpora vltra plenitudinem & repletionem addunt difficilem reſpirationem ex propria formatione: diſpoſitio quidem valde periculoſa & propinqua ad febrem putridam, quia facilè replentur, eò quòd minùs reſoluuntur, & difficilè tranſpirant. Quapropter ſi putridâ febre corripiantur, difficilè conualeſcunt. Sic Hippocrates *libro de Alimento, textu trigeſimo*, per ſequentia verba: *Qui probè perſpirant, imbecilliores & ſaniores, & facilè conualeſcentes, qui malè perſpirant priuſquam ægrotent, robuſtiores ſunt; cùm verò in morbum inciderunt, difficiliùs ſaneſcunt.*

Hinc diſcimus, quantum valeat libera corporis tranſpiratio vt facilè ſoluantur morbi, etiamſi virtus ſit debilis: nam ſi denſum ſit corpus cùm virtute robuſta, deteriùs ſe habebit; ſiquidem denſitas facit, vt excrementa omnia quæ per occultam tranſpirationem expellenda erant, remorentur. Cuius contrarium accidit in corpore raro & facilè tranſpirabili; meritò ergo diſpoſitio quæ ſe habet ex parte corporis pro difficili tranſpiratione conducens timenda, & præcauenda eſt.

Et hæc de tota intentione generali curatiua pro febribus ephemeris ſufficiant: nam quæ ad ſingulas ſpecies attinet, & ſequentibus capitibus adducit Auicéna, ſatis prolixa eſt & parui momenti. Quapropter nos ſolùm in præſenti de generali curatione diariæ putridæ, & hecticæ promiſimus agere, libenter ab earum curatione ſpeciali abſtinere decreuimus, properantes ad vtiliorem, & difficilem tractationem de febribus putridis.

DISPV

DISPVTATIO VI.

De Febribus Putridis.

CAPVT PRIMVM.

De natura, & causis Febrium Putridarum.

POSTQVAM de omnibus febribus diariis in speciali egit Auicenna vsque ad *c.44. lib. citati* iam iam *eodem l.4.fen 1.Tract.2. cap.1.* instituit vniuersalem sermonem de febribus putridis, in quo quidem plura inuoluit, claritatis tamen gratiâ, quatenus ad nostrum institutum attinet, potest diuidi in quatuor partes. In prima agit de causis putredinis: in secunda de differentiis locorum in quibus putredo solet excitari, necnon in tertia de differentiis febrium putridarum, quæ pro varietate putrescentis materiæ in variis locis generantur; in quarta de rigore, & horrore, & aliis symptomatibus quæ huiusmodi febres solent comitari. Omnia tamen simul cum generali Methodo curandi iuxta Antiquorum mentem per specialia capita suo ordine conabimur explicare, vtiliora eligendo, & quæ parui sunt momenti omittendo.

Accedentes igitur ad febrium putridarum causas, priùs supponere debemus, quod licèt putredo inueniatur in diaria febre spiritus depascens, & in hectica solida membra occupans, vt infrà constabit, nihilominùs ea solâ dicitur febris putrida, in qua omnes humores simul, vel aliquis eorum putridus est, quâ ratione calor extraneus seu præternaturalis vltimatus in humoribus per putredinem dicitur febris putreda. Per quæ verba vltima sufficiēter differt à febre diaria cuius calor vltimatus est in spiritibus, & ab hectica, cuius calor in substantiis solidis habet suam sedem, de quo latè in superioribus tractationibus egimus, & hæc sufficiant pro natura febris putridæ, cùm ex suprà dictis constet satis.

Circa causas aduertendum est aliàs esse immediatas, & principales, aliàs verò remotas: Immediatæ causæ sunt calor præternaturam, & humiditas, quâ ratione dicitur à Philosopho putredo interitus caloris natiui à calore extraneo agente in humido. Sic etiam Galenus *3. Epidemion, sect.3. commen.1.* Idem explicauit per sequentia verba. *Omnis putredo videtur gigni ex materia humida, ex causa autem efficiente extraneo & præternaturam calore augeri.* De quo inter omnes Medicos nulla est digladiatio. Causæ verò remotæ, & mediatæ ad tria capita reduci possunt iuxta Gal. mentem *lib. de causis morborum, c.8.* vbi ait nonnulla putrescere à medicamentis, quæ ex propria natura id valent efficere. Huiusmodi est oleum si vlceribus adhibeatur, aut ab excrementis in ipso animali genitis, nonnulla verò ob id, quod minimè transpirent, ad quas omnes aliæ possunt reduci, quas infrà latiùs referemus.

Præcipua tamen causa putredinis est prohibita transpiratio, ratione cuius, cùm calor ventilari non possit, nec frui debitâ refrigeratione pro sui conseruatione, putredinem illicò contrahit; prohibetur autem transpiratio debita aut propter obstructionem quæ fit à multitudine humorum, aut crassitie, siue lentore ipsorum; à quibus omnibus expeditio viarum impeditur ne possit liberè aër frigidus ingredi, pro ventilatione, & alias fuliginosa excrementa ibi immorantur, à quibus putredo inducitur suâ caliditate præternaturali. Ob eandem rationem excitari potest putredo propter constipationem pororum in cute, quæ fieri potest vel à frigiditate condensante, aut à siccitate nimia cutem corrugante, aut vi alicuius medicamenti adstringentis, quale est balneum aquæ aluminosæ, aut alterius rei similis.

Excrementa autem multis de causis possunt in corpore generari, quæ aut sua qualitate pro putredine faciant; generantur autem in nostro corpore aut propter imbecillitatem facultatis, aut propter vitium alimenti, aut si immoderatá quantitatem, seu maiorem; quàm pro ratione virium assumat viuens, aut si ex propria natura prauum sit alimentum, aut sit facilis corruptionis, aut denique si intempestiuè deuorentur alimenta, hoc est ante coctionem prioris, siue inuerso ordine, ita vt crassum priùs deuoretur, & vltimò tenue: ità etiam defectus exercitij aut alicuius consuetæ euacuationis, hæc enim omnia tum ad congregationem plurium excrementorum, tum etiam ad causandam febrem putridam summoperè conducunt. Quapropter inter causas remotas meritò reponi debent, quatenus ad vnam proximam, & immediatam conducunt, nempè ad prohibitam transpirationem à qua immediatè putredo causatur.

Vnum tamen inter Authores controuertitur scitu dignissimum, quod inquirit; An putredo possit excitari sine prohibita transpiratione. Et quidem videtur pars affirmatiua vera si Gal. doctrinam perpendamus *l. de differentiis morborum, c.8.* vbi inter putredinis causas enumerat medicamenta putrescentia, quæ aliter causant putredinem, quàm prohibita transpiratio; ergo hæc non est vnica & necessaria putredinis causa. Probatur Consequentia, quia si corpus sit omninò immune & liberum ab excrementis, ità vt in ipso debita fiat, & naturalis transpiratio, nihilominùs assumat medicamentum ex propria natura putrefaciens, dubium non erit quin talis putredinis labes in humoribus contrahetur; ergo non erit necessaria prohibita transpiratio.

Fulcitur ampliùs assumptum: nam in constitutionibus pestilentibus solùm per aërem inspiratum malignâ qualitate infectum communicatur contagium, malignâ corruptione, & putredine humores depascente, quin in corporibus prohibita sit transpiratio; ergo sine illa poterit excitari putredo. Hanc eandem doctrinam videtur amplecti Gal. *lib. de inæquali intemperie, cap.7.* per sequentia verba: *Neque enim ea solum quæ impacta sunt, & perspiratione carent, putrescunt, verùm ea quidem celeriter ac maximè, sed putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt opportuna.* Si ergo alia multa sunt putredini opportuna præter ea in quibus transpiratio est impedita, sequitur non dubiè sine illa posse excitari putredinem, sic in externis videmus carnes putrefieri absque vlla ventilationis prohibitione. Et insuper videmus partes corporis putridas per gangrænam aut esthiomenum, quæ partes contiguas, quas attingunt inficiunt, eadem putredinis labe, quæ adeò solet omnes depascere, vt nisi impediatur cauterio aut scissione, velocissimè interimit.

Contrariæ parti videtur fauere Galenus *lib.1. Methodi, cap.4.* vbi sic fatetur: *Ergo ostensum est, vbi morborum causas reddidimus, illa tantum putrescere*

trefcere corpora, quæ cùm calida humidáque fint naturâ, neque perflata, neque ventilata in calido humidóque loco maneant. Et paulò poft infrà profequitur fic: *Itaque fi quid in eo manifeftè putrefcere debebit, dictas tranfpirationes impeditas effe oportet.* Ex quibus planè deducitur tantum ex prohibita tranfpiratione putredinem excitari: Et hac ratione Gal. ipfe dum adducit indicationes curatiuas generatiuas pro putrida febre 11. *lib. Meth. cap.* 10. incipiens à febre, progreditur ad putredinem, & à putredine ad prohibitam tranfpirationem, & à prohibita tranfpiratione ad obftructionem, quæ aut propter humorum multitudinem, craffitiem aut lentorem neceffariò fit, & ab hac poftrema indicatione curationem incipit. Ex quo infertur immediatam caufam putredinis effe prohibitam ventilationem iuxta ipfius mentem, imò & neceffariam, cùm nullius alterius mentionem faciat.

Porrò, licèt in præfenti difficultate Galenus fibi videatur contrariari, vera nihilominùs eft ipfius doctrina, nam licèt putredo à caufa externa excitari poffit abfque prohibita tranfpiratione, vt ex fuprà adductis exemplis clariffimè conftat; tamen dum in nobis ab interna caufa in humoribus excitatur, femper fupponit prohibitam ventilationem tanquam immediatam caufam, vt latiùs conftabit infrà dum de curatione generali putridarum febrium agemus.

Profequitur deinde Auicenna poft enarrationem caufarum putridarum febrium, & agit de diuerfo loco, in quo putrefcere poffunt humores, docétque aut putrefieri in toto corpore, & fic facere morbum communem, aut in parte determinatâ, & hac ratione fit morbus peculiaris in parte affecta, vt fi inflammatio oriatur in inguine, aut pleura, aut pulmone, aut qualibet alia noftri corporis aut propter ipfius debilitatem, ratione cuius nō poffit expellere, & extra fe mittere quod à robuftiori parte mittere impellitur, aut quia pars vbi fluxio, aut inflāmatio firmatur, fit nimis calida, aut dolore nimio afficiatur. Quæ omnia ad facilè recipiendū maximè conducunt, & ad inflammationem concitandā, vt Gal. docet 13. *Methodi*, & nos etiam latè id expofuimus quando caufas humorum præternaturam examinauimus. Porrò differentiam primam à loco putredinis defumptam dedit etiam Gal. 11. *lib. Meth. c.* 4. *fuprà citato*, vbi docet putredinem excitari, vel æqualiter in omnibus vafis, vel in maximis feu principalibus quæ funt inter alas & inguina, vel in vna tantum particula.

Docet infuper putredinem, aut effe in fanguine, & tunc fit eleuatio vaporum fubtilium & fuauium, aut putrefcit bilis, & euaporatio fit fubtilis & mordax; aut pituita à qua fpiffi eleuantur vapores, ficut ex melancholia fpiffus magis, & puluerulentus. Quod totum eft rationi confentaneum, cùm vapores fequantur naturam humorum à quibus eleuantur, vndè fi humores funt tenues, euaporatio tenuis erit, & fi craffi, fimiles erunt vapores. Ità Gal. 1. *Aphorifm. comment.* 14. Item etiam iuxta diuerfitatem humoris putrefcentis diuerfas differentias putridarum febrium enumerat Auicenna iuxta ordinem à nobis præfixum in diuifione capitis; fic bilis dum putrefcit, facit circuitus de tertio in tertium diem, pituita verò quotidie; melancholia de quarto in quartum repetit. Sanguinis verò nullam peculiarem repetitionem fignauit.

Subdidit vlteriùs: quòd fi humores putrefcant intra venas, faciunt febrem continuam, in qua tota duratio eft fine interpollatione aliqua: fi autem humores extra vafa putrefcant, faciunt febrem intermittentem quā ad infebricitationem perueniunt ægrotantes, certis tamen periodis repetunt, iuxta cuiuflibet humoris naturam, & quantitatem. Hæ autem intermittentes febres incipere folent aut cum rigore, aut cum horrore, aut cum fimplici refrigeratione, quæ autem continuæ funt, rarò habent rigorem coniunctum. De quibus omnibus latiùs infrà agemus, & per peculiaria capita, & per peculiares quæftiones totam Auicennæ doctrinam exponere conabimur, fi priùs de fignis putridarū febrium, & de generali ipfarum curatione egerimus.

CAPVT II.

De fignis febrium putridarum.

HVcufque cum Auicenna egimus de caufis putredinis, necnon de differentiis rerum, & locorum in quibus putredo excitari folet, & de differentiis febrium putridarum, quæ pro varia putrefcente materia, variifque locis generatur: Reftat ergo vt de fignis quibus febres putridæ agnofcuntur, agamus, vt tandem ad generalem curationem ipfarum accedamus. Quia tamen in enarratione fignorum conuenit Auicenna cum Galeno; & aliàs Galenus clariori methodo ipfa perluftrauit, ideò decreui iuxta Galeni mentem, & ordinem putridarum febrium figna exponere; Ipfe enim *de differentiis febrium, c.* 7. ex quinque præcipuis locis prædicta figna defumi docuit. Primum fignum oftendit ex natura caloris præternaturam in quo febris confiftit. Secundum ex pulfu, cùm febris fit paffio cordis, & arteriarum. Tertium ex vrina, quoniam humores putridi in venis continentur, quorum nullum aliud certius indicium adhiberi poteft, quàm vrina, quæ ex fero omnium humorum adintegratur. Quartum ex forma febris. Quintum & vltimum ex caufis, quæ huiufmodi febres excitare folent, defumitur. Quæ omnia figillatim adducenda funt, vt fic clariùs febres putridas agnofcere poffimus, & cum reliquis ipfas non confundamus.

Ad primum igitur indicium accedentes, docet Galenus calorem febrium putridarum effe ad tactum moleftum, infuauem & mordacem, cuius ratio eft, quoniā putredo fubiectatur in materia craffa, fumofa, & non ità fuaui, ficut fpiritus, qui licèt in diaria febre putrefiāt, nihilominùs ipforum calor fuauis, blandus, & fine vlla moleftia perfentitur, & hoc eft indiciū firmiffimū, & infeparabile teftificans febrilē calorē vltimatum effe in humoribus media vftione & putredine ipforū.

Secundum fignum defumitur ex pulfu, qui debet effe velocior in contractione quam in dilatatione, etenim cùm pulfus duplicem afferat vtilitatem, alteram refrigerationis, ad quam deferuit dilatatio, alteram expellendi fumofos, & fuliginofos vapores, cui deferuit contractio, & cùm in putridis febribus magna copia fuliginum generetur, ex quibus maius impendet periculum fuffocationis, quàm ex incendio, quod refrigerium expofcit: ideò Natura prouida quæ vrgentiori priùs occurrit, apponit in motu pulfifico maiorem celeritatem in contractione vt fic ci-

tiùs

iùs expellantur fuligines maius periculum mi- |antes.Hoc autem signum euidenter apparet in |augmento talium febrium, etiamsi non obscurè |n principiis, & summo vigore appareat.

Videntur tamen euidenter persentiri veloci- |atem maiorem contractionis in principio fe- |brium putridarum sicut in augmento;etenim in |principio est maior copia fuliginum, à quibus |magis grauatur arteria,& propterea fiunt pulsus |paruissimi cum summa contractione; ergo in |principio saltem erit æqualis necessitas contra- |ctionis ac in augmento,ac proindè sicut in aug- |mento apparet euidenter velocitas in contra- |ctione propter finem instigantem expellendi |fuligines, ità æquo iure in principio debet esse |ità euidens celeritas, cùm æqualis sit saltem |necessitas expellendi fuligines.

Respondeo: In principio esse obscuriorem celeritatem contractionis quàm in augmento, quia maior aggrauatio, crassities, & multitudo fuliginum quæ est in principio impedimentum quò minùs arteria,quæ instrumentum est motus pulsifici, possit liberè, & ità expeditè moueri sicut in augmento: cùm autem celeritas non poscat instrumentum liberum & valdè obediens,& hoc non inueniatur in principio,hinc est vt magis obscura appareat in tali tempore quàm in augmento celeritas in contractione.

Præterea etiam alia ratio in fauorem doctrinæ Galeni, & Auicennæ adduci potest: nam in principio arteria ad intra retracta est, & mouetur per minus spatium, ità vt pulsus minor sit, saltem quoad tactum Medici,quàm in augmento, vnde celeritas in principio magis obscura quàm in augmento debet apparere: In summo autem vigore etsi concedamus maiorem esse copiam fuliginum propter ebullitionem, & intensionem caloris,non tamen ità grauant & suffocant, propterea quòd supponuntur plures fuligines resolutæ, & insuper quia in summo vigore datur motus vaporum,& humorum ad extra, vndè Natura magis deonerata apparet,quàm in augmento,perindéque celeritas contractionis est magis euidens in augmento quàm in principio, & summo vigore. Quod totum tam de temporibus particularibus cuiuslibet accessionis inter se comparatis, quàm de vniuersalibus in putridis febribus intelligendum est.

Nec defuêre qui existimârunt reuerà in principiis febrium putridarum esse celeriorem contractionem, quàm in augmentis, quia censent maiorem esse in principio copiam fuliginum,sicut accidit in externis: nam quando plura ligna viridia applicantur flammæ,maior copia fuliginum & fumi eleuatur quàm posteà dum augetur flamma. Si ergo in accensione humorum putridorum idem accidit, videtur reuerà celeriorem esse cótractionem in principio propter maiorem vrgentiam finis expulsionis fuliginum, quàm in augmento, & indè iudicant hanc solutionem non esse oppositam doctrinæ Galeni: nam ille non dixit maiorem celeritatem esse in augmento, sed magis apparere, quòd partes pulsûs meliùs apparent. Hæc tamen solutio non est iuxta mentem Galeni,nam facit comparationem principiis,& summi vigoris cum augmento,& ait in principio & summo vigore non obscurè percipi celeritatem contractionis,sed in summo vigore euidentiùs & clariùs apparent partes pulsûs quàm in augméto,& multò euidentiùs quàm in principio;ergo solutio non est ad menté Galeni.

Cæterùm,si per initiũ morbi seu febris,intelligatur prima inuasio febris, explicat Neotericus quidam nostræ Scholæ Gal.doctrinam,dicendo, quòd eo tempore in quo incipit materia putrefieri, etsi eleuentur aliquæ fuligines, non tamen in tanta copia sicut quando materia magis putrescit toto tempore cruditatis, sicut quando in principio quo ignis incipit agere in lignum non eleuatur tanta fumi quantitas, quanta posteà progrediente ignefactione. Vnde in principio accessionum seu primâ inuasione,certum est non esse ità euidentem contractionis celeritatem sicut in incrementis,etsi in reliqua parte principij in quo augetur putredo,& nimia fuliginum copia eleuatur, sit celeritas contractionis ità clara sicut in augmento,& forsan maior propter maiorem fuliginum copiam instigantem ad celeriorem contractionem pro expulsione ipsarum.Sed licèt hæc solutio acutè sit machinata,nihilominùs non est ità consona cum doctrina Galeni, quàm ea quam primo loco adduximus, & sic illam vt veriorem amplectimur.

Cum ergo ex dictis constet nimiam fuliginũ copiam in febribus putridis eleuari ex humorum putredine ad quarum expulsionem celeritatem contractionis apponit Natura in arteriarum motu,ideò tale signum tanquam proprium, & inseparabile adducitur à Galeno.Primus tamen quidam nostræ Scholæ in suis manuscriptis docet signum ex celeritate contractionis esse proprium & inseparabile in febribus putridis, cum restrictione aliqua, hoc est in primis tribus temporibus,principio scilicet,augmento & statu,quoniã in declinatione febris putridæ dilatatio est celerior compressione: siquidem tunc est maior necessitas attemperationis,pro qua ponitur dilatatio quàm expulsionis fuliginum pro qua ponitur compressio, etenim iam degrauata supponitur Natura per attenuationem, & expulsionem fuliginum ad extra in summo vigore, & sic magis instat in declinatione necessitas refrigerationis pro qua celeriùs dilatatur arteria.

Veriùs tamen mihi videtur celeritatem contractionis absolutè esse signum proprium & inseparabile putridarũ febrium:nam etsi in declinatione vniuersali esset celerior dilatatio quàm in præcedentibus temporibus,non tollit veritatem doctrinæ quæ debet compensari ex differentia pulsûs quæ accidit in principalibus temporibus febris: præterquam quòd debet fieri comparatio respectu reliquarum febrium alterius generis, respectu quarum est verum dicere esse celeriorem compressionem putridarum adhuc in declinatione quàm in diariis,aut hecticis, & sic absolutè celeritas in contractione est firmissimum signum testificans febrem esse putridam,sicut etiam inæqualitas collectiua,quæ necessariò inuenitur in omnibus putridis febribus propter instrumenti aggrauationem, & propter diuersos fines,qui in temporibus diuersis harum febrium, magis vel minùs instant. Quod totum *Tractatu nostro de pulsibus* latiùs disputauimus.

Aliud etiam signum non minùs præcipuum ad dignotionem febrium putridarum sumitur ex vrina quæ in principio debet apparere cruda aut obscurè cocta, & minimè in vlla altera febre, quapropter hoc signũ est maximè proprium putridarum febrium.Quòd autem ità appareat vrina in principio, oritur ex putredine humorum; nam cùm vrina sit serum ipsorum, nihil mirum si per calorem putredinalem varietur modus substantiæ,

substantiæ, ratione cuius aut tenuis, aut crassa magis quàm in statu naturali, aut in colore vitiata appareat sine vllo contento, eò quòd tempore cruditatis Natura retineat materiam putridam vsque ad statum coctionis. Quapropter vrina cruda dicitur non solùm quando eius modus substantiæ, aut color recedit ab ea quæ in statu naturali mingitur, sed quando intra ipsam neque apparet nubecula, neque appendiculum, neque sedimentum: quæ omnia significāt quod Natura iam aggreditur coctionem causæ morbificæ, & quòd tempus principij vniuersalis febrium putridarum finitum iam est. Sed de signis coctionis & cruditatis iam egimus dum febrium tempora vniuersalia exposuimus. Et si quis plura de cruditate aut coctione in vrinis scire velit, legat per otium Galenum *1. de Crisibus, cap. 17.* vbi longa oratione de illis agit.

Quartum signum febrium putridarum est quòd incipiant cum rigore, horrore, aut simplici refrigeratione, si sint intermittentes. Quod signum habet locum seclusâ qualibet causâ extrinsecâ, & quatenus attinet ad horrorem, neque est signum proprium, neque inseparabile putridarum febrium, quia aliquando accidit febris diaria orta ex cruditate ventriculi, & talis incipit cum horrore.

Quintum signum proprium sed non inseparabile febrium putridarum est incipere sine causa externa, aut procatarctica: Est quidem signum proprium, quia neque diariis, neque hecticis, sed solis putridis conuenit; nam reliquæ si statim ab initio incipiant à causis procatarcticis generantur, non tamen est inseparabile, cùm sæpenumerò possint oriri à causis externis, vt febris pestilens, quæ ab aëre vitiato plerumque generatur. Valet ergo hæc illatio, febris incipit sine causa procatarctica, ergo est putrida, non tamen valet, est febris putrida, ergo incipit sine causâ procatarctica, atque adeò hoc signum est proprium, licèt non inseparabile. His accedit aliud signum, nempè quòd febris putrida non peruenit ad sensibilem infebricitationem cum sudore aut madore more febris diariæ. Vnde si talis febris quâ horâ solet declinare diaria non inclinet, aut si non soluatur eâ horâ, quâ diaria solui solet, indicium est talem febrem esse putridam. Hæc sunt præcipua putridarum febrium signa, quæ ex Galeno desumi possunt *loco suprà citato.* A quibus parum aut nihil differunt quæ ab Auicenna adducuntur, placuit tamen ea omnia breuiter percurrisse, quia nullam specialem difficultatem continent.

CAPVT III.

De methodo generali curandi Febres Putridas.

AVicenna *fen 1. lib. 4 Tract. 2. cap. 7.* agit *de intentione ad curationes vniuersales febrium putredinis*, hunc enim titulum capiti præfigit, in quo adducit vtilissimam doctrinam, & methodum generalem pro medela putridarum febrium, vt hinc facilè ad specialem curationem accedere possimus, & vt literam textûs faciliùs percalleamus, ipsam in quatuor diuidit partes. In prima adducit quædam generalia præcepta obseruanda. In secunda docet quid faciendum sit in curatione quorundam accidentium. In tertia tradit præcepta circa missionem sanguinis, & expurgationem, & in vltima obseruationes quasdam affert.

Inquit ergo Princeps in limine capitis. *Scias quòd intentio in medicando has febres quandoque vertitur ad partem febris, quare est necessaria infrigidatio, & humectatio, & quandoque ad partem materiei, vbi necesse est vt digeratur, aut euacuetur.* Hæc verba continent doctrinam satis celebrem quam priùs Galenus dictauit *7. lib. Methodi, c. 12.* vbi docet in qualibet curatione primũ esse considerandum, cùm aliquid sit quod habeat rationem vrgentiæ à quo magis impendet vitæ periculum, & ab eo auspicanda est medela. *Vbi námque* (inquit Gal.) *à quoquam affectuum non leue periculum instat, ad id quod vrget dirigi priùs curantis consilium debet.* Docet deindè Gal. considerandum esse an aliquid habeat rationē cōditionis sine qua aliud auferi non potest; nam tunc curatio est dirigenda ad id quod habet rationē conditionis sine qua non: *At vbi curare hoc ante illud non licet* (inquit Gal.) *ad id quod ordo dictat est respiciendum.* Post hæc attendendum est ad id quod habet rationem causæ, vt illud auferamus, *vbi aliud efficiens est* (hæc sunt Gal. verba) *aliud quod ab eo efficitur, ipsa causa est spectanda.* Hæc autem indicatio quæ desumitur à causa, regularis est medela, quæ verò ab eo quod vrget, coacta. De qua Vallesius noster *4. Methodi, c. 2.* mentionem facit, dum ait. *Plura itaque sunt in nostra Arte, in quibus vrgentiæ causâ ab Arte recedere ars est.* Sic ergo Auicenna ait: Quòd intentio in medicando putridas febres quandoque vertitur ad partem febris, & tunc est necessaria infrigidatio, & quandoque ad partem materiei, vbi necesse est vt digeratur, & euacuetur, hæc curatio dicitur regularis, quia respicit causam febris, illa verò dicitur coacta quæ respicit febrem primò propter vrgentem rationem. Sic Vallesius *loco suprà citato*, ad nostrum intentum aurea verba scripsit, ipsa perpendite. *Ne igitur pro morbi concoctione malignitatem incurrat morbi causa, cùm febris quæcumque etiam putrida intolerabiliter increscit, necesse est hominem in aquā frigidam immergere, præcipuè robustum & ætate florentem, nedum hydrelæo spinam, & thoracem inungere, aut frigidis epithematis cordis locum, hepatis & renum attemperare, potum frigidum largiter propinare, etiamsi exiguæ, aut nullæ coctionis existant notæ, quin quod & aduersum magis videbitur, etiamsi phlogosis aut internæ inflammationis sit suspicio.* En quomodò solùm ad febrilem calorem primò attendens tanquam ad id quod habet rationem vrgentiæ, nullâ habitâ ratione causæ febris, dirigit primò curationem ad partem febris, frigida auxilia offerendo, crudâ existente materiâ. Hoc enim est quod Auicenna significat per illa verba primò adducta.

Totam hanc percelebrem doctrinam clarissimo exemplo dilucidat Galenus *loco citato*: nam si quis ex decubitu humorum prauorum ad ventriculum incidit in syncopem, tunc primò ab hoc periculosissimo symptomate inchoanda est curatio, quod habet rationem vrgentiæ; deindè verò reparatâ virtute ad ablationem causæ dirigi debet curantis consilium, nisi sit aliquid quod habeat rationem conditionis sine qua non, vt si ex prædicta fluxione ità debilis maneret ventriculus, vt neque venæ sectionem, neque expurgationem posset tolerare, tunc enim priùs esset corroborandus, vt posteà posset tutò exerceri euacuatio causæ, aut per expurgationem, aut

aut per sanguinis missionem. Aduertendum tamen est, quòd etsi vrgentiori sit occurrendum, priùs debet tamen fieri altero non neglecto, vt consulit Galenus, nisi forsan tanta sit vrgentia, vt cogamur obliuisci aliorum omnium:Sic dum vehementissimus dolor excitatur ex fluxione humoris frigidi qui nos ducit ad syncopem, vtimur auxiliis stupefacientibus quæ sensum partis auferunt, aut remittunt, & morbum frigidum augent,& ipsius causam reddunt magis crassam, frigidam, & contumacem, & difficilioris semotionis, quod totum coactâ curatione facimus, propter summam vrgentiam, & euidens periculum quod instat de amissione vitæ.Et in regulari cura indicatio causæ præferenda est,& exequenda,vt toties Galenus monet *lib.10. Methodi.*

Igitur in curatione regulari febrium putridarum quæ ad causam primò dirigi debet, omnes causas febris exquisitissimè debet examinare Medicus eo modo quo Galenus docet *11.lib. Methodi, cap.10.* vbi sic fatur in limine ipsius. *Ergo qui febrem curare voluerit, necesse est putredinem inhibeat, ità duæ indicationes se exhibent, altera à febre, altera à putredine: atque à febre rursùs duæ,scilicet vt portio febris quæ iam accensa est percuretur, quæ verò in generatione est inhibeatur, &c.* Vbi Galenus longâ ratione ostendere conatur modum curandi febres putridas, & proponit quatuor scopos,febrem scilicet, putredinem, prohibitam transpirationem, & obstructionem quæ ab humorum multitudine, crassitie seu lentore ipsorum originatur:docétque cuiuscunque rationem habendam esse,non solùm illius quod factum est vt curetur,verùm etiam eius quod futurum est, vt prohibeatur. Licèt ergo febris sit prima indicatio in intentione quæ refrigeratio-nem expoſcit, vltima tamen est in executione. Ità Galenus *lib. Artis Medicinalis, cap.89.* ait: *Vnamquamque causam priùs præscindere oportet, deinde verò ad eam quæ facta est intemperies accedere.* Igitur si febris causatur immediatè à putredine, & putredo fit à prohibita ventilatione, ventilatio prohibita ab obstructione, & obstructio tandem fit à multitudine vel crassitie humorum: hæc vltima indicatio nunc in ordine & intentione,erit prima in executione.Quare cùm obstructiones (sicuti & reliqui tres scopi) sint partim factæ & partim futuræ,certum est factas obstructiones nullo modo posse auferri, nisi priùs quæ futuræ sunt inhibeantur: nam cùm factæ obstructiones non aliter curentur quàm reseratione,quæ impactos,& obstruentes humores remouet,sed minimè licet consequi,si alij humores continuò accedant, & obstructiones foueant & augeant. Quâ ratione Galenus *11.Methodi,cap.10.citato* ait: *Ostensum enim in principio tribus libris est,si his auxiliis quæ obstructiones eximunt, vti, non vacuatâ priùs abundantiâ,velimus, fore vt non modò nihil proficiamus, sed etiam affectum maiorem reddamus.*

Dixerat paulò anteà Galenus: *Propulsabitur quod futurum est si affluxum obstruentium succorum compescas,ergo quod vltimum in ipsa resolutiua methodo est inuentum, id primum in curatione est peragendum.* Primò ergo in curatione febrium putridarum conuenit minoratio materiæ seu euacuatio, quæ fluxionem humorum obstruentium inhibet: deindè præparatio materiæ nociuæ, & viarum per quas ille debet purgari, vlteriùs vacuatio humorum putridorum, & tandem vltimo loco febrili calori succurrere debemus per vsum infrigidantium auxiliorum.

Hinc oritur vt plerumque auxilia quæ febri vt febri debentur, ipsius causæ opponantur, & quæ causa expostulat, febrili calori opponantur; nam febris vt talis expoſcit frigida, hæc autem vias occludunt, & porositates & totum corpus condensant,quo fit,vt obstructiones magis augeantur,& totum corpus minùs transpirabile reddatur, proindéque febris potiùs augeatur & prolongetur;nam licèt primâ facie videatur extingui,rursùs vehementiùs exacerbatur,& etiam coctio retardatur, præcipuè quando contumaces,& vehementes sunt obstructiones à frigidis & crassis humoribus ortæ.Cæterùm,in biliosis febribus à tenuibus humoribus causatis audaciùs frigidæ potum possumus offerre,& auxilia frigida propinare,quæ simul febri vt tali,& ipsius causæ opponuntur, & opitulantur: At si coniungatur cum bile pituita, & obstructum corpus nimis sit,vt in nothis tertianis sæpè accidit, tunc periculosum eris infrigidantibus vti, quia etsi bilis sitim causet,& ob hanc rationem audaciùs quàm oporteat frigidam bibant ægrotantes,nihilominùs in extremam pernicem solet ipsos ducere vsus nimius frigidorum, aut saltem morbi longitudinem solet causare adauctis obstructionibus,& impeditâ vndique transpiratione, & viarum expeditâ cauitate. Quando igitur febris indicatio contraria est indicationi desumptæ à causa,vrgentiori est occurrendum, altero non neglecto,& viam mediam debemus assumere, ità vt dum respicimus causam,& obstructiones,non calefaciamus tantùm,vt intendamus febrem: Quando verò hanc extinguere intendimus,non refrigeremus ità intensè,vt obstructiones augeamus,& prohibitam ventilationem, simúlque humores crassiores reddamus, sed semper vtrique indicationi debemus occurrere,principaliùs verò vrgentiori.

Porrò,quando intentio ad medicandas febres putridas conuertitur ad partem materiei, seu ad causam febris, docet Auicenna necessarium esse vt digeratur aut euacuetur.Quando igitur materia morbi est cruda seu putrida, conuenit digestio,seu concoctio, quæ dicitur à Galeno *Actio faciens cessare putredinem.* Et cùm plurima sint, quæ impedire possunt materiæ morbificæ coctionem, omnia tenetur aduertere Medicus, vt vnicuique obstaculo per proprium contrarium occurrat;nam si multitudo humorum fuerit febris causa, illicò euacuanda est missione sanguinis: si humorum cacochymia, expurgari debet, si crassities, per vsum attenuantium auxiliorum emendari debet. Item si lentor, incidentibus medicinis vti conuenit, & tandem si humorum viscositas causa sit vltima febris, per vsum detergentium medicamentorum complebitur medela. Interdum tamen nimius calor impedit coctionem, & tunc natura infrigidanda, vt meliùs coquat. Sic Vallesius *lib.4. Methodi* per illa verba. *Ne igitur pro morbi coctione malignitatem incurrat morbi causa, cùm febris quæcunque etiam putrida intolerabiliter increscit, necesse est hominem in aquam frigidam immergere, præcipuè robustum, & ætate florentem.* Eadem ratione si frigiditate resistat febris causa, calefacienda est: Et si ob nimiam humiditatem putredo serpat, acidis auxiliis emendari, & coërcere debet putredo.

Sæpè etiam propter virium iacturam potius quàm propter materiæ morbificæ malam conditionem coctiones impediuntur aut retardantur, & tunc tota intentio verſabitur in virium corroboratione, membra omnia principalia firmando idoneis medicamentis, & ceſſando ab auxiliis euacuatoriis,quæ ſenſibiliter debilitant, ſpiritus diſſipando: tunc ergo quieſcere oportet, vt reparata Natura poſſit aggredi concoctionem morbificæ cauſæ, & ipſam perficere. Ex parte verò materiæ poterit eſſe aliud obſtaculum præter dicta, nempè nimia eius tenuitas, ità Auicenna *loco citato*. In quo euentu humores eſſe incraſſandos docet vt à Natura coquantur, & emendentur: Vbi n. ta,non loqui Auicennam de actione Naturæ; nam hæc dum coquit,ſemper materiam reddit craſſiorem,ſic Philoſophus docet, *ea quæ coquuntur craſſiora reddi*, ex vi ipſius coctionis; loquitur ergo de præparatione à Medico facienda circa materiam ſubtilem,aut nimis tenuem, de qua docet debere eſſe incraſſationem, vt Natura meliùs huius materiæ coctionem aggrediatur.

Hæc tamen doctrina non videtur omninò firma: nam materia ſubtilior faciliùs ſeparatur, & coquitur à Natura, quia minùs reſiſtit, & nihil eſt magis vſitatum in doctrina Galeni, quàm in putridarum febrium curatione attenuare & incidere, non ergo incraſſare conuenit: Fulcitur ampliùs hæc doctrina; nam incraſſatio debet fieri in materia ſubtili mediis auxiliis adſtringentibus quæ in putridis febribus ſummoperè vituperantur à Galeno 1. *Acutorum*, *textu* 18. ſic: *Nemo ſiquidem adſtringentibus vtitur cibis, niſi propter ſymptoma quod animi deliquium inducat, vel propter immoderatum ventris fluxum, cogunt ſiquidem adſtringúntque corpora, viáſque tum diſtributionis, tum alimoniæ, tùm eius quod foràs fit perſpirationem cohibere faciunt, quas apertas, recluſáſque eſſe conducit.* Non ergo in putridarum febrium medela competunt adſtringentia, quæ ſine dubio vias obſtruendo, perſpirationem impediunt, & putredinem augent, niſi forſan aliquod ſymptoma, quale eſt animi deliquium, aut nimius fluxus ventris ex quo immineat periculum præceps virium id cogatur facere ratione vrgentiæ; ergo non oportet incraſſare materiam ſubtilem morbi.

Vera nihilominùs eſt Auicennæ doctrina: nam interdum ità tenuiſſima poteſt eſſe materia morbifica, vt reluctetur coctioni propter ſuam nimiâ tenuitatem, non quia agendo contra Naturam reſiſtat magis, ſed quia impediat coctionem propter peculiarem, & proprium modum ſubſtantiæ, qui incraſſationem recipere non poteſt ex vi coctionis, & quia ob tenuitatem retineri non poſſunt vt coquantur, quia tales humores fluidi ſunt valde, & ſic oportet vti adſtringentibus, & incraſſantibus in ſumma humorum tenuitate, vt ſcilicet humores habeant maiorem conſiſtentiam, & ſic poſſint à Natura gubernari, & recipere modum ſubſtantiæ coctioni debitum, ex vi cuius craſſiora redduntur ea quæ coquuntur. Cæterùm, ſi contingat, quòd putredinis focus ſit in thorace, vt colligitur ex tuſſi aduenienti in acceſſionibus, tunc quidem audaciùs & magis ſecurè incraſſare conuenit tenues humores, vt poſſint recipere impulſum pro expulſione per tuſſim à facultate expultrice, & aliàs viæ ſunt ampliores, & magis capaces, vndè non impendet periculum maioris obſtructionis in prædictis locis. Solet etiam accidere, vt prædicti humores propter ſuam nimiam tenuitatem fluant impetuosè, & continuò in aliquam partem, aut ad focum: in quo caſu non dubitarem vti adſtringentibus moderatis, quæ licèt aliquantulum obſtruant, nihilominùs impediunt euidens periculum ex fluxione ortum. Inſuper etiam competunt adſtringentia auxilia in ſumma tenuitate humorum vt minùs fluxiles reddantur amiſsâ humiditate nimiâ propter ſiccitatem adſtringentium auxiliorum, vt ſic meliùs retineantur à Natura pro coctione, vt tandem idoneo tempore expurgentur, & poſt expurgationem oportet vti medicinis quæ moueant per vrinas, & frictionibus, necnon paruo potu, & victu exſiccante pro conſumptione humiditatum quæ à ſeroſis & tenuibus humoribus cauſantur.

Aduertit etiam Auicenna, omnes fructus nocere febricitantibus, proptereà quòd facilè in ventriculo corrumpantur, & in prauos ſuccos conuertantur; de humidis verò recentibus, & ſine præparatione ingeſtis ſine dubio loquitur, de quibus Galenus *lib. de cibis boni & mali ſucci, cap.*1. *vſque ad* 3. docet, nullum eſſe malum quod ex ipſis expectari non poſſit: Vbi etiam narrat, quod cùm ipſe tempore æſtatis horarios fructus ſingulis annis ingeſſiſſet ſine moderatione, ægrotabat, dum verò ab ipſis ſe abſtinuit, integram ſanitatem longiſſimè obtinuit: Præcipuè tamen habet locum hæc doctrina de fructibus æſtiuis,quos fugaces appellamus, quia breui tempore corrumpuntur propter excrementitiam humiditatem quâ pollent, & ob hanc rationem adhuc in ſtatu ſanitatis immoderatus vſus eorum reprobatur, quia facilè putreſiunt, & prauos ſuccos generant, imò & venenoſam naturam, & accidentia veneno ſimilia in febricitantibus generant. Quapropter autumnales fructus ſunt ſecuriores, qui longo tempore repoſiti, & longa maturatione paulatim ſuperfluam humiditatem deperdunt: ſunt etiam ſecuriores fructus acidi, qui putredinem coërcent, quare etiam loco condimenti in putridarum curatione ſecurè adminiſtrantur.

De auxiliis magnis,quæ adminiſtrari poſſunt in curatione febrium putridarum agit inſuper Auicenna, dum inquit, *Et oportet vt obſerues in omnibus illis diſpoſitionem virtutis, quòd ſi fuerit fortis, & illud quod vincit fuerit ſanguis, tunc phlebotomia eſt magis conueniens res, aut ſi fuerit ſanguis cum humore quod vincit, & propriè cùm vrina eſt groſſa rubea, non citrina ignea, ex qua timetur apud phlebotomiam victoria cholera, aut acuitas eius.* Ex quibus verbis planè conſtat, quòd quàndo febris putrida cauſatur à ſanguine prædominante putrido, vt accidit in febribus continentibus, venæ ſectio eſt auxilium magis conueniens, & ſimiliter ſi ſanguis eſt commixtus cum altero humore prædominante, & cauſante febrem, dummodò talis humor non ſit omninò ſeparatus à ſanguine. Quod totum vrina demonſtrat, etenim apparet rubra, & mediocriter craſſa, quando ſanguis peccat ſolùm, quando verò excedit pituita, aut melancholia, magis remiſſa eſt rubedo in vrina, attamen craſſior apparet, niſi forſan ſit complicata obſtructio aliqua in viis vrinæ, ratione

cuius

cuius percolata mingitur, & tenuis. Cæterùm, quando bilis prædominatur ſupra ſanguinem, valde tenuior cernitur. In quibus omnibus conuenit ſanguinis miſſio tanquam res magis conueniens iuxta Auicennæ mentem.

Eandem ſententiam inſinuauerat priùs Galenus 11.*lib.Methodi, cap.*15. per illa verba: *Non in continentibus modò, ſed in aliis febribus quas putridus concitat humor, ſanguinem mittere conuenit, vt leuatâ Naturâ ab eo quo veluti ſarcina premebatur, faciliùs quod reſtat concoquat.* Nihil clarius: Eſt ergo venæ ſectio percelebre ſatis auxilium in his febribus, quod plures habet, & non parui momenti prærogatiuas; Etenim minuit cauſam ſeu materiam febris peccantem, quæ habet vim cauſæ antecedentis, & quæ fluxura eſt, vt deinceps quod ſupereſt citiùs vincatur à Natura. Reuellit etiam eandem materiam à foco putredinis, vbi accenſio, & putredo celebratur, auget etiam ventilationem, & deobſtruit, & ſic refrigerat inaniendo vaſa, ſic enim capiunt maiorem aëris quantitatem pro refrigerio. Inſuper ſummoperè diſponit ad vſum auxiliorum deobſtruentium, & fluidum facit corpus, aptúmque ad expurgationem, imò & expurgatio ſaltem inadæquata ſequitur humoris peccantis per venæ ſectionem. Denique etiam eſt reuulſorium remedium, quia extrahit id quod fluit, & fluere poteſt ad partem affectam; Meritò ergo laudatur tanquam celeberrimum in febribus putridis, quandoquidem tot beneficia præſtat pro immunitate ſalutis, & humanæ vitæ.

Si verò vrina ſit citrina & ignea, vituperat Auicenna miſſionem ſanginis, propter victoriam choleræ, & acuitatem ipſius: hæc autem doctrina intelligenda eſt, quando humor bilioſus non eſt permixtus ſanguini, in quo caſu nihil euacuatur per venæ ſectionem peccantis humoris, ſed ſanguinis & aliorum humorum, qui intra vaſa debebant manere, & per euacuationem eorum inaniuntur vaſa, & forſan trahunt portionem bilis, quæ extra vaſa putreſcebat, & hæc ſuo contagio poterit corrumpere ſanguinem, ipsúmque bilioſum, & mordacem reddere. Vnde quando extra conſortium ſanguinis bilis eſt, ſanguinis miſſio commodè adminiſtrari non poteſt. Colligit autem Auicenna bilem non habere permixtionem cum ſanguine ex vrina, quæ ignea valde & tenuis eſt: hoc autem ſolet decipere Medicos, qui audaciùs ſanguinem mittunt, quò magis vrina apparet ignea ad mitigandum ardorem, & incendium quod indicat. Hæc tamen Auicennæ doctrina non euertit communem praxim Medicorum imperantium ſanguinis miſſionem in febribus intermittentibus bilioſis, in quibus extra vaſa propulſatur bilis, ibique ſeparata putreſcit: nam dum habet vim cauſæ antecedentis humor bilioſus, intra vaſa exiſtit, & cum ſanguine eſt permixtus, vnde meritò vena ſecatur, vt fiat cauſæ morbificæ reuulſio à foco, & vt ipſa etiam euacuetur, & tunc ob permixtionem, quam habet bilis cum ſanguine non apparebit vrina tenuis, & ignea, ſed craſſior, & minùs ignea; non ergo recuſabimus venam ſecare in bilioſis intermittentibus.

Oritur tamen non leue dubiolum: quâ ratione vrina in bilioſis febribus interpollatis, tenuis, & ignea reddi poſſit? Et ratio dubitandi eſt; nam portio bilis acceſſionem cauſans extra vaſa putreſcit, & reſoluitur in ipſa acceſſione; ergo ex vi illius vrina minimè poteſt eſſe ignea, & tenuis; etenim hæc ſolùm ſignificat, & oſtendit diſpoſitionem vaſorum maiorum: ſi ergo bilis putreſcit extra vaſa, impoſſibile videtur vrinam vitiare. Et licèt reſponderi poſſit ab in ſigni incendio vrinam reddi igneam, nihilominùs nullum apparet fundamentum cur ſit tenuis prædicta vrina, imò ratio contrarium ſuadere videtur; ſiquidem intra vaſa remanet naturalis portio bilis cum ſero deſcendens, per quam ſerum corporaturam & craſſitiem maiorem comparat, & inſuper incendium bilis putridæ extrauaſatæ neceſſariò debet conſumere ſenſibilem partem ſeroſæ ſubſtantiæ, & ſic craſſior potiùs debebat reddi vrina in bilioſis febribus. Si autem iterum reſpondeas, poſſe trahi aliquid ex bile putreſcente ad vaſa, fateor libenter, ſed id ſolùm erit aliquid fuliginoſum ex portione bilis putreſcentis extrà vaſa, à qua licèt poſſit vrina reddi ignea propter incendium, vt nuper dicebamus, non tamen poteſt modum ſubſtantiæ variare, & ſic non videtur vrinam reddi tenuem.

Reſpondeo, Auicennam in caſu adducto non loqui de bile putreſcente extra vaſa, neque id colligi ex vrina ignea & tenui, vt ſuprà docuimus: Quando ergo docet vrinam tenuem & igneam eſſe obſtaculum ad miſſionem ſanguinis, eſt quando non eſt exactè, & vſque ad minimas partes permixta bilis cum ſanguine, propter nimian bilis abundantiam, & ſanguinis inopiam, In quo euentu periculoſum eſt valde ſanguinem mittere, quia bilis ob nimiam copiam ſeparata eſt à ſanguinis miſcella, & ſic acuitur magis & inflammatur, ſi celebretur ſanguinis miſſio, non tam in cacochymia bilioſa, in qua Galenus 4. *de ſanitate tuenda* reprobat venæ ſectionem: Et Auicenna *fen* 1. *lib.*4. *tract.*2. *cap.*4. agens de cura cauſonis ſeu ardentis febris, ait: *Et non phlebotometur, fortaſsè enim inflammabit eos, & fortaſsè ſanabit eos, ſi fuerit turbiditas, & rubedo.* Quibus verbis noſtram ſolutionem inſinuare videtur; nam in eadem febre in qua bilis putreſcit intra vaſa concedit ſanguinis miſſionem quando vrina eſt rubra, & craſſa, ſignum profectò permixtionis bilis cum ſanguine vſque ad minima; negat verò venæ ſectionem in eiſdem febribus, quando non eſt permixtio requiſita, & vſque ad minimas partes propter nimium bilis exceſſum reſpectu ſanguinis: in quo euentu vrina apparet ignea, & tenuis, ignea quidem propter incendium vehementiſſimum, tenuis verò, quia nimia eſt copia bilis, quæ cum nimia copia ſeri deſcendens, tenuitatem cauſat in vrina; nam ſeroſa ſubſtantia ſemper ſimilis eſt in modo ſubſtantiæ humori cuius eſt ſerum, vnde optimè intelligitur, quâ ratione poſſit interdum fieri vrina tenuis & ignea, & cur venæ ſectio in tali euentu recuſanda ſit.

Inſtatur tamen hæc doctrina efficaciter; nam eadem proportione quâ eſt bilis cum ſanguine intra vaſa, eadem fluit ſectâ venâ; ergo ſi ante ſectionem venæ, etſi bilis excedat ſanguinis quantitatem, non inflammatur, nec acuitur bilis, nec poſt ſectionem venæ inflammabitur bilis, cùm remaneant omnes humores cum eadem proportione, cum qua erant priùs

 quàm

quàm vena fecaretur. Soluitur tamen hæc difficultas, fi dicamus non in omnibus partibus venarum effe æqualem permixtionem bilis cum fanguine: etenim quando caufat ardentem febrem, colligitur præcipua pars bilis circa iecoris partes imas, aut circa cor & pulmones, aut circa ventriculum, vt notauit Galenus 1. *Epidem. fect.*1. *commentario* 9. vnde fi ex reliquis vafis in quibus abundat magis fanguis, fluat priùs ipfe fanguis, remanebit bilis efficacior ad agendum, quia contrarium refiftens minuitur; non ergo mirum quòd ob hanc rationem in ardentibus febribus cautè fit adminiftranda venæ fectio, in quibus permixtio non eft æqualis in omnibus vafis, & fic optimè intelligitur quòd acuitur bilis quando ei deficit fanguinis confortium.

Præterea, etiamfi effent omnes humores, & bilis in æquali proportione in omnibus vafis, & cum eadem proportione perfeuerarent, facta fanguinis miffione effet exercenda cum timore, & cautelà in cafu ab Auicenna adducto, fiquidem naturæ biliofæ in quibus nimia bilis copia generatur, magnam fpirituum inopiam patiuntur propter ficcitatem materiæ quæ contraria eft naturæ fpirituum. Infuper etiam fpiritus qui generantur ex materia biliofa, funt magis calidi & tenuiores, ideóque faciliùs diffipantur. Propter quod Galenus 1. *ad Glauconem, cap.*13. docuit biliofam naturam copiofam euacuationem fuftinere non poffe, facilè enim animo linquuntur qui biliofam habent naturam; meritò ergo in febribus ardentibns, in quibus nimia copia bilis putridæ aut exuftæ eft, corpus totum exurens, timetur fanguinis miffio, quia euacuato fanguine feruida magis bilis redditur, & ad extremam debilitatem perueniunt ægrotantes propter penuriam fpirituum quam patiuntur per fanguinis defectum. Nam etiamfi euacuetur bilis fimul cum fanguine, tamen magna fpirituum copia, & tenuioris fanguinis faciliùs mouetur ad replendum vacuum, vtpotè tenuioris fubftantiæ, & fic minor eft refiftentia intra vafa, proindéque feruida magis redditur bilis, quia eius actiuitas præualet magis fupra fanguinem, qui licèt in eadem proportione remaneret quam habebat ante fanguinis miffionem, minùs tamen refiftit bili poft fanguinis miffionem propter inopiam fpirituum confumptorum in ipfa euacuatione, quibus fanguis vigorabatur magis, & fic vera eft Auicennæ doctrina.

Profequitur Auicenna. *Quòd fi fuerit ventris ficcitas poft fanguinis miffionem, fiat ventris folutio cum aqua hordei, & manna.* Forfan tamen noftris temporibus inufitatum videtur hoc præceptum leniendi aluum poft venæ fectionem; nam potiùs depofitis fæcibus, fi aluus dura fit, & fufpicio habeatur de ventriculi cruditatibus, vtuntur pharmaco lenienti, quale eft manna, aut conferua rofarum, & pofteà per indicationem caufæ antecedentis fanguinem mittunt, vbi communis praxis videtur peruertere Auicennæ doctrinam: imò & ipfe Auicenna contrarium infinuare videtur *lib.*1. *fen* 4. *cap.* 20. cuius titulus eft *de Phlebotomia*, vbi ait: *Et oportet vt tibi caueas ab ea in repletione ftomachi & inteftinorum.* Idem indicat Galenus 9. *Methodi, cap.*5. per hæc verba: *Si cruditas præcedat vel ciborum in ventriculo, vel excrementorum in inteftinis, tanto tempore differendam fectionem venæ quantum ad alimenti coctionem, & excrementorum defcenfum videbitur fore fatis.* Eandem doctrinam tradit *lib. de fanguinis miffione, cap.*20.

Cæterùm, in præfenti litigio nihil certum poteft determinari, pendet enim ex difpofitione ægrotantis, & vrgentia affectûs: nam fi quando accedo ad ægrotantem mihi videtur ventriculum, & inteftina effe impleta excrementis, clyfterem præmitto illicò, & lenienti pharmaco vtor, dummodò morbus tantas permittat inducias, vt non immineat periculum ex eo quòd differatur venæ fectio. Cæterùm, fi morbus fit adeò grauis, & adeò vehementer vrgeat, vt non præftet occafionem lenientis auxilij, primò venæ fectionem aggredior iniecto clyftere, & deindè ad leniens medicamentum propero, fi occafio, feu cruditas id expofcat, tamen cum medicamento fuaui, quale eft manna ab Auicenna propofitum, quo excrementa deponantur, non quidem fæcalia, nam ad hæc fufficit clyfter, fed quæ adhærent ventriculo, & inteftinis, obftructiones caufando, & hoc forfan intendit docere Auicenna; fiquidem ibi non docet efte expurgandum medicamento quod educat caufam febris, cùm adducat exemplum in manna, quæ non tranfcendit primam regionem, fed quod educat excrementa obftruentia quæ febrem augent, & ipfam longiorem, & difficiliorem reddunt. Aduertit tamen Auicenna vtilius effe quòd hæc lenitio fiat clyfteribus, quia minùs debilitant, quàm quæ per os affumuntur; nam hæc ventrem effeminant, cùm lenientia & detergentia effe debeant, & infuper ingrata funt guftui, cibi etiam faftidium inducunt, febrem augent, plus corpus commouent, quàm clyfteres: Quapropter tutius eft per initia ante miffionem fanguinis vti lenienti pharmaco, & pofteà venam fecare, deindè verò fi excrementa accumulata fuerint, clyfteribus ipfa educere, & iterare venæ fectionem. De aliis auxiliis vrinam mouentibus mentionem facit Auicenna, nécnon de adminiftratione eorum quæ ad res nonnaturales fpectant, fed quia hæc habent proprium locum, ab eis libenter fuperfedeo, ne forfan prolixa & laboriofa videatur noftra oratio. Quæ autem in litera textûs continentur, difcutienda, faciliùs, & latiùs examinanda erunt per quæftiones fubfequentes.

CAPVT IV.

De conftitutiuo, & diftinctiuo febris continuæ ab intermittenti.

EX dictis in doctrina Auicennæ conftat inter febres putridas alias effe continuas, quæ fine rigore aut horrore, aut fimplici refrigeratione incipiunt, & inceffanter cruciant ægrotantes, alias verò intermittentes, feu interpollatas quarum acceffiones incipiunt cum rigore, horrore, aut fimplici refrigerio, non tamen continuò affligunt, fed per interualla, cuius naturæ funt tertianæ, aut quartanæ. In præfenti ergo examinare intendimus conftitutiuum febris

febris continuæ & intermittentis,vt clarè conſtet in quo differant huiuſmodi febres,ſpecialiter tamen controuertitur hæc difficultas propter quaſdam febres, quæ etſi rigore, horrore, aut ſimplici refrigeratione incipiant, nihilominùs priùs quàm vna acceſſio finiatur, altera incipit, proptereà quod ſubintrantes appellantur communiter à Medicis, premúntque ægrotantes ſine interuallo aliquo,in quibus experimur,quod durante ſenſibili febre prioris acceſſionis aduenit nouus horror,aut rigor,aut refrigeratio,& incipit noua acceſſio,& ſit vſque ad declinationem, & ſolutionem morbi contingit. Inquirimus ergo, an huiuſmodi febres verè & propriè & ſecundum conceptum formalem dicantur continuæ, an verò intermittentes, eò præcisè quòd cum rigore incipiant acceſſiones.

Partem affirmatiuam, videlicet quòd febres ſubintrantes ſint intermittentes tenent plures Authores non infimæ notæ, inter quos vnus eſt noſter Petrus Garcia *ſuo tomo de febribus,fol.575.* vbi planè fatetur prædictas febres eſſe intermittentes, eo ſolùm ductus fundamento quòd à rigore,horrore,aut ſimplici refrigeratione incipiant, iuxta ſatis celebrem, & communem illam Aphoriſticam ſententiam *lib.4.text.63.Quibus in febribus rigores fiunt, quotidie febres ſoluuntur.* In cuius textus expoſitione Galenus ſic fatur. *Hoc igitur ipſum eſt,quod nunc dicitur eodem die febres ſoluuntur,ac ſi dixiſſet ægrotantes eodem die ſine febre degere, ſi etiam ſi tertio, quartóve quoque die, quod vterque & in tertianis,quartaniſque circuitibus fieri apparet,in quibus febres ſoluuntur & rurſus redeunt.* Ex quibus Galeni verbis non leue formatur argumentum quod probat,febres ſubintrantes inter febres intermittentes eſſe repugnandas, quod quidem cum rigore incipiunt, & ſic neceſſariò eodem die ſolui debent taliter, vt ex vi ſolutionis quam explicat Galenus, febrientes neceſſariò eodem die ſine febre degant, quemadmodum accidit in tertianis, & quartanis; ſi ergo tertiana aut quartana intermittens dicitur, eodem iure ſubintrantes febres meritò inter febres intermittentes computari debent.

Ratione etiam poteſt corroborari idem aſſumptum:nam eò ipſo quòd incit acceſſio cùm rigore, refrigeratur viuens; ergo ſaltem in illa temporis menſura intermittit febris: ſed in febribus ſubintrantibus acceſſiones incipiunt cum rigore, horrore, aut ſimplici refrigerio;ergo intermittentes dici debent, quia tempore ſenſibili eſt verum dicere, quod æger frigidus eſt, in quo verificabile eſt quòd non febricitat.

Eandem ſententiam tuetur Valleſius noſter *lib.2.de differentiis febrium,cap.1.*vbi planè fatetur quod febres omnes in quibus ſunt rigores ordinati debent dici intermittentes, ad diſtinctionem plurium febrium continuarum malignarum, in quibus licèt plures dentur rigores, quia tamen non ſunt certis temporibus,& incipientibus acceſſionibus,ſed in qualibet hora febris,non extrahunt ipſam à continuarum genere. De rigoribus inordinatis loquebatur Hippocrates *in Coacis prænotionibus*, vbi malignitatem oſtendere conatus eſt, & docuit. Aliter verò quando ordinati ſunt rigores in febribus intermittentibus,quod intermittentiam denotare tenet Valleſius, & ſic ſubintrantes eſſe intermittentes, quia etiamſi in illis æger nunquam ſit ſine febre, nihilominùs ſoluetur, quoties fiet rigor, ea febris quæ cum rigore incepit, quamuis maneat altera febris quæ ſubſequitur,priuſquam prima ſoluatur, quia portio illa humoris, quæ priùs fecit rigorem, & immediatè poſt febrem, reſoluitur omninò,etiamſi acceſſio altera ſuccedat,priuſquam portio prior ſit omninò reſoluta.

Forſan ob hæc Horatius Augenius *lib.4.de febribus, cap.10.* aſſerit, ſubintrantes febres per ſe eſſe intermittentes,quia cum rigore incipiunt ex ſua natura,per accidens verò eſſe continuas,quia per accidens eſt, quòd vna portio humoris moueatur, & faciat acceſſionem, priuſquam prima ſit reſoluta, & ſic aſſerit rigorem conuenire dictis febribus ratione interpollationis, non tamen ratione continuitatis.

Verior ſententia mihi videtur, quæ affirmat febres ſubintrantes eſſe verè & propriè continuas, quemadmodum febres continuæ acceſſionales quæ ſine rigore incipiunt,aut horrore, ſiue ſimplici refrigeratione. Probatur Concluſio; nam ratio formalis intermittentis febris in eo conſiſtit,quòd detur aliquod tempus ſenſibile in quo poſſit verificari,quòd æger eſt liber à febre, è contrà etiam continua febris conſtituitur penes hoc, quòd æger continuò & inceſſanter febre affligatur, ità vt nullum ſit tempus in quo poſſimus dicere, quòd æger eſt ſine febre ſenſibili. Sed febres ſubintrantes continuò & inceſſanter affligunt ægrotos, ità vt per totam ſuam durationem nullum ſit tempus ſenſibile, in quod ſit verificabile quod æger non habet febrem; ergo ſunt verè & propriè continuæ.

Dices: Si complicentur duæ febres intermittentes, quarum quælibet habeat proprium ſocum diſtinctum, & etiam diuerſam partem mittentem, & ità componantur, vt priùs quàm finiatur acceſſio vnius, incipiat alterius acceſſio; in talicaſu verificabitur quod nunquam æger ſit liber à febre pro tota duratione dictarum febrium,& tamen non eſt illa febris continua;ergo non eſt optima illatio, æger continuò affligitur, ergo febris eſt continua.

Reſpondeo facilè: quòd quando dicimus febrem continuam conſtitui penes id quod in tota ſua duratione nulla ſit menſura temporis ſenſibilis in qua æger ſit immunis à febre, eſt intelligendum reſpectu eiuſdem foci putredinis, & eiuſdem partis mittentis, hac enim ratione conſtituitur vnica ſpecies ſeu idea morbi, & in caſu adducto de complicatione duarum febrium non eſt vnica ſpecies morbi, & ſic non dicitur talis febris continua, quia licèt in tali complicatione æger inceſſanter febricitet, quia tamen non continuatur febris ab eadem parte mittente, neque ab eodem foco putredinis, ſed quia alia noua occaſio ob alterius partis affectum primæ acceſſioni, quæ ex ſe verè & realiter intermitteret copulatur,non dicitur continua verè,& propriè & in tota rigoroſa ſignificatione, ſed per accidens tunc dicitur, quòd æger continuò febricitat ob plures febres intermittentes ſucceſſiuè copulatas.

Continua igitur febris quæ per ſe talis dicitur, debet intelligi quando in ipſa ſolùm eſt vnica pars mittens, & vnicus focus determinatus certam humoris portionem recipiens, quæ non reſoluatur antequam alia pars humoris pro alia acceſſione creanda mittatur. Hanc ergo continuitatem explicauit Galenus in febribus 2.*l.de Criſibus,cap.6.* ſic: *Continuam quidem nomino fe-*

brem

brem quæ ad quietem antequam ex toto soluitur non desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Et 2.*lib. de differentiis febrium,cap* 1. *circa finem*,intermittentem febrem depinxit sic: *Appello intermittentem febrem illam in qua ad sensibilem infebricitationem perueniunt ægroti.* Inde infero in fauorem nostræ sententiæ febrem subintrantem esse toto rigore sermonis continuam. Tum quia in ipsa est vnica pars mittens in focum vnicum, & determinatum,peculiarem portionem humoris. Quâ ratione dicitur vnica species, & idea morbi. Tum etiam quia continuò,& incessanter premit ægrotantem, quin in tota sua duratione sit aliquod tempus sensibile in quo sit verum dicere, quòd febris desinit.

Suadetur secundò efficaciùs nostra Conclusio. Quia ideò febres accessionales quæ sine rigore incipiunt, & incessanter cruciant ægrotantes, dicuntur toto rigore continuæ, quia antequam portio priorem accessionem causans omninò resoluatur,mittitur alia portio de nouo ad eundem focum nouam accessionem causans, & sic de reliquis pro tota duratione febris:sed hoc ipsum accidit in febribus subintrantibus; ergo quemadmodum accessionales dicuntur continuæ, ità eodem iure subintrantes debent dici continuæ.

Nec valet si respondeas, subintrantes incipere cum rigore,horrore,aut simplici refrigeratione,quâ ratione à continuis debent relegari.Contrà enim instatur solutio ; nam sicut febri in communi accidit esse continuam aut intermittentem,sic febri continuæ accidit incipere cum rigore ; nam continuitas in eadem specie febris solùm consistit in eo quod diuersæ partes materiæ morbificæ eo ordine putrescant, vt priùs quam vna resoluatur, altera iam sit accensa & putrida, & hac ratione fiunt continuæ omnes febres accessionales, & etiam synochales, de quibus dixit Galenus, ideò in vnico tenore seruari, quia tantum resoluitur quantum de nouo putrescit, & semper increscere quoniam plus putrescit de nouo quàm resoluatur,& decrescere semper quia plus resoluitur quàm putrefiat de nouo ; ergo non est excogitabilis alius modus continuitatis nisi per continuam accessionem causæ modo explicato, ratione cuius toto tempore durationis febris sine vlla interpollatione incessanter premitur æger:Etenim si solùm vnica portio humoris inuariata esset causa febris, cessaret illicò aut tempore breuissimo quælibet febris;nam quidquid putridum est,citò resoluitur;nisi ergo noua pars materiæ denuò putrefieret priùs quàm altera resolueretur,minimè continuaretur febris, sed hoc fit in subintrantibus, quid ergo interest, vt in principiis accessionum mittatur materia per partes sentientes,& hac ratione causetur horror, dummodò mittatur eâ proportione,vt putrefiat priùs quàm altera portio sit resoluta more accessionalium febrium continuarum. Omninò ergo est impertinens quòd febres incipiant cum rigore ad rationem continuitatis, imò per accidens omninò est, quandoquidem incessanter cruciant ægrotantes sicut accessionales continuæ, propterea quod Natura mittat nouam partem materiæ ad eundem focum,& putrefiat priusquam altera sit resoluta : Quòd autem talis transmissio fiat per partes distinctas in subintrantibus propter quod causetur rigor in tali transmissione,per accidens omninò est ad cōtinuitatem.Quâ etiam ratione Gal.2.*de differentiis febrium,c.*8.docuit febri continuæ pituitosæ cōuenire incipere cum simplici refrigeratione. Ex quo infertur valdè per accidens esse ad rationem febris continuæ incipere cū horrore,aut rigore, aut simplici refrigeratione,& minimè essentiale,quandoquidē continuæ incipiunt cum refrigeratione,& plures interpollatæ febres incipiunt sine rigore , horrore , aut simplici refrigeratio,vt quotidie experimur. Non ergo est de intrinseco conceptu intermittentis incipere cum rigore,nec continuæ incipere sine illo. Ergo ex eo quòd subintrantes febres cum horrore,aut rigore incipiant,sinistrè inducit Petrus Garcia , & Vallesius fore necessariò, intermittentes;nam si hoc esset ità certum & inuiolabile,nulla esset digladiatio inter Authores:sed omnes vnanimi consensu extra litem faterentur subintrantes esse intermittentes,cùm negare non possit vllus,eas incipere cum rigore,horrore,aut simplici refrigeratione. Si ergo est contentiosa præsens controuersia, ideò est quia potest componi cum continuitate febris incipere cum rigore: Quod denuò efficaciter suadeo:nam incipere febrem aliquam cum rigore , non est necessaria causa, vt prior portio putrida resoluatur, antequam altera denouò adueniens putrefiat : ergo incipere cum rigore non tollit continuitatem.

Neque Hippocratis , & Galeni testimonium probat contra nostram resolutionem;nam solui febres quotidie,esse omninò intermittere,accidit frequenter , & vtplurimum illis quæ incipiunt cum rigore , non tamen hæc doctrina est perpetua & inuiolabilis : tantum ergo est doctrina,& præceptum quod solùm tenet in his quæ frequenter accidunt , & sic communiter omnes Aphoristicæ sententiæ interpretantur. Præterquam quòd Cardanus in expositione textus citati carpit Galenum, & docet sinistrè interpretâsse Hippocratem,quoniam non dixit absolutè quòd æger maneat sine febre , sed quòd illa febris,quæ cum rigore incepit,soluitur necessariò, id est finitur , quia portio quæ fuit causa illius, necessariò resoluitur : si tamen non resoluatur priùs quàm alia putrefiat , vt accidit in subintrantibus , sine dubio erit continua febris , etsi cum rigore incipiat.

Neque vrget contra nos Vallesius. *lib.*2. *de differentiis febrium citat.* cuius verba sunt sequentia : *Interim tamen fieri potest vt homo nullâ horâ non febricitet , etsi febris sequens perueniat antequam prior cesset , nihilominùs tunc febres ipsæ intermittentes sunt , quæuis enim illorum per se incipit , & per se soluitur.* Hucusque Vallesius : Re tamen verâ nihil probat ; nam idem accidit in febribus continuis accessionalibus; nam cùm quælibet portio , quæ accessionem causat per se incipiat, & per se resoluatur, etiamsi alia denuò adueniat antequam prior finiatur , nihilominùs possemus dicere esse intermittentes ob eandem rationem. Ergo vel subintrantes sunt continuæ , aut febres continuæ accessionales sunt intermittentes , quod nullus hucusque dixit.

Argumentum verò desumptum ex frigiditate externarum partium quæ accidit febrienti-bus tempore quo est rigor in subintrantibus friuolum est , quoniam talis frigiditas non tollit quominùs in partibus internis sit febrilis calor requisitus pro febre communi , vt latè 1.*capite* probauimus

robauimus dum febris quidditatem examinaimus; immò in partibus internis erit tunc inenſior calor, quia propter frigiditatem exterarum partium non fit debita tranſpiratio,& ſic t maior retroceſſus caloris ad interiora,ac proñdè vruntur magis. Si ergo rigor non eſt incompatibilis cùm febrili calore, ſtabit benè quòd etſi ſubintrantes febres incipiant cum rigore,nihilominùs ſint continuæ, quia in nullo empore durationis ipſarum ſenſibili,eſt verum licere quod æger non laborat febre.

CAPVT V.

Vtrùm calidæ ſubſtantiæ noſtri corporis poſſint cauſare febrem ſine putredine?

Plures ſunt ſubſtantiæ ex propria natura calidæ in noſtro corpore, videlicet ſpiritus, ſanguis, quartus humor, fuligines quæ ex noſtra nutritione continuò eleuantur,& per poroſitates inſenſibiliter tranſpirant, & tandem humor biliofus, de quibus omnibus procedit lis propoſita,ſpecialiter tamen de bile impermixta & ſeparata à conſortio reliquorum humorum, ſi forſan ipſius nimia copia generetur; an ſuis qualitatibus naturalibus abſque mutatione aut alteratione aliqua præternaturali,qualis eſt vſtio aut putredo,poſſit febrem cauſare,& hoc ipſum de reliquis ſubſtantiis calidis in dubium vertitur. De quibus omnibus ſuo ordine dicemus.

Et quidem de ſpiritibus certiſſimum eſt, non poſſe cauſare febrem ſine alteratione aliqua præternaturali ex dictis; ſi ſtemus opinioni affirmantium non eſſe calidiores corde: Etenim cùm cauſa febris cor ipſum debeat accendere,ſi ſpiritus ſunt minùs calidi, minimè poſſunt cor calefacere præternaturam, nec febrem cauſare, dummodò ex vi vſtionis aut putredinis ipſorum calor non intendatur. Verùm,etſi opinemur ſpiritus eſſe calidiores corde, nihilominùs certum etiam videtur, & commune inter omnes Medicos, neutiquam poſſe cauſare febrem quantumvis multiplicentur, dummodò præternaturalem alterationem non ſubeant. Ratio eſt, quoniam ſpirituum vitalium calor ità neceſſarius eſt viuenti, vt ſine illo nullam operationem perfectam elicere poteſt, & quò abundantiores ſunt ſpiritus,eò robuſtiores ſunt facultates,& totum viuens: è contra etiam per ſpirituum inopiam, aut reſolutionem facultates omnes collabuntur,& animi deliquio,aut ſyncope corripiuntur ægri.Rationi ergo conſentaneum eſt vt ſubſtantia ità neceſſaria pro vita, & pro bene operari, non habeat ab interno principio calorem ità excedentem, vt ex vi illius lædantur operationes cum manifeſto, & ſæpè irrefragabili vitæ periculo.

De ſanguine etiam quarto humore certò creditur: quòd neque qualitatiuè,neque quantitatiuè in ſuo ſtatu naturali conſideratо, febrem poſſit cauſare. De qualitate conſtat,cùm ſit minùs calidus,quàm ſpiritus,& humor benigniſſimus, & amiciſſimus noſtræ naturæ, adeò vt ab ipſa ſemper retineatur tanquam amabilis à quo vita fouetur,& ſpiritus regenerantur; non ergo ſuâ qualitate poterit accendere cor,nec febrem cauſare. Rursùs, neque quantitate ſuâ: nam in plethoricis, ſeu Athletis ità auctus eſt, vt vaſa omnia videatur diſrumpere,& nihilominùs non cauſat febrem, vſque dum valeat prohibere ventilationem, & tantam obſtructionem cauſare,vt præternaturaliter alteretur, & propterea ſcribit Hippocrates 1. *Aphor.* bonum habitum ſoluere expedit:nam ſi in extremo bonitatis ſit, valdè periculoſus eſt. Si ergo plenitudo nimia ſanguinis extremum terminum bonitatis attingit, minimè poterit ſuâ quantitate febrem cauſare, niſi alteretur præternaturam à fuliginibus detentis propter obſtructionem à nimia copia ſanguinis cauſatam;quæ ſi ità validè calefaciant ſanguinem, vt putredo fiat in ipſa, ex vi talis alterationis oritur ſynochalis cum putredine.Si verò ſolùm ebullitionem cauſent in ſanguine ex vi ſuæ alterationis, ratione cujus etſi præternaturaliter alteratur, tamen abſque corruptione ipſius ſanguinis; tunc quidem cauſabitur ſynochalis febris ſine putredine, quæ ad diariam reducitur,*vt diſputatione de febrium differentiis* latè, & ſpecialiter docuimus. Quomodocunque ergo ſanguis eſt cauſa febris vel proxima,vel remota, debet pati alterationem præternaturam, ratione cujus variatur temperies propria & naturalis quâ febrem minimè cauſare poteſt,nec accendere cor,propterea quòd calor ipſius naturalis remiſſus eſt ad productionem talis effectus.

De fuliginibus etiam,quæ continuò ex nutritione eleuantur, dubium mihi non eſt quin ex ſe poſſint cauſare & actu cauſent febrem, eo ipſo,quòd naturalis ipſarum,ſeu inſenſibilis per poroſitates tranſpiratio impediatur ab obſtructione viarum,aut cutis conſtipatione, aut quomodocumque id accidat, attentâ ſolâ naturali temperie fuliginum, & ſeclusâ qualibet aliâ in ipſis alteratione, (ſi poſſibilis ſit cauſa interna fuliginibus calidior.) Hanc concluſionem latè probauimus *diſput.1.de eſſentia febris*, dum vltimationem caloris ad febris eſſentiam requiſitam expoſuimus. Denuò tamen eandem Concluſionem fulcire non erit abs re: nam fuligines ſunt calidiores corde; ergo ſi nimis detineantur, aut multiplicentur, poſſunt ipſum accendere, & cauſare febrem. Antecedens ex eo probatur, quod Galenus docuit per reſpirationem & pulſum attrahi aërem pro refrigerio caloris violenti,adaucti à fuliginibus naturalibus; ergo ex eo eſt quia fuligines habent intenſiorem calorem quàm cor,qui ſi non attemperatur per aërem attractum mediâ reſpiratione & pulſu,ſine dubio accenderet cor,& febris inducere. tur, quidquid ſit de opinione aſſerentium febrem ab interno cordis principio oriri,quæ ſuprà impugnata eſt à nobis validiſſimis rationibus,ideóque in præſenti de corde inter ſubſtantias calidas noſtri corporis mentionem non fecimus: non ergo eſt deneganda actiuitas calori fuliginum ad inducendam febrem.

Vlteriùs etiam fulcitur aſſumptũ;nam agens valens inducere putredinem calore proprio & debito, eſt ſine dubio calidior paſſo in quo inducit putredinem, quæ à calore extraneo, & præternaturali fieri debet,iuxta Philoſophi doctrinam: Sed fuligines valent inducere putredinem in ſpiritibus, & in corde, necnon etiam in humoribus omnibus; ergo ſunt calidiores, proindéque valent cauſare febrem: Et quidem in noſtro corpore non aliundè excitatur febris, nec putredo, niſi per fuliginum detentionem,

ſiue

ſiue fiat propter plenitudinem, ſiue ab humorum craſſitie, ſiue ob cutis denſitatem: quæ omnia mediâ obſtructione, & prohibitâ tranſpiratione, & ventilatione febrem cauſant, quatenus fuligines detinentur, nec facilè tranſpirant. Nec aliter diaria febris ex cutis conſtipatione excitatur, niſi quatenus impedit fuliginum inſenſilem tranſpirationem per poroſitates, quæ cùm ſint adſtrictæ, impediunt liberam earum perſpirationem: quo fit, vt cùm ſint corpora calidiora inter calidas ſubſtantias noſtri corporis, putredinem inducunt in ſpiritibus mediâ alteratione à calore vehementi facta, & ſic accenditur diaria, vltimato calore in ſpiritibus, & interdùm putrida, eodem modo alteratis humoribus à fuliginibus; ſunt ergo ex ſe cauſæ immediatæ febris, ſeclusâ qualibet alteratione.

Iam ergo ad litem difficiliorem accedamus de humore bilioſo impermixto, an ſcilicet attentâ ſuâ temperie naturali calida & ſicca, ſeclusâ qualibet alteratione præternaturali, vſtione ſcilicet aut putredine, poſſit febrem cauſare, eo ipſo quòd à conſortio reliquorum humorum ſeparetur, & nimia ipſius copia in viuenti ſuperabundet.

Partem affirmantem tacitè, & timidè inſinuauit Primarius noſter Regiæ Perſonæ digniſſimus Proto-Medicus, in ſuis manuſcriptis iudicans forſan probabiliter defenſari poſſe. Neotericus tamen noſtræ Scholæ chariſſimus diſcipulus meus, intrepidè hanc partem defenſandam ſuſcepit, eámque fulcire intendit authoritate Galeni *lib.1. de vulgaribus morbis, commentario* 2. vbi ait: *Quòd febris tertiana potiùs fit ex bile multa quàm inflammata, febris verò ardens potiùs ex bile inflammata, quàm ex multa.* Vnde infert, quòd ſi febris tertiana excitatur ex bile multa, ſolùm eſt propter ipſius multiplicationem abſque alteratione aliqua præternaturali, ſolùm per ſuam naturalem temperiem. Certè quidem teſtimonium per verba citata relatum mihi fuit efficax argumentum, ſed cùm aliquantulum incredulus eſſem, illicò codicem meum Galeni reuolui *loco citato, text.*20. vbi Hippocratis litera ſic incipit. *Tertianæ verò febres numeroſiores erant ardentibus, grauioréſque, &c.* In cuius commentario vidi Galenum ſic fantem. *In commentariis de differentiis febrium & de iudiciis tum alia, tum hoc declarauimus propter flauæ bilis exuperantiam febres & ardentes, & tertianas oriri, atque hoc conuenire inter illas: locis verò in quibus ſuperfluus contrahitur humor, diſtare.* Ecce quomodò verba ſuprà relata minimè quadrant cum litera Galeni, immò potiùs ad nutum videntur eſſe adducta in authoramentum prædictæ aſſertionis, quandoquidem Galenus contrarium expreſsè docet, & tanquam vnicam cauſam mediatam febris ardentis, & tertianæ enumerat bilis exuperantiam, quæ neque ardentem febrem, neque tertianam poteſt cauſare, niſi ſubeat alterationem, ſeu putredinem à fuliginibus detentis per prohibitam ventilationem, cuius eſt cauſa ipſa bilis exuperantia. Quod totum ex mente Galeni conſtat *loco citato* paulò inferiùs, vbi ſic proſequitur. *Etenim ſi ardentes febres ſint, in venis abundant, præcipuè iecinoris, & ventris, tertianæ fiunt, cùm totius corporis carnes affluant bile flauâ, proindè ſpiraculis impeditis eorum, qui naturâ bilioſa ſunt, quanto bil[is] in carnoſo congeſtum genere ante expurgabatur, [i]n hoc ſtatu non purgatum tertianas generauit ardentibus frequentioribus.* Ex quibus verbis clarè conſtat cauſam immediatam efficientem febris tertianæ iuxta Galeni mentem eſſe fuligines, ſe[u] excrementa bilioſa detenta ex vi prohibitæ ventilationis, cuius eſt cauſa mediata, & remota, nimia bilis exuperantia. Quod clariùs in fine eiuſdem textus manifeſtauit Galenus ſic: *Ac hos ipſos magis etiam febres tertianæ tentauerunt, quod priſtini impediti effluxus erant bilioſorum excrementorum.* Tertiana ergo bilioſa excitatur more aliarum febrium putridarum, videlicet per abundantiam, ſeu exuperantiam bilis obſtruentis, & impedientis effluxum bilioſorum excrementorum à quibus alteratur bilis, & aduritur, & hac ratione excitatur febris: Igitur ex mente Galeni *locô citato* potiùs deducitur bilem non poſſe cauſare tertianam, neque ardentem febrem ſuâ temperie naturali niſi per ipſius exuperantiam prohibeatur debita ventilatio, ſeu tranſpiratio à qua putredo ſeu vſtio cauſatur, & perindè febris.

Rationibus deindè intendit ſuadere idem aſſumptum, quarum prima eſt: quia bilis ex propria natura continet calorem, excedentem calorem naturalem viuentis; ergo ex propria natura continet calorem febrilem. Antecedens probat, quia bilis ex propria natura continet calorem attemperatiuum frigiditatis humorum frigidorum, qui calor attemperatur à frigiditate humorum; ergo bilis ex propria natura continet calorem excedentem calorem naturalem viuentis. Probat conſequentiam, quia ſi non haberet calorem excedentem eo ipſo quòd attemperaretur ab humoribus frigidis, maneret improportionata reſpectu viuentis, frigida ſcilicet per reactionem humorum frigidorum, deducit etiam humores frigidos calidiores reddi quàm expediat pro natura.

Hæc tamen ratio futilis eſt, nihil enim probat, & in pluribus claudicat, quia etiam ſanguis continet calorem attemperatiuum frigiditatis humorum frigidorum, & ab ipſis per reactionem remittitur aliquis gradus caloris, & tamen non proindè cenſendum eſt, neque ſanguinem, neque ſpiritus eſſe calidiores quàm expediat pro natura viuentis, nec poſſe cauſare ex propria natura febrem, quantumuis à conſortio reliquorum humorum ſepararentur; ergo ne de bile id eſt prædicandum, quandoquidem ex nullo capite infertur eſſe calidiorem ſpiritibus, imò ſpiritus ſunt calidiores bile, & ipſo corde in ſententia probabiliori, & tamen nullus cordatæ mentis auſus eſt dicere ſpiritus poſſe cauſare febrem abſque vſtione, aut putredine, quantumuis multiplicentur, & poſſint calefacere cor; ergo nec de bile poteſt ſuſtineri.

Vlteriùs: licèt aliquis audaciter aſſereret bilē aliquantulum eſſe calidiorem corde, non indè ſequeretur poſſe cauſare febrē, ſicut neque de ſpiritibus id cōceditur; nam ſtatus naturalis latitudinem magnam continet, ac proindè non per quamlibet maiorem alterationem in calore cor redditur præter naturam, nec febricitat, ſed per vehementem. Similiter licèt calor bilis, & ſpirituum aliquantulum remittatur per actionem humorum frigidorum, non tamen ex eo viuens redditur præternaturam, nec ſpiritus, aut bilis pro-

pter

pter latitudinem quam habent prædictæ formæ; non enim ex vi actionis, & reactionis deperdunt qualitatem adeò ſenſibilem, vt conſtituantur humores, & virtutes in ſtatu præternaturali, & ſic non oportuit vt Natura à principio generationis concederet omnibus partibus,& humoribus qualitates excedentes naturalibus temperiebus, vt poſt actionem & reactionem remanerent in ſtatu naturali; ſufficit enim latitudo formarum vt viuens,& humores,etſi agant,& reagant, nihilominùs conſeruent naturalem temperiem, quia id quod depopulatur à quolibet ex vi reactionis non facit vitium ſenſibile; ergo nec bilis,nec ſpiritus, nec viuens, nec humores frigidi improportionantur ex attẽperatione alternatiua, & reciproca quã ad inuicem patiuntur,& ſic ob hanc rationẽ minimè debemus colligere bilẽ habere ex propria natura tantũ calorẽ vt poſſit cauſare febrẽ,quantumuis multiplicetur& ab aliis humoribus ſegregetur.

Alienum etiam à ratione videtur inferre humores frigidos reddi frigidiores, ſi bilis redditur minùs calida per ipſorum reactionem. Contrarium ego inferrem; nam ſi bilis eſt ità calida, vt poſſit cauſare febrem, ſi remittitur eius calor à frigidis humoribus, potiùs frigidi humores debent aliquantulum fieri calidi per actionem bilis quæ fortior reuerà debet eſſe, & victorioſa reſpectu humorum frigidorum.Claudicat ergo omni ex parte fundamẽtum noſtri Diſcipuli;nam alteratio inter humores naturales reciproca non euertit ipſos à ſua naturali temperie propter latitudinem ſuarum formarum, neque ipſum viuens propter ſanitatis latitudinem;non enim conſiſtit ſanitas in indiuiſibili, neque per quamlibet alterationem euertitur, ſed per vehementiſſimam, quam bilis ex propria natura facere non poteſt.

Probat ſecundò idem Aſſumptum ex eo quòd humor bilioſus eſt calidior ex propria natura quã ſanguis:ſed ſanguis habet calorem proportionatũ, & connaturalem reſpectu viuentis;ergo bilis quæ eſt calidior habet calorem præternaturalem reſpectu viuentis, & proindè poterit cauſare febrem.

Tertiò intendit idem ſuadere: nam ſi bilis non eſſet calida præternaturaliter reſpectu viuẽtis,maximè quia eſt humor naturalis genitus ab ipſo viuente propter nutritionem ipſius,ſed etiam humores frigidi,quales ſunt pituita,& melancholia ſunt naturales, & geniti propter viuentis nutritionem, & tamen ſunt frigidiores quàm expediat pro viuenti:Et ſimiliter nerui, & cartilagines ſunt formati, & geniti pro generatione naturali viuentis, & propter eius conſeruationem,& tamen ſunt frigidiores quàm expediat; ergo etſi bilis ſit genita propter nutritionem viuentis,poterit eſſe calidior ipſo viuenti,& proindè cauſare febrem.

Ex dictis etiam refellitur ſecundum argumentum:nam etiamſi ſpiritus ſint calidiores ſanguine, non ideò infertur calorem præternaturalem illos habere reſpectu viuentis;ergo etiamſi bilis ſit calidior ſanguine, non tamen ideò legitimè infertur eius calorem eſſe præternaturalem reſpectu viuentis:quòd totum ex latitudine ſanitatis euenit,vt in impugnatione primi argumenti dicebamus.

Neque tertium aliquid probat,nam falsò & pro libitu aſſumit quòd pituita, & melancholia ſunt frigidiores quàm pro viuenti expediat,& idem de neruis,cartilaginibus, & oſſibus currit: ſiquidem præter finem nutritionis ad quam non obeſt frigiditas naturalis, quia ornantur ſpiritibus, & quia calor naturalis, qui eſt efficiens nutritionis habet actiuitatem ſufficientem reſpectu ipſorum creati ſunt à Natura etiam propter peculiares fines ad quos conducit naturalis frigiditas, ſicut etiam creauit neruos,cartilagines,& oſſa frigida propter fines etiam peculiares, & naturales, & conſeruationem viuentis,propter ipſius firmitudinem, durationem, & motus diuerſos. Quapropter nulla ſubſtantia naturalis ex his quæ componunt viuẽs generata fuit à Natura cum temperie præternaturali reſpectu viuentis,ac proindè de bile idem cẽſendum eſt;nam mordacitas illa quâ pollet, naturalis eſt & neceſſaria ad naturales actiones excernendi excrementa alui & vrinæ,nihil enim ſuperfluum Natura creauit in naturali viuentes formatione;vnde infertur bilem,neque ad primas, nec quoad ſecundas qualitates eſſe præternaturalem reſpectu viuentis ſi conſideretur ſecundum ſuam temperiem naturalem & debitam pro naturali ſtatũ viuentis, ac proindè minimè poſſe cauſare febrem,quantumvis augeatur & ſeparetur à conſortio reliquorum humorum, dummodò ſit genita à viuenti in ſtatu naturali;ſi enim ea generetur prẹternaturam à diſpoſitione præternaturali iecoris, dubium non eſt, quin poſſit cauſare febrem, ſed hoc eſt omninò extra rem de qua eſt litigium.

Propterea mihi videtur dicendum, bilem ex ſe attentâ ſuâ temperie naturali, quantumvis multiplicetur intra limites ſanitatis viuentis, & ſeparetur à reliquis humoribus,non poſſe cauſare febrẽ. Hęc concluſio præterquam quòd impugnata manet ex impugnatione contrariæ opinionis, ſuadetur etiam amplius ex Gal.2.*de differentiis febrium*, *c.*1. vbi agens de illis quæ ex humorum putredine fiunt,ſic loquitur: *Hoc priùs de eis dicentes; haud ſufficere quod nonnulli opinãtur ad generationem febrium augeri, atque exſuperari bilioſum humorem, quem alij quidem pallidam, nonnulli verò flauã nominat bilem;ſic enim omnes icterici vehementiſſimis laborarent febribus, quibus talis bilis copia in toto corpore continetur,ſed non febricitant niſi alia quædam cauſa concurrat,de qua paulò poſt dicetur.* Ex quibus verbis facile eſt deducere legitimã conſequentiam;videlicet bilem attentã ſuâ naturali tẽperie minimè poſſe cauſare febrem,dummodò alia cauſa non concurrat quæ ſit putredo,aut vſtio, vt exponit Valleſius noſter *in commentario text.citat.*

Nec valet ſi reſpondeas, bilem in morbo regio nõ cauſare febrem,quia eſt diſſeminata, & diſperſa per totam cutem vbi alteratur & attemperatur ab aëre frigido ambiente, proindéque Galeni argumentum non conuincere. Nam contrà inſtatur ſolutio: quoniam in primis certum eſt Galenum expreſsè id teſtari cuius authoritas ſemper eſt magni momenti, etiamſi ratio ab ipſo adducta nihil probaret, dummodò non ſit alia ratio contrarium probans. Deindè quòd ſolutio non euertat omninò Galeni argumentum probatur. Siquidem in icteritia,ſeu morbo Regio non ſolùm diſſeminantur per cutem portiones bilis quas tangit aër ambiens, verùm etiam ſunt plurimæ in extremitatibus vaſorum capillariũ,quæ certè tamen non ſunt ſeparatæ ab aliis humoribus,& tamen non tangũtur ab aëre frigido: ergo ratione illarum poterat cauſari febris, quæ in ictero non fit:ergo ex eo eſt quia non habet bilis calorem ſufficientem ex ſua natura. Vlteriùs,quando excitatur diaria ex ebullitione ſanguinis cauſata ex fuliginũ detentione aut à ſpiritibus accenſis ingreditur aër per poroſitates mediâ dilatatione arteriarum, & per vias reſpirationis tangens ipſas ſubſtantias calidas valentes cauſare

causare febrem,& tamen non sufficit talis alteratio quominùs remittatur calor febrilis, quia interior est calor causæ febris;ergo licèt alteratur bilis ab aëre ambiente, si ipsa ex se absque putredine aut vstione valeret causare febrem, minimè per aëris alterationem impeditur.

Secundò validatur nostra Conclusio: quia spiritus sunt calidiores bile, nec oppositum ex vllo capite probari poteſt;aut demus gratis, quòd sint æquè calidi cum bile;tunc sic vrgeo.Spiritus quãtumvis multiplicentur, & separentur à consortio massæ sanguinariæ non possunt causare febrem, si secludamus ipsorum alterationes præternaturales, ergo nec bilis id poterit facere. Nec sileboin hac re solutionem quã adducit Primarius noster suprà citatus dignissimus Regius Proto-Medicus per sequẽtia verba:*Notabitis, quòd qui affirmauerit posse humorem biliosum febrem partialem efficere,non dicit idem de spiritibus,quãvis sint bile calidiores,quia ob tenuitatem,& quia nunquam idoneo tempore applicati manent,non possunt tam intensum calorem vt ad febrẽ requiritur producere*:Quæ solutio indigna tanti Authoris mihi videtur;nam quando spiritus concipiunt putredinem,aut vstionem, & febrem diariam actu causant,sine dubio sunt tenuiores,& faciliores ad motum ratione intensioris caloris, quem adquirunt ex vi alterationis præternaturalis,& tamen non obstat tenuitas maior,nec ipsorũ mobilitas vt causent febrẽ: ergo quando sunt in statu & temperie naturali si ipsorũ calor esset sufficiens ad febrem, minimè esset obstaculũ tenuitas ipsorum ad causandam febrẽ, nec defectus applicationis, vt ipse infrà fatetur.Si ergo spiritus ex se seclusâ præternaturali alteratione non possunt causare febrem,nec bilis id poterit facere, quantumvis separetur à reliquis humoribus.

Tandem vrgeo nostram conclusionem;quia in nulla parte poteſt esse bilis magis separata,& impermixta,nec magis cõgregata, quã in vesica fellis:sed in illa non causat febrẽ,vt per se patet;aliàs continuò & inceſſanter homo à principio in finẽ laboraret febre, cùm semper sit plena humore bilioso,cuius vapores possunt diffundi per totũ corpus,sicut à qualibet parte inflammata cõmunicari solent,quantumvis sit distans à corde, quando humor in ipsa incarceratus putrefit. Ergo si bilis ex se separata à reliquis humoribus posset causare febrem, id accideret in vesica fellis;quandoquidem in ipsa exsuperat,seu est in sufficienti quantitate sicut in quolibet mẽbro inflammato. Constat autẽ quòd si vesica fellea non inflammetur, aut in ipsa prohibeatur ventilatio debita ex nimia obstructione,nõ excitatur febris;ergo ex eo est quia bilis etsi impermixta sit & in sufficienti quantitate,indiget aliâ concausâ,vt causet febrem,vt aiebat Gal.quæ debet esse vstio,aut putredo, vt Vallesius cum Galeno expresſè tenet *loco superiùs allegato.*

Dices cum communi Chirurgorum caterua ex Gal.*lib.de differentiis morborum,c.*12.vbi in omni tumore præternaturam duplicem morbũ infestare partem fatetur, & morbum in compositione ratione adauctæ magnitudinis, & morbum intẽperiei ratione qualitatis humoris contenti in parte inflammata; si ergo pituita ità frigida est, sicut bilis calida,& illa causat morbũ frigidum,& morbum in compositione quando facit tumorẽ œdematosum;eodem iure bilis idem præſtabit, quando causat biliosum tumorem, attentâ solùm naturali temperie. Verba Galen. sunt hæc:*Duæ quidem huiusmodi ægritudines, etsi vlcere vacent,compositæ sunt,vna quidem ratione,quoniam omnes à superfluo humore, seu calido,seu frigido procreantur: à flaua quidẽ bile erysipelas,ab atra verò cancer,à sanguine autem inflammatio; à pituita tumor quidam laxus œdema Græcè dictus;alia verò,quoniam huiusmodi humores nunc dicti, etsi formam rei humescentis præse ferant,vim tamen habent,atra quidẽ bilis frigida & sicca,flaua verò calida,& sicca,pituita humida,& frigida,calidus autẽ & humidus est sãguis.*

Respondeo:In omni tumore præternaturam in quo pars attollitur in maiorem, & præternaturalẽ molem esse morbum in compositione,de quo etiã dubitatur quando bilis impermixta & tenuis influit in aliquam partem;sed hoc admisso quia non est huius loci, quoad alterum morbum distemperiei, non est omninò certum necessariò reperiri in omni tumore, dummodò per prohibitam ventilationem non alteretur præternaturam: nam Gal. forsan loquitur quando sunt in statu naturali de aliquali distemperie quam inducit in parte inflãmata vbi incarceratus est humor similis distemperiei, quæ in omni cacochymia inuenitur, quæ dispositio neutra,est,non autem morbosa,& ea in partibus morbo regio laborantibus reperitur, non verò morbosa,vt 2.*de differentiis febrium cap.*1. *cit.* probat Galen.Nisi ergo bilis præternaturaliter alteretur quando facit tumorem præternaturam,nõ causat febrem, nec partialem,sed solùm neutram quandam dispositionem:Et idem dicimus de reliquis humoribus, quando causant tumorem. Nec de sanguine quarto humore credendum est, quòd causet adhuc neutram dispositionem in parte inflammata,quandoquidẽ est humor adeò benignus vt nec in Athletis quantumvis auctus est,nec dispositionem neutram causat,& tamẽ idem de sanguine,ac de reliquis humoribus docet Gal. quando tumorem præternaturam causat; ergo non debet intelligi de humoribus iuxta naturalem temperiem consideratis,etsi id poteſt habere verum,de neutra dispositione est intelligendum,excepto tamen sanguine quarto humore, quidquid de ipso dicat Galenus;nam licèt calidus, & humidus sit, non tamen caliditate nec humiditate quæ nocеat,nec faciat neutram dispositionem qualem in cacochymia per exceſſum reliquorum humorum videmus.

CAPVT VI.

An detur febris ex putredine sanguinis, manente sanguine sub propria forma?

SAnguinem sicut & reliqua corpora mixta posse putrescere citra dubium est; tum ex Philosopho 4.*Methor.c.*1. vbi omnia præter ignem posse corrumpi expresſè teſtatur:Tum etiam ex Gal. 2.*de different. febrium,c.*9. vbi inquit;*Necesse enim est sanguinem interdum putrefieri.* Dubitamus ergo in præsenti, an detur peculiaris species febris ex putredine sanguinis, manente sanguine sub propria forma,siue talis febris sit continua,siue intermittens.

Partem negatiuam plures tuentur, & fundatur in Galeni doctrinâ 2. *lib. de Crisibus, cap.*12. vbi *ait, quæ enim ex sanguinis putredine fit febris, quodammodò biliosa est.*Vnde inferunt sanguinem sub propria forma non constituere peculiarem speciem febris,sed reduci ad biliosam. Deinde ex eodem Galeno *citato lib. c.*6.idem intendunt suadere:nam ibi Galenus docet tantùm esse tria genera

nera febrium ſimplicium, putridarum, nempè ex bile,pituita, & melancholia. Vnde inferunt non dari quartum genus febrium putridarum ex ſanguine ſub propria forma, ſic etiam idem Galen.2. *de differentiis febrium, cap.2.* idem inſinuare videtur per ſequentia verba. *Continuarum autem quæ ex flaua bile proueniunt duplex eſt ſpecies, altera earum quæ continuo feruore ſynochæ appellantur; quarum vniuerſum tempus vnâ conſumitur acceſſione,* &c. Ex quibus verbis deducitur ſynochales febres ſanguineas ad bilioſas reducere; ſic etiam Auicenna cenſuit de Galeno:nam *fen.1.lib.4. tr.2. c.44.* ſic ait: *Opinatus eſt Galenus, quod non ſit febris ſanguinis à putredine illius.*

Hanc ſententiam tuetur noſter Valleſius 5. *Controuerſiarum, c.19.* Vbi acerrimè conatur demonſtrare per putredinem partem tenuem ſanguinis permutari in bilem, & partem craſſam in melancholiam. Fatetur tamen dari febrem ex putredine ſanguinis in fieri,quin amittat formam ſanguinis, ſecùs putredo ſit facta;huiuſmodi autem mutationes ſic explicat; nàm longè aliud eſſe indicat ſanguinem putreſcere,ac putrem eſſe,primam mutationem vocat diſpoſitionem ad putredinem, ſecūdam verò vocat actionem illam ſeu corruptionem quæ peruertit modum ſubſtantiæ rei putridæ:hoc autem non poteſt ſtare, nec componi cum forma ſanguinis & aſſimilatur vino quando iam rotalem corruptiónem patitur quà conuerſum eſt in acetum:prima verò alteratio,quæ ſolùm eſt diſpoſitio ad putredinem compatitur cum forma ſanguinis, & per illam dicitur putreſcere aſſimilatúrque vino,quando aliqualem diſpoſitionem accipit conducentem pro corruptione & conuerſione in acetum, ex vi cuius non amittit formam, & tamen poteſt reduci ad naturalem ſtatum. Cæterùm, quòd ſanguis eo ipſo quòd putridus iam eſt debeat degenerare in alterum humorem alterius ſpeciei,deducit ex propria natura ipſius ſanguinis; nam in mediocritate reliquorum humorum cōnſtitutus eſt, & ſic non poteſt eſſe multiplex ſicut reliqui ſucci qui in extremis conſiſtunt,ſed eo ipſo quòd eius eſſentia in moderatione conſiſtat, vna debet eſſe & non multiplex;& cùm per putrediné peruertatur eius modus ſubſtantiæ naturalis, illicò degenerat in alium ſuccum alterius generis. Proindéque non poterit dari febris ex putredine ſanguinis, neque continua, neque intermittens manente ſanguine ſub propria forma.

Hæc tamen doctrina Valleſij illud continet difficillimum, quòd aſſerat dari febrem ex putredine ſanguinis ratione illius primæ alterationis quæ eſt diſpoſitio ad putredinem (vt quando calefit ſolùm præternaturam)quod eſt propriè putreſcere,vt ipſe fatetur *loco allegato*:Si ergo ex vi illius alterationis,aut calefactionis præternaturam non putreſit propriè ſanguis;ergo ex vi illius non poterit cauſare febrē,quia calor ille non eſt vltimatus in ipſo ſanguine,vſque dum putridus verè iam ſit;ergo ex vi illius ſimplicis alterationis non poterit dari febris à ſanguine,vt falsò tenet Valleſius.Confirmatur:nam ſi quilibet alius humor à ſanguine reciperet alterationem aliquam ſimplicem conducentem ſolùm ad putredinem, exempli gratiâ intenſiorem calorem, quin vera putredo eſſet inducta, minimè excitaretur febris ex vi talis alterationis, nec putrida,nec diaria, quia talis calor licèt eſſet immoderatus, non tamen eſſet vltimatus & independens in aliquo ex tribus humoribus vſque dum per veram putredinem peruertatur modus ſubſtantiæ rei putreſcentis,& calor ille præternaturalis ità ſit permanens,& vltimatus ex vi putredinis, vt res putrida non poſſit iterùm reduci ad ſuam naturalem temperiem;ergo idē de ſanguine quarto humore philoſophandum eſt: ac proindè dum inquirimus, an ex putredine ſanguinis poſſit dari febris ſub propria forma ſanguinis,non de diſpoſitione ad putredinem, ſed de vera putredine procedere debet diſputatio; vanè ergo & extra rem finxit Valleſius duplicē illum modum putredinis.

Doctor Maroja *lib.4. de febriū curatione,fol.111.* aliter explicat rem putreſcere,& putrem eſſe;nam ſuprà id quod docet Valleſius eſt rem putreſcere tunc quando non ſolùm ſecundum primas qualitates,ſed etiam ſecundum modum ſubſtantiæ diſponitur ad corruptionem à calore extraneo;quando verò aliquid corrumpitur & mutat formā;tunc quidem putre & corruptum per putredinem dicitur.Exiſtimat enim iſtē Doctor quòd putredo non eſt forma ſubſtantialis, ſed accidentalis quæ producitur in tempore cum reſiſtentia cōtrariæ qualitatis, & vt via ad corruptionem formæ ſubſtantialis,quâ ratione Gal.11.*Methodi c.8.*ait: *Putredo eſt quidem mutatio totius putreſcentis ſubſtantiæ ad corruptelam à calore extraneo.* Vnde infert quòd corpora quæ putreſcunt durante putredine ſuam retinent formā,nec dici corrupta, ideóque ad priſtinum ſtatum reduci poſſunt, vt patet in vino dū aceſcit,& in humoribus dum putreſcunt, qui per coctionē emendātur, nam coctio facit ceſſare putredinem manente,eadem ſubſtantiâ. Hinc facilè infert dari febrem ex putredine ſanguinis manēte ipsâ formâ ſanguinis;nam putredo non eſt corruptio formæ rei putreſcentis,ſed via & mutatio accidentalis ad corruptionem terminata.Vnde benè ſtat quòd ſanguis putreſiat,& quòd ſecundū modū ſubſtantię alteretur per putrediné quin corrūpatur corruptio ſiquidē eſt vltimus terminus putredinis.

Hic philoſophandi modus omninò euertit cōtrouerſiā:nam difficultas eſt, an ſicut per putredinem corrumpitur naturalis forma reliquorū humorum à ſanguine, & excitantur febres putridæ, quę dicuntur bilioſæ,pituitoſæ,aut melancholicæ; ità etiā poterit ſtare putredo in ſanguine eo modo quo in reliquis humoribus quando cauſant febrē putridam perſeuerante formâ ſanguinis, ſaltem præternaturali,ſicut perſeuerat forma bilis, ſaltem præternaturalis, dum putridam febrem cauſat.

Neque quòd adducit de diſtinctione inter putredinem & corruptionem rei putreſcentis ſoluit difficultatem:nam eo ipſo quòd in ſanguine peruertitur modus ſubſtantiæ, & ſeparātur partes humidæ & ſiccæ à calore extraneo, intelligitur putredo in facto, & interitus caloris natiui, & hæc dicitur corruptio ab omnibus Medicis, provt diſtinguitur ab alteratione illa ſimplici, ſeu qualitiua,quæ ſolùm eſt diſpoſitio ad putrediné,vt quando ſanguis calefit nimis,& tunc poteſt verè reduci ad ſtatum naturalem.At verò humores putridi qui fuerunt alterati à calore extraneo,ità vt modi ſubſtantiæ ipſorum naturales peruertantur,nunquam poſſunt reduci ad ſtatum naturalem; nam etſi à Natura corrigantur, & coquantur, ſolùm in formam ſedimenti aut puris vertuntur, minimè verò reducuntur ad naturalem formam quam habebant ante putredinem; etſi enim coctio eſt actio faciens ceſſare putredinem manente eadem ſubſtantiâ,non tamen reducta ad natulalē ſtatum; Neque acetum poteſt reduci ad vini naturam, eo ipſo quòd eſt acetū,ſed dum aceſcere incipit per leuem

leuem alterationem, ità vt leui momento ad acetum vergat vinum, vt notat Galenus 2. *Aphorismorum, textu* 17. *citato*, *in commentario*, & hoc ipsum de sanguine testatur,hæc sunt verba: *Nam si ipsius magna facta est corruptio, non iam ad sui naturam redire potest; parum verò si à se ipso degenerauerit vacuato superuacaneo qui restat, suam recuperare potest naturam, atque talem sanguinis affectionem non corruptelam, sed plenitudinem vocant Medici.* Ex quibus verbis deduco contra Marojam,quòd alteratio illa quam recipit sanguis dum putrefit, ex vi cuius peruertitur substantiæ modus non est ità leuis, vt possit vocari plenitudo; ac proindè dum sanguis minimè potest recuperare suam naturam, quam anteà habebat, sicut nec bilis,aut alius humor dum hoc modo putrescit, nisi verbum putrescere intelligatur modo à Vallesio suprà explicato ratione alterationis simplicis quæ sit via ad putredinem.

Denique vrgeo eiusdem Doctoris sententiam; nam si corruptio est terminus putredinis, debet necessariò dari eo ipso quòd datur putredo, seu actio illa quâ sanguis dicitur putrescere, cuius est terminus ipsa corruptio in sua opinione, quippè actio sine termino est impossibilis; ergo chimærica est illa expositio, & distinctio inter putrescere, & putrem esse sanguinem modo ab ipso explicato.

In re ità litigiosa probabile mihi videtur posse dari febrem ex putredine sanguinis, manente sanguine sub propria forma, & posse esse continuam & intermittentem. Hanc conclusionem de febre sanguinis absolutè insinuauit Auicenna *lib.* 4. *fen* 1. *tract.*2. *cap.*44. Eam tamen rationibus suadere intendo: nam ex eò quòd bilis, pituita, melancholia putrescant, non constituunt febres nec continuas,nec intermittentes diuersæ naturæ, nec degenerantes in alium succum,sed semper ex bilis putredine oritur febris quæ biliosa dicitur, & sic de aliis; ergo similiter febris quæ ex putredine sanguinis oritur,sanguinea debet dici, quin degeneret necessariò in febrem alterius generis.

Nec valet si respondeas cum Vallesio *loco suprà citato*, non valere argumentum adductum à paritate:nam cùm sanguis sit in mediocritate constitutus,si semel recedat à mediocritate,necessariò accedere debet ad extrema: cùm autem medium siue moderatum in rebus sit vnum, immoderata verò, seu extrema sint plura,indè accidit quòd si putrescat sanguis, degenerat in alium succum, & causet febrem, alterius generis, secùs reliqui humores. Contrà enim instatur;nam gratis assumitur, quòd sanguis sit constitutus in mediocritate; sicut sanitas, quæ per quamlibet variationem earum rerum quæ ipsam constituunt variatur, & sicut liberalitas quæ à Theologis dicitur virtus media: licèt enim sanguis non sit ità calidus sicut bilis,neque ità humidus sicut pituita, nihilominùs status eius naturalis non consistit in mediocritate, sed in conseruatione temperiei debitæ quâ forma conseruatur; hæc autem latitudinem habet sicut formæ reliquorum humorum; non enim consistit in indiuisibili, quapropter poterit conseruari, licèt in statu violento & præternaturam ex vi putredinis sicut formæ reliquorum humorum, præcipuè in opinione nostra de calore in facto, in qua diximus non esse necessarium ex vi putredinis, aut actionis, quòd ea quæ putrescunt amittant propriam formam: poterit ergo sanguis putrefieri, & accendere febrem sanguineam, quin ex vi putredinis degeneret in alium succum. Neque hoc omninò alienum à mente Galeni est iudicandum (licèt in hac re varius sit) quandoquidem 9. *Method. cap.*4. absolutè febrem ex putredine sanguinis concedit, quin ipsam appellet biliosam.

Validatur vlteriùs nostra conclusio. Nam Galenus *lib. de Tumoribus præternaturam*, & 13. *Methodi vsque ad caput* 15. quatuor genera tumorum præternaturam adducit à quatuor humoribus orta, inter quæ enumerat phlegmonem, cuius causa est sanguis quartus humor ab aliis humoribus separatus,& à Natura expulsus & vasis maioribus vsque ad minima & capillaria, indéque ad porositates,vbi partem eleuat in maiorem, & præternaturalem molem, & ibi incarceratus, & ventilatione debitâ priuatus putredinem sæpenumerò contrahit,& febrem causat.Quod totum in pleura interdum accidere testatur Galenus 2. *lib. de Crisibus*, *cap.*10. vbi ait: *Rubro existente sputo ex multitudine sanguinis oritur pleuritis.* Idem de phrenitide docet 6. *Aphorismorum,commentar.*53. super illa verba: *Desipientiæ,quæ cum risu fiunt,securiores*, &c. vbi fatetur cerebri inflammationem & phrenitidem ex sanguine putrefacto in tunicis cerebri à quo fiunt benigniores desipientiæ, hoc est,cum risu. Ex quibus non leue argumentum confici potest pro validatione nostræ assertionis: nam si datur vera inflammatio ex putredine sanguinis, & constituit diuersum genus humoris ab aliis tribus,qui ex aliis tribus humoribus generantur, cui peculiare nomen indidit, quin degeneret in alium succum, nec reducatur ad tumorem biliosum: Ergo sic similiter poterit etiam sanguis propter ipsius nimiam copiam putrefieri intra vasa & facere febrem, & propter eandem rationem poterit extra vasa detrudi per interualla sicut reliqui humores, & putrescere in foco sicut in parte inflammata prohibitâ ventilatione,& tunc sine dubio causabit intermittentem febrem ex putredine sanguinis, seruatâ ipsius formâ, sicut etiam causat tumorem præternaturam qui dicitur phlegmon, putrescente sanguine, & causante febrem, quin ex vi putredinis dicatur tumor biliosus,nec pituitosus,nec melancholicus, sed à sanguine causatus; poterit ergo fieri febris continua & intermittens ex putredine sanguinis, seruatâ sanguinis formâ, quæ compossibilis est cum putredine, licèt interdum quando vehementer,aut admodum putrefit, pars ipsius tenuis permutetur in bilem, & crassa in melancholiam, vt aiebat Galenus 2. *de differentiis febrium*, quod minimè euertit nostram conclusionem, cùm putredo habeat magnam latitudinem, & non per quemlibet debeat corrumpi forma sanguinis & permutari in alium humorem.

Cæterùm, quòd sanguis, etsi laudabilis humor sit, & benignus possit suâ quantitate, aut nimiâ copiâ irritare ad expulsionem, aut forsan alteratus aliqua qualitate præternaturam extra dubium est, & id suadet ratio à simili de reliquis humoribus cùm causant febres accessionales, seu intermittentes. Præterquam quòd si inflammationem causat,aut phlegmonem, ideò est, quia adest pars mittens ac mandans,à qua expellitur,& pars recipiens in qua firmatur; ergo eodem iure poterit facere putridam febrem intermittentem, quæ aut habeat repetitiones quintanas, aut septimanas, aut sextanas, aut forsan quaslibet,vt inferiùs constabit dum causas circuituum examinabimus, quas

quas insinuauit Hippoctates 1. *Epidem.* vbi se-ptimanos, & nonos circuitus assignauit, post hæc autem ait: *Accidit autem fieri, & in omni febre & in omni morbo*; ergo in febre sanguinis concedit repetitiones intermittentes.

Tandem corroboratur assertio nostra: nam si ob aliquam rationem non datur febris putrida sanguine manente sub propria forma, maximè, quia ex vi putredinis pars tenuis sanguinis transit in bilem, & crassa in melancholiam:sed ex vi putredinis,licèt interdum accidat si sit vehemens(vt suprà insinuauimus)non tamen semper, cùm in inflammationibus suppuratis conuertatur in pus, & dum intra venas putrescit vertitur in substantiam puri similem;ergo ex vi putredinis necessariò non degenerat sanguis in alium succum.

Solùm restat soluere argumenta quæ contrà nos ex Galeni mente confingunt Authores. Ad primum dicimus non dixisse Galenum febrem ex putredine sanguinis esse biliosam, sed quodammodò biliosam, vbi similitudinem significauit,non quia reuerà fit biliosa per transmutationem sanguinis in bilem;nam si hoc ità esset, diceret similiter esse melancholicam, cùm pars crassa permutetur in melancholiam: licèt ergo hoc possit fieri,non tamen semper ex vi cuiuslibet putredinis,vt suprà ostensum est. Neque ex eo quòd Galenus 2.*de Crisibus c.*6.solùm triplex genus febrium putridarum simplicium enumerâsset,& non quartum sanguini correspondens, deducitur impossibilitas febris putridæ ex sanguine:siquidem forsan eam omisit,quia non ità frequenter accidit sanguinem putrescere impermixtum,& extra vasa. At 2.*de different febriũ*, c.2. concessit febrem continentem ex bile, non quia non possit putrefieri sanguis, sed quia loquebatur de febre continente ex putredine totius massæ sanguinariæ,in qua forsan vigebat & superabundabat magis bilis. Et cùm certum sit Galenum in hac re varium fuisse, ipsius testimonia non vrgent valde contra nos, præcipuè cùm ex dictis soluta maneant.

CAPVT VII.

De causa repetitionis febrium per circuitus.

INter febres putridas sunt plurimæ quæ habent repetitiones seu accessiones, & periodicæ nominantur communiter à Medicis. Sic tertiana intermittens,quotidiana & quartana dicitur: Est ergo repetentia eiusdem febris nouus reditus,non quidem ideò quia eadem febris numero redeat,sed quia altera eiusdem naturæ seu speciei excitetur,est enim impossibile quòd eadem numero febris iterùm possit redire, cùm illa omninò euanescat,& solùm cineritiũ ipsius causæ in corpore remaneat. Dicitur ergo repetentia nouus reditus febris eiusdem naturæ cum antecedenti:etenim si prima acceffio fuisset tertianæ,& secunda quotidianæ,aut quartanæ,minimè diceretur reditus,sed potiùs febris diuersæ noua inuasio.Vt ergo febris dicatur periodica,aut repetés,debet esse reditus febris eiusdem naturæ cum antecedenti. In præsenti ergo inquirimus causam repetitionis, seu reditûs eiusdem febris,siue sit tertiana,siue quotidiana,siue quartana.

Galenus 2.*lib.de different.febrium,c.*11.causam cuiuslibet repetitionis reducit aut ad calorem præternaturalem cuiuslibet membri, ratione cuius trahit ad se,aut excitat fluxionem,aut dolorem:quâ ratione videmus quòd si pars aliqua nimis calefiat,illicò turgida seu plena sanguinis persentitur.Clariùs tamen cernitur si nimio dolore crucietur,nam sæpè inflammatur humoribus conuocatis ad partem dolentem, & interdum adeò nimia est humorum copia quæ fluit, vt pars inflammata soleat sphacelari, calido innato ipsius extincto, & non potente gubernare tantam humoris copiam. Solet etiam concitari fluxio in aliquam partem propter mittentis robur, & recipientis imbecillitatem,pars enim mittit irritata à nimia humoris quantitate,aut excrementorum praua qualitate.Quòd si aliqua pars sit languida,aut debilis adeò vt quæ ad illam expelluntur excrementa,non possit ea in aliam partem transmittere:quare necesse est vt ibi firmẽtur donec resoluantur,aut arte euacuentur.Cæterùm,si omnes partes sint robustæ, & viæ sint liberæ,aut expeditæ,per quas excrementa reiicere Natura solet,tunc quidem extra corpus propulsantur, & in nulla parte firmatur fluxio. Simili ergo modo febrium reditus, seu reiteratio pendet ex eo, quòd post primam accessionem remaneat in aliqua parte corporis simile principium pro noua febre eiusdem naturæ;illud autem erit aut incendium alicuius mẽbri, aut dolor, aut debilitas, ratione cuius congregatur humor in illa parte sicut in parte quæ inflammatur,ibique prohibitâ ventilatione putrescit humor aut excrementum,& in fuligines conuersum disseminatur per vniuersum corpus & febrem nouam, eiusdem tamen naturæ cum præcedenti causat. Pars autem crassa seu cineritium illius humoris qui iam putruit relinquitur in foco putredinis,seu in illa parte,quæ aut nimis est calida, aut dolet,aut debilis est,ratione cuius ibi relinquitur fomes, seu reliquia ad nouam humoris accensionem, seu repetentiam nouam:nam licèt cineritium illud minimè possit denuò accendi,vt patet in cinere ex materia ignis remanente,tamen ibi remanet calor præternaturalis aut debilitas, ratione cuius possunt humores præternaturales reddi, aut recipi excrementa expulsa ab aliis membris quæ ibi in foco detenta causant nouam aut maiorem obstructionem, ratione cuius putredo & noua febris excitatur eiusdem naturæ cum antecedenti,& sic periodicæ fiunt febres.

Hanc eandem doctrinam adducit Auicenna *loco suprà citato* per hæc verba:*Et quando non remanet in humore adusto per putredinem caliditas, destruitur febris vsquequo aggregetur vice alia ad focum putredinis,& iam remanserunt in eo reliquiæ caliditatis ex prima putredine,quamuis non remaneat materia,&c.* Ex quibus constat febrem, seu primam accessionem deficere,quia humore iam adusto, aut putrefacto non remanet caliditas quæ febrem faciat;nam pars humoris,quæ versa est in fuligines resoluitur, & solùm remanet cineritium, quod quantumuis calefiat non potest iterum accendi;remanet tamen ex illo cineritio fomes seu reliquia caliditatis præternaturam, ratione cuius noua materia accenditur, & excitatur febris similis, & hac ratione re-

ditus feu circuitus febrium planè intelliguntur.

Si autem ante primam acceffionem fuppona-tur multa materia antecedens,fiue nimia excre-mentorum copia , aut infigne vitium in aliqua parte multam materiam inficiēs,moleftatur fa-cultas expultrix,continuè & affiduè ad focū pu-tredinis pellit materiam,& hac ratione cōtinua fit febris, & acceffiones longiffimæ & grauiffi-mæ moleftantes, adeò vt propter hanc rationē febres moueantur per partes, eò quòd tanta eft materiæ copia,& tam prolixa quælibet acceffio, vt integrum diem confumat in principio & au-gmento,& fummus vigor feruetur vfque ad fe-cundum diem,qui eft deterior pars acceffionis, & fic de reliquis periodis feruantibus eundem tenorem, & fummum vigorē in diebus paribus, de quibus Galenus 3.*lib.de Crifibus,c.*8.mentio-nem facit per illa verba:*Inuadunt quidam morbi fecūdum diem primo grauiorem habentes* Cæterū, fi tota materia acceffionum non fupponatur di-fpofita ante initium morbi, fine dubio dabitur pars aliqua malè affecta quæ paulatim materiā morbi generat, & eo paffu quo in ea accumula-tur fufficiens copia ad irritationem acceffiones accidunt,& hac ratione diuturnæ,& pertinaces fiunt febres quæ difficilè eradicantur, & neque per fanguinis miffionem,neque per expurgatio-nem euanefcunt,donec affectam particulam ag-nofcamus, & ipfius vitium feu intemperiem omninò emendemus.

Propter facultatis etiam retentricis languo-rem,& nimiam effæminationem,etiam fi nullum præfupponatur vitium in humoribus, folet fa-cultas expultrix irritari ad expulfionem, ficque fluxiones,& febres valde periculofæ oriuntur in quibus auxilia communia, quæ in aliis febribus funt vtiliffima, in hac peculiari caufa valde no-cent,cùm totam vitium in debilitate retentricis refundatur. Quapropter febres ab hac occafio-ne ortæ folent habere infignes remiffiones, & poft longum temporis interuallum, nunquā ta-men pulfus conftat, quia languor retentricis eft vniuerfalis, & in hoc euentu febres funt lentæ, & habent diuturnam alui fluxionem coniunctā ferè immedicabilem. De hac occafione febrici-tandi loquitur Galenus 2.*lib.de different.febrium, cap.vltimo* per fequentia verba.*Eodem modo fi ex aliqua quauis caufa membri vis adeò debilitatur, vt qui adiacet fanguis illi potiùs fit onus quàm ali-mētum,illud eueniet vt corrumpatur,aut fi calidior fit,facilè putrefiat.* Vnde fit,quòd alimentum na-turale fit onus quando facultas retentrix debilis eft , quapropter irritat expultricem quafi effet alienum,& vt tale moleftat & grauat,& hac ra-tione fluxiones excitantur propter retentricis facultatis debilitatem.

Facilè igitur ex Antiquorum doctrina caufa repetitionis febrium agnofcitur;nam fi pars ali-qua propter peculiare vitium, aut intemperiem excrementa generet, quando certa, & fufficiens quantitas accumulatur,ad irritationem faculta-tis expultricis tunc pellitur ad focum,& accef-fionem facit,perfeuerāte verò vitio, aut intem-perie in parte mittente noua portio accumula-tur tempore intermiffionis,vfque dum fit fuffi-ciens,& denuò irritet ad nouam acceffionem & reiterationem febris eiufdem naturæ,& hæc re-petitio durat,vfq; dum vitium auferatur à parte in qua accumulatur,humórque qui habet ratio-nem caufæ antecedentis.Simili etiam ratione fi pars aliqua obftructa fit,alimentum quod attra-hit,aut ad illam mittitur non adhæret intimè fi-cut requiritur pro nutritione,&fic ibi paulatim detinetur & accumulatur,vfque dum pars one-rata illud reiicit;& fi propter defectum ventila-tionis præternaturalis reddatur illa materia,du-plici de caufa expultrix facultas eam propulfat, & propter quantitatem grauantem, & propter prauam qualitatem errantem:imò in cafu dicto etfi non effet alimentum quod accumularetur, repeteret febris,quia in parte obftructa remanet difpofitio putrefaciens humorem antecedētem, quia alteratio ferpens per nouam partem hu-moris iam geniti, nouam quantitatem humoris irritantē fufcitat,& fic noua acceffio caufabitur independenter ab accumulatione alimenti;quia nūquam viuens poteft fine fanguine confiftere.

De repetitionibus febriū,aut fluxionibus quæ per interualla caufantur propter intemperiem calidam,aut dolorem alicuius membri dubitant plures : nam cùm intemperies calida, aut dolor continuò affligant,& fine intermiffione,videtur febrem ortam ex tali caufa,aut fluxionem mini-mè intermittere aut declinare;neque videtur af-fignabile tempus in quo fluat de nouo aliquid ad focum pro noua acceffione,cùm pars femper doleat & intemperata fit. Si refpondeas:ratione doloris, aut caloris præternaturā partem attra-here humorem, & eo ipfo quòd grauetur mit-tere in aliam moleftātem materiam, inftari po-teft folutio;quia ex doctrina Galeni ille dicitur focus putredinis qui propter incēdium,aut do-lorem excrementa trahit ad fe ; fed in tali cafu potiùs pars dolens effet mittens,aut effet con-cedendus alius focus in quo expulfa excremēta putredinem concipiant , quod inauditum huc-vfque eft.Nam pars inflammata propter dolorē, aut calorem præternaturam,nunquam mittit in aliam partem humorem caufantem inflamma-tionem feu fluxionem. Quare, propofitæ diffi-cultati dicendum eft , quòd humor attractus in membro dolenti aut incenfo non poteft facere acceffionem nifi priùs putredinem cōcipiat,hoc autem pendet ex difpofitione,quæ non adeft fē-per & continuò,fed certo,& determinato tem-pore,& tunc acceffio excitatur, conuerfo putri-do humore in fuligines per totum corpus diffe-minatas, quibus refolutis ceffat acceffio, vfque dum eft difpofitio, vt portio noua materiæ pu-trefiat pro noua acceffione.Quo clarè intelligi-tur illud tempus effe intermiffionis, quo nō eft difpofitio ad putredinem in materiā feu humo-re,qui trahitur propter dolorem,aut incendium partis.Quod totum fundamentum non leue ha-bet apud Galenum 2.*lib.de different.febrium.cap. vltimo ad finem* , cuius verba prolixitatem fu-giens in præfentiarum non adduco.

Nec in re ità neceffaria prætermittere decre-ui opinionem aliquorum afferentium nouam aliam effe caufam repetitionis febrium;nempè difpofitionem ad putredinem,feu alterationem relictam in humore eiufdem naturæ cum illo, qui caufat febrem ex vi acceffionis anteceden-tis, ratione cuius quando eft in fummo vigore alteratur humor , qui habet vim caufæ antece-dentis,&difponitur ad putredinem à calore illo præternaturali pro noua acceffione. Cæterùm, licèt calor febrilis acceffionem cōducat aliquā-tulum ad alterationem caufæ antecedētis;nihi-lominùs non effe caufam repetitionis verifimi-liùs eft;nam quādo prima acceffio excitatur abf-que vlla caufa procatarctica , ideò eft quia fuit

difpofitio

diſpoſitio in parte ſeu foco, vt inciperet prima acceſſio;ſed ſi perſeueret eadem diſpoſitio, impertinens eſt calor primæ acceſſionis & ſubſequẽtium ad repetitionem;ergo.Minor probatur: nam ideò incepit quia fuit diſpoſitio pro putredine in parte habente rationem foci ; ergo ſi perſeuerat eadem diſpoſitio,poterit repetere febris:ſed independenter à calore febrili in sũmo vigore acceſſionũ perſeuerare poteſt , ſicut primò producta fuit:ergo independenter à diſpoſitione derelicta ex vi acceſſionis datur repetitio, eò quòd datur agens quod in materia antecedenti tempore intermiſſionis diſponat ipſam ad putredinem pro ſecunda & ſequentibus acceſſionibus,eo modo quo ſuprà eſt explicatum,etſi verum ſit quòd aliquo modo conducat calor acceſſionum vt antecedens materia diſponatur ad putredinem.

CAPVT VIII.

Vtrùm acceſſiones fieri poſſint ſine motu humoris à parte in partem?

EX modo repetitionis acceſſionum,& cauſis *præced. cap.* examinatis, conſtat eſſe partem mittentem ſeu mandantẽ à qua mouetur & mittitur humor, ſeu excrementum,& partem recipientem quæ dicitur focus putredinis,vbi ſcilicet ſtabulantur, & putreſiunt humores qui acceſſionem cauſant. Dubitatur ergo in præſenti an poſſit fieri repetitio quotidianæ,tertianæ,aut quartanæ febris ſine motione humoris de parte in partem , eò ſolùm quòd in vna congregetur quæ habeat rationem foci, abſque alterius partis mittentis peculiari,& ſubitâ commotione,& peculiariter habet locum controuerſia circa motum naturalem quo trahitur alimentum pro nutritione partium in quibus per cõgeſtionem poterit accumulari alimẽtum;an ſcilicet motio illa ſola naturalis quâ trahitur alimentum pro nutritione partium ſit ſufficiens, vt acceſſiones repetere poſſint per determinatum tempus, cõgregato aut congeſto ſanguine,aut humore alio qui trahitur pro alimento partium non potentium ipſum gubernare , neque conuertere in propriam ſubſtantiam.Hoc opus,hic labor.

Affirmatiuam partem tuetur Galenus 2.*lib.de different.febrium,cap.vlt.* vbi ſimilem cauſam repetitionis febrium per acceſſiones,ſeu periodos adducit,ac generationis tumorum præternaturam : ſed tumores præternaturam fieri poſſunt per congeſtionẽm:ergo acceſſionesfebriũ etiam poſſunt fieri per congeſtionem humoris attracti pro nutritione à quolibet mẽbro in quo poteſt fieri,& cauſare acceſſionem & repetitionem,factâ nouâ congeſtione abſq; motione ſeu tranſmiſſione alterius partis quæ id faciat per ſubitam motionem,modo quo *præced.cap.* explicuimus:non ergo ad repetitionem acceſſionum erit neceſſaria motio à parte in partem.

Ratione etiam ſuadetur:quia ideò humor expulſus ſeu tranſmiſſus à parte in partem acceſſiones facit & circuitus determinatos;quia materia mouetur ad focum per tempora determinata,vbi prohibitâ ventilatione putreſit,&in fuligines conuerſa , & per totum corpus diſſeminata febrilem cauſat acceſſionem:ſed totũ hoc accidere poteſt ſolâ attractione naturali factâ ſanguinis ſeu alimenti pro nutritione ad aliquã partẽ debilẽ,quæ habeat rationẽ foci : ergo ſine peculiari cõmotione humoris de parte in partem fieri poteſt repetitio ſeu reiteratio febris. Minor in qua eſt difficultas probatur ſic : nam aggregato humore in parte debili pro nutritione, ibi poteſt putreſieri ratione prohibitæ ventilationis non potente parte ipsâ facere cõmutationem in propriam ſubſtãtiam,& aggregato ſeu accumulato improportionato alimento ; in quo euentu non dubiè excitabitur febris;ſed vlteriùs poterit accumulari alimentum continuâ factâ tractione pro nutritione , quod determinato tempore putreſiat ob eandem rationem; ergo tunc reiterabitur febris,&cauſabitur noua acceſſio æquè ac ſi à parte mittente eſſet expulſus humor in focum putredinis præcisè per cõgeſtionem ; non ergo erit neceſſaria ad repetitionem febris motio humoris à parte in partẽ.

Validatur vlteriùs idem aſſumptum à ſimili: nam dolor colicus habet exacerbationes & repetitiones determinatas abſque fluxione noua genitus intra inteſtinum colon flatibus diſtendentibus,&continuum diſſoluẽtibus ex alimẽto attracto pro nutritione. Similiter epilepſia per propriam cerebri paſſionem habet repetitiones & acceſſiones,& intra locum affectum cauſa repetitionis creatur, quin ſit pars mittens diuerſa propulſans humorem in cerebrum,alioquin omnis epilepſia ſemper eſſet per cõſenſum,& nulla fiet per propriam cerebri paſſionem,quod inauditum eſt.Confirmant etiam eandem doctrinam repetitio ſeu circuitus febrium in declinatione inflammationum,in qua non datur noua fluxio, ſed ex materia congeſta in loco inflammato,& putrefacta id accidit, & Galenus de pleuritide, & phrenitide 1.*Aph. comm.*12. docuit repetere acceſſiones per tertios dies:ſi ergo in prædictis caſibus fiũt repetitiones & acceſſiones febriles, & fluxiones per tẽpora determinata, ſolùm per congeſtionem ſine noua fluxione à parte mandante ſeu mittente in alteram partem ; eodem iure poterunt fieri acceſſiones febriles & repetitiones quotidianæ, tertianæ, & quartanæ per congeſtionem in parte debili ſeu foco ex materia nutrimentali,nullâ aliâ factâ motione peculiari à parte mittente præter attractionem naturalem alimenti pro nutritione,& ſic non erit neceſſaria ſimpliciter motio humoris de parte in partem ad acceſſiones febriles.

Primarius nõſtræ Scholæ ſuprà citatus,& Regiæ Perſonæ digniſſimus Proto-Medicus cõtrariam ſententiam firmiſſimè tuetur. Adierit enim febres repetentes ordine certo , hoc eſt quotidie,aut per tertios, aut quartos dies, per ſolam congeſtionem fieri non poſſe,ſeu per ſolam naturalem alimenti tractionem pro nutritione,ſed requiri maiorem motionem,eam ſcilicet quæ à parte mittente in recipiẽtem fit ſubita expulſio. Hanc eandem opinionem priùs Valleſius inſinuauerat 2.*lib.de differ.febrium,cap.*10.*& vltimo, folio* 159.vbi ſic concludit, *ſed illud à me in præſentia dicendum erit:in febribus his acceſſiones habentibus, ſemper eſſe motionem humoris de parte in partem;nam cùm omninò quieti putreſcunt humores,continentes fiunt febres.* Hæc Valleſius ; cuius nullam rationem adducit. Primarius verò citatus in eo fũdatur,quòd partium nutritio in poroſitatibus ſolùm celebratur in quibus humores non poſſunt putreſcere quãdo in copia naturali trahuntur, & quamuis putredo admittatur, non

fit in humore coniunćto,ſed diuiſo per poros & minimas partes, & ſic iudicat implicare quòd faciat acceſſiones ſenſibiles; ſiquidem minimè poteſt fieri quòd tractione naturali pro nutritione tanta copia alliciatur pro febre totali ſufficiens quæ percurrat quatuor tempora;principium ſcilicet,augmentum,ſtatum,& declinationem. Etenim adhoc neceſſe eſt quod in multo maiori copia ad focum cōfluat materia, ſiue expulſa à parte mittente, ſiue attracta maiori & peculiari motione, quàm per naturalem nutritionem fit. Fatetur tamen iſte Doctor plurimos morbos poſſe repetere per ſolam congeſtionem, vt exemplis pro contraria parte adductis de colico dolore & epilepſia per propriam paſſionem ſufficienter comprobatur.

Mihi tamen videtur dicendum per ſolam cōgeſtionem, & naturalem tractionem alimenti pro nutritione, poſſe fieri repetitiones & acceſſiones febriles, ſaltem per longiora interualla quàm per tertios dies, quin ſit neceſſaria motio illa maior & peculiaris de parte in partem.Hæc eſt expreſſa Galeni mens 2.*different.febrium cap. vltimo citato* vbi abſolutè & nulla factâ limitatione noſtram opinionem tuetur per hæc verba: *Similiter ſi ex alia quauis causâ facultas partis interdum adeo debilis ſit reddita, vt proximus ſanguis illi potiùs ſit onus quàm alimentum corrumpetur,& ſi calidus fuerit,facilè putreſcet:ſin ſubfrigidus aut pituitoſus,non ſtatim quidem,ſed progreſſu temporis is quoque adquiret affectum.*Vbi nota cōtra Primarium poſſe putrefieri ſanguinem, ſeu alimentum attractum pro nutritione partium, etiamſi celebretur in poroſitatibus, vt Galenus expreſsè teſtatur, ſiue calidus, ſiue frigidus ſit ſanguis;& hoc præcisè propter debilitatem facultatis coctricis, quæ cùm non poſſit commutare alimentum ibi adhærens & accumulatum putreſcit prohibitâ debitâ ventilatione.Nec video repugnantiam quam adducit de paruitate materiæ ad faciēdam acceſſionem quæ percurrat quatuor tempora,cùm fiat cōtinua accumulatio,& poſſit augeri,& multiplicari ſaltem vſq; ad quartum diem, aut quintum ſufficiens quantitas pro febre totali acceſſionali, quæ repetat per quartos, aut quintos,perſeuerante debilitate in parte,quæ eſt focus,& tractione continua ſeu accumulatione,quæ ſicut fecit primam acceſſionem, poterit ſine dubio plures repetitiones eo modo ac ſi eſſet pars mittens: Audite, precor, Galenum paulò infrà ſic fantem:*Quin etiam vbi qualibet pars nequeat concoquere in ſe genita excrementa,aut ad aliam propulſare tale ſibi ipſi inimium febricitandi, quale ea quæ tranſmittit alteri efficiet.* Nihil clarius pro validatione noſtræ cōcluſionis ex Galeni mente adduci poteſt.

Præterea etiam Galenus confirmat idem aſſumptum *loco citato paulò inferiùs* ſic:*Sed vbi in parte affectus remanet, neceſſe eſt alterum in ipſa procreari excrementum,cùm id quod rursùs in eam trahitur alimentū,non totū exquiſitè vincatur,quod rursùs, vt anteà dictū eſt ab excremētis putridis in parte relictis, & à propria prauitate initium putrefactionis accepit.*Ex his planè deducitur præcisè propter debilitatem coctricis poſſe dari repetitionem,& acceſſionem febrilem per accumulationem alimēti in ipſa parte,vt probat ratio noſtra ſuperiùs adducta;non ergo eſt neceſſaria peculiaris motio de parte in partem ad repetitionem,vt probant etiam rationes quas in principio controuerſiæ in fauorem huius opinionis adduximus.

Cæterùm, ſi pars ipſa debilis propter accumulationem alimenti, & ipſius putredinem, & reiterationem febris modo explicato forſan admodum incaluerit, poterit ob tale incendium conuocare nouam fluxionem & maiorem attractio ſanguine in maiori copia, quàm pro nutritione attrahebatur ex vi actionis naturalis partium,&in tali caſu erit crebrior repetitio acceſſionum propter cauſam communem & magis frequentem: Nam eò ipſo quòd talis pars eſt nimis calida datur peculiaris altera motio ſeu tractio ab aliis partibus quæ ſe habent tāquam mittentes.Vnde duplex occaſio repetitionis dabitur in caſu adducto,altera ex vi accumulationis per ſolā motionem naturalem, & attractionem alimēti, altera verò ex vi caliditatis nimiæ ipſius membri, ratione cuius ſanguis permotionem peculiarem cōuocatur vehementiùs in partem. Quod totum immediatè poſt notificauit Galenus ſic:*Et vbi admodum incaluerit,rursùs in ipſam influit quemadmodum priùs dictum,ex aliis animalis partibus ſanguis, ac rursùs eadem modo principium incrementum vigor, & declinatio acceſſionis ſit.*

Neque in hac re acquieſco doctrinæ Valleſij, ſed miror valde Virum adeò ingenioſum abſq; vllo fundamento Galeni expreſſam doctrinam reiicere, & contrariam tueri, quandoquidem nulla ratione id probat, ſed ſolùm verba ſuprà adducta tradit in commētario textus citati.Vbi planè fatetur noſtram opinionem expreſſam eſſe in Galeni doctrina per ſequentia verba: *Animaduertendum hic eſt quod à Galeno dicitur poſſe fieri febrem cum periodis particulâ aliquâ cōgerentem multa excrementa, etiamſi ea in aliam partem non remittat, vt ſi in viſcere aliquo excrementa quæ ex hodierno alimento collecta ſunt, incipiant putreſcere, incipiet calor putredinalis in illo fieri, quo ex corporis habitu trahente humores non aliter ac inflammatio ſolet ad ſe ſanguinem allicere, ſiet excrementorum refrigeratio vſque dum creſcente putredine calor prodeat, & eà plurimùm auctâ febris fiat vigor,& deinde conſumptis putrefactione excrementis, deferueat,atque ità omnia particularia tempora percurrat.* Hucuſque Valleſius hæc de Galeni mente adducit, qui cùm fideliſſimus ſit in expoſitione, non parum facit pro corroboratione noſtræ concluſionis,vbi etiam oſtendit acceſſiones illas tempora percurrere contra Primarium ſuprà citatum, Silentio tamen non eſt prætereundum id quod Valleſius docet, mirùm quòd ſi in parte excrementa quieta putreſcant, non erunt acceſſiones, ſed febris erit continens, quæ tunc temporis excitatur: hoc enim alienum à doctrina Galeni videtur, qui docet in continentibus febribus nunquam dari locum determinatum affectum: Nec poſſibile apparet vt ex materia quæ pro nutritione accedit,accēdatur,quandoquidem experimur continentes febres eſſe intenſiſſimas,&de genere vrētium totum corpus, quæ in vaſis maioribus habet ſuam cauſam,vbi tota maſſa ſāguinaria putreſit.Non ergo eſt credibile ex materia elemētali in peculiari membro collecta eſt accumulata creari febres continentes,ſed potiùs acceſſionales & interpollatas, vt Galenus docet, & rationes pro hac ſententia à nobis adductæ efficaciter probant.

CAPVT

CAPVT IX.

De causa repetitionis febrium per determinata tempora.

GAlenus *lib.2. de differentiis febrium*, *capite vltimo*, sæpiùs citato,ex professo docere intendit,cur febres absolutè repetant, & circuitibus careant, vt *superiori capite* ex eius mente didicimus, tacuit tamen seu prætermisit resolutionem controuersiæ quam in præsenti indagandam proponimus, inquirentes quænam sit causa vt febres præcipuè intermittentes per determinatos dies, imò per horas habeant suas repetentias seu accessiones, vt ferè infallibile videatur pituitam quotidianos habere circuitus, bilem tertianos, & melancholiam quartanos; hoc enim ità arduum & perdifficile videtur, vt diuinum aut sacrum videatur Hippocrati *libro de morbo sacro*, vbi docet quod epilepsia non videtur magis sacra quàm circuitus quotidiani, tertiani, aut quartani: meritò igitur huius difficultatis resolutio Authorum ingenia confudit; quandoquidem Medicinæ Proceres toparentes eam vt intricatam,& spinosam omisere runt. Nos tamen in tanto difficultatis pelago, claritatem, & breuitatem amantes, quidquid ex Medicinæ fontibus ad præsentis controuersiæ resolutionem conducet, adducemus.

Plausibilis est opinio quam in præsenti litigio adducit Doctor Matamoros *lib.4. de febribus, disp.8.* vbi tanquam certum supponit solam putredinem in humoribus esse quæ cogit Naturam & stimulat vt ipsos ad focum expellat,vt accessionem causent. Quo præhabito, asserit causam repetitionis accessionum per determinata tempora reducendam esse ad peculiarem Naturam cuiuslibet humoris, seu dispositionem ad concipiendam putredinem faciliùs seu in breuiori tempore: quâ ratione qui breuiùs seu faciliùs aut celeriùs putrescit, citiùs stimulat Naturam ad expulsionem ipsius in focum,& sic citiùs repetit accessio. Inter humores autem pituitam faciliùs putrescere iudicat propter eius insignem humiditatem ad putredinem conducentem, & alias secundas qualitates, licèt ratione frigiditatis putredini resistat, & sic quotidie repetit. Secundum locum habet bilis in ordine ad putredinalem qualitatem; quæ licèt siccitate suâ putredini opponatur, tamen suâ caliditate & tenuitate, & aliis qualitatibus secundis ad putredinem conducit; & sic tertianos habet circuitus. Denique melancholia cùm frigida & sicca sit, magis resistit putredini, & fit tardiùs quàm pituita & bilis putrescit,& tardiores causat circuitus, hoc est per quartos.

Insuper etiam aliam adducit causam conducentem ad determinatos circuitus per tempora determinata, nempè cineritium ex prægressa accessione in foco putredinis derelictum;nam causa seu humor qui plus cineritij relinquit in foco, accessiones citiùs concitat, quia plus fomitis ad id conducentis est in foco; pituita verò cùm sit crassa & viscosa, plurimùm cineritij relinquit, & sic breuiores & quotidianas causat accessiones. Deindè bilis cùm humor sit tenuis relinquit minùs cineritij,& sic tardiùs repetit, & mouetur per tertios; & tandem melancholia etsi frigida sit & crassa, quia verò terrea est & vstioni parata, relinquit minùs cineritij in foco, & tardiùs accenditur, atque adeò tardiùs & per quartos habet suas periodos.

Relata opinio plurima continet difficillima. Primùm est,quòd non solùm febres accessionales procedunt ab humoribus præternaturam alteratis per putredinem, verùm etiam per vstionem,ratione cuius non minùs stimulatur Natura ad expulsionem in focum: sed ad vstionem magis dispositus est humor biliosus ex propria natura,quàm reliqui; ergo potiori iure causabit quotidianos circuitus quàm pituita, ac proindè series assignata non erit inuiolabilis, præcipuè cùm dispositio ad concipiendam vstionem in dictis humoribus non possit esse similis cum dispositione ad concipiendam putredinem.

Confirmatur: nam Galenus *lib.8. Method. cap.8.* intendens graduare intemperies conducentes ad febres, sic loquitur in limine capitis. *Cum verò octo intemperies in vniuersum, vt ostendimus, opportunissima est ad febres calida & sicca, propinqua verò huic est quoad febrem attinet calida & humida.* Hinc planè deducitur bilem citiùs accendi & excitare febrem, primo scilicet loco, deindè secundo loco sanguinem, cùm illa sit calida & sicca ex propria natura, hic verò calidus & humidus; si ergo naturam & naturalem humorum temperiem attendamus, minimè pituita potest repetere quotidie, cùm eius temperies est frigida & humida,& iuxta Galeni doctrinam habeat suam graduationem in ordine ad febrilem dispositionem post primas quatuor temperies, seu naturas,& opponatur valdè calori qui putredinis est author. Hanc eandem doctrinam amplectitur Auicenna *cap.3.de corporibus præparatis ad febrem suprà citato*, vbi ait: *Et corpora frigida & humida, & frigida & sicca sunt longinquiora à febribus.* Si ergo hac temperie gaudet pituita, absurdum videtur affirmare ipsam ex propria natura citiùs putrescere; ideòque necessariò causare quotidianos circuitus, cùm potiùs ex Antiquorum monumentis constet bilem potiùs debere causare circuitus quotidianos, & secundo loco sanguinem tertianas periodos, quandoquidem dispositio ex propria ipsorum temperie id planè conuincit.

Vrget etiam prædictam opinionem argumentum desumptum ab experimento: nam quando causatur dolor pleuriticus per decubitum bilis in pleuram, præcederet necessariò dolor vsque ad tertium diem, in quo semper appareret febris. Si verum & inuiolabile est bilem non putrefieri vsque ad tertium. Constat autem in tali affectu simul persentiri dolorem,& febrem; signum ergo est citiùs posse putrefieri bilem & facere periodos quotidianas, imò & febrem continuam qualem in pleuritide experimur. Nec valet si respondeas bilem putridam iam expelli in pleuram, & sic simul persentiri dolorem & febrem: nam contrà instatur solutio; sequeretur semper antecedere ad dolorem pleuriticum febrem morbum, &, aliam subsequi ad ipsum dolorem, nempè febrem accidens, & hoc accideret in qualibet inflammatione. Si iterùm respondeas, putredinem illam antecedentem in humore bilioso non esse sufficientem ad excitandam febrem, & sic non præcedere febrem morbum. Contrà est; quia id gratis adsumitur, & quia eadem portio humoris inclusa, & incarcerata in pleura sufficiens est ad febrem, eo ipso quod putrida est; ergo si

si putrida est antecedenter eodem iure causabit febrem.

Fulcitur ampliùs assumptum ex Auicenna *capite de febre hepiala*, vbi circuitus tertianos, & quartanos attribuit pituitæ vitreæ à qua causatur, verba sunt sequentia: *Verùm propter grossitudinem materiæ suæ conuertitur quandoque in tertianam, & quartanam, quoniam huiusmodi materia in corpore est pauca, & paucæ putrefactionis accidunt rarò, & paucitas eius est ex causis elongationis periodi, & hoc non extrahit ab eo quod sit phlegmatica; propterea quòd putredo eius est putredo phlegmatis, & non propterea quod putredo phlegmatis redeat omni die.* Quibus verbis planè fatetur Princeps, pituitam posse facere tertianos,& quartanas periodos, nec esse necessarium omni die repetere. In cuius corroborationem ipse docet quintanam & septimanam ex humore melancholico causari. Ex quo deducitur intermittentias,seu repetentias determinatas suprà dictas minimè habere infallibilem dependentiam ex natura humorum peculiarium.

Propter hæc,rationi magis consonum videtur, quemlibet humorem posse quotidie, & per tertios,necnon etiam per quartos repetere; nam repetentia pendet ex putredine, quæ ex proportione agentis ad passum mensuranda est: Et cùm hæc possit variari in quolibet humore, aut propter vehementiam agentis putrefacientis, aut propter ipsius remissam virtutem, siue propter maiorem, aut minorem resistentiam materiæ paucitatem, aut multitudinem ipsius, propter alias dispositiones conducentes pro putredine, indè fit quòd idem humor quilibet sit, interdum repetat quotidie si validum sit agens putrefaciens, & materia disposita sit ad putredinem; è contrà verò si vires agentis sint debiles, & materia resistat putredini, tardissimos habebit circuitus; medios verò si inter agens & passum sit dispositio & virtus media: Non ergo inuiolabiliter imputari debet pituitæ periodus quotidianus, nec bili tertianus,nec melancholiæ quartanus.In qua difficultate Noster Petrus Garcia fatetur: quod propter paruitatem materiæ, & resistentiam nimiam ad concipiendam putredinem, poterit pituita vitrea tertianos & quartanos circuitus causare;hoc tamen in aliis humoribus sine fundamento non concedit; & nihilominùs primam sententiam relatam tuetur, cuius falsitas constabit, tum ex suprà dictis argumentis, tum etiam peculiaribus fundamentis, quibus nostram sententiam corroborabimus.

Sit igitur primum fundamentum: Tertiana notha maioris famæ causatur ex bile & pituita simul permixtis, etsi melancholia bili permisceatur minoris famæ causat tertianam,in quibus datur repetentia per tertios, & eodem tempore putrescit vterque humor, vnam & indiuisibilem causans accessionem,sed si bilis ex propria natura repeteret per tertios, pituita quotidie, & melancholia per quartos, minimè ex mixtis humoribus causaretur vnica species febris, neque vna esset accessio,cuius contrarium vnanimi consensu Medici fatentur. Ergo non correspondet cuilibet humori fixa & inuiolabilis repetentia ex propria natura, ac proindè si pituita mixta cum bile repetit per tertios, ipsa sola per tertios poterit repetere, & concipere putredinem. Si autem respondeas, quòd bilis retardat repetitionem pituitæ in casu adducto,nihil valet; siquidem non est maior ratio, cur dicamus pituitam accelerare repetitionem bilis, cùm ipsa ex propria natura citiùs putrefiat in sententia Aduersariorum. Præterquam quòd si variatur pituitæ repetitio ob indispositionem à bile inductam: similiter poterit variari celeris putredo propter aliam causam ex parte materiæ,aut ex parte remissioris virtutis agentis, ac proindè quotidianus circuitus non est inuiolabilis,& debitus pituitæ ex propria natura.

Gentilis in præsenti argumento videns ipsius robur, ipsum soluere conatur, & dicit quòd pituita, quando simul cum bile concurrit ad causandam tertianam, debet priùs reduci ad naturam biliosam, & idem de melancholia tenet in tertiana notha minoris famæ, & sic nihil mirum si per tertios repetat: quam solutionem amplectitur Noster Petrus Garcia. Sed contra ipsam sic insurgo.In tertiana notha (& idem dico de alia) apparent accidentia, & signa attestantia pituitam, qualia sunt propensio ad somnum, remissior sitis in accessionibus,quæ longiores sunt quàm si tota materia esset conuersa in bilem, vrina minùs incensa rigor mitior multò, sed longior multò, etsi forsan in initiis accessionum vomunt ægrotantes pituitam sub propria forma. Item etiam omnes Medici cum Galeno in medicatione huius febris auxilia contraria & permixta quæ vtrique humori opitulentur impetrant, quæ omnia reuerà demonstrant pituitam, minimè esse transmutatam in bilem in tertiana spuria; sed potiùs sub propria forma perseuerare, aliàs signa omnia bilem probarent, & medicamenta impermixta bilioso humori contraria solùm applicarentur.

Efficaciùs tamen suadetur nostra conclusio: nam in febribus continentibus simul omnes humores putrescunt intra vasa maiora, & vnicam accessionem, eamque vniformem causant: sed si bilis repeteret per tertios, & melancholia per quartos ex propria natura, minimè possent simul omnes humores putrescere,nec facere vniformem accessionem, quin potiùs secundo die daretur incrementum pituitæ debitum. Tertio bili, & quarto melancholiæ, & sic non esset in continentibus vnica & vniformis accessio,sed complicatio diuersarum febrium, quarum quælibet haberet proprium incrementum debitum naturæ humoris à quo procedit in duratione, & aliis accidentibus: contrarium autem experimur, ergo ideò est quia quilibet humor potest putredinem concipere pro quotidiano circuitu. Quod totum ex proportione agentis ad passum oritur; quapropter si hoc agens in dimidia hora hoc passum putrefecit, si alterum agens duplo efficaciùs applicetur corrumpet idem passum in quadrante vnius horæ,præcipuè si passo detur maior dispositio ad putredinem, cuius nulla datur impossibilitas; igitur in febribus continentibus putridis credendum est agens putrefaciens adeò efficax & validum esse,vt æquè simul omnes humores æquabiliter putrefaciat incessanter pro qualibet duratione temporis,vt continua, & æqualis febris demonstrat, ac proindè poterit dari aliud agens efficax quod bilem, aut melancholiam quotidie putrefaciat, quin obstet ipsorum humorum resistentia, sicut non obstat in continentibus, nec continuis febribus: Poterit ergo quilibet humor repetere quotidie per tertios, & quartos, immò & continuè putrefieri si validum sit agens, & dispositio ad putredinem inueniatur, aut in ipso humore,

nore, aut ex parte viarum, quod paſſim experi-tur in tertianis ſpuriis, in quibus, etſi ſit maior copia bilis, quàm pituitæ, nihilominùs conti-nuò affligunt, & continuò ſimul vterque hu-mor putreſcit propter agentis putrefacientis ef-ficaciam.

Licèt hucvſque dicta à nobis dubia videantur, nihil tamen magis commune in omnium Medi-corum ore, quàm circuitum quotidianum fieri à pituita, tertianum,à bile, & quartanum à melan-cholia, quòd forſan ideò eſt, quia tales periodi ordine aſſignato frequentiùs accidunt, & vtplu-rimum. Cuius frequentiæ ratio eſt, quia ſic acce-pimus à maioribus,(quidquid ſit de veritate, cùm rariſſimum ſit legitimas, & exquiſitas febres in-uenire in quibus ſolus vnicus humor putrefiat,) in præſenti litigio examinanda venit: Et quidem pro clariori intelligentia, & deciſione ſcire licet, quòd tota radix circuituum determinatorum re-ferenda eſt ad diſpoſitionem in parte mittente ad-quiſitam,ratione cuius citiùs,aut tardiùs acceſſio-nes accidunt, propter expulſionem materiæ ad focum putredinis, quæ citiùs, aut tardiùs propul-ſatur, quia multitudine, aut praua qualitate mo-leſtat: nam diuerſitas temporis in foco ad indu-cendam febrem, poſtquam humor ad ipſum ex-pulſus eſt, ità parua eſt vt repetitio determinata minimè poſſit reduci ad prauam foci diſpoſitio-nem; etenim à refrigeratione quotidianæ ad fe-bris accenſionem,& à rigore tertianæ, & ab hor-rore quartanæ menſura temporis, quæ intercedit, ità parua eſt, vt neutiquam poſſit facere differen-tiam in circuitu, & repetitione febrium intermit-tentium per tertios, & per quartos; imò neque quotidianam repetitionem; quare meritò tarda aut velox repetitio quotidie, aut per tertios, aut quartos neceſſariò refundenda eſt in partis mit-tentis diſpoſitionem.

Notanda eſt inſuper Galeni doctrina 1. *lib. ad Glauconem*, *cap.5.* ex qua reſolutio difficultatis pendet, vbi tenet raró dari quotidianam abſque ventriculi læſione, nec tertianam ſine iecoris vi-tio,nec quartanam ſine detrimentuo lienis.Itaque huiuſmodi partes ex ſe & dum vſtione aliqua la-borant, generant nimiam excrementorum,& hu-morum copiam à quibus partes mittentes citiùs vel tardiùs grauantur, & mittunt citiùs, vel tar-diùs in focum materiam morbificam,& acceſſio-nes cauſant. Ventriculus quidem,quia maius viſ-cus eſt, & cum tota alimenti quantitate pugnat, nimiam copiam pituitæ, ſeu ſuccorum crudorum generat; & in breuiori tempore accumulat, tum in ſtatu naturali, tum etiamſi ipſius temperies ſit vitiata; indéque ad vaſa diſtribuit, quo ſit vt in parte mittente humorem pituitoſum occaſio ex-pulſionis illius ad focum breuiùs excitetur, & ſic quotidie acceſſio quotidianæ ab humore pituito-ſo, & quia in maiori copia generatur, & quia craſſus, & lentus eſt, quapropter citiùs onerat, & ventilatio impeditur, & citiùs putrefit, & in fuli-gines vertitur; nam propter humiditatem quâ pollet paratiſſimus eſt,vt ab ipſo ratione putredi-nis magna copia vaporum craſſorum excitetur,& hæc eſt ratio cur frequentiùs pituita habeat quo-tidianos circuitus,ſeu periodos, etſi quoſlibet poſ-ſit habere, vt ex dictis conſtat.

Ex his deducitur facilè ratio cur bilis frequen-tiùs etiam habeat tertianos circuitus: nam cùm iecur, quòd in tertianis frequenter patitur, ſit viſ-cus moderatius quàm ventriculus, & alimentum magis tenue, & à fæcibus defæcatum recipiat, bilem generat in multò minori quantitate quàm pituita, etſi vitiatum ſit æquali vitio ac ventricu-lus; quapropter & quia bilis minùs obſtruit, & minùs effumat,ſeu euaporat, citiúſque reſoluitur, non repetit niſi per tertios, quia non ità citò ab ipſa grauatur pars mittens ſicut à pituita. Tandem melancholia repetit tardiùs, & per quartos; quia ipſius minor copia datur in corpore; & quando in quartanis lien patitur, non expurgat vt decet ipſam melancholiam, quæ tardiùs accumulatur propter ipſius paruam copiam, & ſic tardiùs irri-tat partem mittentem,vt deponat ipſam in focum: & cùm alias propter ſiccitatem quâ pollet ſit parum euaporabilis,tardiùs accenditur, & tardio-res facit acceſſiones, quàm pituita & bilis. Nec in hac re primò attendere debemus ad primas qualitates humorum; nam ratione illarum ci-tiùs accendetur bilis quàm pituita, cùm hæc fri-gidiſſima eſt,& non ſolùm in ordine ad vſtionem, verùm in ordine ad putredinem, cùm calidiſſima ſit: Vnde ſi agenti putrefacienti eiuſdem virtu-tis applicaretur æqualis portio bilis & pituitæ, ſine dubio bilis citiùs putrefieret: Quâ ratione Galenus 2.*de differentiis febrium*, *cap.4.* inter ſigna quotidianæ adducit quòd cum difficultate accen-ditur; vt ergo pituita citiùs accendatur, & citiùs repetant ipſius acceſſiones frequenter & vtplu-rimum, ſine dubio in parte mittente ſupponi de-bet efficaciùs agens putredinem inducens ob ra-tiones ſuprà adductas, alioquin impoſſibilis eſſet tanta diuerſitas temporis inter quotidianam, & tertianam: quandoquidem bilis ratione prima-rum qualitatum citiùs accenderetur. Meritò ergo vt frequentiores circuitus dicto ordine inter pi-tuitam,bilem, & melancholiam concedamus, re-currere debemus ad ſecundas qualitates & com-munem generationem prædictorum humorum in maiori, vel minori copia. Quod totum depen-det ex frequentiori concurſu cauſarum alteran-tium, & ex conditionibus ad faciliùs, aut diffici-liùs concipiendam putredinem, necnon ad ma-iorem, vel minorem diſpoſitionem ex parte ma-teriæ, vt in fuligines permutetur,ſine qua permu-tatione febres putridæ nunquam generantur.

Quæres: Vnde oriatur, quòd non ſolùm eo-dem die, ſed etiam eadem horâ determinatâ fe-bres ſæpenumerò repetant? Reſpondeo ideò eſſe quia cauſæ acceſſionum omninò ſunt inuariatæ, ità vt in parte mittente idem prorsùs vitium per-ſeueret, ratione cuius eadem horâ grauatur & ſti-mulatur ad expulſionem in focum putredinis; in quo etiamſi eadem diſpoſitio ad recipiendum in-uariata perſeueret, fixam & infallibilem ferè ea-dem horâ cauſat repetitionem. Ad quod etiam ex parte materiæ ſupponi debet eadem & inua-riata diſpoſitio ad concipiendam putredinem, & ſimiliter ex parte quantitatis; quæ omnia inuaria-biles cauſant acceſſiones, difficilémque ſolutio-nem morbi, ſeu tardam ſignificant; iuxta Hippo-cratis doctrinam 4. *Aphoriſmorum*,*textu* 30.per illa verba: *Quibuſcunque acceſſiones fiunt, quacunque horâ febris dimiſerit, ſi eadem cras occupauerit, difficile habent iudicium.* In cuius textus expoſi-tione rationem reddens Galenus, ait ideò difficul-ter ſolui huiuſmodi febres quæ eadem horâ repe-tunt,propter cauſam fixam & permanentem, quæ nonniſi cum difficultate ſemouetur.

CAPVT

Capvt X.

De parte in qua humores putreſcunt in continuis, & intermittentibus febribus.

DE diſtinctione inter continuas febres & intermittentes ſuperiùs abundè egimus: Reſtat nunc non leue litigium examinandum, An ſit aliqua pars determinata, & qualis ſit quæ ſit focus putredinis intermittentium febrium diuerſa à foco continuarum febrium? In qua difficultate communis,& ſatis plauſibilis opinio eſt quæ tenet in continuis febribus humores putreſcere intra vaſa, ibíque habere proprium focum ſeu mineram; in intermittentibus ſeu interpolatis febribus extra vaſa putreſcere. Hanc ſententiam videtur complecti Galenus 2.*lib.de Criſibus*, *cap.*3. & *de differentiis febrium*, *cap.*1. In cuius expoſitione Valleſius idem tenet, & rationem reddit de continuis, quam priùs inſinuauerat Auicenna *fen* 1. *tractatu* 2. *cap.*1. Nam cùm humor quilibet intra venas putreſcens ſit vicinus alteri & contiguus, facilè putredo ſerpit diſponendo partem contiguam ad putredinem, ità vt priùs quàm prima portio humoris putridi ſit reſoluta, altera incipiat putrefieri, & ſic de reliquis: quo fit vt hac ratione continuò febris affligat, & ſine vlla intermiſſione, eò quòd ſemper & continuò ſit portio humoris putridi,à quo continuò fuligines eleuantur,& per totum corpus diſſeminantur. Aliter accidit in febribus intermittentibus, in quibus cùm humores putrefiant extra vaſa, vbi non eſt tanta humoris copia, nec contiguitas cum reliquis partibus ſicut intra venas, eò ipſo quòd reſoluitur materia putrida quæ cauſat acceſſionem, intermittit febris donec noua portio materiæ denuò fluat & mittatur, quæ mediâ nouâ putredine facillimo negotio extra vaſa comparatur, per prohibitam ventilationem cauſat nouam acceſſionem.

Cauſa verò cur in continuis febribus humor putrefiat intra vaſa, & in intermittentibus extra vaſa, referenda eſt in quantitatem minorem, aut maiorem humoris putreſcentis, aut in robur, aut imbecillitatem facultatis expellentis: nam ſi humor ſit in parua quantitate, & virtus ſit valida, ipſum ſegregat à reliquis humoribus, & à vaſis extra vaſa propulſat,vbi putreſcit. Si autem humor diſpoſitus ad putredinem ſit in magna quantitate, adeò vt virtus non poſſit ipſum expellere à venis, ibi putreſcit, & continuam febrem cauſat propter adductam rationem; poterit etiam humor intra vaſa eſſe in parua quantitate,& nihilominùs facere continuam febrem, eò quòd virtus expultrix adeò ſit debilis vt non poſſit talem humoris quantitatem extra vaſa propellere. Interdùm etiam accidere poteſt, vt humor intra vaſa ad putredinem paratus ſit in nimia copia,& nihilominùs cauſet febrem intermittentem, eò quòd virtus poterit eſſe adeò robuſta', vt tantam humoris quantitatem poſſit deponere extra vaſa.

Sed contra hanc opinionem militant plura.Primum eſt: nam ſi in febribus intermittentibus humores putrefiunt neceſſariò extra vaſa, ſequeretur in ipſis vrinam non demonſtrare tempora diuerſa vniuerſalia febrium ſecundùm coctionem & cruditatem materiæ morbificæ. Probatur ſequela: nam vrina probat ea quæ intra vaſa accidunt: ſed humor putreſcit extra vaſa in febribus intermittentibus in hac opinione;ergo vrina minimè poteſt ſignificare cruditatem,aut coctionem materiæ morbificæ, cuius contrarium docet vniuerſa Medicorum Schola.

Doctor Maroja *lib.*3.*de cauſis febrium*, *folio* 5 præfato argumento ſatisfacere conatur pro Galeno duplici viâ. Prima eſt, quòd priuſquam humores moueantur extra vaſa in febribus intermittentibus, dum intra vaſa ſunt putreſcit aliqua pars materiæ antecedentis,ſeu ipſorum humorum quæ quia eſt in parua quantitate in die intermiſſionis non cauſat febrem: generatur ergo ſedimentum ex illa, & non ex materia quæ putreſcit extra vaſa,& ſic vrina demonſtrat tempora morbi vniuerſalia ſecundum coctionem & cruditatem. Hæc tamen ſolutio inualida eſt: quia tempora morborum non menſurantur, nec diſtinguuntur niſi ratione materiæ morbificæ, quæ cauſat febrem; & cùm illa portio febrem non cauſet, ex illius cineritio, neutiquam poterit eſſe mutatio ſenſibilis in vrina ſecundum coctionem, & cruditatem. Præterquam quòd ſi portio aliqua antecedentis materiæ eſt putrida toto tempore intermiſſionis, videtur difficile quòd non ſerpat putredo per plures partes humoris eiuſdem ſpeciei diſpoſiti ad putredinem, proindéque cauſetur febris continua in quilibet intermittenti. Secundam ſolutionem, quàm adducit iſte Doctor tanquam firmiorem in præſenti litigio quòd tranſactâ acceſſione illud cineritium quod remanet extra vaſa in parte, ſeu foco putredinis ad vaſa recurrit & per illa tranſmittitur à Natura ad meatus vrinarios, & efficitur ſedimentum quòd eſt pars materiæ morbificæ; & ſic in febribus intermittentibus, etſi celebretur putredo extra vaſa, poterit vrina optimè denotare coctionem,& cruditatem, & ex vi illius poterit Medicus diſtinguere vniuerſalia tempora. Hæc enim ſolutio ſine fundamento eſt machinata, quandoquidem nullus eſt finis ob quem pars illa vbi putreſcit humor deponat cineritium intra vaſa: etenim ipſa eſt debilis & impotens,& inſuper eſt materia craſſa nimis; nec via eſt manifeſta vt poſſit fieri retroceſſus ex tertia regione in ſecundam, & ſic videtur argumentum manere in ſuo robore contra Galenum.

Militat etiam contra eandem ſententiam commune ſatis experimentum, quo videmus in morbo Regio maximam bilis copiam diffundi per totum ambitum corporis, quin ſequatur putredo, nec febris; ergo in tertianis intermittentibus non poterit excitari febris, ſi in ipſis à vaſis extra vaſa diffundantur humores. Reſpondet pro Galeno idem Doctor citatus, bilem in morbo regio non putrefieri, quia continetur intra poros, & facilè ab aëre externo ventilatur, quâ ratione cohibetur putredo, hoc autem non contingit eidem humori, quando cauſat febrem intermittentem, etſi extra vaſa fundatur,quia perſeuerat in loco determinato incluſus, vbi facilè putreſcit propter defectum ventilationis. Contra tamen inſtari poteſt ſolutio:quia etiam humores cauſantes febrem intermittentem in tertia regione ſtabulantur,& intra poroſitates continentur, & ab aëre ambiente neceſſariò tanguntur:ergo non debent putrefieri, ſicut neque in morbo regio, niſi forſan in tanta quantitate includantur,vt cauſent præternaturam ſenſibilem. Conſtat autem in nulla intermittentium

ium febrium sentiri extra vasa humorem in tanta quantitate, vt ratione inuasionis & circuitus causet tumorem, neque eleuationem sensibilem, nisi in fine seu solutione morbi, cùm Natura debenit præcipuam seu totam materiam morbi per modum crisis seu permutationis. Ergo si in dictis febribus extrauasatur humor,non debet putrefieri, sicut nec in morbo regio.

Tandem contra Galeni opinionum militat efficax ratio ab inconuenienti desumpta; nam sequeretur quòd in augmento, & in statu febrium intermittentium esset rigor qui febrem antecedit vehementior & intensior. Probatur sequela; nam rigor, vt ex dicendis constabit, est affectio dolorosa vnà cum concussione membrorum causata ex diffusione humoris per partes sentientes: sed in augmento & statu intermittentium febrium, ex vi maioris caloris magis acris & mordax redditur humor; ergo cùm diffusus semper fit per ambitum corporis, & partes sentientes, concitabitur sine dubio vehementior rigor in augmento, & statu particularium accessionum; sed videmus in his temporibus minimè perseuerare, cùm in principio solùm accidat:ergo non putrescit humor extra vasa in febribus intermittentibus.

Propositæ difficultati Noster Petrus Garcia *libro de febribus, folio 603.* satisfacere conatur dicendo, quòd licèt humor in augmento & statu adquirat dispositiones dictas pro vehementiori rigore, nullum tamen causat dictis temporibus, quia materia morbifica quiescit, & est necessarius ipsius motus ad rigorem. Contrà tamen instatur solutio: quia ideò in principio talis materia mouetur,& causat rigorem, quoniam ob sui prauitatem, & acrimoniam Naturam irritat, ab ipsaque expellitur, propterea quòd partes ipsam tolerare minimè poterant: sed in augmento & statu mordacior,& praua magis redditur materia, ergò potiori iure propulsabitur à Natura,& causabit rigorem vehementiorem.

Doctor Maroja *loco citato*, aliâ viâ soluere intendit argumentum propositum; dicit enim non fieri rigorem, in augmento & statu; nam cùm rigores fiant ex vaporibus, & tenuioribus partibus humoris, dum calor intenditur, resoluit, & attenuat vapores, quibus absumptis, nihil mirum si absit rigor: cúmque in augmento, & statu sit intensior calor deficit rigor, quia resoluti sunt vapores. Friuola quidem euasio; nam etsi intendatur calor, in dictis temporibus, nihilominùs magna copia fuliginum perseuerat, & ebullitio maior fit, siue ob maiorem putredinem; siue ob correctionem materiæ putridæ; ergo cùm attenuata etiam sit materia morbi, & ferè tota conuersa in fuligines in augmento & statu; potiori iure deberet esse maior rigor, aut saltem deberet perseuerare, cuius contrarium experientia probat.

Meliùs ergo meo iudicio responderi posset; quòd post illam membrorum concussionem quælem in rigoribus experimur; firmatur humor in parte seu foco, quæ est debilis, & forsan sensus hebetis, aut quæ concuti, aut vibrari nequeat, ratione cuius non possit humor pelli ad partes sentientes, & sic temporibus immediatis post principium non perseuerat rigor in febribus intermittentibus.

Doctissimus Fernelius *lib.4.de febribus, cap.10.* conuenit cum opinione adducta in eo quòd in continuis putredo, seu focus sit intra vasa, & in intermittentibus extra ipsa: discrepat verò; quia tenet primam regionem esse locum determinatum & necessarium in quo stabulantur, & putrescunt humores in febribus interpolatis. Vocat primam regionem Author iste partem cauam iecoris, lienem, ventriculum, omentum, inteltina, & mesenterium; in quarum quauis parte putrescit humor, & separatus & secretus à sanguine excernitur tanquam excrementitius, & inutilis pro nutritione in partem aliquam ex dictis vbi putrescit, & rigorem causat, quia membranas dicta viscera obtegentes aut partes sentientes irritat. Probat assumptum frequenti experimento, quo videmus in febribus intermittentibus frequenter in principiis accessionum fieri vomitus materiæ morbificæ, & bilis citrinæ, prassinæ & ceruleæ, adeò vt partes pertinentes ad primam regionem malè se habeant, etsi forsan in magna copia euomantur humores, febres eradicantur: Et si in accessionis initio fotus calidi præcordiis adhibeantur, lieni scilicet in quartana, iecori in tertiana, & ventriculo in quotidiana, sine dubio rigorem, aut horrorem mitigant: quæ omnia testari videntur, tum ex nocumentis, tum etiam ex vtilitatibus primam regionem esse focum determinatum febrium intermittentium, vbi humores stabulantur, & putrefiunt.

Fundamentum Fernelij futile valdè videtur, & communi methodo curandi putridas intermittentes febres contrarium: nam Galenus 11. *Methodi,cap.15.* in omnibus putridis febribus venæ sectionem conuenire prædicat tanquam saluberrimum; contrarium autem accideret, si materia peccans in ipsis solùm esset imbibita in prima regione, & minimè secundam attingeret; neque in ipsis vrina vnquam esset vitiata; nec accideret vnquam tertiana intermittens in homine parcè & religiosè comedenti, cuius contrarium sæpè videmus in biliosis naturis, in quibus in prima regione nullum est superfluum excrementum, & tamen incidunt in febrém intermittentem cum vrina intensè flaua apparente,& sanguine extracto cum ægrotantis vtilitate, bilioso & adusto multùm apparente, qui febris erat causa antecedens: Et sæpè etiam dantur intermittentes febres, quin in ipsarum accessionum initiis vllus sit vomitus, nec leuis suspicio alicuius vitij in prima regione, quo omninò euertitur ratio Fernelij ab experimento adducta. Nec valet si dicas, quòd nequeat Natura vitiosum humorem à massa sanguinaria, tam citò, vt in principiis accessionum videmus, separare, & expellere per corporis ambitum. Nam contra instatur efficaciter,quia febres ardentes per rigores iudicantur,iuxta Hippocratis sententiam *4. Aph.58.* per illa verba: *A febre ardente habito,rigore super-ueniente solutio fit*; quod fieri non poterat nisi Natura subitò secerneret à vasis peccantem materiam, & ipsam deponeret in corporis ambitum; non ergo ob hanc rationem fateri cogimur solùm in prima regione cum Fernelio habere focum determinatum febres intermittentes.

Ludouicus Mercatus *lib.6.de febribus*,suo iudicio peculiariter, & contra Galenum, præsentem controuersiam soluere intendit. Pro cuius decisione supponit,quòd humor intermittentes accessiones facturus,in tres partes à Natura communiter diuidi solet;alia quidem crassior quæ per vomitum

tum & per inferiorem ventrem expellere intenditur; si autem per ambitum corporis ad cutem ipsam deponeret, obstructiones contumaces in viis ità angustissimis crearet. Alteram humoris portioné mittit Natura ad extremitates vasorum existentium in ambitu corporis in quibus incarceratus humor putrescit, & febrem generat quousque resoluatur. Restat etiam tertia humoris portio paucior, tenuior, & mordacior, quæ extra vasa à Natura per corporis ambitum pellitur, & rigorem, horrorem, aut simplicem refrigerationem causat,pro natura & conditione humoris expulsi; hæc autem portio nunquam febrem causat, sed tota in ipso rigore resoluitur, quæ autem per vomitum, aut inferiorem ventrem propulsatur, minimè potest febrem creare; cùm extra corpus trudatur; quare solùm restat vt portio quæ in extremitatibus vasorum inclusa putrescit, sit author febris,proindéque focus intermittentium determinatus,& necessarius erit in vasorum quæ sunt in ambitu corporis extremitatibus.

Nec dubitat iste Doctor,quòd si portio quæ in primam regionem deponitur à Natura ibi detineatur, causabit etiam febrem simul cum ea quæ putrescit in extremitatibus vasorum. Cæterùm, quando detinetur molesta valdè est; nam vehementes ventris dolores causat, ventriculi anxietatem,& morsum,nauseam, inappetentiam,& sitim. Cæterùm, talis humor non causat totam accessionem;nam hæc plus temporis durat, quàm symptomata adducta ostendentia humorem in prima regione contineri, quæ frequenter in principiis accessionum, & in parte augmenti Naturam molestant: Et hoc accidit quando per vasa communia Natura propulsat humorem ad ventriculi capacitatem, & intestinorum; quando verò per vasa alimenti humor defertur, inculcatur & putrescit, & ferè toto resoluto in primis tribus vniuersalibus temporibus, quod superest crassius, & minùs inflammabile, in declinatione per vomitum & aluum solet reiicere; quia tunc temporis viæ sunt patentiores,& minùs grauatæ,quàm in principio ad definiendam accessionem laxantur. Pluribus rationibus intendit iste Doctor comprobare suam opinionem;efficaciores tamen sunt adductæ suprà contra Galeni sententiam, & infrà quæ restant adducemus, dum propriam mentem aperiemus.

Noster Petrus Garcia *suo tomo,folio* 601.iudicat Mercati opinionem non esse omninò firmam, & arguit contra partem illam quâ iudicat Mercatus esse impossibile ab eodem humore rigorem & febrem illum comitantem causari, quandoquidem id nulla ratione suadet: Et quod fit possibile ex eo probatur, quia eadem humoris pars, quæ per membra sentientia mouetur, & rigorem suscitat, poterit firmari in aliqua parte debili, vbi poterit putrefieri,& causare febrem, quemadmodum humor causat febrem incarceratus intra locum inflammatum,etsi extra vasa contineatur;ergo similiter etsi humor qui causat rigorem non causat tumorem, poterit extra vasa putrefactus causare febrem. Taxat etiam Mercatum; quia non probat in febribus omnibus intermittentibus Naturam necessariò deponere materiam antecedentem morbificam ad extremitates vasorum, & ad primam regionem, quandoquidem sunt plura alia membra in quæ possit expellere morbi causam, si debilia sint, aut aliter disposita ad recipiendam fluxionem.

Verior sententia eligitur.

Nos autem in tam litigiosa controuersia dicimus, neque continuas, neque intermittentes febres habere determinatum focum,imò posse eundem focum habere. Pro cuius probatione & clariori intelligentia aduertendum est,quod intermissio,aut continuitas in febribus solùm pendet à parte mittente, & minimè à foco: nam pars debilis quæ dicitur focus putredinis, nullum aliud excrementum, seu humorem vitiosum habet, quàm illum quem recipit à parte mittente; si autem accidat quòd resoluatur priùs quàm pars mittens denuò alteram portionem materiæ mittat in focum fit febris intermittens.Cæterùm,si portio humoris quæ præcessit nondum sit resoluta, quando pars mittens aliam de nouo propulsat, continua fit febris; ergo continuitas, aut intermittentia solùm refundenda est in partem mittentem, quam si audaciùs & creberrimè mittit, continuam causat febrem;si autem tardè,seu pigrè,ità vt portio præcedens sit resoluta priùs quàm altera accedat, intermittentem: Ergo in quacunque parte Natura deponat tanquam in focum causam antecedentem morbificam molestantem,poterit fieri febris continua, aut intermittens pro ratione expulsionis partis mittentis, factâ comparatione cum resolutione illius prioris portionis, quæ in foco stabulatur, ac proindè neque in febre continua, nec in intermittente erit pars determinata, quæ habeat rationem foci, vt opiniones relatæ suprà suadere intendebant.Patet hæc vltima Consequentia;quia quomodolibet pars recipiens seu focus se habeat, si continua erit transmissio, erit continua febris; aut si congerat pars mittens citiùs excrementa pellenda, & actu ipsa pellat, quàm resoluantur transmissa; è contrà verò si accidat, causabitur febris interpolata: Sed totum hoc potest contingere, siue focus putredinis sit aliqua pars interna nobilis, siue aliqua externa ignobilis; ergo quodlibet membrum poterit esse focus, siue in febre continua, siue in intermittente.

Fulcitur vlteriùs idem assumptum;nam in omnibus inflammationibus extra vasa putrescit humor,& nihilominùs continuas causant febres, sic etiam in empyematicis & phthisicis continua febris datur, & tamen focus est extra vasa in cauitate thoracis, & in pulmonis vlcere; non ergo necessariò in febribus intermittentibus extra vasa putrescit humor, præcipuè cùm plures sint in quibus nullum apparet signum testificans, quòd humor extra vasa putrefiat. Vnde quia Galenus varius in hac re existit, ipsius placitum euertitur à grauissimis Authoribus, qui ab ipso libenter recedunt, nisi forsan intelligendus sit de frequenti & communi euentu in quo in continuis intra vasa, vt 2.*de differentiis febrium in fine, cap.*1 insinuat per illa verba:*In continuis autem humor in venis continetur inclusus, in intermittentibus extra putrescit humor*. Ità etiam *loc.cit.* idem Author significat per illa verba : *Intermittentes appello quæcunque ad sensibilem infebricitationem perueniunt & ortum habent ab humore febrem generante, qui per omnes corporis partes suo motu defertur*. Vbi per ambitum corporis tertiam regionem intelligit Galenus,iuxta magis genuinam expositionem, quidquid dicat Primarius quidam nostræ Scholæ, intendens probare nostrum placitum ductus illis verbis; *Qui per omnes corporis partes suo motu defertur*

fertur. Ex eo quòd ibi nullam partem excipiat Galenus in qua non possit putrefieri humor in febribus interpolatis.

De portione humoris quæ rigorem causat, dicimus, quòd si quando contingat vt tempore expulsionis putrida satis sit, sine dubio toto tempore quo durat rigor, causabit febrem; at febris quæ perseuerat post rigorem minimè dependet à materia causante rigorem (hæc enim prorsùs euanescit & resoluitur) sed ab humore putrido inclusio in extremitatibus vasorum. Suadetur assumptum: nam materia quæ causat rigorem extra vasa expulsa est à Natura; & omnes partes sentientes, cùm robustæ sint, concutiuntur ad illius expulsionem: vnde si in cute firmaretur talis materia, aut in aliqua externa parte, sine dubio appareret in ipsa aliqua mutatio, aut efflorescentia, aut ingens dolor, nihil autem istorum apparet in aliqua externa parte, ergo ex eo est, quia materia illa rigorem causans prorsùs resoluitur per motum ipsum concussiuum membrorum; si enim ea esset, quæ accessionem totam causat, profectò magna esset ipsius copia, quæ collecta in parte aliqua ex illis quæ in ambitu corporis sunt, aut dispersa per aliquas partes, symptomata adducta induceret ad sensum cognoscibilia, & hoc in qualibet intermittenti tertiana; cuius contrarium quotidiana experientia demonstrat: indicium verà testificans rigoris materiam resolui, & solùm durare eo tempore quo durat ipse rigor; aliter enim in curatione febrium haberet indicationem propriam, cuius nullam mentionem faciunt Authores.

Suadetur etiam, quòd portio humoris quæ causat rigorem resoluatur quo durat tempore ipse rigor experimento quotidiano, quo videmus rigores aliquos in quartanis febribus durare per sex aut octo horas; & dum hæc scribo, idem expertus sum in Domino Ludouico Pacheco, qui triplici quartanâ laborat, in quarum præcipua rigor extenditur vsque ad octo horas, & febris succedens remissa est, & solùm durat quinque horas. Ex quo deduco duo. Primum est: pugnam illam tam longam apertè demonstrare per concussionem ipsam quæ in rigore est resolui prorsùs totam portionem humoris causantem rigorem. Secundum quòd infero est, post longissimos & molestos rigores breuissimam succedere febrem, & post breues rigores longam febrem, eo quòd in rigore quantò longior est, tantò maior copia materiæ morbificæ dissipatur, & sic restat parua materia pro febre ideóque est breuissima, è contrà verò si breuis fit, rigor accidit. Aliud etiam non parui momenti deducitur, quòd rigor & materia quæ in ipso resoluitur est causa vt intermittat febris, & signum febris intermittentis, non quidem quia humor, qui accessionis est causa colligitur iuxta cutem, vt communis fert opinio, sed quia per rigores magna copia humoris resoluitur; itavt sicut rigor ardentem febrem interdum omninò iudicat, & est crisis perfecta. Ità etiam in febribus intermittentibus rigores sunt veluti crises partiales, & imperfectæ quibus Natura irritata deponit in corporis ambitum aliquam partem materiæ; quòd si totam materiam deponeret, cessaret omninò febris, & non rediret, vt contingit in crisi perfecta & completa.

Vlteriùs etiam corroboratur idem assumptum: quia difficile videtur, quòd omnes partes, quæ in rigore concutiuntur in vnicam partem, seu forum mittant omnes portiones humoris qui rigorem causant, quandoquidem extrauasatus est totus humor, & per minima diuisus disseminatúsque per similares partes iuxta porositates. Quare rationi magis consonum est, quòd per ipsas resoluatur, præcipuè cùm nec sint viæ manifestæ per quas in vnicam partem deferantur tot portiones humoris, nec sit principium à quo determinentur omnes partes quæ in rigore patiuntur, vt in vnam determinatam deponant humorem; & si forsan id accideret, in illa parte sentirentur grauia accidentia, & horribilia symptomata, statim ac finiretur rigor, eò quòd humor ità prauus & in tanta quantitate, qualis censetur ille qui pugnat in quartanis per spatium octo horarum, stabulatur in illa parte, ibíque putrescit, & deteriorem adquirit naturam: imò causaret inflammationem, seu tumorem præternaturam necessariò in illa parte in qua accumulatur; nam tumor non alio modo causatur, nisi quia humor extrauasatur in maiori copia, quàm pro partis nutritione requiratur, atque ob id partem eleuat in præternaturalem molem; sed in fine rigoris totus humor extra vasa in vnica parte coaceruatur in hac opinione; ergo in illa necessariò causat tumorem præternaturam, ac proindè non poterit dari focus extra vasa sine tumore præternaturali. Quare dicendum est materiam rigoris effectricem prorsùs in ipso resolui ratione concussionis & expulsionis ad ambitum corporis, & per porositates; neque dari impedimentum aliquod quominùs si Natura tentat talem expulsionem ea non celebretur; febrem verò succedere ad rigorem, eò quòd totus humor extra vasa expulsus non fuit, quare reseruata fuit portio ad causandam febrem; aliter verò si tota materia extrauasaretur pro rigore causando, tota resolueretur, & non superueniret febris, vt contingit in rigore qui interdum iudicat ardentes febres.

Doctor Matamoros *libro de febribus, folio 466.* intendit soluere vnum ex inconuenientibus adductis, dicendo quòd licèt materia quæ causat rigorem firmetur in aliquo membro carnoso, finito rigore, ibi tamen nullum sensibile, nec horribile damnum causat, quia materia mobilis est, & defectu detentionis accidentia adducta non causat. Contra tamen instatur solutio: quia cùm pars carnosa sensu non careat, non poterit non sentire motum humoris, ità copiosi sicut est ille qui causat rigorem; quandoquidem leuissima motio solius flatus in palpitatione clarè percipitur. Præterquam quòd in foco materia obstruit, & putrefit propter prohibitam ventilationem, ideóque non potest continuò moueri, etsi moueretur motione quæ impediret accidentia praua, esset in foco intermittentium semper continua, & perennis palpitatio; cuius signi nunquam Authores mentionem fecerunt. Quare meritò concludimus materiam causantem rigorem resolui omninò toto tempore quo durat rigor. Reliquam verò quæ nondum à Natura expulsa est extra vasa, sed in extremitatibus ipsorum manet incarcerata causare febrem, & sic ex ipsa dignosci per vrinam tempora omnia morborum quoad coctionem, & cruditatem. Ex quo soluta manet difficultas suprà posita, de foco intermittentium febrium extra vasa.

CAPVT XI.

Vtrùm tempus interualli in febribus intermittentibus sit verè morbi tempus?

SPeciale caput instituimus suprà de distinctione inter febrem intermittentem & continuam, vbi rationem intermittentiæ in eo posuimus, quòd portio humoris putridi quæ habet rationem causæ coniunctæ priùs resoluatur, quàm noua portio propulsetur à parte mittente, vnde tempus illud quod mediat à resolutione primæ portionis vsque dum alia denuò mittatur ad focum, dicitur tempus interualli, in quo æger non febricitat, saltem sensibiliter, vt quotidie in quartanis, & tertianis experimur, in quibus vnico, aut duplici die æger vacat febre. Inquirimus ergo, An tempus istud interualli quod intercedit inter vnam, aut alteram acceßionem sit tempus morbi, itavt ex tota duratione morbi provt comprehendit dies acceßionales, & dies interualli, compleatur vnica morbi idea seu constitutio.

Prima opinio asserit, tempus interualli non esse computandum inter morbi tempora: ratio est, quia tempore interualli cessat febris, authore Galeno 4. *Aphorismorum, comment.*63. per illa verba: *Hoc igitur ipsum est quod nunc dicitur eodem die febres soluuntur, ac si dixisset ægrotantes sine febre eodem die degere.* Ergo tempus interualli non est tempus morbi. Patet consequentia, quia cùm tempus morbi sit pars morbi, in illo deberet esse læsio in operationibus: sed tempore interualli nulla apparet læsio sensibilis, ergo nullus est morbus, perindéque ex tempore interualli non completur morbi constitutio. Denique fulcitur ampliùs hæc opinio; nam si tempus interualli esset morbi tempus, & in ipso æger febricitaret, talis morbus non esset intermittēs, sed potiùs cōtinuus, cùm nulla esset mensura temporis in qua æger non febricitaret; ergo vt morbus dicatur intermittens interualli tēpus, minimè debet dici morbi tempus.

Contrariam opinionem defensandam accipiunt plures Doctores grauissimi, eámque probant Galeni testimonio 1. *ad Glauconem, c.*2. vbi distinguit febrem diariam ab intermittentibus, eò quòd in diariis eorum signa in totum abolentur cessante febre; at in febribus intermittentibus remanet febris signum: Vnde inferunt tempus interualli esse morbi tempus, cùm in illo remaneat febris signum, quod symptoma ipsius febris est. Clariùs tamen Galenus ipse hanc sententiam amplecti videtur 4. *Aphor. citato, comm.*63. per sequentia verba: *In quibus febres soluuntur, & rursus redeunt, remanet quædam in corpore præternaturam affectio, à qua in orbem febres aliæ, & morbi generantur, & tanquam ex fonte quodam aut foco scaturiunt, & redaccenduntur.* Supponit ergo Galenus tempore interualli in omnibus febribus intermittentibus in quibus per circuitus reditura est febris, manere in foco, aut parte mittente affectionem præternaturam, ratione cuius redit febris. Vnde meritò deducunt, tempore interualli esse morbum, & inter ipsius constitutionem esse deputandum.

Respondebit aliquis: ex adducta doctrina minimè probari tempus interualli; nam licèt detur aliqua præternaturalis dispositio in parte mittente, aut recipiente, ratione cuius reditura sit febris, nihilominùs per illam nec læduntur operationes sensibiliter, sicut tempore acceßionis, atque ideò tempore interualli non esse morbum, sed neutram dispositionem, ratione cuius febris iterum redit, & repetit per typos. Hanc solutionem insinuat Doctor Matamoros *lib.*4. *de febribus, folio* 40. *num.*8. vbi nunquam morbo partiali ægrum cruciari in intermittentibus docet, sed dicta neutrâ dispositione. Hæc tamen doctrina non cohæret cum suis principiis; nam ipse asserit, quòd humor acceßionem facturus, quando à vasis expellitur, iam concipit putredinem; sed omnis distemperies putrefaciens excrementa est necessariò morbosa, cùm putredo sit totius substantiæ corruptio; ergo si in parte est distemperies quæ alimenta corrumpit, sine dubio est morbosa, ac proindè saltem erit morbis partialis necessariò tempore interualli in febribus intermittentibus, & non solùm neutra dispositio, nisi hæc intelligatur in toto corpore ex vi morbi existentis in foco, quod verius puto.

Conclusio nostra est: Tempus interualli est tempus morbi partialis in foco putredinis, ratione cuius humor acceßionem causans ibi putrescit; talis autem morbus est distemperies calida & obstructio, respectu cuius acceßiones omnes morbi intermittentis constituunt nouum morbum, etsi intermittentes sint. Hæc assertio ex dictis superiùs dum causam circuituum febrilium examinauimus satis constat; nam in foco putrescit humor; ergo ibi prohibetur ventilatio ratione obstructionis, & proindè semper talis pars laborat distemperie calida toto tempore morbi, & hac ratione ibi est fomes, & occasio venturæ acceßionis, ac proindè respectu acceßionum semper erit vnus morbus, quia toto tempore durationis ipsius, etsi intermittens sit focus, incessanter premitur morbo, vt ex inæqualitate febrili tempore interualli constat, quæ clariùs tempore intermedio, & circa acceßionem percipitur.

Sit secunda Conclusio. Tempus interualli non est tempus morbi communis, seu totius corporis sensibilis, quoniam tempore intermißionis febris non sentitur in toto corpore, nec læsio sensibilis in omnibus operationibus, vt benè probat prima opinio, sed verè disperditur febris toto illo tempore, quia cessauit acceßio, seu morbus prior, & redit alius numero differens in secunda & reliquis acceßionibus; vnus tamen dicitur morbus in specie intermittens, etsi tempore interualli nullus appareat sensibilis morbus, quare tempus interualli est pars morbi, eâ ratione quâ intermittens est: Nam ratio specifica intermittentis præcisè desumitur ex tempore interualli & cessationis febris, sicut specifica ratio continuæ, ex eo quòd incessanter affligat; ergo morbi intermittentes sub formalitate intermittentium important intrinsecè tempus interualli, quia ex propria natura sunt entitates discretæ & discontinuæ, & per discontinuitatem constituuntur, & differunt à morbis continuis: Ergo tempus interualli est verè tempus morbi sub formalitate intermittentis, qui petit cessationem illam, cum respectu ad acceßionem, seu morbum venturum. Probatur hæc vltima consequentia; quia si tempore interualli esset febris, iam non esset intermittens, sed continua; ergo ratio intermittentis sub formalitate intermittentis requirit cessationem à febre in interuallo, ac proindè interuallum est pars morbi, quatenus talis, sicut

icut continuitas eſt de eſſentia febris continuæ t talis; & ſicut continua amitteret propriam aturam ſi intermitteret; ſic intermittens amit- eret propriam naturam ſi continuaretur. Licèt rgo in ipſo interuallo non ſit morbus vniuer- alis ſenſibilis, eſt tamen pars morbi adinte- rans totam durationem morbi intermittentis. x quibus conſtat nihil ex his quæ in antece- lentibus opinionibus adducuntur, vrgere con- ra noſtram concluſionem.

Nec defuêre, qui ſoluere intendunt noſtram ontrouerſiam dicendo, intermittentes febres ſſe continuas continuitate cauſæ. Circa quos rguit Maroja *folio* 62. ex eo quòd tempore in- ermiſſionis non relucet aliquis effectus cauſæ. arpit etiam Valleſium noſtrum 2. *de differen- iis febrium, cap.* 3. ex eo quòd affirmet tempo- e intermiſſionis maneat febris remiſſa. Et ontra ipſum arguit, quia inde ſequeretur fe- rem tertianam intermittentem eſſe conti- uam. Re tamen vera poteſt dici morbus inter- nittens vnus per continuitatem cauſæ antece- entis; non quia talis cauſa actu & continuò auſat morbum ſenſibilem tempore interualli, ed quia diſpoſita eſt ad putredinem, & ſaltem auſat neutram diſpoſitionem, & ſignificat ac- eſſionem, ſeu morbum venturum ex vi etiam norbi peculiaris ſeu diſtemperiei, quæ eſt in oco inceſſanter; quapropter tempore inter- niſſionis aliqua inæqualitas perſeuerat in pul- u, non quæ faciat febrem ſenſibilem, ſed quæ it indicium alicuius malæ diſpoſitionis, & norbi nondum completè ſoluti, & hoc ſigni- cauit Galenus in ipſo textu. Neque Val- eſius aliud admittit, nec concedit febrem re- niſſam tempore intermiſſionis; ſed inæquali- atem in pulſu modo à nobis explicato. Per- endite verba Valleſij loco citato: *Tamen uantum ego intelligo non id dicit, ſed ſignum pu- redinis quod in pulſu remanet ſedatâ febre tertia- â in prima parte intermiſſionis penitùs eſſe obſcu- um, aut difficillimè cognoſci, in ſecunda parte ali- uando manifeſtiùs, ſed nondum adeò quam in ter- ia, in ea inquam, quæ iam futura acceſſioni pro- ima eſt.* Ecce quomodò Valleſius non conce- lit febrem remiſſam tempore interualli, ſed næqualitatem quandam in arteriis, quæ indi- ium eſt alicuius putredinis indicantis non- lum eſſe finitum morbum, & adhuc talem in- equalitatem eſſe penitùs obſcuram, fatetur in prima parte intermiſſionis febris. Sine funda- mento ergo Doctor Maroja carpere intendit Valleſium: Nam licèt inferiùs dicat, *Vnde ſatis liquet reuerà nunquam ſolui febrem aliquam quantumuis intermittens ſit, vſque dum ceſſat to- tus morbus, quare conſtat etiam aliquid in venis ægrotantium computreſcere ſemper, etſi paroxiſmi à bile effuſa extra vaſa fiant.* Hoc tamen non obeſt adductæ doctrinæ; nam ibi per illam in- æqualitatem quam concedit tempore intermiſ- ſionis, non ſignificat febrem ſenſibilem qua- lem tempore acceſſionis, ſed diſpoſitionem fe- brilem veluti neutram quæ denotat aliquam putredinem in venis, & nondum omninò eſſe finitum morbum: Neque inconueniens addu- ctum à Maroja in Valleſij doctrina tale eſt; cùm ipſe prope finem capitis ſequentia addu- cat verba: *Nam vt diximus, febres omnes reue- rà continuæ ſunt, aut cum paroxiſmis, aut cum an- notationibus, aut ſine vtriſque.* Hoc tamen intel- ligendum eſt ſenſu à nobis explicato, quatenus ſcilicet in intermittentibus non perueniunt ægrotantes ad omnimodam illam infebricita- tionem, qualem in morbi ſolutione videmus, de qua ſermonem fecit Galenus 1. *ad Glauco- nem, cap.* 5. adducens exemplum in diaria febre, quando finitur, in qua perueniunt ægroti ad omnimodam infebricitationem ſicut in ſtatu naturali inuenitur, quæ non adeſt in intermiſ- ſione febrium, tempore ſcilicet interualli, hoc enim ipſum intendit docere Valleſius. Sed de his ſatis, quia altiora nos vocant.

CAPVT XII.

In quo conſiſtat Rigoris natura?

FRequentiſſimum eſt in febribus intermit- tentibus incipere cum rigore, horrore, aut ſimplici refrigeratione. Et ſic meritò poſt- quam earum naturam explicuimus; rigoris quidditatem examinare oportet, vt nihil inta- ctum in re tanti momenti relinquamus. Pro cuius clariori intelligentia notanda eſt diſtin- ctio inter rigorem, horrorem, & ſimplicem refrigerationem, iuxta Galeni mentem 2. *lib. de cauſis ſymptomatum cap.* 6. quem ſequitur Aui- cenna *fen.* 1. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 6. vbi docet hæc tria conuenire, in eo quòd in omnibus frigidi- tas in extremis partibus perſentitur ab eiſdem cauſis ſolùm ſecundum magis & minus diffi- dentibus procedunt; differunt verò, quia in ſimplici refrigeratione ſolùm adeſt extrema- rum partium frigiditas ſine concuſſione aliqua partium; in horrore autem ſeu horripilatione præter frigiditatem adeſt etiam leuis agitatio cutis; at in rigore præter dicta, vehemens agi- tatio membrorum, & concuſſio reperitur. Ita- que ſi humor qui mouetur in principiis acceſ- ſionum febrium moleſtiam inferens per ſen- tientes partes diffuſus, leuiter irritet, leuem etiam retractionem calidi innati ad interiora cauſat, & ſic ſolùm adeſt in extremis parti- bus ſimplex refrigeratio. Cæterùm, ſi talis hu- mor per eaſdem partes diſſeminatus magis mo- leſtet & aliquantulum irritet, maiorem calidi innati retractionem ad partes interiores cauſa- bit, & ſic horror excitatur ſeu leuis partium cutanearum agitatio: Tandem verò ſi humor vehementiſſimè moleſtet, & irritet partes per quas diffunditur, rigorem cauſabit; nam calor vehementiùs ad intra reuocatur, & ſic inten- ſior ſentietur in extremis partibus frigiditas, & per vehementem irritationem vehemens etiam erit membrorum concuſſio, & agitatio quâ intendunt à ſe cauſam moleſtantem pro- pulſare. Vnde infertur in rigore reperiri, & ſenſationem moleſtam, ſeu dolorificam ab ob- iecto ſeu humore cauſatam, & retractationem calidi innati ad interiora ad quam ſequitur ex- tremorum frigiditas, & tandem vehemens con- cuſſio membrorum in ordine ad expulſionem humoris moleſtantis. Præſens ergo litigium verſatur in examine illius, in quo ratio forma- lis rigoris conſiſtat, ex his quæ in rigore inue- niri diximus.

Galenus *libro proprio de rigore, & palpitatione,cap.6.*videtur rem abſoluere.Nam poſtquam ipſe dubitat, an ad rigorem ſufficiat frigiditaté doloroſè ſentire,an verò præter hoc requirat aliquid aliud? Reſpondet minimè ſufficere in ægris vt rigeant, frigiditatem moleſtè ſentire, rationem adducit, quia acceſſiones febrium intermittentium incipiunt quidem interdum cum horrore, ſæpè etiam cum rigore, & multoties cum ſimplici refrigeratione; & tamen ſemper in his adeſt ſenſatio frigoris moleſta, & non ſemper fit rigor: Ergo ad rigorem requiritur aliquid aliud, hoc autem nec poteſt eſſe tremor, vt aliqui ſomniârunt, dicentes, rigorem eſſe ſenſationem frigoris moleſtam cum tremore; eſt enim tremor actio voluntaria, ex vna parte compoſita ex motu ſurſum, & deorſum; rigor autem inuoluntarius eſt motus, & omninò violentus, & ſic potiùs importat vibrationem ſeu agitationem quam concuſſionem vocat Galenus; nam *in fine cap. citati* ait: *Rigor eſt perfrictio dolorifica cum quadam inæquali totius corporis concuſſione, agitationéque.* Ex quo conſtat rigorem adintegrari ex ſenſatione frigoris moleſta, & inſuper ex concuſſione inæquali, ſeu agitatione aut vibratione totius corporis, ità vt vtrumque importet eſſentialiter; etenim ſola frigoris moleſta ſenſatio ſæpiùs datur, vt Galenus teſtatur in horrore, & ſimplici refrigerio febrium plurium intermittentium, & tamen non eſt rigor. Rursùs neque concuſſio ſola, ſeu agitatio omnium membrorum inæqualis rigor dicitur, cùm hæc in epilepticis inueniatur, qui tamen minimè rigent.

Denique de calidi innati ad internas partes retractione ad quam ſequitur extremorum refrigeratio, certum eſt non conſtituere rigorem, cùm in timore, & triſtitia detur talis retractio citra rigorem. Quare à ſufficienti partium enumeratione ſolùm reſtat, quòd rigor componatur ex ſenſatione frigoris moleſta ſimul cum concuſſione inæquali totius corporis, ſiue principaliter nomen arripiat rigor ex frigoris moleſta ſenſatione,vt voluit Gentilis de Fuligineo,ſiue propriùs ex concuſſione vt Herculanus contra contra Gentilem ſentit *ſuper Auicennam*, quia neutrum poteſt facilè ſuaderi, quandoquidem nec concuſſio ſola ſufficit ad rigorem, nec ſola perfrictio moleſta, ſed ex ambobus completur affectio, vt Galenus *cap. citato* non ſemel dictauit.

Cæterùm, quod per verba à Galeno adducta optimè natura rigoris ſit explicata, ex eo probatur quia ab aliis ſub eodem genere contentis ſufficienter diſtincta eſt. Etenim *perfrictio* ponitur loco generis, in quo conuenit rigor cum horrore, & ſimplici refrigerio; differt verò per aliam particulam ſubſequentem *moleſta ſcilicet ſeu dolorifica*, à ſenſatione frigiditatis lenta, & ſenſim facta quæ doloroſa non eſt; ſiquidem ad ſenſationem dolorificam requiritur ex Philoſopho, quòd affatim & ſubitò Natura alteretur & corrumpatur. Inſuper per illa verba, *cum quadam inæquali totius corporis concuſſione*, differt ab horrore, in quo licèt ſit dolorifica refrigeratio, & leuis cutis concuſſio, non tamen in illo vniuerſum corpus concutitur. Ex quo conſtat optimè definitum eſſe rigorem à Galeno *cap.prædicto.*

CAPVT XIII.

De cauſis Rigoris.

INtricatam adeò & ſpinoſam doctrinam adducit Galenus circa cauſas rigoris *lib. proprio cap.6. ſuprà citato*, vt potiùs obſcuritatem legentibus inducat quàm claritatem. Quare meritò arduam, faſtidioſam, & inutilem doctrinam fugiens, ad ipſum Galenum confugio *lib. 2. de cauſis ſymptomatum, cap.5.* vbi clariùs rigoris cauſas perluſtrauit. Et cùm ſupponat rigorem conflari ex ſenſatione frigoris dolorificâ ex concuſſione inæquali totius corporis, in hoc *cap.5.* cauſam frigiditatis lato ſermone adducit, quam veluti in epilogo clariori ſtylo vobis exponere decreui. Docet itaque Galenus rigorem excitari ex eo quòd humor ſiue frigidus, ſiue calidus à vaſis ad partes ſentientes pellatur, quæ irritatæ ſe concutiunt per muſculorum motum, vt à ſe humorem vitioſum tranſmiſſum propulſent; durat autem talis agitatio, & vibratio partium ſeu muſculorum toto tempore quo durat expulſio humoris ex aliis partibus, ad ſentientes & muſculoſas.

Cæterùm, quia hæc pugna moleſtiſſima eſt & doloroſa, triſtatur animal vt in omni alia moleſtia, & ratione huius paſſionis ſanguis & ſpiritus ad intra reuocantur verſus ſuum principium, ſcilicet verſus cor, & ſic interna membra incaleſcunt, & partes externæ ob ſanguinis & ſpirituum abſentiam infrigidantur: magis verò aut minùs, pro ratione maioris aut minoris retroceſsûs.

Nec cenſendum eſt cauſam illius frigiditatis, quam in rigoribus ſentimus, eſſe priuatiuam, nempè defectum ſpirituum: nam licèt talis defectus ſit priuatio, tamen ſe habet ſolùm occaſionaliter, vt ab interno principio pullulet frigiditas; ſiquidem nullum mixtum perfectum dari poteſt, in quo contrariarum qualitatum latitudo impleta non ſit.

Vnde tota intenſio caloris quæ per abſentiam ſpirituum deficit, frigore ſuccedente implenda eſt. Et cùm viuens perfectum indigeat calore ſpirituum ad perfectè operandum, qui ex vi mixtionis ſuarum partium non debetur, accidit vt deficiente calore ſpirituum, reſurgat frigiditas ab interno partium principio, aut ratione partium exanguium, & feminalium quæ fiunt ex materia craſſa ſeminis, & frigidæ ſunt ex propria natura, talis caliditas, vt vult Doctor Maroja *lib.3. de cauſis febrium, folio 65.* Aut vt verius cenſeo, quia omnes ſubſtantiæ calidæ, quæ ſunt in noſtro corpore, tales ſunt potentiâ præter ſpiritus à quibus ſit actuatio, & ſic dum retrocedunt ad interna ex vi ſenſationis triſtis, actu infrigidantur externæ partes, etiamſi ſint ex propria natura calidæ defectu actuationis requiſitæ à ſpiritibus moliendæ, ratione cuius actu reddebantur calidæ.

Motio autem illa vehemens ſeu concuſſio omnium partium oritur ex motu humoris moleſtantis per partes ſentientes ſeu muſculoſas, quæ cùm irritentur, quælibet intendit propulſare cauſam nociuam, & ſic motiones illæ ſeu vibratio

vibrationes toto tempore quo durat rigor, accidunt.

Hæc est Galeni doctrina 2. *de causis sympto- matum, cap. 5. & 6.* vbi sæpè reperit celerem motionem in causa rigoris esse conditionem necessariò requisitam ad ipsum rigorem, & concussionem partium, ex qua eius essentia componitur simul cum sensatione frigoris molesta & dolorosa. Perpendite Galeni verba *c.6.* nuper citati. *Omnia eiusmodi symptomata à vitioso succo proueniunt; dissident autem inter se causæ, tum qualitate, tum magnitudine; itémque quiete & motu; quippe tenuis, salsus, immotúsque succus in his est qui pruriunt, paucus, tenuis, mordens, & immotus in vlcerosis affectibus; multus, salsus, crassus & immotus in lepris, & scabie; paucus, tenuis & mordax cùm exiguo motu in horroribus; quòd si vel vehementiùs moueatur, vel copiosior mordaciórque sit, concutientem rigorem infert, non horrorem; maximum quidem qui plurimus est, & mordacissimus, & vehementissimi motus.* Vnde infertur motum humoris ad excitandum rigorem esse simpliciter necessarium; itaut quò vehementior est, vehementiorem concitat rigorem.

Videtur tamen omninò impertinens motus humoris ad causandum rigorem & partium musculosarum concussionem inæqualem; nam motus ille concussiuus ordinatus est ad expulsionem causæ irritantis; sed si celerrimo motu causa irritans per partes moueatur, minùs multò alterabit, & irritabit, quàm si lento motu aut quiete applicaretur; ergo tantum abest vt velocior motus in causa causet vehementiorem rigorem, vt potiùs remissior debeat fieri, quoniam eo passu quo velociùs mouetur agens, minùs applicatur passo, & sic remissior debet fieri irritatio & sensatio, & remissior motus & concussio ad expellendum, proindéque mitior & leuis rigor debet esse, quo velociùs, & vehementiùs mouetur humor, seu excrementum molestans, & vehementior si causa sit quieta, & intimiùs applicatâ; vt si molestans humor disseminatu sit per omnes partes musculosas, & quietus, tunc quidem continua erit agitatio, & maior, vt humorem molestantem fixum, & intimè applicatum expellant.

Difficultati propositæ respondit Noster Petrus Garcia *lib. de febribus, folio 63.* motum humoris esse àd rigorem necessarium, quia sunt aliqua quæ exposcunt motum causæ vt fiant. Sic tenet de seminis excretione in qua non sentitur voluptas aliqua nisi motu quodam, seu titillatione semen effundatur. Similiter in motu illo, qui nostro idiomate dicitur *Cosquillas*, risus non excitatur nisi digiti in ea parte moueantur & certo modo, leui scilicet & blanda celeríque motiuncula: Sic ergo de causa rigoris censet, quòd nisi moueatur per sentientia membra celeri, & inæquali motu seu inordinato minimè excitabit rigorem.

Certè quidem hæc solutio non est ad rem: nam ex illa solùm colligitur quòd de facto accidit in exemplis adductis, non tamen reddit rationem iste Author cur in illis & in rigore sit necessarius motus, quandoquidem sine illo obiectum irritans sentiri potest, & molestare ad expulsionem si quietum applicetur partibus sentientibus; & idem currit de voluptuositate in semine.

Militat etiam contra eandem solutionem argumentum ex motu Epilepticorum desumptum; accidit enim in ipsis omnium partium corporis vehemens concussio, quin causa cerebrum opprimens moueatur, sed potiùs tenacissimè hæret iuxta Galeni opinionem; ergo stat optimè, quòd detur irritatio sufficiens ad motum concussiuum, forsan vehementiorem sine causæ irritatis motione, ac proindè idem poterit contingere in rigore. Insuper etiam rigores accidunt, si vlceribus medicamentum aliquod mordax applicetur; in quo euentu nulla motio causæ per partes sentientes inuenitur.

Denique quia Hippocrates 2. *Progn. textu 58.* inter signa incipientis suppurationis in parte inflammata adducit rigorem, & hoc quotidie experimur; sed humor à parte inflammata non mouetur, nec pus intra ipsam elaboratum, sed potiùs ibi incarceratum perseuerat. Ergo videtur Hippocrates fateri rigorem posse fieri sine motu causæ per partes sentientes. Idem ergo poterit contingere in accessionibus, & sic non erit necessarius motus humoris in principio ipsarum ad causandum rigorem.

Conclusio nostra est: minimè esse necessarium motum, vt causa rigoris sentiatur, & propulsetur à partibus sentientibus; siquidem etsi quietum sit obiectum molestans, dummodò applicatum sit passo valenti celebrare expulsionem, sine dubio de facto ipsum propellet: siquidem per motum nec variatur qualitas irritans obiecti, seu humoris molestantis, nec potest poni conditio aliqua vt diuerso modo sentiatur quàm si quiesceret. Immò videtur potiùs minùs alterari partes, quo velociùs per illas causa rigoris mouetur, vt suprà dicebamus. Rursùs, potentia seu organum prorsùs inuariatum est, cùm eius temperies non dependeat ex motione aut quiete obiecti molestantis; ergo si adæquata causa concussionis membrorum quæ in rigore reperitur ex parte obiecti, est molestia partibus illata, impertinens est quòd causa moueatur, quandoquidem si quieta applicetur, maiori molestia cruciabit. Requiritur ergo motio illa in causa vt rigor fiat; non quia ex motu sequatur peculiaris modus sensationis ad expulsionem humoris requisitam; sed vt citò & celeriter applicetur causa molestans omnibus partibus, vt generalis omnium membrorum fiat vibratio & concussio; nam totum vehementer concuti nequit, nisi pluribus partibus celeriter & citò communicetur causa molestans quam violento motu membra quædam in alia propulsant, & hæc in alia assiduâ inquietudine, & vehementi motione repellunt; vnde in rigoribus accidit insignis in corpore perturbatio, non quia causa ratione motûs peculiariter immutet potentiam, sed quia per illā pluribus partibus celeriter cōmunicatur, iens & rediens inopinatâ & celerrimâ motione.

Hæc autem pugna inter partes sentientes seu musculosas, & inter humorem molestantem, qui est causa rigoris durat toto tempore quo durat transmissio à parte mittente in partes sentientes, seu musculosas: Et quia ratione transmissionis humores molestantes inæqualiter diffunduntur, inde concussio inæqualis in rigoribus inuenitur. Insignis etiam perturbatio datur in motionibus, quia quando partes quædam se contrahunt vt pellant humorem irritantem in alias, aliæ mittunt eo tempore in il-

 las,

las, ratione cuius distenduntur ab impulsa mateteria, quando conabantur contrahere se ad expellendum illud quod in se continebant. Vnde rigor inuoluit vniuersalem vibrationem, seu concussionem ad quam necessarius est celer motus in causa ratione applicationis celeris ad omnes partes, & non ideò, quia per motum fit aliqua peculiaris irritatio, seu sensatio requisita necessariò ad rigorem distincta ab ea quam faceret idem obiectum, si quietum applicaretur alicui membro sentienti.

Habet insuper aliam causam pugna illa, & concussio vehemens, quæ in rigore inuenitur; nempè æquale robur in omnibus partibus sentientibus per quas diffunditur humor molestans, ratione cuius cùm nulla alteri cedat, vna in alteram reciprocè, & alternatim expellit humorem; vnde nulla læsio in corporis ambitu inuenitur, quoniam mutuâ illâ pugnâ resoluitur tandem totus humor, qui rigoris est causa, vt suprà cum Mercato dicebamus. Constat etiam ex nostra resolutione velociorem & vehementiorem motum in causa conducere ad vehementiorem rigorem; quia celerior motus in causa conducit, vt in pluribus partibus breuiùs persentiatur; & sic plures rigent, & totum corpus concutitur vehementiùs, & per plures partes; siquidem celerior motus dari non potest sine fortiori impulsu, hic autem partes quas impellit magis, & vehementiùs dilatat; sicque motio earum maior, & vehementior fit, proindéque maior rigor excitatur ratione vehementioris motus humoris molestantis.

Ex dictis constat solutio pro argumento pro ratione dubitandi adducto; cùm explicatum sit quâ ratione motus causæ conducat ad rigorem, & cur vehementior motus author sit vehementioris rigoris: quando enim humor quiescit, etiamsi molestiam inferat, rigorem tamen non causat; siquidem concussio in toto corpore fieri nequit, nisi plurimæ partes contrahantur; nam vnius solius non sufficit, nisi fuerit princeps à qua cæteræ dependeant, vt cerebrum in epilepsia, quod suo motu trahit totum in consensum. Si autem humor esset quietus in pluribus partibus, etsi molestaret ad expulsionem, non tamen causaret rigorem & inæqualem concussionem, quoniam si omnes partes, quæ in rigore agitantur impletæ sunt, non possunt contrahi, debent enim cedere, & sic debent esse liberæ ab humore molestante, ac proindè vt sit inæqualis concussio, debet humor inæqualiter moueri, ità vt ratione illius quædam partes impleantur & distendantur, quædam verò liberæ maneant, vt contrahantur.

Illud verò quod adducitur de vlceribus nihil probat contra nos; nam quando rigor fit, ideò accidit quia vapores acres ex caustico medicamento eleuantur & disseminantur per partes sentientes. Eodem etiam modo soluitur argumentum de suppuratione inflammationis; non enim semper rigor excitatur in omnibus suppurationibus, cùm plurimæ sint Medicis incognitæ. Si verò aliquando accidit propter acres vapores per sentientes partes diffusos, sine quorum motu concussio fieri non poterat propter adductam rationem; quia tam leuis est euaporatio in vtroque casu adducto, leues rigores excitantur in suppuratis, & in vlceribus, in quibus applicatur medicamentum causticum. Si autem forsan videatur alicui difficile ex caustico medicamento vlceri imposito, aut ex pure tantam copiam mordacium vaporum eleuari quæ sufficiat pro excitatione rigoris, poterit responderi, propter ingentem dolorem in vlcere, & corrosionem in puris generatione succedere vehementem spirituum ad intra retractionem, vt in timore ingenti accidit, & hac ratione excitari tremorem concussioni quæ est in rigoribus similem; non tamen in omnibus semper accidit, sed solùm in illis qui nimis molestè ferunt dolorem caustici, vel puris erosionem; in quibus vehemens est animi passio, tristitia scilicet aut timor. Veriùs tamen iudico in casibus adductis rigorem verum, etsi leuem, excitari propter vaporum acrium communicationem ad partes sentientes; cùm in suppuratis agnoscamus veram concussionem membrorum distinctam valdè à tremore.

Si autem inquirat aliquis, cur in summo vigore febrium, quando putrida materia corrigitur, seu coquitur, ex vi cuius actionis resultat sedimentum puri simile, non rigeant ægrotantes; quandoquidem tanta vaporum mordacium copia per totum corpus diffunditur? Respondeo in summo vigore febrium putridarum materiam non esse ità mordacem sicut in suppuratione inflammationum, ex eò quòd prohibetur magis ventilatio in his, quàm in putridis febribus, & sic deteriùs putrescit, & mordacior redditur in suppurationibus, vt planè indicat erosio carnis à pure, quam quotidie experimur; id autem nunquam accidit à sedimento vrinarum in febribus; atque ideò in vigore summo non accidit rigor, secùs in suppurationibus, in quibus deterior est putredo, & magis mordax redditur materia. Indicium autem deterioris putredinis desumitur à fœtore puris maiori, quàm sedimenti; etsi vtraque substantia ex actione Naturæ corrigentis putridam materiam, oriatur.

CAPVT XIV.

A qua facultate celebretur Rigor?

De motu concussiuo, & inæquali agitatione, quâ partes sentientes intendunt expellere causam molestantem in rigore, procedit litigium præsens. An scilicet fiat à facultate naturali expultrice & inuoluntaria, an verò à facultate animali, motiua, libera, & voluntaria: nam licèt sit alia motio præcedens, mediâ quâ mouetur humor à vasis in partes sentientes; de illa minimè procedit controuersia; cùm celebretur absque vllo sensibili motu vasorum, nec totius corporis, vt euidenter constat in terminatione febris ardentis per sudorem, aut alui fluxum, aut per icteritiam, vbi adest motus humoris molestantis à vasis in ambitum corporis, aut ad partes internas, & nihilominùs sine sensibili motu vasorum, aut membrorum sit motio; ergo quæ complet rigorem illa est quæ fit à partibus sentientibus mediâ contractione, postquam in ipsas disseminatur humor molestans qui

ui rigoris est causa. De hac ergo vibratione & oncussione inæquali omnium membrorum inquirimus, à qua facultate tanquam ab efficiente elebretur.

Videtur quidem rigoris motus celebrari à facultate animali motiuâ, quæ subdita est imperio oluntatis: nàm ea actio est animalis motiua voluntaria quæ fit medio instrumento facultatis animalis; sed vibratio in rigentibus fit mediis musulis quæ propriè instrumenta sunt animalis facultatis; ergo talis motus necessariò refundi debet in animalem facultatem. Minor in qua est ifficultas comprobatur ex Galeni testimonio *lib. e Rigore, cap.2.* vbi ait: *Verùm qui musculis & eruis perficitur, per quem & manus & crura mouemus, in tremoribus, conuulsionibus, rigoribus morbidis, interim & in palpitationibus apparet, omnes enim huiusmodi affectus vitiati, motus sunt instrumentorum eorundem, quibus arbitrarij motus sanorum obeuntur.* Indè infero: sed arbitrarij motus sanorum sunt omninò voluntarij eliciti à facultate animali motiuâ; ergo etiam motus qui in rigoribus morborum fiunt, eliciuntur ab eadem acultate.

Suadetur secundò idem assumptum: nam motus fiunt necessariò mediâ sensatione, & irritatione pertinent ad facultatem sensitiuam seu animalem, cuius naturalis modus operandi præsupponit cognitionem seu sensationem obiecti molestantis; sed rigor non fit sine molesta sensatione obiecti irritantis ad expulsionem; ergo talis motus celebratur à facultate animali sentienti, & minimè à facultate naturali expultrice.

Confirmatur: quia motus respirationis dicitur voluntarius, & ad facultatem animalem pertinet; quia ipsius motum retardare possumus, & penitùs cohibere si velimus; sed etiam acceleramus rigorem, & ipsum retardamus quandò volumus. Ergo sicut respirationis motus est voluntarius, ita etiam concussio omnium membrorum censeri debet voluntaria, & attinens ad animalem facultatem. Tandem suadetur eadem assertio; nam motus concussiui rigentium fiunt à nobis in statu salutis si velimus eodem modo ac per morbos; sed in statu salubri fiunt à facultate liberè operante; ergo per morbos in eandem facultatem animalem refundi debent concussiui motus, aliàs non fierent similes in statu sanitatis. Hoc autem à simili probatur: quia palpitatio quæ inuoluntaria motio est, minimè imitabilis est à nobis, etiamsi velimus, quia pertinet ad diuersam facultatem; ergo quòd à nobis liberè imitatur, liberè etiam fit per morbos, ac proindè cùm liberè imitetur rigor, liberè fit per morbos à facultate animali motiuâ quæ mediis musculis operatur.

Adeò varius in hac re existit Galenus, vt etiam contrariam opinionem videatur insinuare, & quidem clariùs; nàm *lib. de Rigore, cap.6.* sic loquitur: *Cùm quis cum nulla concussione corporis, & agitatione frigescit, non hic riget, verùm si affectus rigor appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accidere oportet.* Nihil clarius adducere potuit Galenus in comprobationem huius partis, & ferè *in toto capite* idem sæpiùs repetit, præcipuè tamen inferiùs per hæc verba: *Agitari autem dico omnia in corpore & concuti, turbarique, ac omnis in rigore motus inæqualis inordinatus citra voluntatem eueniens.* Sentit ergo inæqualem illam vibrationem rigentium esse inuoluntariam, & minimè ad animalem facultatem, sed ad naturalem expultricem membrorum pertinere. Hanc sententiam amplectitur Vallesius noster 5. *Controuer. cap.* 17. quem sequitur noster Petrus Garcia *fol.668. suo tomo de febribus*; & nos etiam veriorem esse putamus; quia tamen adductis testimoniis Galeni fulsita manet; ratione etiam ipsam corroborare operæpretium erit.

Sit prima ratio: nam concussio requisita ad rigorem soluitur absque vlla motione voluntaria; ergo solùm ad facultatem naturalem expultricem pertinet: Antecedens probatur, quia nullus potest penitùs impedire concussionem membrorum in rigentibus, etiamsi valido conatu illam cohibere tentet, vt experientia probat: sed tunc datur verus rigor, ergo soluitur ipsius essentia citra actionem aliquam voluntariam, solùm præcisè per motum expultricis naturalis membrorum per quæ mouetur causa molestans, & disseminatur. Nec valet si respondeant Aduersarij, quòd si velimus, saltem rigoris vehementiam moderamur, ergo eâ ex parte videtur voluntarius motus concussiuus rigentium. Contra enim instatur solutio: nam licèt plerumque accidat rigentibus concussio aliqua voluntaria musculorum, quoniam tarò tamen vehemens est rigor, vt ægrotans volens non possit concussionem aliquantulum cohibere, tamen potest demere quod accessit voluntarij, quia non est de essentia rigoris, sed omninò se habet per accidens ad ipsius essentiam, vt notat Vallesius *loco citato*, quia quod per rigorem ipsum mouetur, omninò mouetur præter voluntatem, saluatur enim concussio omnium membrorum ineuitabilis, etsi ipsam velimus cohibere: quo bene stat, vt licèt possimus aliquantulum moderare rigoris vehementiam per voluntatem, non tamen per rigorem absolutè possumus; ergo quod præcisè requiritur ad rigorem, inuoluntarium, & omninò naturale est; si quid verò habet voluntarij, hoc est omninò per accidens pro sua essentia.

Secundò validatur assertio nostra eleganti, & expresso Galeni testimonio *lib. de Rigore, cap.6.* vbi ait: *Agitatio autem seu vibratio quæ validos rigores comitatur, tam violenta est, necessarióque corporibus incidit, vt quiescere non liceat, etsi strenuè admodum renitaris.* Ex quibus verbis claré colligitur iuxta mentem Galeni rigoris concessionem esse omninò necessariam, & inuoluntariam, vnde firmiter teneo quòd motio partium in rigentibus est omninò naturalis & inuoluntaria, quæ causatur à facultate naturali expellente media contractione fibrarum transuersarum, ad quarum inuoluntariam contractionem reliquæ partes necessariò veluti per alligationem mouentur. Nec valet si respondeas motionem illam seu contractionem in rigentibus fieri præcedente sensu molestiæ, ideóque esse voluntariam: nam contra instatur, quia singultus, vomitus, & concussio, quæ est in epilepsia, sine sensu molesto præcedenti fieri non possunt, & nihilominùs sunt motus omninò inuoluntarij; ergo idem de concussione in rigore reperta iure optimo possumus affirmare, nempè quòd sit actio facultatis expellentis naturalis, quæ licèt sensu non indigeat vt pellat, tamen hoc non est perpetuum in omnibus partibus; siquidem habet talis facultas heteorogeneam naturam, ideóque in partibus sentientibus habentibus fibras naturales medio sensu molestiæ expellit. In aliis verò partibus non indiget quod

præcedat

præcedat moleſta ſenſatio vt expellat, ac proindè ex eo quòd ad concuſſionem rigentium præcedat irritatio, ſeu moleſta ſenſatio cauſæ moleſtantis, non indè infertur legitimè eſſe actionem voluntariam ſeu animalem. Ex quo ſecundum argumentum pro contraria parte manet ſolutum.

Ad Confirmationem reſpondeo reſpirationem poſſe omninò cohiberi, vt exemplo ſerui Barbari demonſtrat Galenus qui voluntariè occiſus eſt, penitùs cohibita reſpiratione pro ipſius voluntate. At in rigentibus nunquam viſum eſt motus concuſſiuos prorsùs cohiberi nobis volentibus; & quidem miror valde in hac controuerſia, quòd Primarius noſter ſuprà citatus affirmet concuſſionem eſſe voluntariam, & poſteà afferat tanquam nouum placitum, naturalem motum rigentium poſſe interdum penitùs impedire pro voluntate. Hoc enim præterquam quòd videtur diſſonum, manifeſtè opponitur teſtimonio Galeni adducto pro validatione noſtræ Concluſionis, *cap.6.lib.de Rigore.*

Reſtat ſoluere primum argumentum, & vltimam confirmationem. Ad argumentum reſpondeo non implicare medio eodem inſtrumento celebrari motus voluntarios, & inuoluntarios; ſic enim videmus concuſſionem in epilepſia omnium membrorum mediis muſculis celebrari, & tamen inuoluntarius eſt motus; ergo idem in rigentibus accidere poteſt; imò in ſententia Mercati ab eadem facultate à qua motus voluntarij manant in ſtatu ſalutis poſſunt oriri motus inuoluntarij in ſtatu morboſo medio irritamento. Quoad vltimum argumentum conſtat etiam ſolutio.

Capvt XV.

Vtrùm maior rigor fiat à facultate debili, quàm robuſta?

Cvm motus concuſſiuus, ſeu vibratio vniuerſalis membrorum quæ in rigentibus inuenitur, celebretur à facultate naturali expultrice, meritò inquirimus, An ſi talis facultas ſit languida, cauſet vehementiorem concuſſionem & agitationem in ordine ad expulſionem cauſæ moleſtantis, quàm ſi eſſet robuſta: Et quidem controuerſia debet procedere ſuppoſitâ irritatione proportionata cum virtute debili & robuſta ex parte obiecti moleſtantis, quæ ſtimulat ad motum expulſionis: nam ſi exiſtente virtute validâ remiſſa fiat irritatio, ità vt non ſit proportionata vt ad certamen prouocet, ſine dubio virtus contemnet cauſam moleſtantem, aut forſan illam propulſabit ſine concuſſione per vias naturales per quas ſolet expellere excrementa communia, & ſic non erit rigor. Debet ergo in lite propoſita ſupponi ſufficiens & proportionata irritatio ex parte obiecti moleſtantis ad rigorem, & non quomodocunque, ſed ad rigorem poſſibilem, ad quem accedere poteſt facultas robuſta & debilis apponendo totum ſuum conatum. In quo euentu dubitatur, an fiat vehementior rigor ſeu concuſſio omnium partium à facultate debili, aut potiùs à robuſta?

Videtur tamen à facultate debili fieri rigorem vehementiorem, vt probari poteſt ex Galeno 10. *lib.Methodi c.4.* vbi ait: *Vires vbi valentes ſunt, omnia contemnunt ac tolerant, vbi infirmæ ſunt reddita, à quovis offenduntur.* Vnde inferunt aliqui à facultate debili cauſari maiorem rigorem, quia talis facultas magis offenditur ab humore moleſtante, & cauſante rigorem quàm valida virtus, ſed eo ipſo debet moueri impetu maiori ad expulſionem illius; ergo à virtute debili cauſabitur maior concuſſio membrorum, & maior rigor. Confirmatur, nam virtus effœminata à quauis leui cauſa læditur, & irritatur atque ſtimulatur ad expulſionem, virtus autem valida leuem cauſam irritantem contemnit; ergo à debili virtute excitabitur maior rigor.

Comprobatur idem aſſumptum experimento communi de illis qui ſunt prope mortem, in quibus vehementes & validi rigores eſſe ſolent: ſed tunc vires & facultates languidæ ſunt; ergo ab ipſis cauſatur vehementior rigor quàm ſi eſſent robuſtæ. Tandem fulcitur hæc opinio, quia facultas debilis eſt ratione morbi: ergo quò debilior eſt, erit morbus maior; ſed quò eſt morbus maior, eſt etiam maius ſymptoma: Ergo quò debilior eſt facultas, erit maius ſymptomâ rigoris.

Contraria ſententia eſt communiſſima, nempè à facultate robuſta fieri rigorem vehementiorem, eſt expreſſa Auicennæ *fen* 1. *lib.4. tract.2. cap.6.* per hæc verba; *Et de cauſis vehementis rigoris eſt vehementia virtutis expulſiuæ.* Et ratione probatur, quia tunc excitatur maior rigor quando eſt vehementior motus membrorum concuſſio, ſeu vibratio maior in ordine ad expulſionem cauſæ moleſtantis; ſed ſuppoſitâ æquali & proportionatâ irritatione ex parte obiecti, facultas robuſta vehementiùs mouebit & concutietur ad expulſionem cauſæ moleſtantis quàm debilis facultas; ergo illa cauſabit rigorem vehementiorem. Probatur Conſequentia, quia vehemens commotio ſemper ſupponit efficiens vehementioris virtutis; ſicut etiam à vitalibus motionibus pulſus vehemens ſupponit neceſſariò robuſtam facultatem pulſificam cuius eſt propria differentia; ſed rigor maior componitur ex vehementioribus motionibus quæ neceſſariò procedunt ex virtute robuſta ſeu vehementi, ergo ab ea fit maior rigor quàm à debili facultate, quæ ſicut in motibus vitalibus debiles & remiſſos cauſat pulſus; ſic in rigore remiſſiores motus concuſſiuos cauſabit, & per conſequens rigores remiſſiores.

Secundò: quia expulſio humoris moleſtantis quæ fit in rigore mediâ concuſſione membrorum, eſt opus naturale facultatis operantis in ſubſidium Naturæ; ſed huiuſmodi opus meliùs perficitur à virtute robuſtâ quæ vehementiori impulſu detrudit humorem moleſtantem quàm à virtute languida quæ debiliori impulſu neceſſariò operabitur: cùm ergo à remiſſiori impulſu remiſſior, & debilior motus oriatur, infertur neceſſariò facultatem debilem remiſſiorem motum cauſare in ordine ad expulſionem cauſæ moleſtantis, ac per conſequens rigorem minorem, quàm ſi facultas eſſet valida & robuſta.

Ex dictis infertur: quòd etſi facultas robuſta ſemper poſſit cauſare vehementiorem rigorem quàm debilis, ſi in illa ſupponatur irritatio ſufficiés quæ debeat ponere conatum maiorem quàm poſſit fieri à facultate debili; attamen de facto poterit contingere, vt à debili virtute cauſetur maior, aut æqualis rigor, quàm à facultate robuſta. Ratio eſt, quia conatus expellentis facultatis

itis non ponitur ſemper totus, ſed ad propor-
ionem irritationis, ſicut etiam in facultate vitali
notus fiunt ad proportionem finis inſtigantis:vn-
e fit quòd etſi facultas fortis poſſit apponere co-
atum vt quatuor, & irritatio fiat vt duo,erit tan-
ım expulſio in eadem vehementia, & celeritate,
: in eadem duratione, ſicut fieret à facultate de-
iliori potente tamen elicere impetum vt duo:Et
forſan robuſta facultas irritetur vt vnum, debi-
or quæ irritatur vt duo, & poteſt apponere ve-
ementiam vt duo, vehementiores motus cau-
bit de facto & rigorem maiorem,aut æqualem.
loc manifeſtè conſtat in homine robuſtiſſimo
ui interdum horret,remiſsóſque motus elicit;ali-
uando verò riget vehementiſſimè, validiſſimóſ-
ue motus cauſat, pro ratione maioris aut mino-
s irritationis cauſæ moleſtantis. Nam ſi per
uamlibet irritationem apponeret totum cona-
ım; nunquam æger robuſtus corriperetur hor-
ore, ſed ſemper validiſſimo rigore, cuius con-
arium quotidiano experimento conſtat; ergo
otiones quæ in rigore fiunt ſequuntur neceſſa-
ò proportionem obiecti irritantis, & ſic inter-
um à facultate debiliori de facto poterit fieri
naior rigor. Quod non euertit veritatem noſtræ
onclufionis; cùm virtus robuſta ex ſe ſuppoſitâ
ritatione proportionatâ ſemper poterit cauſare
gorem vehementiorem; etſi verum ſit, quòd ſi
ipponatur æqualis proportio in irritatione cum
irtutis proportione æquali, ſic pro ratione ho-
ım æqualis rigor cauſabitur à facultate robuſta
: debili, quia pro vehementia motus vt duo
g.æqualis virtus ſupponitur in cauſa robuſta,ac
ı debili, licèt abſolutè ſupponatur maior virtus
ı facultate robuſta ad vehementiores & inten-
ores motus, ſi ex parte obiecti ſit irritatio ma-
or, ſeu intenſior à qua cogatur ipſa facultas ap-
onere maiorem, aut poſſibilem conatum; ad
uem nunquam poteſt accedere facultas debi-
or, & ſic ſolùm in hoc caſu debilis facultas non
oterit cauſare æqualem rigorem in vehementia;
t in caſu quo irritatio ſit proportionata cum vi-
ibus, & eadem ponatur in robuſta, ſemper
qualis cauſabitur rigor à facultate robuſta &
ebili.

Quæ concluſio firmiſſima manet ex doctrina
uper tradita: Et quidem cenſeo eſſe veriſſimam,
c ab omni calumnia liberam; quæ à paritate fa-
ilè comprobari poteſt de vitali, & pulſificâ fa-
ultate, quæ motus pulſificos æquè validos cau-
at in homine debili & robuſto, dummodò in
troque ſit æqualis finis, vrgentia & proportiona-
a virtus pro ratione vrgentiæ, etſi in robuſto ab-
olutè ſit multò efficacior & validior virtus, pro
atisfactione vrgentioris finis. Ergo eodem modo
hiloſophari debemus in motionibus rigentium,
i verum eſt quod diximus, quòd conatus expel-
entis facultatis non ponitur ſemper totus, ſed ad
roportionem irritationis à cauſa moleſtante ex-
ellenda per motum concuſſionis partium quæ
n rigentibus inuenitur.

Dices: Id quod omninò naturale eſt, non po-
eſt eſſe cauſa ſymptomatis: ſed robur in faculta-
e omninò eſt naturale; ergo non poterit condu-
ere nec cauſare rigorem maiorem ſed potiùs na-
uralem effectum. Ex alia etiam parte videtur,
quòd debilis facultas non ſolùm non poſſit cau-
are maiorem rigorem: verum eſt, quòd minimè
:ſſe poſſit author rigoris; etenim rigor eſt ſym-
otoma actionis deprauatæ, non quidem erroneæ,
quia hæc verſatur circa obiectum quod de-
bet expellere, & illicò reuerà non expellit: at in
rigore facultas & actio expellunt reuerà obie-
ctum moleſtans, & ſic talis actio non eſt deprauа-
ta erronea; ergo eſt deprauata adaucta; ſed fa-
cultas debilis non poteſt elicere actionem au-
ctam, ergo neque poterit cauſare rigorem.

Ad primum reſpondeo: Quòd licèt robur ſit
naturaliſſimum in facultatibus, & in ipſo viuen-
ti, tamen poterit eſſe occaſio actionis præterna-
turam ſi ex parte obiecti ponatur irritatio præ-
ternaturalis: quâ etiam ratione datur vehemens
pulſus præternaturalis,etſi à facultate robuſta fiat
talis motus, quia licèt talis actio oriatur à facul-
tate ſeu à principio illæſo ſecundum ſe, tamen
operatio dicitur ſymptomatica,quia eſt facta mo-
do præternaturali, hoc eſt à fine inſtigante præ-
ternaturaliter; ſi ergo quia in rigoribus datur ir-
ritatio præternaturalis & vehemens, quæ cogit
facultatem operari vltra modum naturalem, ideò
talis actio in rigentibus eſt ſymptomatica, etſi
requirat robur ex parte efficientis: Quòd ſi iuxta
naturalem modum operaretur, minimè partes
agitarentur concuſſione illa & vibratione repertâ
in rigore. Aliud verò de facultate debili; nihil
probat: nam etſi ſupponatur facultas debilis,non
tamen in tanto extremo, vt non poſſit elicere
motus maiores quàm naturales deſeruientes ad
expulſionem excrementorum qui ſine vlla con-
cuſſione & vibratione partium celebrantur,& ſic
poterit facultas debilis rigorem ſeu concuſſio-
nem, quæ verè ſit actio aucta deprauata, effice-
re. Præterquam quòd modus motionis qui in
concuſſione membrorum inuenitur, aliquo modo
deprauatus eſt, & ſic ex omni parte fieri poteſt à
facultate debili irrita, quæ propter conatus quos
apponit, auctam & deprauatam actionem elicit,
comparatione factâ cum actionibus naturalibus,
quibus excrementa expelluntur.

Argumenta etiam in principio poſita facilè
ſoluuntur. Primum fundatur in teſtimonio Gale-
ni; Ad quod reſpondeo, quòd ſi virtus ſit valida,
omnia contemnit, dummodò leuis ſit irritatio,&
improportionata. At ſi fuerit magna & propor-
tionata, vehementiùs & velociùs mouetur con-
tra cauſam moleſtantem facultas robuſta, & ſic
vehementiores rigores cauſare poteſt,ſi vehemen-
tior ponatur irritatio quæ vim inferat facultati
ad hoc vt totum conatum apponat. Ad confir-
mationem reſpondeo: quod licèt facultas debilis
faciliùs offendatur, hoc eſt à cauſa leuiori; ni-
hilominùs non poteſt apponere tantum conatum
pro expulſione cauſæ moleſtantis quantum ro-
buſta facultas, & ſic non poteſt cauſare tam ve-
hementem rigorem modo ſuprà explicato. Etſi
forſan qui ſunt prope mortem corripiantur ma-
gnis rigoribus, & maioribus; quàm ſi vires vali-
dæ fuiſſent,hoc non probat contra nos; nam in
illis dum robuſta erat virtus,propulſabat humores
per vias communes, & ſic rigorem non prouoca-
bant. Cæterùm, ſi per partes ſentientes moueren-
tur,ſine dubio eſſent maiores rigores quàm pro-
pe mortem; nam robuſta facultas, vehementio-
res,& celebriores motus poteſt cauſare, ſi vehe-
mentiùs irritetur modo ſupra explicato.

Ad vltimum reſpondeo falſum eſſe quòd ſym-
ptomata quæ fiunt à Natura & morbo ſimul ma-
iora ſunt ſemper, quia morbus eſt maior; nam
morbi augmentum extinguit ſæpè robur faculta-
tis, quo extincto operationes fiunt debiles & re-
miſſæ:

missæ : cùm autem rigor fiat à morbo & à Natura simul, indè non sequitur quòd à facultate debili fiat maior rigor, quoniam non potest apponere motum ità vehementem pro expulsione obiecti molestantis, sicut robusta facultas.

Eodem modo censeo esse philosophandum in facultate sentiente, ità vt valida cùm sit, vehementiorem potest causare rigorem quàm si languida iaceat, supposità irritatione proportionatâ cum viribus ex parte obiecti. Hæc conclusio ex his quæ diximus de facultate naturali expultrice corroborata manet. Nec me latet plures Authores contrarium sentire. Ex quibus est vnus noster Vallesius 5. *Controu. cap.* 17. quem sequitur Matamoros *suo libro de febribus*, *fol.* 475. existimantes robur facultaris sentientis esse omninò distinctum ab ipsius acutie, & similiter debilitatem esse distinctam à torpore seu hebetudine sensûs. Vnde iudicant posse esse facultatem sentientem robustam & hebetis sensus, & è contrà, posse scilicet languidam esse, & sensus acutissimi. Vnde inferunt, quòd maior aut minor irritatio non oritur ex robore aut debilitate potentiæ sentientis, sed ex ipsius acutie, quæ coniungitur cum debilitate, & hebetudine sensûs quæ coniungitur cum robore, indéque à facultate forti sentienti, cæteris paribus, fieri minorem rigorem, quia cum minori molestia sensationem dolorificam patitur, à debili verò vehementiorem, quia molestius percipit obiectum ratione acutioris sensationis quâ pollet, & sic perceptâ maiori molestia validiùs insurgit expultrix, & vehementiùs concitatur ad expulsionem, & sic vehementiorem causat rigorem.

Veriùs ego arbitror in facultate sentiente idem esse robur & acutiem sensûs, & per consequens idem etiam esse facultatem esse languidam, & sensûs hebetis. Vnde à facultate valida sentiente fieri posse maiorem rigorem quàm à debili, quia hæc sentit obtusè, illa verò acutè sentit, & perfectiùs, neque ex alio capite indagandū esse robur, aut imbecillitatē in omnibus facultatibus quàm ex perfectione suarum actionum: Sic Vallesius tenet 2. *lib. Methodi*, *cap.* 4. vbi ait : quod robur aut debilitas facultatis animalis ex fortitudine aut debilitate actionum agnosci debet, non verò ex tolerantia, aut ipsius defectu. Vnde videtur sibi non constare dum acutiem sensûs à robore facultatis sensitiuæ distinguit aut separat; contrariorum autem à simili reliquarum facultatum efficaciter conuincitur : nam vitalem seu pulsificam facultatem esse robustam non aliundè agnoscimus nisi ex vehementia & magnitudine pulsûs, debilem verò ex paruo & debili arteriarum motu; in facultate etiam naturali eodem modo tenet cognitio : nam expultrix valida est si validè expellit ; coctrix etiam est robusta si perfectè coquat. E contrà verò si suas functiones remisè faciant, debiles censentur ab omnibus. Ergo facultas sentiens fortis aut languida debet reputari penes ordinem ad suas proprias actiones ; vnde si acutè aut perfectè sentiat, valida erit ; si remisè aut torpidè, languida. Ergo si propter acutiem aut torpedinem in sensationibus obiecti molestantis compensandus est rigor, etiam valida facultas vehementiorem causabit rigorem ; præcipuè cùm non solùm requiratur irritatio, verùm etiam virium proportio, quæ sufficere possit ad motum proportionatum pro expulsione ; talis autem proportio nunquam deficit in robusta facultate, in languida verò sæpenumerò, & sic ab il[la] maior rigor, à debili verò minor causatur.

CAPVT XVI.

Vtrùm à causa calida fiat maior rigo[r] quàm à causa frigida?

Calidos & frigidos humores rigorem causa[re] si extra vasa per corporis ambitum, & pe[r] sentientes partes à Natura propulsentur & disse[minentur], satis commune est & tritum inter Authores ; & experimentum de tertiana exquisita & quotidiana id probat, in quibus rigores accidun[t] si intermittentes sint. Dubitatur ergo in præsent[i] si cætera sint paria ex parte humoris vtriusque calidi scilicet & frigidi extrauasati & expulsi à Natura in ambitum corporis per easdem parte[s] sentientes, à quo humore causabitur vehemen[tior] rigor? An à calido, an à frigido?

Pro cuius clariori intelligentia aduertendum est, humorem calidum præter qualitates primas habere alias secundas conducentes ad vehementiorem rigorem, quales sunt mordacitas aut acuitas, quæ minimè sunt in frigido. Vnde si in causa calida reperitur speciale irritans vltra caliditatem quæ Naturam stimulet ad expulsionem media concussione membrorum ; nihil mirum si causet absolutè, & iuxta omnes qualitates maiorem rigorem quàm frigida causa. Quare lis, & rigorosa contentio solùm debet procedere de vtroque humore seruanti æqualitatem in omnibus aliis conditionibus requisitis ad rigorem præter eam quæ est in primis qualitatibus ; ità vt idem sonet titulus quæstionis, ac si dicamus, num frigus molestius Naturæ, quàm calor sit, vt exindè vehementior rigor causetur ab humore frigido præcisè ratione frigiditatis, quàm à calido præcisè ratione caloris.

Communis opinio tenet causam calidam esse maioris rigoris quàm frigidam. Probant ipsius sequaces ex Galeno, *de causis symptomatum*, *cap.* 5. vbi sic ait : *Hic rigor à frigidis succis nunquam creatur ; huiusmodi enim succi præ crassitudine sua concitato motu non mouetur : quòd si aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehemententem ; neque enim potest recipere attenuata pituita tantam tenuitatem, quam attenuata recipit flaua bilis.* His verbis clarè docet causam calidam vehementiorem concitare rigorem. Et insuper rationem insinuat talis euentus, quam Noster Petrus Garcia adducit *suo libro de febribus*, *proprio capite*, *fol.* 680. nam illa causa excitat rigorem maiorem, quæ magis molesta est, & celeriùs mouetur per sentientes partes: Sed calidus humor, qualis est flaua bilis, suâ tenuitate faciliùs mouetur, & celeriùs per sentientia membra, & insuper quia mordax est, magis stimulat Naturam ad expulsionem, & concussionem; ergo causa calida maiorem excitat rigorem.

Videtur tamen ratione adductâ minimè probari assumptum : nam licèt verum sit, quòd bilis quia ferè semper secum affert mordacitatem, magis irritet ad expulsionem, & maiorem inferat molestiam, quàm causa frigida, quæ mordax non est, ideóque causet maiorem rigorem humor calidus: tamen solùm procedit disceptatio de causa

calida

calida & frigida, præcisè consideratis ratione caloris & frigoris, & sic non conuincit argumentum desumptum ex mordacitate bilis. Poterat tamen vrgeri adducta sententia ex eo quòd causa calida vt calida tenuior est quàm frigida vt frigida, proindéque illa est velocioris motus; sed etsi vtraque causa æqualem molestiam inferret per calorem, & frigiditatem, tamen illa causabit maiorem rigorem quæ celeriùs mouetur per sentientes partes, quia plures celeriúsque illas molestat, (vt suprà docuimus, dum causas rigoris examinauimus.) Cúmque causa frigida pigrè & tardè moueatur magis quàm calida, videtur vehementior fieri rigor à calida quàm à frigida causa.

Sit nostra conclusio. Quòd licèt attentis secundis qualitatibus tenuitate scilicet, & mordacitate, quæ in humoribus calidis frequenter inueniuntur de facto, ab ipsis causetur rigor vehementior quàm à causis, seu humoribus frigidis, vt constat in rigoribus tertianæ exquisitæ: tamen si solùm attendamus ad sensationis molestiam quæ fit præcisè ex vi maioris caloris, aut maioris frigiditatis, causa frigida maiorem & vehementiorem concitabit rigorem. Prima pars communi experimento, & ratione pro contraria parte, & Galeni testimonio manet sufficienter probata, quæ de causa calida considerata non solùm secundum primas qualitates, verùm etiam quoad omnes alias intelligenda est, proindéque communiter, & de facto contingit rigores vehementiores à calidis humoribus causari: Rationem tetigit Galenus *loco suprà citato*; nempè quia frigidi humores nunquam attenuantur vt calidi. Et verum atque difficile est, quòd frigidi humores tam intensè frigidi intra corpus sint sicut est bilis calida, cùm frigiditas humorum, aut excrementorum frigidorum moderetur necessariò à calore naturali viscerum; calor verò bilis hoc non habet; & ità potiùs acuitur & mordacitatem adquirit, ratione cuius irritat magis ad expulsionem, & ità suppositâ virtute sufficienti motiuâ, & sensatione æquali ex parte organi, vehementiorem rigorem causat bilis de facto & frequenter.

Cæterùm, si præcisè in vtroque humore consideramus alterationem, & molestiam causatam à calore & frigiditate, quolibet alio secluso si cætera omnia sint paria, maior rigor excitatur à causa frigida. Probatur assertio infragabili Galeni testimonio 2. *lib. de differentiis febrium, cap.6.* vbi enumerans species diuersas pituitæ, ait: *Quemadmodum altera salsa est, aut propter putredinem, aut propter salsæ serosæ humiditatis permixtionem ex qua sanè febricitantes non rigent. Acida verò & vitrea si moueantur per sentientia corpora permeans, rigorem sine febre infert.* Ex quibus verbis clarè infertur, humores frigidos, quales sunt acida & vitrea pituita, rigores excitare; calidos verò, ex quibus est pituita salsa, ex vi putredinis, aut ratione permixtionis cum serosa salsáque substantia calorem comparans, non causare rigorem; sed horrorem, qui magis remissus est quàm rigor. Signum ergo est acidam & vitream pituitam ratione frigiditatis multò magis molestare Naturam, quàm salsa pituita suo calore, & sic vehementiores motus concussiuos causare, & maiores rigores frigidam causam. Et quidem reuerà vltima verba adducta nostram assertionem efficaciter confirmant; nam pituita dulcis per putredinem calida redditur, sed quando putrescit, minimè antecedit rigor febrem, ex Galeno: Ergo ex eo est quia frigida poterat causare rigorem, quæ calida cùm sit, per putredinem non causat: altera-tio ergo & molesta sensatio, quæ à frigore inducitur valentior est ad maiorem rigorem excitandum.

In confirmationem huius veritatis stat etiam Hippocrates 5. *Aphor. textu* 17. vbi incommoda frigiditatis enumerans ait: *Frigidum verò conuulsiones, tetanos, liuores, & rigores febriles adfert.* Textu verò antecedenti enumerans idem Author calidorum vitia, minimè rigorem adducit. Signum ergo est causam frigidam præcisè ratione frigiditatis causare rigores maiores, si forsan caliditas ex se rigorem inducere valet; nam ex doctrina Hippocratis & Galeni rationabiliter id videtur inferri posse. Ratione etiam ex passionibus animi desumptâ corroboratur assertio hæc: Siquidem nunquam ab ira quæ passio calida est, rigor excitatur, sæpè verò febris; à tristitia verò aut timore quæ frigidæ passiones sunt, sæpenumerò rigor causatur; & reuerà molestat magis frigiditas, cùm sit contraria qualitas viuenti, calor autem magis connaturalis, cui nisi alia qualitas adiungatur, sensum molestiæ inferens, rigorem non excitat; frigiditas verò ex se molestissima est. Nec frigidis humoribus impedimento est crassities, & lentor ad motum requisitum per partes sentientes vt causetur rigor; quandoquidem Galenus pleno ore fatetur 2. *de differentiis febrium, cap.6. citato*, vitream pituitam rigorem causare; salsam verò horrorem tantùm; etiamsi ratione putredinis salsa pituita tenuitatem aliquam maiorem adquireret, & inde constet, quòd etsi ratione motûs agilioris, & velocioris causa calida vt talis conducere posset ad maiorem rigorem, attamen frigida causa ratione maioris molestiæ id potest supplere. Quo soluitur vltima ratio pro confirmatione contrariæ sententiæ adducta.

Tandem fulcitur assertio nostra argumento ab experimento desumpto quo vtitur Auerroës 3. *Coll.cap.*30. Nam aër extrinsecus si frigidus sit, causat rigorem, si calidus, minimè, etsi tenuior sit; & intimiùs possit penetrare: ergo eadem ratione corpus internum, seu humor æquali tenuitate & crassitie rigorem causabit si frigidus sit; si autem calidus, aut nullum, aut remissiorem. Neque valet si respondeas, quòd aër nunquam datur tam calidus, sicut est frigidus quando rigorem causat; & ità nihil mirum si non causet effectum æqualem, aut intensiorem quando est calidus, ac quando est frigidus. Contrà enim instatur solutio: nam per æstatem non generatur minor copia bilis, quã pituitæ per hyemem. Rursùs in hyeme perfectiùs operatur viuens, quàm in æstate; ergo magis alteratur præternaturaliter viuens à calore aëris ambientis, quàm à frigiditate ipsius in hyeme; & nihilominùs in hyeme rigent homines si denudentur, etsi in cubiculo clauso iaceant; in æstate verò etsi ardentissimo soli nudi exponantur, aut aëri calidissimo, nunquam rigent. Ergo aër est magis calidus in æstate quàm frigidus in hyeme; & tamen solùm in hoc tempore rigent homines: ergo maior est molestia à frigore

frigore quàm à calore, & perindè cauſa frigida excitat maiorem rigorem attentâ alteratione primarum qualitatum. Et hæc pro hac diſputatione ſufficiant, cùm argumenta in contrarium adducta ſoluta ſint.

DISPVTATIO VLT.

De Hecticæ Febris eſſentia, differentiis, cauſis, ſignis, & generali curatione.

CAPVT PRIMVM.

De eſſentia & quidditate Febris Hecticæ.

Principis noſtri Auicennæ veſtigia, & ordinem ſequentes, poſtquam egimus de diariis & putridis febribus: meritò vltimam diſputationem de febribus hecticis inſtituimus, vt noſtro operi optatum finem imponamus. Et vt clariori methodo procedamus, eſſentiam & quidditatem febris hecticæ primò indagare incipimus; vt indè facilè differentias, cauſas, ſigna, & medelam percalleamus. Princeps ergo noſter Auicenna *fen* 1.*lib*.4.*tract*.3.*c*.1.ſic hecticam pingit; *Et cùm inflammantur membra radicalia, & propriè cor eſt illud ipſa ægritudo quæ eſt hectica*. Pro cuius clariori intelligentia ad memoriam reuocare oportet plura quæ diſputationibus præcedentibus diximus circa caloris febrilis vltimationem ſeu independentiam: nam ſi caliditas præternaturam mediâ putredine, aut vſtione vltimatur in ſpiritibus, conſtituitur diaria febris, quia primò ſpiritus inflammantur, ab agente putrefaciente, attamen conſeruatur in ipſis calor ille independenter ab illo, & ſic dicuntur incaluiſſe ab illo inſigni Medico Galeno 2. *de differentiis febrium, ap*.1.Quia verò talis calor communicatur humoribus & partibus ſolidis in fieri, & dependenter à Spiritibus incaleſcere dicuntur ab eodem Galeno,vt per huiuſmodi nomina diſtinguamus calorem in facto, ſeu independentem,& calorem in fieri ſeu dependentem.Pari ratione quando calor præternaturam vltimatur in humoribus mediâ vſtione aut putredine, excitatur putrida febris, & humores dicuntur inflammari in eadem ſignificatione in qua ſpiritus inflammantur in febre diaria. Cæterùm, quando calor non vltimatur neque in ſpiritibus, neque in humoribus, ſed in partibus ſolidis viuentis,tunc quidem excitatur hectica febris.

Hinc clariùs Auicennæ verba intelliguntur: nam per inflammationem membrorum radicalium intelligit vltimationem ſeu independentiam caloris præternaturalis & febrilis mediâ vſtione aut putredine in ſubſtantiis illis quæ nec ſunt ſpiritus, nec humores, quos Hippocrates 6. *lib. de morbis vulgaribus textu* 42. vocat continentia membra, nomine quorum & partes propriè ſolidas, & ſecundas illas humiditates, quæ fluxibilitatem amiſerunt, & communiter dicuntur ros, cambium, & gluten à Medicis, intelligit Hippocrates.Galenus verò *citato cap*.1. *de differentiis febrium*, aſſimilauit continentia membra parietibus balnei, contenta verò per quæ humores intelligit Hippocrates aſſimilauit Galenus aquæ balnei; impetum facientia,ſeu ſpiritus,aſſimilauit aëri ipſius balnei: Vnde licèt febris hectica fieri poſſit ex eo quòd calor febrilis vltimetur, & independens ſit in aliis membris ſeu ſubſtantiis ſolidis diſtinctis à corde, tamen magis proprio & rigoroſo ſignificato hectica febris conſtituitur per vltimationem ſeu independentiam eiuſdem caloris in partibus cordis, quo Auicennæ definitio ſufficienter explicata manet: Et idem ſonat, ac ſi dicamus febris, hectica eſt calor extranens factus vltimatus ſeu indepens in corde & partibus ſolidis mediâ vſtione aut putredine, ad differentiam febris putridæ & diariæ in quibus vltimatur calor & independens redditur in humoribus, & ſpiritibus.

Nonnulla tamen ſunt quæ Auicennæ doctrinam turbare videntur; nam videtur calor hecticæ febris non eſſe independens.Nam Galenus 1. *de differentiis febrium*, *cap*. 10. docet hecticam febrem ſæpè oriri ab inflammatione pulmonis aut ipſius vlcere; ergo in tali caſu hectica dependet à cauſa. Probatur conſequentia; quia talis hectica febris ſanari non poteſt niſi priùs inflammatio & vlcera pulmonis curentur; ergo ab illis tanquam à cauſa dependent. Reſpondeo facilè: pulmonis inflammationem ipſius vlcera & ardentes febres ſe habere veluti externas cauſas à quibus primò inducitur hectica caliditas & ab illis dependet in fieri, non tamen in conſeruari; ſicut quando à cauſa procatarctica inducitur hectica: nam etſi huiuſmodi affectus euaneſcerent, nihilominùs permaneret hectica febris, quia iam ſupponitur vltimatus calor in membris ſolidis mediâ vſtione aut putredine, in quibus independens eſt omninò ab inflammatione & vlcere pulmonum, etſi hæc perſeuerent, propterea quod modus ſubſtantiæ partium ſolidarum ità eſt variatus propter reſolutionem aliquarum partium, & ſeparationem, vt licèt violenta ſit in illis partibus putredinalis diſpoſitio, & caliditas febrilis, nihilominùs non poſſunt reduci ad naturalem temperiem, ſicut nec poteſt reduci viuens à ſenectute in iuuentutem, propter amiſſionem partium quæ accidit à cauſis ineuitabilibus; vnde caliditas illa febrilis in partibus igneis reſurgit iuxta noſtrum modum philoſophandi, & iuxta ea quæ latè docuimus *in prima diſputatione de eſſentia febris*,vbi etiam tanquam probabilem adduximus opinionem Primarij aſſerentis per putredinem mutari formam non ſolùm ſpiritus & humores, verùm etiam & partes ſolidas, & adquirere nouam formam petentem calorem febrilem à qua conſeruatur, & hac ratione independens eſt ab omni alia cauſa alterante, quæ licèt adſit, ſicut contingit in Vlcere aut inflammatione pulmonis, omninò per accidens eſt ad hecticam, & ſolùm fuerunt requiſitæ ad fieri ipſius eo modo ac ſi à cauſa altera extrinſeca alterarentur ſolida membra, & adquirerent calorem in facto.

Dices vlteriùs contra adductam doctrinam. Videtur enim mediâ vſtione aut putredine minimè

mè posse membra solida adquirere calorem febrilem præternaturalem supra mediocritatem; nam eo ipso per putredinem aut vstionem resoluuntur, & euanescunt huiusmodi membra; ergo potiùs redditur viuens frigidum per defectum partium calidarum; sicut redditur in ætate senili frigidum per resolutionem partium calidarum à causis ineuitabilis; non ergo calor hecticus comparatur mediâ vstione aut putredine, neque ratione illarum poterit esse independens, & vltimatus in membris solidis.

Respondeo: membra solida seu radicalia adquirere calorem præternaturalem independentem mediâ vstione aut putredine; non tamen eo ipso quòd putredo aut vstio est in talibus membris resoluuntur, sed toto tempore conseruatur calor præternaturalis quo perseuerat putredo, quæ cùm serpat & depascat paulatim membra solida quæ sunt contigua illis in quibus primò inducta fuit putredo, euenit vt quando aliqua membra sunt resoluta ex vi quorum frigidum potiùs saltem extensiuè deberet reddi viuens; attamen quia iam putredo communicata est aliis partibus solidis, perseuerat calor febrilis hecticus in viuenti vltimatur denuò in partibus de nouo putridis, vsque dum per vsum auxiliorum humidorum & frigidorum reponuntur plures partes; & cohibetur contagium & curatur febris. Frigiditas verò senilis est omninò irreparabilis, quia nunquam potest adquirere partes æquè calidas cum resolutis, & cùm in ætate senectutis iam supponantur resolutæ numerosiores partes calidæ, & frigidæ sint in excessu à quibus denominatur viuens frigidum, nunquam poterit restitui ad temperiem calidam, cùm maior numerus partium à quibus fieri debebat repositio frigidæ sint. Sed de his plura diximus *Nostro Tractatu de Temperamentis*, vbi rem hanc sedulò tractauimus. Et rationem dedimus cur siccitas morbosa per resolutionem partium solidarum à putredine præternaturali factam possit restaurari, qualis est illa quæ in hecticis febribus inuenitur, & minimè possit restaurari siccitas illa, quem per ætates adquirit viuens à causis naturalibus & ineuitalibus operantibus, ratione cuius minimè potest retrocedere viuens ab adolescentia in pueritiam, neque à iuuentute in adolescentiam. Difficultas quidem ardua, & inuestigatione digna iuxta Auicennæ doctrinam, cuius resolutionem inueniet quisquis volumina nostra *loco citato* deuoluerit.

Aduertere tamen oportet pro completa intelligentia hecticæ febris, quòd licèt ad ipsam requiratur, quòd calor vltimetur in membris solidis seu radicalibus tanquam in causa, tamen rationem formalem hecticæ febris minimè esse calorem vltimatum in causa, sed calorem in fieri, qui toti viuenti communicatur ex vi illius qui existit in facto in causa. Et hæc doctrina eadem ratione currit in febre putrida, & diaria in quibus formalis ratio febris non est calor in facto, & vltimatus in humoribus, & spiritibus; nam ille potiùs habet rationem causæ, sed potiùs calor communicatus omnibus partibus viuentibus ratione caloris qui in facto est vltimatus, & independens in causa, in humoribus scilicet, aut in spiritibus; Vnde bene potest accidere quòd in aliquibus partibus cordis sit calor vltimatus in facto, & in aliis in fieri, & in vltimatus: quo casu ratio formalis febris hecticæ consistit in calore in fieri qui hecticus non esset nisi communicaretur ab aliis partibus solidis cordis, in quibus debet esse vltimatus, & independens, vt hecticus formaliter dicatur calor ille in fieri reliquarum in partium; qui habitualis dicitur communiter, quia difficilè mobilis est illa dispositio in causa, & quia partes solidas corporis habitum communiter appellant Doctores, non quia reuerà talis febris habeat rationem habitûs diuersam à dispositione.

Ex dictis etiam deducitur non esse necessarium ad hecticam febrem, quòd calor in corde sit in facto seu independens; sed sufficit esse in pluribus partibus, aut in aliquo membro communi à quo possit communicari cordi, vt talis febris dicatur hectica: Probatur apertè; nam talis calor est independens & vltimatus in membro solido, non autem in humoribus, neque in spiritibus, neque in altera substantia fluida nostri corporis; ergo debet illa febris esse hectica; nullum enim est aliud prædicatum distinctiuum inter febres nisi diuersitas subiecti, in quo mediâ vstione aut putredine vltimatur calor; sed si esset vltimatus in humoribus, esset talis febris putrida; si in spiritibus, diariâ; ergo quia est vltimatus in aliqua parte principe mediâ vstione aut putredine, debet dici calor ille cordi communicatus hecticus. Et confirmatur: quia si calor idem esset vltimatus in partibus solidis cordis mediâ vstione aut putredine, & ab ipso communicaretur per totum viuens, talis febris iure optimo, & iuxta Auicennæ doctrinam, & mentem esset hectica: ergo eodem modo si vltimatus est in parte aliqua Principe secundum partes solidas ipsius, & ab ea in cor communicatur calor; debet illa febris dici hectica. Tandem corroboratur à simili de febre absoluta; ad quam sufficit quòd apprehendatur aliquod membrum Princeps à quo calor ille communicetur cordi, quin cor primo apprehendatur; ergo ad febrem hecticam sufficiens erit calorem vltimari in membro Principe secundum partes solidas, & ab ipso ad cor eundem calorem communicari.

Neque in hac re acquiesco doctrinæ cuiusdam Primarij nostri in suis manuscriptis asserentis nunquam in partibus solidis cordis vltimari calorem propter impactam ipsarum materiam, & mobilitatem ipsius membri. Hæc enim doctrina in primis est contrà Galeni mentem 3. *de præsag. ex pulsibus cap.*3. vbi in hectica in pestilentem fatetur in qua ægrotantes cum melioribus pulsibus certiùs peribant, putredine depascentibus partes extimas solidas cordis, & tandem internas. Vlteriùs etiam ratio adducta ex mobilitate membri inualida est; quandoquidem pulmo putrescit in phthisicis quin obstet ipsius insignis mobilitas: poterit ergo mediâ vstione, aut putredine vltimari calor hecticus in partibus solidis cordis, & tunc erit vigorosissima febris hectica vt ex definitione Auicennæ satis constat.

CAPVT II.

An si vltimetur calor in aliquo peculiari membro solido causetur hectica febris?

Difficultas maior est: an si in aliquo membro peculiari solido, quòd non sit Princeps vltimetur

metur calor præternaturam mediâ vſtione aut putredine, & ab eo vſque ad cor communicetur calor præternaturam in fieri, talis febris communis ſit dicenda hectica, an verò alterius generis. Et quidem ſi ſecludamus communicationem vniuerſalis caloris ad cor, & totum viuens, certum eſt in illo membro eſſe febrem hecticam partialem iuxta noſtrum modum philoſophandi, *Diſputatione* 1. Nam in illo peculiari membro reperitur quidquid requiritur ad hecticam, cùm calor ſit in facto in ſolido membro. Sicut etiam diceretur putrida partialis ſi ſolùm in portione aliqua paruiſſima humoris vltimaretur calor, qui ſolùm alteret præternaturam vnicum membrum, quod non eſſet princeps, & ſic de diaria pari paſſu eſt philoſophandum.

Cæterum, ſi ex membro peculiari communicetur calor præternaturam in fieri cordi, & indè diffundatur per totum corpus, eſt difficultas præſens; circa cuius reſolutionem Fernelius, *lib. de febribus, cap.* 8. aſſerit in phthiſicis eo ipſo quòd putrefiunt partes pulmonis, excitari febrem putridam, & minimè hecticam; ſed per putredinem calor vltimatur in partibus ſolidis, ſeu carnoſis ipſius pulmonis; ergo non eo ipſo quòd excitatur febris communis ex eo quod in membro ſolido peculiari vltimetur calor talis febris debet dici hectica. Noſter Vega, *Super libros de differentiis febrium*, aſſerit, quòd ſi mediâ putredine, aut vſtione vltimetur calor præternaturam in aliquo peculiari membro, & ab eo vſque ad cor communicetur mediis fuliginibus, talis febris erit putrida; ſi autem communicatio fiat ſine fuliginibus, ſed ſolùm per continui alterationem, erit febris diaria. Petrus Garcia citatus à Primario in nouioribus codicibus conuenit cum Vega in eo quòd febris ſit diaria, ſi calor communicetur à membro ſolido vſque ad cor per continui alterationem. Cæterùm, ſi calorem vltimatum in membro ſolido præciſè conſideremus ſecluſâ communicatione ad cor, nobiſcum tenet febrem illam eſſe partialem hecticam; ſi autem per continui alterationem non producatur calor ad cor, ſed forſan mediis fuliginibus, nihil determinat, ſed probat non poſſe eſſe hecticam talem febrem, à paritate efficaci ratione; quoniam etſi in bubone, ſit humor putridus, & ab eo vſque ad cor communicetur calor mediis fuliginibus, non ſufficit vt talis febris ſit putrida: ergo etſi aliquod membrum ſolidum ſit putridum, & in ipſo ſit vltimatus calor & communicetur cordi mediis fuliginibus, non erit ſufficiens vt talis febris ſit hectica. Probatur conſequentia, quia non minùs illa febris dependet ab humore putrido, quàm hæc à membro ſolido putrido, & tamen etſi calor communicetur cordi mediis fuliginibus, non dicitur putrida; ergo eſt calor ſit vltimatus in membro ſolido, & communicetur cordi mediis fuliginibus, non debet dici febris illa hectica, quia ſicut in illa quæ oritur ex bubone non eſt immutatio in vrina oſtẽdens humorum cruditatem, ſic in ea quæ pendet ex parte ſolida putrefactâ non eſt peculiaris deſiccatio partium quæ oſtendat hecticam eſſe febrem: concludit ergo talem febrem eſſe diariam, quia in illa vrina apparet non perfectè cocta, nec eſt vnde varietur; & cùm hoc ſignum ſit inſeparabile in febre diaria, inde deducit talem febrem eſſe diariam.

Nos tamen dicimus difficile eſſe putredinem vnius membri peculiaris ſolidi communicari poſſe calorem ſenſibilem febrilem cordi & toti viuerti, nec per continui alterationem, cùm tanta ſit diuerſitas partium vt per reactionem neutiquam poſſit accedere ad cor infenſio ſufficiens pro febri ſenſibili; neque mediis fuliginibus, quandoquidem videmus in hectica, in qua plures partes adhuc ipſius cordis putrefiunt, ferè non percipitur febris. Sic Galenus 3. *de præſag. ex pulſibus, cap.* 3. *citat.* potiori ergo ratione denegabimus idem, quando ſolum vnicum membrum diſtans forſan à corde putreſit. Si autem fortè tale membrum ſolidum ſit vicinum cordi, aut aliâ viâ poſſimus concipere poſſe diffundere vſque ad cor calorem præternaturalem quo afficitur. Dicimus illam febrem eſſe hecticam phyſicè loquendo, non autem medico rigore, quia licet calor in facto ſeu vltimatus ſit in membro ſolido, ratione cuius differt hectica à putrida in qua vltimatur calor in humoribus; & à diaria in qua vltimatur in ſpiritibus, tamen in tali febre non eſt ſiccitas ſenſibilis in toto corpore, nec conſumptio partium, qualis in hecticis febribus experitur, quæ ſpecialem requirat prouidentiam ſeu indicationem, & ſic talis febris Medicè loquendo non eſt reputanda tanquam hectica, ſed ſolùm in rigore phyſico.

Si autem vrgeas tunc eſſe febrem ſenſibilem communicato calore cordi, vt in vlcere ſeu putredine pulmonis, in quo euentu tenemur dicere cuius generis eſt illa febris. Reſpõdeo febrem phthiſicorum ex vlcere pulmonis ortam, eſſe hecticam, quando talis calor communicatur partibus ſolidis cordis, ità vt in ipſis vltimetur, & tunc eſt ſenſibilis extenuatio. Cæterùm, febris quæ in principio oritur, priuſquam vltimetur calor in partibus ſolidis cordis, & quæ poteſt accidere ex putredine alterius membri ſolidi vicini cordi, poteſt etiã dici hectica in ſenſus Medico, tamen diuerſæ ſpeciei ab illa, in qua eſt ſenſibilis conſumptio partium; à qua ſumit Medicus ſpecialem indicationem pro ſubſtantifica reparatione. Quòd autem huiuſmodi febris ſit hectica Medicè adhuc loquendo, probatur: quia eſt febris ſenſibilis, vt ſupponimus, deprehendens tamen à calore vltimato in mẽbro ſolido; ergo habet & naturam & conditionem hecticæ, licèt non habeat conditionem alterius in qua eſt ſenſibilis conſumptio partium, ex eo quòd quando plura membra ſolida depaſcat in illa. A ſimili etiam probatur; quia febris putrida vocabitur illa, cuius calor vltimatus ſit ſolùm in vnica portione humoris; licèt non habeat tot cõditiones, ſicut illa quæ depẽdet à pluribus portionibus humoris, à quibus ſpecialem indicationem ſumit Medicus, euacuandi & corrigendi putredinem, & deobſtruendi vias ſeu partes in quibus eſt prohibita ventilatio; Meritò ergo hectica poteſt dici in hoc ſenſu, & in phyſico rigore, & ſimiliter hectica partialis, vt ſuprà explicuimus, & Noſter Petrus Garcia infinuat.

Contrariorum obiectiones facilè diluuntur. Fernelius enim nulla ratione probat febrẽ phthiſicorum eſſe putridam. Vega autem noſter ſine fundamento adſtruit diſtinctionem febris ex diuerſo modo quo communicatur calor cordi, quãdoquidem ſolùm diſtinguimus febres per cauſas diuerſas in quibus ſubiectatur calor; & cùm in dicta febre ſubiectetur in ſolido membro, meritò dicitur hectica, etſi calor per continui alterationem cordi communicatur, quo etiam conuincitur

conuincitur ratio Petri Garciæ; neque ex eo quòd vrina non immutetur, deducitur eſſe diariam febrem, cùm in hecticis non immutetur, ſed appareт cocta, eò quòd non dependeat à materia humorali. Quòd autem in tali febre non ſit conſumptio membrorum non probat contra nos, quia cùm ſolùm ſit vnum membrum putrefactum, non facit ſenſibilem conſumptionem, nec febrem hecticam talis ſpeciei, conſtituit autem aut febrem hecticam partialem, aut hecticam in phyſico ſenſu, aut hecticam Medicè, diuerſam tamen in ſpecie ab ea, in qua eſt ſenſibilis ſiccitas, & conſumptio. Vltimum argumentum quo vtitur Petrus Garcia ſoluitur ſi dicamus febrem procedentem ex bubone dici humoralem, & ſic febrem ortam ex putredine vnius membri dici in continentibus, ſeu hecticam.

Capvt III.

De partibus quæ neceſſariò in hectica febre afficiuntur.

Ex Auicennæ definitione conſtat in hectica febre membra radicalia inflammari, ſeu concipere calorem in facto, quem independentem, & vltimatum vocamus; per membra autem radicalia communiter intelligunt omnes partes ſolidas viuentis. Sic etiam Galenus 1. *lib. de differentiis*, *cap.* 11. ſermonem faciens de diſtinctione febrium putridarum ab hecticis, ſequentia habet verba: *Quædam verò ipſas ſolidas occupant animalis partes, atque eas hecticas febres appellárunt.* Dubitamus ergo in præſenti an per ſolidas partes intelligant Antiqui eas, quæ verè partes ſunt viuentis, & animâ noſtrâ informentur; an etiam alias ſubſtantias, quas ſecundas humiditates vocant Medici, & præcipuè lis procedit de rore, an ſcilicet ſi calor vltimetur in rorida ſubſtantia noſtri corporis mediâ putrefactione, aut vſtione talis febris ſit dicenda verè & propriè hectica, vel ſolùm ſit illa verè hectica, in qua putredo ſolùm partes informatas formâ viuentis depaſcit?

Videtur tamen ad hecticam neceſſariò calorem debere eſſe vltimatum in partibus ſolidis quæ verè tales ſunt, & viuentis formâ informantur. Nam Hippocrates in illa communi diuiſione, quâ diuiſit febrem in continentia, & impetum facientia, per continentia membra intelligit partes ſolidas, quæ in hectica neceſſariò debent affici, vt diſtinguatur à putrida & diaria febre; ſed continentia toto rigore ſunt partes viuentis; quidquid autem pars non eſt potiùs continetur quàm ſit continens, ergo ad febrem hecticam requiritur neceſſariò, quòd partes ſolidæ viuentis afficiantur. Deinde, ſi alia ſubſtantia noſtri corporis quæ non ſit pars cauſat hecticam febrem, mediâ vſtione aut putredine, ſequeretur hecticam illam non diſtingui à putrida; etenim quidquid non eſt pars, eſt ſeparabile & euacuabile; ergo talis hectica curaretur more putridarum mediâ, ſcilicet ſeparatione, & euacuatione cauſæ.

Cæterùm, quòd rorida ſubſtantia noſtri corporis, etſi putrefiat non cauſet hecticam febrem, docuit Auerrhoës 4. *Coll. cap.* 4. diuidens putridas febres in humorales & roridas. Noſter autem Vega *lib.* 1. *de differentiis febrium ſuper cap.* 12. aſſerit, quòd ſi rorida ſubſtantia efferueſcat, & ebulliat propter febrem diariam pertinet ad diariam; ſi autem efferueſcat propter putridam febrem, attinet ad putridam, & tandem ſi ebulliat propter hecticam, pertinet ad hecticam; attamen ſi accidat talem roridam ſubſtantiam, non ſolùm efferueſcere, ſed etiam putreſcere (quod indicat difficillimum) planè fatetur cauſare putridam febrem. Noſter Petrus Garcia citatus à Primario quodam noſtræ Scholæ in nouioribus codicibus aſſerit febrem ex putredine roris, neque eſſe putridam, neque diariam, nec hecticam, ſed ductus ex alia Hippocratis diuiſione ſuprà adducta tenet pertinere ad contenta, ſub quo membro non ſolùm humorales febres, ſed quæ dependent ex aliis ſubſtantiis quæ non ſunt verè partes viuentis comprehenduntur. Valleſius autem in compendio tenet febrem ortam ex roris putredine eſſe hecticam, non tamen propter rorem putreſcentem, ſed quia ſemper quando putreſcit ros, putreſcunt ſimul neceſſariò partes viuentis ſolidæ propter contiguitatem; ſiquidem poroſitates earum plenæ ſemper ſunt rore: Vnde hectica febris ſolùm dicitur propter vltimationem caloris in partibus ſolidis, non tamen in rorida ſubſtantia.

Verior tamen ſententia eſt, non ſolùm conſtitui febrem hecticam ex eo quòd ſit calor vltimatus mediâ putredine, aut vſtione in partibus viuentis ſolidis, verùm etiam in aliis ſecundis humiditatibus, quales ſunt cambium, gluten, & ros, quæ ſubſtantiæ fluidæ non ſunt, ſed veluti ſolidæ & immediatæ repoſitæ pro alimonia partium; imò cambium, & gluten iam ferè ſubſtantialem formam attingere. De rore autem, qui nondum vltimam alterationem ſuſcepit, ſed electa ſubſtantia eſt ſine excrementis diſperſa per poroſitates, probatur etiam cauſare febrem hecticam ſi putrefiat, ex Galeno *lib.* 1. *de differentiis febrium*, *cap.* 11. vbi ait: quòd quando incipit euerti temperies cordis, & efferueſcit aut conſumitur humor imbibitus in eo, docet fieri primam hecticæ ſpeciem, quæ maraſmodes non eſt, vſque dum ſolidæ partes conſumantur, ſed humor conentus in corde eſt rorida ſubſtantia, ergo per ipſius efferueſcentiam conſtituitur hectica febris. Clariùs tamen deducitur ex eodem Galeno *lib.* 7. *Methodi*, *cap.* 6. vbi enumerans ſpecies ſiccitatis, ſeu hecticæ per diuerſam partium conſumptionem humidarum, tertiam ſpeciem conſtituit, vbi humor qui roris more per membra eſt ſparſus, conſumptus fuerit. Quartam ſpeciem etiam numerauit per conſumptionem ſanguinis qui eſt in exilibus venis, & arteriis. Auicenna tamen *fen* 1. *lib.* 4. *cap.* 1. *citato* hanc ſpeciem negauit iudicans putredinem ſanguinis exiſtentis in exilibus venis cauſare putridam febrem. Planè tamen tres ſpecies hecticæ fatetur, quarum vna eſt per conſumptionem roris ſparſi in poris, ex eo quòd in tali ſubſtantia vltimetur calor, ratione cuius peculiaris cōſumptio eſt ſubſtātificæ humiditatis quæ non eſt in febribus putridis, & vrentibus quæ multò intenſiorem habent calorem; ſignum ergo eſt, quòd putredo in rore habet aliquod peculiare conſtituens febrem hecticam videlicet peculia-

 rem

rem dispositionem ratione cuius in illâ vltimatur calor, & consumptio sensibilis fit, & siccitas manifesta, ex eo quòd substantia quæ consumitur, valde proxima est ad substantificam transmutationem, & sic eius resolutio, & putrefactio hecticam constituit & non putridam.

Neque ex diuersis modis dicendi quos suprà proposuimus aliquid deducitur contra nostram resolutionem, nam Auerrhoës si distinxit febres putridas in humorales & roridas, deberet assignare peculiarem curationem contentam etiam sub genere putridarum quæ pro roridis febribus faceret: Hæc autem neque à Galeno, neque vllo alio Authore adducitur. Vega verò nullo fundamento probat per putredinem roris fieri putridam febrem; quandoquidem neque ex vrina, neque ex pulsu, neque ex curatione quidquam tale deprehendimus. Aliud verò quod adducit chimæricum est: nam siue rorida substantia ebulliat ex putredine humorum aut spirituum, aut ex putredine aliarum partium solidarum, minimè constituit febrem huius aut alterius generis, dummodò in tali substantia non vltimetur calor, non enim febres sequuntur naturam causæ à qua producuntur, sed subiecti in quo vltimatur calor febrilis. Et cùm rorida substantia imbibita sit in poris nostrarum partium, & veluti succus ipsarum sit, reputatur pro parte solida, & pro membro continenti, quo prima ratio in contrarium adducta soluitur. Noster Petrus Garcia non soluit omninò difficultatem, nam licèt sequatur diuisionem Hippocratis, & hac ratione sub contentis contineatur rorida substantia; tenebatur docere cuius generis est febris illa orta ex putredine roris, & sic saltem diminutè processit. Ratio etiam Vallesij minimè vrget nostram conclusionem. Nam etsi contingua sit rorida substantia cum membris solidis, poterit esse dispositio in illa vt putrefiat & adquirat calorem in facto, seu vltimatum & minimè in partibus solidis: nam etiam humores sunt permixti, & contigui, & nihilominùs potiùs vnus putrefit quàm alter & causat febrem, quia magis dispositus est ad putredinem. Hoc ipsum quotidie accidit in spiritibus, qui etiam sunt permixti cum humoribus, & sæpè priùs putrefiunt, quàm spiritus; & è contrà; ergo etsi contigua erit rorida substantia, poterit putrefieri ipsa sola in putridis manentibus solidis membris, quæ sine dubio resistunt magis putredini, quia corpora sunt non ita humida sicut ros. Si autem simul putresceret solidum membrum & ros, complicata esset duplex species hecticæ, seu esset in secundo gradu hecticæ viuens, vt plures loquuntur, quod non euertit nostram conclusionem. Et licèt Antiqui dum de hectica loquuntur, communi locutione asserant in eo solida membra affici; nihil ex eo sequitur contra nos. Nam illæ substantiæ seu humiditates secundæ, solida etiam dicuntur in contrapositionem humorum, qui dicuntur primæ humiditates, & corpora fluida sunt. Ros autem licèt in rigore non sit solidum membrum animâ nostrâ informatum, & solidum, quatenus non est fluxibile, ideoque euacuabile non est, nec per sanguinis missionem, nec per expurgationem. Ex quo constat solutio ad vltimam confirmationem.

CAPVT IV.

Vtrùm febris hectica includat in suo esse siccitatem morbosam?

Disputatione prima de essentia febrium latè probauimus absolutè ad essentiam febris minimè esse necessariam siccitatem morbosam, sed solùm calorem præternaturalem vltimatum in causa importare; siccitatem verò se habere tanquam effectum secundarium, & subsequi ad essentiam febris. Dubitamus igitur in præsenti, An febris hectica specialiter præter siccitatem à calore secundario ortam more omnium febrium requirat etiam ad suam essentiam siccitatem morbosam constituentem hecticam febrem; ita vt hectica febris adintegretur ex calore præternaturam, & siccitate morbosa.

Partem negatiuam acerrimè defensandam accepit Doctor Matamoros *lib. 3. de febribus, tract. 2. disput. 3. folio* 288. vbi citat Vegam. *1. de differentiis febrium, cap.* 12. & Vallesium *eodem libro folio* 83. probat non requiri ad hecticam febrem absolutè siccitatem morbosam, ex Galeno *lib. 1. de differentiis febrium, cap.* 11. vbi contra Archigenem affirmat durum pulsum nullius febris esse proprium & inseparabile signum, per hæc verba. *Pulsus durus neque proprius est, neque inseparabilis cuipiam generi febrium, neque diariæ, neque putridæ, neque hecticæ.* Vnde infert hecticam febrem absolutè minimè importare siccitatem morbosam. Cùm vna ex causis inducentibus duritiem in pulsu sit siccitas. Si ergo pulsus durus neque est proprius, neque inseparabilis hecticæ febris, nec siccitas erit adintegrans essentiam hecticæ febris.

Fulcitur vlterius idem assumptum ex eodem Galeno *1. etiam de febrium differentiis, cap.* 13. sic ait: *Proprium autem iis quæ Marasmo sunt affines siccitas: quoniam sæpenumerò sine siccitate hectica consistunt, vbi non transmutantur in marasmum, &c.* Ex quibus verbis clarè colligitur, siccitatem morbosam minimè adintegrare essentiam febris hecticæ absolutè, & vlteriùs sentit, neque Marasmum importare siccitatem in sua essentia; nam licèt in hac specie vltima hecticæ sit morbosa siccitas, ideò est quia est affectus complicatus, seu compositus ex febre, & siccitate morbosa.

Vallesius verò *loco citato* tenet: quòd si ex aliqua causa potest excitari febris hectica sine siccitate, maximè ex aëre pestilenti quam hecticam pestilentem vocat, & docet fieri ex putredine roris in corde existentis; cùm ergo quæ putrescunt humescant primò, inde infert Vallesius talem febrem ex putredine roris esse sine siccitate, ac proindè possumus inferre siccitatem morbosam minimè adintegrare naturam seu quidditatem hecticæ febris absolutè.

Ludouicus Mercatus *difficil.* 2. *folio* 493. docet cum Mercuriali *lib. 5. sua practicæ cap.* 7. febrem hecticam in calore & siccitate consistere, Probat assumptum Mercatus ex Galeno *lib. 7. Methodi cap. 6.* vbi docet, in qualibet febre hectica consumi necessariò aliquam ex quatuor humiditatibus; sed eo ipso quòd consumitur humiditas sensibilis, sensibilis etiam siccitas & morbosa

morboſa ſuccreſcit in corpore:ergo nulla poterit dari febris hectica quæ non imbibat formaliter ſiccitatem morboſam. Patet conſequentia quia nulla poteſt dari ſpecies hecticæ, quæ neceſſariò non importet conſumptionem ſenſibilis humiditatis,ſed eo ipſo datur ſiccitas morboſa,ergo in omni hectica ſiccitas eſt adintegrans eſſentiam.

Probat ſecundò:nam in hecticis color eſt vitiatus, cutis eſt adſtricta, ſeu ſicca, & totum corpus collapſum: ſed omnia hæc oriri non poſſunt à ſolo calore præternaturali qui potiùs dilatat partes, & poros aperit quàm corrugationem faciat;ergo hectica præter calorem importat etiam morboſam ſiccitatem. Confirmatur aſſumptum ex communi medela quam Medici adducunt in qualibet hecticâ; tota enim dirigitur ad humectationem ſubſtantificam tum intùs tum extrà ad reparationem ſubſtantiæ deperditæ, quæ completur balneis humectantibus, & alimentis humidis quibus partes adſtrictæ, & reſiccatæ laxantur, & aperiuntur poroſitates, vt alimentum potiùs applicetur,indéque ad eo celebretur ſubſtantifica humectatio; ſi ergo hæc humectatio medela eſt morbus hecticus, includit neceſſariò humidæ ſubſtantiæ reſolutionem, & proindè ſiccitatem.

Nos tamen in præſenti difficultate aſſerimus phyſicè loquendo, poſſe ſaluari eſſentiam, & quidditatem hecticæ febris abſolutè ſine ſiccitate morboſa; ita probant Galeni teſtimonia ſuprà relata. Et ratione etiam ſuadeo hanc concluſionem : nam eo ipſo eſt febris hectica, quod datur calor in facto media vſtione aut putredine in aliqua ex dictis ſubſtantiis, quæ ſolida membra nuncupantur ; ſed poterit eſſe in rore calor in facto per ipſius putredinem, aut vſtionem quin cauſet conſumptionem ſenſibilem, nec ſenſibilem ſiccitatem, licèt febris ſit ſenſibilis, ergo dabitur hectica febris toto rigore phyſico ſine ſiccitate. Minor in qua eſt difficultas probatur : nam licèt putredo ſit inducta in rorida ſubſtantia, mediâ quâ in ipſa vltimatus eſt calor; tamen non eo ipſo reſoluitur, ſed tempore conſiderabili, & ſenſibili valde perſeuerat talis ſubſtantia cum putredine : ergo toto illo tempore erit febris hectica ſenſibilis toto rigore phyſico; & tamen non erit conſumptio neque ſiccitas, vſque dum reſoluantur partes illæ roridæ; ergo tunc erit febris hectica ſine ſiccitate morboſa. Probatur conſequentia, nam ſi eo ipſo, quòd putredo depaſcit roridam ſubſtantiam, reſolueretur, ſequeretur non habere permanentiam ſenſibilem hecticam febrem, cùm non permaneat ſubiectum in quo vltimetur calor ; ergo vt perſeueret debent perſeuerare partes roridæ putridæ per magnam & conſiderabilem temporis differentiam ; ſed tunc nondum eſt ſiccitas morboſa, cùm nondum ſint conſumptæ humiditates quæ cauſant primam ſpeciem hecticæ:ergo optimè ſaluatur quidditas eius abſoluta abſq; morboſa ſiccitate toto rigore phyſico.

Sit ſecunda concluſio : Medicè loquendo non poteſt eſſe hectica febris, ſine ſiccitate morboſa; nam eo ipſo quòd Medicus agnoſcit febrem hecticam vt hecticam, neceſſariò debet eſſe ratione ſignorum eſſentialium ipſam conſectantium;ſed niſi ſit ſenſibilis partium humidarum conſumptio,& deſiccatio manifeſta,neutiquam venit Medicus in cognitionem hecticæ febris,ergo inuoluit neceſſariò ſiccitatem morboſam : Minor probatur;nam in hectica corpus eſt diſcoloratum, & collapſum, cutis eſt adſtricta, & ſicca;ſed hæc omnia præcisè ratione caloris præternaturalis accidere nequeunt, vt bene probat Mercatus ; ergo coniunctam habent ſiccitatem morboſam hecticæ febres, quæ quatenus hecticæ ſunt à Medico agnoſcuntur.

Suadetur efficaciùs hæc concluſio argumento deſumpto à gradibus ſiccitatis diuerſis quos adquirit viuens in ætatibus:ſiquidem licèt à calore agente in humidum fiat mors naturalis,& ætates ſuccedant in viuenti, nihilominùs non dicitur viuẽs ſiccũ niſi in iuuẽtute,& ſenectute; & ſi à principio in finẽ exſiccetur à cauſis ineuitabilibus reſoluentibus humidam ſubſtantiam, quia ſolùm in his vltimis ætatibus ſenſibilis reſolutio apparet & cognoſcibilis Medico; proindéque præcisè dicitur viuens ſiccum per humidarum partium reſolutionem; ergo etiam ſimiliter ſi in primis ſpeciebus hecticæ reſoluantur aliquæ partes roris;nihilominùs vſque dum faciant ſenſibilem mutationem & deſiccationem in viuenti, non erit hectica febris ſecundum Medicam conſiderationem,licèt talis ſit phyſico rigore, quia calor eſt vltimatus in rorida ſubſtantia, quæ vt ſolida reputatur.

Cæterùm, quando gluten aut cambium putredinem aut vſtionem concipiunt, ſupponitur iam ferè tota rorida ſubſtantia reſoluta, & ſic ſenſibilis eſt ſiccitas, quam huiuſmodi febres eſſentialiter important, præcipuè tamen quando iam putredo ſolidiores partes depaſcit : in quo euentu febris maraſmodes fit quæ incurabilis dicitur à Medicis,& à Galeno *lib.1.de different.febrium,c.12.*quia prorsùs irreparabilis eſt humidarum partium conſumptio. Sic ait Galenus, *quæ verò ex ejs in maraſmum deuenerunt curare impoſſibile eſt vbi iam conſiſtunt exquiſitæ non adhuc incipiunt, ſiquidem natura ipſarum calida & ſicca eſt.* Quibus verbis clariſſimè noſtram mentem confirmat Galenus, vt cuique contemplanti conſtabit. Denique roboratur concluſio noſtra ex communi hecticarum medela, quæ potiùs in repoſitione partium humidarum deperditarum, & in ſubſtantificam reparationem, quàm in refrigerationem ordinatur, ergo ſignum eſt hecticas febres Medico ſenſibiles,quatenus tales importare ità intrinſecè ſiccitatem ſicut & calorem.

Nec in hac re ſilentio eſt prætereundum id quod diligenter annotat Primarius quidam noſtræ Scholæ,nempè ſolida membra nequaquam poſſe putrefieri quando hecticas febres cauſant, ſed ſolùm pati poſſe vſtionem ratione cuius calor vltimatur in ipſis.Exiſtimat enim per putredinem ipſarum partium non deſiccari viuens; ſed potiùs humectari:ſi autem hoc intelligatur de qualitatiua humectatione quæ requiritur ad putredinem,verum eſt quando accedit extranea humiditas; tamen poteſt ſufficere ad putredinem humiditas naturalis cum calore præternaturali,& licèt huiuſmodi membra ſolida putreſiãt,non inde ſequitur quòd viuens humectetur, nam per putredinẽ reſoluuntur partes ſubſtantificæ & per ipſarũ defectum ſiccius viuens redditur. Fateor tamen eſſe probabile quòd membra ſolida vrantur,non tamen omninò neganda eſt putrefactio in ipſis ad cauſandam hecticam.

Nam fundamentum huius Doctoris est, quòd non apparet foetor, qui est indicium putredinis, sed certè idē argumētum currit in humoribus putridis intra & extra vasa in quibus nullū foetorem experimur, quia non omnis putredo parit foetorem, non ergo ob hanc rationem debemus cum ipso fateri, non posse vltimari calorem in membris solidis mediâ putredine:praeterquam quod ipse fatetur roridam substantiam posse putrefieri in hecticis, & tamen in illa experimur foetorem, & si forsan aliquis est, occultatur, ergo idem in membris poterimus affirmare. Vnde hac mediâ viâ nec argumenta primae opinionis, nec secundae faciunt contrà nos, cùm prima probet de physico rigore,& secunda de medico.

CAPVT V.

De speciebus seu de differentiis hecticae febris.

Commune est inter Authores febrem hecticam minimè habere species physicas seu differentias, quia ratio formalis hecticae febris solùm est calor praeternaturam independens seu vltimatus in solidis membris; sed haec ratio in physico rigore est eadem in omnibus (imò & calor praeternaturam specificas differentias non habet) ergo in physico rigore talis febris species diuersas non admittit, immò neque in Medica consideratione, si toto rigore loquamur. Solùm igitur differunt hecticae febres penes id quod calor praeternaturam vltimetur aut in rore, aut in cambio, aut glutine; sed variatio subiecti in probabilissima opinione non causat species diuersas: Sicut etiam probabiliter defenditur non diuidi essentialiter febrem tanquam genus in species, in putridam, hecticam & diariam; quia solùm diuersificantur ratione subiecti diuersi in quo vltimatur calor,ideóque accidentis in diuersa subiecta dicitur talis diuisio; eodem igitur modo philosophari possumus in hectica, cùm sit idem calor vltimus & infimus qui vltimatur in diuersis substantiis, & sic ratione illarum habet accidentales differentias dignas tamen consideratione Medici; etsi solum secundùm magis & minùs curationem variant, & vt ambiguitatem plures fugiant, non per species seu differentias, sed per gradus distinguunt hecticam febrem:sic Auicenna *fen* 1. *lib*.4. *tract*.3. *cap*.1. & iuxta hanc considerationem procedit dubitatio,& quaerimus differentias, species,seu gradus hecticae febris.

Pro clariori tamen resolutione notanda est doctrina Auicennae (quam forsan desumpsit ex Galeno 7. *Methodi cap*.5. & 6.) *fen* 1. *lib*.1. *doctrina* 4. *cap*.1. vbi quatuor humiditates distinguit, per quarum consumptionem speciem, seu differentiam, seu gradum hecticae diuersum constituit. Primam humorem contentum in foraminibus paruarum venarum appellat, secundam vocat rorem, qui per membra dispergitur, & aptus est conuerti in nutrimentum; tertiam humiditatem vocat cambium, & est illa quae sparso rore iam membris adiungitur in locum deperditi pro nutritione molienda: tandem quartam humiditatem appellat gluten à principio generationis, nomine cuius intelligunt Auicennae interpretes humidum radicale.

Hinc Auicenna *fen* 1. *lib*.4. *tract*.3. *cap*.1. diuidit febrem hecticam in tres gradus seu, species,penes consumptionem roris constituit primum gradum, seu speciem, secundum ex consumptione cambij: tertium ex consumptione glutinis, quae natiuâ & primogenita humiditas est. Et pro clariori intelligentiâ vtitur Princeps exemplo externo, quo etiam Galenus vtitur *loco suprà citato de differentiis febrium lib*. 1. *cap*. 11. de lucerna; nam flamma priùs absumit oleum circumfusum, deindè oleum imbibitum in ellychinio, & tandem ellychinij ipsius substantiam. Nec meminit Auicenna consumptionis primae humiditatis, videlicet sanguinis contenti in exilibus venis; quia existimauit causari febrem putridam eo ipso quòd in tali substantia vltimatur calor per putredinem. Doctor tamen Matamoros indicat *folio* 302. constituere eandem speciem cùm ea, quae fit ex consumptione roris eo ipso quod sanguinis tenuis consumitur. Ego tamen censeo non fieri sensibilem siccitatem ex consumptione sanguinis tenuis, & sic non constituere Medicam speciem, sicut nec ros, donec consumatur sufficiens quantitas pro sensibili macie, & extenuatione, vt signa hecticae verificentur iuxta modum nostrum philosophandi *capite praecedenti* adductum; dum probauimus absolutè hecticam febrem non importare siccitatem in physico rigore.

Galenus autem varius existit in enumeratione graduum, seu specierum hecticae per secundarum humiditatum consumptionem. Nam 1.*lib. de differentiis febrium cap*.11. primam differentiam assignauit per hoc quod cordis temperamentum à naturali statu discedat cum efferuescentia, & ebullitione roris. Secundam speciem constituit per hoc quod aliqualis siccitas sit cum aliquali roris consumptione. Tertiam, & vltimam appellat Marasmum per totalem roris consumptionem. Veriùs tamen & clariùs rem hanc perlustrauit *lib*.10. *Methodi cap. vltimo*,vbi primam speciem appellat quando humiditas ex qua nutriuntur partes consumpta est; secundam quando consumptum est carnosum genus inter fibras & membranas interfitum. Tertiam denique quando ipsa humiditas solidarum partium est consumpta, vbi mentionem non facit de rore, nisi implicitè inuoluatur in humiditate ex qua nutriuntur partes. Vlteriùs 7.*lib. Methodi cap*.5. & 6. adducit quatuor siccitates penes diuersitatem quatuor substantiarum quae consumuntur, sed quâ ratione 10. *Method*. non fecit mentionem illius siccitatis ex consumptione tenuis sanguinis existentis in exilibus venis, & arteriis, poterat aliquis dubitare satis rationabiliter. Cui respondet Vallesius 1. *de differentiis febrium*, *cap*. 13.*folio* 76. per consumptionem talis sanguinis corpus potiùs reddi frigidius quàm calidius, & sic constituere gradum seu speciem hecticae. Solutio tamen haec non videtur firma; nam etiam per consumptionem carnis quae calida est viuens redderetur frigidius, & nihilominùs calor vltimatus in carne media vstione aut putredine constituit hecticam; ergo eodem

eodem modo calor vltimatus in tenui fanguine poterat conftituere hecticam.Doctor Matamoros *loco citato*, ait non feciffe mentionem Galenum 10.*Methodi*, de confumptione fanguinis tenuis in exilibus venis exiftentis pro nutritione partium carnofarum, quia non feruatur ordo confumptionis inter talem tenuem fanguinem, & rorem, & quia non funt aliqua figna, quibus Medicus poffit diftinguere confumptionem vnius & non alterius. Ego tamen cenfeo confumptionem fanguinis non facere fenfibilem mutationem in ficcitate,ideóque effe omiffam à Galeno 10.*Methodi*, vbi folùm tres fpecies numerauit,quia magis fenfibiles & notæ nobis funt.

Varietas in Galeno fecit, vt Authores variè loquantur circa diuerfas hecticæ fpecies ad libitum ipfas diftinguentes pro diuerfarum fubftantiarum confumptione: fic Fernelius *lib.4. de febribus, cap.16.* in qualibet parte fimilari triplicem fubftantiam affignat, folidam, humidam, & fpirituofam, ex quarum confumptione tres fpecies hecticæ conftituit. Argenterius autem *lib.de Arte Medica,folio 256.* ex maiori aut minori humidi radicalis confumptione, alias tres fpecies enumerat. Mercatus verò *tom.2. lib.5.de hecticis febribus, dif. 5.* tres etiam hecticæ fpecies feu differentias conftituit penes peculiares, & diuerfas fubftantias quas confumit febrilis calor vltimatus in ipfis. Primam fpeciem conftituit per confumptionem humiditatis, quam vocant alimentofam feu carnofam. Secundam per confumptionem humiditatis primogeneæ, quam dicit effe ipfius calidi innati, & humidi radicalis fubftantiam, & talem fecundam fpeciem tabitudinem appellat. Tandem tertiam dicit effe Marafmum, & fieri per confumptionem humiditatis elementofæ, quæ non dicitur talis ideò quia elementalis fit, fed quia eft veluti membrorum alterum elementum per quod partes omnes corpulentiam fortiuntur. Hæc autem humiditas iuxta hanc fententiam eft communis omnibus corporis partibus tam carnofis, quàm aliis folidioribus, quales funt venæ, arteriæ, & nerui, quibus omnibus præftat corpulentiam, ex quarum confumptione extrema extenuatio, & corporabilis oritur, quæ dicitur Marafmodes.

Omnes tamen iftæ fententiæ meritò poftponendæ funt, quia pro libitu funt adductæ, & nihil peculiare fructuofum continent, fed potiùs confufionem pariunt. Quapropter tanquam veriorem & clariorem Auicennæ doctrinam amplectimur; qui folùm tres fpecies hecticæ conftituit:Alteram per roris confumptionem; fecundam per cambij, & tandem vltimam per glutinis. A qua fententia parum differt Galenus 10.*Methodi*, *capite vltimo citato*;vbi fecundam fpeciem hecticæ docuit oriri ex confumptione partis carnofæ inter fibras & membranas exiftentis. Primam verò ex confumptione roris cum Auicenna:tertiam tandem quam Marafmum appellant omnes ex confumptione humidi radicalis, feu vltimæ humiditatis, quam vocat gluten Auicenna. Dicitur autem prima fpecies ex confumptione roris, quia faciliùs diffipatur,& fic de aliis duabus philofophandum eft. Et quidem reuerà nefcio cur Authores citati Auicennæ, & Galeno opponantur, quandoquidem contra ipfos nihil adducunt, & folùm diuerfas humiditates machinari funt, vt nouum eorum placitum videatur. Simile peccatum commifit Matamoros *loco fuprà citato*, dum negat tertiam hecticæ fpeciem ex confumptione humidi radicalis, feu glutinis affirmans. Tertiam fpeciem feu Marafmum incurabilem fieri, quando ferè in totum ros, & cambium confumpta funt, quòd abfque vllo fundamento id conuincente adducit, ideóque nullius momenti eft iudicandum, nec quauis leui occafione Antiquorum doctrina poft-habenda eft,fed potiùs colenda & fequenda, quoties contrarium manifefta ratio non conuincit. Sed de his fuffi ciant dicta.

CAPVT VI.

De caufis & fignis febris hecticæ.

Certum eft in hac re febrem hecticam poffe oriri ab omnibus caufis à quibus reliquæ febres generantur: & quidem de externis certum eft poffe etiam à principio hecticam caufari: id enim latè probauimus *difputatione 2.de differentiis febrium,cap.5.& 6. capite*, fimul etiam demonftrauimus poffe complicari cum putrida & diaria; quare in hac difputatione harum quæftionum nihil tetigimus. Solùm nunc de interna caufa probatur: nam fi aliqua caufa externa valet inducere calorem in facto in partibus folidis, fimili etiam ratione poterit interna caufa id efficere, fi fit fimilis efficaciæ, & aliàs difpofitio ex parte fubiecti detur, quæ magni momenti eft, vt vltimetur calor mediâ vftione, & putredine.

Difponunt autem corpora vt faciliùs hectica inducatur, ea omnia quæ natiuam humiditatem in partibus abfumunt, huius generis funt diuturnæ,atque infignes euacuationes,fiue per fudorem, fiue per aluum, vt in dyfenteria & fluxu colliquante,fic etiam ex vlcere pulmonis, aut thoracis caufatur hectica propter continuam communicationem caloris cum corde; ex vlceribus etiam diuturnis in vtero, aut renibus, aut aliis partibus, quæ communionem habent cum corde ob eandem rationem excitari folet hectica, ficut ex laboribus affiduis, mœrore, cura, diuturna triftitia, & inedia, propterea quòd omnia hæc nimiam refolutionem humiditatis fubftantificæ caufant.

Ex ardentibus etiam febribus & inflammationibus partium internarum fæpè fiunt hecticæ febres. Quâ ratione Galenus 1. *lib. de differentiis febrium, cap.9.* teftatur fe ex inteftini coli inflammatione diuturna, vt & renum, ac veficæ fimili affectu hecticam febrem ortam vidiffe. Quod totum fit propter caloris vehementiam & diuturnitatem, qui partes omnes peruadit, eorúmque humidum abfumit. Ad hæc non parum conducit corporis habitus calidus, & ficcus, fiue naturalis fit, fiue ratione alicuius morbi comparatus; iuuabit etiam aëris, & loci calida & ficca conftitutio.

Doctiffimus Fernelius febres ortas ex vifcerum inflammationibus negat effe hecticas veras, fed potiùs putridas lentas, & curatu difficiles eas effe docet; porrò fi de ipfis febribus loquatur, quæ inflammationes fequuntur,verum tenet,cùm tales febres non dependeant à calore vltimato in folidis membris: at ex vi harum febrium ex diuturna duratione, necnon etiam vehementi calore poterit vltimari calor in aliqua ex folidis fubftan-

tiis

tiis quas numerauimus; & quidem tunc excitabitur non dubiè hectica febris, quæ complicata exiſtat cum putrida orta ex interna inflammatione. Itaque quando Galenus docuit ex inteſtini coli inflammatione ſe vidiſſe hecticam excitari, non eſt intelligendum febrem ipſam quæ inflammationem ſequitur eſſe hecticam, ſed potiùs eam fuiſſe cauſam hecticæ, ſuâ enim diuturnitate & caloris intenſione vltimatur calor febrilis in ſolidis membris,& hectica fit.

Sed contra dicta ſtat Alexander Maſſarias *folio* 215. vbi planè negat per inflammationem pulmonis poſſe excitari hecticam febrem probat ex Galeno 10.*Methodi*, *cap*.8. vbi ſic ait: *Attamen opportunum eiuſmodi febribus* (loquebatur de hecticis) *id viſcus non eſt, vtpote humidum laxúmque eſt*. Ratione etiam id probare intendit, quia licèt tale viſcus propinquum ſit cordi, tamen non poteſt cauſare hecticam febrem; neque ex vi inflammationis eius poteſt in corde vltimari calor; quoniam pulmones difficulter calidam & ſiccam affectionem recipiunt, quâ ad calefaciendum & exſiccandum cor vicem cauſæ poſſit ſupplere. Tum quia ex propria natura humidi ſunt pulmones. Tum etiam quia aſſiduâ reſpiratione refrigerantur. Doctor tamen iſte ſibi obiicit. In phthiſicis in quibus pulmones vlcerati ſunt neceſſariò ſequitur hectica febris, vt placuit Galeno 7.*Aphoriſm. comment*.16. Reſpondet, *Verum eſſe febrem hecticam ſequi ad pulmonis vlcera, hoc tamen minimè fieri propter vlcera pulmonis, aut alteram ipſius affectionem, ſed potius propter copiam puris, ex cuius malitia, & affinitate aliter fieri non poteſt, quin cor calore præternaturam,& febre hectica corripiatur*. Hucvſque Maſſarias.

Verumtamen licèt pulmones humidi ſint,& eâ ratione non ſint diſpoſiti ad cauſandam hecticam febrem,nihilominùs eâ ratione,id abſolutè negandum non eſt; quandoquidem Galeno *loco allegato*, immediatè ante adducta verba ſic ait: *Superueniunt tamen aliquando hecticæ febres pulmonum ſicco calidóque intemperamento*. Ecce quomodò aliquando hecticam concedit Galenus cauſari ex affectione pulmonis: nam etiamſi ex natura humiditatem habeat,tamen ex vi affectionis præternaturam poterit in contrariam temperiem dilabi, quin obſtet aſſidua aëris frigidi inſpiratio, ſicut nec obſtat vt perſeueret febris eo inflammato aut vlcerato. Vnde ſi diuturna ſit inflammatio, aut vlcus, & febris etiam diuturna, nihil prohibet quominùs ob viciniam cor compatiatur, ità vt in ipſo vltimetur calor præternaturam, quin ſit neceſſarium recurrere ad purulentam ſubſtantiam, quæ ſicut ſuo calore depaſcit ſolidas cordis partes, ſic etiam pulmo vlceratus, aut inflammatus id valebit efficere, quin obſtet humiditas propria, nec aſſidua aëris attracti reſpiratio; & ſic inualidum mihi videtur huius Doctoris fundamentum.

Tempeſtiuum igitur eſt vt ad ſigna hecticæ accedamus,quæ accuratè perpendenda ſunt; quia à principio huiuſmodi febres difficilem habent cognitionem, & facilem curationem. Si autem altiùs radicentur, ægrè ſatis, aut difficillimè medentur. De ſignis igitur febris hecticæ agit Galenus *lib*.1. *de differentiis febrium, cap*.13. & de illa quæ à cauſa procatarctica incipit agit *cap*.8.*citati libri*,vbi docet quod quando febricula à cauſa extrinſeca excitatur citra caloris moleſtiam, & cum facili tolerantia ad inſtar diariæ, & tranſactis tribus diebus perſeuerat cum eodem tenore citrà acceſſionem aliquam; ità vt licèt calor primo manûs acceſſu mitis appareat, deinceps tamen mordax perſentitur; tunc quidem ſuſpicio non leuis erit de hectica febre, præcipuè ſi aliquantulum contabeſcit corpus copioſo adhuc exhibito cibo: aut vigiliis prematur,aut ſi forſan dormiat æger, non rectè ſe habeat, vt decebat poſt ſomnum,& tandem ſi alia ſigna accedant ex illis quæ adducemus, tunc certius iudicium poſſumus facere de hectica.

Reliqua ſigna hecticæ deſumuntur ex modo caloris,& actionem læſione. Calor ergo hecticorum nullam infert moleſtiam, nec doloroſam ſenſationem; mitis enim eſt, & æqualis, ità vt ægri non ſentiant ſe febricitare. Rationem reddit Matamoros, quia calor eſt independens, & ab extrinſeco productus debet eſſe vt cauſa ſenſationem doloroſam; hæc autem ratio friuola eſt,quià etiam calor in putrida & diaria eſt independens: Et inſuper hecticæ calor non oritur ab interno principio; quare ob hanc rationem ſenſatio non caret dolore, ſed quia talis calor lentus eſt, & ſic paulatim & ſenſim immutat ſenſorium, requiritur enim ad dolorem ſubita & moleſta ſenſatio, ex Philoſophi doctrina ſubitò & affatim corrumpens Naturam: hæc autem minimè eſt in hectica febre, & ſic calor non cauſat moleſtiam, neque doloroſam ſenſationem.

Calor deinde mitis eſt, æqualis, & vniformis citra exacerbationem aliquam, quia non dependet à materia,ſicut in putridis febribus, in quibus propter materiæ morbificæ inæqualitatem inæqualiter cruciat, & cum exacerbationibus, etſi forſan eas manifeſtas non habent continentes febres; tamen differunt ab hecticis propter caloris febrilis intenſionem, quia valdè vehemens eſt in continentibus. Mitis autem eſt in hecticis propter defectum vaporum, & exhalationum fumoſarum; quippe cùm vltimatus ſit calor in ſolidis ſubſtantiis, parum eſt id quod ab ipſis effumat, ſecùs accidit in putridis febribus. Cæterùm, ſi in hecticis manus diutiùs admota teneatur, calor mordax & acer perſentitur propter ſiccitatem ſubiecti, aut quia cutis rarior facta eſt per longum manûs contactum, & ſic vapores tenues eleuantur ſenſum mordacitatis, & acrimoniæ cauſantes.

Tertium ſignum magis principale, quod proprium & inſeparabile dicitur,in hecticis eſt; quòd calor augeatur vnâ aut duabus horis poſt aſſumptionem cibi, ità vt pulſus adquirat aliqualem maiorem magnitudinem, & celeritatem ſenſibilem ſine rigore,horrore, aut ſimplici refrigeratione,nec altero indicio inſtantis paroxiſmi, ſeu acceſſionis, & hoc accidit quacunque horâ propinemus cibum; vnde ad certiorem cognitionem oportet variare cibationis horas, etſi idem accidat, certiſſimum iudicium ferre poſſumus, quòd talis febris ſit hectica, præcipuè ſi caloris, & pulſus mutatio tantiſper duret, donec alimentum diſtributum ſit. De hoc ſigno Auicenna *ſen* 1.*lib*.4. *tract*.3.*cap*.2. ſic ait: *Verum ipſa* (id eſt caliditas) *quando ſuperuenit,& cibus augmentatur velocitér, & ſit pulſus fortis valdè, & incipit magnificari*. Clariùs tamen Galenus *lib*.1.*de differentiis febrium, cap*.13.*citato*, ea quæ diximus docuit per ſequentia verba: *Cuilibet enim hecticæ febri proprium & inſeparabile, id eſt, vt ingeſto cibo calor accendatur, pulsúſque magnitudinem, & velocitatem increſcat.*

Rationem

Rationem tamen huius euentus reddit Gale-us *cap.13.libri citati*,à fimili per fequentia verba: *'onftat enim illis id accidere quod calci, aut lapidi alefacto; fi enim eis affundas frigidiffimam aquam ultò calidiores fentiuntur nutrito, vt videtur ab umida fubftantia ficco calore.* Vbi rem de qua gimus explicat exemplo calcis, in quam ftatim c aqua infunditur, fit calor manifeftus,qui anteà on fentiebatur. Caufam autem huius euentus eddit Vallefius nofter *in commentario*, per hæc erba: *Sed caufa huius eft, quod calor in fubftantia cca non poteft efferuefcere,accedente verò humore ruet, quia feruor à calore fit in humido; ergo calor alcis facit feruere humorem infufum, proindéque atim ac aqua eft confumpta ceffat feruor, ità calor ecticus membrorum accedente humiditate ex cibo ruere facit, non verò ante vnam,aut duas horas, uia non anteà illius diftributio fit.* Et hoc accide-e etiam iudicat in vehementiffimis, feu ardentif-mis febribus,in quibus calor extinguitur,fi potus opiofus frigidæ propinetur;fi autem parcior exhi-eatur, calor potiùs augetur & feruet.

Summa digladiatio eft inter Authores circa xamen euentus affignati à Galeno in calce, & in rimis certum eft non fieri refurrectionem illam aioris caloris in calce ratione frigiditatis. Tum uia effufa aqua tepida, aut calida eodem modo xperimur incalefcere magis calcem; ergo inten-or illa caliditas non fit ratione frigiditatis, fed ræcisè ratione humiditatis aquæ quæ cum ca-ore coniuncta efferuefcentiam caufat, vt doctè allefius profert. Tum etiam quia fi frigiditas id ceret, (vt aliquibus videtur) effet ratione con-ipationis, ficut accidit in corporibus noftris im-edito effluuio caloris intenfioris, hoc autem in lce minimè fit. Nam potiùs laxantur partes ab umiditate, vt experimur, & tangimus maiorem alorem per eleuationem vaporum, qui intra cal-em erant cohibiti: fi autem media conftipatio-e id accideret, quando effundimus aquam cali-am;minimè refultaret intenfior calor,cuius con-arium experimur, ergo non fit ratione humidi-atis; præterquam quòd fi à frigiditate fieret in utridis febribus etiam id accideret conftipatione acta. Denique alimentum quando tangit foli-las & ficcas partes eft frigidum; ergo fola hu-niditas eft author maioris caloris in calce, & ecticis.

Doctor Matamoros *fuo Tomo de febribus, fo-io 322. lib.3. tract.2.* tenet calcem effe mixtum otentiâ calidum, reduci tamen in actum, non quidem more reliquorum à calore noftro, fed potiùs ab humiditate, quia ratione illius tollitur impedimentum, vt refurgat intenfior calor in calce, qui in potentia erat, non tamen explicat quid fit illud impedimentum, quod tollit humi-ditas; fed dicit effe aliquid pofitiuum innomi-natum, & arguit contra Fracaftorium, & alios afferentes ideò effe, quia ratione humiditatis re-mollefcunt nexus partium, quare partes igneæ, quæ priùs erant difperfæ, pofteà apparent vnitæ, quia nititur falfo fundamento de partium diuer-fitate in mixtis. Nos tamen, quia eam admitti-mus & elementa formaliter in ipfo. Et aliter contra hos Doctores conficimus argumentum. Nempe in calce ratione ficcitatis, magis vni-tas effe partes igneas, & ab humiditate potiùs diuidi, & feparari magis per laxitatem quam in-ducit humiditas.

Contra Matamoros etiam ftat argumentum, Quòd actuatio propria ab humiditate nunquam à Galeno conceditur, præterquam quòd clau-dicat opinio ex eo quòd non affignat, nec no-minat impedimentum quod tollit humiditas in calce;& fic eft confugere ad facrum,recurrere ad occultam,& innominatam qualitatem.

Cenfeo ego igitur verius in hac re, ratione hu-miditatis intendi calcis calorem, non ideò quia actuatio ab ea fiat, fed quia laxantur partes, quæ à ficcitate calcis erant adftrictæ, & fic euapo-rari, feu eleuari partes calidiores calcis, quæ an-teà erant veluti confopitæ, & hac ratione appa-rere intenfiorem calorem, non quia fit inten-fior quàm erat in calce, fed quia non erat expli-cata eius intenfio ratione impedimenti, feu ad-ftrictionis à ficcitate. Nec improbabile videtur placitum Vallefij, fed potiùs etiam ipfi affentio, cùm certum fit feruorem fieri à calido in humi-do, & hac ratione optimè intelligitur maior in-tenfio caloris in calce ratione humiditatis.

Hoc ipfum accidere in hecticis pro certo ha-beo ratione ficcitatis, & clariùs in fpeciebus il-lis, in quibus intenfior eft ficcitas propter ratio-nes adductas. Doctor tamen Matamoros id ne-gat accidere in hecticis, ficut in calce; fed po-tiùs docet, calorem illum maiorem poft duas horas à cibo effe extenfiuum, eò folùm quòd ra-tione alimenti reponuntur nouæ partes fubftan-tiales ad quas de nouo fe extendit calor hectico-rum. Hæc tamen doctrina prorsùs eft chimæ-rica; quia partes fubftantificæ non poffunt ad-quiri poft duas horas à cibo, fed poft multas, faltem poft fex aut octo; ergo opponitur do-ctrinæ Galeni, & experimento: præterquam quòd tale incrementum femper perfeueraret, & quotidie augeretur, cùm femper reponantur nouæ partes pro nutritione. Denique chimærica eft folutio: quia in hecticis præcipuè Marafmo affectis potiùs eft maior confumptio, quàm re-paratio. Ergo etfi extendatur calor ad partes de-nuò adquifitas, tamen cum multò plures deper-dantur abfolutè non erit calor hecticorum ma-gis extenfus. Quare dicendum eft,fimile accidere in hecticis, & ob eandem rationem ob quam in calce: & licèt poft duas horas ab affumpto cibo non accedat alimentum vfque ad cor, accedunt tamen vapores humidi illius, qui valent caufare eundem effectum.

Alterum fignum defumitur ex læfione actio-num præcipuè vitalium, quâ ratione in hecti-cis pulfus exiftit debilis, quia fubuerfum eft cor-dis temperamentum non folùm in primis, verùm etiam in fecundis qualitatibus,apparet etiam pul-fus durus, præcipuè in Marafmode, propter in-fignem & morbofam ficcitatem, quæ in arteriis tenfionem caufat. Aliud etiam fignum adducunt Authores, nempè quòd arteriæ funt calidiores, quàm partes carnofæ in omnibus hecticæ fpe-ciebus; quia vapores, qui per carnofas partes & arterias diffeminantur plus per carnes, quàm per arterias exhalant,& fic maior calor fentitur in lo-cis arteriarum.

In tertia fpecie hecticæ quæ Marafmodes ap-pellatur, præterquam quòd adfunt omnia figna fuprà relata, habent faciem Hippocraticam, de qua Hippocrates 1. *Prognofticorum*, & infuper nihil in ipfis apparet, quàm cutis & offa, pilos etiam habent longiores, quia caro cui adhæ-

rent

rent consumpta est. Vngues etiam habent curuos, quia caro adhærens contabuit. Quæ omnia signa veram habent causam communem, consumptionem, scilicet partium humidarum, & solidarum, de quibus suprà mentionem fecimus.

CAPVT VLT.

De generali hecticæ curatione.

HEcticæ febris curatio, nullam exposcit euacuationem, nec per sanguinis missionem, nec per expurgationem, cùm calor ipsius vltimatus sit in substantiis solidis fluxibilitate carentibus, quæ euacuabiles non sunt hac ratione, & quia potiùs sunt conseruandæ, quia pro viuentis conseruatione requiruntur. Et ob hanc rationem dictum est à Galeno hecticas non dependere à causa, non quidem ideò, quià calor febrilis non dependeat à causa, sed quia talis naturæ & conditionis est, vt non petat euacuationem, sicut causæ putridarum febrium.

Tota ergo intentio curatiua hecticarum febrium in refrigeratione & humectatione consistit, vt calor febrilis extinguatur, & siccitas non perueniat ad talem conditionem, vt prorsùs sit reparabilis. Hæc autem indicatio complenda est, tum externis, tum internis auxiliis, quæ humidum substantificum reparare valeant, in refrigeratione autem adhibenda cauere debemus ne forsan calorem natiuum iam debilem, & absumptum nimia refrigeratione extinguamus, proindéque vtilius est sensim potiùs quàm subitò refrigerare.

Humectantia autem auxilia in hac febre tutiora, & vtiliora sunt, quàm refrigerantia, quia lentè suas operationes exequuntur, refrigerantia verò sunt efficaciora, atque ideò etsi calorem febrilem potentiùs tollant, metuendum tamen est, ne forsan natiuum calorem penitùs extinguant. Prætereà etiam hoc obseruandum inter refrigerantia & humectantia, nempè ea eligenda, quæ sic refrigerent, vt minimè siccent, & ità humectent, vt non calefaciant: Auxilia autem hæc sunt in duplici sorte. Alia quidem quæ intra corpus assumuntur; alia verò quæ extra adhibentur: inter ea quæ intùs assumuntur, vtilia recensentur syrupus violarum, rosarum, borraginis, nymphææ; vtilia etiam censentur quatuor semina frigida maiora. Ex quibus emulsiones, morsuli & alia medicamenta parantur, quæ passim apud Authores in speciali medela inueniuntur, præcipuè quid Guynerium.

Lac etiam celebratissimum & laudatissimum est in hecticis, quòd non solùm habet rationem medicamenti, sed etiam alimenti, est enim frigidum & humidum, Galeno authore 4. *de simplicium medicament. facultatibus, cap.17.* facilis etiam est concoctionis, optimi nutrimenti; ac denique summam habet vim ad reparandam & reficiendam nostram substantiam. Quapropter habet omnes prærogatiuas pro medela hecticorum, adeò vt nullus sit Medicus, qui non vtatur lacte in hecticorum medela. Cæterùm, inter lactis genera primum locum habet humanum, vtpote naturæ nostræ familiarissimum. Secundum locum obtinet asininum; eò quòd sit tenuis substantiæ, & facilè in totum corpus distribuitur. Tertium tenet locum caprinum, & quartum vaccinum. De quorum vsu & exhibitione, & electione plura inuenies aupud Authores, à quibus in præsenti supersedeo, quia solùm de generali curatione tractare permisimus.

Inter medicamenta, quæ extra corpori applicantur principale auxilium est balneum aquæ dulcis, quod refrigerat, & valenter humectat; proptereà habet insignem prærogatiuam in medela hecticorum & conuenientissimum est, dum putrida febris non est complicata cum hectica; & vt magis humectet, oportebit incoquere in aqua maluas, violas: magis autem esset opportunum balneum ex lacte tepido paratum, interim etiam ego soleo inungere totum corpus, & spinam cum aqua maluarum, & oleo amygdalarum dulcium, vt corpus attemperetur, & humectetur faciliùs citra incommoda, quæ in balneis propter assistentium errorem accidere solent: si autem balnea exerceantur, vtile etiam erit posteà inungere corpus oleo violarum, aut amygdalarum dulcium, præcipuè spinalem medullam.

Tandem victûs ratio sit etiam declinans ad refrigerandum & humectandum, cibi sint facilis concoctionis; potus sit aqua frigida, de qua Galenus 10. *Methodi, cap.5. & 6.* docet se potu frigidæ plurimos à Marasmo præseruâsse. Hoc autem præceptum obseruandum solùm imminente hectica, aut in ipsius principio, aliàs calorem natiuum extinguit, vt suprà docebamus. Somnus sit longior consueto, cui corpus & vires mirabiliter reficit. Et qui plura circa peculiarem medelam hecticæ febris scire velit, legat per otium Authores, in quibus varia, & diuersimodè præparata auxilia inueniet, quæ Deo dante suo loco adducemus, dum peculiariter de febribus agemus. Dicta autem sufficiant pro generali medela. Vtinam ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, & Addiscentium vtilitatem sint omnia.

TRACTA

TRACTATVS II.

DE VRINIS.

DISPVTATIO I.

De Vrinæ natura.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Vrina?

PRIVSQVAM circa vrinæ naturam varias proponam opiniones, variásque adducam definitiones, oportet prælibare iuxta communem omnium Medicorum consensum, vrinam esse excrementum ex his quæ per coctionem resultant tanquam inutile ad corporis alimoniam, ideóque à Natura extra corpus propulsari. Cæterùm, huiusmodi excrementum duplici acceptione vsurpatur. Primò, quatenus habet rationem causæ morbificæ; quando scilicet præternaturam plùs iusto detinetur; quâ ratione plures causat molestissimos affectus. Similiter vtimur vrinâ vt causa salubri, quoties ad soluendos plurimos diuturnos morbos medicamina vrinam mouentia propinamus. Secundò, accipitur vrina provt habet rationem signi, quatenus omnia quæ intra genus venosum aguntur ex ipsa deprehendere conamur. Igitur de vrina quà causa est in præsenti minimè disputamus. Solùm autem de vrina vt signo, quatenus corporis diuersas dispositiones ostendit disputandum proponimus, ipsiúsque naturam, & quidditatem indagandam suscipimus.

Certum est etiam apud omnes, omnia corporis excrementa ostendere dispositionem membrorum à quibus excernuntur, sic fæces alui significant quomodò habeat venter, & succi qui in ipso coquuntur. Similiter etiam excrementum quod per tussim pellitur dispositionem thoracis, & pulmonis, & succorum qui in ipsis alterantur ostendit; quæ per nares etiam mucosa expurgantur excrementa, indicant proculdubio cerebri naturalem, aut præternaturalem statum, necnon etiam succorum qui in ipso stabulantur. Cùm igitur vrina sit excrementum illius coctionis quæ in venoso genere, necnon etiam in arterioso celebratur, meritò dispositiones omnes succi optimas, siue prauas omnium morborum quorum materia in secunda regione continetur, ostendere valet. Et cùm innumeri sint morbi isti, iure optimo de huiusmodi excremento opusculum speciale instituimus tanquam de signo ostendente, quomodò se habeant venæ, & arteriæ maiores, & quatuor humores in ipsis contineantur; quorum alteratio, vstio scilicet, aut putredo varios & innumerabiles morbos passim generant.

His præiactis: plures Authores censuerunt vrinam solùm esse excrementum tenue & aquosum ex potu genitum, quod quidem non solùm est necessarium cunctis animalibus ad extinguendam sitim, verùm vt sit vehiculum chylosæ materiæ vsque ad iecoris vasa, necnon etiam ipsius sanguinis, vt possit per angustissimas venas distribui, & disseminari, per totum corpus vsque ad penitiora loca pro nutritione omnium membrorum; cùm aliter alimenta solida crassiora reddita per ipsam coctionem neutiquam possent per angustissimas iecoris vias permeare, nisi cum potabili substantia essent permixta, ratione cuius fluxibilior redditur, tum ipse chylus, tum etiam sanguis; ità Galenus 4. *de vsu partium*, *cap.5.* Postquam autem alimentum idoneum omnibus membris communicatur, Natura propulsat excrementum illud aquosum extra corpus per vrinariam vesicam; & sic vrinæ materiam solùm esse substantiam potabilem, affirmant Argenterius *cap.2. & 4.* Mercurialis *de vrinis*, *cap. 2.* Argumenta autem adducuntur ab Argenterio quibus nititur hæc opinio. Primum sit. Animalia quæ nunquam potant, nec vesicam à Natura habent, nec vrinam reddunt. Ergo vrinæ materia solùm est potabilis substantia. Secundò: Animalia quæ bibunt, si multum bibant, copiosam reddunt vrinam; si parum, paucam. Quâ ratione experimur potatores tantâ copiâ plerumque vrinam reddere, quantâ potus auctus est. Et hinc oritur; quòd Medici in vrinarum suppressionibus imperent vt ægrotantes abstineant à potu: quæ omnia demonstrare videntur vrinam solùm habere pro materia potulentâ substantiam. Hanc doctrinam videtur firmare Galenus *lib.1. de naturalibus facultatibus*, *cap. vltimo*, vbi totum quod bibimus vrinam fieri docet. Idem testatur *5.lib.de vsu partium, cap.6.* vbi potionis excrementum vrinam appellat.

Hæc tamen assertiò absolutè falsa est. Etenim licèt sit verum potabilem substantiam materiam esse vrinæ, non tamen esse adæquatam causam materialem certissimum est. Hoc autem ex eo constare deducitur, quòd plura animalia quæ minimè bibunt, nihilominùs vrinam reddunt, non ergo potulenta substantia solùm præstat materiam vrinæ, verumetiam simul serum omnium humorum vrinæ materiam suppeditat. Ità Vallesius noster *opusculo de vrinis*, *c.1. & 2.* Neque aliud meo iudicio voluit Argenterius *loco citato*, cùm dixit, vrinæ materiam nihil aliud esse nisi excrementum tenue & aquosum ex potu genitum, seu quidquid in aquosum humorem verti possit. Quibus vltimis verbis serosam substantiam videtur comprehendere. Cui expositioni suffragatur Mercurialis *c.2.cit.* vbi per materiam potulentâ non solùm potum intelligit, verùm & cibos humidiores, & omne id quod potulentum, & humidum in cibis est. Totum hoc proculdubio Doctores isti ex Galeno emen-

dicârunt *lib.2.Epidemiorum comment.1. text.5.* vbi ſtatuit vrinam eſſe ſerum humorum in venis contentorum.

Licèt autem certum ſit vrinam conſtare ſeroſâ ſubſtantiâ, quam omnia alimenta ſecum portant tanquam partem humidiorem, & incommutabilem ipſorum, nihilominùs integram non eſſe vrinæ definitionem verbis à Galeno relatis *loco nuper citato*, dicere audeo cum plurimis Sapientiſſimis Doctoribus.Primò:nam ſeroſa ſubſtantia non eſt adæquata cauſa materialis vrinæ; ex dictis ſiquidem conſtat potabilem ſubſtantiam ſimiliter eſſe vrinæ materiam: præterquam quòd etiam conſtat vrina portiunculâ quadam bilis,vt inferiùs patebit; non ergo Galenus rectè definiuit vrinam. Secundò: Omnia verba allata,quæ in huiuſmodi definitione continentur,reuerà competunt ſudori; ſiquidem ſudor nihil eſt aliud quàm ſerum humorum in venis contentorum.Non ergo eſt optima definitio, cùm in ipſa non ſit prædicatum differentiale per quod differat à reliquis excrementis,quæ vrinæ rationem non habent.

Alij aliam adducunt definitionem vrinæ quâ iudicant optimè explicari illius naturam per ſequentia verba: *Vrina eſt ſerum excrementitium omnium humorum qui in venoſo genere continentur, à virtute ſanguifica iecoris generatum ad expurgandum ſanguinem pro alimento ſecretum.* Hæc definitio datur per omnia genera cauſarum, quapropter optima cenſetur ab his Authoribus. Nam illa verba: *Serum excrementitium omnium humorum*, cauſam formalem denotant; altera verò quæ ſequuntur, nempè, *à virtute ſanguifica iecoris generatum*, efficientem cauſam oſtendunt; & denique vltima verba, finalem cauſam clarè demonſtrant. Nam certum eſt, quod cùm ſerum ſit pars excrementitia, & incommutabilis humorum, ſi diù detineatur intra corpus vitiabit maſſam ſanguinariam, ipſámque inutilem pro nutritione reddet. Proindéque Natura ſagaciſſima huiuſmodi excrementum propulſat, vt ſanguinem mundificet pro nutritione omnium partium noſtri corporis, vnde bene definiri vrinam,aiunt; ſiquidem per omnia genera cauſarum diuagatur definitio.

Nihilominùs ſi attento animo definitionem perpendamus,pluribus claudicat. Primò: nam in ipſa neutiquam cauſa formalis explicatur, etenim quælibet illa ſit, ità debet adaptari rei cuius eſt cauſa formalis,vt minimè competat alteri:ſed hoc quod eſt eſſe ſerum excrementitium, reuerà competit ſudori, cùm certum ſit Naturam ſæpè ſæpiùs per tertiam regionem,& totius corporis ambitum ſerum contentum in venis propulſare: ergo illa verba minimè denotant cauſam formalem. Deinde quia non ſolùm conſtat vrina ſubſtantiâ ſeroſâ, verùm etiam portione bilis, vt infrà conſtabit; ergo diminuta eſt talis cauſa quæ potiùs materialis quàm formalis eſt.

Vlteriùs, quia non eſt certum ſerum generari virtute iecoris ſanguifica,cùm potiùs ſit pars incommutabilis aqueа alimentorum,vt latiùs patebit capitibus ſequentibus. Nec conſonum rationi apparet, quòd talis virtus ſanguifica iecoris in excrementum terminetur. Denique quia tota definitio competit ſudori,vt contemplanti fiet manifeſtum; meritò ergo debet relegari; ſiquidem in ipſa non eſt aliquod prædicatum ſpecificum & differentiale per quod differat à reliquis. Præterquam quòd in allata definitione omittunt cauſam materialem iſti Authores:ergo non datur per omnia genera cauſarum.

Dicendum nobis eſt: Quòd cùm vrina ſit aggregatum quoddam ex pluribus ſubſtantiis, ſeu entitatibus in actu conflatum:nempè ex potulenta ſubſtantia, & ſeroſa quæ in alimentis imbibita eſt; necnon etiam ex portione bilis,minimè poteſt definiri eſſentiali definitione, ſed ſolùm deſcriptiuâ per prædicata, ſcilicet accidentalia, per quæ clariùs & meliùs deueniamus in cognitionem vrinæ, & ipſam à reliquis diſtinguamus. Quapropter cenſeo vrinæ naturam optimè & adæquatè explicari per ſequentia verba: *Vrina eſt excrementum aquoſum per vreteres & veſicam emiſſum.* Hanc eſſe optimam definitionem ex Dialecticis principiis clarè deducitur. Nam illa definitio optima cenſetur quæ explicat naturam definiti per genus & differentiam, aut per aliquid quod ſe habeat loco generis & loco differentiæ; ſed hæc definitio ità ſe habet; ergo optima eſt. Minorem per partes ſic oſtendo; nam per illud verbum *Excrementum*, conuenit vrina cum reliquis excrementis quæ ſunt in corpore humano, cuiuſvis conditionis ſint. Rursùs per particulam,*aquoſum*,differt ab excrementis craſſis,qualia ſunt fæces alui, & ſordes,& quæcunque craſſitiem adquirunt: adhuc tandem conuenit vrina cum ſudore & lachrymis, quæ aquoſa ſunt & ex materia ſeroſa, & potulenta propelluntur. Denique per vltima verba, nempè *per vreteres, & veſicam emiſſum*; differt vrina à lachrymis & ſudore,vtpote lachrymæ per oculos,& ſudor per poros expellitur; at vrina per vreteres & veſicam emititur, quo fit vt prædicta definitio detur per conuenientiam & diſcrepantiam, & per prædicata clariora ſuo definito, ac per conſequens optima erit.

Neque obſtat prædicatum differentiale, quo vrina differt à ſudore & lachrymis eſſe accidentale: nam ex hoc ſolùm deducitur, quòd vrina & ſudor differunt ſolùm accidentaliter, ratione videlicet loci diuerſi per quem expelluntur huiuſmodi ſubſtantiæ,quod libenter fatemur.Nam materia ſudoris, & lachrymarum eſt eadem, nempè ſeroſa,& potulenta ſubſtantia;& ſolùm præcisè ex eo quòd per diuerſas partes expellantur, diuerſam naturam ſortiuntur, & diuerſa nomina ipſis ſubſtantiis impoſuerunt Antiqui. Quod totum ſolùm arguit accidentalem differentiam. Neque contrariæ opiniones ſuprà adductæ aliquid probant contra nos; cùm conſtet nec ſolam ſubſtantiam potabilem eſſe vrinæ materiam, neque ſolùm ſeroſam, ſed ex ambobus conflari vrinam. Sed quoniam de his ex quibus conſtat vrina ſpeciale caput inſtituitur, hæc ſint ſatis.

CAPVT II.

Ex quibus conſtet Vrina.

LIcèt ex dictis conſtet vrinam conſtare ex ſubſtantia potabili & ſeroſa, quia tamen obiter ibi de materia vrinæ egimus, præſens caput inſtituimus, vt ſpecialiter materiam adæquatam ipſius examinemus, relinquentes ea quæ communia ſunt, & properantes ad ea quæ difficultatem aliquam continent. Igitur vt in hac re certa ab incertis ſeparemus, ſupponendum eſt vrinam eſſe

conſide-

confiderandam in ftatu naturali, & in ftatu præternaturali. In præfenti tamen dum inquirimus ex quibus fubftantiis conftet vrina,non loquimur de ipfa in ftatu præternaturali: nam certum eft poffe cum ipfa excerni plures fubftantias, quales funt arenulæ, pus ex aliquo abfceffu rupto; infuper etiam pinguedinofam fubftantiam liquefactam, & humores excedentes, & præternaturales. Solùm ergo controuerfia procedit de vrina in ftatu naturali conftituta,ex quibus fubftantiis neceffariò conftet?

Eft etiam communiter receptum vrinam conftare ex fubftantia potabili tanquam ex materia; quod docuit Galenus *libro de atra bile, cap.2.* per hæc verba: *Rationi confonum eft ex potu fimul ferri quidquam cum fanguine in iecore genito, quod poſteà non modò per vrinas, verumetiam per fudores excernatur.* Idem tenet *4.de vfu partium,cap.5.* per hæc verba: *Hunc itaque vfum præftat animalibus aqua, fiquidem ex ea nutriri nulla particula poteft, distribui verò ex ventre quod nutriturum eft non poterat, nifi deductum fuiffet à quopiam ità liquido.* Ex quibus verbis non folùm oftenditur certitudo euentûs,fed ratio eius infertur:nempè potabilem fubftantiam ideò neceffariam, non quidem vt nutriat, cùm incapax fit aqua nutritionis, fed quia iuuat ad diftributionem fubftantiæ nutrimentalis; & cùm pofteà non fit neceffaria, à Natura excernitur per vreteres, & veficam, & fic eft vrinæ materia. Secundò, etiam fuadetur hæc veritas ratione à Galeno adducta *1. lib.de naturalibus facultatibus,cap.vltimo*: nam vrina correfpondet quantitati potûs, eâ ablatâ quæ infenfibiliter per poros refoluitur, aut per fudorem euacuatur, fic accidit quod tempore hyemis, etiamfi minorem potûs quantitatem affumamus, nihilominùs maiorem vrinæ copiam reddimus. Quia cùm ratione frigoris cutis, feu pori fint magis conftipati, minùs refoluitur per infenfibilem tranfpirationem, & minùs etiam per fudorem euacuatur. Tempore verò æftatis contrarium accidit, tum quia plus fudamus, tum etiam quia tranfpiratio eft maior; tum etiam oftenditur potabilem fubftantiam effe vrinæ materiam ex fimilitudine, quam cum vrina habet.

Cæterùm, licèt hæc vera fint, nihilominùs contra hanc conclufionem aliqua argumenta militare videntur. Primum fit, quòd animalia volatilia vtuntur potu, & tamen vrinam non reddunt, ergo potus non eft materia vrinæ. Secundò,quia viuentia quæ in latebris terræ viuunt, non vtuntur potu, & tamen vrinam reddunt, & fimiliter pueri lactentes, & plures homines, qui vtuntur cibis humidiffimis, ergo potus non eft vrinæ materia. Futilia tamen hæc funt; nam hæc duo vltima argumenta, folùm probant effe alteram fubftantiam aquofam, quæ etiam eft materia vrinæ de qua infrà erit fermo. Nec primum aliquid vrget; fiquidem volatilia animalia paruo vtuntur potu, cuius præcipua pars deferuit pro generatione pennarum, & pars alia cum excrementis alui excernitur, quâ ratione fluida femper apparent, quo fit vt femper fit verum, quòd potabilis fubftantia fit vrinæ materia.

Communiter etiam inter omnes receptum eft, bilis portiunculam effe materiam neceffariam vrinæ in ftatu naturali confideratæ,quòd præterquam quod docuit Galenus *lib.1. de fimplicium medicamentorum facultatibus,c.13.* Ratione etiam deducitur manifeftè,& *difp.3.* patefiet. Nam certum eft, vrinæ colores naturales effe pallidam, & fubflauam;fed tales colores folùm poffunt caufari à fpeciebus naturalibus bilis, cùm non fit alius humor in noftro corpore, cuius aliqua fpecies habeat colorem pallidum, aut ruffum, feu fubflauum; ergo vrina in ftatu naturali conftat neceffariò portione bilis.

De ferofa fubftantia dubitatur etiam,an fit materia neceffaria vrinæ? Priùs tamen antequam decidatur controuerfia: fupponendum eft in omnibus alimentis effe imbibitam fubftantiam quandam aqueam incommutabilem, proindéque in omnibus humoribus imbibitam effe, hæc autem ferofa nuncupatur,de qua Galenus *lib.6.Epidemiorum, comm.2. text.37.* dixit inueniri in lacte, vino & oleo, reliquífque liquoribus: Ideò igitur omnia alimenta fecum neceffariò imbibitam deferunt ferofam fubftantiam, quia cùm anteà fuerint viuentia faltem vegetatiua, neceffariò debebant nutriri ex terra & aqua fimul permixtis. Vnde fit, quòd plures partes quæ neceffariò manent imbibitæ in porofitatibus fructuum & herbarum, ex quibus fit fubftantia chylofa, & tandem humores & partes folidæ, & fic in omnibus neceffariò imbibita manet ferofa fubftantia. De qua in præfenti inquirimus, an fit materia vrinæ?

Secundò, cum Galeni *loco fuprà citato*, fupponendum eft, quemlibet humorem habere proprium ferum diuerfum à fero reliquorum;fic etiam in oleo & vino conceffit diuerfam fubftantiam ferofam, & in humoribus videtur idem concedere. Nam *2. Prognoftic. text.27.* ait vrinam fubrubram ideò fieri quia fubrubrum ferum ad eam defcendit, vbi de fero fanguinis quarti humoris manifeftè loquitur, provt diftinguitur à fero reliquorum humorum vt contemplanti fiet manifeftum.

His præiactis.Placuit aliquibus vrinam in ftatu præternaturali fero conftare, fecùs verò in ftatu naturali. Rationem reddunt: nam ferum non poteft dilabi in veficam vrinariam, nifi priùs feparetur ab humoribus in quibus eft imbibitum; fed non poteft feparari, nifi humores corrumpantur; ergo non poteft effe vrinæ materia, nifi in ftatu præternaturali; in quo per ferofæ fubftantiæ feparationem, & defcenfum interdum craffior redditur,interdum etiam diuerfam difpofitionem caufæ morbificæ fignificat. Quòd autem non poffit ferofa fubftantia feparari,nifi per corruptionem humorum,probant exemplo lactis,à quo ferum neutiquam feparatur, nifi priùs corrumpatur,feu coaguletur; ergo fic fimiliter in humoribus accidere debet, proindéque in ftatu naturali exiftentibus minimè feparabitur, nec defcendet ad veficam, quemadmodum nec ferum feparatur à lacte in ftatu naturali.

Hic modus dicendi prorsùs eft alienus à veritate. Probatur primò, à deftructione fundamenti. Nam aqua poteft per artem feparari à vino abfque corruptione vini,ergo etiam per artem poteft feparari ferum à lacte abfque illius corruptione,ac proindè poterit feparari ferofa fubftantia ab omnibus humoribus citra ipforum corruptionem. Secundò: licèt concedamus ferum non poffe feparari à lacte, nifi priùs corrumpatur, hæc fimilitudo minimè vrget in humoribus: nam in viuenti datur expellens facultas quæ fecernit excrementa ab optimo fanguine,vt ipfum reddat purum & aptum ad nutritionem, ipsáque excrementa pellit extra corpus; at in lacte non datur hæc facultas,

& ſic non eſt mirum, quòd indigeat corruptione ad ſeparationem ſeri.

Si reſpondeas, facultatem expellentem viuentis non operari nec ſeparare ſerum ab humoribus, niſi in ſtatu præternaturali, eò quòd ſolùm in ipſo habeat obiectum in quod tendat. Contra tamen inſtat ratio. Nam in quolibet ſtatu humorum eſt verum dicere, quod ſubſtantia ſeroſa in ipſis imbibita eſt obiectum facultatis expultricis, vtpote ſemper habet rationem excrementi. Vlteriùs etiam in ſtatu naturali debet operari ipſa facultas: nam in ſtatu ſanitatis quando humores prorsùs naturaliſſimi ſunt, meliùs celebratur nutritio omnium membrorum; ſed tunc debet facultas attrahens, trahere quod eſt vtile, & valens congregare homogenea, & diſgregare heterogenea. In quo euentu relinquitur neceſſariò pars ſeroſa, cùm ipſa ſit inutilis, & incapax nutritionis; ergo expellens facultas debet ipſam propulſare; ac proindè non ſolùm in ſtatu præternaturali, ſed in ſtatu naturali expellens facultas ſeparat ab humoribus ſubſtantiam ſeroſam.

Vrget etiam ratio contra hanc ſententiam deducta ex trahente facultate, quam conceſſit Galenus 6. *de morbis vulgaribus, parte* 1. *text.* 6. in renibus operantibus in bonum commune totius ad mundificandum ſanguinem, de qua infrà erit diſputatio. Quo præſuppoſito, optimè intelligitur quòd in ſtatu naturali poſſit ſeparari ab humoribus ſubſtantia ſeroſa.

Ex his deducitur Concluſio manifeſta: nempè vrinam conſtare ſeroſa ſubſtantiâ. Sic Galenus teſtatur 1. *Epidemion ſuprà citato*, dum ait vrinam eſſe ſerum humorum in venis contentorum, vbi clarè noſtram concluſionem affirmat, & fortaſsè omiſit potabilem ſubſtantiam, quia de ipſa nulla erat dubitatio. Ratione etiam probatur concluſio; nam ſeroſa ſubſtantia eſt prorsùs excrementitia, & inutilis ad nutritionem: ergo expellens facultas debet ipſam protrudere; atqui nulla eſt commodior via, quàm ea quæ tendit in renes, & à renibus in veſicam vrinariam, ergo per ipſam debet expelli.

Dices, potiùs per ſudorem & per inſenſibilem tranſpirationem propulſari ſeroſam ſubſtantiam, & ſic non benè inferri per vrinarios meatus detrudi. Contra tamen inſtatur ſolutio. Nam in ſtatu præternaturali humorum, in quo ratione vſtionis, aut putredinis debet eſſe intenſior calor reſoluens, concedunt Authores contrarij vrinam ſero conſtare, eò quòd deſcendat præcipua pars per tales vias vrinarias; ergo potiori iure in ſtatu naturali, in quo eſt remiſſior calor deſcendet, etiamſi aliqua portio reſoluatur per tranſpirationem; nam credibile non eſt tantam ſeri copiam quanta in corpore reperitur per ſudorem & inſenſibilem tranſpirationem abire; præſertim cùm ſint plures homines cutis ità denſæ, vt parum aut nihil ſudent per totum vitæ decurſum. Ergo cùm viæ per quas defertur vrina ad renes & veſicam ſint ampliores. Veriſimilius videtur per ipſas Naturam expellere ſeroſam ſubſtantiam. Nec minoris momenti eſt argumentum quod adducitur de animalibus viuentibus in latebris terræ, quæ minimè bibunt, & tamen vrinam reddunt, indicium certè teſtificans ſeroſam ſubſtantiam eſſe vrinæ materiam.

Hanc ſeroſam ſubſtantiam eſſe in omnibus humoribus diuerſam diximus ſuprà, & docuit Galenus 6. *lib. de morbis vulgaribus*, *commentario* 2. *textu* 37. per ſequentia verba: *Porrò humiditate differunt pro natura eorum humorum quorum eſſe ſerum dicuntur, eſtque infeſtiſſimum atræ bilis ferum, minùs infeſtum flauæ, hócque minùs pituitæ. Omnium denique mitiſſimum erit ſanguinis ſerum.* Vbi clarè diſtinguit diuerſum ſerum pro diuerſo humore in quo imbibitur. Controuertitur nunc an hæc diuerſitas inter ſubſtantias omnium humorum ſit ſpecifica, aut accidentalis? Vtramque partem probabiliter poſſe defendi tenet quidam noſtræ Scholæ ſapientiſſimus Doctor. Et partem affirmantem ſpecie differre probat ex eò quòd alimenta, aut humores, cum quibus miſcetur ſeroſa ſubſtantia ſpecie differant; ergo ſimiliter vnum ſerum ab alio differre debet ſpecie. Conſequentia licèt ab ipſo non probetur ſic poteſt confirmari, nam ſerum cuiuſlibet humoris informatur eadem forma ſubſtantiali, quemadmodum ſerum lactis informatur formâ eadem ſubſtantiali. Galenus *loco citato*, videtur inſinuare per illa verba: *Differunt inter ſe pro naturis humorum quorum ſunt ſera.* Si ergo humores differunt ſpecie, etiam ipſorum ſeroſitates. Probat ſecundò hanc eandem partem ex eo quòd diuerſitas ſpecifica non aliundè poteſt deduci, quàm ex diuerſis accidentibus, quâ ratione humores diuerſos ſpecie concedimus, ſed ſimiliter humorum ſera, habent accidentia diuerſa, vt cõnſtat ex vltimis verbis à Galeno relatis *loco nuper citato*, ergo videntur ſpecie differre.

Contraria tamen opinio videtur mihi verior, quæ affirmat humorum ſeroſas ſubſtantias non differre ſpecie, ſed ſolùm accidentaliter ratione permixtionis alicuius particulæ humoris cuius eſt ſerum, aut ratione alicuius alterationis, ſeu corruptionis. Probatur concluſio à paritate: nam humores diuerſorum animalium in ſpecie non differunt ſpecie; ergo nec ſubſtantiæ ſeroſæ diuerſorum humorum in ſpecie debent ſpecie differre. Antecedens probatur ex eo quod bilis, aut ſanguis quartus humor leonis, aut equi habet ſimillima accidentia cum ſanguine, aut bile humana; ergo non differunt ſpecie; ergo nec ſeroſæ ſubſtantiæ diuerſorum humorum.

Neque dubium apparet, quòd animalia diuerſæ ſpeciei eodem alimento nutriantur, & ſic ſanguis genitus habebit eandem naturam vſque in propriam ſubſtantiam conuertatur, & informetur formâ illius animalis, atqui ſeroſa ſubſtantia eadem eſt ſpecie in omnibus plantis, fructibus & humoribus, vtpote non eſt capax nutriendi, & ideò ſemper incommutabilis perſeuerat; ergo non poterit habere diuerſitatem ſpecificam ex eo ſolùm quòd imbibatur cum diuerſis ſubſtantiis.

Argumentum verò de diuerſitate accidentium nihil probat, ſiquidem non quælibet diuerſitas oritur à ſpecifica forma diſtincta, etſi forſan aliqua reperitur in ſeris diuerſorum humorum, non eſt ex ſe, ſed ratione permixtionis aliquarum portionum talium humorum. Sic Galenus 2. *Prognoſticorum textu* 17. *ſuprà citato*, dixit, vrinam fieri ſubrubram, quia multum ſeri ſanguinis continet, non quidem quia ſerum ex ſe cauſat colorem rubrum, ſed ratione portionis ſanguinis, quæ cum ipſo deſcendit, ex eo quòd expultrix facultas venarum non potuit ad vnguem ſecernere ſerum à ſanguine ob aliquam debilitatem, aut intemperiem, quòd non accidit ſemper, & ſic ratione ſeri non tingitur vrina. Et forſan hac ratione dixit Galenus 6. *de Morbis vulgaribus* *citato*

citato differre fera pro naturis humorum, quorum funt fera, non quia ex fe differant. Quo conftat folutio ad authoritatem, & ad vltimum argumentum, quod defumebatur ex diuerfitate accidentium. Primum nihil probat, cùm certum fit, ferofas fubftantias non informari eadem formâ, ac informantur humores, nec ferum lactis formâ lactis informatur, fed potiùs diuersâ. Vnde conftat nullam diuerfitatem fpecificam effe concedendam inter ferofitates humorum, fed folùm extrinfecam, & accidentalem ratione diuerforum humorum in quibus imbibuntur.

CAPVT III.

De caufa efficienti, & formali vrinæ.

POftquam caufam materialem vrinæ affignauimus, meritò de efficienti, & formali agimus, vt indè naturam vrinæ maturiùs percalleamus. Et fuo ordine fingula examinemus. Circa caufam efficientem primò reiicienda eft Afclepiadis opinio quam refert Galenus 1. *de naturalibus facultatibus*, *cap.*13. afferentis vrinam in veſica generari ex eo quòd nulla fit in ipfa via manifefta per quam ab alia parte in ipfam transfundatur. Quapropter in ipfa vefica vrinam generari docet, eò folùm quòd vapores eleuentur à calore, qui accedentes ad veficam ibi concrefcunt, & in formam aqueam tranfmutantur. Meritò igitur hæc refutatur fententia, ex eo quòd in vefica eft via manifefta, vt conftabit *cap.*5. in quo alias rationes adducemus contra hanc opinionem quas in hac parte non proponimus, quia ibi propriam fedem habent. Similiter etiam parui momenti eft opinio affirmantium vrinam in renibus generari, feu effe eorum excrementum, eò quòd renes nutriantur ex ferofitate, & partem fuperfluam feri excernant. Nam hoc effe chimæricum oftendit ratio defumpta ex venis & arteriis magnis implantatis, & diffeminatis per renes, quoniam fi ex ferofa fubftantia nutriretur, fruftrà Natura prædicta vafa fabricaret. Deinde etiam quia fruftrà pro partibus ità exiguis, quales funt renes, traheretur tanta copia feri ad nutritionem qualis eft illà, quæ per vrinam excernitur.

Alij cum Argenterio tenent vrinam generari in ventriculo tanquam excrementum primæ coctionis. Fundamentum fuit quoniam Galenus *lib.* 3. *Methodi*, *cap.* 3. affirmat per quamlibet coctionem refultare duplex excrementum, alterum tenue, & alterum craffum; atqui in fecunda coctione quæ celebratur in iecore duo refultant, nempè bilis & melancholia; ergo vrina non poteft effe excrementum fecundæ coctionis, aut debent refultare tria excrementa: ex alia parte per primam coctionem excrementum craffum refultans funt fæces alui, non eft aliud tenue affignabile nifi aquofa fubftantia, quæ eft materia vrinæ, ergo hæc generatur in ventriculo per primam coctionem.

Falfa etiam hæc eft opinio: Primò, quia vrina non fignificat difpofitiones ventriculi, neque eius quod in prima regione continetur; fed potiùs oftendit humorum difpofitionem, feu alterationem: ergo potiùs generatur in fecunda regione, quàm in prima. Vlteriùs nam potabilis & ferofa fubftantia alimentorum aut alterantur in ventriculo, ità vt ipforum formæ corrumpantur, aut fecùs, fi primum afferas, fequitur quod dum aquea fubftantia accedit ad iecur, ibi iterùm alteretur, & corrumpatur, & adquirat aliam formam, & cùm inde à renibus attrahatur, & pofteà in veficam, videtur manifeftum, quòd forma hæc quæ apparet in vrina dum mingitur non eft producta in prima regione; nam illa fuit corrupta per actionem iecoris, quæ efficacior eft quàm actio ventriculi. Si autem refpondeas fecundum, nempè in ventriculo non potuiffe prædictas fubftantias conuerti, & tranfmutari in alias formas, ergo non aquea fubftantia in ventriculo, ac per confequens non poteft effe excrementum primæ coctionis.

Eodem fundamento ductus Actuarius *lib.*2. *de differentiis vrinarum*, *cap.*5. affirmat vrinam effe excrementum tertiæ coctionis, quam concedit celebrari in parte gibba iecoris: nam in parte caua ipfius iam diximus refultare illa duo excrementa, vnum tenue quod eft bilis, & alterum craffum, quod eft melancholia. Ergò folùm reftat quòd in parte gibba iecoris, & in vena caua ipfius generetur, aut debemus concedere tria excrementa refultare ex coctione, quæ fit in parte caua iecoris.

Simili modo reiiciendus eft hic modus dicendi. Primò quia opponitur doctrinæ Galeni qui folùm tria coctionis genera conceffit, in ventriculo fcilicet, in iecore, & in fingulis corporis partibus; ergo fruftrà & ad libitum confingit aliam coctionem in parte gibba iecoris diuerfam ab ea quæ communiter dicitur in iecore celebrari. Nec fundamentum vrget contra nos: nam Galenus 3. *Methodi cap.*3. *citato* docet duo excrementa in vifceribus refultare, alterum tenue, & alterum craffum, non verò negauit alterum poffe refultare. Vlteriùs: quia alteratio que fit in parte caua & gibba iecoris eadem eft, & per illam intendit iecur affimilare fibi paffum, & folùm diftinguitur fecundum magis & minùs; neque intelligibile eft quòd vena caua habeat fpecialem virtutem alterandi & generandi vrinam, & non alia vafa ampla, quandoquidem omnia funt eiufdem naturæ; ergo fine fundamento nouam coctionem machinatus eft Actuarius, cuius vrina fuiffet excrementum proprium.

Porrò, cùm vrina conftet ex parte potabili, & ferofitate alimentorum, & portione bilis; fingulas fubftantias oportet explicare cuius coctionis fint excrementum, aut quæ fit caufa efficiens ipfarum: Et quidem quantum ad potabilem fubftantiam, docuit quidam noftræ Scholæ Recentior, nullius partis determinatæ feu coctionis effe excrementum; quia in nulla generatur, cùm fit pars incommutabilis, neque etiam in aliqua parte determinata feparatur; fiquidem interdum feparatur quando accidit ad iecur cum chylo, priufquam incipiat fecunda coctio; aliquando etiam à iecore, & à facultate vaforum; & fimiliter poftquam fanguis ad omnes viuentis partes acceffit, & incipit tertia coctio feparari, poteft retrocedens ab exilibus venis ad magnas, indéque ad primas, & tandem ad renes & veficam.

Certum tamen est in hac re quòd vrina secundum portionem illam quæ fit ex potabili aqua nullius coctionis esse excrementum, eo quòd nullam generationem suscipit: quâ ratione Galenus 4. *de vsu partium cap.5.* nullam particulam ex ea nutriri posse testatur; sed solùm diuersimodè alteratur à partibus per quas transit. Dicitur tamen excrementum largâ & impropriâ significatione, quatenus excernitur, & separatur, tanquam quid inutile ad corporis alimoniam, & secundum hanc significationem dicimus contra Recentiorem nuper citatum, quòd licèt separetur ante inceptionem secundæ coctionis, & per aluum interdum simul cum crassis excrementis excernatur, tunc non habet rationem vrinæ, sed solùm quando pellitur per vreteres, & vesicam; & sic nec lato modo potest dici vrina secundum partem potabilem excrementum primæ coctionis. Solùm ergo poterit dici excrementum secundæ aut tertiæ coctionis, quatenus illa aqua potabilis à iecore & vasis expellitur non solùm maioribus, sed etiam exilibus constituentibus tertiam regionem, à quibus retrocedit, vt suprà diximus, vsque ad regionem renum, & vesicæ, & sic dicitur excrementum secundæ & tertiæ coctionis, quia in eisdem partibus separatur, & ab eisdem expellitur, non tamen dicitur excrementum renum aut vesicæ, quia in ipsis non fit talis separatio, sed solùm tractio & expulsio illius quod iam separatum est tanquam inutile in secunda, & tertia regione, & licèt per hanc insensibiliter aliqua pars resoluatur aut per sudorem euacuetur, non tamen dicitur vrina propter diuersitatem loci per quem expellitur.

De vrina secundum partem serosam quâ constat, dixit alter Recentior nostræ Scholæ, esse verum & proprium excrementum secundæ coctionis, quia existimat serosam substantiam corrumpi actione iecoris, & recipere nouam formam, quæ cùm non sit forma humorum, nec altera quæ sit conducens pro nutritione, ideò hæc substantia expellitur tanquam excrementitia & inutilis, & licèt aliquæ portiones feri simul cum humoribus deferantur vsque ad venas paruas constituentes tertiam regionem, ab eisque retrocedat aliqua pars vsque ad renes, nihilominùs vrina non dicitur excrementum tertiæ coctionis secundum partem serosam, quoniam solùm recipit nouam formam in iecore, licèt in tertia regione separetur etiam ab humoribus.

Verisimilius tamen mihi videtur æquè philosophandum esse de vrina secundùm quod constat ex aqua potabili, ac de ipsa quatenus constat serosâ substantiâ, & sic licèt communiter dicatur generari per secundam coctionem in iecore, censeo nullam pati corruptionem per illius actionem, nec nouam adquirere formam, sed solùm ibi alterari, & separari secundum præcipuam partem ab ipsis humoribus, seu à materia vtili pro nutritione, indéque propulsari per venas emulgentes ad renes, & ab his per vreteres ad vesicam, & ob hanc rationem dicitur excrementum secundæ coctionis, non tamen negandum in tertia regione per tertiam coctionem separari aliquas portiunculas serosæ substantiæ, & retrocedere ad vasa maiora vsque ad renes; & sic dicimus etiam esse excrementum tertiæ coctionis vrinam secundum partem serosam eo modo quo aqua potabilis. Siquidem solum dicitur excrementum, quoniam separatur & expellitur, sed per secundam & tertiam coctionem separatur & expellitur, ergo vtriusque debet dici excrementum. Quòd verò non generetur in iecore ex eo probatur, quia serosa substantia habet eadem accidentia si separetur à plantis, & à fructibus ac si separetur ab humoribus; ergo in iecore non generatur denuò, sed potiùs alteratur: Et si forsan aliquam corruptionem in serosa substantia in febribus putridis videmus, non est ideò præcisè, quia serum corruptionem patitur; sed ratione aliquarum portionum humoris permixti cum ipso; nam serum pars aquea est humorum incommutabilis, quæ in omnibus humoribus eiusdem est speciei, vt asserit etiam iste Author. Si autem posset adquirere nouam formam dum corrumpuntur humores, & adquirunt nouam formam per eandem alterationem, etiam serosa substantia cuiuslibet humoris adquireret nouam formam: atqui serum in omnibus humoribus seruat eandem formam, ergo non corrumpitur, nec adquirit nouam formam per actionem iecoris.

Vlteriùs: vel serosa substantia est pars aquæ, quæ sugitur à radicibus plantarum, aut est nouum mixtum resultans ex actione terræ & aquæ secundum quod est alimentum vegetabilium: si est pars aquæ, solùm ab alio elemento potest transmutari in aliam formam: ergo non à iecore: Si est nouum mixtum, ergo est capax vt actione iecoris conuertatur in humores, cùm per eandem actionem corrumpatur forma antecedens, & adquirat serum nouam formam.

Nec valet si respondeas talem formam esse diuersam ab humoribus; nam si serosa substantia est verum mixtum alterabile, & corruptibile sicut chylosa substantia, cur ex hac fiunt humores & non ex serosa substantia? Si iterùm respondeas serum esse incapax, hoc videtur gratis dictum, & sic dicendum est semper seruare eandem formam aqueam, ratione cuius incommutabilis est à partibus viuentis, solùm ergo separatur per secundam, & tertiam coctionem, & hac ratione dicitur excrementum.

Tandem de portiuncula bilis, ex qua constat vrina dicendum est secundum communem omnium consensum generari in iecore, simul cum omnibus humoribus, de cuius necessitate & fine speciali infrà erit latus sermo.

Circa causam formalem vrinæ, examinandum breuiter est, an sit aggregatum ex tribus entibus in actu, an totum per se, quod per vnicam & simplicissimam formam constituatur. Et quidem videtur vrinam esse vnum per se; nam vrina constat tribus substantiis, quarum quælibet est actiua, & aliàs sunt sufficienter approximatæ; ergo ex actione & reactione ipsorum inter se resultabit tertium distinctum. Probatur à simili de mixtione; nam non alia ratione generatur mixtum quod est totum per se, nisi quia miscibilia applicantur, & inter se agunt & reagunt, vsque dum resultat quædam dispositio vltima pro forma mixti prorsùs diuersa à formis elementorum: ergo cùm substantiæ vrinam componentes sint actiuæ, & in

in fe permixtæ, & applicatæ, ex ipforum actio-ne reciproca refultabit tertium diftinctum quod fit vnum per fe.

Refpondent huic argumento duo grauiffimi Recentiores Primarij noftræ Scholæ, non re-fultare vnum per fe ex actione & reactione fubftantiarum quæ componunt vrinam, quia non funt applicatæ toto tempore requifito, vt mutuò inter fe agant & reagant. Inftatur ta-men folutio ex eo quòd faltem quando eft fup-preffio vrinæ per aliquos dies, erit tempus fuf-ficiens pro actione & reactione, & fic vrina quæ poftea excernitur erit vnum per fe. Re-fpondent effe verum in ftatu præternaturali, fecùs in ftatu naturali, in quo quia crebrò ex-cernitur vrina, non datur applicatio tempore fufficienti pro actione & reactione. Sed iterum hæc folutio inftari poteft ex eo quòd humores funt permixti in vafis tempore fufficienti, vt agant & reagant inter fe, & tamen maffa fan-guinaria quæ conftat ex quatuor humoribus non eft vnum per fe, vt fatentur ifti Doctores: ergo defectus temporis requifiti non eft obfta-culum, ac proindè neque in fubftantiis vri-nam componentibus. Probatur confequentia. Etenim non eft minor actiuitas in humoribus, quàm in fubftantiis vrinam componentibus: at in illis non deficit tempus, neque applica-tio, & tamen non fit vnum per fe; ergo fi non refultat ex actione & reactione fubftantia-rum componentium vrinam vnum per fe, non eft defectu temporis requifiti, fed defectu acti-uitatis fufficientis. Et hæc eft ratio cur ex humoribus permixtis non refultet vnum per fe; nec poteft vnus humor corrumpere alte-rum, cuius contrarium accidit in elementis ad inuicem alteratis, quia funt agentia intenfioris virtutis.

Ex his infero vrinam non effe vnum per fe per vnicam fimplicem formam, fed aggrega-tum quoddam ex pluribus entibus in actu con-flatum, quemadmodum maffa fanguinaria, non quidem ideò quia entia actualia non fint ap-plicata tempore fufficienti ad actionem & re-actionem, quia licèt requiratur tempus de-terminatum ad mutuam actionem, difficulter tamen poffumus dignofcere menfuram tempo-ris requifitam, & fic quòd tempus quod me-diat non fit fufficiens, videtur ad libitum & gratis dictum; folùm ergo non refultat vnum per fe, quia actiuitas agentium non fufficit pro corruptione, quia non eft tanta quanta in ele-mentis reperitur.

Dices: Theriaca eft vnum per fe compofi-tum ex pluribus fimplicibus, quæ inter fe agunt & reagunt, & poft nimium temporis fpatium per continuam fermentationem refui-tat vnum; ergo idem in fubftantiis componen-tibus vrinam accideret fi duraret applicatio tempore nimio, & fermentatio taliter fieret vt fine dubio refultaret vnum compofitum per vnicam fimpliciffimam formam. Quòd autem Theriaca fit vnum per fe probant Doctores fuprà citati ex Galeno *lib. de Theriaca ad Pi-fonem, cap.13.* cuius verba licèt ab ipfis non adducantur, libenter proponam vt veritas clariùs pateat. Galeni verba quæ hanc par-tem probare videntur hæc funt. *Idem vtique cum aliis omnibus medicamentis tum in ipfa the-riaca fieri arbitror: non adhuc vniuſcuiuſque mixtorum vim & qualitatem manere eandem; fed vniuerfis omnibus confufis & in vnitatem quandam natiuam coëuntibus vnam diuerfam-que à reliqua ex omnibus quæ mifcentur medi-camentis naturam procreari.* Ex quibus verbis colligunt theriacam effe vnum per fe per vni-cam & fimpliciffimam formam.

Cæterùm, fi Galeni mentem maturiùs exa-minemus, videtur contrarium effe afferen-dum, perpendite obfecro verba quæ paulò an-teà *eodem capite* adducit. *Illud enim in me-dicaminum mixturis fieri fciendum eft, putà fin-gulorum quæ mifcentur virtutem non amplius conferuari, ita vt eadem maneat, nec mutetur, nec in vllam qualitatem tranfeat, fed quan-dam omnium vnionem effici, &c.* Si ergo do-cet Galenus non mutari virtutem eorum quæ mifcentur in compofitione theriacæ, neque tranfire in vllam aliam qualitatem; ergo fen-tit non refultare vnum per fe per corruptio-nem fimplicium, fed ipfa perfeuerare fecun-dum fuas formas, licèt non maneant eadem, nec conferuari fecundum omnes qualitates proprias poffint, ex eo quòd aliquantulum attemperentur per mutuam actionem, & re-actionem, & fic ex omnibus fiat quædam vnio, non quidem quæ faciat vnum per fe, fed per aggregationem aut attemperationem; aliàs in omnibus liquoribus permixtis fieret vnum per fe, quod fuftineri non poteft in bona Philo-fophia. Quare cenfeo per fermentationem non fieri vnum per fe in theriaca, fed attem-perationem quandam omnium fimplicium, ratione cuius diuerfa apparet virtus in the-riaca, ac in quolibet ex fimplicibus ipfam componentibus. Vnde infero idem in vrina contingere, & fic non habere caufam for-malem.

CAPVT IV.

Quomodò vrina deferatur in veficam?

Galenus *2. lib. de naturalibus facultatibus, c.1.* refert Erafiftrati peculiarem opinio-nem, nempè in viuenti nullam dari facultatem trahentem. Ex qua inferebat in aliquibus vri-nam non trahi à renibus, nec deferri in vefi-cam per facultatem trahentem ipfius; fed po-tiùs ratione vitandi vacuum, & fucceffione eius quod primò euacuatur.

Hæc tamen opinio protsùs friuola eft. Pri-mò quia licèt non effet aliqua facultas trahens in viuenti, ex eo non fequeretur neceffariò moueri vrinam gratiâ vitandi vacuum; nam poterat deferri propter expellentem faculta-tem venarum vfque ad renes, & ab his vfque ad veficam, & ab hac extra corpus, nulla inter-ueniente facultate trahente. Ergo non bene in-fertur ex eo quòd nulla fit in viuenti facultas trahens, quòd moueatur vrina gratiâ vitandi vacuum.

Secundò: Si vrina moueretur in veficam à toto corpore gratiâ vitandi vacuum, etiam hu-mores continuò in veficam defcenderent fimul

cum sero successione eius quod euacuatur: neque esset ratio cur retinerentur à Natura, cùm magis instet finis vitandi vacuum; Contrarium autem accidit, ergo neque vrina moueri potest gratiâ vitandi vacuum. Tertiò sequeretur vesicam à principio in finem vitæ semper esse æquè plenam vrinâ, & in continuo actu mingendi existere viuens, cùm solùm ingrediatur æqualis portio cum illa quæ expellitur ad replendum illud vacuum derelictum, quod refragatur experimento quotidiano, quo videmus interdum homines grauari ab vrinæ multitudine, adeò vt præ distensione nequeant emittere vrinam ob impeditam musculorum compressionem, quæ necessaria est ad expulsionem. Denique infertur nunquam posse accidere morbum ex vrinæ retentione; siquidem nunquam vrinæ portio pellitur quin alia eiusdem mensuræ ingrediatur, nec noua portio ingreditur, quin alia expellatur. Accedit etiam contra hanc opinionem, quòd possit portio aëris communicari per positates, aut vapor aliquis sanguinis ad replendum vacuum; ergo non est necessarium aqueam substantiam moueri gratiâ vitandi vacuum, cùm possit esse alterum corpus propinquius quod valeat replere vacuitatem illam.

Quare concludit Galenus 1. *de facultatibus naturalibus cap.15.* vrinam solùm moueri à renibus attractam per venas emulgentes ab omni genere venoso. Hanc conclusionem probat sequenti argumento: Vrina ex se & à principio intrinseco non mouetur in vesicam cùm sit corpus graue, quod solùm in centrum proprium mouetur ab intrinseco. Ergo si mouetur ad vesicam, necessariò debet moueri ab aliquo extrinseco, vel attracta vel expulsa; sed non potest expelli à vasis, in quibus stabulatur serosa & potabilis substantia, ergo solùm restat quod moueatur attracta à renibus. Quod autem à venis non possit expelli probat ex eo quòd si serum expelleretur, mediâ compressione id fieret, sed eo ipso sanguis vtilis pro nutritione simul etiam expelleretur qui permixtus est cum ipso sero, hoc autem non fit; ergo ex eo quia solùm trahitur à renibus vrina, & minimè expellitur à venis.

Hæc tamen Galeni ratio claudicare videtur ex eo quòd non probat intentum; nam si humor vtilis pro nutritione sit permixtus in vasis cum substantia serosa & potabili, stat bene quòd sanguis vtilis retineatur à Natura pro nutritione, & quidquid est excrementitium expellatur tanquam proprium obiectum facultatis expultricis. Quâ ratione prouida Natura cuilibet membro concessit facultates naturales ministrantes, & ministratas, vt scilicet traheret vtile, & secerneret ab inutili, deinde retineret, rursùs coqueret per commutationem, & tandem superfluum, & excrementitium propulsaret. Cùm ergo serosa, & potabilis substantia sint excrementa inutilia pro nutritione, nihil mirum si ipsa propulset Natura, & retineat optimum sanguinem quantumuis sit permixtus cum sero.

Neque illud quod adducitur de motu compressionis vrget pro ratione à Galeno adducta; nam expulsio quæ fit à facultate naturali non indiget motu compressionis, hic enim potiùs à facultate animali fit. Ergo poterit optimè expelli serosa substantia sine adiuuamine animalis facultatis, ac proinde sine compressione mediâ quâ simul etiam expellatur optimus sanguis, non ergo probat bene Galeni ratio.

Rursùs probat renum tractionem ex diuerso situ ipsorum: nam inquit 4. *de vsu partium, cap.8.* dextrum renem in loco superiori esse collocatum, sinistrum verò in inferiori, ne in tractione serosæ, & aquosæ substantiæ impedirentur, & probatur etiam in renibus esse trahentem facultatem ex fibris oblongis quibus constant, quæ instrumenta facultatis trahentis dicuntur à Galeno 8. *de vsu partium, cap.11.* Verumtamen, quidquid sit de situatione dextri renis in superiori loco, & sinistri in inferiori in brutis in quibus dissectio fuit celebrata à Galeno, nihilominùs tamen in hominibus contrarium tenet Andreas Laurentius vir Doctissimus in re anatomica *lib.6. suæ Historiæ cap.28.* vbi docet sinistrum renem esse in superiori loco, & dextrum in inferiori, eo quòd iecur in hominibus est longius quàm lien, è contra verò in brutis; quare non probat Galenus bene impediri tractionem si renes non sint constituti, in situ inæquali, nam si essent etiam æqualiter constituti, non impediretur tractio; siquidem fit per diuersas vias, per duas scilicet venas emulgentes ex ramo venæ cauæ descendentis deductas, quarum altera correspondet dextro reni, altera verò sinistro: Immò etiam pro certo habeo, quòd non impediretur attractio, etiamsi non esset nisi vnica via; etenim per eandem possent ambo renes trahere simul & semel, cùm vtriusque idem sit finis, & obiectum trahendum, quare situatio inæqualis ex inæqualitate iecoris, & lienis solùm oritur, minimè verò ex peculiari fine Naturæ tractioni serosæ substantiæ dicato.

Galeni opinionem amplectitur Mercatus *lib. 1. cap.18.* quoad partem serosam ex qua constat vrina inter quam & renes concedit peculiarem similitudinem ratione cuius renes solùm trahunt serosam substantiam, quin venosum genus aliquid operetur in ordine ad expulsionem: fatetur tamen expellere potabilem substantiam quam renes minimè attrahunt defectu similitudinis requisitæ ad tractionem. Quapropter dum corpus plenum est aquositate, à renibus non trahitur; sed à venis propellitur: ea tamen vrina quæ interdum apparere solet in ægrotantibus oleaginosa, aut pinguedinosa ex liquefactione carnis, & innatæ humiditatis, nec pellitur à venis, nec trahitur à renibus secundum partem illam pinguedinis sed suâ sponte ratione fluxibilitatis dilabitur per renes, & inde ad vesicam simul cum serosa aquosa, siue potabili substantia effunditur.

Hæc tamen Mercati opinio plures patitur difficultates; & sic contra eam insurgo. Primò quia minimè suadet similitudinem inter serosam substantiam & renes, sed gratis assumitur, cùm non sit manifesta; & si est ex occulta, ex nullo capite eam probat: siquidem non est vnde constet aquositatem potabilem, quâ interdum corpus abundat potiùs propulsari à venis, quàm trahi à renibus, rursus serosa substantia excrementum est sicut potabilis inutile quidem ad nutritionem. Si ergo post separationem requisitam genus venosum propellit potabilem substantiam ad renes, eodem iure propulsabit

pulfabit ferofam fubftantiam per eandem regionem. Vlteriùs etiamfi concedamus renes trahere ferofam fubftantiam ratione fimilitudinis, non inde colligitur venas non expellere etiam eandem ferofam fubftantiam tanquam excrementitiam: etenim vnicum & idem obiectum poteft effe excrementum refpectu expultricis venarum, & fimile refpectu attractricis renum; & cùm ex alia parte motus tractionis, & expulfionis fint verfus eundem terminum, non opponuntur, & fic tractio renum circa ferofam fubftantiam non excedit expulfionem venarum verfus eandem regionem renum. Deinde fi vafa habent virtutem expellendi potabilem fubftantiam,& minimè renes ipfam trahunt, cur vafa talem fubftantiam excrementitiam non expellunt per alteram regionem, & non per renes? Si ergo vrina quæ continuò mingitur potabili conftat fubftantia aliquid profectò eft quod determinat, vt vafa expellant verfus illam regionem; nempè renum attractio, quæ fine fundamento ipfis negatur; quandoquidem eiufdem eft naturæ potabilis fubftantia cum parte aquea feu ferofa alimentorum, & fic fimilitudo fi forfan eft inter renes & ferum debet procedere circa omnem aqueam fubftantiam.

Vltimum quod adducitur à Mercato de pinguedine liquefacta prorsùs falfum videtur, fiquidem eft excrementum, & fic à Natura debet expelli, & minimè debet diffundi verfus vrinarias vias fponte ratione fluxibilitatis, quandoquidem corpus graue eft,quod folùm deorsùm debet moueri, & non verfus renes & veficam, quæ fupra venam cauam fituationem & locum proprium habent. Si ergo ad vias vrinarias pinguedo liquefacta mouetur,aut expulfa à vafis, aut attracta à renibus mouetur.

Verifimilius mihi videtur non folùm renes trahere ferofam, & potabilem fubftantiam, ex venofo aut arteriofo genere, vt ex Galeni doctrina conftat, verumetiam expelli ab ipfis venis & arteriis, ità vt perficiatur motus & tractione & expulfione. Probatur manifeftè; nam eo ipfo quod ponitur obiectum expultricis facultatis proprium, ipfa facultas debet concitari ad ipfius expulfionem; fed ferofa & potabilis fubftantia funt excrementa fecundæ coctionis quæ celebratur in fecunda regione; ergo eo ipfo quòd fit fecretio, & feparatio à facultate concoquente, & nutriente, debet expultrix venarum infurgere in expulfionem huius excrementi, quod licèt trahatur etiam à renibus, nihilominùs etiam debet expelli à vafis in quibus ftabulatur vt perficiatur expurgatio, & citiùs liberetur fanguis ab inquinamento ferofæ fubftantiæ, & fic reddatur aptior ad membrorum alimoniam. Accedit etiam in confirmationem huius placiti, quod non videtur poffibile renes trahere ex partibus tam longinquis quales funt extremæ tantam feri quantitatem, & fic prouida Natura conceffit vafis & omnibus partibus pellentem facultatem, vt exinde ex actione ipfarum, fimul cum tractione renum perficeretur opus ità neceffarium, quale eft mundificatio fanguinis. Quapropter peculiariter ipfa Natura renes creauit & collocauit fpecialiter dicatur ad hunc finem, ideóque forfan Galenus folùm fecit mentionem de tractione renum, & non de expulfione venarum & arteriarum, vtpote actione communi & minùs principali.

Quid tamen dicendum de axiomate illo communi, *Trahere eft propter potiri*, fi renes non nutriuntur ferò neque aqua potabili, quandoquidem hæc excrementa trahere dicimus. Et Galenus 3. *de facultatibus naturalibus,cap.6.* ait:membrum quodcunque nutriri eo fucco cuius trahendi eft illi naturalis potentia; & rationem adducit nam membra operantur propter finem, vtpote agentia naturalia funt; aut ergo operantur propter ipfa vt fcilicet nutriantur, aut fcilicet propter corpus, fiue vniuerfa membra. Si primum dicamus: ergo nutriuntur renes fero & aqua potabili, cuius contrarium eft certum: fi fecundum concedamus, videntur renes operari, non quidem vt agentia naturalia, fed potiùs ratione: Ne igitur hoc afferamus, dicendum videtur proprium effe vnicuique membro trahendi finem pro fua nutritione, & per confequens renes nutriri fero, & potabili fubftantia, aut non trahere ferofam, neque potabilem fubftantiam.

Hanc difficultatem aliqui foluere conantur diftinguendo duplicem nutritionem; aliam veram, per quam id quod nutritur affimilat fibi materiam nutrimenti; aliam verò nutritionem non ità propinquam, quam voluptuofam vocant. Quâ præfuppofitâ diftinctione affirmant in renibus & vefica effe voluptuofam nutritionem circa ferofam & potabilem fubftantiam, & fic faluatur quòd tractio illa fit propter potiri. Hæc tamen diftinctio eft chimærica: nam voluptas illa circa ferofam & potabilem fubftantiam non aliter poteft explicari nifi prout dicit fenfationem contrariam dolori; fed hæc nullatenus inuenitur in renibus, neque in vefica, vt experientia demonftrat; ergo chimærica eft talis nutritio voluptuofa,& fic minimè admittenda pro folutione dilemmatis propofiti. Quare aliter docet Vallefius nofter *lib. 2. Controuerfiarum*, foluendum effe dubium, fi dicamus aliqua membra operari intentione vniuerfalis Naturæ, & non folùm gratiâ fui, quin ratione ducantur; hæc autem funt renes & vefica vrinaria, & etiam vefica fellis. Nam prouida Natura prædicta membra fabricauit, vt mundificarent maffam fanguinariam à fuis excrementis,ipfamque aptam redderent pro alimonia reliquorum membrorum quin ipfa nutriatur ipfis excrementis attractis: ficut nec magnes etiamfi trahat ferrum,nutritur ex fanguine per vafa alia attracto,& non per ea per quæ excrementa ducuntur. Audite Galenum 5. *lib. de vfu partium, cap.7.* de vtraque vefica loquentem. *Porrò vefica non folùm quæ bilem, fed quæ vrinam recipit purum vtraque atque ab aliis fecretum cum attrahant proprium excrementum non fine ratione vafis aliis alimentum illis fuppedituris indiguerunt.* Non ergo nutriuntur puris excrementis attractis; propterea quòd illud trahere eft propter bonum commune, nutriuntur ergo quando per alia vafa, alimentum proportionatum trahunt; quare hoc trahere propter potiri eft, & propter propriam nutritionem,illud verò minimè, quia tunc intentione vniuerfalis Naturæ operantur talia membra, quæ propter hæc opera inftituta funt à noftro naturæ Conditore.

Hinc inferunt aliqui potentiam tractiuam renum circa ferofam fubftantiam à propria natura & fpecie effe determinatam circa talem fubftantiam, & non circa alteram. Verifimilius tamen mihi dicendum videtur effe aliquam fimilitudinem inter renes & ferofam, ac potabilem fubftantiam, ratione cuius folùm circa illas celebratur tractio, quemadmodum de medicamentis

purgantibus

purgantibus respectu humorum familiarium communiter dicitur fieri illa tractio ratione similitudinis seu proportionis inter humorem attractum, & medicamentum expurgans, quod à tota substantia operatur peculiare illud opus tractionis. Deindè verò pellitur aquosa substantia ab expultrice renum mediis fibris transuersis per venas quasdam quæ vreteres dicuntur,vsque ad vesicam vrinariam, à qua etiam trahitur excrementum illud. Sic Galenus *lib. 5. de vsu partium, capite 7. citato* per illa verba: *Cum attrahant proprium excrementum*; vbi de vtraque vesica fellea,& vrinaria sermonem instituit. Ex quo constat vim trahentem esse in vesica vrinaria respectu aquosæ substantiæ, vt sic perficiatur motus ille, simul cum expultrice renum, & denique ad extra pellitur, præcedente sensu aut irritatione à grauitate aut qualitate alia molesta, mediâ quâ stimulatur Natura ad expulsionem huius excrementi.

Cæterùm, quod dubitauit Asclepiades in descensu vrinæ à renibus ad vesicam indiget explicatione; etenim affirmauit nullum esse perspicuum foramen per quod ingrediatur vrina in ipsam vesicam, sed in formam vaporis descendere per porositates, indéque concrescere, & in aquam verti. Quod quàm falsum sit apertè constat, ex eo quod vapores semper sursum tendunt ex propria natura, & sic potiùs ad aliam cauitatem quàm ad vesicam quæ in loco inferiori est locata debebant moueri. Deindè constat esse amplum foramen per quod sæpè sæpiùs lapis existens in cauitate renum descendit per vreteres vsque ad vesicam, indéque expellitur cessante dolore renum, & declinante ad vesicam, quod etiam in aliis substantiis excrementitiis experimur. Hoc autem minimè accideret nisi esset via manifesta, quæ quia peculiariter fuit à Natura machinata, incognita fuit ab Asclepiade, ex eo quòd viderit vesicam plenam aliquo liquore minimè fundentem nec guttulam ipsius. Quo experimento sibi persuasit, neutiquam in ipsa esse foramen manifestum. Tamen vt id quod verum est in hac re attingamus,aduertendum est vreterum vias obliquè tendere in vesicam, vsque ad cauitatem ipsius;in fine tandem prædictarum viarum esse quandam particulam succissam membraneam,quæ est operculum osculorum ipsarum venarum. Hæc autem pars succissa facillimè cedit impulsui facto à parte externa, & sic facilè vrina ingreditur, dum descendit à renibus per vreteres. Cæterùm si interiùs impellatur talis particula aut à flatu,aut ab ipsa copia vrinæ, potiùs adhæret magis,& operit meliùs quàm patulum fiat foramen. Similis conformatio & simile foramen inuenitur in pilis lusoriis quæ vulgò dicuntur *Pelotas de viento*, in quibus particula illa scissa impellitur facilè ab instrumento quo inflantur, & hæ quò magis ab aëre inflantur, firmiùs illa particula adhæret foramini, ipsúmque magis operit, & fortiùs impedit aëris ingressi exitum. Hæc tamen est differentia, quod operculum illud in vesica oritur à principio intrinseco, & à propria firmitudine partium operit foramen etiamsi non sit plena liquore aut flatu, eo ipso quòd liquor, aut alia quælibet substantia ingreditur in ipsam vesicam per vreteres: ac in pilis lusoriis non clauditur foramen,nisi impellatur particula illa abscissa à flatu ex nimia ipsius repletione, ratione cuius in parte interiori cauitatis sit impulsus sufficiens vt particula illa claudat foramen. Ex quo manet Asclepiadis dubitatio vndequaque absoluta, & nostra sententia clarissima prorsùs euadit.

CAPVT V.

An in omnibus morbis sit vrina inspicienda?

PRo intelligentia quæstionis ex dictis in memoriam reuocare oportet, vrinam significare dispositionem eorum quæ sunt intra vasa ratione serosæ substantiæ quæ cum omnibus humoribus est permixta, & similiter ratione bilis ex qua constat, quâ ratione ex vrina coctionem, & cruditatem humorum, qui in venoso genere stabulantur agnoscimus in morbis. Controuersia ergo præsens inquirit, An sint aliqui morbi in quibus minimè oporteat vrinam inspicere?An verò semper & in omnibus sit necessarium recurrere ad vrinam tanquam signum ex quo deuenimus in cognitionem securitatis,aut periculi ægrotantis.

His præhabitis,videtur minimè esse necessarium in omnibus morbis recurrere ad vrinam;nam hæc solùm significat statum humorum, seu diuersam ipsorum alterationem quæ in venis accidit, sic indicat cruditatem aut coctionem, putredinem, aut efferuescentiam ipsorum, atque vstionem, atque interdum repugnantiam coctionis;sed multoties accidit quòd humores à quibus causatur morbus non subeant alterationem aut putredinem intra vasa: sic accidit in omnibus inflammationibus externis, in quibus sæpè putrescit humor, sic similiter in phrenitide, & lethargo;ergo in his frustrà inspicimus vrinas, cùm ex ipsis nec vestigium illius quod accidit in partibus externis inflammatis secundùm alterationem quam patiuntur humores pernoscere possimus.

Secundò hoc idem assumptum suadetur in febre hectica, in qua prorsùs inutile erit vrinam inspicere, cùm in ipsa calor sit vltimatus in substantiis & membris solidis, quorum dispositio neutiquam per vrinam agnoscitur; cùm hæc solùm sit signum eorum, quæ sunt in secunda regione. Confirmatur etiam ex eo quod sæpenumerò accidunt morbi ex cruditatibus ventriculi, seu excibis malè concoctis quin adsit suspicio febris; nec alterius morbi pertinentis ad genus venosum; ergo in tali euentu superuacaneum erit inspicere vrinas, cùm ipsæ non possint significare dispositionem eorum quæ in ventriculo stabulantur.

Tertiò vrgeo eandem partem argumento desumpto à morbis qui à nuda distemperie originantur, aut ex vaporibus seu flatibus, quorum eleuatio minimè potest ostendi vrina. Vrget etiam hoc ipsum morbus in soluta vnitate, vulnus scilicet, aut vlcus; in quibus nec tempora accidentium, nec coctionis, aut cruditatis per vrinam possunt dignosci, eò quòd extra spheram secundæ regionis firmantur,cuius solùm index est vrina.

Quartò, & vltimò videtur adhuc in morbis omnibus qui spectant ad secundam regionem non esse inspiciendam vrinam: nam febris diaria dependet sine dubio à spirituum alteratione, putredine scilicet aut vstione intra vasa: sed in tali febre

bre non eſt neceſſe inſpicere vrinam ; ergo illuc in morbis qui attinent ad ſecundam regionem non debet eſſe præceptum inuiolabile in omnibus inſpicere vrinam. Minor in qua eſt difficultas probatur,quoniam per vrinas nihil ex ipſis ſpiritibus excernitur per quod poſſimus deuenire in cognitionem talis morbi, nec alterationis peculiaris ipſorum ſpirituum.Siquidem hoc ſolum accidit quando celebratur putredo, aut vſtio in humoribus, ex quorum cineritio fit ſedimentum eu contentum in vrinis indicans coctionem, & correctionem humorum, de quo latiùs erit ſermo in vltima diſputatione : aut quia etiam tempore cruditatis ſeu putredinis aliquæ portiones humorum ſimul cum ſero deſcendunt ad vrinam, ipſam incraſſantes , aut aliquam aliam diſpoſitionem inducentes , ratione cuius ſtatum ſeu diuerſam alterationem materiæ morbificæ cognoſcimus : hoc autem in febre diaria ex corruptione ſpirituum non accidit ; igitur in ipſa impertinens eſt inſpectio vrinæ , ac proindè non eſt perpetuò verum, quod in omnibus morbis adhuc pertinentibus ad ſecundam regionem vrina ſit neceſſariò inſpicienda.

Verior ſententia eſt in omnibus morbis pertinentibus ad ſecundam regionem vrinam eſſe inſpiciendam , tanquam ſignum primò & per ſe indicans diſpoſitionem eorum quæ intra genus venoſum, & arterioſum continentur, & hoc verum eſt tum in morbis à materia pendentibus, tum etiam in illis qui ab ea non dependent. Probatur concluſio quoad primam partem : Nam vrina ſignificat per ſe & primò affectionem omnem pertinentem ad ſecundam regionem : ità Auicenna *fen 2. lib.1. doctrina 3. cap. 1.* per hæc verba : *Scito etiam quòd prima ſignificatio quam vrina habet eſt ſupra diſpoſitionem hepatis & viarum aquoſitatis , & ſuper diſpoſitiones venarum & eis mediantibus alias demonſtrat ægritudines ; firmior autem ſignificatio eius eſt illa quæ de hepate exiſtit , & propriè de diſpoſitione eius.*

Hanc eandem doctrinam priùs Galenus inſinuauit 4. *de ſanitate tuenda* ſic. *Ex his verò quæ intra venas ſunt excretis nullum planè neque euidens , nec manifeſtum ſignum habemus præter ſolam vrinam.* Liceat ergo ex his manifeſtè deducere quod in omnibus affectibus pertinentibus ad hepar & ad totum genus venoſum debemus inſpicere vrinam , cùm ipſa conſtet ſeroſâ & potabili ſubſtantiâ & portione bilis, quæ omnia in ſecunda regione generantur ; quapropter primò & per ſe alterationem , & diſpoſitionem omnem præternaturalem eorum quæ in ſecunda regione continentur ſignificare valet. Quòd autem etiam ſignificet diſpoſitionem morborum qui non dependent à materia,conſtat eodem fundamento : ſiquidem etiam præter alterationem præternaturam variantur excrementa naturalia vaſorum, ſecundum intenſionem aut remiſſionem ; ergo quamvis non ſit in vaſis materia aliqua morboſa , ſed ſolùm nuda diſtemperies , ſine dubio manifeſtabitur per vrinam , vt ſæpenumerò contingit in diſtemperie calida , aut frigida iecoris ; oportet ergo ſemper inſpicere vrinam in omnibus morbis pertinentibus ad ſecundam regionem tanquam ſignum per ſe primò indicans.

Sit ſecunda concluſio : quòd etiam in affectibus particularibus renum , & veſicæ vrinariæ oportet ſemper inſpicere vrinas. Ratio eſt : quia etiamſi in his partibus non generetur , nec ipſarum ſit per ſe primò ſignum ; nihilominùs neceſſariò ſignificat diſpoſitionem præternaturalem ipſarum , eò quòd per talia membra tranſmititur vrina , ibique diù perſeuerat ; proindéque quidquid vitioſum in renibus aut veſica eſt, facilè recipit vrina , & ſic valet manifeſtare affectiones peculiares renum & veſicæ. Ità Hippocrates 2. *Prognoſticorum , textu 37.* poſtquam de prauis vrinæ coloribus ſermonem fecerat ; proſequitur dicens : *Ne autem te fallat ſi ipſa veſica malum aliquod habens , tales reddiderit vrinas.* Hanc eadem doctrinam amplectitur Galenus, *lib.1. de Criſibus , cap. 7.* per hæc verba: *Non decipiaris ſi veſica quopiam vitio affecta aliquam ex his vrinis reddiderit.* Vbi locutus eſt Galenus de nigra & viridi vrina. Igitur quoties veſica vrinaria aliquo peculiari morbo laborat,vrina eſt inſpicienda vt ex ea valeamus indagare peculiarem morbum huius partis , iuxta illud Hippocratis 4. *Aphoriſm. text. 77. Quibus cum vrina craſſa furfuracea quædam vnà exeunt , his veſica ſcabie laborat.* In cuius textus commentario Galenus totam noſtram concluſionem clariſſimè confirmat ; cuius hæc perpendite verba : *Cum enim ex venis deducatur vrina , & à renibus prolectetur , in his verò percoletur , indéque per canales vrinarios in veſicam tranſmutatur ; atque in ea vt receptaculo aſſeruetur , quidquid in ipſa præternaturam apparuerit,aut venas,aut renes , au veſicam malè habere ſignificabit.*

Ex his ergo manifeſtè deducitur non ſolùm in affectibus pertinentibus ad venas, verùm in illis qui ad veſicam , & renes attinet oportere vrinam inſpicere , tanquam ſignum ex quo deuenimus in cognitionem morborum. Idem affirit Hippocrates 1. *Aphoriſmorum citato,textu 78. & 79.*

In affectibus verò non pertinentibus ad ſecundam regionem licèt vrinæ non indicent , nihilominùs optimum erit ipſas inſpicere , ſaltem vt agnoſcat Medicus an alter affectus ſit complicatus in vaſis , & præcipuè quando adeſt aliqua ſuſpicio , licèt ſit leuis , vt quando pleuritis vbi eſt febris coniuncta , tunc erit neceſſarium recurrere ad vrinam , vt percalleamus an producta febris ſit prorsùs accidentalis ab inflammatione pleuræ præcisè orta , an verò altera febris orta putrida ſit complicata cum pleuritide à qua forſan hic affectus oriatur tanquam accidens febris. Sic Galenus 2. *Epidemion commentario 3. ægroto 8.* qui nominabatur Anaxion , qui cùm laboraſſet pleuritide , vrinæ inſpectionem non neglexit.

De phreniticis verò 4. *Aphoriſmor. text. 72.* ſic etiam loquitur Hippocrates : *Quibus perlucidæ & albæ ſunt vrinæ malæ , maximè verò ſi in phreniticis appareant.* Vnde videtur non ſolùm in affectibus ſecundæ regionis , verùm & in aliis vrinas eſſe inſpiciendas ; ſaltem vt cognoſcamus an alter affectus ſit complicatus. Quod adhuc in dolore faucium , aut in eruptionibus puſtularum in toto corpore conſulit Galenus cum Hippocrate 2. *Aphoriſm. textu 15.* vt per vrinas , & alui excrementa agnoſcamus , an Natura prorsùs euacuauerit prauos humores , aut ipſos depoſuerit ab internis partibus ad ſuperficiales:nam

ſi

si vrinæ optimum habeant colorem, signum est corpus omninò esse mundum & sanum, & sic tutò possumus nutrire: sin verò contrarium accidat, scilicet quòd vrinæ non appareant bonæ, significant quòd simul totum corpus ægrotat, ac proindè non est tuta nutritio, iuxta illud Hippocratis, *Corpora impura quantò magis nutris, tantò magis lædis*. Vnde fit quod si affectus existat in tertia regione semper conuenit inspicere vrinas.

Ex his patet solutio ad primum, secundum,& tertium argumentum pro contraria parte adductum: nam etsi morbus non dependeat à materia per vrinam, agnoscitur distemperies iecoris & venarum; & licèt non pertineat affectus ad secundam regionem, saltem inspicienda est vrina, vt cognoscat Medicus an alter affectus sit complicatus. Ad vltimum argumentum desumptum ex febre diaria Respondeo, in ipsa esse etiam inspiciendam vrinam; nam si optima sit, & omninò similis vrinæ sanorum, & aliàs non adsint signa hecticæ febris, colligimus talem febrem esse diariam, saltem per priuationem signorum febrium putridarum: nam spiritus à quorum alteratione dependet diaria licèt sint intra vasa, vrinam minimè valent vitiare.

CAPVT VI.

An inter signa vrina sit præstantius signum quàm pulsus?

Cvm inter præcipua signa communia ad prædictionem morborum, pulsus & vrina enumerentur, meritò in præsenti inuestigandum proponimus cui horum signorum fidendum magis, vbi cætera æqualia sunt, pulsuíne, an vrinæ. Lis sanè satis contentiosa inter Authores. Pro cuius intelligentia ne frustrà laboremus aduertendum est rationem signi in præsenti non sumi in ordine ad essentiam affectûs dignoscendam: nam certum est ex doctrina Galeni 1. *Proretic. comment.* 4. cognosci ex actione læsa particulæ affectæ. Solùm igitur procedit Controuersia de significatione pulsus & vrinæ in ordine ad præsagium. An scilicet affectus terminandus sit per crisim, aut sit breuis, aut longus, aut denique an salutaris,vel lethalis sit, quæ omnia significantur tum per pulsum, tum etiam per vrinam: sed in quo sit ex his maior efficacia,stat tota difficultas.

Vlteriùs aduertendum est, quòd aliqui sint morbi peculiares quos peculiariter significat pulsus, vt affectus cordis, syncope scilicet, tremor, & palpitatio. Similiter etiam vrina peculiares demonstrat morbos pertinentes ad regionem renum, & vesicæ vrinariæ: De his tamen minimè procedit difficultas. Cùm certum sit pulsum firmiùs significare peculiares affectus & proprios, & similiter vrinam. Dubitatio ergo solùm est de morbis in quibus vrina & pulsus sunt signa communia, hoc est de febribus putridis, quarum propria signa sunt pulsus & vrina iuxta doctrinam Galeni *lib*. 1. *de differentiis febrium*, *cap*.7. quodnam ex illis habeat maiorem vim &, efficaciam in ordine ad præsagium. Cæterùm cùm hoc possit esse circa crisim absolutè futuram, aut circa longitudinem, aut breuitatem morbi, aut circa ipsius terminationem in salutem v[el] mortem, singulas partes suo ordine exam[i]nabimus, vt exinde completam notitiam [de] signis in ordine ad Prognosticum habeamus.

Controuertitur igitur primò, An crisis a[b]solutè futura in febribus putridis cuiusuis co[n]ditionis sunt, meliùs & firmiùs cognoscat[ur] ex vrina, quàm ex pulsu, vel è contrà. [In] qua difficultate Authores grauissimi versantu[r] defendentes vrinam habere maiorem firmit[u]dinem & efficaciam ad significandam crisim [in] morbis febrilibus. Hanc opinionem ità corr[o]borare intendunt: Crisis est iudicium mor[bi] mediâ aliquâ euacuatione causæ morbificæ qu[æ] præcipuè dependet ex dispositione illius, v[t] fiat iuxta regulas Naturæ; sed per vrinas me[liùs] cognoscitur dispositio causæ morbificæ co[n]ducens ad ipsius expulsionem; ergo vrina me[liùs] & præstantiùs significat crisim futuram quà[m] pulsus. Maior admittitur ab omnibus cum Ga[leno] 1.*de Crisibus*. Minorem sic ostendunt: Vrin[a] per se & immediatè significat dispositionem om[n]ium humorum, cùm sit pars ipsorum secundu[m] serosam substantiam & portionem bilis quibu[s] necessariò constat: pulsus autem per se & immediatè non significat dispositionem humorum[,] sed potiùs mediatè; ergo maior fides est adhibenda vrinæ quàm pulsui. Confirmatur assertio: nam præcipua dispositio quæ requiritur ex parte causæ morbificæ ad euacuationem criticam est coctio, iuxta illud Hippocratis 1. *Epidem. sect*. 2. *Coctiones celeritatem iudicij & securitatem significant*: Sed hæc meliùs, & securiùs manifestatur per vrinam quàm per pulsum, ergo ex vrina firmiùs prænunciabimus crisim absolutam futuram.

Respondebis cum Galeno, *lib*. 9. *Methodi*, *cap*. 5. etiam per pulsum dignosci causæ morbificæ coctionem. Nam cùm ibi de medela febrium continentium putridarum sermonem instituat, sic ait: *Maxima verò continentium febrium remedia hæc duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigida; verùm illa nullo non tempore modò vires sustineant hæc, cùm & in pulsu & vrinis coctionis euidentes cernuntur notæ*. Tunc sic insto: ergo si præcipua dispositio ad crisim præsagiendam stat in coctione causæ morbificæ, & hanc etiam demonstrat pulsus; videtur æquè se habere in significanda crisi absoluta cum vrina.

Nec valet si soluas hanc difficultatem, dicendo, clariùs ex vrina manifestari coctionem, & immediatiùs; nam verba Galeni aliter sonant; siquidem expresè asserit; aquam frigidam esse offerendam in febribus putridis synochalibus, *quando in pulsu & vrinis concoctionis euidentes cernuntur notæ*. Ergo sentit per pulsum euidenter cognosci posse coctionem causæ morbificæ: sed nulla est clarior cognitio quàm ea quę est euidens;ergo æquè clarè dignoscimus dispositionem causę morbificæ ad crisim futuram ex pulsu,quàm ex vrina, ac proindè hæc non denotat crisim absolutam in febribus præstantiùs.

Verumtamen quidquid de hac difficultate circa significationem coctionis materiæ morbificæ, de qua infrà erit sermo. Verior doctrina est per pulsum meliùs & firmiùs agnosci crisim absolutam futuram quàm per vrinam. Hanc conclusionem communiter defendunt ferè omnes Doctores

Complutenses

Complutenſes, & eam probat ex Galeno *lib. 3. de Criſibus, cap. vltimo*, vbi proponens ſigna futuræ criſis, neutiquam de vrina mentionem fecit, de pulſu autem ſic loquitur: *Altus enim omnis excretionis indicium eſt, ſicut & vehemens.* Idem *lib. de cauſis pulſuum, cap. 13.* teſtatur per hæc verba. *Sed altos pulſus ego in ira, & ante iudicationem comperio fieri, latóſque dum plurimum in decretoriis excretionibus.* Idem etiam de altis pulſibus ſcripſit 1. *de Arte curatiua ad Glauconem, capite vltimo.* De vndoſo etiam pulſu millies affirmauit ſignificare criſim per ſudorem, & de intercurrente 2. *de præſag. ex pulſibus, cap. 5. Sic ſanè iudicationem ſæpè intercurrentes pulſus attulerunt.* Liceat ergo ex his cum Galeno iure optimo colligere meliùs per differentias pulſus agnoſci criſim abſolutè futuram, quàm per vrinam; cùm neque in locis propoſitis, neque alibi vllum ſit teſtimonium Galeni ex quo poſſimus, ex aliqua vrinarum differentia probabiliter criſim futuram præſagire.

Ratione etiam poteſt corroborari hæc concluſio ex doctrina Galeni deſumpta. Nam 4. *Aphoriſm. text. 36. in commentario* ait ſic: *Didicimus enim quod in vehementioribus acceſſionibus iudicia fiunt:* &c. Sed vehementia acceſſionis meliùs manifeſtatur per pulſum, ergo pulſus firmiùs & certiùs indicat criſim. Deinde: Ante criſim antecedit valida pugna inter Naturam & cauſam morbificam: etenim ſe habent tanquam duo certatores, Natura autem valida requiritur ad victoriam obtinendam ſupra cauſam morbificam, quæ vt poſſit ipſam vincere varios apponit conatus. Sed conatus Naturæ meliùs & firmiùs ſignificantur per pulſum, ergo ipſi fidendum magis quàm vrinæ in ordine ad criſim abſolutè venturam in febribus. Minor in qua eſt difficultas probatur. Conatus quos apponit Natura ſunt medio ſanguine & ſpiritu tanquam inſtrumento, medio quo robur facultatis oſtenditur. Sic Natura auxiliatur membris vbi dolor excitatur, in eius ſubſidium ſanguinem & ſpiritum conuocando; & quoties adeſt aliqua violenta excretio, qualiter in excretione ſanguinis præternaturali quæ accidit propter ruptionem acetabulorum quibus inuolutus eſt fœtus quæ in cauſa eſt vt moriatur. Ità Galenus 5. *Aphoriſm. comment. 53.* ſuper illa verba, *Quæ fœtum ſunt per naturæ, iis mammæ extenuantur*, vbi ſic ait: *Nam hæc communis quædam ratio; eſt; nam vbi Natura aliquid violenter excernit, eò ſanguinis & ſpiritus motus fiant quibus veluti inſtrumentis quipiam vſa, per vim propellit ea quæ moleſtiam exhibent.* Tunc ſic inſto: ſed in omni criſi violenta eſt cretio, ergo Natura medio motu ſanguinis, & ſpirituum debet opponere conatum, & coadiuuare ad ipſam expulſionem; atqui motus ſanguinis & ſpirituum meliùs manifeſtantur per pulſum, vt conſtat in paſſionibus animæ, quàm per vrinam, cùm nulla differentia talem motum ſignificet: Ergo ſigna criſis abſolutè futuræ meliùs per pulſum ſignificatur quàm per vrinam: Et confirmatur, quia inter ſigna quæ frequenter accidere ſolent ante criſim, eſt quòd acceſſio conſuetam anticipet horam, Galeno authore; ſed hoc potiùs per pulſum agnoſcitur, quàm per vrinam, ergo pulſui fidendum magis.

Argumenta contraria nihil probant contra nos: nam licèt vrina ſignificet fideliùs & clariùs coctionem humorum, ex hoc tamen non infertur, quòd ſignificet meliùs quàm pulſus criſim abſolutè futuram, ſed tantùm oſtendit coctionem cauſæ morbificæ; quòd ſi forſan criſis tunc accidit, erit optima, & quod non prolongabitur. Primum ſignificauit Galenus *lib. 1. de Criſibus, cap. 2.* vbi ait, optimas criſes in ſtatu fieri debere in quo eſt ſumma & perfecta coctio: cùm ergo ſtatus quoad coctionem meliùs per vrinam & firmiùs agnoſcatur, ideò vrina eſt præſtantius ſignum in ordine ad cognitionem bonæ, aut malæ criſis quæ ex ſignis cruditatis, & coctionis deducitur.

Secundum, videlicet quòd ex coctione, aut cruditate materiæ ſciamus an celeris ſit criſis, an verò tardare debeat, declarauit Hippocrates 1. *Epidemiorum, parte 1. comment. 44.* per hæc verba: *Coctiones iudicij celeritatem & ſecuritatem ſignificant.* Quibus verbis & longitudinem & breuitatem criſis ſignificauit per coctionem & cruditatem, & ſimiliter bonam vel malam criſim. Cùm ergo vrina meliùs & clariùs, & firmiùs ſignificet coctionem & cruditatem materiæ morbificæ, ipſa erit præſtantius ſignum bonæ, aut malæ criſis, & longitudinis, aut breuitatis morbi. Vlteriùs etiam hoc vltimum aſſertum ex eo probatur, quòd longitudo, aut breuitas morbi dependet ex correctione cauſæ morbificæ: ſed hoc clariùs & meliùs manifeſtatur per ſigna coctionis & cruditatis: Ergo cùm hæc firmiùs per vrinam manifeſtentur, ipſa erit ſecurius & præſtantius ſignum in ordine ad longitudinem, aut breuitatem morbi agnoſcendam. Quâ etiam ratione Hippocrates *in prognoſticis* de vrina ſubrubra, & ſedimento ſubrubro & læui, tenet ſignificare longum, ſed ſalutarem morbum. Longitudinem etiam morbi denotare ſedimentum farinaceum docuit idem Author 7. *Aphoriſmorum, textu 31.*

Similiter etiam vrina erit præſtantius ſignum in ordine ad cognoſcendam criſim tali tempore, aut die futuram: ita Hippocrates 4. *Aphoriſmorum, textu 71.* per hæc verba: *Quibus die ſeptimo futura criſis eſt, iis vrina rubram nubeculam die quarto habet, cæteráquepro ratione.*

In cuius textus expoſitione rationem aſſignat Galenus ex Hippocrate etiam adductam, ex eo quòd ſeptenorum quartus dies eſt index; in quo ſi aliqua appareat in vrina mutatio quæ aliquo modo denotet coctionem, qualis eſt nubecula rubra, aut alba, quæ ſecuriùs id denotat; aut ſit celeris motûs ſaltem mutatio in colore vrinæ, aut in corpore ipſius facta in quarto die criſim, aut inſignem mutationem in ſeptimo die futuram prænunciat. Hoc autem ex eo accidit iuxta Valleſij doctrinam *ſuper libros Epidemiorum*, quòd morbi qui regulariter mouentur citra errorem eandem temporis menſuram ſeruant à principio vſque ad augmentum coctionis, ſicut ab augmento vſque ad ſtatum in quo fiunt iudicia, & criſes perfectæ, quoniam tunc materia morbifica perfectè cocta apparet, & hac ratione Natura eſt adminiculans expulſioni materiæ. Cùm ergo conſtet coctiones meliùs manifeſtari per vrinas, ideò & tempora in quibus fiunt criſes, & dies etiam meliùs prænoſcuntur per vrinam, quàm per pulſum,

Nec aliquid obſtat id quop adduximus ſuprà ex Galeno 9. *Methodi*, *cap.* 5. vbi videtur affirmare ex pulſu euidentem coctionem materiæ morbificæ cognoſci: Nam etſi pulſus ex ſe ipſam ſignificet, tamen quoad nos magis certa & euidens eſt cognitio coctionis ex vrinis quàm ex pulſu, quæ valdè difficulter cognoſcitur; & ſic vrina firmiùs & clariùs ſignificat criſim in tali tempore futuram & longitudinem morbi aut breuitatem, quia hæc omnia ex coctionis ſignis,aut cruditatis dependent.

Quæres, An euentus criſis per hanc aut illam regionem meliùs ſignificetur per vrinam, an verò per pulſum? Reſpondeo breuiter id meliùs ſignificari per pulſum. Conſtat hæc veritas ex Galeno 3. *lib. de Criſibus*, *cap. vltimo*; vbi dixit pulſum mollem & vndoſum ſignificare ſudorem decretorium; at verò pulſum durum ſignificare fluxum ventris interdum, & aliquando vomitum. Vlteriùs etiam certum eſt, & receptum apud Medicos, pulſum magnum & vehementem ſanguinis fluxum per nares prænunciare; at ex vrinis nullum aut rarum habemus ſignum quo poſſimus prænunciare regionem per quam fieri debeat critica euacuatio. Ergo pulſus firmiùs & meliùs ſignificat regionem quàm vrina.

Si autem ex vrinæ ſuppreſſione interdum deuenimus in morbis in cognitionem futuræ criſis per ſudorem, vt Galenus 3. *de Criſibus*, *cap. vltimo* docuit, ex hoc minimè debemus deducere maiorem firmitudinem in vrina: nam potiùs iudicium hoc deducitur ex defectu vrinæ quàm ex aliqua ipſius peculiari differentia: Vlteriùs, quia meliùs prænoſcimus terminationem per ſudorem ex pulſu; nam ſine pulſu vndoſo non poteſt fieri ſudor criticus; at ſine vrinæ ſuppreſſione ſæpè vidimus criticum ſudorem, ergo firmiùs ſignificatur per pulſum quàm per vrinam. Neque obſtat quòd Hippocrates 2. *Prognoſticor. textu* 34. docuerit vrinam tenuem & diù perſeuerantem cum reliquis ſignis ſalutaribus ſignificare abſceſſus in locis infrà ſeptum tranſuerſum; nam licèt hoc accidat, interdum fallaciſſimum eſt ſignum, cùm ſæpè vrina ſit talis ob alias cauſas, & non ad hoc vt fiant abſceſſus. Deindè, licèt hanc peculiarem terminationem ſignificet vrina, tamen quia per pulſum alias plures prænoſcimus, ideò fidendum magis pulſui quàm vrinæ in ordine ad cognitionem regionis per quam criſis fieri debet.

Maiorem difficultatem habet examen illius controuerſiæ, quæ inquirit, An in ordine ad prædicendam ſalutem vel mortem, habeat maiorem firmitudinem pulſus vel vrina. Pro cuius deciſione notandum eſt litem non procedere de certitudine in ordine ad noſtram cognitionem: nam cùm certum ſit faciliùs cognoſci ea quæ attinent ad viſum quàm quæ ad tactum, Certum erit etiam bonas & prauas vrinam differentias meliùs & firmiùs cognoſci, quàm optimas & prauas differentias pulsûs, & ſic ex hac parte firmius erit prognoſticum ex vrinis quàm ex pulſu. Solùm ergo procedit controuerſia de firmitudine pulsûs & vrinæ ſecundum naturam cuiuſlibet ex ſe conſideratam in ordine ad prædicendam abſolutè ſalutem, vel mortem ægrotantis.

Similiter etiam aduertendum eſt difficultatem procedere de prognoſtico in morbis in quibus ſalus aut mors ventura poteſt ſignificari per pulſum & per vrinam; non verò de morbis ſpecialibus, in quibus ſpecialem vim habet interdum facultas naturalis, aut vitalis, aut animalis; nam licet omnes requirantur ad vitæ conſeruationem; attamen in morbis thoracis ſpecialem vim habet animalis facultas, quippè poteſt eſſe cocta materia, & pulſus optimus; & tamen ſi debilis ſit animalis facultas, ità vt non poſſit expellere materiam ſine dubio ſuccumbet æger, vt Galenus notat 2. *Prognoſticorum*, *textu* 67. Et idem dicendum de morbis peculiaribus cordis, ac de illis qui à naturali facultate ſpecialiter dependent. Solùm ergo procedit difficultas de morbo communi qualis eſt putrida febris in qua pulſus & vrina habent vim ſignificandi ſalutem vel mortem, cui fidendum magis ſit.

Tertiò & vltimò cum Valleſio 3. *Controuerſiarum*, *cap.* 1. notandum eſt, extremè contrarias indicationes nunquam poſſe ſimul coniungi, proindéque neque poſſe coniungi in febribus putridis cuiuſvis conditionis illæ ſint extremè optima pulſum cum extremè optima vrina. Vnde comparatio inter hæc ſigna ad ſignificandam ſalutem, aut mortem maiori,aut minori certitudine, non debet fieri, neque poteſt inter extremè optimum pulſum,& extremè optimã vrinam.Comparatio ergo debet procedere, quando inuenitur in aliqua febre putrida bona vrina cum pulſu non ità bono. An meliùs poſſit prædici ſalus quàm quando eſt bonus pulſus cum vrina non ità bona. Et ſimiliter debet procedere comparatio in ordine ad præſagium mortis, an quando in aliqua febre acuta eſt prauus pulſus cum vrina non ità praua meliùs & firmiùs poſſimus prædicere mortem ac ſi eſſet praua vrina cum non ità prauo pulſu.

Circa hanc difficultatem plauſibilis ſatis, & communis opinio eſt in noſtra Schola quæ tenet vrinam optimam firmiùs ſignificare in febribus ſalutem, pulſum verò prauum certiùs ſignificare mortem. Hanc ſententiam amplectuntur ferè omnes noſtri Recentiores Complutenſes, quam ſic ſuadere intendunt. Primò quoad partem quæ affirmat ad prædicendam ſalutem certius ſignum eſſe, & vrinam bonam quàm pulſum optimum. Nam Galenus 3. *lib. de Criſibus*, *cap.* 3. ſic ait: *Siquidem ego millies cùm dum criſes fierent interfuerim, neminem vnquam vidi intereuntem qui præcedentibus coctionibus criſim habuiſſet.* Et capite 5. *eiuſdem libri*, teſtatur etiam poſſibile non eſſe ægrotantem mori poſtquam cauſæ morboſæ coctæ ſunt. Ex quibus teſtimoniis ſic formari poteſt ratio in validationem huius concluſionis: nam ſalus dependet à criſi optima, hæc autem optima ſit, ex eo quòd in cauſa morbifica præſupponatur coctio: ſed coctiones meliùs & firmiùs demonſtrantur per vrinam quàm per pulſum; erga vrina optima firmiùs ſignificat ſalutem quàm pulſus optimus.

Nec valet ſi dicas cum Galeno *lib.* 9. *Methodi*, *cap.* 5. pulſum etiam ſignificare coctionem cauſæ morbificæ; Nam etſi hoc ſit verum, non tamen eſt verum pulſum certiùs ſignificare ſalutem, quippè vrina ſignificat coctionem cauſæ per ſe & immediatè, & clariſſimè, quia eſt pars materiæ in qua tales mutationes reperiuntur. Pulſus verò mediatè & per accidens, & obſcurè ſatis ratione maioris, aut minoris quantitatis fuliginum quæ eleuantur ex materia putrida aut cocta

cocta quæ in pulſu maiorem inæqualitatem efficiunt, aut minorem; & ſic ſemper vrina firmiùs denotat coctionem, proindéque certiùs ex illa poſſumus præſagire ſalutem ægrotantis.

Ratione etiam validatur aſſumptum: Salus dependet ex victoria Naturæ ſupra cauſam morbificam; ſed vrina cocta ſignificat victoriam ſupra cauſam morbificam, pulſus verò quamvis optimus ſit ſolùm ſignificat vires validas & robuſtas, quæ adhuc à morbo & eius cauſa poſſunt ſuperari, ergo ad prædicendam ſalutem maior certitudo deſumitur ex optima vrina, quàm ex optimo pulſu.

Secundam partem concluſionis, videlicet pulſum prauum firmiùs ſignificare mortem quàm vrinam prauam ſic probant. Nam pulſus prauus ſignificat Naturam deuictam eſſe à morbo. Vrina verò praua ſolùm oſtendit efficaciam in cauſa morbifica ad vincendam Naturam quæ forſan poterit præualere ſupra cauſam morbificam: Ergo in ordine ad prædicendam mortem fidelius ſignum eſt pulſus prauus. Probatur conſequentia, nam eò vrina optima firmiùs prædicit ſalutem, quia ſignificat victoriam Naturæ; ſed pulſus prauus ſignificat Naturam iam eſſe victam, & vrina praua ſolùm denotat cauſam efficacem & potentem vincere. Ergo ſicut vrina firmiùs ſignificat ſalutem, pulſus prauus ſignificat mortem.

Nos tamen in præſenti litigio partim amplectimur propoſitam opinionem quoad partem, ſcilicet quæ tenet vrinam certiùs præſagire ſalutem, quæ ex dictis ſufficienter manet corroborata; partim verò diſcedimus ab ea quoad partem quæ affirmat fideliùs pulſum prauum mortem prænunciare. Nam veriùs iudicamus prauam vrinam firmiùs ſignificare mortem. Hanc ſententiam tenet Sapientiſſimus Complutenſis Doctor, Ferdinandus Amena, *tractatu de vrinis, in proœmio*, quam ſic validare intendimus. Primò ex Galeno 6. *Epidem. ſect.* 1. *comm.* 9. vbi ſic ait. *Tanta autem in acutis febribus vis eſt ſignorum quæ ex vrina ſumuntur, vt ei ſoli fides ſit adhibenda.* Si ergo hoc de vrina prædicauit abſolutè quin faciat mentionem de pulſu, nec diſtinctionem afferat de ſalute, aut morte, videtur vrinam firmiùs præſagire ſalutem & mortem, quàm pulſum. Secundò, vires naturales præcipuè ſunt inſpiciendæ in febribus à quibus cauſæ morbificæ victoria primò & immediatè dependet; ſed vires naturales meliùs & firmiùs dignoſcuntur per vrinam; ergo ex ipſa ſalutem, & mortem meliùs poſſumus præſagire. Antecedens in quo eſt difficultas probatur manifeſtè ex Galeno *lib.* 11. *Methodi, cap.* 9. vbi de febribus continentibus ſermonem faciens ſic fatur: *Neque enim pulſus duntaxat vires ad huiuſmodi agenda firmas requirimus, veluti neque eius facultatis quæ voluntarium motum præſtat; ſed ſicut eſt dictum ipſius potius concoctricis.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt quòd ſi in febribus vires naturales potiùs requiruntur, vbi fuerint ſummè languidæ, prorsùs deſperatus erit affectus; ſed hoc per prauam vrinam meliùs ſignificatur, quàm per prauum pulſum, ergo vrina firmiùs denotat mortem quàm pulſus.

Tertiò validatur noſtra Sententia. Nam ad præſagium ſalutis, vel mortis non ſufficit abſolutè cognoſcere robur, aut languorem facultatis, ſed potiùs ipſam debemus commenſurare cum morbo, vt poſſimus iudicium facere an vires poſſint præualere, vel ſecùs ſupra cauſam morbificam: ſed pulſus abſolutè ſolùm ſignificat vires, vrina verò eas ſignificat reſpectu cauſæ morbificæ, validas, aut languidas, quippè demonſtrat victoriam Naturæ, aut repugnantiam eius: ergo cùm praua vrina repugnantiam victoriæ Naturæ ſignificet certò, certò etiam ſignificat mortem. Cùm verò pulſus prauus abſolutè ſolùm ſignificat languorem facultatis, & non reſpectu cauſæ morbificæ, non poſſumus ex ipſo ità præſagire mortem, quippè poteſt eſſe cauſa remiſſior, & non præualere ſupra Naturam.

Neque ex Galeni doctrina aliquid inferre poſſumus, quòd fidem faciat contra noſtram concluſionem. Nam licèt 2. *de præſag. ex pulſibus, capite* 4. doceat de pulſu intermittente neſcire an cum pulſu deficiente ſpatio duorum ictuum poſſit animal viuere; etiam 1. *libro de Criſibus, capite* 12. de vrina nigra ſic ait: *Peſſima igitur eſt omnis vrina denigrata, adeò vt neminem vnquam ſeruatum viderim ex his qui talem vrinam minxerunt*: Vnde meritò potiùs ex Galeni doctrina poſſumus colligere vrinam certiùs ſignificare mortem ſi praua ſit, quàm pulſus prauus, cùm de illa determinatè affirmet eſſe mortale ſignum; & de pulſu peſſimo qualis eſt intermittens, an poſſit animal viuere? Nec me latet plures cum pulſu intermittente vixiſſe, & plures etiam ſæpè liberari cum vrina nigra, vt conſtat ex 3. *lib. Epidemion, parte* 3. *commen.* 20. Conſtat etiam ex 1. *Epidem. ſect.* 3. *in ægroto* 3. Herophonte nominato, qui cum vrina nigra liber euaſit, & hoc ipſum nos ſæpè vidimus in plurimus morbis in quibus lien patitur vrinam nigram cum fœliciſſimo euentu; ſed omnia hæc parui momenti ſunt: nam quando vrina nigra lethalis eſt, ſolùm debet intelligi, quando oritur color ex vi putredinis, & extinctione caloris, natiua, non verò quando à ſpeciali affectu lienis oritur, aut propter criticam aliquam expulſionem humoris melancholici; & idem dicendum de pulſu intermittente. Nam ſæpè accidit in ſenibus propter flatuoſam ſubſtantiam interpoſitam in arteria impedientem motum; in quo euentu non exiſtimatur pulſus prauus, ſed ſolùm quando oritur à cauſa exitiali diſſipante ſpiritus & virtutem vitalem. Et hac ratione Galenus dubitauit, an cum ipſo viuere poſſit animal? De vrina verò non dubitauit, ſed determinatè affirmauit neminem cum ipſa vidiſſe liberum. Ergo ſi ſtamus Galeni teſtimoniis potiùs probant noſtram ſententiam.

Fundamentum autem Contrariorum facilè diluitur. Nam prauus pulſus non ſignificat vitalem virtutem omninò exolutam, ità vt non poſſit recuperari, vt conſtat in his qui corripiuntur ſyncope, præcipuè in ſyncopalibus febribus, in quibus pulſus fere deficit, & abolitus vndique apparet, & tamen recuperatur multoties non ſolùm pro paruo temporis ſpatio, ſed longiſſimo, ità vt ſæpenumerò liberentur ægrotantes, ergo non bene valet argumentū Contrariorū, Pulſus prauus ſignificat Naturam victam eſſe à cauſa,

ergo certiùs significat mortem; nam maior propositio est falsa, quippè prauus pulsus causam efficacem potentem vincere significat; at praua vrina impossibilitatem correctionis ab ipsa Natura ostendit per signa repugnantia coctioni; ergo ex se maiorem certitudinem demonstrat in ordine ad mortem, quippè ostendit nunquam Naturam posse contra ipsam præualere. Quòd si interdum Natura propulsare possit causam morbi in ipso principio, hoc quidem rarò contingit, & accidentale est; nam vrina nigra ex se lethalis est, & semper significat mortem, si communem, & naturalem modum operandi naturalium causarum perpendamus. Vnde ipsi fidendum magis tam ad præsagium salutis, quàm mortis.

Minoris momenti est quod obiiciunt contra nos de facultate vitali, quæ præstantior est, & magis necessaria ad vitam quàm naturalis, & sic ex ipsa seu ex pulsu certiùs debemus præsagire mortem. Nam licèt sit verum vitalem facultatem esse magis necessariam ad vitam, non tamen ex ipsa fideliùs prænoscimus mortem: quippè licèt vita magis pendeat ex pulsu quàm vrina, firmiùs significat mortem futuram, quia denotat clarè si praua sit, impossibilem victoriam Naturæ supra causam morbificam; & pulsus prauus non denotat omnimodam exolutionem facultatis vitalis, vt exemplo febris syncopalis docuimus.

DISPVTATIO II.

De modo substantiæ Vrinæ.

CAPVT PRIMVM.

De Vrina tenui, & ipsius causis.

MODVS substantiæ vrinæ non est entitas substantialis ipsius, de qua *disputatione præcedenti* abundè egimus, sed accidens quoddam subsequutum ad ipsius formam, secùndum quod vrina dicitur tenuis, mediocris, aut crassa: Et licèt vrina habet plura alia accidentia, colores videlicet diuersos, priùs tamen cum Galeno *lib.1. de Crisibus cap.12.* agimus de modo substantiæ vrinarum, & posteà de differentiis vrinarum, quæ ex coloribus diuersis desumuntur sermonem faciemus.

Vt ergo ordine præmisso procedamus, primò de vrina tenui erit disputatio. Nec in præsenti ad nos attinet indagare conceptum tenuitatis, & crassitiei; nam hoc ad Physicum spectat, sed solùm ostendere rationem per quam vrina dicatur tenuis. Pro cuius intelligentia notandum est, vrinam in statu naturali consideratam habere modum substantiæ mediocrem, hoc est nec nimis tenuem, nec nimis crassum, hic autem modus substantiæ naturalis est, & variatur tum per crassitiem maiorem, tum etiam per tenuitatem. In præsenti ergo dum de vrina tenui loquimur, est de tenuitate illa per quam recedit vrina à naturali statu, non verò de illa per quam vrina amittit crassitiem præternaturalem, seu turbulentiam.

Prænotatis his, (non defuisse Authores dicimus) qui tenuitatem aut crassitiem explicârunt per maiorem aut minorem fluxibilitatem: Vocantes vrinam tenuem illam quæ valde fluxilis est, crassam verò quæ valde minorem habet fluxibilitatem: Mediocrem quæ medio modo se habet in fluxibilitate.

Cæterùm, hic modus dicendi non explicat exactè tenuem & crassam vrinam; siquidem non assignat modum quo agnoscamus maiorem aut minorē fluxibilitatem, ratione cuius dicitur vrina tenuis, aut crassa. Meliùs igitur cum communi Complutensium Schola vrinam tenuem describimus penes id quod adeò clara sit, vt non valeat terminare visum, ità vt non impediat visionem corporum post ipsam existentium. Crassa verò vrina erit illa quæ optimè valet visum terminare, & ità vt impediat aliorum corporum subsequentium visionem. Vrina denique mediocris inter tenuem & crassam ea erit quæ medio modo se habet in ordine ad terminationem visûs, ità vt nec terminet visum sicut crassa, nec absolutè ipsum non terminet, sed corpora existentia post ipsam videantur, licèt non eâ claritate & distinctione; sicut in vrina tenui; sed confuso modo, & sine distinctione. Sed quoniam hæc communia sunt, & nullam continent difficultatem, properemus ad examen causarum vrinæ tenuis.

Maiorem continet difficultatem examinare adunguem omnes causas propter quas vrina potest fieri tenuis. Priùs tamen quàm ad examen accedamus, aduertendum est, tenuitatem aut crassitiem in vrina non fieri propter aliquam substantialem mutationem ipsius, sed solùm præcisè propter permixtionem alicuius substantiæ incrassantis, aut ipsius defectum. Cùm igitur vrina sit aggregatum quoddam compositum ex potabili âqua, serosa substantia, & portione bilis, in præsenti scire oportet quæ substantia ex his valeat incrassare: Vt inde constet, quòd defectu eius tenuis præternaturam reddatur vrina per recessum à mediocritate, quam debet habere in statu naturali.

Et quidem de parte aquea potabili certissimum mihi videtur neutiquam posse tribuere mediocrem illam crassitiem quam in vrina naturali videmus, imò nullam. Nam talis substantia nullam potest recipere coctionem, nec vllam diuersitatem partium habet, ac proindè non poterit incrassare vrinam, nec ipsa poterit incrassari quantumvis alteretur in nostro corpore per calorem: nam constat ex externis, vbi videmus quòd licèt aqua intensissimè calefiat, nunquam tamen incrassatur, sed potiùs seruat eundem modum substantiæ; si autem à nimia frigiditate & siccitate condensatur in externis, credendum est in corpore viuentis non posse esse tantam frigiditatem, & siccitatem, quæ valeat condensare potabilem aquam contentam in humoribus, nec secretam ab illis, & sic nullo modo poterit contingere crassities, ratione potabilis aquæ in vrina.

De serosa substantia asserit quidam nostræ Scholæ Recentior, olim Primarius suprà citatus, valere incrassare vrinam, eò quòd sit coctilis, & per coctionem potest comparare crassitiem.

Proindéque

Proindéque propter ipsius defectum, aut propter nimiam quantitatem aquæ potabilis reddi vrinam tenuem, eò quòd serosa substantia non poterit esse sufficiens ad incrassandam tantam aquæ quantitatem. Iste tamen Doctor immemor est suæ doctrinæ: nam asserit serum esse partem incommutabilem incapacem coctionis, & solùm habere rationem excrementi per separationem; sicut aqua potabilis: Si ergo hoc est verum, quâ ratione poterit serum per coctionem adquirere crassitiem pro vrina naturali. Quare iuxta sua principia censeo potiùs cum Argenterio *lib. de vrinis, c.5.* debere teneri vrinas suapte naturâ tenues esse; & solùm fieri crassas per admixtionem aliorum humorum; aut forsan cum Sennerto poterat affirmare serosam substantiam quoad partem salsam sibi coniunctam seu tartaream posse vrinam incrassare. Quoniam omne salsum dilutum crassitiem parit, vnde bene poterat stare quòd serum secundum se sit incoctile, & quòd possit incrassare ratione partis salsæ aut tartareæ quam ab alimentis recepit.

Nos tamen cùm admittamus serosam substantiam posse recipere coctionem in iecore iuxta probabilissimam opinionem, dicimus cum communi Medicorum Schola, & cum Sennerto *lib.3. Institutionum part.1. sect.3. cap.4.* crassitiem naturalem seu mediocrem in vrina corporis sani oriri à moderata quantitate serosæ substantiæ, quæ à iecore & genere venoso expellitur per venas emulgentes vsque ad renes, & ab ipsis renibus trahitur. Proindéque tenuem fieri vrinam propter defectum huius substantiæ, aut propter augmentum aquæ potabilis; addimus etiam portionem bilis, quâ constat vrina aliquantulum etiam iuuare ad crassitiem naturalem vrinæ: proindéque per illius defectum aut diminutionem reddi vrinam aliquantulum tenuiorem. Et licèt concedamus cum probabili opinione, serum posse coqui in iecore, & ex vi illius coctionis adquirere maiorem crassitiem iuxta doctrinam Philosophi 4. *Meteor. cap.2.* Nihilominùs asserimus, quod etiamsi serum nullam recuperet coctionem, posset incrassare vrinam propter salsam & tartaream naturam; proindéque si descendat ad vias vrinæ in aliquali maiori quantitate, poterit æquè ipsam incrassare ac si à iecore coqueretur; sic accidit in lixiuio; nam quò plus salis è cineribus ipsi permiscetur, & quò sæpiùs per cineres percolatur, crassius fit. Ergo sic similiter vrina poterit adquirere crassitiem naturalem, imò & præternaturalem, si multum serosæ substantiæ descendat perseuerante eadem quantitate aquæ potabilis.

Hinc iam facilè erit assignare omnes causas remotas ob quas fieri potest vrina tenuis. Prima sit debilitas coctionis: nam eâ existente languidâ in iecore, materia non coquitur, nec elaboratur rectè, proindéque partes serosæ, & biliosæ quæ inutiles sunt pro nutritione non secernuntur, & separantur optimè, indéque non descendunt, neque permiscentur cum humore aqueo, & sic apparet tenuis vrina. Ad eandem causam reducitur frigida & sicca temperies, quæ facultatem coctricem debilem reddit; talis autem coctionis debilitas fit ab intemperie tum frigida tum calida, seu vt Actuarius loquitur *lib. de causis vrinarum, cap.12.* quia caliditas naturalis excedit ab eo quod conuenit, aut quia superata est ab aliqua intensa frigiditate, aut quia extranea caliditas occupat caliditatem naturalem, ita vt obscuretur, & ab actione propria prohibeatur; nam calor vt ad coctionem optimam sit aptus debet esse moderatus, & sic vitiatur per frigiditatem & per calorem extraneum. Inter causas magis remotas censeo esse admittendam ventriculi debilem coctionem, & ipsius frigidos affectus, eò quòd si prima coctio quæ in ventriculo celebratur non se habeat rectè, difficile apparet, quod secunda coctio in iecore perfecta euadat, nec quod fiat separatio seri & bilis, qualiter fieri debet; vnde nec fiat debita permixtio cum substantia aquea, & sic tenuis fiet vrina.

Vlteriùs etiam potest fieri vrina tenuis per debilitatem facultatis tracticis renum: quoniam debilis facultas tantum potest trahere subtiliorem partem, & aptam magis ad motum, qualis est potabilis portio, aut tenuior pars seri, & sic apparet tenuis vrina: similiter etiam si trahens facultas renum valida sit & vehemens, causat vrinæ tenuitatem, eò quòd intempestiuè & violenter trahit potabilem substantiam, eo ipso quòd ad iecur peruenit priusquam fiat secretio seri aut bilis valentis incrassare vrinam: etiam debilitas expultricis iecoris; & venarum sunt causa tenuitatis vrinæ. Nam talis facultas operatur medio impulsu, si autem hic debilis est, tantum valebit propulsare vrinæ partem tenuiorem crassiori relictâ: Vnde apparebit vrina tenuis. Item etiam redditur vrina tenuis per nimiam potûs quantitatem, & per vsum alimentorum plures superfluitates aquosas habentium. Nam ea quæ naturaliter vrinam valent tingere, & mediocrem crassitiem facere, insufficientia, & improportionata sunt cum tanta quantitate aquositatis: nimia etiam quantitas potûs & cuiusvis alimenti idem facit, quia Naturam grauat, ne coctionem rectè absoluere possit. Alia etiam ratione potûs multitudo causat vrinas tenues, eò videlicet quia non potest in hepate permanere donec coctio & sanguificatio sit absoluta; & serosum excrementum secretum, nimia enim grauat facultatem, & sic non potest diù detineri; proindéque intempestiuè pellitur.

Relatis causis potest addi altera per quam vrina fit tenuis, nempè motus illius substantiæ quæ valet incrassare vrinam in aliam partem diuersam contrariam, & non ad vias vrinarias; Nam si materia quæ vrinam incrassat alium locum petit, sine dubio vrinæ fiunt tenuiores: nec ob aliam rationem Hippocrates 4. *Aphorismor. textu 72.* ait: *Quibus pallidæ, & albidæ sunt vrinæ malum, maximè verò si in phreniticis appareant.* In cuius textus commentario Galenus asserit huiusmodi vrinas magnam cruditatem significare, proptereáque totius bilis flauæ motum sursum in caput esse factum denuntiare. Ex quo etiam constat, bilis portionem ad crassitiem vrinæ naturalis, & præternaturalis conducere, proindéque per ipsius defectum, & motum ad partem contrariam reddi vrinam tenuem, & crudam.

Ad arma nos vocat alterius causæ tenuitatis vrinæ examen, nempè viarum per quas defertur vrina vsque ad vesicam obstructio: quam Galenus *lib.1. de locis affectis,* expressè adducit *c.1.* vbi

vbi inter alia signa lapidis existentis in vesica aut renibus vrinam tenuem assignat,ex eo quòd lapis prædictus vias obstruens, impedit quominùs materia vrinam incrassans possit permeare, & solùm permittit transcolationem substantiæ tenuis & aquosæ,sicque fit vrina tenuis. Cuius rei videtur esse testis ipsa experientia in obstructionibus & oppilationibus puellarum: nam obstructione existente in viis per quas defluit vrina, redditur tenuis, quibus posteà reseratis, crassa promanat.

Contrarium videtur colligi ex Galeno 4. *Aphorism.comm.69.* super illa verba Hippocratis. *Quibus non sine febre vrinæ sunt crassæ grumosæ & paucæ, si ab his tenues & copiosæ meiantur, profunt.* Circa cuius textus expositionem Galenus docet solùm sermonem facere Hippocratem de paucis & crassis vrinis, & infrà ait: *Porrò, non est absque ratione, quòd crassæ vrinæ multitudine sint paucæ, vtpote quæ renes ægrè permeent.* Ex quibus verbis oritur ratio pro hac parte: nam si vrinæ quæ tam crassæ sunt,vt vix penetrare vias consuetas possint, & proptereà pauciores reddantur ex Galeni mente; nihilominùs crassæ & non tenues minguntur.Videtur manifestè obstructionem non obstare quominùs crassæ reddantur, ac proindè obstructio non poterit esse causa vrinarum tenuium.

Ratione etiam validatur hæc assertio ab experimento ex rebus externis desumpta: nam si vinum crassum, & lixiuium clarum & depuratum sed crassum sæpenumerò percolamus per filtrum,aut alteram substantiam quæ angustissimos obtineat meatus, constabit huiusmodi liquores, nullam amittere crassitiem,nec tenuiores apparere. Hoc autem ex eo accidit, quòd exactè fiat permixtio rei incrassantis cum aquosa substantia.Ergo sic similiter vrina crassa quæ constat substantiâ incrassante exactè permixta cum aquosa,non poterit reddi tenuis per obstructionem viarum per quas defertur vrina.

Doctissimus Sennertus intendit soluere argumenta proposita *lib. 3. Institutionum, part.1. sect.3. cap.4.* vbi docet,vrinas duobus modis tenues reddi posse:primo modo cùm illam quam naturaliter ex coctione & permixtione humoris serosi habere debent crassitiem non habent. Deinde cùm crassos humores à quibus crassiores reddi solent vrinæ, admixtos non habent. Quâ præhabitâ distinctione inquit, vrinam crassam factam ab humoribus crassis qui exactè non permiscentur cum vrina, sed potiùs sunt confusi, optimè posse reddi vrinam tenuem, hoc est non ità crassam per obstructionem viarum, eò quòd prædicti humores facilè in angustis viis hærere possunt, quemadmodum etiam accidit, quando vinum crassum impurum, aut lixiuium etiam crassum & impurum percolamus; nam tunc cùm substantiæ crassæ non sint exactè permixtæ cum liquore, mirum non est si adhæreant & non possint permeare per angustas porositates, vnde per colaturam tenuitatem seu minorem crassitiem adquirunt huiusmodi liquores. At verò vrina quæ crassitiem habet naturalem & mediocrem ex vi coctionis, & exactæ permixtionis cum humore seroso, neutiquam potest reddi tenuis, & amittere talem crassitiem, sicut nec vinum, nec lixiuium purum, crassum tamen per exactam permixtionem substantiæ incrassantis cum liquore ipso aut aquosa substantia, neutiquam potest attenuari, quantumuis percoletur.

Verumtamen,licèt acutè satis hæc machinata sunt, nihilominùs ex illis non soluitur dubiū ex contextu Hippocratis & Galeni adductum: nam ibi Galenus planè loquitur de vrina crassa per admixtionem humorum crassorum,qui sunt materia morbi, & per vrinam à principio expurgantur,vt legenti constabit, Et nihilominùs quamuis ægrè per renes permeent, mingitur vrina crassa:ergo etiamsi hæc talis fiat per admixtionem humorum crassorum,à quibus crassior redditur vrina, non poterit amittere crassitiem ratione obstructionis, nulla ergo vrina crassa poterit reddi tenuis propter obstructionem, vnde Sennertus frustrà adducit talem distinctionem vrinarum crassarum.

Quare certiùs iudico: nec Hippocratem,neque Galenum in textu citato docere,nec supponere obstructionem in renibus,neque in aliqua via vrinaria,quando docet vrinas crassas,quātitate paucas esse; sed ideò paucas fieri,quia propter crassitiem difficiliter permeare possunt per vias renum;eò quòd non ità fluxiles reddantur ratione permixtionis humorum crudorum, & crassorum,non propter obstructionem viarum; nam si ità essent;tenues potiùs apparerent vrinæ. Vnde asserimus contra Sennertum, quamlibet vrinam crassam fieri posse tenuem per nimiam obstructionem viarum per quas defertur. Constat hæc veritas ex Galeno 1. *de locis affectis cap.1.citato.* Et ratione etiam probatur;quia cùm vrina sit quoddam aggregatum ex pluribus substantiis, seu entibus in actu permixtis, non apparet difficilis separatio, quia talis mixtio non est facta ex vi coctionis:quippè etiamsi serum per coctionem aliquam adquirat maiorem crassitiem;nihilominùs aqua potabilis eam non adquirit, & posteà cùm separantur, & trahuntur à renibus,huiusmodi substantiæ inter se permiscentur, quemadmodum externi liquores diuersi qui fluidi sunt; inter quos si aliquis sit crassus,optimè per colaturam separabitur à reliquis,& sine dubio apparebunt tenuiores.Quod in vrina eodem modo debet accidere; in qua quotidie videmus partem crassiorem parietibus matulæ adhærere, signum profectò testificans facilem ipsius partis crassæ separationem à tenui. Vnde permixtio illa seu coniunctio substantiarum componentium vrinam non est facta per coctionem,& sic exacta non est,adeò vt non possit separari per obstructionem viarum.

Neque exempla de colatura vini crassi,aut lixiuij adducta à Sennerto aliquid probant, nam quando verè crassa sunt, sine dubio per colaturam amittunt crassitiem, si per angustissimas vias fiat; & sic paritas nihil vrget contra nos. Nam hoc ipsum accidere in vrina fatemur cum Galeno, & Auicenna, quos sequuntur communiter Scriptores.

CAPVT II.

De præsagio vrinæ tenuis.

HVcusque de causis omnibus, ratione quarum vrina redditur tenuis, egimus; & sic facile erit præsagire & prænoscere significationem

nem vrinæ tenuis in ordine ad caūsam, si ea quæ *præcedenti capite* docuimus memoriâ teneamus, & cuiusque signa maturè perpendamus. Cæterùm, quia aliud præsagium desumi potest de vrina tenui in ordine ad futurum euentum; de periculo ægrotantis, aut eius salutis, vel mortis, ideò speciale caput instituitur dicatum solum ad prænotionem euentus futuri, desumptam ex vrinæ tenuitate.

Cùm ergo Galenus *lib.1. de Crisibus cap.12. suprà citato* distinguat vrinam tenuem, quæ tenuis mingitur, & tenuis perseuerat ab vrina tenui, quæ licèt tenuis mingatur posteà, incrassatur. Ideò suo ordine de significatione cujusvis meritò agere debemus, vt in re tanti momenti nihil intactum relinquamus. Et quidem de vrina tenui quæ ità perseuerat, tenet Galenus *loco citato* vituperandam esse eò quòd summam cruditatem significat & desperatam coctionem. Clariùs tamen Auicenna *lib.1.fen 2. cap.3.* dixit talem vrinam maturationis priuationem ostendere, & in acutis morbis valde perniciosam esse, ex qua meo iudicio mortem præsagire non erit abs re. Cujus ratio est: nam cùm acuti morbi ex sua natura citò terminantur, ideóque acuti dicuntur. Vrina autem quæ tenuis perseuerat, summam cruditatem causæ morbificæ denotat. Cùm ergo morbus quicunque à materia pendens debeat terminari per coctionem & correctionem causæ, videtur manifestum, quòd si acutus sit, & breuiter terminandus cum vrina tenui, hoc est summè crudâ, quòd terminatio potiùs erit in mortem, quia talis vrina nimium spatium temporis requirit, vt facultas eam possit vincere; tale autem tempus repugnat cum acutie morbi, ergo quando vrina tenuis perseuerat in acuto morbo, perniciem absque dubio significat, & quantò magis peracutus sit morbus, magis certam perniciem significat talis vrina, dummodò perseueret tenuis tempore quo iuxta celeritatem morbi non debebat esse tenuis, si in salutem fieret terminatio.

In morbis autem longis vrina quæ tenuis perseuerat per plures dies, licèt priuationem coctionis circa materiam morbificam significet, non tamen impossibilitatem; & sic non adeò praua censeri debet, cùm sæpenumerò videamus chronicos morbos in salutem ægrotantis terminari, etiamsi vrina tenuis appareat per plures dies; quoniam interdum robusta est facultas, adeò vt insurgat & incipiat coquere causam morbificam, ipsámque prorsùs corrigat; interdum etiam si reliqua signa salutaria appareant, per abscessus in partes inferiores terminantur huiusmodi morbi, iuxta illud Hippocratis 2. *Prognosticorum, textu* 34. vbi sic ait: *Qui vrinam tenuem, & crudam diu reddunt, & reliqua salutaria signa sunt; his abscessus in locis septo transuerso subiectis expectandus est.* Cujus euentus rationem reddunt omnes Expositores, quia quãdo in morbis chronicis vrina perseuerat tenuis, significat profectò intra vasa permanere magnam succorum crudorum copiam quæ à Natura retinentur. Quare dum alia apparent salutaria signa, abscessus debemus præsagire in partibus inferioribus, & præcipuè si in aliqua dolor appareat; nam vt Natura liberetur à sarcina talium humorum quâ premitur, necessariò debet ipsos detrudere. Cùm verò ipsi graues sint, & deorsùm inclinent, ideò frequenter in partibus inferioribus fiunt huiusmodi abscessus in quos permutatur morbus antecedens. Etenim, si rigorosè loquamur, talis terminatio morbi antecedentis non est, sed permutatio in alium morbum. Interdum etiam vrinæ tenues in sanis apparent; propthereáque significant retentionem succorum qui vrinam incrassabant, proindéque meritò timendus abscessus propter eandem rationem suprà adductam, & præcipuè erit in parte vbi præfuerit aliquis dolor, aut si forsan priùs laborauerit.

Si autem tenuis vrina reddatur post aliquam criticam euacuationem, timerè debemus recidiuam, seu eiusdem mali antecedẽtis reditum: nam conjectare debemus crisim non fuisse securam, eò quòd reliquiæ materiæ morbificæ crassæ & crudæ intra vasa perseuerant, quæ vsque dum coquantur aut corrigantur à Natura, ægrum torquent, morbum denuò suscitando, iuxta illud Hippocratis satis vulgare. *Quæ relinquuntur in morbis post indicationem, recidiuas facere consueuerunt.* In pueris autem siue in statu salubri, siue morboso constitutis vrina tenuis deterior iudicatur, quàm in aliis ætatibus; nam cum multis, & crassis, ac crudis succis abundent, eò quòd calor natiuus, aliàs fit robustus, à quo facilè dissipantur, ideóque fugũtur humores à vasis priusquam in ventriculo probè coquantur, non est mirum quòd in pueris debeat esse vrina crassior, quàm in adolescentibus, aut iuuenibus; & si aliquando tenuis mingitur, significat maiorẽ recessum à statu naturali, vnde deterior censetur.

Vlteriùs: vrina tenuis altera redditur talis statim ac bibitur, qualiter in diabetica passione accidit, & hæc pessima est, & significat facultatis retentricis languorem. Altera vrina, quæ mingitur tenuis post multum temporis interuallum censetur deterior; quoniam denotat facultatis coctricis debilitatem, quæ principalior facultas est quàm facultas retentrix. Si autem post vrinam tenuem quæ talis redditur post multum temporis spatium, alia reddatur tenuis, & mingatur statim ac bibitur, hæc deterrima erit, quoniam supponit debilitatem coctricis, & vltrà significat debilitatem retentricis.

Altera vrina tenuis de qua fecit mentionem Galenus 1. *de Crisibus*, est quando tenuis mingitur, & posteà incrassatur. Hæc autem vrina accidere potest tum in sanis, tum etiam in ægrotantibus. Si ergo in sano talis vrina excernatur, significat causam aliquam præternaturalem, seu humorẽ crudum in venis, qui coctione indiget, quam quidem Natura iam aggressa est, & aliquo modo in eum agere, illúmq; ad formã & claritatẽ vrinæ naturalis redigere cepit, nondum tamen perfectè concoxit, vnde vrina mingetur tenuis, & aliquandiù clara permanet, quãdiù scilicet aliquẽ calorem, & partes calidas retinet. Verùm, vbi vrina ab aëre ambienti refrigerata fuerit, calidæ partes euanescunt, & indè vrina incrassatur. In ægrotantibus autem vrina quæ tenuis mingitur, & posteà incrassatur significat aliquam coctionem, & cum aquosa substantia permixtum esse aliquid materiæ vitiosæ. At cùm talis permixtio non sit adeò exacta, nec à calore naturali perfectè elaborata sit materia illa, ideò aliquamdiù saltem clara manet & tenuis, posteà verò quilibet humor ad suam naturam redit deficiente calore illo, atque ità incrassatur; præcipuè cùm ab externo aëre alte-

 retur,

retur, vrinam infrigidante, & incrassante vapores illos, qui aliàs eleuabantur à calore; vnde secundum quod tardiùs, aut citiùs incrassatur, vrina quæ tenuis mingitur, denotat Naturam aggredi iam coctionem, aut post aggressuram. Sic Galenus 4. *de sanitate tuenda cap.4.* docuit per hæc verba. *Si cùm emingitur pura sit, protinùs verò turbetur, iam crudi succi coctionem aggredi Naturam docet; at si interposito tempore turbetur, non protinùs, sed post aggressuram insinuat.*

Ex dictis inferunt aliqui, eas vrinas quæ tenues minguntur, & posteà incrassantur, solùm fieri propter externam causam, scilicet propter externam frigiditatem incrassantem vapores, eò quòd tamdiù tenues perseuerant, quamdiù ab interna causa reguntur, nempè à calore naturali, quo deficiente, & assumpto statim ab aëre ambienti frigido corrumpuntur vrinæ, & incrassantur. In cuius confirmationem adducunt experimentum de vrina sanorum, & ægrotantium; nam si vtraque vrina diù in aëre frigido asseruetur, tandem corrumpetur & turbatur seu incrassatur, citiùs tamen hoc accidit in frigidiori aëre. Ergo ex eo est quia ab externa solùm causa incrassatur vrina, & minimè ab interna.

Hæc tamen rationi non consonant: nam licèt aër externus sit occasio incrassationis & perturbationis vrinarum; & aliquantulum iuuet ad hunc effectum, nihilominùs incrassatio præcipuè in externum aërem frigidum minimè debet refundi. Quod sic probo cum Actuario *lib. de vrinarum differentiis cap.10.* Nam si solùm externus aër esset causa incrassationis vrinarum, duæ vrinæ eidem aëri expositæ eodem modo deberent incrassari; contrarium autem videmus: nam duabus matulis eidem aëri expositis vrina vnius turbatur, alterius minimè. Deinde eiusdem hominis vrina in eadem aëris constitutione hodie turbatur, cras non turbatur, ideóque etsi concedamus vrinas omnes tandem si diù satis in aëre asseruentur, turbari, & incrassari. Tamen cùm videmus alias mox, alias tardiùs, alias tardissimè turbari in eodem aëre, causam non solùm refundere possumus in externum aërem, sed in peculiarem etiam vrinæ constitutionem. Nam vrina sanorum, quia optimè elaborata naturalem illam constitutionem diutissimè seruat, & quò melior est, eò diutiùs; quæ verò tenuis mingitur, & posteà turbatur, aut crassescit aliquo modo quidem elaborata est, sed non adeò perfectè, ideóque cùm calor posteà, & spiritus euanescunt, turbatur, & corrumpitur.

CAPVT III.

De Vrina crassa, & causis eius.

VRina mediocriter crassa dicitur naturalis, iuxta communem omnium Medicorum consensum. Hæc autem recedit à statu naturali, tum per tenuitatem, tum etiam per crassitiem; nam vnaquæque mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram per defectum, alteram per exuperantiam, vt ex Galeno *lib. de differentiis morborum, cap.4.* didicimus. Cùm ergo vrina naturalis quoad modum substantiæ constet in mediocritate quoad crassitiem, viciabitur sanè si tenuis fiat per defectum substantiæ mediocriter incrassantis, aut per exuperantiam ipsius. Nunc ergo dum de vrina crassa sermonem facimus, non procedit de crassitie prout opponitur tenuitati quomodolibet: quippè vrina mediocriter crassa naturalis opponitur vrinæ tenui, solùm ergo procedit de crassitie extrema vrinæ, quæ opponitur mediocri crassitiei naturali.

Vrina igitur crassa iuxta hanc significationem dicitur illa quæ immodicam habet consistentiam, & minorem fluxibilitatem, adeò vt ferè nihil perspicuitatis habeat, ità vt prorsùs impediat visionem corporum existentium post ipsam.

Plures confundunt crassitiem cum perturbatione, adeò vt existiment idem esse vrinam crassam ac perturbatam. Contrarium autem docuit Auicenna *fen 2. lib.2. doctrina 3. cap.1.* per sequentia verba: *Et cùm substantiæ genus dicimus, intelligimus dispositionem ipsius in grossitudine, aut tenuitate; & cùm dicimus genus claritatis, & turbulentiæ intelligimus quòd penetratio visus in eâ est facilis, aut non est, inter hoc autem genus, & genus substantiæ existit differentia, quoniam plerumque est substantia grosa & clara sicut albumen oui & gluten piscium liquatum & vitrum liquatum, & oleum, & plerumque est res subtilis substantiæ sicut aqua turbida quæ est magis tenuis quàm albumen oui, turbulentiæ autem causa est permixtio partium colores habentium extraneos fuscos, aut aliis coloribus infectos qui ab inspicienti sensu non sunt percepti.* Ex quibus verbis satis clarè constat distinctio quam assignat Auicenna inter crassum & turbulentum, & inter tenue, & clarum; quippe tenet posse esse aliquid crassum & minimè turbulentum, sed potiùs perspicuum vt vitrum liquatum, oleum, &c. Et è contrà per se esse aliquid tenue, & turbulentum sicut aqua turbida. Si ergo in aliis substantiis diuersùm quid est crassum à turbulento, & tenue à perspicuo, cur vrinis denegabimus huiusmodi differentiam ex modo substantiæ rerum desumptam.

Alij cum Vallesio nostro *lib.3. Controuersiarum, cap.23.* tenaciter affirmant idem esset in vrina esse crassam, & perturbatam. Assumptum probant: quia crassities præternaturalis in vrina semper debet oriri ex permixtione alicuius substantiæ præternaturam incrassantis vrinam ipsam, sed eo ipso redditur perturbata. Ergo idem est vrinam esse crassam ac perturbatam. Minor ostenditur ex doctrina Auicennæ: nam aqua ex se tenuis est, redditur tamen perturbata ex permixtione aliquarum partium terræ aut arenæ; sed vrina ex sua natura est tenuis, & aquea quæ crassitiem adquirit per admixtionem substantiæ incrassantis: ergo dum vrinæ aliqua substantia incrassans miscetur, redditur eo ipso turbida per eandem permixtionem, sicut aqua terræ permixta erit: ergo idem in ipsa crassities præternaturam & perturbatio. Vnde affirmat Vallesius Principem Auicennam planè in hac re deceptum fuisse, cùm tribuat vrinæ, quòd in aliis substantiis inuenitur Naturâ ipsâ operante & primæuâ generatione substantiam & perlucidam producente sicuti est crystallum, & vitrum, at in vrina hoc ità fieri impossibile

iudicat,

iudicat, & ſuadere vult ſequenti ratiocinio. Nam vrina à propria ſubſtantia eſt tenuis, & aquea quæ ſolùm craſſeſcit per ſubſtantiæ craſſæ admixtionem,vt nuper dictum eſt.Tunc ſic argumentor: Subſtantia craſſa, aut perfectè permiſcetur, aut confunditur cum vrina, ſi perfectè permiſcetur, per concoctionem elaboratur, & quod fit per talem actionem reſultat naturale, & mediocre. Si autem confunditur,eo ipſo redditur vrina conturbata, vt in rebus externis videre eſt; ergo eo ipſo quòd vrina eſt craſſa præternaturam,redditur perturbata,quin vlla ſit diſtinctio Medica inter craſſitiem & conturbationem.

Ego quidem cenſeo Auicennæ doctrinam in hac re non eſſe reprobandam,quandoquidem nec Hippocrates, nec Galenus contrarium affirmant; & præcipuè cùm ſi rerum naturas perpendamus ſecundùm phyſicam, & rigoroſam conſiderationem, planum eſt eſſe in pluribus ſubſtantiis quid diſtinctum craſſitiem à perturbatione; poterit ergo Natura per coctionem, aut per exactam mixtionem, ità elaborare craſſam ſubſtantiam cum partibus aqueis, vt appareat craſſa ſine conturbatione.Quòd autem per coctionem poſſit reſultare craſſities præternaturalis contra Valleſium oſtenditur ex Auicenna *loco citato*, per hæc verba: *Vrina autem multum ſpiſſa; ſecundum plurimum ſignificat maturationis priuationem, & ſecundum minus humorum groſſæ ſubſtantiæ maturationem, erit ergo in ſtatu humoroſarum febrium:* Ergo ex mente Auicennæ datur vrina valde craſſa ex concoctione, quæ non erit turbida, quippè ex vi coctionis fit exacta mixtio vſque ad minima ex qua reſultat craſſities ſine perturbatione.

Probatur vlteriùs & validatur Auicennæ ſententia. Nam mediocris & naturalis craſſities vrinæ fit etiam per admixtionem ſubſtantiæ incraſſantis cum aqua potabili, ſiue ſit ſeroſa, de qua ſuprà mentionem fecimus; ſiue bilioſa, de qua Galenus 2. *de naturalibus facultatibus*, *cap.2.* affirmat eſſe craſſiorem ſero, imò & tota vrina, ſiue ab vtraque quod probabile iudico: ſed vi caloris naturalis talis fit permixtio inter aqueam ſubſtantiam, cum ſero & bile,vt fiat vrina mediocriter craſſa abſque aliqua perturbatione ex eo quod vſque ad minima fiat talis permixtio; ergo eodem modo poterit contingere, etiamſi maior copia bilis,aut alterius humoris miſceatur cum vrina, ità vt à calore naturali, ità poſſit permiſceri vſque ad minima, vt reſultet craſſities præternaturalis abſque aliqua perturbatione, quæ oritur ſine dubio in vrina, ex eo quòd humores, qui cum ipſa permiſcentur, & tunc fit vrina perturbata. De qua ſemper verificatur quòd ſit craſſa, non tamen craſſa verificatur, quòd ſit perturbata, quippè ſe habent tanquam ſuperius, & inferius.

Nec valet ſi reſpondeas cum Valleſio *loco citato*, vrinam craſſam præternaturam non eſſe ſine conturbatione, etſi fiat per coctionem, vt aiebat Auicenna. Nam contra obiicitur; quod non videtur intelligibile perturbationem oriri ex concoctione, ſed potiùs contrarium. Reſpondet iterùm oriri vrinam perturbatam ex concoctione, quia humor coctus expurgatur per vrinas, vt videre eſt in parte vltima ſtatûs,aut in declinatione morbi in quo craſſas & perturbatas vrinas reddunt ægroti, non quidem agitatione & cruditate, ſed excretione iudiciali craſſi humoris & cocti.

Hæc tamen expoſitio eſt contra mentem Auicennæ: nam *textu citato*, non loquitur de expulſione critica per vrinam, ſed de concoctione, ſeu maturatione humorum groſſæ ſubſtantiæ per quam redditur vrina craſſa, vt hucvſque conſtabit Auicennæ litteram attento animo legenti. Si autem non fiat critica euacuatio, neque in vltima parte ſtatûs, neque in declinatione morborum fiunt vrinæ craſſæ præternaturam, neque perturbatæ, ſed potiùs naturales in colore & modo ſubſtantiæ, vtporè iam ſupponitur cocta materia, & Naturæ victoria manifeſtatur, non ergo Valleſius fideliter expoſuit noſtrum Principem.

Denique in fauorem Doctrinæ Auicennæ ſic argumentor: Nam ſolùm Natura in ſuis operibus generat ſubſtantias craſſas, & non perturbatas,vt videre eſt in cryſtallo & oleo; verùm etiam induſtria humana fabricat vitream maſſam per admixtionem ſubſtantiarum craſſarum cum aqueis, taliter vt caloris externi beneficio formetur vitrum ſubſtantiâ quidem craſſum, perſpicuum tamen, & perlucidum, & minimè perturbatum. Similiter ergo & Natura poterit taliter miſcere craſſam ſubſtantiam cum aqua potabili, & ſero, vt beneficio caloris fiat exacta permixtio, & reſultabit ex illa vrina craſſa, & minimè perturbata. Quòd ſi craſſa ſubſtantia exactè non permiſceatur, vrina erit perturbata. Ex quo conſtat ſolutio ad argumentum pro contraria parte adductum. Neque Hippocrates, & Galenus contrarium docent: nam etiamſi 1. *de Criſibus*, *capite* 12. Galenus craſſam vrinam & perturbatam confundat, & Hippocrates 4. *Aphoriſmorum*, *textu* 72. & pluribus aliis hiſtoriis Epidemiorum hoc nihil facit contra nos. Nam cùm vrina poſſit fieri craſſa per conturbationem & hoc frequenter accidat, craſſa verò ſine conturbatione non ità frequenter videatur, nihil mirum quòd adducant vrinam perturbatam nomine craſſæ, cùm non euertat noſtram Concluſionem, nec Auicennæ doctrinam.

Tempus iam inſtat, vt accedamus ad enumerationem vrinæ craſſæ cauſarum; inter quas primò enumeratur vehemens, & intenſus calor præternaturalis, qui agitando humores craſſos vrinam turbidam reddit. Ità Galenus 4. *Aphoriſmorum commentariò* 70. ſuper illa Hippocratis verba: *Quibus febricitantibus vrinæ ſunt perturbatæ quales iumentorum, his dolor capitis vel adeſt, vel aderit.* Ex quibus verbis deducimus etiam ex vrinis ſubiugalibus, quales dicuntur illæ quæ craſſitiem & conturbationem habent ſimilem vrinis iumentorum, meritò poſſe præſagire capitis dolorem propter ingentem vaporum eleuationem qui in caput feruntur, ex vi commotionis & agitationis, quæ fit à calore præternaturali vehementi, qui cauſa eſt vrinæ perturbatæ. Hanc eandem cauſam agnouit Auicenna *fen 2. libro 4.tractatu 1. capite 83.* per hæc verba: *Quòd ſi craſſities vrinæ coniungatur cum ſignis non bonis, aut cum febre vehementi, ſignificat inflammationem in corde,& hepate,& ebullitionem propter vehementiam caliditatis extraneæ, & debilitatem innatæ digerentis.* Itaque vehemens calidítas præternaturalis humores conturbat mediâ agitatione: Natura enim tunc inſurgit ad expulſionem talium humorum per vrinas, quæ plerumque in principiis febrium vehementium accidit, & ſymptomatica dicitur.

Similiter

Similiter etiam calor præternaturam ſolet fir- mari in partibus pinguedinoſis, necnon etiam in carnoſis & ſolidis, & ità ipſas apprehendit, vt cauſet colligationem in huiuſmodi partibus; quo fit vt Natura per vrinam excernat liqua- menta illa, quæ craſſam & perturbatam red- dunt vrinam; vnde etiam hac ratione calor præ- ternaturam eſt cauſa vrinæ perturbatæ; quan- do autem fit propter colliquationem apparet & ſupernatat in vrina pinguedo, quemadmodum in ſummo lacte colligitur, aut in refrigerato iuſculo. Si autem abſque ingenti calore præ- ternaturam, & aliis ſignis colliquationem at- teſtantibus interdum in vrina hoc apparet, po- tiùs ſignificat coctionem cauſæ morbificæ. Sic Galenus *libro 4. de ſanitate tuenda, cap.4.* do- cet, cuius hæc ſunt pulchra verba: *At vbi is concoctus eſt* (id eſt humor) *hæc in vrina ap- parent atque etiam nubecula quædam deſuper te- nuis ſuperſtat, veluti quod in ſummo lacte col- ligitur, aut quod in ſummo refrigerati iuſculi con- creuit.*

Altera cauſa vrinæ perturbatæ & craſſæ eſt peculiaris affectus renum, & veſicæ vrinariæ, in quo ſæpenumerò videmus Naturam, cauſam morbificam per illam viam expellere, morbo iam declinante. Sic in dolore renum ab humo- rum craſſorum fluxione cauſato accidit vrinam perturbari per talium humorum permixtionem; ſic etiam in abſceſſu renum, & veſicæ, & non ſolùm hoc fit in peculiaribus morbis renum & veſicæ, verùm etiam à rupto apoſtemate in parte caua iecoris, & ſimiliter in empyemati- cis, Naturâ mouente & expellente per vrinam potulentam materiam. Hac eadem ratione ſæ- penumerò fiunt morborum iudicationes, ſeu criſes, Naturâ expellente & deponente mate- riam morbificam per vrinam, ratione cuius ap- parent perturbatiſſimæ, iuxta illud Hippocra- tis 4. *Aphoriſmorum, textu 74.* vbi ait: *Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, eos libe- rat ab abſceſſu vrina multa, craſſa & alba.* Suf- fragatur huic doctrinæ id quod refert 1. *lib. Epi- demiorum, ſectione 2. textu 41. 42. & 43.* vbi enarrat conſtitutionem quandam malignam à qua omnes liberabantur in quibus vrinæ erant craſſæ, copioſæ, & rubentes, Naturâ expel- lente per illam regionem per modum criſis mor- bificam materiam. Sequentia verba adducit Ga- lenus *textu 43. Omnes autem hi ſuperſtites fuerunt, neque eorum quempiam periiſſe cognoui.*

Vltima cauſa vrinæ craſſæ eſt humorum mul- titudo: nam cùm membrum quodlibet arripiat quantitatem alimenti neceſſariam pro ſua nu- tritione, quando nimia eſt abundantia, ipſam Natura neutiquam poteſt gubernare; & ſic inter- dum deponit exuperantiam humorum per vri- nam, quæ ipſam ſine dubio valet incraſſare per commixtionem cum ſeroſa ſubſtantia potabili.

CAPVT IV.

De prognoſtico Vrinarum craſſarum.

Licèt ex dictis ex indagatione cauſarum vri- næ craſſæ plura quoad ipſius prognoſticum deduci meritò poſſint, quia tamen aliqua re- ſtant, ſpeciale caput inſtituimus, vt integram notitiam de præſagio vrinarum craſſarum, ſeu turbidarum habeamus. Et in primis omittenda non eſt diuiſio à Galeno adducta *libro 1. de Cri- ſibus, cap.12. ſuprà citato*, in quo ſic procedit: *Inter vrinas craſſas, aliæ ſunt quæ minguntur cla- ræ, & poſteà perturbantur: aliæ quæ turbidæ, aut craſſæ redduntur, & in eodem ſtatu perſeue- rant; & tandem quæ eiiciuntur craſſæ, & poſt- eà clareſcunt, ſeu attenuantur.* Inquit vlteriùs, quòd inter vrinas relatas primæ ſunt deterio- res, vltimæ meliores; & mediæ medio mo- do ſe habent. Rationem reddit: nam quæ te- nuis, aut clara mingitur & poſteà incraſſa- tur, ſignificat debilitatem caloris natiui, qui paruam copiam flatuum eleuare cœpit, ideó- que ſignificat coctionem poſteà incipiendam, ac proindè deteriorem eſſe. De qua vrina plura di- ximus, dum de tenuitate vrinarum ſuprà ſer- monem fecimus, quæ hîc repetere faſtidioſum ſatis eſſet.

Vrinæ verò quæ turbidæ minguntur, & poſteà clareſcunt, ſignificant quod calor naturalis in- cipit aggredi materiam morbificam, eámque concoquere & agitare, ſed nondum tamen par- tes ſeparauit, vnde vrinæ redduntur turbidæ: claræ tamen poſteà fiunt, quoniam calor natu- ralis in vrina iam excreta materiam amplius ela- borat, & ſegregat, vt ſuam propriam formam & locum conuenientem adquirat. Vel poſſumus dicere quod feruor & calor, qui vrinam con- fundebat iam ceſſat quodammodò, vnde eo eua- neſcente, ſpontè ſecernuntur partes heteroge- neæ, & ſubſident, ideóque claræ redduntur. Quæ autem vrinæ craſſæ redduntur, & craſſæ perſeuerant, non ſignificant calorem ità vali- dum natiuum, ſicut præcedentes, quia flatus nondum valet diſcutere, ſed quoniam à princi- pio morbi à Natura incraſſatur, intenſiorem calo- rem naturalem ſignificat vrina quæ craſſa perſeue- rat & mingitur, quàm ea quæ tenuis mingitur, & poſteà incraſſatur.

Contrarium videtur colligi ex Auicenna *lib.1. fen 2. doctrina 3. cap.3.* vbi prolixum ſatis, ſed vti- liſſimum caput inſtituit de ſignificationibus ſub- ſtantiæ vrinæ, qualitate ipſius, claritate, aut turbulentia; in alia autem ſequentia adducit ver- ba: *Illa verò quæ ex tenuitate ad turbulentiam peruenit, & ſic procedit, melior eſt eâ quæ in tur- bulentia permanet ſecundùm plurimas horas.* Faci- lè tamen componitur hæc doctrina cum Galeni dictis: nam vrina poteſt incraſſari à calore na- turali coquente; & quæ ità fit, & perſeuerat, melior eſt quàm quæ clara mingitur, & poſteà incraſſatur. Cæterùm, ſi vrina craſſa, aut turbu- lenta fiat à calore præternaturali valido maſſam ſanguinariam agitante, aut humores liquante, hæc erit deterior, de qua loquitur Auicenna, & di- cit quod eſt deterior & durat per plurimas horas, & hoc etiam nos fatemur: quia ſolùm ſignificat calorem perurentem præternaturalem, & humo- res agitantem.

De vrina quæ mingitur craſſa, & poſteà atte- nuatur docet Galenus quod ſignificat morbum non multum poſt coquendum: Si autem in tali vrina appareat bona ſubſidentia, alba ſcilicet, læ- uis, & æqualis, meritò cum Auicenna poſſumus præſagire, quòd Natura iam ſuperauit materiam morbificam, & ipſam maturauit. Sic enim ait, *loco nuper citato* noſter Princeps: *Aut mingi- tur ſpiſſa, & poſteà clarificatur, & ſeparatur ab ea groſſum*

groſſum ſubtùs ſtans;& ſignificat quòd Natura iam ſuperauit materiam & ipſam maturauit,& quantò maior fuerit claritas, & maior deſcenſus inferiùs & citiùs, magis ſignificabit maturationem. Ratio huius eſt, quia quantò magis elaborata eſt materia morbifica, eò citiùs deſcendit & ſeparatur, & ſic maiorem ſignificat coctionem. Cæterùm, ſi illud quod ſubſidet malum ſit;hoc eſt non habeat conditiones ſuprà relatas, ſignificat Naturæ imbecillitatem, & languorem, & ſic ſalutem poſt longum tempus futuram ſignificat.

Vrina autem quæ mingitur craſſa, & craſſa perſeuerat, ſignificat iuxta Galeni placitum obſcuram coctionem, ſeu aggreſſum Naturæ circa materiam morbificam; hæc autem actio minimè extrahit morbum à principio vniuerſali. Si autem perdurauerit hæc craſſities cum virtute robuſta, ſignificat contumacem valdè eſſe materiam, quæ adhuc à virtute forti vinci non poteſt in pluſimo tempore. At ſi prædicta craſſities perſeueret, & virium adſit languor, meritò poſſumus timere mortem ægrotantis, ex eo quòd virtus fixa non eſt, & ſic non poterit perdurare donec coquatur materia, ità contumax, quæ nimium temporis ſpatium prærequirit. Itaque poſſumus præſagire mortem, non quidem ex vrina craſſa ſecundum ſe adhuc ità perſeuerante, ſed factâ collatione ipſius ad vires. Quando verò craſſities intenſa valdè eſt in vrina, quæ magis propriè dicitur turbulentia, agitationem magnam denotat in humoribus à calore vehementi & præternaturali,à quo magna copia flatuum eleuatur, qui caput frequenter tentant, eiúſque dolorem excitant. Vnde Hippocrates 4. *Aphoriſm.textu* 70. ait: *Quibus febricitantibus vrinæ ſunt perturbatæ quales ſunt iumentorum, his dolor capitis vel adeſt, vel aderit.* Vrina enim quæ craſſa abſolutè redditur ſolùm propter actionem caloris naturalis, qui coctionem aggreditur,neutiquam ſignificat dolorem capitis,neque inter prauas reputatur,qualiter praua perturbata:neque illa craſſities accedit ad perturbationem,ſed ſolùm perſeuerat per totum tempus principij vniuerſalis morbi.Ex nimia verò perturbatione vrinæ, meritò poſſumus timere mortem ægrotantis,ex eo quòd poſſit contingere colliquatio à calore perurente, & pinguedinem liquante,extinguentéque natiuum calorem,præſertim ſi debilis ſit virtus; ſi autem ſit robuſta, ſolet ſubſequi hectica febris diſſolutâ humiditate,& firmato calore facto in membris ſolidis.

Verumtamen hucvſque dicta tenent in morbis febrilibus, ſecluſis morbis peculiaribus renum & veſicæ, per quos poteſt vrina reddi craſſa,iuxta ea quæ ſuprà diximus ex ſententia Hippocratis.Quòd ſi tenuis anteà mingatur,& poſteà reddatur craſſa, exiſtente in renibus, aut veſica aliquo peculiari morbo ipſius ſolutionem ſignificat talis vrina craſſa.Sin verò talis reddatur propter multitudinem humorum, ſignificat morbum futurum, iuxta ideam humoris redundantis.Etſi euacuatio critica fiat per vrinam iuxta conditiones requiſitas ad optimã,vel prauam criſim,ſignificabit vrina craſſa ſalutem vel mortem ægrotantis: nam tunc vrina ſolùm ſignificabit ratione criſis euentum felicem, aut infelicem.Vnde ad præcepta quæ Galenus adducit *in libris de Criſibus*, recurrere debet Medicus,de quibus Deo dante ſermonem faciemus.

CAPVT V.

De cauſis, & ſignificationibus multitudinis, & paucitatis vrinæ.

PRo completa notitia eius,quod in ſecunda diſputatione promiſimus,ſolùm reſtat examinare cauſas multitudinis, & paucitatis vrinæ, necnon etiam adducere præſagia quæ ex ipſis deſumuntur: Et quidẽ vt ſuo ordine ſatisfaciamus propoſito dubio,quantum ad cauſas multitudinis vrinæ,diſtinguere debemus cauſas externas & internas: Externæ cauſæ quæ vrinam agere valent, vltra mediocritatẽ requiſitam, ſunt nimius potus aquæ,aut vini ſiue meri, ſeu diluti. Vlteriùs etiam vſus nimius alimentorum humidorum, ſeu ſeroſorum: Item vſus medicamentorum diureticorum, ſeu vrinam mouentium, & denique cutis externæ refrigeratio, ratione cuius minùs reſoluitur per inſenſibilem tranſpirationem. Quapropter tempore hyemis maiorem vrinæ quantitatem reddimus, quàm tempore veris aut æſtatis; ſiue autem in reliquarum cauſarum quas enumerauimus ratio eſt clara, ideóque in ipſa non immoramur. Perpenſis externis cauſis multitudinis vrinæ,facilè eſt adducere cauſas externas paucitatis ipſius, ſi ad contrarietatem attendamus.

Cauſæ verò internæ multitudinis vrinæ ſunt liquefactio naturalium humiditatum, & ſuccorum crudorum,ſi Natura per vrinam huiuſmodi excrementa deponat, nam eo ipſo ſine dubio multiplicabitur; eadem ratione id fiet ſi euacuatio critica accidat per vrinam,aut ſi Natura deponat redundantiam per illam viam. Paucitatis vrinæ plures aſſignantur internæ cauſæ. Prima eſt virtutis expultricis venarum, renum, & veſicæ debilitas, & ſimiliter attractricis renum & veſicæ; nam cùm expulſio vrinæ ex actione huiuſmodi membrorum perficiatur, ſi languida ſit; diminuta erit expulſio. Similiter ſi obſtructio adſit,vel ab humore, vel à lapide in aliqua via ex his quæ pertinent ad vrinæ delationem, vel expulſionem,pauca reddetur vrina. Item ſi etiam alicuius membri dicati ad expulſionem vrinæ, adſit paralyſis; ſeu ſtupor,in quo euentu pauca,aut nulla reddetur vrina defectu ſenſationis; ſeu irritationis requiſitæ ad expulſionem.

Vehemens caliditas præternaturam principaliſſima cauſa eſt; vt pauca reddatur vrina conſumendo humiditates & ſeroſitates humorum quæ vrinæ ſunt materia; vt ex ſuprà dictis conſtat. Si autem ſeroſitates, aut humiditates per aliam viam euacuentur; qualiter accidere ſolet per ſudorem; aut per aluum, etiam vrina minuitur; iuxta illud Hippocratis 4. *Aphoriſmorum*, *textu* 83. *Mictus noctu plurimus paruam deiectionem ſignificat.* In cuius textus commentario Galenus ità ait: *Quod diſtributo & in venas exhauſto eo humore, qui in ventre continetur, alui neceſſariò minuatur deiectio omnibus eſt manifeſtum; ſed ſimul & illud etiam eadem ratione apparet, quod eo tempore vnà cum alijs cibariis eodem humore inteſtina peruadente alius quidem reddatur humidior; atque idcircò plura deiiciat, minor verò excernatur vrina.* Quibus verbis docet clariſſimè Galenus; quòd ſicut ex nimia vrinæ copia minuitur deiectio, eò quòd humor per aliam regionem deriuetur, ità etiam

ſimilites

ſimiliter ex eo quòd humidior reddatur aluus, & nimia ſit per ipſum euacuatio,minuetur vrina humiditatibus per aluum deriuatis.

Circa vltimum quod inquirimus ſpeciale inſtituit caput Auicenna *lib.1. fen 2. doctrina 3. cap.7.* vbi de ſignificationibus multitudinis vrinæ, & paucitatis ipſius inſcribitur titulus,& docet quòd vrina pauca propter debilitatem & languorem facultatis expellentis, aut attrahentis omnium partium, de quibus mentionem fecimus in enumeratione cauſarum, malum quidem grauiſſimum ſignificat, ſpecialiter tamen timenda eſt illa ſpecies hydropis, quæ dicitur Aſcites: nam eò ipſo quòd retinetur ſeroſa ſubſtantia præternaturam,calorem natiuum valet ſuffocare, & veluti extinguere; ad cuius languorem ſequitur hydrops ſanguificatione iecoris vitiatâ, & aqueâ ſubſtantiâ depoſitâ inter peritoneum & omentum.Si autem minoretur vrina propter calorem perurentem, & conſumentem humiditates,meritò poſſumus timere colliquationem,aut tabem,ſeu hecticam febrem conſumente calore humiditates naturales ſubſtantificas.

Quando verò vrina pauca redditur ex eo quòd Natura per alias regiones moueat ſubſtantiam ſeroſam,examinare tamen oportet,an euacuatio illa ſit per regionem tertiam,ſeu ambitum corporis;in quo euentu nullum malum erit præſagiendum: Præterquam quòd ſi talis euacuatio ſit ſymptomatica quæ forſan ob irritationem Naturæ, & ipſius aggrauationem erit: Si verò ſit critica, potiùs ex paucitate vrinæ ob talem cauſam bonum erit præſagium. At ſi Natura per aluum deponat humiditates,tunc timendus erit fluxus ventris; qui ſi diuturnus ſit,poteſt degenerare in dyſenteriam,ſi forſan ſerum ſit mordax,aut erodentem naturam per vſtionem adquirat.

De vrinæ multitudine clariùs conſtat præſagium,ſi naturam cauſarum,à quibus talis redditur perpendamus. Nam ſi reddatur multa & copioſior vrina propter membrorum colliquationem, meritò expectanda eſt mors, aut ſaltem hectica febris. Sic Auicenna *loco citato*. Si autem multido vrinæ fiat propter expulſionem humorum à Natura factam per illam regionem, illicò examinabimus ſi talium humorum euacuatio celebretur,ſuppoſitis omnibus conditionibus ad optimam criſim;& tunc ſalutem poſſumus præſagire ex tali vrina. Si autem deficiat aliqua conditio, non ità ſecura erit ſalus; at ſi iudicemus prorsùs eſſe ſymptomaticam talem euacuationem, timenda erit, etſi interdum ad ſalutem poſſit terminari. Aduertit tamen Auicenna quòd ſi reddatur vrina mali odoris, erit bonum ſi in magna quantitate expellatur,& tantò magis ſalutaris erit, quantò in maiori quantitate mingatur, quia arguit maius robur Naturæ: hoc tamen erit bonum vt cauſa, malum verò vt ſignum, quia ſemper ſignificabit prauam affectionem,& putredinem malignam in partibus internis,ſeu in humoribus à qua fœtor oritur: quâ etiam ratione deiectiones fœtidas condemnauit Hippocrates *in Prognoſticis & Aphoriſmis*. Præterquam quòd etiam poterit eſſe vrina multa,non quidem ratione roboris facultatis,ſed ratione irritationis, aut defectu retentionis, & ſic erit deterius ſignum,nec aliquantulum ſalutare, vt aiebat noſter Princeps. Sed de his ſatis, vt finem imponamus huic diſputationi.

DISPVTATIO III.

De Coloribus Vrinæ.

CAPVT PRIMVM.

De Coloribus naturalibus Vrinæ.

INTER varios vrinarum colores alios eſſe naturales,alios verò præternaturales, ſecundum quòd naturalem, aut præternaturalem diſpoſitionem viuentis ſequuntur, indubitatum eſt apud omnes.Et licèt in præſenti diſputatione de omnibus habendus ſit ſermo,priùs tamen de coloribus naturalibus diſputare decreuimus, vt illis cognitis,faciliùs colores recedentes à naturalibus dignoſcere valeamus. Cæterùm,cùm ſtatus naturalis non dependeat ab indiuiſibili diſpoſitione,ſed magnam habeat latitudinem, ità vt conſeruetur ſalus ſub diuerſa ætate,temperie, & ſexu diuerſo; ſic ſimiliter color naturalis vrinæ non eſt vnius & indiuiſibilis,ſed latitudinem aliquam habet ſub diuerſis coloribus vrina naturalis conſeruatur,vt infrà conſtabit.

Verumtamen, vt meliùs colores vrinæ naturales cognoſcamus, prælibandum eſt colorem in vrina oriri ex permixtione ſubſtantiæ, ſeu humoris tingentis ſubſtantiam potabilem & ſeroſam, quæ ex ſe nullum habent calorem proprium, & minimè per ſimplicem alterationem, neque per concoctionem. Nam ex vrinæ colore dignoſcit Medicus redundantem humorem in corpore;hoc autem minimè fieret ſi per ſimplicem alterationem, aut coctionem adquirat colorem vrina, ergo ſit per admixtionem humoris tingentis. Maior conſtat ex Galeno 6. *Epidemiorum,commentario* 5. ſuper illa verba Hippocratis, *Lingua lotium ſignificat*: vbi ait, quòd ſicut lingua pallida ſignificat ſuperabundantem bilem, ità etiam ſignificabit reliquos humores ſecundum colores diuerſos quibus ſit affecta, ſicut vrina ratione diuerſi coloris, diuerſum humorem in corpore ſuperabundare oſtendit. Fit ergo per admixtionem humoris tingentis vrinæ color,etiamſi alteratio ſimplex remotè poſſit conducere ad variationem coloris conſumendo ſeroſitatem, & omnem aqueam ſubſtantiam, vt infrà patebit. Cùm ergo vrina ſolùm ex triplici ſubſtantia componatur, vt ex diſputatione præcedenti didicimus, potabili videlicet aqua, parte ſeroſa alimentorum, & portione bilis à fellea veſica communicata, infertur manifeſtè, & à ſufficienti partium enumeratione, quòd cùm potabilis & ſeroſa ſubſtantia nullum proprium habeant colorem à bilis portione permixta, cùm aquea ſubſtantia oriatur color naturalis in vrina. Duplici autem fine prouida Natura bilis portiunculam per vrinarias vias communicauit. Primus eſt vt ſuâ acrimoniâ & mordacitate facultatem expultricem renum & veſicæ ſtimularet ad expulſionem ſeroſæ ſubſtantiæ. Secundus, vt ſuâ virtute detergente vias anguſtiſſimas per quas tranſmittitur mundificet & deobſtruat, & ob eandem rationem eadem veſica fellis ad inteſtina aliam portionem bilis tranſmittit, vt ſcilicet

licet conducat ad expulſionem excrementorum craſſorum mediâ irritatione ab acrimonia ſua facta, & ſimul vias mundificet, & deobſtruat.

Tandem etiam in memoriam reuocare debemus ex his quæ *Tractatu de Humoribus* docuimus, tres eſſe bilis naturalis ſpecies; alia dicitur pallida colore ſimilis ſpicis tritici dum ad maturationem perueniunt: Secunda dicitur ruffa, quæ aſſimilatur auro communi: Tertia appellatur flaua ſeu crocea, & hæc auro puriſſimo aſſimilatur ſeu croco. Hanc doctrinam dedit Galenus 1.*lib. de Criſibus*, *cap.*12. *ſuprà citato*, & hanc omnes Medici vnanimiter amplectuntur.

Ex quibus facilè erit vrinæ colores naturales referre per mixtionem ſpecierum bilis naturalis cum potabili & feroſa ſubſtantia. Quâ ratione tres aſſignantur colores naturales in vrina. Primus eſt ſubpallidus ſeu ſubſpiceus, id eſt remiſsè pallidus, ſeu remiſsè ſpiceus, per admixtionem bilis pallidæ, cuius color remittitur ab aquea & ſeroſa ſubſtantia, in qua diluitur, & tantò magis remittitur aut intenditur talis color intra eandem ſpeciem, quantò plus aut minùs fuerit ſeroſæ, & aquoſæ ſubſtantiæ eo modo quo crocum diluimus in aqua, in qua remittitur eius color, & tantò magis quantò plus fuerit aquæ. Secundus color naturalis vrinæ dicitur pallidus, aut ſubruffus per admixtionem bilis ruffæ cum ſeroſa ſubſtantia. Remittitur etiam color ruffus ab aquea ſubſtantia in qua reſoluitur ruffa bilis eadem ratione quâ remittitur color bilis pallidæ, & habet latitudinem pallidus color per maiorem etiam quantitatem aut minorem ſeri in quo reſoluitur bilis ruffa, iuxta ea quæ nuper dicebamus de vrina ſubpallida. Tertius in vrina color eſt ruffus aut ſubflauus per admixtionem flauæ bilis cum ſeroſa ſubſtantia, quæ aliquantulum remittit colorem bilis flauæ ſeu croceæ, & ità quamuis flaua bilis ſit naturalis ſpecies bilis, color tamen flauus non eſt naturalis color in vrinis, quoniam debet remitti à ſeroſa ſubſtantia cum qua eſt permixta, ſicut color croci remittitur ab aqua in qua diluitur, vnde ſi aliqua vrina appareat flaua, iam non erit naturalis, quia aut ſignificat vſtionem flauæ bilis, aut conſumptionem ſeroſæ ſubſtantiæ, aut augmentum præternaturale ipſius flauæ bilis. Ex tribus autem ſpeciebus naturalibus vrinæ pallida videtur magis naturalis, Rationem aſſignauit Galenus *loco citato*, quoniam media eſt vrina pallida inter ſubpallidam, & ruffam. Extrema autem magis accedunt ad colores præternaturales, proindéque color magis naturalis eſt pallidus. Aduertere tamen oportet eandem ſpeciem bilis naturalis, flauam videlicet poſſe cauſare omnes colores naturales iuxta maiorem vel minorem proportionem ſeri in quo diluitur, & ſimiliter iuxta maiorem vel minorem portiunculam ipſius bilis quæ deſcendit ad vias vrinarias, etiamſi inuariata perſeueret quantitas ſeroſæ, & potabilis ſubſtantiæ. Vnde vrina ſubpallida non non ſemper oritur ex permixtione pallidæ bilis, neque pallida vrina ex permixtione bilis ruffæ, cùm ex variatione ſeri aut portionis bilis quoad quantitatem omnes colores oriri poſſint.

Tempus iam inſtat vt de ſignificatione vrinarum de quibus hucuſque mentionem fecimus, aliquid dicamus. Et primò quidem vrina ſubpallida obſcuram ſeu incoctam ſeu inchoatam ſignificat coctionem, & non cruditatem omnimodam. Ità Galenus *lib.*1. *de Criſibus*, *cap.*17. Si tamen pallida aut ſubpallida vrina poſt albam appareat, tunc potentiorem virtutem coquentem ſignificant. Cæterùm, ſi vrina primò appareat tenuis valdè, & aquoſa propter obſtructiones contumaces, & deindè ſubſequatur pallida aut ſubpallida, ſignificat viarum deobſtructionem per quas iam iam portiuncula bilis liberè communicatur. Si autem tenuis vrina, & aquoſa fiat propter raptum humoris bilioſi ad partes ſuperiores, & deindè appareat pallida, optimum eſt ſignum, oſtendit enim bilem deſcendere ad inferiora, proindéque affectus cauſatos ex motu bilis diſſolui: vrina ruffa citrina vocatur ab Auicenna, propterea quod ſimilis ſit in colore citro maturo. Subflaua etiam à nobis appellatur & à Galeno 2.*Prognoſticorum* ſubcrocea dicitur, id eſt ſubflaua per remiſſionem coloris flaui, ſeu crocei. Huiuſmodi autem vrina magis manifeſtam indicat coctionem quàm pallida. Si verò intensè ruffa fiat quin accedat ad colorem flauum, intenſiorem calorem viuentis ſeu iecoris à quo generatur denotat aut bilis deſcenſum in maiori copia. Cætera quæ ad prognoſticum ſpectant ex ſuprà dictis conſtat. Nunc ad colores præternaturales propero.

CAPVT II.

De coloribus præternaturalibus Vrinæ, & primò de flauo.

FLauus color conſtituit vrinam flauam quæ prima inter præternaturales numeratur ab Authoribus, hæc autem oritur à nimia copia bilis flauæ à iecore generata propter ipſius intemperiem calidam, aut propter continuum vſum alimentorum calidorum, ſeu bilioſorum, quæ facilè in bilem vertuntur, etiamſi iecur non laboret tam intenſa diſtemperie calida. Similiter etiam poteſt fieri vrina flaua ratione intenſi caloris perurentis, & conſumentis ſeroſam humiditatem. Huius autem caliditatis præternaturam cauſæ ſunt, nimirum, nimia exercitatio, ira, & fames, & tantò magis intenditur color, quantò intenditur caliditas, itaque ſi vrina fiat intensè flaua, igneam caliditatem ſignificat in corpore.

Item etiam vrina redditur flaua, & intensè flaua per obſtructionem viarum per quas bilioſus humor expurgatur à iecore, & defertur in felleam veſicam: hoc autem accidit in his qui icteritiâ, ſeu regio morbo corripiuntur. Nam cùm bilis non euacuetur per conſuetas vias, regurgitat ad ambitum totius corporis, & per vrinam etiam plures portiones euacuantur, quæ ipſam reddunt flauam, & intensè flauam. Similiter etiam ſi obſtruatur via per quam à veſica fellis ad inteſtina communicatur bilis neceſſaria ad expulſionem excrementorum craſſorum, & hæc portio per

vrinam expellatur, eſt in cauſa vt flaua redda-tur vrina, & excrementa alui alba excernan-tur, ad quorum expulſionem eſt neceſſaria ir-ritatio per ſuppoſitorium aut clyſterem, & ob hanc cauſam in morbis à materia craſſa & fri-gida pendentibus, quales ſunt tertiana notha, & quotidiana, ſæpè apparet vrina flaua, quæ minimè ſignificat nouum incendium, neque indicat ſanguinis miſſionem, ſed potiùs ipſam dehortatur propter obſtructionem contuma-cem ſuccorum craſſorum quæ potiùs deob-ſtruentibus & purgantibus auxiliis eradicatur. Hanc doctrinam expreſſis verbis adducit Prin-ceps Auicenna *lib.* 1. *fen* 2. *doctrina* 3. *cap.*2. ſic: *Cauſa verò ob quam exiſtit vrina rubra in ægritu-dinibus frigidis eſt vna harum rerum, aut fortitudo doloris, qui coleram rubeam reſoluit, ſicut in colica accidit frigida : aut oppilatio, quæ facta fuit ex ſuperatione phlegmatis in canali, qui eſt inter fel, & inteſtina, quapropter fel ad inteſtina natura-liter non deſcendit ſicut ſolebat, imò vrina ſocie-tas eſt ei neceſſaria cum qua egrediatur, quemad-modum accidit in colica frigida.* Quibus verbis totam rem ſatis explorauit. Additque alteram cauſam, nempè doloris vehementiam qui ſan-guinem, ſpiritus, & ipſam choleram rubeam inflammare valet, vnde vrina erit rubra, ſeu flaua. In dolore autem colico propter frigidi-tatem, præterquam quòd vehementia doloris reddit vrinam flauam propter rationem aſſigna-tam, poteſt etiam fieri ex eo quòd ratione do-loris bilis facilè moueatur verſus partem affe-ctam, quæ cùm proxima ſit viis vrinariis, for-taſsè per illas expellitur, & tingit vrinam ſe-cundum flauitiem. Hucuſque Auicenna vrinam rubram cum flaua confundit, vt ex contextu patet, ſiquidem bilis portio, quæ per inteſti-na debebat expurgari, non poterat reddere vri-nam verè rubram, ſed flauam, immediatè ta-men poſt aliam cauſam vrinæ rubræ adducit noſter Princeps per hæc verba : *Aut fit vrina rubra propter debilitatem hepatis, aut ſuæ virtu-tis defectum, quæ inter aquoſitatem, & ſangui-nem ſeparationem facere non valet, ſicut acci-dit in hydropiſi frigida, & in ægritudinibus de-bilitatis hepatis ſecundum plurimum, quoniam propterea vrina eſt ſimilis loturæ carnis recentis.* In hac tamen parte loquitur de vrina verè ru-bra Auicenna, minimè verò de flaua, quo-niam debilitas virtutis non valentis ſecernere ſeroſam ſeu aquoſam ſubſtantiam à ſanguine non auget bilem, neque illam torrefacere po-teſt. Præterquam quòd ipſe docet fieri vrinas ſimiles in colore loturæ carnis recentis, talis autem color neutiquam eſt flauus, ſed potiùs ad rubedinem propriam tendit ; ergo de illa loquitur & non de flaua, nec mirum eſt, cùm *capite citato* cauſas omnium colorum in vrinis docere intendat, & cùm aliquam ſimilitudi-nem habeat vrina rubra cum flaua, ideò con-fundit cauſas vrinæ flauæ, cum cauſis vrinæ rubræ.

Plures cenſuerunt in ægritudinibus ortis à frigidis humoribus vrinam reddi rubram, pro-pterea quòd pituita conuertatur in ſanguinem, quo aucto fit vrina talis coloris aliquibus por-tionibus ſanguinis tranſcolatis per vrinariam viam. Maius tamen fundamentum eſt apud Auicennam, vt reddatur vrina rubra, ex eo quòd *propter conſtrictionem* (hæc ſunt ver-ba Authoris) *quam oppilationes fecerunt, mu-tatur color phlegmatis in venis, propter ali-quam putrefactionem quæ ei accidit.* Conſtat au-tem per putredinem pituitam non poſſe con-uerti in ſanguinem ; ergo tunc vrina non red-detur rubra propter augmentum ſanguinis (li-cèt hæc ſit cauſa ipſius, vt ſuo loco dicemus) ſed propter putredinem ipſius, ratione cuius conuertitur in bilem, non tamen habebit ſplendorem ſicut ſi fieret ex ali à materia tenu-iori, & ſic talis tinctura non eſt luminoſa, ſed debilis & ſine ſplendore, vt tenet Auicen-na *loco citato.*

Deducitur ex his vrinam non poſſe fieri flauam niſi aut addatur portio bilis, aut con-ſumatur ſeroſitas, ratione cuius improportio-nata reddatur bilis cum aquoſa ſubſtantia. Vn-de ſimplex alteratio, hoc eſt caliditas intenſa, remotè ſolùm poteſt reddere vrinam flauam, quatenus aut ratione illius conſumitur ſeroſi-tas, aut generatur maior copia bilis, & hac ra-tione intelligendus eſt Galenus *libro de atra bi-le*, vbi ait : quòd pallida bilis aſſatione reddi-tur flaua, quia videlicet conſumitur humidi-tas, & improportionata redditur bilis cum ſuo ſero, & ſic quæ pallida erat anteà, conſumptâ ſeroſitate, apparet flaua per improportionem. Probabiliter tamen poteſt defendi, quod quan-do alteratio ſimplex talis eſt, quæ corrumpat formam, & conducat ad nouum mixtum, & fiat noua generatio alterius humoris, poterit reſultare intenſus color in nouo mixto à pro-pria forma, & modo ſubſtantiæ. In quo caſu ſola ſimplex alteratio eſt cauſa intenſioris co-loris, quatenus conducit ad generationem no-uæ ſubſtantiæ quæ talem intenſionem expoſ-cit, quin augeatur antecedens ſubſtantia, aut conſumatur ſeroſitas.

Neque valet argumentum, quod adducitur contra primam opinionem, nempè quòd co-lor eſt ſecunda qualitas quæ dependet à primis, & ſic debet variari per variationem primarum. Vnde ſimplex alteratio ſola poteſt variare co-lorem. Non inquam valet, nam qualitates primæ non producunt colorem immediatè, ſed medio modo ſubſtantiæ, vnde non variatur co-lor ad variationem primarum, ſine acceſſu aut receſſu ſubſtantiæ tingentis, aut tingendæ, à quibus fit peculiaris modus ſubſtantiæ, & color peculiaris.

Facile iam erit ex dictis intelligere quid-quid ad prognoſticum vrinæ flauæ attinet ; nam ea ſemper intenſam caliditatem arguit ; quòd ſi ab homine ſano talis coloris redda-tur vrina, ſignificat ægrotaturum tertianâ ex-quiſitâ, aut ardenti febre. In morbo acuto ſi color flauus perſeuerat, periculum graue ſigni-ficat, ſi verò fuerint vires, & vlteriùs color ali-quantulum remittatur, ſpes ſalutis eſt : nam meritò poſſumus coniecturare Naturam iam aliquantulum præualere ſupra cauſam morbifi-cam, & inde viribus perſeuerantibus poſſe eam vndique vincere.

CAPVT

CAPVT III.

De Vrina alba.

VRina alba duplicem habet acceptionem, alteram impropriam, & largam, alteram propriam & rigorosam. Vrina impropriè alba dicitur talis, per defectum substantiæ tingentis, & sic eadem est cum tenui aquosa, seu perspicua, & solùm repræsentat colorem aquæ, seu serosæ substantiæ qui verus color non est, sed quia magis assimilatur colori albo, albam vrinam denominat, largâ tamen, & impropriâ significatione: Propriè tamen alba dicitur vrina per verum colorem album disgregatiuum visûs, à substantia aliqua alba excreta per vrinam, & permixta cum sero, & aqua potabili, quæ deobscurare valet colorem naturalem, aliàs causandum à portiuncula bilis, eò quòd humor albus descendat in maiori quantitate.

Hanc vrinam propriè albam fieri propter causam positiuam albam, certum est apud omnes. Galenus tamen *libro de atra bile, capite 2.* assignauit pituitam tanquam frequentem causam vrinæ albæ, non tamen adæquatam causam assignauit. Nam cùm intra nostrum corpus aliæ substantiæ albæ generentur, vt succus, & purulenta materia, ideò quoties aliqua ex his substantiis per vrinam excernitur, siue criticè, siue symptomaticè, vrina erit propriè alba. Si tamen pituita fuerit vitrea, causabit aliquem splendorem. Reliquas tamen substantias albedinem in vrina causantes, sic distingues: nam si vrina habeat humiditatem aliquam matulæ adhærentem, fit alba à succo crudo, propter lentorem, & maiorem crassitiem quam habet, à pituita verò fit alba citra lentorem adhærentem: A pure verò cognoscitur, ex eo quòd fœtorem habet vrina à pure causatum, & si præcesserunt signa ostendentia suppurationem alicuius inflammationis, firmiùs possumus iudicare, vrinam albam fieri propter purulentam substantiam excretam à Natura per vrinarios meatus.

Causæ vrinæ albæ aquosæ sunt omnes illæ, quæ in vrina defectum bilis inducere valent, aut bilis generationem impediunt, aut augent nimis serosam, & aquosam substantiam: ratione cuius portio bilis non valet facere sufficientem tincturam. Quapropter nimia succorum crudorum, & vsus alimentorum humidorum vrinam reddunt aquosam, quatenus ex ipsis nimia seri copia generatur, aut separatur. Similiter fit vrina alba propter raptum humoris biliosi ad caput, aut ad aliud membrum: necnon etiam propter obstructionem insignem in vrinariis viis, vt *disputatione præced.* docuimus, ex eo quòd biliosus humor, qui crassior est sero, non possit commodè percolari, & communicari vsque ad vesicam vrinariam: fit etiam tenuis, propter debilitatem facultatis concoctricis iecoris, & venarum. Ità Galenus *lib. 1. de Crisibus, cap. 12. & 2. Prognosticor. comm. 32.* Verùm cùm de vrina tenui superiùs plura sint dicta, ideò etiam in hunc locum transferri possunt, & sic ab ipsis in præsenti libenter supersedeo.

Quantum ad prognosticum vrinæ albæ, quæ talis fit à causa positiua, dicimus quòd si illicò à principio appareat in morbis, significat nimiam copiam humoris pituitosi abundare in corpore quæ Naturam grauat, & intempestiuè ipsam expellat, quapropter meritò timendum erit de apoplexia, aut paralysi, aut aliquo alio affectu frigido; qualis est lethargus. Ità Auicenna *lib. 1. fen 2. doctr. 3. cap. 2. citato suprà*: vbi etiam docet, quòd si morbus non fuerit acutus, & in omni tempore appareat vrina alba, significat conuersionem febris in quartanam, ex eo quòd talis vrina significat nimiam copiam humoris crassi & humidi, vnde à calore febrili consumpta humiditate per nimium temporis spatium perseuerat terreum, & cineritium à quo quartanæ febres generantur.

Et licèt Hippocrates *4. Aphorismorum, textu 74.* doceat vrinam multam crassam, & albam, quamplurimos à morbo liberare, propter nimiam expulsionem humoris crassi, hoc tamen absolutè non est intelligendum, sed solùm quando talis expulsio fit critica, & fit in die decretorio, vt ipse posuit exemplum in quarta die: nam si à principio appareat quælibet euacuatio symptomatica, quæ pessima iudicatur à Galeno *2. Aphorismorum, textu 22.* vbi ait: *Si in principiis morborum aliquid excernitur, nihil tunc ratione Naturæ excernitur, sed omnia sunt symptomata earum quæ præternaturam sunt in corpore affectionum, quando igitur à causis morbum facientibus Natura grauatur, & adest humorum cruditas, fieri vt aliquid rectè euacuetur, omninò non potest.*

De vrina autem alba seu aquosa dixit Galenus significare cruditatem *4. lib. de sanitate tuenda, cap. 6.* In Pueris autem tenet esse pessimam *2. Prognosticorum textu 33.* per hæc verba: *In viris autem & mulieribus nigra vrina pessima est, in pueris verò aquosa.* Sed statim insurgit aliqualis dubitatio; nam si tenuis vrina significat cruditatem, & cruditas indifferens est signum ad salutem, & mortem, ex Galeno *lib. 1. de Crisibus, cap. 5.* dicente longum morbum significare, quâ ratione in pueris pessima erit vrina tenuis.

Respondeo vrinam tenuem esse signum indifferens quando solùm denotat coctionis defectum. In pueris verò non tantum indicat simplicem cruditatem tenuis vrina, sed aliqualem repugnantiam coctionis; nam cùm significet debilitatem coctricis, & talis facultas in pueris summoperè vigeat propter ipsorum caliditatem nimiam innatam, ideò deterior in illis iudicatur talis vrina, quia, quæ sunt naturalibus maximè contraria, ea iudicantur perniciosissima, ex Galeno *in commentario textus 33. citati.*

CAPVT IV.

De Vrina pinguedinosa.

PInguedinosa vrina dicitur illa in qua appareat aliqua substantia pinguis oleo similis, &

& ideò ab aliquibus confunditur cum oleosa vrina. Ex quibus vnus est & præcipuus Auicenna *lib.1. fen 2. doctrina 3. cap.2. citato*, vbi sequentia adducit verba. *Ad summum verò oleagineæ vrinæ tres sunt species: alia enim ex ea est quæ tota est vnctuosa vel pinguis, & alia est cuius inferius est tantum vnctuosum & pingue, & alia cuius superius est vnctuosum, aut pingue: ex ea etiam est quæ in suo colore tantum est oleaginea.* Ecce quomodò Princeps inter oleagineas vrinas enumerat pinguedinosas, quarum tres species esse docet, quem sequitur Actuarius *libro de differentiis vrinarum, capite 8.* Prima est in qua pinguedo supernatat secundum partem superiorem. Secunda est quæ secundum se tota est pinguedinosa, seu oleosa apparet, & tertia denique in qua in regione infima est pinguis quædam substantia, quæ quia crassa est, aliquantulum terrestris, eò quòd pars tenuior sit resoluta, descendit ad infimum matulæ.

Si tamen rem hanc maturè consideremus, constabit Auicennam confudisse vrinam oleosam cum pingui, quandoquidem Galenus ipsas clarè distinguit *lib. 3. de morbis vulgaribus sect. 3.* in Historiâ celebri Parij, vbi sic ait: *Non tamen visa est omninò vrina pinguis, quale est oleum; nam quam modò narraui vrina oleum colore, consistentiáque referens, minimè pinguis videtur:* Constat ergo ex Galeno distinctam valde esse vrinam pinguem ab oleosa. Vallesius tamen noster *in commentario textus citati*, docet pinguedinosam vrinam posse appellari oleosam, non ideò quia pinguedo cum tota vrina permisceatur, sed quoniam pinguedo supernatat, sicut oleum super aquosam substantiam supernatare solet, non ideò, quia pinguedinosa vrina sit verè oleosa.

Neque species pinguedinosæ secundum quod verè pinguedinosa est rectè enumerantur. Etenim tales dicuntur penes id, quòd pinguedo aut sit in infima regione, aut in superiori, aut permixta cum tota vrina, sed pinguedo ex propria natura habet substantiam aëream & leuem, & sic necessariò petit locum superiorem in quo supernatat sicut oleum in quolibet liquore. Ergo si vrina dicitur pinguedinosa penes id quòd contineat pinguedinem, minimè sunt concedendæ tres species, sed vna tantum, in cuius superficie superiori supernatet pinguedo. Cæterùm, quòd pingue sit aëreum, & supernatet semper, demonstrauit Galenus *7. Aphor. comment. 35.* per sequentia verba. *Summum enim petit semper quod pingue est & non subsidet.* Si ergo non subsidet, ergo non poterit assignari species vrinæ pinguedinosæ in qua pinguedo appareat in infimo matulæ; nam ea habet naturam spiritûs, ex Philosopho *2. lib. de generatione animalium, cap. 2.* ergo sola species eius est concedenda in qua supernatat adeps in superiori parte. Et reuerà ab oleosa distinguitur.

Prius tamen quàm ad prognosticum accedamus, summo studio aduertendum est, interdum pinguedinem supernatantem in vrina non significare colliquationem, sed potiùs concoctionem materiæ morbificæ, in cuius comprobationem stat celebre testimonium Galeni *4. lib. de sanitate tuenda, cap. 4.* vbi sic fatur: *Ergo vbi crudus planè humor est, vtique tenuis vrina aquosáque cernitur, nihil neque quòd subsideat, neque quòd pendeat in se habens: at vbi is concoctus, hæc in vrina apparent, atque etiam nubecula desuper tenuis superstat, veluti quod in summo lacte colligitur, aut quod in summo refrigerati iusculi concreuit.* Constat ergo iuxta Galeni mentem, aliquando significari coctionem per pinguedinem supernatantem in vrinis, similem telis araneorum, & substantiæ quæ in refrigerato iusculo concrescit, aut ei quod in summo lacte colligitur. Cognosces autem significare coctionem per defectum signorum causantium vstionem, & quia continuò huiusmodi nebula non apparet, sed quando Natura incipit coctionem. In colliquatione autem continuò apparet & supernatat pinguedo.

Consonat cum hac doctrina, quod aliquando etiam in corporibus sanis pinguedines supernatantes apparent, quæ generantur ex parte pinguiori sanguinis, iuxta illud Philosophi *2. lib. de historia animalium, cap. 5.* vbi adipem sanguinem coctum vocat & *3. lib. cap. 19.* adipem ex sanguine fieri affirmat. Non ergo erit mirum si in corporibus sanis appareat etiam pinguedo: in quibus quia pauca est, sensum fugit multoties aut, quia resoluitur à calore, præcipuè si accidat febris.

Solet etiam apparere pinguedo in vrinis propter specialem renum affectionem, iuxta Hippocratis placitum *7. Aphorismor. textu 35.* vbi docet, quòd si confertim, & celerrimè appareat, à speciali renum affectu oritur. Si autem paulatim cum vrina excernatur, à toto colliquatio procedit: Ità etiam Galenus *in commentario prædictæ sententiæ.*

Cæterùm quia poterit talis excretio pinguedinosa paulatim fieri à renibus, eò quòd eorum passio sit exigua, & similiter poterit excerni copiosè à toto corpore, eò quòd calor intensissimus depascat plures partes pinguedinosas, ideò ad alia signa debet recurrere Medicus, vt optimè possit cognoscere causam pinguedinis in vrina. Nam si vehemens adsit febris, & marcidum appareat totum corpus, seu tabidum, significabit non dubiè colliquationem totius corporis. Si autem aut non sit febris, aut ea sit remissa, & minimè de genere colliquantium, & aliàs dolor in renibus sentiatur, aut ardor aut peculiaris affectus, tunc certò possumus coniectari colliquationem à renibus oriri.

Seclusis igitur his causis peculiaribus, semper vrina pinguedinosa inter prauas reponitur ab Authoribus: Et quidem significat vehementissimam vstionem consumentem secundas humiditates, & tandem si vehementior sit, carnes etiam seu partes solidas colliquat, vnde tabes, & hecticas febres denotat huiusmodi vrina, corpore exsiccato per consumptionem humidi substantifici, & ob eandem rationem conuulsionem etiam significat per exsiccationem, seu inanitionem. Meritò igitur damnanda est vrina pinguis: Ità Galenus *2. Prognost. textu 35.* ait: *Si pinguedo*

pinguedo telis aranearum similis supernatet damnanda est. Colliquationis enim est signum. Neque propterea pinguedinosa vrina prorsùs exitialis est existimanda, ità vt cum ipsa nullùs æger liberetur: nam Galenus 3. *lib. de Morbis vulgaribus sect.* 3. etsi teneat vrinam pinguem esse prauam, non tamen exitialem prorsùs esse docet, nisi forsan carnes fundat calor vehementissimus.

Vrina oleosa quæ peculiariter dicitur talis, similis est in crassitie, & modo substantiæ oleo, & causatur à flaua bile, quæ per adustionem crassa fit, aliquando tamen eius color ad viriditatem tendit, & tunc fit propter commixtionem bilis porraceæ, aut æruginosæ. Vnde constat colorem vrinæ oleaginosæ aliquantulum variari pro varietate causarum; sicut etiam color in oleo aliquando magis aut minùs intensus apparet. Periculosa est vrina oleosa, quia significat caloris vehementiam, non tamen est omninò perniciosa, cùm certum sit plures cum ipsa sæpè liberari, & per plures dies prorogari morbum, perseuerante adhuc oleosa vrina. Et minùs periculosa censenda est quàm pinguedinosa, quippè hæc denotat calorem vehementiorem colliquantem pinguedinem, & forsan solida membra, & interdum ab humorum malignitate fit.

Capvt V.

De Vrina rubra.

Cvm nullus humor, neque substantia vlla intra nostrum corpus contineatur quæ colorem rubrum habeat, nisi sanguis quartus humor, certum erit solùm ab ipso reddi vrinam rubram, & quatenus maior, aut minor quantitas sanguinis miscetur cum sero aut aqua potabili, maior aut minor rubedo apparet in vrina: aut quia aquosæ substantiæ fit maxima resolutio, & sic improportionatur cum sanguine, & hac ratione eadem quantitas sanguinis prorsùs inuariata, variatâ seri & potabilis substantiæ quantitate potest facere vrinam magis, aut minùs intensè rubram, iuxta ea quæ de colore ruffo, & flauo suprà annotauimus.

Hinc communiter tres species vrinæ rubræ enumerantur ab Authoribus: alia dicitur intensè rubra, alia rubra, & denique tertia subrubra nominatur. Omnes tamen per admixtionem sanguinis cum aquea substãtia fiunt, quidquid dicat Auicenna *loco citato*, vbi ex bile rubra vrinam rubram concedit; nam semper bilis flaua ex se colorem diuersum à rubro causat, neque vnquam vidimus bilis speciem colorem rubrum referentem, neque Galenus ex propria mente de ipsa mentionem facit. Etenim *libro de atra bile* de illa loquitur ex Antiquorum opinione, & licèt per vstionem sanguinis flaua generetur bilis, nihilominùs diuersa prorsùs accidentia apparent in bile quàm in sanguine, tum quoad mo ium substantiæ, tum etiam quoad colorem. Vnde chimærica est species vrinæ rubræ à cholera rubra causata.

Fit igitur vrina intensè rubra, vel à maiori multitudine sanguinis, cum aquea substantia permixta, aut à minori copia ipsius, dummodò substantiæ aquosæ sit multò minor quantitas. Deinde vrina remissiorem habere colorem quàm intensè rubra. Et subrubra adhuc habet remissiorem colorem quàm rubra. Hoc autem accidit aut ex maiori quantitate sanguinis, aut ex maiori, aut minori quantitate aqueæ substantiæ, ratione cuius sanguineus humor magis, aut minùs improportionatur cum ipsa, & sic modò apparet intensior color, modò remissior, etiamsi inuariata maneat sanguinis quantitas.

Plures tamen Authores moderni Auicennæ opinionem de cholera rubra pro viribus conantur defendere, proindéque non solùm à sanguine, verùm etiam à bile rubra posse vrinam interdum fieri rubram defendunt. Ità Actuarius *lib.* 1. *de Iudiciis vrinarum*, *cap.* 15. Rhasis *tractatu* 10. *capite* 13. quos sequitur Sennertus *parte* 1. *sect.* 2. *cap.* 5. Et huiusmodi opinionem esse iuxta Galeni mentem suadere intendunt. Nam *lib.* 1. *de Crisibus*, *cap.* 12. admittit vrinam ruffam cum rubedine per hæc verba: *Quare neque simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam ruffam, sed quando simul cum rubedine habuerit subtilitatem.* Fatetur ergo cum colore ruffo à bile causato posse esse rubedinem.

Hanc etiam opinonem amplectitur, quidam nostræ Scholæ grauissimus Doctor, & rationem reddere conatur cur & quomodò bilis rubra generari possit; nam quando sanguis putrefit, pars tenuis transit in bilem; & crassa in melancholiam, Galeno authore 2. *de differentiis febrium*, *cap.* 9. vnde agens putredinem aut vstionem inducens, poterit habere sufficientem virtutem ad alterandum sanguinem, ità vt deficiat forma substantialis præexistens, & adueniat forma bilis prorsùs inuariato colore secundum speciem antecedentis mixti, nempè sanguinis. Quod totum certissimum esse iudicat in Philosophia, ex eo quòd cùm colores non sint accidentia propria, optimè possunt esse genito & corrupto communes; & sic poterit dari bilis rubra, ex eo quòd in qua præcessit forma sanguinis conseruetur rubedo.

Hic tamen modus generationis choleræ rubræ mihi non videtur verus, nam sequeretur posse etiam esse speciem melancholiæ rubræ. Et argumentor ad hominem eodem fundamento; nam ideò datur species bilis rubræ, quia quando generatur ex parte tenui sanguinis, agens putrefaciens aut vrens poterit habere sufficientem virtutem ad alterandum sanguinem, ità vt deficiat forma substantialis præexistens, & alia adueniat inuariato colore secundum speciem, sed hæc eadem ratio currit in alteratione seu putredine secundùm partem crassam sanguinis, ex qua fit melancholia; ergo poterit induci forma melancholiæ inuariato colore rubro secundum speciem qui erat in sanguine, proindéque poterit esse species melancholiæ rubræ, immò ratio probat in qualibet transmutatione vnius humoris in alterum posse seruari colorem antecedentis humoris in nouo humore genito, proindéque cùm possit fieri melancholia

melancholia ex omnibus humoribus aduſtis, aut putrefactis, poterunt eſſe ſpecies melancholiæ quarum vna ſit alba, quæ fit ex pituita, altera flaua, quæ fit ex bile, & altera rubra quæ fit ex ſanguine. Atqui nullus Author concedit huiuſmodi ſpecies; ergo neque ob hanc rationem debemus concedere bilem rubram, ſed ſi forſan Galenus concedit rubedinem cum colore ruffo 1.*lib. de Criſibus*, non eſt ideò, quia rubedo cauſetur à cholera rubra, ſed à portione ſanguinis quæ ſimul deſcendit ad vias vrinarias à qua flauities tendit in ruborem, & tunc talis vrina habet aliquem ſplendorem ab ignea natura humoris biliosi: Et forſan de hac vrina rubra cum ſplendore loquitur Sennertus *loco ſuprà Citato*, ad differentiam vrinæ rubræ quæ à ſolo ſanguine fit, quæ ſine ſplendore eſt, & minimè habet flammeam ſeu igneam naturam: Et in hoc ſenſu exponendus eſt etiam Auicenna *loco ſuprà citato*, ſemper tamen rubedo in vrina debet fieri ab humore ſanguineo, vt ſuprà docuimus.

Cauſæ verò occaſionales ratione quarum deſcendit ſanguis ad vias vrinarias plures ſunt: nam poteſt eſſe ſuppreſſa aliqua euacuatio, ex his quæ conſueto more fieri ſolent, ſiue per hæmorrhoides. Similiter etiam poteſt ſanguis permiſceri cum vrina ruptâ aliquâ venâ in regione renum, iuxta illud Hippocratis 4. *Aphoriſmorum, textu* 78. *Qui ſponte ſanguinem meiunt, his à renibus venulam ruptam eſſe ſignificatur*. Et tunc quidem vrina apparet veluti ſanguis. Si autem accidat ſolùm apertio oſculorum venarum, aut quia ſanguis ſit tenuis, vrina non redditur intensè rubra; nam ſanguis paulatim tranſcolatur, & ſic tinctura ipſius remiſſa eſt, ſicut quando ſanguis tenuis deſcendit. Tandem etiam poterit accidere propter ingentem plenitudinem totius, ratione cuius Natura deponat illam per vrinam citra affectum aliquem peculiarem renum, aut veſicæ. Cæterùm, adeò magna poteſt eſſe plenitudo, vt qui ſanguinem purum mingunt, poſſint ſuffocari, commoto ſanguine ad cor, aut apoplexiâ corripi ſi in cerebrum irruat. Quod totum clarè ſatis Auicenna docuit *lib.*4. *fen* 2. *tract.*1. *cap.*86. per ſequentia verba: *Et qui mingit ſanguinem purum in acutis, moritur, quoniam ſignificat repletionem ſanguineam vehementem cum acuitate ebullitionis, & timetur præfocatio, quæ ſit ex repletione ventriculorum cordis, ſi declinet ad cor, aut apoplexiam, ſi declinet ad cerebrum.*

Ex dictis manifeſtum fit, vrinam ſubrubram aut rubram non ſignificare ſemper ſanguinis abundantiam, cùm ſæpè accidat propter vitium peculiare renum aut veſicæ, aut propter hepatis debilitatem non valentis retinere ſanguinem. Quapropter non ſolùm vrina, verùm & excrementa reliqua apparent ſimilia loturæ carnis recenter iugulatæ. Seclusis ergo affectionibus peculiaribus prædictis, ſemper talis vrina ſignificat ſanguinis exuperantiam. Vnde morbos omnes à ſanguine oriundos poſſumus præſagire, & interdùm biliosos morbos, cùm facilè per vſtionem in bilem tranſeat ſanguis, & præcipuè cùm vrina impensè rubra apparet ad nigredinem declinans, quoniam tunc indicium erit intenſioris caloris perurentis.

Iam nos vocat ad arma prognoſticum illud ſatis vulgare circa vrinam rubram deductum ex Hippocrate 2. *Prognoſticor. text.*27. vbi poſtquam in antecedenti textu locutus fuit de vrina in qua modò apparet ſedimentum album, modò verò intermittit & pura redditur, quod ſignificat longitudinem morbi cum periculo. Sic *textu citato* loquitur: *Si verò ipſa ſubrubra, & quod in ea reſidet ſubrubrum læuéque ſit, eâ priori quidem diuturniorem, admodum tamen fore ſalutarem indicat*. Significat ergo ſubrubra vrina cum ſubrubro ſedimento longum morbum, quia cruditatem ſignificat cauſæ morbificæ quæ longum tempus prærequirit vt coquatur, ſalutarem verò quia humor à quo pendet talis morbus, valde benignus eſt, & familiaris noſtræ naturæ. Hanc rationem adducit Galenus *in commentario citati loci*.

Opponitur tamen huic doctrinæ idem Hippocrates 4. *ſectione Aphoriſmorum, textu* 71. vbi ait: *Quibus ſeptimo die futura criſis eſt iis vrina rubram die quarto nubeculam habet, cæteráque pro ratione*. In cuius textus commentario Gal. contraponit textum nuper citatum ex prognoſticis, & valde miratur quod terminetur morbus in 7. die quando apparet aliquod veſtigium coctionis in quarto, quale eſt ſedimentum ſubrubrum, quod rarum valde eſt, aut mutatio coloris in vrina ex albo in pallidum, frequentiùs tamen contingere docet, quòd ſi appareat indicium coctionis in ſeptimo, quod terminatio fiat in die decimoquarto, non tamen ſoluit propoſitam contradictionem ex vtroque textu Hippocratis adductam.

Soluitur tamen dubium, ſi aduertamus ſedimentum ſubrubrum in vrina dupliciter poſſe apparere. Primo modo quando reuerà eſt coctionis ſignum, & ſignificat elaborationem Naturæ circa cauſam morbificam, & tunc optimum eſt ſignum, & meliùs quàm nubecula, quia maiorem coctionem ſignificat ſedimentum dictum, & propter maiorem elaborationem Naturæ magis deſcendit ad fundum matulæ, quàm nubecula, quæ ratione flatuum: & quia non eſt ità elaborata materia non ità deſcendit, ſed perſeuerat in media aut ſuprema regione matulæ. Secundo modo poteſt apparere ſedimentum ſubrubrum, non quidem quia reuerà ſi ſedimentum, neque ſignificat coctionem, ſed quia portiunculæ materiæ morbificæ deſcendunt, quæ ſolùm cruditatem omnimodam, & irritationem Naturæ ſignificant. De quo meo iudicio dixit Hippocrates ſignificare longitudinem morbi, quia ſignificat nimiam materiæ copiam, proindéque ad ipſius correctionem multum temporis ſpatium requiri, etiamſi terminatio ſalutaris fit propter cauſæ benignitatem. At verò quando ſubrubrum ſedimentum coctionem ſignificat, aut nebula ſubrubra in quarto apparet, quæ coctionem etiam oſtendit, citò terminandum eſſe morbum ſignificat, & minimè longitudinem. Et iuxta hunc ſenſum loquitur Hippocrates 4. *Aphoriſmorum citato*: poſuit tamen exemplum in quarto die, forſan ideò quia ſic obſeruauit. Nam eodem modo philoſophandum eſt ſi appareat in ſeptimo die, aut in vndecimo, quia aut in decimoquarto, aut in decimo - ſeptimo indicabit terminationem: quemadmodum de ſedimento albo id docet Galenus in *commentario citato*, certiùs tamen quàm ſubrubrum ſedimentum docet indicare terminationem.

nem. Ex quo patet solutio propositæ difficultatis.

Tandem vt nihil intactum circa colorem rubrum vrinarum relinquamus, de vrina vinea & pallea obiter aliquid dicemus. Dicitur igitur vinea vrina per similitudinem quam habet in colore ad vinum nigrum, qui cùm ad ruborem intensum tendat, seu potiùs ad nigredinem quam præse fert, tunc causatur à sanguinis vstione, & sic calorem vrentem significat, & sæpè ardentem febrem, seu affectum atrabilarium, qui per suppressionem sanguinis hæmorrhoidalis euenire solet. Pallea verò vrina similis est in colore vuis passis, & fit propter vstionem flauæ bilis, non tamen eius color ad rubedinem tendit, sed flauitiem intensam, qualiter accidit in vrinis eorum qui ictero graui corripiuntur, re tamen verâ palleus color ingentem vstionem, & humorum assationem significat, ex qua mortem, & ad minùs hecticam febrem, marasmum, & tabem meritò possumus præsagire.

Caput VI.

De Vrina viridi.

Vrina fit viridis per admixtionem humoris colorem viridem habentis, sicut etiam de reliquis coloribus vrinarum diximus fieri per admixtionem illius humoris habentis colorem quem examinare intendimus. Cùm ergo color viridis alius sit remissus, alius medius, alius intensus, propterea Authores diuersas species vrinæ viridis enumerant. Inter quos Actuarius tres differentias assignauit. Prima quæ habet viriditatem albicantem similem in colore brassicæ. Secunda magis intensa quæ assimilatur in colore gramini: Tertia per maiorem intensionem viriditatis, quæ colorem smaragdi repræsentat. Alij Authores cum Auicenna quinque species vrinæ viridis concedunt, secundùm etiam maiorem aut minorem viriditatem, quia tamen omnes sub viridi colore comprehenduntur, & parum conducunt ad morborum medelam, & causæ morbificæ cognitionem, ideò libenter ab earum enarratione supersedeo. Cùm certum sit solùm fieri vrinam viridem, ab ea specie bilis quæ viridis est, qualis porracea, & æruginosa.

Vertitur tamen in dubium, An vrina viridis talis reddatur coloris propter caloris vehementiam, an etiam per excessum frigiditatis fieri possit. Dedit autem occasionem dubitandi experimentum ex mixtis externis deductum; nam aliqua sunt viridia, frigida tamen in suo temperamento, vt lactuca. Vnde aliqui inferunt vrinam posse fieri viridem per frigiditatem; nam eò præcisè vrina fit viridis, quia ipsa permiscetur cum humore aliquo viridi: sed talis humor cum tali colore potest generari ab intensa frigiditate, quemadmodum etiam plura alia mixta generantur viridia quæ frigida sunt; ergo vrina viridis potest fieri à frigiditate excedenti. Probatur consequentia, quia color est secunda qualitas quæ in aliquibus mixtis externis compatitur cum temperamento frigido in excessu, seu cum tali proportione primarum qualitatum in qua excedit frigiditas. Ergo eodem dem iure poterit generari humor viridis à frigiditate, proindéque vrina quæ fit viridis propter talis humoris permixtionem, & consequenter denotabit frigiditatem excedentem.

Vlteriùs: Color viridis principium est coloris nigri: sed color niger potest oriri à frigiditate, ergo etiam viridis color, in cuius rei confirmationem adducunt Hippocratem 1. *Progn. comment.* 3. super quod Galenus signa adducens faciei Hippocraticæ enumerat colorem viridem similem brassicæ, sed talis facies & color significat extinctionem caloris natiui; ergo denotat frigiditatem in facie, proindéque in nostro corpore poterit generari humor viridis à frigiditate qui quidem poterit descendere ad vias vrinarias, & reddere vrinam viridem, quæ procul dubio frigiditatem indicabit.

Verior sententia est vrinam viridem fieri propter calorem perurentem seclusis causis procatarcticis seu alimentis prauis viridibus, prauè in ventriculo coctis, de quibus posteà erit sermo. Primam partem nostræ Conclusionis docuit Galenus 10. *libro de simplicium medicamentorum facultatibus*, *cap.* 12. vbi clarè docet omnes species viridium colorum fieri ex flauis per vstionem in transitu ad nigrum. Eandem sententiam amplectitur idem Author 1. *libro de Crisibus*, *cap.* 12. vbi agens de colore nigro, & de his qui mediant ad generationem illius, vt agnoscamus quando color niger procedit à calore, quando verò à frigiditate docet nigrum coloré si fiat à viridi præcedente oriri à calore, à frigiditate autem si fiat à liuido colore præcedente: vnde manifestè deducitur viridem colorem ab excedente calore procedere. Confirmatur vlteriùs ex doctrina *eiusdem libri de Crisibus citato*, *cap.* 2. vbi colorem viridem, ab æruginosa bile docet procedere: sed bilis fit æruginosa per vstionem flauæ bilis. Galeno authore 1. *Prognosticorum*, *commentario* 10. ergo vrina viridis quæ ex tali humore fit, necessariò significat vstionem, iuxta Galeni doctrinam vnanimi consensu amplectuntur omnes Medici, eò quòd nulla esse possit vrina viridis quæ non fiat aut à bile porracea, aut æruginosa, sed huiusmodi species generantur per vstionem, vt *nostro Tractatu de Humoribus* docuimus ex communi Medicorum placito; ergo vrina viridis semper significat vstionem.

Si autem bilis porracea generetur in ventriculo propter cruditatem aliquorum alimentorum biliosorum, aut eorundem prauam qualitatem seu naturam, vt ait Galenus 3. *lib. de Alimentorum facultatibus*, *cap.* 39. *&* *Prognosticorum*, *commentario* 39. tunc procul dubio talis generatio non refunditur in calorem perurentem; nam *lib. de Alimentorum facultatibus* ait: *Flaua verò & pallida, & porracea etiam sine morbis euomuntur sæpenumerò, ac deiiciuntur*. Ergo sine vstione aut putredine generari potest porracea bilis, vtpotè sine morbo generatur, proindéque quando præcedit causa procatarctica, hoc est vsus alimentorum biliosorum cruditatem contrahentium in ventriculo, tunc non indicat vstionem humor viridis, & sic interdum poterit reddi viridis vrina ab immodico esu talium alimentorum, & tunc non indicabit vstionem, sed solùm quando porracea aut æruginosa bilis in venis generatur ex flaua bile, vt ex Galeno didicimus, ac per consequens semper vrina viridis, quæ ab interna causa

talis redditur, significat vehementem vstionem, vt ex ea possimus iure optimo timere conuulsionem ex inanitione, præcipuè in pueris. Ità Hippocrates 3.*Prognosticorum*, *textu* 39. *&* 4.*de morbis vulgaribus*, *sect.*2. *textu* 24. Quod totum accidit propter neruorum maximam imbecillitatem quæ in pueris præualet magis, ideóque viridis vrina periculosissima est, adeò vt dicatur lethalis ab Auicenna, quoniam humorum prauitatem, & vehementissimam vstionem significat.

Solùm restat soluere argumenta quæ pro contraria parte sunt adducta. Ad primum dicimus, quòd licèt verum sit plura mixta externa viridem colorem habentia sint naturâ frigida, alia tamen plura sunt calida: neque ex colore, aut altero alio accidenti aliquid certum deduci potest de temperamento mixti, sed ab experimento aut ex alio capite, & sic argumentum à paritate nihil probat, cùm neque in ipsis mixtis externis certum sit viriditatem à frigore procedere. Quod totum diffusè satis Galenus scriptum reliquit 2.*lib. de simplic. mendicament. facultat.* vbi docet ex nulla qualitate coniectari quemquam posse, sitne res quæ in examen venit calida, aut frigida, sed id ab experimento deduci debere ab operationibus desumpto: Neque enim ex colore, odore, aut sapore, vel alio accidenti id deducitur, cùm nullus color sit, nullus odor aut sapor qui multis calidis, & frigidis medicamentis communis non sit. Vnde cùm in nostro corpore, in venis scilicet generatur porracea, aut æruginosa bilis, nullum est signum ab operatione deductum, quod non significet calorem esse efficientem coloris viridis. Quare dicimus, quòd seclusis externis causis, semper viridis vrina significat perurentem calorem.

Ad secundum argumentum Respondeo, dicendo, quòd licèt viridis color sit principium nigri, & niger à calore, & frigore oriri possit, non indè infertur à frigore procedere colorem viridem: nam color niger in vrina frigiditatem significat si præcesserit liuidus, calorem verò si præcesserit viridis. Ad vltimum dicimus, quòd licèt color viridis in facie Hippocratica frigus significet, tamen vrina viridis frigiditatem non significat. Ratio est, quia in facie illa talis resultat color à frigiditate reddente sanguinem nigrum, & à permixitione alicuius portionis bilis ruffæ. In vrina verò talis permixtio fieri ità non potest: nam quando intemperies talis frigida est, quæ valet sanguinem nigrum reddere, implicat quòd sit temperies conducens ad generationem bilis, ità vt non euacuetur tanquam excedens cum sanguine, eo modo quo quando vrina alba est, quæ à frigiditate etiam causatur, bilis redundans non est, quæ valeat vrinam tingere, vnde à permixtione tali neutiquam potest fieri vrina viridis. Cùm verò in facie talis color appareat, ideò est, quia portio bilis detenta fuit, & permanebat in facie ex tempore antecedenti, & sanguine refrigerato, & cum bile permixto causat talem colorem in facie; Et in vrina hac ratione fieri non potest.

CAPVT VII.

De Vrina liuida.

Liuidus color dicitur qui assimilatur plumbo, & sic vrina cuius color similis ei est, dicitur liuida, & secundum quod est intensioris aut remissioris coloris, duas vrinæ species liuidæ enumerant communiter Authores. Prima est quæ liuorem adeò intensum habet, vt assimiletur colori iridis, vulgò *cardeno*. Secunda habet remissiorem colorem plumbo similem: quælibet tamen ex dictis vrinis redditur liuida per intensam frigiditatem, & extinctionem caloris natiui. Ità Hippocrates 1.*Prognost. textu* 7. & Galenus 1.*lib. de Crisibus*, *cap.*11. *&* 12. in quo sic loquitur. *Si autem veluti liuidum quoddam in excremento apparuerit, vbi non fuerit aliquid tale assumptum, partium internarum validum frigus, ac veluti mortificationem indicat.*

Quæres: An vrina fiat liuida per admixtionem alicuius humoris liuidum habentis colorem, quemadmodum de vrinis aliorum diximus? Respondeo, nullum esse humorem liuidum, & vrinam fieri talem per solam refrigerationem concreto sanguine, & spiritibus mortificatis à quibus splendorem recipit sanguis: quo sic vt sanguis sine splendore liuidam reddat vrinam, & similiter melancholia à qua nigra fit vrina, si splendorem amittat, reddit vrinam liuidam. Hinc oritur, vt in principiis accessionum liuidus color appareat in partibus externis propter retrocessum natiui caloris ad internas partes, & defectum spirituum, quâ de causa in frigidatur sanguis, & splendorem amittit, & sic liuidus color apparet in prædictis membris. Propter eandem rationem in febre puncticulari maculæ liuidæ apparentes in ambitu corporis reprobantur, quoniam pessimam corruptionem in humore peccante significant spirituum, & & caloris natiui defectum. Similiter etiam qui sunt proximi morti, faciem habentes Hippocraticam, & colorem etiam liuidum obtinent per extinctionem spirituum, & defectum caloris natiui. Vnde in vrina semper liuidus color vehementem frigiditatem denotat: Ità Auicenna *lib.*1. *fen* 2. *doctrina* 3. *cap.*1. *citato* per hæc verba: *Quæ verò vrina colorem ireos habet, frigiditatem vehementem secundum plurimum significat.*

Ratione etiam veneni præcipuè frigidi, poterit vrina reddi liuida, extincto calore natiuo, & spiritibus mortificatis seu corruptis, non tamen significat semper venenum fuisse assumptum. Tum quia potest fieri talis coloris propter aliquam portionem melancholiæ naturalis: Tum etiam quia nullum accidens potest induci ab epoto veneno, quod non possit fieri propter prauam humorum corruptionem contractam intra nostrum corpus, vt latè docet Galenus 6.*lib. de locis affectis*, *cap.*5. Quapropter ex vrina liuida, etiam cum prauis & malignis accidentibus coniuncta, non possumus certò præsagire venenum esse assumptum, nisi alia coniectura ex aliis rebus externis desumatur, & aliis coniecturis quæ ex defectu corruptionis humorum intra corpus desumuntur. Et hac de causa forsan Auicenna *loco citato* non loquitur de propria

sententia

sententia dum ait, *& quidam dixerunt, quòd liuida vrina significat venenum in potu fuisse haustum.*

Ex his deducitur, vrinam liuidam non semper esse prauum signum; nam interdum potest melancholia per ipsam euacuari paulatim, & soluere aliquem affectum melancholicum, siue totius corporis, siue alicuius membri: præcipuè tamen hoc accidere solet in quartanâ laborantibus, aut in lienosis. Neque timendum erit, quando mingatur præcedentibus percussionibus, aut verberibus; nam cùm in his sanguis extrauasatus infrigidetur, & concrescat, liuida reddi solet vrina, eò quòd ei portio eiusmodi sanguinis communicetur.

Semotis tamen his causis inter prauas computatur liuida vrina, non quidem quia mortem semper indicet necessariam (nam si in ea fuerit hypostasis, spes erit vitæ iuxta Auicennæ mentem) sed quia plerumque ipsam significat, teste Hippocrate 5. *Aphorismorum textu* 17. *&* 1. *Prognosticorum textu* 12. & pluribus in locis, quos fastidiosum esset recensere.

Capvt VIII.

De Vrina nigra.

Vrina redditur nigra per admixtionem humoris nigri cum serosa substantia & potabili, de quo nulla est inter Authores Controuersia. Duplex tamen humor niger in nostro corpore generatur, Galeno authore 14. *lib. Methodi*, *cap.* 9. vbi de cancri generatione & medicatione agit: quorum vnus vocatur atra bilis; alter naturalis melancholia dicitur, & à Medicis sanguinis fæx nominatur. Vrinæ nigræ ab atra bile mentionem fecit Galenus 1. *Epidemiorum parte* 3. *commentario* 75. per hæc verba: *Vrinæ quæ nigræ erant tenues & paucæ. Nigræ quidem vtpotè adusto iam bilioso humore.* Quidquid sit de opinione Aëtij *tetrabli* 2. *sermone* 1. *cap.* 44. vbi atram bilem à frigiditate causatam concedit sine fundamento, cùm talis humor calidissimus sit & siccissimus. Proindéque intelligibile non est quâ ratione id fieri possit à frigiditate.

De vrina nigra à sanguinis melancholici naturalis permixtione meminit Galenus 6. *de causis symptomatum.* vbi docet reddi in mulieribus interdum vrinam nigram menstruis melancholicis suppressis. Et idem Author 3. *Epidemion parte* 3. asserit se vidisse in muliere quadam vrinam nigram, illæsâ illâ prorsùs manente, quod fieri non poterat nisi à portione redundante naturalis melancholiæ fiat. Quod idem etiam accidit sæpè in declinatione quartanæ ab eodem humore causato, aut in affectibus lienis; quoties Natura deponit melancholiam per vrinam. Huic doctrinæ fauet Galenus etiam 1. *de locis affectis*, *cap.* 9. vbi ait sanguinem melancholicum, aut nigrum, aut liuidum facere sputum, in his qui laterali morbo, aut peripneumoniâ laborant: ergo idem in vrina accidere potest.

Galenus tandem *in Prognosticis*, *comment.* 2. *textu* 47. enumerans causas vrinæ nigræ, inter alias quas enumerat, est, fieri posse vrinam nigram eò quòd sanguis refrigeretur, & spiritus extinguantur. Vbi videtur addere alteram causam vrinæ nigræ, nempè sanguinem concretum à frigiditate, quæ etiam spiritus, & calorem natiuum extinguere valet. Galeni sententiam videtur confirmare experimentum quotidianum in rebus externis; in quibus videmus sæpenumerò partes externas, & extremas propter nimiam frigiditatem nigrescere, & inflammationibus quæ propter extinctionem, & defectum caloris vitalis gangrænantur. Idem color adquiritur & sæpè etiam in principiis accessionum, vbi extremæ partes liuidæ, & nigræ redduntur ab intensâ frigiditate. In his etiam qui per loca niuosa iter faciunt idem contingit. Poterit ergò in internis ob nimiam frigiditatem concrescere sanguis, qui expulsus per vrinam, ipsam denigrabit, splendore ipsius amisso per spirituum extinctionem: quemadmodum in laqueo suspensis euenit, & in his qui moriuntur, sanguinis plenitudine non depositâ, in quibus liuidæ & nigræ apparent carnes, concreto sanguine per spirituum defectum à frigiditate.

Contra hanc Galeni sententiam agit Argenterius *lib. de vrinis*, *cap.* 12. quem sequitur Mercurialis *lib. de vrinis*, *cap.* 6. Qui acerrimè suadere conantur, solùm esse duas causas vrinæ nigræ, melancholiam scilicet naturalem, & atram bilem, minimè verò frigiditatem insignem. Nam etsi partes externæ nigredinem adquirant per insignem refrigerationem, vt probant adducta exempla, idem tamen in internis non posse accidere docent, eò quòd viuo animali non possit esse tanta frigiditas quæ sanguinem valeat congelare. In cuius rei confirmationem adducunt etiam experimentum; nam partes externæ quæ liuescunt, aut nigrescunt, attamen frigidæ sentiuntur. Vrina verò licèt nigra reddatur, actu calida, semper persentitur; non ergo fieri potest nigra à frigiditate vehementi congelante sanguinem, & extinguente spiritus, & calorem natiuum ipsius.

Quidam nostræ Scholæ Recentior in suis manuscriptis intendens Galeni sententiam ab hac calumnia liberare, notat duplicitet posse sanguinem frigefieri, concrescere, & nigredinem comparare. Primò à causa positiua infrigidante, vt accidit his qui per loca niuosa iter faciunt, aut qui venena frigida deuorarunt. Secundo modo potest concrescere sanguis, & nigredinem comparare, corruptis aut suffocatis spiritibus vitalibus per quorum defectum splendorem deperdit, & nigredinem adquirit. Vlteriùs notat: quòd vt sanguis concrescat, & nigredinem adquirat, non est necesse, quòd frigidus reddatur in excessu, sed quòd habeat calorem remissiorem quàm requirit ad sua opera naturalia, & cùm partes internæ magis calidæ sint quàm externæ, cum minore frigiditate possunt nigredinem comparare, at verò externæ partes, cùm minùs calidæ sint, intensiorem frigiditatem requirunt vt calor natiuus corrumpatur. Vndè stat bene quòd vrina reddatur nigra à frigiditate per defectum spirituum, & quòd in viuenti reluceat calor in excessu, ratione cuius etiam vrina calida actu apparet.

Hæc doctrina aliqua continet difficillima: nam si certum sit sanguinem posse infrigidari à causa positiuè frigida, & per defectum spirituum, tamen intelligere difficile est, quâ ratione possit concrescere frigiditate non excedente supra calorem; sed potiùs excedente calore: nam concretio, est operatio opposita liquationi; hæc petit calorem excedentem, illa verò frigiditatem:

tem : aut ergo ſanguis per ſpirituum extinctio-nem , aut corruptionem habet intenſiorem ca-lorem , aut frigiditatem: Si excedat calor , non poteſt concreſcere,proindéque non comparabit nigredinem : ſi prævaleat ſupra calorem frigidi-tas,ſanguis concreſcet,vt in externis accidit,ne-quit ergo compati nigredo & concretio in ſan-guine cum exceſſu caloris,vt tenet iſte Doctor, etiamſi habeat maiorem frigiditatem quam re-quirit pro ſuo ſtatu naturali.Nec capere poſſum quâ ratione partes internæ quæ calidiores ſunt externis,poſſint cum minori frigiditate concreſ-cere , & nigredinem adquirere , è contrà verò partes externæ.Nam quò agens calidum inten-ſius eſt,intéſior virtus contraria, frigiditas ſcili-cet,requiritur vt effectum contrarium cauſet ad præſentiam caloris , ſed concretio eſt effectus contrarius calori,ergo ſi hic excedit,intenſiorem cauſam contrariá requirit vt effectus contrarius producatur. Non ergo partes internæ,cùm cali-diores ſint , poſſunt concreſcere à minori frigi-ditate,neque externæ cùm ſint minùs calidæ,in-tenſiorem frigiditatem requirunt , vt calor na-tiuus corrumpatur,& nigredinem adquirat.Vn-de ſi externæ partes ſemper quòd nigredinem adquirunt frigidæ in exceſſu perſentiuntur, cur etiam hoc ipſum in internis non debet accidere? Aut aliâ viâ ſoluere difficultatem propoſitam debemus.

Quare mihi dicendum videtur à frigiditate excedenti intra vaſa reddi ſanguinem nigrum, corruptis, aut ſuffocatis ſpiritibus, quin in toto viuenti perſentiatur frigiditas. Primò, quia hoc poteſt accidere in venis, abſque eo quòd cómu-nicetur frigiditas cordi , vt citatus Doctor inſi-nuat.Secundò,quia poteſt eſſe tâta copia ſangui-nis in aliquibus vaſis minoribus,aut talis poteſt eſſe obſtructio,aut malignitas in vaſis diſtâtibus à corde,vt ratione cuiuſlibet cauſæ ex his ſpiri-tus ſuffocentur,& ſanguis cótentus vbi concreſ-cat,& nigredinem adquirat per excedenté frigi-ditatem:quo caſu Natura poteſt expellere illam portionem ſanguinis tâquam alienam per vrinâ; in quo euentu reddetur vrina nigra,quin in om-nibus vaſis maioribus,neque in corde,aut in toto animali ſentiatur frigiditas in exceſſu. Quo bene compatitur quòd vrina appareat actu calida per alterationem, quam actu recipit à veſica & eius partibus, & ab omnibus viis per quas tranſit,& quòd ſit nigra à frigiditate cógelante illam por-tionem ſanguinis , ratione cuius nigra redditur. Contra Argenterium,& Mercurialem etiam de-ducitur,quòd ſi concedunt vrinam liuidam à fri-giditate cauſatam , & tamen actu calidam mi-ctam , cur etiam non debent concedere quòd etiamſi nigra fiat à frigiditate , nihilominùs non poſſit reddi actu calida , aut tepida , ſicut liuida propter rationem quam nuper addu-cebamus.

Aduertere tandem oportet,quòd quando vri-na redditur nigra à cauſa frigida , præcedit ad ipſam color liuidus,vt ex Gal. 1.*de Criſibus* didi-cimus. Præterea etiam color niger apparet ſine ſplendore.Quando verò à cauſa calida oritur ni-gredo,non eſt ità intenſa, ſed habet aliquam ci-trinitatem, & ſplendorem , & ſolet eam præce-dere color viridis.

Circa prognoſticum dicimus , quòd quando vrina redditur nigra per ſuppreſſionem menſtruo-rum , aut hæmorrhoidum , aut in declinatione quartanæ,aut præcedéte aliquo peculiari affectu melâcholico,præcipuè in liene,tunc minimè eſt perniciosa,immò potiùs ſolet eſſe optimum ſig-num,eò quòd Natura per huiuſmodi expulſioné liberat ægrotantem à morbo vt ſæpè vidimus. Quando verò nigra redditur propter vſtionem vehementem, & propter frigiditatem, ſeu ſpiri-tuum extinctionem , pernicioſiſſima eſt vrina, adeò vt doceat Gal.1.*de Criſibus,c.*12. *citato*, ne-minem ſe vidiſſe liberatum ex his qui talem vri-nam nigram reddiderunt;hoc tamen præſagium adeò ſtrictè non eſt intelligédum,vt vrina nigra infallibilem mortem ſignificet;nam etſi Galenus nullum vidiſſet ægrotum,cum vrina nigra libe-ratum,nonnullos tamen refert Hippocrates acu-tiſſimis morbis correptos , qui euaſerunt cum vrina nigra. Ità 1.*lib. Epidem. ſect.*3. *ægroto* 3. ſi-militer etiam in *eadem ſectione* refert hiſtoriam vxoris Epicratis, quæ cum ſubnigra vrina libera euaſit. Hoc autem accidit,quoties eſt valens fa-cultas & robuſta ad expulſionem cauſæ morbi-ficæ,aut forſan ad ipſius concoctionem,vt aliqui voluêre, aſſerentes vrinam nigram non eſſe ſig-num repugnantis coctionis, proindéque hac ra-tione robuſtâ exiſtente facultate poſſe liberari. Citatus tamẽ Recentior, ſolùm ratione expulſi-onis ſymptomaticæ poſſe liberari cum vrina ni-gra tenet, ſi conferat, & adſit tolerantia. Quod eſſe iuxta Hippocratis mentem docet ex *text.*47. *ſect.*4. *Aphoriſmorum*,vbi ſic ait : *Excreationes in febribus non intermittentibus liuida,cruenta,fœtida, bilioſæ,omnes malæ,commodè tamen ſi prodeant,bo-næ.* Vbi commodè prodire docet reſpectu tole-rantiæ,non verò reſpectu coctionis.Contrarium tamen Galenus *in commentario textus citati* do-cens, hæc adducit verba:*Quòd verò bene & com-modè excernatur, indicia maxima ſunt coctio , & euphoria,id eſt mali per euacuationem materiæ no-xiæ leuatio.*Vbi ſignum præcipuum proſperæ ex-cretionis deſumit ex coctione : non ergo liuidus color , qui via eſt ad nigrum importat omni-modam impoſſibilitatem coctionis iuxta Gale-ni doctrinam. Quo non nego plurimos poſſe liberari ex vi euacuationis ſymptomaticæ robu-ſtâ exiſtente facultate ad expulſionem, ſed aſſe-ro iuxta mentem Hippocratis , & Galeni eſſe aſſerere liuidas excretiones poſſe fieri præce-dentibus ſignis coctionis eiuſdem materiæ. In cuius rei confirmationem Galenus *loco citato*, adducit exemplum in euacuatione puris rupto abſceſſu , de quo ait , bellè partem patientem expurgare , malè verò ſaniem ex putridis vlce-ribus manantem , eò quòd affectam partem nihil iuuat , quoniam non præcedunt ſigna coctionis.

Vlteriùs, vrina nigra ad quam præcedit liui-da deterior eſt eâ , ad quam præcedit viridis, quoniam illa arguit extinctionem caloris natu-ralis, & victam eſſe Naturam : iſta verò ſolùm denotat cauſam prauam , & efficacem aduerſus Naturam pugnantem quæ forſan poteſt expelli, ſi facultas ſit robuſta. Deterior etiam iudicatur vrina nigra craſſa, quàm nigra tenuis, quoniam ſignificat intenſiorem calorem vrentem , ratio-ne cuius maiorem craſſitiem adquirit , aut ma-iorem extinctionem ſpirituum , ſaltem extenſi-uam , ſi tamen fiat talis vrina per criticam ex-pulſionem deterior eſt nigra tenuis, quia ſigni-ficat Naturæ imbecillitatem expellentem pigrè minimam portionem humoris nigri. Neque difficile

difficile apparet concedere vrinam nigram te-nuem: nam si humor intensè niger permisceatur cum vrina in parua quantitate, sine dubio valebit ipsam nigram reddere quin inducat crassitiem, præcipuè si exactè permisceatur cum vrina, in quo euentu aliquantulum perspicabilitatis habebit, non tamen erit admodum nigra, sed remissè tantum, aut subnigra, siquidem copia humoris nigri, quæ vrinam perfectè nigram valeat reddere, sine dubio ipsam incrassabit.

Quæres: An vrina nigra in qualibet ætate sit deterior? Respondetur, quòd pars negatiua in hac re verior esse videtur: Nam Hippocrates 2. *Prognosticorum*, *textu* 33. hæc habet verba: *Sunt autem viris & mulieribus nigræ vrinæ pessimæ, pueris verò aquosæ.* Videtur ergo ex mente Hippocratis aquosas vrinas in pueris esse deteriores; & in viris ac mulieribus nigras. Hanc sententiam sequitur Galenus *in commentario huius textus*, quem sequitur noster Vega *in commentario huius loci.* Rationem reddit Galenus. Nam aquosa est maximè contraria naturis puerorum, in quibus quia validior est concoctrix facultas, quæ necessariò parit crassitiem, ideò in ipsis deterior est vrina aquosa, quia significat cruditatem maximam oppositam ex diametro crassitiei quam debent habere vrinæ puerorum; quæ autem sunt maximè contraria, & magis distant à naturali statu, deteriora censentur.

Contrarium tenet Vallesius noster *in prognosticis in expositione textus citato, folio* 95. cuius hæc sunt verba: *Galenus hic intelligit de sententia Hippocratis vrinam nigram omnium vrinarum pessimam esse in adultis, in pueris verò aquosam. Sed mihi in pueris quoque videtur vrinam nigram esse deteriorem aquosâ: nam hæc significat cruditatem, & eam quidem maximam (fateor) maiorémque in pueris: tamen nigra significat in pueris etiam putredinem malignam, quæ omni cruditate est grauior.* Constat ergo ex mente Vallesij deteriorem vrinam adhuc in pueris esse nigram: adderem ergo ego, quòd etiam significat præter putredinem malignam cruditatem summam in materia in qua repugnat coctio, ideóque deterior est: sicut etiam nigra tenuis deterior est ex duplici capite, & quia nigra, & quia tenuis.

Neque propterea audaciter hanc sententiam contra Hippocratem, & Galenum pronunciat; sed *loco citato* exponit textum Hippocratis hac ratione: *Quid ergo est quod sibi vult Hippocrates? Ni ego fallor, non confert vrinam cum vrina; sed ætatem cum ætate; ità vt sensus sit, vrina nigra in viris deterior est, quàm in aliis ætatibus: aquosa in pueris deterior est quàm in aliis ætatibus.* Et hac ratione docet proprium placitum non contrariari cum doctrina Hippocratis. Aduertere tamen oportet, quòd quando dicimus vrinam nigram esse deteriorem in viris, quàm in aliis ætatibus, debet intelligi de vrina nigra, & crassa; nam nigra & tenuis deterior est in pueris, vt suprà diceba-mus, & in hoc sensu intelligendus est Hippocrates, aliàs expositio Vallesij non erit vera.

Quæres iterum: An vrina nigra absolutè sit deterior omnibus aliis? Respondetur: videri liuidam esse absolutè deteriorem. Nam Hippocrates 2. *Prognosticorum*, *textu* 9. ità habet: *Si digiti ac pedes omninò nigrescunt, minùs perniciosi sunt, quàm si liueant.* Ex quibus verbis sic formo rationem. Color niger & liuidus siue in vrina, siue in digitis, aut in pedibus semper eiusdem causæ est soboles: sed iuxta mentem Hippocratis, si digiti ac pedes omninò nigrescunt, minùs perniciosi sunt quàm si liueant; ergo eadem ratione minùs perniciosa erit vrina omninò nigra quàm liuida.

Circa huius textus expositionem ferè omnes Authores tenent ibi locutum fuisse Hippocratem de nigredine pedum quæ fit per iudicationem optimam, deposito humore melancholico ad partes inferiores. Ità Vallesius noster *in Prognosticis folio* 70. & noster Vega *commentario* 9. *citato*; qui Galenum sequuntur *in eodem commentario.* Ratio autem ex ipso contextu deducitur: nam eodem textu prosequitur sic Hippocrates. *Sed alia signa consideranda sunt, si enim facilè ferre malum videatur, & aliquod aliud signum salubre subindicet, morbum verti ad abscessum sperandum est, ità vt æger conualiturus sit, & corporis partes denigratæ casuræ.* Ex his ergo planè colligitur, pedes nigros omninò esse, non esse signum deterius absolutè, sed quando est signum aliquod salubre, & conferentia in ægroto, ità vt salubre signum sit aut coctio manifesta, vt tenet Vega, aut pulsus optimus; vt notat Vallesius; nam cum coctione aut pulsu optimo niger color neutiquam potest significare extinctionem caloris natiui, sed criticam expulsionem, vnde liuidus color erit deterior, qui semper significat intensam frigiditatem, & extinctionem natiuæ caliditatis.

Instat tamen difficultas. Nam liuidus color fit à pauca portione humoris qui vrinam liuidam, aut membrum quodlibet, aut deiectionem reddere valet. Ità Galenus in deiectionibus *commentario* 22. *citati libri* per hæc verba: *Nigra deiectio ab atra bile syncera tingitur, liuida verò vbi modica bilis modicè permiscetur.* Vnde sic vrgeo propositam difficultatem: Si modica portio bilis atræ potest facere liuidam vrinam, & liuidos pedes; ergo etiam poterit significare criticam expulsionem. Proindéque erit minùs malum pedes liuescere quàm nigrescere; quando ambo colores significant criticam expulsionem, aut saltem æqua erit ratio, quod videtur contra Hippocratem.

Respondeo tamen: quòd etsi liuidus color in pedibus possit fieri per expulsionem Naturæ, semper significabit maius malum, quàm si omninò nigrescant, quia liuidus color solùm potest fieri per expulsionem nigri humoris in paruissima quantitate, ratione cuius iudicatio non potest fieri optima, quæ valeat soluere morbum, sicut quando fit niger color; quia à maiori copia humoris fit, vt constat ex illa particula, *omninò nigrescunt*; vnde deteriùs est liuescere.

Si autem niger color & liuidus oriantur ab extinctione aut maligna corruptione, niger est deterior liuido, quia est liuidus via ad nigrum colorem, & arguit intensiorem causam. Et sic, cæteris paribus, deterior est vrina nigra, hoc est quando vterque color à lethali causa oritur, absolutè verò liuidus color lethalis semper est iuxta mentem Vallesij, quia extinctionem calidi natiui

natiui perpetuò significat, niger verò non semper, & sic iuxta eius mentem videtur vrinam liuidam absolutè esse magis lethalem. Nos tamen dicimus,quòd cùm liuidus color possit esse per expulsionem Naturæ,licèt in minori quantitate,non semper & perpetuò significare mortem,& sic cæteris paribus,nigrum colorem esse deteriorem in vrinâ,& in quolibet altero membro,dummodò fiat à causa lethali.Si verò fiat ob criticam expulsionem , deterior erit liuidus color , quia significat minutam expulsionem, quæ non ità securam arguit iudicationem.

CAPVT IX.

Qui colores cum quibus modis substantiæ complicentur in Vrina.

DE coloribus & modis substantiæ diuersis qui in vrina reperiri solent egimus iam, restat tandem scire,qui colores cum quibus modis substantiæ complicentur , & an in vrina priùs adquiratur color quàm modus substantiæ , vel è contrà , vt integram notitiam eorum quæ attinent ad hanc disputationem habeamus, & simul finem imponamus. Circa primum litigium præcipuum procedit de vrina nigra , An scilicet color niger coniungi seu complicari possit cum tenuitate vrinæ?Respondetur,quòd partem negantem tenent plurimi Authores sequentes Authorem *libelli de Vrinis* quicunque ille sit. Quorum ratio est : nam color niger necessariò in vrina oritur aut vstione vehementi , aut perfrigeratione,aut permixtione melancholici succi, sed à qualibet causa oriatur,necessariò debet incrassari,ergo neutiquam poterit esse vrina nigra & tenuis.Maior est nota apud omnes:Minorem per singulas causas discurrendo sigillatim probo : Vstio tenues partes humoris resoluendo facit ipsum crassescere : perfrigeratio vehemens densat humorem tingentem:succus denique seu humor melancholicus ex propria natura crassior est eorum quæ sunt intra corpus : ergo à qualibet ex dictis causis fiat vrina nigra, necesse est incrassari : Et eadem ratione à crassitie sanguinis desumpta probant , rubram vrinam semper coniungi cum crassitie , & nunquam tenuem & rubram fieri posse.

Verior opinio est, tenuitatem cum nigredine posse complicari in vrina. Hanc conclusionem expresè tenet Auicenna *lib.1. fen 2. doctrina 3. cap.2. citato* , vbi de vrina nigra hæc ait : *Et quantò vrina nigra magis fuerit grossa , erit deterius , & quanto magis fuerit tenuis , erit minoris malitiæ.* Ex quibus verbis manifestè constat tenuitatem cum nigredine posse simul complicari. Hanc sententiam forsan desumpsit Princeps ex Hippocrate *in libris Epidemiorum*, præcipuè in historia Herophontis, in quo vrinæ nigræ,& tenues reddebantur, & similiter in historia vxoris Epicratis,& quampluribus aliis.Si ergo fidelis est Hippocrates in enarratione (contrarium enim credibile non est) videtur manifestum nigredinem cum tenuitate in vrina coniungi posse. In cuius confirmationem stat experimentum quotidianum quo videmus , quòd si tantillum atramenti immittamus in magnum aliquod vas aquæ , aut paruam portionem vini nigri , videmus totam aquam atro colore affectam , quin resultet crassities , sed potiùs tenuitas , & perspicuitas perseuerat , quod totum ex peculiari natura coloris nigri accidit , vtpotè extremi , & valde intensi. Ratione cuius tantillæ portionis vrina nigra redditur, quod in colore rubro non accidit , & sic vrina intensè rubra fieri non potest nisi per magnam quantitatem humoris rubri & crassi , sanguinis videlicet, qui necessariò vrinam incrassare valet, quo fit vt possit esse subrubra vrina , & tenuis à minori quantitate sanguinis permixti , non tamen impensè rubra , aut rubra poterit esse sine crassitie.

Obiicies. Vrina liuida fit,& resultat ex parua portione humoris melancholici, quæ non valet denigrare vrinam , ergo ea vis quæ est in colore nigro non est tantæ efficaciæ, vt parua ipsius portio valeat denigrare & non incrassare , cùm constet potiùs liuidum colorem causare quàm nigrum , si in parua quantitate permisceatur melancholia cum vrina. Respondeo : quòd vt nigredo inducatur in vrina , etsi maior portio requiratur quàm ad colorem liuidum , minor tamen quàm ad incrassandum sufficiat , quia id quod aquosum est parua portione humoris, extremum habentis colorem tingitur , & sic parua portione melancholiæ fit vrina tenuis & nigra, liuida tamen per minorem adhuc melancholiæ quantitatem , & sic liuida potiori iure coniungitur cum tenuitate.

Obiicies iterum:Humor melancholicus crassior est quàm sanguis quartus humor , sed sanguis non potest vrinam reddere rubram quin ipsam incrasset;ergo neque melancholia poterit ipsam reddere nigram , quin ipsam incrasset , & potiori iure cùm crassior sit quàm sanguis : aut ergo poterit esse vrina rubra & tenuis , aut non poterit esse nigra & tenuis.

Respondeo tantam esse vim coloris extremi ad tingendum, & præcipuè nigri , vt licèt crassior sit quàm sanguis , possit denigrare vrinam, etiamsi permisceatur in ea quantitate quæ non valeat incrassare. Cùm verò sanguis non habeat colorem extremum , si in parua quantitate misceatur ; causabit vrinam subrubram. Rubram verò non causabit , nisi descendat sanguis in maiori quantitate quæ sine dubio vrinam incrassabit , quia color sanguinis color medius est , & sic non sufficiet ad inducendum colorem rubrum , quin inducat crassitiem , extremi autem colores magis tingunt , & sic in minori quantitate melancholia reddit vrinam nigram, sine incrassatione.

De vrina alba dicimus , quòd si alba sit impropriè per defectum substantiæ tingentis semper, & necessariò consurgit cum tenuitate, imò talis vrina tenuis est , & perspicua ex sua natura , cùm solùm constet potabili & serosâ substantiâ , & per defectum bilis tingentis dicatur alba. Si verò vrina sit alba per causam positiuam dealbantem , qualis est pituita, aut purulenta substantia , semper coniungitur cum crassitie ; nam relatæ causæ crassissimæ sunt , & colorem habent remissè tingentem, vnde fit quòd non possint dealbare quin incrassent.

De colore pallido, ruffo , communis est opinio posse cum tenuitate complicari. Ratio est clara : nam bilis pallida, ruffa & flaua, à quibus tales colores in vrina causantur , sunt humores ex sua natura valde tenues , quod fit vt licèt tingere

tingere valeant vrinam, ipſam tamen incraſſare non valent, quia ex ſe tenues ſunt, & ratione permixtionis cum ſero & aqua potabili potiùs maiorem perſpicuitatem debent comparare. Dubitant tamen aliqui, an poſſint complicari cum craſſitie vrinæ, ex eo quòd craſſi ſucci poſſint deſcendere, & incraſſare vrinam, quin ipſa amittat colorem cauſatum à bile flaua, aut ruffa. Valleſius acerrimè 3. *lib. Controuerſiarum*, *capite ſuprà citato*, parte negatiuam tuetur, ex eo quòd quando tanta bilis copia deſcendit ad veſicam, quæ cauſet colorem ruffum, aut flauum, non eſt poſſibilis alter affectus à quo poſſit tanta copia ſuccorum generari quæ vrinam craſſam reddat. Sed nihilominùs dicimus hoc poſſe accidere per affectum peculiarem renum aut veſicæ, rupto ſcilicet in ipſis aliquo abſceſſu: in quo euentu ſi aliàs vrina ſit intensè flaua, poterit incraſſari euacuato pure, aut ſucco crudo per vrinam. Similiter intensè flaua & craſſa apparet vrina in ictericiâ laborantibus euacuatâ nimiâ copiâ bilioſi humoris; non ergo implicat fieri vrinam ruffam, aut flauam cum craſſitie per complicationem alterius cauſæ, aut per augmentum bilis flauæ, aut vitellinæ permixtionem, quæ craſſæ bilis ſpecies eſt.

CAPVT VLT.

Vtrùm vrina per coctionem priùs adquirat colorem, an modum ſubſtantiæ.

PRo deciſione Controuerſiæ & ipſius intelligentia, in memoriam reuocare oportet, id quod aliquoties repetitum eſt, nempè vrinam eſſe aggregatum quoddam conflatum ex pluribus entibus in actu: nempè ex potabili ſubſtantia ſeroſa alimentorum, & portiuncula bilis, ex quibus omnibus inter ſe permixtis reſultat in vrina modus ſubſtantiæ, ſecundum quem dicitur tenuis, craſſa, aut mediocris per variam proportionem prædictarum ſubſtantiarum vrinam componentium. Vlteriùs etiam memoriâ tenendum eſt, tincturam ſeu colorem in vrina oriri à portione bilis, & minimè potabili, nec ſeroſa ſubſtantia, vt 1. *capite huius diſputationis* docuimus. Inquirimus ergo in præſenti de adquiſitione modi ſubſtantiæ, & coloris naturalis in vrina; an ſcilicet ipſa exiſtente tenui & alba, ſeu aquoſa, priùs adquirat per coctionem colorem naturalem, ſiue pallidum, ſiue ruffum, aut ſubpallidum, quemadmodum ſubſtantiæ, naturalem craſſitiem, videlicet mediocrem, aut è contrà priùs comparet modum ſubſtantiæ, quàm colorem.

Deindè etiam aduertendum eſt, ex tribus ſubſtantiis vrinam componentibus potabilem aquam nullam ſuſcipere mutationem in viuenti, neque corruptionem aliquam, ſed ſemper ſeruare eundem modum ſubſtantiæ, hoc eſt eandem tenuitatem & perſpicuitatem. Seroſam verò partem alimentorum aliquam recipere correctionem, ſeu côcoctionem, licèt impropriam, aut imperfectam, ratione cuius aliquam craſſitiem adquirit, ex vi cuius vrina craſſitiem comparare valet maiorem, aut minorem, provt maiorem, aut minorem recipit correctionem pars ſeroſa.

Nec ſola ſeroſa ſubſtantia adæquata eſt cauſa craſſitiei, cùm etiam ſit certum portionem bilis naturalis aliquantulum coadiuuare ad craſſitiem; nam licèt ſit tenuis bilis ex ſe, & comparatione factâ cum reliquis humoribus, & cum ſpecie bilis vitellinæ, tamen reſpectu aquæ potabilis craſſior eſt, necnon etiam reſpectu ſeri, ſi Galeno credamus *loco ſuprà citato*; attamen quia praua portiuncula ipſius bilis deſcendit ad veſicam vrinariam, ideò ſe ſola non poteſt inducere craſſitiem omnem naturalem vrinæ debitam, ſed ſimul cum ſeroſa ſubſtantia.

Denique notandum obiter: in ſtatu ſalubri generari à iecore per coctionem debitam bilis quantitatem, & proportionatam; tum etiam ad vſus peculiares, tum etiam ad communicationem illius portionis requiſitæ ad irritationem excrementorum craſſorum, & expulſionem ſeroſæ, & aquoſæ ſubſtantiæ. Controuertitur ergo, an priùs vrina comparet per coctionem, ſeu correctionem ſeroſæ ſubſtantiæ, & per bilis naturalis generationem colorem naturalem, an modum ſubſtantiæ, aut forſan ſimul adquiratur in vrina color & modus ſubſtantiæ naturalis?

Auicenna *fen 2. lib. 1. doctrina 3. cap. 3.* expreſsè tenet priùs vrinam comparare modum ſubſtantiæ, quàm colorem naturalem per hæc verba: *Propria digeſtionis operatio eſt ſubſtantiam efficere, deindè ipſam tingere.* Sentit ergo tincturam in vrina accidere poſt adquiſitionem modi ſubſtantiæ. Hanc ſententiam plures Interpretes ſequuntur, & ipſam corroborare intendunt ex Philoſopho *lib. 6. Metaphyſicorum*, vbi docet ſubſtantiam neceſſariò antecedere omnia accidentia ratione, cognitione, & tempore. Cùm ergo color ſit accidens, videtur ipſum antecedere modus ſubſtantiæ in vrina.

Valleſius noſter 3. *lib. Controuerſiarum, cap. 19.* vt propoſitam dirimat controuerſiam, docet in vrina duplici viâ poſſe generari colorem; primò per coctionem, ſecundò verò per infuſionem, ſeu permixtionem humoris tingentis, bilioſi ſcilicet. Vnde tenet quòd ſi calor in vrina comparetur ex vi humoris infuſi, ſeu permixti, optimè poteſt fieri quòd in vrina adquiratur naturalis color priùs quàm naturalis modus ſubſtantiæ. Probat aſſumptum: nam poteſt contingere, vt iecur generet conſuetam bilis portionem, ſiue pallidam, ſiue ruffam, aut flauam, & quòd Natura deponat conſuetam portionem ad veſicam vrinariam, nondum concoctâ morbi materiâ, nec dum inceptâ coctione, ſi forſan in principio vniuerſali morbi accidat quod diximus: ſed in tali euentu vrina erit pallida, aut ruffa, & tamen erit tenuis, quoniam tenuis eſt bilioſus humor, & ipſe ſolus non poteſt communicare vrinæ debitam & mediocrem naturalem craſſitiem: Ergo in tali caſu erit vrina tenuis, & bene colorata, vt 2. *Prognoſticorum, textu* 30. docuit Hippocrates, quem ſequitur Galenus 1. *lib. de Criſib. c. 12.* per hæc verba: *Si enim in aquam inieceris, vel fului coloris parum, vel pallidi multum, ſimile tibi videbitur, hæc verò quantum ad colorem attinet iam coquitur.* Sentit ergo Galenus talem vrinam poſſe eſſe optimi coloris, & quòd nondum adquiſiuerit modum ſubſtantiæ naturalem, cùm aſſerat coqui quantum ad colorem, nihil de modo ſubſtantiæ proferens, poterit ergo eſſe tenuis & ruffa, ſeu optimi coloris vrina. Talis fuit vrina in virgine illa, quæ in veſtibulo Templi ægrotabat 3. *Epidem. part. 3.* In cuius hiſtoria, ait Hippocrates, quòd vrinæ erant tenues, ſed boni coloris. Ità etiam 2. *Prognoſticorum,*

textu 13. ait: *Quamdiu verò ruffa tenuiſque vrina fit, morbum eſſe incoctum indicat.* Sentit ergo vrinam eſſe tenuem, & ruffam, ſignificare tamen morbum eſſe incoctum; quia nondum adquiſiuit modum ſubſtantiæ naturalem, qui coctionem magis propriè ſignificat, quàm naturalis color. Nam vrina ruffa & tenuis, non eſt adeò extremæ cruditatis ſignum, ſicut tenuis & alba, & ſic color ruffus, & quilibet color naturalis, ſaltem ſignificat conſuetam bilis portionem generari in viuenti. Vnde aliquam coctionem, ſeu mutationem in meliùs ſignificat naturalis color in vrina. Neque aliud voluit Galenus per illa verba nuper citata, nempè; *Hæc verò quantum ad colorem attinet, iam coquitur.* Similiter etiam 3. *lib. Epidemiorum*, inuenitur in hiſtoria Anaxionis laterali morbo laborantis in quo vrinæ erant tenues,& optimi coloris.Conſtat ergo & ratione,& experimento vrinam poſſe adquirere colorem priùs quàm modum ſubſtantiæ naturalem.

Secundam partem, videlicet quòd quandò color generatur per coctionem non poſſit adquiri priùs in vrina quàm modus ſubſtantiæ; probat: nam licèt fieri póſſit, vt iecur generet conſuetam bilis portionem, & quòd materiam morbificam nondum póſſit ad coctionem deducere; ideóque fieri vrinam tenuem, optimi tamen coloris, non poteſt fieri vt morbi materia coquatur, & conſueta bilis portio ex cibis non poſſit generari quæ vrinam tingat; ſiquidem hoc leuius eſt, quàm materiam coquere. Vnde deducit, quòd licèt per infuſionem, ſeu bilis permixtionem poſſit generari optimus color, priuſquam modus ſubſtantiæ in vrina; tamen per coctionem non poteſt generari priùs color, quàm modus ſubſtantiæ, neque iſte ſine optimo colore.

Quidam noſtræ Scholæ perdoctus Recentior Primariam Cathedram Regens, Valleſij doctrinam impugnare intendit, ex eo quòd ſolùm vrina poſſit adquirere colorem naturalem per infuſionem, ſeu permixtionem bilis, & minimè per ſolam coctionem; nam color in vrina non aliundè oritur, niſi à ſubſtantia tingente, portione ſcilicet bilis conſueta, & ſic ſemper à permixtione illius, ſeu infuſione colorem accipit vrina. Neque valet (inquit iſte Author) quòd aliquis pro Valleſio reſpondeat; quòd dum coquitur cauſa morbifica, neceſſariò iecur producit bilis portionem conſuetam, & naturalem quæ vrinam neceſſariò tingit; & id faciliùs facit, quàm cauſam morbificam coquere. Nam etſi hoc concedamus, ſemper color, & tinctura in vrina fit per infuſionem bilis, ſeu permixtionem.

Adderem ego, quòd coctio ſolùm terminatur ad modum ſubſtantiæ ex vnione partium humidarum cum ſiccis, & minimè ad colorem. Ergo ſolùm color ex permixtione bilis oritur, quæ ex ſe cocta eſt, vtpotè ſemper à iecore per actionem naturalem coquentem producitur:Non ergo videtur habere locum diſtinctio adducta à Valleſio de colore acquiſito per coctionem, & per bilis infuſionem, niſi intelligatur ex eo quòd quando coquitur cauſa morbifica non poſſit non generari à iecore portio bilis naturalis, quæ tingat vrinam, ipſámque reddat optimi coloris, quod alicuius coctionis,ſeu mutationis in melius eſt ſignum; quippè maiorem cruditatem ſignificat vrina tenuis & alba,quàm tenuis & pallida, aut ruffa. Et hac ratione poteſt dici, quòd vrina per coctionem adquirit colorem, etſi reuerà per infuſionem & permixtionem bilis colorata reddatur vrina, in qua color priùs adquiſitus,quàm modus ſubſtantiæ, quoniam iſte oritur à concoctione ſeroſæ ſubſtantiæ ſimul cum cauſa morbifica, ratione cuius craſſior redditur ſeroſa ſubſtantia, & vrina craſſitiem naturalem ab ipſa emendicat, color verò à portione bilis naturalis. Sed faciliùs eſt bilem naturalem à iecore generari, quàm cauſam morbi coqui, vtpotè tota morbi duratione bilis cum aliis humoribus à iecore generatur, non tamen ſemper cauſa morbi cocta eſt, niſi in ſtatu. Ergo priùs adquiritur color, & citiùs in vrina, quàm modus ſubſtantiæ, qui ſine colore optimo eſſe non poteſt, propter rationem ſuprà à Valleſio aſſignatam, & à nobis adductam. Diſcedimus tamen à Doctore citato; quia ipſe docet ſolùm à ſeroſa ſubſtantia oriri craſſitiem in vrina. Nos tamen dicimus bilis portionem aliquantulum iuuare ad craſſitiem, ipſam tamen ſolam non ſufficere, quia licèt ſit humor tenuis, maiorem tamen habet corporaturam, quàm aqua potabilis, & ſic iuuat ad craſſitiem naturalem vrinæ ſimul cum ſeroſa ſubſtantia cocta.

Dices tandem: Poterit communicari vrinæ humor craſſus, & albus; ſed in tali caſu tenuis vrina reddetur craſſa & alba; ergo tunc priùs adquiret modum ſubſtantiæ, quàm colorem naturalem. Reſpondeo admittendo antecedens, & negando conſequentiam. Nam tunc vrina non habebit craſſitiem naturalem per admixtionem humoris craſſi & albi, ſed potiùs illa erit turbulentia, & non exacta permixtio; qualis requiritur ad craſſitiem naturalem, quæ fit per coctionem ſeroſæ ſubſtantiæ, & exactam permixtionem cum potabili ſubſtantia, & portione bilis, à quibus etiam reſultat modus ſubſtantiæ in vrina.

Ad argumenta in contrarium poſita dicimus: Ad Auicennam reſpondet Doctor citatus, ibi docere priùs adquiri modum ſubſtantiæ, in altera tamen parte contrarium docere; vbi de coloribus agit, capite ſcilicet ſecundo à nobis citato. Nos tamen dicimus non contrariari Auicennam, nam digeſtionis operatio primariò, & per ſe ſolummodò ad modum ſubſtantiæ terminatur, ſecundariò verò ad colorem,quòd non tollit, quod priùs adquiratur color, quia faciliùs eſt iecori bilis conſuetam portionem generare,quàm morbi materiam coquere.

Ad authoritatem Philoſophi, quæ in confirmationem adducebatur, dicimus: quòd modus ſubſtantiæ in vrina etiam eſt accidens, ſeu ſecunda qualitas, & ſic non debet antecedere ad colorem; loquitur enim de ente ſubſtantiali,ſeu materia prima quæ ſubiectum eſt accidentium,& ſic debet antecedere naturâ, tempore, & cognitione ad ipſa,quod non negamus, nec opponitur noſtræ ſententiæ.

DISPVTATIO VLT.

De Sedimentis Vrinarum.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit Sedimentum.

QVIDQVID vrina continet, ſecundum quod ipſa eſt aggregatum ex triplici ſubſtantia coaleſcens, dicitur ſedimentum latiſſimâ & impropriâ ſignificatione, ideóque ſedimentum idem ſonat quod contentum;& hac ratione ſedimentum,ſeu contentum vrinæ comprehendit omnia praua ſedimenta,de quibus infrà erit ſermo, necnon etiam purulentam ſubſtantiam, & quemlibet humorem à Natura expulſum per regionem vrinæ,quæ omnia aut morbi cruditatem, aut eiuſdem prauam conditionem ſignificant.

Sedimentum verò quod verè tale eſt,victoriam Naturæ ſupra cauſam morbificam ſignificat, per ipſius cauſæ concoctionem,& correctionem,& ſic in morbis pendentibus à materia,in quibus ſolùm ſedimentum apparet,ſignum omninò ſalutare eſt, ex quo Medicus tutò poteſt ægrotantis ſalutem præſagire ſi conditiones omnes habeat,quas Galenus retulit 2.*Prognoſtic.comm*.28.Quapropter Hippocrates *in prognoſticis* pronunciauit,*Coctiones criſis celeritatem & ſanitatis ſecuritatem oſtendere*. Sed coctiones per verum ſedimentum,ſeu contentum in vrinis manifeſtantur: ergo ex ipſo meritò poſſumus celerem terminationem ad optimam morborum iudicationem prænoſcere.

Erit igitur optimum & verum ſedimentum alba quædam ſubſtantia intra vrinam contenta,leuis & æqualis. Ità Galenus 2.*Prognoſticorum ſuprà citatus*.Hæc autem ſubſtantia,ſi in ſuperiori regione vrinæ appareat,dicitur nebula;ſi in media regione, appellatur appendiculum: & tandem ſi in infima, quin fundo matulæ adhæreat, dicitur verum ſedimentum. Quapropter ſic deſcribitur,*Sedimentum eſt ſubſtantia quædam excrementitia cum liquore vrinæ expulſa, & intra ipſum in infima regione contenta;alba,leuis, & æqualis*. Dicitur *ſubſtantia excrementitia*; quia inutilis eſt prorsùs ad nutritionem; ideóque à Natura expellitur ſimul cum liquore vrinæ;aut quia intra vaſa continetur materia putrida ex qua in morbis generatur, vt accidit in febribus continuis; aut quia materia morbifica elaboratur in extremitatibus vaſorum,ab ipſiſque ad vaſa retrocedit, indéque ad vrinarias vias, vt contingit in interpolatis febribus. Sed de hoc ſuo loco Deo dante latiſſimus erit ſermo.

Continetur in liquore vrinæ, quia non eſt pars ipſius,neque exactè cum ipſo eſt permixtum ſedimentum, & inſuper ad infimam regionem deſcendit, ad differentiam nebulæ, & appendiculi, quippè appendiculum non ſignificat perfectam elaborationem,aut coctionem materiæ;& nebula adhuc minùs perfectam coctionem oſtendit.Quapropter flatulentam materiam continet appendiculum,& magis flatulentam nebula, ideóque hæc ſupernatat, illud ſubſidet in media regione; & ſedimentum, quia perfectam coctionem oſtendit, in infima regione continetur, quod debet eſſe album,læue, & æquale: album quidem per verum colorem, non per interpoſitionem flatûs, vt in ſpuma accidit;nam aliàs leuitaret ſemper,& appareret in ſuperiori regione, cuius contrarium experimur: læue etiam debet eſſe,provt opponitur aſpero,non provt opponitur graui; nam ſic leue ſolùm dicitur quod principium motûs ſurſum habet, idem ergo ſignificat læue, quod lene; eò quòd ſedimentum debet ſeruare, & ſeruat eundem modum ſubſtantiæ, quoad omnes ſuas partes, quippè ſignificat æqualem elaborationem Naturæ circa materiam morbificam in contrapoſitionem rei aſperæ,quæ ſecundum omnes ſuas partes non ſeruat eundem modum ſubſtantiæ, ſed diuerſam figuram repræſentant ſeu poſitionem.

Nec propterea intelligas veram aſperitatem & lenitiem eſſe quæ pertinet ad ſenſum tactûs; ſed hoc ſolùm per ſimilitudinem dici,& ad viſum pertinent hæc, & ab ipſo percipiuntur, adeò vt ſint qualitates diuerſæ ab his quas tactus tanquàm proprias percipit,& oriuntur à ſimilitudine, aut diſſimilitudine partium in alteratione à Natura factâ, propriéque ad viſum pertinent.

Vltima conditio eſt, quod debeat eſſe æquale ſedimentum,non quidem quoad qualitates ſecundum omnes ſuas partes, quippè hoc ad ſecundam conditionem attinet,ſed quòd ſit æquale in omnibus expulſionibus,hoc eſt,quòd eodem modo appareat album & lene vnâ die ac alterâ;nam ſi hodie appareat album & læue, cras verò alterius coloris & aſperum; non erit æquale, ſed potiùs inæquale; & reuerà ſignificabit inæqualem materiæ diſpoſitionem, & imperfectam Naturæ elaborationem.

Vertitur tandem in dubium,À quonam agente producatur propria albedo ſedimenti?In quo plures conueniunt,huiuſmodi colorem produci à partibus ſpermaticis à quibus elaboratur;quippè huiuſmodi partes albæ ſunt; & ſic intendunt ſibi aſſimilare paſſum,quia agentia naturalia ſunt: vnde conſequenter affirmant ſedimentum à iecore factum debere eſſe rubrum.

Obſtat tamen huic doctrinæ:nam ſæpè contingit,quòd elaboretur materia ſedimenti in partibus carnoſis in quibus deberet apparere rubrum ſedimentum,hoc autem minimè fit;ſed potiùs ratio à paritate videtur probare poſſe reſultare albedinem per alterationem factam in partibus,aut membris carnoſis, ſicut etiam ſubſtantia quælibet, quæ ab ipſis alteratur in ordine ad nutritionem adquirit albedinem, vt conſtat de rore. Ergo ſic ſimiliter materia ex qua fit ſedimentum poterit adquirere albedinem ex vi illius alterationis. Quapropter rationi magis conſonum videtur; materiam ſedimenti adquirere albedinem ex vi actionis concoctricis in tertia regione; quæ ad ſubſtantiam albam ex ſe terminatur; vt patet in rore: nam licèt à parte carnoſa alteretur, & ex qualibet materia fiat, ſemper comparat albedinem. Sic ergo natura cuiuſlibet membri in quo firmatur materia putrida; & rationem habet foci putredinis intendens propriam nutritionem,dealbat illam materiam; quemadmodum etiam dum ſuppuratur ſanguis putridus in membro etiam carnoſo adquirit albedinem ob eandem rationem,etiamſi nulla adſit ibi pars ſpermatica. Ergo licèt huiuſmodi partes poſſint alterare Naturam, & ipſam aſſimilare in albedine; quod non negamus,attamen albedo in ſedimento non contingit ob hanc rationem, cùm poſſit pars carnoſa producere

ducere albedinem intendens propriam nutritionem,vt de rore dicebamus,& de materia sedimenti, quod nullo alio modo fieri poteſt, niſi producendo eam primarum qualitatum proportionem quæ ad colorem album conducit.

In calce tamen huius capitis oportet aduertere interdum appendiculum, & aliquando nebulam significare perfectam coctionem; quando scilicet materia,& tenuis eſt, in quo euentu,etiamſi optimè à Natura elaborata ſit, attamen propter ſuam tenuitatem non deſcendit ad infimam,aut mediam regionem; vnde optima vrina ſine vero ſedimento, quòd ſubſideat in infima regione poteſt eſſe. Neque admittimus conditionem alicuius fœtoris in ſedimento, tanquam neceſſariam, ex eo quòd præceſſit putredo in materia; nam cùm per coctionem corrigatur putredo,quò magis cocta fuerit materia, minùs redolebit putredinem præcedentem. Neque eſt neceſſarium omnia accidentia corrupti perſeuerare in genito, præcipuè vbi nouum genitum potiùs ex ſua natura expoſcit contrarium accidens tanquam peculiare & debitum nouo genito. Accidentia verò quæ perſeuerant ſunt illa quæ communia dicuntur.

Capvt II.

Ex qua materia generetur Sedimentum.

Tanquam certum eſt in hac materia,ſeu controuerſia ſupponendum,ſedimentum non ſolùm generari in corporibus ſanis, verùm etiam in ægrotis;de quibus omnibus procedit lis.Et in primis circa materiam ſedimenti ſanorum aduertendum eſt,quòd ſi corpus exiſteret perfectè,& vndequaque ſanum, ità vt nutrimenti materiam prorſùs elaboraret, ipſámque perfectè coqueret, & conuerteret, nullum in illius vrina appareret ſedimentum. Quia ergo videtur difficile, & ferè impoſſibile,quòd ſit corpus ità exquiſitè ſanum,quale eſt deſcriptum, ideò abſolutè de corporibus ſanis procedit diſceptatio, ex qua materia in ipſis generetur vrinarum contentum ſeu ſedimentum?

Obiter tandem aduertendum eſt, materiam ſedimenti ſiue in ſanis,ſiue in ægris eſſe excrementitiam,& incapacem nutritionis membrorum,ideóque à Natura ſeparari & expelli, quemadmodum & reliqua excrementa, ſiue craſſa, ſiue tenuia.

His præhabitis probabilior ſententia & communis inter omnes Medicos eſt, ſedimentum in ſanis corporibus generari ex parte cruda alimentorum, quæ ſanguinis generationem refugit, & inepta eſt ad nutritionem.In cuius cōfirmationem adducitur quotidianum experimentum de hominibus voracibus,& de illis qui inebriantur,necnon etiam de pueris, in quibus ſi vrinas attento animo inſpiciamus, videbimus plurimum in ipſis contineri, eò quòd pluribus, & craſſis veſcantur alimentis,& eis intempeſtiuè onerentur,quæ cùm in optimum ſanguinem commutari non poſſint, in crudum & ineptum ad nutritionem ſuccum degenerant. Natura enim tunc intendens ſuæ nutritioni,conatur totum alimentum aſſimilare ſecundum quod poteſt; & cùm non poſſit totum aſſimilare, tanquam inutile pro nutritione, propulſat reliquum ad vias vrinarias, & inde ad veſicam cum toto aggregato vrinæ,vbi tandem expulſum fit ſedimentum ſanorum. Hanc doctrinam,manifeſtauit Galenus 1. *lib.de Præſag.vltimo.* vbi hæc habet verba: *Quidquid enim alimenti in ſanguinis generatione fugit Naturæ confectionem, ſubſidet in vrina;neque vt ſanguis ab ea commutatur,neque vt pus cauſæ præternaturam in generatione particeps.* Eandem probat ſententiam *lib.1. de Alimentorum facultatibus,c.2. Crudus autem ſuccus propriè nuncupatus eſt quale id apparet quod in vrinis ſubſidet.* Et tandem libello de multitudine totam rem explanauit *c.17.* de ſucco crudo ſermonem inſtituens: *Humor autem is alia pituita craſſior eſt, ac minus flatulentus, qualis in vrinis ſubſidet,iis præcipuè qui ex cruditate ſedimentum multum ſimile fabaceæ farinæ obtinent.*Colligitur ergo optimè ex Galeni teſtimoniis contentum in vrinis ſanorum fieri ex ſucco crudo, qui dum ſanguis generatur, refugit hanc confectionem;nam poſtquam iam confectus eſt ſanguis, minùs apparet eius quod continetur. Ità 1.*de Criſibus, c.12.* docet Galenus.

Inſtatur hæc doctrina,ex eo quòd in prima inuaſione febris putridæ,& toto tempore principij vniuerſalis apparet vrina cruda,ità vt neque veſtigium illius quod ſubſidebat per ſalutem appareat; immò tenuis plerumque abſque vlla ſubſidentia: ſed tunc toto tempore principij febrium putridarum non ceſſat generatio ſucci crudi,imò & copioſior generatur calore naturali coquente labefactato à calore febrili: ergo in ſtatu ſalubri contentum in vrinis non fit ex parte cruda ſanguinis confectionem refugiens, cùm potiori iure deberet apparere in ægrotantibus, in principio ſcilicet putridarum febrium.

Reſpondeo: In principiis morborum Naturam totam intentam eſſe in retentione materiæ morbificæ ad ipſius concoctionem, ſeu correctionem, & cùm cæca ſit,non modò retinet cauſam morbi, ſed cum ipſa omnia alia excrementa retinet. Quā ratione plerumque videmus in principiis morborum aluum ſupprimi, vrinas retineri, neque ſudorem effluere;ſed omnia intùs manere. Vnde etiam euenit vt ſuccum crudum ex quo fit ſedimentum in ſanitatis ſtatu retineat; ipſúmque non expellat,donec materiam morbi ſimul corrigat & propulſet, & ſic deſcendere incipit, tendente morbo ad coctionem.

De materia,ex qua generantur ſedimenta ægrotantium, dicimus eſſe partem materiæ morbificæ. Nam cùm Natura intendat humores inutiles non minùs quàm vtiles ad ſimilitudinem ſubſtantiæ cum membris mutare, necnon etiam putredinem emendare integrè; cùm hoc vltimum conſequi non poſſit, emendat materiam putridam, ipſam tranſmutando in formam quandam mediam, ſimilem formæ puris; & cùm ampliùs non poſſit ipſam emendare,deſiſtit à coctione,& conuertitur ad expulſionem per vrinarios meatus,& ſic ſubſidet in vrina,& indicium eſt coctionis,oſtendítque tempora morbi ſecundum coctionem,& cruditatem penes maiorem,aut minorem elaborationem, quæ ex conditionibus ſedimenti anteà deſignatis apprimè deducitur. Hanc ſententiam eſſe iuxta Galeni mentem,deducitur *ex libro 1.de differentiis febrium, cap.6.* vbi de concoctione & putredine diſſerens ait: *At duorum generum,alterum quidem fit ſuperante Naturâ, alterum ſuperatâ. Et ſuperante quidem(ſicut in inflammationibus & omnibus tuberculorum humoribus) pus: in humoribus autem qui in venis, atque arteriis continentur quiddam quod puri proportioni reſpondet ſubſidens in vrinis.* Idem docet 3.*lib.de Præſagatione ex pulſibus, cap.6.*

cap.6. vbi ſic fatur: *Quod verò eſt veluti cineritium non perindè poteſt excernere, ſed per inſignes quoſdam meatus educit, hoc in partibus inflammatis eſt pus, in ipſis vaſis quod in vrina ſubſidet.* En quomodò ex Galeni monumentis apertè colligitur, ſedimenta; quæ apparent in vrinis ægrotantium fieri ex portione materiæ putridæ ſeu morbificæ, quam Natura non poteſt omninò commutare, neque aſſimilare propter ſuam inutilitatem, & ſic eius pars craſſa, quam cineritium vocant communiter, detruditur per vrinarios meatus, & ſubſidet in vrinis magis, aut minùs provt maiorem aut minorem elaborationem ſuſcipit à Natura, aut pro diuerſitate materiæ. Nam in morbis pituitoſis opus eſt ad perfectam concoctionem ſedimento rigoroſo, in bilioſis verò appendiculum ſufficit, & interdum nebula perfectam demonſtrans coctionem, ſi nimis tenuis ſit materia morbifica. Ex quo etiam colligitur: ſedimenta in ægrotis fieri ex portione materiæ morbificæ, aliàs non demonſtraret coctionem diuerſarum cauſarum, quæ morbos diuerſos generant.

Contra hanc reſolutionem ſe offert difficile argumentum. Nam in febribus intermittentibus videtur impoſſibile ſedimentum generari ex portione materiæ morbificæ; etenim morbi materia, aut eſt antecedens, aut coniuncta; materia antecedens nondum eſt putrida, ſed parata ad putredinem in venis contenta: ergo ex illa non poteſt fieri ſedimentum, quod in intermittentibus ſine dubio coctionem cauſæ indicat, & ipſius defectus cruditatem. Rursùs, coniuncta cauſa in prædictis febribus extra vaſa putreſcit, ergo non poteſt eſſe materia ſedimēti, cùm videatur impoſſibilis retroceſſus ad vaſa maiora, indéq; ad vrinarios meatus, non ergo ſedimētum ægrotantium ſit ex portione materiæ crudæ, ſeu putridæ ſaltem in intermittentibus.

Reſpondeo: Argumentum nullam habere vim in opinione aſſerentium in intermittentibus febribus non eſſe neceſſarium materiam morbificam moueri à vaſis extra vaſa. In caſu tamen quòd hoc eſſet verum, dicimus focum putredinis fieri in extremitatibus vaſorum vbi cineritium corrigitur ex quo fit ſedimentum, & ab extremitatibus vaſorum poteſt optimè retrocedere ad vaſa, & indè ad vrinarios meatus, & ſic ſemper indicat & demonſtrat coctionem cauſæ morbificæ, & morbi tempora.

Præterquam quòd quidam noſtræ Scholæ Primarius & Magiſter meus aſſerit poſſe fieri ſedimentum in his febribus ex materia antecedenti in vaſis ſtabulante, quæ licèt non ſit putrida, eſt tamen aliquantulum vitiata, ſeu in via ad putredinem, & ſic ex ipſa poterit fieri ſedimentum, quamuis non cauſet febrem, niſi per vlteriorem putredinem receptam in foco, ratione cujus cauſa conjuncta dicitur, & licèt ex hac materia, ſeu eius cineritio fiat ſedimentum, tamen docet hoc non communicari, nec retrocedere ad vias vrinarias, neceſſariò tamen aliquando expellitur per veſicam, & interdum per aluum, quia conſenſus, & conſpiratio eſt vna in toto. Aliqua ſe offerebant contra hanc ſolutionem, ſed quia tempus inſtat, & quia contra Magiſtrum, ab his libenter ſuperſedeo.

Inſtabis tandem irruendo in noſtram doctrinam. Nam ſi materia morbi putrida paulatim corrigitur, & plures portiones quæ acceſſionem cauſant in principiis morborum corriguntur in foco; cur à principio morbi non apparet ſedimentum in vrinis ægrotantium. Reſpondeo: In principiis omnia retineri à Natura, & ſic non apparet ſedimentum.

Rogabis denique, In qua regione ex tribus, quas in noſtro corpore diſtinguunt Medici generetur ſedimentum? Reſpondeo: ſedimentum poſſe generari in omnibus tribus regionibus. Ratio eſt efficax: nam forma ſedimenti non inducitur per ſe ab aliquo peculiari efficienti, ſed per accidens ex aliquibus diſpoſitionibus inductis ab agente peculiari conducentibus pro forma viuentis, & ex aliquibus præexiſtentibus in materia, ratione quarum eſt incapax tranſmutationis in optimum ſanguinem, & in formam ſeu ſubſtantiam viuentis, ſed quæ ſe habent ex parte materiæ ſunt indifferentes ad alterationem ventriculi, venarum, & membrorum, quia ſemper materia quæ eſt incapax nutritionis eas ex ſe habet independenter ab agente. Vlteriùs etiam diſpoſitiones quæ ab agente ſunt neceſſariæ poſſunt induci in ventriculo, intendente aſſimilare ſibi materiam in vaſis etiam, & in membris carnoſis, propter eundem finem. Ergo in omnibus his partibus poterit generari ſedimentum.

Neque ex hac doctrina ſequitur, quòd quando ſedimentum generatur in poroſitatibus ab ipſis retrocedit ad venas: nam in vaſis etiam frequenter generatur, in quibus concedit Galenus, virtutem alterandi ſanguinem, & ab ipſis facillimo négotio ad veſicam defertur, interdum etiam in extremitatibus vaſorum generatur, vt in febribus interpolatis à quibus facilè retrocedit ad venas, & ſic optimè in omnibus febribus diſtinguimus tempora morborum per apparitionem ſedimenti: at illud quod poteſt fieri in poroſitatibus, aut reſoluitur, aut per cutim expellitur ad modum ſordis. Si autem aliquando in ventriculo poteſt generari, vt ratio probat, per aluum ſimul cum craſſis excrementis detruditur.

Dices: Si intra vaſa frequenter & neceſſariò generatur ſedimentum, ergo ſimul cum ſanguine educi poteſt factâ venæ ſciſſione, quod nunquam viſum eſt. Reſpondeo quòd licèt cum ſanguine aliqua portiuncula expellatur ſedimenti, tamen deobſcuratur à calore rubro ſanguinis, & ſic non apparet viſui. Vnde colligitur ſedimentum in rigore nullius coctionis eſſe excrementum, ſed potiùs eſſe mixtum quoddam per accidens productum, ex diſpoſitionibus efficientis intendētis producere viuentis formam, & ex diſpoſitionibus peculiaribus materiæ incapacis ad conuerſionem in formam viuentis. Et cùm totum hoc poſſit fieri in qualibet coctione, ideò nullius eſt excrementum peculiare.

CAPVT III.

Quâ actione Sedimentum generetur?

CONtrouerſia hæc valde diffuſam diſputationem expoſcebat: verùm quià proprium locum habet *in Tractatu noſtro de Putredine & Coctione*, breuiter ipſam examinabimus: Si priùs

aduertamus eadem actione generari fedimentum ex materia putri, ficut in inflammationibus, quæ ad fuppurationem vertuntur generatur pus. De actione autem quâ pus generatur, intendunt aliqui fuadere ex Galeno effe putredinem, 4.*lib. Methodi,cap.5*. vbi adducens Hippocratis doctrinam ex *libro de Vlceribus*,ait;pus fieri cum aliqua putredine ex Hippocratis doctrina: ergo eft actio putredinem inducens. Confirmatur ex communi vfu medicamentorum fuppurantium quæ calida & humida funt: fed putredo inducitur calore & humiditate; ergo fi medicamenta quæ adiuuant ad puris generationem funt putrefacientia, actio illa quâ fit pus aut fedimentum putredo eft.

Vlteriùs à caufa efficienti deducto argumento corroboratur affertio. Nam talis actio quâ fit pus, aut fedimentum, fit medio calore præternaturali, qui femper generatur per febres, aut in partibus inflammatis, & quia calor naturalis remiffior eft, quàm calor rei putridæ, & fic ab illo non poterit alterari nec generari pus. Confirmatur ex fœtore qui in re fuppurata, aut fedimento apparet; qui etfi remiffus eft, fine dubio eft per accidens putredinis, & non coctionis;igitur actio generatiua fedimenti eft putredo.

Alij actionem participem coctionis & putredinis effe iudicant, hac tamen differentiâ, vt Vallefius nofter fentiat effe vnicam fimplicem actionem 5. *lib. Controuerfiarum*, *cap.* 4. vtriufque extremi participem.Alij verò ex quibus fuit Doctor Matamoros contra Vallefium tenent non effe fimplicem actionem, fed duas quarum vna eft coctio, altera putredo; Conueniunt tamen in eo, quòd actio fedimenti fit coctio & putredo fimul; quod fuadere intendunt primò ex Galeno 2. *Aphorifmor. comment.* 47. fuper illa verba: *Quando pus conficitur, &c.* vbi ait: *Pus ex fanguine ortum habet, qui femimalam vt quifpiam dixerit accipit commutationem;nam mala fimpliciter cum putredine fit olida, ficut fimpliciter bona eft ipfa nutritio;At cùm pus generat, medium inter has obtinet locum; neque à folo calore extra Naturam facta. Mixtus enim quodammodò eft calor inflammationis ex vtrifque.* Conftat ergo ex mente Galeni mixtam effe huiufmodi actionem, & participem vtriufque extremi. Clariùs idem Author 1. *Prognofticorum, commentario vltimo*, eandem rem explanauit; eius verba funt hæc: *Cùm igitur natiuus calor propria temperie plurimum excefferit, putrefcit fanguis: fi verò vim feruet quandam, permixta quadam permutatio ab ipfo ex caufa per naturam, & ea qua eft præternaturam efficitur.* Hac doctrina nihil clariùs. Ex qua etiam in fauorem prædictæ fententiæ fic formo argumentum. Actio fit à calore naturali, & præternaturali; ergo neque eft coctio quæ à folo naturali fit; neque putredo quæ à folo præternaturali celebratur; fit ergo mixta quæ participat coctionem & putredinem. Ex accidentibus idem colligitur: Nam fedimentum aut pus habent mediam naturam, quippè nec funt putrida, vtpote non funt fœtida: nec funt cocta, quia hæc minimè funt fœtida. Sedimentum autem nec ita fœtidum eft, ficut materia putrida, neque caret fœtore ficut materia cocta, ergo mediam naturam habet,proindéq; actio productiua fediméti aut puris media eft per participationem vtriufque extremi.

Probabilior opinio afferit actionem productiuam puris & fedimenti coctionem effe, quatenus eft ex parte viuentis, licèt vltimum terminum non terminetur, feu in perfectionem viuentis, aut ipfius nutritionem propter materiæ incapacitatem.Huiufmodi actionem dici à Galeno coctionem,probatur, Nam 2. *de ratione victus in acut. commentario* 44. fic ait: *Coquitur pus in phlegmone*. Et *cap.*89. *Artis Medicinalis* docet, coctionem effe actionem facientem ceffare putredinem: fed actio quâ fit fedimentum & pus eft faciens ceffare putredinem, ergo abfolutè & fimpliciter dicitur coctio. Idem tenet Philofophus 4. *Meteororum cap.*2. per hæc verba; *Ad concoctionem perueniffe dicimus, vt muftum, & quæ in tuberculis colliguntur, dum in pus funt mutata.* Et ratione fuadetur hæc fententia: nam actio, quâ alimentum tranfmutatur in fubftantiam aliti eft coctio vera, fed eadem actio eft quâ generatur pus & fedimentum ex parte Naturæ;fiquidem fi materia aliàs effet capax, fine dubio tranfmutaretur in fubftantiam aliti: ergo illa actio quatenus eft ex parte Naturæ,eft vera coctio.

Ad argumenta refpondeo: Et primò ad Galeni authoritatem ex 4. *lib. Methodi* dico; non fignificare Hippocratem nec Galenum talem actionem effe putredinem; fed potiùs putredinem fupponere, quod nos etiam fatemur, & in hoc fenfu eft verum dicere pus fieri cum aliqua putredine. Medicamenta verò fuppurantia calida & humida effe debent, quia funt conconfequentia illius rei quæ putredine afficitur, non quia ipfa inducant putredinem; nec fœtor inducitur ex vi talis actionis, fed fi aliquis eft in pure aut fedimento, eft ratione putredinis quæ in materia præceffit. Ex quo conftat folutio, ad primum, & fecundum argumentum. Ad vltimum refpondeo, talem actionem fieri à calore naturali viuentis, iuuari tamen à præternaturali propter peculiaritatem materiæ, feu ipfius putredinem antecedentem, ad cuius correctionem non fufficit intenfio caloris naturalis, & fic iuuatur à calore fuliginum, ideóque non fit coctio in tali materia ex qua viuens perficitur; licèt viuens ex vi propriæ actionis intendat perfectionem, quòd fufficit vt fit abfolutè coctio actio productiua fedimenti & puris.

Argumenta quæ probare intendunt effe actionem mediam foluuntur etiam: Ad Galenum 2. *Aphorifmor.* dicimus, effe huiufmodi actionem femimalam, non quia mixtam feu participem coctionis, & putredinis, fed quia non eft ità bona ficut nutritio, neque ità mala ficut putredo. Ad Galenum 1. *Prognofticorum* refpondeo, ibi non docere effe actionem participem coctionis & putredinis, fed effe permixtam, quando calor, qui priùs putredinem inducebat aliquantulum ad coctionem difpofitus, ex vi cuius corrigitur putredo, & fit fedimentum, quod in fanis à calore naturali inducitur, quin fit neceffarius calor præternaturam, nifi quando materia eft putrida, & tunc non tollit quominùs dicatur coctio, etiamfi fiat à calore naturali & præternaturam. Nam interdum actio circa alimenta iuuatur à calore præternaturali, & nihilominùs dicitur vera coctio, quæ in vltimam perfectionem terminatur. Vlteriùs etiam,actio permixta poteft dici ex parte efficientis,

efficientis, quia procedit ab vtroque calore, quin fit fimul putredo, & coctio: nam peculiaritas, feu incapacitas peculiaris ex vi putredinis ponit neceffitatem caloris præternaturalis ad correctionem ipfius, non quia calor ille inducat nouam putredinem, fed quia antecedentem corrigat. Ex quo conftat folutio ad rationem. Neque confirmatio aliquid probat, nam fœtor oritur ex antecedenti putredine. Quod autem omninò careat ficut actio quæ ad nutritionem terminatur, oritur ex putredine antecedenti: Vnde manet certum, eam actionem ex parte Naturæ effe coctionem.

CAPVT VLTIMVM.

De prauis Vrinæ Sedimentis.

CONftat ex capite primo huius difputationis fedimentum optimum debere effe album, læue & æquale. Si verò aliqua ex his conditionibus deficiat non erit optimum fedimentum, non tamen prauum conftituitur per defectum alicuius conditionis ex dictis, nifi aliàs ex fe habeat prauam naturam, feu qualitatem, ità vt fignificet prauam corporis affectionem. Huius conditionis, funt, fedimentum farinaceum, furfuraceum, lamineum, & orobinum. De quibus omnibus certum eft apud Medicos fignificare vehementiffimam vftionem humorum, ex vi cuius conuertuntur in fubftantias referentes modum fubftantiæ, & colorem farinæ craffæ, aut furfuris, aut feminis orobi, aut laminarum, ratione caloris perurentis. Ità Galenus 2. *Prognofticorum*, *& 4. Aphorifmor. comment.* 77.

Inter prædicta praua fedimenta, furfuraceum & lamineum, fignificant peculiarem vftionem, partium fcilicet carnofarum; poterit tamen lamineum apparere fedimentum per fpecialem affectum vrinariæ veficæ, exulcerationem videlicet, iuxta illud Hippocr. 4. *Aphorifm. textu* 81. *Si quis fanguinem, aut pus, aut fquammulas meiat, & grauis odor adfit, veficæ exulceratio fignificatur:* Diftingues autem, an fedimentum lamineum fiat ex vftione totius corporis, an ex vlcere renum, ex eo quòd folet præcedere dolor renum, aut veficæ, aut purulenta euacuatio. Si autem hæc figna non adfint, & aliàs fit ardentiffima febris & æftus, & vrina fit tenuis, probabiliter tunc tale fedimentum ex totius vftione oritur, & minimè ex vlcere veficæ; nam tunc vrina fit craffa, Galeno authore 4. *Aphor. comm.* 76. vbi etiam orobinum fedimentum dicit fieri ex vftione fanguinis craffioris.

Rogabis, inter fedimentum lamineum, & furfuraceum quod fit deterius? Refpondeo, furfuraceum: Nam licèt vtrumque fignificet diffolutionem partium, attamen furfuraceum maiorem diffolutionem fignificat; feu denotat mixtum refolutum effe in minores partes; ergo deterius eft. Deindè quia lamineum fignificat diffolutionem partium fuperficialium, furfuraceum autem non folùm in fuperficialibus; fed etiam in profundis, Galeno authore 2. *Prognoft. comm.* 28. Ergo ex ipfius mente maiorem vftionem indicat furfuraceum.

Dices cum Hippocrate 7. *Aphor. textu* 31. Sedimentum farinaceum fignificare longitudinem morbi; ergo non fignificat vftionem, quæ breuem morbum oftendit, vt Hippocrates ait 1. *Epidem. in Hiftoria Sileni*, vbi tenet effe fignum mortale & acutum. Galenus verò *in commentario Aphorifmi citati*, docet farinaceum fedimentum in his qui liberantur, fignificare longitudinem; in his verò qui pereunt, acutiem, & mortem. Contra tamen inftatur 1. *& 3. Prognoft.* vbi tenet quòd febres debent iudicari in eifdem numero diebus, fiue in falutem, fiue in mortem: ergo finiftra eft expofitio Galeni.

Refpondeo tamen, quòd fedimentum verè & propriè farinaceum ortum ex febribus ardentibus colliquantibus, aut malignis femper eft fignum mortale, breuem iudicationem oftendens. Sedimentum verò de quo loquitur Hippocrates, non eft verè farinaceum, fed veluti farina craffior, quod interdum fit ex pituita cruda reficcata & inæqualiter diuifa, quod affimilatur fedimento farinaceo, & fignificat longitudinem morbi, non verò vftionem ficut propriè farinaceum.

Præter hæc etiam interdum fubfident in vrinis fanguinis grumi, ex guttulis defcendentibus ruptâ aliquâ venâ, aut laxatâ, aut ex vlcere; aliquando etiam purulenta fubftantia ex inflammatione aliqua fuppurata in via vrinaria, vel rene, vel vefica, aut pulmone, aut hepate. Semen etiam nónunquam mingitur per gonorrhœam: lapides etiam ex concretione fuccorum crudorum & crafforum; & à renulæ, ex vftione fanguinis. Similiter carunculæ defidunt à renibus, ab acri aut falfa vrina: filamenta etiam quæ funt particulæ membranularum quæ decidunt, aut ex vefica vlcerata, aut ex venis. Aliud etiam capillorum genus excernitur, quod fit ex pituita lenta per venas, & in renibus calore durefcens quod non diffoluitur in ferum effufum, & affimilatur capillis, capillitiúmque dicitur. De quibus omnibus propriis capitibus difputant Authores. Et hæc fufficiant pro noftro Tractatu.

TRACTATVS III.

De Pulſuum natura, differentiis, cauſis, & præſagio.

DISPVTATIO I.

De natura & eſſentia Pulsûs.

CAPVT I.

Quid ſit Pulſus.

POSTQVAM Galenus plurimas veterum Medicorum pulsûs definitiones recenſuiſſet, & confutaſſet *lib. 4. de differentiis pulſuum, cap. 1.* vt clariùs oſtenderet pulsûs naturam, notionalem definitionem, quæ quid nominis ſolùm explicat, adduxit *cap. 2. libri citati*, vt tandem maturiùs quidditatiuam pulsûs definitionem haberemus *cap. 2. citato*, dedit per ſequentia verba: *Nos autem dicemus, pulſum eſſe actionem peculiarem præcipuè cordis; deindè arteriarum, quæ diſtenſione, & contractione mouentur à facultate vitali, quo caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro ſpiritus animalis.* Quòd ſi quis conſideret omnes conditiones bonæ definitionis, de quibus Ariſtoteles 6. *lib. Topicor.* diffusè egit, facilè diſcet hanc Galeni definitionem optimam eſſe, & vndequaque abſolutam.

Cæterùm, pro clariori intelligentia ſingulas particulas perſequamur. Pulſus eſt actio ſeu motus, in quo cõuenit cum reliquis actionibus cõmunibus corporis, quales ſunt attractio, retentio & expulſio: necnon etiam cum aliis motiũculis, quæ rationem pulsûs minimè ſortiuntur: tales ſunt pulmonis motus, vomitus, & ſingultus. Pulſus igitur eſt actio ſeu motus, non quidem communis, ſed peculiaris & propria, præcipuè cordis, deindè arteriarum, quæ mouentur diſtenſione, & contractione; hoc eſt dilatatione & compreſſione, vt per illam, in cordis refrigerium attrahat aërem, & per hanc fuliginoſa excrementa ſuffocationem minantia propulſet; & hoc quidem præſtant cor & arteriæ à facultate vitali, vt ipſarum motitatio diſtinguatur ab ea quæ fit à flatibus inter ipſas incluſis, aut à ſpiritibus, vt voluit Ariſtoteles *lib. de Reſpiratione*; vt exindè conſtet dari per cauſam efficientem pulsûs allatam definitionem, & ſic optimam eſſe, vt Galenus *citato libro de pulſuum differentiis* dictauit, *cap. 9.* Eſt igitur facultas vitalis cordi ex propria natura inſita, & ingenita, mediâ quâ mouendi vis arterioſo generi communicatur; ideóque dicitur actio præcipuè cordis. Quòd ſi quis adhuc cupiat ſcire, quidnam ſit facultas vitalis, per otium legat Galenum *lib. 1. de præſag. ex pulſibus cap. 4.* vbi docet vitalem facultatem non eſſe aliud quàm commodum cordis temperamentum. Verumtamen, quia hæc facultas vitalis poteſt cauſare motus tremulos, in quibus cor celeriter mouetur ad obiecti irritantis expulſionem. Vt pulſus prorsùs differat ab his motionibus, additur in definitione, quòd ſit vt natiui caloris mediocritas conſeruetur, aut retineatur, atque in cerebro animalis ſpiritus generetur. Quibus vltimis verbis vtilitates veluti per cauſam finalem explanauit Galenus.

Verumtamen vt finis pulsûs clariùs conſtet, oportet prælibare cum Galeno *libro de vtilitate reſpirationis, cap. 3.* calorem noſtrum naturalem flammæ aſſimilari: Cùm igitur flamma duplici potiſſimùm ratione poſſit marceſcere; alterâ ſi præter modũ augeatur, alterâ ſi nimia fuliginũ copia obruatur, vtrique periculo prouida Natura mirabiliter proſpexit, nempè reſpiratione & pulſu: quandoquidem arteriæ dum dilatantur, aërem frigidiorem attrahunt, quo natiuus calor in congrua moderatione conſeruetur, quemadmodum & ipſa flamma; dum verò contrahuntur arteriæ (idem dico de thorace) expellunt fuligines, quæ ſi detinerentur liberam caloris perſpirationem, & ventilationem potuiſſent impedire. Quod totum Galenus ipſe *lib. de vſu pulſuum* expreſſit, dum dixit finem pulsûs eſſe in caloris natiui, ſingularúmque partium conſeruatione, quæ ventilatione, refrigeratione, & noxij eductione perficitur: præcipuè tamen *cap. 4. & 5. libri citati* id manifeſtauit per hæc verba: *Dum arteriæ dilatantur, replentur omni ex parte trahentes; dum verò comprimuntur, vacuãtur, in omnem transmittentes partem; ſunt enim in arteriis numeroſi meatus, partim veluti ſpiramenta in earum tunicis, partim oſculorum ſpecie in inteſtina, & ventriculum, & externam cutem finiuntur.* Sic ergo pulſus naturalem cordis temperiem conſeruando, illíque congruam naturam generationis vitalis ſpiritus ſubminiſtrando. Id quoque etiam præſtat, vt cerebro accommodatum pabulum ſubminiſtretur, ex quo ſpiritus animalis, qui propriam ſedem in cerebro habet, continenter generari, ac foueri poſſit. Vnde vltima vtilitas pulsûs manet explicata, & tota definitio vndequaque (licèt obiter) abſoluta.

Princeps Auicenna circa pulsûs definitionem videtur cum Galeno conſentire, licèt verum ſit, obſcurè ſatis pulsûs naturam explicuiſſe. Perpendite verba quæ dedit ſcripta *lib. 1. fen 2. doctrina 3. cap. 1. Pulſus eſt motus receptaculorum ſpiritus, ex diaſtole, & ſyſtole compoſitus ad regenerandum ſpiritum per aërem attractum.* Vbi nota: Quòd cùm motus habeat totum ſuum eſſe in fieri, neceſſariò connotat efficientem cauſam, quam non expreſſit Auicenna. Et cùm propria

propria receptacula ſpirituum vitalium, ſint arteriæ & cor, vbi reſident tanquam in cauitate & loco à Natura deſtinato, hinc fit, vt licèt in aliis partibus vitales ſpiritus interdum, aut ſæpenumerò reſideant, non tamen tanquam in loco proprio ad vſum proprium, & à Natura deſtinatum. Denique per vltima verba, nempè ad regenerandum ſpiritum, etiam cauſam finalem pulsûs, licèt inuolutè, & implicitè denotauit, eo modo quo Galenus ipſam explicuit. Siquidem generatio ſpirituum minimè poteſt fieri, niſi à Natura temperata, quæ ſupponit & fuliginum expulſionem, & attemperationem caloris ex vi motûs dilatationis, & compreſſionis. Ergo cùm pulſus ex Auicenna ſit motus receptaculorum ſpiritus, ex diaſtole & ſyſtole compoſitus ad regenerandum ſpiritum per aërem attractum, deducitur manifeſtè coincedere cum Galeni doctrina, etiamſi non ità explicitè quidditatem pulsûs manifeſtauit. Quo libera à calumnia manet noſtri Principis allata definitio.

Nec defuêre calumniatores Galeni, qui eius definitionem debellare contendunt. Primò: eò præcisè dicitur pulſus actio peculiaris cordis præcipuè & arteriarum, quia ſolùm in ipſis talis modus motus compoſiti & localis reperitur: ſed in cerebro, & febris & pulmone reperitur talis motus localis compoſitus ex dilatatione, & compreſſione; ergo pulſus non eſt actio peculiaris cordis.

Nec valeat ſi reſpondeat aliquis, ideò pulſum eſſe actionem peculiarem, quia nulla alia attingit immediatè vitæ conſeruationem. Quâ ratione Galenus *lib.2. de Præſag. ex pulſibus*, *cap.4.* tenet quòd deficiente ſpatio trium pulſationum, perit animal: Non inquam valet,nam reſpiratio eſt ità neceſſaria pro vitæ conſeruatione ſicut pulſus; ergo ob hanc rationem neutiquam debet eſſe actio pulsûs peculiaris. Antecedens probatur ex Galeno *libro de vſu pulſuum*, vbi in principio ait: *Nam reſpirationem ſi cui adimas, illicò mortem afferes; at pulſu ſi per multas particulas priues, non magnoperè lædes*.Ergo ità neceſſaria,aut forſan magis eſt reſpiratio ad vitæ conſeruationem, quàm pulſus,proindéque non erit peculiaris actio, vt tenet Galenus.

Secundò: quia definitio quæ datur per cauſam finalem potiùs debet explicare cauſam intrinſecam, quàm extrinſecam: ſed finalis cauſa intrinſeca talis motus qui conſtituit pulſum, eſt vbicatio quæ terminus eſt motûs, (hanc omiſit Galenus,) ergo diminutè proceſſit.

Tertiò: quia pulſus non ſolùm conſtat ex duplici motu, verùm ex duplici quiete, internâ ſcilicet quæ eſt terminus contractionis, & externâ quæ terminat dilatationem; ex quibus differentias pulsûs rari, & crebri, deſumpſit Galenus *lib. de differentiis pulſuum*; ſed in definitione pulsûs Galenus, nec minimum ſermonem fecit de quietibus: ergo diminutè etiam ob hanc rationem proceſſit.

Quartò: Nam pulſus dicrotus, ſeu bis pulſans eſt verus pulſus, & tamen veram contractionem minimè habet, dictante Galeno *lib.1. de differentiis pulſuum*, *capite 15.* vbi dicrotum pulſum deſcribens ſic ait: *Neque enim tum arteria contrahitur, ſed quaſi concuteretur, decidit, cuius delapſum à primo diſtenſionis termino nulla dirimit manifeſta quies, vt animaduertitur in contractione; ſed mox occurrit iterum.* Ergo contractio non eſt de eſſentia pulsûs, fruſtrà igitur Galenus docet pulſum eſſe motum ex diaſtole & ſyſtole compoſitum.

Sed licèt hæc,& alia,quæ ſunt parui momenti Galeno opponantur, nihilominùs eius definitio ſuprà relata optimè, & completè eſſentiam pulsûs declarat, & eſſentialis eſt: ſiquidem datur per genus & differentiam: per illud conuenit cum reliquis motionibus, quas ſuprà explicuimus: per hanc ab omnibus differt, & contrahitur ſolùm ad peculiarem motum qui conſtituit pulſum, vt ex ſuprà dictis conſtat; ergo talis definitio optimè declarat naturam pulsûs: Quod clariùs patebit in ſolutione argumentorum.

Cæterùm, quòd huiuſmodi definitio ſit eſſentialis ex eo probatur, quòd cùm pulſus ſit actio, ſeu motus cuius totum ſuum eſſe conſiſtit in fieri, ordo ſeu reſpectus ad ſuas cauſas eſt ipſi eſſentialis, & intrinſecus; cùm ergo pulſus non ſit entitas ſimplex,ſed potiùs ex pluribus coaleſcat, minimè poterit phyſicè & eſſentialiter definiri, ſed ſolùm per prædicata metaphyſica, & eſſentialia poterit ipſius eſſentia declarari; talia ſunt reſpectus ad ſuas cauſas, efficientem ſcilicet, materialem, finalem, & formalem per quas definitur; ergo talis definitio eſſentialis eſt. Tritum enim eſt in Philoſophia, actiones diſtingui eſſentialiter per ordinem ad principium, & efficiens, & ad terminos ad quos ordinantur, ſic communiter diſtinguimus vitales actiones à naturalibus, & ipſas actiones vitales inter ſe: meritò ergo cùm pulſus ſit actio ſeu motus, definitur eſſentialiter per ordinem ad ſuas cauſas; quarum efficiens eſt facultas vitalis, materialis cor, & arteriæ; finalis conſeruatio caloris natiui, & ſpirituum animalium generatio: cauſa verò formalis, ſeu forma pulsûs non eſt forma phyſica intrinſeca, quæ ſit actus completus componens pulſum,ſed ſolùm eſt actus more aliorum accidentium inhærens ſubiecto. Sic Gentilis *ſuper Auicennam*, dixit cauſam formalem pulsûs eſſe dilatationem & compreſſionem, id eſt, aggregatum quoddam accidentale, ex duobus motibus & quietibus; & ſic cùm pulſus ſit motus, tota eius forma eſt tendentia ad terminum, ſiue phyſicum & primarium, qui eſt vbicatio cordis & arteriarum, ſiue ſecundarium & medicum, qui eſt caloris natiui moderatio,& ſequitur neceſſariò ex primario.

Argumenta in contrarium poſita facilè ſoluuntur. Ad primum non defuêre qui reſpondeant pulſum eſſe actionem peculiarem in gradu perfectionis,ex eo quòd quamuis in pulmone, & cerebro reperiatur motus compoſitus ex ſyſtole & diaſtole, non tamen cum ea perfectione, qualiter in corde & arteriis. Hæc tamen ſolutio non placet: nam Galenus *libro de vſu pulſuum*, eundem eſſe finem reſpirationis & pulſus accuratiſſimè docuit, & inſuper in omnibus conuenire, præterquam in facultate elicitiuâ motûs expreſſit *ibidem*: ergo idem gradus perfectionis reperitur in motu reſpirationis, ac in motu cordis, & arteriarum: Non ergo dicitur ob hanc rationem actio peculiaris pulſus, ſed ex eo quòd differentia peculiaris per quam conſtituitur pulſus, & ſegregatur à reliquis motionibus ſimilibus ſit propria & peculiaris motus cordis & arteriarum, ſecundùm quod habent rationem pulsûs: vnde licèt conueniat cum reſpiratione, & aſſimiletur cum ipſa in motu & fine, nihilominùs ab ipſa diſcriminatur, ex eo quòd reſpiratio fiat à facultate animali; ſiquidem

siquidem liberè quis ipsam cohibere potest, vt ex historia Galeni constat *in libro de Locis affectis:* secùs verò pulsus, cuius diuersa est facultas, vt dictum est. Insuper etiam motus respirationis fit medio instrumento diuerso, nempè musculis thoracis, secùs verò motus cordis & arteriarum. Quo fit vt sufficienter differat pulsus à respiratione, & meritò dicatur actio peculiaris cordis & arteriarum. Præterquam quòd potest dici actio peculiaris pulsus, comparatione factâ cum reliquis actionibus merè naturalibus cordis, & arteriarum, quales sunt nutritio, coctio, augmentatio, attractio, retentio, &c. Sed de hoc satis, quia cùm obiter in limine Capitis definitionem explicuimus, hanc expositionem tetigimus.

Ad secundum respondeo; quòd licèt pulsus in esse motûs localis, & provt eius specificatio pertinet ad Physicum, specificatur à termino intrinseco, scilicet vbicatione, tamen provt eius speculatio pertinet ad Medicum, debet specificari à termino extrinseco, seu finali causâ; siquidem à Natura fuit instituta pulsifica actio, in conseruationem caloris natiui, & regenerationem spirituum.

Tertium argumentum facilè soluitur, si dicamus pulsum esse actionem: siquidem in quietibus etiam operatur facultas pulsifica, & satisfacit fini cuius gratiâ est quies, vtpotè conseruatio illius termini in illa vbicatione, continuata productio est apud Philosophos, vnde sub actione comprehenduntur quietes. Quâ ratione Galenus *4.de differentiis Pulsuum citato, cap.2.* ait: quòd siue definiatur pulsus per actionem, siue per motum, parum interest. Ex quo constat adhuc in Galeni doctrina præfatam solutionem habere locum. Præterea etiam in opinione satis plausibili quæ affirmat quietes non esse partes per se pulsûs, sed per accidens; quam forsan sequemur, hac ratione enim faciliùs soluitur argumentum: siquidem solùm comprehenditur in definitione id quod per se pertinet ad pulsum, & cùm quietes per accidens pertineant, nihil mirum si Galenus ipsas omiserit.

Vltimo argumento respondeo: In communi opinione pulsum dicrotum esse ex inæqualibus sub vno ictu, aut vna pulsatione, & sic dicitur pulsus partialis quem Galenus non vult appellare pulsum, sed pulsûs partem; & sic nihil mirum, si in ipso non inueniatur vera contractio elicita à facultate, sed solùm in totali & adæquato pulsu, qui ex duplici motu componitur. Nec defuêre qui sentiant Galenum *lib.1.de differentiis pulsuum, citato capite*, deceptum fuisse, vt ipse fatetur *2.lib. de Præsag. ex pulsibus, cap.8.* vbi fatetur lapsum, & tenet, se deceptum fuisse verbis Archigenis; ex quo affirmant veram contractionem esse in dicroto pulsu, & argumentum nullius roboris esse. Cæterùm, quia hæc habent propriam sedem vbi naturam dicroti expendemus, ideò nunc ab eorum examine supersedeo: ibi enim cuiusdam Nouatoris placitum circa intelligentiam huius textus Deo dante refutabimus.

In calce tandem huius capitis prætermittere nolui celebrem pulsûs cognitionem non latuisse Hippocratem: hic enim *in Coacis lib.4. textu 25. in principio*, docet lethargicos habere pulsus tepidos, tardos, sepultos, &c. Et *lib.de locis in homine*, inquit, arterias duas iuxta tempora ferri in medio temporum, & aurium, quæ semper pulsant. Et *lib.1.de Morbis mulierum, textu 134. in fine*, docet, puerperas quibus menstruæ purgationes retinentur, habere pulsus molles & debiles, qui attolluntur nonnunquam, & interdum deficiunt: Et *lib.de Alimento, ad finem*, ait, *Venarum pulsationes & respirationes*, &c. Quod totũ satis probat Virum adeò insignem, minimè ignorâsse pulsûs naturam, & cognitioné, licèt ab eo illam non fuisse elaboratam, vt cum cæteris eius monumentis apud suæ Sapientiæ alumnos communi luce frueretur, vt ego procul omni dubio mihi persuadere non sum veritus. Fecisse autem hoc Hippocratem forsan, quia loco pulsuum respirationem perpetuò obseruabat, tanquam sufficientem ad hoc vt de passionibus ægrorum, vel eorum euentu infallibile iudicium ferre posset. Siquidem respiratio & pulsus inter se non dissentiunt, cùm vterque motus propter vnum & eundem finem à Natura producatur; & sic maximà cum ratione alter alterius vicem supplere posset. De cuius rationis pleniori notitia, si aliquis *libros Epidemiorum*, plurimos ægrotos continentium ab Hippocrate conditos legat, facilè sibi constabit hoc quod à nobis supponitur non esse alienum à veritate.

CAPVT II.

Vtrùm Pulsus fiat ab aliqua facultate?

IN præsenti Controuersia omnes Scriptores desumunt occasionem dubitandi ex Philosopho *lib.de morte & vita*, necnon etiam *lib. de spiritu*, vbi docet motum cordis & arteriarum minimè fieri ab aliqua facultate, sed propter calorem, aut feruorem sanguinis, qui ex accidenti vapores eleuat, à quibus attolluntur cor & arteriæ, rursúsque comprimuntur, tum quia vapores resoluuntur à quibus dilatatio celebratur; tum etiam quia ab aëre frigido ingrediente remittitur calor, cessat ebullitio, vapores condensantur, & minorem occupant locum, quo fit vt hac ratione toto tempore vitæ fiat dilatatio & compressio in corde, & arteriis: siquidem continuò arteriæ fouentur sanguine & spiritu calidissimo, à quibus excitatur feruor qui continuò etiam remittitur per aëris ingressum, & sic continuò ex sanguine eleuantur vapores qui ex propria natura conantes sursum ascendere, dilatationem æmulantur in arteriis & corde, deindéque à frigore compressis discedunt, & sic comprimuntur: quo fit vt frustrà & absque necessitate aliqua concedatur pulsifica facultas ad motum dilatationis & compressionis obeundum. Hanc sententiam secutus fuit Monachus Trusianus *super Artem Medicinalem, lib.2. commentario 35.* Et probatur ab omnibus Neotericis, qui hanc referunt opinionem pluribus rationibus munitam; ex quibus validiores eligam, vt deinceps veritas nostræ Conclusionis clariùs elucescat.

Sit igitur prima ratio in fauorem relatæ opinionis. Si cordis, & arteriarum motiones fierent ab aliqua facultate, dependerent non dubiè saltem remotè, & principaliter ab aliqua anima: sed neque à rationali dependent, cùm in animalibus merè sensitiuis inueniatur compressio, & dilatatio: neque ab anima sensitiua, quia hæc operatur præsuppositâ cognitione, aut sensatione, & pulsus minimè indigeat sensatione ad operandum; neque vegetatiuâ, ex eo quòd pulsus in vegetatiuis non reperiatur;

eperiatur; ergo cùm huiuſmodi motiones ad nullam animam ſpectent, deducitur manifeſtè quòd non fiant à facultate, ſed potiùs à feruore & ſanguinis ebullitione, vnde arteriæ non replentur, quia dilatantur, ſed potiùs è contrà dilatantur, quia replentur, quod eſt contra Galeni mentem *lib. de vſu pulſuum, cap.5.*

Secundò probatur: Aqua aut quilibet alius liquor quando efferueſcit dilatatur, ſi verò accedat aër frigidus, aut impetuoſus, deprimitur, & contrahitur; ergo ſic ſimiliter per ſanguinis feruorem poterunt arteriæ dilatari, & per ipſius remiſſionem aëre frigido ingrediente poterit celebrari compreſſio, fruſtrà ergo ponitur facultas. Confirmatur: nam in adoleſcentibus, & his qui viuido pollent ſanguinis feruore, quales ſunt iracundi, experimur magnas pulsûs dilatationes, ergo talis motus ſequitur ſanguinis ebullitionem. Nec valet ſi dicas, dilatationes magnas fieri propter robur facultatis, nam in ſummo vigore febrium pulſus eſſent minores: ſiquidem eo tempore facultas eſt debilis, ſed tunc pulſus fiunt maiores, ex eo eſt, quia tunc eſt maior efferueſcentia ſanguinis, vtpotè tunc conſumatur coctio; non ergo à facultate aliqua pulſus magni fiunt.

Tertiò validiùs vrgeo hanc partem: Si motus dilatationis, & compreſſionis, qui reperitur in corde, fieret à facultate aliqua vitali, nunquam poſſet cor exercere huiuſmodi motus, niſi dum actu informatur animâ; ſed conſtat Galeni experimento, quod cor ab animalibus extractum diù mouetur, ergo talis motus neutiquam fit ab aliqua facultate, cùm ibi anima, quæ eſt origo omnium facultatum neutiquam informet cor: Perpendite precor Galeni verba *lib. 2. de Anatomicis adminiſtrationibus, cap.8. At quod cor thorace exemptum diu moueri videtur, non mediocre argumentum eſt, ipſum neruis non indigere ad ſuam functionem obeundam.* Hanc eandem opinionem amplecti videtur Auicenna *lib.3. fen.11. tract.1. cap.1. in fine*, vbi ait: *Et ex virtute cordis eſt; quoniam quando aufertur ab animali, videtur pulſare vſque ad horam.* Conſtat ergò Antiquorum experimento cordis motum extracti ab animalibus; proindéque ratio ab experientia deducta videtur conuincere propoſitam opinionem.

Hoc argumento videtur pluribus Neotericis probari cor moueri à ſpiritu, ſeu flatu, quod videtur diſcedere à veritate; ſiquidem talis motus elicitus à corde extracto ab animali eſt verè motus contractionis & dilatationis; qui functio propria cordis eſt, quam Galenus eſſe independentem à neruis in corde intendit probare: ſed à flatibus, aut ſpiritibus ſolùm poteſt cauſari motus ſurſum; quia leues ſunt, & ſurſum aſcendunt ex propria natura, quâ ratione eleuant, & attollunt arterias, quæ poſteà comprimantur modo ſuprà explicato. Ergo cùm motus dilatationis, & compreſſionis ſit valdè diuerſus à motu ſurſum & deorſum, videtur manifeſtè quòd licèt argumentum de motu cordis videatur probare minimè fieri ab aliqua facultate, non tamen fieri à ſpiritu, aut flatu, vt intendit opinio Ariſtotelis.

Nec valet ſi reſpondeas præfato argumento, Galenum ſolùm diſſecuiſſe animalia bruta, quorum animæ diuiſibiles ſunt in probabiliori opinione philoſophantium, & ſic nihil mirum, ſi in corde extracto ab ipſis animalibus maneat anima, quæ facultate mediâ operatur dilatationem, & compreſſionem. Quia contra hanc ſolutionem videtur obſtare argumentum: nam animæ perfectiorum animalium etiamſi diuiſibiles ſint, (quod noluit Diuus Thomas) nihilominùs non poſſunt conſeruari in vnica parte: ſiquidem illa poteſt habere minimè totam organizationem requiſitam ad ſuam conſeruationem à qua dependet; ſed in corde non eſt tota organizatio requiſita; ergo in ipſo non poteſt conſeruari anima equi, aut leonis, exempli gratiâ, & per conſequens motus cordis extracti, non poteſt fieri ab aliqua facultate.

Hæc tamen opinio prorsùs improbabilis eſt, & ſic ferè ab omnibus reiicitur. Primò: nam ex ipſa ſequeretur, quòd in diſtemperie frigida cordis nullus datur pulſus, eò quòd non eſſet feruor, neque ſanguinis ebullitio; ſequeretur etiam nunquam per pulſum cognoſci robur, aut imbecillitatem facultatis vitalis, ſed ſolùm maiorem, aut minorem effeтueſcentiam ſanguinis, quòd refragatur experimentis quotidianis. Præterquam quòd in ſtatu verè naturali ferè ſemper percipimus motus æquales & ordinatos in corde & arteriis; ſed motus, qui fit à ſanguinis feruore, aut ab eleuatione flatuum eſt inordinatus & inæqualis, vt conſtat ex liquoribus ferueſcentibus; ergo pulſus non poteſt fieri à feruore ſanguinis.

Deindè efficaciùs conuincitur eadem pars: nam ſequeretur venas pulſare ex eo quòd ſaltem in maioribus vaſis, & in illis quæ ſunt iuxta cor ſit maior ebullitio, aut ſaltem æqualis, quàm in diſtantioribus arteriis. Conſtat autem falſitas ex ipſa experientia, ergo motus cordis & arteriarum minimè poteſt fieri per ebullitionem ſanguinis. Etſi forſan aliquis auſus ſit negare ſufficientem ebullitionem in venis in ſtatu naturali viuentis, poterit conuinci argumento deſumpto ex febribus ardentibus, in quibus ingens incendium in vaſis maioribus inuenitur; & nihilominùs venæ non pulſant; immò ſæpè ſæpiùs arteriæ, quæ non dubiè compatiuntur in ipſis febribus, paruos & debiles eliciunt motus. Ergo planè conuincitur efferueſcentiam ſanguinis, neutiquam poſſe cauſare dilatationem & compreſſionem, præſertim cùm in doctrina Galeni remiſſus calor valeat eleuare vapores; ergo ſi ab his mouentur arteriæ in ſtatu naturali, & præternaturali, deberent etiam venæ pulſare ob eandem rationem, quod minimè accidit.

Denique conuincitur falſitas ſententiæ Ariſtotelis ex doctrina Galeni *lib. An ſanguis in arteriis contineatur, cap. vltimo*, vbi docet, quòd ſi ſcindatur aliqua arteria, & in eius cauitate fiſtula aliqua ænea intromittatur, & vndequaque cum arteria laqueis ligetur, & comprimatur; tunc partes arteriæ quæ ſunt infra ligaturam neutiquam pulſabunt, etiamſi ſanguinis copia & ſpirituum illis communicetur ſufficiens per fiſtulam, aut calamum. Partes verò quæ ſunt ſupra ligaturam optimè pulſant; ergo motitatio arteriarum neutiquam fit propter feruorem ſanguinis & ſpiritus; ſed ab alia cauſa quæ per continui alterationem forſan communicatur ſimpliciter neceſſaria ad motum. Hæc autem eſt qualitas illuſtrans, quæ à corde communicatur & diffunditur per totum genus arterioſum, & à qua facultas motiua cuiuſlibet partis (quæ reuerà prorsùs incommunicabilis eſt) diſponitur ad pulſandum; ità vt ipſa ſit immediatum efficiens vtriuſque motus, vt infrà conſtabit latiùs.

Sit

Sit nostra Conclusió, quam communiter tenent ferè omnes Authores fieri à facultate vitali pulsifica cordi, & arteriis inhærente. Probatur primò, ex Hippocrate *lib. de Alimento*, *textu* 35. vbi sermonem faciens de radicatione arteriarum, ait: *Radicatio arteriarum cor, & ex his aberrant in omnia sanguinis, & spiritus vis, vna & non vna, quà omnia hæc, & alia gubernantur; alia quidem ad vitam totius & partis, alia ad sensum totius, & partis.* Ex quibus verbis constat concessisse vim, seu facultatem vitalem corpus gubernantem, quæ pulsifica à nobis dicitur. Idem sentit expresse Galenus in sua definitione *cap.*1. à nobis adductâ, & *lib.de vsu pulsuum*, *cap.*7. clariùs id patefecit: necnon etiam Auicenna *fen* 1. *lib.*1. *doctrina* 6. *cap.*1. vbi tria genera virtutum statuit in nostro corpore, & genus virtutis animalis, & naturalis, & vitalis; sed vitalis facultas ad nihil aliud deseruit, nisi ad generationem spirituum vitalium, & ad motum cordis & arteriarum, ergo ex mente Antiquorum omnium constat pulsum fieri ab aliqua facultate.

Probatur etiam ex Diuo Thoma *Opusculo* 43. *de potentiis*, vbi docet, motiua autem & sensitiua facultas diuiditur, quia quædam est naturalis, quædam animalis; naturalis est quæ non mouet per apprehensionem, neque est subiecta imperio voluntatis, & talis est virtus vitalis pulsifica, quæ mouet arterias & cor secundùm dilatationem & contractionem, & hæc est in corde vt in proprio organo. Ratione etiam validatur assumptum: nam in omnium Medicorum opinione, pulsus vehemens diuersus prorsùs est à pulsu magno: siquidem hic constituitur talis per ordinem ad maius spatium ad quod mouetur arteria; ille verò per conatum peculiarem principij operatiui; quà ratione sæpè sæpiùs accidit pulsûs vehementia sine magnitudine: sed si pulsus non fieret à facultate, neque esset peculiaris differentia pulsûs vehementia, neque à magnitudine distingueretur pulsus, ergo est motus elicitus à facultate vitali propria & insita cordis, & arteriarum. Secundò, quia principium elicitiuum operationem naturalium, & conseruatiuum debet esse in viuenti intrinsecum & vitale: Sed per pulsum, seu motum arteriarum conseruatur calor natiuus, & regenerantur spiritus à quibus vitæ conseruatio dependet: ergo quemadmodum datur principium intrinsecum, & facultates mediis quibus eliciuntur operationes naturales, sic similiter debet dari principium intrinsecum elicitiuum pulsûs; siquidem non est minùs naturalis operatio à qua dependet vitæ conseruatio. Probatur hæc vltima illatio: nam operationes omnes naturales viuentis à quibus dependet vitæ conseruatio, quales sunt attractio, nutritio, retentio, & expulsio fiunt à facultate, seu principio intrinseco cuiuslibet membri. Ergo similiter motus cordis, & omnium arteriarum debet fieri à facultate insita, & non ab aliquo extrinseco: siquidem non minùs dependet conseruatio vitæ ex motu cordis, quàm ex repositione alimenti loco substantiæ deperditæ per nutritionem; ergo quemadmodum hæc fit à facultate, ità & pulsus. Cæterùm, quia nostra conclusio sufficienter corroborata manet ex impugnatione sententiæ Aristotelis; tempus instat vt Aduersariorum fundamenta diluamus.

Ad Philosophum dicimus *locis citatis*: quòd inter vulgares libros reputantur, loqui tamen de causa finali pulsûs, & non de efficienti, in quo stat est verum dicere cor & arterias moueri propter feruorem sanguinis, seu incendium ipsius, quod exposcit attemperationem medio aëre ingrediente per dilatationem; quo fit vt vitalis, seu pulsifica facultas operetur pro ratione finis à quo determinatur, vt potiùs dilatationem, quàm compressionem eliciat, & è contrà; sed de hoc latiùs infrà.

Prima ratio nullius est momenti: nam infrà constabit pulsum fieri ab anima secundum gradum peculiarem. Ad secundum argumentum respondeo, disparem valdè esse rationem de motionibus aquæ feruentis, aut cuiuslibet alterius liquoris, ac de motu cordis & arteriarum: nam constat motiones elicitas à vaporibus esse inordinatas, pulsûs verò concentum esse ordinatum; quo fit vt non possit fieri ab inordinata vaporum eleuatione, sed à principio intrinseco connaturali partium, & minimè violento.

Ad confirmationem dicimus adolescentes, & iratos, habere pulsus magnos, non quidem propter feruorem sanguinis tanquam ab efficienti causa, sed propter facultatem robustam præsupposito feruore, aut calore sanguinis tanquam fine mouente, & stimulante facultatem, vt apponat maiores dilatationes, vt tanto incendio suffragetur. Et licèt in summo vigore febrium sit magis debilis facultas, quàm in principio ipsarum, tamen absolutè non est debilis, ità vt non possit facere dilatationes magnas, & forsan maiores, quàm in principio, quia tunc est grauata facultas, & arteriæ à copia fuliginum maiori, quàm in statu: quo fit vt licèt debilior sit facultas in hoc tempore, nihilominùs, quia est minùs grauata; & quia calor seu vsus est magis adauctus, & debilitas non est tanta quæ impediat magnos motus, ideò in vigore febrium fiunt pulsus maiores, quàm in principio.

Vltimum argumentum solui potest ex doctrina Galeni *lib.6.de placitis*, *cap.*6. vbi ait: *Nolo profectò adeò ab euidentia errasse tantos viros, vt palpitationem à pulsu distinguere non voluerint.* Vnde inferunt cor extractum ab animali palpitare solùm, non tamen verè pulsare; siquidem inordinatè à flatu, seu spiritu incluso mouetur, non verò à facultate.

Qui verò tenent verè pulsare cor præcisum ab animalibus perfectis in quibus Galenus id expertus fuit, satisfaciunt argumento suprà posito, dicentes animas esse diuisibiles, proindéque ibi remanere in corde partem animæ in qua est facultas vitalis pulsifica, & esse sufficientem organizationem, vt saltem per horam conseruetur, & pulset cor præcisum ab animali: quo manet solutum argumentum, quod fundabatur in doctrina Galeni & Auicennæ.

Quidam Complutensis Neotericus nostræ Vespertinæ Cathedræ Antecessor, acerrimè defendit, & tenet neutiquam posse cor exemptum ab animali pulsare à facultate aliqua, seu parte animæ diuisibilis, sed potiùs à flatibus crassis ibi inclusis exitum quærentibus. Probat, quia in corde ab animali extracto, nec datur necessitas attemperandi calorem, nec generandi spiritus, nec expellendi fuligines; ergo non operatur ibi facultas, siquidem operaretur absque fine aliquo instigante.

Cæterùm, quia potest aliquis respondere, ibi esse necessitatem regenerandi spiritus, & attemperandi calorem; siquidem in partibus internis adhuc perseuerat, & similiter esse fuligines irritantes

tantes ad expulſionem. Arguit rursùs ſuo iudicio efficaciter:ſiquidem ſi in corde extracto eſſet generatio ſpirituum, & fuliginum expulſio, eſſet etiam attractio, retentio, & nutritio; ſed hoc eſt falſum.Ergo.Futilis quidē arguties:nam ſi quis dicat cor nutriri toto tempore quo durat pars animæ, à fortiori etiam tenetur aſſerere reliqua etiam vegetatiua opera præſtare, ſaltem per ſpatium vnius horæ, ex quo nullum ſequitur inconueniens; etenim ſi opera pulsûs fieri poſſunt,cur nō etiam reliqua opera vegetatiua?

Concludit Neotericus, dicendo fieri motum cordis à flatibus, & ſpiritibus craſſis exitum quærentibus;quod valde difficile eſt:nam flatus exitum quærens, ſolùm poteſt facere motum ſurſum & deorſum ab ipſa grauitate ipſius partis;ſed conſtat ex ſuprà dictis motum dilatationis, & compreſſionis non eſſe ſurſum & deorſum, ergo non poteſt fieri à flatu.

Ampliùs vrgeo difficultatem;nam iuxta Galeni mentem 2.*de placitis, c.7.* victimæ in ſacrificiis exempto corde vociferant,fugiunt,& reſpirant; quod non eſt minùs difficile, quàm quòd cor moueatur ab animali extractum:ſed motus progreſſiuus fugæ minimè poteſt fieri à flatu; ergo à parte animæ diuiſibilis quæ ibi conſeruatur: Ergo etiam poterit conſeruari pars animæ in corde extracto,nec vociferatio poteſt fieri à flatu: nam requiritur conatus facultatis, vt per ſe patet.

Denique ad hominem contra ipſum arguo: Nam ipſe aſſerit cor eſſe frigidum, proindéque non eſſe finem dilatationis quando eſt extractum. Ex alia parte docet, non eſſe mirum ſi per horam conſeruetur calor in corde,quia ſpiritus brutorum ſunt; ergo fatetur in corde extracto eſſe ſufficientem calorem, vt facultas poſſit elicere dilatationem,proindéque ruit vndequaque ſua doctrina.

Poſſet etiàm aliquis reſpondere ſolutionem etiam habere argumentum in opinione aſſerentium animas perfectorum animalium eſſe indiuiſibiles, & proindè in rationalibus cor præciſum poſſe pulſare. Nam cùm arteriæ omnes adhuc quæ ſunt in ipſo corde moueantur per qualitatem irradiantem ab ipſo diffuſam, optimè poterit durare hæc qualitas per aliquod tempus, etiamſi anima non informet cor, ſicut etiam durat impulſus abſente,aut corrupto impellente,quo fit vt quemadmodum mouetur lapis immediatè ab impulſu, etiamſi principale agens abſit, ſic ſimiliter poſſit moueri cor per qualitatem irradiantem priùs productam, etiāſi anima non informet cor, durabítque motus vſque dum qualitas corrumpatur,ſicut etiam durat motus lapidis vſque dum corrumpatur impulſus. Ex qua ſolutione infertur euidenter, quòd ſicut pulſat cor extractum à corpore, poteſt etiam pulſare corpus ſine corde per virtutem immediatè anteà communicatam; ſiquidem vociferant,iuxta Galeni mentem 2. *de placitis Hippocratis & Platonis, cap.7.* Ergo etiam poſſunt pulſare, & viuere in actu ſecundo pereunte actu primo virtualiter perſeuerante per aliquod tempus in corde, & animalibus diuiſis.

Cæterùm, ſi rem maturè penſitemus, non cohæret hæc doctrina cum Galeni præceptis; ipſe enim *lib. An ſanguis in venis contineatur,cap. vltimo citato* docet:quod in experientia adducta de ſciſſione arteriæ, & in miſſione calami, pars infra ligaturam contenta minimè pulſat; quia non communicatur qualitas irradians, etiamſi ſanguis & ſpiritus communicentur;ſed ſi qualitas irradians quæ ante ſciſſionem erat communicata duraret per aliquod tempus,etiam pulſatio duraret per aliquod tempus poſt ſciſſionem in parte infra ligaturam, quod non fit. Ergo ex eo eſt quia talis qualitas dependet in fieri & conſeruari à corde prout eſt animatum, & ſic deficiente animâ ſeu virtute in ipſo, illicò deficiet vera pulſatio;ac proindè ſolùm tenet ſolutio in brutis perfectis,in quibus animæ ſunt diuiſibiles, & in quibus facta fuit diſſectio à Galeno. Impulſus autem non dependet in fieri, & conſeruari ab impellente,ſicut lux à luminoſo, & ſic non tenet paritas. Quòd verò corde præciſo vociferent & fugiant victimæ, quas infert Galenus 2. *de placitis, cap.7. citato*, verum eſt; non tamen inde colligitur quòd pulſent: Ratio eſt expreſſa Galeni *loco citato* per hæc verba:*Quemadmodum enim motiones hæ diuerſæ ſunt genere;ità neutra alterius principio indiget; eſtque cor procul dubio pulſuum; cerebrum voluntarij motus,fons,atque origo.*Ex quo conſtat, quòd licèt victimæ in ſacrificiis erepto corde fugiant,& vociferent, vſque ad maximum ſanguinis profluuium, non tamen ideò debent pulſare propter rationem à Galeno aſſignatam. Cor verò etſi extractum ſit pulſare diù poteſt, ſiquidem origo,& fons eſt pulſationū omnium.

CAPVT III.

Vtrùm dilatatio, & compreſſio, fiant per ſe à facultate?

EX reſolutione præcedentis controuerſiæ cōſtat pulſum fieri à facultate vitali intrinſecâ cordis arteriarū, & minimè à cauſa extrinſeca,aut violenta,qualis eſt ebullitio,& ſanguinis efferueſcentia. Cæterùm, cùm pulsûs concentus gemino motu gubernetur;altero dilatationis, medio quo attrahit aërem pro ventilatione, & attemperatione natiui caloris; altero compreſſionis, medio quo fuliginoſa propulſat excrementa. Inquirimus in præſenti, An vterque motus fiat per ſe à facultate, an alteruter ſolùm?

In litigio propoſito diſcordes valdè ſunt opiniones: Nam alij docent,dilatationem à firmitudine cordis & arteriarum:compreſſionem verò à facultate pulſifica fieri:corpora enim quæcunque dura,cùm vi aliqua comprimuntur,hoc ipſo quod dimittuntur, dilatantur ſolâ ſuarum partium firmitudine, & continuitate:ità vt quò durius ſit corpus, eò velociùs redit ad ſuam figuram,quod licet experiri in flexis virgis, quæ illicò propter ſuam firmitudinem dilatantur,& diuertuntur ad locum naturalem. Cæterùm ſi altera ſit durior,etiamſi æqualiter ipſas contorſeris, ea quæ durior eſt, celeriùs, & non æquali impetu diſtenditur,ſignū profectò teſtificans dilatationis motum potiùs ſequi firmitudinem talis corporis, quàm vim aliquam motricem. Cùm ergo cor, & arteriæ ſint corpora dura, videtur dicendum de ipſis comprimi à facultate, & dilatari à propria firmitudine, & continuitate.

Alij è contrà affirmãt cor & arterias dilatari à propria facultate, comprimi verò à grauitate, & pondere ipsarum, nullâ facultate operante vitali pulsificâ. Suadent assumptum ex eo quòd dum quodlibet corpus graue sursum impellitur, cessante vi motrice, seu impulsu, nullâ aliâ prorsùs interueniente facultate motiuâ, proprio põdere & grauitate descendit; ergo sic similiter cùm cor & arteriæ sint corpora grauia, dum dilatantur à facultate pulsifica cessante tali virtute, illicò cõprimuntur à proprio pondere & grauitate, nullâ aliâ prorsùs facultate intereueniẽte.

Deindè: Quia motus compressionis thoracis qui fit dum expiramus, omninò similis est motui compressionis cordis, & arteriarum; sed expiratio, seu motus compressionis thoracis, fit à proprio pondere, & grauitate, ergo etiam compressio cordis, & arteriarum. Cætera patent; Minor quæ totius discursus clauicula est, ostẽditur ex locupletissima Galeni doctrina 2. *lib. de motu musculorũ, c.* 9. vbi postquam 1. *lib. eiusdem operis* assignauit discrimen inter reclinationem, & decidentiam, ex eo quòd illa fiat à facultate, hæc verò à pondere seu grauitate, sic ait: *Expirationis enim nullus musculus opifex est, sed hoc opus thoracis, aut potiùs affectus hic decidentia à nobis ante nominationem est similis.* Si ergo expiratio est similis compressioni, & aliàs mouetur per decidentiam, id est à proprio pondere, etiam similiter arteriarum compressio erit motus similis decidentiæ, & proindè à grauitate seu pondere nulla operante facultate debet celebrari.

Hæc opinio tanquam omninò improbabilis ab omnibus reiicitur; imò tanquam certum tenẽdum est, dilatationem, & compressionem fieri à facultate. Probatur manifestè: nam stante eadẽ firmitudine, arteriæ in eodẽ subiecto cum æquali discessu à termino à quo semper deberet facere æquales dilatationes: sed præcisè solùm ex eo, quòd vsus augeatur, variatur dilatatio, & fit maior. Ergo talis motus non potest fieri à firmitudine partium, sed à principio interno, facultate scilicet, quæ pro ratione finis instigantis magis aut minus dilatatur; aliter enim si firmitudo esset efficiens causa dilationis, semper deberet adquirere vnum & eundem terminum dilatationis arteria, perseuerante eadem firmitudine. Simile argumẽtum vrget de celeritate. Nam calore etiam aucto, celerior fit dilatatio, & hoc sæpè sæpiùs fit inter vnam, & alteram immediatam pulsationem; sed si firmitas arteriæ esset principium effectiuum dilatationis, semper eadem celeritate dilatarentur arteriæ, quod non contingit; ergo ex eo est, quia talis motus à facultate pulsifica gubernatur.

Neq; valet si respondeas: Quòd eo ipso quòd arteria sit durior, celeriùs mouetur, vt constat in virga: nam quò durior est si incuruetur, celeriùs redit ad suam firmitudinem. Tamen contra est: nam inter vnam, & alteram immediatam pulsationem, immò etiam in vno ictu ipsius arteriæ, pars prima dilatationis est celerior, aut tardior parte vltimâ (vt latiùs constabit, dum de pulsu continuo disparì agemus.) Sed inter vnam & alteram pulsationem immediatam, neque in vno ictu arteriæ poterit reddi durior, quàm anteà; ergo perseuerante eadem duritie, solùm per vsûs augmentum variatur celeritas; proindéque à facultate, & non à firmitudine fit talis motus.

De compressione etiam formatur argumẽtum efficax: nam si à grauitate seu pondere ipsius arteriæ fit, nunquam in eodem subiecto perseuerante eadem grauitate, & pondere fieret maior contractio in arteria: sed ex eo solùm quòd fuligines augeantur, arteria magis comprimitur, ergo non à grauitate, sed à facultate operante pro indigentia finis fit compressio. Validatur assumptum; Grauitas solùm cõducit ad motum deorsum, sed compressio arteriarum non est motus deorsum; siquidem in quacunque positione sit arteria, & versùs cuiuslibet loci differentiam, semper dilatatur, & comprimitur; ergo huiusmodi motus non sunt sursum & deorsum, proindéque motus compressionis minimè poterit fieri à grauitate, seu pondere arteriæ.

Forsan cõuictus Vallesius noster his ratiocinationibus, alium machinatus est philosophandi modum circa præsentem Controuersiam *lib.* 3. *Controu. cap.* 2. Supponit enim cum Galeno *lib. An sanguis in arteriis contineatur*, arterias habere cauitatem naturalem, intra quam sanguis, seu spiritus arterialis continetur. Supponit etiam arterias habere terminos naturales intra quos in statu naturali mouentur. Quo supposito, asserit, quòd quando arteria, vsque ad terminum naturalem mouetur, seu dilatatur, tunc fit talis motus à facultate operante etiam firmitudine partium: quando verò comprimitur intra naturales terminos, talis compressio fit etiam à facultate iuuante, seu operante grauitate ipsius arteriæ; cæterùm si arteriæ terminos naturales transcendant, tunc à sola facultate operante fiunt, tam dilatatio, quàm compressio.

Nos tamen in præsenti litigio partim discedimus à doctrina Vallesij, partim suam amplectimur opinionem. Discedimus ab ipso in eo, quòd grauitas cordis, & arteriarum neutiquam potest conducere ad motum compressionis; siquidem non est motus deorsum, vt probatum est suprà, & quia si esset motus deorsum, etiam quando comprimeretur arteria, vltra terminos naturales, talis compressio iuuaretur à grauitate, siquidem fit versus eandem loci differentiam, versus quam fit compressio intra terminos naturales: Ergo vt hæc fit iuuante grauitate arteriæ, etiam illa, quod noluit Vallesius.

Placet doctrina Vallesij, quatenus affirmat vtrumque motum fieri à facultate; præterquam quòd ex impugnatione primæ opinionis sufficienter manet probatum, suadetur etiam ex eo quòd Galenus id expressit *lib de Vsu partium, c.* 5. & 7. vbi argumenta proponit, quæ adducimus: & quia robur facultatis, non solùm cognoscitur ex vehementia, sed ex magnitudine, siquidem ad pulsum magnum requiritur vsûs augmentum, facultas robusta, & instrumentum obediens, vt infrà latiùs constabit: sed si magnitudo fieret solùm à firmitudine arteriæ, neutiquam demonstraret robur facultatis, ergo vterque motus fit à facultate.

Addimus tamen contra Vallesium, firmitudinem arteriarum & cordis aliquantulum iuuare non solùm ad motum dilatationis quando arteria mouetur vsque ad terminum naturalem, verùm etiam ad motum compressionis, ità vt tunc facultas pulsifica est præcipua causa vtriusque motûs, firmitudinem verò instrumentum esse causam coadiuuantem. Cæterùm, si arteria in quouis motu transgrediatur naturales terminos, tunc à puncto trans-

greffionis folùm operatur facultas , nihil adiuuante firmitudine cordis, & arteriarum. Oftenditur affumptum. Siquidem Natura non folùm conceffit cuilibet membro facultatem ad fuas functiones naturales obeundas, verumetiam modum fubftantiæ conducentem ex propria natura, & ad naturalia opera: fic conceffit duritiem offibus pro firmitudine viuentis, firmitudinem neruis & ligamentis, ne diflocaretur viuens fuâ continuâ & vehementi forfan motione. Cùm ergo oportuerit quòd arteriæ fint corpora caua, & aliquantulum dura, credendum eft Naturam non folùm conceffiffe facultatem pulfificam quâ mouerentur, fed etiam modum fubftantiæ conducentem ad naturales motiones intra fuos naturales terminos, vt fic conferuando propriam cauitatem, viuens cum debita organizatione, & ftructura perfeueret: Quo fit vt licèt arteriæ dilatentur & comprimantur à facultate tanquam à præcipuo motore; nihilominùs quia funt corpora caua à Natura inftituta propter finem peculiarem, firmitas feu modus fubftantiæ ipforum neceffariò debet coadiuuare ad motum vfque ad terminos naturales, fiue dilatationis, fiue compreffionis, quia motiones illæ funt viæ feu adquifitionis præfentiæ naturalis illius corporis prout caui, & fic firmitas debet conducere ad adquifitionem talis potentiæ. Quod ità verum eft, vt Galenus *lib. de vfu pulfuum, capite citato*, teneat arterias adhuc poft mortem femper diftendentibus partibus cerni, & hoc propter duritiem ipfarum, ad differentiam venarum, quæ priùs in fe recidere videmus, dum fanguine vacuantur: fi tamen in fuis motionibus arteriæ tranfgrediantur naturales terminos, nihil mirum, fi tunc à termino tranfgreffionis operetur folùm pulfifica facultas, quia iam talis præfentia noua licèt fit in vtilitatem viuentis, vt fcilicet fuffragetur fini ftimulanti & imminenti, fiue ratione incendij, fiue per multitudinem fuliginum impedientium debitam ventilationem natiui caloris; nihilominùs eft præternaturalis refpectu ipfius arteriæ, prout tale corpus eft; cum determinata cauitate genitum à Natura, & fic neutiquam poterit eius firmitas conducere ad adquifitionem præfentiæ quæ eft ipfi præternaturalis.

Nec valet fi opponas cum Nouatore noftræ Scholæ vefpertinam Cathedram regente, quòd fi firmitudo coadiuuat ad motum, adhuc intra terminos naturales non poterit effe vnus motus arteriæ, nec maior, nec celerior altero folùm per vsûs augmentum, quod refragatur experimento. Friuola quidem arguties: nam cùm præcipua caufa motûs fit facultas quæ operatur pro ratione finis, femper eius actio præualebit fupra firmitudinem arteriæ, quæ folùm eft caufa coadiuuans, & minùs efficax. Quo fit, vt licèt firmitudo expofcat moueri vfque ad vltimum terminum naturalem; nihilominùs fi vfus non inftiget facultatem pro adquifitione talis magnitudinis vfque ad tale fpatium, minimè mouebitur arteria. Vnde bene ftat, quòd firmitudo conducat ad motus, & nihilominùs quòd poffit quilibet motus fiue dilatationis, fiue compreffionis effe maior, aut celerior altero intra terminos naturales arteriæ.

Quæ verò argumenta in principio funt adducta nullius roboris funt; nam licèt firmiter aliquantulum conducat ad vtrumque motum; nihilominùs ipfa fola neutiquam eft caufa dilatationis: licèt enim in virga dum incuruatur teneat argumentum, non tamen in corde & arteriis, cùm conftet ex dictis pulfus earum feu motiones gubernari à facultate operante propter finem. De compreffione verò fatis conftat, neutiquam poffe fieri à grauitate, cùm talis motus non fit deorfum. Ad vltimum de fimilitudine motûs expirationis thoracis cum compreffione, dicimus Galenum *lib. de caufis refpirationis prope medium* diftinxiffe, expirationem violentam, & naturalem, docuítque naturalem expirationem fieri, nullo interueniente mufculo, fieri tamen medio fepto tranfuerfo. Ex quo deducitur clara folutio illius quod afferit *2. de motu mufcul. cap. 9. citato*; ibi enim loquitur de fpiratione naturali, quæ fimilis eft decidentiæ motus, & fit à fepto tranfuerfo, nullo mufculo interueniente. Ex quo conftat, non fieri à grauitate, quia & fit interueniente fepto tranfuerfo, & quia non dixit expirationem effe decidentiam, fed fimilem decidentiæ, & fic non poterit fieri à grauitate. Et confirmatur: nam ficut compreffio pulsûs non eft motus deorfum, fic nec compreffio thoracis, nam etiam comprimitur, etiamfi ponatur, aut fituetur verfus quamlibet loci differentiam.

In calce tamen huius capitis tacere nolui cuiufdam Recentioris Primarij noftræ Scholæ folutionem in argumento propofito; exponit enim Galeni doctrinam, quâ ait, fpiritûs emiffionem feu expirationem, aut thoracis contractionem effe motum fimilem decidentiæ, loquitur de contractione thoracis, quando non datur peculiaris finis contractionis; in quo cafu videtur illa contractio effe ceffatio à dilatatione, & fic effe motus fimilis decidentiæ. Hæc tamen folutio videtur friuola, & extra mentem Galeni: nam tunc loquitur de naturali expiratione quæ femper fit facultate operante, vt aduertit *libro de vfu pulfuum cap. 7. citato*. Et licèt poffit effe contractio citra peculiarem finem inftigantem ad ipfam, nihilominùs femper eft actio facultatis, & fic rigorosè non erit motus decidentiæ fimilis.

Nec valet fi refpondeas cum ipfo, minùs laborare facultatem in contractione quæ fit fine peculiari fine inftigante, quàm in ea quæ fit præcedente peculiari fine contractionis, & fic contractionem illam effe magis fimilem decidentiæ, quoniam minùs laborat facultas. Contrà tamen inftatur folutio: nam labor facultatis menfuratur præcisè per ipfum motum, ratione cuius diffipantur fpiritus: fed eodem modo mouetur facultas in compreffione, quando eft finis peculiaris, ac quando abeft, immò potiùs quando contrahitur circa finem peculiarem contractionis, celeriùs mouetur, vtpotè tunc contrahitur, vt dilatetur iterùm pro fatisfactione alterius finis: ergo forfan laborat magis, quia celeriùs mouetur quando non eft finis peculiaris contractionis, proindéque non eft fimilis decidentiæ, quia minùs laborat facultas. Sed propter rationem adductam quâ clariùs foluitur propofitum argumentum in Galeni doctrina.

CAPVT IV.

Vtrùm facultas pulfatilis fit tantùm vna vel duplex.

EX refolutione præcedentis Controuerfiæ liquet,motum dilatationis,& compreffionis fieri à facultate pulfifica. Dubitamus igitur in præfenti, An hæc fit vna pro vtroque motu;an verò neceffariò fit duplex, altera pro dilatatione, altera verò pro compreffione ? Circa cuius Cōtrouerfiæ decifionem, Doctor Sancta-Crux *Opufc.2.de caufis extrinfecis pulsûs c.7.* acerrimè defendit pulfificam facultatem geminam effe, alteram quidem quæ dilatat, alteram verò quæ comprimit. Primum fundamentum defumit ex Galeno *lib.2.de Præfag ex pulfibus,c.8.*vbi agens de pulfu dicroto,feu bis pulfante,tenet fieri decertantibus inter fe duabus facultatibus, altera quæ comprimit, & altera quæ dilatat. Ratione intendit validare,fuam opinionem ; nam ftabilitum dogma eft inter Philofophos, quòd potētiæ diftinguātur per actus,fed dilatatio eft actus prorsùs diuerfus à compreffione ; ergo potentia quæ dilatat,omninò diuerfa eft ab ea quæ comprimit. Minor probatur:nam dilatatio terminatur in attractionem iuuatiui tanquam in obiectum immediatum;compreffio autem in expulfionem nociui, ergo funt diftincti actus, quia ipforum obiecta funt diftincta.Cùm ergo actus fpecificentur per obiecta,& potentiæ per actus, de primo ad vltimum deducitur duplicem facultatem pulfificam effe adftruendam, pro dilatatione, & compreffione.

Validatur affumptum à paritate : nam inter facultates naturales miniftrantes,quæ nutritioni & augmentationi deferuiunt,diuerfa facultas eft attrahens ab expultrice, eò folùm præcisè quia actus trahendi, & expellendi funt diuerfi, qui ordinantur ad tractionem iuuatiui, & expulfionem nociui. Sed fimiliter dilatatio ordinatur ad tractionem iuuatiui, & compreffio ad expulfionem nociui. Ergo ficut ponitur duplex facultas vitalis in qualibet parte viuentis, altera quæ trahit,& altera quæ expellit, fic fimiliter in pulfu debet adftrui duplex facultas.

Nec valet fi refpondeas:dilatationem,& compreffionem effe actus inadæquatos,qui ordinantur in vnum obiectum adæquatum, nempè in conferuationem caloris natiui;proindéque non fpecificare potētias pulfificas diuerfas,fed potiùs vnā adæquatā,à qua actus inadæquati dilatationis,& compreffionis oriuntur. Contrà fic inftatur folutio:nam fimiliter attrahens & expellens facultas naturalis ordinatur in vnum finem, feu obiectum adæquatum remotum, & principale; videlicet in reparationem fubftantiæ adquirendæ per nutritionem,vt fic perfectā magnitudinē adquirat viuens,ità vt tandem alium,qualis ipfe eft,valeat generare;& tamen eò folùm præcisè quòd actus feu obiecta immediata & proxima diuerfificentur, concedunt communiter omnes duplicem facultatem;alteram trahentem, & alteram expellentem. Ergo fic fimiliter etiamfi pulfus habeat pro fine & obiecto principali cōferuationem caloris natiui ; nihilominùs quia actus dilatationis verfatur circa tractionem iuuātis,& actus compreffionis circa expulfionem nocentis immediatè & proximè debemus adftruere duplicem facultatem pulfificam ; alterā, quæ trahat mediā dilatatione, & alteram, quæ expellat mediā compreffione.Siquidem fpecifica potentiarum debet defumi ab actu,& obiecto immediato, non verò ex remoto : aliàs omnes actus vitales,animales,& vegetabiles,qui funt in viuenti non fpecificarēt diftinctas potentias, eò folùm quòd ordinantur ad conferuationem, & perfectionem animalis, tāquam in vnum finem, feu obiectum adæquatum:Cōftat autem diuerfas potentias effe adhuc genere in viuenti;ergò ex eo eft quia fpecificatio ab actu & obiecto immediato defumitur. Cùm ergo actus & obiectum immediatum dilatationis & compreffionis fit diuerfum, diuerfum etiam comprincipium feu poteftiam debet fpecificare, alteram, quæ comprimat, & alteram, quæ dilatet.

Verior tamen opinio eft, quæ tenet, vnicam facultatem fufficere ad motum dilatationis, & compreffionis. Hanc conclufionem tenent ferè omnes Recentiores noftræ Scholæ, qui Auicennam fequuntur *lib.1. fen 1. doctrin.6. c.4.*vbi de pulfifica facultate inftituens fermonem, ait: *Et fimiliter virtutibus animalibus, propter operationem earum diuerfitatem, ipfa enim dilatat, & conftringit fimul;mouet ergo duobus motibus cōtrariis.* Neque valet quod refpondet Sancta-Crux *loco citato*, pulfificam virtutem effe vnam genericè & fpecificè diuerfam : Siquidem Princeps loquitur de virtute feu facultate,quæ actu & in exercitio operatur dilatationē & compreffionē; fed hæc facultas debet effe indiuidualis, vtpote generica folùm fignat tales motus, ergo finiftrè exponitur de vnitate generica locus citatus Auicennæ,proindéq; exiftimandum eft vnicam fufficere facultatem quæ dilatet, & comprimat.

Ratione etiam fuadetur conclufio. Nam facultas vitalis affimilatur facultati animali,iuxta Auicennæ mentem : fed eadem facultas animalis fufficit ad motum dilatationis,& compreffionis, ergo etiam fimiliter vnica & eadem facultas pulfifica fufficiet ad motum dilatationis, & compreffionis arteriarum.

Nec valet fi refpondeas, effe difparem rationem : nam animalis facultas licèt vna,operatur tamen mediis mufculis diuerfis dilatationem,& compreffionem ; pulfifica verò medio vnico inftrumento,videlicet arteria.Contrà tamen inftatur efficaciter : nam idem mufculus fepti tranfuerfi folùm propter diuerfam fibrarum pofitionem diuerfos motus efficit. Ità nofter Petrus Garcia *lib.de locis affectis, difp.36.c.3.* ergo etiam fimiliter pulfifica facultas,etfi fit vna,& operetur mediā arteriā folùm propter diuerfarum pofitionem,poterit optimè elicere dilatationem & compreffionem, quin fit neceffarium multiplicare facultatem fine vrgenti neceffitate.

Validatur vlteriùs noftra Conclufio. Nam eadem facultas, intellectiua, & volitiua modò elicit actum affensûs, modò diffensûs, modò amoris, modò odij ; tot fenfuum internorum actus ab vnica dimanare facultate probabiliter defendunt Philofophi. Ergo fic fimiliter optimè poterit vnica & eadem pulfifica facultas elicere dilatationem & compreffionem. Patet confequentia : nam neque obftat contrarietas, nec diuerfitas actuum in intellectu, & voluntate, nec in reliquis internis fenfationibus ; ergo in motu cordis & arteriarum minimè obftabit diuerfitas, nec contrarietas actuum,

actuum,nec obiectorum,quominùs poſſint procedere adæquatè ab vnica, eadémque facultate.

Ingenioſus noſtræ Scholæ Neotericus hanc eandem ſequitur opinionem, & ſpecialiter ipſam comprobat ex eo quòd facultas pulſifica ità operatur propter finem, vt ratione maioris, vel minoris vrgentiæ, huius aut alterius finis, dilatationem, aut compreſſionem operetur in ordine ad attemperationem caloris natiui tanquam ad finem adæquatum; ſed hoc non poteſt conſequi, ſine dilatatione & compreſſione, ergo eadem facultas cauſat dilatationem, aut compreſſionem: Hæc tamen ratio meo iudicio adeò futilis eſt vt nihil probet. Nam licèt ſic operetur pulſifica facultas pro ratione finis, vnde probat ſolùm eſſe vnicam facultatem: ſiquidem etiamſi ſit duplex facultas, operabitur quælibet pro ratione finis, ità vt quando vrgeat dilatationis finis, altera facultas dilatet arteriam, & quando vrgeat finis compreſſionis, altera facultas comprimat; malè ergo collegit eſſe vnicam facultatem pulſificam ex eo quòd operetur dilatationem, aut compreſſionem pro vrgentia finis; nam eſto ponatur duplex, nulla operaretur niſi propter finem ſuum peculiarem inſtigantem illam, vt-potè hoc eſt peculiare huius facultatis pulſificæ, vt latiùs conſtabit infrà.

Argumenta in contrarium poſita facilè ſoluuntur. Ad primum deſumptum ex authoritate Galeni 4.*de Præſag. ex pulſibus, cap.*8. dicimus cum communi omnium Medicorum conſenſu, qui noſtram tuentur opinionem, ibi Galenum per duas facultates duos fines intelligere; ità vt ſenſus ſit dicrotum pulſum fieri concertantibus duabus facultatibus, ideſt duobus finibus, ex eo quòd in diuerſis partibus vrgeant ſimul duo fines contrarij, alter qui exposcit attemperationem per dilatationem; alter verò expulſionem fuliginum, per compreſſionem, quo fit vt fiat pulſus dicrotus, ſeu bis pulſans, ſed de hoc latiùs ſuo peculiari loco. Ratio autem deſumpta ex diuerſitate actuum nullius momenti eſt, ex eo, quòd huiuſmodi actus inadæquatè ſolùm diſtinguantur, & ſic non valent ſpecificare diuerſas potentias, quod clariùs conſtabit in ſolutione tertij argumenti.

Ad tertium dicimus: non defuit, qui exiſtimauit attrahentem & expellentem facultatem eſſe vnam, quæ in attractionem iuuantis & expulſionem nocentis tanquam in actus adæquatos terminantur. Iuxta quem philoſophandi modum clariſſimè conſtat, propoſitum argumentum prorſùs eſſe debellatum.

Cæterùm, etiamſi concedamus cum communi opinione, attrahentem, & expellentem facultatem reſidentem in quolibet membro, & deſeruientem pro nutritione, & augmentatione eſſe diuerſam; nihilominùs non concedimus eſſe adſtruendam duplicem facultatem pulſificam pro dilatatione, & compreſſione. Siquidem pulſus primariò non ordinatur ad attrahendum aërem, ſed arteria mouetur quando dilatatur ad adquirendam nouam præſentiam, ratione cuius ingreditur aër ne detur vacuum, & ſimiliter in contractione arteriarum expelluntur fuligines, propter incompoſſibilitatem duorum corporum, eò quòd arteria dum comprimitur debet occupare ſpatium, quod occupabant fuligines, & ſic expelluntur ad penſum quo arteria comprimitur, quo fit vt attractio iuuantis, & expulſio nocentis in pulſu, ſint actus accidentaliter ſolùm diuerſi, & ſic non valent ſpecificare diuerſas potentias quia vna eſt quæ mouet & dilatat, & comprimit propter fibrarum diuerſam poſitionem. Cæterùm, quòd accidentaliter per tales actus ſeu motus contingat attrahi id quod iuuat, & expelli id quod nocet, nil probat pro ſpecificatione diuerſarum facultatum. Facultas verò attrahens, & expellens cuiuſvis membri primariò & per ſe ordinatur ad attractionem iuuantis, & expulſionem nocentis, & ſic nihil mirum ſi huiuſmodi actus quia immediati, & per ſe primò intenti, & diuerſi valeant ſpecificare potentias, realiter diuerſas.

CAPVT V.

Ad quem animæ gradum facultas pulſifica pertineat.

Difficile ſemper fuit, (etſi ſatis inter Authores antiquos & modernos tritum) examinare gradum animæ à quo cordis & arteriarum mirabilis motus, & concentus procedat. Pro cuius intelligentia oportet cum Philoſophis obſeruare: in hominibus & in brutis, in quibus cordis & arteriarum motus fuit à Natura inſtitutus; ſolùm eſſe vnicam formam à qua tanquam à principio radicali inferiores operationes, ſeu gradus reliquarum formarum inferiorum eliciuntur, ſiue per continentiam virtualem, ſiue formalem, de quo non eſt litigium in præſenti. Quo fit vt licèt in rationalibus ſit vnicum principium, radicale & formale, videlicet rationalis anima; nihilominùs ab ipſa procedunt operationes ſenſûs & motûs quæ animales dicuntur, & ad gradum ſenſitiuum pertinent: necnon etiam vegetandi opera, qualia ſunt generatio, nutritio, & augmentatio, & quæ his deſeruiunt, & miniſtrantes dicuntur, quæ omnia ad gradum vegetandi omnibus vegetabilibus viuentibus communem attinere nemo dubitat. Similiter in brutis eſt certum tantùm eſſe vnicam animam, cuius præcipuæ operationes ſunt ſenſitiuæ, & minùs præcipuè vegetatiuæ, quæ communes ſunt omnibus viuentibus. Inſuper etiam aduertendum eſt in omnibus viuentibus eſſe etiam operationes aliquas, quæ procedunt ab anima vt formâ quadam naturali, quâ ratione corpora talia prout grauia, mouentur deorſum, & quæ ſunt leuia ſurſum ex propria natura feruntur. Inquirimus ergo in præſenti vtrum pulſifica facultas, quæ cordis & arteriarum motu completur, ſit operatio quæ pertineat ad gradum animæ ſenſitiuum, aut vegetatiuum; de quibus præcipua controuerſia eſt, vel forſan ad alium gradum.

Notandum eſt etiam in pulſu præter motum cordis, & arteriarum, eſſe etiam ſpirituum regenerationem, quæ ſine dubio mediâ coctione celebratur, & ad gradum vegetandi pertinet, ſicut coctiones reliquæ noſtri corporis. Quod multos fefellit, ità vt audaciter affirment, pulſum ad vegetabilem animam pertinere: nihil curantes de motu pulſifico, & de mirabili eius ordinatione, & concentu, quod opus videtur altioris virtutis, & de quo procedere debet inter Authores digladiatio.

His præiactis: Certum est apud omnes, cordis & arteriarum motum, minimè procedere ab anima rationali quatenus tali; siquidem per se est notum minimè procedere ab ipsa, quatenus intellectiua, vtpotè in brutis pulsifica facultas reperitur. Similiter etiam ferè omnes admittunt, non procedere pulsum ab anima prout ipsa est peculiaris natura, seu forma naturalis: nam prout Natura distinguitur ab anima, tum quia Angelicus Doctor *Opusculo de motu cordis*, appellat motum cordis vitalem, ex eo quòd sit actio procedens à viuenti vt viuens est, & medio instrumento organico,& ex eo quòd motus operationis cordis est altioris ordinis, vt inferiùs latiùs constabit, & ex suprà dictis etiam *cap.*1. constat ex Galeni doctrina, vbi cordis actionem, seu motum vitalem esse ostendimus: Tum etiam quia Natura vt sic determinatur ad vnum, sic graue deorsum, leue sursum; sed operatio cordis componitur ex duplici motu, forsan contrario,iuxta probabilem opinionem, ergo non procedit à Natura, sed ab anima, vt anima est. Restat igitur examinare an procedat ab anima prout sensitiua est, vel prout vegetatiua; in quo præcipuè digladiantur Authores.

Primus igitur modus opinandi tenet, pulsificam facultatem procedere ab anima vt sensitiua. Hanc opinionem amplectitur Ludouicus Mercatus, quem sequitur nostræ Scholæ Neotericus Primarius in suis manuscriptis. Hanc opinionem intendunt validare primò ex Galeno 4. *de Præsag. ex pulsibus, cap. vltimo*, vbi expressè tenet facultatem vitalem, seu pulsificam esse prorsùs diuersam à nutritiua naturali, & rationem reddens ait ità esse: *Quia facultas vitalis hoc vnum opus efficit, pulsus scilicet generationem: naturalis verò facultatis officium est id quod familiare est administratione allicere, quod est alienum excernere, præterea retinere, alteraréque familiare alimentum,ad nutrienda enim corpora, postulat hæc omnia;sicut ad natiui caloris tuendam mediocritatem, distensionem & contractionem arteriarum, atque cordis. Quam facultatem neque in stirpibus inuenies, neque in animalibus frigidis, &c.* Ex quo colligunt Galenum assignâsse facultatem pulsificam prorsùs diuersam à naturali, quæ in stirpibus & plantis inuenitur, & per consequens esse sensitiuam à sufficienti animarum enumeratione, videtur colligi ex Galeni doctrina. Prætereà idem Galenus *libro* 9. *Methodi*, *capite* 10. distinguit facultatem animalem, vitalem, & naturalem, inter eas quæ nostrum corpus gubernant: Ergo cùm pulsus ad vitalem pertineat, videtur non pertinere ad naturalem, seu vegetatiuam; restat ergo vt ad gradum sensitiuum pertineat. Corroborari etiam potest hæc assertio ex Auicennæ doctrina *fen* 1. *lib.*1. *doct.*6. *cap.*4. vbi ait: *quòd facultas pulsifica assimilatur virtutibus animalibus propter operationum earum diuersitatem.* Ergo pulsus pertinet ad sensitiuum gradum, aliàs non assimilaretur virtutibus animalibus in sua operatione.

Deindè rationibus validare conantur eandem opinionem, primò. Facultates naturales, seu vegetatiuæ in eo distinguuntur à sensitiuis; quòd habeant diuersum modum operandi,nam vegetatiuæ operantur in quantum possunt, secùs verò sensitiuæ: Sed pulsifica facultas non operatur in quantum potest, sed potiùs pro ratione finis, ità vt omninò inuariatâ facultate, solùm ex variatione vsûs varietur pulsus, vt satis diffusè Galenus 4. *de Præsag. ex pulsibus cap. vltimo* testatur, & aliis pluribus in locis; ergo modus operandi pulsificæ facultatis est altioris ordinis,& diuersus à modo operandi facultatis naturalis vegetatiuæ, ac proindè ad perfectiorem gradum animæ,nempè ad sensitiuum debet pertinere.

Nec valet si respondeas; facultates naturales pertinentes ad gradum vegetandi, quales sunt ministrantes, & ministratæ, non operari in quantum possunt, sed cum quadam subordinatione, ità vt priùs operetur attrahens, deindè retinens, deindè coquens, & tandem expultrix; proindéque æquali perfectione fiunt opera vegetabilis potentiæ, ac opera pulsificæ facultatis;vnde ad eundem animæ gradum debent pertinere, nempè ad vegatiuum. Contrà enim instatur solutio. Nam licèt potentiæ naturales vegetabiles operentur cum tali ordine & subordinatione, hoc tamen solùm probat, huiusmodi potentias esse vitales, vt distinguantur ab agentibus merè naturalibus; qualis est ignis, cuius potentia absque vllo ordine operatur, & in quolibet tempore, & absque vllo organico instrumento, non tamen obest quominùs vegetabiles potentiæ intra genus vitalium operationum operentur in quantum possunt, & non pro ratione finis, vt pulsifica facultas; siquidem in naturis in quibus calidus & fortis est ventriculus, tenuia alimenta vruntur, & sæpenumerò accidit, vt expultrix facultas vberiùs expellat quàm sit opus pro vtilitate viuentis:& attractrix etiam multoties attrahit plus alimenti, quàm possit coctrix facultas concoquere, & nutriens commutare. At pulsifica facultas altiùs quidem, & selectiori modo operatur semper in vtilitatem viuentis pro ratione finis instigantis & vrgentis. Nam calore aucto illicò apponit Natura magnitudinem sufficientem pro satisfactione ipsius; etsi rursùs ampliùs augeatur, apponit celeritatem, & tandem si iterùm intẽdatur,apponit crebritatem.E contrà verò si calor diminuatur, illicò euanescit crebritas, deindè celeritas, & tandem magnitudo. Quòd si forsan facultas sit debilis, aut instrumentum durum, & finis aut vsus augeatur loco magnitudinis, quam tunc apponere nequit facultas, apponit celeritatem & crebritatem quæ sufficiat pro satisfactione caloris aucti; semper ergo cum hac præcautione,& iuxta exigentiam finis operatur pulsus: Ergo ad altiorem facultatem, seu gradum animæ debet reduci,quæ attingere non possunt vegetabiles potentiæ attrahendi, & retinendi, & per consequens ad sensitiuum videtur esse reducendum pulsum.

Secundò validatur assertum; nam si facultas pulsifica esset vegetatiua, vel esset generatiua, vel nutritiua, vel augmentatiua; non prima, quia solùm circa conseruationem speciei versatur, non secunda, vtpotè solùm tendit in assimilationem alimenti in aliti substantiam, non tertia, siquidem tota consistit, in adquisitione maioris quantitatis. Cùm ergo facultas pulsifica nullum ex his operibus præstet, videtur non reduci ad vegetatiuum gradum, sed potiùs ad sensitiuum.

Nec

Nec valet ſi dicas pulſum ſeu motum cordis & arteriarum reponi inter attrahentes & expellentes facultates quæ miniſtrantes ſunt, & inter vegetatiuas etiam computantur, quorum opera ſunt attrahere vtile, & inutile expellere, cùm ergo per dilatationem cordis, & arteriarum attrahatur vtile, nempè aër pro refrigerio & ventilatione, necnon pro generatione ſpirituum, & per compreſſionem expellantur excrementa fuliginoſa, quæ inutilia valde ſunt, videtur opera cordis & arteriarum meritò reponi inter vegetabiles.

Contra enim vrgeo ſolutionem: nam facultas attractrix naturalis imprimit ſubſtantiæ attractæ vim aliquam, mediâ quâ mouetur ad ſe: Cor verò & arteriæ mouent aërem, non quidem attrahendo mediâ virtute aliquâ; ſed potiùs aër ipſe ingreditur quando dilatatio celebratur, ne detur vacuum. Ergo talis virtus non eſt vegetabilis: Similiter expultrix facultas naturalis operatur medio impulſu communicato corpori expellendo. At verò cor & arteriæ per accidens expellunt fuligines, ex eo quòd cùm duo corpora non poſſint eſſe in eodem loco, ſequitur quòd quando comprimuntur cor & arteria per naturalem incompatibilitatem expellantur fuligines. Ex quo conſtat facultates naturales per ſe trahere & expellere, pulſum verò per accidens, & proindè in ipſo ſolùm debet reputari tanquam opus per ſe, & proprium motûs dilatationis, & compreſſionis; non verò attractionis, & expulſionis, & ſic minimè ob hanc rationem debet reputari pulſificus motus inter opera vegetandi.

Tandem confirmatur aſſertio: quia nulla ex facultatibus vegetabilibus operatur medio influxu, ſeu qualitate irradiante, ſed mediâ qualitate elementali, atqui facultas pulſifica medio influxu operatur, quod eſt proprium ſenſitiuæ virtutis, authore Galeno *lib.1. de locis affectis, cap. vltimo*, & non medio temperamento, quod eſt proprium vegetabilis facultatis. Ergo pulſus ad gradum ſenſitiuum, & non ad vegetatiuum pertinet.

Plauſibilior opinio fuit noſtris temporibus in Academia noſtra, quæ affirmauit pulſificam facultatem, ſeu motum cordis & arteriarum ad gradum vegetatiuum pertinere. Hanc ſententiam tenet Mena *lib. de pulſibus ad Tyrones*, Vega *lib.1. Artis medendi*. Sancta-Crux *diſput. de pulſibus, opuſculo 2. cap. 4.* quos ſequuntur plures Recentiores noſtræ Scholæ, necnon etiam noſtri temporis Neoterici: Ex quibus alter ad peculiarem gradum vegetandi qui in animalibus perfectioribus ſanguineis & calidiſſimis inuenitur, pulſum pertinere docet. Porrò, quòd ad gradum vegetandi abſolutè debeat reduci pulſifica facultas intendunt probare ex Galeno *lib.2. de motu muſculorum, cap.5.* vbi docet motum cordis & arteriarum à Natura cauſari, motum verò thoracis ab anima: vbi per naturam vegetatiuam, formam; per animam verò, ſenſitiuam intelligit. Cùm ergo motus cordis & arteriarum fiat à Natura, à vegetatiuo gradu fieri neceſſum eſt: Quòd verò per Naturam intelligat formam vegetatiuam, & per animam actiones ſenſitiuæ facultatis, docuit ipſe Galenus *6. de ſanitate tuenda, cap.2.* ergo ex ipſo conſtat fieri à Natura, id eſt ab anima vt vegetatiua.

Auicenna etiam ſuffragatur huic opinioni. Nam *fen 1. lib.1. doctrina 6. cap.4.* docet facultatem pulſificam eſſe naturalem, prout ab animali potẽtia diſtinctam; dicitque quòd pulſifica facultas eſt naturalis & altioris ordinis, quia non verſatur circa elaborationem alimenti communis, ſed ſpirituoſi; & quia perfectiori modo operatur, & magis conſpicuum efficit motum localem quàm reliquæ naturales potentiæ. Ex quo manifeſtè deducitur ſenſiſſe ipſum, ad animam vegetatiuam quam vocat naturalem potentiam, pulſificam facultatem pertinere.

Rationibus etiam fulcire intendunt propoſitam concluſionem. Nam facultas pulſifica verſatur circa reparationem deperditi, vtpotè per ipſius motum reparantur ſpiritus vitales, qui ſunt valde neceſſarij ad nutritionem. Ergo pulſifica facultas pertinet ad animam vegetatiuam. Probatur conſequentia; nam facultas quæ circa reparationem deperditi verſatur, vel eſt facultas nutritiua, vel eiuſdem rationis, ſed facultas quæ circa nutritionem verſatur pertinet ſine dubio ad animam vegetatiuam; ergo cùm facultas pulſifica ſit facta propter regenerationem ſpirituum, & propter caloris natiui conſeruationem, videtur indubiè pertinere ad nutritionem, & per conſequens ad vegetatiuum gradum animæ.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis non bene valere argumentum propoſitum; ſiquidem maſticatio & deglutitio ſunt actiones animales ad ſenſitiuum gradum pertinentes; & nihilominùs versãtur circa reparationem deperditi; ergo etiamſi motus cordis, & arteriarum verſentur circa reparationem deperditi non debet reputari inter opera vegetandi. Contra enim inſtatur euaſio in fauorem propoſitæ opinionis. Nam etiamſi maſticatio, & deglutitio ordinentur in reparationem deperditi; nihilominùs talia opera fiunt præſuppoſitâ cognitione, & medio inſtrumento facultatis animalis, nempè mediis muſculis: at verò pulſus non fit præſuppoſitâ cognitione, nec medio muſculo aliquo; ſed potiùs mediis fibris directis & obliquis, quæ ſunt propria inſtrumenta facultatis naturalis, quo fit vt maſticatio & deglutitio remotè ordinentur in reparationem deperditi, & ſint actiones animales: pulſus verò per ſe & proximè, vt conſtat ex modo operandi, & inſtrumento, medio quo operatur, proindéque pertinet ad facultatem, ſeu gradum vegetandi.

Fulcitur vlteriùs, & confirmatur eadem aſſertio: nam pulsûs motitatio non ſubiicitur imperio voluntatis, ſicut deglutitio, maſticatio, & inſpiratio, quæ ſunt opera ſentientis, ſeu animalis facultatis. Et aliàs dilatatio, & compreſſio fiunt mediis fibris directis & obliquis, quæ ſunt inſtrumenta propria animæ vegetatiuæ, ergo ad ipſam debent reduci. Patet conſequentia; nam opera quæ fiunt medio inſtrumento naturali ad naturalem animam pertinent; ſicut ea quæ fiunt medio inſtrumento animali, ad animam ſenſitiuam: ſed opera pulsûs fiunt medio inſtrumento naturali, ergo ad animam vegetatiuam neceſſariò pertinent.

Quòd verò ad peculiarem vegetandi gradum pertineat pulſus, probat Neotericus alter noſtræ Scholæ ſuprà citatus, hac ratione. Solùm inuenitur

inuenitur pulſus in viuentibus vegetatiuis perfectis, calidæ & ſanguineæ naturæ; ratione cuius abundat nimia copia fuliginoſæ ſubſtantiæ, ex propria natura calidiſſimæ, ad cuius attemperationem & expulſionem Natura hæc peculiaris inſtituit motum dilatationis & compreſſionis, vt per illum attemperetur calor productus à fuliginibus, & per contractionem expellentur fuliginoſa excrementa; ergo ad peculiarem gradum vegetandi attinet pulſus. Patet conſequentia; nam hæc neceſſitas attemperationis, & expulſionis fuliginum ſolùm reperitur in peculiaribus naturis perfectis ſanguineis, & calidis, quæ illicò perirent, ſi hæc facultas pulſifica deeſſet, ſed non implicat dari viuens merè vegetatiuum naturæ calidæ, & quòd haberet alimentum calidiſſimum, & ſubſtantiam facilè diſſipabilem, Ergo tale viuens ad ſui conſeruationem neceſſariò indigeret ſimilibus motionibus pulſatilibus, eo modo ac reperiuntur in viuentibus perfectis, & ſine quibus ſtatim periret tale viuens: Atqui in tali caſu in viuentibus merè vegetatiuis in quibus eſſet peculiaris natura calida, & ſanguinea, pulſatiles motiones ſine dubio orirentur ab anima, prout peculiari vegetandi gradu eſt prædita. Ergo eadem motitatio cordis & arteriarum, quæ de facto reperitur in viuentibus perfectis debet oriri à peculiari gradu vegetandi, eò quòd ſit facta propter eundem finem, & non habeat peculiarem ſeu perfectiorem modum operandi, quàm illa quæ poſſibilis eſt in viuentibus merè vegetatiuis.

Probabilior Sententia declaratur.

Licèt hucuſque relatæ opiniones, & fundamenta à grauiſſimis Authoribus amplectantur; nihilominùs probabilior mihi viſa fuit opinio, quæ aſſerit motum cordis, & arteriarum eſſe operationem mediam inter vegetatiuam, & ſenſitiuam; proindéque fieri à facultate mediâ, quæ operatur medio modo, eò quòd operatio nec eſt purè ſenſitiua, nec purè vegetatiua. Hanc opinionem inſinuauit Valleſius noſter, obiter tamen *lib. 2. Controuerſ. cap. 2. circa medium*; nulla tamen ratione ipſam confirmat, neque alius eſt Author ex pluribus, quos legerim, qui præfatæ ſententiæ ſuffragetur. Nos tamen, quia à tanto Authore fuit inſinuata, & quia probabilior videtur, ipſam pro viribus validare conabimur. Primò quidem à deſtructione contrariarum opinionum. Deinde fundamento deſumpto ex doctrina Antiquorum.

Conſtat enim ex dictis, motum cordis & arteriarum neutiquam oriri ab anima prout rationali, ex eo quòd in brutis inueniatur. Conſtat etiam nec oriri ab anima, prout peculiari natura, vt facultas calefaciendi in igne, & refrigerandi in aqua, & adquirendi locum, in grauibus, & leuibus, eò quòd huiuſmodi agentia operentur in quantum poſſunt, & pulſifica facultas non ità operetur, ſed altiori modo pro ratione finis, vt ſuprà explicauimus. Rursùs, hæc facultas nec operatur ità perfectè ſicut ſenſitiua; neque ità imperfectè ſicut vegetatiua, ſed medio modo ſe habet in operando. Ergo à ſufficienti enumeratione, & excluſione facultatum, videtur pertinere motus cordis, & arteriarum ad facultatem mediam, quæ nec ſit merè ſenſitiua, nec merè vegetatiua.

Quòd verò pulſifica facultas non operetur ità perfectè ſicut animalis, ſeu ſenſitiua facultas, probatur; ſiquidem hæc ſemper operatur præſuppoſità cognitione, ſed motus cordis & arteriarum fit nullâ præſuppoſità cognitione, aut ſenſatione; ergo modus operandi facultatis pulſificæ imperfectior eſt.

Nec valet ſi reſpondeas, pulſificam facultatem operari præſuppoſità ſenſatione, ex eo quòd non elicit motum compreſſionis vſque dum obiectum inſtigans ad compreſſionem cognoſcat, nec dilatationem operatur quouſque finem ipſius perſentiat, cùm indifferens ſit facultas ad vtrumque motum, & indigeat prædeterminante extrinſeco. Ergo facultas pulſifica operatur præſuppoſitâ ſenſatione, ſeu irritatione, proindéque modus operandi erit ità perfectus, ſicut modus operandi facultatis ſenſitiuæ. Contrà tamen inſtatur ſolutio: Nam licèt facultas pulſifica ſit indifferens ad vtrumque motum, & determinetur ex fine inſtiganti, non tamen ideò operatur præſuppoſitâ cognitione, ſed præſuppoſitâ extrinſecâ applicatione obiecti irritantis ad expulſionem, vel ad attemperationem, eo modo quo etiam accidit in facultatibus naturalibus vegetatiuis; nam expultrix non expellit niſi prædeterminetur ab obiecto extrinſeco applicato irritanti (& ſic de aliis) ergo talis modus operandi non eſt proprius facultatis ſenſitiuæ, ſed operari præſuppoſitâ ſenſatione intrinſecâ receptâ in ipſa potentia, quod minimè reperitur in pulſifica facultate, proindéque eius operatio non erit purè ſenſitiua.

Confirmatur: Nam ſi ad aliquam ex facultatibus propriis animæ ſenſitiuæ pertineret pulſifica, maximè ad loco-motiuam, ſed hæc ſubiicitur appetitui ſenſitiuo, vel voluntati, ità vt pro ipſius imperio tardiùs, aut velociùs moueatur: motitatio verò cordis, & arteriarum, nec ſubiicitur appetitui, nec pro nutu voluntatis, velociùs, aut tardiùs fit; ergo talis motus non eſt operatio purè ſenſitiua; proindéque ad facultatem ſenſitiuam non pertinet.

Denique: Nec motus cordis, & arteriarum, ſunt opera animæ vegetatiuæ, ergo mediæ inter vegetatiuam & ſenſitiuam. Antecedens probatur; nam ex dictis conſtat, motum cordis, & arteriarum, nec pertinere ad nutritiuam, nec ad generatiuam, nec ad augmentatiuam. Rursùs, etiam probauimus, non poſſe reduci opera pulſûs ad expellentem & ad attrahentem facultatem, ex eo quòd per ſe ſolùm terminantur ad vbi ſeu nouam præſentiam, & minimè ad tractionem, aut expulſionem; ergo ad nullam ex facultatibus naturalibus vegetabilibus pertinet pulſus.

Specialiùs etiam probatur: quia ſæpè ſæpiùs accidit, vt per motum dilatationis ingrediatur venenoſus, & peſtilens vapor; & per compreſſionem, non ſolùm fuligines expellantur, ſed etiam ſpiritus, ergo pulſus neutiquam pertinent ad attrahentem & expellentem naturalem; cùm huiuſmodi potentiæ per ſe in attractionem vtilis, & expulſionem inutilis ordinentur. Et confirmatur: nam etiamſi per motum thoracis hoc eſt per ipſius dilatationem, & compreſſionem, ex quibus componitur reſpiratio, attrahitur vtile, & expellatur inutile, nullus dixit fieri huiuſmodi motum à facultate naturali

naturali vegetabili, nec ad ipſam vllo modo reduci; ergo non ex eo, quòd per dilatationem cordis,& arteriarum,& per compreſſionem ipſarum attrahatur vtile,& expellatur inutile, colligitur neceſſariò opera pulsûs pertinere ad attrahentem,& expellentem naturalem, quæ ſunt facultates animæ vegetatiuæ.

Tandem fulcitur aſſumptum ex Galeno *lib.4. de Præſag.ex pulſibus,cap.vltimo citato*, vbi poſtquam expreſsè docuit, pulſificam facultatem eſſe prorsùs diuerſam à nutritiuâ naturali,& ab ipſis quæ ipſi ſeruiunt,vt ex verbis ſuprà relatis conſtat, proſequitur,dicens: *Nam arteriæ quatenus nutriuntur, facultate nutritiuâ gubernantur, cuius excernere alimenti excrementa; alteriuſque vitalis fumoſa excrementa expellere.*

Dices: Ergo clariſſimè, ſi attento animo Galeni verba perpenderis,in ipſis arteriis prorsùs diuerſam eſſe facultatem naturalem; (cuius munus eſt excernere excrementa alimenti quæ reuerà eſt vegetabilis) ab ea quæ etiam reſidet in ipſa arteria (cuius munus eſt fumoſa excrementa excernere ſeu expellere) quæ vitalis eſt, & pulſatilis ab ipſo dicitur *in eodem capite.* Si ergo prima pertinet ad gradum naturalem vegetandi, & ſecunda quæ dicitur vitalis & pulſatrix, quæ expellit excrementa fuliginoſa, eſt diuerſa à prima,deducitur manifeſtè pulſatilem facultatem minimè pertinere ad gradum vegetandi, nec eius opera reduci poſſe ad aliquam ex facultatibus vegetatiuis naturalibus nutritiuis, nec deſeruientibus ad nutritionem.Proindéque reſtat, quòd facultas pulſifica ſit media & vitalis inter vegetatiuam,& ſenſitiuam.

Vnus ex Neotericis ſuprà citatis noſtræ veſpertinæ Cathedræ Anteceſſor,forſan vidit Galeni verba citata,& ipſorum efficaciam,ideóque tenet,pulſificam facultatem nec eſſe aliquam ex miniſtratis naturalibus vegetatiuis, neque aliquam ex miniſtrantibus; ſed eſſe ſpeciem diuerſam ab ipſis, quæ ſub genere vegetatiuo continentur, & ad aliquam ex miniſtrantibus debere reduci. Quod probat ex eo, quòd illa debet dici facultas miniſtrans, quæ deſeruit, ſeu conducit, vt aliæ facultates operentur: ſed facultas pulſifica mediâ dilatatione, & compreſſione deſeruit, vt operetur facultas generatiua ſpirituum, & aliæ facultates noſtri corporis,ergo poteſt dici miniſtrans.

Iſte tamen philoſophandi modus tanquam omninò improbabilis reiiciendus eſt.Tum,quia abſque vrgenti neceſſitate multiplicat facultatem alteram miniſtrantem ſpecie diuerſam ab his quas aſſignauit Galenus *Opuſculo de facultatibus naturalibus.* Tum etiam quia ratio, quâ id ſuadet nullius eſt momenti; ſiquidem etiam facultas loco-motiua thoracis conducit, & deſeruit, vt facultas generatiua ſpirituum operetur, & reliquæ facultates quæ à ſpiritibus dependent in operari; & nihilominùs à nullo hucuſque dicitur miniſtrans naturalis, ſed potiùs ipſa, & eius motus dicitur animalis, & proprius animæ ſentientis.Ergo ex eo quòd facultas pulſifica deſeruiat generationi ſpirituum, non debet conſtituere nouam ſpeciem miniſtrantis, contentam ſub genere vegetatiuo. Cùm ergo concedat pulſificam facultatem non eſſe aliquam ex miniſtratis,neque ex miniſtrantibus vegetatiuis, debet à fortiori fateri eſſe alterius ordinis iuxta noſtrum intentum.

Denique: neque ad ſpecialem, & perfectiorem gradum vegetandi, qui ſolùm reperitur in viuentibus calidiſſimis, & ſanguineis, debet pertinere pulſus, vt aiebat alter Neotericus citatus, cum altero ingenioſo Doctore noſtræ Scholæ olim Primario: Nam licèt inter indiuidua eiuſdem ſpeciei, aliqua operentur perfectiùs, & aliqua imperfectiùs propter diſpoſitionem & organizationem perfectiorem à qua dependent in operari, vt conſtat in indiuiduis rationalibus; nihilominùs hæc ſpecialis operatio pulſifica in nullo viuenti vegetatiuo ſolùm reperitur, ſed coniunctо cum ſenſitiuo gradu: ergo nullum eſt fundamentum, vnde colligamus præcisè fieri per contractionem peculiaris vegetatiui, vt talis, ſed potiùs quia cum perfectiori gradu viuentis complicatur, à quo motus cordis, & arteriarum eliciatur; & minimè à gradu vegetatiuo, præcipuè cùm ex ſuprà dictis conſtet, operationem pulſatilem eſſe altioris ordinis,quàm operationes cuiuſvis potentiæ vegetatiuæ.

Deindè, quia citatus Neotericus dum intendit ſuadere prædictam opinionem, ſupponit probandum: nam ait, quòd ſi daretur aliquod viuens purè vegetatiuum calidæ, & ſanguineæ naturæ, ſine dubio pulſaret; ſed in tali caſu talis motus pulſificus neceſſariò procederet à gradu vegetatiuo, cùm ibi non eſſet alius gradus vitæ, in quem poſſet refundi talis operatio. Ergo motus pulſificus, qui de facto datur, procedere debet à ſpeciali gradu vegetandi in viuentibus perfectioribus. Non enim benè valet argumentum; poſſibile eſt etiam aliquod viuens purè vegetatiuum quod habeat aliquam diſpoſitionem, & organizationem ſufficientem ad ſenſum, & motum, ergo eodem prorsùs modo poſſemus inferre huiuſmodi operationes pertinere ad peculiarem gradum vegetandi.

Si dicas tales diſpoſitiones ad ſenſum & motum eſſe proprias animæ ſenſitiuæ, & ſic implicare viuens purè vegetatiuum cum tali organizatione. Eodem modo poterit quis reſpondere, quòd calida & ſanguinea natura non eſt propria viuentium vegetatiuorum, quia ſupponit neceſſariò organizationem potentiæ perfectioris, & ſic non eſſe poſſibile viuens purè vegetatiuum calidæ & ſanguineæ naturæ, attentâ naturali potentiâ, & coordinatione animarum, & ſic minimè conuincit argumentum. Præcipuè cùm idem Neotericus in argumento, quod adducit contra ſe de plantis calidiſſimis, quæ nullo modo pulſant, affirmat nullam plantam habere calorem intenſum actualem ſufficientem ad pulſum, ſed potentialem: Et ſi eſt aliquis calor actualis, eſt valdè remiſſus qui non indiget pulſu ad ſui conſeruationem. Ex quo infero; quòd ſi in rerum natura non datur planta quantumuis calidiſſima, vt piper, & cinnamonum, quæ habeat calorem actualem, qui ad ſui conſeruationem indigeat pulſatione. Inquiro de poſſibili planta quantumuis calida, vel eſſet eiuſdem naturæ, & ſpeciei cum reliquis vegetatiuis quæ de facto dantur in rerum natura, vel ſecùs: ſi eſt diuerſæ naturæ, habeo intentum; ſi eiuſdem ſpeciei, ſic arguo: Plantæ quæ de facto

facto dantur quantumuis calidissimæ, conseruantur & viuunt absque harmoniaco pulsûs concentu, eò quòd habent calorem actualem remissum, & potentialem intensum; ergo planta quælibet possibilis quantumuis calida viueret, & conseruaretur in statu naturali sine pulsu, ac per consequens non esset iuxta eius naturam, & exigentiam esse sanguineæ, & calidæ naturæ actualiter, proindéque non esset naturalis tali naturæ pulsifica motitatio. Ex quo constat à sufficienti exclusione animarum, seu graduum vitæ, quòd pulsifica facultas debet esse media inter vegetatiuam & sensitiuam.

Vlteriùs, Opinio nostra fulcitur fundamento desumpto ex Auicenna. Nam *fen* 1. *lib.*1. *doctrina* 6. *cap.*4. dum instituit sermonem de de pulsifica virtute, tenet nec esse naturalem, nec animalem, sed tertium quoddam genus. Ergo sentit esse virtutem mediam, per participationem tamen extremorum: nam dixerat anteà, quod assimilatur virtutibus animalibus propter operationum diuersitatem, & quòd etiam assimilatur virtutibus naturalibus, ex eo quòd operationes eius, hoc est dilatatio, & compressio non fiunt à voluntate seu appetitu præcedente. Ex quo manifestè constat Auicennam sensisse opera pulsûs esse media per participationem inter sensitiua, & vegetatiua, proindéque fieri à facultate media inter sensitiuam, & vegetatiuam.

Suffragatur etiam huic opinioni Galenus *lib.*9. *Methodi*, *cap.*10. qui facultatem vitalem seu pulsificam concessit distinctam prorsùs ab animali, & à naturali; ergo ex eius mente potest colligi, pulsificam esse mediam, inter animalem & naturalem. Ea probatur ex eo, quòd eius opera neque sunt ità perfecta, sicut animalia opera, neque ità imperfecta sicut naturalia; ergo sunt opera media, quæ à facultate media eliciuntur.

Sed dices: Pulsifica facultas est media; ergo datur etiam anima media inter sensitiuam & vegetatiuam. Patet consequentia, siquidem potentia media, semper oritur ab anima media. Argumentum hoc nullius est roboris: nam eadem anima potest facere operationes medias, & etiam extremas, & sic anima sensitiua, sicut potest vegetare & sentire, potest etiam medio modo operari, quin sit necessarium, quòd altera anima multiplicetur, vnde licèt anima sensitiua operetur in pulsationibus, non tamen quatenus sensitiua, sed quatenus medio modo operatur, quod non potest fieri à vegetatiua, eò quòd sit imperfectior, & non possit eleuari ad operationes perfectiores, quales sunt opera pulsûs: non enim ventriculus quatenus animali interest, mutat cibum, cùm non ampliùs interest cessans, sed quantum potest mutat, alioqui nihil noceret tenue alimentum propinare calido ventriculo, sed nocet, quia ventriculi potentiæ vtpotè naturales non operantur quantum expedit, sed in quantum possunt. Facultas verò pulsifica non ità operatur, sed pro ratione finis, & sic perfectior est, quàm vegetatiua.

Hinc facilè diluuntur Aduersariorum fundamenta. Nam quæ intendunt probare, ad gradum sensitiuum pertinere pulsificam facultatem, nullius roboris sunt. Siquidem Galenus 4. *de Præsag. ex pulsibus*, *cap. vltimo citato*, solùm probat non pertinere ad facultatem naturalem. Indéque Aduersarij inferebant, ad sensitiuum gradum pertinere, quod valdè friuolum est in nostra opinione, cùm ad facultatem mediam reducatur, vt ex dictis constat. Galenus etiam 9. *Methodi*, *cap.*10. & Auicenna *fen* 1. *lib.*1. *doctrina* 6. *cap.*4. potiùs probant nostram sententiam, vt nuper dicebamus. Rationes etiam nullius sunt momenti, siquidem pulsus nec operatur in quantum potest, vt facultates, neque ità perfectè, vt sensitiuæ facultates; siquidem non operatur præsupposità cognitione, sed solùm pro ratione finis, & sic quia medio modo operatur, ad facultatem mediam pertinet. Ad confirmationem vltimam dicimus, quòd cùm facultas pulsifica non sit vegetabilis, poterit operari medio influxu.

Nihil etiam probat contra nos secunda opinio. Nam Galenus *lib.*2. *de motu musculorum*, *cap.*5. *citato* docet, motum cordis, & arteriarum fieri à Natura eò quòd non fiat medio imperio voluntatis, non quia fiat præcisè à gradu vegetatiuo naturali, siquidem non operatur Natura in quantum potest, sed altiori modo, vt ex dictis constat. Auicenna verò dixit esse tertium genus, ità vt neque motus cordis, & arteriarum esset naturalis, neque animalis, quod potiùs probat nostram Conclusionem. Nam si attentè legatur, minimè dicit pulsificam facultatem esse potentiam naturalem provt ab animali potentia distinctam, sed potiùs esse altioris ordinis quàm potentia naturalis, distinctam tamen ab animali.

Ad primum argumentum dicimus: quòd licèt regenerentur spiritus per pulsum, non tamen indè probatur esse vegetatiuam eius facultatem, eò quòd ordinetur in reparationem deperditi. Nam vt ex notabilibus constat, spiritus generantur per coctionem, & sic illa actio est gradus vegetatiui, motitatio verò cordis, & arteriarum est propria actio pulsûs. Hoc autem quia fit altiori modo, & pro ratione finis est perfectior, & non ordinatur per se in reparationem deperditi, proindéque exindè non probatur esse vegetatiuam: Neque ex eo, quòd non subiiciatur imperio voluntatis deducitur idem, sed potiùs colligitur non esse actionem animalem, & quia facultas animalis etiam mediis fibris operatur, deducitur etiam hoc non esse proprium facultatis naturalis. Ex quo secundum, & tertium argumentum manet solutum. Et quia fundamentum probans pulsum pertinere ad peculiarem gradum vegetandi, superiùs manet confutatum, videtur vndequaque nostra opinio libera à calumniis.

CAPVT VI.

Vtrùm quietes quæ dantur in pulſu, ſint partes eſſentiales eius.

CErtum apud omnes Medicos eſt, & in doctrina Galeni ſtabilitum, præſertim 1. *de differentiis pulſuum*, *cap.* 3. in pulſu reperiri non ſolum motum dilatationis, & compreſſionis, de quibus capitibus ſuperioribus ſermonem fecimus: verùm etiam quietes, quæ prædictos motus terminant: quarum altera dicitur externa, & ſequitur immediatè dilatationis motum, altera verò interna, quæ immediatè ſequitur compreſſionis motum, & ipſius terminus dicitur. Inquirimus ergo in præſenti, An ſicut vterque motus fit, & intenditur per ſe à facultate pulſifica, ſic etiam & quietes per ſe intendantur ab eadem facultate, ità vt ſint partes eſſentiales pulsûs.

Inſuper etiam certum eſt apud Philoſophos, quietem vel eſſe inſtantaneam, hoc eſt carentiam motûs in inſtanti, in quo impoſſibile eſt eſſe motum, vel priuatiuam, hoc eſt carentiam motûs in tempore in quo poſſibilis eſt, vel poſitiuam, quæ nihil eſt aliud quàm permanentia corporis in loco, ſeu conſeruatio illius vbicationis ſeu præſentiæ quam adquiſiuit corpus per vltimam partem motûs, ſiue duret per aliquod tempus, ſiue per inſtans. De quibus omnibus latiùs agemus, dùm diſquiremus, an pulſus poſſit peruenire ad tantam crebritatem, vt vnam aut alteram poſſit amittere quietem. In præſenti tamen præcipuè habet locum controuerſia de poſitiua quiete tam internâ quàm externâ ipſius arteriæ, in qua facultas pulſifica conſeruat vbicationem illam ſeu vltimam præſentiam adquiſitam per vltimam partem motûs. An ſcilicet intendatur per ſe à facultate propter eundem finem, propter quem fiunt motus, ità vt partes eſſentiales pulsûs verè dicantur quietes ſicut & motus.

Circa cuius Controuerſiæ deciſionem plauſibilis fuit opinio, quæ aſſerit quietes quæ dantur in pulſu per ſe intendi à facultate, & eſſe partes eſſentiales ipſius. Hanc ſententiam amplectitur Mercatus *lib.*1. *de pulſibus*, *tractatu* 2. quem ſequuntur plures Recentiores noſtræ Scholæ: eam tamen intendunt comprobare ex Auicenna *fen* 2. *doctrina* 3. *ſumma* 1. vbi ait: *Quemlibet pulſum eſſe compoſitum ex duobus motibus, & duabus quietibus.* Ergo ſentit, partes eſſentiales integrantes pulſuum eſſe quietes, ſiquidem pulſus eſt aggregatum conſtans ex motibus, & quietibus. Galenus etiam ſuffragatur huic opinioni; ſiquidem in ſua definitione, quam ſuprà retulimus tenet pulſum eſſe actionem peculiarem præcipuè cordis, deindè arteriarum. Vbi notatu dignum eſt, Galenum non vocâſſe pulſum motum, ſed actionem. Cùm ergo in quietibus facultas vitalis operetur, vt inferiùs probabimus, videtur dicendum quietes eſſe partes eſſentiales integrantes pulſum.

Ratione etiam validatur aſſertum: nam facultas operatur in quietibus, & inſuper deſeruiunt vſibus, quibus deſeruiunt motus; ergo ſicut motus intenduntur per ſe à facultate, & ſunt partes eſſentiales pulsûs, ità & quietes. Probemus aſſumptum per partes: & in primis, quòd facultas vitalis ſeu pulſifica operetur in quietibus, probatur: Conſeruatio eſt continua productio, vt ex Philoſopho didicimus: ſed facultas conſeruat arteriam, quando quieſcit in illa vbicatione, ſeu præſentia illa vltima adquiſita per motum dilatationis, aut compreſſionis; ergo verè agit actione conſeruatiua. Probatur conſequentia: nam luminoſum verè agit quando conſeruat lucem productam in hemiſphærio, & calidum verè agit quando conſeruat calorem productum; ergo etiam ſimiliter facultas pulſifica verè agit quando conſeruat vbicationem ſeu præſentiam vltimam arteriæ ſeu mobilis adquiſitam per vltimam partem motûs. Quâ ratione Galenus *lib.*1. *de motu muſculorum*, *cap.*8. *& lib. de tremore*, *& palpitatione*, *cap.*5. tenet, quòd quieſcere eſt agere. Quod comprobat dum aſſignat differentiam inter mouere & agere; ſiquidem auis quæ in aëre ſtat ſine mutatione loci aut præſentiæ, agit, non tamen mouetur: quo benè ſtat, quòd licèt in quietibus arteria non mutet locum. Nihilominùs facultas agat, ſaltem actione conſeruatiua.

Vlteriùs etiam hoc ipſum probatur. Nam facultas animalis in ſuo motu ſpontaneo cuiuſlibet membri operatur quando quieſcit, quia conſeruat brachium aut crus, exempli gratiâ, quando eſt extenſum in vbicatione, aut præſentia vltima contra inclinationem talis membri grauitantis ex propria natura, ità vt ſi non eſſet actio conſeruatiua facultatis, illicò concideret tale membrum. Similiter etiam in proiectis, ſi impulſus non conſeruaret lapidem ſurſum proiectum in puncto reflexionis, ſeu quiete illa temporanea, ſeu inſtantanea ante deſcenſum, illicò citra vllam quietem deſcenderet lapis; Ergo quemadmodum in quietibus operatur facultas animalis, & in proiectis impulſus, ſic etiam quando quieſcit arteria, ſiue poſt dilatationem, ſiue poſt compreſſionem debet operari facultas pulſifica, & proindè intenduntur per ſe quietes, quia fiunt actione facultatis, & propter eundem finem, vt inferiùs probabimus in diſcurſu argumenti.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis cum quodam Neoterico noſtræ Scholæ, dicendo, pulſificam facultatem minimè operari in quietibus conſeruando illam vbicationem, ſeu præſentiam mobilis ſeu arteriæ, ſed potiùs fieri quietes illas quæ inueniuntur in pulſu à propria firmitudine arteriæ, prorsùs ceſſante facultate ab actione. Exiſtimat enim hic Author, quamlibet poſitionem arteriæ, quantumuis dilatetur eſſe ipſi naturalem, & ſic non eſſe neceſſariam actionem facultatis ad conſeruationem cuiuſlibet vbicationis arteriæ, forſan ex eo, quòd Galenus *lib. de vſu pulſuum*, *cap.*6. teneat, *quòd arteria diſſidens propter alteram earum tunicam quæ dura eſt.* Ex quo colligit arteriam, in qualibet poſitione poſſe quieſcere propter eius duritiem, proindéque non eſſe neceſſariam actionem facultatis.

Siniſtrè tamen Neotericus citatus expendit Galeni doctrinam, ſiquidem *loco citato* intendit docere diſcrimen inter venam, & arteriam; nam venæ poſt mortem concidunt, arteriæ verò non concidunt propter earum duritiem. Ex hoc tamen minimè debet colligi quamlibet poſitionem

nem arteriæ eſſe ipſi naturalem. Nam Galenus ipſe, *cap.7. lib. citati* docet, ſæpenumerò mo-ueri arteriam vltra terminum ſuæ naturalis con-formationis. Ergo ſentit, quamlibet vbicatio-nem non eſſe ipſi naturalem, ac proindè ſaltem quando mouetur, vltra terminum naturalem, ſi tunc quieſcit, erit neceſſaria actio facultatis, mediâ quâ conſeruetur in illa vbicatione. De-indè: quia arteriæ venales, mediis quibus aër ad cor defertur, dilatatione & compreſſione mouentur, inter quos motus etiam intercedunt quietes, ſed huiuſmodi arteriæ conſtant vnicâ tunicâ ſimpliciſſimâ,& tenuiſſimâ, ideóque ve-nales dicuntur à Galeno *lib.6. de vſu partium, cap.*10. ergo in his conſeruatio in illa vbica-tione quando quieſcunt, non poterit fieri à firmitudine arteriarum, ſed potiùs à facultate, proindéque de omnibus eodem modo eſt phi-loſophandum. Ex quo liquidò conſtat faculta-tem pulſificam operari in quietibus.

Rursùs: Quies externa deſeruit fini dilata-tionis, & interna quies fini compreſſionis; er-go quietes intenduntur per ſe à facultate, pro-indéque ſunt partes eſſentiales pulsûs. Primam partem diſcursûs ſic oſtendo. Siquidem non minùs attemperatur calor natiuus, & regene-rantur ſpiritus ab aëre attracto per motum di-latationis, quàm ab eo qui attrahitur, & ingre-ditur quando arteria eſt in quiete externa; ergo non minùs operatur facultas in quiete externa propter ſatisfactionem vſus adaucti, & regene-rationem ſpirituum, quàm in ipſo motu dilata-tionis. Similiter etiam finis compreſſionis eſt expulſio fuliginum; ſed non minùs expellun-tur fuligines quando actu comprimitur arteria, quàm quando eſt in termino ipſius compreſſio-nis, ſeu in quiete interna, vtpotè id fit mediâ incompoſſibilitate duorum corporum in eodem loco. Ergo non minùs operatur facultas pulſi-fica propter finem compreſſionis, quando actu comprimit arteriam, ac quando eſt in ipſa qui-ete interna, quæ eſt terminus compreſſionis, ac proindè per ſe intendit ipſas quietes, quia in ipſis operatur, & ſatisfacit vtrique fini, cui ſatisfaciunt motus compreſſionis, & dilatatio-nis. Probatur hæc vltima conſequentia: quia eò præcisè vterque motus eſt per ſe intentus à facultate pulſifica, & quia in ipſis operatur, & quia ipſi motus ſatisfaciunt pro vtroque fine intento: ſed conſtat, & probatum manet, in vtraque quiete poſitiua operari facultatem pulſificam, & ſimiliter ipſas quietes deſeruire fini cui deſeruiunt motus, ergo per ſe inten-duntur ab ipſa facultate. Siquidem in his quæ ſine cognitione operantur, ſic deducitur ope-ratio per ſe intenta, proindéque ſunt partes eſ-ſentiales pulsûs.

Secundò ſic vrgeo eandem opinionem. Nam eadem eſt actio quâ ignis ignefacit, & conſer-uat ignefactionem productam; ergo eadem eſt actio quâ facultas pulſifica dilatat, & compri-mit arteriam, & conſeruat ipſam arteriam in termino, ſeu vbicatione cuiuſlibet motus: ſed actio quatenus mouet ſiue dilatando,ſiue com-primendo dicitur eſſentialiter pulſus, ergo etiam quatenus agit conſeruando arteriam in illa vbicatione quam habet quando quieſcit, debet dici eſſentialiter pulſus, proindéque erunt quietes partes eſſentiales ſicut & motus. Confirmatur: Facultas pulſifica formaliter vt talis, & immediatè operatur in quietibus, er-go per ſe operatur quando quieſcit. Ergo qui-etes ſunt partes eſſentiales pulsûs. Vlteriùs etiam hoc ipſo deducitur, ex eo quòd ex ipſis quietibus peculiaris quædam differentia pulsûs conſtituitur,nempè creber & rarus, ſed ſi eſſent partes per accidens pulsûs, minimè ex ipſis de-ſumeretur peculiaris differentia;ergo.

Tandem probatur eadem aſſertio. Nam ſi vſus augeatur, (vt in febre diaria contingit) non ſolùm dilatationis vſus eſt maior, ſed etiam externa quies. Similiter, ſi compreſſio-nis finis vrgeat (vt contingit in principio ac-ceſſionum) non ſolùm compreſſionis motus eſt maior, verùm & ipſa quies interna: Ergo quietes intenduntur per ſe à facultate,ſiquidem ſiunt maiores eo paſſu,quo vrget magis cuiuſli-bet finis, ſicut etiam fiunt maiores motus.

Hanc eandem ſententiam ſequitur quidam noſtræ Scholæ Primarius in ſuis manuſcriptis;ſi de quiete poſitiuâ intelligatur in qua facultas conſeruat arteriam per veram actionem in illa vbicatione: ſi verò de priuatiua quiete ſit ſermo, tenet per accidens intendi à facultate. Primam partem probat hâc ratione. Nam ea quæ ſine cognitione operantur, eandem habent inten-tionem circa media, ac circa finem:Sed facultas pulſifica ſine cognitione operatur, & intendit per ſe finem, ergo debet etiam per ſe intendere media: ſed quietes quæ in pulſu reperiuntur, ſunt media ad finem pulsûs conſequendum, ergo per ſe intenduntur. Minor probatur: Fi-nis pulsûs eſt conſeruatio caloris natiui, quæ fit medio aëre refrigerante, & expulſione me-diâ fuliginum, ſed per quietem externam deti-netur aër, vt ſic refrigeratio, & ſpirituum ge-neratio (quæ tempus requirunt) conſequatur, & per quietem internam impeditur retroceſſus fuliginum. Ergo tam quies externa, quàm in-terna ſunt media vt pulsûs finis conſequatur, proindéque per ſe intenduntur.

Altiùs corroborat aſſumptum: nam ſi illicò ac attractus eſt aër pelleretur, nec da-retur ſpirituum generatio, nec attemperatio caloris, quæ omnia debitam aëris applicatio-nem per aliquod tempus requirunt, ſed ſi non eſſet quies immediatè ſubſequuta ad motum dilatationis, & fieret compreſſionis motus, aër attractus per dilatationem immediatè ex-pelleretur, ergo non daretur attemperatio, nec ſpirituum generatio, proindéque quies exter-na eſt medium ad conſequutionem finis pulsûs, idémque de interna currit ratiocinium, in or-dine ad fuliginum expulſionem. Ergo vtraque quies per ſe intenditur, & per ſe conducit ad finem adæquatum pulsûs conſequendum. De-nique: Si quies externa non ſequeretur ad mo-tum dilatationis, ſequeretur aërem attractum per vltimam partem motûs per accidens fieri, & ad nihil conducere, proindéque auferri aliquid perſeitatis motus: hoc non eſt dicendum, ergo quies eſt per ſe intenta, & neceſſaria ad finem pulsûs conſequendum. Sequela probatur. Si ar-teria non quieſceret, ſed moueretur immediatè poſt dilatationem motu compreſſionis, illa pars vltima aëris attracti per dilatationem illicò ex-pelleretur. Ergo fruſtrà attraheretur, cùm non eſſet tempus in quo poſſit eſſe applicata pro re-frigerio, proindéque neceſſaria eſt ſaltem ex-terna quies, & per ſe intenta.

Deindè,

Deindè, quòd priuatiua quies per accidens intendatur, probat: nam tunc propriè dicitur arteria priuatiuè quieſcere, quando præcisè detinetur, quia non eſt neceſſe operari pro fine; ergo per accidens ſe habet in pulſu;ſiquidem in ea nihil operatur facultas pro fine. Cæterùm, priuſquàm propriam ſententiam in præſenti litigio adducam, in qua latè huius Neoterici peculiares rationes impugnabo, quæ probant per ſe intentam eſſe quietem poſitiuam, vbi etiam aliquid obiter de priuatiua quiete attingam: nam reuerà vana & inutilis videtur talis aſſertio; ſiquidem in illa nullo modo operatur facultas pulſifica,mera enim priuatio eſt, ergo minimè poteſt intendi id quod eſt nihil, & ſic in ordine ad conſecutionem finis pulsûs, inutiliter dubitatur de quiete priuatiua, an ſit per ſe intenta. Si verò illud non operari comparetur abſolutè cum ipſa facultate, debet imputari per ſe ipſi facultati:nam nihil eſt magis connaturale cuilibet agenti, quàm operari propter finem, & è contrà non operari quando nullus eſt finis: Sed in quiete priuatiua ceſſat facultas ab opere, quia non eſt neceſſe operari pro fine,ergo ceſſatio illa per ſe intenditur, aut (ſi rectiùs loquar) per ſe imputatur facultati;quia nihil magis naturale & per ſe alicui agenti eſt, quàm ceſſare ab opere, quando deeſt finis, & neceſſitas aliqua operandi.

Deindè:quia ſi quies priuatiua eſt poſſibilis independenter ab operatione,aut actione aliqua facultatis, ergo quando arteria quieſcit priuatiuâ quiete,ſiue externâ,ſiue internâ, quæcunque vbicatio eſt ipſi naturalis, quod ſuprà impugnauimus; aut debet comprimi, aut dilatari arteria à propria firmitudine, cuius contrarium ſentit ipſe Neotericus, & nos etiam ſuperiùs probauimus: reſtat ergo vt in priuatiua quiete facultas operetur. Proindéque ſi poſitiua quies per ſe intenditur in eius operatione, eò præcisè, quia operaretur facultas, etiam priuatiua quies debet intendi per ſe, quia in ipſa etiam operatur.

Reſpondet Neotericus ſuprà citatus, in priuatiua quiete eſſe actionem poſitiuam facultatis, quia arteria non quieſceret, ſi non eſſet actio poſitiua; verumtamen talis actio accidentalis eſt, quia facultatis intentum pro tunc non eſt poſitiuè operari; ſed non operari.Tamen contra ſic efficaciter inſtatur ſolutio: Si in illa quiete priuatiua eſt actio poſitiua facultatis conſeruans arteriam in illa vbicatione, ergo talis quies potiùs eſt poſitiua: Si verò operatur facultas quin intendat poſitiuè operari,ſed non operari;ergo operatur contra proprium intentum,& abſque fine aliquo, & proindè multiplicat actionem abſque neceſſitate, aut fine, quod eſt mirum figmentum.

Probabilior opinio eſt, quietes poſitiuas quæ reperiuntur in pulſu eſſe partes accidentales ipſius, proindéque non intendi per ſe à facultate pulſifica.Hæc eſt ſententia expreſſa Galeni *lib.1.de dignoſcendis pulſibus,c.20.* per hæc verba:*Quæ de pulsûs partibus principibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ quæ reliquæ ſunt per accidens potiùs non propriè; nec per ſe partes pulsûs ſunt,arteriæ interna,& externa quies.*

Ratione etiam roboratur concluſio à deſtructione contrarij fundamenti.Nam ſi quietes poſitiuæ eſſent per ſe intentæ à facultate pulſifica,maximè quia per ipſas detinetur aër tempore ſufficienti, & requiſito ad alterationem per ipſius frigiditatem, & ad regenerationem ſpirituum, quæ fit ex ipſamet ſubſtantia aëris:quâ ratione à Neoterico ſuprà citato dicuntur quietes media neceſſaria ad conſequendum finem pulsûs (& idem dicò de quiete interna in ordine ad expulſionem fuliginum:) ſed ſine quietibus ipſis fit attemperatio & ſpirituum generatio debito modo per omnes partes motûs dilatationis, præcipuè tamen in primis partibus, dum arteria incipit dilatari, in quibus nulla eſt quies, & tamen retinentur partes aëris forſan à facultate naturali retentrice; ergo quando finitur motus dilatationis; quies externa non requiritur neceſſariò; vt aër tempore idoneo retineatur pro refrigerio; & ſpirituum reparatione, ſed potiùs per accidens ſe habet: ſiquidem etiamſi non eſſet, quemadmodùm in motu facultas naturalis retinet eo fine, vt refrigerium conſequatur, & vt facultas coquens producat ſpiritus, qui coctione generantur. Sic ſimiliter licèt non eſſet quies externa, poſſe retinere eadem facultas aërem attractum, & ſic per accidens quies conducit pro fine. Similiter etiam per ipſum motum compreſſionis pelluntur fuligines quin retrocedant, ergo non eſt neceſſaria quies interna; proindéque per accidens ſe habet.

Nec valet ſi reſpondeas, meliùs fieri ſatisfactionem finis, ſi quietes intercedant; quia per maius temporis ſpatium applicatur aër, & impeditur retroceſſus fuliginum. Tamen contra ſic vrgeo ſolutionem: nam per motum meliùs ſatisfacit facultas fini inſtiganti, ergo quietes non conducunt ad meliùs: Antecedens probatur: nam ſi arteria eſſet in quiete interna, & rursùs vrgeret finis compreſſionis, prorsùs ceſſante fine dilatationis concedit Neotericus cum communi Medicorum cœtu, arteriam tunc dilatari vt comprimatur iterum. Sed ſi per internam quietem meliùs, aut æquè ſatisfaceret facultas fini compreſſionis, nequaquam dilataretur arteria, vt iterùm compreſſio celebraretur abſque fine peculiari inſtiganti ad dilatationem; & quod magis eſt; quin per illud temporis interuallum, in quo fit dilatatio, fiat ſatisfactio fini compreſſionis. Ergo ex eo eſt, quia per quietem internam, nec meliùs, nec æquè ſatisfacit facultas fini compreſſionis, ſed per ipſum motum; ita vt magis lucretur facultas ex eo quòd iterùm fiat compreſſio, quàm ex eo quòd quieſcat arteria quiete internâ,etiamſi ad iterandam compreſſionem per aliquod temporis interuallum, toto ſcilicet tempore quo durat dilatatio præexiſtat finis compreſſionis abſque vlla prorsùs ſatisfactione. Ex quo prima ratio adducta à Neoterico prorsùs manet debellata.

Nec rursùs valet ſi aliâ viâ reſpondeas cum Neoterico, quietes eſſe neceſſarias ne amittatur aliquid perſcitatis motûs: nam ſi quies externa non eſſet,fruſtrà pars aëris attracta per vltimam partem motûs dilatationis intenderetur per ſe à facultate, eò quòd ſi non eſſet quies,illicò pelleretur priuſquàm refrigeraret. Non inquam valet hæc euaſio: nam ex dictis conſtat in omnibus partibus motûs antecedentibus conſeruari à facultate naturali retentrice partes aëris, quin ad quamlibet ſubſequatur quies, ergo eodem modo poſſet illa vltima portio aëris conſeruari à facultate naturali.

Reſpondebis, eſſe diſparem rationem; nam partes

partes aëris antecedentes possunt conseruari & retineri à facultate naturali, eò quòd immediatè post illas non subsequitur motus compressionis. At verò si post vltimam partem aëris attracti non sequatur quies externa, sine dubio sequetur motus compressionis immediatè ad illam tractionem vltimæ portionis aëris, proindéque erit expulsio illius, priusquàm refrigeret, & deseruiat generationi spirituum. Vnde erit per accidens intenta si non detur quies externa. Et certè hac disparitate quæ peculiaris est in hac re, conuincitur alter Neotericus nostræ Scholæ vespertinæ Cathedræ Antecessor, qui firmiter tenet, vltimam partem aëris attractam per dilatationem posse retineri à facultate naturali, etiamsi non esset quies externa, sed immediatè post sequeretur motus compressionis; quod ex dictis videtur impossibile. Quapropter dicendum est, quòd licèt vltima illa portio aëris attracti non refrigeraret, non tamen esset per accidens intenta, quia facultas ex se attraxit per illam vltimam portionem aëris quæ per se conducebat ad refrigerium: quòd autem non refrigeret actu ob aliquod impediens, non tollit perseitatem agentis: nam sæpenumerò causa efficacioris virtutis complicatur, quæ impedit effectum per se intentum alterius causæ remissioris efficaciæ. Præterquam quòd vt inferiùs constabit, in doctrina probabilissima, pulsus interdum potest deuenire ad tantam crebritatem, vt vnam aut vtramque amittat quietem; in quo euentu facultas solùm per vtrumque motum satisfacit vtrique fini, & probabile est omnes partes aëris attracti per dilatationem satisfacere pro vsûs augmento. Quo argumento efficaciter etiam probatur, quietes per accidens intendi, & prorsùs accidentales esse in pulsu, ex eo quòd in casu posito detur pulsus, & vera, & adæquata satisfactio pro vtroque fine absque vlla quiete, & sic erit essentia adæquata pulsûs solùm per vtrumque motum qui essentiam adæquatam pulsûs constituit. Ex quo secundum argumentum Neoterici de amissione perseitatis motûs, manet solutum.

Secundò etiam vrgeo nostram conclusionem: nam ratio præcipua, quâ Contrarij suadent quietes esse partes essentiales pulsûs, & per se intentas à facultate, ex eo est, quia in ipsis operatur facultas, & satisfacit vtrique fini, eò quòd quælibet ex quietibus deseruit suo peculiari fini speciali; sed hoc non probatur quietes intendi per se, ergo ruit fundamentum. Minor in qua est difficultas probatur: nam potest contingere, quòd facultas apponat aliquam differentiam pulsûs desumptam à motu, nempè celeritatem aliquam, in qua & operatur facultas, & insuper celeritas ipsa deseruit pro fine intento, & tamen per accidens fiat: Ergo etiamsi in quietibus operetur facultas pulsifica, & deseruiant pro vtroque fine; indè tamen non infertur bene intendi per se ab eadem facultate: Antecedens probatur in doctrina communiter ab omnibus Medicis recepta, quam posteà *disputatione* 2. Deo dante, adducemus. Nam semper quòd vsus augetur inter differentias pulsûs, quas apponere intendit facultas, vt incendio vrgenti satisfaciat, prima est magnitudo, secunda celeritas, & vltima crebritas. Verumtamen ante positionem possibilis magnitudinis aliqua celeritas accrescit pulsui ratione vehementiæ in qua facultas operatur, & satisfacit fini, & tamen per accidens ponitur; quia intendens facultas primò & per se ponere maiorem magnitudinem, apponit maiorem conatum, & vehementiam à qua per accidens accrescit maior celeritas præter intentum facultatis pulsificæ (quod omnes concedunt, & latiùs proprio loco constabit) ergo licèt facultas operetur in quietibus, & rursùs ipsæ deseruiant pro vtroque fine; indè non infertur bene, quòd per se intendantur, sed possunt per accidens fieri, vt ex dictis constat, & ex dicendis constabit etiam. Ex quo prima ratio fundamentalis diluitur.

Cæterùm, quòd quietes non intendantur primò & per se à facultate pulsifica, etiamsi in ipsis operetur conseruando illam vbicationem, in qua deseruiunt pro vtroque fine, probatur efficaciter: nam quietes quæ fiunt in proiectis in puncto reflexionis, nec intenduntur per se ab impellente, nec à grauitate, etiamsi illa vbicatio conseruetur ab agente medio impulsu; ergo similiter quietes quæ fiunt in pulsu non intenduntur per se ab aliqua facultate. Consequentia est legitima: quemadmodum enim vterque motus, sursum scilicet & deorsum, qui fit in proiectis, fit concertantibus duabus facultatibus, impulsus ex vna parte, & grauitas ex altera, sic etiam motus compressionis, & dilatationis arteriæ fit concertantibus duobus finibus contrariis; ità vt neuter motus possit exerceri, nisi excedat aliquis ex finibus supra alterum, etsi forsan in æquilibrio vrgeant, quiescit arteria vsque dum alter excedat, quod etiam accidit in proiectis; nam quando impulsus excedit grauitatem lapidis, sursum mouetur, quando verò impulsus remittitur, & grauitas excedit, tunc deorsum mouetur. Cæterùm, quando æquè vrgent, & sunt in æquilibrio impulsus, & grauitas, quiescit lapis, & hoc accidit in puncto reflexionis. Quo supposito redeamus iam ad probationem primi antecedentis, nempè quietes proiectorum in puncto reflexionis minimè intendantur per se, neque ab impellente, neque à grauitate; quod patet: nam impellens per se solùm intendit motum ex vi impulsûs qui est causalitas per se influens in motum & grauitas etiam ex se est productiua motûs, præcipuè quando corpus est extra centrum, vt contingit in puncto reflexionis; ergo quies illa proiectorum per accidens fit; ex eo quòd in puncto reflexionis, nec impulsus excedit grauitatem, nec è contrà, & sic quiescit præter intentum vtriusque agentis quovsque grauitas excedat impulsum, & hoc etiamsi in ipsa quiete operetur agens impellens medio impulsu actione conseruatiua illius vbicationis, quæ est finis illius motus violenti. Ergo similiter etiamsi facultas pulsifica conseruet in quietibus vbicationem illam arteriæ, nihilominùs non intenduntur per se, quia tunc quiescit arteria per accidens præter intentum facultatis pulsificæ, quæ cùm semper operetur motum dilatationis, vrgente & excedente fine dilatationis, nempè calore, supra finem compressionis, expulsione scilicet fuliginum suprà vsûs augmentum quando quiescit arteria, non quiescit quia intendatur à facultate talis quies; sed quia cùm finis dilatationis & compressionis propter quos semper mouetur facultas successiuè, & alternatiuo modo crescunt & decrescunt deueniunt ad æquilibrium, in quo quia neuter excedit, quiescit arteria, vsque dum finis, qui subsequitur

quitur excedat. Ex quo clarè constat, quòd quietes præter intentum facultatis fiunt omninò per accidens, eò solùm quòd fines instigantes facultatem ad motum æquè vrgeant, vsque dum alter excedat. In quo casu illicò mouetur arteria; sicut etiam lapis deorsum mouetur, hoc ipso quòd excedit grauitas impulsum.

Ex quo planè infertur, quietes & fieri à facultate, & satisfacere fini, non tamen fieri à facultate pro satisfactione finis, & sic non fiunt per se, nec ex intentione Naturæ; conseruat tamen facultas illam vbicationem arteriæ, vt ab ea motum subsequentem elicere possit; aliàs enim ad naturalem locum reuerteretur arteria, si à facultate non detineretur. Quòd si forsan in instanti in quo finitur motus dilatationis, vrgeret motus compressionis, comprimeretur arteria immediatè post, quin intercederet vlla quies positiua; quod reuerà testatur, quietes non esse intentas à facultate, sed solùm accidere, quia non excedit finis contrarius, & sic solùm quiescit arteria toto illo tempore quo non est finis contrarius excedens, non igitur intenduntur quietes, sed per accidens succedunt sicut quietes proiectorum.

Hanc eandem opinionem intendunt suadere duo ingeniosi Recentiores, vespertinam Cathedram regentes, ex eo quòd quietes abbreuiantur, quia fines contrarij magis vrgent & anticipent, exempli gratiâ, externa quies est breuior, quò citiùs vrgeat finis compressionis, & anticipet eius motus; interna etiam est breuior, quoties citiùs vrgeat finis dilatationis, & anticipet eius motus. E contrà verò longior erit quies externa, non ideò quia vrget finis dilatationis, sed quia tardat finis compressionis, & eius motus; & quies interna est etiam longior, non ideò quia vrget compressionis finis, sed quia tardat finis dilatationis & eius motus.

Sed licèt hæc sint vera, non tamen probant nostram Conclusionem. Nam etiam motus compressionis abbreuiatur, quò citiùs vrget finis dilatationis, & è contrà dilatationis motus abbreuiatur, quò citiùs vrget compressio, taliter vt si in medio motûs dilatationis vrgeret magis finis compressionis, comprimeretur illicò arteria, & tamen non ideò motus intenduntur per accidens. Ergo ex eo etiam quòd abbreuientur quietes, est quia citiùs vrgeat finis contrarius qui subsequitur, non probatur benè quietes per accidens intendi à facultate; fit enim hoc solùm ex eo quod cùm facultas semper moueatur propter finem dilatationis, aut compressionis, qui alternatim succedunt, & remittuntur, intenduntúrque successiuè, necessariò deueniunt ad æqualitatem, in quo casu quiescit arteria vsque dum sit finis subsequentis excessus; & hac ratione fiunt quietes per accidens præter intentum facultatis, solùm ex necessitate, & coordinatione causarum naturalium.

Nec admittendi sunt, qui probant quietes esse partes accidentales, ex eo quòd solùm ponuntur à facultate ad discontinuandos motus contrarios, dilatationis scilicet & compressionis. Nam ex dictis constat huiusmodi motus non esse contrarios, & licèt essent contrarij, possent continuari, vt latiùs constabit *disputatione sequenti*.

His iactis, solùm restat soluere aliqua argumenta, quæ contra nostram opinionem militabant; nam præcipua sunt iam diluta in probatione nostræ conclusionis, in qua eorum futilitatem ostendimus planè. Ad confirmationem Respondeo, quòd licèt operetur facultas in quietibus, & satisfaciant, nihilominùs non sunt partes essentiales; quia licèt hæc facultas sine cognitione operetur, nihilominùs non intenduntur per se ab ipsa Natura quietes; sed succedunt necessariò præter intentum facultatis ex necessitate Naturæ, seu coordinatione causarum.

Ad secundum, dico conseruationem vbicationum arteriæ in quietibus esse eandem actionem materialiter, non verò formaliter; siquidem non intenduntur à Natura, sicut motus, sed accidentaliter fieri, ex adæquatione, seu æquilibrio vtriusque finis, & sic illa actio quatenus mouet dilatando & comprimendo, est pulsus formaliter, non verò quatenus conseruat arteriam in quietibus. Quâ ratione actio est motus seu mutatio, conseruatio verò non ità; quia quælibet actio à sua conseruatione saltem formaliter distinguitur, quod sufficit vt sortiatur diuersam formalitatem.

Ad confirmationem dicimus, facultatem pulsificam non operari in quietibus formaliter, quatenus pulsifica est, vt ex dictis constat, nec ex eo quòd immediatè agat in quietibus deducitur esse primariò & per se intentas; nam expulsio vnius formæ substantialis fit immediatè ab altera, & tamen est effectus secundarius, quod adeò certum est in Philosophia, vt non indigeat probatione.

Neque ex eo quòd ex quietibus particularis differentia pulsûs desumatur, sequitur esse per se intentas; nam etiam ex diuersa arteriarum dispositione, nempè mollitie, aut duritie oritur prima differentia pulsûs, & tamen talis dispositio non est essentialis respectu pulsûs: præterquam quòd si rigorosè loquamur, crebritas & raritas non desumuntur ex quietibus, sed ex motibus, quatenus magis vel minùs interpolantur; nam hoc modo solùm attinguntur quietes in connotato, per se verò ipsi motus, qui constituunt differentiam pulsûs crebri aut rari. Quod clariùs ostenditur ex eo quòd in casu in quo deperdatur in pulsu vna, aut vtraque quies, tunc est creberrimus, & tamen non sunt quietes, ergò ab ipsis formaliter non desumitur talis differentia, sed solùm connotatiuè.

Ad vltimum constat ex dictis, quietem externam non esse ideò maiorem, quia magis vrgeat dilatationis finis, sed quia retardetur vrgentia finis compressionis. Quod seruatis seruandis etiam accidit in quiete interna, in qua sicut neque in externa meliùs satisfacit facultas, immò nec æquè ac in motibus. Sed quia hoc totum satis ex dictis constat, & nihil restat soluendum, (quia authoritates Galeni & Auicennæ nullius sunt momenti) ad finalem causam pulsûs examinandam properemus.

CAPVT VII.

De causa finali Pulsûs.

Ex Galeno constat *lib.4. de different. pulsuum, cap. 2.* finalem causam pulsûs esse symmetriam caloris natiui seruandam, necnon etiam genera

generationem ſpirituum animalium. Quod ità communiter receptum inter omnes Medicos eſt, vt nullus dubitet per pulſum conſeruari noſtrum calorem natiuum, & eſſe veluti cuſtodiam ipſius, ſimúlque fieri ſpirituum regenerationem; ad id enim prouida Natura inſtituit pulſificam facultatem, & mirabilem ipſius motum dilatationis, & compreſſionis, mediis quibus conſeruetur natiuus calor; ſiquidem per dilatationem ingreditur aër pro refrigerio, & ventilatione ipſius caloris, necnon pro generatione ſpirituum: per compreſſionis verò motum expelluntur fuliginoſa excrementa, ex continua nutritione eleuata, à quibus ſæpenumerò corrumpi ſolet natiuus calor, tum per alterationem violentam, tum etiam per ſuffocationem. Quare Natura tanquam prouida, in ſubſidium caloris natiui, ac eius conſeruationem vtrumque pulſificum motum mirificè fabricauit. Quæ omnia expreſsè Galenus dedit ſcripta 8. *de placitis Hippocratis, & Platonis, cap.*8. ipſa perpendite: *Quæ quidem arteriæ dum dilatantur per capita quibus cutem attingunt, exteriorem aërem in corpus attrahunt, atqui id tribus de cauſis, vt refrigerent, vt ventilent, vt ſpiritum animalem gignant: dum trahuntur verò, quidquid in ipſis fuliginoſum fumosúmque ex humoribus creatum fuerit, id exprimendo.* Ecce nihil clarius hoc dogmate. Idem etiam docuit *lib. de vtilitate reſpirationis, cap.*4. & aliis pluribus in locis.

Cæterùm, licèt hæc vera ſint, plura ſunt difficillima, quæ cõmuniter ab Authoribus adducuntur, quæ videntur deobſcurare Galeni doctrinam, ipſa tamen ſeorſim ventilare conabor, vt ſic veritas clariùs elucescat. Primò quidem increpare intendunt præfatam doctrinam ex eo quòd impoſſibile videatur per dilatationem conſeruari calorem natiuum; ſiquidem eo fieri aſſerunt Galeni ſequaces, quia per dilatationem ingreditur aër refrigerans, & attemperans; ſed iſte potiùs valebit & debet corrumpere calorem natiuum, quàm conſeruare: falſum ergo aſſeritur. Minor probatur manifeſtè: nam conſeruatio celebratur mediâ ſimili qualitate: ſed aër frigidus potiùs habet oppoſitam qualitatem calori natiuo, vtpotè frigiditatem, ergo potiùs ipſum debet corrumpere, quàm conſeruare.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis, aërem frigidum impedire, quominùs reſultet à principio intrinſeco ipſius cordis intenſior calor febrilis, qui eſt læſiuus viuenti, vt ergo hoc euitari poſſit, debet attemperari aëris frigiditate calor natiuus, ſi eum conſeruare Natura moliatur. Huic enim attendere debes, quòd antiqua opinio fuit (in quam prædicti Authores inciderunt) quæ docebat, febrem oriri à principio intrinſeco cordis: hæc ergo opinio ſuo loco, nimirùm *Tractatu de Temperamentis*, (vbi de poſſibilitate temperiei ex coalternatione partium inquirebamus) licèt à nobis latè impugnata ſit, in præſenti tamen iterùm eius falſitas à nobis redarguenda eſt. Fruſtrà enim, & abſque aliquo fine admittitur eiuſmodi calor intenſus cuilibet membro, adeò vt lædat operationes viuentis, quia ſi talis calor conceditur ad hoc vt meliùs defendatur cor (vt aliqui putârunt) à ſuo contrario; nec rectè conceditur, nec habet fundamentum ad hoc concedendum, niſi merè cihmæricum: meliùs enim cor defenditur ab ea temperie, per quam naturaliùs operationes ſuas exercet, ſed per calorem exceden- tem eas liberè, & naturaliter non poteſt exercere, ſed violenter & prauè; ergo ratione talis caloris non defenditur meliùs, immò potiùs corrumpitur. Proindéque rationi magis conſonum videtur, quòd Natura concedat cuilibet membro calorem cum ea intenſione quæ conducat ad perfectiùs, & ſalubriùs operandum. Quòd ſi ergo prædictus calor conceſſam ſibi intenſionem excedat, & adquirat altiorem gradum, quàm debetur pro operationibus naturalibus, tunc ergo aëre frigido per dilatationem attracto, & cuilibet membro applicato, eiuſmodi excedens intenſio temperabitur, & remittetur, ac per conſequens conſeruabitur mediocritas illius; non autem talis dilatatio, quæ à Natura exercetur aërem attrahendo ad corruptionem conducet, ſed potiùs ad conſeruationem, vt indextrè probat argumentum contrarium.

Doctor Sancta-Crux *Opuſculo* 2. *de cauſis extrinſecis pulsûs, cap.*12. aſſerit aërem frigidum attractum per dilatationem eò eſſe, vt attemperet calorem fuliginum, qui contrarius eſt & præternaturalis noſtræ naturæ. Docétque quòd licèt calor fuliginum ſit remiſſior, quàm cordis calor, nihilominùs quia ſecum habet quendam peſſimum modum, & contrarium Naturæ à ſiccitate diſtinctum, ideò ſolet induci in paſſo intenſiori. Probat hoc ex eo quòd ſi accedat ſerpens, & communicet animali vnicum gradum caloris, febricitabit ſine dubio animal, & ſic concludit, quòd aër attemperat iſtum calorem fuliginoſum; ratione cuius conſeruat calorem natiuum, defendens ipſum ab actione fuliginum.

Verumtamen capere non poſſum, quomodo fuligines ſint minùs calidæ, quàm cor, vt hac ratione aër attemperando calorem fuliginum prohibeat ne cor intenſiùs incaleſcat: nam aër ſolùm poteſt alterare refrigerando, & humectando: Sed fuligines in ſententia huius Authoris independenter à ſiccitate poſſunt extraneare cor modo aliquo, & qualitate quam ipſe non aſſignat; ſiquidem aër cùm mediâ ſuâ frigiditate potiùs debeat corrumpere natiuum calorem, hac ratione videtur impoſſibile, quòd eum conſeruare poſſit mediâ eiuſmodi alteratione, ſeu attemperatione, non enim habet qualitatem manifeſtam oppoſitam illi modo contrario Naturæ, quem habet calor fuliginoſus. Neque rationi conſonat, quòd ſi ſerpens communicet ſolùm vnicum gradum caloris viuenti, febricitabit ex vi illius, & ex eo quia extraneus eſt ille calor reſpectu viuentis, licèt non in gradu, ſed in modo illius. Hoc enim pugnat cum principiis Philoſophiæ: nam febris eſt calor extraneus excedens naturalem calorem in intenſione; ſed ſi ille gradus eſt remiſſus, non poteſt intendere calorem naturalem, ergo non poterit inducere febrem. Probatur: nam calor extraneus debet eſſe febrilis intra genus caloris; ſed talis gradus non eſt extraneus in ratione caloris, cùm non poſſit intendere naturalem calorem, qui intenſior eſt; ergo ſi eſt extraneus viuenti, forſan erit ratione alicuius qualitatis malignæ, quæ à ſerpente medio calore communicatur. Quòd ſi ità eſt apertè conſtat in tali caſu viuens non febricitare, licèt habeat aliam aliquam qualitatem oppoſitam Naturæ. Vnde conſtat argumentum

maner

manere in fua vi, ex eo quòd videatur potiùs per aërem attractum in dilatatione corrumpi, & remitti calorem naturalem cordis, quàm conferuari.

Secundò probari videtur, quòd aër attractus per dilatationem non fit propter cordis refrigerium, & attemperationem. Nam in his qui laborant frigidâ cordis diftemperie dilatatur cor; fed fi per dilatationem ingreditur aër frigidus attemperans, neceffariò cor intenfiùs refrigerabitur, & quò magis dilatetur, deueniet ad mortale refrigerium; quandoquidem potiùs videtur indigere calefaciente aëre, vt ad fuam naturalem temperiem reuertatur; ergo dilatatio non ordinatur ad conferuationem caloris natiui medio refrigerio, ab aëre ingrediente per ipfam.

Huic argumento refpondent aliqui Neoterici cum Vega 2. *Prognoſticorum*, *cap.7.* in refrigeratis fieri dilatationem, etiamfi deficiat eius partialis finis attemperandi; folùm præcisè vt comprimatur arteria. Nam cùm in refrigeratis vrgeat nimis compreffionis finis propter nimiam copiam fuliginum exuperantium, & non poffit arteria iterùm comprimi abfque eo quòd dilatetur, fit indè vt fiat dilatatio præcisè folùm, ideò quia iterùm atque iterùm comprimenda eft arteria, minimè verò ideò quia inftat finis refrigerandi. Quod fuadere intendunt ex eo, quòd finis pulsûs eft conferuatio caloris natiui: fed in refrigeratis inftat nimis periculum fuffocationis à fuliginibus, ergo tenetur facultas fuccurrere modo poffibili per motum compreffionis, qui præcipuè ordinatur ad expulfionem fuliginum; fed talis motus non poteft fieri, nifi dilatetur priùs arteria; ergo in tali cafu licèt refrigeretur cor ampliùs, nihilominùs debet dilatari, vt fini vrgentiori fatisfaciat per compreffionem.

Contra tamen inftari poteft folutio: nam fi tunc dilatatio fit præcisè vt fiat compreffio, quæ fola nimis inftat, fequitur neceffariò quòd eo paffu quò magis vrgeat compreffio, dilatatio mutetur in celeriorem, vt citiùs Natura fuffragetur fini compreffionis: fed hoc eft contra Galenum 3. *de Præſagatione ex pulſibus,cap.4.* vbi ità habet: *Accidit verò aliquando frigidius iuſto cor eſſe ſimul & fumoſorum plenum excrementorum;quo tempore pariter & minor & rarior fit diſtenſio, contractio celerior.* Apparet ergo ex his non poffe fieri dilatationem corde frigido, folùm vt compreffio celebretur.

Refpondet quidam noftræ Scholæ eruditus Neotericus in gratiam doctrinæ Galeni, minimè fequi dilatationem mutari in celeriorem ex eo, quòd dilatatio folùm fiat propter compreffionem; nam ventilatio non folùm debet habere proportionem cum fuliginibus, fed etiam cum igne & calore natiuo qui ventilantur, quâ ratione ignis & calor natiuus dum pufillus eft, paruâ ventilatione indigent,ne forfan à vehementi corrumpantur, & fic corde exiftente frigido, quamvis folùm vrgeat compreffio & fuliginum expulfio, nihilominùs apponit Natura tardiorem dilatationem, & celeriorem compreffionem, vt Galenus dictauit.

Licèt hæc acutè fint machinata, nihilominùs vrget ratio in contrarium adducta. Nam quando dilatatio fit propter fuum peculiarem finem, fi in medio motûs vrgeat magis compreffio, ceffat illicò dilatatio,& fit compreffio,vt Natura fic fuccurrat maiori nocumento; ergo quando dilatatio folùm celebratur vt fiat compreffio eo paffu quò magis vrget compreffio, debet accelerari dilatatio,ità vt fi in medio motûs dilatationis nimis vrgeret compreffio, ceffaret ftatim dilatatio,& inciperet compreffio.

Nec valet fi refpondeas;quòd fi acceleretur dilatatio, fiet nimia ventilatio, & maior quàm requiritur cùm hac ratione fit improportionata cum calore natiuo, & fic non poterit accelerari, quamvis vrgeat compreffio. Nam contra eft,quia etiamfi dilatatio fiat pro fatisfactione vfus adaucti, nihilominùs ceffat arteria in medio motûs fi magis vrgeat compreffio, & remanet finis dilatationis pro tunc fine fatisfactione. Ergo quando dilatatio fit abfque peculiari fine, accelerabitur fi vrgeat compreffio, etiamfi ventilatio quæ fit per celeriorem dilatationem, fit improportionata cum calore natiuo. Probatur hæc vltima confequentia: quia non minùs datur improportio refpectu caloris, quando non fatisfacit Natura adæquatè pro vsûs augmento, quàm quando facit fatis maiori ventilatione quàm fit opus: Sed in primo cafu folùm, quia magis vrget compreffio,ceffat dilatatio, etfi finis dilatationis non fit fatisfactus, quia dilatatio fuit improportionata refpectu finis vrgentis, ergo fic fimiliter etfi per dilatationem celeriorem fit improportionata ventilatio refpectu caloris natiui,tamen quia magis inftat compreffio,debet celeriùs fieri dilatatio, vt citiùs Natura fuffragetur maiori nocumento.

Alter noftræ Scholæ ingeniofus Neotericus conftanter negat poffe arteriam dilatari abfque peculiari fine, folùmque ideò vt celebretur compreffio;fi enim dilatatio tantùm propter compreffionem præcisè poneretur, neceffariò attraheretur aliquid inutile vt expelleretur inutile, quòd etiam eft inconueniens.Ecce fanè friuolam rationem & nullius momenti:Quoties enim aliquando imminent duo nocumenta, tunc opus eft, & officium Naturæ fuccurrere vrgentiori: ergo licèt in cafu adducto per dilatationem attraheretur aliquid inutile, tamen quia per compreffionem expellitur id quod eft inutilius,& ex quo maius impendet periculum,proindè Natura debet apponere tunc dilatationem ad hoc vt comprimatur arteria; & hac ratione mediâ compreffione vrgentiori,& maiori damno opem ferat. Et confirmatur: nam femper Natura debet operari in commodum,& fubfidium viuentis,conferuando natiuum calorem;fed fi non dilataretur cor in cafu propofito, illicò extingueretur,& fuffocaretur natiuus calor. Vndè minimè obftat, licèt attrahatur tunc per dilatationem aliquid inutile,fiquidem tunc Natura plus fibi comparat, & adquirit per expulfionem illius excrementi, videlicet fecuritatis ab illo maiori imminentíque periculo,quàm fe illi exponere poffit.Ergo debet dilatari vt comprimatur quælibet arteria in cafu in quo nullus fit finis dilatationis, & nimis inftet compreffionis finis.

Prætereà, validiùs infurgo contra prædictum Neotericum ex fuis principiis.Nam ipfe refpondet argumento primò pofito, in refrigeratis fieri dilatationem propter ventilationem & fpirituum regenerationem. Ex his ergo fic argumentor: Idem aër ex quo generantur fpiritus, & à quo fit ventilatio, feu feparatio fuliginum, neceffariò debet aliqua ex parte effe inutilis, eâ fcilicet quâ refrigerat; & tamen quia magis vrget opus ventilandi, & regenerandi fpiritus, fit dilatatio

dilatatio & aëris attractio, licèt ex alia parte sit inutilis refrigeratio, corde tunc existente frigido. Ergo licèt per dilatationem illam (quando solùm præcisè fit propter compressionem, attrahatur aliquid inutile; nihilominùs quia sequitur maior vtilitas ex compressione quæ subsequitur, debet celebrari à Natura; ac proindè poterit fieri dilatatio solùm propter compressionem,& è contrà.

Tertiò, Galeni doctrinam debellare intendunt ex eo quòd arteriæ quæ sunt reconditæ in intimis partibus, minimè possunt attrahere aërem pro refrigerio, cùm ibi nullus sit, ergo dilatatio non fit propter hunc finem. Quartò, quia respiratio deseruit ad attemperationem caloris natiui, & ad generationem spirituum; ergo frustrà ponitur pulsus propter eundem finem. Tandem compressione probatur non esse necessariam, siquidem expulsio fuliginum poterit optimè fieri à facultate naturali expellente, aut forsan ab ipso aëre ingrediente per dilatationem, à quo de facto fit ventilatio, seu fuliginum separatio; ergo sine fundamento Natura machinata est compressionem.

Plura continet doctrina Galeni quæ difficilia apparent, & lato indigent examine. Quare vt meliùs & clariùs intelligantur, & quâ ratione pulsus sit institutus à Natura in custodiam caloris natiui,ipsiúsque conseruationem? Supponenda est doctrina communissima Galeni,quam omnes adducunt, & admittunt,*lib.de tremore,rigore,& palpitatione,cap.6.*& clariùs *de vtilitate respirationis, cap.3.* vbi docet calorem nostrum natiuum assimilari igni externo aut flammæ. Docétque ignem externum, seu flammam ad sui conseruationem duplici egere motu, altero versus pabulum, seu materiam ex qua nutritur, seu regeneratur, altero versus aërem exteriorem, & veluti sursum, ità vt si alterum deficiat, ignem euanescere necesse est. Quòd autem ignis seu flamma dependeat in conseruari ex motu ad pabulum, cuique constabit, qui naturam flammæ attentè considerer,ipsa enim ex propria natura facilè dissipatur tenuitate & raritate propriâ; quapropter necessarium fuit, vt propter facilem & continuam resolutionem & dissipationem, continuò etiam loco illius quod resoluitur reponatur & generetur noua pars ignis, seu flammæ. Huc autem ex materia, seu pabulo debet regenerari, & sic motus ad pabulum, ità necessarius est pro duratione flammæ, vt deficiente subministratione pabuli, ipsam perire est necessum. Simili ratione pereunt, qui marasmo, aut tabe laborant, per defectum scilicet materiæ, seu pabuli, ex quo substantia humida mediâ nutritione reparatur; quòd si nimia sit materiæ copia, etiam corrumpi ignem, aut flammam per suffocationem testatur experimentum.

At verò corrumpi omnem flammam necessarium est: (hæc sunt Galeni verba) *si aut materia, aut altero motu sit priuata.* Ex quo manifestè constat alterum motum versus aërem exteriorem, aut veluti sursum ità esse necessarium pro flammæ conseruatione, vt ipso deficiente deficiat etiam flamma in medica cucurbita suffocatur:quia ipsa motum flammæ intra cohibet. Perpendite Galeni verba *cap.3. citato: Cæterùm, ex his quæ motum immodicè intra cohibent cucurbita.* Necessarius igitur valdè est motus sursum in flamma ad ipsius conseruationem vltra alterum motum ad materiam, seu pabulum; ità vt quolibet deficiente, alterum deficiat: Audite Galenum *eodem capite. Ex motibus contrariis, quorum alter alterum mutuò excipit & consequitur, alterum sine altero conseruari impossibile est.* Motus ergo flammæ ad materiam ex qua continuò regeneratur,minimè poterit conseruari altero deficiente, quo veluti sursum mouetur; hic autem motus ex eo est necessarius, vt ab aëre ambiente ventiletur mediocriter per separationem fuliginum, necnon etiam ab ipso moderatè refrigeretur; nam omnium moderatio conseruatrix est flammarum, Galeno dictante, immoderatio verò flammam corrumpit; etenim si moderatè sit frigidus aër, dissipationem flammæ aliquantulum impedit mediâ aliquâ densitate producta; quòd si nimis frigidus sit aër, extinguit flammam; si nimis calidus, etiam ipsam flammam dissoluit. Rursùs, si ventilatio sit moderata, separantur per ipsam fumosa excrementa à quibus sine dubio flamma corrumperetur, iuxta illud Galeni *loco citato: Fauilla enim & fumus, & fuligo,& omnis eiusmodi vstione materiæ superfluitas, nihilominus quàm aqua ignem extinguere consueuit.* Si verò nimia ventilatio sit, separatur prorsùs flamma à materia, seu pabulo ex quo regeneratur, & sic etiam corrumpitur.

Simili igitur modo calor noster vitalis tum cordis, tum cuiuslibet membri, qui iuxta Galeni & Aristotelis sententiam nutritur sanguine pingui & vnctuoso, eo modo quo flamma nutritur oleo. Duplici etiam motu eget ad sui conseruationem, altero ad materiam à quo regeneratur, & veluti reponitur id quod per dogmata sempiternæ passionis resoluitur, & dissipatur. Altero verò veluti sursum, vt mediâ ventilatione, & aëris moderatè frigidi attemperatione conseruetur, quo sit vt altero motu priuata nostra caliditate, reliquo etiam ex necessitate priuetur; & sicut flamma omninò deficit,aut si oleo priuetur, aut eius motus sursum per prohibitam ventilationem prohibeatur,& impediatur, sic similiter noster calor deficit, & ex defectu alimẽti seu sanguinis,& ex prohibita ventilatione;quòd si id quod fuliginosum est ventiletur,reuiuiscit calor. Huius rei exemplum apposuit Galenus in cucurbitula, & in fornace. *Quemadmodum itaque* (inquit) *cucurbita perforata flammam in se extinguere non potest, per foramen expirantem, quæ verò contrà conclusa est, è vestigio suffocando, eam extinguit; ad eundem modum pulmo arctus, & densus, veluti in respiratione cohibita est, extinguit: perforatus & rarus insitam caliditatem conseruat.* Prosequitur Galenus,& confirmat hoc ipsum altero exemplo per hæc verba: *Ego verò etiam cùm fornacem viderem ob id quòd perspirationem non haberet, extingui, & posteà ipsum aperire, atque tunc multam fuliginem expirare, tum multum purum aërem externum inspirare, atque vtroque facto flammam splendorem recipere, non paruam esse ratiocinatus sum expirationis vtilitatem ad hoc vt id quod veluti fuligo sanguinis est euacuet.* Nec miremini si verba Galeni nimis prolixa referam: nam ità clarè & sententiosè similitudinem flammæ externæ cum calore natiuo comparauit, vt reuerà altera quælibet expositio superflua videatur; siquidem ex hac facilè intelligitur modus corruptionis, aut conseruationis caloris nostri natiui, qui sensu externo & ignis exterioris, seu flammæ eundem attigerit.

Liquet ergo ex his resolutio nostra, videlicet pulsum esse à Natura fabricatum, tum ad conser-

uationem

rationem caloris natiui, tum etiam ad reſtaurationem ſpirituum. Nam calor noſter & ſpiritus qui per immodicam ipſorum calefactionem, ſeu intenſionem,ac etiam ipſorum tenuitatem & raritatem continuò & velociter diſſipantur, quod damnum per ingreſſum aëris frigidi mediâ dilatatione reſarcitur, hic enim oppoſitâ qualitate remittit exceſſiuum calorem ipſorum, opponendo tenuitati craſſitiem, & raritati denſitatem. Quo fit vt incapaces ad reſoluendum attendantur, & ſic diutiùs conſeruantur in ſua temperie naturali, quæ ipſis debetur, eo modo quo flamma de qua ſuprà mentionem fecimus. Deindè etiam medio ipſo aëre attracto per dilatationem ventilantur, & ſeparantur fuligines quæ ex concoctionibus eleuantur; quâ ratione impeditur ipſius caloris ſuffocatio, quod longè meliùs & efficaciùs præſtat Natura medio motu compreſſionis; proindéque conſtat clarè pulſum quoad vtrumque motum eſſe inſtitutos ad conſeruationem caloris natiui, quia per pulſum fit mediocris ventilatio, refrigeratio necnon noxij expulſio, quibus completur conſeruatio iuxta Galeni doctrinam *lib. de vſu pulſuum citato.*

Nec valet ſi ex dictis aliquis obiiciat, ſequi, non eſſe neceſſariam compreſſionem pro conſeruatione caloris natiui. Quod probatur: nam ex eo præcisè eſt neceſſaria compreſſio, vt expellantur fuliginoſa excrementa, quæ ex coctionibus eleuantur ne prohibeatur ventilatio, & fiat ſuffocatio caloris, ſicut etiam contingit in flammâ cucurbitæ occluſæ, & fornacis abſque ſpiraculo: ſed per dilatationem ex aëre attracto non ſolùm fit mediocris refrigeratio, immò & ventilatio mediocris, quæ non eſt aliud quàm fuliginum ſeparatio, ergo fruſtrà & abſque neceſſitate aliqua Natura vtitur motu compreſſionis in pulſu.

Reſpondeo eſſe neceſſariam compreſſionem: nam licèt per aërem ingredientem ſeparentur fuligines aliqualiter, non tamen extra cauitatem cordis & arteriarum expelluntur. Per compreſſionem verò fit ipſorum expulſio non ſolùm extra cauitatem cordis, & arteriarum, verùm etiam extra corpus, & ideò neceſſaria fuit compreſſio, vt Natura completè & perfectè libera eſſet à periculo quod minabatur detentio fuliginum.

Alterum finem partialem pulsûs manifeſtauit Galenus per vltima verba relata in definitione pulſus, ſcilicet ſpirituum animalium generationem in cerebro. Hanc fieri tum ex ſpiritibus vitalibus, tum etiam ex aëre attracto per dilatationem cerebri, & arteriarum admittunt communiter omnes. Ex quo conſtat aërem triplici ratione conducere ad conſeruationem caloris natiui, refrigerando, ventilando, & propriâ ſubſtantiâ conducendo ad ſpirituum generationem.

Difficile tamen videtur poſſe generari ſpiritus ex aëre, ſiquidem videtur difficile quòd corpus mixtum vt ſpiritus,poſſit fieri ex vnico elemento; neque enim iudicant poſſibile ex aëre nutriri ſpiritus, ex eo quòd nullum purum elementum ſit capax nutritionis. Quâ ratione Philoſophus 4. *Meteor.* tenet coctiones, & nutritiones eſſe proprias paſſiones mixtorum. Indè Auicenna etiam *lib. 3. fen. 1. tract. 1. cap. 1.* expreſsè tenet aquam minimè nutrire corporis membra: non ergo videtur aërem attractum per reſpirationem, & pulſum eſſe materiam ad ſpirituum generationem. Et confirmatur: nam ſpiritus generantur per coctionem, ergo non poſſunt fieri ex aëre. Probatur conſequentia: nam non alia de cauſa teſtatur Philoſophus *loco citato*, coctiones eſſe paſſiones mixtorum, niſi quia quæ coquuntur, ſupponunt neceſſariò diuerſitatem, ſeu heterogeneitatem partium, ratione quarum reſultat ex oppoſitis paſſibilibus, ſeu ex partibus humidis & ſiccis, ſic, vel ſic proportionatis perfectio in re cocta: ſed aër eſt corpus omninò ſimplex excludens neceſſariò omnem heterogeneitatem, ergo ex aëre non poſſunt generari ſpiritus per coctionem.

Hæc tamen argumenta minimè euertunt Galeni doctrinam: nam corpus quodlibet mixtum poteſt fieri ex materia vnius elementi in probabiliſſima opinione, eò ſolùm præcisè quòd alteratio fiat per diſpoſitiones reliquorum elementorum; ergo cùm in noſtro corpore ſint diſpoſitiones omnium elementorum, optimè poteſt fieri alteratio in aërem, ratione cuius generetur corpus mixtum vt ſpiritus. Aliud enim eſt mixtum factum per generationem; aliud verò per mixtionem; hoc autem requirit omnium miſcibilium materias: quapropter Philoſophus mixtionem eſſe prædicauit miſcibilium alteratorum vnionem. Quando verò mixtum fit per generationem, minimè requirit materias omnium elementorum: ſed de hoc alibi copioſiùs egimus.

Neque verum eſt ſpiritus nutriri ex aëre, ſed ſolùm generari; illa enim analogica locutio eſt. Nam cùm ſpiritus non viuant,nullo genere vitæ poſſunt. Difficiliùs ſoluitur id, quòd in confirmationem vltimam adducebatur: nam ſi concedamus ſpiritus generari ex aëre per coctionem, videtur ſubſtantiam aëris eſſe capacem coctionis & nutritionis, quòd refragatur doctrinæ Philoſophi & Auicennæ. Quapropter viſum fuit cuidam Neoterico noſtræ Scholæ, ſpiritus minimè generari per coctionem, licèt à facultate coctrice alterari concedat, ſed potiùs à peculiari facultate generatiua ſpirituum ſolùm ad hoc munus à Natura inſtituta. Hæc tamen ſolutio non probatur, ex eo quòd multiplicat potentiam generatiuam ſpiritûs ſine neceſſitate: nam faciliùs poſſet aſſerere generari per accidens ex diſpoſitionibus quæ ſunt in aëre, & ex ipſis quas facultas coctrix induxit, quòd nihil habet contra ſe; nec adducit rationem cur facultas coctrix non poſſit inducere omnes diſpoſitiones, vt reſultet forma ſpirituum ſi ab ipſa aliqualiter alteratur aër.

Doctor Sancta-Cruz *Opuſculo 2. de cauſis extrinſecis pulsûs, cap. 14.* docet ſpiritum fieri non quidem ſimplici, ſed iuxta poſito cum alio corpore, licèt elementalis ſit, & hac ratione probat poſſe fieri per coctionem, & poſſe etiam nutrire aërem ſi iuxta ponatur,aut cum altero mixto, aut cum altero elemento.Quod probat ex Ariſtotele 2. *de generatione*, vbi poſtquam probauit mixtum nutriri ex mixto, ait, plantas non nutriri ex aqua, ſed aqua permixta cum aliquibus partibus terræ. Hic tamen modus dicendi non videtur eſſe probabilis: nam præcisè per iuxtapoſitionem nihil aufertur diſpoſitionis contrariæ aquæ ad nutritionem, neque additur noua diſpoſitio: Ergo ſi aliàs aqua ex ſe eſt incapax ad nutritionem, ſimiliter poſt iuxtapoſitionem erit incapax,& præcipuè ſi iuxta ponatur alterum elementum, quod etiam ex ſe eſt incapax coctionis & nutritionis. Quare certiùs mihi videtur aërem & aquam alte-

tari aliquantulum inter se, & resultare ex ipsis & eorum alteratione quoddam mixtum proportionatum pro nutritione plantarum. Quâ etiam ratione possumus asserere ex aëre attrahi per pulsum & respirationem,& aliquibus vaporibus sanguinis fieri quandam alterationem, ratione cuius redditur materia illa vaporosa apta ad generationem spirituum per veram coctionem, & hac ratione Hippocratem appellare alimentum ipsum aërem, *lib. de alimento*, vbi dicit: *Principium alimenti os, nares, guttur, & alia respiratio*; vbi per aliam respirationem intelligit tractionem aëris quæ fit per pulsum; aliter enim aër elementalis, & omninò impermixtus minimè poterit esse alimentum, cùm non habeat heterogeneitatem partium, quam Philosophus dixit requiri ad coctionem & nutritionem, dum prædicauit coctionem esse propriam passionem mixtorum.

Sed adhuc dubitabit aliquis, cur Galenus dixit fieri pulsum propter regenerationem spirituum animalium in cerebro, nullâ factâ mentione de vitalibus spiritibus. Respondeo spiritus animales generari in cerebro non solùm ex aëre attracto per respirationem, & ex vapore sanguinis, sed ex ipsis spiritibus vitalibus,rursúsque cerebri motum factum esse à facultate vitali eiusdem rationis, cum illa quâ cor & arteriæ mouentur,quapropter pulsus etiam appellatur motus cerebri. Quare cùm spiritus animalis ex vitalibus fiat tanquam ex materia, & vitales ordinentur in generationem animalium spirituum tanquam in peculiarem finem, ideò quando dixit pulsum fieri ad generandos spiritus animales,implicitè etiam vitales significauit.

Post hæc tandem restat soluere argumenta,quæ contra doctrinam Galeni militabant. Ad primum dicimus, per attractionem aëris calorem natiuum conseruari; quamvis aër frigidus per dilatationem attrahatur, quia conseruatio apud Medicos solùm est emendatio illius insensibilis resolutionis; non verò conseruatio per similem qualitatem, vt apud Philosophos accipitur. Cùm ergo per aërem frigidum ingredientem per dilatationem impediatur resolutio calidi innati;sicuti etiam impeditur flammæ dissipatio, indè fit vt hac ratione fiat conseruatio, licèt per dissimilem qualitatem.

Ad secundum dicimus, in refrigeratis fieri dilatationem, & propter ventilationem, & propter spirituum regenerationem, etiamsi non sit necessitas attemperandi; nam finis pulsûs etiam comprehendit ventilationem, & regenerationem spirituum,vt ex dictis constat. Tertium facilè soluitur si dicamus arterias reconditas attrahere loco aëris vapores sanguinis, qui cùm sint minùs calidi,quàm spiritus ipsos attemperant, quia remissum remittit intensum,& hac ratione etiam fœtus in vtero matris ex vaporibus sanguinis attemperatur & ventilatur.

Ad quartum constat solutio: nam licèt respirationis & pulsûs idem sit finis, & similes causæ, nihilominùs necessarius est pulsus ad attemperationem reliquarum partium à corde,& respiratio necessaria est etiam pro cordis attemperatione, non tamen immediatè. Nam per respirationem attrahitur aër,ad cauitatem,& brõchia pulmonis, vbi rursùs per læues arterias defertur ad cor. Ex quo constat adhuc pulsum esse necessarium pro cordis refrigerio, & attemperatione,& respirationem esse necessariam, ex eo quòd cor non potest attrahere immediatè ad se aërem externum propter suam vbicationem & situationem internam; & cum aliàs sit membrum calidissimum; ideò indiget motu thoracis, vt sufficientem quantitatem aëris redderet cordi proximiorem,& sic per læues arterias immediatè communicaretur cordi, vnde pulsus & respiratio sunt motus necessarij in viuenti,ità vt neuter possit alterius vicem supplere. Vltimum argumentum iam est solutum superiùs in quadam obiectione, ex qua constat compressionem esse simpliciter necessariam in pulsu, etiamsi per dilatationem aliquantulum separentur fuligines. Solùm restat examinare, (vt disputatio de causa finali pulsûs vndequaque absoluatur) quâ ratione per nimiam quantitatem materiæ,aut fuliginum prohibentium ventilationem suffocetur calor natiuus, & ipsa flamma. Sed quia hoc prolixam satis exposcit controuersiam, ideò speciale caput pro illius examine, & exacta intelligentia instituere decreui. Sit igitur

---

CAPVT VIII.

De causa suffocationis.

Celebris quidem & nimis ardua se offert disputanda controuersia, quam Antiqui obiter attingebant, timentes forsan incertitudinem resolutionis. Quâ ratione Galenus *lib. de vtilitate respirationis, cap. 3. circa finem*,postquam de suffocatione sermonem instituerat, hæc habet verba: *Hæc quidem scientificam persuasionem non habent, neque necessariam demonstrationem qualem in aliis semper in vsu habemus, non tamen fide omninò carent.* Nostri tamen Complutenses Doctores maturiùs rem ità difficilem examinantes, insudârunt valdè in hac materia: quorum opiniones & machinamenta varia referam, vt inde si quæ est firma veritas in tanta obscurationum variatione elucescat. Inquirimus ergo in præsenti,An(quando flamma perit,aut suffocatur per nimiam copiam fuliginum, vt contingit in cucurbita occlusâ, aut in fornace priuato spiraculo talis suffocationis) causa sit fuliginum corporatura, aut densitas, an verò qualitas aliqua ab ipsis producta corruptiua flammæ; quod etiam pariter currit de calore nostro natiuo,quando suffocatur per prohibitam ventilationem, propter nimiam copiam fuliginum detentorum, vt accidit illis qui laqueo suspenduntur,aut qui respiratione priuantur. Hanc flammæ similitudinem cum calore natiuo satis clarè Galenus *lib. de vtilitate respirationis, cap. 3. citato*,proposuit per hæc verba:*Verùm quo tempore expirat animal, assimilaueris ipsum potius cucurbitæ perforatæ: vbi verò respiratio cohibetur,imperforatæ, & vndequaque conclusæ. Quemadmodum itaque cucurbita perforata flammam in se extinguere non potest per foramen respirantem, quæ verò contrà conclusa est, è vestigio suffocando, eam extinguit. Ad eundem modum pulmo arctus, & densus veluti in respiratione cohibita est extinguit, perforatus, & rarus, qualis circa respirationem est insitam caliditatem conseruat.* Ex his æquè conspectui se offert controuersia de flamma & caliditate natiua. An scilicet quando suffocatur calor natiuus cohibitâ respiratione, & flamma in imperforata cucurbitulâ talis suffocatio fiat à quantitate fuliginum, quæ non ventilantur? An verò

ab

ab aliqua ipſorum qualitate corruptiua flammæ, & caloris natiui ? Hoc opus, hic labor.

Valde fluctuârunt in tanto pelago Doctorum ingenia, quorum opinandi modos ſuo ordine re-feram & refellere conabor. Primus fuit Anti-quus in noſtra Schola, qui aſſerit fuligines ſuf-focare flammam & calorem natiuum propriâ quantitate, aut corporaturâ, immediatè inducen-do denſitatem in flamma, aut ſpiritibus, quæ cùm ſit contraria qualitas, & violenta ipſis, corrum-pit tenuitatem, raritatem, & perſpicuitatem flammæ, & ſpirituum, & per conſequens hac ra-tione ſuffocat.

Hæc opinio ſic explicata longè diſcedit à veri-tate: nam vel corpora fuliginoſa producunt den-ſitatem immediatè, vel mediâ aliquâ qualitate productiua denſitatis: non primum; quia licèt corpora fuliginoſa eſſent denſa (quod aliqui ne-gant) cùm hæc qualitas ſecunda non ſit actiua, non erit productiua ſimilis; ergo fuligines licèt eſſent denſi, neutiquam immediatè poſſent pro-ducere in flamma, aut in ſpiritibus denſitatem. Rursùs, neque mediante aliquâ qualitate primâ: nam ex primis qualitatibus ſolùm frigiditas eſt productiua denſitatis; ſed fuligines ſunt corpora calida ex propria natura, ergo minimè poterunt denſare flammam aut ſpiritum, adeò vt ratione nimiæ denſitatis ſuffocentur. Nam denſitas mo-derata aut remiſſa tantum diſtat à contrarietate flammæ & ſpirituum, vt potiùs ratione ipſius im-pediatur ipſorum velociſſima diſſipatio, & hac ratione conſeruentur potiùs per aëris moderatè frigidi ingreſſum, dictante Galeno, *citato capite de vtilitate reſpirationis*, ergo nec immediatè, nec mediatè per productionem denſitatis poterunt fuligines ſuffocare.

Ex his ſatis conſtat, quòd cùm fuligines ſint corpora calida, potiùs debent producere rarita-tem, ex eo quòd raritas ſit effectus neceſſarius caloris, & diſpoſitio ad ipſum. Quidam noſtræ Scholæ Neoterici tenent fuligines rarefacere exemplo cucurbitæ medicæ; nam combuſtâ ſtu-pâ, & fumo plenâ cucurbitâ, dum carnibus ap-plicatur, ferè nihil attrahit, quia aër rarus eſt à fuliginibus. Deindè vero infrigidatis fuliginibus, & aëre ratione denſitatis quam adquirunt, mi-norem occupant locum, & ſic ne detur vacuum, cucurbita repletur carne; ſignum profectò eui-dens quod fuligines rarefaciunt aërem, & pro-indè non poſſunt producere denſitatem, ratione cuius fiat ſuffocatio. Sed licèt verum ſit fuligines rarefacere, nihilominùs id non probat exem-plum cucurbitæ, nam cùm præcedat in ipſa ignis ſeu flamma, ratione cuius poſſit rarefieri aër con-cluſus potiùs quàm ab ipſis fuliginibus, ſine fun-damento tribuit effectus, quandoquidem eſt ignis agens principalior, & cauſa magis manifeſta in quam poſſit refundi raritas illa producta. Et ſic productio raritatis ab ipſis fuliginibus meliùs de-ducitur ſolùm ex eo præcisè, quòd ſunt corpora calida, & raritas ſit effectus neceſſarius caloris, vt ſuperiùs dicebamus.

Secundò vrgeo eandem opinionem. Nam ci-neres ſunt corpora denſiora, & non minùs gra-uia quàm fuligines, & tamen ſi ſupra ignitos car-bones cineres proiiciantur, non ſolùm ignem non extinguunt, verùm etiam ipſum conſeruant; ergo quantumvis cohibeatur ventilatio, & fuligines detineantur, non poterit ſuffocari flamma, nec calor natiuus à grauitate, aut denſitate ipſorum.

Nec valet ſi reſpondeas, fuligines non corrum-pere aut ſuffocare flammam ratione denſitatis aut grauitatis, ſed ſolùm per propriam caliginem ex eo, quòd cùm ſpiritus, & flamma ex propria natura habeant lucem, & ſplendorem, & fuligi-nes ſint corpora caliginoſa, ſeu luce priuata, & aliàs dum non ventilantur permiſcentur cum flamma aut ſpiritu, inde fit vt amittant lucem & ſplendorem, proindéque corrumpantur & ſuffo-centur ſpiritus & flamma. Hæc ſanè friuola eſt euaſio. Et ſic contra ipſam efficaciter inſurgo. Nam per iuxtapoſitionem illam & permixtio-nem fuliginum cum flamma aut ſpiritibus mini-mè producitur aliqua qualitas corruptiua ipſo-rum: licèt diuidantur partes flammeæ per inter-poſitionem fuliginum, nihilominùs non amit-tunt lucem & ſplendorem quem ex ſe habent, ergo non perit flamma propter caliginem fuligi-num. Antecedens probatur quoad ſecundam par-tem; nam cùm ſpiritus ſint corpora tenuiſſima, non poſſunt imbibere fuligines, & ſic ſolùm poſ-ſunt interponi inter vnum & alterum ſpiritum, & inter vnam & alteram partem flammæ, non ta-men auferre lucem, & ſplendorem cuiuſuis ſpiritus aut partis flammeæ, eò quòd iuxtapo-ſitio nulla ſit actio, proindéque nec ſuffoca-tur ſpiritus, nec flamma à caligine fuliginum in-terpoſitorum.

Neotericus noſtræ Scholæ ſuprà citatus pecu-liarem ſuffocationis modum adinuenit; tenet enim fuligines ſuffocare flammam & calorem noſtrum natiuum, producendo calorem in flamma, aut in aëre contiguo, & circumdante ipſam flam-mam; priùs tamen quàm probet ſuam opinio-nem, ſupponit id quod certiſſimum eſt in do-ctrina Galeni, & quod nos *præcedenti capite* ad-duximus, nempè flammam & calorem natiuum indigere ad ſui conſeruationem aëre moderatè frigido circumdente, ſimilitérque à propria for-ma habere motum ſurſum, ſeu ad exteriora, ex cuius defectu perit ſtatim flamma. Supponit etiam ipſam flammam ſubiectari in materia ha-bente ſubſtantiam humidam, & vaporoſam, per cuius ignefactionem reſultat flamma; proindéque ignem ſubiectatum in materia ſicca & terreſtri non emittere flammam, vt in carbone ignito vi-dere eſt: vnde ait, quòd ſi flamma circundetur aliquo corpore denſo impediente fuliginum ex-pulſionem, illicò perit. Carbo autem ignitus vndequaque liber à fuliginibus, non ità cor-rumpitur, etiamſi circumdetur denſo corpore, aut vapore.

His præhabitis, authoritate Galeni munitus *lib. de vtilitate reſpirationis, cap. 3.* primò fulci-re ſuam opinionem intendit: nam poſtquam *ca-pite antecedenti* diffusè probauerat, quòd ani-malia in cohibita reſpiratione non ſuffocantur de-fectu ſubſtantiæ ipſius aëris, ſic *capite citato* pro-ſequitur: *Ad quæſtionem igitur an ipſius aëris ſub-ſtantiæ, an alicuius qualitatis inopiâ animalia ſuffocata moriantur; iam reſponſum, ac euiden-ter indicatum eſt, alterum impoſſibile eſſe, relin-quitur itaque alterum, nimirum ob penuriam qua-litatis alicuius animalia in reſpirationis cohibitio-ne ſuffocari.* Hucuſque conſtat ſuffocari animalia, defectu alicuius qualitatis requiſitæ ad conſerua-tionem. Inferiùs tandem declarat cuius qualita-tis penuriâ ſuffocatio contingit, per hæc verba: *Cæterùm, ex his quæ motum intra cohibent eſt cu-curbita* (loquitur de ſuffocatione flammæ) *&*

quidquid

quidquid aërem eorum , quæ ab interna flamma combusta sunt , prohibent , ab externi frigoris contactu. Constat ergo iam defectu aëris frigidi flammam suffocari in cucurbita , & calorem natiuum in cohibita respiratione. Ex quo infert prædictus Doctor, quòd cùm fuligines qui detinentur per prohibitam ventilationem calefaciant necessariò aërem aut flammam à calore fuliginum tanquam ab immediata causa celebrari suffocationem. Hoc ipsum confirmat ex eodem Galeno *cap.* 4. *libri citati* , vbi docet eos qui diù in balneis versantur suffocari , quia per os & per totum ambitum corporis attrahunt calidum , ad differentiam eorum, qui ex lebete feruente vaporem inspirando hauriunt, qui ex eo non suffocantur transpiratione factâ, aëréque ingrediente per poros totius ambitus corporis, perpendite verba: *Huius rei potissima demonstratio in multis ægris contingit qui per totum diem iudicatoriè excedant, atque id multò magis, quàm qui in balneis ; non tamen exoluuntur similiter vt illi ; neque omninò suffocantur , quousque externum frigidum aërem spirando attraxerint : quòd illos palliis contectos calidum aliquid respirando haurire coëgeris,confestim suffocari.* Si ergo statim suffocantur qui calidum aërem respirant, non solùm per os,sed per omnes arteriarum porositates ; meritò videntur fulgines suffocare eò præcisè quòd calefaciant aërem aut flammam.

Hinc facilè ex Galeni principiis deducitur ratio quâ intendit conuincere proprium placitum; nam ad conseruationem flammæ , & caloris natiui requiritur in ambiente moderata frigiditas, vt ab ipsa producatur moderata densitas , quæ impediat velocissimam flammæ , & spirituum dissipationem : sed cohibetur ventilatione, & detentis fuliginibus aufertur talis dispositio , eò solùm præcisè quòd producant calorem aut in flamma , aut in spiritibus , aut in ipso aëre circumdante. Ergo fuligines flammam suffocant producendo calorem.

Alter nostræ Scholæ Neotericus vespertinæ etiam Cathedræ Moderator , pro viribus intendit debellare hanc opinionem. Et primò probat esse contra Galeni mentem ex eo quòd *cap.* 3. *citato de vtilitate respirationis* sequentia scribat verba: *Fauilla enim & fumus , & fuligo , & omnis huiusmodi vstæ materiæ superfluitas ; nihilominùs quam aqua ignem extinguere consueuit.* Ex quibus omnibus infertur fuligines minimè per calorem suffocare , sed per corporaturam , ex eo quòd non aliter quàm aqua extinguant flammam. Forsan ipse vidit friuolam fuisse argumentationem, illicò enim sibi ipsi obiicit , non esse iuxta mentem Galeni , qui non dixit fuligines extinguere flammam , eodem modo ac aqua, sed æqualiter, aut non plus vel minùs ; vnde quia nihil probare videtur contra relatam opinionem, si ei conceda- mus aliquid, erit gratis.

Sed his non obstantibus contra iterum obiicit & instat : nam Galenus tenet fuligines extingue- re flammam ; sed extinctio non potest fieri per calorem , sed per corporaturam , (verbum enim *extinguere* id denotat apud Galenum) Ergo.Confirmat hoc : quia saltem fauilla , fumus , & fuligo eodem modo ignem extinguunt : sed fauilla cùm sit frigida non potest per calorem extinguere flammam ; ergo neque fuligines.

Licèt hic Doctor aliàs acutus sit , obiter tamen videtur legisse Galenum , præcipuè *caput tertium citatum* , vbi expressè tenet suffocationem , & extinctionem fieri per inopiam alicuius qualitatis vt satis verba suprà relata id expressè docent : necnon etiam idem Galenus pluribus locis,& præcipuè *libro* 2. *ad Glauconem,c.*2. testatur clarè , dicens : *Quæ autem supra modum refrigerant , natiuum calorem extinguunt .* Non ergo verbum *extinguere* , denotat corporaturam; neque ex verbis Galeni ab ipso relatis colligitur, fauillam , fumum, & fuliginem eodem modo extinguere flammam : nam licèt de ipsis afferat Galenus,quòd extinguant flammam , non tamen tenet eodem modo omnes extinguere ipsam,proindéque ex illis verbis nihil reuerà colligi potest contra secundam opinionem.

Rationibus etiam labefactare intendit eandem opinionem : nam fuligines sunt minùs calidæ, quàm flamma , ergo non possunt intendere calorem ipsius , proindéque per alterationem caloris factam à fuliginibus non poterit suffocari flamma.Respondet secundæ opinionis defensor : quòd flamma non habet totam intensionem caloris debitam formæ ignis ; ex eo quòd à frigiditate aëris ambientis per reactionem sit corruptus aliquis gradus caloris,saltem in prima superficie flammæ, & sic optimè posse alterari à fuliginibus per calorem,præcipuè cùm quodlibet subiectum citiùs & faciliùs alteretur ab extrinseco actione transeunte, quàm ab intrinseco per actionem immanentem, vt videre est in aqua calefacta quæ faciliùs infrigidatur à niue,quàm ab interno principio.

Cæterùm, contra hanc solutionem sic instatur: nam licèt flamma non habeat totam intensionem caloris debitam formæ ignis ; nihilominùs adhuc est calidior fuliginibus , ergo neutiquam poterit alterari ab ipsorum calore. Probat antecedens: quia si manus applicemus fuliginibus , non ità vruntur,ac si flammæ applicentur.Demum arguit: quia si fuligines haberent intensiorem calorem flammâ , resultaret ignis in ipsis eò quòd nec defectu caloris,nec siccitatis repugnet.

Sed licèt hæc conuincant ; tamen iterùm alter Neotericus prædictis suo iudicio meliùs satisfacere conatur , negando suppositum , ex eo quòd fuligines sint calidiores flammâ : nam si infundibulo fuliginem , & fumum recipiamus , & in parte superiori apponamus manum,nullus poterit tolerare. Et licèt fuligines ità intensum calorem habeant,non conuertuntur in ignem ab ipsa flamma, quia eius virtus diminuitur , & omninò corrumpitur à fuliginibus,neque vniuersalis causa poterit in ipsis producere formam ignis defectu aliquarum dispositionum. Hucvsque Neotericorum lucta.

Nostro verò iudicio plura continet difficilia secunda opinio , ad quæ examinanda non priùs accedendum , quàm hæc vltima solutio à nobis iudicata fuerit. Non enim quiescit animus experientiâ illâ de infundibulo adductâ;nam cùm partes flammeæ simul permixtæ cum fumo & fuliginibus per infundibulum ingrediantur, non mirum si appositis manibus in parte superiori non possimus tolerare calorem , hoc tamen non fit ratione fuliginum , sed ratione aliquarum partium flammæ. Præterquam quòd magis vrget argumentum seclusâ experientiâ infundibuli , cæteris paribus ex parte flammæ & fuliginum ; nam si per quamlibet loci differentiam partem quamlibet flammæ etiam per extimam superficiem tangamus , vrimur , & incendium neutiquam possumus

possumus tolerare, quod minimè contingit si fuligines tangamus, & super ipsos manum imponamus. Ergo signum est omnes partes flammeas calidiores esse, proindéque eas non posse alterari à calore fuliginum, & sic à calore ipsorum non potest fieri suffocatio.

Nec videtur rationi consonum, quòd non possint transmutari ab igne seu flamma: nam dum arguit contra alterum Neotericum, affirmat fuligines per discontinuationem partium flammæ non posse ipsam suffocare, quia conuertibiles sunt in ignem, licèt non in flammam. Diminutè etiam procedit ex eo quòd non assignat dispositiones quæ deficiunt in fuliginibus, admisso intensissimo calore in ipsis, ratione quarum causa vniuersalis non producat formam ignis in ipsis, præcipuè cùm sicci sint ex propria natura.

Cæterùm, quod mihi difficilius videtur est, quòd à calore fuliginum alteretur flamma, quia citiùs & faciliùs alteratur quodlibet subiectum ab extrinseco actione transeunte, quàm ab intrinseco per actionem immanentem, vt exemplo aquæ probat quæ faciliùs infrigidatur à niue, quàm ab interno principio. Nam alteratio seu reductio quæ fit ab aqua calida semoto calefaciente extrinseco, debet fieri à determinata intensione frigiditatis actualis aquæ: sed hæc eandem habet vim & efficaciam, quàm frigiditas eiusdem intensionis alterius extrinseci agentis; ergo præcisè considerata frigiditate aquæ actuali, mediâ quâ fit reductio; (nam vnumquodque operatur secundum quod est in actu, & non secundum quod est in potentia, seu habitu) æquè fiet, ac si alterum agens æquè frigidum in actu applicaretur aquæ. Nec mirum si priùs aqua calida, & citiùs infrigidetur à niue, vel à gelu, quàm ab intrinseco; nam in niue, aut gelu est tota intensio aquæ actualis; siquidem non sunt aliud quàm aqua congelata ratione siccitatis coniunctæ, vt passim docet Philosophus *in Meteoris*; in aqua verò calida non est tota intensio frigiditatis actualis. Cùm ergo actio procedat ab agentibus secundùm quod habent in actu, & in hoc non sint paria nix, & aqua calida, videtur manifestum quòd si citiùs frigesit aqua calida à niue, quàm ab interno principio, hoc non est ideò, quia faciliùs operatur & citiùs, eò præcisè, quia actione transeunte operatur, sed quia applicatur causa intensior frigida actualis quæ necessariò citiùs debet operari quàm intensior minùs frigiditas actualis aquæ calidæ.

Porrò, in confirmationem huius philosophici assumpti premo difficultatem; nam si aquæ calidæ vt quinque, applicetur altera aqua calida vt quinque, prima aqua non reducetur citiùs ad antiquam frigiditatem per applicationem alterius aquæ, quàm ab interno principio: nam solùm applicatur agens frigidum actuale vt tria, sed prima aqua habet eosdem tres gradus frigiditatis actualis forsan intimiùs applicatos calori violento ipsius aquæ; ergo non infrigidabitur citiùs ab altera aqua quàm interno principio, sed eodem modo se habebit si nix, aut gelu calefiant vt quinque, & applicentur aquæ calidæ; ergo quando citiùs infrigidatur aqua calida à niue, aut gelu, non est ideò, quia tunc operantur actione transeunte; sed quia agens frigidum altioris est intensionis actualis quod tunc applicatur. Ex quo constat quòd si fuligines non sunt calidiores ipsâ flammâ, neutiquam possunt ipsam calefacere eò præcisè quòd agant in ipsam actione transeunte.

Vlteriùs, neque ex eo quòd partes extimæ, seu superficiales flammæ aliquantulum refrigerentur ab aëre circumdante flammam, sequitur quòd debeant calefieri à fuliginibus, partes superficiales flammæ: Nam vel aër circumdans flammam est calidus ante aduentum fuliginum, vel frigidus perseuerat; si calidus est, caliditate, seu intensione sufficienti ad suffocationem, cùm talis calor à flamma in aëre sit productus, potiùs à calore flammæ fiet suffocatio, quàm à fuliginum calore. Si verò detentis fuliginibus, per prohibitam ventilationem, adhuc aër circundans flammam perseuerat frigidus, non minùs æquè infrigidabit flammam, & fuligines; siquidem in medio est positus æquè tangens flammam & fuligines, ergo licèt fuligines ex propria natura essent æquè calidæ cum flamma, non possent alterare flammam per calorem. Patet consequentia: nam ad actionem requiritur excessus vel determinatus, vel indeterminatus ex parte efficientis, vel alterantis: sed aër frigidus circundans flammam & fuligines detentos æquè frigefacit ipsam flammam & fuligines, ergo neutrum remanet cum excessu, vt alterum possit alterare per calorem. Etsi supponamus fuligines esse æquè calidas cum flamma, quod nunquam concedam, ex eo quòd nulla ratione id conuincat citatus Neotericus secundæ opinionis defensor; neque vllus alter ex his quos legerim, ac proindè non poterit suffocari flamma ex eo quòd calefiat à fuliginibus ipsa flamma, aut aër circundans ipsam, cùm ipse aër potiùs à flamma saltem æquè debeat calefieri.

Denique per suffocationem tota flamma euanescit, sed si à calore fuliginum corrumpitur, solùm partes superficiales flammæ deberent suffocari; quia solùm ipsæ aliquantulum ab ambiente frigido refrigerantur, & sic amittunt intensionem caloris debitam formæ ignis, ratione cuius à fuliginibus calefieri possunt, vt aiebat citatus Doctor; ergo cùm tota flamma corrumpatur per suffocationem, & tota non alteretur à fuliginibus, videtur non fieri suffocationem à calore ipsorum tanquam à causa immediata.

Alia plura argumenta adducuntur contra prædictum Doctorem; sed quia nullius roboris sunt, & facilè soluuntur in sua doctrina, ab eorum enarratione supersedeo libenter, ne forsan prolixa videatur nostra oratio.

Priùs tamen quàm proprium placitum referam, Neoterici secundo loco citati sententiam breuiter proponam: Dicit verò iste, fuligines, suffocare, & corrumpere flammam, ex eo quòd interponantur inter partes flammæ, & inter pabulum ipsius flammæ, ratione cuius impediunt regenerationem nouæ flammæ, quo fit vt suffocetur, aut corrumpatur per defectum motûs ad pabulum, seu ad materiam: nam ex duplici motu ex quo constat flamma ad sui conseruationem, si alterum deficiat, reliquum etiam deficere necesse est, vt *capite præcedenti*, ex Galeni doctrina referebamus. Cùm ergo fuligines per interpositionem illam inter partes flammæ, & ipsum pabulum discontinuent flammam, & impediant ipsius regenerationem, necesse est quòd deficiat alter motus flammæ quo sursum, & veluti ad exteriora mouetur, & sic contingat ipsius suffocatio; quod etiam de spiritibus eodem modo probat.

Hanc opinionem intendit suadere ex illo loco Galeni *cap.3. citato, de vtilitate respirationis:* nam fauilla, fumus, & fuligo eodem modo, quo

quo aqua ignem extinguunt: ſed talia excrementa aliter non poſſunt extinguere ignem, aut flammam,niſi impediendo eius regenerationem per interpoſitionem inter pabulum & partes ipſius flammæ;ſiquidem hac ratione diſcontinuatur à pabulo neceſſario; proindéque impeditur eius regeneratio:ergo fuligines,eò præcisè ſuffocant,quia neceſſariò diuidunt flammam à pabulo, & minimè per alterationem aliquam ab ipſis factam. Secundò vrget eandem opinionem, quia quando lucerna accenſa eſt parum inflammata, ità vt appareat extingui ab incrementis in pabulo detentis, ideò deficere apparet, quia fuligines, ſeu excrementa impediunt ipſius regenerationem.

Cæterùm,ſi emundetur,aut expurgetur flamma ab ipſis excrementis, reuiuiſcit ſine dubio;ergo ex eo eſt,quia anteà ab ipſis fuliginibus illius regeneratio impediebatur ſolùm per interpoſitionem inter partes flammæ,& inter pabulum,ratione cuius partes inferiores flammæ cum ſuperioribus non poſſunt continuari, nec inferiores cum pabulo,& ſic impeditur motus ad materiam, & prorsùs corrumpitur flamma.

Specialiter etiam de ſpiritibus probat ſuam opinionem: nam hoc ipſo quòd permiſceantur fuligines cum ſpiritibus, citiùs euolant, & regenerari non poſſunt; quia talia excrementa impediunt communicationem influxus requiſiti ad ſpirituum regenerationem: quo etiam fit vt ipſorum actio ſit debilior defectu vnionis,virtus enim vnita fortior eſt ſeipsâ diſpersâ;diſpergitur autem per interpoſitionem fuliginum, & ſic impeditur communicatio caloris influentis, & corrumpitur, ſeu ſuffocatur natiuus calor,ſicut etiam actiones cerebri, propter fuliginum, & vaporum commixtionem cum ſpiritibus.

Hanc ſententiam pro viribus ſugillare intendit alter Neotericus citatus, ex eo quòd illa excrementa,videlicet fumus,& fuligo,ſunt conuertibilia in flammam, ergo non poſſunt ipſam diuidere, ſeu diſcontinuare à pabulo, nec ipſas partes flammæ inter ſe;proindéque hac ratione minimè poſſunt impedire regenerationem flammæ,nec ipſam ſuffocare ratione diſcontinuationis. Patet; nam huiuſmodi excrementa ſunt corpora mixta calida & ſicca,ergo ex nullo capite repugnant,quòd non poſſint conuerti in ignem:quòd ſi ità eſt,non poterunt diſcontinuare flammam, cum potiùs ſint materia ignis,licèt ex ipſis non poſſit fieri flamma defectu partium humidarum.

Secundò arguit: nam licèt fuligines valerent impedire regenerationem flammæ,ipſam diſcontinuando, priuſquàm id facerent, iam eſſet flamma corrupta defectu aëris frigidi attemperantis; ergo ſuffocatio nullo modo accidit ratione diſcontinuationis. Antecedens probat:nam impeditâ ventilatione flammæ à corpore concauo, priùs tempore debebat repleri cauitas illa fuliginibus vſque ad externam ſuperficiem flammæ, quàm deficeret expurgatio:Et inſuper priuſquàm inter flammam, & pabulum formarentur,debebant magis vniri in flamma:ſed repletâ cauitate ambientis fuliginibus calidis,neceſſariò deficit illicò flamma; quia non ſolùm deficit cauſa conſeruans flammam, ſed etiam poſitiuè calefit aër circumdans flammam. Ergo priuſquàm fuligines poſſint diſcontinuare ipſam, ſuffocatur & corrumpitur ab alteratione calida ipſorum. Denique inſtat:nam ex eo quòd fuligines permixtæ cum ſpiritibus impediant regenerationem aliorum; quia impediunt communicationem influxus, obſtruendo, nihil probat: ſiquidem non aſſignat cauſam ſuffocationis, aut corruptionis ſpirituum, qui de facto ſunt producti, licèt aſſignet cauſam cur in poſterum alij non generentur?

Quare his rationibus non euertitur omninò fundamentum huius opinionis: nam licèt excrementa flammæ eſſent conuertibilia in ignem (quod plures negant, præſertim de fauilla,quæ frigida eſt & ſicca) nihilominùs ità breuiter poteſt prohiberi ventilatio, & fuligines poſſunt occurrere in tanta copia, vt omninò diſcontinuent flammam, priuſquàm poſſint ab ipſa in ignem conuerti.Totum autem hoc contingit quando fit ſuffocatio: nam tánta copia fuliginum occurrit,vt minimè det locum conuerſioni ipſorum in ignem,quin priùs per ipſorum interpoſitionem cum flamma ipſam valeant diſcontinuare & corrumpere. Præterquam quòd quando de facto ſuffocatur flamma, apparent corpora fuliginoſa ſub propria forma, & non ſub forma ignis;ergo licèt ſint conuertibilia, non tamen obſtat quominùs poſſint corrũpere flãmã, ipſam diſcõtinuando priuſquàm cõuertantur.

Nec ſecundo argumento conuincitur:nam licèt per prohibitam ventilationem à corpore concauo repleatur tota cauitas fuliginibus vſq; ad externam ſuperficiem flammæ, tamen hoc eodem tempore priuſquàm fuligines alterent per calorem flammam, interponuntur plures inter partes flammæ, ità vt priùs ſequatur diſcontinuatio quàm alteratio.Præterquam quòd,negat acerrimè Neotericus iſte, quòd fuligines poſſint calefacere flammam, & ſic argumentum eſt de ſubiecto non ſupponenti,niſi recurramus ad rationem quam ſuprà tetigimus,& examinauimus.Altera verò ratio de impedimento regenerationis ſpirituum non eſt omninò inualida: nam ſicut flamma non durat,niſi ſit velociſſima ipſius regeneratio, ità neque ſpiritus,qui etiam diſcontinuantur, & citiùs reſoluuntur per interpoſitionem fuliginum.

Præter hæc efficaciùs nos poſſumus vrgere hanc opinionem ex eo quòd non ſit iuxta principia Galeni,imò contra ipſa,vt patet ex dictis,& ex dicendis cõſtabit amplius.Tum etiam quia prunæ valde ignefactæ & à fuliginibus expurgatæ ſuffocantur, ſi nimia moles terræ,aut alterius corporis denſi ſupra ipſas imponatur: ſed tunc non ſunt fuligines diuidentes ignem, nec interpoſitæ inter ignem, & materiam ex qua fuit productus, ergo ſuffocatio ab alia cauſa, & non per diſcontinuationem,& interpoſitionem contingit.

Deindè,quia dum flamma lucernæ extinguitur per violentam exſufflationem, ſi accedat ad ſupremam,altera flamma continuatur medio fumo vſque ad pabulum,ergo potiùs continuant flammam fuligines,& minimè diuidunt ipſam.

Neque valet quod reſpondet huius opinionis defenſor, nempè fumum per quem flamma continuatur, eſſe veluti flammam omninò non extinctam,& ſic poſſe flammam continuare;ſecùs verò fumum excrementitium. Contra quam ſolutionem ſic inſto: nam verè extincta fuit flamma, & ſolùm apparent excrementa fumoſa, ſed ratione illorum continuatur flamma, ergo potiùs diſponunt ad flammam,quàm ipſam corrumpant: nec rationi conſonum iudico diſtinguere fumum excrementitium à non excrementitio, eò quòd quidquid ex pabulo eleuatur præter flammam,excrementum ſit ipſius. Amplius etiam premo ſolutionem:nam ſi inter excrementa illa quæ apparent in

in

in lucerna extincta conseruatur flamma, ergo non suffocatur ex eo quòd discontinuetur à pabulo. Probatur consequentia: quia nulla maior copia fuliginum potest esse quæ valeat discontinuare partes flammeas inter se, & rotam flammam à pabulo, quàm ea, quæ vndequaque occludit flammam, ità vt nec vestigium ipsius appareat; sed talis est ea quæ in lucerna extincta, seu in eius fumo reperitur; ergo si hæc non valet discontinuare ipsam & suffocare, nullâ aliâ valebit suffocare flammam per discontinuationem.

Porrò, in re tam difficili videtur esse nobis dicendum calorem nostrum natiuum, & flammam suffocari à fuliginibus eò præcisè, quòd prorsùs impediant ingressum aëris frigidi externi, medio quo ipsa flamma aut spiritus conseruantur, iuxta id quod suprà ex Galeni mente referebamus, proindéque flammam corrumpi aut suffocari per defectum aëris frigidi tanquam per causæ conseruantis defectum, quin sit necessarium recurrere ad alterationem ipsius flammæ per calorem fuliginum: nam si quæ huius euentus deberet assignari causa positiua, potiùs esset calor ipsius flammæ, qui ex necessitate Naturæ ipsam dissoluit. Hanc igitur opinionem sic explicatam esse valde consonam cum doctrina Galeni constabit infrà, dum testimonia suprà adducta in comprobationem secundæ opinionis exponemus. Priùs tamen iuxta Galeni etiam doctrinam ex his quæ adducit *lib. de vtilitate respirationis, cap.3. citato*, rationibus ipsam pro viribus validare conabimur.

Prima igitur sit ratio: nam flamma eò præcisè ad suam durationem requirit aërem externum circumdantem ipsam, (quia cùm ex propria natura velocissimè dissipetur propter ipsius caliditatem summam, tenuitatem, & raritatem,) quem aërem ipsa Natura in subsidium ipsius machinata est, vt eius alteratione frigida remittatur, & inducta aliquali densitate, ratione frigiditatis conseruaretur, & diutiùs duraret flamma, sed fuligines dum omninò prohibent ventilationem, omninò impediunt contactum aëris frigidi in flammam, omninò prohibendo aëris ingressum. Ergo præcisè suffocatio fit per defectum aëris frigidi alterantis flammam tanquam per defectum causæ ipsam conseruantis.

Neque valet si dicas: fuligines impedire aëris frigidi contactum circa flammam præcisè penes hoc, quia vel calefaciunt ipsam flammam, aut ipsum aërem: Nam præterquam quòd hanc solutionem suprà efficacissimis rationibus inculcauimus, denuò ipsam validiùs vrgeo, simul comprobando proprium placitum: Nam si fuligines vndequaque non prohibeant aëris frigidi ingressum, non potest non attemperari flamma; ergo quando suffocatur, non est quia fuligines calefaciant flammam, sed quia ipsa corrumpitur defectu conseruantis, videlicet aëris frigidi. Antecedens probatur; nam si non impediatur prorsùs aëris ingressus, continuò nouæ partes aëris affluunt & refluunt, ergo etiamsi aër alteretur à calore flammæ, & fuliginum, nihilominùs cùm continuò etiam repatiantur, tam ipsa flamma quàm fuligines à frigiditate aëris, quæ continuò de nouo ingreditur, erit sufficiens dispositio pro conseruatione flammæ, ac proindè dum omninò fuligines prohibeant aëris ingressum, non poterit suffocari flamma.

Si iterum respondeas: aërem ingredientem calefieri, etiamsi non sit vndequaque prohibita ventilatio, quia ex vna parte est flamma, & ex altera sunt fuligines, proindéque cùm ex omni parte aër calefiat, & tanta sit multitudo agentium, suffocabitur flamma, quia aër fit à fuliginibus. Hoc non valet: nam cùm continuò applicentur nouæ partes aëris, (quia supponimus non esse omninò prohibitam ventilationem) est continua actio & reactio, non solùm respectu flammæ, sed etiam respectu fuliginum, & sic priusquam in aëre intermedio possit induci intensio sufficiens caloris, quæ auferret dispositionem, seu densitatem productam in flamma, ratione cuius conseruatur, ingreditur altera pars aëris, quæ simul attemperat calorem flammæ, & fuliginum, & etiam separat ipsas fuligines ab ipsa flamma, ratione cuius ipsorum actio remittitur, quo fit vt non possit suffocari flamma, vsque dum omninò prohibeatur aëris frigidi ingressus ab ipsis fuliginibus. Quapropter Galenus *lib. & cap.3. citato, de vtilitate respirationis* expresè tenet, quòd si id quod fuliginosum est, ventiletur, reuiuiscit flamma, cuius potissimum exemplum in cucurbita, & fornace vndequaque conclusis apposuit, ità vt si aliquantulum perforentur illicò aërem frigidum in spiratibus reuiuiscit flamma. Signum ergo est solùm per defectum aëris frigidi suffocari tanquam per defectum causæ conseruantis, quin sit necessaria actio calefactiua fuliginum.

Secundò probatur: nam in conclusa cucurbitula suffocaretur flamma, etiamsi fuligines non essent calidæ, vel si loco fuliginum Deus præsentaret intra cucurbitulam alia corpora nuda prorsùs qualitatibus primis; ergo tunc suffocatio præcisè fieret per defectum aëris frigidi conseruantis flammam. Antecedens probat: nam tunc in igne concluso in cucurbitula deficeret dispositio, hoc est frigiditas aliqualis ab aëre producta, quâ conseruatur à calore ipsius flammæ, cuius ratio deberet esse victoriosa, vtporè sit ab agente validiori: ergo fieret suffocatio etiamsi fuligines nihil agerent, aut non essent calidæ: ac proindè in suffocatione deficit flamma, præcisè per defectum conseruantis, et si aliqua causa positiua deberet assignari, esset calor ipsius flammæ, & natura ignea eius, quæ quia dissipabilis est, velocissimè, indiget frigiditate aëris ambientis ad suam durationem, ergo illâ ablatâ suffocabitur flamma, à propria ipsius natura per defectum conseruantis. Probatur vlteriùs: quia aër frigidus fuit necessarius in flamma ad attemperandum ipsius calorem; ergo deficiente aëre frigido calor ipsius flammæ extinguit ipsam eo modo, quo etiam calor natiuus se ipsum corrumpit mediâ tenuitate, & raritate conducente pro resolutione ipsius partis. Vt latè *Tom. 1. tractatu de Temperamentis*, dum causam mortis naturalis examinabamus, docuimus; ergo si quæ esset assignanda causa positiua suffocationis, potiùs esset calor ipsius flammæ, & non fuliginum calor.

Tertiò in confirmationem illius quod in secunda probatione adduximus, sic argumentor: Ignis qui in prunis conseruatur omninò denudatus à fuliginibus suffocatur, si supra ipsum proiiciamus nimiam terræ molem, quæ aëris frigidi contactum prorsùs impediat: sed in tali casu non sunt fuligines, quæ possent calefacere ignem,

ignem, neque vlla pars aëris conclusa intra ignem, & terram, ergo tunc defectu conseruantis præcisè fit suffocatio. Nec valet si aliquis neget illam esse suffocationem: nam certum est tunc extingui ignem ratione corporis impedientis aëris frigidi contactum, ergo tunc talis corruptio est suffocatio. Nec valet iterum si dicas prunas conseruari sub cineribus: nam hoc nihil facit contra nos; siquidem cineres cùm sint corpora valde rara, non impediunt omninò ventilationem aëris, seu ipsius aëris ingressum, quemadmodum terræ nimia moles, & sic optimè stat, quòd sub cineribus conseruetur ignis, & quod forsan duret magis, quia priuatur aliquali violenta ventilatione, quæ citiùs ignem dissoluere solet.

Hinc constabit Galenum in testimoniis adductis pro secunda opinione potiùs fauere nostræ sententiæ; nam verum est ignem seu flammam suffocari ob penuriam alicuius qualitatis, frigidæ scilicet. Verum est etiam, flammam perire in cucurbitula per defectum contactûs frigidi aëris. Similiter est certum ægros in balneis non suffocari, dum externum frigidum aërem spirando traxerunt: si verò talis attractio omninò prohibeatur, suffocantur expirando, hoc tamen non est ideò, quia aër calefiat à fuliginibus, sed quia non communicatur noua pars aëris, & deficit dispositio conseruans flammam, à qua potiùs, quã à fuliginibus calefit aër conclusus, vt ex suprà dictis satis diffusè constat.

Ex his facilè intelligitur flammam, & calorem natiuum non corrumpi eodem modo per resolutionem & suffocationem; nam resolutio habet vt causam tam mediatam, quàm immediatam, calorem: suffocatio verò vt causam immediatam defectum aëris frigidi, aut forsan calorem ipsius flammæ, & vt causam mediatam nimiam copiam fuliginum, omninò impedientem aëris ingressum pro ventilatione, & attemperatione. Quâ ratione Galenus 4. *de Præsag. ex pulsibus, cap.* 2. intemperiem solam nullum suffocationis periculum excipere expresè testatur. Ex quo constat, suffocationem accipere denominationem à fuliginum copia tanquam à causa mediata obstruente, & omninò impediente aëris frigidi externi ingressum pro conseruatione flammæ, & caloris natiui.

Dices, Nostram conclusionem minimè vrgere in suffocatione caloris natiui, & spirituum: nam fuligines qui continuò eleuantur sunt calidiores ipsis spiritibus, quippè ipsis cohibitis aut detentis intra corpus, vt accidit sæpenumerò in constipatione cutis, spiritus accenduntur, ergo quando est tanta copia fuliginum, quæ prohibeat aëris ingressum, suffocabitur spiritus eò præcisè, quia calefit à fuliginibus. Probatur consequentia, quia quotiescunque est duplex causa, æquè applicata alicui passo, effectus debet refundi in intensiorem & efficaciorem; sed fuligines sunt calidiores ipsis spiritibus, ergo frigiditas seu aliqualis densitas producta in spiritibus, ratione cuius conseruantur, potiùs debet auferri per calorem fuliginum, tanquam per causam calidiorem debitè applicatam ipsis spiritibus, quàm à calore ipsorum spirituum.

Respondeo, quòd licèt fuligines sint calidiores ipsis spiritibus, & eâ ratione possint ipsos intendere, nihilominùs quando suffocatio contingit, priùs est in spiritibus deficere causam conseruantem, quàm quòd calefiant à fuliginibus: quippè quando est tanta fuliginum copia, quæ valet suffocare, non solùm impeditur aëris ingressus, sed etiam expelluntur partes aëris quæ circumdant spiritus, & ipsos attemperant & conseruant mediâ frigiditate, quo fit vt priùs sit in fuliginibus, quando suffocationem causant, auferre causam conseruantem ipsorum spirituum, scilicet aërem frigidum, quàm calefacere spiritus, vnde suffocatio accidit priùs per defectum causæ conseruantis à nimia copia fuliginũ, quàm ab alteratione positiua ipsorum per calorẽ. Sed quid dicendum de aliquali illa frigiditate relicta in spiritibus, & producta ab aëre expulso à fuliginibus immediatè antea. Nam videtur à calore fuliginum remitti, proindéque non extingui tanquam per causæ conseruantis defectum, sed per calorem fuliginum corrumpentem aliqualem illam frigiditatem ab aëre frigido productam, mediâ quâ conseruabantur spiritus. Respondeo: quòd si forsan aliqualis frigiditas perseruerat in spiritu, postquam omninò expulsæ sunt omnes portiones aëris attemperantis à fuliginibus, & postquam omninò prohibita est ventilatio, adeò est remissa per reactionem spiritus tempore immediato antecedenti in ipsum aërem, vt non sufficiat pro conseruatione spirituum, & sic statim ac deficit conseruans, & non reponitur alia noua portio aëris frigidi, extinguitur spiritus, à proprio calore, quin sit necessaria alteratio fuliginum per calorem. Præterquam quòd non desunt Authores non infimæ notæ, ex quibus vnus est Ludouicus Mercatus *Tom.*1. *lib.*1. *p.*2. *de temperamentis, classe* 3. *fol.*200. qui affirmat spiritus inter reliqua nostri corporis quæ membra non sunt, esse calidiores cunctis aliis. Et Doctor Sancta-Crux *opusculo* 2. *de causis extrinsecis pulsûs, cap.*12. vbi expresè docet calorem fuliginum esse remissiorem, quàm calor cordis & spiritus. Quo prælibato tanquam probabili, vtpotè à tanto Authore, nihil vrget argumentum, si enim fuligines non sunt calidiores spiritibus, sed potiùs è contrà: frigiditas illa aëris seu quæ in ipso spiritu remanet, potiùs ab ipso spiritu corrumpitur, & sic extinguitur defectu causæ conseruantis, seu defectu contactûs aëris frigidi, cuius fuligines sunt causæ mediatæ, quatenus omnimodò prohibent aëris ingressum, & expellunt portiones aëris quæ circumdabant spiritus aut flammam, in qua clarior apparet nostra resolutio, ex eo quòd certissimùm sit fuligines non esse calidiores ipsâ flammâ, vt ex suprà dictis constat. Quo fit vt flamma in qua posuit exemplum Galenus, minimè possit alterari à fuliginibus, sed potiùs ipsa, eò quòd calidior se ipsam extinguit, quando deficit causa conseruans nempè aër frigidus.

Neque obstat id, quòd Galenus 2. *de facultatibus naturalibus*, asserat spiritus posse corrumpi à fuliginibus, & quòd ab ipsis detentis accendantur spiritus, & fiant diariæ febres. Nam cùm hoc non fiat, ideò quia immediatè fuligines intendant calorem spirituum, sed mediatè, prohibendo ventilationem, & sic sunt causæ mediatæ. Præterquam quòd, probabilissima est opinio, quòd fuligines quando causant febrem ratione putredinis aut vstionis, in tali casu possunt corrumpere, & alterare spiritus per calorem. Quare iuxta hos sensus exactè exponitur Galenus, & soluitur difficultas.

CAPVT

CAPVT IX.

Vtrùm respirationis, & pulsûs sint similes causæ.

CErtum primò est in præsenti controuersia, quòd sicut pulsus duplici constat motu, & geminâ etiam quiete, ità respiratio componitur, ex dilatatione thoracis, quæ inspiratio dicitur, & ex ipsius compressione, quæ dicitur expiratio, per hanc expelluntur fuligines, per illam refrigeratur cor, medio aëre frigido ingrediente. Rursùs, sicut finito motu dilatationis pulsûs, quiescit arteria, vsque dum contrarius vrgeat finis, & finito motu compressionis, etiam quiescit, vsque dum vrgeat, & excedat finis dilatationis, & sic datur in pulsu duplex quies, altera externa, & interna altera; Etiam in respiratione duplex datur quies, altera quæ terminat motum dilatationis, & dicitur externa, altera verò, quæ est finis, seu vbicatio arteriæ in motu compressionis, & dicitur interna quies.

Certùm etiam similiter est, quod sicut pulsus celebratur triplici causâ, necessariò cooperante facultate scilicet, instrumento, & vsu seu fine, sic etiam respiratio triplici causâ necessariò cooperante etiam celebratur, facultate scilicet, instumento, & vsu. Inquirimus ergo in præsenti supposità similitudine in vtroque motu, & quiete vtraque inter respirationem & pulsum; An etiam similitudo sit eadem in omnibus causis continentibus, in fine scilicet, instrumento, & facultate.

Facilis est adeò circa causam finalem resolutio in doctrina Galeni, vt nullus sit qui audeat dubitare pulsum, & respirationem similem habere causam finalem; nam *lib. de vtilitate respirationis* expresè fatetur esse institutam respirationem ad conseruandum calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animalem. Huius etiam refectionis meminit Hippocrates *lib. de Alimento*, dicens: *Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio.* Ex quo constat, similem esse causam finalem, in pulsu, & respiratione. Quod insuper ratione experimentali efficaciter suadetur: nam pulsifica facultas vtitur motu dilatationis, vt per ipsam ingrediatur aër mediocriter frigidus pro attemperatione natiui caloris, & eiusdem ventilatione: Compressionem etiam operatur, vt mediâ ipsâ expellantur fuligines. Quâ ratione per pulsum conseruatur noster calor, & spiritus etiam regenerantur ex aëre, & vaporibus attractis per dilatationem: Sed facultas, mediâ quâ celebratur respiratio vtitur eisdem motionibus; ergo propter eundem finem, quippè sunt media ad ipsius consequutionem.

Secundò probatur: nam sicut variatâ causâ finali pulsûs, variantur ipsius differentiæ, sic etiam eodem tenore per ipsam variationem variatur respiratio, ergo similis est causa finalis. Antecedens probatur ex Galeno *lib. 1. de difficultate respirationis, cap. 1. & 4. & lib. de vsu pulsuum, cap. 2.* & experientiâ ipsâ: Nam in febricitantibus, seu his qui calido sunt corde, statim mutatur respiratio in magnam, celerem, & frequentem, & eo passu quo remittitur calor, degenerat in tardum, rarum, & paruum: Sed hoc ipsum contingit in pulsu, quoties vsus augetur; aut diminuitur; ergo eadem est causa finalis in pulsu, & respiratione. Rursùs, etiam respirationem habere pro fine spirituum regenerationem ex eo probatur: quia Hippocrates *de Alimento libro citato* ait, quòd odores qui non nisi inspiratione non sentiuntur, omnium aliorum attractione citiùs refici facultatem faciunt. Hoc autem accidere nequit nisi quia tunc spiritus generantur ex dictis odoribus, ergo eodem modo contingit, ac quando pulsibus applicantur odorifera vina, aut aliæ substantiæ tenues, vt aquæ, aut alij liquores, ex quibus spiritûs reficiuntur. Conueniunt igitur pulsus, & respiratio adæquatè in causâ finali.

Obiiciet aliquis: si pulsûs & respirationis est idem finis, vtriusque motus esset æque necessarius: Sed motus thoracis multoties non sentitur, ac prorsùs deperditur, quo facto animal interit; In aliis autem membris, vt cùm brachium, aut aliæ arteriæ per ipsarum deligationem, & constrictionem licèt motu priuentur, nullam tamen noxam exinde accipit cor aut totum animal; ergo hic motus non est æquè necessarius ac alter in thorace, neque videtur esse propter eundem finem. Sed hæc nihil vrgent, nam solùm probant quòd quamquam pulsus, & respiratio fiant propter eundem vsum seu finem, non tamen seruiunt eidem membro vnico, respiratio enim deseruit cordi, pulsus verò reliquis partibus. Quod non ità strictè intelligendum est vt aër attractus per respirationem aliquantulum non inseruiat etiam aliis partibus, licèt pro omnibus non sufficiat. Similiter etiam aër attractus per arterias reliquorum membrorum etiam aliquo modo deseruit cordi, licèt solus non sufficiat pro attemperatione ipsius, ideò enim Natura instituit respirationem vt mediâ illâ opem ferat cordi per attractum aërem ipsius incendium attemperando, ac etiam spirituum dispendio subueniendo, quo sic pericula quæ ipsis euenire possent, euitari valeant. Arterias verò condidit in peculiaribus membris, vt mediâ ipsarum operatione meliùs cuiuslibet ipsorum caliditas natiua conseruaretur. Ex quo constat, quòd licèt magis sit necessaria respiratio quàm pulsus, tamen eadem est vtriusque finalis causa motûs.

Instabis contra solutionem: nam aër attractus mediâ respiratione non attingit immediatè cor, sed solum pulmonem, & ipsius cauitates: Rursùs verò ab his per venalem arteriam vsque ad cor defertur; ergo pulsus immediatè deseruit cordi, & non respiratio, proindéque per defectum pulsûs potiùs citiùs peribit animal quàm ob respirationis defectum.

Respondeo, quòd quando dicimus pulsum fieri propter attemperationem reliquarum partium à corde, debet intelligi de motu omnium arteriarum, exceptâ venali arteriâ, quæ cordi immediatè aërem ministrat, quia verò cum eadem portio aëris, quam ministrat, sit priùs attracta per respirationem, proindè fit, quòd hæc arteria conspiret in idem munus cum respiratione, quæ ità est necessaria pro vitæ custodia, vt viuentem non spirare, & spirantem non viuere sit impossibile. Sic Galenus *lib. 6. de locis affectis,*

affectus,cap.5. dictauit. Ex quo colligunt omnes, reſpirationem eſſe actionem magis neceſſariam ad vitam quàm pulſus.

Hæc tamen doctrina intelligenda eſt reſpectu pulsûs reliquarum partium à corde : nam reſpectu actionis cordis quæ verè pulſifica eſt, non tenet verum, ſiquidem etiamſi omninò auferatur motus thoracis, nihilominùs poteſt aliquantulum viuere animal beneficio tranſpirationis quæ fit per motum ipſius cordis, attrahentis aliquam portiunculam aëris per poroſitates quâ poterit aliquantulum viuere. Quâ ratione Galenus *loco citato* aſſerit, animalia frigida in latebris viuentia, & mulieres vteri ſuffocatione laborántes ſolâ tranſpiratione per poroſitates factâ, & motu ipſius cordis viuere poſſe, quæ tranſpiratio etiam poterit fieri reſpiratione inſenſibili mediâ. Nam ceſſante motu ſenſibili thoracis, cùm perſiſtat aſpera arteria caua, per quam aër ingreditur, poterit, per motum dilatationis cordis attrahi aër, licèt thorax ſenſibiliter non moueatur. Vnde quando Galenus ait, impoſſibile eſſe ſpirantem non viuere, & viuentem non ſpirare, intelligendus eſt de ſpiratione, provt comprehendit tranſpirationem dictam, mediâ quâ per motum ipſius cordis poterit animal aliquantulum conſeruari, non tamen diù : cùm enim ſit viſcus adeò calidum, non poterit ſufficere, vt per quamlibet aëris portionem conſeruetur, Et ſic eſt neceſſaria reſpiratio in calidis viuentibus, in quibus aër attractus per tranſpirationem non ſufficit pro ſatisfactione finis, & ſic deficiente motu thoracis, ſtatim ſuffocantur. Secùs verò animalia frigida quæ ſolo motu cordis viuere poſſunt mediâ tranſpiratione quæ fit mediâ inſenſibili reſpiratione, & per poros.

Ex quo infertur reſpirationem eſſe magis neceſſariam, ſi comprehendat motum arteriæ venalis & ipſius cordis, reſpectu pulsûs reliquarum partium : abſolutè verò pulſus ſi ſumatur pro motu cordis eſt magis neceſſarius ad vitam, quàm reſpiratio, deducitur ex dictis : quippè abſque motu cordis nullum animal viuere poteſt, neque calidum, neque frigidum, at verò abſque motu thoracis viuunt frigida animalia ſolùm per motum cordis mediâ tranſpiratione factâ, ſiue per poroſitates, ſiue per inſenſilem reſpirationem.

Sed quid dicendum de experimento illo Galeni ſuprà *cap.3.* à nobis citato *lib.2. de placitis, cap.4.* vbi docuit victimas in ſacrificiis vociferare,& reſpirare cordibus extractis. Nam ſequitur inde quòd reſpiratio non ſit propter attemperationem cordis, neque ſpirituum generationem, ex eo quòd detur reſpiratio abſque tali fine. Reſpondeo reſpirationem alium peculiarem vſum habere, vt colligitur ex Galeno *lib. de vſu partium*, reſpirationi ſeruientium loquente, ait enim *cap.5.* quod thorax & pulmo non ſolùm fuerunt formata, ad attemperationem caloris cordis, ſed ad formandam vocem, & ſic non in animalibus illis fuit reſpiratio ad formandam querelam ratione doloris. Hoc tamen non tollit, quominùs ex ſe reſpiratio deſeruiat ad conſeruationem caloris natiui ipſius cordis, vt dictum eſt.

Circa cauſam efficientem reſpirationis nullus eſt Author cordatæ mentis, & in Galeni doctrina mediocriter verſatus, qui non aſſerat, maximoperè diffidére reſpirationem à pulſu in facultate. Quippè certum eſt thoracis motum ab animali facultate motiua celebrari, quæ in nobis ſubiicitur imperio voluntatis, & in brutis appetitui ſenſitiuo. Hoc expreſſit Galenus *lib.1. de motu muſculorum, cap.5.* & Auicenna *fen 10. lib.3. tract.1.cap.5.* quorum verba ſunt expreſſa, & ab omnibus admiſſa, quare ipſa non refero, ne moleſtus ſim.

Ratione etiam probatur : nam ea eſt actio voluntaria, quæ facta cùm ſit iam ipſam ſedare poſſumus & impedire, ſeu coërcere ſi volumus, & cùm nondum eſt facta, poſſumus pro voluntate facere ; ſed talis eſt reſpiratio, ſeu thoracis motus : Et inſuper hoc habet vt pro voluntate poſſimus ipſam accelerare, aut retardare, aut crebriùs, aut rariùs mouere thoracem : Ergo talis motus ſubiicitur voluntatis imperio, proindéque animalis facultas eſt author eius. Quod clariùs conuincit exemplum illud ſatis tritum, & vulgare à Galeno adductum, *cap.6. libri citati* in hiſtoria illius ſerui barbari qui liberè cohibens reſpirationem miſerè periit. Eſt ergo hæc actio prorsùs libera, & voluntati ſubiecta, pulſus verò minimè, vt ex dictis ſuprà conſtat, & quia quantumuis quis voluerit cohibere motum cordis & arteriarum, aut ipſum accelerare, aut retardare minimè poteſt ; ergo reſpiratio & pulſus ſummoperè diffident in facultate. Hinc etiam conſtat inſtrumento etiam differre, quippè animalis facultas operatur mediis muſculis, & quæ reſidet in thorace mouetur operantibus nonaginta muſculis, (vt notat Valleſius cum Andrea Laurentio, & aliis peritiſſimis Anatomicis) intercoſtalibus internis 36. intercoſtalibus externis 34. extrinſecis in thorace infixis 10. vtrinque quinque, ex ſpina tres, ex ſpatula vnum, alterum ex clauicula. Si ergo facultas animalis eo differt ab aliis quæ tales non ſunt, quia mediis muſculis operatur, dictante Galeno *lib.1. de motu muſculorum, cap.1.* meritò infertur differre in hoc à pulſifica quæ ſolùm mediis fibris, & arteriis operatur, tanquam propriis inſtrumentis, vt per ſe patet.

Obiicies contra dicta : nam animales actiones ceſſant interdormiendum, ſed reſpiratio non ceſſat, ergo non eſt actio animalis. Hoc argumento inaniter & ſtultè intendunt aliqui doctrinam Galeni ſubuertere, ipſius præcepta ignorantes : Galenus fatetur quidem fieri interdormiendum, ſed nihilominùs eſſe voluntatis actionem : quippè interdormiendum non fit integra intérceptio actionum quæ liberæ ſunt ; nam reuerà nullus eſt tam profundo ſomno ſopitus vt aliqua ſenſatio non ſit, quapropter ſæpenumerò, & ambulare accidit dormientibus. Ex quo fit, quòd etiamſi non ceſſet reſpiratio in ſomno, nihilominùs eſt actio animalis, & ſubiecta imperio voluntatis.

Inſtabis validiùs aliâ viâ : Defectu ſpirituum fit mutatio in reſpiratione, ità vt fiat maior, vt docet Galenus *1.de difficultate reſpirandi, cap.5.* & iuxta ea quæ nuper dicebamus eſt certum : ſed in defectu ſpirituum nullum eſt obiectum quod ſentiatur, cùm ſit entitatis priuatiua, ergo talis facultas mouens thoracem mouetur, quin ad ipſam præſupponatur ſenſatio, aut irritatio aliqua, proindéque non eſt animalis, vt ſuprà

dictum

dictum eſt.Poteſt aliquis reſpondere cum Petro Garcia *lib. de locis affectis, cap.1. de reſpiratione:* quod dum ſpiritus per vigiliam conſumuntur incaleſcit viuens nimiè, à quo calore immutatur, & determinatur ad dilatationem thoràcis, ſeu ad celeritatem & crebritatem. Difficile tamen videtur quando reſolutio ſpirituum fit ob nimiam euacuationem, incaleſcere viuens, licèt incaleſcat quando reſolutio ſpirituum fit per nimiam exercitationem, nec in vigilantibus ſentitur ingens ardor. Quo fit vt ſolutio non ſoluat argumentum.

Noſtræ Scholæ quidam Neotericus aliter intendit ſoluere difficultatem, dicit enim quòd in defectu ſpirituum ſentitur moleſtia, & vellicatio eodem modo quo ex defectu alimenti in ventriculo ſentitur, & ſic eſt obiectum poſitiuum quod poteſt percipi. Difficilis etiam iſta eſt ſolutio: nam vellicatio hæc non eſt qualitas prima,nec ſecunda manifeſta; ſed obiectum tactûs debet eſſe aliqua ex dictis qualitatibus; ergo non eſt obiectum, quod ſentiatur poſitiuum & manifeſtum. Quâ ratione dum de obiecto ſenſato per famem loquitur Petrus Garcia, cogitur aſſerere innominatum quod ſentitur, quando adeſt fames & ſitis: hoc autem eſt non fateri euentum, & ignorare cauſam; quod plerumque paſſim in doctrina huius Magiſtri inuenitur, qui pro libitu multiplicat occultas qualitates, quoties ignorat cauſam alicuius effectus. Quare his omiſſis videtur nobis dicendum, in defectu ſpirituum facultatem thoracis reddi languidam, ſeu improportionatam reſpectu ponderis thoracis: quo fit, vt ſi non apponat nouum conatum non poſſit ſatisfacere, ſi quidem parua fit dilatatio thoracis ob improportionem virium & ipſarum debilitatem: Tamen quando perſentitur grauitas ſeu pondus in viuente, tunc inſurgit de nouo facultas, & facit dilatationem, aut maiorem, aut celeriorem, aut eam quam pro tunc valet operari.

CAPVT X.

Quiſnam motus primò competat viuenti dilatatio, an compreſſio.

Liquet ex dictis natiuum calorem conſeruari medio motu dilatationis & compreſſionis cordis,& arteriarum. Conſtat etiam dilatationis motum immediatè conducere ad attemperationem caloris,& generationem ſpirituum; compreſſionem verò ad fuliginum expulſionem.Vnde etiam patet, fuligines duplici ratione lædere poſſe, & prohibendo debitum aëris ingreſſum, & conſequenter ventilationem caloris natiui,& calefaciendo ſiue per ſe, ſiue per accidens tanquam remouens prohibens, de quo modò non diſputo. Ex his primum nocumentum à fuliginibus excitat facultatem pulſificam ad motum compreſſionis, alterum verò quod ab earum alteratione oritur, cogit eandem facultatem vt apponat dilatationem. Inquirit ergo Controuerſia, poſito viuenti in ſtatu naturali libero prorsùs ab omni præternaturali diſpoſitione, quiſnam motus ipſi primò competit ex his, ex quibus componitur pulſus, dilatatio, an compreſſio.

In cuius controuerſiæ deciſione valde diſſident Authores antiqui.Ex quibus Gentilis *ſuper Auicennam fen 10. lib.3. tract.1. cap.7.* tenet compreſſionis motum primò inueniri in viuenti. Cuius ratio eſt, quia quando forma viuentis primò informat materiam, ità eſt benè diſpoſita, vt pro illo inſtanti ſit viuens benè temperatum cum omnibus diſpoſitionibus requiſitis naturalibus, eo modo quo per dilatationem ſolet fieri temperatus: ſed ad temperiem per dilatationem adquiſitam, ſequitur compreſſio; ergo etiam ad temperiem naturalem, quâ primò forma informat materiam debet ſequi compreſſio, & non dilatatio.

Probat ſecundò eandem opinionem ex eo quòd arteriæ ſunt creatæ in termino dilatationis, iuxta illud Galeni *lib. de vſu pulſuum, cap.6. citato* ſuprà, nempè, *Arteriæ ſemper diſſidentibus partibus cernuntur, quod ſcilicet propter alteram earum tunicam quæ dura eſt, fit.* Sed ad terminum dilatationis immediatè ſequitur contractio; ergo immediatè poſt primam ipſarum formationem ſequitur compreſſio, eritque proindè primus motus qui inuenitur in viuenti.

Oppoſitam ſententiam ex diametro tenet Andræas Laurentius *lib.9. de re anatomicâ,* & Ariſtoteles *lib. de reſpiratione,* & *de morte, & vita*, vbi probat ex duplici motu, ex quibus componitur reſpiratio, de quibus eadem procedit controuerſia, primùm in viuenti eſſe inſpirationem, eò ſolùm præcisè, quia vltimus motus qui reperitur in ipſo viuenti eſt expiratio. Cúmque vterque iſte motus reſpirationis opponatur, ſi vltimus eſt expiratio, primus debet eſſe inſpiratio. Tunc ſic inſto: ſed inſpirationis motus correſpondet dilatationi cordis & arteriarum, quia per ipſum dilatatur thorax, expiratio verò correſpondet compreſſioni, quia per ipſam comprimitur thorax; ergo ſi primus motus qui inuenitur in viuenti eſt inſpiratio, primus etiam eſt dilatatio.

Secundò fulcitur aſſertio: nam primò læditur viuens ratione vſus adaucti, ſeu ab incendio qui expoſcit dilatationem, ergo primus motus quem apponit Natura in viuentis ſuffragium, eſt dilatatio. Antecedens probatur. Fuligines ſeu vapores calidi, qui continuò in viuenti eleuantur ex coctionibus, priùs moleſtantem calorem inducunt, quàm immineat ex ipſis ſuffocationis periculum,ſed moleſtanti calori ſuffragatur Natura per dilatationem; ergo primò dilatatio ponitur in viuenti. Maior in qua eſt difficultas probatur; nam ſuffocatio non fit à qualibet fuliginum copia, ſed ab ingenti multitudine: Sed priuſquam tanta coaceruetur multitudo fuliginum debet prædici in viuenti calor moleſtans à fuliginibus continuò eleuatis, ex propria natura validis, ergo priuſquam vrgeat compreſſionis motus, inſtat dilatationis, proindéque, debet priùs poni dilatatio in viuenti.

Confirmatur: finis partialis qui incitat etiam ad dilatationem eſt ſpirituum generatio, ſed quod primò vrget in viuenti eſt ſpirituum reſtauratio, ergo cùm hæc fiat medio aëre ingrediente ex vi dilatationis deducitur planè ipſam primò reperiri in viuenti.

Mediam opinionem tenent communiter Recentiores noſtræ Scholæ: nempè non eſſe determinatum

terminatum motum in omnibus viuentibus, sed in calidis naturis primum motum esse dilatationem, in frigidis verò primum motum esse compressionem pro diuersa indigentia finis; nam cùm natura differat à natura, temperamentum à temperamento, & corpus à corpore iuxta Hippocratis doctrinam: hinc fit, vt in omnibus viuentibus,nec sit eadem,neque æqualis indigentia finis; proindéque in aliquibus priùs instat dilatatio in quibus calida est temperies: in aliis verò compressio, in illis scilicet qui ex propria natura frigidi sunt, vnde aiunt non esse determinatum primum motum in viuentibus ex his, ex quibus pulsus componitur.

Probant suam sententiam hac ratione:Motus dilatationis, vel compressionis apponitur in viuentibus pro ratione molestiæ causatæ à fuliginibus:sed molestia quæ primò causatur à fuliginibus in naturis calidis est incendium, in cuius suffragium, instituit Natura dilatationis motum, in frigidis verò naturis est periculum suffocationis, propter quod euitandum ponitur compressio. Ergo in naturis calidis primus motus est dilatatio, in frigidis verò compressio. Maior ab omnibus admittitur, & probatur minor: nam in naturis calidis fuligines tenuiores, & calidiores generantur, & priùs suâ qualitate quàm copiâ viuens molestant, quippe ad suffocandum nimia ipsarum copia requiritur: sed priusquam sit tanta copia quanta requiritur ad suffocationem, vehementer calefaciunt viuens, ergo priusquam sit finis compressionis in naturis calidis, est finis dilatationis, proindéque dilatatio erit primus motus. In frigidis verò naturis fuligines sunt minùs calidæ, & minùs tenues, seu crassiores, & hac ratione obstruunt, & impediunt expulsionem earum, quæ denuò generantur, & sic priùs suâ copiâ, quàm qualitate molestant; vnde Natura priùs apponit compressionem, quia priùs instat periculum suffocationis, quàm incendium, quod exposcit dilatationem. Cùm ergo propter diuersitatem naturarum in quibusdam priùs vrgeat incendium, in aliis verò suffocationis periculum, ideò quandoque primus motus est dilatatio, quandoque verò compressio.

Licèt hæc acutè satis machinata sunt, tamen mihi probabilior sententia videtur, quæ tenet compressionem esse primum motum, quem apponit Natura semper, & necessariò in omnibus viuentibus, siue naturâ calidis, siue frigidis.

Priùs tamen quàm incipiam suadere hanc veritatem, noto, Naturam operari motum compressionis propter expulsionem fuliginum prohibentium ventilationem debitam, quæ siue in magna, siue in parua quantitate præexistant sine dubio incitant ad expulsionem magis, aut minùs prout periculum suffocationis magis remotum, aut proximum est. Huiusmodi autem periculum eò est proximiùs quò maior est copia fuliginum. E contrà etiam eò magis remotum erit, quò fuligines tenuiores, & in minori quantitate fuerint. Cæterùm, semper est verum, quòd quamuis tenues sint, & in parua quantitate, aliquo modo tamen prohibent debitam ventilationem caloris natiui, quâ ratione incitant Naturam ad sui expulsionem mediâ compressione.

Quâ suppositâ doctrinâ, iuxta Galeni præcepta ab omnibus admissa, sic vrgeo propositam Conclusionem; In omnibus naturis, siue calidis, siue frigidis in statu naturali constitutis, priùs est finis compressionis quàm dilatationis; ergo in omnibus naturis priùs apponitur compressio. Antecedens probatur: nam priùs tempore est, quòd eleuentur fuligines, quàm quòd ipsæ calefaciant viuens, quippe calefactio est effectus, qui tempore debet produci, & necessariò debet supponere causam realiter existentem ante actionem, sed hoc ipso quòd sunt fuligines antecedenter ad ipsarum calefactionem, debet Natura insurgere ad expulsionem ipsarum mediâ compressione, quippe tunc non est alter finis molestans; ergo licèt remissa sit molestia, & tantillum solùm prohibeatur debita ventilatio, Natura primò debet apponere compressionem, vt meliùs fiat ventilatio expulsis fuliginibus, quæ licèt tenues sint in calidis naturis, & in parua quantitate, nihilominùs aliquantulum nocent, siquidem eâ proportione quâ sunt, prohibent ventilationem.

Nec valet si respondeas cum Authoribus tertiæ opinionis, quòd si fuligines sint in parua quantitate & tenues, qualiter in naturis calidis, magis molestabunt per calorem, quàm per prohibitionem ventilationis debitæ, & sic priùs esse apponendam dilatationem. Contra enim instatur solutio. Nam si eodem tempore ponerentur tales fuligines tenues, & in parua quantitate, & effectus seu calor ab ipsis productus, verum est tunc magis vrgere incendium, quàm prohibitam ventilationem: at in instanti in quo forma viuentis informat materiam, incipiunt coctiones, & fuligines eleuantur, priusquam per calorem ipsarum molestetur viuens; quo fit vt priùs Natura apponat compressionem pro expulsione nociui, quàm dilatationem pro attemperatione, quia tunc nondum est productum incendium.

Neque valet, si iterum aliquis obiiciat, quod quando fuligines sunt tenues, & in parua quantitate, non prohibent ventilationem, nec prohibent nostram caliditatem ab externi frigoris contactu, & sic non incitatur Natura ad expulsionem, priùs quàm vehementer calefaciant viuens. Vnde priùs erit dilatatio in calidis naturis: Contra enim est: nam ad hoc vt sit finis compressionis, non requiritur id, quod omninò pro hibeat ventilationem, neque omninò prohibeatur aëris frigidi contactus, sed sufficit, quod aliquomodo sit impedita, & quòd non ità ab externo frigore tangatur innata caliditas, sicut tunc quando nullum esset obstaculum: sed hoc ipso quòd dentur fuligines quantumuis tenues, & in parua quantitate, qualiter sunt in naturis calidis, sensibiliter prohibent ventilationem fieri æquè ac si non essent fuligines, ergo est sensibile nocumentum,priùs quàm sit alteratio, seu vehemens calefactio, sed tali nocumento subuenit illicò Natura apponendo compressionem, ergo in qualibet natura priùs debet esse compressio, quàm dilatatio.

Ratio verò Gentilis, quâ probat, compressionem debere esse primum motum non conuincit nos, & suadet nostram Conclusionem. Nam licèt in instanti in quo fuit forma introducta in materia, sit in viuenti debita, & proportionata dispositio, seu naturale temperamentum eo modo quo si per dilatationem esset viuens attemperatum, non tamen ex hoc

sequitur

sequitur primum vitium immediatè subsecutum debere esse per multitudinem fuliginum: nam poterat priùs distemperari per calorem fuliginum potiùs, quàm per ipsam quantitatem, vt aiebat tertia opinio. Et sic nisi recurramus ad rationem quam nos adducimus, non est firmiter munita nostra Conclusio.

Minùs probat secundum argumentum adductum pro Gentile. Nam licèt arteriæ semper habeant partes diffidentes seu separatas, vt ex doctrina Galeni constat, non tamen sunt in termino dilatationis; sed sunt in positione illa & figura naturali quâ fuerunt formatæ; & proindè talis positio in qua diffident partes arteriæ est indifferens, ad dilatationem, & compressionem pro ratione finis instigantis, & sic ex fine primo instigante debet indagari primus motus, non autem ex arteriæ dispositione: Cùm ergo finis qui primò instat, sit fuliginum copia, quæ vitium aliquod sensibile inducit, debitam ventilationem prohibendo, etiam in naturis calidis, ideò primus motus in viuenti constituto in statu naturali debet esse compressio.

Argumenta verò quæ probant, primum motum esse dilatationem, nullius roboris sunt: ideò ad primum dicimus, nullam habere connexionem primum motum viuentis cum vltimo; & sic licèt vltimus motus viuentis esset expiratio, non tamen ex eo legitimè probatur primum motum debere esse inspirationem dilatationi correspondentem. Præterquam quòd non est verum vltimum motum in viuente esse compressionem; nam certum est, posse perire viuens quandoque in dilatatione, & aliquando in compressione; dispositio enim corruptiua potest induci, tam in dilatatione quàm in compressione, vt per se patet; ergo in tali casu debet corrumpi forma, licèt viuens sit in motu dilatationis, aut in motu compressionis.

Nec contra hanc doctrinam obstat quod in cadaueribus vltimus motus qui apparet sit compressio thoracis & cordis; nam licèt hoc ità sit, hoc ideò accidit, quia licèt corrumpantur in termino dilatationis, posteà tamen in thorace fit compressio à propria grauitate, & in corde à propria firmitudine, & contractura ventriculorum; licèt non desint Authores, qui affirment arterias semper seruare cauitatem naturalem, etiam post mortem, ad distinctionem venarum, quæ concidunt post mortem, & minimè diffident inter se.

Ad secundum Respondeo, fuligines priùs impedire debitam & expeditam vndequaque aëris ventilationem, quàm calefaciant viuens, & sic illicò ac eleuantur fuligines licèt tenues sint, qualiter in natura calida contingit, sensibiliter nocent; & sic illicò priusquam fit tempus læsionis, per incendium, insurgit Natura ad ipsarum expulsionem medio motu compressionis. Quo fit vt in qualibet natura, siue calida, siue frigida, primus motus sit compressio. Ad confirmationem respondetur negando, spirituum restaurationem primò instare in viuenti, & sic non esse primum motum dilatationem. Præterquam quòd, aër qui per dilatationem attrahitur non est materia necessaria pro generatione spirituum, cùm ex vaporibus sanguinis possint generari: proindéque nulla ex parte probatur primum motum esse dilatationem.

CAPVT XI.

An facultas quæ mouet Cerebrum sit eadem cum motiua Cordis, & arteriarum.

Cerebrum moueri motu dilatationis, & compressionis ità certum est, vt experientia ipsa id probet, tum in vulneribus capitis, in quibus cranij est fractura, & cerebrum detectum; tum etiam in teneris infantibus recenter natis in quibus propter ossis mollitiem, motus cerebri dilatationis, & compressionis manifestè percipitur: de quo fecit mentionem Galenus 4. *de differentiis pulsuum, cap.2.* Certum est etiam non moueri ad motum arteriarum: nam licèt pia mater numerosis arteriis sit disseminata, nihilominùs cerebri motus non respondet nec proportionatur cum motu cordis & arteriarum; nam ità tardè cerebrum mouetur, vt intra motum cordis & motum cerebri plures fiant pulsationes. Ità Galenus 8. *lib. de Vsu partium cap.1.* Quo fit vt cerebrum moueatur propriâ facultate, & non per motum arteriarum; & sic constat facultatem cerebri motiuam diuersam esse saltem numero à facultate motiua cordis & arteriarum. Dubitatur verò, an vtraque facultas sit eadem in specie vltima seu infima.

Partem negatiuam videntur suadere plura argumenta. Primò: facultates differunt penes diuersos modos operandi, sic potentiæ specificantur per actus, & actus per obiecta: sed cerebrum per dilatationem pellit excrementa, & per compressionem trahit aërem, dictante Galeno *libro de instrumento odoratûs, cap.8.* E contrà verò cor & arteriæ, nam dilatatione trahunt, & compressione expellunt; ergo huiusmodi motus specie distinguuntur, proindéque facultates motiuæ cordis & cerebri specie etiam distinguuntur.

Secundò: quia si huiusmodi motiuæ facultates essent eiusdem speciei infimæ, & haberent operationes homogeneas, necessariò indigerent eisdem dispositionibus, & conditionibus ad operandum; sed cerebrum non mouetur mediâ qualitate vitali influente, seu irradiante sicut cor & arteriæ, ergo motus cerebri & cordis non est idem in specie; proindéque neque facultas motiua vtriusque erit eadem in specie.

Respondebit aliquis, facultates non specificari ex conditionibus, aut dispositionibus requisitis ad operandum, sed ex modo operandi. Quo fit vt licèt cerebrum propter suam peculiarem naturam non indigeat qualitate illustrante sicut cor, tamen quia eadem est in specie operatio cordis, & arteriarum & cerebri, & propter eundem finem, ideò etiam facultas est eadem in specie. Contra tamen instari potest: nam licèt facultas sensitiua, & motiua reperiatur in diuersis partibus, vt in neruo, carne, & membrana, & quælibet ex his habeat peculiarem naturam, nihilominùs quia operatio est eadem in specie, omnia hæc membra indigent eodem influxu communicato à cerebro: ergo si motus cerebri & cordis, & facultas motiua esset eadem in specie, non obstabit peculiaris natura cerebri quò minùs indigeat eodem influxu

ſicut cor & arteriæ ad ſimilem motum obeundum, proindéque ſi cerebrum citra illuſtrationem qualitatis independenter à corde dilatatur,& comprimitur,eius facultas non eſt eadem ſpecie.

Quidam noſtræ Scholæ Primarius ſoluere intendit difficultatem propoſitam ex eo, quòd cerebrum indiget qualitate illuſtrante mediâ quâ elicit motum dilatationis, & compreſſionis; aſſerit tamen huiuſmodi qualitatem oriri ab intrinſeco principio cerebri independenter à corde,& arteriis: Quo fit vt ſit eadem facultas, quia non ſolùm operatur ſimilem motum in ſpecie,ſed etiam dependenter ab eadem conditione, & diſpoſitione.

Alter Neotericus noſtræ Scholæ ſugillare intendit prædictam ſolutionem: nam chimæricum iudicat à propria forma cerebri emanare qualitatem illuſtrantem, conducentem ad motum dilatationis, ſimilem in qualitate quæ in corde pullulat; nam hæc debet oriri à proportione, ſeu aggregatione primarum,& ſecundarum qualitatum, hæc autem valdè diuerſa eſt in cerebro ac in corde; ergo in cerebro non poterit conducere ad pullulationem qualitatis illuſtrantis, quippè licèt ſit eadem in ſpecie facultas, tamen quia valde diuerſa eſt diſpoſitio mediâ quâ operatur cerebrum, neutiquam poterit conducere ad ſimilis qualitatis illuſtrantis productionem,ideóque aſſerit cerebrum dependere à corde,& moueri dependenter à qualitate illuſtrante ab ipſo mediis arteriis communicata, quæ eſt diſpoſitio vt in cerebro pullulet à propria forma talis facultas motiua.

Neque valet ſi aliquis reſpondeat pro Primario: Naturam conceſſiſſe cerebro talem facultatem motiuam eiuſdem ſpeciei cum facultate motiua cordis, & ſic eſſe conſonum rationi concedere in cerebro diſpoſitionem, ſeu temperiem vt producat ab intrinſeco illam qualitatem illuſtrantem.Nam contra inſtari poteſt ſolutio: quia etiam arteriæ omnes habent inſitam facultatem motiuam, & tamen dependent à corde, eò quòd talis facultas in ipſis non operatur, niſi cor communicet, & diffundat ſuam irradiantem qualitatem per totum genus arterioſum; ergo etiamſi in cerebro ſit facultas motiua,poterit optimè dependere à qualitate illuſtrante, à corde per arterias diffuſa, ità vt per continui alterationem ab arteriis in ſubſtantiam cerebri communicetur. Quo fit vt cerebrum, non moueatur ad motum arteriarum licèt eius motus dependeat à communicatione qualitatis irradiantis,quæ fit mediis arteriis; & quidem non videtur à ratione alienum, quòd cerebrum dependeat à corde, quandoquidem etiam cor dependet à cerebro in ſenſationibus. Nam Galenus 6. *lib. de Vſu partium, cap.*18. docet, Naturam conceſſiſſe cordi exiguum quendam neruum ad ſentiendum, ne omninò eſſet planta; ſignum omninò teſtificans cor dependere à cerebro à quo omnes nerui procedunt, mediis quibus diffundit virtutem, ſeu qualitatem ad ſentiendum conducentem; ergo ſicut cerebrum in ſuo genere eſt primum à quo cætera membra dependent, ſic cor debet eſſe primum à quo reliquæ partes dependeant.

Tertiò; videtur facultatem motiuam cerebri non eſſe eiuſdem ſpeciei infimæ cum facultate motiua cordis; nam motus cordis, & arteriarum celebratur mediis fibris: ſed motus cerebri ſit nullis interuenientibus fibris, quia in ipſo non ſunt fibræ;ergo motus cerebri non eſt eiuſdem ſpeciei cum motu cordis. Tandem:Ab eadem facultate à quo mouetur cerebrum in epilepſia comprimitur & dilatatur; ſed in epilepſia mouetur à facultate animali, ergo etiam motus, quo dilatatur & comprimitur ſit à facultate animali; ſed talis facultas ſpecie diuerſa eſt à facultate quâ mouetur cor,& arteriæ: ergo motus cerebri à facultate diuerſa in ſpecie oritur.

Verior tamen opinio eſt quam ferè omnes communiter admittunt, quæ tenet facultatem motiuam cerebri eſſe eiuſdem ſpeciei cum facultate motiua cordis & arteriarum. Probatur efficaciſſima ratione; nam motus cerebri eſt omninò ſimilis motioni cordis, & arteriarum, vtpote vterque componitur ex dilatatione & compreſſione.Inſuper etiam inſtitutus eſt à Natura vterque motus propter eundem finem, videlicet propter attemperationem, & conſeruationem caloris natiui, & ſpirituum generationem mediâ tractione iuuantis, & expulſione nocentis; ergo vterque motus procedit à facultate eiuſdem ſpeciei infimæ. Probatur conſequentia, quia ſpecificatio potentiarum oritur ſine dubio ex actibus ſeu operationibus: Sed vtraque operatio tam quæ procedit à corde, & arteriis, quàm quæ dimanat à cerebro eſt omninò ſimillima in ſpecie, nempè motus dilatationis & compreſſionis, qui etiam in vtroque caſu ordinantur ad eundem finem, ſeu obiectum ſpecificatiuum actuum, ergo vtraque facultas eſt eadem in ſpecie infima.

Confirmatur, quia facultas motiua cerebri non operatur præſuppoſitâ præuiâ cognitione quemadmodum animalis, ſed ſolùm pro ratione finis inſtigantis vt pulſifica, ergo eſt eadem in ſpecie infima. Antecedens probatur; ſiquidem facultas motiua cerebri non eſt ſubiecta imperio voluntatis, ità vt ſit ſub poteſtate viuentis, accelerare, aut retardare, aut ceſſare à motu dilatationis & compreſſionis: Ergo talis facultas quâ mouetur cerebrum omninò diuerſa eſt à facultate animali, & omninò ſimilis pulſificæ facultati, proindéque erit eadem in ſpecie, quippè modus operandi idem eſt cum modo operandi pulſificæ facultatis, & aliàs etiam in probabili opinione operatur cerebrum dependenter ab eadem facultate illuſtratiua à qua dependent in operari cor, & arteriæ; ergo ex omni parte videtur vna in ſpecie infima facultas cordis & cerebri, quâ dilatantur,& comprimuntur.

Reſtat iam argumenta in contrarium adducta ſoluere. Ad primum igitur dicimus cerebrum ità eſſe conſtitutum,vt dilatatione trahat ſimul, & expellat, & ſimiliter etiam per compreſſionem idem facit; hoc autem ex eo accidit, quia cùm habeat proprium ſitum inter duas cauitates, per quas mouetur, eodem motu ſimul trahit & expellit: nam quando dilatatur, trahit per nares, & os, pellit verò per ſuturas coronales, & poros cranij excrementa fuliginoſa: ſimiliter pellit & trahit, pellit quidem per os & nares, trahit autem per ſuturas, & cauitates cranij. Ex quo conſtat cerebrum reſpectu diuerſæ partis dilatatione trahere, & compreſſione pellere, & è contrà; quod non ſufficit,

ſufficit, vt facultas motiua cerebri diſtinguatur ſpecie à facultate motiua cordis: ſiquidem ſi cor eſſet ſituatum ſicut cerebrum, & mouere-tur intra duas cauitates, ſine dubio eodem mo-tu dilatationis & compreſſionis idem faceret ac cerebrum; hoc tamen eſt omninò per acci-dens ſubſequutum ad motum dilatationis & compreſſionis. Nam ſuperiùs diximus, ad mo-tum dilatationis ſequi per accidens ingreſſum aëris, & ſic non eſſe pulſificam facultatē trahē-tem, & ſimiliter de compreſſione. Itaque attra-ctio ſiue expulſio ſiue ſequantur dilatationem, ſiue compreſſionem, per accidens ſe habent ad motus factos per ſe à facultate; quippè extrin-ſecus finis non poteſt habere rationem ſubiecti per ſe intenti, nec poteſt ſpecificare poten-tiam. Vnde licèt cerebrum dilatatione etiam ex-pellat, & compreſſione etiam trahat, nihilomi-nùs talis facultas non eſt diuerſa ſpecie à facul-tate motiua cordis & arteriarum, quia illud fit per accidens per diuerſa loca ratione ſituatio-nis diuerſæ cerebri, quod non obſtat quò mi-nùs ipſius motus ſit omninò ſimilis, cum motu cordis & arteriarum, cùm ſit factus propter eundem finem, & ſic debet oriri ab eadem fa-cultate in ſpecie infima.

Ad ſecundum dicimus, probabile eſſe cere-brum operari dependenter à qualitate illu-ſtrante modo explicato, & ſic eadem eſt facul-tas, cùm dependenter ab eadem diſpoſitione operetur. Præterquam quòd, ſi facultas eadem in corde & arteriis operatur mediis fibris, ſe-cùs verò in cerebro, & tamen hoc non obſtat vt diſtinguantur, cur etiam obſtaret etiamſi cor operetur independenter à facultate illuſtrante ad adſtruendam diſtinctionem inter prædictas facultates, ſi alias operatio eſt omninò ſimilis, & propter eundem finem facta? Et conſtat cla-riùs ex eo, quòd in omnibus partibus corporis eſt vna & eadem in ſpecie infima facultas at-trahens, attamen non in omnibus partibus ope-ratur mediis fibris, quia oſſa ſine fibris attra-hunt, & hoc fit propter peculiarem rationem talis membri; ergo licèt facultas motiua cere-bri independenter à qualitate illuſtrante pro-pter peculiarem naturam talis membri, non exindè induceretur infalibilis diſtinctio ſpeci-fica inter tales facultates motiuas. Nam ſicut non ſpecificatur facultas à diuerſitate inſtru-menti, ità neque à diuerſitate diſpoſitionis, dummodò operatio ſit eadem, & propter eun-dem finem, ſicut in attrahente oſſis, & carnis cernitur.

Ex his tertium argumentum manet ſolu-tum: nam licèt cor, & arteriæ operentur me-diis febris, cerebrum verò minimè; hoc tamen non obſtat ad diſtinguendas facultates motiuas. Ad quartum conſtat ſolutio clara, negando an-tecedens: diuerſa enim prorsùs eſt facultas quâ mouetur cerebrum in epilepſia, àb ea quâ dila-tatur, & comprimitur.

Reſtat tandem ſcrupulus: nam ſi probabile eſt cerebrum dependenter à qualitate illuſtran-te communicata per arterias modo explicato, cur ligatis arteriis ſoporiferis quæ cerebrum ingrediuntur non ceſſat motus cerebri, immò eodem modo perſeuerat ac anteà. Nec valet di-cere: alias arterias manere liberas à ligatura, mediis quibus poterit communicari qualitas il-luſtrans, quia ſaltem colligitur, quòd ligatis ar-teriis ſoporiferis aliquod vitium debeat reſul-tare in motu cerebri, quod non fit: ergo vide-tur operari dilatationem & compreſſionem in-dependenter à qualitate illuſtrante.

Reſpondeo, influxum communicatum per reliquas arterias diuerſas à ſoporiferis eſſe ſuffi-cientem ad motum naturalem cerebri, & ſic non deficere etiamſi ligentur ſoporiferæ; nec lædi aliquo modo eas, quia reliquæ arteriæ ſuf-ficiunt ad communicandam diſpoſitionem ad ſummum motum; quòd ſi ligarentur reliquæ omnes, ceſſaret omninò motus nec ſufficerent pro hac operatione.

CAPVT VLTIMVM.

An cor, & arteriæ, ſimul dilatentur, & comprimantur.

PRæſens litigium minimè procedit de motu cordis, & arteriarum ſecundum qualitatem ipſius motus, videlicet ſecundum celeritatem, an ſcilicet æquali celeritate moueantur cor & arteriæ. Nec procedit controuerſia de ſimilitu-ne ſpatij, ità vt ſenſus quæſtionis ſit, an cor & arteriæ per ſimile ſpatium moueantur; (nam certum eſt, & infrà conſtabit contrarium:) Quod igitur inquirimus eſt, an quando cor in-cipit dilatationis motum patefacere, etiam om-nes arteriæ incipiant eundem explicare: & quando cor quieſcit ab ipſa dilatatione eodem tempore aut inſtanti etiam quieſcant arteriæ omnes, & ſic eadem proportione de motu compreſſionis intelligendum eſt; ſiue inæquali celeritate, aut vehementia, ſiue per inæquale ſpatium. Obiter etiam eſt aduertendum dubium procedere de motu cordis, & arteriarum in be-ne valentibus, & viuenti conſtituta in ſtatu na-turali: Quippè in ægrotantibus & diſtempera-tis poteſt contingere, quòd cor ſit calidiſſi-mum, & aliqua membra frigidiſſima, & è con-trà; in quibus ſimultanea non poterit eſſe di-latatio, nec compreſſio, ſed forſan quando in vno membro fit dilatatio, in alio celebrabitur compreſſio. Nam cùm huiuſmodi facultas pul-ſifica operetur pro ratione finis, ſi contrarie-tur in diuerſis membris, vt in præternaturali ſtatu contingere poteſt, non poterit eſſe ſimul-tanea dilatatio, & compreſſio. Quâ ratione Ga-lenus 4. *de differentiis pulſuum, cap.6.* hæc habet verba: *Nam cùm ægrotat animal, attendi interim non ſimul pulſare omnes arterias.*

His præhabitis, dicimus non defuêre Autho-res antiqui, & moderni, qui affirment cor & ar-terias non dilatari ſimul, nec etiam comprimi: Sic Gentilis ſuper *fen 1. Auicennæ lib. 1. doctri-na 6. cap.4.* & Monachus Truſianus *libro 2. ſu-per Artem Medicinalem, commentario 4.* Et pro huius opinionis validatione communiter ad-ducunt Auicennam *fen 1. lib. 1. doctrina 6. cap. 4. citato*: vbi agens de pulſifica virtute ait: *Et aſſimilatur virtutibus animalibus propter opera-tionum earum diuerſitatem; ipſa enim dilatat & conſtringit ſimul, mouetur ergo duobus motibus contrariis.* Ex his verbis ſic arguunt: Vna & ea-dem pars minimè poteſt ſimul dilatari, & com-primi; ergo ſi facultas pulſifica ſimul dilatat & comprimit, reſpectu diuerſarum partium debet

debet eſſe,ergo ſimul & eodem tempore fit dilatatio & compreſſio in corde & in arteriis; proindéque quando cor dilatatur, comprimuntur arteriæ,& è contrà.

Rationibus etiam fulcire intendunt ſuam opinionem. Prima ſit: Arteriæ recipiunt continuò ſpiritus,& ſanguinē à corde,ſed quando arteriæ recipiunt dilatantur,& quando cor mittit ſpiritus, & ſanguinem, comprimitur; ergo quando cor dilatantur comprimuntur arteriæ,& è contrà: Minor in qua eſt difficultas probatur:nam quando arteriæ recipiunt, implentur;ſed quando implentur, dilatantur; ergo quando recipiunt à corde ſpiritum & ſanguinem, dilatantur. Rursùs, quando arteriæ recipiunt à corde cor expellit, & tranſmittit in arterias, hoc autem fit mediâ compreſſione, vt per ſe patet;ergo quando cor comprimitur,arteriæ dilatantur, & è contrà:non ergo ſimul dilatantur, & ſimul comprimuntur.

Secundò, & efficaciùs ſuadetur hæc aſſertio: nam facultas pulſifica ſemper operatur pro ratione & indigentia finis, & determinatur ad motum compreſſionis potiùs quàm ad dilatationis motum, & è contrà pro diuerſitate finis vrgentis: ſed non vrget æquè finis dilatationis in omnibus partibus, eò quòd interdum cor corripitur calida diſtemperie, arteriæ verò frigida; authore Galeno 3. *de Præſag. ex pulſibus, cap.*3. ergo tunc non poterunt dilatari arteriæ eo tempore quo dilatatur cor,ſed forſan debent comprimi; quia in ipſis magis inſtat compreſſionis finis; quippè vſus eſt diminutus.

Nec valet ſi reſpondeas controuerſiam procedere de naturali ſtatu viuentis, non verò in caſu in quo diſtemperatum ſit cor, & arteriæ; nam licèt hoc ſit verum, non tamen euertit vim argumenti propoſiti: nam adhuc in ſtatu naturali aliqua membra ſunt calidiſſima,vt cor, & aliqua frigida: ſed in his non æquè vrget dilatationis finis, immò potiùs in membris frigidis debet tunc temporis vrgere magis finis compreſſionis, ergo priùs fiet dilatatio arteriarum quæ ſunt iuxta membra calidiſſima, proindéque non fit eodem tempore dilatatio, in omnibus arteriis, nec in corde.

Confirmatur: In cerebro eſt eadem facultas motiua in ſpecie infima ac in corde, & in arteriis, & vtraque etiam operatur propter eundem finem,vt *cap.præcedenti* docuimus: ſed dum cerebrum ſemel pulſat, cor & arteriæ bis, aut ter pulſant; ergo non dilatantur ſimul, nec ſimul comprimuntur; hoc autem eò præcisè accidit, quia datur in membris peculiaris natura & temperies. Ergo cùm inter cor & reliqua membra quæ iuxta ſe habent arterias ſit etiam diuerſitas in diſpoſitionibus, & temperaturis. Colligitur etiam eodem tempore non dilatari cor & arterias, neque eodem tempore comprimi.

Verior tamen opinio eſt quam ferè omnes communiter admittunt, cor & arterias ſimul,& eodem tempore dilatari, & eodem etiam tempore comprimi. Hanc ſententiam expreſsè tenet Galenus pluribus in locis, & præſertim *lib. de vſu pulſuum, cap.*5. *circa finem, & 8. de placitis Hippocratis & Platonis, cap.*8. *circa finem, & 4. de differentiis pulſuum, cap.*6. vbi Eraſiſtrati ſententiam refert, & refellit, & tandem 7.*lib. de Anatomicis adminiſtrationibus, cap.*15. vbi præcipit viuo animali thoracem eſſe perforandum, præcipuè vt detecto corde inueniamus an cor & arteriæ ſimul dilatentur, & comprimantur, docétque inſuper vtroſque ſinus æquè moueri, quod etiam aliâ ratione experimentali ſuadet: nam ſi quis eodem tempore cor & arterias tangat, ſentit vniformem motum, ità vt ſimul in ipſis & in corde fiat dilatatio, & ſimiliter compreſſio; ergo conueniunt in motionibus. Vanè igitur aliqui intendunt calumniare Galeni experimentum, eò quòd affirmant motum qui percipitur in regione cordis, nequaquam eſſe ipſius cordis & arteriæ magnæ quæ ibi pulſat, & à ſiniſtro cordis ventriculo procedit, vt infrà conſtabit in anatomia cordis; nam licèt arteria magna iuxtà ſiniſtrum cordis ventriculum pulſet, nihilominùs etiam ſiniſtrum ventriculum cordis pulſare docuit Galenus 6.*libro de vſu partium, cap.*2. vbi contra hominum vulgus docere intendit cor eſſe locatum in medio thoracis, & inſuper ſentire ſiniſtri ventriculi pulſum: Ex quo infero, quòd ſi in illa regione thoracis, & in carpo manûs applicatis digitis ſimul, & eodem tempore ſentitur dilatatio, & ſimul etiam compreſſio ſentitur, quod non ſolùm arteria magna dilatatur eo tempore quo reliquæ arteriæ, verùm etiam cor ipſum, & ſic Galeni experientia manet inconcuſſa.

Iterum tamen aliâ viâ intendunt euertere experimentum Galeni, ex eo quòd motus qui ad extra ſentitur circa ſiniſtram mamillam in pectore, non ſit dilatationis cordis certum ſignum, quippè potiùs ex tali motu inferri debet tunc comprimi cor. Quod ſic ſuadent: Quando cor dilatatur, abbreuiatur ſecundum longitudinem, dum verò comprimitur, diminuitur ſecundum latitudinem, & fit maius ſecundum longitudinem; ergo quando dilatatur, recedit à pectore, & quando comprimitur, accedit ad pectus, & ipſum percutit ſecundum partem mucronatam, proindéque motus, qui apparet in pectore iuxta mamillam ſiniſtram, potiùs indicat cordis compreſſionem: ergo ſi tunc dilatatio arteriarum ſentitur, non poterit eſſe ſimultanea dilatatio in corde, & in arteriis.

Contra hunc philoſophandi modum ſtat eruditiſſimus vir, atque in re anatomica celeberrimus Andreas Laurentius *lib.*9. *de re anatomica, quæſt.*8. vbi docet cor percutere pectus circa ſiniſtam mamillam, quando dilatatur, ampliori reddito ipſius corpore ſecundum latitudinem. Quod ità eſſe perſuadet ratio: nam quando dilatatur cor, licèt abbreuietur ſecundum longitudinem, tamen mouetur veluti ad rotundam figuram: ſed tunc non recedit à pectore, ſed potiùs ipſum pecutit, ſiquidem dilatatur & fit maior latitudo verſus partem pectoris exteriorem, & ſic ſentitur ibi motus circa ſiniſtram mamillam, quando verò comprimitur cor licèt prolongetur, nihilominùs pars mucronata, non mouetur ad extra. Quod colligitur ex eo quòd motus cordis non ſentitur circa partem mucronatam; nam hæc correſpondet parti pectoris, quæ iacet infra ſiniſtam mamillam.Pulſatio verò in parte ſuperiori circa ipſam mamillam ſentitur, & ſic reuerà indicat dilatationem cordis mediâ quâ ſe extendit, & impellit pectus circa illam partem. Vnde ratio experimentalis Galeni libera manet à calumniis.

Secundò

Secundò etiam Galenus 3. *de Præſag. ex pulſibus*, *cap.* 3. *in principio*, ſuadere intendit hanc eandem opinionem, ex eo quòd virtus motiua arteriarum influit à corde, & eadem eſt in corde & arteriis vnaque contentio. Ex quo infert, quòd cor & arteriæ ſimul dilatantur, & ſimul etiam comprimuntur: Sed hæc ratio infirma videtur: Quidquid pro Galeno contendat Mercatus *lib.*1. *de vſu cordis*, *tractatu* 2. & Sancta-Crux *Opuſculo* 3. *de pulſibus*, *cap.*1. Quorum euaſiones non refero, quia nihil peculiare continent ſupra rationem Galeni, & ſic ipſorum placitum ex impugnatione fundamenti à Galeno adducti manebit etiam impugnatum. Argumentum autem Galeni, non conuincit aſſumptum: nam licèt ſit eadem facultas motiua cordis, & arteriarum, & influxus, medio quo operantur ſit idem, & communicetur omnibus arteriis eodem tempore: nihilominùs cùm talis facultas dependenter ab hoc vel illo fine moueatur, & poſſit eſſe diuerſus in corde & in arteriis pro diuerſitate temperiei, conſtat, quòd non ſit dilatatio cordis & arteriarum ſimul, nec compreſſio, etiamſi concedamus moueri ab eadem facultate, & medio eodem influxu.

Neque ex eo quòd affirmet Galenus virtutem motiuam influere à corde in omnes arterias, debemus colligere, arterias recipere à corde facultatem motiuam: nam hæc incommunicabilis eſt, quippe non eſt productiua ſui ſimilis, vt per ſe patet, & ſic ab anima arterias informante dimanat. Reſtat ergo quòd arteriæ ſolùm recipiant à corde qualitatem illuſtrantem, ſine qua non poſſunt moueri, ſicut etiam nerui non recipiunt à cerebro facultatem ſentientem, nec muſculi motiuam facultatem, ſed ſolùm aliam qualitatem illuſtrantem ſimpliciter neceſſariam ad ſenſum & motum.

Quo præſuppoſito, ſic inſtatur contra rationem Galeni: nam ex eo quòd à corde in arterias diffundatur qualitas illuſtrans ſine qua non poſſunt moueri, non ſequitur moueri arterias eodem modo ſicut cor, & eodem tenore, ſed ſolùm infertur dependentia arteriarum à corde. Deindè, quia non minùs arteriæ recipiunt virtutem neceſſariam ad pulſum à ſpiritibus vitalibus, quàm à qualitate illuſtrante, & tamen non mouentur, nec quieſcunt ad motum ſpirituum & ad ipſorum quietem, Non ergo colligitur bene vniformitas motûs in corde & arteriis, ex eo quòd qualitas illuſtrans diffundatur à corde in omnes arterias.

Prætereà ſic arguo: Si propter illam dependentiam deberent moueri arteriæ ſicut cor, non eſſet ratio cur in omnibus non ſeruaretur vniformitas, ſcilicet in motibus, in celeritate, ità vt ſicut incipiunt dilatari, & comprimi ſimul tempore cum corde; ità etiam æquali celeritate mouerentur: ſed ſic eſt, quòd cor & arteriæ maiores, mouentur celeriùs, quàm minores arteriæ, ergo ſicut contingit variatio in celeritate, non obſtante tali dependentia, ſolùm præcisè propter variationem finis aut vſus; ſic ſimiliter poterit contingere variatio ſimultanea dilatationis & compreſſionis ſolùm præcisè propter variationem finis; non ergo ex ſola dependentia talis qualitatis colligitur ſimultanea motio in corde & arteriis.

Denique idem probatur ab inconuenienti: nam ſequeretur, quòd ſemper adhuc in ſtatu morboſo eſſet talis vniformitas, & ſimultaneitas in motu cordis & arteriarum, ex eo quòd in tali ſtatu eſt eadem dependentia arteriarum à corde quoad communicationem illius qualitatis. Conſtat autem in ſtatu morboſo ſemper non moueri ſimul cor, & arterias, ex eo, quòd dum palpitat cor, tam violenter mouetur, & tam celeriter, vt plures pulſationes eliciat, dum pauciſſimæ fiant ab arteriis exiſtentibus in carpo manûs. Quod etiam contingit dum calidiſſimum eſt cor præter naturam, & partes reliquæ frigidiſſimæ. Ergo quemadmodum ſaluatur tunc inæqualitas, aut contrarietas in motionibus cordis & arteriarum, non obſtante dependentiâ à qualitate illuſtrante, ſolùm propter inæqualitatem finis inſtantis, à quo dependet facultas pulſifica in operari. Ità etiam in ſtatu naturali non probatur optimè ſimultanea motio cordis & arteriarum ex ſola dependentia qualitatis illuſtrantis, proindéque ratio Galeni videtur infirma.

Concludimus ergo: quòd niſi ex vniformitate finis à quo mouentur cor, & arteriæ non deſumatur ratio (ſuppoſitâ vnitate facultatis, & ſimultaneâ communicatione influentis qualitatis) non poterit deduci ſufficiens fundamentum ad probandam noſtram concluſionem, quod iuxta aliquorum placitum inſinuauit Galenus, licèt implicitè per illa verba, *vnâque contentio*: Sed quidquid ſit de hoc, ità eſt intelligenda vniformitas, & ſimultanea motio cordis, & arteriarum; nam cor & arteriæ ipſi propinquæ ſunt calidiores & maiores, quàm arteriæ quæ magis diſtant à corde, proindéque indigent maiori ventilatione, & maiori refrigerio, conſequatúrque maior aëris copia. Nam ſi eadem aëris copia trahatur ab arteriis paruis & magnis, non poterunt arteriæ magnæ refrigerari magis, niſi à maiori copia eiuſdem agentis; cùm ergo ſint maiores, & calidiores, & indigeant maiori aëris copia, neceſſariò debent moueri per maius ſpatium & celeriùs. Cæterùm, quia arteriæ diſtantes à corde ſunt minores, & frigidiores, non indigent tanto refrigerio, ideò tardiùs & per minus ſpatium mouentur. Vnde fit quòd quia cor & arteriæ ei propinquæ mouentur celeriùs, & per maius ſpatium, incipiant & finiant motum dilatationis, & compreſſionis eodem tempore quo finitur, & incipit motus reliquarum arteriarum, quæ cùm ſint minores, ſunt etiam frigidiores; vel vt rectiùs loquamur, iuxta membra frigidiora ſunt, & ſic incipiunt ſimul dilatari, & comprimi cor, & arteriæ omnes; quippè magnum ſpatium eodem tempore pertranſit mobile cum motu celeriori, ſicut aliud mobile minus ſpatium cum motu tardiori. Cor verò & arteriæ magnæ ob maiorem calorem plus aëris attrahunt & breuiori tempore quàm arteriæ diſtantes, & ſic ab omnibus eodem tempore perficiuntur motus.

Eadem eſt ratio de compreſſione; nam partes calidiores eleuant maiorem fuliginum copiam intra ſe, proindéque indigent maiori compreſſione & celeriori, quàm arteriæ diſtantes quæ ſunt frigidiores & minorem copiam

piam fuliginum eleuant intra se, & sic eodem tempore in quo cor & arteriæ maiores pertranseunt maius spatium, reliquæ verò cùm tardiùs moueantur, per minus spatium finiunt eodem tempore proprium motum, & sic simultanea est compressio cordis & arteriarum. Et hac ratione optimè infertur, quòd quia est in corde, & arteriis eadem facultas, & idem influxus, eodem tempore communicatur, & Natura prouida ità dispofuit arterias, vt omnes haberent spatium, & finem proportionatum cum sua magnitudine, & natura membrorum cui inseruiunt, modo nuper exposito. Ideò colligitur optimè cor & arterias simul comprimi, & dilatari, vt etiam argumentum ab experientia desumptum demonstrat quod magni est momenti.

Cæterùm, priùs quàm augmenta in contrarium adducta soluamus, cordis fabricam referre est necesse. Quippè ex ipsius intelligentia plura quæ difficilia apparent in præsenti controuersia facilè soluuntur. Ad rem igitur redeundo, dicimus id quod est certum: Primò, cor habere duos ventriculos dextrum & sinistrum, & in quolibet ipsorum inserta sunt duo vasa: in dextro quidem ramus venæ cauæ, & venæ arterialis ità dictæ; quia (quamuis reuerà sit vena) constat duabus tunicis, sicut & arteriæ: In sinistro verò ventriculo inseritur arteria magna, quæ dicitur etiam aorta, & arteria venalis, ità dicta, quia (etsi reuerà sit arteria) constat tamen solùm vnâ tunicâ quemadmodum venæ. Ex his quatuor vasis duo deseruiunt vt cor aliquid recipiat in se; alia verò duo ad hoc, vt per illa partes quædam recipiant à corde: nam per ramum venæ cauæ recipit cor sanguinem pro nutritione propria, & per arteriam venalem recipit etiam aërem pro refrigerio, ventilationem, & spirituum vitalium generationem. Rursùs, per venam arterialem recipit pulmo à corde sanguinem calidiorem, vt ex illo nutriatur: similiter per arteriam magnam siue aortam recipiunt partes omnes vitalem spiritum, & sanguinem tenuiorem, quem arterialem vocamus.

Insuper etiam est aduertendum, in quolibet vase ex dictis implantari tres membranulas, seu valuulas, præterquam in arteria venali in qua duo tantum ostiola, seu valuulæ implantantur; hæ autem ità sunt à Natura formatæ vt quæ sunt in vena caua, & arteria venali, aperiantur quando cor dilatatur, & quando comprimitur, claudantur: valuulæ verò quæ sunt in arteria magna, & vena arteriali, quando cor comprimitur dilatantur, & quando cor dilatatur clauduntur seu comprimuntur. Nam cùm per duo prima vasa cor ex aliis partibus recipiat, in dilatatione clauduntur quando comprimitur, & hoc fit ideò ne statim id quod accepit in dilatatione, expellat in contractione; quia per arteriam magnam cor mittit spiritus, & per venam arterialem sanguinem ad nutritionem pulmonis, & sic necessariæ erant ad hoc vt clauderentur tunc quando cor dilataretur, ne rursùs traheret ad se id quod ad prædictas partes transmisit.

Hæc autem diuersitas nascitur ex diuersitate valuularum: nam in vasis recipientibus à corde radices valuularum inseruntur, cuspides verò finiuntur in corde. In vasis verò per quæ cor recipit, radices sunt in corde, extremitates verò seu cuspides valuularum in ipsis vasis. Ex quo colligitur quod quando cor cōprimitur aperiantur cuspides vasorum recipientium à corde, & sic mittatur sanguis ad nutritionem pulmonis, & spiritus in arteriam magnam; tunc verò clauduntur radices valuularum aliorum vasorum, quia per compressionem comprimuntur, & ità quando dilatatur maiores fiunt aut ponuntur in naturali formatione, & sic attrahit per illas quando cuspides valuularum, quibus in membra transmisit claudantur, ne trahat id quod per compressionem communicauit.

Facilè ex dictis colligitur, arterias minimè se impedire in simultanea dilatatione, quia cor attrahit per arteriam venalem aërem ad refrigerium, & per ramum venæ cauæ sanguinem ad sui nutritionem. Reliquæ verò arteriæ quæ sunt iuxta cutem trahunt aërem ex ambiente: quæ verò sunt in internis partibus, sanguinem spirituosum attrahunt; & cùm per easdem vias expellant, simul contrahi possunt sine impedimento aliquo. Ex quo constat solutio ad primam rationem Contrariorum: nam cùm cor & arteriæ quando comprimuntur non se tangant vsque ad vltimas superficies laterum, sed semper in ipsis maneat aliqua cauitas. Hinc euenit quòd cor quando comprimitur transmittat in arterias, sine eo quod dilatentur, & similiter quando arteriæ comprimuntur, & aliquid mittunt in cor, illud est tam exiguum vt ob id dilatari non possit, & sic simul comprimuntur.

Ad Auicennam respondeo: Ibi solùm intendere assignare discrimen facultatis vitalis, & naturalis, ex eo quòd illa operetur motus contrarios. Præter hæc non desunt Authores grauissimi, qui afferunt Auicennam non adducere verbum illud *simul*, sed absolutè docere pulsificam facultatem dilatare & comprimere, proindéque moueri motibus contrariis, quod ex *contextu 9.* potest deduci. Neque cordis, & arteriarum mentionem fecit, sed solius virtutis vitalis, quæ etiamsi sit vna, motus tamen contrarios elicit; & in hac opinione quæ reuerà fundamentum habet in doctrina Auicennæ, clarè constat solutio argumenti propositi.

Ad secundum etiam ex dictis patet solutio. Nam licèt pulsifica facultas operetur pro ratione finis, & ipsius indigentia, & inter partes corporis adhuc in statu naturali constituti, aliæ sunt calidiores, & aliæ frigidiores; nihilominùs ità à Natura sunt formatæ arteriæ, vt iuxta frigida membra sint arteriæ paruæ, iuxta verò calida magnæ. Quo fit vt arteriæ magnæ celeriùs moueantur quàm paruæ, & sic eodem tempore omnes finiant motum. Saluatur ergo diuersitas finis cum diuersitate qualitatis motûs secundum celeritatem, & tardítatem, iuxta ea quæ superiùs diximus, & in principio capitis annotauimus.

Ad confirmationem respondeo, quòd etiamsi cerebrum & cor conueniant in facultate & fine, nihilominùs non conueniunt in motibus;

motibus; quia non æquè neque eodem tempore vrget finis dilatationis, & compressionis in corde & in cerebro: Nam cerebrum mouetur propter conseruationem spirituum animalium, & ipsorum generationem, qui non sunt ità calidi sicut vitales, quo fit vt nullo modo possit æquè & eodem tempore instare finis dilatationis cordis, & cerebri, proindéque non poterit esse simultanea dilatatio cordis & cerebri, sicut cordis & arteriarum; in quibus eodem tempore vrget finis proportionatus.

Obiicies: Videtur difficile quòd cor, & arteria venalis simul dilatentur, quia cor attrahit immediatè aërem ex arteria venali, & aliàs dilatatur per tam magnum spatium sicut arteria; ergo cor rapiet ex ipsa tantum, quantum ipsa attrahit ex aspera pulmonis; proindéque quando dilatatur cor, subsidebit arteria venalis; ergo non omnes arteriæ simul dilatantur cum corde, etsi priùs attrahit arteria venalis ab aspera pulmonis quàm cor attrahat ab arteria venali; ergo priùs dilatatur talis arteria quàm cor, non ergo omnes simul dilatantur.

Respondeo, quòd quamuis cor trahat ab arteria venali & hæc ab aspera pulmonis, non tollit quin simul dilatentur, quia cùm aër prædictarum partium sit sibi immediatus, & tam facilè mobilis, præcipuè cùm gratiâ vitandi vacuum trahatur, non intercedit tempus sensibile inter tractionem cordis ab arteria venali, & huius ab asperis arteriis pulmonis, & sic non facit inæqualitatem Medico sensibilem.

Rogabis, An huiusmodi arteria venalis, per quam aër communicatur cordi, moueatur à facultate pulsifica, vt cor, & reliquæ arteriæ, an verò per accidens solùm moueatur ad motum pulmonis? Respondeo breuiter, huiusmodi arteriam moueri à propria facultate, & non ad motum pulmonis. Quod docet expresè Galenus 7. *lib. de vsu partium*, *cap.*9. vbi docet, quòd dilatato pulmone solùm dilatari asperam arteriam, & minimè aortam venalem, nec venam arterialem; & id experimento probauit: nam si mortuo animali per laryngem insufflaueris, asperam arteriam & pulmonem distendi videbis, eodem modo se habentibus arteriis læuibus; ergo signum est læues arterias non moueri ad motum pulmonis; sed potiùs à propria, & insita facultate, sicut cor, & reliquæ arteriæ.

Rogabis secundò: An detur cordis ventriculus, qui moueatur ab insita & propria facultate, an verò per accidens ad motum sinistri ventriculi? Cui dubitationi Ludouicus Mercatus *lib.*1. *de Pulsibus*, *cap.* 2. (quem sequitur quidam noſtræ Scholæ Neotericus) respondet, ventriculum dextrum carere proprio motu: id probat ex eo quòd talis ventriculus vehementer calidus non est, & sic non eget ventilatione, proindéque neque proprio motu. Et confirmat hoc ipsum: quia vasa, quæ sunt in dextro ventriculo non recipiunt motiuam virtutem, sicut illa quæ à sinistro originantur; ergo ex eo est, quia dexter ventriculus caret proprio motu, aut motiua facultate. Denique id probat: quia Galenus dixit *lib.* 6. *de vsu partium*, *cap.* 9. dextrum cordis ventriculum factum esse propter pulmonem, vnde vnà cum pulmone interire docet, & animalis vocem, & cordis dextrum ventriculum. Ex quo colligit Mercatus, nequaquam moueri à se, sed per accidens.

Contra tamen sententia est verior; & videtur eam insinuare Galenus *lib.* 7. *de vsu partium*, *cap.* 15. & 17. vbi hæc ait: *Iam verò dextri sinus eleuatio peculiari ipsius naturâ perficitur*. Ex quo colligitur clarè insitam habere facultatem pulsificam & à se moueri. Et probatur vlteriùs: quia omnes partes cordis gaudent simili temperie, & eadem formâ informantur; ergo videtur difficile quòd in vna parte producatur facultas vitalis, & in alia minimè.

Neque ratio Mercati alicuius est momenti: nam cùm cor sit secundum omnes partes calidius quolibet membro, & alia membra minùs calida indigeant ventilatione, potiori iure erit necessaria ventilatio pro dextro cordis ventriculo, præcipuè quia ibi elaboratur sanguis tenuis pro pulmone, & eleuantur fuligines calidæ quæ indigent ventilatione & expulsione medio pulsifico motu.

Nec secundum argumentum aliquid probat; cùm possit communicari virtus ad motum per continui alterationem sicut ab arteriis quæ sunt iuxta cerebrum communicatur cerebro ad similem motum, in opinione Neoterici citati: Neque ex eo quòd sit factus talis ventriculus propter pulmonem, & quòd non detur in animalibus, in quibus non datur pulmo; deducitur non moueri à propria facultate, quia semper quòd detur, habet caliditatem, quæ indiget attemperatione, & fuliginum expulsione.

De valuulis verò docet, eas moueri ad motum partis in qua inseruntur; cùm enim quædam dilatentur quando cor comprimitur, & è contrà, colligitur non moueri à facultate communicata à corde; alioqui mouerentur eodem modo, sicut cor & arteriæ, cuius contrarium constat ex his quæ suprà diximus in cordis anatomia. Et hæc sufficiant pro hac disputatione; ad secundam iam properemus de differentiis pulsuum.

DISPVTATIO II.

De differentijs Pulsuum.

POSTQVAM præcedenti disputatione sollicitè quidem, & diffusè satis de natura pulsûs, & eius harmoniaco motu disputauimus, necnon etiam omnes controuersias iuxta præcepta generalia in dubium agitauimus, instat iam occasio & tempus vt promissis stemus, & omnes differentias pulsûs, tum primas, tum etiam reliquas exquisitissimè indagemus, vt sic faciliùs per tactum ipsas cognoscere & inter se distinguere valeamus. Quod magni est momenti, & ad morborum medelam & ægrotantium salutem, vel mortem prædicendam; vtinam fideliter optatum finem assequamur.

CAPVT I.

Quot sunt primæ pulsuum differentiæ.

PRiusquàm de numero primarũ differentiarum pulsûs iuxta Galeni mentem agamus, aduertendum est, pulsûs differentias primas, seu prima genera non esse talia in rigore physico, cùm ex accidentibus variis quæ competunt motui locali desumantur plures, vt constabit infrà. Solùm ergo sunt prima genera pulsûs in ordine ad vsus Medicos,quippe diuersarum affectionum sunt indices. Aduertendum insuper est,eas vocari primas differentias pulsûs, quæ immediatè diuidunt pulsum, & minimè continentur sub aliis; immò potiùs reliquæ continentur sub ipsis. Cùm ergo pulsus sit motus localis constans ex duplici quiete, meritò inquirimus quot sint primæ differentiæ pulsûs; hoc est, quot sunt prima accidentia quæ desumuntur ex tali motu locali composito ex dilatatione & compressione, & ex duplici quiete, quem pulsum vocamus.

Igitur Galenus cùm maturè considerâsset quidquid in locali motu inuenitur, desumpsit principium ad constituenda prima genera, seu primas differentias pulsûs.Considerauit itaque primò omnem motum localem necessariò fieri per spatium aliquod,quod debet pertransire mobile. Prætereà etiam in tali motu debet dari tempus; siquidem hoc aut illud spatium per quod mobile mouetur debet percurri in tempore. Insuper etiam datur mouens,seu virtus motiua,& mobile quod mouetur,& similiter quietes,interna,scilicet quæ sequitur contractionem, & externa quæ sequitur dilatationem. Hæc igitur cùm percalluisset Galenus, numerum differentiarum primarum pulsûs explorauit *libro de pulsibus ad Tyrones*, præcipuè tamen *lib.1.de differentiis pulsuum,c.3.*vbi octo esse pulsûs primas differentias,nec plures,nec pauciores expressè testatus est. Primam desumpsit à spatio per quod mouetur arteria;quâ ratione constituitur pulsus magnus aut paruus, à paruitate, aut magnitudine spatij,quod percurrit arteria.Ex tempore quod mobile absumit resultat secunda differentia pulsûs celeris,aut tardi. Ex quietibus oritur tertia differentia,quæ raritas aut crebritas dicitur. Ex mouente, quæ est facultas pulsifica, resultat quarta differentia,ratione cuius pulsus dicitur vehemens, aut languidus; si à vehementi, aut debili facultate procedat motus: Ex mobili, seu arteria resultat quinta differentia, quæ dicitur mollities, & durities, secundum quod instrumentum dicitur durum aut molle, & hac ratione dicitur pulsus durus,aut mollis. Insuper, quia in duplici motu, & quiete tempus absumit facultas, ex proportione temporis vnius motus ad alterum, aut vnius quietis ad alteram, constituitur: Sexta differentia pulsûs quâ rhythmus denominatur. Prætereà, his omnibus differentiis necessariò accidit esse æquales, vel inæquales, & hinc desumitur septima differentia,quæ constituitur ex æqualitate,aut inæqualitate. Demum inæqualitati necessariò accidit ordinem seruare, aut peruerte-re, ex quo resultat vltima differentia, quæ dicitur ordo,aut ordinis perturbatio; & hac ratione vocamus pulsus inæquales, ordinatos,aut inordinatos,ex eo quòd seruent ordinem in ipsa æqualitate, aut illum peruertant. Hæ sunt differentiæ, quas *locis citatis* Galenus adducit.Quarum doctrinam restat tandem examinare, an diminutè, vel superfluè processerit in ipsarum enarratione.

Cæterùm, vt certa ab incertis separemus, ex his quæ in limine controuersiæ prænotauimus, fit manifestum ordinem, aut ipsius perturbationem neutiquam esse primam differentiam pulsûs; etenim ea dicitur prima differentia in rigore quæ immediatè diuidit pulsum, & non continetur sub altera; sed talis differentia est subdiuisio pulsûs inæqualis, ità vt ordo aut ipsius perturbatio respectu pulsûs inæqualis sit prædicatum inferius, & quasi specificum. Quâ ratione diuiditur inæqualis pulsus in ordinatum & inordinatum, quasi genus in specificas differentias, quod nulli ex primis accidit: ergo ordo, aut eius perturbatio in rigore non est prima differentia pulsûs.

Video iam statim pullulare argumentum non facile contra hanc doctrinam:nam eò præcisè ordo aut eius perturbatio excluditur à primis differentiis pulsûs,quia est subdiuisio inæqualis pulsûs; sed etiam æqualitas, & inæqualitas est subdiuisio cuiuslibet differentiæ primæ, vtpotè pulsus magnus,aut paruus,aut celer (& sic de reliquis differentiis) potest esse æqualis aut inæqualis. Ergo sicut ordo, aut ipsius perturbatio relegatur à primis differentiis pulsûs, ipso iure æqualitas,aut inæqualitas debet relegari; proindéque solùm erunt sex primæ differentiæ pulsûs.

Respondeo, esse disparem rationem: nam licèt æqualitas, aut inæqualitas reperibiles in aliis primis, non tamen necessariò & per se, sed tantùm accidentaliter. Quâ ratione in sensu formali non est verum dicere, pulsus magnus est inæqualis, aut æqualis, etiamsi habeat æqualitatem,aut inæqualitatem;quia accidit pulsui magnò esse æqualem aut inæqualem; sicut accidit homini esse album, etiamsi habeat albedinem, ex eo præcisè, quia potuit habere contrarium accidens, & sic in sensu formali non est vera hæc suppositio, homo est albus, nisi reduplicemus supra albedinem, & sensus sit, homo albus vt albus directè & formaliter est albus. Aliter accidit in ordine, aut eius perturbatione; nam est differentia immediatè, & per se contrahens pulsum inæqualem,ità vt hæc sit necessaria consequentia : Pulsus ordinatus est æqualis,pulsus inordinatus est inæqualis;proindéque ordinatio & inordinatio prædicantur directè & formaliter de pulsu inæquali; quia non accidunt ipsi,sed potiùs necessariò & per se competunt. Ex quo fit vt æqualitas & inæqualitas inter primas differentias meritò computentur, secus verò ordo, aut ipsius perturbatio.

Rogabis : Cur Galenus desumpsit differentiam rhythmi pulsûs ex proportione temporis consumpti inter dilatationem & compressionem, & non in proportione inter tempora quietum.

Respondet Vallesius noster 3. *Controuersiarum, cap.4.* quietem internam non esse Medico sensibilem, proindéque incognoscibile erit tempus in ipsa consumptum, & per consequens incompatibile in proportione cum tempore quietis externæ, & hac ratione ex proportione inter tempora quietum non desumitur rhythmi differentia.

Instatur tamen Vallesij solutio efficaciter:nam ex ipsa sequeretur non posse dari differentiam primam crebritatis, aut raritatis respectu quietis internæ,hoc est contra communem consensum Medicorum,ergo & illud ex quo sequitur. Probatur sequela;

ſequela;nam crebritas,aut raritas reſpectu quietis internæ ab eo præcisè deſumitur, quòd arteria magis aut minùs detineatur in tali quiete internâ: ſed talis quies non eſt cognoſcibilis; ergo ſi non datur pulsûs rhythmus reſpectu proportionis temporis conſumpti inter quietes,quia interna non eſt cognoſcibilis, & per conſequens tempus in ipſa conſumptũ eſt incognoſcibile. Similiter non dabitur differentia crebri, aut rari,quia tẽpus conſumptum in eadem quiete interna eſt incognoſcibile.

Quapropter propoſito dubiolo reſpondeo(quidquid ſit de cognitione quietis internæ per tactum, quod poſteà examinabitur) ſufficere quòd quies interna & tempus in ipſa conſumptum cognoſcatur per rationem adiunctam tactui,vt indè metiamur tempus quod conſumitur in quiete interna, & ipſum comparemus ad tempus quod conſumitur in externa, & ſic erit rhythmus inter tempus conſumptum in quietibus. Nec proptereà exiſtimare debemus eſſe rhythmum alterius ſpeciei; nam æqualitas,aut inæqualitas in pulſu non variat ſpeciem ex eo quòd tranſcendat per reliquas differentias, imò potiùs eſt eadem in ſpecie inæqualitas, licèt denominet pulſum magnum æqualem, aut paruum, aut celerem, aut tardum, aut crebrum,& ſic dereliquis; ergo licèt proportio temporis conſumpti ſit reſpectu motûs dilatationis & compreſſionis, ſiue etiam reſpectu quietis internæ, minimè variabit ſpeciem rhythmi, ac proindè ex omnium proportione ſine dubio erit conſtituenda.

Arabes etiam & omnes Auicennæ Sectatores intendunt probare Galenum diminutè proceſſiſſe in enarratione primarum differentiarum pulsûs: ſiquidem debet etiam adſtrui differentia peculiaris & prima ex plenitudine, & inanitione arteriarum, reſpectu quarum debet eſſe peculiaris pulſus plenus, aut vacuus. Ludouicus Mercatus *lib.7.de differentiis pulſuum, cap.2.* ſoluere intendit argumentum propoſitum, ex eo quòd nequiam poſſumus agnoſcere plenitudinem, aut vacuitatem pulsûs (meliùs diceretur arteriarum) proindéque non conſtituere differentiam, ratione cuius denominetur pulſus plenus, aut vacuus.

Sed hæc ſolutio non eſt iuxta Galeni mentem: nam ipſe *lib.4.de dignoſcendis pulſibus, cap.3.* præſentem difficultatem exponere intendit,aſſeritque non conſtitui peculiarem differentiam pulsûs, ex plenitudine, aut inanitione arteriarum, ſed potiùs ad vnam ex dictis differentiis eſſe reducendam, vbi ſequentia adducit verba; (quæ reuerà Mercati ſolutionem euertunt.) *Nam magnitudine quidem pulsûs contentæ ſubſtantiæ cognoſcimus copiam*: Vnde planè deducitur Galenum fateri cognoſcere plenitudinem arteriarum; non ergo relegari debet plenitudo à primis differentiis pulsûs, ideò quia eſt incognoſcibilis, vt tenet Mercatus,ſed quia debet reduci ad alteram ex primis. Quæ autem ea ſit, oportet in præſenti ſollicitè inquirere. Valleſius *loco citato*: & Petrus Garcia in ſuis manuſcriptis tenent, plenitudinem, & inanitionem arteriarum non differre à pulſu magno,& paruo: nam quando plenæ ſunt, efficiunt pulſum paruum, quia non permittit plenitudo quòd dilatentur per magnum ſpatium: Si verò inanitæ ſunt arteriæ, nihil obſtat quò minùs dilatentur ad magnum ſpatium; quippè non ſunt grauatæ, ſed potiùs ſunt expeditæ & aptiſſimæ ad motum, quo fit vt efficiant pulſum magnum, & ſic non conſtituunt peculiarem differentiam.

Nos verò poſſumus diſſuadere hanc ſolutionem: nam ex ea ſequeretur mollitiem & duritiem non eſſe primas differentias pulsûs. Probatur ſequela; nam ex eo præcisè plenitudo, aut vacuitas arteriarum non conſtituit peculiarem differentiam pulsûs, quia neceſſariò efficiunt pulſum magnum & paruum: ſed etiam durities & mollities inſtrumenti, ſeu arteriarum, neceſſariò efficiunt pulſum magnum & paruum; ergo ſicut pulſus plenus & vacuus reducitur ad magnum vel paruum,quin conſtituat peculiarem differentiam, ſic etiam durus, & mollis pulſus debet reduci ad magnum & paruum,quin inter peculiares differentias numeretur.

Quidam noſtræ Scholæ Doctiſſimus Primarius reducit pulſum plenum ad magnum, aut durum, vacuum verò ad paruum aut mollem. Supponit enim in pleno pulſu arteriam non eſſe omninò repletam, ſed grauatam vt motus ipſius non impediatur;in quo euentu ſit aut percipitur pulſus magnus, ſecundum latitudinem, quia cùm arteria ſit vas rotundum quando diſtẽditur paulò plus,quàm ſecundum naturã,ratione plenitudinis plures partes pulpæ tangit, & immutat verſus latitudinem, quàm ſi eſſet ſecũdùm naturã,& ſic latitudo illius maior percipitur;ergo pulſus plenus immutat tactum vt magnus, ſaltem ſecundum latitudinem, & hac ratione reducitur ad pulſum magnum.

Cæterùm, quia ſubſtantia intra vaſa contenta, ſeu intra ipſas arterias grauat ipſas & ponderat, neceſſariò ſequitur tenſio in ipſis arteriis, ratione cuius durus repræſentatur pulſus; & ex hac parte ad pulſum durum reducitur plenus. E contrà verò vacuitas, ſeu inanitio maior in arteriis, quàm ſecundùm naturam efficit pulſum paruum ex parte latitudinis, & mollem ob minorem tenſionem adhuc quàm ſecundùm naturam: nam ſicut in minori copia ponderantur minùs humores, ità minus diſtendunt arteriam, & apparent pulſus molliores: & licèt ſit verum,nimiam copiam humorum impedire ne per magnum ſpatium diſtendatur arteria, non tollit, quòd ſit magnus pulſus ex parte latitudinis, quamvis ſit paruus in ordine ad ſpatium.

Sed etiam contra hoc placitum militat argumentũ ſuprà poſitum:nam ſi plenitudo, aut vacuitas arteriarum reducuntur ad pulſum magnum,aut paruum,quia neceſſariò afficiunt tales pulſus;ſic ſimiliter mollities,& durities debent reduci ad eandem differentiam pulsûs,quia etiam neceſſariò efficiunt pulſum magnum, & paruum. Præter hæc etiam vlteriùs inſtatur: nam licèt concedamus plenitudinem pulſum magnum efficere, ſaltem quoad latitudinem;& vacuitatẽ pulſum paruum, & oppoſitum occaſionaliter;nihilominùs hoc non obſtat, quò minùs conſtituant primam differentiam pulsûs: nam paruus pulſus propter duritiem arteriæ, & paruus propter debilitatem facultatis diuerſas differentias conſtituunt, etiamſi ſimilem pulſum cauſent, ſolùm ex eo quòd dependent ex diuerſis cauſis. Ex quibus ſumitur diuerſum ſignum ad cognoſcẽdas diuerſas paſſiones corporis: ſed magnus aut paruus pulſus propter repletionẽ, aut inanitionem arteriarum ſignificat diuerſam diſpoſitionem inſtrumenti; ergo conſtituit peculiarem differentiã diuerſã à pulſu magno & paruo. Denique quia maior diſpoſitio eſt, aut ſaltem æqualis vacuitas arteriæ ad efficiendũ pulſum ma-

gnum qui absolutè dicitur talis,ex eo quod arteriæ arteria ad maius spatium moueatur,quàm repletio ad efficiendū pulsum magnū quoad latitudinē;ergo potiùs inanitio arteriæ debet reduci ad pulsum magnum,& repletio ad paruum,quàm è contrà.

Dicendum ergo est iuxta Galeni mentem *lib.4. de dignoscendis pulsibus,c.3.cit.* pulsum plenum,aut vacuum non constituere peculiarem differentiam, sed tanquam durum,aut mollem esse reputandum. Sic ait Galenus : *Ergo quem plenum tu,ego durum voco pulsum*;nec verba sunt in toto capite ex quibus dicere possumus Galenum reducere pulsum plenum ad magnum pulsum. Ratio autem quare potiùs ad pulsum durum reducatur plenus, ea est, quia arteria non immutat tactum per plenitudinem diuerso modo ac per duritiem,& insuper plenitudo immediatè lædit arteriam in ordine ad motum, quippè ipsam grauando distendit, & sic duritiem repræsentat tactui dum mouetur.

Cùm igitur peculiares primæ differentiæ pulsûs desumantur ex accidentibus,quæ cōpetunt motui locali,aut facultati, aut mobili,seu instrumento,& plenitudo immediatè vitiet instrumentum per tensionem;inde est quòd non constituat differentiam diuersam à duritie, eo modo ac si ab alia causa induraretur arteria,à frigiditate scilicet,aut siccitate. Vnde licèt etiam sequatur ex hoc fieri pulsus magnos aut paruos,non debet reduci plenitudo arteriarum ad pulsum magnum : nam etiam facit necessariò pulsus inæquales,& tamen non reducitur ad inæqualitatem , quia primum vitium quod inducit est in instrumento seu mobili, ex quo nascitur quòd immutet tactum immediatè per duritiem, mediatè verò per magnitudinem, aut paruitatem, quod non sufficit ad hoc vt reducatur plenitudo , aut vacuitas ad pulsum magnum , aut paruum, quòd efficiant tales differentias mediatè hoc est mediàte tensione,aut inanitione arteriarū, quæ faciunt pulsus duros & molles immediatè.

Alter Primarius nostræ Scholæ pro viribus defendere conatur duritiem , & mollitiem non esse propriam differentiam pulsûs:nam cùm pulsus sit motus in sua intrinseca entitate;quælibet eius immediata differentia debet esse euidens ipsius motûs:sed durities, aut mollities,non sunt accidentia motûs , sed ipsius arteriæ , ergo non constituunt propriam differentiam pulsûs : Insuper etiam hoc ipsum suadere intendit ex Galeno *lib. de pulsibus ad Tyrones, c.3.* vbi postquam de celeritate,vehementia, magnitudine, & ipsis contrariis differentiis sermonem instituerat, docueràtque propriè ad motum pertinere;de duritie,& mollitie sequentia subdidit verba : *Mollitudo autem & durities sunt tunicæ arteriæ qualitates , atque hæc quidem differentia pulsuum vna,statim etiam cum arteriæ motu percipitur;non tamen eius est,vt tres antè dicta propria:*vbi citatus Neotericus illa verba,(*non tamen eius est*) refert ad pulsum, ità vt sensus sit, non tamen pulsus est,vt res ante dictæ propria differētia.

Friuola quidem , ne dicam ridicula expositio à Grammaticali formula aliena : cùm certum sit illa verba,*non tamen eius est*,referri ad motum:nam vt videre quisque potest,Galeni intentum est , docere tres primas differentias relatas esse accidentia propria motûs;duritiem autem & mollitiem esse qualitates tunicæ arteriarum,percipi tandem cum arteriæ motu,vt constat:immediatè enim subdit,*non tamen eius est*,id est motûs propria differentia,sicut tres antedictæ.Hinc disces non esse optimam illationem hanc:Non est accidens,seu differentia propria motûs,ergo non est differentia propria pulsûs; nam in fine capitis sic fatur Galenus:*Quatuor ergo has pulsuum differentias inueneris in ictu :* fatetur ergo præter tres assignatas differentias quartam constitui per duritiem & mollitiem,quæ licèt non sit accidens motûs, percipitur tamen cum arteriæ motu , & inuenitur in ictu arteriarum sicut reliquæ.Et insuper indicat peculiarem affectionem,& peculiarem diuersitatem causat in motibus;quippè diuerso modo mouetur arteria quando est dura,ac quando est mollis ; quod totum necessarium est ad hoc vt sufficienter propriam pulsûs differentiam constituat.

Dices : Etiamsi mollities , & durities non sint propria accidentia motûs , nihilominùs quia sunt qualitates, seu accidentia arteriarum, constituunt peculiarem differentiam pulsûs:sed etiam calor & frigiditas sunt accidentia arteriarum;ergo ex ipsis debet desumi peculiaris differentia pulsûs,aut non debet desumi ex duritie, & mollitie.

Respondeo calorem & frigiditatem sine motu sentiri;durities verò aut mollities arteriarum nullo modo percipi à Medico potest,nisi mediante motu pulsifico,& sic sumitur differentia pulsûs ex mollitie & duritie,& non ex calore,aut frigiditate:nam huiusmodi qualitates potiùs se tenent ex parte finis, ità vt propter maiorem , aut minorem calorem , maior aut minor , celerior aut tardior, crebrior aut rarior fiat pulsus.

Instabis iterum:Ideò durities & mollities cōstituunt peculiarē pulsûs differentiam,quia sunt qualitates,seu accidētia arteriarū quæ ipsas reddūt dispositas,aut indispositas ad motū : sed etiā calor & frigiditas reddunt facultatem pulsificam magis aut minùs dispositam ad operandum , ergo etiam debent constituere peculiarem differentiam pulsûs.

Respondeo calorem & frigiditatem non constituere peculiarem differentiā diuersam à vehementi pulsu,aut languido;nam esse robustam, aut languidam facultatem dependet à temperamento & proportione debita primarū qualitatum.Mollities verò,& durities reddunt instrumentum aptum aut ineptum in ordine ad motū,illæsâ manente facultate , & insuper peculiarem diuersitatem causat in motu, & peculiarem demonstrat affectionem,(vt suprà notabamus)quo fit vt meritò constituant peculiarē differentiā pulsûs, secùs calor & frigiditas. Vnde infertur,pulsûs differentias iuxta Galeni doctrinam septenario numero claudi.Si quid autem restat quod peculiare exposcat examen , propriis capitibus enodabimus. Hæc tamen pro generali doctrina examinanda sufficiant.

CAPVT II.

Vtrùm omnes partes pulsûs possint cognosci per tactum.

DIfficilis adeò est pulsûs cognitio seu arteriarum motio , vt meritò Galenus 1. *de dignoscendis pulsibus , cap.*1. teneat totam vitam esse necessariam ad illius exactam cognitionem. Cùm ergo in ipso plures sint partes,vt ex dictis *disputatione præcedenti* constat , nempè duplex motus,dilatationis vnus, & alter compressionis, qui duplici interpolantur quiete,internâ scilicet quæ terminat compressionem , & externâ , quæ est finis dilatationis. In præsenti ergo de omnibus procedit disputatio ; an scili-

cet

cet de his omnibus ritè & exquiſitè tactus noſter diſcernat.

Cæterùm,quia Galenus 2.*de dignoſcendis pulſibus in principio* docet præcipuam partem pulſûs eſſe dilatationem, ideò priùs de ipſa erit controuerſia, an poſſit percipi per tactum. Circa cuius deciſionem plures Authores qui ante Galenum ſcripſerunt tenent dilatationem minimè ſentiri per tactum, ſed ſolum ictum,& percuſſionem arteriæ; Contra quos Galenus acriter inſurgit 1. *de dignoſcendis pulſibus cap.2.* Et ratio conuincit aſſerti falſitatem; quia dum apponimus digitum ſupra arteriam ſine dubio pulpa digiti excauatur, ergo tactus percipit motum arteriæ,ſaltem per illud ſpatium in quo arteria cauitatem induxit: ſiquidem percipit arteriam ſub diuerſis præſentiis, proindéque non tantum percipit ictum, aut percuſſionem, ſed etiam & motum. Et confirmatur: nam in his, in quibus arteriæ ſunt carne denudatæ, & eminentiores,apparent viſui,vbi tunc cernimus dilatationem arteriarum,ipſarúmque motum,& diuerſas præſentias; ſed hoc ipſum percipit tactus,quoties digitorum pulpam applicamus arteriis: ergo non ſolùm percipiunt ictum, aut percuſſionem ipſarum, verùm etiam dilatationis motum.

Vlteriùs hoc ipſum ſuadetur efficaciùs:nam per tactum cognoſcimus inæqualitatem pulsûs in magnitudine & paruitate non ſolùm circa vnam pulſationem, ſed etiam circa plures: ſed ſi non perciperemus per tactum dilatationis motum, ſed ſolum ictum,minimè poſſemus diſtinguere inter curſum arteriæ ad maius, aut minus ſpatium in vno ictu quàm in altero, ratione cuius dicitur vna dilatatio maior alterâ, aut inæqualiter moueri, ſiue celeriùs in prima parte, quàm in ſecunda;ergo cùm ſenſus tactûs omnia hæc diſcernat, non ſolùm percipit arteriæ percuſſionem, aut impulſum, verùm etiam ipſius dilatationis motum.

Demum ſuadetur hæc eadem veritas: nam certum apud omnes Medicos eſt percipi pulſum latum per tactum;ſed ſi ſolùm ictus arteriæ perciperetur, pulſus latus non perciperetur, ergo. Minor probatur: nam pulſus latus percipitur quando arteria diſtenditur multum verſus latera;ſed ſi ſolus ictus perciperetur in dilatatione, non perciperetur diſtenſio arteriæ verſus latera, ergo aut non percipitur latitudo,aut percipitur motus dilatationis, & non ſolùm percuſſio arteriarum;aliàs neq; diſtingueremus pulſum durum à vehementi,neque vehementem à languido;cùm in omnibus his differentiis ſolùm perciperemus arteriarum ictum, aut percuſſionem.

Maior tamen digladiatio eſt inter Authores circa motûs compreſſionis cognitionem per tactum:ſiquidem plures non leui fundamento ducti tenaciter affirmant,minimè poſſe percipi per tactum arteriæ compreſſionem; nam ad hoc vt obiectum tangibile percipiatur per tactum, debet eſſe approximatum ipſi potentiæ:ſed arteria quæ eſt obiectum tangibile in pulſifico motu, nequaquam eſt approximata dum comprimitur, quia potiùs diſcedit,& fugit à pulpa digiti:ergo dum comprimitur arteria non percipitur à tactu,non ergo diſcernit tactus de compreſſione.

Reſpondebit aliquis cum Galeno 1.*de dignoſcendis pulſibus,c.5.*contractionem arteriæ inducere affectum ſenſibilem in tactu:nam quemadmodum dilatatio ſentitur,quia pulpa digiti percuſſa cauitatem adquirit, ſic etiam compreſſio debet ſentiri, quia illa cauitas dum diſcedit arteria per compreſſionem, redit ad ſuum ſtatum naturalem. Cõtra hanc ſolutionem inſtatur ſic: Dilatatio inducit affectum ſenſibilem in tactu, eò quòd in pulpa producatur ſpecies motûs,qui eſt ſenſibile commune medio impulſu ab arteria producto,qui eſt proprium ſenſibile:at verò in compreſſione, cùm potiùs diſcedat arteria à pulpa,non poterit produci impulſus aliquis,neque motus ipſius pulpæ,quo ſe reducit ad naturalem ſitum in compreſſione arteriæ,poteſt ſentiri per affectus ipſius pulpæ,quia in pulpa nullum aliud ſenſibile percipitur, niſi ipſius compreſſio,quæ eſt localis motus & ſenſibile commune,quod ſine proprio ſentiri nequit;ergo licèt dilatationis motus inducat in tactu ſenſibilem affectum, minimè tamen compreſſio, proindéque non poterit ſentiri.

Quidam noſtræ Scholæ Primarius in ſuis manuſcriptis tenet, quòd dum arteria contrahitur imprimit impulſum reſiſtentiæ in pulpa digiti;nam cùm pulpa per antecedentem dilatationem impulſa fuiſſet, & cauitatem exciperet, dum arteria contrahitur, dilatatur pulpa verſus eandem partem à propria firmitudine propter adquiſitionem ſitus naturalis; & cùm inueniat arteriam in via, quæ ipſius adquiſitionem ſitûs naturalis impedit, imprimendo impulſum reſiſtentiæ in pulpa:quo fit vt motus compreſſionis ſentiatur medio ſenſibili proprio,impulſu ſcilicet reſiſtentiæ ipſius arteriæ. Quo huiuſmodi aſſerto propoſitũ dubium ſoluit citatus Doctor.

Inſtatur tamen hæc ſolutio:Ad hoc vt arteria inducat impulſum reſiſtentiæ in pulpâ digiti, velociùs deberet moueri pulpa ad adquiſitionẽ proprij ſitûs, quàm arteria in diſceſſu à pulpa dum comprimitur;aliter enim arteria non poterit reſiſtere, neque impedire motum pulpæ:Sed pulpa nequit moueri velociùs, ergo arteria in diſceſſu à pulpa neutiquã poterit inducere impulſum reſiſtentiæ.Maior eſt nota:Minorem ſic probo:nam aut pulpa mouetur à propria partiũ firmitudine, ad adquirendũ propriũ ſitum ſicut virga agitata,aut compreſſa; aut ad replendum vacuum ab arteria derelictũ in diſceſſu:ſed neutro modo poterit arteria inducere in pulpa impulſum reſiſtentiæ,ergo hac ratione non poterit tactus percipere cõpreſſionem. Minor per partes probatur:Si mouetur pulpa ad replendũ locum ab arteria derelictum,tantum poteſt attingere primam ſuperficiẽ ipſius arteriæ, vt videre eſt in omnibus corporibus, quæ ſucceſſiuè mouentur ad replendum locum alterius, ne detur vacuitas in rerũ Natura;ergo non poterit pulpa dum ſucceſſiuè mouetur, ad motum arteriæ recipere ab ipſa impulſum retardationis,aut reſiſtentiæ;ſi autem pulpa moueatur à propria firmitudine partiũ,minùs vrget ſolutio argumenti propoſiti:nam dilatatio pulpæ magis tarda eſt, quàm cõpreſſio arteriæ;ſiquidem pulpa corpus molle magis eſt, quàm arteria & quantò magis molle eſt aliquod inſtrumentũ eò tardiùs mouetur;ſic virga agitata aut compreſſa quantò durior eſt,citiùs redit ad naturalem ſitum, tardiùs verò quantò mollior: cùm ergo arteria ſit durior ipsâ pulpâ citiùs mouetur, proindéque non poterit retardare motum pulpæ,neque inducere impulſum reſiſtentiæ.

Alter nostræ Scholæ Neotericus tenet cum Doctore Sancta-Cruce *Opusculo* 3. *cap.*5. contractionem pulsûs percipi à tactu per affectionem pulpæ absque impulsu resistentiæ, eò quòd quando arteria discedit à pulpa per compressionem, ipsa pulpa sequatur arteriam, eâ proportione quâ discedit, & sic non imprimit pulpa resistentiæ impulsum, proindéque percipit motum compressionis arteriæ; quia ipsam sub alia atque alia præsentia successiuè cognoscit, ità vt affectio pulpæ, seu ipsius dilatatio tantùm se habeat vt conditio mediâ quâ applicatur pulpa arteriæ discedenti; ipsa verò perceptio arteriæ sub diuersis præsentiis est ratio formalis quâ percipitur motus compressionis, qui licèt sit sensibile commune, & non possit per se solùm percipi, tamen cùm pulpa tangat arteriam, quæ vel est calida, vel frigida, vel dura, vel mollis, hinc est quòd medio aliquo sensibili proprio ex his percipiat pulpa compressionis motum.

Hæc opinio supponit pulpam digiti, nec celeriùs, nec tardiùs moueri quando arteria per compressionem discedit, & ipsa pulpa dilatatur; quòd licèt aliquando possit contingere, semper tamen & necessariò id euenire videtur difficile. Nam aut pulpa digiti quando mouetur ad motum arteriæ discedentis mouetur ad replendum vacuum, seu spatium derelictum ab arteria, vel mouetur à propria partium firmitudine. Si primum concedat, sequitur quòd firmitudo partium ipsius pulpæ conducat ad adquisitionem naturalis sitûs, quod suffragatur experimento. Si secundum asserat, neutiquam poterit moueri pulpa æquali celeritate cum arteria, eò quòd hæc sit corpus durius, pulpa verò mollior, proindéque celeriùs debet moueri arteria dum discedit. Vnde non poterit compressio à tactu percipi per affectionem pulpæ semper & necessariò.

Si respondeat, pulpam moueri cum arteria dum discedit, & contrahitur ad replendum vacuum, iuuante etiam firmitudine partium pulpæ, & sic sentiri contractionem per affectum pulpæ tanquam per conditionem, modo explicato. Contra potest instari prædicta solutio, seu potiùs euasio: Siquidem, potest contingere quòd pulpa celeriùs moueatur, quàm arteria dum contrahitur: ergo tunc arteria debet imprimere impulsum resistentiæ in pulpa retardando ipsius motum; proindéque non semper cognoscitur contractio per affectionem pulpæ. Antecedens probatur: nam potest contingere quòd contractio pulpæ sit magna, vt accidit in pulsu vehementi dum arteria dilatatur. Rursùs etiam potest accidere, quòd contractio arteriæ sit tardissima, eò quòd remissè incitet finis contractionis, ergo tunc velociùs debet moueri pulpa in sua dilatatione, quàm atteria in discessu, ac proindè debet retardare motum dilatationis pulpæ & imprimere resistentiæ impulsum.

Nec valet si iterùm respondeat: quòd cùm pulpa non sit ità dura, sicut arteria, non poterit moueri vllâ vice celeriùs ac ipsa arteria, quia hæc habet maiorem firmitudinem partium: Nam contrà instatur solutio, licèt enim firmitudo partium iuuet ad motum, nihilominùs arteria semper mouetur à facultate pulsifica pro ratione, & indigentia finis, & non provt firmitudo partium expostulat: Ergo optimè poterit pulpa vehementer contracta celeriùs moueri, quàm arteria dum contrahitur & discedit à pulpa, quia poterit remissè vrgere finis compressionis, & sic facult[as] debet tardiùs mouere arteriam in compressio[ne] in tali casu, in quo debet sentiri talis contracti[o] per impulsum resistentiæ.

Sit nostra conclusio cum Galeno *lib.*1.*de dign[o]scendis pulsibus*, *cap.*5. In vehementibus pulsib[us] optimè cognosci compressionem, in languid[is] verò minimè; cuius hæc sunt verba: *Vnde etia[m] contractionem omnes vehementes pulsus sensibile[m] habent, languidorum verò nullus.* Et ratio es[t] nam languidi pulsus cognoscuntur leuissimâ ma[]nûs applicatione factâ, ità vt subingressum sen[]sibilem faciat, nec cauitatem vllam inducat arteriæ pulpæ digitorum. Quo fit vt in discessu arteria neutiquam ipsius motus per impulsum in pulpam potest cognosci; etenim si in debilibus pulsibus arteriam vehementer premamus, omninò reconditur pulsus, cùm tunc imbecilla sit facultas ratione cuius imbecillitatis non potest resister[e] vehementi compressioni digitorum, imò potiù[s] videtur cessare à motu arteriarum; vt enim cognoscatur contractio, necessaria est motûs magnitudo & vehementia facultatis seu robur; quibus si accidat durities aliqua, meliùs poterit tactus d[e] compressione iudicare.

Hoc ipsum idem Galenus *eodem capite*, paulò anteà testatur per hæc verba: *Quin etiam recedẽte arteriâ sentimus in ipso corpore nostro motum; siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur pristinam sedem, quâ deiectâ erat occupans, simúlque fit v[t] in recessûs cognitionem veniamus; nam sentimus primos omnium affectus corporis nostrorum, deindè quæ hos induxerunt foris obiecta.* Igitur ex Galeni mente planè constat pulpam sentire compressionem per affectionem positiuam ipsius pulpæ; hæc autem affectio non est impulsus resistentiæ à compressione arteriæ causatus, sed est motus ipsius pulpæ se conantis reducere ad proprium & naturalem situm propter replendum locum ab arteria discedente derelictum, iuuante etiam ad hoc propriâ firmitudine partium ipsius pulpæ. Ex quo etiam infertur ex eo percipi compressionem arteriæ à tactu; quia cùm in dilatatione pulsus vehementis compressa fuerat pulpa inæqualiter, ità vt in primo occursu arteriæ nulla induceretur cauitas. Deindè verò quia magis premit, ideò sensibilem valdè inducit in pulpa cauitatem. Vnde fit, quòd quando recedit arteria, partes pulpæ quæ tempore sensibili erant applicatæ arteriæ, ipsámque tangebant, insequuntur arteriam discedentem, & in diuersis præsentiis ipsam percipiunt, & consequenter percipitur motus compressionis arteriæ; ità Galenus *cap.*5. *suprà citato*, prosequitur: *Quare cùm recedit à premendo arteria, quia secundum partes nostras attingentes eam motum tum sentimus, ea dicimus ratione contractionem etiam occurrere sensui.* Et infrà, inæqualem inductionem cauitatis ab arteria impellente digitorum pulpam expressit per hæc verba: *Atque pressus inæqualitas prementis annunciat reditum:* hoc est arteriæ impellentis pulpam annunciat compressionem, seu reditum.

Hinc disces, motum dilatationis pulpæ insequentis arteriam discedentem esse conditionem, ratione cuius continuò & successiuè pulpa, & omnes eius partes inæqualiter impulsæ sunt applicatæ arteriæ discedenti; quâ ratione cognoscit arteriam sub diuersis præsentiis, & hæc perceptio est ratio formalis quâ cognoscitur motus compressionis

preſſionis arteriarum. Nec aliud voluit Galenus quando docuit cognoſci compreſſionem per affectionem pulpæ; qui quidem intelligendus eſt iuxta id, quod communiter, & frequenter accidit præcipuè in naturalibus pulſibus: nam vt ex ſuprà dictis conſtat: poteſt etiam interdum percipi motus compreſſionis per impulſum arteriæ, ſeu reſiſtentiam, in quo caſu vehemens fit in pulpa impreſſio cum cauitate ex vehementi dilatatione prædictæ arteriæ, vbi tunc compreſſionis tardiſſimus fit motus, ideò quia parum vrget eius finis: nam tunc cùm contractio gubernetur, & fiat à facultate pro ratione vrgentiæ finis, certum eſt arteriam diſcedere à pulpa tardiori motu, quàm pulpa extendatur, ſeu reflectatur. In quo euentu neceſſariò arteria debet retardare pulpæ reflexionem per inductionem impulſus reſiſtentis, ſeu impedientis.

Diſces etiam, quòd licèt affectiones pulpæ verè ſint motus locales, non tamen eſt neceſſe quòd ratione illarum producantur ſpecies motûs localis arteriæ diſcedentis, ſed ſufficit quòd ratione motûs pulpæ ſe reducentis ad ſitum naturalem ipſa pulpa continuò & ſucceſſiuè ſit præſens, & applicata diuerſis partibus arteriæ diſcedentis à pulpa: quâ ratione cognoſcimus arteriæ contractionem, & motus ipſius pulpæ ſe habet vt conditio, ſeu applicatio potentiæ tactiuæ ad obiectum ſenſibile, nempè ad arteriam.

Dubitabit aliquis: Cur iuxta Galeni opinionem facilè cognoſcatur dilatatio, compreſſio verò difficillimè? ſi verum eſt quod anteà dicebamus, nempè in contractione arteriarum continuò & ſucceſſiuè arteriam eſſe applicatam pulpæ, etenim facilis videtur ea perceptio, quando obiectum tangibile applicatum eſt potentiæ tactiuæ. In qua dubitatione quidam noſtræ Scholæ Neotericus carpere intendit Valleſij doctrinam 3. *Controuerſ. cap.*7. vbi affirmat quòd affectiones naturales minùs ſentiuntur, quàm violentæ paſſiones: Vnde cùm quando dilatatur arteria inducat impulſum, & violentiam in pulpa facilè perſentitur; cùm verò comprimitur arteria, pulpa dilatatur in acquiſitionem ſitûs naturalis, & ſic quia compreſſio arteriæ ſentitur mediâ dilatatione pulpæ, quæ affectio naturalis eſt, ideò difficiliùs cognoſcitur compreſſio quàm dilatatio. Hanc igitur ſolutionem ſuggillat, eò quòd quotieſcunque datur obiectum tangibile applicatum potentiæ, & æquè eſt potentia diſpoſita, eodem modo debet ſentiri; ſiue in reductione ad naturalem ſitum, ſiue in tranſitu ad violentam paſſionem: Sed in compreſſione eſt obiectum tangibile applicatum potentiæ æquè diſpoſitæ: ergo æquè debet ſentiri compreſſio, ac dilatatio arteriarum iuxta hanc ſolutionem.

Futile quidem argumentum machinatus eſt iſte Doctor, cùm certum ſit inter obiecta aliqua intenſiùs immutare tactum, aliqua remiſſiùs, licèt ex parte potentiæ ſit æqualis diſpoſitio ad perſentienda obiecta; cúmque in dilatatione fiat vehemens immutatio medio impulſu excauante pulpam; in compreſſione verò valdè remiſſa eſt immutatio, cùm ſolùm tactus pulpæ percipiat duritiem, aut aliam qualitatem arteriæ; & hoc ideò accidat, quia in dilatatione pulpa patitur violentiam ab impulſu, in compreſſione verò potiùs pulpa in ſequendo arteriam ſe reducit ad ſtatum naturalem, ſit inde vt dilatatio faciliùs cognoſcatur, quia vehementiùs immutat tactum; contractio verò difficiliùs, quia remiſſiùs: & hoc ſolùm quia tactus alteratur violenter in dilatatione arteriarum, non verò in ipſarum compreſſione. Non ergo contemnenda eſt Valleſij doctrina, etiamſi cauſam remotam huius euentus reddiderit.

Adhuc tandem reſtat ſcire, an ſentiatur per tactum vltima pars compreſſionis, & prima pars dilatationis: In quo litigio Galenus *lib.*1. *de dignoſcendis pulſibus citato, cap.*8. expreſsè teſtatur, neque primam partem dilatationis, neque vltimam compreſſionis ſentiri poſſe per tactum. Rationem inſinuauit ipſe Galenus per totum caput octauum: nam inter arteriam, & pulpam digiti (quomodolibet ſit ipſa pulpa applicata, ſiue leuiter, ſiue vehementer comprimendo arteriam) plura ſunt corpora interpoſita, qualia ſunt adeps, cutis, & membranæ; ergo quomodocunque applicetur pulpa digiti, quando arteria eſt in quiete interna, prima dilatationis pars neutiquam poterit percipi à pulpa: ſiquidem priùs debet arteria pertingere corpora media quàm pulpam feriat, & per conſequens neutiquã poterit pulpa ſentire illam primã parté dilatationis. Ampliùs etiam ratio Galeni declaratur; nam in corporibus obeſis in quibus plures ſunt partes interpoſitæ inter arteriam & pulpam, pulſus paruus ſentitur; ergo corpora interiacentia neceſſariò impediunt ſenſationem adæquatam totius dilatationis, & ſic propria ipſius pars non poteſt percipi per tactum. Nec vltima pars compreſſionis poteſt ſentiri ob eandem rationem: ſiquidem quomodocunque arteriæ compreſſionem pulpa ſequatur, corpora illa interpoſita neceſſariò impediunt, vt per illud ſpatium in quo ſunt motus arteriæ non ſentiatur, ergo non poterit ſentiri vltima pars compreſſionis, neque prima dilatationis per tactum pulpæ.

Rogabis: Si vltima pars compreſſionis non ſentitur, neque prima dilatationis; quâ ratione cognoſcimus & dicimus compreſſionem eſſe minorem dilatatione in principiis acceſſionum, è contrà in declinationibus, & ſimiliter etiam vnam dilatationem eſſe maiorem alterâ? Nam menſura vnius dilatationis cum altera, aut cum compreſſione ex cognitione terminorum oriri debet. Si ergo vltimi termini compreſſionis ignorantur, & initia dilatationis, videtur etiam per tactum non poſſe diſcerni vnam dilatationem eſſe maiorem alterâ, neque compreſſionem eſſe minorem dilatatione.

Reſpondeo: quòd licèt omnes dilatationis & compreſſionis non cognoſcantur per tactum, poſſumus tamen diſcernere an dilatatio ſit maior aut minor quàm compreſſio, & è contrà per ſenſationem aliarum partium motûs, adiuncta etiam ratione, nempè cognoſcendo impetum, quo arteria mouetur, & auferendo tempus quod iuxta neceſſitatem finis quieſcere debebat per immutationis carentiam, quæ poteſt eſſe maior in compreſſione, quàm in dilatatione. Quibus cognitis facilè erit coniectare & cognoſcere primam partem dilatationis, & vltimam compreſſionis.

De interna, & externa quietis cognitione.

Tandem reſtat examinare, An externa & interna quies per tactum cognoſci poſſint? Et quidem de quiete externa vnanimiter omnes ferè Authores aſſerunt per tactum optimè cognoſci. Sic Neoterici noſtræ Scholæ cum Doctore Sancta-Cruce, *Tractatu de pulſibus, Opuſculo* 3. *fol.*72.

Omnes tamen deſumpſêre fundamentum huius aſſerti ex Galeno 1. *de dignoſcendis pulſibus citato*, *cap.* 10. *circa finem* , vbi ait: *Qui ergo non conuenienter tangit, quomodo dignoſcere planè externam quietem poſſit.* Sentit ergo quòd ſi conuenienter tangamus arteriam, planè cognoſcemus externam quitem: Infrà verò modum conueniẽtem tangendi arteriã debere eſſe leui factã pulpæ applicatione citra vllam vim, ſimúlque proprium placitum amplius declarat per hæc verba: *Quare cautiſſimum erit vbi dignoſcere externam quietem voles citra vllam vim applicare tactum.* Nihil clariùs. Ratione etiam ſuadere intendunt Galeni doctrinam: nam quies externa dicitur illa in qua quieſcit arteria, finito motu dilatationis cuius eſt terminus; ſed finito motu dilatationis priuſquam incipiat motus compreſſionis, arteria percipitur à tactu in eodem loco, ſeu in eadem præſentia perſeuerans: ergo tunc cognoſcit quietem externam.

De interna verò quiete maior eſt inter Authores digladiatio. Inter quos quidam noſtræ Scholæ Neotericus aſſerit quietem internam nullo modo ſentiri poſſe, nec percipi à tactu. Nam ſi vltima pars motûs compreſſionis, & prima dilatationis fugiunt tactum, potiori iure interna quies, quæ mediat inter duas illas partes inſenſibiles motûs dilatationis & compreſſionis. Et pro validatione huius placiti adducit Galenum 1. *de dignoſcendis pulſibus, cap.* 10. *citato* vbi ſermonem faciens de quietibus pulsûs, ſic ait: *Internam quod etiam dictum eſt vnà cum partibus quæ non poſſunt ſentiri vtriuſque motus in fine contractionis*, *& initio dilatationis.* Sentit ergo Galenus inſenſibilem eſſe internam quietem.

Doctor Sancta-Crux *loco citato* tenet quietem internam non ſentiri poſitiuè per tactum; quia licèt arteria ſecundum ſe in quiete interna ſit quid poſitiuum, non tamen eſt tangibilis defectu approximationis ad tactum, ſeu ad pulpam digiti, ſentiri tamen modo poſſibili, docet; id eſt priuatiuè, per carentiam ſcilicet motûs, adiungendo diſcurſum, quemadmodum cognoſcimus vltimam partem compreſſionis, & primam dilatationis. Itaque ratione cognoſcimus arteriam quieſcere internâ quieté toto tempore quo ſenſus non percipit motum, & ſic priuatiuè per carentiam motûs, cuius nulla eſt realis ſpecies, nec immutatio, (quia mera priuatio eſt) percipitur interna quies.

Hæc doctrina protsùs aliena à veritate mihi videtur; nam quies externa poſitiuè percipitur à tactu in opinione huius Doctoris, & tamen arteria non eſt immediatè proxima pulpæ digiti in quo ineſt ſenſus tactûs, ſed mediante cute, adipe, & aliis corporibus, & tamen hoc non impedit quominùs tactus poſitiuè percipiat arteriam prout in quiete externa. Ergo etiam ſimiliter quamvis in interna quiete arteria non ſit immediatè, & proximè applicata tactui ſeu pulpæ, ſed mediâ cute, & adipe, & aliis corporibus, non obſtabit, quominùs (ſi arteriam comprimamus, præcipuè in pulſibus vehementibus, de quibus poſteà ex Galeno verba adducemus) etiam poſſit tactus percipere poſitiuè arteriam in quiete interna, cùm eadem ſint corpora intermedia, ſeu interpoſita inter arteriam, & culpam, & vtramque quietem; proindéque ſicut corpora illa interpoſita, quia ſunt molliora, non impediunt quominùs tactus in quiete externa percipiat poſitiuè duritiem arteriæ; ſic etiam eadem corpora non impedient quominùs ſi in pulſibus vehementibus comprimamus arteriam, ratione cuius tactus conſtantiſſimè adhæreat contractioni ipſius arteriæ, poſſimus poſitiuè percipere arteriam in quiete interna, eo modo quo percipimus eandem arteriam in externa quiete, percipiendo ipſius duritiem.

Cæterùm, quod tactus poſſit percipere duritiem arteriæ in quiete externa exiſtentis, etiam ſi ſint corpora molliora interpoſita, probatur à ſimili in externis: nam experimento conſtat tactum percipere duritiem lapidis, etiamſi inter lapidem & pulpam digitorum interponantur corpora molliora, dummodò vehementer ipſa comprimamus, adeò vt verè tactus diſcernat de duritie lapidis. Ergo ſimiliter poterit tactus comprimendo arteriam ipſam percipere, ſeu ipſius duritiem poſitiuè & realiter, etiamſi ſint corpora molliora intermedia, factâ vehementi compreſſione in pulſibus vehementibus in quibus poſſumus cognoſcere per tactum internam quietem. Perpendite obſecro pulchra Galeni verba *in fine cap.* 10. *citati* vbi poſtquam dixit. *Quare cautiſſimum erit, vbi dignoſcere externam quietem voles citra vllam vim applicare tactum*: immediatè de interna quiete ſubdidit: *Contrà internam ni vrgeas, comprimáſque nõ cognoſces, nam cõtractioni arteriæ cõſtãtiſſimè tactus adhærere debet, premere verò niſi in vehementibus non licet; itaque liquet in his etiam ſolis dignoſci poſſe internam quietem.* Liquet ergo ex his vera ſententia ex Galeni viſceribus deprompta, quam defenſandam proponimus: nempè tactum percipere arteriam in quiete internâ poſitiuè, quia poſitiuè, & realiter percipit ipſius duritiem quemadmodum etiam in externa quiete ipſam percipit. Hæc tamen eſt differentia inter ipſas; nam externa quies ipſa ſola ſentitur, quia initium compreſſionis, & finis dilatationis optimè percipiuntur, & perſentiuntur à pulpa: at verò cùm quies interna mediet inter finem compreſſionis, & initium dilatationis, quæ inſenſibiles partes ſunt vtriuſque motus, ideò ſenſus iudicat pro quiete, & has partes inſenſibiles motus vtriuſque, & ipſam quietem internam. Quâ ratione exactè percipimus externam quietem: Internam verò non exactè percipimus, quia, & ipſam percipimus, & etiam illas partes inſenſibiles vtriuſque motus percipimus tanquam ſi arteria in illis quieſceret. Audite Galenum *loco immediatè citato*, vbi poſtquam dixit, *Itaque liquet in vehementibus pulſibus ſolùm dignoſci internam quietem*, proſequitur ſic: *Immò neque hic quidem exactè, ſed nunc multò maiorem quàm reuerà eſt, neceſſariò enim duo tempora ei accedunt partium inſenſibilium vtriuſque motus, & quòd ad finem contractionis eſt, & quòd in principio diſtenſionis, quæ cùm aliàs aliàs longitudinem habeant, neque parem ſemper acceſſionem tempus internæ quietis, neque exactè vnquam dignoſcetur.* Pulchra quidem verba, quæ ità clarè propoſitam doctrinam confirmant, vt quælibet expoſitio ſit ſuperuacanea.

Forſan aliquis reſpondebit: Optimè probare argumentum propoſitum contra Sanctam-Crucem, arteriam eſſe tangibilem, imò de facto tangi poſitiuè in quiete interna; quia poſitiuè

ſitiuè ipſius duritiem percipit tactus, etiamſi interpoſita ſint ea corpora, quæ diximus, Tamen ex hoc non ſequitur tactum percipere quietem internam, formaliter quatenus talis eſt; nam hæc cùm ſit mera priuatio, & carentia motûs, non poteſt ſentiri, niſi ratione adiuncta tactui, mediâ quâ cognoſcamus arteriam non occupare alteram præſentiam diſtinctam, proindéque non moueri. Conſtat autem hoc eſſe percipere internam quietem priuatiuè per carentiam motûs cuius nulla datur ſpecies, ergo tactus non poteſt poſitiuè cognoſcere internam quietem.

Certè hoc argumentum æquè militat etiam de ſenſatione quietis obiectorum viſibilium, ſicut de tangibilibus, & militat etiam in his de perceptione quietis externæ, & non ſpecialiter de perceptione internæ quietis; nam viſus non aliter percipit taurum v. g. quieſcere, niſi quia poſitiuè percipit taurum per propriam ſpeciem in hac præſentia per aliquod temporis ſpatium cum carentia alterius præſentiæ, cuius carentiæ nulla etiam datur ſpecies: Similiter etiam quando tactus percipit exactè externam quietem arteriarum, ideò ipſam percipit quia poſitiuè cognoſcit ſeu tangit duritiem ipſarum, aut quamlibet aliam qualitatem tangibilem in tali præſentia per aliquod tempus ſenſibile, cum carentia alterius præſentiæ, & hac eadem ratione tactus percipit omnia obiecta tangibilia quieta, ſimilitérque internam quietem arteriarum in pulſibus vehementibus eo modo quo ſuprà explicauimus, quia reuerà percipit arteriarum duritiem in tali præſentia tempore ſenſibili, cum carentia alterius præſentiæ.

His præhabitis, vt propoſito dubio ſatisfaciam, inquiro, An viſus percipiat poſitiuè viſibilia obiecta quieta, vel ſolùm ratione adiuncta ſenſui? Inquiro etiam, An tactus poſitiuè percipiat quietem alicuius obiecti tangibilis? Si affirmatiuè reſpondeas, eodem modo currit argumentum de perceptione internæ quietis arteriarum, vt conſtat ex dictis; malè ergo ſpecialiter Authores negant perceptionem quietis internæ poſitiuam per tactum. Si dicas, omnia obiecta ſiue viſibilia, ſiue tangibilia cognoſci formaliter quieta ſolùm ratione adiuncta ſenſui, quod eſt priuatiuè cognoſci ipſas quietes obiectorum. Nec ſpecialiter id debet dubitari de interna quiete arteriarum, cùm verè & realiter tactus percipiat duritiem ipſarum per aliquod tempus cum tali præſentia, & cum carentia alterius præſentiæ. Ergo ſicut currit ratio de perceptione quietis cuiuſlibet obiecti, ſiue viſibilis, ſiue tangibilis, ſic de perceptione quietis internæ arteriarum. Et ſpecialiùs vrget à ſimili de quiete externa; nam ſi hæc percipitur poſitiuè à tactu, quin obſtent corpora intermedia inter arteriam & tactum; ſic etiam ſimiliter percipietur interna quies poſitiuè, cùm in modo perceptionis ipſius quietis eadem militet ratio, vt nuper dicebamus.

Poſſumus tamen aſſerere non leui fundamento quietes omnes ſiue obiectorum viſibilium, ſiue tangibilium cognoſci poſitiuè, ex eo quòd viſus, aut tactus percipit poſitiuè proprium obiectum in tali præſentia in tempore A. exempli gratiâ, & ſimiliter ipſum cognoſcit in eadem præſentia in tempore ſucceſſiuo B. Quo fit vt hac ratione cognoſcat viſus, ſeu tactus poſitiuè & formaliter quietes ipſas, etiamſi cognitio obiecti prout in hac præſentia ſecundariò importet carentiam alterius præſentiæ. Quod nihil facit vt poſitiuè cognoſcamus obiecta quieta. Et probatur à ſimili, nam non aliter cognoſcimus poſitiuè obiecta, quæ de facto mouentur, ſiue per viſum, ſiue per tactum, niſi quià ſenſus percipit talia ſenſibilia modò in hac præſentia, modò ſucceſſiuè in tempore determinato in altera præſentia, quin ſit neceſſarium quòd ſenſus percipiat præſentiam denuò adquiſitam, cum carentia præſentiæ antecedentis, quam ſecundariò importat. Ergo ſimiliter ſi tempore immediato ſucceſſiuo percipiat tactus arteriam ſeu aliud obiectum tangibile in eadem præſentia, quam tempore immediato antecedenti habebat, ſufficiet vt poſitiuè cognoſcat, & formaliter quietem talis obiecti, quin ſit neceſſarium cognoſcere carentiam præſentiæ immediatè comparandæ, quam ſecundariò importat obiectum prout in hac præſentia. Ex quo fit exter-nos ſenſus minimè poſſe percipere priuationes, aut carentias, cùm ſolùm per diſcurſum agnoſcantur; bene tamen percipere poſſunt, quidquid requiritur vt poſitiuè cognoſcantur quietes, quantum ad ipſos attinet: Quod æquè probat de viſibilibus & tangibilibus; & inter tangibilia æquè de omnibus obiectis quæ vt quieta percipiuntur: & æquè tandem de quiete externa, & interna arteriarum, de quarum perceptione per tactum, quæ hucuſque dicta ſunt, ſufficiant, ad aliáque properemus.

CAPVT III.

De pulſo magno & paruo, & an detur medium inter ipſos?

INter primas differentias pulsûs, eam primò enumerat Galenus quæ ſumitur à quantitate motûs. Dicitur ergo pulſus magnus, aut paruus, non quidem ideò quia magna eſt aut parua arteria quæ mouetur, ſed præcisè ſolùm in ordine ad ſpatium, quod pertranſit arteria, ità vt ſi ipſius motus percurrat maius ſpatium, & vltra naturalem terminum à Natura inſtitutum pro conſtitutione viuentis, & conſeruatione illius in ſalubri ſtatu, erit pulſus magnus. Si verò arteria ſuo motu non accedat ad naturales terminos, erit pulſus paruus. Medius verò pulſus erit, quando naturales terminos arteria ſuo motu tangens vltra non progreditur.

Cæterùm, cùm non ſolùm in ſpatio per quod mouetur arteria, verùm & in ipſa arteria tres dimenſiones conſiderauerit Galenus, quas pulſus debet habere, vt abſolutè & ſimpliciter iure meritò dicatur magnus; quæ quidem dimenſiones in pulſu magno ſecundum latitudinem, longitudinem & profunditatem inueniuntur tanquam differentiis ſpecificis ipſius quantitatis motus: quibus ſi æqualiter contrarias differentias obiicias, pulſum paruum ſecundum illas numerabis, & mediocrem tandem inter illas conſtitues, ſi præcipuè motum medium inter magnum, & paruum ſpeculaueris.

Vt autem huiuſmodi differentias meliùs dignoſcere valeamus, aduertendum eſt, arteriam

eſſe corpus rotundũ cauum & ſphæricum,quod mouetur à centro ad circumferentiam, & è contrà, proindéque ipſius pulſationem non ſentiri in omnibus partibus ſed indeterminatis. Tunc ergo pulſus erit longus, quando in partibus in quibus per bonam valetudinem non ſentiebatur modò percipitur. E contrà verò breuis dicitur pulſus, quando in aliquibus partibus in quibus per ſalutem ſentiebatur,arteria iam non ſentitur.

Præterea cùm ſit arteria corpus circulare & rotundum, non poteſt digitis occurrere ſecundum omnes partes, ſed ſolùm ſecundum vltimas verſus pulpam conſtitutas, & ſic non tangitur vt circulus integer, ſed ſolùm vt ſemicirculus.Quando igitur arteria percipitur à noſtro tactu ſecundùm plures partes ſemicirculi quàm ſecundum naturam occurrebant, erit pulſus magnus ſecundùm latitudinem: at ſi ſecundùm pauciores occurrat arteria tactui, quàm occurrebat in ſtatu ſalubri,erit pulſus anguſtus. Demum, cùm arteria ſit corpus cauum, & habeat ex inſtitutione Naturæ certam cauitatem intra quam dilatatur, & comprimitur in ſtatu naturali,& optimæ valetudinis; ſi forſan deinceps ratione morbi, aut alterius occaſionis dilatatur arteria vltra cauitatem naturalem, fit pulſus altus ſeu profundus, quia maiorem profunditatem adquirit arteria ſuo modo, eò quòd cauitas maior redditur: nam in corpore temperato non dilatatur nec comprimitur arteria in quantum poteſt, & ſic quando ratione morbi fit illa cauitas maior, dicitur pulſus altus, ſeu profundus.Quando verò per minus ſpatium naturalis cauitatis diſtenditur, aut comprimitur arteria, dicitur pulſus humilis, & minor in profunditate.

Porrò, cenſura hæc fieri debet reſpectu pulſûs in viuenti temperato cuius pulſus debet eſſe menſura in ordine ad quam magnitudo, aut paruitas in communi conſtituuntur, attamen cùm non omnia indiuidua temperata eſſe poſſint, neceſſe eſt cuiuſque temperaturam per propria ſigna dignoſcere, vt inde colligamus receſſum à temperata natura, & quales pulſus cuique ſecundùm propriam indiuiduationem conueniant, vt ſic rectum iudicium de magnitudine, & paruitate reſpectu cuiuſlibet peculiaris indiuidui proferamus.

Hinc diſces, Arterias magnas poſſe efficere pulſum paruiſſimum, & minimas arterias maximum, ex eo quòd magnitudo aut paruitas referantur ſolùm ad ſpatium naturale, quod vnaquæque arteria pertranſit. Quo fit vt quando arteria parua diſtenditur vltra paruum ſpatium intra quod naturaliter mouebatur, magnum elicit pulſum: Ex quo conſtat, magnitudinem, aut paruitatem diſtenſionis minimè eſſe referendam ad magnitudinem aut paruitatem corporis quod mouetur, ſed potiùs ad maius aut minus ſpatium, reſpectu naturalis ſpatij, quod vnaquæque arteria percurrebat; nam ſi ſolùm arteriarum magnitudinem attenderemus,in eodem indiuiduo temperato, & in eadem tempo-ris differentia daretur pulſus magnus, paruus, & moderatus, ſiquidem eodem tempore mouentur arteriæ magnæ, paruæ, & mediocres.

Vertitur tandem in dubium inter Authores, An inter pulſum magnum, & paruum detur pulſus medius qui ſit moderatus? Huic dubio facilis eſt deciſio ex dictis iuxta mentem Galeni, qui 3. *lib. de dignoſcendis pulſibus, cap.*3. expreſsè tenet dari pulſum medium inter magnum & paruum, & ratio eſt manifeſta ex dictis: nam magnitudo, aut paruitas pulsûs non deſumitur ex corporibus quæ mouentur, videlicet ex arteriis, ſed ſolùm in ordine ad ſpatium naturale cuiuſlibet arteriæ intra quod mouetur, ſed omnes arteriæ corporis temperati habent naturale ſpatium intra quod mediocriter dilatantur & comprimuntur; ergo talis pulſus moderatus eſt, & medius inter magnum ſpatium quòd arteria poteſt percurrere, & inter paruum, ſed quia diximus hoc ſpatium naturale eſſe maius in maioribus arteriis,minus verò in minoribus, ideò dixit Gal.*lib. citato, cap.*3. pulſum medium inter paruum,& magnum etiam in natura temperata non eſſe exquiſitè vnum.Nam cùm arteriæ ſint quædam maiores,& aliæ minores, vnaquæque habebit ſuum connaturale ſpatium, per quod naturalem & moderatum exerceat motum, qui reſpectu cuiuſlibet erit medius, ſeu moderatus, tamen erit inæqualis reſpectu alterius motûs naturalis, aut moderati maioris, aut minoris arteriæ, & ſic pulſus medius inter magnum & paruum, non eſt exquiſitè vnus in quolibet indiuiduo temperato reſpectu omnium arteriarum. Moderatus verò pulſus cuius comparatione magnos, & paruos pulſus ſtatuimus, eſt ille qui debetur naturæ temperatæ, ſeclusis præternaturalibus accidentibus, tum animi, tum corporis pulſum immutare valentibus. Ità Galenus 1. *de dignoſcendis pulſibus, cap.*2. *&* 3.

Capvt IV.

De celeritate, & tarditate pulsûs.

POſtquam differentias pulsûs explicuimus quæ ex quantitate motûs deſumuntur, iuxtà Galeni normam, eas aggredimur explicare quæ motui accidunt ſecundum ipſius qualitatem.Ex his autem primò proponimus explicandam illam celebrem pulsûs ſeu motûs differentiam, quæ ſumitur ex celeritate aut tarditate ipſius, à quibus pulſus dicitur celer aut tardus. Circa cuius enodationem Galenus 2. *lib. de dignoſcendis pulſibus, cap.*1. poſtquam Archigenis opinionem egregiè confutauit, ſimúlque eorum placitum, qui tenaciter aſſerebant pulſum ſeu motum eſſe celerem, qui breui finitur tempore, tardum verò, qui longo, proindéque formicantem pulſum eſſe celerem, quia breuiſſimo tempore finitur. Tandem concludit, celeritatem motûs, aut pulsûs minimè eſſe conſtituendam ſolùm præcisè penes ordinem ad tempus breue quod conſumit mobile, ſeu arteria in motu Nam optimè ſtat, quòd aliquis motus longiſſimo tempore duret, & tamen quòd ſit celerior altero, qui breui finitur tempore, ex eo quòd primus motus poteſt fieri per longiſſimum ſpatium, tardus verò per minimum ſpatium, etiamſi fiat breuiori tempore. Quâ ratione Galenus *citato loco* affirmat contra Archigenem pulſum formicantem eſſe tardum, etſi breuiſſimo finiatur tempore, quia per minimum mouetur ſpatium.

Igitur

Igitur ad celeritatem constituendam docet Galenus, non solùm esse considerandum tempus, quod consumit arteria in motu, sed etiam spatium per quod transit, etenim duo possunt moueri in eodem tempore, & tamen vnum tardissimè, & alterum celerrimè: Si primum mobile solum percurrat spatium vnius vlnæ in quadranti vnius horæ, & alterum in eodem quadranti vnam leucam integram percurrat, vt contingit in motu testudinis & aquilæ. Similiter etiam duo possunt moueri in temporibus diuersis & inæqualibus, & tamen æquali celeritate: nam si aliquis intra horam quinquaginta stadia percurrat,alter verò intra duas horas centum,constat clarissimè moueri vtrumque mobile æquali celeritate, quamuis tempora sint inæqualia,& diuersa,eò quòd proportio temporis ad spatium æqualis est in vtroque, siquidem eadem est proportio vnius horæ ad quinquaginta stadia,ac proportio duarum horarum ad centum stadia. Vt igitur exquisitè metiamur pulsum seu motum celerem, & tardum,quantitas temporis consumpti in motu,cum quantitate spatij debet compensari. Celer igitur erit motus, aut pulsus quando arteria in minori tempore maius spatium percurrit quàm per bonam valetudinem; aut si in tempore minori æquale spatium percurrat, aut tandem si in eodem tempore maius spatium pertranseat: E contra verò tardus erit pulsus, qui in maiori tempore,aut æquali minus percurrat spatium. Moderatus autem seu medius inter celerem, & tardum qui in tempore moderato moderatum percurrit spatium.

Difficilem, & valde perplexam reddit hanc doctrinam Galenus. Nam 2.*lib. de dignoscendis pulsibus,cap.*3. postquam probauit non dari pulsum medium exquisitè talem inter magnum, & paruum; ex eo quòd arteriæ omnes differunt in magnitudine, vt *capite præcedenti* exposuimus; sequentia subdidit verba: *Neque enim possunt dum in natura sua constat homo,præsertim si optimam sit adeptus constitutionem, quædam celeriùs arteriæ, aliæ tardiùs, vehementiùs, languidiùs, duriùs,molliùs, crebriùs, rariùs,pulsare,sed similem tum inter se mutuò, tum cum corde motum omnes necesse est habeant: Magnitudine verò vt earum differant corpora, ita distensiones par est diuersas esse.* En verba Galeni clarissima quæ cum doctrina ipsius manifestam inuoluunt contradictionem: nam si omnes arteriæ cum corde, & inter se eadem celeritate; & in eodem tempore proprios motus absoluunt, implicat diuersa spatia pertransire: nam imperceptibile est, & ab omni ratione alienum quòd duplex mobile moueatur æquali celeritate; & æquali temporis mensurâ, & quòd vnum eorum percurrat maius spatium, quàm aliud;ergo si arteriæ paruæ;& magnæ in eodem tempore percurrunt spatia diuersa; necesse est quòd arteriæ magnæ; quæ maius spatium percurrunt, quia ex se ampliores sunt; percurrant celeriùs, quàm arteriæ paruæ; quæ in eodem tempore minus percurrunt spatium. Non ergo est possibile, vt in corpore temperato omnes arteriæ simili celeritate moueantur; cùm in eodem tempore incipiant omnes moueri inter se, & cum corde; & in eodem tempore etiam terminent omnes proprium motum; iuxta Galeni doctrinam, & aliàs etiam diuersa spatia percurrant, cùm inter arterias aliæ sint paruæ, aliæ verò magnæ. Ruit ergo Galeni doctrina, cùm ex se manifestam inuoluat contradictionem.

Circa huius loci expositionem, valdè digladiantur Authores intendentes liberare Galeni doctrinam à contradictione tam manifesta,inter quos Ludouicus Mercatus *lib.*1. *de Pulsibus, titulo* 1. *capite vltimo* docet,quòd si in motu arteriarum consideremus tempus quod consumitur, ipsúmque comparemus cum diuersis spatiis, quæ arteriæ omnes percurrunt, impossibile est quòd omnes arteriæ æquali celeritate moueantur,& hac ratione non habet locum Galeni doctrina. Cæterùm,si consideremus impetum,quo arteriæ mouentur, docet omnes moueri æquali celeritate, quia omnes æquali impetu mouentur,in quo sensu exponit Galeni locum. Suadet hanc doctrinam Mercatus ex eo quòd finis attractionis aëris per magnitudinem est vt maior fiat refrigeratio ex maiori copia aëris attracti. Celeritas verò apponitur præcipuè, quia ex illo incendio adustio maior,& maior ventilandi necessitas oriantur,quem vsum ventilationis complet potissimùm impetus, quo aër attrahitur; vnde fit,quòd post magnitudinem apponat Natura celeritatem, vt impetu aëris attracti ventilatio celebretur. Cùm ergo ratio ventilationis sit æqualis in omnibus arteriis, necesse est in omnibus esse æqualem impetum; medio quo docet Galenus metiendam esse celeritatem cuiuscunque motus. Si ergo æqualis est impetus, æqualis etiam est modus metiendi celeritatem omnium arteriarum.

Expositio hæc vana prorsùs, & à veritate philosophicâ aliena mihi videtur. Nam falsum est, & gratis dictum in omnibus arteriis impetum,quo mouentur esse æqualem: nam eâ proportione quâ est impetus sequitur motus;ergo si impetus est æqualis, etiam motus erit æqualis, proindéque implicabit cum eodem impetu; & motu pertransire arterias diuersa spatia in eodem tempore. Præterquam quòd; experientiâ constat contrarium; nam si applicemus manum arteriæ paruæ,& magnæ,manifestè sentitur maior subuersio pulpæ,& maior impetus in arteriâ magna quàm in parua, non ergo æquali impetu mouentur omnes arteriæ.

Claudicat etiam Mercati expositio;quià supponit arterias minores, & maiores æqualem exposcere ventilationem, etenim ventilatio debet esse proportionata calori; sed caliditas est inæqualis in arteriis magnis & paruis, ergo exigentia ventilationis est inæqualis, proindéque celeritas erit inæqualis in arteriis magnis; & paruis. Et confirmatur à simili: nam flabellatio quâ ignis magnus reuiuiscit, ignis paruus extinguitur; ergo ex eo est quia inæqualem ventilationem exposcunt, proportionatam tamen cum quantitate ignis: ergo sic similiter cùm calor noster igni assimiletur iuxta Galeni doctrinam, si fuerit remissus, remissam exposcit ventilationem;& si intensus,intensam. Constat autem arterias magnas, & quæ sunt iuxta cor, intensissimum calorem habere, & magnum percurrere spatium,illis ergo ventilationis vrgentia est maior, maior ergo erit impetus, & celeritas in ipsis quàm in paruulis arteriis, proindéque expositio Mercati genuina est; neque doctrina Galeni apparet vera. Tandem, concesso simili impetu in omnibus arteriis, necesse est paruas arterias velociùs moueri, quia minor est graui-

tas, aut pondus ipſarum, proindéque minùs debet reſiſtere impellenti. Si ergo æqualis eſt impetus, velociùs debent moueri paruulæ arteriæ, quia minùs reſiſtunt impulſui impellentis.

Hæc tanti fuerunt momenti apud quendam noſtræ Scholæ Primarium, vt aſſerere audeat Galeni doctrinam *loco ſuprà citato*, omninò falſam, & prorsùs alienam à veritate eſſe, ſi ſemel cum ipſo Galeno fatemur, omnes arterias eodem tempore finire motus, & principiari cum corde, & ſimiliter moueri per diuerſa ſpatia. Nam hoc implicat fieri cum æquali celeritate, cùm in eodem tempore arteria magna non poſſit percurrere duplo maius ſpatium, quàm arteria parua, quin celeriùs moueatur. Et quidem reuerà ex Authoribus antiquis & modernis quos vidi, plures textum adductum omittunt, etſi etiam ipſum plures expoſuiſſe vidi, nullum tamen ad vnguem, & ex æquo: Sed hæc ſe habeant quomodocunque. Nobis verò in obſequium tanti Viri ac de Sapientia Appollinea benemeriti, liceat aſſerere, ipſum minimè voluiſſe eadem celeritate moueri omnes arterias in natura temperata, neque æqualem eſſe impetum, ſed vnam eſſe regulam ſeu menſuram metiendi, & compenſandi celeritatem cuiuſcunque arteriæ,& etiam impetum quo mouentur, qui licèt inæqualis ſit, tamen proprius cuicunque arteriæ ſua proportione reſpondet.

Aliter etiam poſſumus exponere verba Galeni: nam in toto capite loquitur de differentiis pulſuum quæ in natura temperata inueniuntur, quæ debet eſſe menſura & regula, quâ pulſuum differentias metiamur. Cúmque hæc natura ſit vna, in ipſa arteriæ neque celeriùs, nec tardiùs poſſunt moueri, quàm pro tali natura temperata debetur, licèt inter ſe comparatæ celeriùs aut tardiùs moueantur.

Conſtat ex his in natura temperata, arterias inæqualiter moueri, maiores quidem celeriùs, quia eodem tempore duplo maius ſpatium percurrunt quàm minores arteriæ quæ tardiùs mouentur, quod ità certum eſt, vt tam in ipſo arteriarum motu, quàm in omnibus lationibus experimento diſcamus, alterum mobile velociùs altero moueri, & vnum pulſum alio celeriùs concitari.

Huius tamen certiſſimi & euidentiſſimi euentus cauſam reddere adeò difficile eſt (ne dicam impoſſibile) inter Philoſophos, vt nondum hucuſque vllum hanc difficultatem vincere vidimus, aut ſoluere; immò potiùs eidem alias inſuperabiles difficultates addere, ac eis totam controuerſiam obſcuriorem efficere.

Perpendite quæſo propoſitam litem, & videbitis vobis ob oculos poni merum confuſionis labyrinthum ad cuius veritatem aſſequendam vndequaque inuius patet acceſſus: videtur enim, nullum motum localem, neque vllum pulſum eſſe celeriorem altero. Nam localis motus ex propria natura eſt ſucceſſiuus & continuus, (vt ex Philoſopho didicimus) ſed in ſucceſſiuis, & continuis non datur magis, aut minùs; ergo in lationibus non eſt maior, aut minor celeritas. Minor probatur: Quodcunque mobile quod continuò & ſucceſſiuè mouetur, quantumuis velociter moueatur, tali correſpondentia & proportione cum tempore, & ſpatio mouetur, vt vnica pars mobilis, in parte temporis vnica, vnicam ſolùm partem percurrat ſpatij, & indiuiſibili temporis indiuiſibile mobilis, & ſpatij reſpondeat: ſed quodlibet mobile quantumuis tardiſſimè moueatur, qualiter teſtudo, ſi ſucceſſiuè & continuò mouetur, debet moueri cum correſpondentia eadem, cum tempore & ſpatio (aliàs ſi ſit aliqua pars temporis in qua non adquirat nouam partem ſpatij, interpolabitur motus; aut ſi in vnica parte temporis adquirat duplicem partem ſpatij, ſimul præſentabitur mobile in duplici loco naturaliter); ergo nullum mobile celeriùs altero poterit moueri, proindéque niſi interpelletur motus, æquali celeritate mouentur Aquila & Sol, teſtudo etiam & Aquila; quod quàm chimæricum ſit, clamat experientia.

Sanè nihil mirum eſt; ſi in hoc difficultatis immenſo pelago tot naufragent Philoſophi; neque vllus ad felicem claritatis accedat portum. Solus noſter Valleſius ex tot, & tantis ſibi palmam in hac re tanti momenti arripere cenſetur: qui *lib.3. Controuerſ. cap.8.* manſiunculas, ſeu morulas in omni locali motu machinatus eſt, & tranſgreſſiones quæ ſunt partes ipſius motûs quas eſſe æquales in omni motu concedit, morulas verò inæquales, ratione quarum maior aut minor celeritas accidit motui. Sic ergo motus ille celer quando mobile minus manet in morulis, ſeu manſiunculis, tardus verò quando nimiè in ipſis detinetur. Quâ ratione Galenus 3. *de dignoſcendis pulſibus, cap. 1.* ſic ait: *Vbi enim in locis morantur (id eſt corpora) tardum eſſe motum diximus, vbi facilè diſcedunt celerem.* Vbi & manifeſtam cauſam celeritatis aſſignat, & ipſam ex Galeni doctrina confirmat. Valleſij doctrinam ſequuntur ex Modernis celebriores Philoſophi. Sic Pater Arriaga *diſput.16. ſuæ Philoſophiæ ſect.2. num.123.* hunc ſequitur Pater Ouiedo *Controuerſia 17. de continui compoſitione, puncto 4. de velocitate motûs §.2.* vbi perdoctè ſatis diuerſos dicendi modos circa deciſionem huius Controuerſiæ refert & refellit; necnon etiam quidquid contra Valleſij doctrinam communiter obiiçi ſolet ſubtiliter ſoluit, præcipuè in opinione probabili aſſerentium, impulſum quo vnum corpus mouet alterum, minimè produci ſine reſiſtentia alterius contrariæ formæ. Quâ ratione toto tempore quo corpus pellendum reſiſtit, manſiunculas, ſeu morulas facit, corpus alterum quod mouetur & quieſcit per aliqua temporis inſtantia, quibus motum morulis interrumpit pluribus paucioribúſve, quo motus eſt magis minúſve velox; vnde eſſe motum ſummè velocem, & nullis morulis interrumpi. Et adhuc ſoluit difficultatem alterius opinionis affirmantis, impulſum carere reſiſtentia. Cæterùm, quia diſputatio hæc merè philoſophica eſt, & ab his Authoribus latiſſimè pertractatur, laborioſum iudicaui in præſenti capite ampliùs de hac re diſputare.

CAPVT

CAPVT V.

De pulſu vehementi, & languido, & an detur pulſus medius naturalis inter ipſos.

NVllus in doctrina Galeni mediocriter verſatus dubitauit, pulſum vehementem neceſſariò oriri tanquam ab effectiua cauſa, à facultate robuſta, debilem verò ſeu languidum à facultate debili: Ratio tamen formalis vehementis pulsûs & debilis communiter ab Authoribus explicatur per qualitatem ictûs, aut percuſſionis. Quâ ratione Galenus *lib.* 1. *&* 3. *de differentiis pulſuum*, *cap.*5. eſſentiam vehementis pulsûs explicat penes id quòd ſubuertat pulpam digiti reſiſtentis. Sic vehementior erit pulſus, quò validiùs & fortiùs pulpam digitorum reſiſtentem ſubuerterit. E contrà verò languidus erit,qui pulpæ digiti comprimentis facilè cedit, & interdum deobſcuratur, & prorsùs videtur euaneſcere. Idem docet Galenus *lib. de pulſibus ad Tyrones*, *cap.*3. Ex cuius doctrina tanquam ex limpidiſſimo fonte,pulsûs vehementis ac languidi differentiæ depromuntur. Vehemens ergo pulſus eſt, *qui firmiter & valenter pulpam digitorum comprimentium ſemper impellit & non cedit, niſi maximè vehemens ſit compreſſio*. Pulſus verò languidus ille dicitur, *qui faciliter cedit tangenti ſine reſiſtentia in ſe ipſum refluens*.

Facilè tamen non eſt diſtinguere pulſum vehementem à duro, cùm certum ſit pulſum durum reſiſtere etiam pulpæ digitorum tangenti; ſimiliter etiam mollem pulſum cedere faciliter; indubitatum eſt. Quâ ergo ratione huiuſmodi pulsûs differentias diſtinguemus? Reſpondeo, Arteriam in vtroque pulſu, vehementi ſcilicet & duro, tactui reſiſtere, diuerſo tamen modo: nam pulſus vehemens reſiſtit per motum ſubuertendo pulpam, & non ceſſat à motu licèt comprimatur, dummodò vehementiſſima non ſit compreſſio, & impellit ſemper; etiamſi comprimatur; at verò durus pulſus qualitate tantùm reſiſtit pulpæ, ità vt ſi debilis ſit virtus, quamvis ſit arteria dura, per compreſſionem pulpæ ceſſat arteria à motu; quod non ſit à vehementi. Reſiſtit ergo vehemens impellendo & ſeparando; durus verò contundendo & ſigillando. Hanc eandem differentiam aliquis inueniet dum à vento impellitur & à lapide; nam in illo ſemper percipiet impulſum, & nihil ampliùs. At verò quando percipimus rem duram aut lapidem,contuſionem, aut ſigillationem percipimus, non verò ſeparationem corporis impellentis à re impulſa. Conſequenter etiam diſtinguimus; pulſum mollem à debili ex eo quòd debilis cedit tangenti ſine reſiſtentia, in ſe ipſum refluens qui veluti ſeparatur & fugit: quando verò pulſum aut rem mollem percipimus, etſi cedat tangenti, non tamen refluit, nec ſeparatur. Ex quo ſufficienter poſſumus diſtinguere vehementem pulſum à duro,& mollem à debili.

Cæterùm, non leuis excitatur controuerſia, nec faciliter dirimitur inter Authores, An detur in pulſu vehementia aliqua quæ ſit naturalis, ſicut datur ſimiliter in magnitudine & celeritate mediocritas; vltra quam ſi excedat pulſus poſſit vehementia eſſe illa nimia præternaturalis & violenta viuenti? Cuius dubitationis deciſio vix conſtat in Galeni doctrina; Nam 1. *lib. de cauſis pulſuum* de hoc excitauit dubium, propriam tamen ſententiam non declarauit.

Ratio tamen efficaciſſima partem negantem ſuadet: videtur enim impoſſibile aliquam vehementiam eſſe præternaturam in pulſu: nam hæc differentia vehementiæ, ità eſt propria facultatis robuſtæ, vt ſolùm ipſius ſit ſoboles, & ab ipſa ſolùm procedat; ergo ſi aliqua vehementia eſſet præternaturam, aliquod robur facultatis eſſet præternaturale. Conſtat autem robuſtiorem facultatem eſſe magis connaturalem viuenti, non ergo poterit aſſignari aliqua pulsûs vehementia quæ ſit præternaturam; proindéque erit pulſus medius naturalis in vehementia. Vlteriùs premitur ratio: nam quò magis eſt robuſta facultas, vehementiores elicit actiones: ergo quò robuſtior eſt pulſifica facultas, vehementiores pulſationes & motus eliciet;proindéque impedimenta pro motu cordis & arteriarum faciliùs auferet. Quâ ergo ratione dicetur præternaturam actio illa, ſeu vehementia quæ robuſtiorem indicat facultatem; & quæ meliùs aufert impedimenta, pro motu cordis & arteriarum. Idem videtur docere Galenus 1. *de Præſag. ex pulſibus*, *cap.*7. vbi poſtquam moderatum pulſum inter durum & mollem concedit, immediatè poſt ſubdidit: *At inter languidum & vehementem hac ratione medius eſt nullus*.

Sed licèt hæc quæ hucuſque ſunt adducta ſuadeant negatiuam partem, nihilominùs verior eſt opinio, quæ tenet dari mediocritatem naturalem in vehementia, proindéque eſſe aliquam vehementiam præternaturam, & violentiam viuenti. Pro cuius intelligentia diligenter nota: quòd etiamſi ſit vehementia nimia in ſubſidium Naturæ, poteſt tamen dici præternaturam; nam magnitudo etiam præternaturam eſt in ſubſidium viuentis; vomitus, tuſſis, & ſingultus, quæ actiones factæ cum vehementia, etiamſi arguant fortiſſimam virtutem, nihilominùs præternaturales dicuntur; quia præter modum naturalem fiunt, & ab irritatione oriuntur,ſeu causâ præter ordinem Naturæ operante.

Ex his non erit laborioſum noſtram concluſionem rationibus ſtabilire: nam in homine benè valenti in naturaliſſimo ſtatu conſtituto cuius vitalis facultas eſt robuſta, datur peculiaris vehementia, & determinata quæ ſit ipſi naturalis, & mediâ quâ operatur naturaliter iuxta leges & modum Naturæ debitum pro conſeruatione ſtatus naturalis;ſicut etiam datur determinata magnitudo, & celeritas: ergo ſi vſus augeatur præternaturam, vt contingit in ira, aut febre, & laboribus, & augeatur vehementia,vt Galenus 4. *de cauſis pulſuum*, *c.*1. fatetur, talis gradus vehementiæ qui ex vi vsûs præternaturalis augetur, debet eſſe præternaturalis, ſicut etiam magnitudo & celeritas quæ augentur ſunt præternaturales, quia ex vi irritationis à cauſa, ſeu ſine præternaturali fiunt, & Natura laceſſita & irritata apponit conatum nouum, & nouam vehementiam illam præternaturalem, quia præter modum communem & naturalem

naturalem ordinem, ſecundum curſum natura-lem tunc operatur: Talis ergo vehementia eſt præternaturam, vt manifeſtè conſtat ex dictis.

Nec valet ſi dicas,nullam vehementiam fieri poſſe præternaturam, quia nulla quantumvis nimia ſit,non poteſt non ſignificare facultatem robuſtiſſimam, proindéque ex parte principij, neceſſariò debet eſſe naturaliſſima. Rursùs, etiam ex parte finis; nam ſemper eſt in Naturæ commodum, & ſubſidium, & ſatisfactionem finis, quamvis ſit præternaturalis: non ergo poterit eſſe vehementia vlla præternaturam viuenti. Non inquam valet ſolutio: nam ſingultus, tuſſis, vomitus, & rigor vehemens, ſunt actiones adauctæ facultatis animalis, quæ quò magis augentur, robuſtiorem indicant, & arguunt facultatem, & prætereà fiunt omnes in commodum, & vtilitatem Naturæ, vtpotè ad expulſionem nociui ordinantur, & tamen dicuntur præternaturam, eò ſolùm præcisè quòd fiant à cauſa præternaturali irritante; & efficienter vel obiectiuè, vel diſpoſitiuè procedunt à morbo (quod ſufficit, vt quælibet actio dicatur ſymptomatica) ratione cuius Natura laceſſita, & incitata, præter ordinem communem & naturalem operatur. Ergo etiam ſimiliter quamvis vehementia illa maior quam apponit Natura vſu adaucto præternaturam indicet facultatem robuſtam, & inſuper in vtilitatem viuentis ordinetur, nihilominùs dicenda eſt præternaturam, quia procedit ab irritatione, ſeu cauſa præternaturali, ſaltem obiectiuè, aut diſpoſitiuè, ratione cuius cogitur Natura operari vltra modum & ordinem naturalem. Hac etiam ratione magnitudo quæ etiam apponitur vſui adaucto præternaturam, prorsùs dicitur præternaturalis, etiamſi fiat propter facultatem fortem, quam neceſſariò ſupponat, & ſimiliter ordinetur in vtilitatem viuentis, & in ſatisfactionem vſus adaucti præternaturam, eò ſolùm præcisè quia fit & apponitur illa magnitudo ratione finis præternaturalis irritantis facultatem, vt apponat nouam magnitudinem, quæ ſine nouo conatu non poteſt apponi. Si ergo iuxta Galeni doctrinam illa magnitudo eſt præternaturam, cur etiam conatus ille maior, & maior illa vehementia quæ ſit propter cauſam aut finem præternaturalem non erit etiam verè & propriè dicenda præternaturam, etiamſi validam & robuſtam indicet facultatem?

Hinc diſces vehementiam debitam facultati ratione ſui creſcere eo paſſu & proportione, quâ facultas eſt fortis; quia ipſi vt tali debetur tanquam differentia propria. Cæterùm, vehementia quæ accidit ratione vsûs præternaturalis, minimè creſcit ad penſum, quo creſcit vſus; ſiquidem poteſt eſſe facultas debilis dum vſus ſeu finis præternaturam expoſcit intenſiſſimam vehementiam, ad quam minimè valet facultas apponere conatum proportionatum.

Nec noſtra doctrina aliena videtur à Galeni placito: nam ipſe 1. *lib. de Præſag. ex pulſibus, cap.7. citato* poſt verba ſuprà relata hæc ſubdit: *Verùm alio modo vt ante retulimus medius ſit aliquis inter languidum, & vehementem.* Et *lib. etiam de pulſibus ad Tyrones cap.*8. idem ſignificare videtur per hæc verba: *æqualis & inæqualis medium eſſe nullum, nec inordinati & ordinati. Prætereà aliorum omnium naturæ conuenientes medios eſſe*: Si ergo datur vehemens pulſus medius, qui naturalis debet eſſe in natura tempe-rata extrema debent eſſe præternaturam, proindéque dabitur aliqua vehementia præternaturalis iuxta Galeni mentem.

Dices: Sequitur ex dictis, non eſſe veram hanc conſequentiam, Eſt fortis facultas vitalis, ergo neceſſariò eſt pulſus vehemens: nec ſimiliter eſſe verum dicere, eſt pulſus debilis, quod eſt contra Galeni mentem, & contra ſtabilitam omnium Medicorum doctrinam. Probatur ſequela. Nam facultas vitalis non operatur in quantum poteſt, vt ignis, ſed ſolùm pro ratione finis, & pro ipſius indigentia: ſed quando facultas vitalis eſt fortis, poteſt finis ità remiſſiſſimè vrgere, vt ſolùm expoſcat debilem conatum ſeu vehementiam pro ſatisfactione ipſius; ergo tunc facultas fortis non apponet vehementem conatum nec actionem, ſed ſolùm vehementiam illam quam expoſcit finis: ſed finis poteſt expoſcere debilem conatum; ergo tunc erit actio debilis ſeu pulſus languidus elicitus à facultate robuſta: Non, ergo erit optima illatio, Eſt facultas fortis, ergo eſt vehemens pulſus; nec erit hæc bona conſequentia, Eſt debilis pulſus, ergo eſt facultas languida.

Confirmatur à ſimili in motionibus à facultate animali elicitis; nam iuuenis fortiſſimus pro arbitrio ſuo poteſt ſubuerti à debiliori certatore ſi apponat minorem conatum alteri: Similiter etiam ſenex debilis vehementiorem actionem poteſt apponere iuueni robuſto ſi apponat maiorem conatum ex vi alicuius imminentis periculi. Et ex Galeno conſtat 4. *de cauſis pulſuum, cap.*1. Ergo ſimiliter hoc ipſum in facultate vitali poteſt accidere, quæ non operatur in quantum poteſt, ſed pro ratione finis, & ipſius vrgentia.

Acutiſſimus & Eruditiſſimus Valleſius *lib.*3. *Controuerſ. cap.*11. docet, aliud eſſe, robuſtam eſſe actionem, aliud verò robuſtam eſſe facultatem. Inſuper etiam docet non omnem vehementiam motûs fieri ex vehementia virtutis, ſed conatum efficere poſſe, vt actio ſit vehementior, aut minùs vehemens, quod ex Galeno confirmat 4. *de cauſis pulſuum, cap.*1. *citato*, vbi de inæqualitatibus mentionem faciens ſic ait: *In quibus pulſus viciſſim clarè videtur fieri languidus & vehemens, non quo tam repentè facultas in imbecillitatem variet & robur; ſed quòd cum cauſis quæ illam moleſtant decertet, nec ſuperet perpetuò eas*: Ex quo infert, vehementem pulſum non eſſe proprium vehementiæ virtutis, aut facultatis robuſtæ; niſi nomine virtutis intelligat Galenus etiam & conatum; in quo ſenſu exponit Galenum, & ipſum à contradictione liberat: Et iuxta hunc ſenſum eſt verum dicere, vehementem actionem ſeu pulſum oriri vel à facultate vehementi, vel à vehementi conatu, quorum eſt propria differentia; non tamen ſolius robuſtæ facultatis; & languidum etiam pulſum, ſeu actionem debilem oriri poſſe à debili conatu, etiamſi facultas ſit robuſta. Nam aliud (inquit Valleſius) eſt, maiores vires habere, aliud verò maiores vires accommodare actioni. Quo ſoluit obiectionem propoſitam, etiamſi ſit contra communem intelligentiam doctrinæ Galeni: nam inquit ſe in nullius Authoris verba iuràſſe, ſed ei acquieſcere quod rationi conſonum eſt.

Sed licèt Valleſius præſentem difficultatem magno

magno ingenij acumine tetigerit, non tamen iam videtur penetrare: Non capit enim animus, quomodò aliqua actio vehemens, ſeu pulſus fieri poſſit, qui à facultate robuſta non procedat: nam ſi procedit à conatu vehementi, neceſſariò debet procedere à facultate robuſta: Siquidem conatus maior neceſſariò debet oriri à maiori, ſeu intenſiori, actiuitate facultatis. Si ergo conatus eſt vehemens, à virtute robuſta neceſſariò procedit: nam conatus non eſt aliud quàm virtus facultatis prout influens, ſeu prorumpens in actionem: non ergo intelligibile eſt, actionem facultatis vitalis, ſeu pulſum eſſe vehementem & procedere à maiori, ſeu vehementiori conatu, & non procedere à vehementi ſeu robuſta facultate.

Nec Galeni verba quæ pro ſe adducit probant aliquid: nam ibi in inæqualitatibus pulsûs de quibus loquitur ſupponit facultatem robuſtam ex propria eſſentia quæ videtur eſſe languida ſeu debilis per aggrauationem, & ſic videtur operari viciſſim debiliter, & vehementer, non quidem ideò, quia tam ſubitò facultas variet in imbecillitatem aut robur; ſed quia *cum cauſis ipſam aggrauantibus, & operantibus decertet.* (Hæc ſunt Galeni verba.) Ergo inuariatâ facultate, & robuſta perſeuerante quoad eſſentiam, videtur clarè elicere pulſus modò languidos, modò vehementes viciſſitudine quadam. Vnde conatus maior quem apponit facultas, vt faciat pulſus vehementes ſemper oritur à vehementi facultate ſecundum propriam eſſentiam, & ſic pulſus vehemens ſeu actio robuſta, ſemper oritur à facultate vehementi & robuſta ex propria eſſentia, ità vt ſit eius differentia propria. Et quãuis hæc eadem facultas inuariata quoad eſſentiã modo etiam viciſſitudine quadam eliciat pulſus languidos; non propterea inde infertur pulſus languidos non oriri ſemper à debili facultate ſaltem per aggrauationem. Nam quando facultas robuſta ex eſſentia debiliter operatur, languida dicitur in ordine ad illam actionem ratione ponderis, aut aggrauationis quâ operatur. Et ſic quando dicimus, robuſtam facultatem ſemper pulſus vehementes elicere, debet intelligi quatenus eſt ex ſe & ſecluſo impedimento ſeu aggrauatione: his enim non obſtantibus operatur promptè iuxta exigentiam virtutis.

Ex his conſtat ſolutio ad argumentum. Nam ſemper eſt bona conſequentia; Eſt pulſus vehemens, ergo à robuſta fit facultate; & ſimiliter, eſt robuſta facultas vitalis, ergo quatenus eſt ex ſe, vehementer operatur, niſi adſit impedimentum aggrauationis, ratione cuius ſi conſideretur prout actu operans cum proportione ad pondus, non dicitur robuſta, ſed languida; hoc tamen non obſtat quin pulſus vehemens non oriatur à facultate robuſta, quæ quantum eſt ex ſe, ſemper exigit vehementer operari. Pulſus verò languidus etiam ſemper à debili facultate oritur, ſiue per eſſentiam, ſiue per aggrauationem. Et hac ratione intelligenda eſt doctrina ſuprà adducta quam ex Galeno omnes Medici didicerunt.

Hinc etiam notare debes, quòd quamuis facultas vitalis operetur pro ratione finis, non ſequitur eam liberè operari: Si enim illa ſit robuſta, licet finis remiſſè vrgeat, tunc operabitur cum vehementia proportionata ad hoc vt ſatisfaciat fini. Nam benè compatitur, quòd facultate exiſtente robuſtâ intra eandem ſphæram vehementes aut vehementiores eliciantur pulſus; hoc enim fit pro maiori aut minori vrgentia finis; Pulſus verò languidos, ſeu debiles nunquam oriri à facultate robuſta fatendum eſt: hi enim ab oppoſita virtute neceſſariò fieri debent, nempè illâ per eſſentiam tali exiſtente & in actu primo; non verò in actu ſecundo per aggrauationem quæ illam debilem efficit per accidens & impropriè. Semper ergò debet elicere actionem cum vehementia, quæ licèt ſit remiſſa, proportionata tamen fini ſtimulanti ad motum.

Nec argumentum à paritate de motu facultatis animalis aliquid probat: nam cùm libera ſit, pro nutu poterit ceſſare, & ſic iuuenis robuſtus poterit ſubuerti à debiliori certatore, quod non contingit in facultate vitali, quæ liberè non operatur, licèt operetur pro vrgentia finis.

Vnum tandem licèt colligere obſeruatione dignum, facultatem nimirum debilem ex propria natura, ſiue animalem, ſiue pulſificam nunquam poſſe elicere motus vehementes, quantumvis vrgeat, & augeatur finis, ſed intra ſphæram facultatis debilis poteſt apponere aliquem maiorem conatum, & elicere actionem minùs debilem, quæ licèt reſpectu alterius, ſiue eiuſdem numero facultatis, ſiue alterius indiuiduæ dicatur intenſior actio, ſeu vehementior reſpectiuè, numquam tamen dicitur vehemens abſolutè, ſed intra genus languidarum actionum minùs languida. Quo fit vt ſenex qui ex propria natura debilis eſt, quantumvis immineat aliquod periculum, nunquam poteſt elicere actiones abſolutè vehementes; ſed ſi apponat conatum aliquem maiorem, poterit elicere actionem minùs debilem quæ analogicè dicatur vehementior alterâ actione antecedenti propria; aut alterius iuuenis robuſtioris liberè volentis ceſſare ab actione.

Licet etiam colligere, omnem vehementiam pulsûs ſiue naturalem, ſiue præternaturam indicare, & ſupponere neceſſariò facultatem robuſtam, conſequentérque eſſe differentiam propriam facultatis robuſtæ vehementiam præternaturam, quæ oritur ex fine præternaturali adaucto inſtigante, & irritante facultatem. Nam licèt talis vehementia præternaturam fiat à facultate irritata, ità vt operetur præter ordinem naturalem & communem; nihilominùs neceſſariò talis modus operandi oritur à facultate robuſta, & ſic eſt eius differentia propria; quod eſt contra Neotericum Primarium noſtræ Scholæ, aſſerentem præternaturalem vehementiam dici differentiam familiarem, & non ità propriam facultatis robuſtæ ſicut naturalem vehementiam, Quod quàm falſum ſit, conſtat; ſiquidem licèt præternaturalis vehementia ſupponat finem ſeu vſum præternaturalem; tamen neceſſariò oritur à facultate robuſta, & ipſam indicat; quod non tollit, quominùs dicatur præternaturalis ratione irritationis à cauſa præternaturali.

Nec ex eo quòd hanc requirat, debet dici differentia familiaris; nam etiam vehementia naturalis præter facultatem robuſtam requirit ſeu ſupponit finem naturalem propter quem operatur facultas, & tamen dicitur differentia propria,

propria, quia solùm procedit à facultate robusta talis vehementia. Cùm ergo etiam vehementia præternaturam solùm à facultate robusta oriatur, etiamsi supponat finem præternaturam stimulantem propter quam facultas operatur, nihilominùs debet dici differentia propria facultatis robustæ. Ex quo etiam argumentorum quæ in contrarium sunt posita, constat solutio. Nam licèt vehementia nimia supponat facultatem robustam, & hoc sit naturale respectu viuentis, tamen modus operandi est præternaturam à causa præternaturali irritante, & cogente operari facultatem vltra modum naturalem, & hoc sufficit vt dicatur aliqua vehementia præternaturam.

Restat vlteriùs scrupulus. Nam videtur frustrà facultas apponere vehementiam præternaturam adaucto vsu præternaturam; siquidem per vehementiam non satisfacit facultas vsûs augmento, sed per magnitudinem, & celeritatem attractâ maiori aëris copiâ pro refrigerio.

Respondeo, etiam vehementiam requiri necessariò pro satisfactione vsûs adaucti: siquidem conducit vt faciliter, & promptè extrinseca impedimenta auferantur pro motu cordis & arteriarum. Præterquam quòd licèt per vehementiam non attrahatur aër; confert tamen pro magnitudinis & celeritatis oppositione, vtpotè sine noua vehementia non potest apponere celeritatem, & magnitudinem præternaturam. Quo fit vt cordatè Natura crescente vsu præternaturam, apponat vehementiam præternaturam.

Capvt VI.

De pulsu duro, & molli, & de medio inter ipsos.

Ex duritie aut mollitie arteriarum desumitur illa prima differentia pulsûs mollis & duri. Pro cuius enodatione aduertendum est, Aristotelem 4. *Meteor. cap.* 4. docuisse, durum illud esse, quod tangenti resistit contundendo; molle verò quod cedit tangenti in se non refluens. Hoc ipsum videtur amplecti Galenus 3. *de differentiis pulsuum*, *cap*.7. & sic iuxta ipsius doctrinam, *Durus pulsus est ille quando arteria resistit tactui contundendo: Mollis verò quando cedit tactui in se ipsum non refluens.* Ex quo constat, aquam siue aliam quamlibet rem liquidam tactui non esse mollem, quia licèt partes cedant tangenti, nihilominùs ex propria natura ad latera dilabuntur, & refluunt. Quod autem verò molle est, licèt tangenti cedit, non tamen in se ipsum refluit. Quâ autem ratione pulsus durus à vehementi distinguatur, & debilis à molli, satis constat ex his quæ *præcedenti capite* docuimus.

Ex his omnes vnanimiter fatentur pulsum mediocrem naturalem inter durum, & mollem cum Galeno 1. *de causis pulsuum*, *cap*. 4. esse eum, in quo dum arteriæ tanguntur, nec resistunt tactui, nec cedunt facilè, sed medio modo immutant digiti pulpam. Cæterùm, in hac re summâ diligentiâ est inuestigandum quæ sit causa indurationis arteriæ: nam potest indurari à siccitate, condensatione mediâ, vt in hecticis contingit, præcipuè marasmo affectis. Deindè potest etiam arteria indurari, & fieri pulsus durus à multitudine humorum distendentium ipsas arterias, vt contingit in inflammationibus, exceptis his quæ fiunt ab humore pituitoso, qualis est peripneumonia, quæ communiter ab hac causa oritur, in qua propter ipsius humoris qualitatem, scilicet propter humiditatem potiùs contingit fieri pulsum mollem nimiâ inductâ laxitate in arteriis. Quod totum accidit in qualibet inflammatione, aut repletione humoris pituitosi. Tandem etiam arteria induratur à frigiditate nimia concretione mediâ, qualiter in refrigeratis contingere solet. Quibus omnibus causis pulsus fit durus, eò solùm præcisè, quòd ab his arteriæ indurentur.

E contrà tamen pulsus fit mollis ab omnibus causis, quibus arteriæ laxantur, & à contrariis quibus distenduntur; quâ ratione si humectentur laxitate mediâ, fit pulsus mollis, quia sic facilè cedunt tangenti, & non refluunt. Similiter etiam si euacuentur nimis, redditur pulsus mollis, per euacuationem causæ distendentis, aut replentis; quâ etiam ratione molles redduntur arteriæ, non positiuè ab humiditate, sed quia inanitæ non resistunt tangenti. Contendit tamen Neotericus quidam nostræ Scholæ, moderatum calorem efficere posse pulsum mollem, rarefaciendo & auferendo concretionem à frigiditate causatam à qua dura erat arteria, præcipuè in subiecto in quo non sit deperdita naturalis humiditas. Ratio huius est, quia datur durities ex concretione à frigore facta, ergo dabitur etiam mollities ex rarefactione à calore moderato causata. Hæc tamen ratio non videtur firma, nam propriè concretioni opponitur fluxibilitas, quam in arteriis fieri est impossibile, viuo animali existente, & sic talis causa mollis pulsûs communiter ab omnibus non admittitur. Ad cognitionem verò pulsûs duri & mollis, manus mediocriter debet applicari; nam interdum poterit durities cum debilitate complicari. In quo casu si ipsam arteriam comprimere velimus redditur prorsùs immobilis, aut deobscuratur pulsus, & in hoc euentu minimè duritiem possumus discernere.

Capvt VII.

De pulsu raro, & crebro, & an possit interdum peruenire pulsus ad tantam crebritatem, vt amittat vtramque quietem.

Liquet satis ex dictis in pulsifico motu geminam reperiri quietem, vnam externam quæ terminat motum dilatationis, alteram internam, quæ compressionem immediatè sequitur, tanquam ipsius finis, seu terminus: Constat etiam per ordinem ad prædictas quietes constitui primam illam differentiam pulsûs crebri & rari; ità vt si pulsifica facultas nimis immoretur in quiete siue interna, siue externa, plusquam

pluſquam naturalis ſtatus poſtulat, dabitur pulſus rarus. E contrà verò ſi facultas parum immoretur in quietibus, & minùs quàm ſalubris ſtatus viuentis requirit, ità vt illicò ac finitur vnicus motus, in alium protumpat, talis dicitur creber pulſus, & quantò minùs detinetur, tantò crebrior eſt pulſus: ſicut quantò magis remoratur, & quieſcit arteria, tantò dicitur pulſus rarior. Cæterùm, ſi medio modo ſe habeat facultas, ità vt nec multum immoretur in quietibus, nec illicò, aut ſtatim ac finit vnum motum in alterum inſurgat, tunc dicitur pulſus medius, ſeu moderatus in crebritate, quia moderato tempore quieſcit; talis autem datur in ſtatu naturali; ſiquidem nulla eſt repugnantia vt medio modo ſe habeat facultas in quietibus, & ſic communiter ab omnibus pulſus mediocris, ſeu medius ſecundum hanc differentiam admittitur ſine controuerſia aliqua.

Iam nos vocat ad arma celebris Controuerſia, quæ ſecundo loco examinanda proponitur. An ſcilicet pulſus poſſit peruenire ad tantam crebritatem, vt poſſit amittere quietem, ſiue internam, ſiue externam, aut vtramque ſimul. Cuius difficultatis Valleſius noſter fuit primus inquiſitor, vt ipſe ſe iactat *lib.3. Controuerſiarum, cap.6.* Poſt ipſum verò non leuiter Iuniores, præcipuè Complutenſes noſtri inſudârunt circa deciſionem propoſitæ litis. Pro cuius exacta intelligentia, liceat in memoriam reuocare, pulſificam facultatem operari dilatationem, aut compreſſionem pro ratione, & vrgentia finis inſtigantis, ità vt priùs operetur hunc aut illum motum, pro quo maior vrgentia & neceſſitas finis inſtat. Itaque ex ſe facultas eſt indifferens ad operandum, determinatur verò à fine, quia ſi contingat vt æquè vrgeat dilatationis & compreſſionis finis, quieſcit facultas donec excedat finis pro vno,aut altero motu: quâ ratione quietes intercedere in pulſu per accidens *diſputatione præcedenti* docuimus latè. Inquirimus ergo in præſenti, An tanta poſſit vrgentia finis ad motum contrarium, vt cogat facultatem pulſificam prorumpere in ipſum, nullâ intercedente quiete inter motum dilatationis, & compreſſionis. Hoc opus, hic labor?

Cæterùm, vt certa ab incertis ſeparemus, & ne tempus inaniter teramus, aduertendum eſt, litem non procedere de motu naturali dilatationis & compreſſionis, qui fit tempore ſanitatis; nam certum eſt bene ſe habente animali nunquam poſſe eſſe tantam vrgentiam finis dilatationis, aut compreſſionis, vt priuetur pulſus propriis quietibus: ſiquidem finis vterque in ſtatu ſalubri creſcit, & augetur ſucceſſiuè iuxta naturalem curſum, & indigentiam cauſarum naturalium; proindéque nunquam facta eſt vrgentia finis, vt peruertat ordinem naturalem cauſarum. Nec procedit controuerſia quando primus motus eſt violentus, & ſecundus naturalis, vt contingit quando impellimus lapidem ſurſum, & poſteà ipſe deſcendit naturali motu ſuæ grauitatis,& quieſcit in puncto reflexionis, quando grauitas eſt æqualis impulſui, vſque dum remittatur impulſus ampliùs,& grauitas determinata excedit à qua efficienter fit motus ille naturalis deorſum in proprium centrum.

Solùm igitur nodus difficultatis propoſitæ in eo ſtat, quando vterque motus eſt præternaturalis, & violentus, compreſſionis ſcilicet & dilatationis, an ità poſſit vrgere alteruter finis, aut vterque alternatiuo modo, vt poſſit continuari vterque motus dilatationis, & compreſſionis nullâ interueniente quiete temporaneâ & poſitiuâ; nam de negatiua quiete ſiue inſtantanea, nulla eſt peculiaris difficultas, cùm hæc nunquam valeat diſcontinuare motus cuiuſcunque generis ſunt, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue directum, aut reflexum, vt inferiùs clariùs conſtabit. Declaratur ampliùs noſtra difficultas in duplici motu violento lapidis, aut cuiuſvis alterius corporis grauis, quando videlicet ſurſum impellitur, & in medio motûs ab ingenti aliqua mole, aut turri deſcendenti rursùs deorſum impellitur. Similiter etiam hoc ipſum accidit, in motu recto & reflexo,vt quando pilam impellimus,& in medio motu occurrit corpus impediens motum directum à quo fit reſiſtentia aut reflexus motus. An ſcilicet in caſibus aſſignatis tanta ſit vrgentia cauſarum ſiue efficientium, ſiue finalium, vt poſſint continuari motus ſurſum, & deorſum lapidis directus,& reflexus pilæ,aut dilatationis, & compreſſionis arteriarum & cordis?

Pro negatiua parte videtur ſtare Philoſophus *8.lib. Phyſicorum, cap.7.* vbi expreſsè tenet nec motum ſurſum, nec deorſum, nec directum, nec reflexum poſſe continuari, propterea quòd ſunt motus contrarij: ſed motus dilatationis, & compreſſionis ſe habent ſicut motus directus cum reflexo, & in opinione aliquorum ſicut motus ſurſum & deorſum; ergo neutiquam poſſunt continuari ex ſententia Philoſophi.

Rationibus deindè ſuaderi poteſt hoc idem placitum: nam quantumvis intendatur finis compreſſionis,aut dilatationis, neceſſariò debet quieſcere facultas temporaneâ quiete, finito vno motu priuſquàm in alterum prorumpat, ergo nunquam poterit peruenire pulſus ad tantam crebritatem vt vnam, aut alteram amittat quietem. Antecedens probo: In qualibet menſura temporis in qua arteria dilatatur (idem eſt argumentum de compreſſione) erat intenſior finis pro motu dilatationis: ſed in menſura temporis ſubſequenti, non poteſt eſſe finis compreſſionis excedens; ergo priùs quàm facultas pulſifica determinetur, & principiet compreſſionem, debet quieſcere neceſſariò quiete temporaneâ. Minor probatur: nam finis compreſſionis & dilatationis ſucceſſiuè producuntur; ergo antequam ſit exceſſus vnius ſupra alterum debet eſſe æqualis finis dilatationis cum fine compreſſionis, proindéque neceſſariò debet quieſcere arteria priuſquàm incipiat alterum motum; nam finis contrarius qui ſucceſſiuè augetur, non poteſt excedere in inſtanti immediato ad vltimam partem motûs dilatationis, in qua excedebat finis dilatationis: ergo quantumvis creſcat finis, nunquam poterit pulſus deuenire ad tantam crebritatem vt priuetur vnâ, aut alterâ quiete,quia quantumvis creſcat, ſucceſſiuè creſcit.

Confirmatur à ſimili: nam vt corpus graue quod mouetur ſurſum medio impulſu deſcendat, neceſſe eſt, vt grauitas excedat impulſum virtute cuius aſcendebat: ſed priuſquam grauitas excedat impulſum,debent peruenire ad æqualitatem,cùm ſucceſſiuè remittatur impulſus; ergo priuſquam lapis, aut quodlibet aliud corpus graue deſcendat, neceſſariò debet quieſcere temporaneâ quiete. Probatur conſequentia:nam quan-

tumvis remittatur impulsus, & grauitas excedat, semper priùs debent peruenire ad æqualitatem,in qua nec grauitas excedat impulsum,nec è contrà; ergo quantumvis intendatur alterutra virtus effectiua motûs, nunquam poterunt in lapide continuari motus sursum aut deorsum. Sic ergo similiter cùm facultas pulsifica sit ex se indifferens & determinetur ad operandum à fine vrgentiori, & fines successiuè intendantur, necessariò finito quolibet motu, siue dilatationis, siue compressionis, debent peruenire ad æqualitatem, in qua neuter finis excedat: in quo casu necessariò debet quiescere arteria vsque dum excedat alter finis contrarius; hoc autem debet accidere quantumvis intendantur fines. Ergo neutiquam poterunt continuari motus dilatationis & compressionis, nec pulsus poterit deuenire ad tantam crebritatem,vt vnam aut vtramque amittat quietem, quin potiùs semper debet intercedere quies temporanea inter vtrumque motum sursum, & deorsum lapidis.

Respondebit aliquis dicendo, non requiri excessum determinatum ad agendum; proindéque licèt in vtroque casu posito vtraque causa effectiua motûs lapidis sursum, & deorsum, & vterque finis determinans facultatem ad dilatationem & compressionem necessariò debeant peruenire ad æqualitatem; nihilominùs in ipsa æqualitate non erit quies positiua, seu temporanea, sed instantanea, aut negatiua; quia in prima parte temporis immediatâ ad vnum motum erit excessus indeterminatus sufficiens ad inceptionem motûs contrarij: proindéque licèt perueniant ad æqualitatem motiuæ causæ efficientes, aut finales, non probatur inde quies temporanea inter prædictos motus, de qua procedit difficultas. Sed contra instari potest; Talis excessus licèt indeterminatus, debet adquiri successiuè, ergo necessariò requirit tempus licèt indeterminatum, ac proindè toto illo tempore quo adquiritur excessus; debet quiescere mobile, siue lapis sit, siue arteria; ergo siue requiratur excessus determinatus ad agendum,siue indeterminatus,semper debet intercedere quies temporanea inter dilatationem & compressionem, & inter motum sursum & deorsum lapidis.

Præter hæc etiam potest instari prædicta solutio cum doctrina cuiusdam Recentioris nostræ Scholæ, in qua asserit aliquam quietem negatiuam posse discontinuare motus contrarios. Docet enim aliam esse quietem negatiuam, quando terminatiuum vltimum, seu vltima pars vnius motûs ex producta quæ neutiquam potest continuare duos motus: aliam verò esse quietem negatiuam quæ inter duas partes motûs reperitur,quæ ex se continuans omnes partes motûs existit; alia verò quies in qua vltima pars motûs est producta, necessariò discontinuare debet motus, quia cùm motus sint oppositi, neutiquam possunt habere aliquid commune in illa quiete.Quo fit vt in hac opinione licèt sufficiat excessus indeterminatus ad agendum, nihilominùs nunquam possunt continuari motus sursum & deorsum, nec motus dilatationis & compressionis.

Hæc tamen doctrina prorsùs à veritate aliena videtur: siquidem nulla quies est negatiua, quæ possit discontinuare motum; etenim ille motus dicitur continuus quando nulla datur mensura temporis in qua mobile non mouetur: sed in mensura temporis, in qua assignatur quælibet quies negatiua ex dictis mouetur mobile; ergo nulla quies negatiua valet discontinuare motum. Deindè, quia inter instans continuans, & instans terminans partem motûs, in ratione instantis nulla est intrinseca differentia, ex eo quòd si ad instans terminatiuum non sequeretur temporanea quies, tale instans non discontinuaret diuersos motus; ergo non quia terminatiuum est, discontinuare valet. Denique quia motus sursum, & deorsum non contrariantur, nec dilatationis & compressionis; ergo possunt huiusmodi motus habere aliquid commune in illa quiete negatiua terminatiua, proindéque ratione illius minimè discontinuantur.

Secundò probatur efficaciter eadem pars negatiua; nam si finito motu dilatationis, aut compressionis, solùm quiesceret mobile, aut arteria quiete negatiuâ, seu instantaneâ, ante inceptionem alterius motus; sequeretur minimè mutari mobile nec moueri; sequela est absurda; ergo & illud ex quo sequitur. Sequelam probo. In quolibet motu, aut mutatione reali subiectum, seu mobile quod mutatur debet se habere aliter nunc, quàm priùs, ità vt in ipso præcedat priuatio, seu non esse motus adquirendi: sed si tantum quiesceret arteria per instans, finito motu dilatationis, moueretur arteria motu compressionis, & è contrà, non habente priuationem motus adquirendi; siquidem in illo instanti non est verificabilis priuatio.Ergo vel semper debet esse quies temporanea inter dilatationem, & compressionem, vel aduenit forma de nouo alicui quâ non est priuatum,quod est maximum absurdum.

Denique suadetur eadem pars: Nam quotiescunque dantur duo agentia æqualis virtutis adinuicem contrà operantia, neutiquam poterit esse victoria ex parte alicuius, vsque dum vnum excedat, seu vincat alterum: sed victoria inter agentia contraria non potest fieri in instanti;ergo toto illo tempore quo vtraque virtus est æqualis, neutiquam potest relucere victoria in actionibus ex parte alicuius. Tunc sic vrgeo:Sed motus sursum, & deorsum fiunt à virtutibus contrariis, quæ successiuè remittuntur. Ergo quando vtraque virtus peruenit ad æqualitatem, necessariò debet quiescere mobile vsque dum fiat victoria, seu excessus ex parte alicuius, qui cùm sit inter contrarias virtutes, non poterit fieri in instanti, sed in tempore, proindéque erit quies toto illo tempore vsque dum appareat victoria vnius causæ motiuæ supra alteram. Eadem currit paritas in fine dilatationis, aut compressionis, qui cùm sint motus contrarij, & successiuè intendantur, & remittantur,quando perueniunt ad æqualitatem, in qua æquè vrgeant pro vtroque motu, necessariò debet quiescere arteria temporaneâ quiete, quia victoria inter contraria fieri non potest in instanti. Cùm ergo constet semper debere peruenire fines ad æqualitatem, sequitur manifestè semper debere esse quietem temporaneam inter motum dilatationis & compressionis, quantumvis intendantur fines.

Conclusio nostra sit: Posse pulsum peruenire ad tantam crebritatem, vt amittere possit vnam, aut vtramque quietem. Probatur ex Galeno *lib.1. de differentiis pulsuum, cap.15.* vbi de pulsu dicroto sermonem instituens ait,in ipsius contractione nullam esse manifestam quietem: sed si quiete tempora

temporaneâ quieſceret arteria ante motum contractionis, quies ipſa eſſet manifeſta; ergo ſentit expreſsè Galenus in dicroto pulſu ſeu bis pulſante, ante diſtenſionis vltimum terminum fieri retractionem arteriæ, & compreſſionis motum ſine quiete temporaneâ media inter vtrumque motum; accidit autem retractio illa ante vltimum terminum dilatationis ex eo quòd partes mediæ arteriæ quas digito tangimus ſint molliores, & faciliores ad motum; laterales verò partes ipſius arteriæ, duriores ſunt, & ineptiores ad motum. Ità Galenus 2. *de cauſis pulſuum*, *cap.* 6. Quo fit vt partes mediæ molliores celeriùs, & faciliùs ad maius ſpatium moueantur: Laterales verò cùm ſint duriores, & tardiùs, difficiliúſque & ad minus ſpatium moueantur, retrahunt neceſſariò partes molliores, priuſquam ad vltimum terminum dilatationis accedant, abſque temporanea quiete per renitentiam partium lateralium, quæ ſunt duriores. In quo caſu in tempore immediato ad vltimam partem dilatationis, ſupponitur cauſa efficiens determinata ad motum compreſſionis, videlicet partes laterales renitentes ex propria natura, & ſic ſolùm intercedit in pulſu dicroto inſtantanea quies inter motum dilatationis & compreſſionis, ſicut accidit in motu reflexo pilæ per reſiſtentiam, aut renitentiam corporis reſiſtentis, & impedientis directum motum.

Conſtat hoc ipſum clariùs in pulſu vibrato, in quo arteriæ vibratio, ſimilis eſt vibrationi virgæ ſeu lanceæ in quarum motione vibratio illa, ſeu reſiſtentia fit à propria partium firmitudine. In quo caſu virtus ipſa atque impetus priorem cauſans motum, iuuat ſine dubio ad motum ſecundum oppoſitum; nam quò maior eſt impetus influens in motum priorem, eò velociùs reddit corpus reſiliens, vt conſtat in motu reſilienti pilæ ex occurſu corporis alterius impedientis primum motum. In quibus omnibus certum eſt, ſolùm intercedere quietem inſtantaneam inter vtrumque motum propter rationem dictam; ergo pulſus amittere poteſt vtramque quietem.

Idem etiam accidit quando pulſus dicrotus fit propter inæqualem partium cordis intemperiem; nam propter vrgentiam finis contrarij quem expoſcunt reliquæ partes, aufertur primus motus inceptus: ſed ſimilis vrgentia poterit occurrere in vltima parte ſeu termino dilatationis; ergo in tali vſu nulla interueniente quiete temporanea fiet compreſſio. Probatur conſequentia: nam tanta fuit vrgentia finis contrarij vt facultas prorsùs ceſſauit à motu incepto, & contrarium motum incepit; ergo poſitâ ſimili vrgentiâ in fine motûs, aut vltima ipſius parte, multò meliùs & potiori iure ceſſabit à quiete temporanea, & incipiet alterum motum.

Vlteriùs etiam probatur efficaciſſima ratione: nam ſi in medio motûs dilatationis (eadem currit ratio de compreſſione) vrgeret magis finis compreſſionis, tunc ſine dubio comprimeretur arteria; ſed talis compreſſio fieret ſine interpoſitione quietis temporaneæ, ergo. Maior conſtat ex eo quòd cùm facultas pulſifica ſit indifferens ad motum, & ab vrgentiori determinetur neceſſariò, ſi in media dilatatione vrgeat magis compreſſionis finis, incipiet motum compreſſionis. Ità Galenus 2. *de Præſag. ex pulſibus*, *cap.* 7. vbi hoc accidere fatetur, quando in medio motu dilatationis tanta fuliginum copia intra arterias eleuatur, vt ſuffocationis periculum immineat. Minor verò, videlicet, quòd in tali caſu nulla temporanea quies intercedat inter vtrumque motum, probatur à ſimili Philoſophico argumento adducto à noſtro Valleſio 3. *lib. Controu. cap.* 6. vbi ingenij ſubtilitate ſolitâ ſupponit, lapillum ſurſum proiici, & in medio motûs dum lapillus aſcendit, corruere ingentem aliquam turrim, ità vt in deſcenſu obuiam fiat aſcendenti lapillo, ipſúmque ſecum deorſum rapiat: in tali euentu neceſſariò ſequitur, aut lapillum aſcendentem deſcendere priuſquam quieſcat, aut turris ingentem molem à paruo lapillo in aëre retardari, aut detineri: quod quàm abſurdum ſit ſatis conſtat.

Ex quo ſic formo argumentum, pro validatione noſtri aſſerti: In caſu poſito lapillus ille ſurſum aſcendens, deorſum deſcendit nullâ interpoſitâ temporaneâ quiete, vt probat efficaciter Valleſij argumentum; ergo etiam ſimiliter poterit accidere quòd in medio motûs dilatationis tanta ſit vrgentia finis compreſſionis & è contrà, ità vt cogat facultatem prorumpere in motum oppoſitum, nullâ interpoſitâ temporaneâ quiete. Probatur conſequentia; nam ità ſe habet finis contrarius in ordine ad motum contrarium in pulſifica facultate, ſicut ſe habet turris deſcendens in ordine ad motum contrarium lapidis aſcendétis: Ergo ſicut hic deſcendit nullâ interueniente quiete inter vtrumque motum, ità poterit accidere in pulſu, quoties in medio motûs dilatationis tanta fuliginum copia eleuetur intra arteriam, vt immineat periculum ſuffocationis. Poterit ergo accidere vt pulſus perueniat ad tantam crebritatem, vt amittat vtramque quietem.

Reſpondebit aliquis, eſſe diſparem rationem: nam turris deſcendentis nimia moles ſupponitur in vltima parte motûs lapidis aſcendentis tanquam efficiens cum exceſſu determinato ad contrarium motum, & ſic deſcendit lapis abſque temporanea quiete: At verò in pulſu tanta copia fuliginum quæ cogat facultatem prorumpere in motum in medio motûs dilatationis abſque quiete temporanea non poteſt eleuari; nam eleuatio fuliginum eſt motus localis, qui neceſſariò fit in tempore, proindéque toto tempore requiſito ad talem eleuationem debet quieſcere arteria priuſquàm comprimatur. Præterquá quòd cùm finis dilatationis, & cópreſſionis ſucceſſiuè intendantur, etiamſi in medio motûs dilatationis accidat, quòd vrgeat magis compreſſionis finis priùs debent peruenire ad æqualitatem; In quo euétu adhuc in medio motûs dilatationis priuſquàm incipiat cópreſſio debet intercedere quies téporanea, quátumuis finis creſcat.

Hæc tamen euaſio minimè euertit vim noſtræ Cóclusionis. Nam licèt eleuatio fuliginum fiat per motum localem, qui requirit tempus, nihilominùs poterunt eleuari tempore quo fit dilatatio, ità vt in medio motûs dilatationis, iam ſupponatur tanta copia eleuata, vt ſi in tempore immediato non comprimatur arteria, ſine dubio accidat ſuffcatio. Ergo licèt eleuatio fiat ſucceſſiuè, & in tépore, pro aliquo inſtanti, erit verificabile quòd ſit cauſa finalis cum exceſſu determinato ad motum contrarium pro parte temporis immediata ad dilatationé. Præterquam quòd in opinione probabiliſſima ſufficit exceſſus quili-

bet indeterminatus ad actioné,& sic licèt vterque finis dilatationis & compressionis perueniant ad æqualitatem, poterit esse excessus aliquis, licèt indeterminatus ex parte finis contrarij in parte immediata temporis, vt prorumpat facultas in contrarium motum; in quo casu fine temporanea quiete succedet motus compressionis ad motum dilatationis, & è contrà. Proindéque ex nullo capite obstat posse pulsum peruenire ad tantam crebritatem,vt vtramque amittat quietem. Ex quo ad primam rationem, & ad confirmationem, & ad vltimam pro contraria parte adductam constat solutio.

Mercatus 2. *de differentiis pulsuum*, *tractat.* 1. *cap.* 8. argumentum Vallesij quo confirmauimus à simili nostram conclusionem soluere intendit dicens, lapillum sursum proiectum, dum ei turris, aut aliqua ingens moles occurrit in medio motûs detineri priusquàm descendat ab impulsu aëris commoti à turri aut ingenti aliqua mole. Vlteriùs etiam asserit,quòd viuo animali minimè posse ità augeri finem siue dilatationis, siue compressionis, vt cogat facultatem elicere motus absque quietibus temporaneis. Mercati tamen solutio minimè euertit doctrinam Vallesij; siquidem potest lapis tantâ violentiâ sursum proiici, vt ab aëre commoto non detineatur, ex eo quòd sit efficacior causa impulsûs quo lapis ascendit, præsertim si corpus quod ascendit sit sagitta, quæ ità violenter mouetur vt aërem penetret, vt minimè ab ipso possit detineri. Vlteriùs si per vacuum moueatur corpus, non esset aër à quo detineretur: Ergo tunc sine quiete media moueretur deorsum lapis ascendens à turri descendenti: Nec assignat rationem, cur viuo animali existenti non possit esse tanta alicuius finis vrgentia, vt facultas eliciat motum contrarium nullâ quiete interpositâ; proindéque Mercatus nihil deducit contra nostram Conclusionem cùm eius solutiones friuolæ sint.

Quidam nostræ Scholæ Neotericus, solùm in pulsu vehementi, & minimè in languido fatetur continuitatem motûs dilatationis & compressionis; asseritque quòd si in medio motûs dilatationis & compressionis vrgeat finis nimis, vt Galenus fatetur 2. *de Præsag. ex pulsibus cap.* 7. tunc ratione vehementiæ poterit facultas moueri, & continuare motum dilatationis tempore quo debebat quiescere; nam tenet quòd quantumuis vrgeat compressionis finis, necessariò debet priùs peruenire ad æqualitatem cum altero fine, in quo casu quiescere debet facultas necessariò si non sit tanta vehementia in motu, vt ratione illius absque fine excedenti teneatur facultas continuare dilatationem & moueri tempore quo debebat quiescere propter æqualitatem vtriusque finis: nam sicut aliquando apponit facultas aliquam celeritatem ratione vehementiæ,etiamsi ipsam non postulet vsus quæ dicitur accidentalis ab Authoribus, qui tenent crescente vsu, priùs apponi magnitudinem, deindè celeritatem, & tandem crebritatem. Ità similiter ratione vehementiæ concedit aliquam partem motûs accidentalem tempore quo arteria debebat quiescere propter æqualitatem vtriusque finis. Quod à paritate de facultate animali motiua probat; nam etiamsi libera sit, nihilominùs cùm incipit aliquem motum cum impetu & vehementia nimia, & in medio ipsius occurrit causa cessandi ob aliquod periculum, non potest facultas omninò à motu se continere, sed potiùs prosequitur aliquantulum inceptum motum, etiamsi sit finis cessandi. Ergo similiter debet contingere in facultate motiua pulsifica ratione vehementiæ, & vrgente nimis contrario fine, in quo casu tempore quo debebat quiescere, mouetur accidentaliter ratione vehementiæ, & immediatè post cùm iam vrgeat finis contrarius, continuat motum contrarium, & sic accidit vterque absque quiete temporanea media.

Refellitur tamen iste modus philosophandi; quia licèt talis modus continuationis esset possibilis, nihilominùs non probat,non posse contingere pulsum amittere vtramque quietem modo à nobis assignato, operante per se facultate pulsificâ. In quo casu debet procedere controuersia,non verò de motu per accidés,& præter intentum agentis, vt ipsa probat. Secundò;facultate existente debili, pulsus est creberrimus: sed debilitas facultatis non tollit quò minùs ipsa operetur per se, & semper pro fine vrgentiori; ergo in tali casu respectu facultatis debilis militant omnia argumenta, quibus probauimus nostram conclusionem, proindéque poterit pulsus amittere vtramque quietem facultate existente debili. Tandem, sequeretur in quolibet pulsu vehementi dari aliquam partem motûs in qua operetur facultas absque fine & accidentaliter. Probatur sequela; siquidem propter vehementiam non potest facultas animalis se continere; ergo similiter in facultate vitali, vbi est nimia vehementia, semper debet elicere aliquam partem motûs absque fine, quod est contra naturam pulsificæ facultatis.

Hinc velim, vt discas nec motum sursum & deorsum nec reflexum, nec directum, nec dilatationis, & compressionis contrariari; siquidem omnes solùm per denominationes extrinsecas diuersificantur, videlicet per respectum ad hunc, vel illum locum, aut ad centrum terræ, & Lunæ concauum; terminus verò intrinsecus cuiuslibet motûs est eiusdem naturæ & speciei; siquidem quilibet motus ad localem præsentiam terminatur quæ in omnibus est eiusdem speciei; ergo si considerentur omnes isti motus secundum intrinsecam eorum entitatem, minimè differunt specie, nec contrariantur. Nec inuenio rationem cur sicut plures partes motûs directi continuantur, non continuetur motus reflexus cum directo; nam quemadmodum mobile continuò mouetur, quia successiuè, & sine interpolatione in directo motu præsentatur in diuersis præsentiis, sic similiter idem mobile quod adquirit nouam præsentiam à puncto B. in spatium C. potest retrocedere, & adquirere successiuè, & in tempore immediato præsentiam in spatio A. in quo casu directus & reflexus motus continuantur; sicut etiam continuantur duæ partes motûs, siue directi, siue reflexi. Et eadem currit ratio de motu sursum & deorsum, & de dilatatione, & compressione. Vnde argumentum quod desumitur ex contrarietate motûs cuiuslibet ex dictis ad inducendam discontinuationem nullius est roboris, & solutum manet. Aristoteles enim non loquitur de causis præternaturam & violentis, in his enim iam diximus posse esse tan-

tam

tam vrgentiam causæ, aut finis contrarij; vt cogat facultatem continuare vtrumque motum, præcipuè cùm non obstet contrarietas, vt dictum est. Præterquam quòd Aristotelici manifestam committunt nugationem; nam afferunt huiusmodi motus non posse continuari, quia sunt contrarij, & probant esse contrarios, quia non possunt continuari.

Ad secundum argumentum dicimus optimè posse saluari mutationis rationem, etsi pulsus vnam alterámve amittat quietem; nam toto tempore quo mouetur arteria in dilatatione, præcedit priuatio alterius finis instigantis ad compressionem, & contrà, & sic mutatur mobile, licèt non intercedat quies positiua inter vtrumque motum, & etiamsi in instanti non verificetur priuatio. Et licèt victoria vnius finis supra alterum non fiat in instanti, fit enim tempore antecedenti in quo fit contrarius motus. Nam potest contingere, quòd in medio motûs dilatationis tanta sit copia fuliginum eleuata, vt si in tempore immediato non comprimeretur arteria, suffocaretur viuens: Ergo bene stat quòd inter hos motus non intercedat quies, & quòd victoria fiat ratione finis crescentis, & vincentis per eleuationem fuliginum factam in tempore antecedenti. Quo clariùs ad vltimam rationem constat solutio.

CAPVT VIII.

De pulsûs Rhythmi, & Arrhythmi natura.

INter differentias compositas pulsûs, quæ ex pluribus pulsationibus desumuntur, præcipua est illa quæ constituit pulsum rhythmum, quæ inter primas enumeratur à Galeno, vt suprà notauimus. Nomen verò *rhythmus*, significat proportionem inter duo, & musculorum est magis proprium. Quâ ratione proportio vocis grauis cum voce acuta dicitur rhythmus. Simili ergo ratione Galenus 3. *de dignoscendis pulsibus, cap.* 3. vocauit pulsum rhythmum proportionem motûs dilationis, & compressionis cum motu compressionis, seu proportionem temporis consumpti inter vtrumque motum, forsan ideò, quia dilatatio assimilatur voci acutæ, compressio verò voci graui, ità vt quemadmodum ex vtraque voce, acuta scilicet, & graui resultat concentus seu consonantia quædam aut proportio in vocibus, aut cantilenis, sic etiam ex proportione temporis motûs dilatationis cum compressionis motu, resultat etiam veluti quædam consonantia, quæ constituit pulsum rhythmum. Hanc eandem doctrinam etiam Galenus innuit 2. *de Præsag. ex pulsibus, cap.* 1. *Lib.* verò *de pulsibus ad Tyrones* nihil huius differentiæ scriptum reliquit, fortasse quia difficilioris erat cognitionis.

Proportio autem hæc inter dilatationem, & compressionem apud Antiquos diuerso modo explicabatur, vt clarè refert Galenus 3. *de dignoscendis pulsibus, cap.* 3. *citato*. Nam qui negabant contractionem posse percipi per tactum, constituebant rhythmum comparatione factâ ad tempus consumptum in dilatatione; & ad totum temporis interuallum in quo nullus apparebat motus. Cæterùm, concedentes compressionem sentiri per tactum, adhuc non conueniunt, diuerso enim modo explicant proportionem: Alij quidem comparando solum tempus consumptum in dilatationis motu cum tempore consumpto in motu compressionis: Alij verò dilatationem cum quiete externa comparabant, compressionem cum interna quiete, & ex tali proportione constituebant rhythmum. Galeno verò magis placuit opinio eorum qui comparabant solum tempus consumptum in dilatatione cum tempore consumpto in compressione, id explicuit 1. *de differentiis pulsuum, cap.* 8. vbi rhythmum par vocat; quando par est tempus quod consumitur in dilatatione, cum tempore consumpto in compressione. Impar verò quando inæquale seu impar est tempus quod consumitur in altero motu; & talis habitudo constituit pulsum improportionatum seu arrhythmum; sicut quando habitudo est par inter vtrumque motum constituitur pulsus rhythmus, seu proportionatus.

Rursùs, rhythmi pares, seu æquales, aut proportionati sunt in triplici differentia; nam aut est dilatatio velox, & contractio velox, aut est dilatatio moderata, & contractio moderata; aut tandem est dilatatio tarda & contractio tarda, & omnes isti pulsus vocantur rhythmi pares; seu æquales. Rhythmi verò imparis siue inæqualis sex dantur differentiæ, seu combinationes. Prima est quando dilatatio est celer, & cõtractio tarda. Secunda quando dilatatio est celer, & contractio moderata. Tertia, in qua dilatatio est moderata, & contractio tarda. Quarta in qua dilatatio est moderata, & contractio celer. Quinta in qua dilatatio est tarda, & cõtractio moderata. Sexta & vltima in qua dilatatio est tarda, & contractio celer. Omnes autem huiusmodi combinationes oriuntur ex variatione spatij in ordine ad æqualitatem temporis, aut ex variatione temporis, in ordine ad æqualitatem spatij; nam ex vtroque capite accidit maior, aut minor celeritas in vtroque aut altero motu, vt suprà docuimus, dum de celeritate motûs pulsifici sermonem faciebamus.

Insuper, cùm in statu sanitatis viuentis sint diuersæ ætates, & in diuersis viuentibus diuersa etiam temperamenta inueniantur, inde est quòd non sit idem in omnibus rhythmus. Nam in aliis requiritur celerior compressio, in aliis verò dilatatio iuxta necessitatem finis instigantis. Cæterùm, cum rhythmus sit iuxta cuiuscumque naturam, temperiem, ætatem, & sexum, *Eurhythmus* dicitur, seu optimus rhythmus. Pulsus verò qui à prędictâ proportione discedit, vitiosus rhythmus, seu *arrhythmus* vocatur, cuius tres dantur species seu differentiæ. Prima quando pulsus naturalis vnius ætatis, transit in pulsum naturalem ætatis subsequentis, & talis pulsus dicitur *pararhythmus*. Secunda quando retinetur in vna ætate pulsus debitus ætati distantissimæ, & appellatur *erorhytmus*. Tandem tertia differentia erit quando in viuenti est pulsus qui nullius ætatis sit naturalis, & talis dicitur *arrhythmus*. Omnia hæc adducit Mercatus latissimè 2. *de pulsibus, tract.* 1. *cap.* 11. iuxta Galeni doctrinam 1. *de differentiis pulsuum, cap.* 9. Quæ omnia adeò sunt certa, & satis trita inter omnes Medicos; vt non indigeant speciali speculatione.

Semper tamen difficillimum fuit apud omnes assignare discrimen inter pulsum rhythmum, & arrhythmũ, ab æquali & inæquali pulsu. In cuius examine

examine valde digladiantur Complutenſes noſtri ſæculi Doctores, & ratio difficultatis illicò ſe offert: nam rhythmus neceſſariò conſtituitur penes proportionem motus compreſſionis,cum motu dilatationis, ſed quomodocumque comparetur dilatatio cum contractione, ſiue ſecundum celeritatem, aut tarditatem,ſiue ſecundum magnitudinem aut paruitatem, ſiue iuxta aliam quamlibet ex primis differentiam,debet neceſſariò coincidere cum æqualitate, aut inæqualitate in aliqua ex his differentiis, videtur ergo neutiquam differre rhythmus ab æquali,& inæquali, Minor probatur: Nam vel ità proportionatur diſtenſio,aut contractio in celeritate aut tarditate, vt par ſit in vtroque motu, & ſic erit pulſus æqualis in celeritate, aut ità proportionatur, vt alter motus ſit celerior,aut tardior, in tali caſu erit pulſus inæqualis in celeritate,& eadem ratio currit de reliquis differentiis: Ergo quomodocumque comparetur dilatatio, & compreſſio, ſemper reſultabit pulſus æqualis,aut inæqualis, & minimè alia peculiaris differentia diſtincta quæ conſtituat rhythmum pulſum.

Hac difficultate oppreſſi Authores,varia machinati ſunt.Inter quos quidam noſtræ Scholæ Doctor peculiarem diſtinctionem adducit inter pulſum æqualem aut inæqualem à pulſu rhythmo, docet enim differre, ſicut relatum primi generis à relato tertij generis,ex eo quòd æqualis, aut inæqualis pulſus pertineat ad vnitatem, & numerum ſeu ſimilitudinem, in qua conſiſtit prima relationis ſpecies. At verò pulſus rhythmus ſeu proportionatus reducitur ad tertiam ſpeciem relationis quæ ſita eſt in menſura & menſurabili.

Cæterùm,pro enodatione propoſitæ diuerſitatis ſupponit tanquam certum, & neceſſarium iuxta Philoſophi, & Antiquorum ſententiam motum ſurſum & deorſum eſſe diuerſæ rationis. Docet deindè, quòd quamuis celeritas, aut tarditas,aut vehementia in vtroque motu ſint eiuſdem rationis, tamen quia modificant oppoſitos motus, non eſſe omninò eiuſdem rationis.

Supponit etiam cum Antiquis dilatationem aſſimilari voci acutæ,compreſſionem verò voci graui,& cùm huiuſmodi voces ſint diuerſæ,conſequenter affirmat dilatationem,& compreſſionem eſſe diuerſæ rationis,vnde affirmat æqualitatem,& inæqualitatem ſemper verſari inter res eiuſdem rationis, & ſic pertinent ad vnitatem quæ eſt prima relationis ſpecies. Cæterùm,proportio & improportio verſantur inter res diuerſæ rationis, proindéque inter dilatationem, & compreſſionem dari proportionem, & improportionem in qua conſiſtit rhythmus, talis autem proportio reducitur ad tertiam relationis ſpeciem, nempè ad menſuram & menſurabile, quæ autem ità ſe habent ſe habere dicuntur tanquam perfectum & imperfectum,ità vt menſura habeat rationem perfecti, & menſurabile rationem imperfecti, ſic ergo diſtinguit æqualem & inæqualem à proportionato ſeu rhythmo pulſu.

Hæc tamen opinio prorsùs videtur à veritate aliena: Primò; licèt inter duas quantitates permanentes detur relatio æqualitatis,aut inæqualitatis, quæ pertinent ad primam ſpeciem, tamen in pulſu huiuſmodi relatio rigoroſa inueniri nequit, ſi ſtemus doctrinæ Philoſophi:nam relatiua prædicamentalia debent verſari inter extrema realiter exiſtentia: ſed dilatatio, & compreſſio arteriarum non poſſunt ſimul coëxiſtere,ergo inter dilatationem,& compreſſionem adhuc non poteſt eſſe rigoroſa relatio æqualis quæ ad vnitatem aut multitudinem pertineat. Maior certiſſima eſt apud Philoſophum; nam ipſe,*capite de Relatione,circa finem* ſic ait: *Ex his igitur patet,ſi quiſpiam aliquid eorum,quæ ſunt ad aliquid definire ſcit,ſimul id ad quod illud dicitur, definire ſciet.* Ex quo ſic inſtatur ratio: Nequit aliquid definitè cognoſci quin ſit realiter exiſtens,ſed iuxta Philoſophum definitè debet cognoſci, & id quod refertur ad aliud, & illud ad quod refertur,ergo realiter vtraque extrema debent præexiſtere, conſtat autem id eſſe impoſſibile in motu dilatationis, & compreſſionis, ſiquidem non ſunt ſimul natura & cognitione, quæ eſt altera conditio relatiuorum, vt infrà Philoſophus teſtatur,per hæc verba: *Ea autem ſunt ſimul naturâ* (inquit) *quæ ſimul ponuntur & auferuntur,& neutrum ab altero dependet.* Si ergo pulſificus motus conſtat dilatatione, & compreſſione,quæ ſibi ad inuicem ſuccedunt,impoſſibile eſt quòd ſint ſimul naturâ, & quòd ſimul ponantur, & auferantur: proindéque nulla dabilis eſt inter vtrumque motum proportio aut conſonatia quæ rigorosè ſit relatiua, neque primi, neque tertij generis relationis,vt aiebat iſte Doctor.

Confirmatur: nam pater minimè dicit relationem paternitatis, vſque dum filius realiter exiſtat, nec è contrà filius importat filiationis relationem, niſi ſimul exiſtat pater; ſimiliter etiam hoc album non dicit relationem ſimilitudinis niſi alterum album ſimul,& realiter coëxiſtat; ergo eadem erit ratio de relatione æqualitatis, aut inæqualitatis, & menſuræ & menſurabilis, aliàs ſi ſufficit exiſtentia realis alterius extremi,nempè vnius quantitatis ad relationem æqualitatis, ſequeretur talem quantitatem referri de facto ad infinitos terminos poſſibiles, & ſic erunt de facto in qualibet quantitate infinitæ relationes, hoc autem abſurdum valde eſt; ergo neutiquam inter motum dilatationis, & compreſſionis poterit eſſe relatio rigoroſa, cùm ſit impoſſibilis coëxiſtentia ſimultanea vtriuſque motus.

Vlteriùs: Etiamſi inter motum dilatationis, & compreſſionis poterit eſſe relatio rigoroſa, nihilominùs pulſus rhythmus neutiquam ad tertiam relationis ſpeciem poſſet pertinere, Quod ſic probo: Nam eò differunt relatiua tertij generis ab omnibus aliis, quoniam inter hæc ſit relatio non mutua, ſecus verò inter reliqua, ſed inter proportionem temporis conſumpti, inter dilatationem, & compreſſionem eſt relatio mutua: ſiquidem eodem modo quo refertur & proportionatur tempus dilatationis, cum tempore compreſſionis iuxta paritatem, aut imparitatem, ità ſimiliter tempus compreſſionis, refertur & comparatur cum tempore dilationis; ergo mutuò ſe referunt, ergo ſi forſan inter ipſos motus datur aliqua relatio vera proportionis,ea minimè eſt ſicut menſuræ ad menſurabile.Et confirmatur; nam menſura & menſurabile ſe habent tanquam perfectum & imperfectum; ſed inter dilatationem, & compreſſionem non eſt diſtinctio perfecti & imperfecti, neque vnus motus potiùs eſt menſura alterius quàm è contrà, ſiquidem nullus habet rationem menſuræ reſpectu alterius: ergo rhythmus, ſeu proportio

proportio inter ipſos neutiquam pertinet ad tertiam relationis ſpeciem.

Tandem inſurgo contra iſtum Doctorem. Nam ipſe dum inquirit,vtrùm pulſus poſſit deuenire ad tantam crebritatem, vt vnam aut vtramque amittat quietem, docet motum ſurſum & deorſum non eſſe diuerſæ naturæ, cuius contrarium tanquam certum ſtatuit in hoc capite.Et licèt cócedamus eſſe diuerſæ naturæ huiuſmodi motus, non tamen neceſſariò ſequitur celeritatem, & tarditatem modificantem huiuſmodi motus,eſſe diuerſæ naturæ; nam licèt columna ſit aurea,aut ærea,aut alterius metalli,nihilominùs dicit relationem, ſeu habitudinem æqualitatis, aut inæqualitatis ſecundum quod vna columna habet eandem extenſionem, aut diuerſam ab altera. Itaque non obeſt diuerſitas materiæ quò minùs extenſiones referantur ad inuicem ſecundum rationem æqualis, aut inæqualis; ergo talis relatio verſari poteſt inter res diuerſæ naturæ:ergo ſimiliter licèt motus compreſſionis, & dilatationis eſſent diuerſæ naturæ, nihilominùs inter ipſos motus poterit eſſe relatio æqualis, & inæqualis in celeritate & magnitudine.

Neque habet fundamentum afferendi celeritatem dilatationis eſſe diuerſæ naturæ, cum celeritate compreſſionis, & ſic non poſſe referri vnam aut alteram niſi celeritas dilatationis cum alterius dilatationis celeritate,& ſic de compreſſione: nam ratio conſtitutiua celeritatis eadem eſt,ſiue modificet motum compreſſionis,ſiue dilatationis, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue directum,ſiue reflexum,proindéque æqualitas poteſt verſari in rebus diuerſæ naturæ. Similiter etiam proportio inter res eiuſdem naturæ inuenitur, nec inuenio rationem cum vna quantitas non ſit alteri quantitati proportionata, aut improportionata. Tum etiam quia ſi tempus dilatationis proportionatur cum tempore compreſſionis,cur etiam tempus conſumptum in vna dilatatione non poterit dici proportionatum cum tempore conſumpto in altera dilatatione, & ſimiliter tempus vnius compreſſionis cum tempore alterius compreſſionis, proindéque erit verus rhythmus inter duas dilatationes,& inter duas compreſſiones,quemadmodum inter dilatationem & compreſſionem; non ergo proportio differt ab æqualitate ex eo quòd hoc verſetur ſemper inter res eiuſdem naturæ, neque illa inter res diuerſæ naturæ, proindéque rhythmus ſeu proportionatus pulſus non diſtinguitur ab æquali. Ruit ergo tota doctrina huius Doctoris.

Alter Recentior intendens adducere diſcrimen inter pulſum rhythmum & æqualem,tenet pulſum rhythmum ſolùm importare in ſuo intrinſeco conceptu durationem temporis dilatationis & compreſſionis,ità vt ſi duratio ſit par, in vtroque motu pulſus ſit rhythmus. Pulſum verò inæqualem non conſtitui per æqualitatem temporis,ſed per æqualitatem magnitudinis,aut celeritatis, aut vehementiæ, quo ſit vt pulſus rhythmus,ſeu proportionatus ſit,qui dicit paritatem in duratione temporis, æqualis verò in celeritate ſolùm,aut magnitudine,aut vehementia. Huius diſcriminis & doctrinæ nullum aliud adducit fundamentum, niſi quod poteſt eſſe æqualis duratio in tempore dilatationis, cum tempore compreſſionis,cum inæqualitate in celeritate & magnitudine, concedit tamen, quòd ſemper ſit inæqualitas in duratione temporis vtriuſque motus,erit neceſſariò pulſus inæqualis in magnitudine aut celeritate.

Hæc tamen diſtinctio non videtur omninò firma: nam licèt æqualis duratio temporis dilatationis, & compreſſionis poſſit inueniri cum inæqualitate in celeritate, & magnitudine, hoc ſolùm eſt,quando mouetur per diuerſum ſpatiũ ſeu inæquale:nam ſi arteria aut quodlibet aliud agens percurrat in vtroque motu dilatationis & compreſſionis,aut ſurſum & deorſum idem ſpatium,impoſſibile eſt quòd ſi in eadem duratione temporis percurrat huiuſmodi ſpatium, ſit inæqualitas in celeritate & magnitudine,ſed neceſſariò erit æquè celer dilatatio cum contractione,& æqualis in magnitudine; & tunc inquiro, An duratio illa par in vtroque tempore conſtituat rhythmum aut non?Si conſtituit rhythmũ, illa non diſtinguitur ab æquali:Si non conſtituit rhythmum, ergo iam datur aliqua duratio temporis, quæ non participet rationem rhythmi. Deindè: quia imparitas in duratione temporis ſemper cauſat inæqualem pulſum;ergo non debet conſtituere pulſum arrhythmum. Probatur conſequentia, quia ex eo paritas in duratione conſtituit rhythmum,quia poteſt dari cum inæqualitate in celeritate, & magnitudine, ſed imparitas in duratione non poteſt dari, ſine inæqualitate in celeritate,& vehementia; ergo imparitas non poteſt conſtituere arrhythmum pulſum, conſtat autem contrariorum eandem eſſe rationem, ergo vel imparitas in duratione temporis debet conſtituere arrhythmum,vel paritas in duratione non conſtituit rhythmum.

Vlteriùs: nam præcisè ipſa duratio temporis nihil indicat in pulſu niſi quatenus effectiua eſt æqualis, aut inæqualis celeritatis aut magnitudinis: ergo à duratione non debet deſumi differentia rhythmi,ſed potiùs à proportione celeritatis vtriuſque motus,quæ inpræſcindibilis eſt à pulſu æquali aut inæquali. Et vt clarius hoc fiat, inquiro quando æqualis eſt duratio temporis inter dilatationem & compreſſionem,& inæqualis eſt pulſus in magnitudine,& celeritate eò quòd inæquale ſpatium percurrit arteria; quid indicat peculiare duratio temporis par diſtinctum ab inæqualitate celeritatis, & magnitudinis in viuenti,certè nullam peculiarem affectionem quam ego ſciam,non ergo ab ipſa duratione conſtitui debet rhythmus pulſus.

Tandem: Quia compatitur cum optimo rhythmo æqualis duratio temporis, & inæqualitas in celeritate,vt videre eſt in pulſu proportionato ætatis pueritiæ in qua celeritas maior eſt debitâ,& proportionata cum illa ætate;ergo æqualitas in duratione temporis non conſtituit pulſũ rhythmum,præcipuè cùm iuxta Gal.hæc ſit differentia inſignis quæ plura indicat:conſtat autẽ ex duratione téporis præcisè nihil peculiare indicari,quod nó indicet æqualitas aut inæqualitas in celeritate, aut magnitudine; ergo rhythmus non cóſtituitur per duratioẽ æqualẽ temporis.

Alter Neotericus noſtræ Scholæ gloriatur ſe inueniſſe nouiſſimam, & peculiariſſimam differentiam inter pulſum æqualem, & rhythmum, diſcrimen autem in eo ſtat,quòd æqualis pulſus aut inæqualis conſtituitur per comparationem celeritatis,aut magnitudinis motus dilatationis & compreſſionis in ordine ad ſe:quâ ratione, ſi celeritas,aut magnitudo dilatationis eſt æqualis

cum

cum celeritate compressionis,erit pulsus æqualis, inæqualis verò si sit impar seu inæqualis celeritas vtriusque motus:At verò rhythmus pulsus constituitur per comparationem celeritatis aut tarditatis vtriusque motus(siue sint æquales, siue inæquales ; nam hoc accidentale est pulsui rhythmo) in ordine ad viuens. Itaque pulsus rhythmus erit, quando proportio, quæ inuenitur in celeritate , aut tarditate inter vtrumque motum dilatationis & compressionis,est conueniens & debita viuenti , seu consonat naturæ ipsius , aut ætati. Arrhythmus verò pulsus dicitur per disconuenientiam aut improportionem ad viuens , secundum peculiarem eius naturam aut ætatem. Ex quo infert , posse esse pulsum æqualem,& arrhythmum si talis proportio celeritatis inter vtrumque motum sit disconueniens viuenti , è contrà etiam esse posse pulsum inæqualem in celeritate,& esse optimum rhythmum si factâ habitudine ad viuens conueniens sit talis inæqualis proportio, & debita viuentis naturæ, & ipsius ætati.

Intendit hanc suadere peculiarissimam,& nouissimam differentiam,ex placito Auicennæ *l.1. fen 2. doctr.3. cap.1.* vbi expressè docet, quòd in pulsu inuenitur natura Musicæ ; nam quemadmodum Ars Musicæ completur ex proportione aut consonantia sonorum,ità etiam in pulsu datur certa proportio seu consonantia inter dilatationem,& compressioné.Proportionem autem pulsûs quæ rhythmum constituit,explicat Auicenna per hæc verba, *Et proportio etiam dispositionum pulsûs in fortitudine , & debilitate , & in quantitate est : cùm est conueniens & est cùm non, &c.* Et deducit constitui rhythmum,aut arrhythmum per comparationem , aut habitudinem conuenientiæ , aut disconuenientiæ ad viuens, præcipuè in celeritate , aut tarditate vtriusque motus ; nam per huiusmodi differentias meliùs statum naturalem , & recessum ab ipso poterimus dignoscere,quàm per reliquas differentias;

Hæc tamen doctrina nullum habet fundamentum,quod alicuius sit valoris,aut momenti; Primò : nam Auicenna explicat conuenientiam seu proportionem pulsûs per conuenientiam, seu proportionem Musicæ:Hanc autem conuenientiam docet esse sonorum inter se , & vnius vocis cum altera voce.Hæc sunt Auicennæ verba : *Ars Musica completur per compositionem sonorum, secundum proportionem comitantem eos inter acuitatem & grauitatem,&c.* Ergo proportio quæ in pulsu constituit rhythmum debet esse per comparationem celeritatis , magnitudinis, aut vehementiæ vnius motus dilatationis , qui assimilatur voci acutæ cum altero motu compressionis qui assimilatur voci graui.Ergo quando affirmat Auicenna, *Et proportio etiam dispositionum pulsus est quando est conueniens aut non:*talis proportio,aut conuenientia non debet explicari per habitudinem ad viuens ; sed per ordinem vnius motus ad alterum motum in fortitudine aut debilitate , aut in quantitate. Nam Princeps nec minimum verbum adducit de habitudine aut proportione seu conuenientia quæ datur in vtroque motu pulsifico in ordine ad viuens, ergo est chimætica ad constitutionem pulsûs rhythmi.

Vlteriùs : Si conuenientia æqualis , aut inæqualis celeritatis in ordine ad viuens constituit rhythmum, æquo iure conuenientia & proportio, in magnitudine, vehementia, & aliis differentiis ad viuens etiam constitueret rhythmum, vt ait Auicenna,quod est contra mentem Galeni. Si respondeat per celeritatem meliùs cognosci naturalem statum & recessum ab ipso. Contrà est:nam etiam per vehementiam, & magnitudinem pulsûs optimè agnoscit Medicus,quidquid est naturale,aut præternaturam in viuenti:ergo æqualitas aut inæqualitas in magnitudine , aut vehementia, si sunt iuxta naturam, aut ætatem viuentis conuenientia,ità rigorosè debent constituere rhythmum,sicut proportio aut conuenientia in celeritate,aut tarditate vtriusque motus dilatationis , & compressionis.

Sequitur etiam contra hanc resolutionem : vnicam pulsationem constituere posse pulsum rhythmum, & arrhythmum simul , voco vnam pulsationem motum compositum ex dilatatione & compressione vnica.Sequelam probo:nam in casu in quo sit æqualis celeritas aut magnitudo inter dilatationem & compressionem si fiat comparatio harum differentiarum ad viuens potest ipsi conueniens talis celeritas aut magnitudo dilatationis , & disconueniens celeritas, aut magnitudo compressionis secundum quòd viuens sit huius aut alterius naturæ , aut sit huius aut alterius ætatis;Ergo talis pulsus attentâ solâ vnâ pulsatione erit simul rhythmus,& arrhythmus, siquidem erit simul conueniens ; & disconueniens viuenti : hoc autem aduersatur rationi , & doctrinæ Galeni qui constituit rhythmum ex proportione vtriusque motus,dilatationis scilicet & compressionis , ergo illud ex quo sequitur non est sustinendum.

Quare in re tam dubia verisimiliùs videtur, & magis consentaneum rationi ; differentiam pulsûs rhythmi , reuerà non esse diuersam ab æquali , & inæquali. Hæc conclusio ab impugnatione reliquarum opinionum probatur ; & vlteriùs ; quia nulla est proportio inter dilatationem , & compressionem quæ conducat ad cognitionem statûs naturalis aut præternaturalis in viuenti ; quæ non desumatur ab æqualitate aut inæqualitate celeritatis , magnitudinis, aut vehementiæ ; ergo nullus est rhythmus pulsûs , qui non contineatur sub æquali , aut inæquali. Antecedens constat ex dictis,& vlteriùs corroboratur. Nam si aliqua esset, vel esset proportio durationis temporis dilatationis cum tempore compressionis , vt aiebat secunda opinio , vel habitudo conuenientiæ ad viuens, vt vltima sententia asserebat , sed duratio temporis ex se nihil conducit ad vsus Medicos ; nec ad cognitionem statûs naturalis , aut præternaturalis viuentis , licèt quoad rhythmum saluetur in ipsa distinctio ab æquali pulsu , non verò quoad pulsum arrhythmum , vt suprà dicebamus.

Vlteriùs , habitudo conuenientiæ ad viuens, in celeritate aut tarditate vtriusque motus dilatationis , & compressionis non extrahit pulsum ab æquali aut inæquali ; ergo per conuenientiam ad viuens non debet constitui rhythmus. Antecedens probatur. Omnes differentiæ pulsûs sine dubio indicant viuentis affectionem, siue naturalem,siue secus ; ergo omnes referuntur ad viuens habitudine transcendentali , seu accidentis ad subiectum in quo inest , sed talis habitudo non extrahit differentiam æqualis,aut inæqualis in celeritate , aut magnitudine , aut vehementia

vehementia à proprio eſſe, & conſtitutione propria; ergo talis habitudo non conſtituit aliam differentiam pulsûs. Minor probatur; quælibet differentia æqualis, aut inæqualis pulsûs in eſſe talis, aut eſt naturalis reſpectu viuentis, aut præternaturalis; ſi naturalis, eſt proportionata, & conueniens; ſi verò præternaturalis, eſt diſproportionata & diſconueniens: Sed eſſe pulſum æqualem, aut inæqualem, naturalem, aut præternaturalem viuenti, non extrahit ipſum ab æquali aut inæquali in ea differentia in quâ eſt talis; ergo eſſe conueniens, aut diſconueniens pulſum viuenti in celeritate, aut magnitudine non extrahit ipſum à differentia æqualis, aut inæqualis in celeritate, aut magnitudine. Proindéque cenſeo rhythmum, aut arrhythmum pulſum non eſſe alium, quàm æqualem, aut inæqualem; qui dicitur proportionatus ſi ſit iuxta naturam, temperiem, aut ætatem viuentis. Improportionatus verò aut diſſonus ſi ſit præternaturam: quo fit vt quilibet pulſus naturalis dicat conſonantiam, aut conuenientiam cum viuenti; præternaturalis verò diſſonantiam, aut diſconuenientiam: hanc autem ſi velis vocare rhythmum, aut arrhythmum, minimè conſtituis differentiam peculiarem ab æquali, aut inæquali ſecundum quamlibet differentiam celeritatis, aut magnitudinis, &c.

Quòd ſi Galenus ipſam tanquam diſtinctam adducit, forſan fuit vt agnoſceremus æqualem, aut inæqualem pulſum naturalem, & præternaturalem, quæ eſt accidentalis quædam differentia pulsûs æqualis, aut inæqualis; hæc autem rhythmum conſtituit, & arrhythmum pulſum, qui neceſſariò ſub æquali, aut inæquali continetur, & ab ipſo ſolùm accidentaliter differt; ſicut etiam ordinatus, & inordinatus pulſus ſub inæquali continetur, & ab eo accidentaliter differt, etſi à Galeno numeretur vt peculiaris differentia pulsûs. Hæc tanti fuerunt apud me, vt licèt aliquantulum diſcrepent à doctrina Antiquorum, quam communiter ſequuntur Recentiores aſſerere nihilominùs audeam, non dari peculiarem differentiam pulsûs rhythmi diuerſam ab aliis. Nam neque Galenus, neque Auicenna, quos ſummâ ſolicitudine legi, ac perlegi, aliquid peculiare adducunt, vnde ſumamus peculiarem, & infimam differentiam ad conſtitutionem peculiaris ſpeciei diſtinctæ ab aliis primis pulſuum differentiis.

CAPVT IX.

De Pulſu æquali, & inæquali, ordinato & inordinato.

Vltima differentia pulsûs ex his quæ ſuperiùs adduximus eſt illa quæ dicitur æqualis, aut inæqualis: hæc autem oſtenditur in pluribus partibus pulsûs, & deſumitur ex æqualitate & inæqualitate omnium differentiarum pulsûs, quas hucvſque retulimus. Dicitur ergo pulſus æqualis, qui æqualitatem, ſeu paritatem ſeruat. Inæqualis verò qui inæqualitatem, aut imparitatem. Rurſùs, pulſus æqualis, aut eſt ſimpliciter talis, aut ſecundum quid; inæqualis etiam ſimilem ſubdiuiſionem patitur. Dicitur ergo pulſus æqualis ſimpliciter ille, qui in magnitudine, celeritate, vehementia, & omnibus aliis differentiis paritatem, aut æqualitatem ſeruat; necnon etiam in omnibus partibus eiuſdem motus, & in pluribus pulſationibus. Inæqualis verò pulſus ſimpliciter è contrario dicitur ille, qui in omnibus dictis differentiis, tam in vnico motu, quàm in pluribus inæqualitatem ſeruat. Inæqualis pulſus ſecundum quid appellatur, qui ſecundum vnam, aut alteram differentiam inæqualitatem ſeruat, & ſecundum alteras æqualitatem. Exempli gratiâ, ſi aliquis pulſus eſſet æqualis in magnitudine, aut celeritate in vnâ vel pluribus pulſationibus; at verò ſecundum vehementiam, & alias differentias eſſet inæqualis.

Cæterùm, iſte pulſus poteſt dici æqualis ſecundum quid, eò quòd ſeruat æqualitatem ſecundum aliquas differentias; inæqualitatem verò ſecundum alias, vnde appellari poteſt huiuſmodi pulſus medius inter æqualem, & inæqualem, non quidem per abnegationem extremorum, ſed potiùs per vtriuſque extremi participationem: nam neque æqualis abſolutè, neque inæqualis dici poteſt, ſed ex vtroque compoſitus, cùm partim ſit æqualis, partim verò inæqualis. Ex quo conſtat ſolutio illius difficultatis, quâ inquiri ſolet, An inter pulſum æqualem, & inæqualem inueniatur pulſus medius: nam etiamſi Galenus *lib. de pulſibus ad Tyrones, c. 9.* talem pulſum negauerit, intelligi debet de pulſu medio per abnegationem extremorum, non de pulſu medio per participationem, qualis eſt pulſus aſſignatus, qui poteſt dici æqualis ſecundum quid, & ſimiliter inæqualis ſecundum quid; quod ſufficit ad rationem pulsûs medij per participationem extremorum.

Relicto igitur pulſu æquali cuius nulla datur ordinis perturbatio, ſed ſemper ordinatus perſeuerat. Inæqualis pulſus vlteriùs ſubdiuiditur in pulſum inæqualem inordinatum; & inæqualem inordinatum. Inæqualis ordinatus dicitur, qui ordinem ſeruat in ſua inæqualitate, vt ſi exempli gratiâ, pulſet arteria ſecundum magnitudinem, aut celeritatem naturalem per quatuor pulſationes, & in quinta pulſatione faciat pulſum paruum, aut tardum, & hanc differentiam, ſeu inæqualitatem ſeruet arteria ſemper in quinta pulſatione ordinatè, tunc talis pulſus dicitur inæqualis ordinatus, quia in tali inæqualitate ſeruat typum, & ordinem. Cæterùm, ſi nullum ſeruat ordinem, ſed illam inæqualitatem faciat arteria modò in ſecunda pulſatione, modò in quarta, modò per ſextam nullo ſeruuto certo ordine, aut typo, talis pulſus eſt inæqualis inordinatus.

Inquires: An detur pulſus medius inter ordinatum, & inordinatum? Cui dubiolo aliqui cum Galeno *lib. de pulſibus ad Tyrones, c. 7.* reſpondent dicendo, non eſſe poſſibilem pulſum medium inter ordinatum & inordinatum; eò quòd opponantur huiuſmodi differentiæ oppoſitione contradictoriâ, in qua non compatitur medium. Quapropter pulſus, aut erit ordinatus, aut inordinatus, ſeu cum carentia ordinis.

Sed licèt verum ſit, ob Galeni argumentum non eſſe concedendum pulſum medium per abnegationem extremorum inter ordinatum, & inordinatum; nihilominùs poſſumus dicere, medium pulſum eſſe poſſibilem per participationem extremorum, eo modo quo de medio pulſu inter æqualem, & inæqualem philoſophati ſumus. Quod hac ratione intelliges: Exempli gratiâ, fingamus pulſum qui in duodecima pulſatione ſemper habeat paruitatem, talis dicitur pulſus inæqualis

æqualis ordinatus, quia ſemper in determinata pulſatione inæqualitatem ſeruat; inſuper ſi iſte pulſus in decima pulſatione fiat paruus, & rarus in quarta; & tandem iterùm deueniat ad duodenam pulſationem, in qua ſemper & ordinatè ſeruet inæqualitatem illam in paruitate. Tunc quidem huiuſmodi pulſus erit medius per participationem: ſiquidem erit ordinatus, quia ſemper in duodena pulſatione ſeruat illam inſignem inæqualitatem, erit etiam inordinatus quantum ad alias pulſationes; ſiquidem in ipſis inordinatè ſe habet, vtpotè interdum in decima pulſatione, interdum verò in quarta ſeruat inæqualitatem. Ex quo conſtat eo modo poſſe eſſe pulſum medium inter ordinatum & inordinatum, ſicut inter æqualem & inæqualem.

Aduertere tamen oportet ad cognitionem huius differentiæ manum eſſe applicandam per longum temporis ſpatium, vſque dum plurimas pulſationes percipiamus, adeò vt iuxta aliquorum opinionem ſit neceſſarium percipere centum pulſationes, quod non eſt accipiendum ità ſtrictè; ſed ſi plurimas pulſationes percipiamus, inter quas æqualitas ſeruetur, non eſt expectanda ordinis perturbatio. Cæterùm; quia de inæqualibus pulſibus longa reſtat diſputatio, hæc in præſenti dicta ſufficiant.

Capvt X.

Quot, & quæ ſint differentiæ inæqualitatis ſimplicis.

Inæqualis pulsûs plurimæ dantur differentiæ, vt videre eſt apud Galenum *libro 1. de differentiis pulſuum.* Cæterùm claritatis gratiâ oportet aduertere, inæqualitatem pulsûs, aut eſſe ſimplicem, aut collectiuam, aut tandem compoſitam: illa dicitur inæqualitas ſimplex, quæ ſolùm in vnica pulſatione inuenitur. Collectiua inæqualitas illa eſt, quæ in pluribus pulſationibus reperitur. Compoſita verò inæqualitas illa eſt, quæ ex ſimplicibus, & collectiuis inæqualitatibus reſultat, aut ex pluribus ſimplicibus, aut collectiuis. Inſuper ſimplex inæqualitas dupliciter inueniri poteſt, aut ſub vnico digito, & in vnica arteriæ parte, aut ſub pluribus digitis, & in pluribus arteriæ partibus. In præſenti autem capite ſolùm de inæqualitate ſimplici agemus, & de ipſius differentiis, tam quæ ſub vno eodémque digito, & in eadem arteriæ parte inueniuntur, quàm de illis quæ ſub diuerſis digitis, & in diuerſis partibus arteriæ reperiuntur. Relinquentes differentias inæqualitatis collectiuæ, & compoſitæ, inferendas in peculiaribus, & propriis capitibus.

Incipientes ergo ab inæqualitate ſimplici quæ accidit ſub vno & eodem digito, & in eadem parte arteriæ, dicimus iuxta Galeni doctrinam *citato lib.1.de differentiis pulſuum* eſſe in triplici differentia. Prima conſtituit pulſum *continuum diſparem*: Secunda conſtituit pulſum *caprizantem*; & tandem tertia *dicrotum* pulſum, quem Galenus *bis pulſantem* vocauit. Continuus diſpar dicitur pulſus, in quo licèt aliquando dilatatio, aut compreſſio ſit continua, inæqualis tamen eſt in celeritate, aut vehementia; nam cùm talis motus diuiſibilis ſit in plures partes, poteſt contingere quòd prima pars motûs dilatationis, aut compreſſionis ſit celerior, aut pars media, aut pars vltima: quomodocunque autem detur hæc inæqualitas in celeritate, aut vehementia, aut ſimul in his differentiis, erit pulſus continuus diſpar. Cæterùm, quando pars prima, & vltima motûs ſunt celeriores, quàm pars media, talis inæqualitas dicitur à Galeno febrilis, *lib.1. de Arte curatiua ad Glauconem, cap.6.* Similiter etiam alias plures combinationes, ſeu differentias pulsûs continui diſparis poſſunt inueniri iuxta Galeni doctrinam *lib.1. de differentiis pulſuum, à cap.14. vſque ad 16.* iuxta diuerſam celeritatem & tarditatem, quæ inter plures partes motûs vnius, ſiue dilatationis, ſiue compreſſionis poſſunt reperiri.

Pulſus deindè caprizans ille dicitur, in quo quando incipit vterque motus, nempè dilatationis, & compreſſionis in medio ipſorum motuum quieſcit arteria, & poſteà eundem motum proſequitur & finit. Talis autem pulſus dicitur caprizans per ſimilitudinē motûs illius animalis quod dicitur capra, quę veluti per ſaltus mouetur, & duplicatum motum videtur facere. Quapropter talis pulſus *Interciſus* etiam dicitur à multis, ſeu intermittens in vnica pulſatione; cuius plures ſpecies poſſunt aſſignari, ſecundum quod vna pars motûs poteſt eſſe celerior, aut vehementior alterâ; dummodò ſemper intermediet quies illa. Rigorosè tamen & iuxta Galeni mentem loquendo *lib.1. de differentiis pulſuum, cap.29.* ſolùm ille dicitur pulſus caprizans, in quo poſterior pars motûs, quæ fit poſt quietem, & celerior, aut vehementior altera parte motûs, quæ antecedit quietem.

Pulſus dicrotus, ſeu bis pulſans dicitur ille, in quo cùm arteria poſtquam ſemel pulſauerit, factâ aliquali retractione, iterùm ferit pulpam digiti, & ideò bis feriens, aut pulſans dicitur. Quod totum accidit in vnico motu, ſeu pulſatione vnica. Differt verò pulſus dicrotus à caprizante in hoc, quòd licèt caprizans bis feriat in vnico motu, non tamen bis pulſat, eò ſolùm quòd fiat in vnico motu, ſiue dilatationis, ſiue compreſſionis; intercisô tamen ex vi quietis quam neceſſariò requirit. Pulſus verò dicrotus fit abſque interuentu quietis, eò quòd parum retrahat arteria, incepto motu, & iterùm tactui occurrit; ideóque bis pulſare videtur. Cuius tres differentiæ communiter aſſignantur: Prima eſt, quando contingit retractio in principio dilatationis: Secunda quando fit retractio in medio ipſius: Tertia tandem, quando circa finem retractio illa accidit.

Dices, Pulſum dicrotum minimè eſſe numerandum inter differentias inæqualitatis ſimplicis: nam talis inæqualitas ſolùm conſtituitur in vnico motu, ſeu pulſatione vnica; ergo omnes differentiæ quæ ſub illa continentur debent relucere in vnico motu, ſiue pulſatione vnica: atqui inæqualitas pulsûs dicroti modò à nobis explicata non reperitur in vnico motu, ſed in dilatatione & compreſſione, vtpotè in ipſo eſt retractio poſtquam arteria incipit dilatari, aut in medio motûs, aut in principio, aut in fine, iuxta tres enumeratas differentias dicroti: ergo inintelligibilis eſt pulſus dicrotus ſine dilatatione & compreſſione; proindéque eius inæqualitas potiùs collectiua, quàm ſimplex eſt dicenda. Neque audiendi ſunt, qui aſſerunt retractionem pulsûs dicroti eſſe inſenſibilem, ideóque pertinere ad ſimplicem inæqualitatem, quia ſolùm inſenſibilis eſt dilatatio dicroti; nam talis inæqualitas eſt diffe-

rentia

[t]entia ſenſibilis,numeratúrque à Galeno inter differentias medicas, & ſenſibiles,aliàs prorsùs eſſet [v]ana & chimærica, ſi non ſentiretur: Sed ſi retractio eſſet inſenſibilis, inæqualitas eſſet inſenſibilis, vtpotè ex retractione deſumitur; ergo fruſtrà à Galeno enumeratur inter reliquas aſſignatas.

Reſpondeo, quòd licèt detur retractio ſenſibilis,& motus omninò diuerſus à dilatatione in pulſu dicroto; nihilominùs pertinent ad ſimplicem inæqualitatem, quia talis contractio in dicroto non fit à facultate pulſifica, ſed ab inæquali intemperie partium arteriæ, aut à maiori duritie partium arteriæ, quæ ſunt contiguæ; à quibus fit illa retractio in valentibus dilatari tantum quantum pars media arteriæ quæ mouetur modo ſuprà nobis latiùs explicato. Quo fit vt in pulſu dicroto ſolùm dilatatio fiat à facultate, & ſic talis inæqualitas ſimplex eſt, vtpotè in vno motu pulſifico inuenitur: alter autem motus pulſificus non eſt dicendus, quia à facultate pulſifica non oritur, vt dictum eſt, & Galenus docet *lib.1. de differentiis pulſuum*, *cap.17.* vbi talem motum in dicroto non vocauit contractionem, ſed potiùs concuſſionem; etiamſi per accidens deſeruiat fini compreſſionis, ex eo quòd ex vi illius retractionis aliquales fuligines expellantur, non tamen talis expulſio tunc inſtat, ſed potiùs vſus adauctus dilatationem deſiderat.

Inſtabis: vna ex cauſis pulſus dicroti aſſignatis eſt inæqualitas in intemperie partium arteriæ, ratione cuius fines oppoſitos habent, proindéque earum conſeruatio fines oppoſitos pulſus, & oppoſitos motus requirit. Ergo tunc retractio, quæ fit in pulſu dicroto, fit à facultate aliquarum partium, & propter ſatisfactionem finis ipſarum; proindéque talis inæqualitas non erit ſimplex,ſed potiùs collectiua.

Reſpondeo: Quòd licèt inæqualitas finium diuerſarum partium arteriæ ſit vna ex cauſis pulſûs dicroti, nihilominùs retractio, quæ in ipſo contingit, non fit à facultate, ſed potiùs à renitentia aliarum partium arteriæ, quæ non expoſcunt dilatationem: nam cùm in diuerſis partibus arteriæ diuerſi fines ad oppoſitos motus determinent facultatem, indè fit, vt cùm vna pars arteriæ dilatatur, & aliæ ſimul comprimuntur, & ad ſe trahant partem illam quæ dilatatur; quo fit vt talis retractio minimè fiat à facultate, ſed à renitentia aliarum, quamvis aliæ contrahantur à facultate.

Dices iterùm: Ergo ſaltem dicrotus pulſus, & ipſius inæqualitas non fit ſub eodem digito, & ſub vna parte arteriæ, cùm retractio fiat à renitentia partium lateralium. Reſpondeo, fieri talem dicroti inæqualitatem in eadem parte arteriæ, & ſub eodem digito: nam licèt partes laterales cauſent talem renitentiam; nihilominùs retractio illa quæ fit inceptâ dilatatione, & quæ non fit à facultate pulſifica, ſolùm fit circa vnam partem arteriæ, quæ dilatari incepit; quidquid ſit de contractione partium aliarum arteriæ lateralium, quæ ſine dubio fit à facultate propter ſatisfactionem ſuo fini incitanti ad contrarium motum, ratione cuius accidit falſa contractio, ſeu concuſſio in illa parte arteriæ, quæ dilatabatur, & erat ſub pulpa digiti.

Hinc diſces: Relatas tres inæqualitates quæ fiunt in eadem parte arteriæ, & ſub eodem digito, & in vnica pulſatione, ſeu motu pulsûs, fieri poſſe ſecundum celeritatem, & tarditatem, vtpotè in vnico motu, cùm dentur plures partes quarum aliquæ poſſunt eſſe aliis celeriores: Poteſt etiam quælibet, ex his inæqualitatibus contingere ſecundum vehementiam; eò quòd poteſt ſimiliter facultas in vnica parte motûs apponere maiorem, ſeu vehementiorem conatum, quàm in reliquis; & ſic erit inæqualitas in vehementia, non tamen in crebritate & raritate; ex eo quòd huiuſmodi differentia deſumitur à quietibus, & ſic in vnica dilatatione inueniri eſt impoſſibile: Nec inæqualitas hæc poteſt fieri ſecundum duritiem & mollitiem; ſiquidem in tam breuiſſimo tempore, quod conſumitur in vna dilatatione, non poteſt mutari arteria de molli in duram, nec è contrà. Eodem etiam modo negamus hanc inæqualitatem in magnitudine,aut paruitate, quia magnitudo motûs deſumitur à ſpatio: ſed non poſſumus cognoſcere quantitatem ſpatij,niſi cognito termino ad quem finito iam motu; ergo talis inæqualitas fieri non poteſt in vnico motu dilatationis; nam vnicus motus, hoc ipſo quòd eſt finitus ad ſeipſum non poteſt referri: nam aut eſt magnus, aut paruus ſecundum quod arteria magnum, aut paruum ſpatium percurrit. In pulſu autem caprizante, aut intercifo poteſt comparari vna pars motûs cum altera, quia ceſſat arteria à motu in vnica dilatatione, & ità prima pars poterit eſſe maior, aut minor altera. Secundum quod plus ſpatij percurrit arteria in vna ac in altera, attamen talis inæqualitas in magnitudine erit ſecundùm quid,& non ſimpliciter talis,quia non ex diuerſis motibus, ſed ex diuerſis partibus motus componitur.

Nec me latet Galenum 3. *de cauſis pulſuum*, *c.9.circa medium*, nomine vnius pulsûs intelligere duplicem motum; & ideò fecit *citato loco*, quia ibi pulſum integrum adæquatum, & completum quærebat, vt legenti fiet manifeſtum; dum verò differentias ſimplices enumerat, nomine vnius pulſationis, ſolùm vnicum motum intelligit, ex cuius inæqualitate illas differentias relatas adducit. Quòd ſi ex inæqualitate,quæ in vnico motu accidit non deſumerentur, fruſtrà laboraret Galenus, & omnes Medici cum ipſo, & magna eſſet confuſio inter differentias inæqualitatis ſimplicis, & collectiuæ. Dicendum ergo eſt, nomine vnius pulſationis vnicum motum ſolùm eſſe intelligendum; qui inadæquatum pulſum conſtituit.

Tandem reſtat, vt de inæqualitatibus quæ accidunt in diuerſis partibus arteriæ, & ſub diuerſis digitis ſermonem faciamus; in hac enim inæqualitate arteria ſecundum diuerſas partes inæqualiter plures digitos ferit,quæ diuerſitas eſt interdum in ſitu, interdum in motu. In ſitu eſt, quando quædam partes arteriæ mouentur ſurſum, aliæ deorſum,aut dextrorſum,aut ſiniſtrorſum;& huiuſmodi pulſus vocantur à Medicis *Contorti*, aut vibrati in vnica pulſatione.

Cæterùm,in motu arteria diuerſimodè ferit digitos,aut continuè,aut diuiſim, hoc eſt,aut omnes digitos inæqualiter ferit, aut aliquos tantum ferit, alios verò minimè. Primus verò pulſus dicitur *Continuus inæqualis*, ſecundus verò *Inæqualis intercifus*. Hæc autem rursùs intercifio taliter poteſt fieri, vt arteria extremos feriat digitos, & non medios, primum ſcilicet, & quar-

tum digitum, & non ſecundum aut tertium: Aut poteſt contingere interciſio, quando in primis digitis arteria ſentitur, & non in vltimis, vel è contrà. Quando ergo continuus inæqualiter hoc modo ferit digitos, vt plus ſubuertat pulpæ digiti primi, quàm ſecundi; & ſi minùs ferit pulpæ digiti tertij, dicitur *Pulſus miurus*, propter ſimilitudinem quam habet cum cauda muris, & etiam dicitur *Decurtatus*. At verò ſi in digitis mediis magis ſentitur arteria, in extremis verò minùs, dicitur talis pulſus *Decurtatus vtrinque*. Quòd ſi motus ſit interciſus à primis digitis, & ità in paruitatem tendat, vt in vltimis digitis pulſus non ſentiatur, *Decurtatus deficiens* appellatur talis pulſus.

Ex his conſtat: hanc inæqualitatem ſimplicem ſub pluribus digitis, & in diuerſis arteriæ partibus poſſe accidere ſecundum differentiam magnitudinis; etenim talis pulſus poteſt fieri ſub primis digitis maior, ex eo quòd illæ arteriæ partes primæ percurrant maius ſpatium; ſub reliquis verò digitis poteſt eſſe minor idem pulſus, quoniam reliquæ partes arteriæ ad minus ſpatium ſe extendant, proindéque talis inæqualitas erit in magnitudine ſub vna pulſatione in diuerſis partibus arteriæ ſub diuerſis digitis. In celeritate autem & vehementia poterit inueniri eadem inæqualitas; cùm certum ſit poſſe quaſdam arteriæ partes celeriùs, & vehementiùs moueri, quàm reliquas. Et ſimiliter cùm poſſint aliquæ partes arteriæ eſſe duræ, aliquæ verò molles, poteſt hæc inæqualitas ſecundum mollitiem, & duritiem reperiri. In raritate & crebritate, negat quidam Neotericus hanc inæqualitatem accidere poſſe, ſolùm ex eo quòd talis differentia deſumitur ex quietibus; & cùm in vnica pulſatione non poſſint inueniri quietes, indè infert hanc ſimplicem inæqualitatem minimè poſſe accidere in crebritate & raritate. Cæterùm, cùm in hac inæqualitate plures arteriæ partes moueantur ſub pluribus digitis, poſſunt quædam arteriæ partes priùs incipere motum, quàm reliquæ. In quo euentu aliquo modo, aut ſaltem ſecundum quid poteſt dici talis pulſus inæqualis in crebritate, aut raritate, iuxta breuiorem, aut tardiorem inceptionem motûs aliquarum partium arteriæ reſpectu reliquarum.

Capvt XI.

De differentiis inæqualitatis collectiuæ.

Inæqualitas collectiua dicitur illa, quæ accidit in pluribus pulſationibus, ſiue ſeruetur imparitas ſecundum vnam, aut plures pulsûs differentias, dummodò ſit in pluribus pulſationibus imparitas, aut inæqualitas. Cæterùm, hæc inæqualitas collectiua diuiditur à Galeno, & ab omnibus eius ſequacibus in æqualitatem inæqualem, & æqualem. Illa inæqualitas æqualis dicitur, quando ſuppoſitâ inæqualitate paritas ſeruatur in motibus. Exempli gratiâ. Si prima pulſatio ſit magna, & ſecunda minor, & tertia tantò minor, quantò ſecunda diſtabat à prima: rursùs quarta tantò ſit minor tertiâ, quantò tertia à ſecunda, & ſic in reliquis pulſationibus ſeruetur ordo, ità vt pulſus hac ratione tendat in acutiem, & ſic huiuſmodi pulſus per hanc inordinatam inæqualitatem dicitur *Decurtatus*, ſeu *miurus*, quemadmodum etiam in inæqualitate ſimplici philoſophati ſumus.

Cæterùm, ſi huiuſmodi pulſus miurus, ſeu decurtatus in tantam paruitatem tendat, ſeu degeneret, vt omninò lateat, ſeu non ſentiatur, ità vt videatur fugere ſenſum tactûs, dicitur pulſus *Decurtatus deficiens*. Porrò, ſi talis pulſus priuſquam deficiat, iterùm ad magnitudinem reuertatur, & ipſam adquirat eo modo quo ſucceſſiuè, & paulatim ordine illo adducto amiſerat, erit alia ſpecies pulſus decurtatus, quâ conſtituitur *Decurtatus reciprocus*. Vnde videtur probabiliſſimum, quòd ſicut datur pulſus decurtatus, in quo incipit facultas à magnitudine in paruitate inter vnam, & alteram pulſationem modo explicato; ità etiam poteſt dari pulſus in quo incipiat facultas à paruitate in magnitudinem èo ordine & proportione quo incipiebat à magnitudine in paruitaté. Ratio eſt: nam eò præcisè datur inæqualitas à magnitudine verſus paruitatem, propter debilitatem, & languorem facultatis in ordine ad vitium peculiare inſtrumenti variatione facta in ipſo inter vnam & alteram pulſationem; ſed ſimiliter inter vnam, & alteram pulſationem poteſt adquirere facultas ſufficiens robur, præcipuè in quietibus in ordine ad vitium inſtrumenti, vt fiat ſenſibilis mutatio in ordine ad magnitudinem maiorem adquirendam, inter vnam & alteram pulſationem. Ergo quemadmodum datur mutatio à magnitudine in paruitatem, etiam poterit dari inæqualitas à paruitate in magnitudinem, & ſic erit pulſus decurtatus reciprocus toto rigore.

Porrò, huiuſmodi inæqualitas à paruitate in magnitudinem, inter vnam & alteram pulſationem debet fieri ex eo quòd augeatur vſus vt reparetur facultas: quod totum fieri poteſt inter vnam & alteram pulſationem; ſiquidem tempus ſenſibile mediat, vt poſſit intendi vſus, & in quietibus poteſt reparari facultas, & acquirere ſufficiens robur, vt poſſit elicere pulſationes maiores proportione ſuprà explicata, præcipuè ſi vitium inſtrumenti diminuatur, in quo nulla apparet difficultas; ergo poſſibilis eſt inæqualitas reciproca pulsûs decurtati. Præstereà, etiam hæc inæqualitas æqualis collectiua pulſuum decurtatorum non ſolùm eſt poſſibilis in magnitudine, & paruitate, verùm etiam in vehementia & celeritate; ſiquidem poteſt incipere pulſus vehemens, & paulatim poteſt amittere talem vehementiam, & tunc degenerabit in debilitatem, eò quòd inter vnam & alteram pulſationem poteſt facultas amittere robur, & ſic gradatim poteſt fieri inæqualis à vehementia in debilitatem. Similiter etiam poteſt incipere à celeritate & terminari in tarditatem per diminutionem vſus & virtutis, ſeu roboris facultatis. Difficiliùs eſt concedere inæqualitatem hanc æqualem, ſecundum duritiem, & mollitiem; nam videtur, non poſſe inter vnam & alteram pulſationem fieri arteriam magis duram, aut mollem, aut minùs duram, aut minùs mollem. Quare veriſimilius iudico hanc differentiam poſſe inueniri in æqualitate inæquali collectiua, de qua infrà erit ſermo; ſiquidem inter pulſationes poteſt fieri arteria magis & magis dura, aut magis & magis mollis. Quo fit, vt ſi non ſeruetur ordo in inæqualitate, poſſit fieri ſecundùm mollitiem, & duritiem.

Inæquali

Inæqualitas collectiua inæqualis ea dicitur, quando pulsus inæqualis non seruat paritatem in nulla differentia, sed potiùs inordinatè procedit in ipsa inæqualitate; quæ quidem in magnitudine, celeritate, vehementia, & duritie sine dubio reperitur; nam omnes causæ ratione cuius possint variari prædictæ differentiæ, possunt accidere inter plures pulsationes, quod sufficit, vt inæqualitas inordinata secundùm prædictas differentias fiat. Cæterùm, ex inæqualitate quæ secundùm crebritatem, & raritatem fieri potest, desumuntur quatuor differentiæ pulsûs inæqualis inordinati. Prima constituit pulsum intercurrentem. Talis pulsus dicitur in quo mouetur arteria tempore quo debebat quiescere, ità vt inter duos motus alterum medium celeriorem faciat (quod noluit concedere Mercatus) sed potiùs affirmat fieri pulsum intercurrentem, siue motus medius sit celerior, siue non, quod consonum rationi videtur: siquidem intercurrens dicitur pulsus per summam crebritatem; hanc autem habet pulsus, siue motus medius sit celerior reliquis, siue non; ergo ad constitutionem huius intercurrentis pulsûs, necessaria non est maior celeritas in motu medio.

Secunda differentia desumitur ex intermittentia à qua pulsus dicitur intermittens, contrarius quidem intercurrenti; & tunc fit quando arteria quiescit tempore quo moueri debebat, ità vt vna pulsatio, aut duæ interdum deficere videantur; desumitur enim hæc differentia ex nimia raritate, sicut intercurrentia ex nimia crebritate.

Tertia differentia constituit pulsum deficientem; non quidem, quia reuerà deficiat quantum est ex natura pulsûs, sed quia deficere videtur quoad nos, ideò quia arteriæ motus fugit tactum nostrum; quâ ratione pulsum deficientem enumerat Galenus 1. *de differentiis pulsuum*, *cap.12.* minùs tamen periculosus est talis pulsus deficiens, quàm intermittens; nam in hoc verè cessat arteria à motu tempore quo debebat moueri; in deficienti verò adducto reuerà non cessat arteria à motu, & sic intermittens est magis periculosus, cæteris paribus ex parte causæ. At verò deficiens si verè talis fiat deterior est intermittenti pulsu; & constituit quartam differentiam, per quam dicitur pulsus abolitus; & est, in quo arteria prorsùs cessat à motu, tam in ordine ad nos, quàm in ordine ad se; & tunc extremum languorem facultatis significat, & hic pulsus solùm in proximis morti reperitur, qui potiùs defectus pulsûs vocari debet, cùm tunc arteria prorsùs immobilis est. An verò vita possit conseruari immobilibus existentibus arteriis, dictum est à nobis *prima disputatione*; vbi ostendimus, per aliquod tempus esse possibile, & pro hac parte rationem ibi tetigimus, & sic inutile est ipsam in præsenti repetere.

Restat tandem explicare, in quo differant pulsus intermittens, deficiens, & abolitus tam in ordine ad se, quàm in ordine ad nos. Ad quod dico, quòd differentia intermittentis à deficienti in eo stat, quòd in pulsu intermittenti arteria verè cessat à motu; at in deficienti verè non cessat, etiamsi tactui non manifestetur. Rursùs, intermittens pulsus ad raritatem refertur & ad ipsius differentias. Deficiens verò ad paruitatem pertinet, & ad ipsius differentias. Præterquam quòd in pulsu intermittenti pulsatio vna aut duæ non percipiuntur; in deficienti autem pulsationes plures non persentiuntur. Denique quia in deficienti semper à magnitudine in paruitatem minorem, & minorem degenerat pulsus vsque dum non sentiatur; at verò in intermittenti post intermittentiam, aut cessationem interdum facultas solet apponere maiores motus, quàm anteà, refocillata aliquantulum in quietibus, quare hac ratione assumens vires, nouos aggreditur labores. Ex his clarè constat differentia intermittentis ab abolito pulsu. Deficiens verò pulsus in eo discrepat ab abolito, quòd in hoc cessat prorsùs arteria à motu tam in ordine ad nos, quàm in ordine ad se; in deficienti verò solùm cessat arteria à motu in ordine ad nos, non tamen reuerà cessat; nam licèt moueatur, ipsius tamen tunc motus, quia reconditi, & imbecillimè fiant, ità vt à nostro tactu minimè apprehendi possint. Secernuntur igitur huiusmodi pulsus ex eo quòd in deficienti primò percipiuntur motus in magnitudine à qua in positiuam paruitatem, deindè in minorem degenerant, vsque dum non percipiantur; in quo iterum recuperatur magnitudo, licèt hoc fiat tum ordinatè, tum inordinatè. In abolito verò pulsu hoc ipso quòd arteria prorsùs cessat à motu propter summam imbecillitatem, adeò vt iterùm sentiri nequit; tunc enim facultas prostrata, ac à morbo deuicta ampliùs vitæ munia obire non valet, nec se ad statum pristinum reducere beneficio Naturæ, aut aliquo subsidio Artis. Quo fit vt ei minimè aliqua ex parte liceat redire ad se, aut liberè vitales exercere actus.

Maioris tamen negotij est, assignare discrimen inter pulsum intermittentem, & rarum, cùm adeò similes sint, vt meritò possint confundi. Quapropter Hippocrates *lib. de Humoribus*, docet similitudines (etiam peritissimis Medicis) confusiones causare, & forsan hoc ipsum circa propositam differentiam Galenus cognouit: nam *lib.2. de Præsag. ex pulsibus, cap.4.* latè totam rem aperuit: iuxta cuius doctrinam & nos clariori quo licuerit modo, discrimina prædictorum pulsuum adducemus.

Primum igitur discrimen est, quòd in raritate sæpenumerò adest æqualitas pulsûs; at verò in pulsu intermittenti semper adest inæqualitas post duas pulsationes, interdum post tres, aut quatuor, aut plures sine ordine aliquo, quod non accidit in pulsu raro; in quo continuò æqualitas reperitur.

Secundum discrimen est, quòd in pulsu raro semper agitur motus tardus, secùs verò in intermittenti; nam causa raritatis est intensissima cordis frigiditas, & sic si pulsus est rarus, motus qui subsequitur ad quietem debet esse tardus; siquidem minimè vrget necessitas ventilandi, quæ quando instat, tunc Natura apponit celeritatem; sed quando paucus adest calor, tunc paruâ ventilatione conseruatur.

Vltimum discrimen adducitur ex parte periculi: siquidem in pulsu intermittenti eo modo quo in apoplexia repentina mors accidere solet; quâ ratione Galenus *loco citato* cordis apoplexiam vocauit intermittentiam motûs ipsius; nam quemadmodum in apoplexia priuatur viuens functionibus animalibus, vbi debita ventilatio impeditur; ità similiter existente intermittentiâ pulsûs, non valent à facultate effici vitales actus, quo toto tempore cùm quiescat arteria quæ moueri debebat ratione attractionis aëris, qui tunc quoque non trahitur, indè fit vt eius

eius beneficio priuetur viuens, & consequenter interitum potiùs quàm vitam agere cogitur. Raro verò existente pulsûs motu, plus viuunt homines quàm cum intermittenti; vnde pulsus rarus non est ità exitialis, ac intermittens. Ex his patent ea quæ promisimus de pulsuum discrepantia in medium afferre.

CAPVT VLT.

De inæqualitate composita.

INæqualitas composita illa dicitur ab omnibus cum Galeno *libro de Pulsibus ad Tyrones, cap.8.* quæ ex pluribus inæqualitatibus coalescit, siue ex pluribus simplicibus, siue ex pluribus collectiuis simul. Quæcunque igitur inæqualitas quæ ex pluribus inæqualitatibus resultat, composita nominatur, ex eo solùm præcisè quòd ex pluribus inæqualitatibus componatur.

Huius compositæ inæqualitatis, quatuor numerantur differentiæ à Galeno *citato loco de Pulsibus ad Tyrones*, iuxta quas constituitur pulsus vndosus, vermiculans, formicans, & hecticus, quos etiam describit *lib.1. de differentiis pulsuum, cap.26.* Pulsus igitur dicitur vndosus ille qui assimilatur in motu fluctibus procellosis aquarum; quia sicut fluctus aquarum solent videri nunc sursum ferri & eminentiores fieri, nunc deorsum labi ac diffundi, ità in pulsu vndoso quædam partes arteriæ per maius spatium vndique feruntur ac mouentur, aliæ immediatè per minus; rursùs subsequentes iterùm maius spatium occupant, mouendo se se versus omnes differentias, nunc sursum emergendo, nunc deorsum quasi præcipites, nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum tactum impellentes, nunc celeriùs, nunc tardiùs, nunc vehementiùs, nunc debiliùs discurrendo. Ex quo constat huiusmodi pulsum gaudere omnimodâ inæqualitate, & secundùm omnes differentias inæqualitatis, tum in vna pulsatione secundùm plures arteriæ partes, tum in diuersis pulsationibus eundem euariari posse. Quod totum accidere potest, etiamsi simul omnes partes arteriæ incipiant moueri, ad hoc enim non obstat simultanea motio, vt quædam partes arteriæ minùs moueantur ad maius spatium, quædam ad minus, quædam celeriùs, nonnullæ tardiùs, & sic de reliquis differentiis. Ex dictis igitur patet natura pulsûs vndosi.

Cæterùm, si motus ille diuersarum partium arteriæ modo assignato adhuc per minus spatium fiat, ità vt assimiletur gressibus vermium, talis pulsus appellatur *vermiculans*. Et rursùs, si adhuc partes arteriæ minori spatio moueantur, ità vt repræsentent paruissimos formicarum gressus, dicitur *pulsus formicans*, qui quidem omnium pulsuum est minimus, & debilissimus. Ex quo infertur, relatas tres pulsûs differentias conuenire in qualitate motûs, hoc est in fluctuatione, differre verò secundùm maiorem, vel minorem longitudinem, & in maiori aut minori robore. Ad vndosum enim pulsum requiritur maius facultatis robur, minus verò ad vermiculantem, & minimum ad formicantem, ratione cuius nullam celeritatem apponere valet facultas, quapropter creberrimus, paruissimus & debilissimus est inter omnes.

Denique pulsus hecticus non dicitur talis, quia in febribus hecticis reperitur, sed eò præcisè, quia valdè permanentes, & fixas habet inæqualitates, propter causas fixas & permanentes; quapropter dicitur hecticus ob permanentiam.

Communiter etiam vltra differentias adductas alias quatuor enumerant Authores, quæ constituunt pulsum *Serrinum, Vibrantem, Conuulsiuum,* seu *Spasmosum*, & *Palpitantem*. Pulsus serrinus dicitur ille, in quo partes arteriæ diuersimodè duræ ac tentæ reperiuntur, quarum aliæ per maius spatium attolluntur; quædam verò per minus extenduntur, ità vt digitorum pulpam inæqualiter, & ad modum dentium serræ pertingant. Hæc autem differentia inuenitur etiam in vnica pulsatione in diuersis arteriæ partibus sub diuersis digitis, & componitur ex inæqualitate in magnitudine, celeritate, duritie, & vehementia, de qua agit Galenus *4.de Præsag.ex pulsibus, à cap.3. vsque ad 7.* Pulsus verò vibratus, conuulsiuus & palpitans sunt differentiæ, quæ desumuntur ex situ arteriarum. Nam in vibrato pulsu partes arteriæ hinc indè mouentur, sicut iacula externa ab impetu & impulsu vehementi compulsa, aut vibrata; iste tamen pulsus fit à facultate robusta, instrumento, seu arteriâ existente durâ & inobediente; conatur enim facultas minùs dilatare arteriam, quæ cùm sit inobediens, seu suâ duritie resistens facultati, non dilatatur; hinc est, quòd facultas illam variè moueat huc & illuc, & tunc vibratio quædam ac si esset aliqua virga, à tactu percipitur. Galenus verò *2.lib.de Præsag.ex pulsibus, cap.7.* differentiam pulsûs vibrati à dicroto secreuit, quia in dicroto pulsu in vnica tantum parte fit concussio, & retractio, in vibrato autem pulsu in pluribus partibus fit vibratio versus longitudinem. Rursùs præter hæc adhuc differunt, quia vibratus pulsus necessariò requirit duritiem instrumenti; dicrotus verò non solùm causatur à duritie, sed etiam ex aggrauatione, necnon etiam ex inæquali temperie. De vibrato pulsu egit Galenus *lib.1.de differentiis pulsuum, cap.28. & 2. de causis pulsuum, c.6.*

De conuulsiuo, seu spasmoso pulsu egit Galenus *1. de differentiis pulsuum, cap.8.* Talis autem pulsus fit, quando partes arteriæ mouentur cum retractione, seu tortuositate, sicut contingit in neruorum, seu musculorum concussione. Nec mirum quòd concussiuus motus competat arteriis, nam licèt concussiuus motus sit propria passio neruorum, attamen etiam secundariò competit arteriis propter communitatem, & alligationem, seu connexionem, quàm habent cum neruis, & hoc sufficit, vt interdum in ipsis sit motus similis motibus quorumvis neruorum.

Tandem pulsus tremens, seu palpitans dicitur talis ob similitudinem, quàm habet cum tremore, & palpitatione cordis; & tunc fit quando facultas ità debilis ac languida iacet, vt minimè possit arteriam vniformiter eleuare, & sic veluti tremendo ipsam mouet, vt in senibus videre licèt qui tremunt eò solùm quòd ipsorum facultas sit debilis, quâ ratione non potest subleuare pondus membrorum. Sic ergo facultas pulsifica languida cùm sit, impotens est ad motum & eleuationem arteriarum æqualem & proportionatam, & sic quasi tremet in motiunculis. Et hæc pro hac disputatione sufficiant.

DISPVTATIO VLT.

De Cauſis & Præſagiis Pulſuum.

CAPVT PRIMVM.

Quot ſint cauſæ Pulſuum.

OMMVNIS Medicorum conſenſus eſt circa cauſas pulſuum, eas eſſe in duplici differentia. Quædam enim ſunt generationis cauſæ, quas continentes vocant;quædam verò ſunt cauſæ alterationis, ſeu mutationis. Ità Galenus *lib.2.de cauſis pulſuum,cap.1.* Continentes cauſæ dicuntur illæ à quibus pulſus omninò dependet in fieri & in conſeruari, taliter vt ipſis omnibus poſitis, ponatur illicò pulſus, & aliquâ ipſarum ablatâ, prorsùs deficiat & euaneſcat. Huiuſmodi autem cauſæ continentes ſunt tres, facultas ſcilicet, inſtrumentum, & vſus, ſeu finis, quæ omnes ſunt ſimpliciter neceſſariæ pro pulſifico motu, taliter vt facultas vitalis, ſeu pulſifica habeat rationem cauſæ efficientis; arteriæ autem, & cor ſe habent tanquam inſtrumentum à Natura deſtinatum ad motum, licèt rigore phyſico cor & arteriæ habeant rationem cauſæ materialis, vtpotè in ipſis recipitur motus tanquam in proprio mobili. Vſus verò eſt finis propter quem fit talis actio. Sed quia iam de finali cauſa pulsûs copiosè egimus *diſputatione 1.* in præſenti à repetitione ipſius doctrinæ abſtinebimus, ne actum agere videamur. Sufficit autem ſcire agentia omnia agere propter finem; in quo munere eſt ſuperior facultas pulſifica, hæc enim non ſolùm in quantum poteſt, ſed etiam pro ratione finis operatur, quæ neceſſariò requirit tanquam cauſam continentem vſum, ſeu finalem cauſam. Formalem verò cauſam non habet, cùm ſit pulſus aggregatum quoddam & non ens per ſe, vt ſuprà *diſp.1.* docuimus.

Cauſæ alterationis, ſeu mutationis dicuntur, quæ cùm ſupponant iam pulſum conſtitutum, ipſum immutare valent. Huiuſmodi cauſas ſub triplici ſorte Galenus collocauit, *libro de pulſibus ad Tyrones, cap.9.* Quædam ſunt naturales, vt natura,temperamentum, ætas, & ſexus; quædam verò ſunt non naturales, vt aër,cibus, potus, ſomnus, & vigilia, motus animi & corporis. Et tandem quædam ſunt præternaturam, vt morbus, ipſius cauſa, & ſymptoma. Ab his autem cauſis pulſus immediatè non dependent,ſed quælibet ex his valet pulſum variare mediatè, hoc eſt, ſi priùs cauſet mutationem in aliqua ex cauſis continentibus. Deindè, cauſæ alterationis, ſeu mutationis diuiduntur in antecedentes, & externas, ſeu procatarcticas. Antecedentes dicuntur, quæ antecedunt ad cauſas generationis pulsûs. Externæ verò ſunt, quæcunque extra corpus ipſum valent alterare, & immutare in ordine ad motum arteriarum.

Cæterùm,ex cauſis eſſentialibus, ſeu continentibus pulsûs, quædam habent differentias proprias, quædam verò ſolùm habent differentias familiares : illæ ſunt differentiæ propriæ,quæ ſolùm vnicam cauſam ex continentibus ſequuntur : familiares autem differentiæ dicuntur quæ ex pluribus cauſis poſſunt generari. Quâ ratione vehementia, & debilitas pulsûs ſunt propriæ differentiæ facultatis robuſtæ, & languidæ, eò præcisè, quia ſolùm à facultate robuſta, aut languidâ generantur, aut cauſantur. Similiter durities, & mollities ſunt propriæ differentiæ neceſſariò ſequentes duritiem, & mollitiem arteriarum, quia ſolùm ab inſtrumento duro fit pulſus durus, & à molli, fit pulſus mollis. At verò reſpectu vsûs, nulla datur differentia propria; ſiquidem nulla datur differentia quæ ſolùm dependeat ab vſu, ità vt ipſo poſito ponatur, & ablato auferatur : nam inuariato eodem vſu adhuc quoad intenſionem variatâ aliquâ ex reliquis cauſis continentibus,variatur differentia, quæ ex vi vsûs apponebatur. Quod conſtat clariſſimè in augmento caloris qui intenditur vt ſex, vbi tunc apponit facultas magnitudinem ſufficientem, pro ſatisfactione illius intenſionis caloris; & immediatè poſt inuariato vſu, ſeu intenſione caloris vt ſex, ſi fiat facultas debilis, aut inſtrumentum ſit durum, tunc in eiuſmodi euentu variabitur magnitudo, & degenerabit in paruitatem,tarditatem & crebritatem. Et ſimiliter licèt vſui diminuto apponat facultas pulſifica paruitatem, tarditatem & raritatem, non tamen dicuntur differentiæ propriæ vsûs diminuti, ſed potiùs familiares, quia poſſunt oriri ab alia cauſa,nempè à debilitate facultatis,& ſic magnitudo, celeritas, crebritas, & raritas ſunt differentiæ familiares, reſpectu vsûs, & reliquarum cauſarum continentium, quoniam variantur ex variatione plurium cauſarum : itaque inuariato vſu, variatâ aliquâ ex cauſis continentibus, variatur differentia, quæ vſui debebatur, vt ex dictis conſtat. At verò inuariatâ facultate in robore, licèt vſus varietur ſemper efficit pulſum vehementem; etſi languida ſit facultas, quantumvis vſus varietur, & augeatur, ſemper efficit pulſum debilem. Similiter etiam inuariato inſtrumento in duritie, aut mollitie, quidquid ſit de variatione facultatis, aut vsûs, ſemper fit durus aut mollis. Ex quo planè conſtat diſcrimen inter differentias proprias,& familiares,& quâ ratione facultati robuſtæ,aut languidæ,& inſtrumento duro,aut molli debeatur propria differentia,ſecus verò vſui adaucto,aut diminuto.

Videtur tamen contra hanc doctrinam militare argumentum difficile : nam vehementia non poteſt eſſe propria differentia reſpectu facultatis robuſtæ : num differentia illa ad cuius poſitionem requiruntur plures cauſæ potiùs eſt familiaris, quàm propria, ſed ad vehementem pulſum non ſolùm ſufficit facultas; ſed etiam vſus qui ſtimulet facultatem ad operandum vehementer eſt neceſſarius; ergo eſt differentia familiaris vehementia reſpectu facultatis. Facilè tamen ſoluitur argumentum propoſitum, ſi memoriâ teneamus diſcrimen inter differentiam propriam & familiarem; falſum enim eſt aſſerere illam eſſe differentiam familiarem, quæ vt fiat requirit plures cauſas: nam ſi hoc ità eſſet, nulla daretur propria differentia; ſiquidem quælibet propria differentia neceſſariò vt ponatur, requirit concurſum omnium cauſarum continentium; videlicet facultatis,inſtrumenti,& finis, vt per ſe patet. Illa igitur dicitur propria differentia quæ fit omnibus cauſis continentibus neceſſariò præſuppoſitis & concur-

rentibus ad pulsum; solùm autem variatur per variationem vnius causæ, & cùm vehementia solùm auferatur, aut varietur, variatione factâ in robore facultatis, & ponatur, ipsâ facultate solùm existente robustâ (quidquid sit de variatione instrumenti, aut vsûs,) ideò licèt requirat concursum instrumenti, aut finis, nihilominùs dicitur differentia propria.

Instabis: Inuariatâ facultate in robore, si vsus aut calor intendatur, apponitur vehementia maior, seu conatus maior in pulsifico motu; ergo variatur vehementia per variationem finis, seu vsûs adaucti; similiter etiam variatur variatione facultatis, ergo est differentia familiaris vehementia in pulsu, quia non solùm variatur per variationem vnius causæ, sed duplicis.

Ad hoc respondeo, quòd facultas pulsifica id quod semper operatur est pro ratione, & indigentia finis à quo extrinsecè determinatur ad operandum: quo fit vt licèt determinetur à fine extrinseco, & ab ipso stimuletur pulsifica facultas ad apponendam maiorem vehementiam; tamen illa maior vehementia, semper oritur, tanquam à principio effectiuo à facultate robusta; nam quantumvis intenderetur vsus, seu calor, & excitaret facultatem ad operandum, minimè apponeret vehementiam, si non esset robusta facultas; signum profectò euidens est demonstrans vehementiam semper oriri à facultate robusta solùm per variationem ipsius facultatis variari, & per eius positionem poni, licèt requirat finem extrinsecè ipsam mouens & determinans. Et quamvis facultas debilis excitata à fine aliquo, modò maiorem conatum apponat, quàm si non irritaretur ità intensè; hoc tamen semper est intra genus actionis debilis; intra quod bene stat quòd aliqua actio sit minùs debilis quàm altera, sicut intra genus roboris, stat etiam bene quòd pulsus vnus sit minùs robustus, quàm alter, ex eo quòd facultas pulsifica apponat maiorem, aut minorem conatum, quòd licèt dependeat à fine vt irritante, tamen est quid extrinsecum, & non tollit quò minùs semper à robore facultatis oriatur vehementia. Sed de hoc *disputatione præcedenti*, dum vehementiam examinabamus, latiùs diximus: Vnde nunc supersedebimus ab eius repetitione, ad alia transeuntes.

CAPVT II.

Vtrùm detur aliqua differentia pulsûs sine immutatione alicuius causæ continentis.

PEculiaris fuit Vallesij sentiendi modus in hac difficultate *lib.3. Controuersiarum, cap.9.* in quo affirmat, quòd si attendamus ad corporis affectus, nulla potest esse differentia pulsûs sine mutatione causæ continentis: in passionibus verò animi posse esse aliquam pulsûs differentiam absque immutatione causarum continentium. Probat primò: nam in his qui irâ corripiuntur, pulsus est altus. Ità Galenus 4.*de causis pulsuum,c.2.* Sed talis differentia pulsûs, altitudo nempè, ponitur in iratis absque mutatione aliqua causarum continentium, ergo. Minor in qua est difficultas probatur: Si in ira aliqua ex causis continentibus mutaretur, aut variaretur, maximè vsus, aut finis ratione efferuescentiæ sanguinis circa cor procedentis ex vi talis passionis, ad quam sequitur caloris augmentum; sed talis pulsus non sequitur necessariò caloris augmentum; plures enim sunt, qui febre ardenti corripiuntur, aut causone, in quibus non est pulsus altus: ergo differentia talis pulsûs solùm est debita iræ citra variationem vsûs, seu finis qui est vna ex continentibus causis ad quam præcipuè deberet reduci.

Secundò idem argumentum de lætitia confici potest; nam in ea sunt pulsus magni, tardi & rari, vt deducitur ex Galeni doctrina 4. *de causis pulsuum, cap.3.* sed tales pulsûs reduci nequeunt in variationem, aut mutationem alicuius causæ ex continentibus; siquidem si ad aliquam ex causis continentibus reduceretur, maximè ad vsûs augmentum: sed vsus adauctus simul cum magnitudine exposcit celeritatem, & crebritatem, vt constabit ex dicendis infrà, ergo si ex vi lætitiæ ponuntur tarditas & raritas, non propter mutationem alicuius causæ continentis ponuntur, sed præcisè propter talem animi passionem.

De timore etiam formatur tertium argumentum in fauorem Vallesij; nam in ipso pulsus est vibratus: ità Galenus 4. *de causis pulsuum, cap.5.* sed talis vibratio ponitur sine mutatione, aut variatione in aliqua ex causis continentibus; ergo passioni animæ correspondet peculiaris differentia pulsûs. Minor probatur: Vibratio in pulsu requirit facultatem fortem, & vsum adauctum, & instrumentum durum, secundum Galenum 2. *de causis pulsuum, cap.6.* Atqui in timore potiùs facultas est languida, vt idem Galenus docet *lib.de pulsibus ad Tyrones, cap.11.* Et insuper vsus est diminutus, vtpotè corpus in timore refrigeratur, vt experientia testatur: Nec ratio aliqua est, quæ probet arterias indurari ex vi timoris: Ergo solùm ex vi ipsius nullâ factâ mentione de variatione causarum continentium ponitur pulsus vibratus in timentibus.

Verior tamen opinio est, quæ tenet, nullam peculiarem pulsûs differentiam poni sine mutatione, aut variatione in aliqua ex causis continentibus. Hanc sententiam expresè tenet Galenus *lib.1.de causis pulsuum, cap.1.* per hæc verba: *Neque enim potest vlla continens causa mutari, vt immutabilis maneat effectus eius; sed priusquam continentes attingat alteratio, non possunt immutari pulsus.* Quibus verbis euidenter ostendit nostram Conclusionem, adeò vt quælibet expositio alia sit superflua. Deindè etiam ratione validatur propria sententia; nam inuariatâ prorsus existente causâ necessariâ & continente alicuius effectus, minimè potest variari effectus: sed pulsus dependet à facultate, instrumento, & vsu, necessariò tanquam à causis continentibus; ergo si omnes eodem modo se habeant, nullâ in ipsis factâ variatione, aut mutatione, etiamsi adsint passiones animi, eodem modo se habebit pulsus, ac si nulla adesset animi passio, ac proindè nulla erit in ipso peculiaris differentia sine variatione in aliqua ex causis continentibus à quibus necessariò dependet in fieri & in conseruari, ità vt quâlibet ablatâ auferatur pulsus, in quo præcipuè ratio continentiæ stat. Ità Galenus *libro contra Iulianum, cap.8.* quem sequitur Vallesius noster *citato loco Controuersiarum.*

Vlteriùs etiam probatur conclusio à destructione contrarij fundamenti: nam præcisè propter iram

iram non ponitur pulſus altus;nec præciſè ratione timoris ponitur pulſus vibratus: ergo ab animi paſſionibus abſque variatione aliqua in cauſis continentibus poni non poteſt peculiaris & noua pulsûs differentia. Minor in qua ſtat totius ratiocinationis difficultas, probatur: Si præciſè ratione iræ eſſet pulſus altus, & ratione timoris pulſus vibratus, in omnibus iratis eſſet pulſus altus, & in omnibus timentibus eſſet pulſus vibratus: atqui contrarium docet Galenus, ergo præciſè ratione iræ, nec ratione timoris ponuntur huiuſmodi peculiares pulsûs differentiæ; ſed quia fit aliqua variatio in aliqua ex continentibus cauſis. Galenus enim 2. *de cauſis pulſuum, c.3.* expreſsè docet in iratis qui gracili corpore conſtant,& non admodum robuſtâ facultate, minimè fieri pulſus altos. Deindè etiam 4. *de cauſis pulſuum, cap.5.* ſolùm in recenti timore vibratos pulſus concedit, non verò in timore diù perſeuerante, quin potiùs in ipſo contrarium experimur; ergo huiuſmodi animi pathemata præciſè ratione ſui non cauſant peculiarem aliquam pulsûs differentiam, niſi forſan alterando aliquam ex cauſis continentibus, à quibus immediatè pulsûs omnes differentiæ dependent, vt ex ſolutione argumentorum latiùs conſtabit.

Ex his argumenta quæ probant opinionem Valleſij facilè ſoluuntur: Et ad primum dicimus, non in omnibus iratis eſſe pulſum altum, ſed ſolùm in illis in quibus ratione iræ eſt aliqua immutatio in continentibus cauſis; accidit enim in ira efferueſcentia ſanguinis iuxta cor, ratione cuius vſus augetur, quapropter valida facultas magnam intendit arteriarum dilatationem. In corporibus igitur obeſis, & in illis in quibus partes laterales arteriæ ab onere, aut alia diſpoſitione impediente minùs liberæ ſunt ad obeundum motum,& magis expeditæ partes ſuperiores; accidit pulſus altus, ratione cuius augmenti, & vitij inſtrumenti;quòd quia in gracilibus corporibus ſolet non adeſſe; ideò etiamſi in ipſis adſit ira, non tamen fiunt pulſus alti.

Secundum argumentum facilè etiam diluitur; nam in timore recenti pulſus vibratus reperitur, non verò in inueterato in quo facultas debilis redditur, & vſus diminuitur. Vibratus verò pulſus requirit facultatem robuſtam, vsûs augmentum, & inſtrumentum durum; hoc autem accidit in recenti timore, ſiquidem ſpiritus retrahuntur ad partes internas in quibus calor intenditur, & ſic eſt vſus adauctus: Similiter etiam ratione retractionis ſanguinis ad intra tenduntur arteriæ & indurantur, & aliquantulum etiam roboratur facultas per maiorem copiam ſpirituum, qui reuocantur ad interiores partes, & ſic vibratus pulſus mutationem ſequitur in cauſis continentibus, & non fit præciſè ratione timoris;quâ ratione Galenus 4. *de differentiis pulſuum, cap.4.* docuit vibrationem pulsûs non eſſe differentiam propriam timoris, & ſolùm in recenti inuenitur, non autem in inueterato in quo languida iacet facultas,& vſus diminitur propter ſpirituum reſolutionem.

Ad vltimum dicimus, quòd lætitiæ pulſus fiunt magni propter vsûs augmentum; non tamen fiunt celeres & crebri, quia parum augetur vſus, & pro ipſius vrgentia ſatisfit à magnitudine illa maiori, quam de nouo apponit facultas, ad quam tarditas, & raritas ſequuntur, quia non adeſt tanta intenſio caloris, quæ pro ſua ſatisfactione requirat celeritatem, & crebritatem in lætitia. Vnde etiam conſtat, quòd in ardentibus febribus ſi ſit facultas robuſta, vſus adauctus, & corpora impedientia arteriæ motum ſecundum partes laterales, & non ſecundum partes eminentes, etiam cauſabitur pulſus altus, ſicut in iratis, proindéque nulla datur pulsûs differentia, quæ non fiat ex variatione cauſarum continentium.

CAPVT III.

De differentiis pulſuum quæ fiunt ex varia complicatione cauſarum continentium.

NIhil diſputatione dignum continet præſens caput, plura tamen conſideratione digna, quæ deſeruire poſſunt ad cognitionem plurium differentiarum pulsûs continet; hæc autem ex varia coadunatione continētium cauſarum oriuntur. Claritatis igitur gratiâ iuxta Galeni doctrinam & ordinem *libro* 1. *de differentiis pulſuum, capite* 8. *& aliis eiuſdem libri*, omnes differentias quæ ex complicatione cauſarum continentium oriuntur ad tria capita reuocamus. Primum complicationem facultatis & vſus; Secundum combinationem inſtrumenti & vsûs; Tertium facultatis & inſtrumenti coniunctionem continebit.

Rursùs, reſpectu facultatis & vsûs, Galenus quatuor combinationes aſſignauit *loco nuper citato.* Prima fit,quando facultas eſt debilis & vsûs adauctus,& tunc fiunt pulſus tardi,parui,& crebri quæ ſunt familiares differentiæ facultatis debilis; crebri verò fiunt propter ſatisfactionem finis: ſeu vsûs cui non potuit ſatisfacere facultas per paruitatem & tarditatem, & ideò appoſuit crebritatem, quæ cum languore facultatis componitur, & quâ meliùs pro illo ſtatu poteſt ſatisfacere vſui adaucto. Cæterùm, ſi facultas non fuerit admodùm debilis, erunt pulſus moderati in magnitudine & celeritate. Ratio eſt: nam facultas operatur ſtimulata à fine, vt ſuprà dicebamus: Quo fit, vt ſi ipſa non ſit extremè debilis, & inſtet vſus, ipſámque facultatem incitet ad operandum; tunc facultas apponit maiorem vim, ad hoc vt poſſit ſatisfacere vſui ſe ſic inuitanti, ratione cuius in moderatam magnitudinem attollitur, & celeritatem apponit. Quod ſæpenumerò accidit in febribus malignis,in quibus debilis redditur facultas ob ſuccos malignos à quibus cor opprimitur: Vbi cùm vſus adauctus inueniatur, & neceſſitas regenerandi ſpiritus inſtat, facultas licèt laceſſita,apponit tamen conatus maiores, quos pro illo tunc valet intra limites ſuæ debilitatis apponere; in quo euentu fiunt pulſus moderati in magnitudine, & celeritate; non tamen parui & rari. Quod totum accidit in facultatibus animalibus. Pluries enim experimur homines debiles propter periculum imminens apponere conatus aliquo modo maiores, ob quos fiunt motus maiores aliquantulum, & celeriores, quàm anteà: quod totum fit propter imminens periculum,quod cogit facultatem operari vltra ordinem naturalem,& communem: Sic ergo ſimiliter accidit facultati vitali.

Docet

Docet infuper Galenus feruari in hoc fecundo cafu eandem & æqualem crebritatem ac in principio quando facultas eft fummè languida, eò quòd nihil eft crebrius extremâ crebritate, quæ in vtroque cafu adeft, & eft neceffaria pro fatisfactione finis. Hoc tamen videtur difficile: nam fi priùs erat pulfus paruus & tardus, & poftea non admodum exiftente debili facultate, fiunt pulfus moderati in magnitudine, & celeritate; videtur confonum rationi quòd amittatur aliquid crebritatis, tantum fcilicet quantum apponatur magnitudinis & celeritatis. Si igitur hoc aliquando obiiciatur, Refpondere poffumus pro Galeno, non remitti crebritatem; nam anteà per ipfam etfi extremam, & fummam non erat fufficiens fatisfactio refpectu vfus adaucti; erat autem ea poffibilis quam poterat apponere facultas pro illo ftatu fummæ debilitatis; & fic licèt poftea fiat pulfus mediocris magnitudinis & celeritatis, non tamen amittit aliquid crebritatis fummæ, vtpotè illæ differentiæ eo modo quo funt adductæ à Galeno funt proportionatæ pro fatisfactione proportionata finis.

Secunda concubinatio eft, quando facultas eft fortis, & vfus adauctus; & tunc fiunt pulfus magni, celeres, & crebri, vtpotè tales differentiæ funt familiares facultatis robuftæ, & vsûs adaucti. Tertia combinatio eft, quando facultas eft debilis & vfus diminutus; in quo euentu erunt pulfus parui, tardi, & aliqualiter crebri; fiquidem paruitas, & tarditas funt differentiæ familiares facultatis debilis, & vsûs diminuti; ponitur tamen aliqualis crebritas, vt aliqualis fiat fatisfactio; Cæterùm, fi finis diminutiffimus fit, rarus etiam erit pulfus. Tandem quarta combinatio erit, fi facultas fit fortis, & vfus diminutus, & tunc erunt pulfus moderati in magnitudine, tardi, & magis rari. Et ratio eft quia cùm vfus fit diminutus, & per moderatam magnitudinem fit fatisfactus, ideò fuccedunt tarditas & raritas; maior tamen raritas, quia per aliqualem vehementiam, quam appofuit facultas fortis pro magnitudine proportionata in fatisfactionem finis, non potuit non apponi etiam aliqua celeritas accidentalis, quam non poftulabat vfus, & fic fiunt pulfus non ità tardi, feu minùs tardi quàm fi facultas non effet robufta. Nam maior vehementia femper fecum affert aliquam maiorem celeritatem, etiamfi ipfam non poftulet finis, vt *fequenti capite* conftabit.

Alias quatuor combinationes adducit Galenus refpectu inftrumenti & vsûs, *citato lib.* 1. *de differentijs pulfuum, cap.* 9. Prima combinatio eft, quando inftrumentum eft durum, & vfus adauctus, & tunc fiunt pulfus parui, celeres & crebri: parui quidem fiunt, quoniam durities arteriarum eft impedimentum quominùs poffint dilatari arteriæ tantum quantum vsûs augmentum expoftulat, & fic fatisfacit facultas, per celeritatem, & crebritatem, quod per magnitudinem non potuit affequi: durities enim inftrumenti magis impedit dilatationem arteriæ ad magnum fpatium, quàm celerem ipfius motum, & fic pulfus fiunt celeres, crebri, & parui.

Secunda combinatio eft quando inftrumentum eft molle, & vfus adauctus, & tunc fiunt pulfus magni, & celeres, fed non ità crebri, nec ità celeres. Nam cùm per magnitudinem fatisfaciat facultas optimè vfui adaucto, non eft neceffarium apponere tantam celeritatem, & crebritatem, vt fieret adæquata fatisfactio finis; & iuxta maiorem aut minorem mollitiem arteriarum, maiores aut minores erunt pulfus, tunc enim inftrumentum eft magis aut minùs obediens ad motum maiorem, vel minorem.

Tertia combinatio eft, quando vfus eft diminutus, & inftrumentum durum: ex qua oriuntur pulfus parui, tardi, & aliqualiter crebri; primæ differentiæ funt familiares refpectu inftrumenti duri, & vsûs diminuti, attamen vt Natura fatisfaciat aliquo modo vfui, aliqualem crebritatem apponit, dummodò non fit infignis vsûs diminutio; nam fi extrema fit, pulfus non erit creber.

Cæterùm, fi durities arteriæ fit maior quàm vsûs diminutio, erunt pulfus minores quàm tardiores; nam maius impedimentum eft durities ad magnitudinem, quàm ad celeritatem, vt nuper dicebamus. E contrà, etiamfi imminutio vsûs fuperet duritiem arteriarum, erunt pulfus magis tardi quàm parui, vtpotè quando vfus diminuitur, priùs Natura amittit crebritatem, deindè celeritatem, & vltimo loco magnitudinem; proindéque quando fuperat refrigeratio, feu vsûs diminutio, erunt pulfus rariores & tardiores. Quod totum pleniùs *fequenti capite* conftabit.

Tandem vltima combinatio eft quando vfus eft diminutus, & inftrumentum molle, & tunc fiunt pulfus moderati in magnitudine, tardi etiam & rari. Nam inftrumenti mollities expofcit pulfum magnum, diminutio verò vsûs pulfum paruum petit, & fic quando iftæ duæ caufæ coniunguntur, quæ contrarios pulfus expofcunt, Natura mediâ viâ incedit, & efficit pulfus medios feu moderatos in magnitudine; & cùm per ipfam fufficienter fatisfaciat fini, fruftrà apponeret celeritatem & crebritatem, ideóque fiunt pulfus tardi, rari, & in magnitudine moderati. Supponitur tamen in his combinationibus inftrumenti ad vfum facultas ex fe robufta: nam aliàs fi debilis effet, femper effent pulfus parui, & fæpenumerò crebri.

Tertiam, & vltimam combinationem caufarum continentium pulsûs, adducit Galenus 1. *libro citato de caufis pulfuum, cap.* 10. Hanc igitur docuit fieri refpectu facultatis, & inftrumenti, refpectu quorum alias quatuor combinationes ftatuit; ex quibus etiam variæ oriuntur pulsûs differentiæ.

Prima combinatio eft, quando facultas eft fortis, & inftrumentum molle, & tunc fiunt pulfus magni, tardi, & rari, ex eo quòd facultas fufficienter fatisfacit vfui per magnitudinē, & fic fruftrà apponeret celeritatem, & crebritatem: Hoc tamen eft intelligendum quando vfus admodum non vrget; nam fi nimia eius effet vrgentia, erunt pulfus magni, celeres & crebri, fi non poffit facultas fatisfacere adæquatè per magnitudinem.

Secunda combinatio eft, quod facultas eft robufta, & inftrumentum durum: ex qua fiunt pulfus parui, ob inobedientiam inftrumenti, & ob impedimentum ad magnitudinem. Celeres etiam & crebri, quia cùm facultas per magnitudinem fatisfacere non poffit vfui, debet hoc fupplere per celeritatem & crebritatem, ad quas differentias non obftat durities arteriarum.

Tertia combinatio eft, quando facultas eft debilis, & inftrumentum durum; in quo cafu erunt pulfus parui; quia paruitas eft familiaris differentia facultatis debilis, & inftrumenti duri; erunt

erunt etiam pulſus non multum celeres ob facultatis languorem; creberrimi tamen pro indigentia & ſatisfactione vsûs. Paruitas autem apponitur ex duplici capite, & ob duritiem arteriarum, & ob facultatis languorem: In combinatione autem ſecunda ponuntur pulſus parui præcisè propter inſtrumenti duritiem.

Vltima combinatio eſt, quando coniungitur debilis facultas cum inſtrumento molli, & tunc erunt pulſus moderati in magnitudine: nam licèt propter facultatem debilem pulſus parui eſſe debeant, tamen quoties extremè non ſit debilis facultas, & aliàs ſupponitur inſtrumentum valdè obediens propter mollitiem; hinc fit vt propter diſpoſitionem inſtrumenti aliquantulum dilatetur arteria, & pluſquam ſi non eſſet talis diſpoſitio in ipſa; & ſic fiunt pulſus moderati in magnitudine, & ob hanc rationem, in lethargicis, & aliis paſſionibus pendentibus ab humore phlegmatico, pulſus inueniuntur moderati in magnitudine. Inſuper etiam in hac combinatione erunt pulſus celeres, & crebri, ideò vt fini adæquatè ſatisfiat per has differentias, vtpotè per magnitudinem moderatam non potuit ſatisfieri. Supponitur enim in hac complicatione finis, ſeu vſus excedens, aut ſaltem non diminutus, aliter autem non fierent pulſus differentiæ modo aſſignato. Ex quibus omnibus liquidò conſtant omnes differentiæ, quæ ex qualibet complicatione cauſarum continentium poſſunt oriri.

Cognitis igitur differentiis propriis & familiaribus pulsûs, & ſimiliter reliquis, quæ ex varia complicatione cauſarum continentium oriuntur; facilè erit ſignificationes & cauſas cuiuſlibet agnoſcere, vt exindè prognoſticum faciliè fiat; ſi enim differentia ſit propria, vnicam ſolùm habet cauſam producentem; ſi familiaris plures habet cauſas, de quibus ſigillatim, & pleniùs ſuprà diximus; & ſic facilè poterit iudicium quiſque ferre cognitâ pulsûs differentiâ de complicatione cauſæ à qua oritur, proindéque de præſagio ipſius. Quando verò differentia eſt familiaris, examinare oportet à qua cauſa oriatur; nam cùm differentiæ familiares non ſolùm ſint facultatis & inſtrumenti, ſed etiam vsûs variationem ſequantur, & vſus non ſolùm propter maius incendium, ſed etiam propter ſpirituum defectum augeantur, oportet diſcernere & agnoſcere, quando vsûs augmentum oriatur ab incendio, & quando ex ſpirituum defectu.

Hoc autem dubium Galenus abſoluit *libro* 1. *de cauſis pulſuum*, *cap.*12. nam hoc cognoſcendum eſſe docet ex cauſis prægreſſis, exempli gratiâ, ſi in toto corpore immodicus calor perſentiatur, præſertim ſi ſitis & ſpirandi difficultas adſit, tunc poſſumus colligere calorem eſſe adauctum. At verò ſi non percipiatur à Medico, nec ab ægrotante calor immodicus, & præceſſerunt cauſæ reſoluentes ſpiritus, vt labores, vigiliæ, & immodicæ euacuationes, coniectandum eſt vsûs augmentum oriri ex defectu ſpirituum, & in tali caſu pulſus non ſunt adeò magni, ſed potiùs celeres & crebri, propter facultatis languorem ex ſpirituum defectu; cùm autem facultas ſit debilis, non poteſt adeò magnos elicere pulſus, ac quando vſus eſt adauctus ob intenſionem caloris cum quo plerumque fortis facultas eſt, & ſic calore adaucto ſæpè ſæpiùs contingit pulſum tunc fieri magnum.

CAPVT IV.

An dum vſus augetur vel diminuitur, aliquis ordo ſeruetur à Natura in adquiſitione, vel amiſſione differentiarum pulsûs.

Conſtat ex dictis, familiares differentias reſpectu vſus adaucti, eſſe magnitudinem, celeritatem, & crebritatem. Inquirimus ergo in præſenti, An dum vſus augetur præternaturam, priùs Natura apponat magnitudinem, deindè celeritatem, & tandem crebritatem? An verò nullus ſeruetur ordo in adquiſitione vel deperditione prædictarum differentiarum? Pro cuius clariori intelligentiâ ſupponendum eſt, dubium procedere in caſu, quando facultas exiſtit robuſta, & inſtrumentum obediens ad motum; nam ſi facultas ſit debilis, & inſtrumentum durum, certiſſimum eſt, non poſſe fieri pulſum magnum; nam magnitudo ideò eſt differentia familiaris, quia concurſum plurium cauſarum expoſcit, nempè facultatis robuſtæ, inſtrumenti obedientis, & vſus adaucti; & ſic quando inquirimus de vſu adaucto, ſupponimus facultatem robuſtam, & obedientem arteriam.

Secundò ſupponendum eſt, dubium procedere de vsûs augmento præternaturam, ſucceſſiuo & paulatino modo; nam ſi ſimul augeretur tota poſſibilis intenſio, ſeu adquireretur, certum eſt, Naturam debere apponere pro ſatisfactione ipſius ſimul omnes differentias. Obiter etiam eſt notandum, dubium procedere, quando vſus augetur præternaturam, & pulſus quoad magnitudinem eſt mediocris; nam ſi pulſus paruus, tardus, rarúſque ſit cum vſu diminuto præternaturam, & intendatur vſus ex Galeni placito 1. *de Præſagatione ex pulſibus*, *cap.* 1. apponeret Natura primò crebritatem, deindè celeritatem, & tandem magnitudinem; procedit ergo dubium ſupponendo mediocrem naturalem magnitudinem, & vſu exiſtente adaucto præternaturam, & ſimiliter præexiſtente præternaturali magnitudine, & iterum magis creſcente vſu præternaturam, an ſeruetur talis ordo, ità vt priùs apponatur magnitudo, deindè celeritas, & tandem crebritas.

Tertiò & vltimò eſt notandum, quòd cùm facultas pulſifica operetur pro ratione vrgentiâque finis, apponit determinatam, & proportionatam magnitudinem pro determinato vsûs augmento, & ſi rursùs intendatur aliquantulum, non apponit nouam magnitudinem, nec nouum conatum molitur pro maiori magnitudine, ſed apponit celeritatem. Quòd ſi iterùm tantillum increſcat, nec apponit nouam magnitudinem, ſed crebritatem vſque dum intenſio caloris adeò increſcat vt de nouo facultatem inuitet ad apponendum nouum conatum pro noua & maiori magnitudine; non enim quodlibet vsûs augmentum, aut incrementum cogit facultatem ad hoc vt apponat

ponat nouam magnitudinem ; nam fi hoc ità effet , nulla celeritas nec crebritas fieret à facultate propter fatisfactionem finis , vt per fe eft notum ; apponit ergo Natura celeritatem quando per magnitudinem oppofitam integrè fatisfacere non poteft vsûs augmento , & tandem apponit crebritatem , quando per magnitudinem, & celeritatem integrè non fatisfacit vsûs augmento.

Quòd fi omnes iftæ differentiæ cum hac determinata intenfione non fufficiant , Natura denuò infurgit , & apponit nouum conatum , & nouam , & maiorem magnitudinem , & fic procedit hoc ordine vfque ad pofitionem totius poffibilis magnitudinis , celeritatis, & crebritatis. Inquirimus ergo , an ifte ordo fit inuiolabilis in operibus pulfificæ facultatis ? An verò poffit peruerti, ità vt nullus fit ordo in apponendis his differentiis quas familiares vocamus refpectu vfus adaucti. Et eadem procedit difficultas de vario ordine , & de vfu diminuto : An fcilicet deperdantur cum ordine differentiæ , quæ cum ordine adquiruntur , vel fine ordine deperdantur.

Circa primum quod in controuerfia eft pofitum , videtur nullum feruare ordinem Natura in adquirendis differentiis magnitudinis, celeritatis, & crebritatis. Probatur primò argumento communi fatis ab omnibus adducto , & etiam efficaciffimo , quod præcipuè adducit Doctor Sancta-Crux *opuf.3. fol.80.* tanquam infolubile , & eft huiufmodi. Nam vel vfus augetur, quando arteria eft in motu , aut quando arteria , in quiete manet. Si primum dicas ; priùs debet Natura apponere celeritatem quàm magnitudinem , vtpotè tunc habet fuccurrere vfui, & non poteft mediâ magnitudine, quia cùm hæc fit in ordine ad fpatium , minimè poteft apponere magnitudinem vfque dum accedat ad terminum naturalis fpatij ; ergo debet effe fatisfactio per differentiam quam poteft apponere; fed tunc folùm poteft apponere celeritatem ; ergo per illam fit fatisfactio eo modo , quo Natura poteft priùs , quàm accedat ad terminum magnitudinis in parte motûs quæ reftat : Si verò vrgeat aut intendatur finis , atteriâ exiftente in quiete, priùs debet apponere crebritatem ; fiquidem tunc nullam aliam differentiam poteft apponere facultas , & vt ipfam apponat debet priùs moueri. Sed hoc ipfo quòd incipiat moueri exiftente in quiete , priùs apponit crebritatem ; ergo crefcente vfu in quolibet tempore , non poteft Natura feruare ordinem in adquirendis differentiis , quin imò interdum apponit celeritatem , quandoque priùs crebritatem , proindéque non apponit priùs magnitudinem.

Secundò probatur , Naturam non apponere priùs magnitudinem, nec celeritatem ; nam illam differentiam debet priùs apponere mediâ quâ faciliùs fuccurrere poffit vfui adaucto : fed per crebritatem meliùs id efficere valet , vtpotè adhuc exiftente facultate debili , apponitur talis differentia ; ergo familiaris eft debilis facultatis ; ergo ipfam faciliùs ponit Natura , quæ femper in fuis operibus à facilioribus incipit ; ergo priùs apponit crebritatem , quàm magnitudinem.

Verior tamen opinio eft , Naturam feruare ordinem in adquirendis differentiis prædictis in vsûs augmento , ità vt priùs adquirat magnitudinem, deindè celeritatem , & tandem crebritatem , quæ omnes pro fatisfactione finis funt neceffariæ. Hanc fententiam exprefsè tenetGalenus *lib. 1. de caufis pulfuum , cap. 5. & 3. de Præfagatione ex pulfibus , cap. 2.* & eam fuadere intendit à fimili duplici exemplo ab ipfo Galeno adducto. Primum fit:ficut homines, qui ingenti fiti corripiuntur , pro ipfius fatisfactione primum multum bibunt ; & fi ampliùs forfan fitis moleftet , celeriùs bibunt ; & fi adhuc ampliùs fitis intendatur , frequentiùs & crebriùs bibunt. Sic fimiliter dum vfus augetur , primò Natura apponit magnitudinem, & fi hæc non fufficiat , apponit celeritatem, & tandem crebritatem.

Secundum exemplum quod adducit , eft de hominibus iter facientibus ; nam dum neceffitas deambulandi vrget , primò magnos apponunt greffus , & fi ampliùs neceffitas vrgeat , feftinant & celeriter incedunt , & dum adhuc ampliùs vrget neceffitas , parum in fpatiis immorantur ; fic ergo Natura , feu pulfifica facultas fe debet habere in adquirendis differentiis familiaribus exiftente vfu adaucto.

Ratione etiam efficaciffima validatur noftrum affertum : nam illa differentia priùs debet apponi à Natura per quam meliùs fatisfacere poteft vfui adaucto : fed per magnitudinem meliùs fit fatisfactio , deindè per celeritatem , & tandem per crebritatem ; ergo Natura debet feruare hunc ordinem in adquifitione differentiarum , de quibus procedit controuerfia. Maior admittitur ab omnibus , ex eo quòd fagaciffima Natura in fubfidium moleftantis finis debet apponere primò eam differentiam per quam meliùs fiat fatisfactio : Minorem fic oftendo : dum vfus augetur, per illam differentiam meliùs fatisfit per quam maior aëris copia attrahitur pro attemperatione inftigantis caloris : Sed per magnitudinem attrahitur maior copia refrigerantis aëris , & per celeritatem velociùs attrahitur aër ; & tandem vltimò per crebritatem pluries repetitur attractio ; ergo primò debet Natura apponere magnitudinem , fecundo loco celeritatem , & tandem crebritatem , quæ vltimum locum habet in attemperatione.

Contra noftram hanc conclufionem videtur militare argumentum difficillimum. Nam fi Natura femper apponit primò eam differentiam pulsûs per quam meliùs fit fatisfactio finis , fequitur quòd in augmento febrium debeat effe maior magnitudo , quàm ea quæ de facto apponitur à Natura ; fiquidem magnitudo quæ apponitur non eft tanta quæ fatisfaciat vfui ; nam aliàs in augmento remitteretur febris ; ergo Natura non apponit primò id quod meliùs fatisfacit , proindéque claudicat fundamentum noftræ conclufionis. Nec valet fi refpondeas , effe impedimentum ex parte facultatis , eò quòd non habeat fufficiens robur ad apponendam magnitudinem maiorem , aut ex parte inftrumenti refiftentis propter aggrauationem à fuliginibus in augmento eleuatis , ratione quarum redditur inobediens inftrumentum ad maiorem extenfionem : Non inquam valet : Etenim , in fummo vigore febrium apponitur maior magnitudo , ergo neceffariò in augmento cùm magis robufta fit facultas , poterit apponere æqualem magnitudinem , aut maiorem , quàm in ftatu ; non ergo defectu virtutis id fit. Deindè , nec propter vitium inftrumenti id accidere debet in augmento febrium , & licèt hoc effet verum in febribus putridis ob copiam fuliginum opprimen-

opprimentium, & aggrauantium arteriam,attamen non habet locum in diariis febribus, cùm ergo in augmento diariarum febrium non apponat Natura tantam magnitudinem, ſicut in ſtatu, colligitur non apponere primò id per quod meliùs ſatisfit vsûs augmento.

Doctor Sancta-Crux *Opuſculo* 3. *citato de pulſibus, folio* 81. hanc difficultatem ſoluere intendit, ex eo quòd in febrium ſtatu calor eſt magis mordax, & ſic magis irritat Naturam ad apponendam maiorem magnitudinem in ſtatu quàm in augmento. Hæc tamen ſolutio in eo claudicat: quòd pulſifica facultas non operatur præſuppoſità ſenſatione, vt animalis facultas, & cùm minimè ſentiat mordacitatem caloris, & hac ratione non apponit in ſtatu maiorem magnitudinem.

Reſpondeo igitur aliter ad argumentum primò poſitum, in augmento febrium, vſum non eſſe æquè adauctum, ſeu æquè intenſum, ſicut in ſtatu in quo eſt maior ebullitio, & efferueſcentia, & ſic Natura in ſtatu apponit maiorem conatum, & maiorem magnitudinem pro ſatisfactione maioris caloris, quàm in augmento, in quo ſufficit pro ſatisfactione vsûs minor magnitudo cum celeritate quæ ipſam magnitudinem comitatur, non tamen ceſſat febris, licèt fiat ſatisfactio adæquata vſquedum ceſſet cauſa conſeruans ipſam à qua continuò fouetur calida illa diſtemperies. Vnde Natura in augmento pro ratione vsûs inſtigantis, apponit totam magnitudinem quàm expoſcit febrilis calor, quà meliùs ſatisfacit, quam ſi primò apponeret celeritatem: Et ſic fundamentum noſtræ Concluſionis manet liberum à calumnia.

Hinc diſcere oportet, quòd quotieſcumque eſt noua intenſio in vſu ſufficiens ad inſtigandam facultatem pulſificam ad apponendam nouam maiorem magnitudinem, tunc primò apponit aliquam celeritatem accidentalem, priuſquàm accedat ad terminum vltimum ſpatij ad quod denuò mouetur. Ratio eſt: nam ad hoc vt facultas apponat nouam, & maiorem magnitudinem, debet apponere maiorem conatum, & vehementiam; ſed hoc ipſo quòd apponit nouam, & maiorem vehementiam debet neceſſariò apponere aliquam maiorem celeritatem vehementiæ debitam; ergo priuſquàm apponat nouam, & maiorem magnitudinem, debet priùs aliquam celeritatem accidentalem apponere. Dicitur autem accidentalis illa celeritas; quia non apponitur à Natura propter ſatisfactionem finis, etiamſi fini ſatisfaciat, ſed propter nouam, & maiorem vehementiam, quæ non poteſt eſſe ſine maiori celeritate. Conſtat hoc apertè in facultate animali: Si enim lapillum maiori impetu, & vehementia impellamus, ſine dubio mouebitur maiori celeritate: ergo idem in pulſifica facultate debet accidere, quæ medio conatu, & impulſu etiam mouet cor & arterias.

Diſcere etiam neceſſe eſt, quòd ſi magnitudo ſit naturalis & mediocris, celeritas verò, & crebritas ſint infra mediocritatem naturalem, tunc ſi vſus augeatur, primò apponit Natura celeritatem, & deinde crebritatem. Ratio eſt: quia Natura priùs debet ſatisfacere ſuis naturalibus differentiis quàm vtatur præternaturalibus, ad quarum appoſitionem maior requiritur Natura propter ſatisfactionem maioris caloris,

turæ labor cum ſuo maiori incommodo. Quando autem pulſus quoad omnes ſuas differentias ponitur in optima, & naturali mediocritate, & intendatur vſus, in hoc caſu primò apponit Natura magnitudinem præter naturam, deindè celeritatem, tandem crebritatem, & ſic debet procedere controuerſia propoſita, & intelligi.

Inquires tandem: Cur à principio hoc ipſo quòd vſus augetur præter naturam, non apponit Natura totam poſſibilem magnitudinem, & vltimam quam poteſt apponere, vt fiat pulſus qui dicitur maximus, quo meliùs fieret attemperatio pro vsûs augmento. Reſpondeo, Non apponi illicò à principio vltimam, & poſſibilem magnitudinem, quia ipſam non expoſcit finis, & cùm operetur iuxta exigentiam finis, ſi à principio eſſet vrgentia finis, quæ inſtigaret Naturam, vt apponeret conatum poſſibilem, apponeret etiam poſſibilem magnitudinem pro ſatisfactione finis, cùm ergo ſucceſſiuè augetur finis, ſucceſſiuè apponit magnitudinem proportionatam pro ſatisfactione finis.

Non prætermittam circa hoc dubiolum ſolutionem Doctoris Sanctæ-Crucis *Opuſculo* 3. *citato*, vbi docet, ideò Naturam non apponere totam magnitudinem à principio, quia fugit in quantum poteſt laborioſas differentias, ipſáſque non apponit priuſquàm leuiores apponat, & ſi iſtæ non ſufficiant, tunc vires aſſumit quas apponit ſine ceſſatione in tota magnitudine; Verùm enim verò non acquieſcit animus huic ſolutioni: nam ſi illicò à principio vrget nimis vſus, & tum leuioribus differentiis non poteſt ſatisfacere Natura vrgentiæ finis, magis tunc patitur eadem Natura, & labefactatur magis ab incendio, quàm ſi apponeret maiores vires, & maiorem & vltimam magnitudinem quà ſatisfaceret tanto incendio, ex vi cuius magis recrearetur refrigerato natiuo calore; ergo non debet fugere laborioſas differentias, quando ex vi poſitionis ipſarum conſequitur vtilitatem, & ſic ratio à nobis aſſignatà clariùs ſoluit propoſitam difficultatem.

Reſtat adhuc denique ſcrupulus contra noſtram concluſionem: quia ſi Natura dum vſus augetur præternaturam, primò apponit magnitudinem, ſecundo loco celeritatem, & tandem crebritatem; & ſi iterum augeatur vſus magis, apponit nouam magnitudinem, videtur neceſſariò celeritatem, & crebritatem immediatè anteà poſitam omninò eſſe elapſam impulſu, ità vt ſolum remaneat celeritas naturalis, & mediocris, & naturalis crebritas, quod eſt contra experientiam. Nam in febribus quantumuis creſcat magnitudo, & augetur, ſemper perſeuerat celeritas, & crebritas contra naturam, quam primò appoſuit facultas. Aſſumptum probo: nam per vltimam magnitudinem ſatisfacit facultas meliùs quàm per celeritatem & crebritatem: Ergo ipsà poſità, celeritas, & crebritas amitti debent.

Reſpondeo tamen, ſemper neceſſariam eſſe celeritatem, & crebritatem; nam poſtquam Natura apponit totam poſſibilem magnitudinem, reſtat ſatisfactio ab ipſa facienda per celeritatem, & crebritatem, quæ non poteſt fieri per magnitudinem: ſiquidem non ſolùm attemperat maior aëris quantitas, ſed etiam velocitas quà aër attrahitur, & abbreuiatio in quietibus

quietibus, vt citiùs operetur Natura, quæ vtitur omnibus poſſibilibus differentiis, ad ſubueniendum ſibi. Vnde etſi Natura apponat nouam magnitudinem, non ceſſat à celeritate & crebritate, quia hæ ſuo modo ſatisfaciunt fini adhuc exiſtente totâ magnitudine, & ſic neceſſariò debent apponi à facultate, & non deperduntur ex poſitione maioris magnitudinis.

Argumenta in contrarium adducta facilè diluuntur. Ad primum communiter reſpondent Neoterici noſtræ Scholæ, verum eſſe quòd quando vſus augetur, arteriam eſſe in motu aut in quiete, & ſic primò apponit Natura aliquam celeritatem ſi ſit in motu: & crebritatem, (ſi ſit in quiete) huiuſmodi tamen differentias eſſe imperceptibiles,ſed ſolùm poſſunt conſiderari phyſicè,non verò Medicè loquendo: Nam ſicut augmentum vsûs inter vnam, & alteram pulſationem imperceptibile eſt, ſic etiam illa celeritas, & crebritas imperceptibiles ſunt: magnitudo verò quæ ſubſequitur perceptibilis eſt, quâ poſitâ deperditur celeritas, aut crebritas primò appoſita à Natura. Hæc tamen ſolutio non ſatisfacit difficultati propoſitæ, & eſt contra communem doctrinam quam Doctores iſti tuentur: nam receptum eſt apud omnes Medicum cognoſcere inæqualitatem in vnica arteriæ pulſatione, vt ſuprà de caprizante pulſu dicebamus, in quo percipimus maiorem, aut minorem celeritatem inter partes dilatationis, ergo celeritas illa quæ primò accreſcit vſu adaucto, ſi ſit arteria in motu, aut crebritas ſi ſit in quiete,perceptibiles ſunt à Medico; ergo primò non apponit Natura magnitudinem. Quare argumentum inſolutum manet.

Minùs quadrat ſolutio, quam circa hanc difficultatem adducit Doctor Sancta-Crux *loco ſuprà citato*; docet enim, quòd quando inæqualitas in vna pulſatione prouenit, aut ex vitio inſtrumenti, aut ex debilitate facultatis, perceptibilis eſt. At verò quando vſus augetur, inter vnam & alteram pulſationem,nulla eſt inæqualitas ratione vsûs, quæ ſit ſenſibilis. Friuola quidem ſolutio: nam ſermo ſolùm procedit, an in vnica pulſatione ſit ſenſibilis illa celeritas maior, quam primò apponit Natura ex vi vsûs adaucti, ſiue conſtituat pulſum inæqualem, ſiue ſecus, quod modò non diſputamus. Si autem ſenſibilis eſt inæqualitas in vnico ictu arteriæ, quando oritur ex vitio inſtrumenti, aut languore facultatis, cur etiam ſi augetur vſus inter vnam & alteram pulſationem, & incepto motu arteriæ non poterit Medicus perſentire illam maiorem celeritatem quam apponit Natura.

Quare dicendum nobis eſt,ſemper Naturam primò apponere magnitudinem quoties non eſt aliquod obſtaculum.In caſu autem in quo augetur vſus,poſtquam iam incepit mouere arteriam, tunc non poteſt pro illo ictu apponere maiorem magnitudinem,ex eo quòd appoſuit conatum,& impulſum proportionatum pro remiſſiori vſu, qui expoſcebat minorem magnitudinem, & ſic appoſuit tunc poſſibilem differentiam, nempè celeritatem, quâ pro tunc meliùs ſatisfacit vſui que dum quando iterum mouebitur, apponet maiorem conatum,& maiorem magnitudinem, quâ meliùs ſatisfacit ſuo vſui, & tunc amittitur celeritas, quam primò appoſuit, quia pro tunc non potuit apponere magnitudinem; nam ad hoc vt ipſam apponeret, debebat quieſcere à motu, & apponere nouum conatum, ex quo maius incommodum acciperet Natura, proptereà quòd non poſſit ſatisfacere vſui tempore quietis. Quo ſit vt illa celeritas, & idem dico de crebritate (ſi arteria exiſteret in quiete) quodammodò dicitur accidentalis; nam ipſam apponit Natura non ſolùm vt modo poſſibili ſatisfaciat pro illo paruiſſimo temporis ſpatio, in quo non poteſt apponere magnitudinem, verùm etiam vt citiùs accedat ad ictum ſubſequentem, in quo primò apponit magnitudinem maiorem pro ſatisfactione adæquata vsûs, ex vi cuius amittitur illa celeritas, quam in medio motûs appoſuit quaſi coacta Natura, vſque dum potens ſit in ſubſequenti motu, aut ictu apponendi eam magnitudinem, quam vſus expoſtulabat.

Ad ſecundum, & vltimum argumentum reſpondeo negando antecedens:nam priùs Natura debet apponere illam differentiam quâ meliùs ſatisfaciat fini, non quâ faciliùs; meliùs autem fit ſatisfactio per magnitudinem, & ſic ipſam primò apponit toties, quoties non eſt obſtaculum aliquod ex ſuprà dictis.

Secunda pars Controuerſiæ dirimitur.

Inquirebamus ſecundo loco, An per diminutionem,aut remiſſionem vsûs,Natura etiam ſeruet ordinem in amiſſione differentiarum quas appoſuit per vsûs augmentum, ità vt primò amittat crebritatem, ſecundò celeritatem,& vltimò magnitudinem, aut forſan nullum ſeruet ordinem in amiſſione talium differentiarum. Dubium igitur procedit tunc quando poſtquam per vsûs augmentum appoſuit Natura primò magnitudinem, deindè celeritatem, & tandem crebritatem, an quando diminui incipit, primò euaneſcat crebritas, deindè celeritas, & vltimò magnitudo. Nam in caſu in quo augmentum vsûs ſolùm inuitat facultatem ad magnitudinem,aut ad celeritatem ſolùm, ſi tunc diminuatur vſus,priuſquam Natura apponat crebritatem, Certum eſt primò amitti magnitudinem ſi ea ſola ſit poſita, aut celeritatem, ſi eam appoſuit Natura poſt magnitudinem. Supponit etiam controuerſia, quòd in caſu in quo neque facultas peculiariter afficiatur, neque inſtrumentum ſit vitiatum, ſed potiùs bene ſe habentibus reliquis cauſis continentibus, an quando remittitur vſus, primò deperdatur crebritas, deindè celeritas, & tandem magnitudo.

Pro negatiua parte aliqua ſunt argumenta. Primum ſit, quia in vsûs augmento Natura primò incipit à magnitudine; ergo quando diminuitur vſus, primò debet amittere magnitudinem, videtur enim eſſe eadem ratio contrariorum. Secundò, quia vſu diminuto eam differentiam priùs debet amittere Natura quæ magis laborioſa eſt: ſed magis laborat Natura in appoſitione magnitudinis, ergo debet priùs amittere magnitudinem. Tertiò, quia fœminæ quæ diminutum habent calorem, habent etiam pulſum paruum, ſimúlque celerem & crebrum;ergo in diminutione vsûs nõ amittitur ſemper à Natura primò crebritas, & celeritas,ſed interdum magnitudo,cùm certum ſit in fœminis perſeuerare crebritatem, & celeri-

tatem

tatem cum paruitate fimul, propter vsûs diminutionem. Tandem: fi Natura feruat magnitudinem, & vltimò ipfam amittit, fequeretur deteriores effe pulfus deficientes, quàm intermittentes, quod eft contra Galenum. Sequelam probo: nam in deficientibus pulfibus imperceptibilis eft paruitas, in intermittentibus eft raritas magis protenfa: Sed quando eft fumma paruitas, calor natiuus eft debiliffimus, quando verò raritas fumma, non ità remiffus eft natiuus calor: ergo deteriores funt pulfus deficientes, quàm intermittentes.

His non obftantibus, vera eft doctrina Galeni *lib.1. de caufis pulfuum, cap.7.* vbi affirmat Naturam ordinem feruare in amiffione differentiarum pulsûs, quas primò appofuerat, ità vt priùs amittat crebritatem, fecundo loco celeritatem, & vltimò magnitudinem. Hæc conclufio communiter recipitur ab omnibus Medicis, & probatur ratione efficaciffimâ: nam in vsûs augmento, Natura vltimò appofuit crebritatem, quâ mediâ fatisfecit vltimæ intenfioni caloris, fed in vsûs diminutione primò amittitur illa vltima intenfio caloris; ergo primò debet amitti illa differentia per quam Natura fatisfecit vltimæ intenfioni:fed hæc differentia eft crebritas, ergo priùs Natura illam debet amittere in remiffione vsûs. Deindè fecundo loco debet amittere celeritatem;nam in vsûs augmento ante crebritatem, & poft magnitudinem Natura appofuit celeritatem; ergo in vsûs diminutione poftquam amittitur crebritas per diminutionem caloris cui ipfa correfpondebat,debet amitti celeritas,quia diminuitur caloris intenfio,cui ipfa correfpondebat, & ratione cuius à Natura fuit pofita,& tandem amittit Natura magnitudinem, fi ampliùs remittatur, aut diminuatur calor ob eandem rationem.Et confirmatur: nam in vsûs diminutione,vltimò debet retinere Natura illam differentiam per quam meliùs fatisfacit fini:fed per magnitudinem meliùs fatisfacit fini,etiamfi magis laboret in ipfius appofitione,ergo vltimò debet amittere magnitudinem. Ex quo conftat folutio pro fecundo argumento; nam etfi differentia eft magis laboriofa, nihilominùs meliùs ex vi illius fatisfacit inftiganti fini, & fic minùs patitur,feruando magnitudinem vfque ad finem.

Ad primum igitur argumentum refpondeo, quòd quando propter vsûs augmentum folùm appofita fuit magnitudo in diminutione eiufdem vfus, debet amitti illa magnitudo. Cæterùm,cùm fi vlteriùs intendatur calor,apponatur celeritas, & fi iterùm adhuc magis intendatur, apponat Natura crebritatem, certum eft primò amitti illam differentiam, quæ ratione vltimæ intenfionis caloris fuit appofita, hæc autem eft crebritas, vt per fe patet. Vnde fit, quòd licèt paruitas opponatur magnitudini, tamen refpectu fatisfactionis finis,magis contrariatur raritas magnitudini quàm paruitas, quia per raritatem deteriùs fit fatisfactio, ficut per magnitudinem meliùs. Sagaciffima ergo Natura in vsûs diminutione primò amittit crebritatem, quia fuit pofita propter illam caloris intenfionem quæ primò remittitur.

Ad fecundum argumentum dicimus, fæminas habere facultatem magis debilem quàm viros, & infuper arterias pluribus excrementis oppreffas, & fic non poffunt apponere magnitudinem vt fatisfiat vfui, & cùm per paruitatem non poffit fatisfacere Natura, ideò vtitur celeritate & crebritate, vt per ipfas eo modo quo poffet, fatisfaceret fini. Aliter autem contingeret fi facultas effet robufta, & inftrumentum non effet oppreffum, in quo cafu procedit Controuerfia, vt fuperiùs notauimus; nam fi facultas fit debilis, aut inftrumentum durum, primò apponit facultas paruitatem,quia eft differentia familiaris facultati debili.Et hæc eft ratio cur in corde frigido, (vt ait Galenus *lib. Artis Medicinalis, cap.30.*) fint pulfus parui, non tamen neceffariò rari, & tardi,quia poffunt effe celeres & crebri; hoc autem fit ob facultatis languorem, ratione cuius non poteft apponere magnitudinem. Quo fit vt loco illius apponat Natura celeritatem, & crebritatem, ex quo nihil contra nos deducitur.

Ad vltimum argumentum refpondetur, folùm fequi ex ipfo, abolitos pulfus (in quibus nulla eft paruitas nec motus) effe deteriores intermittentibus. Quod nos etiam fatemur cum tota Medicorum Schola.

CAPVT V.

Vtrùm omnis inæqualitas pulsûs oriatur neceffariò ex vitio inftrumenti?

COmmuniter eft receptùm apud omnes Medicos, tres effe caufas continentes pulsûs, facultatem fcilicet, inftrumentum, & vfum. Inquirimus ergo in præfenti, An omnis inæqualitas pulsûs refundatur neceffariò in vitium inftrumenti? An verò etiam poffit oriri ex variatione vsûs,aut ex debilitate facultatis?Pro cuius examine caufas in communi cuiufuis inæqualitatis oportet expendere,iuxta Galeni doctrinam *2. lib. de Præfag. ex pulfibus, cap.4.* vbi fic ait: *Igitur de inæqualibus omnibus pulfibus hoc vniuerfim fciendum eft, quòd in fecundo libro de caufis pulfuum oftendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compreffionibus inftrumentorum, aut humorum multitudine ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie conftare.* Conftat ergo ex relatis Galeni verbis cuiufuis inæqualitatis in vniuerfum quatuor effe caufas, oppilationem fcilicet, compreffionem, humorum multitudinem ad facultatem collatam, & tandem cordis inæqualem intemperiem. Breuiter igitur examinabimus modum, quo huiufmodi caufæ inæqualitatem producant, & hinc faciliùs controuerfiæ veritas apparebit fi fingulas fuo ordine caufas expendamus.

Dicimus ergo Primò, quòd oppilatio, feu obftructio caufat inæqualitatem ex eo, quòd ab humoribus obftruentibus impediatur communicatio fpirituum conducentium valde ad motum, quem facultas pulfifica mediis ipfis operatur. Infuper humores impacti in cauitatibus impediunt debitam compreffionem, proindéque fit accumulatio plurium fuliginum, à quibus & ab ipfis humoribus arteriæ grauantur. Ex quo fit vt facultas fit impotens ad expeditè fuos vitales motus obeundos, quos femper liberè intendit producere extra quodquam obftaculum, quod cùm adfit ab humoribus obftruentibus laborat eò vt apponat conatus, & vehemen-

tes

tes motus, licèt inæquales, ſiquidem liberè tunc non valet operari, cùm ſit aggrauata, & oppreſſa à multitudine humorum, & fuliginum, & ſic minimè poteſt ſuos per totum arteriarum ſpatium explicare motus.

Compreſſio verò inæqualitatem cauſat, quatenus impedit, & occupat cauitates per quas arteria debebat moueri pro ſatisfactione finis; nam cùm vrgeat finis, & cauitas ſit impedita, violentas tunc, & inæquales diſtenſiones facultas elicit, & ſecundùm quod cauſa comprimens facilioris aut difficilioris remotionis ſit, tardiùs aut maturiùs, aut faciliùs variatur inæqualitas, ſiue cauſa comprimens ſit inflammatio, aut tumor, ſiue humorum multitudo, ſiue repletio, aut plenitudo venarum.

Humorum verò multitudo ad facultatem collata, eſt tertia inæqualitatis cauſa, per quam plenitudo ad vires eſt intelligenda, grauata enim Natura ab humorum multitudine æqualiter arteriam mouere aut attollere minimè poteſt, & ſic inæquales motus elicit, qualiter contingit in facultate animali ratione ponderis improportionati, præcipuè autem accidit inæqualitas iſta quando augetur vſus. Dupliciter verò grauatur facultas, aut additâ copiâ humorum in ordine ad facultatem, aut debiliori reddita facultate in ordine ad pondus arteriarum; nam vtroque modo redditur improportionata facultas reſpectu inſtrumenti, talis verò inæqualitatis cauſa potiùs eſt reſpectiua quàm abſoluta.

Vltima cauſa inæqualitatis pulsûs, eſt intemperies cordis, aut arteriarum, non quidem calida & frigida ſolùm, vt aduertit Valleſius 3.*lib.Controuerſiarum*, *cap.*12. ſed etiam humida & ſicca quatenus ex vi inæqualis huius diſtemperiei arteriæ partes inæqualiter diſponuntur, & non æquè mouentur; nam calidiores expeditæ ſunt magis ad motum, non ità frigidiores; ſimiliter etiam humidiores faciliùs mouentur, non ità autem ſiccæ. Quo fit vt inæqualiter moueantur arteriæ partes ob inæqualem intemperiem.

Communiſſima ferè opinio ab omnibus recepta eſt: omnem inæqualitatem refundi in vitium inſtrumenti. Hanc dixerunt ex Galeno 2.*de Præſag. ex pulſibus*, *cap.*4.*&* 2. *de cauſis pulſuum*, *cap.*1. vbi hoc expreſsè fatetur, & ab excluſione reliquarum cauſarum continentium ipſius pulsûs, probat aſſumptum: nam inæqualitas neutiquam poteſt oriri in pulſus ex vitio facultatis, neque ex variatione vsûs, ergo reſtat quòd neceſſariò procedat ex variatione inſtrumenti. Antecedens probatur quoad primam partem; nam ſi ex vitio facultatis cauſaretur, maximè ex debilitate facultatis ex propria eſſentia, ſeu in ordine ad ſe; (nam debilitas per aggrauationem ad vitium inſtrumenti refertur, vt infrà conſtabit) ſed talis debilitas ſolùm poteſt facere pulsûs debiles, paruos & tardos, non tamen inæquales; ergo: Minor probatur à ſimili, exemplo à Galeno adducto *loco citato*: nam ſi ſint duo homines, quorum alter ſit robuſtus, alter verò debilis, & ille pondus magnum ferat, debilis verò nullum, certum eſt robuſtum inæquales greſſus & motus efficere, interdum magnos, interdum paruos, ſecundum quòd minorem au maiorem conatum oppreſſum ab onere. Cæterùm, qui debilis eſt in ordine ad ſe, debiles motus tardos & paruos efficiet, non tamen inæquales, quia nullum habet onus, nec improportionem, ergo ſic ſimiliter in facultate vitali debet contingere.

Deindè, quòd nec propter vsûs augmentum, aut variationem poteſt accidere inæqualitas; nam talis deberet eſſe ex eo quòd inter vnam, & alteram pulſationem ità variaretur finis, vt ſenſibilem faceret mutationem ſeu incrementum, ſed id non ità contingit: nam in febribus, præcipuè accreſcentibus Synochalibus, aut decreſcentibus, in quibus potiori ratione deberet relucere incrementum vsûs inter vnam & alteram pulſationem, ergo variatio in vſu non poteſt cauſare inæqualitatem pulsûs inter vnam & alleram pulſationem, de cuius inæqualitate loquitur Galenus, proindéque reſtat ab excluſione reliquarum cauſarum continentium, quòd omnis inæqualitas oriatur ex vitio inſtrumenti.

Plura tamen ſunt argumenta, quibus hæc opinio impugnatur: Primum ſit: Ex Galeno conſtat inæqualem cordis aut arteriarum intemperiem eſſe vnam ex cauſis inæqualitatis pulsûs, & hac ratione fieri, & cauſari inæqualitatem pulsûs dicroti, oſtendimus latè ſuprà *diſputatione præcedenti* ex Galeni doctrina: ſed talis inæqualis intemperies in diuerſis arteriæ partibus ſaluatur præcisè per vsûs variationem, ex eo ſcilicet, quòd aliquæ partes ſint calidiſſimæ, aliquæ verò frigidæ, aut minùs calidæ; ergo ſolùm vitium inſtrumenti non eſt cauſa inæqualis pulsûs.

Reſpondebit aliquis cum Valleſio noſtro, 3.*lib.Controuerſiarum*, *cap.*12. inæqualem intemperiem præcipuè humidam, & ſiccam neceſſariò inducere vitium in inſtrumento, quatenus pars arteriæ humida, aut calida aptiſſima eſt ad motum, ſicca verò & frigida ineptiſſima, & ſic inæqualitas illa ſemper refunditur in vitium inſtrumenti. Contrà tamen inſtari poteſt ſolutio; nam ſi per poſſibile, aut impoſſibile daretur talis inæqualis intemperies, ſine aliquo vitio in arteria, certum eſt aliquas partes expoſcere dilatationem magnam, illas ſcilicet quæ ſunt calidiores, alias verò paruiſſimam, illas nempè quæ ſunt frigidæ: ſed tunc inæqualiter moueretur arteria, ergo præcisè propter variationem vsûs daretur inæqualitas. Reſpondent ad hoc communiter, inter vnam & alteram pulſationem, non poſſe eſſe tantam variationem finis in ordine ad intenſionem vel remiſſionem, vt faciat ſenſibilem inæqualitatem, at verò poſt longum temporis ſpatium poſſe oriri inæqualitatem præcisè ex inæquali intemperiē, ſeu ex variatione vsûs, & de hac inæqualitate non loqui Galenum, ſed de ea quæ fit inter vnam & alteram pulſationem.

Sit ſecundum argumentum contra propoſitam concluſionem, quia in pulſu continuo diſpari inæqualitas quæ reperitur eſt ſecundum celeritatem, ex eo quòd quòd in vnico ictu celeriùs moueatur arteria in principio, & in fine quàm in medio motûs, ſed in tali pulſu inſtrumentum inuariatum perſeuerat in principio, & in medio, & fine ipſius motûs, & ſimiliter facultas. Ergo ſolùm poteſt accidere huiuſmodi inæqualitas ex variatione vsûs, eo ſcilicet, quod in principio ſit adauctus, in medio autem remittatur, & tandem in fine augeatur,

augeatur; præfertim, quia talis inæqualitas eft febrilis, quæ in putridis febribus reperitur, in quibus folùm ad caloris augmentum debemus attendere.

Huic argumento refpondent communiter Authores, & cum ipfis Neoterici noftræ Scholæ: in pulfu continuo difpari, & caprizante (de quo formatur idem argumentum) inftrumentum non effe inuariatum in principio, & in medio, & in fine motûs, fed potiùs variari, & diuerfimodè fe habere in ordine ad facultatem in principio, in medio, & in fine motûs, & fic inæqualitas illa in vitium inftrumenti eft refundenda. Ità Galenus 2. *de caufis pulfuum*, *cap.5. & 7.* Fit autem pulfus continuus difpar, quia arteriæ grauatæ ab humoribus, & fuliginibus non poffunt æqualiter moueri à facultate, quæ dum primò mouet arteriam, celeritatem apponit propter vsûs augmentum, ipfiufque fatisfactionem. Deindè verò in medio motûs ab onere oppreffa aut defatigata facultas retardatur, vfque dum iterùm vrget vsûs augmentum, & incitet facultatem quæ nouum apponit conatum nouis affumptis viribus; & fic tunc vltima pars motûs fit celerior, & hac ratione fit continuus difpar pulfus, cuius inæqualitas ab improportione inftrumenti refpectu virium neceffariò oritur: quòd fi in medio motus quiefcat arteria, tunc fit pulfûs caprizans ex vitio etiam inftrumenti.

Tandem contra communem fententiam arguunt: nam in pulfibus decurtatis fit inæqualitas in vnica pulfatione fecundùm diuerfas partes arteriæ, eò quòd quædam partes ad majus fpatium dilatentur, quædam verò ad minus, fed hoc poteft fieri præcisè propter debilitatem facultatis, Galeno Authore 2. *de caufis pulfuum*, *cap.3.* Et ratio poteft affignari: nam debili exiftente virtute, maior influxus fiet motûs in partem proximam quàm in remotam: ergo eodem modo fe habente inftrumento, ac exiftente aliquo modo inuariato, fi facultas inueniatur languida, non poterit æqualiter dilatare omnes partes arteriæ, proindéque ex fola debilitate facultatis poterit fieri inæqualitas pulsûs decurtati.

Refpondent communiter ad hoc argumentum, dicendo, quòd licèt afferat Galenus decurtatum pulfum fieri ob debilitatem facultatis, nihilominùs eius caufa immediata talis inæqualitatis eft vitium inftrumenti; nam debiliori redditâ facultate, redditur confequenter improportionata refpectu inftrumenti, etiamfi inftrumentum feu arteria exiftat in ftatu naturali; nam fi comparetur cum facultate debili, quodammodò dicuntur præternaturam, etiamfi abfolutè fint in ftatu naturali. Ex quo fit quòd licèt vfus fit inuariatus, & inftrumentum etiam fit inuariatum, folùm propter variationem facultatis in ordine ad debilitatem redditur facultas improportionata, cum refpectu inftrumenti, & talis inæqualitas ex vi huius improportionis tribuitur inftrumento, quia præcisè & principaliter propter onus arteriarum fit improportio & inæqualitas, quo onere ablato, quantumuis facultas languida fit, non mouebit arteriam inæqualiter, vt fuprà dicebamus.

Hucufque doctrinâ communis extenditur; Vltra quam reftat adhuc fcrupulus non mediocris vexans intellectum, ex eo quòd fi inter vnam & alteram pulfationem poffit variari inftrumentum ab humoribus, aut fuliginibus oppreffum, & vt tale exiftens de facto variatur, vt patet fpeculanti, & paffim fatentur omnes Neoterici noftræ Scholæ, cur etiam inter vnam & alteram pulfationem non poteft augeri finis, ità vt fenfibilm caufet inæqualitatem in celeritate, aut magnitudine, quemadmodum etiam eft fenfibilis inæqualitas inter vnam & alteram pulfafionem, & in vna pulfatione in pulfu caprizante, in continuo difpari ex vitio inftrûmenti? Quod licèt in breui momento videtur opprimi à fuliginibus, iftæ tamen requirunt tempus fenfibile ad fui eleuationem, quæ fit per motum localem: cur etiam non poterit vfus augeri inter vnam, & alteram pulfationem fenfibiliter, vt ex vi ipfius refultet quoque fenfibilis inæqualitas.

Confirmatur: Nam inter vnam & alteram pulfationem ex vi paffionis animæ, concedunt Authores contrarij inæqualitatem per variationem inftrumenti ab humoribus aggrauantibus, aut à fanguine commoto, fed etiam ex vi talis paffionis inter vnam & alteram pulfationem poteft variari vfus, vt in gaudio, ira, aut timore; Ergo ficut tam velociter fit immutatio in inftrumento, ratione cuius nafcitur inæqualitas fenfibilis & ex vi paffionis, fic etiam fimiliter poterit variari vfus fenfibiliter ex vi paffionum, & tunc refultare inæqualitas ex variatione vfus inter vnam, & alteram pulfationem.

Vlteriùs: fi humor commotus, aut fanguis ex vi paffionis inter vnam, & alteram pulfationem facit variationem fenfibilem ex eo, quòd grauat inftrumentum, cur inter vnam & alteram pulfationem inter quam mediat tempus fenfibile non poffunt diuerfæ partes arteriæ frigefieri, & calefieri ex quarum alteratione contraria refultet inæqualitas finium, feu inæqualis intemperies? Quæ (iuxta Galeni doctrinam 2. *de Præfag. ex pulfibus*, *cap.8.* & *lib. de inæquali intemperie*, *cap.8*) eft caufa inæqualitatis, & hoc abfque vitio inftrumenti.

Tandem mouetur difficultas: nam fi præcisè per variationem vsûs, feu inæqualem intemperiem quæ producitur poft longum temporis interuallum, concedunt Authores inæqualitatem, cur talis inæqualitas non eft concedenda inter vnam, & alteram pulfationem, ex variatione vfus? Quæ debet concedi, vt probant rationes fuprà à nobis pofitæ: Et etiam ipfe Galenus (quando reducit omnem inæqualitatem ad vitium inftrumenti) loquitur de ea quæ fit, & caufatur inter vnam, & alteram pulfationem, & non de illa quæ per plures pulfationes caufatur: Et fi *locis citatis* reducat omnem inæqualitatem ad vitium inftrumenti, hoc tamen facit doctrinaliter, & fecundum id quod communiter & frequenter feu faciliùs accidit.

His rationibus hucufque digreffi fumus, ex eo quòd fi aliquis eifdem conuictus afferere au-

deat, poſſe aliquam inæqualitatem fieri inter vnam, & alteram pulſationem, eámque refundi in variationem vſus præcisè; defendatur igitur à calumniis Contrariorum. Quorum etiam argumentum, quod de calore febrium putridarum ſynochalium aut ardentium adducunt, nihil probat contra iſtum modum opinandi. Non enim eſt vndè probent in his febribus non poſſe oriri inæqualitatem ex augmento vsûs inter vnam & alteram pulſationem, præcipuè cùm inæqualitas febrilis in vnica pulſatione ſentiatur.

CAPVT VI.

De cauſis, & ſignificationibus cuiuſvis inæqualitatis in particulari.

PRæcedenti diſputatione omnes pulsûs differentias, quæ ſub inæqualitate ſimplici collectiua & compoſita comprehenduntur, ſufficienter enumerauimus. In præſenti autem cuiuſuis inæqualitatis in ſpeciali cauſas, & præſagium in animo eſt expendere. Et licèt ſuperiùs de cauſis, & ſignificationibus aliquid dixerimus, tamen etiam in præſenti idem continuabimus reuocando in memoriam ſpecialiùs quamlibet differentiam inæqualitatis, vt indè exactiùs ipſius cauſas, & prognoſtica inueſtigemus.

Incipiamus ergo à differentiis quæ ſub inæqualitate ſimplici continentur, vt inde ſine confuſione per reliquas differentias quæ ſub aliis inæqualitatibus continentur diſcurramus. Priùs tamen quàm ad ſingulas differentias deſcendamus, diſcere oportet, inter inæqualitates deteriorem eſſe ſimplicem, iuxta Galeni doctrinam 2. *lib. de cauſis pulſuum*, *cap.* 5. & 2. *de Præſag. ex pulſibus*, *cap.* 4. Et ratio eſt: quia vehementiorem cauſam arguit, quòd facultas ceſſet ab opere, aut variet motum plus in vnica pulſatione, quàm in multis, ſiquidem cauſa, quæ in vnico & ſimplici motu cogit facultatem vt ceſſet ab ipſo, aut ipſum variet, potiori iure id faciet in pluribus pulſationibus. Deterior ergo eſt inæqualitas ſimplex quàm reliquæ inæqualitates.

Cùm igitur inæqualitas ſimplex, quæ in vnico, & ſimplici motu ex his ex quibus conſtat pulſus, inuenitur, ſit in duplici differentia, alia quæ ſub vno eodémque digito, & in eadem parte arteriæ inuenitur, alia verò quæ ſub pluribus digitis, & in partibus arteriæ diuerſis, ſuo ordine de ſingulis inæqualitatis differentiis dicemus.

Inæqualitatis igitur ſimplicis ſub vno eodémque digito triplex datur differentia, nempè caprizans, continuus diſpar, & dicrotus; ex quibus pulſus continuus diſpar fit à facultate robuſta vſu adaucto, & vitio inſtrumenti, requiritur valida facultas, quia debet eſſe pulſus magnus, vt in pluribus partibus eiuſdem motûs diuerſitas, & inæqualitas poſſit percipi. Magnitudo autem præter robur facultatis vſum adauctum expoſtulat. Et cùm inæqualitas celeritatis in aliquibus partibus motûs, & tarditatis in altera eius parte non poſſit oriri ex vitio, aut variatione facultatis, & vſus, reſtat quòd oriatur ex vitio inſtrumenti ex eo, quòd ſit oppreſſum & aggrauatum, ratione cuius non poteſt æquè celeriter percurrere omnes partes ſpatij per quod mouetur. Significat autem pulſus contiuus diſpar facultatem vitalem licèt robuſtam, oppreſſam tamen aut à vitio inſtrumenti, aut ab humorum multitudine.

Eaſdem habet cauſas pulſus caprizans, differtque penes maius vitium inſtrumenti, ex vi cuius cogitur facultas ceſſare ab opere in medio motûs. In contiuuo autem diſpari, ſolùm retardatur motus, qui quidem pulſus etiam requirit facultatem robuſtam, & vſum adauctum, vt rationibus conſtat probatum à nobis. De caprizante idem currit dogma, qui tamen eſt deterior quàm continuus diſpar.

Dicroti pulsûs tres cauſas aſſignauit Galenus 2. *de Cauſis pulſuum*, *cap.* 6. & 2. *de Præſag. ex pulſibus*, *cap.* 7. vbi recuſat illam cauſam quam inſinuauit 1. *de differentiis pulſuum*, *cap.* 17. Videlicet nimiam arteriæ duritiem; vbi etiam recuſat exemplum mallei, quo intendebat prædictam cauſam ſuadere. Prima igitur cauſa ex his quas adducit *capite 7. citato de Præſag. ex pulſibus*, eſt quando partes arteriæ laterales quas non tangimus frigidiores, & duriores exiſtunt, & ineptiores ad motum: pars verò arteriæ quam tangimus, & eſt in medio mollior, & facilior ad motum: quo fit vt hæc aliquantulum retrahitur, dum mouetur, à partibus lateralibus, vt noſtrum iterum feriat tactum. Secunda cauſa eſt quando partes arteriæ ſuperficiales ad cutem ſitæ, faciliùs mouentur & attolluntur, partes verò laterales, & ad centrum quaſi exporrectæ, difficiliùs explicantur in motum; ſiquidem magis oppreſſæ ab humoribus, inæqualiter feriunt tactum. Tertia & vltima cauſa eſt inæqualis intemperies cordis, & ipſarum arteriarum, ratione cuius aliquæ partes dilatantur, quædam verò comprimuntur, & hoc fit inæqualiter, quædam enim cùm vehementiùs ſoleant moueri, alias ad ſe trahunt, quæ retractæ, iterùm pelluntur verſus ſuperficiem, pulpam digiti inæqualiter ferientes.

Ex hoc modo relatis in medium cauſis inæqualitatis pulſuum, facile erit præſagium cuiuſlibet, & ſignificationes earum declarare. Si autem aliquis hanc inæqualitatem, ad eam quæ fit in pluribus arteriæ partibus reducere nitatur, licitum erit; de qua nos ſequentibus ſermonem faciemus: ſuprà tamen de inæqualitate ſimplici egimus, vbi docuimus, dicrotum pulſum ad ſimplicem inæqualitatem quæ fit ſub vno eodémque digito, pertinere; Sub qua quoque ſimplici inæqualitate, quæ fit ſub diuerſis digitis, & in pluribus arteriæ partibus, quàmplurimæ aliæ differentiæ continentur. Quarum prima & præcipua eſt pulſus *vibratus*, cuius cauſas adduxit Galenus 2. *de cauſis pulſuum*, *cap.* 6. tales autem dixit eſſe facultatem robuſtam, durum inſtrumentum, & vſum adauctum: Si autem aliqua cauſa ex dictis deficiat, non erit pulſus vibratus: Cæterùm, ſi inſtrumentum ſit molle, & pulſus ſit adauctus, erit tunc pulſus vndoſus, qui requirit facultatem aliquantulum languidam, ratione cuius ſit motus

inæquali

inæquali firmitudine tam in compreſſione, quàm dilatatione,priùs enim mouet partem arteriæ proximiorem, deindè aliam, & ſuo ordine reliquas, ità vt fluctuantes aquas repræſentare videatur.Si autem adhuc debilior adſit facultas, efficiet pulſum *Vermiculantem*, qui talis appellatur eò quòd ſimilis videatur vermium motus elicere, qui ſunt breuiſſimi, & debiliſſimi, vnde fit,quòd huiuſmodi pulſus minor redatur quàm vndoſus. Pulſus tandem iſte vermicularis degenerat in formicantem, qui tunc reperitur quando facultas vndique deuicta eſt, & iſte eſt paruiſſimus, adeò vt ſenſum tactûs, fugiat, eſt etiam omnium debiliſſimus, & creberrimus;& extremum facultatis pulſificæ languorem ſignificat; ideóque huiuſmodi pulſus non eſt celer, celeritas enim requirit robur facultatis, ex communi Medicorum conſenſu.

Pulſus etiam decurtatus inæqualis inuenitur in vnico motu ſub diuerſis arteriæ partibus,qui quidem oritur ex debilitate facultatis, quæ minùs influit, vt ſic affecta in partem remotam, quam in proximam. Cæterùm, ſi ità remiſſus ſit influxus, vt non ſufficiat ad motum, & facultas prorsùs ab illo ceſſare videatur, tunc talis pulſus erit decurtatus deficiens. Hæc autem inæqualitas influxûs non ſolùm poteſt fieri ex vitio partis mandantis, verùm etiam ex vitio partis recipientis, quatenus in ipſis poterit eſſe inæqualis diſpoſitio ad receptionem virtutis, ex qua in diſpoſitione, indiſpoſitio ad motum neceſſariò oritur. Pulſus etiam fiunt decurtati, qui ad collectiuam inæqualitatem pertinent, qui omnes à debiliſſima fiunt facultate, ipſámque neceſſariò oſtendunt, cum hac tamen differentia; nam decurtati pulſus qui continentur ſub inæqualitate ſimplici, fiunt à debilitate facultatis per eſſentiam; at verò pulſus collectiuæ inæqualitatis fiunt à debili facultate per aggrauationem, & etiam omne genus pulſuum decurtatorum requirit vitium inſtrumenti,iuxta Galenum 2. *de cauſis pulſuum, cap.*3. vbi docet, per maiorem debilitatem facultatis pulſus decurtatos hoc ordine fieri. Primò, facultas debilis facit pulſum debilem, paruum,& tardum; Secundò, facit pulſum decurtatum reciprocum. Tertiò, decurtatum permanentem. Quartò, decurtatum deficientem. Quintò, intermittentem; & vltimò abolitum. Qui omnes hi pulſus debilitatem facultatis ſignificant maximam; præcipuè tamen abolitus qui in proximis iam morti reperiri ſolet.

Diximus, pulſum intermittentem fieri tunc quando Natura defatigatur, ità vt tempore quo mouere debebat pro inſtigante fine, quieſcat; qui quidem pulſus ſignificat etiam languorem & oppreſſionem. Ex quo mortem forſan proximam repentinam debemus timere; & meritò, hæc enim poteſt adeſſe ob ſuffocationem,& oppreſſionem multitudinis humorum debitam ventilationem prohibentium. In pulſibus autem in quibus citiùs repetit intermittentia, periculum magis inſtat, quod quidem etiam ratione ſubiecti menſuratur; nam ſi ſubiectum fuerit iuuenis, in quo debet arteria minùs immorari; quòd ſi aliter fiat, maius periculum ſignificat. Cæterùm, ſi fuerit ſenex, minùs periculoſa eſt intermittentia pulsûs, quia raritas eſt magis connaturalis ſenibus, ad quam reducitur intermittentia. Hæc tota doctrina eſt Galeni 2. *de Præſag. ex pulſibus cap.*4. *&* 6.

Denique in hac inæqualitate de intercurrenti pulſu dicimus, qui ſecundùm Galenum 2. *de cauſis pulſuum, cap.*1. *&* 2. fit à facultate aliquantulum robuſta, aut ſaltem non debili & grauata nimiâ humorum copiâ; incitata tamen à finibus contrariis eandem partem occupantibus. Et hac ratione Natura non ſolùm efficit pulſus maiores, & celeriores, ſed in tempore quo debebat ceſſare à motu; motum alium quemdam medium elicit; nam tunc ità vrgens eſt finis compreſſionis, vt finito motu dilatationis, ſtatim videatur facultas opprimi & vim pati: vbi talis pulſus ſi adſit, ſignificabit diuerſas temperies quibus arteria afficitur,& oppreſſionem maximam, & aggrauationem Naturam pati denunciabit.

Poſt hæc ſequitur explicatio cauſarum, & præſagiorum differentiarum pulſuum, qui ſub compoſita inæqualitate comprehenduntur. Tales autem ſunt pulſus vndoſus, vermiculans, formicans,hecticus, ſerrinus, vibratus, conuulſiuus, & palpitans.

Vndoſus pulſus cauſatur propter inæqualitatem arteriæ, mollitiem; ratione cuius facultas nequit influere æquè in omnes partes, & ſic inæqualiter mouentur, repræſentando motus aquarum fluctuantes. Requirit iſte pulſus vſum adauctum, & aliquale robur facultatis; vt partes arteriæ per magnum ſpatium moueantur: ſi autem aliquæ moueantur per minus ſpatium, hoc fit ratione maioris humiditatis, & debilitatis virtutis, iuxta Galenum 2. *de cauſis pulſuum, cap.*8. Vbi ſi adſit maior debilitas facultatis ab onere, & mollitie, tunc fiet pulſus vermiculans, qui diſtinguitur penes hanc maiorem debilitatem ab vndoſo pulſu, qui tunc ſignificabit humidam intemperiem: Si verò altè & cum vehementia moueatur,ſudorem decretorium ſignificabit, iuxta Galenum 2. *de Præſag. ex pulſibus cap.* 9. *&* 3. *de Criſibus cap. vltimo.* Pulſus verò vermiculans mollitiem arteriæ, & virtutis languorem ſignificat: hic verò degenerat in formicantem omnium pulſuum deterrimum ob vltimam facultatis iacturam, ratione cuius fatalem ſortem denunciabit.

Deindè pulſus hecticus ex vitio inſtrumenti fixo, & permanenti oritur: quare difficilè remouetur,quale autem ſit vitium ex ſignis conſtabit. Serrinus pulſus cauſatur ab inæquali tenſione ſeu duritie diuerſarum partium arteriæ, ratione cuius quædam partes arteriæ magis eminent, quædam minùs ità mouentur, vt ſerram ſcindentem repræſentare videantur; quando feriunt tactum. Prædicta autem tenſio, & durities frequenter oritur ab inflammatione, præcipuè quando hæc occupat partes neruoſas, vt Galenus 4. *de cauſis pulſuum, cap.* 7. docet. Quâ ratione in inflammatione pleuræ prædictus pulſus reperitur tanquam eius ſignum eſſentiale.

Pulſus vibratus cauſatur à facultate robuſta; inſtrumento duro, & vſu adaucto, iuxta doctrinam Galeni 2. *de cauſis pulſuum, cap.*6. fit autem vibratio propter violentam diſtenſionem corporis duri ad quam robuſta facultas eſt neceſſaria ad vehementem motum, vt ſatiſfaciat inſtiganti fini adaucto qui tunc reperitur. Conuulſiuus pulſus fit propter retractionem, & veluti conuulſionem arteriarum,quæ accidit

ex eo quòd arteriæ patiantur per conſenſum cum neruis propter nexum & communitatem quam cum illis ſortiuntur. Huiuſmodi cauſam aſſignauit Galenus 2. *de cauſis pulſuum, cap.*12. Quapropter pulſus conuulſiuus ſolet inueniri in acceſſionibus epilepticis : fit etiam propter tenſionem arteriarum vſu adaucto, & facultate exiſtente non debili; nam cùm impediatur dilatatio propter tenſionem aut duritiem, quam debet elicere facultas, vt ſatisfaciat ſuæ finis inſtantiæ, & cùm hoc non poſſit liberè, inſurgit tamen vt irritata, & conuulſiuos elicit motus; qui quidem motus ſolent adeſſe in malignis febribus à facultate irritata ab acribus vaporibus, & malignis irruentibus in cor; huiuſmodi igitur pulſus habet cauſas remiſſiori modo operantes quàm vibratus. Denique pulſus palpitans, ſeu tremens cauſatur à debilitate facultatis non potentis vniformiter attollere arteriam.Hanc cauſam adduxit Galenus 2.*de Præſag.ex pulſibus, cap.*2.

CAPVT VII.

De pulſibus à cauſis naturalibus prouenientibus.

INter cauſas naturales quæ pulſum alterare valent, primò numeratur à Galeno 3. *de cauſis pulſuum, cap.*1. ſexus diuerſitas. Vbi in viris docet eſſe pulſus magnos, vehementes, tardos, & raros. In fœminis verò minores, debiliores, celeriores tamen, & crebriores. Ratio primi eſt : nam in viris eſt facultas robuſtior,& calor intenſior, quæ efficiunt prædictos pulſus in viris, nempè maiores & vehementiores quàm in fœminis; ſunt tamen tardiores & rariores:nam cùm per magnitudinem & vehementiam potens ſit facultas ſatisfacere vſui, neceſſaria non eſt celeritas, nec crebritas. Cæterùm, in fœminis cùm facultas ſit debilior, & calor remiſſior, efficit pulſus debiliores, & minores, celeriores tamen, & crebriores, vt per huiuſmodi differentias ſatisfaciat Natura vſui; nam cùm facultas à multitudine excrementorum oppreſſa ſit, ſit impotens apponere ſufficientem magnitudinem adhuc pro fine remiſſiori, vbi neceſſariò apponit celeritatem, & crebritatem, vt ſatisfaciat vſui. Hæc autem doctrina ſit intelligenda ſecundum id quod communiter ſolet euenire attentâ diuerſitate ſexûs. Nam poteſt reperiri aliqua fœmina, quæ ſit bilioſa & robuſtior, vir autem naturæ frigidæ nempè phlegmaticus, & tunc in fœmina robuſtiores; in viro verò debiliores elicientur pulſus.Quod fiet ratione peculiaris naturæ cuiuſlibet,non autem præcisè ratione diuerſitatis ſexus.

Rursùs, Galenus 3. *cap. libri citati* adducit pulſus qui in aliquo viuenti eliciuntur ratione temperamentorum, vbi docet, in calidis naturis eſſe pulſus magnos, celeres, & crebros; quia huiuſmodi differentiæ ſunt familiares vſui adaucto:Dixit etiam in talibus naturis non eſſe pulſus ità vehementes,forſan ideò quia in præſenti de robore facultatis nullam fecit mentionem, ſed ſolùm de vſu adaucto, & etiam propter hoc vt tyrones non confunderent pulſum celerem & magnum cum vehementi; quod plurimi imperiti Medici factitare ſolent. In naturis autem frigidis contrarij ſunt pulſus. Humiditas autem, & ſiccitas non iuuant pulſi ficam facultatem in motu; ſed ſolùm poſſunt variare pulſum mediâ variatione inſtrumenti, iuxta Galeni doctrinam qui aſſerit : in gracili corpore reperiri pulſus maiores, rariores, & non celeriores, paulò tamen vehementiores; graciles enim habent arterias magis expeditas ad motum, & magis liberas à corporibus circumiacentibus, & ſic magnos eliciunt motus, & cùm per magnitudinem ſatis fiat fini; raritatem deindè, non autem celeritatem apponit facultas, ob eandem rationem in gracilibus corporibus arteriæ meliùs feriunt tactum, & ſic apparent pulſus vehementiores. In obeſis verò corporibus fiunt pulſus parui, celeres, & crebri eò quòd à vicinis corporibus, & multitudine excrementorum grauantur arteriæ, & comprimantur, & ſic diſtendi non poſſunt, in quibus crebritas & celeritas ſupplent magnitudinis defectum.

In quinto capite pulſus omnium ætatum enumerat Galenus;& docet puerorum, ſeu infantium pulſus eſſe magnos, celerrimos & creberrimos. Ratio eſt : nam intenſus calor huius ætatis expoſcit magnum refrigerium, quod conſequitur per pulſus magnos; rursùs cùm in tali ætate plurima generentur excrementa, fit etiam magna compreſſio; attamen quia ab excrementis eſt oppreſſa facultas, non apponit adeò magnos pulſus, vt ex vi magnitudinis poſſit ſatisfacere vsûs augmento, præſertim cùm pueri habeant arterias paruas, & anguſtas, & tunc vt ſatisfaciat Natura prædicto vsûs augmento, apponit maiorem celeritatem & crebritatem.

In ſenibus verò fiunt pulſus parui, tardiſſimi & rariſſimi, quia remiſſum habent calorem, & paruam copiam excrementorum fuliginoſorum, debiles etiam pulſus habent propter remiſſam natiuam caliditatem, magis tamen raros quàm tardos, quia cùm per paruitatem non ſatisfiat vſui, apponit Natura aliquam celeritatem propter ventilationem maximè in ſenibus requiſitam, & cùm hæc aſſequatur mediâ celeritate, ideò reperitur raritas in ſenibus. Docet deindè, iuuenes habere pulſus vehementiſſimos, & magnos, non autem celeres, nec crebros; quia in illis eſt facultas robuſta, & vſus adauctus, cui cùm ſatisfaciat per magnitudinem, non apponit celeritatem, neque crebritatem. Rursùs, aliæ ætates ſecundum quod ſunt maturiores, aut tardiores prædictis ætatibus, pulſus facultas dabit debitos; per quas ætates regulari poſſunt reliquarum pulſus; ſiquidem iuuenes vehementiſſimos, & maximos habent pulſus; ſenes debiliſſimos & paruos.Pueri verò medios, inter hos pulſus habent, vt ex dictis conſtat.

CAPVT VIII.

De pulſibus à cauſis non naturalibus prouenientibus.

PRoſequitur Galenus 3. *lib. de cauſis pulſuum, à cap.*6. *vſque ad finem,*& cauſas non naturales

naturales à quibus pulſus immutantur, enumerat. Primò autem refert anni tempora, & ipſorum temperamenta ad hoc vt ex ipſis pulſus diuerſos agnoſcamus. Vbi ſupponit ver eſſe temperatum in calore & humiditate; æſtatem eſſe calidam & ſiccam; Autumnum ſiccum, & in calore temperatum; Hyemem verò frigidam & humidam habere temperiem. Quo tanquam certo ſuppoſito ait: quòd in verè fiunt pulſus magni & vehementiſſimi, in celeritate verò & crebritate moderati, calor enim naturalis hoc tempore augetur, & facultas vitalis roboratur; & cùm huiuſmodi differentias ſufficienter ventiletur, & attemperetur vitalis calor; ideò Natura moderatam celeritatem, & crebritatem apponit. In æſtate autem cùm per nimium calorem natiuus calor diſſoluatur & exhalet, & ob indè facultas debilitetur, pulſus fiunt parui & debiles; & cùm ex alia parte neceſſitas refrigerandi vrgeat, apponit Natura celeritatem, & crebritatem quæ ſupplent vices magnitudinis.

In hyeme autem fiunt pulſus debiles, parui, tardi, & rari: nam ab occurſu aëris frigidi natiuus calor remittitur, & facultas redditur debilis, & ideò fiunt prædictæ differentiæ, quæ familiares ſunt virtuti debili, & vſui diminuto. Hæc tamen doctrina tunc certa eſt; quando frigiditas internas etiam partes penetrat; nam ſi ſolùm externas attingat, potiùs internæ partes corroborantur, iuxta illud Hippocratis, *Ventres hyeme, & verè calidiſſimi ſunt, &c.* & vſus augetur, proindéque erunt pulſus magni & vehementes, & in crebritate & celeritate moderati.

In autumno verò concedit Galenus *cap.6. ſuprà citato* ſimiles pulſus ac in vere ſunt, ex eo quòd ſit tempus temperatiſſimum. Auicenna tamen *fen 2. lib.1. doctr. 3. cap. 9.* & cum ipſo Valleſius 3. *Controuerſiar. cap. 15.* contrarium docent, nempè in autumno pulſus eſſe debiles, & inæquales in magnitudine & celeritate propter inæqualem intemperiem quæ in tali tempore accidit frequenter, ratione cuius facultas patitur, & languida redditur, & vſus ſit interdum diminutus; interdum adauctus, ideò ſunt pulſus debiles & inæquales.

Hanc doctrinam etiam Galenus ipſe manifeſtauit 3. *Aphoriſm. comment.9.* vbi propter inæqualem intemperiem docet in autumno eſſe morbos pernicioſiſſimos. Similiter etiam regiones diuerſæ; ſicut & anni tempora diuerſos pulſus producere valent propter diuerſam temperiem. Quod totum in natura temperata locum habet, attentâ diuerſitate ſolùm diuerſi temporis anni, aut diuerſæ regionis. Intemperatæ verò naturæ meliùs ſe habent cum alienis temporibus à ſua temperie; vt frigida natura cùm æſtate, calida cùm hyeme, iuxta Hippocratem 3. *Aphoriſm. textu 3.* Hæc igitur varietas pulſuum reſpectu temporum anni debet intelligi; nam ſecundùm quod magis aut minùs, ad finem aut principium huius vel illius temporis accedant, magis aut minùs participant de differentiis eorum.

Inter cauſas non naturales valentes immutare pulſum, numerauit Galenus *cap.8. citati libri* vteri geſtationem, quæ cauſat pulſus maiores, celeriores, & crebriores ſolùm per vsûs augmentum, inuariatâ facultate & inſtrumento. Vſus autem augetur ex eo quòd fœtus indigeat refrigerio, & ventilatione, & non poſſit immediatè attrahere aërem; ſed mediâ matris reſpiratione, & arteriarum inſpiratione. Cæterùm, quia in fœminis pluribus de cauſis vſus augeri poteſt, inuariatâ facultate & inſtrumento, indè eſt vt vteri geſtatio ex pulſibus certò deprehendi non poſſit.

Rursùs, ſomni pulſum *cap.9.* deſcribit Galenus, docens, in principio ſomni eſſe pulſus paruos, debiles, tardos, & raros; quia tunc calor natiuus ad intrà recurrit, & ab alimentis & humoribus opprimitur, non aliter ac ignis in principio à multitudine lignorum ſuffocatur. Quo fit vt vſus in principio ſomni diminuatur, & facultas debilitetur, & ſic fiunt differentiæ pulsûs relatæ in dilatatione, attamen in contractione cùm finis expellendarum fuliginum vrgeat, celerior fit & maior motus. Progrediente verò ſomno, fit reſolutio excrementorum & commutatio alimentorum celebratur, quo facultas roboratur, & vſus augetur; tunc fiunt pulſus maiores & maiores quàm in principio, tardiores tamen & rariores, quia per magnitudinem & vehementiam fit ſatis vſui. Cæterùm, ſi ſomnus ſit immoderatus in duratione, fiunt pulſus debiles, parui, tardi, & rari, quia calor natiuus diù incluſus iterum opprimitur à fuliginibus, & tunc facultas debilis redditur, & vſus diminuitur. Quòd ſi fiat extremus ſomnus, dabit prauas differentias, & deteriores; vt conſtat in affectibus ſoporoſis: vnde viuens in periculo verſari coniectandum eſt.

Qui verò à ſomno expergefiunt, habent pulſus magnos, celeres, & crebros cum aliquali vibratione. Ratio huius eſt: nam in ſomno poroſitates ſunt obſtructæ à fuliginibus & excrementis, viæ etiam ſunt obſtructæ, & reſpiratio impedita, prohibitáque communicatio ſanguinis & ſpiritus, ad exteriores partes. Cùm autem viuens excitatur à ſomno, calor natiuus diffunditur per externas partes; & cùm inueniat vias occluſas, tunc facultas apponit maximum conatum, & ſic facit pulſus vehementes celeres, & crebros, & magnos; quia ex impetu illo, quo Natura mouet ſanguinem & ſpiritus, vſus augetur, & incaleſcit viuens; inſuper etiam ex impetuoſa fluxione ſanguinis, arteriæ diſtenduntur, & ſic vibratio aliqualis contingit.

Deindè, exercitium, alimentum, & vini potus iuxta moderationem, aut immoderationem, diuerſas pulſuum differentias valent cauſare. Exercitium moderatum cauſat pulſus magnos, vehementes, celeres & crebros, quia tunc facultas roboratur, & vſus augetur, quibus cauſis prædictæ differentiæ ſunt familiares. Immoderatum verò exercitium cùm labefactet Naturam, fiunt inde pulſus contrarij, nempè parui, & debiles, celeres, & maximè crebri: nam per nimium exercitium fit magnum ſpirituum diſpendium, & ſic languida redditur facultas; & cùm vſus ſit adauctus, & tunc non poſſit apponi magnitudo, nec magna celeritas, tunc apponit maximam crebritatem pro ſatisfactione vsûs. Si tandem exercitium creſcat, vt omninò vires diſſoluat, tunc fiunt pulſus debiles & parui, tardi, & rari; nam tunc totum corpus infrigidatur. Otium etiam pulſus immutare valet, contrarias differentias cauſando ac exercitium;

nam

nam cùm propter excrementorum copiam, quæ in otio cumulantur, tantum efficiant vt humectando, & infrigidando viuens idem dissoluant, in quo tunc reperiunt etiam pulsus debiles, parui, tardi, & rari.

Prosequitur Galenus 3. *de Causis pulsuum*, *cap*. 16. docens, quòd cibus immodicus causat pulsus inæquales, & inordinatos in magnitudine, & vehementia, celeritate, & crebritate; siquidem non minùs à copia alimenti quàm ab alio quolibet onere facultas opprimi potest, & tunc facit motus magnos, interdum paruos & celeres, aut moderatos sine ordine aliquo; facultas enim aggrauata & oppressa modò celeriter, modò tardè operatur. Vnde Galenus meritò confutat Archigenem qui asserebat ab immodico cibo semper debere fieri pulsus celeres. Moderatus verò cibus pulsus causat magnos, vehementes, celeres, & crebros; nam per talem cibum facultas roboratur, & vsus augetur, hoc autem intelligi debet fieri intra horas requisitas ad reparationem. Si autem fiat paucior cibus quàm conueniat, tunc fiunt pulsus celeriores & crebriores, non minores; nam alimenti defectus non est tantus vt vires dissoluat: Ex alia verò parte sanguis aduritur, & totum corpus ex inedia incalescit. Tanta verò potest esse inedia, vt fiant pulsus debiles, parui, tardi, & rari, ex eo quòd corpus refrigeratur, & resoluuntur spiritus, & facultas debilitetur. Tandem vinum immutare valet, ex cuius assumptione fiunt pulsus celeriores, quia quidem vinum celeriter immutare valet, vt Galenus notauit *cap*. 17. *libri citati*; fluida enim vini substantia celeriùs quàm solida nutrire valet, & ex his que velociter nutriunt, vinum velociùs nutrit: Ità Galenus 2. *Aphorism. comment*. 18.

CAPVT IX.

De pulsibus prouenientibus à rebus præternaturam.

Nter præternaturales causas, quæ pulsum immutare valent, præcipuè enumerat Galenus 4. *de causis pulsuum*, animi passiones, seu affectus, quod facit primis capitibus. Et primò docet iram causare pulsus magnos, vehementes, celeres, & crebros, nec non etiam altos. Vsus enim ob efferuescentiam sanguinis iuxta cor augetur, & facultas ob irritationem maiorem apponit conatum maiorem, & vehementiam, & tunc fiunt pulsus magni, & vehementes; & quia per magnitudinẽ non satisfit vsui, ideò apponitur celeritas & crebritas. Insuper etiam est aliquod vitium in instrumento ratione motûs humorum, & spirituum, ideóque fiunt pulsus alti. In lætitia verò seu gaudio fiunt pulsus magni, tardi, & rari, non tamen vehementes: nam cùm per totum corpus diffundantur spiritus, augetur vsus aliqualiter, & sic fiunt pulsus magni; & cùm per magnitudinem fiat satis vsui, non fiunt celeres, nec crebri pulsus lætitiæ; & cùm corroboretur facultas, in lætitia non fiunt debiles. Quod totum est intelligendum de moderata lætitiâ Nam in immodica solent resolui spiritus per effusionem ad extrà; & tunc vsus est remissus, & facultas debilis, & consequenter pulsus debiles, parui & aliqualiter celeres, & crebri propter finem regenerandi spiritus; non verò propter indigentiam attemperationis.

Tristitia verò causat pulsus paruos, tardos, debiles, & raros, quia spiritus reuocantur ad intrà, & sic suffocantur. Vnde facultas redditur debilis, & vsus diminutus. Quòd si ex tristitia aliquando accidat febris diaria, tunc erunt pulsus magni, celeres, & crebri, quod fit ob febrem solùm, & non ob tristitiam. Timoris etiam recentis pulsus sunt vehementes, celeres, vibrati, & inæquales, atque inordinati: quia in ipso spiritus & sanguis subitò in internas partes irruunt, ex quo vsus augetur, & arteriæ tenduntur, & grauantur; & fit violenta arteriarum distensio, & cùm duræ sint, contingit vibratio: Et cùm etiam sit conturbatio corporis in recenti timore, fiunt pulsus inæquales & inordinati. Cæterùm, si timor sit antiquus, habet pulsus similes tristitiæ, nam tunc facultas vitalis maximè languescit, & vniuersum corpus frigesit propter excrementa internarum partium calorem suffocantia, ideóque degenerant pulsus in paruos, tardos, & debiles; & cùm deficiat subita conuocatio ad intrà, remittitur vsus, & euanescit arteriarum durities seu tensio, proindéque vibratio, & inæqualitas inordinata deficit.

Dolor etiam pulsus valet immutare, secundum ipsius intensionem aut perseuerantiam; nam in principio causat pulsus vehementes, magnos, celeres, & crebros; nam cùm habeat virtutem conuocandi sanguinem, & spiritus ad partem dolentem, augetur vsus, & incalescit viuens, & Natura irritata ad expulsionem rei molestæ maiorem apponit conatum. Si verò dolor sit vehemens, & perseuerans diù, causat pulsum debilem, & paruum, celerem tamen, & crebrum; nam facultas per spirituum resolutionem languida tunc redditur, & sic non potest apponere vehementiam, nec magnitudinem: & cùm vrgeat necessitas reparandi spiritus, ideò apponit celeritatem, & crebritatem, & dum ità vehemens est dolor, vt insignem resolutionem, & facultatis languorem faciat, tunc pulsus non fiunt celeres, sed creberrimi, & similes pulsibus formicantibus.

Tumores etiam seu inflammationes habent pulsus celeres, vibratos, & serrinos: nam tensio est propria inflammationum quam durities arteriarum sequitur; & cùm tunc vsus sit adauctus, & facultas apponat maiorem conatum, inde est quòd violenter & cum vibratione arterias distendat. Insuper etiam cùm tensio non occupet æqualiter omnes arteriæ partes; indè accidit, quòd aliquæ distendantur magis, aliquæ verò minùs, & ideò motus apparet similis serræ; & celer, quia vsus est adauctus, & propter arteriæ tensionem non potest sufficienter dilatari. Et licèt in peripneumonia, & lethargo, & aliis inflammationibus pendentibus ab humore phlegmatico, pulsus fiant molles, hoc accidit ratione causæ inflammationis, quæ ratione maioris actiuitatis ad contrarium effectum producendum disponitur, & operatur pulsus qui inflammationibus debentur.

Restabat longè dicendum de pulsus amatorij causis, & generatione eiusdem; sed per tempus non licet alia agere nisi pro comparanda notitia

titia eius qui vult reuoluere Doctores, neceſſe eſt vt eos adeat & conſulat; ipſorum libros, præcipuè Mercati copioſè de illo differentis *lib. 2. pulſuum, tract. 3. cap. 22.* Valleſius etiam noſtri *3. lib. Controu. cap. 14.* qui ibi ſatis acutè & curioſè de amatorio pulſu agit, docens, quòd licèt amor per pulſum dignoſci valeat modo quo à Galeno docetur *1. Prognoſticor. comment. 4. poſt medium*, de Eraſiſtrato qui cognouit per pulſum filium Regis amore flagrare; tamen nullam reuerà eſſe peculiarem pulsûs differentiam amoris, ſed ſolùm poteſt cognoſci ex eo quòd amans valdè conturbetur per viſionem, aut memoriam rei amatæ, inde eſt vt afficiantur diuerſis animi paſſionibus, ratione quarum diuerſimodè pulſus immutantur.

CAPVT VLTIMVM.

De pulſu proprio Febricitantium.

INter omnes morbos, & res omnes præternaturam, quæ viuens affligere ſolent, & pulſum ſubuertere valent, frequentior eſt febris. Quare in præſenti breuiter examinandum eſt, An ſit aliqua propria differentia pulsûs febrem demonſtrans. Et relictis variis opinionibus Fernelij, & Horatij Augenij affirmantium crebritatem eſſe fideliſſimum ſignum teſtificans febrem. Quia verò hi experimento contrariantur, ideò dicendum eſt ex communi Medicorum conſenſu, febrem vt febris eſt expoſcere ex propria natura pulſum magnum, celerem, & crebrum; ſiquidem tales differentiæ ſunt familiares calori, ſeu vſui adaucto. Febris enim eſt calor intenſior naturali, igitur eiuſmodi pulſus ei debentur.

Obiicies: Sæpenumerò fit, vt facultate exiſtente debili, aut inſtrumento vitiato, adſit febris, & tamen tunc non fieri pulſum magnum, nec celerem; & ſimiliter ex penuria ſpirituum differentias relatas oriri. Reſpondeo, tales differentias non eſſe proprias febris, ideóque eandem ſolùm ex ipſis non poſſe cognoſci, ſed recurrendum eſt nobis ad mordacitatem caloris, & eius acritudinem, & ad alia ſigna. Præterquam quòd febri vt febris eſt, nempè calor intenſus debetur pulſus magnus. Si autem interdum talis differentia non ponatur, per accidens eſt ob aliquod impedimentum facultatis, aut inſtrumenti; non autem ideò quòd calor vt talis intenſus ex ſe non expoſcat pulsûs magnitudinem; eſt enim hæc differentia medium, quo meliùs Natura ſuffragatur caloris incendio febrili; & hæc meliùs à Medicis percipitur ſimul cum celeritate & crebritate, mordacitate caloris, & aliis ſignis, ex quibus faciliùs deuenitur in febris cognitionem.

Non me latet inæqualitas febrilis, quam Galenus pronunciauit *lib. 1. ad Glauconem textu 44. & textu 50.* quæ quidem eſt ſub eodem digito, & in vnica dilatatione, quando ſcilicet partes extremæ dilatationis, prior ſcilicet, & poſterior ſunt celeriores quàm pars media; nam cùm cor & omnes partes in febrili calore concitentur ad refrigerium; accelerant ſine dubio primam dilatationis partem, poſt medium autem dilatationis iam iam incipit vrgere neceſſitas expellendarum fuliginum. Quapropter Natura accelerat vltimam partem dilatationis, vt quàm citiſſimè incipiat compreſſionem. Hanc inæqualitatem reperiri in pulſu continuo diſpari ſuperiùs diximus, & hanc eſſe propriam & inſeparabilem febris, vt docuit Galenus. Non verò illa inæqualitas quæ inter motum dilatationis, & compreſſionis inuenitur; nam hæc eſt propria febrium putridarum, vt inferiùs conſtabit.

Contendunt tandem Authores inquirendo, An hæc inæqualitas neceſſariò competat omni febri, ità vt ipſius ſit certum indicium? Et pluribus videtur vera affirmatiua pars ex eo quòd talis inæqualitas, vel oritur ex vitio ſeu aggrauatione inſtrumenti; vel ex inæqualitate finis, ideò quòd nunc vrgeat attemperatio; deindè verò fuliginum expulſio; ſed totum hoc inueniri poteſt in febre diaria, & hectica, de quibus præcipuè procedit difficultas (nam de putrida febre non eſt dubium,) ergo in omni febre inuenitur huiuſmodi inæqualitas. Minor in qua difficultas probatur; nam in diaria & hectica febre eſt maior fuliginum eleuatio quàm in ſtatu naturali, cùm tunc eſt calor præternaturalis, qui potiori iure debet conducere ad eleuationem, quàm calor naturalis: ergo in his febribus erit inæqualitas finis viciſſitudine quadam ſuccedens, attemperationis ſcilicet, & expulſionis fuliginum. Ergo in vnica dilatatione erit inæqualitas quæ dicitur febrilis, & conſtituit continuum diſparem pulſum, non ſolùm in putrida febre, ſed etiam in diaria, & hectica. Et ſi forſan huiuſmodi inæqualitas oritur ex vitio inſtrumenti, etiam poterit vitiari in diaria, & hectica à fuliginibus ipſum opprimentibus, licèt minùs quàm in putrida febre.

Si tamen hanc rem maturè conſideremus; certum eſt huiuſmodi inæqualitatem manifeſtè ſolùm inueniri in putridis febribus propter nimiam copiam fuliginum in ipſis repertam, non tamen eſſe adeò manifeſtam vt non expoſcat peritiſſimum Medicum, & exquiſitiſſimum tactum: nam plurium Medicorum tactum latet; immò dicere audeo, raro adhuc à peritiſſimis Medicis etiam in putridis febribus hanc inæqualitatem dignoſci. Febrem verò ex aliis differentiis familiaribus quas ſuprà explicuimus, meritò agnoſcunt. In diaria tandem, & hectica febre ſi forſan talis eſt inæqualitas, inſenſibilis eſt prorsùs, eò quòd non eleuantur fuligines ex materia ità tenui, quales ſunt ſpiritus, neque ex partibus ſolidis, cùm inſenſibiliter reſoluantur. Vnde conſequenter minimè poſſunt arteriæ tunc opprimi, ſaltem ſenſibiliter; Nec facultati eſt neceſſe vt inſurgat ad expulſionem earum, nec conſequenter inæqualitas ſaltem ſenſibilis reſultabit in vnica dilatatione, vt per ſe eſt manifeſtum: Ergo prædicta inæqualitas non reperitur in omni febre, proindéque ex ipſa neutiquam in cognitionem febris abſolutè deuenire poſſumus.

Altera inæqualitas eſt manifeſta in putridis febribus, ea ſcilicet quæ eſt inter dilatationem, & compreſſionem; ſiquidem celerior eſt compreſſio quàm dilatatio, eò quòd fuliginum eleuatio magis vrget in ipſis quàm caloris attemperatio, & ſic Natura in ſuffragium expulſionis celeriùs comprimitur quàm dilatatur. Quod totum debet intelligi comparatione factâ cum febre

bre diaria & hectica; nam est certum putridam pro diuersis ipsius temporibus interdum celeriùs dilatari, in declinatione scilicet, & in summo vigore æqualis fit dilatatio, & compressio, in principio verò celerrima est contractio; in augmento verò non ità celer, sed fit pro maiori, vel minori vrgentia expulsionis fuliginum.

In diaria etiam sunt pulsus magni, celeres,& crebri, quæ sunt differentiæ familiares vsûs augmento, eo modo quo in diaria reperitur, vbi tunc solùm instat caloris attemperatio; ideóque crebritas est in interna quiete, quia non vrget fuliginum expulsio; raritas verò in externa quiete, quia per ipsam satisfit vsui. Quod totum de diaria legitima naturâ, constitutionéque tali est intelligendum tanquam verum; non autem de illa quæ ex constipatione, aut ex alimenti in ventriculo corruptione censendum est.

Similes pulsus sunt in hecticis ac in diariis; nonnihil tamen sunt celeriores in hecticis; nam in his facultas aliquantulum est debilis,& sic non potest apponere tantam magnitudinem pro satisfactione finis; proindéque apponit maiorem celeritatem ad hoc vt per illam satisfaciat vsui;siquidem per magnitudinem non potuit. Quod verò non sint crebriores pulsus, ideò est, quia per celeritatem satisfit vsui.

Tandem restat explicare tertianarum, quotidianarum, & quartanarum pulsus, vt completa de pulsibus febrium fiat disputatio. Et breuiter dicimus: in tertianis pulsus esse magnos, paruos in quotidianis, & inter hos medios in quartanis. Nam in tertianis calor est intensior, & instrumenti vitium ferè nullum comparatione factâ cum quotidiana, & quartana, in qua non est ità intensus calor sicut in tertiana; nam humor melancholicus à quo dependet non putrefit ità intensè sicut bilis. Cæterùm, in quotidiana licèt sit intensior calor, quàm in quartana, attamen tanta est copia vaporum, & excrementorum humidorum arteriam aggrauantium, & opprimentium, vt nequiquam possit dilatari pro vrgentiâ finis. Quapropter in hac febre fiunt pulsus celeriores, & crebriores, quàm in quartana. In hac autem fiunt pulsus rariores, ideò quia per magnitudinem moderatam satisfacit Natura adæquatè vsûs augmento; quod in quartana non admodum vrget. Et hæc sufficiant pro toto hoc Tractatu Pulsuum.

TRACTATVS IV.

DE SANGVINIS MISSIONE.

DISPVTATIO I.

De natura Sanguinis missionis, plenitudinis, & cacochymiæ; necnon earum differentiis, causis, & signis.

CAPVT I.

Quid sit Sanguinis missio. Et an securè possit administrari?

Circa sanguinis missionem versantes Authores, & Interpretes Auicennæ, communiter eius doctrinam sequuntur, quam ipse Auicenna *lib.1. fen 4. cap. 20.* de natura prædictæ euacuationis propalauit, his verbis ipsius essentiam explicans: *Sanguinis missio est euacuatio vniuersalis, quæ multitudinem euacuat.* Huius autem definitionis bonitas patet: fatentur enim eam dari per genus & differentiam: nam per prima verba conuenit cum expurgatione, quæ vniuersalis etiam euacuatio est (licèt Gentilis *in commentario huius loci* teneat expurgationem esse vniuersaliorem euacuationem, eò quòd non solùm humores intra venas contentos euacuet, verùm etiam eos qui sunt extra venas; quod per sanguinis missionem non ità accidit:) sed quidquid sit de hoc, vtrumque auxilium vniuersaliter euacuat ex toto corpore: Et si expurgatio se extendat ad humores extra vasa contentos, hoc fit accidentaliter: hæc enim duo auxilia ex alio capite aliter differunt: Nam sanguinis missio omnes humores indifferenter euacuat, Expurgatio verò ipsos selectiuè deiicit, & determinatè propellit.

Sed huiusmodi Auicennæ definitionem quidam Recentior nostræ Academiæ olim Primarius, deindè à Cubiculo Regio Proto-Medicus, minimè probat, dicens, quòd sanguinis missio non euacuat multitudinem, quod patet: quia in ictu, aut percussione, hæc euacuatio methodicè exercetur semper, & tamen in his casibus non datur plenitudo;ergo ipsa non euacuat multitudinem.

Nec valet si respondeat aliquis in fauorem Principis, dicendo, in ictu & percussione saltem esse plenitudinem particularem nempè illarum partium quæ percutiuntur, aut contunduntur, hæ enim verè inflammantur, & implentur, reliquis partibus mittentibus tunc ad ipsas sanguinem, & spiritus in earum subsidium; ac proindè optimè verificari, quòd sanguinis missio tunc celebrata euacuet multitudinem seu plenitudinem, licèt partialem. Contra tamen hæc doctrina instari potest; nam in sanguinis

inis reiectione quæ fit ob ipſius tenuitatem,ſeu roſitatem aperientem oſcula vaſorum, nullâ exiente plenitudine, ſanguinem methodicè mittius;& tamen in tali caſu nulla eſt plenitudo;nec niuerſalis,nec particularis,cùm potiùs in corpore dſit inanitio. Ergo non explicatur optimè natura nguinis miſſionis, ex eo quòd multitudinem uacuet.

Aliqui tamen Sectatores Auicennæ illius verba ltima ſic exponunt,dicentes,idem eſſe multitudiem euacuare, ac omnes humores indifferenter xtrahere, non autem ſelectiuè: Quo fit vt licèt ulla adſit plenitudo in ſanguinis fluxu, aut reietione, ſiue in ictu,aut percuſſione;tamen ſanguiis miſſio methodicè celebratur,& multitudinem emper euacuat. Vnde argumentum Recentioris ontra Auicennam nullius roboris eſt:nititur enim alſo fundamento, ex eo quòd idem ſonet apud pſum multitudo, ac plenitudo, quod firmiter neant Auicennæ defenſores: Præterquam quòd in ac ſignificatione coincidit cum alia definitione, uam ex Galeno adducit prædictus Recentior *lib. e medicinis purgantibus*, & vt veriſſimam tuetur; empè *Sanguinis miſſio eſt euacuatio quæ omnem umorem indifferenter euacuat:*in qua tamen nihil eculiare explicat quod non importet definitio uicennæ, vt ex dictis conſtat. Quapropter vtraue definitio à nobis amplectitur; quia optimè aturam huius celebris ac nobilis auxilij declant per genus, & differentiam; vt in expoſitione efinitionis Auicennæ docuimus.

Claritatis autem gratiâ, & elucidationis adhuc ontra prædictam doctrinam,& adductam definionem poſſumus obiicere: nam ſiniſtrè definitur nguinis miſſio per euacuationem; ſæpenumerò nim fit(vt conſtat)methodicè tanquam auxilium euulſorium,& deriuatorium; ergo non ſemper ei onuenit ratio euacuationis,& conſequenter non erificantur omnia verba adducta in definitione e definito, ſeu de ſanguinis miſſione.

Reſpondeo tamen facilè illud verbum *euacuao*,ſumi poſſe dupliciter,& latâ ſignificatione;pro ac enim vſurpatum comprehendit quamlibet umorum extractionem,ſiue omnium indifferener,ſiue fiat ſelectiuè aut non; & ſic in hac ſignifiatione comprehendit reuulſionem & deriuatioem (de quibus ſuo loco latior erit ſermo) & ſic ccipitur in definitione ſanguinis miſſionis.Secuno modo ſtrictè accipitur;provt ſcilicet condiſtinuitur à reuulſione mera, & deriuatione; in quo enſu non eſt exponenda euacuatio in ſuprà dicta efinitione, & ſic ſemper verificatur de ſanguinis miſſione, etiam quando celebratur vt auxilium merè reuulſorium, aut deriuatorium.

Nec valet ſi ſecundò obiiciat alter contra allaam definitionem:quòd non detur per veram differentiam, quoniam tota verificatur de ſudore & balneo; in quibus omnes humores indifferenter euacuantur:Non inquam valet;ſiquidem euacuaiones quæ in ſudoribus,aut balneis accidunt,non unt ſub propria forma humorum, ſed ſub forma liena,nempè vaporum; in ſanguinis miſſione autem euacuantur ſine conuerſione in aliam, ſed um retentione primæ; & ſic diſparitas eſt inter tramque euacuationem.

Secundum verò quod inquiritur in capite,etiam uas patitur difficultates. Nam Eraſiſtratus & eius ectatores qui Romæ ſimul degebant,huius celeerrimi auxilij neceſſitatem negare auſi ſunt futibus, & vanis argumentationibus ducti, quas ex difficultate inciſionis venarum, & periculo arteriarum cauſantis aneuriſma irremediabile ſanguinis arterioſi effluentis incommodum,& ſpirituum diſpendium,tum etiam ex difficultate menſurandi quantitatem extrahendi ſanguinis quæ debet itá eſſe determinata,vt neque pluſquàm oporteat,nec minùs demendum ſit,deſumentes: & quia à Galeno hoc etiam difficillimum eſſe iudicatum eſt *in Arte Medica*. Cuius incommodi euitandi gratiâ Eraſiſtratus,& ſequaces eius inediam imperabant, vt ſic corpora inanirentur à ſuperfluitatibus, & ſanguine ſuperabundante: quâ ſolâ iudicabant ægrotantes à morbis, tum præſentibus,tum etiam imminentibus liberari vltra virium diſpendium, quod neceſſariò in venæ ſectione accidit, & extra illam euitatur: Tum etiam ex propinatione alimenti cauſæ morbificæ augmentum naſcitur neceſſariò, iuxta illud Hippocratis 2.*Aphor. text*.10. per illa verba: *Impura corpora quantò magis nutries,tantò magis lædes*, & ſimiliter iuxta illa verba quæ adducit 7.*Aphor. text*.65. *Si quis febricitanti cibum præbeat, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit*.

Cæterùm,hæc ſunt chimærica huius opinionis: Sancitum enim eſt apud omnes Medicos noſtri temporis,nullum in Arte Medica ſecurius,ac celebrius auxilium adminiſtrari poſſe, quàm venæ ſectionem.Hanc veritatem diffusè ſatis ſuadet Galenus *in lib.de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum*,& in ſequenti quod inſcripſit aduerſus Eraſiſtraticos, qui Romæ degebant;necnon etiam *lib. ſequenti de curandi ratione per venæ ſectionem*;in quibus omnibus, & pluribus experimentis ex hiſtoriis quas ibi refert deductis,& rationibus innumeris neceſſitatem,ſecuritatem ,& beneficium,quod ex venæ ſectione conſequitur, apprimè demonſtrat; quæ omnia iſta ità clara ſunt, & ſtabilita vt tempus in his conſumere ſuperuacaneum eſſe iudicaui: cùm videamus quotidie acutiſſimos morbos ex plenitudine ortos, quos interdum Natura ipſa curat, per ſanguinis effluuium, & ſæpenumerò Ars noſtra Medica adhibitâ, & reiteratâ venæ ſectione euaneſcere compellit.

Nec valet ſi dicat aliquis cum Eraſiſtrato hoc auxilium ſuppleri per inediam: nam contra inſtat ratio, quia ſæpè morbus ex plenitudine pendens exactè peracutus eſt,vt Angina, quæ celeritatem euacuationis expoſcit, adeò vt niſi adhibeatur, ægrotantem iugulet celerrimè:Atqui inedia tardè & pigrè ſatis inanitionem venarum cauſat:quâ ergo ratione ſufficiet in tam celeri, & periculoſo morbo opem ferre?Præterquam quòd inedia euacuat ſæpenumerò id quod euacuatione non indiget,vtpotè ex toto corporis ambitu euacuat,& ſæpè carnes colliquat,necnō etiā oris vētriculi morſum cauſat,defatigationē, & inquietudinē,& ſuccos reddit amaros;nullū autem nocumentum ſequitur ex adminiſtratione venæ ſectionis, vt ex ſolutione argumentorum conſtabit: meritò ergo ſecurè noſtris temporibus adminiſtratur.

Hinc patet,illa quæ adducuntur in contrarium nullius roboris eſſe:nam plurimi ſunt miniſtri peritiſſimi in ſectione venarum, & ſic non debemus timere periculum ex eo,quòd ſecent arteriam; & licèt in ipſa ſpiritus diſſipentur,tamen adhuc exindè maior ſequitur vtilitas,quàm nocumentum. Et licèt ad vnguem non poſſimus menſurare huius remedij quantitatem ob Artem noſtram quæ magis eſt coniecturalis, quàm demonſtrabilis,tamen non ideò diſſuadendum eſt hoc remedium. Cùm

enim adhuc, & hoc peculiare non ſit in venæ ſectione obſeruandum, ideò non poteſt tollere prædictum auxilium, nec adminiſtrationem ipſius; hoc ergo ſecuriùs debemus adhibere, quàm alia, quæ expurgationem, & alia auxilia Medica ſuadent, in quibus vigilare Medicum oportet vt debitè adminiſtrentur.

Ad aliud quod ex inedia adducitur, conſtant nocumenta quæ ipſam ſequuntur. Nec obſtat propinatio alimenti; hoc enim etiam poteſt conferri cum viribus patientis, & ſic exhiberi in ea quantitate, quæ & vires augeat, & morbum non attollat; & licèt aliquantulum noceat eâ parte quâ morbum excreſcere faciat, aut eius cauſam; nihilominùs quia vires conſeruare potēs eſt, magis proficua erit, quàm nocumentum aliquod effatu dignum afferat. Ex quibus conſtat ad teſtimonia Hippocratis ſolutio; & conſequenter poſſe tutò, & debere adminiſtrari ſanguinis miſſionem.

CAPVT II.

Quâ ratione moueatur ſanguis ſectâ venâ.

Libenter ab hac controuerſia ſuperſederem, quia ad praxim, & vſus Medicos nihil vtilitatis continet, & intentum in præſenti ſolùm eſt neceſſaria ad curationem breuiter enodare: attamen quia omnes ferè Scribentes ipſam mouent, ideò etiam eam non omittam; ne ſit deeſſe huic puncto videtur gratis. Breuiter igitur, percurrere conabor omnes opinandi modos, vt exindè veriorem eligam. Itaque ad rem accedentes dicimus, plures ſenſēre in venæ ſectione ſanguinem fluere actione facultatis trahentis mediis fibris oblongis, ad hoc munus trahendi dicatis; & probant: quia nihil intereſſet in qualibet affectione hanc, aut illam venam tundere, niſi eſſet communitas fibrarum, ratione cuius dextera cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris communicant, quâ ratione hanc rectitudinem ſeruare conſulunt Antiqui partis affectæ cum vena quæ ſecanda eſt; conſtat autem communitatem fibrarum fieri per fibras oblongas, quæ ſunt inſtrumenta facultatis trahentis; ergo ſanguis quando mouetur in venæ ſectione mediis fibris, à tali facultate mouetur; in cuius confirmationem ſtat quotidianum experimentum de ligatura, frictione, & balneo; quæ omnia in venæ ſectione non aliter iuuant ad ſanguinis motum, niſi trahendo, & conuocando ſanguinem ad locum, vbi ſcinditur vena.

Meritò tamen reiicitur hæc opinio à Valleſio *lib.7.Controuerſ.c.3.* nam tractio eſt motus rei quæ trahitur verſus trahentem; ſed ſanguis qui fluit in venæ ſectione potiùs diſcedit à fibris venarum, quàm ad ipſas accedit, ergo potiùs videtur actio facultatis expellentis, quàm trahentis, & proindè talis motus minimè debet refundi in rectitudinem fibrarum oblongarum. Præterquam quòd incredibile eſt ità exiguam partem venæ ſciſſam tantam quantitatem ſanguinis poſſe trahere, & tam celeriter ſicut euacuatur in venæ ſectione, quandoquidem apud Medicos ſtabilitum eſt tardum ſatis, & lentum eſſe motum fibrarum. Neque rectitudo, quàm ſeruare debent Medici conſiſtit in fibrarum communitate, vt infrà conſtabit, ac proindè totum fundamentum huius aſſertionis claudicat.

Alij motum ſanguinis in venæ ſectione affirmant eſſe actionem facultatis expultricis vaſorum, ex eo quòd per impetum fluendi ſanguinem cognoſcimus robur facultatis. Sed etiam iſte modus opinandi inualidus eſt: nam ſolùm, id eſt, obiectum facultatis expultricis; quod inutile eſt & excrementitium, ſiue qualitate, ſiue quantitate peccans; ſed ſæpenumerò extrahimus ſanguinem laudabilem, etſi non redundet, nec habeat peccatum in quantitate. Ergo talis expulſio, aut euacuatio non fit mediâ facultate expellente, & licèt ex impetu quo fluit ſanguis, agnoſcamus robur facultatis, non eſt ideò quia ſit opus ipſius, ſed quia impetus ſanguinis & ſpirituum copiam & abundantiam oſtendit, quibus robur facultatis fouetur.

Propter continuitatem ſeruandam ſanguinem moueti affirmârunt, eo ducti argumento, quòd aqua, aut alia quælibet ſubſtantia fluida, dum exiſtit in loco plano, & incipit moueri prima portio ſucceſſione illius ad ſeruandam continuitatem tota mouetur, & fluit. Hanc tamen opinionem impugnat Valleſius *loco ſuprà citato*: nam ſi in dolij medio aquâ pleni fiat foramen, ſolùm vſque ad illum terminum fluit aqua, reliquis partibus immotis infra foramen, ergo motus ille non eſt ad ſeruandam continuitatem; in plano autem perfectè non mouebitur aqua, niſi ratione impulsûs ab effundente communicati; ſi autem non ſit locus perfectè planus partes aquæ à propria grauitate verſus centrum mouentur, & ſic non ratione continuitatis.

Plures Doctores noſtræ Scholæ tenent ſanguinem ad extra moueri ratione vitandi vacuum derelictum à lanceola, eò quòd eadem celeritate ad motum, ſeu diſceſſum lanceolæ mouetur ſanguis. Acerrimè tamen impugnat hanc opinionem Primarius ſuprà citatus, argumento ad hominem facto. Nam ſanguis qui mouetur ad extra ſectâ venâ maiori celeritate mouetur, quàm lanceola quando diſcedit à vena ad diuerſum locum, vt experimento comperimus; ergo talis motus non fit gratiâ titandi vacuum. Fatetur tamen portiones ſanguinis quæ mouentur ex partibus internis verſus locum ſciſſuræ ſucceſſione quadam moueri, gratiâ vitandi vacuum ad replendum ſpatium relictum à partibus ſanguinis quæ anteà ſuccedunt. Concludit tamen ipſe motum ſanguinis ad extra ſciſsâ venâ fieri propter fluxibilitatem naturalem ipſius ſanguinis, ratione cuius petit terminari termino alieno, & minimè proprio; & ſic dum intra vaſa continetur, non mouetur, quia à denſitate ipſorum continetur & terminatur, factâ verò ſciſſurâ in vena non aliâ ratione fluere, niſi ex natura fluidi, quod termino alieno petit terminari, quo deficienti fluit.

Militat tamen contra hanc opinionem argumentum: nam in venæ ſectione ſanguis mouetur ad magnam diſtantiam: ſed ſi ratione fluxibilitatis ſolùm moueretur, non moueretur ad magnam diſtantiam, nec verſus quamlibet loci differentiam: ergo alia eſt aſſignanda cauſa motûs ſanguinis in venæ ſectione. Minor probatur; nam corpora quęcunque fluida ſolùm mouentur verſus centrum, ſi forſan extra locum naturalē ſint poſita, vt experimento conſtat; ergo ſi ſanguis in venæ ſectione ad extra mouetur, præcisè quia fluxibilis eſt, ſolùm debet moueri verſus centrũ, & non ad quemlibet loci differentiam, cuius contrarium conſtat; militat etiam contra eandem ſententiā, quòd fluxibilitas corporis quod mouetur ſolùm eſt diſpoſitio ex parte paſſi; proindéque ſi non aſſignetur efficiēs cauſa, huiuſmodi corpus non

poterit

poterit moueri,vtpotè ab interno principio ſeu à grauitate ſolùm poteſt moueri deorſum ſanguis ipſe. Præterea,etiam in confirmationem huius euentus inſtari poteſt; nam ſanguis retinetur à Natura præcipuè quando non abundat: ergo ſi factâ ſciſſurâ fluit, non eſt ideò præcisè quia fluidus eſt, ſed ab altera cauſa potentiori quæ occaſionem deſumit ad operandum abſciſſione venæ,quæ eſt altera conditio requiſita ex parte inſtrumenti intra quod continetur corpus quod mouetur.

Cæterùm, pro verioris opinionis explicatione nota, in præſenti non eſſe quæſtionem de diſpoſitione requiſita ex parte ſanguinis ad motum,neque ex fluxibilitate,neque de diſpoſitione ex parte inſtrumenti in quo continetur,nempè venæ ſciſſione;nam certum eſt omnes coadiuuare ſuo modo ad motum ſanguinis ad extra. Et ſic dubium ſolùm procedit de cauſa efficienti aut finali quæ neceſſitatem & efficientiam inducat.

Secundò nota, in ſanguine fluente per venæ ſectionem,& eſſe conſiderandum impetum quo ad extrà fluit, & exitum ipſius citra impetum, & motum totius ſanguinis internum verſus ſciſſuræ locum.

His ſic prælibatis, ſit prima Concluſio, ſecluſo impetu,& ſolùm præcisè conſiderato ſanguinis motu ad extrà in venæ ſectione mouetur,gratiâ vitandi vacuum in rerum natura: Et idem dicendum arbitror de reliquis partibus ſanguinis, quæ ſucceſſione illius quæ primò euacuatur,mouētur intra corpus.Probatur:nam dum aufertur lanceola,relinquit in vena cauitatem,quæ neceſſariò debet repleri aliquo corpore ſuccedente;ſed non eſt aliud,neque magis cōtiguum & immediatum, nec magis paratum ad motum propter ſuam fluxibilitatem quàm ſanguis;ergo neceſſariò debet moueri ad replēdum locum derelictum à lanceola,ne forſan detur illud ſpatium ſine corpore,& deindè cùm ſanguis propter ſuam fluxibilitatem ſit corpus intermiſnabile, & graue, intra foramen vaſis diſrupti contineri nequit, proindéque extra fluit. Rurſùs, partes ſanguinis ad intrà ſucceſſione quâdā mediâ mouentur immediatè ad replendum vacuum, ſeu locum quem dimiſit pars ſanguinis quæ immediatè diſceſſit, & ſic non ſolùm ſanguis qui ad extra mouetur, ſed omnes partes, quæ intrà ſuccedunt, gratiâ vitandi vacuum mouentur.

Sit ſecunda Concluſio; Impetus quo fluit ſanguis ſectâ venâ, præcipuè debet refundi in impulſum partium vicinarum, quæ ratione ligaturæ comprimuntur, & diſtenduntur doloréque vexantur ex ſanguine extracto quem ſectâ venâ expellere, vt cauſam moleſtantem nituntur: Quod firmatur exemplo vtris nimis pleni aliquo liquore,in quo ſit aliquod foramē:quòd ſi comprimitur, tunc ratione compreſſionis liquor in eo contentus ad extra mouetur impetuosè. Quod totum etiam in venæ ſectione accidere certum eſt: in qua ſanguis mouetur impetuosè à cauſa extrinſeca eundem violenter impellente; ſiquidem ipſe ex ſua natura, & ſolùm quatenus graue corpus eſt verſus ſuum centrum mouetur.

Si reſpondeas,ſanguinem fluentem impelli à reliquis partibus ſanguinis. Contra arguit quidam noſtræ Scholæ veſpertinæ Cathedræ Moderator, dicens,nullum corpus poteſt aliud impellere ad locum, ad quem nec habet inclinationem,nec virtutē; ſed reliquæ partes ſanguinis non habent inclinationem nec virtutem vt moueant alias ſurſum aut ad latus,ergo ab ipſis neutiquam poteſt communicari impulſus.

Hæc tamen ratio non videtur conuincere aſſumptum:nam licèt aliquod corpus non habeat ex propria natura inclinationem, nec virtutem impellendi aliud, nec moueri ad locum alterius, tamen vi aliqua compulſum cum impetu,etiam aliud ſine dubio impellet ad quamlibet loci differentiam:ſed reliquæ partes ſanguinis ex vi ligaturæ,& compreſſionis,& doloris tunc neceſſariò euenientis impetuosè mouentur ad partes vicinas verſus ſciſſuram;ergo ſine dubio cauſabitur ab ipſis aliquis impulſus in ſanguine contiguo ipſi ſciſſuræ;& proindè licèt hæc non ſit cauſa neceſſaria impetûs ſanguinis,tamen coadiuuabit ad impetum. Et hoc argumentum præcipuè locum habet in partibus ſanguinis quæ ſunt in vaſis ſupra ſciſſuram,quæ etiam ſuâ grauitate impetuosiùs feruntur ad partes vicinas iuxta foramen vaſis diſrupti,vt contingit in dolio liquore aliquo pleno;in quo ſi fiat foramen fluit liquor impetu magno,partibus liquoris ſuperioribus ſua grauitate alias impellentibus vſque ad ipſum foramen. Ergo idem debet contingere in venæ ſectione.

Capvt III.

De Plenitudine, & Cacochymiâ.

Licèt abſolutè & latâ ſignificatione dicatur plenitudo humorum, qui intrà vaſa continentur; preſſiùs tamen apud Galenum ſumitur & cum rigore;nam Galenus *lib.2.de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos c.1.*eam ſic definiuit,dicens:*Fit autem plenitudo quatuor humoribus ex æquo auctis;aut etiam ſanguine ſolo:*In eandem doctrinam cōſpirare videtur Auicenna *lib.1.fen 4.c.20.* vbi de plenitudine loquens,proſequitur ſic.*Eſt augmentum humorum ſuper æqualitatem ipſorum in venis.* Verūtamen licèt vtraque definitio plenitudinis naturam apprimè oſtēdat; tamen Galenus omnes cauſas ipſius clariùs explicuit;ſiquidem non ſolùm ex omnibus humoribus ex æquo auctis oritur plenitudo,verūtiam ſanguine ſolo quarto humore aucto;nam accidentia omnia quæ oſtendunt plenitudinem,ſiue ea ex omnibus excreſcentibus humoribus, ſiue ex ſolo ſanguine adaucto eueniat,in vtroq; caſu æquè comparere ſolent:ergo in definitione Galenus comprehendit omnes cauſas plenitudinis.

Nota tamen diligenter id quod Galenus dicit, nempè ex omnibus humoribus æqualiter adauctis fieri plenitudinem, non itā debere intelligi,quòd omnes æqualiter in quantitate augeantur;ſed quolibet humore ſeruante proportionem ex ſua natura quam habet in venis;nam ſanguis qui in corpore ſano eſt in maiori quantitate, ſeruando proportionem magis excreſcit, quàm pituita,quæ in corpore ſano eſt in minori menſura;deindè bilis, & tandem melancolia. Et ſic quando dicit æqualiter augeri humores in corpore, debet intelligi cum hac proportione,quam quilibet humor habet in vaſis,in ſtatu naturali, & ſalubri homine conſtituto.

Sed quid dicendum fit de alio quocunque humore præter fanguinem, vt eft quartus humor, An fic augeri poffit vt vafa diftendat,aut vires opprimat ? Ad quod dicendum videtur, fecundùm partem affirmatiuam & veriorem, nempè eundem poffe fic excrefcere vt verè plenitudinem percipiamus, quod poteft probari à paritate: nam fanguis quartus humor fe folo fi nimis augeatur, caufat plenitudinem ex Galeno: Ergo fimili ratione fi alter humor folùm augeatur,& adquirat nimiam quantitatem, fiue ille fit pituitofus, fiue biliofus, aut melancholicus, fine dubio etiam caufabit plenitudinem. His tamen non obftantibus refpondeo cum Galeno 13. *Methodi, cap.6.* talem abundantiam vnius folius humoris facere cacochymiam, & non plenitudinem, vt poftea conftabit latiùs. Nam fi fola bilis flaua exempli gratiâità abundet, vt in argumento proponitur, priufquàm plethoram inducat, caufabit alium affectum, morbum fcilicet Regium; fi autem pituita,cachexiam priùs generabit.Quòd fi aliquis ex his humoribus fimul cum fanguine quarto humore nimis augeatur,ità vt duo humores fint admodū adaucti;huiufmodi augmētum non quidem vocabitur plenitudo fimpliciter, fed potiùs fecundùm quid; quia illa humor quantum eft ex fe alium induceret affectum priufquàm diftenderet vafa,nifi à fanguine quarto humore attemperaretur. Cæterùm,augmentum folius fanguinis minimè poteft caufare cacochymiam, fed folùm plenitudinem, quippè ipfius qualitates adeò funt familiares viuenti, vt neutiquam ipfum diftemperare poffint, cuius contrarium habet quilibet humor à fanguine; nam fi augeatur vltra proportionem, & menfuram requifitam pro ftatu naturali viuentis, diftemperat fuis qualitatibus maffam fanguinariam,ideóque augmentum cuiufvis humoris à fanguine conftituit cacochymiam. Quâ ratione Galenus 3. *de fanitate tuenda,* dixit cacochymiam effe vitiofi fucci copiam; tamen *lib.* 13. *Methodi c.6.* explicuit quid per vitiofum fuccum intelligit, & inquit, nihil aliud intelligere quàm redundantiam bilis,aut pituitæ, aut melancholiæ, aut ferofi excrementi; quoniam dum augentur,totam maffam fanguinariam fuis qualitatibus vitiant,fiue naturalibus, illis fcilicet, quas à propria forma habent; fiue præternaturalibus, eis nempè quas per putredinem aut vftionem adquirere valent.

Nec valet fi obiiciat aliquis contra ea quæ dicta funt, quòd fanguis quartus humor nunquam reperitur fine permixtione reliquorum humorum; & fic ipfe folus non poteft conftituere plenitudinem: Non inquam valet euafio hæc;nam aliud eft fanguinem quartum humorem in venis non effe permixtum, fed potiùs cum confortio reliquorum quod eft veriffimum; aliud autem eft ipfum folum non poffe augeri citra augmentum reliquorum, quod prorsùs falfum iudico; nam etiam eft verum, quemlibet ex reliquis humoribus effe in venis permixtum cum reliquis, & nihilominùs in confeffo apud omnes eft, cuiuflibet humoris fynceri, & impermixti abundantiam conftituere cacochymiam; ergo ficut quilibet alter humor à fanguine poteft fe folo augeri, etiamfi in venis cum reliquis humoribus permixtus fit, ità etiam idem de fanguine quarto humore contingere neceffe eft, proindéque ipfius augmentum caufabit plenitudinem.

Ex his facilè intelligitur augmentum cuiuflibet alterius humoris à fanguine, vel omnium trium, & etiam ferofæ fubftantiæ augmentum conftituere cacochymiam; hanc doctrinam expreffit Galenus *lib.de plenitudine,cap.*11.vbi expreſsè fatetur,quòd fi bilis flaua aut pallida (vt in his qui morbo Regio laborāt accidit)augeatur, talis affectus non plethora iam, fed potiùs vitioforum humorum copia,quam Græci cacochymiam vocant. Cuius naturam clariùs fignificauit Galenus *lib.*13. *Methodi,cap.6.* vbi etiam caufas eiufdem recenfuit per hæc verba: *Si autem flaua bilis, vel pituita, vel ferofis humoribus corpus refertum fuerit,cacochymia erit:bilis itaque, pituita,melancholia,ferum, dum augentur, vel corrumpuntur, cacochymum corpus reddere valent:* Ratio autem huius eft clara;nam dum augentur huiufmodi fucci, aut corrumpuntur per putredinem, aut vftionem, maffam fanguinariam vitiant fuis qualitatibus, ipfam diftemperando,& corrumpendo,& idem facit fanguis dum putrefit,aut vritur;quia iam adquirit alienas qualitates,& inimicas viuenti,& fic vitiat maffam fanguinariam,& cacochymiam conftituit.Sed quia de ipfius natura latiffimè difputabimus *noftro Tractatu de Expurgatione,* hæc in præfenti fufficient.

Capvt IV.

De diuifione plenitudinis.

Communis fatis eft diuifio plenitudinis, & ab omnibus Medicis recepta, in plenitudinem quæ dicitur ad vafa,& in plenitudinem ad vires.Quarum fecit mentionem Auicenna *lib.*1. *fen* 2.*doctr.*3.*c.6.* & Galenus 1. *Aphor. comm.*15. & *lib. de multitudine c.*2. & *lib.etiam de curandi ratione per fanguinis miffionem, c.*4. Dicitur ergo plenitudo ad vafa,dum fanguis folus,aut omnes humores,ità augentur vt vafa diftendant, ipforum naturalem capacitatem excedentes. Hanc plenitudinem vocauit Auicenna *fecundum formam*;forfan ideò,quia humores vaforum porofitates implent.Plenitudo autem ad vires appellatur,quando præ onere ipfius vires grauantur, & opprimuntur,ità vt facultas non poffit retinere illam humorum improportionatam copiā, aut faltem non poffit ipfis humoribus debitè frui.Hanc verò plenitudinem plures fignificant per fenfum incumbentis oneris, & Auicenna afferit quòd in ipfa nocumentum humores malitiâ qualitatis, vbi per malitiam qualitatis,non putredinalem qualitatem,neque aliquam aliam diftemperantiam intelligit, fed ipfius humoris fenfibilem grauitatem inferentis, ratione cuius vires opprimuntur, & viuens ponderis fenfu moleftatur. Ità fentit nofter Petrus Garcia in expofitione huius loci in fuis manufcriptis.

Illicò tamen dubitant Authores circa plenitudinis fpecies, An quælibet ex illis fine altera poffit inueniri; & primò conueniunt omnes in eo quòd optimè poteft effe plenitudo ad vires, quin adfit plenitudo ad vafa; cuius ratio eft manifefta, non hæc conftituitur penes nimiam vaforum repletionē à multitudine humorum diftendentium ipfam capacitatem naturalem vaforum;fed etiàmfi humores non ità augeantur, nihilo

nihilominùs possunt esse improportionati cum virtute, si forsan ipsa debilis, & languida sit; ergo tunc erit plenitudo ad vires, quoniam ipsæ sunt improportionatæ cum humoribus; siquidem tunc grauitate oppressæ sensibili, molestiam ipsius patiuntur, & hæc tunc plenitudo neutiquam erit ad vasa; quia supponimus humores pro illa tunc non esse adauctos, adeò vt vasa distendere videantur; non ergo necessariò plenitudo ad vires coincidit cum plenitudine ad vasa.

Maioris negotij est examinare, secundum quòd restat, An scilicet plenitudo ad vasa, necessariò coincidat cum plenitudine ad vires, itàvt hoc ipso quòd vasa ab humorum multitudine distendentur, necessariò vires grauētur ab eadem multitudine. In qua difficultate cōmunis opinio tenet neutiquam posse esse plenitudinem ad vasa, quin vires grauet, & sic necessariò coincidere plenitudinem ad vires cum plenitudine ad vasa. Hanc sententiam tuetur Ludouicus Mercatus *lib.1. de recto præsidiorum vsu, c.4.* quem sequuntur plures Doctores nostræ Academiæ. Et probant ex eo quòd capacitas vasorum debet commensurari cum viribus; ergo dum humores augentur vltra capacitatem vasorum, vires necessariò grauantur, ac proindè ex distensione vasorum semper necessariò oritur sensus grauitatis plenitudinem ad vires ostendens.

Secundò hæc eadem assertio fulcitur: nam hoc ipso quòd humores ità augentur in vasis, vt ipsa distendant, nequeunt gubernari à facultate, sed hoc ipso necessariò debent grauare vires; ergo eo ipso quòd causent plenitudinem ad vasa, debent etiam inducere plenitudinem ad vires. Maiorem sic validare intendunt Authores isti: nam eo ipso quòd vasa distenduntur, nec facultas potest expellere superfluum, nec trahere quod est conueniens, nec ipsum bene commutare: ergo hoc ipso quòd vasa distenduntur ob humorum multitudinem, huiusmodi humores gubernari nequeunt ab ipsa facultate, ac proindè vires grauant, & necessariò plenitudinem ad vires causant.

Nec longè distat ab hoc sentiendi modo Galenus: nam *lib. de plenitudine, cap.7.* reprehendit valde Erasistratum propterea quòd affirmet vires augeri ob sanguinis incrementum; nam inquit Galenus, sæpè sæpiùs accidere adaucto sanguine, vires diminui; sentit ergo per plenitudinem ad vasa vires grauari.

Doctor quidam nostræ Scholæ Primarius & à Cubiculo Regio quondam meritissimus Protomedicus animosè contrariam sententiam tanquam veram defendere conatur; eam tamen nullâ ratione probat; sed solùm Galeni testimonio *lib. citato de plenitudine, cap.7.* vbi postquam reprehendit Erasistratum in hæc verba prorumpit: *Nam & repletionibus modicis infirmiores quoque interim aliquos fieri contingit, aut in neutram partem, neque ad robur, neque ad imbecillitatem conspicuè vergere.* Et prosequitur: *Quòd si robustiores fiant quam antea, consentaneum est non solum cum viribus auctam humorum copiam esse, sed aliquando etiam diminutam, & pristinam interdum quantitatem seruare.* Ex quibus colligit, humoribus adauctis aliquando vires augeri, proindéque necessariò non coincidere plenitudinam ad vasa cum plenitudine ad vires.

Contra hanc Galeni expositionem arguit alter nostræ Scholæ Doctor, existimans esse alienam à Galeni mente & veritate: nam licèt interdum simul cum humoribus vires augeantur, non tamen eà proportione in qua humores plenitudinem ad vasa efficiunt; sed auctis ipsis humoribus, & non excedentibus naturalem vasorum capacitatem; nam si hanc excedant, statim vires opprimi est necesse.

Cæterùm, si Galeni verba maturè considerentur; videtur non esse iuxta ipsius mentem hanc vltimam expositionem; nam vt ex vltimis verbis constat, Galenus distinguit humorum augmentum, diminutionem, & pristinam quantitatem; seu naturalem, & dixit interdum cum robustioribus viribus compati optimè humorum copiam; ergo de copia excedente capacitatem naturalem vasorum debet intelligi Galenus, & non de augmento non excedente ipsorum naturalem capacitatem.

Mihi autem librum de plenitudine iterùm atque iterùm legenti, videtur neutiquam esse firmum fundamentum circa præsentem difficultatem ex litera Galeni deprōmptum; nam *cap.6. eiusdem Operis* præsens dubiolum mouet, ipsúmque dissoluit, & verba eius perpendite: *Vtrum igitur verum sit afferere necessariò ex plenitudine sequi grauitatem, an plenitudinem grauitati anteire; non enim idem est, aut sequi in oratione grauitatem, aut antecedere; nam cui aliquorum in corpore humorum copia existit, huic partibus, in iis videlicet sensu præditis in quibus plenitudo cōnstiterit, grauitatis sensum supplere verum est.* Ex quibus verbis constat, quòd vbi fuerit humorum copia, necessariò sensum grauitatis causat in partibus sensu præditis; ergo necessariò plenitudo ad vasa causat plenitudinem ad vires; nam hæc non alio signo magis manifesto, quàm per grauitatis sensum ostenditur. Et hæc est Conclusio quæ magis consonat doctrinæ Galeni: nam verba suprà relata in quibus fundatur contraria sententia genuinam habent expositionem iuxta mentem alterius Neoterici; ibi enim de humorum augmento intra statum naturalem loquitur Galenus, non de illo in quo vasa implentur & distenduntur: in quo casu necessariò debet adesse sensus grauitatis, seu plenitudo ad vires respectu membrorum in quibus inest sensus.

Signa verò quæ vtramque plenitudinem ostendunt, adducere oportet; vt sic meliùs à nobis cognosci, & distingui valeant. Igitur quæ plenitudinem ad vasa denotant, sunt maxima ipsorum tensio, & tumefactio, color rubeus in corpore apparens; præsertim si ex vita ante acta iudicia adiungamus, vt ciborum immoderatus vsus, exercitij consueti dimissio, euacuationis etiam assuetæ suppressio; quibus etiam alia succedere solent, nempè alleuiatio ex vi euacuationis vel arte factæ, vel ipsius naturæ.

Cæterùm, licèt omnia hæc sint inseparabilia signa plenitudinis ad vasa, non tamen ità propria, vt interdum nullâ adstante plenitudine ad vasa, aliqua non inueniantur. Quapropter pro clariori intelligentia cordatus Medicus debet sollicitè inuestigare, an præfata signa, aut aliquod ex illis à causa externa oriatur; nam sæpenumerò ex nimio calore, aut exercitio immoderato humores liquantur, & vasa nimis impleri videntur; & rubor apparet in facie & in toto corpore; similiter etiam in balneo, & conuocatis humoribus ad externas partes; & in febribus ardentissimis, liquatis etiam & inflatis humoribus; necnon etiam flatus distendere solent nimis: in quibus occasionibus vera plenitudo non est; immò potiùs apparens; quoniam simillima sunt signa iis,

iis, quæ ſuprà recenſuimus, & ſic tunc certitudinem euentûs oſtendunt, quando extra cauſam aliquam ex dictis apparent; nam tunc certò poſſumus coniectari ex nimia humorum abundantia tenſionem venarum; ſeu ipſarum inflationem, & totius corporis ruborem oriri, & ſic veram plenitudinem ad vaſa repræſentare.

Præcipuum autem ſignum ad dignoſcendam plenitudinem ad vires deſumitur ex ſenſu grauitatis, quam neceſſariò ſequitur pigritia ad motum ratione ſensûs ponderis, à quo oritur impedimentum ad conſueta opera exercenda eâ agilitate quâ debentur. Quod totum procul dubio oritur ex eo quòd naturales facultates, retentrix videlicet, concoctrix, & expultrix non poſſint gubernare & commutare, expellere & retinere totam illam humorum copiam; quo fit vt illicò animalis facultas conſentiat humoris grauitatem moleſtè ferendo pro ratione maioris vel minoris plenitudinis, & pro ratione membrorum magis vel minùs ſentientium occupantis, & præſertim vaſorum maiorum. Quapropter dum plenitudo eſt vniuerſalis, tunc in dorſo maior grauitas ſentitur; quoniam per illam partem arteria, & magna vena excurrunt; & aliàs hoc membrum ſenſum acutum habet. Tandem hæc grauitas ſenſibilis oriri ſolet non ab humoribus, ſed ab ipſis membris grauitantibus, vt contingit in paralyticis, & conualeſcentibus, ideò ſollicitus Medicus eſſe debet in examine huius ſigni, ſecludendo peculiares cauſas, quæ ambiguitatem inducere poſſunt circa cognitionem plenitudinis ad vires.

Sed quoniam ab humorum grauitate venas occupantium arteriæ comprimuntur, etiam, & grauantur, præſertim quando humores non ſunt valde craſſi, & glutinoſi, ſed tenues; in quo euentu transfunduntur non dubiè à venis in arterias; oritur etiam aliud ſignum, quod ex facultate vitali deſumitur ad dignoſcendam plenitudinem ad vires; nempè pulsûs inæqualitas collectiua, hoc eſt, ſecundum plures pulſationes; in qua pulſus modò fiunt magni, modò parui, eò quod interdum ab onere ſuccumbat facultas; interdum verò nouum apponat conatum, & tunc dicitur debilis facultas pe aggrauationem; nam quando eſt languida per eſſentiam, tunc fiunt pulſus æquales & parui; ſed de his diximus latè *Tractatu noſtro de Pulſibus*, iuxta Galeni doctrinam 2. *de cauſis pulſuum*, vbi ex profeſſo præſentem difficultatem examinauimus.

Ex his igitur deducitur facilè per vtramque plenitudinem neutiquam viuens conſtitui morboſum, ſed potiùs in neutra diſpoſitione; nam licèt vires in vtraque plenitudine grauentur, non tamen viuens ab operibus conſuetis ceſſat, & ſic non eſt læſio ſenſibilis ad morbum requiſita; licèt ſit aliqualis læſio, quæ oritur à diſpoſitione neutra, à qua morbus meritò poteſt timeri, iuxta illud Hippocratis 2. *Aphoriſm. Laſſitudines ſpontaneæ morbos prænuntiant.* Si igitur laſſitudines ſunt effectus plenitudinis, & morbus prænuntiant; ergo nondum ſunt morbi, quando ſunt plenitudines; ſed potiùs neutræ diſpoſitiones. Quam ſententiam tenet Valleſius noſter 7. *Controuerſiarum, cap.* 1.

CAPVT V.

Reſpectu quarum virium plenitudo dicatur talis.

Sancitum eſt apud omnes qui prima Medicinæ rudimenta eliminârunt, triplicem in noſtro corpore reſidere facultatem; alteram vitalem reſidentem in corde, cuius munus & principalis finis eſt conſeruare calorem natiuum medio motu cordis, & arteriarum. Alteram animalem in cerebro permanentem; cuius officium eſt communicare virtutem ad ſenſum, & motum vniuerſo corpori mediis neruis. Et denique alteram naturalem hepati innatam, cuius beneficio maſſa ſanguinaria mediis venis pro alimonia totius corporis diſtribuitur; & ſic inde viuens conſeruatur. His igitur præiactis, inquirimus in præſenti, An plenitudo quæ ad vires dicitur, intelligatur reſpectu omnium facultatum, an reſpectu peculiaris virtutis alicuius ex prædictis ſigillatim ſumptæ?

Circa cuius difficultatis ſolutionem valida opinio fuit aſſerentium, plenitudinem ad vires neutiquam dici reſpectu facultatis determinatæ, quæ neceſſariò primò lædatur. Cuius fundamentum eſt, quòd plenitudo ad vires deſumitur factâ collatione, & proportione humoris quantitatis cum viribus. Cæterùm, cùm vires in noſtro corpore ſæpè ſæpiùs debiles reddantur læsâ facultate vitali independenter à læſione animalis virtutis, aut naturalis, aut è contrà, poterit non dubiè accidere interdum in humorum augmento, vt priùs grauentur vires animales, quandoque verò vitales, aut naturales; ſecundùm quod debiliores reddantur. Cùm ergo improportio humorum dicatur ad aliquid reſpectu virium, illæ priùs grauamen perſentient, quæ magis languidæ ſint, hoc autem accidentale eſt, & minimè eſſentialiter connexum, neque cum viribus animalibus, neque cum naturalibus, neque cum vitalibus; ergo plenitudo ad vires nullas reſpicit neceſſariò, & determinatè, ac proindè reſpectu cuiuſvis virtutis poteſt dici, aut omnium ſimul.

Alij verò fortiter defendunt plenitudinem ad vires ſolùm primariò reſpectu animalium virium eſſe compenſandam. Et fundamentum huius opinionis eſt, quod nō alio modo cognoſcimus huiuſmodi plenitudinem, niſi per ſenſum grauitatis, ſeu ponderis; hoc autem ſolius animalis virtutis proprium eſt: ergo ad ipſam ſolam pertinet plenitudo ad vires. Sed hoc argumentum videtur claudicare: nam certum eſt etiam plenitudinem ad vires manifeſtari per pulſum; ſiquidem in eo arteriæ grauantur, ratione cuius inæquales motus in ipſis percipimus, modò paruos, modò magnos; quâ ratione Galenus *lib. de plenitudine, c.* 12. dixit, nullum certius ſignum reperiri pulſu ad cognoſcendam plenitudinem ad vires; ergo vel plenitudo ad vires neceſſariò refertur ad animales & vitales; vel argumentum propoſitum pro ſecunda opinione nullius roboris eſt.

Priùs tamen quàm propoſitum dubium decidamus, pro clariori ipſius intelligentia aduertendum eſt, in plenitudine ad vires, quæ fit per improportionem humorum, ſeu ipſorum augmentum, conſentire omnes facultates ad inuicem, & præcipua ſigna relucere in viribus animalibus, & vitalibus, vt probant opiniones, & argumenta ſuprà relata,

&

& similiter deducitur consensus iste reciprocus omnium facultatum ex Galeno *lib.16. de vsu partium, cap.12.* vbi docet committi arterias venis, & venas arteriis, & vtrisque neruos. Itaque in venis inseruntur fibræ quædam arteriarum, & neruorum; quo fit vt in nostro corpore consensus sit vnus & conspiratio vna. Ità dicebat Hippocrates *lib. de Alimento.* In præsenti ergo respectu illarum virium plenitudo erit; respectu quorum primariò & per se improportio dicatur, licèt reliquæ etiam per consensum, & secundariò patiantur.

Hoc igitur præhabito fundamento, dicimus plenitudinem ad vires esse compensandam primariò respectu virium naturalium. Secundariò verò, & per consensum respectu virium animalium, & vitalium; nam eo præcisè redundant humores, & improportinati dicuntur respectu viuentis, quòd facultas naturalis ipsos non potest probè gubernare, ipsos commutando pro viuentis augmento requisito ad operandum perfectè. Ergo prima improportio dicitur respectu virtutis naturalis: Antecedens est certum: nam etsi humores augeantur, si tamen à facultate gubernentur optimè pro nutritione neutiquam improportionati dicuntur. Consequentia est legitima; nam gubernatio humorum in ordine ad nutritionem & augmentum, solius facultatis Naturalis est opus; ergo ad illam solùm pertinet primariò plenitudo ad vires de qua loquimur, & secundariò ad animalem & vitalem facultatem; ex eo quòd eo ipso quòd facultas naturalis non potest totam humorum copiam commutare & gubernare, sensum grauitatis inferant, indéque consentientibus arteriis, pulsus fiunt inæquales in magnitudine, & paruitate.

Hanc doctrinam reuerà videtur amplecti Galenus *lib. 1. de differentijs febrium, cap.3.* per hæc verba: *Quemadmodum ergo per alteram multitudinem quæ est ad facultatem citò ad corruptionem veniunt humores, quia neque vincuntur, neque coquuntur benè, vtpotè facultate quæ ipsos elaborat debiliori.*

Vnde sic arguo, Facultas quæ vincit humores, & ipsos coquit, & elaborat, est prorsùs naturalis, illa patitur plenitudinem ad vires secundum Galenum; ergo ad facultatem naturalem primò pertinet plenitudo ad vires. Idem innuerat Galenus *1. Aphorismorum, textu 17.* sic: *Cæterum cum nimium omne ad aliud quoque referatur; in nostris id corporibus duplex, vnum ad vasorum capacitatem, alterum ad naturam nos gubernantem refertur:* Cùm ergo Natura quæ nos gubernat sit ipsa facultas naturalis quæ continet attrahentem, retinentem, & concoquentem, & expellentem facultatem, fit manifestum ad ipsam pertinere primariò plenitudinem ad vires, & secundariò ad animalem & vitalem facultatem; nam cessantibus facultatibus naturalibus à suâ operatione, id quod anteà non grauabat, modò grauat facultatem animalem & vitalem, quia non sustinetur à facultate retentrice naturali. Quo fit vt secundariò patiantur, & quasi per consensum cum facultate naturali, etsi respectu huius facultatis non adsint signa seu symptomata manifesta quibus cognoscamus plenitudinem ad vires. Ex quo argumenta quæ ex signis desumebantur nullius roboris sunt, & facilè soluuntur; nam licèt in plenitudine ad vires patiantur facultas animalis & vitalis; hoc tamen est secundariò, patiente primò facultate naturali, eò quòd sit improportionata humorum copia cum viribus naturalibus quod fieri potest, vel adauctâ humorum copiâ, aut debiliori redditâ facultate inuariatis humoribus secundum quantitatem; quod non solùm accidit in secunda regione; sed etiam in prima; nam sæpè ventriculus, etiamsi non sit in se debilis, non potest commutare nimiam ciborum quantitatem propter improportionem; interdum etiam consuetam alimentorum quantitatem non commutat, languidiori redditâ eius virtute; aut non ità validâ existente: Quo argumento probatur efficaciter alimenta non solùm malitiâ qualitatis reddi inobedientia, verùm etiam præcisè propter suam quantitatem improportionatam, quidquid dicat Auicenna *fen 2. lib.1. doctrina 3. cap.6.* nisi forsan ipsum exponat de qualitate grauante quæ præcisè fit nimiâ humorum copiâ; nam aliter ipsius doctrina dissona valdè rationi videtur, & sine dubio refragatur Galeno qui *2. Aphorism. textu 17. citato*, expresse tenet posse quidem absque humorum corruptela accidere plenitudinem, vt argumentum suprà positum id suadet.

CAPVT VI.

An in omni plenitudine semper conueniat sanguinem mittere?

PRæcedentibus càpitibus diffusè satis egimus de natura vtriusque plenitudinis, causis, & signis; restat in præsenti examinare, quo genere auxilij vti conueniat, vt plenitudinem demamus; cùm autem certum sit augmentum omnium humorum, vel solius sanguinis constituere plenitudinem, certum est etiam indicare euacuationem. Cæterùm, cùm euacuatio possit fieri, aut per expurgationem, aut per venæ sectionem, inquirimus in præsenti, An euacuatio quæ in plenitudine celebrari debet, semper debeat esse per sectionem venæ; An verò interdum liceat expurgare? Et quidem tanquam certum in hac re supponendum est, plenitudinem aut esse leuem, aut magnam; de leui autem non est disputatio, cùm possit auferri leuibus auxiliis, qualia sunt balneum, frictio, & inedia. Solùm ergo de magna plenitudine est controuersia quæ magnum indicat auxilium ad ipsius ablationem, An scilicet huiusmodi magnum auxilium semper debeat esse venæ sectio, an verò possit esse aliquando expurgatio; & procedit lis tam de plenitudine quoad vasa, quàm de plenitudine quoad vires.

His præhabitis, certum & stabilitum apud omnes Medicos est in plenitudine ad vasa semper esse sanguinem mittendum. Ità Galenus *de curandi ratione per sanguinis missionem, capite 2.* per hæc verba: *Vbi igitur præsentibus plenitudinis scopis facultates robustæ fuerint, sanguinem mites, videlicet in affectu tensionis, nullâ adhibitâ distinctione, magis autem in phlegmonoso.* Ex quibus verbis apertè colligitur iuxta Galeni mentem in plenitudine conuenire sanguinis missionem. Ratione etiam efficaciter suadetur assertum; quia illud auxilium competit in plenitudine quo ipsa prorsùs, & adæquatè auferatur: sed solùm potest auferri adæquatè per venæ sectionem; ergo

ipſa ſola eſt auxilium, quod debet adminiſtrari in plenitudine. Minor in qua eſt difficultas oſtenditur clarè; nam plenitudo fit, aut omnibus humoribus æqualiter adauctis, aut ſolo ſanguine quarto humore; ſed quomodocunque fiat plenitudo, ſolùm per ſanguinis miſſionem aufertur; etenim ipſa omnes humores indifferenter euacuat, & ſanguinem etiam quartum humorem, ad cuius eductionem nemo vtitur altero ſuffragio; ergo nullum eſt aliud excogitabile remedium, quod adæquatè opponatur plenitudini, niſi venæ ſectio, proindéque cunctandum non eſt in eius vſu, plenitudine exiſtente.

Dices, plenitudinem etiam auferri adhibito expurganti pharmaco, quod valet euacuare portionem excedentem alicuius humoris, vel forſan trium humorum à ſanguine, præcipuè ſi ſit medicamentum compoſitum valens expurgare pituitam, bilem, & melancholiam; in quo euentu videtur auferri plenitudo per euacuationem trium humorum: ſiquidem ipſis expurgatis, aufertur venarum tentio, grauitatis ſenſus, necnon etiam omnia ſymptomata quæ plenitudinem ſubſequuntur. Ergo non ſolùm in plenitudine celebrari debet venæ ſectio, verùm etiam expurgatio. Et hoc videtur conſonum cum doctrina Galeni, *lib.6. de ſanitate tuenda, cap. 4.* vbi in his qui ſanguinis miſſionem renuunt, aut propter animi deliquium, aut alterius accidentis, plenitudine adſtante, conſulit expurgationem: non ergo eſt vnicum remedium plenitudinis ſanguinis miſſio, imò potiùs videtur competere expurgatio.

Reſpondeo; verum eſſe exhibito pharmaco expurganti, quod ſolùm euacuet vnicum humorem, auferri partem plenitudinis, non tamen adæquatè auferri totam plenitudinem, etiamſi reliqui humores à ſanguine euacuentur. Nam ex dictis iuxta Galeni dogmata conſtat plenitudinem eſſe augmentum omnium humorum, vel ſolius ſanguinis quarti humoris; ergo dummodò non fuerit auxilium ita præſentaneum quod auferat adæquatè omnium humorum redundantiam, vel ſolius ſanguinis, neutiquam erit adæquatum remedium: cúmque medicamentum expurgans, etiamſi expurget bilem, pituitam, & melancholiam, non tamen euacuat ſanguinem quartum humorem, indè infertur non eſſe adæquatum remedium, quod prorsùs auferat omnium humorum, vel ſolius ſanguinis redundantiam; ac proindè cùm per venæ ſectionem hoc totum fiat, ſolùm ipſa eſt adæquatum remedium in plenitudine.

Premitur tamen vlteriùs Galeni ſententia, & argumentum propoſitum corroboratur efficaciter: nam demus caſum in quo propinetur medicamentum expurgans in plenitudine, quod habeat vim expurgandi bilem, pituitam, & melancholiam, & quod non ſolùm portionem excedentem prædictorum humorum euacuet; verùm etiam aliquam portionem ex requiſitis pro ſtatu naturali, tunc ſic factâ hac euacuatione, nullum remanet veſtigium plenitudinis; nam ſi aliquid ſanguinis quarti humoris excedebat euacuatis portionibus requiſitis pro ſtatu naturali reliquorum humorum, vaſa omnia exinanita remanent, aut ſaltem ſine aliqua redundantia; ſiquidem quantitas ſanguinis excedens, ſupplet nimium euacuationis reliquorum humorum, ergo tunc per talem expurgationem adæquatè aufertur plenitudo.

Reſpondeo, talem expurgationem tunc minimè habere rationem auxilij, quoniam potiùs inducit nocumentum in viuenti, euacuando, aut ſuperpurgando portiones humorum requiſitas pro naturali ſtatu viuentis, & pro peculiaribus operibus ad quæ ſunt inſtitutæ à Natura. Præterquam quòd portio illa ſanguinis ſemper redundaret, & expoſceret euacuationem ex ſe, quia eſt vltra quantitatem, & menſuram requiſitam pro naturali eſſe viuentis, nec poteſt ſupplere vices reliquorum humorum, cùm ad alios peculiares fines ſint deſtinati. Vnde ſola venæ ſectio eſt adæquatum remedium in plenitudine.

Replicabit forſan aliquis, totum hoc bene ſtare in plenitudine ad vaſa, in qua adæquatum remedium eſt venæ ſectio, ſecùs verò in plenitudine ad vires, in qua Galenus *libro citato de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.6.* docet maximè cum præmeditatione eſſe venam ſecandam, conſiderando priùs an magna ſuccorum crudorum copia ſit coaceruata, quæ vires languidas reddat, & valdè opprimat, præcipuè ſi fuerit febris, aut tempus æſtiuum; nam tunc interdicit ſanguinis miſſionem, & vtitur potionibus incidentibus, inunctionibus & frictionibus: Ergo licèt ſit ſanguinis miſſio remedium adæquatum in plenitudine ad vaſa, non tamen in plenitudine ad vires, quin potiùs quando in hac plurima eſt crudorum ſuccorum copia, potiùs quietem & concoctionem indicent, indéque potiùs expurgationem; ac proindè in omni plenitudine ſemper competit ſanguinis miſſio.

Re tamen verà etiam in plenitudine ad vires competere ſanguinis miſſionem tanquam adæquatum remedium, certiſſimum eſt: nam vtraque plenitudo fit vel omnibus humoribus æqualiter adauctis, vel ſolo ſanguine quarto humore; ergo vtraque plenitudo debet auferri per ſanguinis miſſionem tanquam per auxilium adæquatum. Neque obſtat Galenum conſulere in plenitudine ad vires præmeditandam eſſe ſanguinis miſſionem; nam hoc non tollit quominùs in ipſa competat ſanguinis miſſio, plenitudine præcisè conſideratâ; nam aliud eſt quòd vires non permittant ſanguinis miſſionem propter nimiam ſuccorum crudorum copiam; aliud verò quòd ipſa plenitudo ad vires non indicet ſanguinis miſſionem ex ſe; Galenus enim non eſſe exercendam docet quoties non adſunt vires, non quia non ſit indicata propter omnium humorum vel ſolius ſanguinis redundantiam: hoc autem non eſt timendum in plenitudine ad vaſa; nam cùm in ipſa vires ſint robuſtæ, concoctiones fiunt vberiores, & ſic non eſt in ipſa tanta ſuccorum crudorum copia quæ ſanguinis miſſionem interdicat.

CAPVT VII.

An in cacochymia ſemper ſit expurgandum, an verò interdum ſanguinis miſſio conueniat.

PRo huius difficultatis enodatione, & intelligentia, ea quæ *in Tractatu de expurgatione* docuimus in memoriam reuocare neceſſe eſt. In præſenti igitur dicimus, cacochymiam nihil aliud eſſe quàm cuiuſuis alterius humoris à ſanguine augmentum

augmentum, per quod tota maſſa ſanguinaria vitiatur, & diſtemperatur, redditúrque præter naturam; proindéque in qualitate peccatum adeſt in cacochymia; quoniam per augmentum cuiuſuis humoris à ſanguine vltra debitam, & proportionatam menſuram pro naturali ſtatu viuentis diſtemperatur maſſa ſanguinaria, & ipſum viuens, ac per conſequens euacuatio illius humoris excedentis dicitur expurgatio, quia eſt euacuatio humoris qualitate peccantis, id eſt habentis talem naturam, & conditionem, vt valeat diſtemperare totam maſſam ſanguinariam, in contrapoſitionem ſanguinis quarti humoris, qui quantumvis, augeatur neutiquam diſtemperat, quippè habet qualitates valde ſymbolas, & connaturales viuenti, & principiis generationis: humoribus ergo qualitate peccantibus debetur expurgatio, iuxta commune proloquium Medicorum. Suppoſitis his, dubitamus in præſenti an prædictæ cacochymiæ ſemper, & indiſpenſabiliter debeamus adhibere expurgationem, vel etiam ſit ſanguinis miſſio celebranda?

In cuius litigij deciſione, partis negatiuæ ſe offert ratio ſuadens, tum ex Antiquorum monumentis deſumpta, tum etiam ex naturâ cacochymiæ petita. Sit primum teſtimonium ex Galeno 4. *libro de ſanitate tuenda, cap.* 4. docente, quando poſſit fieri, & debeat exerceri ſanguinis miſſio, aut quando expurgatio, vbi inquit: *quòd quando humores plurimum à natura ſanguinis distant, neutiquam eſſe ſecandam venam; ſed potiùs expurgandum.* Ex quo ſic validatur propoſita doctrina: Quando aliquis humor diſtinctus à ſanguine abundat, tunc conſtituitur cacochymia, & peccatum in quali: ſed tunc diſtat maximè huiuſmodi humor à natura ſanguinis; ergo tunc neutiquam ſanguis eſt extrahendus; ſed potiùs eſt nobis expurgandum. Idem teſtatur 6. *Aphoriſm. ſect.* 47. ſuper illa verba Hippocratis: *Quibus ſanguinis miſſio, aut expurgatio conuenit, iis verè eſt ſecanda vena, aut expurgatio adhibenda:* In cuius commentario ait Galenus, ſanguinis miſſionem anticipandam eſſe in his qui ſunt ægrotaturi ſi plethoricis morbis corripiantur, id eſt à plenitudine ortis; expurgationem verò ſi incidant in morbos ab humorum corruptione ortos. Inferiùs verò clariùs id patefecit per hæc verba; *Siquidem nonnullis pituitoſorum humorum, quibuſdam bilioſorum, aliis melancholicorum, & quibuſdam ſeroſi excrementi euacuatio conducit pro morborum quibus tentari conſueuerunt natura.* Ex quibus verbis planè deducitur, quòd in morbis ab aliis ſuccis præter ſanguinem pendentibus, qui conſtituunt cacochymiam, ſemper Galenus conſulit expurgationem, prorsùs omittens ſanguinis miſſionem tanquam auxilium alienum à cacochymia, neutiquam ergo in ipſa exercendum. Quâ etiam ratione 14. *Methodi, cap.* 7. in cura eryſipelatis, 1. *ad Glauconem, cap.* 9. vbi ex profeſſo de curatione tertianæ exquiſitæ agit, prorsùs omittit ſanguinis miſſionem, & adducit expurgationem, tanquam præſentaneum remedium. Ex quibus omnibus clariſſimè videtur conſtare iuxta Antiquorum mentem ſancitum eſſe in morbis à cacochymia pendentibus neutiquam eſſe ſecandam venam.

Ratione autem validatur hoc aſſertum ex natura ipſius cacochymiæ deducta; Illud auxilium in cacochymia eſt admittendum, quod vitioſos, & peccantes humores tantum valet euacuare; ſed ſolùm per medicamentum expurgans euacuantur, ergo ſolùm expurgatio exercenda eſt in cacochymia. Minor probatur: nam per ſanguinis miſſionem non ſolùm euacuantur humores vitioſi, verùm etiam plurimum ſanguinis laudabilis; ſiquidem ipſa eſt euacuatio vniuerſalis, quæ omnes humores indifferenter euacuat, vt ex dictis conſtàt *cap.*1. *huius diſputationis*, ergo per ipſam non ſolùm euacuantur humores qualitate peccantes; verùm etiam laudabiles, & non peccantes. Rurſùs ex alia parte expurgatio eſt euacuatio humoris qualitate peccantis, & cacochymiam facientis, & hoc cum electione quadam, vt diffusè ſatis *Tractatu noſtro de Expurgat.* oſtendimus; Ergo ſemper quando adeſt humor qualitate peccans, debet euacuari per expurgationem, & minimè per ſanguinis miſſionem id fieri poteſt, ac proindè nunquam in cacochymia hoc auxilium eſt exercendum.

Vera tamen doctrina aliquibus concluſionibus declarabitur. Prima ſit. Cacochymiam ex ſe ſemper indicare expurgationem, & minimè ſanguinis miſſionem. Hæc concluſio ſufficienter manet probata ratione ſuprà adducta.

Sit ſecunda Concluſio: In cacochymia ſemper eſt expurgandum de facto, quoties dantur conditiones requiſitæ, tum ex parte humoris, tum etiam ex parte Naturæ, & temporis vniuerſalis morbi, ſecluſis etiam omnibus impedimentis interdicentibus ipſam expurgationem, de quibus omnibus, & de conditionibus requiſitis ad exercendam expurgationem, tum in principio morbi, tum etiam in declinatione alibi ſatis diximus nempè *in noſtro Tractatu de Expurgatione.* Ex quo facilè poterit quis in hunc locum adducere, quæ conducunt ad intelligentiam huius concluſionis, quæ etiam ex dictis facilè probatur: nam vitium humoris cacochymiam facientis ex ſe indicat expurgationem, & minimè ſanguinis miſſionem; ergo dum adfuerint omnes conditiones requiſitæ pro exercitio expurgationis, & nullum fuerit contraindicans ex quo maius immineat periculum, ſine dubio erit exercenda, & minimè ſanguinis miſſio, quæ omnes humores indifferenter euacuat.

Sit tertia Concluſio: In cacochymia ſæpenumerò conuenit ſanguinem mittere, imò ità eſt neceſſarium, vt ſi non exerceatur, periclitatur ægrotans; tunc ſcilicet quando deficiunt conditiones requiſitæ ad expurgationem exercendam; nam licèt cacochymia ex ſe indicet expurgationem, cruditas tamen materiæ ipſam interdicit, aut inflammatio viſcerum, hypochondriorum tenſio, humorum craſſities, lentor, & viſcoſitas, quæ omnia à Galeno didicimus, tum *libro quos, & quando purgare conueniat, cap.*5. tum etiam *in commentario* 24. 1. *ſectionis Aphoriſmorum*, ſuper illa verba; *In acutis paſſionibus rarò & in principiis medicamento purganti vti conuenit.*

Hanc concluſionem pluribus Antiquorum teſtimoniis poſſumus corroborare, & experimento quotidiano, quo plures morbos à cacochymia pendentes ſanguinis miſſione fœliciter curamus. Sit primum teſtimonium in confirmationem huius placiti ex Hipp. 4. *de ratione victûs in morbis acutis, textu* 29. vbi proponens ſcopos ad ſanguinis miſſionem neceſſarios, ait: *In acutis ſanguinem mittes ſi morbus fuerit magnus, floruerítque ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur.* Ex quibus verbis premo aſſumptum: ſæpenumerò accidunt morbi

pendentes

pendentes à cacochymia, exempli gratiâ febris ardens, aut tertiana exquiſita, ſiue quælibet alia putrida febris in quibus adeſt magnitudo morbi, & virium robur; ergo in his conuenit ſanguinis miſſio ex mente Hippocratis. Cui ſuffragatur Galenus 11. *lib. Methodi*, *cap.*15.per hæc verba: *Saluberrimum igitur eſt in febribus venam incidere non continentibus modò, verùm etiam in aliis omnibus quas putridus concitat humor.* Tunc ſic inſto: Sed reliquæ febres (præter continentes) quæ abhumorum putredine oriuntur pendent neceſſario à cacochymia, vt per ſe patet, ſed in illis docet Galenus ſaluberrimum eſſe ſanguinem mittere; ergo in cacochymia licitum eſt, immò ſaluberrimum huiuſmodi auxilium.

Adhuc tamen examinandum reſtat, quâ ratione reſpectu humoris peccantis, & cacochymiam facientis, conueniat ſanguinis miſſio? Si aliàs eſt certum huiuſmodi humorem peccantem ex ſe expoſcere purgationem, per medicamentum, quod ipſum ſelectiuè educat, etſi aliàs adeſſent omnes conditiones requiſitæ; Hoc opus,hic labor. In cuius examine tanquam certum ſupponendum eſt, pluribus modis indicari ſanguinis miſſionem: nam indicatur tanquam remedium reuulſorium, quâ ratione in ſanguinis impetuoſo fluxu ab humoribus erodentibus cauſato,& in principio inflammationum,cuiuſuis generis ſint ſaluberrimè exercetur ſanguinis miſſio,quæ ſine dubio fluxiones, & inflammationes omnes cohibere facit,aut ſaltem ipſos minuit humores, reuellendo, & deriuando, & Naturæ impetum in contrariam partem auertendo: Similiter etiam ſanguinis miſſio eſt remedium refrigeratorium, quatenus per ipſam inaniuntur vaſa, & ſic tota maſſa ſanguinaria meliùs ventilatur, & ſic refrigeratur viuens ex-tractis per ipſam omnibus humoribus, nullâ attentâ ratione cacochymiæ. Denique adminiſtratur ad deobſtruendum corpus. Sic Galenus 9. *Methodi*, *cap.*4. *Eorum qui ex ſola obſtructione febricitârunt, nemo in putredinis febrem incidit qui priùs ſanguinem miſerat.* In his enim caſibus, dubium non eſt quin ſanguinis miſſio ſit indicata, nullâ prorsùs attentâ ratione cacochymiæ, & ſi adſit in corpore, ſed ſolo fine reuellendi, aut refrigerandi aut deobſtruendi.

Solùm igitur eſt difficultas, quando in affectu à cacochymia pendente celebratur ſanguinis miſſio, citra indicationem reuellendi, deobſtruendi, aut refrigerandi, ſed ſolùm attentâ ratione cacochymiæ ad euacuandam cauſam antecedentem; quâ ratione, aut indicatione celebratur ſanguinis miſſio à cauſa morbifica cacochymiam faciente, & peccatum in qualitate.In qua difficultate mihi videtur dicendum, neutiquam in reliquis humoribus à ſanguine poſſe eſſe peccatum in qualitate, quin ipſorum quantitas excedat vltra menſuram debitam pro naturali ſtatu viuentis, & debitâ temperie totius maſſæ ſanguinariæ; nam ſi nullus excedat naturalem proportionem, neutiquam diſtemperabitur maſſa ſanguinaria. Quando igitur eſt cacochymia, neceſſariò eſt in viuenti humor excedens, qui ſuis qualitatibus (quia eſt in maiori menſura) valet diſtemperare maſſam ſanguinariam; quo fit vt talis humor indicet euacuationem,quæ ſelectiuè,& adæquatè fit per expurgationem.Cùm autem hæc non poſſit fieri niſi adimpletis conditionibus pluribus ad ipſam requiſitis, indè fit vt adſtante contraindicante expurgationis, indicata ſit ſanguinis miſſio ab exceſſu talis humoris, qui ſaltem partialiter, & inadæquatè educitur venâ incisâ, vt ſic depoſitâ parte, aut portione humoris peccantis, & cacochymiam facientis; Natura faciliùs poſſit corrigere, & concoquere id quod reſtat, vt 11. *Methodi citato*, *cap.*15. prædicat Galenus, loquendo de ſanguinis miſſione facta in febribus putridis pendentibus ab humore cacochymo. Quâ etiam ratione Auicenna *fen* 1. *lib.*4. *tract.*2. *cap.*64. de curatione quartanæ loquitur: *Cùm verò ægritudo digeſta eſt, tunc bonum eſt phlebotomare ex baſilica.* Quorum verborum expoſitio eſt, non quidem quia requiratur coctio materiæ morbificæ ad ſanguinis miſſionem, ſed quia tunc eſt ſignum permixtionis melancholiæ cum ſanguine, vt ſic ſectâ venâ quæ indifferenter omnes humores euacuat, pars etiam melancholiæ euacuaretur, quæ tunc temporis permixta eſſet cum ſanguine. Conſonat cum hac doctrina Galenus 1. *ad Glauconem*, *cap.*1. *de quartana*, vbi ait: *Quòd ſi venâ incisâ in quartana ſanguis craſſus & niger fluat, audaciùs mittendus, ſi verò tenuis & ruffus, ſiſtendum.* Ex quo fit ſanguinis miſſionem conuenire in cacochymia, quando permixta eſt cum ſanguine, in quo caſu exceſſus ſaltem partialiter, & inadæquatè euacuatur per ſanguinis miſſionem, quandoquidem non poteſt celebrari expurgatio, quæ eſt remedium adæquatum cacochymiæ propter aliquas conditiones, quæ neceſſariò interdicunt propinationem medicamenti expurgantis.

Hinc iam facilè Aduerſariorum tela diluuntur: Ad Galeni teſtimonium 4. *de ſanitate tuenda* dicimus tunc prohiberi ſanguinis miſſionem, quando humores plurimum diſtant à natura ſanguinis, ità vt non ſint vires conſtantes propter inopiam ſpirituum & ſanguinis optimi. Præterquam quòd, ibi & aliis in locis citatis, ſolùm loquitur de remedio per ſe adæquatè indicato à cacochymia, quod eſt expurgatio, non verò de auxilio exercendo in caſu in quo defuerint conditiones ad expurgationem, & fuerit morbus magnus cum virium robore, in quo euentu competit ſanguinis miſſio, quæ partem cacochymiæ deponit, & ſic non eſt mirum, quòd Galenus in cura eryſipelatis, & tertianæ exquiſitæ omittat ſanguinis miſſionem, cùm non ſit remedium per ſe indicatum ratione cacochymiæ, cùm certum ſit in aliis affectionibus à cacochymia pendentibus mentionem feciſſe de venæ ſectione, vt in cura phrenitidis, & lethargi, & in omnibus febribus putridis etiam non continentibus.

Nec ratio à natura cacochymiæ deſumpta aliquid probat: nam licèt ea indicet expurgationem, non tamen ſemper poteſt exerceri, ſed ſæpè ſæpiùs vtilior eſt ſanguinis miſſio quæ etiã partem cacochymiæ euacuat, vt ſuprà annotauimus, & ſic ſemper non eſt expurgandum in cacochymia, ſed multoties ſanguinem mittendum eſſe, vſque dum occaſio ſit idonea ad expurgationem, de qua diximus latè *Tractatu de Expurgatione.*

DISPVTA

DISPVTATIO II.

De scopis ad sanguinis missionem necessariis, & de conditionibus quæ seruari debent vt rectè fiat.

CAPVT PRIMVM.

Quot sint scopi ad sanguinis missionem seruandi.

DICITVR scopus ad sanguinis missionem illud à quo sumitur indicatio ad venam secandam conditio necessaria vt fiat, cum debita rectitudine; per quem sumimus indicium ad celebrandam sanguinis missionem, eo modo quo artifices seu sagittarij signis, & scopis vtūtur ad infigēdas sagittas. Quærimus igitur quot sint scopi, seu quæ sint conditiones, seu signa quibus Medici vtuntur ad venæ sectionē celebrandā.

Hanc dubitationem videtur absoluere Galenus 9. *lib. Methodi*, *cap. vltimo* per hæc verba: *Sanè erunt in hac quoque detractione multi scopi à Medico spectandi, natura, ab initio, consuetudo, ætas, locus habitationis, anni tempus, cæli status, ad hæc ægritudinalis quem curamus affectus, aliáque ratione quæ ante hunc laborantis vires.* Tum *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem*, alios duos scopos adducit Galenus, nimirum ante actam vitam, & crassitiem, seu gracilitatem; similiter cum Hippocrate tres fatetur scopos 4. *de ratione victus in morbis acutis*, *textu* 29. vbi sic fatur Hippocrates. *In acutis sanguinem mittes, si morbus vehemens videatur, floruerit ægrotantis ætas, & virium robur adfuerit.*

Sed licèt Galenus varius fuerit in enumerandis scopis ad sanguinis missionem necessariis, nihilominùs si ipsius mentem maturè percalleamus, constabit apertè eum solùm ad duos scopos principales omnes reduci, nempè ad morbi magnitudinem, ad viriumque robur: ille dicitur expostulans, hic verò permittens. Perpendite obsecro Galenum *lib.* 4. *Methodi*, *cap.* 6. sic fantem: *Tametsi redundantis sanguinis concursus non adsit, ad ipsam tamen sanguinis missionem interdum sit confugiendum, quando si valens morbus sit, cum virium robore, nemo est qui sanguinem non mittat qui vtrique in Artis operibus sit exercitatus.* En quomodò Galenus solius morbi magni, & virium roboris fecit mentionem ad sanguinis missionem celebrandam; vnde constabit, quòd licèt *citatis locis* de aliis sermonem faciat, non est quia sint diuersi ab his, sed quia reducuntur ad virium robur, & potiùs sunt mensurantes quantitatem sanguinis, quam ipsam venæ sectionem signantes, tanquam scopi simpliciter necessarij; Etenim vti solùm sunt duo, vt ex professo etiam docuit idem Author *lib. superiùs citato de curandi ratione per sanguinis missionem* per hæc verba: *Cæterum, primi principésque mittendi sanguinem scopi sunt morbi magnitudo, & laborantis robur.* Itaque reliqui quos adduximus ex Galeno non sunt simpliciter necessarij, quod probatur ex eodem Galeno *loco citato*, vbi inferiùs hæc habet; *Coindicant autem hæc detractionis quantitatem, non ipsam sanguinis detractionem.* Ecce vides quomodò ægrotantis natura, ætas consuetudo, temperamentum, aër, & similia, solùm attendenda sunt ad mensurandam sanguinis quantitatem, minimè verò sunt scopi simpliciter necessarij: duos igitur scopos debemus solùm statuere, nempè magnitudinem morbi, & virium robur.

Hanc veritatem ab omnibus Medicis communiter receptam corroborare intendit ratione quidam nostræ Scholæ Neotericus, in hunc modum: Illi tantum scopi ad sanguinis missionem requiruntur, qui tale auxilium expostulant, & permittunt; sed tantùm morbus magnus, & virium robur id faciunt; ergo tantùm sunt duo dicti scopi pro venæ sectione. Minorem probat per partes, maiori relictâ tanquam certâ; nam solùm morbus magnus exposcit remedium, quod fit aut expurgando, aut venam secando: Cæterùm, morbus magnus cum certis conditionibus infrà explicandis venæ sectionem exposcit; quin sit necessarius alter scopus expostulans: Rursùs, viribus permittentibus nullum adest impedimentum ad huiusmodi euacuationem, vt de succorum crudorum copia Galenus prædicabat, nullam scilicet succorum copiam tantam esse, adstante virium robore, quæ sanguinis missionem impediret; & hac ratione reliqui scopi, quos ipse adduxit solùm prohibent sanguinis missionem quatenus auferunt vires, vel ipsas diminuere valent, & sic mensurantes, & metientes euacuationes sunt, quatenus vires auferunt, vel diminuunt, proindéque non dicuntur præcipui scopi pro sanguinis missione. Sed hæc ratio dimi-nutè probat intentum; nam cùm sint duo auxilia magna quæ indicantur à morbo magno ex se morbus magnus indifferens reuerà est, ità vt ausferatur per sanguinis missionem, aut per expurgationem, & sic vsque dum explicemus, quod sit determinans, aut quæ conditiones requirantur ex parte morbi magni, vt potiùs indicent ablationem per sanguinis missionem, quàm per expurgationem. Non potest conclusio probari ad vnguem, solùm pro præsenti instituto scire sufficiat iuxta mentem Galeni præcipuos scopos ad sanguinis missionem esse morbū magnum, & virium robur.

Priùs tamen quàm ad conditiones accedamus quæ vltimò prædeterminant morbum magnum, vt indicet venæ sectionem, operæpretium est, vt priùs examinemus quid per morbum magnum intelligat Galenus. Perpendite ipsum *lib.* 4. *Methodi*, *c.* 6. vbi triplicem esse morbum magnum insinuauit; ratione scilicet propriæ essentiæ, aut ratione partis principis, aut propter malignitatem, seu cacochiam; dicitur morbus magnus ex propriâ essentiâ, quando in propria entitate maximè augetur, præcipuè secundum intensionem, siue sit morbus in temperamento, siue in mala confirmatione, siue in solutâ vnitate. Ratione verò partis principis dicitur magnus, quando licèt ex se sit morbus paruus; tamen quia partem principem occupat, magnus dicitur, vtpotè læsionem inducit magnam, aut quia infestat iecur, aut cor, aut cerebrum, aut aliam partem quæ præstantem ex se elicit actionem, vt oculus, aut partes respirationi seruientes. Pro quo nota, ibi partes principes non accipi toto rigore Medico, sed pro his quæ præstantem actionem eliciunt,

eliciunt, respectu quorum morbus, qui aliàs non lædit sensibiliter, si fortè aliquam partem ex dictis occupet, non solùm sensibilem, verùm magnam inducit læsionem: Tandem morbus magnus etiam dicitur propter malignitatem, vt accidit in febribus malignis & pestilentibus, in quibus propter peculiarem naturam talium morborum insignes læsiones, & maximè lethales experimur.

Hanc eandem doctrinam fassus est Galenus verbis solùm diuersam, *lib.7. Methodi, cap.12.* vbi ait morbum esse magnum, aut ex læsæ actionis præstantia, vbi coincidit cum morbo magno ex malignitate, aut ex propria essentia, aut denique ex facultate corpus nostrum gubernante, vbi morbum magnum ratione partis principis denotauit, in qua residet facultas nostrum corpus gubernans. Hanc doctrinam communiter recipiunt Medici, quò fit, vt hoc ipso quòd sit morbus magnus, siue ob malignitatem, siue ex propria essentia, siue ratione partis principis cum aliis conditionibus infrà explicandis sit scopus indicans sanguinis missionem.

Neque audiendi sunt Authores ex quibus vnus est Argenterius, qui per magnitudinem morbi acutiem intelligunt, eo ducti fundamento quòd Galenus 4. *Acutorum*, *commentario* 19. confundit morbum magnum cum vehementi; cùm autem vehemens morbus dicatur à Galeno 3. *de differentiis pulsuum*, *cap.5.* qui magnam vim habet, & celeriter mouetur; & sic describitur acutus morbus, 2. *Aphorism. textu* 19. ab ipso Galeno per hæc verba. *Morbus acutus est qui magnitudinem habet, & celeritur properat ad statum.* Inde fit vt videatur idem significari per morbum magnum, ac peracutum; proindéque solùm acutum morbum indicare venæ sectionem. Falluntur tamen planè huius placiti defensores: nam ex hac doctrina sequeretur, nullum morbum chronicum curari sanguinis missione, cùm reuerà morbis acutis opponantur. Quod apertè refragatur Galeni doctrinæ, 4.*lib. Acutorum, textu* 19. *citato suprà*: Vbi quamplurimos morbos chronicos venæ sectione indigere affirmauit. Prætereà etiam certum est apud omnes, vlcus in pulmone & marasmum esse morbos magnos, similiter etiam scirrhum iecoris, & hydropem, & tamen nullam habent acutiem; siquidem celeriter non terminantur, immò potiùs est tardissimus ipsorum motus, nec celeriter properant ad statum; igitur per morbum magnum sinistrè intelligit Argenterius morbum acutum. Solùm igitur erit morbus magnus qui insignem læsionem facit siue celeri, siue tardo motu id fiat, aut propter essentiam, aut propter malignitatem, aut ratione partis principis, vt Galenus docet.

Cæterùm, cùm morbus magnus magnum indicet auxilium, & auxilia maiora gemina sint, videlicet sanguinis missio & expurgatio, & quodlibet requirat morbum magnum; magna digladiatio est inter Authores in examine illius quod determinat sanguinis missionem, & non expurgationem; siquidem plures sunt morbi magni qui expurgationem exposcunt. Alij verò qui sanguinis missionem expostulant, imò vnus & idem morbus, interdum vno, interdum altero auxilio curatur; aliquid ergo aliud requiritur quod determinet morbum magnum, vt potiùs sanguinis missionem expostulet, quàm expurgationem.

In cuius examine certum primò est, acutiem supra magnitudinem non prædeterminare sanguinis missionem; nam cholera morbus, est morbus magnus, & acutissimus, & tamen neutiquam indicat sanguinis missionem. Similiter si detur morbus acutus, in quo sit materia turgens, tunc ex Hippocrate expurgationem indicant; ergo acuties neutiquam prædeterminat morbum magnum vt indicet ad sui ablationem sectionem venæ.

Alij affirmârunt, quod licèt magnitudo morbi sit indifferens ad sanguinis missionem, & expurgationem; attamen si magnitudini addatur periculum, determinare sanguinis missionem. Hanc opinionem intendunt corroborare ex Galeno *super 3. lib. de Morbis popularibus*, *sect.1. in Historia Pythionis*; in quo cùm grauia symptomata adessent, inquit: *Oportebat Hippocratem cum hominem animaduertisset in periculo esse, ad sanguinis missionem accedere.* Vides quomodò ex periculo statim confugere præcipit Galenus ad venæ sectionem; ergo periculum supra morbi magnitudinem determinat in morbo magno, vt ad venæ sectionem tanquam ad indicatum auxilium accedamus.

Hanc opinionem reprehendit Primarius suprà citatus à Cubiculo Rego meritissimus olim Proto-Medicus; ipsámque tanquam omninò chimæricam refutat ex eo quod in tertiana simplici intermittenti sanguinem mittimus; & tamen ipsa est morbus omninò securus, & sine periculo. Similiter etiam probat falsitatem asserti ex eo, quòd in doloribus podagricis: Etsi agnosceret Medicus quòd ex venæ sectione prætermissa nullum posse subsequi periculum, nihilominùs sanguinem mitteret, eò præcisè quòd ægrotantem à molestia, siue dolore liberaret, tunc sic ille morbus erit magnus, vtpotè petit sanguinis missionem ad sui medelam, & tamen nullum est in eo periculum, ergo periculum neutiquam determinat ad sanguinis missionem.

Tertiò probat hoc ipsũ ex eo quòd quartana sit morbus securissimus, teste Hippocrate 1.*de Morbis vulgaribus*, *textu* 4. Sed quartana est morbus magnus, vtpote in ipsa decet Galenus sanguinem esse interdum mittendum, 1.*ad Glauconem*, *cap.10.* quoties sanguis vehementer abundans apparuerit; ergo morbus magnus sine periculo datur, qui venæ sectionem expostulet.

Nec valet, inquit iste Author, quod respondeat aliquis in quartana interdum competere sanguinis missionem præcautionis gratiâ, ratione alterius morbi periculosi imminentis; nam contrà instatur ex eodem Hippocrate *lib. citato*, *de Morbis vulgaribus* 1. *sect.6. text.7.* & 6. *lib. eiusdem Operis*, vbi quartanam à magnis, & periculosis morbis præseruare docet; ergo in ipsa non conuenit venæ sectio præcautionis gratiâ, ratione tumoris imminentis, & periculosi morbi.

Nobis tamen videtur dicendum morbum magnum necessariò esse periculosum, non tamen ratione periculi determinare sanguinis missionem; & quidem quòd magnus morbus sit periculosus, probatur: Morbus, aut est magnus ex propria essentia, vel ratione partis principis, vel propter malignitatem: sed quomodocunque sit magnus, non solùm facit læsionem sensibilem, vt parui morbi; sed adeò intensam, vel extensam actionem læsam, vt indicet recessum magnum à naturali statu; sed hoc ipso quòd est magnus recessus à naturali statu, est dispositio adeò præternaturalis vt sit via ad corruptionem corruptis dispositio-

nibus naturalibus; ergo necessariò hoc ipso quòd est morbus magnus,est periculosus.

Neque ex eo quòd sanguinem mittamus in tertiana simplici sequitur ipsam esse morbum magnũ actualẽ, sed sufficit quòd timeatur morbus magnus,& periculosus, serpente putredine, & non ventilatâ masśâ sanguinariâ,ideóq; præcautionis gratiâ sanguinẽ tunc mittimus, vt depositâ parte materiæ putredo corrigatur,& non serpat,& non degeneret in continuã, aut duplicem tertianam, tertiana simplex; vnde fit quòd licèt in ipsa non sit læsio adeò intensa, qualiter requiritur ad morbum magnum præsentem, in quo est magnus recessus à naturali statu;attamẽ quia timetur,talis curatio,& sanguinis missionis administratio, minimè est curatoria, sed potiùs præcautoria; in qua timetur periculum, etsi non sit præsens.

Neque argumentum de dolore podagrico concludit pro contraria parte;nã implicat,quòd talis dolor indicet sanguinis missionẽ curatoriã, & quòd nõ sit adeò vehemẽs, vt sit periculosus; aut propter nimiam vigiliã,aut propter spirituũ maximum dispendium; si autem non sit vehemens aliis auxiliis securioribus poterit tolli, & minimè indicabit sanguinis missionem.

Idem dico de quartana,ac de tertiana simplici, nempè indicare sanguinis missionẽ præcautoriè;quãdo scilicet sanguinis est magna copia; vel ipse est niger multum,in quo casu non præseruat ab aliis morbis; sed potiùs ex ipsa alij possunt generari,si non mittatur sanguis. Quando verò præseruat ab aliis morbis est tunc quã-do ab humore benigno oritur cum leui putredine, in quo casu talis quartana consumit superfluitates corporis; & superfluas atque excrementitias humiditates, & sic præseruat,& tunc sanguinis missio non est adhibenda; quia nec præsens, nec futurus timetur morbus magnus.

Sed iam instat tempus; vt ad alteram nostræ conclusionis partem accedamus: nempè quòd morbus magnus ratione periculi minimè determinat sanguinis missionẽ;cùm plures sint morbi magni periculosi, & non acuti, sed chronici quibus aduersatur sanguinis missio,& solum expurgatione curantur:sic species hydropis Ascites,& Tympanites,& similiter Anasarca, quando initium non sumpsit ab aliqua suppressa euacuatione consueta, vt communiter in praxi obseruatur. Aliâ ergo viâ inquirere tenemur determinans in morbo magno ad sanguinis missionem, quàm ad expurgationem.

Porrò,cùm lis procedat de morbis à materia pendentibus indicatione sumptâ à causa antecedenti, morbi magni quæ euacuationem indicat & expostular,visum fuit aliquibus Doctoribus, quòd quando morbus magnus dependet à plenitudine, ipsa plenitudo determinat ad sanguinis missionem: si autem à cacochymia dependeat, venæ sectionem dehortatur morbus magnus, & expurgationem indicat, ipsámque prædeterminat cacochymia. Hæc tamen doctrina ex dictis capitibus superioribus impugnatur; nam interdum in plenitudine expurgamus, & sæpenumerò in cacochymia venam secamus;ergo nec plenitudo determinat necessariò ad sanguinis missionem; nec cacochymia ad expurgationem.

Vallesij explicatur opinio, & Recentiorum nostræ Scholæ, simúlque verior eligitur sententia.

Doctissimus, & acutissimus noster Vallesius præsentem difficultatem tetigit ex professo 7. *lib.Controu. cap.2.* vbi determinationem ad sanguinis missionem, aut expurgationem à specie seu ideâ morbi desumendam esse tenaciter affirmat; eò quòd morbus magnus solùm indicat per se magnum auxilium;hoc autem vel potest esse expurgatio, aut sanguinis missio, quæ sunt species auxilij magni, & sic ab affectu seu ideâ morbi expetitur sanguinis missio, aut expurgatio per se, ex accidenti verò aut secundariò à morbi magnitudine; etenim inter scopũ,& auxilium quod expetit; debet intercedere contrarietas:sed magno morbo non est contraria sanguinis missio; magis quàm expurgatio, vtpotè sũt species auxilij magni. Magnitudo verò morbi est quãtitas aut intensio ipsius,cui opponitur quantitas,aut remissio,non species auxilij; ergo magnus morbus non exposcit per se sanguinis missionem, sed tantum magnum auxilium, non tamen hoc aut illud;id est non expurgationem; nec sanguinis missionem determinatè. Quod innuerat Hippocr. 1. *Aphor.text.6.* per illa verba: *Extremis morbis, extremè exquisita remedia optima sunt.* Ex quo infertur morbum magnum solùm indicare magnum auxilium.

Cæterùm, quòd sanguinis missio aut expurgatio ab idea seu specie morbi per se solùm indicetur,ex accidenti verò à magnitudine;videlicet,quia magnum auxilium est sanguinis missio; aut expurgatio, vlteriùs comprobatur ex Galeno *lib.de sanguinis missione,c.6.* vbi sequentia subdidit verba: *De secanda vena consilium inito,præ oculis habens primos hosce scopos,nempè plenitudinis tùm quantitatem, tùm qualitatem, & virium robur.* Ex quibus verbis infert Vallesius, Ergo scopus qui per se indicat est affectus seu species morbi;nempè plenitudo,aut plenitudinis qualitas,non magnitudo. Idẽ repetit *lib.9 Meth.c.5.* per hæc verba: *Hi quidem sunt scopi prohibentes sanguinis missionem,contrà postulant vnà cum affectu, cuius causâ primùm requirebatur habitus durus & densus.*

Cæterùm,statim se offert obiectio, quã Vallesius ipse etiã proponit;nempè cur Hippocrates & Galenus confugiunt ad indicationes per accidens,nempè ad morbi magnitudinem,omissis indicationibus per se, nempè specie seu ideâ morbi?Respondetur:quia quanquam magnitudo morbi per accidens indicat,tamen perpetuò indicat,quia nunquam mittimus sanguinẽ, quin adsit magnitudo morbi. Et in Arte Medicâ id quod perpetuò indicat proindè se habet ac si per se indicaret: Et cùm ex alia parte non erat ità facilè cõprehendere affectus omnes; qui per se indicant sanguinis missionem; quoniã multi specie diuersi sunt,vtpotè qui pleni sunt,qui ex ictu oriuntur, ex vulnere, ex inflammatione, & fluxione, necnon etiam ex inflammatione proueniunt, atque vehementissimæ febres; ac ardentissimæ;qui omnes prædicti affectus sanguinis missione medentur. Hinc infertur, Antiquos scopos magis notos enumerauisse.

Recentiores tamen nostræ Scholæ acriter Vallesij doctrinam inualidare conantur. Primò: quia est contra Galenum & Hippocratem; qui expresśè affirmant morbum magnum esse scopum præcipuum ad sanguinis missionem. Sed hoc est futile argumentum,cùm Vallesius non neget esse scopum, sed quod tantùm indicat morbus

morbus magnus magnum remedium indifferenter, non magis sanguinis missionem quàm expurgationem; nam hoc ex idea seu specie morbi desumi debet à qua indicatur species remedij magni.

Secundò contra Vallesium probare intendunt, magnum morbum indicare per se sanguinis missionem, ex eo quod illud per se indicat, quod secundùm se indicat; sed morbus magnus secundùm se indicat sanguinis missionem, ergo per se ipsam indicat. Probant minorem; quia morbus magnus secundum se petit ablationem per magnum remedium, ergo per sanguinis missionem, aut expurgationem quæ sunt magna auxilia: Certè hanc eandem consequentiam in sui fauorem adducit Vallesius; ideóque probat magnum morbum solùm indicare magnum auxilium; non hoc aut illud determinatè; ergo per se non indicat sanguinis missionem morbus magnus magis quàm expurgationem, & proindè aliquod prædeterminans, quod simul sit exposcens sanguinis missionem est necessarium præter magnitudinē morbi: ergo nihil probat argumentū.

Si verò instes cum Aduersariis ex Galeno 4. *Methodi, cap.6.* vbi ait: *In præsenti virium robore cum magnitudine morbi nullus est in Arte Medica quomodolibet exercitatus qui sanguinem non mittat*: Ergo sola magnitudo morbi est scopus indicans sanguinis missionem, nihil valet: nam tunc loquitur de specie morbi quæ cum magnitudine coniungitur, & virium robore: nam aliàs si sola magnitudo sufficeret, omnes Medici sanguinem mitterent in omnibus speciebus hydropis, vbi adest cacochymia magna, quæ summè distat à natura sanguinis, in qua Galenus 4. *de sanitate tuenda, cap.4.* omninò interdicit sanguinis missionem: Ergo præter magnitudinem morbi aliquid requiritur quod indicet & determinet ablationem morbi potiùs per sanguinis missionem, quàm per expurgationem. Et adhuc Doctores isti addunt conditiones quasdam supra magnitudinem morbi à quibus indicationem, & determinationem sumunt ad venam secandam potiùs, quàm ad expurgandum, vt infrà constabit. Ergo malè inferunt ex Galeno contra Vallesium quòd existente magnitudine morbi, & virium robore, statim sanguinem debemus mittere, cùm potiùs magnitudo morbi sit indifferens ad sanguinis missionem, & ad expurgationem, & solùm determinat auxilium magnum in genere.

Rursùs, adhuc validiùs suo iudicio fundamentum Vallesij euertere intendunt, ex eo quòd eadem species morbi sanguinis missionem & expurgationem exposcit; ergo species morbi non determinat sanguinis missionem aut expurgationem. Antecedens probat. ex Hippocrate 2. *de Ratione victûs in acutis*, de laterali morbo sermonem instituente, & de ipsius medela ait: *Quòd si humor sursum ascendat, seu dolor sentiatur circa claviculam, tunc sanguinis missionem indicat: si verò deorsum & versus hypochondria, expurgationem expostulat*: Similiter etiam communiter in principio, & augmento plurium febrium putridarum sanguinem mittimus, & in ipsarum declinatione expurgamus, & tamen est vna idea morbi; ergo à specie morbi non sumitur determinatio ad mittendum sanguinem, aut expurgandum.

Sed neque hoc argumentum euertit doctrinam Vallesij: nam sæpè vnus morbus in specie indicat expurgationem tanquam remedium adæquatum; & sanguinis missionem, tanquam remedium inadæquatum, quod exercetur in casu in quo sit aliquod impedimentum ad exercitium remedij adæquati; quod in cura regulari putridarum febrium pendentium à cacochymia quotidie experimur; nam in ipsis in principio sanguinem mittimus cum Galeno 11. *Methodi, cap.15.* vt partem materiæ euacuemus, & tanquam inadæquatum remedium; in declinatione verò concoctione factâ expurgamus, & vtimur adæquato remedio quo non vtimur in principio; nam licèt à cacochymia sit indicatum, tamen contraindicatur à cruditate materiæ; ecce quomodo eadem species morbi indicat expurgationem, aut sanguinis missionem adæquatè illam, & hanc inadæquatè, quod non repugnat. Immò Galenus id expressè docuit *lib. de sanguinis missione, cap.8.* per hæc verba: *Itaque phlegmone incipiente, si eam magnam fore suspicamur, curationem ab inanitione auspicamur, aut sanguinem mittendo, aut pharmaco exhibitò, prout nimirum alterum altero magis conuenire putamus.* En quomodò eadem species morbi vtrumque indicat auxilium magnum.

Nec aliud tenet Vallesius; sed quod à specie morbi sumitur indicatio, vel ad sanguinis missionem solam, vel ad expurgationem solam, vel quando affectus vtrumque auxilium exposcit; Ab affectu etiam specie sumi indicationem ad expurgandum & sanguinem mittendum; considerata dispositione materiæ morbificæ, aut aliis conditionibus impedientibus executionem huius auxilij primo loco, & permittentibus aliud, licèt sit inadæquatum; in laterali ergo morbo hæc eadem doctrina currit; nam motus humoris versus vias euacuationis, in principio est cōditio, quæ supplet materiæ coctionem, vt Medicus in principio possit vti expurgatione tanquam remedio adæquato pro causa morbi expellenda: si verò humor ad superiora vergat, vtiliter Medicus sanguinis missionem adhibet, tanquam remedium inadæquatum. Vnde constat, quòd semper à specie morbi debeat sumi indicatio, interdum licèt solùm expurgatio aggredienda est, vbi videlicet magna cacochymorum humorum copia adest prorsùs à materia sanguinis separata, quæ facit Anasarcam. Interdum verò ad venam secandam solùm accedendum est, vt in morbis à plenitudine sanguinis quarti humoris ortis fieri solet; aliquando verò ad expurgandum, & sanguinem mittendum impellimur, quando species, seu idea morbi causam materialem habet morbificam permixtam cum sanguine; in quo casu etiamsi materia sit cacochyma, sanguinis missionem indicat tanquam remedium inadæquatum, & expurgationem tanquam adæquatum remedium, quod primo loco in cura regulari exerceri non potest defectu conditionis ex parte materiæ, & Naturæ quæ debet esse adminiculans, & minimè debet retinere causam morbificam; qualiter accidit in principio morbi, & toto tempore quo est materia cruda.

Primarius quidam nostræ Scholæ suprà citatus à Cubiculo Regio olim Proto-Medicus, partim amplectitur Vallesij opinionem; quatenus affirmat interdum speciem, seu ideam morbi determinare sanguinis missionem, & vltra hoc

etiam

etiam afferit aliquando venæ sectionem determinare motum humoris,& morbi tempus cum aliis conditionibus. Hanc sententiam sequitur alter nostræ Scholæ Recentior, probántque eam primò ex Galeno *lib. de sanguinis missione, cap.*1. docente, speciem morbi interdum determinare phlebotomiam, sic: *Non sufficit considerare quod vacuandum sit; sed quinam sint affectus qui sanguinis missione indigeant*: Et *cap.*7.*eiusdem libri* liquet doctrinâ Galeni: vbi iuxta affectus speciem, & humorem coaceruatum,sanguinem mittebat; vel expurgabat præcautionis gratiâ. Ratione etiam intendunt hanc eadem partem suadere: quoniam plures sunt morbi ità sanguinis missionem expostulantes, vt prorsùs expurgationem interdicant, vti sunt morbi à sanguine quarto humore pendentes, quales sunt morbi synochales. Rursùs, alij sunt morbi (vt Leucophlegmatia) qui sola purgatione curantur, & omninò prohibent venæ sectionem; ergo species morbi interdum determinat sanguinis missionem.

Probant vlteriùs, quòd motus humoris aliquando etiam venæ sectionem determinet, aut expurgationem, ex testimonio Hippocratis suprà allato 2. *de victûs ratione*, vbi in morbo laterali sanguinem mittit, aut expurgat ex diuerso motu humoris. Similiter in turgentia peculiaris ille humoris motûs expurgationem determinat, & omninò renuit sanguinis missionem; idem tenentur facere in febribus syncopalibus ortis ex fluxione humorum mordacium ad ventriculum; ergo motus humoris determinat aliquando sanguinis missionem, aut expurgationem. De tempore morbi hoc ipsum probare contendunt ex Hippoctate 1. *Aphorism.*22. per illa verba:*Concocta medicari seu expurgare; & minimè cruda.* Similiter etiam 2. *Aphorism. textu* 29. per illa verba: *Inchoantibus morbis, &c.* vbi Galenus *in Commentario* tenet sanguinem esse mittendum aut expurgandum in principiis morborum. Vnde inferunt à tempore morbi quandoque determinari sanguinis missionem aut expurgationem. Alias etiam circumstantias adducunt determinantes venæ sectionem, vt ingens febris, hypochondriorum inflammatio, aut tensio quæ expurgationem prohibent, à quibus omnibus desumunt indicationem & determinationem ad sanguinis missionem,vel expurgationem celebrandam.

Alter nostræ Scholæ Doctor, & vespertinæ Cathedræ Moderator Antecessor noster, acerrimè impugnat Recentiores nuper citatos. Primò, quia si species morbi determinat sanguinis missionem, vel est sub ratione generali, & sic non quatenus species morbi, sed sub ratione generica determinat venæ sectionem;vel ipsam determinat sub ratione speciali, & hoc modo tantum species vnica morbi sanguinis missionem indicabit, cùm talis ratio in morbo alterius ideæ non reperiatur. Sed hæc est friuola impugnatio, & aliena à vera Philosophia, cùm prædicatum specificum, seu specifica ratio sit prædicatum commune, quod in pluribus speciebus seu morbis inuenitur, in quibus conuenit sanguinis missio propter ideam seu speciem morbi. Quo fit,vt licèt sit ratio specifica pluribus indiuiduis communis; non tamen tollit quominùs dicatur speciem morbi interdum determinare sanguinis missionem.

Similiter intendit probare motum humoris aliquando non determinare sanguinis missionem, aut expurgationem, ex eo quòd si aliquis motus aliquando determinat sanguinis missionem, aut expurgationem, semper id debet determinare; sed sic est quod in turgentia, aut motu humoris versus intestina, in quo determinat peculiaris ille motus expurgationem, si forsan sit inflãmatio in intestinis,tunc exercenda non est expurgatio: ergo non semper talis motus determinat expurgationem; sed aliundè euenit determinatio. Tamen minimè conuincit hæc impugnatio; nam quando peculiaris motus determinat hoc, aut illud remedium, debet esse secluso alio contraindicante vrgentiori, aut aliâ circumstantiâ determinante contrarium remedium. Constat autem suprà citatos Recentiores adducere inter alias conditiones determinantes sanguinis missionem, & prohibentes expurgationem hypochondriorum inflammationem: ergo non tollit quominùs aliquando talis motus, qui turgentiam facit, determinet expurgationem; nam hæc doctrina intelligenda est seclusâ aliâ qualibet circumstantiâ, quæ alterum determinet remedium.

Alias impugnationes minoris momenti adducit; sed ne longiùs quàm oportet diuagemur, sententia nos vocat huius Recentioris ad se, vt eius veritatem examinemus; hæc enim afferit,sanguinis missionem aut expurgationem in morbo magno determinari ratione causæ facientis morbum: nam si ea est plenitudo, determinat ad sanguinis missionem; si autem sit cacochymia, determinat ad expurgationem: Et tandem addit,dicens, quòd ad hoc vt quodlibet ex dictis auxiliis magnis exerceatur, & in executione ponatur, sunt necessariæ quædam conditiones quibus positis remedium determinatum est exercendum, & deficientibus, vel nullum, vel alterum ex illis. Itaque vt sanguinis missio exerceatur, requiritur expostulans, hoc est morbus magnus: permittens, nempè vires; determinans, id est causa morbum faciens; & tandem varians, id est conditiones quæ impediunt exercitium remedij determinati, & alterum auxilium determinatum relinquunt, ex eo quòd euacuatio necessariò fieri debeat.

Probat hanc sententiam communissimo illo fundamento, nempè quòd adæquatum remedium plenitudinis est sanguinis missio, & cacochymiæ est expurgatio. Ergo quando morbus magnus oritur & causatur à sanguine solo; vel ab omnibus humoribus æquè adauctis, sanguinis missionem determinat causa ipsa, & similiter quando morbus magnus causatur à cacochymia ipsa causa morbi determinat expurgationem tanquam adæquatum remedium. Probat alterius partem assertionis, nempè quòd sint quædam conditiones, quæ determinatum auxilium impediant, & alterum determinatum relinquant, quia adstante morbo magno causato à cacochymiâ determinante expurgationem, si adsit intensa febris; aut hypochondriorum inflammatio, aut omnes humores in venis inter se sint maximè permixti, & & semper quod Natura retinet humores,impeditur expurgatio, & ex alia parte morbus est magnus, qui exposcit magnum auxilium euacuatorium: hoc autem non potest fieri expurgando, ergo relinquitur determinata venæ se-

ctio defectu prædictarum conditionum à quibus variatur auxilium magnum determinatum ratione cauſæ morbificæ. En totum fundamentum huius Neoterici.

Sententia hæc pluribus claudicat, Primò quia ipſe impugnat ſententiam aſſerentem plenitudinem determinare ſanguinis miſſionem,& cacochymiam expurgationem, ex eo quòd in hac ſæpenumerò ſanguinem mittimus, & in plenitudine expurgamus; ergo incidit in eandem foueam:nam eadem determinatio, quæ ſumitur à plenitudine, & à cacochymia ſumitur ex cauſa morbifica, quæ eſt eadem,ergo militat contra ipſum idem argumentum, quod ipſe conficit contra illam opinionem.

Præterea illud dicitur determinans hoc, aut illud auxilium magnum à quo ſumitur vltima indicatio, & immediata ad exercitium auxilij magni: ſed poſito morbo pendenti à cauſa faciente plenitudinem nondum eſt poſitum,quod ſufficit ad determinandam ſanguinis miſſionem, & poſito morbo pendenti à cauſa faciente cacochymiam, nondum ponitur determinans expurgationem, ex eo quòd conditiones aliæ ſunt neceſſariæ; ergo huiuſmodi conditiones determinant auxilium magnum, ſeu ſpeciem magni auxilij, & non cauſam morbi.

Vlteriùs,ſi cruditas materiæ,& tempus omne quo ipſa retinet impedit expurgationem: ergo aliquando tempus morbi determinat remedium magnum, quod minimè concedit; ſed potiùs hanc partem impugnat, contra alterum Recentiorem doctiſſimum noſtræ Scholæ procedendo.

Tandem, ſpecies ſeu idea morbi non aliundè deſumitur niſi ex cauſa ipſius morbi;ergo ſi fatetur iſte Recentior cauſam morbi determinare ſanguinis miſſionē, aut expurgationem pro diuerſa natura ipſius,cur tam acerrimè impugnat Valleſium noſtrum aſſerentem ſpeciem ſeu ideam morbi determinare ſanguinis miſſionem, quandoquidem ipſe ex ſuis principiis idem tenetur fateri.

Sit Prima noſtra Concluſio: In morbis magnis à cacochymia pendentibus, ſi nimia non eſt, aut à natura ſanguinis non ſit ſeparata, ſed potiùs permixta cum illo (cuius rei indicia ſunt vrina rubra aut craſſa) ſanguinis miſſionem euacuatoriam cauſæ morbificæ determinari à quantitate cacochymiæ minima, & à loco in quo ſtabulatur, hoc eſt à permixtione humoris cauſantis cacochymiam cum ſanguine.

Hanc doctrinam expreſſit Galenus 4. *lib. de ſanitate tuenda, cap.4.* per illa verba: *Quòd ſi paululum vel citra ſanguinem*: Et per illa: *Inſpicere verò & quantitatem cacochymiæ conuenit,vel ſi humor vitioſus eſt in vaſis cum ſanguine permixtus.* Quibus verbis intendit docere Galenus, quòd quando cacochymia ſeparata prorsùs eſt à natura ſanguinis, aut nimia eſt, aut minimè ſtabulatur in vaſis cum ſanguine, tunc ab his ſumi debere determinationem ad expurgandum. E contrà verò ad venam ſecandam ſi nimia non eſt cacochymia, & permixta eſt cum ſanguine, nam tunc neutiquam poteſt exerceri expurgatio commodè, quæ eſt adæquatum remedium cacochymiæ debitum, quoniam toto tempore quo humor vitioſus & permixtus cum ſanguine retinetur à Natura, & infœliciter ſuccedit expurgatio, quoniam non habemus Naturam adminiculantem, & adiuuantem expulſionem ſeu expurgationem, quæ ſit à medicamento trahente, & Naturâ pellente. Quo fit vt tunc temporis debeat determinari ſanguinis miſſio euacuatoria cauſæ morbificæ tanquam remedium inadæquatum euacuans partem materiæ; hoc tamen intelligendum eſt in cura regulari, & methodica: nam ſi aliàs humor vitioſus turgeat,aut verſus euacuationis vias ſpecialiter moueatur, talis peculiaris motus determinat expurgationem,quia iam veluti ſeparatus eſt à ſanguine, & ſic ob hanc rationem quia talis cūra non eſt regularis determinatur expurgatio, quod non contrariatur noſtræ Concluſioni.

Secundò aſſerimus. Quòd ſanguinis miſſio reuulſoria determinatur à peculiari motu cuiuſlibet humoris; quando ſcilicet mouetur in aliquam partem principem, aut in altero membro inflammationem cauſat (voco autem inflammationem quemcumque tumorem calidum;) aut in fluxionibus ſanguinis;& denique in quocunque impetuoſo motu humoris, qui non ſit turgentia,aut vergentia,in quibus omnibus conuenit ſanguinis miſſio ad inhibendas fluxiones, ipſaſque compeſcendas, reuulſionis, & deriuationis gratiâ, & minimè expurgatio; nam hoc auxilium agitationem cauſat in humoribus ex qua periculum imminet; vt cum maiori impetu in partem affectam ferantur humores.

Inſuper etiam adhuc in cacochymia ſanguinis miſſio indicatur tanquam remedium refrigeratorium,& tunc determinatur ab ardentiſſimis,& vehementiſſimis febribus; in quibus etſi humores ſint bilioſi, & diſtantes à natura ſanguinis,nihilominùs eſt remedium ſummè refrigeratorium, vtpotè venâ ſectâ, & depoſitâ parte humoris vitioſi vaſa meliùs ventilantur, & ſic refrigerantur reliqui humores;in quo euentu minimè conuenit expurgatio;quia calefacit, & agitat humores. Sic Hippocrates *libello de Medicinis purgantibus*, in ardentiſſimis;& vehementiſſimis febribus interdicit expurgationem, his verbis:*Quicunque febribus fortibus corripiuntur,medicamenta expurgantia dare non oportet donec, remiſerit febris.*

Tertiò aſſerimus,In morbis magnis pendentibus à plenitudine, ipſam plenitudinem determinare ſanguinis miſſionem,ſiue illa ſit ad vaſa, ſiue ad vires,dummodò in hac virtus permittat euacuationem; nam quælibet plenitudo cauſatur,aut ex ſolo ſanguine quarto humore,aut ex omnibus æqualiter adauctis; ſed ſi excedat ſolùm ſanguis, minimè poteſt euacuari niſi venâ ſectâ, vt *Tractatu de Expurgatione* latè docuimus; ergo in morbo magno pendenti à ſanguine, & expoſcente magnum auxilium ipſa plenitudo determinat ſpeciem auxilij magni: Rursùs, ſi morbus magnus oriatur à plenitudine omnium humorum æqualiter iuxta cuiuſlibet proportionem adauctorum,idem conficitur argumentum; nam talis plenitudo adæquatè auferrur per ſanguinis miſſionem quæ indifferenter omnes humores euacuat, qualiter ſunt in venis; ergo ipſa determinat ſanguinis miſſionem, quin ſit alterum obſtaculum impediens executionem huius remedij. Cæterùm, ſi propter timorem ægrotantis, aut artificis defectum, aut quia ſciſsâ venâ animo linquitur

linquitur ægrotans, forsan non administretur venæ sectio, & vrgeat necessitas auxilij magni, tunc secundariò est indicata expurgatio tanquam inadæquatum auxilium, & hac ratione interdum in plenitudine diximus conuenire expurgationem.

Ex his infertur, posse cum hac nostra doctrina mentem Vallesij componi, si per speciem, aut ideam morbi intelligamus naturam morbi magni, prout importat respectum ad causam, & circumstantias à nobis enumeratas, ex quibus omnibus idea morbi desumitur à qua determinatur auxilij magni species. Et magis quadrat Vallesij placitum si de sanguinis missione prout est remedium euacuatorium intelligatur, non præcisè quatenus reuulsorium, aut refrigeratorium est. Et hæc sufficiant pro hac lite tam laboriosa atque perplexa.

CAPVT II.

De Scopo ad sanguinis missionem desumpto ex viribus.

Capite præcedéti de scopo expostulante, & determinãte sanguinis missionem egimus: cæterùm, cùm ad exercitium huius celeberrimi auxilij accedere non possimus nisi adsint vires; ideò in præsenti examinandum nobis est quã ratione vires se habeant, quæ apud omnes rationem scopi vendicant sibi vt permittentis: nam si adsint robustæ; venæ sectionem permittunt; hoc autem necessarium est, vt sanguinis euacuatio, quæ tunc confertim fit tolerari possit, atque spirituum dissipatio ratione quorum vires infringuntur, quæ si sint ante euacuationem lãguidæ, sanguinis missionis exercitium prohibẽt; harum verò non modò præsentium, verùm etiã, & futurarum ratio æquè habenda est, Nam licèt vires in ipso sectionis venæ actu validæ sint, si tamen ex eiusmodi sectionis venæ exercitio nobis spem afferant coniectantibus, se in futurum minimè posse seruari; tunc simile exercitium in venæ sectione obeunda minimè ex vsu erit; imò potiùs ab eo supersedẽdum erit. Virium autem ratio ex tribus illis substantiis nostrum corpus complentibus desumitur, nimirùm ex spirituosa, solidarum partium seminali, & carnosa substantia, ad quarum robur maximè conducũt tria membra principalia, nempè cor, iecur, & cerebrum; hæc enim sunt, quæ corpus nostrum regunt, spiritus pro actionibus, omnibus partibus communicando, vt eas debitè & cum ordine exercere valeant.

Iuxta verò hoc triplex genus membrorum vires etiam trifariam sunt nobis distinguendæ, quarum illæ quæ à corde oriuntur, vitales dicuntur, à iecore naturales, à cerebro animales nuncupantur, quæ licèt permittant, aut prohibeant euacuationem, neutiquam tamen ipsam indicant, & sic solùm ab ipsis scopus permitt ens oritur, à morbo verò magno expostulans.

Tandem illicò discutiendum est; & in dubium vocandum, vtrùm scilicet omnium facultatum robur æquè primò requiratur ad sanguinis missionem. Et videtur respondendum affirmatiuè: nam sanguinis missio non solùm dissoluit vitalem virtutem, verùm etiam animalem, & naturalem; ergo æquè omnes sunt necessariæ ad ferendam sanguinis missionem. Antecedens probatur; nam sanguine misso actiones omnium facultatum læduntur, vt experimento constat; ergo etiam & ipsæ facultates à quibus proueniunt læduntur; non enim possunt lædi facultatis actiones diuisim, quin omnes simul offendantur, iuxta Galenum *lib.9. Methodi*, qui ibi expresè tenet docens, quòd amissâ vnâ facultate, reliquæ omnes pereant; non igitur alicuius facultatis determinatæ solùm requiritur firmitudo ad sanguinis missionem, sed omnium simul.

Secundò hoc idem assumptum probatur; nam morbi materiales neutiquam curari possunt quin naturalis facultas materiam morbificam mediâ suâ coctione corrigat, indéque superfluitates, & materiæ residuum expellat; ergo robur facultatis naturalis est necessarium vt possit hæc opera patrare, iuxta Galenum 11. *Methodi, cap.9.* Vlteriùs: Morbi thoracis medicari non possunt nisi expurgatâ materiâ residente in thorace; sed hoc fit mediâ actione facultatis vitalis; ergo eius etiam robur requiritur. De vitali facultate non est dubium; ergo omnium valor requiritur ad debellandam causam morbificam, eámque vincendam; ac proindè quando exercenda est sanguinis missio ex qua omnes vires infringuntur iuxta superiùs dicta; tunc omnes illæ æquè validæ debent existere ad hoc vt possint causam morbificam oppugnare; nec solùm pro illo exercitio sanguinis missionis, verùm etiam per totam morbi durationem firmæ conseruari valeant.

Tùm rursùs ex Galeno 11. *Methodi* probatur; vbi dùm cõditiones ad exhibendam aquam frigidam enumerat, sic ait: *Oportere esse robustam quamlibet facultatem*: Ex quo sic argumentor: Non est minoris momenti venæ sectio quàm potus aquæ frigidæ, sed ad potum frigidum secundùm Galenum est necessarium robur facultatum omnium; ergo multò magis ad venam secandam requiritur valor omnium virtutum. Hoc idem ipsemet Galenus *citati libri cap.6.* clariùs patefecit vbi postquam debilitatem cuiusvis facultatis propriis signis agnoscere docuerat, prosequitur sic: *Si omnes robustæ sint, sanguinem mittes.* Ergo robur æquè in omnibus requiritur ad sanguinis missionem.

Sed his non obstantibus etiam pro parte cõtraria militat argumẽtum haud contemnendum desumptum ex Galeno *lib.4. Acutorum, text.19.* vbi solius facultatis vitalis roboris mentionem fecit per hæc verba: *Tertium scopum non omisit qui in robore facultatis vitalis consistit*: Idem tenet *libro de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.12. circa finem.* Ratione etiam potest probari hæc assertio: nam in principio morborum quã-do humor seu materia morbifica cruda omninò est, & minimè constat de robore facultatis naturalis, quod ex actione circa materiam morbi colligitur, sanguinem mittimus: ergo citra huius virtutis firmitudinem hoc auxilium celebrari potest. Similiter robur facultatis animalis non est necessarium; nam Galenus *lib.7. Methodi, cap vltimo* docet sufficere quantum valeat ad respirationem, sed existente languidâ facultate animali possumus respirare: ergo sine ipsius robore possumus sanguinem mittere.

Verior sententia est asserens, quòd licèt robur omnium facultatum sit necessarium ad venæ sectionem, tamen primò & principaliter requiritur facultatis vitalis robur. Pro cuius probatione aduertendum est: quod etiamsi facultates principe sint specie diuersæ; & diuersa habeant principia, ità tamen consentiunt inter se vt mutuò sibi auxilientur; nam facultas animalis ministrat vitali respirationem; rursùs naturalis facultas vitali & animali sanguinem pro materia spirituum ganerandorum gratiâ suppeditat; vitalis autem omnes fouet & perficit; Vndequacunque harum facultatum amissâ, necesse est reliquas perire propter mutuam dependentiam. Hæc tamen est differentia inter vitalem facultatem & reliquas, quòd pereunte vitali omnes protinùs cessent; cæterùm, pereuntibus naturali, aut animali, non eo ipso virtus vitalis extinguitur, sed adhuc longiori tempore durat, secundum Galenum *lib. 5. de locis affectis, cap.* 1. Ex his colligitur imbecillitatem facultatis vitalis potissimùm, & principaliter venæ sectionem interdicere, quoniam reliquæ sine robore huius facultatis constare nequeunt; Ità Galenus *lib. de sanguinis missione, cap.* 13. & 7. *Methodi, cap. vltimo.* Quòd etiam robur in animali, & naturali virtute requiratur ex eo deducitur: quòd ex venæ sectione summoperè læduntur huiusmodi facultates, ideóque in extenuatis, & in illis qui animo linquuntur, interdicitur sanguinis missio; signum profectò testificans, quòd robur etiam requiritur in his facultatibus, principaliter tamen & primò in vitali; & hac ratione Galenus 4. *Acutorum textu* 19. *citato* solius vitalis fecit mentionem;non quidem quia robur in reliquis non sit necessarium, sed quia primò dependet à facultate vitali.

Hinc iam discedendo, non erit onerosum Contrariorum frangere iacula. Igitur ad primum dicimus; in initio morbi humore existente crudo, venam secare tutò possumus,quoniam si tunc appareant vires debiles, talis debilitas est solùm per aggrauationem, minimè verò per essentiam; nam raro accidit vt primis diebus morbi adsit talis debilitas, quæ omninò prohibeat missionem sanguinis. Sic testatur Galenus *lib.*10. *Methodi, cap.*4. per hæc verba: *Rarò accidit, vt primo secundòve die morbi, vires imbecilles cernantur.*

Ad illud quod adducitur ex Galeno de viribus animalibus, dicimus, loqui de morbis quorum materia non continetur in thorace;in quibus non æquè robusta requiritur, sicut in illis in quibus euacuatio debet esse per sputum mediâ tussi; nam in his robustior debet esse animalis facultas, vtpotè per ipsius motum propulsatur materia, in aliis verò morbis materialibus infimum locum habet animalis facultas, & ipsius robur non adeò necessarium est; licèt enim promptiùs resoluitur,tamen etiam promptiùs reficitur quàm reliquæ facultates; vndè licèt non sit adeò robusta,nihilominùs propter celerem ipsius refectionem securè tentabimus venæ sectionem.

Reliqua verò argumenta solùm probant vires omnes debere esse robustas,quod nos etiam concedimus, cum hac tamen differentia, quòd primo loco attendere debemus ad vitales, secundo ad naturales,& tertio tandē ad animales.

Et licèt ad exhibendum potū frigidum Galenus primò attendat ad naturalem facultatem à qua dependet materiæ morbificæ concoctio,quæ est præcipua conditio ad propinandum haustum aquæ frigidæ; non tamen currit eadem paritas de sanguinis missione, in qua vitales spiritus dissipantur, & sic magis defraudatur vitalis facultas,proindéque magis robusta debet esse.Sic Galen. *lib.de sanguinis missione,c.*14.docet; quod vbi incisâ venâ sanguis effluit,mutationi pulsus tanquam iudicio minimè fallaci diligenter attendendum esse.

Dices: facultas animalis perfectior multò est facultate naturali, non solùm in se, sed in ordine ad opus, adeò vt Galenus 6. *de locis affectis, cap.* 5. dicat: *Nec viuentem non respirare,nec expirantem non viuere impossibile est*: Ergo ipsius robur maioris momenti erit,quàm robur facultatis naturalis,proindéque hæc vltimum locum debet habere.

Respondeo: Principes facultates dupliciter posse considerari:primò quatenus conferunt ad vitæ custodiam,secundò quatenus conferunt ad morborum curationem, & ad remediorum applicationem: Vnde si in sensu primo accipiantur, certum est, post cor, secundum locum habere cerebrum;& vltimum locum iecur. Et ratio est, quia actio cerebri confert ad spirituum animalium generationem. Et insuper respiratio est facultatis animalis; adeò necessaria pro vitæ custodia, vt sine ipsa viuere non possimus; ergo præstantior est actio animalis, & ipsius facultas. Cæterùm, si in secundo sensu accipiamus facultates, naturalis quæ residet in iecore præstantior est animali facultate, quia pugnat immediatè contra morbificam causam, ipsam concoquendo & expellendo. Indéque magni momenti est ipsius robur,& hac ratione secundum locum habet facultas naturalis, & infimum animalis in ordine ad tolerandum nocumentum ex sanguinis missione ortum.

Ex his planè deducitur plus aut minùs esse detrahendum sanguinis secundum quòd vires fuerint magis vel minùs robustæ. Si autem vires languidæ sint, & affectus vacuationem expostulet, vacuatio vitiosi succi per epicrasim facienda, id est paulatim & partitis vicibus si expurgationem indicet materia:si verò sanguinis missionem extrahendo moderatissimam quantitatem, aut apponendo sanguisugas, aut scarificando cucurbitulas. Cæterùm, si vires ad extremam deuenerint debilitatem, prorsùs cessabimus ab euacuatione,& tota intentio erit reperare vires; quia prima indicatio desumitur à virtutis custodia.

Ne tamen decipiaris in virium iactura agnoscenda,notare debes, aliam esse debilitatem per essentiam, quæ prorsùs prohibet executionem auxilij magni; aliam esse per aggrauationem,& hæc auxilium magnum indicat,ex quo exercito leuantur vires. Quare totus debet esse Medicus occupatus in cognitione debilitatis per essentiam, & per aggrauationem à qua exercitium auxilij magni dependet. Cognoscitur igitur vtraque debilitas, ex pulsûs æqualitate, aut inæqualitate;nam quando est debilitas per essentiam,pulsus est paruus, attamen æqualis, quando autem est per aggrauationem, pulsus fiunt inæquales in magnitudine, & paruitate, modò enim fiunt magni,apponente facultate maiorem

conatum,

conatum, modò parui, grauatâ eadem facultate ab onere seu multitudine humorum quæ talis dicitur respectu illius facultatis, & hac ratione optimè distinguitur à Medico vtroque debilitas.

CAPVT III.

De Scopo qui sumitur ex ætate ad sanguinis missionem.

POstquam de scopis per se necessariis à quibus auxilij magni species desumitur egimus, illicò se offerunt examinandi alij minùs præcipui scopi, ex quibus vnus est, qui ex ætate desumitur, & præcipuè mouetur præsens controuersia respectu ætatis pueritiæ, quæ vsque ad 14. annum se extendit, & respectu ætatis senectutis, quæ à 40. anno vsque ad extremum vitæ numeratur communiter inter Medicos. An scilicet huiusmodi ætates prorsùs, & omninò prohibeât sanguinis detractionem per venæ sectionem, an verò solùm sint mensurantes remedij quantitatem, & sub scopo, qui ex virium robore desumitur contineantur.

Propositam Controuersiam dissoluit Galenus innumeris in locis, præcipuè tamen *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.9.& 4. Acutorum, comm.19. & 6. Methodi, cap.4.* vbi expresè docet ætatem pueritiæ, & senectutis venæ sectionem prohibere, ità vt pueris venam secare minimè liceat vsque ad decimum quartum ætatis annum. Rationem autem insinuauit, hoc debere esse propter teneram ipsorum,& mollem substantiam quâ pueri pollent, ratione cuius facilè dissipantur, & resoluuntur, adeò vt euacuationem alteram maioris momenti, qualis est quæ fit per sanguinis missionem,minimè sustinere valeant. Et vlteriùs cùm calidi & humidi sint pueri à prædominio facultatem naturalem robustissimam habent,quæ causam morbificam concoquere & resoluere valet, quin sit necessaria altera euacuatio sensibilis, ratione cuius nimis resoluantur & dissipentur, & ipsorum virtus deficiat. Simili passu de senili ætate etiam currit ratio: nam cùm senes frigidi & sicci, debiléfque sint, euacuationem substantiæ calidæ,& humidæ sustinere nequeunt per sanguis missionem: Ergo vtraque ætas omninò prohibet venæ sectionem, proindéque sub scopo desumpto ex virium robore comprehendi videtur.

Verior tamẽ sententia est,& quæ magis in vsu aut praxi obseruatur,ætates pueritiæ,& senectutis minimè omninò prohibere sãguinis missionem, sed tantum mensurare quantitatem sanguinis extrahendi; ità vt senibus,& pueris minorem sanguinis quantitatem detrahamus, etiamsi affectus expostulet plurimum esse detrahendum: nam in ipsis vires sustinere non possunt, aut non permittunt ità copiosam euacuationem, qualis est illa quam postulat affectus.

Hæc conclusio quantum ad puerilem ætatem probatur ex Galeno *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.14.* vbi sic ait: *Minus detrahimus quàm plenitudo commonet quoad ætates quidem in pueris; quoad corporis habitum in candidis, in quibus mollis, teneráque caro est:* (in cuius textus expositione lege Vallesium 7. *Controuersiarum cap. 2.* vbi mirificè hanc nostram tuetur opinionem.) Ex quibus verbis manifestè constat Galenum non omninò interdicere sanguinis extractionem in pueris; sed minorem sanguinis quantitatem esse detrahendam, quemadmodum in candidis, & in quibus mollis & tenera caro est: Similiter etiam ex Galeno probatur ætatem senilem non prohibere venæ sectionem, *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem,cap.12.* per hæc verba: *Itaque septuagenariis modò dicti adsint pulsus* (id est vehemens cum æqualitate) *venam secabis si affectus iubeat.* En quomodò concedit in senibus venæ sectionem; propterea quòd in ipsis sæpenumerò vires adsunt quæ ipsam permittunt; & affectus est qui expostulat talem auxilij speciem.

Probatur etiam ratione hæc Conclusio, quià plurimi sunt morbi ad quorum curationem subita, & celeris humorum euacuatio requiritur, quia citò & celeriter in salutem aut mortem terminantur; talis naturæ sunt angina, & pleuritis; & alij similes; sed huiusmodi morbi sæpè pueros & interdum senes corripiunt; ergo in illis sanguinis missio debet celebrari: Siquidem inedia, aut insensibilis euaporatio, seu resolutio minimè potest supplere subitam ac velocem euacuationem qualis requiritur in morbis tam acutis, aut peracutis qui celerrimum habent motum.

Confirmatur: quia senes aut pueri, non alia ratione possunt prohibere sanguinis missionem nisi quatenus in ipsis vires sunt ità debiles vt minimè ferre possint sanguinis missionem; sed plures sunt pueri robusti, & senes; in quibus adeò facultas valida est, vt minimè possimus dubitare de ea, sustineàtne venæ sectionem, an non. Ergo absolutè huiusmodi ætates non interdicunt venæ sectionem, sed ipsam quantitatem sanguinis extrahendi mensurant.

Hæc etiam veritas experimento quotidiano comprobatur, quo constat, nos plures morbos puerorum ac senum sanguinis eductione feliciter iurare. Et hoc adeò verum esse existimat Zacutus Lusitanus *in Praxi Medica admiranda, lib.3. obseruat.3.* vt referat se puello quadrimo sanguineo febre calidissima laborate eadem die bis venam aperuisse, & posteà adhuc quinquies sanguinem emisse, indéque puerum sanguinis onere leuatum septimo die sudore sudore iudicatum fuisse. Et vlteriùs *obseru.5. libri citati.* Scribit sæpè in senibus venam secâsse, in octogenariis multoties, in ætate octuaginta & quinque annorum septies, in nonagenariis bis solùm.

Strictissimè hanc partem suadere intendit idem Zacutus *lib.1. Histor. Principum Medicorum historia 80. quæst 47.* vbi prolixè satis probare conatur quòd etiam infantibus duos annos natis, imò septimo, sextóve mense vena tutò possit aperiri; idque probat pluribus experimentis, in quibus puerulos à plurimis acutissimis morbis liberauit venæ sectione; nihil iuuantibus scarificatis cucurbitulis, neque sanguisugis mariscis appositis. Fundamentum verò ad stabiliendam hanc doctrinam desumit ex Galeno qui *lib. de sanguinis missione, cap.12.* iu-

 bet,

bet, *vt non annorum numero, sed vni virium robori attendamus.*

Ex quibus deducitur, quòd si paruuli sint robustissimi, & sanguine plenissimi, morbóque acutissimo correpti, aut interna inflammatione laborantes, eis venam secare licebit. Nam licèt Galenus afferat eos facillimè resolui propter mollem substantiam, & calorem humiditatém que innatam, quâ pollent, ratione cuius id quod beneficio Artis aggrediendum erat, & emolliendum,ipsius Naturæ mollitie præstatur. Nihilominùs si acutus morbus adsit, vt angina quæ celerem euacuationem expostulat, minimè id poterit fieri per insensibilem perspirationem eâ celeritate, quæ præstatur venæ sectionis munere, iuxta Hippocratis 1. *Acutor. text.*8. *Quæ autem celeritatem desiderant, celeriter peragere oportet.* (quidquid dicat Galenus 2. *Prorhet. text.*29. & 3. *Prognosticorum, comm.*1. nempè pueros à pluribus morbis liberari, licèt nulla præcedat critica euacuatio, aut adsit insignis abscessus per somnum humore insensibiliter euacuato, ac resoluto: nam hoc non conuincit, quòd absolutè non sint vacuandi pueri per venæ sectionem, aut expurgationem, sed quòd cautiùs sint euacuandi, condonando aliquid naturali effluuio, aut euaporationi. Quâ ratione Galenus 4. *Acutorum, commentario* 19. & 4. *Methodi, cap.*6. & 13. *Methodi, cap.* 21. cautos nos reddit, ne in puerorum curatione tantum sanguinis emittamus quantùm plenitudo desiderat, ex eo quòd aliquid sit condonandum innatæ difflationi, quæ est species euacuationis: Cùm ergo hac ratione puerorum virtus celerrimè dissoluatur, & similiter ratione morbi & symptomatum, caloris febrilis, & victûs tenuis, inde fit vt non possint vsque ad vigorem sufficere, si ipsis plurimum sanguinis subtrahamus, & sic cautè & parcè id fieri debet, id est minùs detrahendum, ac morbus, & ipsius causa exigere videatur.

Et licèt Galenus *locis citatis* pro contraria parte videatur negare in pueris, & senibus sanguinis missionem, hoc tamen intelligendum est de excedenti, & copiosa, non autem moderata & parua. Perpendite precor Galenum *lib.*1. *ad Glauconem, cap.*14. vbi dum docet parcè sanguinem esse mittendum in crassis, & macilentis sic prosequitur. *His & ætas enumeranda venit, veluti accidens quoddam, quod prohibendi aceruatam, & integram euacuationem vim habeat, neque enim pueri, neque seniores hanc sine noxa tolerant.* En quomodo Galenus non prohibet absolutè in pueris, aut senibus, venæ sectionem, sed aceruatam, & integram; concedit ergo parcam, aut moderatam. Quam sententiam exponens noster Vega 2. *libro Artis medendi, sect.*5. *cap.* 2. & Ludouicus Mercatus *Tom.*1. *lib.*1. *classe* 3. *art.*1. *quæst.* 169. nostram sententiam amplectuntur, similiter Paulus *lib.*6. *cap.* 40. §. *Porrò in ætatibus.* Aëtius *tetrab.* 1. *serm.*3. *cap.*11. Actuarius *lib.*3. *Methodi, cap.*8. suffragatur Rhasis *lib.*7. *ad Almanzorem,cap.*21. & cæteri Arabicæ familiæ Proceres id confirmant qui omnes necessitate coacti pueros acuto morbo oppressos ante 14. annum firmos & robustos,carnosos, boni habitus, & sanguine plenos curandos esse per venæ sectionem constantissimè affirmant, sequentes Auicennam *lib.*1. *fen* 4. *cap.*20. §. *Cauere debes à minutione in ætate quæ est minor quatuordecim annorum quantò plus poteris, nisi in figura confisus fueris, & in soliditate musculorum, venarum amplitudine, & earum repletione, & oculorum rubedine.* Suffraganeus huius opinionis videtur esse Hippocrates 4. *Acutorum, textu* 25. vbi intendit docere ætatem quantitatem auxilij,non auxilij genus definire, per hæc verba: *Sanguinem auferre oportet, inspectâ secundum habitum, ætatémque pluris, minorísque ratione.*

Ex his deducò: Nec timendam esse sanguinis missionem in pueris lactantibus, dummodò carnosi sint, sanguinei, & denso habitu prædìti, quidquid sit de resolutione quæ timeri possit: nam præstantius est sanguine parcissimo extracto per venæ sectionem à morbo acuto, & interficiente infantem liberare quàm plenitudine intùs relictâ suffocare. Hanc venæ sectionem in infantibus valdè teneris minimè concedit Sennertus, immò ipsam reprobat *Tom.*1. *suorum Operum folio* 178. *cap.* 17. cum Trincauella, nullam tamen adducit rationem, præter illam quæ ex nimia resolutione desumitur, quæ nullius roboris est; nam maioris vtilitatis est sanguinem parcè extrahere, cùm sola inedia non sufficiat, nec insensibilis euaporatio pro acutie morbi. Historias etiam infelices adducit Sennertus in pueris, & senibus quas ex Zacuto esse testatur, non tamen aliquid contra nostram conclusionem probant: nam non in omnibus pueris, & senibus venam secamus, sed in quibus adest sufficiens virium robur, & adhucin istis etiamsi sanguis methodicè extrahatur, potest esse funestus euentus: tamen ex eo non probatur non conueniré sanguinis missionem, sed non sufficere pro causa morbi euellenda, sufficiat tamen ad suadendam venæ sectionem in pueris Vallesius noster 4. *lib. Methodi, cap.*2. *fol.*344. vbi ait: *Nullus Medicus adeo tam inexpertus est, vt ignoret infantibus etiam vtilissimè venam secari.* Ex quo (& quia testimonia in contrarium adducta nullius roboris sunt) meritò concludimus controuersiam, eiusdem censui adscribentes.

CAPVT. IV.

De aliis Scopis minùs præcipuis ad venæ sectionem considerandis.

PLures scopos minùs principales adduxit Galenus, qui omnes minimè prohibent sanguinis missionem, sed solùm quantitatem sanguinis metiuntur, & sic mensurantes dicuntur, & sub scopo principali roboris virium comprehenduntur, & solùm maiorem, vel minorem sanguinis quantitatem detrahere permittunt, quatenus magis aut minùs vires dissoluunt. Quare vt nihil intactum relinquamus suo ordine de omnibus seorsim, quid dicendum sit breuiter adducemus, & si forsan fuerit aliquis in quo specialis aliqua difficultas controuertenda se offerat, speciale caput instituemus. Igitur inter minùs præcipuos scopos primò se offert ille qui desumitur à corporis habitu, per quem obesitatem corporis, aut ipsius gracilitatem, nec non raritatem,

tatem, aut denſitatem intelligimus iuxta Galeni doctrinam *lib. Artis medicinalis, cap.50.* Obeſitas ergo & gracilitas corporis dupliciter conſiderari debet à Medico. Primò quando adeſt à prima ætate, à principiis ſcilicet generationis; hoc eſt à prima formatione, in quibus venæ, & arteriæ nimis anguſtæ ſunt, propterea quòd ſanguinis, & ſpirituum penuriam patiuntur, & ſic minùs calidi ſunt, proindéque moleſtè ſanguinis miſſionem ferunt, & ſic parciſſimè ſunt euacuandi, vrgente ſcilicet neceſſitate. Si verò craſſities non ſit à prima formatione, ſed forſan decurſu temporis ſit adquiſita, hæc ſit cum maiori venarum, & arteriarum amplitudine, & humorum abundantia, necnon etiam cùm maiori calore, & virium robore, & proindè permittit largiorem ſanguinis miſſionem, quàm prima craſſities, ſeu obeſitas, in qua vires reuerà debiliores ſunt.

Eadem ratione de gracilitate corporis philoſopari debemus; nam ſi ea ſit à prima formatione, qui graciles ſunt, venas & arterias anguſtas habent, debiléſque ſunt, & facilè à cauſis extrinſecis offenduntur, prætereáque ſanguinis detractionem difficillimè ferunt, quare in vrgente neceſſitate ſolùm erit adminiſtranda, & tunc parciſſima adhibenda. Si autem gracilitas ſit decurſu temporis comparata, coniungitur cùm vaſorum amplitudine, & ſpirituum ingenti copia, roboréque virtutis, & ſic permittit abundantiorem ſanguinis detractionem. Denique ſtatus eſt medius inter graciles & obeſos, in quo homines neque graciles, neque obeſi apparent qui proportionatas habent vias, virtutes robuſtas, & ſic meliùs ferunt labores, & euacuationes quàm reliqui, quoniam robuſtiores ſunt, & omnium virtutum habent maiorem æqualitatem. Quare eorum venas tutiùs poſſumus aperire. Similiter etiam quia raritas cutis ad reſolutionem conducit, & ſic vires diminuit, minùs permittit ſanguinis miſſionem, quàm denſitas, quæ reſolutionem ſpirituum impedit, & ſic denſos pleniùs euacuabis.

Finitimus ſcopus eſt qui à temperamento deſumitur, ſeu ab ipſa ægrotantis natura, ſeu regione, & ætate: ſiquidem omnes iſti quatenus magis, aut minùs vires diminuunt, magis aut minùs prohibent ſanguinis quantitatem detrahendam per ſanguinis miſſionem; ſic frigidi & humidi, quales ſunt homines pituitoſi, moleſtè ferunt ſanguinis miſſionem, vtpotè per illam frigidiores redduntur, & cruditates augent exhauſto calido, & ſæpenumerò in malum corporis habitum incidunt. Et eadem eſt ratio de menſura ad metiendam ſanguinis miſſionem, ætas frigida & humida, tempus anni & regiones frigidæ & humidæ. Secundo loco reformidat venæ ſectionem natura humida, & ſicca; quoniam per talem euacuationem euacuatur ſubſtantia calida, & humida, à qua forſan temperies illa corrigi, & temperari poterat, minùs tamen dehortatur venæ ſectionem natura melancholica quàm pituitoſa. Tum quia melancholici virtutem magis conſiſtentem habent; tum etiam quia meliùs extrahitur humor melancholicus quàm pituitoſus, qui propter lentorem magis adhæret vaſis, & ſic difficiliùs fluit. Tertio loco numeratur natura calida & ſicca, quia facilè reſoluitur, & in hecticas febres interdum incidunt, & in tabem, humidâ ſubſtantiâ euacuatâ, & ſic etiam moleſtè ferunt euacuationem ſanguinis, & eadem ratione inediam difficilè ferunt; quia citiſſimè, & celerrimè ipſorum ſpiritus diſſipantur. Meliùs denique calidi, & humidi ferunt ſanguinis euacuationem; dummodò humiditas non præualeat ſupra calorem, qualiter accidit in pueris in quibus parcè mittimus ſanguinem propter facilem euaporationem, vt *cap. antecedenti* monuimus.

Obſeruandum etiam ſummâ ſollicitudine qualis ſit temperies aëris nos ambientis, qui continuò nos alterat, & ſummoperè à Galeno commendatur *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap. 20.* & ab ipſo aëre deſumendam peculiarem indicationem docet. Vnde ſolliciti valde debemus eſſe de ipſius temperie à qua noſtrum corpus continuò afficitur: nam ſi temperatus ſit, cùm in tali conſtitutione plerumque ſit major ſanguinis copia, viréſque firmiores, tutiùs venam ſecare licet; ſi autem calida & ſicca ſit eius conſtitutio, in ea parciſſimè debemus ſanguinem mittere, & multò minùs, quàm aliàs plenitudo requirat: nam talis aëris temperies corpus, & ſpiritus diſſoluit celerrimè, proindéque vires imbecilles reddit. Quâ eadem ratione in regione Æthiopiæ difficilè ferunt ægrotantes ſuanguinis miſſionem adhuc in quantitate paruiſſima, & Æthiopes adhuc in noſtra regione ægrè, & difficulter ferunt huiuſmodi auxilium.

Similiter etiam quando aër nimis frigidus eſt, cautè exercenda eſt ſanguinis miſſio, nam metus eſt ne corpus anteà refrigeratum largâ ſanguinis detractione magis refrigeremus, calórque natiuus ſanguine à quo fouetur deſtitutus ab aëre attracto per reſpirationem, & ab eo qui nos ambit, magis lædatur, nunquam tamen in noſtra regione adeò intenſa frigidas eſt in aëre, vt ſanguinis miſſionem prorſùs impedit, ſed ſolùm quantitatem moderatur maiorem, aut minorem, provt maiorem vel minorem frigiditatem habuerit. En quomodò aër caliditate, frigiditate intenſa ſanguinis euacuandi quantitatem moderatur, diuerſa tamen ratione; nam quando calidus eſt, mediâ reſolutione immodica ſpirituum id facit: quando verò frigidus eſt, ſi frigiditas non eſt immodica, vt internas partes nimis non refrigeret, ſed ſolùm externas, & cutaneas, neutiquam menſurat quantitatem ſanguinis; ſed potiùs indicat maiorem euacuationem. Nam quando frigiditas eſt modica, & cutaneas ſolùm partes denſat, tunc impedit reſolutionem inſenſibilem quæ continuò fit in nobis, & ſic prohibet reſolutionem caloris influentis, & redundantis, proindéque multiplicatur ſanguis, & repletur vaſa, & hac ratione largiorem indicat corpus.

Hinc pendet reſolutio dubioli ſatis vulgaris; quo quæritur, An conueniat refrigeratis ſanguinem mittere? Cuius deciſio clariſſima ex dictis apparet; etenim ſi refrigeratio ſolùm cutaneas partes tetigerit, & conſtipauerit, ratione cuius fuligines naturales naturaliter

raliter per poroſitates ex continua nutritione eleuatæ, & non valet exhalare, tunc competit ſanguinis miſſio, quæ niſi fiat, tunc illa excrementa fuliginoſa ex ſuâ natura calidiſſima ob denſitatem pororum ex frigiditate contractam, cùm non poſſint extra corpus ferri, febrem ſine dubio cauſabunt, augendo ſuâ corporaturâ obſtructionem. Quapropter vt ventilatio ſanguinis & ipſius attemperatio, & deobſtructio poroſitatum conſequatur, & conſequenter euitetur febris, conuenit ſanguinem detrahere. Ità Galenus *lib.8. Methodi, cap.4.* facere iubet in diaria febre orta ex cutis conſtipatione, ſi humores à putredine vindicandi ſunt, quoniam in caſu adducto, licèt principium & occaſio febris fuerit refrigeratio, quæ ſui ablationem per calida indicat, ratione quorum, & ipſa denſitas ex ea contracta auferri videatur: quia tamen cauſa intrinſeca in facto eſſe, quæ principaliter obſtructionem adauget, nempè fuliginoſa excrementa calidiſſima, hortatur ad ſanguinis miſſionem eſſe accedendum potiùs, tanquam auxilium in hoc euentu præſentiſſimum; hoc enim adaucta detentio fuliginum continuò maſſam ſanguinariam ſua caliditate vehementi alterantium aufertur; conſtipatio, ſi non ex toto tollitur, certè valdè diminuitur; ſanguinariæ maſſæ ventilatio conſequenter aggreditur, humorum putredo aufertur; & febris extinguitur. Licitum ergo eſt; immò ſæpè neceſſarium contra vulgares homines in his caſibus renuentes venæ ſectionem; non quidem ſine vitæ periculo, venæ ergo Medico prudenti ſectio celebranda eſt, ad quam & alios qui Artem non norunt; nec rationem vident, nec aſſequi poſſunt, inuitare ſuis rationibus explanatis ſtudeat; vt ſic à putredine humores arceri poſſint, liberique ægrotantes à morbo periculoſiſſimo vindicentur.

Cæterùm, ſi refrigeratio fuerit talis conditionis, & adeò intenſa, vt non ſolùm cutaneas partes refrigeret, verùm & interiora ægrotantis ſubeat membra, & humores in eo contentos ſuâ qualitate corrumpat eos congelando, ità vt ad motum, & cætera vitæ munia obeunda eos ineptos reddat, tunc ſine dubio à ſanguinis miſſione abſtinere debemus, hanc enim eiuſmodi refrigeratio dehortatur omninò, quæ ſi tunc celebrationem admittat, erit vt calor natiuus vltimam extinctionem conſequatur potiùs, quàm ſui conſeruationem. Vt ergo hoc periculum Medicus & æger euadant, vterque à ſanguinis miſſione abſtineat, loco ipſius auxiliis calefacientibus, & ſpiritus reficientibus vtendo, ſi ſaluti ægrotantis conſulere velint. Dices autem, eiuſmodi refrigerationem difficilè poſſe aggredi aliquo ſenſu: Reſpondeo, hanc poſſe cognoſci ex ſenſu ipſius ægrotantis, ex reſpiratione parua, & rara, & frigida: ſimiliter ex pulſu paruo, tardo, & raro, & ex cauſa etiam intensè refrigerante quæ anteceſſit.

Conſuetudo etiam à Galeno numeratur inter ſcopos miſſionis ſanguinis, de qua non leuis ſe offert controuerſia; Quâ ratione adquiratur conſuetudo ſuanguine frequenter miſſo ad vlteriorem euacuationem? Pro cuius clariori intelligentia aduertendum eſt, non eſſe idem apud Medicos conſuetudinem, ac frequentem vſum rerum, ſed potiùs dicitur conſuetudo diſpoſitio, quæ remanet in corpore expoſtulans talem vſum rerum, ac proindè ſi frequens ſanguinis miſſio inducit conſuetudinem euacuandi, debet eſſe quia cauſat in corpore diſpoſitionem, quæ expoſcit eandem ſanguinis miſſionem, ſeu ipſiùs indigentiam quæ diuerſa valde eſt à facili tolerantia: Nam certum eſt ex frequenti vſu alicuius remedij adquiri facilem tolerantiam; Ità aiebat Hippocrates 2. *Aphoriſmor. textu* 49. *Conſueti labores ſolitos ferre, etſi ſint imbecilles, aut ſenes non conſuetis, fortibus, atque iuuentibus faciliùs ferunt.* Non tamen eſt certum adquiri conſuetudinem ſeu diſpoſitionem, & indigentiam talis remedij: nam aliud eſt quòd aliquis facilè toleret venæ ſectionem propter frequentem vſum ſanguinis miſſionis, aliud verò eſt, quòd indigeat venæ ſectione, poteſt enim benè tolerare ipſam, & non reformidare, & non indigere ipsâ: dum verò non habeat quis diſpoſitionem, ratione cuius indigeat ſanguinis miſſione, præcisè propter frequentem vſum ipſius minimè inducit conſuetudinem venæ ſectio.

Plures ſentiunt non ſolùm ex frequenti vſu ſanguinis miſſionis adquiri facilem tolerantiam, verùm etiam indigentiam talis auxilij; proindéque veram conſuetudinem. Probant hoc à paritate: nam Galenus vetuit vſum frequentem medicamentorum expùrgantium, ne praua adquireretur conſuetudo; ergo ſentit generare conſuetudinem talem euacuationem. Sic ergo ſimiliter euacuatio frequens ſanguinis generabit conſuetudinem, ſiquidem non videtur major ratio vnius quàm alterius. Secundò eadem ſententia probatur; nam illi qui habent conſuetudinem vt euacuentur per ſanguinis miſſionem ſunt qui generant plus ſanguinis quàm requiratur pro partium nutritione, vel in quibus ſanguis ineptus pro nutritione redundat, ſed in his non ſolùm eſt facilis tolerantia; verùm etiam indigentia ſanguinis miſſionis; ergo ex ipſa venæ ſectione generatur conſuetudo.

Verior ſententia eſt, quòd præcisè ex frequenti vſu ſanguinis miſſionis non generatur vera conſuetudo, ſeu indigentia eiuſdem auxilij, etiamſi adquiratur facilis tolerantia, vt ex Hippocrate didicimus. Probatur manifeſtè: nam quidquid in corpore poſſit relinquere, conſuetudo ſemper ſe habet ex parte Naturæ; nam altera Natura conſuetudo dicitur à Galeno: ſed id quod indicat ſanguinis miſſionem eſt diſpoſitio contranaturam, aut præternaturam; ergo conſuetudo non poteſt ſanguinis miſſionem inducere in corpore indigentiam ad ſimilem euacuationem, proindéque non poteſt eſſe rigoroſa conſuetudo. Cùm ergo ex vi ſanguinis miſſionis non relinquatur in corpore diſpoſitio, quæ inducat indigentiam ad ſimilem euacuationem, ſed diſpoſitionem quâ Natura non timeat huiuſmodi auxilium, hoc euenit quòd ſolùm ex frequenti vſu venæ ſectionis adquiratur facilis tolerantia, non verò conſuetudo.

Hinc deducitur, quòd ſi aliquis conſuetus euacuari per ſanguinis miſſionem, exempli gratiá tempore veris, ſingulis annis eodem tempore habeat talem indigentiam, non eſt

talis

talis indigentia orta ex vſu ſanguinis miſſionis, ſed ex temperie peculiari iecoris plus ſanguinis generantis, aut ex vſu immodico alimentorum ſanguineorum, aut vita otioſa, aut vini potu abundantiori; etenim ſi propter aliquem caſum variatur fœcunda illa humorum generatio, aut forſan propter nimium exercitium reſolutio magna fiat, tunc certum erit non eſſe indigentiam talis euacuationis tempore veris, etiamſi antecedentibus annis, anteceſſerit vſus ſanguinis miſſionis eodem tempore; ergò ſignum eſt præcisè ipſam euacuationem frequentem non inducere indigentiam ſeu conſuetudinem ad eandem euacuationem. Vnde ad ſecundum argumentum pro contraria parte inſtat ſolutio. Ad primum quod ſumebatur à paritate dicimus, Galenum vſum medicamentorum expurgantium vetuiſſe, non ideò quia ex illo indigentia eiuſdem auxilij adquireretur, ſed quia forſan talis humor ſine incommodo Naturæ poterat euacuari, vel quia Natura per vſum continuum expurgantium auxiliorum ipſa contemnit.

CAPVT V.

De Symptomatibus menſurantibus Sanguinis miſſionem, & primò de immodico alui fluxu.

PLura eſſe ſymptomata quæ vires ſummoperè diſſoluunt, vt experientia teſtatur, inter quæ non minoris momenti eſt alui fluxus, quem communiter Medici vocant diarrhœam, de qua inquirimus, An omninò prohibeat venæ ſectionem, An verò inter ſcopos quantitatem ſanguinis extrahendi menſurantes reponatur. Et quidem videtur, diarrhœam prorsùs interdicere ſanguinis miſſionem, ex Galeno 4. *Acutorum, textu* 116. per hæc verba: *Fluente aluo ſanguinem non mittes; nam ſi poſt detractionem perſeueret fluor, virtutem proſternit*: Hoc autem accuratiùs *lib.* 1. *de Arte curatiua ad Glauconem* per hæc verba patefecit: *Sed neque ſi fuerit febris cum profluuio ventris, aliâ eſt opus euacuatione, verùm hæc ſola ſufficit, etiamſi non ſit pro multitudinis ratione, quicumque enim plus adimere fore neceſſarium putantes, aut ſanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt, in grauiora pericula deduxerunt.* Ex quibus verbis clarè conſtat, aluo fluente neutiquam celebrandam eſſe ſanguinis miſſionem, etiamſi non fluat pro ratione multitudinis, non ergò inter ſcopos menſurantes, ſed inter prohibentes debet enumerari alui fluxus, ſeu diarrhœa. Ratione etiam probatur eadem pars; nam aut ventris fluxus ſatisfacit pro euacuatione cauſæ morbificæ, aut non: ſi primum accidat, fruſtrà tentabitur alia quælibet euacuatio: Si non ſufficit, non debet euacuari per ſanguinis miſſionem cauſa morbi, ſed per ipſum ventrem, & regionem ipſam, per quam Natura ipſa mouet, iuxta illud Hippocratis; *Quò Natura vergit eò ducere oportet.* Ergo nunquam in diarrhœa conuenit venam ſecare.

Verior tamen opinio eſt, & experimentis quotidianis confirmata, diarrhœam non prohibere omninò ſanguinis miſſionem, ſed ſanguinis quantitatem menſurare; nam ſæpenumerò in diarrhœa magna adeſt ſanguinis copia, aut humori peccanti ſanguis permixtus eſt, aut impetuosè ex vaſis maioribus ad inteſtina mouentur humores, aut forſan magna excitatur inflammatio in inteſtinis, aut ſaltem timetur, aut dolor vehemens excitatur, aut febris continua coniuncta eſt, cui non ſatisfacit alui fluxus, aut denique iecur valde calidum materiam ſuppeditat fluxioni, aut aliqua euacuatio conſueta eſt ſuppreſſa; in quibus omnibus ſine dubio competit ſanguinem mittere, parcè tamen, dummodò fluxus ventris adeò copioſus non ſit vt vires profternat; nam venæ ſectio ſi quæ adeſt ſanguinis copia, ipſam imminuit, & ſimiliter inflammationem; ſi autem hæc immineat, præcauet: Iecoris etiam calorem attemperat, febrem mitigat, dolores demulcet, impetum etiam humorum ad inteſtina reuellit, & experientia teſtatur, ſummam vtilitatem afferre in dictis caſibus venæ ſectionem. Quapropter eam conſulit in diarrhœa Donatus Antonius,& Aëtius,Sennertus, Zacutus Luſitanus, Maſſarias, & ferè tota omnium Modernorum Caterua.

Ratione etiam probatur: nam ſi ipſam Galenus videtur prohibere in diarrhœa, maximè quia videtur vires non poſſe conſtare pro duplicata euacuatione: ſed multoties ſunt vires, & ex alia parte affectus, & humoris impetus expoſcit ſanguinis miſſionem; ergo neutiquam erit prohibenda. Quòd autem affectus, & impetus humoris indicet euacuationem ſatis conſtat ex nuper adductis.

Cæterùm, quod vires adeſſe poſſint pro duplicata euacuatione probatur manifeſtè; nam ſæpè ſanguine fluente per vterum ſanguinem mittimus, quia vterina euacuatio non videtur ſufficere pro euacuatione cauſæ morbificæ, aut pro affectûs vrgentia, & tamen ſunt vires quæ vtramque euacuationem ſuſtinere valent; ergo etiamſi ſit alui fluxus, non tamen ſemper prohibet ſanguinis miſſionem, immò ſæpenumerò eam expoſcit affectus, & vires ipſam permittunt, quin euacuatio per aluum ipſam prohibeat, quemadmodum nec euacuatio per vterum ipſam prohibet, ſed multoties permittit. Quare eodem tenore in fluxu alui, philoſophandum cenſeo, quo Galenus conſulit menſibus fluentibus. Perpendite obſecro eius aurea verba, 9. *lib. Methodi*, *cap.*5. *Itaque ſi tempore mittendi ſanguinis menſes moueri contigerit, ſiue etiam hæmorrhois ſit recluſa, ſi inſpecto fluentis impetu ipſe ſatis videbitur, qui ſolus quod requiris vacuet, Naturæ rem omnem permittes, ſin minùs tantùm ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas.* En verba clariſſima, quibus Galenus nos docet, quâ ratione ſe debeat habere prudens Medicus quoties Natura tentat aliquam euacuationem; nam ſi quæ à Natura fit, ſatis fore videatur, neutiquam erit neceſſarium ad aliam euacuationem recurrere: Si autem non videatur

videatur sufficere pro euacuatione causæ morbificæ, tunc tentanda est alia euacuatio, vt ex ambabus perficiatur curatio. Vbi nota Galenum non dubitare *loco allegato*, de viribus pro vtraque euacuatione; parcè ergo & cum cautela facienda est, etiam aluo fluente, quando coniectauerimus non sufficere alui fluxum pro curatione affectûs.

Vnde quando Galenus *lib.* 1. *ad Glauconem*; *cap.* 14. prohibet sanguinis missionem cum fluxu alui, est quando tanta est euacuatio, quæ sufficat pro expulsione causæ, etiamsi de præsenti non sit pro multitudinis ratione, aut quando per alui fluxum Natura euacuat tantum quantum Medicus euacuaret, si Natura talem euacuationem non tentaret. Nam tunc præsumere debemus Naturam sufficienter euacuare, & pro tunc non esse necessariam aliam euacuationem, etiamsi illa non sufficiat pro ratione multitudinis, quemadmodum si Medicus faceret illam euacuationem, non exerceret aliam eo tempore, etiamsi talis euacuatio non esset pro ratione multitudinis, quoniam pro tunc sufficiens videtur illa: Quando igitur non videatur sufficiens, poterit exerceri sanguinis missio in quolibet ex casibus suprà relatis, & sic ex vtraque euacuatione perficiatur quod postulas, imitando Galeni documentum. Ex quo testimonia in cóntrarium adducta soluta manent.

Nec ratio aliquid probat: nam plerumque Natura impetuosè mouet ex venis ad aluum humores, in quo casu impetus potiùs arcendus est, reuellendo humores in contrariam partem. Quare non est verum semper axioma illud; *Quò Natura vergit eò ducere oportet*; nisi Natura per regionem conuenientem, & tempore idoneo euacuet, aliàs quælibet euacuatio symptomaticá esset semper iuuanda, quòd absurdissimum est in ore omnium Medicorum.

Eodem tenore debet procedere Medicus in cæteris omnibus euacuationibus, siue sanguinis, siue alterius humoris, quæ fiunt aut per hæmorrhoides, aut per vterum, aut per nares, aut per vomitum, & similiter de vigilia nimia, & doloribus, quæ omnia mensurare dicuntur sanguinis quantitatem, magis minúsve, provt magis aut minùs spiritus resoluere, aut dissipare valent. Si autem dolor vehemens fuerit, & vires robustæ, Galenus præcipit copiosam esse debere sanguinis missionem, imò vsque ad animi deliquium, de qua suò loco erit sermo.

Cæterùm, si os ventriculi ab humore acri & mordaci, aut vomitione molestante offendatur, venæ sectionem instituere non licet, donec humor ille molestus tollatur, aut os ventriculi roboretur; aliter enim incommoda grauissima, & vitæ manifestum periculum sequentur. Ità Galenus *lib.*1. *ad Glauconem*, *cap.*14. notificauit per hæc verba: *An priùs ori ventriculi prouidebimus; deindè postquam circa hoc bene se habuerit, totius corporis euacuationem faciemus. Mihi quidem ità agendum videtur. Multos itaque vidi qui ità affecti erant, quosdam interiisse, nonnullos ad extremum vitæ periculum perductos fuisse, cùm Medici eos euacuare tentârant antequam os ventriculi corroborarent.*

Dubiolum alterum liceat in præsenti dissoluere quod præmanibus habetur, & maximi momenti est, nempè, An apparentibus iam maculis in febribus malignis, (de quibus Hippocrates mentionem fecit *lib.*2. *Epidem. parte* 3. per illa verba, *Fiebant autem in febribus æstiuis circa septimum, octauum, & nonum diem asperitates in cute milliaceæ culicum morsibus magnitudine similes non valdè pruriginosæ*;) liceat sanguinem mittere? (Et eadem dubitatio communiter mouetur circa curationem variolarum, & morbillorum.) Pro qua quæ sequuntur accipe.

Partem negatiuam aliqui intendunt suadere: quorum fundamentum est, quòd metuant, ne per venæ sectionem motus ille Naturæ quo humores maligni ad corporis ambitum truduntur, interturbetur, & Naturæ motus impediatur; quandoquidem summoperè curare debemus, vt humores maligni ad externas partes euocentur, & longissimè à corde.

Sed antequàm propriam & veriorem sententiam eligamus, priùs aduertimus, Maculas illas posse apparere per modum crisis, in quo euentu nullo auxilio neque mouere, neque nouare, iuxta Hippocratis doctrinam: Nam *quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare, sed sinere oportet*; nisi Natura pigrè & imperfectè moueat præ onere grauata, vt accidit in variolis, & morbillis, in quo euentu sanguinem mittere conuenit, etiam apparentibus, vt sic Natura leuata ab onere faciliùs opus suum ad extra moliatur, quin vlla suspicio motûs recursûs ad interiora ex vi sanguinis missionis nobis suadeat ipsius exercitium suspendere. Etenim etiamsi portio sanguinis abundans, & grauans detrahatur, non tamen ità exinaniuntur vasa, vt ex aliis partibus attrahere necesse habeant aliam portionem, sed saltem tunc ad naturalem statum reducitur sanguis.

Cæterùm, cùm plerumque inter initia morbi maligni maculæ illæ appareant, seu exanthemata, Naturâ symptomaticè operante, ab humore maligno lacessitâ, & irritatâ; examinandum est, an in tali euentu etiam liceat sanguinem mittere.

Et licèt aliquibus videatur tutiùs semper esse motûs Naturæ finem expectare, potiùs quàm ipsam temerè turbare, præsertim quando apparentibus maculis symptomata videntur remitti, Naturæ totum negotium committere, proindéque quiescere ab omni auxilio, quando ipsa Natura sufficienter humorem malignum ad extra protrudit, quorum signum habet multam exanthematum copiam super cutem expansam; si autem Natura pigrè procedat, tunc illam iuuare conueniet.

Sed his non obstantibus, opinio seruanda videtur, quæ tenet, sanguinis missionem omittendam non esse propter apparitionem macularum; siquidem plerumque fiunt inter initia morbi ab insigni sanguinis ebullitione, & acrimonia, & ab humorum malignorum putrescentium feruore. Quapropter præsidia maiora omittenda

omittenda non sunt, ex quibus vnum est sanguinis missio, quæ adeò est necessaria in casu proposito, vt potiùs feruorem sanguinis compescat, & frœnet, & putrescentes humores corrigat, quàm impediat motum Naturæ, immò potiùs hoc auxilio subleuatur Natura: siquidem medio illo tunc feruidus sanguis suam consequitur ventilationis opem, ex quo Natura roboratur, & consequenter noxium fortiùs ex corpore propellere valebit. Vnde recursus humorum ad intra minimè timendus erit, tam in febribus malignis, quàm variolis, & morbillis, de quibus iam suprà mentionem fecimus. Meritò igitur prædictum auxilium à Doctissimis Medicis celebrandum imperatur, & cum fœlicissimo euentu.

CAPVT VI.

An vteri gestatio sit Scopus prohibens Sanguinis missionem.

Specialis etiam se offert difficultas de vteri gestatione, An scilicet inter scopos omninò prohibentes venæ sectionem reponi debeat? vel solùm mensurantes quantitatem sanguinis debeat enumerari? Huic dubio ansam non leuem præbuit Hippocrates 5. *Aphorism. text.* 30. per hæc verba: *Mulier vtero gerens sanguine è vena emisso, abortit; & magis si fœtus sit grandior.* Cui suffraganeus est Galenus *in Commentario.* Videtur ergo vteri gestatio omninò interdicere sanguinis missionem, cùm ex ipsa sequatur abortus; ex eo quòd venâ sectâ aufertur alimentum quo fœtus debebat nutriri, proindéque hac ratione aborsum causat, nec non etiam agitationem causando, ratione, cuius acetabula, quibus fœtus alligatur vtero, diuelluntur, & sic ex omni capite aborsiua est sanguinis missio in vtero gerentibus, & hac de causa prorsùs debet relegari, & prohiberi, non ergo inter scopos mensurantes recenseri debet, sed inter prohibentes.

Verior tamen opinio est & magis in vsu practico obseruata, vtero gerentes non prohibere omninò sanguinis missionem, sed ipsam quantitatem extrahendi mensurare. Probatur hæc assertio efficaciter; nam vbi adest morbus magnus, præsertim à plenitudine ortus, si sit acutus, vt angina, aut pleuritis, sine dubio indicat sanguinis missionem celeriter exercendam; sed huiusmodi morbi possunt accidere vtero gerenti, ergo in his erit statim exercenda.

Nec valet si respondeas, In vtero gerentibus nunquam esse morbos à plenitudine ortos, quia fœtura absumit quamcunque sanguinis exuperantiam in sui nutritionem, & augmentum illam conuertendo. Sed contra est; nam ad alimoniam fœtûs sufficit suppressio sanguinis menstrualis; sed ex alio capite in ipsis potest esse vbertas sanguinis, nempè ex vita otiosa & sedentaria, & vsu multorum alimentorum, & optimi succi; aut defectu transpirationis debitæ; ergo optimè stat quòd sit alimentum sufficiens pro fœtu; & quòd nihilominùs sanguis possit abundare, & decumbere ad guttur, aut pleuram, & causare morbum acutum ex plenitudine; In quo euentu quis erit tam inops rationis, vt omittat sanguinis missionem, etiamsi vtero gerat fœmina. Quandoquidem ex omissione huius præstantissimi auxilij manifestum imminet periculum suffocationis fœminæ, & perditionis fœturæ potiori iure, quàm ex sanguinis extractione, quæ aborsum necessariò non causat, vt constat.

Secundò efficaciùs suadetur idem assumptum: Nam si ob aliquam causam non competeret sanguinis missio in vtero gerentibus, maximè quia per talem euacuationem subtrahitur alimentum fœtui; sed quando adsunt humores exuperantes, etiamsi euacuetur sanguis, non tamen euacuatur alimentum fœtûs; nam solùm demere intendimus abundantiam non materiam pro fœtûs alimonia: ergo tutò poterit exerceri, præsertim si affectus sit magnus, & acutus indicans sanguinis missionem. In cuius confirmationem stat experimentum quotidianum plurium fœminarum vtero gerentium, quibus toto gestationis tempore sanguis per vterum singulis mensibus fluit sine læsione vlla infantis; & cùm naturali & felicissimo partu; signum profectò testificans sæpè in mulieribus abundare sanguinem in maiori quantitate, quàm requiratur pro fœtûs nutritione.

Tertiò corroboratur hæc sententia à destructione fundamenti, quo nitebatur contraria sententia; nam in vtero gerentibus conceditur ab Hippocrate 4. *Aphorism. text.* 1. medicamentum expurgans saltem à quarto mense vsque ad septimum, & licèt de materia turgente ipse loquatur, vsitatum est nostris temporibus in morbis etiam pluribus fœminarum à cacochymia pendentibus citra vllam turgentiam, & hoc sine vlla contentione: ex quo sic arguo, Medicamentum expurgans causat in corpore multò maiorem agitationem quàm sanguinis missio, & tamen conceditur ab Hippocrate & Galeno in vtero gerentibus, ergo potiori iure debet permitti sanguinis missio, quin ex ipsa tanquam ex auxilio commouente sequatur abortus, proindéque eius exercitium minimè est prohibendum, nec quia auferat alimentum fœtui, nec quia commoueat, vt rationes in contrarium adductæ probare intendebant.

Neque Hippocrates & Galenus *loco citato* venæ sectionem prohibent in vtero gerentibus absolutè, sed largam, & abundantem sanguinis detractionem quæ abortum causat, & non paruа & moderata. Hac ratione Galenus *lib.* 3. *Epidem. sect.* 2. *comm.* 8. docet eas fœminas abortum fecisse quæ ex nimia hæmorrhoide emanante, vel ex vulnere nimis fluente, aut ex vena copiosè secta, resolutis viribus, & exhausto sanguine, nec retinere, nec alere fœtum potuerunt; solùm ergo copiosam euacuationem vetuit.

Magni tamen momenti est scire quæ vena tutiùs in vtero gerentibus secari debet; & quæ sint occasiones in quibus ad aliarum venarum sectionem recurrere possumus. Et primò certum est venam communem, & cephalicam securiùs secari, quoniam minorem communionem cum vtero habent. Si verò affectus aliquis vrgeat, & exposcat sectionem venæ basilicæ, poterit secare in fœmina robusta, & sanguine plena; nam licèt basilica vena habeat cum vtero communionem, & rectitudinem maiorem; si tamen plenitudo adsit, non erit penuria sangui

sanguinis pro fœtûs nutritione, & aliàs citiùs affectioni succurremus.

Dubitabit tandem aliquis, An liceat aliquando in vtero gerentibus venam saphænæ, quæ in talo affixa est, secare. Et licèt Antiquis visum fuerit difficillimum, & periculo plenum, propterea quod ipsâ sectâ humores ad vterum conuocantur, qui sine dubio aborsum causant, suffocando fœtum, aut ipsius acetabula diuellendo: nihilominùs tamen nostris temporibus, non est adeò nobis cauendum à venæ sectione saphænæ, vt ipsam non valeamus secare in vtero gerentibus, sed potiùs, & hanc exercere debemus, suadente hoc & inuitante affectu, Quod constanter, & animosè probat Eruditissimus Zacutus Lusitanus *lib. 1. de Principum Medicorum historiis, historiâ 32. & lib. 3. historiâ 10.* vbi diffusè satis hanc partem suadere intendit, tum rationibus, tum experimentis pluribus ab ipsomet factis; liberando prædictam opinionem à calumniis, & argumentis, quæ contra ipsam scribit Fortunatus Pemplius, & Nicolaus Fontanus Medici Eximij. Præcipuus autem casus est, in quo Zacutus concedit in vtero gerentibus sectionem ex vena tali, est inflammatio ex plenitudine orta peculiari quâ vterus laborare solet, nullâ adstante vniuersali alia in superioribus partibus; in hoc ergo euentu probabiliter saphænam secare possumus, (sine ratione habita alicuius periculi aborsum minantis) deponendo plenitudinem vteri per talem sectionem, quin humores commoueantur ex partibus superioribus in quibus nullam adesse tunc redundantiam constat, vt ipse supponit. Si autem in tali euentu secaremus venas superiores, neutiquam prouideremus inflammationi; siquidem sic exercita nullo modo educit sanguinem ex inflammatione vteri, neque aliquid reuellit, cuius gratiâ minimè etiam est adhibenda, cùm partes superiores nihil communicent vtero, vt supponit casus.

Secundò conuenit secare venam tali in epilepsia, aut apoplexia, quæ per consensum ab vtero excitatur sæpiùs, nullâ etiam existente plenitudine in toto; nec firmatâ apoplexiâ, in cerebro, aut epilepsiâ per propriam passionem; sed solùm de illa quæ periodica est, & per consensum ab vtero primariò affecto oritur intelligendum est: Idem de bubone maligno, & pestilenti in inguine orto affirmat, & similiter quando partus instat naturalis, cum doloribus intolerabilibus, vbi in illo tunc, nimis prolongatur, & difficilis videtur. In his omnibus casibus conuenire vtero gerentibus sectionem venæ tali probat. Et Primò de Epilepsia, aut apoplexia, ab vteri consensu constat: nam ab origine fluxionis retrahendus est humor, ergo ab vtero per sectionem saphænæ hoc debet exerceri; sic enim retrahetur, & deriuabitur ab illo humor fluens in fieri, & etiam in facto tanquam à parte præcipua, & nobiliori ad ignobiles quæ sunt eo inferiores. Quo facto præceptum inuiolatum manebit sancitum à Medicis pro dictis affectibus, sic medendis ortum; quod quidem præcipuè debet obseruari, tunc quando affectus non est firmatus in cerebro, & origo fluxionis est pars inferior, nullâ præsente in toto redundantiâ; tunc enim ad occasionem, & initium morbi deuenire debemus quæ in vtero est; & sic ab vtero mediâ scissione venæ in talo deriuare & euacuare debemus materiam morbi, quæ occasio, & initium epilepsiæ, aut apoplexiæ est. Ità Galenus etiam de venæ sectione *lib. aduersus Erasistratum* facere iubet *cap. 5. & lib. de Rigore, cap. 8.* Quod priùs tamen Hippocrates docuerat *2. Epidem. sect. 5. in fine*; quem sequitur Vallesius noster *in Commentario.*

De bubone maligno in inguine clariùs constat; & suadetur, in vtero gerentibus sectionem saphænæ debere fieri: nam si in his secarentur superiores venæ, sine dubio ad partes superiores iuxta cor venenum aduocaretur, ex quo mater & fœtus necessariò, & celeriùs perirent: sectâ verò tali venâ fit retractio veneni ad partes inferiores, & sic probabiliter fœtus præseruari potest. De partu autem naturali prolongato cum vehementibus doloribus, non est dubium quin sectio venæ ex talo ipsum iuuet commouendo humores, eósque ad partes infernas conuocando dolores remittet. Hoc etiam ipse Hippocrates *lib. 1. de morbis mulierum num. 100.* his verbis suadet: *Si verò prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partûs doloribus laboret: sit autem iuuenis, in vigore, & multo sanguine referta: secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere, virium respectu habito.* Nihil clarius: Neque ratio in contrarium aliquid probat; nam quando non adest plenitudo in superioribus partibus, non conuocat humores sectio venæ ex talo, adeò vt sit metus suffocationis in fœtu, sed potiùs deriuat, & euacuat ab vtero, quæ origo est malorum, de quibus hucusque mentionem fecimus, suadentes venæ sectionem ex talo. In cuius confirmationem testis adsit Hippocrates *5. Aphorism. textu 60.* vbi vtero gerentes posse habere toto gestationis tempore menstruas purgationes fatetur, cum quibus fœtus incolumis potest conseruari, dummodò immodicæ, & prauæ non sint. Hippocratem verò sequitur Galenus *in Commentario.* Si ergo Natura superfluum in vtero gerentibus per vterum euacuat, hoc citra fœtûs læsionem poterit esse; & interdum etiam hoc poterit arte adiuuari, dummodò euacuatio sit moderatâ, attentâ virium ratione, & gestationis tempore.

Vltimò dubitabit aliquis; Quo tempore gestationis sanguinis missio securiùs possit exerceri? Respondeo, A quarto mense vsque ad septimum esse securiorem, quamlibet magnam euacuationem; quam in primis, & vltimis mensibus. Ratio est: nam in intermedio tempore, nec indiget fœtus tanta alimenti copia, sicut in vltimis; neque ità tener est, & parum fixus, sicut in primis: cùm autem ex sanguinis missione non solùm detrahatur alimentum, sed commotio sequatur in corpore, tunc fit vt in primis mensibus factâ commotione, etsi leui, fœtus facilè diuellatur; & in vltimis mensibus per detractionem alimenti, quia tunc temporis copiosiori indiget, facilè fiat abortus, ad id etiam commotione sequutâ, ad sanguinis missionem iuuante; idem enim in retentione fœtûs in vtero, ac de fructuum retentione in arboribus accidere docet Galenus 4. *Aphorismorum commentario in principio,*

cipio, vbi ſic incipit : *Eandem fœtûs cum vtero cohærentiæ, & coalitûs rationem habent quam cum arboribus fructus; hi enim prima generatione pediculis infirmis continentur, atque ideò facilè decidunt; quemadmodum rurſus, vbi ad perfectam maturitatem perueniunt, in medio autem tempore difficile à plantis diuelluntur*, &c. Ex quibus verbis planè deducitur ſecurius tempus ad venam ſecandam in vtero gerentibus eſſe tempus medium ipſius geſtationis, in quo acetabula ſunt firmiora, & fœtus non indiget copioſiori alimento, proindéque difficiliùs non poterit fieri abortus ex ſanguinis detractione.

CAPVT VII.

Vtrùm venæ ſectio in grauidis nullo præſente morbo, ſolùm ad præcautionem abortûs ſit celebranda.

PLacuit peculiare caput inſtituere ad examen præſentis controuerſiæ, tum quia vtiliſſima eſt doctrina pro praxi; quæ ex illa deducitur, tum etiam quia nihil intactum pro grauidarum curatione, & præſeruatione relinquere voluimus; præſertim cùm plurium infantium vita dependet ex verò examine propoſitæ litis. In cuius deciſione videtur dubium non fuiſſe Donatum Antonium ab Altomari Medicum eximium, & in Galeni doctrina exercitatiſſimum *de vtero gerentibus, cap.4. folio 6. & 7.* vbi peculiariter præſens dubium mouet, & firmiter animoséque defendit, præcautionis gratiâ minimè eſſe venam ſecandam, in vtero gerentibus; ex vi cuius abortus aliàs futurus præcaueatur. Plures adducit rationes ad ſtabiliendam hanc concluſionem; ex quibus ego fortiores adducam pro præſenti litigio, ne faſtidioſum, & moleſtum nimis Opuſculum noſtrum videatur, nec enim latiori campo decurrere licet, cùm ab hoc grauiora nos auocent munera, in vlteriori tractu huius Artis egregiæ obeunda.

Ad rem ergo deuenientes, in confirmationem propoſitæ opinionis hanc primam rationem deducimus: nam abortus vel poſſet contingere propter ſanguinis abundantiam, vel ipſius vitium; ſed neutrò modo; ergo nullo modo imminet periculum abortûs in humorum redundantia. Antecedens per partes probatur: In vtero gerentibus fœtus ſenſim ſanguinem attrahit quantus ſibi neceſſarius eſt; & non ampliùs. Ita Galenus *lib.1. de ſympt. cauſis, cap.7.* ergo licèt vtero gerens plena ſit ſanguine, neutiquam videtur poſſe fieri abortus ex plenitudine matris.

Nec valet ſi reſpondeas à reliquis partibus in vterum poſſe detrudi ſanguinem, & hac ratione abortum cauſare; nam iſte eſt modus quo ſanguis fertur in vterum fœminarum grauidarum, vt Galenus aduertit *lib.5. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.22.* At in grauidis ſolùm ab infantibus attrahitur alimentum neceſſarium pro ſui alimonia. Ergo quantumvis ſit plena fœmina, non erit periculum abortûs; proindéque ſanguis non eſt mittendus ſolùm ad hoc vt præcaueatur prædictus abortus; niſi fœminam tunc à morbo liberare velimus hoc auxilio, quem pro tunc pateretur, vel ab imminenti eam vindicemus. Nec abortus timeri poteſt ex vitioſo ſanguine: nam fœtus non attrahit ex eo, ſed potiùs dulciſſimo ſanguine alitur; ſecundum Hippocratem *lib. de natura puerorum 4.* annotantem, & Galenum 5. *Aphoriſmorum commentario 32.* ergo nec propter copiam, nec vitium ſanguinis vnquam poteſt contingere abortus; proindéque venæ ſectio ad ipſius præcautionem minimè celebranda eſt.

Secundò arguit Donatus: Illud quod per ſe cauſat abortum minimè poteſt ab ipſo præſeruare: ſed ſanguinis miſſio abortûs cauſatiua eſt, teſte Hippocrate 5. *Aphoriſmorum, textu 31.* ergo non poteſt ab abortu præſeruare. Minorem probat: Per venæ ſectionem detrahitur alimentum neceſſarium pro alendo fœtu; ergo venæ ſectio per ſe eſt deſtructiua ipſius; proindéque cauſat abortum per ſe.

Tertiò: quia minorem noxam inferre valet inedia in veri geſtatione, quàm venæ ſectio: Sed Hippocrates 5. *Aphoriſm. textu 31. & 37.* inter cauſas abortûs enumerat inediam; ergo potiori iure eſt venæ ſectio cauſa abortûs; non ergo præſeruabit ab abortu.

Quartò: quia ex alui profluuio ſolùm ratione euacuationis fœminæ incurrunt abortum, vt 5. *Aphor. textu 34.* Hippocrates teſtatur, & tamen per alui profluuium vitioſi humores frequenter euacuantur; ergo potiori ratione factâ euacuatione per ſanguinis miſſionem fit abortus, quandoquidem ſanguis laudabilior educitur per ipſam, forſan pro fœtûs alimonia neceſſarius.

Tandem: quia in copia crudorum ſuccorum inutilis eſt venæ ſectio, vt Galenus ſcribit *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, c.20.* Sed in vtero gerentibus huiuſmodi humores ſemper redundant, à quibus fames, pica, & appetitus rerum alienarum à Natura ſine dubio oriuntur; ergo in ipſis ſemper erit inutilis venæ ſectio. Plures alias rationes adducit iſte Author; ſed quia nullius momenti ſunt, ab ipſis ſuperſedeo, & ad veriorem propero opinionem.

Verior autem opinio eſt quæ aſſerit, ſæpenumerò conuenire venæ ſectionem in grauidis plenitudine refertis ſolùm ad præcautionem abortûs, probatur deſumpto fundamento ex Auicenna *lib.3. fen 21. tractatu 2. cap.8. circa principium*, vbi docet plenitudinem nimiam eſſe vnam ex cauſis abortum producentibus: Sed plenitudo nullo aliò auxilio meliùs deponitur, quàm per ſanguinis miſſionem; ergo ingenti plenitudine exiſtente, meritò venam ſecabimus, vt per ipſam abortus impediatur, prudenter timendus ex tali cauſa.

Neque valet ſi reſpondeas plenitudinem non eſſe cauſam abortûs: nam præterquam quòd Auicenna id clarè manifeſtauit, ſtat alia ratio pro ipſo: ſicut enim alimenti defectus fœtum interimit; ſic etiam ipſius abundantia valebit ipſum ſuffocare; aut ſaltem acetabula diſſoluere, & diſrumpere, & ſic ſequetur ſine dubio abortus; ne igitur multitudo hoc efficiat; maturum erit conſilium præcauere huiuſmodi malum, deponendo plenitudinem mediâ ſectione venæ in vtero gerenti.

Neque valet ſi reſpondeas iterum; neutiquam timeri

timeri periculum suffocationis, neque disruptionem acetabulorum ex plenitudine prouenien-dam, quoniam fœtus solùm trahit sanguinis quantitatem proportionatam pro sua nutritione, & non ampliùs. Nam contra hoc efficaciter instatur: licèt enim concedamus fœtum solùm attrahere proportionatam quantitatem sanguinis pro sui alimonia, tamen negandum non est, quòd partes multitudine sanguinis grauatæ possint deponere illam plenitudinem propulsando ad vterum superfluam sanguinis quantitatem potentem suffocare fœtum, aut ipsius acetabula disrumpere, vt sæpenumerò accidit in primis mensibus gestationis; in quibus Natura vt fœtum, & matrem tueatur incolumes, expurgare tentat per nares, os, hæmorrhoides, & vterum, & interdum per cutem, vt maculæ sunt testes, quæ ex hoc beneficio in ambitu corporis apparere solent prurientes. Ex quo constat, quòd si huiusmodi humores non mouerentur ad partes vterò distantes, sine dubio tunc quantitate superflua, aut qualitate molesta fœtum interimerent. Si ergo accidat, quòd Natura assueta demittere in vterum singulis mensibus portionem humorum, tunc plenitudine existente & grauante sua quantitate excedenti, quam si tunc in vterum deponat,sine dubio causabit abortum,etiamsi aliàs fœtus attraheret solùm quantitatem proportionatam.Ex quo constat solutio ad rationem primam, & efficaciorem, quam Donatus adducit pro validanda sua opinione.

Firmiorem reddit nostram Conclusionem experimentum; quo didicimus interdum sanguine misso in vtero gerentibus propter morbum aliquem in primis mensibus seruatum fuisse fœtum vsque ad fœlicem partum,cùm anteà eisdem mensibus semper abortum pati consueuerant; vnde etiam citra morbum aliquem colligimus huiuscemodi præsidium tentandum esse absque vllo periculo, immò cum fœtûs præseruatione, dummodò fœminæ sint iuuenculæ,robustæque,& carnosæ, in quibus turgeant venæ calido sanguine plenæ, præcipuè si calore rubro floreant, & assuetæ sint per nares sanguinem mittere; his enim sine dubio ob sanguinis nimiam copiam primis, & mediis mensibus ipsius gestationis, sanguinem possumus detrahere, immò debemus mittere ad præcautionem abortûs. Quòd si experientiâ constet eiusmodi fœminas abortum passas fuisse, in talibus tutiùs venam secabimus. Quod totum nostris temporibus frequentissimum est adhuc inter vulgares Medicos, qui audaciter, & sine mora in vtero gerentibus solùm præcautionis gratiâ venam secare audent. Verumtamen licèt à nobis tueatur talis opinio; non tamen copiosè sanguis est mittendus, sed hoc faciendum cautè, & cum præmeditatione, condonando aliquid naturæ grauidarum; quæ species euacuationis ab ipsa exercetur; vt *lib. de venæ sectione aduersus Erasistratum, cap.5.* aduertit Galenus.

Rationes in contrarium adductæ facilè soluuntur: Prima soluta est ex dictis. Secundam solues, si dicas sanguinis missionem non esse auxilium abortiuum ex se, sed hoc per accidens fieri solet; nempè quando sanguinis copia adest excedens, & citra virium robur euacuata. Neque per venæ sectionem detrahitur alimentum debitum fœtui, pro tunc necessarium, & sufficiens, cùm supponamus cautè esse celebrandam; & in casu in quo adsit plenitudo, & abundantia sanguinis maior, quàm pro nutritione fœtûs requiratur hanc detrahere sectione venæ poterit Medicus in ea quantitate ex cuius ablatione, & abortus præcaueatur, & fœtus non maneat sine alimento sibi tunc debito necessariò, & sufficienti.

Tertiam solues si dicas, inediam multò magis offendere,quàm venæ sectionem,quoniam ob frequentem suctionis sensum in ventriculo assiduè alimenta assumere coguntur, & sic per defectum animo linquuntur,& sic solet inedia abortum causare; neque ipsa sola sufficeret ad demendam plenitudinem, cùm lentè id faciat; & citò auferenda est plenitudo propter periculum quod tunc minatur.

Quarta ratio diluitur, si concedamus ex nimio alui fluore concitari abortum, ex eo quòd concitat humores ad vterum detrudendo, eósque conturbat, necnon etiam surgendi frequentiam mouet; ob quam causam partes vicinæ vtero commouentur, & sic grauida fœtu defraudatur. Sectio autem venæ tutiùs sanguinem exhaurit, præsertim tunc quando adest plenitudo, & sic non causat abortum, sed potiùs ab ipso præseruat. Ad vltimam rationem dicimus, non semper in vtero gerentibus esse illam crudorum succorum copiam, quæ sanguinis missionem prohibet;si autem talis interdum fuerit, nequaquam venam secare tunc oportet.

CAPVT VIII.

De reuulsione, deriuatione, & euacuatione.

EA quæ hucvsque diximus de sanguinis missione ordinantur ad ipsius exercitium, & rectam administrationem. Cæterùm,ad completam ipsius intelligentiam magni est momenti examinare locum, seu partem in qua debemus venam secare; hoc autem facilè assequemur, si naturam reuulsionis, deriuationis, & euacuationis perpendamus, vt exindè constet quando sit reuellendum, deriuandum, & euacuandum. Igitur à reuulsione incipientes, cum Galeno qui 13. *Methodi, cap.19. & 2. ad Glauconem, cap.2.* sic eam describit: *Reuulsio est humoris retractio ad contrariam partem:* dicimus, quòd contrarietas quadruplex est, sursum scilicet & deorsum, intùs & extrà, antè & retrò; & denique vltima quæ est inter membra dextra cum sinistris, & è contrà: de quibus omnibus egit Galenus 5. *Aphorismorum commentario* 68. super illa verba: *Parte capitis posteriore laborante, recta in fronte excurrens vena incisa prodest:* ibi Galenus enumeratas contrarietates adduxit, quarum quælibet constituit reuulsionem, non tamen omnes necessariò ad reuulsionem requiruntur,etiamsi sit mera reuulsio, vt infrà latiùs constabit.

Porrò, reuulsio bipartitur, in reuulsionem vniuersalem, & particularem: vniuersalis dicitur quæ fit inter partes distantes & contrarias, & nihil participat deriuationis; sic affecto capite venam malleoli secamus, aut crura scarificamus, & hæc euacuatio merè reuulsoria est; nihil habens deriuationis. Particu-laris

aris reuulſio dicitur, quæ circa eandem partem it, & plurimum habet deriuationis, hac ratione capite affecto ſecundum partem poſteriorem frontis venam ſecare iubet Hippocrates *loco nuper citato*: in cuius commentario Galenus ait, per ſciſſionem venæ in fronte ſimul fieri reuulſionem, & euacuationem; eò quòd ibi ſaluetur contrarietas poſterioris partis cum anteriori; & ex alia parte fit euacuatio, quia ab eodem membro affecto materiam educimus, quæ doloris eſt cauſa in poſteriore parte cerebri, ideóque hæc localis reuulſio dici ſolet, non tamen hæc exerceri debet ante vniuerſales euacuationes, præcipuè ſi adſit in toto plenitudo; ne forſan ad locum affectum materiam conuocemus. Tandem aduertendum eſt, fieri poſſe reuulſionem, deriuationem, & euacuationem, non ſolùm per ſenſibiles euacuationes, verùm etiam per inſenſibiles, vt per frictiones, cucurbitulas, ſiue ſcarificationes, & per balnea; nam quomodocunque fit humoris auerſio in contrariam partem, reuulſio dicitur; & idem eſt de deriuatione, & euacuatione.

Patet ex dictis in reuulſione vniuerſali, quæ nullam habet rationem deriuationis; neque euacuationis ad contrariam partem reſpectu membri patientis retrahendum eſſe humorem. In cuius confirmationem Galenus *lib. Artis Medicinalis, cap.*99. & 13. *Methodi, cap.*11. docet ſemper in reuulſione fluxionem retrahendam eſſe ad partem quæ valdè diſtat; & minimè conuocandam ad partem affectam. Verumtamen idem Galenus *lib.* 1. *de Arte curatiua ad Glauconem, cap.*14. docet, fluxionem ad ſuam originem retrahendam eſſe, nullâ factâ mentione contrarietatis. Quâ ratione 15. *cap.* tenet conſiderandam eſſe fluxionem, vnde oriatur, & in quem locum fluat, quia aut ad loca communia retrahenda eſt, aut ad partem quæ eſt fluxionis origo; ſic ſanguine fluente ex naribus, ſi ex dextra parte fluat, iubet apponere cucurbitulam in iecore qui eſt fluxionis origo; ſi autem ex ſiniſtra parte fluat, docet lieni eſſe applicandam, ob eandem rationem. En quomodò reuulſionem vocat Galenus eam quæ fit ad contraria, & diſtantiſſima loca, & interdum nullâ factâ mentione contrarietatis, ſolùm ad partem quæ eſt origo fluxionis reuellendum eſſe tenet; nunquid ſibi contrarius eſt Galenus, aut aliquid aliud expoſcit reuulſionis natura quod hactenus explicatum non eſt?

Certè Galenus minimè ſibi contrarius eſt: ſiquidem omnia quæ iuxta illius mentem ſunt adducta veritatem continent. Nam quando non conſtat de parte, aut membro peculiari quod ſit fluxionis origo, tunc ad partem diſtantiſſimam retrahendus eſt humor ſeruatâ rectitudine cum parte affecta. Quando ergo reuulſionem meram exercere intendimus; ſolùm ex humoribus fluentibus; aut fluxuris quando præcauere intendimus aliquem affectum à fluxione pendentem; hoc autem tempore ſanitatis ſæpè fit; ſic imminente epilepſiâ, aut altero capitali affectu à fluxione pendenti; crura ſcarificamus; aut malleoli venam ſecamus, reuulſionis ſolùm gratiâ, aut quandò actu fluit humor; dummodò in affecta particula; nihil conſideratu dignum contineatur quod poſſit indicare ſuam ablationem. Quâ ratione Galenus 5. *Methodi, cap.*3. ait: *Fluentium igitur humorum retractio* (id eſt reuulſio) *medela eſt.*

Neque ob aliam rationem Galenus *lib. de ſanguinis miſſione, cap.*19. in morbis comitialibus, & vertigine imminentibus, ex cruribus inſtituit euacuationem; ſic etiam in percuſſione, aut ictu ad prohibendam, ſeu præcauendam inflammationem ad partem diſtantiſſimam rectitudine ſeruatâ, docet retrahendum eſſe humorem; quoniam ſcilicet mera reuulſio fit, vt Natura mittat humorem in partem diſtantiſſimam, priuſquàm ad locum affectum fluat; ſed ſolùm id quod actu fluit, aut fluxurum eſt, poteſt mitti in partem diſtantiſſimam priuſquam in partem affectam fluat; ergo ſolùm humoribus fluentibus, aut fluxuris mera reuulſio debetur.

Hæc autem doctrina de reuulſione ad partes diſtantiſſimas locum non habet in morbis venenoſis & peſtilentibus, in quibus à partibus vicinis iuxta membrum patiens vbi eſt carbunculus, debemus extrahere humorem; ne forſan factâ retractione ad diſtantiores partes per membra præcipua tranſeat maligna qualitas; & ægrum citius iugulet. Meritò ergo in his caſibus bubones ipſos ſcarificamus, & ab internis partibus ad exteriora intendimus auocare materiam malignam, necnon etiam ad ignobilia membra, dummodò non ſit periculum quòd communicetur partibus nobilioribus. Itaque ſi bubo ſit in inguinibus, ex talo eiuſdem lateris venam ſecamus; ſi appareat ſub ala dextera, ex vena baſilica dextra; ſi retrò aures firmetur, venam cephalicam eiuſdem lateris tundimus. Si autem in loco affecto fluxio iam firmata eſt, etiamſi actu denuò actu fluat materia, tunc tali affectui non debetur mera reuulſio; ſed humoris eductio, quæ partim ſit reuulſoria reſpectu illius portionis, quæ actu fluit, & parata eſt fluere, & partim deriuatoria & euacuatoria, quæ educat portionem humoris, quæ in membro, & iuxta membrum firmatur. Hoc autem fieri nequit ſecando venam in parte contraria, & diſtantiori; ergo tunc non debetur mera reuulſio. Sic Galenus 13. *Methodi, cap.*11. in iecoris inflammatione ad reuellendum, deriuandum & euacuandum venam internam dextri cubiti ſecare iubet. Et Hippocrates 2. *de Ratione victûs in acutis*, in pleuritico affectu internam venam eiuſdem lateris tundit; quem ſequitur Galenus tum *loco citato*, tum etiam *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, capite* 6. per illa verba: *Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis particulæ adhibita fuit ſanguinis miſſio, clariſſimam ſæpè vtilitatem adfert, quæ verò ex manu oppoſita, aut nullam, aut certè poſt temporis interuallum.*

Si autem conſtet de membro quod ſit fluxionis origo; ſemper humor ad fluxionis originem eſt retrahendus humor. Hac ratione Galenus 5. *Methodi, cap.*13. mulierem illam ſplendidam Romanam ſanguinis reiectatione laborantem à capite in thoracis regionem præcautionis gratiâ vlceris imminentis in thorace capiti impoſuit emplaſtrum ex ſtercore columbino; & tapſia, quia ibi erat fluxionis origo. Idem Author 3. *lib. de locis affectis, cap.*7. in curatione pueri epileptici ab aura frigida ex crure ad caput aſcendente, ad originem fluxionis, frictiones, & cucurbitulas applicare iuſſit.

Rationéque probatur hoc aſſertum: In illam partem debet retrahi humor, vbi meliùs impediatur illius motus ad partem affectam; ſed hoc meliùs fit retracto humore ad originem fluxionis; ſiquidem in morbis ex ſuppreſſione menſtruorum

ortis non alia ratione vtimur auxiliis prouocantibus menſtruas purgationes, ex quibus vnum, & præcipuum eſt ſanguinis miſſio ex talo, niſi quia faciliùs cedit quando ad originem fluxionis retrahitur; ergo quando conſtat de origine fluxionis ad ipſam eſt conuocandus humor, vt meliùs fiat auerſio, & reuulſio ab affecto loco.

Neque valet ſi obiicias cum quodam Primario ſuprà citato, & alio noſtræ Scholæ Recentiori, dicendo, quòd poteſt accidere caſus in quo origo fluxionis ſit ipſa pars affecta, aut ſaltem pars vicina; ſed tunc non eſt retrahendus humor ad ſuam originem, ergo noſtra doctrina abſolutè vera non eſt. Hoc argumentum futile eſt: ſiquidem impoſſibile eſt, quòd vnica & eadem pars, ſit origo fluxionis, & ſit pars recipiens ipſam fluxionem; hoc enim ſolùm in tumoribus qui fiunt per congeſtionem poſſibile eſt, in quibus locum non habet controuerſia, ſed in affectionibus à fluxione pendentibus, in quibus vnicum membrum non poteſt eſſe mandans & recipiens; ſi verò pars proxima, aut vicina ſit origo fluxionis, ad ipſam retrahendus eſt humor, vt exemplo citato Galenus fecit, in matrona illa Romana: nam ſi ad partem diſtantiſſimam recurreret Galenus, vt ad pedes, ad pulmonem & thoracem conuocaretur humor; & licèt in hiſtoria citata frictiones partium inferiorum adducat Galenus,hoc tamen fecit præcautionis gratiâ, ne genus venoſum mitteret aliquam portionem materiæ,aut ad caput quod erat origo fluxionis,aut ad thoracem, ſeu pulmonem.

Secundo loco de deriuationis natura diſputare debemus; & vt clariùs intelligatur ſupponimus quod ex dictis conſtat, nempè quòd quando humor,qui eſt cauſa morbi fluit actu,aut paratus eſt ad fluendum in aliquod membrum,debetur reuulſio: quando verò ſtabulatur in exiguis venis iuxta partem affectam deriuationem expoſcit; & hac ratione dicitur deriuatio à Galeno 5. *Methodi, cap.3.* humoris per vicinas partes attractio, ſic humorem fluentem ad palatum, aut ad cerebrum per nares deriuamus. Si autem fluat per aluum, deriuatio fit per vrinam, aut per vteri regionem. Quo fit vt deriuatio ſit media quædam extractio humoris inter reuulſionem meram quæ fit ex parte contraria & diſtantiori, & inter euacuationem localem, quæ eſt eductio humoris ab eadem parte affecta; quoniam deriuatio, nec fit per partem diſtantiorem, neque per partem affectam, ſed per proximam, & non ſolùm mediam habet naturam deriuatio ratione loci ex quo fit, verùm etiam ratione humorum quos reſpicit vacuandos; etenim partim reſpicit humores fluentes actu quos reſpicit reuulſio, cùm educat eos qui iuxta particulam affectam ſunt in venis proximis, partim etiam extrahit humores in particula contentos, quos reſpicit localis euacuatio; ſiquidem etiam poſſunt retrocedere ad venas ipſas paruas quæ proximæ ſunt affecto loco, ex quibus educit humores deriuatio, & ſic diſtinguitur à locali euacuatione, quia hæc per ipſammet partem euacuat, deriuatio autem per vicina membra; etiamſi Argenterius doceat, quòd humores qui continentur in venis partis affectæ ſolùm ſunt deriuandi, qui verò per poros ſunt diſſeminati, ſolùm euacuatione locali educi poſſint; nam probabile eſt ſuccos in poroſitatibus imbibitos poſſe deriuatione educi, eò quòd poſſunt retrocedere ad venas ipſius partis affectæ; ſi autem educantur per partem vicinam deriuatione educuntur.

Aduertendum tandem eſt, huiuſmodi euacuationis formulas minimè conſiſtere in indiuiſibili, ſed potiùs habere latitudinem magnam; nam reuulſio ſi fiat ex diſtantiori loco, & contrario erit mera reuulſio; ſi autem fiat ex loco non itâ diſtanti, erit minor reuulſio, & quantò magis accedat ad locum affectum, habebit minùs reuulſionis, & aliquid deriuationis, aut forſan etiam euacuationis localis: exempli gratiâ, ſi doleat ſynciput, ſanguinis miſſio ex talo erit reuulſoria; ſi fiat ex genu, erit minùs reuulſoria; ſi fiat ex vena communi in brachio, erit multò minùs reuulſoria,& habebit aliquid deriuationis; ſi verò fiat ex vena cephalica, erit magis deriuatoria; tandem ſi fiat ex fronte, aut naſo, tunc iam tota deriuatio eſt. Cæterùm parte capitis poſteriore laborante ſi frontis vena ſcindatur, aliquantulum habet reuulſionis ratione illius contrarietatis antè & retrò, plus verò deriuationis, & aliquid euacuationis participat.

Tandem vt euacuationis naturam pleniùs percalleamus,aduertendum eſt, largè ſumptam comprehendere quamcunque humoris extractionem, ſiue fiat per reuulſionem, ſiue per deriuationem. At ſi ſtrictè eam accipiamus; nimirum prout euacuatio contraponitur reuulſioni, & deriuationi,tunc quidem peculiare aliquid importat, quod Galenus 2.*ad Glauconem* declarauit *cap.2.*per hæc verba: *Euacuatio eſt humoris extractio ab eadem parte affecta*: ita tamen intelligi debet,vt fiat per eandem partem affectam; nam etiam per vicina membra educi poteſt humor contentus in eadem parte affecta, quæ deriuationis etiam nomen ſortitur, quia per vicina membra, & educuntur humores; quia iuxta partem affectam ſunt, & qui etiam ſunt in ipſa parte. At euacuatio prout à deriuatione diſtinguitur, tantùm illis humoribus debetur,qui locum ſeu partem affectam obſident, minimè fluentibus,aut paratis ad fluxum.Quando autem hæc tria remedia exerceri debent, primò incipere debemus à reuulſione; deindè ſecundo loco deriuare oportet; & tandem euacuare. Itâ Galenus 5.*Methodi,cap.4.* Et ratio eſt,nam primò occurrere debemus humoribus, qui in generatione adhuc ſunt,ſeu qui ſunt parati ad fluendum, ſecundò actu fluentibus, & tandem vltimò eos qui in parte impacti ſunt euacuare debemus. Nam ſi primò educere tentaremus id quod in parte continetur,totam fluxionem conuocaremus ad partem affectam, & minimè impetum fluxionis impediremus.Hoc autem verum tenet in cura methodica, & regulari,ſecùs in coacta;in qua vrgentiori affectui occurrendum eſt primò, altero non neglecto; vt Galenus docet.

Capvt IX.

In quo conſiſtat rectitudo neceſſaria ad ſanguinis miſſionem.

IN omnibus euacuationibus conſiderandam eſſe rectitudinem partis,per quam fit euacuatio cum parte affecta intercedentem, communiter inter Medicos receptum eſt: quod ex Galeno didicerunt 3. *de Criſibus*, vbi criſes, ſeu euacuationes, quæ

quæ non fiunt cum rectitudine condemnat. Quâ ratione exiſtente inflammatione in iecore, iubet fluxus ſanguinis ex dextra nare ad ipſius diminutionem; ſi verò afficiatur lien, ex ſiniſtra: Sic fluente ſanguine ex nare dextra, appoſitâ cucurbitulâ in regione iecoris cohibetur; cæterùm, ſi fluat ex ſiniſtra, in regione lienis debet apponi, vt ſic ſeruatâ rectitudine Medicus Naturæ imitator exerceat id quod ipſa tanquam doctiſſima Magiſtra ſagaciter docet. Hanc ergo rectitudinem in ſanguinis miſſione dum ſecamus, venam ſeruandam eſſe docet Galenus *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.16.* In præſenti autem inueſtigandum eſt, in quo hæc rectitudo conſiſtat.

Antiquata ſatis iam eſt opinio aſſerentium huiuſmodi rectitudinem ſitam eſſe in rectitudine, ſeu poſitione fibrarum oblongarum à quibus fit ſanguinis tractio. Quam opinionem ſequitur Fernelius *libro 2.cap.5.* Cæterùm, quia ex dictis ſuprà conſtat ſanguinem non fluere tractione fibrarum oblongarum, ideò Authores alij addunt adhuc fibris agentibus, nihil humores ſuâ ſponte moueri propter rectam fibrarum poſitionem; ratione cuius facilè humores ab vna ad alteram partem mouentur per rectum fibrarum decurſum.

Hæc tamen ſententia meritò ab omnibus reiicitur, quia certum eſt eſſe triplex fibrarum genus, quarum aliæ ſunt oblongæ, aliæ obliquæ, & aliæ tranſuerſæ; ergo ſi fibris nihil agentibus per ipſas mouetur humor, non eſt maior ratio, cur moueatur per decurſum fibrarum oblongarum, quam per reliquarum decurſum, & per conſequens humor moueretur per locum obliquum, & per tranſuerſum etiam, & hac ratione ſi fieret motus humorum, fieret ſine rectitudine.

Secundò: quia iecur eſt non ſolùm origo omnium venarum, verùm etiam omnium fibrarum, quæ ſunt in venis; ſed non minùs diſſeminantur fibræ oblongæ per latus dextrum, quàm per ſiniſtrum; ergo in inflammatione iecoris nihil interèſſet ſecare venam baſilicam dextri brachij potiùs quàm ſiniſtri, quod contrariatur Antiquorum placito, & ipſi Naturæ, quæ per fluxum ſanguinis dextræ naris iudicare ſolet optimè huiuſmodi affectum, & minimè per ſiniſtram narem, ſignum profectò clarè teſtificans reſtitudinem ſummoperè conducere ad vtiles euacuationes.

Verior tamen eſt opinio, quam communiter omnes ferè Medici noſtri temporis amplectuntur, hæc ergo tenet, rectitudinem conſiſtere in communione vaſorum, ſeu venarum, quæ reperiuntur inter partem affectam, & venam quam ſecamus; quæ quidem communio duplex eſt, vna per vias manifeſtas; altera verò per vias occultas; experimento tamen cognitas: Prima ergo communitas attenditur reſpectu vaſorum, quæ ab eadem parte arteriæ, aut venæ ducunt originem, & vt vena, quæ ſecatur, & altera per quam ad partem affectam humor fluit ab eodem principio, & trunco ramificentur; hæc autem communio eſt inter brachium dextrum, & ſiniſtrum, nam vtriuſque brachij vena baſilica ab eodem trunco venæ cauæ ramificantur, proindéque ad reuellendum ex brachio dextro, baſilicam ſiniſtri ſcindimus. Similiter inter crus dextrum & ſiniſtrum inuenitur eadem communio; etenim vtriuſque cruris venæ proximæ ab vnica radice & trunco procedunt. Quâ ratione laborante altero cruſe, alterũ crus iubet Galenus ſcarificare, reuulſionis, & deriuationis gratiâ.

Altera verò communio quæ fit per occultas vias conſiſtit in communione quæ reperitur inter oſcula vaſorum, ſeu venarum, quæ ad eandem partem terminantur; hæc autem communio inter partes eiuſdem lateris verſatur, vnde dextra cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris maximè conſentiunt ratione communicationis, & rectitudinis, quæ fit per oſcula vaſorum. Ità Galenus *lib. de ſanguinis miſſione, cap.16. citato, & 13. Methodi, cap.11.*

Cæterùm, communionis quæ fit per oſcula vaſorum mentionem fecit Galenus *lib.3. de facultatibus naturalibus, cap. vltimo.* Quam etiam experimentum manifeſtum ſatis probat; nam vtilitas manifeſta cognoſcitur, ſi laborante capite venam ſecuerimus brachij, aut cruris eiuſdem lateris. Porrò, hæc communio quæ ſita eſt in oſculis vaſorum duplex eſt: nam alia reperitur in partibus externis, alia verò in internis, ratione quarum externa cum externis, & interna cum internis eiuſdem lateris communionem habent, & conſentiunt valde, vnde in affectionibus internis veſicæ, vteri, aut renum, venam internam tali vtiliter ſecamus; in affectibus verò externarum partium, qualiter in coxendico dolore, externam venam ſcindimus, propter maiorem communionem, & conſenſum quem habent cum parte affecta.

DISPVTATIO III.

De morbis in quibus ſanguinis miſſio conueniat, & de vena ſecanda in quouis; necnon de menſura ſanguinis extrahendi.

CAPVT PRIMVM.

In quibus morbis venam ſecare oportet.

PEcvliariter agitatur hæc controuerſia propter morbos cutaneos, de quibus ſpecialiter dubitatur, An in illis conueniat ſanguinem mittere. Et ratio dubitandi deſumitur ex eo quòd ſanguinis miſſio mouet humores à partibus externis ad internas; hoc autem in cutaneis morbis videtur diſſonum, quoniam tunc Natura deponit redundantes humores, & forſan malignos, & acres in externas & cutaneas partes; ne igitur fiat retroceſſus ad internas partes, interdicenda eſt venæ ſectio; etiamſi adſit morbus magnus & virium robur, quoniam contraindicat periculum imminens ex vi retroceſsûs humorum. Neque ob aliam rationem Princeps Auicenna *lib.4. fen 6. tract.4. cap.9.* prohibet venæ ſectionem in his qui ab animalibus venenoſis morſi ſunt, niſi ideò ne retrocedat ad interna illa membra venenoſa qualitas, quæ in externis membris ſtabulatur: nam cùm per ſanguinis miſſionem vaſa interna inanita ſint, debent repleri ex humoribus qui ſuccedunt ex partibus externis ad replendam illam vacuitatem; & hac ratione accidit retroceſſus.

Verior tamen opinio eſt, dicens, in morbis cutaneis

cutaneis sanguinis missionem vtilem esse præsentibus præcipuis scopis, morbo scilicet magno, & virium robore, præcipuè adstante plenitudine. Hanc conclusionem intendit probare ex Galeno Doctor quidam nostræ Scholæ Vespertinam regens Cathedram *lib.de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.*8. vbi ait: *Meritò itaque curationis horum scopus est: non quidem euacuatio, sed totius corporis roboratio; quanquam curationis initium in his à sanguinis missione fit:* Hæc sunt verba Galeni expressa. Cæterùm, iste Doctor forsan textum non legit: nam sermonem facit Galenus non quidem de morbis cutaneis, sed de malo corporis habitu orto ex eo quòd partes carnosæ sint imbecilliores partibus principibus; in quo euentu facilè superfluitates recipiunt, & sic generatur malus habitus corporis,qui quidem neutiquam inter cutaneos morbos numeratur; non ergo ex illo loco optimè colligi potest vtilem esse venæ sectionem in cutaneis affectionibus.

Quapropter meliùs probatur Conclusio ex Galeno 6.*libro Epidem. parte* 2. *comment.*9. super illa verba Hippocratis: *Lata exanthemata non valde pruriginosa,qualia Simon habebat hyeme,&c.* vbi consulit euacuationes vniuersales, siue sint per sanguinis missionem, siue expurgationem priùs esse tentandas, quàm ad calida fomenta, aut vnguenta accedamus; sentit ergo Galenus sanguinis missionem in cutaneis morbis vtilem esse, & minimè suspectam.

Vallesius noster clariùs docet hoc assertum *in Commentario*, *sectione* 2. *folio* 293. super relata verba de pustulis Simonis; vbi per exanthemata, Hippocratem intelligere morbillos, aut variolas asserit, (de quibus præsens controuersia præcipuè procedere debet,) necnon etiam omnes affectus cutaneos, quales sunt maculæ, quæ spontè fiunt, culicum morsibus similes, & pustulas etiam quæ vlcusculis exiguis fiunt,aut sine ipsis; vt sunt scabies & similia, in quibus omnibus docet Vallesius timendum esse retrocessum ad internas partes, proptereàque prohibet Hippocrates in historia relata vomitum, per illa verba: *vomitus non conferebant*; quâ etiam ratione expurgationem aliquantulum reformidat, licèt ipsam non omninò prohibeat. Sanguinis tamen missionem semper vtilem esse affirmat priusquàm fomenta adhibeantur. Hæc sunt quæ sequuntur verba Vallesij: *Nam etsi ex exanthematis omnibus communis curatio super calida exteriùs admota postquam toti corpori sit prospectum missione sanguinis;ac si etiam opus sit expurgatione.* En quomodò in omni cutaneo morbo, & præcipuè in morbillis, & variolis probat sanguinis missionem, quin timeat, neque vllam suspicionem habeat de retrocessu humorum ad internas partes, quinimò experientia ipsa sæpè nobis monstrauit; nempè quòd leuatâ Naturâ à sarcina(quâ premi solet)per venæ sectionem fortiùs ad externam cutem reliquias molestantium humorum propellit, quo fit citior ægrotantium ad pristinum statum reditus. Hac ratione ducti Authores, etiam in febribus puncticularibus sanguinis missionem suadent esse celebrandam,non obstante apparitione macularum, quam tunc cum fœlicissimo successu fieri ipsa experientia probat.

Meritò ergo conceditur in omnibus affectibus cutaneis sanguinis missio, neque obstat ad id apparitio macularum: nam maior reuulsio, & retrocessus fit sanguine misso antequam appareant maculæ; & tamen sine incommodo Naturæ sanguinem mittimus etiam in illo tunc; ergo potiùs apparentibus maculis id facere debemus, præsertim si Naturam in illo casu lento gradu incedere aduertamus, iuuante ad hoc humorum plenitudine. Cæterùm, si Natura criticè expellat ad cutem, & perfectè, & nulla tunc adsit plenitudinis suspicio, tunc non est necessaria sanguinis missio in variolis & morbillis. In puerulis verò valde teneris quando res est dubia, semper iudicaui tutiùs esse scarificare cucurbitulas, tum in cruribus,tum etiam in supernis partibus, vt simul deponamus plenitudinem, & humores ad cutem conuocemus.

Neque aliena hæc videtur doctrina à mente Auicennæ: nam ipse *fen* 1.*lib*.4. *tract*.4. *cap*.10. de variolarum curatione agens ait: *Et conuenientius quod administratur in hac ægritudine est phlebotomia*; quam adeò necessariam esse testatur, vt adhuc post apparitionem variolarum venæ sectionem probet, dummodò adsit plenitudo; verba sunt sequentia: *Sed quando procedunt variolæ, non oportet tunc vt administretur phlebotomia, nisi inueniatur vehementia repletionis, & dominium materiei;tunc enim phlebotometur quantitate, quæ alleuiet,seu minoret.* Ex quibus verbis planè colligitur, quòd absolutè conuenit in variolis phlebotomia, & adhuc post apparitionem; præsertim si adsit plethora; quin timeat Princeps retrocessum ab externis ad internas. Iure ergo optimo in cutaneis morbis vtilis erit venæ sectio.

Videtur tamen difficile explicatu, quomodò intelligendus sit Auicenna *loco suprà citato*: vbi agens de cura morsûs canis rabidi,asserit: *Et non oportet vt properes in diebus primis ad euacuantia; sed occupare in trahendo ad exteriora; nam euacuatio quandoque adiuuat ad hoc vt venenum penetret ad profundum, & prohibet attractionem eius ad exteriora, & quoniam ipsa trahit humores ad interiora;tunc trahit cum eis venenum.* Ex quibus verbis sic argumentor contra ipsum. In variolis truduntur ab internis partibus ad cutaneas humores maligni, & venenosi sæpenumerò, sine timore retrocessûs ad internas partes; & tamen in principio vtilem iudicat venæ sectionem; & post apparitionem plethorà existente sine timore etiam retrocessûs ad intra; ergo vel in cura morsûs canis rabidi concedi debet sanguinis missio illicò à principio, aut negari debet incipientibus variolis.

Forsan vidit hanc difficultatem (licèt obiter) Neotericus quidam nostræ Scholæ Vespertinæ Cathedræ nostræ, Antecessor,& satisfacere intendit testimonio Auicennæ hac ratione; ideò in his, qui morsi sunt à cane rabido sanguinis missionem prohibere,quia cùm per illam spiritus & sanguis euacuentur, augetur vsus regenerationis spirituum in pulsu; & sic fit maior dilatatio, ad quam sequitur tractio venenosæ substantiæ existentis in partibus externis quæ defertur ad cor, & sic indè non sequitur (inquit iste Author)quòd ratione sanguinis missionis humores à partibus externis ad internas retrocedant. Solutio tamen hæc in primis aliena est à mente Auicennæ, vt clarè ex verbis suprà relatis constat, vbi docet, *Et quoniam ipsa, id est, sanguinis missio, trahit humores ad interiora, tunc trahit cum eis venenum.* Deindè etiam aliena à ratione; nam si hoc modo communicatur venenum cordi factâ venæ sectione;

ne; ſequeretur neceſſariò inutilem eſſe venæ ſe-ctionem in omnibus febribus malignis, & peſti-lentibus,necnon in carbunculo maligno; in qui-bus omnibus Authores omnes iuxta Antiquo-rum mentem fœliciſſimo euentu ſanguinem mit-tunt. Quare relictâ ſuâ friuolâ ſolutione, dicimus iuxta Auicennæ mentem; primò, tractum ad ex-tra conſulere propter nimiam venenoſitatem à cane rabido inductam; & tunc prohibet ſangui-nis miſſionem, quandò nulla eſt plenitudinis ſuſ-picio; in quo euentu per ſanguinis miſſionem retrocedunt humores. Cæterùm, quando eſt ple-nitudo optimè poſſumus venam ſecare, vt ipſe conſulit paulò infrà *loco citato*; per hæc verba: *Et ſi videris repletionem ſanguineam, phlebotoma.* Ratio autem eſt clara: quia factâ tunc ſanguinis miſſione, tantùm per illam euacuare intendimus quantum ſuperat; & ſic non ità exinaniuntur vaſa,vt attrahant ex partibus externis; ſed potiùs Naturâ leuata ab onere fortiùs ad extra propel-lit reliquum quod ſibi moleſtum eſt, aut no-ciuum, vt quotidie experimur in variolarum, & morbillorum curatione, in quibus venæ ſectio hac ratione facta minimè cauſat retroceſſum ad interna viſcera. Ex quo ad argumenta contrariâ conſtat ſolutio.

CAPVT II.

Quæ vena in quouis affectu ſecanda eſt.

PLures venas pro diuerſis affectionibus ſcin-dimus, tres in brachio iuxta flexuram, qua-rum ſuperior dicitur cephalica, ſeu capitalis, in-ferior baſilica nominatur; & communis vocatur media; vtraque autem coaleſcit ante carpum ma-nûs in parte exteriori, & talis vena dicitur ramus cephalicæ; at in ipſâ manu diſſeminatur altera vena,quæ dicitur ſaluatella; & duos habet ramos inter minimum ſcilicet digitum & annularem, & inter annularem & medium. Rursùs, in pe-dibus plures venas ſecamus;in parte interiori mal-leoli duas; quæ dicuntur ſaphenæ maiores; in poplite verò alteras duas ſcindimus, quas venas poplitis vocamus. Vlteriùs etiam in capite ſeca-mus venam frontis, & temporum venas; & alias retro aures, quæ parotides nominantur; item in angulis oculorum; ſimiliter in lepore naſi vnam; & duas in foraminibus ipſius naſi: alias etiam duas ſub lingua ſcindimus, quæ dicuntur leoni-cæ; in labris etiam inferioribus & ſuperioribus alias duas; & tandem iugulares venas in collo. Inquirimus ergo in præſenti capite quæ vena ex dictis ſecanda ſit in quouis affectu?

Pro cuius clariori intelligentia, reuocanda eſt in memoriam Galeni doctrina *libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, cap.16.& 18.* nem-pè corpus humanum diuidi in partes ſuperiores, medias, & inferiores. Superiores dicuntur quæ ſupra renes ſunt conſtitutæ, exempli gratiâ, pleu-ra, ſeptem tranſuerſum, pulmo, gula, cor, caput & facies. Inferiores autem dicuntur par-tes quæ ſunt infra renes & iecur; vt vterus, ve-ſica, & inferiores his. Mediæ verò partes ſeu ambiguæ dicuntur hepar & renes. Hac autem diuiſione præſuppoſitâ aduertendum etiam eſt, alios eſſe vniuerſales morbos,in quibus plenitudo & cauſa vniuerſalis euacuanda eſt; alias verò par-ticulares, in quibus morbifica cauſa peculiare oc-cupat membrum.

His ergò præhabitis ſit prima Concluſio: In morbis in quibus plenitudo eſt vniuerſalis, & cauſa morbi occupat totum corpus, vt in febri-bus quælibet vena ſecari poteſt iuxta Galeni mentem *libro de ſanguinis miſſione, cap.9.* Nam quâlibet ſectâ venâ, ſiue in brachio, ſiue in pede, deponitur plenitudo. Baſilica tamen vena, quia inter omnes, meliùs & celeriùs euacuat propter ipſius maiorem capacitatem & conſenſum cum trunco venæ cauæ, vt Hippocrates & Galenus te-ſtantur 4. *de Ratione victûs in acutis, textu 24.* proptereà ſecanda eſt dicta vena baſilica alterna-tim in brachio dextro,& ſiniſtro.

Sit ſecunda Concluſio: In morbis partium ſu-periorum, in quibus cauſa morbifica euacuanda in ſuperioribus partibus exiſtit, brachiorum venæ ſecandæ ſunt. Inferioribus autem partibus pa-tientibus, crura ſecanda ſunt. Si verò partes me-diæ morbis corripiantur, poſſunt ſecari venæ brachiorum quando adfuerit plenitudo, & reuul-ſionem maiorem intendimus facere, & poſſunt etiam tali venæ ſcindi quando nulla adſit vni-uerſalis plenitudo, & intendimus deriuare, & euacuare materiam, ſeu cauſam morbificam ab affecta particula. Quod totum tenet verum in curatione actuali, non in præcautione; nam quando imminet morbus, aut forſan id quod eſt in parte, aut prope partem affectam non vrget, poſſumus, & debemus educere humores ſecando diſtantiores, & contrarias venas iuxta naturam reuulſionis. Vnde conſtabit in præcautione di-uerſam venam eſſe ſecandam, quàm in curatione; etenim in hac, vrget, & indicat euacuationem materia morbifica,prout occupat peculiare mem-brum. At in præcautione ſolùm reuellere ad di-ſtantiora loca oportet reſpectu membri in quo morbus futurus timetur; & ſic diuerſa vena ſe-canda eſt quàm in curatione.

Ratio autem, quâ tota doctrina ſuprà adducta de diuerſis venis ſecandis pro diuerſitate partium quæ afficiuntur, eſt: nam affectus dicti indicant reuulſionem,deriuationem & euacuationem; ſed dum prædictas venas ſecamus reuellimus, ſeruan-do aliquam contrarietatem ex ſuprà dictis;vt ma-teriam paratam ad fluendum, aut actu fluentem auertamus ab affecta particula, deindè deriua-mus, vt per vicina membra humorem exiſtentem in vaſis minoribus circa affectum locum extra-hamus, & tandem euacuemus, vt id quod im-pactum eſt in membro patiente exhauriamus. Totum autem hoc fit ſecando prænominatas ve-nas, habitâ ratione rectitudinis, & communi-cationis; ex doctiſſimis Anatomicis. Adductæ ergo indicationes ſi ſeruentur omnes quas affectus & ipſorum cauſæ expoſtulant, ſuprà dictæ venæ ſecandæ ſunt.

Deſcendamus iam ad peculiares affectus & ad membra in quibus impinguntur. Declaratum ſit igitur à nobis, quòd in morbis ſuperiorum par-tium, ſi plenitudo adſit ſupra iugulum, cephalica vena ſecetur; ſi verò infra iugulum, baſilica; ſi verò ſupra & infra, communis vena aperiatur. Totum autem hoc ſic petit fieri, & ſolet acci-dere propter maiorem communionem, & recti-tudinem quam habent dicta vaſa cum membris enumeratis. Aduertendum tandem eſt, quòd in affectibus ſupra iugulum non ſtatim & primò occurſu ſecanda vena cephalica, niſi maximè

vrgeat id quod in parte affecta continetur; & ſic in capite contenta cauſa morbifica ſi vrgeat, cephalica ſecabitur; ſi verò non vrgeat maximoperè, maiorem, vel aliqualem reuulſionem debemus tentare, ac proindè ſecare venam communem. Cæterùm,ſi ampliùs vrgeat materia coniuncta, & tanta poteſt eſſe vrgentia, vt venas ipſius partis ſcindamus, vt in phreniti-de & mania, venam frontis non ſemel ſecauimus; & in angina, leonicas, quæ ſunt ſub lingua. Hoc autem fit frequenter præcedentibus vniuerſalibus euacuationibus pro cauſa antecedenti morbi.

Nec vos terreat vulgaris metus ſecandi venam cephalicam, ſeu capitalem: nam eam ſecuriſſimè ſcindit Amatus Luſitanus, & frequentiſſimè in capitalibus affectionibus, vt ex hiſtoriis innumeris quas ipſe in *ſuis Centuriis* adducit conſtare poteſt; immò occurſu ſtatim accedit ad ſciſſionem venæ cephalicæ. Præterquam quòd, ſub ipſa nec eſt neruus, nec arteria; ſub communi autem vena adeſt neruus, & ſub baſilica arteria,& ità etiam ex parte ipſius faciliùs,& ſecuriùs ſecatur, nec ipſa amentiam cauſat, nec debilitatem, ſi ritè & iuxta regulas Artis adminiſtretur; immò potiùs amentiam ipſam aufert, & debilitatem quæ fit per aggrauationem,humorem ab ipſo cerebro euacuando,vt ſæpè cum fœliciſſimo euentu experti ſumus.

Capvt III.

An in affectibus iecoris, & lienis vtilitas ſit ſaluatellas venas quæ ſunt in manibus ſecare.

Satis inueterata noſtris temporibus conſuetudo eſt inter Medicos in morbis iecoris, & lienis, aut febribus diuturnis in quibus hypochondria patiuntur, poſt vniuerſales euacuationes per venæ ſectionem factas, necnon etiam poſt purgationem ad ſectionem venarum, quæ dicuntur ſaluatellæ accedere (& ſituatæ ſunt in manibus inter digitum minimum & annularem, & inter annularem & medium; Non tamen ab omnibus Medicis ità receptum hoc præceptum inuenitur, vt deſint grauiſſimi Authores, qui contrarium toto corde defendere conantur, ex quibus vnus eſt Ferdinandus à Mena Complutenſis Profeſſor, & à Cubiculo Regio digniſſimus Medicus, *in Commentario ſuper caput* 14. *lib. Galeni de curandi ratione per ſanguinis miſſionem*, vbi ſequentia adducit verba: *Quocirca perpetuò mihi arriſit hæc ſententia, rarò ſcilicet eſſe ſecandas venas manuum ſummarum, cùm propoſitum eſt ſanguinis notatu dignam quantitatem extrahere. Contra peruerſam quorundam Barbarorum, verſutámque conſuetudinem, cui maximum nefas eſſe putant, niſi in morbo diuturniori febrilis ſaltem generis, venas haſce quas ipſi vocant ſaluatellas, præciderunt.*

Fundamenti huius aſſerti quæ ſequuntur adducit. Primum deſumitur ex Galeno *libro de ſanguinis miſſione, cap.*14. vbi ait, nihil ab illis venis fluere quod notatu dignam quantitatem præſeferat, non igitur ſunt ſecandæ; quandoquidem venam internam cubiti habemus ampliorem, quæ maiorem rectitudinem, & communionem cum iecore habet ſi ſecetur ea quæ eſt in dextro brachio, & ſiniſtra cum liene, & hoc non eſt mediocre fundamentum ſuadens hanc ſententiam.

Vlteriùs maioris vtilitatis, & ſecuritatis eſſe videtur ſecare venam, ex eo quòd de loco in quo ſaluatellæ feriendæ ſunt, ſummoperè variant Authores: nam Galenus 3. *lib. de Anatomicis adminiſtrationibus*, in affectibus ſplenis iubet ſecare venam, quæ inter digitum medium & annularem ſita eſt. Cæterùm,Paulus & Aëtius eam quæ inter minimum digitum, & annularem iacet ferire iubent. In hac ergo diſcordia ſatius multò eſt venam quæ ſine dubitatione membrum patiens reſpicit, nempè baſilicam ſecandam eſſe debere.

Deindè eadem ſententia poteſt comprobari ex eo quòd venæ ſaluatellæ manûs ſunt ramuſculi & propagines venæ communis, aut cephalicæ per plures anfractus delati, qui non ſeruant æqualem rectitudinem cum iecore, aut liene, ſicut vaſa maiora, quæ ſunt in cubito; tum etiam cùm rumpuntur quantitatem ſanguinis exiguam ſolùm fundunt; cùm ergo intendimus euacuare ſanguinis quantitatem notatu dignam, minimè conuenit ſaluatellas ferire. Denique incertitudo talium vaſorum in ſua ſituatione difficilem reddere debet ſuam ſciſſionem; nam Galenus *libello de venarum, & arteriarum ſectione*, docet non ſeruari in omnibus hominibus eundem ſitum, neque eandem magnitudinem venas, & arterias; non igitur commodè ſecabimus venas ſaluatellas, quandoquidem ſua ſituatio eſt incerta, & ex alia parte habemus internam venam magis perſpicuam & patentem, quæ in cubito iacet, & maiorem rectitudinem & communionem habet cum membro patiente. Venæ autem externæ manûs accipiunt aliquid venæ communis & cephalicæ, quare ad exinanienda hypochondria non videntur vtiles eſſe.

Nihilominùs, familiariſſima eſt venæ ſectio ſaluatellæ manuum in morbis iecoris & lienis, & fidiſſimo experimento comprobata à nobis, & aliis quamplurimis etiam, & doctiſſimis Authoribus id teſtificantibus; ideóque amplectenda opinio, quæ tenet in morbis hepatis, & lienis præſuppoſitis vniuerſalibus euacuationibus,ſaluatellas eſſe ſecandas vtiliſſimè, quæ iacent in manibus. Hanc doctrinam videtur non negare Galenus *lib. de ſanguinis miſſione, cap.*16. per hæc verba: *Sic itaque liene laborante inciſio eius venæ quæ ad annularem eſt digitum ſiniſtræ manus iuuat æquè ac ſi internam, quæ in gibbero eſt, ſecueris.* Ex quibus verbis ſaltem æqualem vtilitatem concedit Galenus, ac ſi internam venam ſecaremus; quidquid reclament Contrarij de altera verſione, vbi legitur *Non æquè iuuat*; nam hæc non admittitur à peritis in codice Græco, & ſic parui pendenda eſt.

Neque Ferdinandus à Mena prorsùs negauit ſectionem ſaluatellæ, ſed ſolùm quando intendimus quantitatem magnam ſanguinis detrahere, quando verò intendimus reuellere, aut forſan non licet aliam aperire, aut quia non apparet, aut quia animo linquuntur ægri; tunc accedìtur ad percuſſionem ſaluatellæ cum vtilitate, vt ipſe teſtatur ſe feciſſe in Magnifico Domino

mino Alphonso Tellez. Tamen si eam magnam quantitatem intendimus educere, possumus confugere ad scissionem saluatellæ, hoc enim assequemur si aquâ calidâ perfundantur huiusmodi vasa, licèt exigua; vt quotidie expertus sum; non igitur negare debet Doctissimus Mena percussionem saluatellæ, ob hanc rationem si ipsam concedit reuulsionis gratiâ, & quando non licet alias venas secare. Nostram sententiam intendit confirmare ex Galeno quidam nostræ Scholæ vespertinæ Cathedræ Antecessor *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap. vltimo*; fallitur tamen, nam ipse de sectione arteriarum ibi loquitur; & sitam arteriam in manu inter indicem, & pollicem secuit Galenus, non verò venam; & quidem si ipse perlegisset Galeni textum, minimè probaret sententiam ex ipso. Potiùs igitur experimento in hac re fides est danda, quàm rationi suadenti.

Verumtamen non abs re erit indagare rationem huius experimenti, quo certè cognoscimus vtilitatem manifestam in affectibus iecoris, & lienis, si saluatellas feriamus, quæ sunt in manibus inter minimum digitum & annularem, aut inter annularem & medium; nam reuerà vtraque vena ex basilica brachij ramificatur, vnde non est mirum, quòd aliquando iubeant Authores secare vnam, interdum alteram: sic soluitur argumentum suprà positum de ambiguitate saluatellæ. Sed ad rem nostram redeamus, in qua Paulus *lib.6.cap.40.* hanc nostram sententiam tuetur, & *lib.3.cap.49.* in quibus nullam aliam rationem præfati euentus adducit vt existimet vtiliorem sectionem saluatellæ, quàm internæ in brachio existentis, nisi maiorem distantiam à membris affectis; ratione cuius ad reuellendum vtiliùs est saluatellas scindere.

Ratio tamen hæc nullius est momenti; nam si reuulsionis gratiâ secarentur saluatellæ, potiùs in principio morborum hepatis & lienis conueniret, cùm tamen vtilitas quæ cognoscitur minimè sit in principio, sed in fine post vniuersales plurimas euacuationes; non solùm per venæ sectionem, sed etiam per expurgationem. Ergo alia reddenda est ratio huius euentus. Præterquam quòd si propter maiorem reuulsionem accideret vtilitas, meliùs esset secare venas tali in dictis affectibus iecoris, & lienis, cùm sint distantiores, quàm saluatellæ.

Neque audiendi sunt, qui docent saluatellas vtiliter secari aut quando est necessitas extrahendi sanguinem tenuem, aut metus effundendi plurimos spiritus, quoniam scilicet per scissionem venæ amplioris, qualis est interna cubiti, plurimos spiritus effundi est necessarium, & per sectionem tenuioris venæ, qualis est saluatella, meliùs percolabitur tenuis sanguis. Hæc enim ratio facilè euertitur, nam ad extrahendum tenuem aut crassum sanguinem, & ad eductionem plurimorum, aut paucorum spirituum, amplitudo aut tenuitas venæ non tantum confert quantum scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo; ergo faciliùs est ex vena interna cubiti educere tenuem sanguinem, & spiritus interiùs continere factâ scissione exiguâ, quàm accedere ad scissionem saluatellæ.

Solus Eruditissimus Vallesius propositæ difficultatis solutionem adducit *lib.7. Controuers. cap.5.* vbi docet specialem vtilitatem afferre sectionem saluatellæ in affectionibus iecoris & lienis, ideò, quia manus dextra est veluti emunctorium iecoris, in quam frequenter solet expellere excrementa, & sinistra manus est etiam veluti emunctorium lienis ob eandem rationem: sic ergo per eam partem rationabiliter educimus excrementa per quam Natura ipsa, illa expellere solet, iuxta illud Hippocratis, *Quò Natura vergit, eò ducere oportet*: Meritò ergo ob hanc rationem saluatellas manuum secamus cum maiori vtilitate, non tamen in principio, sed post alias euacuationes, quia tunc meliùs poterit membri facultas excrementa sua pellere quando deposita est plenitudo, & ex toto corpore confluere cessauit.

Hinc facilè erit fundamenta Contrariorum euertere. Primum Galeni quod fundabatur in eo quòd ex saluatellis non fluebat sanguinis quantitas effatu digna, diluitur ex eo facilè, quòd nostris temporibus maiori artificio vtimur, nempè balneo, & ligaturâ, & frictione; & sic nimiam quantitatem pro arbitrio euacuamus. Ad secundum dicimus: quòd licèt basilica vena propinquior sit iecori, & amplior, & ob hanc causam maiorem habeat rectitudinem cum ipso, tamen propter rationem adductam vtiliùs est saluatellam secare, etiamsi sit ramus alligatus venæ communi, & humerali. Ex quo vltimum soluitur argumentum; penultimum enim iam manet solutum suprà. Vnde meritò imponimus finem Controuersiæ propositæ.

CAPVT IV.

An in dolore pleuritico semper sit secanda vena eiusdem lateris patientis dolorem.

Contentiosam satis præsentem Controuersiam fecit Barbara Familia, quæ in hac re oppositam Galeno & ipsius sequacibus sententiam pronunciauit. Audite præcor Barbaræ Familiæ Principem Auicennam *fen 10. lib.3. tractatu 5. cap.1. de pleuritide*; in cuius medela, primò secandam esse saphænam eiusdem lateris, deindè basilicam lateris contrarij internam venam, constanter docet. Rhasis deindè *lib. 9. de Almanzorem*, à latere contrario exorditur medicationem pleuritidis plurimo redundante sanguine; si autem non redundet venam internam eiusdem lateris præscindendam iubet. Auenzoar prorsùs negat in principio lateralis affectus sanguinem ab eodem latere patiente demere. Tandem Doctissimus Manardus *lib. 12. cap. 5.* videtur sequi Auicennæ familiam, cùm afferat venam contrarij lateris rumpendam esse, licèt aliquibus videatur *lib. 14. suorum operum epist. 1.* recantâsse palinodiam.

Fundamentum huius opinionis stat in eo quòd fluentibus humoribus priùs est adhibenda reuulsio, deindè deriuatio, & euacuatio; reuulsio

sio autem ad contraria, & distantissima loca debet fieri, vt Galenus 3. *lib. Methodi* prolixis satis, clarissimis tamen verbis monuit *cap.* 11. sed in principio pleuritidis actu fluunt humores ad pleuram; ergo reuellendi primò, venam tali eiusdem lateris feriendo, aut basilicam lateris contrarij, quam Auerrhoës *lib.*7. *cap.*29. secare iubet in hoc affectu, clarissimè confirmans Barbaræ familiæ opinionem. In cuius confirmationem adducunt exemplum, fingúntque aquarum ingentem colluuiem per præcipites rupes illabentem, indéque inquirunt, quo loco commodiùs auerti posset impetuosus ille aquarum defluxus: Videtur quidem commodiùs posse cohiberi impetum antequam præcipitentur aquæ si per aliam viam distantem, & contrariam auertantur; consequenter ergo dicendum videtur fluxionem humorum pleuritidem generantium per remotos admodum canales esse coërcendam, & minimè per venas eiusdem lateris affecti, quæ delapsam iam materiam, seu præcipitatum humorem in locum patientem nituntur reuocare, nec non ad ipsum fluxionem commouere, ex eo quod inter venam cauam à qua fluit humor, & basilicam eiusdem lateris, sit media pleura seu in loco intermedio; & sic videtur ad affectam partem conuocari fluxio si basilicam eiusdem lateris feriamus. Hæc sunt præcipua pro hac parte fundamenta.

Nos tamen cum Hippocrate & Galeno defendere decreuimus in principio pleuritidis, & in omni tempore venam basilicam eiusdem lateris esse præscindendam.

Hanc sententiam sequuntur innumeri Doctores, tum ex Antiquis, tum etiam ex Modernis. Fundamentum desumunt ex Hippocrate & Galeno qui rectitudinem in euacuationibus seruandam toto corde commendârunt posteritáti, sic dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris rectitudinem seruant. Hoc ergo generali præcepto clarè intelligitur quòd basilica eiusdem lateris maiorem communionem, & rectitudinem habet, si dextra cum latere dextro, & si est sinistra cum latere sinistro.

Specialiùs Hippocrates nostram Conclusionem tuetur 2. *Acutorum, text.* 10. vbi specialiter de dolore pleuritico agens, ait: *At siquidem dolor ad clauiculam pertigerit, internam cubiti venam secare expedit, neque vt copiosè sanguis detrahatur est cunctandum, sed eo vsque auferendus donec rubidior multo, vel pro puro rubidóque liuidus fluxerit.* Ex quibus verbis sanguinem ab eadem parte affecta per internam eiusdem lateris basilicam extrahendum constat; & vsque ad mutationem coloris copiosissimè euacuandum esse consulit, quod non faceret si ex latere contrario feriret venam. Cæterùm, Galenus *in huius textus commentario*, & mentem Hippocratis eodem tenore explanat, & clariùs nostram Conclusionem firmat. Perpendite, obsecro, Galeni verba: *Cùm igitur superiorum condolentia signum fecerit, venam in cubito eam secare oportet quæ sanguinem ab affecta parte, & magis & velociùs, tum reuellere, tum euacuare possit.* Hinc expendas attento animo vltima verba velim: Ex quibus sic clarissimum argumentum formo; Ea vena secanda est primò in pleuritico affectu, quâ sanguinem ab affecta parte & magis & velociùs, tum reuellere, tum vacuare possit: sed solùm vena interna eiusdem lateris id habet, cùm lateris contrarij basilica solùm reuellat ab affecta parte, & minimè ab ea euacuat; ergo eiusdem lateris vena præcidenda est, quæ humores qui particulam obsederunt ipsam doloribus torquentes euacuet, & simul reuellat fluxuros, & actu fluentes, iuxta illud Galeni 2. *ad Glauconem*: *Fluentium humorum reuulsio medela est, eorum verò qui particulam obsederunt, deriuatio, vtrumque autem genus vacuationis per communes venas.*

Hinc Arabicæ Familiæ error demonstratur; etenim qui ipsam sequuntur, solùm prospiciunt humoribus fluxuris, minimè vero eis, qui partem iam afficiunt dolore excedenti, & citiùs euacuari expostulant, quoniam fluxionem augent, necnon etiam spirandi difficultatem; quo fit vt primò aut tali eiusdem lateris venam feriant, aut brachij contrarij. Nos autem cum Galeno *libro de Curandi ratione per sanguinis missionem, cap.*16. eiusdem lateris dolentis internam venam sæpenumerò euentu fœlicissimo secuimus: cuius verba etsi communissima, libuit in præsentiarum adducere, quippè in ipsis præcipuè nostra Conclusio fundatur: *Quin & pleuriticis* (inquit Galenus) *quæ è directo laborantis lateris facta est venæ sectio euidentissimam vtilitatem sæpè ostendit, quæ verò ex manu contraria, aut omninò obscuram, aut longo post tempore.* Forsan Galenus hanc doctrinam accepit, ab Hippocrat. vt 4. *de victûs ratione in acutis* constabit; *textu* enim 73. sic inquit Hippocrates: *Si dolor sursùm penetrauerit, vel clauiculam, vel mammam, vel brachium, venam brachij internam secare oportet: quâ dolor afficit partem:* In cuius Commentario Galenus hæc subdit: *Venam scilicet secandam recto à latere dolente tramite, sed manifestâ vsus breuitate orationem negligentiùs percurrit; nam venam cubiti dicere debuit, cùm venam brachij dixit:* Aliis innumerabilibus testimoniis poteram eandem partem corroborare; sed quia tempus instat, & relata sunt præcipua, quæ in confirmationem ipsius adduci possunt, ad rationem properare oportet.

Igitur sequenti ratiocinatione credo hanc nostram sententiam integrè posse fulciri. Nam ea vena præscindenda est in pleuritide quæ satisfacit omnibus indicationibus: sed vena eiusdem lateris patientis id facit; igitur ipsa in principio, & in omni tempore secanda est. Minor in qua est difficultas probatur. Si ponamus tanquam certum apud omnes indicationes in medela morbi lateralis esse reuellere quod actu influit, aut paratum est fluere; deriuare item quod est iuxta partem affectam, & tandem euacuare quod in ipso membro patiente, seu in pleura continetur: sed omnes istæ indicationes mirificè complentur, si eiusdem lateris affecti venam basilicam feriamus, ergo ea absque dubio præscindenda est. Porrò, quòd huiusmodi vena secta deriuet & euacuet à pleura eiusdem lateris patientis, in confesso est apud omnes: Cæterùm, quòd reuellat (in quo est dissensio) probatur manifestè; si consideremus distantiam, & dimensiones exteriores; quippè à costis ad brachium longitudinis notatur sufficiens spatium; rursùs, à costis patientibus ad ipsam venam latitudinis, denique ab intra

intra ad extra profunditatis. Quibus omnibus modis saluatur reuulsio secundum trinam dimensionem iuxta Galeni præcepta *lib. de reuulsione*, secando venam internam eiusdem lateris, ipsa ergo iure optimo præscindenda est.

Neque valet si respondeas, priùs esse reuellendos humores, deindè deriuandos, & euacuandos vltimò, vnde in principio à parte distantiori, aut saltem contraria in pleuriticis debemus venam secare. Contrà enim est: nam in acutis morbis vtrumque facit Galenus. Verba perpendite 2. *Acutorum comment.* 11. *Quærimus præsertim in acutis eam nimirum venam, quæ citiùs, & magis reuellat & euacuet*. Ergo iubet secare eam venam, quæ simul reuellat & euacuet, hæc autem solum est vena eiusdem lateris, affectus autem acutus est; ergo in ipsius medela debemus simul succurrere causæ antecedenti & coniunctæ, reuellendo illam, & euacuando istam.

Validiùs vrgeo assumptum propositum; nam licèt demus, quòd vena secta eiusdem lateris magis deriuet & euacuet quàm reuellat, nihilominùs ipsa debet secari, & non vena alterius lateris, quæ nullo modo euacuat, sed solùm reuellit. Antecedens sic ostendo, Id quod magis vrget, primò indicat, siue curatione regulari quæ ab ablatione causæ incipit, siue coactâ ab vrgentia symptomatum celebratur, sic Galenus 5. *Aphorismorum*, *comm.* 19. in pleuritide. Ergo duo potissimùm arcenda mala proponuntur, vnum est humorum fluentium ad pleuram inuersio; alterum verò ex defluxis iam humoribus & imbibitis in ipsa pleura: sed maiora mala subsequuntur ex defluxis, quippè febrilis calor ex ipsorum putredine oritur, deindè dolor ab eisdem causatur reliquorum humorum illuuiem violenter alliciens, nam inter tractionis causas, dolor à Galeno reponitur, denique difficilem efficiunt respirationem, & forsan suppurantur, & ruptio deinceps fit. Iure igitur optimo, omnia hæc mala priùs indicant ablationem, quæ euidenter, & de præsenti lacerant ægrotantem, quàm indicatio quæ iubet fluxuros humores præcauere, quos neque vnde fluant certò scimus, neque quanto cum periculo facturos tandem incursionem; meritò ergo venæ sectio ex basilica lateris patientis celebrari debet, etiamsi magis deriuatoria, & euacuatoria sit, quàm reuulsoria, quia maius impendet periculum ex humoribus iam defluxis quos magis respicit, quàm ex fluxuris quos etiam præcauet, aliquantulum reuellendo.

Neque distat hæc doctrina à mente Auicennæ *fen* 4. *lib.* 1. *cap.* 23. vbi ait: *Melior est retractio quæ fit cum sedatione doloris*: sed eiusdem lateris vena præcisa citiùs leuat dolorem, ergo ipsa est secanda. Hac eadem ratione *fen* 4. *primi canonis*, *cap.* 1. ait: *Cordis dextrâ parte laborante dextrum latus esse feriendum*, & 3. *Canones cap.* 29. de capitis morbis agens, ait: *Si significatio ostendit sanguinem cum ipsa abundantem esse, si in vniuerso corpore, & capite est materia exuberans, à cephalica incipiemus*: Idem facit *capite de firsen*. Si ergo Auicenna corpore pleno existente primò secat in affectibus capitis cephalicam, quæ potiùs deriuat, & euacuat à capite quàm reuellat, simili ergo ratione propter materiam infestantem pleuram ex suis principiis colligere meritò possumus, venam eiusdem lateris in pleuritide esse primò feriendam.

Neque ignoro quosdam dicere quàm longissimè sanguinem indè vbi lædit esse auertendum, non ex loco propinquo, quippè ad ipsum vbi grauat euocatur fluxio: sed hoc totum est falsum; nam quando magis vrget quod fluere est aptum, meram reuulsionem indicat ex parte distantiori, quando verò simul infestat quod influit, & quod impactum est in membro, vt in pleuritide simul debemus reuellere & euacuare, hoc autem fit sectâ eiusdem lateris venâ; quæ nullo modo conuocat fluxionem; nam ex proximo loco primùm exhaurit, ex vlterioribus autem eatenùs sequitur quatenus emittitur vbi is suppressus est. Hæc est doctrina Celsi *lib.* 2. *suorum Operum*, *cap.* 10. vbi nostram sententiam comprobat, & Aetius *sermone* 3. *primæ quaternionis*, *cap.* 12. *Capite* verò *de pleuritide*; ex Archigenis decreto contrarium docuit. Concludimus ergo, quòd vbi sæuior est dolor; & quò magnitudo morbi præsentis, seu pleuritidis terribilior, eò propinquiores quærimus venas, dummodò aliquantulum reuellant; idque facimus necessitate compulsi, eius quod magis vrget, & hac ratione secamus in pleuritide eiusdem lateris venam.

Cæterùm; si aliquando contingat quòd mites, & remissi sint dolores, & præcipuè sit corpus plenissimum, optimè poterimus in similibus casibus primò mittere sanguinem ex talo eiusdem lateris, venturam magis propulsantes iniuriam, quàm præsentem; vt ex remissione dolorum colligitur. Et hoc fortasse voluit Auicenna, & omnes sequaces eius, & in hoc sensu intelligendi sunt: si nihil contra nostram conclusionem probant: Si autem contigerit pleuriticus affectus in fæmina in qua actu fluant menses, vena tali est primò secanda, vt motum Naturæ iuuemus, dummodò non vrgeant dolores, & accidentia quæ indicant vrgere valdè id quod est contentum in pleura, vt si adsit respiratio difficillima; nam in hoc casu appositis ligaturis in inferioribus partibus aut cucurbitulis, venam eiusdem lateris in cubito secabimus; si autem vrgentia non sit magna; priùs venam malleoli secabimus; siquidem tunc non adeò dolore vexatur pars; quæ aliàs cùm nobilissimum sit membrum pleura, & præcipuum respirationis instrumentum, valde vrgeat ob dolorem quem intensè patitur, tunc in principio pleuritidis debemus simul deriuare, euacuare, & reuellere, secando eiusdem lateris venam. Reuulsio autem mera solùm imminentibus morbis ex fluxione pendentibus debetur, aut quando membrum recipiens ignobile est valde, & parum vrget id quod in ipso continetur. Sic Galenus 13. *Methodi* & 2. *ad Glauconem*, genu in tumorem eleuato post basilicæ sectionem ad crura descendit, non admodum curans præsenti malo subuenire, sed futuro potiùs prouidere qui aliter procederet, si id quod factum iam erat in phlegmone nimis vrgeret; & periculum minaretur. Hinc constat quid dicendum sit de exemplo in colluuie aquarum posito, hoc enim nihil vrget: Quare in totum nostra controuersia debitè decisa est.

CAPVT V.

An in Suppressione menstruorum semper sit secanda vena tali.

AEtius vir certè eruditione plenus *tetrabli 4. serm.4. cap.57.* existimauit in his qui ob plenitudinem purgationes menstruas patiuntur suppressas, primò venam cubiti esse aperiendam. Hanc sententiam sequitur Ludouicus Mercatus *lib. 1. de affectibus mulierum, cap.9.* vbi rationem simul huius assertionis insinuauit, hæc sunt verba; *At si immodica sanguinis copia communes vias lædat, quò minus liberè ad inferas sedes permeare possit, solâ sanguinis detractione, sine alterius auxilij adminiculo menstruum ex hac causa suppressum euocabis, non quidem vt vulgariter fit, venis tali protinùs incisis: nam è duobus malis alterum faci'è sub-sequi est compertum, nimirum sanguine copiosius euocato immodicam mensium fluxionem, quam cohibere deinceps difficulter poteris, corpore ad partem scissam pellente totam plenitudinem, excitabis, aut maiorem obstructionem irruente subitò sanguine ad obstructa vasa.* Et paulò inferiùs concludit sic: *Itaque redundante in toto corpore sanguine vt obstructionem in vtero, aut vicinis partibus efficiat à distantissimis partibus ab ea quæ affecta est, aut obstructa, sanguinem reuellere, & euocare oportebit, vt Aëtij est consilium.* Libuit in præsentiarum Mercati mentem ad vnguem adducere, quippe in re practica adeò vrget sua opinio, vt securè citra alterum fundamentum eam quisque posset sequi. Ex qua constat duplex principium, probans venam in brachio esse scindendam: Primum est, quia sic aufertur plenitudo quæ suppressionis erat causa, hæc enim propter suam exuperantiam tensionem venarum efficit quarum fibræ ob hanc contrahi nequeunt, vt materiam peccantem copia excedenti per vterum expellere possint. Secundum est, quia si secaremus tali venam existente plenitudine, conuocaremus ipsam ad locum affectum, & fortasse immedicabilem fluxum sanguinis per vterum excitaremus.

Communior tamen opinio est, magísque consonans præceptis Galeni qui docet, in quacumque suppressione menstrua, in qua sanguinem mittere conuenit, semper ex vena tali extrahendum esse sanguinem. Huius conclusionis primus dictator fuit Galenus *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.11.* per hæc verba: *Nam plenitudines à suppressis mensibus ortas, omninò per crura euacuabis, siue venam secare oporteat, siue scarificare, sectæ enim in cubito venæ mulierum reuellere solent purgationes.* Si ergo sanguinis missio ex talo conducit ad prouocanda menstrua, vtpotè per partem affectam mouet sanguinem, quæ verò fit ex brachio, reuellit ab vtero purgationem, meritò igitur hæc in suppressione menstruorum interdicitur, potiùs verò incisio tali à Galeno approbata eligenda est.

Hanc dictam opinionem intẽdunt plures conciliare cum Galeni opinione, sic asserentes: quòd quando suppressio menstruorum oritur à plenitudine, primò debemus mittere sanguinem ex brachio, ob rationem adductam ab Aëtio & Mercato, deindè descendere ad incisionem venæ tali, vt menses ad vterum conuocemus depositâ plenitudine, quæ causa erat obstructionis, & suppressionis. Cæterùm, quando plenitudo à suppressione oritur menstruorum, tanquam à causa & occasione, tunc primò sectio debet fieri ex talo, in quo sensu videtur locutus fuisse Galenus *loco allegato.* Sed certè cõtra hanc solutionem videtur stare ipsemet Galenus *lib. de sanguinis missione, cap.19.* vbi ait: *Verùm, in his quibus suppressa sunt menstrua, semper quæ in cruribus sunt, secabis venas*: vbi nota illud verbum *semper*, excludere necessariò casum in quo suppressio oriatur ex plenitudine.

Vlteriùs, quia si plenitudo ipsa ex se non impedit quominùs simul eam deponendo menstrua prouocemus, venam tali secando. Neque obstabit etiamsi plenitudo esset suppressionis causa, quia in vtroque casu simul concesså plenitudine, siue ab hac aut illa causa, deberet obstare ad menstrua prouocanda; etenim etiamsi ipsa suppressio esset causa plenitudinis, sanguine misso ex talo, videntur sequi inconuenientia à Mercato adducta eodem modo ac si plenitudo adesset causa suppressionis; ergo semper quòd esset plenitudo primò esset secanda vena in cubito, quod Galeno refragatur, aut semper ex talo sanguinem deponere debemus cum Galeno ipso: præsertim cùm etiam deponatur plenitudo sanguine misso ex talo, & ad partem seu regionem conuenientem, & naturalem sanguinẽ iure optimo Naturæ motum imitando conuocamus, quin sit metus fluxionis immedicabilis menstruorum, vt aiebat Mercatus; nam depositâ plenitudine, ipsa Natura cessat ab actione: præterquam quòd sæpenumerò id nos fecimus citra vllum periculum nimiæ fluxionis. Vnde argumenta contraria soluta manent; nam etiam plenitudo deponitur per sectionem venarũm quæ sunt in cruribus.

Dubitabit aliquis, si suppressio menstruorum simul cum morbo acuto, qualis est, pleuritis, angina, aut phrenitis, complicetur, ex qua parte debemus sanguinem mittere? Respondeo quòd si morbus acutus vrgeat valdè ex cubito venam secabimus ratione vrgentiæ, minimè posthabitâ suppressione menstruorum, sed interdum appositis cucurbitulis, aut ligaturis inferioribus partibus: Si verò acutus morbus non vrgeat, venam tali priùs scindemus, & sic satisfacientes euacuationi prouocatoriæ mensium ad cubitum ascendemus, feriendo ipsius internam, aut humerariam venam iuxta partis affectæ situm, siquidem non vrgente affectu ea vena debet secari, quæ consuetam Naturæ euacuationem moueat, quæ aliàs etiam morbificam causam euacuat, licèt non ità immediatè, ac si immediatè ex cubito sanguinem mitteremus. Addimus etiam, quòd si actu fluentibus mensibus fœmina corripere-tur acutissimo morbo, vt anginâ valde vrgenti; ob eandem rationem (si esset necessitas secandi venam eò, quòd menstrua euacuatio non sufficeret) cubiti venam præscindendam esse, appositis cucurbitulis inferioribus partibus, aut ligaturis; aut si forsan vires validæ essent, auderem certè simul secare venam tali & cubiti, vt simul occurreremus motui

Naturæ

Naturæ per vterum, & morbo acutiſſimo vrgenti.

Dubiolum incidens excitatur, nempè, quænam euacuatio ſanguinis corpus magis debilitet, an ea quæ fit ex cubito, an verò quæ ex ta o celebratur, cæteris paribus ex parte ſanguinis extracti. Cui dubiolo reſpondet breuiter Neotericus ſuprà citatus noſtræ Scholæ veſpertinæ Cathedræ Moderator, ſectionem venæ in cubito magis debilitare, quia ex ipſa major ſpirituum copia diſſipatur, ex eo quòd ex loco propinquiori cordi educitur ſanguis, mihi tamen videtur dicendum cum Auicenna magis debilitare miſſionem ſanguinis ex talo, ex eo quòd illæ partes inferiores frigidiores ſunt, tum quia neruoſæ, tum etiam quia magis diſtant à corde, & ſic ſanguine ab ipſis euacuato frigidiores, & debiliores redduntur, etiamſi in vaſis inferioribus non ſit tanta ſpirituum abundantia, nec tanta diſſipatio, eſt tamen proportionalis reſolutio ſpirituum eâ copiâ in qua ſunt. Accedit etiam quòd in partibus iuxta cor citò regenerantur, in partibus verò diſtantiſſimis tardiùs propter inopiam caloris innati, & diſtantiam à corde, quapropter difficiliùs ferunt ægrotantes euacuationes ſanguinis ex talo.

Alterum dubiolum proponitur reſoluendum, quod inquirit, An licitum ſit præſcindere arterias, & quidem noſtris temporibus non audent imperare earum diſſectionem, tum propter difficultatem conglutinationis, tum etiam propter metum aneuriſmatis; ſic ſemel vidimus ex ſectione arteriæ iuxta cubitum totum brachium gangrænatum, & ægrotum perire, quod etiam à cauſa interna accidere ſolet, corroſione factâ in arteria ab humore mordaci & prauo, ſi ergo hæc mala imminent, videtur non eſſe tutum ſecare arterias.

Verumtamen, licèt nulla arteria magna ſine periculo ſecari poſſit, nihilominùs aliquæ ſunt paruæ arteriæ quæ præſcindi poſſunt in commodum ægrotantis in chronicis, & calidiſſimis febribus, in quibus venarum ſectio, & aliorum auxiliorum adminiſtratio non ſufficit. Sic Galenus *lib. de ſanguinis miſſione, cap.22. & cap.23.* arteriam dextræ manûs inter indicem, & pollicem ſitam ſecuit propter diuturnum capitis dolorem, & ſanguinem fluere permiſit donec ſua ſponte ceſſauit, ſubitóque etiam dolor euanuit. Prætereà etiam ſecantur arteriæ quæ ſunt in temporibus quoties oculis accidunt calidæ, & vaporoſæ fluxiones; ſimiliter etiam ſecamus arterias poſt aures exiſtentes in vertiginoſis, & in his qui patiuntur diuturnos capitis dolores à calidis, & ſpirituoſis ſubſtantiis, dummodò non cedant per venarum ſectionem, & per alia auxilia; nam tunc coniectandum eſt per arterias communicari calidum, & ſpirituoſum ſanguinem, qui quidem eſt cauſa tanti mali, ſemper tamen arteriæ in dictis partibus ſecandæ ſunt, quæ ſunt eminentiores, & veluti turgent, nam certiùs eſt ab ipſis communicari ſanguinem, & ſpiritum. Neque adeò eſt difficilis arteriarum ſectio, & agglutinatio præcipuè in paruis arteriis, vt non ſit maius commodum ex ſectione ipſa, quandoquidem affectus eſt valde diuturnus, & aliis auxiliis minimè cedit: neque neceſſariò ſequitur aneuriſma, & ſic meliùs eſt aliquid, etſi cum periculo tentare cum Galeno & Celſo, quàm ægrotum ſinere certò perire, aut ſaltem expoſitum eſſe huic periculo.

CAPVT VI.

An aliquando liceat ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium.

PRiuſquam ad rationes dubitandi accedamus, oportet præ oculis habere diſcrimen quod verſatur inter animi deliquium, & ſyncopem, ne forſan confundamus huiuſmodi affectus, vt plures ex Arabica Familia fecère. Animi ergo deliquium ad facultatem animalem pertinet, & in ipſo nimia ſpirituum animalium copia reſoluitur, deficítque ſenſus, & motus in ægrotante pulſu ſeruato; in ſyncope autem patitur cor, ſeu vitalis facultas per ſpirituum vitalium reſolutionem, & ſic pulſu priuatur ægrotans, & dicitur ſyncops præceps virium lapſus, vt cognoſcamus ad hanc requirere citam, & celerimam ſpirituum vitalium reſolutionem, quæ autem fit paulatim, vt in morti proximis, non dicitur propriè ſyncops. Controuerſia ergo procedit ſolùm de animi deliquio, minimè verò de ſyncope, quam breuiſſimè abſoluere conabor, quia licèt Hippocrates, & Galenus eam conſulant; nihilominùs noſtris temporibus in vſu non eſt, quare ne fruſtrà tempus conſumamus, liceat nobis rem paucis verbis aggredi.

Cornelius Celſus cum Auerrhoë *7. lib. colle-ctaneorum, cap.8.* prorsùs negant ſanguinis miſſionem vſque ad animi deliquium. Et probant primò, quia quælibet euacuatio, vt optima ſit debet eſſe cum conferentia & tolerantia: ſed euacuatio vſque ad animi deliquium non ſit cum tolerantia, cùm in ipſa ſit caſus, & debilitas ſenſibilis facultatis animalis, ergo ipſa minimè eſt tentanda. Secundò quia ex Hippocrate *2. Aphoriſ. text.51* plurimum atque repentè vacuare minimè licet: ſed in euacuatione vſque ad animi deliquium hoc neceſſariò inuenitur, non ergo licet plurimum, & repentè euacuare, quandoquidem poteſt fieri per interualla ſine virtutis diſpendio. Tertiò in hydropis ſpecie quæ Aſcites vocatur, in qua inter peritonæum & omentum tanta aquæ copia inuenitur, & in Empyematicis, in quibus nimia puris copia eſt, intra cauitatem thoracis, nunquam licet extrahere ſimul; & repentè totam aquæ, aut puris quantitatem, proptereà quod exoluuntur, & vndique deficiunt. Ità Hippocrates conſulit *6. Aphoriſm. text.27.* Ergo ſic ſimiliter eadem ratione non licebit ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium, præcipuè cùm per venæ ſectionem non ſolùm quod inutile eſt, verum etiam quod eſt vtile euacuatur. Tandem probant hoc aſſertum, quia non licet expurgare vſque ad animi deliquium, ergo neque ſanguinem mittere.

Nihilominùs, doctrina eſt expreſſa Hippocratis & Galeni *1. Aphoriſmorum, textu 23.* ſanguinis miſſionem conuenire vſque ad animi deliquium in ardentiſſimis febribus, in maximis inflammationibus, & vehementiſſimis doloribus. Sic igitur ait Hippocrates, *Atque*

vbi ad animi deliquium educere conuenit, faciendum ſi ægrotus par eſſe poſſit : In quorum verborum expoſitione Galenus expreſsè tenet eam in maximis inflammationibus, in febribus ardentiſſimis, & vehementiſſimis doloribus debere fieri, cæterùm non niſi conſtantibus, & firmis viribus tantam euacuationem aggrediendum eſſe. Et proſequitur Galenus; *Nam & ipſi euacuationes tales vehementer prodeſſe didicimus vſu frequentiſſimo.* Idem dicit *9. lib. Methodi, cap.4. & lib. de ſanguinis miſſione, cap.12.* Auicenna etiam id expreſsè tenet *lib.1. fen 4. cap.3.* Et ratione probatur, quia poteſt dari morbus adeò vehemens, & acutus cum maxima humorum redundantia, & tanto virium robore, vt vnica vice ſanguinem redundantem extrahere conueniat, viribus permittentibus nimiam euacuationem, quâ ſæpenumerò febrem iugulâſſe teſtatur Galenus; ergo licet interdum vſque ad animi deliquium ſanguinem mittere : Hoc tamen cum magna præmeditatione faciendum, & vrgente neceſſitate, & non quidem reuulſionis gratiâ; nam hæc major fit & tantò efficacior, quantò maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, Perpendite, obſecro, Galenum *lib. citato de ſanguinis miſſione, cap. 12.* vbi poſtquam plurimos liberatos fuiſſe, ait factâ vſque ad animi deliquium ſanguinis miſſione corpore refrigerato, & aluo ſoluta, aut madoribus, ſeu ſudoribus ex toto corpore ſuccedentibus, proſequitur ſic : *Bonum itaque eſt pulſuum imminutioni attentum eſſe tangentibus nobis eos, ſanguine etiamnum fluente, ne aliquando nobis nihil tale opinantibus pro animi deliquio mors ſuccedat, quod tribus ſanè accidiſſe Medicis noui : quocirca præſtat confertas has euacuationes vitare, ac fugere, niſi magna quædam neceſſitas, vt id faciamus iubeat.*

Argumenta contraria ſic ſolues. Ad primum dicito fieri cum tolerantia eiuſmodi euacuationem; nam in ipſa & poſt ipſam virtus reſtat, vt aliqua accidentia vincantur, & viuens ad ſalutem redeat. Ad ſecundum reſpondeo, neque in hydropicis, neque in empyematicis virtutem eſſe robuſtam, & ſic partiri debere euacuationes, & reprobari hac ratione nimias euacuationes, plurimum autem & repentè euacuare vbi non adſunt vires condemnauit Hippocrates. Ad tertium & vltimum dicimus Galenum concedere expurgationem etiam vſque ad animi deliquium *in commentario 23. citato 1. ſect. Aphoriſmorum*, hæc ſunt verba : *In maximis verò doloribus nullum præſtantius noui remedium eâ euacuatione quæ ad lipothymiam vſque fit, cum ea tamen diſtinctione, vt intelligatur phlebotomiáne, an purgatione ad defectum vſque animi vti conueniat.* Ecce quomodò purgationem concedit interdum vſque ad animi deliquium. Si tamen doctrinæ ipſius Galeni attendamus, *cap.12. de ſanguinis miſſione in principio*, tutius erit ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium quàm expurgare, ſic enim ait : *Nam quod ſemel in ventrem ingeſtum eſt medicamentum, quominùs totum deuoratum ſit, fieri non poteſt, nec licet, vbi plus iuſto iam purgatur homo, partem eius quod oblatum eſt auferre, at in ſanguinis miſſione maximum id bonum eſt, vacuationem vbi voles, poſſe ſiſtere.* Quibus verbis ſatis claram diſparitatem reddit, vt agnoſcas ſecuriùs interdum ſanguinem poſſe mittere vſque ad animi deliquium, quàm expurgare.

CAPVT VII.

Vtrùm in inflammationibus liceat ſanguinem ducere vſque ad mutationem coloris.

SOlùm de internis inflammationibus procedit Controuerſia; ſiquidem externæ inflammationes non adeò vrgent vt compellantur Medici imperare ſanguinis miſſionem ità copioſam, qualis eſt illa quæ fit vſque ad mutationem coloris ipſius ſanguinis qui euacuatur. Præterquam quòd, priuſquam ſanguis diuerſi coloris ex parte externa inflammata per venas prorumperet, ferè totus ſanguis, qui in partibus internis continetur iuxta cor, & iecur eſſet eductus, vnde animi deliquium, & ſyncops neceſſariò accideret, cùm priùs ſanguis ex internis partibus euacuaretur, quàm ex externis. Nec de omnibus internis inflammationibus procedit difficultas, nam in malignis adeò impactus ſolet reperiri humor & abſconditus, vt nequaquam ab ipſis euacuari poſſit, & ſic perniciosum eſt ſignum ſanguinem apparere optimum in malignis affectionibus.

De internis igitur inflammationibus, quæ malignæ non ſunt, procedit difficultas, qualis eſt inflammatio pleuræ, pulmonis, & iecoris, An aliquando ità vrgeant, vt oporteat ſanguinem mittere, non quidem ſolùm per crebra interualla, ſed vnica vice vſque ad mutationem coloris ipſius ſanguinis. Ratio autem negatiuam partem efficaciter ſuadet : nam ſi talis euacuatio eſſet permittenda, maximè vt ex parte inflammata humorem ibi contentum extraheret; ſed hoc fieri non poteſt, ergo neque ſanguinis miſſio vſque ad mutationem coloris.Minor in qua eſt difficultas probatur : nam ſi ex parte inflammata extraheremus ſanguinem, aut eſſet quia ab ipſa expellitur, & hoc non, quoniam quia debilis erat fluxio ibi fuit firmata non potente protrudere humorem in aliam partem; aut eſſet quia ab aliis partibus attraheretur, & ſimiliter hac ratione fieri non poteſt, quoniam ſolùm attrahunt vtile, & tempore ſolùm indigentiæ id faciunt; ergo ex parte inflammata humor impactus educi nequit, præcipuè cùm ſit extrauaſatus, & in poroſitatibus imbibitus, quare difficilè creditur ad vaſa poſſe retrocedere vſque ad ſciſſuram in qua per mutationem coloris ipſius ſanguinis fluentis agnoſcamus iam ſufficientem ſanguinis copiam eſſe extractam.

Communis tamen ſententia eſt, & in Antiquorum ſcriptis ſtabilita, interdum oportere ratione vrgentiæ in internis inflammationibus ſanguinem mittere vſque ad mutationem coloris. Sic Hippocrates *1. de victûs ratione in acutis, textu* 10. & Galenus *in Commentario*, vbi in inflammatione pleuræ ſanguinem mittere iubet, donec rubidior fluat. Idem tenet Galenus *libro de ſanguinis miſſione, cap.14.*

cap.14. vbi refert verba Hippocratis *loco nuper citato*, vbi de pleuriticis agens, ità scriptum reliquit; *Incidenda verò in gibbero interna vena, nec cunctèris copiosè auferre donec rubicundior flaniórque multò effluat, vel pro puro & rubicundo liuidus, vtrumque enim accidit*: Monet tamen Galenus, vt solliciti simus de virtutis robore, quod constabit ex pulsu tanquam ex indicio minimè fallaci: At si pulsus vel in magnitudine, vel in quauis inæqualitate mutetur, quiescendum à tali euacuatione necessariò erit.

Ratione autem suadetur hoc assertum; nam interdum adeò vrgent internæ inflammationes, & vires adeò sunt robustæ, vt licitum sit intendere educere humorem ex parte inflammata; sed hoc solùm potest constare ex mutatione coloris, ergo interdum licèt sanguinem vsque ad mutationem coloris mittere. Maior admittitur; Minorem probo, quia humor impactus in inflammata particula magis alteratur propter prohibitam ventilationem, immò & putrefit, & hac ratione colorem mutat; ergo euacuatio sanguinis vsque ad mutationem coloris aliquid ex parte inflammata educi, & euacuari significat.

Concludit tandem Galenus *loco & capite citato* cessandum esse ab euacuatione, eo ipso quòd mutationem coloris agnoscimus in sanguine, vt iterare possimus ipsam euacuationem citra maius virium dispendium, & vt rursùs possit materia impacta in porositatibus partis inflammatæ ad vasa retrocedere. Quod idem Galenus significauit *lib.4. de sanitate tuenda, cap.4.* vbi dum de curatione laxitudinis vlcerosæ agit, in hæc verba prorumpit. *Si autem totus sanguis semel extrahatur, non potest illud ità contingere, nam retrocessus à parte inflammata ad vasa indiget tempore quo fiat*: Oportet ergo quòd mediet tempus, & reiteretur venæ sectio, vt educamus sanguinem contentum in parte inflammata. Vnde constat à parte inflammata posse attrahi sanguinem, tum ratione euacuationis vasorum succedentibus partibus sanguinis ad replendum vacuum, tum etiam quia licèt sit pars debilis, poterit tamen corroborari, vt deinceps possit expellere humorem in ipsa contentum, qui quidem non est concretus, sed liquatus à calore ipsius partis inflammatæ, & licèt sit extrauasatus, nihilominùs potest ad vasa retrocedere, vt accidit in variolis, & morbillis sæpè aëre frigido tangente cutim, & in erysipelate de quo Hippocrates ait, intrò recurrere perniciosum esse, 6. *Aphorism. textu 25*. Vnde ad argumenta contraria patet solutio.

DISPVTATIO VLTIMA.

De tempore mittendi sanguinem, & aliis requisitis: nec non de Cucurbitulis, Sanguisugis, & Cauteriis.

CAPVT PRIMVM.

Quo tempore morbi Sanguinis missio sit exercenda.

SATIS trita & vulgaris est inter Medicos diuisio temporum morbi, in tempora vniuersalia & particularia, de quibus omnibus procedit Controuersia, & quoniam considerantur morbi tempora (præcipuè vniuersalia de quibus priùs agimus) iuxta morbi entitatem, iuxta accidentia, & secundum coctionem, & cruditatem causæ morbificæ: Quia tamen probabilissimum est omnia coincidere, de omnibus procedit difficultas, an scilicet sit aliquod tempus morbi quod omninò prohibeat venæ sectionem, & quòd sit vtilius ad ipsius exercitium.

Et quidem de principio, augmento & statu illorum morborum quorum tota essentia præcipua fluxio est, nemo dubitat quin omni tempore ex dictis venam debeamus secare vsque dum fluxio cesset, dummodò vires adsint, siquidem fluxio non aliundè meliùs cohibetur, quàm sanguine misso, & reuulsione, deriuatione, & euacuatione factâ iuxta regulas superiùs adductas. Ergo toto tempore quo durat fluxio, citra dubium tentanda est venæ sectio. Difficultas ergo præcipua est de morbis pendentibus à materia putrida, quæ actione caloris naturalis ab ipsa Natura emendanda est, iuxta cuius diuersam mutationem diuersa tempora distinguimus, quæ scilicet sint vtiliora, in quibus securè possumus venam secare.

Et quidem, nec de principio vniuersali, nec de augmento vnquam dubitaui esse securissima tempora, licèt vtilius sit principium, de quo Hippocrates 2. *Aphorismorum, textu 29.* ait: *In principiis morborum si quid tibi videtur mouendum moue: dum verò consistunt, & vigent, meliùs est, quietem habere.* Vbi nota Galenum *in commentario* expresè docere in principio euacuandum esse, siue per sanguinis missionem, siue expurgationem, vt sic deonerata Natura à copia humorum quâ premitur, faciliùs concoquat quod restat. Quod clariùs ipse Galenus 3. *Epidemion, parte 1. Commentario 2.* hoc ipsum patefecit adhuc, cum suppositione aliqua cruditatis ventriculi; hæc sunt verba: *Oportebat Hippocratem, cùm hominem aduerteret in præcipiti esse, ad sanguinis missionem se conuertere, aut primo die si nullum contineret ventrem crudum cibum, aut certè alterum diem itaque ad summum expectare.* Si ergo primo die iubet venam secare, ergo in

 principio

principio morbi, præcipuè si acutus sit, quâ ratione dixit Hippocrates; *Medicari enim in acutis eadem die, tardare enim malum est*: Et Galenus *lib. de sanguinis missione, cap.*20. acriter reprehendit eos qui differunt venæ sectionem vsque ad tertium, aut quartum diem, idque ridiculum esse valde testatur. Sentit ergo in principio vtiliorem esse venæ sectionem.

Ratione etiam probatur: In principio morborum adest scopus expostulans sanguinis missionem; nam supponimus esse morbum magnum, adest enim virium robur, quod in principio minimè labefactatur, immò potiùs in ipso debet esse virtus validior, cùm accidentia in ipso remissiora sint, simúlque in declinatione, iuxta Hippocratis decretum; ergo in principio securissimè venam secamus. Neque obstat humorum præparatio; nam ad sanguinis missionem non est necessaria, nec demum Naturæ distractio à concoctione causæ morbificæ, cùm in principio nondum Natura aggressa sit coctionem materiæ; ergo nullum est prohibens venæ sectionem in principio. Neque obstat, quòd Natura in principio retineat humores; nam hoc est intelligendum respectu medicamenti expurgantis, sanguis enim solùm educitur successione eius quod euacuatur, aut ad vitandum vacuum, hæc autem euacuatio minimè contrariatur actioni Naturæ retinenti.

De augmento etiam probatur, posse in ipso venam secari ex Galeno *lib. de sanguinis missione, cap.*20. vbi ait: *Expedit autem sanguinem mittere, etiamsi huius auxilij primum tempus fuerit omissum*: vbi per primum tempus principium intelligunt aliqui. Ego tamen verba adducta attento animo perlegi, & in meo codice non affert Galenus illa verba. *Primum tempus*, sic enim habet, *etiamsi huius auxilij prima occasio sit prætermissa*: vbi certum est non distinguere principium ab augmento. Verumtamen est infrà asserere quòd in quocumque tempore scopos inuenerimus ad mittendum sanguinem, expedit id facere. Attamen quia hæc verba etiam de statu, seu summo vigore probant, infrà adducentur latiùs. De augmento autem clariùs fuit locutus Galenus *libro de optima secta, cap.*27. Et ratione probatur: nam in morbi augmento est morbus magnus, vt per se patet, similiter est virium robur; siquidem ex præcisa ratione augmenti non diminuuntur vires, cùm in ipso validos, & vehementes pulsus videamus: ergo in ipso licitum est venam secare, quia adest scopus expostulans, & permittens.

Nec valet si dicas per sanguinis extractionem distrahi Naturam à concoctione causæ morbificæ, quæ manifesta est in augmento; nam contrà stat, quòd licèt Natura incipiat coquere in augmento, non tamen ità intenta est sicut in statu: præterquam quòd licèt aliquantulum distrahatur, major tamen vtilitas sequitur ex extractione causæ; nam sic leuatur Natura ab onere, & faciliùs materiam restantem concoquit, vnde securè & vtiliter administratur, præsertim vbi prætermissa fuerit sanguinis missio toto tempore principij, aut quia citò pertransiuit, aut quia ægrotans metuit, aut propter Medici errorem, aut omissionem, in quibus omnibus existente morbo acuto, periculum imminet maximum, si in augmento non celebretur venæ sectio, non solùm igitur securè, sed etiam necessariò censeo feriendam esse venam, vt deponamus humorum ingentem copiam, per quam forsan ægrotans posset suffocari.

Digladiatio maior inter Authores versatur de summo vigore morbi; An scilicet in ipso liceat venam secare? Negatiuam partem videtur docere Hipprocrates 2. *Aphorismorum, text.*29. *suprà citato* vbi ait: *Inchoantibus morbis si quid tibi videtur mouendum moue, dum verò consistunt, ac vigent meliùs est quietem habere*. Galenus etiam *in commentario huius textus* sequentia subdidit verba: *Præcipua autem in his remedia sunt, maximè quidem phlebotomia, nonnunquam verò expurgatio, quorum neutrum venit in vigore vsurpandum*: Clarissimè ergo constat iuxta Hippocratis, & Galeni mentem in statu, seu in summo vigore nequaquam venam esse secandam, præcipuè in morbis materialibus, quorum causa mediâ coctione à Natura emendatur.

Rationibus etiam intendunt aliqui Authores fulcire hanc opinionem, quas Galenus *in commentario citato* insinuauit: Prima est, quia in statu morborum Natura solet tentare criticas euacuationes; ergo in tali tempore non oportet venam secare; ne forsan Naturæ motum impediamus per quem ipsa propulsat causam morbi. Secundò: quia in summo vigore Natura tota intenta est coctioni causæ morbificæ, quo tempore summa coctio celebratur, sed si tunc mitteremus sanguinem, Naturam distraheremus à coctione, quæ fit medio calore naturali, qui à sanguine & spiritu fouetur; non ergo licet in summo vigore sanguinem detrahere; præsertim cùm in ipso vigeant symptomata, à quibus nimis patitur, & defatigatur Natura, si ergo tunc sanguinem demamus, addimus labori laborem, ex quo forsan Natura succumbet, securiùs ergo est quietem habere; nam vacuare tempore quo summa coctio est, est superuacaneum: verba sunt Galeni quibus id quod ratio suadet significauit sic: *Tum aliis de causis* (quas suprà numerauimus) *tum quia animalis virtus omninò fatigata laborat*.

Pro affirmatiua verò parte: (nempè in summo vigore plerumque cum vtilitate venam secari) stant Authores grauissimi, ex quibus vnus est Vallesius 4. *lib. Methodi, cap.*2. *folio* 378. Et probatur ex Galeno 9. *lib. Methodi, cap.*5. per sequentia verba: *Maxima continentium febrium remedia hæc duo sunt, detractio sanguinis, & potio frigida, verùm, illa nullo non tempore modò vires sustineant, hæc cùm in pulsu & vrinis concoctionis euidentes cernuntur notæ*. Vbi illa verba, *nullo non tempore*, in omni tempore sanguinem esse mittendum significant. Idem docet *lib. de sanguinis missione, cap.*20. per hæc verba: *Quocumque enim die mittendi sanguinis scopos in ægrotante inueneris, in eo præsidium hoc adhibeto, etiamsi vigesimus ab initio morbi dies fuerit*. Quibus verbis rationem etiam quâ corroborari potest hæc conclusio, apertè insinuauit; nam quoties fuerint scopi in ægrotante mittendi sanguinem, venæ sectio est administranda: sed interdum in summo vigore adsunt scopi, nempè magnitudo morbi, virium robur (de quibus non est dubium) & aliàs nullum est obstaculum, quod sic probo: Nam si aliquod esset, maximè symptomatum magnitudo vires animales summoperè dissoluens, vt Galenus notauit, 2. *Aphorismorum*,

rum, *commentario* 29. aut summa coctio quæ tunc celebratur si tempora coincidant, aut putredo summa; si non coincidant tempora, sed neutrum ex his prohibet omninò venæ sectionem, ergo ipsa tunc vtiliter exercetur. Assumptum per singulas partes premo; Et primò symptomata non semper adeò vrgent, vt animales vires omninò imbecilles reddantur, vt non possint ferre sanguinis missionem, præcipuè vbi adest copia quæ nondum sufficienter deposita est, vt Natura citiùs perficiat coctionem, aut corrigat putredinem, & quia naturales, & vitales tunc robustæ adsunt, Galeno authore *eodem loco nuper citato* quibus præcipuè attendere debet Medicus, vt suprà docuimus ad executionem huius auxilij, ideò symptomatum magnitudo non prohibet semper venæ sectionem, licèt interdum id possit facere per virium nimiam iacturam. Nec intentio Naturæ summæ coctionis causæ impedimentum est quominùs aliquando non possimus secare venam in summo vigore quoad coctionem; nam si in antecedentibus temporibus non fuerit ob aliquam occasionem sufficienter deposita humorum copia per sanguinis missionem, poterit vtiliter in summo vigore administrari, quin summa coctio materiæ, nec Naturæ diuersio sit obstaculum: nam depositâ parte materiæ, quæ forsan in vigore restabat euacuanda, faciliùs Natura vincit restantem materiam, siquidem necessitas deonerandi Naturam, etiamsi extra debitum tempus sit, maioris vrgentiæ, & vtilitatis est quàm ex plenitudine in acutis morbis, quàm ex turbatione naturæ, quæ accidit ex euacuatione. Quo constat solutio ad argumentum præcipuum contra nostram Conclusionem. Tandem quòd summa putredo non prohibeat venæ sectionem in casu in quo in summo vigore sit summa putredo, clarissimum est, cùm per euacuationem sanguinis refrigeratio, & ventilatio, & hac ratione putredo cohibeatur; ergo poterit in summo vigore in casu adducto vena secari, quin sit obstaculum omninò ipsam prohibens.

Clariùs hæc doctrina intelligitur in morbis pendentibus à fluxione, in quibus in principio reuellendum, in augmento deriuandum; & in summo vigore euacuandum est id quod in parte, aut in membro est contentum, immò etiam in declinatione morborum pendentium à materia, sæpè sanguinem vtiliter mittimus, vel ad euacuandas humorum reliquias, quæ sæpenumerò recidiuas faciunt, vel ad corrigendam aliquam calidam distemperiem, seu phlogosim in aliquo ex hypochondriis relictam, sic iecore patiente, dum prolongatur morbus, saluatellam dextræ manûs in declinatione præscindimus, & liene laborante in sinistra manu venam secamus cum fæliciſſimo euentu. Vnde Galeni & Hippocratis testimonia facilè soluuntur, si dicamus meliùs in principio morborum euacuari causam morbificam, & tunc in summo vigore meliùs esse quietem facere, quod non tollit, quominùs in summo vigore possimus sæpè sanguinem mittere, quando scilicet non deposita est in antecedentibus temporibus sufficienter humorum copia: in euentu maior vtilitas sequitur ex euacuatione quàm ex diuersione Naturæ à concoctione, leuata namque Natura secutionem, & perfectiorem crisim tentat. Quo fit vt potiùs sequatur interdum crisis factâ sanguinis missione in statu, quàm impediatur. Vnde constat solutio ad omnia quæ in contrarium adducta sunt.

De temporibus autem particularibus idoneis ad sanguinis missionem dicimus, quòd in morbis per circuitus repetentibus, si ad infebricitationem peruenerit ægrotus, dies interualli eligendus est, aut maioris remissionis morbi, ne addamus labori laborem. In continuis autem febribus etiam periodicantibus tempus magis distans ab accessione eligendum est, ob eandem rationem. Quando verò spatium inter vnam, & alteram accessionem est breuissimum, tunc principium, augmentum, & statum fugere debemus, & in declinatione, aut vltima parte statûs sanguinem mittere debemus, vt possimus commodè; immediatè post cibare ægrum in ipsa declinatione. Hæc tamen doctrina in morbis à materia per coctionem emendanda pendentibus locum habet; nam in morbis à fluxione pendentibus; vt in podagra, apoplexia, aut asthmate in quolibet tempore accessionis, possumus aut debemus sanguinem mittere, propter vrgentiam, & periculum manifestum quod imminet ex decubitu talium humorum qui arcetur per sanguinis detractionem, seruatâ regulâ reuulsionis, deriuationis, & euacuationis, iuxta præcepta à nobis suprà adducta.

CAPVT II.

De tempore anni, & hora diei magis idonea ad venæ sectionem.

CErtum primò in hac difficultate est in morborum curatione non esse expectandum anni tempus; nam cùm occasio sit præceps, & morbi actu lædant, & ipsorum symptomata vrgeant, illicò iis auxiliari debemus in quolibet anni tempore, occurrat necessitas. Controuersia igitur solùm procedit de morbis imminentibus quos præcauere debemus mediâ sanguinis missione, aut expurgatione, quo scilicet tempore anni opportuniùs administrabitur. Quod dubium breuiter soluit Hippocrates 6. *Aphorism. tex.47.* his verbis: *Quibus venæ sectio, aut expurgatio prodest, his vere secanda vena est, aut purgatio imperanda.* In cuius textus commentario Galenus sic ait: *De iis qui integrà adhuc valetudine posteà sunt ægrotaturi, nisi euacuentur, Hippocrati nunc sermonem haberi liquet, horum enim vere ineunte anticipanda est euacuatio.* Ex quibus verbis constat clariſſimè præcautoriam euacuationem celebrandam esse tempore veris, & hac ratione quamplurimos liberâsse testatur Galenus à pluribus morbis quibus corripiebantur in æstate, aut autumno. Idem testatur *lib. de sanguinis missione, cap.7.* per hæc verba: *Et qui singulis annis æstate plenitudinis morbis laborant, etiam hos vere ineunte vacuare oportet.* Ratione etiam hoc ipsum ostenditur; nam tempus vernum temperatissimum est, & in ipso facultates omnes robustissimæ sunt, neque enim iniuriam à frigore excedente patiuntur, neque à calore nimio spiritus dissipantur, qualiter in æstate solet accidere, prætereà etiam humores liquari incipiunt tempore veris,

veris, (qui hyemis frigiditate concreti & coacti erant,) proindéque aptissimi sunt ad fluxiones: insuper etiam incrementum in venis suscipiunt ex quo plenitudinis morbi imminent; rectè ergo ineunte vere præcautionis gratiâ euacuatio est celebranda, siue sectâ venâ, in quibus plenitudinis morbi imminent, aut purganti pharmaco propinato, vbi adest humorum corruptela,seu cacochymia.

Secundum locum tenet Autumnale tempus, in quo vires fortes adhuc conseruantur propterea quod temperatum est in calore, & frigiditate, & sic corpora facilè ferunt euacuationes, & multò meliùs quàm tempore æstiuo; in quo propter nimiam caliditatem nimia est spirituum resolutio, & virium iactura, & hac ratione difficiliùs ferunt corpora euacuationem, tam per sanguinis missionem, quàm per expurgationem. Tempus denique minùs idoneum est hyemale in quo propter nimiam frigiditatem humores sunt concreti, & ad motum inepti: tum etiam quia corpora nimis refrigerantur sanguine calidiori, & tenuiori fluente, & crassiori permanente intra vasa,& insuper aëris ambientis frigiditate corpore alterato.Quapropter ab omnibus creditur hyemale tempus minùs idoneum esse ad euacuationem, siue ea fiat per sanguinis missionem, siue per expurgationem.

De horis tandem diei quæ sunt magis idoneæ ad sanguinis missionem; conueniunt omnes opportunam esse magis euacuationem horæ matutinæ, præsertim cùm expergefacti sint à somno intercedente dimidiâ aut vnicâ horâ; nam tunc ratione præcedentis somni vires sunt robustiores per spirituum reparationem; alimentum etiam est perfectè coctum, & distributum. Si autem hæc hora eligi non possit ob aliquod impedimentum, tunc vespertina erit commoda, quæ post matutinam secundo loco ponitur, dummodò coniectauerimus cibum concoctum iam esse & distributum; alioquin si crudus in ventriculo adhuc perseueret, nociua erit sanguinis missio. Si tamen vrgeat aliqua necessitas præsentis morbi, vt si quis sæuissimâ anginâ, aut pleuritide corripiatur,etiam noctu, & in quacunque hora diei venam secare non verearis, dummodò recens cruditas non adsit in ventriculo, aut satietas; etenim tunc deponenda priùs est, aut omittenda sanguinis missio, donec cibus descendat, & illicò vena præscindenda erit pro vrgentia morbi.

Alij etiam Mathematici potiùs quam Medici Astrorum cursus summoperè obseruandos esse ad sanguinis missionem prædicant. Vallesius tamen noster in sua methodo de Astrorum concursu loquens, hæc verba profert: *Ego autem illos Lunæ aspectus tunc solùm caueo, cùm parum aut nihil differre auxilium conuenit.* Vnde clarè infertur in morbis in quibus ratione causæ indicata est sanguinis missio, aut expurgatio, eam illicò esse celebrandam, quidquid sit de Lunæ aspectu;nam vrgentia causæ principalior est:quando autem ratione præcautionis venam secamus, aut expurgamus, cauere oportet plenilunium, & Lunæ peculiares aspectus, seu motus qui fiunt per quaterniones aut septimanas; in quibus corporum cœlestium alteratio quædam est, à qua sublunaria corpora necessariò patiuntur, quia tunc parum, aut nihil differre auxilium conuenit, & hac ratione omnes Lunæ prauos aspectus fugere debemus, iuxta Mathematicorum regulas.

CAPVT III.

De vtilitatibus, & incommodis venæ Sectionis, & præparatione ad ipsam.

Specialiter de vtilitatibus sanguinis missionis abundè diximus in peculiaribus affectionibus quarum est præcipuum auxilium.Has tamen in præsenti licebit per modum Epilogi iterum atque aliqua in commoda referre, quæ prouenire solent ex ritè, aut sine necessitate celebrata sanguinis missione. Vt autem hæc euitentur, dicimus, quòd venæ sectio adhiberi debet in fluxionibus, ex quibus inflammationem timemus subsecuturam, quam tunc venæ sectio adhibita prohibebit, quæ etiam dolores minuere potest, tensionem, & ipsam fluxionem prorsùs auferendo, cùm reuellat, deriuet, & euacuet plenitudinis causam. Vnde Natura iuuatur, vt clarè constat. Rursùs, dum plenitudo adest, aut magna copia humorum corruptorum, quæ si deponatur per sanguinis missionem, tunc Natura, quæ anteà oppressa eisdem erat fortior redditur, & faciliùs emendat restantem materiam, si forsan putrida est, aut ipsam detrudit, deponítque per conuenientem regionem. Insuper, dum ab humoribus calidis corpus distemperatur, tunc ipsum attemperat, & refrigerat sanguinis missio, authore Galeno *lib. 9. Methodi, cap. 5.* obstructiones etiam tollit, vnde vasa patentiora, & expeditiora redduntur sanguine detracto, & sic corpus magis transpirabile redditur. Denique etiam euacuationes consuetas suppressas conuocat, ex quibus grauissima symptomata fœminis, & viris accidere solent, quæ per venæ sectionem ex loco conuenienti factam præcauentur. Hæ sunt vtilitates quæ beneficio venæ sectæ consequuntur.

Indebitè autem facta sanguinis missio, videlicet quando fit contra præcepta, & regulas Artis, nulliúsque conditionis ad eam celebrandam habito respectu,plura incommoda affert; nam vires summoperè debiles reddit, eas dissoluendo, vnde ægrotantes tunc si aliqua symptomata morbi adsint, ea ferre non valent, & sæpiùs Natura ex toto succumbit. Si tandem in prima regione cibus crudus perseueret, & tunc fiat venæ sectio, massa sanguinaria coinquinatur, eò quòd vasa trahunt ventriculi cruditates priusquàm coctus sit cibus. Item si in inflammationibus in eodem loco affecto venam primò præscindamus, ad ipsam conuocabimus totam fluxionem, & periculum erit mortificationis ipsius membri. Deindè in nimia abundantia biliosorum, aut pituitosorum humorum, non conuenit venam secare, iuxta illud Auicennæ *fen 4. lib.1. cap.20.* dicentis: *Caue ne ægrum ad vnam duarum rerum perducas aut cholericorum ebullitionem, aut frigidorum cruditatem.* Præterquam quòd, si tunc sanguinem mittimus, diminuitur calor natiuus, & facultas languida redditur, proindéque difficilè potest

coquere

coquere huiuſmodi humores: denique abortum cauſat, & nimias fluxiones ſanguinis excitat, ſi non fiat iuxta regulas ſuperiùs adductas: reliqua incommoda ſuis locis abundè dicta ſunt, & ſic ſuperfluum erit ipſa iterum in præſenti afferre.

Tandem nota: præparationem humorum non eſſe neceſſariam ad venæ ſectionem, qualiter ſit ad expurgationē, niſi ex venis anguſtiſſimis, & paruis exerceri conueniat, in quo euentu vt fluxibiliores reddantur humores, balneo, & aquâ calidâ vtimur. Ex parte verò corporis, aliqua etiam præparatio requiritur ante ſectionem venæ, qualis eſt fœcum depoſitio per clyſterem, aut ſatietatis ventriculi euacuatio, aut per vomitum, aut leniente pharmaco; deindè verò alterâ die ad ſanguinis miſſionem accedendum eſt; aut ſi clyſtere vtamur eadem die poſt ſpatium vnius horæ, vt corpore reſtaurato per quietem meliùs ſuccedat venæ ſectio. Si autem clyſteribus purgantibus, aut irritantibus vtamur, aluo nimis fluente, venæ ſectionem tunc omittere optimum erit conſilium, donec quieſcat. Solet autem accidere, vt propter commotionem factam ex vi ſanguinis miſſionis ad ventriculum fluat aliqua portio humorum corrodentium, ratione cuius ſæpè ægrotantes incidunt in animi deliquium, & ſic ſanguis non fluit, retractis humoribus ad intra, vt Galenus notat 1. *de ſymptomatum cauſis, cap. 7.* Cæterùm, vt hoc ſymptoma adeò periculoſum præcaueamus priùs corroborabimus ventriculi os aliquo adſtringente, qualis eſt ſuccus granatorum acidorum, aut agreſtæ, aut ſyrupo cotoneorum, aut ipſius ſucco. Extrà verò etiam ipſum ventriculum corroborabimus oleo cotoneorum, aut ſucco agreſtæ, aut ſimilibus.

Sæpè etiam accidit, vt ſectâ venâ ſanguis non fluat, aut ideò quia membrum frigidum eſt; & ſic ipſum calefacere frictionibus, & fomentis oportet, vel ſi id contingat ratione timoris, aut alterius paſſionis animi, ratione cuius ſanguinis, & ſpiritus ad intrà ſit recurſus, curandum eſt priùs quàm vena ſecetur, quòd liber æger ſit à prædictis paſſionibus, & minimè venam ſecabis quouſque ipſius animus aliquantulum quieſcat. Prætereà etiam fugere debemus principium acceſſionis, & ipſius augmentum, quia in his temporibus humores ad intimas partes mouentur, & ſic difficilè ſanguis fluit ſectâ venâ, nec non cum periculo manifeſto ægrotantis. Cæterùm, poſt venæ ſectionem oportet, vt patiens conquieſcat, & à negotiis conſuetis prorsùs ceſſet; nam ſæpè accidit commotis humoribus animi deliquium, cibum autem minimè debet aſſumere, niſi vnâ horâ tranſactâ poſt venæ ſectionem, ne crudus à iecore trahatur, & diſtribuatur.

CAPVT IV.

De iudicio quod fieri debet ex ſanguine extracto.

Ex ſanguine extracto cognoſcere tenetur Medicus humores qui in corpore redundant, ſiue hoc fiat in ſtatu morboſo, ſiue in ſano vt nunc: nam ibi apparent cum eodem modo ſubſtantiæ, & colore qualiter exiſtunt in venis, eo ſcilicet modo, quo illos *noſtro Tractatu de Humoribus* depinximus per ſigna peculiaria quæ ex colore, ſapore, & modo ſubſtantiæ deſumebantur. Quapropter facilè quiuis poterit conſiderare; hæc omnia in ſanguine extracto & repoſito deſumuntur, vt exindè cognoſcat qualis ſit cauſa morbi; nam ſi albicans appareat, pituitæ dominium oſtendit; ſi ruber ſit color, ſanguinem abundare ſignificat; ſi liuidus, aut niger, melancholiam; ſi ſit pallidus aut flauus, bilem. Similiter etiam ex craſſitie, aut tenuitate agnoſcimus humores aſſignatos, & omnes ſpecies ipſorum, tum etiam quæ fiunt per vſtionem bilis flauæ, quales ſunt cærulea, porracea, æruginoſa, & iſatodes. Tum etiam ſpecies melancholiæ præternaturam, quæ fiunt ex putredine omnium humorum: Et denique omnes pituitæ ſpecies, quæ per maiorem frigiditatem fiunt, quæ omnia conſiderabit quiſque, vt inde manifeſtam cognitionem cauſæ habeat, & iudicium proferat de longitudine, aut breuitate morbi, ſecundum quod ab humoribus craſſis, & contumacibus dependet, aut tenuibus, aut ichoroſis, colores, & modi ſubſtantiæ, humorum putredinem, aut vſtionem indicant, & forſan malignam putredinem, ſeu malignitatem, vt ſi diſſolutus valdè appareat ſanguis, craſſus, aut glutinoſus, praui coloris, cærulei, aut nigri, aut liuidi, aut porracei, aut æruginoſi.

Poteſt tamen accidere vt malignus ſit morbus, & nihilominùs, quòd ſanguis appareat optimus, eò quòd putredo ſit recondita in vaſis paruis iuxta cor, ſeu internis, & intimis, & externis nondum ſit communicata, quo caſu ex aliis accidentibus prauis venabimur malignitatem, nec proptereà ceſſare debemus à ſectione venæ exiſtentibus ſcopis: nam repetitâ ſectione, ſolet inquinatus ſanguis tandē fluere; ſi autem illicò à principio ſanguis vitiatus fluat, proptereà audaciùs non eſt mittendus ſanguis, niſi attentâ ratione morbi, & viribus attentis; nam vt Valleſius notat, huiuſmodi corpora ſuo etſi prauo nutriuntur ſucco.

Serum etiam, ſeu partem aqueam in ſanguine extracto conſiderare debemus, ſi ſit in minima, aut magna copia, quod viſu cernitur; ſimiliter etiam colorem ipſius conſiderare oportet; Dupliciter etiam colorem adquirit pars illa aquea humorum incommutabilis, aut ratione humoris excedentis, ſiue corruptionis peculiaris; primo modo omnes colores adquirere valet, quos in humoribus exiſtere docuimus, magis tamen remiſſos ratione ipſius aquoſitatis, quæ remittit colores. Ratione verò corruptionis peculiaris, etiam varios colores adquirit; quando autem cum ſero humor eiuſdem coloris inuenitur, tunc color eſt ratione humoris in ſero, attamen ſi ſanguis ſit boni coloris, & prauus color appareat in ſero, vel diuerſus prorsùs, ac in humoribus peccantibus, tunc ratione propriæ corruptionis adquiſiuit illum colorem. Magna verò ſeri quantitas frequenter ex nimio potu, aut alimentis aquoſis oritur. Si autē citra hanc cauſam appareat magna ſeri quantitas, facultatis tractricis renum imbecillitatem, aut eorum obſtructionem ſignificat, aut exceſſum ſeroſæ pituitæ. Exigua verò ſeri quantitas, quæ ex inopia potûs non oritur, oſtendit inten-

ſam

sam caliditatem consumentem humiditates, aut aquositates. Quando autem propriam,& peculiarem corruptionem serum adquirit, sæpè malignum causat morbum, & quia intensè putrefit,& quia facilè mouetur,& penetrat in partes intimas, & principes, quas alterat, & corrumpit.

CAPVT V.

De correctione accidentium, quæ ad venæ sectionem subsequi solent.

PLerumque sectâ venâ nimia sanguinis quantitas euacuatur, aut talis fit commotio in corpore, vt animi deliquium, aut syncope accidat. Huiusmodi autem accidentia, aut fiunt per propriam passionem cordis & cerebri, resolutâ scilicet nimiâ spirituum animalium, aut vitalium copiâ;aut per consensum cum ventriculo, eò quòd ad ipsum commouentur huiusmodi acres & mordaces humores vellicationem causantes in ipsius ore, proindéque per consensum patiente corde. Quomodocunque autem hæc praua accidentia fiant, illicò ipsis occurrere debemus auxiliis celeriter spiritus reparantibus, quales sunt inspersiones cum generoso vino, aut admotâ naribus aquâ rosaceâ mixtâ cum vino, & aqua naphæ, aut mosco, seu ambara, & iure propinato optimi succi, insperso puluere diamargariti, aut electuario de gemmis, de quibus omnibus latè Authores *cap. de syncope*; ad quos accedere possunt ij qui ampliorem notitiam eorum habere desiderauerint. Si autem per consensum cum ventriculo hæc eueniant symptomata ab humoribus corrodentibus,quod ex anxietate, & ventriculi inquietudine constabit, tunc illicò tentanda est euacuatio prædictorum humorum, siue per vomitum, siue per clysterem,& deinde ipsorum acrimonia attemperanda erit aliquo cordiali, & ventriculus confortandus erit, & corroborandus extrà & intrà illis auxiliis quorum mentionem *cap.præcedenti* fecimus.

Interdùm etiam accidit propter imperitiam Chirurgi, quòd arteria feriatur pro vena, quod agnoscitur ex eo quòd sanguis fluit pulsando cũ saltu cuius color flauus est, & magis accensus, quàm ille qui fluit ex venis.Sanguis igitur arterialis valdè spirituosus est, & propterea etiamsi fluat in parua quantitate,nihilominùs vires magnoperè, & celeriter dissoluit. Occurrimus autem huic symptomati, applicando scissuræ emplastrum ex thure, aloë, myrrha, bolo armenico, albumine oui & pilis leporinis; aut aliis huius censuræ, quæ si non sufficiant, accedendum erit ad sectionem arteriæ, aut ipsius ligaturam, aut cauterium. Ruptâ tandem arteriâ aneurismatis periculum imminet, ex eo quòd agglutinetur exterior tunica, interiori adhuc dissolutâ manente. Quo fit vt inter vtramque sanguis arterialis colligatur: accidit etiam, quòd ruptâ arteriâ priùs agglutinatur carnis scissura, quàm arteriæ vulnus, & sic in concauo arterialis sanguis detinetur. Cognoscitur autem talis tumor ex eo quòd motum pulsantem referat; ipsi igitur subuenimus adstringentibus, & confortantibus auxiliis, vt amplius ab arteria non fluat sanguis. Quare arteriam consolidare oportebit, & extrauasatum sanguinem resoluere; hoc ergo assequitur emplastro ex summitatibus cupressi minutissimè incisis, & contusis vino nigro admixto, aut emplastro contra rupturam, aut de pelle arietina, sed de his abundè Chirurgi *cap. de Aneurismatum medela*. Insuper aduerte, hanc affectionem interdum rebellem adeò esse, vt prædictis auxiliis minimè cedat, immò potiùs in maiorem tumorem attollitur & crescit, quin rumpatur, aut resoluatur: quare tunc arteria vtrinque liganda est fortiter, & per medium vtriusque ligaturæ scindenda. Sed hæc omnia ad Chirurgos spectant.

Interdum etiam fit punctura nerui, aut tendonis à ministris commissa in ipso actu sectæ venæ: hoc autem cognoscitur ex vehementi dolore, aut stupore, aut conuulsione. Cognitâ igitur nerui puncturâ, impedire oportet vulneris agglutinationem per spatium trium dierum, sæpè admoto oleo communi, aut anetino affecto loco; si autem post hoc tempus dolor cessauerit, & accidentia nulla appareant, tunc intentio erit vt vulnus coalescat, sin minùs apertum conseruetur, fortasse ampliùs aperiatur,vt pus rectè possit expurgari; applicentur interim vulneri medicamenta calida, & vehementer exsiccantia, qualia sunt oleum hypericonis, & euphorbij. Denique si inflammatio accidat iuxta venæ scissuram propter dolorem, aut alteram occasionem,curabitur per communem indicationem per quam reliquas inflammationes curamus, reuellendo, deriuando, & euacuando, dolorem mitigando, & resoluendo humorem contentum; aut si in pus vertatur, ipsam aperiendo. Quod totum non est speciale huius loci.

CAPVT VI.

De Scarificationibus & Sanguisugis.

POst auxilia maiora secundum locum tenet scarificatio cutis, quæ vicaria est sanguinis missionis, authore Auicenna *fen 4.cap.1.cap.21.* necnon etiam hyrudinum applicatio, quæ sanè non leue medicamentum est, cùm sæpè ægrotantes ad pristinam sanitatem eius beneficio reducantur. Hæc autem remedia frequenter post vniuersales euacuationes exercentur, aut quando vires deficiunt pro auxilio maiori:aut quando ex aliquo peculiari membro sanguinem extrahere intendimus. Dicitur ergo scarificatio cutis incisio minutim facta, cum cuspide lanceolæ, quæ fit superficialem partem cutis scindendo, & hæc minùs euacuatoria est, aut profundando,& hac ratione ex profundioribus partibus magis euacuat successione ipsius quod euacuatur. Nam primò exinaniuntur porositates, & paruulæ venæ, deindè maiores, & tandem profundiores, & eò magis si supra scarificationes apponamus cucurbitulas cum flamma, vt frequenter nostris temporis fit; tunc enim ratione tractionis fit facilior, & celerior sanguinis vasis profundioribus euacuatio,cuius etiam mensura clariùs videtur.

Vtimur

Vtimur ſcarificationibus dum reuellere intendimus, aut deriuare, aut euacuare; nam etiam redundantiam deponunt, & præcipuè à capite reuellunt, authore Galeno *lib. de Scarificatione, cap. 4.* per hæc verba: *Crura ſcarificabis capite affecto, aut vbi redundantem in corpore materiam minuere cupimus.* Vtiliſſimæ etiam ſunt ſcarificationes in morbis cutaneis, morbillis ſcilicet, & variolis in quibus ad cutim, & corporis ambitum mirificè iuxta Naturæ motum conuocant humores, præcipuè verò in pueris teneris vtimur hoc auxilio qui ſanguinis miſſionem ferre non valent, propter celerem reſolutionem; tum quia ſunt inobedientes ad venæ ſectionem, & vena in ipſis difficiliter præſcinditur. In febribus etiam malignis, carbunculis, & bubonibus peſtilentibus prærogatiuam ſpecialem habent ſcarificatæ cucurbitulæ, propterea, quòd ad extrà mouent humores, & ipſos à viſceribus diuertunt; quapropter ſæpè ſcarificationes ſeruamus apertas, vt virulentiam ſeu ichores malignos extrahamus.

De hyrudinibus, ſeu ſanguiſugis ſpecialiter egit Galenus, de quibus dixit, quòd extrahant ſanguinem, qui carnibus adiunctus eſt, non verò eum, qui in intimis partibus corporis continetur; quod meo iudicio accidit quando ipſis venis applicantur in robuſtis corporibus, quæ venas carne maximè coopertas habent; nam in his hyrudines nec penetrare, neque corrodere venam magnam poterunt, ſecùs in pueris, aut in quibus applicantur hæmorrhoïdalibus venis; nam tunc certum eſt euacuari ſanguinem ex profundis partibus; in pueris quidem, quia corroſio fit vſque ad tunicam interiorem venarum; in aliis autem, quia orificia venarum hæmorrhoïdalium aperiuntur, & ſic fluit ſanguis ex internis partibus, præcipuè ex vaſis meſenterij.

Reuulſionis etiam, deriuationis, & euacuationis gratiâ pluribus partibus applicantur, & in pluribus affectionibus, præcipuè tamen applicantur in ſuppreſſione ſanguinis, qui per hæmorrhoïdales venas fluere ſolet; & interdum vtero etiam applicantur poſt vniuerſales euacuationes, vt in paralyſi per conſenſum cum vtero ſemel, & fœliciter ego feci in ſuppreſſa euacuatione vteri poſt partum: applicantur etiam poſt vniuerſales euacuationes, in affectibus externarum partium; ſimiliter etiam in phrenitide, & lethargo, & mania, in fronte & retro aures applicantur, quando humorem contentum in capite deriuare & euacuare intendimus.

Specialem etiam vim habent educendi ſanguinem craſſum & melancholicum; quapropter in melancholia hypochondriaca vtiliſſimæ ſunt; ſeroſum etiam, & ichoroſum ſanguinem ſimul educunt. Priùs autem quàm determinato membro applicentur, membrum ipſum priùs abluendum eſt aquâ roſaceâ, poſteà fricandum, & ſanguine calido gallinaceo, aut alterius auis inungendum, vt meliùs hirudines affigantur: vt autem à ſectione non deſiſtant, extremæ partes ſcindantur. Et poſtquam auferuntur, ſummoperè à fluxu nimio ſanguinis cauere debemus, qui ſolet aliquando accidere apertis oſculis vaſorum. Si autem nimia ſanguinis quantitas fluere incipiat, ſiſtenda eſt albumine oui, aut pulueribus reſtrictiuis. Cæterùm, quia in peculiaribus affectibus in quibus applicatio conuenit hyrudinum ab Authoribus etiam adducitur, ideò in præſenti hæc nobis ſufficiant.

CAPVT VLTIMVM.

De inuſtionibus, & fontanellis.

Adeò diuturnæ ſolent eſſe affectiones, & contumaces, vt non cedant maioribus auxiliis, & generalibus, qualia ſunt venæ ſectio, & expurgatio, quantumvis iterentur, & ſic ad vltima remedia confugere eſt neceſſarium; hæc autem ſunt inuſtiones, & fontanellæ, quæ ſæpè in affectionibus contumacibus prodeſſe ſolent, iuxta illud Hippocratis 7. *Aphoriſmorum, textu vltimo*; *Quæcunque medicamentis non curantur, ferrum curat, quæ ferro non curantur, ignis curat, quæ igne non curantur ea exiſtimantur inſanabilia.* Igitur cauteria applicantur ad conſumendas humiditates, & putredinem cohibendam, qualiter accidit in putrefactione, aut gangræna alicuius membri; necnon etiam ad corroborationem partis affectæ. Quâ ratione Hippocrates 6. *Aphoriſmorum* ait: *Quibuſcunque à coxendico dolore moleſtantibus diuturno excidit coxa, his crus tabeſcit, & claudicant, ſi non vrantur.* Conſtat ergo ex his inuſtionis vis & prærogatiua, tum ad cohibendam putredinem, & ad conſumendas omnes humiditates, tum etiam ad corroboranda membra.

Si autem inuſtione factâ vlcus conſeruare velimus, ablatâ eſcharâ, vt per illud continua & paulatina fiat euacuatio citra virium diſpendium, dicitur fontanella, quæ fit aut per ignem actualem, ferro ſcilicet ignito, aut per medicamenta cauſtica, & deurentia potentialia, quæ applicata, & actuata à noſtro calore reducuntur in actum, & valent comburere, & vlcera cauſare, huiuſmodi ſunt arſenicum, ſublimatum, & alia plura huius cenſûs. Hæc autem medicamenta communiter applicantur, in apoplexia, & lethargo, & aliis ſoporoſis affectionibus in principio ad reuellendum; ſic emplaſtrum ex cantharidibus applicamus cruribus ad reuellendum in capitalibus affectibus, vt vlcere facto peccantem materiam per diſtantiſſimas partes euacuemus, & Naturæ motum cohibeamus; vſus tamen cauterij actualis magis communis eſt, & probatus ad fontanellas aperiendas, & formandas.

Pluribus videtur inutilis vſus fontanellæ in affectionibus quæ pendent à ſecunda, & prima regione, eò quòd non apparent viæ patentes per quas humores communicentur, & fluant in locum in quo formantur fontanellæ; & ſic tenent, ſolùm in morbis in quibus materia peccans ſtabulatur in tertia regione, conuenire. Experientiâ tamen didicimus in omnibus morbis pendentibus ex antiquis, & inueteratis fluxionibus, vtiles valde eſſe fontanellas, in qualibet regione exiſtat materia peccans: tum propter conſenſum & conſpirationem quam Hippocrates conceſſit inter omnes partes noſtri corporis; tum etiam quia partes omnes robuſtæ deponunt exuperantem materiam in magis debilem. Pars autem vbi formatur fontanella, debilior redditur ratione vlceris, & ſic facilè

recipit

recipit superfluitates redundantes in quacunque regione.

Maior dubitatio solet esse de parte seu loco, in quo aperienda est fontanella: Quare oportet in memoriam reuocare doctrinam, & regulas reuulsionis, deriuationis, & euacuationis, vt rectè locum conuenientem eligamus pro fontanellis, nam in fluxionibus, in quibus reuellere intendimus in parte distantiori situanda est fontanella, seruatâ rectitudine, vel iuxta fluxionis originem. Si autem inueterata sit fluxio, aut congestio, & pars affecta diù laborauerit, ità vt patiatur per propriam passionem, in ipsa parte affecta, aut iuxta ipsam fontanella est aperienda: Sic capite per propriam passionem laborante, in futura coronali cauterium applicandum est, aut in ceruice setaceum apponendum, vt à parte affecta fiat deriuatio, & euacuatio materiæ morbificæ. Si autem ex suppressione menstrua, aut hæmorrhoïdum affectus originem accipiat, iuxta fluxionis originem fontanella est aperienda, vt suppressam euacuationem per locum, & regionem conuenientem, quantum fieri possit, prouocemus. Quando autem per consensum, cum toto corpore patitur aliquod membrum, nullâ suppressione adstante, tunc in medio loco formetur fontanella, vt fluxio intercipiatur, & cohibeatur decubitus humoris ad affectam partem; sic patiente capite per consensum, aut oculis patientibus in brachiis formamus fontanellas. De his omnibus quæ hucusque diximus Authores passim disputant, plura adducentes præcepta; quæ quia communibus legibus continentur iuxta doctrinam adductam de reuulsione, deriuatione, & euacuatione, ideò in præsenti ampliùs non est animus nostra oratione fastidium Lectori inferendi, cùm satis sit à nobis adductum quo sibi quisque in Arte Medica consulere possit. Cætera autem si quæ ad complementum huius Tractatûs desiderantur, licebit cuique Chirurgorum dogmata inspicere, quorum beneficio, & nostro, quid sit sibi agendum, in quovis euentu admodū instruetur.

TRACTATVS V.

DE EXPVRGATIONE.

DISPVTATIO I.

De essentia & quidditate Expurgationis.

CAPVT I.

Quid sit Expurgatio.

EXPVRGATIONIS nomen significat depurationē sanguinis per expulsionem, seu euacuationem cuiuslibet humoris vitiosi ipsum sanguinem inquinantis. Sic Galenus *lib. de facultatibus medicamentorum expurgantium, cap. 6. Nam quæ purgant* (ait Galenus) *purgantia idcircò nuncupantur quòd sanguinem ab ante dictis humoribus purum constituant:* Sermonem enim fecerat Galenus de reliquis humoribus à sanguine. Ex quo non dubiè constat expurgationis nomen, esse sanguinis depurationem, seu rectificationem ex eo quòd per ipsam humores euacuantur, qui sanguinem à naturali temperie degenerare faciunt.

Cæterùm, vt meliùs expurgationis naturam attingere valeamus, obseruare oportet, ipsam interdum à Natura fieri tantum, nullo adhibito auxilio, aut medicamine, iuxta illud Hippocratis 1. *Aphor. text. 2. In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis, si talia purgentur qualia oportet, &c.* Vbi ly *spontaneis*, clarè denotat sæpenumerò etiam fieri huiusmodi euacuationem à Natura: de hac igitur nobis non erit disputandum; sed de illa quæ fit ab arte disputatio præsens procedere debet, & huius naturam seu essētiam inquirere debemus & inuestigare. Hæc enim fit artificis ope medicamentum expurgans patienti offerentis ad hoc vt nociuos humores, sanguinémque ipsius inficientes, illius beneficio è corpore detrudere ad extrà possit: huius verò artificialis auxilij etiam meminit Hippocrates quando nobis conditiones prædictorum humorum pro expurgatione artificiali necessarias proposuit 1. *Aphor. text. 22.* huiusmodi oratione insinuans: *Concocta medicari oportet & mouere, non cruda, neque in principiis morborum, modò non turgeant.* Hæc Hippocrates de artificiali: ex cuius tamen doctrina non debet inferri naturalem expurgationem prorsùs debere esse extraneam cognitioni Medici; hoc enim non dictat ratio, quia etiam hæc est contemplabilis à Medico, eiúsque modus, quo fit, debet sibi constare quæ non operatur pro vsu & indigentia, sed in quantum potest licèt quantitate, aut qualitate humorum excretur: modò enim operatur tardè & pigrè, modò velociùs, nunc abundantiùs, nunc parciùs, quàm status naturalis exposcit. Quæ omnia cùm ità se habeant, & hoc Medicum non fugit; certè ille iuuabit Naturam, aut prohibebit ab opere, aut tandem illi omnia permittet, cùm aduertat hæc debere esse pro sola naturalis statûs exigentia, cuius conseruationem promouere tentabit ministrando Naturæ media debita quorum beneficio eam consequi possit.

Quantùm verò ad artificialem expurgationem attinet, scire debemus, quòd licèt Galenus

libro

lib. citato ipsam non definierit,tamen hoc fecit *lib. Aphorismorum citato*, *commentario* 2. vbi hæc profert expressa verba: *Expurgatio est euacuatio humoris qualitate peccantis*; Hanc ergo definitionem vt veram amplectuntur communiter Medicinæ Professores.

Cæterùm, pro ipsius explicatione aliqua breuiter prælibabo. Primum sit: hanc esse differentiam inter sanguinem quartum humorem, & inter reliquos; quòd sanguis quartus humor est temperatissimus & amicus valde naturæ nostræ, propterea quod ipsius qualitates simillimæ sunt principiis generationis, ideóque ad perfectùs operari conducunt, nec non etiam ad conseruandam temperiem ad iustitiam, quæ calida & humida est, quâ viuens perfectiùs operatur. Hinc fit quòd cùm talis quartus humor habeat symbolizationem cum naturali temperie viuentis, neutiquam ipsius excessus in quantitate possit distemperare viuens, nec ipsum lædere, sed potiùs suis naturalibus qualitatibus ipsum perficere, nisi forsan adeò excedat ipsius quantitas, vt grauando, aut obstruendo lædat, quod vitium solum est in quantitate, minimè verò in qualitate. Reliqui verò humores intemperati dicuntur respectu viuentis, (etiamsi conseruent temperiem naturalem sibi debitam, ratione cuiusuis naturalis formæ) quia ipsorum temperies propria minimè conducit ad perfectè operari ipsius viuentis, vtpotè contraria innato temperamento.

Secundum sit: Quòd licèt cæteri humores à sanguine sint intemperati respectu viuentis, nihilominùs inter res naturales numerantur, & pro peculiaribus officiis à Natura sunt dicati, & in certa proportione constituti, intra quam minimè vitiant, nec distemperant massam sanguinariam; quia licèt ipsorum temperies sit contraria viuenti, nihilominùs corrigitur à temperie sanguinis quarti humoris, & aliquantulum proportionata redditur. Quòd si quilibet ex reliquis humoribus excedat à proportione debita, statim vitiat massam sanguinariam, inducendo temperiem viuenti præternaturalem & violentam, quo fit vt talis excessus constituat cacochymiam, quæ est excessus humoris qualitate peccantis, qui expurgationem exposcit, quia excedit à proportione debita, & requisita pro suo munere.

Cæterùm, si omnes humores simul augeantur cæteris paribus intra sphæram suæ proportionis, non vitiatur massa sanguinaria, quia attemperantur à sanguine excedente etiam secundum suam proportionem, & sic quando omnes excedunt æqualiter intra suam proportionem, non fit cacochymia, sed plenitudo cui debetur sanguinis missio, quæ omnes humores indifferenter euacuat, non verò expurgatio, nam hæc solius alterius humoris à sanguine qualitate peccantis, est euacuatio. Ità Galenus *lib.* 13. *Methodi*, *cap.*6. clarè & eleganter pronunciauit: verba perpendite; *Vbi æqualiter inter se succi sunt adaucti, id plenitudinem, seu succorum redundantiam dixeris: vbi verò vel flaua bile, vel nigra, vel pituita, vel serosis humoribus repletum corpus fuerit, talem abundantiam cacochymiam, & non plethoram vocat*: Excessus verò solius sanguinis quarti humoris neutiquam potest vitiare massam quantumuis à proportione naturali excedat, quia ipsius temperies potiùs perficit totam massam, & ad perfectiùs operari conducit, & solùm ipsius excessus grauando, aut obstruendo lædere potest, minimè verò qualitate distemperando; vnde fit nullum humorem exposcere vacuationem, siue per expurgationem, siue per sanguinis missionem, nisi excedat à quantitate, & proportione requisita pro esse naturali viuentis. Cæterùm, ex his, qui excedunt solùm sanguis quartus humor peccat quantitate, vtpotè habet qualitates valde symbolas viuenti, reliqui verò humores, si excedant, distemperant massam sanguinariam, & ipsum viuens, proindéque cuiuslibet alterius humoris à sanguine excessus constituit cacochymiam, & qualitatis peccatum, ac proindè ipsius euacuatio est purgatio de qua loquimur.

Hinc intelliges quàm chimerica sit in hac re opinio cuiusdam Neoterici nostræ Scholæ, qui tenaciter affirmat, prorsùs esse Galeni falsam definitionem suprà adductam, veriorémque esse definitionem ab ipso machinatam per hæc verba: *Expurgatio est humorum cacochymiam facientium euacuatio à medicamento trahente, & Natura pellente per secessum*. Præcipuum fundamentum huius Doctoris est, quia solùm cacochymiæ debetur expurgatio: sed præcisè cacochymia est excessus cuiusuis humoris à sanguine à quantitate & proportione debita; Ergo expurgatio est solùm euacuatio humoris quantitate peccantis cacochymiam facientis. Confirmat hoc ipsum à destructione Galeni doctrinæ adductæ in sua definitione. Et quòd non sit humorum qualitate peccantium euacuatio, probat ex eo quòd dum augetur bilis vltra debitam proportionem, sine prætetnaturalis qualitatis adquisitione, si euacuetur per medicamentum expurgans, talis euacuatio est vera expurgatio; sed talis humor solùm peccabat in quantitate; ergo illius expurgatio non est humoris qualitate peccantis euacuatio, præcipuè cùm talis euacuatio per se debeatur augmento humoris, & per accidens, & secundario auferat qualitatem illam quâ viuens distemperatur.

Probat vlteriùs proprium placitum, quia si bilis aut pituita ad quirant intensiorem calorem sine vstione, aut putredine, dummodò seruent quantitatem proportionatam viuenti debitam, non indicant expurgationem; sed tunc huiusmodi humores peccant qualitate; ergo expurgatio non debetur humoribus qualitate peccantibus, sed quantitate solùm excedentibus, & cacochymiam facientibus.

Miratur valde Doctor iste Viros ità doctos quales fuêre in nostra Schola, aliorum dictis assentiri facilè, veritatem minimè inquirentes. Sed certè miror ego magis garrulum Doctorem ità intrepidè doctrinam communiter in nostra Schola receptam, & à Viris doctissimis taxare probatam, quandoquidem nihil nouum, nec peculiare adducit, sed potiùs ludere verbis videtur, quibus, & Illustrum & Antiquorum doctrinam inculcare intendit. Cæterùm, ne verbis agamus quando firmissimam doctrinam stabilire intendimus. Perpendite huius Neoterici chimæricam doctrinam, quam ipse vt nouam adducit: nam certum apud omnes est, nullum humorem exposcere euacuationem, nisi excedat à proportione,

proportione, & quantitate debita viuenti pro statu naturali. Similiter etiam est certum inter humores solùm excessum eorum quorum qualitates valent distemperare viuens, & massam sanguinariam facere, & constituere cacochymiam. Hinc clarè infero, Ergo idem est dicere expurgationem esse euacuationem humoris cacochymiam facientis, ac si diceret qualitate peccantis. Probatur consequentia: quia quantumuis excederet à naturali proportione, & quantitate quilibet humor à sanguine, minimè constitueret cacochymiam, nisi ipsius qualitas esset contraria viuenti, aliàs excessus sanguinis quarti humoris faceret cacochymiam: Ergo præcisè constituitur cacochymia propter peccatum in qualitate, quod secum affert quilibet alius humor à sanguine propter peculiarem ipsius naturam, ac proindè cùm nullus humor petat euacuari nisi excedat à proportione debita, & inter illos qui excedere possunt, solus sanguis quartus humor habeat qualitates viuenti amicas,& proportionatas, fit manifestum idem esse asserere expurgationem esse euacuationem humoris cacochymiam facientis,ac qualitate peccantis; siquidem non constituitur cacochymia solùm per excessum absolutè, sed per excessum peculiaris humoris cuius qualitates valent distemperare viuens.

Respondet Neotericus expurgationem solùm deberi per se humoribus, quatenus quantitate peccant, minimè verò quatenus peccant qualitate,ex eo quòd Natura solùm excedentem quantitatem euacuat;ergo Medicus qui est imitator eius solùm quantitatem excedentem debet euacuare;siquidem non datur extractio qualitatis præternaturalis per se, sed quantitatis excedentis humoris: ergo expurgatio non debetur per se humoribus quatenus qualitate peccant, sed quatenus quantitate excedunt.Sed hæc sunt futilia argumenta: nam in expurgatione debemus considerare prædicatum genericum euacuationis, & specificum seu differentiale talis euacuationis; vnde si consideremus talem expurgationem quatenus euacuatio est, debetur semper humoribus excedentibus à proportione & quantitate debita, vtpotè nullo humori debetur euacuatio si existat secundum proportionem naturalem in viuenti. Si verò consideremus expurgationem quatenus peculiaris euacuatio provt distincta à sanguinis missione, debetur humoribus præcisè quatenus peccant qualitate, (etiamsi non debeant euacuari nisi quantitatem, & proportionem debitam excedant, nam hoc cuilibet euacuationi,si iuxta Artis præcepta fiat,) aliàs non differret expurgatio à sanguinis missione, quæ omnes humores indifferenter euacuat solum quia quantitate peccant, expurgatio verò peculiarium humorum est euacuatio quatenus qualitate peccant.Et licèt Medicus immediatè non auferat qualitates,sed mediâ euacuatione substantiæ, seu humoris in quo est recepta talis qualitas, non tollit quominùs per se intendatur à Natura,& primariò; nam attemperationem intendit Natura,quæ cordatè fit ab ipsa per ablationem humoris, in quo est ipsa qualitas inimica viuenti radicata, & à propria forma petita, quæ minimè potest auferri nisi per euacuationem substantiæ in qua subiectatur, & sic per se intendit expulsionem qualitatis peccantis immediatè euacuando humorem in quo subiectatur; nam executio mediorum conducentium ad finem semper est prior executione & immediatior, quàm finis principalior intentus.

Efficaciùs etiam argumentor contra citatum Neotericum: nam quando omnes humores simul excedunt in quantitate & proportione debita, tunc ex communi consensu omnium Medicorum non debetur expurgatio, sed sanguinis missio,quia tunc est plenitudo,ex Galeno *suprà citato* 13. *Methodi*, *cap*.6. in quo casu pituita & bilis, & melancholia excedunt à proportione, & quantitate requisita: Nunc rogo, vel isti humores debent expurgari, vel non? Si debent expurgari, ergo expurgatio non est euacuatio humoris cacochymiam facientis;nam tales humores etsi excedant debitam proportionem,tamen non faciunt cacochymiam, si simul iuxta cuiuslibet proportionem cum sanguine quarto humore excedant, rationem suprà tetigimus quam omnes ex Galeno didicerunt. Si verò dicat iste Doctor quòd non debent expurgari, ergo expurgatio non debetur his humoribus quatenus peccant quantitate, sed solùm quando peccant qualitate, hoc est, quando ità adaucti sunt, vt sua qualitate valeant distemperare sanguinariam massam, & ipsum viuens, ac proindè expurgatio euacuatio est humorum qualitate peccantium, ità vt illud verbum, quod tanquam nouum adducit, nempè *cacochymiam facientium*, nihil aliud significet distinctum à doctrina Antiquorum. Plurimis ego agere possem contra hanc sententiam, sed quia ipsa doctrina Antiquorum oppugnata est, ideò illâ relictâ ad alia propero.

Igitur clarè constat ex his quæ præmisimus, expurgationem absolutè & simpliciter optimè à Gal.esse definitam,scilicet: *Expurgatio est euacuatio humoris qualitate peccantis*; constat enim genere & differentiâ, siquidem cùm sanguinis missione per ly *euacuatio humoris*: Rursùs ab illa differt per ly *qualitate peccantis*. Ergo optimè est definita expurgatio, quæ comprehendit non solùm euacuationem illam quæ fit ab arte, verùm etiam eam, quæ fit à Natura tantum, siquidem omnes sunt propriè expurgationes si verbis Hippocratis & Galeni stemus 1.*Aphoris*. *text*.2. *citato suprà*, id constat apertè; nam siue expurgatio fiat ab arte, siue à Natura, tantum euacuatio est humoris qualitate peccantis;ergo eadem est vriusque expurgationis idea, licèt accidentaliter discriminentur penes id, quòd expurgatio, quæ fit ab arte sit euacuatio humoris qualitate peccantis à medicamento trahente, & Natura pellente, altera verò est euacuatio humoris qualitate peccantis à Natura tantum exercita cita medicamentum aliquod, in vtraque enim euacuatione opus Naturæ requiritur expellentis extra corpus humorem nociuum; nam etiamsi medicamentum moueat humorem familiarem, & ipsum ad se trahat absque actione Naturæ, tamen posteà Natura operatur irritata, & extra corpus propulsat humorem attractum ad intestina ab expurganti pharmaco,& sic semper actio Naturæ ad expurgationem est necessaria.

Neque illud verbum vltimum quod adducebat Neotericus, nempè *per secessum facta*,est necessarium ad veram expurgationem;nam ea euacuatio,quæ fit sæpenumerò per vomitum humoris

ris qualitate peccantis, siue fiat à Natura tantum, vt voluit Hippocrates *loco citato*, siue à medicamento trahente, & Natura pellente, vera etiam expurgatio est, licèt non sit ità communiter & regulariter vsitata, sicut ea quæ fit per secessum, habet enim expurgatio quæ per vomitum fit omnes conditiones essentiales propriæ expurgationis, vt constabit si definitionem à Gal. adductam perpendamus. Præterquam quòd id expressit Gal. *lib. 5. de simplic. medicament. facul. c. 21.* vbi per excellentiam nomen expurgationis adaptari asserit his quæ per vomitum, aut per ventris inferioris deiectionem purgăt, secus verò illis quæ per vrinam, aut palatum, aut alias regiones purgant, tum quia non sunt euacuationes ità vniuersales, tum etiam quia non fiunt medicamento trahente, sed aut attenuante, vt in sudoribus accidit, aut deobstruente, vt in euacuationibus quæ fiunt per vrinam mediis diureticis auxiliis; aut laxando, aut leniendo vias, vt lenientibus accidit, quæ primam regionem solent euacuare. Verba expressa Gal. non adduco quia valdè prolixa sunt, vt quis facilè potest videre. Vnde facilè deducitur veram esse expurgationem eam, quæ fit per vomitum licèt non ità frequentem sicut ea, quæ fit per aluum, deducitur etiam reliquas euacuationes nuper relatas minimè esse ità rigorosas expurgationes, licèt per ipsas fiat euacuatio humorum qualitate peccantium.

Hinc facilè solues argumenta quæ sunt posita pro sententia Neoterici. Ad primum & secundum constat ex dictis: quòd licèt ad rationem euacuationis, sit necessarius excessus à proportione, & quantitate debita si iuxta Artis præcepta fiat euacuatio, quia tamen expurgatio, peculiaris euacuatio est, id est peculiarium humorum qualitate peccantium, ideò licèt excedant in quantitate, euacuatio talium humorum expurgatio est, quatenus humores qualitate peccantes euacuantur, non quatenus quantitate peccant. Ad tertium, & vltimum dicimus quòd peccatum illud est emendabile in humoribus per solam alterationem contrariam, ideóque non esse necessariam expurgationem, nisi quando qualitas nociua ità propria est & connaturalis respectu humoris, vt solùm per euacuationem illius possit auferri.

Dices contra nostram conclusionem: Ex Hippocrate 2. *sect. Aphorif. text. 37. Qui integrâ valetudine fruuntur, ægrè molestéque ferunt purgationes:* & in textu antecedenti docuerat, sana corpora hausto medicamine purganti, statim deficere, in cuius commentario Gal ait: *Iure optimo deficere; nam tales colliquesiunt, & non purgantur.* Hinc infero: Ergo expurgatio non debetur humoribus quatenus qualitate peccant, sed quatenus excedunt à quantitate proportionata, pro perfecta valetudine viuentis, atqui in perfecta sanitate bilis vtraque, & pituita non excedunt à quantitatè debita, ideóque habito medicamine non fit purgatio sed colliquatio, ergo ex eo est quia solùm fit expurgatio quia excedunt in quantitate.

Confirmatur hoc ipsum ex Gal. *in commentario text. 37. citato*, vbi reddens rationem cur sana corpora ægrè & molestè purgentur, exanimentúrque, & celeriter deficiant, ait: *Quæ omnia ideò ipsis accidunt, quia purgans medicamentum familiarem propriúmque humorem, exempli gratiâ bilem alterutram, aut pituitam, aut aqueam superfluitatem nitatur attrahere, sed eo destitutum sanguinem liquet & carnes.* Ex quibus verbis sic premere intendo nostram Conclusionem: Bilis vtraque, aut pituita sunt in corporibus sanis vt nunc in quibus feliciter succedit expurgatio, & tamen in corporibus sanis simpliciter huiusmodi humores non sunt familiares respectu medicamentorum purgantium, ergo ex eo est quòd non excedunt quantitatem proportionatam, sicut in corporibus sanis vt nunc in quibus adest cacochymia, ac proindè tales humores solùm expurgantur quia quantitate peccant, non quia peccant qualitate.

Respondeo expurgationem veram, eam scilicet quæ fit iuxta Artis præcepta, vel Naturâ debitè operante, duo importare in suo conceptu, & rationem euacuationis tăquam rationem genericam, quæ solùm debetur excedentibus humoribus à quantitate requisita, & ratione talis euacuationis tanquam rationĕ specificam, seu differentialem à qua constituitur talis euacuatio & expurgatio, vnde in corporibus sanis, non fit vera expurgatio, quia deficit dispositio ad rationem genericam euacuationis, nempè excessus humoris à proportione debita, quâ positâ dispositione in quolibet humore, qui non sit sanguis redditur massa sanguinaria distemperata, à qualitatibus naturalibus bilis, pituitæ, aut melancholiæ, quæ in statu perfecto sanitatis id non faciunt, quoniam à qualitatibus sanguinis quarti humoris attemperantur, & proportionătur inter se, ità vt nulla appareat intemperies in massa sanguinaria. Quando igitur excedunt huiusmodi humores eisdem qualitatibus, quas habent ex propria natura, & in statu perfecto sanitatis eisdemmet distemperant mussam sanguinariam, & viuens, ideóque qualitate peccant respectu viuentis: Cæterùm, si hoc non facerent prædicti humores, euacuatio ipsorum non esset expurgatio, quia non esset sanguinis depuratio, si ab ipsorum qualitate non coinquinaretur tota massa sanguinaria, quo fit vt licèt requiratur excessus ad expurgationem, tamen expurgatio non dicitur præcisè propter excessum tanquam per rationem specificam, sed propter peccatum in qualitate humoris excedentis.

Addimus quod si per possibile in corporibus sanis simpliciter educeretur bilis alterutra, aut pituita, talis euacuatio esset expurgatio, etiamsi fieret cum aliqua molestia viuentis retinentis humorem tanquam sibi proportionatum; nam talis humor habet eandem naturam ac si excederet à proportione debita: Siquidem aliud est quo tempore, & in quibus corporibus debeat fieri expurgatio, vt fiat iuxta Artis præcepta, & fœliciter accidat, aliud verò cuius humoris debeat esse euacuatio: in casu verò in quo bilis, aut pituita euacuaretur à corporibus simpliciter sanis, talis euacuatio esset humoris habentis eandem naturam, ac si excederet à proportione debita, ac proindè ex parte humoris esset vera expurgatio, licèt tali euacuationi deficiant aliæ conditiones, vt dicatur expurgatio iuxta Artis præcepta facta.

Dices vlteriùs: si alterutra bilis, aut pituita putrefiant aut vrantur, etiamsi non excedant à proportione & quantitate requisita, cacochymiam faciunt in viuenti: Ità Galenus, 3. *de Temperamĕtis, c. 3. Sic gignitur non rarò cacochymia ex quapiam in corpore corruptela & putredine*, & euacuari expolcunt per expurgationem, præsupposità

priùs elaboratione à Natura seu emendatione, quæ dispositio est, vt ipsam habeamus admini-culantem pro tali expurgatione: sed tunc tales humores non peccant quantitate, cùm eos sup-ponamus non excedere à proportione requisita; ergo solùm quia peccant qualitate expurgari ex-poscunt;non ergò ad expurgationem est neces-sarium quòd excedant in quantitate. Certè ar-gumentum hoc contra Neotericum suprà citatū valde vrget. Nos tamen dicimus ad saluandam rationem euacuationis,quæ requirit excessùm,si fiat iuxta Artis præcepta, huiusmodi humores euacuationem exposcentes etiam peccare quan-titate, quia debent reputari tanquam alieni à nostro corpore, cùm per putredinem, aut vstio-nem reddantur incapaces, tum ad nutritionem, tum etiam ad reliquos vsus naturales, & sic quando euacuantur humores qui putredinem aut vstionem contraxerunt præsuppositis omni-bus conditionibus,talis expurgatio vera est.

CAPVT II.

Quâ ratione assumpto medicamento pur-ganti fiat euacuatio humoris peccantis.

CONstat ex dictis humoris qualitate peccan-tis euacuationem pluribus modis celebrari à medicamentis iuxta ipsorum diuersitatem, & naturam in modo operandi; nam quædam sunt purgantia verè & propriè talia,quæ vim specia-lem habent educendi,& euacuandi speciales hu-mores,sicut rhabarbarum respectu bilis, & aga-ricus respectu pituitæ;quædam verò habent vim euacuandi mediâ compressione, sicut mirabola-ni, qui comprimendo partes succos contentos euacuant, & veluti exprimunt simili modo ac humor contentus in spongia euacuatur si ipsum comprimamus. Alia etiam sunt medicamenta, quæ leniendo vias, seu intestinorum superficies operantur,& lenientia dicuntur,sicut Manna:& tandem sunt alia auxilia quæ labefacientia dicun-tur, quia humorem facilè labilem, & mobilem reddunt, aptúmque ad euacuationem, sic psyllij mucilago.Huiusmodi autem diuersitatem medi-camentorum expurgantium expressit Auicenna *lib.1.fen 4.c.9.*non tamen omnia verè expurgare dicuntur, sed quæ habent vim mouendi,& eua-cuandi peculiares humores per vomitum,& per aluum, per excellentiam dicuntur purgantia, iuxta Galenum *5.de simplicium medicamentorum facultatibus,c.21.*& talia sunt medicamenta quæ primò adducta sunt. De quibus in præsenti du-bitamus, quâ ratione speciales humores moue-re, & euacuare valent.

Peculiaris fuit in hac re Iouberti sententia *Paradoxo 9. Decadis 2.* vbi affirmat humorem euacuari, & moueri à medicamento purgante ratione contrarietatis impellendo ipsum.Probat autem contrarietatem ex Galeno *2. Acutorum, comm.11.* vbi purgantia auxilia contraria esse nostræ naturæ docet. Ex quo deducit esse etiam varia humoribus, ratione cuius ad præsentiam medicamenti humores fugere docuerunt aliqui, & hac ratione euacuari,& sic explicant Iouber-ti placitum.Probat etiam contrarietatem medi-camenti cum nostra natura,ex eo quod alimen-tum, & medicamentum contrariantur, sed il-lud est simile nostræ naturæ,ergo hoc debet esse contrarium, non solùm ipsi naturæ, sed humo-ribus habentibus similitudinem cum nostra na-tura, proindéque ipsos debet euacuare contra-rietate ipsos fugando, & mouendo.

Hæc tamen opinio prorsùs aliena à veritate videtur;& quia nullo fundamento, quod proba-bilitatis speciem habeat probatur,& quia dissona est rationi;nam si medicaméta humores euacuāt ipsos fugando, aut impellendo, neutiquam mo-uerentur humores ad locum vbi est medicamen-tum, sed experientiâ constat moueri humores ad intestina, & stomachum vbi est medicamen-tum, etiamsi in partibus distantissimis corporis abundent; ergo euacuatio humorum fit potiùs tractione,& non propter contrarietatem fugan-do, aut impellendo humores.

Respondet Ioubertus, medicamenta fugare, & commouere humores propter contrarieta-tem modo explicato, ferri tamen, & com-moueri ad intestina, non quia trahantur à me-dicamento, sed quia Natura irritata à com-motione illius humoris ipsum mouet per vias communes, nempè ad intestina, etiamsi per omnes regiones interdum fiat euacuatio, quan-do nimirum nimis abundat in corpore. Quâ solutione partim videtur amplecti opinio-nem asserentium, humores expurgari, & mo-ueri à medicamentis propter irritationem in natura factam.

Militat tamen contra hanc solutionem effi-cacissimum argumentum: Si Natura pellit hu-mores ratione irritationis, sequeretur in qua-libet expurgatione peccante quolibet humore medicamentum quodlibet esse exhibendum tu-tè & securè, quia quodlibet irritare naturam, & facultatem expultricem valet. Constat au-tem ipsâ experientiâ contrarium, siquidem sunt medicamenta, quæ hunc & non alterum humorem euacuant, ergo talis euacuatio fit cum quadam selectione, & non præcisè ab ir-ritatione. Respondebis iterum pro Iouberto peculiare medicamentum habere oppositionem, cum peculiari humore, & sic ipsum pellit & fugat, & expelli à Natura facit ratione irrita-tionis, non verò indifferenter omnes humores; nam prauos quos fugat medicamentum expur-gans mouet ad intestina communiter & regula-riter, optimos verò humores retinet pro nutri-tione totius.

Tamen iterum contra instatur solutio; Etsi Natura pelleret ad intestina huiusmodi hùmo-res, deberent fugere, & non accedere ad intesti-na, cuius contrarium experientia testatur; ergo ruit solutio. Antecedens probatur:nam purgans medicamentum adest, seu stabulatur in intesti-nis, & prima regione: sed huiusmodi pharma-cum propter contrarietatem pellit à se humo-res,vel ipsi fugiunt præsentiam medicamenti,vt ait Ioubertus; ergo licèt à Natura mouerentur humores versùs intestina,nihilominùs ipsi debēt retrocedere, & non accedere ad ipsa, præcipuè cùm sint aliæ viæ distantes à loco vbi est medi-camentū per quas frequenter potest fieri euacua-tio, contrarium autem accidit, ergo neque im-pellendo,neque irritatione mediâ fit expurgatio.

Vlteriùs etiam Iuniores aliqui nostræ Scho-læ, peritissimi Iouberti opinionem debellare contendunt ex eo quòd nullū fit agens naturale, quod valeat fugare, & expellere contrarium se-paratum,

paratum;ergo cùm medicamentum expurgans ſit in loco diſtanti ab humoribus, neutiquam poterit ipſos fugare & impellere.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis purgantia auxilia venoſo generi communicari,vbi adſunt humores,& ſic optimè poſſe ipſos expellere, & fugare: nam contra inſtatur ſolutio; ſiquidem poſſibile non eſt in tam breui tempore in quo purgatio fit communicari medicamentum,& deferri in totum corpus,præcipuè cùm ſæpè ſæpiùs accidat vt euomatur medicamentum,& ſimiliter quòd tempore in quo fit euacuatio,ſentiatur in ventriculo. Ergo fit expurgatio quin cómunicetur medicamentum, & deferatur omnibus partibus ex quibus euacuatur humor.Confirmatur:nam alimentum eſt magis proportionatum cum omnibus partibus, à quibus etiam attrahitur,& tamen ad hoc vt communicetur plures patitur tranſmutationes, & per plures vias tranſit; ergo non apparet poſſibile quòd medicamentum neceſſariò communicetur omnibus partibus ex quibus humores euacuantur,vt expurgatio ſuccedat; quo non negamus poſſe medicamentum communicari, ſed non eſſe neceſſarium huiuſmodi communicationem ad expurgationem humorum aſſerimus propter adductas rationes.

Denique Iouberti placitum, ſic premere conatur Doctiſſimus Primarius noſtræ Scholæ, atque ſemper mihi venerandus Magiſter:nam etſi aliquæ partes medicamenti venoſo generi ſint communicatæ, plus tamen medicamenti eſt in ventriculo, & inteſtinis tempore quo celebratur purgatio, vt ex ructibus conſtat,qui naturam medicamenti redolent,quo fit vt potiori iure medicamentum quod eſt in ventre debeat propulſare humorem ad ipſum accedentem, quàm partes puſillæ medicamenti, quæ ſunt in genere venoſo,vbi adſunt humores,vt poteſt agens fortioris & efficacioris virtutis; ergo potiùs debebat fieri expurgatio communiter, & frequenter per alias vias, per vrinarias ſcilicet, & per abſceſſus in totum ambitum corporis, vtpotè per huiuſmodi partes ſecunda,& tertia regio exoneratur frequentiùs tanquam per loca à Natura dicata,& non per inteſtina,cuius contrarium experientiá teſtatur.

Nec valet ſi fugias difficultatem, ex eo quòd Natura irritata pellit per inteſtina: nam maior eſt virtus & efficacior contraria exiſtens in medicamento ad expulſionem humoris in contrariam partem; ergo ſi præcipua pars medicamenti eſt in inteſtinis,mouebit non dubiè, & propulſabit humorem in contrariam partem contra impetum Naturæ mouentis humorem, ratione irritationis verſus inteſtina;ſæpè enim dum Natura ſe intendit reducere ad naturalem temperiem, contrarium agens impedit reductionem,vtinam ſemper victorioſa fuiſſet;ergo cùm intenſior virtus ſit in medicamento, & hæc ſit in inteſtinis; ſine dubio propulſabit humorem in contrariam partem, & non fiet expurgatio frequenter per inteſtina, ſed per alias vias: Credendum ergo cum Galeno & Auicenna infrà citandis, medicamenta expurgantia mouere humores ad inteſtina mediá tractione, & poſteà à Natura expelli extra corpus mediá irritatione factâ à qualitate, vel quantitate humorum. Licèt hæc duo argumenta efficaciſſima ſunt contra Iouberti placitum, nihilominùs meo iudicio ipſum prorſus non euertunt: nam ſi dicamus pro Iouberto, tempore purgationis partes tenuiores medicamenti purgantis in quibus eſt præcipua vis purgans eſſe iam communicatas per modum ha-

bitûs generi venoſo in quo ſunt humores, optimè ſtat à Natura, & ab ipſo medicamento pelli in inteſtina,& per ipſa euacuari, quin in contrariam partem propulſentur.

Veriſimilior in re ità difficili atque árdua apparet Galeni ſententia 3. *lib. de ſimplicium medicamentorum facultatibus,c.*23. & latiùs, & expreſſiùs *cap.*24. vbi tenet expreſsè purgantia medicamenta humores mouere, ipſos ad ſe trahendo à proprietate,ſeu ſimilitudine reperta inter medicamentum & humores, & hac ratione peculiaria medicamenta peculiares humores trahere docet ratione ſimilitudinis: nam ſimilitudinem eſſe ad tractionem ſupponit,& probat ex his quæ *in libris de facultatibus naturalibus* prædixerat, poſt quæ ſic ait:*Sed quia tractiones ſubſtantiarum fieri ſimilitudine oſtendimus ſimilitudinem ineſſe quandam vtriſque ſubſtantiis, & eius videlicet quod purgat, & eius quod purgatur neceſſe eſt;porrò, cùm quod purgatur pituita eſt, quod trahit pituitoſum ſit oportet:* Quibus verbis probabiliter intendit ſuadere Galenus,quòd ſicut quodlibet membrum attrahit familiare alimentum pro ſua nutritione; & hoc quidem propter ſimilitudinem, quam cum ipſo habet. Quâ ratione peculiaria medicamenta purgantia attrahunt humores propter ſimilitudinem, quam cum ipſis habent.

Hanc doctrinam ſine dubio Galenus hauſit ex Hippocrate: nam *lib.de natura hominis, textu* 10. poſtquam de humoribus, qui inſuper purgationibus ſuo ordine vacuantur ſermonem feciſſet, in hæc verba prorumpit: *Etenim pharmacum vbi corpus intrauerit;primùm quidem ducit id quod ex omnibus in corpore exiſtentibus ſibi maximè ſecundum naturam familiare fuerit, deinde etiam alia attrahit & purgat.*Conſtat ergo ex mente Hippocratis purgantia auxilia attrahere peculiares humores propter ſimilitudinem, & familiaritatem, quam cum ipſis habent: quapropter operari à tota ſubſtantia dicuntur, id eſt à qualitate, quæ dicitur modus ſubſtantiæ, quam explicat quidam Doctiſſimus Recentior noſtræ Scholæ per determinatam proportionem agentis ad paſſum, defectu cuius aliqua non operantur. Hanc proportionem non habet calor noſter natiuus, cum omnibus alimentis; & ſic omnia non commutat; & quia ipſam habet ſtruthiocamelus cum ferro,ideò tranſmutare valet ferrum, ſi forſan vera eſt tranſmutatio;nam veriſimilius mihi videtur eſſe liquationem ferri,& non veram tranſmutationem; ſic etiam magnes ſolum attrahit ferrum, & non aliud corpus.

Vlteriùs, hunc operandi modum conceſſerunt protoparentes noſtri, tum in aliquibus venenis, tum etiam in alexipharmacis: hoc autem propter familiaritatem, ſeu ſimilitudinem dictam fieri ſuádere intendit *loco nuper citato*, Hippocrates ex ſeminibus, quæ dum terræ committuntur, *Vnumquodque trahit id quod naturæ ſuæ familiare in terra exiſtit,nam in terra ineſt & acidum,& amarum & dulce, & ſalſum, & omnigenum.*

Totam hanc doctrinam, ſeclusâ ratione ſimilitudinis, ſeu familiaritatis in quam tota ratio trahendi medicamentorum purgantium refunditur,videtur amplecti Auicenna *lib.*1.*fen* 4.per hæc verba: *Scito etiam, quòd medicina ventris ſolutiua expellit illud quod euacuat cum virtute attractiua, qua attrahit hunc eundem humorem, & fortaſsè attrahit groſſum, & relinquit ſubtilem.* Et paulò infrà proſequitur Princeps: *Et videtur* quidem

quidem quòd Galenus ex hoc quòd certificat, ſentiat quòd inter attrahentem medicinam & humorem attractum ſit conuenientia in ſubſtantia & propter hoc attrahit ipſum, ſed hoc non eſt verum: quoniam ſi attractio fieret cum conuenientia, ferrum attraheret ferrum, cùm ipſum ſuperaret, & aurum attraheret aurum, cùm ipſum ſuperaret quantitate ſua. Ecce quâ ratione Auicenna ſentit cum Galeno purgari humores, à medicamento trahente peculiariter, non tamen ratione ſimilitudinis, ſeu conuenientiæ in quo ab ipſo diſſentit.

Plures ex Recentioribus contra Galenum intendunt Auicennæ ſententiam roborare his rationibus: Prima ſit. Si ſimilitudo eſt tractionis cauſa, etiam medicamentum deberet trahi ab humore, ſicut humor à medicamento, cùm reciproca ſit ſimilitudo. Secundò: quia ſimilitudo potiùs debebat impedire actionem; cùm ex Philoſopho ſimile non agat in omninò ſimile; ergo ſimilitudo non eſt tractionis cauſa. Tertiò: Vnum & idem medicamentum expurgans, non poteſt eſſe ſimile rebus contrariis; ſed datur aliquod medicamentum euacuans bilem, & pituitam, ergo non ratione ſimilitudinis fit talis euacuatio. Confirmatur: quia agaricus eſt calidus & ſiccus, & euacuat pituitam, quæ frigida eſt & humida; ergo talis tractio, ſeu euacuatio, non eſt propter ſimilitudinem. Tandem, ſi expurgatio fieret propter ſimilitudinem, potiori iure rhabarbarum attraheret rhabarbarum, & agaricus agaricum, cùm ſit maior ſimilitudo inter rhabarbarum, & rhabarbarum, quàm inter rhabarbarum & bilem, & præcipuè habet robur in opinione aſſerentium idem eſſe operari medicamenta per ſimilitudinem, ſeu à tota ſubſtantia, ac operari à forma ſpecifica; cùm ergo experientia contrarium demonſtret, videntur expurgantia medicamenta non trahere humores propter ſimilitudinem & familiaritatem.

Certè in hac re taxandus Auicenna iure meritò venit: nam vel immemor fuit doctrinæ Galeni, vel ipſam non vidit: ſiquidem *lib.3. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.24. citato*, ipſe Galenus propoſitæ obiectioni reſpondet per hæc verba: *Pituitoſum eſſe oportere quod trahit diximus, non autem planè pituita; etenim ſimilitudinem ineſſe ſubſtantiis diximus non identitatem; contrarium enim cernimus, nam neque ferrum attrahit ferrum, neque caro carnem, ſed lapis ſyderites ferrum, & caro ſanguinem; differunt enim idem & ſimile.* En quàm pulchra & ſatis clara atque ſententioſa verba. Ex quibus futilitas argumenti Auicennæ cernitur apertè, necnon etiam reliquorum argumentorum, quæ in ſimilitudine fundabantur; nam aliud eſt idem agere in idem, quod non eſt poſſibile, aliud ſimile in ſimile, quod adeò certum eſt in doctrina Philoſophi, vt inter conditiones requiſitas ad actionem & paſſionem vna eſt quod ſit ſimilitudo in materia, & diſſimilitudo in forma inter agens & paſſum: Ex quo non dubiè conſtat ſimilitudinem eſſe neceſſariam ad tractionem; identitatem verò ipſam prorsùs impedire: Cæterùm, cùm res contrariæ poſſint eſſe ſimiles in materia, ideò vnum medicamentum poteſt habere ſimilitudinem, ſeu familiaritatem cum duplici humore contrario, & ſic poteſt trahere duplicem humorem. Vnde ſoluitur tertium argumentum, quod pro Auicenna adducebatur; neque vltimum aliquid probat contra Galenum; nam ſimilitudo illa inter medicamentum, & humorem non conſiſtit in primis qualitatibus, ſed in modo ſubſtantiæ; & ſic licèt agaricus ſit calidus & ſiccus, poteſt trahere pituitam frigidam & humidam, quia familiaritas non ſtat in primis qualitatibus, vt ſuprà notauimus.

Eruditiſſimus noſter Valleſius *lib.9. Controuerſiarum, cap.1.* Galeni ſententiam tanquam probabiliorem defendendam proponit: quatenus affirmat purgantia medicamenta trahere ſimiles ſuccos propter ſimilitudinem ſubſtantiæ, quam cum humoribus habent; aſſerit inſuper tractionis cauſam eſſe calorem; cæterùm, quòd ſit huius potiùs quàm alterius humoris, cauſa eſt ſimilitudo, ſeu familiaritas ſuperiùs explicata. Hanc doctrinam forſan deſumpſit à Galeno *5. lib. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.16.* vbi ait: *Attrahentium eſſentiam calidam eſſe, & perpetuò calidum attrahere:* Inferiùs verò prope finem capitis ſequentia protulit verba: *Sed & aliud eſt attrahentium genus medicamentorum, quod qualitatis familiaritate attrahit, id quod aliud eſt nihil quam totius eſſentiæ ſimilitudine, ſeu quæ nutriuntur familiaria nutrimenta attrahunt, talium medicamentorum ſunt purgantia omnia. Cæterùm, calida vt ſint id genus omnia neceſſe eſt; nam inter ea quæ eſſentiis ſimilia ſunt, quod calidius eſt, id potentius trahit.* His verbis coactus Valleſius totam tractionem purgantium medicamentorum calori condonauit, peculiarem verò humorem ſimilitudini tribuit.

Sed licèt verum ſit calorem conducere ad tractionem, vt voluit Galenus, & quòd calidius eſt feliciùs trahat; nihilominùs tractio medicamentorum purgantium prorsùs non eſt refundenda in calorem qui neceſſariò in eſſe debet cuilibet medicamento purganti, & hoc eſſe iuxta Galeni mentem manifeſtum eſt: nam poſt verba adducta *cap.16. citato*; ſic proſequitur Galenus: *Siquidem cùm ipſum duabus cauſis attrahat, ſuperabit id quod vna dumtaxat trahit:* quæ ſi Valleſius attendiſſet non refunderet totam tractionem medicamentorum in caliditatem; cùm expreſsè aſſerat Galenus calidiora medicamenta expurgantia duplici cauſa attrahere, nempè propter ſimilitudinem, & propter calorem.

Militant etiam contra Valleſium plura difficillima: nam ſi inter ſimilia illud altiùs trahit alterum quod calidius eſt, cùm ſit ſimilitudo inter plures ſpecies bilis vrentiſſimas cum rhabarbaro, & inſuper calidiores ſunt ipſo rhabarbaro, videtur potiùs trahere ad ſe rhabarbarum, quàm à rhabarbaro trahi. Conſtat autem contrarium ipſo experimento; ergo inter ſimilia non fit tractio ab eo quod calidius eſt.

Reſpondet Valleſius: In rhabarbaro eſſe aliquas particulas calidiores ipsâ bile, quæ quidem partes reſurgunt factâ actuatione, aut commutatione medicamenti in ventriculo, à quibus celebratur attractio bilis perurentis, etſi forſan aliquis concedat interdum poſſe generari bilem, ità perurentem, vt omnibus partibus rhabarbari etiam deductis ad actum calidior ſit, docet Valleſius non conſtare illam bilem trahi à rhabarbaro, immò videtur concedere poſſe quandoque accidere, vt medicamenta expurgantia à ſuccis, ſeu humoribus familiaribus trahantur; nam ſæpè propinamus pharmaca, quæ nihil educunt, neque ipſa prodire: An verò diſtributa ſint diſtracta à ſuccis calidioribus & ſimilibus, an non ità, ſed vt alimenta

menta diſtribui ſolent non conſtat, proindéque probabiliter aſſerit interdum medicamenta attrahi à ſuccis.

Si tamen inſtetur vlteriùs hæc ſolutio ex eo quòd ingeſto rhabarbaro conſpiciamus bilem expulſam quam calidiorem rhabarbaro fingimus. Reſpondet non conſtare tunc, an bilis ea ſpecies tracta ſit à medicamento, an expulſa à membris facta à pharmaco nouâ irritatione: nam benè ſtat medicamenta habere vim tractoriam ſuccorum ſimilium,& minùs calidorum, & quod irritatione euacuentur humores, quos medicamentum non valet trahere; aut quia non ſunt ſimiles, aut quia ſunt potentiores, & ſic totam controuerſiam abſoluit Valleſius, & iudicat nullum argumentum difficile militare contra hanc reſolutionem.

Acutè hæc omnia excogitauit Valleſius, & probabiliter poſſunt defendi,quandoquidem in re ità difficili nihil eſt demonſtrabile, vt Galenus 3.*de ſimplicium medicamentorum facultatibus,c.*24. fatetur, attamen peccat, quatenus aſſerit tractionem in ſolam caliditatem refundi, vt ſuprà ex Galeno didicimus. Inſuper etiam licèt probabiliter reſpondeat argumento primò poſito, mens tamen non capitur quâ ratione humores poſſint trahere interdum medicamenta; faciliùs enim ſoluerem argumentum, & forſan iuxta philoſophica principia, dicendo, quòd inter ſimilia eſt reciproca facultas trahendi; ſed Naturam conceſſiſſe certis quibuſdam ſubſtantiis actiuam facultatem propter ſuam peculiarem naturam, aliquibus verò ſolùm conceſſit paſſiuam virtutem, nam ſpecificæ illæ virtutes ſpecificam Naturæ ſequuntur differentiam; proindéque neque trahentes & tracti eaſdem eſſe proprietates neceſſe eſt. Quod totum ex peculiari mixtione, & proportione elementorum profectò oritur in primæua mixti generatione; quâ ratione licèt ferrum ſimile ſit magneti, nunquam tamen viſus eſt lapis ferrum trahere, nec ſanguis carnem, ſed è contrà, eò quòd in omnibus rebus ſimilibus debet eſſe virtus actiua, quæ neceſſariò oritur à peculiaribus formis, modóque ſubſtantiæ, & proportione elementorum.

Propria ſententia declaratur.

Similitudo ergo & familiaritas medicamentorum purgantium cum peculiaribus humoribus in cauſa eſt, vt ipſos trahant, vt ex Galeno ſatis probatum manet cum Hippocrate: Cæterùm, hæc ſimilitudo neutiquam in occulta qualitate conſiſtit, vt plures affirmârunt; nam huiuſmodi Authores non negant ſuam ignorantiam, confugere autem ad occultam qualitatem, quid eſt aliud quàm dicere, euentum ſanè ſe experimento cognoſcere,ſed cauſam à qua fiat,ignorare.Quare nos dicimus, ſimilitudinem,quam Hippocrates & Galenus, & Auicenna inſinuârunt non eſſe in primis qualitatibus; (cùm conſtet agaricum calidum & ſiccum, trahere pituitam frigidam & humidam;) ſed potiùs conſiſtere in ſecundis qualitatibus, ſeu in illis accidentibus, quæ conſequuntur modum ſubſtantiæ,qui ex modo mixtionis,ſeu ex proportione diuerſa, quam habent miſcibilia in peculiaribus illis mixtis, quæ expurgantia medicamenta dicuntur ſine dubio oritur,& ab hac proportione ſecundarum qualitatum oritur immediatè trahens facultas; quæ quidem reperitur etiam in omnibus partibus noſtri corporis reſpectu ſucci, reſpectu humoris familiaris, aut conſimilis, quem peculiariter attrahit pro ſui nutritione; ſimili ergo ratione in medicinis expurgantibus inuenitur talis facultas trahens.

Probatur etiam vlteriùs hæc ſimilitudo ex doctrina Hippocratis *lib. de natura humana*, *cap.*10. *citato*; nam ſemina inſerta in terram, attrahunt familiarem ſuccum, aut ſalſum,aut amarum, aut acidum,aut dulcem, & hoc quidem propter ſimilitudinem à nobis aſſignatam in modo ſubſtantiæ, & ſecundis aliis qualitatibus: quales ſunt tenuitas,aut craſſities, aut color,aut friabilitas;ergo ſic in medicinis expurgantibus accidere veriſimile eſt. Confirmat hoc ipſum altiùs attractio bilis à veſica fellis, ſeroſæ ſubſtantiæ à renibus, melancholiæ à liene. Quod totum accidit in probabiliſſima opinione, quin huiuſmodi receptacula nutriantur ex ſubſtantiis attractis; & tamen hanc tractionem nullus refundit in occultam qualitatem; ſed in ſimilitudinem modi ſubſtantiæ ortam ex certa proportione miſcibilium, ratione cuius proportio quædam reſultat agentis ad paſſum, ſeu trahentis virtutis ad rem trahendam. Pari ergo ratione in expurgantibus auxiliis hæc virtus trahens concedenda venit; qualiter etiam in externis ferri tractio à magnete fit, quia modum ſubſtantiæ ſimilem ferro habet: quâ ratione dixit Galenus *cap.*24. *citato*, *de ſimplicium medicamentorum facultatibus*: *Quare quod trahit pituitam pituitoſum eſſe oportet*, *non quidem pituita:* Quibus verbis ſimilitudinem in modo ſubſtantiæ, & in ſecundis qualitatibus iuxta proportionem aſſignatam à nobis ſine dubio ſignificauit à qua tractio peculiaris humoris in medicamento expurganti celebratur.

Hæc ſimilitudo ſic explicata animum Danielis Sennerti non ſatiauit: quapropter *Tomo* 1. *ſuorum Operum*, *lib.*5. *parte* 1. *ſect.*1. *cap.*11. *fol*,636. acerrimè defendere conatur antiquatam opinionem aſſerentium ab occulta qualitate exiſtente in medicinis purgantibus à ſpecifica forma orta, moliri humorum expurgationem; vbi negat contra Hippocratem, Galenum, & Auicennam, medicamenta poſſe trahere humores, ſed affirmat potiùs humores ſibi familiares agitare, turbare & quaſi fermentare, ità vt ſegregentur à reliquis, & ab ipſo ſanguine. Quo fit, vt humores illi qui propter permixtionem cum aliis anteà Naturam non moleſtabant, nunc ſegregati agitatione medicamentorum Naturam ſtimulant, & ſic Natura irritata per conſuetas vias & conuenientes; humores protrudit. Itaque non ſolùm agitatio, & ſegregatio peculiaris humoris fit à medicamento per occultam qualitatem, ſeu proprietatem, verùm etiam expulſio per loca peculiaria, videlicet per inteſtina: fit etiam à peculiari virtute medicamenti operantis etiam id per occultam proprietatem. Hanc fermentationem efficere medicamenta in humoribus docet, ſiue ore ſumantur, ſiue ab extra applicentur, ex eo quòd vaporoſum ſeu ſpirituoſum, quod eſt in medicamentis in vniuerſum corpus diffundatur, vti accidit in rebus odoriferis, quæ etſi mole paruiſſimæ ſint, tamen virtute quâ pollent magnum ſpatium in aëre occupare poſſunt.

Sed miror animum tam prouidum his adeò ſatiatum eſſe, vt nulla videatur requiri ratio ad probandum ſuum placitum; vel ſi inueniretur illam inefficacem prorsùs futuram, & ideò ſuo iudicio

iudicio acquiescendum securè posse coniectandum est. Miror etiam virum ità doctum & in Antiquorum scriptis adeò versatum, ipsorum doctrinæ ità refragari; præcipuè cum ratio clamet in fauorem Galeni. Nec inuenio causam, cur si concedit motionem, agitationem, segregationem, & fermentationem peculiaris humoris ab occulta qualitate fieri, quam ipse vocat similitudinem, non concedat medicamenta trahere peculiares humores ad intestina, & sic non multiplicaret aliam occultam proprietatem, & per peculiaria loca Natura irritata moueret humores.

Premit etiam Sennerti doctrinam id quod suprà de nutritione partium attrahentium peculiares succos adducebamus; si enim id accidit in carne respectu sanguinis, & in vesica fellis respectu bilis, quin fiat per occultam qualitatem, seu proprietatem talis attractio, cur similiter id accidere in medicamentis purgantibus respectu humorum non confitebitur Sennertus? Militant etiam ea quæ contra irritationem, & occultam proprietatem suprà à nobis sunt adducta. Quare Sennerti opinio tanquam prorsùs improbabilis est spernenda.

Restat tandem difficillimum argumentum soluere, quod contra nostram, & Antiquorum doctrinam militat: nam si expurgatio celebratur à medicamentis purgantibus mediâ tractione, sequitur nunquam posse fieri expurgationem cum selectione vnius humoris præ alio, sed omnes indifferenter euacuari. Sequelam sic probo: Attractio quæ fit à medicamento expurganti, fit medio impulsu communicato ipsi humori attrahendo; sed omnes humores sunt inuicem permixti, & sunt capaces recipiendi impulsum; ergo omnes debent moueri in qualibet expurgatione, & præcipuè qui sunt proximiores medicamento expurganti etiamsi dissimiles sint; cùm omne agens priùs, & fortiùs operetur in propinquum quàm in remotum.

Nec valet si respondeas, impulsum illum tractionis solùm recipi in humoribus similibus, quia solùm ipsi sunt capaces huiusmodi qualitatis motiuæ ab hoc medicamento; substantiæ verò intermediæ, seu permixtæ incapaces sunt, & ideò solùm mouentur humores similes à medicamento; quo fit vt nihil obstet, quòd illud agens naturale agat in remotum, quin agat in propinquum, quia propinquum non est capax recipiendi effectum; sic Sol producit calorem in aëre, & non in cœlis intermediis: sic etiam torpedo piscatoris brachium inficit, quin cannam immutet. Contra enim istam solutionem efficacissimè insto; nam quilibet humor intermedius, seu permixtus cum humore habente similitudinem, cum medicamento expurgante est capax ipsius motûs, & recipiendi impulsum, seu vim illam motiuam à quolibet agente; nam virtus impulsiua est eiusdem rationis, etiamsi à diuerso agente communicetur; ergo non solùm humor similis mouebitur, sed & omnes humores permixti & existentes in loco intermedio propinato quolibet medicamento expurganti, cuius contrarium experientia monstrat.

Quidam doctissimus nostræ Scholæ Primarius, & Magister meus, in suis manuscriptis soluere conatur præfatum argumentum aliâ viâ: asserit enim qualitatem illam motiuam mediâ quâ medicamenta purgantia attrahunt humores, minimè esse impulsum; nam impulsus est qualitas necessariò per motum, seu medio motu producta, ea enim quæ medio impulsu alia mouent, debent necessariò moueri, vel saltem per resilientiam debent impedire motum mouentis: cæterùm, purgantia auxilia attrahunt humores, quin moueatur. Similiter etiam magnes trahit ferrum ipsâ immotâ, sic etiam quælibet pars nostri corporis attrahit alimentum simile sine motu aliquo; proindéque sine impulsu medio, quia sine motu impellentis producitur. Insuper etiam grauia, & leuia in centrum non mouentur medio impulsu, sed à principio intrinseco, etiamsi per motum grauium, aut leuium alia impellantur, & sic cùm talis qualitas motiua non sit impulsus, cuius sunt capaces cæteri humores, sed qualitas alterius generis, ideò solùm attrahuntur peculiares humores à medicamentis cum selectione suprà explicata. In fine verò capitis fatetur, quòd etsi hæc qualitas loco motiua communicetur humoribus intermediis, ipsos tamen non trahit medicamentum, sed solùm similes humores, quia solùm in ipsis est capacitas, vt à medicamento familiari trahantur.

Cæterùm, quamvis hæc solutio acuta satis sit, & vera, quatenus affirmat impulsum esse qualitatem medio motu productam, proindéque neque purgantia attrahere humores familiares medio impulsu, neque magnetem ferrum; sicut & partes nostri corporis, quæ attrahunt humores familiares pro sua nutritione, quin mediet impulsus, neque alia substantia intermedia trahatur simul cum succo familiari. Nihilominùs capere non possum, quòd illa qualitas motiua communicetur humoribus intermediis, quomodò non attrahat ipsos, sed solùm similes & familiares: nam quævis substantia ex illis intermediis est capax motûs, ergo si in omnibus producitur illa qualitas motiua, (etiamsi sit alterius rationis ab impulsu) sine dubio omnes humores intermedij debent moueri, cùm habeant principium motûs in se receptum. Quare verisimilius mihi videtur, illam qualitatem motiuam solùm communicari humoribus similibus, & non intermediis dissimilibus, qui non sunt capaces recipiendi illam qualitatem, & sic solùm similes humores moueri à medicamentis purgantibus.

Restat tandem scrupulus non mediocris: nam etsi verum sit humores familiares, non trahi à medicamentis medio impulsu, attamen videtur etiam verum humores ipsos dum mouentur versus intestina, inferre impulsum substantiis, seu humoribus intermediis, sicut grauia & leuia, quæ licèt in proprium centrum non mouentur ab impulsu, tamen inferunt vim impulsiuam substantiis, & corporibus intermediis, quæ quidem impulsiua qualitas medio motu grauium, & leuium sine dubio producitur: ergo sicut corpora intermedia mouentur ad locum grauium, & leuium ratione illius impulsus; nec similiter humores intermedij debent moueri ab humoribus attractis vi medicamenti, quia humores similes necessariò debent impellere quando mouentur ad intestina humores dissimiles medicamento existentes in loco intermedio, ac proindè in qualibet expurgatione necessariò omnes humores debent expelli, quod est extra experientiam: non ergo mediâ attractione modo explicato succedunt expurgationes.

Acutè sanè hoc argumentum est machinatum. Sed nihilominùs respondeo, humorem exuperantem expurgari, & moueri à medicamento mediâ tractione, quin ipsa Natura ipsum retineat; at verò humores

humores qui sunt in intermedio retinentur à Natura, quia non excedunt à proportione requisita, ideóque etsi humor qui trahitur aliquem impulsum communicet intermediis substantiis, non tamen est sufficiens ad motum ipsarum, cùm fortior & efficacior sit virtus retentrix; si tamen forsan abundat etiam alter humor, aut substantia existens in loco intermedio, proptereáque à Natura non retineatur, interdum etiam simul cum humore attracto mouebitur, quando scilicet fuerit sufficiens, & proportionatus impulsus, & excedens resistentiam passi, quod rarò contingit, ex eo quòd remissus est impulsus humoris attracti, & forsan forsam aut subtilem substantiam facilè mobilem secum trahet, quod non reputatur incommodum, cùm purgationes nunquam fiant sine permixtione alterius substantiæ cum humore simili attracto, semper tamen alienæ substantiæ sunt in minori quantitate. Hac etiam ratione facultates naturales attrahunt simile, & attrahunt vtile, inutile verò & dissimile expellunt, quin cum substantia attracta altera aliena attrahatur, nec cum expulsis excrementis laudabilis succus excernatur, nisi interdum accidentaliter & rarò contingat propter rationem nuper adductam.

Capvt III.

Vtrùm medicamentum expurgans habeat eandem familiaritatem, & similitudinem cum humoribus naturalibus, & præternaturalibus intra eandem speciem.

VNum & idem medicamentum simplex posse expurgare, & attrahere plures humores specie subalterna diuersos, certum est in Galeni doctrina; nam 5.*lib. de simplicium medicamentorum facultatibus*, *cap.* 19. sic docet. *Quæcunque siquidem purgare animaduertimus ea trahendi vim possident, alia vnum quempiam succum, alia duos, vel plures etiam, & id illis inter sese commune est.* Quod etiam experimento dicimus, cùm videamus rhabarbarum bilem & pituitam purgare; similiter etiam scammonea eosdem expurgat succos, folia etiam sennæ purgant melancholiam, & bilem, sic testatur Lacuna *super Dioscoridem lib.* 3. *cap.*79. & Actuarius tenet bilem, & pituitam expurgare.

Difficile autem aliquibus videtur vnum, & idem medicamentum simplex ex propria natura virtutem habere educendi contrarios humores; nam huiusmodi virtus debet fieri ratione similitudinis, & familiaritatis: sed vnum, & idem medicamentum expurgans non potest habere similitudinem cum humoribus genere, seu specie subalterna diuersis, ex eo quòd ipsi valdè sint dissimiles & contrarij; ergo non apparet rationi consonum vnum medicamentum plures humores euacuare, & trahere.

Nodum hunc facilè soluet, qui fuerit in Galeni doctrina mediocriter versatus, præcipuè tamen si perlegerit 3. *lib. de simplicium medicamentorum facultatibus*, *cap.*13. vbi expresse tenet omnia propemodùm medicamenta, licèt sensu simplicia appareant, naturá tamen esse composita, quæ diuersas, & oppositas habent facultates ratione diuersarum partium ex quibus constant: & *cap.*14. specialiter de brassica, beta, & lente loquitur, eorum succos vim expurgantem habere docens, partes verò solidas vim adstringendi. Idem de iure galli veteris, & ipsius carne testatur; & tandem de rosa affirmat, habere scilicet diuersas partes diuersis facultatibus præditas. Huius autem euentus immediatè anteà quasi rationem redditurus, hæc adducit verba: *At in præsentia ex superabundanti illud quoque monstrauimus, etiamsi alia quis esse contraria ponat, nihil inde sequi absurdum; cum fieri possit vt in vnam substantiam conueniant, vel maximè contrariæ; tum qualitates, tum facultates.* Bene ergo stat quòd medicamentum sit vnum & simplex (de simplicibus enim ex professo in his libris agit Galenus) & quòd in se habeat contrarias facultates: bene ergo stabit, quòd vnum, & idem medicamentum expurgans habeat similitudinem cum pluribus humoribus genere, aut subalterna specie diuersis ratione diuersarum partium inter quas quædam sunt similes huic humori; quædam verò alteri, & sic fiunt expurgationes diuersorum humorum ab vno medicamento, semper tamen cum electione fiet attractio, quia fit ratione similitudinis.

Neque ex eo quòd in eodem medicamento sint diuersæ partes diuersis virtutibus, & facultatibus ornatæ, credendum est tale medicamentum non esse simplex; nam solùm ea composita vocamus auxilia quæ per artem itá sunt in vnum reducta ex diuersis simplicibus ingredientibus, vt diuersas habeant facultates, non tamen tale medicamentum, vná & eadem formá physicá informatur, ideóque compositum dicitur. Simplex verò licèt habeat contrarias facultates, nihilominùs vnicá & eadem specificá formá constituitur, ideóque simplex dicitur.

Difficultas verò in præsenti capite ventilanda solùm procedit de humoribus sub eadem specie subalterna contentis; exempli gratiá, de speciebus naturalibus, & præternaturalibus pituitæ, aut melancholiæ, aut bilis; An scilicet vnum & idem medicamentum expurgans habeat similitudinem cum humoribus naturalibus, & præternaturalibus, vt rhabarbarum expurget omnes species naturales, & præternaturales bilis, & sic de reliquis medicamentis expurgantibus pituitam, & melancholiam.

Dedit ansam dubitandi Galenus *libro Quos & quando, & quibus medicamentis purgare conueniat*, *cap.*1. vbi asserit in limine ipsius capitis sana corpora ægrè & difficulter purgari; nam vertigines, & tormina patiuntur exoluuntúrque facillimè; Et horum reddens rationem, ait: causam huius infelicissimi euentûs esse medicamentum; quod cùm humorem familiarem educere cupiat, & ipsum non inueniat, sanguinem & carnes colliquat. Idem anteà docuerat Hippocrates 2. *Aphorism. textu* 37. Ex his ergo dubitandi ratio illicò se offert: nam in sanis corporibus medicamento purganti propinato, colliquatio accidit, reliquáque relata accidentia, ex eo quòd medicamentum non inuenit humorem familiarem. Ergo si habet similitu

ſimilitudinem cum humoribus naturalibus expurgatio non fieret cum moleſtia; ſi ergo moleſtè & ægrè fit, ideò eſt quia non habet ſimilitudinem cum humoribus naturalibus medicamentum expurgans, ſed ſolùm cum præternaturalibus. Quâ ratione Galenus *libro de facultatibus medicamentorum purgantium, cap.4.* plures morbos pendentes ab humoribus præternaturalibus fœliciſſimo euentu expurgatione ſolâ curauit, ſignum ergo eſt expurgantia auxilia ſolùm cum præternaturalibus humoribus habere ſimilitudinem.

Secundò vrget etiam pro hac parte ratio validiſſima deſumpta ex ſimilitudine; nam medicamentum trahit humorem familiarem propter ſimilitudinem in ſecundis qualitatibus, quæ ſequuntur modum ſubſtantiæ ex vi proportionis miſcibilium; ſed inter humores naturales, & præternaturales non ſeruatur idem modus ſubſtantiæ, nec eadem eſt proportio miſcibilium; ergo inter ipſos non eſt eadem ſimilitudo, proindéque medicamentum expurgans non poterit trahere eadem virtute quâ purgat humores naturales. Quod autem non ſit idem modus ſubſtantiæ inter humores naturales, & præternaturales probatur: nam humores redduntur præternaturales ex vi vſtionis, aut pútredinis; ſed per huiuſmodi actiones diſſoluuntur partes & ſeparantur; ergo variatur modus ſubſtantiæ, proindéque ſi ante vſtionem, aut putredinem bilis v.g. erat ſimilis rhabarbaro, poſt vſtionem diſſimilis apparet,& ſi ſtat ſimilitudo poſt vſtionem, ante ipſam humor erat diſſimilis, non ergo idem medicamentum expurgans eadem facultate quâ pollet euacuat omnes humores naturales,& præternaturales ſub genere ſubalterno contentos.

Pro altera parte contraria videtur medicamenta ſolùm cum humoribus naturalibus habere ſimilitudinem, & ſic ipſos ſolùm expurgare. Probatur ex Hippocrate 1. *ſect. Aphoriſm. textu* 22. per illa verba ſatis trita: *Concocta medicari oportet & mouere, non cruda.* Ex quibus ſic argumentor: Humores per coctionem magis accedunt ad ſtatum naturalem ſicut per putredinem ab ipſo recedunt: ſed per putredinem ſunt crudi; ergo non ſunt mouendi,quando ſunt putridi, & ſunt expurgandi quando ſunt cocti, ac proindè quando humores ſunt in ſtatu naturali, aut ad ipſum accedunt, habent maiorem ſimilitudinem cum medicamento purgante; ergo ſolùm expurgat humores naturales, aut ſaltem per eandem facultatem non expurgantur humores naturales, aut præternaturales.

Confirmatur: quia in morbis in quibus eſt vitium præternaturam in humoribus, ſpectamus coctionem ad expurgationem, in his verò in quibus non eſt vitium præternaturam vt in hydrope, aut in ictero non expectamus coctionem ad expurgationem:ſed in his ſunt humores naturales, & in illis ſunt præternaturam, quæ mediâ coctione emendantur, & reducuntur ad ſtatum naturalem, aut ſaltem ad ipſum appropinquantur, idcóque tunc expurgari debent, ergo ex eo eſt quia humores naturales habent ſimilitudinem cum medicinis purgantibus, ideóque facilè purgantur, è contra verò præternaturales humores.

Sed licèt hæc controuerſia pro vtraque parte ſatis agitata ſit & vera;tamen verior eſt ſententia quæ affirmat humores naturales, & præternaturales ſub eodem genere ſubalterno contentos ab eadem facultate medicamenti purgari, quin recurramus ad diuerſas partes, ratione quarum idem medicamentum expurgans diuerſos humores in ſpecie, vt in limine capitis ex doctrina Galeni demonſtrauimus. Itaque rhabarbarum expurgat omnes ſpecies bilis, tum naturalis,tum etiam præternaturalis; & eadem eſt ratio de agarico reſpectu omnium ſpecierum pituitæ, & ſic de ſenna reſpectu cuiuſlibet humoris melancholici naturalis, aut præternaturalis. Quod præterquam quòd experientia ab omnibus Medicis comprobata conſtat, probatur etiam ratione: nam omnes ſpecies bilis, ſiue naturales,ſiue præternaturam conueniunt in vna ratione immediata per quam ſub vno genere ſubalterno comprehenduntur; ſed hæc ratio in qua conueniunt fundatur in aliquo reali ſimili; ergo in illo poteſt fundari ſimilitudo, & familiaritas rhabarbari, cum omnibus ſpeciebus bilis,ac proindè eadem facultate ipſas trahit.

Nec valet ſi inſtetur hæc ratio ex eo quòd ex illa ſequitur omnes humores adhuc ſpecie diuerſos poſſe eſſe ſimiles vnico medicamento ſecundum eaſdem partes. Sequela probatur, nam ex eo omnes ſpecies bilis trahuntur à rhabarbaro,quia ratio ſpecifica in qua conueniunt fundatur in aliquo reali ſimili; ſed etiam omnes humores habent genericam conuenientiam, quæ neceſſariò fundatur in aliquo reali ſimili; ergo quodlibet medicamentum debet euacuare, & trahere omnes humores, quemadmodum rhabarbarum trahit omnes ſpecies bilis, & agaricus omnes ſpecies pituitæ.

Reſpondeo, diſparem eſſe rationem, nam conuenientia illa omnium humorum eſt generica & valde communis, vtpotè generis ſupremi eſt conuenientia: at conuenientia omnium ſpecierum bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ, eſt conuenientia ſpecifica, quæ fundatur in maiori identitate,& ſimilitudine: nam quò magis infimum, aut ſubalternum eſt prædicatum commune,maioré arguit idẽtitatem in inferioribus; ſic prædicatum entis, & prædicatum ſubſtantiæ licèt importet aliquam communitatem, non tamen fundatur in ſimilitudine reali ſuorum inferiorum ità ſtricta ſicut ratio hominis reſpectu ſuorum indiuiduorum, & ſic veriſimilius videtur vnicum medicamentum poſſe attrahere omnes ſpecies bilis propter ſimilitudinem aſſignatam; & quòd non poſſit attrahere omnes humores, quia conuenientia humorum omnium in vnico genere eſt valde ſuprema & communis, quæ minimè arguit identitatem ſeu ſimilitudinem ſufficientem in inferioribus, vt ab eodem medicamento trahantur.

Eandem ſententiam probat quidam noſtræ Scholæ Primarius, quondam à Cubiculo Regio meritiſſimus Proto-Medicus, ſequenti argumento: Si bilis excedat proportionem debitam viuenti, & exhibeamus rhabarbarum, expurgat fœliciter abſque accidentibus illis quæ ex Galeno recenſuimus *lib. Quos & quando purgare conuenit, cap.*1. Sed talis humor præternaturam per ſolum exceſſum in quantitate eſt eiuſdem naturæ cum reliquo naturali: Ergo ſicut excedens euacuatur propter ſimilitudinem, ità

ità remanens poterit euacuari quantum eft ex parte similitudinis, proindéque æquali & eadem facultate euacuantur humores naturales, & præternaturales.

Sed certè hoc argumentum indignum apparet tantò Authore: nam humores non redduntur præternaturales ex eo quòd excedant debitam proportionem in viuenti, nisi vſtione, aut putredine corrumpantur: Siquidem per exceſſum cuiuſlibet alterius à ſanguine vltra debitam quantitatem, licèt viuens ſit paratum ad ægrotandum, & ſanum dicatur non ſimpliciter, ſed vt nunc, nihilominùs actu non ægrotat, quia bilis, aut pituita, aut melancholia, quæ excedit eiuſdem rationis eſt cum altera portione quæ remanet, aut cum tota bile naturali, vt ex accidentibus eſt notum. Ergo per exceſſum non redditur humor præternaturam, ac proindè ex eo quòd humor excedens fœliciter expurgetur, non ſequitur humorem naturalem & præternaturalem ab eadem facultate expurgari; ſiquidem totus humor tum ſecundum portionem excedentem, tum etiam ſecundum omnes portiones eſt naturalis, dummodò corruptionem non patiatur per vſtionem aut putredinem.

Quòd autem non ſequantur ſymptomata à Galeno relata, ſi expurgetur humor naturalis quando excedit debitam & proportionatam quantitatem ex eo eſt quia non retinetur à Natura ſecundum illam portionem excedentem, vtpotè ſuperat à requiſito. Cæterùm, in corpore ſimpliciter ſano difficilis ſit purgatio, quia Natura prorsùs retinet humores, vtpotè non excedunt à proportione debita, quo fit vt propinato medicamento tormina, & colliquationes accidant; nam licèt habeat ſimilitudinem cum aliquo humore, ipſum tamen non poteſt trahere contra impetum Naturæ intendentis contrarium, nempè retentionem ipſius. Quapropter in tanta pugna exoluitur viuens, tormina accidunt, & colliquationes, vnde ſoluitur argumentum, quod ex eo probabat in corpore ſano cum humoribus naturalibus non habere ſimilitudinem expurgans medicamentum.

Ad ſecundum quod pro eadem parte militat, dicimus idem medicamentum habere ſimilitudinem cum humoribus naturalibus, & præternaturalibus; nam talis ſimilitudo non conſiſtit in indiuiſibili ex eo quòd cùm oriatur ex certa proportione miſcibilium, eadem poteſt inueniri etſi vſtione aut putredine alterentur humores, etiamſi aliquantulum varient. Præcipuè tamen ſi probabiliter dicamus per vſtionem, aut putredinem non mutari formam humoris; nam in tali caſu clarior apparet ſolutio; ſiquidem plures afferunt modum ſubſtantiæ non ſubuerti prorsùs non variatâ formâ. Solutio autem locum habet etiamſi varietur forma, nam rhabarbarum, & ſcammonea habent ſimilitudinem educendi bilem per proportionem miſcibilium, & ſecundarum qualitatum, etiamſi diuersâ formâ informentur. Ergo etiamſi humor naturalis, & præternaturam diuersâ formâ informetur, poterit nihilominùs perſeuerare ratione materiæ ſimilitudo cum vnico, & ſimplici medicamento expurganti; præcipuè cùm ſimilitudo iuxta Valleſij opinionem *loco ſuprà citato* deſumatur ex accidentibus quæ ſe tenent ex parte materiæ.

Argumenta quæ probant ſolùm cùm humoribus naturalibus habere ſimilitudinem medicamenta, facilè ſoluuntur: nam licèt Hippocrates doceat neceſſariam eſſe coctionem ad expurgationem, non eſt, quia ante coctionem humores non ſint ſimiles medicamento, ſed quia ante coctionem retinentur à Natura vt coquantur, & poſt coctionem non retinentur. Quo fit vt tunc ſecuriùs euacuentur, quia ipſa Natura eſt adminiculans; quâ ratione optimas criſes in morborum ſtatu, ſeu ſummo vigore debere fieri prædicat Galenus *in libris de Criſibus*, ſecus in principio, in quo nullam euacuationem eſſe optimam ipſe Author teſtatur 4. *Aphoriſm. comment.* 22. per illa verba: *In principiis morborum ſi quid excernitur, nihil tunc ratione Naturæ excernitur; ſed omnia ſunt ſymptomata eorum quæ præternaturam ſunt in corpore affectionum; quo enim tempore Natura à cauſis morborum grauatur, & adeſt humorum cruditas fieri vt aliquid rectè euacuetur non poteſt*: Quod forſan deſumpſit ex Hippocrate 1. *Epidem. ſect.* 1. *text.* 9. per hæc verba: *Etenim eorum qui ſtatim morituri ſunt celeres iudicationes, etenim labores celeres, continui & vehementes; quæ autem iudicantur in meliùs, ne ſtatim appareant.* Id eſt in principio morbi in quo eſt materia cruda reprobat, ergo euacuationem humoris crudi, non quia non ſit naturalis, ſed quia à Natura retinetur, quod manifeſtè patet ex eo quòd humores præternaturales expurgat quando turgent, vt 1. *Aphoriſ. text.* 24. Hippocrates teſtatur, & Galenus ipſos expurgat, *lib. Quos & quando, &c.* quoties ſunt incoctiles humores, tenues valdè & ſeroſi. Quâ ratione in hydropicis non expectat coctionem ad expurgationem: Ex quo patet ſolutio ad ſecundum argumentum. Vnde conſtat humores naturales, & præternaturales habere ſimilitudinem cum eodem medicamento, & ab eadem infima ipſius facultate expurgari.

CAPVT IV.

An cognito pharmaco ſanguinem purgante liceret ipſo vti.

Qvondam fuiſſe inuentum medicamentum potens humorem quartum, nempè ſanguinem expurgare, vt conſtat ex hiſtoria quam Galenus apprimè adducit *lib. de purgantium medicamentorum facultatibus, cap.* 6. vbi refert tempore ſuæ pueritiæ quendam hominem inueniſſe herbam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat. Multis itaque hoc pacto morientibus (inquit Galenus) cùm facinus hoc dignum diligenti inquiſitione eſſet, veneficum hominem comprehenderunt, & ad Gentis Magiſtratum deduxerunt, vbi declarauit huiuſmodi ſecretum à nullo didiciſſe ſe, ſed cùm ipſe aliquando ſuillum iecur deferret, (vrgente ventre) ſuper herba quadam iecur depoſuiſſe, quod aliquanto poſt cùm ſuſtuliſſet, ſe vidiſſe ex vniuerſo iecinore ſanguineam ſaniem ad herbam confluere. Ex quo coniecturam fecit in ea virtutem ineſſe ſanguinem trahendi, quod poſteà experimento comprobauit, & ad malos vſus eam ſeruauit: Hæc

Galenus

Galenus in ſua hiſtoria. Ex qua conſtat in rerum natura eſſe pharmacum expurgans ſanguinem, vel vt potiùs loquar, trahens.

Sed nunc vigilandum eſt, conſiderando, quomodò nos circa prædictum Galeni teſtimonium gerere debeamus, an ei ſtandum eſt? vel non? videtur reſolutio difficilis ex eo, quòd dum attento animo prædictam hiſtoriam perlegi, auidè animo examinandi doctrinam tam arduam, venit in mentem alia eiuſdem Galeni quam habet 3. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus*, docens, purgantia medicamenta minimè agere quin à noſtro calore priùs actuentur. Ex quo ſic inſto contra experientiam adductam medio illo ſuillo iecore: Non erat tunc calor naturalis à quo fieret actuatio illius herbæ, ergo non potuit ab ipſo extrahere ſanguinem ſanioſum, proindéque videtur ſictam eſſe experientiam, aut forſan chimæricam.

Sed licèt hæc ſint nodoſa; tamen iuxta Galeni eiuſdem doctrinam *l. 3. de ſimplicium medic. facultatibus, cap. 25.* ſolui debent: vbi expreſsè tenet aliqua eſſe medicamenta purgantia in quibus duplex eſt ſimilitudo, alia quædam actu, alia verò poteſtate eſſe talia. Perpendite verba Galeni. *Illud verò rurſus repetendum eſt: quòd purgantium medicaminum, quædam iam etiam poſſident idoneam ad tractionem ſimilitudinem; quædam non perfectè quidem eam obtinent; verùm in animantis corpore accipiunt; non ſecus atque vrentia medicamenta, quæ cauſtica Græci vocant:* Pulchra quidem & ſatis clara ſunt adducta verba, quæ prorsùs dirimunt propoſitam difficultatem, cùm ſint medicamenta purgantia, quæ citra actuationem à noſtro calore habent idoneam ſimilitudinem ad attractionem. Ex quibus ſine dubio erat illa herba, nec mirum, cùm citra alterationem aliquam videmus magnetem attrahere ferrum; fides ergo adhibenda eſt his quæ à Galeno in hiſtoria adducta ſunt, & relata.

Stat ergo difficultas, An cognito tali medicamine ſanguinem quartum humorem expurgante liceret nobis interdum ipſo vti citra ægrotantis incommodum, ſimili modo ac vtimur aliis auxiliis purgantibus reliquos ſuccos in corpore noſtro redundantes?

Hanc difficultatem paucis verbis abſoluit Galenus *lib. de purgantium medicamentorum facultat. cap. 6. citato:* vbi inquirens ipſe quamobrem non vtamur medicamento ſanguinem purgante? Reſpondet, *quia hoc iugulare, non purgare homines foret.* Et reddens rationem proſequitur, dicens: *Nam quæ purgant purgantia paſſim idcircò nuncupantur, quòd ſanguinem ab ante dictis humoribus purum conſtituant; atqui nemo eſt adeò imprudens Medicus vt vniuerſum ſanguinem euacuare, reliquos autem humores intus omittere velit.* Conſtat ergo ex Galeni teſtimonio minimè licere vti medicamento expurgante ſanguinem.

Dices: Optimè poſſe aliquem eo vti, non quidem ad euacuandum totum ſanguinem, ſed portionem eius ſuperabundantem, quâ eductâ, & humores reliqui in ſua naturali proportione remanerent, & tota maſſa ſanguinaria coinquinata non eſſet; nec hoc eſſet homines iugulare; nam ſicut quolibet ex reliquis humoribus ſuperabundanti tutum eſt propinare auxilium, eâ quantitate vt redundantiam illam demat, quin pereat viuens, iuxta illud Hippocratis *lib. de Natura humana*, dicentis, *ſi aliquod cognatorum deficiat, viuens perit:* vbi nomine cognatorum humores intelligit, iuxta communem Medicorum expoſitionem: ſic etiam licitum eſſe redundante portione aliquâ ſanguinis quarti humoris ipſam medicamento purganti demere quin per extractionem ipſius homines iugularentur.

Reſpondebis cum Galeno *loco citato*, id fieri non poſſe ſecurè, *quia medicamenta quæ per venas inteſtinorum & ventris ſanguinem deijciunt, venenis adnumerantur:* Cùm ergo licitum non ſit venenis vti, hinc eſt vt licèt educere valeat aliquod medicamentum ſanguinem, nihilominùs ipſius vſus licitus non ſit. Confirmatur: nam in hiſtoria citata teſtatur Galenus hominem illum fuiſſe veneficum, & cum pernicie mortifera ægrotantium vſum fuiſſe prædictâ herbâ. Quapropter Galenus hæc ait: *Quibus autem nominibus hæc medicamenta nuncupantur, etiamſi conſtanter ſcirem, literis commendare nolim:* Experientia ergo deduxit talia auxilia homines necare, & ſic tanquam à venenis ab ipſis fugiendum eſſe: Quod clariùs inferiùs etiam teſtatus eſt idem Galenus dicens: *Ex his ergo multa medicamenta eam vim habentia vt ſanguinem ſtatim à principio eliciant, inueniri conſtat, reticere autem ipſa melius eſt, quemadmodum & alia venena tacent, quicunque ratione aliqua prædit ſunt.* Cùm ergo vſus venenorum meritò à Galeno, & ab omnibus cordatis, atque Chriſtianis Medicis reprobus ſit, & medicamenta ſanguinem purgantia inter venena computentur, ideò illicitus eſſet ipſorum vſus, adeò vt Galeno videatur *loco citato* cerebrum non habuiſſe, qui diuerſas mixturas venenorum, & viam conficiendi venena olim docuerunt, quemadmodum illi qui ipſum interrogant, quænam ſint medicamenta ſanguinem educentia. Conſtat igitur ex dictis prorsùs eſſe illicitum vſum talium medicamentorum, ſi forſan noſtro ſæculo inuenirentur.

Nec valet ſi iterum reſpondeat aliquis, plùra eſſe medicamenta ſimplicia purgantia reliquos humores à ſanguine, quæ ex ſe ipſa veneноſa ſunt, & tamen deleteria ipſorum virtus per artem corrigitur, vnde tutò & fœliciſſimo euentu propinantur. Simili ergo ratione ſi inuenirentur medicamenta ſanguinem purgantia, poterat ipſorum virtus deleteria per artem corrigi, ſeruatâ purgante facultate, & ſic redundante ſanguine tutò ipſa poſſemus propinare.

Reſpondeo enim: Quòd ſi caſus adductus eſſet poſſibilis, ità vt conſtaret experientiâ ſanguinem citra noxam euacuari, liceret vti tali medicamento; attamen caſus videtur impoſſibilis: nam quemadmodum antiqui noſtri Parentes inueſtigârunt, & inuenerunt correctiua medicamentorum purgantium reliquos humores, ità debebat eſſe eadem ratio de medicamento purgante ſanguinem. Conſtat autem à nullo ex Antiquis eſſe adductum modum purgandi ſanguinem, ergo ex eo eſt quia non eſt inuentum correctiuum talis medicamenti, & ſic ipſius vſus reprobus eſt. Præterquam quòd, ſecuriùs ſemper educimus ſanguinem per venæ ſectionem; quæ licèt omnes humores indiffe-

renter

renter euacuet, nihilominùs per ipſam auferatur plenitudo, & redundantia, & perſeuerante in venis ſanguine quarto humore in maiori quantitate, viuens meliùs ſe habet quia eius temperies valde ſymbola eſt viuenti. Quapropter ſi portiones reliquorum humorum per venæ ſectionem euacuantur ſimul cum ſanguine; nihilominùs ſanguis attemperat magis humores remanentes, & ſic eductio ipſius ſecuriùs fit per venæ ſectionem, ideóque ipsâ vtimur, non purgatione ad eductionem ſanguinis, quandoquidem plena periculis videtur, vt ſatis ex Galeni doctrina conſtat.

Nec valet ſi vrgeat aliquis hanc doctrinam, ex eo quòd Hippocrates *libro de Natura humana, textu* 31. vbi cùm doceat modum quo fiunt ſuperpurgationes, poſtquam de medicamentis purgantibus reliquos humores ſermonem fecerat, ait, in iugulatis primò ſanguinem fluere feruentiſſimum, & rubrum, mox verò magis pituitoſum, magíſque bilioſum. Ex quo deducunt Hippocratem docere aliquando vſum fuiſſe ſanguinem medicamento purgante. Etenim per verbum illud *iugulatis*, intelligi debent illi qui pharmacum expurgans ſanguinem ſceceperant, & minimè vulnerati: ſiquidem per vulnus, non eſt cur primò ſanguis fluat ruber, & deindè pituitoſus, & tandem bilioſus, quia talis ſanguis fluit gratiâ vitandi vacuum ad quod humor bilioſus non debebat moueri vltimo loco, cùm ſit magis aptus ad motum, & ad minùs omnes humores indifferenter debebant moueri,& forſan ſanguis quartus humor vltimò deberet moueri ex eo quòd propter ipſius familiaritatem magis retinetur à Natura, vt apparet in ſuperpurgationibus, quæ fiunt per medicamenta purgantia reliquos humores in quibus experimento conſtat ſanguinem vltimò fluere: ergo per vulnus non debet primò fluere ſanguis ruber; proindéque cùm afferat Hippocrates, primò fluere in iugulatis ſanguinem rubrum, deindè pituitoſum, & tandem bilioſum, loquitur de auxilio expurgante ſanguinem per illud verbum *iugulatis*. Quod conſonat doctrinæ Galeni ſuperiùs adductæ; nam *cap* 6. *citato* reddens rationem, cur non debemus vti medícamento ſanguinem expurgante, ait, ideò eſſe quia hoc iugulare homines, & non purgare foret. Vnde inferunt per iugulatos intelligere Galenum illos homines qui vſi fuerunt medicamento ſanguinem purgante.

Futilia tamen hæc ſunt valde, & prorsùs à veritate aliena, nam Hippocrates minimè vſus fuit medicinâ purgante ſanguinem;nec ex verbis citatis conſtat,immò potiùs contrarium deducitur; nam loquitur ibi de vulneratis, in quibus intendit docere ſanguinem fluere provt diſtinctum à reliquis humoribus, de quibus anteà docuerat eos propriis pharmacis expurgari. Ex quo probat quod intendit, nempè diuerſos humores intra corpus contineri, & adhuc id demonſtrare intendit in vulneratis, ſeu iugulatis in quibus diuerſi humores fluunt, primò quidem ruber ſanguis, deindè pituitoſus, & tandem bilioſus. Potiùs ergo contrarium ex Hippocratis doctrina deducitur, proindéque credendum eſt, neque ipſum propinaſſe auxilium ſanguinem purgans; nec ſi inueniretur noſtris temporibus tutò non poſſe ipſo vti; nam hoc iugulare, & non purgare homines foret, vbi ridiculum eſt exponere Galenum per illud verbum *iugulare*, intelligendos eſſe eos qui expurgans ſanguinem receperant auxilium; nam ibi loquitur conditionaliter; ſiquidem reprobans vſum talis auxilij, ait minimè ipſo vtendum; nam hoc non purgare, ſed iugulare homines foret.

CAPVT V.

Vtrùm medicamentum expurgans neceſſariò dabeat communicari membris in quibus humor abundat.

EX his quæ ſecundo capite docuimus, videtur iuxta Galeni mentem non eſſe neceſſarium quòd medicamenta expurgantia communicentur venoſo generi; attamen quia ibi hæc ſunt obiter adducta, placuit ſpecialiùs ea differre vſque ad hunc locum, quoniam ſunt aliqua argumenta, quæ videntur probare expurgantia auxilia neceſſariò communicari venoſo generi vbi humores ſtabulantur, vt proprium opus perficiant. Videamus ergo an vim aliquam habeant contra Galeni doctrinam.

Sit primum argumentum: Si medicamentum expurgans non debet communicari locis vbi adſunt humores ſuperabundantes, ſequeretur quòd nunquam fieret expurgatio, niſi ſemel aut bis; conſtat autem contrarium quotidie experiri; ergo dicendum eſt, talia medicamenta non permanere in ventriculo, aut inteſtinis, ſed potiùs communicari venoſo generi vbi adſunt humores qui expoſcunt expurgationem. Sequelam probant; nam ſi medicamentum expurgans ſtabulatur in ventriculo,aut inteſtinis, neceſſariò debet euacuari ſimul cum ipſo humore, qui trahitur à medicamento; ſed ſi euacuatur primâ aut ſecundâ egeſtione, deinceps non manebit virtus trahens in prima regione, vt aluus reſpondeat; ergo ſi medicamentum non communicatur generi venoſo vbi adſunt humores, minimè poterit eſſe deiectio per aluum, niſi ſemel aut bis; immò neque diù poterit durare expurgatio: Nam virtus illa tractiua, vel communicatur ſimul omnibus portionibus humoris euacuandi, vel ſucceſſiuè; ſi primum accidat ſequitur ſimul moueri verſus inteſtina totam molem humoris expurgandi, proindéque ſimul expelli, & non per interualla, vt accidit frequenter; ſi verò ſucceſſiuè debeat communicari virtus, videtur non fieri expurgationem niſi ſemel aut bis, ex eo quòd iam medicamentum ſimul ſit à Natura expulſum per ſedem inferiorem cum humoribus, & ſic neutiquam poteſt communicare virtutem tractiuam. Quod ſic oſtendo; nam non minùs irritat ad expulſionem medicamentum expurgans, quàm humor ſuperabundans; ergo ſimul debet expelli à Natura; immò etiamſi non irritet, nihilominùs debet expelli à Na-

...a; nam cùm humor irritans accedat ad medicamentum, & iuxta ipsum sit, & forsan permixtum facultas irritata, quæ pellit humorem simul etiam secum pellet medicamentum, proindéque non remanebit virtus trahens, nisi sit superioribus partibus communicatum medicamentum, & in loco vbi sunt humores.

Sit secundum argumentum:Satis vulgare in praxi, & obseruatum apud omnes Medicos est, quòd quando deducere intendimus humorem peccantem ex determinatis partibus simul permiscemus cum medicamento expurgante, ea medicamenta, quæ membrum peculiariter respiciunt, vbi humores superabundant. Quâ ratione quando volumus extrahere à capite, permiscemus iure optimo stæchadem, aut betonicam, & similia purgantibus auxiliis; sic etiam dum ex pectore euacuare intendimus,expectorantia miscemus, tunc sic insto, Si medicamenta purgantia non communicarentur locis in quibus adsunt humores, prorsùs esset impertinens talis miscella medicamentorum capitalium, & expectorantium; ergo si permiscentur, ex eo est, quia virtus illa simul cum virtute medicinæ expurgantis communicatur partibus & membris, in quibus humores peccantes superabundant.

Et confirmatur vlteriùs ex eo quòd inter omnes Practicos stabilitum est, esse quædam medicamenta, quæ ex partibus determinatis valent educere humores; sic hermodactili articulos valent corroborare, & ab ipsis humores euacuare; tunc sic vrgeo: Si huiusmodi medicamentum non communicaretur articulis, nec ipsos corroboraret,neque haberet illam peculiarem virtutem, & proprietatem educendi humores contentos in ipsis articulis, aliàs quodlibet medicamentum expurgans idem faceret, ergo ex eo est, quia virtus illa communicatur locis, in quibus humores stabulantur.

Verior tamen est opinio, & communiter recepta ab omnibus Medicis, non esse necessarium quòd medicamenta expurgantia communicentur generi venoso, aut aliis locis, in quibus humores superabundantes continentur. Probatur efficaciter; nam medicamenta expurgantia operantur mediâ tractione, sicut reliqua agentia naturalia: sed hæc vt operentur non communicantur, neque applicantur immediatè passo immediatione suppositi, sed immediatione virtutis, ergo sic similiter, vt purgantia medicamenta operentur non est necessarium quòd immediatè applicentur immediatione suppositi humoribus expurgandis, sed immediatione virtutis. Minor in qua est difficultas constat euidenter ex Philosophia: Nam cùm omnia agentia naturalia habeant determinatam sphæram suæ actiuitatis intra quam operantur, non quidem quia quantitatiuè, sed quia valent diffundere suam virtutem per totam illam sphæram citra contactum mathematicum, ideóque illa applicatio dicitur immediata immediatione virtutis. Sic ergo similiter expurgantia auxilia cùm in ventriculo & intestinis stabulantur, non communicantur venoso generi quantitatiuè, & mathematicè; sed mediâ suâ virtute tractiuâ diffusâ per totam suam actiuitatis sphæram intra quam operantur, & trahuntur humores ad se, quin propria ipsorum substantia communicetur partibus, seu locis in quibus humores superabundant. Quod experientia sua testatur in tractione magnetis; quòd certum sit illum ferrum distans à se trahere quin ipse moueatur; sed hoc solum efficere mediâ suâ virtute tractiuâ diffusâ per sphæram determinatam suæ actiuitatis. Constat etiam omnes partes viuentis trahere ad se alimentum à vasis in quibus sanguis continetur tractiuâ virtute communicatâ, & ipsis partibus immotis; sic ergo similiter accidere in medicinis purgantibus credendum est: ac proindè non est necessarium, quòd generi venoso propria ipsorum substantia communicetur.

Secundò etiam efficaciter probatur Conclusio: nam vel medicamenta purgantia mouerentur ad venas à se ex propria & natiua virtute, & inclinatione, vel ab humoribus euacuandis, vel à partibus in quibus humores continentur: Sed neutrum dici potest; ergo necessariò non communicantur generi venoso vt fiat expurgatio humorum. Singulas partes dilemmatis propositi sigillatim probare facile est: Et in primis, quòd purgantia medicamenta ex propria natura non moueantur ad genus venosum constat: nam agentia naturalia solùm mouentur sursùm, aut deorsùm ex propria natura secundum quod sunt grauia aut leuia; ergo ex se non possunt moueri versus genus venosum vbi adsunt humores superabundantes.

Neque ab ipsis humoribus moueri possunt expurgantia auxilia, vt latè *cap. 2. huius disput.* probauimus: Tandem neque à partibus in quibus humores continentur potest trahi medicamentum expurgans; nam ex hoc sequeretur expurgationem non fieri tractione, vt suprà ex Antiquorum doctrina ostendimus, sed potiùs expulsione, quia scilicet humor in parte in qua continetur à medicamento pellatur; vnde non magis fieret euacuatio eius per intestina quàm per aliam regionem, cùm pelli possit humor à medicamento per quamlibet regionem, & sic fieret expurgatio per contrarietatem, & non per similitudinem. Quod totum suprà *cap.2. citato* latè impugnatum est, ac proindè tanquam certum tenendum, minimè esse necessarium quòd humores communicentur generi venoso vt expurgatio fiat.His sic explicatis.

Argumentis in contrarium adductis respondemus. Ad primum aliqui respondent, virtutem motiuam productam à medicamento in humoribus euacuandis non pendere in conseruari ab ipso medicamento, sicut impulsus non dependet ab impellente, vtpotè ipso impellente corrupto perseuerat impulsus. Quo fit vt licèt medicamentum expurgans primâ, aut secundâ vice expellatur simul cum humoribus, nihilominùs remanet virtus motiua producta ab ipso medicamento in humoribus, vt deinceps possit succedere expurgatio, etiamsi medicamentum expulsum sit.

Difficilis tamen videtur hæc solutio; nam licèt impulsus non dependeat in conseruari ab impellente, certum est corrupto impellente prauo

prauo tempore durare. Constat autem expurgationem sæpenumerò & frequentissimè prorogari vsque ad diem integrum, aut dimidium saltem, quo tempore neutiquam potest perseuerare virtus motiua à medicamento producta, sicut neque impulsus aliquis visus est durare dimidium diei, immò neque spatium vnius horæ corrupto aut semoto impellente. Quapropter dicendum est minimè durare expurgationem, quia durat motiua virtus, sed quia licèt aliquæ portiones medicamenti simul cum humoribus euacuentur; plures etiam, præsertim tenuiores adhærent intestinis, & ventriculo, à quibus celebratur tractio, ideóque diù durat euacuatio.

Ad secundum argumentum respondetur rectè permisceri medicamenta peculiaria à proprietate substantiæ respicientia peculiaria membra cum medicinis purgantibus, vt virtus tractiua faciliùs operetur, hoc est cum minori noxa humores educat ex talibus partibus; ex hoc tamen neutiquam infertur medicamentum communicari necessariò omnibus partibus: siquidem illa virtus tractiua, veluti modificatur permixtione factâ cum aliis medicamentis, quæ peculiariter respiciunt membra. Præterquam quòd talia medicamenta possunt communicari membris, tum per virtutem alimentosam, tum etiam per partes subtiliores per modus halitûs; quod non arguit necessitatem communicationis in medicamento expurgante, vt per se patet.

Ad confirmationem dicimus humores in articulis peculiarem recipere alterationem, quo fit vt peculiarem virtutem exposcant ad ipsorum euacuationem, qualiter reperitur in hermodactilis, qui per accidens corroborant articulos, quatenus humores in ipsis contentos euacuant, & quatenùs habent id facere à proprietate substantiæ, ad quod non est necessarium vt fiat communicatio per contactum quantitatiuum, & mathematicum, sed per virtutem diffusam, dummodò partes sint intra sphæram actiuitatis agentis, vt suprà dicebamus.

CAPVT VI.

Quid sit superpurgatio, quas habeat causas, & quomodò contingat.

IN præcedentibus capitibus expurgationis naturam enodauimus; necnon etiam id, quidquid ad ipsam attinet, explicauimus. Nunc verò nobis de superpurgatione agendum est, hæc enim ad ipsam expurgationem consequitur, cuius naturam in præsenti explicandam suscipimus, ipsiúsque causas, & modum, quo eueniat dicturi. Quantum igitur ad primum attinet: sciendum est communiter apud omnes Medicos receptam esse diffinitionem superpurgationis sequentem: *Superpurgatio est immodica humoris euacuatio post purgationem eueniens*: Dicitur autem immodica euacuatio, aut respectu humoris qui euacuatur, nec solùm illius respectu qui peccat; verùm etiam cuiuslibet alterius eorum, qui à Natura retineri debebat; proptereà quod non excedebat à proportione, & quantitate requisita pro naturali temperie viuentis, & totius massæ sanguinariæ. Similiter etiam dicitur euacuatio immodica respectu virtutis, quando scilicet ipsa non permittit tantam euacuationem, etiamsi sit humoris peccantis, iuxta illud Hippocratis 6. *Aphoris. text.* 27. *Quicunque suppurati, aut aquam, inter cutem patientes vruntur, aut secantur, si pus aut aqua in vniuersum effluxerit, omnes moriuntur.* Quibus verbis apertè constat, quòd etiamsi puris, aut aquæ euacuatio sit humoris, aut succi peccantis; nihilominùs si immodica sit, prosternit vndequaque virtutem, ideóque omnes moriuntur, quibus pus vniuersum euacuatur. Dicitur ergo superpurgatio immodica quælibet euacuatio, siue ex parte humoris, siue ex parte virtutis, dummodò sequatur expurgationem medio pharmaco factam; aliàs enim non dicetur superpurgatio, sed potiùs diarrhœa.

Euacuatio igitur immodica respectu virtutis, seu tolerantiæ facillimè cognoscitur à Medico mediocriter in pulsuum cognitione versato; etenim statim pulsifica facultas languida redditur, & pulsus debilis apparet, & tantò minor, quantò euacuatio maior fuerit. Difficilius verò cognoscitur hæc immodica euacuatio, quando euenit respectu humoris, quam necessariò Medicus peritus agnoscere debet, vt illicò præcaueat mala, quæ ex ipsa superpurgatione accidere solent. Ad cuius cognitionem Hippocrates signum quoddam reliquit sumptum ex 4. *Aphorism. text.* 19. per hæc verba: *Qui in medicamentis purgati non sitiunt, non quiescunt priusquàm sitiant.* Quibus verbis docet Galenus signum manifestum testificans euacuationem sufficienter à medicamento factam esse, si sitiant. Vnde inferunt communiter Expositores, quòd si forsan post sitim euacuatio succedat, illa dicitur immodica, & excedens, proindéque superpurgatio dignoscitur quando euacuatio perseuerat post sitim, quæ est signum expurgationem fuisse sufficienter factam.

Cæterùm, expositio hæc refragatur Galeno *in commentario textus citati*, vbi inquit, sæpenumerò in his quibus medicamentum expurgans propinatum fuit, adesse sitim illicò à principio ipsius euacuationis, siue propter ventriculi affectionem, siue propter humoris euacuandi naturam, aut etiam propter medicamentum propinatum. Accidit autem propter ventriculum quoties ipse præ caliditate, aut siccitate, vel vtraque simul promptè sitim concipit: propter humoris vacuandi naturam accidit sitis, si fuerit ille biliosus, amarus, & calidus, ac vrens. Ratione verò medicamenti fieri potest, si illud acre, mordax, ac etiam perurens fuerit. A contrariis etiam causis, inquit Galenus, qui purgantur plurimo tempore sine siti permanent; quando scilicet ventriculus sit frigidus, vel humidus, siue ab initio, siue purgationis tempore; aut cùm medicamentum omni mordacitate vacat, benignúmque suâ naturâ sit; aut denique si humor qui euacuatur sit pituitosus & insipidus, vt aquosus. Ex quo apertè infertur, sitim prorsùs fallax esse signum nimiam euacuationem, aut superpurgationem ostendens, cùm hoc interdum possit euenire in principio ipsius euacuationis propter rationes quas adduximus. Interdum etiam potest deficere, etiamsi nimia sit euacuatio,

si forsan aliqua ex causis à Galeno assignatis inueniatur.

Nec longè distat à Galeni placito Auicenna, immò potiùs si verba ipsius maturè pensitemus, Galeno ipso suffragatur *lib.* 1. *fen* 4. *cap.*6. cuius titulus est *De superfluitate medicinæ ventris soluentis, & de hora constrigendi eam*; vbi Princeps expresse docet, sitim significare superfluitatem euacuationis, quoties accidit solùm ex vi euacuationis, & minimè propter peculiarem affectionem ventriculi, necnon ob naturam humoris, aut medicamenti propinati, vt aiebat Galenus. Insuper etiam adducit Auicenna aliud certius signum ex parte illius quod euacuatur, nam in eo in quo euacuamus bilem; si posteà pituita, aut melancholia euacuatur, aut tandem sanguis, tunc esse superpurgationem colligere debemus. Hoc tamen signum videtur opponi doctrinæ Galeni, & Hippocratis, 2. *Aphorismorum*, *textu* 14. vbi ait: *In ventris profluuiis mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat*, vt 4. *Aphorismorum* 21. ait: *variegatas deiectiones ratione medicamenti factas meliores esse*. Ergo variatio humoris non est signum superpurgationis.

Respondeo ad primum cum Vallesio *in Commentario*, Mutationem humorum esse optimam exceptâ superpurgatione, quæ cognoscitur ex conferentia, & tolerantia, quæ in ipsa non est, & sic ad praua fit mutatio. Ad secundum dico: per deiectiones variegatas non intelligere Hippocratem omnimodam bonitatem; sed eas aliquando bonas, aliquando verò malas, prout conferentibus viribus, aut non tolerantibus euenerint; eas enim in altero loco commemorans dixit meliores deiectiones esse variegatas, sed non esse ità malas sicut aliæ, quæ possunt euenire in viuente. His etiam accedunt alia coniecturalia signa, quibus agnoscimus quanta sit in corpore cacochymia, vt coniecturabiliter deducamur ad inquirendum quanta euacuatio sit sufficiens, aut requiratur pro deturbanda illa cacochymia; nam si tunc non fiat pro ratione cacochymiæ; aut dispositionis naturæ rationabiliter ipsam esse immodicam dicemus; sit enim excedens huiusmodi humorum copiam, aut infringens robur virtutis.

De causis superpurgationis secundo loco disputandum promisimus. De his Galenus egit 3. *libro de simplicium medicamentorum facultatibus cap.*26. vbi ait, triplici de causa accidere posse superpurgationem, quam ipse *capite antecedenti* nimiam, & immodicam purgationem vocauit: nempè propter vasorum imbecillitatem, aut osculorum laxitatem; aut denique propter medicamenti expurgantis mordacitatem. Vasorum igitur imbecillitas oritur propter ingentem defatigationem, quam solet inducere medicamentum expurgans; & propter intemperantiam, quæ in ipsis vasis relinquitur. Etenim si totus prorsus humor euacuetur quicunque ille sit, necesse est huiusmodi euacuationem intemperiem sequi extemplò, ex qua subsequutâ vasa ipsa debilitari, & consequenter ad retinendos succos impotentia ac inepta eo ipso reddi; quo facto immodicam purgationem seu superpurgationem euenire oportet.

Similiter etiam si orificia, seu oscula venarum laxentur, & aperiantur, siue ob medicamenti expurgantis mordacitatem, seu ob aliam quamcunque causam id valentem efficere, necesse est fluxum immodicum humorum subsequi, vt contemplanti potest constare, tunc enim patet exitus præter intentum Naturæ, & rationem artificis.

Tandem ratione medicamenti accidit superpurgatio, si illud, sit mordax: hoc enim suâ mordacitate potens est dilacerare, & erodere vasa, in eisque dolorem excitare, ratione cuius consequenter excitatur fluxus humorum tanquam in partem debilem, & ideò eundem sine resistentia recipientem, ac extra fluere sinentem in damnum totius viuentis, quod sæpenumerò accidit, præcipuè si hoc accidat ex medicamento veneno infecto.

Rursùs hoc accidit frequenter ex vi ipsius medicamenti expurgantis, si in nimia, & improportionata quantitate exhibeatur. Propter hanc enim Natura irritatur continuò ad expulsionem; aut quia ex diuersis medicinis, quæ in diuersis temporibus operentur fit compositum medicamentum expurgans. Quâ ratione quædam partes medicamenti priùs attrahunt, deinde verò finitâ illâ operatione aliæ partes denuò attrahunt, & sic euacuatio fit nimia & laboriosa nimis. Pro quo aduertere oportet, quòd si medicamentum compositum non sit in operando ità efficax vt plus iusto operetur non fiet superpurgatio; & sic debet reduci hæc superpurgationis causa ad improportionatam quantitatem medicamenti, seu nimiam eius efficaciam. Quòd si medicamentum diuersis temporibus operetur, denuò patitur Natura, & denuò irritatur, & sic accidit superpurgatio priusquàm aliàs accidere deberet, attento virium dispendio.

Plures aliæ sunt causæ mediatæ seu occasionales, vt nimius potus frigidæ tempore purgationis, ratione cuius fibræ ob humiditatem laxantur, & Natura debilitatur, & sic retinere non potest: similiter aër frigidus constipando idem præstat, quâ ratione ad internas partes & intestina humores commouentur, & superpurgatio accidit. Ex quo sit causas superfluas aliquas se tenere ex parte dispositionis corporis, & ex parte medicamenti, & tandem ex causa aliqua contingente; siue errore ægrotantis, vt nuper dicebamus.

Tertiò, & vltimò examinandum proposuimus modum quo contingat superpurgatio, id est ordinem, quem in superpurgatione seruant humores. Quod dubiolum satis clarè absoluit Galenus *libro* 3. *citato de simplicium medicamentorum facultatibus, cap.*26. cum Hippocrate *libro de Natura humana*; quibus locis expresse tenent priùs euacuari humorem, cum quo medicamentum propinatum fuit familiare, & habuit similitudinem, deinde verò qui facilioris sit motûs, id est qui habuerit maiorem tenuitatem. Crassiorem deinde, & tandem vltimò sanguinem quartum humorem fluere: quâ ratione propinato medicamento, quod pituitam educit, priùs euacuatur pituita, deinde bilis, mox melancholia, & vltimò sanguis. Similiter si propinemus rhabarbarum, quod bilem educit, primò euacuatur bilis, secundò pituita, tertiò melancholia, & vltimò sanguis. Tandem exhibito pharmaco pro melancho-

melancholia, priùs educitur ipſa, deinde bilis, & tandem pituita, poſteà ſanguis, qui ſemper vltimum locum habet. Quo conſtat abſolutè non euacuare priùs quod tenuius eſt,ſed quoties non habet illud peculiare, vt ſpecialiter à Natura retineatur,vt de ſanguine conſtat,alioquin, cùm maiorem habeat tenuitatem quàm pituita & melancholia,priùs debebat euacuari.

Aduertere tandem oportet quòd ſeroſi humores priùs debent euacuari,quàm bilioſi,quia tenuiores ſunt. Galenus verò inter humores fecit comparationem,non tamen fecit ſermonem de ſeroſis ſubſtantiis,cùm certum ſit eas primò poſt humores familiares euacuari.Concludit ergo Galenus *cap.*26.his verbis:*Ex quibus manifeſtum eſt poſtremum in ſuperpurgationibus vacuari humorem, qui idem, & familiariſſimus eſt* (de ſanguine id teſtatus eſt ſuperiùs eodem capite) *aliorum autem vnumquemq; prout aut craſſus eſt, tenuis.*Et ratio eorum, quæ hucuſque ex Galeni doctrina adduximus manifeſta eſt, nam medicamentum expurgans habet ex propria natura trahere ſibi ſimilem humorem, vt ex ſuprà dictis conſtat;ergo priùs debet euacuari humor ſimilis medicamento. Deinde verò dum Naturæ irritatæ, vel intemperatæ ſuperpurgatio accidit, ille humor priùs debet moueri qui aptior eſt ad motum, & ſpecialiter à Natura non retinetur; ſed inter humores ſanguis quartus humor ſpecialiter detinetur à Natura,quia familiariſſimus eſt ipſi,ergo vltimò debet euacuari in ſuperpurgationibus, ex reliquis verò ſeroſi,& bilioſi tenuiores ſunt: ergo aptiores ad motum quàm craſſi. Ex craſſis verò minùs craſſus eſt pituitoſus humor.Ergo tali ordine in ſuperpurgationibus euacuantur humores, vt euacuato eo cum quo medicamentum habet ſimilitudinem, priùs euacuentur tenuiores, deinde craſſiores ſuo ordine, & tandem vltimò ſanguis.

Cæterùm, licèt hæc doctrina ex viſceribus Galeni & Hippocratis ſit deducta,tamen aliqua ſe offerunt, quæ veritatem ipſius videntur turbare. Primò,ſæpenumerò accidit, vt in corpore cui propinamus medicamentum expurgans pro melancholia adſint, & abundent quamplurimi humores pituitoſi; ſed in tali caſu euacuatâ priùs melancholiâ,priùs debent euacuari pituitoſi ſucci quàm bilioſi, vtpotè iſti retineri debent à Natura, quoniam non excedunt naturalem proportionem, illi verò cùm ſuperabundent non retinentur à Natura,immò potiùs debent expelli tanquam ſuperflui & præternaturales facientes cacochymiam in corpore, & excedentes debitam proportionem; ergo in caſu poſito priùs euacuari debent humores craſſi quàm tenues.

Secundò ordo iſte in euacuandis humoribus in ſuperpurgationibus non cohæret cum cauſis ſuperpurgationis à Galeno relatis: ergo non eſt ſuſtinendus. Antecedens probatur; nam ſuperpurgatio, aut accidit ratione imbecillitatis vaſorum, aut propter laxitatem oſculorum, aut propter medicamenti irritationem; ſed ratione debilitatis vaſorum potiùs debet euacuari craſſum quàm tenue, ergo. Minor probatur, quia non fit agente expultrice faculta, ſed quia retentrix vaſorum non valet retinere propter languorem aut debilitatem; ſed virtus languida minùs poterit retinere craſſum quàm tenue;ergo priùs euacuabitur humor craſſus quàm tenuis, ſaltem quando ſuperpurgatio accidit propter debilitatem vaſorum.

Tertiò & vltimò,quia ſæpenumerò fit ſuperpurgatio per irritationem Naturæ à medicamento mordente,quapropter laceſſitâ facultate expultrice,expellit humores in nimia quantitate,& ſuperpurgatio accidit; ſed ex hoc ſequitur nunquam in ſuperpurgationibus euenientibus propter irritationem euacuari ſanguinem quartum humorem, quod experimento manifeſtiſſimo refragatur, ergo ſequelam probo; nam expultrix facultas ſolùm debet expellere quod cadit ſub obiecto eius quod eſt excrementitium & nociuum, alienúmque à Natura; ſed ſanguis quartus humor, cùm naturaliſſimus ſit, nunquam poteſt eſſe excrementitius, ergo neque obiectum expultricis; ac proindè cùm ſuperpurgatio accidit propter irritationem operante expultrice,nunquam vacuabitur ſanguis.

Licèt his argumentis allata doctrina dubia appareat, nihilominùs doctrina Galeni vera eſt. Ad primum dicimus:Humores tenuiores priùs vacuari cæteris paribus in quantitate proportionata,vel improportionata exiſtentibus;quando verò abundant pituitoſi humores,priùs euacuantur,quia minùs retinentur à Natura.Cæterùm, ſi ſimul abundant bilioſi priùs euacuantur, deinde pituitoſi; quo fit vt argumentum nullius ſit roboris.

Ad ſecundum dicimus,dari in humoribus tenuioribus maiorem diſpoſitionem, vt faciliùs euacuentur, debili exiſtente facultate, nempè fluxibilitatem maiorem, ratione cuius facilè ex propria natura dilabuntur,& ſic minùs detinentur, quod in externis accidere comperimus. Si quis enim vas aquâ repletum cum aliquali terræ portione inanire vellet,tunc aqua in ipſa ſolutione faciliùs euacuatur,& priùs quàm terra propter fluxibilitatem; ſic ergo in humoribus, dum ſuperfluè euacuantur contingere debet. Vlteriùs etiam ex parte diſpoſitionis corporis poterit inueniri ratio,vt humores tenues minùs à Natura retineantur; nam debilitas dum parua eſt, & ſimiliter oſculorum apertio non eſt nimia, ſolùm conducunt ad exitum rei tenuis,& fluxibilis; ſiquidem per remiſſam debilitatem, & minimam cauitatem ſolùm quod eſt tenue faciliùs euacuatur. Hanc doctrinam expreſſit Galenus *cap.*26. *citato* per hæc verba: *Cùm autem per initia modica, ſit & apertio, & imbecillitas, tunc quod & tenuiſſimum eſt,& minimè quod Naturæ familiare eſt excernitur, ſed vbi vtraque adaucta eſt iam tum etiam craſſa, & quæ Naturæ familiariſſima ſunt, euacuantur, quamobrem primò flaua bilis,&c.*Ergo debilitas,& apertio oſculorum hoc ipſo quod incipiunt debent conducere,vt id quod tenuius eſt prius euacuetur:quando verò vtraque augetur, nihil mirum ſi craſſum, & familiare deſcendat, craſſum quidem ſecundo loco, & familiare vltimò,vt conſtat ex dictis.

Ad tertium & vltimum reſpondetur, Argumentum nullam vim habere quando excernitur ſanguis propter debilitatem retentricis, ſed ſolùm quando excernitur à Natura vi irritationis medicamenti: in quo caſu licèt ſanguis optimus non ſit obiectum expultricis;nihilominùs expellitur, nam cùm ratione irritationis moueatur Natura maiori conatu ad expellendum communicat impulſum, qui in toto ſanguine recipitur,

recipitur, & sic totus sanguis mouetur, quando irritatio est tanta, vt præualeat impulsus supra virtutem retinentem; quo fit vt licèt sanguis quartus humor non sit obiectum expultricis, nihilominùs per accidens euacuatur ratione irritationis.

DISPVTATIO II.

De Natura, ætatibus, & ægritudinibus quibus conuenit, aut nocet hoc saluberrimum expurgationis auxilium.

CAPVT I.

An Sana corpora sint expurganda.

SANA corpora dicuntur aut simpliciter, aut vt *nunc*: Illa dicuntur sana simpliciter, quæ non solùm optimam temperiem, & perfectam prorsùs tum in primis, tum etiam in secundis qualitatibus habent, verùm etiam debitam, & vndequaque proportionatam habent humorum quantitatem, ità vt nihil redundet, nec superet, sed potiùs quilibet humor sit in quantitate & proportione simpliciter necessaria pro suo munere obeundo in nostro corpore. Sana verò corpora vt *nunc* appellantur, quæ licèt pro præsenti statu sanitate fruantur, eò quòd nulla in ipsis appareat sensibilis læsio, nihilominùs habent apparatum, vt in futurum incidant morbum ex eo quòd augeri incipiat aliquis humor, qui licèt actu non causet læsionem sensibilem, eò quòd non excedat insufficienti quantitate, vt læsionem causet, tamen cùm sit dispositio in corpore à qua augeatur talis humor, sine dubio deueniet ad eam improportionem seu augmentum quod læsionem manifestam causet in operibus viuentis. Quo fit vt licèt talis corpus sit sanum vt *nunc*, nihilominùs est paratum ad ægrotandum in futurum propter dispositionem quam habet morbum causaturam.

Dubium ergo præsens militat de omnibus corporibus sanis, tum simpliciter, tum etiam vt *nunc*; An scilicet sint corpora apta ad expurgationem, ità vt sine nocumento in ipsis possit exerceri?

Ratio dubitandi pro parte affirmatiua se offert si dictis stemus *disput.* 1. *cap.* 1. dum Galeni definitionem circa expurgationis naturam exposuimus; nam expurgatio est euacuatio humoris qualitate peccantis: sed in corporibus sanis simpliciter, & vt nunc, sunt humores qualitate peccantes, ergo in illis fœliciter, & sine nocumento aliquo poterit exerceri expurgatio. Minor probatur ex his quæ diximus *c.* 3. *disp. præced.* vbi cum communi Medicorum plausu docuimus medicamentum expurgans habere eandem similitudinem cum humoribus naturalibus & præternaturalibus. Ex quo sic argumentor: Expurgans medicamentum solummodò habet similitudiné cum humoribus qualitate peccantibus; sed habet similitudinem cum humoribus naturalibus; ergo humores naturales peccât qualitate, ac proindè etiamsi in corporibus sanis sint humores naturales, nihilominùs possunt expurgari, quia qualitate peccant.

Nec valet si respondeas cum Galeno *lib. Quos, & quando purgare conueniat, &* 2. *Aphor. comment.* 37. in corporibus sanis difficiles valde esse purgationes; quia cùm medicamenta non inueniat humorem familiarem sanguinem, & carnes colliquant, ergo in sanis corporibus iuxta Galeni mentem non dantur humores familiares, nec similes medicinis purgantibus, ac proindè ipsis non esse vtendum in corporibus sanis, videtur suadere Galeni doctrina. Nam contrarium ratio dicta ex eo quòd augeatur bilis, aut pituita, aut melancholia vltra debitam proportionem, neutiquam tamen variatur ipsorum Natura, cùm vna sit in ipsis, & eadem forma substantialis, eisdem dispositionibus ornata, sed eo ipso quòd augetur quilibet humor & crescit vltra debitam proportionem petit expurgari, & expurgatur fœliciter à proprio medicamento cum quo habeat familiaritatem, & similitudinem. Ergo ante augmentum & improportionem, quando nimirùm constituebat sanitatem, etiam erat similitudo inter ipsum humorem, & idem medicamentum, vtpotè humor non variat Naturam, etiamsi augeatur ipsius quantitas, proindéque in corporibus sanis sunt humores familiares ad expurgationem; poterit ergo tutò fœliciter exerceri.

Respondebis iterùm in fauorem doctrinæ Galeni, verum esse humores reliquos à sanguine habere eandem naturam in corporibus sanis, ac in ipsis dum augentur vltra debitam proportionem, cacochymiam constituunt; attamen in corporibus sanis, quia sunt in proportione debita, non dicuntur familiares à Galeno respectu pharmaci expurgantis, quia difficulter trahuntur ab ipso, eò quòd à Natura retinentur tanquam necessarij. Quo fit vt respectu actûs secundi non sint familiares, licèt respectu actus primi reperiatur similitudo, quæ desumitur ex natura peculiari humoris quæ eadem est, siue ipsius quantitas augeatur, siue non.

Sed licèt hæc responsio acuta sit satis, & iuxta Galeni dogmata ipsam, licebit tamen contra ipsam discendi gratiâ argumentari; nam in casu in quo reliqui humores à sanguine seruent quantitatem simpliciter necessariam pro suis functionibus, & solùm sanguis quartus humor augeatur vltra debitam quantitatem, tunc sanguinem mittimus securè, & tutò iuxta communem, & receptam opinionem. Tunc sic argumentor: per sanguinis missionem non solùm euacuatur sanguis excedens, verùm etiam plures portiones reliquorum humorum, sine nocumento ipsius viuentis, etiamsi à Natura retineri debeant tanquam simpliciter necessarij, ergo easdem portiones cuiuslibet humoris per pharmacum expurgans possumus euacuare tutò & fœliciter, & sine nocumento viuentis corpore existente sano: sed talis euacuatio erit expurgatio, ergo hæc poterit fœliciter exerceri in corporibus sanis.

Hæc quæ dicta sunt, videantur Galeni doctrinam aliquo modo turbare. Quare sequentibus rationibus ipsius veritas clarior redditur.

Prima

Prima eſt : Corpora ſimpliciter ſana neutiquam expurganda ſunt : Hæc eſt expreſſa Galeni ſententia pluribus in locis ſuæ doctrinæ, præcipuè tamen *lib.quos,& quando purgare conueniat,cap.1.* vbi ait : ſana corpora ægrè & difficulter purgari, nam vertigines, & tormina patiuntur, exoluuntúrque facillimè, idem etiam docuerat 2. *Aphoriſmor. comm.*37. Hippo. Rationem iam tetigimus, *cap.3. diſputat. præcedenti* ex Galeni viſceribus depromptam, & vlteriùs etiam ratione efficaciſſima poſſumus validare hanc noſtram concluſionem : Expurgatio eſt euacuatio humorum qualitate peccantium. Sed in corpore ſano ſimpliciter humores reliqui à ſanguine ità ſunt proportionati pro ſuis functionibus, vt neutrum excedat à proportione requiſita ; ergo neutrum poterit diſtemperare maſſam ſanguinariam, nec lædere viuens, dummodò ab illa proportione non excedat, ac proindè neque erit cacochymia, nec vitium in qualitate exercetur in corporibus ſanis ſimpliciter. Vnde planè infertur fœliciter non poſſe expurgari, cùm non ſit indicans expurgationem, nempè exceſſus humoris peccantis qualitate.

Sit ſecunda concluſio : Corpora ſana vt *nunc* fœliciſſimè expurgantur.Probatur hæc concluſio ex Galeno 6. *Aphoriſmor. comment.*47. ſuper illa verba : *Quibus ſanguinis miſſio, aut purgatio conuenit, his vere vena ſecanda eſt, aut purgatio imperanda* : vbi Galenus expreſsè tenet, Hippocratem ſermonem facere de corporibus quæ cùm integrà valetudine fruantur, poſteà tamen ſunt ægrotaturi, in quibus docet ineunte vere anticipandam eſſe euacuationem, vel per ſanguinis miſſionem, ſi plethoricis morbis corripiantur, vel per expurgationem, ſi ſint parata ad incidendum in morbos pendentes ab humorum corruptione:vbi gloriatur quamplurimos incolumes à morbis ſeruâſſe, qui multis iam anteà annis ſingulis ægrotabant ſanguinis miſſione, & expurgatione vere ineunte factis, tum à podagra, tum ab artritide, à cancro, à tertia plurimos præſeruâſſe, de quibus ſpeciali ſermone in prædicto commentario loquitur. Ex quo ſic argumentor : Qui ſani ſunt, & poſteà ægrotaturi, vocantur ſani vt *nunc*, & non ſimpliciter, quia licèt de facto in illis nulla ſit operationum læſio, nihilominùs diſpoſiti ſunt, vt in futurum incidant in morbos, quia vel augentur paulatim humores plethoram facientes, aut cacochymiam : ſed in his Galenus ſanguinem mittit, & fœliciſſimè expurgat,ergo ſana corpora vt *nunc* non reſpuunt purgationem,immò potiùs ipſam indicant, tanquam inſigne præcautionis auxilium. Cuius euentus non inefficax aſſignari poteſt ratio : nam in corporibus ſanis vt *nunc*, eſt aliqua portio humoris exuperans, & excedens debitam humorum proportionem, quæ ſi augeatur cauſat morbos expurgationem expoſcentes ; ergo tutum erit priùs præcautoriè tales humores euacuare, vt inde morbos quos cauſaturi ſunt inhibeamus, qualiter fecit Galenus toties.

Nec valet ſi dicat aliquis, ſana corpora vt *nunc*, etiam retinere humores, & ſic difficulter purgari, ſicut ſana corpora ſimpliciter ; nam certum eſt ſana vt *nunc* non retinere portiones illas humorum exuperantes, à quibus morbi in futurum proximè timentur : ſiquidem degenerant à naturali conſtitutione, & ſic non retinentur à Natura, ac proindè medicamentum expurgans fœliciter,& abſque vllo incommodo reliquias illas humorum trahere valet, & pellere extra corpus, etiamſi læſionem actualem non cauſent, ſolùm ex eo, quòd ſi aliquantulum augeantur morbum ſenſibilem cauſabunt. His igitur ſic ſe habentibus non eſt cur in eis diluendis diutiùs immorandum ſit. Solùm reſtat ſoluere vltimam obiectionem pro contraria parte poſitam, cuius ſolutio eſt clara ; nam etſi per ſanguinis miſſionem euacuentur, ſine nocumento aliquo humores naturales, qui debebant retineri à Natura, id non accidit ſi euacuentur per expurgationem ; nam tunc eſt pugna inter medicamentum, & Naturam, ratione cuius agitatio ſequitur magna, & colliquatio, medicamento intendente trahere humorem, & naturâ intendente ipſum retinere.

CAPVT II.

An liceat pueris medicamentum expurgans propinare.

Licèt Controuerſia hæc facilè in doctrina Antiquorum ſoluatur, nihilominùs vt nihil intactum in noſtro Tractatu relinquamus, ipſam breuiter enodabimus. Si priùs rationem dubitandi pro contraria parte à ſimili deſumptam proponamus.

Habetur hæc à Galeno pluribus ſuæ doctrinæ locis, præcipuè tamen *lib.*11. *Methodi cap.*14. *&* 8. *eiuſdem, cap.*4. *&* 4. *de Ratione victûs in acutis,comment.*19.vbi expreſsè teſtatur ſanguinis miſſionem in pueris minimè exercendam eſſe, per hæc verba : *Neque enim pueri, neque ſenes ſanguinis miſſionem ſuſtinent.* Et rationem reddit, quoniam cùm calidi & humidi ſint, & ſubſtantiâ conſtent tenerâ, & molli faciléque diſſipabili, multùm eius diſſipatur, & reſoluitur, proindéque, cùm ex ſe copioſam euacuationem habeant, licèt inſenſibilem, aliâ euacuatione non indigent. Ex quo ſic poteſt formari argumentum : Sanguinis miſſio eſt remedium magis tutum quàm expurgatio, & tamen hanc vetuit Galenus in pueris ; ergo potiori ratione expurgatio interdici debet à puerili ætate, præcipuè cùm ex vi expurgationis maior ſequitur in corpore agitatio, & reſolutio ex vi euacuationis ipſius quàm ex vi euacuationis factæ per ſanguinis miſſionem.

Hoc ipſum videtur probari ex doctrina Auicennæ *ſen* 4. *lib.*1. *cap.*3. vbi inter prohibentia expurgationem adducit ætatem pueritiæ ; & tandem Hippocrates videtur eandem partem confirmare *in Epidem. libris* vbi ad expurgandos pueros docet eſſe propinandum medicamentum nutricibus, minimè verò pueris ; ergo ex mente Hippocratis ætas pueritiæ interdicit expurgationem, aliàs ipſis immediatè iuberet exhibere pharmacum, & non nutricibus.

Pro ſolutione huius difficultatis breuiter notandum eſt, Purgantia medicamenta eſſe in duplici differentia, alia quidem vehementiſſima quæ deleteriam, & venenoſam habent qualitatem, ſicut elaterium, helleborus, & alia ſimilia, quæ tempore Hippocratis erant in vſu, & valde corpus agitabant. Alia verò auxilia ſunt

 magis

magis benigna, quæ minimè habent deleteriam naturam, aut proprietatem, ſed ſecuriſſimè noſtris temporibus exercentur, qualia ſunt, manna, caſſia fiſtularis, rhabarbarum, diacatholicon, & alia quamplurima quæ paſſim à nobis exercentur. Hac ergo diſtinctione præſuppoſitâ, facile ſoluitur præſens controuerſia, ſi dicamus, medicamenta vehementiſſima expurgantia, qualia ſunt ea quæ primo loco deſcripſimus, minimè pueris eſſe propinanda, tum propter vehementem ipſorum agitationem, & copioſam euacuationem, quam pueri ferre non poſſunt, vtpotè facilè reſolubiles, & diſſipabiles, tum etiam propter deleteriam, & venenoſam naturam, ipſorum puerorum tenellam ſubſtantiam depaſcentem. Reliqua verò auxilia expurgantia, quæ ſecundo loco enumerauimus poſſe pueris tutò, & cum fœlici euentu exhiberi poſſe, hoc ſuadent probatiſſimi, & antiquiſſimi Authores, ex quibus ſunt Paulus, Aëtius, & Meſuës, qui fatentur ſe ſæpiſſimè propinâſſe rhabarbarum, & caſſiam fiſtularem pueris ſecuriſſimè, & cum fæliciſſimo euentu.

Quam concluſionem omnes Doctores, & Scriptores moderni tuētur, & nos frequentiſſimè talia auxilia pueris propinamus tutò & ſecurè. Cuius ratio eſt: nam huiuſmodi auxilia benigna valde ſunt, tum in alterando, tum etiam in euacuando. Quo fit vt præſente ſcopo indicante in pueris expurgantionem ætas ipſam permittat, ſæpè enim Natura tentat in ipſis diarrhœam ſaluberrimam ſine diſpendio virium. Ergo Medicus cùm ſit imitator Naturæ, optimè poterit adſtante cacochymia, ſeu ſuccorum crudorum nimia copia, quæ frequenter adeſt in pueris, propinare aliquod auxilium ex dictis ſine diſpendio ſenſibili virium, vt ſic recuperetur ſanitas ipſorum, & alimentorum coctiones vberiores fiant, depoſitâ ſuccorum abundantiâ, quæ forſan calorem natiuum, veluti ſuffocatum, aut conſopitum habebant, ex quo propinato maius commodum ſequitur, quàm incommodum ex aliquali reſolutione ſecuta ad euacuationem, aut aliqualem agitationem, quæ ità remiſſa eſt, vt nullum ſenſibile nocumentum ipſis accidat. Quapropter tutò & ſecurè in pueris poſſumus vti prædictis medicinis purgantibus.

Hoc tamen cum præmeditatione faciendum, & non temerè, attentâ ſcilicet qualitate, & quantitate medicamenti, & conſideratâ temporis, aut occaſionis opportunitate; nam licèt ætas puerilis non prohibeat omninò expurgationem, eſt tamen ſcopus ipſum menſurans, ipſiúſque quantitatem diminuens. Quod totum de ſænili ætate pari paſſu intelligendum eſt in ordine ad propinationem medicamentorum purgantium.

Argumenta contraria facilè ſi dictis ſtemus ſoluuntur. Ad teſtimonium Galeni dicimus ibi vetuiſſe ſanguinis miſſionem copioſam in pueris, quæ ſuo tempore erat in vſu, non autem moderatam, quam quotidie imperamus. Quare eadem ratione de expurgatione dicimus, eam permittere puerilem ætatem, attamen benignam & moderatam, quæ ſine diſpendio virium manifeſtò celebrari poteſt.

Ad Auicennam dicimus ibi non numerâſſe pueritiæ ætatem tanquam ſcopum omninò prohibentem expurgationem, ſed menſurantem ipſam, quod ex eo colligitur quia *eodem capite*, inter prohibentia, etiam expurgationem adducit complexionem calidam & ſiccam, nec non etiam frigidam & humidam; cùm certum ſit huiuſmodi naturam non interdicere omninò expurgationem, ſed eam menſurare; ergo eodem modo intelligi debet de ætate pueritiæ in qua commendat præmeditandam ſummoperè eſſe expurgationem, & non niſi vrgente neceſſitate imperandam: quod præceptum nos libentiſſimè admittimus.

Hippocrates verò potiùs *loco citato* videtur concluſionem noſtram comprobare; nam cùm infantes propter ſuam inobedientiam non poſſint aſſumere expurgantia medicamenta, præcipuè lactantes nobis modum quo ipſi poſſent expurgari vrgente neceſſitate patefecit, propinando nutricibus expurgans auxilium, & vt aduertit noſter Valleſius *in commentario textus citati*, quòd infans debet ſugere lac eodem die purgationis nutricis, aliàs enim ſi Medicus intendat ſolùm demere cacochymiam nutricis, & hac ratione corrigere ipſius lac, tunc infans eodem die non debet ſugere lac. Ex quo (vt ad propoſitum reuertamur) planè infertur ex Hippocratis ſententia ætatem puerilem nequaquam interdicere purgationem, cùm ipſam concedat adhuc infantibus lactantibus, & non valentibus aſſumere pharmacum expurgans, & præcipuè ſuo tempore hac ratione eſſe faciendum clamat ratio deſumpta ex efficacia, & vehementia medicamentorum, quæ proponit *in textu citato*, talia enim interimerent ſine dubio fœtum ſi aliàs non corrigerentur, factâ iam primâ alteratione in nutricibus: ex quo planè tota controuerſia prorsùs dirimitur, vt ad alias difficiliores properemus.

CAPVT III.

An vtero gerentibus purgatio ſit commoda, etiam non turgente materiâ.

PRo præſentis difficultatis intelligentia primò ſupponendum eſt, turgentiam in doctrina Galeni eſſe humoris de parte in partem motitationem, ſeu motum vagum, quin in parte aliqua corporis firmetur humor, ſed potiùs irrequietus ſit. Ità 4. *Aphoriſmorum in commentario textus* 1. Controuerſia ergo procedit, An vtero gerentes tutò expurgari poſſint, non ſolùm quando humores peccantes, ſeu cacochymiam facientes turgentes ſunt, verùm etiam quando ſunt quieti, & in aliqua corporis parte firmati? Et ſic non ſolùm procedit lis, quando fœminæ vtero gerentes corripiuntur morbis acutis in quibus ſolùm turget materia, & raro, vt teſtatur Hippocrates, verùm etiam quando laborant chronico morbo pendente ab humorum cacochymia, à quo vitæ periculum imminet; An ſcilicet factâ coctione, & elaboratione requiſita à Natura pro expurgatione, licet vti auxilio expurganti.

Primam partem noſtræ Concluſionis expreſſis verbis abſoluit Hippocrates 4. *Aphoriſmorum textu* 1. per hæc verba: *Prægnantes purgabis ſi materia turgeat quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum menſem, ſed has parciùs, minori verò aut grandiori conceptu exiſtente, cautiùs religioſiúſque*

stiúsque agendum : Eandem sententiam repetit 5. *Aphorismorum textu* 29. In superioris Aphorism. Commentario Galenus noster vberrimus Interpres eandem amplectitur sententiam, & vt Hippocratis mentem exponat, appositissimo exemplo fructuum cum plantis rem totam emedullat, qui sic inquit : *Eandem habet connexionem fœtus cum vtero ac fructus cum arboribus, & cum fructus in prima generatione infirmis pediculis contineatur, ideò facilè decidit, si forsan ventus aliquantulum vehemens concusserit, posteà verò si augeatur fructus, difficulter à planta dissoluitur, & diuellitur, si tamen ad perfectam maturationem peruenerit, sponte sua, & sine vlla vi externa decidit. Sic igitur similiter conceptus, seu fœtus in prima sui generatione facilè diuellitur, si acciderit quòd mulier vehementiùs moueatur, aut animo, aut corpore, & similiter quando fœtus ad maturitatem iam peruenit, hoc ipsum accidit, tempore verò intermedio, hoc est à quarto mense vsque ad septimum, tunc enim firmior est fœtus, ipsiúsque acetabula difficiliùs rumpuntur.* Et sic tenet Galenus turgente materia in mediis mensibus tutò expurgari fœminas vtero gerentes.

Hanc doctrinam tanquam firmam tuentur omnes Medici, quam etiam ratione efficacissimâ comprobare, & validare non erit difficile; nam à quarto mense vsque ad septimum fœtus est firmior, ipsárumque ligamenta quibus vtero accingitur sunt firmiora, difficiléque diuelluntur, & ex alia parte in turgentia humor est obediens ad expulsionem, ità vt leuissimo pharmaco expurganti euacuetur; ergo tutò, & securè poterit administrari. Patet assumptum; nam tunc est dispositio ex parte materiæ, cùm ipsa sit in motu, & ex parte Naturæ, quia ipsam habemus adminiculantem in ordine ad euacuationem causæ morbificæ, ergo securissimè possumus propinare pharmaca expurgantia turgente materiâ, quin sit periculum abortûs, vtpotè quando humor est in motu seu turgens, sufficiunt ad ipsius expurgationem leuissima pharmaca, ex quibus nec vlla suspicio agitationis, aut commotionis materiæ adest, ex qua possit timeri acetabulorum quibus fœtus est alligatus vtero, diuulsio, proindéque nullum adest obstaculum ad expurgandas fœminas vtero gerentes turgente materiâ. Quod totum Galenus expressis verbis notificauit 4. *Aphorismor. citato comment.* 1. sic : *Nam cùm superabundantes humores mouentur, & per totum corpus feruntur non dum in aliqua parte firmati, tunc ad eos expellendos Natura incitatur, & aliquo indiget manum porrigente, & hunc humorum motum ad aluum deducente.*

Difficultas est maior, & digladiatio inter Authores circà secundum quod inquirit Controuersia, An scilicet vtero gerentes purgari securè possint, etiamsi non turgeant humores superabundantes, dummodò signa manifesta coctionis appareant, & instet ægrotantis vitæ periculum. In cuius difficultatis decisione videtur vtero gerentes minimè esse expurgandas. Hæc opinio habet pro Patrono Auerrhoëm qui 7. *libro Collect. cap.* 4. expresè ipsi suffragatur, cuius ratio est, quia quodlibet medicamentum expurgans in se habet substantiam venenosam, & fortassè faciet malos humores fluere ad embrionem, vt ipsum lædant, proptereà quòd medicinæ purgantes valent vrinam prouocare, quidquid verò prouocat vrinam est de genere eorum quæ prouocant menstrua; cùm autem hæc abortiri faciant, de primo ad vltimum concludit medicamenta purgantia prorsùs esse reprobanda in vtero gerentibus, quod non solùm videtur habere robur, non turgente materiâ, verùm etiam ipsâ turgente.

Augetur ampliùs difficultas si Auerrhois fundamenta confirmemus doctrinâ Galeni; nam 2. *lib. acutorum commentario* 11. de purgantium natura sermonem faciens, sic fatur : *Purgantium omnium natura corporum quæ purgantur naturis contraria est, atque vt quispiam dixerit lethalis, & deleteria*, &c. Ergò ex Galeno purgantia sunt venenosa. Quòd autem eadem medicamenta moueant humores ad vterum, & vlteriùs quod agitationem perturbationem, & commotionem causent, expressit Galenus *libro de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.* 12. *& libro de venæ sectione aduersus Erasistratum, cap.* 5. si ergo medicamenta purgantia prouocant menses, quoniam sanguinem fundunt, liquant, & attenuant, & quoniam etiam mouent vrinam, fœtui subtrahitur alimentum, videtur Auerrhois fundamentum habere vim, & sic neutiquam vtero gerentes debent expurgari.

Vlteriùs etiam in fauorem huius sententiæ sic argumentor ex Hippocrate 5. *Aphorismorum text.* 34. vbi sic fatetur : *Mulieri vtero geventi si aluus plurimum fluat, periculum est ne abortiat.* Idem videtur insinuare *text.* 60. per hæc verba: *Si prægnanti purgationes menstruæ cursum suum teneant, benè valere fœtum est impossibile.* Et 7. *Aphorismor.* 27. ait : *Mulieri vtero gerenti si tenesmus superuenerit facit abortum.* Ex quibus omnibus colligitur expurgans medicamentum idem præstare posse, proindéque omninò esse in vtero gerentibus interdicendum; siquidem non alia de causa fluxus ventris causat abortum, nisi mouendo humores versus vterum, sed hoc ipsum præstat expurgans medicamentum, & adhuc maiorem agitationem causando; ergo potiori iure ab ipso abstineri debent vtero gerentes.

Denique si aliqua expurgantia permittenda in vtero gerentibus, debent esse benigna, seu leuiter expurgantia, & simul viscera corroborantia, qualia sunt rhabarbarum & aloës, sed huiusmodi auxilia reprobantur à Galeno 8. *lib. de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. de cucumere syluestri*, proptereà quòd sint amara, & proindè abortiua. Hæc sunt verba: *Elaterium itaque menses ciet, & fœtum interimit appositum, ceu alia omnia amara, & subtilium partium, maximè si aliquam habeant caliditatem.* Altiùs confirmat hanc doctrinam infælix ille euentus vxoris Antimachi, quæ grauida erat, & assumpto elaterio eadem die mortua est, cuius historiam latè adducit Hippocrates 5. *Epidem. num.* 9. ex qua constat quantum periculi afferat propinare pharmaca expurgantia vtero gerentibus.

Verior sententia, & magis consentanea rationi est, quæ tenet ægrotantes vtero gerentes prorsùs non debere priuari expurgatione, etiamsi materia sit quieta, & minimè turgens, dummodò mulier periculoso morbo corripiatur, siue acuto, siue chronico à nimia cacochymia

mia pendenti, seu humorum corruptela, & iam appareant signa manifesta coctionis: in quo euentu iudico tutum esse consilium propinari vtero gerenti pharmacum expurgans benignum, quale est rhabarbarum, aut aloës, & similia, quæ in aliquali minori mensura sunt offerenda, quàm si aliàs mulier grauida non esset, quia licèt grauidatio non sit scopus prohibens omninò expurgationem, est tamen scopus ipsam mensurans, quemadmodum si esset symptoma aliquod vires debilitans cum necessitate euacuationis, tunc expurgatio aut sanguinis missio esset exercenda cum maiori cautela.

Hanc conclusionem possumus probare ex Galeno, qui *lib.5. Aphorismorum comment.55.* super illa verba Hippocratis: *Quæ gestantes vterum febribus corripiunt, eæ difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur*: vbi inquit Galenus interdum fœminas vtero gerentes corripi vehementissimis febribus, vt necessariò sequatur abortus, sæpè verò corripi febribus mediocribus, in quibus quia non sunt sufficienter purgatæ aliquæ reliquiæ prauorum humorum, seu vitiosorum perseuerent in corpore, in quibus febres constiterant, vnde vel abortiunt, vel difficulter pariunt, non potentibus Medicis mulieri grauidæ aliquod validum auxilium exhibere. Ex qua Galeni expositione, & doctrina sequitur in grauidis, vbi febres non sunt vehementes, non turgente materiâ posse propinari purgantia auxilia, benigna & non valida, quæ peccantes succos valeant minuere, vt sic accidentia remittantur, & libera à mortis periculo euadat fœmina.

Ratione etiam validatur hæc conclusio;nam admisso casu quem sæpenumerò præmanibus habemus, in quo mulier sit grauida, & correpta morbo periculosissimo, ex quo euidens, aut saltem manifestum imminet vitæ periculum pendenti à nimia humorum corruptela, aut cacochymia, tunc talis morbus, quia magnus & periculosus, exposcit magnum auxilium, & quia pendet à nimia cacochymia, exposcit expurgationem, quæ non impeditur ab humorum cruditate, vtpotè supponimus iam apparere signa manifesta coctionis: quid ergo tentandum in tali euentu? Si enim cessamus prorsùs ab expurgatione, prorsùs desperamus de salute mulieris, & vita ipsius & fœtûs. Cautè igitur ipsam expurgabimus, & cum benigno medicamento, vt sic nullâ factâ agitatione grauì, nec nimia euacuatione ex qua timeatur abortus, possimus minorare materiam peccantem, vt sic Natura faciliùs possit concoquere restantem materiam, vt passim docet Galenus tum 11. *Methodi*, *cap.15.* tum etiam *in commentario illius Aphorismi 25. sectionis. Morbis quibuslibet inchoantibus, si quid tibi videtur mouendum, moue.*

Nec valet si respondeat aliquis, posse minuri materiam morbificam aliis auxiliis, qualia sunt clysteres lenes, victûs ratio, & alia medicamenta, quæ humores ad vias ductuum possunt mouere, & non medicinis purgantibus: Nam contrà instatur solutio, supponamus grauidam mulierem laborare morbo acuto pendenti à materia exposcente expurgationem, tunc enim quia morbus est celeris motûs petit magnum auxilium celeriter exhibitum, nè forsan succumbat priùs; ergo tunc minora auxilia minimè sufficiunt, ac proindè necessariò, aut debemus vti expurgatione, aut omninò desperatam debemus relinquere grauidam ægrotantem; quod temerarium videtur, cùm ex cacochymia maius inimmineat periculum, quàm ex agitatione, in suauitate, aut euacuatione pharmaci benigni, non ergo interdicendus ipsius vsus.

Hanc eandem doctrinam videtur amplecti doctissimus Fernelius *lib.3. Methodi*, *cap.11.* per hæc verba: *Pragnans quoque integris viribus licèt purgantium vim tolerare possit, quia tamen illi qui intus geritur quem seruare volumus vehementer obsunt, benignis solum est expurganda.* Hucusque Fernelius. Quibus verbis satis clarè docet præmittendam esse purgationem per auxilia benigna in grauidis, cuius doctrinæ passim quamplurima experimenta nos vocant, à quibus libenter supersedeo, ne forsan disputatio nostra fastidiosa sit.

Denique etiam ratione altera non minùs efficaci corroboratur Conclusio; nam existente materiâ morbificâ coctâ, ità est obediens pharmaco, sicut si turgeret: sed inturgentia permittitur expurgans auxilium; ergo etiam concoctâ materiâ debet permitti, & tutò debet exerceri. Antecedens probatur, quia natura nostra ità excitatur ad expulsionem humoris concocti quàm turgentis, quâ ratione 1. *Aphor.22.* sæpè repetit post coctionem ipsa expellere humores, proindéque eo tempore optimas crises succedere, paratósque esse ad euacuationem, ipsámque Naturam adminiculantem esse ad euacuationem talium humorum, faciléque obedire pharmaco, quoniam iam per coctionem edomitus est humori, quapropter eodem loco docet tunc fieri expurgationes à medicamento trahente, & Naturâ pellente, quia sentit tunc temporis Naturam pellere humores. Ex quo antecedentis primi roboratur efficacia; nam post coctionem, Natura pellit humores; ergo in grauidis morbo acuto laborantibus post coctionem, ità tutò possumus propinare pharmacum expurgans, sicut si materia turgeret, cùm in tali casu habeamus Naturam non solùm non retinentem, sed expellentem, & sic nulla sequitur agitatio, nec commotio in ipsa, nec nimia euacuatio ex qua possit timeri abortus, proindéque sicut in turgentia quia materia est capax ad motum securè propinamus benigna pharmaca, sic etiam concoctâ materiâ id possumus exercere.

Addimus etiam, quòd in turgentia, & citra turgentiam modo explicato, non solùm possumus vti expurgantibus auxiliis à quarto mense vsque ad septimum in grauidis, verùm etiam in aliis temporibus, non tamen in omnibus fœminis, sed in illis in quibus vires sunt validæ, & robustæ, in quibus si morbus vrgeat valde, & ab humore vitioso oriatur, qui expurgationem exposcat, tunc benignis pharmacis moliri expurgationem non recusabo, cum Fernelio & Doctissimo Celso *lib.2. cap.10.*& cum aliis Recentioribus Sapientissimis,qui in huius rei confirmationem plures experientias adducunt, & nos sæpenumerò cum fœlicissimo euentu tentauimus, licèt certum sit cum Hippocrate esse tempus magis idoneum, & securum à quarto vsque ad septimum, sicut etiam ad sanguinis missionem, & tamen in aliquibus fœminis robustis

buſtis ſecurè etiam ſanguinem miſimus in primis menſibus & vltimis, in quibus propter robur nullum fuit periculum ruptionis in acetabulis, adſtante ergo vrgentiâ iudicio Medici docti fidendum eſt, & hoc exercendum præmeditatione, & conſideratione ante actâ. Neque aliud vult ſignificare Galenus 4. *Aphoriſmor. textu* 1. *in commentario citato*, per illa vltima verba: *minori verò aut grandiori conceptu cautius, religioſiuſque agendum.*

Solùm reſtat rationes & Authoritates in contrarium adductas ſoluere. Ad primam deſumptam ex qualitate deleteria, ſeu venenoſa purgantium medicamentorum dicimus, non omnia expurgantia habere eam conditionem, ſed ea quæ Galenus 3. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus*, *cap.* 14. adduxit in prima claſſe, ipſe verò benigna alia plura medicamenta purgantia agnouit, vt conſtat ex 13.*Methodi*, *cap.*5. vbi ait, ſe polypodium agnouiſſe. Et 6. *de ſimplicibus*, *cap.*8. mentionem fecit de agarico pro purganda pituita, in quibus & aliis ſimilibus nulla eſt qualitas venenoſa, & ſic ipſorum propinatio non poteſt cauſare abortum.

Secunda ratio quæ deſumitur ex doctrina Auerrhois ſoluitur, ſi dicamus medicamenta expurgantia non attrahere humores vitioſos ad vterum, ſed potiùs ipſos retrahere ab vtero, ipſos mouendo per aluum; ſi tamen benigna & leuia ſint, qualia ſunt ea quæ concedimus in grauidis citra agitationem, aut commotionem conſiderabilem ſuum opus complent; & ſi forſan aliqualiter alterent aut commoueant, nihilominùs propinanda, nam ex hoc maior eſt commoditas, quàm noxa. Tertia ratio diluitur ex eo quòd non omnia medicamenta, quæ prouocant vrinam, prouocant menſes, etſi quæ menſtrua mouent, prouocent vrinam, nam ſe habent tanquam ſuperius & inferius. Ità ſentit Galenus 4. *de ſimplicibus*, *cap.*22. per hæc verba: *Proinde ea peculiariter dicuntur diuretica, ſiue vrinam mouentia, non quia ſolùm moueant vrinas, ſed quia ſolas abſque vt etiam menſes, aut lac*, &c. per quam ſolùm acria medicamenta purgantia vrinas mouent, non benigna, ex Galeno *lib.*5. *de ſimpl. citato*, *cap.*13.

Ad authoritatem Hippocratis ex 5. *Aphoriſm. textu* 34. *&* 60. dicimus ibi loqui de immodico fluxu ventris, qui non fit cum conferentia & tolerantia, immò potiùs ex illo detrahitur alimentum fœtui, & ſic non eſt mirum quòd faciat aborſum; fluxus verò qui fit à medicamento purgante benigno, potiùs detrahit peccantem materiam, & facit quòd remittantur accidentia, nec nimius eſt, & ſic ex nullo capite poteſt cauſare aborſum.

Neque aliud teſtimonium ex 7. *Aphoriſm.*27. aliquid probat; nam in teneſmo fit frequentiſſima, & vehemens commotio muſculorum abdominis; At in expurgatione facta à benigno pharmaco non eſt ità vehemens commotio, nec tam frequens deiectio, nec tanto tempore durat, & ſic in teneſmo, eſt periculum abortûs, non in expurgatione facta cum conditionibus ſuprà aſſignatis.

Argumentum verò quod deſumitur ex amaritudine nihil probat: cùm Galenus ſolùm loquatur de illis, quæ exquiſitam habent amaritudinem de quibus meritò timere debemus abortum, qualiter de aqua maris refert Auerrhoës 5. *Collect. cap.* 27. Exemplum verò de abortu vxoris Antimachi nihil probat, tum quia ea aſſumpſit medicamentum vehementiſſimum, quale eſt elaterium, tum etiam quia ipſum deuorauit ſecundo geſtationis tempore in quo eſt maius periculum, & fortaſsè ipſa robuſta non erat, præterquam quòd probabiliſſimum eſt eam ex vi morbi non vi pharmaci purgantis occubuiſſe, cùm conſtet ex hiſtoria citata ardentiſſima febre, & aliis grauiſſimis ſymptomatibus laboraſſe, ex quibus meritò potuit obire, & non ex vi pharmaci.

CAPVT IV.

An in grauidis tutiùs ſit expurgare quàm ſanguinem mittere.

EX deciſione antecedentis Controuerſiæ conſtat expurgationem in grauidis interdum tutò, & ſecurè exerceri: Similiter etiam inter Medicos eſt valdè receptum, quòd ſanguinis miſſio etiam poteſt valdè ſecurè exerceri in vtero gerentibus, vt latiùs explicabimus Deo dante. Nunc ergo in præſenti inquirimus, An exiſtente neceſſitate vtriuſque auxilij magni in grauidis, & indicato à plenitudine vno, & à cacochymia altero, tutiùs ſit & ſecuriùs pro libertate fœtûs ſanguinem mittere, an verò expurgare.

Et vt certa ab incertis ſeparemus, & omnem prorsùs æquiuocationem circa præſentem difficultatem auferamus, aduertendum eſt litem procedere in caſu in quo ex vna parte aliqua fœmina laborat morbo aliquo pendenti à cacochymia, & altera à plenitudine, & rursùs iſtæ duæ fœminæ ſint in eodem geſtationis tempore, quod remedium tutiùs poterit exerceri cum minori periculo abortûs, & quæ fœmina ex propoſitis tutiùs curabitur? An illa quæ plenitudine laborat, ſiue cum morbo, ſiue ſine ipſo? An verò illa quæ cacochymiâ corripitur, ſuppoſitâ nempè æquali neceſſitate, ſed æquali indicatione ex parte cauſæ, viribus etiam conſentientibus, & omni alia diſpoſitione æquali exiſtente, ex parte vtero gerentium.

His præhabitis, videtur ſecuriùs eſſe auxilium expurgans; nam ipſam concedit Hippocrates 4. *Aphoriſm. textu* 1. ſaltem à quarto menſe vſque ad ſeptimum, ſanguinis miſſionem abſolutè negat 5. *Aphoriſm. textu* 30. per hæc verba: *Mulier in vtero ferens, ſectâ venâ abortit, & eò magis ſi ſit fœtus grandior.* Ergo abſolutè & in quocunq; tempore æquali exiſtente neceſſitate vtriuſque auxilij, ſecuriùs eſt expurgare in grauidis. Ratione etiam ex Galeni doctrina deſumpta ex *Commentario huius textus* probatur, & roboratur, eadem pars; nam per ſanguinis miſſionem detrahitur alimentum fœtui, ſecus per expurgationem, quæ vitioſos humores euacuat, & forſan hac ratione puriorem reddit ſanguinem pro fœtûs alimonia; ergo tutiùs vtimur expurgatione in grauidis quàm ſanguinis miſſione. Confirmatur ampliùs hæc eadem pars; nam expurgatio minùs debilitat, ergo ſecuriùs exercetur. Antecedens conſtat ex Galeno *lib.*4. *de ſanitate tuenda*, *cap.*4. vbi ſic fatur: *In ægris qui propter debilitatem, aut timi-*

ditatem

ditatem sanguinis missionem recusant,largius aluum soluendam esse : Ergo vtero gerentes meliùs to-lerabunt purgationes , quam sanguinis mis-sionem.

Secundò in fauorem expurgationis sic arguo: Nam vel sanguinis missio in grauidis celebratur ex cubito , aut ex talo : sed à qualibet parte fiat non ità securè fit sicut purgatio, ergo hæc sem-per est præferenda. Minor probatur ; nam si fiat ex talo, immediatiùs detrahitur alimentum fœ-tui , & vlteriùs fit commotio , & conuocatio humorum ad inferiores partes , ex qua meritò omnes timent abortum , quàm ex conuocatio-ne humorum per aluum, qualiter accidit in ex-purgatione , vtpotè in hac detrahimus humo-rem nocentem , & per aluum ipsum ab vtero, in quo est fœtus , deriuamus ; ergo securiùs est expurgare quàm sanguinem mittere ex talo in grauidis. Deinde hoc idem suadetur , etiamsi fiat sanguinis missio ex cubito , nam hæc non solùm detrahit alimentum fœtui , verùm ipsum abortit, & reuellit ad partes superiores. Ergo si sanguinis missio abortum causat,quia per ipsam detrahitur alimentum quando fit ex cubito, pe-riculum est manifestum, cùm non solùm detra-hat alimentum , verùm etiam ipsum auertat in partem distantem , proindéque securiùs erit ex-purgare in grauidis.

Verior sententia est , securius remedium in vtero gerentibus esse sanguinis missionem , cæ-teris paribus ex parte fœminarum,vt suprà no-tauimus. Hanc Conclusionem tenet maior pars Medicorum , & eam sic possumus suadere. Re-medium quod absolutè est magis periculosum, erit etiam magis periculosum in grauidis ; sed expurgatio est absolutè magis periculosa ; ergo in grauidis non est ità secura , sicut sanguinis missio. Minor probatur ex Galeno *libro de vena sectione aduersus Erasistratum* , *cap.7.* vbi ait : Quòd si sanguis nimium profluat , aut linqua-tur animo æger , possumus sistere sanguinem imposito digito vulneri , at quod semel deuo-ratum est , ampliùs extrahi non potest , neque possumus partem oblati auferre , vt idem Au-thor restatur *libro de curandi ratione per sangui-nis missionem* , *cap.12.* constat ergo ex his , se curius auxilium esse in grauidis sanguinis mis-sionem , cùm sit in nostra potestate ipsius effe-ctum remittere , vel augere , minimè verò pur-gationis effectus.

Secundò probatur Conclusio : Nocumen-tum quod ex sanguinis missione oritur in gra-uidis est defectus alimenti pro fœtu , qui facilè reparari potest oblato alimento , tum intrà tum extrà , vt in consuetudine habetur apud Medi-cos : Nocumentum verò ortum ex agitatione, & commotione medicamenti expurgantis simul cum compressione musculorum abdominis , ad expellendum humorem nociuum , aut est pror-sùs irreparabilis , aut difficiliùs reparatur ; ergo tutior erit sanguinis missio in grauidis , quàm expurgatio , quoniam huius auxilij nocumen-tum difficiliùs potest emendari. Præterquam quòd existente plenitudine in grauidis non au-fertur alimentum pro fœtûs alimonia, cùm po-tiùs dematur pars sanguinis redundans ; ergo nullum sequitur nocumentum , ex sanguinis missione in grauidis , quandoquidem celebra-tur plenitudine indicante , quod ità verum est, vt quotidianis experimentis probetur ab om-nibus qui Medicam profitentur Artem.

Hæc nostra Conclusio ità vera fuit visa cui-dam Recentioni nostræ Scholæ Vespertinam Cathedram Regenti, vt existimauerit sanguinis missionem ex talo factam in grauidis adhuc esse securius auxilium , quàm expurgationem ; exi-stimauit enim nullum aliud nocumentum indu-cere sanguinis missionem ex talo in grauidis, quàm defectum alimenti qui facilè emendari potest.

Sed certè fallitur Doctor iste ; nam sangui-nis missio ex talo in grauidis , quando adest plenitudo nocet , non quia detrahit alimentum pro fœtu , sed quia totam plenitudinem , & re-dundantiam sanguinis mouet ad vterum ex cu-ius præcipitio, aut suffocatur fœtus , aut aceta-bula quibus inuolutus est , diuelluntur. Quo fit vt sæpissimè fœminæ grauidæ abortiant san-guine misso ex talo. Ergo manifestum est peri-culum abortûs , si ex talo mittatur sanguis po-tiùs quàm si expurgetur fœmina ; quoniam commotio quæ ex hoc auxilio accidit , magna non est , præcipuè cùm ipsum debeat esse beni-gnum , & potiùs deriuet materiam peccantem per aluum , ex cuius eductione sanguis purior redditur pro alimento fœtûs , quo fit vt neuti-quam admittenda sit hæc sententia , sed potiùs reprobanda tanquam aliena ab optima medendi curatione.

Solùm restat quæ nostræ sententiæ aduer-santur diluere. Ad Hippocratem 4. *Aphorismo-rum* dicimus , quòd licèt Hippocrates conce-dat expurgationem à quarto mense vsque ad septimum turgente materiâ , non tamen ibi ne-gat sanguinis missionem ; in *libro* autem 5. *Aphorism. textu* 30. *citato* , ipsam non negat ex cubito , sed ex talo , aut partibus inferioribus, quoniam præcipitatur fœtus humoribus deor-sum labentibus : Præterquam quòd omninò non prohibet sanguinis missionem *loco allegato*, sed intendit doctrinaliter nos docere , cautos nos debere esse in administratione huius auxilij, ne forsan tantum sanguinis demamus quantum exigit dispositio , sed quòd parciùs sanguinem trahamus , condonantes aliquid pro fœtûs ali-monia.

Ad rationem desumptam ex doctrina Gale-ni , Respondeo , quòd licèt per sanguinis mis-sionem detrahatur alimentum pro fœtu , nihi-lominùs hoc nocumentum facilè reparatur.Ex-purgationis verò nocumentum oritur ex agita-tione , & commotione ad partes inferiores , & compressione musculorum abdominis , & sic licèt aliàs purum reddat sanguinem vacuando materiam vitiosam , nihilominùs periculosius est auxilium , quàm sanguinis missio , propter commotionem præcisè , & quia non est in no-stra potestate ipsius effectum remittere, aut au-gere , etiamsi minùs debiliter , vt aiebat Gale-nus 4. *de sanitate tuenda.* Argumentum autem de sanguinis missione ex talo non probat con-tra nos , cùm potiùs asseramus esse periculosio-rem quàm expurgationem , ea verò sanguinis detractio , quæ fit ex cubito non ità , quia licèt retrahat sanguinem ab vtero , non tamen ità, vt non relinquatur portio sufficiens pro alimonia fœtûs , immò existente plenitudine potiùs iu-uat , cùm ipsa sit causa , vt meliùs ventiletur

sanguis

sanguis pro fœtu, & forsan vt fœtus à multitudine non suffocetur, ac proindè est remedium securius.

CAPVT V.

An liceat dysentericos purgare.

PRo intelligentia huius controuersiæ liceat breuiter prænotare dysenteriam iuxta communem omnium Medicorum consensum esse ventris profluuium cruentum, seu sanguinolentum cum vlcere intestinorum ab humore acri & mordaci erodenti intestina. Quapropter in miseris ægrotantibus frequentissimè adsunt deiectiones cruentæ, in parua tamen quantitate,& procedente vlcere cum pure:quâ ratione Celius Aurelianus, dysenteriam vocauit *intestinorum rheumatismum.* Cùm ergo morbus iste valde sit contumax, & periculo plenus, & mederi exposcat per auxilia maiora, ex quibus vnum & præcipuum est expurgatio: In præsenti igitur inquirimus vtrum laborantibus dysenteriâ conueniens sit expurgare, & eadem procedit difficultas de diarrhœa, quæ fluxus est ventris, sine vlcere intestinorum.

Negatiuam partem suadere videntur plura Antiquorum testimonia. Primum sit Galeni *lib.1. de Arte curatiua ad Glauconem, cap.14.* per illa verba: *Sed neque si fuerit febris cum profluuio ventris alia est euacuatione, verùm hac sola sufficit, etsi non sit pro multitudinis ratione, quicumque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt, in grauiora pericula deduxerunt.* Ecce quomodò existente ventris profluuio, etiam cum febre prorsùs negat Galenus omnia auxilia maiora, & expresè tum sanguinis missionem, tum etiam expurgationem: sed in dysenteria est ventris profluuium; ergo etiamsi non sit pro ratione multitudinis, nequaquam debemus ipsum curare per exhibitionem pharmaci expurgantis.

Secundò & efficaciùs validatur assumptum ex Galeno etiam 13. *Methodi,* 11. vbi generalem ac fructuosam valde adducit doctrinam ex qua defensores huius opinionis, ex quibus vnus est Alexander Massarias præcipuum desumunt fundamentum: Inquit itaque Galenus longissimè à parte seu loco affecto, aut fluxione tentato retrahendos esse humores fluentes, & minimè ad affectam particulam esse ducendos. In cuius veritatis confirmationem varia adducit exempla quorum aliqua per expressa Galeni verba proponam in præsenti, vt ex ipsis veritas doctrinæ clariùs patefiat, verba perpendite: *Si quæ verò circa fauces, & palatum, aut linguam, denique in ore phlegmone laborare incipiant, in his omnibus cauendu sunt quæ pituitam per os euomant, quippè cùm id simile sit ac si laborantibus intestinis, aluum deiicere velis, aut lotium mouere cùm renes, aut vesica malè habent, aut vomitum prouocare, cùm partes ventriculi sunt affecta, quare meliùs fuerit laborantibus, quæ in ore sunt deriuare ad nares, &c.* Quibus verbis vtilibus valde licèt prolixis Alexander Massarias munitus existimat temerarios esse Medicos, quicumque in dysenteria pro ipsius medela purgante vtuntur auxilio, quoniam succos mordaces ad partem affectam conuocant,

vnde si ratione ipsorum intestina exulcerantur, potiori iure id fiet si huiusmodi succi expurganti auxilio versus intestina audaciùs moueantur.

Ex his ergo premo assumptum; nam multiplicatâ causâ alicuius effectus,ipse intensior producitur: sed humores mordaces ad intestina fluentes sunt causa dysenteriæ; ergo dum per expurgans auxilium multiplicantur,vtpotè copiosiùs, & impetuosiùs fluunt ad intestina, ipsa vlcerabunt magis,ac proindè maior, & intensior fiet effectus,& sic ratione talis auxilij ægrotantes celeriùs peribūt,& cum grauioribus torminibus aliisque perniciosis symptomatibus absque salutis aliqua spe;meritò ergo expurgatio in dysenteria reprobari videtur tanquam infidum auxilium & inimicum, atque crudele.

Nec distat ab hac opinione Auicenna, cùm potiùs ipsi suffragari videatur *lib.3.fen 16.tract.2. cap.3.* vbi de cura vlcerosi agens: hæc subdidit verba: *Et euacues superfluitatem cholericam si fuerit plurima, & rectiùs illo est cum vomitu si possibile est & leue, seu facile, aut cum fluxu ventris, si non fuerit in virtute debilitas, & non timetur vt accidant vlcera, aut quòd sint facta.* Ex quibus clarissimè infertur in dysenteria minimè competere expurgationem, iuxta mentem nostri Principis, tum quia virtus in ipsa summoperè laborat, & effeminatur per symptomatum magnitudinem,tum etiàm quia si concedit euacuationem in fluxu ventris, si non timetur vt accidant vlcera intestinorum, aut quòd sint facta, constat certissimè, quod cùm in dysenteria vlcera sint facta, minimè competere medicamentum expurgans, quòd moueat humores per intestina vbi sunt ipsa vlcera.

Vallesius noster 4. *lib. de Morbis populariter vagant. textu 96.* quatuor adducit combinationes ex parte cacochymiæ,& vlcerum intestinorum. Prima combinatio est, quando cacochymia fuerit magna & vlcus paruum, & tunc docet conuenientissimum, & præsentaneum auxilium esse expurgationem,Et ratio est pro Vallesio, quia vbi magna cacochymia supponitur, & Natura tantam prauorum succorum copiam cepit per aluum detrudere continuabit non dubiè totam illam per eam regionem deponere paulatim,& sic vlcus fiet maius, & forsan irreparabile, & sic meliùs erit affatim præcipuam partem materiæ mediâ expurgatione depellere, vt sic diutiùs non remoretur in intestinis, vbi ipsa corrodendo depascat.

Secunda combinatio est:Quando exulceratio est magna in intestinis,& cacochymia exigua:in hoc euentu minimè expurgandum esse tenet,sed auxiliis aliis reuulsoriis,& deriuatoriis vtendum esse, qualia sunt quæ per vomitum euacuant,sudorem,aut per vrinam, quæ sufficient vt exigua cacochymia euacuetur, & sic non fluet ad intestina,nec sit causa fouēns ipsa vlcera,proindéque vlcera antecedéter facta facillimo negotio externis auxiliis curationem suscipiant,quin sit necessarium ad expurgationem accedere; quæ forsan maiorem partē materiæ conuocabit ad intestina.

Tertia combinatio est: Quando cacochymia est parua, & vlcus etiam paruum, & tunc etiam negant expurgationem, quia iudicat solo adhibito victu optimo, & tentatâ deriuatione, & reuulsione materiæ per auxilia suprà relata sanitatem recuperare ægrotantes.

In quarta denique combinatione in qua, & vlcus

vlcus eſt magnum, & cacochymia magna, affirmat aut nihil operandum eſſe tanquam in re prorsùs deſperata, aut etſi cum periculo omnia tentare auxilia, vt forſan adiuuet temeritas, vt aiebat Celſus, aut cum Galeno dicamus, meliùs eſt aliquid etſi cum periculo tentare, quàm ægrum ſinere certò perire.

Saltem ergo ex hac doctrina Valleſij habemus interdum poſſe expurgari in dyſenteria, quando ſcilicet cacochymia eſt magna, & vlcus paruum, quod adeò viſum verum fuit cuidam noſtræ Scholæ Doctiſſimo Primario à Cubiculo Regio meritiſſimo Proto-Medico, vt affirmet tutum eſſe huiuſmodi auxilium, etiamſi cum ingenti cacochymia, & paruo vlcere febris complicetur.

Nos tamen rem maturiùs conſiderantes, ſi febris fuerit acuta, minimè expurgabimus in principio, iuxta illud Hippocratis 1. *Aphoriſmorum, textu 24. In acutis paſſionibus rarò, & in principiis Medicinis purgantibus vti conuenit.* Cæterùm, ſi febris fuerit mitis, non recuſabimus in dicto caſu auxilium expurgans etiam in principio, quoniam vrgentior eſt indicatio, quæ ſumitur à dyſenteria quàm ea quæ deſumitur à febre, ità vt perſeuerante dyſenteriâ, meritò ægrotantis interitus timeri poſſit, febre autem miti perſeuerante, aut aliquantulum inualeſcente vi expurgationis, non ità debet timeri mors, & ſic tutiùs erit maiori ſuccurere malo, quandoquidem auxilio expurgationis non augetur vlcus, vt latiùs infrà probabimus cum Valleſio noſtro.

Ludouicus Mercatus *lib.3. ſuæ Practicæ, cap. proprio de dyſenteria*, aſſerit in ipſa neutiquam expurgandum quando ſucci dyſenteriam cauſantes, ſunt prauæ naturæ, hoc eſt quando ſunt atrabilarij, quoniam exiſtimat huiuſmodi humores priùs eſſe attemperandos & corrigendos, aut aliis ſuccis ſiue medicamentis miſcendos, & inſuper per aluum educendos, etenim ſi illicò à principio huiuſmodi humores velimus expurgare, ſine dubio excitabimus maius periculum corroſione maiori factâ in inteſtinis, conuocatis prauis humoribus maiori audaciâ, & impetu ad ipſa inteſtina medio medicamento expurganti, & ſic ſolùm ipſo vtendum erit poſtquam attemperati ſint tales humores.

Hæc aſſertio in pluribus claudicat, opponitur enim primò doctrinæ Hippocratis 2. *Epidem. ſect.6. textu 27.* per illa verba ſatis perplexa, & obſcura, *A ventris turbatione aut tuſſi fiente cancro os amareſcit, dare autem bibere elaterium bis, aut ter, niſi balbus ſit*, &c. Quæ vrba expendens Doctiſſimus Valleſius *loco citato* aſſerit: per *ventris turbationem* intelligere Hippocratem quamlibet ventris fluxionem immodicam ſiue diarrhœam, ſiue dyſeteriam. Et cùm alibi 4. *ſcil. Aphoriſm. commentario* 24. diſenteriam factam ab atra bile lethalem eſſe teneat, iuxta Hippocratis decretum, ex eo quòd fiat veluti cancer inteſtinorum, vt Galenus etiam *in commentario huius textus* expoſuit. Inde oritur, quòd *loco allegato Epidemiorum* ſermonem faciat Hippocrates de dyſenteria quæ lethalis eſt, & oritur à prauis, & atrabilariis ſuccis, cuius ſignum eſt oris valde magna amaritudo, (& idem ſentit de tuſſi, ſeu vlceribus quæ ab eiſdem humoribus fiunt in cauitate áſperæ arteriæ) in quo euentu expurgationem citò exercendam conſulit Hippocrates per illa verba: *Dare autem elaterium bis, aut ter*, audite precor Valleſium ſuper ea *commentario Epidemiorum citato*: *Bis aut ter feſtinationem continet, quaſi diceret Hippocrat. expurga citò ac ſi opus ſit repete medicamentum ſine mora.* Ex his ergo haud dubiè contra Mercatum conſtat in dyſenteria procedente ex prauis, & atrabilariis ſuccis, citò & abſque vlla mora eſſe expurgandum, nam difficilis apparet talium ſuccorum attemperatio, quin anteà cancrum diſperatum in inteſtinis generent, ſeù vlcus cancroſum fluentibus continuò ſuccis, ac ſanè inteſtina amplius & amplius ſuâ mordacitate dilacerantibus. Si autem forſan anteà attemperentur ſucci, aut corrigeretur ipſorum mordacitas, non erit poſteà neceſſaria expurgatio, quoniam iam malignitas ceſſauit. Si autem non ità furioſa perſeueret ſuccorum prauitas, & acrimonia, poterit meo iudicio expurgari, ſed cùm priùs toto tempore quo ſit attemperatio immineat maius periculum per augmentum vlcerum, & ipſorum malignitatem, citra rationem expectabimus attemperationem, & correctionem, immò potiùs iure optimo iuxta Hippocratis citatam doctrinam, ſtatim purgabimus. Vnde meritò pro hac concluſione, quam vt veram defenſandámque admittimus, habemus Hippocratem & Valleſium, limitatione ab ipſo adducta, & à nobis propoſita.

Neque vos terreat elaterij propoſitio in textu adducto: nam antiquus mos eſt Hippocratis expurgationem præcipere, nominando ſemper aliquod medicamentum expurgans eorum quæ ſibi erant familiaria, ac proindè idem ſonant illa verba, *dare autem elaterium bis aut ter*: ac ſi diceret expurga citò, & citra moram; nam certum eſt elaterium non eſſe conueniens auxilium in dyſenteria, quoniam valde efficax ab omnibus iudicatur. In præſenti autem ſolùm leuia competunt auxilia purgantia, & corroborantia, qualia ſunt rhabarbarum torrefactum, aut mirabolani. Sic Auicenna *lib.3. fen 16. tract.2. cap.7.* per hæc verba: *Et ſi fuerit neceſſaria euacuatio propter malitiam humorum, fac eam cum timore & cautela, & ſtude vt ſit ſolutiuum, non vehemens nociuum acredini, & vlceri, immò ſit ſicut mirabolani.* Quibus verbis apertè conſtat concedere expurgationem in dyſenteria cum Hippocrate, leuibus tamen Medicinis quæ vehementer non moueant humores.

Vlteriùs, ſi Mercatus docet huiuſmodi ſuccos à principio ante attemperationem non eſſe expurgandos, propterea quod ex decubitu talium humorum prauorum ad inteſtina cancroſa ſiunt vlceroſa, multò meliùs ſient ſi paulatim fluant citra conſortium reliquorum humorum, eò quòd plus deterreant, ſequitur ergo idem inconueniens, & forſan maius ſi à principio non euacuentur. Vlteriùs etiam ſtat contra Mercatum, quòd ipſe in medela febrium pernicioſarum in principio expurgat prauos, & malignos humores nullâ expectatâ coctione, ergo eadem ratione in dyſenteria cancroſa, ipſos humores prauos iure optimo expurgare tenetur, aut eius doctrina manifeſtè arguitur inconſtantiæ.

Ad rem ergo propoſitam redeamus, & ne teſtimonium ità celebre ex Hippocrate adductum 2. *Epidem.* prorsùs enodatum non relinquatur, obiter liceat vltima verba expendere, *Niſi balbus ſit*: hoc eſt niſi ægrotans ſit balbutiens,

tiés, oportet in dyſenteria cancroſa expurgare: Docet enim Valleſius *in commentario citato*, balbutiem eſſe obſtaculum ad expurgationem; nam cùm alui turbatio, & maximè familiaris balbis, qui naturâ humidiſſimi ſunt, vt 6. *Aphoriſmorum* docet etiam Hippocrates & Galenus, æquum eſt in ipſis balbis motis ſuccis prauis per aluum minorem eſſe morbum ſuſpicare, quàm in alia quapiam naturâ, & ſic cùm non ſit purgandum ex Hippocratis ſententia niſi in periculoſa ſeu cancroſa dyſenteria, non mirum ſi in balbo ipſam expurgationem vetuerit, quia non ità periculoſa cenſetur, vtpotè magis congruit tali naturæ, & in morbis minùs periclitantur, quorum vel naturæ, vel ætati, vel conſuetudini, vel tempori familiaris morbus eſt, Hippocrate etiam authore 2. *Aphoriſmor. text.*34. ergo cùm naturæ balbi competat alui fluxio, in ipſa minùs periclitantur. Addit inſuper Valleſius in confirmationem doctrinæ Hippocraticæ, quòd quemadmodum facilis ſit balbi fluxus ventris, ità faciliùs augebitur, & fiet nimia, & minùs poterit reſiſti, proindéque à tali morbo erit in balbo minùs periculum & maius ab expurgatione.

Veriùs tamen iudico Hippocratem *citato loco* minimè negâſſe vſum auxilij expurgantis abſolutè in balbis, ſi interdum dyſenteriâ atrabilariâ corripiantur, ſed ſolùm prohibere vſum talis pharmaci, videlicet elaterij, quoniam efficax valde eſt in ſua operatione, ità vt meritò poſſit timeri Naturæ præcipitium, ſi in balbo propinaretur ex ſuperflua, & nimia vacuatione, viriúmque inemendabilis iactura, & hac ratione meritò negamus cum Valleſio vſum purgantis medicamenti, ſecus verò ſi ſimul roborans, & mediocriter expurgans eligatur medicamentum, qualia ſunt rhabarbarum, & mirabolani torrefacti, ergo ſi balbus corripiatur atrabilariâ dyſenteriâ minimè recuſabimus expurgationem illicò à principio. Tum quia licèt alui fluxio eſſet balbo minùs periculoſa, quàm alteri naturæ, non tamen prorsùs periculo caret, vtpote licèt alui fluxio congruat magis balbo, non tamen cum vlcere inteſtinorum, neque ab humore atrabilario, cùm potiùs talis humor penitùs humidæ balborum naturæ opponatur, proindéque ex hac parte periculoſior cenſeri debet dyſenteria atrabilaria in balbis. Vnde ſi in aliis naturis indiſcriminatim Hippocrates conſulit expurgationem etiam in balbis, etenim in his non minùs impendet periculum cancroſæ affectionis in inteſtinis, ſi diù prolongatur affectio, & priùs non educantur, ſeu euacuentur ſucci per aluum ab auxilio purgante celeriori motu. Tum etiam quia in balbis præter Naturæ propenſionem ad euacuationem per aluum, facili & leui medicamento conſequetur finis intentus, habetur enim in ipſis Natura veluti adminiculans, & ſic tutò exerceri poterit expurgatio.

Comprobant hanc noſtram concluſionem quamplures ex grauiſſimis Authoribus, ex quibus eſt Donatus Antonius, *cap. proprio*. Amatus Luſitanus *Centuriâ* 2. *Curatione* 44. & accuratiùs *in Scholio*; vbi adducit pro hac ſententia Galenum *lib.2. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.*12. & 14. tenet etiam hanc opinionem Doctiſſimus Sennertus *quæſt.4. ſuæ practicæ*. Et Valleſius noſter ſolita acutie 2. *Epidem. citato*, vbi apprimè reddit rationem, cur in dyſenteria tutò ac meritò purganti auxilio vti poſſimus: & ſanè ab ipſo omnes nouiter ſcribentes rationem validandi, & probandi vſum pharmaci expurgantis in dyſenteria tanquam à primo fonte hauſerunt, ſibi arripientes gloriam, & nouitatem opinionis, Valleſij nomen obliuioni mandantes, ((proh dolor) ſed ipſum attento animo audiatis *lib.2. Epid. ſect.6. textu* 27. ſuadentem iuxta Hippocratis doctrinam vſum expurgationis in principio dyſenteriæ atrabilariæ, cuius ratio de omni dyſenteria probat, ſic ait Valleſius: *Sed quorſum expurget quis in dyſenteria? An non trahet ad partem affectam excrementa? Certè, læſerit ergo interim? Haud dubiè, tamen præſeruat expurgatio multos, à maligna dyſenteria tempeſtiuè extrahens multam copiam ſuccorum, quia multò magis exulcerantur inteſtina paulatim in ea excrementis influentibus, quam affatim per ea effluentibus multis. Itaque expurgatio non tollit periculum quod à ſuccis ipſis impendet, ſi quidem hos trahit ad inteſtina, ſed quod à mora, & lenta fluxione, proindéque ſi in dyſenteria expurgandum eſt, præproperè faciendum; quia vbi multum proceſſerit malum, fruſtrà ſuſcipietur.* Hucuſque Valleſius, tam eruditè & compendiosè vt aſſolet, totam controuerſiam propoſitam abſoluit, nec non tenebroſa dubia circa exercitium expurgationis in dyſenteria illuminat. Hinc iam nouiter ſcribentes hac eadem ratione probant abſolutè in dyſenteria (etiam in ea quæ ab atra bile non procedit, exceptis caſibus ſuprà aſſignatis) purgandum à principio eſſe; nam humores paulatim fluentes, & per modum rheumatiſmi (vt aiebat Celius Aurelianus) ipſa inteſtina exulcerant; ergo ſi celerior fiat talium ſuccorum euacuatio per ipſa inteſtina impedietur ſanè ne vlcus tam profundum & extenſum fiat: hoc autem præſtat medicamentum expurgans, ergo conuenit eius vſus.

Vtilitas altera accedit ex vi expurgationis in dyſenteria, ex eo quòd humores celeriùs educantur per expurgationem, nempè quòd innumeræ partes ſuccorum mordacium non attingant vlcera inteſtinorum, quæ aliàs ſi à Natura motu illo lento expellerentur, ipſa attingerent, & plus corroderent; ergo cùm etiam vi huius auxilij diminuatur materia antecedens morbi, relinquitur locus vt Natura faciliùs, quod ſupereſt vincat. Suadetur denique expurgatio experimento efficaci; nam ſi magna quantitas ſimul, celeriter ex alto ſupra lapidem cadat, minimè excauat lapidem, at ſi eadem moles guttatim caderet, ſine dubio excauaret lapidem. Ergò etiam ſimili ratione ſi humores mordaces, qui ſunt cauſa dyſenteriæ, celeriter & ſimul per inteſtina educantur, minùs corrodent, quàm ſi guttatim, & lentò motu mouerentur: Hoc accidit ſi omittamus purgationem, illud autem ſi ipſam exerceamus. Clarè igitur conſtat eſſe propinandum tutò, & ſecurè expurgans auxilium in dyſenteria quamuis moueat ad partem affectam materiam peccantem, quia non ità grauiter offenduntur inteſtina, ac ſi lento Naturæ motu excernerentur. Ex quo fundamentum contrariæ ſententiæ planè diluitur, & argumenta omnia quæ probant per affectam particulam non eſſe euacuandum.

Galenus verò *locis citatis*, & præcipuè 13. *Methodi* loquitur in caſu in quo humores poſſint moueri,& deriuari per alias vias ſine incommodo,vel ſaltem cum minori,in dyſenteria verò grauiora incommoda fient, ſi tales ſuccos ad partes ſuperiores moueamus, & minora, ſi celeriori motu eos educamus per ipſa inteſtina, vt ex Valleſio conſtat.

Nec valet ſi reſpondeat aliquis huiuſmodi humores optimè poſſe moueri per vomitum,& cum minori periculo celebrata reuulſione, & deriuatione. Contra enim ſtat: Vel vomitus eſt concitandus per medicamentum ſelectiuum particularem humorem trahendem, & hac ratione incurrunt eadem pericula expurgationis, vel tentandus erit vomitus per auxilia alia vomitoria non trahentia, & in tali euentu primò difficile apparet humores ita craſſos extrahi poſſe ex venis, vſque ad ventriculum, & etiamſi concedamus trahi poſſe. Vnde conſtabit non poſſe gignere in ventriculo difficiliorem & periculoſiorem affectionem, qualis eſt cardiaca, aut cardialgia, præſertim cùm ventriculus ſenſum habeat acutiſſimum.Præterquam quòd non facilè tentatur vomitorium in ægrotantibus, immò potiùs frequenter finis intentus fruſtratur, quia parua, aut nulla materiæ peccantis portio euacuatur, & ſic ſecurè tentamus expurgationem in principio dyſenteriæ, exceptis caſibus à Valleſio adductis modo ſuprà explicato à nobis. Galenus verò 1. *ad Glauconem, cap.*14. non loquitur de dyſenteria, ſed de diarrhæa in qua etiam interdum vti conuenit medicamento expurgante, vt grauiora mala vitemus, licèt in cura regulari, in qua non timentur obſeruandáne ſit Galeni doctrina. Et eadem ratione reſpondetur ad Auicennæ authoritatem.

DISPVTATIO III.

De diſpoſitione requiſita ex parte humoris ad expurgationem,& de tempore in quo eſt exercenda.

CAPVT PRIMVM.

Vtrùm in principio morbi, crudâ ſcilicet exiſtente ipſius materiâ, liceat expurgare.

Ardva quidem & ſpinoſa, celebris tamen proponitur ventilanda Controuerſia, quæ grauiſſimorum Authorum ingenia fatigauit, acerrimíſque eorum altercationibus occaſionem præbuit. Cæterùm, ne in tanto difficultatis pelago naufragetur, claritatis gratiâ certa ab incertis liceat priùs ſeparare, antequam ad deciſionem eius accedamus.

Certum igitur primò eſt, litem procedere de morbis,& præcipuè de febribus, ſiue acutis,ſiue chronicis pendentibus à materia vitioſa cacochymiam faciente, cui debetur expurgatio tanquam adæquatum, remedium. An liceat, immò ſit neceſſarium interdum expurganti pharmaco vti in principio crudâ exiſtente materia, quando ſcilicet adeò eſt ingens copia ſuccorum vitioſorum, vt rationabiliter timeamus priùs Naturam ſuccumbere antequam ipſos concoquat, & emendet; nam ſi cacochymia non ſit ità nimia, vt Medicus probabili coniecturâ iudicet, Naturam poſſe ipſam emendare, vt frequenter accidit in febribus pituitoſis aut bilioſis, aut melancholicis,tunc citra controuerſiam eſt non conuenire in principio expurgare; nam incommodum ſecutum ex expurgatione in principio facta eſt euidens, & ex omiſſione illius nullum ſequitur, quandoquidem ſperatur ſalus ex actione Naturæ coquentis, præcipuè præhabitâ ſanguinis miſſione,quæ aliquomodo Naturam exonerat. Dubium ergo ſtat, quando tanta eſt materiæ copia, vt rationabiliter timeat Medicus,Naturam ipſam minimè poſſe vincere, an in tali caſu ſit neceſſarium minuere in principió materiam.

Secundò certum eſt, quòd cùm purgatio poſſit eſſe erradicatiua, quæ totam materiam morbificam exhaurit, & minoratiua, quæ ſolùm partem cacochymiæ euacuat. Controuerſiam igitur ſolùm procedere de minoratiua purgatione; nam ea quæ radicitùs totam expurgat cacochymiam ſolùm in fine ſtatûs, aut in declinatione vniuerſali morbi conuenire, demonſtrabimus ſequentibus capitibus. De purgatione igitur minoratiua, quæ materiam morbificam exhauriat ex venoſo genere eſt dubitatio; etenim de illa cuius ſphæra ſe extendit ſolum ad primam regionem, nemo hucuſque negauit à principio debere imperari, quoties aut ſatietatis, aut crudorum ſuccorum ſit copia in prima regione, quæ forſan principalem morbum auget, & rationem conditionis ſine qua non habeat, de qua Galenus 7. & 9. *Methodi* primo euacuandam eſſe imperat.

Eſt etiam certum controuerſiam procedere præciſè conſiderato impedimento ad expurgationem ex parte cruditatis materiæ, nullo alio exiſtente neceſſario impedimento ad expurgationem vt aſſidua cruditas aſſumptio ciborum, qui craſſi valde & tenaces ſunt, obſtructio viſcerum, tenſio aut inflammatio, aut vrina ſupra modum calida & ignea, hypochondriorum ardor, & inflammatio; nam omnes iſti inepti ſunt ad expurgationem, monente Galeno *lib.* 1. *Aphoriſmorum*, *Commentario* 24. & *lib. Quos & quando purgare conueniat, cap.*5. Et ratio eſt manifeſta; nam ſi in aliquo caſu ex dictis propinetur medicamentum expurgans, operatio ipſius fruſtrabitur, proindéque iuuamen ex euacuatione intenta nullum erit, immò potiùs agitabitur materia, & ebullitio maior fiet, aliáque grauiſſima accidentia, quæ non dubiè mortem accelerabunt in tam vrgenti cacochymia, & tanta quæ in principio nos cogit propinare medicamentum expurgans.

Certum ſimiliter eſt dubium procedere de materia cruda citra turgentiam; nam quando humores turgent, hoc eſt quando de loco in locum

locum irrequieto motu agitantur, aut impetuosè moueatur, certum est in doctrina Antiquorum illicò à principio nullâ expectatâ coctione esse euacuandos, quod ità constanter ab Hippocrate & Galeno pluribus suæ doctrinæ locis scriptum est, vt superuacanea videatur ratio. Sic ait Hippocrates 1. *Aphorismor.22. Concocta medicare oportet, ac mouere non cruda, neque in principiis, nisi turgeant.* Galenus verò 1. *etiam Aphorismor. Comment.24.* super illa verba Hippocratis *Inacutis morbis rarò, & in principiis pharmacis vti*, hæc subdidit; *In longis morbis semper oportet concoctionem expectare; in acutis verò cùm turgent, & in ipso principio possumus medicamentis purgantibus vti.* Idem repetit Hippocrates 4. *Aphorismor. textu* 10. per hæc verba: *Medicari valde in acutis eadem die si materia turgeat, cunctari enim in talibus malum est*: Huius rei rationem docuit Galenus 1. *Aphorismorum comment.22.* nempè ideò turgentes humores in principio esse expurgandos crudâ existente materiâ, quia cùm tales humores turgentes valde molesti Naturæ sint, non solùm facilè mobiles, sed & actu moueantur, ab vno in alterum locum vagabundi agitentur, periculum manifestum instat, si illicò à principio non expurgentur vt in parte aliqua principe firmentur, quo fit vt in principio commodè euacuari queant; tum quia tenues & facilè mobiles sunt; tum etiam, quia actu vago motu mouentur, & Naturam habemus adminiculantem; quæ expellere conatur huiusmodi humores. Quapropter ductum medicamenti facilè sequi posse videntur. Cui doctrinæ refragatur etiam Galenus ipse, *lib. Quos & quando purgare oportet, cap.5.* per illa verba: *Hos ergo humores euacuare conuenit, in motu agitatione, & fluxu*, &c. loquebatur de turgentibus, quos propterea euacuandos esse consulit, quia in motu sunt; & in agitatione, & sic facilè euacuantur.

Dubium tamen videtur adhuc esse quâ ratione turgentes humores facilè vacuentur in principio materiâ existente crudâ? Cùm huiusmodi humores non sint tunc sperarati à sanguine, proindéque ad euacuationem inepti licèt aliàs sint mobiles, & in motu. Augetur verò difficultas ex eo quòd materia antecedens cuiusfibet morbi, quæ accessionem immediatam factura est, est in motu, & tamen ipsam non expurgamus in principio, ideò quia cruda est. Vnde ergo ratio petenda est quæ nos compellat asserere turgentiam esse expurgandam in principio.

Respondeo: Quòd materia, quæ febribus originem præbet in principio, sæpè & frequëter est exigua, quæ instar fermenti in continuis febribus vim habet corrumpendi, & putrefaciendi reliquos humores, in initio autem non est exactè permixta cum sanguine talis materia, sed progressu temporis in quo fit maior ebullitio propter quam, quia molesta est Naturæ ab ea mouetur separata, qualiter in Erysipelate contingit. Quapropter optimè expurgantur turgentes humores à principio.

Hinc disces turgentes humores frequenter esse biliosos, qui acutissimos morbos solent creare, & quia valde mordaces, & acres sunt, adeò vt Naturam stimulent, vt de loco in locum ipsos impetuosè propulset. Tamen verum est interdum posse accidere, vt humores crassi contrahant qualitates mordaces per putredinem aut vstionem, & hac ratione possint turgere & incitare Naturam, ad sui expulsionem. Sed hoc licèt possibile sit, tamen rarò contingit, quia validissima debet esse irritatio, quæ compellat Naturam ad motum vagum talium humorem, qui ex se difficilè mouentur.

Recentior quidam nostræ Scholæ asserit sanguinem quartum humorem etiam turgere posse, præcisè ex eo quia eius quantitas augetur, non verò ex eo quòd aliquam immutationem aut corruptionem, aut putredinem concipiat; aut vstionem, sed solùm ideò turgere, quia grauitate suæ corpulentiæ irritat Naturam ad expulsionem. Quod difficile valde mihi videtur: nam ità vehemens & inordinatus motus, qualis in turgentia inuenitur, nequit oriri à quantitate grauante, nisi aut à maligna aut erodenti qualitate, quæ partes veluti pungat, & ità molestet, vt furiosè propulsentur humores, aliàs frequenter accideret turgentia, cùm frequenter adaugeantur humores quorum copia grauetur corpus. Constat autem rarò turgere humores ex Hippocratis decreto; ergo ex eo est quia rarò generantur ità crodentes, vt possint causare vagum, & inquietum illum motum, quem vocamus turgentiam.

Proponitur Sententia quæ tenet neutiquam in principio crudâ materiâ existente expurgandum.

Hæc opinio inter Medicos satis plausibilis est, quorum alij asserunt, neutiquam in aliò casu præter turgentiam expurgandos esse humores in principio, materiâ existente crudâ. Probant Primò; quia nec Hippocrates nec Galenus *locis citatis*, excipiunt alium casum præter turgentiam; in quo in principio sit expurgandum, & rationabile videtur, quòd si forsan conueniret in alio euentu; ipsi docerent. Deindè suadere intendunt prædictam opinionem ex Hippocrate 4. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu 43.* vbi ait: *Quibus in principio vrinæ, crassæ & nebulosæ existunt, hos annuentibus cæteris; purgare conuenit; quòd si vrinæ inter initia tenues fuerint, tales non purgabis, at si videatur, clysterem exhibebis.* Hinc inferunt Aduersarij; quòd tenuitas vrinarum testatur sine dubio cruditatem materiæ, & morbi principium, sed tunc negat Hippocrates purgationem; ergo ipsa neutiquam conuenit in principio morborum citra turgentiam.

Sed liceat pro exacta huius textus expositione obiicere contra Hippocratem: Quâ ratione (si de principio vniuersali loquitur quod per cruditatem materiæ constituitur) in principio ipso vrinæ possint apparere crassæ, & nebulosæ, quæ non dubiè coctionem manifestam morbificæ causæ ostendunt, & augmentum vniuersale morbi? Hic locus certè difficilis est. Respondeo tamen pro nostro Oraculo ibi per principium non significare tempus primum vniuersale morbi quod constituitur per cruditatem materiæ, sed primos dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius. Ità Galenus *lib.1. de Crisibus, cap.19.* Iubet ergo Hippocrates in primis morbi diebus eos esse purgandos quibus vrinæ, & nebulosæ, & crassæ existunt tanquam transacto

tranſacto vniuerſali principio, concoctione iam præcedente; quibus autem circa primos dies tenues fuerint vrinæ, iubet non purgari, quia cruditatem ſummam ſignificant, vſque dum coctio manifeſta fiat ad quam iubet corpora quieti committere, vngere, & æqualiter contegere.

Quam doctrinam clariùs manifeſtauit Hippocrates eodem 4. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu* 44. vbi ſic fatur; *Ventrem ab initio clyſtere duces, ſed medicamenta expurgantia non exhibebis.nam ſi ventrem moueris, vrina non maturabitur, febriſque citra ſudorem, & iudicationem in longum protrahetur.* In cuius textus commentario Galenus ſequentia ſubdidit verba: *Purgationes coctionibus aduerſantur, corpus enim vehementer mouentes fatigant, & vehementer calefaciunt.* Ex quibus rectè colligere videtur nunquam aggrediendam eſſe expurgationem in principio, ſed iure optimo expectandam eſſe coctionem.

Eodem etiam 4. de victûs ratione in acutis, hoc ipſum ſignificare videtur Hippocrates *textu* 22. cuius verba refert Gal.4. *Aphoriſm. comm.*1. ſic: *Qui inflammatas partes per morborum initia aggrediuntur purgatione ſoluere, ij præterquam quòd de parte contenta & inflammatione laborante nihil educunt, (neque enim crudus adhuc morbus permittit) ſanas etiam partes,& morbo reſiſtentes colliquefaciunt.* Hinc inferunt huius ſententiæ ſectatores, ità ſe habere materiam crudam reſpectu partis inflammatæ, ac materia cruda reſpectu naturæ cuiuſlibet morbi:Sed in principio inflammationum reprobatur expurgatio ab Hippocrate,& quia nihil educit de particula inflammata, ipsâ retinente humorem crudum, & quia ſanas partes colliquefacit; ergo idem tenendum eſt de qualibet materia cruda exiſtente intra venas. Confirmatur hoc ipſum, ex eo quòd nemo de parte apoſtemata intendit extrahere humorem, vſque dum ipſa eum concoquerit, alioquin in longum protrahetur tempus morbus,& deteriorem adquiret naturam,ergo in quolibet morbo materiali fruſtrà intenditur expurgatio in principio.

Hanc eandem doctrinam Galenus comprobare videtur *l. Quos,& quando purgare conuenit,c.*5. per hæc verba: *Quia verò humores in aliqua parte corporis conſederunt, neque vllo auxilio, neque medicamento prius mouendi ſunt quàm cocti fuerint*: Tum ſic inſto: Ergo cùm ſolùm in turgentia humores ſint commoti, & citra ipſam ſint quieti, nullo modo licet in principio ipſos vacuare crudâ materiâ exiſtente.

Vlteriùs etiam roboratur hoc aſſertum ex eo quòd Natura in principiis morborum quando tentat aliquam euacuationem ſemper ſymptomaticè operatur, & cum deterrimis accidentibus, ità vt viuens ratione ipſorum periclitetur, ex eo quòd tunc Natura operetur valde irritata, & ſic ſimul cum malo plurimum laudabilis ſubſtantiæ propulſat, & forſan ratione agitationis praui humoris citiùs omnibus partibus communicantur agitati, ideóque Gal. 4. *Aphoriſmorum comment.*22. omnes euacuationes in principio à Natura tentatas reprobat per hæc verba: *In principiis morborum ſi quid excernitur,nihil tunc ratione Naturæ excernitur, ſed omnia ſunt ſymptomata eorúmque præternaturam ſunt in corpore affectionum,quando igitur Natura à cauſis morborum grauatur, & adeſt humorum cruditas, fieri vt aliquid rectè euacuetur non poteſt.* Et forſan Galenus hanc deſumpſit doctrinam ex Hippocrate pluribus ſuæ doctrinæ locis,& præcipuè 2.*Epidem.ſect.*1. *textu* 9.ſic: *Etenim eorum qui ſtatim moriuntur ſunt, celeres iudicationes,etenim labores celeres continui, & vehementes: quæ autem indicantur in melius ne ſtatim appareant indicatoria non indicantia, partim lethalia ſunt, partim difficilis iudicij: quæ ante diem indicata ſunt, ſi cum cruditate iudicata ſunt, recidiuam, aut mortem ſignificant.* Eadem ratione 1. *Prognoſt.* ſtillam ſanguinis reprobat, & omnes euacuationes ſymptomaticas, quia irritationem Naturæ, & ipſius aggrauationem ſignificant. Si ergo Natura nihil boni operatur in morborum principiis propter materiæ cruditatem, Medicus qui Naturam debet imitari, fruſtrà tentat expurgationem in principio: nam præterquam quòd incerta eſt talis euacuatio, pigrè humores euacuantur contra impetum Naturæ retinentis humores putridos ſeu crudos.

Præterea etiam premitur idem aſſumptum ex eo quòd nulla fit commoda exuacuatio à Natura niſi præcedentibus ſignis perfectæ coctionis, quo tempore ipſa ſecernit bonum à malo, ceſſátque ipſius retentio, & proptereà ipſam Naturam habemus adminiculantem, & humores obedientes expulſioni. Sic 3.*de Criſibus, cap.*10. optimas criſes in ſtatu fieri prædicat,& quæ anteà erumpunt,ob aliquod irritamentum id fieri, & tantò ab optimis criſibus diſtare, quantò magis anticipant tempus debitum,& tunc maiorem irritationem oſtendunt Naturæ.Ergo ſi Medicus in principio expurgans aliquod auxilium offert, ſine dubio ità irritabit Naturam, immò magis quàm ipſa irritatur in principiis morborum, quàndo euacuationem tentat ſymptomaticam, ac proindè ſi Natura in principiis crudâ materiâ exiſtente prauè operatur, Medicus etiàm eadem ratione prauè operabitur, irritando Naturam ad euacuationem tempore quo ipſa retinet materiam morbificam,vt elaboratione requiſita præcedente ipſam habeamus adminiculantem. Quod totum pleniùs & clariùs oſtendit Galenus 3.*lib.de Criſibus,c.*5.per hæc verba: *Eſto igitur vt in die decimoquarto ſpes ſit fore ſummum vigorem, & aut propter morbi magnitudinem, vel eiuſdem velocitatem,vel propter aliquod aliud extrinſecum irritamentum Criſis die vndecimo anticipet, neque ipſam perfectam,neque omninò bonam poſſumus ſperare, ſed hoc tempore omninò timendum eſt, præſertim ſi neque in totum morbus periculo vacat; quod ſi ſalubris apparuerit, verendum eſt ne criſis vel cum grauibus fiat accidentibus, vel non perfecta, vel omninò reuertatur, adeò magnam vim habent coctiones.* Quibus verbis ſatis clarè docet Galenus prauitatem ſymptomaticæ criſis, quam ab extrinſeco irritamento fieri poſſe fatetur, quale eſt medicamento,ità vt adhuc in morbo ſalubri cum grauibus fiat accidentibus,potiori ergo iure reprobanda eſt expurgatio in principio crudâ exiſtente materiâ, quandoquidem in augmento in quo ſigna manifeſtæ coctionis apparent, docet Galenus 3. *de Criſibus citato, cap.*10. fieri ſolere criſes malas, per hæc verba: *In augmentis verò ſi ſalus eſt conſequutura, vel imperfectas fieri criſes, vel non ſecuras in morituris, vel ſubitò interimere, vel magnam ad peius facere mutationem.*

Plures

Plures alias rationes afferunt Authores,licèt minoris momenti in confirmationem huius sententiæ. Nam exhibito auxilio purganti in principio, metus est ne humores tenues, vtpotè qui ductum medicamenti faciliùs sequuntur, educantur; reliqui verò qui sunt crassiores remaneant & agitati solùm, non verò euacuati pertinaces obstructiones generent, & morbum augeant: neque verò æger, etsi in principio non purgetur, auxilio magno destituitur; nam vbi cacochymia magna sanguini permixta est, vt Natura oneris parte leuata, quod restat faciliùs concoquat, in omni febre putrida sanguinem mittere vtilissimum iudicat Galenus 11. *Methodi cap.15.* si ergo sanguinis missio iuuat hac ratione, quoniam saltem inadæquatum est remedium respectu cacochymiæ, iure optimo in principio exercebitur relictâ purgatione quæ periculis plena, & prorsùs infida videtur; tum quia trahenti pharmaco non cedunt facilè, vtpotè à Natura non sunt cocti, neque separati, ideóque crudos retinet humores, proptereáque Natura non opitulatur euacuationi arte institutæ. Tum etiam quia purgantia auxilia ob eandem rationem nihil, aut parum vitiosorum humorum educunt, atque ità ipsos agitant, turbant, & confundunt; vnde ex materia commota, & non expulsa, in primis viis hærente, tormina, animi deliquia, vertigines, & alia symptomata oriri solent. Si autem medicamentum expurgans sit fortius, cum violentia euacuat, corpus liquefacit, vires, calorémque natiuum debilitat, vt sic tardè, aut nunquam possit superare causam morbificam nisi priùs succumbat. Tutius ergo erit ab expurgatione abstinere in principiis morborum.

Proponuntur variæ occasiones in quibus Authores grauissimi expurgant in principio citra turgentiam.

Magnoperè digladiantur Authores circa decisionem huius arduæ atque difficilis controuersiæ, indagantes, vtrùm doctrina Hippocratis (quam 1. *Aphorism. textu* 22. adducit, iam citato: nempè,crudâ existente materiâ non esse expurgandum, nisi in turgentia) ità strictè, & religiosè sit obseruanda, vt neutiquam liceat in alia occasione expurgare in principio. Quam doctrinam Hippocratis sic ibi propositam quamplurimi tuentur, videlicet eam esse seruandam. Authores verò præcipui sunt Alexander Massarias *in sua practica.* Sennertus *tom.2. lib.2. cap.6.*quorum fundamenta communia satis sunt,quæ suprà sunt proposita, ideóque non repetenda.

Alij Authores grauissimi negatiuam partem sequuntur; & ad sui afferti robur varios casus proponunt; in quibus etiamsi nulla sit turgentia, expurgari posse in principio, crudâ existente materiâ docentes. Inter hos verò Authores est vnus Capiuacius *in Appendice circa febris curationem, de tempore propinandi solutiuum*, tenet expurgandum esse in principio, quando materia est venenata, quia cùm hæc frequenter valeat occupare cor, & celeriter hominem interficere, existimat magis vrgere,quàm turgentem materiam, ac proindè statim esse purgandam venenatam materiam priusquàm irruat in cor: Idem docet de materia quæ actu influit in partem principem, vel ad aliam partem quæ possit trahere in consensum partem principem; nam in turgente materia solùm imminet impetus ad partem principem, & proptereà docet Galenus cum Hippocrate esse expurgandum in principio, ergo potiori iure quando actu mouetur, vel ad partem principem, vel ad aliud membrum quod trahit in consensum partem principem, debemus vt in principio medicamento expurganti, vt inhibeamus talem fluxionem; ipsámque auertamus à membro principe,vbi materia morbifica magis vrget ad purgandum, quàm cruditas prohibere possit.

Hanc eandem opinionem tuetur Eustachius Rudius *lib.3. practica cap.22.* asserens, præcipuè purgandum in principio, quando actu mouetur humor in partem principem, vel in alteram quæ principem partem trahat in consensum, si purganti auxilio contrarium motum seu reuulsionem moliri possimus. Insuper concedit purgationem in ancipiti,& graui morbo in quo sæuissima symptomata continuò affligunt,cuius terminatio, seu exitus sit incertus valdè; ità vt rationabiliter timeamus coctionem non posse fieri,tunc partem materiæ detrahendam esse iudicat, vt Natura residuam materiam possit concoquere.

Hercules de Saxonia *lib.8. sua practica c.26.* docet, turgentiam non ità strictè esse accipiendam, vt ex doctrina Galeni explicatum est suprà, sed potiùs largiori significatione esse accipiendam, vocandámque turgentiam omnem materiam quæ nos compellit ad importunam, & citam ex retionem. Hoc præsupposito, ipse aliquas adducit occasiones in quibus purgare licet in principio, nullâ expectatâ concoctione. Prima, si humores sint multi; secunda, si sint calidi; tertia, si sint tenues, & ichorosi, vel si sint ità praui vt vicinos humores, & partes solidas corrumpere possint; quarta, si in partem principem impetum faciant.

Mercurialis verò *in sua practica* purgationem non solùm minoratiuam, sed eradicatiuam concedit in materia pestilenti,illicò à principio, propter imminentem totius corporis infectionem; minoratiuam verò purgationem in principio probat initio febrium acutarum vbi metus est ne materia turgeat, præcipuè in regionibus, & temporibus calidis; deinde etiam in plenitudine corporis quando omninò prohibita sit venæ sectio ad imminuendam per accidens plenitudinem.

Donatus Antonius peculiariter hanc quæstionem mouet, concluditque in aliquibus casibus oportere illicò à principio expurgare, verumtamen in acutis tantum morbis, & minimè in chronicis. Primus casus est, quando materia morbifica est copiosior, tunc enim partem ipsius euacuandum esse docet, vt exonerata Natura faciliùs quod relinquitur possit concoquere, & expellere. Secundò, quando humores sunt praui, & redundantes, ex quibus æquale periculum imminere iudicat sicut in materia turgente. Tertiò, si humores etiamsi non sint praui, nec multi, tamen moueantur circa aliquam partem principem, aut in ipsam decumbant. Quomodocunque autem in principio expurgandum sit, monet maxima cum præmeditatione faciendum esse, vt 1. *Aphorism. text.*24. commen

commendat Hippocrates; nam si morbus toto genere sit exitialis, nihil faciendum esse putat: etsi rectum iudicium à Natura expectamus, nullo modo in principio esse expurgandum.

Sennertus ità strictè Aphorismum 22. Hippocratis obseruare conatur, vt solùm in turgentia expurgare audeat in principio, eò quòd solùm turgentes humores excipit Hippocrates; in aliis verò casibus, quando scilicet morbus pendet ab humoribus putridis, neutiquam expurgandum firmiter tenet, nisi concoctâ materiâ, in quo euentu Natura non retinet, immò potiùs eo tempore solet expellere, vt contingit in criticis expulsionibus: Etenim hunc ordinem seruat, vt materiam putridam seu crudam primò corrigat, & quantum fieri potest in meliorem statum, & corpori minùs molestam reducat, deindè ipsam separet ab optimo & vtili sanguine, & vltimò ipsam expellat. Hoc ipsum accidere in apostematibus docet: nam ipsa incidere, aut purgare non decet, priusquam humor in ipsis contentus in laudabile pus sit conuersus, & bonum à malo sit separatum; aliter enim ægrè & molestè curantur apostemata si à principio humorem contentum educere conemur incisione factâ; ergo cùm hoc ipsum contingat in morbis febrilibus, crudâ existente materiâ, ipsam expurgare in principio reformidandum, nisi turgeat. At quando præcedente febre tanquam primario morbo accedit inflammatio ex materiæ ad partem aliquam principem affluxu, tunc fatetur licere vti purgatione, quoniam meritò illa materia ad turgentem refertur, quam Natura ex venis expellere conatur; nam etsi ad partem determinatam ruat, tamen parti nondum impacta est, sed mobilis.

Cæterùm, licèt hîc solùm animus sit referre varias limitationes, & occasiones varias, in quibus grauissimi Authores expurgationem in principio crudâ existente materiâ permittunt: Obiter tamen inconstantia Sennerti in explicanda propria mente ad arma me vocat. Etenim capere non possum quâ ratione liceat expurgare in inflammatione orta ex materiæ in partem nobilem affluxu, febre præcedente tanquam primario morbo, & hanc humoris motionem vocet turgentiam, quia nondum infixus est humor, sed mobilis. Nam inquiro si ex vi illius motus humoris succedit inflammatio in parte nobili, quâ ratione capere possumus non esse illum humorem infixum in illa parte, sed potiùs nobilem & vagum: vel ergo negare tenetur expurgationem, quando inflammatur membrum princeps in principio, vel non debet vocare turgentiam motionem illam ad partem determinatam, etsi audeat concedere hanc expurgationem in principio quando materia incipit moueri in partē principem,& ibi non permanet, sed statim mouetur in aliam partem, tunc turgentia dici potest, attamen non est inflammatum membrum princeps, & sic nihil peculiare adducit, sed absolutè negat expurgationem in principio, nisi materia turgeat.

Explicatur vera Sententia.

Priusquàm propriam mentem aperiam, breuiter prælibabo, cruditatem,& coctionem posse sumi dupliciter: Primo largè, & sic dicuntur de omnibus excrementis. Secundò rigorosè, & sic solum dici de materia putrida, hoc est de humoribus putridis, ità vt ex vi putredinis importent indispositionem, seu ineptitudinem ad purgationem, ex eo quòd peculiariter à Natura retineantur, vt ad meliorem formam, & perfectionem reducantur, etiamsi nullo modo aliquid ex ipsis vtile ad nutrimentum educi potest, vt falsò aliqui putârunt; & quia ex vi putredinis valde commixti sunt humores putridi cum vtilibus, & non separantur à Natura, neque diuidantur optimi à prauis, vsque dum ipsa perficiat coctionem, in quo casu factâ secretione ipsa solet expellere. Ex quo fit vt humores putridi sint ex se inepti ad expurgationem, cocti verò sint apti ex eo quòd iam sint separati, & secreti ab optimo sanguine, & Natura adiuuet ad ipsorum expulsionem. De hac ergo cruditate humorum præcipua est controuersia, & digladiatio, licèt de omnibus humoribus in principio euacuandis, quod probabilius sit hîc dicemus, vt exindè opiniones quas suprà adduximus, quæ carent fundamento legitimo maneant reiectæ.

Sit ergo prima Conclusio: Licere interdum in principio febrium putridarum in quibus rigorosa est cruditas vti medicamento expurgante, quod valeat minorare materiam, vt exinde Natura faciliùs possit residuam concoquere, in casu scilicet in quo sit tanta cacochymia humorum, vt rationabiliter timeat Medicus priùs Naturam fore vt succumbat quàm possit concoquere materiam morbificam. Hæc Conclusio probatur efficaciter, primò Antiquorum expressis testimoniis & historiis,& deinde efficacissimis rationibus. Et sit primum testimonium ex Galeno 2. *Aphorism. textu 29.* super illa verba: *Incipientibus morbis si quid tibi videtur mouendum, moue, &c.* ait in his morbis exercenda esse maiora auxilia in quibus salutis ægri spes aliqua est(deploratorum enim nullam suscipiendam euacuationem immediatè antè dixerat) & immediatè sic prosequitur: *Præcipua autem in his remedia sunt, maximè quidem phlebotomia, nonnunquam verò & purgatio, quorum neutrum in vigore venit vsurpandum, nam in libris de Crisibus ostendimus, tum temporis maximæ fiunt morborum coctiones,quæ quò citiùs fiant, melius est inter initia euacuare, & minorem redditam eo modo materiam faciliùs concoquat Natura*: En eximium testimonium in quo fatetur Galenus interdum initio morborum crudâ existente materiâ esse expurgandum. Vbi de rigorosa cruditate ex putredine humorum loquitur, quæ per coctionem emendatur, vt ex contextu Galeni patet.

Ex quo infertur contra Sennertum, adhuc in morbis quorum proxima causa sunt humores putridi, interdum licitum esse purgare; neque ibi Galenum de turgentia loqui, (vt falsò & sine fundamento aliqui putârunt) nam in turgentia tota materia expurgationem exposcit eradicatiuam: In casu verò præsenti minorare materiam consulit Galenus aliquando per expurgationem, vt faciliùs Natura concoquat restantem materiam. Vnde patet ibi minimè sermonem facere de turgentia, cùm in ipsa humores radicitùs sint euacuandi, nec vllo modo expectanda coctio, vt in casu præsenti. Ergo liquet ex Galeno interdum esse purgandum in principio.

Ex

Ex Hippocrate etiam probatur eadem Sententia qui *lib.3. de morbis*, de laterali loquens, ait: *At si æger biliosus sit naturâ, & non purgatur correptus fuerit à morbo priusquam saliuam biliosam expuat, etiam medicamento bilem probè purgato*: Hinc clarè infero interdum à principio crudâ materiâ existente consuluisse expurgationem, cùm afferat medicamentum bilem educens esse propinandum priusquam æger saliuam expuat, quod est in principio illius morbi in quo omninò cruda supponitur materia. In augmento verò, & in statu omninò abstinendum à purgatione docet *eodem textu*.

Auicenna etiam suffragatur expresſè huic opinioni *lib.1. fen 4. cap.3.* vbi postquam docuerat mobiles humores seu turgentes in principio purgandos esse, prosequitur, dicens; *Et similiter cùm non fuerimus securi quòd virtus vsque ad maturitatis horam perduret, euacuabimus eam.* Clariùs idem Author testatur *eodem lib.4. fen 1. tractat. 2. cap.7.* satis celebre in nostro Principe, vbi sic fatur: *Et similiter si times victoriam humoris, magis necessaria cautela est euacuatio, etsi non est digestus, non moueas nisi in principio.* Quæ verba expresſè nostram conclusionem comprobant, vt quælibet expositio sit superuacanea.

Non desunt Historiæ in quibus Hippocrates expurgauit in principio adhuc in febre ardente, videatis illum *7. Epidem.* fullonis Historiam in cuius curatione laborante ardente febre tapsiam in principio propinauit, & *4. Epidem.* in historia Menandri qui ardente febre etiam corripiebatur cum decoctionibus tenuibus, & quod magis est apparentibus maculis, quæ talem febrem esse malignam atteſtabantur cum speciali motu Naturæ ad ambitum corporis. Vallesius noster Eruditiſſimus Interpres, ait in commentario prædictæ Historiæ: *expurgare ergo inter initia plurimos iuuit.* Quæ verba vtpotè tanti Authoris, tanti pretij apud me fuêre, vt ipsa sola sufficere iudicaui ad probationem huius sententiæ. Vallesium sequuntur plures Authores quos longum esset recensere: Eandem sententiam ex professo tenet *7. lib. Controu. cap.13.*

Ratione etiam probatur multipliciter. Prima fit: Interdum poteſt accidere, vt tanta ſit cacochymia, in aliqua febre putrida, vt rationabiliter timeat Medicus Naturam ipsam neutiquam posse vincere, sed tunc neceſſariò in principio partem humoris extrahere debemus, vt possit ipsa Natura concoquere, & gubernare id quod restat; atqui non alio auxilio id poteſt meliùs fieri quàm per expurgationem, ergo interdum conuenit ipsâ crudâ existente materiâ. Maior est certa, minor probatur; nam illa materia omninò est cacochyma, seu qualitate peccans, quæ indicat expurgationem tanquam adæquatum, & præsentaneum remedium, nec per sanguinis miſſionem educi poteſt, cùm per ipsam plurimum materiæ vtilis euacuetur, & quàm minimum materiæ peccantis, præcipuè cùm factâ venæ sectione humores fluant gratiâ vitandi vacuum, proindéque tenuiores potiùs quàm crassi educentur, & intra corpus peccantes humores remanebunt, qui à Natura gubernari non poterant. Ergo rectiùs erit si per expurgans medicamentum euacuentur, vt sic Natura meliùs possit concoquere id quod restat.

Nec valet si respondeas, cacochymiam indicare expurgationem, attamen illam prohibere materiæ cruditatem. Contra enim est: nam in casu adducto maior vtilitas sequitur ex crudorum humorum euacuatione, quàm detrimentum ex propinatione auxilij expurgantis; ergo vtiliter in principio exhibetur. Antecedens probatur; nam ex eo negant Contrarij expurgationem in principio, quia Natura retinet humorem crudum, & sic dum intendit Medicus ipsum expurgare, anxietas accidit ex pugna illa, & debilitas, ex eo quòd, cùm ab ipsa Natura non sit facta secretio vtilis ab inutili, plurimum laudabilis substantiæ simul euacuabitur, quod in euacuationibus symptomaticis accidere suprà latè proposuimus pro contraria sententia; sed ex dictis nihil obstat quominùs possimus interdum expurgare in principio. Ergo. Minor probatur per partes: nam fieri poteſt, vt Natura humorem crudum propter malitiam, aut irritamentum velit expellere, & tamen propter multitudinem ipsum mouere non possit, quo tempore ipsa erit adminiculans tali expulsioni, cùm non retineat, quia vult retinere, sed quia non poteſt expellere; ergo tunc vtiliter fiet expurgatio, & facillimè cedet humor tractioni medicamenti non potente Naturâ tantam humorum prauorum copiam gubernare. Quod sæpè sæpiùs accidit in euacuationibus symptomaticis in quibus humores à principio morbi crudâ materiâ existente excernuntur à Natura, quia vel suâ copiâ, vel qualitate ipsam irritant ad expulsionem; ergo Natura interdum non retinet in principio, quod scilicet nimia est copia humorum, & fortaſsè quando expurgamus in principio plurimum euacuamus humorum prauorum, & minimum vtilium, cùm pharmacum selectiuè trahat humores peccantes ratione similitudinis, & Natura tum spontè operatur, & euacuat in principiis morborum, plurimum laudabilis substantiæ simul expellit, ex eo quòd medio impulsu pellat simul bonum & malum, æquè saltem pellit, quia cùm confusi sint humores, & impulsus in omnibus recipiatur, simul omnes expellit, medicamentum autem cùm selectione peccantes solùm attrahit humores. Quâ ratione Hippocrates *4. Aphorismor. textu 21.* ait: *Dejectiones nigræ spontè euenientes siue cum febre, siue sine ipsa pessimæ, à medicamento autem talia euacuari meliùs est*: Ergo cùm aliàs timeamus de virtute, eam fore vt non permaneat vsque ad maturitatis horam propter nimiam copiam prauorum humorum, vtile erit consilium in principio ipsos minorare seligenti, & benigno pharmaco, vt sic Natura quod restat gubernare possit, vt forsan cum Galeno *10. Methodi cap.10.* dicamus quando vnica spes salutis est, & eâ dubiâ meliùs est aliquid, etsi cum periculo tentare.

Auget vim huius ratiocinationis, quòd sæpenumerò euacuationes symptomaticæ prodesse solent: nam licèt semper tanquam signa perturbatæ Naturæ reprobantur, & plerumque etiam damnantur ratione causæ, quia vires deficiunt, attamen aliquando ratione causæ si conferantur cum retentione humorum, laudantur & præstant, quia eorũ ope noxius humor excernitur, & detractâ copiâ Natura leuatur, quæ si vsque ad coctionem reseruaretur, interimeret.

Doctrinæ

Doctrinæ huic quamplurimæ historiæ suffragantur, quas apud Hippocratem inuenimus. Sic Meton 1.*Epidem.sect.*3. *textu* 24. quinta die citra vrinæ coctionem fuit iudicatus, vt aduertit Galenus *in Commentario* : hac etiam ratione mulier quædam trimestris grauida, *textu* 30. sequenti quinta die cum cruditatis signis imperfectam crisim habuit, quæ die 14. perfectè iudicata est: similiter etiam Cherion 3.*Epidem. sect.*2.*textu* 2. septimo die iudicatus imperfectè, integrè vigesimo euadit, qui à principio habuit continuò biliosas deiectiones exiguas, & sinceras; Si ergo Natura per euacuationes symptomaticas in principio factas, cum omnimoda cruditate libera interdum euadit, deponendo partem cacochymiæ, Medicus etiam iure optimo interdum poterit eandem euacuationem in principio per artem tentare, quin sequatur maius detrimentum ex commotione facta à pharmaco, quàm vtilitas ex euacuatione prauorum humorum.

Peculiariter etiam premitur idem assumptum in morbis pendentibus à reliquis humoribus præter sanguinem, de quibus procedit controuersia, & præcipuè siue in febribus continuis, siue in intermittentibus in quibus accidunt accessiones: nam in his febribus quod intendit Medicus euacuare, non est materia coniuncta, quæ actu putrida est, & actu causat accessionem; etenim hæc resoluitur in ipsa accessione per insensibilem transpirationem ex vnanimi consensu; ergo quod intendit Medicus euacuare, est materiam seu causbm antecedentem morbi, illa scilicet quæ parata est, & proxima ad causandam accessionem futuram. Nam certum est quòd si de nouo non flueret ad focum materia antecedens, finiretur morbus, resolutà parte illà materiæ, quæ causauit primam accessionem: Sed materia antecedens non est putrida, seu cruda vsque dum sit in foco firmata, vbi prohibità ventilatione putrescit, & ex alia parte est in motu; ergo sine aliquo incommodo in principio morbi potest expurgari; tum quia ipsa non retinetur à Natura, vtpotè non est putrida, tum etiam quia est in motu, vtpotè fluit ad focum ad causandam immediatam accessionem, & aliquo modo turgens possit vocari. Et vlteriùs, cùm in principio, non sit tanta efferuescentia, & ebullitio, ratione cuius optimus sanguis cum putridis humoribus vsque ad minima videtur permixtus. Quâ ratione vigentibus morbis commendat Hippocrates quietem 2. *Aphorism.* 29. meritò deducimus in principio posse imperari expurgationem, & præcipuè quando nimia copia seu cacochymia humorum adest, ex qua possumus timere, quòd Natura non poterit peruenire vsque ad maturationem. Quod totum in morbis qui mouentur per pares accidere videmus, de quibus Galenus 3. *lib. de diebus decretoriis* longum & perutilem valdè sermonem instituit *cap.* 8. asseritque secundo die interficere, & quarto, sed sexto plurimos propter accessionis vehementiam, à nimia copia materiæ ortam. In his ergo morbis præcipuè expurgatio in principio conuenit ante diem sextum, vt depositâ parte materiæ non succumbat æger sexto die. Quòd se fecisse Eruditissimus noster Vallesius *lib.*4. *Methodi cap.*2.in medela Regis nostri Philippi II. testatur, renuentibus Sociis cum fœlicissimo euentu; & magna populi acclamatione.

Quòd autem Natura antecedentem materiam, quæ nondum est putrida, sed habitura est putredinem, non retineat. Præterquam quòd probatum est ex eo quòd non sit putrida, & sit potiùs in motu. Vlteriùs probatur: nam in præcautione existente in corpore cacochymiâ in corpore sano, vt nunc fœliciter expurgamus materiam illam vtpotè exuperantem, ideóque non posse retineri à Natura, à Medico euacuatur, quia parata est causare morbum in posterum; sed eodem modo se habet materia antecedens morbi, quia cacochyma & nimia est seu exuperans; ergo sine incommodo in principio poterit à Medico expurgari; immò potiùs cum vtilitate, vt solet Natura sæpè sæpiùs materiam antecedentem omnem expellere, & ægrum omninò liberare, per euacuationem in principio factam, quæ tunc non est dicenda symptomatica, quia nihil includit contra naturam, sed potiùs viuens ex vi illius reducitur ad naturalem statum; quemadmodum si quando humor biliosus abundat in corpore, Natura ipsum expelleret, tunc Medicus rectum opus Naturæ iuuabit, quia euacuat quod lædebat, & corpus reddebat cacochymum, & ad morbos biliosos paratum. Sic ergo similiter per morbos accidere solet, ac proindè quod interdum cum vtilitate præstat Natura, poterit Medicus præstare per artem, & fœlicissimo euentu expurgare in principio.

Addimus etiam in fauorem huius sententiæ, quòd difficile videtur Naturam retinere materiam putridam specialiter; nam si hoc esset verùm, ventilatio impediretur, & obstructiones in febribus putridis augerentur; ex eo quòd si Natura retinet humores putridos; præcipuè in febre continente, ibi intra maiora vasa putrescit sanguis quidquid humoris accedit, vt per vasa distribuatur, ibi detineretur & impingeretur magis, cùm non esset transitus liber, sed potiùs impeditus à materia putrida retenta; Ergo tantum abest vt Natura retineat putridam materiam in subsidium viuentis, vt potiùs sit dispositio ad nouam putredinem, & ad augmentum præexistentis.

Et vlteriùs vrgeo hanc doctrinam, quia sequeretur non esse necessarium febribus putridis vsum deobstruentium auxiliorum, neque vrinam mouentium, quandoquidem à Galeno summoperè commendatur. Sequela probatur ex eo quòd Natura retineat putridos humores, & talia medicamenta sint ad commotionem ipsorum & apertionem viarum. Neque ob aliam rationem Galenus 1.*Acutor. comment.*19. vetuit in putridis febribus vsum adstringentium nisi quia vias constringunt, & coarctant; ergo si Natura retinet putridam materiam, idem facit, & forsan maius damnum si materia sit maligna: in quo euentu irrationabile videtur asserere materiam veneficam retineri à Natura', quandoquidem vtiliùs videatur & meliùs ipsam expellere, quemadmodum aliud venenum. Cæterùm, quod putrida materia non debeat retineri à Natura videtur esse iuxta Galeni mentem 11. *Methodi, cap.*13. vbi ait: *In humorum putredine, & excretio, & refrigeratio, & ventilatio, & semiputridorum concoctio ex aduerso respondet*: Vbi expendas, obsecro, in humorum

cum putredine Galenum non expectare coctionem, sed in semiputridis, in putridis verò excretionem, refrigerationem, & ventilationem imperare: Quomodo ergo compatitur hoc, si Natura retinet putridos humores? Dicendum ergo videtur quòd difficultas expurgandi quando causa febris cruda censetur, potiùs oritur ex feruore humorum intra vasa; quando eorum putredo celebratur ex vi cuius omnia excrementa agitantur, & confunduntur, & humores putrescentes cum optimis ad minima permiscentur, & hac ratione tunc nec Natura, nec ars potest separare inutile ab optimo, & sic impeditur expurgatio. Quod totum accidit in feruore extrinseco liquorum diuersorum, quorum nullum seorsim extrahere possumus perseuerante feruore, & hac etiam de causa cùm in summo vigore febrium fiat maior efferuescentia, ideò Galenus cum Hippocrate 2. *Aphorismor. textu* 29. vetuit expurgationem in statu, non verò in principio, vt suprà probauimus, quia in ipso nec symptomata, nec ebullitio vrgent, sed omnia sunt imbecilliora, ipso prædicante. Ex quibus omnibus apparet posse in principio expurgari, non obstante materiæ cruditate.

Hanc sententiam tenet Donatus Antonius *loco citato*, Doctissimus Zacutus, & plures alij Recentiores Doctissimi, & cum ipsis quidam nostræ Scholæ Primarius in suis manuscriptis de cura generali putridarum febrium, §. *Ex dictis constat*: vbi apponit exemplum ingentis cacochymiæ in ictérico, qui febrem putridam biliosam & acutam patiebatur. In quo euentu sanguinis missio cum tanta cacochymia erit perniciosa, & temerarium sine remedio ægrotantem relinquere, & sic concludit esse expurgandum in principio, quia materia antecedens non est putrida, nec ipsa expurgatio impediet coctionem crudæ materiæ in principio, quia tunc nondum putredo materiam inuasit, sed solùm illam portionem infecit quæ primam accessionem produxit, & sic quando in principio expurgare conuenit, meliùs est si illicò impetretur, quia minus propagatur putredo, & minorem partem materiæ infecit; & sic vtilissimè celebratur, & propter vtilitates proprietas, & quia depositâ parte cacochymiæ, securiùs posteà possumus sanguinem mittere. Ex quibus omnibus clarissimè constat posse expurgari in principiis febrium materiâ existente crudâ, in casu in quo sit magna cacochymia, & rationabilis metus, ne Natura possit ipsam coquere vsque ad statum, & sic in vrgentia conuenit minorare.

Proponuntur aliæ occasiones in quibus conuenit purgare in principio.

Constat ex dictis in turgentia & vrgentia posse in principio expurgari. Insuper tamen suadere intendam sine dubio posse expurgari in principio in vrgentia, hoc est, quando succi versus euacuationis vias mouentur; Probatur primò ex Hippocrate 4. *de Ratione victûs in morbis acutis textu* 64. *aut hos si ab initio purgare volueris, ante diem quintum facito, vbi venter murmurauerit, vbi verò non, à medicamentis abstineto.* Galenus etiam *lib.*1. *de Arte Curatiua ad Glauconem cap.*9. de tertiana exquisitâ loquens, ait: *At flaua bilis humor inter omnes qui in corpore sunt siccissimus, & calidissimus existit; hunc igitur cùm ad ventriculum repit, per vomitum ducere oportet, cùm verò vergit ad inferiora, per inferiorem excretionem.* Hoc autem sæpenumerò accidit in principio febrium perniciosarum in quorum medela innumeros ægrotos propinato pharmaco expurganti in principio ad sanitatem restitui, quod iterùm Galenus commendat 2. *de victûs ratione in morbis acutis*, per hæc verba: *Quòd verò purgationis necessitas sit quando humores deorsum repunt, est quoque ratione scitum animaduersumque, sed id testimonium, ratámque fidem ab experimentis habet.*

Hanc eandem doctrinam mirificè exornat historia illa filij Pythionis 7. *Epidem.* qui magnâ febre simul cum cathaphora corripiebatur, in cuius medela Hippocrates in principio appofuit balanum ex felle, & factâ nimiâ per aluum egestione, statim remittebat, breui verò rursùm aluus in humorem eleuabatur commoto humore versus intestina, & exacerbabatur febris, & cataphora seu somnus grauis, & prosequitur sic Hippocrates in textu: *Existente verò eodem ductu, datum est cuidam eorum quæ ex cincos & cucumere syluestri, & Mecomio, & biliosa erumperunt, & statim sopor sedatus est, & febris facta mitior, & omnia subleuata*: In cuius commentario Vallesius noster ait Hippocratem nomine turgentiæ, non solùm intelligere motitationem illam humoris de parte in partem, de qua suprà mentionem fecimus, sed etiam vergentiam humoris versus euacuationis vias, & præcipuè per aluum, quæ in aliquibus cognoscitur per murmur hypochondriorum, & sic in vergentia docet ante coctionem esse expurgandum, cuius ratio est, quia quæ spontè fluunt, facilè trahuntur. Auicenna etiam eandem tuetur sententiam *lib.* 4. *fen* 1. *tract.* 2. *cap.*7. per hæc verba: *Quòd si in venis humorem in primis declinare ad stomachum, fac vomere, & non diuersifices naturam; si fuerit declinatio ad intestina, & senserit infirmus rugitum & descensum fæcis, tunc adhibe quod soluat ventrem.* Ex his ergo iuxta mentem Antiquorum deducitur vergentibus humoribus versus euacuationis vias in principio esse expurgandos, nullâ expectatâ coctione, quia *eò quò Natura vergit, eò ducere oportet per loca conuenientia*; nam quæ spontè fluunt, facilè trahuntur à medicamento sine aliquo incommodo.

In affectibus aliis pendentibus à cacochymia, in quibus nulla adest febris, possumus expurgare in principio, de his tamen rigorosè non procedit controuersia, cùm in ipsis nulla adsit cruditas, etiamsi materia antecedens sæpè aliquam præparationem exposcat, quæ mediis attenuantibus, aut incidentibus auxiliis celebratur. Cæterùm, quod tutò in his possumus in principio expurgare, constat ex Galeno *lib.*1. *Methodi cap.*11. vbi in inflammationibus oculorum vnica die purgationem celebrâsse, & fluxionem curâsse testatur: *Et eodem lib. cap.*5. in omnibus fluxionibus commendat huiusmodi euacuationem. Sic etiam 6. *lib. Methodi cap.*2. in punctura nerui vtitur purgatione; *& libro de Curandi ratione per sanguinis missionem, cap.*8. idem fatetur per hæc verba: *In his in quibus pars quædam grauiter icta est, aut vtcunque aliter incipientem*

incipientem habet phlegmonem,eam si magnam fore suspicamur, curationem ab inanitione auspicamur, aut purganti pharmaco exhibito, aut venâ apertâ prout nimirum alterum altero magis conuenire putamus : En quomodo in principio inflammationum iubet expurgare in principio quod etiam in vehementibus doloribus sæpenumerò cum fœlici euêtu accidisse testatur,quæ omnes purgationes reuulsionis gratiâ exercentur. Hoc ipsum Hippocrates fecit 2. *lib.de fracturis, textu* 27. vbi in fractura cranij expurgauit statim cum helleboro albo. Cæterùm, si valida sit febris coniuncta, non expurgat Hippocrates;nam *libro nuper citato,textu* 20. læsione calcis cui inflammatio & valida febris accessit purgare non audet.

Vlteriùs assero, interdum conuenire expurgationem in principio, quando humor mouetur ad partem principem, quando scilicet neque adsit valida febris, neque aliæ conditiones, quæ contraindicant expurgationem. Et vlterius, in principio principiante est fluxio, id est quando humores non sunt admodum infixi in partibus principibus, & materia ipsa auerti commodè non potest per sanguinis missionem, tunc enim conuenit expurgatio in principio, & quia reuellitur humor, & minoratur materia, & quia etiam est in motu, & facilè cedit tractioni medicamenti, nec est periculum vt agitata materia ruat impetuosiùs in partem principem; nam eadem erat ratio de inflammatione oculorum, in qua expurgat Galenus in principio,vt ex suprà dictis constat : Ergo eadem ratione in lethargicis, apoplecticis, pleuriticis, & pulmoniis interdum possumus expurgare medicamentis benignis à quibus commotio totalis materiæ non causatur, & in phrenitide eadem erit ratio, si omninò non sint firmati humores in cerebro,neque adsit febris valida.Cæterùm, in iecoris inflammatione purgandum non est,ne conuocemus succos in affectam particulam. Solùm ergo doctrina allata tenet, quando mediâ expurgatione reuellimus à parte affecta.

De malignis & pestilentibus humoribus, qui sunt in secunda regione, assero neutiquam esse in principio expurgandos; nam licèt celerrimè cor occupent, hominémque citissimè interimant, nihilominùs hoc non prohibetur expurganti pharmaco in principio exhibito; nam hoc ducit humores ad interna in venas, per quas venenata & maligna qualitas facilè cordi communicari potest, ideóque non conueniunt. Et eadem ratione experientia Doctissimorum virorum obseruatum est, in pestilentibus febribus plurima damna secuta fuisse ab vsu expurgantium medicamentorum. Sic Petrus Forestus refert in peste Delphensi quæ anno 1557. grassata est, omnes qui statim ante tertium diem, vel quartum purgati sunt, periêre, & quocunque ferè tempore purgans medicamentum sumerent paucos pristinæ sanitati restitutos fuisse.

Si autem minera contagij, aut malignitatis stabuletur in prima regione, dubium non est quin aut vomitu, aut leui pharmaco quod non transcendat primas vias sit expurganda. De tenuibus, seu aquosis humoribus, qui nullam suscipere possunt coctionem, certum est in principio esse expurgandos, de quibus Galenus *lib. Quos, & quando purgare conueniat, cap.*4. hæc scripsit : *Siquidem inter initia morbi, tenues & aquosos humores euacuabis, vbi crassi & tenaces fuerint, quales suapte naturâ sunt pituita & nigra bilis,concoctionem expectabis.*

Cæterùm, absolutè de omnibus humoribus tenuibus non est intelligenda propositio,vt aliqui Authores voluêre; nam si tanta ipsorum sit copia, vt rationabiliter timeamus Naturam priùs succumbere posse quàm ipsos concoquere, tunc possumus in principio ipsos purgare. Si autem copia non sit tanta,tutiùs est expectare coctionem; nam etiamsi facilè moueantur, quia tenues, tamen militant omnes rationes suprà relatæ, quæ prohibent expurgationem in principio, & sic solùm tenues seu aquosos humores, qui sunt incapaces elaborationis à Natura suscipiendæ, debent purgari in principio. Aduertere tamen oportet in omnibus occasionibus in quibus expurgandum esse in principio ostendimus, non esse expurgandum nisi adhibitâ consideratione aliorum contraindicantium, & impedientium rectum vsum medicamentorum expurgantium; nam etiamsi turgeant humores, non propinamus pharmacum si hypochondria sint tensa, aut inflammata; nam sic frustrabitur sine dubio opus medicamenti. Quapropter doctrina data intelligenda est solùm præcisè attentâ cruditate materiæ, quæ forsan posset esse sola obstaculum expurgandi.

Diluuntur argumenta in contrarium adducta.

Ad primum igitur respondetur : Quòd licèt Galenus & Hippocrates solùm expressè excipiant humores turgentes, non tamen negant expurgationem in principio in aliis occasionibus quas proposuimus, & etiam ex ipsorum doctrina constat. Ad secundum, & tertium testimonium ex 4. *de victûs ratione in morbis acutis, textu* 43 *&* 44. dicimus loqui de cura regulari & ordinaria in qua ordo Naturæ est seruandus, & non expurgandum vsque dum ipsa coquat & secernat; at verò in cura coacta ratione vrgentiæ possumus inter initia expurgare, ne forsan priùs Natura succumbat, quàm tanta humorum vitiosorum copia possit ab ipsa coqui, & emendari, quo fit, vt potiùs tunc multitudo coctioni aduersetur quàm expurgatio,vt aiebat Galenus *in commentario.*

Galenus etiam 4. *Aphorism. comment.*1. dum negat expurgationem in principio inflammationum loquitur de causa coniuncta, seu humore contento in particulis inflammatis; nam de causa antecedenti posse in principio inflammationum expurgare fatetur *lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.*8. cuius verba suprà retulimus. Ad confirmationem dicimus interdum posse partem inflammatam scarificari,crudâ existente materiâ in casu vrgentiæ, quando scilicet timetur calorem naturalem non futurum potentem gubernare tantam materiæ copiam, quanta adest in particula inflammata, in quo euentu meliùs est ipsam educere quàm sinere mẽbrum ad hoc vt mortificetur refertum tanta multitudine humoris & venenositate. *Libro* verò *Quos, & quando purgare conueniat, c.*5. loquitur etiam de cura regulari, in qua si humores

mares ſunt firmati, non ſunt expurgandi priùs quàm coɛti fuerint.

Aliud argumentum deſumptum ex euacuationibus in principio factis quæ ſymptomaticæ dicuntur,nihil probat, cùm ſæpenumerò Natura in principio tentet euacuationem,quæ neutiquam ſit ſymptomatica, vt in probatione noſtræ Concluſionis latè oſtendimus,& ſic omnia teſtimonia Galeni & Hippocratis debent intelligi de eo quod frequenter & communiter accidit, quod non tollit vt interdum in principio aliqua euacuatio ſiue à Natura, ſiue per artem ſit optima, etiamſi communis ordo Naturæ in euacuationibus optimis & criticis ſit poſtquam concoxerit,vt probant reliqua teſtimonia ex *lib. de Criſibus*, adducta.

Neque ex eo quòd in principio Natura retineat humores,ſequitur interdum non eſſe commodam euacuationem; nam quando tanta eſt multitudo, vt ex ea timeatur interitus potiùs ante coctionem materiæ, tunc tentanda eſt expurgatio,cuius opus non eſt ità incertum: nam cùm Natura admodum ſit grauata,non ità tenaciter retinet humores, ſed potiùs facilè educuntur, non quidem tenues nec craſſi, ſed ſolùm peccantes,cum quibus medicamentum habet ſimilitudinem.Neq; hoc opus per ſanguinis miſſionem perficitur,nam in morbis in quibus tanta eſt cacochymia parum, aut nihil iuuat, vt de ictericis, & hydropicis prædicat Galenus *lib. Quos & quando,&c.cap.vlt.*Nec deniq; agitatio, nec conturbatio magna ſequitur, quãdoquidem à nobis ſolùm in principio conceduntur medicamenta benigna & minoratiua, non eradicatiua, & ſic licèt aliquod incommodum in Natura ſequatur ex propinatione purgantium medicamentum in principio,quia tamen maior eſt vtilitas, ideò à nobis in caſibus propoſitis conceduntur cum plurimis doctiſſimis viris qui vſu & experimento id didicerunt.

CAPVT II.

De humorum præparatione ad expurgationem.

CVm ſæpè expugatio fiat præcedente humorum præparatione ſeu coctione, emendatione, aut correctione, ad hoc vt meliùs euacuari poſſit, ideò in præſenti de his acturi pro eorum latiori notitia, ſupponimus primò, Coctionem eſſe opus ſolius Naturæ,quæ medio calore naturali perficit viuens,præſuppoſitâ vnione patibilium,hoc eſt partium humidarum cum ſiccis. Medicamenta verò non dicuntur propriè concoctoria,niſi quatenus vel auferunt impedimenta,vel quatenus calorem natiuum fouent,& roborant, vt conſtat in tumoribus partium externarum,in quibus adhibitis medicamẽtis emplaſticis calor natiuus qui ab ambiente facilè diſſipatur, fouetur,& roboratur; hæc autem medicamenta ſolùm externis partibus adhiberi ſolent,non verò internis dum humores putreſcunt intra venas.Hoc modo poſſumus iuuare coctionem;nam ſi tunc adhiberentur,augeretur magis putredo ex eo quòd ſimilibus prohiberetur ventilatio ſanguinis conſtipatâ cute, aut neceſſariò exinde ſuffocaretur calor natiuus. Quare tunc attemperantibus vtendum eſt,quibus humores putridi indigent, vtpotè calidiſſimi frigidorum per intùs aſſumptionem exhibitione medentur: Quando verò oportet fouere calorem natiuum, id aſſequimur mediâ quiete,ſomno,cibis,& medicamentis noſtro corpori familiaribus, quæ ſi eiuſmodi adhibeantur, poterunt ſpiritus refici, aut debitam ipſorum præſentiam poſſe comparati,quæ omnia ad coctionem valde cõducunt, iuxta illud Hippocr.4. *de victûs ratione in morbis acutis: Corpus quieti committere, mox amplius & iniungere,& æqualiter componere.* In cuius Commentario ait Galenus, hoc eſſe faciendum, ne forſan Natura diſtrahatur à coctione.

Secundò ſupponendum eſt:quòd ab arte duæ fiant humorum præparationes,altera quæ antecedit coctionem, ſeu correctionem humorum putridorum: altera verò quæ ipſam coctionem ſubſequitur.Prima ſit per medicamenta,quæ cõcoctoria dicuntur, quia auferunt impedimenta, quæ Naturam remorantur quominùs poſſit coctionem aggredi, aut ipſam fœliciter perficere: cùm autem coctionem remorentur quantitas,& qualitas,coctionem iuuamus auferendo quantitatem,iuxta illud Galeni 4. *Aphor. comm.*29. *Melius eſt per initia euacuare,vt minori factâ materiâ Natura faciliùs quod reſtat,concoquat.* Similiter coctionem iuuamus auferendo qualitates per ſua contraria;ſic calorem frigiditate alteramus, ſiccitatem humiditate,& ſic de aliis; nam cùm concoctio à toto temperamento naturali fiat, ſi aliqua qualitas excedat, vitiat coctionem,& ſic mediis alterantibus iuuamus eam qualitatibus, nec ſolùm primis,ſed etiam ſecundis, dum humores ſint nõ ſolùm calidi vel frigidi,ſed etiam craſſi,aut tenues,qui cùm ſic affecti fuerint,iuuandi ſunt attenuantibus,aut incraſſantibus, & ſic de cæteris intelligendum eſt ſuo modo. Præſertim autem humores tenues coniungi ſolent cum aliqua acritudine & mordacitate,qui tunc mulcendi ſunt, vt ſic coctionem Naturæ iuuemus,quæ & ab his & ſimilibus impeditur; nam patitur ab illis plures vellicationes,& vlcerationes & alias irritationes.

Craſſities denique humorum accidere ſolet à pluribus cauſis;quâ ratione etiam plures modi attenuandi craſſos humores debent inueniri. Quando igitur accidit craſſities ex abundantia terreæ ſubſtantiæ, tunc humectantibus corrigenda;cùm verò oritur à concretione & frigiditate, tunc calidis auxiliis, quæ fundant id quod à frigiditate concretum eſt, vti oportet: Si autem ex aduſtione craſſities oriatur, reſolutâ parte tenui materiæ, & craſsâ remanente, tunc vtendum refrigerantibus & humectantibus. Pituita verò cùm ſit humor frigidus humidus, & lentus, calidis, & ſiccis, & attenuantibus, & incidentibus auxiliis eſt domanda.Ex quo conſtat quòd etſi humores putrefiant, & cum optimis confundantur, nihilominùs, & quantitas, & qualitas eorum corrigenda eſt, tum per primas, tum per ſecundas qualitates, vt ſic Natura meliùs ſuum poſſit perficere opus.

Alia denique præparatio quæ coctionem ſubſequitur eſt, quam ſæpenumerò exercemus, nam licèt humores cocti iam ſint, aut talis ſit morbus in quo nulla eſt humorum putredo, & ſic nulla propria humorum cruditas,fieri tamen poteſt

poteſt vt ex parte humorum, aut ex parte corporis alia aliqua adſint impedimenta, quæ ſi non auferantur, infœliciſſimè ſuccedat expurgatio, & cum grauiſſimis ſymptomatibus, vt ſi humores ſint nimis craſſi & terreſtres, proindéque ineptiſſimi ad motum difficultérque obediant medicamento purganti, tunc quidem attenuandi, & incidendi, vt facilè trahantur à medicamento, & à Natura expellantur in plures partes diſſecati.

Deindè etiam viæ per quas humor trahendus, & expellendus eſt debent eſſe patentes & expeditæ: nam ſi humores non inueniant liberam exeundi viam, ſolùm commouentur ex vi pharmaci, & agitantur, & tormina accidunt, & alia accidentia praua; ne igitur hæc accidant, cum Hippocrate 2. *Aphoriſm. textu 9. Corpora cùm quis purgare voluerit, oportet fluida facere:* In cuius commentario Galenus ait, hoc fieri ſi craſſos, & lentos humores attenuemus, & vias, ſeu meatus reſeremus. Quo fit vt talia medicamenta præparantia & non concoquentia dicantur, & quia coctionem ſubſequuntur, & quia nullâ exiſtente cruditate, nec putredine præcedente offeruntur.

De humoribus tenuibus magna inter Authores digladiatio eſt, An ſcilicet ad expurgationem debeant incraſſari, an potiùs debeant attenuari magis, vel cum eadem tenuitate ſeruari, vt faciliùs expellantur. Circa cuius deciſionem omnes Arabes cum Auicenna ſentiunt incraſſandos eſſe tenues humores, ex eo quòd Princeps *fen* 1. *lib*.4. *tract*.2.*cap*.7.id expreſsè teneat per hæc verba: *Digeſtio in materia groſſa, eſt cum ſubtiliatione, & in materia ſubtili cum ingroſſatione*. Idem videtur colligi ex Galeno 2. *Progn.comment*.43. vbi humores tenues in thorace contentos eſſe incraſſandos ad expurgationem docet.

Ratione etiam probatur hæc aſſertio. Siquidem Natura, tum per coctionem incraſſat humores tenues, & poſt coctionem ipſos expellit. Ergo Medicus qui eſt Naturæ imitator debet ipſos incraſſare ad expurgationem. Et confirmatur: quia corpora quæ ſunt mediocris ſubſtantiæ, meliùs expelluntur, & ad maiorem diſtantiam, quàm quæ ſunt tenuia, vt conſtat in lapide ponderoſo, & leui feſtuca, eò quòd corpora tenuia non ità facilè recipiunt impulſum; cùm ergo expurgatio medio impulſu celebratur, vt fœliciter ſuccedat, humores tenues ſunt incraſſandi.

Secundò probatur: Nam ſi humores tenues non deberent incraſſari ad expurgationem, ſequeretur meliùs in principio expurgari ſemper, quàm per coctionem per quam aliquantulum incraſſantur. Confirmatur ex communi vſu Medicorum offerentium ſyrupos infrigidantes in morbis pendentibus ab humoribus bilioſis, tenuibus, & mordacibus: atqui potiones infrigidantes incraſſandi vim habent; ergo tales humores debent incraſſari vt meliùs à Natura edomentur, & deinde ab ipſa ſola, & medio artifice expurgentur.

Verior tamen ſententia eſt, quæ aſſerit humores tenues non eſſe incraſſandos, ad hoc vt commodiùs, & faciliùs expurgentur coctione abſolutâ ipſorum humorum, licèt (ſi de alia præparatione loquamur quæ antecedit humorum coctionem) ipſi debeant incraſſari; Non quidem vt faciliùs moueantur, ſed potiùs vt ipſorum qualitates, tum primæ, tum etiam ſecundæ edomentur & ſic meliùs Natura libera ab impedimentis, quæ patitur tum ratione intemperiei calidæ, tum etiam ratione mordacitatis, à qua peculiariter irritatur & laceſſitur, faciliùs poſſit ipſos frænare, & concoquere; ad quod accedit quòd ratione incraſſationis minùs mobiles, & magis quieti, meliùs coctionibus obediunt.

Cæterùm, quod ad expurgationem non ſunt incraſſandi ex eo probatur, quia tenues cùm ſint ex ſe, ſunt magis apti ad motum, & faciliùs obediunt tractioni, ſicut ſi ferrum ſit diuiſum in minimas partes, faciliùs trahitur à lapide ſiderato. Confirmatur ex eo quòd in ſuperpurgationibus tenuiores humores priùs à Natura expelluntur, ideóque ſine præparatione aliqua eſſe expurgandos docuit Galenus *lib. Quos & quando, &c.* cuius verba ſuprà ſunt adducta *cap. præcedenti*, & quòd ſint facilè mobiles conſtat ex eo quòd dum fluxionem aliquam prohibere tentamus, præcipuè verò quando ab humoribus tenuibus pendet, incraſſantibus auxiliis vtimur, quæ remorent ipſorum facilem motum, ergo non ſunt incraſſandi tales humores, quando ipſos educere è corpore intendimus.

Confirmatur etiam hæc doctrina ex Galeno 1. *Aphoriſ. comment*. 14. vbi dum de humorum diſpoſitione ad expurgationem agit, docet: *Deinde etiam ægrotantis humores quàm poteſt fieri maximè fluxiles eſſe oportet, hoc eſt tenuatos eſſe:* Ergo maxima fluxibilitas, ſeu attenuatio, potiùs iuuat ad expurgationem. Inferiùs tandem hoc ipſum confirmat, vbi de morbis acutis loquitur cum turgentia indicante expurgationem, ſine mora aut præparatione, ideò quia non vacat eiuſmodi præparationem exercere, ait, *Niſi fortè quiſpiam propinandi melicrati occaſionem nanciſcatur, in quo hyſſopi nonnihil, aut origani, aut denique id genus humores attenuantium aliquod incoxerit*. Ecce quomodo colligi poteſt ex Galeno adhuc humores tenues ſi poſſibile eſt, eſſe attenuandos magis ad expurgationem. Sed reuerà hoc non dictauit Galenus, quia neceſſarium eſſet humores tenues attenuare magis, ſed quia humores forſan etiam tenaces in primis viis adſunt, & craſſi, qui indigent attenuatione magis & inciſione, ne impediant vias per quas tenues humores debent expurgari.

Ad argumenta in contrarium adducta. Reſpondeo, ad Auicennæ authoritatem, aliqui nihil reſpondent, ſed planè fatentur ipſius doctrinam neutiquam eſſe admittendam. Nos tamen dicimus, verum eſſe tenues & mordaces humores eſſe incraſſandos, ſi loquamur de præparatione quæ fit ante coctionem, & in hoc caſu eſt vera ſententia Auicennæ, non quidem ideò quia per incraſſationem redduntur aptiores ad motum, ſed quia attemperantur, & reducuntur ad ſtatum naturalem, vt ſic Natura meliùs ipſos poſſit concoquere.

Ad Galenum autem 2. *Prognoſticor*. dicimus tenues humores exiſtentes in cauitate thoracis aliquo modo eſſe incraſſandos, ad hoc vt per tuſſim expellantur, quia talis expulſio fit ad magnam diſtantiam, & medio impulſu ab aëre recepto, & ità ſi corpus ſit tenue, non poteſt recipere impulſum ſufficientem, vt ad magnam

diſtan-

distantiam moueatur, quoniam dilabitur facilè; & sic reduci debet ad mediocritatem in modo substantiæ. Cæterùm, humores tenues optimè possunt recipere impulsum à Natura, quia talis expulsio quæ fit mediâ expurgatione non fit ratione maioris distantiæ, & quia etiam trahuntur humores à medicamento vsque ad intestina. Præterquam quòd id quod tenue est facilè recipit impulsum, & facilè mouetur, non tamen ad magnam distantiam, quia non potest recipere plures partes impulsûs sicut corpus mediocre in tenuitate & crassitie, quod ad maiorem distantiam mouetur.

Ad primam rationem respondeo: Quòd Natura dum rectè operatur non incrassat humores ad expulsionem, sed propter assimilationem;& cùm humores putridi assimilari nequeant, sequitur expulsio ad quam non conducit crassities.

Ad secundum dicimus meliùs expelli ea,quæ sunt mediocris substantiæ quando expulsio ad magnam, & considerabilem distantiam debet fieri, non autem quando trahuntur à medicamento,& ad paruam distantiàm expelli debent; vt in expurgatione accidit.

Ad tertium dicimus ideò in principio semper non euacuari humores tenues, quia Natura ipsos retinet, non quia expectamus incrassationem per actionem efficiendam.

Ad confirmationem vltimam dicimus, optimum esse consilium vti infrigiditantibus,quando humores sunt tenues & calidi; hæc tamen præparatio est ante coctionem vt meliùs fiat à Natura,non quia crassities inducta ab infrigidantibus conducat ad expulsionem, (potiùs enim ad hoc ipsorum tenuitas conducit) præcipuè cùm ipsa non sit tam extrema,vt non possint recipere impulsum sufficientem à Natura, vt expellantur extra corpus.

CAPVT III.

Quo tempore morbi sit exercenda expurgatio.

Controuersia hæc procedit de cura regulari morborum quorum materia est cacochyma, & expurgationem indicat; nam de cura coacta quæ fit in casu vrgentiæ, & aliis casibus peculiaribus quos suprà enumerauimus iam constat in principio morborum posse interdum expurgari. Quæstio igitur præsens est de humoribus firmatis, qui morborum sunt causa dum putredine aut vstione alterantur, & regulari Methodo medentur, an debeant expurgari in augmento, aut in statu, aut declinatione morbi.

Vlteriùs aduertendum est, tempora morborum præcipuè esse consideranda ad expurgationem secundum coctionem, aut cruditatem causæ à qua dependent: quâ ratione quando cruda est materia morbi, dicitur principium, quando incipiunt manifestari signa coctionis, dicitur augmentum, quando perfecta coctio fit, dicitur status, & declinatio quando iam supponitur facta. Quorum temporum signa vrina manifestat in morbis à venoso genere pendentibus de quibus procedit dubium: Nam quando materia stabulatur in prima regione;

dubium non est, quin illicò sit expurganda, etiamsi in secunda regione sit materia cruda, quia talia medicamenta non transcendunt ad secundam regionem. De signis autem in vrina repertis in præsenti non est nostrum disputare.

His præjactis, videtur expurgationem conuenire in augmento in quo apparent signa manifesta coctionis. Probatur ex Hippocrate 4. *de victûs ratione in morbis acutis,text.43:* vbi sic ait. *In quibus in principio vrinæ nebulosæ, & crassæ sunt, hos si reliqua annuant, purgare oportet.* Sed nebula in vrina est signum coctionis manifestæ, licèt non perfectæ, & consummatæ;ex Galeno *lib.1. de Crisibus, cap.17.* Ergo ex sententia Hippocratis expurgatio conuenit in augmento. Ratione etiam validatur hæc assertio; nam ex eo ad expurgationem expectamus coctionem, vt Naturam habeamus adminiculantem, id est coadjuuantem ad expulsionem; quod facit post coctionem; sed in augmento omnium morborum salubrium sunt signa coctionis manifestæ, saltem quoad plures portiones materiæ; ergo in augmento debemus expurgare, saltem minoratiuâ purgatione.

Sed respondebis, in augmento esse manifestam coctionem, sed non perfectam, quæ fit in summo vigore; & sic in augmento non habemus Naturam adjutricem, proindéque in augmento non debemus expurgare. Contra tamen sic insurgo; nam communiter est recepta opinio in augmento esse perfectam coctionem respectu illarum partium materiæ, quod ex eo probatur, quia Natura expellit ipsas quia in augmento nebula in vrinis apparet, signum profectò testificans separationem & expulsionem Naturæ; si ergo hæc non expellit vsque dum perfectè coquat de primo ad vltimum apparet portiones illas in augmento morborum salubrium esse perfectè coctas, ac per consequens rationabiliter in augmento expurgare possumus, quia saltem quoad illas portiones materiæ coctæ habemus Naturam adminiculantem. Confirmatur: ex eo quòd materia tota morbi non coquitur secundum omnes partes simul propter inæqualitatem, quæ in ipsis partibus necessariò adest, ideò vt Galenus *libello de morborum temporibus* asserat adhuc in declinatione restare aliquas partes materiæ concoquendas; ergo fieri poterit vt dum in statu morbi plures partes perfectè coquuntur,supponantur in augmento concoctæ alia, ac proindè respectu illarum opportuna erit expurgatio in augmento.

Nec valet si iterùm respondeat aliquis:quòd licèt in augmento sint perfectæ coctæ aliquæ portiones materiæ, tamen non esse expurgandum,quia Natura eas retinet vsque ad vnam criticam expulsionem in summo vigore agendam: Nam contra instatur; Quia hoc ipso quòd aliqua portio materiæ est cocta perfectè, iam est obiectum expultricis, ergo non est ratio cur Natura ipsam retineat; præterquam quòd in omnibus morbis non seruatur materia vsque ad vnicam criticam expulsionem; & sic possumus saltem in pluribus expurgare in augmento.

Ex alia parte videtur in summo vigore esse expurgandum, & non in augmento, nam cùm manifestâ coctione non habemus Naturam adminiculantem, sed potiùs retinentem, ex eo quòd restat perfectior coctio in summo vigore; ergo licèt in augmento sit materia manifestè

cocta, Natura debet retinere vfque ad ftatum morbi materiam morbificam, in quo vltimo perficitur,& in eo expellere incipit; quã ratione in ftatu fiunt perfectæ crifes, monente Galeno 3. *de Crifibus*, *cap*.10. & non in augmento, per hæc verba: *Diximus autem in ftatu perfectas crifes fieri, in augmento verò,fi falus fit confequutura, vel imperfectas, vel non fecuras, in morituris, vel fubitò interimere, vel magnam ad peius facere mutationem*. Et iterùm *eodem capite*, ait, *Et tantò deterior eft crifis ea quæ fit in ftatu, quantò magis anticipauerit*. Ergo cùm Medicus debeat imitari Naturam, in ftatu debet euacuare feu expurgare: nam fi ante aliquando excitatur Natura ad expulfionem, id propter irritamentum facit, authore Galeno 3. *de Crifibus citato cap*.6.

Liceat etiam argumentandi gratiâ probare in nullo tempore morbi expectandam effe coctionem. Et quidem non in augmento, neque in ftatu; quia vel intendimus expurgare materiam antecedentem, quæ cùm putrida non fit, nec cruda in quolibet tempore poteft expurgari; vel intendimus expellere materiam coniunctam, quæ acceffionem caufat, quæ cùm refoluatur in ipfa acceffione per infenfibilem halitum fruftrà tentatur ipfius expulfio medio pharmaco. Non tandem in declinatione, quia id quod remanet eft cineritium, quod eft in paruiffima quantitate, & minimè accendit febrem; præterquam quòd non conftat partem illam quæ conftituit cineritium non refolui etiam in ipfa acceffione. Ergo ex nullo capite videtur expectandam effe coctionem ad expurgandum.

Vallefius nofter *lib*.7. *Controuerf.cap*. 14. paucis verbis controuerfiam abfoluit; ait enim in acutis morbis expectandam effe perfectam coctionem, quoniam Natura in his morbis poft perfectas coctiones folet crifes perfectas facere, quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. Adderem ego, quòd in acutis eft breue tempus morbi, ità vt vfque ad declinationem poffit detineri portio materiæ coctæ in augmento, fine timore incrudationis nouæ, aut vnicâ expurgatione totus extrahatur humor, vbi aduerte in fummo vigore neutiquam expurgandum, nifi in vltima parte, quæ ferè iam cum declinatione coniungitur; quia in fummo vigore nondum cocta eft materia; fed fummè coquitur, & purgationes coctionibus aduerfantur, ex Galeno *fuprà citato* 4. *de victûs ratione in morbis acutis*, *commentario* 44. Et infuper in fummo vigore accidentia omnia funt fortiora, præcipuè febrilia, quæ non dubiè expurgationem prohibent, quæ vehementer corpus mouent, & vehementer calefaciunt, vt *eodem loco* teftatur Galenus. Quapropter folùm in declinatione talium morborum expurgare conuenit; ideóque dixit Hippocrates concocta medicare oportet; folum autem in declinatione concocta dicitur materia, quæ in antecedentibus temporibus coqui in fieri folùm dicitur. Quæ quia frequenter in acutis feruatur à Natura, vfque ad vnicam criticam expulfionem, etiam in augmento, nec in ftatu non eft expurganda materia, fed folùm in declinatione.

Sed priufquam fecundam partem noftræ Conclufionis de purgatione in longis morbis proponamus, operæpretium iudicaui referre opinionem Doctiffimi noftri Primarij Magiftri mei Doctoris Emmanuelis Martinez, qui in fuis manufcriptis tenet neutiquam effe expurgandum in declinatione morborum acutorum; & hoc effe iuxta Hippocratis mentem fuadere intendit ex peculiari expofitione, quam ipfe adducit circa illa verba Hippocratis 1. *Aphorifm. textu* 24. *In acutis paffionibus rarò & per initia medicamento expurganti vtendum, & hoc cum præmeditatione faciendum*: Quibus verbis iudicat docere Hippocratem in morbis acutis periculofum effe medicamentum expurgans, ità vt rarò fit ipfo vtendum. Quòd fi aliquando conueniat, in principio erit, & fic confulit cum præmeditatione faciendum. Ex quo deducit, quòd finito principio morborum acutorum femper obferuaffe abftinere à medicamento purganti, adeóque periculofum effe in declinatione talium morborum expurgare, vt fciat plurimos eadem die interire ex illis quibus propinatum fuit pharmacum, & hoc præcisè ex vi pharmaci.

Ratione etiam hoc peculiare placitum probat ex Galeno *in commentario textus citati*, vbi aiebat febrem frigida & humida auxilia ex fe indicare, renuere tamen quæ calefaciunt & ficcant, qualia funt omnia medicamenta expurgantia, quorum vfum vetuit Hippocrates *libello de medicinis purgantibus* fic: *Quicunque febribus fortibus corripiuntur his medicamenta expurgantia dare non oportet donec remiferit febris, fin minùs non intra quatuordecim dies*. Ex quo fic arguit: Expurgans non conuenit in acutis paffionibus, quia calefacere & ficcare valet; fed talis affectus magis eft timendus in declinatione, in qua etfi minor caloris fit intenfio, eft tamen maior difpofitio vt medicamentum expurgans intenfiùs calefaciat, & exficcet, eò quòd magis difpofitum eft corpus, vt refoluatur, extenuetur, & exficcetur vi alterationis præcedentium temporum, quàm ante talem alterationem: fed exficcatio, & colliquatio euenit per refolutionem factam, ergo maior difpofitio eft in declinatione, vt à medicamento lædatur magis corpus quàm in aliis temporibus. Hæc vltima maior probatur ab ipfo,quia magis attenuatum & rarefactum eft corpus poftquam à calore augmēti & ftatûs fuit alteratum quàm anteà, ergo magis difpofitum vt à medicamento expurganti neceffariò calefaciente & exficcante refoluatur, exficcetur, & extenuetur, feu colliquetur: proindéque in morbis acutis fummoperè reformidatur in declinatione.

Ingeniofa fatis expofitio, venerandáque eft, quia digna tanto Magiftro, non tamen videtur ità religiosè obferuanda, vt nunquam in declinatione talium morborum liceat expurgare, vt fæpè fæpiùs faciunt communiter Practicantes, quando cacochymia perfeuerat in corpore, & non eft iudicatus perfectè & completè morbus, ne forfan recidiua fiat,quod cum præmeditatione femper eft faciendum; nam fi adfint contraindicantia expurgationis ab ipfa abftinendum. Quapropter iudico interdum in declinatione acutorum non effe expurgandum, etiamfi per crifim non fit iudicatus morbus,quando fcilicet valde exficcatū eft & extenuatū corpus,& ideò difficulter fert purgationes,& propter rationem infinuatam à Magiftro. Sæpè autem accidit, quòd

quòd licèt præcedat morbus acutus, non tamen in declinatione fit corpus marcidum, & nimis resolutum, sed potiùs carnosum, & pluribus succis humidis refertum, vti erat corpus ipsius Magistri in declinatione cuiusdam morbi acuti, in quo dum adessem simul cum aliis Sociis, rogaui iterum atque iterum vt pharmacum expurgans biberet, renuit tamen (vtinam suæ opinionis palinodiam recantaret,) & quaternario finito, in quo declinatio morbi apparebat, denuò incidit in febrem cum inquietudine, & paralethargo quodam adeò vehementer, vt intra spatium viginti quatuor horarum ter accessionem passus est, cùm validissimis rigoribus in quibus firmatâ magnâ humorum crudorum copiâ in cerebro, & facto lethargo per propriam passionem (proh dolor!) vitam cum morte commutauit. Quapropter argumentum ab experimento deductum efficacissimum est, & sic absolutè non est interdicenda expurgatio in declinatione acutorum moborum: nam expositio Magistri est contra Galenum qui *in commentario textus citati* non negat expurgationem in declinatione, sed raró in principiis esse faciendam docet, quia raró in acutis humores turgent. Nec ratio ab ipso adducta probat absolutè, sed solùm quando corpus nimis extenuatum, & exsiccatum est; in quo euentu consonum rationi est abstinere à purgatione, in aliis verò casibus minimè; nam medicamentum expurgans non calefacit, nec exsiccat ità vehementer vt in declinatione valeat semper hunc effectum causare. Quapropter solùm in vehementissimis febribus vetuit Hippocrates expurgationem, & ipsam concessit quando remiserit febris; cúmque in declinatione remissa soleat esse, poterit in ipsa expurgari.

Redeamus iam ad secundam partem nostræ Conclusionis in qua cum Vallesio asserimus in morbis longis in augmento vtiliter nos posse expurgare, quia cùm longum sit tempus quod ab augmento vsque ad declinationem mediat, possumus timere, ne portiones materiæ coctæ iterùm reuirescant, & morbus deterioris conditionis fiat, & sic meritò vtimur medicamento purganti ante perfectam coctionem, seu declinationem, vt pluribus purgationibus suppleatur, quia vnicâ suppleri non potest propter adductum inconueniens.

Argumenta facilè soluuntur, ea quæ probant in augmento conuenire expurgationem concedimus in morbis longis, non verò in acutis in quibus non est timor nouæ putrefactionis in partibus coctis materiæ, quia breue est tempus vsque ad declinationem. Quæ verò probant in summo vigore esse expurgandum negamus: nam crises non fiunt nisi in vltima parte status coctâ iam materiâ, in quo possumus expurgare, quia cum declinatione coniungitur. Quando verò perficitur materia febris est intensior, & alia accidentia quæ non permittunt expurgationem, quia etiam coctionibus aduersatur. Crises verò non sunt bonæ in augmento acutorum, quia Naturæ seruat materiam vsque ad vnam criticam expulsionem,& sic irritationem Naturæ indicant.

Ad vltimum argumentum dicimus in declinatione adesse cineritium humorum quod potest iterùm putrefieri, & causare nouam accessionem, & sunt etiam plures partes materiæ in via ad putredinem, & quæ habent vim causæ antecedentis, quia accessiones etiam solent esse in declinatione, & sic rationabiliter expurgamus propter omnes has causas.

DISPVTATIO VLTIMA.

De recta medicamentorum purgantium administratione.

CAPVT I.

Quando conueniat purgatio per epicrasim.

NON solùm dispositionem ex parte materiæ cognoscere debet Medicus, & tempus in quo offerre debet medicamentum expurgans, verùm debet esse sollicitus de recta administratione eius, vt quamplurimos vitet errores, qui sæpè accidunt in ægrotantibus, quorum præcipuus solet esse, si medicamentum propinetur in maiori quantitate, aut sit efficacioris virtutis. Et propterea in præsenti enodare oportet, quando conueniat purgare erradicatiuè totam materiam morbificam vnica vice; quando verò partem materiæ per interualla? Et iste modus purgandi dicitur per epicrasim.

Communis opinio tenet, quòd quando est multa materia vitiosa, & vires sunt debiles, tunc per interualla, seu per epicrasim esse purgandum propinato medicamento, aut leuiori, aut in minori dosi ex eo quòd licèt tota materia ex se indicet expurgationem; nihilominùs vires non permittunt eam; tum quia cum prauis humoribus, aliquæ portiones ex vtilibus simul euacuantur, simúlque spiritus qui permixti sunt resoluuntur per commotionem, & agitationem pharmaci. Quapropter factâ purgatione per interualla, & minùs copiosa, vires interim reficiuntur tempore intermedio inter vnam, & alteram purgationem vsque dum tota materia paulatim sine tanto virium dispendio expurgetur: Si autem intendamus simul, & semel totam materiam morbi educere, possibile est fore, vt non sufficiant vires, etiamsi sint robustæ, si nimia sit cacochymia simul, & semel ipsam non euacuabimus, sed securiùs est purgationem partiri, nec liberaliori euacuatione vires temerè deiicere, cùm humor multus, hinc inde in corpore dispersus vix ad euacuationis vias simul, siue insigni corporis agitatione, ac virium languore trahi possit. Quapropter Hippocrates 1. *Aphorism. textu* 3. *&* 2. *Aphorism. text.* 51. testatur extremas euacuationes periculosas esse, & 6. *sectione textu* 27. ait. *Quicunque suppurati, aut aquam inter cutem patientes vruntur, vel secantur, si pus & aqua vniuersim effluxerit, moriuntur.* Securiùs ergo erit vbi copiosa adest in corpore cacochymia, aut si vires robustæ appareant, euacuationem partiri, & per epicrasim purgare.

Similiter

Similiter etiam per interualla sunt purgandi ij, qui habent humores crassos, frigidos & vitiosos, vtpotè quia difficilè obediunt, difficiléque trahuntur à medicamento, & sic paulatim sunt euacuandi. Similiter etiam per interualla expurgabis, quàndo propter affectûs diuturnitatem pars aliqua corporis debilis per essentiam, ità vt quotidie copiosa excrementa generet quàm conueniat, & facilè recipiat corporis superfluitates;nam tunc materia illa, quæ quotidie coaceruatur, & fluit, paulatim debet expurgari, ne forsan nimia quantitas in membro debili aggregetur, quæ ipsius natiuum calorem corrumpat,& sic sine vlla mora priusquàm hoc accidat per epicrasim expurganda est talis materia.

Quantitatem etiam exhibendi medicamentum expurgans assequi non ità facile est, sed valdè difficile, in quo summa Medici sollicitudo esse debet, eo quòd assumpto medicamento non ampliùs sit in ipsius potestate; idémque medicamentum in vno ægroto rectè procedit, & in alio nihil expurgat. Quapropter, & vim medicamenti agnoscere oportet, & inquirere, & quantitatem humoris peccantis mensurare, viriúmque robur præ oculis habere; necnon etiam consuetudinem,vt omnibus collatis prudenter, & cordatè possimus debitam medicamenti quantitatem offerre: Naturam itaque patientis agnoscere oportet, quæ si non satis cognita sit, præstat mitioribus pharmacis eam explorare, quàm valentioribus temerè aggredi; itaque meliùs est in his infrà subsistere, quàm modum excedere. Vlteriùs etiam assuetos validioribus pharmacis purgare licet, non assuetis verò debiliora medicamenta expurgantia primùm exhibenda sunt. Qui verò habitu corporis sunt molliori, & in otio degunt, fortiora medicamenta, aut magnam quantitatem minimè ferunt;at qui corpore sunt duriore, & laboribus exercentur copiosiorem purgationem ferunt.

Capvt II.

De loco per quem fieri debet expurgatio.

Dvæ sunt manifestæ & patentes viæ per quas communiter Natura solet expellere humores redundantes: Vna via est per quam fit vomitus, alia per aluum: examinandum ergo in præsenti est, quando liceat administrare medicamentum quod expurget per vomitum, aut quando per aluum euacuet.

Primò itaque attendere debet Medicus ad motum ipsius humoris, & exindè tanquam optimus minister expurget humorem per eam partem per quam, & ipse humor vergit, & Natura ipsum expellit, vt cum Hippocrate dicamus, *Quò natura vergit, eò ducere oportet per loca conuenientia*, quæ sunt partes ignobiles in quas Natura deponit excrementa, viæ verò inconuenientes sunt partes nobiles, quæ meatibus ad expurgationem destituuntur; partes etiam debiles, aut quæ affectu aliquo præternaturam corripiuntur à transitu prauorum humorum facilè offenduntur, & sic per ipsas non est expurgandum.

His igitur suppositis, asserimus per vomitum euacuandos esse humores, qui ex propria natura sunt apti sursum ferri; per aluum verò qui deorsum ex se feruntur; cùm ergo humores tenues & biliosi, & calidi facilè sursum ferantur, ideò ipsi euacuandi sunt per vomitum. Quapropter Hipocrates 4. *Aphorism. text.6.* tenet graciles per superiora euacuandos esse,quia in his corporibus biliosi abundant succi. Et similiter ob eandem rationem idem Author 4. *etiam Aphorismor. text.4.* tenet, æstate per vomitum purgare conuenire, quia eo tempore biliosi succi abundant. E contra verò homines obesos qui frequenter crassis & frigidis humoribus abundant per inferiora purgandos esse docet,quia isti humores suo pondere deorsum feruntur; nisi sit tempus æstiuum; in quo euentu interdum etiam in talibus corporibus copia bilis confert purgatio per vomitum; sicut etiam in gracilibus corporibus tempore hyberno aliquando per inferiora oportet purgare, quia eo tempore pituita in ipsis solet generari.

Aduertere tandem oportet, in his purgationibus consuetudinem maximè iuuare, etenim qui assueti non sunt vomere, difficulter expurgantur, etiamsi sint biliosi, & tempus sit æstiuum; & eadem ratio currit de purgatione per aluum, ex Hippocrate 4. *Aphorism. textu* 4. nam facile à vehementi vomitorio vena aliqua in pectore rumpi potest.

Rursùs, oportet præ oculis semper habere hoc vnum, quòd siue materia sit biliosa, siue pituitosa, dummodò in ventriculo generetur, aut resideat, aut in primis viis commodè per vomitum euacuari posse. Secus verò accidit si humores in partibus distantioribus sunt geniti. similiter aduertere necesse est, ex symptomatibus cognosci, & humorum naturam, & partem per quam vergunt: Ità Hippocrates 4. *Aphoris. text.17.* per hæc verba: *Non febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, purgatione per superna opus esse significant*: Ecce quatuor symptomata quæ decubitum bilis ad os ventriculi significant; nam ipsâ suâ temperie appetitum deiicit, suâ mordacitate os ventriculi rodit, & mordet, & sic adest cordis dolor; ab eodem vapores humore in caput feruntur, & tenebricosam causant vertiginem; & denique ipsa dispersa, aut vaporibus eleuatis oris causatur amaritudo; quæ omnia ipsius vergentiam ad ventriculum ostendunt, & sic per vomitum ipsam euacuare vtile erit; si autem febris sit, & per motum symptomaticum eius humores sic ad ventriculum moueantur,non est perpetuò tutum per vomitum bilem expurgare.

Denique considerandum, an ventriculus, aut aliqua pars earum, quæ vomitu moueri, & ad quas humores, seu saltem vapores vomitu concitari possunt,debilis & affecta sit; nam tunc à vomitu abstinendum. Hinc est, eos, qui ventriculi, aut oris eius, faucium, vel ceruicis doloribus, tussi, pectoris vlceribus, aut angustiæ, aut sanguinis sputo obnoxij sunt, aut actu laborant, vt & quibus ventriculus acuto sensu præditus est, & quibus facilè ex quauis occasione caput dolet, à vomitu abstinere

ſtinere decet, ſicut ſi actu caput aliquo affi-ciatur morbo; nam tunc per vomitum facilè humores ad caput feruntur, ideóque in omnibus his caſibus vitandus.

CAPVT III.

De hora in qua ſit deuorandum medicamentum expurgans, & an cum cibis ſit miſcendum.

PRiuſquàm propoſitam controuerſiam reſoluamus, aduertere oportet omnia expurgantia medicamenta eſſe deuoranda ieiuno ventriculo, ne ab alimento purgatiua vis impediatur, nec famelicus debet eſſe, quia vel non actuatur medicamentum, vel priuſquàm oporteat, diſtribuitur.

Hoc ergo præhabito. Primum quod inquirimus, facilè & ſine controuerſia ab omnibus Medicis reſoluitur, omnes enim conueniunt in hoc, quòd medicamentum deuorari debet quartâ aut quintâ, vel ſextâ horâ ab ortu Solis, licèt in calidis affectionibus, & tempore æſtiuo ante Solis ortum meliùs ſit ipſum deuorare, eò quòd aër itâ eſt temperatus in illa hora, vt nec ſuâ frigiditate denſet, nec ſuâ caliditate diſſipet. Tempore verò hyemis, & in affectibus frigidis, ſeptimâ aut octauâ horâ ante meridiem conuenit propinare expurgantia auxilia propter aëris frigiditatem, quæ purgationes impedit; humores denſando, ipsóſque immobiles reddendo. Si tamen ſit aliquod impedimentum in horis aſſignatis, non debet propinari expurgans medicamentum, ſed alia hora erit eligenda, quæ diſtet magis ab impedimento: impediunt autem paroxiſmi, ſi manè inuadant, vt in tertiana duplici ſæpè accidere ſolet; in quo caſu veſpere poſt Solis occaſum, tempore præcipuè æſtiuo propinanda ſunt expurgantia, cùm eâ horâ æſtus diei temperetur. Similiter ſi adſit aliquis caſus valde vrgens qui periculum præſens, vel inſtantaneum minetur, tunc illicò expurgare debemus, nullâ expectatâ horâ, etiamſi veſper adſit.

Cæterùm, ne paulò poſtquam aſſumptum fuerit medicamentum euomatur, & faciliùs actuetur, aduertendum eſt, non eſſe deuorandum tepidum; quia ventriculum laxat, & facilè nauſeam parit; nec frigidum, quia ventriculum offendit, & actuationem impedit frigiditas, calidum ergo deuorandum, quia minùs offendit, & facilè ad actum deducitur; quia tamen calidus ſolet eſſe ventriculus, & frigidum medicamentum actu, magis gratum eſt guſtui, ideò frequenter frigida offeruntur medicamenta purgantia. Illicò verò poſtquam deuorata fuerint, os debemus abluere aquâ frigidâ, & partem illius poteſt ſuperbibere, vt ſic ingratitudinem medicamenti auferat, etſi quæ ſint partes illius ori adhærentes, ſimul deuorentur, & deſcendant: deinde guſtare poterit pomum acidum, vel malum cotoneum, aut oliuam ſale conditam, aut alimentum ſibi gratum, & ſolum deglutiat ſuccum, & non partes ſolidas. Confert etiam ad vomitum impediendum aſperſio ſubita aquæ frigidæ ſupra faciem, aut frictio aliqua dolorifica in partibus inferioribus: confert etiam olefacere linteum aceto acerrimo madefactum, & in aliquibus ante deuorationem medicamenti oportet ventriculum corroborare aliquo adſtringenti auxilio; poſteà verò cùm incipit expurgatio, detrahendum eſt. Sed quia de his paſſim plura apud Authores practicos, libenter ab ipſis ſuperſedeo.

Circa ſecundum quod inquirimus, dicendum eſt medicamenta electiuè purgantia, neutiquam cum cibis eſſe admiſcenda. Probatur ex Hippocrate 2. *Acutorum*, vbi vſque ad perfectam purgationem ſorbitiones prohibet, ne medicamenti virtus exoluatur, multò ergo magis prohibenda eſſe debent alimenta ſimul cum ipſis medicinis purgantibus. Idem tenet Auicenna *fen* 4. *lib.*1. *doctrina* 5. *cap.*5. quos ſequitur Paulus Ægineta *lib.*7. *cap.*6. & communis Medicorum Schola. Et ratio eſt, quia alimenta ſi ſimul cum medicamentis permiſcentur, & ſic propinantur, tunc agunt & reagunt, vnde virtus medicamenti diminuitur, & ſic impeditur expurgatio. Sæpè etiam alimentum in ventriculo cum medicamento permixtum non coquitur; ſed corrumpitur ab humoribus attractis ab ipſo medicamento; & ſic expellitur cum medicamento; etſi partes aliquæ ipſius iecori communicentur, tunc maſſam ſanguinariam coinquinant, vnde varia accidentia excitantur: Aliquando verò Natura diſtrahitur à coctione alimenti abſque reductione medicamenti in actum, neque illius expulſione cum humore nociuo.

Dico ſecundò: Cum medicinis purgantibus lenientibus, quæ primam regionem non tranſcendunt, optimè poſſunt permiſceri alimenta, vel in ipſa aſſumptione; vel parum poſt ipſam, quia talia medicamenta cùm ſint conuertibilia, & ſolùm in prima regione, præſtent ſuum effectum, debent in ventriculo detineri, hoc autem fit exhibito alimento modo explicato: Ergo alimenta ſunt permiſcenda cum prædictis medicinis, ne forſan priùs conuertantur, quàm opus ſuum perficiant. Interdum autem aliqua medicamenta electiuè purgantia cum aliquibus alimentis permiſcemus vt ſint grata guſtui, & ipſorum ferocitas corrigatur, & ne euomantur, & finis intentus fruſtretur. Quod forſan fecit Hippocrates 2. *Acutorum*, *textu* 11. & 12. & in hoc ſenſu eſt explicandus, quando dixit: *Vbi autem medicamenta quis ebibit, ptiſſanam protinus eſſe ſorbendam.*

CAPVT IV.

An liceat dormire ſumpto medicamento purgante.

AVicenna *fen* 4. *lib.*1. *doctrina* 5. *cap.*5. propoſitam controuerſiam dirimit per hæc verba: *Cùm aliquis medicinam ventris ſolutiuam biberit, melius erit ei ſi medicina fuerit fortis vt ſuper eam dormiat, antequam operetur; quoniam operabitur meliùs, etſi debilis fuerit, meliùs erit ei ne ſuper eam dormiat; quoniam Natura digeret medicinam; cùm autem medicina operari ceperit, meliùs erit ei ne ſuper eam dormiat quocumque modo fuerit.* Quibus verbis

bis Medicorum vulgus putat Principem consulere, quòd si medicamentum in forma pillularum detur dormiendum esse; si verò in forma potabili, vigilandum. Cæterùm, hoc non docuit Auicenna, sed quod si forte fuerit, dormiendum, si debile, vigilandum, siue sit in forma solida, siue in forma liquida; nam poterit accidere quòd medicina solutiua sit debilior & benignior, etiamsi in forma solida administretur. Ergo tunc licèt sit fortior, quàm si in liquida forma propinaretur, nihilominùs non liceret dormire. Ratio autem in qua fundatur Auicennæ doctrina desumitur ex eo quòd virtus medicamentorum purgantium in ipsis potestate inest, & reducitur ad actum à nostro calore. Cùm autem per somnum intrò spiritus, & calidum recurrant, faciliùs per somnum actuantur medicamenta purgantia: quo fit, vt si sint fortiora, hoc est difficilè alterabilia, opus sit dormire postquam assumpta fuerint donec actuentur, vt reducantur in actum, deinde verò facta actuatione, & incipiente purgatione, vel horâ quâ probabiliter incipere debet, vigilandum est vsque ad perfectam purgationem, vt latè docet Paulus Ægineta *lib.7. lib.6.* Et ratio est: Nam deiectio per aluum, sicut & vomitus fit à facultate animali, subseruiente etiam naturali; quæ autem ità fiunt mediâ irritatione & sensatione procedunt, cúmque in somno sensus & motus deficiant, non potest sentiri irritatio requisita ad excretionem, & propterea in somno omnis euacuatio cessat præter sudorem. Vigilandum ergo vsque ad perfectam purgationem, hoc ipso quod incipit expurgatio, & hoc etiamsi debilis fuerit medicina, in qua neque ad ipsius actuationem necesse est dormire, nam non indiget nisi moderato calore, & sic calor vigiliæ sufficit; nam si fortè maior, fit non solùm ex vi somni alterabitur medicina, sed commutabitur in propriam substantiam, & sic expurgatio impedietur.

Cùm autem frequenter medicamenta solida sint fortiora, liquida verò faciliùs alterentur, hinc oritur consuetudo inter Medicos, vt post assumptionem pillularum dormiant ægri, secùs verò post potiones, quod non debet esse inuiolabile & perpetuum, sed considerato calore ægrotantis, & comparato cum medicamento; nam fieri potest, vt ab aliquo iuuene forti meliùs actuentur fortia medicamenta adhuc in forma solida, quàm à sene aut imbecilli debilia medicamenta in forma potabili, quo casu medicamentum debile in forma potabili indigebit somno, forte verò in forma solida secus. Quo fit vt doctrina Auicennæ sit vera, scilicet quòd si forte fuerit, dormiendum est, si debile, vigilandum. Hoc autem mensurandum est, si cum calore ipsius qui deuorat medicamentum conferatur: nam vna & eadem medicina respectu vnius dicitur fortis, & respectu alterius dicitur debilis, & sic circa somnum nullum debet esse inuiolabile præceptum, sed ad prudentiam Medici reduci debet.

Capvt Vlt.

An post medicamenta purgantia sumpta, abluentibus, & detergentibus sit vtendum.

POstquam medicamentum expurgans sit deuoratum, antequam purgatio incipiat abluentibus potionibus esse vtendum, docuit Hippocrates 2. *de victûs ratione in morbis acutis, textu* 12. vbi ait: ptissanam protinus sorbendam esse postquam assumptum fuerit medicamentum. In cuius commentario Galenus idem testatur, ne ventriculus lædatur ab ipso, & vt ad fundum citiùs descendat, quòd solum faciendum esse in illis medicinis in quibus timetur offensa ventriculi, docuerunt aliqui. Certum tamen est non nocere in omnibus, & ante incipientem purgationem, & finitâ iam, priusquam cibus offeratur, vt scilicet abluatur ventriculus, & reliquiæ medicamenti descendant & impellantur, quæ forsan tædium, & cibi fastidium causare solent. Et licèt aliquibus videatur vtile iusculum propinare sine sale, nihilominùs id reprobat Vallesius *lib.7. controuersiarum, cap.*17. quia purgationem interturbat, & Natura conuertitur ad coctionem, & vlteriùs aliquid etiam habet pinguedinis, quæ emplastica est, & sic solùm eligit ptissanam, quæ lubrica est, & abluens, vt 1. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu* 18. docet Hippocrates.

Cibus etiam debet esse moderatus in die purgationis, quia calor natiuus patitur, & debilis fit, qui meliùs coquit cibum in parua quantitate: Si verò in magna offeratur, venæ auidæ & inanitæ ipsum rapiunt priusquàm coquatur. Sed quia de his plura sunt apud Practicos, in ipsis ergo facilè disci poterunt. His verò nos quæ toto hoc Opere bono communi consulentes elaborauimus, iam finem optatum imponimus: Cedant ergo omnia in Laudem Omnipotentis Dei gloriam, & honorem Deiparæ Virginis sine labe Originis noxæ conceptæ.

TRACTATVS

TRACTATVS I.

DE TVMORIBVS PRÆTERNATVRAM *Qui in peculiaribus membris accidunt : de eorúmque dignotione , & medicatione.*

DISPVTATIO I.

De Ophthalmia.

CAPVT PRIMVM.

De eius quidditate.

INTER inflammatorias affectiones quæ in peculiaribus membris accidunt, Ophthalmia assidue frequentérque præ oculis habetur, præcipuam viuentis actionem iucundam, vtilémque valdè, atque delectabilem summoperè impediens, qualis est visus. Quapropter de huiusmodi primò disceptare decreui, vt exindè hanc præstantem actionem immunem à vitiis seruemus. Est igitur idem Ophthalmia Græcis, ac Lippitudo Latinis, morbus quidem oculorum frequentissimus, qui denominationem ab affecta parte sortitur; authore Galeno *lib.2. Methodi, cap.2.* vbi etiam quidditatem eius patefecit dicens: *Ophthalmia,id est oculorum phlegmon.* Specialiùs tamen idem Author Lippitudinis naturam ostendit *lib.4. de Compositione medicamentorum secundum locos, & de differen. morbor.* vbi sic nobis scriptum dedit: *Ophthalmia, quam Latini lippitudinem appellant, est inflammatio tunicæ adnatæ.*

Porrò, vt clariùs naturam præsentis affectus perpendamus, prælibandum est, quòd licèt à Galeno *loco suprà citato* phlegmon oculorum Ophthalmia dicatur, non propterea debet intelligi totum oculum pati in lippitudine, sed aliquam eius partem, videlicet tunicam adnatam (quam coniunctam communiter vocant,) hæc autem est illa tunica externa, quæ album oculi constituit, ipsúmque circumuoluit, & quia ipsamet ortum ducit à pericranio, dicitur à Galeno 4. *de compositione pharmacorum, cap.2.* Inflammatio tunicæ quæ os capitis, & caluariæ ambit. Vnde fit Ophthalmiam, seu lippitudinem non esse morbum totius instrumenti, sed vnius tantum partis, quæ similaris existit, (tunicæ scilicet adnatæ.) Et cùm aliàs constet ex Galeno *lib. de differentiis morborum,* partium similarium morbos ex accidenti ad totum instrumentum referri, inde fit vt meritò ab ipso Galeno oculorum morbus Ophthalmia dicatur: siquidem parte aliquâ organum constante læsâ, vsúmque præstante ad actionem, liquidò constare debet saltem ex accidenti totius oculi functionem impediri, & per consequens tanquam oculorum affectionem iuxta Galeni doctrinam Ophthalmiam esse computandam.

Hinc iam dubium pullulat in præsentiarum disquirendum, An scilicet Ophthalmia verus sit tumor, siue inflammatio adnatæ tunicæ, vel solùm ad ipsius constitutionem sufficiat ardor vel phlogosis ipsiusmet tunicæ. Et ratio difficultatis in eo stat, quia Aristoteles *sect.1. Problematum,quæst.8.* vocauit Lippitudinem,æstum ab ardore qui ibi sentitur. Ex quo procul dubio deducitur iuxta eius mentem impertinenter se habere tumorem, seu inflammationem ad Lippitudinis constitutionem. Hanc eandem assertionem non minùs comprobat ratio quæ sic instat, Saluantur accidentia seu symptomata Ophthalmiæ, eò solùm præcisè quòd phlogosis, seu distemperies sit præcipuè calida cum affluxu humoris in adnata tunica, quin ipsa in magnitudinem maiorem & præternaturam attollatur. Frustrà ergo requiritur tumor ad eius constitutionem. Antecedens in quo præfati ratiocinij stat difficultas probatur sic: Lippitudinis symptomata sunt dolor, rubor, visibiliúmque obiectorum perceptionis impedimentum, seu obscura intuitio, at hæc omnia sola distemperies præcipuè calida cum affluxu humoris in tunica coniunctiua parit, saluantur ergo omnia lippitudinis accidentia citra tumorem, seu inflammationem. Minor probatur: nam solam distemperiem citra tumorem solue re continuitatem plerumque, indéque dolorem efficere nemo hucusque negauit. Rursùs, humor impactus in porositatibus tunicæ ipsius colorem variat, vt in confesso omnibus est; constat autem hoc fieri citra tumorem, similitérque visibilium obiectorum non ità claram fore perceptionem acsi nullus fuisset impactus humor in ipsa tunica; liquidò ergo constat, minoris propositionis verificatio, ac proindè superuacaneam esse inflammationem adnatæ tunicæ, ad Lippitudinis essentiam & constitutionem.

Pro contraria parte, videlicet ad Lippitudinem tumorem seu inflammationem in prædicta tunica adnata esse necessariam non leue poterit sumi fundamentum, tum ex Galeno, tum ex Auicenna: ille enim *lib.1. de causis symptomatum, cap.2.* describens atque numerans affectiones omnes tunicæ adnatæ, expresè tenet duos solùm huius partis esse morbos, phlegmonem scilicet, siue inflammationem, & pterygium: Constat autem primum morbum ex his vocari Ophthalmiam ab ipso Galeno 2. *lib. Methodi,*

thodi, cap.2. Ergo iuxta eius mentem verus requiritur tumor.

Nec valet si dicas, sæpè sæpiùs ipsum nomine inflammationis solùm phlogosim denotare, neque accipi plerumque à Medicis, vt patet in phrenitidis definitione, scilicet, *Inflammatio cerebri, aut membranarum eius:* &c. vbi nomine inflammationis phlogosim, æstum, aut ardorem intelligunt communiter Scriptores, & cum ipsis noster eruditissimus meritò Magister Petrus Garcia *disputat. de Phrenitide.* Ergo similiter ex eo quòd Galenus testetur *loco citato* Lippitudinem esse phlegmonem seu inflammationem,(vbi idem per vtramque vocem voluit significare) non debemus colligere verum tumorem esse, sed phlogosim sufficere: Non inquam valet euasio hæc, quandoquidem Galenus *2. Methodi, cap.2. citato* inquit Lippitudinem esse oculorum phlegmonem, atqui phlegmon sæpè apud Authores, & Galenum ipsum significat verum tumorem, & non phlogosim, ergo in illo non in hac debet consistere.

Clamitat pro hac parte Auicenna *fen 3.lib.3. tractatu 1.cap.6.* dicens, *Ophthalmia est apostema in coniunctiua.* Quibus verbis non dubiè colligitur tanquam verum tumorem ab ipso reputari, cùm hucusque nullus hoc ipsum nomen apostema importare non testetur, debet ergo Lippitudo consistere in vero tumore seu inflammatione.

Nos tamen in præsenti litigio mediâ viâ incedimus, asserimúsque rigorosè loquendo tam phlogosim, seu distemperiem humoralem tunicæ adnatæ, quàm verum phlegmonem, seu tumorem sub Lippitudinis genere collocari, vt satis clarè ratio pro prima dubitandi ansa sumpta ex accidentibus conuincit, in qua iterum immorari superuacaneum existimo. Omnes tamen Scriptores cum Galeno,& Auicenna in eo conuenêre, vt vocemus Ophthalmiam solùm inflammatoriam, seu tumorosam tunicæ adnatæ affectionem, phlogosim verò seu calidam & humidam distemperiem cum affluxu humoris in tunica adnata vocant Ophthalmiam seu Lippitudinem incipientem, siue perturbationem. Sic Auicenna *loco citato* tenet per hæc verba: *Quòd si causa corporea aut extrinseca inuenerit materialem primam, possibile erit tunc vt velociter permutetur in apostema manifestum, & verum, sicut mutantur febres ephemeræ in alias febres.* Quid clarius? Vbi etiam præfatam distinctionem secundum magis,& minùs inter Ophthalmiam incipientem seu conturbationem, & veram Lippitudinem affert.Galenus etiam *lib.6. Epidem. p.5. comment.3.* hoc ipsum comprobare videtur dum quæ sequuntur verba posteritati dedit scripta: *Qualis enim*, inquit, *in oculis est propriè vocata turbatio, quæ phlegmonis quoddam initium est, tales multi morbosi affectus consistere incipientes dissoluuntur:* Quibus verbis deducitur manifestè antiquam satis esse distinctionem inter veram Ophthalmiam,& incipientem Lippitudinem, seu perturbationem, aut (vt alij dicunt) vacillationem quam nostri temporis Scriptores ex vetustissimis illis nostris Protoparentibus emendicarunt. Ex quo constabit, quòd licèt Medicè specie distinguantur huiusmodi affectus, nempè quia vnus consistit in vero tumore præternaturam, alius verò non, nihilominùs physicâ consideratione solum secundum magis & minùs distinguuntur, vtpotè *turbatio* ex Galeno *citato loco, phlegmonis quoddam initium est:* Consistitque ex Pauli mente *libro 3. cap.22.* in calida, & humida distemperie. Verba eius sunt quæ sequuntur; *Turbatio quidem humiditas est oculi & caliditas cum rubore præter naturam, quæ non ex corpore, sed ab aliqua forinsecus causa contingit, veluti à sole, fumo, puluere, vento aut oleo, si hæc adsint.* Vbi nota aliquorum imperitiam existimantium huiuscemodi affectiones differre penes id quod hæc, vt inquit Paulus, à causa fit externa, vera autem Ophthalmia non;siquidem negari nequit, hanc non solùm ab interna causa, verùm ab externa plerumque excitari, vt experientia testatur. Præterquam quòd in hac re sentio ibi Paulum non denotâsse in vltimis verbis necessitatem, sed loqui de eo quod euenit frequenter, & vtplurimum: etenim certum iudico debili existente tunicâ adnatâ posse affici distemperie calidâ & humida, sanguineo humore imbibito in eius porositatibus, in quo euentu erit perturbatio, seu Ophthalmia incipiens, quin oriatur à causa alqua ex assignatis à Paulo: hoc ergo non est de eius necessitate, & consequenter non debet ab eo sumi differentia, sed penes id quod vera Ophthalmia necessariò importet verum tumorem præternaturam, secùs autem perturbatio, ac si adeò tumor magnus sit, & dolor vehemens, vt vtræque palpebræ ex vehementi inflammatione inuersæ sint, adeò vt vix oculi ab ipsis contegantur, & album oculi sublimius euaserit, rubrúmque magna etiam exparte nigrum occuper, non ampliùs Lippitudo dicenda, sed alia affectio quam Latini *chemosim* appellant, adhuc Medicè solum secundum magis & minùs à vera Lippitudine distinctam, vtraque verò à perturbatione morbum specie diuersum constituit, vt ex dictis constat.

CAPVT II.

De causis, signis, & prognosticis Ophthalmiæ.

CAusæ Ophthalmiæ veræ sicut & cuiuslibet alterius inflammationis, vel tumoris, triplici assignantur sorte, nempè externæ, seu procatarcticæ, antecedentes, & coniunctæ. Externæ dicuntur quæ extrinsecùs accedentes Lippitudinem pariunt:Sic Auicenna *fen 3.l.3.tract.1. cap.6.* per sequentia verba: *Sunt qui accidunt oculo ex causis extrinsecis agitantibus ipsum, & rubificantibus eum, sicut Sole, & soda adustiua, & puluere, & fumo, & frigore, in quibusdam horis propter constitutionem ipsius, & percussionem, propter commotionem.* Quibus verbis non solùm externæ causæ naturam notificauit, verùm & appofuit exemplum, vt ipsius veritas patefieret magis. Quod idem Galenus confirmauit *lib. de oculis, parte 4. cap.8.*

Circa antecedentem causam vnum est certum, alterum verò non ità; certum enim est antecedentem causam vocari humorem paratum fluere, vel actu fluentem in tunicam adnatam tumorem non actu efficientem, sed effectúrum: Non tamen ità est certum, quisnam sit humor

humor iſte; etenim ſi Galeni mentem exploremus 2. *Methodi*, *cap.* 2. *citato præcedenti cap.* videtur ſanè ſolum ſanguinem quartum humorem Ophthalmiæ effectricem eſſe: conſtat ex illis verbis, *Eſt oculorum phlegmon*; ſolùm enim dicitur phlegmon, qui à ſanguine quarto humore factus tumor; ergo cùm Ophthalmia oculorum phlegmon ab ipſo dicatur, infertur exindè cauſam eius antecedentem ſanguinem eſſe quartum humorem, & non alium: Et ratione confirmatur; nam inter accidentia quæ communiter adducuntur ab omnibus tanquam huius affectionis ſigna, vnum eſt tunicæ adnatæ rubor, atqui color iſte ſolùm inuenitur in ſanguine quarto humore, vt manifeſtum omnibus eſt, ſolùm ergo ab ipſo, & non ab alio cauſatur Lippitudo.

Verius tamen eſt in Galeni doctrina Lippitudinem, ſiue Ophthalmiam oriri poſſe ex quauis redundante ſubſtantia, ſeu humore, ſpiritúve flatuoſo, ipſe enim 3. *Methodi*, *cap.* 22. in hæc verba prorumpit: *Diſquires quoniam ex his affectu dolere oculos in phlegmone de qua nunc ſermo proponitur, contingat; nam aut ex vehementi acris confluentis humoris morſu, aut quòd eorum tunicæ plenitudine diſtendantur, aut propter craſſorum humorum flatuosive ſpiritus diſtenſionem vehementes in his excitantur dolores.* Ex quo procul dubio colligitur, quòd quando ipſe Ophthalmiam phlegmonem eſſe dixit, eo modo intelligi voluit quo generationem habere poteſt ex quauis redundante ſubſtantia, cùm dicat quandoque ex plenitudine excitari, quandoque ex acri humore, necnon ex craſſis humoribus, id eſt ex pituita aut melancholia, & tandem ex flatuoſo ſpiritu. Liquidò ergo conſtat Lippitudinem neceſſariò non oriri ex ſanguine quarto humore, verùm & ex quolibet ex aliis: Quod etiam idem Author 5. *de ſanitate tuenda*, *cap.* 12. manifeſtauit. Hanc eandem veritatem confirmat Auicenna *loco ſuprà allegato* ſic: *Et ipſa quidem non fit à materia calida tantum, immò à phlegmatica & melancholica*: Quibus omnibus facilè eſt credere, nomine phlegmonis antiquos Authores non tumorem ſolùm factum ex ſanguine quarto humore intelligere, verùm quodlibet apoſtema à quolibet redundante humore factum, vt ex contextu Galeni *loco primo allegato* deduci poteſt, vbi diuerſam medelam adducit pro diuerſitate influentis humoris, diuersáque ſigna, quibus cuiuſlibet natura cognoſci debet: Indè ad authoritatem, & rationem pro parte contraria militantem ſit ſatis, cum hoc tamen diſcrimine, frequentiùs oriri Lippitudinem, ex ſanguine quarto humore & bile; ſiquidem faciliùs mouentur qualibet exiſtente occaſione, ſiue externâ, ſiue internâ in adnata tunica, quàm humores craſſi ob eorundem lentorem, & terream ſubſtantiam.

Cæterùm, ab aliquibus inquiritur: Quare dum perturbatio, aut non vera Ophthalmia fit à cauſa procatarctica moueatur in tunicam adnatam, ſanguis potiùs quàm alius humor, vt color ruber ſatis idem demonſtrat; quamdoquidem procul dubio habetur, bilem faciliùs moueri ob maiorem eius tenuitatem, ac proindè potiori iure exiſtente occaſione aliqua externa ex dictis, debet concitari in partem affectam: vnde videtur falſum, quod in quæſito ſupponitur. Sed non defuêre qui tanquam verum teneant, ſanguinem potiùs quàm alium humorem moueri; rationem tamen reddere conantur penes id quod pituita, & melancholia difficilè valde mouentur, vt ſuprà notauimus, etiamſi mouerentur, difficulter, tardóque tempore euaneſceret affectio, quod eſt contra perturbationis naturam, & durationem. De bile autem de qua eſt præcipua difficultas, aiunt perturbationem, ſeu incipientem Lippitudinem in tali caſu cauſare non poſſe: ſiquidem cùm acutus valde humor ſit, & mordicans, abſque dubio in partem affectam mouebit nimiam materiæ copiam, à qua affectio diuturna ſatis cauſabitur, & proindè non perturbationem, ſed confirmatam Ophthalmiam atque veram pariet biliofus humor.

Doctiſſimus noſter Carrero *lib. de Locis affectis*, *diſputat.* 22. *cap.* 1. circa præſens dubium tenet non fluere ſolum ſanguinem quartum humorum, nec rationem eſſe quæ id compellat concedere, ſed portionem materiæ ſanguinariæ, in qua cùm exceſſus ſanguinis quarti humoris ſit, rubrum repræſentat colorem: at propter paucitatem cuiuſlibet humoris facilem habet ablationem: quâ ratione locutio illa tantum erit vera de ſanguine ſub accidentali forma apparente, videlicet ſub colore rubro.

Nos autem contra primum dicendi modum aſſerimus abſque fundamento cauſam Lippitudinis antecedentis incipientis indagari penes durationem maiorem aut minorem, quandoquidem à priori debet aſſignari ratio, quare potiùs vnus quàm alter humor mouetur in tunicam adnatam, quando adeſt cauſa aliqua procatarctica ex dictis. Specialiùs tamen inſurgo contra id quod de bile aiunt: etenim ex communi conſenſu conſtat eryſipelas poſſe oriri ab externa cauſa; ſed tunc non obſtat mordacitas, & acuitas humoris biliofi quominùs in parua, & moderata quantitate ſæpè ſæpiùs in partem affectam deferatur; ergo ſic ſimiliter, etiamſi labefactetur adnata tunica, à cauſa aliqua externa, & propterea moueatur humor biliofus acris, & mordax, non ideò in nimia debet deferri quantitate, vtpotè in omnibus biliofis fluxionibus hoc ipſum debebat contingere, quod eſt contra experientiam. Quapropter reſolutio mea eſt, quòd licèt humoribus exiſtentibus in naturali, & debita proportione tota deferatur maſſa ſanguinaria, in qua plus abundat ſanguinis quarti humoris, proptereáque ſolus fluere videatur, vt bene ſentit noſter Carrero: Nihilominùs cùm plerumque eueniat in corpore ſano vt nunc, bilem abundare, negandum non eſt ipſam ſolam poſſe decumbere in partem affectam ſeù tunicam adnatam, ibíque illam conſtituere affectionem quàm Lippitudinem incipientem vocamus, ſiue perturbationem, quin adſtet periculum maioris attractionis, & durationis humoris biliofi acuitatem, vt ſuprà probauimus. Quod totum noſter Carrero ſi ſenſit, tacuit.

Nec ſimiliter de pituita, & melancholia idem renuo concedere: etenim certum eſt in doctrina Galeni huiuſmodi humores efficere poſſe veram Ophthalmiam, ex quo tunc humores prædicti quandocumque deferuntur in tunicam adnatam, vt conſtituant veram Ophthalmiam, ipſam efficere non poſſunt, quin priùs incipientem ipſam cognoſcamus: ſiquidem ſolum

lum differunt ſecundum magis & minùs, vt ſuprà notauimus, ſed ex alia parte conſtat, tumores factos à pituita, & melancholia excitari poſſe pro cauſæ procatarcticæ concurſu, quando huiuſmodi humores vltra naturalem proportionem abundant in corpore, vt *Tractatu noſtro præcedenti* docuimus. Non ergo implicabit, tunc excitari perturbationem, ſeu incipientem Lippitudinem à cauſa procatarctica eo modo, quo de bile diximus, & proindè doctrina Noſtri Petri Garciæ erit vera, exiſtentibus humoribus in naturali, & debita proportione ſanitate abſolutâ, & ſimpliciter.

Signa quæ ſanguinis quarti humoris fluxum atteſtantur, præcipuè quando ex plenitudine totius corporis contingit, ſunt, dum nondum ipſa tunica adnata, ſed & facies rubens & humidior apparet, venæ latiores, ſenſus grauitatis, necnon pigritia ad conſuetas actiones, lachryma neque rodens, neque acris. Quod totum confirmat ægrotantis temperamentum, ætas, regio, tempus anni, ac præcedens victûs ratio, quandoquidem ad ſanguinis abundantis generationem conducunt: Verùm ſi ex mordaci, & acri humore prouenerit, id tibi manifeſtabit primùm quod totum corpus plethoricum non apparebit, ſed potiùs vitioſo humore præditum, ad hæc lacryma rodens, & acris aderit. Quo fit vt non ſolùm oculorum anguli, ſed etiam malæ vehementer ex tali influxu roduntur, & exulcerentur, ægríque videantur vri, exiliántque roſionem non tolerantes, nec minùs ex his quæ præceſſerunt id percipere poteris, nam triſtitia, curæ, inſolatus, acrium eſus, & ira præceſſerunt, aderítque æſtas ac temperatura bilioſa.

Si autem ex redundante pituita inflammatio facta ſit, grauitas erit vehemens, caliditas parua, & rubedo adnatæ tunicæ exigua, cum qua & facies ac eiuſdem color communicabit, ſimiliter quæ præceſſerunt, & comitantur pituitæ redundantiam arguent. Quòd ſi neque feruore, neque roſione, aut vehementi grauitate vrgente, adnata oculi tunica extendatur, adeò vt rumpi videatur ac doleat, lachrymæque non appareant, aut paruæ, licèt quandoque rubea videbitur ipſamet tunica, indicium erit ſpiritum eſſe qui diſtendat, ac dolorem faciat: At ſi ab externa cauſa Lippitudo originem ducat, ab ægri & adſtantibus relatione percipere poteris.

Denique quædam ſunt præſagia, ex quibus quid eventurum ſit, colligere poſſumus, nam ſi ſimul & lachryma, & tumor, & craſſa pituita ceperint, ſi ea pituita lachrymæ mixta eſt, & ea lachrymà calida eſt, pituita verò alba & mollis, tumor verò non durus, longæ valetudinis metus non eſt: At ſi lachryma multa & calida, pituitæ parum, tumor modicus, idque in vno oculo eſt, longum id, ſed ſi ne periculo eſt futurum, idque lippitudinis genus minimè cum dolore eſt, ſed vix ante vigeſimum diem tollitur, nonnunquam per duos menſes durat, ſed quandoque finitur.

Præmtereà, ſi pituita alba & mollis eſſe incipit, lachrymæ que miſcentur, aut ſi ſimul hæ vtrumque oculum inuaſerunt, poteſt eſſe breuior, ſed periculum vlcerum eſt. Pituita autem ſicca & arida, dolorem quidem mouet ſed maturiùs deſiuit niſi quod exulcerabit; At tumor magnus ſi ſine dolore eſt & ſiccus ſine vllo periculo eſt, ſi, ſiccus quidem, ſed cum dolore eſt, ferè exulcerat, & nonnunquam ex eo caſu fit vt palpebra cum oculo glutinetur. Verumtamen huiuſmodi affectû euenire prædicere poſſumus, præſertim mulieribus, & naturâ humidioribus, quòd hyems præceſſit ſicca & Aquilonia, ver autem pluuioſus & Auſtralis, ex Hippocratis ſententia 3. *Aphoriſmorum*, *textu* 11. Cæterùm, ſi lippientibus accidat ventris fluxus bonum exiſtimatur ab eodem Authore *Aphoriſm. lib.*6. *textu* 17. per ſequentia verba. *Ophthalmiâ laborantem alui profluuio corripi bonum*. Quod ità intelligendum eſt, vt Galenus notat *in commentario*, non tanquam ſignum, ſed tanquam cauſa, eò quòd bonum ſit cauſam lippitudinis per illam regionem alui euacuari, & ad inferiora reuelli, quandoquidem omnes aluum ſubducunt illis qui Ophthalmiâ laborant, Naturam imitantes quæ id ſolet facere.

CAPVT III.

De Ophthalmiæ medicatione.

Ophthalmiæ medela triplici clauditur intentione curatiua. Prima in debita victûs adminiſtratione conſiſtit: Secuna in cauſæ antecedentis euacuatione, & auerſione: Tertia tandem in cauſæ coniunctæ prouidentia.

Incipientes ergo ab indicatione in ordine prima pro præſentis affectûs, curatione, locum atque habitationem obſcuram vbi æger cubare debet, eligere debemus, ſimúlque ab immodico ſermone ipſum præſeruabimus; nam viſionis inſtrumentum citra moleſtiam ſplendorem tolerare non poteſt, vt Galenus teſtatur 1. *de Cauſis ſymptomatum*, *cap.*2. & 10. *de vſu partium*, *cap.*3. quod ità verum eſt, vt & experientia ipſa id comprobat: ex coloribus verò albus diſgregando ſummoperè nocet, in nigro autem, ceruleo, & viridi viſus recreatur. Frigidus, aut calidus eligatur aër pro cauſæ diuerſitate, non tamen immodicè, ſomno moderato vtantur ægri, & præſertim nocturno, exercitium vitent, quietem eligant, curéntque ſingulis diebus alui excrementa excernere, ità vt ſi non naturâ, arte ſaltem leuior reddatur clyſteribus lenibus, ſeu glandibus: Animi etiam affectus immodici valde nocent, maximè verò coitus. Parco vtantur cibo ac potu, præſertim inter initia, qualitas autem cibi eligatur eius, qui humorem generat laudabilem, eos vitando qui vaporoſi ſunt, aut tardæ concoctionis, & proinè carnium potiſſimè quadrupedum animalium, lactíſque vſus vitandus erit, cauendúmque ab acetoſis, ſalſis, ac acribus. Pro potu abſtinendum à vino eſt, circa initia potiſſimum, veteri, ac vinoſo, ſed aquâ vtantur, in qua Coriandri præparati ſemina, ſeu hordeum, aut cinnamonum fuerint decocta, aut multæ permixtionis aqua mulſa, præcipuè cùm ex craſſis humoribus Lippitudo fiat, ac tempore anni frigido, quo caſu, & vino quoque vti poterunt albo tamen, & adſtringenti tenui, & aquoſo.

Secundam intentionem complebimus (à quacumque cauſa oriatur Ophthalmia) ſi dictum quoddam, ſeu Oraculum vetuſtiſſimi Hippocratis noſtri ad amuſſim percalleamus, *Aphoriſmorum*

rum 6. libro, *textu* 31. vbi hæc quæ ſequuntur habet verba. *Dolores oculorum meri potio*, *aut balneum*, *aut fomentum*, *venæ ſectio*, *aut medicamentum epotum ſoluit.*

Quæ verba Galenus *in Commentario* huius Aphoriſticæ ſententiæ perpendens, ſummoperè Hippocratem taxat, penes id quòd non more rationalium Medicorum, ſed ſolâ experientiâ, quam procul dubio ipſe habuit (aliàs non ſcripſiſſet) loquatur. Quapropter ipſe Galenus *in commentario prædicto*, præclarè docet tam varios euentus, in quibus propter diuerſitatem humoris influentis, diuerſa hæc auxilia ab Hippocrate tradita moliri debemus.

Ratione etiam quâ conuicti hæc eadem exercenda fore planè conuincimus. Afferit itaque, quòd quando phlegmon, ſeu Ophthalmia oculos corripit, de quâ ſermonem in præſenti conſtituit, ſtatim cauſam à qua procedit diſquirere eſſe opus per ſigna ſuprà tradita: Nam ſi à plenitudine totius corporis procedat diſtenſio, ſiue dolor, ſtatim venam ſecare oportet; ſi à cacochymia, purgare. Verba auſcultate; *Nam ſi plethoricum corpus fuerit*, *per phlebotomiam*; *ſi cacochymum per purgationem peccantis humoris vacuationem moliemur.* Quid clarius? Nec difficile eſt cacochymiam diſtinguere à plenitudine, vt ipſe Galenus *in fine capitis* aduertit, & nos ſuprà docuimus.

Cæterùm, balneum conuenire tenet, quandocunque humores acres, & mordaces in oculos influunt, quin totum corpus plethoricum deprehendatur, aliàs enim vniuerſales euacuationes præcedere debet, vt in communi praxi habetur. Audite Galenum in eodem commentario, vbi poſtquam hiſtoriam cuiuſdam laborantis Ophthalmiâ retulit, hæc profequitur: *Ab huius curatione impoſterum in quibus acres humores in oculos influere*, *nec dum tamen plethoricum corpus eſſe ſignis quibuſdam*, *& coniecturis deprehendi*; *balnei vſu omnes dolore liberaui.* Igitur dum corpus plenum non videatur (deducitur ex Galeno) & humores acres in oculos influunt, tutum erit auxilium balneum, eò quod; & fluxionem auertit à parte affecta humoribus retractis ad corporis ambitum, & ipſos attemperat, mordacitatem, & acritudinem corrigendo mediâ humiditate.

Rursùs, Galenus *in eodem commentario* alterius lippientis hiſtoriam adducit, cui ſanitatem reſtituit ſolo potu veni meri, & ſomni conciliatione, ſic ait: *Mihi confidentiam attulit in quibus ſanguis craſſius oculorum venulas diſtenderet*, *nullâ toto corpore affectione plethoricâ vtendi vini potione*; *quod quidem*, *& attenuare*, *& euacuare*, *& motûs vehementia obſtructiones liberare poſſit.* Quibus verbis non ſolùm auxilij certitudinem, ſed rationem monſtrauit, cur tale ſit exercendum in his, qui ſqualidos habent oculos; & tumentes valde ab humoribus craſſis, & frigidis influentibus, non exiſtente plethorâ in corpore: etenim ſi adſit ipſa, priùs demenda, ſiue purgatione, ſiue ſanguinis miſſione, iuxta diuerſitatem humoris peccantis qualitate, aut quantitate.

Denique fomentum aliquando adhibetur à Galeno in præſenti affectione medicanda; vel tanquam ſignum ad dignotionem, vel tanquam cauſa valetudinis oculorum effectrix: nam ſi humor adhuc influit, etſi parumper doloris leuationem afferat, illicò tamen dolorem amplificat, & tunc ſignum eſt priùs eſſe moliendam aliquam euacuationem totius corporis vniuerſalem, vt indè quando nihil omninò influit fomentum adhibeamus, modicè calentis aquæ, Galenico more, quod humorem contentum in oculis, & ſuperfluum digerit, atque ità ipſis ſanitatem reſtituit.

Quod totum idemmet Galenus *lib.*13. *Methodi*, *cap.* 22. iterum refert, monétque redundantem humorem priùs euacuandum iuxta cauſæ diuerſitatem; necnon frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tum ſine ſcarificatione, tum eâ vtendum, primò in partibus diſtantioribus, deindè in mediis, & tandem in vicinis, iuxta neceſſitatem reuulſionis, deriuationis, & euacuationis, pro auerſione cauſæ ab affecta particula.

Porrò, quando diſtenſio, ſeu lippitudo, oculorúmque dolores ex ſanguinis plenitudine oriuntur, venam humeralem è directo reſpicientem locum affectum ſecare iubet Galenus *lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem*, ſimúlque docet quòd vbi vehemens fuerit inflammatio, ſanguis mittatur vſque ad animi deliquium, interim verò non exiſtente vehementiori iterare ſanguinis miſſionem licebit.

Nos tamen in hac re tutius iudicamus, cùm adeſt totius corporis plenitudo venam mediam ſecare, quâ ipſa dematur, deindè ad humeralem aſcendere, vt exindè in particula contentum humorem faciliùs euacuemus; vix tamen, aut fortè nunquam cuncta ea concurrunt, quæ vſque ad animi deliquium ſanguinem auferre admittunt. Quapropter his noſtris temporibus in vſu non eſt, neque hoc pugnare prænominatis Authoribus cenſemus; nam ſupernis duntaxat partibus ſanguine repletis humeralem venam primo acceſſu poſſumus ſcindere, ætate autem, viribúſque, & reliquis non prohibentibus vſque ad animi deliquium phlebotomare poterimus, & in hoc ſenſu dicta à Galeno veritatem habere putamus: At ſi cuncta hæc ſimul noc conueniant modo quo diximus, ſanguinem mittere tutiùs eſſe nemo vereri debet; & ſi oportuerit non ſemel tantum, ſed bis, aut ſæpiùs humeralem venam ſecabis; ac cum ſcarificatione cucurbitulas occipitio affiges.

Eſt inſuper alui deiectio ſeu purgatio procuranda, Galeno authore 13. *Methodi*, *cap.*22. & Hippocrates 6. *Aphoriſmorum*, *textu* 17. per hæc verba. *Lippientem alui profluuio corripi bonum.* In cuius commentario Galenus monet, vt hoc Naturæ exemplo Medici vtantur in lippitudine, clyſteribus, & auxiliis aluum mouentibus.

Rursùs idem Galenus 13. *Methodi*, *cap.*2. teſtatur, nonnullos Ophthalmiâ laborantes ſolâ purgatione per aluum vnicâ die ſanatos fuiſſe; *cap.* tamen 22. *eiuſdem libri nu-*

per citato, purgandum eſſe tenet: Ante purgationem tamen adhuc acribus humoribus cum ſanguine fluentibus, venam ſecare tutiùs erit, ſaltem reuulſionis gratiâ, & vt corpus fluidum aptúmque reddatur ad purgationem. Hanc verò moliemur ſequenti deſcriptione.

℞. Decocti thamarind. & ſyrupi roſat. ſolutiui, an. ℥. iij. caſſiæ fiſtularis ʒ. iij. Mannæ electæ Calabren. ℥. ß. miſce. vel Diacatholici ℥. ß. loco mannæ, & caſſiæ fiſtularis. Vel ſic.

℞. Decocti myrobalanorum citrinorum ʒ. iiij. Rhabarbari electi ʒ. j. fiat infuſio in prædictá decoctione, expreſſioni adde ſyrupi roſat. ſolutiui ℥. iij. caſſiæ fiſtularis, aut mannæ, aut electuarij de ſucco roſarum, aut electuarij roſacei Meſues ʒ. ij. ß. miſce. Vel ſi in forma pilularum deſcribere velimus purgans auxilium, ſic ordinabimus.

℞. Pilularum aurearum, & aggregatiuar. an. ℈. ij formentur num. x. & deaurentur.

Eundem præſtant effectum Pilulæ *ſine quibus* per Nicolaum deſcriptæ. Et ſic de aliis auxiliis conducentibus ad acrium humorum purgationem, quorum copiam *Tom.1.cap. de Curatione Eryſipelatis in noſtris Chirurgicis tractationibus* inueniet quiſquis ſcripta reuoluere cupiat.

Hæc tamen intelligenda ſunt vbi biliofa humorum prauitas in toto corpore ſuperare videatur, aliàs enim ſi recrementa acria non in toto redundent corpore, ſed qualitate potiùs, quàm quantitate peccare videantur, ſolis balneis dulcis aquæ, & temperatis ægrum citra dolorem liberabimus, vt teſtatur Galenus *in Commentario Aphoriſmi* 13. *lib.*

Antequam autem ad purgationem deueniamus, acres humores præparare erit neceſſum pro eorum acrimonia domanda, ſyrupo violaceo, roſaceo, de chicorio, aut papauerino, & aliis ſimilibus, vbi autem iam concocta inflammatio, ſeu lippitudo fuerit, & ſimul corpus vacuum, tum vtique lauationes in Balneo his ſunt aptiſſimæ; nam & dolorem ſtatim ſedant, & fluxionem quæ ad oculos fertur ſiſtunt, maxima quidem eius parte interlauandum per totum corpus excreta, reliquo verò diluto, ex Galeni ſententia *eodem* 13. *Methodi citato*, *capite* 22. Sin verò ex craſſorum humorum, & frigidorum, redundantia flatuoſóve ſpiritu lippitudo oriatur, vacuato priùs in his toto corpore, auerſóque humorum momento deorſum, ipſam curabimus Galeni more 13. *Methodi citato*, *cap.*22. Vacuabimus autem totum corpus ſi pituita, aut melancholia redundauerit aliquo ex relatis medicamentis à nobis in curatione œdematis, & ſcirrhi, præparatione priùs factâ aliquibus ſyrupis ex adductis locis citatis, à quibus breuitatis gratiâ in præſentiarum ſuperſedeo. Illud tamen non prætereundum in vtraque redundantia, quod ſi cum ſanguine permixti fuerint prædicti frigidi, & craſſi ſucci, ante purgationem vena erit ſecanda, aut media, aut humeralis, iuxta præcepta ſuprà tradita, & deinceps purgatio adhibenda. Si verò à ſanguine abſoluti ſunt, purgatione duntaxat vtendum, licèt non defuerit Alexander Maſſarias, qui *in ſua praxi*, *cap. proprio de Ophthalmia* docet quòd etiamſi non adſit ſanguinis copia, morbo imminente vel præſente magno, viribuſque conſentientibus, phlebotomandum eſſe, vbi pro ſe adducit Auicennam *ſen* 3.*lib.*3. *cap.*9.

Interim tandem dum hæc exercentur particulæ laboranti auxilia topica ſeu localia ſunt applicanda, quæ diuerſa debent eſſe pro diuerſo tempore Ophthalmiæ: Nam in principio fluentibus humoribus medicamenta repellentia ſunt adhibenda, quæ non ſint exaſperantia, hoc eſt vehementer adſtringentia, ſed in propria ſubſtantia moderata, & cum lenitiuis liquoribus permixta, qualia ſunt album oui optimè conquaſſatum, & fœnugræci decoctum, ne ſcilicet tunicæ oculi, quæ acuti ſunt ſenſûs, exaſperentur, ſummoperéque lædantur, atque ità ex communi praxi ex Galeni decretis 13. *Methodi*, *cap.*22. ſolo albo oui optimè conquaſſati vtimur, vel cum aqua, aut ſucco roſarum permixto guttulas inſtillando in ipſum oculum: Sic enim moderatè repellimus fluxionem citra mordicationem, & aſperitatem, cùm minimè mordens ſit, & glutinoſus,& propterea lenit aſperitates omnes quaſcumque acris fluxio excitat. Accedit, quòd cùm craſſus ac lentus ſit, conſtantiùs quàm tenuis, & aquoſus in loco permanet, & cùm abſque roſione ſit, cùm modicè incalet, dolorem maximè lenit. Vnde Galenus 13. *Methodi*, *cap.*22. ait maxima cum conſideratione Veteres hoc caſu ad oui deueniſſe humorem. Quòd ſi nimis frigida narcotica auxilia, ſtupefacientia dicta, applicemus, viſoriam vim labefactari, & affectionem quandam in oculi tunicis relinqui eſt neceſſarium, vt expreſſis verbis declarat Galenus *in commentar. textu* 31. *Aphoriſmor.* 6. quapropter ab eo genere auxiliorum ſummoperè abſtinendum, propterea, quod ſpiritum viſorium turbat, & humorem in tunica contentum congelat, indéque præduram illam affectionem gignit.

Nec minùs lacte iuuenculæ fœminæ, quæ boni ſit habitus vti poteris, pro hoc tempore, ſiquidem connumeratur à Galeno 4. *de Compoſ. medicament. ſecundum locos*, *cap.*1. & 2. inter lenitiuos liquores: poterit etiam applicari permixtione factâ cum tenui oui humore, roſarúmque albarum inſtillatitio liquore, non ſemel tantum aut bis in die, ſed ter aut quater, aut ſæpiùs, tenuibus linteis in eo madefactis. Nec in hac re audiendus eſt Aëtius *lib.*7. *cap.*10. qui tenet dignos eſſe reprehenſione, qui lacte vtuntur, propterea quod diuturniſſima redditur affectio, etiamſi de facto dolorem perleuet. Iſte enim Author non attentè Galenum legerat *loco nuper citato de Compoſitione medicament. ſecundum locos*: vbi in hæc proprumpit verba: *Cæterum*, *hoc lac in vehementi dolore affectis*, *aut propter inflammationis magnitudinem*, *aut ob influentium humorum acritudinem facere cogimur.* Ex quo conſtat non in omni occaſione eo eſſe vtendum, ſed in aliquo ex caſibus à Galeno enumeratis, cùm ea tamen animaduerſione, vt ſæpè ſæpiùs de nouo applicetur, & de nouo ſemper ab vberibus fœminæ extrahatur, vt ſic non demus locum corruptioni, & Aëtij inconueniens ſecludatur, quo non aliud præter hoc eſſe videtur. Sequens

quens etiam auxilium pro principio eſt optimum.

℞. Mucilaginum ſemin. cotoneor. & pſyllij, atque tragaganti cum aqua roſacea extractarum ℥. iiij. lactis muliebris ℥. j aquæ album. oui diligenter conquaſſati ʒ. vj. miſce, & fiat inſtillatio in oculos.

Neque parui eſt momenti in hac re fronti, & temporibus applicare auxilia aliqua, quibus fluxus humoris inhibeatur, qualia ſunt quæ ſequuntur.

℞. Farinæ tritici optimè cribellatæ, & albuminis ouor. an. part. æqual. pulueris croci parum, miſce, & in formam emplaſtri redige. Idem facit hoc.

℞. Succi plantag. & folior. populi an. ℥. ij. farinæ hordei ℥. j. olei roſacei ℥. j. Miſc. & fiat emplaſtrum, & ſæpiùs applicetur ante exſiccationem.

In augmento lippitudinis moderatè digerentia auxilia repellentibus dictis ſunt admiſcenda, quale eſt decoctum fœnugræci optimè loti, vt puluerem deponat; hoc enim auxilio vtitur Galenus 13. *Methodi*, *cap. citato*. Amatus verò Luſitanus cum fœnugræco decoquit maluam, & roſas rubras, & decoctionem iubet facere vſque dum aqua rubra reddatur. Pro hoc etiam tempore licet vti thure, croco, pompholige, ſeu tuthia, & ſimilibus quæ ex aqua roſacea vel ouo diſſoluta digerendi vi ſunt prædita, neque aliâ etiam repellendi facultate ſunt deſtituta, & ſic poteſt formari ſequens auxilium.

℞. Thuris ʒ. j. tuthiæ præpar. ʒ. ß. croci gr. x. aquæ roſarum ℥. ij. miſce. In ſtatu reſoluentia repellentibus præualere debent, ideò eadem remedia quæ pro augmento propoſita ſunt, in ſtatu etiam conuenient, ſi reſoluentium quantitas augeatur, repellentium verò minuatur. Fotus in primis ad diſcutiendam materiam morbificam in ſtatu idonei ſunt, qui in hunc modum parari poſſunt.

℞. Flor camomillæ, meliloti & roſarum, an. P. 1. Seminis fœnugræci præparat. ʒ. ij. Fiat decoctio quâ foueantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio ſtatûs conueniet & calidè applicabitur, æſtate verò tepidè aut ſubfrigidè.

In fine ſtatûs & declinatione, magis reſoluens fotus efficietur, ſi prædictis ſimplicibus addantur folia euphraſiæ, maioranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præſtantiſſimum etiam & paucis notum ad diſcutiendas ophthalmias remedium quod paratur ex oleo ſeu liquore qui ex linteis accenſis, & inter duas patinas ſuffocatis elicitur, cuius liquoris gutta vna cum ſaliua pueri permiſcetur, & pennæ apice oculis admouetur.

In declinatione collyria magis reſoluentia vſurpari poterunt in hunc modum.

℞. Thuris & aloës, an. ʒ. ß. ſarcocoll. nutrit. in lacte muliebri ʒ. j. ß. croci ℈. ß. mucilag. fœnugr. ℥. ß. aqu. fœnicul. & euſraſiæ, an. ℥. j. ß. fiat collyrium.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fotus ſequens præſcribere non erit abs re.

℞. Foliorum euphraſiæ, pulegij an. M. 1. flor. chamomillæ, meliloti, roſar. rubrarum, & paleæ auenæ, an. P. 1. ſemin. fœnugræci ʒ. iij. ſeminis fœniculi ʒ. j. Fiat decoctio addendo ſub finem parum vini albi quâ foueantur oculi, cum pannis lineis, vel ſacculis prædictis ſimplicibus ſemiplenis.

Aqua fœniculi ſola cum vino aſtringente permiſta vtiliter admouetur pro fotu ad reliquias diſcutiendas, & oculum roborandum.

Fotus ex decocto hyſſopi ruboris reliquias etiam efficaciter diſcutit.

Notandum tamen, eſt Ophthalmiam inueteratam & quæ per multos annos nonnunquam perſeuerat, diuerſam aliquantulum & longiorem curandi rationem poſtulare, & non rarò magnum Medico curanti, faceſſere negotium, & cùm difficile impedire poſſit quominùs pars nobiliſſima & delicatiſſima à longo tempore debilitata recipiat. Præterquam quod non ſolum per fluxionem fouetur hic affectus, ſed etiam ſæpenumerò per congeſtionem ex intemperie in parte contracta, quæ non facilè corrigi poteſt.

Ad illius medicationem primò aduertendum eſt num à calidiori hepatis intemperie, quod non rarò fit, morbus iſte foueatur, & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia primùm adminiſtranda ſunt. Si verò Ophthalmiæ materia à ſola cerebri intemperie oriatur, cuius ratione humores pituitoſi ad oculos defluant cum aliqua ſanguinis portione permixti, tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum eſt per pilulas vſuales, poſt vniuerſales euacuationes, frequenter vſurpatas.

Aliquando cum Ophthalmia pertinaci ſordes quamplurimæ puris inſtar in oculis colliguntur, quæ vix collyriis, aliiſque remediis curari poſſunt: attamen hoc caſu maximè confert goſſipium optimè carptum, aut digitis diſcerptum, & ad prunas diligenter exſiccatum, cuius paucâ quantitate inſtar plumaceoli oculi contegantur, faſciâ ſuperinductâ. Manè goſſipium aufertur dictis ſordibus imbutum: hócque remedio per plures noctes continuato morbus curatur, qui aliis remediis non ceſſerat. Et præcipuè ſuccedit in pueris, & infantibus tali morbo laborantibus.

Quòd ſi fortaſsè lippitudo à fluxione catharrali eueniat, cauterium iuxta coronalem ſuturam imponendum, quin plus iuſto tempore ſupra cranium ſit applicatum, ne partes internæ cerebri, vt pia, vel dura mater inflammentur, & æger pereat: ſic enim Galenus 13. *Methodi*, *cap. citato* quando ſolum caput humorum redundantiam ad oculos tranſmiſit toto corpore mediocri habitu, in humorum qualitate, tum modo exiſtente, iubet priùs caput ſanandum eſſe, proptereáque oculis ipſis dimiſſis, ad capitis curationem tota debet conuerti intentio noſtra, ità vt ſi vitium ſit in temperamento, vtplurimum ſit frigido, & humido, vt Galenus ipſe notat 13. *Methodi citato*, & 2. *de locis affectis*, *cap. 9.* contrariis qualitatibus ſuccurratur, necnon etiam errhinis, & maſticatoriis auxiliis vti, quæ per os & nares pituitam educant. Vbi verò neque in toto corpore humorum copia adſit, neque à capite fluxio ad oculos fiat, verùm craſſus ſan-

guis oculorum venulas occupet, ità vt ipſos ſqualidos, & tumidos reddat, balneum erit præcipiendum temperatum, quo meatus excalfacere, & laxare valeat, ac deindè vinum meracius exhibere, Galeni more 6. *Aphoriſmorum comment.*31. quo nedum excalfacere, & meatus aperire valeat, verùm ſanguinem effundere, atque euacuare potens ſit, & ſui motus vehementia obſtructiones aperire. At ſi vini potione metuat vti æger, fomentum ex aqua calida vtiliſſimum erit; & ſi eo facto nihil de nouo fluit, eo ſæpiùs vtendum: ſi verò influit, ſignum eſt corpus non eſſe nudum à recrementis, atque ità indigere euacuatione, vel per ſanguinis miſſionem, ſi ſanguis aliquo modo redundet, vel per expurgationem, ſi cacochymum eſſe deprehendatur.

Raró autem contingit ſpiritum duntaxat flatuoſum adnatam tunicam diſtendere, & lippitudinem cauſare, attamen ſi contingat auxiliis reſoluentibus, vt ſacculis ex milio, & furfure, & fumentis ex decoctione, & chamæmeli, aut fœnugræci, ſiue aliquo alio ex reſoluentibus, aut guttulas lactis in quo ſement fœniculi ſit infuſum, quia tamen ab hac cauſa raró aut nunquam euenit præſens affectio, dicta ſufficiant.

DISPVTATIO II.

De Parotidibus.

CAPVT I.

De earum natura, cauſis, ſignis, & Prognoſticis.

GALENVS 3. *de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap.*2. expreſsè tenet ipſas eſſe affectiones de genere inflammationum, fieríque in glandulis circa aures, quem ſequitur Paulus *lib.*3. *cap.*23. vbi affectum eſſe glandularum circa aures affirmat. Omnes tamen Authores tum Medici, tum Chirurgi in eo conueniunt, vt huiuſmodi affectio, ſit de genere Tumorem præternaturam, in qua triplex morborum genus inuenitur, in intemperie ſcilicet, in magnitudine aucta, & ſoluta continuitate, proptereáque ſic Parotis definiri poterit, *Eſt Tumor præternaturam in glandulis circa aures exiſtentibus apparens.* Denominatur autem talis penes id quod in peculiari prædicto loco ſubſideat quod ex eo deducitur, quia licèt in aliis partibus tumores generentur, ab eiſdem humoribus, & in glandulis, tamen parotides non dicuntur.

Verumtamen pro clariori noſtræ affectionis intelligentia eſt notandum, quòd licèt Galenus *loco citato* parotidas eſſe de genere inflammationum teſtetur, non ità rigorosè eſt intelligendum, vt ibi nomine *inflammationis* denotet tumorem factum ex ſanguine quarto humore, quam phlegmonem Chirurgi noſtri paſſim nominant, etenim ipſe ſæpè vtitur hoc nomine, (immò & nomine phlegmonis) ad ſignificandum tumorem à quolibet humore factum, vt liquidò conſtabit ex his, quæ in natura, & explicatione Ophthalmiæ propoſuimus, ex mente ipſius Galeni, vbi phlegmonem, & oculorum inflammationem ipſam vocauit, cùm aliàs etiam 13. *Methodi, cap.*22. *& 6. Aphoriſmor. comment.*31. ab omnibus humoribus fieri fateatur, non primo, quia Galenus dicit parotidas eſſe de genere inflammationis, toto rigore accipiendum eſt huiuſmodi dictum, ſed credendum quemlibet humorem à quolibet humore ſit factum circa aures apparens in earum glandulis Parotidam vocari, vt ab omnibus Medicis, & Chirurgis, tum antiquis, tum modernis in confeſſo habetur.

Secundò notandum eſt, glandulam eſſe carnem ſpongioſam, & valdè raram aptam nimis ad recipiendum quemlibet ſuccum, quo ſemel impacto, difficillimè ſatis detrudi poteſt: Sunt verò glanduloſa hæc corpora per plures totius noſtri corporis partes diſſeminata, vt refert Hippocrates *libello de Glandulis*, præcipuè tamen ſunt circa aures, (de quibus ſpecialiter ipſe meminit) in inguinibus, & ſub alis, quæ tanquam emunctoria inſtituit Natura prouida, vt in ea pars quælibet princeps ſua deponat excrementa, iecur quidem ad inguina, cor ſub alis, & cerebrum iuxta aures. Quo ſit vt quandoque fiant parotides ex humoribus in capite impactis, & ab eo in adenes aurium tranſmiſſis, nullâ exiſtente in toto corpore affectione, quandoque etiam toto corpore affecto ibi deponat grauantem humorem, vt accidit ſæpè in febribus peſtilentibus quibus Parotides ſolent ſubſequi. Interdum etiam in aliis febribus per modum criſis, ſeu terminationis poſt apparentem humorum concoctionem, oriuntur citra capitis affectionem vt teſtatur Galenus, quæ curatu ſunt faciles ægróſque multis periculis liberant. Quòd ſi materiâ exiſtente crudâ eueniant, vel ſimul cum morbis incipiant, vt ſignum perniciosæ reputantur, vtpotè omninò ſymptomaticæ ab irritatione Naturæ, & humoribus valde grauantibus ortæ. Solet denique etſi raró contingere, vt parotis ſit morbus per ſe primò incipiens, vt quæuis alia inflammatio, in quo euentu non erit alia curandi ratio ſpecialis præter illam quam cuilibet tumori debetur, habitâ ſemper conſideratione loci quo apparet, qui quia iuxta cerebrum eſt, non admittit auxilia repercuſſiua, vt latè *Tom.*1. *in noſtris tractationibus Chirurgicis* inſinuauimus. In præſenti tamen præcipuè de his Parotidibus non eſt diſputatio, ſed de his quæ accidunt, ſeu comitantur alios morbos, quolibet modo ex aſſignatis.

Ex dictis iam conſtabit, quòd cùm parotis ſit de genere inflammationum, non quidem provt ſonat ſolum tumorem factum ex ſanguine quarto humore, eius cauſæ ſunt omnes humores. Dignoſces autem parotidem fieri, ex redundante ſanguine ex magnitudine tumoris, rubore, dolore, tenſione, grauitate, temperamento ægri, ætate, regione, & anteacta victûs ratione. Si autem ex bilioſo ſanguine fiat, erit tumor rubicundior citra grauitatem, igneus, & & eryſipelati perſimilis, ægérque videbitur tanquam ardere, & tangentes manifeſtam caliditatem

ditatem percipiunt. Rursùs, habitus, ætas, temperamentum, anteacta vita; & constitutio bilem redundantem ſignificabunt. Verùm ſi à melancholico ſanguine prouenerint, neque ruborem habebunt, neque dolorem, ſed duritiem magnam perſentient ægri ſcirrhoſam, quemadmodum ſi ex pituitoſo ſanguine procedant, laxum tumorem, qui œdema dicitur, repræſentabunt, ſine renitentia & dolore.

Cæterùm, licèt verum ſit parotides ab omnibus humoribus oriri poſſe, verum etiam eſt rarò à nimis tenuibus, valdéque craſſis humoribus pendere, & per conſequens rarò acuti morbi qui propriiſſimè tales dicuntur, necnon chronici, & diuturni in illas terminátur;etenim morbi propriè acuti, ex nimis tenui materia procreantur, quæ dum partes irruit ſuperiores, alias affectiones parit, quales ſunt deliria, paraphrenitides, ſanguinis eruptiones, minimè verò partem in tumorem eleuat: Et cùm Natura ſemper intendat, quod melius eſt, & per conſequens humorem, quem pellit conetur extra corpus ducere, & ex alia parte materia calida, & tenuis ſit tam apta, vt extra corpus pellatur, ad quod maximè facit eius mordacitas, & acuties. Hinc eſt quòd quando pellitur, non relinquatur in corpore, ſed potiùs vomitu, ſudoribus, deiectione, aut ſanguinis fluxu foras eiiciatur: at etiam in diuturnis, & longis morbis rarò ſimiliter fiunt parotides, quia eorum materia craſſa nimis, leuta, & frigida eſt: Caliditas verò febrium chronicarum tepida eſt in comparatione ad calorem acutarum, vnde ab ea, nec attenuatur, nec ſubleuatur vt ſurſùm pellatur à Natura, præcipuè quia grauitas, craſſities, & lentor materiæ valde reſiſtunt delationi in partes ſuperiores, immò potiùs proprio pondere deorſum inclinare debet; & ſic facultas, cùm in his morbis labeſcat, debiliſque ſit expultrix, ſucci redundantes deorsùm præcipitantur faciliter,grauitate ad id concurrente ſuccorum. Minimè tamen poſſet ipſos ad ſuperiora deferre ipſa Natura; ſiquidem ingens robur, impetúſque magnus eſſet neceſſarius. Quapropter in morbis impropriè acutis & longis rarò eueniunt Parotides, ſed in his tantum; qui à materia mediocri pendent, hoc eſt, nec nimis tenui, nec nimis craſſa, & in acutis ex decidentia dictis, in quibus materia non eſt ità calida, tenuis & mordax, vt in propriiſſimè acutis, ſicque non ità facilè extra corpus detruditur, neque ità tenax, & lenta, vt in chronicis,vnde non ità reſiſtit delationi ſurſum, ac proindè nec caliditas eſt ità remiſſa, nec facultas expultrix ità debilis, vt non poſſit impellere redundantes ſuccos in adenes aurium, & Parotides cauſare.

Parotidum ſigna alia ipſas præſentes demonſtrant, alia verò ipſas futuras prænuntiant: ex his quidem prima examine non egent, tum tumor ipſe ſatis conſpicuus in adenis aurium apparet, qui iuxta varia accidentia iuxta tradita diuerſitatem humoris peccantis, & naturæ tumoris demonſtrat. Secunda verò ſigna, id eſt futuras parotidas, ſunt præcipuè attendenda, quæ vetuſtiſſimum illud Medicinæ Oraculum *lib. de Coacis prænotionibus* manifeſtauit, dum dixerat: *Comate oppreſſi faſtidioſi, hypochondrio dolentes, pauca vomentes, in aure abſceſſus habent; priùs autem tumorem circa faciem, cum comate*: Quibus facilè deducitur præcipuum ſignum parotidas prænuncians eſſe ſomnum profundum, comatosúmque, quod ſignificat materiæ raptum; & delationem in cerebrum: huic adiungitur hypochondrij contentio, capitis grauitas; & ſurditas, & faciei tumefactio quædam cum rubore, quæ omnia materiæ in partem ſuperiorem tranſlationem atteſtantur. At ſi hæc anxietas; & turbatio præceſſerit ex commotione critica materiæ, à qua interdum ægroti faſtidioſi, & euomentes fiunt, Parotidas certiùs expectare licet, præcipuè ſi morbus habeat naturam mediam inter acutum, & chronicum, cui vt diximus, veriſimiliùs contingit delatio ſucci redundantis in aurium adenes, & parotidum apparitio.

Denique circa prognoſtica conſulendus ſemper accuratè noſter Hippocrates *lib. de Coacis prænotionibus*, & *opere prorrheticorum*, necnon etiam *in lib. Epidemiorum*. Quibus in locis multa, & varia pro parotidum præſagio annotatione, & Medici conſideratione digna, mirificè oſtendit, periculum ferè ſemper prænuncians. Quod omnes Medici amplectuntur; nempè quia parotidum generatio, non ſuccedit, quin priùs cerebrum grauiter moleſtet, vt conſtat ex ſignis ſuprà adductis. Ex quibus manifeſtè colligi poteſt materiam à Natura propulſam directè cerebrum apprehendere, indéque ab eius facultate cùm robuſta inueniatur propulſari in adenes aurium; aliàs enim, ſi debilis exiſteret firmata in cerebro materia, ipſius gigneret affectiones; & non aurium ſeu adenum ipſas circumdantium. Rurſùs, cùm iam ſint genitæ parotidæ, ob affinitatem cum cerebro, ipſum moleſtant, & interdum in conſenſum trahunt: Quâ ratione laudat Hippocrates abſceſſus deorſum fieri, & longiſſimè à partibus principibus. A priori autem ſuprà dictum periculum deducitur, quando in morbis febrilibus, aut totius corporis Natura tentat erumpere in parotides, quia cùm ſit maior, & copioſior materia, quàm in morbis ſolius cerebri, quos meliùs indicant parotidæ, priùs tamen læſio in cerebro perſeuerat, ſi tota in adenes transferatur, periculum imminet ſuffocationis, delirij, aut phrenitidis.

Sæpè verò anguſtia loci non capiens totam reiectam materiam loca vicina occupat, & periculoſiſſimas gignit affectiones, niſi Natura robuſta cùm ſit; aliam tentet euacuationem: proindè Medicinæ Oraculum *in Coacis Prænotionibus* ſequentia propalauit verba:*Tumores circa aures maximè ex acutis in febribus ardentibus fiunt, quòd ſi morbum non ſoluunt, neque maturantur, aut ex naribus ſanguis fluat, aut vrina depoſnant ſedimentum craſſum, moriuntur ægri, vt plurimum verò antequam moriantur, eiuſmodi tumores ſubſident atque abolentur*: Ex his apertè conſtat difficile valde eſſe totius corporis morbos, aut febriles per parotidas iudicari perfectè, ità vt ſinantur dummodò Natura aliam non tentet viam per quam tantum materiæ noxiæ deferatur. Vnde etiam deducitur difficilem etiam eſſe per reſolutionem, ſeu inſenſilem halitum terminationem in his permutationibus propter multitudinem materiæ forſan craſſæ, & ad reſolutio-

nem ineptæ.Quapropter terminatio per ſuppurationem ſemper laudabilis, & tanquam ſecurior habenda, vt ſcilicet per vomicam peccantes ſucci adæquatè expurgentur, & perfecta fiat permutatio, & morbi iudicatio, & ſic quomodocumque debitam magnitudinem tumores adquiſiuerint, & febris nihilominùs perſeuerer, quæ ipſorum accidens non ſit,celeriter erit tentanda ſuppuratio,vt commoda dicta ſequantur, & febris materia expurgetur paulatim: At ſi hoc non fiat, neque alia ſuccedat euacuatio, ſignum eſt Naturam debilem eſſe, & periculum manifeſtum de vita ægrotantis. Addimus etiam quòd in morbis longis parotidibus apparentibus paruis & perſeuerantibus, etiamſi ſuccedat ſanguinis fluxus per nares, tantum abeſſe vt ſit bonum,vt potiùs lethale ſit exiſtimandum:Nam vbi ſucci crudi abundant, neceſſariò in morbis longis inutilis ſanguinis fluxus per nares, cùm potiùs vacuetur id quod tenue eſt, & ſpirituoſum neceſſarium valde ad concoctionem, & ſuccorum correctionem,craſſo remanente. Quo fit vt virtus inde plus labeſcat, & ſucci pertinaciùs adhæreant, craſſioréſque reddantur defectu caloris, tandémque vita deficiat.

Similiter in his morbis ſi parotides non ſuppurentur, ſignificant craſſam materiam, & expulſionem non eſſe idoneam per ſuperiores regiones, ſimúlque arguunt Naturæ lapſum non potentis concoquere humores, & corrigere; quapropter niſi periculosè tentet Natura euacuationem materiæ, deficere ſolet, debet verò virtus conſtare, ne in materiæ tranſlatione pereat, & indè ſecurius putatur craſſior vrina, quia per hanc regionem deriuati humores minùs moleſtant, quàm ſi per aluum excernerentur, ſudores verò inutiles ſunt in tenaci, & craſſa materia,quia per cutem commodè euacuari eſt impoſſibile.

Securitatem aliquam promittunt, ſi poſt concoctionem materiæ appareant, quia robur in Natura ſupponunt debito tempore, & commodè excretura, neque ità facilè ad intra recurrunt: at in principio morborum euenientes, & ante ſeptimum, non rarò interficiunt, quia vndequaque ſymptomaticæ cenſentur, ab aggrauatione, & Naturæ irritatione oriuntur; Si autem nimis doleant, timendæ: aut ſi maiores quàm ſuſtineri poſſunt, aut minores, vt non ſint ſatis ad iudicandum morbum, nempè quia, & ſignificant Naturæ debilitatem & affectio duplicatur; etenim antiquum non ſoluitur, & aduenit nouum: ſæpè tamen vidimus repentè euaneſcere Parotidas intùs ſe recipiente materiâ, quod perniciosum eſt, & ægri moriuntur, vel in cerebrum tranſlatâ materiâ, vel ſuffocantur eâ delatâ in pulmonem; Nam debili exiſtente Naturâ, materia non liberè deferturt, ſed quaſi diuagatur, & ſic pulmones ſuo continuo motu, & aptitudine ad recipiendum ob raritatem ſubſtantiæ trahunt ſuccos, & ſuffocatio euenit; ſi verò in alias partes recurſus fiat, & non in principes, non ſemper neceſſariò ſequitur mors, ſed fiet noua morbi generatio, & recidiua quam indicauit nouum febris incrementum, ſine mortalibus ſignis, quod ad præſagium attentione dignum eſt.

Bonum tamen ab aliquibus cenſetur ſi poſt parotidas multa ſputamina ſequantur, iuxta Hippocratem *in Coacis folio 452.* per hæc verba: *Abſceſſus ad aures ſoluunt tuſſiculæ cum ſputationibus.* Iſte tamen decubitus non eſt omninò ſecurus, quia impetum capit materia verſus pulmonem, & aſperam arteriam. Tandem Hippocrates *in ipſis Coacis* hæc ait: *Tumores circa aures poſt expurgata plurima grauiter olentia, in acuta febre hypochondria intenta tardiùs excitati interficiunt:* Quibus verbis ſignificauit duplex vitium, & quòd poſt alui fluxionem ad ſuperiorem regionem moueat humores Natura, & quòd tardiùs excitentur parotidæ, quia iam fractis viribus reſurgunt, & incipit æger de nouo cruciari, accedit quod graueolentia ſuccorum denotat ipſos corruptione inemendabili, ſedari, quapropter perniciosum eſt ſignum. Demum, ſi ſuperuenientibus parotidibus febris ceſſet, ipſæ tamen nec reſoluantur, nec ſuppurent, diarrhœa biliosa, aut dyſenteria, aut craſſa vrinarum ſubſidentia ipſas iudicat, iuxta Hippocratis decretum *1.Epidem.ſect 3.fol.22.*sicque teſtatur pluribus ſuis temporibus eueniſſe cum fœliciſſimo euentu.

CAPVT II.

De Parotidarum curatione.

Priuſquàm de Parotidarum medicatione agamus, ſupponere debemus, in præſenti ſermonem non eſſe de his quæ per ſe incipiunt, & ſunt morbi primarij, nam huiuſcemodi habent primariam curationem, de qua *Tom.1. in noſtris Tractationibus de Tumorum omnium in particulari curatione* ſatis egimus. Quapropter iuxta diuerſitatem humoris peccantis, & diuerſum tumoris genus conſtituentis, diuerſa curatio erit inſtituenda, reliquis præceptis, tam generalibus, quàm ſpecialibus ſeruatis in ſuis locis monuimus. Solùm ergo præſens verſabitur curatio circa Parotidas, quæ aliis acutis morbis ſuccedunt, tanquam eorum terminationes, ſeu criſes, reponente Naturâ in partibus dictis primi morbi materiam, ſicenim periculoſæ valde ſunt, & ſpecialem Medici prouidentiam expoſcunt.

Primo ergo morbi occurſu victu inſtituto tenui, & eò tenuior, provt affectio fuerit maior,& terminus breuior, facultate conſtante,ſi ſanguis redundare videatur, per venæ ſectionem ipſum euacuare opus erit,viribus permittentibus; hoc autem antequam vlla topica medicamenta parti imponamus,ex Galeni decreto 3 *de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap.2.* cui conſentit Paulus *lib.3. cap.23.* & Alexander *lib.3. cap.10.* qui in hæc prorumpit verba. *Qui enim nullâ euacuatione præmiſſâ, ſtatim ad inducenda cataplaſmata tranſieruns, aut aliud quod diſcutere, aut extrahere parotidas poteſt, hi manifeſtè autthores extiterunt cur ægri ſtrangulentur.* Ergo antequam ad topica deueniamus, ſanguine aliquantulum redundante ſanguinem mittemus, ſi fuerit plenitudo ex vena communi eiuſdem lateris, poſt verò ex humerali;ſin autem iam plenitudo depoſita fuerit in curatione primi morbi à quo originem duxerunt Parotidæ, prima venæ ſectio ab eruptione eorum, ſit ex humerali vena bis, aut ter, provt opus fuerit.

Cæterùm,

Cæterùm, à fanguinis miffione ad topica auxilia deuenire debemus, quæ minimè repercuffiua effe debent, Galeno authore *loco citato*; fiquidem locus affectus cerebro proximus eft, in quem fi retrocedit materia, maiora minatur mala. Rursùs, cùm Natura tentet per parotidas fe liberare à maiori, & præcedenti morbo, nullatenus fiftendus eius impetus, confiderandum tamen fummâ diligentiâ, vt ipfemet Galenus teftatur, num vehementi impetu fluxus illabatur, vel non; nam primo cafu omnia Naturæ funt permittenda, nobis nihil agentibus, iuxta Hippocratis decretum 1. *Aphorifm. textu* 20. Etenim fiue cucurbitula, fiue pharmaco alio humores trahamus, vehemens dolor ægrotantem apprehendit, vnde & vigiliæ fiunt, & febres fuccedunt, ac tandem vires exoluuntur: quapropter tunc mitigatoriis auxiliis, & lenientibus vti competit, ex Galeni confilio *loco allegato*, qualia funt oleum amygdalarum dulcium recens, chamæmeli, violarum; necnon recens pinguedo gallinæ liquata. Pro hac etiam intentione complenda, adducitur à Galeno emplaftrum factum ex farina triticea, hordeacea, aut feminis lini, cum aqua mulfa, aut fœnugræci, aut altheæ aut chamæmeli decocto; hæc enim, & fimilia alia moderatè calefacientia, & humectantia vias laxando, & partes diftenfas valde mulcendo faciunt, quòd facilè cedant minúfque refiftant agenti foluenti continuum, & per confequens vt minor fit dolor. In eundem vfum corporibus præfertim mollibus eunuchorum, puerorum, mulierum, & eorum qui teneram habent carnem, eiufdem Galeni authoritate, butyro locum illinemus, & fi vehemens fit dolor, butyrum & adipem fuillum liquefaciemus, & modicâ cerâ adiectâ imponemus. Vbi verò influens materia calore immodico extorquet, vtitur Galenus hyofcyamo cum butyro ad formam emplaftri. Eft etiam optimum fi folia hyofcyami, & violarum, & maluarum in oleo amygdalarum dulcium, & violarum incoquantur, & per fetaceum traiecta vitella duorum ouorum addantur, cum modico croco, & puluere ex floribus nympheæ: Et fi poft morbum malignæ, & venenofæ materiæ parotides Naturæ fuperueniant, theriaca recens his auxiliis additur, vel oleum Matthioli; dum tamen magis refoluere velimus theriacam antiquam mifcebimus, vt exindè etiam qualitas maligna refrangatur.

Verumtamen fi non vehementi impetu humor in aurium adenes irruat, immò potiùs ità remotè, vt parotis in nullum, aut minimum attollatur tumorem, iuuare Naturam debemus, vt affluens humor ex profundo ad cutim attrahatur, pharmaca affidua, aut fomenta attractoria adhibendo, qualia funt fomenta ex fœnugræco, pulegio, fampfuco, origano, & aliis fimilibus vel oleo irino, rutaceo, additis puluеribus piperis, & fynapis; necnon etiamfi hæc nihil memorabile efficiant, ex Galeni decreto cucurbitulâ affigemus. Quòd fi moderatæ fuerint parotides, ità vt neque nimia humoris copia influat, vt nuper dicebamus, neque dolor adfit vehemens, fanare eas facilè poterimus fotibus ex muria vtentes, & cataplafmata magis calefacientia, & difcutientia adhibentes, veluti effet huic vfui vtile ceratum ex butyro, & œfypo paratum, cum puluere oftrearum vftarum tenuiffimè tritarum. Efficaciùs hoc idem moliemur fequenti beneficio.

℞. Maff. emplaftri filij Zachariæ ℥.j. olei terebinth. ℥. ß. olei fulphuris ʒ.ij. olei violarum ℥.j. ß. croci pulnerizati ʒ.ß. mifce.

Porrò, fi his tentatis auxiliis tumores dicti non refoluantur, immò potiùs ad fuppurationem inclinent, illicò tentanda, femper enim pro certo habui in tumoribus ex nimia materia, aut craffa, præfertim maligna pendentibus, fecuriorem valde effe fuppurationem, vt exindè per vomicam tota euacuetur materia, fimúlque reliquias humoris morbum præcedentem fouentis: at per refolutionem non euacuatur tota materia, fed partes eius tenuiores, craffis remanentibus, fæpè fæpiúfque præduram affectionem gignentibus diuturnam, & ferè immedicabilem, interdúmque recidiuam, fecùs verò id faciunt fuppurantia auxilia, vt Hippocrates docet 6. *Epidem. fect.* 3. fic: *Omne fupparans eft fine recidiua, hæc enim coctio & crifis fimul, & abfceffus eft*: Quid clarius? Nec ob id immemor fum eorum quæ dixi de Tumoribus in generali, nempè ex terminationibus fœliciorem effe eam, quæ fit per refolutionem, fecundo loco quæ fit per fuppurationem, &c. Nam id verum tenet in genere, quod non obftat quominùs fint aliqui fpeciales tumores, quales funt maligni, & qui pendent ex nimia copia, aut craffitie materiæ in quibus propter rationes dictas fecurior erit fuppuratio. Pro hac autem molienda confert fotus ex hydrelæo calente affiduè factus; poft verò appofitum cataplafma confectum ex farina triticea cum hydrelæo, vitellis ouorum, axungiis, butyro & croco, aut foliis maluarum elixis, & cum axungia porcina malaxatis: Vbi autem rebellis, maligna, aut venenofa fuerit parotida, fortiori auxilio vti conuenit, quale eft quod fequitur.

℞. Ceparum albarum num. ij. affentur fub cineribus, adde fermenti ℥.ij. axungiæ porcinæ ℥.j. œfypi ℥.ß. croci ℈.ij. olei fcorpionum ℥. ß. theriacæ magnæ ʒ. ij. vitella ouorum, num. iij. pulueris fcordij ʒ. j. ß. olei irini q. f. mifce & fiat cataplafma. Ante ipfius applicationem femper præcedat fotus ex hydrelæo modicè calido, quia dolorem mitigat, & ad fuppurationem valde confert. Suppuratione iam factâ, vel ferro, vel medicamento vomicam aperiemus, & Medicè vlcus curandum communibus indicationibus vlceribus debitis, de quibus in præfentiarum non eft noftrum difputare. Deo tamen fauente de eis agemus.

Verumtamen etiamfi pro hac indicatione complenda confulat Galenus, pure iam facto refolutionem effe intendendam, mihi tamen id nunquam perfuafum fuit. Quapropter in hac re amplector placitum cuiufdam noftræ Scholæ Recentioris afferentis, eam fufpectam valde, & periculo plenam methodum effe; cuius ratio eft, quia difficiliùs refoluitur quod craffius eft; fed Natura non potuit refoluere materiam putridam, quantò minùs poterit refoluere pus quod eft craffius, vtpotè per coctionem eft factum, & ea quæ coquuntur craffiora redduntur, ex Philofophi doctrina *in libris Meteororum*, ac per confequens fruftrà intendetur refolutio, fed fecuriùs erit vomicam aperire, vt euacuetur pus, & materia primi morbi forfan recidiuam caufatura; aliàs enim pure diù detento corro-

ſiones imminent,interim quod reſolutio intenditur : ſiquidem pus exedens cùm ſit, & corroſiuum, partem & humores quos tangit corrumpit. Accedit quod idemmet pus in vomica contentum eſt purum excrementum, vtpotè iam recepit vltimam à Natura elaborationem, vnde non retinetur ab ea, ſicque ſtatim expelli debet : conſtat autem quòd etſi per reſolutionem etiam euacuari eſſet poſſibile, nunquam tamen ità adæquatè, vt partes terreſtres non remanerent, tenuibus per inſenſibilem halitum reſolutis. Securiùs ergo erit vomicam aperire vt illicò, quod à Natura non retinetur detrudatur, & materia primi morbi in totum euaneſcat, & indè vtriuſque affectio omninò deficiat.

Nec me latet Valleſij noſtri doctrina 5. *Epidem. comm.* 16. in Hiſtoria Hippotomi, cuius loquentis verba de præſentis affectionis medicatione ſunt ſequentia : *Ego quoque in parotidibus quæ ex morbis aliis non leuibusfiunt citò, vel nullâ expectatâ ſuppuratione, vſtione vtor in ipſo tumore, nulla enim ratione meliùs prouidetur ne tumor recurrat, ſed materia per ipſum vlcus quod infligitur, expurgetur.* Vbi qui hæc verba, & totius commentarij perpenderit, inueniet, quòd vbi parotides ex morbo periculoſo,necnon etiam maligno procreantur, tuta eſt curatio à materiæ retroceſſu libera, nullâ expectatâ reſolutione, aut ſuppuratione,ipſam parotidem vſtione aperire, vt exindè noxia materia ipſius, & primi morbi per vlcus paulatim expurgetur. Verùm licèt hæc doctrina quia tanti Authoris, non ſit poſthabenda, tam abſolutè, & indiſcriminatim in qualibet occaſione non eſt tuta eius exercitatio : ſed quando tumor moderatus eſt, & ſuâ magnitudine ſuffocare non poteſt, & fluxio iam quieuerit, aliàs enim vſtione factâ colore & dolore partis Natura præcipitaretur, & tantam copiam materiæ mitteret in locum affectum, vt pars ipſam traheret, vt priùs ſuffocatione periret æger quàm liber euaderet per eiuſdem materiæ extractionem. Quapropter in parotidibus pluribus increſcentibus, priùs venam humeralem ſecabimus bis aut ter, prout opus fuerit, & indè quando coniectauerimus fluxionem ceſsâſſe, optimum erit conſilium vſtione tumorem aperire, nec expectatâ reſolutione, neque ſuppuratione ob timorem retroceſsûs, iuxta Valleſij doctrinam. Ego enim tutiorem viam iudico venâ prædictâ inſciſsâ ſuppurationem tentare : ſiquidem etiamſi fluxio ceſſauerit, negari non poteſt ingentem ingeri dolorem in parte affecta per vſtionem, vnde neceſſariò ſtimulabitur Natura, vt in ſubſidium eius mittat ſanguinis, & ſpiritus copiam immoderatam, ex qua ſubitam mortem per ſuffocationem meritò timere poſſumus. Vnde idem erit impedimentum ac in primo caſu fluxione perſeuerante,& ſic ſuppuratio tentanda.

Quidam noſtræ Scholæ Recentior tenet Valleſij doctrinam de apertione per vſtionem locum non habere in parotidibus parumper erumpentibus, quæ Naturæ imbecillitatem prænunciant diminutè expellentis. Ex quo ait, Si Natura non potuit in locum affectum idoneam facere expulſionem, quia imbecillis, nec poſt apertionem id poterit facere. Quod entymema omninò à veritate alienum mihi videtur; Immò potiùs iudico in his caſibus in quibus propter Naturæ debilitatem parum pererumpũt parotides, non alio modo eis ſuccurrere poſſumus, niſi ſcarificationibus, aut vlcera per cauſtica inducendo, dummodò alia leuiorà auxilia attractoria priùs tentata fuerint, ſine vlla vtilitate. Ratio eſt manifeſta : nam dum Natura tentat aliquam expulſionem per locum conuenientem, eámque non perficit ob debilitatem, eam iuuare debemus, dummodò ſit regio apta pro talis materiæ expulſione ; ergo in morbis acutis quorum materia non eſt craſſa, & difficilè mobilis, ſi Natura diminutè tentet Parotides, omni auxilio erit iuuanda, vt auidè expellat ; ſed ſcarificatio, & vſtio ratione doloris quem inferunt, irritant, & ſtimulant Naturam de nouo ad expulſionem, vt de ſe manifeſtum eſt ; ergo dum diminutè erumpunt, non erit alienum à recta methodo vrere aut ſcarificare. Et confirmatur ; nam in Parotidibus, quæ apparere incipiunt, citóque obſcurantur, communis eſt praxis trahentibus vti auxiliis, & ſcarificationibus, vt inceptus Naturæ motus finiatur,& expulſio adiuuetur : Sed in tali euentu etiam debilitas Naturæ arguitur, non potentis finire inceptum motum, & hoc non obſtanti ſcarificatio vtilis eſt ; ergo in paruis tumoribus apertio per vſtionem à Valleſio conceſſa non erit deneganda, ſed potiùs exercenda ſummâ cum diligentiâ.

In calce iam huius capitis oportet aduertere exitum parotidum in morbis longis valde reprobari ab Hippocrate,quia difficilè craſſa materia poteſt euacuari, & ſuppurari. Quapropter in his ſi vires adſint, oportet priùs corpus expurgare, vt redundantes ſucci à Natura moti per inferiorem ſedem ad quam ſuo pondere magis inclinabunt,accuratè euacuentur, etiamſi non adſit coctio,quia talis expulſio indicat Naturam, aut copiâ, aut malignitate grauatam valde eſſe, & per conſequens impoſſibilis erit talium ſuccorum correctio, & ſic non erit expectanda coctio ad huiuſcemodi expurgationem. Neque obſtat, quòd contrarium motum intentet Natura, nam tentat quod vtile nequaquam eſſe poteſt, ergo cùm ſit meliùs per inferiorem ventrem euacuare,faciendum præſertim cùm ex primo motu difficilis ſperetur morbus, & ferè deſperatus.

DISPVTATIO III.

De Angina.

CAPVT I.

De Anginæ natura.

GEMINAM Anginæ acceptionem adduxit Galenus *lib.4. de locis affectis cap.3.* alteram latam, & generalem, iuxta Hippocratis placitum, qui de Angina diſſerens omnem affectionem difficultatem reſpirandi inducentem Anginam vocauit : Alteram magis propriam ab eodem Galeno adductam 1. *de lo-*

cis

cis affectis cap.6. & 4. Aphorifm.comment.34. vbi folam inflammationem internarum partium gutturis viam refpirationis intercludens Anginam vocauit. Idem etiam teftatur lib.4. Acutor. comment. 20. per hæc verba. Angina partium, quæ in gutture funt phlegmon eft. Idem repetit lib. 3. Prognofticorum, comment.16. Ex quo fit manifeftum Anginam non effe quamlibet fuffocationis affectionem, licèt ab angendo, feu fuffocando denominationem fortiatur; fed eam tantum, quæ ex gutturis, aut faucium affectione oritur, fed inflammatoriam, feu phlegmonofam refpirationem, & quæque deglutitionem impediat. Vocamus autem guttur, feu laryngem, caput afperæ arteriæ, per quod ingreditur aër ad cordis attemperationem: fauces verò intelligimus, Galeno ipfo interprete, partem oris internam, ad quam & gutturis, & gulæ extrema attingunt, hoc eft fpatium interiacens inter has partes, quod pharynga appellatur. Sic Galen.4. de locis, cap.3.

Porrò, etiamfi Angina dicatur phlegmon, feu inflammatio prædictarum partium à Galeno, non propterea ità ftrictè debet fumi, vt fit tumor à fanguine quarto humore procreatus; fed credendum, cum communi omnium Medicorum affenfu, idem fonare inflammationem, & phlegmonem, ac tumorem à quolibet humore factum. Hoc apertè deducitur ex eo quòd omnes Anginam concedant biliofam, pituitofam, &c. quod non fieret fi nomen inflammatio denotaret tanquam partem effentialem definitionis tumorem factum ex fanguine quarto humore: fic ergo Angina erit tumor gutturis, aut faucium refpirationem, & deglutitionem impediens. Quòd autem guttur, & fauces in Angina folùm afficiantur, docuit Galenus 4. Aphorifm.comm.34. & 4. de locis cap.3. in quo omnes Medici & Chirurgi vnanimiter conueniunt, quapropter in eo non immoror.

Sed dices: Affectio, quæ neceffariò parit fymptomata pathognomonica Anginæ, verè Angina dici debet: fed refpirationis, & deglutitionis impedimentum, quod eft fignum effentiale Anginæ, inuenitur citra tumorem in gutture, aut faucibus eò præcisè, quòd vertebræ internæ colli luxatione afficiantur verfus partem internam, non ergo effentia Anginæ in inflammatione confiftit. Minor euidentiffimè conftat, ex eo quòd per vertebrarum colli luxationem immediatè oritur mala conformatio in gutture, feu organo refpirationis: etenim cùm viæ occludantur per quas aër infpirari debet, neceffariò adeft defectus cauitatis conuenientis, fed hoc ipfo refpiratio læditur, & difficultas deglutiendi perfentitur citra vllum tumorem; fola ergo viarum refpirationi deferuientium mala conformatio, feu occlufio, erit neceffarius morbus Anginam conftituens, abfque eo quòd huiufmodi mala conformatio, neceffariò procedat ab inflammatione, feu tumore præternaturam in gutture, feu faucibus apparente. Idem argumentum contra eandem partem formari poteft ex interclufione alicuius corporis alieni, & extra accedentis, in via refpirationis, vt craffo humore, aut fi mufculi capitis afperæ arteriæ conuulfione à ficcitate afficiantur, aut paralyfi laborent; tunc enim proculdubio omnibus Scriptoribus certum eft, difficultatem adeffe deglutiendi, & refpirandi citra tumorem; fed in Angina nullum aliud fignum pathognomonicum inuenitur, vt in confeffo eft omnibus, fruftrà ergo ad eius conftitutionem tumor præternaturam erit neceffarius prædictas partes afficiens.

Nec valet fi refpondeas cum Fernelio lib.5. de partium morbis, cap.9. Anginam aliam effe exquifitam, & propriè talem, & hanc effe inflammationem neceffariò; aliam verò notham talem dictam ob fymptomatum fimilitudinem, qualis eft quæ luxatione, vertebrarum aut mufculorum capitis afperæ arteriæ conuulfionem dictam, aut paralyfim; huiufcemodi autem Anginæ iuxta aliquorum opinionem videntur effe tales per confenfum, & non per propriam paffionem, nempè quia procedunt ab alio morbo, luxatione videlicet, conuulfione, &c. Hæc enim euafio difficultatem minimè euertit: nam vtrobique fimilia funt fymptomata pathognomonica, vt ex fe notum eft: fimiliter morbus immediatus à quo procedunt vtrobique idem eft, vtpotè eft viarum refpiratione feruientium occlufio, feu diminuta cauitas. Ergo ità exquifita Angina eft vna ac altera: Patet confequentia: fiquidem fola eft differentia inter affectiones, feu morbos remotos à quibus vitium in conformatione diminutæ cauitatis immediatè procedit, quia fcilicet in primo cafu viarum anguftia procedit ab inflammatione feu tumore; in fecundo verò à luxatione vertebrarum colli verfus interiora, quæ cauitatem reddit minorem: In vtroque tamen cafu fatentur omnes vitium cauitatis, quod eft morbus immediatus, à quo figna effentialia Anginæ exquifitæ procedunt, eadem effe: Ergo cùm difcrimen à caufis remotis defumptum valde accidentale fit ad morborum effentiam, & quidditatem indagandam, videtur difficilè omnes fub Angina exquifita & propriè tali non comprehendi.

Rursùs, neque per confenfum dici poffunt; nam fi tales dicuntur, maximè quia procedunt ab alio morbo, nempè luxatione vertebrarum, conuulfione, aut paralyfi; fiquidem priùs eft luxatam vertebram, (idem dico de aliis) pati morbum in fitûs mutatione, quàm quòd cauitatem vitiet feu occludat: fed eadem vrget difficultas de altera Angina ab omnibus propriè exquifita nominata, quæ procedit ab inflammatione gutturis, feu faucium; vel ergo omnes funt exquifitæ tales, vel nulla. Minor eft manifefta, nam priùs eft etiam eadem prioritate partem extendi præternaturam dum tumore laboret, quàm cauitatem vitiari; ergo quemadmodum in hoc cafu non obftat, quòd diminuta cauitas in viis refpirationis procedat ab inflammatione, quominùs dicatur Angina per propriam paffionem, & non per confenfum, etiam non obftabit, quòd earundem viarum anguftia procedat à fitu mutato vertebrarum colli, quominùs dicatur per propriam paffione Angina. Certè ità ratiocinium videtur concludere vt quidquid in vno cafu concedatur vel negetur, in alio ità debeat fieri.

Poffemus occurrere huic difficultati dicendo communiter definiri ab Authoribus Anginam per inflammationem feu tumorem, quia loquuntur de illa quæ communiter & frequenter euenire folet, etiamfi ea de qua præcedens difficultas militat interdum accidat, habeátque eadem figna effentialia. Quapropter & alij commu-

communiter hoc,meo iudicio, fundamento du-cti præfato ratiocinio conantur satisfacere, dicendo illam solam Anginam esse veram, quæ ab inflammatione seu tumore faucium seu gutturis procedit, quia hanc solam consueuerunt Medici talem appellare, & non aliam. Ratio quidem meo iudicio friuola; nam, vt inquit Petrus Garcia *lib. de locis, disputat.34. cap.1.* quantumuis nomina significant ad placitum, tamen aliquod fundamentum debet esse propter quod res vna tali nomine appelletur, & non alia: sed nihil habet speciale angustatio viarum respirationi seruientium ab inflammatione procedens, quòd non habeat eadem angustatio ex luxatione vertebrarum colli orta: siquidem eadem sunt symptomata, & idem periculum suffocationis videtur; ergo sine aliquo fundamento ex rei natura petito nomen Anginæ imponi, ei suffocationi, quæ procedit ex inflammatione gutturis aut faucium, & non alteri speciei ex luxatione vertebrarum præcedenti.

Tutiùs tamen præfato argumento poterit aliquis satisfacere, si dicat ibi loqui Galenum, & cum eo Authores de Angina per propriam passionem, quæ necessariò ex inflammatione fit ipsius gutturis aut faucium; at eam Anginam factam ex luxatione vertebrarum colli de qua procedit dubium, non dici per propriam passionem, etiamsi habeat eadem signa essentialia, vtpotè procedit ex affectione alterius partis, nempè ex affectione vertebrarum quibus consentiunt partes gutturis, & faucium, quæ in Angina per propriam passionem à vera inflammatione procedente per se afficiunt, & sic non erit mirum si solùm hæc Angina vocetur, & non illa.

Verum enim verò omnia hæc non euertunt vim præfatæ ratiocinationis.Quapropter verius existimo Anginam vere esse eam quæ procedit ex luxatione vertebrarum colli, quod iuxta Galeni mentem esse testatur hic sequens textus *lib. 4. de locis affectis cap.3.* loquens de his qui patiuntur luxationem vertebrarum colli: *Cur igitur eos anginosos appellauit, an inquit quia difficulter spirant nullo existente, vel in thorace, vel in pulmone vitio, quippe hac re differt Anginæ concursus, à peripneumoniæ & lateralis morbi concursu, atque in eo quod angustiæ sensus in summo gutture est*: Quibus verbis non solùm notificauit assumptum quod intendimus, verùm quòd in ipsa luxatione vertebrarum patiatur guttur per propriam passionem, aliàs non distingueretur à peripneumoniæ vitio, aut pleuritidis, in quibus per consensum est difficultas respirandi: Ex quo constat adhuc vltimam euasionem pro contraria parte defensanda, inanem esse. Rursùs,idem Galenus *infrà eiusdem capitis citati* reprehendit quandam communem diuisionem in quatuor membra, (de qua illicò agemus) eò quòd hanc nostram Anginæ speciem ex luxatione vertebrarum non comprehendat.Consentit Galeno Aëtius *cap. proprio*; hancque esse veterum Scriptorum opinionem expresse fatetur: & rationem reddit quia lingua à luxato ventriculo iuxta radicem suam impulsa ex propriis locis excedit, vnde respirationis via coarctatur, difficultásque eius infestat, & coguntur semper aperto ore hiare. Ratione etiam stabilitur hæc eadem assertio; nam in luxatione vertebrarum colli versus partem internam adsunt eadem signa pathognomonica Anginæ, nempè difficultas deglutiendi, & respirandi, & rursùs patitur eadem pars, scilicet guttur, ac in Angina quæ procedit ab inflammatione eiusdem partis, aut faucium. Ergo quemadmodum hæc propriè talis dicitur, & per propriam passionem, sic & illa. Patet consequentia, quia non est specialis ratio conuincens in vna, quæ non conuincat in alia, ergo. Sed quia de his in primo argumento satis egimus, iterum repetere onerosum erit, sicque in eis non immoror.

Dico secundò, Asserentes ex luxatione vertebrarum colli versus partem internam oriri propriam Anginam, necessariò fateri tenentur ex resolutione, paralysi dicta, aut conuulsione musculorum gutturis,aut faucium,etiam veram, & propriam oriri Anginam, de qua fecit mentionem Auicenna *fen 9. lib.3. tract.1. cap.8.* per hæc verba: *Et scis quòd lacertus mouens membra motu attrahendi aërem ad ea, &c.* Et Galenus *4. Acutorum comment.34.* dicens: *Possibile est etiam aperientibus ipsum musculis crassioribúsque factis meatum reddi angustiorem contingit, & vtrumque coniungi, illúdque impossibile non est, & propter superfluam siccitatem musculorum gutturis intrinsecorum supramodum extensi, meatum reddant angustiorem.* Vnde ex his non erit difficilè rationem coniectare cur ea quæ procedit affectio ex paralysi, aut conuulsione prædictorum musculorum, non sit ità propriè vocanda Angina, sicut ea quæ ex vertebrarum colli luxatione procedit: etenim ideò præcisè hæc vera censetur Angina, quia parit difficultatem deglutiendi, & respirandi, à morbo in vitio cauitatis diminutæ efficiente partes gutturis, aut faucium: sed omnia hæc pariter inueniuntur in conuulsione, aut paralysi prædictorum musculorum; ergo quemadmodum illa censetur propria Angina, sic & ista, ac proindè omnes qui primum concedunt, tenentur à fortiori fateri secundum. Minor constat ex Galeno *loco nuper citato*,eò quòd magis est experientia ipsa, vnde & tota ratiocinatio legitima apparet. Nec propterea credendum eam affectionem procedentem ex interclusione alicuius corporis extranei in respiratoriis viis esse veram Anginam, sed valdè spuriam, & non legitimam: siquidem sine aliquo vitio interno in prædictis viis est,vt euidenter constat, nihil enim ponitur intrinsecum in ipsa cauitate per interclusionem corporis externi. Quapropter meritò ab hac affectione relegánda venit.

Sed inquires, Si verum est inflammationem esse morbum remotum Anginæ, à quo angustatio procedit viarum respirationi deseruientium, quæ morbus immediatus est, à quo symptomata essentialia immediatè procedunt, cur Galenus & omnes cum ipso solùm de morbo remoto, & non de immediato meminerunt in ipsa definitione? Crediderim certè ideò fuisse, quia ille est qui postulat curationem per medica auxilia; nam ablatâ inflammatione,siue vertebrarum luxatione, siue musculorum conuulsione, illicò citra nouum auxilium morbus immediatus, id est cauitas diminuta in respiratoriis viis euanescit; ac proindè dum de essentiis in ordine ad medelam loquatur Galenus, nihil mirum si ipse, & omnes cum ipso tacentes morbum

morbum immediatum; de remoto ſolùm mentionem fecerint.

CAPVT II.

De ſpeciebus Anginæ.

COmmunis ſatis diuiſio eſt quam admittunt omnes Scribentes, Anginæ, in quatuor membra, ſumptâ diuerſitate, ſeu differentiâ ex parte affecta. Huius etiam diuiſionis fecit Galenus mentionem *lib.4. de locis affectis cap.3. & 4. Aphoriſm. comment. 34.* Nam guttur poteſt pati inflammationem, ſecundum muſculos internos & hanc vocant *Cynanchen*; vel ſecundum externos, quam appellant *Paracynanchen.* Rursùs, fauces etiam poſſunt pati huiuſcemodi vitium, vel in muſculis internis, & fit Anginæ ſpecies, quæ dicitur *Synanches*; vel in externis, & fit alia ſpecies quæ *Paraſynanches* nominatur. Harum ſpecierum prima periculoſior ab omnibus cenſetur, vtpotè in parte magis interiori & abſcondita, ex cuius læſione maius vitium, in reſpiratione, & deglutitione conſequitur. Quâ ratione Hippocrates enumerans ſpecies Anginæ, quæ ex periculo ſumuntur 3. *Prognoſticorum text.16.* ait: *Grauiſſimæ ſunt & celerrimè interimunt quæcunque nihil conſpicuum faciunt in faucibus, neque in ceruice, plurimum verò dolorem inferunt, atque orthopnœam,* (id eſt recta ceruice ſpirationem) *hæ enim eodem die ſtrangulant, & 2. & 3. & 4.* Meritò ergo ex parte affecta magis recondita deducimus periculum; eò quòd via fit anguſtior, & ſic citiùs & intenſiùs patiatur. Deinde in periculo ſecundum locum habet *Paraſynanches.* Rursùs, ſynanches, & tandem omnium ſpecierum minùs periculoſa paraſynanches habetur; quarum dignotio non parui momenti cenſetur ad medicationem imperandam, & conſequendam.

Porrò, ex parte humorum, alias quatuor ſpecies Anginæ communiter Authores conflârunt, penes quatuor humores diuerſos, in noſtro corpore exiſtentes, & valentes cauſare Anginam phlegmonoſam, bilioſam, pituitoſam, & melancholicam; hanc tamen raro, & non ità frequenter ſicut reliquas, iuxta Auicennæ mentem. Ex quo conſtabit Anginæ cauſam eſſe omnes humores, ſiquidem omnes poſſunt in fauces, vel guttur decumbere, ibíque inflammationem, ſeu tumorem efficere, & per conſequens deglutiendi, & ſpirandi difficultatem. Et licèt Galenus 3. *Aphoriſm. comment. 22. & 4. de Ratione victûs in morbis acutis, text.30.* ſolùm fecerit mentionem de Angina pituitoſa, & bilioſa, non tollit, quò minùs etiam ex aliis humoribus fieri poſſit, vt probat ratio, præcipuè ex ſanguine, de quo nullus dubitabit poſſe Anginam cauſare: magna tamen ex parte eodem Galeno authore 3. *Aphoriſm. comment. 18.* Angina bilioſa eſt adeò, vt eryſipelas, aut inflammationem eryſipelati comitetur, ſed quod veriùs in hac re poteſt affirmari, eſt huiuſcemodi fluxionem ex variis humoribus vel omnibus inter ſe mixtis eſſe conflatam; nam difficile apparet ſegregari aliquem ex his, & ſyncerum decumbere, quandoquidem conſtat omnes in venis permixtos eſſe.

Cæterùm, non oblitus fuit Galenus illius ſpeciei Anginæ, quæ ex diſtorſione ſeu luxatione vertebrarum colli verſus interiora procedit: Ipſe enim *1. Prorrhet. comment. 2.* ipſam enumerat; in fine tamen ait, quòd raro contingit, difficiléque eſt, vt ſine inflammatione muſculorum gutturis eueniat, hinc eſt, vt hanc ſpeciem inter cæteras non enumeret, quia fortaſsè ad reliquas poterat reduci.

Sed dices, inſufficientem eſſe quadrimembrem diuiſionem Anginæ, deſumptam à parte affecta; ſiquidem in gutture, aut faucibus ſunt aliæ partes, quæ poſſunt inflammationem pati præter muſculos. Ergo quemadmodum inflammatio in his exiſtens parit Anginæ ſpecies diuerſas, ſic etiam inflammatio reliquas partes occupans pariet alias ſpecies diuerſas ab his quæ retulimus. Reſpondeo, verum eſſe ibi reperiri alias partes præter muſculos; at nulla inflammatur, quin etiam muſculi inflammentur: & cùm ex alia parte muſculi contineant partes carnoſas conſtantes venis & arteriis, hinc euenit vt à muſculis tanquam à partibus principalioribus affectis diuerſitatem ſpecierum in Angina ſumamus, & non ab aliis partibus contentis ſub illis.

Verum enim verò, prætermittenda non eſt alia Anginæ ſpecies ab Aretheo tradita *lib.1. Acutarum paſſionum cap.7.* qui pòſtquam adduxit vnam ſpeciem Anginæ ab inflammatione ſeu phlegmone inſtrumentorum reſpirandi, in qua illas quatuor ſpecies à nobis aſſignatas cum communi conſenſu per diuerſitatem muſculorum reſpirationi ſeruientium, proculdubio incluſit, aliam enumerat cognitu ſatis difficilem, quam *loco citato* explicat, contingere per conuerſionem ſpiritûs in calidiſſimam, & ſicciſſimam naturam, nullâ corporis parte inflammatione laborante. Circa cuius explanationem variè Authores ſensêre; nam alij cum Ludouico Mercato affirmant Aretheum eſſe intelligendum non de vllo ſpiritu rigorosè ſumpto, ſed de aëre aut vapore externo, craſſo, & denſo adſtringentis naturæ intra cauitatem aſperæ arteriæ contento, qui ipſam obſtruendo, aëris impedit ingreſſum ad attemperationem & ventilationem; quo fit vt fuligines detineantur, ibíque ſuâ corporaturâ ſuffocent calorem natiuum, ità vt viuens ſtatim pereat.

Verumtamen hanc non eſſe mentem Arethei docet Petrus Garcia *de locis affectis diſp.34. cap.2.* penes id quod ipſe de cauſis internis loquitur, vtpotè ex contextu conſtat à ſimili probâſſe ſuam ſententiam de cauſis externis, vt fumo aut vapore inſpirato: ſignum ergo eſt loqui de internis. Præterquam quòd conſtat idem aſſumptum ex verbis expreſſis eiuſdem Authoris ſuprà relatis, ait enim fieri huiuſmodi Anginæ ſpeciem per conuerſionem ſpiritûs in calidiſſimam & ſicciſſimam naturam; non ergo rectè interpretabitur de vapore, aut fumo caliginoſo. Quapropter noſter Magiſter *citato loco* pro explicatione Arethei duo affirmat. Primum poſſe fieri Anginam de qua loquitur Aretheus, non ſolùm ab externa, ſed etiam ab interna cauſa generatione vaporis venenoſi, aut fuliginoſi in noſtro corpore, qui reſpirationis viam obſtruendo, reſpirationem impediat, & ſuffocationem pariat. Secundum, Aretheum eſſe intelligendum in ſenſu literali de generatione,

tione, feu conuerfione fpiritûs in calidiffimam, & ficciffimam naturam, propter quem vfum tanta fit refpirationis, & attemperationis neceffitas, vt non fufficiat, fed breui tempore fuffocationem homo patiatur. Et dùm in fe inftat Magifter argutie de febre ardentiffima in qua nimis calefit cor,& tamen fuffocatione non perit æger. Refpondet id verum effe,attamen non implicare mente concipere maiorem indigentiam attemperationis aut refpirationis,cuius defectu fuffocetur animal.

Noftræ Almæ Complutenfis Academiæ quidam Recentior in fuis manufcriptis *difput. propria de Angina, cap.1.* vt improbabilem repugnat noftri Magiftri explicationem circa Arethei mentem penes id quod affirmat ex fola intemperie poffe oriri fuffocationem; nam licèt verùm fit poffe dari tam intenfum calorem,vt pro eius attemperatione & fatisfactione non fufficiat refpiratio, & per confequens incompoffibilis difpofitio pro conferuatione formæ viuentis in materia inducatur, ità vt æger ftatim pereat, non tamen eft verum perire fuffocatione, qui à tali caufa perit. Patet ex communi confenfu, quo omnes affirmant idem effe fuffocari, ac perire ex vi alicuius corporis impedientis fuâ corporatura ventilationem requifitam mediâ refpiratione pro caloris natiui conferuatione in ftatu naturali; cúmque fola & nuda intemperies calida id efficere non valeat, conftat non dubiè ipfam folam fuffocationem caufare non poffe: Minor præfatæ ratiocinationis poteft comprobari ex doctrina Galeni *lib.4. de Præfag. ex pulfibus cap.1.* vbi ità loquitur: *Nam folam intemperiem nullum fuffocationis periculum excipit.* Quid clarius? Idem teftatur 4. *Aphorif. comment.* 34. per hæc verba: *Neque enim aliud eft fuffocari nifi interitus fubitus propter defectum infpirationis qui fit ex anguftia alicuius inftrumenti ex his quæ inferuiunt refpirationi.*

Ex his fic deduco, Neque anguftia, nec infpirationis defectus oriri poffunt ex fola intemperie, non ergo hæc fola fuffocationem inducere poterit, & per confequens, etfi per intenfum calorem, quamplurimi pereant, vt contingit in febribus ardentibus, non tamen fuffocati dicuntur, dummodò non fit medio corpore aliquo impediente infpirationem,& natiui caloris ventilationem, quantumuis mente concipiat quis fummum calorem, quem poteft habere viuens. Liquidò ergo conftat Arethei mentem non effe optimè explanatam iuxta doctrinam noftri Magiftri, cùm ille loquatur de his, qui pereunt fuffocatione ex quocunque vitio, in refpirationis quolibet inftrumento, vt ipfe Magifter aduertit *loco citato.*

Quapropter prædictus Recentior aliâ viâ incedit circa explanationem mentis Arethei, afferítque prædictam fpeciem Anginæ oriri ex reficcato gutturis corpore, ob impenfam conuerfionem fpirituum, & fuliginum in calidam, & ficcam naturam, ob quam mufculi denfantur, immobiléfque reddantur, & refpirationis via occluditur, & per confequens fuffocatio euenit.

Fundamentum quo ifte Author mouetur, & quo conuincit hanc effe Arethei mentem, eft, quod dum figna huius fpeciei Anginæ exponit, adducit inftrumentum refpirandi,collapfionem materiæ, & infignem extenuationem. Et inferiùs de eadem fpecie loquens Aretheus ait, *Anginam autem collapfio, gracilitas, pallor comitantur, oculi caui interiùs,demerfi, fauces, & gurgulio retracti, tonfillæ multò magis fubfidentes, vocifque priuatio;* Quæ omnia demonftrare videntur reficcationem gutturis, & materiæ mufculorum, Aretheum loqui, cùm hæc fymptomata præfato morbo à tali caufa orto correfpondeant. Quod autem gutturis reficcatio fufficiat pro fuffocatione, & gutturis coarctatione, feu anguftia probat ex Galeno 4. *Aphorifm. comm.*34. vbi fequentia pofteritati dedit fcripta: *Nec impoffibile eft propter nimiam ficcitatem mufculis internis gutturis fupra modum extenfis, meatum reddi anguftiorem.* Idem teftatur 3. *de Caufis fymptomatum,cap.*2. vbi ait, in ardentiffimis febribus, & ficciffimis docet fæpè ità exficcari linguam, vt loquela impediatur, & immobilis fiat. Ergo cùm idem in gutture poffit contingere, negandа non eft poffibilitas euentûs, ac proindè veram fuffocationem ex reficcatione gutturis, ex vi conuerfionis fpirituum in calidam & ficciffimam naturam, quam Aretheus iudicauit alteram Anginæ fpeciem.

Cæterùm, in calce capitis Recentior aliquantulum limitat fuum dicendi modum, quatenus afferit anguftiam gutturis ex reficcatione, non effe tam magnam, vt fola illa interitûs fit caufa per obftaculum refpirationis, feu per fuffocationem, fed maiorem caufam fuffocationis effe immenfam fuliginum copiam eleuatam ex fuccis quamplurimis replentibus afperam arteriam,& læuem pulmonum,vbique putrefcentibus: cùm hoc tamen fatetur fuffocationem prædictam fieri tam ex prædictis fuliginibus fuâ prædictâ corporaturâ viam refpirationis replentibus, quàm ex reficcatione gutturis caufata ab vftione, quam huiufcemodi fuligines moliuntur. Quapropter (ait Recentior) Aretheus, folius fpiritus conuerfi in ficcam naturam vitium effe affirmauit.

Verumtamen, licèt Recentior bene fatis impugnet Magiftri mentem, quatenus fuffocationem concedit præcisè ex intenfo calore oriri, feclusâ corporaturâ, vt fuprà adductæ rationes fatis id efficaciter probant; iudicio tamen meo ipfe finiftrè interpretatur Aretheum. Primò, nam ipfe in principio capitis in quadam obiectione, & Petrus Garcia *loco citato* ex mente Auicennæ *fen* 9. *lib.*3. *tract.*1. *cap.*8. mentionem faciunt de quadam fpecie Anginæ iuxta aliquorum fententiam orta ex conuulfione mufculorum gutturis, fed vltra hanc tanquam de peculiari fpecie loquitur Recentior cum Magiftro de fpecie ab Aretheo conceffa: Ergo illa, quam affignant iuxta mentem Arethei, vocant, debet effe diftincta ab ea quæ fit per conuulfionem mufculorum gutturis: Atqui fpecies Anginæ, quæ fit ex reficcatione gutturis, & mufculorum eius ex vi conuerfionis fpirituum, & fuliginum in calidam, & ficcam naturam, non diftinguitur ab ea quæ fit ex conuulfione; nam ficcitas non alio modo poteft impedire deglutitionem,& adftrictionem facere in via refpirationis, quàm conuellendo mufculos. Ergo cùm Recentior hoc modo explicet Arethei mentem, deducitur manifeftè finiftrè illum interpretari, cùm iuxta fuam,& omnium opinionem fpeciem Anginæ particulariffimam importet per fua verba, & non eam, quæ ex conuulfione

uulſione muſculorum gutturis cõtingere poteſt.

Deindè ſic arguo in Recentiorem, nam Aretheus ſolùm vnicam cauſam aſſignauit, dum hanc peculiarem Anginæ ſpeciem adduxit, nempè per conuerſionem ſpiritûs in calidam & ſiccam naturam:ſed Recentior tenet reſiccationem gutturis non eſſe ſufficientem ad cauſandam ſuffocationem, & ſic ipſam fieri, præcipuè ex corporatura fuliginum,quæ ex ſuccis putreſcentibus eleuantur, non ergo iuxta mentem Arethei loquitur qui ſuffocationem hanc reduxit ad vnicam cauſam, quam nuper adduximus ex eius mente. Verba perpendite: Ego *verò exiſtimo ipſius ſolius ſpiritus ad vitium eſſe prauâ conuerſione ad calidiſſimum ſicciſſimúmque conuerſi, nullâ corporis parte inflammatione laborante, &c.* Vnde ſic inſto: Hæc ſpecies Anginæ fit per ſolius ſpiritus vitium,ergo cùm Recentior per vitium & reſiccationem gutturis affirmet fieri, non loquitur cum Aretheo. Inſuper peccat Recentior penes id quod affirmet gutturis reſiccationem, non poſſe eſſe cauſam ſuffocationis; nam Galenus *citato comment.*34. *Aphoriſm.* docens, quâ ratione ſuffocatio repentè accidat, tenet non eſſe impoſſibile ob nimiam ſiccitatem muſculorum internorum gutturis meatum reddi anguſtiorem, quandoquidem ſupra modum extenduntur; ergo ex mente Galeni non implicat. Et quod efficaciùs vrget pro hac parte eſt argumentum de conuulſione, quam poſſunt pati huiuſcemodi muſculi à ſiccitate: in quo euentu nulli dubium erit,quin gutturis via ità occludi poteſt,vt illicò ſuffocatio contingat.

Propterea mihi videtur Aretheum loqui de fuliginibus, quí vi putredinis, & vſtionis iuxta cor & cerebrum ex ſuccis putreſcentibus ibi conuertuntur in calidiſſimam, & ſicciſſimam naturam,& eleuantur ad partes ſuperiores,nempè ad vias reſpirationis,vbi ſuâ corporaturâ ingreſſum aëris ad attemperationem, & ventilationem caloris natiui impediunt; & per conſequens ſuffocationem inducunt. Húncque ſenſum eſſe magis conſentaneum pro Arethei placito pro certo habeo. Primò ex impugnatione aliarum opinionum circa huiuſcemodi interpretationem. Secundò & efficaciùs ex quadam doctrina Arethei *capite & loco citato*; ipſe enim ait ſanari & meliùs haberi poſſe ægrum in hac ſpecie Anginæ extrà apparente eryſipelate;tunc ſic inſto.Sed hoc indicat internam mali cauſam eſſe humorem calidum & ſiccum, tenuem, ſeu eius vaporem, quod abſque dubio voluit ſignificare per conuerſionem ſpiritûs, id eſt vaporis in calidiſſimam, & ſicciſſimam naturam, qui ſi extrà appareat, id eſt, ſi in eryſipelas extrà apparens conuertatur, ſummoperè æger iuuatur: ergo cùm magis literæ conformis ſit hic ſenſus, videtur interpretandum Aretheum modo à nobis explicato. Præterquam quòd, ſæpè ſæpiùs Authores vaporem,ſeu fuliginem tanquam ſpiritum reputant, non ergo eſt cur Aretheus, ſic non ſit intelligendus; præcipuè cùm ex dictis conſtet contra Magiſtrum intelligibile non eſſe, quâ ratione mutatio ſolius ſpiritûs in calidam & ſiccam naturam, qualibet ſeclusâ corporaturâ ſuffocationem efficere poſſit.

Præterea quod in doctrina Recentioris noſtrum fundamentum vim habeat, mihi perſuadeo ex eo quòd ipſe *in fine capitis* teneat Aretheum dixiſſe ſolius ſpiritûs vitium eſſe, quia fuligo exuſta propriâ corporaturâ, viam reſpirationis replet, tunc ſic vrgeo. Ergo ſentit idem ſonare apud Aretheum per conuerſionem ſpirituum ac per conuerſionem fuliginum in calidam & ſiccam naturam, aliàs affirmat gutturis reſiccationem, non eſſe cauſam ſufficientem ad ſuffocationem moliendam, ſed hanc præcipuè efficere fuligines eleuatas ex ſuccis putreſcentibus, iuxta cor & pulmones. Ergò apud Recentiorem,& iuxta ſua principia magis conſentaneum eſt Aretheum eſſe interpretandum iuxta noſtram mentem de fuliginibus exuſtis propriâ corporaturâ ſuffocantibus, quàm de gutturis reſiccatione, aut de intenſo calore, vt aiebat Magiſter.

Capvt III.

De cauſis, ſignis, & prognoſticis Anginæ.

Ex his quæ *præcedenti capite* dicta ſunt, facile eſt colligere cauſas internas Anginæ eſſe quatuor humores, vel ſeorſim, vel ſimul fluentes in partem,quam diximus affectam in Angina, ibique inflammationem ſeu tumorem efficientes: Conſtat hæc Aſſertio ex Auicenna *ſuprà loco citato cap.*8. vbi ſic ait: *Et hæc quidem apoſtemata quandoque accidunt ex ſanguine,quandoque ex cholera rubea, quandoque accidunt ex phlegmate.* Et paulò infrà proſequitur ità: *Raro accidit ex melancholia.* Idem tenet Galenus *lib.* 4. *Acutorum comm.*31. quatenus ad bilem & pituitam attinet; ratióque de omnibus id efficaciter ſuadet: Nam cuiuſlibet poteſt eſſe defluxio,ſiue à capite,ſiue ex venis in guttur ſeu fauces, ergo quilibet poterit tumorem gignere in aliqua ex dictis partibus;ſed hoc ipſo Anginam parit, ergo non erit dubium, quin omnes humores præſentem affectionem poſſint cauſare. Antecedens nullam inuoluit difficultatem,ergo & conſequens eſt verum.

Sed inſurges contra dicta: Gutturis venæ ità anguſtæ ſunt, Galeno authore *de Vſu partium*,vt nequaquam in eas poſſit decumbere pituitoſus,aut melãcholicus humor, ſi ſynceri defluant, non ergo Angina âb omnibus humoribus indiſcriminatim oriri poterit. Secundò, in noſtram Concluſionem eſt argumentum: nam humor qui inflammationem, aut tumorem efficere nequit, Anginæ effectrix haudquaquam poterit eſſe;conſtat autem bilem non poſſe partem in tumorem eleuare ob ſuam nimiam tenuitatem, & quantumuis defluat in gutturis muſculos, non efficiet tumorem; & per conſequens neque deglutiendi difficultatem, aut expirandi; ex qua immineat ſuffocatio;aliàs enim propter vſum auctum magnam efficiet reſpirationem ex quo ſolo ſuffocatio repugnat,vt ſatis efficaciter contra Magiſtrum dubio præcedenti demonſtrauimus.

Verùm, hæc futilia ſunt, minimeque euertunt noſtræ Concluſionis robur & fundamentum; nam gutturis paruulæ venæ licèt non capiant humores craſſos, ab ipſiſque ſyncèris in hac parte tumores generari non poſſint; bene tamen

tamen à tenuibus, seu non ità crassis, seu permixtis, quod non tollit, quominùs Angina ab omnibus procedere possit humoribus; nam etiam Angina vocatur vbi in faucium venas decumbit humor: Constat autem has esse ampliores, ità vt ambire possint crassos humores, ergo isti veram Anginam efficere possunt. Ex quo ad primam obiectionem solutio constat. Ad secundum dicimus nihil obstare humoris tenuitatem quominùs possit ex eo generari tumor; siquidem omnes cum Galeno legitimum erysipelas constituunt inter tumores præternaturam, factum quidem ex flaua bile syncera; non ergo implicat, quòd sicut flaua bilis effectrix est tumoris in aliis partibus, id idem possit in faucibus, aut gutture generare, ac per consequens talis humor verè poterit Anginam causare, vnde nulli ex humoribus hoc denegandum, etiamsi verum sit humores frigidos Anginas causare nothas, non quidem acutas, sed longas. Quod quidem de pituita expressit Galenus 3. *Prognostic. comm.* 18. sic: *Quòd si pituitosum œdema interdum manifestet, celerrimè discutitur, nec vllo pacto acutus talis morbus est.* Idémque esse intelligendum de melancholia ratio ipsa demonstrat. Cæteri autem calidi humores morbum anginosum constituunt acutum per celerem eorum motum in quo acuties consistit.

Circa secundum quod inquirimus, examinandum est, quæ sint signa essentialia seu pathognomonica quæ necessariò Anginam demonstrant. Pro quorum examine audiendi non sunt, qui signa communia adducunt omnibus speciebus Anginæ, ex quibus aliqua in aliqua specie, & aliqua non inueniuntur; isti námque incertam dubiámque cognitionem de quidditate morbi gignunt cùm ea omnia non inueniant signa, quæ mente conceperunt. Quapropter specialiùs in præsenti essentialia cuiusque Anginæ signa per generalia dogmata examinabimus, vt exindè indubiam certámque rei cognitionem habeamus. Ad rem ergo, cùm tam calidi, & frigidi humores Anginam causare valeant, diuersa erunt signa, hos aut illos demonstrantia. Rursùs, cum diuersitate partes affici possunt in hoc morbo, diuersa accidentia erunt, diuersam partem affectam attestantia.

Igitur quando Angina fuerit exquisita in parte humorum, id est quando à calidis humoribus fauces, aut guttur occupantibus inflammatio, seu tumor procreatur, ea sunt signa pathognomonica præfatum affectum attestantia. Primò, quæ cuique inflammationi debentur, partem aliquam sentientem occupante, nempè dolore, partem calidiorem sentiri, pulsum esse durum, partémque affectam ruborem contrahere, quæ omnia cuique inflammationi ex calido succo orta communia esse liquidò omnibus constat. His accedit omnibus aliud peculiare signum essentiale, videlicet difficultas deglutiendi, siue inflammatio sit in gutture, quod est certum, siue in faucibus, quod non ità stabilitum est, nisi his qui Galenum *lib. de dissectione musculorum, cap.* 15. perlegerunt; Hæc sunt verba: *In faucibus musculus vtrinque vnus habet tunc munere suo fungens, cùm vox editur, aut deglutitio fit.* Vnde sic infero, Si fauciū musculi in deglutitione laborant, ergo dum inflammatione afficiuntur, & dolent, difficulter operabuntur, quia repugnat in ipsa motione, non dolere magis, ac per consequens deglutitionem difficilem fieri: siquidem refugiendo Natura augmentum doloris pigrè musculos mouet, & tardissimo conatu, leuíque compressione, & indè necessariò læditur deglutitio, quia non fit naturali modo, & celeritate debita. Quod argumentum efficaciùs probat de gutture inflammationem patiente: Et hoc idem voluit Rhasis *lib. 9. ad Almansorem cap. 48.* dum solius difficultatis deglutiendi mentionem fecit, per hæc verba: *Dum in deglutiendo sentitur angustia, adest passio, quæ schinantia vocatur*; Ex quo non dubiè colligitur inseparabilem esse ab anginoso affectu deglutiendi difficultatem.

Recentior tamen *cap. præcedenti* citatus, tenet difficultatem in deglutitione esse signum essentiale solùm in angina exquisita ex parte humorum, id est in illa, quæ fit in inflammatione procedente ab humoribus calidis, & occupante partem sentientem doloris capacem; ratione cuius refugiendo Natura augmentum doloris, (vt ipse ait) pigrè musculos mouet, & sic deglutitio non fit eâ celeritate, quæ in statu naturali debetur. Ego tamen in præsenti difficultate, tanquam verum existimo omnem Anginam, siue exquisitam, siue notham ex parte humorum, id est non tantum procedentem ab humoribus calidis, sed etiam à frigidis, siue guttur, siue fauces tumor occupauerit, sibi comitem habere tanquā pathognomonicum signum deglutiendi difficultatē; quod cùm sit expressum apud Rhasim *loco citato*, qui indefinitè de Angina loquitur; quin distinguat exquisitam à notha, expressum est apud Galenum *lib. de Locis affect. cap.* 3. vbi postquam in omni Anginæ specie difficultatem spirandi posuerat, subdidit; *Sed citra suffocationis periculum laborantes difficulter deglutiunt*: Sed quia communiter interpretatur Galenus de syndrome collectiua omnium symptomatum, quæ cōmuniter in omnibus anginosis inueniuntur, non quia in qualibet specie, pergo ad rationem, & ad hominem in Recentiorem, sícque vrgeo. Ideò præcisè difficultas est in deglutitione, quòd non fiat celeritate naturali debita, & assueta, sed tam quando adest inflammatio dolorifica ab humoribus calidis procreata, siue in gutture, siue in faucibus, quàm in tumoribus in dolentibus ortis ab humoribus frigidis, aliquam ex partibus occupantibus, non fit deglutitio eâ celeritate, ac in statu naturali, sed tardiùs: Ergo quemadmodum in Angina exquisita ex parte humorum adest semper & necessariò difficultas deglutienti, sic in illa, quæ procedit ab humorum frigidorum tumore. Huius ratiocinij cætera patent; Minorem sic probo, præcipuè quando tales tumores in molem considerationem dignam attolluntur; etenim tunc proculdubio est in via per quam pertransit id quod deglutimus impedimentum manifestum distendens musculos quibus fit deglutitio, mediā eorum compressione; sed dum distenti sunt, pigrè tardiúsq; comprimuntur ad deglutitionis actum, ergo tardiùs deglutitio fit, ægréque: sed non alio modo difficultas deglutiendi explicatur; ergo hæc in omni Angina adest, & non solùm in exquisita ex parte humorum.

Cæterùm, de difficultate spirandi aliqui dubitare cœperunt, An in omni Angina inueniatur tanquam signum essentiale? Quod dubium

facilè

facilè diluemus, fi diuerfam partem, quæ in anginofis pati folet, perpendamus; nam fi folùm patiantur fauces, gutture haudquaquam affecto, certiffimum eft læfionem in refpiratione minimè effe; nam dum fauces inflammantur, non coarctatur guttur, fed eius via expedita manet, & per confequens aëris fufficiens ingreffus non impeditur ad cordis refrigerium, & ventilationem caloris natiui, vnde illæfa manet refpiratio. Præterquam quòd pars inflammata in faucibus non mouetur ad motum refpirationis, & fic nihil impedit ad aëris ingreffum: Attamen fi gutturis partes occupet inflammatio, neceffariò, & abfolutè aderit refpirationis læfio feu difficultas; fiquidem tunc via neceffaria ad aëris ingreffum manet coarctata & compreffa vi inflammationis oppilantis ipfam, ac per confequens minor quantitas aëris ingreditur, quàm requiritur pro fatisfactione vsûs naturalis, vnde difficultas in ipfa refpiratione fentitur per appofitionem alicuius differentiæ præternaturalis iuxta neceffitatem finis inftigantis.

Porrò, aliquam Anginam citra difficultatem fpirandi inueniri, decretum reliquit Hippocrates *lib. 6. de morbis vulgaribus parte 7. commentario 1.* vbi narrans diuerfas Anginæ fpecies, in hæc prorumpit verba: *In fumma, qui folùm deglutire non poterant, his valde mites ac tolerata faciles erant*: Nihil clarius; nam verbum *folùm*, aliud quodlibet fymptomata excludere ex neceffitate videtur: Idem teftatur Auicenna *cap.9. libri citati* fic: *Et differentia inter apoftema malignum, quod non fanatur, & apoftema quod non eft cum illa malitia, immò eft in poftremo lacerti meri, eft quoniam videtur quod non cum eo conftringatur anhelitus, nifi cùm eft deglutitio.* Ex quo non dubiè colligi poterit Antiquitatem voluiffe aliquas Anginæ fpecies dari in quibus minimè difficultas apparet refpirandi; quod verum tenere haudquaquam poteft, nifi in illis in quibus gutturis via vndequaque libera manet, faucibus folummodò patientibus. Conftat ergo abfolutè difficultatem fpirandi non effe pathognomonicum fymptoma Anginæ.

Argues contra dicta: Auicenna *cap.8. citato* fic ait: *Et tu quidem fcis quòd apoftema oppilat, & quòd coarctatio membri vicini oppilat meatus vicini fui.* Vnde fic inftatur in nos. Coarctatio membri vicini oppilat meatus vicini fui; ergo coarctatio gulæ aut faucium oppilat meatum gutturis, ratione viciffitudinis, & affinitatis, ergo confequenter nulla dabitur Anginæ fpecies (etiamfi folùm fauces inflammatæ patiantur) in qua fpirandi difficultas non fit. Patet affertum, Ibi datur neceffariò fpirandi difficultas; vbi datur neceffariò coarctatio in gutturis via; fed in omni apoftemate cuiufcunque partis, etiam citra guttur, datur ratione viciffitudinis, & affinitatis coarctatio in ipfo gutture, iuxta Auicennæ doctrinam; ergo in omni Angina difficultas aderit fpirandi: fuit ergo affertio noftra.

Refpondetur dictum Auicennæ verum effe, non tamen neceffariò femper accidere, quòd coarctatio vicini membri, feu apoftema eius oppilet meatus vicini fui: etenim poteft tumor non adeò craffefcere, vt vtrumque meatum anguftiorem reddat; ergo licèt verum fit quandocunque tumor attollitur in molem ingentem, non tamen femper, ac per confequens, non femper aderit fpirandi difficultas, fed folùm gutture patiente, aut per propriam paffionem, aut per confenfum.

Quæres: Quare aliqui ex his, qui Anginâ corripiuntur difficiliùs deglutiunt res liquidas quàm folidas, ità vt plures fint qui neque aquam, neque propriam faliuam deglutire poffunt, non tamen adeò difficilè ea quæ in forma folida offeruntur alimenta? Cui communiter refpondent, res liquidas egere maiori compreffione mufculorum gutturis, & fic dum magis comprimuntur, & aliàs inflammatione vexantur, moleftiùs mouentur, ac per confequens difficiliùs fit deglutitio. Hæc autem folutio nulla eft, & communiter ab omnibus rejicitur penes id quod inquiritur; in omnibus verùm non fit; nam aliqui difficiliùs deuorant liquida, alij verò folida: Conftat autem, quòd fi hoc ob maiorem compreffionem mufculorum fieret, femper & in omnibus contingeret, maior difficultas in deglutitione rerum liquidarum, contrarium autem experimur: alia ergo inueftiganda ratio erit, quam ex Magiftro noftro didicimus *de Locis affectis difput.34. cap. vltimo*, nempè talem euentum oriri ex diuerfitate partis, quæ afficitur: nam fi radix linguæ fit, difficiliùs deglutimus potum, & res liquidas, ex eo quòd linguâ folâ magis vtimur ad potum hauriendum; quia cùm introrfum ex labiis faciliter liquorem ducit ad fauces; cùm autem cibus maiori egeat expreffione, quàm potus, fine mufculis laryngis non fit; & indè dum ifti afficiuntur, difficiliùs folida cibaria deuoramus, quàm liquida. Siquidem inftrumentum conducens ad depreffionem tunc patitur, altero conducente magis ad liquida deuoranda nequaquam patiente.

Denique iam reftat de Prognofticis agere; circa quæ illud in primis memoriæ mandandum, eò anginam deteriorem effe & periculofiorem, quò magis occupat internas partes inflammatio, quales funt interni mufculi gutturis, iuxta Hippocratis decretum *3.Prognoft. textu 16.* fic: *Angina grauiffima eft ac celerrimè interimit quacunque neque in ceruice, neque in faucibus aliquid confpicuum efficit, plurimum verò doloris infert, & difficultatem refpirationis; hæc enim eadem die & fecundâ & tertiâ, & quartâ ftrangulat.* Galenus verò *in Commentario huius textus* rationem huius periculi reddit, dicens, tunc exiftimandum effe in gutture latefcere inflammationem ex qua ægri ftrangulantur. Rursùs, fi his qui febre laborant, fuffocatio repentè fuperuenerit, nullo in faucibus tumore apparente, lethale, ex Hippocrate *lib.4. Aphorifm.textu 34.* indicat enim Naturam deponere materiam, fiue per modum crifis, fiué alio modo in gutturis mufculis, quod fatalem euentum pollicetur, tum ex nimia materiæ copia, quam timere debemus mittendam à Natura, & deponendam in guttur, tum etiam ex parte affecta occulta. E contra verò contingit, fi Anginâ correptis tumor appareat in collo, nam bonum iudicatur ab Hippocrate *lib.6. Aphor.text.37.* penes id quod bonum exiftimatur ab internis ad exteriora mali caufam moueri, vt generaliter Galenus de qualibet interna affectione teftatur *lib. 6. Aphorifm. comm.25.*

Vnum tamen aduertit Galenus dignum obseruatione 4. *Aphorifm. comment.*34. nempè lethalem effe Anginam quandocunque cum ea vehemens febris concurrit, vbi hæc verba habet. *Tunc ineuitabilis & celerrima fuccedit mors, vt nequidem falus poffit fperari; quotiefcunque enim vehemens febris detinet ægrotantem, tunc ille indiget copiosâ refpiratione quæ fieri non poteft.* En Galenum rationem oftendentem ineuitabilis mortis, fi vehemens febris cum Angina coniungatur; nam ob impedimentum, feu occlufionem in via refpirationis, implicat attrahi tantam aëris quantitatem, quantam incendium cordis ex febre vehementi productum expofcit, ac proindè neceffariò perit æger, nimirum quia impoffibile eft Naturam fatisfacere pro tali fine.

Porrò, in omnibus fpeciebus Anginæ hoc vnum commune eft, nempè tantum periculi effe præfagiendum, quantum deglutiendi, aut fpirandi munere magis aut minùs deftituantur laborantes, idque magis delitefcente tumore, aut fi fine fignis dolores perfeuerant, vt Hippocrates *de Coacis Prænotionibus* notauit; Id eft fi fine fignis leuationis dolores perfeuerent, & humor decumbat in crura; nam fignum eft à partibus internis non deficere, & nouam partem occupare, quod fignum eft potiùs duplicati mali, quàm permutationis, arguitque materiæ multitudinem, nimiámque copiam adeffe, & regurgitare in crura. Quapropter, etiamfi in qualibet Anginæ permutatione alleuietur æger, & fymptomata parumper deficiant, non ideò falutem debemus præfagire, cùm poffit materia delabi in pulmonem aut cor, ibíque firmata infallibilem mortem caufare, & fic attendendum eft ad illud dictum Hippocratis 2. *Aphorifmor. textu* 22. *In his quæ non ex ratione fiunt, non oportet fidere, &c.* Infida ergo erit, & omninò fufpecta Anginæ folutio, fi non ex ratione eueniat, id eft nullo fymptomate perfeuerante ex his quæ effentialia effe diximus, & prætereà, vel quòd præcefferit multa fputio, aut fuppuratio, & nec æger anxius ampliùs exiftat, nec febris perfeueret, aliàs enim fignificatur proculdubio materiam Anginæ effectricem intrò perfeuerare deteriùs malum caufaturam.

Denique ex Hippocrate *lib. de Coacis prænotionibus* anginofi, qui non celeriter cocta expuunt, lethaliter habent, quia totum quod fluit colligitur fine refudatione in loco inflammato. Rursùs; Angina grauis fine fputo idem periculum pollicetur, ac ficca pleuritis. Econtrà verò optimum erit anginofum fpuere, attamen vt fecurum putetur, tenetur effe coctum quod fpuitur. Quapropter in alia fententia idem Author dixit: *Ex angina fputa vifcida, craffa, admodum alba, vi repurgata, malum*: Coctum enim vifcidum non eft, nec vi repurgatur aut expellitur, fed potiùs facilè, ficque hoc vltimum bonum iudicatur, ex quo euentûs fœlicitatem præfagire poffumus.

CAPVT IV.

De Anginæ curatione.

Conftat ex dictis iam Anginam fieri ex affluxu cuiufcumque humoris in fauces aut guttur. Quapropter fi quis accuratè, & methodicè curationem adhibere tentauerit, quæ fequuntur indicationes executioni mandabit. Primò quidem totum corpus euacuando: fecundò reuellendo à parte affecta humores. (Quibus duabus indicationibus antecedenti caufæ occurrimus.) Tertiò ipfos ab eadem parte repellendo; & denique dum fluxionis principium euanefcit, refoluendo quidquid contentum in particula permanfit. Quòd fi inflammatio his non cedat auxiliis, fed in fuppurationem inclinauerit, illa addenda funt medicamenta, quæ ad puris purgationem pertinent. Quo fanè quidquid in Angina poffibile fuerit præternaturam, medicabitur.

A prima ergo incipientes indicatione, quæ ad caufæ antecedentis prouidentiam fpectare diximus ex Auicennæ mente *tract.*1. *lib.*3. *cap.* 10. illicò à principio à qualibet oriatur caufa fanguinem mittemus, vt exindè materiæ confluentis copia minuatur, & affluxus inhibeatur. Gentilis tamen in huius loci expofitione acutè fatis animaduertit, phlebotomiam effe exercendam à qualibet procedat caufa Angina; dummodò caufa confluens fit fanguini permixta: Et hac ratione iudico omnes Authores effe intelligendos, qui fine difcrimine hoc confulunt auxilium, vbi etiam eruditè notat interdum contingere, quòd pituita cruda, pura, & omninò fyncera, & impermixta à capite diftillet, in fauces, aut guttur, & perindè Anginæ fit caufa; in quo euentu meritò reprobat fanguinis miffionem, afferitque quampluri-mos hoc remedio ab hac difceffiffe vita. Quod idem de fluxione fynceræ, & impermixtæ bilis teftatur, quandocunque per paulatinam congeftionem in aliquo debili membro fyncera generatur ex excrementis alimentorum continuò, ipfámque detrudit in guttur, aut fauces, aut quando fatis iuuenis illa abundat, & ob nimiam copiam à Natura propellitur impermixta in aliquam ex dictis partibus. Quod totum euenire fæpenumerò rationi confentaneum apparet ex dictis. Verùm tunc nocumentum fanguinis miffionis in vtroque euentu, teftatur ratio. Primò quidem de pituita; etenim phlebotomia fine vtilitate vires profternit, crudam, & impermixtam pituitam iterum magis recrudefcit, & hæc cerebrum; fiquidem magis refrigeratur, & fic exitialiter fanguis extrahitur. Similiter de bile impermixta probat ratio, fanguinem mittendum minimè effe, eò quòd plus efferuefcat per abfentiam fanguinis, qui frœnum eius dicitur, eò quòd acrimoniam retundat fuâ propriâ natiuâ humiditate.

Nec defuit quidam noftræ Scholæ Neotericus vefpertinam Cathedram Regens, qui aufus fuit afferere in Angina fanguinis miffionem non competere penes id, quod Natura per ipfam alleuiata audaciùs deponat humorem redundantem in partem affectam. Quo fiet vt Angina magis ingrauefcat, & æger de fuffoca-

tione

catione periclitetur. Quòd autem sanguinis missione factâ audaciùs Natura mittat in affectum locum, comprobat exemplo variolarum, & morbillorum in quibus hoc ipso quòd phlebotomamus, Natura alleuiatur à pondere, & sarcina, & illicò humores in cutis regionem maiori detrudit impetu : Eodem igitur modo dum adfuerit plenitudo, seu nimia humorum copia à qua in fauces seu guttur influit humor Anginam efficiens maiori influet impetu, si à pondere quod patitur deoneretur Natura, vt in partem debilem patientem deponat quod redundat.

Cæterùm, non possum non mirari hoc tam temerarium (ne dicam ridiculum assertum,) & certè non alio modo huius Authoris mentem impugnarem, quàm per cessationem à sanguinis missione, quandocunque ipsemet Anginâ corriperetur, nec credam eius curandi dictamen generale, quod speculationem Logici vocant, idem fore in Gallia aut Socrate, aliásve Galliæ aut Socratis. Sed de his satis, redeamus ad rationes, quæ tam euidentem errorem euertant; nam imprimis refragatur Hippocrati qui 4. *de Ratione victûs in morbis acutis*, *textu* 30. hæc habet, dum de Anginæ prouidentia loquitur, *Eam ob causam citò suffocat, nisi citò aduersus eam pugnaueris, sanguinem igitur ex brachiis detrahes.* Quid clarius ? Hoc idem sentiunt Galenus 13. *Methodi*, *cap.* 2. *lib. de sanguinis missione*, *cap.* 19. & Auicenna *loco citato.* Deindè ab inconuenienti sic argumentor: quia sequeretur in ictu, casu, aut percussione, aut phlegmonosa qualibet affectione, sanguinis missionem nequaquam competere, quod est contra Galenum *lib.* 2. *ad Glauconem*, *cap. de Phlegmone* & 13. *Methodi*, *cap.* 8. & infinitis aliis in locis, cuius placitum omnes hucusque Scriptores vno ore amplectuntur. Sequela probatur ad hominem: nam ideò in Angina non competit, quia alleuiata Natura per huiusmodi auxilium audaciùs mittit in affectam particulam; sed hoc idem currit argumentum in qualibet ex illis quas adduximus affectionibus; ergo nulli competit sanguinis missio. Quid absurdius ? Prætereà, per sanguinis missionem non semel, sed iterum atque iterum repetitam, non solùm alleuiatur Natura, verùm etiam ab ea aufertur, tota aut ferè tota humoris copia, quæ disposita est ad fluxionem, & causa antecedens dicitur, ità vt sæpenumerò contingat per iterationem huius auxilij fluxionem ex toto euanescere, & omninò cessare, perseuerante solùm materiâ coniunctâ seu imbibitâ in membro patienti. Ergo sanguinis missio necessariò debetur pro tam crudeli & sæuissimo malo auferendo. Antecedens est certum, nam ipsa reuellit, deriuat, atque euacuat ab affecta particula, vt ex doctrina Galeni *lib. de hyrudinibus, & reuulsione* satis constabit legenti: sed nihil aliud requiritur pro huius mali extirpatione, ergo cùm sanguinis missio hæc omnia importet, pro talis affectûs medicatione debetur. Alia quāplurima adducerem hoc idem demonstrantia, sed pro conuincenda tam euidenti falsitate hæc sufficiant.

Sed ex qua parte vena sit secanda in Angina, dictum non est; fiet tamen scissio in vena communi, quando euacuatio aliqua inferior non est suppressa, & affectus non vrget summoperè; Secabitur cephalica, quando vrget summoperè, quia magis euacuat ex parte affecta; quòd si menstrua euacuatio suppressa fuerit, aut proxima sit, vel actu fluat, ex talo primò sanguis extrahetur, nisi vrgentissimum sit suffocationis periculum; tunc enim non ex parte inferiori, sed ex cephalica primò extrahetur cucurbitulis, & molestis ligaturis in partibus inferioribus apponendo, vt detineamus quidquid in regione inferiori continetur, ne feratur ad superiora; minuto verò iam periculo suffocationis, ad talos recurrere oportet; semper tamen seruabimus rectitudinem cum loco affecto, ità vt si inflammatio ad sinistram partem inclinauerit, sanguinis missio ex brachio, aut talo sinistro erit exercenda; si tamen in medio laryngis aut faucium tumor molestet, ex vtroque latere poterit vena secari; Etsi ex dictis partibus venâ sectâ, malum non remittatur, ad sectionem venarum, quæ sunt sub lingua, tanquam ad sacrum confugere debemus; siquidem euacuant immediatè ex faucibus & larynge; Accedimus verò ad hoc auxilium tardiùs, aut citiùs, iuxta rationem periculi præsentis ex vi humoris imbibiti in faucibus aut larynge. Quòd si primo die huiusmodi periculum persentiatur, præcedentibus aliis sectionibus ex partibus distantioribus, eodem ipso die venæ sub lingua existentes sunt secandæ. Quod significauit Auicenna *cap.* 11. *citato* per sequentia verba : *Et non postponatur phlebotomia venæ quæ est sub lingua, immò oportet vt incipiatur illud, saltem eodem die.* Idem Hippocrates 4. *de victûs ratione in morbis acutis*, *textu* 30. expresse significauit, nec semel tantum tales venæ sunt secandæ, sed bis, aut ter, provt opus fuerit, & necessitas expoposcerit.

Sed quæret aliquis, An in aliquo euentu competat primò leonicas venas seu sub lingua existentes secare, Respondet affirmatiuè quidam nostræ Scholæ Primarius, quando scilicet Angina subitò euenerit ad iudicium erroneum alicuius prioris morbi, in quo inanitum fuit corpus: nam ob hoc, & quia tota materia simul propellitur in laryngem, aut fauces, non est opus aliarum venarum sectionibus. Ego verò existimo veram hanc medendi methodum esse in casu in quo fluxio omninò cessauerit, quia iam solùm indicat humor contentus in affecta particula, vt diffusè satis in nostris Tractationibus docuimus, & aliàs corpus inanitum supponitur, ità vt nihil in eo redundet, quod possit in locum affectum deponere : fluxione verò perseuerante seu criticâ motione, quæ non semper eâdem horâ fit & simul, immò interdum per aliquot dies solet prorogari, vt experimento sæpè vidimus, tanquam noxiam reputo, & periculo plenam primam sectionem ex leonicis venis; etenim plus trahunt in locum affectum, & malum difficillimum reddunt; quapropter auersiones, reuulsiones, & deriuationes esse necessarias existimo vsque dum tantummodò vrgeat quod contentum in particula est, sine vlla nouæ fluxionis suspicione.

Verumtamen si sanguinis detractiones sufficere non videantur, & vlteriores Natura ferre non possit, ad cucurbitulas cum scarificatione,

vel fine ipfa deueniemus. Primò quidem furis, natibus, & fcapulis affigendas, poftmodum verò brachiis, & prope ceruicis radicem; interdum verò præcipuè, fi ex capite fluxio prodeat, occipitio cum fcarificatione, necnon etiam omni arte & diligentiâ humorem ab affecta particula, reuellere, deriuare, & auertere opus erit,per frictiones fcilicet,ligaturas,& huius generis alia auxilia.

His factis ex Auicennæ decreto *citato loco* corpus purgabimus dum humorum vitio, feu cacochymiâ laborauerit, aliàs enim dum fanguis quartus humor folùm abundauerit, aut æquè omnes humores, fola fanguinis miffio fufficit tanquam adæquatum auxilium plenitudini debitum, ex Galeni & omnium opinione, quidquid fentiat Mercatus *lib.2. de internorum morborum curatione, cap.2.* vbi adhuc in fanguinis abundantia propinationem lenientis pharmaci, quale eft caffia, aut manna, non recufat, immò ipfum confulit: quod à ratione alienum mihi videtur, quandoquidem neque materiam coniunctam, neque antecedentem minuit, vt ex fe manifeftum eft huiufcemodi pharmacum tanquam adæquatum auxilium expofcat. Quolibet igitur ex reliquis humoribus peccante,feligente pharmaco expurgabimus, quod ipfum è directo refpiciat. Vnum tamen aduerte, quòd in pituitofa fluxione, quam ex doloris manfuetudine, & aliis quæ huiufmodi humoris abundantiam atteftantur, venabimur, pauco fanguine detracto purgabimus; fi expediat eodem die cum pilularum cocciarum, aut fine quibus, aut de agarico mafsâ diffolutâ in aliquo liquore, vt poffit deuorari faciliùs.

Nec obftat huic doctrinæ Auicenna *cap.11. fen 9. cap. 3.* vbi in quadam Anginæ fpecie ex pituita à cerebro defcendente, vetuit fanguinis miffionem ante declinationem morbi, quia, vt ipfe inquit, plus de pituita influit, & hominem præfocat; nam huiufcemodi locus fufpicione non caret, vt quamplurimi Authores quos vidi, referunt. Præterquam quòd fi talis locus firmus eft, veritatem habet quando pituita omninò fyncera citra fanguinis permixtionem mouetur; tunc enim proculdubio cum Auicenna fentio magno cum detrimento phlebotomari: fiquidem nullo ex capite iuuat, fed potiùs Natura imbecillior redditur, & fluit humor maiori impetu; & idem de qualibet alia alterius humoris à fanguine fyncera fluxione intelligendum eft. Attamen fi ex venis fluat maioribus humor vbi tota refidet maffa fanguinaria; difficile eft humorem impermixtum effluere citra fanguinis confortium, & fic mihi videtur folùm in Angina proueniente ex diftillatione fyncera pituitofi humoris à cerebro curationem aufpicandam effe à purgatione, nullâ factâ mentione de fanguinis miffione; fiquidem illa reuellit, & extrahit humorem peccantem, qui in motu eft: Neque expectare concoctionem opus erit, cùm putridus non fit neceffariò, fed veluti turgens feu in motu. Quapropter vfus pilularum fuprà memoratarum à principio proficiet fummoperè. In aliis verò Anginæ fpeciebus, fanguinem effe priùs detrahendum in maiori aut minori quantitate pro-vt humor magis,aut minùs à confortio fanguinis alienus erit; vacuationes tamen palliatiuæ, & quafi per epicrafim factæ citiùs & commodiùs citra virium maximum difpendium partem affectam refpiciunt, & euanefcunt; ficque in fumma tantum fanguinis extrahere oportet, quantum particula & partes vicinæ fufceperint.

Interim verò dum hæc maiora auxilia moliuntur, topica & localia remedia particulæ affectæ funt applicanda, quæ coniunctæ caufæ occurrant, necnon etiam corroboratione factâ, fluxionem inhibent; vnde in principio illicò frigida, & adftringentia imperant Medici particulæ patienti applicanda, quæ repercuffiua vera à Medicis, & Chirurgis vocantur, folâ indicatione fumptâ ab inhibitione fluxionis, & corroboratione partis affectæ, ne fcilicet auidiùs recipiat imbecillis facta. Sed contra tam commune & fatis vfitatum auxilium, non defunt aliqua, quæ fatis dubiam, & difficilem reddunt præfentem difficultatem. Etenim Galenus 6. *de compofitione medicamentorum fecundum locos*, & aliis in locis exprefsè tenet initio fluxionum repellentia competere auxilia, Præterquam quòd fi humores ad aliquam partem principem fint retroceffuri, & maius malum allaturi: At in Angina hoc impendet periculum, decubitus fcilicet humoris ad pulmones, aut cor, ex quo maius impendet periculum, vt fatis clarè fententiofé que id edocet vetuftiffimum illud noftræ Medicinæ Oraculum 5. *Aphorifm. text.10. Quicunque ab Angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur & in feptem diebus pereunt, &c.* Recufandus ergo erit repercuffiuorum vfus in anginofis, quod eft contra communem omnium confenfum; necnon contra Galenum qui docet, non modò in principio, fed vfque in finem à repercuffiuis non effe abftinendum.

Nec valet fi refpondeas præfato ratiocinio, magis periculum imminere ex præfocatione, quàm ex recurfu materiæ in pulmonem, & fic vrgentiori occurrendo, vt Galenus monet 7. *Method.* fecurè & medicè vtimur auxiliis repellentibus in Angina: Nam contra inftat ratio:Si hæc materia decumbat in pulmones, aut cor, euidens eft ægrum perire, fed aliàs fi repercuffiua fecludamus, poterit æger aliis auxiliis maioribus liberari à fuffocatione; ergo ne illud forfan fequatur, quod erit maius malum ab hoc abftinere debemus.Quapropter alij aliâ viâ difficultatem foluere conantur, dicendo repercuffiua haudquaquam imponenda effe, nifi euacuationes præcedant vniuerfales, quibus corpus inanitum fit, ficque minoratâ materiâ meliùs regitur à Natura, & paulatim deponitur in partes proximas, quo fit, vt nullum fit periculum recursûs materiæ in pulmonem,aut cor. Sed adhuc hæc refponfio fatis difficilis mihi videtur, nam Galenus, & cum eo omnes Scriptores negant repercuffiuorum vfum in partibus, quæ funt proximæ principalibus membris, vt conftat in pleuritidis, & parotidarum medicatione, necnon etiam in omnibus emunctoriis, & aliis cafibus in quibus non competere diximus *Tom. 1. Tractatu de Tumoribus in generali*, etfi euacuationes vniuerfales factæ præfupponantur: fiquidem nec in Pleuritide, nec in Parotidarum medela, adhuc poft vniuerfales euacuationes, nullus hucufque Medicus vtitur repercuffi

repercuſſiuis auxiliis, ergo etiamſi in Angina inanitum ſit corpus, nequaquam erunt applicanda. Patet conſequentia, quia in pleuritide v.g. inanitio, ſeu vacuatio præcedens non fuit ſufficiens vt Medici conſulant vſum repercuſſiuorum, ergo neque in Angina; etenim vna & eadem eſt vtriuſque ratio. Et ratione probatur: Vacuatio antecedens ſeu inanitio corporis, non tollit omninò fluxionem, cùm illâ factâ hæc ſæpenumerò perſeueret, ad cuius inhibitionem ſeu impeditionem repercuſſiua conducunt: Sed ſi pars ſit iuxta principem, vel cum principe habens communionem, vt in gutture contingit, illa materia ſeu humor, qui defluit euacuationibus factis, poterit decubitum facere in cor, ex quo certius periculum, & deterius malum neceſſariò ſequetur: Semper ergo hoc erit præcauendum, ac proindè ceſſandum ab auxiliis repercuſſiuis, ex quibus procul dubio factis dictus euentus accidere poteſt; quapropter non renuunt concedere aliqui, ſecuriorem eſſe vſum detergentium, & anodynorum, ne ſcilicet materia repellatur in cor, aut pulmones, aut in ſcirrhum permutetur.

Reſpondeo tamen dubio, ſecurum eſſe repercuſſiuorum vſum; nam repellunt materiam per venas internas, quæ non habent communionem manifeſtam, & immediatam cum corde, non verò per cauitatem manifeſtàm repellunt humorem, ſcilicet per guttur, immò potiùs ab ipſo detruditur humor. Præterquam quòd tantum periculum imminet ex ſuffocatione, quàm ex recurſu materiæ ad cor, & illud eſt præſens, hoc verò futurum, quod non ità vrget, præcipuè inanito corpore.

Sic ergo pro repulſione, & confortatione facienda in principio Anginæ, necnon etiam pro abſterſione alicuius humoris, qui propter tenuitatem tunicæ neceſſariò reſudat, commendat Auicenna auxilia adſtringentia, ſeu repellentia ſimul cum aliquo detergenti. Attamen quia materia confluens, & Anginam cauſans diuerſa poteſt eſſe, varianda ſunt auxilia, & iuxta conditiónem ſeu ideam humoris applicanda. Quapropter Anginæblioſæ gargariſma ſequens ſummè opitulatur.

℞. Aquæ plantaginis ℥. x. roſar. rubrarum, portulacæ & hordei, an. ℥. ij. ſucci granatorum acidorum ℥. ij. ſacchar. albi ℥. j. miſce. Vel loco ſacchari poſſumus addere prædicto gargariſmati diamoronis ℥. ij. ß.

Quòd ſi decocta earundem rerum quarum aquas inſtillatitias deſcripſimus prouideamus, forſan feliciori euentu finem optatum conſequemur. Validiùs efficitur medicamentum, ſi eiſdem decoctis, aut aquis inſtillatitiis ſimul cum diamorone, aut ſine illo addamus dianucum, ſeu diacodion, quod ex corticibus nucum viridium, cum melle in Officinis conficitur, eius verò doſis erit vſque ad ℥.iij. Si verò ſimul cum diamorone propinetur, cuiuſlibet ℥. j. ß. ſecurè propinabimus. His omnibus commodiſſimè, & maxima cum vtilitate admiſcemus aliquid aceti ſimplicis, aut oxyſacchari, vt ſcilicet non ſolùm pars affecta corroboretur, ſed vt materia imbibita ſcindatur, ſeu diſſecetur.

Aduerte tamen, pro repercuſſiuorum vſu Hippocratem docuiſſe 4. *de victûs ratione in morbis acutis*, *textu* 30. quòd gargariſmata calida exhibeantur, quia actualis frigiditas eſt inimica viis reſpirationis, & excretionem impedit, & tuſſim mouet, & minùs penetrat vis adſtringens medicamentorum, vtpotè frigus vias denſat, & occludit, ſícque moderatè calida applicanda, vnde niſi nimius ardor percipiatur, actualis frigiditas adhuc in principio timenda. Interim tamen ne pars exaſperetur, continuo adſtringentium vſu, & eorum irritatione tuſſis excitetur, aſſumendum erit aliquod lambitiuum vt ex ſyrupo adianti, aut liquiritiæ, aut rhodoſacchari oportet, quæ omnia ad expuitionem iuuandam ſummoperè conducunt. Mirabilis etiam efficaciæ eſt ſuccus granatorum dulci-acidorum ſaccharo conſperſus, corroborat enim affectum membrum, & ad ſputum mouendum confert ſummoperè.

Pro pauperibus autem & Anginis leuioribus vtimur aquâ vel decocto hordei cum ſaccharo, & aceto roſaceo. Vbi vérò ardor fauces & guttur fatigat, doléntque nimis, papaueris ſyrupum gargariſmatibus miſcemus, de quo Auicenna *citato loco* & Iacobus *in commentario* pro vſu allegato meminerunt, vbi etiam de lacte docuit Princeps eſſe proficuum auxilium in principio, & ſtatu, ſiquidem repellit, abſtergit, & dolorem ſedat: in principio tamen chalybeatum plus adſtringit, quapropter vtilior ità parabitur. Idem tenet Galenus 10. *lib. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, cap.*8.

Angina inſuper ſanguinea eadem expoſcit auxilia, præterquam quòd exſiccantia magis deſiderat, quæ parari poſſunt ex acidis omnibus, vt ſuccus granatorum, acetum omphacinum, necnon etiam ex plantagine, centinodia, cauda equina, roſis ſiccis, radicibus pentaphilli, ſolatro, ex quibus omnibus aquas inſtillatitias decoctas, aut ſuccos parare poſſumus, addito aceto roſaceo ſeu communi, aut ſyrupo acetoſo, aut ſucco granatorum acidorum ſimul cum diamorone: Et ſi opus fuerit magis reſoluere, aliquid ex diamuſco, aut dianuco addemus; & ſi nimis madeant partes internæ aliquid aluminis miſcendum, quod exſiccat & adſtringit efficaciter.

Porrò, in Angina pituitoſa præcipuè & ſummè proficit diacodion, ſeu dianucum quod extollit Galenus *localium* 6. quia ſummè penetrat partes omnes, & adſtrictione firmat, cui miſcendum aliquid oxymelitis, vt ſcindatur pituita, ſícque faciliter expuatur. Dilutio verò fiet in decocto ſequenti.

℞. Decocti folior. menthæ, nucum cupreſſi, roſarum, maſticis ℔. j. ß. oxymel. ſimpl. ℥. j. ß. dianuci ℥. iij. miſce. Confert etiam valde præſatum gargariſma ſi ad diſcuſſionem vel faciliorem reſolutionem addamus myrrh. & croci, an. ℈. ij.

In melancholica verò Angina, quæ rarò euenit, miſcenda ſunt quæ emolliant, ne ſcilicet in ſcirrhum mutetur affectus. Recipit autem decoctum fœnugræci, radicum althææ, caricarum, meliloti, florum chamæmeli, paſſularum & furfuris depurati, necnon etiam decoctum liquiritiæ, violarum, & vtriuſque bugloſſæ, quibus aliquid diamoronis, aut dianuci ſimiliter addemus.

Verumtamen, cùm Angina affectus eſt de genere tumorum præternaturam, quatuor gaudet temporibus, ratione quorum diuerſa indicat topica, ſeu localia auxilia à quolibet fiat

 humore,

humore, quemadmodum de reliquis tumoribus diximus, tum Tractatu generali, tum etiam ſpeciali, quæ de Apoſtematibus conſtruximus; Sic ergo in Anginæ cuiuſlibet principio repercuſſiua competunt magis, aut minùs frigida pro diuerſitate humoris peccantis, vt diximus. In augmento reſoluentia miſcenda, & hæc in maiori quantitate, in ſummo vigore: Denique in declinatione merè reſolutiua competunt. Attamen in Angina ratione partis affectæ ſola non applicantur, ſed potiùs cum permixtione alicuius repercuſſiui auxilij ob laxitatem partis, ratione cuius nimis diſpoſita eſt ad fluxionem. Quapropter, & quia deſeruit ad reſpirationem ſemper aliquo roborante, quale eſt auxilium repercuſſiuum, ipſam præuenimus. Vnde ea auxilia, quæ in Angina pituitoſa, & melancholica competere diximus, competunt in augmento, & vigore, necnon in declinatione Anginæ ſanguineæ, & bilioſæ parum adaucto vſu reſolutiuorum pro vigore & declinatione: ſic etiam pro his indicationibus paramus decocta florum chamæmeli, radicum althææ, meliloti, carnis dactilorum, & ſi magis velimus reſoluere, hyſſopi & origani decoctum, aut ſuprà dictis addimus croci & myrrhæ an. ℈. ij. aut ʒ. j. ß. aut cum Galeno 11. *ſimplic. med. cap.* 31. *&* 2. *de ſymptomat. medicat.* pulueris hirudinum combuſtarum ʒ. j. ß. Quòd ſi melli admiſceamus hunc puluerem, & poſteà affecto loco fiat applicatio cum goſſipio imbibito, optimum etiam erit. Eandem prærogatiuam habet apud eundem Galenum puluis ſtercoris canini, melle aut aliquo ex dictis decoctis permixto, quo nihil fortius nouit Galenus, vt ipſemet teſtatur, *cap.* 18. *citati libri.* Præſtat etiam mirabilem effectum vini albi collutio in quo tres aut quatuor guttulæ, vitrioli iniectæ fuerint. Idem erit ſi prædicta quantitas olei decocto hyſſopi, pulegij, ſcabioſæ, hordei, & liquiritiæ miſceatur. Mirabiliter etiam prodeſt auxilium quod ſequitur.

℞. Aquæ vitæ ℥. j. decocti ſcabioſæ ℔. j. Miſce.

Aduerte tamen ex his auxiliis intenſiora in reſolutione eſſe applicanda in Angina pituitoſa, non ità in augmento, & vigore, & declinatione Anginæ ſanguineæ, & bilioſæ, niſi ità inculcata, & rebellis ſit materia, & intenſiora ſint neceſſaria; tunc enim procul dubio eis vtemur gargariſma parando. Vnum tamen animaduerſione dignum erit notandum, nempè in principio Anginæ gargarizationes non eſſe exercendas: ſiquidem ratione motûs, & dilatationis muſculorum ſit maior & noua concitatio, & perconſequens fluxio increſcit, & malum adaugetur, quapropter lentè, & paulatim lambenda ſunt ea auxilia quæ diximus in principio competere, vt exindè commodum quod intendimus citra noxam ſequatur.

Neque omittenda ſunt ea auxilia, quæ parti exteriori competunt, euacuationibus tentatis vniuerſalibus, primò quidem leuiora per lenientia, ſeu anodyna medicamenta, qualia ſunt oleum amygdalarum dulcium, chamæmelinum, dialth. ſeminis lini, & liliorum alborum per ſe applicata, aut lana ſuccida, relatis oleis imbuta collo applicetur, ſic enim dolores ſedantur, & exterior regio laxatur, vt recipiat in ſe quidquid humoris ad interna detrudit Natura. Si tamen hæc leuiora non ſufficiant, ad attractoria auxilia recurrere opus erit, iuxta Auicennæ doctrinam *noſtro capite citato.* Quod idem docuerat vetuſtiſſimus ille Senex 4. *Acutorum, text.* 30. dicens, quod poſt ſectam medicamentis attractoriis vtamur. Huius rationem tetigit Galenus *in comment.* dum tenet meliùs eſſe ſuperficiales partes pati, quàm interiores, & ſic commodum erit tractoriis vti auxiliis collo applicatis, & exindè nocua materia extra decurrat, & deficiat ab internis locis patientibus. Parantur autem huiuſmodi auxilia ſic.

℞. Olei irini, anethini, & rutacei, an. ʒ. j. pulueris hirudinum vſtarum ʒ. j. axungiæ porcinæ liquatæ ℥. ß. ceræ quod ſufficit, fiat linimentum.

Efficaciùs reſoluit emplaſtrum ex nido hirundinum, quod communiter in Officinis paratur. Eſt etiam mirabile, quod ex ſucco apij, farina hordei, & puluere ſtercoris canini conficitur: aliud non minùs efficax. Mica panis calidiſſima recenter è furno extracti quantitas ſufficiens infundatur in ſucco apij, & melle in pari & æquali proportione, omnia optimè permiſceantur: rursùs adde theriacæ antiquæ aliquid & pulueris ſtercoris humani reſiccati ʒ. j. ß. Miſce & fiat emplaſtrum.

Verumtamen, ſi hæc non ſufficiant, ad tractoria fortiora recurrendum, necnon etiam veſicatoria, ſic vngimus collum cum melle ex anacardis, vel conficimus emplaſtrum ex ficubus in aqua maceratis, & ſinapi permixtione factâ, & ad formam emplaſtri reductis huiuſcemodi auxiliis. Sed ſi rectiùs loquar parum tuta hæc auxilia mihi videntur, ſiquidem ſæpè ſæpiùs vel nouas concitant fluxiones, vel præexiſtentes adaugent, quapropter anodynorum vſus, & ad ſummum reſolutiuorum non intenſiſſimorum ſecurior putatur à prudentibus Medicis.

Cæterùm, ſi Angina adhuc vrgeat, præſertim ſi inflammatio gutturis internas occupet partes, ſectio venarum iugularium, aut in occipitio cucurbitularum ſcarificatio ſummè confert, necnon venarum quæ ſunt ſub lingua ſectio (quod magis probo) & ſi hac factâ commodè ſanguis non fluat, apponatur ſanguiſuga, vbi ſciſſio fuit facta. Porrò, quia frequenter accidit vt caput ſit prima fluxionis origo, præcipit Hippocrates 4. *de victûs ratione in morbis acutis, citato*, vt eo abraſo cerata applicentur, quæ vi polleant attrahendi humorem ab imis partibus ad extimas, partes, vt exindè fiat auerſio à gutture ſeu faucibus: Sic quando cognoſcimus ſeu coniectamur caput eſſe fluxionum originem, eidem priùs abraſo imponimus cerata attractiua, quale eſt id quod conficitur ex ſtercore columbino, necnon ceratum ex euphorbio compoſitum, quod ſic deſcribitur.

℞. Olei chamæmeli ℥. ij. euphorbij ʒ. ij. ceræ q. ſ. vt fiat ceratum ſuper aluta extenſum & applicetur ſyncipiti.

Fortiùs præſtat hunc effectum ceratum quod vulgò dicitur *Tao*, quia ad formam literæ T. conficitur, cuius deſcriptio eſt.

℞. Gummi ammoniaci vino generoſo diſſoluti ʒ. iiij. tapſiæ ʒ. ij. maſtich. ʒ. j. terebinthinæ quod ſufficit vt fiat emplaſtrum, & extendatur in aluta ad formam literæ dictæ.

Aduerte tamen cerata hæc tantum permitti per ſpatium trium horarum, & non ampliùs: Vnde eodem modo auxiliantur omnibus fluxionibus,

nibus, quæ à capite in quaflibet fubiectas partes primum fontem habent.

Eadem ratione, & indicatione operantes Authores, frontis, aut nafi venas fecant, aut hirudines per capitis venas differinare folent: necnon etiam iugulares venas fcindunt, & cucurbitulas fcarificatas ceruici imponunt, quibus auxiliis proculdubio defluxio auertitur, quæ continuò & habitualiter guttur, aut fauces, aut alias fubiectas partes infeftat. Conferunt etiam in hoc tempore corpore iam euacuato, errhina medicamenta, quæ per nares auertant, & euacuant exuperantem materiam in cerebro refidentem: Conferunt etiam ligaturæ, cucurbitulæ, & balnea in partibus inferioribus, & omnia genera auerfionis humoris à parte in qua eft origo fluxionis.

Deindè quoad victûs inftitutionem, fic fe debet habere æger, vt parcè comedat, à vino abftineat, fumméque moderatiffimo vtatur minùs quàm per naturam debetur, ne caput grauetur, & vaporibus repleatur, & perindè auidiùs mittat in affectam particulam. Quapropter dum æger dormiturus fit, duabus horis à cœna aliquid diacodij ei propinamus, vt fluxio inhibeatur, aut fequentes pilulas quæ fic parantur.

℞. Myrrhæ, ftyracis, calamitæ, & croci an. ℈. j. opij. gr. ij. cum fyrupo rofaceo q. f. fiant pilulæ num. iiij. & propinentur ægro tempore dicto: Quod auxilium fluxioni cuilibet à cerebro originem habenti valde opitulatur: præterquam quòd mirificè prodeft concoctioni humoris impacti in gutturis aut faucium mufculis. Verumtamen fi inter hæc dolores valde vrgeant, fiat gargarizatio cum lacte tepido ex Galeni confilio *lib.* 10. *de fimplicium medicamentorum facultatibus, cap.* 8. vel fi mauis decocto florum nymph. cum emulfione feminis melonis, aut auxilium quod fic habet.

℞. Cremoris hordei ℥. vj. aquæ rofar. ℥. ij. camphoræ gr. vj. mifce. Sed quoniam plura ad hunc vfum ab Authoribus parantur, ab eis fuperfedere decreui.

Tandem fi hucufque relata auxilia fruftrà fint adhibita, ad vltimum licèt difficile atque horrendum deueniendum, ex Principis fententia *loco citato*, quem fequuntur Gentilis & Iacobus *in Comment.* & alij quamplurimi ex Antiquis, inter quos Paulus *lib.* 6. *cap.* 33. illud comprobat, necnon etiam Moderni, qui hoc confulunt. Eft autem huiufmodi auxilium fciffio afperfæ arteriæ, feu cannæ deferuientis refpirationi, per inferiorem locum in quo apparet inflammatio, quâ factâ fciffurâ æger liberè & citra incommodum aliquod per ipfam refpirat, licèt, illicò priuetur locutione & voce: feruabitur tamen aperta prædicta fciffio donec apofterna curetur, & deindè more vlcerum curabitur. Hoc tamen auxilium folum in defperatis affectionibus tentandum cum fufficienti virium robore, & cum Chirurgo perito manuali, aliàs enim infœliciffimus euentus fequetur, & Medicus temerarius cenfebitur. Sed quia eadem curandi methodus in gurgulionis inflammatione feruatur, ab eius tractatione libenter abftinui.

DISPVTATIO IV.

De Peripneumonia.

CAPVT PRIMVM.

De eius effentia, & caufis.

Præfens affectio quæ in præfenti difputanda proponitur, ex his eft quæ denominationem à parte affecta fortiuntur, nempè quia pulmo patitur, quapropter vocatur pulmonia, quâ ratione etiam Galenus 2. *Methodi, cap.* 2. enumerat hunc affectum inter illos qui à parte affecta denominationem accipiunt: Vnde idemmet Author *lib.* 2. *ad Glauconem* vocauit peripneumoniam *pulmonis inflammationem*: Idem tenet *lib.* 2. *de locis, cap.* 9. Cui confonat Princeps Auicenna *fen* 10. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 10. in quo omnes Medici, & Chirurgi, tum antiqui, tum etiam moderni conuenêre.

Verumtamen pro clariori eius intelligentia prælibandum erit id quod fæpenumerò diximus, nempè nomen *inflammatio*, variis vfurpari modis, vt ab ipfo Galeno, & ab omnibus pòft ipfum fequentibus. Primò quidem pro phlogofi feu æftu. Secundò pro tumore facto ex folo fanguine quarto humore. Tertiò pro quolibet tumore ex calido fucco feu humore procreato, feu calido naturali, fiue præternaturam, necnon etiam pro tumore quolibet ex frigido, humore orto, permixto tamen cum aliquo fucco, feu humore calido. Quando ergo præfatam noftram affectionem inflammationem vocamus, non in primo fenfu loquimur, vt figna eius infrà clarè monftrabunt, nec in fecundo, vt caufæ ipfius oftendunt, folùm ergo de reliquis fignificationibus intelligenda erit prima definitionis particula, vt ftatim videbimus.

Indè iam ex his facilè conftabit partem affectam effe fubftantiam pulmonis, non ipfa vafa: fiquidem, vt tumor præternaturam quam hæc affectio expofcit, eleuetur, requirit neceffariò, quòd humor fluat à vafis maioribus, & minoribus in porofitatibus, aliàs folùm venæ turgentes erunt, & tumor minimè excitabitur, vt latè docuimus *Tom.* 1. *tractationibus noftris de Tumoribus in generali.* Accidit verò in carne pulmonis huiufmodi affectio, quia cùm laxa admodum fit, ob carnis mollitudinem, & raritatem facilè humorem à vafis exudantem fufceptat. Quo fit vt ftatim in tumorem, & præternaturalem molem attollatur. Vnde etiam procul dubio conftabit effentiam huius affectus effe tumorem præternaturam rigorosâ fignificatione fumptum.

Oritur tamen dubium, ex quo ad fecundum quod in Controuerfia proponitur etiam fiet fatis, fcilicet, An peripneumonia ab omnibus humoribus oriri poffit? Anfam dedit dubitandi Galenus *lib.* 4. *de Caufis pulfuum, cap.* 12. vbi fic nobis fcriptum dedit: *Cùm enim molle, laxum, tenuéque membrum pulmo fit, à craffiori, pituitofiorique fanguine inflammatur, fiquidem biliofus fubtilifque fluit fore ne cum vifcere ratione cohærefcere*

poteft

poteſt : Ex quo communiter inferunt à bilioſo humore haudquaquam oriri poſſe peripneumoniam, & per conſequens, non omnem humorem eius eſſe cauſam effectricem. Rationem etiam tetigit idem Author, quam ſic communiter efformant : Humor bilioſus non poteſt cohærere in pulmonis carne, ergo neque ibi inflammationem, ſeu tumorem cauſare. Antecedens in quo tota ſtat difficultas probatur ex eo, quòd cùm pulmonis caro rara valde ſit, & ſpongioſa, & bilioſus humor valde ſubtilis, facilè fluit & dilabitur, nec conſiſtere poteſt: Sed ad conſtitutionem tumoris præternaturam neceſſariò prærequiritur conſiſtentia materiæ, vt ſcilicet poros diſtendat, & impacta in affecta particula maneat : Ergo cùm hoc videatur repugnare bilioſo humori in membro ità raro, ſicut pulmo eſt, meritò ipſi ratio cauſæ denegatur, & ſanguini pituitoſo tribuitur, qui ob craſſitiem, & lentorem facilè adhæret carni pulmonis, ipsámque in tumorem præternaturam eleuat.

Hæc tamen non obſtant,quò minùs dicamus optimè à bilioſo humore poſſe oriri peripneumoniam, etiamſi frequentiùs à ſanguine pituitoſo. Concluſio duas continet partes. Primam ſic vrgeo ex Galeno *lib.4. de Locis affectis, cap.9.* vbi in ſequentia prorumpit verba : *Igitur quando cum ſpirandi difficultate anguſtia, & grauitas coniuncta eſt, acuta quoque febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis eſt ; at ſi intolerabile fuerit incendium, anguſtia verò, grauitatiſque ſenſus minor, eryſipelas ipſum vexare cenſendum eſt :* Vnde ſic difficultatem premo. Eryſipelas ab humore oritur bilioſo, vt omnes citra dubium fatentur, ſed quando intolerabile eſt incendium, & anguſtia atque grauitatis ſenſus in pulmone minor ſentitur, ipſe Eryſipelate vexatur, ex Galeni mente : ſignum ergo eſt humorem bilioſum præfati affectus eſſe cauſam, cùm nullus alius valeat Eryſipelas cauſare.

Præterea hæc eadem aſſertio probatur : Nam humor peripneumoniam cauſans per tuſſim excernitur, ità vt ex ſputo in cognitionem humoris peccantis, tumorémque cauſantis deueniamus, attento eius colore, & modo ſubſtantiæ; ſed ſæpenumerò ſputum eorum qui peripneumoniâ corripiuntur eſt bilioſum ; ergo ſignum eſt, tunc bilem eſſe cauſam præſentis mali;nam ſemper quod excernitur eſt pars humoris facientis inflammationem illam.Maior ab omnibus tanquam vera recipitur : Minor præterquam quòd experientiâ comprobatur ab Hippocrate, & vt veriſſima adducitur *lib.7. Epidemior. comment.*14. vbi dum refert hiſtoriam cauponis laborantis peripneumoniâ, inter ea quæ adducit ſequentia profert verba : *Sudor, octauâ, nonâ, excreabat pallidum :* Ergo cùm talis color ſemper ſit, ſolum humorem bilioſum atteſtetur, credendum eſt ipſum quandoque peripneumoniæ eſſe cauſam.

Denique hæc eadem veritas efficaciùs conſtat ex eo, quòd pleuritis ſæpè ſæpiùs in peripneumoniam permutatur, teſte Hippocrate 7. *Aphoriſmorum, textu* 11. per hæc verba : *A morbo laterali pulmonis inflammatio malum* : Sed pleuritis frequentiùs fit ex humore bilioſo, Galeno authore *lib.6. Aphoriſmorum, comment.*33. per ſequentia verba : *Non æquè membranæ ac pulmo ſunt naturâ aptæ humores ſuſcipere, denſa ſiquidem eſt membranarum ſubſtantia, pulmo verò rarus admodum ac laxus, quare is quidem promptus eſt omnes humores ſuſcipere, membranæ autem ſeiungenti bilioſos magis* : Ergo idemmet humor qui pleuram cauſabat, permutatur in pulmonis ſubſtantiam, vbi etiam inflammationem cauſat, & per conſequens, cùm conſtet frequentiùs bilem lateralem morbum cauſare, credendum eſt eandem permutari, & dilabi in pulmonem, aliàs abſolutè non proferret Hippocrates permutationem à morbo laterali in pulmonem eſſe malam. Præterquam quòd Galenus ipſe *commentario citato* ait pulmonem eſſe promptum omnes humores ſuſcipere per illa verba. *Is quidem promptus eſt* : Igitur ex eius mente procul dubio conſtat bilem poſſe cauſare interdum peripneumoniam. Vnde Galenus *libro 4. de Cauſis pulſuum* pro contraria parte allegatus ſolùm loquitur de communi euentu, in quo certum eſt à ſanguine pituitoſo pulmonem inflammari, non tamen negat poſſibilitatem, vt ex bile inflammetur, vt ſatis ex dictis conſtat.

Ad rationem reſpondetur : quòd etſi verum ſit pulmonem eſſe rarum atque ſpongioſum, & bilem tenuem, nihilominùs non ſemper dilabi, ſed interdum inculcari, & detineri in ipſis poroſitatibus, quemadmodum contingit ſpongiam aquâ repleri, præcipuè quando aliquam habet craſſitiem, vt vitellina bilis, quæ per aduſtionem ex flaua fit, tunc enim mirum non erit,quòd quantumuis pulmo ſpongioſus ſit, in ipſius poroſitatibus imbibatur, & inculcetur atque inflammationem cauſet.Ex quo primum quod intendebamus probatum ſufficienter manet, & à calumniis liberum.

Cæterùm, frequentiùs peripneumoniam à pituitoſo ſanguine oriri ſufficienter manet probatum ex Galeno *lib.4.de Cauſis pulſuum,cap.*12. *citato* : cuius verba initio præſentis capitis retulimus, vbi non ſolùm euentûs certitudinem patefecit, verùm, & rationem inſinuauit, quare id accidat, nempè quòd cùm tale viſcus valde rarum, poroſúmque ſit, atque ſpongioſum, facillimo negotio lentum, & craſſum ſuccum ſuſceptat, qualis eſt ſanguis pituitoſus, qui illicò dum influit adhæreſcit, impactúſque perſeuerat, & peripneumoniam efficit ; at ſi tenuis ſit materia fluens, vt bilioſa, ſæpenumerò dilabitur, & interdum ſolum adhæret pulmonis poroſitatibus. Quo fit vt frequentiùs fiat hæc affectio ex pituitoſo humore, raro tamen ex bilioſo. Hanc eandem veritatem confirmat Auicennna *fen & lib. ſuprà adducto,cap.*2. in quo agens de ſignis peripneumoniæ ait : *Atque ſputa eorum ſunt etiam, tum ſecundum colores ſimiles coloribus pleureſis, & plurimum eorum eſt phlegmaticum:* Nihil clarius,in quo omnes conuenêre hucvſque certiſſimum eſt.

Verumtamen, etiamſi hæc ità ſe habeant, nihilominùs vt noſtræ Concluſionis veritas clarior euadat, ſic inſurgo : Pulmo ità facilè recipit humores bilioſos, ſicut & pituitoſos, & ex alia parte tenuitas illorum non obſtat, vt id non fiat, ergo æquè fit peripneumonia ex bile ſicut ex pituita. Antecedens quoad vtramque partem ſic probatur. Pulmo nutritur ex ſanguine tenuiſſimo, quin obſtet eius tenuitas, vt non adhæreat poroſitatibus, ibíque perſeueret donec in propriam ſubſtantiam

tiam

tiam conuertatur, ergo sic similiter non obsta- bit tenuitas bilis, & porositas pulmonis quò minùs possit adhærere, ibique inflammatio- nem, seu tumorem constituere. Et si dicat te- nuiorem esse bilem sanguine, & sic non mi- rum hunc adhærere, secus illam; sic vrgeo: In communi opinione in qua omnes humores nutriunt,certum est, pulmonem saltem secun- dum partes biliosas bilioso nutriri humore;sed tunc haudquaquam obstat tenuitas bilis, nec proprius modus substantiæ pulmonis quò minùs non possit continere ipsam intra porositates; ergo quandocunque deferatur bilis in pulmo- nem, vel quia abundat in toto corpore, vel quia ab aliqua parte transmittitur proculdubio ibi adhærescet, & tumorem in maiorem, & præternaturalem molem eleuabit, & per con- sequens pulmoniam causabit ità frequenter, si- cut pituitosus humor. Et confirmatur: nam Galenus *libro Introductorij*, *cap.* 13. tenet ean- dem esse huius morbi causam cum ea, quæ pleuritidem generat,& vt ex dictis constat pleu- ritidem plerumque & frequentiùs fieri ex hu- more bilioso.Ergo si eadem est vtriusque causa, communiter etiam fit peripneumonia ex bile & non interdum, vt nuper dicebamus.

Principali argumentationi respondet Magi- ster *disp.* 39. *de Locis affectis*, *cap.* 1. *circa finem*; verum esse pulmonem nutriri tenui sanguine, attamen frequentiùs fieri peripneumoniam ex pituitoso, quia plurimam humidam, & pituito- sam substantiam in partibus superioribus crea- uit Natura in glandulis, sub lingua scilicet exi- stentibus, & sub larynge, & pharynge, vt non solùm vocis & loquelæ partes irrigarent, sed vt pulmonem madefacerent,ne continuo suo motu & cordis calore exsiccaretur: quod idem faciunt pituitosa excrementa, quæ necessariò in capite generantur,& sæpè sæpiùs in pulmonem deflue- re solent. Vnde (ait ipse) cùm abundet pituita, & aliàs pulmo ipsam faciliùs recipiat, nihil mi- rum si ab ea,vtplurimum,& frequentiùs oriatur prædicta affectio. Peccat tamen, meo iudicio, Magister in eo quòd principalem causam prædi- cti euentûs refundat in abundantiam maiorem humoris pituitosi in illis partibus,quæ commu- nionem habent cum pulmone; nam tota ratio difficultatis in eo debet stare, an faciliùs immo- retur, & adhæreat pituita in pulmone quàm bi- lis; nam hæc ob tenuitatem delabitur faciliùs: Cùm ergo concedat continuò sanguinem te- nuem adhærere pulmoni pro nutritione,videtur concedere non obstare tenuitatem ad facilem adhærentiam; vt probat etiam nutritio facta ex bilioso humore saltem in partibus biliosis pul- monis. Vnde videtur Magister refundere solu- tionem in id, quod plus abundet pituitæ, & propterea ab ipsa frequentiùs generari peri- pneumoniam; nam plus etiam abundat sangui- nis in toto corpore, & nihilominùs ab eo non fit frequentiùs hæc affectio.

Quare, mihi videtur meliùs dicendum pro- positæ difficultati, sanguinem seu bilem neces- sarium pro nutritione retineri à Natura specia- liter pro fine ità necessario adquirendo: atta- men cùm redundant ipsi humores tenues, & in pulmonem dilabuntur, non retinentur, cùm ta- les non sint necessarij pro nutritione, sed potiùs ipsa tenuitate dilabuntur, & non adhærent ità frequenter, sicut pituitosi succi, qui quamuis excrementitij sint, & pulmonis expultrix facul- tas tenet expulsionem,nihilominus ità ob len- torem suum adhærent,vt plerumque non valeat expulsionem moliri, & sic nimiâ eorum quanti- tate fluente, procreatur illicò peripneumonia, non ità tamen frequenter ex bilioso humore, quia non ità adhæret ob suam tenuitatem, sed potiùs delabitur. Ad confirmationem respon- detur ibi Galenum solùm affirmâsse eandem esse causam pleuritidis, & peripneumoniæ quod est verum, non tamen ipse denotauit frequentiùs, aut æquè oriri peripneumoniam ex bile ac ex pi- tuita, sicut è contra pleuritidem frequentiùs ex bile quàm ex pituita,& sic nihil contra nos de- duci potest, vt cuique verba Galeni rigorosè contemplanti manifestum fiet.

CAPVT II.

De modis quibus Peripneumonia genera- tur: necnon etiam de eius signis, & prognosticis.

Circa primùm quod inquirimus, consulen- dus est Paulus,qui *lib.* 3. *suæ Medicinæ*,*c.* 30. geminum productionis, seu generationis mo- dum Pulmoniæ adducit per ea quæ sequuntur verba: *Plerumque ex defluxionibus fortibus,aut an- ginis, aut anhelationibus, aut pleuritide, aut aliis morbis eueniens, quandoque verò in ipsa parte auf- picatur affectionem.* En Paulum quàm clarè & ele- ganter docet bifariam accidere pulmonis gene- rationem; scilicet interdum per se; nullo alio præcedente affectu, quando nempè taliter cor- pus abundat, vt sanguis tenuis,& biliosus colli- gatur in pulmone,qui è dextro cordis sinu con- tinuò effluit per venam arteriosam,aut serosita- te repletam per eandem venam, vt contingit in his qui malo corporis habitu, aut hydrope cor- repti sunt, in quibus pulmo suo motu continuo substantiam illam aquosam trahit,proptereáque Peripneumoniam ab hac causa ortam pulmonis hydropem quamplures appellare consueuêre. Qui generationis modus in pulmone contingit eo modo quo in qualibet nostri corporis parte congestione, aut defluxione in eo facta ex san- guine, qui ad nutritionem mittitur abundanter, remanente simul cum pituita,aut secus.Plerum- que verò (ait Paulus) generari hunc affectum aliis morbis præcedentibus, vt fortibus deflu- xionibus, præcipuè tamen (meo iudicio) capi- tis, Anginis, Asthmate, & Pleuritide, aut quali- bet aliâ effectione præcedente. Quod de Angina notificauit Hippocrates 5. *Aphorism. text.* 10.di- cens: *Quicunque ab angina liberantur,his ad pul- monem vertitur,&c.*& de Pleuritide 7. *Aphorism. text.* 11.sic: *A morbo laterali pulmonis inflammatio malum.* Huiuscemodi autem generationes Peri- pneumoniæ, quæ præcedentibus aliis affectibus accidunt geminæ etiam sunt;nam aut fiunt om- ninò euanescente priori affectu, vndequaque materiâ permutatâ in pulmonem, quod accidit ob nimium robur facultatis pellentis partis pri- mò affectæ, aut etiam perseuerante priori mor- bo simul cum Peripneumonia denuò genita quandoquidem totus humor qui priorem mor- bum causat,non potest in particula affecta con- tineri,proptereáque partem eius detrudit in pul- monem;

monem, forſan quia cum ipſo maiorem habet communionem, aut quia nimis calidus, aut imbecillis exiſtit, cuius occaſione non ſolùm in pulmonem, verùm, & in quodlibet aliud membrum ſolet humor defluere, ibíque inflammationem cauſare. Quâ etiam ratione non eſt difficile intelligere ab aſthmate procedere, ſi attendamus eius locum affectum à craſſis humoribus valde propinquum eſſe ſubſtantiæ ipſius pulmonis, ſimiliter ex cerebri diſtillatione, quam facilè pulmo recipit propter mollitiem, & retinet ob facultatis pellentis debilitatem.

Dedit tamen dubitandi anſam Galenus *in comm.text.*11. *citati Aphoriſm.*7. ſcilicet, *A morbo laterali pulmonis inflammatio malum.* Circa quod inter alia ſequentia profert verba: *Quando non poteſt is qui morbum facit lateralem in coſtis humor contineri, pars eius aliqua ad pulmonem fertur, ad inflammationem quidem pulmonis morbus lateralis non admodum conſequi ſolet:* Ex quibus vltimis verbis non dubiè conſtat faciliùs ex morbo laterali fieri Peripneumoniam, quàm è contra ex Peripneumonia morbum lateralem. Idem tenet Auicenna *fen* 10. *lib.*3. *tract.*4. *cap.*10. vbi dum de Peripneumonia loquitur, ſic procedit: *Et quandoque permutatur ad pleureſim, & hoc eſt parum & rarum.* Quid clarius? Ratio tamen dubitandi vrget ſic: Eadem eſt via per quam pleura deponit infeſtantem humorem in pulmonem, ac ea per quam pulmo detrudit ipſum in pleuram. Rursùs, æquè robuſta poteſt eſſe facultas expultrix pulmonis, cum expultrice pleuræ, ergo ità facile ex Peripneumonia poterit excitari Pleureſis, ſicut ex Pleureſi Peripneumonia, æqua enim videtur vtrobique ratio, ergo æqualis euentus vtrobique debet accidere: Contrarium autem docet Galenus & Auicenna. Quærenda igitur in præſenti ratio.

Reſpondeo tamen ipſam inſinuáſſe Galenum *loco nuper allegato*, poſt adducta verba ſic proſequitur. *Quoniam ſi mitis fuerit inflammatio, omnis humor noxius per ſputum expurgatur, in pernicioſis verò antequam coſtæ compatiantur ſtrangulat ægrum.* Cui ſolutioni occurrit Magiſter, ipsámque taxat, quia non dat cauſam quare ex humore qui ſuperfluit ex lateris inflammatione fit Pulmonia, non contingat tam frequenter è contrario. Meo tamen iudicio Magiſter non attentè Galeni reſponſum contemplatus eſt. Siquidem ipſe ait, *ſi mitis fuerit inflammatio*, commodior via ad depoſitionem materiæ eſt aſpera arteria, vt ſcilicet per ſputum euacuetur cauſa moleſtans: Si autem intenſa fuerit, priùs quàm poſſit eſſe locus ad delationem in pleuram, ægrum ſtrangulabit. Præterquam quòd etiam in hoc caſu via commodior, & patentior eſt aſpera arteria, & ſic nihil mirum quod pulmo frequenter deponat materiam per aliam regionem, & non per viam per quam pleura propulſat humorem nociuum in pulmonem, etenim hæc non ità patens eſt, neque expedita ſicut guttur.

Nec diſplicet aliorum circa hanc eandem difficultatem reſponſio: nempè, quòd pulmo ſuâ dilatatione trahit à partibus circumvicinis, attamen quando mediâ compreſſione expellit non ad eaſdem partes detrudit humores, ſed per aſperam arteriam, & os, & ſic nihil mirum quòd facilè recipiat à pleura, non tamen ità facilè in ipſam propulſat humorem Peripneumoniam cauſantem.

Circa ſecundum quod inquirimus de ſignis Peripneumoniæ, conſulendus eſt Galenus *lib.*4. *de Locis affectis, cap. vltimo* qui quando cum ſpirandi difficultate acuta eſt febris, docet eſſe pulmonis inflammationem, attamen quia in morbo laterali acuta etiam eſt febris (etiamſi ſit in Peripneumonia intenſior ob maiorem vicinitatem cum corde intercedentem) & ſimul neceſſariò ſpirandi difficultas, ad alterum ſignum recurrere eſt neceſſe, vt huiuſcemodi tam finitimos affectus condiſtinguamus, nempè ad dolorem, qui in morbo laterali acutus eſt in thorace; at in Peripneumonia ſolùm grauans ſentitur penes id quod ſenſum non habeat pulmo ratione ſui, ideſt in ſubſtantia propria, ſed ratione membranæ ipſum inuoluentis, ſeu ſuccingentis, vt eleganter notificauit Galenus *lib.*4. *de Locis affectis, cap.*5. vbi ſic poſteritati ſcriptum reliquit. *Neque dolor quidem infeſtat eos, quibus à pulmone ſanguinis erumpit, quippè, qui neruos duos perquam tenues à ſexta neruorum à cerebro ortorum coniugatione recepit extrinſecus per membranam ipſum continentem diſperſos, & qui per viſceris profunditatem non extenduntur.* Inde ſic ratio eandem vrget partem: Nam vbi nerui non ſunt, mediis quibus virtus ſentiendi communicetur, ſenſus adeſſe haudquaquam poteſt: ſed in pulmonis ſubſtantia nerui non ſunt, vt vltima verba Galeni ſatis demonſtrant, ergo in ea non poterit eſſe ſenſus, ac per conſequens neque dolor, etenim repugnante illo, hoc repugnare pluſquam certum eſſe ex Philoſopho deducimus 2. *lib. de Anima.* Cùm igitur ab extrinſeco ſolùm neruos habeat, ratione ſcilicet membranæ ipſum inuoluentis, inde fit vt ipſa ſolùm ſentiat grauitatem humoris inflammationem efficientis, ſuáque grauitate ponderantis; & per conſequens Peripneumoniâ laborantes ſolùm dolorem grauantem in thoràce ſentiant. Cæterùm, in morbo laterali, cùm pars affecta ſit pleura, quæ membrum valde ſentiens eſt ob plures neruos quibus referta eſt, nihil mirum, vt acutiori dolore afficiatur.

Porrò, Galenus *loco nuper allegato* ſubticuit differentiam ex pulſu deſumptam, & ſe remittit ad *librum de Pulſibus*, iuxta eius doctrinam nouiter Scribentes cum Antiquis etiam qui poſt ipſum ſcripsère pulſum magnum, celerem, & mollem Peripneumonicis competere aiunt, magnum quidem, & celerem ob febris vehementiam, & cordis proximitatem quin his differentiis pulſus obſtet facultatis impotentia, & tenſio quam cauſat inflammatio in arteriis quâ diſtenduntur, & non ità expeditè moueri poſſunt: neque ad tantum ſpatium ſicut petit pulſus magnus; nam imbecillitas non eſt tanta, quæ id impediat, & mollities arteriarum eſt maioris momenti ad magnum pulſum efficiendum propter vrgentiam ingentem finis, quàm cæteræ cauſæ ad illum paruum efficiendum. Porrò, molles habere Peripneumoniâ affectos docuit Galenus *lib.*4. *de Cauſis pulſuum, cap.*12. Rationem tamen non pauci de hac re ſcribentes reddere conantur penes id quod pars affecta, nempè pulmo, ex propria natura molliſſimus eſt, & ſic rationi conſonum eſt quòd molles gignat pulſus.

Hæc tamen ſatis communis ſolutio de mollitie pulsûs in hac affectione difficilis ſatis mihi videtur:

videtur:nam partis affectæ natura quantumvis ex propria essentia mollissima,non potest molliorem reddere pulsum quàm ipse esset secundum naturam omninò inuariatã naturali mollitie: atqui accidit pulsus magis mollis,quando pulmo inflammatur, quàm anteà; ergo altera causa mollitiei erit assignanda citra naturalem pulmonis mollitiem. Et confirmatur efficaciùs eadem pars; nam ratione inflammationis non possunt non distendi arteriæ aliquantulum,quã ratione omnibus inflammationibus pulsus inest durus, ergo licèt in Peripneumonia mollitiem partis durus non sit,nihilominùs saltem propter additam inflammationem non ità mollis debebat apparere pulsus,sicut quando pulmo est in statu naturali.Contrarium autem experimur alibi, ergo quærenda est huius euentûs ratio.Arbitror tamen in præsenti Controuersia,ideò esse pulsum mollem in peripneumonicis propter sanguinis pituitosi à quo causatur inflammatio pulmonis inundationem factam in arteriis ipsas humectantem,ratione cuius facilè cedunt tensionem,aliàs causandæ ab inflammatione,& ità molles redduntur, vt faciant pulsum mollem proprium,& debitum mollibus arteriis. Constat autem has non ità esse dispositas ob mollitiem naturalem pulmonis, vt nuper impugnabamus. Ergo restat quòd fiat ab humiditate sanguinis pituitosi arterias inundante.

Vrget contra hanc communem opinionem Galenus *lib.5. Aphorismorum,comm.*10.qui dum de Angina migrante in pulmoniam sermonem instituit,sic ait:*Cognoscendam esse mutationem ex pulsu; nam durus, inordinatus, inæqualis in membrum principale translatum esse primum ostendit; mollis autem ordinatus, & æqualis, cum facilè æquabili respiratione aliò deriuatam indicat materiam.*Indè sic insto: Pulmo inter principalia membra numeratur ob communionem quam habet cum corde, & facilem ad ipsum translationem materiæ,seu humoris fluentis, etiamsi non sit toto rigore pars Princeps sicut cor, cerebrum, & iecur ob communicationem alicuius substantiæ toto viuenti simpliciter necessariæ ad operandum. Ergo si durus pulsus ex Galeni mente indicat translationem materiæ ad membrum principale; & tale existimatur pulmo ob eius vsum, & actionem præstantem; meritò, & necessariò deducimus Galenum voluisse, & concessisse pulsum durum in inflammatione pulmonis, quæ accidit ex permutatione Anginæ in pulmonem;ac per consequens non erit signum Peripneumoniæ pulsus mollis.

Pro hac dubitatione soluenda non defuêre, qui affirment solùm in principio talis permutationis pulsum esse durum,ex eo quòd contrahuntur panniculi,& arteriæ; at in processu temporis quando iam humectatus pulmo est à materia inflammationem causante,consequenter humectantur arteriæ,& pulsus fit mollis. Hæc tamen euasio nulla est:nam non est certum in permutatione Anginæ in pulmonem; semper humorem fluentem esse valentem humectare;nam potest esse biliosus, & sic potiùs exsiccabit, ac proindè in tali euentu non solùm in principio esset pulsus durus in pulmonia; sed etiam toto tempore inflammationis. Prætereà, ex tali solutione sequeretur in principio cuiuslibet Peripneumoniæ semper esse pulsum durum,quod est contra Galenum,qui absolutè talem non concessit,sed semper mutationibus. Probatur sequela, etenim necessariò contrahuntur panniculi, & arteriæ pulmonis vi humoris distendentis,& inflammationem causantis:Ergo quemadmodum in permutatione Anginæ in Pulmoniam in principio ob hanc rationem pulsus est durus, sic similiter quomodocunque fiat generatio Pulmoniæ, & semper à qualibet fiat causa, erit in eius principio pulsus durus.

Proptereà mihi videtur,quòd quando asserimus pulsum mollem esse signum Peripneumoniam ostendens, solùm volumus significare communiter,& frequenter; id est ferè semper ità esse, quoniam communiter, & frequenter fit ex pituitoso sanguine inundationem faciente in panniculis, & arteriis pulmonis suâ humiditate ipsas mollissimas reddit, vnde fit quod pulsus fiat mollis, hoc tamen non tollit quò minùs interdum fieri possit durus, biliosâ,& tenui accedente fluxione in pulmonem, qualiter contigit in casu à Galeno posito, in quo reuerà de hac fluxione loquitur; siquidem Angina frequentiùs fit ex humoribus calidis & biliosis; & sic quando ipsius materia permutatur in pulmonem, aut in aliam partem principem, pulsum efficit durum ab humore bilioso exsiccante arterias, & pannicu-los pulmonis; quod quia interdum accidit; fluxio tamen pituitosa frequenter; ideò ab eo quod communiter accidit sumptâ denominatione, assignamus pulsum mollem tanquam signum Peripneumoniæ.

Alterius signi meminit Auicenna *fen* 2. *lib.*1. *doctrina* 3. *cap.*1. nempè rubedinis maxillarum; per sequentia verba: *Est autem quod cùm manifestè sentitur, rem significat occultam; quemadmodum rubor panni maxillæ pulmonis portendit apostema.* Idem tenet Galenus *lib.*3. *de Locis affectis*, *cap.*3. Ex eo autem talis color in maxillis apparet, in his qui pulmonis inflammatione corripiuntur; quia ex feruore sanguinis in pulmone vapor sibi similis exhalat; & cùm ob innatam leuitatem ad malas se se extollat, consistit ibidem, & per cutis tenuitatem, veluti per crystallum colorem suum ostendit; verumtamen cùm aliæ sint partes in facie per quas se se ostenderg possit, videtur nondum sufficientem præfati euentus rationem esse assignatam. Sic ergo arbitror apparere magis ruborem in maxillis, quàm in alia parte faciei, quia carnosæ sunt & raræ, seu spongiosæ substantiæ. Quapropter facilè recipiunt vapores, qui eleuantur ex tali affectu, & portiones rubri humoris ad porositates earum exire possunt, secus in aliis partibus ob cutis densitatem. Sic sensit Auicenna *fen* 10. *lib.*3. *tract.*4. *cap.*11.

Dices;hoc non esse signum proprium Peripneumoniæ; siquidem sæpè sæpiùs accidit in febribus ardentibus penes id quod ex vasis vapores ascendunt ad partes superiores calidissimi; & cùm maxillæ facilè recipiant ob rationem nuper allatam, idem non erit mirum si ruborem repræsentent. Respondetur quòd licèt in ardentibus febribus hoc interdum accidat, non tamen ea intensione in qua communiter habetur vt signum Peripneumoniæ; etenim non quævis rubedo pulmonis inflammationem indicat, sed intensa valdè, quæ assimilatur ei quâ fœminæ vtuntur; accidit verò magis in Peripneumonicis propter rectitudinem maiorem quam habet pulmo cum maxillis; quam non habet febris ardens; etsi in maioribus vasis putredo,seu vstio flauæ bilis adsit. Præterquam quòd signum pathognomonicum in-

fallibiliter demonſtrans affectum, non eſt vnum ſimplex in entitate, ſed ſumitur ex ſyndrome omnium quorum hucvſque mentionem fecimus, vt exindè non ſit locus deceptionis. Vnde quando maxillarum rubedo iudicatur ſignum inflammationis pulmonis, non eſt quando ſe ſola apparet, ſed quando cum reliquis ſignis coniungitur. Quâ ratione pleureſis quodlibet ſignum ſeorſim ſumptum poteſt eſſe commune aliis affectionibus, vt in confeſſo eſt omnibus; attamen ſyndrome ſeu coniunctio quinque ſignorum, quæ in ipſo neceſſariò inueniuntur in nulla alia affectione reperiri eſt certum; ſic ergo ſimiliter non obſtabit etiamſi rubedo maxillarum inueniatur in febre ardente, quò minùs verè dicatur ſignum Peripneumoniæ per ſyndromen cum reliquis ſignis.

Circa vltimum quod inquirimus, certum eſt Peripneumoniam eſſe modum peracutum & periculoſiſſimum, cuius iudicium breuiſſimum fit in ſeptimo,aut decimoquarto, longiſſimum verò accidit in viginti diebus, ex Hippocratis decreto *lib.2. de Morbis vulgaribus*, necnon etiam *libro de Affectionibus*, & ſi vigeſimum pertranſeant diem, iam ſuppurati, ſeu empyematici dicuntur, ergo non Peripneumonici.Conſtat igitur eſſe peracutum morbum, cùm eius terminus breuior ſit ſeptimus dies: Eſſe autem periculoſiſſimum ex eo deducitur quòd membrum patiens ſit iuxta cor, & cum ipſo valdè communicans, necnon etiam reſpirationi mirificè deſeruiens. Ex quo fit vt ſic affecti difficulter ſemper reſpirent & à principio veluti in agone eſſe conſpiciantur, grauato reſpirationis inſtrumento,& oppreſſis viribus multò magis quàm in Angina, & laterali morbo euenit.Quâ ratione Hippocrates 5.*Aphoriſm.textu* 10. ſequentia profert verba:*Quicunque ab Angina liberantur iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt, & ſi hos effugiant ſuppurantur*: & 7.*Aphor.textu* 2. ſic:*A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum.* Quibus in locis proculdubio aſſerit magis periclitari Peripneumonicos, quod ideò verum eſt, quia communionem habet pars affecta cum corde. E contra verò ſi permutatio fiat ad alterum membrum ignobilius, vt optima habetur; de qua ſic loquens Hippocrates 2. *Prognoſt.* laudat permutationem in abſceſſus poſt aures,aut ſi eadem inflammatio ad crura permutata fuerit. Si tamen ad ſalutem commigraturus eſt morbus,id teſtatur ſanguinis è naribus eruptio,aut alui exturbatio copioſa humorum bilioſorum, & ſpumoſorum,vt ſatis doctè notat Aretheus; & in his qui ad ſuppurationis terminum peruenerunt, excretio puris per ventrem, aut vrinam laudabilis eſt. Quæ omnia robur Naturæ indicant, de quo Galenus 10.*Methodi, cap.5.* ſequentia profert verba: *Namque vna ſalus tum Pleuriticis,tum Peripneumonicis eſt ipſum virium robur*:Vnde ſic deducitur manifeſtè præcipuum ſignum ad ſalutem præſagiendam præcipuè in his affectibus eſſe virium robur, ex quo expectare poſſumus criſim perfectam. Obſeruatione tamen dignum eſt,quòd alui profluuium in declinatione, & ſtatu horum morborum ferè ſemper habetur vt lethale, non tamen ità in principio, immò in eo plerumque ſalubris accidit, eò quòd in hoc tempore materiæ antecedentis aliquid euacuatur. In ſtatu verò aut declinatione,neque antecedentis cauſæ,neque coniunctæ quidquam euacuatur, & aliàs vi talis euacuationis vires proſternuntur.

Inſuper damnat Hippocrates *in Coacis Prænotionibus, folio* 70. in præſenti affectu pauca licèt cocta expuere, quia ſputum in ſtatu debet eſſe multum, coctum, & facilè excretum, taliter vt hæc vltima conditio ſit magis neceſſaria pro vitæ cuſtodia & libertate. Nam plerumque vidimus coctâ exiſtente materiâ, non tamen faciliter excreta laborantes per nimiam eius copiam ſuffocari. Si autem nihil expuant laborantes, argumentum ſuppurationis eſt, niſi arte aut naturâ ad aliam partem expulſio materiæ fiat: ſuppuratione verò iam factâ, optimum erit ſignum puris expurgatio per ſputum, vrinam, aut aluum, & ſi protinùs ceſſet febris, & pus excretum tres ſubeat conditiones, ità vt ſit album, læue, & æquale, atque inodorum; contraria verò ſi accidant, lethalia ſunt ſigna; nam pus detentum in pulmone ipſum corrumpit & corrodit, & phthiſis euenit, aut anteà ob nimiam materiæ copiam, ſuffocatio.

CAPVT III.

De Peripneumoniæ medela.

CVm Peripneumonia ſit de genere tumorum præternaturam, generales indicationes curatiuæ ſunt ipſi communes, nempè auerſio materiæ antecedentis, quæ in pulmonem fertur, & euacuatio cauſæ coniunctæ, ſeu imbibitæ in ipſomet viſcere. Præterea etiam ob primatiam talis particulæ affectæ, omni ſtudio incumbendum erit,vt materia reſoluatur, & diſcutiatur, necnon etiam, vt nequaquam ſuppuretur; & ſi ſuppuratio non poſſit impediri, omni diligentiâ curandum, vt illicò per ſputum propellatur, ne pulmonem corrumpat, phthiſis fiat, & inemendabilis vndequaque affectio.

Igitur pro ſatisfactione propoſitarum indicationum conſiderandum primò,An Peripneumonia alteri morbo ſuccedat? An verò ipſa per ſe incipiat,nullo alio præcedente affectu;nam in primo caſu ſummoperè conſiderandum,meditandúmque an vires adfuerint, ità vt tolerare poſſint aliquam euacuationem,aut non,& ſi permiſerint,ea ſit moderatiſſima, vt in futurum facultas in ſuo robore conſeruetur pro expulſione materiæ nocentis;etſi non defuerit Paulus,qui ſanguinis miſſionem prohibeat in tali euentu, eò quòd arbitretur eſſe virium iacturam,vi præcedentis morbi.Cui opinioni ſuffragatur Cornelius Celſus,& Aëtius *cap.proprio*,eò quòd affectûs natura, & ſitus, ſummoperè vires, & vitales ſpiritus diſſipent. Ex quo patet eas validas conſeruandas eſſe, vt morbum, & auxilia ferre poſſint citra lethale diſpendium.Quapropter pro ſatisfactione & auerſione cauſæ antecedentis parcè, & per interualla ſanguis mittendus: Cephalicam venam tenet Mercatus *lib.2. de internorum morborum curatione, c.7.* eſſe ſcindendam. Rationem huius non aſſignat: ſed non alia meo iudicio eſſe poteſt, quàm quia tunc inſtat finis reuulſionis, & auerſionis materiæ ab affecta particula; ſed huiuſmodi finis conſequitur ex ſciſſione venæ cephalicæ potiùs quàm ex ſectione venæ baſilicæ, quæ è pulmone euacuat, etiamſi aliquantulum reuellat,& deriuet. Ergo cephalica potiùs quàm baſilica erit ſcindenda.

Hoc tamen Ludouici Mercati præceptum infirmum

firmum mihi videtur; nam si propter reuulsionem moliendam est, multò meliùs fiet factâ sanguinis missione ex talo, vtpotè parte plus distante ab affecta particula: si verò id præcipiat propter caput, quod origo fluxionis est, id solùm habet verum in casu in quo coniectauerimus à capite in pulmonem materiam defluere, non absolutè. Præterquam quod, huiusmodi euentum non aduertit, sed absolutè profert quòd quando inflammatio pulmonis succedit alteri morbo, venam capitis, seu cephalicam esse scindendam, quod alienum à veritate apparet.

Vlteriùs, contra Mercatum sic insurgo: Quando Pulmonia per se incipit, nullo alio præcedente affectu, ipse præcipit venam basilicam esse secandam: sed tunc eadem est indicatio reuellendi, ac si alio affectu præcedente fieret, ergo sicut primò iubet cephalicam secandam, ità in secundo casu, vel si in secundo ex basilica competit, ità etiam in primo euentu. Quod ità certum iudico, vt contrarium absurdum videatur. Si tamen præsens affectio ex suppressione alicuius consuetæ euacuationis oriatur qualis est sanguis menstrualis, puerperium, aut hæmorrhoïdes, liberaliùs sanguinem mittere possumus ex talo (si non admodum vrgeat affectus) primò; aut hyrudines imponere, vbi hæmorrhoïdes appareant, & posteà si opus fuerit venam basilicam secabimus: At si adeò vrgentissimus sit casus, vt periculum manifestum sit suffocationis, primò ex superioribus fiet missio sanguinis, cum hac tamen animaduersione, vt toto tempore quo durat; partibus inferioribus cucurbitulas affigemus, & posteà inferiorum partium venam secabimus, vt satisfaciamus suppressioni. Cæterùm, hyrudinum affixio non solùm vtilis est, quàndo euacuatio hæmorrhoïdalis suppressa est verùm quoties sanguis crassus, & niger abundauerit; siquidem per talem locum apprimè euacuatur, reuulsióque, & deriuatio ab affecta particula celebratur per huiuscemodi auxilium.

Verumtamen quando neque aliquâ ex dictis euacuatio suppressa est, neque vires adsunt pro phlebotomia ferenda, tutum erit auxilium primò brachiis cucurbitulas scarificatas affigere reuulsionis, & deriuationis gratiâ, deindè verò dorso, & thoraci ipsas iterabimus, vt euacuationis rationem participent, simul cum reuulsione; quæ ex auersione humoris ad extra ex intimis partibus necessariò sequitur. Frictiones etiam, & ligaturæ in partibus inferioribus pro eadem indicatione complenda modò conducunt, necnon etiam vti oportet clysteribus acribus, vt impetus materiæ reuocetur, & auertatur, succorúmque crudorum copia, si forsan adfuerit, minuatur.

Sin verò Peripneumonia primò incipiat nullo alio præsupposito affectu, ipsæ præfatæ indicationes instant, liberaliorem tamen sanguinis missionem exposcit; quæ impetum humoris fluentis auertat, & totius corporis redundantiam demat. Siquidem cùm non processerit alius affectus, procul dubio in principio; & abundantia aderit, & vires etiam, quæ euacuationem permittere & ferre possint; etiamsi in hoc casu summoperè sint attendendæ, vt vsque in finem adsint pro expulsione humoris nociui per sputum. Quapropter, & quia morbus acutus est, illicò à principio sanguinem mittere licebit, & iterare toties quoties coniectauerimus conuenire viribus seruatis; non solùm de præsenti, sed & in posterum pro toto tempore morbi, cum hac tamen animaduersione, vt sanguine quarto humore redundante, & fluente in pulmonem, copiosior admittenda est eius detractio; bile autem abundante, & fluente, parciùs phlebotomate sufficiet; & minùs si ex pituitæ fluxione, & copia Peripneumonia oriatur, vel si in senibus accidat. Vitanda tamen omninò non est sanguinis missio, etiamsi abundet quilibet succus cacochymiam constituens; nam maius impendet periculum si per sanguinis missionem, non auertamus defluxum humoris in pulmonem, quàm si ea exerceatur, frigidâ abundante causâ. Quando igitur hæc defluit, minuenda est phlebotomia, non tamen omninò vitanda.

Neque obstat quòd Galenus *de Causis pulsuum* 4. asserat in Peripneumonia pulsus esse languidos, id est denotantes vires non esse sufficientes, seu esse languidas & imbecillas; etenim non propterea absolutè vetuit in hoc affectu sanguinis missionem; nam etsi proferat esse languidos pulsus, non tamen ità vt omninò impediant sanguinis missionem, vt ipsemet *de sectione venæ aduersus Erasistratum*, *cap.* 6. fatetur. Si tamen contigerit, quòd in principio vires non adsint, suppleat sanguinis missionem cucurbitularum scarificatio, in musculis brachiorum primò, deindè in pectore si carnulentum fuerit, vel in dorso iuxta Galeni decretum 11. *Methodi*, *cap.*17. Ratio est, quia in principio cuiuslibet fluxionis debemus magis auertere per reuulsionem causam ab affecta particula, quàm ipsam euacuare. Sed hoc fit scarificatis primò cucurbitulis in musculis brachiorum potiùs quàm in pectore, vtpotè hæc pars propinquior est, illa verò distantior: meritò ergo ex Galeni consilio primò fiet scarificatio in musculis brachiorum, & deindè si opus fuerit in pectore, aut dorso; interim verò minora remedia auersoria sunt assequenda, qualia sunt frictiones in partibus, & ligaturæ in inferioribus iuxta crura, in brachiis etiam, dorso, & hypochondriis, quibus omnibus ab affecta particula deponitur humor. Idem præstant clysterium acrium vsus, quemadmodum in primo casu diximus competere & summoperè proficere.

Porrò, dubitare licet, Vtrum sanguine sufficienter extracto conueniat in Pulmonia expurgatio? Et negatiua pars videtur vera; etenim materia peccans in Peripneumonia, meliùs euacuatur per sputum, quàm per ventrem inferiorem, vtpotè cuiusvis materiæ quæ continetur in thorace, regio magis conueniens est illa per quam fit expuitio. Quâ ratione in morbo laterali diarrhœa superueniens, vt signum exitiosum existimatur communiter, iuxta Hippocratis sententiam 6. *sectione Aphorismorum, textu* 16. vbi sic habet: *A morbo laterali, vel pulmonia habito, alui profluuium aduenien*s, *malum*: non alia de causa nisi, quia regio magis idonea, & terminatio talis affectus est propulsio peccantis materiæ per sputum: Ergo sic similiter in Pulmonia tutius erit consilium extracto sufficienter sanguine ad expectorantia recurrere medicamenta, quæ vim habeant attenuandi humores, vt exindè facilè à Natura propulsentur, & non ad expurgans auxilium, quod per aliam regionem succum peccantem educat, quam Natura nullatenus tentat, secus per illam per quam fit sputio. Ergo cùm Medicus minister Naturæ sit, ipsam debet iuuare, iuxta illud Hippocratis 1. *sect. Aphorism. text.*21. *Quò Natura vergit eò ducere opor*tet;

tet, &c. Et confirmatur,nam per medicamentum expurgans non extrahitur caufa afficiens pulmonem, ipfúmque moleftans & inflammationis effectrix: Igitur nequaquam conuenit expurgatio. Antecedens patet,nam pharmacum expurgans, folùm educit humores exiftentes in venis, vt omnibus notum eft; fed humor qui Pulmoniæ eft caufa,eft imbibitus, & impactus in porofitatibus pulmonis, non ergo poterit ratione expurgantis auxilij iterum detrudi in venas minimas, & capillares,& inde ad maiores, & denique ad inteftina, ac per confequens inutilis erit vfus talis expurgantis pharmaci.

Nec valet fi refpondeas, bene verum effe caufam coniunctam Peripneumoniæ nequaquam poffe educi per expurgationem ob rationem adductam. At caufam quam antecedentem Chirurgi, & Medici vocant, quæ reuerà in venis maioribus, & minoribus exiftit, proculdubio pharmacum expurgans educere poteft. Vnde rationabiliter vti poffumus, vt exindè corpus inaniamus, & caufam fluxuram in pulmonem educamus: nam contra fic inftatur. Sufficienter, & fecuriùs per fanguinis miffionem auertitur caufa antecedens ab affecta particula, ergo hac primò factâ & iteratâ provt morbus inftiterit, & vires permiferint, impertinenter fe habebit pro eodem fine affequendo pharmaci expurgantis per fedem inferiorem exhibitio. Antecedens in quo firmatur difcurfus fic premitur: Exhibito pharmaco, inquit Auicenna *capite proprio*, exagitatur motus humor furiofiùs, & vberiùs confluit in locum affectum. Quapropter Medicinæ Oraculum ait, *Periculofa eft in pulmonia alui fluxio,nifi fpumofum fit quod effluit*:fed per fanguinis miffionem nihil ex his euenire poterit, ergo tutiùs eam imperabimus pro euacuatione, & auerfione caufæ antecedentis, & non expurgationem ob periculum quod imminet ex ea.

Nec valet fi iterum refpondeas: Sæpenumerò excitari Pulmoniam, & frequentiùs ab humore pituitofo, interdum verò à biliofo, qui humores cùm fint excedentes in corpore cacochymiam conftituunt cui debetur expurgatio tanquam remedium adæquatum, & indicatum ab exceffu talium humorum, & fic faltem quando tales Pulmoniæ funt caufæ, conueniet expurgatio pro auerfione, & euacuatione caufæ antecedentis, & præcipuè hoc locum habet in caufa frigida, pituitofa fcilicet, in qua magis interdicitur fanguinis miffio, & eligitur expurgatio: Non inquam obftat præfato ratiocinio hæc euafio,etenim inter omnes Authores quos vidi qui non parui momenti funt, nullus non confulit fanguinis miffionem viribus adftantibus in hoc affectu à qualibet oriatur caufa, fiue frigida, fiue calida pro eius auerfione & euacuatione. Ergo cùm ex dictis nuper probatum fit hoc fieri fine vllo incommodo per fanguinis miffionem, non verò ità per expurgationem, liquidò conftat, hanc non competere in Peripneumonia; illam verò tutò exerceri, & imperari poffe.

His nihilominùs non obftantibus, dicimus neque abfolutè in qualibet Peripneumonia expurgandum effe corpus per ventrem inferiorem, neque abfolutè in qualibet ab hoc præfidio ceffandum, fed operandum, indicatione fumptâ à caufa à qua huiufcemodi malum procedit; nam vt Galenus *lib.1. de Arte curatiua ad Glauconem, cap.13.* docet: *Quæ habentur ex accidentibus, & morbis inclinationes non fimpliciter, fed fecundum caufam à qua fingula fiunt, confiderandum*: Ergo ex his facilè eft colligere iuxta diuerfitatem caufæ in noftro affectu diuerfa competere auxilia. Quâ ratione iudico primò: quòd fi Pulmonia oriatur à fanguine quarto humore, aut ab humore biliofo fyncero, fiue impermixto, aut adufto, nullatenus competit expurgatio per ventrem inferiorem. Ratio primi fatis eft clara: nam fanguis quartus humor dum abundat, conftituit plenitudinem & non cacochymiam; fed plenitudini ortæ ex abundantia talis humoris miffio fanguinis debetur, & minimè expurgatio, iuxta communem, & receptam omnium opinionem: ergo quando huius affectus ortum à tali caufa ex accidentibus indagauerimus, nequaquam pharmacum expurgans propinabimus. Similiter quando ex humore biliofo impermixto, fiue adufto efficitur pulmonis inflammatio, non erit tuta expurgatio; fiquidem per eam agitantur humores, & incendium fummoperè augetur, indéque ebullitione, & efferuefcentiâ adauctâ plus humoris confluet in partem affectam,& malum deterioratur, & fic forfan folùm poterit exerceri huiufcemodi auxilium in declinatione, quando videlicet incendium & aduftio ceffauerit,& aliàs per coniecturam cognofcimus corpus immundum effe, nec omninò liberum ab indebita copia, feu abundantia talis humoris peccantis, & cacochymiam conftituentis. Hippocrates verò *3.de morbis vulgaribus*, abfolutè expurgationem confulit in hoc affectu: quando aliis auxiliis non cedit, in quatuor aut quinque primis diebus, febribus obtufioribus exiftentibus, & doloribus leuioribus.

Dico fecundò:In Peripneumonia pituitofa,fiue impermixta, fiue permixta competere auxilium expurgans leue per fedem inferiorem, quale eft manna, caffia fiftula, aut diacatholicum cum decocto aliquo expectorantium rerum, etiamfi priùs, etfi parcè, & fumma cum præmeditatione fanguinem mittere debeamus,iuxta ea quæ fuperiùs præmonuimus. Ratio eft manifefta:nam caufa ità frigida nequaquam poteft educi tota,neque in quantitate conuenienti per fanguinis miffionem, citra fummum difpendium laudabilis, & nutrimentalis fanguinis & fpiritus, ex quo maius reuerà immineat vitæ periculum, quàm commodum ex euacuatione humoris pituitofi; fed dato feligenti pharmaco leui expurganti, educitur pituita fola peccans citra difpendium laudabilis fanguinis;ergo eius exhibitio erit fummè proficua,& neceffaria.Patet confequentia,fiquidem dum pharmacum expurgans eft leue,non vehemens,aufertur omnis fufpicio commotionis humorum, & noui decubitûs forfan in partem affectam, & ex alia parte noxius humor euacuatur, rectè ergo & commodè euacuatur per auxilij expurgantis propinationem. Vnde argumentum fi quod aliquantulum pro contraria parte conuincit,facilè diluitur penes id quod caufa aliqua, feu ab ipfo humore abundante ex dictis in quibus expurgationem competere diximus, etiamfi anteà celebrata fuerit fanguinis miffio:non tamen fufficiens eft pro auerfione, & euacuatione adæquata talis humoris cacochymiam cõftituentis,vtpotè non eft remedium adæquatum adæquatéque, & directè expurgans cum caufa antecedenti morbifica: ac proindè cùm fola electio pharmaci expurgantis id apprimè faciat,credendum eft proculdubio cõpetere.Hipp. verò

verò & Auicenna loquuntur de purgatione per vehemens pharmacum facta in principio morbi, & quando adustio, & incendium ingens adest: Aliter verò eo modo quo diximus, & in ea occasione ab illis non reprobatur expurgantis auxilij vsus.

At si contingit caput esse primam originem defluxus humoris in pulmonem, curandum est capiti prouidere his auxiliis, quæ caput euacuant, & reliquias aliò transferant; necnon etiam quod fluxum est ex pulmone educant, ob id sanguinem mittere ex vena cephalica illicò conuenit; similiter cucurbitulas in brachiorum musculis scarificare; & tandem si opus fuerit, non erit abs re venas, quæ sub lingua sunt scindere, vt immediatiùs humorem ab origine fluxionis euacuent, vt tandem ad expectorantia auxilia deueniamus, quæ humorem contentum in pulmone educant per sputum.

Huiuscemodi autem expectorantia auxilia sunt, quæ materiam attenuando, & incidendo reddunt aptam ad eductionem per sputum,non eadem sunt lambendo sumenda,immò varianda pro diuersitate causæ. Sic ergo causâ calidâ existente, syrupi lambitiui competentes erunt violaceus,de farfara, de adiantotitem proficuum auxilium erit, si continuò æger ore teneat electuarium diatragagantum frigidum recenter paratum. Redundante verò causâ frigidâ præsertim pituitosâ, conuenit exhibere syrupum de hyssopo, de oxymelite simplici, de liquiritia, & aliis similibus; continuò tamen hac causâ redundante vti possumus aquâ mulsâ, hyssopo, vel fœniculo incocta, vel ea in qua ferbuerit iris sicca, & in puluerem redacta; vt placet Celso *capite proprio*. Verumtamen si causa mixta fuerit, ex calidis & frigidis succis, facilè quisque poterit conficere medicamenta mixtà ex his quæ nuper memorauimus. Huiuscemodi autem lambitiua auxilia, nec calida, nec frigida actu sumantur, sed tepida, vt placuit Galeno 3. *de Ratione victûs in morbis acutis*, *commentario* 19. Quo etiam in loco idemmet Galenus cum Hippocrate commendat; vt non continuò & in omni tempore sumantur; sed tantum quando ieiunus sit ventriculus; longioréque tempore post assumpta alimenta; aliter enim adhibita nequaquam iuuabunt, immò potiùs ventriculi coctionem subuertent, & lædent.

Denique pro hac eadem indicatione complenda, exteriùs aliqua medicamenta sunt applicanda inter quæ primatum obtinet balneum aquæ dulcis ad sputa mouenda, & expurganda; authore Galeno 3. *de Ratione victûs in morbis acutis*, *commentario* 61. In eundem vsum conferunt fomenta facta ex decoctione maluarum, radicis althæ. seminis lini, fœnugræci, chamæmeli, &c. Linimenta etiam conficimus ex oleo chamæmeli, amygdalarum dulcium, liliorum alborum cum adipe gallinæ liquato, aut anseris seu anatis. In quibus si, vt Galenus 2. *ad Glauconem*, *cap*.2. aduertit, valentiora auxilia parare voluerit quis, poteſt incoquere hyssopum, marrubium, aut origanum. Verumtamen si æstuosa valdéque calida erit affectio, vti oportet vnguento quod paratur ex oleo violaceo, de semine cucurbitæ, aut melonis, cum butyro vaccino. Item ceratum sequens optimum est.

℞. Butyri recentis & axungiæ anatis, an. ℥.ij. olei rutacci & vtriusque amygdal. an. ℥.ß. pulueris iridis, & hyssopi sicci, an. ℈.ij. œsypi humidæ ʒ. iij. ceræ q. s. fiat ceratum, addito aceto ad penetrandum.

Interim tamen à principio morbi cibus sit tenuis morbis acutis proprius, & qui sit tenuissimæ substantiæ, vt vim habeat attenuandi, ea quæ crassa sunt: nequaquam verò huiuscemodi cibus sit acris, etiamsi extenuans, iuxta Hippocratis consilium *lib*.3. *de morbis*, *textu* 16. de Curatione peripneumoniæ specialiter agens; vbi potiones dulces statim à principio porrigendas esse consulit, & rationem reddit per hæc verba: *Sic enim id quod consedit ac compactum est potissimum elueris, ac commoueris; quartâ autem die & quintâ & sextâ, non ampliùs dulces, sed pingues, nam ad sputum sursum excreandum conducunt*. Ex quo fit vt optimè mox à principio vtamur iusculis pullorum, aut gallinarum modò per elixationem, modò per expressionem extractis. Sed maximè conducit cremor prissanæ, cum sacchato ex aqua lupulorum. Confert ergo ipsam ptissanam conficere cum cinnamono, aut semine fœniculi, aut iusculo aliquo, & prout causa frigida, aut calida fuerit miscenda sunt frigida, aut calida cibaria: Vinum verò solum in morbi declinatione, vel roborandi vires gratiâ permittendum, aliàs verò denegandum. Potus verò quoad quantitatem sit exiguus; nam humiditas noxia pulmoni existit, vt Aëtius *capite proprio* annotauit, quibus verò vinum non conuenit,maximè confert aqua in qua sit incoctum hordeum non decorticatum, vel aqua, in qua liquiritiæ radix fuerit incocta, seu vuæ passæ sine acinis; vel si causa fuerit frigida aqua mulsa in qua parum hyssopi sit incoctum summè proficit. Reliqua ad victûs rationem attinentia,quia minoris momenti sunt, nihilque difficultatis continent, libenter omitto.

DISPVTATIO V.

De Pleuritide seu morbo laterali.

CAPVT PRIMVM.

De eius essentia, & causis.

PLEVRITICVS morbus, qui communiter lateralis, seu costalis dicitur, nomen à parte affecta, videlicet pleura sortitur, authore Galeno 1. *ad Glauconem*, *cap*.3. & 2. *Methodi*, *cap*.2. Quod idem asserit Auicenna *fen* 2. *lib*.1. *doctrina* 1. *cap*. 8. per hæc verba: *Ægritudines multis modis sortiuntur nomina, aut à membris in quibus sunt, sicut illa quæ est lateris appellatur*. Huiuscemodi autem pleuritica passio definitur à Galeno 5. *de Locis affectis*, *cap*. 3. & 6. *Aphorismorum*, *commentario* 33. & *libro* 2. *de Crisibus*, *capite* 10. per sequentia verba: *Est inflammatio membranæ succingentis costas*. At cùm nomen, *inflammatio*, variè vsurpetur; vt satis claré docuit Galenus 2. *ad Glauconem*, *cap*.1. &

& nos suprà monuimus. Prælibandum est communiter inter Authores,non sumi pro phlogosi seu ardore, nec pro tumore facto ex sanguine quarto humore; sed tanquam commune genus, quod omnes calidos tumores amplectatur, siue fiant ex humoribus propriâ naturâ calidis, vt sanguine & flaua bile, siue ex propria natura frigidis, vt pituita, & melancholia, caliditatem tamen contrahentibus per putredinem. Quòd autem nomen *inflammatio*, ibi significet quemlibet tumorem calidum, siue propter caliditatem humoris naturalis calidi, siue propter caliditatem, quam humores frigidi denuò adquirunt per putredinem dum in pleuram decumbunt; præterquam quòd inferiùs constabit dum causas huius affectionis enumerabimus.Ex eo probatur,quia dum quilibet humor putrefit, & eleuat pleuram in tumorem præternaturam,sequuntur eadem sympto-mata pathognomonica, ac si à sanguine solùm quàm humore,aut à flaua bile oriretur inflammatio; ergo tale nomen debet accipi in sensu nuper exposito. Antecedens constabit clarè inferiùs dum signa pleuritidis essentialia enumerabimus. Ex quo communiter infertur pleuritidem formaliter consistere in tumore præternaturam. Veiga *lib.5.de Locis affectis,cap.2.*experientiâ ipsâ ex anatomia deductâ testatur se dissecuisse plures laborantes pleuritide in quibus haudquaquam pleura in tumorem præternaturam erat eleuata; perindè ipse asserit huius mali essentiam in ardore, seu phlogosi pleuræ consistere citra vllum tumorem. Verumtamen huiuscemodi Veigæ placitum acriter impugnat Petrus Garcia *lib. de Locis affectis, disp.44. cap.2.* Quia durities pulsûs est vnum ex signis essentialibus, quæ necessariò in hoc affectu inueniuntur secundum communem, & concordem omnium Medicorum opinionem: sed talis pulsus nequaquam potest oriri ab ardore, seu distemperie calida cum humore citra tumorem præternaturam; siquidem pulsus durus solùm à distensione oriri potest, quam sola distemperies calida sine tumore efficere nequit; ergo pro hac affectione tumor præternaturam erit necessarius. De experimento autem Veigæ affirmat nullam vim habere, eò quòd tumor in dissectione pleuriticorum potuit non apparere, etiamsi durante illo affectu adesset, nam potuit humor tumorem efficiens mutari in aliam partem, quæ non fuit dissecta, ac proindè experimentum non conuincit.

Si tamen rem hanc maturè perpendamus, nostri Petri Garciæ impugnatio in Veigæ placitum nullius roboris est: etenim ideò præcisè affirmat Magister non sufficere distemperiem calidam cum affluxu humoris citra tumorem præternaturam ad essentiam pleuritidis, quia ex signis constituentibus signum pathognomonicum huius morbi deficit durities pulsûs, quæ solùm tumori & distensioni tribui poterit, non tamen intemperiei citra tumorem; sed hoc est inualidum, & minimè euertit Veigæ placitum, ergo ob hanc rationem non est taxandus iste Author. Minor in qua est tota difficultas verificatur sic: Sola distemperies sicca citra tumorem valet efficere pulsum durum; sed talis distemperies oriri potest per affluxum humoris biliosi in pleuram citra tumorem, vt notum est, & in phreneticis contingit; ergo ideò solùm quòd sit phlogosis in pleura,nullo excitatò in pleura tumore præternaturam, erit pulsus durus, ac proindè ob ipsius defectum, non debet relegari à vera pleuritide. Maiorem probat Galenus 1. *de Præsag. ex Pulsibus, cap.4.* & 5. *de simplicium medicamentorum facultatibus, cap.5.* & *de differentiis febrium, cap.7.* Quibus in locis pulsûs duri enumerans causas ait: *Nam cum durities, fiat vel à siccitate, vel à frigore congelante, vel à re aliquâ implente & tendente, his omnibus modis continget arteriam indurari & fieri pulsum durum.* Idem ostendit 3.*de Præsag.ex Pulsibus,c.7.* quod vltimum sit; agens de mutatione pulsuum. Ex intemperie sicca & humida cordis arteriarum, sic ait de sicca intemperie loquens: *Cuiuscunque arterias hac intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem.* Et infrà ait: *Hæc igitur quæ memorauimus omnia nunc singula,nunc plura coniuncta cor siccius efficiunt, tantòque quam par est duriorem pulsum, quantò sit siccitas maior.* Nihil clarius: stat ergo bene solam siccam distemperiem pulsum facere durum, quod confirmat pulsus hecticorum, qui communiter duri censentur, non alia ratione, nisi propter siccitatem, & humidi consumptionem, quæ in hac febre præualet, vt idemmet Galenus *locis citatis* docet: enumerans internas causas,quæ indurant exsiccando inter alias febrem hecticam adducit, necnon etiam ardentem febrem, quæ parui momenti non est pro nostra Thesi comprobanda. Etenim dubium inter Medicos non est,quin per affluxum humoris biliosi adusti, vel putrefacti citra tumorem, ardentem excitari febrem, vt patet in phrenetica passione, quæ iuxta omnium opinionem in solo ardore, seu phlogosi cerebri, aut membranarum eius consistit, & sibi comitem febrem continuam ardentem tanquam signum essentiale habet, præcipuè quando ex bilioso humore causatur: Sed hæc iuxta Galeni mentem est causa indurationis per siccitatem,ergo quando fuerit affluxus humoris biliosi in pleuram citra tumorem, qui mediâ sui putrefactione vel vstione febrem excitat ardentem, quemadmodum eiusdem humoris defluxio in cerebro, seu membranis eius,procul dubio erit durities in pulsu, ac per consequens non sola inflammatio, seu distensio id valet facere, vt vult Petrus Garcia *loco citato*, qui etiam inconstantiæ est arguendus:nam *disp.7.de Locis affectis,* in qua de essentia phrenitidis,ait *cap.1.prope finem,* in responsione cuiusdam argumenti de duritie pulsûs phreneticorum, sequentia subdidit verba: *Non tamen vellem aliquem existimare ex siccitate, & calore præter tumorem nunquam durum pulsum fieri.* Ex quibus verbis, apertè deducitur ipsum sentire optimè posse fieri pulsum durum, à calore, & siccitate circa aliquem tumorem, ergo cùm id possit fieri in pleura, negandus non est pulsus durus quandocunque ipsa summoperè distemperatur per calorem & siccitatem, affluente aliquo humore calido & sicco citra eleuationem in inflammationem,& tumorem præternaturam.

Propstereà circa præsentem difficultatem consona rationi magis videtur Veigæ opinio, quæ asserit ad essentiam pleuritidis non esse necessarium tumorem præternaturam, cum hac tamen limitatione, quòd non quælibet defluxio humoris biliosi in pleuram efficiet veram, & exquisitam pleuritidem, sed illa solùm,quæ validissimè valeat calefacere,& ex siccare pleuram ex siccatione sufficienti, & requisita pro duritie pulsûs inducenda. Siquidem etiamsi quælibet defluxio humoris biliosi adhuc putrefacti, seu vsti necessariò distemperet per calorem,& siccitatem, non tamen quælibet

libet exsiccatio, & calefactio præternaturam sufficiens erit pro efficientia pulsûs duri, vt patet in febribus ardentibus: etenim non in omnibus talis inuenitur pulsus, sed in illis tantum, in quibus insignis calefactio, & exsiccatio est producta in partibus, quemadmodum etiam contingit in phrenitide iuxta strictiorem opinionem, quæ asserit duritiem pulsûs non esse signum eius pathognomonicum, sed quandoque ipsam phrenitidem comitari. In quo euentu certum est oriri ex intensa, & validissima calefactione, & exsiccatione membranarum cerebri; aliàs si quælibet sufficeret, cùm semper phlogosi afficiantur, pro phrenitidis essentia semper esset pulsus durus, & propter siccitatem aliquam, & caliditatem præternaturam productam.

Dices, quod quando pulsus est durus in phrenitide non est propter siccitatem, & caliditatem quantumvis intensam, sed propter inflammationem, & verum tumorem sæpenumerò euenientem in membranis cerebri, quæ licèt non sit necessaria ad essentiam talis affectûs, accidit tamen sæpiùs; & tunc solùm pulsus apparet durus, iuxta Auicennæ doctrinam *fen* 1.*lib*.3. *tract*.3. *cap*.1. dicentis: *Et ipsorum pulsus sunt duri propter essentiam apostematis in membro neruoso & duro.*

Respondeo facilè: non solùm esse durum pulsum, quando verè apostemantur, seu inflammantur membranæ cerebri; sed etiam aliquando nullo existente tumore præternaturam solùm per validam distemperiem calidam; & siccam ipsarum membranarum; vt satis clarè id docet Galenus *lib*.4.*de Præsag. ex Pulsibus*, *cap*.8. verba perpendite: *Si verò non solum fit calidius; sed & siccius præternaturam; statim vtique etiam meninx ipsa tenuis, quæ tegit cerebrum in eandem venit affectionem, vndique cum illa cuncti nerui; atque arteriæ pulsum duriorem facient, quod eorum tunica contendatur atque deficcetur.* Ecce quomodo Galenus expresè fatetur solùm per siccitatem, & caliditatem præternaturam tenuis meningis, seu membranæ succingentis cerebrum oriri pulsum durum. Clariùs *eodem loco* de siccitate sola idem testatur per hæc verba: *Calidi enim affectus vsum augent; frigidi hunc remittunt, tum arterias pedetentim indurant præcipuè eas, quæ cordi sunt altiores, sicci validum & durum pulsum reddunt.* Vnde necessariò non procedit semper à vera inflammatione; seu tumore, ac per consequens Auicenna *loco allegato* solùm de duritie pulsûs, quæ communiter euenit ratione apostematis loquitur, non tamen ibi duritiem excludit, quæ accidere potest ex resiccatione; & calefactione præternaturam ipsius membranæ, quam Galenus proculdubio expressit nuper *allegato loco*. Ex quo etiam pro nostra Thesi validanda sic argumentor: Resiccatâ; & calefactâ tenui meninge præternaturam citra veram inflammationem; seu tumorem potest oriri pulsus durus; ergo sic similiter si eadem fit distemperies in pleura citra tumorem; pulsum durum efficiet; & perindè saluabitur pleuritidis essentia citra tumorem; aut veram inflammationem: nam de reliquis signis essentialibus eius infrà constabit; optimè oriri posse à dicta distemperie, cum affluxu humoris citra veram inflammationem. Consequentia probatur; etenim non minùs neruosa, & membranosa est pleura, ac membrana succingens cerebrum: ergo quemadmodum hac validè exsiccatâ, & calefactâ præternaturam trahit in consensum neruos & arterias, & pulsum efficiet durum; etiam pleura id valebit efficere; certè ità durum tenet in omnibus, vt pro contraria parte nullum mihi effugium offeratur consideratione dignum.

Probemus ergo iam assumptum à priori: Illud est constitutiuum alicuius rei, quo posito ponuntur omnia symptomata essentialia talis rei: sed posito affluxu humoris in pleuram, quæ ipsam valeat validè exsiccare, & calefacere citra veram inflammationem; seu tumorem ponuntur illa quinque symptomata satis communia ad pleuritidis exquisitæ essentiam requisita: Ergo in sola illa distemperie humorali citra tumorem aliquem erit constituenda pleuritidis, seu morbi lateralis essentia. Probatur: nam syndrome pathognomonicum signorum constituentium pleuritidem veram componitur ex febre; dolore pungente, læsione respirationis, tussi & pulsu duro, quæ omnia simul inueniri possunt citra aliquem tumorem in pleura: Et primò de pulsu duro, iam constat contra Petrum Garciam. De febre continua probatur; nam affluente humore in pleuram citra veram inflammationem putrefit; sed hoc ipso eleuantur fuligines, & diffunduntur per totum corpus, communicatúrque calor præternaturam cordi, ergo erit febris, & cùm continuò fit eleuatio per humorem impactum irrigantem ipsam tunicam; continua erit febris, donec illa materia corrigatur, & propulsetur foras. Patet à simili idem assumptum; nam eo solùm quòd in cerebri membranam affluit humor; & putrefit citra tumorem, seu veram inflammationem solùm existente phlogosi, seu ardore præternaturam, pro essentia phrenitidis necessariò adest febris continua; vt omnes id fatentur per ipsam phrenitidis definitionem; Ergo sic similiter hoc ipso quòd disseminetur humor per pleuram, ibique per putredinem phlogosim efficiat, proculdubio excitabitur febris continua ob rationem nuper adductam; vtriusque enim æqua est ratio, vnde & consequentia infallibilis est.

De dolore pungente citra dubium constabit; si perpendamus partem patientem esse admodum neruosam, & ex alia parte in ipsa esse imbibitum humorem putrescentem; intenséque ipsam distemperantem, & per consequens eius continuitatem dissoluentem. Quòd autem ipsa distemperies etiamsi esset nuda sufficeret ad causandum dolorem, patet hoc ipso; quòd fit affatim, & subitò corrumpens, seu alterans naturam, quâ ratione si subitò applicemus igni manum frigidissimam; illicò in extremitatibus digitorum percipimus dolorem, quoniam ibi ob resistentiam soluitur continuitas. Igitur in pleura potiori ratione id accidere debet, cùm in ea non solùm est nuda, & intensa distemperies, quæ sola valet efficere dolorem, verùm & humor impactus, qui licèt non faciat tumorem præternaturam, tamen aliquantulum etiam distendit ipsam pleuram: Non ergo negandum est hoc signum in distemperie humorali calida, & sicca citra veram inflammationem reperiri.

Rursùs, tussis simul aderit per resudationem illius humoris irrigantis pleuram in cauitatem thoracis, & in pulmonem, ad cuius expulsionem illicò stimulata Natura mediâ tussi insurgit in illam materiam morbificam, vt Galenus sententiosè satis notat *lib*.2. *de Causis Symptomatum*, *cap*.7. sic: *Perpetuò enim spiritus; quidquid illi sit obstaculo reiicere id per tussim conatur.* Vnde cùm

talis materia refudans in pulmonem, impediat conuenientem aëris ingressum pro debita ventilatione cordis, & natiui caloris; sequitur quòd tussis sit necessaria pro eius propulsatione per sputum. Denique difficultas respirandi deducitur ex eo quòd sit dolor in ipsa pleura, quæ instrumentum respirationis est, authore Galeno *lib. 2. de Crisibus, cap. 10.* sic: *Quoniam eadem pars* (id est pleura) *unum est ex instrumentis respirandi*, quo fit vt cùm dolore afficitur,non possit distendi plurimum pro necessitate vsûs adaucti,ac proindè fit respiratio parua,& crebra, vt per hanc differentiam satisfaciat Natura pro augmento vsûs.Quòd autem ratione doloris pleuræ præcipuè hoc fiat citra aliquam inflammationem, notificauit Galenus *lib. de constitutione Artis Medicæ, cap. 15.* per sequentia verba: *Quippè dolor spiritus instrumenta plurimum deduci prohibet: ita talis modus respirandi dolorem significat in quacunque parte, sed in illa quæ est respirandi instrumentum.* Cùm igitur dolor sit in pleura, quæ inspirandi instrumentum est, sequitur necessariò læsionem adesse in respiratione, & per consequens, cùm de reliquis signis hucvsque iam constet, videtur manifestum essentiam pleuritidis inueniri citra veram inflammationem,seu tumorem pleuræ, solùm per defluxum humoris ipsam distemperantis. Quod proculdubio videtur insinuâsse Galenus *lib. de constitutione Artis Medicæ, cap. 13.* per sequentia verba: *Est hic nimirum affectus phlegmone* (loquitur de pleuritide) *quæ necessariò habet symptoma præternaturam, & ruborem & dolorem.* Inde sic deduco. Si tumor præternaturam est symptoma phlegmonis, qui est pleuritis, ergo non est eius essentia: Immò potiùs sentit Galenus rationem tumoris superuenire tanquam quid accidentarium essentiæ pleuritidis. Porrò, etiamsi hoc ità sit, non tollit quominùs frequenter, & vtplurimum, cum affluxu humoris in pleuram coniungatur vera inflammatio, seu tumor præternaturam; siue autem solus sit affluxus humoris,vt nos veriùs iudicamus; siue verus tumor, vt communis fert opinio, eisdem indicationibus, & auxiliis medela instituenda erit, in vtraque opinione.

Circa secundum quod inquirimus, nempè circa pleuritidis causam, verum est ab humoribus omnibus fieri posse, quod testatus est Galenus 6. *sectione Aphorismorum commentario 33.* in expositione illius textus, scilicet, *Qui acidum eructant, non admodum pleuritici fiunt*:hæc subdidit verba: *Nos verò cùm de pleuritide ageremus,eámque cum pallidis & flauis sputis esset,ex biliosis humoribus ortum habere: & quæ cum spumosis ex pituitosis, quemadmodum & quæ cum nigrioribus ex melancholicis, & quæ cum rubris, ex sanguine fieri ostendimus.*

Huius etiam opinionis fuit Auicenna *fen 2. lib. 1. doct. 6. cap. 8.* vbi postquam ostendit pleuræ apostema, vtplurimum fieri à materia calida, aut à sanguine cholerico, prosequitur dicens; *Et propter hoc raro accidit ei qui eructat secundum plurimum acetosa, quoniam est phlegmaticæ complexionis, & cum hoc fit quandoque ex phlegmate putrido & quandoque fit, sed raro ex melancholia putrefacta & inflammata.* En quomodo tum Galenus,tum etiam Auicenna proculdubio vnanimi consensu fatentur, & cum ipsis omnis ferè posteritas, quemlibet humorem sufficere pro causa effectrice pleuritidis: Et licèt non defuère, qui existimârunt, nec pituitam solam,nec melancholiam absque alterius humoris calidi permixtione posse morbum lateralem causari, ex eo quòd eorum crassities est impedimentum quò minùs possint penitiora loca pleuræ ità densæ penetrare; nihilominùs reuerà existimo nulla ratione implicare quemlibet humorem frigidum, omninò impermixtum pleuritidem causare, etenim cuiuslibet decubitus in pleuram solùm potest esse obstaculum propria cuiuslibet crassities;sed hæc non impedit quando humor crassus permiscetur cum tenui, ergo neque impediet quando ille solus defluit. Patet consequentia, nam per solam coniunctionem cum tenui crassus humor intrinsecè inuariatus perseuerat,nec recipit mutationem aliquam. Ergo si coniunctus penetrat pleuram, etiam separatus ipsam poterit penetrare.

Confirmatur: nam tumor pleuræ quandoque oritur à multitudine humoris biliosi, vel sanguinei, sed cauitas sufficiens pro multitudine ambienda erit etiam pro crassitie humoris, dummodò non sit in tanta copia. Ergo: Effugiet aliquis huius ratiocinationis vim,scilicet; bene verum esse quòd capacitas sufficiens pro multitudine humoris calidi; erit etiam pro humore crasso, licèt in minori quantitate sufficiens; attamen hoc non accidere posse solùm per defluxum humoris frigidi, & crassi, nisi calidus humor sit permixtus, vt vehiculum quod præparet viam ad penetrationem in angustiora loca. Non tamen valet effugium, nam impossibile videtur quâ ratione fiat id quod adducitur de præparatione, & vehiculo humoris calidi, ad introductionem humoris frigidi, & crassi, ipsiúsque penetrationem; nam tenue permixtum cum crasso, aut ingreditur secundum quantitatem proportionatam loco, aut secundum maiorem: si proportionata, quantitas cum corpore locato ingreditur planum est, quòd cùm locus non sit maior quàm anteà, & anteà crassus humor non potuit penetrare, nec potest per mixtionem cum tenui & calido posteà penetrare. Cæterùm, si humor tenuis permixtus cum crasso ingreditur in improportionata quantitate, sequitur quòd penetretur cum corpore locante secundum illam partem,saltem iuxta quam humor excedit loco,quod est absurdum.

Respondebit aliquis dicendo quòd primò ingreditur humor in quantitate proportionata loco. Deindè verò auctâ quantitate eius, extenditur secundum extremitates lateris, & per consequens capacitas fit maior in quam ingreditur crassus humor: Vnde cùm extendatur locus, vitatur penetratio illius quantitatis humoris excedentis cum corpore locato. Contra tamen iterum insurgo: Nam si illa maior capacitas etiam est plena illius humoris, qui primò ingressus fuit, quomodò est possibilis ingressus humoris crassi,præcipuè cùm iste non moueatur in illum locum, & perindè non possit impellere corpus tenue replens totam illam cauitatem,non ergo apparet possibilis actio præparatiua humoris tenuis ad penetrationem humoris crassi in penitiora, & optimè recondita loca: ac per consequens si humores crassi permixti cum tenuibus possunt penetrare pleuram, & lateralem causare morbum, quamvis ipsi synceri sint,& impermixti,idem causare valebunt: bene tamen verum est, quòd cùm pleura admodum densa sit, faciliùs ipsam penetrant humores tenues, vnde frequentiùs ab ipsis oritur pleuritis,

quæ

quæ tunc exquisita dicitur ex parte humorum; at verò quando ex aliquo humorum frigidorum, & crassorum oritur, dicitur spuria, & notha pleuritis.

Nec contra nos vllius momenti est, quòd huiuscemodi affectio definiatur per inflammationem,nam nomine huius non solùm intelligitur affluxio, seu tumor factus à sanguine quarto humore, aut bile, sed etiam ex pituita,& melancholia calidis præternaturam. Cuius testis est Auicenna *fen 2. lib.1. tract.1. cap.5.* vbi sic habet: *Neque existimandum sit quòd apostema calidum sit illud quod ex cholera, aut sanguine generatur tantum, sed ex quacunque materia siue sit calida propter sui essentiam, siue accidat esse calidas propter putrefactionem.* Nihil clarius pro nostri placiti comprobatione. Præterquam quòd non defuêre qui existimârunt nomen *inflammatio* denotare pleuritidem exquisitam factam solùm ex sanguine, aut bile; quæ explicatio non esset præter rem, si aliquis ipsam vellet proferre.

Dubitatione tamen dignum in præsenti iudico, si sine alia substantia præter quatuor humores à qua possit pleura in tumorem, seu inflammationem eleuari, ità vt veram pleuritidem constituat. Specialiter autem militat non facilis solutu difficultas de flatuosa substantia, de qua communiter Authores affirmant haudquaquam veram pleuritidem causare posse. Alij propterea quod à flatu non potest fieri apostema calidum, quod est de ratione pleuritidis. Alij licèt fateantur ex flatu posse fieri inflammationem, quia potest putrefieri, vel si non putrefiat potest eleuari tex materia calida, à qua in certiori opinione non distinguitur, tamen affirmant in pleura, & partibus pectoris non posse perseuerare; siquidem propter nimium calorem dictarum partium iudicant illicò resolui flatum, quod à veritate alienum apparet, quandoquidem sæpenumerò vidimus dolorem excitatum ex flatu, qui non resoluitur breui temporis spatio. Alij ex eo excludunt tumorem flatuosum pleuræ, à vera pleuritide,quoniam huius morbi tempora vniuersalia distinguuntur diuersitate coctionis causæ, & manifestantur per sputum, terminatúrque huiuscemodi affectus, aut per sputum,aut per suppurationem, aut aliis etiam modis; neutrum tamen ex his quæ retulimus iudicant euenire posse in tumore flatuoso pleuræ, & perindè non constituere veram pleuritidem. Horum tamen placitum nec probabile est: nam si flatus potest putrefieri, ergo & coqui, & perindè poterit similes alterationes subire quàm humor. Præterea non est inconueniens, vt tempora pleuritidis non manifestentur per sputum, cùm possit humor per resolutionem euanescere, & sic tunc erunt tempora insensibilia quoad Medicum; sed de his satis. Ad maiora pergamus.

Magister nostræ Scholæ meritò Primarius Petrus Garcia *de Locis affectis, disp.44.cap.2.* alia de causa excludit flatuosum tumorem pleuræ à vera pleuritide, nempè ex signis pathognomonicis & essentialibus sumptâ, ratione; iudicat enim ex illis quinque, quæ suprà retulimus, tussim non posse fieri ex vi flatuosi tumoris pleuræ; nam ad tussim requiritur, quòd resudet in pulmonem, aut asperam arteriam aliqua portio humoris, qui impedimento sit viæ, per quam ingreditur aër ad cordis refrigerium,& attemperationem; cùm autem talis humoris portio impediat sufficientem aëris impressum, Natura per tussim conatur ipsam expellere. Hanc igitur resudationem iudicat Petrus Garcia impossibilem ex flatu,etsi forsan aliquid eius resudat ex pleura in asperam arteriam, ità tenue est,vt nequaquam impediat sufficientem aëris ingressum, & per consequens Natura minimè insurgit in expulsionem illius per tussim. Vnde propter defectum huius signi relegatur à vera ratione pleuritidis.

Saluâ tamen pace, in tantum Magistrum insurgo sic ex doctrina quadam communi quam ipse adducit loco à nobis nuper allegato, vt exindè ad peculiarem sentiendi modum circa præsentem difficultatem deueniamus: Tussis non solùm oritur ex eo quòd resudet aliquid in pulmonem, seu asperam arteriam, verùm etiam fit ex qualibet causa, quæ sit valens comprimere cauitatem asperæ arteriæ, ne ingrediatur aëris sufficiens quantitas pro refrigerio cordis; atqui talis compressio, & angustia in aspera arteria fieri potest propter dolorem pleuræ excitatum à flatu, propterea enim dilatatio fiet exigua, & per consequens cauitas erit minor, minórque aëris quantitas ingredietur pro attemperatione, vnde necessariò Natura ad expulsionem obstaculi mouebitur per tussim, quemadmodum contingit in iecoris inflammatione, in qua solùm propter compressionem, & angustiam asperæ arteriæ, quæ per consensum patitur, necessariò Natura tentat tussim,vt in confesso omnibus est. Sic ergo similiter, cùm pleura sit instrumentum respirationis, ipsâ dolente à flatu, non sufficienter dilatabitur thorax, & per consequens factâ minori capacitate in aspera arteria pro ingressu aëris, proculdubio stimulabitur Natura ad tussim; non ergo ob huius signi defectum relegabitur tumor flatuosus pleuræ à vera pleuritide.

Respondet Magister citatus, verum esse tussim ex sola compressione aliquando excitari, nullâ factâ resudatione humoris in pulmonem, aut in asperam arteriam, attamen compressionem hanc non reperiri necessariò in tumore flatuoso pleuræ; nam compressio in pleuritide ideò fit,quia thorax aut pulmo non satis dilatantur propter dolorem; atqui voluntariè potest quis hoc impedire, eò solùm quòd ferre possit dolorem, túncque (ait ipse) respirabit sine vlla angustia, nulláque erit tussis causa.

Hæc tamen responsio friuola est; & in illam sic efficaciter insurgo ad hominem: ipse námque Magister *capite citato* asserit difficilem respirationem fieri in pleuritide,quæ fit ex humore inflammationem causante, quia instrumentum respirandi nempè pleura, dolet, neque distenditur adeò, vt postulat vsus adauctus, ideóque fieri respirationem paruam, & crebram; quo probat idem contingere necessariò in tumore flatuoso pleuræ. Indè sic validè instatur placitum Magistri. Læsa respiratio,id est parua, & crebra, quæ signum essentiale est veræ pleuritidis, inuenitur necessariò in tumore flatuoso pleuræ, ergo etiam, & tussis. Antecedens admittitur vt certum. Consequentia probatur. Parua, & crebra respiratio fit propter dolorem, & tamen non obstat, quòd quis voluntariè possit ferre ipsum dolorem quominùs non dicatur signum essentiale necessariò repertum, non solùm in inflammatione pleuræ ab humore, sed in ea quæ fit ex flatu: Ergo etiamsi voluntariè possit aliquis ferre dolorem,non obstabit, quominùs necessariò fit compressio, & angustia in via respirationis, quæ necessariò parit tussim, ac per

per conſequens hæc ſemper, & neceſſariò aderit in tumore pleuræ à flatu: non ergo ob ipſius defectum debet relegari à vera pleuritide; vel ſequitur euidenter quòd ſi tuſſis poſſit abeſſe in tumore pleuræ à flatu, quia quis poteſt voluntariè ferre dolorem, etiamſi poſſit abeſſe difficultas reſpirandi in quacunque pleuritide vera ab inflammatione humoris orta, & in ipſo tumore flatuoſo pleuræ; nam quod facit talem reſpirationem pleuriticorum crebram & paruam, eſt dolor præcisè, vt fatetur & docet Petrus Garcia; conſtat autem quòd quis poteſt voluntariè ferre dolorem, ergo tunc fiet naturali modo reſpiratio citra vllam læſionem, & per conſequens dabitur vera pleuritis abſque eo quòd neceſſariò ſit læſa reſpiratio, quæ eſt vnum ex ſignis pathognomonicis ab omnibus conceſſis; quod quàm abſurdum ſit manifeſtè conſtat.

Si autem quis dicat, non ſolùm dolorem efficere quòd reſpiratio ſit læſa, ſed & tenſionem ab inflammatione cauſatam, quæ efficit, vt nequaquam inſtrumentum reſpirationis, nempè pleura, poſſit ſufficienter dilatari pro debito aëris ingreſſu ad cordis refrigerium, quantumvis quis poſſit voluntariè ferre dolorem, & ſic neceſſariò adeſſe in vera pleuritide læſionem in reſpiratione. Contrà ſic inſtatur: In tumore flatuoſo pleuræ eſt tenſio vera, immò maxima poteſt eſſe, vt ex ſe notum eſt, ergo ſi hæc eſt occaſio, vt fiat reſpiratio læſa in pleuritide crebra, & parua, propterea quòd non poſſit thorax, aut aſpera arteria ſufficienter dilatari pro vsûs augmento, eadem ratione neceſſariò aderit tuſſis, quia ob diſtenſionem pleuræ, quæ inſtrumentum reſpirationis eſt, dilatatio thoracis, & aſperæ arteriæ neceſſariò erit exigua (quantumvis aliquis voluntariè ferre poſſit dolorem) & cauitas erit minor, minórque quantitas aëris ingredietur pro cordis refrigerio. Vnde Natura neceſſariò mouebitur, & ſtimulabitur ad expulſionem illius obſtaculi per tuſſim, quemadmodum in inflammatione iecoris contingere diximus: Non ergo poterit vllo ex capite deficere tuſſis ab inflammatione flatuoſa pleuræ, ac proindè falsò, & ſine fundamento à Magiſtro relegatur ob defectum huius ſigni à vera pleuritide.

Præterea etiam difficile credam, quòd ſi aliquid reſudat in pulmonem, aut aſperam arteriam ex tumore flatuoſo pleuræ, quantumvis tenue iudicetur à Magiſtro, non moueat ad tuſſim: etenim cùm ſit corpus interpoſitum præternaturam in aſpera arteria, Natura ſtatim debet inſurgere in expulſionem illius; ſed in tali parte, non aliquomodo fieri poteſt, niſi per tuſſim; ergo.

Hæc apud me tanti fuerunt momenti, vt audeam affirmare veram pleuritidem à tumore flatuoſo pleuræ excitari: dummodò putredinem contrahat, aut vſtionem. Præterquam quòd contra Petrum Garciam ex dictis nuper, hæc Concluſio ſatis conſtat, probatur efficaciter, ſi per quodlibet ſignum eſſentiale, & pathognomonicum veræ pleuritidis diſcurramus, & primò de dolore pungente probatur. Nam talis doloris ſpecies procedit ex eo, quòd materia penetret partem membranoſam; ſed flatus poteſt penetrare pleuram, quæ pars membranoſa eſt, ergo cauſabit dolorem pungentem. Minor probatur, nam flatus tenuior eſt bile; ſed hæc penetrat pleuram, & etiam ſanguis, ergo multò meliùs flatus, & proindè quemadmodum humor cauſat dolorem pungentem, ità & flatus; nec proindè quòd flatus tumefaciens pleuram ipſam diſtendat, dolorémque cauſet tenſiuum, iudicare debemus non eſſe dolorem pungentem; nam & duas ſpecies doloris complicatas ibi diſtinguere erit neceſſe, alteram ex diſtenſione euenientem, alteram verò ex penetratione flatûs in pleuram, ità vt vna alteram nequaquam impediat. Erit etiam febris continua, ſi flatus putreſiat, nam hoc ipſo citra dubium, ſaltem per continui alterationem communicabitur calor putredinalis, & præternaturam cordi. Quod ad rationem febris ſufficere docuit Galenus *lib.1. de differentiis febrium, cap.7.*

Rursùs difficilem reſpirationem, crebram ſcilicet, & paruam cauſat flatus, tum propter dolorem, vt ſuprà probauimus, tum etiam propter tenſionem, quam cauſat in pleura quæ inſtrumentum reſpirationis eſt. Quo fit vt ipſa non poſſit dilatari ſufficienter pro vsûs augmento, & per conſequens, quod deficit de magnitudine in reſpiratione, ſuppleat crebritas, vnde etiam fit pulſus durus, ſeu ſerrans, quoniam talis pulſus prouenit ex diſtenſione pleuræ propter cauſam tumefacientem, ex qua tenſione pleuræ cor, & arteriæ tali modo patiuntur; ſed non minùs flatus quàm humor tenſionem facit in pleura; ergo quemadmodum hic pulſum conſtituit durum, & ſerrantem, ſic & ille.

Denique tuſſim cauſari ex tumore flatuoſo pleuræ neceſſariò, probatur; nam hoc ipſo tuſſis adeſt quandocunque cauitas aſperæ arteriæ eſt minor, quàm requiritur pro debita quantitate aëris introducenda; ſed pro inflammatione pleuræ à flatu, tum ratione doloris, tum etiam ratione diſtenſionis talis cauitas aſperæ arteriæ, aut thoracis eſt minor, & compreſſa manet penes id quod non poſſit ſufficienter dilatari pro vsûs augmento; ergo neceſſariò erit tuſſis à Natura excitata, conante propulſare illud obſtaculum. Et confirmatur: nam ſi aliquis humor eſſet adhærens parietibus aſperæ arteriæ in quantitate conſiderabili, proculdubio cauſaret tuſſim, non aliâ de cauſa niſi quia impediret debitam quantitatem aëris ingreſſuram pro refrigerio cordis, & ventilatione caloris natiui; ſed eodem modo currit ratio, ſi non dilatetur debitè thorax, & aſpera arteria, vtpotè compreſſio talium inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium gerit vicem humoris adhærentis parietibus eorum; ergo in vtroque caſu neceſſariò erit tuſſis.

Vlteriùs probatur hæc aſſertio: nam non eſt neceſſaria reſudatio ad tuſſim, ergo eò ſolùm præcisè quòd ſit dolor in pleura, & diſtenſio, fiet tuſſis. Antecedens probatur ex Auicenna *fen 10. lib.3. tract.4.cap.2.* vbi aſſerit accidere poſſe tuſſim ſolùm ex eo quòd afficiatur pulmo ex vicinitate, per hæc verba: *Et tuſſis quid non accidit niſi propterea quòd pulmo læditur ex vicinitate:* Nihil clarius. Idem videtur docere Galenus *libro de conſtitutione Artis Medicæ, cap.15.* vbi ex craſſa fluxione, & parua, & corpore denſo, nullâ factâ reſudatione, concedit tuſſim: ſed totum hoc nequit fieri niſi ſolùm ſufficiat diſtenſio pleuræ, quæ inſtrumentum reſpirationis eſt, aut eius dolor, ſiue cuiuſlibet alterius inſtrumenti reſpirationis; ergo cùm in tumore flatuoſo pleuræ hoc inueniatur, erit proculdubio in eo neceſſariò tuſſis. Præterea, dato caſu quòd pleura ſit nimis denſa, & via obſtructa, poſitis aliis omnibus requiſitis, erit vera pleuritis, & tunc nihil

nihil refudat in pulmonem,aut afperam arteriam; ergo vel dabitur pleuritis,fine hoc figno effentiali, nempè tuffi; vel fi tunc datur,inuenitur citra refudationem aliquam, & per confequens etiam in tumore flatuofo poterit dari tuffis citra aliquam refudationem.

Refpondet Petrus Garcia *cap.4. disputationis citatæ*,in tali euentu effe veram pleuritidem,etiamfi non adfit tuffis, quia tunc impeditur ab alia caufa efficaciori, nempè denfitas nimia tunicæ, aut viæ omnimoda obftructione,quæ fi non adeffent, proculdubio effet tuffis; fi autem hæc deficit,non eft, quia pleuritis vera ipfam non expofcit ex propria natura, fed quia coniungitur, & complicatur caufa efficacior contraria, quæ impedit effectum pleuritidis neceffarium, non aliter quàm ex febre ardenti accidit quando deftillatio in fauces, cum ipfa complicatur; tunc enim fitis implacabilis, quæ fignum effentiale eft febris ardentis,deficit,ratione complicationis alterius caufæ efficacioris, perfeuerante effentia,& quidditate ardentis febris.

Ex qua doctrina aliâ viâ in fauorem noftri placiti infurgo etiam ad hominem: Accidens pathognomonicum pleuritidis & cuiuflibet effentiæ poteft abeffe per complicationem caufæ contrariæ,efficacioris virtutis faluâ effentiâ veræ pleuritidis, & cuiuflibet alterius rei; ergo cùm in inflammatione pleuræ à flatu concedat ipfe Magifter tuffim propter dolorem,etiamfi (vt ait)poffet deficere eò quòd quis voluntariè ferendo dolorem,thorax, & afpera arteria fufficienter & debito modo dilatarentur pro fufficienti aëris ingreffu ad cordis attemperationem,credendum eft paffionem illam doloris voluntariam, & nouum conatum,quod tunc apponeret Natura pro maiori dilatatione effe caufam contrariam efficacioris virtutis complicatam, ratione cuius, tunc non effet tuffis; etiamfi neceffariò hæc deberetur, & adeffet in tumore pleuræ à flatu, fi non adeffet caufa efficacior complicata,femper faluâ effentiâ, & quidditate veræ pleuritidis. Vnde ex omni parte videtur tumorem pleuræ à flatu putrefacto non poffe relegari à vera pleuritide,cùm ex dictis conftet omnia illius figna pathognomonica neceffariò adeffe; feu deberi tali inflammationi ex propria natura.

CAPVT II.

De parte affectâ Pleuritidis.

Diftinximus *capite præcedenti* pleuritidem exquifitam à notha ex parte humorum; in præfenti verò quærimus partem affectam in vera; & exquifitâ pleuritide; quæ ex parte affecta fortitur denominationem. Dedit huic anfam dubitandi Auicenna *fen 10. libro 3.tractatu 4. capite 1.* vbi fic ait: *Verum non eft pleuritis, fed apoftema calidum in partibus pectoris; aut in lacertis intrinfecus; & in velamine cooperiente pectus, aut in velamine diftinguente; & eft illud quod eft purum; aut in lacerto aperiente extrinfeco; aut velamine extrinfeco, cum communitate cutis, aut abfque communitate, & maius iftis, & terribilius eft; quod eft in velamine diftinguente.* Ecce quomodo Auicenna plures partes adducit, quarum inflammationes pleuritidem appellat,eas tamen generali nomine comprehendit fub partibus pectoris. Vnde infertur pleuritidem iuxta eius mentem,non folùm ab affectione pleuræ nomen fortiri.

Attamen pro clariori enodatione illius quod quærimus, eft notandum, inter partes pectoris poffe inflammationem pati pleuram, mufculos intercoftales tam internos, quàm externos, mediaftinum, perioftium, pericardium, & feptum tranfuerfum, de quibus eft controuerfia, An hoc ipfo quòd inflammentur, conftituatur exquifita pleuritis ratione partis affectæ? Et primò quidem certum eft, tum apud Antiquos, tum etiam apud Modernos Scriptores exquifitam pleuritidem effe pleuræ inflammationem, ità Galenus *libro 1. de Locis affectis, cap.6.* & *lib.5. cap.2.* & *lib.2. de Crifibus, cap.10.* & *lib. 4. de Caufis pulfuum, cap. 8.* Auicenna etiam *loco citato*, & *capite nuper citato.* Alexander Trallianus *lib.6. cap.1.* Aretheus *lib. de caufis, & fignis acutarum paffionum, cap. 10.* & communiter hoc idem omnes fentiunt. Ratio autem quæ id demonftrat petenda eft ex fignis: nam illa eft vera & exquifita pleuritis in qua quinque figna effentialia inueniuntur fuprà relata, & infrà referenda latiùs, nempè febris continua, dolor pungitiuus, tuffis, læfa refpiratio, & pulfus durus; At hæc omnia proculdubio inueniuntur quoties pleura inflammatur, ergo quando hæc afficitur, exquifita pleuritis conftituitur. Maior eft certa, Minor ab omnibus admittitur, & etiam ex dictis *capite præcedenti* fatis conftat; ergo & confequentia euidens erit, sicque communiter citra dubium ab omnibus recipitur.

Porrò, de mufculis intercoftalibus interioribus maior folet effe dubitatio, An fcilicet dum inflammatione corripiuntur, veram, & exquifitam pleuritidem efficiant? Et quidem pro parte affirmatiua ftat Galenus *lib.5. de Locis affectis, cap.2.* vbi hæc quæ fequuntur habet verba: *Sanè quæ in fuccingente coftas membrana, ac mufculis illis continuis fiunt inflammationes, morbum quem lateralem vocant, efficere folent: huius accidentia infeparabilia funt febris acuta, dolor perindè ac fi locus vel intendatur, vel pungatur, expiratio frequens & exigua, pulfus paruus, arteriam duram & quodammodo tenfam indicans, tuffis magna ex parte cum fputis coloratis.* En quomodo Galenus affirmat manifeftè eadem figna neceffariò accidere in pleura inflammata, ac in mufculis internis illis continuis: tum etiam inflammatione vexantur. Vnde fi exquifita pleuritis ex affecta particula non alio modo venit rimanda; nifi ex fignis pathognomonicis, de quibus Galenus; & cum ipfo omnes mentionem faciunt; liquidò debet conftare quòd cùm in inflammatione mufculorum internorum intercoftalium inueniuntur eorum inflammatio; exquifitam conftituant pleuritidem ex parte affecta. Hanc eandem fententiam tuetur Fernelius *libro 5. de partium morbis, cap.11.* vbi poftquam de inflammatione mufculorum externorum intercoftalium affirmat effe notham pleuritidem; de inflammatione internorum tenet conftituere veram, & exquifitam pleuritidem ex fitu,quod nulla ratione probat.

Poterat

Poterat tamen aliquis pro contraria parte satisfacere dicendo, quòd etsi verum sit enumerari à Galeno eadem signa essentialia in inflammatione musculorum internorum, ac in inflammatione pleuræ; nihilominùs illam non constituere exquisitam pleuritidem ex se, sed quatenus per inflammationem internorum musculorum illico, & necessariò consentit pleura, & inflammationem pariter patitur propter necessariam communicatem cum his partibus: Non ergo erit mirum si adsint illa quinque signa propter pleuræ, scilicet inflammationem, & sic si præcisè consideremus inflammationem internorum musculorum, non erit exquisita pleuritis: nam poterit fluere humor, solùm in quantitate sufficienti pro inflammatione internorum musculorum, & non pro inflammatione pleuræ sufficiens, in quo euentu solùm aderunt accidentia, quæ debentur ratione sui, & non ratione pleuræ, de quibus inuestigandum in præsenti, An sufficiant pro constituenda exquisita pleuritide?

Communis tamen, & vera opinio in hac re est, inflammationem præcisam internorum musculorum intercostalium non esse exquisitam pleuritidem ex parte affecta; etenim non habet illa quinque signa à Galeno adducta, deficit enim pungens dolor, nam pulsantem esse colligimus ex arteriis ex quibus musculi interni constant & componuntur. Quapropter, quemadmodum ob hanc rationem experimur, quòd dum externi musculi inflammantur, dolor est pulsans, & non pungens, sic dum interni eodem affectûs genere corripiuntur, credendum est dolorem pulsantem pati, ob quem ab exquisita pleuritide secernitur, in qua pleura solùm patitur, quæ cùm vndequaque arteriis sit denudata, & membranosa sit, ratione cuius talis species doloris constituitur, meritò ipsa inflammata solùm pungentem patitur dolorem. Vnde etiam deducimus, quòd si ob hanc causam interni musculi inflammati non constituunt exquisitam pleuritidem potiori ratione externi intercostales musculi excludendi sunt, ità vt solùm nothum, & nequaquam exquisitam pleuritidem efficiant.

Neque audiendus est Petrus Garcia in hac re, quatenus admittit aliud signum distinctionis inter pleuram inflammatam, & internos musculos, nempè quòd illâ inflammatâ magis induratur arteria; istis verò patientibus, minùs; nam licèt hoc verum sit, & ob maiorem communionem pleuræ cum corde; & quia id Galenus notificauit *lib.5.de Locis,cap.2.* dum ait: *Cæterum,patiatùrne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, à pulsibus initium sumere oportet; nam musculi minùs; cingens verò membrana magis & tenditur, & indurat arteriam.* Etsi inquam, hoc verum sit; solùm tenet, quoad physicam considerationem ex ratiocinio adductam propter maiorem communionem quam diximus habere pleuram cum corde, & proindè cum arterioso genere: attamen Medicè loquendo per huiuscemodi signum separari nequeunt huiuscemodi affectæ particulæ; nam quandoque poterit inflammatio pleuræ esse parua, & sic paruam efficiet tensionem, & duritiem, præcipuè in nostra opinione, in qua inflammatio non est de essentia pleuritidis, sed sola humoralis distemperies calida, & sicca. Ergo cùm ex alia parte interni musculi intercostales magnoperè possint inflammari, tunc Medicus haudquaquam per differentiam pulsûs agnoscet diuersitatem partis affectæ, immò semper hallucinabitur; quippè discessum, seu intensionem maiorem in duritie, & intensione difficilè, & ferè impossibile quisque discernere poterit.

Dices: Internis musculis intercostalibus inflammatis, necessariò communicatur, si non inflammatio, saltem ipsa distemperies pleuræ: Sed hæc sufficit in nostra opinione, seclusâ inflammatione ad veram pleuritidis essentiam; ergo præcisè inflammatio musculorum talium exquisitam pleuritidem efficiet. Consequentia probatur à paritate; nam phrenitidis essentia formaliter constituitur per inflammationem cerebri, aut membranarum eius, ità vt si solùm membranæ afficiantur, exquisitam phrenitidem causent, eò solùm quòd nequit inflammatio esse in membranis, quin cerebri substantia necessariò distemperetur, & phlogosi afficiatur propter continuitatem, aut affinitatem: sed similiter interni musculi continui sunt pleuræ, ergò ipsis inflammatis necessariò distemperatur pleura, & phlogosi afficitur, & per consequens, quemadmodum inflammatio cerebri, seu membranarum eius dicitur exquisita phrenitis ex se, ità etiam inflammatio internorum musculorum. Neque ad hoc obstabit pulsans dolor, nam erit complicatio doloris pulsantis cum dolore pungente, quod minimè essentiam affectûs euertit.

Respondeò disparem esse rationem; nam inflammatis musculis internis, necessariò distemperatur pleura, sed non distemperie humorali, sed nudâ; quæ non est sufficiens ad legitimum, & exquisitum lateralem morbum causandum, vt suprà diximus: at verò phrenitidis affectûs à sola distemperie nuda potest causari in probabili opinione. Vnde nihil mirum si membranarum cerebri inflammatio sola dicatur phrenitidis ob effectum necessarium valens ad constitutiuum esse phrenitidis. Præterquam quòd non est omninò certum talium membranarum inflammationem dici posse phrenitidem; sed ratione substantiæ cerebri, quæ necessariò afficitur; & idem in nostro casu intelligendum. Vlteriùs: Etsi possent complicari illæ species doloris, indè infertur quòd si per possibile afficerentur solùm musculi, nullâ existente læsione in pleura, tantum esset dolor pulsans. Vnde per se, & ratione sui non constituunt exquisitam pleuritidem, sed quia erat affecta pleura. Ergo signum est huius membranæ solùm affectionem constituere exquisitum lateralem morbum. Ex quo locus ille Galeni pro contraria parte militans facillimo negotio dirimitur, si dicamus non loqui de musculis internis per se, sed ratione pleuræ, quæ frequenter cum ipsis consentit.

Deindè de septo transuerso inflammato idem procedit dubium, sitne exquisita pleuritis ex parte affecta, cuius difficultatis decisio tota dependet ex eo, quòd constet illa quinque signa pathognomonica toties repetita necessariò inueniri, vel non, hoc ipso quòd septum transuersum inflammatur. Partem affirmantem tenet Galenus *lib.4. de Præsagatione ex Pulsibus, cap.5.* per

sequentia

ſequentia verba : *At verò omnia , quæ magnis pleuritidibus accidunt reſpondent ſymptomatibus partis neruoſæ ſepti tranſuerſi ; tum quod ſuccingens coſtas tunica multis neruis prædita ſit; tum quòd adhæreat ſepto tranſuerſo membranisque thoracem interſepientibus per quas ad cor continuatur.* Inde ſic inſto : Signa quæ accidunt magnæ pleuritidi , accidunt etiam quoties ſeptum tranſuerſum eſt inflammatum ; ſed illa ſunt quinque ſuprà relata , quæ competunt pleuritidi exquiſitæ , ergo cùm eadem competant ſepto inflammato , proculdubio eius inflammatio conſtituet etiam exquiſitam pleuritidem.

Hanc eandem doctrinam videtur amplecti Auicenna *loco primò allegato* , vbi ex inflammatione velaminis diſtinguentis iudicauit pleuritidem oriri. Conſtat autem Gentilem *in commentario* pro certo habere ibi Principem per velamen diſtinguens intelligere ſeptum tranſuerſum. Videtur ergo iuxta eius mentem ſepti inflammationem exquiſitam eſſe pleuritidem. Probatur vlterius hoc idem aſſumptum ratione : nam ſepto inflammato neceſſariò accidunt quinque ſigna pathognomonica exquiſitæ pleuritidis : ergo. Antecedens inductione probatur ; nam per huiuſmodi partis inflammationem erit febris , vtpotè neceſſariò communicabitur calor præternaturam cordi , vel per continui alterationem , vel mediis fuliginibus ab humore putrido eleuatis ; erit etiam difficultas ſpirandi , cùm ſeptum tranſuerſum ſit vnum ex præcipuis inſtrumentis reſpirationis. Cæterùm , cùm doleat,tenſionémque patiatur , & aliàs ſit vſus adauctus ob calorem inflammationis citra dubium ipſamet læſio in reſpiratione erit ſecundum paruitatem, & crebritatem.

Rursùs , dolor erit pungens , cùm ſeptum ſit membrana ex propria natura neruoſa , ob quod talis ſpecies doloris pungentis ſuborietur. Deindè pulſus erit durus ab inflammatione ipſius partis neruoſæ diſtendente arterias, vt fatetur Auicenna *ſen 2. lib.11. doctrina 3. cap.1.* vbi affirmat duritiem pulsûs eſſe ſignum demonſtrans apoſtema eſſe vel in panniculo , aut in diaphragmate , ſeu ſepto tranſuerſo. Denique tuſſim neceſſariò adeſſe ex eo probatur, quia via reſpirandi redditur maximè anguſta, & veluti impedita ex eo quòd inflammato eius inſtrumento , nempè ſepto , nequaquam poſſit diſtendi ſufficienter pro aëris neceſſariò ingreſſu ad ventilationem requiſiti;vnde omnia quinque ſigna pathognomonica neceſſariò aderunt, & per conſequens exquiſita erit pleuritis ſepti tranſuerſi inflammatio.

Omnia hæc vidit noſter Petrus Garcia *cap.3. diſputationis citatæ* , non tamen omnia ità accidere fatetur in inflammatione ſepti tranſuerſi; ſed potiùs aſſerit minimè talem inflammationem conſtituere exquiſitam pleuritidem , quoniam etſi quatuor adſint ſigna primò adducta, deficit quintum , nempè tuſſis ; indicat enim ſolùm in magna inflammatione ſepti tranſuerſi poſſe concedi tuſſim , quia ſic magnum aſperæ arteriæ cauitati ponitur impedimentum ortum ex eo , quòd parum poſſit dilatari pro vsûs ſatisfactione , ad cuius expulſionem ſtimulatur Natura , conatúrque per tuſſim ipſummet impedimentum propulſare,quemadmodum ſi corpus aliquod eſſet interpoſitum diſtinctum ab ipſa aſpera arteria.

Nihilominùs in præſenti controuerſia , Magiſtri placitum non conuincit. Primò : Si magna inflammatio ſepti tranſuerſi , illa ſcilicet, quæ eſt occaſio vt magnum impedimentum accidat in cauitate aſperæ arteriæ , quatenus paruam efficit reſpirationem , eſt ſufficiens vt vera tuſſis fiat,ſimul cum reliquis ſignis pathognomonicis exquiſitæ pleuritidis ; ergo talis inflammatio conſtituit etiam exquiſitam pleuritidem ratione partis affectæ. Patet conſequentia ; nam etſi talis inflammatio ſepti tranſuerſi aliquando ſit parua , vel non adeò magna , vt conſiderabile impedimentum faciat in cauitate aſperæ arteriæ , non pariat tuſſim ; hoc non tollit quò minùs eius inflammatio magna , & conſiderabilis ipſam conſtituat , & per conſequens quòd abſolutè inflammatio ſepti tranſuerſi dicatur exquiſita pleuritis. Patet à ſimili , nam poterit inflammatio pleuræ eſſe ità parua , vt nequaquam ab ea neceſſariò ſequantur omnia dicta ſigna, ſed aliquod ex illis deficiat , & hoc non tollit quin pleuræ inflammatio magna dicatur verò & exquiſita pleuritis , quia ſecum affert quinque illa ſigna. Ergo ſic ſimiliter etiamſi in parua inflammatione ſepti tranſuerſi , non ſit tuſſis , ſufficit quòd adſit in magna ſimul cum cæteris ſignis , vt veram conſtituat & exquiſitam pleuritidem.

Et ſi fortè aliquis audeat aſſerere contrarium , quæro , an magna illa inflammatio ſepti tranſuerſi , quæ neceſſariò ſecum affert quinque ſigna eſſentialia pleuritidis , ſit exquiſitè talis aut ſecus ? Si primum concedat , habeo intentum ; ſi verò ſecundum teneat , ſic vrgeo : Ergo affectus ille , qui neceſſariò ſecum affert omnia ſigna pathognomonica pleuritidis , non eſt pleuritis exquiſita , & per conſequens libenter poſſet aliquis aliquis aſſerere iuxta hunc modum philoſophandi , neque inflammationem pleuræ eſſe exquiſitam pleuritidem. Patet conſequentia: nam in ſententia Magiſtri , & omnium Medicorum nón ex alio id deducimus quàm ex ſignis eſſentialibus huius affectus , quæ neceſſariò inueniuntur in pleuræ inflammatione. Conſtat autem , quòd ſi hæc nón demonſtrant pleuritidem exquiſitam in magna inflammatione ſepti , neque in pleuræ inflammatione id facere , ergo vel in vtroque caſu eſt concedenda , vel in vtroque neceſſariò neganda.

Præthereà : Magiſter arguitur inconſtantiæ , ſiquidem *capite tertia , huius diſputationis* docet ſolùm tuſſim poſſe oriri per reſudationem alicuius ſubſtantiæ , vel humoris in pulmonem ; ergo quantumvis ſeptum magna inflammatione afficiatur , cùm ex eo nihil reſudet in pulmonem , nequaquam poterit efficere tuſſim. Vlteriùs , ſi ibidem negat per paruitatem reſpirationis cauſatam vi doloris non fieri tuſſim , contrarium enim docet *capite 2. huius diſputationis* , vbi aſſerit, tuſſim fieri,tamen eſſe euitabilem,ſi quis voluntariè voluerit ferre dolorem (quod etiam nos ſuprà impugnauimus *capite præcedenti:*) Ergo nec per paruitatem reſpirationis cauſatam

à magna inflammatione ſepti tranſuerſi erit concedenda.Patet conſequentia:nam vtrobique nulla eſt reſudatio,vtrobique etiam eſt ſufficiens occaſio, vt parua fiat reſpiratio, ergo vel in vtroque caſu erit concedenda tuſſis, vel neganda omninò.

Deindè ſic difficultatem premo. Inflammato iecore, ſiue ſecundum partem cauam, ſiue ſecundum gibbam, adeſt neceſſariò tuſſis, ergo etiam inflammato ſepto aderit neceſſariò tuſſis. Antecedens tanquam certum habetur in doctrina Galeni *libro* 5. *de Locis affectis, cap.* 6. cui ſuffragatur Gentilis in expoſitione Auicennæ *fen* 14. *lib.*3. *tract.*3. *cap.*1. communitérque ab omnibus admittitur. Rationem tamen reddunt, quoniam iecore inflammato comprimitur ſeptum tranſuerſum, & per conſequens anguſtior redditur cauitas pulmonis, indéque tuſſis excitatur. Quo præmiſſo, vrgeo primam conſequentiam. Ex eo præcisè iecore inflammato accidit tuſſis, quia fit compreſſio in ſepto tranſuerſo, & per conſequens cauitas pulmonis anguſtior redditur; ſed potiori ratione ſeptum comprimitur quando inflammatur; ergo eius inflammatio potiori iure tuſſim neceſſariò excitabit, neque erit neceſſarium adeò magnam eſſe; vt contendit Petrus Garcia, ſed ſenſibilem læſionem cauſare, ità vt debitè, & moderatione requiſità non poſſit concurrere ad motum reſpirationis.

Si verò aliquis dicat per inflammationem propriam ſeptum non comprimi, ſed potiùs diſtendi, nihil obſtat; nam diſtenſio, ſicut & compreſſio impedimentum eſt quominùs poſſit ſufficienter dilatari, & comprimi pro motu reſpirationis elaborando. Ergo tam bene anguſtior reddetur cauitas pulmonis per compreſſionem ſepti tranſuerſi, quàm per eius inflammationem, & per conſequens in vtroque euentu vera excitabitur tuſſis neceſſariò.

Dices vlteriùs: verum eſſe tuſſim neceſſariò excitari, ſed non veram, immò potiùs illegitimam, quam explicant per tuſſiendi deſiderium, quod inuenitur, quoties thoracis muſculi afficiuntur abſque eo quòd malum communicetur viis pulmonis, aut aſperæ arteriæ. Tamen contra eſt: quia per ſepti compreſſionem tenent Authores cauitatem pulmonis anguſtiorem reddi, ſed hoc ipſo vera excitatur tuſſis, vtpotè patitur via reſpirationis, ergo: Prætereà, quia non ſolùm laborante parte gibba iecoris, verùm & caua, vera excitatur tuſſis, vt experientia teſtatur: ſed hoc præcisè accidit per compreſſionem ſepti. Ergo etiam dum ſeptum inflammatur vera excitabitur tuſſis, & non ſolùm tuſſiendi deſiderium. Patet conſequentia: ſiquidem non minùs conſentit pulmo compreſſione facta in ſepto, quàm diſtenſione in ipſo facta per inflammationem, vtpotè quodlibet ex his impedimentum eſt, quominùs expeditè, & ſufficienter moueatur ſeptum. Ergo quemadmodum per compreſſionem eius conſentit pulmo, & via reſpirationis anguſtior redditur,& indè tuſſis excitatur:ſimiliter id fiet quando ab inflammatione diſtendatur.

Propterea, mihi videtur inflammationem ſepti non eſſe relegandam à vera & exquiſita pleuritide, quia non adſit tuſſis, vt putabat Magiſter citatus, ſed quia ſecum affert neceſſariò inflammatio ſepti tranſuerſi delirium, quo ſufficienter à vera, & exquiſita pleuritide ſegregatur, ſufficit enim ad ſeparationem, & diſtinctionem vnius entitatis ab alia, quòd vna importet aliquod prædicatum reale, quo caret altera, etiamſi includat omne illud quod dicit alia; quâ ratione tanquam certum exiſtimo animam rationalem verè, & ſufficienter diſtingui ab anima ſenſitiua, & vegetatiua, ſolùm ex eo quòd, etſi includat in ſe quidquid importet intrinſecè ſenſitiua (& idem currit de vegetatiua argumentum) nihilominùs addit peculiare prædicatum, nempè principium ratiocinandi, quo caret anima vegetatiua, & ſenſitiua. Ergò ſic ſimiliter, etſi inflammatio ſepti tranſuerſi imbibat in ſe quinque ſigna eſſentialia exquiſitæ, & veræ pleuritidis, ſufficiet tamen, vt ſuprà illa addat neceſſariò delirium, vt propriè diſtinguatur inflammatio ſepti tranſuerſi à pleuritide exquiſita ex parte affecta.

Porrò, hanc concluſionem non eſſe omninò alienam à mente citati Magiſtri ex ſuis principiis deduco,nam ipſe *loco citato* tenet,non ſolùm diſtingui ab exquiſita pleuritide inflammationem ſepti per carentiam tuſſis,ſed etiam per retractionem hypochondriorum verſus ſuperiora à principio morbi, ſeu inflammationis ſepti ortam,à quo ſic arguo: Retractio hypochondriorum eſt ſufficiens ſignum diſtinctiuum, ſaltem partiale inflammationis ſepti à vera pleuritide, ergo multò melius delirium, vtpotè ſignum eſt magis manifeſtum.

Si tamen reſpondeat aliquis pro Magiſtro, delirium non eſſe perpetuum in inflammatione ſepti, & per conſequens tempore, quo delirium non adeſt,adeſſe quinque ſigna pathognomonica exquiſitæ pleuritidis, vnde tunc pro illa temporis duratione inflammatio ſepti non haberet ſignum diſtinctiuum à vera pleuritide; & per conſequens recurrendum ad tuſſis defectum, & hypochondriorum retractionem, vt vera ſit diſtinctio inter præfatas affectiones. Tamen euaſio hæc nullius eſt momenti: Nam contra ſic inſtatur: Licèt in inſtanti in quo ſit ſeptum inflammatum, non ſit delirium in communi, & magis probata ſententia, nihilominùs duratio temporis in qua non eſt delirium,ſepto inflammato, ità eſt parua, vt medicam conſiderationem fugiat: igitur Medicè loquendo ſufficienter diſcriminatur ſepti inflammatio ab inflammatione pleuræ,per delirium.Præterquam quòd ſaltem in opinione probabili, delirium ex inflammatione ſepti eſt perpetuum, vt tenet Valleſius noſter 4.*Controuerſ.cap.vlt.*vbi afferit quod ſtatim delirat cerebrum quando ſeptum inflammatur: Idem tenet *lib.*5. *de Locis affectis,cap.*3. in *Scholio*, vbi hæc habet verba: *Certè delirium ex ſepto tranſuerſo tam eſt perpetuum vt perpetuitate quantum ego intelligo, nullatenus à vera phrenitide differat, ſed aliis notis.* Huius etiam opinionis Sectatores pro ſe adducunt Galenum *libro* 5. *de Locis affectis, cap.*3. vbi hæc habet verba: *Ab aliarum verò partium nulla delirium perpetuum procedit dempto ſepto ſolo:*Sentit ergo Galenus ab inflammatione ſepti delirium fieri

fieri perpetuum,ergo ſaltem iuxta eius mentem, & ſequaces, ſufficiens erit diſtinctiuum formale delirium, quo ab inflammatione pleuræ inflammatio ſepti ſufficientiſſimè diſcriminatur: Vnde Valleſio noſtro duce pro hac opinione tutò poſſumus dicere, perpetuitatem delirij adeſſe in ſepti tranſuerſi inflammatione, & perindè delirium eſſe diſtinctiuum inter eas,quas adduximus affectiones, quo non nego, non poſſe etiam ſumi diſtinctionem ex retractione hypochondriorum verſus ſuperiora, quam quidem retractionem à principio inflammationis ſepti neceſſariò adeſſe communiter, & citra controuerſiam omnes Authores concedunt; ſed quod aſſerimus eſt, quòd etiamſi non adeſſet talis retractio, ſolùm per delirium differt inflammatio ſepti ab inflammatione pleuræ.

Inſuper de mediaſtini inflammatione quærimus,quâ ratione à vera pleuritide diſtinguatur: nam cùm ſit pleuræ reduplicatio diuidens cauitatem thoracis in duos ſinus, vt Anatomici docent, videtur eius inflammationem eadem ſigna habere, cum pleuræ inflammatione; ſiquidem eiuſdem eſt naturæ cum ipſa pleura.Diſtinguemus tamen prædictas affectiones penes id quod in mediaſtini inflammatione dolor non ad latera,ſed ad medium thoracis percipitur,præcipuéque moleſtat in regione oſſis quod appellatur *ſternon*, quoniam ei alligatur mediaſtinum; éſtque prætereà tuſſis ſiccior multò, quàm in pleuræ inflammatione: ratio eſt, nam mediaſtinum non eſt alligatum muſculis quemadmodum ipſa pleura,quâ ratione eſt denſius, & frigidius,& per cõſequens difficulter fit reſudatio, & tuſſis multò ſiccior, anxietas tamen maior, cum hac affectione inuenitur ob compaſſionem maiorem cordis cum Mediaſtino, ſeu membrana thoracem interſepiente, aut diuidente.

De inflammatione huius membranæ, quam mediaſtinum vocant,ſermonem inſtituens Mercatus *lib.2. de Curatione morborum internorum, c.6.in principio*, docet,aut nullum, aut quàm leuiſſimum gignere dolorem, celerrimámque, & frequentem reſpirationem: quibus ſignis cenſet à vera pleuritide ſecerni; quod quàm alienum ſit à veritate docet ratio:Etenim ſi mediaſtinum eſt membrana quædam eiuſdem naturæ, cum pleura, & aliàs inflammationem patitur, cur nullum, aut quàm leuiſſimum debet gignere dolorem, præſertim cùm ab eo minùs reſudet ex materia inflammationem continente, vt nuper annotabamus, ratione cuius maior debet eſſe diſtenſio à maiori, ſcilicet materiæ copia,& indè maior dolor. Rursùs, reſpiratio celerrima videtur incompatibilis,cum inflammatione, & dolore; nam illa inobediens gignit inſtrumentum ratione diſtenſionis, iſte verò augetur ratione velocioris motûs. Quâ ratione Natura timens doloris augmentum, tardè reſpirat, etſi crebrè, vt ſic per hanc differentiam ſatisfaciat vſui adaucto. Igitur cùm per hæc ſigna diſtingui non poſſit mediaſtini inflammatio à vera pleuritide, credendum eſt, ſolùm per ſigna à nobis aſſignata ſecerni.

Deindè, perioſtij inflammatio dignoſcitur,& ſeparatur à pleuræ inflammatione, quia in perioſtio eſt dolor fixus in eodem loco, & febris eſt parua,quia venis paruiſſimis conſtat.Rursùs, rarò datur tuſſis, & pulſus mediocriter durus apparet, dolórque in determinata circumſcriptione coſtæ finitur, neque extenditur ad partes pleuræ.

Neque prætermittenda eſt pericardij inflammatio, quæ fallaciam, & æquiuocationem aliquibus inducere poterit ob ſimilia ſymptomata, quæ cauſat. Dicitur autem pericardium tunica quædam, ſeu membrana cor inuoluens ad eius tutamen,ne ſcilicet viſcus tam illuſtre facilè ab externis alteraretur. Igitur dum inflammatur, dolor excitatur pungens, quoniam membranoſum eſt pericardium;febris etiam erit continua, & acuta, quia locus affectus cordi immediatus inflammatur: pulſus etiam erit durus,ſed longè magis inæqualis quàm in inflammatione pleuræ, ità vt ſi hoc malum creſcat, videatur cor palpitatione corripi, item reſpiratio in hoc malo magna, celer, & crebra apparet, cùm membrana laborans non ſit inſtrumentum eius. Quâ ratione nec inflammatio, nec dolor erunt obſtaculum quominùs thorax dilatetur: Sitis erit implacabilis, & febris multò intenſior quàm in pleuræ inflammatione ob maiorem approximationem pericardij cum corde; dolor tamen ſemper in medio thoracis perſentitur, non tamen tuſſis adeſt. Quibus omnibus pericardij inflammatio à vera pleuritide ſeparari compertò omnibus conſtabit.

CAPVT III.

De ſignis pathognomonicis Pleuritidis: & cauſis eorum.

SIgna eſſentialia, ſeu pathognomonica pleuritidis, quæ communiter ſatis ab omnibus adducuntur, ſunt illa quinque de quibus in ſuperioribus diſputationibus mentionem fecimus, nempè dolor pungens,febris acuta,& continua, tuſſis, reſpiratio læſa ſecundum paruitatem & crebritatem,& tãdem pulſus durus,ſeu ſerrinus, de quibus omnibus in præſenti ſigillatim diſputare, & ſpecialiter cauſas eorum diſquirere neceſſarium iudicaui, vt exindè huius affectionis naturam maturè,& ad amuſſim dignoſcamus.

Igitur dum quis pleuritide corripitur exquiſitâ,& verâ, dolor adeſt pungens;dolor quidem propter inflammationem pleuræ,iuxta illud Galeni dictum *lib. Art. Medicin.c.15. Dolet igitur homo quia phlegmone afficitur*, eâ ſcilicet ratione, quia dum pleura inflammatur,ſoluitur continuitas,ſiue à diſtendente humore, ſiue ab intemperie cum materia in pleura relicta. Inſuper pungens eſt dolor, & non alterius ſpeciei, quoniam pars affecta nempè pleura eſt membranoſa: Sic Princeps noſter Auicenna *lib.3. fen 10. tract.4. cap.2.* tenet dum enumerat pathognomonica ſigna, inquit: *Et ſecundum eſt dolor pungitiuus ſub coſtis, quoniam membrum eſt panniculoſum:* Idem teſtatur Galenus *citato nuper loco Artis Medicinalis*, per ſequentia verba: *Pungens eſt, quia affectæ particulæ ſubſtantia membranoſa eſt:* Tamen 2. *de Criſibus, cap.10.* idem Author dolorem, & eius ſpeciem notificauit dicens: *Locus patiens eſt membrana, quæ cùm inflammata ſit, neceſſariò dolorem inuehit, ſpecies verò doloris, nempè pungens ſignificat partem affectam eſſe membranam.* Nihil clarius.

Cæterùm pungens, ſeu punctorius dicitur dolor

dolor per similitudinem ad punctionem, quæ reperitur in externis; nam cùm quis pungitur, sentit obiectum continuum soluens acutie quadam; sic enim in pleuriticis dolor persentitur, & sic pungens nominatur, iste autem modus doloris fit *propter fortitudinem in penetratione*, vt inquit Auicenna *loco nuper allegato*. Id est quia humor valde, & fortiter penetrat pleuram. Nec defuêre (obiter notandum) qui existimârunt ad punctorium dolorem mordicationem esse necessariam, eò quòd Princeps ibi tenet, *Et punctura fortitudinem in penetratione, & mordicatione significat*. Ex quo deduci potest mordacitatem esse necessariam ad punctionem, & non solùm penetrationem.

Falluntur tamen, qui sic ratiocinantur; nam mordacitate humoris seclusâ, humor qui est causa inflammationis in pleura citra dubium ipsam penetrabit: sed tunc nullam aliam excitabit doloris speciem præter pungentem, ad punctionem ergò non requiritur necessariò mordacitas, sæpè sæpiùs autem species alia doloris, scilicet mordicatiua, coniungitur, cum punctoria quia vtplurimum fit pleuritis ex bile seu bilioso sanguine, & cùm humor iste acrem, & mordacem sensum inferat, indè fit vt dolor pungens, & mordax simul appareant, non quia mordacitas sit de integritate pleuritidis, & in hoc sensu venit interpretandus Auicenna.

Dices: non solùm speciem doloris pungentis esse de integritate Pleuritidis, verùm etiam & speciem doloris tensiui, probatur efficaciter: Eò præcisè necessariò adest dolor punctorius, quia adest humor penetrans tunicam membranosam, nempè pleuram, sed similiter necessariò adest idem humor distendens ipsam pleuram: ergo quemadmodum penetratio infert sensum punctionis, sic & distensio debet inferre sensum tensionis, seu tensiuum dolorem. Quod autem necessariò fit humor distendens, sic probatur: nam necessariò est humor inflammans pleuram, sed hoc ipso quòd est inflammatio, & eleuatio cuiuslibet membri in maiorem, & præternaturalem magnitudinem, necessariò distenditur ipsum membrum; ergo distenditur pleura hoc ipso, quòd inflammatur, & perindè citra dubium tensiuè dolet, & non solùm punctoriè.

Certè dubium hoc in nostra opinione nihil probat, cùm ex dictis constet ad Pleuritidem minimè esse necessariam pleuræ, sed sufficere affluxum, seu irrigationem humoris in pleuram, vt omnia signa pathognomonica Pleuritidis verificentur, vt latè, & diffusè in superioribus capitibus prænotauimus. Attamen pro communi opinione asserentium inflammationem pleuræ esse necessariam pro Pleuritide, præfato dubio satisfaciet aliquis, si dicat ad dolorem tensiuum, non sufficere quamlibet distensionem, seu eleuationem præternaturalem membri inflammationem patientis; sed esse necessariam multitudinem humoris, & pondus ipsius, vt membrum patiens sensum tensionis, seu doloris tensiui eliciat: Quod voluit Auicenna *loco citato*, dicens: *Et tensio quidem significat multitudinem.* Cùm ergo non quælibet inflammatio significet multitudinem, indè est quòd non semper pleura inflammata inferat dolorem tensiuum, sed aliquando, tunc scilicet, quando nimia humoris quantitas infestauerit pleuram.

Insuper notandum pro natura, & cognitione huius signi, quòd Auicenna *loco citato* notificat, nempè dolorem pungitiuum multoties apparere, nisi apud anhelitum, id est non apparet nisi quando respiratio. Cuius ratio est manifesta, nam quando respiramus, dilatatur thorax, & per consequens pars inflammata, quæ est pleura comprimitur & dilatatur, proindéque ob violentiam motûs magis distenditur, & per consequens solutio, & veluti dilaceratio maior in pleura præexistit: vnde nihil mirum, si dolor multoties appareat, nisi apud anhelitum, id est nisi quando respiramus. Accedit, quòd per motum thoracis agitatur, & commouetur humor de nouo in partem affectam, vnde de nouo Natura corrumpitur, & est dolor.

Sed dices: Non solùm apud anhelitum, id est quando respiramus, sed continuò debet adesse dolor in pleuriticis; malè ergo Auicenna tenet multoties non esse dolorem, nisi apud anhelitum. Antecedens in quo præfatæ difficultatis neruus consistit, sic probatur; Semper quando fit solutio continui adest dolor; sed in pleura inflammata semper est solutio continui ratione tumoris, seu inflammationis distendentis, & aliàs pars est sentiens, ergo semper, & continuò aderit dolor.

Respondetur faciliter; dolerem, & sumi pro tristi illa & violenta sensatione, quam Philosophus assignauit in sua definitione doloris, & etiam accipi pro affectu, qui dolorem efficit. Hoc igitur prænotato, dicimus non semper in pleuriticis adesse dolorem, id est violentam, & tristem illam sensationem, quia licèt sit semper inflammatio, & soluta continuitas, non tamen continuò & semper solutio noua; & si forsan fit, non fit violentia illa requisita ad dolorem, hoc autem accidit, quia non semper, & continuò fit noua fluxio, & noua corruptio, & sic cùm quando respiramus fiat noua distensio ratione motûs compressionis, & dilatationis thoracis, inde fit, vt fiat noua solutio, & corruptio naturæ violenter; & modo requisito ad dolorem. Vnde bene ait Auicenna dum inquit, *Et multoties non fit dolor nisi apud anhelitum.* Si verò alterius acceptionis doloris meminerimus, certum est, semper in Pleuritide adesse dolorem, quoniam semper adest affectus qui dolorem efficit, nempè pleuræ inflammatio, iuxta illud *Art. Medicin. cap.15.* à Galeno traditum: *Dolet igitur homo quia phlegmone afficitur.*

Secundum signum est febris continua, & acuta: Continuitatem explicauit Auicenna *loco allegato* per inseparabilitatem; ideò autem asserit inseparabilem, seu continuam esse propter vicinitatem cum corde, cui vel ratione fuliginum, vel per continui alterationem communicatur febrilis, ibique reaccenditur. Huic doctrinæ suffragatur Galenus *lib.2. de Crisibus cap.10.* per hæc verba: *Quoniam autem cordi proxima est* (id est pleura) *facilè aliquid inflammationis ei impertiet.* Constat ergo febrem adesse in pleuriticis, quia inflammatio est proxima cordi, & sic calor communicatur ei facillimo negotio.

Sed dices: febrem non adesse necessariò solùm propter propinquitatem pleuræ cum corde, patet ex doctrina Galeni *lib. de Constitutione Artis Medicæ, cap.15.* vbi sic habet agens de febre

bre pleuriticorum: *Comitatur febris necessariò, tum ob affectum, tum ob situm particulæ offensæ quorum si absit alterum, non ex necessitate consequitur febris, neque enim si phlegmone digitus doleat, omninò febricitant, quoniam à corde longè abest, nec cum subiungentem membranam occupauerit affectus, is autem vel scirrhus, vel œdema fuerit*. Ex quibus verbis proculdubio colligitur ex mente Galeni, non sufficere ad febrem solum propinquitatem loci patientis cum corde, sed & naturam affectûs, vtpotè si inflammatio pleuræ fiat scirrhosa, vel œdematosa, inquit Galenus, non erit febris, & tamen erit propinquitas affectûs cum corde; ergo deficit affectûs natura vt sit febris, nempè quòd inflammatio fiat à bile seu sanguine.

Respondetur: solùm propter propinquitatem cum corde adesse febrem in pleuritide supposità affectûs naturâ, nempè apostema calidum, quod requiritur ad communem rationem pleuritidis, comprehendens tam exquisitam, quàm notham ex parte humorum: Nam vt superiùs notauimus, ex communi omnium consensu, siue humores calidi sint ex propria natura, vt bilis, & sanguis; siue ratione putredinis, vt pituita, & melancholia, omnes tamen apostema calidum constituunt, & affectum pleuriticum, non tamen omnes morbum talem faciunt acutum, sed solùm humores naturâ suâ calidi, qui affectionem citò terminabilem; & celeriter cum periculo constituunt ob propriam tenuitatem, & celerem accensionem, secus humores frigidi quamuis putrescant. Vnde fit quòd suppositâ ratione communi pleuritidis, id est apostematis calidi, quod Auicenna supposuit, optimè dicatur solum talem affectum necessariò sibi comitem febrem propter viciniam; & propinquitatem cum corde. Galenus verò solùm asserit esse considerandum præter situm partis rationem affectûs, quia interdum contingit, vt quamuis pituita aut melancholia defluant in pleuram, ipsámque in tumorem eleuent, non tamen putrescunt ibi, quo fiet, vt non excitetur febris: non tamen dicit Galenus tunc tales humores habere rationem pleuritidis; neque notham adhuc; quoniam non habent rationem apostematis calidi; humoribus non putrescentibus: sic dixit in pleuritide, id est pleurâ tumore laborante, quod non est idem ac pleuritis; nec exquisita, nec notha, sed solùm impropriâ significatione, sumptâ denominatione ab affectione tumorosa pleuræ: febris accidit tum ob situm partis, tum etiam ob affectum, id est ob tumorem; nam si talis fiat œdematosus, aut scirrhosus, quin pituita aut melancholia putredinem subeant, non erit febris, etiamsi sit affectus propinquus cordi, quod non contradicit sententiæ Auicennæ quam nos vt veram in præsenti defendimus.

Porrò, febrem hanc esse accidentalem, nemò hucvsque ausus est negare, cùm dependeat ab alio morbo, nempè ab inflammatione, quâ positâ ponitur febris, & ablatâ aufertur, quod non tollit quominùs possit alia febris complicari, quæ absque dubio perseuerabit, etiamsi inflammatio pleuræ euanescat. Huiusmodi autem febrem, vtplurimum esse diariam, tenet Magister Petrus Garcia *de Locis affect. disput.44. cap.4.* interdum verò ex apparatu corporis accidit putridam esse. Ego verò sentio Magistrum sinistrè circa hanc rem decidisse suum placitum; nam aliud est quærere quæ febris sit necessariò ea quam pleuriticus affectus secum affert, aliud autem, quæ alia febris poterit excitari ex ipsa. Primam quidem certum est vt dixi semper & necessariò esse accidentalem, nec hoc potuit dubitare Magister ob rationem dictam; talis autem febris habet naturam diariæ, licèt non constitutione necessariò, velut alij, non sine fundamento loquuntur, potest reduci prædicta febris ad humoralem, quæ comprehendit sub se putridam, & non putridam, quod non videtur alienum à ratione, si velimus hoc modo philosophari, iuxta illam communem febris diuisionem à Galeno adductam, in contentas, continentes, & impetum facientes, id est in hecticam, diariam, & putridam; hoc est humoralem.

Medicinæ Oceanus Galenus *lib.5. de febribus c.2.* tenet pleuriticorum febrem esse vehementem, per sequentia verba: *Atque vehemens quoque febris huiusmodi inflammationem perpetuò consequitur, quia sedes affecta parum distat à corde.*

Ludouicus Mercatus *lib 2. de internorum morborum curatione, cap.6.* tenet, talem febrem esse ardentem solùm ex eo, quòd pleura, quæ est pars inflammata est propè cor, quin attendat ad affectûs naturam. Recentior tamen nostræ Scholæ Primarius in suis manuscriptis acerrimè impugnat Mercati placitum hac ratione: Potest excitari Pleuritis ex pituita, aut melancholia intra pleuram putrescentibus: sed tales humores, etsi putridi, non sunt causæ febris ardentis; ergo situs, seu approximatio pleuræ cum corde, non constituit huiusmodi febrem in esse ardentis. Minorem probat, quoniam frigidi humores non possunt producere adeò intensum calorem, vt sitis implacabilis, & ingens incendium oriatur, quantumuis putrescant iuxta cor: nam aliàs sequeretur, quòd omnis hectica febris, sit ardens, vtpotè nulla magis cordi propinqua, cùm in tali febris specie cor ab interno febricitet principio, vt communis fert opinio.

Verum enim verò, Recentior maleuolo affectu, & solùm contradicendi animo in præfato discursu impugnat Mercatum; nam iuxta eaquæ ipse tradit *loco citato*, manifestum est non concedere Pleuritidem esse œdematosum, aut scirrhosum tumorem pleuræ, sed omnem rationem Pleuritidis necessariò naturâ phlegmonis debere sapere, cui procul dubio proprium est calidam intemperiem esse. Quo posito, constat; Mercatum planè fateri humores frigidos; non modò non causare febrem ardentem; verùm neque pleuritidem. Nec proptereà fatetur affectûs naturam, id est phlegmonem pleuræ constituere febrem ardentem simul cum situ partis; sed planè asserit propinquitatem ipsius pleuræ constituere talem febrem ortam ex phlegmone in esse ardentis; suppositâ affectûs naturâ, quæ necessariò est phlegmonosa. Nam hoc (sit pro Mercato) si alia phlegmonosa affectio esset in alia parte distanti nimis à corde; nullo modo vehementem excitaret febrem; signum ergo est solam viciniam cum corde suppositâ affectûs naturâ, constituere febrem pleuriticorum in esse ardentis, & vehementis. Vnde nihil contra hanc philosophandi rationem facit confirmatio de febre hectica; nam cùm ex propria natura sit remissi caloris; qui quidem solùm in partibus

tibus solidis subiectatur, indè est quòd non possit dici ardens; siquidem ad hanc necessariò præterequiritur, quòd febrilis calor necessariò subiectetur in humoribus, indè est, quòd quantumuis proximus sit cordi, non possit sortiri denominationem febris ardentis, quandoquidem ex alia parte constat eius remissio ex propria natura. Quod non est parui momenti ad rem de qua agimus perpendendam.

Tertium in ordine signum est tussis, propterea quòd consentit illicò pulmo cum pleura affecta, eò quòd resudat ad ipsum aliquid, ad cuius propulsionem irritatus pulmo vtitur motu illo, quem vocamus tussim, quod totum Auicenna *loco, & capite suprà allegato* notificauit per sequentia verba. *Et tussis quidem non accidit nisi propterea, quòd pulmo laditur ex vicinitate amplius resudat ad ipsum ex materia agritudinis, quare indiget sputo eius.* Idem nos docuit Galenus 2.*de Causis symptomatum*, *cap.*7. dum ait: *Perpetuò enim spiritus quidquid illi fit obstaculo, reiicere id per tussim conatur*: Ecce quomodo protoparentes nostri satis clarè nos docent tussim fieri ob resudationem humoris à pleura in pulmonem, hoc enim placitum communiter ab omnibus admittitur.

Tamen non desunt qui sic obiiciant. In principio Pleuritidis quantumuis exquisitæ nulla datur resudatio, & tamen est tussis, saltem sicca, ergo ad tussim non est necessaria resudatio. Antecedens probatur ex siccitate tussis in principio; si enim aliquid resudaret, procul dubio expelleretur, & perindè non esset tussis sicca. Respondetur facilè, minorem resudationem esse necessariam ad tussim siccam, quàm ad eam quæ est cum sputo. Vnde in principio aliquid resudat, sed in tam parua quantitate, vt sufficiat ad tussiendum, non tamen ad sputum propulsandum. Quo fit vt argumentum præfatum nullius sit roboris.

Cæterùm, licèt hæc hucvsque pro communi opinione posita sint, nihilominùs cùm nos quando de causis Pleuritidis egimus circa inquisitionem tumoris flatuosi, de quo diximus contra Petrum Garciam sibi comitem habere tussim necessariò, nullâ factâ resudatione humoris in pulmonem, consequenter debemus tenere tussim pleuriticorum, solùm fieri propter impedimentum in aspera arteria, seu pulmone, siue tale impedimentum sit humor resudans, siue nimia adstrictio anhelitûs, aut mala conformatio in respiratoriis viis; de quo *loco citato* latè egi contra præfatum Magistrum, quod in præsentiarum repetere superuacaneum existimaui. Verùm vt constet hoc alienum non esse de mente Auicennæ, verba pro contraria parte adducta in confirmationem nostri placiti adduximus; *nam tussis* (inquit Princeps) *non accidit nisi propterea quòd pulmo laditur ex vicinitate*. Et præter hanc causam adducit aliam quasi superfluam, cùm subdidit, *Amplius resudat ad ipsum*, &c. Ex quo sic pro nostro placito difficultatem premo: Tussis non accidit nisi propterea, quòd pulmo læditur ex vicinitate, ex mente Auicennæ, ergo non est necessaria simpliciter resudatio. Patet consequentia, nam aliàs, non immediatè post proferret illa verba, nempè, *amplius resudat ad ipsum*. Vnde apertè colligitur solam vicinitatem citra resudationem esse causam tussis, propterea quòd ex consensu cum pleura ponitur in pulmone, seu aspera arteria impedimentum aliquod ad sufficientem aëris ingressum, ad cuius expulsionem irritatus pulmo tussi mouetur: Tale verò impedimentum est, quia propter inflammationem pleuræ, vel propter dolorem causans paruitatem in respiratione, fit angustior cauitas asperæ arteriæ, veluti si aliquis humor, vel corpus adhæreret parietibus ipsius, quod sufficiens est ad tussim mouendam.

Quartum signum pleuriticum affectum testificans est respiratio læsa secundum paruitatem, & crebritatem. Quod significauit Auicenna, *cap.*2. *citato*, per hæc verba sequentia: *Et tertium* (idest signum) *est constrictio anhelitûs propter coarctationem factam ab apostemate, & paruitas & frequentia eius*: Expendamus verba: Licèt enim in pleuritide, seu inflammatione pleuræ propter calorem adauctum oporteret esse respirationem magnam, quia tam inflammatio distendit, & conuellit pleuram, quæ instrumentum respirationis est, nequit dilatari ob ipsam tensionem per magnum spatium; quod requirit calor, seu vsus adauctus ratione inflammationis, & sic parua fit respiratio propter coarctationem factam ab apostemate. Vlteriùs, alia est causa paruitatis respirationis, nempè dolor, ipse enim prohibet ne instrumenta respirationis plurimum distendantur, & dilatentur, cùm crescat, & intendatur per motum pleuræ, seu alterius cuiusuis instrumenti respiratorij ad maius spatium, vt inferiùs clariùs videbimus, & per se notum est. Quo fit, vt cùm per dilatationem respirationis, non potuerit facultas satisfacere, pro tanto caloris incremento, necessariò apponat crebritatem, quæ sufficiat pro eius satisfactione, & sic fit parua & crebra respiratio.

Dices: Quando Natura non potest satisfacere pro magnitudine, secunda differentia quam apponit, est celeritas, & tandem crebritas, vt communiter ab omnibus defensatur: Ergo quando pleura inflammatur, & non potest sufficienter dilatari pro vsûs augmento, ideóque apponit paruitatem in suo motu, debet illicò apponere celeritatem, vt satisfaciat vsui adaucto, & non crebritatem, & per consequens læsio in respiratione pleuriticorum debet esse potiùs secundum paruitatem, & celeritatem quàm secundum crebritatem. Patet vltima consequentia, siquidem meliùs conducit pro satisfactione caloris celeritas, quàm crebritas, vt notum est omnibus, cúmque facultas semper, & necessariò priùs apponat differentiam cum qua meliùs satisfacit vsui adaucto, indè fit, vt priùs apponat in inflammatione pleuræ celeritatem quàm crebritatem.

Respondetur, Naturam non potentem satisfacere vsui adaucto per magnitudinẽ secũdo loco, debere apponere celeritatem, priusquam crebritatem, attamen quia in inflammatione pleuræ est dolor, non solùm impediens dilatationem sufficientem arteriæ, vt diximus, sed etiam celeritatem, indè fit, quòd cùm Natura non possit apponere dilatationem, nec celeritatem sufficientem,

sufficientem, necessariò apponat crebritatem, quam non impedit dolor, ac proindè fit parua & crebra respiratio. Quod autem celeritas faciat ad doloris augmentum, licèt non adeò, sicut magnitudo, docuit Galenus *lib.1.de diff. respirandi cap. 9.* sic: *Si igitur thorax inflammatus sit, & admodum cogatur, tardiùs, & multò minùs quàm oportet dilatabitur.* Et paulò post subdidit. *Attamen hoc necessarium est totam respirationem fieri paruam, & tardam, & densam, & multò vtique quàm par sit minorem, quàm tardiorem.* Reddens tamen rationem huius, sic prosequitur: *Etenim dolor non ità grauiter vexat thoracem ob motûs velocitatem, sicut ob dilatationis magnitudinem; velocitas etenim quamuis circa ipsam actionem sit dolorosa, tamen quia breui tempore omnem motum conficit, minùs thoracem offendit.* Clarè ergo constat ex Galeni mente velocitatem augere dolorem: non ergo mirum quòd licèt sit vsus adauctus, pleura celeriter non moueatur, fugiendo doloris augmentum; restat ergo quòd creber fiat ipsius motus, & paruus, & per consequens, quòd in pleuriticis parua,& crebra respiratio proculdubio sit signum attestans lateralem morbum.

Porrò, statim se offert dubitatio contra Galeni doctrinam, videtur enim dolorem grauiùs molestare thoracem ob celeritatem motûs quàm ob magnitudinem, quod non solùm refragatur doctrinæ Galeni, verùm omnium Medicorum apponentium præcipuam, & primam læsionem in respiratione secundum paruitatem. Assumptum probo: Ad dolorem requiritur subita Naturæ corruptio, iuxta mentem Philosophi; sed celeritas, seu velocitas motûs plus conducit ad subitam corruptionem quàm magnitudo; ergo conducit ad dolorem potiori ratione quàm magnitudo. Premo difficultatem per probationem minoris; etenim magnitudo potest fieri sensim, & tardè absque vlla celeritate præternaturam, ergo corruptio Naturæ, quæ fit per maiorem dilatationem thoracis, non erit violenta, seu subita, quemadmodum celeritas, & per consequens plus corrumpitur Natura per hanc differentiam quàm per illam.

Respondetur: quòd corruptio subita in pleuritico dolore potiùs pendet ex magnitudine, quàm ex celeritate motûs thoracis: etenim ruptio membranæ, seu pleuræ solùm pendet ex distensione maiori ipsius partis inflammatæ renitentis, hæc autem (scilicet pleura) solùm patitur solutionem continui, seu rumpitur quando dilatatur ad maius spatium, quod permittit ipsa distensio, & sic fit ruptio, etiamsi paulatim, & tardè moueatur thorax in ordine ad maius spatium adquirendum. Quo fit vt ipsa ruptio fiat subitò, quamuis distensio fiat paulatim. Non aliter contingit huiuscemodi euentus, quàm si virgam duram frangamus, ipsam incuruando paulatim; nam quando incuruatur, & vna pars extremi alteri accedit, quamuis incurueturpaulatim, attamen continui solutio fit subitò, quod indicat strepitus magnus secutus ad ipsam solutionem; ità enim contingit in casu posito ob renitentiam pleuræ distentæ ratione inflammationis ipsius.

Quintum & vltimum signum pleuritidis est pulsus durus & serrans; ideò autem durities tactui repræsentatur, quoniam inflammatio distendit arterias summoperè, ità vt duritiem repræsentent resistendo pulpæ digiti: Tamen quia certum est inflammationem non æquè distendere omnes partes, sed proximiores magis, distantiores minùs, eò quòd non æqua humoris distendentis portio æquè omnes occupat partes, fit vtique, vt huiusmodi pleuriticorum pulsus serrantis denominationem sortiatur ob similitudinem cum instrumento quod serra dicitur, in qua sunt partes eminentiores aliis, quæ dentes nuncupantur; sic ergo similiter cum ratione distensionis inæqualis in arteriis per inflammationem pleuræ aliquæ partes eminentiores aliis repræsententur, inde fit, vt meritò serrans talis pulsus nominetur.

Quod autem hæc pulsûs differentia in Pleuritide inueniatur, præterquam quòd ratione ipsa deducta est, ipsam probat Galenus *lib.2. de Crisibus cap.10.* per sequentia verba: *Pulsus igitur laterali morbo laborantium hæc omnia indicat, sed non eodem modo omnia, sed qui quidem vnà cum tensione durus est, neruosum esse locum patientem ostendit; qui verò serræ similis est, dispositionem esse inflammatoriam* Vnde aduertere pro Galeni mente est necessarium, inflammationi cuiuslibet partis competere duritiem pulsûs, & esse serratilem; nam & tendit arterias ob quòd duritiem parit, & tendit ipsas inæqualiter. Quâ ratione differentiam serrantis constituit, quando igitur Galenus tenet duritiem cum tensione ostendere locum affectum esse neruosum, ità debet intelligi, vt magna sit tensio, quæ demonstrat locum patientem esse membranam ob tensionem naturalem eius; cui si inflammatio coniuncta fuerit, necessariò pariet tensionem fortissimam. Vnde constabit, quòd licèt hoc signum sit proprium, & essentiale, quia necessariò competit omni Pleuritidi, non tamen est proprium ità quod competat soli Pleuritidi; quandoquidem ex dictis nuper constat, omnium inflammationum proprium esse huiusmodi pulsum.

Dices: Si verum est pulsum denominari, & fieri serrantem ob inæqualem tensionem arteriarum ortam ab inflammatione, quâ ratione in nostra opinione quâ dicimus ad veram pleuritidem non esse necessariam pleuræ inflammationem, componitur, & deducitur serratilis pulsus?

Respondetur etiam in nostra opinione componi pulsum serrantem, quoniam talis pulsûs differentia non solùm fit ob inæqualem distensionem arteriarum, verùm etiam ob inæqualem temperiem earum, contingit enim, vt si aliæ partes arteriæ sint, v.g. magis calidæ, aliæ minùs, vt illæ dilatentur magis, istæ verò minùs pro satisfactione finis. Quo fit vt partes arteriæ quæ magis dilatantur priùs subuertant digiti pulpam, & per consequens vt per modum serræ repræsententur; ergo cùm distemperies pleuræ calida, & sicca humoralis, quæ sola citra tumorem præternaturam in nostra opinione constituit Pleuritidem, non æquè omnibus partibus communicetur, sed proximioribus intensiùs, remotioribus autem remissiùs, fit vtique vt necessariò fit inæqualis intemperies in arteriis, quæ serrantem efficiant pulsum ipsum durum ob siccitatem.

Cæterùm, solam inæqualem intemperiem sufficere ad pulsum serrantem constituendum, notificauit Galenus 4. *de Causis pulsuum, capite*

de pulsibus inflammationum ob inæqualem intemperiem arteriarum. Verba perpendite : *Rectè igitur omnes quos ex inflammatione febris corripuit habent pulsum durum, & etiam ob intemperiem inæqualem arteriarum in vno occursu quæ ambo si coniuncta sint,existit proculdubio species illa pulsûs quæ veluti serrat tactum ; cùm enim oportet qui tangit vt imaginem concipiat, vbi inæqualiter instrumentum durum occurrat.* Quæ verba si ad amussim inuestigemus, constabit sanè Galenum non voluisse necessariò ad pulsum serrantem coniungi, & tensionem ab inflammatione ortam, & inæqualem intemperiem ; nam certum est solam inæqualem distensionem serrantem constituere pulsum ex communi omnium consensu ob inæqualitatem arteriarum. Cùm ergo hanc eandem inæqualitatem sola inæqualis intemperies efficiat, & repræsentet tactui,vt probatum est, fit vtique vt quælibet ex his sit sufficiens causa pulsûs serrantis, & per consequens quòd in nostra opinione optimè saluentur omnia signa essentialia Pleuritidis.

Dices iterum : Vbi non sunt arteriæ quæ possint vitiari aut distendi, nullo modo poterit adesse durities pulsûs ; sed pleura caret arteriis, ergo eius inflammatio nequaquam poterit esse origo alicuius vitij in ipsis, ac perindè ex inflammatione pleuræ, non poterit oriri pulsus durus.

Respondetur : arterias participare tunicam exteriorem à pleura, & sic non mirum si per eius inflammationem, aut vitium communicetur aliquid ipsis arteriis per consensum cum pleura. Quòd autem arteriæ participent à pleura externam tunicam, docuit Galenus *lib.6. de vsu partium, cap.3.& lib.7. de Anatomicis administrationibus, cap.2.*ità clarè vt in præsenti opus non sit litteralia verba adducere.

Insuper pulsus apparet celer, creber, & non valde magnus, immò paruus communiter ab Authoribus nominatur cum Galeno *lib.5. de Locis affectis.* Ratio huius est ; nam cùm ex vna parte vsus sit adauctus ratione inflammationis pleuræ, exposcens pro eius satisfactione pulsum magnum,& ex altera parte instrumentum, scilicet arteria durum,atque inobediens, sic pro tali motu oportuit vt Natura suppleret per appositionem celeritatis,& crebritatis satisfactionem, quam non poterat facere per magnitudinem. Quâ ratione paruus fit pulsus, celer, & creber, & tantò magis vel minùs quantò maiorem duritiem comparat arteria.

Instabis vlteriùs:Ità se habet respiratio pleuriticorum in ordine ad satisfactionem vsus adaucti,sicut se habet pulsus;nam vtriusque idem finis instat ; sed respiratio tantum apparet crebra, & parua, non tamen celer eâ proportione, quæ correspondet vsui adaucto, ergo & in pulsu hoc idem debet contingere ; atqui contrarium experimur, ergo falsò asserimus dum dicimus pulsum esse celerem & crebrum.

Respondetur esse disparem rationem de respiratione ac de pulsu;nam parua fit respiratio non solum propter tensionem pleuræ, quæ instrumentum respirationis est, sed etiam propter dolorem, & molestam sensationem, quæ sequitur in pleura si thorax dilataretur iuxta necessitatem finis instigantis. Cúmque celeritas etiam motûs thoracis pro augmento doloris pleuræ valde etiam faciat,vt planè perpendenti rationem requisitam ad dolorem ex Philosopho constabit, indè fit vt Natura loco celeritatis maioris, maiorem apponat crebritatem pro satisfactione finis:At in pulsu cùm non sit hæc peculiaris ratio de augmento doloris, sed solùm durities arteriæ, quæ impedit dilatationem debitam, non verò celeritatem ; fit vtique vt non potente Naturâ apponere debitam magnitudinem,meritò apponat celeritatem,& crebritatem sufficientem.

Neque obstat Galenum *lib.2.de Crisibus,cap.10.* quandoque vocare pulsum pleuriticorum magnum, nam ibi absolutè non loquitur, sed quia intra latitudinem paruorum pulsuum alij dicuntur non ità parui, sed magni respectiuè ; idem Galenus magnum quandoque pulsum vocat.

CAPVT IV.

De temporibus Pleuritidis & eorum signis.

Commune satis & indubitatum inter omnes Medicos est, Pleuritidem habere quatuor tempora vniuersalia, nempè principium, augmentum, statum, & declinationem, quæ omnia talia dicuntur penes ordinem ad sputum, eò quòd lateralis affectio per ipsum terminetur resudatione factâ à pleura in cauitatem thoracis, indéque expulsâ per os. Principium igitur dicitur, Galeno authore *lib.1. de Crisibus, cap.18.* quando, aut nihil spuitur, aut illud est tenue, & aquosum. Augmentum autem est illud tempus,quando æger incipit spuere pauca & cocta. Status seu summus vigor, quando materia spuitur multa, & exquisitè cocta, & sine difficultate. Tandem declinatio quando similiter coctione perfectâ præsuppositâ in materia, quantitas quæ spuitur est minor, & dolor cessat,hoc enim modo communiter Pleuritidis tempora explicantur. Perpendamus ea quæ aliquam continent difficultatem.

Verùm enim verò circa tempus principij in quo aut nullum sputum, ita vt tussis sit sicca, aut tale est tenue & aquosum, aduertendum est tussim fieri siccam, seu inanem, aut propter debilitatem virtutis non potentis pellere id quod nociuum est, aut propter vitium alicuius instrumenti deseruientis ad motum expulsionis, aut penes id quod materia euacuanda, sit nimis tenuis, ità vt facilè dilabatur, & non possit recipere impulsum,aut ipsamet materia sit ità crassa vt non cedat impulsui, & sic immobilis maneat. Quod totum satis clarè notificauit Auicenna *lib.3. fen 10. tract.4. cap.1.* per sequentia verba : *Et scias quòd difficultas spuendi non est nisi ex virtute quando est debilis,aut ex instrumento, quando est læsum motu sui ipsius, aut ex motu vicini sui, aut ex materia, cùm est subtilis valde, aut valde grossa, aut viscosa :* Quibus causis additur densitas membranæ, ratione cuius, non sunt cauitates seu porositates per quas transeat materia ; similiter propter cauitatis obstructionem, & denique propter multitudinem, penes id quod plenus pulmo nihil excernere potest.

Hinc oritur statim difficultas ; An scilicet in Pleuritide necessariò debeat præcedere tussis sicca

ficca?Partem negatiuam acerrimè defendit Petrus Garcia *disput. citata de Locis affectis, cap.7.* Fundamentum desumpsit ex Galeno *lib. citato de Crisibus c.*18. vbi vocauit principium Pleuritidis quando aut nihil expuitur, aut illud est tenue, & aquosum. Vnde efficaciter colligit necessarium non esse præcedere tussim siccam. Nam si quandoque potest esse principium cùm sputo licèt tenui, & aquoso,ergo non est necessarium in principio esse tussim siccam; siquidem ea talis dicitur quando nihil excernitur. Vrget vltra id suam opinionem sic: quoniam materia morbi non dicitur cruda (provt in principio vniuersali) quando præcedit omnem alterationem Naturæ intendentis correctionem eius, quia tunc, inquit, nulla pars causæ morbi est. Solùm igitur dicitur causa morbi quando iam patitur aliquam actionem alteratiuam, licèt putrida sit, & non victa à Natura,quod potest esse cum obscura coctione,quod sine dubio existimat non esse necessarium præcedere tussim siccam in principio huius affectus, cùm tale dicatur quando aliqua adest, licèt obscura coctio. Confirmat hanc doctrinam exemplo febrium putridarum in quibus vrina perturbata constituit principium quando alia non præcedit,& tamen aliquam etiamsi obscuram indicat coctionem.

Cæterùm, hic philosophandi modus omninò alienus à veritate mihi videtur.Primò: nam Galenus pro contraria parte adductus nihil vrget pro opinione Magistri; etenim cùm principium vniuersale constat duplici parte, alterâ priori temporis, alterâ posteriori quam terminat principium, & attingit augmentum, licèt extrinsecè, liquet manifestè in fine principij iam iam Naturam tentâsse aliquam,licèt obscuram coctionem, quam explicuit Galenus *loco citato* per illa verba: *Aut quando sputur aliquid licèt tenue & aquosum.* Cúmque certum sit ante hanc partem temporis præcedere aliam primam, in qua nondum Natura aliquam consequuta fuit victoriam, immò tota erat in pugna; fit indè necessariò debere præcedere omnimodam cruditatem, & per consequens & tussim siccam;non ergo conuincit fundamentum à Galeno desumptum.

Vlteriùs, nec ratio seu fundamentum, quod ipse adducit placet rationi: nam materia cuiuslibet morbi, seu causa talis dicitur, & cruda solùm ex eo, quòd valeat causare læsionem in viuenti, etiamsi nondum aliquam alterationem acceperit à Natura, quæ conducat ad sui correctionem. Antecedens probatur ex eo quòd non per aliud prædicatum constituatur causa materialis in esse causæ morbi, nisi per suam peculiarem læsionem; hanc habet causa independenter ab actione Naturæ. Ergo cruda causa morbi dicitur, etiamsi nulla sit actio Naturæ concoquens seu alterans ipsam. Vrgeo difficultatem: nam si adstante causâ morbi crudâ in principio, Deus subtraheret concursum, quo cum causa secunda, scilicet cum Natura concurrit ad concoctionem, sine dubio causa diceretur cruda, & talis morbi, provt in principio: sed tunc nulla adesset Naturæ actio, ergo hæc est impertinens ad constitutionem causæ morbi, & ipsius morbi in principio & statu omnimodæ cruditatis.

Denique difficultatem sic premo:Morbi materiales lethales dependent à materia cuius cruditas constituit principium provt tale: sed in his nulla actio Naturæ præsupponitur corrigens, & perficiens huiusmodi materiam,vtpote ei repugnat coctio: Ergo vt materia cruda dicatur constituens principium, non oportet vt recipiat, à Natura elaborationem aliquam, & per consequens necessariò ante obscuram coctionem præcedit omnimoda cruditas in omni morbo, proindéque in Pleuritidis principio necessariò debet præcedere tussis sicca. Confirmatur hoc idem assumptum:Renum aut vesicæ calculi, qui sunt causæ morbi in vitiata cauitate, & materia eius, & tamen incapaces sunt recipiendi aliquam alterationem à Natura; ergo hæc ratio sine fundamento ponitur à Magistro ad constitutionem materiæ morbificæ in esse cruditatis, provt in principio morbum denominans.

Hæc propterea tanti apud me fuerunt momenti, vt audeam defendere contra Magistrum, nequaquam posse adesse Pleuritidem veram, quin præcedat tussis sicca per quam explico tempus omnimodæ cruditatis constituens præcipuam partem principij; siue tussis sicca sit sensibilis, siue eius tempus, quandoque insensibilis sit, ità vt Medico occultetur, & eius fugiat cognitionem; propterea quod citò & celeriter pertransierit. Hæc assertio præterquam quòd ex impugnationibus nuper suprà factis sufficienter poterat constare, probatur ratione: nam ità se habet coctio perfecta cum imperfecta in ordine ad prioritatem, & præcedentiam, sicut se habet obscura coctio cum omnimoda cruditate: sed implicat non præcedere coctionem imperfectam ad coctionem perfectam; ergo similiter implicabit, non præcedere omnimodam cruditatem ad obscuram coctionem. Maior in qua totius discursûs robur consistit verificatur sic. Coctio perfecta est mutatio habens pro termino à quo coctionem imperfectam, seu vt rectiùs in Philosophia loquar, priuationem termini perficientis: sed etiam similiter coctio obscura est mutatio habens pro termino à quo omnimodam cruditatem, seu priuationem illius obscuræ coctionis incipientis; ergo quemadmodum se habet coctio perfecta, & imperfecta, sic se habet obscura coctio cum omnimoda cruditate, ac per consequens, sicut illa incipit à suo non esse tanquam à termino à quo, ità & obscura coctio incipit necessariò à suo non esse tanquam à termino à quo: sed sui non esse est omnimoda cruditas, ergo hoc necessariò adest in principio, licèt quandoque fugiat sensum, ac per consequens in principio Pleuritidis erit necessariò summa cruditas præcedens,ratione cuius nec vestigium adsit sputi; quod affirmat Galenus 1 *Aphorism. comment.*12. vbi ait: *Crudissimus morbus est in quo nihil sputur*, ergo cùm summa cruditas necessariò debeat præcedere, vt omnibus est notum,hæc debet explicari per carentiam sputi,& sic erit tussis sicca.

Quæret aliquis, Cur in principio, seu eius prima mensura tussis sit sicca, ità vt nihil spuatur? Respondet Petrus Garcia: quòd etiamsi in principio resudet aliqua portio materiæ, existimat enim minimè posse adesse tussim sine resudatione, attamen adeò paruam esse,aut ità tenuem, vt non sufficiat pro expulsione ad extra,

&

& ſic tuſſim eſſe ſiccam, ſeu inanem, non tamen Magiſter aſſignat rationem, cur in principio reſudet parua, aut valde tenuis portio materiæ, & non ſufficiat ad terminandam actionem animalem pellentem, quemadmodum in ſtatu, & augmento hujus noſtræ affectionis, ſed de hoc ſtatim dicemus.

Alij aliter quæſito ſatisfacere conantur, dicentes: ideò eſſe tuſſim ſiccam in principio, quoniam nihil reſudat ad cauitatem thoracis; ideò autem hoc non fieri quoniam tempore cruditatis omnia retinet Natura, vt deindè cæteræ facultates, ſcilicet concoquens, & expellens ſuo ordine operentur, ità vt non ſit tempus expulſionis donec concoctrix facultas priùs operetur. Cúmque in principio huiuſmodi opus non ſit factum, immò potiùs pro eo moliendo retineat Natura, hinc euenit, vt tempore omnimodæ cruditatis propter naturalem modum operandi facultatum quoad ſubordinationem nihil à Natura reſudet à pleura in pulmonem, & per conſequens tuſſis ſit ſicca. Hanc ſolutionem adducit Gentilis *in expoſitione cap.4.* Auicennæ; & vltra hanc addit in principio materiam eſſe conculcatam, & non expulſam ad extremitates pororum, ideóque non poſſe reſudari.

Vidit hanc ſolutionem Petrus Garcia, non tamen placuit ipſi: Sic enim ipſam impugnat ſic arguens contra primam: Si tempore cruditatis propter naturalem ſubordinationem facultas retinens operatur, vt coctrix operetur, ſequitur neceſſariò, toto tempore principij eſſe tuſſim ſiccam: atqui contrarium eſt certum, vt vidimus ex Galeno ſuprà, cùm denotet principium Pleuritidis penes id quod, aut nullum ſit ſputum, aut illud tenue & aquoſum: Ergo aſſertio & ſolutio Gentilis non eſt ſuſtinenda: Sequela conſtat, nam totum tempus principij eſt tempus cruditatis, ergo toto principio debet Natura retinere materiam, ac per conſequens non erit ſputum ſi nihil reſudat. Deinde contra ſecundam ſolutionem arguit, & meliùs; quoniam in principio quando eſt obſcura coctio, etiam humor eſſet conculcatus, & ſic non pelleretur. Præterquam quòd ex Galeno, & ex omnibus Authoribus, in qualibet inflammatione mittitur humor à vaſis maioribus ad exigua, indéque ad capillares, & poroſitates, & conſtat id fieri debere, quoniam in principio nihil eſt, quod impediat deductionem humoris ad poroſitates, ergo in principio inflammationis imbibitum eſt in poroſitatibus.

Verùm enim verò mihi perſuadeo Petrum Garciam impugnare quod ipſe ſubticuit, & nullatenus prædicti euentûs rationem reddit. Nam ſi ipſe aſſerit, fieri tuſſim ſiccam tempore cruditatis, quia quod reſudat eſt in parua quantitate, & nimis tenue ad expulſionem. Debebat reddere rationem, cur in principio reſudat parua quantitas, & non ità ſicut in augmento: Atqui hoc non poteſt eſſe niſi propter ſubordinationem facultatum, cùm ipſe nihil adducat, & aliàs non videtur alia ratio excogitabilis; igitur malè procedit dum impugnat, id quod ipſe tacuit. Præthereà malè impugnat: nam ſi aliquando in principio reſudat aliquid, eſt quando Natura iam concoquit, licèt obſcurè, ergo bene ſtat cum ſolutione Gentilis Naturam retinere vſquequò coctrix facultas operetur.

In præſenti difficultate dicendum exiſtimo iuxta doctrinam ſuprà traditam circa tuſſim Pleuriticorum non eſſe neceſſarium aliquam adeſſe reſudationem à pleura in pulmonem, vt ſit vera tuſſis. Quod præterquam rationibus efficaciſſimis confirmabimus, quas quiſque poterit in præſentiarum in memoriam reducere, probatur inſuper ex Galeno 2. *de Locis affectis capite vltimo*, qui ſequentia ſubdidit verba: *Quòd ſi tuſſiendo nihil omninò exſpuat, fieri poteſt vt nihilominùs pleuriticus ſit ille quidem, ſed inflammationem habeat incoctam & ſtrictam, adeò vt nihil ab ea foras eijci poſſit*: Quæ vltima verba proculdubio ſignificant ſine reſudatione eſſe veram tuſſim, ac per conſequens cùm ex dictis conſtet ex doctrina Gentilis, quam vt veram amplector, tempore cruditatis, & principij omnia retineri à Natura propter naturalem ſubordinationem facultatum in operando, credendum eſt in principio ideò eſſe ſiccam tuſſim, quoniam omnia Natura retinet, neque aliqua adeſt reſudatio in pulmonem; quo non nego, quòd etiamſi adeſſet propter minimam eius quātitatem, aut ſummam tenuitatem non poſſe, immò & fieri etiam tuſſim ſiccam; Sed quod aſſero eſt eſſe magis conſentaneum rationi, tempore ſummæ cruditatis nihil reſudare ſaluando rationem tuſſis veræ, ſine reſudatione, vt noſtra fert opinio contra Petrum Garciam. Si verò forſan cum Galeno concedamus in principio eſſe quandoque ſputum, licèt tenue valde, & aquoſum; hoc erit in vltima menſura eius, quando ſcilicet ſaltem adeſt obſcura coctio: quo nihil mirum ſi Natura, non ità retineat vt aliquid non reſudet in pulmonem quod prædictas ſubeat conditiones.

Sed inſurges contra ea quæ vt certa ſtatuimus. Nam in augmento, & ſtatu vniuerſalis Pleuritidis vberrima ſit expuitio, ergo in principio vberior fieri debet. Antecedens vt certum ſupponitur ab omnibus, conſequentiam ſic premo: In augmento & ſtatu materia eſt cocta, ergo craſſior, cùm ex Philoſopho 4. *Meteororum cap.1.* ea quæ coquuntur reddantur craſſiora, & ſicciora; tunc ſic inſto: Ea quæ ſunt craſſiora, ineptiora ſunt ad reſudationem, & tranſcolationem per poroſitates; è contra verò ea quæ ſunt tenuiora ſunt aptiora: ſed materia Pleuritidis in principio eſt tenuior, in augmento & ſtatu eſt craſſior, quia cocta euadit, ergo difficiliùs reſudabit per poroſitates in pulmonem in augmento & ſtatu, & faciliùs in principio, ac per conſequens hoc tempore potiùs debebat adeſſe ſputum, vel ſaltem non vberiùs in aliis temporibus.

Reſpondetur facilè materiam Pleuritidis per coctionem reddi craſſiorem reſpectu eiuſdem, quando eſt in principio, abſolutè tamen non eſſe ità craſſam, vt ipſamet craſſities ſit impedimentum quominùs fiat reſudatio; & cùm aliàs iam Natura non retineat, videtur conſonum tunc expulſionem eſſe vberiorem, & faciliorem ad quod accedit maior calor rareſaciens ipſam membranam. Quâ etiam ratione faciliùs reſudatio accidit ſine dubio.

Ex his infertur raram debere eſſe pleuram, vt fiat huiuſmodi reſudatio per eius poroſitates, efficiens verò à quo mouetur huiuſmodi materia docet Petrus Garcia eſſe cauſam eandem à qua in pleuram primò immiſſa fuit, quod non

videtur

videtur omninò firmum; nam si v.g. guttur aut alia quælibet pars, quia robusta mittit in pleuram, quia debilis, materiam exsuperantem seu irritantem. Demus casum in quo vnica expulsione mittat pars mandans omnem materiam grauantem in pleuram, tunc quidem iam vndequaque cessabit actio partis mandantis; cùm non sit terminus circa quem versatur, & tamen posteà incipit resudatio, ergo talis motus humoris non fit à parte, seu à causa à qua in pleuram primò missa fuit materia, sed existimare oportet huiusmodi expulsionem potiùs fieri ab ipsa pleuræ natura, quæ roborata intendit se liberare à materia illa molesta per expulsionem, facta iam ab ea emendatione, seu coctione possibili.

Augmentum constituitur penes id quod Natura incipiat expuere pauca & cocta, quod significauit Auicenna per hæc verba; *Et cùm augmentantur accidentia, & augmentatur sputum, & incipit remoueri à subtilitate, & additur inspissatione, & facilitate, &c.* Circa quod inquirendum breuiter se offert, An illa portio materiæ, quæ expuitur in augmento sit perfectè cocta, ità vt licèt detineretur ampliùs à Natura, non coqueretur, & perficeretur ampliùs? Soluit dubium hoc Petrus Garcia *disput. citata cap.7.* dicendo; illam portionem materiæ esse perfectè coctam, nec posse subire vlteriorem, & perfectiorem coctionem. Probat à simili; nam ità se habet portio materiæ quæ constituit augmentum in Pleuritide, sicut eà quæ significat augmentum in febre putrida; sed hæc reuerà est perfectè cocta, ità vt non possit subire vlteriorem coctionem, ergo & illa. Minor probatur: Si portio denotans augmentum febris putridæ non esset perfectè cocta, sequeretur quòd dum in augmento febrium expurgamus, non haberemus Naturam adminiculantem ex eo quòd potiùs retineret illam materiam donec perfectè esset cocta, ergo idem in augmento Pleuritidis debebamus asserere; Constat autem feliciter accidere purgationes, ergo quia materia est perfectè cocta, ità vt nullam vlteriorem elaborationem possit Natura fabrefacere in illa, etiamsi vsque ad statum morbi seruaretur talis materiæ portio.

Cæterùm, licèt hæc tanti Magistri sint, difficillima nihilominùs mihi videntur. Nam si æquè & perfectè cocta esset materia Pleuritidis, quæ tussi mediâ propellitur in augmento, cùm ea quæ spuitur in statu haberet accidentia quæ perfectam & consummatam coctionem demonstrarent, quæ Galenus 1. *sect. Aphor. comment.12.* adducit: nempè quando sputum fuerit album, læue, & æquale consistentiâ, neque nimis humidum, neque nimis crassum, &c. Constat autem in augmento sputum non habere accidentia, nec modum substantiæ ità perfectum; quemadmodum in statu; aliàs huiusmodi tempora, non conditinguerentur sufficienter, quod valde absurdum est; ergo ne hoc dicamus, debemus asserere sputum augmenti non denotare perfectam coctionem in ipsa materia quæ spuitur.

Nec valet si respondeas in statu faciliùs educi sputum, & in maiori copia, & per hoc condistingui huiusmodi tempora, non per perfectiorem coctionem. Nam contra sic premo difficultatem: facilitas, seu difficultas in eductione sputi nascitur necessariò ex ipsa concoctione, vt per se notum est: ergo si æquè perfectè cocta est materia quæ educitur in augmento, æquâ facilitate debet educi ac ea quæ spuitur in statu: contrarium autem experientia nos docet: ergo ex eo est, quia non est perfectè cocta, quæ propellitur in augmento: quantitas etiam sputi dependet ex concoctione, & cùm eadem militet ratio de copia maiori sputi ac de facilitate in eius eductione.

Nec paritas de augmento febrium putridarum alicuius est momenti; Quoniam si in augmento febrium putridarum materia vniuersalis morbi esset perfectè cocta, sedimentum haberet easdem conditiones, quas habet in statu, & descenderet ad fundum matulæ; constat autem hoc experientiæ repugnare, ergo & illud ex quo sequitur. Et confirmatur: Nam vel sermo est de materia quæ vna est, & à principio vsque ad statum seu augmentum concoquitur; vel sermo est de materia heterogenea cuius vna pars concoquitur nunc, & deinde alia. Quidquid sit non est verum id quod contraria fert opinio; ergo. Assumptum per singulas partes sigillatim probo. Primò: Si vna est, & eadem materia quæ à principio vsque ad statum corrigitur, cùm non concoquatur in instanti, sed in tempore antequam sit perfecta, coctio debet esse imperfecta, quamuis manifesta; sed tunc est morbus in augmento coctionis, ex communi consensu; ergo in augmento non est materia perfectè cocta. Deindè, si materia morbi sit inæqualis, & heterogenea, non mirum si aliqua portio priùs perfectam adquirat concoctionem; in quo euentu non est dubium quin morbus sit in statu coctionis, saltem respectu illius portionis materiæ; non verò respectu materiæ vniuersalis eius; vnde in his si exerceatur, expurgatio, tutò & iucundè exercetur, & cum adminiculo Naturæ que iam perfectè, & quoad fieri concoxit illam partem materiæ: cum quo bene compatitur quòd morbus sit in augmento, quoniam præcipua materiæ pars nondum est perfectè cocta; sic in hoc casu tuta erit purgatio in augmento, non verò quando materia tota æquè, & simul coctione alteratur, & veluti tota seruatur vsque ad vnicam criticam expulsionem. Præterquam quòd etiam in hoc sensu, non desunt qui affirment in augmento posse exerceri expurgationem, Naturámque esse adminiculantem eò solùm quòd cocta sit manifestè materia, non tamen summa perfectione, quemadmodum in statu seu summo vigore.

Statum, seu summum vigorem morbi explicuimus per perfectionem coctionis in sputo. Circa quod statim instat difficultas non leuis certè, nempè quæ sit hæc actio, quâ perfectè coquitur, materia in pleura? Sitne suppuratio quam Galenus vocauit participem coctionis, & putrefactionis? An alia quælibet? Et ratio maguoperè premit pro parte, quæ tenet debere esse suppurationem; nam actio per quam constituitur summus vigor in reliquis inflammationibus, quoad coctionem, & correctionem materiæ est vera suppuratio per quam fit verum pus. Ergo in inflammatione pleuræ semper, quando materia perfectè coquitur, aut corrigitur, debet fieri ea actione quâ fit pus. Patet hæc vltima consequentia, nam inflammatio

pleuræ

pleuræ non eſt alterius rationis ab inflammatione cuiuſlibet alterius pártis,& aliàs eius materia etiam eſt putrida quæ à calore natúrali, & præternaturali concoquitur & perficitur, quemadmodum & in aliis cæteris omnibus inflammationibus; ergo eodem modo per illam actionem debet fieri pús verum in pleura; atqui contrarium experimur, nempè non ſemper ità euenire, etiamſi per ſputum terminatio fiat, quoniam non ſunt ſigna mutationis in pus, quemadmodum quando fit mutatio ſi in quatuordecim diebus non fit repurgatio à die quâ fit ruptio, vt teſtatur Hippocrates *Aphoriſm.5. textu* 8.Igitur dicendum eſt illam actionem non eſſe ſuppurationem, ac per conſequens quærenda eſt ratio, cur non dicatur ſuppuratio illa actio quemadmodum in aliis inflammationibus,vel conſtituenda erit in alio genere ſeu ſpecie actionis.

Non defuêre qui exiſtimârunt ex quibus vnus eſt Mercatus *in Praxi, in cura Pleuritidis*, huiuſmodi actionem non eſſe ſuppurationem dicendam, ſed eſſe præparationem, ſeu viam ad coctionem, ratione cuius Natura mouet humorem in parte inflammata contentum, ipſúmque attenuando mouet ſenſibiliter per poros ad pulmonis cauitatem, & inde foras propulſatur.

Hæc tamen ſolutio non videtur ad rem,quoniam Auicenna & Galenus *in comment. Aphoriſm.12.lib.1.* expreſsè affirmant in vigore Pleuritidis eſſe materiam ſummè & perfectè coctam. Conſtat autem huiuſmodi Authores affirmare materiam actione caloris non ſubire coctionem, neque ſuppurationem, ſed ſolùm viam ad coctionem, ſeu attenuationem, non ergo eſt ſuſtinenda ſolutio, quia eſt contra communem modum philoſophandi. Confirmatur: nam in ſummo vigore redditur ſputum album, læue, & æquale, & in conſiſtentia, nec nimis humidum, nec nimis craſſum; ſed hæc omnia indicant coctionem perfectam,non incipientem,quemadmodum ſedimentum,quod fit in venis ex humoribus putridis, ſi ſubeat prædictas tres conditiones, perfectam indicat coctionem materiæ, & eius correctionem, ergo eodem modo materia Pleuritidis in ſtatu verè dicetur cocta; ac per conſequens, ſicut in cæteris omnibus inflammationibus huiuſmodi actio quâ materia eorum putrida coquitur, & corrigitur,dicitur ſuppuratio,ità etiam in pleuræ inflammatione ſemper quando materia coquitur debet ſuppurari, cuius contrarium ſæpenumerò & frequentiùs experimur, interdum verò ſuppurari, quando videlicet non fit repurgatio in quatuordecim diebus.

Nihilominùs, verior philoſophandi modus eſt, qui affirmat huiuſmodi actionem eſſe eandem cum illa quæ puris eſt efficiens, attamen non ſemper fieri pus, quoniam cùm expurgetur materia per tuſſim, non remanet intra pleuram tempus ſufficiens pro inductione formæ puris.Principale aſſumptum, nempè prædictam actionem eſſe eandem cum illa quâ fit pus,probatur: nam ex ſententia Galeni *in citato comment.12. lib.1. Aphoriſm* terminus talis actionis coquitur: & in opinione Auicennæ *lib.3. fen* 10. *tract.4. cap.5. Status eſt hora euentûs maturitatis integræ.* Quo prælibato, ſic vrgeo: Status Pleuritidis eſt hora maturitatis integræ: ſed talis maturatio eſt concoctio, & correctio circa materiam putridam, ergo debet eſſe actio ex illo genere, ex quibus fit pus, aut ſedimentum. Patet conſequentia:nam materia putrida quantumuis perficiatur, & coquatur non poteſt eſſe capax conuerſionis in ſubſtantiam aliti, ſed neceſſariò ex ea fit pus aut ſedimentum; conſtat autem ſedimentum ſolùm fieri in venis. Ergo reſtat quòd pus fiat in pleura ex materia putrida, ac per conſequens actio concoquens eſt eadem, cum ea quâ fit pus. Et confirmatur: nam quælibet pars dum agit materiam extraneam, intendit conuertere ipſam in propriam ſubſtantiam: ergo etiam pleura,quando inflammata eſt, & humorem putridum in ſuis poroſitatibus intendit aſſimilationem materiæ in ſui ſubſtantiam; Attamen quia materia ex ſe eſt incapax, ideò non fit prædicta aſſimilatio, ſed reſultat in illa materia alia forma per accidens, etiamſi Natura partis affectæ quantum eſt ex ſe, poſuerit pro aſſimilatione,ità vt ſi materia non eſſet incapax, ſine dubio per veram coctionem, & nutritionem conuerteret in ſui ſubſtantiam. Conſtat autem hanc dici ſuppurationem apud omnes, ergo actio pleuræ ſemper eſt ſuppuratio, etſi non ſemper producatur pus, quoniam anteà quàm vltima diſpoſitio ſit producta in tali materia, reſudat in pulmonem paulatim & per ſputum pellitur. Bene ergo ſtat quòd illa actio ſit ſuppuratio, id eſt eadem cum illa quâ fit pus, etiamſi de facto non terminetur in pus per propulſionem materiæ: nam ſi perſeueraret tẽpore ſufficienti, ſine dubio in illam materiam quæ expellitur,induceretur forma puris ex vi illius actionis; quemadmodum contingit, ſi intra quatuordecim diebus non fiat debita expurgatio; immò etiam anteà accidere poterit, vt ex hiſtoriis Hippocratis infrà conſtabit. Hanc ſententiam videtur tueri Magiſter Petrus Garcia, licèt non audeat concedere talem actionem eſſe ſuppurationem, aſſerit tamen eſſe mixtam ex coctione & putredine, quæ non eſt alia in re quàm ea quâ fit pus; quare nomine ſolùm diſtinguitur à noſtro placito, & certè meo iudicio in cauſa fuit, quia ſummoperè dubius fuit de veritate huius quæſiti.

Dices: Ideò ſemper non fit pus in inflammatione pleuræ,quamuis eius actio circa materiam putridam ſit ſuppuratio, quia priuſquàm materia ſuſcipiat puris formam, reſudat in pulmonem, indéque tuſſi propellitur, ſed aliqua portio materiæ remanet à principio longiore tempore,quàm in alia parte ſolet mutari in pus, ergo ſemper debet induci talis forma in materia Pleuritidis. Minor probatur; nam tranſacto vniuerſali principio nihil fluit de nouo in partem, ergo remanet illud quod erat fluxum; ſed remanet aliqua portio, immò & plurimæ vſque ad ſtatum in quo tempore poteſt introduci forma puris in illa materia;atqui non ſemper hoc fit, ergo talis actio non eſt ſuppuratio. Certè argumentum difficile eſt:Tamen reſpondet, quòd cùm tota materia ſimul non decumbat, ſed fluat paulatim, non tota ſimul incipit alterari, ac per conſequens paulatim ab augmento incipit Natura expellere per tuſſim portionem, quam primò elaborauit, & primò defluxit in pleuram.Vnde materia non remanet in pleura tempore requiſito, vt tandem adquirat puris formam;immò paulatim pellitur, quia

paulatim & fucceffiuè fluit & concoquitur. Quòd autem tota fimul non defluat in pleuram; probatur ex eo quòd humor fucceffiuè & in tempore mouetur in pleuram. Rursùs: quòd tranfacto in principio vniuerfali adhuc fluat materia ex eo probatur; quia in reliquis inflammationibus in augmento vtuntur Medici auxiliis repercuffiuis, licèt cum aliquibus refolutiuis permixtis;fed hoc minimè fieret nifi indicatione præhabitâ de materia, quæ in augmento fluxura eft, vt cohibeatur; ergo in augmento adhuc fluit materia, quæ pofteriùs debet concoqui, quàm ea quæ à principio fluxionis præexiftit in pleura, & perindè cùm Natura hoc ipfo quòd corrigit materiam per tuffim ipfam propellit, & talis coctio priùs fiat circa materiam, quæ primò fluxit non remanet locus, vt Natura poffit vltimatè perficere materiam vt recipiat puris formam, quoniam anteà ipfam expellit: Quòd fi forfan contingat aut poffibile fuerit, quòd aliqua portio materiæ feruetur à principio vfque ad ftatum, certum erit mutari in pus. Quâ ratione Hippocrates 7. *Epidem. comment.* 13. docet filium Amphiphradis cœpiffe fuppurationem Pleuritidis pati feptimo die. Cuius euentus peculiaris caufa nulla alia effe poteft nifi quod Natura feruanit vfque ad tempus vltimatæ correctionis plurimam materiæ partem, quod non tollit communiter, & frequentiùs contrarium accidere ob rationem nuper à nobis adductam: Vnde ad argumentum fatis conftat folutio.

Inftabis vrgentiùs: nam femper quando Natura intenta eft in concoctione, feu correctione cuiuflibet materiæ, ipfam retinet vfquequò modo poffibili quo poteft inducat; id eft vfque ad perfectam coctionem; ergo quando Natura incipit expellere materiam, fupponit eius concoctionem, & vltimatam elaborationem; fed hæc in putrida materia tunc adeft quando forma puris eft producta: ergo fi per nos talis materia in Pleuritide concoquitur, feu elaboratur eâ actione, eadem quâ fit cum illa pus; immò eadem actio poft quatuordecim dies faltem eft productiua puris, fequitur neceffariò, quòd fputum coctionem denotet perfectam, & per confequens, quòd fapiat, & habeat formam veram puris: atqui contrarium videmus in augmento, & ftatu Pleuritidis; ergo vel huiufmodi actio nullo modo eft dicenda fuppuratio, vel in augmento, & ftatu pleuritici debent fpuere pus. Verùm enim verò difficultas hæc, licèt vrgeat valde in omni opinione, præcipuè tamen in doctrina Magiftri in qua affirmat portionem illam materiæ quam Natura pellit in augmento, ità perfectè effe coctam, fi cum ea quæ in ftatu educitur, ità vt fi detineretur amplius, non alteraretur à Natura: quoniam fi quod fputur in augmento coctum eft à Natura, ergo debet fieri pus; nam hoc indicat vltimam elaborationem eius factam in materia putrida, attamen quia refpectu ftatûs, feu fummi vigoris, æquè etiam contra nos militat argumentum.

Refpondeo: Aliud effe quærere augmentum, & ftatum coctionis in Pleuritide in ordine ad eductionem,& propulfionem materiæ; aliud verò effe quærere augmentum, & ftatum in ordine ad coctionem abfolutè:nam fi primo modo confiderantur tempora, verè talia dicuntur, etiamfi vltimam elaborationem & formam puris non receperit materia, fed fufficit quod eam elaborationem accéperit, quæ conducat ad facilem propulfionem per refudationem, & per fputum: hæc autem adquiritur in materia hoc ipfo, quòd eft in via ad formam puris recipiendam;& fic Natura prouida antequam ipfam accipiat materia, hoc ipfo quòd inuenit in ipfa fufficientem difpofitionem ad expulfionem, & refudationem id facit, quin feruet fuam expultricem actionem vfque ad coctionem abfolutam ipfius materiæ.

Neque obftat quòd tunc debeat Natura retinere, quia nondum materia eft perfectè cocta modo poffibili vfque dum fufcipiat puris formam, quoniam Natura prouida pellit ante perfectam elaborationem, quia maius commodum in ea fequitur, ex eo quòd propellatur materia per tuffim, quàm ex eo quòd vltimò perficiatur recipiendo formam puris; nam cùm hanc recipit, ferè femper pereunt ægroti, aut faltem cum grauiffimo periculo de vita fperant. Cùm verò propellitur materia antequam puris formam recipiat, fecuritatem maiorem pollicetur.

Cæterùm, quòd hoc accidat in pleura inflammata,& non in alia qualibet parte ideò eft, quia Natura dedit ipfi illos infenfibiles mirabiles, atque occultos meatus per quos refudaret materia nocens in pulmonem, indéque expelleretur non alia ratione nifi quia hæc pars faciliter patitur inflammationem, ex qua ingens imminet fuffocationis periculum ob finem cuius eft inftrumentum, nempè refpirationis, & non aliâ viâ poterat Natura meliùs liberari, quàm per inftitutionem illius femper admirandæ refudationis in pulmonem, ideóque fabrefecit occultos illos meatus, quos omnes ignorant. Quid ergo mirum fi ante vltimam elaborationem materiæ ipfam propellat Natura, & eam non feruet ficut aliæ partes vfque ad poffibilem alterationem per quam in materia putrida puris forma inducitur. Quoad argumentum conftat folutio quam nuper dum hæc fcribebam machinata fuit.

CAPVT V.

Sitne deterior Pleuritis, quæ occupat latus dextrum illâ quæ lædit latus finiftrum?

Contentiofum valdè dubium in præfentiarum fe offert difcutiendum. Quæ fcilicet inflammatio pleuræ fit difficilior, nempè, An illa quæ fit in latere dextro?An verò quæ eft in latere finiftro? Ità vt cæteris paribus, folum fit difcrimen ex parte loci affecti dextri, aut finiftri: etenim fi cætera non fint paria, dubium non erit quin quandoque maius importtet periculum inflammatio, quæ eft in latere dextro, fi maior fit, & propinquior cordi, quandoque verò illa quæ latus occupat finiftrum, ob eandem rationem.

Anfam mihi dedit mouendi atque deuoluendi

luendi præſentem Controuerſiam Princeps Auicenna *cap.1. citato fen 10. lib.3. tract.4.* vbi ipſe mouet præſens dubium. Et Valleſius *lib.7. comment.13.* qui quidem in hac re valde opponuntur; ſentitque Auicenna Pleuritidem lateris ſiniſtri eſſe deteriorem, eſſe tamen facilioris reſolutionis. Verba ſunt ſequentia: *Verùm veritas eſt, quòd propinqua parti ſiniſtræ eſt deterior, ſed eſt conuenientior ad hoc, vt maturetur, & recipiat reſolutionem ſi fuerit de proprietate eius, vt ſuſcipiat illud, & illa quæ remotior eſt à parte ſiniſtra eſt ſalubrior, verùm ipſa ex parte reſolutionis, & maturitatis magis inobediens:* Nihil clarius pro mente Principis enodanda: Ratio eius eſt iuxta expoſitionem Gentilis, quoniam inflammatio pleuræ, quæ eſt in latere ſiniſtro eſt propinquior cordi, & proindè peiora poſſumus timere accidentia, ſæuioráque, & periculoſiora, corde ipſo conſentiente.

Cæterùm, cùm afferat nihilominùs Pleuritidem lateris ſiniſtri eſſe conuenientiorem ad hoc vt maturetur, & recipiat reſolutionem, ſtatuendum eſt ſine dubio ſenſiſſe latus ſiniſtrum eſſe calidius: nam reſolutio facilior, & maturatio non ab alio efficiente, quàm ab intenſiori calore produci citra dubium,& in confeſſo omnibus eſt.

Hunc philoſophandi modum vidit Valleſius, & *loco nuper allegato* ſummoperè taxat Auicennam, & afferit nequaquam ipſum diſſoluiſſe controuerſiam, eò quòd non expreſſit, quid eſſet maioris momenti propinquitas cum corde ad morbi malignitatem; an verò facilior reſolutio ad contrarium. Secundò arguit Valleſius contra Auicennam ex eo quòd teneat latus ſiniſtrum eſſe calidius dextro; nam cor eſt poſitum in medio thoracis, ergo æquè ab eo participabit calorem, & ſpiritum latus dextrum, ac latus ſiniſtrum. Et vltra id habet dextrum maiorem cõmunionem cum iecore, quod calidius eſt valde pluſquam lien, cum quo habet maiorem rectitudinem latus ſiniſtrum. Ergo potiùs dextrum erit calidius ſiniſtro. Quod totum confirmat pulſus qui in dextera manu ſæpenumerò maior perſentitur ob maiores arterias, quas exiſtimat eſſe in latere dextro; ſed hoc non poteſt fieri quin præſupponatur intenſior calor in latere ipſo. Ergo. Vnde colligit Valleſius Pleuritidem lateris dextri eſſe deteriorem, quoniam calidior pars eſt affecta, quæ ad calidiores & acutiores inflammationes paratior erit, & per conſequens dextra Pleuritis paratior erit ad citam ſalutem, aut mortem, per reſolutionem, aut corruptionem. At ſiniſtra, ait, ſæpiùs in ſuppurationem vertitur: verumtamen magis timenda eſt talis ſuppuratio in latere dextro, ſiquidem hoc fieri non potuit niſi parte alioqui robuſtiori magis debilitatâ, quod maius malum eſt quàm partem alioqui ex propria Natura debilem ità corrumpi, qualis eſt ſiniſtra, & hæc eſt ratio, quare abſolutè affirmet Pleuritidem lateris dextri eſſe deteriorem, ſiue terminetur per reſolutionem, quæ fœlicior eſt terminatio, ſiue per ſuppurationem, quæ ſecundum locum habet, ſiue per corruptionem partis, quod deterrimum, & deſperatum malum eſt, quas omnes terminationes adducit hic Author, & in omnibus iudicat maius malum in parte dextra ob rationem dictam. Quam confirmat Galenus *lib.2. de præſag. ex pulſibus cap.4.* per verba ſequentia: *Quæ habitu ſunt valenti & admodum diù in morbos non inciderunt, periclitantur ſi incidant.* Ex quo ſic vrgeo Valleſij rationem: Quò pars eſt robuſtior magis periclitatur ſi in morbum incidat; ſed pars dextra eſt robuſtior ex propria Natura, quia calidior, igitur magis periclitabitur ſi afficiatur Pleuritide, & per conſequens erit deterior; nam hoc debet deſumi ex periculo.

Cæterùm, quia præcipuum fundamentum huius aſſertionis dependet ex eo quòd latus dextrum ſit calidius, liceat id in gratiam Valleſij confirmare. Primò ex doctrina Philoſophi, qui *lib.3. de partibus animalium cap.9.* ità ait: *Quod enim motus ex parte dextera proueniat, naturâque dextra proindè calidior ſit, &c.* Idem tenet *lib.4. cap.18.* ſic: *Parte enim dextrâ efficaciora ſuapte naturâ ſunt animalia omnia:* Galenus verò *lib.4. de vſu partium cap.7.* hanc eandem ſententiam videtur confirmare dum hæc ſubdit quæ ſequuntur verba: *Quandoquidem pars fortior, aut imbecillior alterâ, bifariam quidem dicitur, vno modo ſimpliciter ac naturâ in tòto genere, altero autem in ſolius huius indiuidui animalis compagine; ſiquidem cor hepate, arteriæ venis, & nerui carnibus; poſtremò dextra omnia ſiniſtris in omnium animalium genere ſunt fortiora:* Nihil clariùs. Vlteriùs hanc eandem partem confirmat non leuis ratio deſumpta ex Galeno *lib. de ſanguinis miſſione cap.15.* vbi fatetur calorem naturalem cuſtodiri in ſanguine. Ex quo ſic arguitur: Latus dextrum abundat maiori copiâ ſanguinis, quàm latus ſiniſtrum, proptereà quod fons & origo ſanguinis, nempè iecur in latere dextro ſitum ſit, & collocatum, ergo ibi erit intenſior calor. Rursùs, vbi intenſior calor, maius eſt robur; etenim non aliâ de cauſa Galenus *lib. 14. de vſu partium citato ſuprà* exiſtimat mares robuſtiores eſſe fœminis, niſi quia calidiores ex propria natura; ergo cùm ex dictis conſtet latus dextrum eſſe calidius, conſtabit exindè eſſe robuſtius: Atqui magis periclitatur ſi incidat id quod robuſtius eſt in morbum; ergo maius imminet periculum, ſi Pleuritis adſit in dextra parte quàm in ſiniſtra. Neque minoris efficaciæ aliquibus videtur pro doctrina Valleſij confirmanda argumentum quod ſumitur ex motu locali, qui non ſolùm incipit à parte dextra, verùm efficacior apparet in illa: ſed ex intenſiori motu neceſſariò inducitur intenſior calor, & robur, ergo de primo ad vltimum latus dextrum calidius, & robuſtius eſt ſiniſtro, & per conſequens Pleuritis deterior erit in latere dextro.

Hæc ſufficiant pro validatione fundamenti à Valleſio adducti. Reſtat tandem vt eius doctrinam perpendamus quæ plurima & difficillima continet. Et quidem primò, malè taxat Auicennam quando affirmat ipſum non ſoluere nec dirimere propoſitam controuerſiam. Nam etſi concedat Princeps Pleuritidem lateris ſiniſtri eſſe aptiorem ad reſolutionem; nihilominùs abſolutè fatetur eſſe deteriorem, vt *loco citato* in ipſo textu Auicennæ quiſq; videre poterit: maioris ergo momẽti iudicauit propinquitatẽ partis, cum corde ad malũ pertimeſcendum quàm

quàm facilitatem ad reſoluendum, ad bonum prædicendum, non ego ex hac parte fit efficax impugnatio in Principem. Peccat etiam Valleſius ex eò quod colligat intenſiorem calorem lateris dextri ex amplioribus arteriis ibi diſſeminatis, quas tales eſſe iudicat ex pulſu, qui ſæpenumerò maior in dextro latere apparet: nam vt bènè notant Anatomici, arteriæ in vtroque latere ſunt æqualis magnitudinis, quod non ex alio capite deducunt quàm experimento ex diſſectione corporum deducto: nullum quidem maius argumentum, nec pulſus maior contra id facit: nam ex augmento vsûs ab alia cauſa qualibet calefaciente, neceſſariò poterat oriri, & non ab ampliatione maiori arteriarum.

Rursùs, diſplicet ſummoperè id quod aſſerit de Pleuritide lateris dextri eſſe paratiorem non ſolùm ad citam ſalutem per reſolutionem (quod fortaſſe non renuam concedere) verùm ad mortem per corruptionem, hoc enim non bene ſtat cum ſuis principiis; nam corruptio ſeu mortificatio dicitur reſpectu partis affectæ, non reſpectu humoris, vt communiter omnes nemine diſcrepante conſentiunt. Igitur ea pars erit paratior ad mortem ſeu corruptelam, quæ minori pollet calore, minoríque robore: ſiquidem non alia de cauſa fit gangræna, ſeu mortificatio niſi ob defectum caloris natiui, iuxta omnium Chirurgorum, & Medicorum placitum. Tunc ſic inſto. Sed latus dextrum eſt calidius, & robuſtius latere ſiniſtro, ergo non erit paratior ad citam corruptionem, ſed potiùs reſiſtet magis ipſi per calorem, & maius robur naturale, quod ipſe concedit, & per conſequens non erit paratior lateris dextri pleuritis ad mortem per corruptelam, ſed potiùs ea quæ eſt in latere ſiniſtro, cùm iuxta eius mentem, minorem caliditatem habeat.

Nos tamen in præſenti Controuerſia, nec Auicennæ, nec Valleſij placitum amplectimur; ſiquidem Auicenna forſan deceptus fuit ductus ex vulgi opinione, in qua aſſerit cor ſitum habere in parte ſiniſtra pectoris, cùm aliàs conſtet ipſum eſſe affixum in medio thoracis, Galeno teſtante 6. *de vſu partium, cap.7.* Nec motus cordis qui appareat circa latus ſiniſtrum contrarium probat: nam huius dubitationis deciſionem docuit Galen. *lib.7. de Anatomicis adminiſtrationibus, cap.7.* vbi præfati euentus cauſam eſſe dixit propter ſiniſtrum cordis ventriculum, in quo vitalis ſpiritus præcipuè conficitur, & continetur, & quoniam vertex ipſius cordis quoquo modo ad ſiniſtram regionem videtur reflecti. Quâ ratione mirum non eſt ſi latitet in latere ſiniſtro. Propterea ergo non debemus aſſerere cor eſſe in ſiniſtro latere, ſed potiùs in medio thoracis. Quo prælibato, ſic inſtatur Principis doctrina; nam ex eo iudicat Pleuritidem lateris ſiniſtri eſſe deteriorem, quoniam eſt propinquior cordi, ità exponitur à Gentile *ſuper caput citatum*; ſed ſi cor affixum ſit in medio thoracis, æquè diſtabit ab vtroque latere, ergo cùm hoc ſit certum ex Galeno, certum etiam erit Pleuritidem lateris ſiniſtri non eſſe deteriorem.

Diſſentio etiam ab Auicennæ doctrina, quatenus aſſerit Pleuritidem lateris dextri eſſe ſalubriorem, ſed magis inobedienté reſolutioni & maturationi; hoc enim difficillimum videtur. Quod ſequenti inductione demonſtro: Pleuritis lateris dextri non eſt ſalubrior ad terminationem per reſolutionem, non ad terminationem per ſuppurationem, nec per corruptionem, ergo nullo modo eſt ſalubrior. Singulas partes ſeorſim probo: Non primum: Nam illa pars eſt aptior ad determinationem per reſolutionem, quæ habet diſpoſitionem magis conducentem pro reſolutione, nempè calorem; ſed pars dextera apud Auicennam eſt minùs calida, vtpotè magis diſtanti à corde in ſua opinione; ergo minùs apta ad reſolutionem materiæ inflammationem cauſantis. Patet conſequentia; nam reſolutio fit à calore, ergo vbi maior calor, fœliciùs fiet. Cúmque conſtet ex Auicenna dextram partem minùs eſſe calidam, videtur manifeſtum contra ipſum minùs eſſe aptam ad reſolutionem. Similiter ob eandem rationem ineptior erit ad ſuppurationem, nam hæc fit actione caloris vel naturalis tantum, vel naturalis & præternaturalis ſimul; ſed quomodocunque fiat omnes fatentur, quod dum calor naturalis eſt debilis, & remiſſus, difficulter fit ſuppuratio, Quâ ratione in partibus frigidis ex propria natura, vt in neruis, & ligamentis tardiùs fiunt ſuppurationes, & ſimiliter ex humoribus frigidis. Ergo cùm pars dextera ſit minùs calida, vt ipſe ſupponit, minùs apta erit ad ſuppurationem, & denique ad ſe liberandum à corruptione: Nam quod minùs calidum eſt, minùs eſt robuſtum, ergo minùs reſiſtet corruptioni, quæ ſit per depopulationem caloris natiui; cúmque ineptior ſit pars dextera ad omnes terminationes prædictas, coniectandum infallibiliter eſt, non eſſe ſecuriorem Pleuritidem ipſiuſmet lateris.

Nec valet ſi dicas, ſecuriorem eſſe eâ parte quâ non eſt ità apta pars frigidior ad hoc vt acutæ Pleuritides producantur, quales ſunt, quæ ab humoribus calidioribus & valdè ſubtilibus oriuntur. Nam contra ſic vrgeo; Non enim ob hanc rationem eſt ſecurior, nam ſi ex vna parte admittit Auicenna latus dextrum eſſe frigidius, & ex altera parte eſt paratior ad producendam Pleuritidem ex humoribus frigidis, ſequitur non eſſe ſecuriorem; nam tales humores præterquam quòd non cauſant Pleuritidem, quin putreſcant, aut vrantur, certum eſt indigere robuſtiori facultate ad eorum reſolutionem, ſeu concoctionem, aut ſuppurationem propterea quòd modus ſubſtantiæ ipſorum eſt difficulter vincibilis, & emendabilis, propter craſſitiem, lentorem, & terream ſubſtantiam; Ergo cùm aliàs conſtet partem frigidiorem eſſe magis debilem, & tantò magis quantò magis materia vincenda eſt craſſa, ſequitur proculdubio difficiliorem, & minùs ſecuram eſſe Pleuritidem lateris dextri iuxta hanc ſolutionem; ergo ex omni latere claudicat Auicennæ mens.

Verior igitur ſententia, quam nos in præſenti defenſandam proponimus eſt, æquè periculoſam & difficilem eſſe Pleuritidem dexteram, & ſiniſtram cæteris aliis paribus, ſolo diſcrimine poſito ex parte laterum. Hanc ſententiam inſinuauit Pereda *lib.1. de curandis morbis, cap.27.* etiamſi eodem modo nec probet, nec defendat, cùm ſolum obiter ipſam diſcutiat. Hæc ſententia præterquam quòd probata manet ex refutatione aliarum opinionum, probatur vlteriùs à deſtructio

deſtructione fundamenti Contrariorum : nam nulla eſt ratio conuincat latus dextrum eſſe calidius. Patet : nam enim maior latitudo arteriarum , nec pulſus maior , vt ſuprà ex anatomia demonſtrauimus : Rursùs , nec maior , ſeu immediatior communicatio cum iecore , vtpotè ipſe æquè diſtribuit ſanguinem per totum corpus iuxta capacitatem vaſorum ; cùm ergo æqualis magnitudinis ſint, æquam quantitatem ſanguinis habebunt , & per conſequens calor naturalis, qui cuſtoditur, & pendet à ſanguine, æquè intenſior erit in vtroque latere.

Nec valet ſi dicas , Iecur communicare calorem maiorem lateri dextro , non ſolùm medio ſanguine, ſed & per continui alterationem,quia proximior eſt ipſi : Contra ſic inſto : nam etſi hoc eſſet verum , etiam latus ſiniſtrum habet maiorem rectitudinem , & approximationem cum ventriculo ſiniſtro cordis , in quo præcipuè ſpiritus conficiuntur longè intenſiores in calore quàm iecur , ergo ſaltem erit æqua ratio in vtroque latere , quoad calorem. Vlteriùs , nam calor vitalis, & influens communicatus à corde æquè expanditur per vtrumque latus:ſed ipſe eſt intenſior qui reperitur in toto viuenti, ità vt nulla pars poſſit recipere ab altera intenſiorem calorem naturalem , ergo calor vitalis, ſeu influens ſupra natiuum cuiuſlibet partis, æquè denominabit calidum vtrumque latus, quod ad intenſionem , & per conſequens nullum erit robuſtius altero , & vtraque Pleuritis erit æquè periculoſa , cæteris omnibus aliis paribus.

Deindè : Si ex aliquo capite conſtaret maior caliditas lateris dextri , minimè ex authoritatibus Philoſophi & Galeni ſuprà adductis ; ſed tales non ſuadent aſſumptum , ergo ex illis non debet colligi. Minor probatur : nam poſſumus reſpondere Authores loqui ratione motûs, qui magis viget in partibus dextris,non ex propria natura, quod ad noſtrum intentum nihil facit , vtpotè in thorace non magis mouetur vna pars quàm alia ; ſiquidem tam pars eius dextra , quàm ſiniſtra ab vna & eadem facultate mouentur propter eundem finem, nempè reſpirationem ; ergo argumentum deſumptum ex motu, & calore ab ipſo producto,non conuincit in parte affecta Pleuritidis , ſed in aliis membris , quæ pro libitu , & ad nutum libertatis mouentur, qualia ſunt brachia, manus, femora, & crura , igitur ex nullo fundamento conuincitur caliditas maior in latere dextro, & perindè nec maius robur.

Rursùs , Authores ſentientes cum Valleſio circa præſentem Controuerſiam impugnari Auicennam ex eo quod aſſerat latus ſiniſtrum eſſe calidius propter maiorem propinquitatem cum corde , quoniam dicunt quæſtionem procedere debere , cæteris paribus , in propinquitate cum corde,ità vt aſſerat Petrus Garcia dubium non eſſe , quin ſi inflammatio occuparet illam partem pleuræ in lateræ ſiniſtro quæ proximior eſt cordi , eſſet periculoſior aliâ Pleuritide , quæ eſſet in latere dextro , & in hoc ſenſu conciliat Auicennam cum Valleſio. Ex quo ad hominem ſic inſurgo contra iſtos Authores, nam ità ſe habet cor in communicatione caloris cum parte dextra,& ſiniſtra,ſicut iecur ; ſed iuxta hos Authores cætera debent eſſe paria, in approximatione pleuræ lateris dextri,& ſiniſtri cum corde , ergo etiam in approximatione cum iecore cætera debent eſſe paria , præter illud in quo ſit comparatio , ac proindè ratione iecoris non debet deducere Valleſius , nec Petrus Garcia latus dextrum eſſe calidius , cùm debeat ſupponi ad præſentem difficultatem æquè diſtans ab vtroque latere ; ſed ſi hoc ità ſit , æqualis eſt calor in vtroque latere ; ergo æquè periculoſa erit vtraque Pleuritis.

Vrgentiùs contra præcipuum argumentum Valleſij argumentor : nam ideò aſſerit Pleuritidem lateris dextri eſſe deteriorem ; quia robuſtior eſt pars dextera , & magis periclitatur viuens dum pars alioqui ex propria natura robuſtior incidit in morbum, quàm ſi incidat minùs robuſta ; ſed hæc ratio nulla eſt , nihilque probat, ergo & eius aſſumptum eſt falſum.Minor in qua eſt difficultas probatur : nam cauſa morbi debet eſſe æqualis réſpectu vtriuſque partis , vt ſupponunt Authores huius opinionis ; ſed ſi cauſa eſt æqualis, quò pars eſt robuſtior, magis reſiſtet, & minor morbus fiet;ergo ſi cætera ſunt paria , vt debent eſſe ex parte cauſæ, potiùs pars robuſtior erit occaſio,vt minor ſit morbus , & per conſequens ſi pleura lateris dextri eſt robuſtior in ea , minor morbus erit,& minus periculum.

Si verò reſpondeat aliquis , ratione lateris dextri debere præſupponi ſuperiorem cauſam, vt cætera ſint paria , quia robuſtior eſt , contra ſic vrgeo : nam ſuperior cauſa reſpectu partis plus reſiſtentis poterit producere morbum æqualem ; non ergo colligitur neceſſariò debere adeſſe intenſiorem , & periculoſiorem morbum. Nec rursùs valebit ſi reſpondeas cum Petro Garcia bene probare argumentum , quoad morbi magnitudinem ex propria eſſentia , non tamen quoad magnitudinem ex principatu partis ; ſiquidem hoc ſenſu iudicat maiorem eſſe morbum , & periculoſiorem in latere dextro. Contra enim ſic inſto efficaciter ; nam præterquam quòd latus dextrum non eſt princeps pars reſpectu ſiniſtri,cùm ſolùm tres ſint partes principes, ex doctrina Galeni, nihilominùs ſupponit probandum, nam controuerſia eſt de robore , & principalitate partis dextræ reſpectu ſiniſtræ,ſed hoc ſupponit,ergo minimè reſponſio eſt alicuius momenti.

Denique , militat argumentum valde difficile , & acutum contra Valleſium aſſerentem , Pleuritidem in latere dextero eſſe faciliorem ad reſolutionem , quod argumentum probat , hoc eſſe falſum , adhuc ſuppoſito maiori calore in prædicto latere , & contra Principem Auicennam,etiam militat,quatenus aſſerit contrarium, nempè pleuritidem in ſiniſtro eſſe faciliorem ad reſolutionem , quia iudicat huiuſmodi latus eſſe calidius ob propinquitatem cum corde. Probatur aſſumptum : nam reſolutio illius humoris putridi tumefaciens pleuram debet fieri à calore attenuante, & tranſmutante ipſum humorem in vapores : ſed calor naturalis partis, ſiue dextræ, ſiue ſiniſtræ , quantumuis intenſus non eſt ſufficiens quin agat in illum humorem; ergo nullum latus reſoluet faciliùs ipſum. Minor probatur : nam ille humor quilibet ſit per putredinem redditur calidior quolibet calore naturali cuiuſlibet partis , ergo non poterit attenuari ab eo , & per conſequens nec reſolui. Antecedens eſt certum , ſeu maior propoſitio;

Minor

Minor etiam constat; cùm minùs calidum non possit alterare magis calidum; ergo & consequentia vera erit. Restat ergo vt attenuatio, & resolutio fiat vel à calore medicamentorum, vel (quod certiùs iudico in doctrina Galeni 9. *de simplicium medicamentorum facultatibus*) à calore ipso rei putridæ, seu fuliginibus detentis, & non transpiratis ratione medicamentorum suppurantium, ratione cuius emplasticam naturam debere habere docuit ipse Galenus, & per consequens, cùm calor præternaturam additus naturali sit efficiens resolutionis, liquidò constabit quòd cùm æqualis sit in latere dextro pleuræ, ac in latere sinistro, æqualis etiam sit facilitas ad resolutionem in vtroque latere.

Video huic argumento posse responderi, quòd licèt calor naturalis non efficiat resolutionem illius materiæ putridæ, tamen iuuare ad ipsam, quatenus concurrit simul cum medicamento, & per consequens maior calor naturalis partis plus iuuabit, & sic faciliùs ab eo fiet resolutio. Non inquam valet solutio; nam efficiens resolutionis non est gradus remissus, sed intensus, qui præualet supra materiam putridam: sed talis non est naturalis, sed præternaturam, qui æqualis est in vtroque latere, cùm in vtroque sit æquè materia putrida, & debeat supponi æqualis virtutis medicamentum suppurans applicatum; ergo æquè fiet resolutio in vtroque latere, & per consequens doctrina horum Authorum non potest stare cum veritate. In nostra autem opinione nihil restat soluendum, cùm suprà omnia fundamenta contraria maneant euersa.

CAPVT VI.

De curatione Pleuritidis.

CVm pleuritica affectio iuxta communem modum sentiendi sit verà pleuræ inflammatio, & iuxta nostram sententiam sufficiat sola humorum defluxio in pleuram ad veram huius morbi constitutionem, quod curationis modum non variat; illæ se offerunt in præsentiarum indicationes quas Galenus *lib. Artis Medicinalis, cap.95.* assignauit ad curandas inflammationes, & morbos omnes, qui ex humorum fluxione oriuntur. Huiuscemodi autem indicationes sunt quatuor, nempè vacuatio vniuersi corporis, repulsio, seu inhibitio materiæ, eiusdem reuulsio, & tandem vltima, resolutio humoris contenti in particula affecta. Ex his ergo in medela præsentis affectionis nequaquam competit repulsio, Galeno Authore 2. *Method.cap.17.* qui rationem reddit, cur repercussiua auxilia non competant pleurà laborantibus, dicens ex eo esse, quoniam talia medicamenta humores inflammationem efficientes, in pulmones, & cor nonnunquam repellunt. Quâ ratione tantum abest vt repellentibus vtendum sit, vt potiùs auxiliis attrahentibus vtendum sit. Quâ ratione etiam Hippocrates fomentis in principio huius mali vtitur calidis. Solùm igitur in huius morbi medicatione restant tres indicationes suprà assignatæ: quarum prima est vacuatio totius corporis quæ vel potest fieri sanguinis missione, vel pharmaco expurganti. Quâ de causa illicò se offert mouenda controuersia, quam omnes etiam Antiquiores tetigerunt, quæ inquirit, An liceat quandoque à principio huius morbi expurgare? an verò semper debeamus sanguinem mittere, quoties medelam auspicamur. Cuius difficultatis decisio difficilis admodum videtur: Nam Hippocrates 2. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu* 11. aliquando à principio morbi lateralis curationem auspicandam testatur ab expurgatione, per sequentia verba. *Si verò eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor infestat, nullúmque ad clauiculam signum fecerit, ventrem, vel nigro veratro mollire oportet.* Quibus verbis satis ostendit Diuinus Senex, tunc à principio esse expurgandum quando dolor vergit ad costas mendosas quæ sunt sub septo, quam quidem pleuritidem descendentem appellat. In cuius opinione consentiunt Paulus, & Aëtius, & Alexander vocat vulgares Medicos, qui cauent ab exhibitione expurgantis auxilij, aliquando confugientes tanquam ad securius auxilium ad sanguinis missionem. Pro cuius opinionis corroboratione; nec desunt rationes, quæ tanti Authoris placitum confirment. Nam quando humores synceri, & segregati à sanguine peccant, eis debetur expurgatio, non sanguinis missio, igitur si tales quandoque pleuram arripiant, tunc sunt expurgandi. Deindè ex doctrina Galeni, & ipsius Hippocrat. *Aphorism.* 1. *textu* 21. *Quò Natura vergit, eò ducere oportet*; sed quando dolor ad hypochondria descendit, seu ad costas mendosas, Natura mouet humores per illam regionem: Ergo Medicus imitator Naturæ debet iuuare per pharmaci purgantis exhibitionem expulsionem illius humoris.

Galenus tamen *in comment. citati libri de Ratione victûs in morbis acutis*, partim videtur amplecti Oraculi doctrinam, partim verò ab ea recedere. Quapropter iudicat primò moliendam expurgationem, quoties vehemens febris ægrotantem non arripit. Hæc enim impedimento est, vt idem Hippocrates testatur *libro de medicinis purgantibus*, vbi expresè tenet purgantia auxilia non esse, exhibenda donec remiserit febris; aliàs enim agitati humores & commoti faciliùs decumberent in pleuram, præcipuè illi qui intra corpus manserunt; vnde deterioris Naturæ redderetur malum, maiórque phlogosis, & ardor in tota massa sanguinaria induceretur, & per consequens mordacioribus factis humoribus, difficiliora accidentia, & dolores causabunt. Quâ ratione intelligo ipsum Hipprocratem 1. *Aphorism. textu* 24. asseruisse: *In acutis passionibus rarò, & in principijs medicinis purgantibus vtendum esse.* Eò videlicet quòd cum morbi acuti, vtplurimum crisi iudicantur, quæ sit vel in augmento, vel in vigore, declinatione carent, & sic in ea non est exercenda expurgatio. Rursus, nec in augmento, aut in vigore talium morborum, non esse expurgandum docuit ipse Hippocrat. 2. *Aphorism. textu* 29. Restat ergo, vt solùm aliquando sit occasio expurgandi in principio, quod denotat verbum illud, *rarò & in principijs*, id est rarò nisi in principiis exercendam expurgationem in acutis; vt satis doctè quidam Recentior exposuit, non quidem vt Galenus asserit vitanda est expurgatio, propterea quod in acutis passionibus rarò, & in principiis competat, & sic sinistrè ab eo adducitur ad dehortandam expurgationem in hoc malo,

malo. Vlteriùs, docet purgationem in principio non esse exercendam, nisi laborantis natura exactè cognita fuerit, & aliàs experti fuerimus quomodò in medicamentis purgantibus se gerat, alioqui metus erit ne plus iusto euacuemus, vel nullo pacto euacuationem moueamus, aut non sufficienter, quæ omnia in acutis passionibus magnas pariunt offensas ait Galenus *Commentario citato 2. de Ratione victus in morbis acutis.* Vnde concludit adhuc positis his conditionibus, securiùs esse sanguinem mittere, etiamsi maius commodum in descendente pleuritide sequeretur per exhibitionem pharmaci purgantis, siquidem naturam ad vnguem cognoscere cuiuslibet est impossibile.

Re tamen verâ, Galenus difficilè fert Hippocratis placitum, etiamsi id Donatus Antonius nolit concedere; nam vbi res dubia, securius auxilium est eligendum, hoc iudicat Galenus esse sanguinis missionem; ergo eam esse exercendam, & nequaquam expurgationem euidenter concluditur. Nos ergo quoad sanguinis missionem semper eam esse exercendam in principio, Galeni vestigia sequimur; nec propter hoc ab Hippocratis doctrina discedimus vt mox constabit. Quod autem vbi in pleuritide auxilio maiori est opus, id semper in principio debeat esse phlebotomia, notificauit etiam Auicenna de curatione huius affectus loquens, qui licèt fateatur; quòd vbi peccat alter humor à sanguine, expurgatio primò prima sit tentanda, solùm lenientibus auxiliis non adstringentibus; quæ expectorationi nocent: nihilominùs deindè docet securius esse priùs corpus per phlebotomiam euacuandum, non alia de causa nisi propter commotionem, atque agitationem, quam pharmacum expurgans causat. Hanc eandem opinionem tenet Rhasis 9. *ad Almansorem*, Herculanus, Donatus Antonius, & ferè omnis Antiquitas, adeò vt non solùm in ascendente, verùm & in descendente pleuritide securiús sit auxilium, vno fateantur ore.

Nec desunt pro hac assertione validanda efficaces rationes; nam ideò expurgatio maiorem infert noxam & maius periculum, vnde magis est vitanda quò paratior est ad causanda plura incommoda: sed in principio huius morbi humores, & sunt crudi, & commoti, vtpotè tunc est maior impetus fluxionis. Ergo per exhibitionem purgantis auxilij maiora sequentur incommoda, nempè quod commotum est, & iam iam in particulam irruit, citatiùs ad ipsam mouebitur perturbatione factâ in causa mota, cúmque sanguinis missio nihil ex his quæ retulimus causat, securius erit auxilium. Prætereà, inter ea quæ maius facessunt negotium est indicatio quæ sumitur ab humore contento in particula ità nobili, & necessaria pro respiratione: sed expurgatio nihil educit in principio ab humore contento in particula; ergo ea non est exercenda: At per sanguinis missionem, non solum educitur causa coniuncta, verùm & antecedens, ergo per eam occurrimus vtrique indicationi, tum quæ sumitur à causa antecedenti, tum etiam à coniuncta, ac per consequens securius erit remedium, atque indicatum, ex quo nulla incommoda sequuntur, secus expurgatio; ergo indiscriminatim in qualibet Pleuritide à quolibet succo oriatur, etiamsi ipsi debeatur expurgans auxilium, principium curationis semper auspicandum est à sanguinis missione, habito tamen respectu ad humoris peccantis ideam: siquidem tantò minùs sanguinis est detrahendum, quantò humores causantes Pleuritidem frigidiores sint, & à natura sanguinis magis discesserint.

Vlteriùs: nam in principio debemus vti remedio, quo satisfaciamus tam indicationi à causa antecedenti sumptæ, quàm ei quæ desumitur à causa coniuncta, seu imbibita in pleura; sed per expurgans auxilium, non satisfit indicationi causæ coniunctæ; ergo non est propinandum. Antecedens est certum, minorem probo; nam materia coniuncta, meliùs expellitur mediâ tussi per sputum tanquam per regionem naturalem, & magis idoneam, per quam Natura educit materiam, seu succum infestantem pleuram, adeò vt Hippocrates 6. *Aphorismor.* malum iudicet alui fluxionem pleuriticis superuenire; quoniam non est communio inter thoracem, & intestina; ergo talis regio non est conueniens, ac per consequens non erit propinandum auxilium expurgans; quandoquidem Hippocrates vetat alui fluxionem superuenientem pleuriticis: Ex alia verò parte expurgatio non educit causam antecedentem, nisi cum inconuenientibus adductis suprà, non ergo erit tentanda.

Dissentimus à Galeni doctrina, quatenus exponit Hippocratem *in Commentario* 10. 2. *lib. Acutorum* de vera Pleuritide, in quo casu tenetur discedere à suo placito, etiamsi tacitè id faciat. Cùm alias Hippocrates possit interpretari in sensu magis genuino suæ literæ; siquidem pro certo habeo ipsum locutum fuisse de dolore in communi latus infestante, non de vera Pleuritide. Sequentia sunt sua verba: *Si verò eas quæ sunt sub septo transuerso partes dolor infestat*, &c. Quæ verba absolutè dolorem demonstrant, non tamen verè pleuriticum esse docent; neque talis affectus in tota dictione recordatur, ac proindè firmiter credendum Oraculum loquutum fuisse, non de vero apostemate, seu inflammatione vera; vtpotè primò tentat curationem per fomenta, quod alienum à vera methodo esset. Vbi pars affecta supponebatur inflammata, quoniam fluxio augeretur & dolor, & alia plura sequerentur incommoda; loquitur ergo de dolore in partibus sub septo transuerso circa hypocondria ab humoribus crassis causato, citra verum apostema: in quo euentu dubium non est, quin conueniat expurgatio absque vllo periculo, & quia facilè per intestina educuntur propter communionem inter prædictas partes, quod non contingit pleurâ affectâ. Vnde & nostra doctrina vera apparet, & non contrariatur Hippocratis placito, vt planè constabit legenti textum illius.

Cæterùm, in vera Pleuritide post sanguinis missionem expurganti pharmaco vtemur, dummodò non fuerit sanguinea, in qua iuxta omnium consensum nullo modo competit: fiet verò vsus talis pharmaci sedato impetu fluxionis, non quidem vt existimat Ludouicus Mercatus, factâ primâ, aut secundâ, & ad summum tertiâ sanguinis missione; nam his factis adhuc potest perseuerare impetus fluxionis, in quo casu procul dubio antecedens materia agitabitur, & maior impetus, seu fluxio humoris irruet in pleuram;

ram; igitur ad exhibitionem talis pharmaci non fufficit, nec debet effe regula certa ad fummum tertia fanguinis miffio; fed ceffatio impetus fluxionis, quæ cognofcetur per ceffationem accidentium pathognomonicorum Pleuritidis, præcipuè tamen attendere debemus remiffioni doloris, & febrilis caloris, quæ duo maximè vetant vfum talis auxilij expurgantis, quod gratiâ potiùs vacuandi fuperfluos humores, quæ fortafsè perfeuerant in corpore, & vim habent caufæ antecedentis tribuitur, & propinatur, non ratione caufæ coniunctæ; nam hæc vel refudatione, & eductæ per tuffim, vel infenfibili tranfpiratione, vel denique fuppuratione educitur, & perindè ratione illius nequaquam competeret expurgatio, fed ratione caufæ antecedentis; fiet verò fyrupo violaceo ex nouem infufionibus, & per pulpam caffiæ nouiter extractæ, in decocto expectorantium rerum; in quo forfan poffumus etiam infundere agaricum, aut Rhabarbarum, iuxta ideam humoris peccantis, nunquam tamen rhabarbarum propinabimus in fubftantia, propterea quod thoracis vias fummoperè coarctat, & adftringit, quo fit vt impedimento fit eductioni fputi.

Recentior tamen Primarius noftræ Scholæ femper non vetat purgationem in principio inflammationis, feu veræ Pleuritidis; immò afferit tunc effe exercendam in principio, quando humores funt malignè corrupti; & fumma cacochymia adeft in corpore, aut humores præternaturales decumbunt in pleuram incapaces concoctionis, & correctionis: in quo euentu, ait, vires labefcunt fummoperè, & fic fanguinis miffio non poteft exerceri, fed folùm expurgatio in principio; quoniam eft auxilium reuulforium. Si tamen non exerceatur antequam ampliùs morbus inualefcat, iudicat nullum auxilium poffe tentari magnum. Hæc tamen fententia non eft omninò tuta; nam etfi omnia hæc verificentur, etiam poterit effe fummum incendium, & copiofus impetus humoris. In quo euentu omnia incommoda fuperiùs pofita, quæ impediunt expurgationem, fequuntur. Quapropter in hac re magis affentior opinioni Mercati, qui tenet, quòd fi quandoque purgatione in principio vtendum eft, erit in cafu in quo dolor fit leuis, æger gracilis, & non plurimo fanguine abundans. Vlteriùs, fi vires fint imbecilles, fi difficultas expectorandi adfit, fi pleuritis coctionem fufcipiat, & denique fi laborans fanguinis detractionem vereatur; fi enim hæc omnia non adfint, iudicat ifte Author periculofam expurgationem in principio. Quare cùm hæc omnia difficiliter fatis inueniri poffint; fecuriùs iudico in vera Pleuritide curationem à fanguinis detractione aufpicari.

Porrò; ftatim pullulat communis; & celebris illa dubitatio de parte ex qua fanguinem debemus mittere in pleuritidis principio? Cuius difficultatis decifio, difficilis admodum apparet: Quandoquidem non folùm Arabes; & Græci inter fe, verùm & noftri temporis Scriptores fummoperè digladiantur. Námque Auicenna inter Arabes Princeps *fen* 10. *tract.* 5. *à cap.* 1. *vfque ad* 3. tenet in pleuritidis principio fecandam effe venam ex latere oppofito, aut fi plus prodeffe velimus, ex talo eiufdem lateris, v. g. fi inflammatio feu humoris affluxio dextrum latus occupauerit, fecetur vena lateris finiftri, aut tali dextri quæ plus iuuabit, eò quòd cum parte affecta habet maiorem rectitudinem, & faciliùs inclinantur humores deorfum. Quòd fi primò vena tali fecetur, tunc, inquit Auicenna, mox ex bafilica vena oppofiti lateris fanguinem mittemus, deinde ex vena communi eiufdem oppofiti lateris; Et fi hæc non appareat, ait, non oportet, vt dimittatur phlebotomia ex cephalica, quamuis fit eius iuuamentum minus, & tardius. Denique poft aliquos dies docet fecandam effe venam eiufdem lateris affecti. His Auicennæ dictis Barbari Arabes fequaces, necnon aliqui ex Iunioribus addiderunt fequens ratiocinium. Nam in principio cuiuflibet inflammationis, feu fluxionis illa debet adeffe indicatio quæ dicitur reuulfio, quâ fluxio inhibetur, & ad diftantiffimas partes humor defertur, vt ex Galeni doctrina conftat *cap. de Reuulfione*: Sed pleuritis eft affectio cuius effe confiftit in inflammatione, feu fluxione humoris ad pleuram, vt omnes vnanimiter fatentur; ergo in eius principio competit reuulfio; ac proindè phlebotomandum ex talo tanquam ex parte diftantiori, aut ex brachio oppofito ex quo procul dubio magis reuellitur materia quàm ex brachio lateris patientis, ac proindè tantum quando contentum in pleura iam iam vrget, poft aliquos dies phlebotomandum ex brachio eiufdem lateris patientis, vt fimul reuellamus, deriuemus, & euacuemus caufam coniunctam, & contentam in ipfa pleura. Hæc fuit ratio quâ turba hæc conuicta fuit. Cuius vim & efficaciam infrà examinabimus.

Hoc affertum ex diametro pugnat cum doctrina Galeni, & Græcorum qui ipfum fecuti fuerunt: Etenim ipfe Galenus *libro de fanguinis miffione, cap.* 16. *&* 2. *de victûs ratione in acutis morbis, commentario* 10. expreſsè tenet venam fecandam ex brachio eiufdem lateris affecti. Verba funt hæc: *Nos verò partem eam quæ phlegmone obfidetur nunquam cæteras partes magis vacuare prætendimus, in acutis præfertim morbis*. Nihil clarius. Idem teftatur 4. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu* 73. Et ratio eft manifefta pro Galeni mente validanda. Siquidem dum fe offerunt fimul complicatæ indicationes, fimul eis occurrere debemus: fed quando adeft pleuritis fe offerunt complicatæ indicationes, nempè alteram fumptam à caufa antecedente, alteram coniunctam quibus femel occurrere non poffumus, dummodò ex brachio lateris eiufdem affecti fanguinem non mittimus: igitur primò dum euacuare intendimus ab eo, & non contrario, phlebotomabimus. Quod autem occurramus vtrique indicationi, fi fiat fanguinis miffio ex brachio lateris patientis comprobatur ex verbis Galeni *loco nuper citato* dicentis: *At fectio prædictæ venæ fanguinem ab affecta parte, & magis, & velociùs tum reuellere, tum euacuare poteft*: Ergo cùm indicatio quæ fumitur à caufa antecedenti, feu humoribus fluentibus, aut paratis ad fluendum fit reuulfio; quæ verò à caufa coniuncta feu ab humore imbibito in ipfa pleura expofcitur, fit euacuatio, & vtrumque habeat fanguinis miffio facta ex brachio partis affectæ; meritò ex Galeni confilio ex tali latere vena fecabitur. Quod idem probat ratio: Nam fi fiat phlebotomia ex latere contrario, aut ex talo eiufdem lateris, tantum fit reuulfio, feu auerfio humoris

humoris ad diſtantiora loca. Quo fiet vt non ſatisfaciamus indicationi quæ deſumitur à cauſa coniuncta, quæ non eſt minoris momenti in præſenti affectu, quandoquidem patitur pars ità præcipua reſpirationi inſeruiens, ex cuius nocumento forſan ſuffocatione periclitantur ægri, ac perindè cùm ſanguine miſſo ex latere eodem patiente, & celebretur reuulſio intus ad extra, & ex alia parte euacuetur cauſa coniuncta ratione maioris communionis & approximationis vaſorum eiuſdem lateris, inter ſe; indè fit vt meritò iudicet Galenus venam eiuſdem lateris patientis eſſe ſecandam primò in pleuritica affectione.

Verùm enim verò licèt à Sectatoribus Galeni hæc vt vera putentur, non tamen abſolutè & indiſcriminatim in omni euentu executioni mandandum Galeni placitum tenent,imò potiùs cum aliqua limitatione, nimirum quando corpus nimis plethoricum eſt; in quo euentu primò ex latere oppoſito, deinde ex eodem latere patiente ſtudeant,phlebotomandũ eſſe; quod quidem aſſerunt iuxta ipſius Galeni mentem *lib. Art. Medicinalis cap. 95.* vbi hæc ſcripſit: *Si igitur vniuerſum corpus plus æquo plenum fuerit, per patientem locum minime euacuandum, neque elaborandum vt quod influxit retrocedat, cùm corpus plenum non admittat, ſed prius totum corpus euacuare oportet, aut omninò ad contraria loca retrahere quod patienti particulæ influit.* En quomodo Galenus ipſe caſum excipit in quo corpus plenum ſit ad moliendam euacuationem ex alio locò,quàm ab ipſo affecto. Et ratio huius eſt; nam ſi ex loco patiente fiat primò ſanguinis miſſio corpore pleno,coniectandum proculdubio erit latus oppoſitum, ſe exonerare in patientem tanquam in debilem, & perindè totam eius ſarcinam deponere in ipſum, exinanitis iſtius venis. Ne igitur hoc accidat,in tali euentu, docent Authores fieri debere primam ſanguinis miſſionem ex brachio contrario, aut, vt tenet Herculanus,ex talo oppoſiti lateris,ſi pleuritis oppoſiti ſit in principio principiante,id eſt ſi parua quantitas humoris pleuram infeſtet,ità vt ferè totum negotium ſit committendum ad humorem fluentem,aut paratum fluere,qui meram reuulſionem expoſcit, id eſt auerſionem humoris per loca diſtantiora,& contraria. Porrò,hanc etiam doctrinam & exceptionem de plenitudine etiam cum limitatione admittit Recentior ſuprà citatus cum Rhaſi ad Almanſorem *cap. de Plenitudine*,qui docet cum plenitudine totius corpus non repugnare,ità vrgere quod ſubitò in pleuram confluxit,vt nequaquam liceat ex latere oppoſito primò ſecare venam(& idem de talo eiuſdem lateris intelligendum eſt) cùm certum eſt quòd ſi fiat tunc ab eodem latere patiente copioſa euacuatio, ſimul plenitudo,& quod partem moleſtat euacuabitur, ac proindè adhuc corpore pleno ſi nimis vrgeat, quod contentum eſt & influxit in pleuram, ſanguis mittendus ab eodem latere affecto; & ſic iuxta hos Authores tantum debet mitti ſanguis ex latere contrario, quando adeſt plenitudo, & parum vrget cauſa coniuncta, id eſt quando morbus eſt in principio principiante, vt aiebat Herculanus.

Hæc tamen vltima limitatio non videtur rationi conſona: nam ex ea ſequitur contra hos Authores nullo modo excipi debere caſum,quantumuis corpus plenum ſit, in quo competat ſanguinis miſſio ex latere,ſeu brachio contrario præſente affectu pleuritico. Sequela probatur; nam plenitudo iuxta eorum opinionem poteſt deponi factâ copioſâ ſanguinis miſſione, ex eodem brachio lateris patientis. Ergo licèt parua quantitas materiæ defluxerit in pleuram quæ non admodum vrgeat, etiam debet fieri phlebotomia ex eodem brachio. Patet vltima conſequentia ex ſuis etiam principiis; nam ſemper quod vnico auxilio poſſumus ſatisfacere geminæ indicationi, debet proculdubio tentari; ſed per ſanguinis miſſionem copioſè factam ex brachio lateris patientis, etiam corpore pleno, fit ſatis plenitudini, & aliàs deriuatur,& euacuatur cauſa coniuncta, quæ etiamſi ſit in minima quantitate, indicat ſine dubio ſui euacuationem; ergo ſemper phlebotomia erit imperanda ex brachio lateris patientis, ſi verum eſt per ipſum euacuari plenitudinem: contrarium autem in communi praxi & vſu eſt, vt clariùs inferiùs videbimus,non ergo exiſtente plenitudine prima ſanguinis miſſio fieri debet ex eodem brachio, etiamſi admodum vrgeat, quod influxum eſt in pleuram.

Deindè: Per ſectionem venæ in cubito è directo laborantis particulæ, interdum tantum reuulſio intùs ad extrà perficiatur,per quam poſſet euacuari plenitudo, tamen tempore quo corpus valdè plenum eſt, multiſque humoribus refertum, aut fluxio violenter irruit, maius affert ægrotanti incommodum; etenim inanitis per venæ ſectionem vaſis brachij eiuſdem lateris, cùm viciniores ſint affectæ particulæ, quàm reliquæ, quæ in oppoſito brachio,aut eiuſdem lateris crure exiſtunt, irritatur quidem, per eam ad affectam partem humorum defluxus conſecutione ad vacuum ipſis attrahentibus, ac proindè deterioris conditionis fit defluxus, & grauiùs grauatur pleura niſi æger ità robuſtus ſit,validiſſimiſque conſtet viribus, vt poſſet tunc ferre illam ſanguinis miſſionem, ità copioſam, quam Galenus concedit imperandam *loco nuper citato de euacuandi ratione per venæ ſectionem*, vſque ad mutationem coloris ipſius ſanguinis, per quam non ſolùm celebratur reuulſio humorum ad partem affectam, verùm & euacuatio ipſius humoris contenti in ipſa pleura. In quo caſu libenter concedere non renuam, exiſtente plenitudine, & quod influxit admodum vrgente ſanguinis miſſionem ab eodem brachio lateris patientis, dummodò fiat vſque ad mutationem coloris, aliàs habet contra ſe id quod nuper propobamus; talis autem ſanguinis miſſio vſque ad mutationem coloris noſtris temporibus vſitata non eſt.

Quare, ſecuriùs iudico corpore exiſtente pleno, fluxionéve valenter irruente, viribus admodum vrgentibus, quæ poſſint ferre ſanguinis miſſionem, vſque ad mutationem coloris phlebotomandum eſſe primò, aut ex brachio contrario lateris patientis, aut ex talo eiuſdem lateris,vtroque enim modo celebratur reuulſio, ſeu inhibitio humoris à loco patienti; vno modo quoad latitudinem,altero quoad longitudinem; maioris enim incommodi exiſtimo,in his caſibus totam fluxionem per primam ſanguinis miſſionem factam ex brachio eiuſdem lateris patientis inanitis eius venis ad partem affectam commouere, quàm commodum ex deriuatione, aut euacuatione illius materiæ, quæ in particulam influxit, & rationem habet cauſæ coniunctæ.

Nec

Nec doctrina hæc vacuandi quandoque primò ex brachio contrario aliena eſt à Galeni mente; ipſe enim *lib. de curandi ratione per venæ ſectionem, cap.16.* ſequentia ſubdidit verba : *Quin & pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris adhibita fuit ſanguinis miſſio, clariſſimam ſæpè vtilitatem attulit : quæ verò ex brachio oppoſito, aut omninò obſcuram aut certè poſt temporis interuallum.* En quomodò Galenus ipſe ſemper clariſſimam vtilitatem ait contuliſſe phlebotomiam factam ex eodem brachio lateris patientis;quæ verò fit ex brachio contrario, aut obſcuram,aut poſt temporis interuallum. Quæ verba denotant Galenum cognouiſſe phlebotomiam primam ex latere patiente ſemper eſſe exercendam : ductus quidem abſque dubio Galenus ratione non inefficaci. Nam cùm per venæ ſectionem ex brachio contrario reuulſio tantum fiat humoris ab affecta parte, & non euacuetur ſanguis, qui in ea continetur,propterea dolor confeſtim non ſedatur,& ideò aut omninò obſcuram, aut poſt temporis interuallum affert vtilitatem,relatione ad eam ſanguinis miſſionem, quæ è directo lateris laborantis efficitur, quæ quia ſimul reuellit,& euacuat humorem contentum in particula, clariſſimam & celerem vtilitatem affert.

Ex quo euidenter conſtat Galenum ſenſiſſe quandoque ex brachio contrario debere fieri ſanguinis miſſionem ; atqui non eſt alius poſſibilis,niſi quando adeſt plenitudo;aut fluxio valenter irruit in partem , viribus non admodum valentibus ; quæ poſſint ferre phlebotomiam vſque ad mutationem coloris ipſius ſanguinis; in quo euentu poterat fieri ab eodem latere, etiàm exiſtente plenitudine , aut valenti fluxione. Ergo in caſibus dictis ſemper prima ſanguinis miſſio debet fieri, aut ex brachio contrario, aut ex talo eiuſdem lateris patientis ; præcipuè ſi aliqua inferior euacuatio fuerit ſuppreſſa. Si verò cum hac ſuppreſſione, nec fuerit plenitudo, nec fluxio valenter irruat , & tamen admodum vrgeat,quod influxit in partem inflammatam ; ſanguis primò mittetur ex brachio eiuſdem lateris patientis quovſque ceſſet vrgentia; & deindè ad talum recurrere debemus. Si autem ſimul incipiant pleuritis & menſtruá purgatio , aut fluxus ſanguinis per hæmorrhoïdas; docet Mercatus ſecandam eſſe primò venam ex talo, etiamſi vrgentiſſimus ſit affectus,dũmodò eodem die ſanguis ex brachio mittatur : Etſi adeò vrgeat malum , vt hanc dilatationem non admittat,aut vires ſint adeò debiles, vt tantam euacuationem ferre non poſſint , etiamſi menſtrua ; aut hæmorrhoïdes actu fluant , ſecanda vena primò eſt ex brachio, ſimul apponendo cucurbitulas, & ligaturas partibus inferioribus; ne ſurſum deferatur tota materia ; quæ per regionem inferiorem debebat euacuari tempore debito,quo Natura aſſolet ; nam ſi intempeſtiuæ ſint , & prodeant tempore in quo repetere non ſolent, tunc nequaquam ex talo extrahendus eſt ſanguis , quoniam talis euacuatio exiſtimanda eſt ſymptomatica , cui non debemus attendere in vrgentia morborum , vt ſatis acutè aduertit Valleſius *2. Methodi,cap.vltimo.*

Quid tamen dicendum ſit pro mente Auicennæ validanda, dubium non leue exiſtit, cùm ipſe abſolutè proferat primò ſecandam ; & venam brachij,aut tali eiuſdem lateris,ipſe tamen intelligendus eſt ; quando morbus ; vel eſt in principio principiante ; in quo ſimpliciter debemus reuellere verſus loca contraria , & diſtantiora , aut quando quod contentum in particula , ſeu pleura , parum aut nihil vrget , in quo euentu totum negotium erit circa auerſionem & inhibitionem materiæ antecedentis ; aut debet intelligi in caſibus à nobis aſſignatis;ſcilicet quando totum corpus plenum eſt, aut fluxio valenter irruit , aliàs enim non poterat vir adeò Doctus dubitare de ſanguinis miſſione ab eodem latere , vrgente materiâ coniunctâ , aut conſiderabili quantitate humoris imbibitâ in pleura , quæ quia membrum adeò nobile eſt,petit vt ſtatim ei occurramus ac fluxione corripitur.

Ad rationem pro contraria parte adductam in confirmationem placiti Auicennæ dicimus; quòd etiamſi morbus ſit in principio, exceptis caſibus dictis,debet fieri ſanguinis miſſio prima ex brachio eiuſdem lateris : ſiquidem hinc gemina apparet indicatio, altera ſubueniendi cauſæ antecedenti cui debetur reuulſio ; altera occurrendi cauſæ coniunctæ, quæ adhuc in morbi principio lateralis vrget valdè , ob partis affectæ nobilitatem,& officium,& euacuationẽ,& deriuationem expoſcit per loca proxima ; & ſic tunc fieri debet prima euacuatio ab eodem brachio lateris patientis, nec proptereà , tunc non fit reuulſio : nam hæc pluribus modis accidit; vt Galenus teſtatur *cap. de Reuulſione* , & *lib.5. Methodi,cap.3.* necnon *lib.3. Aphoriſmorum,commentario 68.* Quibus in locis reuulſionem celebrare docet ſecundum trinam dimenſionem; longitudinem ſcilicet, latitudinem , & profunditatem ; ſub quo vltimo membro comprehendit eam reuulſionem,quæ dicitur antè, & retrò; & intùs,& extrà; & hoc accidit in ſectione venæ ex brachio lateris patientis , ſimúlque deriuatio , & euacuatio : reuulſio verò illa quæ fit ad diſtantiſſima loca , dicitur ſimpliciter talis; & ſolùm debetur quando ſolùm adeſt vnica indicatio reuellendi , vt in præcautione alicuius fluxionis verſus aliquam partem,quando ſcilicet ipſam timemus futuram.

Reſtat tamen ſcire, & determinare quantitatem ſanguinis extrahendi , ne peccatum committamus per exceſſum,aut diminutionem euacuationis. Licèt enim Auicenna *loco citato ſuprà*; vſque ad mutationem coloris ipſius ſanguinis doceat eſſe euacuandum,forſan ductus Hippocratis authoritate *2. de victûs ratione in morbis acutis, textu 10.* qui hoc ipſum atteſtatur; Galenus tamen *libro de ſanguinis miſſione, cap.14.* non licere ſemper vſque ad mutationem coloris ſanguinem mittere in pleuriticis , cùm certum ſit virtutem non conſtare ad tantam euacuationem ferendam. Cui addere poſſumus aliam rationem quæ deſumitur ex timore incidendi in animi deliquium ex nimia euacuatione, ex quo ſolet permutari pleuritis in peripneumoniam; Tum etiam debemus fugere à nimia extractione ſanguinis in hac affectione,quoniam indiget æger validiſſima virtute ad materiæ expectorationem & coctionem.

Intereà dum corpus euacuatur , oportet vti medicinis internis ad expectorationem conducentibus ; quæ ſcilicet materiam diſponant fluentem ad thoracem ; & pulmonem , vt facili limo negotio expellatur ; cúmque materia peccans,non ſit vna & eadem,auxilia etiam diuerſa debent

debent eſſe pro diuerſitate humoris peccantis, & pleuram infeſtantis: ſic ſi materia fuerit biliosa,& in principio fuerit pleuritis, dentur ſyrupi qui vim habeant incraſſandi materiam, qualia ſunt violaceus, de iuiubis, necnon ſyrupus papaueris rubri, qui omni pleuritidi maximè proficuus eſt, & à proprietate conferre certum eſt, præcipuéque in bilioſa pleuritide,eo vti conuenit, & in omni tempore: conſtat enim plurimis partibus ſulphureis, quibus digerit, reſoluit, ſomnum conciliat, iuuat expectorationem, necnon ſudorem prouocat, & ſimiliter eius decoctum mirificè id præſtat, vtiliterque in præſenti affectione propinari poterit, cùm ſæpe ſæpiùs per ſudorem terminetur. Ex quo conſtat non incraſſare materiam, cùm moueat ſudorem, & perindè ſine ratione aliqui eius vſum vituperant tranſacto iam fluxionis tempore,quando ſcilicet iam non eſt occaſio incraſſandi, ſed potiùs attenuandi materiam, ipſámque liquandi, vt idonea reddatur ad expectationem. Quapropter in principio bilioſæ pleuritidis ſyrupi attenuantes, detergentes, & diſſecantes non competunt,quoniam fluxionem augent,ſeu facilitant,& tuſſim commouendo ad pleuram fluxionem concitant.

In nimio etiam arbore thoracis, ſeu æſtuoſa pleuritide laudatur vſus ſyrupi papauerini & de nymphea. Si autem intereà febris vrgeat, diluentur ſyrupi in decocto portulacæ,iuiubarum, liquiritiæ, ſeminis melonum, florum violarum, & bugloſſæ. Eundem vſum præſtat lac hordei extractum ex decocto liquiritiæ, & violarum cum ſaccharo albo,aut violaceo exhibitum:mirabiliter etiam prodeſt ſyrupus de portulaca, præcipuè quando fluxio, non ſolùm eſt bilioſa, ſed & mordax,impedit etiam eroſionem faciendam in pulmone. Sic Princeps noſter in ardenti pleuritide attemperationis gratiâ vtitur ſyrupo nenupharis, & violarum, cum decoctione hordei,iuiubarum,violarum,& ſeminis papaueris; tamen in ſanguinea pleuritide dum etiam eſt in principio, ſunt exhibenda frigida etiam auxilia,non tamen adeò intenſa ſicut in bilioſa. Adeò tamen ſolent vexare vigilia, & dolor, necnon æſtus, ſeu ardor, præcipuè in bilioſa, ſeu ardenti pleuritide, vt cogat nos vti ſtupefacientibus auxiliis,qualia ſunt diacodion (quod eſt medicamentum, ſeu compoſitio facta ex capitibus papaueris) & Philonium tam Romanum quàm Perſicum,quorum vſum non renuit Galenus,ſed potiùs probat *lib.1. de victûs ratione in acutis morbis,commentario 33.* Nec credendum talia auxilia vires mortificare,& eductioni contumaces reddere humores: nam cùm tantum ſit incendium in ardenti pleuritide, proculdubio remittitur nimia illa frigiditas ſtupefacientium auxiliorum,& thorax, & totum viuens reducitur ad mediocre temperamentum. Deindè ſedatâ fluxionis vehementiâ competunt medicamenta expectorantia, & coquentia,ea ſcilicet quæ reddant humorem aptiorem ad expellendum per tuſſim,quæ omnia expreſsè tradit Auicenna *cap.3.citato ſuprà.* At quoniam ſunt plures cauſæ ob quas ſputum difficile redditur, omnes ad vnguem inueſtigare oportet, vt exindè cuique ſua peculiaria auxilia accommodemus, ne forſan per ignorantiam cauſæ quod nociuum eſt & inutile propinemus.

Poterit ergo ſputum difficile reddi ad expectorandum ob denſitatem, quæ impedit reſudationem humoris ad thoracem.Secunda cauſa difficultatis expectorandi ſumitur ex doloris vehementia; nam ſputum educi nequit, ſine tuſſi vehementi, hæc autem non poteſt non concutere pleuram inflammatam, quâ ratione de nouo auget dolorem, & vehementiùs torquet, & ſic Natura fugiens talis doloris incrementum, ceſſat à tuſſi, & perindè expectoratio difficulter fit. Tertia eſt terrea,craſſa, glutinoſa, necnon etiam ſeroſa, aut nimis tenuis materia; illa quidem quoniam difficulter concoquitur, & reſudat; iſta verò,quia licèt facilè reſudet,difficulter tamen per tuſſim excernitur, quoniam ob tenuitatem dilatabitur faciliter ad latera, & nequit terminare actionem facultatis expultricis. Tandem vltima cauſa eſt debilitas virtutis: nam fortis requiritur facultas thoracis, vt propellere valeat materiam, minuit tamen ſummoperè vires humorum malignitas partis inflammatæ, quæ corrumpendo temperiem, deſperatas efficit pleuritides, coctricis actionem deſtruendo,& calorem natiuum mortificando.

Singulas perpendamus cauſas. Primò quidem difficultas expectorandi ob pleuræ denſitatem: quæ in agricolis, & hominibus præſertim valdè exercitatis accidit, humidioribus partibus reſolutis, & ſicciori factâ ipsâ pleurâ,indicat auxilia rarefacientia, quale eſt decubitus ſupra partem affectam, necnon fomenta calida, quæ parari poſſunt ex decocto chamæmeli, aneti,fœnugræci, liquiritiæ,& maluarum.Similiter per intùs ſumptionem aliqua laudantur auxilia pro hac indicatione complenda, quorum non tenet infimum locum amygdalarum dulcium oleum nouiter extractum cum ſaccharo, & aqua tepida ſumptum, in qua priùs ebullierit liquiritia,flores vtriuſque bugloſſæ, & caricæ: Mirabile eſt etiam auxilium ab omnibus laudatum in omni pleuritide pro hac indicatione aſſumere ℥. iv. aquæ ſtillatitiæ florum chamæmeli: necnon etiam vtilia ſunt iura pinguia in quibus butyrùm recens diluatur. Confert etiam præparatio aëris ambientis decoctionibus herbarum calidarum. Princeps verò Auicenna in melancholica pleuritide pro denſitate pleuræ commendat lac aſininum cum melle,aut ſaccharo exhibitum.

Si autem dolor cauſa fuerit difficultatis expectorandi,ſeu educendi ſputum,cauſas inueſtigabimus à quibus fiat: ſi enim cauſa ſit magna inflammatio,& plenitudo,ſeu nimius humorum affluxus,tunc ſanguis ſtatim extrahendus; & ſi dolor vrgeat, & difficultas ſpirandi, eodem die bis & ter ſanguis educendus,nec in hoc immorandum: ſi autem pleuræ denſitas ruptioni renitatur, propterea̍que fiat maior,vtendum auxiliis pro denſitate pleuræ ſuprà adductis.

Cæterùm accidit vt flatus inflammationi coniungatur, qui intolerabiles ſolet cauſare dolores: Conſtabit autem flatum eſſe cauſam huiuſcemodi cruciatus, quandoquidem dolor, & reſpirandi difficultas ſunt maiores multò, quàm febris, & magnitudo inflammationis expoſcit; huic ergo ſymptomati ab hac cauſa ſuccurremus corporis demptâ exiſtente plenitudine, fomentis calidis ſuprà adductis, inunctione ex aqua vitæ, & aliis oleis calidioribus, vt nos docet Hippocrates *2. Acutorum, textu 50.*

&

& Galenus *in comment.* vbi vſu calidotum te-net craſſos, & lentos humores in vapores per-mutari. Parantur etiam pro hac indicatione complenda ſacculi ex ſemine anethi, vrticæ, & cumini cum furfuribus vino albo irrorati. Ce-lebre tandem auxilium eſt omentum arietis nuper extractum calidum applicatum ; aut oleo amygdalarum dulcium feruefactum; miro enim modo tollit dolorem ; leniendo partem. Aliud etiam ad idem.

℞. Dialthæ. ℥. j. olei amygdalarum dul-cium ℥. ß. Miſce, & inunge locum affectum; & inſuper inſpergatur pulueribus florum cha-mæmeli , deinde ſuperponatur braſſicæ folium butyro , aut pinguedine ſuillâ inunctum , & faſciâ alligatum. Aliud auxilium Rondeletij tale eſt.

℞. Picis naualis quartar. j. olei chamæme-li ℥. iij. ſulphuris ʒ. j. Malaxentur & fiat em-plaſtrum.

Succus etiam calaminthæ lanâ exceptus ; & lateri applicatus internos dolores aufert : ap-plicatur tamen ſolùm in corporibus robuſtis, & optimè vacuatis : Sudoriferis etiam auxiliis flatus diſcutientur rarefactâ cute , & ſic etiam ipſis vtendum eſt ; cùm hoc malum ſæpè per ſudorem terminetur. Sudatorium paratur hoc modo.

℞. Decoct. ſcabioſæ , cardui benedicti , flo-rum papaueris rubri ℔. ß. aut ℥. viij. pulueris lapidis bezoar. gr. x. tepidum ſumatur.

Tandem inter dolorem placantia prærogâ-tiuam habet oleum de ſemine lini ; in quantita-te ℥. iv. cum ℥. j. ſacchari : Idem præſtat oleum amygdalarum dulcium in eadem menſura cum aqua hordei permixtum.

Solet tamen ità vrgere dolor; aut inflammâ-tionis magnitudo,vt non cedat præfatis auxiliis; in quo euentu etiamſi totum corpus non ſit ex-quiſitè euacuatum , cucurbitulis ſcarificatis ſu-pra partem affectam vteimur,ex conſilio Galeni *lib. de ſanguinis miſſione , cap.*19. & Hippocratis 6.*lib. Epidemion ſect.*2. *textu* 26.necnon Principis Auicennæ *fen* 4.*lib.*2.dicentis:*Cum aduerſum na-turæ volueris dolorem membri à quo trahis ſedare.* Quibus verbis vult ſignificare,quod etſi corpus non ſit ſufficienter euacuatum, tanta poteſt eſſe vrgentia,vt nos cogat vti maioribus auxiliis:In-terim tamen ſiccæ cucurbitulæ apponantur in cruribus; & natibus, vt ſcilicet,quod deficit de euacuatione vniuerſali non fluat ad locum ſca-rificatum affectum , præcedentibus tamen ſuffi-cientibus euacuationibus opus non eſt vti cu-curbitulis ſiccis in alia corporis parte; aliàs au-tem ſi non vtamur hoc remedio,pars dolore, & calore maiore nouam concitabit fluxionem , & æger ſuffocatione periclitabitur. Deindè poſt ſpatio duodecim horarum à ſcarificatione cu-curbitulæ ſuperponantur ſupra locum ſcarifi-catum; vt ichores ſanguinis extrahantur, quod magni momenti eſt ad ſedationem doloris , & eductionem cauſæ coniunctæ impactæ in pleu-ra, poſteà vt tales ichores reſudent, oleo & ſale inungimus ſcarificationes,aut forſan ſynapiſmo vtemur ſupra ipſas ad eductionem materiæ ex profundioribus locis.

Si defectus expectorationis ſit propter debi-litatem virtutis , ſtatim ipſi ſuccurremus refi-cientibus : ſi ex vehementia ſymptomatum oriatur, correctionem ipſorum moliemur ; at ſi ab alimenti inopia, vſu eius qui ſit optimi ſucci, & faciliter commutetur. In his tamen qui vino ſint aſſueti , eius ablatio occaſio eſt caſus vir-tutis. Quapropter tranſacto fluxionis impetu, tutò eo vti poſſumus cum moderatione tamen, & aquâ diluto , cuius exhibitio forſan ad faci-liorem materiæ excreationem conducere pro certo habeo. Terrea,glutinoſa,& craſſa materia redditur facilis ad expectorationem , ſeu edu-ctionem concoctoriis auxiliis , quæ debent eſſe calida,& humida; qualia ſunt,quæ in denſitate pleuræ competere diximus ; nimis enim calida craſſam materiam indurant reſolutis partibus tenuioribus,& humidioribus, ſiccitate inductâ, quod idem facit ſiccitas. Quapropter conco-ctoria , & attenuantia calida moderatè , & hu-mida eſſe debent. Si verò maligna ſit pleuri-tis, id eſt, à corruptione maligna humorum or-ta , aut maligna febris cum ipſa coniungatur, cum externis inunctionibus miſcebimus The-riacæ , aut Mithridatij , aut olei Matthioli , aut iaſminorum aliquid , quod antidotum ſit reſpe-ctu malignitatis. Plures in hac re fugiunt ab vſu confectionis de hyacintho, quoniam in ſua compoſitione pluta continet adſtringentia , & exſiccantia , quæ ſpuitioni valdè contraria exi-ſtunt, ipſam impediendo , & vias thoracis con-ſtringendo : ex alia parte tanquam certum ab omnibus Authoribus didici mouere ad ambi-tum corporis humores , quod nequaquam fa-ceret , ſi ità adſtringens eius virtus foret , & ſicca ; cæterùm quia ſecurior eſt vſus lapidis bezoard.Orientalis,ideò conſulo ab vſu hyacin-thorum abſtinendum. Ad eundem vſum con-ferunt tabellæ factæ ex pulueribus cordialibus cum ſaccharo , quales ſunt ſeminis Angelicæ, Scordij,Cardui benedicti,Dictamni,& Scabio-ſæ ; deindè ſuperbibant aquam cardui bene-dicti , quæ mirabilis eſt efficaciæ in omni pleu-ritide , necnon etiam maligna affectione , per auocationem ad extra.

Fluxione autem ſedatâ , competunt medica-menta concoctoria, lenitiua,& extergentia,qui-bus faciliùs materia educatur per tuſſim. Ad hunc vſum communiter propinantur ſyrupi adianti, liquiritiæ, iuiubarum, & hyſſopi, & de tuſſilagine : quando verò ſputum appatet viſ-coſum & lentum , vſum oxymelitis ſimplicis probamus ; extenuat enim, & abſcindit , atque detergit præfatam materiam. Si verò accidat, quòd materia ſit acris & bilioſa ; confert ad-modum bibere aquam dulcem, ſeu mulſam ca-lidam , reſoluit enim, & ſitim extinguit , lenit guttur, mordacitatem attemperat, & thoracem admodum facilitat. Omnia tamen lambitiua paulatim aſſumi debent , vt fiat tranſcolatio ad cauitatem thoracis , & in parua quantitate , ne repleatur ventriculus , & reddat difficilem an-helitum.

Cæterùm , quia varia eſt materia peccans, pro eius diuerſitate validiora , aut remiſſiora competunt auxilia vt Galenus teſtatur 13. *Me-thodi, cap.*18. Sic tranſacto fluxionis impetu , in quo quæ fluxum detinent ſunt adhibenda ; ſi materia fuerit craſſa,& admodum lenta,vtemur ſyrupo marrubij , hoc eſt de praſſio , aut aquâ mulsâ , in qua incoctum fuerit origanum , aut hyſſopus, aut calaminrha,aut radices ireos, aut pulnis ireos cum ipſa aqua mulſa , aut oxy-mel ſimplex.

Et

Et si contingat tantam in pulmone concludi materiam vt admodum repleatur, tunc ne inopinatè per suffocationem succedat mors, impetrare oportet, quæ tussim vehementer moueant, simul cum detergentibus fortioribus: ad hoc facit syrupus prassinus cum oxymelite simplici, aut si opus est scillitico oxymelite; sed mirabilius est auxilium sequens.

℞. Gentianæ, myrrhæ, aristolochiæ, baccarum lauri, an. partes æquales, excipiantur melle decocto: cuius detur quantitas fabæ cum mulsa.

Idem facit semen erucæ puluerizatum, & melle permixtum. Præter hæc sunt etiam quædam genera auxiliorum, quæ à tota substantia, seu per occultam, vt aiunt, qualitatem conferunt in pleuriticis, tum ad doloris sedationem, tum etiam ad expectorationem materiæ. Talia sunt flores papaueris rubri, puluis etiam dentis apri, quorum mensura ad ʒ. j. se extendit: Oleum etiam seminis lini eádem habet prærogatiuam, cuius ℥. iv. simul cum rasura dentis apri præbemus permixtione factâ, summo mane tali potione calidâ deglutitâ, à qua per sex horas abstinere debent ægrotantes à cibo.

Externa etiam auxilia applicantur parti, seu lateri affecto ad sedationem doloris, ad concoctionem materiæ, necnon ad ipsius resolutionem; leuiora sunt oleum amygdalarum dulcium, liliorum alborum, violarum, chamæmeli, anethi, & sesaminum. Fortiora verò quæ propriùs sedatâ iam fluxione competunt, sunt oleum rutaceum, irinum, angelicæ, & iasmi-norum. Est etiam paratum in Officinis vnguentum pleuriticorum nominatum, quod moderatè resoluit, & dolorem demulcet, poterítque à principio applicari. Et si biliosa fuerit pleuritis, ipsi admisceatur vnguentum resumptiuum. Quibus in animo si est magis resoluere, parum croci etiam miscendum erit, aut theriacæ antiquæ, præcipuè quando malignitatis est suspicio. Decoctiones etiam parantur chamæmeli, aneth. seminis lini, fœnugræci, meliloti, althæ. violarum, & similium quibus fouetur locus patiens, & deindè filtrum madefactum supra partem applicamus; tutiùs tamen vesicam implemus ex prædictis decoctionibus, & calidam lateri applicamus; interim etiam solent applicari sacculi semipleni, & furfure depuratissimo calido, seu torrefacto.

Si verò his omnibus factis in suppurationem inclinet pleuræ inflammatio, intendere debemus ne fiat remediis suprà positis: nam ipsam iuuare non est rationi consonum, cùm sit itá periculosa vt repentè ægrotantes suffocari soleant per ruptionem eius, aut ad minùs sunt empyematici, posteà tabidi, vt Hippocrates docet: At si his non obstantibus, coniectauerimus pus iam esse factum, securius est ferro candente penetrare musculos costarum dolori respondentes, vt exindè pus per vulnus educatur antequam decumbat in cauitatem thoracis, cum ferè certo exitio ægrotantium. Si enim aliqui Authores hoc faciendum esse docent, postquam pus decuberit in cauitatem thoracis, quantò meliùs fiet antequam decumbat? cùm hoc modo forsan impediatur id quod summo periculo plenum est. Porrò si antequam fiat ruptio per exteriora loca, interiùs rumpatur inflammatio, & pus in thoracem cadat, his auxiliis vti debemus, quæ conducant ad puris excreationem, & pectoris mundificationem, qualia sunt ptissana cum melle, aut saccharo, syrupus de hyssopo, de marrubio, decoctum iridis, pini, pulegij, & similium.

Cognoscemus autem suppurationem imminentem penes id quod cognoscimus terminum debitum cuicunque pleuritidi, & si pertransfeat, & accidentia non remittantur, & deficiant aliàs signa mortalia, suppuratio timenda est, præcipuè, si hoc tempore febrium incrementa maiora fiant, & inordinatè, necnon etiam si rigores non assueti molestent, & si æger sentiat nouum pondus pro dolore in latere patiente. Nec præfata doctrina latuit Hippocratem 2. *Prognostic. textu* 52. dum ait: *Quoties dolor in his sedibus, neque sedatur excretione, neque ventris subductione, nec sanguinis missione, neque victu, neque medicamentis, scire licet suppurationem futuram*: Idem docuit Auicenna *cap.*2. *citato.*

Tandem victûs ratio in principio huius morbi debet esse tenuissima, ne augeatur fluxio: quando verò incipiunt ægroti spuere, augendus est cibus, quoniam validæ requiruntur vires ad expectorationem. Audite Hippocratem 1. *de victûs ratione in acutis morbis, textu* 23. *At si os madescat, & quæ à pulmone spuuntur talia sunt qualia esse oportet, sorbitionis quantitatem augere conuenit.* Nihil clarius.

Potus sit aqua hordei, aut cum liquiritia, aut cum saccharo, aut melle cocta, sit tamen moderatus, ne fluxum augeat, nec sumatur frigidus, quoniam omnia frigida pectori inimica sunt, ex Hippocrate; vias enim densant atque humorem contumaciorem reddunt. Cessante verò fluxione parum vini conceditur aquâ diluti, præcipuè in valdè assuetis, vires enim roborat, & forsan expectorationem iuuat: somnus sit moderatus, nam in omni interna inflammatione nimius nocet per retrocessum materiarum ad intra: Aluus denique lubrica & lenis perpetuò seruetur. Quibus omnibus completa fiet pleuritidis medela.

DISPVTATIO VI.

De Hydrope, eiúsque speciebus.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit eius essentia, & quot species.

PRINCEPS Auicenna *lib.*3. *fen* 14. *tract.*4. *cap.*4. cùm ex professo de hydropis essentia ageret, propriúmque caput instituerer, sic hydropem definiuit: *Est ægritudo materialis, cuius causa est materialis extranea frigida ingrediens membra, & tumescunt per ea, aut membra manifesta omnia, aut loca vacua partium in quibus sunt regimen nutrimenti, & humores.* Quibus verbis vult significare hydropem esse affectionem dependentem à materia, eiúsque causam materialem esse necessariò frigidam, inuaderéque aliquando membra omnia manifesta, qualia sunt omnes partes carnosæ; quandoque verò

verò loca vacua partium in quibus eſt regimen nutritionis per quæ intelligit iecoris, & perito-næi,ſeu totius meſenterij regionem,ſeu ſpatium. Vndè cóſtat per vltima verba ſolùm diuerſa loca denotare, ac partes diuerſas in quibus ſolet fir-mari hæc affectio; actio verò quæ læditur eſt actio ſanguificãdi,hoc eſt ſanguinis productiua, de qua poſteà erit ſermo. Alij verò Recentiores diuerſimodè Hydropis naturá oſtendunt,ex qui-bus Alexander Trallianus ſic deſcripſit: *Eſt ægri-tudo longa prouenìens ex refrigeratio iecore,adeò vt ipſum deinceps non amplius poſſit cibos in ſangui-nem,ſed in qualitatem alienam,aut aquam, aut pi-tuitam, aut flatus tranſmutare.* Alij Recentiores ſic deſcripſerunt Hydropem: *Eſt tumor præterna-turam vel totius corporis , vel abdominis , factus propter frigidam iecoris intemperiem, quod propter-ea nequit pro inſtituto Naturæ ſanguinem efficere.* Quæ omnes definitiones ſunt veluti enodatio-nes,ſeu explicationes illius primæ ab Auicenna traditæ. Peccant tamen quatenus , & variant in explicatione ægritudinis , vtpotè in vna vocatur intemperies frigida iecoris, in alia ve-rò tumor præternaturam , cùm tamen certum ſit eſſe in opinione , & controuerſia poſitum, An in Hydrope neceſſariò patiatur iecur , & an ſit morbus hæc affectio , vel potiùs inter ſym-ptomata debet reponi.

Prima dubitatio infrà habet ſuam ſedem. Circa ſecundam quærimus nunc , An Hydrops ſit morbus & cuius generis, an verò ſymptoma in actione læſa , aut in his quæ retinentur præ-ternaturam ? Huic controuerſiæ dedit anſam Galenus , qui variis in locis ſibi ipſi con-trarius videtur : nam *libro de differentiis ſym-ptomatum* , *cap.4.* conſtituit omnes Hydropis ſpecies inter ſymptomata , nempè inter actio-nes læſas facultatis concoctricis penes id , quod ſanguinis generatio,non ritè peragatur in ieco-re : *libro vero de Tumoribus præternaturam* , *c.16.* & 14.*Methodi* , *cap.13.* reponit Hydropem inter tumores præternaturam.Quam opinionem tan-quam veram amplectitur Maſſarias *in ſua praxi*, docétque magis eſſe conſonam doctrinæ Gale-ni. Siquidem quandoque ex ſymptomate in actione læſa oritur verus morbus, sícque forſan iudicat Galenum eſſe intelligendum pro contra-ria parte ; nam quatenus attinet ad Hydropis cauſam , affirmat debere enumerari inter ſym-ptomata,quæ accidũt ex ſanguinis generatione.

Magiſter tamen Petrus Garcia *cap.58.de Locis affectis, cap.3.* tanquam certum ſupponit ad Hy-dropis naturam , non eſſe neceſſarium tumo-rem præternaturam ; nam *capite 2. antecedenti eiuſdem diſputationis* , adducens diſcrimen inter Anaſarcam (quæ vna ſpecies Hydropis eſt) & Cachexiam , ſeu malum corporis habitum , te-net,in Anaſarca præter morbum, ſeu vitium ie-coris in ſanguificatione , lædi nutritionem par-tium extimarum,ſolùm propter materiæ inepti-tudinem , ſine peculiari ratione morbi neceſſa-ria,quod ſolùm probat ex Galeno *lib.1. de natu-ralibus facultatibus* , *cap.11.* cuius verba in præ-ſentiarum non adduco, quoniam longa ſatis,& prolixa ſunt. Sufficit tamen ſcire defectum,ſeu læſionem nutritionis in Anaſarca fieri ſolùm propter materiæ ineptitudinem,id eſt aquoſita-tem,ſeu defectum conglutinationis requiſitæ ad nutritionem , iuxta Galeni mentem *loco nuper citato* : docet tamen prætereà poſſe plura ſym-ptomata,ab eodem morbo ordine quodam pro-cedere, ità vt id quod reſpectu vnius ſymptoma eſt,poſſit habere rationem morbi, ſi peculiariter lædat actiones. Quã ratione in noſtro caſu do-cet materiam Hydropis eſſe ſymptoma in re-tentis, ſi comparetur ad iecoris intemperiem, à qua tanquam ab origine omnia oriri iudicat, quæ in Hydrope inueniuntur. Quòd ſi prædicta materia(ait ipſe)adeò creſcat, vt partem eleuet, erit tumor,qui ſi ad tantam magnitudinem per-ueniat vt lædat actiones , erit morbus compo-ſitionis , qui parit aliud ſymptoma qualitatis mutatæ. Vnde colligit , quod licèt Galenus *de Tumoribus præternaturam* , *cap.1.* & 14. *Methodi*, *cap.13.* abſolutè doceat in omni Hydrope adeſſe tumorem , non tamen dicere habere rationem morbi,ac per conſequens primum verbum Aui-cennæ , nempè *ægritudo materialis*, ſolùm ſigni-ficare morbum, ſeu intemperiem cum materia, non verò tumorem morboſum , quoniam iudi-cat tunc ad Hydropis naturam minimè eſſe ne-ceſſarium.

Porrò, doctrina Magiſtri noſtræ Scholæ Pri-marij Petri Garciæ plura continet valdè diffici-lia.Primum eſt,quod ipſe tanquam certũ ſuppo-nit in Hydrope neceſſariò affici iecur , cùm di-cat diſtemperiem eius cum materia eſſe primum morbum,à quo reliqua ſymptomata procedunt, quæ etiam poſſunt habere rationem morbi; quod non eſt ità certum,vt non ſit ſatis conten-tioſa lis inter Medicos, vt *capite ſequenti* videbi-mus:plures enim fuêre Authores non parui mo-menti qui exiſtimârunt neceſſarium non eſſe pati iecur in Hydrope , ac proindè etiamſi ipſe contrariam tueatur opinionem , abſolutè non debebat ſupponere id quod ſub controuerſia eſt, quandoquidem nullum eſt efficax,ne dicam pro-babile fundamentum ad compaſſionem neceſſa-riam defenſandam, ſed de his infrà dicemus ſuo peculiari loco. Diſplicet etiam huius Authoris doctrina,quoad illam partem,quæ aſſerit in Hy-drope non inueniri neceſſariò tumorem , eò quòd *cap. præced.* aſſerat aliquam eius ſpeciem, nempè Anaſarcam ipſum non importare neceſ-ſariò. Quod in primis contrariatur Auicennæ doctrinæ *lib.3.ſen 14.tract.3.c.8.*vbi agens de com-munibus ſignis quæ in omni Hydropis ſpecie inueniuntur,ait: *Et in omnibus accidit inflatio pe-dum propter debilitatem caliditatis innatæ, & pro-pter humiditatem ſanguinis,& eius vaporem.* Cla-riùs tamen & ſpecialiùs hanc eandem theſim di-rimit *c.10.* vbi de ſignis Hypoſarcæ,ſeu Anaſar-cæ ſequentia ſubdidit verba : *Cum ipſa eſt,appa-ret inflatio in corpore toto.* Nihil clarius:Conſtat ergo ex Principis mente Anaſarcam tumorem præternaturam neceſſariò importare. Et cùm aliàs de Aſcite , & Tympanite nulli dubium ſit, conſtat Hydropem neceſſariò importare in ſua quidditate tumorem præternaturam.

Nec aliena fuit hæc veritas à mente noſtri Vetuſtiſſimi Senis. Cùm ipſe *libro de Affectioni-bus* , ſub nomine albæ pituitæ (forſan ſumptâ denominatione à cauſa effectiua morbi) Ana-ſarcam depingat,dicens : *Pituita alba totum cor-pus intumeſcit albo tumore* , &c. Amplius etiam hanc explicat doctrinam *lib.2.de Morbis*, vbi de Anaſarca ſermonem inſtituens , ait : *Intumeſcit totum corpus albo tumore , & venter ad tactum craſſus eſt:& pedes ac femora tument, tibiæ item,ac ſcrotum.*

Ex quibus omnibus notum satisfit Anasarcam verum importare tumorem pituitosum, in sua essentia, indéque omnem Hydropem,cùm ex aliis duabus speciebus minimè dubium sit, & ratione probatur: nam per Anasarcam illam intelligimus affectionem, in qua fit collectio humoris pituitosi per partes carnosas sub cute, & iuxta ipsam etiam carnem; sed talis collectio non potest non eleuare partem carnosam in maiorem, & præternaturalem molem, necnon & ipsam cutem attollere; ergo talis affectio necessariò secum parit tumorem. Minorem sic probo; nam partes minimè possunt commutare præcipuam materiæ partem iuxta omnium Medicorum consensum, siue ob specialem morbum, siue ob materiæ incapacitatem; sed hoc ipso quantitas illa maioris humoris, quam partes non potuerunt commutare, & euincere necessariò attollit partem in præternaturalem molem,ergo. Probatur rursùs hæc vltima minor: Nam partes carnosæ in hoc affectu trahunt materiam in quantitate improportionata cuius maior pars perseuerat incommutata; sed hæc improportionata quantitas necessariò debet porositates ampliùs implere, quàm si esset proportionata, indéque ipsas ad vlteriùs,& maius spatium veluti detrudere, nihil est aliud partes tumefieri; ergo cùm ex vitio nutritionis hæc omnia necessariò accidant in Anasarca, proculdubio credendum est ipsam tumorem præternaturam necessariò importare,in ipsaque non solùm fieri propter ineptitudinem,seu incapacitatem materiæ,sed propter vitium speciale in temperamento ipsarum partium,quod vltimum noluit concedere Petrus Garcia,vt ex dictis constat. Probatur tamen ratione:nam facultas naturalis naturaliter,& citra aliquod vitium operans, debet allicere,& solùm apponere sibi materiam similem,id est, illam solam quam potest transmutare;sed facultas cuiuslibet partis in Anasarca,apponit,& allicit alimentum dissimile,vt non possit totum transmutare,ergo errabit in appositione, ac per consequens talis error prouenit ex morbo,seu vitio talis partis,& non solùm ob incapacitatem materiæ, quod voluit significare Galenus *lib.1. de facultatibus naturalibus*, vbi statuens differentiam inter adiectionem, & agglutinationem,inquit: *Cùm nutrimentum adiicitur, sed non adglutinatur fit species illa Hydropis quam Anasarcam dicimus.* Quæ verba si attentè examinemus, planè indicant materiam illam attractam non agglutinari propter speciale vitium partium præter ineptitudinem ipsius materiæ.

Quod verò inintelligibile est in doctrina Petri Garciæ est, quod dicit de tumore, nempè, quòd si ad tantam magnitudinem peruenerit,vt lædat actiones,erit morbus; si enim ipse fatetur Hydropis materiam,seu causam adeò posse crescere vt partem eleuet, & tumorem efficiat, necessarium non est, ad hoc vt sit morbus. Illud quod addit, nempè quod si tumor ad tantam magnitudinem perueniat,vt lædat actiones,erit morbus, patet euidenter; nam hoc ipso quòd causa materialis morbi eleuat partem in maiorem molem à naturali, ità vt fiat tumor, talis non potest non habere rationem morbi,cùm saltem magnitudo sit adaucta præternaturam in parte.Ergo citra id quod ad maiorem magnitudinem perueniat, lædit actiones, & per consequens hoc ipso, quòd est tumor à causa præternaturali ortus, habebit rationem morbi; nec credo Virum adeò peritum in tam manifestum incidisse errorem, vt non indigeat impugnatione.Galenus verò *locis citatis de Tumoribus præter naturam*,& 14.*Methodi*,expresè fatetur tales tumores Hydropem constituentes esse præternaturam: ergo plenè fatetur esse morbos absque eo, quòd adquirant vlteriorem magnitudinem; nam magis, & minùs non variat speciem,ac per consequens, si postquam adquirit vlteriorem & maiorem magnitudinem tumor, est morbus in compositione, etiam erit talis, hoc ipso quòd tumor constituitur in ratione tumoris à causa aliqua præternaturam. Nec locus Galeni *lib.de facultatibus naturalibus* 1. *cap*. 11. quem Petrus Garcia adducit,aliquid probat contra nos; nam quòd agglutinatio non fiat, eò quòd materia sit aquosa valdè, & inepta, non probat etiam fieri non posse propter vitium, seu intemperiem partium erroneè trahentium dissimilem materiam pro nutrimento,& sic non solùm defectus agglutinationis fit ob ineptitudinem materiæ, sed & propter vitium,seu intemperiem partium carnosarum.

Hæc tanti apud me fuerunt vt veriorem existimem opinionem aientium Hydropem esse morbum, qui reponi debet inter tumores præternaturam. Sic Galenus 14. *Methodi, c*.13. per hæc verba:*Nunc illud dixisse sufficiat,quòd humor qui in Hydropicis visitur, alienus à corporis substantia totâ naturâ sit,sicut etiam qui in Ascitis Hydropibus continetur aqua.* Sentit ergo omnem Hydropem tumorem esse, quemadmodum ea species quæ dicitur Ascites. Et probatur ratione:nam vt ex dictis constat, Hydrops necessariò importat, & secum fert tumorem præternaturam; sed nihil apparet in tali affectu per quod deueniamus meliùs in sui cognitionem; ergo per talem speciem morbi debet constitui, cùm hoc tamen,vt verum fatear,talem humorem habere rationem symptomatis procedentis ab alio morbo in distemperie vel iecoris, vt communis fert opinio,vel alterius partis, vt clariùs dubio sequenti videbimus, dum partem affectam Hydropis disquiremus.

Quidquid verò sit de tali Controuersia, certum est præcedere ad tumorem alium affectum, nempè distemperiem,seu innati caloris inopiam, ratione cuius nimia generatur copia humoris causantis Hydropem,& tumorem efficientis qui symptomatis rationē habet respectu talis morbi præcedentis,& rationem morbi quatenus peculiariter lædit actiones,à quo etiam aliud symptoma oritur, nempè vitiatus color. Ex quibus omnibus manifestè constat Hydropem esse affectum,in quo plures morbi,& non vnus cōplicātur;necnon etiam varia symptomata;nam præter qualitatē mutatā,& humorem,adest etiam symptoma in retentis respectu humorū vitiosorum, qui debebant expelli,& retinentur à Natura.

Circa secundum quod inquirimus de numero specierum Hydropis,non conuenit inter Authores; siquidem alij diuersitatem constituunt per diuersam materiam quæ Hydropis materia occupat: iuxta quem philosophandi modum duæ tantum constituūtur Hydropis species;quoniam vel materia colligitur in partibus, quæ sunt sub cute & fit Anasarca; vel in ventris capacitate, id est,

id eſt, inter omentum, & peritonæum, fit alia ſpecies quæ dicitur Aſcites,& Tympanites.

Alij verò penes diuerſitatem materiæ ſpecies Hydropis diſtinguentes, tres tantum enumerârunt,nempè Aſcitem,quæ fit ex ſubſtantia aquoſa, ſeu ſeroſa,Tympanitem,quæ fit ex flatuoſa,& tandem Anaſarcam, quæ ex materia pituitoſa per totum corpus diffuſa oritur.

Hunc philoſophandi modum videtur habuiſſe Auicenna *loco ſuprà citato*, vbi etiam ſpecialem tractationem, & medelam inſtituit de ſpecie triplici Hydropis modò aſſignata, licèt de Anaſarca ſub nomine Hypoſarcæ agat; proculdubio tamen ſenſit eandem eſſe ſpeciem, cùm ſigna eadem, & eandem cauſam præfatæ ſpeciei aſſignauit. Dicendum ergo eſt Principem tres ſpecies Hydropis aſſignâſſe penes diuerſitatem cauſæ.

Hanc eandem opinionem tuentur Aëtius,Paulus, & Trallianus, & ferè omnes Recentiores; quam etiam, vt veriorem putamus: ſiquidem ab eo debet ſumi diſtinctio ſpecifica in rebus Medicis, quòd tribuit ſpecialem indicationem in curatione; ergo potiùs diſtinctio ſpecierum Hydropis venit ſumenda ex diuerſitate materiæ, quàm ex diuerſitate loci; nam licèt aliquando diuerſitas loci ſpecialiter indicet, tamen hæc variatio accidentalis, ſeu ſecundum quid eſt dicenda penes id; quòd pituita, verbi gratiâ, ſiue ſit in capacitate ventris, ſiue in venis, ſiue in partibus carnoſis eodem modo; & medicamento petit euacuari, ſolùm factâ accidentali differentiâ ab eo quod ſi ſit in parte profundiori, validius & intenſius expoſcit medicamentum expurgans, quod indicationem præcipuam non variat, nec diſtinguit. Conſtat igitur magis conſonum rationi eſſe diſtinguere ſpecies Hydropis per diuerſitatem materiæ:Et cùm nunquam viſum fit in hac affectione iecur, aut quamlibet aliam particulam aliam generare ſubſtantiam præter tres nuper aſſignatas quæ ſint Hydropis materia, dicendum eſt tantum triplicem eſſe Hydropis ſpeciem. Nec me latet alio modo poſſe aſſignari Hydropis ſpeciem diuerſam: nam aut accidit per propriam paſſionem; id eſt; abſque dependentia alterius partis; aut per conſenſum, id eſt, cùm dependentia à morbo alterius partis, in quo ſenſu; ni fallor, locutus fuit Hippocrates 2. *Prognoſticorum*, quò loco duas tantum aſſignauit Hydropis ſpecies; quod verum eſt; & minimè euertit veritatem ſuprà poſitæ Concluſionis: nam hæc diuiſio tranſcendens eſt, ſeu veluti commune genus ſe habet ad dictas tres ſpecies ex diuerſitate materiæ ſumptas; ſiquidem quælibet illarum,aut accidere poteſt per ſe,aut per conſenſum alterius partis.

Dices contra nos: Si diuerſitas ſpecierum Hydropis venit ſumenda ex diuerſitate materiæ, ſequitur non ſolùm triplicem ſpeciem aſſignandam eſſe; immò tot ſpecies eſſe numerandas quot fuerint diuerſæ ſubſtantiæ citra tres numeratas: atqui plures ſunt, cùm poſſit generari in noſtro corpore nimia quantitas bilis, aut melancholiæ, aut ſanguinis, & alias poſſit apponi, quælibet ex his ſubſtantiis, vel in capacitate ventris, vel in partibus carnoſis; igitur eodem modo tales tumoroſæ affectiones conſtituere debent alias tres ſpecies Hydropis,cùm nulla appareat ratio, quare verbi gratiâ, tumor pituitoſus in partibus carnoſis conſtituat ſpeciem Hydropis, & non tumor bilioſus, aut cuiuſvis humoris.

Huic dubitationi reſpondet Petrus Garcia *cap.3. diſputationis citatæ*, illos humores, nempè bilem, aut melancholiam, antequam ad tantam quantitatem perueniant, vt faciant Hydropem, irritare ad expulſionem. De ſanguine quarto humore aſſerit, quòd licèt multa quantitas eius generetur, non tamen colligitur in vno determinato loco, vt in duabus Hydropis ſpeciebus, ſed fluit per venas, cùm humor familiariſſimus noſtræ naturæ ſit, ob quam cauſam, neque exit ad extrà ad partes ſub cute, quemadmodum in Anaſarca contingit. Hæc tamen ſolutio non videtur firma; nam ſæpenumerò videmus fieri tumores bilioſos & ſcirrhoſos in quampluribus noſtræ compaginis partibus, & in ipſomet ventre redundantibus talibus ſuccis melancholicis, & bilioſis in noſtro corpore. Igitur non ſemper expelluntur à Natura, antequam ad eam menſuram perueniant vt fiat Hydrops. Patet conſequentia, nam licèt ad hanc affectionem maior quantitas materiæ requiratur, quàm ad quemlibet tumorem peculiarem, non apparet diſſonum, nec aliqua implicatio; cur ſicut redundauit quantitas, verbi gratiâ, humoris melancholici, ad cauſandùm tumorem ſcirrhoſum,in liene non potuerit redundare per nimiam iecoris diſtemperiem; ità vt huiuſmodi tumor extenderetur per totam capacitatem ventris inter abdomen,& peritonæum; quo euentu militat præfatum argumentum, cur ſcilicet talis tumor non conſtituat peculiarem Hydropis ſpeciem,& idem militat argumentum de ſanguine; ſiquidem quantumvis familiaris noſtræ naturæ ſit,& per vaſa diffundatur, non tollit quominùs ab eo fiant phlegmones in qualibet noſtri corporis parte. Vrget igitur eadem difficultas ac de aliis humoribus: fortaſsè enim timens aut perpendens hanc impugnationem Petrus Garcia, aliam machinatus eſt ſolutionem, nempè quòd licèt concedamus tantam quantitatem generari poſſe ex his humoribus ex quibus probat argumentum fieri quod ex illis tumores magnos, & extenſos in eiſdem partibus, nullus tamen ex eis diceretur, Hydrops,quoniam iuxta communem Antiquorum, & Modernorum conſenſum, talis morbus habet appellationem ab aqua inter cutem, & cùm cæteri humores de quibus probat argumentum valdè alienam habeant naturam ab aqua,ità nullus valet conſtituere Hydropis ſpeciem.

Certè,licèt ſolutio hæc gratis, & ad libitum appareat,nulláque ratione deducta,licèt coactus eam ſuſtinere decreui, quoniam Protoparentes impoſuerunt nomina affectionibus ex inſtitutione ſua ſeu ad placitum, omnéſque Scriptores nullo dempto conuenêre in tali appellatione,ità vt nequaquam nominare velint Hydropem,niſi tumorem illum factum in capacitate ventris,aut in partibus carnoſis ſub cute, ex ventoſitate aut aqua, aut pituitoſa ſubſtantia, cuius ſimilis euentus in Ophthalmia eandem rationem inuenimus,cùm ſolùm Authores illam inflammationem tunicæ adnatæ Ophthalmiam nominent,quæ fit à ſanguine, ſeu à bile, & non à pituita,ſeu melancholia,& hoc ex libera Antiquorum inſtitutione. Alia quamplurima exempla paſſim in noſtra Medicina inuenietis, à quibus; quia

quia nihil aliud speciale probant, libenter supersedeo.

CAPVT II.

Quæ sit pars affecta necessariò in Hydrope.

Satis communis, & receptus modus sentiendi est in hac Controuersia, tum apud Antiquos, tum etiam apud Modernos Scriptores, iecur necessariò pati in Hydrope, aut per se, aut per consensum, ità vt nequaquam tumor quilibet flatuosus, aut aquosus factus inter peritonæum, & intestina possit mereri nomen Hydropis, quin afficiatur iecur; sed solùm per similitudinem, & impropriè posse dici Hydropem, & idem de Anasarca omnes tenent. Probant hanc sententiam ex Auicenna *libro 3. fen 14. tractatu 4. capite 4.* vbi sequentia subdidit verba: *Et non quidem accidit Hydropisis absque ægritudine hepatis propria, aut per communionem, licet quandoque ægrotet hepar, & non fiat Hydropisis.* Idem testatur Galenus *libro 5. de Locis affectis, cap. 6.* Verba auscultate: *Quippè nisi hepar afficiatur haudquaquam fieri potest huiusmodi passio* (agebat de Hydrope) *non tamen semper ob primariam eius affectionem excitatur, quamvis hoc sit quàm frequentissimum.* Rationem prædicti euentus reddit ipse Galenus dum subdit immediatè post: *Etenim quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit instrumentum est, consequens est, vt vitiato hoc viscere, actio quoque eius vitietur: accidit autem cùm aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, vt hepar quoque refrigeretur.* Constat ergo non solùm Galenum sensisse iecur necessariò affici in Hydrope, sed ratione etiam eandem partem suadere, ex vitio sanguificationis desumpta. Etenim cùm iecur sit instrumentum generationis sanguinis, & in qualibet Hydropis specie, vitium sit in sanguine, consequenter id tenendum est id accidere non posse quin hepar patiatur necessariò, saltem per consensum, cum aliis partibus, de quibus etiam meminit Galenus *eodem capite citato*, vbi expresè tenet, cum vitio lienis aut distemperie ventriculi, vel intestinorum omnium facillimo negotio iecur compati, compatientibus priùs venis simarum partium ipsius iecoris. Dicendum igitur est iecur necessariò affici in Hydropica affectione. Hanc opinionem secutus est Vallesius *in commentario huius capitis*, & Petrus Garcia *disputatione citata de Locis, capite 4.* Eámque ferè omnes Iuniores amplectuntur; non tamen alia ratione ipsam probant, nec verbum aliud adducunt vltra ea quæ hucvsque posita sunt.

Licèt hucvsque relata opinio valdè communis sit, non tamen defuit aliquis, tum ex Antiquis tum ex Modernis, qui contrariam tueatur opinionem. Pro cuius comprobatione arguunt sic in contrariam sententiam. Primò: Tympanites est vna, & vera species Hydropis; sed non repugnat fieri sine vitio iecoris: ergo non est necessaria compassio ipsius. Antecedens probatur: nam potest regio ventris, seu spatium illud contentum, inter peritonæum, & intestina ità distemperari, vt ex alimento, & continuis excrementis tantam copiam flatus generet, vt ventrem eleuet in tumorem; sed non est ratio cur talis tumor flatuosus in tali loco genitus, & fixus non dicatur Hydrops Tympanites, & tamen in tali casu fit sine compassione iecoris; ergo necessarium non est, quòd lædatur eius actio. Patet consequentia; nam tumor flatuosus procedens ex vitio iecoris in eodem loco ventris, non habet aliquid speciale in ratione tumoris, nec in ratione causæ flatuosæ ab eo quod oritur citra vitium iecoris, nisi connotationem læsionis in ipso iecore: sed hoc est de quo procedit controuersia; ergo si aliquis dicat talem tumorem flatuosum non dici Hydropem, quoniam non procedit à iecore læso, aut non fit cum compassione ipsius, est satisfacere, & assignare pro ratione ipsam conclusionem.

Nec valet dicere lædi ipsam actionem tunc iecoris in sanguificatione, & per consequens ipsum iecur: Nam contrà est: quoniam postquam iecur ritè peragit totam massam sanguinariam potest generari copia nimia flatûs, eò quòd regio ventris debilis sit, & non possit commutare sanguinem optimum, ipsúmque conuertat in excrementum à quo agente aliquantulum calore paulatim vapores eleuantur, & congeruntur, vsque dum partem in tumorem eleuet: sed tunc nequaquam adest vitium in sanguinis generatione, cùm supponamus ritè hanc priùs in iecore peragi. Igitur tunc nulla apparebit ratio, cur non dicatur tumor ille flatuosus Tympanites citra vitium in iecore.

Secundò vrgeo hanc partem: Nam altera species Hydropis est Ascites, id est, tumor aquosus in eadem capacitate ventris procreatus: sed talis tumor fieri potest solùm per vitium renum, nequaquam patiente, nec compatiente iecore. Ergo dabitur Hydrops verus citra vitium illius. Maior est certa; probatur minor: Nam supponamus ex vna parte iecur in sua sanguificatione vndequaque bene se habere, & ex alia quòd renes ità debiles sint, vt serum non trahant; tunc quidem necessarium est nimiam seri copiam coaceruari inter peritonæum & intestina, adeò, vt tumor fiat aquosus præternaturam: sed tunc non est cur non dicatur talis tumor Ascites, ergo citra iecoris passionem, aut compassionem fieri potest. Et idem argumentum currit si venæ mittant eius serum in ventrem debilibus existentibus renibus. Quod totum videtur insinuare Galenus *3. de Causis symptomatum, cap. 3.* dum ait: *Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eius serum in ventrem mittunt, subitaneos Hydropum flatus inducunt.*

Nec valet si respondeat aliquis cum Vallesio *5. de Locis, in commentario, capitis 6.* hoc minimè fieri quin iecur compatiatur: siquidem non potest tanta copia seri coaceruari in intestinis, quin suffocato calore hepar refrigeretur, quemadmodum accidit ex suppressione menstruorum sæpè sæpiùs. Nam contra est: Si debilitas renum, & vasorum expultrix facultas sunt causæ illius congestionis seri in tanta quantitate, vt fiat tumor aquosus in regione ventris, ex accidenti est quòd compatiatur iecur propter affinitatem ad talem aquosum tumorem; etenim etiamsi iecur non compateretur, nihilominùs fieret talis tumor aquosus, vt etiam contingit in his qui

laborant

laborant vrinæ ſuppreſſione propter obſtructio-nem in collo veſicæ:ſed in tali euentu huiuſmo-di affectus diceretur Hydrops,cùm eadem & ſi-milia habeat accidentia,non ergo requiritur af-fectio iecoris neceſſariò. Quod autem affectio iecoris tunc ſit ex accidenti,ex eo probatur,quia etiamſi talis non eſſet,ſolùm per vitium renum præſtaretur ſeri ſufficiens quantitas,ad tumorem aquoſum;ergo tunc talis affectio fieret ſine vitio iecoris. Præcipuè tamen hæc difficultas militat contra Petrum Garciam, qui libenter fate-tur poſſe fieri talem aquoſum tumorem ci-tra vitium iecoris;& nihilominùs acerrimè ne-gat rationem Hydropis tali tumori, non alia de cauſa niſi quia non patitur iecur. Quæ ratio quàm friuola ſit, & ad libitum penſitate, ſatis conſtat.

Denique vrgeo hanc eâdem partem;ſiquidem fieri poteſt, vt ventriculus ità diſtemperatus ſit, vt vitiosâ coctione alteret alimentum, aut ſaltem ità ſeroſum chylum generet; & quan-tumvis bene ſe habeat iecur, nequeat tamen ex ipſo elaborare optimum ſanguinem, ſed neceſſariò vitioſus generatur, non propter impotentiam iecoris, ſed ventriculi, qui ſuf-ficienter non elaborauit materiam, vt indè actio iecoris naturali ſubſequuta, ſanguifica-tio perfecta euaderet; ſed in tali caſu fiet Hy-drops per decubitum illius materiæ in vacuita-te, qui continetur inter peritonæum, & inteſti-na,aut per eius tranſitum ad partes carnoſas ſub cute; non igitur erit neceſſaria affectio iecoris ad Hydropem,cùm ſolùm per vitium ventriculi detur actio ſanguificandi diminuta.

Fauet huic ſententiæ ſpecies illa Hydropis quam conceſſit Aretheus ex colliquatione hu-morum in toto,aut in venis,poſteáq; in ventrem defluxus,ibique tumorem facientem Hydropem vocatum citra compaſſionem iecoris. Cuius ſen-tentiæ videtur eſſe Galenus 3. *de Cauſis ſympto-mat.cap.2.* necnon Auicenna *tract.4.cap.6.* agens de cauſis Hypoſarcæ, ſeu Anaſarcæ,dicens: *Et quandoque accidit cauſa caliditatis liquefacien-tis corpus, & humores: cùm ergo accidit oppila-tio, non poteſt cum eo penetrare humor virulentus liquefactus in partes renum, quare diſpartitur in corpore & ſit ſubitò.* Ex quibus conſtat Auicen-nam, veluti comprobâſſe Arethei placitum, aut Aretheum illud ex Principe collegiſſe, quod verius puto, cúmque hoc fieri ſine paſſione ie-coris confiteatur hic Author, credendum eſt te-nere ad Hydropem minimè eſſe neceſſariam compaſſionem iecoris.

His præmiſſis pro vtraque parte in tam ar-dua Controuerſia dicendum mihi videtur,aliud eſſe quærere quòd in communi vſu Medicorum habetur; aliud verò quòd ratio philoſophica, & medica demonſtrat. Quoad primum, certum eſt iuxta communem Medicorum exiſtimatio-nem,ſolùm Hydropem vocari eam affectionem tumoroſam factam,ex aliqua ex tribus ſubſtan-tiis enumeratis in locis etiam determinatis di-ctis; cum paſſione primaria iecoris præſtan-tis materiam ex læſione, ſeu vitio in ſanguifi-catione; non enim ſufficit adhuc iuxta hanc opinionem iecur lædi quomodocunque; nam poteſt lædi ex accidenti vt ſuprà dicebamus, ità vt per accidens ſit eius nocumentum ad generationem tumoris aquoſi in ventre, verbi gratiâ, & in tali caſu nihil conducit tale vitium in iecore. Quapropter compaſſio talis viſceris neceſſaria in Hydrope ità eſt intelligenda, vt ex vi illius generetur materia fouens huiuſcemodi affectum.

Cæterùm, ſi ſecundum attendamus, fateor non ſolùm non conuincere rationem addu-ctam pro compaſſione neceſſaria iecoris in Hydrope; verùm rationes oppoſitæ ſenten-tiæ maximè vrgere. Quare exiſtimo re benè penſitatâ, nullam poſſe adduci rationem ali-cuius momenti, quæ probet tales tumores de quibus probant argumenta ſuprà poſita, n dici verè Hydropes, ſine compaſſione iecoris: quod totum ſatis conſtat ex impugnationibus & ſolutionibus ibi adductis.

Nec ratio aliquid in contrarium probat; nam etiamſi non ſit vitium in ſanguificatione, cuius naturale inſtrumentum eſt iecur, poterit generari Aſcites ſolùm propter debilitatem re-num, & Tympanites propter imbecillitatem ventris, necnon etiam Anaſarca per languo-rem partium carnoſarum, & tandem omnes ſpecies per diminutam ventriculi concoctio-nem. Quæ ità accidere poſſe ſuperiùs demon-ſtratum eſt.

Nec Auicenna & Galenus contra noſtrum placitum probant; nam ſolùm loquuntur *lo-cis citatis* ſecundùm communem acceptatio-nem, ſeu impoſitionem hominum, ſemper ie-cur debere pati in Hydropica paſſione; quod nos libenter fatemur; aut poſſumus dicere loqui de eo quod communiter, & frequenter accidit; quidquid dicamus ſufficienter ſoluit difficultatem propoſitam. Vnde fit quando-que pati in hac affectione iecur ſolùm, quin neceſſariò alia pars compatiatur, nempè re-nes aut meſeræum; ſeu inteſtina; aut partes carnoſæ: nam eò præcisè quòd iecur gene-ret materiam vitiatam, etiamſi tales partes bene ſe habeant, fiet neceſſariò accumulatio illius in aliqua ex partibus dictis, & per con-ſequens fieri poterit quælibet Hydropis ſpe-cies, quin neceſſariò patiatur alia pars præ-ter iecur. Quandoque verò per ſolam paſſio-nem prædictarum partium nequaquam patien-te iecore fieri prædictas Hydropis ſpecies: Ex quo conſtat, vnicam ſolùm partem affici neceſſariò in Hydrope; ſed hanc non eſſe ne-ceſſariò iecur.

Quæret aliquis per quam viam aqua Hy-dropicorum ingrediatur ad locum determina-tum vbi firmatur Aſcites, nempè ad ſpatium illud medium inter peritonæum, & omentum; etenim primo aſpectu apparet difficile, cùm nulla ſit via manifeſta per quam poſſit dila-bi ſeroſitas. Reſpondeo dilabi per poroſitates, reſudatione factâ ſeri per ipſas; vt expli-cuit Auicenna *capite quinto citato*; & Galenus 7. *Aphoriſmorum, commentario 54.* qui huiuſ-modi aſſertum probauit exemplo reſudatio-nis puris ex thorace in pulmonem. Si enim ſubſtatia ità craſſa decumbit in pulmonem per reſudationem, quid erit mirum ſi tenuis ſub-ſtantia qualis ſeroſa eſt, reſudet per poro-ſitates peritonæi in illud ſpatium; quando-cunque detinetur nimis, aut in eam partem mittitur propter vitium iecoris non potentis ex-pellere,aut renum non potentium trahere. Con-firmat noſtrum placitum reſudatio ſanguinis per anaſtomoſim, quam ſæpenumerò videmus; meliùs

meliùs ergo fieri poterit serosæ humiditatis resudatio; ruptio enim quam Fernelius iudicauit esse necessariam in peritonæo chimærica est & impertinens, nam adesset dolor quando fit in hydropicis, quia cùm membranosa sit nimis, acutus est in ea sensus;quod nunquam est auditum ab ægrotis hanc passionem patientibus. Præterea etiam sanguis ex vulnere resudaret qui postea educeretur, nunquam tamen visus est: igitur cùm possibilis sit accumulatio aquositatis in tali loco per resudationem, & aliàs nullùm ex hoc appareat incommodum, dicendum est per porositates fieri, ipsásque esse vias occultas per quas Natura sæpenumerò tentat quamplures euacuationes.

CAPVT III.

Quâ distemperie laboret iecur quando præstat materiam Hydropis.

Ardua certè atque difficilis Controuersia in præsentiarum disquirenda proponitur. Circa quam communis modus dicendi est,iecur in productione materiæ Hydropicorum necessariò affici frigidâ distemperie,quoniam semper oritur ex vitio diminutæ sanguificationis, ratione cuius substantiæ,seu materiæ Hydropicorum frigidæ,quæ sunt infra sanguinem producuntur. Ità Galenus & Auicenna *c.4. suprà citato.* quos ferè omnes Recentiores Medici sequuntur. Nihilominùs oritur ardua ratio dubitandi desumpta ex eo quòd videmus per ardentissimas febres durante in iecore valdè intenso calore, perseuerantibúsque febribus ipsis ægros Hydropicos reddi:signum est tunc iecur per calorem distemperatum præstare materiam Hydropicorum per generationem aquæ, pituitæ, aut flatûs. Quod quidem ità rationi aduersum apparet,vt nec dum probabile putetur;etenim calida intemperies ad calidos effectus solùm est conducens,frigida verò ad frigidos:Constat autem Hydropicorum materiam esse frigidam,ergo à frigido efficiente produci exposcit. Si ergo hoc ità petit fieri, quâ ratione accidit vt fiat Hydrops iecore quandoque laborante calidâ distemperie per febres ardentes ? Hoc opus,hic labor;siquidem in dissolutione huiusmodi tota decidendi ratio consistit circa præsentem controuersiam, in qua valdè Authores variant.

Vallesius noster *super Opus Prognosticorum Hippocratis, cap.11.* vt soluat præfatum ratiocinium,renet iecur dupliciter posse calida distemperie laborare; primo modo in fieri; taliter vt eius radicale temperamentum minimè euertatur;in quo euentu, nequaquam iecur potest generare humores frigidos, infra sanguinem;quoniam facultas mutata non est, eò quòd radicale eius temperamentum in quo consistit, euersum non est per distemperiem calidam in fieri,& per consequens ad id solum valet quod est supra sanguinem.Docet deindè calidam ipsam distemperiem posse considerari, prout in facto in iecore, quæ euertit radicale temperamentum, mutátque ipsum in calidius;quia partes correspondentes elementis calidis prædominantur:in quo euentu facultas naturalis iecoris est debilis facta,& diminuta existit, & periudè solos humores frigidos infra sanguinem generare valet.Quâ ratione Vallesius iudicat per calidam distemperiem generari Hydropis materiam, quando illa est in facto in iecore; non in fieri,quoniam cùm sanguinis productio semper debeat fieri à facultate naturali,cum naturali temperamento,& per calidam intemperiem in facto; facultas debilis reddatur; nihil mirum generare frigidos humores,etiamsi aliàs calida sit præternaturam;etenim talis caliditas nihil facit,nec vllo modo est conducens pro sanguificatione molienda. Hæc Vallesius.

Hæc tamen assertio minimè euertit vim difficultatis propositæ, non quia, vt tenet quidam nostræ Scholæ Primarius,non explicet modum quo chylus cum tanto incendio, quale est distemperies calida in facto iecoris præparatur ad generationem aquæ,aut pituitæ.Nam cùm dicat Vallesius,tunc talem intemperiem minimè habere rationem efficientis, respectu talium substantiarum, sed solùm facultatem iecoris debilem,medio calido innato diminuto,certum procul dubio apparet, non teneri assignari modum quo intemperies illa calida possit efficere aquam, aut pituitam, & sic quoad hoc nequaquam diminutè processit noster Hispanus Galenus, vt putauit Recentior.

Meliùs tamen impugnatur, penes id quod diminuta,& debilis facultas,solùm poterit præstare diminutam sanguinis generationem: sed per talem intemperiem in facto productam in iecore, solùm redditur imbecillis eius facultas, calórque natiuus remissus, & defectuosus iuxta Vallesij opinionem, ergo solùm poterit conducere ad diminutam sanguinis generationem. Constat autem Hydropum materias, esse substantias alienæ naturæ à sanguine, & per actionem iecoris deprauatam exposcunt produci, quæ à diminuta virtute fieri nequit, cùm hæc solùm ad diminutam actionem possit conducere; non ergo bene stat cum doctrina Vallesij generatio prædictarum substantiarum, & per consequens Hydropis generatio calido præternaturam existente iecore.

Secundò vrgeo,& fortiùs in doctrinam Vallesij:Nam sequeretur cum omni Hydrope facta à iecore calido præternaturam modo suprà explicato, esse complicatam affectionem, in qua excrementa similia loturæ carnis recenter mactatæ eiiciuntur,& similiter cum omni hepatica affectione complicari aliquam speciem Hydropis. Totum hoc refragatur euidenti experimento,ergo & illud ex quo sequitur. Sequela in qua totius difficultatis robur existit, probatur:Nam omnes hepatici habent ex propria essentia virtutem sanguificandi iecoris diminutam;sed hanc admittit Vallesius in omni Hydrope necessariò, ergo in omni Hydrope debebunt apparere accidentia hepaticæ affectionis, & per consequens excrementa loturæ carnis similia; quod est contra experientiam. Rursùs,cùm Hydrops generetur à virtute debili, & diminuta sanguificandi iecoris,& hæc semper,& necessariò essentialis sit hepaticis;sequitur euidenter taliter affectos etiam esse Hydropicos,quod etiam experimento contradicit. Ergo cùm hoc sequatur ex doctrina Vallesij,ea non est sustinenda.

Huic dubitationi respondet Vallesius *loco citato:* quòd licèt in hydropicis generetur sanguis aquosus; sicut in hepaticis; attamen non

excerni

excerni in illis; propterea, quòd facultas trahens iecoris robuſta eſt, ab ipſa diſtemperie calida & ſicca, & ſic auidiſſimè trahit ex venis meſaraicis, exſiccátque excrementa, & impedit quominùs per ſedem inferiorem propellantur; proindéque conſtat, quâ ratione; licèt in hydropicis generetur talis ſanguis aquoſus, ſimilis loturæ carnis; non tamen propulſatur, vſque dum iam iam ægri ſunt prope mortem, languente attractice facultate iecoris: in hepaticis verò ſemper deiiciuntur talia excrementa. Cur verò omnes qui hepaticâ affectione corripiuntur non ſint hydropici, non explicat Valleſius, fortaſsè quia non vidit hanc partem difficultatis propoſitæ; & ità ſemper manet in ſua vi.

Solutio tamen hæc impugnatur à Petro Garcia, & à citato Recentiore, quoniam ſolâ debili exiſtente virtute commutatiuâ, dummodò impedimentum ſit diſtributionis, aut facultas attractrix membrorum debilis, excrementa excernentur ſimilia, ſicut in hepatica affectione; & per conſequens non erit neceſſarium vitium in attrahente iecoris adeſſe. Hæc tamen impugnatio minimè euertit Valleſij ſolutionem; ſiquidem ex eo quòd ſint aliæ cauſæ quæ impediant, vel iuuent talium excrementorum deſcenſum, non tollitur, quod tractrix iecoris robuſta vel debilis id faciat; cúmque ipſe in iecore calido præternaturam neceſſariò tracticem eſſe robuſtam fateatur, ponit ſufficiens impedimentum, quominùs talia excrementa non appareant. Quapropter fortiùs & vrgentiùs impugnatur ſolutio ſuprà tradita penes id quod argumentum non ſolùm procedit, & habet vim de Hydrope procedente à cauſa calida, ſed de illa quæ procedit à cauſa frigida, nullo calore præternaturam iecur infeſtante: In quo euentu tractrix iecoris etiam erit debilis, & tamen non ſemper apparent excrementa hepaticæ affectionis; igitur alia cauſa aſſignari debet, cur id non accidat; poſito quod eſt debilitas caloris natiui in iecore, & ab hac fiat hepatica affectio.

Alij Authores vt primum nodum ſoluant, tenent per iecoris incendium, ſeu dyſtemperiem calidam reſolui partes calidiores ipſius, & remanere frigidum, & ſic nihil mirum ſi producat materias frigidas cauſantes omnes Hydropum ſpecies. Quod probant exemplo carbonum, qui vſtione generantur, & tandem frigidi manent; ergo idem in iecore debet accidere quandocunque nimiâ calidâ diſtemperie corripitur. Sed contra hunc philoſophandi modum primò ſtat experientia. Nam licèt ità ſit quod poſſit iecur calidum nimis, reddi frigidum per reſolutionem partium calidarum, tamen certum eſt, adhuc durantibus febribus ardentibus, & iecoris calore præternaturam, adeſſe Hydropem complicatum: ergo tunc non datur actualis frigiditas à qua poſſint produci ſubſtantiæ frigidæ, quæ ſunt materiæ Hydropis.

Video aliquos reſpondentes, poſſe effectum produci ab aliquo agente, in quo ſit calor intenſus. Conſtat enim ex communi opinione, produci aquam tempore hyemis in cauernis terræ, vbi locus ille eſt calidus à prædominio. Ergo ſic ſimiliter licèt in iecore ſit diſtemperies calida, nihilominùs poterit eſſe in materia diſpoſitio, vt cum exigua frigiditate generetur aqua Aſcitis, aut alia frigida ſubſtantia ex dictis, ità vt poſteà ablato impedimento dimanet à propria forma maior, & intenſior frigiditas debita pro eius conſeruatione.

Vrgeo tamen contra hanc ſolutionem. Nam ex ea ſequeretur aliquam formam produci cum diſpoſitione contraria. Patet ſequela, cùm nihil magis ſit contrarium aquæ, quàm calor quo producitur in caſibus aſſignatis.

Nec valet ſi iterum reſpondeas non eſſe hoc inconueniens, dummodò talis effectus non producatur ab illa diſpoſitione repugnante; & poſteà non coëxiſtant ſimul, forma ſcilicet denuò producta, & qualitas illa contraria quæ præexiſtebat in eius productione. Sic enim in noſtro dubio poterit quis affirmare, & fortaſsè cum Petro Garcia *loco citato* (qui meo iudicio aſſentitur huic ſolutioni) calorem illum febrilem, & cauernarum terræ, nequaquam influere in productionem aquæ; nec coëxiſtere ſimul cum aqua producta. Non inquam valet hæc ſolutio, quia vel non debet produci aqua, vel debet produci à diſpoſitione contraria. Patet ſequela: nam quando adeſt calor intenſus, non eſt diſpoſitio ad formam aquæ, ſed potiùs ad formam contrariam, & ſolùm eſt actio caloris, ſi producitur aqua; actione caloris debet produci, qui agens contrarium eſt; aut ſi ab eo nequit produci, videtur impoſſibilis productio aquæ, quod eſt contra experientiam. Vlteriùs: poſtquam eſt producta aqua, adhuc ſolet durare febris, & calida dyſtemperies in iecore, ergo coëxiſtunt ſimul diſpoſitio contraria, & forma contrariam expoſcens diſpoſitionem ad ſui conſeruationem.

Denique contra hanc ſecundam opinionem argumentor: quia nulla res vſta datur frigidior, quàm eſſet ante vſtionem; niſi mutauerit formam, quæ illum minorem calorem expoſceret, aut frigiditatem poſitiuam; ſed iecur per vſtionem non mutat formam, cùm perſeueret in eo viuentis forma poſt vſtionem. Igitur non debet reſultare frigidior, ſed debet perſeuerare calidum & ſiccum, & per conſequens non erit frigiditas à qua poſſint generari materiæ Hydropis.

Nec valet ſi cum aliis dicamus, tunc cum actuali calore adeſſe dyſtemperiem frigidam habitualem à qua poſſint generari Hydropis materiæ. Nam contrà eſt: quoniam tunc iecur ſolùm operatur per qualitatem, & diſpoſitionem, quam habet in actu, vt per ſe patet: ſed hæc eſt calor, ergo ipſe debet producere materias frigidas Hydropis, & non frigiditas, præcipuè, quia actualis effectus cauſam producentem actualem expoſcit, & non habitualem. Ergo etiamſi concedamus tunc habitualem intemperiem frigidam eſſe in iecore (quod inintelligibile eſt) nequibit Hydrops à frigiditate oriri.

Noſter Petrus Garcia *diſput. 58. de Locis affectis*, *cap. 7.* aſſerit non ſufficere ad productionem diuerſarum ſpecierum Hydropis diminutionem caloris natiui, ſed requiri aliam diuerſam ſpeciem diſpoſitionis partialem, forſan ſe habentem ex parte materiæ, ità vt ex diminutione caloris natiui, ſeu diminuta ſanguificatione (quæ communis in omni ſpecie Hydropis eſt) & ex peculiari diſpoſitione producta ab efficiente in ipſo iecore, aut reperta in materia reſultet vna, & adæquata diſpoſitio pro productione aquæ, aut flatûs, aut pituitæ hydropicorum:

corum : His clauditur mens Magistri, quantum ex eius verbis dubiis maximè, a que intricatis colligere potui. Nam in hoc & in similibus spinosis Controuersiis, continuò, confusione & obscuritate vtitur in explicatione suæ mentis, quasi hoc à calumniis debeat ipsum liberare. Peccat enim quatenus non explicat quæ sit intemperies conducens pro generatione omnium substantiarum ; siquidem, nec calidam, nec frigidam protulit esse. Si autem est peculiaris dispositio necessaria ad generationem huius vel alterius materiei Hydropis, siue orta ab alterante efficiente iecur, siue ex parte materiæ requisita ; debebat explicare qualisnà esset:nam ipsam ad occultam qualitatem reducere,nihil est aliud, quàm fateri diuersitatem talium trium substantiarum,& ignorare causam productiuam ipsarum.

Deindè fatetur Petrus Garcia, virtutem sanguificandi in omni Hydrope esse diminutam necessariò, proptereáque generari semper sanguinem aquosum, & crudum ; Quod quàm alienum sit à veritate, interdum & sæpenumerò demonstrat experientia eorum qui Hydrope sunt correpti, & tamen excernunt sanguinem crassum, & splendentem ; signum euidens quòd semper non est diminuta sanguinis generatio. Vlteriùs, nam si hoc ità semper accidisset, sequeretur, cum qualibet specie Hydropis esse complicatum malum corporis habitum, proindéque totum ambitum corporis apparere laxum & tumidum : atqui sæpè sæpiùs adest Tympanites, & Ascites, solo ventre in tumorem eleuato ; Et forsan aliquando partes carnosæ non solùm non tumidæ, verùm etiam tabidæ apparent. Signum ergo est in omni Hydrope non esse diminutam sanguificationem, nec semper generari sanguinem aquosum;siquidem hoc adstante, necessariò fit malus corporis habitus.

Circa præsentem difficultatem mihi placuit magis placitum quod Argenterius insinuauit, 4. *Aphorism. comment.* 11. qui quærens, quâ ratione fiat Hydrops Ascites ob scirrhosam iecoris substantiam, asserit fieri tunc collectionem aquosi humoris inter peritonæum, & intestina penes id quod per calidam & siccam iecoris intemperiem, venæ seu meatus per quos transit chylus à sima parte iecoris, ad gibbam, sunt adeò exsiccati, & adstricti, vt cum difficultate chylus multo humore aqueo plenus permeet. Vnde per moram ipsius transitus mirum non est, si plurimum partis serosæ existentis in chylo, resudet, & transcoletur ad spatium contentum inter peritonæum, & intestina ; siátque Hydrops Ascites vera, quæ radicitùs nascatur tanquam à primo fonte à scirrho, seu induratione iecoris causata à calida, & sicca distemperie ádmodum vrente, & torrefaciente ipsum iecur ; quod totum ità esse experientiâ cognouit (vt ipse ait) ex dissectione corporum, & anatome deducta. Testatur qnidem plures hydropicos dissecuisse in quibus iecur erat deficcatum valde,& veluti torrefactum.

Sed licèt hæc doctrina vera mihi appareat, tamen nouâ indiget illustratione, necnon animaduersionibus aliquibus. Vt tamen clariùs quid dicendum sit intelligamus, supponere primò debemus, calidam & siccam intemperiem per se, & primariò non posse producere materias Hydropis, quod est iuxta Galeni mentem 3. *de Causis symptomat. cap.* 1. sic: *Sed & alteratricis potentiæ intemperies quæ ad calidius sit versa, aliàs biliosum, aliàs melancholicum efficiatur excrementum ; ad frigidius verò mutata vel pituitosum, vel aquosum.* Ex quibus constat calidam & siccam intemperiem causam esse Hydropis per accidens, & secundariò producendo eius materias, vt inferiùs latiùs videbimus.

Secundò aduertendum est,aquam Ascitis nequaquam produci de nouo ab vlla intemperie, sed solùm separari eò quòd sit pars aquea alimentorum omninò incommutabilis, quæ à radicibus plantarum fugitur, antequam veram formam alimenti habeat ex permixtione, & alteratione cum terra.

Tertiò notandum est, per talem obstructionem viarum à calore, & siccitate factam, non impediri omninò transitum serosæ humiditatis ; nam cùm crassiorem habeat substantiam,id quod restat ex materia chylosa planè non communicaretur. Potiori ratione, & perindè alimentum vndequaque deficeret, & breuissimo tempore viuens periret.Constat autem per longum tempus hydropicos protrahere vitam, ergo signum est communicari alimentum & materiam crassiorem chyli, adhuc existentibus viis obstructis ; solùm igitur meatuum angustia est occasio Hydropis quatenus lentè, & ægrè fit delatio chyli atque eiusdem transitus, adeò vt interim pars serosa quia tenuior transcoletur in cauitatem ventris, quæ habetur inter peritonæum & intestina, ibíque eleuet ventrem in tumorem aquosum,quem vocamus Ascitem.

Tandem est prælibandum : Ad huiusmodi transcolationem valde conducere pondus in venis mesaraïcis productum, à multitudine humoris aquosi & mucosi, ratione cuius orificia talium vasorum aperiuntur, & faciliùs fit transcolatio.

His ergo prælibatis sit Prima Conclusio:Ascitem, & Tympanitem fieri per accidens à distemperie calida & sicca iecoris, ità vt ipsa sit radix harum duarum specierum Hydropis.

Hæc Conclusio probatur Primò de Ascite : nam vi huius distemperiei poterit separari aquea substantia, & inde transcolari inter peritonæum & intestina, ibíque creare tumorem aquosum, non est alia Hydropis Ascites ; igitur hæc oritur à distemperie calida & sicca. Maior in qua stat tota huius euentus difficultas sic probatur : Nam medicamenta verè diuretica, quæ calida sunt & sicca, suo immoderato calore sanguinem primò liquant, deindè serosam aquositatem ab eo secernunt : quo fit vt tandem sanguis crassior reddatur, sero extracto per liquationem à calore illo immoderato factam ; ergo sic similiter iecur distemperatum per calorem immoderatum, & siccitatem poterit liquare chylum detentum in venis mesaraïcis, indéque separare ab illo humiditates serosas, ità vt ab eodem calore reseratis osculis vasorum atque apertis, ipsorúmque tunicâ attenuatâ percoletur serosa substantia, & facillimo negotio deriuetur inter peritonæum, & intestina, sicque fiat Hydrops Ascites eleuato ventre in tumorem aquosum. Patet consequentia, siquidem medicamenta diuretica habent vim separandi serum à sanguine per immoderatum calorem & siccitatem ; ergo si hæc eadem distemperies

ftemperies inueniatur in iecore, vt fit per fe-bres ardentes eundem præftabit effectum : & cùm ex alia parte conftet vias atque meatus ad-ftringere per talem diftemperiem; quâ ratione lentè chylofa fubftantia vehitur, fit manifeftè vt infufficienter detineatur, vt ab ea poffit me-diâ liquatione feparari ferum, & per confe-quens tranfcolari in prædictam vacuitatem vbi facit talem tumorem; Sic in his atteftantur ca-lidam, & ficcam diftemperiem iecoris figna quæ fequuntur; nempè vrinæ paucitas,ipfáque ignea potiùs quàm cruda; fitis implacabilis, & aluus ficca, excrementáque non minùs tincta bile quàm per bonam valetudinem, & fi for-fan ab his fanguis per aliquam partem emanet, is apparet craffus,fplendens, rubicundus, atque incenfus, quæ omnia denotant non femper in omni Hydrope, vt aiebat Galenus, virtutem fanguificandi effe diminutam,aliàs fanguis effet aquofus, & cætera omnia figna aliter appare-rent. Vnde etiam conftabit, minimè à frigore excedente fimilia accidentia euenire poffe, vt planè contemplanti fiet manifeftum.

Infuper aqueam fubftantiam generari, feu feparari ab immoderato calore conftare poteft, eò quòd dum iecur fummoperè calefacit chy-lum, quamplurimam ab eo vaporum copiam eleuat per feruorem. Quo fit vt vapores ipfi tangentes partes aliàs minùs calidas facillimo negotio concrefcant, & in aquam vertantur, non aliter ac vapores, qui eleuantur ex olla fer-uente, qui tangentes operculum minùs calidum illicò in aquam tranfmutantur. Cur igitur hoc idem in iecore non fiet per calidam diftempe-riem? Et cùm huiufmodi fubftantiæ aquofæ vftione, generentur acres, & mordaces funt, & perindè vim aperiendi pollicentur per tenuita-tem partium, non fecus ac acetum, perindéque facillimo negotio penetrant, & inter perito-næum, & inteftina congeruntur : inde fit, vt meritò hoc etiam modo generetur Hydrops Af-cites, à calida & ficca iecoris diftemperie.

Cæterùm, quòd frigida iecoris diftemperies hanc aquæ,feu ferofæ fubftantiæ generationem, feu feparationem efficere minimè valeat, pro-batur. Nam potiùs frigiditas reddit materiam chylofam denfiorem, & veluti craffiorem, & proindè potiùs congregat omnes eius partes, quàm feparat fubftantiam ferofam, non ergo hac ratione valebit caufare Hydropem Afci-tem; nifi forfan debilitatem inducendo in attra-ctrice iecoris ob quam lentè trahat chylum,qui diù detentus in mefaraïcis vafis laxatis valde ab humiditate, infirmáque redditâ facultate retentrice ofculorum, partem ferofam chyli tranfcolari permittunt;& per confequens Afci-tes caufatur.

Demum, quòd eadem calida & ficca diftem-peries iecoris generet Tympanitem ; clariùs conftat : fiquidem facilè intelligitur calorem conducere ad flatuum generationem, qui qui-dem ex materia ficca & terreftri eleuantur, vt omnes fatentur, poterit igitur iecur ità diftem-peratus exurere chylum, adeóque ipfum torre-facere, vt ab eo quamplurimi eleuentur vapo-res ficci qui caufa fint, & materia Hydropis Tympanitis ventrem, & cauitatem peritonæi diftendentes,& in tumorem eleuantes.

Neque aliquid facit contra ifta, fi quis dicat, huiufmodi vapores etiam conuerti in aqueam fubftantiam, & fic potiùs hoc modo fieri Afci-tem. Nam contrà eft; quia quotiefcunque va-pores funt ficci, & terrei, non funt apti ad con-uerfionem in aquam, tales autem funt flatus, feu exhalationes, quæ caufant Tympanitem à calore perurente procreatæ. At verò vapores qui conuertuntur in aquam, & funt caufæ Af-citis humidi funt, & à calore minùs perurente, licèt præternaturali caufati, & fic nihil mirum fi conuertantur in aquam. Præterquam quòd non femper omnes vapores, etfi humidi fint, debent conuerti in aquam nifi tangant partes frigidiores fe, & fic quando hoc ità non eft, fit ex talibus vaporibus Tympanites, & hinc faci-lè intelligitur, quâ ratione Afcites, & Tympa-nites ità coniungantur, vt femper complicari certum eft, vt certum habeatur ab Authoribus, nimirum quia femper omnes vapores qui ele-uantur ex chylo non funt ficci, nec femper qui funt humidi tangunt partes frigidiores, & fic femper ex tali caufa eleuante vapores fimùl ge-neratur aqua, & etiam vapores qui fub tali for-ma perfeuerant,quin conuertantur in aquam ob rationem dictam.

Altera verò Hydropis fpecies, quæ vocatur Anafarca femper à diftemperie frigida genera-tur : nam humor abundans in tali Hydropis fpecie eft pituitofus valde, & crudus fanguis; fed talis nequaquam poterit generari neque per fe, neque per accidens à calida & ficca diftem-perie, cùm hæc potiùs fit contraria difpofitio ad talium humorum generationem: igitur fo-lùm procedere poffunt ab humida & frigida di-ftemperie, quæ diminutè coquit, & perindè fanguinem pituitofum,& crudum efficit:Quòd totum confirmat color partium & ipfius ieco-ris quòd in diffectis corporibus apparet albi-cans, indicium fanè frigidæ & humidæ diftem-periei, etenim ficca & calida alium colorem caufat, & non poteft ftare cum illa laxitudine quam habent, qui Anarfacâ corripiuntur, vt ex fe manifeftum eft. Nec præter actionem dimi-nutam fanguificandi eft neceffaria alia difpofi-tio per quam fit actio adaucta, aut deprauata in iecore ad Anafarcam, vt putauit quidam no-ftræ Scholæ Primarius. Nam ipfe tales actiones effe neceffarias deduxit ex vberrima generatio-ne pituitæ naturalis, aut ex generatione ni-mia fucci crudi, qui aliena fubftantia, & im-propriè pituita dicitur, fed totum hoc fit præ-cisè per diminutam coctionem;ergò non datur aliud vitium in iecore ad talem generationem feu actionem quam Recentior vocat auctam, aut deprauatam. Minor probatur : nàm dimi-nutà coctio fit à debili calore : fed tunc quod deficit de calore in iecore fuppletur per frigidi-tatem tanquam per contrariam qualitatem : at-qui ratione huius excedentis qualitatis diminu-ta fit coctio, & generantur pituitofi fucci; nec-non plurimum de pituita naturali; ergo de pri-mo ad vltimum talium fubftantiarum exceffus fit à diminuta coctione, ratione cuius ex mate-ria, feu parte chyli ex qua aliàs debebat fieri fanguis, fi iecur debito temperamento operare-tur fit pituita, feu fuccus crudus; non igitur eft neceffarium ponere actionem adauctam,aut de-prauatam iecoris ad generationem materiæ in Anafarca.

Nec placet illud quod concedit citatus Re-centior, nimirum à iecore calido, & ficco fieri

poffe

posse tumorem laxum in ventre, & proindè Anasarcam penes id quod iecur calore præternaturam (si admodum intensus non sit qui liquationem efficiens in chylo ab eo separet partem aqueam more auxiliorum diureticorum, vt in Ascite probauimus) tentans in venis mesaraicis chylum commutare ipsum tenacem & lentum efficit per resolutionem, seu consumptionem partis humidioris chyli permixtione, seu coagmentatione facta in partibus omnibus permanentibus, & aliàs meatibus obstructis per quos trahi debebat talis materia. Quo fit vt partes ipsam propulsent in ventrem, aut in alias partes, & sic fiat tumor laxus, & Anasarca.

Hæc inquam doctrina consona rationi non videtur, penes id quod calor præternaturam per resolutionem partis humidioris chyli nullo modo poterit ipsum reddere lentum, ità vt laxum tumorem efficiat: nam potiùs per illam actionem siccior redditur materia humido resoluto: non ergo ex vi illius actionis fit materia glutinosa. Præterquam quòd, materia in Anasarca non est quælibet terrea, & crassa, sed pituitosa quæ frigida & humida est in excessu; sed per talem actionem caloris præternaturalis, nec per se, nec per accidens poterit produci humiditas, nec lentor, cùm potiùs ipsam resoluat. Ergo vi illius minimè poterit fieri tumor laxus.

Vnde argumentum quod suprà posuimus contra Vallesium de hepatica affectione semper complicata cum Hydrope, aut è contrà in nostra opinione non habet vim, cùm Hydrops non oriatur à diminuta actione sanguificandi, sed modo assignato, poterat tamen argumentum habere aliquod robur circa Anasarcam; nam si hæc quoad nos fit à diminuta sanguificatione, qui Anasarcâ laborant non sint hepatici, vel cur hepatici nón laborant Anasarcâ? Ad quod dicimus: quòd licèt in vtraque affectione sit æquale vitium in iecore, nihilominùs non esse complicatam de necessitate; nam quoties impedimentum est distributioni excrementorum, fit Hydrops per retentionem ipsorum: quoties verò non est tale impedimentum, sed potiùs redditur admodum debilis facultas retentrix iecoris, tunc adest hepatica affectio. Cur autem hepatici non laborent Anasarcâ necessariò, nascitur penes id quod materia illicò ac generatur vitiosa, propulsatur per sedem inferiorem; & sic non est perseuerans pro tumore œdematoso ventris, aut totius corporis.

Argumentum verò quod ponit contra se Petrus Garcia de hecticis, cur scilicet non sint hydropici, cùm calor innatus eorum sit debilis, & ab eo fiat sanguificatio diminuta, quæ causa sola Hydropis est, nullo modo contra nos habet vim; eò quòd talis calor præternaturam, ità remissus est, vt non faciat liquationem, & separationem ex chylosa materia; & quia apud nos non fit Hydrops absolutè à diminuta sanguificatione, seu à diminutione calidi innati, Anasarca verò fit à frigore excedenti, qui non est in hecticis, & sic nullo modo pugnat contra nos argumentum. Petrus verò Garcia adhuc iuxta proprium philosophandi modum difficulter ipsum soluit difficultate oppressus, vt quisque *in suis commentariis* videre poterit.

CAPVT IV.

Quæ species Hydropis sit deterior?

VAriè quidem Authores sensère circa præsentem Controuersiam penes id quod malitiam in tribus speciebus Hydropis diuersimodè statuunt, non solùm attendentes ad naturam ipsarum, sed ad facilitatem, aut difficultatem in curatione, necnon ad causas ex quibus oriuntur. Ex quibus vnus est noster Petrus Garcia *disput.58. de Locis, cap.8.* qui asserit, cæteris paribus, deteriorem esse Ascitem. Probat suum placitum vnicâ, sed suo iudicio efficaci ratione; nam illa species est deterior, quæ procedit à morbo iecoris deteriori: sed Ascites procedit à maiori frigiditate; ergo est deterior. Minor probatur: nam aquosus humor frigidior est pituitâ, & flatu, ergo fit à causa frigidiori. Vltima Minor probatur: nam Anasarca, habet pro materia pituitam, quæ sanguis est non bene coctus, ergo eius generatio præsupponit calorem saltem remissum: Rursùs, flatus nequit excitari quin fit calor attenuans, & eleuans; ergo frigidiorem morbum importat aquæ generatio, aut pituitæ seu flatus, & per consequens deterior erit Ascites aliis speciebus. Confirmat hanc suam opinionem ex Auicenna *cap.4. lib.3. fen 14. tract.4.* vbi agens de speciebus Hydropis, hæc subdidit verba: *Verùm dignius est, vt sit Ascites malignior illis omnibus.* Idem testatur Galenus *4. Aphorism. comment.11.* dum ait: *Videtur autem à maiori frigiditate generari aquosus humor quem Ascitem vocant*: sentit igitur Ascitem esse deteriorem aliis speciebus, ob eandem rationem, quam insinuat Petrus Garcia, nempè quia procedit à maiori morbo frigido iecoris.

Verùmenimverò hæc doctrina minimè conuincit in nostra opinione, immò nihil probat. Primò: quia vt probauimus; aquosus humor denuò non generatur in Ascite; sed separatur à congregatione sanguinis tanquam incommutabilis, & si forsan generatur non per se, sed per accidens, non à frigiditate; sed potius à calore, vt latè probauimus: igitur non erit deterior Ascites eò quòd nascatur à maiori frigiditate, cùm hoc sit tam incertum vt potiùs sit à distemperie calida, & separetur, aut generetur aqua, aut serosa substantia, quæ est materia Hydropis. Et cùm Galenus & Auicena sentiant omnem Hydropis speciem à distemperie frigida oriri seu diminuta sanguificatione, nihil mirum si consequenter proferant Ascitem oriri à maiori frigiditate; & sic deteriorem esse ratione morbi à quo procedit.

Vallesius *lib.8. Controuers. cap.10.* tenet: quod consideratâ affectûs naturâ, leuior morbus est Tympanites; Ascite attamen Tympanitem esse morbum periculosiorem propter difficiliorem curationem; etenim medicamenta flatum resoluentia, quæ calida & sicca debent esse, plus augent affectum, eò quòd ex materia humida copiosiores eleuare valeant flatus.

Ludouicus verò Mercatus *lib.4. de internor. morbor. curatione, cap.6.* tenet Tympanitem esse deteriorem speciem ob affectûs naturam: fun-

datur

datur in eo quòd intemperies eſt habitualis in Tympanite, iuxta Hippocratis & Galeni placitum 4. *Aphoriſm. text.* 11. dum explicat illa verba: *Quibus tormina, & circa vmbilicum dolores, cum remediis non cedunt, in tympaniam verti*: vbi tenet Galenus talem intemperiem eſſe habitualem, & fixam ſeu factam. Vnde licèt concedat Mercatus hoc ipſum in Aſcite inueniri, vltra id tamen habet Tympania illud grauius, quòd in illa duæ illæ inueniantur indicationes contrariæ, calida ſcilicet & ſicca in iecore, & frigida in partibus ventris, quarum vna curari non poterit ſine damno alterius, ob idque docet eſſe periculoſiorem naturâ ſuâ, & difficiliùs curari ob contrarias cauſas.

Nec doctrina Valleſij in noſtro modo philoſophandi aliquid vrget: nam cùm Tympanites à calida, & ſicca diſtemperie fiat, proculdubio conſtat, non eſſe leuiorem morbum Aſcite, quæ non ità ſiccam, & adurentem diſtemperiem exposcit: Rursùs, neque eius medela difficilior eſſet, enim talia auxilia calida & ſicca, etſi eleuent flatus, ipſos etiam reſoluunt, ſimúlque materiam humidam exſiccant humiditatem reſoluendo.

Mercatus verò errat quatenus aſſerit, quoad affectûs naturam eſſe deteriorem Tympanitem, & poſteà ad id probandum vtitur difficultate curationis ob complicatas duas contrarias indicationes; implicat enim in aſſerto: nam ſi tenet, æqualiter ſe habere Aſcitem in intemperie habituali, cum Tympanite, & rursùs Tympanitem addere intemperiem frigidam in partibus ventris contrariam; quæ difficultatem inducit in medela, ſequitur in eius opinione eò eſſe deteriorem propter difficultatem curationis, quod ipſe anteà impugnauit: Patet ſequela: Nam altera intemperies quam addit Tympanites, non addit malitiam ſupra primam, eò quòd calida, & ſicca origo, & fons Tympanitis eſt: ergo quoad affectûs naturam non eſt deterior.

Cæterùm, vt veriorem iuxta noſtrum peculiarem philoſophandi modum proferamus opinionem, notandum eſt: rem aliquam nulli alteri eſſe conferendam, niſi omnibus cauſis naturâ, & effectu pariter metienda ſit: etenim ſi vnius ſpeciei Hydropis cauſa grauior ſit, proculdubio conſtabit eam ſpeciem eſſe difficiliorem: igitur Controuerſia debet procedere cæteris paribus factâ collatione vnius ad alteram.

Secundò aduertendum eſt, difficultatem in curatione non naſci in Tympanite, vt quidam ſiniſtrè putârunt penes id quod nullum ſit medicamentum quod educat flatum, nam dubium non eſt quin indigeat purgatione, iuuaménque ſequatur per euacuationem humoris; qui materiam præſtat ad flatum. Præterquam quòd flatus etiam per reſolutionem curari poſſunt. Vnde cùm aliquis curat Aſcitem, primò intendit corrigere iecoris v. g. diſtemperiem; quæ origo, & fons mali eſt; & poſteà deuenit ad eductionem materiæ coniunctæ; in cáuitate abdominis; ſic in Tympanite poſtquam occurrimus diſtemperiei iecoris, poſteà reſoluentibus auxiliis flatum educimus è regione ventris.

His poſitis ſit noſtra Concluſio. Cæteris paribus, & attentâ ſolâ affectûs naturâ, vnde primò oritur Hydrops; deteriorem eſſe Anaſarcam. Tenet hanc ſententiam Donatus ab Altomari *lib. de curandis morbis, cap.* 93. Amatus Luſitanus *Centuriâ* 1. *curatione* 30. Eam autem probant præcisè, quia maiorem frigiditatem importat in iecore materia pituitoſa, quàm ſeroſa, aut flatuoſa; ergo eſt deterior. Antecedens probant ex Galeno 4. *de Ratione victus in morbus acutis*, vbi ait quod quantò pituitoſum excrementum ſeroſo, & tenui humore exiſtit frigidius, tantò Anaſarca quæ ex dicto pituitoſo excremento excitatur à frigidiore intemperie generationem habebit. Iſte tamen modus probandi ſuam opinionem ſummoperè diſplicet: cùm certum ſit ſeroſam ſubſtantiam ſeu aquoſam frigidiorem eſſe, & per conſequens hac ratione Aſcitem deteriorem eſſe ſpeciem. Quòd autem ſeroſa ſubſtantia ſit frigidior pituitoſâ probatur; nam hæc cùm ſit ſanguis non bene coctus, neceſſariò ex propria forma importat caliditatem licèt remiſſam, quam non indicat aquoſus humor: igitur hic eſt frigidior. Nec Galenus hoc dubitauit; ſed locutus fuit comparatione factâ cum ſero putrefacto, qui vi putredinis caliditatem proculdubio adquirit.

Aliter igitur eſt probanda Concluſio à nobis, ſic: Illa ſpecies eſt deterior ſecundum eſſentiam, quæ procedit à diſtemperie deteriori; ſed talis eſt Anaſarca, ergo eſt deterior: Maior eſt certa: Minor probatur: nam Anaſarca procedit à diſtemperie frigida, iuxta omnium conſenſum, ſiue ſit iecoris, ſiue alterius cuiuſlibet partis, de quo iam diximus ſuo loco. Tympanites, & Aſcites procedunt à diſtemperie calida, & ſicca, ſed deterior eſt in viuenti diſtemperies frigida, ergo. Vltima Minor probatur: nam illa diſtemperies eſt deterior ratione cuius viuens, vel quælibet eius pars magis recedit à ſtatu naturali; ſed per intemperiem frigidam magis recedit, quàm per calidam; cùm ſit illa magis oppoſita principio naturali & vitali, immò immediatè oppoſita; ergo de primo ad vltimum Anaſarca procedit à grauiori morbo; & per conſequens inter ſpecies Hydropis eſt deterior. Quòd autem frigida intemperies immediatè opponatur principio vitæ, probatur ex eo quòd ſolùm ſint venena frigida à manifeſta qualitate, ſcilicet à frigiditate, & calida venena non dicuntur à manifeſta qualitate talia, ſed à tota ſubſtantia iuxta Galeni, & omnium doctrinam, non aliâ de cauſa niſi quia frigida venena per nimiam intenſionem immediatè opponuntur principio vitæ, nempè ſpiritibus, ſecus calida, niſi ratione qualitatis cuiuſdam à tota ſubſtantia ortæ, ſpiritibus oppoſitæ, & contrariæ: ergo ſignum eſt frigiditatem magis opponi principio vitæ, quàm caloreni, & per conſequens cùm ab ea procedat Anaſarca & non Aſcites, nec Tympanites, vt ſuperiùs probauimus, ſequitur proculdubio Anaſarcam eſſe deteriorem.

Secundò probatur hæc eadem pars: nam quia tunc aliquis affectus eſt deterior, quando in ipſo læduntur plures actiones; ſed id contingit in Anaſarca potiùs quàm in aliis ſpeciebus, ergo: Maior conſtat ex Galeno *lib.* 1. *de Criſibus, cap.* 12. in quo ait: *Quò plures cuiuſque generis inſtrumentorum actiones aut vires impeditæ fuerint, aut ex toto perierint, tantò morbum eſſe deteriorem.* Minor probatur: nam Anaſarca eſt

est morbus communis lædens, non solùm determinatam partem ventris, sed & omnem particulam nutriendam præter in sanguificatione vitium : ergo plures partes & actiones lædit Anasarca, & per consequens erit deterior morbus.

Rursùs, cùm inter Ascitem, & Tympanitem hæc procedat à maiori distemperie calida & sicca, quæ generet flatus habentes naturam exhalationis, calidam & siccam, fit inde vt Tympanites sit deterior Ascite ob eandem rationem, quam nuper insinuabamus, nempè quia procedit à deteriori distemperie, quàm Ascites, & sic cæteris omnibus paribus, primò Anasarca est deterior, secundò Tympanites, & tandem infimum locum habet Ascites. Si verò attendamus ad facilitatem, aut difficultatem curationis, dicimus, Tympanitem difficiliùs curari, quia origo mali indicat auxilia frigida, & humida, vtpote est distemperies calida & sicca, & ex alia parte flatus discuti nequeunt ab eisdem auxiliis, sed à contrariis. Quo fit vt contrariæ indicationes sint complicatæ quarum altera nocet alteri, ratione auxiliorum, quod in aliis speciebus minimè adest : & perindè Tympanites difficiliùs curatur, etiamsi quoad essentiam non sit deterior.

CAPVT VLTIMVM.

De medela Hydropis.

HYdropis medela geminâ clauditur indicatione : Alterâ quæ respicit euacuationem materiæ peccantis redundantis in corpore : Alterâ verò, quæ prouidentiam prærequirit, ne scilicet denuò generetur materia noxia, quæ mali causam præstat ; hæ enim si adimpleantur, proculdubio euentûs fœlicitatem promittunt.

Quâ ratione claritatis gratiâ cuiusque speciei sigillatim curationem adducemus, vt quod peculiare cuique est, minimè confundatur. Igitur primò de Anasarca agemus;& quatenus attinet ad primam intentionem curatiuam, quæ tota est in euacuatione materiæ redundantis dubium esse poterit, An liceat ipsam primò extrahere per sanguinis missionem. Ratio autem, dubitandi desumitur ex natura pituitæ, quæ causa est Anasarcæ ; siquidem cùm talis humor frigidus sit,& valde distans à natura sanguinis cacochymiam inducens in corpore ; videtur proculdubio dehortari sanguinis detractionem, quandoquidem per pharmaci purgantis exhibitionem potest deponi talis humor noxius.

Verùm enim verò, vt præsentis dubioli clara euadat notitia, prælibandum est Anasarcam accidere, seu generari posse duplici modo : Primò,per sanguinis vbertatem grauatâ iecoris, & totius corporis facultate, ità vt nequeat ritè sanguinem conficere; sed pituitosum valde, & crudum, qualiter accidere solet propter mensium, aut hæmorrhoïdum, aut cuiuslibet alterius euacuationis consuetæ suppressionem, aut dimissionem exercitij consueti. Altero modo potest generari Anasarca, seu copia pituitosi succi non per sanguinis vbertatem, veluti suffocantis calorem natiuum, sed solùm per aliquam causam internam, & externam refrigerantem admodum iecur, aut totum genus carnosum citra sanguinis commercium, aut vbertatem, vt diximus.

Quibus prælibatis, proposito dubiolo dicimus, quòd quando Anasarca generatur primo modo ob sanguinis vbertatem ratione alicuius suppressæ euacuationis consuetæ, proculdubio sanguinem primò esse mittendum : Quod docuerat Galenus 6. *Aphor. comm.*12. necnon *lib. contra Erasistratum*,vbi Hydropes sanguinis missione sanatos fuisse testatur. Idem docet 4. *Acutorum, comm.*11. Rationem huius reddit Galenus : quoniam propter vbertatem sanguinis periculum est ne caliditas naturalis propè ad extinctionem accedat, quemadmodum contingit igni, qui extinguitur ferè à multis lignis,& humidis, nisi multitudinem deponamus. Igitur quemadmodum est præstantissimum auxilium depositio lignorum, ne suffocetur ignis, ità etiam depositio sanguinis in Anasarca quâ nimia eius vbertas minatur periculum suffocationis, ex suppressione alicuius consuetæ euacuationis : parcè tamen sanguinem mittere debemus,& per interualla, propter virium iacturam, quam semper præ oculis habere debemus in hoc morbo. Hanc doctrinam expresse tenet Auicenna *lib.*3. *fen* 15. *tract.*1. *cap.*14. sic : *Et in ea quidem quandoque accidit necessitas phlebotomiæ si fuerit causa retentio sanguinis menstrui, aut hæmorrhoïdum, & fuerint illic significationes repletionis.* Fiet tamen ex brachio dextro,& basilica vena:at si menses sint suppressi,ex talo,& si hæmorrhoïdes,per hyrudines ipsis affixas.Verùm, si hoc auxilium, non permittant imbecilles vires,cucurbitulis cum scarificationibus, Galeno authore *lib.*9. *de Compositione pharmacorum secundum locos.*

Verumtamen si à causa aliqua externa, seu interna frigida citra plenitudinem, aut suppressionem alicuius consuetæ euacuationis oriatur malum, nequaquam competit sanguinis missio, quoniam in tali euentu quamplurima adest crudorum humorum copia, quæ vires summoperè diminuit,& sanguinis detractionem vetat,vt clarè satis docet Galenus *lib.*4.*de sanitate tuenda,& lib.de Curandi ratione per sanguinis missionem.*Neque quando ipse profert nullam esse tantam succorum crudorum copiam, quæ sanguinis missionem impediat, intelligi debet viribus adstantibus, quæ in Anasarca à causa frigida orta, minimè adsunt, & sic tunc maximè verendæ sunt euacuationes per sanguinis missionem ; etenim etiamsi in parua fiant quantitate, non sufficit, quò minùs liberet ægrotum à suffocatione, sed potiùs ampliùs refrigerato corpore citiùs extinguitur calor natiuus, & illicò perit ægrotus.

Sanguine misso, si conuenerit, illicò crudos, & pituitosos succos educere erit conueniens, sumpto initio ab his quæ in hoc malo solent firmari in ventre, & primis venis quos per vomitum commodiùs euacuabimus, si priùs ipsos præparemus cum Rhodosacchato, aut aqua mulsa, aut oxymelite simplici : deindè verò bis aut ter in hebdomada vomitorio exhibito, maximè à pastu per decoctum seminis raphani, cum oxymelite simplici. Si autem iam certi fuerimus de immunitate primæ regionis ab his succis, diligenter pituitosam, & crudam materiam existentē euacuabimus,factâ præparatione

per

per ſyrupum de eupatorio, aut de byſantiis cum oxymelite ſimplici. Deinde verò fiat purgatio per hieram Galeni cum agarico trochiſcato, aut per infuſionem agarici & rhabarbari in liquore nouem infuſionum roſarum perſicarum, addito ſyrupo ipſarum infuſionum, cum diaphœnicone aut electuario indo, aut emulſione ſeminis carthami. Interim tamen dum ſemel aut bis expurgatio ſit prout opus fuerit, clyſteribus vti non erit abs re ex decocto polypodij, & epithymi cum ruta & calamenth. in vino & vrina pueri.

Cæterùm, ſi his non cedat affectio, ad valentiora auxilia recurrere opus erit, factâ iterum præparatione per ſyrupum de praſſio, aut de hyſſopo cum oxymelite modico ſcillitico;& aquis, aut decoctionibus, quæ vires habeant extenuandi, & aperiendi, exempli gratiâ, decocti hyſſopi calaminthæ, pulegij, origani, aſari, ſpicæ, aniſi, cumini, cinnamomi & ſimilibus. Deinde verò paulatim per epicraſim corpus purgabimus, per pilulas de agarico, aut aureis, aut alephanginis, aut de hiera cum agarico. Præſertim tamen hæc conferunt, ſi à principio mali exerceri incipiant vbi vires valent;alioqui malo inueterato per largam alui fluxionem, ægroti ſummoperè periclitantur, ex ſententia Hippocratis. Quapropter vires debent eſſe validæ, & quod excernitur debet eſſe aquoſum citra alimenti cruditatem, aliàs ob retentricis facultatis impotentiam potiùs quàm vi medicamenti alui fluxus iudicabimus eſſe quod graue malum eſt.

Attamen ſi hæc omnia non ſufficiant: coniectandum eſt humorem craſſum, & crudum eſſe impactum in venis proximis carni.Quâ ratione tunc competunt ea medicamenta, quæ vi pollent attenuandi humores, ipſóſque mouendi per vrinas; Cui beneficio deſeruit ſummoperè decoctum aſari, cinnamomi, cardamomi, ſabinæ, iuniperi;radicis rubiæ tinctorum,& baccarum eius. Prodeſt etiam decoctum ex vino factum cum dauco, radicibus aſparagi, & trifolij; item eryngij,vel ſeminis viticis,cum vino:Eandem prærogatiuam habet, & reliquias humorum conterit dialacca,aut diacurcuma, trochiſci de eupatorio, de rhabarbaro, & de abſinthio, vſus etiam diarrhodonis, aromatici roſati, mithridatij, & theriacæ laudabiliſſimus eſt, tum promotioni humorum per vrinam, tum etiam quia iecur attemperant & roborant,ne diminutè agat in chylum,& ſanguificationem vitiet.

Cæterùm, quia magna copia humoris peccantis per ambitum corporis eſt diſperſa, competunt externa auxilia, quæ diſcutiant, & euaporent pituitoſam materiam per exercitium; præſertim ſub ſole, per balnea etiam aquarum ſulphurearum, vel ex alumine, & aqua marina. Confert etiam ſepelire corpus in arena feruida per ſolem, aut ſub milio,ſale aut tritico,& meliùs ſub calidis furfuribus:Eundem præſtat effectum inſperſio ex puluere chamæmeli, aneth. ſeminis rutæ, & lapidum, qui pumices appellantur,ſic etiam inunctiones fient cum oleo irino, aut laurino cum modico aquæ vitæ, aut eodem oleo, & ſale aut ſulphure. At ſi res ad eum ſtatum perueniat; vt hæc adhuc non proſint, confert ſuras quatuor digitis ſupra talum ſcarificare ſciſſuris profundis, vt per eas paulatim reſudet humor. Ita Aëtius *lib.10.cap.30.*& Celſus *ib.3.cap.21.* & hoc idem in brachiis efficere poſſumus, & meliùs erit in altero, aut vtroque crure, fontanellam aperire, aut ſupra iecur, vel ventris partem tumidiorem ſetonem imponere, aut denique vſtiones paruas, & frequentes per ſecuriores corporis partes facere non erit abs re; viribus tamen ſemper præ oculis habitis,& hæc vltima auxilia, quæ ſi non adfuerint, breuiorem,& certiorem mortem pollicentur.

De cura Aſcitis.

Aliter procedendum eſt in cura Aſcitis iuxtà noſtrum philoſophandi modum,quam communis Medicorum Praxis oſtendit; ſiquidem cùm diſcedamus ab ea in conſtitutione efficientis Hydropem per calidam diſtemperiem, conſequenter debemus variare curationem quatenus attinet ad prouidentiam diſtemperiei,à qua procedit huiuſcemodi malum. Igitur in Aſcitis curatione ſequentes indicationes ſunt executioni mandandæ. Prima reductio iecoris aut alterius cuiuſlibet partis, quæ mali origo eſt, ad antiquum, & naturale temperamentum. Secunda deductio ſeroſæ,ſeu aquoſæ ſubſtantiæ genitæ à parte primò affecta, per vrinarios meatus,quominùs ſubſit ad ventris tumorem efficiendum. Tertia & vltima reſolutio tumoris ventris, ſeu aquæ in ipſo contentæ deductionem.

Cæterùm, licèt ex his indicationibus in ordine ad executionem videatur primum locum habere diſtemperies,primáque origo,& fons generationis aquæ eſt;attamen mali conditio nos cogit, vt primò agamus de prouidentia aquæ abundantis, quandoquidem malum factum iam eſt; etenim ſeroſæ ſubſtantiæ tanta congeſtio habet vim cauſæ fouentis iecoris, aut alterius partis diſtemperiem generatricem aquæ, ſeu ſeroſæ ſubſtantiæ. Quapropter niſi eam aquam educere ſtudeamus, minimè prima intemperies iecoris corripi poſſit.

Pro executione igitur huius indicationis primò mali acceſſu nihil curans de ſanguinis miſſione,niſi vbi iecur adſit inflammatum, nec aliâ factâ mentione de præparatione, quoniam aquoſa ſubſtantia coctionem recipere non valet,& ſic fruſtranea eſt præparatio,ſtatim intendere debemus tum eductionem aquæ contentæ in ventre, tum etiam illius quæ fluxura eſt in ipſum per vrinas. Quapropter vt his omnibus ſatisfaciamus,primò propinare oportet ſequentem potionem purgantem.

℞. Agarici trochiſcati & rhabarbari electi an ℈ ij. ß. infundantur in decocto cichorij, petroſelini & abſinth. expreſſioni adde ſyrupi ſolutiui roſarum ℥.iij. & fiat potio.

Quo præmiſſo vt ſi quid in venis eſt vitioſum, aut crudum expurgetur, his auxiliis vti oportet; quæ ſpeciàliùs aquas educant, ità vt in his qui Aſcite leuiter laborant, nec plurimum venter intumuit, ſuauiora competunt auxilia, qualia ſunt, pilulæ agarici trochiſcati, de rhabarbaro, de hiera ſimplici Galeni cum agarico; formentur tamen cùm ſucco abſinth. amari;vel decocto laureolæ;& ſi affectio fuerit antiquior, formentur cum ſucco radicis ireos, aut mezereonis,id eſt piperis montani. Eundem præſtant vſum pilulæ Rhaſis ad ℈.ij.Si tamen conſtiterit lienis durities, aut eius ſcirrhus qui ſint Aſcitis cauſæ, ſumat laborans pilulas, ſequentes.

℞.Limaturæ chalybis ʒ.ß.pulueris foliorum laureolæ

laureolæ aceto temperator. gr.x. Miſc. & formentur pilulæ. Aut pulueris radicis ireos grana etiam x. at quia hoc medicamentum ſolet vehementer aluum turbare, ſecurius eſt quod ſequitur.

℞. Pulueris diarrhodonis Abbatis ʒ.j.aut hieræ Galeni ʒ.ß.ſucci abſinth. q.ſ.vt fiant pilulæ, quarum ſumat laborans ʒ. j.

Alia plura valentiora medicamenta ſpecialiter aquam educentia proponuntur ab Authoribus, qualia ſunt braſſica marina, id eſt ſoldanella,ſuccus ireos, ſuccus ebuli,ſuccus ſambuci, ſuccus radicis palmæ Chriſti, Mezereon, id eſt tymelea, vulgò piper montanum, euphorbium, elaterium,antimonium,diaturbit,diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, hiera Logadij,Electuarium Indum, pilulæ de Mezereo, de ſagapeno, de elaterio, & alia quamplurima. Non tamen hæc omnia tutè & ſecurè exerceri poſſunt; ſiquidem aliqua ità valenter purgant, & cum grauibus accidentibus, vt meritò eorum vſus timeri poſſit: ſecuriora verò ſunt ſoldanella, ſuccus ireos, elaterium, diaphœnicon & hiera diacolocynthidos: ſoldanellæ verò vſus non caret omni ſuſpicione, ſiquidem reuerà nocet, & ſubuertit ſummoperè ventriculum. Quare ad eius vſum ſecurum oportet aliqua ſemina odorata cum ipſa permiſcere: dupliciter tamen eâ vtimur in decoctione, & in puluere: vtriuſque ſit exemplum.

℞. Braſſicæ marinæ ℥.ß. ſeminis aniſi,& citri an. ʒ. ß. ſpicæ gr. v. fiat decoctio ex aqua, cuius exhibeantur ℥. vj.cum modico ſaccharo, vel ſi mauis.

℞. Pulueris braſſicæ marinæ ʒ.j.cinnamomi, & ſpicæ an. gr.vj. decoctionis agrimoniæ ℥.iij. ſacchari parum.Miſce.

Succi ireos vſus etiam eſt duplex, vel recens vel condenſatus,hoc eſt depuratus à reſidentia, & hoc modo doſis eſt ʒ. ij. admiſcetur tamen cum ſero lactis, aut cum aqua inſtillatitia ex terebinthina; ſi verò talis ſuccus eſt recens, vtitur eo quidam Recentior vſque ad ℥.iij. aut iv. cui doſi minimè aſſentio; ſed potiùs cum Trincauella aſſero huiuſmodi auxilio vtendum vſque ad ʒ. iij. vel vj. in valdè robuſtis, ſecuriùs tamen in his eſt peccare potiùs per diminutionem quàm per augmentum. Quapropter ſequenti modo eo vtor.

℞. Succi ireos nouiter extracti ʒ.iij. mannæ electæ Calabrenſis ℥.j.ß.miſce. Si tamen in forma pulueris hoc auxilio vti velimus, erit ſic:

℞. Pulueris ireos ʒ.j.cum oxymelite fiant pilulæ quarum vnam ſumat ſingulis diebus laborans.

Non eſt minoris momenti ſequens.

℞. Decoctionis radicum ireos ℥. iv. radicis ebuli ʒ. ij. miſce & factâ colaturâ ſumat ægrotans tertio die ℥.ij.

Aliud efficax auxilium ℞. Seminis carthami conquaſſati ʒ. iij. radicis ireos ʒ. j. cinnamomi ℈. ß. infundantur per noctem in ℥. iv. ſeri caprini,& manè ſumantur, hæc enim duo vltima auxilia miro modo conducunt, quoniam decoctio hordei, & ſerum maximè opitulantur diſtemperiei calidæ à qua oritur. Educit etiam miro modo hydropicorum aquam aqua inſtillatitia ex floribus purpureis ireos,doſi trium dragmarum, addito ℈. j. electuarij triaſantalorum cum granis viij. cinnamomi.

Similiter Medicorum vulgus vti ſolet pro aquæ eductione elaterio, id eſt, ſucco cucumeris agreſtis, ſeu aſinini; quod quidem auxilium ob ſuam nimiam efficaciam aliquibus non probatur, tutò tamen eo vti poſſumus vſque ad grana v. ad ſummum, miſcetur tamen cum aliqua leui maſſa pilulari, vel maſtichina, vel alephangina,ſit exemplum.

℞. Pilularum alephanginarum ℈. j. elaterij gr.v. Miſce, & fiat vna pilula.

Nec deſunt Authores qui vtuntur antimonio præparato, & ſquammâ æris; attamen ſecuriora ſunt quæ ſuperiùs ſunt poſita, præterquam quòd in maximè robuſtis corporibus propinare poſſumus antimonium doſi granorum v. in infuſione aquæ cichoriæ, aut ſeri caprini,ità vt ſingulis granis correſpondeant ℥.ij. liquoris in quo fit infuſio.

Cæterùm, hæc auxilia euacuantia continuò non ſunt exercenda,ne vires labeſcant, ſed per interualla prout oportuerit, & neceſſitas expoſcit euacuandi; ad minùs tamen inter vnam & alteram purgationem medient ſex, aut octo dies, quibus vires reficiantur, & recreentur.

Interim tamen ſi aluus non reſpondet, inter vnam, aut alteram purgationem clyſteribus vtendum, quæ vim habeant educendi aquam tanquam per vicinam regionem, formantur enim ſequenti modo.

℞. Decocti mercurialis, parietariæ, braſſicæ marinæ, aut foliorum ebuli, foliorum ſennæ, apij, petroſelini & ſeminis carthami q. ſ. benedictæ laxatiuæ, & hieræ picræ an. ℥. ß. miſce. Efficaciùs tamen purgabit ſi addamus aliquid ſucci ireos,aut radicis cucumeris aſinini.

Si hæc non ſufficiant,auxilia vrinam mouentia ſunt adhibenda; qualia ſunt decoctum agrimoniæ,capillorum veneris,foliorum, ſeminum, & radicum apij, petroſelini,fœniculi, aſparagi, cicerum rubrorum, graminis, & ſimilium. Quarum decoctionum propinamus ℥. v. cum ℥. j. ß. ſyrupi de quinque radicibus. Præſtat eundem effectum ſerum lactis aſinini, in quo per tres horas maduerit ſemen petroſelini, cardamomi, & calami aromatici an. ℈.j. Scribitur etiam vermes terreſtres coctos, aut in puluerem redactos pondere ʒ. j. ad id maximè prodeſſe: Diluantur tamen in aqua graminis, aut cichorij; meliùs tamen prodeſſe vidimus vſus terebinthinæ lotæ, vel per ſe aut cum pulueribus rhabarbari, vel diarrhodonis in forma pilulari.

Sudorifica auxilia in hac affectione parum prodeſſe exiſtimo, niſi quando malum eſt in partibus carnoſis, vt in Anaſarca, aliàs difficulter poterit extrahi aqua ventris,vel quæ iuxta iecur, aut renes genita eſt. Nec probo balnea ſulphurea, nec ſicca in arenis calefactis à ſole, nec aluminoſa balnea; etenim hæc omnia fouent intemperiem calidam & ſiccam;quæ cauſa eſt generationis aquæ in noſtra opinione.

Quidam Practicantes præter hæc auxilia licèt communiter confugiant ad ea quæ intùs,& extrà reliquias aquæ conterant,& digerant;nos tamen ab eis ſummoperè fugimus,quoniam fouent calidam iecoris, ſeu alterius partis intemperiem à qua ſit continuò aquæ generatio. Quapropter ex ſententia Lupeij Tralliani & Chriſtophori à Vega in cura Tympanitis ad finem ſuæ methodi medendi, frigidis potiùs auxiliis vti debemus, qualia ſunt aqua cichorij, ſerum lactis

lactis afinini, aut caprini, hordei cremor, aqua buglossæ, & similia quæ vim habeant attemperandi, & humectandi caliditatem, & siccitatem illius partis, quæ origo & fons est generationis aquæ. Ad summum tamen poterimus diluere aliquid diacurcumæ, aut dialaccæ, aut theriacæ, aut mithridatij pro corroboratione partis primò affectæ, & dissolutione aquæ genitæ. Lupeius enim citatus testatur se curâsse Hydropem Ascitem solo vsu seri, indicium sanè summoperè attestans nostrum placitum. Similiter calidis medicamentis vtuntur exteriùs Authores, quæ quidem partim sunt admittenda, partim reprobanda: reprobantur quidem supra partem, quæ origo est mali, siue sit iecur, siue quælibet alia; etenim si prædicta particula calida corripitur distemperie, & sicca, quâ ratione poterunt calida auxilia quæ ab Authoribus adducuntur, qualia sunt vnguentum Martiatum, de artanita, de Aragon; oleum dialth. absinth. nardinum, & alia quamplurima emplastra similem virtutem habentia. Quapropter nostris præceptis magis consentaneum est inungere iecur vnguento santalino, rosaceo cum modico olei absinth. corroborandi gratiâ, indicatione desumptâ ab affecta particula. Præstat hoc idem beneficium ipsum iecur fouere succo cichorij, cotoneorum, rosarum rubrarum, absinth. & aceto rosaceo propter penetrationem. At verò si ventrem respiciamus secluso iecore, optimum erit consilium vti inunctionibus, & emplastris ad aquam conterendam, & dissoluendam per insensilem transpirationem: talis naturæ sunt vnguenta & olea superiùs posita; & quod sequitur.

℞. Aquæ vitæ ℔.j. olei rutæ, & amygdalarum dulcium, an. ℥.iij. butyri recentis ℥.iij. olei de castoreo, & euphorbio, an. ℥.j. ß. bulliant omnia in duplici vase ad consumptionem aquæ, mox verò adde succi ireos ℥.ij. succi lapati acuti ℥.j. & iterum bulliant leuiter, & hoc inungatur regio ventris, demptâ regione iecoris. Aliud:

℞. Vnguenti Agrippæ, & artanitæ, an. ℥.ij. olei irini, & laurini, an. ℥. j. pulueris radicis ireos, & florum chamæmeli, an. ℥. ß. ceræ q. s. & fiat linimentum.

Demum si hæc adhuc non sufficiant, ad vesicatoria, & cauteria seu vulnuscula parua in tota regione ventris recurrendum, vt exindè paulatim aqua euacuetur, aut ad scarificationes in cruribus, aut ad vulnuscula in scroto, aut ad fontanellas duas in cruribus. Omnia tamen hæc cautè sunt exercenda, viribus validis existentibus; aliàs enim fluxiones & inflammationes validissimæ excitantur, & forsan gangrænæ.

Alij ad paracentesim tanquam ad vltimum præsidium recurrunt, id est ad apertionem iuxta vmbilicum penetrans vsque ad peritonæum, quod quidem auxilium valde periculosum est, ex hoc enim ægrotantes frequenter perire solent, & sic eo vti minimè oportet, iuxta probabilissimorum Authorum decretum. Et hæc sufficiant pro medela Ascitis.

Curatio Tympanitis.

Ad Tympanitis medicationem accedendo dicimus, summoperè cohærere in causa & curandi ratione cum Ascite, & sic ferè eadem auxilia in vtraque specie sunt adhibenda, cum hac sola differentia, quòd in Tympania purgare minùs debemus, quoniam materia plus peccat, quia impacta est & nimis crassa, quàm per vbertatem seu copiam. Quapropter leuioribus auxiliis, & per maiora interualla purgandum eisdem medicamentis, ac in Ascite, sed leuioribus. Posteà tamen roborare, & discutere ventrem erit opus, eisdem etiam fomentis, & emplastris resoluentibus superiùs adductis. Et tandem attemperanda est frigidis, & humidis auxiliis pars, quæ fons, & origo Tympanitis est: iuxta quod videtur locutum fuisse Paulum, qui in Tympanitis medela tenet, cauendum esse à medicamentis purgantibus quæ corpus extenuent, & colliquent; necnon etiam ab efficacioribus auxiliis quæ vrinam mouent, securè tamen vti possumus his, quorum mentionem fecimus primo loco in cura Ascitis, tam purgantibus, quàm vrinam mouentibus; & similiter leuioribus clysteribus: Supra iecur autem, aut partem quæ est origo mali imponimus succum endiuiæ, & cichorij cum pauco aceto, seu vnguento rosaceo, & refrigerante Galeni. Interiùs tandem propinabimus aquam stillatitiam endiuiæ, aut serum lactis caprini, seu asinini.

Hæc sufficiant quasi in Epilogo dicta pro medicatione Tympanitis: Solùm in calce huius moneo omnes hanc Medicinæ partem, quæ tota practica est, exercentes, solliciti sint in omni Hydropis specie de debita victûs institutione. Sit igitur iste optimi succi, & nequaquam flatuosus vel pituitosus. Potus in Anasarca sit vinum dilutum aquâ ex decocto ligni aloës aut sassafras indici: In aliis verò speciebus secus, in quibus sit potus moderatus ex decocto condrillæ, & radicis graminis cum pauco cinnamomo. Et hæc sufficiant in præsentiarum, quæ aliàs omnia latiori comprehendenda erant calamo. Horum tamen ingentem copiam apud omnes Practicos videre quilibet poterit; sibique communium præceptorum vberem segetem vsui suo satisfacere valentem comparabit. Sitque iam

TRACTATVS II.

DE VLCERIBVS IN PARTICVLARI.

DISPVTATIO I.

De Angina maligna, vulgò Garrotillo *dicta.*

CAPVT I.

De eius Essentia.

INTER vlcera quæ peculiares partes afficiunt, placuit primò de vlceribus gutturis, aut faucium differere. Tum quia huiuscemodi malum valde exitiosum est, arduásque continet difficultates eius quidditas & medela, tum etiam quia commune est tam Medicis quàm Chirurgis. Vt igitur à nominis etymologia exordiamur, præsens affectio, quam Hispani nostri vocant *Garrotillo*, sic denominatur, quoniam qui huiusmodi malo corripiuntur, suffocati laqueo constricti moriuntur, eo modo quo homines facinorosi solent à Iudicibus (reatûs sui pœnâ) ligno retorto laqueo suffocari, vulgò *dar garrote*: Nec propterea intelligas quemlibet affectum suffocantem hoc nomine insigniri. Quâ ratione ij qui pleuritide, pulmoniâ, apoplexiâ, aut asthmate vexantur, & commoriuntur suffocatione, dicerentur morbo suffocatiuo, vulgò *Garrotillo*, perire: Hoc enim non est ità intelligendum, sed solùm de his qui occumbunt ratione illius affectionis gutturis, aut faucium, quæ se habet tanquam laqueus constrigens latera asperæ arteriæ, impediens aëris ingressum pro cordis ventilatione. De hac igitur affectione quærimus in præsenti, quid sit eius essentia, seu quidditas?

Circa quod valde digladiantur Authores in assignanda huiusmodi morbi essentia. Nam quidam affirmant in solis vlceribus gutturis, aut faucium collocandam esse, qualibet aliâ affectione seclusâ. Pro cuius opinionis comprobatione adducunt varia Hippocratis & Galeni loca, quorum vnus habetur 3. *Prognosticorum*, *text.* 15. vbi sic ait: *fauces exculcerari cum febre.* In cuius commentario Galenus dicit: *Fauces exulceratæ labem indicant derodentis humoris.* Rursùs idem Hippocrates 4. *de victûs ratione in morbis acutis*, *textu* 29. quæ sequuntur subscribit verba: *Cùm æstate ex capite calida, & nitrosa fluxio tum acris, tum calida fuerit atque huiusmodi sit, mordet, vlcerat, spiritus implet, orthopnœam parit, siccitatémque multam; prætereà quæ intuenti apparent haudquaquam tumentia videntur.* Hucvsque Hippocrates. Ex quibus verbis colligunt Authores proculdubio constare huiusmodi affectionem solùm in vlceribus faucium, aut gutturis collocandam esse. Probant insuper suum placitum ratione ex authoritate deducta; nam si ad aliud genus morbi pertineret talis affectio, maximè ad tumorem præternaturam, vt latiùs infrà constabit: sed affirmat Hippocrates prædicta accidentia euenire nullo apparente tumore intuenti, (nec enim aliud denotant illa vltima verba, (*Prætereà quæ intuenti apparent, haudquaquam tumentia videntur.*) Ergo solùm in vlceribus huiusmodi quidditas venit collocanda.

Vlteriùs vrgeo ex verbis Hippocratis ratiocinium. Illud solùm valet constituere essentiam & quidditatem alicuius morbi, quo posito, & cæteris aliis seclusis, illicò ponuntur symptomata pathognomonica ipsius: sed positis vlceribus in faucibus, aut aspera arteria ex fluxione, seu acri destillatione, qualibet inflammatione seclusâ in prædictis partibus, statim adsunt pathognomonica signa huius morbi quem vulgus vocat *Garrotillo*; igitur solũ in vlcere eius quidditas consistit. Cætera patent: Minorem probo: Etenim pathognomonica accidentia huius morbi sunt difficultas respirandi, & deglutiendi; sed ambo hæc procedunt necessariò ex vlceribus faucium, aut gutturis: ergo. Secundam minorem sic ostendo. Nam in primis qui ità afficiuntur, habent spirandi difficultatem, nõ quālibet sed orthopnœam, vt ex verbis Oraculi superiùs relatis constat: Deindè vlcera pariunt difficultatem deglutiendi, saltem propter dolorem, quem causant ratione cuius musculi deglutiendi causâ instituti laboriosè, & difficilè contrahuntur, & totum hoc accidit citra inflammationem aliquam apparentem; vt etiam ex Hippocrate didicimus. Ergo saluantur omnia signa pathognomonica huius mali, solùm per vlcera faucium, aut gutturis, & per consequens eius quidditas in nullo alio venit collocanda. Alia quamplurima adducunt isti Authores testimonia pro corroboratione huius placiti, attamen, quia nihil probant, sed solùm ostendunt diuersum genus morbi esse oris exulcerationes ab anginoso tumore, (quod nullus sanè mentis dubitauit hucvsque) in præsentiarum tanquam inutilia mittere decreui.

Hic tamen sentiendi modus rationi contrarius mihi videtur. Primò quia nititur fallaci fundamento, etenim licèt Hippocrates *loco citato* relata accidentia retulerit cum vlceribus faucĩu aut gutturis, non tamen voluit orthopnœam adesse citra tumorem, aut inflammationem; immò potiùs significauit talem adesse in partibus interioribus, licèt intuẽti non appareret indiciũ sanè maioris mali, & interitûs celerrimi. Quod vt planè constet, auscultate Galenum *in comm. citati loci de victûs ratione, in morbis acutis*, inquit enim, *Quod in faucium meatu inflammatum est non*

videtur

videtur : quod autem ex apertis videtur, id omne citra inflammationem existit, parteſque non tument : En quomodo Galenus non negat inflammationem, ſed potiùs ipſam fatetur, licèt viſui ; ſeu intuitioni latentem : quod denotant illa verba : *Quod in faucium meatu inflammatum eſt, non videtur :* Hoc ipſum oſtendit celebris ſatis ille alter Hippocratis locus 3. *Prognoſt. Anginæ grauiſſimæ ſunt,& celerrimè interimunt, quæcunque neque in faucibus, neque in ceruice aliquid conſpicuum habent,plurimum verò doloris inferunt,atque orthopnæam :* Quo in loco licèt nihil conſpicuum eſſe doceat in faucibus, aut ceruice, id eſt nullam inflammationem conſpicuam, non tamen abſolutè ipſam negat, immò iuxta omnes Interpretes ipſam concedit, ſed occultam muſculos gutturis occupantem ; quâ ratione docet, ipſam eodem die miſeros ægrotos ſtrangulare, abſurdum enim valde eſſet aſſerere Anginam adeſſe ſine tumore, quia non apparet intuenti ; ſic ergo ſimiliter ex alio loco *de victus ratione in morbis acutis*, non deducitur rectè, intuenti non apparet inflammatio, ergo abſolutè non eſt. Conſtat ergo liquidò, fallax eſſe fundamentum huius opinionis, & valde ſiniſtram expoſitionem illius loci Hippocratis per ſe adducti.

Premamus inſuper iam hanc eandem partem ratione. Vnum ex ſymptomatibus, ſeu accidentibus eſſentialibus huius morbi eſt difficultas reſpirandi;ſed vlcera faucium,aut gutturis nequaquam poſſunt inducere difficultatem reſpirandi, ergo in illis non eſt collocanda quidditas talis morbi, vt eſt certum, & ab omnibus admittitur. Minorem ſic oſtendo ; ſi vlcera faucium inducerent difficultatem reſpirandi, eo eſſet quia impediunt viam reſpirationi deſtinatam per quam ingreditur aër pro refrigerio cordis, & ventilatione caloris natiui, ſed dum vlcerata eſt via reſpirationis amplior, & maior fit, ergo tantum diſtat, vt impediat aëris ingreſſum, quod potiùs maior quantitas aëris, & faciliùs ingrederetur, ac per conſequens minimè poterunt faucium aut gutturis vlcera, eſſe impedimentum ; Ex quo inducatur neceſſariò ſpirandi difficultas. Confirmatur. Nam Galenus *lib. de difficultate reſpirationis,cap.3.& 4. de locis affectis, cap.8.* tenet : tres eſſe cauſas, quæ difficilem poſſunt reddere reſpirationem ; nempè virium imbecillitatem vehementem in corde, & partibus vicinis ipſi cordi caliditatem, & denique, viarum ſpiritûs anguſtiam : ſed vlcera nullo modo ex his poſſunt difficilem reddere reſpirationem ; ergo nullo modo apparet poſſe conſtituere hunc morbum. Minor conſtabit ; ſi ſingulas percurramus cauſas, & inprimis conſtat talia vlcera faucium, aut gutturis, non poſſe illicò à principio morbi ; ità facultatem animalem languidam reddere, vt non poſſit mouere inſtrumenta inſpirationi deſtinata, igitur ob hanc cauſam vlcera minimè inducent reſpirandi difficultatem.

Rurſus,neque ob vehementè in corde,aut partibus vicinis caliditatem,quoniam exulcerationes illæ,etiamſi maximo polleant calore ; non tamen ità intenſò ; vt ratione illius ſuffocari hominem contingat. Conſtat : quia in febribus ardentibus multò maior caliditas eſt in corde, quàm in faucium,aut in gutturis vlceribus,& nihilominùs non ſuffocantur ægroti ratione caloris ipſarum, ergo multò minùs ſuffocabuntur ratione caloris vlcerum,ac per conſequens nec ob ſecundam cauſam difficilis reſpirationis ipſam talem facere valebunt vlcera faucium, aut gutturis. Tandem quod propter vltimam cauſam aſſignatam à Galeno,nempè ob vitium in aliquo inſtrumentò reſpirationis vlcera non poſſint ipſam difficilem reddere ſufficienter probat prima ratio, vtpotè ex ipſa ſatis conſtat potiùs vlcera ampliorem reddere viam,ſeu inſtrumentū reſpirationis,ac per conſequēs nullo modò ex illis à Galeno aſſignatis vlcera faucium,aut gutturis poſſunt inducere ſpirandi difficultatē, nequit ergo huiuſmodi morbi quidditas ſolū in vlceribus collocari, cùm hæc non pariant neceſſariò ſymptomata omnia pathognomonica huius morbi.

Aliter circa præſentem controuerſiam Doctor Villareal & Guadalaxara ambo Complutenſes Doctores, quorum ille integrum librum : iſte verò Opuſculum de hoc morbo *Garrotillo* dictò typis mandârunt. Doctores igitur præfati ſenſerunt hujus morbi naturam & quidditatem ſub Anginæ ratione comprehendi : diſcrepant tamen quatenus Doctor Villareal tenet hunc morbum non conſiſtere in vero, & manifeſto tumore faucium, ſed in irrigatione humoris glutinoſi per muſculos gutturis,aut faucium,quin ipſos eleuet in maiorem & præternaturalem molem ; quoniam exiſtimat humorem ità glutinoſum, & adhærentem minimè poſſe penetrare vſque ad poroſitates,vt indè eleuet partem in præternaturalem molem. Doctor verò Guadalaxara verā inflammationem, & tumorem præternaturam indicat eſſe talem morbum;& appoſitè quidem quo ad hanc partem philoſophatur, poſito quòd aſſerat ſub Anginæ ratione collocandam eſſe huiuſmodi *Garrotillo* eſſentiā, & quidditatem:nam primò experientiā cōnſtat ſæpenumerò taliter affectos conſpicuū tumorem, interdùmque adeò magnum,vt niſi erectâ ceruice reſpirare valeant ; ſignum ergo eſt glutinoſam ſubſtantiam non impedire quominùs talis humor penetret poroſitates. Vtinam verò ſolùm eſſet mera irrigatio ; ſiquidem non ità ſæuiſſimè cruciaret talis morbus,neque ità celerem adduceret mortem. Vlteriùs, ſola irrigatio minimè poterit ità difficilem reddere ſpiritum qualem experimur in miſeris ægrotis, ità vt ſuffocatio, & ſtrangulatio ſæpè ſæpiùs eodem die accidat, requiritur ergo tumor, & non ſufficit irrigatio.

Porrò, præſentem affectionem ſub Angina comprehendi, non verò in vlceribus collocandam probant ſic : Symptomata pathognomonica huius morbi important neceſſariam connexionem cum anginoſo tumore, & non cum vlceribus faucium aut gutturis ; ergò potiùs Anginæ naturam debet referre, quàm alterius cuiuſlibet affectionis. Antecedens in quo eſt tota difficultas probatur : nam ſymptomata eſſentialia ſunt difficultas deglutiendi, & ſpirandi ; ſed hæc potiùs fiunt à tumore gutturis, aut faucium, immò ab vlceribus in his partibus minimè poteſt oriri ſpirandi difficultas, cùm potiùs amplior fiat ; atque expeditior via ; vt ex impugnatione primæ opinionis latiùs conſtat ; ergo ſolùm in tumore faucium, aut gutturis ; & non in vlceribus eſſentia huius morbi collocanda erit.

Confirmatur ſpecialiùs hæc aſſertio : nam interdum accidit Anginam ſuppurari, quo fit vt poſt exitum puris perſeueret neceſſariò vlcus in eiſdem partibus in quibus præfuit tumor : Tunc ſic inſto : Experientia demonſtrat tumore, ſeu inflammatione abeunte per puris exitum, illicò ægrotantes liberè & optimè reſpirare abſque vlla noxa ; ſed ſi in vlcere conſiſteret eſſentia & quid-

ditas huius mali difficultas respirandi, quod est vnum ex symptomatibus pathognomonicis, perseueraret vsque dum vlcus abiret, & consolidaretur, cuius contrarium testatur experimentum; signum igitur euidens, quòd vlcera minimè constituunt essentiam huius affectionis, sed potiùs tumor anginosus.

Nec valet si aliquis fugiat vim huius ratiocinationis, dicendo, non quælibet vlcera constituere essentiam huius affectionis, sed ea solùm quæ sunt maligna, & cùm vlcus illud quod remanet post puris exitum, non sit malignum, nihil mirum, si non constituant essentiam nostræ affectionis, quemadmodum neque alia vlcera oris, aut faucium quæ maligna non sint.

Fortassè vidit hanc euasionem Doctor Guadalaxara, & eam impugnat, dicendo ex ea sequi non in vlceribus, sed in malignitate collocandam huius morbi essentiam, cùm vlcera solùm non constituant, nisi sint maligna; veruntamen hæc impugnatio adeò friuola est, vt non videatur Authoris Complutensis. Etenim quis dubitat quòd si aliquis ponit essentiam istius morbi in vlceribus malignis, ipsa malignitas se debeat habere tanquam ratio formalis, & vlcerationes tanquam quid materiale, supra quod cadit illud formale, nullus certè qui Philosophiæ rudimenta perpenderit. Quapropter vrgentiùs meo iudicio possumus occurrere illi ex his quæ suprà tetigimus: etenim vlcera quantumuis maligna potiùs expeditiorem, & ampliorem reddunt cauitatem asperæ arteriæ, quàm ipsam obstruant; ergo vlcera quantumuis maligna minimè secum afferunt necessariò spirandi difficultatem, quæ est vnum ex symptomatibus essentialibus huius morbi, ac proindè in ipsis eius quidditas minimè erit collocanda.

Denique confirmatur hæc assertio argumento desumpto ex ipsamet nominis etymologia: siquidem sic affectos ratione tumoris faucium, aut gutturis veluti laqueo comprimuntur, quod non fit per vlcera faucium, aut gutturis, cùm ipsa minimè comprimant parietes asperæ arteriæ, neque viam obturent; immò contrarium faciunt, vt diximus. Dicendum ergo erit præfatam nostram affectionem sub anginoso tumore collocari, & non sub alio morbo.

Verùm enim verò hæc assertio claudicat. Primò, quia opponitur communi modo loquendi, & communi hominum acceptioni; constat enim non solùm vulgares, sed & Medicos reputare tanquam affectionem diuersam Anginam ab eo morbo qui nostro vulgo dicitur *Garrotillo*: Constat etiam Medicos minimè vocare Anginam *Garrotillo*: ergo signum est aliquid aliud importare morbum de quo in præsenti agimus supra Anginam. Cæterùm, quia hæc omnia infrà latiùs constabunt dum nostram mentem aperiemus, satis sint dicta.

Doctissimus Mercatus *lib. Constitut. cap.*24. quem sequitur nostræ Scholæ Recentior, mediam in tam contentiosa lite viam elegit, asseruitque huius morbi quem vulgus vocat *Garrotillo*, essentiam & quidditatem, nec in tumore solùm fauciũ aut gutturis, nec in vlceribus earundem partium collocandam esse, sed simul in vtraque affectione, ità vt ex anginoso tumore, seu inflammatione, nec non etiam ex vlcere fiat vnus morbus, seu affectio composita dicta *Garrotillo*; asserit vlteriùs tale vlcus esse malignum. Quâ ratione sic huius morbi definitionem construxerunt huiusmodi Authores. Est Angina exulcerata maligna: Probant hanc sententiam primò: quia experientiâ constat minimè dari hunc morbum, sine accidentibus ex tumore suffocante innatis, nec sine vlceribus, hæc enim aiunt, in hoc malo ità euidenter patere, vt existimauerint quamplurimi ob hoc solum in vlceribus collocari eius essentiam, illud verò ex eo probatur quoniam difficultas respirandi, & deglutiendi, quæ in tali morbo necessariò adsunt, non nisi ab anginoso tumore fieri poterat. Ergo talis morbus necessariò importat in suo constitutiuo inflammationem faucium aut gutturis, quod ex his quæ superiùs relata sunt in impugnatione primæ opinionis clariùs constat: ex altera parte constat etiam vlcerum sorditiem statim à principio huius morbi apparere intuenti, liquidò patet simul in vlcere, & Anginoso tumore consistere.

Vlteriùs talem exulcerationem cum Angina coniunctam debere esse malignam, probant quia huiuscemodi malum communicatur contagio; nec non etiam partes quas afficit vlcus exedit, & corrumpit. Prætereà in his pulsûs adest paruitas, extremorum frigiditas, somnus profundus, impotentia ad motum, internarum potentiarum languor, quæ omnia procul dubio attestantur, erit igitur huius morbi constitutio complicatio quædam tumoris præternaturam cum vlcere maligno.

Nostra tamen assertio sit: Quòd attentis solùm signis pathognomonicis, quæ in hoc morbo inueniuntur, nempe difficultas spirandi & transglutiendi solùm in anginoso tumore debet collocari essentia huius morbi *Garrotillo*, vt bene probant Authores secundæ opinionis; Attamen his nostris temporibus Medicorum omnium consensus, non vocat quamlibet Anginam *Garrotillo*, sed illam tantùm, cum qua complicatur vlcus prauum, & sic sentio morbum vulgariter *Garrotillo* dictum, vtrũque inuoluere essentialiter, & tumorem anginosum, vt probatum sufficienter manet, & vlcus prauum. Discedimus tamen à tertia opinione in assignatione vlceris; etenim certum est non esse necessarium tale vlcus esse malignum, sed sufficit esse prauum quale putridum, aut corrosiuum, aut gangrænosum. Porrò, vlcus tale esse compartem constituentem essentiam talis morbi in quo stat tota huius rei difficultas, probatur: nam experientiâ constat (quidquid dicat Doctor Villareal) hunc morbum esse contagiosum; sed si in anginoso tumore consisteret solùm, minimè esset contagiosus; aliàs quilibet tumor cuiuslibet partis esset contagiosus, (quod inauditum hucvsque est,) ergo talis morbus supra anginosum tumorem addit vlcus prauum cuius vapores, quia mordentes; & glutinosæ substantiæ, facilè adhærent; & communicantur; si non ad distans, saltem contactu, aut medio fomite, & per consequens; etsi illa duo signa essentialiter sufficienter saluentur; solo anginoso tumore afficiente fauces aut guttur; attamen cùm contagium sit de natura huius morbi, & sic saluetur per existentiam tumoris. Dicendum constat aliquid aliud inuoluere quod est vlcus prauum complicatum cum tumore, vt etiã ex sorditie quæ ferè semper visui repræsentatur, satis constare videtur.

Insurget aliquis in nos, dicendo: Poterit saluari contagium præcisè per inflammationem gutturis, aut faucium, nullo alio affectu complicato existente, non ergo ex contagio bene colligitur hunc morbum *Garrotillo* vlcus exposcere complicatum cum tumore. Antecedens probatur à simili; nam lippitudo, seu ophthalmia est morbus contagiosus, vt omnes ab experientia didicerunt, sed lippitudo

do eſt morbus cuius quidditas ſolùm in inflammatione tunicæ adnatæ conſiſtit, vt omnes fatentur; ergo etiamſi morbus de quo agimus ſitus ſit in ſola inflammatione, poterit eſſe contagioſus, quemadmodum & ophthalmia, æqua enim videtur vtriuſque ratio.

Nec valet ſi reſpondeas: lippitudinem ſeu inflammationem tunicæ adnatæ eſſe morbum contagioſum ob ſitum partis. Quapropter poſſunt moueri vapores, & halitus à materia inflammationis in oculos alterius è directo poſitos, quo fit vt talibus vaporibus receptis in oculis, ità debiles ipſos reddant, vt quamcunque ſuperfluitatem motam intra corpus recipiant, ſicque fiat ophthalmia, non potente parte in natiuum robur reduci ad expulſionem materiæ receptæ; quod non fit in qualibet cuiuſlibet partis inflammatione. Non inquam valet hoc effugium: Nam contra ſic premo difficultatem; ſiquidem inflammatione exiſtente in muſculis faucium, aut gutturis; ſecluſo vlcere, poſſunt etiam immiti vapores in aliud corpus è directo exiſtente iuxta reſpirationem, mediâ ipsâ delatis ipſis vaporibus, quibus receptis in faucibus aut gutture alterius poteſt pars talis ità debilitari, vt recipiat ſuperfluitates, & inflammetur, & ſic fiat anginoſus tumor; ac per conſequens quemadmodum ophthalmia eſt morbus contagioſus per ſolam inflammationem, ſic & morbus qui dicitur *Garrotillo*.

Reſpondeo: vim huius vltimæ ratiocinationis (ſi aliqua eſt) vrgere in omni inflammatione cuiuſlibet partis, ità vt probet debere eſſe contagioſam; cùm igitur ità non ſit, aſſerimus eſſe diſparem rationem; nā ideò tunicæ adnatæ inflammatio morbus eſt contagioſus, ob ſpecialem naturam partis affectæ, hæc enim ità debilis eſt ex propria natura, & exteriùs ſita, vt faciliùs recipiat vapores illos, & ſic fiat contagium; quod nō ità accidit in aliarum partium inflammationibus, & ſic nec inflammatio faucium, aut gutturis erit contagioſa, ac per conſequens, vt talis ſit debet eſſe vlcus prauum, cuius vapores, quia ab humore tenaci acuto, & adhærente, vim habent tanquam ſemina communicandi alteri huiuſmodi in aliū per modum contagij; vt dicatur infectio ſimilis ab alio ſimili. Vnde cùm per ſolam inflammationem, non ſaluetur ratio contagij, dicendum venit vltra ipſam inuoluere rationem praui vlceris huiuſcemodi morbum ob cuius ſpecialem naturam dicitur contagioſus; ſimili modo ac in phthiſicis dicimus tale vlcus pulmonis ob eius ſpecialem naturam; & humoris ideam eſſe contagioſum, quoniam vapores per modum ſeminis ſeruantur, & inficiunt extraneum ſubiectum: Sic ergo ſe habet vlcus in noſtro morbo, cùm certum ſit non poſſe eſſe contagioſum ratione inflammationis faucium, aut gutturis; aliàs quælibet inflammatio, & pulmonia eſſet morbus contagioſus, quod inauditum hucvſque eſt.

Vlteriùs, quòd huiuſmodi vlcus non ſit neceſſariò malignum, probatur: etenim celerrima mors (vt aiebat Mercatus) minimè eſt indicium malignitatis; in his qui hoc malo corripiuntur; quandoquidem cenſemus talem morbum inuoluere naturam Anginæ in qua ſtrangulatio, vno accidit die; vt liquet ex Hippocratis *Prognoſt*.3. non ergo accelerata mors arguit malignitatem in tali vlcere.

Nec valet ſi dicas; alia accidentia ipſam atteſtaris qualia ſunt pulſûs paruitas, & debilitas illicò accedens, frigiditas extremorum, animi deliquium, & ſyncope, & quandoque profundus ſomnus, quæ omnia proculdubio demonſtrant malignitatem in cauſa. Non inquam valet hoc effugium; nam præterquam quòd relata accidentia, non ſemper & neceſſariò comitantur, aut inſequantur huius morbi naturam, vt experientiâ ſæpè ſæpiùs comprobaui; nihilominùs poſſunt reduci in cauſam manifeſtam, nempè in putredinem cauſæ in tali loco, nempe in via reſpirationis: in vlcere enim prauo ità validè cauſa ſolet putrefieri vt partes mortificet quæ ſunt in via reſpirationis; in vlcere enim prauo eo ipſo ſit vt tales vapores cordi communicentur medio aëre delato ad eius refrigerium. Quid ergò mirū ſi grauiſſima oriantur ſymptomata, & relata ſuperiùs ob ſpirituum ingentē reſolutionem, & diſſipationem, & vitalis virtutis languorem ob communicationem taliū vaporum citra coniunctionem qualitatis malignæ; non enim nego ſæpenumerò malignam fieri, ex peculiari modo putredinis quem poteſt comparare cauſa, quo caſu adſunt accidentia, quæ reduci non poſſunt ad cauſam manifeſtam: ſed quod aſſero eſt hoc in morbo de quo agimus minimè eſſe neceſſarium, ſed ſufficit vlcus eſſe prauum ex his, quæ *diſputatione praeced.* retulimus.

Nec valet ſi dicas in Empyematicis, ſeu ſuppuratis adeſſe putredinem, & vlcus, & pus iuxta cor intra cauitatem thoracis, & tamen non adeſſe illa ſæuiſſima accidentia, quæ in morbo *Garrotillo*, inueniuntur; ergo indicium eſt in hoc adeſſe malignitatem in cauſa: Non inquam valet, nam in ſuppuratis neceſſariò vlcus non eſt prauum, nec putredo, quæ præfuit in cauſa, ità ſerpit, & mortificat ſicut in noſtro caſu, & ſic non eſt mirum, ſi non cauſat ſimilia accidentia; ſi verò aliquàndo accidat quod ſimilis ſit putredo, ſæuiſſima etiam cauſabit ſymptomata. Vnde iam facilè ſi quæ reſtant contra nos argumenta diluuntur; illa enim quæ probabant in vlcere ſolùm collocandam eſſe huiuſmodi naturam, deleri debent ex his quæ adduximus pro impugnatione talis placiti. Quæ verò probant in ſolo anginoſo tumore eſſe firmandam talis affectionis quidditatem facilè ſoluuntur; ſi dicamus contagium eſſe vnū ex accidentibus huius morbi, quod non poteſt refundi in inflammationem ſolā, etſi difficultas reſpirandi, & deglutiendi quæ ſunt duo alia ſymptomata ſufficienter ſaluentur per ſolum anginoſum tumorem, quandoquidem etiā pro noſtra opinione ſtat communis modus loquendi ferè omnium Modernorum qui hoc ità ſenſere, nec vllo modo Anginam ſolam vocarunt *Garrotillo*, cuius ſimile paſſim inuenimus apud Petrum Garciam; ipſe enim *lib. de locis*, non quamlibet difficultatem deglutiendi & reſpirandi vocauit quando ex luxatione vertebrarum colli oriuntur talia ſymptomata; ſed ſolùm quando oriuntur ab inflammatione fauciū, aut gutturis, quia ſolùm hanc petit euacuationem, ipſamque conſueuerunt Medici Anginam vocare, & minimè Petrus Garcia conuincitur illo argumento; ſcilicet in luxatione vertebrarum colli ſunt ſigna omnia pathognomonica Anginæ ſuperiùs relata: Ergo erit vera Angina: Ergo ſic ſimiliter, etiamſi non eſſet illud peculiare quod aſſignauimus, nempè contagium in noſtro morbo *Garrotillo*; non conuinceret adeò efficaciter argumentum Contrariorum, nempè per ſolum tumorem faucium aut gutturis ſaluantur accidentia eſſentialia huius morbi *Garrotillo*; ergo nequaquam inuoluit vlcus; non inquam efficaciter conuincit, quandoquidem Medici non conſueuerunt vocare *Garrotillo* ſolùm anginoſum tumorem, dummodò non complicetur cum vlce-

re, hunc enim modum loquendi ſeruarunt Antiqui in Lippitudine, ſeu ophtalmia, qui ſolum tumorem tunicæ adnatæ factum ab humore calido vocârunt Lippitudinem, quandoquidem tumor eiuſdem partis ab humore frigido ſimilia cauſat accidentia eſſentialia, in diminutione viſûs. Ex quo conſtat ex omni latere ſaluam manere noſtram concluſionem,& liberam à calumnia.

CAPVT II.

De ſignis huius morbi.

HVius morbi ſigna quandoque viſu perſentiuntur, quandoque verò ſenſibus occultantur, & per alia ſymptomata deducuntur. Cùm ergo noſtri morbi quidditas, quædam ſit complicatio tumoris præternaturam in gutture aut faucibus cum vlcere prauo, eius ſigna quandoque ità ſunt manifeſta, vt depreſsâ ægrotantis linguâ, & ore aperto videamus tumorem præternaturam, & ſorditiem vlceris,per quæ in euidentem cognitionem noſtræ affectionis deuenimus. Cæterùm, quia ſæpè ſæpiùs contingit tumorem muſculos interiores gutturis occupare, viſúmque fugere & ſola manifeſtantur vlcera; interdum verò vlcus abſconditur, & tumor patefit, tunc quidem alia ſigna attendere mente oportet, vt per ratiocinium indagemus quod aliàs viſu intuemur; ſic enim dum tumor viſui non apparet, dolor in faucibus, pulsûs durities, (dummodò tumor non fiat à pituita, nam tunc erit mollior) ſpirandi, & deglutiendi difficultas ipſum atteſtantur, prout tumor magis vel minùs gulam, aut aſperam arteriam occupauerit, vias ipſas obſtruens, & diſtendens: ſi verò vlcera occulta ſint intuenti,per excretiones in eorum cognitionem deueniemus; at quando patent ſenſibus, non ſemper ſordes apparent albicantes, vt nonnulli ſine fundamento putârunt, ſed potiùs in coloribus fit variatio, ob diuerſam naturam confluentium humorum, ipſorúmque permixtionem,& partis corruptelam. Quâ ratione aliquando cruſta vlcerum apparet alba, interdum liuida, aut nigra, aut pallida,aut in coloribus variegata per variam ſuccorum influentium permixtionem, ſic enim ex coloribus humorum confluentium naturam agnoſcimus, vt ex ipſiſmet indicatiuam curationem deſumamus.

Sed dices: Semper,& hoc ipſo quod eſt tumor in faucibus, aut gutture, ſtatim ab initio eſt difficultas deglutiendi tanquam ſignum atteſtans tumorem, non tamen eſt difficultas ſpirandi ab initio, & tamen idem morbus eſt in principio ac in fine,ergo difficultas ſpirandi non eſt ſignum eſſentiale illius morbi,ſed ſolû accidens concomitans.

Nec valet ſi dicas tunc ab initio eſſe difficultatem reſpirandi,quando inflammatio occupat gutturis partes, ipſas obſtruendo, quæ inſtrumenta ſunt reſpirandi; at quando in faucibus eſt, non ità accidit, & ſic ſemper ſaluatur quòd læſa reſpiratio ſit ſignum eſſentiale huius morbi, quando ſcilicet guttur, aut patitur per ſe, aut per conſenſum. Non inquam valet: nam etiamſi tumor occupet ſolùm partes gutturis, illicò à principio morbi eſt vitium communicatum gulæ, & difficultas deglutiendi. Ergo etiam ſimiliter, quamuis tumor ſolùm occupet partes gulæ, ſtatim per conſenſum debet pati guttur, & à principio morbi debet eſſe difficultas ſpirandi; atqui experientià conſtat, non ità accidere, ergo non eſt ſignum eſſentiale huius morbi.

Reſpondeo diſparem eſſe rationem; nam gula, & eius partes ſunt neruoſæ, vt *lib. de Anatomia viuorum* adnotauit Galenus;Guttur verò eſt membrum cartilaginoſum, Galeno ipſo Authore 3. *de locis, cap.* 2. & per conſequens maiorem habet conſiſtentiam, & duriorem naturam, quàm gula, vnde fit quòd hæc faciliùs patiatur per conſenſum, ſtatim ac tumor occupat gutturis partes, non verò è contra ob duritiem gutturis, & ſic ſemper adeſt in hoc morbo ſtatim à principio difficultas deglutiendi, non verò adeſt difficultas ſpirandi, vſquequò aut tumor ſit in ipſo gutture, aut tumor qui eſt in gula adeò ingraueſcat, vt trahat in conſenſum ipſum guttur. Vnde etiam benè ſtat quòd ambo hæc ſigna ſint neceſſariò denotantia tumoris, qui eſt aut in faucibus, aut in gutture.

Eſt etiam febris continua neceſſariò in hoc morbo, adeò vt ab eo ſit inſeparabilis; pendet enim ex materia vrente, & calida præternaturam, quæ non poteſt non cauſare febrem ſymptomaticam, vtpotè ex inflammatione pendentem; interdum verò & non rarò ab hac excitatur putrida febris, materiâ vaſorum per contagium faucium putreſcente, aut vaporibus putridis eleuatis ad cor, & inde in totum corpus diſperſis.

Nec facit contra nos ſi aliquis dicat hunc morbum partim eſſe anginoſum, indéque talem tumorem poſſe oriri ab humoribus frigidis, qui minimè valebunt febrem cauſare: Nec aliud voluit ſignificare Galenus 5. *de locis affectis cap.*4. dicens de Angina: *Quòd ſi tumor inflammationis fuerit particeps,accedet ei pariter,& dolor, & ſitis & febris*. Perpendo verba: Tumor eorum, qui Anginâ corripiuntur, non ſemper eſt inflammationis particeps, cùm poſſit eſſe à frigida cauſa procreatus; ergo non ſemper erit febris neceſſariò in Angina; ſed ſi in noſtro morbo de quo agimus debet adeſſe neceſſariò febris,eſt præcisè, quia participat rationem Anginæ quatenus tumorem præternaturam expoſcit, hic autem non ſemper parit febrem, vt conſtat: Ergo in noſtro morbo non aderit neceſſariò febris. Hæc igitur omnia minimè conuincunt contra nos; etenim,vt ſuperiùs probauimus, in morbo de quo eſt præſens diſputatio,adeſt neceſſariò vlcus tanquàm conſtitutiuum partiale eius: hoc autem fit ratione humoris erodentis, ità vt ipſe qui fluit in illam partem faucium aut gutturis & inflammationem cauſat,ſeu tumorem, eroſionem, & vlcus procreat: conſtat autem eroſionē minimè fieri ab humore frigido, ſed potiùs à calido præternaturam ratione putredinis; ergo humor qui valet erodere, neceſſariò cauſabit febrem, efficiétque tumorem calidum quem Galenus vocauit inflammationem; *lib. de Tumoribus præternaturam*, vbi non ſolum tumorem factum à ſanguine, ſed à quolibet humore calido, ſiue præternaturam nominauit inflammationem. Quo fit ſatis rationi, & authoritati Galeni contra nos primâ facie militanti.

Sæuitia huius mali magis manifeſtatur increſcente tumore, & ſerpente putredine, vel gutturis partes interiores vſque ad cor, vel gulæ vſque ad ventriculum: Vnde difficultas ſpirandi, & deglutiendi validiùs cruciant miſeros ægrotos, & interdum tumor totum occupat collum, & ceruicem conuellit, ità vt nili erectâ ipsâ reſpirari non poſſint; quandoque verò ad thoracem extenditur inflammatio, attamen tunc ferè de ſalute deſperamus. Pulſus etiam inæquales

redduntur,

redduntur ; debiles & crebri, vox deprauata raucedine, ità vt per nares videatur emitti,fomnóque grauiore fopiuntur, de quo afferit quidam noftræ Scholæ Neotericus effe non ob obftructionem, fed propter extinctionem vitalium,& animalium fpirituum, ità vt remanentes fatis non fint ad fenfationes obeundas. Peccat tamen Neotericus citatus. Primò: nam cum tanto difpendio fpirituum non poterit effe maior febris quàm in principio, vt ipfe fatetur; deindè quia talis fpirituum inopia, nequaquam caufare valent fomnum, fed potiùs vigilandi impotentiam, præcipuè in fua opinione; fiquidem acerrimè defendit folùm ab obftructione caufari poffe fomnum, aliàs enim rectè diceremus fomno profundo laborare qui fyncope, & animi deliquio corripiuntur, quod quàm falfum fit, conftat ex confenfu omnium Medicorum, qui minimè has affectiones inter fóporiferas enumerant.

Eft etiam frequentiffimum in hoc malo gurgulionem inflammari, & putrefieri, vt omninò exedatur. Quando verò putredo per afperam arteriam ferpit ad cor, extrema infrigidantur, vitalibus fpiritibus confumptis, mitiórque apparet febris, & pulfus fummè debiles & rari conftituuntur, & ægrotantes celerrimè interneeantur; non tamen ità celeriter quando putredo ferpit per gulam vfque ad ventriculum, etiamfi corrumpantur fpiritus, & alimentum euomatur. Quando verò cerebrum afficitur,& fanguis per nares guttatim exftillat,fignum eft valdè exitiale, denotans putredinem vfque ad cerebrum extendi. Quod totum fæpè accidit tumore occulto exiftente, & internos gutturis mufculos occupante. Vlcere verò apparente, interdum verò è contra accidit, vlcus occultatur, & tumor apparet. Quâ verò ratione hæc omnia fint agnofcenda, diximus in limine capitis. In calce tandem eius fcire liceat tumorem, aut vlcera occultari prauiffimum effe fignum, indicans affectionem infeftare, atque occupare internos gutturis mufculos. Quo fit vt ægrotantes celerrimè tendant in obitum, vt 3. *Prognofticorum*, fatis clarè,& fententiosè adnotauit Hippocrates.

CAPVT III.

De caufis & particula affecta in hoc morbo.

Circa primum quod inquirit præfens caput, certum eft, & apud omnes indubitatum, geminum effe caufarum genus in hoc morbo; aliæ enim dicuntur caufæ materiales; aliæ verò efficientes. De omnibus igitur in præfentiarum inquirimus, quæ fint; & primò de materialibus caufis, quas poffe effe omnes humores dum præternaturales patiuntur mutationes per putredinem, aut vftionem valentem corrofionem caufare, & partem affectam exulcerare,dempto folo biliofo, qui ex propria natura habet qualitates ad huiufmodi effectum conducentes, inbitanter tenet Recentior noftræ Scholæ fuprà citatus, ità vt biliofus fuccus fit caufa huius mali frequentior, iuxta eius placitum, quoniam paratior eft vt naturam corrodentem, & vlcerantem adquirat,quàm cæteri humores. Probat hoc placitum: quia ille humor erit caufa materialis huius morbi, qui potens eft adquirere corrofiuam naturam deulcerare valentem, & aliàs poteft eleuare partem in tumorem præternaturam: fed quilibet humor ex his qui in noftro corpore funt omne id valet facere, cùm capax fit adquirendi vftionem, feu putredinem, ità validam, feu talis naturæ, vt corrodere, & exedere particulam affectam valeat. Ergo quilibet poterit effe caufa materialis huius morbi in tumore, & vlcere fimul manet fuperiùs collocata; fed quilibet humor poteft caufare tumorem, & aliàs per fpecialem putredinem, quam poteft adquirere corrofiuam naturam valentem vlcerare; ergo quilibet humor poteft effe caufa huius morbi.

Inquit deindè in confirmationem huius, & fpecialiter de fanguine chimæricum effe afferere ipfum non effe caufam huius mali, eò quòd nunquam rubor in parte vlcerata inueniatur. Contrarium enim docet ipfe, & experientiâ comprobatur, quin obftet quòd femper fordities alba percipiatur in vlcerato membro: nam præterquam quòd hoc non eft perpetuò verum, conftat illum albicantem colorem,non pendere femper ex humore fluente, fed potiùs ratione partis, quæ exeditur,& vlceratur, putredinéque corrumpit, ad quod accedit, quod guttur, & fauces quæ funt partes affectæ femper funt humidis & pituitofis excrementis imbutæ, quæ cùm aliàs etiam debiles reddantur per morbi fæuitiam, nec coquunt, nec expellunt pituitofa illa excrementa, & fic abundant, & obfcurant caufam immediatam, & propriam huius mali.

Doctor verò Villareal fuprà citatus *lib. 1. cap.6.* agens de caufis morbi fuffocantis, afferit minimè huiufcemodi morbum oriri poffe à fanguine ob rationem nuper affignatam de colore rubro,quam bene fugillat Neotericus. Nos tamen afferimus fanguinem quartum humorem fub eadem forma manente minimè poffe talem affectum caufare. Aliter tamen hoc affertum probamus in hunc modum: Sanguis vt fanguis non poteft effe caufa materialis huius morbi, quin adquirat erodentem qualitatem quâ mediâ exulceret partem affectam: fed fi adquirit corrofionem eft mediâ vftione, feu putredine per quam eius pars tenuis tranfit in bilem, & craffa in melancholiam, authore Galeno 2. *de differentiis febrium, cap.9.* per fequentia verba: *Quòd fi fanguis fupra modum affetur, pars quidem eius fubtilior, ac pinguior omninò in flauam conuertitur bilem, quæ verò craffior in atram, quod in his tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit.* Ergo ex illis planè conuincitur,quòd quando fanguis valet caufare vlcus,iam non eft fanguis, fed bilis flaua aut atra; malè ergo afferit Neotericus dum affirmat huiufmodi morbum à fanguine oriri poffe.

Peccat fimiliter idem Author quatenus afferit bilem ex fua natiua temperie citra corruptionem aliquam authorem effe huius mali; fiquidem naturalis temperies bilis, tam fecundum qualitates primas, & fecundas non fufficit ad erofionem, & vlcerationem, nifi ipfam adquirat per putredinem, aut vftionem per quam fpecies bilis præternaturales producuntur. Ergo: Antecedens probatur. Nam fi fufficeret, fequeretur

sequeretur quodlibet erysipelatis genus, necessariò habere exulcerationem coniunctam ab erodente facultate naturalis bilis. Constat autem solùm species præternaturales eius, quales sunt herpetes, tum exedentes, tum miliares necessariò habere sibi coniunctam vlcerationem cutis, quoniam per putredinem, aut vstionem fiunt species præternaturales bilis, quæ vi pollent erodendi, & vlcerandi, ergo si bilis possit esse causa materialis huius mali, non tamen secundum suam naturalem temperiem, sed per præternaturalem mutationem, quemadmodum cæteri humores, qui vstione, aut putredine valent adquirere erodentem qualitatem.

Ex quibus proculdubio constabit causas materiales huius morbi esse bilem, melancholiam, & pituitam, dummodò præternaturam reddantur per vstionem,& putredinem, ità vt erodentem adquirant qualitatem, qualis est illa quæ in pituita salsa (à qua frequentiùs hic morbus pendet) & atra bile reperitur; omnes enim prædicti succi non solùm vim habent causandi inflammationem, sed exedendi & vlcerandi prædictam particulam; quo fit vt affectionem compositam constituant, quam vulgus vocat *Garrotillo*. Cùm ergo sanguis quartus humor sub propria forma perseuerans non possit esse causa talis morbi,nec reliqui humores naturales,dummodò non subeant præternaturales mutationes quarum ratione exulcerare valeant, constabit planè solùm suprà relatos humores huiuscemodi affectioni præstare materiam.

Consultò dixi præsentem affectionem frequentiùs à pituita causari, quoniam ferè semper dependet à capite,ex Galeni doctrina, tanquam à parte mittente in fauces, & guttur. Cúmque caput ferè semper scateat crassis, & pituitosis excrementis, ideò frequentissimum est huiuscemodi malum oriri à pituitosis humoribus contrahentibus talem præternaturalem mutationem,vt corrosiui,& vlcerantes reddantur; præsertim cùm tales succi crassitiem cum lentore participent, ratione cuius validè & tenaciter particulæ affectæ adhærent, ipsámque exulcerant diù ibi detenti. Quâ etiam ratione constabit frequentiùs hanc affectionem corripere pueros,& teneræ ætatis, quippè humidissimi sunt cerebri, & valdè parati ad destillationes in fauces, aut guttur, vbi firmatur huiuscemodi malum. Quandoque verò accidit causam huius mali ità malignè corrumpi, vt inutilis fiat ad coctionem, ità vt nunquam suppuretur, & sic tunc potiùs resolutione & expulsione erit medicanda, quàm ad coctionem auxiliis conducentibus, hæc enim ferè impossibilis apparet, præcipuè etiam cùm particula patiens languida valdè sit, & impotens ad concoctionem moliendam.

Facilè verò cognoscemus quæ sit causa materialis huius morbi, si naturam tumoris, & sordes vlcerum attento animo inspiciamus, etenim ibi rubor,cum dolore, & calore, tensionéque percipitur, adéstque durities in pulsu, cum non leui febre, sanguis præternaturam calidus causa est: nam licèt in nostra opinione mutet formam, dubium non est, quin aliqua accidentia corrupti manent in genito,& sic poterit perseuerare rubor. Præterquam, quòd non est necessarium omnes partes sanguinis putrefieri nullâ demptâ ad causandum hunc morbum, quo fit vt ratione aliquarum, quæ non mutent formam possit apparere rubor in parte affecta seu tumore. Deindè vbi albicans regio gutturis faucium, & oris apparet, tumor verò laxus cum mollitie, pulsus mollis, dolor moderatus, & febris remissa percipitur, tunc certissimè indicabimus pituitam crassam esse materiam præsentis affectionis: si verò nigra eschara, aut liuida citra ingentem calorem apparuerit, melancholia author erit. Quòd si nigrities cum maiori incendio adsit, simúlque fit crusta, veluti vstione exsiccata, ab atra bile tumor oritur, & tunc ingens erit febris, sitis implacabilis,cum nimia difficultate deglutiendi & respirandi, ob incendium summum, & musculorum gutturis resiccationem impedientem motum deglutitionis. Sæpenumerò verò apparet in faucibus,aut gutture color niger, aut liuidus, non quidem ob adustionem, sed propter partis corruptionem, sphacelum seu mortificationem, corruptâ naturali temperie, & spiritibus omninò abeuntibus cum intolerabili graueolentia partium corruptarum.

Circa secundum quod inquirit caput,certum & commune est apud omnes Medicos, partem affectam esse guttur, quod est caput asperæ arteriæ, per quam ingreditur aër pro ventilatione & attemperatione caloris natiui existentis in corde, & faucibus; nam quælibet ex his partibus occupet inflammatio, proculdubio inducit difficultatem deglutiendi & respirandi; has easdem partes affici in Angina docent similiter omnes: Et cùm noster morbus suffocatiuus includat anginosum tumorem, meritò in ipso eædem patiuntur particulæ, ità vt quemadmodum, non quamlibet oris seu glandularum, aut gurgulionis inflammationem nominent Anginam, sed illam tantum in qua fauces, aut guttur afficiuntur, quia sic Antiquitas voluit, sic similiter inflammatio, aut vlcus prauum in gutture, aut faucibus dicetur morbus suffocatiuus, seu Angina maligna, vulgo nostro *Garrotillo*, vnde etiam quemadmodum in sola Angina possunt pati musculi interiores, aut exteriores, tum ipsius gutturis, tum etiam faucium, iuxta cuius varietatem passionis, diuersa nomina sortiuntur Anginæ species, quæ constituuntur à Medicis, sic etiam in nostro morbo hoc ipsum contingit. Cognoscimus verò periculum maius, aut minus ex passione prædictorum musculorum, ità vt grauissimum denotet periculum. Primo loco passio internorum musculorum gutturis: Secundo loco, quando externi musculi eiusdem patiuntur. Tertiò, quando interni faucium musculi. Quartò verò minùs periclitantur, qui in solis externis musculis faucium sitam habent inflammationem & vlcus, quoniam accidentia remissiora sunt,& medela facilior fit, necnon auxiliorum applicatio, in reliquis verò partibus oris, nec inflammatio,nec vlcus merentur nomen morbi suffocantis.

CAPVT

CAPVT IV.

De prognosticis huius morbi.

EX his qui hoc sæuissimo morbo corripiun-tur, sæpenumerò vidimus quamplurimos miserè, & inopinatè ab hac vita discessisse, forsan ob fallaciam talis morbi, & Medicorum imperitiam; siquidem sæpè sæpiùs accidit tum inflammationem, tum etiam vlcus, quod primâ morbi inuasione incipit apparere in meliùs tendere, interdúmque omninò euanescere, ità vt visui nihil conspicuum tumoris, aut vlceris appareat, & tamen tunc summoperè periclitantur ægrotantes, penes id quod vlcus serpit per partes interiores gutturis, indéque vapores praui, & maligni communicantur cordi, & effœminatur natiuus calor. Quandoque verò per gulam & œsophagum extenditur putredo vsque ad ventriculum, & interdum per partes superiores ad cerebrum, & hoc citra aliquem dolorem, aut sensibilem febrem. Quapropter Medici solliciti esse debent valdè de hac fallacia, attendendo ad omnia signa, & exquisitissimè indagando quodlibet vestigium talis occultæ putredinis serpentis, & erodentis internas partes faucium, aut gutturis; in his enim solent adesse paruissimi & debilissimi pulsus, propter extinctionem caloris, extremorum refrigeratio, faciei extenuatio, & inappetentia perpetua, præcipuè quando per gulam ad ventriculum serpit erosio, etiamsi sit quando guttur, aut musculos inferiores faucium infestat vlcus, ratione alicuius sordis secum delatæ ab alimento in deglutitione. Præter hæc etiam adest molesta decubitûs mutatio; & somnus apparens, qui reuerà est impotentia vigilandi. Quæ si contemplemur omnia, etiamsi euanescat tumor, vel vlcus quod anteà apparebat, nunquam salutem ægrotantis debemus prognosticare, sed potiùs de ipsius periculo magis timere: propterea, quòd auxilia difficilè possint applicari in partibus vbi adsunt vlcera, & serpit putredo. Et quamvis applicari possent, non tamen tempore idoneo requisito ad correctionem, ob crassitiem materiæ, escharæ; necnon etiam glutinositatem quæ ferè semper coniungitur cum causa huius mali.

Secundò, cautè Medicus prognosticare tenetur quoties videat in hoc malo partes externas nimis tumere, non quia vt tenet Neotericus suprà citatus, hoc malum ferè semper procedat partibus externis inflammatis, indéque ad interiora cómunicatà causâ. Quâ ratione dùm externæ causæ magis tument, maior est apparatus, & causa fouens internam inflammationem. Quod non ità contingere in simplici angina asserit, sed è contrà: hoc enim dissonum rationi videtur; siquidem in qualibet angina, siue simplici, siue compósita ex tumore, & vlcere potest accidere, quod incipiat inflammatio ità communiter à partibus internis, vt indè ad exteriora detrudatur causa; sicut à partibus externis, indéque communicari interioribus membris, ergo eadem currit ratio in vtroque casu, ac per consequens, si est malum in morbo de quo agimus parte externas inflammari, etiam in simplici angina cuius contrarium prædicauit Hippocrates 6. *Aphorismorum*, *textu* 37. per sequentia verba: *Anginâ correpto si tumor appareat in collo bonum, foras enim morbus exijstit.* Idem testatur 7. *Aphorismorum*, *textu* 49. sic: *Ab angina detento tumor & rubor in pectore fupe uen.ens bonum: foras enim morbus vergit.* Non igitur in nostro morbo suffocatiuo erit semper malum tumorem in partibus exterioribus apparere. Quare certiùs iudico cognitionem periculi aliâ viâ rimandam esse, nempè quod quandò hoc malum de quo agimus incipit primò apparere (saltem quoad tumorem) in partibus exterioribus colli, & indè posteà partibus internis communicatur, tunc proculdubio quantò partes exteriores magis tument, tantò magis desperare debemus de salute, quoniam causa fouens augetur, è contrà verò si accidat, meliùs iudicatur; siquidem est meliùs naturam ab internis partibus ad externas tanquam ad ignobiles detrudere succos prauos, & peccantes; meritò ergo periculum deducemus ex peculiari motu materiæ ad intrà, vel ad extrà.

Hoc idem contingere in simplici angina ob eandem rationem pro certò habeo, ac per consequens eodem modo in ipsa rimandum esse periculum, quod significare voluit, & non aliud Hippocrates *citatis locis*, nam ibi bonum indicat motum materiæ internas partes infestantis ad extra, non è contra, vt satis clarè docuit Hippocrates *Aphorism.6. textu* 25. *Erysipelas intrò recurrere malum.* In cuius commentario Galenus tenet recursum cuiuslibet tumoris exteriora membra occupantis ad viscera esse malum, & timendum summoperè: Ergo ex his liquidò constabit malum esse præsagiendum in nostro morbo, & adhuc in simplici angina, quandò partes exteriores colli tument, dummodò internum malum faucium, aut gutturis ab exterioribus illis partibus communicatur, & fouetur; at verò dum talis motus ad exteriora fit ex internis membris sarcinam, & causam mali deponentibus in ignobiliora membra, qualia sunt externa, tantum abest, vt malum sit, vt potiùs tanquam bonum signum sit nobis amplectendum, bene tamen verum est in nostro morbo suffocatiuo rarò propulsatur humor ab internis ad exteriora, eò quòd vtplurimum causatur ab humore crasso, glutinoso admodum, adhærenti particulis patientibus, quod non tollit quominùs attendere debeamus ad id quod dictum est; quoniam aliquando accidere potest.

Quod tamen valdè exitiale est in hoc malo, est, sanguis stillans ex naribus, significat enim vasorum corrosionem, & internam putrilaginem superioribus partibus circa cerebrum communicari, internásque partes depascere, quæ omnia certissimam perniciem ostendunt. Simile periculum minatur sanguinis excretio per os; siquidem indicat prauam humorum corruptelam serpentem, ac depascentem omnes partes, ratione cuius causa materialis inemendabilis iudicatur, & perindè exitialis, & mortifera. Qua de causa communiter affirmant Authores ægrotos in quibus talia sunt signa, semper certò perire.

Deterrimum etiam est signum, quando febris remittitur, non remissâ inflammatione, & vlcere magis putrilaginoso apparente; siquidem tunc signum euidens est extinctionis caloris vitalis, & mortificationis partium, quæ in hoc morbo afficiuntur; etenim humores qui commouentur

tur ad focum, ſeu particulam affectam, putreſcunt,& corrumpuntur calore fuliginū,quæ eleuantur ex nutritione partiū per actionem caloris naturalis agentis in tales humores,intendentiſque propriam nutritionem ex illis.Atqui partes gangrænatæ & emortuæ,extinctione caloris naturalis præſuppoſitâ,non eſt agens valens nutritionem elaborare, nec eleuare fuligines medijs quibus febrilis calor communicetur;ergo licet decumbant humores ad fauces, aut guttur, non erit febris,etiamſi tumor non diminuatur,& vlcera maiorem adquirant putrilaginem, ac per conſequens tunc erit exitiale ſignum.

Peſſimum etiam eſt in hoc malo fieri ab atra bile:ſiquidem præterquam quòd exitialis eſt affectus, peculiariter tamen dum ab hoc humore cauſatur; talis enim prauam adquirit putredinem, celerrimè corrodit, & exulcerat partes. Quapropter ſi in dyſentericis tenet Hippocrates 4. *Aphoriſm.* quòd ſi ab atra bile inceperit talis inteſtinorum paſſio, ſit lethalis. Multò meliùs lethalis iudicabitur morbus ſuffocatiuus: Prætereà quod partibus adhæreat vſui principaliori deſeruientibus, videlicet reſpirationi. Signa verò monſtrantia atram bilem eſſe cauſam huius morbi ex calore patefient.Nam ſi vlceris cruſta aut eſchara appareat liuida, aut nigra,talem humorem proculdubio indicat.

Grauiſſimum etiam periculum denotat diuerſitas partis, quæ in hoc malo noſtro affici poteſt. Nam ſi afficiatur guttur ſecundum muſculos internos, ità periclitantur ægri vt vno die fiat ſtrangulatio; quod de ſimplici Angina prædicauit Hippocrates 3. *Prognoſtico-rum ſuprà citato.* Quando igitur tumor, & vlcus hanc partem occupat, nihil conſpicuum apparet in faucibus, & linguâ adhuc depreſsâ, nec rubor deprehenditur, & vltra ità difficulter reſpirant, vt erectâ ceruice coguntur reſpirare ægrotantes, magnúmque perſentiunt dolorem. Secundum locum habet in periculo, quoties muſculi externi gutturis patiuntur. Tertium: quando internæ partes, ſeu muſculi faucium. Quartum, quando externi. Vltimum quando glandulæ ad linguæ radicem conſtitutæ. Cæterùm in qualibet parte ex his quas enumerauimus firmetur affectio ſemper eſt periculoſa, ſaltem, quia ex qualibet externa facilè internis communicatur; aliàs etiam aër deductus ad cor per reſpirationem neceſſariò deducitur per affectas partes, ſecúmque defert vaporem ex putrilagine eleuatum, indéque conſentit facilè, & vehementer læditur. Quâ etiam ratione compatitur cerebrum: necnon etiam ventriculus ex eo quòd difficile apparet, cum cibo aut potu aliquid putridum non dilabi; cùm ergo facilè huiuſcemodi malum omnes partes principes infeſtet, meritò ſæuiſſimus,ferociſſimus,& periculo plenus iudicatur ab omnibus.

Ex his qui hoc malo corripiuntur magis periclitantur pueri & infantes, tum quia neque expuere, nec excreare materias poſſunt, immò vlcerum excrementa, & ichores deglutiunt, quoniam magna vis requiritur ad excreandum, præcipuè materiam ità groſſam, craſſam, atque glutinoſam,qualem experimur excreari in hoc affectu, tum etiam quia minùs auxiliis obediunt; & cùm calidi & humidi ſint ex propria natura, malignæ putreſcentiæ magis ſunt obnoxij. Præter hæc habent etiam cerebrum humidius, & excrementitium, indéque in guttur,& circa fauces facilè præcipitantur excrementa. Et cùm aliàs omnes oris partes habeant teneras, poroſas, atque laxas,facilè imbibunt excrementa,quæ à capite dilabuntur, indéque putreſcunt facillimè, & quandoque ità malignè, vt intolerabilem fœtorem cauſet. Quo ſit vt partes ſummè occludantur per concidentiam ex putredine nimia ortam,& perindè omninò deficiat vox,& ægroti maxima cum anxietate pereant.

Facit hunc morbum periculoſum valdè vltra ea quæ hucvſque ſunt allata, quòd non poſſit terminari per criſim ſalutarem: nam criſis fieri debet tranſlatâ cauſâ morbificâ ab vna parte in alteram; atqui cauſa morbi ſuffocantis ſemel recepta in parte transferri non poteſt in aliam ob nimiam craſſitiem, glutinoſitatem, & ſummam adhæſionem, ratione cuius difficulter, & ſolùm paulatim pellitur per excreationem, quæ ſi craſſæ ſint, & glutinoſæ, hoc eſt iuxta ideam cauſæ, vtiles iudicari debent, ità vt ex ipſis aliqua habeatur ſpes ſalutis. Hoc ſenſit Hippocrates *in Coacis prænotionibus* de Angina loquens. Conducit etiam ſummoperè ad hoc vt facultas non poſſit tentare ſalutarem criſim debilitas ſumma quam contrahunt partes ratione talis morbi, & tandem idem confirmat experimentum communiter ab Authoribus adductum. Quod etiam ego ſæpè ſæpiùs confirmaui, nempè nec alui fluxum, nec ſudorem alicuius eſſe momenti; nam licèt cauſam antecedentem poſſit euacuare, cùm nihil de coniunctâ educi poſſit, talis motus non debet iudicari vi Naturæ,& roboris eius, ſed potiùs vi morbi, & debilitatis virtutis, vel quia forſan maligna qualitas communicatur partibus, ratione cuius facultates languidæ fiant, non potentes continere intra corpus humores.

CAPVT V.

De medela huius morbi.

CVm ex dictis iam conſtet huius morbi eſſentiam duo in ſe inuoluere, & tumorem præternaturam, & vlcus, planè conſtabit indicatiuam curationem horum ab eſſentia duorum morborum depromi debere. Primò igitur victûs ratio erit inſtituenda: Secundò cauſæ antecedenti ſubuenire debemus. Tertiò cauſæ coniunctæ, indicationibus præhabitis, quas vlceris natura expoſcit,mundificationem ſcilicet,exſiccationem & incarnationem,ſeu conſolidationem, quæ ſi adimpleantur omnia, proculdubio huius mali medicatio completa euadet. Igitur in præſenti capite quâ ratione victus ſit inſtituendus indagabimus, remittentes in peculiaria capita ſequentia, quomodò cæteris indicationibus occurrere debeamus, & quo genere auxiliorum.

Alimenta igitur quæ competunt in hoc malo debent eſſe attemperantia, & refrigerantia humorum acrimoniam,magis, aut minùs, provt febris intenſior, aut remiſſior fuerit, & provt cauſa ſit magis, aut minùs acris, generaliter

tamen

tamen confert omnibus alimentis, & iuribus iniicere fuccum agreftæ, limonis, citri aut arantiorum, tum quia grata funt guftui, exficcant, attemperant, incidunt craffam pituitam, tum etiam quia fuâ adftrictione fluxionem cohibent, fpiritus minùs diffipabiles reddunt, & putredinem arcent: Licèt tamen optimum acetum ex vino albo factum has eafdem habeat virtutes, nihilominùs eius vfus non eft ità tutus, quia fimul etiam acrimoniam quandam participat vlceribus aduerfam, quâ carent cætera alimenta, feu condimenta acida à nobis propofita: necnon etiam grana malorum granatorum acidorum dum faccharo infperguntur, vel fuccus etiam faccharo permixtus; hoc enim alimentum præter commoda fuprà relata, faciliter mouet fputum, & ratione facchari vlcera abftergit.

Circa formam victûs feu quantitatem alimenti exhibendam magnoperè variant Authores. Etenim Doctor Guadalaxara *libro de morbis puerorum, circa finem in Opufculo*, vbi agit de hoc malo *capite vndecimo*, exprefsè tenet victum debere effe tenuem, hoc eft diminuentem vires, qualem commendat Hippocrates feruandum in morbis *1.fect. Aphorifmorum*; fiquidem morbus hic acutus eft, & aliquando ità celeriter iugulat, vt metas exactè peracutorum morborum attingat, meritò igitur attenuandum effe victum iudicat ifte Author. Cui ratiocinationi addimus, quod cùm talis morbus partim fit inflammatorius, feu fluxionis, & victus plenus aut mediocris ipfam adaugeat, meritò in principio videtur tenui victu vtendum effe.

Doctor verò Villareal in hac definitione ex diametro oppofitam tuetur opinionem *libro 2. capite 1.* nempè victum plenum effe exhibendum, id eft, vires augentem, eò quòd in tali morbo propter eius exitialem naturam, & malignitatem vires fummoperè labefcant, & fpiritus facilè refoluantur, adeò vt plerumque ægrotantes animo liquantur. Quo fit vt etfi concedat (vt verum eft) huiufcemodi morbum effe acutum, & propterea victum tenuem ipfi competere; attamen quia iudicat multò magis in ipfo vrgere virium refectionem & reparationem, ideò docet plenum victum competere, & minimè tenuem in hac affectione.

Neotericus verò fuperiùs citatus in hac lite mediam arripit viam, & docet mediocrem, hoc eft, neque augentem, neque diminuentem vires, fed ipfas conferuantem effe exhibendum in hoc morbo: non aliâ ratione ductus nifi ex eo, quòd in ipfo vires facilè languefcunt, & fpiritus facilè etiam diffipantur. Quod ità effe certum iudicat, vt teneat effe commune præceptum in morbis malignis obferuandum ex doctrina Galeni *3. de morbis vulgaribus, fectione 3. commentario 58.* vbi Galenus mentionem facit de quadam peftilenti conftitutione in qua à morte fuerunt liberi, qui viriliter comederunt. Et ratio eft, quia quò membrum pluribus admifcetur cibariis, magis repatitur, & remiffiùs agit, meritò igitur in hoc morbo, dum non folùm vires labefcunt, fed malignitas adeft, vtitur Neotericus victu mediocri.

Nobis tamen aliter philofophandum effe in hoc malo, & afferendum, nullam fcilicet formam fixam, & permanentem obferuandam effe, fed aliquando vtendum nobis effe victu tenui, interdum mediocri, nonnunquam etiam pleno feu craffo. Probemus affumptum per partes. Et primò, quandoque teneri vti victu tenui: Nam poterit contingere ratione inflammationis ità celerem effe hunc morbum vt primo, aut fecundo, aut tertiò die timeatur ftrangulatio, feclusâ qualibet malignâ putrefcentiâ, & virium nimiâ iacturâ, vt fæpenumerò contingit in fimplici Angina; fed tunc minimè competit victûs mediocris, ergo tenuis. Maior certiffima eft, minor probatur: nam tunc celeritas ftatûs & acuties morbi victum tenuem expofcunt, Hippocrate id prædicante *1.fectione Aphorifmorum, textu 6.& 8.* alia accidentia quæ fecum affert ftrangulatio talis, nôn neceffariò infert virium iacturam, ità nimiam, quæ nos cogat coactè procedere, & non curâ regulari in inftitutione victûs, cum nulla fit qualitas putredinalis, nec maligna celeriter refoluens fpiritus, & diffipans vires: Ergo tunc tutò debemus vti tenui victû fufficienti pro aliqua reparatione, & non mediocri ex quo fluxio augeatur, & impetuofiùs decumbat in locum affectum, forfanque fit occafiò celerioris mortis.

Deindè: Quòd interdum curâ coactâ petitâ à viribus, feu ab indigentia fumma reparationis teneamur vti victu mediocri, probatur fufficienter à Neoterico: Et vltra dicimus hunc morbum celeriter necare, attamen tardè ægrotos liberari ab eius tyrannide. Quapropter nifi alamus mediocri victûs formâ, ipfos meritò timere poffumus virium defectum futurum, & mortem. Ergo à primo morbi infultu coniectare oportet, an æger cum victu poffit perdurare donec morbus confiftat, vt Senex ipfe teftatur, *eadem fectione Aphorifmorum citata*, vt exindè quam victûs formam inftituere debeamus difcurfu colligamus. Cæterùm nunquam plenam inftituendam effe contra Villareal ex eo probatur; quoniam fi in aliquo cafu maximè vbi fpirituum nimia diffipatio, & virium fumma adeft iactura, fed tunc fufficit pro reparatione mediocre alimentum, & non plenum eft neceffarium, ergo. Minor probatur: nam tunc fufficit alimentum conferuans vires, fed tale eft mediocre, ergo non eft neceffarium plenum, cùm hoc etfi ex vna parte adaugeat vires, ex altera verò fummoperè adauget caufam morbificam, & valdè naturam diftrahit ab eius concoctione ex quo maius fequitur incommodum, quàm commodum ex virium reparatione; ergo cùm alimentum mediocre, & reparet fufficienter, & non ità augeat caufam morbificam, conftat proculdubio illud quandoque competere, & minimè alimentum plenum.

Porrò, cùm pueri frequentiùs hoc fæuiffimo morbo corripiantur, fi lactantes folùm fuerint, eis fufficit vfus folius lactis, & folùm attendere debemus nutrici, ità vt ipfa alimentis boni fucci vtatur attemperantibus, eo modo ac fi ipfa tali corriperetur malo. Verùmtamen fi pueri non fint lactantes, vtantur iuribus pullorum, cum admixtione alicuius alexipharmaci: & fi contingat non poffe affumere alimenta ità craffa, paretur fequens deftillatio. Sumantur duo pulli quorum ventres impleantur foliis plantaginis, fcordij, radicibus condrillæ, addendo confectionem hyacinthorum & alkermes an. ℥. ij.

quæ priùs diluantur in ℥.iij. aquæ roſaceæ & condrillæ, coquantur omnia in libris quatuor aquæ ad conſumptionem tertiæ partis,& deindè fiat deſtillatio, cuius liquoris aſſumat æger bis aut ter in die permixti cum potu.

Potus ſit aqua decocta radicis condrillæ, & cinnamono modico,aut aqua hordei, aut liquiritiæ auro chalybeata. Et in adultis iam & maioribus permixta ſucco limonis, aut granatorum, quibus omnibus vinum arcendum,niſi virium languor aliquid eius expoſcat. Somnus deindè in hoc morbo moderatiſſimus ſufficit, præſertim, quando caput eſt origo fluxionis, & pars mandans : ſiquidem per illum ſummoperè grauatur, & præſertim poſt prandium, indéque fortiùs mittit in fauces, aut guttur.

Aëris ambientis præparatio ſummè neceſſaria eſt,quæ ratione vlcerum ſemper debebat declinare ad caliditatem:ſiquidem omne frigidum inimicum vlceribus,vt docet Hippocrates:attamen ſi ſimul attendamus ad fluxionem & febrem quæ cum vlcere ſimul adſunt, in principio ità præparari debet vt aliquantulum declinet ad frigiditatem, ne calore fluxionem augeat. Ceſſante verò fluxione, & neceſſitate expultionis inſtante, moderatè aër calidus eſt præparandus, intereà frictionibus, & ligaturis humorem ad partes infernas auertemus, & aluum lubricam conſeruabimus, tum clyſteribus, tum ſuppoſitoriis, vt ſcilicet reuulſio omni ex parte in loca inferiora celebretur.

Quo genere auxiliorum primò ſit occurrendum cauſæ antecedenti.

Auxilia maiora quibus poſſumus occurrere cauſæ antecedenti huius morbi gemina proponuntur à Medicis, nempè ſanguinis miſſio & expurgatio,hanc verò non ſolùm ſtatim à principio,verùm ante ſanguinis miſſionem,eſſe exercendam docuerunt non infimæ notæ Authores, ex eo quòd plerumque,& vtplurimum humores cauſantes hunc morbum corrumpuntur, & putreſiunt malignâ & inemendabili putredine:Et cùm ex altera parte vitium quod contrahunt ſit qualitate peccans,conſequenter tenent ſeligenti pharmaco educendum. Confirmat hanc doctrinam craſſities, & lentor talium humorum, quâ ratione ità tenaciter partibus adhærent,vt difficile, aut impoſſibile videatur tales ſuccos educi poſſe per venæ ſectionem. Quâ etiam de cauſa non defuere qui affirmarunt hanc non competere in huiuſmodi malo.

Certum tamen, & tanquam indubitatum ab omnibus iudico in hac re venæ ſectionem competere, & ſummoperè proficere pro fluxionis impetu in hoc morbo ; neque ad id obſtare diſtantiam talium humorum à ſanguine, aut craſſitiem, aut adhærentiam, ſiquidem ſimiles humores non obſtant vt Galenus mittat ſanguinem 14.*Methodi, cap.*10. loquens de carbunculi medicatione,ſimiliter 2.*ad Glauconem, cap.*12. in cancri medela : non igitur obſtabit in noſtro morbo ſuffocatiuo,immò vt certum etiam exiſtimo, cum communiori Medicorum aſſenſu, primò ſanguinis miſſionem eſſe exercendam, antequam vlla, & adhuc leuiſſima expurgatio tentetur; id enim in primis fatetur Galenus *locis citatis*, nempè in carbunculo, & cancro primò mittendum eſſe ſanguinem,& deindè expurgandum. Ergo ſic ſimiliter in noſtro affectu, currit enim eadem paritas ratione ſimilitudinis humorum peccantium.

Rationibus etiam ſuadetur eadem pars : nam impetuoſa fluxio in partem ità nobilem quale eſt guttur, aut fauces, breuiſſimum, & certum expoſcit auxilium reuulſorium, hoc autem ſecuriſſimè celebratur per ſanguinis miſſionem, quoniam expurgatio pigrè fit comparatione factâ cum venæ ſectione, & ità incertæ, vt ità poſſit facilè fruſtrari ; certiùs ergo erit ſanguinem mittere, vt impetuoſa fluxio facilè auertatur. Deindè craſſi & adhærentes humores difficile purgantur,& virtute medicamenti mouentur nullâ præſuppoſitâ præparatione, inciſione ſcilicet,& attenuatione, immò ſine hac ſi purgantia medicamenta propinentur,ſuccorum erit commotio,& minutiſſima eductio.Quo fiet vt effrenatiùs corpus mittat in partem affectam humores : ſed in principio venæ ſectione non factâ non ſunt præparati humores, nec corpus fluidum factum (quod requiri ante expurgationem docuit Hippocrates)ergo in principio corpus non eſt expurgandum ante venæ ſectionem, ac proindè hæc primò erit exercenda. Confirmatur : nam vtplurimum caput ſolet eſſe pars mittens in hoc morbo;ſed leuis expurgatio minimè valebit attrahere ità humorem à parte ità diſtante, ergo non competit. Rursùs, efficax expurgatio habet inconueniientia ſuprà poſita,& vlteriùs,ſi febris eſt intenſa, qualis ſolet eſſe,conſtat obſtare nimis expurgationi propter nouam agitationem humorum,& maiorem atque vehementiorem defluxum in particulam affectam;ne igitur hæc omnia accidant,ſecuriùs primò occurrimus in hoc malo cauſæ antecedenti per ſanguinis miſſionem.

Ergo primo occurſu huius mali illicò abſque vlla intermiſſione ſanguis eſt mittendus, non ſolùm ſemel in die, ſed bis, & ter, ſi virtus id ferat ; & ſi forſan acceſſiones complicentur cum hoc morbo, affero, non expectandam declinationem ad venæ ſectionem, ſed in quolibet tempore,dempto principio,exercendam fore. Licèt non deſit grauiſſimus Author qui teneat adhuc in principio, tranſacto rigore eſſe tentandam, quod ſolùm in vrgentiſſima, & vehementiſſima commotione, & fluxione libenter admittam, aliàs temerarium iudico huiuſmodi placitum,quandoquidem inter principium, & augmentum particulare exiguum tempus intermediat. Celeriter igitur debemus euacuare,non ſemel,ſed partitis euacuationibus. Primum quidem, quia in hoc malo ſi humores peccantes firmantur in loco affecto,difficile ob eorum lentorem educuntur. Quare ipſo ſtatim à principio, dum ſunt in motu reuellere,& deriuare debemus, vt indè impetuosè non irruant in fauces, aut guttur ; ſecundùm fieri debet quoniam laborantes nimiam virium iacturam participant per ſpirituum ingentem reſolutionem, & ſic non ſemel eſt euacuandum totum quod requiritur, aliàs deficient vires, ſed iterum atque iterum licèt partiri euacuationes,vt exindè reparentur ſpiritus inter vnam, & alteram.

Maiorem ingerit controuerſiam in hac re inter Authores dubitantes,quænam ſit vena ſecanda in hoc malo:In qua difficultate non defuère qui

qui exiſtimârunt primam ſanguinis miſſionem fieri debere ex talo, non ſolùm in ſuppreſſione menſtruorum, aut cuiuſlibet alterius euacuationis inferioris, quod notat Mercatus, dummodò non vrgeat,id quod in faucibus, aut gutture eſt, ſed nullâ exiſtente ſuppreſſione. Hoc tamen ità eſſe exercendum ſuadere conantur primò : nam per ſanguinis miſſionem ex talo factam magis reuelluntur, & auertuntur humores à parte affecta, & à partibus ſuperioribus principibus. Rursùs, eſt magis conueniens pro idea humorum craſſorum,qui faciliùs deſcendunt ad partes inferiores; aliàs enim ſi ex brachiis fiat,mouentur humores ad partes ſuperiores, quod præcipuè periculoſum eſt, vbi in corpore adſit plenitudo.Ergo ex his conſtat fieri debere ſectionem venæ primùm ex talo; & in pueris loco eius crurum ſcarificatio, quod (aiunt iſti Authores) Galenus docuit *libro de cucurbitularum ſcarificatione*, eius ſunt verba ſequentia : *Et ſanè dum peſtilentia vehemens Aſiam deprehendiſſet, neque etiam morbus attigiſſet, ſecundâ die morbi remiſſione febris factâ, crus ſcarificaui; duaſque ferè ſanguinis libras detraxi & periculum vitaui.* En quomodo Galenus non ſolùm in pueris, verùm & in grandioribus primùm ſanguinis miſſionem ex partibus diſtantioribus probat; erit igitur exercenda in noſtro morbo ex talo prima venæ ſectio.

Hæc tamen doctrina abſolutè, & in omni euentu ſuſtinenda non eſt : nam quando caput fluxionis eſt origo, liquidò conſtat venæ ſectionem ex talo minimè competere, cùm nihil educat à parte quæ fluxionis eſt origo. Deindè, quando plurimum inſtat, quod influit in locum affectum, tunc venæ ſectio debet eſſe deriuatoria, & reuulſoria ex partibus ſuperioribus. Quando verò non inſtat quod influit in guttur,aut fauces; & aliàs cognoſcimus totum tranſmittere, & deponere ſuam plenitudinem in tales partes,tunc enim commodiſſimè fiet prima ſanguinis miſſio ex talo. Et ſi oportuerit eadem die, poſſumus ſecare venam ſuperiorem brachiorum, & idem de ſcarificatione ſurarum in pueris valet ratiocinium. Quòd ſi interdum corpus plenum tranſmiſerit nimiam materiæ copiam in guttur, vt cogamur primò ſanguinem mittere ex vena cephalica eadem die, optimum erit conſilium ſcarificare crura ad euocandam plenitudinem in partes inferiores.

Cæterùm,vbi hæc quæ diximus non adſunt, ſecatur vena communis, aut cephalica primo occurſu;quæ verò ex his ſit præeligenda, ſtatus morbi & corporis indicabit planè;nam vbi plenitudo premit, & quod fluxit in partem non vrget; primò ſecanda erit communis vena ſemel aut bis,ad minuendam totius plenitudinem; at ſi caput ſolùm ſit plenum ob aliquam peculiarem circunſtantiam; tunc quidem primò ſecanda, & ſemper erit vena cephalica; & ſimiliter quando quod fluxit ad guttur, aut fauces ob multitudinem nimis vrget,tunc etiamſi plenitudo totius corporis adſit,primò ſecabitur cephalica vena; nam ex communi tardum ſperatur auxilium, vtpotè parum euacuat ex gutture,aut faucibus. Vbi verò tardè accedit Medicus ad ægrotum,ità vrgeat,& grauet materia contenta in loco affecto, tunc quidem eadem vena eſt ſecanda,& in maiori copia, permittendum eſt vt ſanguis fluat : quod idem exercendum eſt, vbi primâ die ità præcipitatur materia, vt breuiſſimè nimiam copiam materiæ tranſmiſerit in partem affectam, quod non tollit,quod euacuatio eadem die repetatur; nam repeti debet magis,quàm dum reuellere intendimus:igitur quod tollit eſt, quòd euacuationes non fiant ità moderatæ,vt quando reuellimus,ex eo quòd nimis vrget, quod continetur in particulà affecta. Conſtat igitur ex his in hoc malo quod quantitas quæ euacuari debet, & vires permittunt,ſtatim educi debet,non ſemel, ſed partitis vicibus, non quidem ſemel ſolùm eadem die, ſed bis aut ter; nam cùm in hoc malo, qui valdè exitialis eſt, maior pernicies deducatur ex humore contento in fauces, omni genere & modo curandum eſt ne fluat; & ſic cùm defluxio impediatur, ſi celerrimè mittamus ſanguinem, indè eſt quòd requirat nimiam ſollicitudinem, & Medici diligentiam in eius exercitio. Verùm, & ſi quod euacuandum eſt, breuiter ſit extrahendum,non tamen nimiè eſt euacuandum,ſed ſummoperè attendere debemus ne virtus deiiciatur, quandoquidem animalis ità ſit neceſſaria in thorace ad reſpirandum, tuſſiendum, & excreandum, vt ſine ipſa ægrotantes ſanitati reſtitui non poſſint. Denique ſanguine miſſo pro ratione virium ad cucurbitularum vſum ſine, & cum ſcarificatione recurrendum, tum in ſcapulis, tum etiam in aliis partibus, vt reuellatur & deriuetur cauſa antecedens huius mali.

Cùm igitur auxilium expurgans in euacuationem cauſæ antecedentis propinetur, tanquam remedium reuulſorium operæpretium erit vt perpendamus; quâ occaſione ipſo vti oporteat? Sanguine igitur bis,aut ter miſſo,vbi totum corpus mittit in fauces,aut guttur, & cacochymum eſt; expurganti pharmaco vtendum erit rationi conſentaneum, non quidem quod leuiter ſolùm expurget; nam ſic commouet magis humores quàm ipſos euacuet, & forſan eſt occaſio maioris fluxionis : erit igitur eligendum pharmacum radicaliter purgans; & confici poteſt ex ſyrupo ſolutiuo Regis, aut ex ſolutiuo roſaceo cum decocto pugini, aut eiſdem ſyrupis cum diachatolicone, & decocto cordiali, & decocto ſennæ foliorum; aut vbi bilis abundauerit infundemus rhabarbarum in decocto eodem cordiali, aut in aliqua aqua ſtillatitia ſimul cum foliis ſennæ, & aliquo ex dictis ſyrupis, & ſic poſſumus variare medicamenta pro diuerſitate humoris peccantis excepto agarico, vbi pituita abundat; & ſemine carthami, quoniam huiuſcemodi medicamenta mouent ad vomitum; quod in hoc malo perniciosum eſt ratione partis affectæ; interim verò dum ſanguis mittitur manè; & veſpere præparabitur corpus conuenientibus ſyrupis, quæ corpus lubricum reddant; idque attemperent; & fluentem humorem reſpiciant. Competunt igitur ſyrupus borraginis,rhodo ſacchari, & oxymelitis ſimplicis cum aqua oxalidis; & decoctione hordei, aut radicum condrillæ; aut pimpinellæ, aut ſcabioſæ; aut adianti viridis, aut ſcordij; ſimiliter ſyrupus ex aceto citri,aut limonis, quibus potionibus (ſi adſit aliqua malignitas) admiſcebimus aliquid ex cordialibus epithematibus, qualia ſunt confectio de hyacintho,aut alkermes,aut puluis Electuarij de gemmis.

Cæterùm, ſi corpus ſit ſanguineum, aut ſolùm caput ſit origo fluxionis, aut febris altera putrida, & ardens ſit complicata, tunc quidem in primis duobus caſibus, non competit expurgatio, ſed ſanguinis miſſio; in vltimo verò expurgatio non erit tentanda, niſi ceſſante incendio, & coctione præhabitâ in cauſa. Pueris idonea ſunt auxilia manna in iure diſſoluta, aut mel roſaceum perſicum, aut ſyrupus Regius, aut ex nouem infuſionibus; in quibus verò non ſit poſſibilis aſſumptio pharmaci, clyſteribus vtemur, & ſimiliter quando caput ſolùm fluxionis eſt origo, & ſemper in omni euentu de hoc auxilio ſolliciti eſſe debemus.

Quibus auxiliis coniuncta cauſa huius mali ſit medicanda.

Licèt inter auxilia quibus ſubuenimus cauſæ antecedenti huius morbi venæ ſectio ex lingua, ſeu eius leonicis venis ab aliquibus, & ferè ab omnibus Authoribus educatur: nihilominùs eam ſeruaui diſputandum in præſenti capite. Tum quia magis conducens eſt pro euacuatione cauſæ coniunctæ. Tum etiam quia ſi forſan aliquantulum cauſam antecedentem deriuaret, nihilominùs tempore quo id poſſit facere, minimè meo iudicio eſſet exercenda, vtpotè plus moueret in locum affectum illius materiæ, quæ in motu eſſet, quàm educeret de coniuncta cauſa. Quare indubitanter teneo hanc ſanguinis miſſionem ex lingua tunc ſolùm eſſe imperandam, cùm iam omnis fluxionis adſit ſuſpicio, & ſolùm euacuare cauſam coniunctam intendimus.

Placuit Doctori Villareal *libro ſecundo, cap.2.* hanc venæ ſectionem ex leonicis venis omninò eſſe inutilem. Tum quia venæ ſub lingua exiſtentes, ità paruæ ſunt, & anguſtæ, vt ſolum tenuem contineant ſanguinem, quo vacuato, minimè poteſt cauſa coniuncta ob craſſitiem, & lentorem transferri in tales venas. Tum etiam, quia cauſa coniuncta huius mali ob craſſitiem, & lentorem nequit eſſe in poris, & per conſequens, neque educi per dictas venas, eò quòd priùs debebat ex poris transferri in venas capillares, & ab his in leonicas, quod nequit eſſe in exiſtente priùs in poris præcipuè, quia cauſa huius mali afficit per modum irritantis & adhærentis membranæ, in opinione huius Authoris, & non ratione tumoris præter naturam. Liquidò ergo conſtat hanc ſanguinis miſſionem minimè competere, & nullam afferre vtilitatem ægrotantibus.

Porrò, ſi dictis huius Authoris ſtemus *ſuo primo libro de eſſentia huius morbi*, nequit eſſe verum id quod ex ipſo nuper adducebamus, ipſe enim *cap.7.* docet hunc morbum eſſe Anginam veram, cùm habeat eius ſigna pathognomonica, aſſerítque tale genus Anginæ, ſeu tumoris reduci ad carbunculum. Ex quo deduco cauſam coniunctam proculdubio occupare poros, indéque ad venas capillares, & leonicas transferri poſſe. Quòd autem coniuncta cauſa, ſit in poris, oſtendit ipſa generatio cuiuſlibet tumoris, qui fit tranſlatâ materiâ à venis maioribus ad minores, indè ad capillares, & tandem ad poros. Quod ità rectum eſt in Galeni doctrina *libro de Tumoribus præternaturam*, & *de Arte curatiua ad Glauconem*, vt nullâ aliâ indigeat probatione. Peccat ſimiliter hic Author, quatenus tenet ſolùm euacuari ſanguinem tenuiorem ſectis venis ſub lingua exiſtentibus; quod quàm alienum à ratione ſit probat ratio ex modo generationis deſumpta; ſi enim eadem materia per minimas, & capillares venas vſque ad poros permeabit, cur eadem non poterit per venas leonicas deferri, & euacuari? præſertim cùm ſæpenumerò videamus ipſas turgidas valdè eſſe, & ſanguine miſſo, ſeu extracto teſtantur quamplures Authores, ſe vidiſſe quamplurimam pituitæ copiam, quod præcipuè contingere aiunt, quando in aqua calida lingua ſubmergitur, non alia de cauſa niſi quia calore, & humiditate aquæ ità venæ aperiuntur, & laxantur, vt facilè craſſum ſanguinem admittant; ſiniſtrè ergo procedit hic Author in his aſſertionibus.

Verùm, licèt iſta ſic ſe habeant, nihilominùs non abſolutè, & ſemper ceſſante indicatione euacuandi cauſam antecedentem, illicò pro cauſæ coniunctæ ſubuenienda debemus recurrere ad ſectionem venarum, quæ ſunt ſub lingua, ſed ſolùm quando ſuffocatio immineat ratione tumoris; nam ſi tumor paruus ſit & non vrgeat ſuffocationis periculum, ſed ſolùm ſordibus craſſis & adhærentibus, vt ſolet, via reſpirationis obſtruatur, tunc quidem nullius erit momenti ſectio talium venarum, quia nihil educit de cauſa coniuncta. Et hoc voluit forſan Villareal dum iudicat cauſam coniunctam adhærentem per modum membranæ ſuccingentis fauces, aut guttur.

Si verò humor ſatis conſpicuus appareat in collo, mirabiliter & citra virium diſpendium ipſum delebimus applicatione hyrudinum ſupra ipſum tumorem, ipſæ enim ſanguiſugæ per modum cucurbitulæ citra dolorem & paulatim euacuant cauſam coniunctam in ipſo contentam; & hoc beneficium ſi fieri poſſit exerceatur ante malignam corruptionem cauſæ. In pueris verò in quibus ſectio venarum leonicarum eſt impoſſibilis, ipſam ſupplet appoſitio hyrudinum, quæ ſimiliter in brachiis applicantur loco ſectionis venæ, quandoquidem pueri, aut ſunt inobedientes, aut tenerrimæ ætatis, ità vt non percurrerint trium annorum ſpatium, in quibus ſanguiſugæ, & cucurbitulæ ſcarificatæ vicem venæ ſectionis ſupplent.

Similiter ad cauſæ coniunctæ prouidentiam pertinet vſus remediorum localium, ſeu topicorum, in quorum exercitio non parum digladiantur Authores: Etenim cùm affectus compoſitus ſit ex inflammatione, & vlcere ſordido, illa repellentia, & adſtringentia expoſcit auxilia, vt firment partem affectam, & repellant quod fluxit in ipſam, quæ ſummoperè contrariantur vlceri, materiam, ſeu virulentiam contumaciorem reddendo ad expulſionem, & forſan putredinem, & malitiam augendo. Vlcus verò ſordidum detergentia expoſcit auxilia, vt ſordes abſtergâtur, quæ inimica ſunt inflammationi, vtpotè poros aperiendo, fluxionem adaugent, & denuò conuocant, partémque debiliorem reddût. Vlteriùs, vlcus petit exſiccantia auxilia; & quantò malignitas fuerit, competunt magis exſiccantia, hæc autem expuitionem, & liberam excrementorum ſordidorum expulſionem impediunt; ſimi-

liter

liter inflammationis materiam contumaciorem reddunt ad resolutionem, seu insensilem transpirationem. Cùm ergo morbus hic in sua medicatione contraria auxilia expetat, in præsentiarum scire tenemur, quâ ratione gerere nos debeamus in huiusmodi auxiliorum topicorum, seu localium applicatione.

Si ergo principiis, & doctrinæ Galeni stemus 7. *lib. Meth.* tenemur scire adstantibus contrariis indicationibus, vrgentiori esse occurrendum, altera non neglectâ. Sic ergo in præsenti casu cùm magis, & celeriùs periculum suffocationis imminet ex inflammatione, seu tumore, seu ex vlcere quod tardius periculum significat. Constat primò & principaliùs occurrere debere tumori per auxilia repellentia, & moderatè adstringentia, non oblitâ indicatione vlceris, simul miscendo aliquid abstergentis medicamenti, vt id quod resudat ex vlcere abstergatur, & faciliùs expellatur; sic enim vtrique indicationi subuenimus, quin lædamus vlcus, aut inflammationem; ergo iuxta hæc sic in principiis gargarismata parabimus.

♃. Decoctionis hordei ℔. ß. aquæ, aut decoctionis plantaginis, & capitum rosarum, ana. lib. j. succi acidorum granatorum ℥. iiij. sacchari albi ℥. j. Misce. Hordeum enim abstergit, & attemperat, aquæ plantaginis & capitum rosarum exsiccant, & adstringunt cum attemperatione, quod idem facit succus granatorum, licèt magis adstringat; saccharum etiam detergit, & sputum mouet, & omnia putredinem inhibent. Serum lactis chalybeatum cum oxysaccharo simplici, & saccharo optimum etiam est auxilium, attemperat enim serum, abstergit, dolorem mitigat, & chalybeatum magis exsiccans redditur. Oxysaccharum autem attenuat crassos humores, incidit, & roborat partem, componitúrque ex succo acidorum granatorum; saccharo & aceto. Quare laudatur ab omnibus in hoc malo.

Aliud gargarisma paratur in principio ex decocto plantaginis, rosarum rubrarum, liquiritiæ, cui addemus diamoronis ℥. j. aceti rosacei ℥. ß. Misce.

Si verò ardor sentiatur, seu incendium in ore, eadem die addemus præfatis gargarismatibus aliquid aquæ aluminosæ, quæ componitur ex succis plantaginis, portulacæ, agrestæ, & albuminibus ouorum cum alumine; quâ de causa attemperat, roborat, putredinem prohibet, & exsiccat; omnia tamen hæc competunt in principio, dum vlcus non vrget, & inflammatio timetur. Si verò sordidius appareat vlcus, prædictis decoctis addenda sunt intensiora auxilia simplicia abstergentia, & quæ putrilagini obstent. Huius generis sunt decoctum lupinorum, orobi, hordei, lentium, & fabarum, cum melle rosaceo, & oxymelite simplici: miro etiam modo detergit sordities mel rosaceum, cum modica orobi farina permixtum. At si ex vna parte inflammatio nimium molestat, & ex altera vlcus sordidum valde sit, per interualla vti oportet diuersis gargarismatibus, aut æquè sunt miscenda medicamenta, quæ ex vna parte opitulentur inflammationi, & ex altera sordido vlceri, vt sic aliquod inemendabile vitium non accidat.

Si verò adeò impurum reddatur vlcus, vt sit mucosum, & in viscida sorditie fœdatum appareat, tunc quidem valentioribus auxiliis abstergentibus, & exsiccantibus vti erit opportunum, ne fortè putredo depopuletur ipsam carnem, & interiùs communicatâ malum reddatur absque salutis spe. In hoc igitur casu optimum erit auxilium mel optimum cum puluere myrrhæ permixtum, aut mel rosaceum permixtum cum pauco sulphuris, & aluminis crudi, myrrha enim & sulphur calefaciunt (istud tamen magis) exsiccant, abstergunt, & putredinem inhibent. Mirabilis etiam est in hunc vsum lotura vnguenti Ægyptiaci, fiet autem & parabitur sic.

♃. Prædicti vnguenti ʒ. ij. infundantur in ℥. ij. aquæ plantaginis, aut seri lactis, aut hordei, post infusionem coletur per linteum, quâ colaturâ vlcus tangitur.

Sufficit tamen si æger sit puer, si inuoluamus vnguentum in linteo & posteà ipsum iniiciamus in aliqua ex dictis aqua, & insuper ipsâ aquâ vlcus intingere. Si tamen his non cedat vlcus, immò potiùs serpat putredo, tunc quidem maiori exsiccatione est opus. Fiet autem ipso vnguento Ægyptiaco, melle permixto optimo, aut rosaceo cum guttulis optimi vini albi. Sequens etiam auxilium laudatur ab aliquibus.

♃. Vnguenti Ægyptiaci ʒ. ij. pulueris aluminis vsti ʒ. j. cornu cerui vsti, corallorum & myrrhæ, ana. ʒ. ß. rhodomellis & oxymelis scillitici, an. partes æquales, & amborum q. s. vt reducantur omnia simul cum pulueribus ad formam solidam. Quo auxilio tangatur vlcus ter aut quater in die, & deindè per interualla vtatur æger sequenti gargarismate.

♃. Decoctionis rosarum rubrarum, plantaginis, hordei integri, lentium, lupinorum, radicis gentianæ, & foliorum oliuæ viridium libras duas, adde oxysacch. simplicis, & mellis rosacei, ana ℥. ß. oxymelitis simplicis ℥. ß. misce. Vel lauetur vlcus sequenti formula.

♃. Pulueris radicis gentianæ, & æruginis, ana ʒ. j. decocti gentianæ ℥. viij. Misce, & deindè si possibile erit, aspergatur vlcus prædicto puluere.

Cæterùm, si vlcus putridum, & corrosiuum reddatur, itâ vt metus sit ne serpat vsque ad internas partes, tunc quidem auxilia exsiccantia valde abstergentia, & escharas inducentia competent: Ex quibus Mercatus parat formulam sequentem.

♃. Aquæ aluminosæ ℥. j. aquæ plantaginis ℥. ß. puluer. atramenti sutor. ʒ. ß. sulphuris ℈. ij. Misce. Etsi adhuc serpat putredo & dictis non cedat lauetur vlcus sequenti auxilio.

♃. Arsenici ℥. iiij. æruginis ℈. j. aquæ rosaceæ ℥. ij. vini albi ℥. ß. Misce, & vlcus tangatur præfato remedio.

Sequens etiam puluis est optimum remedium.

♃. Stercoris canini ʒ. ij. pulueris hyrudinum vstarum, vel loco eius gentianæ pulueris, & centaureæ, ana ʒ. ß. Misce. Quo inspergatur vlcus.

At si adhuc putredo grauiùs molestet, quod constabit ex colore nigro, aut liuido partis, aut ex nimia mollitie, aut fœtore, tunc quidem si locus affectus permiserit scarificabitur profundè,

profundè, & inſuper aqua illa ex arſenico compoſita lauabitur & inſpergentur puluеres gentianæ, myrrhæ, & æruginis, vel cum melle roſaceo miſcebitur atramentum ſutorium, & tangetur vlcus, donec cruſta fiat, & putredo ſit cohibita. Cohibetur etiam mirabiliter cum oleo ſalis arte Chymica extracto, aut tangere vlcus cum guttulis vij. aut viij. olei vitrioli cum ℥. j. aquæ plantaginis permixtis: Si verò his auxiliis ardor nimius relinquantur in partibus, gargariſmata fient aut lotiones ex decocto hordei, aut lactis aſinæ, aut emulſione quatuor ſeminum frigidorum.

Porrò, ità grauiter ſolet cruciare hoc malum ratione vlceris putridi, & corroſiui, vt quandoque cogat neceſſitas, vt ad cauteria actualia deueniamus, nempè ad ignem, immittendo ſcilicet cauterium infra fiſtulam, vt ſic partes ſanas non lædat, ſed ſolùm læſas tangat, quod fieri ſolet apponendo in omnibus partibus ſanis oris lintea madida, in albumine ouorum: præterquam in partibus vulceratis, vt ſic artifex citra vllam noxam poſſit tangere ipſas, & perindè putredo impediatur, ne ſerpat in internas partes; nihil enim huiuſmodi effectum tam celeriter impedit, ſicut ignis, & ſic Authores recurrunt tandem in medicatione huius mali ad actuale cauterium tanquam ad ſacrum: Si tamen conſtet putredinem partes internas occupare quas non poteſt tangere ignitum ferrum, minimè tale auxilium erit tentandum, nam licèt conſpicuas partes vlceratas, ſic à putredine liberemus, æger tamen certò & infallibiliter peribit ratione vlcerum internorum latentium: debet igitur tentari ſolùm quando omnia vlcera conſpicua apparent.

Placet in applicatione huius remedij cuiuſdam noſtræ Scholæ Neoterici opinio, nempè ad vſum & exercitium ignis, ſeu actualis cauterij non eſſe expectandam applicationem omnium auxiliorum, quorum ſuprà mentionem fecimus, vt communis Practicorum claſſis aſſeuerat, ſed illicò ſufficienter miſſo ſanguine recurrendum ad ignem quoties cognouerimus vlcus eſſe putridum, & corroſiuum, atque malignum, & prauum, vt fieri ſolet ſæpenumerò in hoc malo. Ratio eſt efficax; nam tunc repentinum imminet periculum mortis per corroſionem, & putredinem communicandam partibus internis, etiamſi vlcus primo aſpectu minimum appareat, ergo debemus occurrere huic malo extremo auxilio, quod celeriter illud impediat omni ex parte; ſed nullum id facit niſi cauterium actuale, quod valde omne venenum, & corruptionem extinguit, igitur quando vlcus ſit huius naturæ (quod conſtabit ex liuido aut nigro colore, & aliis accidentibus malignitatem oſtendentibus) ſtatim adhibitâ ſanguinis miſſione ſufficienti, debemus vti ferro candenti. Confirmatur: nam ſi pars ſit vlcerata punctura, aut morſu animalis venenoſi, tunc quidem ſtatim ipſam ſcarificamus, cauterizamus, & reſcindimus, ne interiùs communicetur venenum. Ergo ſic ſimiliter in vlcere maligno anginoſo id debet fieri. Confirmat hoc ipſum Galenus 2. *ad Glauconem cap.* 11. in curatione cancri per vſtionem. Igitur quando vlcus cancroſum eſt, & corroſiuum, vſtione etiam debemus vti in noſtro malo, & id ſine mora, ne forſan ſi reliquis auxiliis primò vtantur, iam quando ad cauterium accedemus, irremediabilis fiat affectio, eò quòd contaminet iam vlcus interiores, & latentes partes ne forſan deficiant tunc vires ad huiuſmodi auxilium recipiendum. Et idem intelligendum erit de cauſticis potentialibus, quibus ſi horrendus videatur vſus ignis, ſtatim vtendum.

Vlteriùs: ſi quando nimis extraditur vlcus, & putredo, etiamſi inflammatio ſit magna, cogimur vti igne, quantò meliùs fiet à principio, cùm ſtatim ac vlcus ſit malignum, ſit indicata vſtio, & vires adſunt maiores: Ergo ſi ab Authoribus admittitur hoc auxilium in fine, multò ſecuriùs in principio exercebitur.

Hæc tamen doctrina ſecuriùs exercebitur limitatione quadam præhabitâ, nempè quando prauitas & malignitas vlceris vrgeat magis, quàm inflammationis magnitudo; nam ſi hæc ſit magna, exaſperabitur procul dubio per vſum ignis, & de nouo fluet humor, & forſan breuiùs ſuffocabit, & interimet, quàm ſi vlcus ſerpat, & ſic vrgentiori ſemper occurrere debemus. Cæterùm, ſi æquè vrgeat magnitudo inflammationis, & vlceris corroſio, & malignitas, cauterizabimus, ſine vlla mora; nam licèt tunc augeatur magnitudo; poterimus ipſi occurrere auxiliis reuulſoriis: at ſi ſemel vlcus internas contaminet partes, omninò redditur malum, ſine vlla ſpe, & ſic cæteris paribus magis vrget vlcus malignum quàm inflammatio; Nec contra id facit Galeni præceptum 4. *Methodi cap.* 2. nempè curationem eſſe incipiendam ab inflammatione, ſi cum vlcere complicetur; nam præterquam quòd id ſit ſi primò ſanguinem mittimus, intelligendum eſt quando non datur vrgens quod oppoſitum indicet.

Si verò inflammatio ſit magna, & vlcus boni moris, ſcilicet optimi coloris, bene morigeratum, ità vt neque inferat dolorem, neque appareat cruſtaceum, nec liuidum, aut nigrum, aut alterius praui coloris, & inſuper æger bene toleret morbum, tunc vtrique fere tota medicatio conuertetur ad inflammationem ſuauioribus tentatis auxiliis pro vlcere, de quibus egimus ſupeгiùs: At ſi poſteà vlcus extendatur, & cognoſcamus ſerpere, & degenerare in prauum, tunc illicò cauterizandum, & poſteà occurrendum inflammationi, ſi forſan de nouo concitetur fluxio. Verumtamen dum ad ignem accedere opus eſt, tenent Authores ipſum leuiter applicandum eſſe, & inſuper non debere eſſe admodum ignitum, ne profundiora loca exanimet. Ad id tamen aperiendum eſt os ægri, deprimendo ipſius linguam, cum quodam inſtrumento quod à Chirurgis noſtris dicitur *Badal*, poſitis, vt diximus, linteis madidis in albumine ouorum in partibus ſanis: vſtione verò factâ, ſupra partem vſtam eadem lintea imponimus, & ſequenti die auferuntur, & lauabitur aliquo auxilio exſiccante, & adſtringente. Quod ſi forſan aliquid malignum igne abſumptum non fuit, exſiccetur, & ſimul excidat cruſta ſeu eſchara; Tale eſt ſequens auxilium.

♃. Succi granat. acidor. ℥. j. aquæ arnogloſſæ, & ſcabioſæ an. ℥. ß. vnguenti Ægyptiaci ʒ. ß. omnia miſceantur bene, quo liquore tangatur vlcus ter aut quater in die.

Mirabile

Mirabile etiam eſt præſidium extrahere ſuccum ex foliis durioribus oliuæ, & melle mixtum ipſum applicare. Extrahitur verò optimè ſi cum vino piſtentur folia, & poſteà fiat fortis expreſſio. Idem præſtat beneficium ſuccus expreſſus ex foliis ſumac, & cum melle etiam applicatus. Nec minùs confert mixtura ex ſuccis plantaginis & ſcabioſæ cum pauco puluere ſublimati. Hæc verò auxilia continuanda ſunt donec eſchara decidat, & vlcus mundum appareat, eâ tamen attentione vt partes ſanæ non tangantur. Cognoſcemus autem vlcus eſſe mundum ex dolore; nam anteà ob ſorditiem non ſentiebatur, & tunc quidem ceſſabimus ab his auxiliis, & lauabimus vlcus decoctione hordei cum rhodomelle aut mulſa ex decoctione roſarum rubrarum, & foliorum arnogloſſæ. In pueris verò, & in quibus ob metum, aut aliam aliquam occaſionem ignefactione non vtimur. Vtendum verò reliquis auxiliis inter quæ vſus olei vitrioli aquâ roſaceâ, vel plantaginis attemperati optimum eſt.

Quæ ſint auxilia externa, quæ tutò in hoc malo poſſunt exerceri.

Proponit Neotericus citatus inter auxilia externa ab aliquibus probari inuſtionem ſupra tumorem ipſum verſus partem inferiorem, vt per eam partem materia incoctilis, & maligna inflammationis paulatim euacuetur: Adducunt ſimilem doctrinam in Valleſio noſtro *lib. 7. Epidemiorum, textu 92.* vbi parotidas crudas incipientes curat per ſciſſionem factam cum ferro candenti; ergo ſic ſimiliter hoc ipſum in noſtro tumore poſſumus tentare, ſufficienter, & vniuerſaliter euacuato corpore. Neotericus tamen nec probat, nec reprobat hoc auxilium, forſan dubius de eius tuto exercitio. Nos tamen ab ipſo fugiendum eſſe firmiter tenemus: Quandoquidem, vt ex ſuprà dictis conſtat, hoc ipſum quod intenditur per inuſtionem ſuauiùs fiat applicatis hyrudinibus tumori. Quòd autem inuſtio minimè competat ſupra ipſam inflammationem, probatur primò: nam Galenus *libro de Theriaca ad Piſonem* in medicatione cancri in palato exiſtentis reprobat invſtionem & ſciſſionem; ergo multò meliùs debet reprobari invſtio in tumore ſeu inflammatione gutturis, quandoquidem per ipſam pars magis exaſperatur, & forſan noua defluxio meritò timetur, quæ citiſſimè ſtrangulat. Nec Valleſij paritas tenet, ipſe enim vrit in tumoribus retro aures, etiam crudâ materiâ exiſtente, in his enim partibus tutius eſt auxilium, non tamen in parte ità præcipua, qualis eſt guttur.

Securiùs puto inuſtionem exercendam in partibus exterioribus colli verſus partem inferiorem, ad quam inclinat inflammatio interna ſolum in ipſa cute; nam licèt ſic facta vſtio, nihil aut parum de cauſa coniuncta educatur, negandum non eſt ſuccos decumbentes, iam in partem affectam dilabi per illud orificum, & ipſa cauſa coniuncta ſi labilis, aut fluxibilis eſt, proculdubio euacuabitur per illam viam, vt ſic quod reſtat faciliùs vincatur per reliqua localia auxilia, vtile tamen eſt præfatum medicamen tum pro cauſa antecedenti demenda.

Nec valet ſi aliquis inſurgat contra nós, ex eo quòd concedàmus invſtionem ſuprà vlcus, & non ſupra inflammationem: Non inquam valet;nam malignitas, & corroſio vlceris ad internas partes cogit nos, vt illicò agamus maiori auxilio; aliàs euidens ſequitur ægri perditio, & ſic vtimur cauterio actuali, antequam putredo contaminet, & depaſcat internas partes quas ſi aliquantulum differatur auxilium tale, minimè poterit tangere: at inflammatio non ità vrget, & aliàs ipſi occurrere poſſumus per alia remedia non ità exaſperantia, vt ſunt ſanguiſugæ.

Alia etiam auxilia ſolent applicari partibus exterioribus colli, quæ iuxta Neotericum citatum minimè debent eſſe oleoſa, & pinguia; quoniam augent putredinem, & corroſionem cuius contrarium docet Doctor Villareal; quoniam ipſa attrahunt humorem in partem exteriorem, quæ verò ſunt repercuſſiua ipſum impellunt, & detrudunt ad partes internas, quod in hoc malo ſummoperè timendum. Tutius tamen iudico quando putredo, & corroſio in internis partibus adeſt, vti ſiccis & reſoluentibus auxiliis, non tamen humidis; in quibus ſi forſan aliqua adeſt vis repellendi, deperditur, & occultatur per mixtionem reſolutiuorum; tale autem auxilium collo applicandum eſt emplaſtrum farinarum cum oxymelite additis pulueribus ſtercoris canis, aut hyrudinum vſtarum; aut antiquam theriacam. Celebre etiam eſt auxilium emplaſtrum ex nido hirundinum, melle maceratum, & collo applicatum cui addere poſſumus puluerum ſtercoris canis, & pulueremi radicis ireos, & florum chamæmeli, aut theriacam ſolam cum pulueribus dictis: Oleum etiam Matthioli mille laudibus extollitur ab Authoribus. Porrò, dum vlcus non eſt putridum, aut corroſiuum, non recuſarem vti laxantibus & oleoſis, vt ſic internum malum in exteriora decumbat. Nec deſunt Authores qui conantur attrahere fluentem materiam ex cerebro apponentes pharmaca attrahentia ſupra anteriorem partem capitis, quos ſugillant meritò ferè omnes Scriptores, quoniam cauſam mali reddunt maligniorem, & acriorem; alia auxilia cùm debeant eſſe calidiſſima, neque Galenus noſter fuit auſus in calidis fluxionibus apponere cerebro emplaſtra ex ſinapi, aut tapſia, vt conſtat ex lectione *de ſanitate tuenda, cap. 9. & 13. Methodi, cap. 22.* vbi meritò reprobat vſum medicamentorum calefacientium: Nec id caret ratione; nam cùm hoc malum pendeat ex craſſa materia intra cerebrum, difficulter ad extra trahitur, & facilè poteſt credi quod per calefactionem liquetur ampliùs, & magis fluat in guttur, aut fauces, aut quòd acrior reddatur, & malignior, quæ omnia potiùs euitari debent, ne forſan deteriorem adquirat naturam vlcus anginoſum.

Cæterùm, dum humida eſt deſtillatio, & non exulcerans, dummodò oriatur à cerebro, ſolent vti Authores appoſito ſuprà ſincipiti emplaſtro ex acri fermento, cum pulueribus carabe albis. Ioubertus etiam pro Angina commendat ſequenquentem formulam.

℞. Ammoniaci diſſoluti in vino albo ℥. ij.

tapſiæ, aut ſynapis ʒ. j. maſtich. ℥. j. ß. pulueris carabe albi ʒ. ij. cum terebinthina aut reſina paretur emplaſtrum ad formam literæ T, & ſyncipiti, ſeu ſuturæ coronali applicetur.

Scapulis etiam veſicatoria auxilia ſolent applicari, necnon etiam carpo manuum iuxta venam capitis,vt ſic Natura ichores,& malitiam deponat per has partes reſudatione continuâ factâ. Quæ auxilia à nobis reprobantur, etiamſi potiùs ratione cauſæ antecedentis exerceantur. Vires tamen conſtare ad hæc omnia debent, necnon corpus ſufficienter euacuatum. Parantur autem ſic veſicatoria.

℞. Fermenti acris ℥. ij. ß. pulueris cantharidum ʒ. iij. ameos ʒ. ij. aceti parum, fiat cataplaſma ad magnitudinem volæ manûs, & applicetur per ſpatium decem horarum.

Factis verò iam ampullis applicabis folium braſſicæ inunctum butyro vaccino quo tollitur partis dolor, & ardor, & ſiccitas impeditur; ne vlcuſcula claudantur. Quæ omnia extrinſeca auxilia pueris neceſſaria ſunt, quia interna maximè recuſant; & ſi forſan aliquod auxilium intùs apponatur, facile aliquid illius deuorant, & ſic læduntur; & ſic iuxta Galeni dogma diſtinguere debemus ætatem ab ætate, & temperaturam à temperatura in adminiſtratione præcipuè horum auxiliorum, ità vt robuſtioribus robuſtiora auxilia, debilioribus verò, & delicatioribus, debiliora competant.

Aduertit tamen quidam Recentior in pueris ſequenti norma procedendum eſſe, vlcera nimirum abſtergendo melle roſaceo; & ſi calida nimis fuerint, ſyrupo roſaceo, decocto hordei vel plantaginis, aut melle crudo cum puluere aluminis, admixto plantaginis ſucco, quod auxilium mediocre eſt pro ſordidis vlceribus: vbi autem maior fuerit neceſſitas, conueniet lotura vnguenti Ægyptiaci permixti cum aliquo ex nuper dictis medicamentis. Si autem corroſiua conſpiciantur vlcera, miſcebitur mel roſaceum cum ſucco plantaginis, aqua aluminoſa, & vnguento Ægyptiaco. Pro quibus etiam aliud auxilium paratur ex ſucco foliorum oliuæ melli permixto cum modico myrrhæ, & aluminis; oleum etiam vitrioli aquâ plantaginis temperatum, aut ſyrupo roſarum ſecuriſſimè applicari experientia docet. Lapis etiam lipis diſſolutus in decocto plantaginis roſarum rubrarum & balauſtiorum ſummè proficit: commodiùs etiam diluitur lapis ille pro pueris in aqua aluminoſa communi cum ſucco plantaginis. Idem facit ſtercus caninum cum melle illitum, aut cinis hirundinum vſtarum, & centaureæ minoris vſtæ cum melle. Celebre etiam paratur auxilium ſic: Teritur galla ex acerrimo aceto donec ad eam craſſitudinem veniat vt illini poſſit, quod medicamentum cum ſucco foliorum caudæ equinæ commodè applicatur, quia exſiccat cum adſtrictione citra calorem & mordacitatem.

Aduertendum tamen eſt: ſæpenumerò contingere, quòd ob imperitiam Chirurgorum hæc vlcera & inflammationes gutturis aut faucium deterioris conditionis reddantur, ex eo quòd manibus, aut digitis nimis comprimant, aut tangant partes affectas, ità vt cruſtam detrahant, quo fit vt vlcera profundiora denuò creſcantur, & forſan denuò ratione doloris inflammatio excitetur. Quod totum euitabitur procul-dubio ſi Chirurgus leniter & blandè tangat partes & cruſtam non auellat vſque dum ipſa ſit iam commota, & ferè auulſa. In applicatione verò auxiliorum ità ſe debet habere, vt ſi ſint ſicca, ea inſufflare oportet, exempli gratiâ, ſi ſunt puluꝛres; at ſi ſint liquida cum pennula illinantur, ità vt totum pennulæ quod eſt intinctum in liquore peniciſſimè immittamus. Vnde etiam cùm pueri nequeant vti gargariſmatibus, oportet vt liquida auxilia iniiciantur cum ſyringa.

Demum notandum, non rarò huic malo aſſociari febrem malignam, cui occurrere debemus cordialibus potionibus vel ex decoctione ſcordij, cardui benedicti, pimpinellæ, oxalidis, bugloſſæ, borraginis, medullæ tamarindorum, & aliis ſimilibus quorum apud Authores innumera eſt ſylua, aut poterimus vti aquis ſtillatitiis earundem herbarum, necnon etiam ſyrupis de acido citri, aut limonum, oxalidis, condrillæ, aut acetoſi ſimplicis, & aliis ſimilibus, ſimúlque cum potionibus antidota miſcebimus vt confectiones hyacinth. & alkermes, aut ſeorſim, cauendo ne æger deglutiat excrementa vlceris, vtpotè ipſa interiùs malignitatem communicabunt. Quapropter ante deglutitionem vlcera lauare, & excrementa oris excreare ſummoperè proficiet. Et hæc ſufficiant pro hac diſputatione.

DISPVTATIO II.

De Phthiſi.

CAPVT I.

Quid ſit Phthiſis, & ad quod genus morbi pertineat?

Licet Authores quamplurimi phthiſim cum tabe confundant, tamen reuerà diuerſa eſt affectio, etiamſi inuoluat tabem, ſeu corporis extenuationem tanquam vnum ex eius pathognomonicis ſignis; non enim quicunque ſunt extenuati, ſeu tabidi, phthiſici ſunt, dummodò extenuatio non oriatur ab vlcere pulmonis. Ità Galenus *libro ſeptimo Aphoriſm. commentario 16.* in enodatione illius ſententiæ. *A puris ſputo phthiſis & fluxio &c.* Super quæ verba Galenus quæ ſequuntur, protulit; *Quam peculiariter Græci, maximéque Athenienſes phthoën appellant, cùm nunc Hippocrates phthiſim nominauit quum propter inſanabilia pulmonis vlcera totius corporis attenuatio ſit, & macies cum debili febre coniuncta.* Hucvſque Galenus: Quæ ſi expendamus verba, proculdubio conſtabit, non quamlibet extenuationem ſeu corporis maciem nominandam eſſe phthiſim, ſed ſolùm eam quæ propter inſana

insanabilia vlcera pulmonis fit. Vnde etiam in quidditatem talis affectionis deuenimus, si ex mente Galeni dicamus Phthisim esse vlcus insanabile pulmonis cum totius corporis extenuatione & debili febre. In hanc eandem incidit sententiam Cornelius Celsus *lib.3. cap.22.* vbi inter tres species tabis quas recenset, ait, periculosiorem esse eam quam propriè Phthisim vocat, quæ ex vlcere pulmonis oritur.

Nec contrarium voluit Princeps Auicenna *lib.3. fen 10. tract.4. cap.18.* (etsi ab aliquibus pro contraria parte adducatur, vt infrà constabit) vbi agens de vlceribus pectoris & pulmonis in titulo capitis, sic incipit: *Hæc vlcera aut sunt in pectore, aut in velamine, aut in pulmone, & ista diuisio postrema est Phthisis.* Clarè ergo docet Auicenna solum vlcus pulmonis esse Phthisim, minimè verò vlcera pectoris aut alterius partis intra thoracem contentæ, aliàs non vocaret solùm Phthisim vltimam vlcerum diuisionem, sed omne pectoris vlcus: id autem minimè fecit, ergo quia sentit cum Galeno solum vlcus pulmonis, seu maciem ex tali vlcere ortam verè dici Phthisim.

Cæterùm, etsi omnia hæc ex Antiquorum mente sint deducta, nihilominùs efficaci ratiocinio sectatores contrarij nostra fundamenta destruere conantur: nam potest aliquis ex diuturno vlcere thoracis, pulmone nequaquam patiente, incidere in Phthisim veram; falsò ergo asseueramus solùm in vlcere pulmonis collocandam esse eius essentiam. Antecedens probatur: nam posito tali vlcere in thorace, potest aliquis plurimum extenuari, & in febrem lentam incidere, etiam hecticam; rursùs, erit etiam sputum purulentum, ergo erit vera Phthisis cùm adsint omnia symptomata pathognomonica, eodem modo ac si pulmonis caro afficeretur, non ergo necessariò petitur quòd vlcus sit in pulmone. Secundum antecedens ex eo probatur, quòd nullam inuoluat repugnantiam ex eo quòd dicta symptomata accidant vlcere existente diuturno in thorace: siquidem eadem militare poterit ratio de ipso, ac de vlcere pulmonis. Ergo quemadmodum hoc constituit Phthisim veram, ità & illud. Et idem conficitur argumentum de vlcere in canna pulmonis à quo omnia symptomata pathognomonica Phthisis oriuntur. Vnde deducitur non pati necessariò in hoc affectu pulmonis carnem.

Respondeo tamen iuxta mentem Galeni solùm esse legitimam Phthisim eam, quæ sequitur vlcus in carne pulmonis; hoc enim ex eo deducitur quod ipse asserit sequi ad *insanabilia pulmonis vlcera*, cúmque solum vlcus in carne pulmonis ob excellentiam, & summam difficultatem dicatur insanabile, inde fit quòd ab eo vera & exquisita Phthisis oriatur: reliqua verò pectoris vlcera faciliùs curantur; & sic licèt ab ipsis oriri possint symptomata enumerata, nihilominùs, non sunt exquisitè & propriè Phthisis, sed solùm spuriè, eò quòd solùm consueuerunt Authores antiqui nominare Phthisim affectionem insanabilem. Cúmque hoc prædicatum ipsi tribuatur ratione vlceris existentis in carne pulmonis, inde euenit vt ab ipso solùm Phthisis vera desumatur.

His iactis, inquirendum restat secundum quod in titulo capitis proponitur, nempè, sub quo genere morborum collocari debeat Phthisis? Circa quod cùm certum sit inter plura quæ in Phthisicis inueniuntur præcipuum locum obtinere vlcus pulmonis, dubitarunt non pauci ad quod genus pertineat? Et quidem Capiuacius *lib.2. cap.6.* arbitratur vlcus esse affectum compositum ex soluta continuitate, & amissione carnis, eò quòd iudicet semper, & necessariò cum vlcere, quæ fit corrosione fieri substantiæ amissionem quod confirmat ex Galeno *lib.4. Methodi cap.1.* vbi agens de vlceribus, quæ corrosione generantur, tenet mixtum esse affectum ex solutione, & defectu partium. Porrò, licèt verum sit, quod quando affectus, seu vlcus nascitur à succo corrodenti, fit etiam amissio substantiæ, non tamen semper ità generatur Phthisica affectio; siquidem per ruptionem aliquando fieri poterit, non ergo ex hac doctrina optimè infertur vlcus pulmonis esse morbum compositum ex solutione continui, & amissione substantiæ.

Noster tamen Petrus Garcia *lib. de Locis dispu.42. cap.1.* asserit amissionem substantiæ in vlcere pulmonis, non esse necessariam, eò quòd possit esse vlcus solùm per defectum indiuisibilis continuantis, minimè vlla ex extremis partibus deficiente. Probat id exemplo ex rebus externis desumpto: nam vt aliquod continuum diuidatur, vt lignum, non est opus amitti aliquam partem mediam, sed sufficit solùm quòd amittatur indiuisibile continuans, & quod postea producatur indiuisibile terminatiuum in qualibet extremitate; ergo sic similiter in pulmone ad discontinuitatem faciendam non oportet amitti aliquid ipsius substantiæ. Neque valet si aliquis dicat, deficiente indiuisibili, necessariò deficere partes, quas continuabat; etenim ipsæ altera ex parte sunt vnitæ & loco continui denuò producuntur terminatiua indiuisibilia.

Verùm, licèt noster Magister verum teneat si philosophico rigore præsens dubium indagari debeat, tamen si attendamus ad id quod de facto accidit, difficiliter potest percipi, quòd in vulnere aut vlcere ità exquisita fiat diuisio, vt solùm dissoluatur continuitas per ablationem indiuisibilis continuantis, quin simul deficiat aliqua substantifica pars: nam quomodolibet fiat ruptio pulmonis, causa rumpens, aut dissoluens nequit esse tam minima, vt solùm tangat, & impellat indiuisibile continuans, aliàs debebat esse omne instrumentum dissoluens, aut rumpens indiuisibile: atqui de facto contrarium accidit, ergo semper quando fit vulnus in pulmone, debet amitti simul cum indiuisibili continuanti aliqua pars, & per consequens necessariò erit simul cum morbo in soluta vnitate complicatus alter morbus in diminuta quantitate per defectum partis substantialis quantitatiuæ. Confirmat hunc nostrum philosophandi modum medicatio cuiuslibet vlceris, quæ semper celebratur agglutinatione, & hæc auxiliis carnem generantibus: sed si in vlceribus non est amissio substantiæ, superflua erit agglutinationis indicatio, seu generationis carnis; ergo cùm ità accidat, semper in medicatione omnium vlcerum dicendum erit esse affectum compositum.

Sed dices: Nullus est morbus sine læsione sensibili, sed defectus carnis in vlcere pulmonis nullam

nullam facit ſenſibilem læſionem, ergo non eſt morbus. Reſpondeo talem morbum eſſe in defectu quantitatis, cuius actio læſa erit ablata, hoc eſt defectus vnionis, & agglutinationis debitus pro naturali formatione illius partis. Quòd autem talis defectus non faciat in corpore ſenſibilem præternaturalem mutationem, naſcitur ex eo, quòd ſit paruus morbus; quemadmodum ſi in crure aut brachio deficeret aliqua pars carnoſa, defectus eſſet ſenſibilis, & tamen in corpore nulla alia actio læſa reſultaret præter defectum illius generationis ſeu vnionis partium, quæ requiritur ad naturalem ſitum, & formationem partis. Sic ergo philoſophari debemus de amiſſione ſubſtantiæ, quam ſecum affert vlcus pulmonis. Præterquam quod idem argumentum poſſumus conficere de defectu vnionis, ſi dicamus, quæ ſit læſio ſenſibilis, quæ ex morbo in ſoluta vnitate naſcitur præcisè conſiderato defectu vnionis, quatenus morbus eſt, & non cauſa. Ergo quemadmodum omnes debent reſpondere læſionem eſſe in defectu, ſeu ablationem actionis, eò quòd vnio ſit actio, ſic ſimiliter de defectu partium dicere non erit abs re eſſe læſionem in defectu agglutinationis conſiſtentem.

Nec me latet Galeni elegantiſſimus locus *lib. 3. Methodi cap. 4.* vbi agens de vlcerum curatione, & primo loco de ſimplicibus vlceribus, ſic ait: *At in eo* (id eſt vlcere) *quod acuto aliquo eſt diuiſum vna agglutinatio requiritur, non etiam cutis generatio; quoties ergo vlceris ſimplicis propoſitum ſit inuenire curationem, præſumendum in ſermone eſt diuiſam eſſe carnoſam particulam citra vllius portionis amiſſionem:* Ex quibus verbis proculdubio conſtat Galenum ſenſiſſe adhuc de facto eſſe vlcus ſimplex citra carnis amiſſionem, quando ſcilicet acuto aliquo inſtrumento fit diuiſio. Vnde fit, quòd aſſertio Petri Garciæ videatur reſurgere & vrgentiùs validari præfato Galeni loco.

Reſpondeo: quòd licèt primâ facie quamplurimum videatur vrgere hoc argumentum ex dicto Galeni deſumptum contra nos, nihilominùs ſi attentè Galeni verba expendamus, nihil probat. Ipſe enim de curandis vlceribus ſimplicibus loquitur, in quibus ità paruus eſt defectus ſubſtantiæ, vt eius regeneratio non egeat auxilio ſpeciali conducente ad carnis repoſitionem, cùm ſit morbus paruus Naturæ relinquendus, & ſic dicit: *Curatio eius vna agglutinatio eſt:* Et proſequitur: quod ſemper ſi vlceris ſimplicis propoſitum fuerit inuenire curationem, *præſumendum in ſermone eſt diuiſum eſſe carnoſam partem citra illius portionis amiſſionem.* Vbi nota, non dixiſſe Galenum abſolutè non eſſe partis amiſſionem, ſed præſumendum eſſe ipſam non eſſe: quaſi diceret, licèt ſit partis alicuius amiſſio, ita eſt parua, vt eius regeneratio fiat ſolùm à Natura, nullo adhibito auxilio, *& ſic præſumendum eſt diuiſam eſſe carnoſam particulam citra illius partis amiſſionem:* Ex quo ſolùm infertur in vlcere pulmonis, non ſemper & neceſſariò eſſe morbum complicatum in quantitate diminuta expoſcentem auxilia medica incarnatiua, nec tribuentem ſpecialem indicationem Medico, non verò quod non ſit neceſſariò, prout res iacent defectus ſeu amiſſio ſubſtantiæ, quæ ſi ab acutiſſimo inſtrumento fiat, forſan præſumi debet diuiſam eſſe carnoſam particulam citra illius portionis amiſſionem, vt dicebat Galenus. Noſtra tamen Cõncluſio ſic etiam eſt intelligenda: nempè vlcus pulmonis de facto ſemper ſecum afferre amiſſionem alicuius partis ſubſtantificæ, quæ quandoque expoſtulat Medici peculiarem conſiderationem, medicáque auxilia, interdum verò minimè, quando ſcilicet ità paruus eſt defectus, vt ſola Natura illius ſit medicatrix. Quòd ſi amiſſio ſubſtantiæ adeò ſit conſiderabilis in vlcere pulmonis, vt lædat operationes illius formaliter, vt organum eſt, tunc aderit morbus medicus in defectu quantitatis competens pulmoni, vt pars organica eſt.

Præterea, In Phthiſi adeſt febris lenta habitualis, ſeu hectica, de cuius generatione infrà fiet copioſus ſermo, à qua procedit totius corporis macies, ſeu extenuatio, vnde tabidi dicũtur Phthiſici. Cæterùm, cùm de hac extenuatione corporis ſermonem inſtituit Noſter Petrus Garcia *loco citato*, tenet, quòd ſi talis macies ad eum exceſſum peruenerit vt lædat peculiariter actiones, habebit rationem morbi in magnitudine diminuta. Quòd ſi non ità fiat, erit ſymptoma contentum in his quæ excernuntur contra naturam.

Verùm enim verò capere non poſſum noſtri Petri Garciæ philoſophandi modum. Nam macies, ſeu extenuatio eſt ſenſibilis, vel ſecus: ſi eſt ſenſibilis, ergo lædet ſenſibiliter, & erit morbus in magnitudine diminuta: ſi non eſt ſenſibilis, aut ſenſibiliter non lædit, quemadmodum ob hanc rationem non habet rationem talis morbi, neque etiam habebit rationem ſymptomatis in his quæ præternaturam excernuntur. Patet aſſumptum: nam non minùs requiritur ſenſibilitas inter ea quæ ſunt præternaturam in ſymptomate, quàm in morbo, Ergo ſi ob defectum læſionis macies non eſt morbus, non erit etiam ſymptoma in his quæ excernuntur. Sed ſi pro Magiſtro aliquis reſpondeat poſſe eſſe extenuationem totius corporis ſenſibilem (quod ſufficit ad ſymptoma in excretis) & tamen non facere ſenſibilem læſionem in corpore quod requiri ad rationem morbi nemo dubitauit, & ſic optimè componi doctrinam à Magiſtro traditam.

Rursùs non capio quâ ratione id accidere poſſit: nam implicat extenuationem eſſe ſenſibilem, & quod non lædat ſenſibiliter. Patet: nam læſio quæ ex defectu partium oritur eſt defectus nutritionis, ergo ſi partes quæ deficiunt ad ſenſum, patent ratione extenuationis ſenſibilis, defectus nutritionis debet eſſe ſenſibilis, & per conſequens ſufficiet ad rationem morbi in quantitate diminuta; ſi tamen ſit ſenſibilis extenuatio, neque ſufficiet ad rationem ſymptomatis in his quæ excernuntur, & ſic dilemma poſitum manet in ſua vi contra Petrum Garciam. Quare aſſerimus in ipſa macie ſeu extenuatione, quæ in Phthiſicis adeſt neceſſariò, & eſſe rationem morbi conſiderandam, & rationem ſymptomatis. Si attendamus ſubſtantiæ excretæ, & ſubſtantiæ remanenti; etenim partes ſubſtantificæ remanentes laborant morbo in quantitate diminuta, ſi cum ipſis comparemus defectum partium quæ excernuntur, ſeu reſoluuntur: ſubſtantia verò excreta ex ſe eſt ſymptoma in his quæ excernuntur contra naturam, & retineri debebant. Quo etiam ſit vt ſit

aliud

aliud symptoma complicatum in actione ablata, hoc est defectus nutritionis, seu atrophia, quæ omnia ab vlcere pulmonis tanquam à radice, & primo morbo oriri proculdubio habetur apud omnes.

CAPVT II.

De Signis Pathognomonicis Phthisis.

Signa quæ cõmuniter solét adduci tanquá essẽtialia,& pathognomonica in vera Phthisi, sunt febris exigua,seu lenta; sputum cruentum, seu purulentum, tussis, & totius corporis extenuatio, quæ sola cæteris aliis seclusis constituere Phthisim veram, in confesso apud omnes est. Adest quidem febris, quia vlcere existente in pulmone, aër qui ingreditur ad cordis refrigerium calidior ingreditur alterato à pure, & vlcere pulmonis, sicque cordis ventilatio debita prohibetur, & febricula accenditur per prohibitam ventilationem: Hoc autem esse iuxta mentem Auicennæ, possumus deducere ex verbis ab ipso adductis, dum de signis huius affectus agit, dicens *cap.22. & febris minuta inseparabilis propter vicinitatem cordis*. Ex quibus verbis proculdubió deducitur in Phthisicis febrem accendi modo nuper explicato, aut communicatis putridis vaporibus ex ipso pure ad cor, vt placuit Gentili. Quod totum probabiliter potest sustineri, & in opinione asserentium calorem febrilem ab interno principio oriri,non erit abs re defendere præcisè oriri posse febrem ex defectu refrigerationis debitæ quin adsit aliqua causa positiua calefaciens; nam præcisè defectu refrigerationis debitæ non aufertur à corde ille maior calor, quem habet ex propria natura, vt se defendat à contrariis, (ita loquuntur Authores isti) & sicab interno pullulat calor febrilis principio.

Dubium tamen non parui momenti est, An talis febris necessariò sit hectica vel secus?Circa cuius decisionem videtur Galenum sensisse, necessariò esse hecticam;sic enim ait *1.de morbis popularibus, part.3. comm.9. Tabidi hecticâ febre laborant nunquam cessante.*Indè sic arguo:Phthisici sunt verè tabidi, immò species propriissima tabis est Phthisis; ergo si tabidi hecticâ febre laborant nunquam cessante, Phthisici hecticâ febre laborant nunquám cessante, & per consequens necessariò febris,quæ adest Phthisicis,est hectica.

Hanc eandem doctrinam videtur amplecti Princeps Auicenna *cap.22. citato* sic aiens: *Et febris minuta inseparabilis propter vicinitatem cordis cum loco ægritudinis, quæ fit vehemens cum cibo in nocte secundum partem, cùm sit vehemens febris hectica propter humectationem corporis ex cibo secundum quod dicemus in loco suo, quamuis quandoque descendant cum hectica, in ipso febres aliæ sicut tertiana,quartana,& quintana.*En quomodo docet satis claré in phthisicis esse hecticam febrem necessariò: quod deducit ex incalescentia à cibo, quia consuetudo erat apud Antiquos cibum nocte assumere. Et quod cum ipsa alia genera febrium possint complicari. Quod idem confirmare videtur ratio desumpta ab extenuatione, seu macie, quæ in phthisicis inuenitur in quibus non ab alia quàm hectica febre huiusmodi symptoma videtur oriri, & si non implicet forsan complicari interdum posse aliquam febris speciem, quæ maciem pariat, qualis est colliquans, hoc tamen est per accidens; per se autem, & necessariò in phthisicis inuenitur extenuatio; ergo hæc semper debet habere causam stabilem,& permanentem, qualis est hecticus calor. Neque aliud voluit Galenus 4. *de Causis pulsuum, cap.11.* vbi phthisicorum pulsum hecticum vocat, non quidem aliâ ratione, nisi denominatione ab ipsa febriculà desumptâ. Constat ergo febrem phthisicorum hecticam esse de necessitate.

Cæterùm, licèt hæc ità efficacia videantur pro validatione huius assertionis,placuit tamen Petro Garciæ *disputatione suprà citata,cap.3.* talem febrem phthisicorum necessariò à principio non esse hecticam, etsi processu temporis talis fiat. Quod autem aliquo temporis spatio possit esse vlcus pulmonis adhuc cum pure citra hecticam febrem, probat in casu quo vlcus sit exiguum, & puris quantitas sit parua. Quo præsupposito sic ratiocinatur: quia febris in hoc affectu, non aliâ ratione generatur, nisi occasione puris, respectu cuius calor in facto producitur in partibus solidis cordis; sed non est necessarium statim ab initio esse dispositionem in corde, ad recipiendum calorem in facto,cùm possit resistere per contrarias dispositiones: neque ex altera parte adest fundamentum, vt asseramus illud esse dispositionem in corde ad receptionem caloris in facto: Ergo necessarium non est, quod in phthisica passione statim à principio febris sit hectica, immò potiùs erit in contentis, quoniam pendet ex putredine puris. At verò progressu temporis ait taliter affectos in hecticam febrem incidere: in quo sensu sunt intelligenda omnia testimonia superiùs posita. Hæc Petrus Garcia. Neque aliud verbum pro confirmatione huius Placiti adducit.

Porrò, licèt hucvsque dicta tanti Magistri sint, liceat tamen nobis asserere ex principiis ipsius Authoris huiusmodi febrem non esse necessariò hecticam, non solum à principio, sed absolutè talem non esse ex necessitate, licèt possit complicari sæpenumerò.Probatur assumptum primò: nam ipse concedit per aliquod temporis spatium febrem in phthisicis, quæ non sit hectica, sed in contentis iuxta Galeni diuisionem *lib. de differentiis febrium*. Rursùs, non probat procedente tempore necessariò induci in corde hecticam febrem, ergo non apparet fundamentum in eius doctrina, vt id asseramus.

Secundò vrgeo efficaciter assumptum: nam si aliquod esset fundamentum, vt procedente vlcere pulmonis cum pure fieret hectica febris, & calor in facto produceretur in partibus solidis cordis, esset proculdubio ratione puris, seu putredinis ipsius perseuerantis in partibus vicinis ipsi cordi, deferentisque ad ipsum, vel aërem calidiorem, vel putridos vapores, ratione quorum calor radicatur in partibus solidis, vt Magister insinuat *loco citato*,dum ait ratione puris fieri hecticam febrem; sed si toto tempore Phthisis vlcus sit exiguum, & puris quantitas parua,non excitabitur hectica febris. Ergo:Minor probatur: nam ideò à principio in hac doctrina non excitatur, quia vlcus est exiguum,

&

& puris quantitas parua ; ergo ſi toto tempore phthiſis duret hæc cauſa, ſine manifeſto augmento, toto tempore erit abſque hectica febre. Patet conſequentia ; nam in principio per aliquod temporis ſpatium fuerunt in corde diſpoſitiones impedientes productionem caloris in facto in partibus ſolidis ipſius : ſed non repugnat toto tempore Phthiſis adeſſe tales diſpoſitiones in corde, & aliàs etiam non implicat vlcus exiguum cùm pauco pure perſeuerare ſine augmento aliquo ; immò poterit diminui, ergo nec implicabit toto tempore Phthiſis eſſe ſolùm febrem in contentis, & minimè hecticam.

Denique premo difficultatem ex principiis etiam Petri Garciæ à paritate argumento deſumpto : nam ipſe *diſputat.43. de Locis affectis, cap.4.* agens de febre quæ in ſuppuratis neceſſariò inuenitur, in quantum tales ſunt præcisè, expreſsè tenet non eſſe hecticam, ſed in contentis;quod ex profeſſo adductum eſt ab eo *lib. de differentiis febrium.* Quo præmiſſo ſic formo argumentum : In ſuppuratis adeſt quammaxima puris copia, in loco vicino cordi, qualis eſt cauitas thoracis, & tamen non eſt cauſa ſufficiens, vt neceſſariò toto tempore quo durat affectio, vt inducat calorem in facto in partibus ſolidis cordis, immò ſolùm fit febris ſpecies quæ dicitur in contentis, ergo in phthiſicis neceſſariò non erit febris hectica.Patet conſequentia : nam ſi in Phthiſi reſultat, maximè ratione puris ex vlcere pulmonis dimanantis, & in parte vicina cordi exiſtentis : ſed in ſuppuratis datur in cauitate thoracis iuxta pulmonem maior multò quantitas puris ; & nihilominùs fatetur Magiſter, & aſſerit in ſuppuratis neceſſariò non eſſe febrem hecticam ; ergo neque in phthiſicis aderit neceſſariò, quantumvis prorogetur affectio ; ſed ſolùm tunc aderit, quando in corde adfuerint diſpoſitiones conducentes pro adquiſitione caloris in factò,quod plerumque accidere non negamus, quemadmodum etiam in ſuppuratis accidere fatemur, & non ſolùm de febre hectica, ſed & de putrida,& diaria eadem currit ratio, ità vt in phthiſicis, & ſuppuratis, febris quæ neceſſariò inuenitur ſit in contentis. Quæ verò ex accidenti oriri poterit, erit aut diaria, aut putrida, aut hectica, aut omnes complicatæ, iuxta diſpoſitionem humorum, ſpirituum, aut partium ſolidarum cordis ad receptionem caloris in facto.Vnde ad teſtimonia quæ in contrarium ſunt adducta, dicimus, intelligenda eſſe de eo, quod plerumque accidit, & vtplurimum. Quâ ratione perſeuerante vlcere accenditur calor in facto in ſolidis partibus, hoc tamen non ità eſt neceſſarium, vt ſemper neceſſariò accidat. Galenus verò cùm vocat *loco citato de Cauſis pulſuum*, hecticum pulſum in phthiſicis adeſſe, non ità debet intelligi vt denominatio à particula affecta deſumatur, ſed eò præcisè quòd talis pulſus ſit habitualis, & citra vllam intenſionem, ſeu acceſſionem dicitur hecticus, & in hac acceptione dici etiam poteſt ſemper pulſus hecticus, ſeu hectica febris, quæ eſt in phthiſicis, quia habitualis.

Hinc etiam conſtabit ſolutio illius difficultatis, nempè, An poſſit in phthiſicis febris hectica à principio oriri, interdum nullâ aliâ præcedente febre ? Conſtat enim ex dictis quòd cùm calor febrilis à principio, & neceſſariò in phthiſicis dependeat à pure quod ipſum habet primo in facto,indè eſt, quòd antequam excitetur hectica febris,ſemper præceſſerit in contentis ratione putredinis puris præcedentis neceſſariò in phthiſicis.Et licet ſit verum aliquando poſſe oriri febrem hecticam à cauſa procatarctica, non tamen ab vlcere pulmonis, quin præcedat ratione puris habentis calorem in facto febris ſpecies,quæ dicitur in contentis.Hæc tamen ratio minimè militat à cauſa externa ; nam ipſa diſtemperies inducta à tali cauſa non habet rationem febris vſque dum vltimetur, & cùm poſſit primò vltimari in partibus ſolidis cordis, à principio poterit oriri hectica febris à cauſa externa, non verò ab vlcere pulmonis, propter rationem adductam.

Alterum ex ſignis eſſentialis Phthiſis quod proponebatur, erat ſputum purulentum, aut cruentum, quâ disjunctione peculiariter adducitur à noſtro Petro Garcia *loco ſuprà citato* : iudicat enim quandoque toto tempore Phthiſis ſputum eſſe purulentum, interdum verò eſſe cruentum toto tempore, quod enuenire tenet propter diuerſitatem partis, quæ afficitur ; nam ſi afficiatur caro pulmonis, erit ſputum purulentum ; ſi verò vlcus ſit in vaſis eiuſdem, erit cruentum.

Hæc tamen aſſertio tuta mihi non apparet; etenim ſi Chirurgicis principiis ſtemus, verum vlcus percipi non poteſt ſine pure, iuxta Galeni & Auicennæ definitionem vlceris ; ſi ergo fatentur omnes Phthiſim eſſe vlcus pulmonis, neceſſariò in tali affectione per tuſſim educetur pus, & per conſequens ſi Phthiſis eſt confirmata, ſemper erit ſputum purulentum ; at ſi Phthiſis non ſit confirmata, ſed præludium ſit, ſeu diſpoſitio ad ipſam, qualiter contingere ſolet in his qui ſanguinis ſputo laborant, vaſe aliquo diſrupto, aut aliter affecto, tunc quidem ſputum cruentum erit ſemper, ſed non erit Phthiſis vſquequò vulnus rationem vlceris participet ratione puris, vnde fiet neceſſariò, vt ſemper ſputum debeat eſſe purulentum in affectu qui verè dici poſſit Phthiſis. Quod confirmat ratio efficax ; nam ſi iudicat Petrus Garcia febrem adeſſe in Phthiſicis ratione puris, ſi tale non eſt, quâ ratione poterit adeſſe præcisè propter ſanguinolentum ſputum, ſeu cruentum. Dicendum igitur concluditur ſemper debere eſſe in phthiſicis ſputum purulentum.

Confirmatur vlteriùs:nam ſi rupto vaſe pulmonis,aut exeſo vſque ad internam tunicam citra puris generationem, aut ſpuitionem, ſtatim adeſt Phthiſis, ſequeretur proculdubio Phthiſicos eſſe dicendos quicunque ſpuunt ſanguinem ex vaſis ipſius pulmonis, quod eſt contra Galenum *lib.4. de Locis cap.5.* vbi ſimiliter aſſerit affectos eſſe diſpoſitos vt incidant in Phthiſim, non igitur ſunt phthiſici ægrotantes,ſi ſolùm cruentam ſpuitionem habeant toto tempore morbi, niſi pus ſimul educatur ; bene tamen verum eſt poſſe eſſe vlcus paruum, & paruam quantitatem puris ſimul cum ruptione in aliquo ex vaſis maioribus pulmonis ; in quo euentu tanta erit quantitas ſanguinis, qui educitur per ſputum vt forſan parum,aut nihil pus appareat. Hoc tamen non tollit quo minùs ſit vera Phthiſis,quia reuerà adeſt ſputum purulentum.

lentum, etiamsi interdum occultetur à causa potentiori, quemadmodum etiam accidit sæpenumerò, vt propter virtutis expultricis languorem, aut propter materiei crassitiem, & lentorem nequaquam educatur pus, & nihilominùs vera Phthisis iudicatur, quia ex propria natura talis affectio induceret puris sputum, nisi ab alia causa potentiori impediretur; sic similiter etiamsi sitis sit signum patognomonicum febris ardentis, poterit multoties abesse ab ipsa, si causa impediens sit potentior, qualiter euenit si simul complicetur fluxio catharralis ad fauces. Ergo ad nostrum intentum deducitur optimè semper necessariò ad Phthisim requiri puris sputionem, etiamsi ad extra occultari possit ob multitudinem sanguinis, vt in casu nuper posito dicebamus.

Vnde etiam infertur, in Phthisicis priùs præcedere sanguinis sputionem ad puris sputionem; etenim semper debet præcedere vulnus ad vlcus, ex vulnere autem priùs debet educi sanguis, deindè verò tractu temporis generatur pus, in vulneribus, quod posteà educitur, quamuis etiam accidere soleat vt simul sanguis & pus educatur. Tum quia vtraque excretio permiscetur; tum etiam quia commotione facta per tussim aliqua vasorum ora aperiuntur, & simul sanguis educitur, aut diuisiuè. Quod totum semper est verum, præterquam in casu à Fernelio adducto: ipse enim adducit Phthisim veram ex putredine carnis pulmonis obortam, in quo euentu erunt omnia signa Phthisis essentialia, vt nos etiam fatemur, & nihilominùs non pæcedet sanguinis sputio, sed solùm puris, quando scilicet post putredinem in pus sint conuersæ putridæ partes substantificæ ipsius pulmonis. De tussi etiam nulla se offert specialis dubitatio, cùm certum sit ipsam necessariò adesse, in phthisicis enim quoties aliquid est præternaturam contentum in cauitate pulmonis impediens aëris ingressum ad cordis ventilationem, & refrigerium, statim Natura illud expellere intendit per tussim. Ergo cùm in phthisicis necessariò sit pus aut sanguis, aut partes pulmonis putrefactæ, statim Natura stimulata, & irritata debet intendere per tussim illud propulsare. Stat ergo optimè quòd tussis sit vnum ex signis demonstrantibus phthisim.

Vltimum signum, quod proponebatur, erat totius corporis extenuatio, quæ illicò non inducitur ac adest pulmonis exulceratio, sed successu temporis inducitur macies in toto corpore ad quam requiritur, quod aliquod membrum princeps patiatur, vt Galenus docet *libro de Marasmo cap.5.* aliter enim quàm membro principi patienti, non poterat communicari distemperies omnibus corporis partibus, quæ sufficeret ad consumptionem humidæ substantiæ, & ad tabem. Cùm igitur in præsenti casu vlcere existente in pulmone statim febricula oriatur, & accendatur in corde, indè est quòd successu temporis partes solidæ omnes exsiccentur, & consumantur, ad quod non requiritur necessariò, vt diximus, febris hectica, etsi plerumque id accidat; nam certum est alium calorem præter hecticum valere ad consumptionem & tabem moliendam. Ex quo proculdubio deducitur totius corporis extenuationem non esse symptoma competens phthisicis à principio ipsius vlceris, sed post aliquod tempus considerabile sufficiens ad consumptionem partium carnosarum, seu humidarum, quod non tollit esse signum demonstrans phthisim. Nam vlcus pulmonis ex se necessariò parit hoc symptoma, non tamen statim à principio apparet, quoniam requirit aliquod tempus considerabile, vt oculis manifestetur macies, seu totius corporis extenuatio. Animaduersione tamen dignum obseruaui circa præsens signum, non omnes partes æquè extenuari. Etenim cor validissimè attrahit sanguinem. Quapropter in ipso alimenti inopia non est; similiter iecur tardiùs inualescit, eò quòd sit officina sanguinis. Quâ ratione proculdubio infertur ex omnibus partibus corporis ambo hæc viscera tardiùs extenuari, & tabescere humidam substantiam à distemperie calida & sicca, consumpta priùs in reliquis corporis partibus.

Sed dices: Ex omnibus signis essentialibus hucvsque adductis minimè posse veram Phthisis quidditatem componi. Etenim quælibet essentia debet constitui per aliquod prædicatum per quod differat ab aliis; sed ex his omnibus signis non conflatur syndrome, quòd sit sufficienter demonstratiuum, & distinctiuum huius affectionis ab aliis, quæ phthisis non sunt, igitur necessariò addere debemus alterum prædicatum, seu signum speciale, quod valeat demonstrare veram phthisim. Maior est euidens; minor probatur sic: nam destillatione factâ à capite in thoracem, poterit talis humor in cauitate ipsius thoracis mutari in pus: in quo euentu aderunt omnia phthisicorum signa, & similiter in suppuratis seu empyematicis adsunt: Et hoc priusquàm huiusmodi affectiones migrent in phthisim, seu pulmonis vlcus. Ergo necessarium est addere aliquod speciale signum distinctiuum, vt in veram cognitionem Phthisis deueniamus vltra ea quæ adducta sunt. Quod autem in suppuratis, & in illis in quibus humor est conuersus in pus intra cauitatem thoracis ex destillatione capitis adsint signa omnia relata, patet, nam ideò in vera Phthisi oritur febris, tussis, extenuatio, & sputum purulentum propter pus contentum, & ortum vi vlceris pulmonis; sed potiori ratione eadem accidentia euenient in his in quibus, sit pus contentum in thorace iuxta pulmonem ob aliquam causam ex propositis in argumento; Igitur aderunt omnia signa Phthisis citra vlcus pulmonis quod est contra nostram doctrinam.

Possumus obiectionibus satisfacere, dicendo in his casibus non procedere sanguinis sputum ad puris sputum, & sic inde optimè deduci huiusmodi accidentia non nasci ex vlcere pulmonis in quo vera Phthisis consistit. Verumtamen hæc solutio impugnari poterit ex eo quòd sæpenumerò contingat sanguinis sputionem ità paruam esse, vt occultetur, & minimè appareat, nisi puris sputum ob huius nimiam copiam; in quo euentu videtur argumentum manere in sua vi. Præterquam quòd Phthisis interdum oritur ex putredine partium pulmonis, & tunc minimè præcedit sanguinis sputum ad puris sputum, ac per consequens non videtur esse conditio necessaria, seu signum per quod Phthisis vera discriminatur ab his

his affectionibus, de quibus procedit præsens disputatio. Vnde nisi aliquod addamus signum, videtur tota nostra doctrina claudicare.

Plures alij aliter conantur dissoluere præsentem Controuersiam, dicentes, in suppuratis, seu empyematicis præter dicta signa reperiri fluctuationem puris in thorace, quod sufficiens est vt condistinguantur à phthisicis empyematici: nam vltra signa essentialia phthisis quæ imbibuntur in empyematicis adest fluctuatio. Et ad alterum argumentum quod proponebatur de fluxione cerebri in cauitatem thoracis, dicimus, opus esse coniecturâ quadam sumptâ ex destillatione capitis, & eius signis, vt inde deducamus, tale sputum non procedere ab vlcere pulmonis; sed primariò venire à cerebro in cauitatem thoracis, quin ibi adsit vlcus in pulmone. Hanc solutionem adducit Petrus Garcia *loco suprà citato*.

CAPVT III.

An Pulmonis vlcera sint insanabilia?

DEdit in præsentiarum dubitandi ansam Galenus 7. *Aphorism. comm.* 16. vbi vocauit Phthisim eam affectionem cùm propter insanabilia pulmonis vlcera, extenuatio fit cum debili febre coniuncta. Hinc iam fuit orta Controuersia inter Medicos, An scilicet quodlibet pulmonis vlcus insanabile sit, ità vt qui semel in hanc inciderit affectionem, sanitati minimè restitui valeat?

Et quidem Galenus ipse *lib. 4. de Locis affectis cap. vlt.* duas refert historias eorum qui Phthisi erant correpti, de quibus sequentia protulit verba: *At quamuis multo negotio eos liberare conaremur, nihilominùs neque horum vllus, neque alius post eos seruari potuit:* Igitur ex mente Galeni, & ipsius experientiâ constat proculdubio pulmonis vlcera prorsùs esse insanabilia, cùm afferat nullum seruatum ab huiusmodi malo fuisse. Sed agamus iam ratione, ipsâque validemus assumptum; nam vlcera sanari nequeunt, quin agglutinentur; sed si sint in pulmone minimè possunt agglutinari; ergo neque sanari. Maior ab omnibus admittitur, minorem probo: nam agglutinatio prærequirit quietem, sed pulmo continuò mouetur, ergo quæ in ipso sunt vlcera agglutinari nequeunt.

Validiùs vrgeo hanc eandem partem ratione quam Galenus *loco nuper citato* insinuat: nam in phthisicis adest tussis necessariò, hæc autem dilacerat omnes partes pulmonis, ergo tantum abest vt fiat vlceris pulmonis agglutinatio, vt potiùs fiat per tussim maior, & noua dissolutio. Quâ ratione ne hoc accidat, consulunt Medici, cum Galeno 5. *Meth. c.* 8. quòd sensim ægrotantes respirent, ne quidquam loquantur. Igitur cùm tussis, & expurgatio quæ mediâ ipsâ fit, necessariò adsint in phthisicis, deducitur optimè incurabile esse vlcus.

Hoc ipsum sensisse visus est Auicenna *c.* 18. *citato*. Vbi rationem reddit, quare sunt insanabilia vlcera pulmonis ea est, quoniam medicamenta quæ ore sumuntur, non possunt esse ex vsu, eò quòd longum iter debeant conficere, ità vt quando iam iam ad pulmonem accedunt refractis viribus sint comitata magis quàm expediat; ergo impossibilis est curatio, & vlcerum pulmonis sanatio. Vlteriùs, quia vel medicamenta, quæ assumuntur sunt frigida tardè, aut nunquam penetrant, & descendunt ad partem; si calida, aut fortè sicca, nocent febri; nullum igitur auxilium erit valens ad medelam talium vlcerum, ac perindè iure optimo ab omnibus incurabilia, seu insanabilia dicuntur.

Tandem, Hippocrates *6. lib. Aphor. text.* 18. refert vlcera septi transuersi, aut cordis, vesicæ, aut tenuium intestinorum esse lethalia. In cuius Commentario Galenus docet, non alia de causa vlcera septi transuersi, & cordis esse lethalia, nisi ob perpetuum motum. Hinc iam à paritate formo argumentum, & vrgeo in fauorem huius partis: vlcera septi transuersi & cordis sunt lethalia, seu insanabilia, ergo & vlcera pulmonis. Consequentiam probo. Nam ideò vlcera septi trãsuersi, & cordis sunt lethalia ex Galeno, quia perpetuò mouentur. Ergo eadem ratione eius vlcera debent esse lethalia, & per consequens insanabilia. Nec valet si dicas, motum septi trãsuersi, & cordis esse vehementiorem motu pulmonis, & thoracis, & sic in illis inducere impossibilitatem conglutinationis, in hoc verò minimè, cùm sensim moueatur thorax & ad eius motum pulmo. Non inquam valet: nam thorax, & pulmo mouetur à septo transuerso; ergo si motus huius est sufficiens, vt omninò impediat agglutinationem, etiam motus pulmonis cùm sit dependens & mouetur ad motum septi transuersi, & per consequens erit vlcus pulmonis lethale quemadmodum vlcus septi transuersi.

Neque vlteriùs valet si respondeat aliquis, quòd licèt verum sit pulmonem moueri à septo transuerso, bene tamen stare, vt septum transuersum vehementiùs moueatur per se quàm aliæ partes, quæ ab illo mouentur. Non enim valet: nam difficile apparet motum pulmonis fieri ad motum diaphragmatis, & quod motus huius sit vehementior, etenim mediatio, vel immediatio, non valeat celeritatem motûs, dummodò ex parte instrumenti non sit aliqua inobedientia; ergo si naturaliter se habeant musculi thoracis mouebuntur eadem mouẽtiâ, ac mouetur diaphragma. Præterquam quòd, etsi verum esset thoracem, & pulmonem remissiùs moueri, seu tardiùs; adest tamen alius motus ratione tussis, quæ in phthisicis necessariò adesse debet, ob quem potiori iure dicatur vlcus pulmonis lethale, & insanabile, talis autem motus, seu dilaceratio fit ex violentia aëris ingredientis, quando tussimus, ratione cuius continuitas soluitur in vlcere pulmonis, & agglutinatio impossibilis redditur; & sic quemadmodum vlcus septi transuersi est lethale ob motum vehementem, & vlcus pulmonis, non solùm ob motum naturalem, sed & violentum ratione aëris per tussim ingredientis; apparet ergo insanabile esse vlcus tale.

Cæterùm, si rem hanc maturè perpendamus, constabit planè pulmonis vlcera, non dici insanabilia toto rigore, ità vt minimè valeant ægrotantes sanitati restitui. Probatur primò Auicennæ testimonio *Fen.* 10. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 5. agentis de cura phthisis, vbi sic habet: *Vt si non timerem dici mendax, narrarem in hac intentione mirabilia, &*

referrem

referrem ſummam, quâ vſa eſt mulier phthiſica. Peruenit res eius ad hoc, vt ægritudo cum ea plangeretur adeò, donec perueniret ad mortem: & vocaretur ad ipſam, qui præpararet ea quæ morti ſunt neceſſaria, tunc quidem frater eius ſurrexit ad eam, curauitque eam hac cura tempore longo, & reuixit & ſanata eſt, & impinguata eſt. Ex quibus verbis manifeſtè conſtat pulmonis vlcera inſanabilia prorsùs non eſſe; cùm conſtet Auicennam de vera phthiſi, & periculoſiſſima ſermonem facere de qua ſanitati reſtitutam eſſe prædicat mulierem; cùm dicat, *& ſanata eſt & impinguata.* Quo nihil clarius. Dicendum ergo eſt, pulmonis vlcera prorsùs inſanabilia non eſſe, ſed ad minùs difficilis curationis.

Vlteriùs confirmatur aſſumptum ex Galeni doctrina *lib.* 5. *Methodi*, *cap.*14. vbi hæc habet: *Ex iis verò, qui vlcus in pulmone habent, ij demum inſanabiles mihi videntur, qui ex ſucci vitrioli eroſione id poſſident, quorum aliqui, ſeu ſalſulaginem ſputum ſuum ſentire ſe aiunt: nam longo arbitror tempore omninò opus eſſe vt ſucci corrigatur vitium:* Hucuſque Galenus. Ex quibus verbis proculdubio conſtat ipſum non vocâſſe omne vlcus pulmonis inſanabile, ſed ſolùm illud, quod à ſuccis prauis, & ſalſuginoſis oritur, & adhuc de ipſo videtur verbum, *inſanabiles*, non denotare impoſſibilitatem, ſed ſolùm difficultatem medicationis: hoc denotant vltima verba: *Nam longo arbitror tempore omninò opus eſſe vt ſucci corrigatur vitium.* Quod verò Galenus inſanabilia vocet pulmonis vlcera, propter difficultatem curationis, non verò ideò, quia prorsùs, & vndequaque ſint inſanabilia, accuratiùs deducitur ex verbis ipſius *libro nuper citato*, *cap.* 8. auſcultate verba: *Quod verò eiuſmodi vlcera, vel difficulter, vel planè nunquam curari poſſint, hoc in cauſa eſt, quòd phlegmone ſoluta eluenda pus vlceris, & ſanies ſunt.* Vides quomodò ſolum ſummam difficultatem in curatione horum vlcerum inſinuat; non verò prorsùs inſanabilia eſſe teſtatur: ſi ergo pluries aſſerit inſanabilia eſſe pulmonis vlcera, id ſolùm eſt propter ſummam medelæ difficultatem, non quia reuerà omnia pulmonis vlcera ſint inſanabilia.

Hoc ipſum videtur ſentire Conciliator *differentiâ* 194. vbi tenet quandam phthiſicam adoleſcentulam curâſſe vſu ſacchari roſacei. Rhaſis verò *libro* 4. tenet ſe vidiſſe vlcera pulmonis, & curata fuiſſe perfectâ curatione. Igitur non ſolùm ex Antiquorum mente, ſed etiam ex Iunioribus conſtat pulmonis vlcera prorsùs inſanabilia non eſſe; etiamſi difficulter curentur.

Præterea, validemus noſtram concluſionem ratione; nam ſi agglutinatio vlcerum pulmonis eſt impoſſibilis, maximè propter motum continuum thoracis, & pulmonis: ſed talis motus ſenſim poteſt fieri, ità vt minimè impediat agglutinationem, cùm ſit voluntarius, & poſſit in nobis cohiberi, ergo ex hac parte non repugnat vlcerum pulmonis agglutinatio. Premamus ampliùs aſſumptum, & demus motum thoracis, & pulmonis minimè poſſe impediri, tunc ſic vrgeo; vlcera exiſtentia in carne ſepti tranſverſi ſanantur, & tamen non obſtat continuus motus eius: ergo neque obſtabit motus thoracis, præſertim cùm in ſtatu naturali, ità ſenſim fiat, vt ferè inſenſilis appareat; non ergo poterit obſtare, quominùs pulmonis vlcera agglutinentur.

Neque motus cauſatus mediâ tuſſi ab aëre impediente, reddere poteſt omninò incurabile vlcus pulmonis, ſed ſolùm augebit difficultatem medelæ, præterquam quòd materia reſudans poterit eſſe in paruiſſima quantitate, quæ irritet ad expulſionem, cum moderatione, & citrà violentiam. Quò fiet vt non accidat noua diſſolutio, & dilaceratio in vlcere pulmonis, ac proindè videtur ex aliquo quo motu non benè deduci vlcus pulmonis vndequaque, & prorsùs inſanabile dici.

Vnde iam operæpretiũ erit, vt ea quæ in contrarium ſunt poſita diluamus dubia. Et quidem non defuêre qui exiſtimârunt Galenum eſſe intelligendum de perfectiſſima ſanatione, hoc eſt quando fit reductio omnimodo ad eundem ſtatum naturalem, quem pars vlcerata habebat anteà; qualiter accidit in his vlceribus, quæ per primam intenſionem curantur in quibus nihil eſt amiſſionis ſubſtantiæ, hoc enim modo (inquiunt) vlcera pulmonis incurabilia ſunt, quoniã ratione puris, & amiſſionis partium ſubſtantiæ ad eundem ſtatum redire non poſſunt partes vlceratæ pulmonis; quemadmodum vlcera quæ per primam intentionem curantur; poſſunt tamen medelam ſuſcipere inductâ calloſitate, ſeu cruſtâ, hoc eſt veluti per ſecundam intentionem, & ità ſanari vlcera pulmonis, docuit ipſe Galenus *lib.*5. *Methodi*, *c.*9. per ſequentia verba; *Sed qui poſteà ſic per omnia præſidia ritè tranſierunt vt ſiccaretur vlcus ij tantum ſaltem lucri fecerunt, vt illud ne vltrà progrederetur, nec maius fieret, ſed ſiccatum ac callo duratum longiore vitâ frui hominem fuerit:* Et hac ratione docent Galenum prædicâſſe hoc ipſum *lib.*4. *de Locis affectis cap.* 5. vnde quando tenet nullum perſanatum fuiſſe, aiunt eſſe intelligendum in primo ſenſu, non verò in hac ſecunda acceptione.

Re tamen verâ, omnia Galeni teſtimonia, necnon etiam omnes rationes in contrarium poſitæ ſolùm conuincunt difficultatem curationis veræ; & agglutinationis legitimæ, minimè verò impoſſibilitatem, vt ſatis oſtendunt rationes noſtræ, & authoritates. Nec ſolùm concedimus curari poſſe per inductionem ſiccitatis, aut calloſitatis, ſeu cruſtæ, ſed per veram vnionem; etenim huius nulla apparet implicatio, quandoquidem motus thoracis; neque pulmonis dilaceratio ab aëre per tuſſim attracto facta id non conuincit, ſed ſolùm difficilem reddit medelam. Neque ratio doloris aliquid probat, cùm pulmonis ſubſtantia ipſo careat ob defectum ſensûs; vt latiùs alibi diximus.

Sed rogabis, quæ vlcera ſint difficilioris curationis pulmonis, aut thoracis? Cui dubiolo communiter omnes ſatisfaciunt, dicendo vlcera pulmonis difficilioris curationis eſſe quàm vlcera thoracis. Quorum alij rationem huius reddere conantur ex motu maiori pulmonis quàm thoracis. Quod ex his quæ ſuprà diximus verum non eſt, cùm pulmo moueatur ad motum thoracis, ad replendum vacuum, & ſic eodem tenore debet moueri; aliàs enim ſi pulmo celeriùs moueretur, ſimul coëxiſterent duo corpora in vno & eodem loco, quod eſt maximum abſurdum.

Maior igitur difficultas oritur reuerà ex maiori dilaceratione, quæ fit in pulmone ob motum maiorem aëris ingredientis ratione tuſſis ad pulmonem, quod non accidit in thorace, quoniam talis aër minimè tangit ipſum, & ſic difficiliùs conglutinantur pulmonis vlcera, ad quod etiam accedit quòd pectus magis carnoſum eſt, quod autem eſt tale, faciliùs conſolidatur, iuxta Auicennæ decretum, quoniam habet facultatem naturalem robuſtiorem. Conſtat

ergo ex his thoracis vlcera faciliùs medelam suscipere. Confirmat assumptum Galenus *lib.4. de Locis affectis*, *cap.7.* vbi sic ait : *At in thorace disrupta vasa à quibus sanguis exspuitur magna ex parte conglutinantur; nam etsi multo tempore maneat vlcus, nunquā fiunt non perfectè sanabilia Quæ verò in pulmone longo iam tempore permanserunt, quamuis aliquando curentur, relinquitur tamen in ipso res quædam callosa fistulosáque, quæ tractu temporis alui occasione excoriari solet:* Vides quomodo Galenus planè fatetur vlcera thoracis magna ex parte conglutinari, cùm infrà, & in aliis locis suprà citatis de vlceribus pulmonis prædicat difficulter, & ægrè sanari posse. Dicendum ergo constat thoracis vlcera faciliùs sanari, secus si sint in pulmone, non ratione motûs thoracis,nam hic par est in vtraque parte, sed ratione tussis, seu aëris ingredientis ad pulmonem, ipsúmque dilaceratis. Sed pro coronide huius asserti audite Galenum, *lib.5. Methodi, cap.11. Quo nomine & vlcera, quæ pulmoni insident difficillima sanatu sunt, vt quæ nec citra tussim expurgare possis, & si tussim excites, laceraberis : itaque quasi per mutuas operas malum iis in orbem redit.* Nihil clariùs quo possit nodus huius præsentis Controuersiæ iuxta nostra principia solui.

CAPVT IV.

De medela Phthisicorum.

PRæcipua indicatio in medenda Phthisica affectione ab vlcere desumenda est, non neglectâ indicatione febris, tussis, & corporis totius extenuationis, quæ indicationem peculiarem nobis ostendunt, nempè attemperationis, & restaurationis. Vlcus verò cùm sordidum sit, exposcit communia auxilia, cum sordidis vlceribus, nempè mundificationem, agglutinationem, & partis recreationem, seu generationem vbi amissa fuerit, & vbi non calli productio procuranda summo studio erit, quibus victûs ratio in qua præcipua huius affectus curandi ratio consistit, debet esse medicamentosa, quæ his valeat satisfacere indicationibus, his enim quantum fieri potest huic contumaci & perdifficili affectioni succurremus. Cúmque hoc vlcus ob partis situm, secum necessariò afferat symptomata prædicta, nempè febrem, & totius corporis extenuationem, summa erit sollicitudo in auxiliorum applicatione, ne scilicet alterum alteri noceat. Habendæ igitur erunt indicationes contrariæ, & curatio impertienda; nam quæ valenter detergunt, seu mundificant auxilia, calida sunt, & sicca, quâ ratione febri, & consumptioni corporis sunt contraria,& valde nociua. Rursùs auxilia agglutinantia mundificationem prohibent, & sordis repurgationem, seu facilem expuitionem per tussim. Tandem medicamenta reficientia pro extenuatione requisita humida sunt, & proindè vlceribus nociua. Vlteriùs, si non tussiunt, non expuunt; si autem tussiunt, vlcus renouant, denuò partes dilacerando. Quo fit vt difficilis admodum sit, & vt alij loquuntur impossibilis, & desperata curatio phthisicorum.

Propterea, in auxiliorum administratione medium est tenendum, & medicamenta immiscenda. Quamobrem vsus lactis primum locum occupat in phthisicis curandis; siquidem sua serositate abstergit vlcus, & caseositate ipsum impinguat, necnon etiam corpus renutrit. Ità Galenus vsum lactis laudat & probat variis in locis, tum 3. *de Alimentorum facultatibus, cap. 16. de cibis boni & mali succi*, *cap.4.* tum etiam 5. *Methodi, cap.12. & 7. eiusdem cap.6.* de quo etiam alimento seu alimentoso medicamento loquens Mesuë hæc habet. *Phthisicis est lac, res alimentalis,& dilecta nimis:& est ex rebus velocis conuersionis in sanguinem, & est medicina abstergens vlcus virtute serositatis eius, & conglutinans ipsum virtute caseositatis eius.*

Cæterùm, non leuis solet esse Controuersia in selectione lactis. Verùm, si Galenum consulamus *lib. de Marcore*, *cap.9.* & 7. *Methodi, cap.6.* certum est lac humanum primum locum obtinere, maximè si ægrotans ex mamma mulieris illud velit sugere : etenim cùm exit è mammis vires, & præstantiam amittit. Deindè secundo loco eligi debet lac asininum, quod omnium tenuissimum est, minimè coagulatur, & vndique facilè & velociter digeritur, & meliùs erit sit ex mammis etiam asinæ sugatur. Si tamen fieri non fuerit possibile, curandum est vt saltem quàm minimo tempore in ambienti aëre moretur. Tertio loco eligitur lac caprinum, quod à Galeno 5. *Methodi cap.12.* inter lac vaccinum quod crassius est, & asininum quod est tenue medium existit; huiusmodi autem lac maximè extollitur ab Auicenna *fen 10. lib.3. tract.5. cap.5.* ob quandam adstrictionem, quâ videtur præditum. In summa autem vltimum locum habet ouillum. Quodlibet autem fuerit eligendum iuxta Galeni decreta *lib. 7. Methodi cap.6.* vbi specialiter de eius bonitate, & præstantia disserit.

Verum enim verò quoad quantitatis exhibitionem, non est certa mensura inuenta : siquidem alij plus, alij minus offerre consueuerunt pro ratione subiecti : nam si lac non corrumpatur, nec vires grauet, nec fluctuet in ventriculo, audaciùs exhibendum; sin verò contra accidat, quantitas lactis iure optimo minuenda erit. Quapropter operæpretium iudico primum esse exhibendam lac, in quantitate duarum vnciarum, & si benè ferat ventriculus, augenda erit quantitas paulatim vsque ad ℥.vj. hoc enim communiter receptum habetur apud probatos Authores.

Porrò, lac non est exhibendum omnibus phthisicis indiscriminatim; nam plures sunt in quibus maius erit incommodum : quod vt clarius constet, audiamus obsecro Hippocratem 5. *Aphorismor. text.64.* sic loquentem : *Lac præbere capite dolentibus febriculosis, & quibus hypochondria elata, & murmurantia, & siticulosis malum; malum autem quibus biliosæ deiectiones, & febres acutæ, & copiosa sanguinis euacuatio facta est; conuenit verò tabidis non admodum valdè febricitantibus, & febribus longis & languidis dum nullum ex supradictis signis adsit, & præter rationem extenuatis.* Ex quibus verbis licet colligere phthisicis non esse exhibendum lac, sed solùm illis quibus caput non dolet; neque hypochondria sunt tensa, aut murmurantia, & in quibus non est intensa febris, nec adsunt biliosæ deiectiones, nec sitis, etenim omnibus his valdè

valde nocet. Galenus enim in commentario huius Aphoristicæ sententiæ rationem reddit huius, dicens experientiâ deductum esse in sanis corporibus lac exhibitum hypochondria attollere, & caput ferire; inter coquendum ergo potiori ratione lac nocuum erit in ægris in quibus caput iam dolet, aut hypochondria sunt elata. In aliis verò in quibus adest sitis, aut vehemens febris, aut biliosæ deiectiones statim in nidorem conuertitur. Quo fit vt potiùs corpus vitiet, quàm ipsum renutriat, & reliquos quos diximus præstet effectus. Tabidis verò valdè conferre testatur Hippocrates, pro quibus primum intelligit eos qui natâ in pulmone vomicâ contabescunt, vt per hæc verba Galenus *loco citato* denotat. Constat igitur propinandum lac phthisicis dum febris non fuerit admodum intensa, & non adfuerint reliqua contraindicantia. Ne tamen lac coaguletur in ventriculo, Galenus consulit permiscendum cum pauco mellis: nostris tamen temporibus loco mellis saccharum permiscemus, & si volumus citiùs lac ad aluum descendere, parum salis etiam admiscebimus; lacte etiam vtitur Princeps Auicenna *cap.5. citato* per hæc verba: *Et detur in potu lac in eis*: Et infrà effectus lactis quos in principio proposuimus à Mesue descriptos enumerat, dicens, *& in hoc* (id est lacte) *est cibatio, & humectatio humoris corrupti, & conglutinatio vlceris cum caseitate, & mundificatio cum abstersione aquæ lactis virus, & saniei*: Eandem intentionem habet Princeps mundificandi pulmonis vlcera cùm commendat mellis vsum dicens: *Et mel est vehiculum medicinis Phthisis, & ipsum non nocet vlceribus. Vlceris autem mundificatio fit cum medicinis prædictis mundificantibus.* Quâ ratione etiam ab ipso summè laudatur vsus aquæ mulsæ in phthisicis, & securiùs exercetur quàm ipsum mel, propter commixtionem cum aqua attemperatur summoperè, & sic non nocet febri. Iubet similiter pro hac indicatione mundificandi, & pro facili eductione sputi fœnugræci loti decoctum abiectâ priori aquâ in quo octaua pars sacchari dissoluatur in natura calidiori, aut mellis in non ità calida. Decoctum marrubij cum melle eundem præstat effectum: Similem etiam hydromel solum, vel cum hyssopo, vel cum hordeo, aut syrupus liquiritiæ & similia.

Porrò, dum materies quæ resudant ex vlcere pulmonis repurgatæ sunt pro ratione, & sufficiens mundificatio facta est, tunc vtique ad auxilia deficcantia, & agglutinantia recurrere erit opus, quæ etiam aliquantulùm detergant, quale est sequens.

℞ Looch de pulmone vulpis ℥. j. syrupi rosarum siccarum, aut de hyssopo, aut liquiritiæ, ℥. ß. misce Cuius ecglegmatis pauco æger lambendo vtatur cum baculo liquiritiæ.

Eundem etiam vsum præstat suffitus ex vngula caballina. Efficacius auxilium est sequens.

℞ Pimpinellæ siccæ ʒ. ij. ireos florentinæ ʒ. ij. ß. sacchari rosacei ℥.ij. Misce & fiat bolus quo longè à cibo vtatur æger.

Valet etiam ad vlceris deficcationem syrupus myrtinus, & rosarum siccarum, quibus etiam possumus admittere puluerem pulmonis vulpis exsiccatum, aut de bolo armeno, aut de terra lemnia, aut lapidis hæmatitis, aut puluis corallorum, myrtillorum, sanguis draconis, trochisci de carabe & similia. Conferunt etiam ad hunc vsum ammoniacum, galbanum, cinnamonum; ac denique theriaca, mithridatium, ambrosia, de quibus omnibus meminit Galenus 4. *de Locis ad finem*: His autem vltimis auxiliis vtendum quando febris non fuerit intensa, sed modica. Auicenna verò iure optimo extollit vsum sacchari rosacei, & comendat quòd æger ipso vtatur toto anno, & omni die, & horâ, & quantum poterit de ipso comedat, etiam cum pane: refértque ipse Princeps se in quamplurimis corporibus illud expertum fuisse, eiúsque efficaciam. Quâ ratione narrat *cap.5. citato*, dum de medicatione Phthisis sermonem instituit, historiam cuiusdam mulieris, quæ ad vltimum vitæ terminum deuenerat, & solo vsu sacchari rosacei fuit sanata, & impinguata. Paratur autem huiusmodi auxilium in nostris officinis frequentissimè, & fit conserua rosarum nostrarum cum saccharo, quæ vocatur à Principe saccharum rosaceum.

Sequens etiam electuarium abstergit, mundificat, lenit, nutrit, consolidat, & virtutem confortat, miróque modo ad saniem expuendam conducit, & est huiusmodi.

℞ Coralli rubri, carabe, terræ sigillatæ, hypociftidis, spodij, liquiritiæ, & succi eius, quatuor seminum frigidorum maiorum, & minorum, gummi arabici tragaganti rosarum rubrarum, an. ʒ.j. pinearum mũdatarum, pistaceorum, amygdalarum dulcium, an. ʒ.ij. torrefienda torrefiant, fiat puluis, cuius sumatur, ʒ. ß. conseruæ capillorum veneris, & symphyti, ʒ.iij. sacchari q. s. fiat electuarium, de quo capiat æger manè.

Pulueres etiam prædicti incorporari solent cum syrupo capillorum veneris, & simul coquuntur ad perfectionem, & fit electuarium per modum opiatæ.

Haly Abbas Chirurgus Sapientissimus, de Regali dispositione scribens, adducit puluerem mirificè conducentem pro medela phthisicorum. De quo testatur Philonius vir certè doctus, & veridicus, se, quendam Monachum verè phthisirum confirmatum curâsse & ad sanitatem veram restituisse solùm vsu pulueris, & electuarij suprà descripti non cum parua omnium admiratione fassus est: quandoquidem pro certo habebatur monachus moriturus; durauerat autem talis ægritudo per annum integrum, interdúmque videbatur partem pulmonis cum sputo reiicere, erátque tali ægroto tantus, & tam intolerabilis fœtor, vt nullus Monachorum audebat ei approximare; in summa erat phthisicus confirmatus. Hæc omnia refert Philonius. Puluis autem sic habet.

℞ Papaueris albi ʒ.x. gummi arabici, amyli, tragaganti, an. ʒ.iij. seminis portulac. seminis altheæ, & maluæ, an. ʒ.v. seminum cucumeris, melonis, cucurbitæ, citrullorum, & cotoneorum mundatorum, an. ʒ.vij. spodij, succi liquiritiæ, an. ʒ.iij. penidiorum ad pondus omnium, fiat puluis de quo omni die mane sumat laborans ʒ.ij. cum syrupo iuiubarum.

Conducunt etiam pro hac intentione complenda, quædam externa auxilia, de quibus mentionem facit Galenus 4. *de Locis ad finem*, quæ medio olfactu vapores deferunt ad pulmonem valenter exsiccantes eius vlcera. Quâ etiam ra-

tione nostris temporibus Galenum imitantes, pilulas formamus ex rosis, santalis, ligno aloës, cinnamomo & ladano, quæ assiduè manibus gestentur, & naribus admoueantur.

Interdum, & fortasse sæpenumerò tussis in phthisicis solet ità esse vehemens, vt curantis consilium illicò ad eius mitigationem accedat: eò quòd vehemens tussis vlcera pulmonis renouat, denuò lacerando, & mouendo materias, & dolorem augendo. Quâ ratione Haly-Abbas pilulas formauit sub lingua tenendas, quæ etiam ardori febrili opitulantur & fiunt sic.

℞ Quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, seminis cotoneorum mundatorum, an. ʒ.v. seminis papaueris, & portulacæ, an. ʒ.vij. gummi arabici, amyli, tragaganti, spodij, an. ʒ.iij. penid. ad pondus omnium, mucilaginis seminis cotoneorum quantum sufficit: quarum patiens teneat sub lingua vnam post aliam, paulatim deglutiendo.

Febris etiam mitigat ardorem, vlcus mundificat, corpus renutrit, & maciei, seu extenuationi corporis opitulatur ptissana hordei, iuxta Hippocratis decretum. 1. *Acutorum* cuius doctrinam sequitur Galenus *in commentario*. Quare securissimè omni tempore, tum pro cibo, tum etiam pro medicamine propinari poterit phthisicis, & præcipuè admodum febrientibus, tum febre hecticâ solùm, tum etiam putridâ complicatâ: Et licèt hordeum ex se siccum sit, nihilominùs eius ptissana, seu cremor gaudet suprà dictis vtilitatibus; nam ratione aquæ in qua coquitur adquirit sufficientem humiditatem, vt intemperiei siccæ febrili opponatur, necnon etiam vt sitim extinguat. Sed pro laudibus huius auxilij videatis Hippocratem & Galenum *loco citato*. Eundem præstat vsum atque commodum ex Galeni opinione auena mundata, & incocta ex qua cremor educitur similes habens vires cum ptissana hordei dicta, semper tamen his auxiliis addimus sacchari quantitatem sufficientem.

Si verò sputum phthisicorum sit multum, & fœtidum, sumat æger semel in hebdomada ʒ.j. myrrhæ cum ℥.j. mellis, & suffimigetur per os & nares cum istis pilulis.

℞ Atistoloch. myrrhæ, storacis, thuris, ana partes æquales, arsenici rubri ad pondus omnium, fiant pilulæ, & suffimigentur cum vno aureo.

Quandoque etiam est retentio sputi, quod malum & mortale est signum: nam aut arguit virtutis languorem, aut materiam crassam, & contumacem ad eductionem: accipiat tamen laborans suffimigium sequens pro medicatione huius symptomatis.

℞ Myrrhæ, storacis liquidæ, galbani, an. ℥.j. arsenici, ʒ.ij. conficiantur cum butyro, & fiant trochisci quorum fumus recipiatur per os & nares.

Sed rogabis, An in medicatione Phthisis competant aliquando auxilia maiora, videlicet sanguinis missio, aut expurgatio? Et respondeo in phthisicis primò & principaliter esse considerandum an procedat vlcus pulmonis ex destillatione capitis in pulmonem, hoc est ex catharro, seu catharralis fluxio complicata sit cum vlcere pulmonis, ità vt quamvis pulmo ab aliis occasionibus seu causis sit vlceratus, vt in suppuratis, siue sint pleuritici, siue peripneumonici accidit sæpenumerò, nihilominùs fluxus etiam catharralis ad pulmonem præstet materiam vlceri, & se habeat tanquam causa partialis, ex se etiam valens inducere vlcus in pulmone. His enim perpensis si constiterit fluxum catharralem præstare materiam pulmoni, ipsúmque vlcerare, tunc quidem sanguinis missio in principio competit, quando scilicet corporis plenitudo, & vires adsunt, tale enim auxilium & reuellit, & deriuat materiam à capite, quod origo fluxionis est catharralis. Diminutâ verò sanguinis copiâ sufficienter pro ratione virium, & morbi; factísque omnibus reuulsionum, & deriuationum generibus, tum per frictiones, tum etiam per cucurbitulas, vel cum scarificatione vel sine ipsa, provt opus fuerit, factâ etiam humorum peccantium præparatione per syrupos concoctorios, ad auxilia purgantia resumere consulit ratio, quæ selectiuè succos peccantes à capite educunt; talis autem medicatio celebrari solet per pilulas cochias, & de agarico vbi crassa fuerit materia, & vbi tenuis per pilulas sine quibus, & aureas.

Totam hanc doctrinam satis clarè & sententiosè docuit Princeps Auicenna *lib. 3. fen* 10. *tract. 5. cap. 5. citato* vbi dum de medela phthisicorum sermonem instituit quæ ex fluxu catharrali originem ducit, & fouetur. Sequentia verba posteritati commendauit: *Et oportet vt sit mundificatio cum phlebotomia, & medicinis extrahentibus superfluitates diuersas, sicut Phthisis cochiis, & propriè cum bdellio & gummi additis in eis, & fortassè necessaria sunt ea quæ educunt humores melancholicos sicut epithymum, & similia.* Ecce quomodo concedit in casu posito non solùm phlebotomiam, sed etiam expurgationem, quæ celebrari debet per ea medicamenta, quæ humorem peccantem à capite educant, quilibet ille sit, hoc enim voluit significare Princeps per illa verba vltima nuper allata. Hippocrates etiam *lib. de locis in homine sententiâ* 31. & 35. expurgans auxilium tabidis commendat; vnde etiam quibuscunque tabidis siue cum vlcere, siue secus, siue ex fluxione capitis, aut totius corporis prodeat, in illis profectò quibus fluxio acrium humorum exedentium coniuncta est, purgare lenibus, aut appropriatis auxiliis esse tutissimum, dummodò tales non sit exquisita. Conferunt ad id rhabarbarum nonnunquam tostum, cum infusione rosarum & sero caprino dilutum: Item prodest saccharum rosaceum cum modico rhabarbaro. Prodest etiam lambendo sumere pulpam cassiæ frequenter, vel conferuam cassiæ diluere in aqua hordei cum puluere liquiritiæ, vel rosarum.

Commendat etiam Princeps vt non semel fiat euacuatio, sed repetitis vicibus, præsertim in corporibus robustis, qui sic ait: *Et indiget iterationibus in euacuatione, vt minorentur superfluitates in ipso, euacua ergo cum phlebotomia, & medicina, deindè quiesce, deinde reitera, & propriè in corporibus fortibus.* Nihil clarius. Constat ergo ex his auxilia maiora interdum competere phthisicis in casu posito, & quoties acciderit per consensum defluxus ad pulmonem, siue à toto, siue à qualibet alia parte. Hæc tamen auxilia illicò à principio imperanda sunt, plenitudine, & virium robore adstantibus. Et insuper absque vlla mora fontanella aperienda erit

erit in brachio ad partem exteriorem,& si opus fuerit in vtroque brachio aperienda, hoc enim auxilium tutum atque expertũ ab omnibus Recentioribus habetur,& nos passim illo vtimur.

Si verò Phthisis sit iam confirmata, & corporis macies inducta, minimè sanguis mittendus,nec expurgandum corpus; & si fluxio adsit catharralis, sed tunc totum erit consilium in applicatione medicamentorum, quæ caput roborent ac firment,simúlque concoquant superfluitates quæ continuò generantur, vt sic minuatur materia & fluxio cohibeatur; vlcus verò auxiliabitur eo modo quo nuper dicebamus, semper tamen roborandum est caput, ab ipsóque diuertenda est fluxio, & in quantum fuerit possibile humores, & superfluitates sunt digerendæ.Ergo si catharrus fuerit frigidus, foueb itur æger per noctem sequenti decoctione.

℞. Vini albi ℔. iv. stercoris columbini ℔. ß. salis communis ℔. ß.chamæmeli & rosarum rubrarum an. ℥. j. bulliant simul omnia, & intingantur in prædicta decoctione spongiæ,vel panni linei,& apponantur in parte anteriori cerebri, & sic teneat æger hoc medicamentum calidum per totam noctem. Sequens etiam suffimigium.

℞. Vernicis ℥. ij. ladani puri, thuris albi an. ℥. j. misceantur & ponantur super carbones incensos, & æger recipiat fumum in introitu lecti. Talis fumus confortat cerebrum, & desicat rheuma. Vernicem etiam per se solam in forma suffimigij ad idem valere constat: Fiant etiam sacculi de milio & pannico, & sale torrefactis & capiti imponantur supra anteriorem partem. Parantur etiam sacculi de chamæmelo, stæchade, & meliloto & aniso: Nonnulli Emplastro de tapsia vtuntur in hac causa frigida, & auxiliis quæ per palatum & nares materiam deriuent à cerebro. Caueat tamen æger à vino,& ab immodico somno, præsertim à cibo, necnon etiam omnibus rebus vaporosis.

At si rheuma sit calidum post euacuationes vniuersales vtatur diapapauere, vel looch de papauere & quod maius est,teneantur continuò sub lingua pilulæ sequentes.

℞. Myrrhæ electæ gummosæ ʒ. vj. thuris albi ʒ. v. opij gr. iv. seminis hyoscyami, corticis radicis arnoglossæ ʒ. iv. opium distempere-tur in aqua decoctionis caricarum,& formentur pilulæ ore tenendæ,quæ sine dubio summoperè prosunt, & cohibent defluxum & tussim: ne tamẽ vtaris ipsis in materia,seu catharro frigido, quoniam materiam incrassando ipsam reddunt contumaciorem, & difficiliorem ad euacuandum: sed de his, & aliis emplastris capiti appropriatis ad cohibendam fluxionem capite proprio de catharro diffusè differunt Authores; lege obsecro, & obserua pro hac indicatione complenda, quia ibi specialem habent locum. Vbi autem solùm ab vlcere pulmonis tabidum fit corpus citra capitis destillationem,& nimiam humorum copiam in thorace, competens auxilium est balneum aquæ dulcis, præsertim in principio mali pluries iteratum.

Tandem in hoc capite solùm restat victûs rationem instituere in phthisicis, quæ maximi est momenti. Alimenta debent esse optimi succi, facilis concoctionis & distributionis, & quæ careant excrementis, talia sunt ptissana hordei, alica, pan isex optimo iure præparatus, oua recentia, pullorum carnes, caponum, perdicum, turdorum, & auium paruarum potissimum montanarum: Nonnulli verò laudant in hac re carnem cancrorum,testudinum, coclhearum, & ranarum,quæ ob tenacitatem,& crassitiem substantiæ vlcera pulmonis consolidare, & agglutinare valent, & vlteriùs humorum acrimoniam remittunt,& attemperant, ex quibus etiam carnibus contusis,& coctis instillatitias aquas præparant: quæ licèt à pluribus Authoribus adducantur, nihilominùs tutiùs erit ipsis non vti, quandoquidem alia sunt auxilia huiuscemodi indicationi accommodata; nam talia animalia abundant pluribus excrementis;& cùm ex limo nutriantur, habent terream, & crassam substantiam,& sic generant crassum,& melancholicum succum, quâ ergo ratione commodè possunt administrari? Vinum etiam concedendum phthisicis, album, & aliquando rubrum ob virtutis languorem, vt scilicet facilè reparentur, & spiritus generentur, necnon etiam ad facilem distributionem iuuandam: ne tamen noceat febri, diluatur aquâ pluuiali vel cocta in vase terreo. Vtatur etiam sequenti cibo.

℞. Lactis amygdalarum si febris fuerit intensa, & si non, lactis caprini, q. s. coquatur ad ignem, & posteà adde optimi panis bene fermentati, quod sufficiat ad spissitudinem, addito etiam saccharo & milio; vocatur autem nostro idiomate talis cibus *Panatella*. Potest etiam misceri cum lacte amygdalarum farina papaueris, & seminum frigidorum, & iuuat summoperè pro extinctione febris, & nutritione corporis. Idem præstat farina auenæ, & tritici, si tamen fuerit debilis ægrotans, extrahatur lac amygdalarum cum iure optimo pullorum, aut caponum, aut gallinæ; vtatur etiam interdum offis ex optimo pane in lacte; vtatur etiam passulis, caricis, amygdalis, & dactilibus & pomis pineis. Motus sit paruus, & ante prandium deligat omnem quietem tam corporis, quàm animi: abstineat ab ira, tristitia, timore, & venere; somnus verò sit tantus, & tam longus sicut esse poterit, nisi adsit rheuma, in quo euentu somnus sit paruus,seu moderatus,tamen non sustineat, nec sitim, dummodò det locum digestioni: caueat ab omnibus rebus salsis,acribus,& à caseo,& ab omni re acuta, vt ab omnibus speciebus aquæ ardentis, & à vino mero. Denique constituatur æger in bono aëre,in locis mundis, longè à paludibus, & fluuiis & aquis; nec sit admodum calidus, nec intensè frigidus, sed temperatus in calore & frigiditate, & si naturaliter ità non sit, paretur arte in cubiculo & domo,vbi infirmus habitat,nam si intensè frigidus sit, pectus ægroti infrigidando prouocat tussim,& vlcus dilaceratur, si tamen calidus febrem auget,& corpus absumit,& deficcat.

DISPVTATIO IV.

De Dysenteria.

CAPVT PRIMVM.

De eius essentia, & signis.

INTER affectiones quæ in vlcere consistunt periculosa est valdè dysenteria, passimque, se offert medicanda, & discutienda eius quidditas inter Medicos. Galenus enim 2. *Methodi, cap.* 2. ipsam enumerat inter illos affectus, qui à læsa particula nomen suscipiunt, nempè ab affectione, seu vlcere intestinorum, dempto intestino recto, cuius vlcus nomen tenesmi, & non dysenteriæ sibi arripuit, vt 3. *de Causis symptomatum, cap.* 2. adnotauit. Hæc autem nostra affectio dicitur à quibusdam intestinorum tormina, proptereà quod patientes torminibus cruciantur; vocatur ab Hippocrate etiam intestinorum difficultas, propter vehementem dolorem, quem patiuntur intestina in deiectione.

Verumtamen cùm certum sit, ex vlcere intestinorum semper, & necessariò adesse cruentam seu sanguinolentam deiectionem, necnon etiam ob alias causas deiectiones sanguinolentæ contingant, operæpretium erit in præsentiarum sanguinolentas omnes deiectiones narrare, earúmque causas disquirere, vt indè facilè constet, quæ debeat propriè, & rigorosè dysenteria nominari. Galenus enim 3. *de symptomatum causis, cap.* 2. quadruplicem differentiam cruentarum deiectionum statuit.

Prima est, quando propter aliquam partem corporis præcisam, aut dimissam consuetam exercitationem, sanguis per quosdam circuitus excernitur; nam nisi homines simul cum deficiente membro, vel intermissis exercitationibus copiam alimenti imminuant, quâ priùs vtebantur, necesse est, aut quod incidant in plures morbo plenitudinis, aut quòd ipsis accidat sanguinis deiectio circuitus. Ad hanc cruentam deiectionem reduci potest ea quæ visa est fieri interdum in muliebribus ex mensium suppressione, de qua meminit Galenus 5. *de Locis affectis, c.* 2.

Secunda cruenta deiectio accidere potest, vbi propter iecoris languorem, seu virtutis concoctricis debilitatem aquosus sanguis deiicitur loturæ carnis recenter mactatæ valdè similis, & talis excretio sanguinolenta dicitur hepatica, quoniam tale viscus diminutè cocoquens chylum, & sanguinem crudum, & aquosum grauatum propellit per sedem inferiorem; & intestina: generatur tamen aquosus sanguis, quia virtute concoctrice debili non est calor sufficiens, vt resoluat serositates, & chyli humiditates, vt perfectus, & coctus fit sanguis. Alio etiam modo iecur expellit sanguinem, melácholicum, & splendentem per ipsa intestina, quandoquidem per impedimentum in viis per quas distribuitur sanguis diù manente in ipso, vbi ex vehementi caliditate adquirit splendorem, & nigredinem; vnde cùm grauatur iecur, deponit onus per sedem inferiorem, & sic apparet tertia species cruentæ deiectionis.

Quarta verò dicitur, quando propter vlcus intestinorum à causa interna per ipsa fluentem sanguis per aluum excernitur, & quidem de primis (vltimâ exceptâ) Galenus 3. *de Causis symptomatum, c.* 2. hæc scripsit verba: *Atque hæ quidem tres vt multum simul excernatur efficiunt*: de vltima verò prosequitur dicens: *In quarta, & minutim, & ex ipso tempore expulsio visitur alias quidem veri sanguinis, alias concreti: in hac & puris non rarò exiguum aliquid excernitur.* Et paulò inferiùs: *Affectus verò quibus tres primæ superueniunt paulò ante sunt dicti: quartæ autem de qua modò egimus, intestinorum exulceratio est affectus, quam etiam solam nonnulli dysenteriam nominandam censent.* En quomodò Galenus exquisitissimus indagator non solùm excretiones sanguinis inferiores enumerat, verùm & docet, quâ ratione vltima ab aliis secerni, & constingui debeat, penes id quod per modum rheumatismi, hoc est minutim, & exiguo tempore: Cæteræ verò multum simul propellunt.

Ex his verò solùm vltima cruenta deiectio, ea videlicet, quæ ab vlcere intestinorum procedit dicenda est dysenteria rigorosa, vt communiter omnium Medicorum consensus statuit: nam Galenus non curans de nominibus, vt ipsemet ait, nihil particulare circa hoc pronunciauit: quandoquidem, quod solum vlcus intestinorum ab interna causa ortum, hoc est ab humoribus acribus, & erodentibus per intestina delapsis à quibus causatur cruenta deiectio parua per modum rheumatismi, vocetur solùm dysenteria rigorosa ex libera hominum institutione, & communi consensu fuit certum, minimè autem ex rei natura: Hanc tamen amplectitur appellationem *lib.6. de Locis. c.* 2. per hæc verba: *Sane in præsentia nomen dysenteriæ audire oportet, vtpotè quid ex appellatione ipsa intestinorum vlcus significat.* Tamen *lib.1. de Locis, c.* 2. hæc habet: *Quod si antequam vlcus induxerit, in intestina fluere desinat, passio ipsa nondum dysenteria dicetur.* Maneat ergo ex hac doctrina propriam dysenteriam sic meliùs describi: *Est sanguinis excretio minutim facta per sedem inferiorem ex vlcere intestinorum ab interna causa abradente facta.* Quibus verbis proculdubio constat dysenteriam ab alia qualibet excretione sanguinis per sedem inferiorem facta sufficienter secerni ex his quæ de mente Galeni hucvsque sunt relata.

Cæterùm, præter has, aliàs etiam excretiones sanguinis per sedem inferiorem enumerant Authores, inter quos hæmorrhoïdalis fluxus enumeratur, & critica expulsio sanguinis: quarum prima meritò relegari debet, cùm talis cruenta deiectio non fiat per intestina, sed per hæmorrhoïdales venas; de secunda etiam mentionem fecit Galenus *loco nuper citato*, asseritque, tunc sanguinem qualitate à natura alienum excerni. Verùm, quia tunc copiosa fit fluxio, meritò ob hanc rationem dysenteria vera dici non debet, quæ tribus adintegratur conditionibus, nempè ex vlcere, dolore, & humore acri erodente, cum fluxu ventris, sed de his latiùs infrà dum de signis agemus.

Ex his iam constabit dysenteriam esse symptoma tertij generis toto genere contra naturam, si excretam substantiam consideremus.

Morbus verò à quo huiusmodi symptoma procedit proculdubio est solutio continui, qui morbus dicitur communis partium, scilicet similarium, & organicarum. Fit autem talis solutio vlcere facto in inteftinis per corrosionem, nec hoc latuit Galenum: nam *lib.2. de Locis affectis, c.5.* sic habet: *Neque enim cùm acu quispiam vulneratur alio affectu laborat, quàm si ab acri humore facta fuisset corrosio, vtpote per vtrumque affectum corrupta continuitate.* Hæc Galenus.

Quòd si rem maturè consideremus, non solùm adest morbus in soluta continuitate, verùm etiam in defectu substantiæ; etenim ratione vlceris abrasiones fiunt inteftinorum, quæ citra substantiæ perditionem percipi minimè possunt; hoc autem ità verum est, vt procedente malo quando crustulæ, aut membranosa substantiæ propelluntur: signum igitur est vtrumque morbum complicatum esse in dysenteria vera. Cum hac tamen animaduersione, quòd quando defectus substantiæ est paruus, vt non lædat inteftina formaliter, vt organa sunt; tunc non erit morbus Medicus. Quando verò tantus est defectus, vt distributio alimentorum, seu excrementorum impediatur, tunc proculdubio est morbus, in quantitate diminuta competens inteftinis, quatenus sunt corpora organica, & simul erit soluta continuitas; nam quòd sit morbus in quantitate non tollit, quòd sit diuisa continuitas; itaque est complicatio morborum, non transmutatio, vt Neotericus quidam nostræ Scholæ asserit. Sed quia hæc nullam continent specialem difficultatem, ad signa properamus indaganda.

Huius affectus signa ità facilem habent cognitionem, vt Galenus *lib.12. Methodi, c.7.* hæc protulerit verba: *Hanc partem Artis Medicæ quæ tractat de signis in cæteris quidem morbis esse incertam, & coniecturalem: in dysenteria autem & pleuritide minimè dubiam; sed scientificam esse.* Quæ autem illa sint, *6. de Locis affectis, c.2.* locupletissimè monstrauit: vbi agens de signis dysenteriæ ait: *Atque proprias etiam habet notas: etenim protinus ab ipsius initio bilis mordax secernitur, quam deindè interaneorum* (id est inteftinorum) *abrasiones sequuntur, posteà paucum cruoris simul excerni videtur, quando videlicet passio ipsa iam dysenterta esse censetur.*

Ex quibus constat: Galenum signa antecedentia dysenteriam enumerasse per priora verba, vbi nos docet: quod priùs excernitur mordax bilis, deindè simul cum ipsa inteftinorum abrasiones ab humoribus mordacibus factæ, & denique simul cum ipsis humoribus paucum cruoris secernitur per quam sanguinolentam deiectionem talis affectus dysenteria vera nominatur, & tunc accidit, quando erosio ad inteftinorum venas peruenit, in quo euentu crebræ fiunt sanguinis deiectiones simul cum humoribus, per modum rheumatismi, quod commune est omni excretioni sanguinis factæ ab erosione; interdum etiam pus ab vlcere dimanat, & procedente malo quandoque carnosæ partes inteftinorum ægrotantium excernuntur, quod valdè exitiale est: semper tamen dolor persentitur in parte in qua est vlcus, quoniam continuitas soluitur in membro acuti sensus, quale est inteftinum, adest etiam semper in ventreimo, à ventriculo, scilicet vsque ad rectum inteftinum. Semper tandem obseruandum erit, quod in dysenteria vera humores in maiori copia excernuntur, quantitas verò sanguinis parua est, immò absolutè omnes deiectiones paruæ sunt, & cum torminibus, & cruciatibus, cuius contrarium in reliquis cruentis deiectionibus accidere manifestum est.

Cæterùm, cùm inteftina distinguantur à Medicis, in tenuia, & crassa, summa erit sollicitudo circa inquisitionem inteftinorum, quæ vlcere corripiuntur quod magni est momenti ad medelam ratione loci per quem auxilia applicari debent. Ne tamen in eiusmodi examine hallucinemur, notas accipiemus; si enim dolores, & cruciatus supra vmbilicum persentiantur, gracilia laborant inteftina, si verò infra, crassa exulcerari coniectandum est, vtplurimum etiam grauiores sunt dolores in tenuibus inteftinis.

Præterea, si inteftinorum ramenta crassa, & copiosa cùm excrementis propulsentur, inteftina crassa abradi dices, sicut tenuia, si pauca, & gracilia deiiciantur. Idem quoque ostendit interuallum inter dolorem, & excretionem: nam dum superiora inteftina exulcerantur longissimo interuallo post dolorem excretio fit; cùm verò crassa exceduntur, mox à dolore celebratur excretio. Monstrat id etiam permixtio sanguinolentæ excretionis cum ipsis excrementis; etenim cùm gracilia abraduntur, alui excrementa, & sanguis plurimum confunduntur, & commiscentur, quia diù simul iter agunt. Dum verò crassa & infima inteftina afficiuntur, seorsim, aut parum commixta cum sanguine apparent. Rursùs, laborantibus tenuibus inteftinis ferè semper adest febris, sitis, nausea, vomitus, delirium, omniáque symptomata sunt deteriora. Quod totum satis diffusè Galenus docuit *1. de Locis, c.4.* vbi omnia hæc signa ad vnguem præclarè satis pronunciauit; rogo vt per otium legatis hoc caput.

CAPVT II.

De causis Dysenteriæ.

Conueniunt inter se Authores geminas esse dysenteriæ causas, quædam enim externæ dicuntur, qualis est aëris constitutio, iuxta illud Hippocratis *3. Aphor. textu 12.* *Si hyems austrinas & admodum pluuiosa & tepens, ver siccum & aquilonium, dysenteriæ, & ophthalmiæ siccæ fiunt.* Textu tamen antecedenti viceuersâ docet, etiam dysenterias vagari, quando scilicet hyems sicca, & aquilonia fuerit, ver autem pluuiosum, & australe. Similiter alimenta calida, & acria, qualia sunt cæpe, & allia, necnon etiam vehementiora medicamenta purgantia inteftina vlcerare valent. De quibus omnibus nulla inter Authores controuersia proponitur, quinimò omnes vno ore fatentur inteftina exulcerare dysenteriæque esse causas externas.

Circa internas causas etiam Authores, tam antiqui, quàm moderni vnanimiter fatentur omnes humores acres, & mordaces inteftina abradere posse, & per consequens esse dysenteriæ causas. Huius sortis sunt bilis flaua, & atra, omnésque bilis species præternaturales, necnon etiam salsa pituita, quouis modo salsa fiat, siue per adustionem, siue per permixtionem, omnes

enim

enim ifti fucci confumptâ à calore præterna-turam humiditate, effrenes redduntur, acres, & mordaces. Quo fit vt inteftina exedere,& exul-cerare valeant, naturâ pellente per ea loca præ-fatos humores. Quod totum fæpiùs docuerat Hippocrates, & cum illo Galenus 4. *Aphorifm. textu* 24.& 7.*eiufdem textu* 23. & aliis quamplu-ribus in locis. Quorum verba quia bene nota funt, libenter omittimus.

Confideratione tamen dignum iudicaui in litem adducere, id quod ferè ab omnibus Au-thoribus alicuius momenti proponitur, nempè quodnam in caufa fit, quod plerumque humo-res feruidiffimi, & mordaciffimi, qui fummum malitiæ genus attingunt per inteftina propel-lantur, quin ipfa corrodant, nec vllo modo dy-fenteriam caufant, fed folùm diarrhœam. Quo fit vt non in mordacitate, fed in aliquo alio collocanda fit differentiæ ratio; fiquidem fola mordacitas,& acrimonia per fe non poffunt ef-ficere vlcus femper (etfi neceffariæ fint) nam cum minori acrimonia in ipfis fuccis fæpenu-merò dyfenterias fieri confpicimus. Dubitatur igitur in præfenti an aliud aliquid in fuccis mordacibus requiratur,cui neceffariò,& femper dyfenteria,& inteftinorum vlceratio tribuatur.

In propofitæ Controuerfiæ decifione fum-moperè variant Authores. Ex quibus Senner-tus *lib.3. fuæ practicæ, capite proprio de dyfenteria,* peculiarem philofophandi modum machinatus eft,vt præfatam folueret controuerfiam. Afferit ergo in humoribus dyfenteriam caufantibus dari determinatam quandam,& occultam qua-litatem vim habentem exulcerandi inteftina determinatè, & minimè alias partes, quemad-modum etiam communiter tenetur canthari-des vim habere exulcerandi vrinariam veficam, & non reliquas partes intermedias per quas diftribuuntur: Confonat etiam his illud, quod de pulmone leporis marini, à plurimis adduci-tur de virtute exulcerandi pulmonem noftrum, & non aliam partem. Si ergo in his rebus fa-tentur Authores peculiarem,& occultam adeffe qualitatem exulcerandi peculiaria membra, iu-re optimo poffumus, cum Sennerto fentire vi putredinis, feu vftionis oriri in his humoribus dyfenteriam caufantibus malignam & peculia-rem qualitatem valentem exulcerare,& exedere inteftina determinatè, & non alias partes, ficut cantharides veficam folùm vrinariam exulce-rant. Quo fit vt optimè propofita controuer-fia foluatur, fi dicamus humores non mordaci-tate præcisè dyfenteriam caufare, fed qualitate peculiari maligna, & occulta adquifita per pu-tredinem,aut vftionem,non quamlibet,fed cer-tam, & determinatam. Vnde humores morda-ces, qui non valuerunt adquirere hanc qualita-tem folùm dyarrhœam caufant,minimè verò in-teftina erodunt, & humores minùs mordaces, quia forfan talem qualitatem adquifierunt dy-fenteriam caufant, fæuiffimáque accidentia in-ducunt.

Si autem vrgeas in Senhertum ex eo quod videatur huiufmodi humores caufantes dyfen-teriam femper, & neceffariò adquirere fimul cum mordacitate illam qualitatem peculiarem, & occultam valentem vlcerare inteftina penes id quod femper vi putredinis, aut vftionis ge-nerantur,nihil valet: etenim in communiffima, & fatis plaufibili doctrina de febre maligna afferitur malignitatem oriri, non ex vi cuiuffi-bet putredinis, aliàs quælibet febris orta ex hu-morum putredine diceretur maligna, fed ex certa, & determinata, feu peculiari genere pu-trefactionis,& fic contingere in cafu pofito, vi-delicet illam qualitatem malignam ortam in humoribus mordacibus valentem inteftina fo-lùm, & non alias partes vlcerare, non oriri à qualibet putredine,fed ex peculiari,& determi-nata, & fic non in quolibet humore mordaci præternaturam alterato adeffe, ac proindè non quemlibet valere inteftina abradere,& dyfente-riam caufare.

Quod autem de adquifitione huius qualita-tis diximus in humoribus mordacibus, contin-gere credendum eft etiam ex alimentis corru-ptis,aut ex pharmaco in ferociorem naturam purgantem tranfmutato in corruptionem,fæpe-numerò grauiffimæ fiant dyfenteriæ. In cuius confirmationem audiatis precor communem, fed celebrem Hippocratis locum *libello de me-dicinis purgantibus*, verbáque perpendite: *Nam & cibos nos alentes medicamenta effe putandum eft, verùm minùs quàm illa homines qui his rectè in cibo vtuntur fani funt, qui non rectè ægrotant, qui verò modum excedunt,purgantur quidem velut à fynceris medicamentis.* Et infrà ait: *Temerè ho-mines turbant, & quodammodò morbos inducunt.* Conftat ergo ex his non folùm humores, fed alimenta, & purgantia auxilia corrumpi poffe, ità vt adquirant qualitatem peculiarem intefti-na corrodentem, & dyfenteriam caufantem, quod experientia ipfa demonftrat. Et hinc iam conftabit, quâ ratione aliquod medicamentum expurgans expurget quæ non folet purgare: ideò enim eft, quoniam per corruptionem, ad-quirit ferociorem vim purgandi alterum fuc-cum, & diuerfam naturam comparat. Sic ergo docet Sennertus contingere in humoribus dy-fenteriam caufantibus.

Hæc tamen Sennerti affertio diffona rationi, & veritati apparet. Primò: nam qui refundit aliquod particulare opus in qualitatem occul-tam, fatetur proculdubio fe effectum experiri, & caufam euentûs ignorare. Si ergo cum Sen-nerto dicamus humores mordaces exedere in-teftina à qualitate occulta,idem fonat,ac fi affe-ramus aliquando humores mordaces vlcerate inteftina,aliquando verò non;fed caufam huius ignorare,quod quàm alienum fit à ratione con-ftat fatis; & miror quidem, quod à tanto Au-thore fit machinata, quandoquidem talis dif-foluendi modus in controuerfiis ab omnibus reprobatur.

Vlteriùs vrgeo,in hanc folutionem,nam quo-ties effectus aliquis poteft procedere ab aliqua caufa manifefta, fruftrà recurrimus ad occul-tam,& innominatam qualitatem; fed quod hu-mores mordaces aliquando vlcerent inteftina, & aliquando non,poteft reduci ad caufas mani-feftas, vt latiùs in noftra Conclufione videbi-mus,ergo minimè funt audiendi, qui huiufmodi opus reducunt cum Sennerto ad qualitatem occultam & determinatam. Denique hoc idem affumptum validiùs premo: Nam vel hæc de-terminata, & occulta qualitas folùm exulcerans inteftina, & non aliàs partes opponitur alicui qualitati ex his, quæ conftituunt fanitatem vel non: Si primum afferas, ergo talis qualitas non eft occulta, fed manifefta, lædens feu erodens per

per caufam manifeftam contrariam qualitati cui opponitur. Si verò fecundum dicas: nempè non opponi aliqui qualitati conftituenti fanitatem, fequitur euidenter quod nulla læfio neque corrofio accidat in inteftinis vi talis qualitatis. Sequelam probo: nam quotiefcunque omnes qualitates conftituentes fanitatem, bene fe habent,& abfque vllo contrario corrumpente,nullus adeft morbus in tali genere; fed fi illa qualitas occulta non opponitur alicui qualitati ex his quæ conftituunt fanitatem, omnes bene fe habent, ergo nullus refultabit morbus in inteftinis quando adeft dyfenteria; fi iuxta Sennerti mentem, fit corrofio à qualitate maligna occulta, quod quàm abfurdum fit fatis conftat. Sin verò aliquis difficultate oppreffus concedat aliquam qualitatem occultam conftituentem fanitatem, cui opponatur illa qualitas corrodens occulta, audiendus non eft nec impugnandus in re tam diffona.

Neque illud quod adducitur de pulmone leporis marini, & de cantharidibus verum effe putandum eft: quandoquidem vidimus cantharides externas partes etiam vlcerare, & non folùm veficam vrinariam. Credendum ergo eft quòd humores caufantes dyfenteriam, & inteftina exulcerantes eundem effectum,etiam præftare circa alias partes,fi ex parte paffi, & temporis conditiones requifitæ apponerentur, hoc enim manifeftum eft fæpenumerò in his qui ob acrem, & falfam deftillationem in phthifim, & vlcus pulmonis incidunt: quòd fi influeret in inteftina idemmet humor,ipfa exulceraret, & dyfenteriam caufaret, non ergo apparet probabile fuccos mordaces adquirere per putredinem, aut vftionem qualitatem occultam vim habentem vlcerandi folùm inteftina; & non alia membra,vt tenet hæc affertio.

Aliter conatur foluere propofitam litem Ludouicus Mercatus: ipfe enim *lib.3. fuæ practicæ, cap.12.* in fuccis dyfenteriam caufantibus præter acrimoniam, effe neceffarium lentorem, feu vifciditatem; quâ prædicti fucci plus folito inteftinis adhæreant quantum nimirum fat fit, vt abradere, & vlcere poffint; indiget enim tale opus plus temporis, quàm in folo tranfitu prædictorum humorum per inteftina confumitur, ac proindè dummodò lentorem;non cõtrahant; ratione cuius tempore requifito adhæreant ad vlcerandum, nullo modo caufabunt dyfenteriam. Quo fit vt ratione huius peculiaris conditionis generetur dyfenteria.

Confirmat hanc doctrinam Galenus 3. *Aphorifmorum,commentario* 12. reddens rationem quare à falfa pituita grauiffimæ fiant dyfenteriæ, fic ait: *Ea igitur quæ fit in præfenti conftitutione pituita propter eam quæ fit caliditatem falfa erit, & hac ratione dyfenteriam maximam generabit; quando longiori tempore mordens atque abradens inteftinum labefactauerit, & malè affecerit; nam cùm propter lentorem in tranfitu per inteftina hæreat, & ceffet, fempérque fua qualitate aliquid abradat;deterátque,dyfenteriam meritò efficit.* Ecce quàm pulchrè Galenus præfatam confirmat doctrinam,& infuper rationem vlceris feu abrafionis totam refundit in lentorem cuius ratione inteftinis adhæret pituita falfa, cùm aliàs illicò deberet detrudi ab ipfis inteftinis tanquam valdè irritans ad ipfam expulfionem. Neque anfractus, & inteftinorum circumuolutiones variæ fufficiunt, vt humores mordaces tempore idoneo inteftinis applicentur ad abrafiones, & vlcerationes generandas;etenim etfi aliquantulum iuuent, non tamen fufficiunt: nam aliàs à quauis bile acri, & adufta exulcerationes fierent, cuius contrarium experientia demonftrat, & ab omnibus Scriptoribus in limine dubij tanquam indubitatum,& certum fupponitur.

Meritò tamen hic peculiaris defendendi modus impugnatur: quatenus non folùm lentorem, fed & vifciditatem reducit ad vlcerum inteftinorum caufam; nam fæpè vidimus dari diarrhœas fatis graues ab humoribus lentis, & acribus, quin degenerent in dyfenteriam; ergò lentor cum mordacitate non eft fola caufa dyfenteriæ; infuper etiam experientia demonftrat dari fluxionem mordacium humorum citra lentorem,& vifcofitatem aliquam, & illicò dilacerare inteftina, ipfáque abradere, & dyfenteriam generare: apertè ergo conftat lentorem, & vifciditatem effe impertinens ad dyfenteriam caufandam, & per confequens alia erit ratio illius quod quæritur.

Noftræ Scholæ quidam Neotericus in fuis manufcriptis facilè dirimit Contrôuerfiam, attento folo Philofophorum dogmate de proportione agentis ad paffum refiftens; etenim fæpè accidit, vt tanta detur refiftentia in paffo ad receptionem alicuius effectus, quod quantumvis agens validiffimè agat, minimè ipfum vincat; interdum verò euenit, quod agens non ità efficax huiufmodi effectum producat in altero paffo valdè minùs refiftenti, quo fit vt ratio huius in diuerfam proportionem, inæqualitatis agentis ad paffum fit refundenda: Vnde rectè contingere poteft in noftro cafu, quòd humores mordaces hoc indiuiduum minimè offendent, nec in tranfitu per inteftina ipfa exulcerent; aliud verò maximè;quia eius inteftina minùs refiftant, & debiliora fint, aut ex propria natura, aut ex accidenti. Vnde etiam accidere poteft quòd humores nimis mordaces inteftina huius hominis non abradant; alij verò minùs mordaces,& remiffioris actiuitatis, aliud indiuiduum crudeliter afficiunt, eius inteftina fœdiffimè dilacerando,& exedendo. Et hæc eadem eft ratio; quare aëre peftilenti, aut epidemiâ malignâ,aut quovis alio morbo contagiofo vaganti, omnes nullo dempto non corripiantur; nimirum quia non in omnibus eft eadem difpofitio, ad receptionem illius qualitatis malignæ, fed alij minùs refiftunt, alij verò magis,& fic alij ægrotant,alij minimè.Sic etiam in aliquibus fubftantiis citiùs,vel tardiùs inducitur putredo,ratione proportionis diuerfæ agentis cum paffo. Quod totum in qualibet caufa noftrum corpus alterante accidere eft neceffarium; iuxta omnia præcepta, quæ ex Philofophorum fonte didicimus. Ergo fi aliqui fuerint humores mordaces,qui folùm diarrhœam, & non dyfenteriam causârunt,coniectandum eft ideò effe,quia paffum, hoc eft inteftina fuâ refiftentiâ, & repugnantiâ præualuerunt fupra virtutem, & agentis efficaciam; in alio verò fubiecto humores minùs efficaces grauiffimam poffunt generare dyfenteriam, quia forfan inteftina parum refiftunt,& debiliora funt valdè. Hæc eft in fumma affertio noftri Neoterici quæ à nemine poffe impugnari iudicat.

Nos tamen in tanta diffenfione aliter philofophandum

ſophandum eſſe credimus : nam etſi vt verum concedamus quod propter diuerſam proportionem agentis ad paſſum humores mordaces generent in hoc indiuiduo dyſenteriam, & in alio magis reſiſtenti, minimè : Tamen hæc ratio non eſt perpetuò firma, nec ſemper tenet in caſu poſito, non ergo ſuſtinenda eſt. Antecedens in quo eſt tota difficultas, probatur apertè. Etenim certum eſt inter Philoſophos quamplures requiri conditiones ad agendum, nec ſolam ſufficere proportionem agentis ad paſſum, ſed vltra hoc valde eſſe neceſſarium, quod agens ſit applicatum paſſo tempore requiſito ad actionem, minimè prorumpet in ſuum effectum, ergo quòd agens agat, vel non agat non pendet ſemper ex maiori efficacia ipſius reſpectu paſſi reſiſtentis; ſed (ipsâ præſuppoſitâ virtute efficaciori ex parte agentis tanquam conditione neceſſaria, vt ipſi tribuatur actio) defectu temporis requiſiti ad ipſam actionem, quas enim negabit dari ſæpenumerò efficiens, qui ſi diù applicaretur alicui paſſo, proculdubio ipſum vinceret, & proprium produceret effectum, & tamen defectu temporis indemne euadit paſſum : hoc enim ità certum eſt, vt paſſim præmanibus habeatur, ſic ergo ſimiliter accidit in noſtro dubio : nam quod aliquando humores mordaces erodant inteſtina, & dyſenteriam cauſent, aliquando verò minimè, non naſcitur præcisè ex maiori actiuitate, & efficacia agentis reſpectu paſſi reſiſtentis ; ſed ipsâ præſuppoſitâ tanquam generali conditione, ad actionem requiſita ex mora temporis ſufficienti ad ipſam actionem ; Nam præſuppoſitâ inæqualitate, & proportione requiſitâ ex parte agentis, & paſſi, idem numero agens reſpectu eiuſdem paſſi producet ſuum effectum ſi per moram vnius horæ v. g. applicetur ; quòd ſi ſolùm quartam partem vnius horæ applicetur, minimè producet eundem effectum, & tamen præſupponitur efficacior virtus in agente reſpectu paſſi reſiſtentis, ergo quòd producatur, vel non producatur effectus, non ſemper dimanat ex proportione agentis ad paſſum, ſed ex mora temporis requiſiti ad actionem : ac per conſequens ſi quærat aliquis, cur iſti humores v. g. mordaces per ſedem inferiorem propulſi dilacerent inteſtina, quemadmodum alij facere conſueuerunt? Minimè ſatisfaciet, ſi reſpondeas ideò eſſe quia non fuit ſufficiens efficacia in ipſis ad corroſionem reſpectu reſiſtentiæ inteſtinorum ; nam cùm non minùs ſit conditio ad agendum proportio agentis ad paſſum quàm applicatio vnius ad alterum tempore idoneo ad actionem, poterit deficere actio, & terminus ſeu effectus cuius actio eſt cauſalitas per defectum cuiuſlibet conditionis. Ac proindè meliùs ſoluitur dubium ſi dicas ideò aliquos humores mordaces corrodere inteſtina, & alios non, quia aut non fuit ſufficiens efficacia in talibus ſuccis, non cauſantibus dyſenteriam reſpectu reſiſtentiæ inteſtinorum, aut etſi adeſſet non fuerunt applicati tempore ſufficienti, ſed potiùs hoc ipſo quòd inteſtina tetigerunt ità valide ipſa ad expulſionem concitârunt ſuâ acri & acutâ qualitate, vt prius quàm dilacerarent, propellerentur. Et hæc eſt ratio quare ſæpenumerò humores mordaciores non faciant dyſenteriam, ſed diarrhœam ſatis importunam, & alij ſucci minùs mordaces dyſenteriam efficiant, quia ex vna parte habent ſufficientem efficaciam ad corroſionem, & ſi remiſſiorem aliis, & ex alia perſeuerant applicati ipſis inteſtinis per maius temporis ſpatium.

Diſcedimus etiam à Ludouico Mercato, ex eo quod aſſerimus ſuccorum ſeu mordacium humorum applicationem debitam, & ſufficientem, vt ſtat actio non pendere ab vna & determinata qualitate quam ipſe lentorem vocat, & Sennertus occultam eſſe cenſet. Quorum rationes prætérquam quòd ſuprà tanquam inefficaces ſunt reiectæ; nihilominùs vt noſtræ aſſertionis veritas clariùs omnibus pateat, denuò vrgeo aſſumptum, Mercati opinandi modum deſtruendo, & noſtram concluſionem ampliùs elucidando : Nam licèt propter lentorem, aut viſciditatem humores plus non adhæreant inteſtinis, nihilominùs citra has qualitates, ſolùm præcisè quia facultas expultrix inteſtinorum ſit debilis, poſſunt optimè humores mordaces longiori, aut æquali tempore applicari, aut hærere ipſis, ac ſi lentorem contraherent ; non ergo lentor præcisè eſt cauſa, vt mordaces ſucci dyſenteriam cauſent. Prætereà etiam plus temporis poſſunt applicari tales humores, aut propter inteſtinorum vehementem obſtructionem, aut propter eorum remiſſam ſenſationem ; cùm ergo tot ſint cauſæ, vt huiuſcemodi humores plus temporis inteſtinis adhæreant, fruſtrà ad inuentionem vnius determinatæ qualitatis recurrimus, cum his Authoribus, cui ſoli & præcisè effectum illius quod quærimus tribuatur.

Maneat ergo ex dictis noſtra concluſio firma, & à calumniis libera, conformíſque magis Philoſophicis theorematibus : nempè omnes cauſas naturales eiuſdem ſpeciei circa idem numero poſſunt aut eiuſdem ſpeciei operantes, ſemper natas eſſe producere eundem effectum in ſpecie : at verò ſæpè contingere aliquas ipſum producere, alteras verò minimè defectu alicuius conditionis requiſitæ ad actionem, hæc autem ſemper non poteſt eſſe vna determinata, cùm plures ad actionem requirantur, vt liquet ex Philoſopho 2. *de Generatione*, & per conſequens, cùm eadem ſit ratio de cauſis, ſeu humoribus mordacibus exulcerantibus inteſtina, dicendum eſt aliquos ipſa vlcerare, aliquos non, procedere neceſſariò defectu alicuius conditionis requiſitæ ad agendum, & hanc minimè eſſe determinatam, vt ſatis clarè ſuperiùs probaui, ſed quandoque accidere defectu proportionis, quandoque defectu temporis requiſiti in applicatione, quandoque verò defectu debitæ applicationis, modo quo nuper inſinuabamus.

Nec Galenus 3. *Aphoriſmorum*, *textu* 12. adductus pro Mercato, aliquid probat contra nos ; nam ipſe ibi intendit docere pituitam ſalſam corroſionem facere in inteſtinis, & dyſentericam affectionem quando longiori tempore ipſis adhæret, & inde etiam rationem huius propter lentorem eſſe teſtatur. Quod totum nos libenter fatemur : nec facit contra nos, nam ibi non docet eam ſolam cauſam eſſe lentorem in tali humore, & aliis ſuccis mordacibus : nam fieri poteſt, vt longiori tempore inteſtinis applicentur ob alias cauſas iam diximus, non ergo colligere debemus ex Galeni doctrina vnam, & determinatam eſſe cauſam longioris moræ in omnibus humoribus iuxta inteſtina, ac per conſequens ruit Mercati opinio, quatenus in omnibus humoribus lentorem concedit, cui inteſtinorum exulceratio tribuatur propter moram temporis, ſuppoſitâ in ipſis acrimoniâ.

Inſuper addimus contra noſtræ Scholæ Neotericum citatum ex Galeni authoritate contra ipſum conſtare, accidere eroſionem à ſuccis mordacibus

ratione

ratione longioris temporis. Hæc ſunt verba: *Quando longiori tempore mordens atque abradens inteſtinum labefactauerit:* Ex quo ſatis clarè conſtat, Galenum conditionis temporis meminiſſe, eique tribuiſſe abraſionem inteſtinorum; & minimè alteri conditioni. Fauet huic defenſandi modo Auicenna *lib.3. fen.16. tract... cap.2.* vbi dum de inteſtinorum vlceribus ſermonem facit, hæc habet verba: *Et vlcera quidem fiunt excoriatione fœcis, & ex acuitate choleræ, aut ſalſedine humoris, aut vehementia fixionis eius cum ſua viſcoſitate.* Quæ ſi expendamus vltima verba, planè conſtabit præcisè propter temporis longam moram quandoque accidere inteſtinorum vlcera, & dyſenteriam, cùm adducat vehementiam fixionis humoris ſalſi cum viſcoſitate tanquam cauſam diſtinctam ab ipſa ſalſedine. Hæc ſunt vltima verba, iterum ipſa auſcultetis precor; *Vlcera fiunt aut ſalſedine humoris, aut fixionis vehementiâ cum ſua viſcoſitate.* Conſtat ergo ex his contra Neotericum rationem vlceris præcisè in humoribus mordacibus minimè eſſe reducendam ad proportionem agentis ad paſſum, ſed quandoque ad temporis moram, & per conſequens ad defectum alicuius conditionis ex requiſitis ad actionem, iuxta ea quæ ſuperiùs inſinuauimus.

CAPVT III.

De ſpeciebus Dyſenteriæ, & graduatione earum in periculo.

CErtum atque indubitatum in hac Controuerſia eſſe cenſeo, litem non procedere de dyſenteria, & eius ſpeciebus in eſſe phyſico ſumptis; nam cùm eius quidditas, in ſolutione continui, ſeu indiuiſibilis continuantis ſita ſit, cuius non dantur ſpecies;ſed ipſa vna eſt in ſpecie; ſolùm procedit controuerſia de dyſenteriæ ſpeciebus Medicè conſideratis, quæ ſcilicet ex ipſis ſit deterior,ſeu periculoſior,& hoc quidem non ratione cauſæ materialis ipſius dyſenteriæ: Etenim certum eſt etiam dari ſpecies Medicas diuerſas ratione diuerſorum humorum, ſeu ſpecierum bilis præternaturalis; quæ vlcus inteſtinorum efficiunt.Quâ ratione dyſenteria erit deterior ſeu periculoſior, quæ à deteriori humore procedit, iuxta illud Hippocratis 4. *Aphoriſm. textu 24. Difficultas inteſtinorum; quæ ab atra bile inceperit, lethalis.*

Procedit ergo dubium de ſpeciebus dyſenteriæ medicè ſumptis, ratione ipſius vlceris inteſtinorum,quæ ſcilicet ſit deterior, ſeu periculoſior, dedit enim dubitandi anſam Galenus 4. *Aphor.comm.26.*vbi tres dyſenteriæ gradus videtur inſinuare per ſequentia verba: *Dyſenteriæ in initio opima quidem, & adipoſa excernuntur corpora,poſteà ipſorum inteſtinorum ramenta quædam, derasâ ſcilicet interiori ſuperficie ipſorum membranoſa, poſtremò de ipſa etiam inteſtinorum ſubſtantia, aliquid deraditur, quo demum tempore non adhuc fieri dyſenteriam, ſed iam factam abſolutámque, & conſummatam eſſe diximus.*Hæc Galenus:Ex quo communiter Authores tres dyſenteriæ gradus ſeu ſpecies diſtinxerũt.Quarum prima eſt quando corpora pinguia excernuntur:Secunda quando ramenta,ſeu inteſtinorum abraſiones. Tertia denique,& vltima quando partes ipſæ inteſtinorum excernuntur,quam vocat conſummatam.

Vſque adeò communis, & recepta fuit hæc aſſertio de triplici gradu, ſeu ſpecie dyſenteriæ vt nullus hucvſque ipſam labefactare intéderit, præter vnum Sennertum *lib.3. ſuæ practicæ, q.3.* quem licèt non in omnibus ſequitur quidam noſtræ Scholæ Primarius Neotericus. Tenent igitur in præſenti Controuerſia præfati Authores primam ſpeciem cum Galeno adductam,eam videlicet per quam corpora pinguia excernuntur,minimè talem eſſe cenſendam,tum quia non datur in tunica interiori inteſtinorum pinguedo aliqua,tum etiam, quia etſi detur, ea non eſt pars ipſius inteſtini,ac proindè optimè ſtare poteſt, quòd ipſamet liquetur, & excernatur citra vllum vlcus in inteſtinis,vnde excretio talis ſubſtantiæ reuerà non importabit ſecum rationem vllam dyſenteriæ, cùm nequaquam denotet vlcus, & ratio dyſenteriæ in vlcere inteſtinorum ſita ſit.Conſtat ergo ex his ſiniſtrè aſſignari primam ſpeciem ſeu gradum dyſenteriæ per excretionem pinguedinoſæ ſubſtantiæ.

Quod verò in interna inteſtinorũ tunica non detur talis ſubſtantia pinguedinoſa,probat Neotericus ab inconuenienti: nam ſi talis ſubſtantia internæ tunicæ inteſtinorum adnaſceretur, interdum contingeret per illius augmentum, ſeu accretionem,quòd tota cauitas naturalis inteſtinorum repleretur,& occuparetur,& proindè dabitur peculiaris,& noua cauſa iliacæ paſſionis à nemine conceſſa.Ne igitur hæc omnia accidant, tenendum eſt non dari primam ſpeciem,ſeu gradum dyſenteriæ,necpinguedinoſam ſubſtantiam in interna tunica inteſtinorum,imò potiùs ea de qua mentionem facit Galenus *Aphor. comment. citato*,non eſt vera pinguedo,ſed ſubſtantia quædam,ſeu alimentum pinguedinoſum contentum in poroſitatibus iuxta capillares venas ad alimoniam partium, quod dum primò incipiunt exulcerari inteſtina, priuſquam vlcus inducatur, excernitur,& hoc nomine corporum pinguium denotare Galenum tenet Neotericus.

Secundam ſpeciem ſeu gradum dyſenteriæ in quo ramenta, ſeu ſuperficiales partes internæ tunicæ excernuntur etiam negat Sennertus,ſine fundamento tamen, cùm ſine vlceratione, etſi parua inteſtinorum fieri non poſſit huiuſmodi excretio, ac proindè peculiarem gradum ſeu ſpeciem dyſenteriæ conſtituere debent, quidquid garrulet iſte Author: nam quod ſæpiſſimè cum excrementis confundantur, & viſui non manifeſtentur, non tollit quominùs in eſſe reali,& medico adſit peculiaris gradus dyſenteriæ,eò quòd aliquando ſic accidere experimento conſtet.

Primarius autem Neotericus citatus hanc ſpeciem dyſenteriæ tanquam veram, & primam in ordine concedit:Secundam verò cõſtituit,quando partes inteſtinorum adeò magnæ excernuntur, vt eas poſſimus carnes nominare. Tertiam denique quando totum inteſtinum exulceratione perforatur, adeò vt non ſolùm ipſum excernatur ſæpè; ſed etiam meſeræum & abdominis muſculos, quæ quidem ſpecies vndequaque lethalis,& deſperata omninò cẽſetur ab omnibus.

Noſtra Concluſio ſit,quòd ſi rigoroſè loquamur ſine fundamento imputatur Galeno prima ſpecies dyſenteriæ per excretionem pinguedinoſæ ſubſtantiæ, etenim Galeni verba id minimè

nime ſignificant, ſi attento animo ipſa perpendamus, hæc ſunt quæ ſequuntur: *Dyſenteriæ initio opima quædam, & adipoſa excernuntur corpora.* Hoc eſt, dum affectio tendit, ſeu eſt in via ad dyſenteriam, corpora pinguia excernũtur priùs; quod libenter nos fatemur, non tamen tunc vocabitur affectio dyſenterica vſque dum ramenta excernantur, aut corpora aliqua, quæ verum vlcus inteſtinorum denotent; cùm ergo corpora pinguia excernuntur, non indè vlcus eſſe in inteſtinis neceſſariò deducimus, & ſic licèt initio dyſenteriæ excernantur, non tamen tunc affectio dyſenterica dici debet, iuxta Galeni opinionem, ac proindè ex eius mente minimè conſtat primam ſpeciem, ſeu gradum dyſenteriæ conſtitui per excretionem adipoſæ ſubſtantiæ.

Secunda Concluſio ſit. Triplicem eſſe dyſenteriæ gradum, quorum primus eſt quando ramenta excernuntur; Secundus, quando partes ipſorum inteſtinorum propellit Natura. Vltimus quando totum inteſtinum exulceratione perforatur, adeò vt ſæpiſſimè vſque ad meſeræum, & abdominis muſculos perforatio ſerpat.

Probatur Concluſio ratione ſatis efficaci: nam in præſenti ſpecies diuerſæ ſolùm diſtinguuntur penes maius, aut minus periculum, ortum ratione vlceris, ſed ità graduatur dyſenteria, ſeu inteſtinorum vlcus, vt primò ſe offerat vlcus paruum, abraſione factâ in tunicâ interiori, ſeu in interna ſuperficie ipſius inteſtini, deindè vlcere ſerpente vſque ad partes interiores, ità vt veluti carunculæ exeant, nouum ſuſcitatur periculum, id prædicante Hippocrate in Aphoriſticis ſententiis, dum ait *lib.4. textu 26. In difficultatibus inteſtinorum ſi veluti caruncula exeunt, lethale.* Tandem ſi ità praua ſit humorum ſæuitia, vt perforet totum inteſtinum, deſperatum omninò cenſetur malum: ergo cùm hanc triplicem graduationem in periculo inueniamus in dyſenteria, ſeu inteſtinorum vlceribus, meritò triplicem ſpeciem medicam condiſtinguimus; ſecundum minus, aut maius periculum.

Cæterùm, ex Galeno *loco ſuperius allegato*, reuerà iuxta noſtrum ſentiendi modum in expoſitione textus, ſolùm duplicem ſpeciem dyſenteriæ poſſumus adſtruere: Prima quando ramenta inteſtinorum excernuntur; Secunda verò, quando de ipſa inteſtinorum ſubſtantia aliquid deraditur, & excernitur, quo tempore conſummatam, & elaboratam eſſe dyſenteriam iudicat Galenus, & lethalem forſan: ipſe enim alteram non diſtinguit tertiam à nobis aſſignatam, eam videlicet quando inteſtinum totum perforatur, quoniam cùm iudicaſſet eam eſſe omninò deſperatam, & lethalem, quando partes ipſius inteſtini, & fruſta excernuntur, Tertiam ſpeciem eſſe addendam, in qua eadem deſperatio & impoſſibilitas medicationis magis manifeſtaretur. Re tamen verâ tertia à nobis aſſignata lethalis eſt omninò: altera verò quam Galenus vocauit conſummatam, non ità omninò, cùm in ea non ſupponatur perforatum inteſtinum, & ſic meritò adducitur, & vt periculoſior, atque omninò lethalis cenſenda eſt.

Diſſidemus à Neoterico in eo quòd aſſerit non eſſe pinguedinem in interna tunica, ſeu ſuperficie inteſtinorum; nam de craſſis inteſtinis contrarium teſtatus eſt Princeps Auicenna *lib.3. fen 16. tract.1. cap.1.* vbi dum de anatomia, & inteſtinorum diſtinctione ſermonem inſtituit, ſic habet: *Et inferiora incipientia à monoculo (hoc eſt primum ex inteſtinis craſſis) ſunt groſſa, ſpiſſa, pinguia, intrinſecus.* Nihil clarius: fateri igitur debet Neotericus ſaltem in inteſtinis craſſis pinguedinem in interna ſuperficie inteſtinorum, ac per conſequens ex hoc capite non implicabat prima ſpecies dyſenteriæ per excretionem pinguedinoſæ huius ſubſtantiæ; vnde etiam contra ipſum deducitur, pinguedinem hanc eſſe partem integrantem ipſorum inteſtinorum, eò quòd Auicenna reddat immediatè poſt rationem quare neceſſariò adſit in tunica interna; videlicet, *vt inteſtina ſint reſiſtentiæ fœci, quæ non induratur, & reſoluitur niſi propter multitudinem illic.* Et licèt *eodem capite* veram pinguedinem negauerit in inteſtinis tenuibus iuxta internam ſuperficem, conceſſit tamen loco veræ pinguedinis aliam ſubſtantiam ipſi ſimilem, de cuius excretione poterant verificari verba Galeni primam ſpeciem dyſenteriæ denotantes per excretionem adipoſæ ſubſtantiæ. Verba Auicennæ ſunt quæ ſequuntur: *Et ſuper ſuperiora quidem non eſt pinguedo, verumtamen non vacua fuerunt in creatione ſua agglutinatione ſuperficiei ſuæ intrinſecæ cum humiditate viſcoſa, mucoſa, quæ eſt in eis loco pinguedinis.* Poterat ergo Galenus quoad inteſtina tenuia interpretari de excretione huius viſcoſæ, ſeu mucoſæ ſubſtantiæ, quæ pinguedini aſſimilatur, dum ait, *Initio dyſenteriæ opima quædam, & adipoſa excernuntur:* ſine fundamento ergo ob hanc rationem tollitur à Neoterico prima ſpecies dyſenteriæ per excretionem adipoſæ ſubſtantiæ.

Neque aliam rationem quam ipſe ab inconuenienti adduxit ad abnegandam pinguedinem in interna ſuperficie inteſtinorum aliquid probat contra Auicennæ doctrinam: non enim ex eo quòd obſtruat pinguedine, in interna ſuperficie ſequitur neceſſariò debere augeri adeò, vt vndequaque obſtruat cauitatem inteſtini: hoc enim argumentum eandem vim habet reſpectu accretionis, & augmentationis inteſtinorum verſus partem interiorem, etſi non eſſet vlla pinguedo. Ergo quemadmodum facilè ſoluitur ſi dicamus has cauitates eſſe naturales, & ſic quantumvis partes augeantur, ſemper ſeruare cauitates naturales, quia auctio, & accretio fit verſus extimas partes, vt accidit continuò in noſtro corpore dum applicatur alimentum per poros, & ſemper iſti ſeruantur aperti quin ſit obſtaculum nutritio, & auctio, ſeu accretio partium ſecundum omnem dimenſionem. Ergo ſic ſimiliter etiamſi concedamus cum Auicenna pinguedinem verſus partem internam inteſtinorum, non indè debet ſequi, quòd dum partes omnes augentur, debet omninò obſtrui naturalis cauitas inteſtinorum, ſed potiùs per Naturæ ſagacitatem credendum eſt ſeruari ſemper incolumem cauitatem naturalem quantumvis nutriantur, & augerentur tales partes.

Vlteriùs, ſi forſan accideret quòd Natura ob augmentum pinguedinis, interdum occuparet cauitatem, ipſámque obſtrueret, id non reputarem inconueniens, cùm ſæpè ſæpiùs ob repletionem, & ob alias cauſas, accidentia varia, & horribilia ſymptomata experiamur. Quòd autem ſit noua cauſa iliacæ paſſionis, negamus, cùm cauſa ſit quælibet, quæ poſſit omninò obſtruere, & vndequaque impedire tranſitum

excremento

excrementorum; quæ autem hæc ſit non eſt determinatum ab Authoribus,cùm aſſerant eſſe obſtructionem cauitatis inteſtini ilei, quæ cùm poſſit ob varias cauſas accidere, omnes non expreſſerunt, & ſic nihil ex argumento Neoterici deduceretur contra communem ſententiam, ſi alia efficaciora non obſtarent fundamenta,vt ex dictis ſuperiùs conſtat.

CAPVT IV.

De alba Dyſenteria, & per quid dicatur talis.

Communiter in dyſenteriæ deiectionibus, & præcipuè quando grauiùs tendunt, apparere incipiunt excrementa quædam mucoſa,& alba cum humoribus dyſenteriam cauſantibus, & ſanguine permixta, & ſæpenumerò adeò nimia eorum quantitas excernitur, vt ſibi arripiat nomen albæ dyſenteriæ,denominatione ſumptâ ab excremento mucoſo, & albo excreto. Hoc igitur præiacto, experimentóque deducto, pullulat Controuerſia in præſentiarum diſquirenda, nempè quid ſit hoc excrementum album, & mucoſum,quod interdum initio cum ſanguine, reliquiſque humoribus dyſenteriam cauſantibus excernitur, & frequenter progrediente dyſenteriâ propellitur, ità vt ratione illius quamplures ex antiquis Medicis dyſenteriam vocitent albam.

Primus opinandi modus,communitérque receptus in propoſita controuerſia fuit,tale excrementum eſſe pituitoſum,quoniam accidentia illius ſolùm pituitam eſſe, & non aliam ſubſtantiam demonſtrant.Probatur,nam ſi aliqua poſſit eſſe,maximè pus,aut pinguedo:ſed non eſt pinguedo, cùm probabile ſit eam non eſſe in tunica interiori inteſtinorum, & quia licèt eſſet,minimè poſſet eſſe tanta eius copia quanta excernitur. Rursùs,nec eſt pus,nam conditio puris eſt fœtor: atqui huiuſmodi excrementum minimè eſt fœtidum,ergo non eſt pus. Vlteriùs probatur hæc eadem pars; nam ſi huiuſmodi excrementum eſſet verum pus, proculdubio ſignificaret proximam ſanitatem, & Naturæ victoriam per correctionem materiæ putridæ.Sed contrarium experimur, nempè fatale eſſe ſignum, ità vt ferè omnes in quibus excretio talis alba inuenitur moriuntur; ergo conſtat clarè non eſſe pus, ſed aliam diuerſiſſimam ſubſtantiam.

Confirmatur altiùs:nam plures illicò à principio dyſenteriæ excernunt huiuſmodi excrementum; ſed ſi eſſet pus,excerneretur poſt principium morbi; Naturâ inuadente coctionem putridorum humorum, ergo non eſt pus, ac proindè reſtat quòd ſit excrementum pituitoſum, vt atteſtantur eius accidentia, nempè mucoſitas & albedo.

Porrò, ego mihi perſuadeo hunc defenſandi modum alienum eſſe à ratione: nam huiuſmodi excrementum craſſum,& album quod in dyſenteria excernitur, longè diſtat à conditionibus pituitæ, etiamſi in craſſitie, & albedine illi aſſimiletur. Antecedens probatur:nam reuerà conſtat tale excrementum eſſe corpus vniforme, cuius vna pars facilè ab alia ſeparatur; conſtat autem pituitoſam ſubſtantiam eſſe inæqualem, & totam agglutinatione vnam,ità vt eius partes inter ſe,nonniſi ſumma cum difficultate ſeparari poſſint:ergo tale excrementum album,& mucoſum,ſeu craſſum,per quod alba dicitur dyſenteria, minimè eſt pituitoſum, ſed alterius rationis. Et confirmatur, nam nullus humor longiùs recedit à cauſa dyſenteriæ,quàm pituita:atqui ſæpenumerò tanta eſt huius excrementi excretio, vt excedat quantitatem excrementorum,& ſanguinis;ergo non poterit eſſe pituitoſum.Præterquam quòd in principio etiam accideret,ſi eſſet per redundantiam pituitæ cauſantis dyſenteriam; conſtat autem communiter manifeſtari huiuſmodi album excrementum præcedente iam dyſenteriâ, & eunte in malum; ergo ſtat liquidò non eſſe pituitoſum, ſed alterius generis.

Sit altera opinio Sennerti *loco citato*, quem ſequitur Neotericus noſter, illud quod excernitur mucoſum, & album in dyſenteria eſſe portionem ſanguinis, ſeu humorum confluentium ad partes vlceratas inteſtinorum, vbi in talem formam mutantur, eò quòd inteſtinorum exulceratio minimè permittat conuerti omninò, & commutari ſanguinem illum, & ſic albeſcit, & mucoſum redditur ad ſimilitudinem inteſtini alterantis, quod ex propria natura eſt album,& mucoſum,ità vt quantò magis extenſa eſt vlceratio,copioſiùs fluat tale excrementum;confluit autem plurimum ſanguinis ad partes vlceratas, quoniam facultas inteſtinorum retentrix debilis valdè ob vlcus exiſtit, & per conſequens facilè ſuſcipit & quod ſuſcipit etiam facilè fluit,& diſcedit, vt excernatur ſimul cum excrementis & humoribus cauſantibus dyſenteriam. Vnde ait Sennertus eodem modo accidere in pleuritide, & pulmonia quando album ſputum, & coctum excernitur,cùm priùs ſanguinolentum, aut alterius coloris apparuerit, accidit enim propter eà, quòd confluat ſanguis ad partem affectam ibique hæreat, & alteretur, & illam adquirat formam,minimèque omninò poſſit commutari ob partis debilitatem, & retentionis languorem. Quâ ratione illicò diſcedunt huiuſmodi excrementa,& excernuntur à Natura.

Sed licèt hic defenſandi modus ſatis doctus ſit, nihilominùs firmus omninò non eſt,neque à calumnia liber. Primò: nam difficile apparet tantam eius copiam excerni,vt ſæpenumerò excedat quantitatem excremētorum,& humorum dyſenteriam cauſantium, quandoquidem huius opinionis ſectatores defendunt decidere ſolùm à partibus vlceratis inteſtinorum. Patet: nam tot non ſunt vt poſſint præſtare tantam materiam ad prædictam excretionem: quod probatur:vel huiuſmodi excrementum eſt ſanguis,ſeu humor attractus ad partem vlceratã, per venas capillares vſque ad poros ad eius nutritionem, & alimoniam, ità vt ob eius debilem virtutem non poſſit totam materiam commutare, & ſic quod reſtat decidit ad cauitatem inteſtinorum, & propellitur cum excrementis; vel eſt peculiaris defluxus ſanguinis,aut humorum per eadem loca tanquam debilia ratione exulcerationis, ità vt totum tranſmittat tanquam in ſubſidium & ipſæmet partes vlceratæ facilè recipiant ad modum quo generatur inflammatio in aliqua parte noſtri corporis debili exiſtente ob aliquam peculiarem occaſionem. Sed neutro modo poteſt accidere tanta huius excrementi copia; ergo ruit tota doctrina. Non

primo modo; nam planè conftat materiam alimoniæ non effe fufficientem,vtpotè aliquid eius deferuit ad nutritionem, & quod reftat ex partibus vlceratis folùm eft adeò minima quantitas, vt reuerà occultari poffit per mixtionem cum excrementis: non ergo credendum eft, quòd quantumvis vlcus depafcat inteftina, vt viginti partes exempli gratiâ fint vlceratæ,poffit refultare tanta quantitas illius excrementi quanta excernitur interdum.

Rursùs, neque hoc accidere poteft ex eo quòd fit peculiaris defluxus fanguinis ad partes vlceratas;nam magis confentaneum eft rationi, quòd quando eft manifefta, & patientior via,& Natura confueuit mittere per ipfam fuccos omnes vitiatos in corpore, mittat quidquid poteft in fubfidium patientis per ipfam, quàm per alteram: Ergo magis confonat rationi quod particularis ille defluxus fanguinis, & humorũ fiat verfus cauitatem inteftinorum vbi eft vlcus, quàm verfus capillares venas, vfque ad poros, vbi fit illa alteratio per quam conuertitur humor in illud excrementum mucofum, & album non potente Naturâ partium vlceratarum omninò commutare in propriam fubftantiam præfatum fuccum,feu humorem. Quòd fi itâ accidit: tunc fic difficultatem premo, nam fi vfque ad cauitatem humor,feu fanguis mittitur à Natura: ergo illicò debet propulfari nullâ factâ commutatione, & per confequens non erit mufcofum,& album,fed qualiter à Natura mittitur humor, apparebit in deiectionibus. Confequentia habet duas partes; & quòd talis humor illicò propulfetur poftquam defcendit ad cauitatem, & quòd ibi minimè recipiat alterationem, quâ conuertatur in excrementum mucofum,& album.Primam partem fic probo:nam frequenter defcendunt humores corrodentes,& continuò adhærent partibus vlceratis irritantes, & caufantes crebram, & frequentem expulfionem, ergo fimul cum ipfis fiet excretio fanguinis,feu humoris peculiariter confluentis in fubdium partium vlceratarum, & per confequens non erit locus, vt à partibus alteretur, & conuertatur in excrementum mucofum & album. Si autem refpondeat aliquis effe tempus fufficiens, vt fiat talis alteratio, contra fic vrgeo: Nam etiamfi humores putridi corrodentes quæ tenaciter adhærent inteftinis, deberent alterari, & conuerti in pus, & per confequens continuò effet excretio purulenta in dyfentericis, quod refragatur experimento,ergo cùm hoc non fiat, neque alterum fieri debet, quo fecunda pars confequentiæ manet probata. Et confirmatur: nam cauitas inteftinorum non eft locus naturalis tranfmutationi fanguinis in nutritionem, ergo neque erit locus ad alterationem illam, quæ dicitur veluti inepta tranfmutatio, & non confummata ob partis languorem, vt Contrarij aiunt: Vnde meritò deducitur contra eorum opinionem, non bene itâ explicari excrementum mucofum, & album quod in dyfentericis excernitur.

Vrgeo amplius in hanc opinionem: nam in doctrina Contrariorum huiufmodi excrementa non femper à principio in dyfentericis deiectionibus apparent, fed præcipuè quando iam tendit in deteriùs affectio;fed fi fiftemus fuis fũdamentis à principio in qualibet dyfenteria debet apparere tale excrementum mucofum, & album, quo fiet vt non fit mortale fignum,neque ferè omnes cum ipfo pereant,& per confequens claudicabit totum fundamentum Aduerfariorum.Minor totius difcursûs in qua totus confiftit fic probatur: Tale excrementum quod in qualibet parte generatur fit ex fanguine,aut humore fluente ad partes vlceratas tanquam debiles ratione vlceris minimè potentes omninò tranfmittere illam materiam, quâ ratione decidit & fluit ad cauitatem inteftinorum, indéque cum excrementis excernitur;fecd totum hoc debet accidere à principio dyfenteriæ; nam tunc iam funt partes vlceratæ, & debiles, faciléque recipientes, & fluxiones funt vehementiores in principiis,corpore, & Naturâ magis grauatâ,& robuftâ, vt mittat fanguinem, feu humorem in fubfidium partium debilium propter vlcus earum; ergo quemadmodum fit ex tali fanguine, in fine dyfenteriæ huiufmodi excrementum mucofum, & album quod excernitur fimul cum humoribus;fic à principio debet excerni,& generari itâ frequenter,ficut circa finem affectûs, quod minimè concedunt Aduerfarij. Ex quo etiam conftat femper, & in omni dyfenterica affectione debere apparere in excretionibus, quod reuerà chimæricum eft, cùm fæpenumerò infpexerim dyfentericorum excretiones, minimè apparente tali excremento albo & mucofo, ergo generari hoc modo non eft confonum rationi.

Sit noftra Conclufio,ex dictis conftare huiufmodi excrementum quod vocant citati Authores album, & mucofum, finiftrè explicari modo à Sennerto adducto, vt fatis conftat ex impugnatione quam nuper adducebamus. Ex quo etiam conftat huiufmodi excrementum non femper apparere in dyfentericis excretionibus, cùm alias ex fuis fundamentis neceffariò deducebamus adeffe femper debere,quod quàm chimæricum fit, præterquam quòd probat experimentum, & deducitur apertè, tum ex Galeno & Auicenna, tum etiam ex antiquiffimis, & probatiffimis viris, qui nec verbum de hoc excremento adducunt. Quòd fi adeò commune effet, aut quandoque in dyfenterica excretione tanquam quid peculiariter indagans, & notatu dignum haberetur, proculdubio Authores de ipfo fermonem facerent. Quare arbitror huiufmodi excrementum effe alimentum crudum, feu chylum imperfectè elaboratum ob debilem ventriculi facultatem coctricem; quâ ratione defcendit illicò ad inteftina & caufat fluxum ventris ftomaticum, & fæpenumerò abrafionem inteftinorum & vlcera peffima. Præterea etiam quandoque per periodos & circuitus repetitur. Quod totum veluti ad noftram litem dedit Auicenna fcriptum *libro tertio*, *fen* 16. *tractatu primo*, *capite fecundo*, vbi dum de folutione ventris omnium modorum fermonem inftituit,fpecialiter loquitur de ftomatica, de qua fequentia profert verba; *Et hic* (id eft fluxus ftomachi) *quandoque obferuat periodos, & multoties adducit ad abrafionem malam, & vlcera, & quandoque fit ifte ftomaticus propter debilitatem digeftionis, quare corrumpitur & appetit expelli, & quandoque fit propter lubricitatem in ftomacho factum propter humiditates, quare non dimittit ipfum figi eâ quantitate quâ digeratur.* Ex his verbis infero, Hoc genus excrementi

excrementi albi & mucosi, quod quandoque solùm in dysenterica affectione apparet in excretionibus in nimia quantitate esse, aut compatiente ventriculo, cum vlcere intestinorum, aut complicata affectione ventriculi,ex qua fluxus eius sequitur, ità vt appareant excretiones mixtæ cum illo excremento albo, & mucoso, quod nihil aliud est,quàm chylum imperfectum & crudum, seu malè elaboratum: & quia aliquam moram fecit in intestinis,ideò simul cum albedine comparauit mucorem ad similitudinem intestinorum aliquando alterantium talem substantiam crudam,& albam. Vnde fit quod cum hac expositione stet bene,vt in nimia quantitate excernatur tale excrementum, eò quòd ventriculus malè affectus aliqua ex dictis rationibus ab Auicenna præstet quamplurimam materiæ copiam, ità vt copiam excrementorum exuperet Bene etiam stat tale excrementum esse signum periculosissimum,& exitiale. Tum quia ex Auicenna perducit ad hydropisim: Tum etiam quia aut fit per consensum, cum vlcere intestinorum, & hac ratione pessimum est signum, nempè quia vlcera depascunt vsque ad ventriculum, quâ ratione distemperatur, & alia symptomata ipsius sequuntur, vel complicantur, & sic quandoque etiam vlcera mala inducit ex Auicenna, & quamvis ipsa non generet, tamen semper est pessimum signum, officinam enim ità necessariam esse malè affectam significat, qui sic incoctam & imperfectam præstat materiam iecori, & intestinis. Quo fit patientibus his dysentericam affectionem, ampliùs, & efficaciùs lædant auctâ materiâ morbificâ. Vnde pessimum est signum, & desperatum ferè tale excrementum in dysenterica excretione præcipuè si excernatur in nimia quantitate.

CAPVT V.

De signis Prognosticis Dysenteriæ.

SVperiùs diximus dysenteriæ causas esse humores biliosos valentes corrosionē, & vlcus in intestinis facere: quâ ratione etiam atram bilem, & salsam pituitam meritò inter causas reponunt:ex quo planè quoad partem prognosticam deducimus eam speciem dysenteriæ, esse deteriorem & periculosiorem, quæ à deteriori succo seu humore corrodente oritur. Quâ ratione Hippocrates 4. *Aphor.textu* 24.hoc ipsum intuens,sequentia protulit verba:*Difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit, lethale est*: Forsan quia, vt Galenus *in commentario huius textus* asserit, nihil differt talis affectio in intestinis à cancro vlcerato, quandoquidem ratione causæ desperatum causatur malum.Obstare tamen videtur his idem Hippocrates 7.*Aphorism. textu* 5. sic: *A furore difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, vel mentis alienatio, bonum.* Quæ si expendamus verba, constabit sanè vel primum locum adductum esse falsum; aut secundum claudicare. Premamus rem, Furor oritur ab humore, seu succo atrabilario, vt omnibus in confesso est; sed si cessat furor per aduentum dysenteriæ, seu difficultatis intestinorum, est quia materia deponitur à cerebro in intestina, vt Galenus *in commentario huius textus Aphorismi*,expressè docet; ergo tunc erit dysenteria ab atra bile, & erit bona. Constat autem hoc ex diametro opponi loco primò adducto in quo fatetur Hippocrates esse lethalem dysenteriam si ab atra bile inceperit:ergo alter locus est falsus, vtpotè contrariari videntur.

Doctissimus Vallesius in huius textus expositione, vt soluat propositam controuersiam tenet atram bilem duplici ratione partem exulcerare, aut in ipsa parte imbibita, aut ab aliâ transmissa in intestina primo modo ait esse malum desperatum; propterea quod se habet tanquam cancer partis affectæ: Secundo verò momodo salubriter accidere tenet. Quâ ratione in morbis melancholicis salubriter, & feliciter euacuatur, ipsos iudicando per modum crisis, iuxta illud Hippocratis *textu* 48. *Aphor.6. Lienosis difficultas intestinorum bonum*:Verùm,nonnulli in hanc solutionem insurgunt dicendo, eodem modo fieri dysenteriam, si ab atra bile causatur, quando se sola incipit,ac quando aliunde in intestina transmittitur,vtpotè absolutè Hippocrates omnem dysenteriam ab atra bile causatam, tanquam perniciosam condemnat, & sic reiiciunt tanquam inutilem solutionem Vallesij. Attamen reuerà nihil probant contra ipsum,vtpotè negare potest quis pro illo, eodem modo fieri dysenteriam quando se sola incipit humore atro imbibito in intestinis & impacto, ac quando aliundè transmittitur exempli gratiâ per modum crisis, nam tunc salubriter excernitur, & lethalis non est.

Sennertus aliâ viâ soluere litem hanc conatur:ait enim Hippocratem 7.*Aphor.text.5.citato*, nomine difficultatis intestinorum non intelligere veram dysenteriam, hoc est intestinorum vlcus,sed solùm diarrhœam, seu fluxum ventris atrabilarium cum torminibus citra vlcus aliquod,& sic indicat bonum, à furore sequi diarrhœam atram;at si hæc vlceret intestina,& causet veram dysenteriam affirmat nunquam esse bonum,sed pessimum,& lethale semper,vt Hippocrates vult, vnde dubium primò propositum manet solutum.Hæc tamen solutio non quadrat, quia licèt rem, & controuersiam absoluat, non tamen est iuxta significationem verborum;nam etsi largâ significatione difficultas intestinorum diarrhœam notare possit, tamen non est vnde constet ibi Hippocratem in hac significatione loqui, ergo sine fundamento adducitur talis solutio, præcipuè cùm Galenus *in commentario* asserat ratione non carere dysenteriam esse remedium maniæ,ratione translationis materiæ à capite in intestina; vbi nota non loqui sub communi ratione difficultatis intestinorum, sed sub peculiari dysenteriæ acceptione,& vt verba sonant,provt contrariatur diarrhœæ.Vnde solutio Sennerti non videtur ad rem.

Meliùs igitur,nostro iudicio,& magis ad rem propositum soluit nodum Cardanus, dicendo sæpenumerò accidere atram bilem excerni salubriter tanquam causam dysenteriæ, verè & rigorosè, quando scilicet terminat alios morbos; quia tunc talis dysenteria pendet ex humoribus coctis, qui minùs offendunt, vt Galenus notat *lib.4.Aphorismorum, comment.*22. per hæc verba:*Et propter hoc atra bilis & omnis alius huiuscemodi humor vbi signa coctionis in morbi processu apparuerint,bonam significat euacuationem.* Vnde quando

quando Hippocrates docet dysenteriam ab atra bile esse lethalem, non loquitur de ea quæ terminat alium morbum, sed solùm de ea quæ per se incipit, sine alio morbo: propterea dixit; *si ab atra bile inceperit*, quia tunc atra bilis est cruda, sine correctione, & magnoperè offendit intestina, & se habet vt cancer, indéque lethalis censetur ab omnibus cum Hippocrate; itaque quoties atra excernitur incoctilis, & sine emendatione naturæ, semper tanquam pessimum habetur. Quâ etiam ratione Hippocrates 4. *Aphorismorum, textu* 22. ait: *Morbis quibuslibet incipientibus si atra bilis, vel supernè vel infernè exierit, lethale.* Quæ verba esse juxta mentem Cardani censeo, maximoperéque eius expositioni prodesse, si attento animo rem percalleamus.

Neque obstat Galenus *libro de Atra bile*, qui condemnat omnem excretionem atræ bilis, exemplo illius constitutionis pestilentis, in qua docet experientiâ ipsâ deduxisse omnes qui atram bilem excernebant, perire. Non inquam obstat sibi ipsi 4. *Aphorismorum, textu* 22. *suprà citato*; neque his quæ hucvsque dicta sunt à Cardano, & à nobis recepta; nam ibi dum de hac pestilenti constitutione mentionem facit, *præcitato libro* loquitur de syncera, & impermixta atque cruda atræ bilis excretione, quæ vndequaque lethalis est, non tamen si permixta cum aliis humoribus, concoctáque educatur, qualiter explicatur à Cardano. Quod verò de syncera, & impermixta excretione bilis atræ loquatur Galenus, expressè constat ex eius lectione, & sic nihil contra nos deducitur, quælibet autem inpermixta, & syncera deiectio reprobatur ad Hippocrate 7. *Aphorismorum, textu* 23.

Cæterùm, vbi à pituita salsa longiori tempore mordente intestina orta fuerit dysenteria, crudelissima censenda est, Galeno authore 3. *lib. Aphorismorum, textu* 12. *in commentario*, ità vt grauior sit, quàm ea quæ fit ab humore biliosо: nam hæc transeundo affligit, salsa verò pituita cùm sit humor lentus, moram trahit, & suâ cunctatione ampliùs exulcerat. Similiter in longis dysenteriis tanquam malum signum habetur cibi fastidium, ex Hippocrate 6. *Aphorismorum, textu* 3. & cùm febre peius censetur; & adhuc deteriores sunt si cum vehementi inflammatione, ac deperditione appetitus coniungantur, quia ex Auicenna *loco superiùs citato* significat mortificationem virtutis, quæ est in ore stomachi.

Rursùs, si veluti carunculæ hoc est partes intestinorum simul cum excrementis, aut humoribus excernuntur, lethale etiam est signum ex Hippocrate *loco suprà citato*, nam vt inquit Galenus *in Commentario*, neque caro concrescere, neque cicatrix obduci in tali potest exulceratione; & si in dysenteria non adeò magnæ intestinorum partes excernantur, nec corpora duntaxat pinguia, sed veluti ramenta ipsorum intestinorum eorum superficie interiori abrasâ, quæ membranosa existit. Et densa, non difficulter curabitur. Vlteriùs in intestino recto atque colo firmatâ dysenteriâ, seu vlcere facilè curabilis existit, quæ verò in tenuibus intestinis adest, difficile medicatur, maximè verò si ieiunum afficiatur, & quia vicinum est ventriculo, & quia medicamenta difficile applicantur.

Nec periculo caret ea dysenteria, cui initio biliosus succrescit vomitus, quoniam ortum habet in materiæ copia, & feritate, quæ duas simul partes imbecillas inuadit. Tum etiam quia in principio euacuatio illa per vomitum, quæ alioqui futura erat præsidium dysenteriæ perniciosa, & inutilis causetur, quia arguit in principio plurimam copiam humoris partem ità sensilem & necessariam inuadentis, qualis ventriculus. Contingit etiam sæpenumerò, vt dysenteria fit symptoma alicuius febris, & tunc vt grauis censenda est; etenim auget morbum vigiliis, & doloribus, necnon etiam vires labefactat, ipsáque imbecilliores reddit. Præterquam quòd febris, quæ vt symptoma habet dysenteriam, mali moris censetur, & sic omni ex parte grauis censenda est affectio. Critica verò dysenteria, hoc est, quando ratione crisis in ardentibus febribus, necnon etiam in aliis affectionibus salubris censetur, vt suprà dictum est. Rationémque talis euentus assignabimus esse concoctionem materiæ, & eius correctionem. Quo fit vt quantumvis humor deterrimus sit correctione factâ per concoctionem, minùs lædat intestina in transitu.

Dices: non sequi dysenteriam ex præfatis humoribus, quando Natura ipsos excernit per inferiorem ventrem, factâ iam & præsuppositâ eorum concoctione, quia quantumvis perniciosus sit humor, per coctionem mitior est factus. Quapropter satis erit si solam diarrhœam causet. Respondeo tales prauos succos nunquam ità exquisitè concoqui, quin aliqua eius particula acrimoniam adseruet adeò insignem, quod dum per intestina dilabatur, tormina efficiat, necnon etiam abrasionem aliquam, quæ sufficiat ad veram dysenteriam. Quo fit, vt tunc sit signum ostendens causam morbificam euacuari, eam scilicet, quæ malum efficiebat, quod non bene colligeremus si solùm humores per intestina dilabentes diarrhœam solùm causarent: nam tunc possemus coniectare, non euacuari causam acuti morbi, & perindè laborans minimè restitueretur sanitati ratione talis euacuationis. Oportet ergo quandoque humores vitiatos, quos Natura propellit per intestina dysenteriam causare vt vi euacuationis criticæ æger restituatur sanitati ex graui morbo à perniciosis humoribus causato, quia tunc praui humores dysenteriam causantes indicio sunt, vt colligamus causam mali, & non alios succos euacuari à Natura.

Tandem tanquam perniciosum signum adducitur ab Auicenna ex Hippocratis doctrina si pustula nigra in dysenterico post aurem sinistram appareat similis orobo cum siti ingenti, quia tunc significat ægrum moriturum die vigesima. Demum si dysenteria supprimatur intempestiuè spontè sua, grauissima mala succedunt, translatâ materiâ ad alias partes.

CAPVT VI.

De curatione Dyſenteriæ.

EX dictis iam conſtat iuxta Galeni, & omnium Medicorum aſſenſum, legitimam & veram dyſenteriam in vlcere inteſtinorum eſſe collocandam; at quia huiuſcemodi vlcus habet cauſam communem materialem fouentem, & prætereà grauiſſima accidentia, ſeu ſymptomata ex tali morbo accidunt, conſtat inde in dyſenteriæ medicatione triplicem inſurgere indicationem curatiuam; primam deſumptam ab vlcere quà vlcus eſt, alteram ab apparatu morboſo, ſeu cauſa communi antecedenti; & tandem tertia, & vltima ab accidentibus, ſeu ſymptomatibus, quæ non rarò ad ſe totam conuertit curationem, quibus reuerà totum opus completur. Cæterùm, cum ſymptomata dependent à morbo, & morbus ſeu inteſtinorum vlcus dependeat à cauſa, ſeu humoribus qui actu mordent, tum qui parati ſunt ad fluendum in inteſtina, quos antecedentem cauſam vocant. Hinc fit vt de primo ad vltimum omnia ab his dependeant tanquam à radice, & per conſequens methodo reſolutiua Galenico more procedendo, primum quod indicat prouidentiam in vlcere inteſtinorum eſt cauſa antecedens, hoc eſt humores mordaces, & exulcerare valentes inteſtina, qui parati ſunt ad ipſa fluere. Hoc ipſum ſenſit Auicenna *lib. 3. fen 16. tract. 2. Aphoriſm. 7.* ſic, *Primum quod oportet te conſiderare eſt diſpoſitio cauſæ facientis excoriationem, & vlcera inteſtinorum.*

Verum enim verò cùm certum ſit hanc primam indicationem, per talium ſuccorum mordacium euacuationem compleri, controuerſia inter Authores non parui momenti ſuccreſcit: nempè quo genere auxiliorum, euacuanda ſit huiuſmodi cauſa, ſeu mordaces ſucci ſanguinis miſſione, an purganti potiùs auxilio, vel forſan neutro ex his, ſed ſolùm attemperatione ſuccorum mordacium, aut eorundem reuulſione, tum per vomitum, tum etiam per ſudorem ad partes diſtantes quomodolibet humoribus delatis. Hoc opus, hic labor. In quo ſummoperè digladiantur Authores. Circa cuius deciſionem ſit primus, & receptiſſimus ſententiæ modus, in dyſenteriæ curatione cauſam antecedentem minimè vacuandam eſſe per ſanguinis miſſionem. Probant hoc placitum variis Hippocratis & Galeni teſtimoniis, ſit primum Hippocratis & Galeni 4. *de Ratione victûs in morbis acutis, textu* 117. verba ſunt hæc: *Si cuipiam ſanguinem auferre conuenit; ventrem firmare oportet, & ità auferre:* ſed in dyſenteria venter non eſt firmus cùm continuò fluat, ergo minimè in ipſa ſanguis eſt detrahendus. Galenus etiam *lib. 1. de Arte curatiua ad Glauconem cap. 14.* expreſſis verbis hanc eandem partem tuetur: ipſa perpendite: *Sed neque ſi fuerit febris cum profluuio ventris, aliâ eſt opus euacuatione, verùm hæc ſola ſufficit, quamuis non ſit pro multitudinis ratione, quicunque enim plus adimere fore neceſſarium putantes, aut ſanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt in grauiora pericula deduxerunt.* En quâ ratione loco licèt communi celebri ſatis, & expreſſo ſanguinis miſſionem, necnon etiam purgationem interdicit fluente ventre, adeò vt huiuſmodi auxilia neget, etiamſi euacuatio ventris non ſit ſufficiens pro multitudine demenda. Quod totum experimento ipſo comprobauit, per illa vltima verba: *Quicunque enim plus fore neceſſarium putantes, &c.* Et quod magis eſt, negat ſanguinis miſſionem *citato loco* in febribus putridis fluente aluo, cùm alias 11. *Methodi, cap. 15.* in omni febre putrida doceat ſanguinis miſſionem eſſe conuenientem, & vt materiam peccantem minuamus, & vt ſic deonerata Natura facilius quod reſtat concoquat. Ergo ſi in dyſentericis aluus fluit, & hoc quidem frequenter, iure optimo iuxta Galeni ordinem, & doctrinam ſanguinis detractionem vituperabimus pro euacuatione cauſæ antecedentis.

Auicenna etiam expreſsè hanc doctrinam videtur amplecti *loco ſuprà citato*, vbi ex profeſſo tractans de cura vlcerum inteſtinorum per euacuationem cauſæ antecedentis, minimè de ſanguinis extractione mentionem fecit; ſed ſolùm de euacuatione quæ fit per medicamentum expurgans. Hæc ſunt verba: *Etſi fuerit neceſſaria euacuatio propter malitiam humorum, fac eam cum timore, & cautela, & ſtude vt ſit ſolutiuum, non vehementer nociuum veſtigio, & vlceri, imò ſit ſicut mirabolanorum.* Conſtat ergo ex his nequaquam competere ſanguinis miſſionem in dyſenteria iuxta Auicennæ mentem, cùm agens ex profeſſo de euacuatione cauſæ antecedentis in dyſenteria ſolùm expurgationem, & adhuc cum timore, & cautela exercendam fatetur: Si enim ſanguinis miſſio interdum competeret, reuerà ab ipſo adduceretur, igitur ſi ipſam tacuit, ideò fuit quia minimè competere exiſtimauit in medela dyſenteriæ pro cauſæ antecedentis prouidentia.

Vlteriùs premamus aſſumptum ratione: Nam cacochymiæ debetur expurgatio tanquam adæquatum remedium, & minimè ſaguinis miſſio, vt omnibus Galeni ſectatoribus in confeſſo eſt: ſed humores cauſantes dyſenteriam, ſunt mordaces, & silioſi qui qualitate peccantes, & cacochymiam conſtituentes ſunt, ergo eorum euacuatio potiùs expurganti auxilio quàm ſanguinis detractione celebrari debet. Validemus ratiocinium: humorum mordacium, cauſantium dyſenteriam, acuitas magis augetur per ſanguinis miſſionem, ità vt mordaciores reddantur ſucci, & effrænes, ergo minimè erit exercenda, ſed ab ea fugiendum tanquam ab inimico. Antecedens probatur: nam ſanguis ſuâ benignâ qualitate, & humiditate attemperat acrimoniam ſuccorum mordacium, vt per ſe patet; ergo ſi ab eorum conſortio, & permixtione ſeparentur, proculdubio ipſi ſucci remanentes mordaciores reddentur, & abſque fræno, ſeu attemperante, vnde vehementiùs influent in inteſtina, ipſáque acriore qualitate ampliùs dilacerabunt; ne igitur hæc omnia accidant, meritò in dyſenteriæ medicatione interdici debet ſanguinis miſſio. Denique, per ſanguinis miſſionem vires ſummoperè labuntur, præſertim cùm adſit magna ſpirituum reſolutio in ægrotantibus, tum ratione doloris, tum etiam ratione peruigilij & aliorum ſymptomatum: quo fit vt ſi ſanguinem extrahamus, addamus laborem labori, non ergo tale auxilium erit exercendum.

Ex alia verò parte etiam videtur expurgationem minimè esse conuenientem in dysenteria ex Galeno *lib.1.de Arte curatiua ad Glauconem, c.14. citato* per illa verba: *Quicunque enim plus adimere fore necessarium putantes sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt in grauiora pericula deduxerunt:* Quid clarius? Nihil certè: cùm non solùm expresse neget expurgationis vsum, verùm etiam experimento confirmet purganti auxilio minimè esse vtendum, propter grauiora pericula quæ fuerunt subsequuta his qui ausi fuerunt vti tali auxilio in profluuio ventris, non ergo si Galeni præceptis stemus, in dysenteriæ curatione purgabimus, cùm assiduò, & frequenter venter fluat: Idem Galenus 9. *de Compositione Medicamentorum secundum locos* videtur confirmare, dum in pryapismo purgationem per inferiora condemnat ob viciniam cum loco patiente; potiori ergo iure laborantibus intestinis in dysenteria negare debet vsum pharmaci expurgantis. Tandem ipse *lib.13. Methodi cap.* 11. confirmat expresse hanc eandem partem copiosâ & generali ac fructuosâ quadam doctrinâ, vbi docet longissimè à parte, seu loco affecto, aut fluxione tentato retrahendos esse humores fluentes, minimè verò ad locum affectum educendos. Quâ ratione ibi varia adduxit exempla in confirmationem huius placiti, quorum aliqua per expressa verba Galeni adducunt, vt indè quod ad rem attinet clariùs cõstet ex ipsamet doctrina: verba perpendite: *Si quæ verò circa fauces, & palatum aut linguam, aut denique in ore phlegmone laborare incipiant, in his omnibus cauenda sunt quæ pituitam per os euocant, quippe cùm id simile sit ac si laborantibus intestinis aluum deiicere velis, aut lotium mouere cùm renes, aut vesica male habent, aut vomitum prouocare cùm partes ventriculi sunt affectæ. Quare melius fuerit laborantibus partibus quæ in ore sunt deriuare ad nares, &c.* Quibus verbis & aliis prolixis Alexander Massarias munitus existimat temerarios esse Medicos qui purganti auxilio in dysenteria vtuntur, quoniam succos mordaces ad partem affectam conuocant. Vnde si ratione ipsorum intestina exulcerantur potiori iure id fiet, si huiusmodi succi expurganti auxilio versus intestina vehementiùs moueantur. Assumptum vrgeamus: nam multiplicatâ causâ alicuius effectus, proculdubio ipsum intensiorem producet: sed humores mordaces, ad intestina fluentes sunt causa dysenteriæ; ergo dum per expurgans auxilium multiplicantur, ità vt copiosiores, & impetuosiores fluant ad intestina, vlcerabunt magis, ac proindè affectum multiplicabunt maiori, & intensiori factâ corrosione. Quo fiet vt ratione talis auxilij ægrotantes miserè & celeriter pereant absque salutis spe, ne igitur hæc accidant, meritò reprobari debet tanquam crudele auxilium pharmacum expurgans.

Vlteriùs vrgeo hanc eandem partem: nam per illud auxilium vacuari debet causa antecedens huius morbi per quod nullum ex assignatis inconuenientibus sequatur, sed per vomitum id fit, ergo opportunè tale auxilium tentabimus, non verò purgationem. Minor probatur: nam si tales humores peccantes educamus, vomitum mouendo, reuellimus, & deriuamus causam à loco affecto, quemadmodum etiam ipse Galenus 13. *Meth. citat.* partibus oris patientibus consulit optimum esse materiam deriuare per nares, & minimè per locum. Ergo si ità accidit euacuando per vomitum, meritò tentari debet, & auxilij purgantis vsus meritò debet relegari. Quod in causa fuit, vt Authores non infimæ notæ hoc auxilium tanti faciant, vt nullo alio vtantur ad euacuationem causæ antecedentis, & ne videantur sine patrono opinari, possumus pro ipsis adducere Principem Auicennam *lib. 3. fen 16. tract.2.cap.3.* vbi de cura vlceris agens, sic habet: *Et euacues superfluitatem cholericam si fuerit plurima, & rectius illo est cum vomitu si possibile est, & leue seu facile, aut cum fluxu ventris si non fuerit in virtute debilitas, & non timetur vt accidant vlcera quod sint facta.* Ex his ergo iam licet colligere in dysenteria nequaquam competere expurgans auxilium ex Auicennæ placito, tum quia virtus summoperè laborat, & effœminatur per symptomatum magnitudinem: Tum etiam quia si concedit euacuandum esse cum fluxu ventris, si non timetur, quòd adsint vlcera, aut quòd iam sint facta, proculdubio constat, quod cùm in dysenteria iam sint facta vlcera, negare in ipsa expurgans auxilium, & concedere leue vomitorium.

Ex dictis dubius est animus: mentem igitur aperiamus: sit prima nostra Conclusio. In dysenteria sanguinis missio est remedium opportunum, tutóque potest exerceri à principio mali, dummodò eius causa antecedens non sit in prima regione: nam tunc certum est per phlebotomiam ipsam non educi, imò potiùs sic viribus insidiari; sed in secunda, hoc est in venoso genere, si vires tunc validæ fuerint, & corpus plenum; vel etiam febris cum dysenteria complicetur securiùs imperabitur huiusmodi auxilium, & adhuc securiùs si inflammatio intestina occupauerit, vt non raró in dysentericis accidere solet. Hanc conclusionem tenent quamplures ex grauissimis Recentioribus Donatus Antonius *lib. de medendis corporis malis, cap.* 74. Ludouicus Mercatus *lib. 3. de Internorum morborum curatione, cap.* 12. Alexander Massarias *lib. 3. suæ praxis cap.* 22. Hollerius *capite proprio*, & Aëtius *lib. 9. cap.* 45. necnon etiam Sennertus *lib. 3. suæ Practicæ*, & Leonellus Fauentinus, & alij quamplures Recentiores quos longum, & prolixum esset enumerare: Ex his Donatus Antonius *loco nuper allegato*, affirmat sanguinem esse mittendum in dysenteria qualiscunque fuerit succus vitiosus, qui ad intestina cum sanguine confluit, quod alienum à ratione visum fuit cuidam nostræ Scholæ Neoterico: nam iudicat sufficere permixtum esse sanguinem cum succis vitiosis in origine fluxionis, indéque solos humores acres pelli à Natura ad intestina, vbi exulcerant, quin simul cum ipsis descendant partes sanguinis, nullam tamen rationem adducit contra Donatum.

Nos autem asserimus, quod minimè sit necessarium ad concedendam sanguinis missionem in hoc malo, vt sanguis simul descendat cum humoribus corrodentibus ad intestina, quia sufficit sanguinem esse permixtum in venis, aut in origine fluxionis cum humoribus mordacibus, qui sunt causa antecedens dysenteriæ, vt per phlebotomiam extrahantur: præter quam quod Natura solùm expellit homores irritantes & præternaturales, non verò benignos & familiares qualis sanguis, & sic credendum est, non esse expectandum quòd fluat sanguis simul cum succis mordacibus ad intestina, vt exerceatur sanguinis

ſanguinis miſſio, ſed illicò à principio erit imperanda dummodo, non ſit critica euacuatio, nam tunc interdici debet omne genus magnorum auxiliorum ne diuertamus Naturam ab opere incepto.

Neotericus citatus tenet ſanguinem eſſe extrahendum in dyſenteria quando humores ſunt ſanguini permixti, aliis ad hoc ſcopis conſentientibus, quod ſuperuacaneum iudico; nam ſi tale auxilium educit cauſam antecedentem huius mali in venis exiſtentem, ſeu in origine fluxionis, & ipſe docet ibi eſſe omnes humores permixtos, & quod aliàs extrema eſſet pernicies ſanguinem mittere in dyſenteria, cùm ſolum conduceret ad debilitandum, fruſtrà ſtatuit ſanguinem eſſe mittendum in dyſenteria, cum illa cõditione, ſi humores ſint sãguini permixti, cùm certum ſit omnes in venis permiſceri, etiamſi diſtent ſummoperè à Natura ſanguinis quarti humoris, quod non tollit quominùs per phlebotomiam educantur ſimul cum ſanguine, ac per conſequens tanquam certum ſtatuimus in dyſenteria ſanguinem eſſe extrahendum viribus conſentientibus; etenim ea mirificè reuellit, attemperat, dolores mitigat, inflammationem præcauet, & inſuper cauſam antecedentem euacuat, præcipuè ſi iecur ſit origo fluxionis. Prætereà quod præternaturam excalefactus multitudinem humorum mordacium generet, qui illicò in inteſtina pelluntur. Quo fit vt nulla ratione huiuſmodi auxilij adminiſtratio, ſit timenda, ſed potiùs amplectenda tanquam præſentaneum remedium, cuius varios, & feliciſſimos euentus experimento deductos decantant plures ex Authoribus citatis. Præſertim Donatus *loco citato*. Competit ergo ſanguinis extractio in dyſenteria: premamus diſcurſum, nam omnia ea quæ ſunt relata indicantur in dyſenteria, videlicet attemperatio, dolorum mitigatio, humorum fluentium reuulſio, ipſorúmque euacuatio; ſed totum hoc fit ſanguine extracto. Et inſuper addimus omne id euenire quin ex ſanguine miſſo ſequatur inconueniens aliquod, quod vitet tot beneficia, quæ propoſita ſunt; non ergo debet omitti phlebotomia. Probatur ea pars minoris propoſitionis, nempè quòd nullum inconueniens ſequatur; Nam vel ſequeretur vitium iactura, & ſumma debilitas; & hoc non, quia ſupponimus in ægrotante virtutem tanquam ſcopum permittentem. Præterquam quòd ſanguinis miſſio parcè debet adminiſtrari, & per interualla: Ergo per ſanguinis extractionem non deperditur virtus vndequaque ratione euacuationis. Probatur conſequentia; nam ipsâ omiſsâ, euacuatio non ceſſat, immò copioſior & crebrior fit per inteſtina, non factâ reuulſione humorum mordacium; factâ verò ſanguinis miſſione, etſi ſpiritus & ſanguis euacuentur, nihilominùs etiam humores mordaces euacuantur, impeditúſque impetus eorum ad inteſtina vbi & dolores, & eroſiones maiores & deſperatum atque perniciosũm ferè ſemper efficiunt malum; ergo maior vtilitas ſequitur per eam euacuationem quæ fit ſanguine extracto, quàm incommodum, ac per conſequens ratione euacuationis, & deperditionis virium, non eſt vitanda ſanguinis miſſio in dyſenteria. Rursùs, neque ratione retractionis talium ſuccorum ad venas; nam ipſi generantur, & exiſtunt in venis ferè ſemper, vbi non ità deſperatam gignunt affectionem, qualem dyſenteria delatis ipſis ſuccis ad inteſtina; ergo etiamſi retraherentur ad venas, ſanguine miſſo, imperari debet tale auxilium, cùm per ipſum educantur citra diſpendium, & noxam, qualem in inteſtinis cauſant, quando per eorum circumuolutiones dilabuntur, credendum igitur eſt eſſe præſentaneum, ne dicam mirabile medicamentum, ex cuius omiſſione ſæpè imperiti Medici calumniam fugientes, innumeros dyſentericos iugulârunt.

Denique: nam præcautionis gratiâ, ſemper quando timetur inflammatio alicuius partis, & præcipuè ipſorum inteſtinorum, adhibetur ſanguinis miſſio; ſed affectio dyſenterica finitimâ eſt inflammationi, adeò vt ſæpenumerò gignatur ex eiſdem humoribus fluentibus; ergo conſentaneum rationi erit ſanguinem mittere, vt præcaueatur, & vitetur tam perniciofum malum, quale eſt inteſtinorum inflammatio. Neque huiuſmodi auxilium interdicit humorum peccantium in dyſenteria peculiaris natura, & conditio cacochymiam conſtituens; nam in tertianis exquiſitis, necnon etiam in febribus ardentibus, & illis qui à pituitæ ſalſæ putredine oriuntur, ſanguinem mittunt Authores, vt paſſim, & communiter cum fœliciſſimo euentu experimento didicimus, & tamen neque obſtat cacochymia, neque receſſus talium humorum à ſanguine: ergo ſimiliter non obſtabit ſanguinis miſſioni in dyſenteria humorum prauitas, aut receſſus à ſanguine; ſolùm ergo ipſam moderabit; nam parcè adminiſtrari debet, & cum præmeditatione iuxta ſubiecti, robur, ætatem, temperiem, &c. Non tamen vos fallat moneo ſanguinis copioſa excretio in hac affectione; vt audaciùs ſanguinem mittatis: nam reuerà potiùs minuit indicationem extrahendi ſanguinem, vtpotè oritur à maiori eroſione aut extenſione vlcerum. Quo fit vt ratione huius vires plus infirmentur, & langueſcant, necnon etiam ſymptomata omnia intendantur, qualia ſunt dolor, & peruigilium; addimus, & quòd ſpiritus in magna copia reſoluantur. Quod totum minuit indicationem extrahendi ſanguinem, vt ſatis clarè intuenti conſtat.

Rursùs, hanc noſtram opinionem minimè labefactat Galenus. Nam 1. *ad Glauconem*, non loquitur de dyſenteria, ſed ſolum de dyarrhœa; & ſimiliter Auicenna non eſt in contrarium; etiamſi tacuerit ſanguinis miſſionem; nam qui omittit auxilium aliquod ipſi non contradicit; & forſan omiſit ſanguinis extractionem, quia timidus; ſi autem videret huiuſmodi auxilium experimento, & fæliciſſimo euentu comprobatum, abſque dubio ipſum mille laudibus extolleret. Et quidem ego dum hæc ſcriberem teſtari poſſum, quandam mulierem dyſentericam ſolo adhibito auxilio ſanguinis miſſionis ſanitati fuiſſe reſtitutam non ſine aſſiſtentium admiratione, & Artis Medicæ plauſu.

Circa partem vbi ſcindenda eſt vena, nonnulla diſſenſio inter Authores; ſiquidem primò vnanimiter omnes fatentur quòd quoties aliqua euacuatio ſuppreſſa præcedit, vel pro ſatisfactione ſuppreſſionis in quantitate, quæ correſpondeat euacuationi ſuppreſſæ. Cæterùm, vbi nulla adeſt ſuppreſſio, & corpus plenum eſt, docet Mercatus baſilicam venam eſſe ſcinden

ſcindendum, vt ſcilicet plenitudo deponatur;at ſi in animo eſt magis reuellere; tenet Donatus Antonius *loco ſuprà citato* , necnon ex Aëtij opinione ſecandam eſſe cephalicam venam, quod præceptum etiam amplectitur Ludouicus Mercatus: Addit tamen Aëtius *lib.9.cap.45. citato* ſciſſionem cephalicæ venæ vires minùs offendere: quod alienum valdè eſſe à ratione aſſerit Neotericus ſuprà citatus, quoniam vires animales, hoc eſt ſenſitiuas, & motiuas plus effœminat, eò quòd directiùs cerebrum inanit, vitalique calore, & animali ſpiritu priuat. Quo fit vt non competat cephalicæ ſectio niſi quando cerebrum eſt pars mittens acres humores ad inteſtina, & tunc priùs ſcindenda erit communis vena,deindè cephalica. Quod totum libenter probamus præter id quod aſſerit, nempè quod quando cerebrum eſt pars mittens, ſemper priùs quàm tundatur cephalica vena, ſcindatur communis; etenim quando corpus plenum fuerit, tunc ſeruabitur tale præceptum, ne ad partem mittentem conuocetur ſuccus, vt indè vehementiùs mittat cerebrum in inteſtina: at quando nullius plenitudinis ſuſpicio fuerit, non erit præter rem primò occurſu cephalicam venam tundere, quæ deriuat, & euacuat materiam ab ipſo cerebro,& vt minuta ceſſet,aut remittatur fluxio.

Peccant etiam Mercatus, & Neotericus ex eo quòd affirment ſaluatellam manûs eſſe ſecandam, quando etiam reuellere magis in animo eſt: nam licèt competat ipſam tundere, quando iecur eſt incenſum, non tamen à principio reuulſionis gratiâ, ſed ſolum gratiâ deriuationis, aut euacuationis, quâ ratione in tertianis, aut longis febribus patiente iecore administratur in fine, adhibitis iam priùs reliquis euacuationibus, tum per ſanguinis miſſionem, tum etiam per purgationem,vt communiter his temporibus Authores non infimæ notæ, fœliciter exercent. Quapropter ſecuriùs exiſtimo corpore exiſtente pleno,etiamſi iecur ſit incenſum venam baſilicam priùs tundere, & depoſitâ plenitudine ad ſaluatellam dextræ manûs accedere, nunquam tamen ad cephalicam niſi in caſu in quo cerebrum ſit origo fluxionis modo quo contra Neotericum notaui: Interdum verò non apparente baſilicâ communem venam ſecare conſentaneum erit rationi; in omni tamen ſanguinis extractione moneo, vt moderatè & per partitas vices fiat, & vt vulgò habetur *à pauſas*. Tum vt maior fiat ſuccorum peccantium reuulſio, tum etiam vt vires ſeruentur vſque ad morbi finem, quod ſummoperè in huius morbi medela reſpicere debemus. Porrò vbi vires languidæ apparent, minimè ſanguinis miſſio celebranda, tunc verò ſcarificationes in ſpatulis fieri ſtudebimus; necnon quando habitus fuerit melancholicus, & meſenterium ac lien ſanguine nigro abundant, materiamque aduſtam inteſtinis præſtent, tunc vtique ſanguiſugæ à fine ſummoperè proficient, quæ materiam mali deriuent ab inteſtinis.

Dico ſecundò: In dyſenteria etiam oportet vti medicamento expurgante; non tamen ſemper,& abſolutè in omni dyſenteria: etenim quando ſimul cum vlcere adeſt inteſtinorum inflammatio, pernicioſum eſt valde auxilium expurgatio, inflammationem augens; & ægrotum citò interimens: Similiter quando adeſt febris acuta cum inteſtinorum vlceribus complicata, minimè competit pharmacum expurgans; etenim febris illud certò in principio impedit, dyſenterica verò paſſio ipſum ſubdubiè expoſtulat, meritò ergo ab ipſo ceſſabimus, quoniam febris indicatio, quæ expurgationem dehortatur vrgentior & ſecurior eſt: dyſenteria verò ſubdubiè ipſam indicat.

Cæterùm, præter hos caſus Valleſius noſter 4. *lib. de Morbis vulgaribus,textu 96.* alios etiam excipit in quibus omittendum eſſe expurgans auxilium docet, & quidem vt clariùs conſtet, quatuor adducit combinationes ex parte cacochymiæ, & vlcerum inteſtinorum: vbi enim cacochymia fuerit magna, & vlcus paruum, tunc vtique conueniens eſt expurgatio. Et ratio pro Valleſio ſit: quia ſi magna cacochymia ſupponitur, etiam natura, tantam ſuccorum prauorum copiam cepit per aluum detrudere, continuabit non dubiè totam illam per eam regionem deponere, & ſic vlcus efficietur incurabile. Si autem vlceratio ſit magna, & cacochymia exigua, expurgandum non eſſe docet, ſed ad vrinas, ſudores, & vomitum retrahendus eſt humor, & inſuper externis, & internis auxiliis vlceri ſuccurremus. Caſu verò in quo & vlcus ſit exiguum, & cacochymia exigua, nec purgandum eſt, cùm iudicet Valleſius ſolo victu bono, & deriuatione per alias vias ſanitatem recuperare ægrotantes. Tandem ſi cacochymia fuerit magna, & vlcus magnum, iudicat aut nihil operandum eſſe tanquam in re deſperata, aut ſi cum periculo, omnia tentare auxilia, vt forſan adiuuet temeritas, iuxta illud Galeni, melius eſt aliquid etſi cum periculo tentare quàm ægrum ſinere certò perire.

Verùm, ſi cum magna cacochymia,& vlcere paruo complicetur febris, non veretur Neotericus citatus expurgationem in principio exercere. Nos autem ſi fuerit febris acuta, huiuſmodi auxilium non probamus in principio,iuxta illud Hippocratis 1. *Aphoriſmor. text.24. In acutis paſſionibus rarò, & in principio medicinis purgantibus vti conuenit.* E contra verò ſi febris fuerit mitis,non recuſabimus auxilium expurgans, etiam in principio, quoniam vrgentior eſt indicatio dyſenteriæ,quàm febris, ità vt ſi illa perſeueret meritò ægrotantis interitus timeri poſſit. Febre autem perſeuerante, aut aliquantulum inualeſcente vi expurgationis non ità,& ſic tutiùs erit maiori ſuccurrere malo. Auicenna etiam probat vſum expurgationis *fen 16. lib.3. tract.2. cap.7.* dicens, *Et ſi fuerit neceſſaria euacuatio propter malitiam humorum, fac eam & cum timore, & cautela, & ſtude vt ſit ſolutiuum, non vehemens, nec nociuum acrediui, & vlceri, imò ſit benignum, ſicut mirabolani.*

Porrò, Ludouicus Mercatus *lib.3. ſuæ practicæ citato*,expurgationem prohibet quando ſucci dyſenteriam cauſantes ſunt prauæ naturæ, atrabilarij nempè, quoniam exiſtimat huiuſmodi humores priùs eſſe attemperandos, & corrigendos aut aliis ſuccis ſiue medicamentis miſcendos, & inſuper per aluum educendos, quoniam expurgatio celebrari nequit citra maioris mali periculum.

Cæterùm, hæc Mercati aſſertio in pluribus claudicat, opponitur enim primò Hippocratis doctrinæ 2. *Epidem. ſect. 6. text. 27.* per illa verba:

verba : *A ventris turbatione aut tuſſi fiente cancro os amareſcit ; dare autem bibere elaterium bis aut ter niſi balbus ſit, &c.* Quæ verba expendens Doctiſſimus Valleſius *Epidem. loco citato* aſſerit per ventris turbationem intelligere Hippocratem quamlibet ventris ſolutionem, ſeu fluxionem immodicam; ſiue ſit dyarrhœa, ſiue dyſenteria. Et cùm alibi 4. *Aphoriſm. comment.* 24. dyſenteriam factam ex atra bile lethalem eſſe confirmet, iuxta Hippocratis etiam decretum, ex eo quòd fiat veluti cancer inteſtinorum, vt Galenus etiam *in Commentario* expoſuit : inde oritur quòd in præſenti loco allegato ſermonem faciat Hippocrates de dyſenteria quæ eſt lethalis, & oritur à prauis ſuccis, ſeu atrabilariis, cuius ſignum eſt oris valde magna amaritudo, (& idem eſt de tuſſi ſeu vlceribus, quæ ab eiſdem ſuccis fiunt in aſperæ arteriæ cauitate) in quo euentu expurgationem citò exercendam conſulit Hippocrates per illa verba : *Dare autem elaterium bis aut ter.* Audite Valleſium ſuper ea *commentario Epidemiorum citato : Bis aut ter feſtinationem continet, quaſi diceret expurga citò, ac ſi opus ſit repete medicamentum ſine mora.* Ex his ergo haud dubè contra Mercatum conſtat ex Hippocratis doctrina in dyſenteria procedente ex prauis, & atrabilariis ſuccis, citò & abſque vlla mora eſſe expurgandum, aliàs enim difficilis apparet, talium ſuccorum attemperatio ; reductióque, quin anteà cancrum deſperatum creent in inteſtinis ; ipſis fluentibus continuò ſuccis, ac ſanè inteſtina ampliùs & ampliùs ſuâ mordacitate dilacerantibus, & ſi forſan attemperantur, aut corriguntur ſucci, non erit pòſteà neceſſaria expurgatio, quoniam iam malignitas ceſſauit; ſi autem non ità furioſa perſeueret ſuccorum prauitas, & acrimonia poterit meo iudicio expurgari; ſed cùm priùs toto tempore ; quo fit correctio immineat maius periculum, citra rationem expectabimus correctionem, imò potiùs Hippocratico dogmate ſtatim purgabimus. Vnde pro noſtra Concluſione comprobanda tanquam Patronum Hippocratem habemus, ſaltem in dyſenteria cancroſa ; comprobans & conſulens vſum pharmaci purgantis.

Neque nos terreat elaterij propoſitionem ; nam antiquus mos eſt Hippocratis expurgationem præcipere nominato ſemper aliquo medicamento eorum quæ ſibi erant familiaria, ac proindè idem ſonat : *Dare autem elaterium bis aut ter*, ac ſi diceret : *Expurga citò, & citra moram* : nam certum eſt elaterum, non eſſe conueniens auxilium in dyſenteria, quoniam valdè efficax ab omnibus iudicatur. In præſenti autem ſolùm leuia competunt auxilia purgantia, vt latiùs infrà conſtabit.

Vlteriùs, Mercatus docet huiuſmodi ſuccos à principio ante attemperationem, non eſſe expurgandos propterea quod ex decubitu talium humorum prauorum ad inteſtina, cancroſa fient vlcera, multò meliùs fient paulatim decumbentibus citra conſortium etiam aliorum humorum, eò quòd plus adhæreant. Sequitur ergo inconueniens, & forſan maius ſi in principio non euacuentur. Præterquam quòd ipſe in medela febrium pernicioſarum à principio expurgat malignos humores nullà expectatâ correctione, aut emendatione, ergo eadem ratione in dyſenteria cancroſa ipſos iure optimo expurgare tenetur, aut inconſtantiæ arguitur.

Addit inſuper Hippocrates, *niſi balbus ſit*, hoc eſt niſi ægrotans ſit balbutiens, in quo minimè competere expurgationem docet Valleſius : nam cùm balbis familiaris ſit alui turbatio, quia naturâ humidiſſimi ſunt, vt 6. *Aphoriſmor.* docet etiam Hippocrates & Galenus, æquum eſt in ipſis motis ſuccis prauis per alum minorem eſſe morbum, ſuſpicari quàm in alio quocunque ægroto, & ſic cùm non ſit purgandum ex Hippocratis ſententia, niſi in periculoſiſſima dyſenteria, non mirum ſi in balbo vitetur, quia non ità periculoſa cenſetur expurgatio, vtpotè magis congruit, & in morbis minùs periclitantur quorum, vel naturæ, vel ætati, vel conſuetudini, vel tempori familiaris morbus eſt, Hippocrate authore 2. *Aphoriſm. textu* 34. Ergo cùm naturæ balbi competat alui fluxio, in ipſa minùs periclitantur, & ſic non expurgandum ; quia ſolùm hoc concedit Hippocrates in periculoſiſſima dyſenteria.

Addit Valleſius in confirmationem huius, quòd quemadmodum faciliùs fit alui fluxio in balbo, ità faciliùs augebitur, & fiet nimia, & minùs poterit reſiſti, & per conſequens à morbo eſt balbo periculum minus, ab expurgatione maius. Verius tamen iudico Hippocratem *citato loco* minimè negare vſum auxilij expurgantis abſolutè in balbis ; ſi quandoque dyſenteriâ atrabilariâ corripiantur, ſed tantum prohibuiſſe vſum talis pharmaci, videlicet elaterij ; quoniam efficax valdè eſt in ſua operatione, ità vt meritò poſſit timeri naturæ præcipitium ſi in balbo propinaretur ex ſuperflua & nimia euacuatione, vitiúmque inemendabili iacturâ, & hac ratione meritò negabimus cum Valleſio vſum purgantis pharmaci, ſecus verò ſi ſimul roborans ; & expurgans mediocriter eligatur medicamentum vt in forma latiùs dicemus. Ergo ſi balbus corripiatur dyſenteriâ atrabilariâ, non recuſabimus purgationem illicò à principio, tum quia licèt alui fluxio eſſet balbo minùs periculoſa, quàm alteri naturæ, non tamen ideò periculoſa non eſt talis affectio ; vtpotè licèt alui fluxio congruat magis balbo, non tamen cum vlcere inteſtinorum, neque ab humore atrabilariò, cùm potiùs talis humor penitùs naturæ balborum humidæ opponatur, & proindè ex hac parte periculoſior cenſeri debet dyſenteria atrabilaria in balbis. Vnde ſi non aliis naturis indiſcriminatim Hippocrates conſulit expurgationem in balbis : etenim in his non minùs impendet periculum cancroſæ affectionis in inteſtinis, ſi duret, & prolongetur affectio, & antecedentes ſucci non educantur per aluum celeriori motu ab auxilio purgante. Tum etiam quia in balbis propter naturæ propenſionem ad euacuationem per aluum facili, & leui medicamento conſequetur finis intentus; habetur enim in ipſis natura veluti adminiculans, & ſic tuto exerceri poterit tale auxilium.

Comprobant hanc noſtram Concluſionem etiam quam plures ex modernis ſcriptoribus præter Mercatum, Donatus Antonius *loco citato*, (etſi cenſeat eſſe magis conueniens per vomitum ſi poſſibile fuerit præfatus mordaces ſuccos educere, tum quia euacuatorium auxilium, tum quia etiam reuulſionem vomitus eſt, nec Galeni doctrinæ diſſonans : nam 4. *Methodi*

cap. 6.

cap.6. hæc habet: *Vtique si in superioribus vlcus consistat per inferna purgantes; si autem in inferioribus sit, superiorem ventrem euacuantes:* sed de his mox fiet copiosior sermo. Tenet etiam hanc partem Sennertus *quæst.4.suæ praxis.* Amatus Lusitanus (*centuriâ 2. curatione 44.* Et accuratiùs *in scholio* vbi addunt pro hac sententia Galenum *lib.2. de simplicium medicamentorum facultatibus cap.12.& 14.* Et Vallesius noster *solita acutie 2. Epidem. citato*; vbi rationem reddit, quare in dysenteria meritò ac tutò purganti auxilio vti possumus. Et sanè ab ipso omnes nouiter Scribentes rationem validandi & probandi vsum pharmaci expurgantis in dysenteria, tanquam à fonte emendicârunt, sibi arripientes gloriam, & nouitatem opinionis, Vallesij nomen obliuioni mandantes, proh dolor! Sed ipsum attento animo audiatis *lib. 2. Epidem textu 27. sect.6.* suadentem iuxta Hippocratis doctrinam vsum purgationis in principio dysenteriæ atrabilariæ, sic ait: *Sed quorsum expurget quis in dysenteria? an non trahet ad partem affectam excrementa? certè: Læserit ergo interim? haud dubiè; tamen præferuat expurgatio multos à maligna dysenteria tempestiuè extrahens multam copiam succorum, quia multò magis exulcerant intestina paulatim in eam excrementis influentibus, quàm affatim per eam effluentibus multis. Itaque expurgatio non tollit periculum quod à succis ipsis impendet: siquidem hoc ipsos trahit ad intestina, sed quod à mora & lenta fluxione. Proindè si expurgandum in dysenteria, est præproperè faciendum, quia vbi multum processerit malum, frustrà suscipietur.* Hucvsque Vallesius. Sed eruditè & compendiosè, vt assolet totam rem absoluit, necnon tenebrosa dubia circa exercitium expurgationis in dysenteria, vt alter Sol illuminat.

Hinc iam nouiter Scribentes hac eadem ratione probant absolutè in dysenteria, (etiam in ea quæ ab atra bile non procedit exceptis casibus assignatis suprà) purgandum esse: nam in dysenteria humores paulatim fluentes per intestina tanquam per loca conuenientia ipsa exulcerant, & rodunt. Ergo si celerior fiat talium succorum expulsio per ipsa intestina, impedietur sanè ne vlcus tam profundum, & extensum fiat; atqui hoc præstat medicamentum expurgans, ergo conuenit eius vsus, euenit enim ex eo quòd humores celeriùs educuntur per expurgationem, vt innumeræ partes succorum mordacium, non attingant vlcera intestinorum, quæ aliàs si à Natura motu illo lento expellerentur, ipsa attingerent, & plus corroderent: Ergo cùm etiam vi talis auxilij diminuatur materia antecedens morbi; relinquitur locus vt Natura faciliùs quod superest vincat quasi turgidam materiam, vi expurgationis expellendo, ad quam etiam ipsa inclinata est, & adminiculans per conuenientem, & eandem viam; competit ergo expurgans auxilium in dysenteria. Comprobant hanc eandem rationem experimento efficaci: nam si magna quantitas simul, & celeriter ex alto supra lapidem cadat, non excauat lapidem; at si eadem moles guttatim caderet, illum excauaret, sine dubio; Ergo etiam simili ratione si humores mordaces, qui sunt causa dysenteriæ celeriter, & simul per intestina educantur, minùs corrodent quàm si guttatim, & lento motu mouerentur; hoc accidit si omittamus expurgationem, illud autem si illam exerceamus. Clarè igitur constat esse propinandum tutò, & secure expurgans auxilium in dysenteria, quamuis moueat ad partem affectam materiam peccantem, quia non ità grauiter offenduntur intestina, ac si lentò Naturæ motu excernantur. Ex quo præcipuè *13. Methodi* loquitur Galenus in casu in quo humores possint moueri per alias vias, sine incommodo, vel saltem cum minori, in dysenteria verò grauiora incommoda fient, si tales succos ad alias partes moueamus, & minora, si celeriori motu eos educamus per ipsa intestina, vt ex Vallesio constat.

Nec valet si respondeas: hoc esse verum in casu in quo per aliam regionem, non posset euacuari humor. Cúmque possit per vomitum expelli, & reuelli ab intestinis, frustrà & cum periculo tentabimus expurgationem ad partem affectam, conuocando succos mordaces. Optimè ergo deducitur securiùs esse vomitum mouere, ac per ipsum tales humores peccantes euacuare. Tamen contra est: Nam vel vomitus est mouendus per medicamentum selectiuum particularem humorem trahens, & hac ratione incurrunt eadem pericula expurgationis, vel tentandus erit vomitus per alia auxilia vomitoria, non trahentia, & in tali casu primò difficile apparet humores ità crassos trahi ex venis, vsque ad ventriculum; & si forsan concedamus trahi posse præfatos succos, vnde constabit gigni in ventriculo difficiliorem, & periculosiorem affectionem, qualis est cardiaca, aut cardialgia; præsertim cùm ventriculus habeat sensum acutissimum, & cùm ex alia parte per sudores non possint educi tales humores propter suam crassitiem, & lentorem: Ne igitur grauiora accidant mala, securius est auxilio purganti vti, vt per conuenientem regionem celeriùs educantur humores qui aliàs lento suo motu intestina ampliùs dilacerarent, & vt impediatur noxa, quæ ex celeri impetu humorum fieri potest, oportet vel dum primò incipit operari expurgans pharmacum, vel anteà quàm incipiat vti clystere attemperante, & obleniente intestina, & eius vlcera, quale est illud quod parari solet ex pinguedine hircina lota, aut ex cera alba, aut parabitur sequens clyster.

℞ Decoctionis hordei ℔.j. albuminum ouorum conquassatorum num.ij. gummi arabici, & tragaganti, ana ℈.ij. adipis hircinæ, aut caprinæ lotæ, ℥.ß. Misce: Ex quo liquore iniiciendus est clyster.

Medicamenta verò purgantia minimè debent esse vehementia in expurgatione ne corpus valenter alterent, & succos magis contumaces reddant, & forsan tantam copiam humorum in intestina deponant, vt irremediabile prorsùs reddatur prædictum malum. Quâ ratione elaterium reprobatur, & auxilia similia ab Authoribus.

Competunt ergo mitiora pharmaca, ex quibus in præsenti affectione selectionem habet rhabarbarum, mirabolani omnes, tamarindi: Nec defuêre qui agaricum laudent iuxta Galeni doctrinam *de simplicium medicamentorum facultatibus, capite proprio*, eò quòd similem, aut saltem aliquam adstrictionem habeat, cum enumeratis auxiliis, quâ mediâ, & simul expurgentur succi mordaces, & intestina roborentur adstrictio

adſtrictione prædictorum medicamentorum. Animaduertere tamen oportet in principio primam purgationem tentandam eſſe, nullâ abiectâ virtute purgante pharmacorum, nec torrefactione eorum factâ, neque infuſione primâ depoſitâ; nam cùm in principio multitudo humorum adſit, egens euacuatione, fruſtrabitur non dubiè ſi virtutem medicamentorum minuamus. Quâ ratione ſequenti formulâ purgationem primam inſtituemus, exempli gratiâ in materia biliofa.

℞ Rhabarb. electi, & corticum mirabolan. citrin. ana ʒ.j. fiat infuſio in decocto tamarind, aut in decoctione hordei, aut in aqua plantaginis vbi attemperare magis velimus,& expreſſionis eius ſume ℥.iij. ſyrupi ſolutiui roſacei ℥. ij. Miſce.

Eandem habet prærogatiuam ſequens auxilium.

℞ Rhabarbari electi,ʒ.j. infund. in ſero lactis. cuius expreſſionis ſume ℥.iij. pulueris mirabolanorum citrinorum tenuiter trituratorum ʒ.j. aut pulueris eiuſdem rhabarbari ſubtiliter triturati ʒ.ß.Miſce.

At ſi materia fuerit phlegmatica eligantur medicamenta phlegmagoga, qualia ſunt agaricus, mirabolani embylici, necnon chebuli, & mutandis mutatis eadem formâ propinabimus pharmaca, immiſcendo etiam rhabarbarum. Et tandem vbi melancholia materiam huic malo præſtet, vti poterimus in prima purgatione infuſione foliorum ſennæ, epithimi, polypodij, cum rhabarbaro etiam in ſero lactis & ſyrupo ex infuſione violarum, additâ confectione hamec ſimplici, & ſucco ex roſis Hiſpanis. Et ſi forſan ſucci dyſenteriam cauſantes fuerint permixti, permiſcenda eſſe pharmaca purgantia conſulit rei ratio. Si tandem popularis fuerit ſeu maligna conſtitutio dyſenterica, conſulit Mercatus addendum eſſe purgantibus auxiliis puluerem margaritarum præparatarum, aut denique puluerem ſmaragdorum præparatorum, peculiarem enim hic habet prærogatiuam.Quæ omnia præterquam quòd malignitati opitulantur, habent etiam vim compeſcendi impetum humorum fluentium. Maiori verò ex parte causâ euacuatâ aliquo ex præſuppoſitis auxiliis purgantibus, tunc rurſus, atque iterum ſi opus fuerit expurgare oportet, ad eductionem reſidui, leuiùs tamen purgabimus, & magis roborabimus; hoc tamen miro modo præſtabimus ſequenti auxilio.

℞ Pulueris mirabolanorum citrinorum ʒ.j. ß. ſacchari roſacei vetuſtiſſimi ℥.j.ß.Miſce.

In pueris verò ſufficiet ʒ. j. pulueris ſuprà dicti, & ſic in doſi reliquorum auxiliorum purgantium procedere debemus, ità vt minuantur, vel augeantur ratione temporis, ætatis, aut peculiaris naturæ, aut conſuetudinis. Poſſunt etiam ad huiuſmodi vſum leuiter torrefieri tam rhabarbarum, quàm mirabolani omnes, & eadem parum maiori quantitate exhiberi diſſoluta in aqua plantaginis, aut capitum roſarum;nec credendum eſt vim propriam ignis efficaciâ amittere, & actimoniam adquirere, vt nonnulli arbitrantur; nam leuiter tantùm torrefieri debent, vt ſcilicet id quod in talibus auxiliis mordacius & tenuis ſubſtantiæ eſt, leni torrefactione diſſoluatur; & ſi forſan poſt leuem hanc calefactionem, ſeu torrefactionem irrorentur aquâ roſaceâ, talia medicamenta vtiliora reddentur. Amatus Luſitanus *Centuriâ 2. curatione 44.* torrefactionem rhabarbari non probat, ſed loco illius primam infuſionem rhabarbari abiicit, & iterum rhabarbarum infundit in aqua plantaginis, additque in dyſenteria biliofa, pulpam caſſiæ vſque ad ℥. ß. vbi aduertit rhabarbarum per primam infuſionem amittere quidquid habet mordacitatis, & ſeruare virtutem adſtrictoriam, & ſic roborare magis, & purgare minus aſſerit. Notat etiam Amatus tamarindos ſuſpectos in curatione dyſenteriæ propter acidum quem habent ſaporem, proptereáque ab ipſis abſtinet. Sennertus tamen mille laudibus extollit decoctum mirabolanorum factâ iam primâ pleniori purgatione ad reliquias humorum abſumendas. Conficitur autem huiuſmodi decoctum ſequenti formula.

℞ Corticum mirabolanorum chebulorum ℈.x. citrinorum ℈.v.paſſularum minorum ℥.ij. coquantur in ℥.xxvj. aquæ ad conſumptionem tertiæ partis,colentur cum leui expreſſione, colaturæ adde ſacchari ℥. ß. clarificentur aromatizando duabus dragmis cinamomi. Cuius auxilij doſis erit ab ℥.iv. vſque ad ℥.vj.Sed de his paſſim apud Authores copiam habetis. Ideò plura omitto,& ad alia maioris momenti exagitanda dubia pergo.

An dyſenteriæ curatio ſit incipienda ſanguinem priùs mittendo,aut priùs expurgando?

Priuſquam præſentem Controuerſiam diluamus ſupponere oportet dubium non eſſe quando dyſenteria ſolùm oritur ex vitio primæ regionis. Nam tunc certum eſt eſſe expurgandum, & minimè ſanguinem mittendum. Solùm igitur procedit lis, quando dyſenteria oritur ſolùm ex vitio ſecundæ regionis, ità vt Natura ex vaſis maioribus deponat ſuccos mordaces in inteſtina; ipſa exulcerantes, An in tali euentu primò ſit ſanguis mittendus, aut expurgandi primò ſucci.

Supponendum prætereà eſt litem præſentem eſſe, quando in dyſenteria competit ex vna parte expurgatio, & ex altera ſimul eſt indicata ſanguinis miſſio, nullo præſente neque imminente obſtaculo ad vſum vtriuſque auxilij; nam etſi eſſent indicata ſimul ambo, poterat vtique eſſe aliquod impedimentum ad vnum, & non ad alterum quod penitùs obſtaret eius vſus, & tunc nulla erat controuerſia quoad determinationem auxilij; etenim certum erat illud eſſe imperandum, quod ſine obſtaculo exerceri poſſet. Dubium ergo ità ſtrictè debet procedere, vt æquè ſimul, & abſque obſtaculo; indicatis vtriſque auxiliis in dyſenteriæ curatione debeamus primò eligere expurgationem; an verò phlebotomiam; ſubcingamus controuerſiam in propriis terminis. Humores mordaces in dyſenteria vaſa maiora occupantes ſanguini permixti in corpore ſufficienter robuſto, aut forſan pleno ſanguine illicò fundendum indicant ex vna parte: Rursùs etiam

huiuſmodi humores cacochymi ſunt, nullam ſuſcipientes coctionem, neque emendationem à Natura, ab ipſáque veluti turgidi commoti per ventrem inferiorem, necnon etiam veluti adminiculante eductione per pharmacum ſelectiuè expurgans clamant. Quid ergo in hoc caſu faciendum primò, expurgandúmne, an ſanguis mittendus? Expurgandum primò eſſe in dyſenteria colligi poteſt ex Hippocrate 3. *Epidemiorum citato*: necnon etiam ex Valleſio noſtro *in Commentario textus citati*, vbi expendens illa verba, *bis aut ter*, ait: Hippocratem ſignificare citò eſſe expurgandum & ſine mora in dyſenteria. Inferiùs verò ſubdidit Valleſius *Proindè ſi expurgandum in dyſenteria eſt, præproperè faciendum, quia vbi multum proceſſerit malum, fruſtrà ſuſcipietur*. Conſtat ergo ex his in dyſenteria iuxta Hippocratis doctrinam citò, & ſine mora eſſe expurgandum; Et vt Valleſius notat, vbi expurgatio competit in dyſenteria, præproperè imperanda: quoniam ſi malum ſubrogaretur, fruſtrà erit tentanda expurgatio.

Hunc dicendi modum amplectitur Salmanticenſis quidam; rationibúſque conatur validare huiuſmodi aſſumptum. Prima ſit:

Humores occupantes primam regionem primò ſunt expurgandi: ſed etiamſi ſupponamus in præſenti Controuerſia ſuccos peccantes è venis maioribus fluere ad inteſtina, nihilominùs cùm in vera dyſenteria ſupponatur vlcus in inteſtinis, neceſſariò debent eſſe in ipſis, & prima regione plura excrementa, ſeu peccantes ſucci, qui expoſcunt priùs eductionem per pharmacum expurgans; Ergo licèt ipſi aliàs ſimul indicent ſanguinis miſſionem, priùs debet exerceri expurgatio eorum, qui iam ſunt in prima regione, & poſteà vt cauſam antecedentem in venis exiſtentem minuamus & reuellamus, debemus vti phlebotomia. Primò igitur expurgandum eſt in dyſenteria. Probatur conſequentia, quia ſemper vitium primæ regionis eſt primò auferendum, deindè verò vitio ſecundæ regionis ſuccurrere debemus: ſed ſemper in dyſenteria adhuc orta ex vitio ſecundæ regionis, adeſt vitium in prima, ergo ſemper primò indicat ablationem. Minor probatur: nam ſemper in dyſenteria vlcera adſunt inteſtinorum, (aliàs non eſſet dyſenteria) ſed ſemper quando ſunt talia vlcera, adſunt humores, & excrementa adhærentia partibus vlceratis; ergo ſemper in dyſenteria adhuc orta ex vitio ſecundæ regionis adeſt vitium in prima, ac per conſequens primò auferendùm, tanquam conditio ſine qua non, auxilio purganti.

Confirmatur hoc ipſum argumento deſumpto ab inconuenienti: nam ſi priùs venam ſcindamus, ſequetur exindè quòd excrementa primæ regionis ad ſecundam regionem conuocarentur, & recurrerent, ac per conſequens tota maſſa ſanguinaria denuò vitiabitur per contagium, vnde ferocior excitabitur dyſenteria, ſuccis omninò vitiatis, quod maximum reputatur abſurdum. Tandem ſi primam regionem priùs non mundemus per vſum pharmaci expurgantis; neceſſe eſt vt alimenta corrumpantur, & augeatur cacochymia, communicatâ putredine ſuccorum vlcerantium inteſtina. Ergo ne hæc omnia fiant, primò expurgabimus, & poſteà phlebotomabimus.

Addimus pro confirmatione huius placiti: factâ expurgatione primò ſucci remanentes minùs diſtant à natura ſanguinis, ergo etiamſi indicata ſit ſimul ſanguinis miſſio, ſi priùs exerceatur expurgatio, poſteà feliciùs exercebitur ſanguinis miſſio, ac proindè manifeſtum videtur vtriſque ſimul indicatis auxiliis ſatiùs eſſe primò expurgare, & deindè venam ſecare.

Hæc aſſertio firma non eſt, vtpotè fallaci fundamento ſuadetur, non enim vlla ratione conſtat ſemper, & in qualibet dyſenteria adeſſe in prima regione tantam excrementorum copiam, quæ egeat medicamento purgante. Si verò huius opinionis defenſor teneat, vt ſuſpicor, quantitatem excrementorum, ſeu humorum mordacium adhærentium vlceribus inteſtinorum eſſe ſufficientem, imò neceſſariò indicare priùs expurgationem, premo ratiocinium efficaciter contra prædictam aſſertionem: nam ex eo ſequeretur nunquam in dyſenteria adeſſe occaſionem mittendi ſanguinem. Sequelam probo: nam ſemel expurgatione factâ, aut perſeuerant vlcera inteſtinorum, aut omninò, ac penitùs euaneſcunt: ſi hoc accidat, minimè competit venæ ſectio, neque aliud auxiliorum genus, vtpotè iam affectio ceſſauit. Si verò primum eueniat, ergo quemadmodum in primo acceſſu fuerit indicata, & imperata expurgatio ante venæ ſectionem, ità & rursùs atque iterum donec vlcera penitùs euaneſcant debet indicari atque exerceri. Patet conſequentia argumento ad hominem facto: nam ideò in primo inſultu morbi priùs fuit indicata & imperata expurgatio propter excrementa primæ regionis vlceribus inteſtinorum adhærentia, ſed immediatè poſt (dyſenteriâ perſeuerante) adſunt etiam vlcera inteſtinorum, ſimúlque mordacibus excrementis, ſeu humoribus ipſis adhærentibus: ergo quemadmodum in primo inſultu hæc primò indicârunt expurgationem, poſtpoſitâ indicatione ſecandi venam, ſic ſimiliter durante dyſenteriâ rursùs atque iterum, & ſemper indicabunt expurgationem, poſthabitâ indicatione mittendi ſanguinem, ac per conſequens nunquam in hac opinione erit occaſio huius auxilij, quod & abſurdum eſt, & penitùs deſtruit controuerſiam propoſitam.

Et ſi iterum reſpondeat aliquis in fauorem Salmanticenſis Doctoris, dicendo, poſt purgationem inteſtina eſſe libera ab excrementis, & tunc poſt purgationem nullo modò indicari; nihil valet; quia ſi factâ expurgatione & perſeuerantibus vlceribus inteſtinorum fuit occaſio mittendi ſanguinem, ergo etiam in primo inſultu dyſenteriæ nullâ præcedente purgatione, poterit eſſe occaſio mittendi ſanguinem. Patet conſequentia: nam impedimentum ad venæ ſectionem oritur non dubiè in opinione huius Doctoris ab excrementis adhærentibus vlceribus à Natura tráſmiſſis è venis maioribus ad inteſtina; ſed poſt factam purgationem non obſtiterunt vlcera perſeuerantia, nec excrementa ipſis adhærentia ad ſanguinis miſſionem: ergo neque ante expurgationem obſtabunt excrementa primæ regionis vlceribus adhærentia ad venæ ſectionem, ac per conſequens poterit primò exerceri ſanguinis miſſio, poſthabitâ indicatione expurgandi.

Neque quod inteſtina ſint longa & anfra-

ctuoſa, & variis circumuolutionibus obducta eſt argumentum, vt concedamus ſemper excrementis abundare dyſentericum, quæ neceſſariò primò expoſcant depoſitionem: nam etſi præfatam conformationem inteſtinis concedamus, non tamen ideò humores in qualibet parte adhærent tenaciter, ſed ſolùm in iliis vbi vlcera adſunt, quæ à Natura, etiam paulatim & crebrò propulſantur. Si tamen huiuſmodi excrementa indicant priùs purgationem tanquam conditio ſine qua non, argumentum à nobis propoſitum probans nunquam eſſe occaſionem ſecandi venam in dyſenteria manet in ſua vi. Præterquam quòd excrementa, quæ à Natura deponuntur, vlcera procreantia in inteſtinis ſunt in parua quantitate, vt oſtendunt eiectiones, aliàs non eſſet dyſenteria, aut eſſet cum ipſa complicata diarrhœa; ac per conſequens ex hac parte non vrget neceſſitas ſemper purgandi priùs, quinimò, nec erit impedimentum vt ſanguinem priùs mittamus.

Sit noſtra Concluſio: In caſu poſito quo æquè, & ſimul indicantur ſanguinis miſſio & expurgatio in dyſenteriæ medicatione, nullo adſtante prohibente, neque illorum alterâ magis vrgente, tutiùs eſt ſanguinem mittere priùs pro ratione virium, & morbi, & inde ad auxilium expurgans recurrere. Probatur: nam ſi aliquod eſſet obſtaculum, maximè excrementa primæ regionis vlceribus adhærentia; ſed talia faciliùs & citra noxam deponuntur per clyſterem iniectum, tum propter eorum paruam quantitatem, tum etiam quia forſan per exhibitionem auxilij purgantis nullâ in corpore præcedente euacuatione, humores non dubiè plus ebullient; necnon etiam concitatiùs fluent in inteſtina, ità vt deſperatam generent affectionem. Ergo tutius erit copiam priùs demere per ſanguinis miſſionem.

Confirmatur: nam per hanc ſucci attempe rantur, reuelluntur, euacuantur, necnon etiam corpus lubricum, ac fluidum redditur ad expurgationem; ergo etiamſi vtrumque auxilium ſimul, & æquè ratione humorum, ſeu cauſæ morbi ſit indicatum, conſentaneum rationi eſt, vt priùs exerceatur venæ ſectio, quàm expurgatio, vtpotè illud auxilium veluti præparatio eſt, & diſpoſitio ad opus expurgationis, & ſcilicet vtrumque æquè, & ſimul ſit indicatum, ſecuriùs puto eſſe venæ ſectionem priùs exercendam.

Verùm, in hac re diſplicet cuiuſdam Neoterici noſtri placitum, aſſerit enim, quòd ſi apparuerit, aut aliquibus ſignis conſtiterit in inteſtinis ſuperioribus eſſe nimiam excrementorum copiam, tunc vtique non eſſe extra rem expurgationem primò moliri; docet deindè quòd ſi vlcera, & nimia etiam quantitas excrementorum, ſit in inteſtinis inferioribus, tunc vtique nullatenus eſſe expurgandum primò, ſed clyſteribus erit deponenda multitudo: & deindè ſanguis erit mittendus. Rationem huius reddit: nam ſi excrementa, ſint in inteſtinis inferioribus, trahentur non dubiè ratione medicamenti ad partes ſuperiores contra propriam inclinationem, vbi maiora mala inferre poſſunt. Prætereà etiamſi excrementa ex aliis partibus trahantur (quod certum eſt apud omnes) timendum eſt ne in partibus inferioribus iam debilibus permaneant, & grauiùs excrucient, & augeant vlcera, aut inflammationem excitent, & ſic docet, tutiùs erit tunc clyſteribus ſarcinam deponere, & poſteà ad ſectionem venæ recurrere.

Diſplicet igitur primum quod tenet, vtpotè euertit difficultatis vim; nam aut illa nimia excrementa, quæ ſunt in inteſtinis tenuibus, ſeu ſuperioribus habent rationem conditionis ſine qua non, aut non ſunt obſtaculum ad ſanguinis miſſionem. Si dicat primum, tollitur controuerſia, nam vt certum debet ſupponi, priùs debere deponi rationem conditionis in prima regione per pharmacum leniens. Et his ſolum procedit, quando ſimul, & æquè abſque obſtaculo vtrumque vrget auxilium. Si verò reſpondet huiuiuſmodi excrementa occupantia ſuperiora inteſtina non eſſe obſtacula; vt venam ſecemus: Ergo priùs debet ſecari, & non expurgari priùs debet, etſi pharmacum ſit leniens, & moderatum in virtute; aliàs cùm conſtet ex ipſa retentione expultricem eſſe debilem, non liceret medicamento efficaci vti ex aliis partibus ad partes tam debiles eodem plus excrementorum conuocare; nam ibi impacta maiora accidentia, & ſæuiora non dubiè excitarent. Securius igitur erit quando ſimul & æquè vtrumque auxilium indicatur; incipere à ſanguinis miſſione.

Rursùs etiam diſplicet id quod ſecundo loco tenet Neotericus, non quia in re ità non ſit faciendum, ſed propter rationem propter quam ipſe iudicat non eſſe expurgandum quando excrementa occupant inteſtina inferiora ſeu craſſa: nam demus gratis pharmacum expurgans trahere ad partem ſuperiorem verſus ſe excrementa, quæ ſunt in partibus inferioribus, hoc enim nullum reputo inconueniens, quandoquidem trahit etiam pharmacum ex partibus ſuperioribus humores, & ſuccos ſimiles in vitio & corruptione, qui quia irritant tum qualitate, tum etiam quantitate, velociter à Natura pelluntur citra noxam in partibus ſuperioribus, vbi actuatur pharmacum expurgans: Ergo etiamſi excrementa eſſent in partibus inferioribus, & ad ſuperiora inteſtina conuocarentur, non dubiè ſimul cum aliis attractis, ex partibus ſuperioribus velociter à Natura propulſabuntur abſque vlla noxa; Patet conſequentia: nam quando humorum corrodentium nimia copia adeſt in venis, & ipſamet trahitur ad inteſtina ſuperiora, & tenuia per pharmacum expurgans, tunc vtique tota illa copia deponitur iuxta pharmacum expurgans, & tamen quia velociter à Natura pellitur iuxta corpus per ſeceſſum, illa attractio commoda exiſtimatur; Ergo ſic ſimiliter licèt humores tales ſint in inteſtinis inferioribus, & verſus ſuperiora moueantur contra grauitatem, non reputabitur abſurdum, quia ſimul cum aliis attractis illicò à Natura pelluntur extra corpus à partibus ſuperioribus forſan robuſtioribus, & magis irritatis ad expulſionem, non ergo ob hanc rationem denegandum erat pharmacum expurgans exiſtente copiâ excrementorum in craſſis inteſtinis; ſed quia faciliùs, & cum minori alteratione educuntur per clyſteres propter viciniam, & approximationem.

Alterum etiam inconueniens quod adducit, nempè,

nempè quòd medicamentum traheret ex partibus ſuperioribus excrementa quæ conuocarentur ad inferiores, ibíque inflammationem excitabunt, maioráque vlcera,non probat intentum Neoterici noſtri ; Nam etſi noua excrementa ex partibus ſuperioribus conuocentur in inferiores, vbi adeſt copia excrementorum, nihilominùs potiùs iuuabunt ad expulſionem, ea quæ denuò deſcendunt tum ſuo pondere, tum etiam impetu, & impulſu à Natura recepto, qui non dubiè excrementis infrà exiſtentibus communicabitur, fiétque vt velociùs propellantur, denuò etiam Naturâ ſtimulatâ ad expulſionem. Ergo ob hæc inconuenientia à Neoterico adducta, non erat omittenda expurgatio, excrementorum copiâ occupante inteſtina inferiora, ſed propter rationem adductam.

Neque rationes pro Contraria parte in limine controuerſiæ poſitæ aliquid probant contra nos; nam ibi Hippocrates de dyſenteria cancroſa, & maligna ſermonem facit, & Valleſiús, in qua ſanguinis miſſionis mentionem non faciunt, fortaſsè quia iudicârunt ipſam non competere, & ſic cùm ſolùm de expurgatione loquantur, tanquam de auxilio maiori competente, nihil mirum, ſi citò, & velociter iubeant expurgationem eſſe moliendam, ne ſcilicet vlcera depaſcant inteſtina, & fiant cancroſa, & irremediabilia, & ſi plus durent affectiones tunc non eſt imperanda expurgatio, factâ comparatione cum ſanguinis miſſione, ſed abſolutè, quod non eſt contra noſtram reſolutionem. Præterquam quòd poterat competere ſanguinis miſſio primò, & nihilominùs Hippocrates poterat commendare celeritatem expurgationis, quod nos etiam fatemur, aſſerimúſque purgationem citò eſſe exercendam,ſed poſt factam ſectionem venæ.

Argumenta etiam nihil probant. Ad primum conſtat ex impugnatione contrariæ opinionis. Ad ſecundum dicimus ex ſanguinis miſſione non fieri recurſum excrementorum primæ regionis ad ſecundam, quia non ſunt continua cum ſanguine, ſed valde diſtant ab ipſa,vt per ſe patet.

Ad vltimum dicimus potiùs bene eſſe diſpoſitionem ad expurgationem, vt monuimus in concluſione, & hoc ipſo quod tales humores mordaces ſunt permixti cum ſanguine, ſufficit, vt per phlebotomiam educantur, quandoquidem tot beneficia ex ipſâ ſequuntur, quot propoſuimus. Quo fit vt noſtra Concluſio maneat illæſa, & à calumniis libera.

De alijs auxiliis quæ indicantur à cauſa antecedenti Dyſenteriæ, & de vlceribus ipſis medicandis.

Præter auxilia maiora quibus ſubuenimus cauſæ antecedenti dyſenteriæ de quibus diffusè ſatis ſuperiùs diſputauimus, alia etiam particularia reſtant, quæ non minùs ab ipſa cauſa indicantur; huiuſmodi autem ſunt frictiones verſus partes ſuperiores, & contrarias, cucurbitulæ eiſdem partibus appoſitæ,dolorosæ, ſeu implacidæ ligaturæ, quæ omnia non dubiè materiam antecedentem reuellunt, & diuertunt ab inteſtinis tanquam à particula affecta, illicò tamen, ac euacuatum eſt corpus, tum per ſanguinis miſſionem, tum etiam per expurgationem: Et interim dùm omnia genera reuulſionum, & deriuationum fiunt, operæpretium erit reliquias humorum mordacium attemperare ſyrupis, & potionibus accommodatis, quales ſunt ptiſſana hordei, vel decoctio ipſius, ſyrupus de cichoria & endiuia, cum aquis portulacæ, endiuiæ, nenupharis, & ſimilium; ſic ergo ſucci attemperati aliquantulum incraſſati, ne præcipitatiùs decumbant in inteſtina, & vlcera augeant maiori factâ corroſione, Tutius etiam ſic per frictiones, & cucurbitulas mouebimus ad partes ſuperiores, & ad corporis ambitum huiuſmodi humores, quin nos terreat ipſorum acuties in ordine ad læſionem aliarum partium.

Tamen moneo vt à principio, & vſquequò tota contumax, & acris materia ſit euacuata, vitentur adſtringentia medicamenta tanquam inexpugnabilem inimicum (in hoc enim nouiter noſtram Artem exercentes, necnon etiam Empyrici Medici quamplures atque inemendabiles errores paſſim committunt); etenim ſuccos mordaces,& forſan malignos detinent.Quo fit vt alias partes & forſan principes interdum, & ſæpenumerò irruant, vbi ſæuiora accidentia, atque lethalia efficere ſunt nata. Quâ ratione Galenus de venæ ſectione contra Eraſiſtratos agens,non paucos,ſe vidiſſe ſcripſit qui dyſenteriâ, varicibus, & hæmorrhoidibus ſuppreſſis,in inſaniam,apoplexiam,atram bilem,nephritidē,pleuritidē,hydropiſim,ſanguinis vomitionē,hæmoptoicam paſſionem inciderint, non alia de cauſa niſi quia ſuppreſſis ipſis ſuccis in aliam partem irruere neceſſe eſt, vbi aliquam ex dictis creant affectionem. Iure ergo optimo pro curanda dyſenteria vitabimus vſum adſtringentium, niſi vbi ferè tota materia depoſita fuerit. Quandoquidem tot mala imminentia apparent, quod quidem præceptum in omni fluxu ventris eſſe ſeruandum ſummâ diligentiâ ob eandem rationem conſulit rei ratio, quandoquidem ab humoribus mordacibus & malignis cauſatur.

Præterea etiam auxilia alia diuertentia, reuellentia, & deriuantia machinati ſunt Authores non infimæ notæ,inter quos Mercatus ſummè laudat poſt corporis ſufficientem euacuationem vomitoria, ſudorifica, & vrinam mouentia pharmaca; his enim materia, inquit,reuellitur ab inteſtinis ad alias partes conuocata, necnon etiam deriuatur, per vrinarios meatus tranſmiſſa; & quidem quod attinet ad vomitum mihi perſuadeo eſſe ſummoperè proficuum quandoquidem reliquiæ humorum priùs ſint temperatæ, & ab acrimonia, & mordacitate liberæ, aliàs enim manifeſta erit pernicies ſuccos tales verſus ventriculum mouere,in quo ſæuiora accidentia ob acutiem ſenſûs abſque dubio creabunt. Huius auxilij meminit Galenus 4. *Methodi cap.6.* vbi conſulit reuulſionem vomitionis gratiâ, in inteſtinorum vlceribus. Etiam 6.*Epidem. ſect.6. comment.5.*agens obiter de cura dyſenteriæ vomitionis meminit Galenus, & de omni genere reuulſionis, & deriuationis & alterationis.

Sudores etiam tutò poſſumus mouere, tunc ſcilicet,

ſcilicet, quando corpus vniuerſaliter, etiam ſupponatur euacuatum, præſertim vbi humores tenues materiam dyſenteriæ præſtiterunt, quoniam tales ſucci facillimè ad ambitum corporis mouentur, & ſic abſunt ab inteſtinis, & per conſequens adeſt locus, vt vlceri facillimo negotio ſuccurramus. Parantur ſudorifica, ex decocto ſcordij & ℥.ß. theriacæ, vbi non eſt febris, ſi adſit ex decocto vtriuſque bugloſſæ, & cardui benedicti, aut papauere rubro cum lapide bezoard. in declinatione tamen febris, vt 3. *de Criſibus* Galenus docuit.

De aliis auxiliis vrinam mouentibus, quæ ratione deriuationis ab Authoribus exercentur, minimè firmam fidem habeo, quandoquidem ipſa vias omnes referunt, & aperiunt, indéque datur locus, vt humores concitatiùs fluant ad inteſtina. Præterquam quòd medicamenta quæ propriè talia ſunt, ſummoperè calefaciant, & ſic ſummoperè nocere poſſunt iecori calidam intemperiem, à qua primò ſucci acres dyſenteriam cauſantes creati fuerunt. Et quamvis non me lateat Authores, vti huiuſmodi auxiliis poſtquam ſufficienter inanitum eſt corpus, & reliquiæ humorum mordacium remanentes attemperatæ ſunt, nihilominùs concedere auſus ſum, vſum talium auxiliorum, in his corporibus in quibus Natura aſſueta eſt facilè per vrinam mouere redundantes ſuccos, & vbi cauſa eſt ſalſa pituita ex ſeroſa ſubſtantia facta: ne tamen indiſcriminatim omnibus pharmacis ad id conducentibus, vti conuenit, ſed mitioribus, & minùs calidis, qualia ſunt decoctum fœniculi, graminis, petroſelini, & ſimilium; & ſi forſan aliquis ad valentiora auxilia confugere ſit auſus, ipſis vtatur factâ permixtione cum aliquo adſtringente ex his quæ inferiùs ſunt adducenda.

Clamat inſuper iam vlceris quà vlcus eſt medela, & indicatio: nam ſi priùs cauſa à qua fouetur ſit remouenda, methodicè procedendo, his auxiliis de quibus hucvſque egimus, nihilominùs minimè negligenda eſt vlcerum prouidentia, quandoquidem ipſa ſola ſæpenumerò in extremam perniciem poſſit ducere ægrotos, ſi depaſcentia, & putrida ſint, vt non ſemel experimento comprobauimus. Quapropter diligenter vlcerum naturam intueri debemus, eorúmque quidditatem diligentiſſimè, ac ſedulò indagantes, vt indè præſentanea auxilia iuxta neceſſitatem applicemus.

Cæterùm, quia vlcera quandoque occupant inteſtina ſuperiora, & gracilia, quandoque verò inferiora, & craſſa, cuius ſigna ſuperiùs 2. *cap.* diffusè ſunt adducta, vt vos minimè fallat affectæ particulæ cognitio, aduertendum eſt, id quod omnes Authores fatentur vno ore, nimirum, quòd quando inteſtina craſſa vlcerantur, eius vlcera ſunt medicanda per ea quæ per ſedem inferiorem clyſteribus infunduntur; at verò quando ſuperiora, & tenuia inteſtina patiuntur, vlcera ſunt medicanda per ea quæ per os aſſumuntur. Quapropter nunc ſolummodò de curandis vlceribus craſſorum, & inferiorum inteſtinorum agemus per auxilia quæ mediis clyſteribus per ſedem inferiorem infunduntur, inferiùs de auxiliis quæ per os ſumuntur dicturi.

Cùm igitur vlcus prauas & diuerſas conditiones ſortiri poſſit, vt ex ſuperioribus noſtris tractationibus liquidò conſtat, variis auxiliis ei ſuccurrere debemus; ſi ergo coniectemur leuiorem expurgationem eſſe adhuc neceſſariam, vt poſtea opportunè abluere poſſumus vlcera, ſequenti clyſtere illicò vtemur.

℞ Decoctionis hordei lib.1. ſacchari rubri ℥ ij. ſyrupi ſoluti roſacei ℥.j. ß. Miſce, & fiat clyſter, quo ſolo teſtatur Luſitanus Amatus quamplures ægrotos fuiſſe ſanitati reſtitutos.

Hoc igitur præhabito clyſtere ſcopus aderit primò abluere vlcera his auxilis, quæ etiam humores attemperent, eorum acrimoniam retundendo: in hunc vſum immittuntur clyſteres ex decocto hordei, foliorum plantaginis, portulacæ & violarum cum ſaccharo, aut ex decocto hordei, foliorum plantaginis, roſarum rubrarum, ſaccharo, & ouo integro, rectè cum albumine permixto. Ludouicus Mercatus fugit ſummoperè pro hac indicatione complenda ab oleis, eò quòd reddunt vlcera deterioris conditionis, ſordidiora ipſa reddendo; ſolùm igitur ipſis oleis, vti poterimus, quando aut opus eſt inteſtina, aut dolorem compeſcere, ſemper tamen laxant & impinguant vlcera. Quapropter cùm ſint alia lenientia, & adſtringentia ſecuriùs eſt ipſis vti. De quibus inferiùs fiet ſermo.

Interdum etiam, & ſæpenumerò accidit, vt vlcera ſint ſordida quod excrementi conditio, & ſordities ſufficienter monſtrabit, in quo caſu clyſteres detergentes ſunt adhibendi, quæ ſimul humorum acrimoniam valeant retundere: ad hunc vſum paratur clyſter ex lacte aſinino, cum ſyrupo roſaceo aut ſaccharo; ſi verò ſordidius ſit vlcus, ad valentiora auxilia recurrere conſulit ratio. Quâ ratione parantur clyſteres ex hydromelle confecto ex decocto cicerum rubrorum, lentium, lupinorum, parietariæ, furfurum, abſinth. betæ, lupinorum, & gentianæ, & aliis ſimilibus mundificantibus. Interdum etiam ità ſordidum vlcus eſſe colligitur, vt ad clyſteres ex ſola vrina, vel ex muria, aut lixiuio perueniamus.

Si verò vlcera depaſcentia, & putrida ſint, ità vt ſerpant per inteſtina, ad aliud genus auxiliorum deuenire debemus, quæ putredinem arceant, & impediant quominùs vlcera omnes inteſtinorum partes depaſcant, & omninò irremediabilis fiat affectio. Quâ ratione per ſe harum vlcerum, & ipſarum natura, & conditione medicanda vtimur vnguento Ægyptiaco diluto in cremore hordei, aut orizæ. Sequens etiam clyſter mirabilem præſtat effectum.

℞ Decocti caudæ equinæ, & radicum pentaphylli ℔.1. trochiſcorum Andronis ʒ.j. ſeui hircini recentis ℥. ß. Miſce & diſſolue pro clyſtere. Siccant enim trochiſci ſine mordacitate ſi præfatis medicinis immiſceantur, cruſtámque inducunt, in vlceribus. Verumtamen ante vſum talium auxiliorum cruſtam inducentium ſumma ſit ſollicitudo in mundificatione vlcerum modo poſſibili, nam ſi huiuſmodi medicamenta carnem immediatè non tangant, ſed ſordes ſolùm, vlcerum fruſtrabitur intentus finis.

Notauit tamen Doctiſſimus Mercurialis, quod ſeuum hircinum ſit recens, eò quòd antiquum acerrimum eſt, atque igneum, & ſic nocet eius vſus vlceribus. Quare loco ipſius adeps gallinæ, aut anſeris ſolet eſſe vtilis. Antequam

tequam tamẽ ad hos valentiores clyſteres accedamus, aliis exſiccantibus, & adſtringentibus priùs vti debemus, qualia ſunt ex muria, aut lixiuio, aut ſola vrina, aut ex decoctione radicum tormentillæ, conſolidæ, polygoni, hyperici, balauſtiorum, nucum cupreſſi, & aliis ſimilibus; quia tamen nimis adſtringentia vlcera exaſperant, aliqua lenientia ipſis ſunt immiſcenda, v. g. in libra decoctionis prædictæ ℥.iij. tragaganti, aut gummi Arabici, ſiccat verò ſine morſu, & dolorem demulcet infuſio gummi tragaganti in ſucco plantaginis, addito ſeuo hircino.

Cæterùm, ſi ſanguis magnâ copiâ emanet ab vlceribus, in ſupradictis decoctis adſtringentibus miſcendi ſunt ſucci foliorum polygoni, & plantaginis, & ſi opus fuerit lapis hæmatites in aqua roſacea diſſoluatur, & per clyſterem iniiciatur. Eundem vſum præſtant trochiſci de ſuccino in lacte diſſoluti, & trochiſci albi Rhaſis. Puluis etiam cryſtalli mirificè bilem ærugi-noſam effrænat, ſiue per os deuoretur, ſiue cum ſucco plantaginis, per ſedem inferiorem infundatur, tenuiſſimè tamen puluis trituretur, nam pulueres ſuſpecti habentur ab Authoribus, eò quòd in vlceribus imbibantur, & difficilè reſoluantur.

Quandoque etiam dolores, & cruciatus inteſtinorum ità validè moleſtant, vt nos cogant conuertere totam curationem ad ipſos. Quâ ratione clyſteres ſequentes ſunt ſelecti ad dolores ſedandos.

℞ Lactis aſinini, aut capræ q. ſ. roſarum rubrarum P. ij. ſeminum papaueris albi, ℥. ß. bulliant in lacte. Cuius Colaturæ ſume ℥. x. ſucci roſarum rubrarum ℥. ij. ſucci plantaginis ℥. j. ß. vitelli oui num. j. ſacchari albi ℥. ij. Miſce.

Si adhuc dolores magis vrgeant, vſus Philonij perſici probatur ab omnibus, & aliorum narcoticorum: fiat autem ſequenti formula: In iure arietinæ carnis, & gallinæ coquantur flores maluarum, nymphеæ, chamæmeli, meliloti, & foliorum roſarum. Cuius colaturæ ſume ℥. x. ſucci foliorum ſonchi ℥. ij. ß. Philonij perſici ℨ. ß. ſacchari albi ℥. ij. vitellum vnius oui. Miſce. Et lento igne omnia miſceantur & per ſedem inferiorem infundantur. At ſi ardor circa loca vlcerata perſentiatur, poſſumus addere alicui ex his clyſteribus mucilaginis ſeminis pſyllij recenter extracti in aqua portulacæ ℥. ij. Sequens etiam clyſter confert dolori, & incendio inteſtinorum.

℞ Olei roſacei ℥. vj. ſucci plantaginis ℥. iij. mucilaginis ſeminis pſyllij ℥. ij. ß. & extrahatur mucilago in aqua, aut decocto nenupharis.

Si verò vlcus inflammatum ſit, vt ex calore partis affectæ in ventre, ac febre, & ſiti compe-ries, parabis clyſterẽ ex ſucco ſemperuiui, & oleo roſaceo, aut ex ſucco plantaginis, & roſaceo, vt Tralliano placuit. Vbi tamen vlcera ſunt munda, & impetus humorum ceſſauit, protinùs ſtudendum eſt ipſa ad cicatricem perducere auxiliis carnem generantibus: fiunt etiam in hunc vſum clyſteres ex decocto hordei cum ſaccharo, additis pulueribus ſarcoticis, ſeu carnem generantibus, qualis eſt gentianæ, thuris, aut enulæ ℨ iij. aut prædicto decocto addes terebinth. & butyri an. ℥. ß. Conſolidant etiam vlcera, & cicatricem inducunt decoctiones adſtringentium auxiliorum, in quibus etiam miſcebimus aliquid boli armeni, terræ ſigillatæ, ſanguinis draconis, thuris, & ſimilium. Conficiuntur etiam ad huiuſmodi vſum clyſteres ex ſucco plantaginis, & portulacæ cum oleo roſaceo, quibus addes terræ lemniæ aliquid cum albumine oui. Sed de his ſatis abundè Authores agunt. Quare ad alia pergamus.

De his quæ per os propinantur, etiam in complicatione febris cum Dyſenteria.

Diximus ſuperiùs nos acturos de auxiliis, quæ intùs per os aſſumuntur in dyſenteriæ medicatione, quæ quidem eiuſdem naturæ debent eſſe cum his quæ per ſedem infunduntur, ſed mitiora, & leuiora ob ventriculi facultatis, & iecoris compaſſionem, cuius prouidentia non parum facit in curatione huius ſæuiſſimi morbi. Cæterùm, quia freqnentiſſimè accidit quòd febris complicetur cum dyſenteria, opportuniſſimum in præſentiarum exiſtimaui agere de his auxiliis, quibus tutò in tali complicatione vti poſſumus, vt indè conſtet quod quando febris non adeſt, poſſumus vti aliis medicinis adſtringentibus ſummè proficuis pro medicatione vlcerum, præcipuè inteſtinorum tenuium, ſeu ſuperiorum.

Summam tamen diligentiam apponere debemus circa inquiſitionem febris, qualis ſcilicet ſit: nam ſi ſit ſymptomatica proueniens ex dolore, vigiliis, aut inflammatione inteſtinorum, non ità contrariatur in medela cum dyſenteria, ac ſi eſſet febris putrida; etenim hæc deobſtruentia expoſcit, auxilia adſtringentia ex aduerſo reſpuens: Dyſenteriæ autem curatio hæc indicat, illa verò condemnat: Quare dum ambo occurrunt affectiones, auxilia media ipſis offerre operæpretium erit, vt ſic in tam dubia, & periculoſa curatione methodicè procedamus.

Tamen vt certa ab incertis ſeparemus, ſcire oportet febrem putridam, non prohibere auxilia maiora, quæ in curatione dyſenteriæ competere iudicauimus ſuperioribus capitibus, imò potiùs etiam indicare tum ſanguinis miſſionem, tum etiam expurgationem, & hanc interdum à principio, quando ſcilicet, aut cruditas adeſt in ventriculo, aut aliqua grauis vrgentia, de quo ſatis diffusè Authores agunt.

Inſuper febris putrida etiam indicat auxilia vrinam mouentia, quæ non reſpuit dyſenteria, non tamen à principio neque quæcunque auxilia diuretica indiſcriminatim, ſed mitiora, & leuiora in quibus etiamſi poſſibile fuerit adſit vis attemperandi, & compeſcendi humorum cauſantium dyſenteriam mordacitatem. Cuius conditionis cenſentur radix nenupharis, pentaphylli, oxylapath. cuius etiam folia laudantur. Eandem vim præſtat polygonum, plantago, & radix graminis, cui aliqui tribuunt virtutem ſiſtendi ſanguinem, quæ quidem omnia vrinam prouocant, & humorem attemperant, tutóque in dyſenteria cum febre poſſunt exerceri, non tamen à principio, vt notauimus. Vti ad eundem vſum poſſumus decoctione radicis apij,

apij, aut fœniculi, aut ſeminis dauci, qui prærogatiuam habent contra dyſentericos. Ità Dioſcorides *lib. 3. folio 151.* Peculiariter tamen adducitur ad vrinam prouocandam puluis vermium terreſtrium, vruntur tamen priùs in furno, & deindè in puluerem rediguntur, cuius ℨ. j. cum aliquo ex dictis decoctis propinabitur.

Denique conuenit dyſenteria cum febre, in eo quòd vtraque affectio expoſcit attemperationem ſuccorum calidorum. Dyſenteria tamen largiores potiones recuſat, authore Galeno 4. *Aphoriſmorum in Commentario vltimi textus.* Si tamen aut colliquatio timeatur, aut intenſus ardor moleſtet, tutò ipſis vti poſſumus. In quem vſum ſummè laudatur decoctum radicum pentaphylli, plus tamen frigidum, quàm copioſum, non tamen adeò frigidum, vt vires effœminentur, & ſuffocetur ſpiritus, cuius euentus ſumma ſollicitudo habenda erit, vt impediatur, & præcaueatur.

Solùm igitur diſſident febris putrida, & dyſenteria penes id quod illa deobſtruentia, & aperientia expoſcat, vt putredo, & prohibita ventilatio ceſſent. Dyſenteria verò talia auxilia recuſat, quoniam fluxionem augent dyſentericam, amat verò adſtringentia & deſiccantia medicamenta, quæ ex diametro opponuntur medicationi febris putridæ, eò quòd putredinem, & obſtructionem, atque prohibitam ventilationem augent. In his ergo mediâ viâ incedere debemus, miſcendo cùm attemperantibus, & moderatè deobſtruentibus adſtringentia medicamenta aliqua. Omnia hæc habent cichorij omnia genera, ex quibus decoctiones ſunt parandæ, & clarificandæ, cum ſyrupis granatorum, roſarum ſiccarum, endiuiæ, & portulacæ cum pulueribus margaritarum præparatarum, ſmaragdorum, aut cryſtalli, aut boli armeni, aut terræ lemniæ; folia etiam ſonchi. Pro hac indicatione complenda peculiarem habent prærogatiuam, quoniam attemperant, & adſtringunt, & ventriculi ardorem ſummoperè extinguunt, folia etiam coronopi humorum mordacitatem obtundunt, attemperant, & adſtringunt moderatè, & febribus opitulantur: ità vt ſuccus foliorum in initio paroxyſmi propinatus, ipſum deobſcurare pro certo creditur.

Neque omittere debemus pro eodem vſu id quod communiter ab omnibus Authoribus adducitur de aqua ſtillatitia carnis ranarum, & de ipſa carne; etenim mirificè attemperat, & fluentem ſanguinem reprimit. Puluis etiam arthemiſiæ mirificè dyſenteriæ auxiliatur bibitus, cum aqua plantaginis. Putatur etiam celebre auxilium pro dyſentericis ſanguis turturis recenter iugulatæ, cum iure gallinæ bibitus: Iubent etiam non pauci, ſed antiqui Authores; quòd turtur deplumetur, & lauetur cum aqua roſarum, & deindè exſiccetur in furno donec poſſit in puluerem verti; cuius ℨ.j. cum decocto caudæ equinæ creditur eſſe antipharmacum dyſenteriæ: ſyrupus etiam de plantagine ex deſcriptione Arnaldi de Villanoua proficit miro modo. Dragma etiam dimidia pulueris trochiſcorum de ſuccino, cum aqua portulacæ, aut plantaginis eandem habet prærogatiuam, vrinámque mouent huiuſmodi trochiſci: Trochiſci etiam de ſpodio & de terra ſigillata in eundem vſum pro dyſentericis parantur, non tamen prouocant vrinam. Vbi tamen obſtructio maior deſideratur, ſunt anteponendi & propinandi cum decocto caudæ equinæ, tormentillæ, & biſtortæ.

Cæterùm, ſi ardor internus moleſtet, extinguitur vndequaque ſi bibat ægrotans ℥. iij. ſucci foliorum plantaginis; idem facit, & mirabiliter ſuccus foliorum hederæ ſylueſtris, aut per ſe, aut cum iure bibitus. Sed, vbi febris non adeſt, vſus theriacæ antiquæ laudatur ab omnibus, tum quia mouet humores ad ambitum corporis, tum etiam, quia in omnibus fluxionibus alui, dummodò ex calore colliquante non fiant, ſummè opitulatur, & adeò, vt optima theriaca cenſeatur, quæ ſimul propinata cum expurganti pharmaco aluum ſiſtit: præcipuè tamen competit in maligna dyſenteria, in qua tanquam malignitatis antidotum iure optimo propinabitur. Singulare etiam remedium eſt ſequens.

℞. Lactis chalybeati ℥. v. alabaſtri albi ſubtiliter triturati ℨ.ß. Miſce.

Hollerius etiam ſequens auxilium adducit tanquam celebre.

℞. Aluminis triti, & puluerizati ℈.j. miſceatur, & propinetur cum ouo ſorbili; mirabile etiam cenſetur auxilium lanugo illa quæ adhæret ramis roſæ ſylueſtris, quæ Hiſpanicè dicitur *çarça eſcara mixera*, teritur enim, & eius ℨ.j. cum vino adſtringente propinatur, fructus etiam huius plantæ decoquitur, & feliciter propinatur extractâ lanugine fructûs, nam hæc inutilis cenſetur.

Neque aquarum thermalium vſus omittendus eſt, quandoquidem omnes Authores earum aquarum naturalium ſalſarum propinationem ſummè laudât, & ſi forſan fontes ſalſæ aquæ naturales non dentur, arte parabuntur huiuſmodi aquæ, eligendo tenuiores, addendóque ſalis ſufficientem quantitatem, vt ſalitæ reddantur magis, aut minùs, prout neceſſitas expoſcerit, & ſalubrior reddetur aqua, ſi poſtquam ſalſa ſit reddita, diſtillatur in alembico vitreo. Si tamen fuerit febris, aut inflammatio, aut vehemens dolor, vti muria periculo non vacat; etenim vlcera exaſperando inflammationem auget; & febres & dolores; aliter enim his contraindicantibus abſentibus, vſus muriæ laudabilis cenſetur, quoniam detergit vlcera, ipſáque ſiccat, inſuper adſtringit, lotium prouocat, aluum etiam ducit & roborat, nec permittit putrilaginem ſerpere in inteſtinis, maiorem tamen vim habet detergendi, & exſiccandi quàm adſtringendi. Quâ ratione laudabilior putatur: Nec tamen his aquis vti opportunum ante corporis vniuerſales euacuationes. Cùm ergo tot & tam celebres huius aquæ ſint commoditates, iure optimò extollitur eius vſus ab Authoribus. Nec me latet Galenum eius vſum non reprobaſſe, 12. *Methodi*, c. 1. vbi quàm breuiter, & compendioſè adducit dyſenteriæ curationem ſequentibus verbis: *Quidam autem, vt ſibi eſt viſus generosè dyſentericos, vehementiſſimo medicamento curans, multos vno ſanauit die, quoſdam verò iugulauit; erat námque eius medicandi ratio; eiuſmodi cæpas vno die comedendas cum pane dabat, tum potum parcum, poſtridie manè muriam acerrimam infundebat per inferiora. Secundum hanc, etiam pharmacum validum, his igitur tolerandis quicunque ſufficere potuerunt, prorſus ſunt ſanati; aliqui verò conuulſione, aut animæ ex dolore defectu vnà cum madore cutis* oborto

oborto interière. Ex quibus cõſtat talem medicandi modum rationalem eſſe, & ex lectione totius capitis conſtat à Galeno minimè condemnari, forſan propter vtilitatem muriæ, tum per ſedem inferiorem infuſæ, vt ſuperiùs diximus, tum etiam per os aſſumptæ. Non tamen limitatione caret talis doctrina; etenim benigniori modo propinanda eſt per os, nec adeò ſalita. Peccat etiam talis methodus, quoniam ſimili vi medicamẽtorum Medicus ille omnes ægrotos indiſcriminatim curabat. Cùm certum aliàs debeat eſſe, non omnes poſſe æquè ferre labores, & dolores acerrimæ muriæ. Quâ ratione debiliores, & qui acuto ſenſu pollebant miſerè dolorum tormento peribant. Huius etiam hiſtoriæ Auicenna meminit *lib.3. fen 17. tract.2. cap.7.*

Neque valet contra nos id quod communiter de muria adducitur, nempè quòd cùm calida & ſicca ſit, auget diſtemperiem calidam & ſiccam humorum mordacium, & partis illos generantis, iecoris ſcilicet, rursùs ſua mordacitate, & ſiccitate partium vlceratarum augebit, & denique adſtrictione excrementa mordacia in vlceribus detinebit. Omnia tamen hæc nihil faciunt, miniméque euertunt vtilitatem muriæ; nam cum ipſa vti debeamus corpore euacuato vniuerſaliter, & vbi non eſt nimius dolor, nec inflammatio inteſtinorum circa partes vlceratas, nec ingens febris, & alias tot, & tantas habeat vtilitates, licèt aliqua ex parte aliquantulum noceat, iecur diſtemperando, nihilominùs quia maius commodum ex reliquis vtilitatibus deducitur, aquis ſalſis naturalibus, aut arte paratis, tutò ac vtiliſſimè, vti debemus iuxta omnium Authorum conſenſum.

Denique obſeruare oportet: quod cùm iecur ſit frequenter occaſio dyſenteriæ, ex eo quòd diſtemperatum cùm ſit, & calidum, ſuccos valdè mordaces generet, inteſtina vlcerantes, ſumma erit ſollicitudo in correctione huius viſceris, vt ſcilicet in poſterum laudabiliores humores generet. Quâ ratione ſtatim ac euacuationes vniuerſales ſunt factæ, attemperandum eſt iecur cerato ſantalino cum oleo roſaceo malaxato, aut aliis auxiliis ſimilibus, de quibus plura paſſim apud Authores in vſu habentur. Ventriculus etiam facilè læditur, inteſtinis patientibus ob ſympathiam, & ſimilitudinem cum ipſis inteſtinis; quapropter roborandus erit oleis de maſtiche, cotoneorum & abſinthij, additis pulueribus maſtichinis, corallorum rubrorum, diarrhodon. & cinnamomi, aut ſimilibus. Quandoque etiam adeò vrget neceſſitas, vt cogamur vti emplaſtro ex diaphœnicone, ità vt ſi humores non admodum ſint calidi, vtamur compoſitione à Meſue deſcripta; ſi verò adurentes ſint valdè humores fluentes, tutius eſt vti emplaſtro ex diaphœnicone ab Alexandro deſcripto. Maximam verò vtilitatẽ præſtabit ſi liquetur in oleo de cucurbita, & hac ratione procedere debemus in cuiuſlibet auxilij topici adminiſtratione, memoriâ tenentes qualitatem, & naturam humorum peccantium, & iuxta diuerſitatem eorum diuerſa & varia propinare medicamenta, aliàs plures committuntur in Arte Medica errores, & ipſi Arti imputantur qui aliàs propter Medicorum imperitiam eueniunt, qui nullam prorsùs methodum ſeruant, quàm quod ſit alienum à ratione ſatis conſtat.

De victûs debitá inſtitutione in dyſentericis.

Adeò neceſſaria eſt victûs debita inſtitutio in omnium morborum curatione, vt meritò noſter Valleſius ſuo eleganti libro methodi aſſerat victu, & auxiliis omnem curationem perfici. Igitur vt perficiatur dyſenteriæ medela, poſtquam hucvſque de auxiliis conuenientibus egimus, reliquum eſt, vt de cibo, & potu, & modo adminiſtrationis agamus. Ergo methodicè procedẽtes, illicò à principio huius mali debemus propinare alimenta medicamentoſa, ea ſcilicet quæ vi polleant, tum nutriendi, tum etiam attemperandi mordacitatem ſuccorum, obtundendi, & roborandi ventriculum, cum aliquali adſtrictione, quæ in principio leuiſſima eſſe debet, ne forſan ſucci per adſtrictionem detenti contumaciores reddantur, & acerrimè inteſtina dilacerent. A principio igitur cibus magis opportunus, cenſetur ptiſſana hordei, quia attemperat, & mordacitatem retundit, cum aliquali abſterſione; deindè amylum, ſecundo loco conceditur, mirificè attemperans, & obtundens; tertio loco conceditur oriza, quia aliquantulum ſiccat & adſtringit, omnia tamen hæc alimenta paranda ſunt aquâ pluuiali, aut chalybeatâ.

Panatella etiam pro dyſentericis paratur ex iure carnis arietinæ, aut alterius optimi ſucci in quo pyra, aut cotonea matura incoxerint: modus autem parandi panatellam ità eſt communis in noſtra Hiſpania, vt opus non ſit in præſentiarum adducere: poſſunt tamen fructus adſtringentes, ante alia alimenta ſumi, putreà, quòd ſua adſtrictione ventriculum roborant, & appetẽtiam excitant, poſt quæ carnes potiùs aſſæ quàm elixæ competunt. Ex his verò laudabiliores ſunt in hoc malo perdices, & turtures, quæ ſpecialem in dyſenteria prærogatiuam habent, hepata etiam auium optimi ſucci propinantur, non ſolùm manè, ſed in prandio, & cœna: in qua etiam carnis minutim inciſæ vulgò *Xigote*, aut amygdalatum cum amylo propinatur. Lac etiam amygdalarũ, decoctum extractum cum aqua plantaginis, aut caudæ equinæ, aut tormentillæ, cum ſaccharo laudatur. Si tamen velis magis adſtringere, adde puluerem tunicarum glãdium, aut caſtanearum, aut ſyrupum myrtillorum. Meritò tamen reprobatur vſus alimentorum craſſorum, & difficilis concoctionis, & ſi ratione adſtrictionis maioris ab aliquibus Authoribus adducatur, fallaci tamen ratione, cùm certum ſit ex his alimentis humores crudos, & ſummè noxios generari.

Primis tamen tribus diebus ſola ptiſſana hordei ſufficit, immò ſi Galenum ſequamur *lib.4. de Articulis* tenuiſſimo victu vti debemus in hoc malo, præcipuè vbi cum iecoris imbecillitate copuletur, abſolutè tamen circa initia huius morbi modico cibo, & tenui victu vtendum eſt, propter inteſtinorum, & ventris imbecillitatem, vt teſtatur Alexander. Quapropter diminutè coquere ait, ſemper tamen cibum offerre conuenit, attentis viribus & neceſſitate reparationis.

Cæterùm, vbi febris permiſerit, ſummè extollitur ab Aëtio & Donato Antonio vſus lactis, eò quòd ſit cibus attemperans depurgans, & vltimò aluum ſiſtens ſeu reprimẽs, vt Aëtio viſum fuit, quod non dubiè adduxit ex Galeni opinione 10. *de ſimplicium medicamentorum facultatibus,*

capite de lacte. Verùm 3. *de Alimẽtorum facultatib. c.15.* optimum docuit esse lac dysenteriæ, & omnium ventris fluxionum. Præstantius tamen erit auxilium pro dysentericis si ipsum chalybeetur, aut lapides igniti in ipso extinguantur, ratione cuius deficcationis, & adstrictionis maioris particeps est. Attamen quia sic lac facilè in ventriculo coagulatur, Galeno etiam Authore *de Alimentorum facultatib. c.15. citato*, parum mellis illi admiscemus, securius tamen Alexander quantam partem aquæ pluuialis permiscet cum lacte, postea parum coquit ipsum, & propinat dysentericis, asseritque, etiam febricitantibus tutò, & citra noxam exhiberi posse. Porrò, si lacti hoc modo præparato addamus puluerem stercoris canis sola ossa comedentis, auxilium præparabimus mirabilis efficaciæ, & specialis prærogatiuæ pro dysentericis: laudat atque extollit talem puluerem Galenus 10. *de simplicium medicamentorum facultatibus citato*. Veruntamen ex lactibus caprinum in hunc vsum eligi debet, & loco eius vaccinum, aut ouinum: Et in initio dysenteriæ asinino vtimur, quia expurgat, & detergit optimè: mox verò caprino, vaccino, aut ouino. Quâ ratione maioris caseitatis magis agglutinant, & aluum magis sistunt: oportet tamen vt chalybeentur, vt sic serum & pars pinguis aluum mouens absumantur.

Illicò tamen se offert dubium contra hoc celebre de lacte auxilium, deductum ex Hippocratis & Galeni loco satis communi, etsi celebri *lib.5. Aphor. text.64.* Quo loco vnanimiter fatentur lac malum esse. Quibus in febribus acutis deiectiones sunt biliosæ, eò quòd in nidorem celerrimè vertatur. Neque valet aliquorum effugium asserentium ibi Hippocratem condemnare vsum lactis, vbi simul febris acuta, & deiectiones biliosæ adessent. Nam Galenus *in commentario* reprobat lac, aut in sola febre acuta, aut in biliosis deiectionibus solùm, & sic videtur minimè in dysenteria in qua frequenter biliosæ sunt deiectiones ipso esse vtendum; propterea quod statim in nidorem vertitur.

Respondeo Hippocratem & Galenum negâsse vsum lactis, quando nulla, aut parua præcessit in corpore euacuatio vniuersalis, & nimiâ adhuc in corpore perseuerãte bilis copiâ, aut valida, aut intensa febris. Nos verò post sufficiẽtes corporis euacuationes ipsum probamus, ac in febre non adeò valida existente. Præsertim si diutiùs perseuerauerint fluxiones biliosæ, adeò vt habitum corporis veluti colliquent, ac vires consumant. Quo tempore lac minimè valebit euinci, aut mutari in nidorem à bilioso excremento, cùm hoc exiguum sit, & aliàs citiùs distribuetur, ex eo quòd partes cùm refectioné indigeant, auidè ipsum trahant. Vnde in his casibus, non negârunt protoparentes vsum lactis, eò quòd hac ratione vitatur periculum conuersionis eius in nidorem. Alio etiam modo possumus satisfacere præfato dubio, si dicamus Galenum & Hippocratem, negâsse purum ipsum lac, & absque vlla præparatione, aut concoctione, propterea quòd hac ratione, aut febre validâ existente, aut biliosis deiectionibus facilè per corruptionem in nidorem conuerteretur.

Cæterùm, nos lac concedimus, aut decoctum, aut chalybeatum, aut effusâ quartâ parte aquæ, & deindè decoctum donec dimidium totius consumatur, & hoc modo exhibitum extollitur ab Aëtio, etiam existente febre validâ, aut biliosis deiectionibus, quin timeatur eius conuersio in nidorosam naturam. Vnde liberatur à contradictione Antiquitas, & constat hoc ità esse, cùm Galenus etiam 1. *simplicium* asserat, *Lac ad acres & mordaces fluxiones esse vtilissimum*, &c. Et Hippocrates 7. *Epidemion text.40.* in biliosa dysenteria lac ignitum præparauit cum felici successu, quem secutus est Vallesius noster, quidquid dicat Massarias de reprobatione lactis, etenim non quælibet febris ipsum recusat, vt constat ex Antiquis. Verùm, quia facilè corrumpitur, si aliis cibariis miscetur, securius erit ipsum seorsim propinare. Attamen solliciti semper esse debemus de lactis bonitate; quapropter eligi debet ex animali optimè nutrito iuxta leges Galeni 7. *lib. Methodi*. Experimento autem cognosces, an lac sit optimum; etenim si ægrotans ipsum non corrumpat in acidam aut nidorosam naturam, item etiamsi non coaguletur signum est vtilitatis, & sic propinabitur manè, & vesperè: si verò contrarium accidat, lac non erit optimum, & opportunum erit aliud eligere, & si adhuc æger malè ferat, auferendum, abstinendúmque ab vsu lactis; nam in omni euentu hæc erit securior regula ad lactis vsum.

Rogabis: Quare corruptio lactis in nidorem impediatur, si coquatur lac, aut chalybeetur; si enim per coctionem, aut per extinctionem chalybis, serosa pars resoluitur, manebit ob id calidius, & per consequens à calore febrili & humoribus mordacibus citiùs corrumpetur. Respondeo partem serosam consumi, & sic reddi crassius lac, magísque resistens corruptioni, & aptius vt conuertatur in nostram substantiam, & vlteriùs pars pinguis lactis facillimè inflammatur, & corrumpitur, bilescitque; cúmque per coctionem consumatur indè fit, vt post ipsam lac, non ità facilè putrescat; & deindè redditur adstringens ob partem caseosam consumptâ serosâ, & aqueâ. Dum verò aquam addimus, vt coquatur lac, ideò est quoniam per ebullitionem non inflammatur, sed potiùs attemperatur. Quo fit vt sic præparatum lac intestina oblinit, & excrementa mordacia mirè attemperat. Nec deest qui extollat etiam vsum lactis crudi, & absque vlla præparatione in initio dysenteriæ, dum in animo est lenire, vlcera abstergere, & expurgare, quod mirè præstat ratione serosæ substantiæ. Cæterùm; quando ità propinatur, contraindicantia examinare oportet, ne forsan accescat, aut alio modo in nidorem illicò conuertatur. Et in hunc vsum ex lactibus præstantius est asininum ob copiam nimiam serosæ substantiæ quâ abundat, ratione cuius humorum mordacium acrimoniam mirabiliter demulcet.

Alia etiam cum lacte permiscent Authores, vt sic idoneum nutrimentum medicamentosum conficiant. Quâ ratione lacti addimus dum coquitur ouorum vitella, & farinam hordei, aut panem tostum trituratum tenuissimè, aut milium, aut orizam, & sic pultes conficimus. Porrò, si fluxus perseuerauerit, ea quæ aluum sistunt, pultibus admiscere rationi consonum erit, veluti mali punici acidi grana, mala cotonea, pyra, aut mespila. Propinanda insuper sunt ouorum assatorum lutea, modo in aceto per aliquod spatium fuerint macerata. Sennertus etiam adducit quoddam auxilium peculiare tanquam secretum, & expertum, tale est: Ius lumbricorum terrestrium,

priùs

priùs enim optimè lauantur, & ſcinduntur, & deindè cum carne caſtratorum incoquuntur, & ius propinatur,quod dolores mitigat, & vlcera inteſtinorum conſolidat. Verumtamen quia vrinam potenter mouet, propinandum non eſt vſque dum corpus ſit iam inanitum ſufficienter per vniuerſales euacuationes. Dum verò in animo eſt fluxum ventris cohibere,ſumitur malum cotoneum, aut pomum auſterum, & excauatur, & cauitas impletur cerâ albâ purâ, inſuper coquitur in furno donec cera liquetur, & diſtribuatur per omnes partes mali cotonei, & ſic propinatur in prima menſa ſumma cum ægrotantium vtilitate. Galenus verò ceram liquatam per ſedem inferiorem *lib.2.de ſimplicium medicamentorum facultatibus,c.12.* ad obtundendam ſuccorum mordacitatem. Quercetanus verò ſimul ceram albam, & tragagantum infundit in malo auſtero, & poſteà ipſum propinat modo à nobis adducto; ſuccus etiam pyrorum cotoneorum, & plantaginis coquitur donec ſpiſſitudinem adquirat, & ſic per cochlearia propinatur loco ſyruporum, fugiendo omnia dulcia, vt mel, aut ſaccharum, quoniam in bilem conuertuntur, niſi dum opus eſt vlcera mundificare.

Quatenus attinet ad potum, moneo primò debere eſſe moderatum, ne fluxionem augeat, ſuccos magis fluxiles reddendo, & vbi vehemens eſt febris, aut colliquatio timetur, aut bilioſiſſima eſt dyſenteria, iecore etiam æſtuante, ſit aqua chalybeata, aut cocta, cum ſemine plantaginis, aut radicibus pentaphylli, aut radicibus tormentillæ, atque cum cinnamomo: vbi verò am hæc non adſũt, vinũ cóceditur iure optimo, vires effœminantur in dyſenteria; tum quia aſſiduè dolores cruciant, tum etiam quia per continuas egeſtiones motus & conatus: necnó ratione peruigilij ab his reſoluuntur, & denique coctiones commodè non fiunt. Quapropter vinum libenter dyſentericis conceditur, dilutum tamen aquâ chalybeatâ, ſeu ferratâ. Ex vinis autem rubrum magis probatur, qui magis adſtringit, & minùs calefacit, album tamen conceditur poſt euacuationes, quia vrinam mouet, & citiùs diſtribuitur. Quandoque etiam Celſus concedit dyſentericis aquæ frigidæ potum, tunc ſcilicet quando diuturna valdè eſt dyſenteria, probatúrque à Maſſaria, necnon etiam ab Amato Luſitano in hiſtoria iuuenis bilioſi *centuriâ 2. curatione 46.* Ego tamen potum frigidæ ſolùm concederem tempore calido, vt in æſtate ægro robuſto, & iuuene & in dyſenteria bilioſa, & æſtuanti corpore ſufficienter inanito, tunc vtique bilem attemperat, iecur, & omnes partes roborat, vlcera glutinat, & initium ſecundæ valetudinis facit, vt teſtatur Celſus. Idem etiam Author cum Aretheo ſummè laudat, & extollit potum aquæ calidæ pro dyſentericis curandis, etiamſi adſit febris, & ipſam etiam calidam concedit poſt vſum frigidæ, aluo per hanc ſuppreſsâ. Tenent igitur huiuſmodi Authores calidæ potum mouere humores ad corporis ambitum, reprimere etiam ac contundere ſuccorum mordacitatem, ſitim etiam extinguere, & pluſquam frigida; præſertim quando ſitis ab immoderata ſiccitate prouenit.

Sequens etiam auxilium tanquam peculiare, & expertum adducit Hollerius.

℞. Herbæ verrucariæ dictæ, & burſæ paſtoris, an. partes æquales, contundantur ſimul cum aceto, & ſale, & plantis ægrotantis admoueantur, & innouetur auxilium vbi reſiccatum fuerit.

Noſter Vega concedit dyſentericis cibum illum, qui dicitur in vulgata noſtra, *migas de ſecco*; & etiam alterum qui vocatur eodem idiomate, *ſopas en queſo*, aduertit tamen quòd caſeus ſit ſalis expers, & ſit antiquus. Nos tamen huiuſmodi cibos ſolùm in corporibus valdè robuſtis, vt in agricolis, & ſimilibus concedimus: nam cùm frequenter ventriculus patiatur, debiliſque ſit, dubium non erit quin prauè, aut diminutè concoquat cibaria hæc, & ſic augeatur materia morbi.

Motus & præcipuè corporis omninò vitandus, nec permittendum quòd ægrotantes è lectulo ſurgant; etenim cùm crebrò, & frequenter humores mordaces irritent ad expulſionem, vires per motum labeſcunt, ſpiritúſque reſoluuntur, ità vt ſæpenumerò ægrotantes animi deliquio corripiantur. Præterquam quòd etiam motus ad humores commouendos conducit, & per conſequens ad augendam fluxionem, quapropter omninò vitandus, & quies iure optimo amanda pro viribus; ſiquidem omne inflammatum, & vlceratum quietem deſiderat; Vigilia etiam nocet dyſentericis, quia conducit ad ſpirituum reſolutionem, tum etiam quia in ipſa irritatio humorum mordacium perſentitur, quapropter ſomnus pro viribus eſt prouocandus, quando in animo eſt aluum ſiſtere; nam in ſomnis omnis euacuatio ceſſat præter ſudorem, & ſic in dyſenteria pro conciliatione ipſius vtimur ſtupefacientibus, vt philonio perſico, & ſyrupo de papauere & aliis huius generis. Quia ſic ſomnum conciliando deficit cognitio, ſeu irritatio, ſeu ſenſatio moleſta requiſita antecedenter ad animalem actionem excernendi excrementa, & ceſſant etiam intolerabiles dolores, quibus interdum dyſenterici cruciantur.

Inſuper aër eligendus temperatus, neque admodum frigidus, neque calidus; nam frigidus fluxionem auget conſtipando corpus; calidus verò humorum acrimoniam, & calorem intendit, conducítque ſimiliter ad ſpirituum reſolutionem: eligendus etiam eſt non tenebroſus, quia ſic etiam fluxionem auget, ſed mediocriter lucidus, nam ità mouet ad ambitum corporis excrementa, & ipſa ab inteſtinis vlceratis reuellit. Si tamen admodum lucidus ſit, & ſi hæc opera præſtantiùs efficiat, nihilominùs ad ſpirituum reſolutionem conducit, & ſic vitandus eſt aër nimis lucidus. Tandem quod attinet ad paſſiones animi, vitandæ ſunt, quæ humores ad partes internas mouent, quales ſunt timor, & triſtitia; ita etiam vitanda, eò quòd humores concitat, ipſóſque feruidos, & aptos ad fluxionem reddit; gaudium eligendum, & omnia obiecta delectabilia ſunt proponenda, tum vt æger diuertatur, tum etiam quia ratione lætitiæ humores ad corporis ambitum commouentur, & à particula affecta reuelluntur. Et hæc pro curatione dyſenteriæ ſufficiant.

INDEX

INDEX
Rerum Præcipuarum, quæ in hoc Secundo Tomo continentur.

Prior numerus paginam, secundus columnam notat.

Cacochymia.

C

Cacochymia.

Calor.

Calx.

Cataplasma.

Causa.

Cauteria.

Ceratum.

Cerebrum.

Circuitus.

Clyster.

In

F

Facultas

Febris Synochalis.

Febris Diaria.

In

Hydrops

Index Rerum.

Rigoris

Septum.

Index Rerum.

Vrina

F I N I S.